Universidad de Deusto
Biblioteca

SOTO

Relectiones

et Jure.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

179026

FRATRIS DOMINICI

Soto Segobiensis, Theologi, ordinis Prædicatorum, Cæsareæ Maiestati à sacris confessionibus, Salmantini Professoris, De Iustitia & Iure Libri decem.

Nunc primùm ab ipso Authore innumeris in locis emendati atque multò auctiores redditi. Quibus insuper Libro septimo in Sextum transfuso, Octauus de Iuramento & adiuratione, planè nouus additus est.

Cum Priuilegio.

SALMANTICÆ
Apud Ioannem Moreno Bibliopolam.

M. D. LIX.

Esta tassado a tres marauedis el pliego.

Universidad de Deusto
Biblioteca

El Principe.

POr quãto por parte de vos Fray Domingo de Soto de la orden de Santo Domingo Cathedratico de prima en la vniuersidad de Salamanca me ha sido fecha relacion, que vos aueys compuesto vn tractado que se intitula, De Iustitia & iure, en lo qual aueys tenido mucho trabajo, suplicandonos vos diesse licencia para que vos, o la persona que vos nõbrardes, y no otra persona alguna pudiessedes imprimir, y vẽder el dicho tractado, o como la nuestra merced fuesse, y por la presente doy licencia, y facultad a vos el dicho Fray Domingo de Soto, o la persona que vos nombrardes, o vuestro poder ouiere paraq̃ por tiempo de diez años primeros siguientes que se cuenten desde el dia de la fecha desta mi cedula en adelante vos el dicho Fray Domingo de Soto, o la persona que vos nõbrardes, o vuestro poder para ello ouiere y no otras puedan imprimir y vẽder el dicho tractado en estos Reynos so pena que la persona, o personas q̃ sin tener vuestro poder para ello lo imprimieren, e vendieren, o hizieren imprimir, o vender e lo traxeren de fuera parte impresso pierdan la impresiõ que hizieren, e los moldes, e aparejos con que lo hizieren, e incurran mas cada vno dellos en pena de treynta mil marauedis: la qual dicha pena se reparta en esta manera, la tercera parte para la persona que lo acusare, y la otra tercera parte para nuestra camara y fisco, y la otra tercera parte para el juez que lo sentenciare, con tanto que ayais de vender y vẽdays cada pliego de molde de la dicha impresion a tres Marauedis y no mas. Y mando a los del consejo de su Magestad Presidentes y Oydores de las sus audiencias, Alcaldes, y Alguaziles de la su casa y corte y Chancillerias: y a todos los Corregidores, Assistẽtes Gouernadores Alcaldes Alguaziles y otras qualesquier Iusticias destos Reynos que vos guarden, y cumplan y fagan guardar, y cumplir esta mi cedula: y contra lo enella contenido no vayan, ni passen en tiempo alguno, ni por alguna manera, so pena dela nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Fecha en Madrid a veynte y siete dias del mes de Mayo de mil y Quinientos y Cincuenta y tres Años.

YO EL PRINCIPE.

Por mandado de su Alteza.
Francisco de Ledesma

Carolo Magno, Serenissimi Philippi secundi Hispaniarum Principis primogenito, suus Frater Dominicus Soto, fœlicitatem.

OPVS HOC, Carole Magne, quod de Iustitia & Iure in publi cum iam penè inuitus prodire sino, non fuit quòd diu anceps hærerem cui nam potissimùm nũcuparem: adeò Celsitudo tua initio statim cogitationis meæ præsto fuit. Nam cùm in hoc te Deus rerũq̃ natura tam longa Regum Cæsarumq̃ stirpe in hanc lucis vsuram ediderit, vt tibi hanc cœlo genitam virginem, Iustitiam inquam desponsaret, quem nam consultiùs quàm Serenitatem tuam ex toto orbe deligerem, cui eius imaginem dedicarem? Nempè vt quam virtutem toto vitæ curriculo persanctè culturus es, eandem protinùs ab incunabulis de facie nosses, identidem inspectares, eiusq̃ te pulchritudine illectares, & oblectares amplexibus: eius ingenio penitissimè insuesceres, & consultissima monita toto pectore haurires. Denique vt tuũ istum lanæ candorẽ, dum pro ætatis teneritudine albescit, eius coloribus imbueres. Memini me in Tridẽtina Synodo de Natali tuo concionem à sanctis illis patribus habere iussum: nam tunc fœlix ille faustusq̃ dies nobis illuxit: multa de te pollicitum, illamq̃ sanctam Ecclesiam, uota Deo pro tua salute, incolumitate, ac fœlicitate nuncupãtem, in magnam de te spem misisse. Ecquid enim de te inclyte Princeps polliceri cunctarer, pro quo nobis tam numerosus auorum proauorumq̃ tuorum ordo tam innumeris rebus clarissimè ac religiosissimè gestis fideiubebat? At verò non meam tantùm fidem, quam priuatus homo pro te obstrinxi, verùm & tuã publicã, quam tot regnis, ac gentibus obligatã habes, vt re ipsa liberes, Deum Immortalem deprecamur. Discere proinde ab ista tua ineunte ætate incipe, quantis sis nationibus sessurus iudex, ad quem adeò ceu ad iustum ipsum viuẽs, vti ait ille magni nominis Philosophus, ab omni ferè mundi orbe cõfluxus est futurus: vt cùm in tua ista instituenda Cæsarea indole tam multam mortalium salutem periclitari noueris, intelligas quanta sit à tua modestia præstanda facilitas, vtum alijs virtutum dotibus, tum præsertim Iustitiæ, quam hic tibi pro captu nostro suis graphicè depinximus coloribus, exorneris. Scripsit Xenophõ Cyropædiam, instituit Aristoteles Alexandrum, Neronem Seneca, & Traianum Plutarchus, atque alios alij. Ego verò, quanuis ea vtaris sapientum pædagogia, vt à mea pusillitate nullius egeas obsequij, hanc interim tamẽ Carolopædiam Claritudini tuæ non sum offerre veritus: vbi, vti dicere cœperam, decorem Iustitiæ, ac perinde fœlicissimi Principis vultum contempleris. Hic enim, dum lux tibi vsq̃ rationis inoleuerit, perspectum cũ primis habebis, quãtum à Tyranno, quod nomẽ maiores tui execratissimum semper habuerũt, Rex distet. Vt scilicet ille publica cuncta in priuatam suam libidinem vertat: hic verò contrà vni communi bono continenter prospiciat: eius solius gratia leges

 condat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõdat,magiſtratus creet,tributa exigat,præmia ponat,ſupplicia decernat,bella gerat pacem componat:in ſumma,nil vnquàm aut animo ſecum reputet,aut rebus geſtis de ſe præſtet,quàm quod in hunc referatur ſcopum. Quocircà & hîc identidem doceberis,tantam Deum regibus poteſtatem,per quem illi quotquot ſunt regnant,cuiuſq; ſapientia iuſta decernunt,non in hoc vtique contuliſſe,vt vel eius iura violent,vel vlli mortalium iniuriam conſlent:verùm vt iniurias ipſi propulſent,ac nè inferantur obſiſtant,& illatas reuellant:id nimirum intelligentes,quòd vti ab omni ſunt humana coërctione abſolutiſſimi,ita viuere eos decet,tum rationi,tum præſertim Dei legibus deuinctiſſimos. Deinde & hîc tuæ fiet Serenitati compertum,quàm ſancto fœdere iuſtitia & miſericordia,quæ ſecum vulgò pugnare exiſtimãtur,in optimo principe maritentur: quippe qui ea eſſe debet ſeueritate,quæ non in ſæuitiam vergat: ea clementia,quæ in ſegnitiem non degeneret: vultu graui,non toruo: verborum lenitate placidus,zelo iuſtitiæ terribilis: qui non tam armorum ſtrepitu,quàm morum integritate ſeſe ſuis exhibeat amore,ac timore colendum: atque prorſus,quod cecinit ille, Poimèna laón,hoc eſt, qui non ſe feras inſectari cenſeat, ſed gregem ductare. Ad hæc demùm quod in hoc iuſtitiæ exemplari omniũ meditatiſſimè ac cõſideratiſſimè ſpeculandum tibi Princeps optime incumbit,eſt, quàm ſanctè debeas religionem ſuſpicere,adorare,& colere: nempè nè ſacra prophanis commiſceas, ſed ſacroſanctam Eccleſiam, ob cuius Deus fidem,& Reges,& homines,& mundum ipſum condidit,cunctis poſt habitis ſecularibus, ſumma æſtimatione ducas, omniq; veneratione & reuerentia proſequaris. Nam ſecularis fœlicitas, niſi ad illam ſempiternam referatur, nequicquàm inſtituitur: tantum abeſt vt vllo queat pacto proſperari. Nulla fulgentiùs gemma Chriſtianum diadêma decorat,quàm Crucis inſigne. Quas non virtutum imagines,vt cunctas ſummatim denotem,ſpeculum hoc iuſtitiæ tibi remittat, ſi eius aſſueſcas obtutu? Sed vereor tum epiſtolæ modum excedere, tum iſtam tuam nondum maturam ætatem præmaturis monitis onerare. Erit fauente Numine, quo tuorum Regnorum ſalus plurimùm agitur,quando ſapientes,ſed tamen eos in primis qui ſpectatæ ſint vitæ,frequenter conſulas,attentè audias, ac tanti pendas,quanti Principis intereſt habere oculos. Interim hoc tuæ Celſitudini precamur,vt paternis tuiq; aui Cæſaris votis moribus reſpondeas: ſanè quẽ intimè noui quàm anxius exoptet, vt tanta te Deus Maximus virtutum ſuppellectile ditet,quãti noſtra refert,vt ſis illarum ditiſſimus.

Fratris Dominici Soto Segobienſis, Theologi, ordinis Prædicatorum, Cæſareæ Maieſtati à ſacris confeſsionibus, Salmantini Profeſſoris, De Iuſtitia & Iure Libri decem.

PROOEMIVM.

Iuſtitiæ Encomium.

ILluſtriſsima Iuſtitię virtus, Fidei noſtræ legitima proles, ſpei robur, charitatis pediſſequa, cęterarumq; virtutum clariſsimum iubar: quam cum profana, tum cum primis Diuina oracula ſuper æthera tollunt: vt pote quæ homines, ciuile animal, in vnũ congregat, ab iniurijs vindicat, amore conciliat, in pace retinet, virtutibus ornat, ad æternam denique fœlicitatem diuino munere ſubuehit: hæc inquam virtus eſt, quam præſenti Opere elucidare, ac pro noſtra ingenij tenuitate pertractare inſtituimus. At quoniam huius fulgentiſsimi ſyderis munus eſt (vt ipſa nos Iura docent) ius ſuum iuxta legum normas vnicuique tribuere, legitimũ

Authoris inſtitutum.

duxi titulum Operi, de Iuſtitia & Iure inſcribere. Fert nanque animus auguſtam virtutis huius dignitatẽ amplificare, & elementa cõſtabilire, eiuſque legis membra, ſpecies, & quotquot illi aduerſantur iniquitates, fraudes, & violentias, pro eis quæ mihi diuinitùs vires ſuppetunt, quà latiſsimè patent, perluſtrare, ac ſuis cuiuſque numeris depingere. Nam etſi haud me lateat, quanta cum dignitate & copia Theologorum Iuriſque prudẽtium plurimi argumentum hoc locupletaue rint: peperit tamen humana libido per temporum iniquitatem, parturitq; in dies nouas fraudulentiæ formas, quibus contra ius & fas ſuam quiſque expleat inſatiabilem auaritiam. Quapropter nihil aliud quàm operæpretium arbitrandum eſt, ſi iniqua pacta, & conuenta, & cambia, tamque adeò multa vſuræ ſimoniæque recentia genera in animum nobis induxerint, noua de re veteri vo lumina ædere. Præterquàm quòd quanto plura à præceſſoribus in re quaque inuenta ſunt, tanto poſteris, ſi vllo valent ingenio, vberiorem ſyluam ſubminiſtrant excogitandi noua. Accedit quòd nemo tam fœliciter ſcholaſticam rem, quæ implexa per ſe eſt, tractauit, quin poſsit vigilantiori diligentia (non de mea loquor) firmiùs exactiùsq; cõſtabiliri, ordinatiùs diſponi, atq; emunctiùs perpoliri. Hac igitur de cauſa, cùm me, qui poſt multos annos in hiſce Scholarum Cathedris inſumptos alijs publicis negotijs diſtractus Vale huic prouinciæ renuntiauerã, ab illisque pòſt negotijs extricatus ſacris meliteris addixeram, iam nunc Scholarium vota, nihil minùs cogitantem, ad eandem prouinciam repetiuerint, meq; Patres Cõſcripti omninò renitentẽ accerſiuerint, meiq; maiores inuitũ coëgerit: ac deinde publico ſuffragio hæc mihi prælectio de Iuſtitia obtigerit, poſtulare ex me inſtantiſsimè cœperunt, vt quæ in Scholis dictaſſem, prælo committerem, quò & præſentes ſcribendi labore leuarentur, & abſentes fudore fruerentur noſtro, annuì lubentiſsimè: nam iam diu hunc ipſe parturiebam partum: tanta erat eorum improbitas qui me diuerſis ſcrupulis, ac nouorum in dies contractuum conſultationibus frequentabant. Neque verò eſt quòd Theologis vitio detur, hanc ſibi aſſumere prouinciam, quæ iuriſperitis accommodatior videri poteſt: quandoquidem Canonica iura ex viſceribus Theologię prodiêre: Ciuilia verò ex media morum Philoſophia. Theologi ergo eſt iuris Canonici decreta ad normã Euãgelicam exigere: philoſophiq; Ciuilia ex principijs philoſophię examinare. Vnde Cice. de leg. lib. 1. non à prætoris edicto, neq; à 12. tabulis, ſed penitus ex intima philoſophia hauriendam cenſet iuris diſciplinam. Imò verò litigioſa, inquit, legum ratio, ignoratio iuris potiùs eſt quàm ſcientia. Et Iuriſcõſult. ff. de Iuſt. & Iur. l. 1. Veram inquit philoſophiam, nõ ſimulatam affectamus. At quãuis inſtitutum profitendi meum in Scholis ſit, Sentẽtiarum Magiſtrum Diuumq; Thomam Commentarijs illuſtrare, conſultius tamen duxi rationem paululùm mutare ſcribendi. Non quòd diuerſam ab hoc inter Diuos diuino authore doctrinam moliar: ſanè quem, tum de cunctis alijs, tum præſertim de hiſce moralibus diſciplinis meritiſsimò tam

Cicero.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quã emicantissimum sydus Scholæ vniuersum adorant: sed q̃ cùm eius aliorumq; documentis imbutus multa fuerim alia commentatus, congruentius existimauerim nouum consiare opus, in quo dispositiùs cuncta cõponerem, quàm li eius textui mea seorsum circũscriberem. ¶ Distribuimus autẽ opus in libros decem: quorum duo primi sunt de Iure, hoc est: de legibus, quæ suprema sunt Iustitiæ regula. Tertius de Iure, quatenùs obiectum est Iustitię, deq; virtutis huius substãtia & sibi annexis, vsque ad Iustitiam distributiuam. Quartus de præambulis ad cõmutatiuam: nempè de dominio ac de restitutione. Quintus, de iniustitia quæ ex iniuriosa actione nascitur: nempe de homicidio & reliquis. Sextus de vsura, contractibus, & cambijs. Septimus de voto. Ac deniq; octauus de iuramẽto & adiuratiõe. Nonus de decimis ac de simonia. Decimus deniq; de statu deq; residentia Prælatorum. Vt opus de Iustitia quæ decẽ præcipuè Decalogi mandatis comprehenditur, librorum etiam Decade absoluatur. Libros autẽ singulos per suas quæstiones atque articulos Scholastico stylo distinctos curabimus, vt quã possimus rarissimè, & præter rerũ amplificationẽ, minimè ab ordine sancti Thomę discedamus. Cũcta tñ asserta nostra censurã subeant sacrosanctę matris Ecclesiæ, ac subinde syncerè iudicantiũ limam. Deus ergò maximus conatibus aspiret nostris ad suam ipsius gloriam.

Partitio operis.

¶ De Iustitia ergò & Iure sermonem fauente Deo ineuntibus nobis à Iure inchoandũ est. Bifariàm nanque vsurpatur nomen hoc: vno scilicet modo pro eo quod est lex: quẽadmodũ Isidorus lib. 5. Etymo. inter decreta dist. 1. relatus ait, Ius, generale esse nomen: legẽ autem, iuris speciẽ: altero autẽ modo accipitur, vt obiectũ est Iustitię: nempe pro æquitate, quã Iustitia in rebus constituit. Et alterutro accipias modo, ad notitiam Iustitię, eius notio prærequiritur. At quia virtus quæque ad suas regulas exigẽda est, condecet eas primùm omniũ præ foribus affigere, atq; adeò duobus primis libris de legibus ante omnia dicere. In priori, scilicet, de lege æterna, naturali, & humana: & in posteriori de Diuina. Liber autẽ primus septem quæstionibus absoluetur. Et quoniam (vt sæpè in Officijs citatus Cicero author est) à rei substantia, quæ definitione deprehenditur: omnis est auspicanda ordinata institutio: prima quæ mouetur quæstio est de lege in communi.

Titulus operis.

Nomen Ius bifariãusurpatur, Isido. lib. 5. cap. 3.

Prim⁹ liber de legibus.

De Iustitia & Iure,

QVÆSTIO PRIMA,
De lege in cõmuni.

S. Thom. 1.2. quæst. 90.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm aliqua definitionum legis quæ à Doctoribus constituuntur legitima sit.

Variæ definitiones legis.

CVM MVLTÆ VAriæq; definitiones, tã apud Oratores, quàm apud Theologos, ac Iureconsultos reperiantur, nullam tamen, aut vix vllam cõperio, quæ legi, quatenùs in vniuersale genus est, congruat, præter illam quam Diuus Thomas 1.2. quæst. 90. articu. 4. colligit si paululo cõponatur limatiùs. Nam illa Ciceronis libro secundo de legib. Lex est æternum quoddã, quod vniuersum mundum regit imperandi prohibendique sapientia: sempiternæ Dei legi peculiaris est: illa verò quam præposuerat libro primo. Lex est ratio summa insita in natura, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetq; contraria: extra leges naturales non extenditur: sed illa. ff. de leg & senat. consul. l. 1. Lex est commune præceptum, virorum prudentium consultum, &c. legi tantũ adscribitur humanæ. Sicuti & illa Aristot. in Rhetoricis ad Alexandrum. c. de gen. delib. Lex est communis ciuitatis consensus qui scriptis præceperit quomodò vnumquodq; agendum sit. Quò alludit illa Isidòri libro. 5. Lex est constitutio scripta. Igitur si vastam eius amplitudinẽ, quàm late patet spectes, Lex est nihil aliud quàm quædam rationis ordinatio & præceptio in cõmune bonum, ab eo qui curam reipublicę gerit promulgata. In hac enim oratione & genus legis exprimitur, & finis, & causa, & positionis forma.

D. Thomæ.

Cicero.

Aristot.

Isidorus.

Legis definitio.

¶ At verò ad eiusdẽ definitionis explicationem de singulis quatuor particularum quibus cõstruitur ex ordine disputare opus est. Quatuor ergo articulos quæstio hæc desiderat. Horum primus erit de genere definitionis, quo scilicet examinãdum est, vtra in potentia existat lex: nempe vtrùm intellectus sit, an voluntatis actus. Asserere enim visi fumus esse opus intellectus, vbi diximus quòd sit rationis ordinatio ac præceptio. Sunt autem in contrarium argumenta nonnulla.

Prim⁹ quæstionis articulus

¶ Pri-

Argum. 1. ¶ Primùm: Cùm in intellectu non sit, nisi habitus, & actus, non apparet vter nam istorũ sit lex. ¶ Secundò: Legis est mouere subditos: nam Rex per leges mouet: voluntatis autem est mouere: quoniam animal non mouetur, nisi ab appetibili sub aliqua ratione boni, vt. 3. de Anima, text. 49. author est Aristo. bonum verò obiectum est voluntatis.

Argum. 2.

Aristot.

Argumẽ. 3. ¶ Accedit huc tertio loco & authoritas quorundam recentium authorum non infimæ notæ, sic definientium legis substantiã. Lex est recta voluntas eius, qui vicem populi gerit, &c. Quibus nimirum astipulari sibi videtur, tum August. libr. 4. de Ciuita. dicens, antiquitus arbitria Principum pro legibus fuisse: & Iurisconsultus. ff. de constitutio. Princip. l. prima. quæ & refertur Instit. de iur. natu. & gen. vbi ait, quod Principi placuit legis habet vigorem. ¶ Quartò & reclamare Paulus videtur Rom. 7. vbi inquit: Video aliã legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meę. etenim quæ in membris est lex, nõ modò in intellectu non extat, verùm & ratione caret. ¶ In contrarium tamen pugnat legis virtus, quæ est præcipere, vt ait L. legis virtus ff. de legibus. hoc nanq; prudentiæ munus est, ac subinde intellectus.

Augustin.

Nomen lex varie à scriptoribus deducitur. Isidorus.

AD quæstionẽ istam duabus conclusionibus respondetur. Prior est: lex in intellectu tanquã proprium eius opus insidet. Hic autem de nomine statim admonãdum est quòd nomen legis ob rei varias virtutes & qualitates ab alijs aliter atque aliter deducitur. Isidòrus enim libro. 5. Etymol. cap. tertio. à legendo illud trahit, eò quòd scripto profertur, vt legatur ac omnibus. At verò cũ hoc illi accidentarium sit, congruentius D. Tho. & Theologorum schola à ligando dici autumant: vt pote quæ vi polleat obligãdi. Quãquis Cicer. 1. de legib. à legendo sentit deriuari: pro eo quod est, eligere. Ait quippe quòd etsi Græci legem à tribuendo appellent: (nã quod nos legem, ipsi nomon appellant à nemein, quod est tribuere: ideo quod vnicuiq; quod suum est tribuat) ego tamen inquit, à legendo, id est, deligẽdo eam nomino. Et subdit. Nam vt illi æquitatis, sic nos, hoc est, Latini, delectus vim in lege ponimus: & propriũ tamen vtrunque legis est. Hæc ille. Igitur cũ istæ omnes virtutes legi competant, parum refert à qua illarum nomen deducas. Attamen etsi Theologorum Etymologiam minimè repudiam, perplacet tamen Ciceronis sententia: vt lex idem sit quod legendi, hoc est, eligendi regula. Nam regula dirigendo docet eligere. Vndecunq; autem nomen trahatur, patentissimum est, rẽ esse intellectus. Id quod ex vtraq; eius virtute commõstratur. Habet enim & q̃ sit regula, & quòd sit obligatoria præceptio. Quapropter cum S. Tho. tantùm vnum in eius definitione ponat, nos tamen ambo loco generis composuimus: videlicet, ordinatio & præceptio. Haud eñ simpliciter ordinat, aud dirigit, veluti qui tãtùm viam mõstrat, sed ordinando præcipit præcipiendoq; ordinat. ¶ Ex priori ergo membro arguitur. Lex est æquitatis iniquitatisque regula, agendique mensura: sic enim ferme habetur. I nam. ff. de legi. vbi lex dicitur iustorum regula & iniustorum, regula autem mensuraque nostrarum actionum, est ratio: nam regula actionum est quę in finem dirigit, quod solius est oculatæ rationis munus: ad quem finem voluntatem, quæ cæca potentia est, ducit: ergo rationis functio est legem ponere. Adde quòd sicut in naturalibus, id quod est primum est caterorum mensura, vt vnitas in numeris, & motus primi mobilis respectu motuum inferiorum: sic quia finis (vt Philosoph. 2. Phy. docet) principium est humanarum actionum, fit vt rationis actio, ordinantis media in finem, sit mensura atque adeò lex. ¶ Ex posteriori autem membro arguitur secundò sic: Legis munus est præcipere, & prohibere, vt habetur. I. legis virtus. ff. de legib. & senat. cõsult. & forma ipsa legis præ se fert, Vnum cole Deum: Ne iures vana per eum, quin adeò hoc receptissimum est atq; omnibus in confesso, vt hac ratione leges, præcepta atq; mãdata nuncupemus: imperare autem est rationis: ergo lex a ratione elicitur, atque adeò in intellectu consistit. Minorem huius syllogismi, scilicet, præcipere esse intellectus actum per prudentiam, edocet S. Thomas. 1.2. quæstione. 17. articu. 1. & quæstio. 57. artic. 6. At parum consideratum est hanc opinionem impugnare tanquàm sancti Thomæ: quippe qui non videant non esse eius inuentum, sed planissimam atque constantissimam sententiam Aristot. 6. Ethicorum. cap. 10. distinguit enim tres virtutes intellectus practici: scilicet, euboulíam: quæ est virtus bene consultandi, hoc est, indagandi media ad finem accommoda: nam de fine nulla consultatio est, eò quòd omnes suapte natura fœlicitatem

Magis pro batur legis etymologia tradita à Ciceronе.

1. Argum. p cõclusiõe

Cõfirmatio

Argum. 2.

S. Thomæ.

Aristot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem suam expetunt: & synesin, quam Latini vocant sagacitatem: quæ est virtus rectè iudicádi. Sunt enim qui ingenio acuti sunt ad disquirendum media, non tamen ita iudicio valent, vt illis inuentis rectè de optimo sentiant. At præter hos requiritur postremus prudẽtiæ actus, qui est imperium: in quo differt ratio practica ab speculatiua. Illa enim quia non ordinatur ad opus, præcise habet duos actus, qui sunt discurrere & iudicare: practica verò insuper opus habet imperio, ad quod precedentes duo actus ordinantur. Et ideo Arist. ait inter omnes hunc esse summum ac perfectissimum, à quo potissimùm prudentia nominatur virtus. Neq; verò solius est Aristo. sententia, imò philosophorũ omnium quotquot eum, vel præcesserunt, vel subsequuti sunt. Quin verò rerũ ipsa natura & mos humanus hanc nos planè veritatem edocet. Clarum enim est imperare, esse loqui: videlicet, fac, ne facias: loqui autem intellectus negotium est, quippe cuius conceptus voce & scripto significatur: ergo ad ipsum pertinet præcipere. Item cùm vel Deus angelis, vel alius eorum inter se alijs quicquã præcipit, profectò non voluntatis, sed intellectus loquela id efficit. Pari ergo lege, si in potentijs nostris intimis præceptũ est, quod negari non potest, ad intellectum pertinet, non vtique ad voluntatem. Et confirmatur hæc ratio. Cùm quis mente orat Deum: Fiat voluntas tua: Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie: planum est non voluntate, sed intellectu loqui: ergò si aliqua potentia alijs imperat, illa sanè intellectus est per similia verba. ¶ Tertio ex humano vsu arguitur, legem, non voluntatis, sed intellectus esse proprium opus. Volitio & nolitio, qui tantùm actus in voluntate sunt, nullum secum afferunt imperium. Enimuerò licet ego certo sciam prælatum meum optatissime velle, vt ego prædicem, aut quippiam aliud faciã: parere tamen non teneor, quousque id mihi loquens præcipiat: loquutiones autem signa sunt cõceptuum. Atque hinc sumitur ad interna nostra opera analogia. Quanuis enim quis post rationis iudicium eligat bonum opus: nihilominùs experimur post talem electionem esse homines vecordes & segnes ad idem ineundum opus. Multi enim mente elegerunt vitam perfectè instituere, qui tamen segnitia imperantis prudentiæ tardissime id aggrediuntur. ¶ Præterea arguitur. Tenẽtur homines cõformare se & obedientes esse sempiternæ legi Dei, vt in primo sententiarum distinctione. 45. latè disputatur: non tamen tenemur confirmari eius voluntati beneplaciti: nam etsi ego sciam Deum velle mortem patris mei, licet mihi, quin etiam honestum est, de illa contristari. Et vice versa Præcepit Abrahæ filium immolare, cui legi patriarcha ille obtemperare astrictus erat: & tamen Deus non habebat voluntatem beneplaciti vt id exequeretur: ergò lex Dei nõ in eius voluntate, sed in intellectu est præcipientis, aut prohibentis.

¶ Per hæc & commentum contrariæ opinionis retunditur, quo aiunt voluntatem nõ esse ancillam intellectus, sed reginam: intellectum verò seruum. Longè quippe secùs se res habet. Nam regere, est functio illuminãtis ac dirigentis: lumen autem non in voluntate, quæ cæca est potentia, sed in intellectu existit. Si quidem non voluntatis lumẽ, sed intellectus dicitur. De quo nimirum David: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, vnde Aristot. 1. Polit. capit. 3. expresse ait mentẽ imperare appetitui: quo etiam nomine voluntatem complectitur: licèt non imperio dominico, vt anima corpori: sed politico, vt Rex ciuibus imperat. Vnde sapienter. 3. de leg. Plato: Non, inquit, precandum conandumque, vt voluntatem nostram cuncta sequantur, sed vt prudentiam nostram voluntas. Ad hæc: Rex à regẽdo dicitur, qui est actus prudentiæ, cuius ideo virtutis functio est leges sancire, hoc enim est potissimum eius munus, qui ad regni gubernaculum sedet. Quocircà Cicer. lib. 1. de leg. post illam legis diffinitionem suprà citatã, scilicet, Lex est ratio insita in natura, subdit, Itaque arbitrantur prudentiam esse legem, cuius ea vis sit, vt rectè facere iubeat, vetet delinquere. Et Arist. 10. Ethi. cap. 9. Lex inquit vim habet cogentem: quę quidem est sermo ab aliqua prudentia atque mente profectus. Ecquis ergo vnquam ambigere quiuerit legem esse prudentiæ, ac subinde intellectus opus, quod vniuersi dictamen practicum appellant? Atque hic est legitimus sensus illius, Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum cõditores iusta decernũt. Nam in hoc quod ait, regnant, potestas regum designatur: quoniam omnis potestas à Domino Deo est, vt ad Rom. 13. refert Apostolus. In hoc autem quod subdit, & legum, &c. intelligitur eiusdem potestatis vsus. Vnde, Per me, inquit, id est, per prudentię virtutem, quæ de meo fonte di-

Præcipere est actus intellectus. Suadet hoc ipsum facilis ratione.

Argumẽ. 3. principale.

Quarta rõ.

Detegit error contrariæ opinionis.

Prima ratio

Psalm. 90

Aristo.

Plato.

Secunda rõ.

Cicero.

Aristot.

Per me Reges regnant Prouerb. 8.

te dimanat, Reges, & leges condunt rectas, & ritè illis vtuntur. ¶ Secunda cõclusio: lex est vniuersalis propositio ac dictamen rationis practicæ quę per modum habitus inest. Conclusio hæc assertio est S. Tho. 1-2. quæstio. 90. Hanc verò sic expositam accipito: In intellectu sunt & simplices apprehensiuę, propositiones atq; aliæ iudicatiuę: lex autem non est tantùm apprehensio, verũ præceptio quæ iudicium sequitur, non qualecũque, sed quod de moribus fertur. Illud quippe iudicium appellant practicum. Priùs eĩm per primam prudentiæ virtutẽ, scilicet eubouliam, conquiruntur illa quę expediunt, mox per synesin, quæ secunda virtus est, iudicio probantur: tertiò voluntate eligũtur, ac subinde sequitur imperium prudentiæ: quod nõ est propositio indicatiui modi, sed certè imperatiui: faciẽdum est, aut vitandũ. Hæc enim verba si vim nominis habeãt, puta dignum est vt fiat, factuve indignũ, speculatiuæ propositiones sunt, & nondum vim legis obtinent. Dum verò vim habent participij futuri tunc censentur dictamina practica. Et si sint in Principe, promulgẽturq; populo, tunc leges existunt. Requiritur tamẽ præterea vt per modum habitus insint: hoc est fixæ sint & perpetuò permanentes. Nam tẽporales præceptiones quæ per modũ actus transeunt, quia vniuersales non sunt, sed singulari personæ, loco, & tempori accommodatæ, fac, ne facias, non habentur pro legibus, sed legum sunt applicationes: vt articulo proximo videbitur.

Secunda cõclusio.

Solũtur argumenta.

Neotericorũ fallacia.

PER hanc ergo conclusionem ad primũ argumentum ante quæstionem respondetur: quippe qua assertum est legem esse propositionem per modum habitus inhærentẽ: nam etsi lex actu feratur, manet tamẽ habitu impressa scriptaq; in mẽte. ¶ Atque hinc proditur quorundam Neotericorum fallacia contendentium contra Sanctũ Thomam nullo opus esse intellectus præcepto ad operandum: neq; attendentium nõ Thomæ sed Aristoteli se apertè contradicere. Arguit enim quidam in suis Morali. cap. 2. de pruden. hoc pacto: si præceptum, propositio intellectus est, tunc aut apprehensiua aut iudicatiua. Apprehensiua quidem non sufficit ad opus: si verò sit iudicatiua, ipsa per se sufficit absq; alio imperio: nam cùm primùm quis iudicat bonum esse hoc aut illud facere, statim eligere potest: in qua electiõe iam est meritum: atque adeò statim potest operari, absq; alia imperãdi vi. Quapropter vel ipsa voluntatis electio imperium est, vel nullũ est aliud. Et addit, nescio vnde motus hanc esse cõmunem opinionem: cuius tamẽ authores vllo pretio æstimandos non memini me vidisse. Bino nanq; peccato ostendit se Aristotelẽ de hac re non consuluisse. Primùm enim negamus imperium propositionem esse aut simpliciter apprehẽsiuam aut iudicatiuam. Istæ nanq; propositionis indicatiui modi differentiæ sunt: imperatoria verò non indicatiua est, sed iudiciũ prærequirens. Atq; inde detegitur altera horũ fallacia. Imperium enim (vt Arist. plane docet,) non est iudicium illud quod electioni antecedit, sed iussio, quæ electionẽ subsequitur. Cõcedimus ergo iudiciũ, quod est synesis actus, sufficere ad electionẽ, in quamquam piam inesse potest meriti: electio tamẽ non satis est ad vsum & opus, nisi ipsam subsequatur imperium. ¶ Sed tamen exurgit ex hoc argumẽtũ tertium eiusdem authoris: si electionem consequitur intellectuale imperium, aut sequitur ex necessitate, aut libere. Non ex necessitate, nã tunc nulla opus esset virtute prudentiæ ad imperandũ, quod est contra Aristotelẽ & veritatẽ. Si autem sequitur libere, tunc consequi videtur, solam electionem voluntatis non sufficere vt moueat intellectum, sed requiri præterea alium actum: quẽ tamen neq; Aristo. neq; sanctus Thomas, neq; vllus Philosophorum vnquã posuit. Imò omnes fatentur quòd electionẽ subsequatur imperium. Hoc argumentum plus iusto nos contorsit. 1-2. quæst. 17. ar. 3. Diluere tamẽ illud iam mihi facile videor, respondens quòd imperium neq; sequitur necessariò ex electione, neq; tamẽ alium prærequirit in voluntate actum præter eandem electionẽ. Sed est notandũ quòd cùm vt aliqua potentia ab altera moueatur, opus sit vt vtraq; sit bene dispositа: cõsequens sit vt nisi electio sit satis radicata, atq; intellectus per prudentiam bene paratus, nõ sequatur ex electione imperium. Igitur vbi electio solida ac valida fuerit, & intellectus per prudẽtiam satis obsequẽs, sequetur promptiùs ad electionẽ imperiũ, aliàs vel morosè vel nunq.

Soluitur primum motiuum Neotericorum.

Aliud argumẽtũ eiusdem authoris

Diluitur per terminorum.

¶ Ad tertium argumentum concesso regis esse mouere, conceditur quoq; voluntatem esse motricem tam intellectus quàm reliquarum potentiarum. Haud tamen inde colligitur, aut ipsam esse reginam, aut intellectum

Solutio tertij arg. principalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruum. Voluntas etenim non mouet tanquàm dirigens & cognoscens, quod requisitum est vt esset regina. Hoc siquidē nomē ipsum, regina, aurib⁹ exhibet, sed mouet impellendo admouendoq; potentias ad sua officia. Quam quidem ob causam actiones humanæ, voluntariæ dicuntur, hoc est à volūtate promanantes. Exempli gratia. Præfixa intentione finis, vt puta volo ditari, voluntas applicat intellectum vestigandis medijs. Postquàm autem hæc iudicat, illa porrò eligit, ac subinde per electionem commouet eum rursus ad imperandum, in quo ratio regendi consistit. Quò planè alludit, verbum legis secundæ. ff. de legib. quam legem Martianus non erubuit à Chrysippo Stoico mutuari: vbi ait q; lex est omnium diuinarum ac humanarum rerum regina. ¶ Existimo ergò satis illis factum qui aiunt legem esse voluntatem eius qui vicem populi gerit: nam, vt suprà ostendimus, nulla Principis voluntas obligat nisi edicto præcepta sit. Et hunc in modum intelligendum est verbum legis suprà citatæ de constit. princip. Quod principi placuit legis habet vigorem. Insinuatur enim hoc duntaxat, quòd nulla existit in intellectu lex, nisi in voluntate præcedat electio: attamen neq; voluntas est lex, sed id quod Principi placet, mēte priùs, deinde voce pcipiat, illud est lex. Est ergo sensus hic: Quod principi placuit edicere, legis habet vigorem: quo pacto eadem lex seipsam statim sub his verbis exponit. Quodcunq; igitur Imperator per epistolā, vel subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, vel de plano interloquut⁹ est, vel edicto præcepit, legē esse constat. Quare neq; erat cur Cicero ex libr. 1. de legibus accerseretur ad probandum legē esse in volūtate propterea q̄ secundū ipsum dicatur ab eligendo. Haud enim censet electionē esse legē, sed q̄ lex electionem Principis sequitur, & eligere docet subditos inter æqua & iniqua, vnde statim subdit, quòd lex est mens ratioq; prudentis Iurisq; atq; iniuriæ regula. ¶ Quartum autē argumentū alterius est negotij. Vocat enim Paulus mēbrorum legem alio longe significatu. Distinguit inquam leges quatuor: scilicet legem peccati repugnantem legi Dei, & lege mēbrorum legi mētis aduersantē. Et quanuis quibuspiam videri eadē possit lex peccati & mēbrorum, sicuti & inter se lex Dei & lex mentis, nōnihil tamen visum nobis est in Cōmentarijs differre. Lex eīm mentis est effectus legis Dei, eiusque impressio in mente nostra, sicuti vestigium in puluere est effectus pedis. Lex autem membrorum est naturalis inclinatio sensualitatis i suā obiecta, secundùm totum naturæ pondus & impetum, qui effectus est amissionis iustitiæ originalis, qua eadem sensualitas in rationis obedientia infrænata retinebatur. Lex autē peccati vel est effectus eiusdē inclinationis, puta facere contra Dei voluntatem, vel fuit prima parentum præuaricatio, per quā dissoluta sunt mēbra, ex qua dissolutione procedunt peccata. Lex ergo membrorum nō est vera lex: quia non inclinat ad bonum, sed dicitur lex per metaphoram: quia est natura iustitia originali destituta, ac subinde obliqua regula à recta nos via deflectens. Sed arguis. Si est regula, quomodò est extrà intellectum? Respondetur legem per se primò tanquàm in regulante & mēsurante existere in intellectu, dicitur nihilominùs esse per participationem in potentijs & mēbris quæ mouet, tanquàm in regulato. Sicuti sol dicitur esse in aula propter eius effectum: & ars in statua. Pari ergo modo lex peccati est in membris.

Soluitur postrema obiectiō cōfirmationibus.

Cicero.

Explicatur locus Pauli.

Vide autho rē super. 7.

Obiectio.

Solutio.

ARTICVL. II.

Vtrùm lex semper ad bonum commune ordinem habeat.

Consequitur articulus secundus quo secunda definitionis particula exponenda venit, quæ legis finem designabat. Sunt eīm argumenta quòd legē non sit necessarium in bonum commune ordinari.

¶ Primū, vt ait Isidorus lib. 5. Etymo. Si ratione lex constat, lex erit omne quod ratione constiterit: ratione autē constat, non solū quod in bonum cōmune dirigitur, sed & quod in particulare refertur: nihil ergo derogat rationi legis si nō in commune bonum ordinetur. ¶ Secundò. Præcepta (quemadmodum suprà dictum est) vim habent legis, vt pote cuius virtus est præcipere & prohibere: præcepta autē dantur etiam de singularibus actionib⁹ in quibus mores nostri constituuntur: ergo satis est leges in particulare bonum ordinari. ¶ In contrariū autem est, idem Isido. eodē. 5. lib. vbi ait, quòd lex est nullo priuato commodo, sed pro cōmuni vtilitate ciuium conscripta.

Argum. 1. Isidorus.

Argum. 2.

AD

Cōclusio responsiua.

AD quæstionē vna conclusione respondetur. Lex omnis, quò solida sit & firma in cōmune bonum debet subditos promouere. Conclusio hæc duplici ratione affirmatur, secundùm quod cōmune bonum aut pro naturali fœlicitate vsurpatur, quam hoc seculo adipiscimur, quæ est quietus tranquillusq; & pacificus reipublicæ status: aut pro illa supranaturali, quæ in altero sæculo veluti supremus finis noster nos manet, in quem & seculare omne bonum suapte natura refertur. Enimuero si rationem primam cōmunis boni spectes, hoc modo demōstratur conclusio. Pars omnis ad suum totū naturali ordine dirigitur sicuti imperfectum ad perfectum: quicunq; autem ciuiū partes sunt ciuitatis, lex ergo illis præscripta in bonū cōmune totius ciuitatis debet eos instituere: veluti partes vnius corporis quę ad seruitium totius ordinem habent. Concinit huic rationi Aristot. Ethico. 9. vbi ait: Iusta legalia, hoc est ciuiles leges, factiua esse conseruatiua q̄ fœlicitatis particularum q̄ue eius. Et Plato dialogo primo de legib⁹, vbi ait: Legumlatorem pacis publicæ gratia debere omnes leges cōdere. Quapropter Lacedæmoniorum morē refellit, qui leges omnes in eum scopum dirigebant, vt bella strenuissime gererent, illis enim prudentiùs Aristo. Ethic. 10. Bellum, inquit, gerimus vt in pace degam⁹. Et Cicero lib. 2. de legi. Cōstat, inquit, profectò ad salutē ciuiū ciuitatū q̄ue incolumitatem, vitamq̄ue omniū quietam & beatam, conditas esse leges.

Argumē. 1.

Aristo.

Plato.

Aristot. Cicero.

Secundarō. ¶ Si verò summam beatudinem, quæ Deus est, altiùs speculemur, secundam possumus eandemq; optimam rationem subnectere. Lex enim (vt nuper dicebamus) regula prima est nostrarū actionum: regulæ verò munus ac potissimùm primæ est in supremum finem & scopum regulata dirigere: reliquū ergo fit vt in cōmune bonum & legislatoris propositum, & lex ipsa debeat intendi.

Tertiarō. Philosoph⁹. ¶ Sumitur & tertia ratio ex alia conditione legis. Ait enim Philo. 5. Ethic. legem omnē, vniuersalē esse, hoc est, in vniuersum omnibus hominibus positam, ac de omni virtute Idemq; ab illa citata lege docemur: Lex est cōmune præceptum. ff. de legib. & l. iura. eo. Iura non in singulas personas sed generaliter cōstituuntur. Inde ergo fit cōsequens vt in supremum finem, qui omnibus communis est, sit dirigenda, & non ad particulares accōmodanda. Bene igitur ait eodem li bro cap. 1. Aristo. Ipsæ leges de omnibus dictant, coniectantes, aut communem omnium vtilitatē, aut optimorum, aut Principū. Vbi tres insinuat respublicas. S. democratiam, aristocratiā, & regnum. Quo fit vt legalis iustitia, vniuersas cōplectatur virtutes. ¶ Adde si lubet & rationū supremā. Fons & origo legum omniū æterna lex est diuinæ mentis, Deus autē cuncta in seipsum ordinauit ac retulit: leges ergo vniuersę sic lege illa regulādę sunt, vt in eundē tendant scopum. Id qd & diuinum Platonem Dialog. 1. de legi. minime latuit. vbi ait, oportere vt legumlator eum ordinem sequatur, vt humana ad diuina vbiq; referātur. ¶ Ex his fit consequens, quòd dum legislator leges in sum̄ particulare cōmodum constituerit, tyrannum se esse intelligat. ¶ Sequitur subinde quòd in vnaquaq; republica, vt puta in toto vno regno leges omnes ad finem totius sint referē dæ. Non quòd non singulis ciuitatibus pro earum conditione p̄ tribuendæ sint particulares, sed quòd debent omnes ciuitates velut membra vnius corporis sibi opitulari.

Secundum corollarium.

Secundum

At vero regna diuersa, etiam si sub vno sint rege, non debent sic gubernari, vt vnius res, diuitiæ scilicet & pollutia, in vtilitatem alterius inæqualiter pertrahantur: sed per se quilibet ob suum ipsius cōmodum administretur. Verbi gratia: Si non alia ratione trāsmarina regna acquirerentur, nisi vt omnia eorum bona Hispaniæ obuenirent, eorumque leges in rem nostram deflecteremus: videlicet, vt si nostra essent mancipia, non seruaretur æquitatis decor: secus si cōmerciorum ratione vicarijs sibi operis inseruirent. Hæc de legum fine: nam de eius effectibus, qui sunt facere cives bonos ac de alijs quibus ipsa fœlicitas nobis agitur, quæstiōe tertia dicturi sumus.

Postremara tio.

Primum co

AD primum igitur argumentum respondetur, quod etsi contingat legem quæ ad singulare cuiuspiam bonum ordinatur, ratione consistere: illa tamen consistentia illic connititur quòd illud singulare bonum ad cōmune refertur: veluti in speculatiuis nulla veritas particularis cōclusionis solida est, nisi quæ in prima principia resoluit. ¶ Et per idem soluitur argumentū secundū: nempe quod præcepta circa singularia bona inde vim habent legis quod singularia illa in commune bonum ordinantur. Haud tamē præcepta huiusmodi leges proprie dicenda

Ad primū

Ad secundū

Universidad de Deusto
Biblioteca

cenda sunt, sed legum applicationes ad particularia. Leges enim (vt dictum est, legibus quę monstratum) vniuersales esse debent. Exempli gratia: lex est, Vnum cole Deum, quę neque tempus neq; locum præscribit, neq; verò singulare alloquitur personam. Præceptū autē esset, si prælatus hodie cuipiā iusta ratione iuberet sacrum facere, aut vrbē preces fundere cogeret. Item lex est, charos honorare parentes, & vt parentes filios alant. Præceptum autē est, cùm iudex te iubet aut pareti, aut filio in tali necessitate alimoniam suppeditare. Itaq; cū lex in genere de actionibus nostris generaliter iubeat, quæ sunt circa singularia, inde fit vt præcepta sint earū applicationes ad singula. Quocirca etsi lex vna specialiùs altera explicet, non illicò desinit esse lex, quatenùs semper manet vniuersalis: est enim lex vt dies Dominicos atque Apostolicos ab opere feriemus, licèt sit explicatio illius generalioris, Sabbatha sanctifices.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm cuiuslibet ratio sit legis effectrix.

De authoribus legum. ARticulus tertius tertiam definitionis particulam occupabit q̄ erat de authoribus legum. Arguitur enim q̄ vnicuiq; priuatim competat leges suo ordine condere. Primùm ex dicto Apostoli ad Roman. Gentes quę legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciūt: ipsi enim sibi sunt lex, hoc autem de singulis mortalium asseuerat, qua tenùs naturæ luce ducti, sibi quisque nouit bonum & malum discernere. *1. Argumē.*

¶Secundò arguitur. Intētio legislatoris est vt suos ciues ad virtutē iducat: vnusquilibet autē potest alium ad virtutē inducere: ergo vniuscuiuslibet ratio legem ferre potest. *2. Argumē.*

Tertium argumentum. Aristot. ¶Et tertio loco accedit eiusdem Aristo. sententia. 10. Ethico. circa finem, vbi patremfamilias in sua domo comparat Principi in sua republica: vt velut hic ciuitatē, ità & ille domū gubernet: ergo sicut Priceps ciuitati, ita & paterfamiliàs suis leges ponere valet.

Isidorus. ¶In contrarium est Isidorus eodē libro. 5. Etymo. & refertur dist. 2. vbi ait: Lex est cōstitutio populi secūdùm quam maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt. Quibus verbis docere videtur non esse cuiuslibet scribere leges.

Soluitur q̄stio propositum in unica cōclusione. QVæstio præsens vnica, velut superior, cōclusione absoluitur. Leges condere, nō cuiusq; sed reipublicæ est eiusq; vicem gerentis seu curam habentis. Cōclusio hæc ex ea quæ proximè cōstituta est facilè hoc modo colligitur. Lex est regula dirigēs in cōmune bonum: dirigere aūt in cōmune bonum propriū est reipublicę cuius eiusmodi bonum proximus finis est: ergo penes ipsam tantùm ac penes illum qui eius habet curam potestas est ferendarum legum. Minorem per Aristo. doctrinā. 1. Ethico. facilè intelligas. Effectrices enim causæ ꝓportionem habēt ad finales: vt quo effectrix est altior, sit & eius quoq; finis sublimior. Finis enim proximus militis est singularem locū defendere: Ducis verò, victoria: Regis autem pax: & ideò ad regem pertinet inferiora cuncta in illum supremum finem ordinare. Eadem ratione quia frænefactiuæ artis finis ad equestrem refertur, fit vt ars etiam equestris frænefactiuæ operationē dirigat. Igitur qa cōmune bonum, peculiaris est reipublicæ finis, & leges illuc nos ducunt: propriū erit reipublicæ illas condere, quibus nos eodem perducat. Vnde Plato in dialogo de regno: Regis, ait, munus esse leges condere. Idemq; Aristo. Ethico. 10. constituit. & l. si Imperialis. C. de legib. & constit soli Imperatori cōcessum legitur leges, tum condere, tum adeò interpretari. ¶Subnectitur autem & secunda ratio: lex enim vim habet coërciuam: vt author est Aristo. Ethico. 10. & Papinianus in. l. de legib. vbi legem appellat coërctionē. Vis autem hęc & vigor in sola republica & Principe existit, sicuti totius animalis virtus est, membra mouere. ¶Est autē cōsideratio ne discernendum inter eos qui leges scīscere possunt, & illos quorū consilio scīscuntur. Iuris enim consulti leges ex visceribus naturalis philosophiæ ratione & iudicio eliciūt: firmitatem tamen & coërcendi vigorem nemo illis, nisi qui iurisdictiōe pollet, valet apponere. Vnde vt prudentium consulta pōdus per se non habent legum, ita neq; Princeps sine eorum maturo consilio eas debet edicere. Obuium tamē in promptu fit huic conclusioni argumentum. Deus Princeps omnium est legumlatorum: & tamen neque respublica est, neque eius vicem gerens: quippe qui non à republica authoritatem mendicauit. Respōsio tamē est: Nō eo sensu in prę̄sentiarum asseri quemcunq; gubernatorē vices reipublicæ gerere, ac si vicarius eius

Aristot. *Secunda rō* *Pulchra cōsideratio.* *Obiectio* *Solutio.*

eius existat: sed satis est curam illius habere, seu, tanquàm vicarium, seu tanquàm eius autorem ac dominum cui curæ est publica gubernatio. Pariformiter & de Christo, etiam inquantum homo erat, sentiendum est, vt pote qui ceu redemptor ac rex regni cœlorum, legum cōditor noster fuit. Ac subinde eius vicarius Pontifex maximus. Is enim nō gerit ecclesiæ vices quasi ab illa autoritatem nactus, verū quasi Christi vicarius, cuius vice fungitur: à quo vtique solo, licet per Ecclesiam eligatur autoritatem suscepit. Idēq; est de Episcopis iudicium ac prelatis ab ipso institutis. Seculares autem reges ac monarchæ secùs habent. Haud enim à Deo proximè, & quòd aiūt, immediatè creati sunt præter Saulem ac Dauidem, eiusque prosapiā, cui sceptrum ipse commisit: sed vt habetur. l. quod placuit. ff. de constit. princ. reges ac principes à populo creati sunt, in quos suum transtulit imperium ac potestatem: vt infrà. q. 6. & copiosiùs libr. 3. quæst. 4. patebit. Vnde verbum illud apud Sapientem ex Prouerb. 8. suprà citatum, Per me reges regnant, &c. non aliter intelligendum est, q̄ quòd ab ipso tanquàm naturalis iuris autore donatum mortalibus est, vt vnaquæque respublica seipsam regendi habeat arbitriū: ac subinde, vbi ratio, quę spiramen etiam est diuini numinis, posthabuerit, in alium suam transmittat potestatem, cuius legibus prouidentius gubernetur. ¶De primis autem legislatoribus, varie referunt sęculares historiæ. Plinius nanq; libr. 7. Naturalis historiæ, cap. 56. ait Cererem inter omnes primā leges dedisse: vt autem alij putauēre Rhadamanthum. At verò Iosephus aduersus Appionem apertissimè ac disertissimè veritatē ostendit. Nempe inter mortales Moysen prius sacras promulgasse leges, vt diuinitùs sibi traditas. Nam post multo tempore illi extiterunt legislatores quos Isidorus initio 5. libro. refert. Phoroneus enim, inquit, rex Græcis primus leges constituit: Mercurius Trismegistus Aegyptijs: Athenienſibus Solon: Lycurgus Lacedęmonijs: ac demque Romanis Numa Pompilius, qui succesit Romulo.

Quid senserint scriptores de primis legislatoribus. *Plinius.* *Iosephus.* *Isidorus.*

Ad argum. pariter negatiuæ. *Ad primū.* AD primum igitur argumentum respondetur legem in homine bifariàm existere: vno modo tanquàm in regulante, quo pacto est in legislatore: atque altero tā quàm in regulato: quemadmodùm esse cōtingit in singulis hominibus: iuxta verbum Psalm. Signatum est super nos lumen vultus tui. Vnde & illic Apostolus subdit. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: scriptum, scilicet à Deo ipso summo legum conditore. ¶Ad secundum verò respōdet Philosophus. 10. Ethicor. capitul. 9. vbi ait legem vim habere coërciuam. Potest ergo priuatorum quisque vnumquemlibet ciuium ad virtutis officia consilijs ac monitis inducere: haud tamen perfectè, scilicet ipsū cogendo: ob idque talia monita non habebunt legum virtutem ac robur. *Psalm. 90.* *Ad secundū argumentū.*

¶Ac simili fermè modo extemplò ibidem respondet ad tertium: fatetur enim patremfamiliàs nonnulla statuere posse in suo domo præcepta eademque sub aliquibus pœnis, quas exigere paterna autoritate poterit, etiā vsque ad verbera. At verò sicuti dominus nō est perfecta respublica, ita neq; eius præcepta absolutam habēt vim legis: vt puta cùm neque in carcerem conijcere potest suos, neque in exilium mittere, neq; alijs id genus supplicijs afficere: vt libr. 5. quæstio. 2. fusiùs patebit, vbi de patria potestate copiosiùs. *Ad tertium argumentū*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm promulgatio sit de ratione legis.

Prima ratio ad partē negatiuam. SVPEREST demùm vt quartus articulus postremam definitiōis particulam patefaciat, qua legis ponendi forma notabatur. Arguitur ergo non esse necessariam ꝓmulgationem legis vt suam sortiatur vim. Primū lex naturalis obligat vniuersos, quæ tamen nulla indiget promulgatione, cùm neque statu innocentiæ neque post naturam corruptam ante Moysen talis fuerit lex promulgata. *Secunda rō S. Thomæ.* ¶Secundò: Lex vetus diuina, vt. 1-2. quæstio. 103. articul. 4. author est Sanctus Thom. cessauit illo Christianæ mortis articulo quo Redemptor dixit. Consummatum est: ac subinde tum nouæ obligatio cœpisse credenda est: nam cessatio vnius fuit alterius inchoatio: aliàs mundus absque lege obligāte diuina per aliquam tēporis morā exisseret. Et tamē ꝓmulgatio legis non fuit tunc facta, sed sub festum Pentecostes: ergo obligatio legis nō pēdet ex ꝓmulgatione. *Tertia rō.* ¶Et tertiò: Lex ciuilis obligat loco absentes coram quibus non promulgatur, & pariformiter tempore futuros: apud quos non est

Universidad de Deusto
Biblioteca

est amplius necessaria promulgatio.
¶Contrarium autem legimus, distinctio.4. cap.in istis. vbi habetur leges tunc instituí, dum promulgantur.

Prima conclusio. AD quæstionem respondetur duabus cõclusionibus. Prima.Nulla lex vllum habet vigorem legis, ante promulgationem:sed(vt citatum decretum asserit)tunc instituitur, dum promulgatur. Itaque nullam(vt quidam arbitrantur)exceptionem conclusio hæc permittit. Et probatur ex natura ipsius legis. Est enim regula & mensura nostrarum actionum:regula autem nisi operantibus applicetur,vana est:applicari autem nequit nisi per eius notitiam:nam qui regula vtitur, eam intueri necesse habet. Fit ergo consequens vt ante promulgationem qua subditis innotescit,non eos obligando perstringat, sed tunc præcipi quando promulgatur. Vnde.l.leges C. de legib. & consul. Leges sacratissimæ quæ constringunt hominum vitas intelligi ab hominibus debent. Et in Authentic. vt factæ nouæ constit. &c.tunc valere leges iubetur, cùm in commune factæ sunt manifestæ. Idem habetur iure canonico, vt extrà, de postulation.prælat.capitu.ad hæc.& de *Parua dubitatio.* constitutio.capit.cognoscentes. Dubitas autem quid nomine promulgationis censendum sit. Vtrùm nondum lex velut promulgata sit habenda quousque in omnium notitiam fuerit dispersa. Apparet enim ratio *Ratio hæsitandi.* modò facta id persuadere. Enimuerò si lex per sui notitiam applicatur, sit vt quousq; sit cunctis nota, non obliget, atque adeò *Cõfirmatio.* nec promulgata censeatur. Et confirmatur inde,quòd ille quẽ lex latet, ignorantia excusatur: quod non contingeret si legis vinculo innodaretur.

Secunda cõclusio. ¶Huius argumenti gratia statuitur secunda cõclusio. Lex vt promulgata censeatur, non exigit vt in omnium notitiam perueniat, sed tunc promulgatur dum solenniter in principis curia vel in ꝓuincia primo præconio vel alia legitima via edicitur. Sic habetur capit. 1.citato.de postulat. prælato. Et in allegat. Authentic. Et ratio est. quia tunc promulgatur lex, dum sub præcepti forma constituitur. Tunc autem sit præceptum,cùm primùm publicitùs edicitur: ergo vbi primùm solenniter fit manifesta,censetur promulgata, vimque induit præcepti.

Scrupulus ¶Restat autem scrupulus,Nunquid cũ primùm,verbi gratia,in Curia Cęsaris promulgatur lex,tenentur illa omnes regni indigenæ? Videtur enim hoc rationi contrariũ:nã tunc neq; remotissimi,ad quos nondum potuit fama pertingere excusarentur ignorantia:qđ assertu nefarium est. De hoc, licèt ad nomen videatur spectare,tamẽ iuris vtriusque doctores secùs loqui videntur quàm ratio docet. Panormita.enim & reliqui super dicto cap.cognoscentes.extrà.de constitu. *Panormita.* & Ioan.Andr.super illo verbo,data Romę. lib.sexti postremo. Et Bald.super.l.etiã citata,Leges sacratissimæ.C.de legib.licèt fateã- *Ioan. Andr.* tur tunc legem promulgari,quãdo solenniter ediciturineminẽ tamẽ obligari ea putant antequã illam audierit,nisi cralla culpabilique ignorantia hominẽ accuset. Et ratio eorum est ꝙ putant idem esse quẽpiam ignorãtia excusari,& non obligari lege. ¶Contra *Baldus.* hos autẽ statuitur tertia conclusio. Cùm primùm lex solenniter est promulgata,in Curia vel in regni Metropoli,obligat vniuersos,tametsi citra culpam ignorantes à culpa excusentur. Probatur vtraque pars conclusionis. Nam lex in vniuersum promulgatur. *Prima probatio.* Haud quippe dicit, Præcipimus ciuibus istius vrbis,sed, vniersis sub ditione nostra degentibus:ergo vniuersos tunc obligat.

Secũda. Secundò arguitur dum concionator ,verbi gratia,vel alia persona priuata admonet me legis positæ,tunc iam deinceps non me excusaret ignorantia, & tamẽ nuntius ille nõ me obligauit:ergo promulgatio solennis ꝙ præcesserat,me obligauerat. Et tertiò arguitur. *Tertia.* Si non statim à solenni promulgatione essent vniuersi lege ligati, sequeretur quòd neque ignorantes propriè dicerentur excusari: excusatio enim est ab obligatione quã quis habet:& secundùm contrariam opinionem ignorantes nondum obligantur:dicendum ergo vtrunque est,vt nostra asserit cõclusio,videlicet quòd lex statim cunctos tã audientes quàm absentes obligat,à cuius nihilominùs nexu inscij excusantur. ¶At ve- *Quæstio incidens.* rò presiùs quis fortè percontetur,vtrùm satis sit vno loco solenniter legem promulgari, vt vniuersi illius iurisdictionis statim legi subdantur. Exempli gratia: Si Cæsar plurium regnorum dominus legem Toleti promulgaret, qua Belgas,Flandros, atque Italos Indosque comprehenderet. ..tque si Papa Romæ, vel vniuersale Concilium solenniter ferret legẽ, vtrùm inde tunc protinùs stringeret vniuersos. Et quò dubitationis

neruus

neruus lucidiùs pandatur,proferamus exẽplum legis irritantis inualidantisque materiam contractus. Si nunc Papa prohiberet quintum gradum matrimonij, vel fac nondum esse positam legem irritantẽ actiones pupilli, alienantis sua bona,sed nunc primũ poni: Vtrũ ex illo tunc irriti essent tales cõtractus,etiam inter ignorantes celebrati. Nã quantum ad culpam & pœnam,iam satis dictum est, eos qui per insciti am postmodũ cõtraherent excusari:sed vtrùm valeret matrimonium, pariter & contractus pupilli.

Solutio. ¶Ad hoc primũ respondetur,non satis esse Cæsarem in vno regno legẽ edicere vt omnia obliget quousq; in singulis promulgetur,ac si diuersorum essent regum:quoniam ob id quòd in eiusdem ditionem inciderint, nõ censetur vna respublica. Quin verò si sint diuersæ prouinciæ longè separatę, nõ existimatur lex promulgata,antequàm in singulis edicatur. Non enim æquum esset vt lex Toleti promulgata ex tunc perstringeret Indos. Salubertima ergo est sanctio Authẽ. citati. vt factæ nouæ &c. vt Romanorũ Imperatorũ leges post duos menses valere inciperent in republica,& tractari. Quòd si valere, idem sit quod,vigorẽ tunc præcepti obtinere,fit vt neq; anteà scientes obligarẽtur: si vero intelligatur iuxta formam tertiæ nostræ cõclusionis,scilicet ꝙ licet à tẽpore promulgationis obliget,nihilominùs vsque ad duos mẽses posset se quisq; ignorãtia protegere:tunc intelligendũ est quantũ ad forum exterius:nam quantũ ad conscientiam,& illi qui anteà rescisissent,continuò excusationem nudarẽtur:& illi quicitra culpam diutius ignorassent,excusarentur. De legibus autẽ eorum qui sunt principibus inferiores cùm angustioribus ꝓuincijs præsideant, non est censendũ tam lõgas inducias requiri vt sint obligatoriæ. ¶At verò de summo Pontifice *Panormit.* asseruit Panor.c.nouerit.de sentẽ.excõ.satis esse si eius leges Romæ publicentur:quẽ nõ nulli sequuntur,dicentes Pontificẽ Summũ plũbeos habere pedes,quibus discurrere nequit. Et Syluest.verbo,lex.q.6.dicit sic ser- *Syluester* uari in practica. Verũ est tamẽ eundẽ Pan. super ca.cognoscẽtes.de cõstit.sic se secundùm cõmunem opinionẽ exponere,vt asserat legem,non quantũ ad culpã & pœnam, sed tamẽ quantũ ad rescisionẽ cõtractus ab articulo statim ꝓmulgationis vigorẽ habere. Vt si in Concilio lata esset lex, nè deinceps illegitimè nati sacerdotia reciperẽt:aut ꝙ tales præbendæ nõ nisi tali hominũ sorti prouiderenturiomnes ex illo momento cõtrà factæ collationes haberẽtur irritæ. Quod ego facilè credo. Attamẽ quia matrimonia non possunt dissolui sine iniuria, & si quæ sunt alia id genus pacta,certe non debent lege interdici,nisi quæ vigere incipiat dũ fuerit in prouincia promulgata:alias esset periculis plena. De cæteris autem quæ irritatoriç non sunt,parùm refert si dicamus statim Romæ latas obligare. Hoc siquidem nõ obstante, ignorãtes excusantur à culpa & pœna. Crediderim tamẽ,nisi Papa aliter sua lege expresserit,nunquàm intendere obligare *Papa nõ intendit obligare sua lege nisi à tẽpore ꝓmulgationis,nisi aliter expresserit.* nisi à tempore ꝓmulgationis in prouincia. Etenim quando ob culpam vel aliũ defectum vult inhabilem personam reddere, expresse addit ex nunc,vel ex tunc:vt ca.cũ singula.de præben.lib.6.constituit duas obtinentem præbendas ex tunc reddi inhabilem. Et simile habetur,Clemẽt. nolentes. de hæretic. ¶Hoc autem pro certissimo hic admonitum sit,quòd leges priuilegiorũ reuocatoriæ vim non habent quousq; promulgatę sint,non solùm in prouincia, verùm in diœcesi. Exempli gratia, dum indulgentiæ reuocantur aut suspenduntur, quousque in Metropoli Ecclesia sit reuocatio promulgata,quicunque potest concessis priuilegijs contra culpam vti. Neq; hoc tãtùm, verũ etiam si quis vsq; ad illum articulum priuilegio indulgentiarum fuerit à reseruatis sacramẽtaliter absolutus, absolutio est valida. ¶Ecce definitionem legis in fronte quæstionis propositam,cunctis ex partibus, quæ quatuor erant,expositam:ac subinde illam.ff.de legibus.& senatusconquam sapientissimè Papinian.ex alijs quatuor membris constituit. Ait enim, Lex est commune præceptum: vbi eius substantia primusque actus exprimitur: quoniam præceptio actus prudentię est, & in commune omnibus debet poni. Virorum prudentium consultum: quibus verbis declaratur quemadmodùm præceptio nulla est intellectu, quam non consilium antecedat:quare neque Rex sine prudentium consultatione debet leges condere. Delictorum quæ sponte vel ignorantia contrahuntur coẽrcitio. Ecce virtutem eius ac vim coerciuam malefactorum, qui vel scientia vel ignorantia vincibili delinquunt. Communis reipublicæ sponsio: qua tandem particula eleganter ingenium legis exprimitur. Per leges nanque respublica &

Leges reuocatoriç priuilegiorum nullam uim habẽt quoad fuerint pro mulgatæ nõ solũ in prouincia, sed in diœcesi.

Epilogus antedictorum.

Explanatur alia legis definitio.

princeps

Universidad de Deusto
Biblioteca

princeps constituitur fideiussor, vt securè tu toq; vbiq; viuatur. Spondet enim nullum fore pacis perturbatorem, neque vllum qui iniuria ausurus sit ciuem lędere Quòd si vllus extiterit, ipse princeps pœnas reposcet.

Primum argumentum.

AD primum igitur argumentum de lege naturæ, respondemus, naturali luce & instinctu esse promulgatam: nempe inscriptam mortaliũ mẽtibus. Quapropter in statu innocẽtiæ clarescente naturæ luce nulla fuit alia opus promulgatione talis iuris. Neque vero posteà quousq; caligine iam obducta hominum mens necesse habuit vt per legem scriptam explicaretur ei Decalogus. Quo fit vt de primis principijs naturalibus nulli mortales per ignorantiam prætexere sibi poterunt excusationem. De alijs vero quę attentiori discursu indigent, vt de libera Venere, forsan se poterant excusare. Pari ratione, Si qui Barbari matrimonia vsque adeò contra naturam fœda contraxisse inuenirentur, vt etiã se parentes filiabus cõmiscerẽt, taliam atrimonia dirimerentur: quã nõ poterat nisi crassa insciti a nefaria illa turpitudo ignorati. Secus si contraxissent in secundo & alijs gradibus, qui Iudæis dũtaxat olim, Christianisq; præcise modo interdicuntur. ¶ Ad secundum de diuina lege respondetur, nõ censeri promulgatam eò q̃ Deus singulari personæ eã reuelauerit, quousque idem eius minister solenniter eã euulget. Exẽpli gratia: Abrahæ præcepit Deus vt suos masculos circumcideret, quæ lex posteris suis esset solennis. Hæc autem lex nõ omnes (præter ipsum) statim obligabat vsquequo Abraham nomine Dei eam ꝓmulgauit. Idem pariformiter de lege Mosaica, quantum ad ceremonias iure naturæ adhibitas & iudicialia, existimandum, videlicet quòd nullus contraheret cum vxore patris aut patrui: quienim posteà quàm lex reuelata est Moysi ante eius promulgationem contraherent in tali gradu: non modo à culpa excusarentur, verum neq; separarentur. Secùs post promulgationem: post modum eñ etiã ignorãter cõtrahẽtes, licet à culpa liberi essent, dissociarentur. Ratio huius est quod Deus hominibus secundum eorum naturã & ingenium per homines sui generis constituit leges promulgare. ¶ At verò lex Christi vbi primum fuit Hierosolymis post eius Passionem ac Resurrectionem promulgata vniuersum obligauit orbem: quoniam prædicatio Discipulorũ nõ obligabat de nouo sed ostendebat legem cui Christus mũdum subiugauerat: atque adeò tollebant ignorantiam illucusque excusantem. Vt autem ad formam argumenti tertij respondeamus, cõceditur illo tunc articulo quo Christus animam expirauit mortuam esse legem veterẽ licet non fuerit statim mortifera, ac subinde vim statim habuisse sacramẽta nostra. Quin vero baptismus iam anteà baptizato Christo virtutem habebat: vt. 3. part. quæstio. 66. author est Sanctus Thomas. At verò de legis totius Euangelicæ obligatione, & si Scoto in. 4. distinct. 3. quæst. 4. visum fuerit non incepisse nisi à die Pentecostes, quãdo Apostoli confirmati virtute ex alto eam prædicare cœperunt: tamen aliter fortè est sentiẽdum. Enimuerò anteà iam Christus Apostolis iusserat, Ite prædicate Euangeliũ omni creaturæ: Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit. Ex quo idcirco tempore ait, loco modo citato Sanct. Thom. vim habuisse præcepti. Et quia susceptio baptismi professio est totius legis, dicendũ forsan secundum eundem sanctum Doctorẽ, ipsum tunc primò Christum suam promulgasse legem. Attamen hoc concesso cõsequens sit ab articulo passionis vsque ad illud temporis momentum mansisse orbem sine obligatione vllius diuinæ legis: nam vetus expirante Christo cessauit. Cui autẽ duriusculè hoc insonuerit, dicere verò ꝓxime potest quod Christus in mortalibus agens suam promulgauit legem, quæ tunc inciperet obligare, quando ipso expirante veterem contummauit. Nã tunc in ara Crucis nouo sacerdotio, vetus antiquauit: & translato sacerdotio, ait ad Hæbræos Paulus, necesse est vt legis translatio fiat. Quanuis nihil absurditatis habeat q̃ in triduo tantilloq; tẽpore post Resurrectionẽ nõ obligaret lex noua. At verò prior mihi respõdendi modus multò probatior est, vt libr. proximò. q. 5. monstraturi sumus: vbi materia hæc à cessationis legalium ad amussim est examinãda. ¶ Ad tertium argumentum respondetur, quod cũ lex scripto debeat promulgari, illa scriptura absentibus & futuris loquitur: qua ratione ait Isidõrus legem esse constitutionem scriptã, & à legendo vocari, eò quòd legenda proponitur. Quanuis illud de ciuili tantùm intelligatur: nam lex naturæ in mente scripta est: & ius gentium eadem mente collecta.

S. Thomas. Scotus.

Ad secundũ

Quo tẽpore lex Christi cœperit obligare.

Ad tertium argumentũ.

QVAE-

QVAESTIO SECVNda, de legis effectibus.

S. Thom. 1.2. quæst. 92.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm effectus legis sit præcipiendo ac uetando facere homines bonos.

Quatuor in lege aduertenda

QVæstio præsens duos habet articulos, alterũ de effectu legis, atq; alterum de eius actu. Oportet enim in præsentiarum quatuor cõsiderate discernere: finis enim legis est adeptio cõmunis boni in quo posita est fœlicitas: de quo. 2. artic. dictum est: effectus autẽ est probitas & honestas per quã illuc tenditur: actus verò quẽ legis virtutẽ appellãt, est præcipere & vetare, sed potestas & neruus est obligare, & coercere: de quo. q. 6. dicendum est. ¶ Arguitur ergò quòd legis effectus non sit facere homines bonos: virtus enim est secũdùm Philosophũ. 2. Ethic. quæ bonum facit habentẽ, & eius opus bonum: virtus autem munus Dei est, vt illa celebris habet diffinitio Augustini quæ ex. 2. lib. de liber. arbit. colligitur: Virtus est bona qualitas mentis, &c. quam Deus in nobis sine nobis operatur: lex ergo non est quæ bonos facit habẽtes. ¶ Secundò, lex non facit bonos nisi qui sibi sunt obedientes: illud ergò obedientiæ bonũ nõ est à lege sed ei præsupponitur. ¶ Tertiò, lex vt dictũ est, in bonũ cõmune reipublicæ refertur: ergò effectus eius solùm est facere bonos ciues, putà obedientes legibus & magistratibus in commune bonum: hoc autẽ nõ satis est vt simpliciter sit homo bonus: nã potest esse malus in his quæ lege ciuili permittuntur. ¶ In contrariũ autem est, ipse idem Philosophus qui initio. 2. Ethic. ait volũtatẽ cuiuslibet legislatoris esse, vt faciat homines bonos.

Prima ratio

Aristo.

August.

Secunda rõ.

Tertia ratio

Aristo.

Prima conclusio.

Prima ratio

AD quæstionẽ hanc respondetur duabus cõclusionibus. Prima est. Effectus legis quẽ potissimè aspicere habet legislator est bonos facere homines sibi subditos, per quã bonitatẽ finem humanũ adipiscantur, quæ est nostra fœlicitas. Conclusio hæc facilè ex decisione superioris quæstionis colligitur. Finis enim legis est commune bonum in quo nostra consistit beatitudo: illum autẽ nemo nisi per virtutum exercitiũ assequitur quæ bonũ faciũt habentẽ: eo vel maximè q̃ (vt Philosophus docuit) fœlicitas ipsa huius seculi in virtutum vsu posita est: ergò legis effect⁹ est homines facere studiosos & probos. At vero quoniã ratio hæc de lege tantùm ꝓcedit quę verã habet legis rationẽ S. Tho. 1.2.q.92. aliã excogitauit rationẽ quæ legem omnẽ etiã metaphoricam amplexatur. Lex, inquit, cũ rationis dictamẽ sit quo prędens subditos gubernat, ad hoc ordinatur, vt ei subditi bene obtemperent: hic enim est cuiusq; præceptionis propositũ: virtus autẽ eius propria qui alteri subditur est bene superiori obtẽperare (vt in calce 1. Poli. author est Aristo.) quẽadmodùm virtus appetitus sensitiui est vt probe & prompte rationi obediat: ergò intentio legis est subditos ad suam ipsorum propriam virtutẽ inducere: vt pote per quã ei obsecundet: hæc autẽ virtus bonum facit habentem & eius opus bonũ: ergò cuiusq; legis effectus est facere homines bonos. Quod si intentio legislatoris ad id quod est vere ac simpliciter bonũ feratur, tũc lex ipsa pari modo imbuet subditos vera bonitate: sin verò nõ fuerit simpliciter bonũ sed vtile, aut delectabile sibi, repugnans autem iustitiæ, tunc lex faciet subditos, non bonos simpliciter, sed in ordine ad illum finem: vt si sit lex conquirẽdi diuitias, instruet illos probè ad illum finem: & si fuerit lex latrocinandi, faciet illos bonos latrones: nam & in malis inuenitur obedientia legis, quæ effigiẽ habet boni, non honesti, sed vel delectabilis vel vtilis. ¶ Hæc autẽ ratio nõ satis videtur rem demonstrare: conclusio enim nostra est, legem efficere bonos homines: ratio verò solùm concludit quòd efficiat bonos subditos, quod minus est. Aris. enim Polit. 3. cap. 3. dignoscit bonũ ciuem à viro bono. Ciuis enim inde dicitur bonus quòd sit bonus subditus, hoc est legis dicto audiens: vir autem bonus plus obtinet probitatis: nã cùm multa ciuili lege impune permittantur, potest quis bene auscultare legib⁹, & nihilominùs prauus esse, putà auarus, fornicarius, &c. vt suprà argumẽtabamur. Igitur non sat est legem facere bonos subditos vt faciat simpliciter bonos homines. Caietan. eodem loco defendere conatur rationem Sancti Thom. hoc pacto: quòd licet qui subditus est vnicuilibet particulari legi, vt putà humanæ, non illico sit vir bonus: tamen qui bene paret omni in vniuersum legi, putà naturali & diuinæ, nõ

S. Thomas.

Secundarõ.

Aristot.

Obijcitur contra proximã rationẽ S. Tho.

Aristot.

Caietanus nititur defendere rationẽ S. Th.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest non esse simplicitet vir bonus: eò q̃ tales leges de omni virtute præcipiunt. Hæc autem expositio, nisi ego hallucinor, non est menti sancti Thom. germana. Etenim si hoc ipse cogitasset, collectim simul dixisset, legum vniuersitatẽ facere homines bonos: cum tamen non hoc tãtum asserat, sed quòd ille sit effectus cuiuscunque per se legis. Sic enim ait: Ad hoc enim ordinatur vnaquæque lex vt obediatur ei à subditis. Genuinus ergò sensus Sancti Thom. est, effectum cuiuscunque legis esse facere homines bonos suo ordine & gradu, scilicet respectu peculiaris finis eiusdem legis, vt puta legis iustitiæ facere iustos: legis fortitudinis, fortes: & temperantiæ, temperatos, &c. Et ideo optima erat collectio quòd si facit bonũ subditum facit bonum hominem in tali materia. Ex quo sit vt lex æterna & naturalis quæ omnem docent iubentque virtutem, faciant homines vndequaque absolutos. ¶ Hærebit hic autem forsan de hac cõclusione quispiam, vtrum usque adeò sit vniuersalis, vt legislatorem secularem eiusq; leges suo ambitu complectatur, an videlicet principum regumque munus sit bonos secundum animam facere ciues. Existit enim contra apparens argumentum, quòd hoc differat inter Ecclesiasticos antistites & seculares principes, quòd illi spiritualibus attendentes, curam agere debeant animarum: isti verò tantùm pacis quieti pacatiq; status reipublicæ. Sic nanque vulgus arbitrari fortè poterit. Mox arguitur ex Aristot. 1. Polit. cap. 2. vbi ait, constitutam esse ciuitatem viuendi gratia, scilicet, propter sufficientiam vitæ. Ex domo enim propagatur pagus, & ex pagis coalescit ciuitas, vt scilicet, diuersis artibus diuersisque mercimonijs sibi ciues mutuò sufficiant: ergò à secularibus legibus non est quippiam altius desiderandum.

¶ His tamen nihil obstãtibus proculdubio auscultanda est conclusio vniuersaliter: philosophi enim affirmantes scopum legislatoris esse ciuium probitatem atque honestatem morum, nihil de Ecclesiastica institutione cogitabant, sed de regibus id asserebant. Quam ob rem meminisse oportet discriminis inter alias virtutes, & intellectuales artes & scientias. Ars enim facere potest pictorem bonum, & bonum statuarium, & scientia Theologum bonum, bonumque Iureconsultum, bonum autem virum sola perficit moralis virtus. Quapropter leges omnes ciuiles siue de reliquis artibus siue de rebus alijs edicantur, omnes ad bonum animæ, quò nostra fœlicitas agitur, instituendę sunt: ob idq; loco modò citato Aristo. peregregiè dixit quòd ciuitas constituta quidẽ est gratia viuendi: existit verò bene viuendi gratia. Enimuerò non modò ciuium congregatio ad vitam corporalem emolumenta affert, atque commoda, sed præcipuè ad spiritualem. Nequirent enim dispersi homines ac solitarij ignorãtes docere, coërcereq; malefactores: consilijsq;, & salutaribus monitis mutuò se ad fœlicitatem iuuare, vt faciunt congregati. Etenim qua ratione homo ad fœlicitatem natus est, eãdem est ciuile animal: ob idque solitarius nisi angelicam degat vitam, bestia est. Atque eandem ob causam qualem antiqui fœlicitatem statuebant, tales & ferebant leges: vt Epicurei, eas quæ voluptati capessendæ deseruirent, atq; alij alias quibus vel diuitiæ, vel honores accumularẽtur. Et Lacedæmonij (vt. 1. de legi. author est Plato) qui illic fœlicitatem collocabant, vt omnium essent victores, ac domini, eas excogitabant leges, quæ ad bella fœliciùs gerenda accommodatiores essent. Igitur principes qui veram fœlicitatem syncerè norunt, ad eandem debent cunctas referre leges. Ait enim Aristot. Ethic. 9. iusta legalia factiua esse fœlicitatis. Haud quippe externis actionibus decorum possunt ciues seruare reipublicæ statum, nisi internis virtutum habitibus vigeant. Et postremò accedit quòd omnis potestas à Domino Deo est: propter quod eidem potestati admonet Paulus omnẽ animam esse subditam: Deus autem ad se cuncta ordinauit, ac retulit: ergò in ipsum debent Principes suas leges referre. Haud ergò hac parte secularis potestãs ab spirituali differt, sed hoc tantũ quòd cùm ambæ eundem suis legibus debeant scopum supernæ salutis præfigere, spiritualis supereminet seculari: nempe vt sacrorũ leges instituat: & si secularis Princeps leges à vera fœlicitate deflexerit, eas emendet, & corrigat, Principesq; ipsos cohibeat. Tunc enim locum habet illud. 1. ad Corinth. Pau. Animalis homo nõ percipit ea quę sunt spiritus Dei: spiritualis autẽ iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur. Adde hic demum quòd causa huius assertæ veritatis Aristot. eodẽ loco. 3. Pol. cap. 3. postquàm distinxit ciuem bonum, & virum bonum, subiunxit, Principi necessarium esse, vt sit vir bonus, hoc

Solutio Cai. non est ad mentem S. Thom.

Genuinus sensus S. Thom.

Dubitatio.

Argum. 1.

Argum. 2. Aristot.

Satisfit dubitationi propositæ.

Probatio.

Aristot.

Secũda rõ.

Plato

Aristot.

Postrema rõ.

Paulus.

Aristot.

hoc est, omnibus virtutib⁹ exornatus. Et ratio est, q̃ regere, munus ac functio prudentiæ est: quæ nisi omnibus virtutibus associetur, vera esse non valet. Iudicat enim prudẽs de omnibus: & quia qualis vnusquisq; est talis sibi finis videtur necesse est, vt bene sit affectus ad ea de quibus iudex sedet. ¶ Sed arguis, videtur non opus esse maiori virtute in Principe ad operãdũ quàm in ciue ad obediendũ. Nam vt tota subditi probitas quatenùs subditus est, consistit in bene parẽdo, ita & tota principis in bene imperãdo: quæ enim alter iussa cat, alter capessit: ergò cum in republica ciuili nõ omnia mala prohibeãtur, sic vt sicut neq; ad bonũ ciuem, ita neq; ad bonum principem requiratur omnis virtus. Respondetur disparem esse rationem: quoniam princeps debet de omni virtute leges ferre, & (vt ait. 1. Poli. Philosophus cap. vlti.) quomodò si imperans nõ est temperatus, & iustus, & fortis, huiusmodi virtute rectè imperabit? Et quãuis nonnulla impunè permittat, vt meretricia, mendacia, & epulationes: hoc tamen nõ debet libidine facere, sed iudicio. Debet enim esse adeò castus, vt ad euitandas peiores turpitudines meretricia vbi oportet permittat: & tam liberalis, vt ad euitanda latrocinia permittat quempiam vsurarum modũ. In summa: veluti medicus, salutis est corporis moderator, ita & Princeps qui gubernaculum reipublicæ tenet, veluti animarum medicus ad illum finẽ debet cuncta moderari. ¶ Secunda conclusio huius articuli sit. Licet princeps mentis oculos semper debeat habere ad bonitatẽ ciuiũ attentos, debet nihilominùs & legibus artes opificiaque reipublicæ prosperare, annonam & reliqua temporali vitæ tam ad bellũ quàm ad pacẽ necessaria prouidere. Quin vero & ciuiũ facultates & honores augere: eatenùs tn quatenus præsentis vitæ ornamenta futuræ sunt fœlicitatis adminicula.

Obiectio.

Solutio.

Aristot.

2. cõclusio.

Ad primũ argument.

AD primum igitur argumentum conceditur omnem virtutem munus esse ac donũ Dei: haud tamẽ quod nobis sine nostra opera donetur, sed nobis quippiam agentibus: licèt non pariformiter. Est enim virtutum alia infusa, alia verò acquisita. Et quidem infusam Deus nobis se solo donat, non tamẽ adultis sine ipsorum consensu & dispositione. Acquisitæ autẽ, licet Deus donator sit tanquàm author naturæ, nostra nihilominus consuetudo causa etiam est: inde enim dicitur acquisita, quòd nostris moribus conficitur. At verò quia neutrius opus rẽ habet virtutis simpliciter dictæ, nisi Deo per gratiam sit acceptum, cuius quidem primæ gratiæ nos non sumus causa per meritum, rectè ait Augustin. omnẽ virtutem dari nobis sine nobis. Nihilominùs quia leges opera nostra dirigunt, per quæ fauente Dei numine morum probitate decoramur, per leges dicimur boni effici. Eo scilicet pacto quo Arist. 2. Polit. ait, q̃ legislatores assuefacientes faciunt bonos. ¶ Ad secundum autem respondetur, non semper qui legi obẽdit, id facere ex bono virtutis, sed timore quandoq; pœnę, quam lex cõminatur: per quam subinde adducitur, vt prompto animo rationi obtemperet. Quãuis sint etiam quædam à natura virtutis semina, ante legem nobis insita, vt quis possit obedire legi, per quam obedientiã perfectè comparet virtutes. ¶ Ad tertium autem iam respondetur. Lex enim quæcunque ciuilis facere duntaxat intendit bonos subditos, hoc est, promptè obsequentes: quoniam respublica, nisi ex partibus constet, quæ toti obtemperent, non potest consistere: sicuti neque corpus cui membra non seruiunt. Satis ergo est ad firmitatem reipublicæ si princeps omni polleat virtute, & ciues bene sint subiecti. Licet non omnes sint viri absolutæ virtutis: vt Aristo. 3. Polit. docet. Attamen qui legi naturali ac diuinæ auscultant, illi sunt, & boni ciues, & viri integerrimi: vt iam suprà dictum est. De legibus autem tyrannicis, cùm veræ non sunt leges, nõ opus est argumentum inde obijcere quòd non faciunt bonos ciues. Id enim tantùm bonitatis habent quòd faciunt subditos obedientes, vel timore pœnæ vel alia corrupta via.

Ad secundũ

Ad tertiũ.

Aristot.

ARTICVLVS. II.

Vtrum legis actus congruenter assignentur.

SVbsequitur articulus secundus de legis actibus. Videntur enim non esse quatuor, scilicet imperare, vetare, permittere, & punire. Lex enim idem est quod præceptum & imperium, vt suprà mõstratum est: non ergò opus fuit discernere inter imperare, & vetare. ¶ Secundò, effectus legis est subditos ad bonum inducere: consilium autem ad id ipsum conducit, ac pariter præmium: ait enim Iurisconsult. l. 1. de Iustitia & iure.

Legis actus quatuor.

Argum. 1.

Argum. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſſ. quòd bonos non ſolùm metu pœnarum, verumetiam præmiorum exhortatione efficere cupit: ergò & conſulere, & præmiare, nihilominùs quàm præcipere, & punire actus ſunt legis. ¶ Quin verò tertiò valentiùs arguitur. Effectus legis eſt homines bonos facere: ille autem qui metu duntaxat pœnæ legi obtemperat, non eſt ſimpliciter bonus: metus nanque ſeruilis, quanuis ſit moraliter bonus, nondum tamen lineam virtutis attingit: ergò punire, non eſt legis actus.

Argum. 3.

¶ In contrarium autem eſt inter iureconſultos Modeſtin. ff. de legibus, & ſenat. conſult. vbi ait, legis virtus hæc eſt, imperare, vetare, permittere, & punire.

Cõcluſio reſponſiua.

AD quæſtionem iſtam concluſione hac reſpondetur. Legis actus, ac virtus quadripartitus eſt: vt lege citata iurecõſdocuit. Neq; verò obſtat Iſidori ſententia lib. 5. Etymol. vbi de tribus tantùm meminit. Ait quippe: Omnis lex, aut permittit aliquid: vt vir fortis præmium petat: aut vetat, vt ſacrarum virginum nuptias nulli petere liceat: aut punit, vt qui cædem fecit capite plectatur. Nam permiſſi appellatione conſultorũ more præcepta etiam comprehendit. Sic enim habetur. C. de legib. & conſt. leges ſacratiſsimæ. Vniuerſi præſcripto legum vel inhibita declinent, vel permiſſa ſectentur. Haud enim eſt credibile, vt potiſsima legis funẽtio eum præterierit. Enimuerò cùm tres ſint differentiæ humanarum actionum: Prima ſcilicet earũ quæ genere ſuo bonæ ſunt: aliæ verò quę genere ſuo ſunt malę, ac tertię quę ſunt indifferentes. Reſpectu primorum legis virtus eſt præcipere: vt Vnũ cole Deũ: charos venerare parẽtes. Vnde Ariſt. 5. Ethicor. Lex, inquit, de omnibus præcipit virtutum actibus. Reſpectu verò aliorum ſecũdi generis eſt vetare: vt, Ne iures vana per eum. Non occides. Sed reſpectu actionũ tertij ordinis eſt permittere: vt, Cui libuerit, negotiari fas ſit lucri gratia. At verò quoniã lex dictamẽ rationis eſt quo homines ad officiũ inducũtur, fit vt inſtar rationis ſpeculatiuæ, quæ per vnum aliud cõcludit, ſubditos per pœnam à vetitis arceat, atq; in officio contineat: hac ergò ratione & quart⁹ ei actus adiungitur, qui eſt, punire. ¶ Sed tamen contra ſingula huius inductionis membra obijcitur. Primùm, legibus nõ ea ſolùm præcipi conſueſcunt quæ genere ſuo ſunt bona, verumetiam ea quæ per legem conſtituuntur virtutum loco: neq; ſolum vetantur ea quæ genere ſuo ſunt mala, verùm quędam per legis prohibitionem efficiuntur mala. Hinc eũ illa celebris diſtinctio orta eſt: Alia ſunt prohibita, quia mala: alia verò mala, quia prohibita. Diem enim, verbi gratia, cuipiam Diuo feſtiuiter dicare, quem priùs feriari indifferẽs erat, lege ſola fit religionis virtus. Et armatos noctu ciues obambulare, quod priùs erat indifferens, prohibitione legis fit vitiũ. ¶ Reſpondetur autem q̃ vbi diximus præcipiendi actum circa ea verſari quæ ſunt genere ſuo bona, ampliandum verbum eſt, & ad illa quæ certa ratio indicat eſſe bona: nihil enim lex præcipere debet, niſi quod ratio ꝓ tempore & loco oſtendit eſſe bonum. Et pariformiter neq; quicquam vetat, niſi quod vel genere ſuo, vel circunſtãtijs loci aut temporis ad bonũ finem ordinatur. Sed rogas, illa quę genere ſuo ſunt bona vel mala quid nam alia opùs habent aut præceptione, aut prohibitione? Reſpondetur. Ea quæ genere ſuo iuſta ſunt lege naturæ præcipiuntur: & quæ genere ſuo ſunt mala eãdẽ lege prohibentur. Nihilominùs cauſa amplioris luminis voce etiam in mandatis proferũtur, ſcriptisq; referũtur: vt Decalogus exemplũ eſt. ¶ Præterea aduerſus tertium membrum eſt argumentum: quia lex humana non ea tantùm permittit quę indifferentia ſunt, vt otiari & quatenus cutrapeliæ virtus indulget, ludere & venari: verum & quæ mala ſunt, vt ſcortari, & ioci cauſa mẽtiri, atque id genus reliqua. Reſpondetur q̃ quantum ad legem humanam indifferẽtia quoque dicuntur ea quæ nõ ſunt valde mala: vt potè ex quibus nulla emergit iniuria, aut grauis abſurditas: quæ quidẽ bona cauſa vt impunè fiant permittit: haud tamẽ approbat, quaſi licita: id enim facere nequit: quoniã lex diuina & naturalis nihil tale permittit. Item arguitur. Permittere conuenit perſonis etiam priuatis, quibus cùm incumbat filios vel proximos corripere, cõtingit eis tũcõniuére: ergò non eſt proprium vel principis vel legis. Reſpondetur q̃ id permittere quod commode vindicari non poteſt, hoc conuenit legi: permittere autem ex ignauia, aut iniqua indulgentia, quod vetare quis tenetur, hoc priuatim accidit. Qui verò corripere non obligatur, is permittere non cenſetur.

Quæſtio ꝓ ua.

Solutio.

Argumẽ.

Solutio.

Altera ꝓ ad idem.

Solutio.

AD primum igitur argumentum reſpondetur quòd & ſi largo modo præcepti appellationi ꝓhibitio etiã ſupponatur eò quòd ceſſare à malo, quod prohibitio curat, inchoatio eſt boni, quò præceptio tendit: nihilominùs clarioris explanationis gratia diſtinguũtur. ¶ Ad ſecundum reſpondetur q̃ conſulere cùm vim non habeat coerciuam, non habet rationẽ legis: & ideo non eſt proprium principis munus, ſed cuiq; priuatæ perſonę competere poteſt. Quare inepte Accurſius ſuper eandem legem, Legis virtus, adnotauit, conſulere eſſe quintam virtutem legis: oculatiùs enim Bar. id negauit. Apparentior autem ratio fuiſſet quintam virtutem legis eſſe præmiare: nam vt Solon & Democritus aiebant, duo diuina lumina cuncta gubernant, præmium ſcilicet & pœna. Quod Iuriſconſultus. l. 1. de Iuſtitia & iure. conſultiſsime animaduertit. Et ratio naturalis eſt quòd, vt author eſt Ariſtot. Ethico. 10. duobus homines maximè afficiũtur, ſcilicet voluptate & dolore: quare ex vna parte alliciendi ſunt homines præmijs, ex altera terrendi ſupplicijs. Attamen propterea punire potiùs legi tribuitur quàm præmiare quod punire coactiuam vim habet quæ idcirco ſoli principi conuenit: præmiare verò non eſt cogere, & ideo priuatis etiam perſonis conceditur. Tametſi & alteram poſsimus cauſam ſubiicere, quòd virt⁹ honeſtatis gratia eſt perſuadenda, & ſatis eſt ipſa ſui ipſius præmiũ: pœnâ autem prauis eò neceſſaria eſt q̃ cùm ſint voluptatibus mancipati, contrarijs doloribus ſunt arcendi. ¶ Ad tertium autem argumentum iam ſuprà reſponſum eſt, quòd etſi metus pœnæ non ſit ſimpliciter virtus, eſt tamen (vt ait Auguſt.) veluti ſeta quæ amoris filum inducit: & ideo expedit timore pœnæ corruptos homines & à tramite deuios inviam retrahere, vt inde virtutum aſſuetudine earum officia illis dulceſcere incipiant. Præterea quando perditis illis qui ſupplicia perpetiuntur nihil ſoluta pœna proderit, cedet tamen in aliorum commodum, qui illius admonitione temperatiùs viuent.

Ad ſecũdũ.

Solon. Democri.

Prima ratio quare punitio potiùs legis opꝰ quã rẽmuneratio.

Secunda rõ.

Ad tertium argum.

QVAESTIO TERTIA
De lege æterna.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 93.

ARTICVLVS. I.

Vtrum lex æterna à naturali humanaq; & diuina diſtinguatur.

CONſtitutis legis definitione, effectu & actu, debita ſeries poſcit, vt de legum diuerſitate dicamus. Arguitur autem à parte negatiua quod non ſint quatuor legum ſpecies quas Doctores connumerant: ſcilicet, æterna, naturalis, humana, & diuina. Lex idem eſt quod ius, ius autem non diuiditur, niſi in naturale & poſitiuum: vt lib. 3. quæſtione ſtatim. 1 videbimus. Vnde cùm ius poſitiuum diuidatur in ius gentium, & ciuile, hæc tantùm tria diſtinguuntur iura, ſcilicet, naturale, & gentium, & ciuile, vt eſt videre Inſtit. eodem titulo, & ff. de Iuſtit. & iur. & in Decretorum diſt. 1. Non ergo quatuor ſunt legis ſpecies. ¶ Præterea eſt & lex fomitis quàm Paul. (vt ſuprà citauimus ad Rom. 7.) appellat legem membrorum repugnantem legi mentis noſtræ: plures ergo ſunt quàm quatuor. ¶ In cõtrariũ eſt quod ait Sapiens, Prouerb. 8. de lege æterna, quæ ſapientia Dei eſt. Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum: antequã quicquã faceret à principio ab æterno ordinata ſum. Et infrà: Quãdo legẽ ponebat aquis, cũ eo erã cuncta cõponens. Et de naturali ait Paul. ad Rom. 2. Gentes quę legem nõ habent naturaliter quæ legis ſunt faciũt. Et de humana ad Rom. 12. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Et de diuina Hierem. 31. Dabo legem meam in viſceribus eorum & in corde eorum ſcribam eam.

Prima rõ ad labefactãdã partitionẽ legis.

Secundarõ.

Sapiens.

Paulus.

Hierem.

PRo quæſtionis huius intellectu recolendũ eſt diſcrimen illud qd in capite huius libri adnotauimus inter ius, acceptũ ꝓ lege quæ eſt iuſtitiæ regula, & acceptũ pro iuſto, quod eſt eiuſdem virtutis obiectũ. Hoc enim ſuppoſito facilè ad præſentem quæſtionẽ duabus cõcluſionibus reſpõdetur. Prior eſt: Quatuor ſunt legis ſpecies, quæ in titulo quæſtionis proponũtur. Lex enim (vt ſuprà exponẽtes dicebamus) nihil aliud eſt quàm regula & præceptio prudẽtię per quam qui curam gerit reipublicæ illam gubernat, & adminiſtrat: gubernatorum autem primus ſupremuſq; eſt Deus, vnde omnis poteſtas deriuatur. Secũdus verò, homo qui eius miniſter eſt perque eius authoritatem inſtitutus: ergò ſecundùm conditiones & modos gubernandi tam in Deo quàm in homine rimandus eſt ſumendusque legum numerus. Quod autem hac ratione quatuor diſtinguãtur legis ſpecies ſic patet: De⁹ in primis vniuerſalis

Prima concluſio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersalis gubernator, ab æterno vniuersorũ ordinem, ac dispensationem, & regimẽ mente concepit: cuius conceptionis instar leges omnes constituendæ sunt: illa ergò ordinatio, & præceptio lex æterna secundùm naturam suam nuncupatur. Mox quia idem Deus author est naturæ singulis rebus suos indidit instinctus, & stimulos quib⁹ in suos fines agerentur: sed homini præcipuè naturalem normam mente impressit, qua se secundùm rationem quæ illi naturalis est gubernaret: atq; hæc est lex naturalis: eorum scilicet principiorum quæ absque discursu lumine naturali per se nota sunt: vt, id facias alijs quod tibi fieri vis: & similia. Deinde & eidem homini facultatẽ tribuit vt pro temporum, locorum, ac negotiorum qualitate per eandem legem naturæ, quas alias expedire iudicaret, ratiocinando cõstitueret: quę ideo leges ab authore suo humanæ nuncupantur. Attamen quia nõ ad finem tantùm naturalem qui est pacificus quietusque reipublicæ status conditi sumus, ad quem finem prædictæ leges sufficerent: verùm & ad sùper naturalem fœlicitatem creati, aliam Deus nobis insuper posuit supernaturalem legem, tam veterem, scilicet, quàm nouam, quæ ad illum supernaturalem finem nos perduceret. Et hęc est lex diuina. At quia de horum singulis seorsum perspicatiùs facturi sumus sermonem, satis est hic numerum explicuisse. ¶ Adhibetur tamen secunda conclusio quæ superioris corollaria est. Nõ eodem modo species istæ legum differunt: æterna enim differt à cæteris tribus quòd ipsa fons illarum est, & origo: non vtique lata sed ferens, non impressa, sed imprimens: nõ denique alterius participatio, sed lux cuius alię sunt participationes. Reliquę verò inter se hoc distant q̃ lex naturalis est impressio facta in ipsa creatione naturæ: lex verò humana est regula ab homine posita per facultatẽ sibi diuinitùs collatã: lex verò diuina est lumẽ infusum homini, quã ideo Hieremias vocat legẽ scriptã in cordibus. Igitur quauis lex æterna, diuina etiã sit differt tamẽ à diuina positiua, q̃ illa in Deo ab æterno exstitit: hæc verò in nobis ex tempore.

2. cõclusio.

Ad primũ argument.

REsponsio ergò primi argumenti ex his quæ dicta sunt facilè colligitur. Etenim quia ius pro eo quod est iustũ, æquitas illa est quæ in tẽporarijs rebus constituitur, nullum est ius hoc modo æternum: licèt sit lex æterna. Iustum autẽ hoc, aut cõstituitur à rerũ ipsa natura in qua lex naturalis versatur: vti mutuũ, aut depositũ reddere: aut cõstituitur à lege positiua. Et hoc appellat Aristo. 5. Ethic. iustũ legale: scilicet, quod anteà nihil referebat, sed postq̃ positum est, refert. Hoc autẽ legitimũ iustũ, aut à lege humana instituitur, aut à diuina, de qua neq; Isidõrus in initio Decretorum, neq; ius ciuile meminit. Et ideo nõ dignoscũt, nisi ius naturale, & humanũ, quod in ius gentium & ciuile subsecatur. ¶ Ad secundũ respondetur legẽ fomitis non esse propriè legẽ: vt quę suapte natura rationi non subditur: neq; est in mẽte, sed in membris. Dicitur autem per metaphoram lex quia inclinat in sensualia obiecta: de qua articulo tertio latiùs.

Ad secũdũ argum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex æterna sit summa ratio in Deo existens.

Lex æterna

REstat ergò ad singulas legis species descendere. Et primo in hoc secundo articulo exponitur æternæ substantia, & natura: an videlicet sit ratio summa in Deo existens. Arguitur ergò in primis: nullam esse legem æternam. Lex enim illis ponitur quibus promulgatur, nulli autem æterni fuere homines, quibus aut poneretur, aut promulgaretur: ergò. ¶ Præterea lex importat ordinem in finem: nihil autem æternum ordinari potest in finẽ, quia referri nequit in aliud: ergò nulla est lex æterna. ¶ Tertiò arguitur, non existere in Deo. Si lex vlla æterna est in Deo, idem est quod rerum ratio: rationes autem in ipso non vna sed plures sunt, dicente lib. 83. quæst. Augustin. quod Deus singula facit. proprijs rationibus: ergò lex æterna non est vna: vel negandũ est idem esse in Deo quod ratio. ¶ In contrariũ est Augustin. lib. 1. de libero arbitrio: vbi ait, lex quæ summa ratio nominatur, non potest cuipiam intelligenti non incommutabilis æternaque videri: cui semper obtemperandum est: æternum autem & incommutabile in solo Deo existit.

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

Augustin.

ADistam quæstionem hac vnica conclusione respondetur, quam Augustin. modò citatus affirmat. Scilicet ęternã legẽ esse rationem summam in Deo existẽtem. Eandem quippe S. Thom. 2. 2. q. 93. lucide, vt pleraq; alia, hoc pacto demonstrat. Deus vt author est primus omniũ, ità & vniuersorum

Conclusio responsiua.

Elegans ratio S. Tho. pro conclusione.

sorũ summus gubernator: in artifice autem necessarium est rationem ordinis rerum faciendarum præformari, quæ ars seu exemplar est: & in gubernatore rationem quoq; præexistere eorum quæ agenda sunt, quæ sit veluti omnium regula & norma: ergo in Deo necesse est & rerum omnium creandarum faciendarumq; sapiẽtiam extare, & omnium etiam gubernandarum regulã. Atqui vt sapientiæ ratio, qua cuncta creat, rem nomenq; habet artis, & exemplaris, & idearum: ità, & eiusdem sapientiæ ratio quæ cũcta in suos debitos fines ordinat, disponit ac promouet, rationem legis obtinet. Igitur cum lex (vt suprà dictum est) nihil aliud sit quàm dictamen rationis practicæ in Principe qua cuncta sibi subdita gubernat, sit vt lex æterna in Deo nihil aliud sit quàm sempiterna ratio suæ sapientiæ, qua mundi vniuersitatem regit. Etenim vt sua substantia, & natura, sic & quicquid attributorum in ipso exiſtit æternum est, vt ipsa de se sapiẽtia, Prouerb. 8. prædicat. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequàm terra fieret, &c. vsq; adeò hæc fuit semper conclusio lumine etiã naturali resplendens, vt ipsis etiã Philosophis innotuerit. vnde Cicero lib. 2. de legib. Hanc, inquit, video sapientissimorum esse sentẽtiã, legem neq; hominũ ingenijs excogitatam, neq; scitum esse aliquod populorũ, sed æternum quiddam quod vniuersum mundũ regeret, imperandi prohibẽdi q; sapiẽtia. Ità principẽ legem illam, & vltimam, mentem esse dicebãt, omnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei, ex qua illa lex (naturalem adnotat) quam Dij humano generi dederunt, rectè est laudata. Hæc ille. Ex hac cõclusione fit cõsequẽs nõ cõuerti legẽ æternã, ac diuinã, quã vocant positiuã: vt articulo ꝓximo expositũ reliquimus. Qualis fuit, tam Moysi quàm Euangelica.

Cicero.

Deductio.

Ad. 1. arg.

ADprimum igitur argumentum respondetur rationem illam, quæ lex est, ab æterno extitisse in Deo, sola scilicet ratione ab eius substantia differentem, qua futura cũcta, vt sibi præsentia inspectabat. Etem vt ad Ro. 4. Apost. author est, vocat ea quæ non sunt tanquàm ea quæ sunt. Promulgatio autem eius, & verbo præcellenti ordine, & scripto fit. At quoniam promulgatio, & loquutionẽ denotat promulgantis, & subditorum auditũ, ratio prioris æterna fuit: nempẽ diuinum verbum expressa mentis concẽptione genitum, & liber vitæ sempiterna quoq; mente conscriptus. Ratio verò posterioris esse nequiuit nisi tẽporalis, nam æternus nemo fuit qui audiret. Cœpit ergo lex illa innotescere in mundi primordio per legẽ naturalẽ, & antiquis patribus pręscriptã, ac deniq; nobis per Euangelicã, quam Verbũ ipsum, homo factũ, nobis promulgauit.

Corollariũ.

¶ Ex hoc fit consequens, legem æternam solis post angelos hominibus, eisdemque vniuersis esse notam: illis scilicet fœlicibus cœli colis per essentiam, quã facie ad faciem intuentur: nobis autem per irradiationem, sicuti sol videtur in aula, eandemque plus minúsve susceptam. Nulli enim mortaliũ existunt quibus non cognitio quæpiam veritatis effulgeat: veritas autem omnis (vt lib. de vera relig. author est Augu. (irradiatio quędam est & participatio legis æternæ: omnibus ergò est, licet gradibus inæqualibus, nota. ¶ Et per hæc concordia conciliatur inter illud Paul. 1. ad Corinth. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit, nisi spiritus Dei. atq; alterum ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea quę facta sunt intellecta conspiciuntur. Diuinorum enim cognitio in seipsis soli Deo propria est: & beatis quibus ipse præsens refulget: nobis autem eandem donatur æternam legem per effectus conspicere. Nemo autem præter ipsum potest ea comprehendere. Quare de isto comprehẽsario iudicio loquebatur eodem libro de vera relig. Augustin. vbi aiebat, Lex æterna est de qua homines iudicare nõ possunt. Sunt enim iudicia eius (vt ait Paulus) incomprehensibilis abyssus. ¶ Ad secũdum autẽ principale argumentũ respondetur non esse legi necessariũ in finem aliũ referri: sed vt per ipsam subditi referantur in finem: Lex ergò æterna nõ refertur: sed per ipsam Deus cuncta quæ fecit in seipsum refert, qui est. A. & O. principium & finis.

Augustin.

Conciliatur duo Pauli loca.

Ad secundũ

¶ Ad tertium deniq; respondetur q̃ sicut in Deo ars factibilium ratione differt ab æterna lege, qua agibilia gubernãtur: sic & rationes rerum quæ sunt ideæ, hoc est exemplares formæ, quas diuina mens contuetur in rerum fabrica, ab eadẽ æterna lege ratione differũt. Est ergò lex vna, rationes verò istæ de quibus Augu. loquebatur, tot, quot sunt rerum species. Differunt enim ratione in ordine ad ipsarum effectus.

Ad tertium

ARTICVLVS. III.

Vtrùm leges uniuersæ ab æterna promanent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONsequitur hoc tertio articulo vt videamus vtrũ leges reliquæ omnes ex hoc fonte luminũ deriuentur: & arguitur à parte negatiua sic. Lex fomitis quam (vt suprà audiuimus) ait Paulus repugnare legi Dei: sunt quæ & iniquæ hominũ leges de quibus Esai. 10. Væ qui condunt leges iniquas. Leges autẽ legi æternæ aduersantes, atq; ab illa deflexæ nequeunt ab illa deriuari: ergo non omnis lex ab æterna deriuatur. ¶ Secũdo arguitur. Leges humanæ (vt. 1. de libe. arb. author est Augustinus) multa permittunt quæ æterna lege prohibentur: vt meretricia & mendacia: ergo eiusmodi leges nõ possunt ab illa emanare. ¶ In contrarium autem est illud Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.

Prima ratio ad partẽ negatiuam.

Paulus.

Esaiæ.

Secunda rõ.

Satisfit quæstioni agitatæ unicâ cõclusione.

A D quæstionem, hac verissima eademq; lumine naturali cõpertissima cõclusione respondetur. Omnis in vniuersum lex, præter æternam, quâ ratione iusti quippiam contineat ab illa æterna deriuatur. Assertio est Augustini eodem lib. 1. de lib. arb. vbi ait, Nihil est iustum ac legitimum quod non ex æterna lege homines deriuauerint. Atqui natiuã huius causam partim superiori quæstione, articulo de legis latoribus attigimus, & nunc etiam eius exprimamus oportet. Est enim ordo in natura causarum: ita dispositus, vt inferiores non nisi superiorum virtute admotæ moueant. Vnde (vt. 8. Physi. author est Aristo.) necesse est primum motorem cõfiteri, à quo inferiores reliqui dependeant. Si enim primus non moueret, reliqui neutiquam mouere valerent. Eundem ordinem &. 1. Ethico. inter artes ostendit. Illa enim quę maximè est architectonica reliquis veluti Princeps imperat: igitur in legibus quibus mundus gubernatur, idem est ordo meditandus & confitendus. Nempè vt omnium sit vna suprema quæ caput earum sit & origo. Hanc autem appellamus (vt ipsa est) æternam. ¶ Quod si scisciteris, an eò præcisè dicatur æterna, quòd neque initium habuit, neque habitura sit finem. Respondetur non idcirco solùm, verùm ob hoc maximè quòd nulla sit ratione mutabilis, nec vlli varietati subiecta: sed sicut in naturalibus primus motor, qui immobilis est, causa est motuum sub se longè differentium: sic lex æterna, immota persistens, causa est vt mortalium leges, eorum variabili conditione mutatæ, permutentur. Ipsa enim vniformis, ac maximè vna iusserit, vt natura integra, omnia essent communia: corrupta verò, inter diuersos dominos distribuerentur. Quo fit, vt lex hæc à nulla sit alia derivata, nec verò à seipsa: talis enim assertio secum pugnaret. Quod si quis arguat contrà, non omnem legem ab illa deduci: nam lex diuina puta Euangelica non apparet quomodò inde descendat: cùm nõ videantur esse duæ. Iam proximo articulo responsum est, diuinam positiuam, esse effectum ac participationem illius æternæ. Ob id enim dicitur positiua: quòd posita est nobis: hoc differens à naturali, quæ eiusdem æternæ est etiam participatio, quòd naturalis ordinat nos proximè ad finem naturalem: diuina verò ad supernaturalẽ, vt paulò inferius euidentius fiet.

Aristo.

Ratio cõcl.

Quæstio.

Responsio.

Obiectio

Solutio.

Ad primũ argumentũ

A D primum igitur argumentũ de lege fomitis quã Paul. exsistere in membris ait, legiq; mẽtis repugnare: iam suprà diximus exsistere in ipsis, non tanq; in regulante, sed tanquam in subiectis naturali appetitus inclinationi. Quæ dicitur lex fomitis seu fomes ex priuatione iustitiæ originalis derelictus: qui quidem nihil aliud est q. sensualitatis põdus. Sitfariàm nanq; inclinatio aliqua dicitur lex. Vno modo in quãtũ per ipsam directè legiser promouet subditos in finem honestum, atq; altero modo in quantum in pœnam eos destituit permittitq; naturæ impetoserri. Vnde ille sensualitatis insultus in sua obiecta, quæ brutis animalibus esset naturalis, lex, nempe naturæ suæ consonãs, hominibus est obliquitas, ac deflexio naturæ suæ quatenùs est rationalis, cui quidem rationi motus ille recalcitrat. Et quia per iustitiam originalem idem sensualis appetitus quasi fræno continebatur nè à ratione exorbitaret, & eandem iustitiam homo per peccatum amisit, ac subinde à Deo destitutus est, dicitur inclinatio illa, fomes, ac sguilla ignei peccati, atq; adeò distorta lex per quã similis bestijs factus est homo: secundum illud Psalm. Homo cùm in honore esset non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis hoc est sensuali legi subiectæ quæ illi cũ bestijs cõmunis est. ¶ Vt verò ad argumentũ adapteturresponsio, distinguitur prior præmissa. Conceditur inquam fomitem peccati esse legem, non directè inclinantẽ in verum bonum: sed in id quod est sensuale bonum, hoc est, quod est delectabile, aut vtile. Et pariter distinguitur cum

cùm subsumitur, non deriuari à lege æterna: fatemur id inquã quatenùs à ratione deuiat: negatur verò quatenùs inclinat in bonum quodpiam, scilicet sensuale. Ac præcipuè qua ratione est pœna peccati: nam intentio dei fuit per illam defectionem liberi nostri arbitrij punire peccatum Adæ.

Ad secundũ

¶ Ad secundũ eodem prope modo respondetur. Leges enim iniquæ quatenùs à ratione declinant (vt. 2. de legibus ait Cicero) nõ modò leges habendæ non sunt, sed nec appellãdæ quidem. Quare hac ratione ab æterna non emanant. At verò quatenùs non nihil similitudinis legis retinent: videlicet inquantum potestatem imperandi designant quodammodo influxus sunt diuinæ potestatis. Nam (vt ait Paul.) Omnis potestas à domino Deo est. Vnde vt. q. 6. & latiùs lib. 3. q. 4. innotescet, etiam potestas infidelium principum à Deo deriuatur: iuxta verbum Christi ad Pilatum, Non haberes aduersum me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper. ¶ Ad tertium denique respondetur quod lex humana quæ malum permitteret approbando vt bonum: vt illa quæ fornicationem pronuntiaret esse bonã, nequâquã ab æterna defluxerit. Illa autem quę impunè eam permittit, quia omnia non potest coercere flagitia, in hoc quòd non conatur ad id quod perficere nequit, recta ac prudens est, atque ideo à lege æterna descendit: licet eam tanquàm debilior perfectè nõ adæquet.

Ad tertium

Cicero.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum creata cuncta, tã necessaria quàm cõtingentia æternæ subijciantur legi.

SVbsequitur vt quarto huius quæstionis articulo exploremus an tota creaturarũ vniuersitas subdita sit æternæ legi. Et quidẽ de affirmatiua cõclusione non solùm sacrosancta fides, verũ nec ratio Physica ambigere sinit. Vt enim Domini est terra & plenitudo eius, quantum ad creationem: sic & quantum ad gubernationem (vt ait ipsa Sapientia) attingit à fine vsque ad finem & disponit omnia suauiter. Et capit. 14. Tu pater gubernas omnia prouidentia. Vnde non modò Iob eos irridet, qui Deum negabant nostra curare, sed aiebant inter cardines cœli contineri: verum & Cicero initio de Natu. Deorum vehementer eosdem obiurgat Philosophos neque eos suo nomine dignos censet. Nam si diuinam prouidentiã de medio sustuleris, nulla in nobis inesse potest erga Deum amicitia, pietas, sanctitas, aut religio. At interrogata hæc quæstio est vt quorundam dubietates explanemus. Sunt autem tria hæc de quibus dubitatur, scilicet ne cessaria, contingentia, & humana: nimirum homine superiora, eodemq; inferiora, & sua ipsius opera. Arguitur ergo quòd necessaria non subsint æternæ legi. Lex omnibus imponitur, vt à malis cohibiti recta incedãt ac subinde reliquis rebus humiliorisordinis vt tramitem quoque naturæ suæ non deserant: necessaria autem, cum impossibile sit aliter se habere, nequeunt à natura sua declinare, aut deficere: atq; adeo nulla indigẽt cohibitione: ergò legi æternæ nõ subijciuntur.

Ratio per motæ quæst.

Triplex genus rerum quæ in præsentẽ veniũt quæstionem

Primũ argumentum.

¶ Et secũdò arguitur. Diuina nõ sunt subiecta eidem legi, videlicet neq; personæ diuinæ nec attributa: quia vbi est summa æqualitas nulla esse potest subiectio: ergò nõ omnia necessaria subduntur eidem legi.

Secundũ argumentum.

¶ Tertiò arguitur, quod neq; omnia contingentia mutabilia & caduca homine inferiora supponãtur eidẽ legi. Lex nõ ponitur (vt suprà visum est) nisi quib⁹ promulgatur: rebus autem rationis expertibus nulla valet promulgari lex: quippè quam cognoscere nequeunt: imò neq; legi parere possunt. Nã vt autor est. 1. Ethic. Philosophus, ea quæ legi parent ratione participant: ergò illa nulli substernuntur legi. ¶ Quartò ad idem arguitur: eiusmodi cõtingẽtia sæpe à sua deficiũt regula, vt patet i mõstris naturę, & in fortuitis casibus: ergò non omnia eadem gubernãtur lege. ¶ Quintò arguitur de humanis nostris actionib⁹. Homines enim aut iusti sunt apud Deum aut iniqui. Iusti autem, quia filij Dei sunt, spiritu dei aguntur (vt patet ad Roma. 4. &, vt legitur ad Galat. 5. qui spiritu Dei aguntur non sunt sub lege: iniquos verò prudentia carnis exercet: quæ (vt eodem loco ad Roma. subditur) cũ inimica sit Deo, legi eius non est subiecta: nullaergò restat mortaliũ sors, quæ subdita sit æternæ legi. ¶ Sexto denique arguitur: lex æterna (vt lib. 1. de lib. arb. ait Augustinus) est illa qua mali miseriam, boni autem vitam beatam merentur: beati autem & damnati exempti sunt ab statu merendi ac demerendi: ergò non subiacent æternæ legi. Ex quo consequens apparet vt nullus angelorum subiectus eidem sit: si quidem nullus est nisi aut beatus aut dãnatus. ¶ In contrarium autem

Philosophꝰ.

Quarta rõ.

Quinta.

Paulus.

Sexta ratio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est illud Hester. 13. Domine Rex omnipotens in ditione tua cuncta sunt posita, & nō est qui possit tuæ resistere voluntati. Vnde Augustinus Augus. 9. de Ciui. dei, nullo modo aliquid legib⁹ summi Creatoris ordinationiq; subtrahitur, à quo pax vniuersitatis administratur.

Prima conclusio respō siua.

AD quæstionem hanc tribus conclusionibus secundùm dubitatorum numerum respondetur. Prima est cuncta necessaria præter deum eiusq; attributa æternæ legi subiecta sunt. Cōclusio fidei nostræ documētis satis cōperta est: atq; eiusdem sapientiæ præconio Prouerb. 8. Quādo præparabat cœlos, aderam: quādo certa lege & gyro vallabat abyssos: quando æthera formabat sursum, & librabat fōtes aquarū &c. Vbi necessaria, nempè elementa & cœli legis æternę dispositioni subiungantur: sed tamē & natura magistra id Aris. 2. Metaphy. tex. 4. & lib. 5. perscrutatus est: Vbi ait æternorū esse causam. Et. 12. Metaphy. text. 24. vbi ait primam causam esse omniū causam. Et. 8. Physico. vbi vnum summumq; motorem constituit ex quo omnia pendent, non solùm in mouendo & operando, verùm in essendo. Necessaria enim non idcirco talia censenda sunt quòd causam non habeant, sed quòd natura sua sic procedunt ex necessaria causa, vt sint prorsus per naturam incorruptibilia: veluti angeli & cœli. Exēplū Aristo. profert in scientijs. Huius enim qđ est, hominem esse risibilem, causa existit q̄ est animal rationale: etsi tam necessārius sit effectus quàm causa. Et sicut se habet res ad esse (ait ibidem) sic ad veritatem. Hæc gratia interpretandi Aristo. dixerim: qui cùm opinatus fuerit cælum atque intelligentias, imò verò mundum, ab æterno fuisse, sunt qui intelligere nequeant quo modo quantum ad esse, primo motori subijciantur. Nā secundùm fidem, Deum confitentem creatorem cœli & terræ, præuium est quo pacto eius gubernatui cūcta obtemperent naturalia vt cælorum elementorumq; motus, qui sic manu omnia tenet ac dispensat, vt si dimitteret in nihilum abirent cuncta.

Prima probatio cōclusionis.

Aristot.

Obiectio.

¶ Sed arguis contra: veritates perpetuæ, vt hominem esse animal rationale, quatuor & tria esse septem, quæ ait August. antequàm fieret mundus vera fuisse, nō subduntur æternæ legi: ergò conclusio non est vniuersalis. Probatur antecedens: per nullam potentiam aut vera esse cœperunt, aut desinere esse vera possunt: ergò non reguntur illa lege.

Solutio.

Respondetur. Primùm, in hoc sunt à deo dependentia quod existere in rerum natura cœperunt per diuinam creationem, & per annihilationem possunt esse hoc existentię amittere: nam quantum ad huiusmodi existentiā re vera creaturæ sunt. Attamen quātum ad perpetuam veritatem, quæ dicit cōnexionem indissolubilem prædicati ad subiectum ea præcisa ratione procedunt ab æterna veritate, qua radius luminis perpetui à perpetua luce: veluti hominem esse risibilem, germen illius est quod est esse rationalem. Excepimus autem Deum ac diuina ab hac subiectione æternæ legis propter rationem suprà factam: quia vbi nihil excogitari potest inæqualitatis, neq; cōminisci quic quam possumus subiectionis. Quare filius & si à patre procedat nullatenùs ei subditur nisi in quantum homo: qua scilicet ratione minor est patre, vnde. 1. ad Corinth. 1. Paul. subiectus erit Deo patri cùm tradiderit ei regnum.

Nihil diuinum subest æternæ legi cūnō sit ibi aliqua inæqualitas.

Obiectio secunda.

¶ Quòd si quis de voluntate pariter diuina argumentetur. Quicquid est rationabile rationi subditur: voluntas diuina est rationabilis, lex autem eius est summa ratio, vt dictum est: ergo voluntas eius eidem rationi subditur. Perdoctè S. Tho. respondet, de diuina voluntate bifariam nos loqui vno modo secundùm suam in qua subsistit naturam. & sic non est tam propriè rationabilis, quàm ipsa ratio per essentiam: rationabile enim participationem dicit rationis.

Solutio. S. Thomæ.

Altero modò quantū ad illa quæ circa nos disponit: & in ordine ad tales effectus cōceditur esse rationabilis: quia cuncta secundū suam rationem ordine dispensat & administrat.

Altera rō.

¶ Secunda conclusio: omnes creaturæ irrationales insensibilesq; & vitæ expertes quæ continuo mutabilitatis fluxu oriūtur & occidunt æterna Dei lege aguntur. Hanc S. Tho. dilucidat per intercapedinē inter humanam diuinā̄q; legem quam sic expositam accipito. Creaturæ irrationales, quia nō agunt per cognitionem finis, nequāquam se in ipsum mouent: sed appulsæ agūtur ab alio. Quapropter cùm homo legem subditis non ponat nisi regulam eorum mētibus sigillando per quam se moueant, fit vt eius leges non se extendant nisi ad homines rationis participes. Cætera verò humanis suis actionibus mouet & gubernat, nempè fræno & calcaribus: & reliqua inanima per alia instrumenta, Ridiculus enim esset qui iumētis legem præscriberet quando & quomodò de

Secūda conclusio.

S. Thomæ.

Aristo.

Aperitur rō S. Thomæ.

dò debeant comedere, dormire, arare, currere &c. Ac multò magis stupidus, qui herbis crescere imperaret: aut arboribꝰ fructus ferre: aut lapidi quo se pacto in ædificio collo caret. Tum etsi ciceres animantes, vt canes & simiæ, soleant instar quadātenùs legis ad iocos assuefieri: Deus autem non solum regulā tam rationali quàm intellectuali creaturæ mente imprimit, qua se moueant, verū & toti rerū vniuersitati suos indidit appulsus & instinctus, quibus aguntur in suos singulorum fines: vt api ad mellificium: hirundini ad struendum nidum: & terræ proferēdi fruges: & reliquis suas pariter virtutes agendi. De quo rerum omnium instinctu & virtute intelligitur illud Psalm. Præceptum posuit & non præteribit. Ex quo fit deum nō omnia pari modo administrare ac dispone re, sed actiones hominum & angelorum per regulas quibꝰ se in sinē moueāt: reliqua verò per virtutes & instinctus quibus mouētur. In quibus & homines connumerandi sunt quantū ad naturales actiōes: vt sunt nutritio, & augmentatio, & similes.

Psalm. 148

Tertia conclusio

¶ Tertia conclusio. Actiones humanæ, vide licet liberæ omnes subijciuntur legi æternæ ac longè melius ac perfectius sub eius ordine comprehenduntur, quàm reliqua deiectioris ordinis. Conclusio hæc patentior est quàm præcedētes. Actiones enim humanæ sunt quæ ex cognitione finis prodeunt, in ipsumq; referuntur: ex vtraque autem parte, scilicet tam cognitionis quàm appulsus, substernuntur æternæ legi: ergò perfectius quàm alii illi subduntur. Probatur secunda præmissa. Veritas omnis (vt suprà dicebamus) participatio quædam est veritatis sempiternæ diuinæ, ac subinde quæcūq; cognitio finis. Præterea sicut cæteris rebꝰ ad suos fines, sic homini, imò præstantiùs indita est à natura, quæ opus Dei est, inclinatio quædam & pondus ad id quod legi æternę consonat. Sumus enim (vt. 2. Ethico. Aristo. docuit) ad virtutes nati: hoc inquam natiuum est rationali creaturæ, vt secundū rationem viuat: ergò tam secundùm cognitionē, quā secundùm propensionem in bonum, liberis motibus necessarias, actiones humanæ substratæ sunt æternæ legi.

Probatio

Aristo.

Aliter probi atq; improbi sunt sub iugo legis æternæ.

¶ Est tamen discrimen inter iustos atque iniquos: quòd in malis ac prauis vtrumque principium corruptum ac deprauatum est. Nam & sydus agnitionis naturalis terrenis affectibus tenebrescit, & naturalis affectio boni corruptis habitibus obteritur ac debilitatur: tametsi neutrum prorsus extinguatur. In bonis autē ac iustis, cùm nemo hoc nomine, nisi qui in gratia Dei agit, dignus sit, vtrūq; augetur ac vegetatur. Nam & naturali lumini adhibetur fidei radius, & naturali inclinationi speciale Dei auxilium. Quo fit vt quantum ad actionem longè perfectiùs ac excellentiùs iusti subijciantur æternæ legi quàm iusti. Considerate hoc tamen S. Tho. admonuit quòd quanto deficientiùs atq; imperfectiùs per actionem se summittunt imperatrici legi æternę, tanto per passionem atrociùs subiecti sunt eidem vltrici. Nam quantum facere omiserunt in meritis, tantum in tormentis patiuntur acerbius. Vnde Augu. lib. de catechizandis rudibus: Deus, inquit, ex iusta miseria animarum se deserentium conuenientissimis legibus inferiores partes creaturæ suæ nouit ordinare.

S. Thomas.

Augusti.

Ad primū argumentū

AD primum argumentū respondetur q̄ etsi necessaria aliter per naturam se habere nequeant, tāmen & producta sunt & annihilari à Deo possunt. Præterea & q̄ à sua natura neq; deficere neq; deuiare possint: cohibitio est & coercitio legis æternæ, eadēq; multòvehementior quàm cohibitio voluntatis humanæ, quæ à tali lege exorbitare solet.

Ad secundū

¶ Secundi autem conclusio conceditur: nempè in diuinis nihil esse subiectū legi: sed cuncta esse eandem per essentiā legem.

Ad tertiū.

¶ Ad tertium respondetur quòd brutis & insensibilibus rebus quantum ad sua naturalia opera promulgatur lex æterna per sigillationem instinctuum & virtutum ad agendum: sicuti nobis promulgatur lex naturalis per cōsignationem luminis in mētibus nostris. Sed tamē quantum ad earundem rerum vsus hominibus posita est lex, qua debent illi vti. Et per hoc respondetur ad secundam partem eiusdem argumenti. Nam etsi creaturę irrationales rationem humanam non participent, vt possint humanis legibus obtemperare: participant tamē rationem diuinam quæ latiùs patet. Vnde sicuti membra dominio despotico obediūt animæ, vt autor est in Poli. Arist. sic res irrationales obediunt Deo. Hoc tamen verū est quòd quia non sunt per se rationis compotes, instinctus illis impressi non habent propriam naturam legis, velut in nobis lex naturalis.

Aristo.

Ad quartū.

¶ Ad quartum respondetur quod nec monstra neq; casualia præter ordinem diuinæ regulæ accidunt: sed dicitur monstrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

strum respectu causæ particularis quæ rem integram intendebat: & casuale respectu hominis, cui præter intentionem imprudenti ac nescienti contingit: diuinę autem rationi causæ ipsæ monstrorum & casualium prospectæ sunt. Quare deo nihil est casuale nec fortuitum. ¶ Ad quintũ autem iam responsum est, hominum tam iustorum quàm iniquorum actiones diuinæ legi subditas esse. Quod autẽ adducitur, Qui spiritu Dei agun tur eos non esse sub lege, in hoc sensu legendum est, quòd legis pondere non premuntur: quia non seruili, sed filiali timore legis dicto audientes sunt, atq; adeò spiritus sancti ductu potiùs quàm legis coactu, viuunt, quasi à lege liberi: Vnde illud, Iusto non est lex posita: & illud. 2. Corint. 3. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Ad aliud autẽ de carnis prudentia itidem cõcessum est iniquos quãtum ad actiones non subijci diuinæ legi imperanti, recidere tamen per passiones in eãdem vindicantem.

Ad quintũ

Ad postremũ argu.

¶ Ad sextum demũ respondetur quòd cum eisdem causis res & moueantur in finẽ & in ipso conseruentur, cõsequens sit vt non modò in hac militantiũ vita, verùm & in alia omnes sub eadem diuina lege degant: nempè dum beati seu homines cõsideres, seu angelos, illa sempiterna fœlicitate diuina ordinatione perfruantur, damnati verò tam dæmones quã homines in illis carceribus ordinationẽ diuinæ iustitiæ perpessi durent.

QVAESTIO QVARTA de lege naturæ.

S. Thom. 1.2. quæst. 94.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex naturalis sit habitus in nobis existens.

POST legem æternam cõsequitur vt de alijs quæ ab illa deriuantur dicamus. Et primũ hac q̃stione quarta de lege naturæ. Atque hoc primo articulo de eius substantia an sit habitus nobis inhęrens. Arguitur ergò cõtra id quod supponitur, Lex æterna secundùm Augusti. lib. 1. de liber. arbit. est qua iustum est vt omnia sint ordinatissima: ergo per illã satis homo abundéque gubernatur: cũ ergo natura in superfluis nõ redundet, non opus est nobis alia lege præter æternam. ¶ Secundò arguitur: Homò aliter in suum finem tendit quàm bruta, vt pote qui se in finem libere mouet per eius cognitionem, rationis ductu: bruta autem nulla se ratione agunt, sed aguntur naturali instinctu: ergò homo non mouetur lege naturæ, sed tantùm bruta. ¶ A parte autem affirmatiua quęsiti arguitur tertio quòd sit habitus. Tria (vt. 2. Ethico. autor est Philosophus) sunt in anima nostra, scilicet potẽtia habitus, & passio: lex autem naturalis neq; potentia est, neq; passio, vt liquidò constat: quia tam potentia quàm passio indifferens ad cõtraria est, scilicet ad bonũ & malũ: lex verò dictamen boni est: ergo est habitus, ¶ In contrarium autem est quod vt suprà quæstione prima ostendebamus, lex est rationis dictamẽ: quod sonat actum, videlicet hoc aut illud faciendum est.

Primum argumẽtũ partis negatiuæ

Secũdum.

Tertium.

Prima conclusio.

Suadetur conclusio.

AD quæstionem hanc tribus cõclusionibus respondetur. Prima, Lex naturalis in mentibus nostris insculpta est & impressa. Probatur, Lex quæ (vt dictum est) regula existit & norma actionũ nostrarũ, duplex (vt dicebamus) habet subiectum. Inest enim & in regulãte, & in regulato: in altero tanquàm mouente & in altero tanquã moto: actiones autẽ humanæ (vt proxima quæstione definitum est) subdũtur legi æternæ: ergo deus, qui cuncta suauiter disponit, veluti naturæ autor impressit mẽtibus nostris lumen, per quod legem eius æternam participantes, actiones nostras ad debitum finẽ, quò suapte natura feruntur, dirigeremus. De quo lumine Dauid interrogãtibus, quis ostendit nobis bona, ad Deum cõuersus, respondet. Signatum est super nos lumen vultus tui. Dicitur enim significantissimè Dei vultus, lumẽ sue sapientiæ & rationis facies, per quã, sicuti homo de vultu, cognoscitur.

Psalm. 9

Hæc autem naturalis impressio appellatur lex naturalis: secundũ illud Paul. Ad Roma. 2. Gentes quæ legẽ non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt. Vbi gloss. si non habent legem scriptam, habent tamẽ legem naturalem, qua quilibet intelligit, & cõscius est quid sit bonum & quid malum. ¶ Secunda conclusio. Lex naturalis neque potentia neq; passio est, neq; secundùm substantiam est habitus. Conclusio est sancti Tho. 1.2.q. 94. quam, quia rari percipere curãt, rari credunt. Arbitrantur enim vulgò recentiores Philosophi

Paulus. Glossa.

Secũda conclusio.

S. Thomæ. Iuniorũ plurium.

Philosophi habitus intellectuales esse propositiones ac iudicia habitualia: ob id quòd ex assensibus frequentatis relinquantur habituales assensus, quibus postea efficiantur actuales. Sed re vera Philosophia hæc nõ est syncera: quoniam habitus nõ est iudicium, sed qualitas quædam & virtus eliciendi iudicia. Ex hac ergò veritate probatur cõclusio nostra. Lex est dictamen (vt suprà dictũ est) quod ratio de agendis constituit: vt Non furandum, Non mœchandũ &c. Veluti iudicia speculatiua, sunt etiam opus intellectus: habitus autem (vt diximus) neq; est iudiciũ neque propositio, sed virtus talia efficiendi: lex ergo non est habitus per essentiam: sed dictamen quod formam habet præcepti.

Probatio cõclusionis.

Corollariũ. S. Thomæ. ¶ Ex quo fit legem naturæ nõ esse idẽ quod synderesis. Hanc enim idem doctor sanctus 1.p.q.79. docuit esse habitum: nempe virtutem mentis, quæ nos inclinat ad assentiendum principijs practicis: sicuti habitus intellectus est propensio & appulsio ad assentiẽdum principijs speculatiuis. Atque hac ratione synderesis dicitur instigare ad bonum & murmurare de malo. In summa, sicuti habitus intellectus nõ est principiorum collectio, sed virtus assentiendi illis, sic neq; synderesis est lex naturalis, sed est virtus assentiendi illis principijs ac dictaminibus practicis, quæ sunt lex naturalis. Vnde vbicunq; legatur synderesis esse lex intellectus nostri, vt est apud Basilium, intelligendum est non per essentiam, sed quòd synderesis est habitus continens legem naturæ; quippè cuius virtute principia illa iudicamus. Hæc in gratiam eorum dixerim qui Physicę meditationi dediti sunt. ¶ Secunda conclusio. Lex naturalis inest nobis per modum habitus. Probatur. Probatur, Præcepta naturalia non sõlùm actu à ratione considerantur dum actu quis præcipit, aut præceptũ auscultat: sed p modum habitus, hoc est, per modum permanentis in absentia actus. Itaq; sicuti scriptura sacra dicitur fides nostra: quia est collectio eorum omnium quibus per habitum fidei assentimus, ità collectio principiorum agendarum rerum dicitur habitus: quia virtute synderesis illis assensum præbemus.

Secũda conclusio. Probatio.

Quæstio incidens. Solutio. Obiectio. ¶ Quòd si quæras quidnã est hoc quod per modum habitus permanet præter synderesin? Respondetur, esse species in memoria derelictas. Contra hoc tamen Philosophiæ studiosus insurget. Lex naturalis indita est naturæ nostræ in ipsa eius conceptione: tũc autem nullæ ingenerãtur species rerum, sed illas post modum sensuum adminiculo acquirimus. Respondetur, propterea legem naturæ dici nobis à natura inditam & impressam, quod apprehensis terminis boni & mali illico virtute synderesis intellectus efformat iudicia hæc & dictamina: Bonum est amplectendum, & malum repudiandũ ac similia, quæ scilicet eiusdem intellectus lumine innotescũt. Quare nulla opus fuit specierum infusione: sed illæ posteà nullo negotio acquiruntur. ¶ Emergit nihilominus argumentum aliud contrahanc synderesis impressionem. Habitus enim (vt in libro de bon. coniu. autor est Augustin.) est quo aliquid agitur cùm opus est: synderesis autem non est huiusmodi, quoniam paruuli ante vsum rationis, neque verò damnati vti possunt naturalibus principijs. Respondetur Augustinum solùm depromere habitus naturam, vbi nõ impeditur. Nihilominùs quãdo ratio ligata est, vt in dormiẽtibus, nequit habitus suo fungi munere. ¶ De hac autem synesi deq; habitu intellectus erga principia speculabilia per se nota vinci hoc sæpe argumento soleo, quòd non sint qualitates ab intellectu distinctæ: nam habitus ad hoc adhibentur, vt cùm potentia indifferens sit ad duo contraria, determinentur per eosdem & coarctetur ad vnum. Hoc enim pacto appetitus concupiscibilis per temperantiam determinatur ad bonum virtutis: intellectus autem per se ipse determinatus est ad illa quæ lumine naturali sunt nota: vt pote qui suapte natura tales veritates amplexatur: non ergò opus habet aliqua qualitate vestiri, sed ipsę forsan inclinationes naturales dicuntur inditi habitus. Cui autem oppositum probatius fuerit, aliam rationẽ meditetur. At iam plus iusto in Metaphysicam mergimur.

Obiectio.

Responsio.

Altera obiectio.

Augustí.

Solutio.

AD primum igitur argumentũ respondetur, quòd etsi æterna lege gubernemur, id tamẽ fit per naturalem, quæ participatio illius est: sicuti lux solis per lumen nos nobis irradiatum illuminat: igitur cum lex naturalis non sit ex æquo ab æterna distincta, sed eius participatio, nequaquam superfluit. Ad secundum, concesso antecedenti, puta quòd nos libere, bruta verò naturaliter moueantur, negatur tamẽ consequẽtia, dum infertur hominem non moueri lege naturali: nam actionũ libertas in aliquo principio naturali fundatur: nihil enim homo

Ad primũ argumentũ principale.

Ad secundũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo appetit nisi sub ratione boni: nempe illo subnixo naturali principio, bonum est appetendum. Attamen proposito hinc bono secundùm rationem, inde altero sensuali liberè potest quod maluerit alteri præferre. Quin verò (vt proxima quæstione dicebamus) inde lex naturalis in nobis, præ bruto rum instinctu, legis rationem habet quòd ratione nos ipsi ducimur: illa verò per impetum forinsecùs aguntur. ¶ Ad tertium respondetur quòd Aristo. loco illo Ethico. 2. non recensuit omnia quæ insunt in anima: non recensuit de actu vel intellectus vel volũtatis, nec verò de speciebus meminit: sed tantùm cõnumerauit principia quorum virtute intellectus operatur. Lex autem naturalis non est talis virtus sed opus ipsum, scilicet rationis dictamen, quæ modo exposito per modum habitus inest.

Ad tertium

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex naturalis plura contineat præcepta.

COnsequenter articulo secundo interrogat S. Tho. vtrùm lex naturalis plura contineat præcepta. Quem titulum qui oscitanter audierit, ridiculam iudicabit quæstionem: nã cùm Decalogus aliaque illi multa annexa præcepta à lege naturę ortum ducant, quisnam ambigere poterat plurima esse præcepta iuris naturalis? At verò S. Tho. medita tè vbique secundũ Philosophiam loquitur. Præcepta enim illa absolute dicuntur legis naturæ, quę illius sunt propria quatenus ab humano diuinoque iure distinguitur: nempe illa principia quæ nullo indigent discursu, sed per se sunt lumine naturali nota. Illa videlicet de quibus modo definitum est esse nostræ naturæ congenita. De his ergò non est vanum quærere sintne plura.

¶ Arguitur enim non esse nisi vnum. Lex (vt suprà dictũ est) in genere præcepti collocatur: si ergo plura sunt præcepta naturę, plures sunt eiusdem leges cùm tamen vulgo non ponamus nisi vnam legem naturæ.

Primũ argumẽtum pro parte negatiua.

¶ Secundò arguitur, Humana natura est vna, vnaque humani generis ratio: ergò vnicum est primum eius præceptum. Quòd si dixeris præcepta multiplicari secundum naturarum numerum ex quibus homo cõstat, vt aliud sit eius naturale præceptum in quã tum est ens, aliud inquantum animal, atque aliud inquantum homo: tunc inde sequeretur, ea etiam quæ ex inclinatione concupiscibilis appetitus nobis contingunt ad legem naturæ pertinere, quod cùm intra rationis lineam non contineantur, absurdum videtur. ¶ Tertiò arguitur contra præcepti nomen. Lex nulla obligat nisi qua ratione à superiore edicitur: natuta autem non est nobis superior nec iudex noster, sed Deus atque eius ministri homines: ergò lex naturæ, nisi adesset diuinum ius aut humanum, nullam haberet vim obligandi, vt eius transgressio esset peccatum. ¶ In contrarium est quòd perinde se habent huiusmodi præcepta legis naturæ circa principia agibilium, vt principia in speculabilibus: sed hæc sunt plura, ergo & illa.

Secundum.

Tertium argumentum.

ANte quæstionis huius responsum, cùm iam præmonitum sit sermonem hic haberi de præceptis legis naturæ, non qui buscunque, sed proprijs, puta quæ nullo discursu, vt ius humanum: nec superiori reuelatione, vt diuinũ indiget: sed per se ipsa nota sunt, adnotandum est dupliciter dici propositionem per se notam: vno modo secundùm se & altero relatione ad nos. Illa enim propositio est priori modo per se nota, cuius prædicatũ est de intrinseca ratione subiecti: vt Deus est, homo est rationalis. Etenim qui naturam subiecti penetraret nullo indigeret medio, vt propositionis veritatem deprehenderet. Quo ad nos verò tales propositiones non sunt per se notæ: quoniam extremorum naturam non plene percipimus.

Duplex genus propositionis per se notæ.

Vnde iuxta sentẽtiam Boetij in libro de Hebdom. Quædam sunt propositiones simpliciter per se notæ, quippe quarum termini omnibus sunt patentes: vt omne totum est maius sua parte. Aliæ verò sunt per se notæ solis sapientibus qui terminos percipiũt, vt Angelus non est circunscriptus loco. Intelligenti nãque non esse corpus, illico patescit nullo circunscribi loco. Ad propositum descendendo sicuti primum quod rationi speculatiuæ offertur, est ens (hoc enim de rebus vniuersis primum percipimus) sic primum quod rationi practicæ de appetibilibus & agibilibus offertur, est bonum: nam sicuti primum obiectum intellectus est ens, sic & primũ volũtatis, est bonum. Quare sapienter Philosophus Ethicorũ initiũ ab hoc sumpsit principio: Bonum est quod omnia appetunt. ¶ His præiactis duabus conclusionibus ad quæstionem respondetur.

Boetius.

Prima conclusio.

Prior

¶ Prior est: Præcepta propria naturalis iuris, hoc est, prima per se nota principia, sunt plura. Probatur: principia naturalia (vt nomen auribus intonat) sunt illa quæ natura nobis impressit: natura autem hominis ex pluribus partialibus constat. Est enim ens, quæ vtiq; natura cõmunis illi est cũ vniuersis rebus. Mox est enim viuentibus viuens, deinde inter animalia animal, ac demùm homo: ergò secundùm omnes hos naturæ gradus peculiaria habet prima præcepta. Exẽpli gratia, quatenùs est ens, hoc est generalissimum ei omnium præceptorum: Bonum est expetendum & prosequendum, malum autem respuendũ ac fugiendum. Hoc enim præceptum cunctis mundi rebus commune est, idq; adeò omnium finis appetibilium in quod tualibilia omnia tanquàm in primum principium reducuntur: sicuti in speculabilibus, quodlibet esse aut non esse, vt 4. Meta. tex. 9. autor est Aris. Mox quia primum naturaliũ bonorum est esse, inde statim cadit particularius aliud principium qđ est, Esse proprium cuique conseruandũ est. Omnia enim appetunt se conseruare, suisq; contrarijs obsistere. Et ratio est illa generalis: quia illud est cuique bonum: hoc verò malum. Neque alia expetenda est causa: si quidem hoc (vt modò dicebamus) est primum principium in quod omnes appetitiones resoluuntur. Quicquid enim homo vel quæuis res mundi appetit, id concupiscit sub ratione boni vel veri vel apparentis.

Suadeturcõclusio.

Primũ principium practicũ idẽq; generale cõgruens homini quatenùs est.

Aristot. Secũdum principium practicum.

Atque hoc vtique appetitu hominem, cùm sit omnium perfectissimus quæ sub cælo sunt, inferiorem cæteris modo quodam vtideo, eò quòd ex duabus constet diuersis naturis. Nam res vniuersę id solum bonum appetunt, quod illis verè est bonum: homo verò illud etiam, quod licèt sensui est bonum rationi tamen, quę sua est natura, existit malum. ¶ Deinde descendendo deriuatur aliud principium legis naturæ ac præceptum hominis in quantum est animal, quod ad commixtionem masculi ac fœminæ attinet. Hic enim existit animalibus peculiaris modus conseruandi speciem. Nam etsi in arboribus, vt in Palmis & Lauris quædam deprehendatur imago masculi & fœminæ, atque in herbarum quibuspiam: tamẽ veram masculi seminationem in solis animalibus agnouit Philosophia. Ex his demum traditur aliud principium hominis in quantũ est rationalis, qua vtique ratione inclinationem habet ad cognitionem Dei virtutis bonum. Ex quo rursus ei conuenit appetentia ad societatem & ciuilitatem: vnde illud. Id facias alijs quod tibi fieri vis: idque nè facias, quod non tibi vis fieri. In summa: generalissimum illud, bonum est appetendum ac malum repudiandum, in homine fit peculiare legis naturalis principium: scilicet honestum virtutis bonum exoptandũ est & amplectendum, contrariumque vitiorum malum refellendum, vt ad fœlicitatem perueniatur. ¶ Secunda cõclusio. Lex naturalis nihilominùs est vna, Probatur: quia vnitas legis à fine desumitur: est autem horum præceptorum, vt vnum principium, quod est ratio: ità & finis vnus & scopus qui (vt diximus) est bonum in genere.

Quid sit cauſæ vt homo nõ tantũ ueru bonum ſed ſpeciem boni expetat: cũ id in cæteris rebꝰ ſecus euenire cõpertũ ſit. Tertium hominis principium quatenus animal eſt.

Poſtremum atq; peculiare hominis principium

Secunda cõclusio.

Ratio conclusionis.

¶ Per hæc ergo iura tam Canonica, quàm Ciuilia innotescunt, quæ de iure naturali loquuntur. Isido. enim (vt habetur distinct. 1. can. ius naturale.) nihil de generalissimo mimimit, quod rebus vniuersis commune est: sed de illo tantũ quod est cõmune omnium nationũ, vt viri & fœminę coniunctio. Quãuis & hoc certiùs expressit Ius ciuile. Instit. de iu. na. &. ff. de iust. & iur. scilicet ius naturale est qđ natura omnia animalia docuit. Doctrinam enim appellat naturalem instinctum à natura inditũ. Alioquin docere propriè discursum denotat ratiõis, quod ad ius gentium propriè attinet & ad ciuile.

Explanatur aliqua iura ciuilia & canonica.

AD primũ igitur argumẽtum respondetur non esse idem prorsus præceptum quod lex. Diximus enim legẽ esse quid vniuersalius: quare ratiõe vnius finis & principij, plurium præceptorum collectio & ordo pertinẽt ad vnam legẽ: sicuti tota scriptura sacra ad vnam fidem. ¶ Ad secundum autem conceditur, inclinationes omnes, etiam appetitus sensitiui ad legem naturæ pertinere, ratione tamẽ diuersa: nam quatenus considerantur, non vt rationi obedientes, sed tẽdentes in sua sensualia obiecta, dicũtur; præcepta naturalia ea ratione qua in brutis: sed quatenùs ratione gubernantur, sunt peculiaria præcepta hominis. Ex quo fit quòd in homine, vt duæ sunt naturæ diuersæ, sic & duæ leges: sed quia sensualis sumitur àgenere animalis ꝙ materialiter se habet in homine respectu rationalis naturę quę est eius forma, speciem cõstituẽs, inde fit quòd peccata omnia, quia sunt rationi contraria, licèt sint secundum sensualem naturam, dicantur simpliciter contra naturam hominis, vt

Ad primũ argumentũ

Ad secundũ

cap. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cap. 4. de diui. nomi. autor est Dionysius.

Ad tertium Ad tertium argumentū, quod præcipuū est, per distinctionem respondetur. Enimuerò in prauis moribus, licet re vera connexa sint ambo, duo tamen considerantur: scilicet ratio mali, & ratio culpæ. Et quidem ratio naturalis mali, etiam si per impossibilis cogitationem loquendo nec Deus esset neque alius superior, solus ipse peruersus rationi sordo esset causa vt homicidium & furtū & similia essent mala moralia: sicuti claudicatio est malum naturale: quia obliquitas est à gradiendi regula. Attamen ratio culpæ, quæ dicit inimicitiam & supplicij meritum, non intelligitur nisi vbi est superior cui obedire tenemur. Vnde optimè definit Augustinus peccatum per hoc quod sit contra legem Dei. Responsio ergo argumenti est quòd sola quidem natura obligaret vt transgressio esset mala, licet nō culpa: verū tamē quia natura effectus est Dei, lexq; naturalis deriuatio diuinæ legis æternæ, fit vt præcepta naturæ obligent vt trapsgressio eorum sit, non solùm mala, sed vera culpa.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm omnes uirtutis actus sint de lege naturæ.

DVabus cōclusionibus superioris articuli duos alteros adhibere operæ pretium est: vt inspiciam⁹, tum qualiter ex illis principijs naturalibus virtutes omnes veluti earum cōclusiones promānent: tum etiam quo pacto vna sit lex naturæ, eademq; apud omnes. Interrogatur ergo in hoc tertio articulo, Vtrùm omnes virtutes sint de lege naturæ.

Prima rō. Arguitur enim à parte negatiua. Lex æterna iam suprà constituta est origo & fons omnium legum: virtutes autem lege aliqua diriguntur: omnes ergò inde virtutes ortū ducunt: sed lex naturalis alia est quàm æterna: ergò actus virtutum non sunt omnes de lege naturæ, sed de lege æterna.

Secūda rō. ¶Secundò arguitur, ea quæ sunt secundùm naturam cunctis conueniunt: quippe cùm vna sit omnium natura: virtutes autem non omnes omnibus congruunt: nam abstinentia & inedia quæ vni est temperantiæ modo ratio, i altero qui imbecillior est, eidē aduersatur virtuti: ergò non omnes virtutes sunt eiusdē legis germina. Eò vel maximè quòd lex omnis (vt dictum est) in commune bonum ordinatur, virtutes autem quępiam, vt temperantia, nō ordinantur nisi in particulare bonum personæ. ¶Tertiò, officia quæ *Tertia.* secundùm leges ciuiles fiūt, sunt veræ virtutes: leges aute ciuiles non sunt eædem apud omnes: nam optima quæq; respublica suis peculiaribus legibus communitur: illæ ergò virtutes non legis naturæ, quæ vna est apud omnes, sed iuris humani sunt. ¶Quarto ar- *Quarta.* guitur. Lex Diuina, vt Euangelica, non descendit à naturali, quippè qua excelsior est: ergò virtutes illi conformes, vt susceptio baptismi & sacramentalis confessio, neutiquā dici possunt de lege naturæ. ¶Quintò, si vir- *Quinta.* tutes omnes humanæ riuuli essent ac conclusiones iuris naturę: consequens protinus fieret cuncta vitia esse contra naturam: sunt autem quædam, quæ peculiariter censentur contra naturam: non ergò omnes sunt secundùm legem naturæ. ¶In contrarium au- *D. Damasc.* tem est sententia Damasceni libro. 2. vbi ait, virtutes omnes esse secundùm naturam: vitia verò vniuersa contra naturam.

In quo sensu disserit quæstio proposita. AD eundem modum quo suprà definitū est, leges omnes ab æterna deriuari eidemq; subinde actiones humanas subdi, disputamus modo an virtutes omnes humanæ ad normā naturalis legis fiant. Et seruit quæstio hæc ad explicandā radicē distinctionis virtutū de lege naturæ, & de humana, & de diuina. Est ergò hic secundū argumentorū exigentiā opus distinctione. Virt⁹ enim & secundū eius generalē rationem ac formā considerari potest, & secūdū particulare obiectū. Virtus inquam inde habet generalē virtutis formā & nomen quòd opus est secundùm rōnem. Et iuxta hanc consideration constituitur hic prima conclusio. *Distinctio virtutis.*

Prima conclusio. ¶Omnes humanæ virtutes sunt secundùm hominis naturā. Probatur: Virtus est nihil aliud quàm habitus operatiuus secundùm rationis normā: naturalis autē hominis ,,pensio, in quātū est animal rōnale, ad operā dum tendit secundū rationē. Nam cùm forma à qua res speciē sortitur, tribuat ei naturalem inclinationē, fit vt sicut grauis natura est sēm suam formā ad centrū cadere, natura verò ignis, secūdū suam sursum ascēdere: sic natura animalis, cuius anima rationalis existit, sit secūdùm rationē viuere. Vnde Ci- *Cicero.* cero libr. 2. de Inuē. Virtus, inquit, est animę habitus, naturæ mō (hoc est ad naturæ modum) consentaneus rationi. Et de offi. lib. 3. Magis, inquit, secundū naturā est virtus, puta co-

ta comitas, iustitia, liberalitas, quàm voluptas, quàm vita, q̄ diuitiæ. Deniq; virtus nullo figuficantius pacto definiri potest (vt. 1. de legib. ipse ait Cice.) quàm quòd sit perfecta & ad summum perducta natura, &c.

Secūda cōclusio. ¶Secunda cōclusio: ñ virtutū actus secūdùm earum materias & species cōtempleris, non omnes sunt de lege naturę. Prima statim hu- *Prima ratio* ius cōclusionis ratio est hæc: Lex humana à naturali, vno omniū consensu, distinguitur: virtutes aūt ratione generali sunt omnes de lege naturę, vt priori cōclusione patet, necesse ergò est virtutes legis humanę, & illas quę sunt legis naturæ ratione peculiarium obiectorum distingui quibus sortiuntur species.

Secundarō. Probatur aute secundò, vt legitima pādatur causa. Illæ virtutes dicuntur de lege naturæ, ad quas statim natura inclinat: nō solū tanquàm ad prima principia, verū tanq̄ ad conclusiones ex eisdē principijs absq; humano discursu pullulantes: illæ autem sunt humanæ, quæ secundùm leges pro temporum, locorum, ac negotiorum varietate humana ratione inuentas, fiunt. Peruia sunt exempla. Præcepta Decalogi sunt de iure naturæ: nā ex illo principio q̄ bonum est diligendum, atq; ex altero q̄ vnaquæq; res suū esse, & vitā diligit, statim absq; lōgo rationis discursu prodeunt præcepta primæ tabulę, scilicet, q̄ Deus Optimus Maxim⁹ cuius beneficio & seculari vita donati sumus, & sempiternam expectamus, amemus, neq; eum iurādi abusu cōtemnamus, sed feriatis diebus colamus & veneremur. Ex alio autem, Id facias alijs quod tibi fieri vis: idque ne facias, quod tibi nō cupis. deducuntur mandata cūcta secundæ tabulæ, quæ omnia in officijs iustitiæ posita sunt. Quare (vt infrà dicemus) nulla super his fieri potest dispensatio, nullaq; obtendi excusatio per ignorantiam. Sed hęc inferiùs sunt emunctiùs perpendenda. Præter hæc autem secundùm diuersas rerum circūstantias humana ratio diuersas excogitauit leges. Vt post naturam corruptam ius gentium fecit rerum diuisiones: & vnaquæque libet respublica pro suæ gentis, ac loci qualitate instituit suas leges: vt putà prescriptionis, vēditionis aliorumq; humanorum cōtractuū: ad quæ non nuda natura primū inclinabat.

Aristot. Hæc duo scite Arist. dignouit Ethi. 7. vbi distinguit iustum naturale ac legitimum, puta humanum seu ciuile: nempe quòd naturale sit quod vbiq; vim habet candē, non quia videtur, vel nō videtur, id est, non quia humana ratio ità de circūstantijs ratiocinatur: ciuile autem quod à principio nihil refert sic an aliter habeat: cum verò positū fuerit referat: quale est, mina captiuos redimi, vel capram Dijs, sed non duas oues mactare. Idem de legibus ecclesiasticis, vt pote de delectu cibo rum, deq; his aut illis diebus festiuiter feriandis. Tāctū his institutēdis ius diuinū radices iecit. Hæc in genere dicta sunt, in quæstione proxima & subsequētibus collimanda.

Ad primū. AD primum igitur argumentum respondetur minime secū pugnare q̄ leges omnes ab æterna dimānēt, & tamē virtutes humanæ sint de iure naturæ, quatenùs omnis virtus rationi cōcors est: nam lex naturalis nō est ab æterna diuersa, sed eius participatio. ¶Ad secundum autē respondetur *Ad secūdū.* q̄ etsi diuersę virtutes diuersis cōgruant personis, oēs tū pensatis circunstanti⁹, sunt secundùm rationem: atque hac generali causa cēsentur de iure naturę. Neq; obstat aliquas ordinari in bonū personæ: nā in individuis conseruatur bonum vniuersale naturæ. Per rectū enim eduliorū vsum, ac venereorū sustentatur natura. Et prętereà per particulares virtutes fit ad cōmunem fœlicitatē progressus. ¶Ad tertiū respondetur, Quòd etsi *Ad tertium* virtutes humanarū legum secundùm suum genus, scilicet quia secundùm rationē fiunt, dicantur de lege naturę: simpliciter tamen appellantur de lege humana: quia vnumquodque à sua atoma specie denominatur. ¶Et ad eundē penè modū respondetur ad *Ad quartū.* quartum. Virtutes enim cōformes diuinę legi non dicuntur simpliciter de lege naturę, sed potiùs supranaturales: licet quodam pacto etiam secūdùm genus dicātur de iure naturali. Non quidem sicuti humanę, quia lex diuina nullatenùs deriuatur à naturali, sicut humana: sed quia rō naturalis diuina luce illustrata quodāmodo etiam inclinat ad virtutes diuinas. Supposito enim quòd homo sit creatus ad fœlicitatem supranaturalem, consentaneum rationi est, vt officijs etiam exerceatur supranaturalis legis. ¶Ad quin- *Ad quintū.* tum respondetur secundùm superiorum doctrinam. Etenim cùm in homine duplex sit natura: altera propria, quæ est secundùm rationem viuere: altera verò generica, scilicet, cunctis animalibus communis, quę est, per commixtionem maris, & fœminæ speciem propagare: consequitur, vt sicuti omnes virtutes secundùm propriam naturam nostram, hoc est secundùm rationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

siunt,ità,& omnia vitia sunt contra naturã, hoc est cõtra rationis præscriptũ. Attamen ea quæ nõ solum contra rationẽ,nobis propriã patrantur,verum & cõtra genericã naturã animaliũ,dicũtur per antonomasiã cõtra naturam. Itaq; simplex fornicatio est cõtra naturã,hoc est contra rationẽ,quę dictat parentibus cognoscẽdas esse proles, vt debite ab illis educentur, & moribus instituantur,quod homini proprium est: nefandum vero crimen,eò insuper quòd inuehitur contra fundamentum generationis cunctis animantibus communis.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm lex naturæ cunctis sit mortalibus una.

NOn sãtis est constituisse legẽ naturalem in singulis vnam esse, vt arti. 2. dictũ est,nisi exploremus an eadum sit apud omnes. Arguitur enim non esse in toto humano genere eandem. Ait enim Gratia.in capite statim Decreti: ius naturale esse id quod in lege, & in euangelio continetur: Euangelio autem non omnes obediunt, vt ait ad Roma. 10. Pau.ergo lex naturalis non est eadem apud omnes. ¶ Secundò arguitur. Lex est secundùm quam aliquid iustum esse dicitur. Aris. autem.5.Ethi.c.7. ait nullum esse tam naturale iustũ,quin aliquo modo sit apud diuersos variabile,nã & dextra manus natura validior est læua,& tñ in quibusdã hoc deficit. ¶ Tertiò, quodcũq; bonum ad quod natura propendet,ad legẽ attinet naturæ:inclinationes autẽ, ac propensiones naturæ vasta inter homines varietate distãt: alij nanq; ad honores nati sunt,alij ad voluptates, atque alij ad res alias: lex ergò naturæ nõ est eadẽ apud omnes. ¶ In cõtrarium autẽ est Isidõrus.lib.5. quod quidẽ Decretum extat dist. 1. Ius naturale est cõmune omnium nationum: nam quod.ff. de Iustit. & iur.l.1.scribitur,scilicet. Ius naturale est quod natura omnia animalia docuit:nõ de iure tantũ hominibus proprio,sed de coniunctione maris & fœminæ generaliter intelligitur.

Argum. 1. Gratianus.

Argum. 2. Aristo.

Argum. 3.

Isidorus.

A D huius quæstionis enodationẽ recolenda est superior distinctio inter naturalia principia,atq; eorũ cõclusiones: secundũ enim hãc distinctionẽ duabus cõclusionibus facile respõdetur. ¶ Prior est. Lex naturalis quatenus ad sola principia extenditur,eadem est apud omnes mortales: non modò quantum ad rectitudinis veritatem, verùm & quantum ad cognitionem. Principia nanq; rationis practicæ similia hac parte sunt principijs speculabilium, quæ vbiq; & inconcussa pollent veritate,& lumine naturali perspicuè clarescunt. Nusquàm enim vllus esse potest mortalium eousque syluestris ac barbarus,si modò compos sit mẽtis, cui non sint huiusmodi veritates peruiæ: Bonum est appetendum,ac malum vitandum, Id facias alijs, &c. ac reliquæ, quas articulo secũdo denarrauimus. ¶ Posterior cõclusio: Lex naturalis quantũ ad eius conclusiones, etsi plurimùm sit cadẽ apud omnes, & quãtum ad rectitudinẽ,& quantũ ad cognitionem:deficit tamẽ & respectu prioris ,ppter particularia quorundã impedimẽta, & respectu posterioris, propter rationis nubila quibus ob cõsuetudinẽ prauã exæcatur. Demõstratio huius conclusionis sumitur ex discrimine inter rationẽ practicã & speculatiuã: nã etsi principijs vtraq; per se notis vtatur,nõ tamẽ simili ratiocinatione discurrũt, Etenim ratio speculatiua,quia circa necessaria plurimũ,ac potissimũ negotiatur, putat circa ea quæ nequeũt aliter se habere, absq; vllo defectu veritatem comperit in conclusionibus,quam in principijs intuebatur. In ratione autem practica, quia ex necessarijs principijs discurrit ad contingentia in quibus actiones humanæ consistunt, necesse est quandoque defectus contingere:ac tanto plures quanto inferiùs ad particularia descenditur. Ex his ergo deducitur nostra conclusio: nempè quòd licet in conclusionibus demonstrationum speculabilium eadem sit rectitudo veritatis apud omnes: in conclusionibus verò operabilium contingit quandoq; defectus. Exẽpla patent. Ex illo nanq; per se noto principio,Id facias alijs quod tibi vis fieri: ratio practica elicit hanc legem: Depositum cum primum petatur reddendum est. Quæ quidem lex plurimùm verũ habet:deficit tamẽ deficiente petitionis opportunitate ac rectitudine: puta dum quipenes te arma deposuit, furore correptus, vt faciat homicidium ea repetit. Pari modo ex illo principio, In pace & tranquillitate hominibus viuendum est,quod cunctis tanquam per se bonum notissimum est, sequitur hęc lex, Abstinendum est armorum strepitu.Deficit tamen quando hostis rempublicam inuadit. Similiter ex eodem principio

Prima conclusio.

Secũda conclusio.

Demõstratio cõclusio Discrimen inter rõnẽ practicã & speculatiuã

Aperitur exẽplis rõ

pio colligitur lex, vt quisque promissorum fidem seruet. Deficit tamẽ,dum causa emergit ob quam promissum implere turpe est.

Quæstio. ¶ At quæris forte vtrùm quãtum ad cognitionem earundem conclusionũ, quippiam sit discriminis inter rationem practicam, & speculatiuam. Nihil enim apparet quo differant,nam sicuti conclusiones practicæ nõ omnibus sunt æquè notæ: ità neque speculatiuæ. Tam verã inquam est illa conclusio: Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, quàm illud principium. Omnes duæ lineę, vbi cõcurrũt, constituũt

Responsio. angulũ:tamẽ nõ est æque nota. Respõdetur. Hactenùs nullũ esse discrimẽ: differt tamẽ, q̃ speculabilium necessariorũ ignorantia accidit ob defectũ doctrinę scilicet,quia nõ didicisti:ignorãtia verò in practicis contingit (vt dictũ est) ex praua consuetudine rationẽ obtenebrãte. Ex his fit cõsequẽs postrema cõclusionis particula:nẽpè q̃ quanto cõclusiones practicę magis ad particularia coaptãtur,minùs innotescũt. Patet exẽplo. Ex illo principio: Id ne facias alijs,quod tibi nõ vis fieri:proximè infertur mandatũ illud Decalogi,Non mœchaberis. nã id fieri nõ potest sine cõiugis iniuria. Si tamẽ rem arctiùs perstringas,videlicet, Nec simpliciter fornicaberis: hoc licẽt illic pariter ,phibeatur:tamẽ quia nõ habet cõnexã iniuriã,nõ est tam vniuersaliter notũ, quin inter gẽtes incultas, licẽt non pessimè institutas,ignorari queat. Imò nescio an apud aliquos barbaros fidei nostræ insçios,ignorãtia esse posset prorsus excusatoria. Similiter ex eodẽ principio palàm sequitur. Non falsum testimoniũ dices: quòd cùm iniuriã vetet,omnibus est cõpertissimũ. Si autẽ strictiùs inferas, Neq; vllũ ꝑferas mẽdaciũ:non est ità notum. Imò inuenies in plebe qui putant iocosum & officiosum nullã afferre culpam. Atq; hęc est ratio ob quã omnes ꝓhibitiones fecũdę tabulę, quo patẽtiores essent,illorum sint expressę criminũ,quibus iniuria ꝓximis irrogatur. Tãetsi vt homicidij noie omnis læsio prohibetur:sic & nomine adulterij omnis turpitudo: & nomine falsi testimonij omne mendacium. Præceptorũ autẽ Decalogi ignorãtia nulli mortaliũ excusari vnquã potuerũt,etsi sua scelera fuco aliquo linirent. Sicuti illi qui religionis gratia contra interdictũ homicidij humana cędę cogitabat Deos suos placare,ac venerari. De quibus Psalt. Immolauerũt filios suos, & filias suas dæmonijs. Et

Cicero. Cicero in oratione quadã cõmemorat suæ ætate Gallicas gentes eodẽ ritu pollutas:eadęq; feritatis immanitas feri & populis Noui orbis esse solẽnis. Dæmones enim humani generis hostes illa ęgritate homines demẽtant,vt humano sanguine suã expleãt inuidiã. Et Iulius Cæsar lib.6.de bel. Gall. narrat olim apud Germanos latrocinia nullam habuisse infamiã,quæ extra fines cuiusq; ciuitatis erant. Sed tamẽ facinori obtẽdebant q̃ iuuenes illo exercitio desidiam & torporem exeuterent,bellisq; se gerendis appararent. De his autem in præsentiarum satis.

Cæsar.

Ad. 1. arg. AD primũ igitur argumentũ respõdetur nõ esse Gratiani verba sic trũcate legẽda,ius naturale est qđ in lege,& in euangelio cõtinetur. Ac si doceat quicquid est in euãgelio ad ius naturale pertinere. Sed iunctim cum verbis sequẽtibus,Ius naturale est quo quisq; iubetur id facere quod sibi vult fieri,&c.id qd in euãgelio continetur,vt verba hęc parẽthesis sint,docẽs ius naturale plenè in euãgelio cõtineri: nõ tamẽ id solũ, sed & ius insuper diuinũ. ¶ Ad secundũ qđ est Aristotelis iam respõsum est. Nõ quidẽ principia naturæ,sed cõclusiones nõnunquã deficere. ¶ Ad tertiũ autẽ cõceditur inclinationes naturæ quę homini cõpetunt,in quantũ sensibilis animali,ad legem attinere fomitis: hoc est appetitus sensitiui, originali iustitia destituti. Si autẽ considerẽtur quatenus hominis sunt proprię,tunc legi naturæ subdũtur, puta rationi, cæterarum potentiarum moderatrici, quæ cunctos affectus debet intra suas lineas continere.

Ad secundũ

Ad tertiũ.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm lex naturæ mutari aboliriue poßit.

POst hæc facile est hoc quinto articulo duo perspicere quæ superiorũ corollaria sunt: nempe vtrũ lex naturæ,aut mutabilis sit: aut ab humana mente eradicabilis. Arguitur ergò quod sit mutabilis. Legitur enim Eccleiast.17. Addidit eis disciplinã,& legem vitę,vbi circunscribitur glossa,legem scilicet literæ quantum ad correctionem legis naturalis. Et Isidò.lib.5. (quod est dist.1. c.ius naturale.) ait cõmunẽ omnium possessionẽ,& libertatẽ esse de iure naturæ:cum tamẽ iam iure gentiũ,tũ rerũ diuisio, tum etiã seruitꝰ inducta in orbẽ sit:est ergo lex naturę mutabilis. Sed & q̃ à nris cordibus auelli

Argum. 1. à parte negatiua

Argum. 2. Isidorus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertium. posſit, arguitur primò ex his quę dicta ſunt. *Tentatur alterum membrum quæſtionis duobus argumentis Gloſſa.* Multæ enim fuêre gẽtes adeò hebetes & morum prauitate tabefactę, vt leges naturæ cõtrarias ædiderint. Vnde ſuper illud ad Rom. 2. Cùm gentes quæ legem nõ habẽt, &c. ait gloſſa, quòd in interiore homine per gratiã innouato lex iuſtitiæ inſcribitur, quã deleuerat culpa. Et quartò arguitur. *Argum. 4.* Lex gratię efficacior eſt quã lex naturæ, gratia verò delетur per culpam: ergò multò facilius deleri poteſt lex naturæ. ¶ In cõtrarium autẽ eſt *Gratianus.* decretum Gratia. diſt. 5. cap. 1. Ius naturale nõ variatur tẽpore, ſed immutabile ſemper permanet, & ſentẽtia Auguſt. 2. lib. Confeſ. *Auguſti.* Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominum, quam nec vlla quidem delet iniquitas.

Diſtinctio. AD hanc quæſtionem facillima eſt per diſtinctionem reſponſio: ſuppoſito enim primo interuallo quod inter principia eiuſque concluſiones interiectum eſt, biſariàm lex naturæ cenſeri poteſt mutabilis. Vno modo per additionem, quæ ei fiat: atque altero per diſtractionẽ. ¶ Statuitur ergò *Prima concluſio.* prima concluſio. Nihil vetat legem naturæ priori modo eſſe mutabilem. Adiecta em eſt illi lex diuina tam vetus quàm noua duobus præcipuè commodis. Vno ſcilicet, quia iam obſcurata erat in mortalium mentibus & caligine obducta, vt innouaretur. Nempè vt conſtaret nõ ſolùm externos actus, verũ & internos eſſe ad legis normam cõponendos: neq; ſolùm iura naturæ amicis deberi, verùm & inimicis. Altero vt ea conſilia quæ illi deerant ſupplerentur. Et hoc eſt quod gloſ. Eccleſiaſt. 17. in primo argumento citata appellat correctionẽ legis naturæ, quæ *Secunda cõcluſio.* facta eſt per legem literę. ¶ Secunda concluſio. Lex naturæ non eſt quantum ad prima principia poſteriori modo mutabilis, vt ſcilicet quod priùs fuit legis naturę deſinat eſſe talis iuris. At verò quantũ ad ſecunda præcepta quæ ſunt velut proximę cõcluſiones, licet plurimũ immutabilis ſit, poteſt nihilominùs quãdoq;, ſed rarò, mutari propter humana impedimẽta, vt articulo proximo expoſitum eſt. Nam & circa neceſſarias cõcluſiones ſpeculabiliũ contingit ob mẽtis lippitudinẽ nõnũquàm hallucinari. Quocircà mutatio hæc non tam in lege fit, quàm in rebus ipſis: veritas enim illius generalis præcepti. Depoſitum reddendum eſt, aut illius fides promiſſa cuſtodienda: non mutatur, niſi mutatis rebus ex quarũ mutatione contrarta naſcitur veritas. Quoniam & hęc lex, Eſus carnium viniq; potus ſalubris eſt hominibus, ob id in particulari mutatur: quòd homo febri correptus eſt, cui talis victus nocuus ſit. Vnde Ariſtot. 5. Ethico. c. 7. Ius inquit, naturæ immutabile eſt, ſicuti ignis vbique vrit: quod de primis principijs intelligit: de concluſionibus autem ſubdit, poſſe mutari, non tamen apud Deos, qui immutabiles ſunt: ſed apud nos, qui mutari poſſumus. Quo fit, leges triumphantium in regno cœlorum nullatenùs mutari poſſe: quia neque fœlices illi mutantur. Autoritas autem Iſidôri non ſic intelligenda eſt, vt libr. 3. q. 4. dicturi ſumus, ac ſi communem poſſeſſionem præcipiat aut ſeruitutem interdicat: aliàs ius gentium non potuiſſet tales leges reuocare: ſed dicuntur hæc negatiuè de lege naturæ: quia illa nec diuiſionem fecit, nec ſeruitutẽ iuſsit. Reſtabat hic tamen tractare an huiuſmodi præcepta naturæ ſint diſpenſabilia, cuius nimirum inde coniecturæ fiunt, quòd Deus Abrahæ necem filij præcepit, & Oſeæ vt fornicaretur, & filijs Iſraël, vt deprædarẽtur Aegyptios: hæc autẽ dubitatio inferiùs. q. 2. art. 8. propriã habitura eſt ſedem. ¶ Tertia concluſio ſimilis eſt *Tertia concluſio.* huic proximæ. Lex naturæ quantum ad prima principia & præcepta non poteſt ab humana mente ſtirpitùs eradicari: poteſt tamẽ licẽt non plurimùm, ſed rarò quantum ad concluſiones & ſecunda præcepta in aliquibus hominibus deleri. Concluſio non alio *Suadetur cõcluſio.* indiget teſtimonio, quàm quòd à ſuperioribus petitur. Poſſunt enim Barbari tanta morum vitioſitate peruerti atq; errorũ peruerſitatibus offuſcari, vt pro peccatis non ducant, quæ lex naturæ vetat. Neque id ſolùm in concluſionibus quæ longè à principijs diſtant, vt eſt officioſum mendacium, & ſimplex fornicatio: verùm & in his quoq; quæ propinquiores, ſubindeque lucidiores exiſtũt. Sunt enim (vt à fide dignis accepimus) reperti inter illos mortales Noui Orbis qui nefandam turpitudinem contra naturã non ſolùm impune permittebant, verùm nulla culpa denotabant. Qua vtique ratione fieri poteſt vt reſpublicæ & principes leges contra naturam inſtituant ſecundùm verbum Iſaiæ. Væ qui condunt leges iniquas. Et ſecundùm hoc intelligenda eſt illa gloſſa ad Rom. 2. quæ ait culpam deleuiſſe legẽ iuſtitiæ ab infidelium cordibus. ¶ Reſtant ergò duo ſuperiorum argumenta ſoluta. Ad tertium autem reſpondetur, quòd etſi gratia ſubli- *Ad. 3. arg. principale.*

ſublimior ſit atque efficacior quàm natura, non eſt tamẽ nobis ingenita, & innata, atq; adeò neq; tam penitũ infixa: & ideò facilius per culpã noſtrã eradicatur, q̃ lex naturæ.

QVAESTIO QVINTA, De lege humana in genere.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 95.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm præter legem naturæ neceſſariæ nobis fuerint humanæ.

TErtium legũ genus eſt humanarum, de quibus maiores extãt diſputandi rationes: quæritur ergò primò, an præter legẽ naturalẽ neceſſariæ ſint etiam humanę. Et arguitur à parte negatiua, Primò, quia *Argum. 1. à parte negatiua* (vt Auguſt. quem ex. 1. de lib. arb. q. proxima citauimus, ait) per legem æternam ſufficiẽter omnia ſunt ornatiſsima, illa autem ſatis abundeq; nobis per naturalem communicatur: ergò humanæ redundant. ¶ Secundo, *Secundum.* lex menſura eſt (vt ſuprà diximus) noſtrarum actionum: ratio autem non eſt rerum menſura: ſed ipſa potiùs rerum natura, quã ratio inſpicit, vt. 10. Meta. author eſt Ariſt. ergò cùm leges humanæ à ratione ꝓficiſcãtur, non habent legitimam rationem legũ. *Tertium.* ¶ Tertiò menſura, qualis eſt lex, debet eſſe (vt ibidem Ariſ. docet) certiſsima, certitudo autem humanæ rationi de rebus gerendis, quæ ſingularia ſunt ac mutabilia, competere non poteſt, ſecundùm illud Sapientiæ. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtrę, ergò à ratione humana *Quartũ argument.* nulla proficiſcitur lex. ¶ Quartò altera via arguit. Eſto humana ratio certa eſſe poſſet regula noſtrarum actionum, multò commodius reſpublica viua hominum voce gubernaretur quàm poſitis legibus. Enimuerò cũ *Ariſto.* iudex (vt. 5. Eth. cap. 4. author eſt Ariſ.) ſit animatum iuſtũ, facilius congruẽtiusq; fieret ad illũ recurſum, quàm ad legẽ ſurdã & mutam. Nam cùm actiones in ſingularium vſu cõſiſtant, nõ poteſt humana lex (vt. q. ſequẽti videbimus) de omnibus prouidere, ſingulareſq; circũſtantias proſpicere, vt faceret ſua prudentia iudex. ¶ In contrarium autẽ eſt Iſidò. lib. 5. Etymo. cap. 20. & refertur inter Decreta diſtinct. 4. vbi ait, factas eſſe leges vt earum metu humana coërceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia: & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas. *Iſidorus.*

QVæſtionis huius ſolutio facile ex ipſa rerum natura, & humana conditione colligitur. Reſpõdetur ergò duabus cõcluſionibus. Vna eſt: Neceſſariũ ꝓfuit præter legem naturæ alias humanas ꝓ rerũ varietatib⁹, emergẽtibusq; caſibus, ac negotijs cõdi. Cõcluſio hæc ex duabus radicibus cõſtat, videlicet & ex diſcurſiuo ingenio noſtro, & ex rerũ indigentia. Enimuero ſicut in ſpeculabilibus, ſic & in practicis innata nobis vis eſt ex vniuerſalibus principijs & indemonſtrabilibus concluſiones deducere: eaſdemq; in duplici differẽtia. Aliàs quippè neceſſarias demonſtramus, vt in Mathematicis, aliàs verò propter ineuidẽtiã cõſequentiæ ſub opinione colligimus ꝓ qualitate cuiuſq; ſcientię. Parimodo in practicis ex primis principijs (vt dictũ eſt) præcepta Decalogi, quaſi neceſſarias cõcluſiones exprimimus: & ideò ſunt de iure naturæ. Sed tamen quia actiones noſtræ in ſingularibus verſantur, neceſſe eſt ex eiſdẽ principijs obſeruatis circũſtãtijs loci & tẽporis ad particularia deſcendere. Quapropter illæ regulę hunc in modũ conſtitutæ, quia nõ neceſſario ex ſolis principijs naturalibus pullulãt, ſed rationis adminiculo cõſtituũtur, humanæ leges nũcupantur. Vti ſunt leges quæ in vẽditionibus, & cæteris rerũ cõmutationibus poſitæ ſunt: ſine quibus gen⁹ noſtrũ vitã nequiret tranſigere. ¶ Sed exurgat hinc quiſpiam *Obiectio* fortaſſe aduerſus Dei naturæq; prouidẽtiã. Nunquid nõ ꝓuidẽtius nobis fuiſſet cõſultũ ſi lex ipſa naturæ vſq; ad ſingularia doceret nos omnia? Arguitur enim hoc fuiſſe cõſultius: eò quòd ratio affectibus ſæpe obſcuratur: cùm tamen lex naturæ ſemper ſit perſpicua. Reſpondetur oĩa eſſe diſpoſita ſecũ- *Solutio.* dùm naturã noſtrã. Rationis enim ingeniũ ac natura eſt diſcurrere: & ideò ſapiẽs Deus, naturaq; ſagax ſemina in nobis tantùm poſuit: quæ rationis cultura veniret ad frugẽ. Idq; tam inſpeculabilibus q̃ in practicis: videlicet tã in artibus, q̃ etiã in moribus. Hinc ergò ſecũdò colligitur noſtra cõcluſio. Etẽm vt quãtum ad ſcientias creatus intellectus eſt *Secunda rõ pro cõcluſione.* cũ principiorũ lumine ex qbus ad diuerſas ſcientiarũ proles & opiniones diſcurreret, di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersasq; artes in lapide,ligno,& lana, alijsq; materijs, nobis conducẽtes meditando excogitaret,nempè quibus vestimur,tegimur, nutrimur & oblectamur. Parimodo (vt autor est initio.2.Ethic. Arist.) semina virtutũ moralium in nobis iecit, quę nostra disciplina & consuetudine culta ad messem albescerent. Disciplina autem morum potissima,ac efficacissima est legum humanarum positio,ergò præter legem naturæ, quæ sementem facit necessariè sunt leges humanæ,qui

Tertiũ. bus vberiùs prouenĩat segetes. ¶ Tertio eadem conclusio comprobatur. Lex naturæ licet regula sit morum vniuersalis, non tamẽ pœnas adhibet compulsorias,quæ tamẽ hominibus pro statu naturæ lapsæ necessariæ sunt: ergò præter legem naturæ operæpretium est pœnales leges adhiberi. Doctrina

Aristo. est Arist. 10.Ethi cap.9.vbi ait alios natura, & alios cõsuetudine, atq; alios disciplina fieri bonos. Naturæquidem non est in nostra

Probatio potestate,sed Dei dono quidã tales nascunt, quales virtutũ chorus genuisse videt. Alijve rò cõsuetudine statim ab infantia boni fiũt. Sed tamẽ disciplina nõ omnes satis institui possunt,nisi illi tantũ qui cõsuetudine sunt præmolliti. Sicuti nouale anteq; excipiat semina,curuo opùs habet aratro, ergò aduersus illos qui ad malum prochiues sunt,ad bonum verò duri,ac proterui, qui scilicet honesti gratia adduci non possunt,necessarius est metus vt vi cohibeantur à malo: & sic alijs vitam quietam relinquant, & sibi mens inquieta, metu cauere iubeat. Est enim homo(cuius.1.Poli. cap.2.author est Aris.) vt perfectione susceptа optimum cunctorum animaliumitа si abeatus fiat à lege,& à iudicijs,omnium pessimum. Sęuissima enim est iniustitia tenens arma,homo verò arma tenet per innatam prudentiam: quæ ideo legibus dirigenda est, metuique coercenda. Atque hac de causa(vt.q.1.diximus)leges condere non potest, nisi vel respublica, vel qui eius fungitur authoritate. Eademq; ratione natura hominem genuit ciuile animal: nempe vt in societate legibus septus viueret.

Ad primũ. argum. Ad primũ igitur argumẽtũ respondeẽ q̃ etsi lex naturæ participatio sit æternæ, haud tñ humana ratio totã virtutẽ principiorũ naturaliũ apprehendere potest:nisi, quę sua natura est,discurrẽdo.Haud eñ quę in principijs vniuersalibus delitescunt simplici intuitu,veluti intellectualis angelus cernit: sed ratiocinando aliud ex alio diducit. Ob idq; vt in speculabilibus ęterno lumine: sic & in practicis æterna lege dupliciter illuminamur.Primũ suscipiẽdo generalia principia:secundo,vt discurrendo ex eisdẽ principijs alias particulares leges eliciamus: quæ cũ in eadẽ æterna lege prę eminẽter existãt, non satis per naturalem explicantur.Et hoc quantũ ad vim directiuam legũ.Sed & quãtum ad coẽrciuam eadẽ pene ratio est. Lex enim naturæ malefactorũ conscientias exulcerat,corroditq; & percellit: atque vt ait ad Roma.Paulus: cogitationibus satis accusat, *Paulus.* vt possent cordati homines metu illo perculsi,& turpitudinis horrore deterriti satis emendari. Ait enim.1.Confes. August. Iusisti domine & sic est, vt pœna sua tibi sit o- *August.* mnis mordinatus animus. At quia sunt alij vsq; adeo sensuumvoragine submersi,vt nõ nisi quæ oculis obijciuntur extimescant, ac cumulari debuerunt humanis legibus sen- *Paulus.* sualia supplicia.Ob idque ait Paulus,tuto nõ esse legem positam: nimirum q̃ lex naturæ, fideiradio illustrata ei abundat,vt à malo retrahatur,alliciatur ad bonum. ¶ Atque hinc *Solut.2.ar* plane colligitur solutio argumenti secundi. *gum.* Concedimus enim rationem non esse regulam primam, sed naturalem legem, quæ est æternæ imago: nihilominus illud exemplar ratio prospiciens leges ex primit humanas.

¶ Circa tertium autẽ disputari nõ possumus *Ad tertium* leges humanas nõ ea vigere certitudine,qua speculatiuas conclusiones: eo q̃ nõ circa necessaria,sed circa singularia contingentia,varietati subiecta statuuntur. Neque opùs est omnẽ mensurã infallibili certitudine pollere:tod satis est vt vnaquæq; secundùm ingenium suæ materiæ fida sit. Et hæc est ratio quare leges humanę non sunt,vti naturales, *Ad quartũ.* immobiles. ¶ Quartum argumentum grauioris est põderis. Quæstio enim est quam *Aristot.* Arist.3.Poli.c.11.tetigit. An scilicet respublica melius ab optimo homine, q̃ optima lege gubernetur.Definit autẽ melius legem quàm homine dominari.Id quod &.5.Ethi. *Prima ratio* ca.6.cõmemorauerat.Nẽpe quia facilius est *quare melius* vnum,aut paucos prudẽtes inuenire legum *lex quam* cõditores, quam iudicum multitudine. Ite- *hõ dñatur.* nim qui leges ferant,pauci in vno seculo satis sunt:qui verò ius dicant,impedio quãplurimi sunt necessarij. Deinde quoniã leges lõ- *Secũda rõ.* gitẽporis consideratione ferunt, iudicia verò breuissime cogitatur:& ideo facilius hic, quàm illic error cõtingit. Præterea maxime *Tertia ratio* q̃ cùm leges de vniuersalibus & futuris constituan-

stituãtur,neq; personas singulariter tãgant, non conduntur personarũ respectu:senator verò & iudex,quia cum singularibus personis agit,odio percelli potest,& amore:ac potissimùm auaritia corrũpi.Quare melius est vt quàm maximè fieri possit cuncta legibus explicẽtur,iudicibus autẽ non nisi minima, quæ lege determinari nequeũt,relinquãtur. Vnde ait q̃ qui legem præesse iubẽt, Deum prę esse iubẽt & leges(vt potèà quo ipsę promanant) qui autẽ hominem iubet præesse, adiungit bestiã sæuam: quia libido atq; ira obliquos agit etiã viros optimos,dum sunt in potestate.Iudices ergò non leges ipsi, sed *Aristot.* (vt.5.Eth.ait Aris.)legũ debẽt esse fidi custodes. ¶ Et per hæc respondetur ad quoddam *Argument.* argumẽtum,quod sibi Arist. ibidẽ de artifi- *Aristo. ubi* cibus opponit.Cõducẽtius enim,ait, ad cor- *suprà.* poris salutẽ apparet, vt medicꝰ prudẽtia sua quàm literarũ præscriptis alligatus ægroto medeatur.Nã multò satiùs particulares circunstantias morbi sic habebit perspectas:ergò eadẽ ratione salubriùs singulari hominũ prudẽtia,particularibꝰ euẽtibus informata, poterit gubernari respublica, q̃ præscriptis *Solutio. 1.* legibus.Respõsum inquã duplex est.Primũ enim negatur,medici prudẽtiã quicquã valere nisi per artẽ medicã fuerit instructa: certiùs enim per artem q̃ sine ipsa fit curatio.

Solutio. 2. Deinde medicis nõ tam crebrò accidere potest vt corruptũ habeãt animũ ad necandũ infirmum,q̃ iudicibus ad sententiã ferendũ vel in fauorẽ vnius partis,vel in perniciẽ alterius.Et ideò periculosius est iudicis arbitratui iudicia permittere,quàm medici.Nihilosecius cùm de fide medici timeatur,nẽpè dũ in suspicionẽ venit,q̃ pretio corruptus, vel odio saluti infirmi insidiatur, oculatiùs obseruãdus est,vt artis præscripta ad vnguẽ seruet. Quin verò addiderim periculosum esse maxime & temerarium vt medici suas proprias opiniones,& existimationes scientię & arti anteferãt. ¶ Sed quò ad iudices reuertamur. Accedit huc quartò q̃ (vt idem ait Philosophus.10.Eth.)lex dum probitatẽ iubet, licẽt hominẽ à voluptatibus cohibeat, nemini molesta est aut odiosa,quẽadmodum iudex,qui facilè in suspicionem venit,an odio aliove affectu fuerit infectus. Quapropter (vt hinc ego colligo) principũ pædagogi,& cõsiliarij hac vti debẽt cautela, vt quãdo ipsi non audẽt patronos suos reprehẽdere,leges virtutum historiasq; legẽdas porrigãt, quæ inuidiã non generant, & mores instituunt.

Periculosa & temerariũ est medicum suas ꝓprias opiniones atq; existimationes arti anteferre.

Ratio.4.

¶ Ad reliquã autem argumenti difficultatẽ respondẽtes fatemur minutiora illa,quæ legibus comprehendi non valent, iudicis esse arbitratui relinquẽda,vt.ff. de legi.l.nõ possunt,sancit.Eo q̃ dum oĩa legibꝰ cõplecti nõ possumus,quædã negligimus, nè cunctorũ iactura faciamus: eorũ instar,qui ingruente tẽpestate,quædã in aquas insanas exonerant,vt naui reliqua seruẽt. Quocircà iudex præter animi rectitudinẽ apprimè sciẽtiæ ac prudẽtiæ indiget,vt legũ vniuersalia dextrè valeat ad singularium cuẽtus accõmodare.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm omnis humana lex à naturali deriuetur.

SEcundus articulus est, vtrùm omnis humana lex à naturali deriuetur. Arguitur enim primò à *Argum. 1.* parte negatiua. Iustum ciuile (vt *à parte ne-* 5.Ethic.c.7.ait Arist.) est illud quod à prin- *gatiua* cipio nihil differt sic,vel aliter fiat: id autem *Aristot.* quod ex lege naturæ dimanat, etiam ante legem humanã reperebat: nõ ergò omnis lex humana à naturali deriuatur. ¶ Secundò ius *Secundum.* positiuũ(vt illic ait Arist.&.5.lib.Isid.) con- *Aristot.* tra naturale diuiditur: ea autẽ quæ à natura- *Isidorus.* li lege descendũt non diuiduntur contra ius naturale,imò sunt eius germina: ergò leges humanę minimè à naturali deriuãtur. ¶ Ter- *Argum. 3.* tiò,lex naturæ (vt ibidẽ ait Arist.) eãdẽ vim habet apud omnes: leges autẽ humanæ nõ item:sed vnaquæq; respublica suis propriis fulcitur: ergò non omnes à lege naturę oriũtur. ¶ Quartò, omnium quæ à lege naturæ *Quartum.* fluũt naturalis ratio reddi potest: nõ autem omniũ quę à maioribus cõstituta sunt,vt Iulianus ait.ff.de legib.l.nõ omnium.Nõ ergò omnes humanę leges à naturali deriuantur. ¶ In contrarium autem faciunt Ciceronis *Cicero.* verba lib.2.de Inuentio. Res à natura profectas & à consuetudine probatas legum metus & religio sanxit.

Prima conclusio. ADquæstionẽ quatuor cõclusionibus respondetur. Vna est:Omnis lex humani tus posita,si recta est,à lege naturæ deriuat.Quinimò tãtum habet rectitudinis rationisq; legis,quantũ à lege naturæ recipit. Lex etenim(vt arti.proximo latiùs patebit) nisi iusta fuerit, lex nõ est.Imò(vt ait.1.de libe.arb.August.)in tm habet legis virtutẽ in *August.* quantũ participat rõnẽ iustitię. Ex hoc sic *Argu.p cõ* arguitur: iustũ & rectum in rebus humanis *clusione.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

secũdùm rationis regulã existimãdũ est: rationis autẽ regula (vt nuper dicebamus) est rerũ natura, quam veluti exẽplar intueri in suis cunctis actionibus debet: ergo leges humanæ, vt quæ ab ipsa ratione fabricantur, à naturali cũctæ nascũtur. Neq; verò (vt suprà diximus) vetat leges humanas duabus mensurari regulis: æterna scilicet, & naturali: quarũ hęc participatio illius est. Enimuerò vt architectus ex cõcepta forma domus lineas in lapide, aut ligno ducit quę ministro regulæ sunt, quas cudẽdo & serrãdo sequi debet: sic Deus æternã suã legẽ nobis impressit quæ esset sicut certũ illius signũ. Quapropter dũ legem naturæ imitamur, æternã tenemus.

Cicero. Vnde Cice. libr. 2. de legib. lex inquit est iustorũ, iniustorumq; distinctio, ad illã antiquissimã & rerũ omniũ principem expressa naturã, ad quã leges hominũ diriguntur, quæ supplicio improbos afficiũt, defendũt, ac tuẽtur bonos. ¶ Secũda cõclusi. Bifariàm quippiã à lege naturæ deriuatur. Vno modo ceu conclusio ex principijs deducta: atq; altero vt specifica determinatio alicuius cõmunis generis. Ex illo eñ principio, Quod tibi non vis, id nemini facias, sequuntur illæ cõclusiones: Nõ occides, nõ furtũ facies, &c. sed ex illo quòd est, Omnis virtus præmio digna est, & vitiũ pœna: lex humana sanxit sicariũ latronẽq; suspẽdi, hæreticũq; cõburi. Vbi cõmune supplicij genus ad particulare trahitur. Quẽadmodùm artifex formã domus in cõmuni cõceptã ad peculiares fabricas accõmodat, vt hæc sic, illa aliter cõstruatur. Et patet inter hos deriuationis modos latũ discrimẽ. Prior enim fit per viã syllogismi. Cuius vtraq; prẽmissa est naturaliter nota scilicet, Quod tibi non vis, alteri ne facias, nolles occidi, neq; tuis bonis expoliari, nec in tua vxore iniuriã pati: ergò non homicidiũ, non furtũ, nõ adulteriũ facies. Posterior verò nõ fit hoc pacto. Ex hoc eñ q omnis malus est puniendus, rectè instruitur syllogismus, quòd si iste est malus, ille puniatur. Hoc tamen vniuersale, id est, sumptum cum distributione non est illud quod per legem positiuam secundo modo determinatur: sed vniuersale genus, quod ad suas applicatur species. Vt si improbus pœna plectendus est, talis, scilicet fur, puniat tali pœna: quod non sequitur per similem syllogismum, sed per humanam existimationem, qua culpæ admetimur pœnam. Fit enim sic collectio. Omnis malus est puniendus: latroni autem congruens supplicium est suspendium, hæreticoque incendium: ergò sic sunt puniendi. Posterior verò assumpta non est naturalis cognitio, sed humanum arbitrameñtum.

Secunda cõclusio.

Declaratur conclusio.

¶ Hinc sequitur conclusio tertia. Deriuatio legis humanæ ex naturali quæ fit per viam conclusionis non est constitutio noua talis operis in genere virtutis, sed explicatio virtutis quæ in principijs naturalibus latebat. Etenim non fornicaberis, Depositum redde, & Decalogus, ante humanam ratiocinationem erant virtutes, latẽtes tamen in principijs naturalibus: sunt autẽ explicitùs posita nẽ quis sibi corũ ignorãtiam prętexeret. Secũda verò deriuatio est noua constitutio operis in esse virtutis. Iure enim naturæ nõ erat virtus latronem occidere, aut hæreticũ: nam lex naturæ tantùm dicebat, vt puniretur: sed lex humana fecit eorum interfectionem esse virtutem. Pari modo lex naturæ, veluti generale principium est. Temperatè & frugaliter viuẽdum est, quatenùs corpus expeditiùs possit animo inseruire: ex quo non propalàm sequitur abstinendum esse à carnibus, aut semel tantùm in die reficiendum: sed tamen lex humana inde id arbitrãdo deduxit qualis debet esse temperantia: & ideo humana lex constituit abstinentiam carnium sub virtute temperantiæ, vbi antè non erat. Eodem modo, Sabbatha sanctifices: determinauit: ad hoc vel illud festum colendum, atque ad sacra audienda. Quo fit vt quemadmodum ait S. Tho. leges humanæ prioris generis vigorem habeant suum in lege naturæ: illæ verò posterioris ordinis, minimè. Quòd si supremam huius rationem perscruteris, hæc est, vt reor, quòd conclusiones in suis principijs actu continentur: species autem in genere nõ nisi in potentia: vt patet in Prædicab. Animal enim nõ cõtinet oẽs species actu, aliàs quodcunq; animal esset omniũ specierũ. Obidque leges illæ quæ per cõtractionem generis ad speciem cõstituuntur vigorem non habent nisi in illa minori, quam ratio humana cõstituit, scilicet, viuendũ est tẽperatè, huic autẽ tẽpori & gẽti hæc temperãtia congrùit: ergo in quadragesimà à carnibus abstinendum est.

Tertia conclusio.

Explanatur cõclusio.

S. Thomas.

Absolutissima ratio cõclusionis.

PRimum igitur argumentum per hanc proximam sententiam dissoluitur, Appellauit enim Philosophus. 5. Ethi. iustũ legale id quod est merè ciuile, id est, quod secundo modo deriuatur ex naturali: quod ideo antequàm stabiliretur non erat virtus: ac

Ad. 1. oꝫ

Aristo.

ac subinde neq; referebat sic vel aliter fieri. Secùs de altero deriuationis modo. Vnde per hanc distinctionẽ articulo quarto diximus ius humanũ in ius gẽtium & ciuile.

Ad secundũ argumentũ ¶ Pariq; modo respondetur ad secundũ argumentum, ius humanũ, nõ quodcũq; sed ciuile quod secũdo modo deriuatur à naturali, diuidi contra ius naturale.

Ad tertium ¶ Ad tertium autẽ respõdetur, ius naturale, quod Aristot. ait eandẽ habere potentiã apud omnes, consistere in principijs: nam conclusiones, & pẽsertim specificas determinationes, ipse ibidem agnouit variari apud varias nationes.

Ad quartũ. ¶ Ad quartum respondetur quòd Iurisperitus lege citata nõ negat, corũ quæ à iure naturæ per modũ cõclusionum eliciũtur, posse rationem reddi: eorum autẽ quę secundo modo deriuãtur, quia seniorũ consultatione per experientiam & prudentiam statuta sunt, veluti vniuersaliũ specificæ determinationes, non est semper exigenda ratio, sed eorum experientiæ, & prudentiæ habenda fides: vt. 6. Ethicor. author est Aristoteles.

Aristo.

ARTICVLVS. III.

Vtrium legis humanæ qualitates rectè ab Isidoro describantur.

CIRCA alias legum species nihil opùs est qualitates perscruta rii in quibus earum rectitudo posita sit: videlicet circa legem æternam, naturalẽ, & diuinã. Nã illę innata natura sua bonę & rectę sunt. At verò de humana, quia ratio nostra hallucinari solet, explorare necesse est, quibus debeat lex conditionibus exornari, vt sit bona. Easdẽ autẽ Isido. lib. 5. cap. 21. hoc ordine ponit. Erit, inquit, lex honesta, iusta, possibilis, secundũ naturã secundũ patriæ consuetudinẽ, loco tẽpori-quecõueniens, necessãria, vtilis, manifesta quoq;, nẽ aliquid propter obscuritatem in captione cõtineat, nullo priuato cõmodo, sed pro cõmuni ciuium vtilitate conscripta.

Isidorus.

Argumẽ. 1. Et refertur dist. 4. can. Erit autem. ¶ Arguitur autem non esse necessãriam tam lõgam qualitatum seriem: nam suprà cap. 3. compendiosiùs dixerat, lex erit omne quod ratione constiterit duntaxat quod religioni congruat, quod disciplinæ conueniat, quod saluti proficiat: superuacanea ergò fuit prolixior oratio. ¶ Secundò, cõsuetudo distinguitur à lege scripta, vt authõr est idem Isido. dist. 1. ergò lex nõ fertur secundum consuetudinem. ¶ Tertiò, necessariũ dupliciter vsurpatur. Vno modo pro eo quod impossibile est aliter se habere, de quo non est necessãria lex. Ridiculum enim esset legẽ sancire, vt quæ in vtero habet partum ædat: necessãrium autem ad consequutionem finis idem est quod vtile: repetitio ergo eiusdem fuit dicere, Vtilis & necessãria. ¶ Quarto denique arguitur. Nonnũquàm iniquũ est ad legis rigorem iudicare: sed est operæpretiũ eam veluti Lesbiã regulam ex æquo & bono ad rerum euentus inflectere, vt. 5. Ethi. capi. 10. author est Aristo. ergo non est vsq; adeò legi necessãrium vt sit iusta. ¶ In contrarium autem facit authoritas Isidori.

Argumẽ. 3.

Argumẽ. 4.

Cõclusio responsiua.

AD quæstionem respondetur vnica conclusione. Optimè Isido. bonitatem legis suis numeris circũscripsit: priùs quidem cõpendio, post verò explicatiùs. Duo nãq; est in lege cõsiderare penes q̃ conditiones bonæ legis exigendæ sunt, & examinãdæ. Est enim lex & præscripta forma q̃ humanas actiones in debitum finem ducit: & præterea mensura & regula ad exẽplar ęternæ naturalisq; legis posita. Si autem consideretur vt forma ducẽs in finem, necesse est vt talis sit, qualis ad eundem cõducit finem secundũ Philosophum. 2. Phy si. serrę nanq; talis est necessãria forma, qualis fuerit ad ferrandum aptissima. Si autem consideretur vt regula & mẽsura, debet esse ad æternã & naturalem expressa. Finis autẽ humanæ legis est hominum vtilitas: vt. ff. de legi. l. Nulla, refertur: hoc est salus eorũ, morũq; suorũ institutio vt tranquillè & fœliciter viuant. Prima ergò bonæ legis conditio ad legem spectat æternam, quæ fons est totius rectitudinis. Et hoc est quod ait Isido. religioni congruens: nempè qua deus colitur, qui primus statuẽdus est finis nostrarũ actionum. Hoc enim ipsum & Plato. 1. de legibus agnouit. Secundum quod legi humanæ tribuitur est in ordine ad naturalem quæ alterum est eius exemplar. Et hoc est, quod illi subdit, dicens. Quod disciplinæ conueniat. Disciplina enim (vt Plat. 2. Dialogo de legi. docet) est puerorũ educatio, morumq; nostrorum institutio. Idem ergo est disciplinæ conuenire, quod regulam esse moribus cõponendis appositam. Quæ quidem disciplina trahenda hominibus est secundum eorũ naturam. Restat ergo tertium respectu finis vt lex saluti incolumitatiq; hominũ proficiat. Vocatur enim hic salus optima animi

Aristot.

Plato.

Plato.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dispositio,qua ab ingruentibus affectionibus & morbis,qui nostra sunt calamitas, p̃seruamur incolumes.Sic enim ait Paul.Nũc enim propior est nostra salus quàm cũ credidimus.¶Ad has tres qualitates(vt author est S.Thom.)reducitur aliarum numerus.

Leges omnes qualitates reducũtur ad tres.

Explicatiùs tamen oratorum more per illũ depingitur legis figura & pulchritudo.Eũ uerò cum regula sit virtutũ quarũ præmiũ est honor,nihil est legi antiquius quã quòd sit honesta.Et quia verus virtutis honos diuinitùs expetendus est,optimè quòd dixerat,religioni congruens,honestatis verbo explicuit.Tametsi & hoc quoq; eàdem voce doceatur, vt nè sit turpis:videlicet q̃ oculos & aures offendat:vti erant apud miseros illos Ethnicos ritus & leges suorum templorum.Videlicet lex Bacchanaliorũ,quæ crapula celebrabãtur,& obscæna hominũ nuditate.Esset prætereà inhonesta lex quæ ingenuos ac illustres magnates eodem infami supplicio quo latrones puniret.Deinde, vt quod dixerat,disciplinæ cõueniens,declararet,quod ad legẽ naturę diximus pertinere, subiũgit:Iusta,possibilis &c.In tribus enim humana disciplina posita est.Primũvt rationi sit adæquata,eius in cũctis lineam tenẽs: in quo rõ iustitiæ consistit.Quòd si arguas nihil esse honestũ quod nõ sit iustũ,& ideo esse frustraneã repetitionẽ,honesta & iusta: Respõdetur si iustũ vniuersaliter accipias ,p omni virtute,idem est quod honestum:atta mẽ iustitia,specialis virtus, est pars,hoc est, vna ex quatuor speciebus honesti: vt secundùm Arist.ait Cicero.1.de Offici. Est enim honestũ idem qđ moralis virtus,quę in quatuor diuiditur cardinales.Dicere ergo honesta & iusta,specificatio est generis per speciẽ.Secũdò,Humana disciplina in hoc cõsistit q̃ sit in nostra faculate more & vsu legũ præscripta sequi.Et hoc est quod ait,possibilis secundũ naturam:hoc est secundum conditionem eorũ quibus lex ponitur. Sed ais Nomine ipso iustitię includitur possibilitas Nã quod impossibile est,iustũ esse nequit: Respondetur quòd hoc etiam concesso,necesse fuit depromere qualis sit possibilitas legis.Nempe quæ sumi debet ex ciuium ingenio & conditione:Vnde possibile hoc loco accipitur pro eo quod non difficile. Bifariã enim Philosophus.1.de Cœl.accipi ait impossibile:Vno modo simpliciter< & altero pro eo quod non bene non facilè factibile est.Debetq; possibilitatis ratio pro personarum qualitate pensari quam Isido.naturã vocat.Non enim pueris & ætate nõdum firmis senioue confectis eadem imperari exercitia debẽt & laborũ grauamina, quæ alijs firmioribus & validioribꝰ.Neq; tot ieiunia aut spiritualia officia sunt lege à sęcularibus exigenda,quot à religiosis monachis. Tertiò requiritur ad debitam disciplinã, vt lex sit omnibus circunstãtijs vestita. Circunstãtiæ aũt sunt,tẽpus & locus.Et ideo ait:secũdùm consuetudinẽ patriæ,loco & tẽpori cõueniens.Nam cùm rerum natura mutari nõ possit,q̃ in diuersis regionibus diuersa fert hominũ ingenia & mores & morbos,debẽt leges moribus regionis adaptari.Sunt enim Germani(vt verbi gratia dixerim) minùs mortis timidi,feriq; magis & truces: & ideo inter illos nõnulla scelerum genera atrocissimis supplicijs vindicantur, q̃ Hispanis non sunt præ nimio eorũ horrore congruentia. ¶Cætera verò q̃ sequuntur ad finẽ legis,humanã scilicet salutem spectant.Debet enim lex homines & à malo retrahere,& in bonũ promouere.Propter primũ,dicitur necessaria,scilicet ad cauendum incommoda,& nocumenta quibus peruertimur : propter secundum dicitur,vtilis . Vtile enim idem est quod medium ad finem accommodum. Quare,necessariũ in proposito non vsurpatur simpliciter,sed hoc pacto differt abvtili, quòd respectu sunt diuersorum effectuum. Vnde id maximè legiferi deberent considerare nè legum multitudine subditos obruerent:sed illis essent tãtùm cõtenti q̃ sunt penitus necessariæ:nam ipsa multitudo sit statim impossibilis. Vnde illicò efficiuntur veluti aranearum telæ,quibus muscæ arcentur, nõ leones . Legum inquam immodica turba hoc solùm præstat, vt boni & mites, qui legibus nõ indigent circũsepti viuant: peruicaces aũt & indomiti leges plures habeant,quas possundent ad suas explendas libidines.¶Sed ad eundẽ finẽ legis perquàm maximè decens est, vt nulla sit obscuritate obuoluta,nè ad captãdos ignorãtes muscipula fiat:sed sit vsq; adeò manifesta,vt transgressorũ nemo possit nõ eã intellexisse.Vñ eodẽ titulo de legib.& cõstitu.legimus. Leges sacratissimæ quæ cõstringunt hominũ vitas intelligi ab hominibus debent: vt vniuersi præscripto earum manifestiùs cognito,vel inhibita declinent,vel permissa sectẽtur.¶Deniq; vt eundẽ legũ finẽ palàm Isidorus indicaret,quasi omnium cõpendium cõclusit dicens:Nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtilitate conscripta.Etenim vt inter regem ac tyrannũ hoc sola ratione interest,quod ille in commune bonum,hic autem in suum priuatum cuncta refert:sic & inter legem bonam & malã hoc idem est interstitium.At verò cùm alijs modis & respectibus leges possint pro priuato cõmodo constitui,ille esset omniũ pessimus ac pestilentissimus si lucri gratia conderentur.Videlicet,vt veltransgressorũ mul ctis, vel dispensationum frequentia,legislatorum ærarium ditesceret, aut aulicorum res augerẽtur.Optimè ergo ait.1.de lib.arb. Augustꝰ.quòd lex iniusta non est lex.& elegãter.2.de legib.Cicc.Constat profectò ad salutẽ ciuiũ,ciuitatumq; incolumitatem,vitamq; hominum quietam & beatam, conditas esse leges:eosq; qui primum eiusmodi scita sanxerunt populis,offendisse ea se scripturos atq; laturos,quibus illi scriptis susceptisq;, honestè, beateq; viuerent : quæque ita composita,stataq; essent,eas leges videlicet nominarũt.Ex quo intelligi par est eos qui pernicioſa & iniusta populis iussa deferi pserint,cùm contra fecerint quã polliciti ,p fessiq; sint,quiduis potiùs tulisse quàm leges:vt perspicuum esse possit,in ipso nomine legis interpretando inesse vim & sententiam iusti & iuris colendi. At quid opùs est testibus? Lex regula est:regula aũt nisi recta sit,suam nõ retinet naturã: lex verò iniusta, obliqua est:nihil ergo minùs quã lex.

Lex debet esse loco & tempori conuenies.

Lex necessaria & utilis

Legũ multitudo uitiosa

Augustꝰ.

PRimum igitur tertiumq; argumentum quæ suprà obiecimus,plane soluta sunt

Ad secũdũ.

¶Ad secundũ autem respõdetur. Quòd consuetudo antequàm scripta sit vim habet legis,vt.ff.de leg.l.diuturna.&.l.sed ea.ait Iurisconsultus,differt tamen à lege quæ reipublicæ cõsensu scribitur.Debet autem lexponi qua cũ patriæ cõsuetudo non pugnet: nisi cõsuetudo abiectu digna sit.¶Ad quar

Ad quartũ

tum argumentum respondetur,quòd cum humanarum rerum casus tantæ sint varietati subiecti,nullatenùs queunt leges tanta cõstitui certitudine,quin quandoque sint ex æquo & bono interpretandæ . Nam & lex ipsa naturalis de reddendo depositò deficit dum ab eo petit qui nocere parat. Pari modo lex quæ capite punit homicidam deficit cùm quis vxorẽ occidit in adulterio deprehensam. Quapropter(vt eodẽ citato loco ait Aristo.)defectus huiusmodi nõ sunt in lege,sed in rebus ipsis humanis,quarũ ea

Aristo.

sus nequeunt certiùs cõprehendi.Qua vtiq; de causa appositissimè lex cõparatur regulę Lesbiæ.Erat eñ insula vbi lapides:præsua intractabili duritie,nequibant cudendo quadrari vt adaptarentur ad regulã.Et ideo vice versa regula,quæ idcirco no ferrea sed plũbea erat,flectebatur vt gibbositatilapidis adptaretur:quò secundũ regulę curuitatem deprehenderetur in muro sedes, vel sterneret locus cui aptiùsinsideret.Vnde fit cõsequẽs vt cùm lex ob necessitatẽ ex æquo & bono accõmodatur rebus,illam Arist.obliquitatẽ nõ tribuerit vitio,sed laudi,propter incõstãtiã rerũ humanarũ.Sed tñ extrà talẽ necessitatem meritò malè audit regula lesbia. Putadum lex vel ad principum voluntatem inflectitur, vel alias ob causas non mores ad legem collimantur, sed lex ad morum corruptelam detorquetur.

Lex similis regulæ Lesbiæ.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm conuenienter Isido. & qui illum sequũtur ciuiles leges iusq; humanum diuidat.

TANDEM in hoc postremo quæstionis articu.videndum est vtrùm diuisiones humani iuris conuenienter fiant. Et arguitur à parte negatiua : Ius humanum diuidunt tam Isido. quàm leges ciuiles in ius gentũ & ciuile : vt patet distin. 1.&. ff. de iustit.& Iure.vbi post ius naturale quod contra humanum opponitur,subsecatur iusgentium & ciuile.Ius autem gentium potiùs ad naturale pertinere videtur quàm ad ciuile:quando quidem cõclusio est naturalis iuris:quare Isido.ipse qui dixerat,ius naturale esse cõmune omnium nationũ,subdit ius gẽtium inde sic appellari quòd ipso omnes fere gentes vtuntur:ergò inepta diuisio. ¶Secundò arguitur.Fit alia legũ diuisio in leges sacerdotum & militum, quæ quidem sumiturex diuersis officijs: igitur cùm penè innumera sint officia opificiaq; reipublicæ,in infinitũ producenda esset illa diuisio. ¶ Tertiò arguitur : ius ciuile diuiditur in Senatusconsulta,& plebiscita,& alia id genus: hæc autẽ tantum materialiter differre videntur,videlicet tanquàm leges à pluribus vel paucioribus positæ:non autem formali ratione iubendi,materialis verò diuisio non cadit sub arte,quia procedere potest in infinitum :sicut si dicas leges Athenienſium vel Lacedæmoniorum vel Romanorũ.Nulla ergo nequà quam

Prima ratio à parte negatiua.

Secunda rõ

Tertia rõ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quã est artificiosa diuisio. Et eodẽ modo impugnatur partitio alia, qua leges diuidũtur in Corneliã, Iuliã, Semproniã, & aliàs q̃ à solis authoribus sortiunt diuersa noia. Cũ em̃ absq; numero sint authores, absq; arte fit talis diuisio. ¶ In contrariũ facit tum Isidotum etiam legis prudentum authoritas.

Isidorus.

Conclusio responsiua.

QVæstio præsens vnica cõclusione dissoluitur, quæ est hæc: Ius humanũ vt idem sit quod lex humana, quadrifariã ex arte diuiditur. Vnũquodq; enim genus secundũ id quod in eius ratione continetur per se diuiditur, & (qd aiunt) formaliter: non aũt penes id quòd sibi forinsecùs accidit: sicuti animal, quia in se cõtinet aiam, q̃ ratione intrinseca, vel rationalis est, vel irrationalis, per se diuiditur in rõnale & irrationale: non tã in albũ & nigrum, sicut colorata tum: in ratione aũt legis humanæ quatuor per se includũtur: ergo tot modis potest in species diuidi. Primũ nanq; quod legi humanæ per se cõpetit, est deriuari (vt art. 2. diximus) à iure diuino: idq; dupliciter contingit: scilicet & per modũ naturalis illationis, & per modũ arbitrariæ determinationis: igitur penes has differẽtias primùm oium distribuitur ius humanũ in ius gentium & ciuile. Dicitur enim ius gentiũ quicquid mortales ex principijs naturalibus per modum cõclusionis ratiocinati sunt. Exempla sunt manifesta. Statuamus illud naturale principium: Vita humana in pace & trãquillitate sustentanda est & cõfouenda. Inde, subsumpta altera præmissa, quòd natura corrupta in cõmuni viuens neq; agros coleret diligẽter, neq; in pace viueret, gentes intulerũt diuidendas esse possessiones. Ex eodẽ itidem principio elicuerunt seruitutis legem: nam aliter seruari nequiuerat hostis in bello. Rursus ex eodẽ principio, subiuncta altera præmissa, scilicet quòd homines, ciuile animal, sustentare se nequeunt nisi vicarijs se operis mutuò iuuent, intulerunt leges omnes vẽditionis, locationis, impignorationis, aliarũq; cõmutationum, pactorum & conuentorũ: vt habetur. ff. de iusti. & iure. l. Ex hoc iure, quibus humana societas colligatur & sustinetur. Quicquid verò per modum determinationis generis per speciem constitutum est, ius appellatur ciuile. Vna quæque enim ciuitas, aut respublica sua sanxit particularia scita. Vt ex illo naturali principio, deus sacrificijs colendus est, diuersa instituta sunt sacrificia boum scilicet aut caprorum, & (vt ait. 5. Ethico. Aristo. ca. 7.) caprã dijs, sed nõ duas oues mactare. Sacrificia verò antiquæ legis diuinitùs instituta sunt: & sacrosanctũ nostrum Eucharistiæ, ab ipso redemptore, qui factus est pro nobis hostia & sacrificiũ. Leges etiam (vt dicebamus) pœnarum quibus diuersis maleficiorum generibus diuersa sunt supplica decreta, ad ius ciuile pertinent. Itaq; ius naturale absq; vlla ratiocinatione scriptum est in mẽtibus nostris: ius autem gentium naturali ratiocinatione, absq; hominum conuentu, & longo cõsilio inde elicitum: ius autem ciuile arbitratu hominũ in vnum coeuntium concilium constitutũ. Vnde Isido. lib. 5. cap. 5. quod refertur dist. 1. Ius, inquit, ciuile est quod quisque populus vel ciuitas sibi ppriũ diuina humanaq; causa constituit. ¶ Vnus hinc tamen oboritur scrupulus, responso dignus. Consequẽs enim ex his fieri videtur præcepta Decalogi esse de iure gentium: quandoquidẽ (vt supra visum est) ex principijs naturalibus, ceu conclusiones eruuntur. Consequens autem hoc falsum est: nam quantũ ad radicem de iure naturæ censetur: quantum verò ad explicationem & positionem, de iure diuino, tum antiquo, tum etiam Euãgelicò. Ad hoc tamen respondetur. quòd ratione originis omne ius gentium dicitur de iure naturæ licet ratione illationis ac positionis nuncupetur ius gentiũ, Obidq; nihil vetat si ante legem scriptam Decalogus censeretur posteriori modo de iure gentiũ. Tametsi propter euidentiam proximæ illationis, forsan non sortiretur nomen nisi iuris naturæ. Nam est Decalogus adeò patens, vt principijs naturalis iuris sit proximus. Atverò quoniam cã ligante iam mortalium mente præcepta illa digito dei in tabulis exarata sunt, nomen obtinuerunt diuini iuris. Non quòd supra naturalia sunt, sed quia Deo authore exposita. ¶ Per hæc soluitur argumentum primũ. Ius enim gentium sic nõ negatur quodam modo esse naturale, vt tamen censeatur ab illo differre propter illationem: tunc præsertim dũ longiùs cõclusio à principijs distat. ¶ Secunda conditio humanę legis est ordo ad commune bonum. Et secundũ hunc ordinem diuiditur respectu diuersorum officiorum ac ministrorũ, qui egregias operas nauant communi bono: vt est lex sacerdotum, qui religionis cultui consecrãtur. Et leges militum, qui publici sunt custodes: legesq; magistratuũ, qui iustitiæ administrãdæ præ-

Differimẽ inter ius naturale, gentiũ ac ciuile.

Isidorus.

Scrupulus.

Ad primũ argumentũ.

Secunda conditio humanæ legis.

dæ præficiuntur. Haud tamẽ inde fit consequens (vt secũdo loco ante quæstionẽ arguebatur) multiplicandà esse hanc diuisionem ad opificum numerum qui sunt in republica. Nam alij non sunt publici eius ministri cõmuni bono deputati, sed particularibus necessitatibus inseruientes. ¶ Tertio conuenit legi humanæ ab illis institui, qui publica sunguntur administratione reipublicæ: generis autẽ rei publicæ (vt suprà iam secundum Arist. in Poli. diximus) multæ sunt species. Alia enim est Aristocratia, id est optimum pricipatus: quare leges quæ ab istis æduntur nũcupantur Senatusconsulta. Respõsa prudentũ. &c. Secunda regiminis species est. Oligarchia, id est, paucorum diuitũq; & potentum principatus. Et secundũ hoc sumitur ius prætorium, quod etiam dicitur honorarium. Tertium regimẽ est Democritia, hoc est, popularis potentia: cuius leges dicũtur plebiscita. Aliud autem distinguitur regimen tyrannicũ, de qua specie propter ei? corruptionem nullum sumitur legum nomen. Sed quartum regiminis institutum, est regnum. Et secundum hoc sumitur species legum quæ dicuntur constitutiones principum. De quibus extat titulus. 1. lib. Digesto rum. Cuius prima lex est, Quod principi placuit legis habet vigorẽ. Arist. autem ex his videtur aliud cõminisci, quod ei forsan optimum iudicatũ est. Et ex hoc (vt author est Isido.) natæ sunt leges, quas maiores natu simul cum plebibus sanxerunt. ¶ Et per hæc satisfactum est tertio argumẽto. Haudenim harum differentię legum ob numerũ tantũ legũlatorum discernuntur, imò ob species regiminis diuersas. Quo circa nõ est eadem ratio diuisionis legũ in Romanas, Athenienses, Lacedæmones. &c. Hęc enim non specifica, sed prorsus numerica est. ¶ Quartum quod lex humana sua ratione includit, est componere humanos mores diuersosq; animi insultus compescere. Ex hac ergò parte sumitur diuisio legum in legem Iuliã de adulter. & Corn. de Sica. & Aquili. & alias: q̃ licet à suis authoribus nomina traxerint, tamen non solùm hac ratione discrepant: (qd quarto argumento impugnabatur) sed propter specificam actionum distantiã, de quibus latæ sunt. Restant ergo omnia argumẽta soluta. Hæc autẽ satis dicta sint ad exponendum iuris diuisiones. De quibus, præter loca citata, copiosa fit mẽtio. ff. de orig. iur.

Soluitur secũdũ argu.

Tertia, unde iuris humani tertia diuisio ducitur.

Prima Aristocratia

Secunda

Oligarchia.

Tertia.

Democratia

Quarta regiminis species.

Aristo.

Isidorus.

Ad tertium argum.

Quarta cõditio legis humanæ.

Ad quartũ.

QVAESTIO SEXTA
De potestate legis humanæ.

S. Thom. 1. 2. quæst. 96.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex humana in communi debeat constitui.

POST legis humanæ necessitatem, qualitatemque & diuisiones, sequitur de eius potestate, & virtute. Et initio ab eius generalitate sumpto quęritur priò, vtrùm debeat in cõmuni constitui. ¶ Et arguitur à parte negatiua. Primùm ex Philosopho. 5. Ethico. cap. 7. vbi ait: de singulis etiam lege iuberi, vt sacra Brasidæ facere: id que distinguit contra ea quæ publicis decretis instituuntur. Inde enim colligitur, leges non in communi tantùm, sed in singulari quoq; poni. ¶ Secundò, leges sunt de actionibus nostris quæ tamen in singulari fiunt: ergo debent in singulari fieri. ¶ Tertiò, lex est mensura nostrarum actionum: & mensura, vt. 1. Metaphy. docetur, debet esse certissima: actiones autẽ nostræ, lubricæ incertæq; sunt: congruentiùs ergo leges de singularibus casibus decernerẽtur quàm in communi. ¶ In contrarium est Pomponius Iurisconsultus. ff. de legib. vbi ait, Iura cõstitui oportet in his quæ accidunt, hoc est, in his quæ vsu venire solent: nõ tã in his quæ præter opinionẽ & insperatò contingũt. Idque tribus subsequentibus legibus inculcatur.

Argum. 1. partis negatiuæ.

Aristo.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3.

Pomponius

RESPõSIO facile per vnicam conclusionẽ instituitur. Lex debet in cõmuni constitui. Hoc est non debet præcipere. Si talis aut talis occiderit, vel tali de causa, aut cũ tali circunstantia, capite plectatur: verùm in cõmuni. Quicunq; occiderit. Accidentariæ enim illæ circunstantiæ nequeunt lege concludi, at per prudentiam sunt postea perpẽdendæ. Enimuerò vt in speculatiuis, quemadmodum iubebat Plato, quiescendum in speciebus est: eò quòd de singularibus, quæ caduca sunt, nulla est scięntia sed experięntia: sic & in practicis de singularibus quæ fortè accidunt nulla esse potest lex, sed sola prudentia. Probatur autem præterea conclusio tum ex fine legis, tum ex alijs quæ illi adhæ rẽt. Iam enim in quęstione proxima assertũ est legem deberi pro cõmuni vtilitate ciuiũ sciſci-

Cõclusionis responsiua quæstio.

Probatio cõclusionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

seisci. Inde ergo fit vt debeat talis cõdi, qualis cõmuni expediat bono: cõmune autem bonum ex multis constat, tam personis quã negotiorum varietate. Sunt inquam qui legibus parêre coguntur, senes & iuuenes, potentes & debiles, sapientes & ignorantes: quibus multa possunt negotia contingere. Debet ergo legifer hisce omnibus prospicere: quod fieri aliter nequit quàm si lex in cõmuni ponatur. Deinde ponitur (vt. 1. de Ciuita. Dei, ait August.) non vt paruo tempore duret, sed vt longis sæculis. Graue enim respublica accipit detrimentum frequenti summutatione legum: si autem de singularibus casibus poneretur, illis demutatis mutari & ipsa subinde deberet. Ex præsenti conclusione elicitur illud axioma, Lex non respicit ea quæ rarò, sed ea quæ plurimum cõtingunt: Quod Iurisconsultus verbis citatis pronuntiat. ¶Cõtra hanc igitur legũ naturam grauiter peccãt qui singulis casibus legibus occurrere cõtendunt. Extat (vt exempli gratia dicã) lex de ambitu: nẽpe qua cãdidati ambire prensareq; prohibẽtur. Vt autem hic murus firmior sit, alia cõmunitur lege videlicet nẽ quis domos ipsorum adeat, nẽ ipsi obambulent, ne vllus cum altero colloquatur. Quod si scholaris cõtra fecerit, iure suffragandi priuetur: si verò candidatus ipse ius quoq; amittat petẽdi Cathedrã. Re vera hoc plus iusto est irretire humanos animos. Cõtra eandẽ itidẽ doctrinã delinquũt, qui in condendis legibus non alia tempora longiùs prospiciũt quàm quod præsens est. Sunt inquam qui exiguum numerũ personarum considerantes charitate feruentium graui legum onere religionum familias premunt, quas cùm posteri ferre nequeant, cerucibus excutiunt. Verissima ergo doctrina est q; leges debent sic in cõmuni ferri, vt multis temporibus, personarumq; qualitatibus & casibus coaptari possint.

August.

Primũ peccatum eorũ qui singulis casibus peculiaribus legibus subuenunt.

Secũdũ peccatũ eorum qui in condẽdis legib⁹ ad id solum quod adest prospiciunt

Ad primũ argument.

AD primum igitur argumentũ respondetur tres gradus in præsentiarũ distingui præceptionum ac prohibitionum humanarũ. Primus est omnino generalis: nẽpe quando instituta nõ in gratiam alicuius singularis, sed in bonum totius reipublicæ fiunt, & hæc ,ppriè dicũtur leges: vt. Qui eę dẽ fecerit, capite plectatur. Magistratus nõ pretio creentur. Iudicia iudices ne pretio vẽdãt. Et istæ sunt ,ppriè leges. Alia verò sunt quæ in gratiã singularis personæ cõcedũtur. Et istæ nõ tã leges quàm priuilegia seu dispensationes dicũtur: vt cũ rex militi strenuè se in bello gerenti iura nobilitatis cõfert. Et eleemosynas in subsidiũ belli cõtra Turcas largientibus singularia Pontifex impartitur priuilegia. Hoc autẽ perspectè audiendũ est. Potest enim vera lex in gratiã singularis personę ferri, vt sunt leges Festorũ quę in honorem Virginis sacræ, aut alius cuiusque Diui solẽniter feriamus: nã istæ etiã in cõmuni omni populo indicũtur. Priuilegia autẽ nõ præferunt talẽ vniuersalitatis speciẽ aliàs iam inducerẽt formam legis. Vt est illa quæ totam nobilitatem à soluendis tributis eximit: & illa generalis. Qui tot annis militauerit, emeritus sit miles. In postremo autem gradu sunt sententiæ iudicum (quæ vt suprà dictum est) non leges, sed legum sunt applicationes ad singularia. ¶Secundi autẽ argumenti responsio facillima est. Nam cùm lex mensura sit, nõ debent esse tot leges quot actiões: sed sicuti vna regula artifex plurimos disponit lapides, & eadẽ vna plurimas metimur quãtitates: sic vna cõmuni lege plurimas regulamus actiones. ¶Tertio aũt argumento fatemur nõ posse humanas leges tãta pollere certitudine quãta est in naturali: sed tamẽ neq; in omnibus exigenda est eadẽ certitudo vt. 1. Ethic. ait Aristo. Et ideò satis est humanis legibus si plurimum sint vsu rectæ, licet nõnunquàm deficiant.

Ad secũdũ argumẽ.

Ad tertium

Aristot.

ARTICVLVS. II.

Vtrum ad legem humanam pertineat omnia uitia cohiberi.

POstquàm de generali forma legis vsum est, in cõmuni esse ferendã, sequitur vt de eius latitudine videamus, an omnia vitia debeant humanis legibus prohiberi. Exi stit enim statim in foribus ratio affirmatiua Enimuerò si leges (vt suprà nos Isido. docuit) in hoc humanitus positæ sunt, vt earũ metu coerceatur iniquorum audacia cũ aliter coerceri nequeat, quàm si omnia prohibeantur vitia, consequẽs fit vt omnia humanis legibus vetari debeant. ¶Secundò, cùm etiã ex Aristote. iam audiuimus illud esse legislatoris propositũ, vt bonos studiososq; faciat ciues: id autem nequeat nisi homines ab omnibus vitijs refrenando: fit vt debeat legibus omnia cõpescere vitia. ¶Tertiò, lex humana (vt etiã visum est) à naturali deriuatur: legi autẽ naturæ cuncta repugnãt vitia: ergò

Poteſt uere lex ferri in gratiã ſingularis perſonæ

Poſtremus gradus.

Prima ratio Iſidori.

Secundus.

Tertia rõ.

August. ergò legibus humanis oĩa caueri debẽt. ¶In cõtrariũ est Augu. lib. 1. de libe. arbi. vbi ait humanã legẽ multa cõcedere, ac impunita relinquere, q̃ per diuinã prudentiã vindicantur.

Prima conclusio. Suadetur cõclusio naturali rõne.

REsponsio huius quæstionis more & vsu patentissima est, quæ duabus cõclusionibus cõstat. Prior est. Leges humanæ nõ oĩa prohibent vitia. Fulcitur autem hac naturali ratione. Lex (quod identidẽ resumim⁹) mẽsura est humanarũ actionũ: mẽsura autẽ (vt. 10. Metaphys. author est Philosophus) homogenea esse debet, hoc est eiusdẽ rationis rebus ipsis quas metimur. Enimuerò quãtitates cõtinuas vlna metimur, aut pede, aut palmo, quæ quãtitates itidem continuæ sunt: liquores verò & grana metimur modio: sed pondera libra: idq; in singulis generibus obseruamus: fit ergo cõsequens vt leges hominũ humanæ sint cõditioni adaptãdæ. Id quod Isido. illic admonuit, vbi iussit legẽ debere esse posibilẽ secundũ naturam & secundũ consuetudinẽ patriæ. Conditio autẽ humana id postulat, vt leges non sint summo rigore vitiorum vindices: ergò tales debent institui. Quod autem hoc nostra cõditio & ingeniũ expostulet, sic accipito: Leges toti multitudini ponũtur: in multitudine aũt longè plures sunt qui virtutum habitibus nõ imbuti, sed cũ prauis corruptisque affectibus colluctantur, quiq; adeò potentes nõ sunt præclara virtutum opera asse qui: nã studiosi habitus sunt, quibus facultatem nãciscimur studiosè agendi: ergò sicuti leges non exdẽ pueris q̃ viris, neq; exdẽ sæcularibus quæ religiosis ferendæ sunt: sic neque toti multitudini illa sub pœnæ interminatione prohibẽda sunt à quibus tota multitudo pro humana fragilitate abstinere nõ potest, sed ea prorsus q̃ plurimi cauere possunt. ¶Posterior conclusio. Ea potissimũ vitia, flagitia, & scelera, debent leges humanæ prohibere, quę rempublicam de sua pace & quiete deturbant: qualia sunt crimina quæ iniuriã habent annexam: puta illa quæ sunt contra commutatiuam iustitiam, vt homicidia, furta, adulteria, fraudes, & insidias, atque id genus reliqua. Enimuerò trãquillitas hæc & reipublicæ serenitas, scopus est & finis omnium qui leges condunt. Quin verò alia quæ impunè permittunt, vt hęc euitentur si nunt: nempe meretricia, vt adulteriis obuietur vsuræ, vt caueantur furta. Hinc sit crimina & scelera non quo grauiora sunt coràm Deo durius in republica vindicari: sed quò paci sunt magis inimica. Periuria enim quę peiora sunt furtis, & blasphemiæ quę homicidia sua immanitate exuperant, non prohibentur capitali supplicio, sed Deo reseruantur castiganda. Veruntamẽ illa quæ subsitãtiam religionis concutiunt, vt hæreses & apostasiæ: atq; illa quæ sua fœditate aures inficiunt, licèt non sint hominibus iniuriosa, acerbiùs nihilominùs sunt vindicanda.

Prima conclusio.

Poſtremuc⁹ cluſio.

Probatio.

Corollariũ.

Ad primũ argumentũ

DPrimum igitur argumentũ respondetur, quod Isidorus dum ait, legũ metu coercẽdã esse hominũ audaciã se ipsum exponit, quod debeãt legib⁹ prohiberi iniuriæ quas contra iustitiam impuri audacesq; homines reipublicæ inferunt: haud tamẽ arbitratur neeessariũ cunctas subinde culpas in quas debilitas humani generis collabitur eorundem vigore vlciscendas. ¶Ad secũdũ autem respondetur, homines ad virtutem aliciendos esse ac promouẽdos more suo, vt scilicet gradatim eorum imperfectione ad perfectionem appulsa, ,pmoueãtur. Obidq; non sunt legibus quæ omnibus debent esse cõmunes, illa instituenda egregia officia, q̃ solis integris viris, & virtute progressis possibilia sunt: sed illa prorsus quæ etiã imperfectiores adire ferreq; possunt, vt illis facilioribus imbuti ad alia q̃ ardua sunt valeãt sua sponte cõscendere. Ac nõ citiùs vsu veniat, vt dũ nimia legũ angustia sepiũt, in deteriora prosiliãt. Nã (vt legit Prou. 30.) qui nimis emungit elicit sanguinẽ. Et Matt. 9. Si vinũ nouũ, id est ardua & calore seruẽtia mãdata mittatur in vtres veteres, id est, in homines impuros corruptisq; affectibus laceros, vinũ effunditur, hoc est, præcepta cõtẽnũtur, & ex contẽptu iniqui in peiora prorũpunt.

Ad ſecũdũ argumẽtũ.

Prouer. 30. Matth. 9.

Ad tertium argumentũ.

¶Ad tertium respondetur quòd etsi lex humana à naturali deriuetur, nõ tamen illam ad vnguem adęquare debet: neq; ideò (vt loco citato, ait August.) quod non omnia vetet, quæ vetat & iubet improbanda sunt.

ARTICVLVS. III.

Vtrum lex humana omnium uirtutum actus præcipiat.

VT circa malorum prohibitionẽ sic & circa virtutum præceptionem videndum est quàm latè lex humana se extendat, vtrùm scilicet omnium virtutum actus debeat præcipere. Et arguitur à parte negatiua. Virtutum officia vitiorumque opera contraria sunt:

Argumentũ primũ partis negatiuæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ria sunt: lex humana non omnia prohibet vitia ergo nec omnes præcipit studiosus actiones. ¶ Secundo, virtutis opus à virtute procedit. Virtus autē finis est legis: nam vt diximus finis legislatoris est bonos studiososq; facere ciues: præcepta verò legis nō finis, sed media sunt ad cōsequendū finē: ergo virtutū opera non cadunt sub præcepto legis. ¶ In contrarium autem est authoritas Philosophi. 5. Ethic. ca. 1. vbi ait, leges ob cōmunem omnium vtilitatē de omnibus dictare. Quare præcipit, inquit, lex & ea agere q̄ ad virū pertinēt fortē, & item ea quæ sunt temperantiæ, & etiam ea quæ sunt mansueti, & in cæteris identidē virtutibus atque vitijs alia iubens atque alia vetans.

Argumē. 1. *Aristo.*

AD præsentem quęstionē perinde atque ad præcedentē duabus conclusionibus respōdetur. Prior est: Nulla est virtutis species, de cuius actibus non aliquos præcipiat lex humana. Conclusio est non solùm Arist. loco citato, verū & Platonis Dialog. 1. de legibus, vbi ait eos qui de diuina republica disserunt, non ad particulam virtutis & præsertim ad deiectiorem, sed ad vniuersam ipsos virtutem respexisse putandum, & per singulas earum species leges quæsisse. Ratio autem quam nos natura docet, quamq; sanctus Thom. dilucidat, hęc est. Virtutum species ratione obiectorum distinguuntur: nullum autē est virtutis obiectum quod nō ad bonum referri possit cōmune, quin verò sæpissimè idem etiam ad priuatum, vt ea quæ fortitudinis sunt, & ad protectionē, seu propriæ personæ, seu amici accōmodari cōtingit, & rursus ad tutelam reipublicæ. Et quæ sunt tēperantiæ ad bonā priuati hominis valetudinem, & rursus vt habiliōr ciuis ad contēplationem fiat eorum quæ bono publico conducunt. Et simile est in cæteris. Cùm igitur lex omnis humana (vt dictum est) ob cōmunem mortalium vtilitatem cōstituatur, cōsequens fit vt nulla sit virtutis species de cuius actionibus lex humana non iubeat. Quòd si des fortè priuatam aliquam, infrà tibi respondebitur. ¶ Posterior conclusio. Leges humanæ non de singulis actibus singulariū virtutum præcipiunt. Itaque præcipiunt de singularum virtutum aliquibus actionibus: non tamen de singulis omnium. Vt si verbi gratia dixerimus, in materia fortitudinis præcipit lex humana rempublicā defendere, etiam cum mortis periculo: non autem sic defendere amicum: sed hoc relinquit legi naturæ. In materia temperantiæ præcipit ecclesia certis diebus ieiunia: non autem in reliquo temporis anno moderatè comedere, quod facit lex naturæ. In materia religionis iubet certos dies Diuis dedicare, ac sacris interesse: non autem ad alias cogit orationes liberas. In materia iustitiæ & liberalitatis præcipit in graui necessitate & parentibus alere filios secundùm suum statum, & nōnunquàm filijs vice versa parentes. Extra illos autem casus reliqua ad legem naturæ & diuinam remittit de honore parētibus deferendo. In summa, lex humana eo duntaxat præcipit officia quæ ad bonum cōmune referuntur: vel per se, & proximè, vt ad publicum bellum arma indui: vel mediatè (vt aiunt) vt illa quæ ad bonam attinēt disciplinam, per quam ciues ad bonum iustitiæ & pacis instituūtur. Quęris ergo quid si aliqua esset virtutis species quæ nullatenus ad bonum publicum referri posset? Respondetur nullam esse prorsus cuius nō saltem aliquis actus ad idem bonum quādoque referri valeat. Neq; verò generalis hæc conclusio morales tantùm virtutes amplexatur, verùm & intellectuales. Legibus nanque humanis, & artes iubentur in republica & scientiarum cōtemplationes. ¶ At verò si ità res habet, vt etiam virtutes intellectuales cōclusio cōprehendat, emergit statim argumentum quod nō sit in vniuersum vera. Nam obiectum supremæ virtutis intellectualis in qua summa posita est nostra fœlicitas cùm Deus ipse sit per essentiam, in nullū aliud cōmune bonum est referibile. Respondetur autem q̄ etsi per se Deus in nullū aliū referatur finem, eo quòd ipse sit vniuersalis omniū, idemq; summus: tamen quatenùs faciali visiōe à nobis attingitur & possidetur, refertur quidem, tum in nostram fœlicitatē ac beatitudinem, tum etiam in suam ipsius gloriam, quæ per eandem visionem fit in beatis illustrior.

Quæstio. *Solutio.* *Argumentū* *Responsio.*

AD primum igitur argumentum respondetur quòd sicut lex humana non prohibet singulos vitiosos actus, ità neque præcipit studiosos vniuersos. Sed est tamen differentia quòd quantum ad virtutes nulla est species cuius non aliquē præcipiat actū, tamē quantū ad vitia, nihil vetat aliquā esse speciē cuius nullū actum prohibeat. Et propterea præcedenti articulo respōsum est ad vniuersitatē negatiuè: præsenti verò affirmatiuè. Nullū enim prohibet aut iocosum aut officiosum mendaciū, neq; vllam simplicē fornicationem, nisi circunstantiam habeat speciem variantē in genere moris: vt adulterium, incestum, &c. ¶ Ad secundum respondetur quòd actus bifariam dicitur virtutis: vno modo quantū ad substantiam: quia scilicet fit secundum rationis normā: siue ex habitu procedat, siue ab eo fiat qui non est habitu prędītus. Alio verò modo quia ex habitu proficiscitur, atq; adeò promptè & delectabiliter fit: lex ergò nihil d̄ habitibus p̄cipit, sed de actibus, qui media sunt ad comparandum habitū. Præcipit inquam pro republica pugnare, nihil curans an ex habitu id fiat: agere autē ex habitu, non est præceptum legis, sed finis: nam iubendo nobis operari, intēdit legifer habitus in nobis ingenerare quibus studiosi efficiamur.

Ad secundū argumentū.

Ratio. conclusio. *Vltima conclusio.* *Explanatur conclusio.* *Argumē. 2.* *Argumē. 3.* *Matthęus* *Argumē. 4.* *Ad primū argumentū.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm lex humana imponat subditis necessitatem in foro conscientiæ.

POSTQVAM Visum est de potestate legis humanæ quantū ad extensionē, videre restat quātum ad eius vim, an vsq; ad conscientias attingat, quas ligare possit. Est enim statim in propatulo argumentū à parte negatiua. Potestas inferioris non attingit vsq; ad superioris forum: vt in eius iudicio obligare possit: potestas leges ferendi humana est inferior diuina: ergo non potest conscientias ligare quantum ad diuinum forum.

Argum. 1.

¶ Secūdo arguitur quod inde sequeretur & patresfamilias suis liberis posse itidem leges scisscere, quæ conscientias obligarent in foro dei. Nam sicut præceptum est obedire superioribus, ità & honorare parētes, vbi & obedientia comprehenditur: consequens aūt videtur esse contra id quòd suprà dictū est: nempe citra vim coērciuam, q̄ in patresfamilias nō existit, leges non posse condi. ¶ Tertiò, iudicium conscientiæ ex diuinis pendet mādatis: quæ indicia sunt & documenta diuinæ voluntatis: cōtingit autem leges humanas cum diuinis pugnare, secundū illud Matthe. 15. irritum fecistis mādatū dei propter traditiones vestras: ergò non omnis lex humana obligat in foro conscientiæ. ¶ Quin verò quarto arguitur. Sententia iudicis (vt suprà diximus) est quædam legis applicatio, eiusmodi autē sententia nō semper obligat, etiā si in foro exteriori iusta sit: vt puta dum iudex secundū allegata & probata cōtra veritatem innocentem condēnat. Imò quādoque condemnatus nullatenus potest sentētiæ parēre: vt si clam quis duxit vxorē vnā, & palàm alteram: tunc enim iustè & iuridicè debitū iubetur reddere secundæ, & tamē potiùs mori debet quā obtemperare: esset: nanq; fornicatio, ergo neq; lex iusta obligat in conscientia. ¶ Quintò leges humanæ frequēter solent calūniam, ac subinde iniuriam hominibus irrogare, secundū Isaię. 10. Vę qui condūt leges iniquas, & scribētes, in iustitias scripserūt, vt opprimerēt in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humiliū populi mei, oppressionē aūt ac tyrānidē repellere cuiq; fas est. ¶ In contrariū est Apostolus Petrus in sua prima Cano. ca. 2. Vbi postquàm oēs christianæ familiæ admonuit, vt subditi essent dominis, nō tantū bonis, sed etiā discolis, quia sic erat voluntas dei, subdit: Hæc est enim gratia si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustæ. dicēs autē propter conscientiā Dei, in sinuat conscientiam ciuilibus legibus ligari.

Argumē. 2. *Argumē. 3.* *Argumē. 4.* *Argum. 5.* *Isaias* *Petrus.* *Paulus.*

QVæstio est in qua aliquāto plus dubietatis, ac difficultatis quā in superioribus inest. Ad cuius vtiq; intellectū distinguendū est inter leges iustas atq; iniustas. Tribus ergò cōclusionibus ad quæstionem rūdetur. Prima, lex humana tā ciuilis quā canonica, si iusta sit, authoritate viget viq; pollet obligādi subditorū conscientias. Probatur. Lex oīs humana (vt dictū est) ab æterna per naturalē deriuat: secdm illud Prouerb. 8. Per me reges regnāt, & legū cōditores iusta decernūt: vbi (vt suprà discernendo notauimus) priori mēbro designatur regnā di potestas diuinitus principibus collata: iuxta illud Pauli: Omnis potestas à dño Deo est: posteriori verò prudētia p quā leges cōdunt & executioni mādant: ergo ex eadem æterna lege virtus ad easdē subinde leges deriuatur, qua sint in cōscientia apud deū ipsū obligatoriæ. Existimatur autē legis iustitia ex omnibus eius causis. scilicet finali, efficiē te, materiali, atq; formali. Finali inquā, vt p cōmuni bono sit condita: eadem enim differentia (vt diximus) q̄ inter tyrānū & regē, inter leges quoq; dignoscitur. Nempe vt q̄ pro cōmuni vtilitate sit lata, iusta habeatur: q̄ verò pro particulari, tyrannica. Secundò, ex parte agentis: vt pote q̄ qui illam tulerit, suam nō fuerit facultatē transgressus. Tertiò ex parte materiæ. Quoniā, vt quæ pro tem-

Prima conclusio. *Probatio.* *Ad legis iustitiā omnes eius causæ accedāt necesse esse*

Universidad de Deusto
Biblioteca

pore & loco bona sunt, prohiberi nō debēt: ita neq; opera mala materia ꝓceptiōis sunt: Quarto ex parte formæ. Nam cum lex regula sit, ea debet rectitudine & æquitate splendere, vt talē seruet tam in honoribus quā in oneribus proportionē ad ciues, qualē ipsi habent ad corpus reipublicæ: sunt quippe ceu partes in toto: ob idq; sicut partibus diuisa sunt à natura munera, sic & onera secūdum proportionem facultatum ciuiū imperanda singulis sunt, atq; honores secundū proportionē dignitatū impartiendi. Igitur quæ lex his fuerit numeris absoluta, obligatoria erit. ¶ Secunda cōclusio: lex humana iniusta non obligat in foro cōscientiæ. Conclusio ex superioribus sit notissima. Nā lex iniusta, cùm recta nō sit, regula esse nequit, atq; adeō neq; lex: q̄ autē non est lex, obligat neminē. Legis autē iniustitia duobus pē latur modis. Primo, si bono aduersetur humano: vt puta ratione aliqua cuipiā prædictarum quatuor cōtraria, videlicet ex defectu aut debiti finis, aut agentis, aut materiæ, aut formę. Altero modo si cōtraria sit bono diuino. Et quāuis nequeant Deo esse cōtrarię, nisi ratione pariter materiæ, vel aliarum prædictarū causarum, notatur tñ distinctio hæc vt ad tertiam conclusionē sternatur aditus, quæ talis est. ¶ Leges illæ q̄ humano tantùm bono aduersantur, licèt in cōscientia de se nō obligent, ligant tamē quandoq; rōne scandali: q̄ verò diuino bono impie repugnāt, nullatenùs: sed apertè est illis obtiandū Prius membrū patet: nam in his q̄ præse nō ferunt manifestariā tyrannidē, resistere potentibus non est citra scandalū possibile, & ideo ferēdi interim sunt quousq; leniori via in mētem saniorem adducātur. Huc enim pertinet Christianū consiliū, Matth. 5. Qui angariauerit te mille passus, vade cum eo & alia duo: & qui abstulerit tibi tunicā, da ei & pallium. At verò si tyrāni vel ad idololatriā nos suis legibus inducerent, vel à nostris arcerent sacramētis, vel ad alios mores aut ritus fidei contrarios propellerent, nullū esset formidādū, scādalūsed illud esset grauissimū si illis non statim posthabita vita obsisteremus. Hic enim est legitimus sensus illius, Actu. 5. Obedire oportet deo magis quā hominibus. Sic nanq; respondit Petrus principi Sacerdotū præcipiēti nè in nōie Christi prædicarent. Hisce iniustitiæ formulis ex arte dispositis vniuersæ cōprehendūtur quas iuris interpretes ad duodecim vel plures cōgestim multiplicant, vt est tum apud alios Summistas videre, tum apud Syluest. verbo, lex. §. 9. ¶ Vt autem hęc accuratius collimentur, speculandum primum de prima conclusione est, quo sit gradu tenenda. Ad quod respondetur non esse tam sublimi tāque firmo certitudinis gradu constabilitam de ciuilibus legibus, quàm de ecclesiasticis: ob idq; de Ecclesiasticis, Papæ potissimum ac Cōciliorum, adhibetur quarta cōclusio. ¶ Tanquàm fides catholica constitēdum est Ecclesiasticas sanctasq; leges obligare in foro conscientiæ genere suo sub reatu mortalis maculæ. Irrepsit enim olim Vvaldēsium error, postq; Ioannis Vvicleff eorumq; tandem legitimi hæredis Lutheri, quòd neque in pontifice maximo, neque in tota ecclesia potestas vlla est cōdendi aut articulos fidei, aut morum leges. Sic enim habet vigesimus septimus eius articulus inter exhibitos ad Leonem: Quare (vt aiunt) sola illa mandata obligant in conscientia, quæ in Euāgelio explicita sunt. Extant autem apertissima testimonia, quibus isti cōfutantur. Vt est illud Lucæ. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et Matth. 18. Si peccauerit, &c. dic Ecclesiæ, si ecclesiam nō audierit sit tibi sicut Ethnic⁹ & publicanus. Vbi cōpertissimū est iurisdictionem Ecclesiæ designari. Itē, quodcūq; ligaueris super terrā, erit ligatum & in cœlis. Et Ioan. 20. Data est mihi ois potestas in cœlo & in terra: sicut misit me viuens pater, & ego mitto vos. Accipite spiritū sanctum: quorū remiseritis peccata, remissa erunt: & quorum retinueritis retenta erūt. Quid euidētius q̄ illic (vt ait Christ.) collatam fuisse à Christo Apostolis ac subinde Ecclesiæ potestatem quā ipse attulerat à Patre? Eo præcipue quòd retinere peccata, functio est habentis potestatē obligandi. Et Deut. 17. lex extat q̄ qui nō obediret sacerdoti morte moreretur: morte autē nemo plectitur nisi ob graue peccatū mortale ergò fortiori ratione lege noua, quā & Christus instituit, & spūs sanctus gubernat, eadē est authoritas cōstituenda. Idq; verba illa palā ostendunt Actuū. 15. Visum est spiritui sancto & nobis nihil vltra imponere vobis, quā hæc necessaria. &c. Re vera cū ecclesia suis legibus obligare nos intelligat sub reatu mortalis culpæ, & Christus suā sit curā pollicit⁹ & spūs sancti regimē quē ad hoc se missurū promisit à patre, ne in rebus tā arduis falli posset, certissima colligitur fides, in hoc eādem ec-

Legis iniustitia unde sit pensanda

Tertia conclusio.

Matthæus.

Actu. 5.

Syluester. Quæstio.

Solutio.

Quarta conclusio.

Valdenses. Ioannes Vvicleff. Lutherus.

Resutantur hæretici sacrarū literarū oraculis.

Luc. 10.

Matth. 18.

Ioan. 20.

Chrisostomus.

Deuter. 17.

Actu. 15.

dem ecclesiā nō deseri, sed certa pollere authoritate obligādi. ¶ Iam id demū de ratiōe finis cōuincitur. Enimuerò cùm mortalium status nunq̄ sit fix⁹, sed ꝓ tēporū locorūq; diuersitate lubricè varietur, nō satis christus legibus â se positis Ecclesiæ in perpetuū cōsuluisset, nisi potestatē reliquisset in ecclesia nouas pro tēpore cōdendi, quę in suo ipsius diuino foro obligare valerēt. Hęresis autem hæc iam in cōcilio Viennensi, vt habet Clemē. ad nostrā, de hęret. & in Cōstantiensi, ac deinceps à Leone. 10. merito suo condēnata est. ¶ At verò de potestate ciuili nō est tā to robore cōclusio firma, quin sunt in contrariū argumēta nōnulla. ¶ Primū, obligare ad culpā in foro cōscientiæ, cū animas vulneret, videtur spiritualis potestas, qualis in Ecclesia est: non autē in potestate ciuili. Secundò, potestas ciuilis nō illuc vsq; ꝓtenditur, vt possit peccata remittere: cōsequēs ergò apparet vt neq; possit in peccata cōijcere. Iniquū enim censere quis posset vt qui re ligare nequit, ligare valeat: ecclesia nāq; vtrū q; pōt. Tertiò, finis proximus ciuilis pōtatis est tēporarius reipublicę status: ergò ad ęterna supplicia nō se dilatat. Quartò. Potestas q̄ in cōscientia reum culpę punire nequit ętterna pœna, non pōt sub reatu talis culpæ obligare: potestas autē ciuilis in foro cōsciētiæ nullā pōt imponere pœnā sicuti spiritualis q̄ illas in sacramēto decernit pœnas, quas si hic nō persolueris, patieris in altero sæculo. Postremò arguitur vt articul⁹ neruusq; materiæ detegat. Aut obligatio ad culpā est in arbitrio principis feretis legē aut ꝑter suā voluntatē sequitur ex natura legis. Si prius dederis, sit vt nunq̄ lex ciuilis obliget sub reatu culpæ: quia nulla est lex q̄ talem circunstantia exprimat. Si aūt posterius cōcesseris s. vt obligatio sequatur ex natura legis cōsequitur vt Princeps nullā possit cōcedere legem, q̄ nō obliget sub reatu culpæ, quod tamē creditu durū est: quādoquidē in religionibus, præcipuè in nostra multæ sunt leges nullo nos ligantes culpæ reatu. ¶ Veruntū his nihil obstantibus cōclusio q̄ secundùm mentē. D. Tho. primo loco asserta est, suam etiam incōcussam retinet veritatē in ciuilibus legibus: quippe q̄ ad culpā obligāt, & d genere suo ad mortalē. Enimuerò sicut reipublicæ ecclesiasticæ, sic & ciuili necessaria fuit ratione finis potestas seipsam gubernādi, atq; adeò leges pro tēporum regionūq; varietate instituendi: licet hęc potestas (vt libro. 4. sub titulo de dñio, fusiùs disserēdum est) aliter quā ecclesiastica à Deo defluxerit. Illā enim Christus ꝓ se cōtulit ecclesiæ diuina lege: hæc aūt per legē naturæ descendit, qua quęlibet respublica seipsam administrā di authoritatē habet, quā & regibus cōferre potuit. Itaq; quia respublica ciuilis, familia quoq; Dei est, sit vt sicuti qui cōtra suas leges proximum offenderit, ante eius tribunal reus habeatur: qui vero secundū easdem fuerit erga eosdē ꝓximos beneficus, dignus habeatur pręmio: sic prorsus & qui leges humanas ꝓ potestatē ab ipso collatā conditas vel violauerit, vel custodierit. Et hoc est obligare in cōscientia. Sed cōfirmatur etiānum eadē conclusio. Facere cōtra legē Principis est malū morale, ergò peccatū apuddeū. Antecedens est notū: quòntā si lex iusta est, regula rationis existit, ꝑtergredi autē rationis lineā, obliquitas est, ac subinde peccatū. Cōsequentia nihilominùs inde claret, ꝙ quicquid mali in moribus est, peccatū existit: vt egregiè. S. Tho. 1. 2. q. 21. disseruit. ¶ Deinde lex humana à naturali (vt dictū est) deriuat, q̄ cōstituit id qd generale est in particulari specie virtutis, vt genus pacis ad hoc qd est armis nō vti nocturnis: ergò leges humanę obligāt in foro cōscientiæ. Ac demū postremū adhibetur argumentū peculiariter de lege ciuili. Principis finis, licet proximus sit, quietus status reipublicæ, supremus tñ est sempiterna fœlicitas ad quā ille tēporalis finis tendit: ergò pōt suis legibus per virtutē sibi cœlitus donatā in illo supremo foro obligare. Colligamus ergò ꝙ licèt non sit manifestaria hæresis hāc authoritatē & vigorē ciuilibus legibus, veluti ecclesiasticis denegare, esset tñ profectò temerariū & cōtra doctorū cōsensum, qui præcipuū habēt nomē. ¶ Ad verò vnus Ioānes Gerson, vir aliàs egregiæ notæ, reuocare nos huc cogit in disputationē vtrū huiusmodi humanæ leges ꝑ seipsas obligēt in quātū humanę sunt, id est in quantū potestate hoibus cōcessa cōditę: an verò eatenus prorsus quatenùs diuina lege stabiliunt. Sustinet enim tract. de vit. spect. 4. opinionē de hac re singularē: nēpe ꝙ nulla lex neq; ciuilis neq; ecclesiastica, imò neq; naturalis vim habet obligandi in conscientia ad culpam, sed sola lex diuina est quę obligat, humana verò in quantū est illius interpres. Quæ quidem opinio nō tantùm nomine (vt quidam putāt) à cōmuni differt, sed re certè latissime. Nō inquā hoc tantū ait ꝙ

Ratio in hæreticos.

Concilium Viennense.

Concilium Constanti.

Leo decim⁹.

Argum. 1.

Argumē. 2.

Argumē. 3.

Argumē. 4.

Postremum argument.

Leges ciuiles ligāt in conscientia.

Probatio.

Cōfirmatio eiusdem cōclusionis.

S. Thomas.

Altera ratio ad idē.

Postremum argumentū.

Gersonis placitum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

leges humanæ idcirco obligẽt q tales potestates diuinitus sunt hominib⁹ collatæ: hoc enim nos fatemur: sed ait nullã esse potestatẽ creatã à deo cõcessam obligãdi sub reatu culpæ, sed tantum exponendi, & declarãdi diuinũ ius. Itaq; Papa, secundum ipsum annalẽ præcipiens confessionẽ, nõ obligat potestate sua, sed ius duntaxat declarat diuinũ: quoniã, inquit, ante eius sanctionẽ lex Dei erat annuatim cõfiteri: sed qa nobis erat ignota, excusabat nos ignorãtia, Parimodo nisi ius, inquit, fuisset diuinũ, Quadragesimã ieiunare, p̃ceptũ Papæ nõ obligaret ad culpam, at qa tale ius erat, illud per Papã declaratũ nos ligat. Et multo (vt censet) vehementiori ratione leges principũ, nisi declarationes sint diuini iuris anteà ignorati, nullatenus ad culpã obligant. Sicuti præceptũ medici qui decũbentẽ iubet à nocuo cibo abstinere: nõ est obligatoriũ ad culpã: sed propterea ægrotus illã incurrit, q transgreditur diuinã prohibitionẽ homicidij, qđ medicus declarat esu talis cibi perpetrari. Atq; isto ordine infert vsq; ad quatuordecim mirabilia corollaria. In summa vult, q sicut ecclesia articulos fidei condere nequit, nisi illos explicãdo q in sacra scriptura latitabant: ita neq; põt cõdere leges, Quin verò ait neq; legem naturalẽ vllo pacto obligare, nisi ius explicando diuinũ. Ecce opinionẽ Gersonis à quàm paucissimis intellectã, & ideo ab aliquibus creditã. Ratio illius est: quia sicut nemo nisi solus Deus põt conferre gratiã, ità neq; illã auferre. atq; adeò neq; obligare ad culpã per quã tollitur. Item sicut ecclesia legem de actibus internis ferre nequit, qa neque illos punire valet: sic quia æternã pœnã infligere nõ põt quæ culpæ debetur, fit vt neq; valeat ad culpã obligare. Atq; hac inquit đ causa Augustinus, deliuit peccatũ q̃ sit dictũ vel factũ, &c. cõtra legẽ Dei: quia scilicet cõtra nullã aliã peccare contingit. Attñ si fas est sic de doctore Catholico loqui, parũ differt ab hæresi Lutherana modo impugnata, quę omnẽ aufert ab Ecclesia potestatẽ condẽdi leges. Imo Gersonẽ sibi lutherani cõtra Catholicos patronũ obtendunt, licet hoc mitius dicat q põt papa diuinas leges declarare. Præterea dicere q̃ãte sanctiones Ecclesiasticas annua cõfessio, quadragesimalisq; abstinẽtia, esset de iure diuino, gratis sanè dictũ est, quin verò temerarie: qã nullo est pacto suasibile. Erat quidẽ præceptũ cõfessionis, sed tamẽ tẽporis præscriptio, ecclesiæ prudentiæ erat cõmissa. Ad hæc cum ecclesia hoc aut illud sub pœna excõicationis præcipit, vt putà cõparere in iudicio & similia, quis dicere ausit illud fuisse ius diuinum, nisi quia à deo data erat Pontifici talis cogendi potestas? Itẽ Ioan. 20. Propterea p̃misit Christus, Data est mihi ois potestas: vt subdens, Accipite spiritũ sanctũ: intelligeret eãdẽ ecclesiæ cõferre. Ac postremò quomodò Papa esset vicarius Christi, niti leges eius familiæ & vrgẽtia præcepta ponere posset? Est ergò certo certius in ecclesia existere potestatẽ nõ solũ declarãdi diuin ũ ius, verũ cõdendi humanum: quod ideo sic nũcupatur, quòd à potestate humana proficiscitur, licet diuinitus recepta. Etenim sicuti licet arbores & animalia à Deo receperint virtutes generandi, nihilominùs creaturæ ipsæ per propriam virtutem generant & operantur: pariter homines per suam potestatem condũt leges, quę anteà non obligabãt, sed propterea obligãt: quia positæ sunt ab hominibus: vt. 5. Ethico. cap. 7. ait Arist. Iam verò ius naturę ecquis neget per se obligare? ¶ Almain. in .q. de potesta. Ecclesia. cap. 12. cõcedit potestatẽ ecclesiasticã obligare posse ad culpã mortalẽ, quia Papa est vicarius Christi: negat id tñ de ciuili nisi Gersonico mõ. Nihilominùs verissimum etiam est de ciuili, vt suprà expositum est ac demõstratũ. ¶ Vnde ad argumẽta Gerso. & ad ea quæ nos adiecimus facile est respondere. Etenim licèt deus solus gratiã conferat, non tñ ipse aufert, sed nos per scelera nostra: & ideo nihil obstat quo minùs homines ex sua ipsius institutione leges constituant, quarũ trãsgressores de gratia eius decidant, eò quòd suis ministris non obtẽperarunt: ob idq; quã homines nequeunt æternã pœnam infligere, ipse, veluti summus omnium iudex, infligat. ¶ Neq; obstat quòd potestas ciuilis nõ se extendat ad remittenda peccata: quia diuersa sunt ministeria dei, vt ait Paul. vbi aũt Augus. dixit peccatũ esse contra legẽ dei, legẽ æternã insinuauit, à qua oês deriuãtur: etiam humanę quo ideo vno latissimo nomine oês cõprehendit. ¶ Ad intellectũ aũt alius argumenti, videlicet quomodo leges principũ obligẽt ad culpã: vtrum scilicet pro arbitrio suo, an verò ex natura legis. Notandũ est discrimẽ inter ecclesiasticã potestatẽ & ciuilẽ. Ecclesiastici enim prælati, quia spũalium iudices sunt, possunt leges cõdere: nõ modò constituẽdo opera in specie certa virtutis aut vitij verum

Motiuum Gersonis.

Alia ratio eiusdem.

Gersonis positio parum differt ab hæresi Lutherana.

Prima rõ in Gersonem

Secũda rõ.

Tertiaratio

Postremarõ

Aristo.

Almain.

Ad primum argumen. Gersonis.

Ad secundũ argumentũ.

Ad postremũ argum.

Discrimen inter ecclesiasticã potestatem & ciuilem.

verũ etiã discernendo inter veniale & mortale, atq; adeò decernẽdo transgressionẽ suę legis esse mortale crimẽ: seculares aũt principes id nequeunt definire. Sed vt leges suæ sub culpa veniali aut mortali seruent, sed dunta xat constituunt opera in specie virtutis aut vitij. An vero transgressio vel omissio mortalẽ labem trãsgressori impingat, ex rerũ natura examinãdũ est. Dicamus exẽpli gratia: Præcipit rex tẽpore famis frumentũ nõ asportari à regno, aut tpe instantis belli arma indui. Cõstituit ergo illa opera in specie obedientiæ: & sedm speciatim in virtute fortitudinis. Et qa magni referũt, mortale est tũc non obtẽperare. Præcipit aũt aut nõ equitare mulas, aut sericis non indui, qd inde incepit esse tẽperãtiæ virtus: aut nõ ferre arma, qd iam inde est virtus pacis: si parui referũt erit inobedientia nõ grauior quã venialis.

¶ Sed soluẽda tunc restat alia superior obiectio: nempè q̃ tũc princeps nõ posset leges ferre q̃ nõ obligaret ad culpã, qđ est falsum: cùm in religiõibus tales sint leges in vsu. Negatur aũt cõsequentia. Sed scisciteris iam signum quo dignoscendũ est quænã lex obliget ad culpã, q̃ vero minime. Sunt inter iuris interpretes q aiunt leges quib⁹ subnectitur pœna, nõ obligare ad culpã, hoc aũt statim articulo ,,proximo repudiabitur. Caieta. autẽ in materia de ieiunio ait nõ satis cõstare legem ieunij obligare ad mortale: qa nõ est lata cũ illo additameto sub mortali reatu vbi insinuat legẽ q̃ id non explicat, nõ obligare ad culpã. Porrò aũt (nisi ego fallor) grauissime de hoc ipse falsus est. Leges enim nũquàm ferri cõsueuerunt cũ tali accessione, Præcipimus sub reatu culpę mortalis vel venialis, sed ex operis natura & grauitate illud est ppẽdẽdũ. Quocirca fidissima regula est: Ois lex q̃ absolutè fertur, hoc est q̃ cõtrariũ nõ explicat, obligat ad culpã, vel venialẽ vel mortalẽ secũdũ ptium operis. Et ratio est liquida, quoniã lex secũ affert obedientiæ p̃ceptũ: obedictia autẽ per se est virtus, & inobedientia, peccatũ. Quo fit vt quicũq; legẽ ferre voluerint, siue seculares principes, siue Ecclesiastici p̃positi, q̃ non obliget ad culpã illud debent explanare. Neq; aliud põt constitui signũ. Documẽto sunt constitutiones nostræ, in quarũ capite sic habeẽ, Regula nostra & cõstitutiones non obligãt nos ad culpam sed ad pœnã: nisi ,,ppter p̃ceptum vel contẽptum. Quod quidẽ, documentũ est, q̃ nisi illa fieret adiectio, non posset nõ obligare ad culpam. ¶ Supremum aũt dubium in calce quæstionis superest. Vtrum eatenus leges humanæ sub reatu lethalis maculæ obligare valeant, vt mors etiã sit anteà subeũda, quã vel omissione vel trãsgressione violetur. Apparet enim nõ tantũ inesse virium in legislatoribus humanis: cùm nõ sint dni vitæ & mortis. Caie. 1.2.q.96. artic. 4. constituit regulam quòd ois lex humana q̃ obligat ad mortale, obligat subinde ,,p sui obseruatione mortẽ perpeti, nisi casus aliquis benignitate legũ excipiatur. Ratio eius est, q̃ mors animæ fugienda est prorsus antequã corporis, ob idq; cùm lex humana obligat ad mortale, citiùs succumbendũ est gladio, quàm legi obuiandũ. Imò inquit, peride est dicere, legem humanã nõ posse obligare ad mortẽ pro sui obseruatione, ac nõ posse cõstituere actũ in culpa mortali. Appẽdet dindè aliqua exẽpla. Potiùs eñ đbet homo interire, quã cum consanguinea matrimoniũ cõtrahere. Et in ca. Sacris. de his q̃ vi met. ve caus. fiunt, ait Innocẽt. quòd cùm pro nullo metu debeat quis peccatũ mortale incurrere, nullo obstante metu licet cum excõicatis cõmunicare. ¶ Arbitror tamẽ sic verum esse humanam legẽ valere tanto cum rigore obligare, vt tamẽ Caieta. responsio censura indigeat. Igitur primùm omnium certum est tanti referre p̃ posse reipublicæ id qđ præcipitur, vt lex pro sui obseruatione ad mortẽ vsq; obliget. Etenim cùm princeps in bello militi præcipit locũ seruare, vnde præsentaneum periculũ reipublicæ existit, vitam potiùs q̃ locũ deserere debet. Imò quoties qppiam sub pœna capitis iubet, periculũ subeundũ est capitis ,,p legis custodia. Nam etsi princeps nõ sit absolutè dñs vitæ, vti Deus, tamẽ accidente causa põt subditos exponere morti, sicut totũ partes. Nihilominùs nõ est vsq; adeò vniuersalis regula Caiet. Neq; idem est obligare ad mortale, & obligare nõ obstante periculo mortis: nã lex ieunij pro culdubio sub reatu mortali obligat, & nihilominùs si tyrãnus mortẽ alicui minaretur nisi ieiunium frangeret, nulla porrò esset culpa illud frangere, nisi dum tyrãnus in contẽptum legis ad id cogeret. Tũc enim tenerẽtur Christianus potiùs mori. Enimuero quãuis potiùs sit moriendũ, q̃ peccandũ, nihilominus non p̃sumitur lex tã rigidè semp cogere. Et ideo an lex obliget ad mortem oppetendã necne, examinandũ est ex operis grauitate. Quin verò neq; lex diuina cũ illa

Iurisc̃onsultorum sñia. Caietanus.

Error Caietani.

Pulchra regula.

Rõ regulæ.

Postremum dubium.

Ratio. dubitandi. Caietanus.

Fundamẽtũ Caietan.

Quo sensu Caietanũ opinio uerum habeat.

Regula Caietani nõ est uniuersalis. Soluitur rãtio Caietani

Universidad de Deusto
Biblioteca

acrimonia nos vbiq; obligat. Nemo em̃ tenetur vel se vel filiũ cum periculo mortis baptizare, aut alia suscipere sacramenta. Quin vero crediderim ecclesiasticas leges nunquã obligare tanta cogendi vehemẽtia, nisi quãdo vel contẽptus eiusdem legis interueniret vel iniuria fidei. Et ratio est: quia qui metu mortis cõtra legem facit, nõ delinquit ex inobedientia, sed metu: sicut qui fame frangit ieiunium, non formaliter peccat cõtra obedientiã, sed cõtra tẽperantiam. Quod autem nullo metu possit qs cõtrahere cũ cõsangui nea: hoc est, qa nõ est materia matrimonij, nec fieri potest p metum: sed talis concubitus esset fornicatio. Illud aũt caput, Sacris, citatum oẽs intelligunt de cõmunicatione in sacris & interueniente scandalo. Si enim dũ sacerdos cora notorijs excõicatis celebrat plebs acciperet scandalũ, suspicans leges Ecclesiasticas nullius esse valoris, aut illum esse manifestariũ inobedientem: in tali casu potiùs deberet mori, quàm id facere. Aliàs cõicare cum excõmunicatis ad fugiendum periculum mortis, nõ esset lethale crimen.

Leges ecclesiasticæ non obligant cũ discrimine mortis.

Ratio dicti.

Satisfit aliis Argu. Caie.

Ad primum argumen.

REstat ergo respondere ad argumenta in capite quæstionis proposita. Primũ autem iam solutũ est sic, scilicet, q̃ licet homo per se potestatẽ non habeat in foro dei, tamẽ tanq̃ eius ministerio fungens præcipere id põt cui qui resiterit, resistit eius ordinationi, & ipse sibi damnationẽ acquirit secundùm Paul. ad Rom. 13. ¶ Secundo autẽ argumento conceditur patrem familiàs obligare posse suos liberos ad mortale. Vt si rem illis eximi põderis equissimè & seueriss imè præciperet. Nam & eorum potestas à domino Deo est: nimirum præcipiente liberis honorare parentes. Vnde August. sup Psal. 70 Vbi iubet pater quòd cõtra Dominum nõ fit, sic audiendus est quomodò Deus. Et Salom. Prouer. 6. Cõserua fili mi præcepta patris tui. Et Apostolus ad Rom. 1, aliis criminibus annumerat, nõ obedire parẽtibus. Super quibus verbis Ambr. Quanta, inquit, in solẽtia arrepti sũt, vt neq; parẽtes suos quos authores in natiuitate habent agnoscerent: hoc em̃ esse sine intellectu: sine charitate scilicet Dei: peccatum autem charitati Dei aduersum, mortale est. Et Deut. 21. Pœna mortis decernebatur filio qui contumax esset et protetuus, neq; audiret patris aut matris imperiũ, & coërcitus obedire contẽneret. Verba sunt legis. Quin verò & inter omnes naturales obedientias (vt. 1. Pol. Arist. docet)

Paulus.

Ad secundũ Argumen.

August.

Salomon.

Paulus.

Ambrosius.

Aristo.

hæc est prima quæ parẽtibus debetur. At & vxor quandoq; teneretur sub tali reatu obedire marito, tãctsi eius præcepta, quia vi coërciua carent, vim non habeant legũ. An verò in famulos & reliquam familiã eadẽ sungatur authoritate, non facilè crediderim.

¶ Ad tertium responsum est in tertia cõclusione, quod leges diuinis aduersantes, nõ habent legum robur, sed sunt potiùs cõculcandæ. ¶ Et ad eundem propè modum respondetur ad quartum, q̃ sentẽtiæ, quæ ideo penitus iustæ sunt quod secundùm tãtùm exterum forum in falsa præsumptione fundãtur, non obligant in cõscientia: quia cũ sint veritati contrariæ, lex naturalis ac diuina aliud cõtinet. Diuersimode tamẽ considerantur. Nam dum sniia diuinæ legi nõ est omnino cõtraria, tunc cõdenatus, licet possit quomodocunq;, citra scandalum & vim iudici illatam, iudicio se eximere, põt nihilominꝰ & eidem aussulare. Vt cõtingit quãdo innocens condẽnatur. Quando verò diuina lex omnino est contraria, vt dum quis cogitur illam cognoscere q̃ verè nõ est sua, citius debet mori q̃ obedire. ¶ Et pari modo respondetur ad quintum. Quando enim leges humanæ iniquæ sunt in subditos, si citra scandalum fieri potest, non est in conscientia eis obediendum: secus si tale scandalũ oriretur.

Ad tertium argumentũ.

Ad quartũ

Ad quintũ.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm omnis pœnalis lex obliget ad culpam

DVOS hic articulos adhibere est operæpretium de legẽ pœnali, in qua non nihil subest singularis ambiguitatis. Et primo quæritur vtrum humana lex quæ obligat ad pœnam, pariter obliget & ad culpam. Et arguitur à parte negatiua. In primis leges pœnã irregularitatis continentes, non omnes obligant ad culpam: nã iudex qui iuste est, causa sanguinis, irregularis fit, vt patet in titulo de homic. voluntario. & Can. aliquantos. distin. 51. Et bigamus fit similiter irregularis, vt patet. 34. dist. c. si cuius, & tamẽ nulla illic inest culpa. Nam hæc vna fortè est causa, ob quam regula iuris exceptionẽ fecit: Sine culpa (nisi subsit causa) non est aliquis puniendus, vnde illud collectum est axioma: Et si sine causa non põt infligi pœna, potest tamẽ sine culpa. ¶ Secundo, in religionibus (vt de nostra iam suprà dictũ est) extant leges obligantes ad pœnam sine culpa: ergo quotiescunq;

Prima rõ.

Secũda rõ.

cunq; princeps pœnam adnectit legi nõ est cẽsendus obligare ad culpã: sed pœna esse cõtẽtus, nec oraculo illi aduersetur Naũ Prophetæ ca. 1. Nõ cõsurget duplex tribulatio.

Naum. Tertia rõ.

¶ Tertiò innumerę sunt leges tã diuinę quã humanæ quæ nullam induunt prę̃cepti formam, sed tantùm pœnæ: vt illa Exod. 22. Si quis furatus fuerit bouem aut ouem. &c. quinq; boues p̃ vno boue, & quatuor oues pro vna oue restituet. Et. 2. q. 3. Qui nõ p̃bauerit quod obiecerit, pœnam quam ipse intulerit, patiatur. Et l. capitali. ff. d pœnis. Sic habẽt leges: Incendiarij capite puniũtur. Fœnerarij capite puniendi sunt, & multæ sunt similes quibus nihil prorsus præcipitur, aut p̃hibetur, sed pœna tãtùm statuitur, illæ ergo non obligãt ad culpã, sed prorsus ad pœnam. ¶ In cõtrariũ est Canonicũ ius: Cano. Satis puersum. 56. dist. vbi habetur, satis esse peruersum vt quis suis officijs priuetur, quẽ sua culpa vel facinus à suo gradu non dejicit. Et idem notatur. l. si putator. ff. ad. l. Aquil.

Cõclusio responsiua.

QVæstio hæc, si natura pœnæ sãtis penderet, nõ erat cur reuocatẽ in dubiũ adeò res p̃ seipsa liquet. Sed quia vulgus nescio quo colore ait legẽ quę obligat ad pœnã nõ obligare ad culpã, necesse est errorẽ hunc elidere. ¶ Rndetur ergo vni cagñali cõclusiõe. Nulla prorsus est lex pœnalis, si legitimè sit pœnalis non anda, quę nõ obliget ad culpã, nisi cõtrariã intẽtionẽ expresserit, dicẽdo, nõ intendimus obligare ad culpã, aut quid simile, vt superiori quæsti. ex positũ est. Cõclusio est S. Tho. 22. q. 108. ar. 4. vbi eam, vt pleraq;, oĩa luculẽter dilucidat.

S. Thomas.

Ratio quæstionis.

Et est lumine naturali notissima. Pœna em̃, vel ipso attestante noie, tam cognatã habet cõnexionẽ ad culpã, vt pœna, neq; rem habeat, neq; iustũ nomẽ, nisi sit pro culpa posita. Loquimur enim hic de pœna iuridica p̃ eo quod est vltio & vindicta. Nam accipit pœna quoq; physicè p̃ cruciatu quẽqs patitur, vel à febre, vel ab alio quouis morbo afferẽte dolorẽ. Neq; opus porrò est alia p̃batione prẽter noiis significationẽ. Vindicare enim & vlcisci, & suppliciũ poscere, atq; adeò pœnã infligere, neutiq̃ nisi p̃ culpa fas est. Quocirca nisi culpa adsit improprie, & prẽter verborũ significatũ vsurpatur: fit em̃ per pœnã iusta repensio culpæ: nempe vt q suæ obsequens voluntati deliquit (nam secũdũ August. vbi nõ est volũtarium, nõ est peccatũ.) cõtra eandẽ suam voluntatẽ patiatur. ¶ Sedò id probatur. Leges humanæ (vt

Secunda ratio

Tertia ratio

Quarta rõ.

Probatur cõclusio exemplis sacrarũ literarum.

Exod. 21

Leui. 20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhibitæ sunt: vt. s. homicida, & fur, & reliqui nequam impuriq; homines mortis metu ab illorum violatione cohibeantur. Et est profectò cauillosum diuerticulum dicere, aliud esse in legibus diuinis quã in humanis: cùm potiùs leges humanæ diuinarũ esse debeant imitatrices. ¶Ecquis præterea dubitet, quin cùm rex pœnam capitis comminatus militi iubet ne locum deserat, mortalis sit culpa inde referre pedẽ? Quin verò infallibilis regula est quod in neminẽ potest princeps pœnam capitis, aut mutilationis, aut exilij, aut omnium bonorũ publicationis decernere, nisi pro transgressione vel omissione legis quæ sit lethalis culpa. Profectò nõ video vnde hæc plusquàm vulgaris opinio prodire potuit, quod leges obligantes ad pœnam nõ obligẽt ad culpam. Cum pœna suapte natura, tum genuin⁹ effectus, tum & apertũ iudicium sit culpæ. Sed tamẽ qui eam inuexerunt non sunt illi qui de natura rerum philosophãtur. At vero alij Doctores hac parte doctiores, licẽt cõclusionẽ nostram non prorsus denegent, moderãtur tamen hac distinctione, quam ex Henrico Gandensi quolib. 3. q. 22. desumunt. Ille nãque fortassẽ fuit qui vulgari opinioni quam modo impugnabamus, ansam porrexit. Tametsi ipse moderatiùs opinatus est. Distinctio eius est hæc: Legum pœnaliũ aliæ sunt quæ præceptũ explicant vel prohibitionẽ, cui pœnæ cõminationem adiungũt: & has, qui illum defendunt, appellant pœnales mixtas hoc est obligantes ad culpã pariter & pœnã: sed aliæ sunt quæ nullam exprimunt neu præceptionẽ, neu prohibitionem, sed tantum pœnã sub conditione: quarũ figuram in tertio argumẽto proposuimus. Atq; has appellant purè pœnales. Aiunt ergo illas mixtas obligare ad culpã: has vero puras, minimè. Veruntamen (vt sãlua id authorum existimatione dixerim, qui digni sunt pretio) callere mihi nõ videor vim huius distinctionis. Imò incõcussam arbitror vniuersalẽ veritatẽ nostræ cõclusionis: nẽpè q̃ nihil habere põt rationẽ pœnæ, nisi vbi subest culpa, ꝓpter ratiões factas. Sed absente culpa id quod fert imaginẽ pœnæ, potiùs erit pretium, vel pactũ vel quid aliud, vt statim in solutione ad tertium patebit.

Aliorũ opinio.

Henricus.

Exploditur præterita opinio

Ad primũ argumentũ

AD primum igitur argumentum respondetur quòd irregularitas, quæ nõ delicto ponitur (nã de illis secùs res habet) neutiquam rationem induit pœnæ, sed indecentiæ cuiusdam, quæ hominem ad sacros ordines sacrorumq; functiones reddit inhabilem. Ecquis enim dicat si iudex iustissimè addixit hominem supplicio, veluti pœnam illi statui nè possit ad sacros ordines promoueri? ecquis inquam egregiæ virtuti pœnã vnquam opposuit? Sed est indecorum atq; indecens (vt lib. 5. q. 1. dicturi sumus) vt qui sanguine contaminatur, sacramenta innocẽtissimi Agni dispenset. Pari nanque ratione bigamus, non in pœnã, sed propter significationem, quia Christus vnicam sibi ecclesiã desponsauit, fit irregularis. Quemadmodũ & consanguinei contrahendo matrimonio inhabiles sunt & inidonei, non certè in pœnam, sed propter rei absurditatem. Quapropter regula iuris vniuersalem continet veritatem, quòd sine culpa non est aliquis puniẽdus. Nam interiecta parenthesis (nisi sub sit causa) si glossam auscultes, solũ docet, vbi interuenerit citra culpam causa, contingere posse vt homo propter indecentiam, quam irregularitatem vocant, ab aliqua dignitate repellatur. Quanuis eadem parenthesis aliter à diuo Thom. loco citato quàm à glossatore intelligatur: videlicet de flagellis iã memoratis diuinis, quæ non tam in pœnam cõmissorum criminum, quàm ceu medicinæ in futurũ infliguntur. Ad secundum responsum satis est quòd vbi lex suam expressit intentionem non obligandi ad culpã, salua res erit. Indè tamẽ non sequitur vt vbi absque tali expressione subiungitur pœna, tollatur subinde culpa. Nam verbum prophetiæ Naum nihil ad rem attinet: haud eñ duplex illic tribulatio idem est quod culpa & pœna. Sed illa sententia misericordiam Dei designat, qui pœna semel ad iustũ persoluta, nunquàm alteram reposcit. Circa tertium argumentum. Illi qui distinctionem Henrici defensant, contendũt leges illas cõmemoratas non obligare ad culpam. Neque illarum vllam quæ extant Leui. 20. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, mœchus & adultera morte moriantur &c. Breuiter, nullam seu Canonicã seu ciuilem quæ ponitur sub hac conditionis figura, obligare putant ad culpam: sed illas præcisè quæ iubendo explicant quippiam fieri, aut non fieri sub pœnæ commination e: vt est illa, Omnis vtriusque sexus, de pœn. & remiss. Qua præcipitur vt omnis semel in anno peccata sua confiteatur, & saltem in die Paschę Eucharistiæ sacramentũ suscipiat: alioquin & vi-

Ad secundũ argumentũ

Ad tertium

& viuẽs ab ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens ecclesiastica careat sepultura. Hic autẽ duo adnotauerim. Vnũ q̃ etsi vera sit hæc opinio, nihil veritati cõclusionis nostræ detrahitur: quoniã illę pœnæ nõ statuuntur nisi ꝓ culpis, quæ, vel illis, vel aliis legibus vetantur. Alterum est q̃ illas ego leges pœnales, siue diuinas, siue canonicas, siue ciuiles, quæ delictis pœnas decernũt, negare nõ auderẽ, quin obligẽt ad culpã. Nã quis illa delicta alijs mãdatis non essent ꝓhibita, in illis certè satis exprimitur, pœnas illas & maximè capitales ad cohibẽdas culpas illic insinuatas institui, quæ ideo culpæ illic virtualiter ꝓhibentur. Vtendũ ergò arbitror hac distinctiõe: Qũ pœna applicatur culpæ, vti in dictis legibus, obligatio fit sub reatu culpæ: quãdo verò lex formã habet potiùs cõcessionis, aut dispensationis, tũc talis lex nõ obligat ad culpã, sed tamẽ neq; id quod sub imagine pœnæ subiungitur, habet veram rationẽ pœnæ, sed pretij aut conuentionis. Subdamus exẽpla. Hæc lex: qui frumentũ è regno euexerit, illud perdat, aut talem luat pœnã: re vera obligat ad culpã. Attamen si intentio Regis non esset distractionẽ frumẽti ꝓhibere, sed illa ratione pecuniã colligere, lex tunc nõ obligaret ad culpã: sed tũ cõditio subiũcta nõ esset pœna, sed concessionis pretiũ, vt qui vellet euehere, tantũ cõtribueret. Sicut & respublica potest, & vetando legẽ hanc ferre, Qui ligna in nemore cæciderit, tali plectatur pœna: & rursum iubendo pro pretio, Qui ceciderit, tantũ soluat. Eodem modo. Si quis mulã equitauerit, illam perdat: profectò (vt reor) ad culpã obligat: sed si post latam legem ciues dispensationẽ procurarẽt, vellentq; eam pretio redimere, tunc lex hæc, Qui mulã equitauerit tantum soluat, nõ est pœnalis: quia neque ꝓhibitoria, sed potiùs concessoria. ¶Quod si contrà nobis obijciantur institutiones nostræ, aliarumq; religionũ, in quibus sic habetur. Nolumus obligare ad culpam, sed ad pœnam, vbi pœna sine culpa nominatur. Respondetur tales nõ esse ꝓprie, ac legitimè pœnas sed sunt quasi cõuẽtiones & pacta: quia monachi tali se volũt voto astringere, vt si hæc fecerint, illa patiantur. Dicũtur autẽ nõ ineptè pœnæ, quia propter res vetitas exiguntur, ac rependuntur. Cuius instar in nostro libello de abusu iuramẽtorũ cauẽdo, diceba mus q̃ citra obligationẽ ad nouam culpam potest quisq; se astringere vt quotiescunq;

Duo aduertenda. Primum.

Secundum.

Distinctio.

Obiectio

Responsio.

iuramẽto fuerit abusus: tãtũ pendat. Allẽget hic etiã contra nos forsan leges aliquas ciuiles statuentes pœnas vbi non apparet subesse culpa. Quales sunt illæ de effractoribus carcerũ vt fugiant. ff. de effract. l. de ijs. & ff. de cust. & exhib. reo. l. in eos. cũ tamẽ liceat citra culpam cuicũq; vicẽto id facere. Sed de his lib. 5. q. 6. respondebimus, q̃ vel est illic, vel præsumitur culpa.

Altera obiectio.

Solutio.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm lex pœnalis in foro conscientiæ ante iudicis condemnationem obliget ad pœnam.

ARticulus proximus quo definitum est legem pœnalẽ, & ad culpã simul & ad pœnã obligare, in hanc nos disputationẽ mittit eidem agnatã, vtrùm sicuti ad culpã, ità, & ad pœnam ante iudicis cõdemnationem obliget. ¶Et arguitur à parte affirmatiua: Leges huiusmodi (vt dictũ est) non habent minorẽ vim obligandi ad pœnã q̃ ad culpã: & ideo legis virtus tam est punire (vt suprà dictum est) quàm imperare: ad culpã autem absq; iudicis sententia obligant: ergo & ad pœnã pari modo obligare possunt. ¶Secundo arguitur, Iudex vigore legis per suam sententiã obligat ad pœnam: ergo maiori ratione lex per se ipsa. Aliter minoris esset vigoris lex q̃ iudex: cùm tamen contrà tota sententiæ virtus à lege dimãnet. Quin verò quisq; etiam potest se ad pœnam obligare quam absq; vlla sententia tenetur exoluere, vt dũ quis vouit si certum admiserit crimen, talisve pœna vltùm ire: cur ergo lex id non possit? ¶Tertiò arguitur, leges diuinæ ante iudicis sententiam obligant ad pœnam: possunt ergo & similes humanitùs condi: postquàm autoritas humana à diuina deriuatur. Extabat enim antiquitùs Leui. 15. lex, vt qui mulierem tetigisset fluxu sanguinis pollutam immundus esset vsq; ad vesperam: quę quidem immundicies absq; vlla sententia contrahebatur. Et similes ferè extabant leges de leprosis alijsq; infectis hominibus qui ipso facto tenebantur ab aliorum se arcere contubernio. Item & sacrificia quæ ad expianda piacula iubebantur offerri tenebãtur delictores in conscientia sacerdotibus exhibere. Et modò eadem ratione ecclesia potest pro aliquibus peccatis statuere pœnas, sicuti quadragesimale ieiuniũ indixit: quas nos meritò pœnitentias tenemur perpeti: ergo

Argu. 1. affirmatiuæ partis.

Secundum.

Tertiu

Universidad de Deusto
Biblioteca

lex obligat in cõscientia. His accedit & lex Christi Matth. 19. Qui dimiserit vxorẽ suam excepta fornicationis causa, facit eã mœchari: qua insinuatur licere dimittere adulteram quantũ ad thori separationẽ in cõscientia anteq causa in iudicium deferat: quã quidem pœnã ipsa tenetur pati. ¶ Quarto & de legibus multis humanis arguitur. In primis potest defunctus vsumfructum prædij legare vxori ea lege si pudicè vixerit, aut si ad secũdas non transierit nuptias: quam idcirco cõditionem cùm primũ fregerit tenetur legatũ hęredi remittere. Et potest pari rõne qui collegiũ aliquod de sua substãtia instituit leges cõdere, vt quicunq; collegarũ hoc aut illud admiserit crimen, priuatus sit collegij iuribus, aut qđ à collegio receperat, restituat. quæ quidẽ leges absq; alia iudicis sententia in conscientia obligant. Et potest Rex tali lege iudices ministrosq; iustitiæ ad munera reipublicæ assumere, vt quicũq; iudiciũ vendiderit, aut munuscula susceperit, eo ipso nulla alia spectata sententia tali, aut tali pœnæ subiaceat. Quales sanè leges in Hispania alijsq; bene institutis prouincijs extant. Quæ quidem profectò cõscientiam perstringũt.

Argum. 4.

Et in nostra Vniuersitate statutum est, vt scholaris qui in petitione Cathedræ prensa uerit seu ambierit, quod subornare vocãt, ipso facto sit suffragatoria voce priuat⁹. ¶ Præterea quintò, cùm Rex lege pretiũ statuit frumenti, vel quaruncunq; aliarũ mercẽiũ, adijciens transgressori pœnã, obligat ad eandẽ pœnam in cõscientia. Et inter omnes extãt leges prescriptionis quarũ virtute possessor bonæ fidei absq; vlla iudicis sententia in cõ scientia acquirit in decẽnio rerũ mobiliũ & numero quadraginta annorum rerum etiã immobiliũ: vt late patet vtroq; iure, sub eisdẽ titulis de præscripti. hæc autem lex est pœnalis: ob negligẽtiã: quippè illius qui tanto temporis interuallo rem suã neglexerit priuatur ei⁹ dominio: ergo lex pœnalis ante iudicis sententiã obligat in conscientia. ¶ Sexto arguitur ex. c. fi qui. de præscrip. lib. 6. vbi duo distinguunt modi quib⁹ potest quispiã rebus possessis priuari. s. aut per sententiã, aut ipso iure. Etenim, nisi lex per se ante iudicis sententiã reũ mulctaret, inanis esset illa distinctio, quia nõ superesset nisi vnus puniendi modus. s. per sententiã.

Argum. 5.

Argum. 6.

Argum. 7.

¶ Septimo leges in iure sub diuersa forma statuuntur pœnales. Aliæ quippè sunt quæ explicãt sententiam ferẽdã: illæ. s. quæ tantùm sunt monitoriæ, vt habetur in gloss. super. c. vnico. de sagitta. videlicet quoties dicitur, Præcipimus sub pœna seu sub interminatione, vel excõicationis, vel anathematis, vel suspensionis. Vnde illud verbũ capituli Dolẽtis. de celebr. Miss. sub pœna suspensionis penitùs inhibemus, sic glossatores legũ, vt ipsum intelligant solùm illic ferendã sententiã cõminari. Et expressiùs. c. relatũ. de iure patro. post verbũ, sub anathematis interminatione, phibere curetis, cõtinuò subnectitur. Si quis autẽ prohibitionis vestræ cõtẽptor extiterit, excõicationi subdatis. Aliæ verò extant vrgẽtiores leges: puta quæ pœnas nõ admonẽdo cõminantur, sed castigando infligũt. Quarũ vtiq; quatuor habentur cap. cùm secundùm leges. de hæret. lib. 6. Prima, vt cõtrahentes incestas nuptias naturæ nefarias, hoc est turpitudine se cõtra naturã polluentes, ipso facto suarũ rerũ dominium perdant. Secunda vt rapta mulier, quę cõtra volũtatem parentũ raptori nupserit, omnia bona ipso iure amittat. Tertia vt illi etiã qui armavel species ad hostes fideitrãsuexerint, earundem specierũ & rerũ proprietate hoc ipso priuentur. Ac præ omnibus Quartò, vt hęretici ipso facto priuentur bonis suis, quæ fisco adiudicentur, quæ quidem priuationes ipso facto (vt illic refertur) fiunt secundùm ciuiles leges. His insuper Quintus adhibetur casus in crimine læsæ Maiestatis, vt habetur l. fi. C. ad legem Iul. magestat. Et sextus iure Can. aduersus eos qui vel Romanæ ecclesiæ Cardinalẽ percusserint, vel ceperint, vt patet in. c. Fœlicis. de pœnis. lib. 6. Nã hi reputantur ecclesiæ magestatẽ lęsisse. Et septima est lex similis in eos qui mutilant, vulnerant &c. Romipetas, vel peregrinos in Hierusalẽ: vt patet ex more Romano, quo in cœna Domini oẽs illi declarantur excommunicati atque suis priuati bonis. Vniuersos inquam hoc genus criminosos legibus sancitum est ipso facto rebus suis mulctari. Vnde fit consequẽs leges obligare ad pœnam in foro cõscientiæ: nam alias nullum superesset interstitium inter huiusmodi leges atq; alias monitorias. Et confirmatur ratio, quia pœna excommunicationis, suspensionis, & irregularitatis ipso facto ante iudicis sentẽtiam incurritur. ¶ Octauò longè vrgentiùs arguitur ex cap. pro humani. de homi. volunt. lib. 6. Illic enim in eos qui per Assasinos quempiã occiderint, illa profertur sentẽtia, vt excõmunicati omni honore & ordine & officio

Argum. 8.

ficio, & bñficio ipso facto priuentur, eadẽq; liberè alijs conferanti. Itaq; postq; scelus probabilibus argumẽtis cõstiterit, nullatenus alia sentẽtia requiratur. Verba legis sunt. Accedit & vehementiori tenore Pauli secundi Decretalis Extrauagans, Ambitiosę, in qua aduersus illos q ecclesiastica bona alienauerint truculentior denuntiatur censura: nempè vt ipso facto absq; declaratione aliqua sint suis bñficijs & dignitatibus priuati. ¶ In cõtrariũ autẽ facit quod in code cap. cùm secũdùm leges. post illud verbũ, bona hæreticorum ipso iure decernimus cõfiscata: subiungitur, Cõfiscationis tñ huiusmodi executio, vel bonorũ ipsorum occupatio fieri nõ debet per principes, aut alios dominos temporales (iuxta Gregorij Papæ prædecessoris nostri declarationẽ) anteq per Episcopũ loci vel aliam personam ecclesiasticam, quæ super hoc habet potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata.

Paulus secundus.

Fit planus quæstiõis titulus.

QVæstionẽ præsentem pluribus q̃ fortè par esset dissertã curabo: eò quod viri egregie docti illã cõtrouertũt. Quorũ est Alphonsi Castro Fracisceanus, de literis certe & religione benemeritus, ac mihi perinde obseruandus. Nam quis tum in alijs, tum etiã forsan & in hoc certiùs me, re coniectaue rit, videor mihi tñ paulò aliter sctire. Respõdebo ergo more nostro ad quæstionẽ quinque conclusionibus: ac perinde rationibus, ac testimonijs quæ contra obijciuntur pro meo captu satagam respondere. Neq; verò tanti disputationẽ fecissem, mi tanti familię Christianæ referret cõscientias de hac re informari. Quo autem perspicua sit lucidaque oratio, ex multisque de lege pœnali disputãtur, hoc solùm ad rem potissimùm scire pertinet. Vtrùm eo ipso ip quis transgrediturle gẽ, quæ ipso facto transgressi re suis bonis priuat, teneatur in cõscientia fisco eadẽ bona manciparе: an verò citra culpã possit ea retinere vsq; ad iudicis sententiã: vel ob id q illucvsq; dominiũ retinet: vel quia possessionis seu cõcessionis iure potitur. Hæc nanq; quæ causam interrogat, noua est quæstio.

Prima conclusio.

¶ Prima ergo esto conclusio. Lex pœnalis ob id quòd dicat ipso facto, vel ipso iure, aut quid simile, nõ obligat ad pœnã ante sentẽtiã à iudice latã, sic vt reus teneatur in cõscientia bona sua statim cõmissa culpa à se abalienare. Sed si quæ lex taliter obligat, alibi unde arbitrãdũ est. Hanc ergo cõclusionẽ Abbati Panormitano, salua eius autoritate, c re-

Panorm.

gione contraponimus. Cuius regula est super. c. Canonũ. de constit. &. c. dilecti. de arbit. q̃ ille cuius bona sunt ipso facto cõfiscata, non potest illa cũ bona cõscientia retinere, quia statim sunt, inquit, acquisita fisco. Verba eius sunt in. d. c. Canonũ. Et quoniã testimonia naturalib⁹ rationibus elucescũt, ab eiusmodi rationibus exordiar. Eò præsertim q̃ patroni cõtrariæ sententiæ illi principio nituntur, quod nullũ (vt aiũt) ius, vel humanũ, vel diuinũ, vel naturale sententiã nostrã adstruit: cùm tamẽ licet lex nulla, humana, aut diuina, expresse hoc asserat, naturales rationes legis naturalis sint interpretes. Qua re prudenter idẽ religiosus author Theologos curauit admonitos, ne citationibus Doctorum essent contenti. ¶ Ratio ergo prima est hæc. Pœna (vt nomen ipsum sonat) inde dicitur, quod passio est: natura autẽ abhorret vt idem sit agens & patiẽs, ergo lex quæ ministrũ meipsum faceret executorem meę pœnæ, nõ esset naturę conformis: itq; adeo cùm (vt suprà dictum est) humanæ leges à naturali deriuẽtur, nulla sic est obligatoria. At quoniam patronis contrariæ opinionis perquàm debilis apparet hæc ratio, perpendamus quanti sit ponderis.

Præfatæ cõclusioni naturales rõnes astipulantur.

Prima ratio pro cõclusione.

Lex, regula est inanimis nostrarum actionum: quæ per iustitiæ ministros applicanda subditis est: ergo ad ministros pertinet suos subditos ad legis obseruantiam cogere: coactio autem fit per pœnæ inflictionem: ergo talis animaduersio ad iudicem pertinet: & contra naturã reo in se ipsum cõmitteretur.

Explicatur præterita ratio.

Ob id nanq; Arist. 5. Eth. appellauit iudicẽ iustũ animatũ, quid liet ex lege agere in reum. Quapropter si ego bene cõijcio, lex pœnalis duobus mẽbris ad diuersos loquitur. Cùm enim iubet nẽ quis quid faciat, subditos alloquitur. cũ verò addit cõtra faciens eo ipso dominiũ rerum perdet, aut ipso iure bona amittat, aut bona eius sint confiscata, nõ tam cũ subditis loquitur, q̃ cũ iudicibus, iustitiæ executoribus, quibus talẽ imperat animaduersionẽ. ¶ Secundò (quod mihi vrgens argumentũ est) quantũuis lex pœnam cõminetur, æquissimũ tamen naturæ ius illæsum seruat: quod est, vt delinquens audiatur. Hinc nanque illa emanauit constitutissima firmissimaq; sentẽtia Greg. de cauſ. poſ. & propr. c. susceptis. Nos contra inauditam partem nihil possumus definire. Non ait solum, non volumus, sed non possumus. Natura scilicet id vetante. Enimuerò cùm lex (vt

Argum. 2.

Gregorius.

Argum. 3.

suprà

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſuprà monſtratum eſt)in cõi feratur, neque ſingulares contingentium circũſtantias potuerit ꝓſpicere,munus hoc delegatũ eſt iudici,vt eiſdẽ perſpectis ſententiã ferat. Poteſt ſiquidẽ reus allegare vel ignorantiã,vel infirmitatẽ,vel vehemẽtiſsima occaſionẽ,vel fortaſſe ꝙ nõ tam grauiter in legem impegerit, vt dignus ſit totius pœnæ acerbitate. Quapropter etiã in crimine hæreſeos,qd omniũ eſt impientiſsimũ,& execrabiliſsimũ, auditur hæreticus quouis modo voluerit ſuũ factũ excuſare. Et contingit ſꝑiſsimè tam tenue eſſe delictũ,vt nõ agatur in ipſum toto rigore iuris,atq; adeo neq; expolietur omnibus ſuis bonis. Et pari ratione, imò æquiori in crimine læſæ Maieſtatis atq; in alijs quibuſcunq; perpendenda eſt cauſa in particulari,& ſecundum grauitatẽ, aut leuitatẽ iudicandũ: etiam ſi lex millies dicat ipſo iure, & ipſo facto,& eo ipſo:quoniam epieikeia nulla poteſt lege à iudicijs ablegari. Quapropter ꝙ lex ait,ipſo facto,idem eſt qd ex natura,& genere factiꝰcui nõ obſtat quominùs de quantitate & modo facti ſit rurſus expendenda pœna:quemadmodũ ab ipſo legiſlatore ſi ꝓſens eſſet,fieret. Et inde quoq; alia ſanctiſsima lex dimanauit, vt nemo niſi vel confeſſus condemnetur,vel cõuictus: vt habet Can. Nos in quemquã. & Can. Iudex. 1. q. 7. Quòd ſi ratio hæc ſuſcipit, vide in quas anguſtias miſerum delictorẽ conijcias,ſi ante ſententiam iudicis teneatur bona ipſe ſua (vt habet cõtraria opinio) fiſco tradere. Profectò non ſolùm eum cogis vr executor ſit legis aduerſum ſeipſum, qd natura nõ fert, verùm & iudicẽ cõſtituis: nẽpè vt ipſe perpendat an delictum ſuũ tantã mereatur pœnã. Fac exẽpli gratiæ,hominẽ ſcientẽ,ac prudentẽ leuẽ hæreſim ſecũ,tum mente conceꝑiſſe,tum etiã protuliſſe ore, in quã diẽ tantùm vel præciſam horam priuatim durauit: Vtrùm ſtatim eũ in conſcientia cogere debes,vt ampliſsimã ſuã ſubſtantiã, etiã dum ditiſsimus eſt fiſco offerat:quannis in mentem redactus firmus ſit iam in fide. Re vera atrociſsima eſſet ceſura:neq; vllus,neu ſecularis,neu eccleſiaſticus iudex talẽ ꝓnuntiaſſet ſententiã,tantũ abeſt vt eſſet priuatim in conſcientia cogendus. Et tñ ſi vera eſſet cõtraria opinio, maximè eorũ qui tenẽt etiam ꝙ occulto crimine quod nullatenùs probari poteſt,incurri in pœnã iuris, cogendus eſſet,quoniã qui nullã ſibi poteſt ignorantiã prætexere,verè hæreticus eſt. Imò vt ex vſu aliud capiamus argumentũ, quis vnq; ſacerdotũ in illas,anguſtias pœnitentẽ adegit, vt ante condẽnationem ſua publicaret bona? *Alterũ arg.*

¶ Accedit pra tereà tertiò, ꝙ leges humanæ (vt ſuprà ab Iſidoro docti ſumus) debẽt eſſe tolerabiles atq; ad hominũ imbecillitatẽ accõmodatę,quas etiã illi qui nõ ſunt adeò virtute progreſsi ferre poſsint, ſi tũ lex homines ſic diſtringeret,vt ſua ſubſtantia, quãtũuis locupleti,ſua ſe ſpõte nudarẽt intolerabilis eſſet,& ſuaui leuiq; iugo Chriſti lõgè diſſimilis. Neq; aduerſariorum ratio cõcludit, qua aiũt hoc modo cautiùs obſeruari leges: nã talis debet adhiberi cautela cuſtodiẽdę legis,vt tamen nõ fiat obſeruatu impoſsibilis. *Tertia rõ.* *Rõ aduerſariorũ debilis.*

¶ At quoniã de occulto hæretico tetigimus cuius nullus eſt teſtis, inde ſumamus argumentũ quartũ, quod ſit hoc Dilemma: Aut vis occultũ hæreticũ. ſ. qui abſq; vllo teſte, ꝓtulit exteriùs hæreſin,incurrere ciuiles pœnas iuris (nam de excõicatione à nemine dubitatur) vel ſecùs:prius duriſsimum ſane eſt opinatu:ſi tu non incurrit niſi quãdo protulit corã teſtibus,inde ſumitur manifeſtũ argumentũ quòd ante condẽnationem nõ tenetur pœnas luere: nã cũ teſtes nullatenùs ſunt neceſſarij,niſi ꝓpter iudiciũ: qui negat ſententiã iudicis eſſe neceſſariã ad priuationem bonorũ, gratis dat teſtes eſſe neceſſarios,vt hæreticus ſit reus pœnę iuris. Hoc argumentũ licet nõ fecerit prænominatus autor oculatè tamẽ proſpexit,dũ. q. 15. 2. libri conceſsit cum ſuo Panormitano occultum hæreticum incurrere pœnam iuris: nam ſecundùm ſuam opinionem adhunc effectũ ſuperflui ſunt teſtes. Fundamentum autem quod huic aſſertioni ſuæ ſubiecit, nõ ſolùm non videtur ſolidũ,verùm contrariæ potiùs ſententiæ ſuffragatur. Fundamentum ſumitur ex. c. accuſatus. de hæret. lib. 6. vbi Papa præcipit confiſcationem fieri bonorum hæretici defuncti,cuius hæreſis, ipſo viuẽte, nõdum innotuerat. Attamen ex illo apertiùs colligitur hæreſin illam non fuiſſe occultã: ſiquidem poſt mortem patuerunt teſtes. Et re vera condemnare hominem delinquentem ſimpliciter occultum, contrarium eſſe videtur nõ ſolùm capitulo. Secũdùm leges, confiſcationem vetanti ante ſententiam iudicis,verùm & toti ordini iuris: quo ſancitũ eſt,vt nemo niſi via vel inquiſitionis, vel denũtiationis,vel accuſationis puniatur: quia ſemper iura id quod probari nequit,nõ eſſe ſui fori reputârunt. excepta excommunicationis *Quartũ argument.* *Præfatæ aſſertionis fundamẽtũ parũ ſolidũ*

tionis cenſura, quæ natura ſua cognitionẽ cauſæ non requirit, ſed ſolam iuris prę monitionem. *Quinta ratio.*

¶ Sed quintum hic peculiariter argumentum adhibeam,vt dicta prædicti doctoris intelligã. In ſecundo ſuorũ lib. quibus egregiè de luſta hæreticorum punitiõe diſputauit. c. 6. dixit ꝙ nõ omnis ꝓfectò hæreſin incurrit pœnam iuris,ſed tantùm hęreticus:vt habetur in. d. c. ſecundũ leges. Puta ille qui hæreſis pertinax eſt. Aut ergo appellat pertinacem eũ qui contra ſolam legẽ rebellis eſt, puta qui conſultò negat id quod ſcit eſſe cõtra ſcripturã, vel cõtra ſanctam ecclefiam:aut nondũ reputat pertinacẽ quoadufq; in iudicio admonitus mordicùs hęreſin retineat. Si prius dicat, non intelligo cur adhibuit in. d. c. 6. ꝙ illis qui admoniti ſtatim reuocant & damnãt errorẽ ſuũ, non pœna iuris, ſed arbitranda puniendi ſunt. Nã ille propalàm loquitur de admonitione, nõ iuris ſed iudicis. Si autem illic intellexit, vt planè videtur intellexiſſe, non incurrere hæreticum pœnã iuris niſi in illo articulo quo in iudicio admonitus non reſipiſcit, tunc tota eius machina ruit. Primũ enim falſum eſt occultũ hæreticũ cuius nulla haberi poteſt probatio priuatum eſſe ſuis bonis. Quin vero palàm ſequitur neminẽ ipſo iure, & facto priuari quouſq; in iudiciũ trahatur:vbi non ſolùm de hæreſi, ſed de pertinacia condẽnetur. *Alterarõ.*

Prætereà tota practica inquiſitorũ negatur. Nam quicunq; manifeſtariã hæreſin ſecũ abſq; arbitris affirmauit, niſi ignorãtia excuſetur, cenſetur hæreticus, ſcilicet excõicatus tanq; pertinax contra admonitionem legis. Et ideo licet nunq; fuerit admonitus ab homine, ſi in iudicio pòſt conuinceretur, iure poſſent eius omnia bona cõfiſcari, & confiſcantur:niſi ob hæreſis leuitatem aliqua ei remittantur. Tametſi dum veniã petit non relaxatur, ſed recõciliatur. Secùs de illo qui tãtùm eſt ſuſpectus de hæreſi, in quem non habet pœna iuris locũ, ſed arbitraria. Hæc dixerim non ad reuincẽdũ autorẽ, ſed ad hoc per eius dicta confirmãdũ ꝙ occultus hæreticus non tenetur tradere bona ſua quoadufque ſit in iudicio dẽ crimine conuictus. ¶ Id quod prætereà ſextò inde maximè cõfirmatur, ꝙ ſi quis nemine ſciente, hęreſin conſultò ſecum ore aſſeruit, & abſq; vlla denũciatione, ſua ſponte ſe patribus ſancti tribunalis offert, licèt excõicatus ipſo facto ſit, mulctari non ſolet omnibus ſuis bonis, nec diffamari. Re vera ad hoc neſcio quomodo reſpõderi poſſet. *Argum. 6.*

¶ Accedit ſeptimo loco, & ſatis migerata illa ſententia Chriſoſtomi ſuper epiſtolam ad Hebræos, quæ refertur de pœn. diſt. 1. Can. Quis aliquãdo. Nõ dico vt te ꝓdas: ex qua fit conſequens ꝙ nemo tenetur ſe prodere, niſi quẽ infamia, vel indicia, vel accuſatio, iudicis autoritate cõpulſum prodiderit, ſi tñ occultꝰ reus teneretur bona ſua fiſco offerre, cogeretur ſubinde ſe prodere: nã ſi eſſet inſignis perſona, ꝙ aliter lieri poſſet, vt illa traderet? ¶ Sed trifariàm contẽdũt aduerſarij hanc rationẽ debilitare. Primò, illam in nos ipſos recutientes. Nã pariter inquiunt, ſequeretur quòd neq; fur qui clam fiſcũ cõpilaſſet, teneretur reſtituere ne ſe prodere. Secundò aiunt ꝙ debẽt tunc reſtituere ſecretè per tertiã perſonã. Et tertiò, quòd ſi non poteſt citra infamiã, ceſſat neceſsitas reſtitutionis. Prima autẽ reſponſio, fuga eſt potiùs ꝙ ſolutio. Lata eſt enim differẽtia, inter pœnã & reſtitutionem: quod enim ait Chryſoſt. toto cõcordãte iure, eſt ꝙ nullus reus ea cauſa, vt puniatur, tenetur ſe ꝓdere: illa nimirũ rõne ꝙ nemo eſſe tenẽt agens & patiens. Quod autẽ tu alteri ſurripuiſti, non in pœnã, ſed ratione iuſtitiæ commutatiuæ perſtringeris reſtituere: etiam ſi neceſſe fuerit te ipſum cũ aliqua infamia prodere: ſi ſecretò nõ potes. Illa quippe regula, vt nemo cũ detrimento ſuæ famæ debeat reſtituere pecuniã, lib. 4. ſub titu. de reſtitu. patebit ꝙ ſit fallax, quamq; intolerabilis, & perniciоſa, ſi ſic vniuerſaliter vt iacet abſq; temperamẽtis & exceptionibus intelligatur. Nã certè qui expilaſſet fiſcũ aut magnã pecuniam cum detrimento etiam famæ deberet reſtituere. Secùs de periculo vitæ. Ad rem ergò, profectò ſi nemo tenetur vt pœnam ſubeat ſe prodere, conſequitur, vt neq; illam in cõſcientia debeat. Huc accedit argumentum ex leg. aut facta ff. de pœn. §. nonnunquàm. vbi habetur, quòd ſupplicia exacerbantur quoties opùs ſit exẽplo eſſe multis. Debent ergò pœnę exemplares eſſe: & non occultę. *Argum. 7. Chriſoſt.* *Triplex euaſio præteritæ rõnis* *Reſellũtur aduerſariorũ rationes.*

¶ Octauò denique arguitur. Lex (vt in. c. Secũdum leges perſiſtamus) permittit reo ſua bona poſsidere vſque ad condemnationem quin verò vetat illa ſurripi: ergò idem reus bona fide poſsidet. Scio fautores contrariæ opinionis & hoc argumẽtum imbecille exiſtimare. Congerũt enim fallentias cõplures cõſequentiæ huius. Fiſcalis iudex nõ poteſt exigere rei bona: ergò reus ipſe nõ tenetur ſua ſponte conferre. Vt enim habetur. ff. de alea. *Argum. 8.* *Aduerſariorum ſolutio*

Universidad de Deusto
Biblioteca

alea.l.1.q furatur in domo vbi alea publicitus luditur, restituere quidē tenetur domino sed tñ dño in pœnā, quia receptat lusores, nō datur actio in iudicio. Atq; inde inferūt, q̄ permittitur reo ipso iure dānato sua possidere, nō illa permissione quæ culpā tollit: sed illa, quæ pœnā non exigit: sicut meretrices permittuntur. Attamen fallentiæ in primis quas adducunt falliere nequeunt argumēti vim. Debet enim natura permissionis ex subiecta materia perpēdi. Eteñ cùm quisq; anteq̄ crimen admittat dñs sit legitimusque suorū bonorū possessor, & lex statim post positionē pœnæ priuationis subiungat ne confiscatio ante sentētiam iudicis executioni mandetur, apertè videtur reo cō cedere suorum bonorum vsum. Secùs si furaris. Neq; opùs est aliam adducere legem autrationē huiusmodi concessionis, vt reus bona fide possideat. Qua vtiq; ratiōe, vt habetur de præscrip. libr. 6. c. vlti. hæredes defuncti bona ipsorum præscribunt. Quanuis hoc bene videam perparùm vrgere. Nā etsi hæretici bona fide non possiderent, possent illam habere hæredes ad prescribendū propter ignorantiam criminis. Sicuti & latronis hæredibus vsu venire potest. Profectò licèt non sim vsq; adeò mei amator iudicij, tñ rationes istæ, vbi vel scriptura sacra vel expressus textus iuris mihi nō obstaret, vti re vera non obstat, efficaciùs mihi rem persuaderēt, quā longa Doctorū phalanx, qui sim plices aliorū assertiones absq; vlla perspiciē tia perlustrant. Quāuis neq; probatissimorum testimonia nobis desunt. Est em̄ in primis S. Tho. 2.2.q.62.arti. 3. qui expresse ait neminē ante condemnationē per iudicem ad pœnā teneri. Cui & Conrad. tracta. 1. de contract. q.7. subscribit. Et Adria. quol. 6. arti. 1. Neq; verò vt quidā putant oppositū cē suit in. 4. vbi de his quæ ludo acquiruntur quæstionē disputat. Illic enim hoc ait dunta xat q̄ qui ea quæ ludo iure prohibito perdidit soluitq;, potest ante sententiā iudicis recuperare si potest: cuius quidē ratio longè diuersa est. Quia lex ludorū non est pœnalis, sed putat Adria. impedire dominij translationem. Caiet. item & eodē loco. 22. & in sua summa, verbo pœna. & Sylvest. in verbo hęresis. 1. ℣. 8. sed latiùs in verb. Assasinus & inter Iurisconsultos Archidia. super eod. c. cùm secundùm leges. lib. 6. eādem probat sententiam. Cui Anchar. & Philip. Franc. & alij adhæresc̄ūt. Quin verò & Ioannes Andre. c. pro humani. de homi. lib. 6. & Bart. l. eius qui delatorem. ff. de iure fisc. Et Glossa c. Fraternitas. 12. q. 2. At parū ad rē refert q̄ sit numerosa citatio, vbi ratio nō adhibetur noua. ¶ Hoc tamen vnū admonere non negligam, quòd licèt quantū ad alia pūcta, an videlicet quando lex dicit ipso facto, statim reus priuet rerū vel dominio, vel possessione, alia sit pluriū opinio, alia verò pauciorū: tñ q̄ teneatur protinùs ea reddere, non solùm non est opinio cōmunis Iurisiarum, verùm neq; est cur inter eos habere debeat authoritatē. Primùm, quia ad ipsos nō attinet de foro conscientiæ censere. Secundò, quòd inter antiquos vnius tantùm fuit Panormitani opinatio. Nā Felinus & alij non alia ratione eam amplectuntur, q̄ q̄ ille dixit. Quare nō opus est plures citare: quia vno nomi nato oēs cōnumerasti. Et tertio, Sylvest. solertissimus Doctorum iuris explorator in verbo Assasinus. ait Abbātem in hoc nō teneri. ¶ Secunda conclusio: sententiā excommunicationis, vt potè quæ spiritualis est & ecclesiastica, ligare ipso iure potest & solet. Cōclusio hæc solenni ecclesiæ vsu propatula est. Excōicantur enim ipso iure clericorum percussores, vt patet. 17. q. 4. & Assasinorum receptores: vt cap. proximè citato de homicid. volunt. lib. 6. Et cum primis hęretici, vt. c. ad abolendam. de hæreti. sed non opùs est in re nō dubia testibus vbi non necessarijs. Trahiturq; cōclusio ex forma euangelica: Si Ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quare qui vel à iudice vel à iure præmonitus inobediens est, ipso iure ab Ecclesiæ suffragijs excluditur. Sunt autem (vt Caietan. loco citato) qui inter hāc atq; alias ciuiles pœnas hoc tantum discriminis constituant, vt hæc liget, illæ verò non. Item quòd hæc est mera priuatio & passio ad quam reus ipse non debet veluti agens concurrere: aliæ verò vt pœna corporalis, aut pecuniaria requirunt actionem, ac subinde executorem. Haud tamen arbitror hanc discriminis rationem satis esse, quoniā sequeretur inde condemnari reum posse, nè de carcere aufugeret, & paratū cibum non gustaret, quousque fame strangularetur: quia non fugere & comedere non est agere. Quòd si dicas eōdem reduci non comedere & se homine occidere, vti ait S. Tho. sequeretur saltē q̄ posset delinquens ipso facto priuari ante sententiam iudicis priuilegio aliquo, aut iure quod habet eligedi, vtē-

S. Thomas. *Conradus. Adrian.* *Caietanus* *Sylvester.* *Archidiac.* *Ancharra.* *Impugnatio.* *Glossa.* *Felinus.* *Sylvest.* *Secūda conclusio.* *Probatio cōclusionis.* *Matth. 18.* *Caietanus* *Exploditur discrimē Caietani.*

di, vel fruēdi re aliqua', qm̄ non eligere, & nō vti, nō est agere: quod tū, si nostra vera est opinio, falsum est. Ratio ergò quare Ecclesia excōicare potest ipso facto absq; cauſæ cognitione & iudicis sentētia, est quia dum priuat hominē suis suffragijs, aut susceptione sacramentorū, non priuat eū bonis suis, pprijs quæ iure peculiari possidet, & tradere per actionē teneatur: sed cōibus quorum ipsa est dispēsatrix. Ac si dixisset. Qui talem admiserit culpā, nō sit nostrorū sacrificiorū, ac sacramentorū, ac consortij particeps: Veluti si pater familiās suos admoneret dicens: Quicunq; me odio prosequitur, nolo illum meo vesci pane. Et ex hoc capite multa quæ contra nos facere videtur argumenta paulò post diluentur. Atque hanc ob causam dixi mus in prima conclusione legem quæ ipso facto obligat in conscientia, non inde habere illam virtutē quia dicit, ipso facto, sed aliunde. ¶ Tertia cōclusio. Quādo ipso facto pœnā decernit, tunc sententia iudicis nō est necessaria, vt feratur super pœnā, sed super crimē: satis inquā erit, vt hęreticus condēnetur de crimine: puta q̄ sciens & prudens id asserucrit quod nouerat scripturę sacræ, aut Ecclesiæ determinationi aduersari. Nā tunc (vt modo dicebā) iam condēnatur tanq̄ trāsgressor legis, per quā fuerat admonitus. Et ideò ex tali condemnatione sine alia noua expressione pœnæ oritur ex naturę rei condemnatio ad pœnam iuris. Conclusio hæc expressa iacet in vltimis verbis dicti cap. Cū secundùm leges, scilicet confiscationis executio fieri nō debet anteq̄ sentētia super eodem crimine fuerit, pmulgata. Quasi dicat, Inde enim sequitur condēnatio pœnæ taxatæ à iure: nisi criminis leuitas (vt diximus) supremo iudici misericordiæ aditum pandat. Et hic mihi est legitimus sensus verbi ipso facto, scilicet ipso facto per sententiā prodito. Nam quantū ad pœnā, quandiu latet, nō habetur pro facto: ex damnatione autem facti incurritur pœna huiusmodi legū. Quapropter non mihi displicet eorum loquēdi modus, qui aiunt sententiam huiusmodi facti esse tantùm declaratoriam criminis: sed tamē minimè subinde cōsesserim cum Panorm. in. c. cùm nō ab homine. de iudic. quòd vbi crimen est notorium non opùs est expectare iudicis sententiam: quoniam non alia manifestatio criminis sufficit, q̄ iuridica per sententiam: vt præcipitur eodem cap. & rationes à nobis factæ ostendunt. Et per hoc etiā

Ratio quare excōicatio ligat ipso facto absque præuia cauſæ cognitione. *Tertia conclusio* *Probatio cōclusionis.* *Panorm.*

proditur imbecillitas argumenti quod contrà nos sit: videlicet quod si tantùm requiritur sententia tanquam criminis declaratoria, quid opus est reo cui compertissimū est, sententiam expectare, vt teneatur bona sua reddere? Hærent enim semper isti in eadem salebra: quibus ideò respōdemus non requiri sententiam solùm propter declarationem sed propter talem declaratione, scilicet condemnatoriam. Alioquin lex ipsa illam fecisset exceptionem. ¶ Quarta conclusio. Condemnatio illa retro agitur vsq; ad articulū, quo hæreticus omni ignorātia nudatus hæresin studio asseruit: quoniam nulla alia admonitio ab homine (vt dictum est) requiritur vt censeatur hæreticus. Nam quantum ad veritatē articuli satis erat admonitus vel per notam sibi scripturam, vel per determinationē Ecclesiæ. Assertio est Ioannis And. in. d. c. Cùm secundùm leges. sed nulla opùs est authorū citatione: nā lex est expressa. Post diui Marci. C. ad l. Iul. mageſt. cōtra illiusmodi impios. Et vniuersalis vsus & practica sancti senatus Inquisitionis sic habet: nempe secūdùm normā directorij, lib. 3. tit. 9. Habetq; eousq; vim talis sententia, vt oēs cōtractus, nēpe donationis, vēditionis, atq; alij, etiā causa dotis, quos hæreticus ab illo articulo fecerit, habeātur pro infectis. Etsi apud hæreticū non inueniātur pretia, nihilominùs fiscus nullo emptoribus restituto pretio sibi adiudicat dicta bona. Dixerim si hæreticus vēdiderit, donauerit, &c. nam si cibū vestitūq; citra fraudē emerit, talia pretia à vēditoribus nō repetūtur: quia iure naturæ sibi licebat vitā suā sustentare. Hæc autē non sunt præsentis loci presiùs tractare. ¶ Ex hac autē quarta cōclusione, sustinentes alterā opinionē, ineluctabile, vt putāt, informāt argumentū aduersus nostram primā. Supponunt enim cum Arist. 6. Ethi. c. 2. ad præteritum non esse potentiam: quoniā neq; in Dei potestate est ingenita facere quæ facta sunt. Dilemma ergò suum est hoc, Aut hęreticus ab articulo patrati criminis priuatus est suorum bonorum dominio, aut secùs. Prius si dederis, iam ipso facto ante iudicis sententiā priuatus est. Si autem vsque ad sententiam erat verè dominus, non potuit per sententiam effici vt dominus nō fuerit: quia nulla est ad præteritum potentia. Si autem sententia id facere nequit, fit vt neq; potuerit cōtractus illos libera hæretici voluntate celebratos, infectos reddere: vt potę q̄ veri domi-

Quarta cō clusio. *Ioan. And.* *Probatio.* *Argu. aduersariorū.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

domini voluntate bona fide firmati sunt. Et quò vrgētius argumētū appareat, simile fieri potest de possessione. Si eñ responderimus, ab illo hæreticū articulo caruisse dominio, retinuisse tñ legitimā possessionem. Arguitur similiter. Sētētia facere nequit, vt vsq; ad illum articulū nō habuerit legitimā possessionē: ergò neq; potest cōtractꝰ sic rescindere, vt emptores fraudentur suo pretio. Nā qui à legitimo possessore emerit, nō est curpretiū perdat. Argumentū autem certè non est tanti momēti quāti à suis authoribus æstimatur. Do enim in primis hæreticū verè fuisse dūm vsq; ad cōdēnationem, ac subinde sententiā non posse facere vt non fuerit dñs, Negatur tamē cùm infers: ergò non potest prēteritos contractus rescindere, ac proinfectis pronunciare: quoniā ab articulo cōmissi criminis impediebatur bona sua alienare. Veluti possessor primogenitureę, & pupillus ante legitimā ætatem, & collegiū, ac monachorū cōuentus, licet dñi sint suorum bonorū, sunt tñ lege ligati nè possint illa ab alienare: ꝙ si fecerint contractus nō valent, casiq; habentur. Secundò prætereà nihil repugnabo, si quis dicat ab illo articulo amissum esse dominiū, dūmodo hoc non negetur quin iure fuerit hæretico permissā possessio, ab alienatione tū cohibita. Sed instas, Postq̄ dominiū perditū est ex cuius natura sequitur in reo obligatio restituendi, qua lege fingitur cōcessā possessio? Respondetur ipsa, eadem quæ executionē vsq; ad prolatā sententiā vetat, dicens: cōfiscationis autem executio non fiat, &c. Neq; opùs est aliam disquirere: nā si lex voluisset sic ipso facto reos punire, vt ex tūc tenerentur tradere sua bona, id profectò expressisset. Et enim cap. Cùm singula. de præb. lib. 6. quia retinentē duas prębendas vult Papa inhabilem esse vt eligatur: ait, Et tunc eo ipso efficiatur ineligibilis. Nam inhabilitas (vt infrà dicemus) ipso facto contrahitur. Attamen licèt habens vnā præbendā cū cura animarū, & alteram recipiens ipso facto priuetur priori, nihilominus priuatio nō est facienda, nisi reus audiatur, vt ibidem cauetur cap. Licèt Episcopus. Vnde non debile à nobis stat argumentū.

¶ Rursus autem scisciteris. Vnde colligitur impeditū esse hæreticum ab alienādo si vel dominiū habet, vel legitimam possessionē? Respondetur. Ex cōmissione ipsa peccati, cui lege decreta est pœna. Quòd si inde inferas, iam nos ergò cōcedere aliquo modo puniri reū ipso facto ante sententiæ prolationem, id nos ingenuè fatemur. Id enim tantū hactenùs negauimus ꝙ sic punitur ipso facto, vt teneatur ipse in conscientia executor esse: & ideò simpliciter non punitur. Si tū cum temperamēto dicas, punitur quodammodò, verum ais. Et hanc arbitror esse mentem legis vltimæ. C. ad. l. Iul. Mai. vbi habetur ꝙ Maiestatis læsor etiā defunctus condēnetur, successoriq; eius eripiantur bona. Cuius causa his verbis exprimitur: Nā ex quo sceleratissimū quis consiliū cœpit, exinde quodāmodò sua mente punitus est. Quę autem sit illa quædā punitio, declaratur secundū diuos Seuerū & Antoninū. Nè alienare neq; seruos manumittere possit, neq; debitores ei soluere teneātur. ¶ Vnū hic autē ad notato opùs est & admonito, ꝙ vbi malefactorē quempiā vel infamia denotatū vel insinuatū indicijs, vel semiplena probatione pręuia iudex interrogaret, ille verò negaret: quia iā tunc fateri tenebatur, & ideò iudiciū per iniustitiā impediuit, inde fieret reus pœnæ cuius iustè cōdēnandus esset. Attamen si fiscalis, dū solus ipse crimen nouisset quod ꝓbare nō posset, neq; verò infamia notatū esset, bona hæretici clāculum acciperet (qd aliud est aduersariæ partis argumentū) certè cōtra ius faceret & ad restitutionē teneretur. ¶ At nè hoc in pręsentiarū desideretur, quin tā adhibeamus cōclusionē eandēq; generalē de sentētia iudicis. Quotiescūq; iudex iusta, iuridicaq; sentētia reū condēnat ad pœnā quæ non est mortis, corporalisue læsionis inflictiua, tenetur reus parēre, etiā si aliquid debeat agere: vt puta, vel pecuniam soluere, vel in exiliū secedere, vel in carcere etiā perpetuò permanere. Secùs autē si corporali supplicio addicatur. Tūc enim tātùm tenetur pati: agere verò minimè. Prior pars inde patet ꝙ vnusquisq; debet potestatibus obedientiā, nisi iure aliquo diuino, aut naturali excusetur: illic autē nulla est excusatio. Qua re nō aliꝰ requiritur legis executor q̄ iudex ipse sentētiā ꝓnuntians: illa nanq;, vbi non est de corporali supplicio, legitima est executio. Posterior autē rōne cōtraria cōprobatur. Nā ius naturę nobis cōcessum tuendi vitā propriā excusatos nos habet, nè vlla nos obedientia cogere possit, vt in nos ipsos vltrices manus cōijciamus. Neq; hic Caieta. ꝓtegere dissimulabo, cui falsò imponitur negassein art. 3. 22. q. 60. postq̄ qs à iudice pecuniaria mulcta cōdēnatus est, teneri eā soluere

Solut. arg.

Solutio. 2.

Instantia.

Responsio.

Quæstio.

Solutio.

Quinta cōclusio.

Probatio prioris partis.

Probatio 2. partis.

Protegitur Caietan.

nere. Id quippe nunquàm negauit, sed ꝙ à lege ipso facto nemo potest ad hoc condēnari, neq; ad id ꝓsum ad qd requiritē eius actio. Quare nullatenùs sibi cōtradicit dū q. 69. art. 4. ait ꝙ condēnatus vt vel in exiliū abeat, vel mulctam soluat, syncerè obtēperare tenetur. ¶ Neq; verò hoc prætereundū hic silētio arbitror ꝙ causa quare nullus dānari potest vt se ipsum vel interimat, vel alio supplicio afficiat, non est quia nemo est dominus propriæ vitæ. Ridiculum enim esset si hanc causam iudici tunc obijceres dū tibi id iuberet. In promptu enim ipse hoc haberet responsum: Neq; ego idcircò tibi iubeo vt te ipse interficias, quòd tu sis dominus vitæ tuæ, sed quia ego potestatē eius habeo & arbitriū. Etenim carnifex nihilo plus habet dominij in reum, q̄ ipse in seipsum: & tamē iudicis autoritate illum interficit. Ratio ergò vt nemo sic pōt obligari est, ꝙ non potest illo beneficio naturali priuari, quod homo habet ꝓtegendi vitā suam. Idcircòenim licèt vi nemo possit tali casu resistere, nō tamē potest cohiberi nè aut fugiēdo aut alia via mortē sibi caueat. Ob idq; quando suppliciū ex eorum esset numero, q̄ homines religionis ac pœnitentiæ gratia sumere ipsi solent, nulli aduersaretur iuri, quāq̄ ꝑfectus in religionibꝰ monacho, vel Episcopus sacerdoti ꝑciperet, vt idem ipse suis manibꝰ susꝑneret: putà vt à seipso flagello vapularet

Falsa causa prætēritæ cōclusionis.

Vera ratio eiusdē conclusionis.

Ad primū argumentū.

Ad secundū argumentū.

SVpereſt ergo ad argumētorum seriem, quæ tum longa est, tum etiā nodis difficilibus implexa, respondere. Primum autē iam solutū est. Nam etsi lex tam ad pœnam obliget quā ad culpam, diuersimodè tamē. Quoniam cùm sit regula, eo ipso quòd quis ab ipsa deflectit, peccat: culpa enim nō est aliud quā deflexio à lege quæ ab æterna diuinaq; deriuatur. Ad pœnam autem obligat, illam statuendo: & in hoc sensu legis vitus dicitur punire. Applicare tamen pœnā pertinet ad iudicem. ¶ Ad secundum respōdetur quòd etsi obligatio ad pœnam ante iudicis sententiam non emergat, non inde fit maioris esse virtutis iudicē quàm legē: tum quòd iudex operatur tanquàm minister legis per eius virtutem: tum potissimū quòd lex per se obligat ad culpam. Sed id solùm sequitur, quod virtus punitiua legis nō pertingit ad reū nisi ministerio eius administri. Qua ratiōe ab Arist. appellatur iustum animatū. Quod autē de cuiusq; voluntate in calce argumēti subditur, ꝓ quam potest homo transferre suorum bonorū dominium nihil ad rem. Habet enim quisq; suarum rerum liberam facultatem vt possit seipsum sua sponte obligare: respublica tamen non, nisi præscriptis formis & modis, videlicet, vt dum legi rebellis exiteris, possis à iudice cogi. ¶ Ex legibus autem diuinis tertio argumento allatis nullum aduersum nos extruitur validum argumentum. Etenim mulier quæ fluxum patiebatur, iure naturæ tenebatur abstinere à viro nè illum morbo inficeret, licet fluxus non esset culpa: immundities autem legalis eius qui illam cognoscebat, per culpam ipsam contrahebat. Quare sicut modò ille qui peccat eo ipso coinquinatur, teneturq; pœnitentiæ fructibus satisfacere: sic ille q̄ antiquitùs inquinabatur, Nā illa corporalia, figura nostrorū erant spiritualium. ¶ Et per hæc patet responsio ad leges diuinas quibus pro diuersis peccatis diuersæ statuebant sacrificiorū ac purificationū ceremoniæ. Deus eñ in quē offensa cōmittitur, reposcere pōt quā voluerit satisfactionem: quam absque alio iudicio tenetur peccator exoluere. Pariq̄ ratione nunc Ecclesia potest ieiunia, eleemosynas, & orationes instituere, quibus quisq; tenetur sua expiare piacula. Quod autem additur de leprosis, nihil ad rem: nam iure naturæ tenentur mortiferi homines ab aliorum cœtu esse abstrahere nè illos cōtagione inficiant, licet morbus culpa non sit: neq; talis abstractio, pœna. ¶ Neque permissio euangelica quæ fit viro separandi torum ab adultera rem cōtra nos vrget: nam separatio illa non tantū existimanda est vt pœna, sed tanquā conuētionalis licentia, quæ ex fracta coniugis fide nascitur: est enim pactum inter cōiuges, data vtrique acceptaque fide, vt vter; que alterius torum immaculatum seruet. Et ideò dū vnus suam fidem fregit, liber fit alter à vinculo soluēdi debitum. Sicut si ego tibi ea lege meas operas pollicerer vt tu mihi tuas obstringeres, cadere te à fide tua, nō teneor ego amplius stare meæ. ¶ Et pariformè modo respondetur ad membra omnia quarti argumenti. Primum enim de illo qui vxori quippiā legauit sub conditione, longè à nostro proposito distat: neq; opùs fuerat Caietano in sua Sum. verb. pœna, talē exceptionem facere: quoniā eiusmodi conditio neutiquàm est lex pœnalis: Defunctus enim, si persōna erat priuata, non poterat legem cōdere: sed est conditionale pactum, Do vt facias. Ob

Ad tertium argumentū.

Ad cōfirmationes eiusdem argumenti.

Ad quartū argum. cum suis mēbris.

Caietanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cias. Obidque si tu conditionem nō impleS teneris mihi meum restituere. ¶ Similis est ad secundum mēbrum responsio. Enimuerō qui collegium suis bonis instituit statuta facere potuit, vt si Collegarum quisq; aut foris pernoctaret, aut matrimonium duceret, aut aliud quidpiam faceret, ipso facto in conscientia iura collegij perderet: quæ quidē lex vim haberet in cōscientia: quia institutor potuit, si libuit, sub illa conditione bona sua largiri. Tametsi profectō nemini cōsulerem tales condere leges. sunt enim conscientiarum illaqueatrices. Hoc est enim nimium emungendo sanguinem elicere. Satis nanq; familiæ consulitur si huiusmodi leges partes singulares instar cōmunium constituantur, vt scilicet delinquentes via regia cōperti puniātur. At quoniam præsumitur præfectorum negligentia, huiusmodi rigor permittitur.

Collegiorū fundatores.

Ad tertium membrum.

¶ Atq; huic præterea affine responsum est tertij mēbri de legibus, quibus reges solent manus ministrorum iustitiæ vincire, nē munera capiant. Enimuerō cum illos sua libera voluntate & tanquā suos ministros eligant, ac de suo ærario stipendia illis decernant, suoq; mandato illis iura soluantur, possunt tali conditione illos eligere, vt in conscientia obligentur pœnas suorum delictorum pendere. Et ideo si conditionem voluerint accipere, tenētur implere. Atq; eam ob causam iureiurando stringuntur, quod aliàs lex per se illos nō posset cogere ad pœnam ante condēnationem. Quanis verbum illud. In conscientia teneantur soluere, fateor me approbare non posse: quia nullū in iure cōmuni reperitur eius exēplum. Nam principes seculares nō debent de conscientia iudicare. Neq; vero illo aureo Auct. vt iudices sine quoquo suffragio fiant, quo acerrimè inhibetur iudicum auaritia, vlla fit de conscientia mentio. Tametsi vbi eorum corruptio adeo esset inueterāta, non omnino huiusmodi rigore legum reprobassem. ¶ De legibus autem pœnalibus nostræ vniuersitatis, quibus præfatores & ambitores seu subornatores ipso facto priuantur eligendi vocē, semper arbitratus sum non obligare in conscientia ad pœnam illam ante condemnationem. Nisi illum qui de ea re infamia laborans, dum iuridice interrogatur veritatē negat. Nam de hoc perinde hac parte censerem: ac si esset condēnatus: vt supra de hæretico dictum est. Atq; idem censeo de alijs electoribus in ecclesijs & collegijs. Et præterrationes suprà declaratas est hic alia particularis, quòd alioqui vix vlla esset tuta electio qd pernitiosissimū esset reipublicæ. Et ideò si eiusmodi leges contenderēt in conscientia ante condēnationem ligare: tanquā periculoſe non essent ferēdæ. ¶ Ad quintum respōdetur oculate perspiciēdū esse in lege quid nam habeat proprie rationē pœnę, quid vero pretij, aliusue rei. Enimuero cū lege pretium statuitur vel frumenti vel alius mercis, adiecta pœna, si quis carius vēdat ad restitutionem excessus ipso facto tenetur in conscientia, quo legitimū pretium excesserit. non tamē ad pœnam ante quā condemnetur: vt ait S. Thom. loco citato. q. 62. ¶ Ad alterum vero mēbrum de legibus præscriptionis respondetur eiusmodi leges nō esse merè pœnales: licet pœna diu negligentis bona sua, sit, vt eorum ius perdatur: sed præcipuè in bonum pacis conditæ sunt, & vt viæ litibus occludantur. Hac enim de causa princeps potestatem habet transferendi dominia. Quo circa lapsus ipse legalis temporis absq; vlla sententia possessorem bonæ fidei dominū rei facit. Quare nulla fit inde cōsequētia, vt lex merè pœnalis velit vt reus suis seorsum ante causæ cognitionem expoliet. ¶ Ad sextū respondetur, differentiam illius ex tali capituli inter pœnam ab iure, & illam quæ est ab homine liquidato esse. Pœna enim iuris est illa quam ius ponit quamq; iudex tenetur infligere, nisi patentissima adsit ratio misericordiæ arbitrandi ex æquo, & bono. Pœna autem ab homine posita est, quā iudex arbitratu suo, vel suis adhibet mandatis vel post patratū delictum reo infligit. ¶ Ad septimū respondetur hanc esse differentiam inter leges monitorias atque alias, quæ dicunt, ipso facto, quòd qui contra priores inobediens est, nō solùm declarandus est facto deliquisse, verùm & ad pœnam condēnandus: cum autem quis in alteras secundi ordinis impegerit, satis est si condemnetur illas fuisse transgressum. Tunc enim absq; vlla alius sententiæ explicatione pœnæ censetur addictus. ¶ De excōmunicatione autem iam dictum est cur ipso facto obliget. Suspensio verò & irregularitas, quia nō est nisi contaminatio quædā & cōmaculatio, ac subinde indignitas (vt superiori artic. dicebamus) ad tractandum sacra, actu ipso culpæ cōtrahitur. Quin verò aliquando citra culpā, vt patet in iudice qui spontanea causa est mortis. Quare nulla indigent sentētia iudicis. ¶ Sed leges q. octauo ar

Ad quintū argumentū.

Ad alterum membrū eiusdem argumenti.

Ad sextum argumentū.

Ad septimū.

Ad octauū.

Iudiciū autoris de legibus pœnalibus Salmā. tis. ne uniuersitatis.

uo argumēto citatæ sunt, fateor vehemētio rem aculeum adhibere: nihilominùs respondetur quòd neq; in ca. citato de homicid. libro. 6. simpliciter habetur q; qui Assasinorū crimē incurrit, teneatur ante sentētiam pœnam soluere, præter excommunicationem quā ipso facto patitur: sed ait quòd postquā ꝓbabilibus constiterit argumētis, nullatenus alia excōmunicationis vel depositionis etiam sentētia requiratur. Nō ergo negatur quin sentētia requiratur sup crimine. Quin verò ꝓpterea præmittitur. Postquā probabilibus constiterit argumentis, id est, quibus res probari in iudicio possit. Nam nulla priuata persona iudicare potest an sint ꝓbabilia argumēta nisi solus iudex. Quapropter si nistra est eorum gloss. qui aiunt propterea dici ꝓbabilibus argumētis, q; nulla alia exigitur sententia. Imo dexterius censet Archidia. (vt ait Sylvest. quòd etiam tunc requiritur declaratoria sententia facti. Textus aūt solùm dicit q; non requiritur sentētia super pœnam. Et quòd hæc sit eius mens, egomet mihi sic lucidè persuadeo. Extat & Assasinorum pœna, vt quisq; possit eos liberè interficere: at vero si cui priuatim id liceret antequàm condemnati essent de crimine, occasio daretur cuicunque fingendi hunc aut illum esse Assasinum, vt quem vellet interimeret: exitiosa ergo esset talis licentia: ideòque certo certius est ante iudicis sentētiam nemini id liberum esse: ergò neq; expoliare suis bonis eos fas est, aut alios qui eorum ministerio vtuntur, ante eandē sententiam.

Similis quorundam interpretatio. Archidiac. Syluester.

Postremus scrupulus.

¶ Restat igitur postremus scrupulus ex Extrauagan. Ambitiose: Pauli secundi, vbi habetur quòd clericus qui bona Ecclesiæ alienauerit dūtaxat, ipso facto priuatus existat beneficiorum ecclesiasticorum: illaque absque declaratione aliqua vacare censeantur. At vero ex his verbis solidissimū in primis à nobis stat argumētum. Etenim exprimens Sum. Ponti. declarationē in hoc casu non esse necessariam, palàm docet: q; si hoc verbū non adiecisset, non satis illi fuisset dicere, ipso facto vt teneretur reus in conscientia relinquere ante sentētiā sua beneficia. Quod nos hactenùs constituere contendimus. Secundò respōdetur illo modo quo de principe diximus, posse illum, priuare quem eligit si fecerit contra conditionem quā cum ipso pepigit. Videlicet si acceperit munera. Ēmuerō cùm Sum. Pontif. collator dispensatorque sit beneficiorum, declarat per illam Extrauagan. illa lege & tacita cōditione quem cunq; sacerdotum sacerdotia Ecclesiæ recipere, vt dū eius bona alienauerit, eisdē sacerdotijs priuat⁹ cēseatur. Tāetsi porrò nescio an super crimine requirenda sit etiā tūc alia declaratio ad pacādas cōscientias. Attū de hoc ad vsum me refero ecclesiasticum.

Diffolutio prima.

Secunda.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum omnes subijciantur legi.

IN autoritate & virtute legis etiā num persistentibus scire præterea restat hoc septimo loco, vtrū omnes subijciantur legi. Et arguitur à parte negatiua ex Apostolo. 1. ad Timotheum. 1. Iusto non est lex posita, quòd Vrbanus Papa confirmat. 19. q. 2. Canon. Duæ sunt: vbi ait, qui à lege priuata ducitur, scilicet, Spiritus sanēti, nulla ratio exigit vt lege publica, puta humana, quę vniuersis posita est, constringatur: non ergò omnes lege tenentur. ¶ Secundò ad idem facit lex, princeps. ff. de legib. vbi ait Vlpianus Iurisconsult. quòd princeps legibus solutus est. ¶ In cōtrarium est quod Apostolus ad Roman. 13. ait: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: nemo autem potestati subijcitur nisi eius sit legibus subiectus.

Primū argumētū à parte negatiua, Paulus. Vrbanus.

Secundū argumentum.

PRotenti quæstioni secundùm duas legis virtutes tribus cōclusionibus fiet satis.

Monstratum enim iam suprà est legem tum regulam esse actionum directricem, tū etiam vi pollere coērciua. Et vtroq; modo contingit quempiam legi submitti. Sit ergò prima conclusio: Vniuersi qui subditi sunt potestati, legibus subinde ipsius, quin verò & princeps quantum ad vim directiuā subijcitur. Res est clara: nam alteri subdi idem est quod parēre eius mandatis: ac subinde legibus. De principe autem confestim dicemus. Dixerim vniuersi subditi: quoniam nullius lege illi cōprehēduntur qui ab eo extranei sunt. Lex quippe Gallorum nihil ad Hispanos. Et prętereà si qui superioris priuilegio ab inferiori exempti sunt, non summittuntur inferioris mandato, quā se priuilegium extendit. Hac enim ratione clerici sęcularū legibus subditi non sunt: tunc præcipue, dū lex de rebus ecclesiasticis decernit quę principibus non subduntur: vt patet ca. ecclesia, de constituti. aut si in odium Clericorū posita sit, aut si non pari iure pertineat ad Cle

Prima cōclusio.

Probatur cō clusio

Corollariū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ricos: vt prohibitiu vtendi sericis, non obstat quo minus in sacris possint illis indui. Et prohibitio equit indi mulas ciues, belligeri vt fiant, nihil ad sacerdotes. Cæterum leges de rerum pretijs, & nè merces distrahantur à regno, atq; aliæ id genus ex æquo Clericos cum sæcularibus obligant. De hoc autem Summistas consule in verbo. lex, & verbo, Clericus. ¶ Secunda conclusio. Quãtum ad vim coërciuam iusti qui virtutum habitibus ducuntur, legi non subduntur: qa nihil coactè quod ad virtutem attinet, sed o mnia suâ sponte perficiunt. Enimuerò vt. 2. Ethicor. author est Aristote. Virtus facit vt studiosus prompte & cum delectatione operetur. ¶ Huic autem subijcimus similem ei tertiam. Princeps quantum ad vim coërciuam nõ subditur legi. Conclusio est aperta: quoniam coactio, eiusdem ad seipsum esse non potest: non enim est intellectiu posibile, vt vim quispiam sibi ipsi inferat, atque adeo se sua lege cogat. Quapropter vnus idemque non pœnitendus est sensus illius Regij verbi: Tibi soli peccaui. vt Deum illic solum agnouerit superiorem. Quasi dixisset, in terris nullum habeo cui rationem erratorum meorum debeam: & ideo tibi soli peccaui. Quanuis & alter genuinus etiã sit, quòd nullum malum esset peccatum, nisi quia contra legem Dei. ¶ Fit ergo similiũ conclusionum, ratio dissimilis. Quòd enim iustus non sit legi subditus, ab ipso eodem sumitur ratio, qui scilicet coactione non indiget. Intelligitur enim conclusio non de quibuslibet iustis, sed de illis qui sunt iam absolutæ virtutis. Nam quandiu colluctatio quę nobis cum affectibus est, perstat, pariter durat pœnarum metus, ac perinde nõ nulla coactionis ratio. Et est secunda hæc cõclusio sic Pauli testimonio fulcita, vt Philosophos non latuerit. Ait enim Aristote. 10. Ethico. ca. 9. ob id legibus in omni vita omninò opus esse, q̃ multitudo necessitati potius, & pœnis quàm honestati pareat. Et ideo legislatores & honestatis gratia ad virtutem prouocare debent. Nam i; qui probi sunt, ob consuetudinem præcipue obtẽperabunt. Aduersus autem inobedientes & hebetiores ingenio castigationes pœnasq; instituere. Et. 5. Polit. c. 9. Excellentes, inquit, virtute & potẽtia non sunt legibus astringẽdi: qd̃tam ad secundã quàm ad tertiam conclusionem referri potest: nẽpe vt virtus ad moralem probitatem: potentia verò ad principatum referatur: sed sunt, inquit, ipsi lex, ob idq; inter homines vt Dij æstimãdi. Quòd autẽ sua principẽ lex non cogat non inde venit q̃ ipse non egeat, sed q̃ lex naturæ sua nequeat. At verò hanc principes exẽptionẽ non inter priuilegia ducere debent, imò est illis iniqua conditio. Subditi em̃ qui non solùm legis luce ducũtur, verum etiam eius pœnis stimulantur, duobus subsidijs ad virtutem vtuntur: princeps autem altero destitutus est dum nullus est, qui illum cogere possit, aut reprehendere audeat: imò vix vllus qui veritatem doceat. Quocirca illius, p uerb. 21. Sicut diuisiones aquarum, ità cor Regis in manu Domini. dexter sensus est, q̃ cum priuatorũ corda sic in manu dei sint, vt per suos iustitiæ ministros ea gubernet & cogat: cor tamẽ regis in solis diuinis manibus positũ est. Vt sicut ipse solus posset in gentẽ amuẽ & rapidũ suprà naturam aliorsum diuertere quã alueus ducit: sic solus ipse regem, qui suæ mãcipatus est volũtati, pot vel remorari, vel in aliam vertere mentem. Quapropter rex quo eum deus liberiorẽ fecit, legũq; coactioni longiùs exẽptũ, eo debet ipse rationi vigilantius, diuinoq; nutui audiẽs esse, ac subinde legibus, quas alijs ponit ipse auscultare: nè in illũ Christi improperiũ impingat. Qui dicunt & non faciũt: & qui alijs onera grauia imponunt, ipsi neq; digito volunt ea mouere. Matth. 23. Vnde extrà, de cõstit. c. Cum oẽs, q̃ quisq; iuris in alterum statuit, ipse debet vti eo. vbi & citatur Sapientis autoritas: Patere legem, quã tu ipse tuleris. Et. C. de leg. & constitutio. d. 4. aiũt Imperatores ipsi: Digna vox est maiestatis regnãtis, legibus alligatum se principẽ profiteri. ¶ At nondũ tota rei difficultas exhausta est: Statuimus namq; sic in vniuersum cõclusionẽ primam, vt, vnà & iustos quoq; & principẽ ipsum comprehẽdat, qui veluti reliqui vi directiua legum obligãtur. Enimuerò licet princeps sibi subditus non sit, nil tamẽ vetat quo minùs suæ subdatur legi: nam dum alios illuminat & sibi ipsum quoq; lumẽ præbet. Haud tamẽ hoc dubitatione caret ad intelligendũ. Videtur enim secum pugnare vt princeps legi sit subditus absq; eo quod lege cogatur. Ponit Papa leges de ieiunijs, de audiẽdis sacris, de annali confessione, easdemq; sub pœna excommunicationis. Et Cęsar pariter nẽ quis sub certa pœna peieret. Arguitur ergo sic: Si princeps subditus est legi quantum ad vim directiuam, fit vt

Secũda conclusio. *Probatio.* *Aristo.* *Tertia conclusio.* *Probatio.* *Aristo.* *Ratio dissimilis secundæ ac tertiæ cõclusionis.* *Rõtertiæ cõclusionis.* *Pulchra interpretatio loci sacri.* *Apposita similitudo.* *Dubitatio.* *Prima ratio dubitandi.*

fit vt dum ipsam transgreditur, peccet: ergo ipsum obligat: obligatio autem vis est coerciua. ¶ Secundo, si vim coërciuam à lege exclueris, rationem legis sustulisti. Nam (vt suprà definitũ est) propterea leges à solo fungente reipublicæ vicibus condi possunt, q̃ sine vi coerciua non sunt leges: igitur si princeps non subditur coërctioni legis, nec subditur legi. Sed potest ipsam sequi ac si esset sententia alicuius sapientis, puta aut Platonis aut Senecæ, quę non obligant ad culpã: & sicut sua lex obligaret extraneos qui suæ nõ sunt iurisdictionis, & nos possumus Gallorum scita auscultare. ¶ Tertiò quæritur à quo princeps obligatur cùm legem condit. Non enim à Deo: quia lex illa non est diuina: neq; à seipso: quia lex ipsa non est votũ, quo homines obligare se solent. Et quo argumento roboresçat, demus illum nolle sua lege illigari. ¶ Hæc autem conclusionem licet oppugnent non tamẽ expugnant. Considerandum enim primũ est q̃ princeps nõ est extra rempublicam, sed mẽbrum eius puta caput. Secundo, id ex superioribus recolendum est, quod lex humana obligat in conscientia, eò q̃ ab æterna per naturalẽ deriuatur. Ex his potest statim deduci vis obligatoria. Ex illo scilicet naturali principio: Ius quòd tibi non vis, alteri ne statuas. Contrariũ enim reprehẽdit Christus, dicens: Qd̃ imponunt alteris onera quæ ipsi nõ tangũt. eo ergo quod princeps statuit legẽ, iure naturæ illi summittitur. Sed fortè clarius id sic deducitur. Legislator (vt dictum est) legẽ cõdens opus tale cõstituit in certa virtutis specie: vt ferens Papa legem ieiunij, constituit illud virtutem obligatoriam abstinentiæ. Et præcipiens seruare aliquod festum, illud collocat in virtute religionis. Cõstituto autem virtutis opere, tota respublica, atque adeo ipsum caput tenetur secundùm illam agere. Quòd si scisciteris cur non subinde & pœna cogat principem: Perspice latum discrimen. Lex enim eò quòd regula est facit vt deflexus ab ipsa sit culpa absq; alia executione vel legis applicatione: pœna autẽ adhibetur legi obseruationis causa, quæ ideircò executione & applicatione indiget: executor autẽ est princeps ipse, cui repugnat vt seipsum cogat: licet possit pœnã si voluerit soluere. ¶ Quãdo autẽ statuimus, principẽ legibus subdi suis, intelligimus de legibus q̃ ex æquo ad ipsum perinde atq; ad subditos spectant. Percipit rex neminẽ gladio succin-

Secunda. *Tertia ratio* *Diluitur 1ª ma dubitatio.* *Primũ documentum.* *Secundum.* *Probatur rursus prima conclusio principalis.* *Quæstio.* *Solutio.*

ęto incedere, aut sericis indutũ: non est par ratio cur ipse eisdẽ abstineat. Indicit autem Papa ieiunium aut festi solẽnitatem: eadem est æquitas in ipso: nisi iusta de causa secum, veluti cum alijs, dispensauerit. ¶ At verò vt ad secundam reuertamur conclusionem, ab sit vt quis inde Lutheranũ imbibat sensum. Fuit enim ille hæresiarcha eò vsq; vesaniæ collapsus in suo lib. de Libert. Christiana, vt iustum hominẽ cùm primũ Deo fidem præbet, cui soli ipse iustificationẽ tribuit, docere contenderet ab omni esse lege liberum; quia per fidem, inquit totam impleuit legẽ. Itaq; nullo amplius alligatur legis vinculo: sed omnia deinceps ex amore perficit. Hãc autem erroris absurditatem lib. 3. de Natur. & gra. ca. 1. suis depictam coloribus abundè expugnauimus. Nemo enim in hac vita, etiam si sit vt Apostoli confirmatus, liber est à lege. Quin verò si per impossibile ipsi Apostoli contra legem fecissent, peccassent: licèt confirmati erant vt non facerent. Nã & iustis illis dictum est: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Imò vt ait ipse veritatis Magister, seruus qui cognouit voluntatem domini sui & non fecit, vapulabit multis. Prętereà sic hominẽ à lege eximere, est ipsum impacabilem facere: quæ absurdissima est hæresis. Paulus enim qui alibi putabat nullam esse potestatem quæ illum posset à charitate Dei separare, alibi nihilominùs fatebatur se corpus castigare suum & in seruitutem redigere, ne cum alijs prædicabat, ipse reprobus efficeretur. Et ne magnitudo reuelationũ eum in superbiam extolleret, angelum Satanæ qui eum colaphizabat sustinebat. Non enim sic Paulus intelligit iusto non esse legem positam, quin si illam transgrederetur eãdem iustitiam amitteret, sed ingenium gratiæ fauorisq; Dei duntaxat explicuit: nempè quòd vbi charitas foras mittit timorem, hominem quem possidet obsequentissimum legi facit. ¶ Atque hic est sensus verborum Pontificis in dict. distinct. 19. quæstio. 2. Appellat enim legẽ priuatam singularem ductum Spiritus sancti, contra quem nemo tenetur obedire legibus communibus. Ille tamen est etiam Spiritus sancti ductus, vt subditorum quisque suis præfectis obtemperet: neque omni spiritui credat contra prælatorum obediẽtiam intùs obloquenti: nè sit forte angelus Satanæ, quem lucis esse putat.

Lutheri error. *Autor libr. de Natura. & gratia.* *Prima ratio in Lutherũ.* *Secunda.* *Mẽs Pauli.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum subdito liceat præter verba legis agere.

POstremus articulus virtutis legis est, vtrum omnis epieikeia sit subditis interdicta, an verò liceat subdito contra verba legis agere. Et

Primũ argumentũ. arguitur quòd nemini subditorum id liceat. Ait enim August. lib. de vera religio. In tẽporalibus legibus quãuis homines iudicent de his cùm eas instituunt, tamẽ quando sũt institutæ & firmatæ non licebit de ipsis iudicare, sed secundùm ipsas: qui autem legis verba prætermittit arbitratus intentionem legislatoris seruare, is de lege iudicare videtur: ergo subditis id non licet. ¶ Secundò. Ei

Secundum. prorsus competit legum esse interpretẽ, qui est earum conditor: solus autem princeps potest leges condere: nemini ergo aliorum liberum est illas interpretari, sed secundum eas agere. ¶ Tertiò, qui leges condiderunt sapientiæ lumine illustrati censendi sunt: Quę

Tertium. ait Prouerb. 8. Per me reges regnant & legũ conditores iusta decernunt, ergo de intẽtione legislatoris non aliter iudicare licet, quã per legis verba. ¶ In contrarium autem est

Hilarius. Hilarius. 13. de Trinita. Intelligẽtia dictorũ ex causis est assumenda dicendi: quia nõ sermoni res, sed rei debet esse sermo subiectus. Ex quibus verbis colligitur prudentius esse ad causam attendere quæ legislatores induxit, quàm ad legis verba.

QVæstio præsens materiam epieikeiæ in disputationem producit: an videlicet aliquo casu subditis ea sit licita. Nam quòd principi competat ambigit nemo, iuxta doctrinam Arist. 5. Ethicor. ca. 10. Ad quam idcircò quæstionem tribus cõclusionibus respondendum est. Prima est generalis, lex quæ à communi bono deficit nullam habet obligãdi vim. Hæc iam suprà ex eo demonstrata est, quòd lex omnis debet esse pro communi salute ciuium instituta. Vnde. ff. de legi. l. Nulla, ait Modest. Nulla iuris actio aut benignitas patitur, vt quæ salubriter pro hominum vtilitate introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem. ¶ Secunda conclusio. Quanuis lex in communi lata casibus plurimum cõtingentibus vtilis sit, nihilominus quo casu nosci tur aduersari cõmuni saluti, non est obseruanda. Exemplum diui Thomæ est: In ciuitatis obsidione salutiferum est lege cauẽri nè portæ aperiantur: nihilosecius si tunc ciues, quorum vita saluti reipublicę conducit, hostes fugientes in vrbem se volunt recipere, cõtra legis verba aperiendæ sunt illis valuæ: quoniam illa est legis mens, quippè quam si adesset legislator, haberet. Conclusio hæc protinùs ad primam consequitur. Enimuerò lex (vt suprà dictum est) ideò ponitur in communi quòd casibus particularibus prospicere satis nequit: vt habetur. l. Neque leges, &. l. non possunt. ff. de legib. fit ergo inde consequens, vt quoties casus occurrerit quem si legislator prospexisset, exceptum iudicaret, non sit obseruanda. ¶ Tertia conclusio. His duabus assertionibus nihil obstãtib⁹ huiusmodi legis epieikeia more & ordine ad solum principem spectat, ni si illis duntaxat casibus quibus adeo instat subitum periculum, vt si ad principẽ vel ad eius vicem gerentem recurrendum esset, dãnum interim timeretur. Tunc enim licitum est subdito contra verba legis agere. Illa qp pè necessitas est, quæ legem non habet.

Aristo. *Prima conclusio generalis.* *Probatio.* *Secunda cõclusio* *S. Thomas.*

Deducitur cõclusio ex priori. *Tertia conclusio* *Dubitatio circa secundam conclusionem.* *Ratio hęsitandi.* *Explicatur S. Thomæ.* *Solutio.* *Obiectio in tertiã cõclusio.*

¶ Atqui in conclusione prima nihil dubitationis latet, in secunda verò non nihil. Videtur enim sanctus Tho. nimiùm illà stringere, dum ait illo præciso casu quo legis obseruatio in exitium vergeret cõmunis salutis, nõ esse seruanda, cũ tamẽ neq; in priuatã internicię sit seruanda. Etenim ille cui palã esset, obseruationẽ legis esse sibi lethalẽ cõstaret q́, ex natura legis nõ esse eius mẽtem in tantum periculum adigere subditos, neutiquàm tenetur legem custodire. Vt si mihi cõstaret hostes mihi in via insidias parasse, non tenear die festo ire ad sacrum. Respondetur neq; hoc negare sanctum Thom. sed loqui in reipublicæ periculo. Obsessa enim ciuitas non tenetur vnicuilibet ciui fugienti portas pandere cum suo periculo: & ideò neq; tunc tori, aperire fas est. Imò licèt essent personæ quàm plurimum tuendæ vrbi vtiles, si certum esset quod hostium turma simul cum illis intrò irrueret quæ ciuitatẽ caperet, non tenentur. Secùs vbi non esset tãtum periculum: nam tunc iminenti periculo clauiger ipse posset apetire. ¶ Tertia verò conclusio non est vsq; adeo clara. Dum enim asserit subitò iminente periculo licere subito agere contra legẽ inconsulto magistratu, alioqui verò ad ipsum recurrendum: aut intelligit quãdo subditus de legis mente ambiguus est, aut quãdo ꝑculdubio certissimus est: si liceat nõnũquàm propter epieikeiam cõtra verba legis secundum eius mẽtem agere tamen vice versa extra tales casus seruare in cortice verba, corrupta legis mente, præuaricatio legis est. Sic enim habet lex contra. ff. de legi. In fraudẽ legis facit qui saluis verbis legis sententiam eius circunuenit. Et. l. sequenti. Fraus legi fit, vbi fit quòd fieri noluit, fieri autem non vetuit. Prohibet lex nè adulter filium spurium hæredem instituat: concredere ergo alteri hæreditatem qui det filio, est verba legis, non autem mentem seruare. Prohibet & altera lex nè sacerdos sacerdotium in fauorem filij renũtiet: alter autem cõfert alterius filio, vt ille suo vices repẽdat iniqtas est, epieikeiæ è regione aduersa.

Exemplum

ET per hæc, argumẽtorum patent solutiones. Ad primũ enim respondetur, ꝙ qui in illo postremo necessitatis casu agit cõtra verba legis nõ iudicat de lege ipsa, sed singulari casu, in quo cernit nõ esse seruandã. ¶ Et pari modo respondetur ad secundum. Hic enim idem subditus nõ interpretatur legẽ simpliciter, sed in casu quo manifestũ est legislatorẽ aliud intẽdisse: secùs si anceps hæsitet, vt dictũ est in secundo casu. ¶ Ad tertium aũt respondetur ꝙ quãtacũq; legislatores sapiẽtia vigeant, nulla tũ sufficit vt casus omnes occurrentes ꝓspiciant.

Ad primum argumen. *Ad secundũ argumentũ.* *Ad tertium argumentũ.*

Solutio. Caietan. simus est: non quãdo hæret in dubio: nam tũc (vt ait in solutione secundi) debet absq; vlla interpretatiõe verba legis seruare. Quãdo verò omnino est certus, etiã si nullũ sit in mora periculũ, nõ tenetur prælatũ consulere. Cui enim in die ieiunij null⁹ alius suppetit cibus q́ carnũ, absq; vlla superioris consultatione põt, nè fame pereat, illas comedere: etiam si citra periculũ posset ipsum adire. ¶ Ad rei huius intellectũ, etsi Caieta. quatuor hic mẽbra dignoscat, perspicacior tamẽ hæc fuerit trimẽbris diuisio. Aut enim

Partitio trimembris. *Primũ membrum.* subdito (de hoc enim loquimur) palã liquet occurrenti casu nõ esse legis mentẽ vt seruetur, & tunc nulla opùs est subdiuisione: sed

Secundum siue subitum sit periculum, siue tẽpus suppetat adeundi præfecti absq; illius prorsus cõsilio licet facere contra legem: vt casibus ꝓximis à nobis explicitis patet. Aut p aliud extremum eiusmodi subditus in dubio hæret vtrinq; æquali. Itaq; neutrius partis assẽsum habet liceatne facere cõtra legem necne. Et tũc si vacat ad superiorem recurrere, recurrendum est: si verò repentinum periculum id non permittit, ad literam seruãda est lex. Atq; hic est casus sancti Thomæ in solutione secundi: quoniam subdito in tali casu legem interpretari nõ licet. Si verò medio modo se habeat, ità vt neq; certus omnino sit, neque prorsus ambiguus: sed in illam partem ꝓpendeat, quod potest facere contra legem. Itaq; illius partis opinionem habet cum formidine alterius: tunc si mora datur, qua possit magistratum consulere, id facere tenetur: sin verò per subitaneum periculum id non licet: tuto facere potest cõtra legem. Atq; hic est casus tertiæ conclusionis. ¶ Quòd si scisciteris vtrum illa sit sufficiens ratio epieikeiæ vt subditus faciat contra legẽ: quòd ratio legis in particulari persona & casu deficiat: Respondetur quòd si tantum deficit in particulari, non sufficit: si autem in toto genere causa cessauerit, tum & lex quoq; cessare debet. Verũtamẽ antequã princeps vel consuetudo illam abroget vim suam nõ amittit. Lege (vt exemplum ꝓferamus) cautũ est, nè quis arma noctu deferat: quantũuis ergo pacificus sis neq; vllum à te timeatur digladiationis periculũ, nõ potes cõtra legem facere. Attamẽ quoniam de epieikeia alibi doctor sanctus disputat, nempe. 22. quæst. 102. extra chorũ hic saltarem⁹ si lõgior nos disputatio remoraretur. ¶ Hęc autẽ sunt hic adnotatu propria. Primùm et-

Tertiũ mẽbrum. *Quæstio in incidens.* *Responsio.* *S. Thomæ.* *Primum aduertendum.*

QVAESTIO SEPTIma, de mutatione & varietate legis humanę.

S. Thom. 1.2. quæst. 97.

ARTICVLVS. I.

Vtrum lex humana debeat quoquo pacto mutari.

POSTREMA Demum quæstio legis humanæ est vt explicetur quàm debeat esse firma, & fixa. Et ideò primo quæritur an debeat aliquo pacto mutari. Appareret enim id minimè licere: lex enim humana (vt suprà diximus) à naturali deriuatur: hæc autẽ immutabilis est: ergo & illa. ¶ Id etiam secundo colligitur ex natura regulæ, qualis est lex: quæ secundũ Arist. 5. Ethic. ca. 5. solida esse debet, & perstans: lex aũt regula est, ergo immobilis. ¶ Itẽ tertiò, lex iusta & recta esse debet: quod autẽ iustum se-

Prima ratio adpartẽ negatiuam. *Secunda rõ.* *Aristo.* *Tertia rõ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõfirmatio Nicolaus Papa etc.

mel est,semper tale existit.¶Accedit & testimonium Nicolai Papæ,dist.12. Ridiculũ est & satis abominabile dedecus,vt traditiones quas antiquitùs à patribus susceptas in fringi patiamur.¶In contrariũ vero sunt argumẽta nihilo pauciora. Ratio enim exposcere videtur,vt quoties melius quippiã occurrit,toties lex humana mutetur. Leges quippe humanæ,veluti & cæteræ artes,humana ratione excogitatæ sunt & inuentæ: reliquæ verò artes occurrẽte eo quod melius est summutantur:ergo idem est & in legibus obseruandũ.¶Secundò,de præteritis sumẽda est ratio & cautio futurorũ:contingit aũt leges antiquas rudiores esse minusq; politas, q̃ succedentibus moribus cõueniãt:ergo nisi quotiescunq; meliores inuentiones occurrerent,legibus pristinis antiquatis aliæ innouarentur,incõmodum esset. ¶Tertiò leges humanæ quia circa lubricũ singularium ilu xum versantur nequeunt nisi tẽporis experientia exactè institui. Experientia enim(vt 2.Ethico. author est Aristo.)tempore indiget: ergo quoties temporis curriculũ melius qd attulerit,expediens est leges summutari.

Primum argumẽ.

Argum. 2.

Argumẽ. 3.

Aristo.

¶Accedit demum & August. 1.de lib.arbit. vbi ait,lex temporalis quãuis iusta sit,commutari tamen per tempora iuste põt.

Postremum argumentũ.

ARgumẽta præsentis quæstionis rem in duo diuersa extrema distrahunt. Nã illa prioris ordinis contẽdunt humanam legẽ prorsus esse immutabilẽ. Reliqua verò per alterum extremum,quòd vbius melius aliud occurrerit,sint mutandæ:& ideò duabus conclusionibus respondendum est,quibus ambo extrema moderemur.¶Prior est licitum quandoq; est,decens,& sanctum legem humanã mutari. Veritas conclusionis huius ex duabus nascitur radicibus videlicet tam ex natura rationis humanæ,qua leges conduntur,quàm ex natura nostrarum actionum de quibus statuuntur. Etenim cũ natura nostra rõnalis sit, hoc est, discursiua & successu quodam veritatis indagatrix:nõ potest,ceu intellectualis angelus,qui naturalia omnia simul nouit,subitò intima veritatis penetrare. Vnde quẽadmodũ in scientiarum speculatione defluxu quodam tẽporis Philosophi ex imperfecto ad perfectũ scientias promouerunt:vt. 1.Physico. primoque de anima aliisq; libris Arist. testimoniũ extat:sic & in morũ cõpositione ratio practica negotiatur. Quapropter sicut Thales ille Milesius alijq; illius ætatis sex sapiẽtes,sciẽtias illucusq; rudes & incõptas contẽplatione polire cœperunt,quas post Plato & Aristo. expoliuere:sic & Lycurgus,& Solon,& apud Romanos Numa Pomp. suas respublicas,anteà barbaras & agrestes, politioribus legibus instituerunt:quę deincepstẽporum incrementis exactius sunt accuratiusq; & emunctius cultæ. ¶Accedit ratio secunda ex nostrarum actionum conditione:quę & regionum diuersitati & tẽporũ sic subiecta est,vt nunquàm in eodem statu permaneat. Exemplum est Augu.lib.1. de libe.arbi.vbi ait,quod si populus bene sit moderatus,& grauis,cõmunisq; vtilitatis diligentissimus custos,rectè lex ferẽ qua tali populo liceat creare sibi magistratus:per quos respublica administretur:porrò si paulatim ille populus deprauatus habeat vænale suffragiũ,& regimẽ flagitiosis sceleratisq; cõmittant: recte adimitur populo talis potestas dandi honores:& ad paucorum honorum redit arbitrium. ¶Secunda conclusio quam D.Thomas sanctissime constituit,quæq; legislatoribus perspectissima esse debet,est: Non ob quãcunq; causam melius quippiã afferentẽ mutanda est lex,sed tunc penitus quando vsq; adeò excellat,vt damna detrimentaq; compensẽt,quæ legis mutatio suaptè natura affert. Ratio conclusionis sic habet. Cùm leges humanæ pro cõmuni vtilitate & salute (vt dictum est)sint institutæ,eadem prorsus ratione mutandæ sunt:nẽpè quando mutatio in augmẽtum est cõmunis boni. Mutatio autem suopte ingenio per seipsam detrimẽtum affert:quia cùm consuetudo seruandæ legis fuerit quodã pacto in naturam versa: (nam consuetudo altera natura est) mutatio ipsa legis quædam est mutatio naturæ. Quo fit vt quæ contra consuetudinẽ fiunt, etiã dum leuia sunt,grauia existimẽtur. Atque eandẽ ob causam veneranda legis canicies amore retinet humanos animos,qua iõ extincta nouitas alterius nescio quid inuidię secum trahit. Dum igitur de legis mutatione agitur,hæc debent in statêra pendinẽ scilicet mutetur nisi tanta ab ea parte ꝓpendeat causa,quæ hæc valeat mala cõpensare. Quod quidẽ tunc prorsus cõtinget, quãdo vel maxima,euidentissimaq; vtilitas ex noua lege prouenerit:aut ingens necessitas cõsuetam legem ob manifestam eius iniquitatem antiquare cõpulerit:vnde.ff.de constit. princ.l.2.ait Vlpian. In rebꝰ nouis cõstituẽdis euidens esse vtilitas debet,vt recedat ab eo iure

Prima conclusio Suadetur cõclusio duplici via

Trinaratio

Aristo.

Secũda conclusio.

August.

Secũda conclusio.

D.Thomas.

Rõ cõclusionis

Regula proxima tũ in seculari tũ in ecclesiastica republica obseruanda est.

eo iure quod diu ęquum visum est. ¶Hæc ergò regula tũ in seculari republica, tũ maximè in Ecclesiastica, ac potissimũ in his q̃ ad sacra pertinẽt obseruãtissima esse debet. Ne scilicet rõ persoluendi officiũ qua clerus assuetus est, ꝓ quacũq; ratione demutetur: etiã si egregia videatur. Et multò minùs sacrorũ ratio,quę ad cultũ diuinũ attinẽt:quibus videlicet populus oculos habet immersos,& affectos animos. Haud enim id absq; detrimẽtò & scandalo fieri posset. Nihil aduersus nouitatẽ Breuiarij obmurmurandũ est,posq; sanctissimus Papa id permittit: tũ finis ille ob quẽ mutatio facta est, videlicet, vt statas soluẽtes horas memoriter Psalteriũ discant,nõ est ille quẽ sancti patres horis dicẽdis canonicis præfixere. Cantus enim Ecclesiastici non studij gratia,sed tantũ diuinę laudis institui sunt,vt melodia militãtis Ecclesiæ instar triũphantis institueretur. Vbi nõ cessatur clamari quotidie, Sanctus, Sanctus, &c. Atq; huic scopo admetiebant patres Antiphonas, Responsoriaq; & Psalmodiam. Imo(vt est in priscorũ historijs) angelos eas etiam de cœlo attulisse fertur.

Cantus Ecclesiastici non studij gratia sed tãtũ diuinæ laudis instituti sunt.

¶Prętereą quod sacerdotibus permittere, vt aliter officiũ domi pendãt,q̃ in Ecclesia, est illis manifestã porrigere occasionẽ,nè in Ecclesia cũ alijs cõcinant,sed velut muti stipẽdia sua faciant. Adde q̃ periculũ inde imminet vt eadem horarũ ratio in Ecclesiã publicitùs inducatur:qd grauiter populi aures offenderet. Hæc mihiin præsentiarũ in mentẽ venêre: quia ꝓ mei captu ingenioli ardẽter desidero, vt vnica esset ratio Breuiarij, in toto Christianismo. Nam varietas Ecclesiæ, qua tanq̃ regina circumamicta à dextris sedet,in varietate religionũ aliarumq; ceremoniarum Christianæ familiæ satis splendet. Quòd autem ad horas canonicas in lingua Latina tanta diuersitas obtinuerit, nullum forsan,si fas est dicere,decus est.¶Cæterùm non ab re huc dubitatio occurit,vtrùm legislator pro suo libito absq; vlla intercedente causa,leges valeat commutare. Et apparet à parte negatiua argumentum quod non aliter licẽt leges mutare,quàm condere: si autem non pro communi vtilitate condentur,non essẽt leges: ergò neq; si alia ratione mutentur,valida erit mutatio.¶In respõsione autẽ multa sunt mẽbra. Primùm si legislator penes quem summa est potestas legẽ sine causa tolleret, factum teneret: hoc est,nullã haberet deinde vim legis, nisi quatenùs vim retineret iuris,seu naturalis,seu diuini. Tametsi dum lex reipublicæ conduceret,graue crimen committeret. Videlicet,si Papa tolleret annuam confessionem,maneret ius tantùm diuinum cõfessionis:& si Cæsar abrogaret legem suspendendi fures, maneret duntaxat naturale ius vt punirentur saltẽ. Res est clara: quia lex nisi vim habeat coërciuam,non est lex:hanc autem vim habet à Principe,vel à republica. Quapropter sicuti etiã dum respublica legibus indigeret, tamẽ nisi eas poneret, nulla esset: ità si quã tolleret,non esset amplius lex. Secundũ mẽbrum est. Lex quam nouam conderet vel in quã alteram mutaret,si non esset pro cõmuni bono,vel esset intolerabilis,non haberet, vim legis. Enimuerò licet quã ipse abrogaret,re vera esset abrogata:non tamẽ tantum potest in legũlatione,vt quã ipse tulerit,statim sit firma,& validamih(vt dictum est)usta fuerit. ¶Hæc autẽ de omni potestate tã seculari q̃ ecclesiastica dicta sunt, quibus tñ de ecclesiastica tertium peculiare adhibemus membrum. Nempe q; neq; Papa, neq; Concilium in his legum positione,& mutatione, quæ familiæ Christianæ necessariæ sunt,vt potè q; Spiritu sancto reguntur,errare non poterũt. Nunquàm scilicet permittetur diuinitùs Papa,aut cunctas leges ieiuniorum tollere,aut legem confessionis in decẽnium prolatare: quia impendiò q̃ maximè huiusmodi leges reipublicę referunt. Neque rursus pręcipere permittetur, vt cùm primũ quisq; cõscius sibi fuerit mortalis culpæ ad aures sacerdotis cõfessurus aduolet:quia lex esset intolerabilis.

Probatio prætactæ assertionis.

Probatio. præfatæ assertionis.

Secunda assertio.

Ratio.

Tertia assertio de ipotestate ecclestastica.

Autoris cẽsura de Breuiarij pluralitate.

Dubitatio.

Arg. partis negæ.

Prima assertio qua partim satisfit dubitationi propositæ.

REspondere autem restat ad vtrãq; argumentorum seriem. Ad primũ ergò prioris ordinis respondetur q̃ lex naturalis, quæ participium quoddam æternę legis est immobilis perseuerat:quia deriuatur ab illa per diuinam rationem, illum instituentem quæ quidem diuina ratio etiam est immobilis. Lex autem humana deriuatur à naturali per rationem humanam trahentem genus ad speciẽ. Et quia ratio humana non omnia futura satis ꝓspicit,ex hac parte fit lex ipsa mutabilis. Accedit prætereà,quòd lex naturalis continet principia vniuersalia quæ abstrahunt à singularibus:leges autem humanę fundamẽtis nituntur particularibus,quæ in actionibus cõtingentibus, & caducis sita sunt. ¶Et per hoc respondetur ad secũdum quòd mensura debet esse immutabilis quatenùs

Ad primũ argu. eorũ quæ priori ordine iacta sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad tertium argum.

tenùs fert natura materiæ: mensura autē mutabiliū rerum solidiorem non suffert perpetuitatē. ¶ Ad tertium eodē fere modo respōdetur, ꝙ rectitudo in quantitatibus corporeis non dicitur respectiuè in ordine ad aliā, sed est in se absolutè recta, qa eius extrema non exeunt à medio, rectitudo autem humanæ legis non est absoluta, sed sumitur in ordine ad cōmune bonū, cui nō semper res eādem habēt proportionē. Quocirca illis mutatis mutatur rectitudo, & iustitia legis.

Ad postremū arg.

¶ Authoritas autem iuris. 12. dist. solùm admonet in fauorem secundæ conclusionis, ridiculū esse citra causam vrgentissimam patrum sanctiones infringere, secùs dum causa adest legitima. ¶ Nihilominùs & reliqua in contrarium argumenta temperanda sunt & eneruanda quatenùs cum secūda cōclusione pugnant. Ad primū ideò considerantissimè respondet S. Tho. aliud esse artiū ingenium, aliud verò legum. Artes enim ex sola ratione vigorem habent & efficaciā, & ideò quotiescunq; melius quippiam intellectui occurrerit, mutari debent: nam nullum est periculum quin mutentur in melius: eo ꝙ totum negotium in intellectu contineatur.

Ad argumēta posterioris ordinis
Ad primū.
S. Thomas.

Aristo.

Leges autē vim maximam obtinent ex consuetudine, vt Philosophus. 2. Politicor. ait. adeò vt diuturna consuetudo (vt. ff. de legibus Vlpian. ait) pro iure sit habenda. Ob idq; non tantùm perpendendum est in mutatione legis illud bonū quod noua affert: verū & detrimentū quod veteris cōsuetudo patitur. Reliqua verò duo cum Augustini sententia id tantùm comprobant quod leges mutare liceat: non id tamen quod quacunque de causa, etiam si aliquo pacto congruentius quippiam suadeat.

Facilis solutio cæterorū argumētorum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm consuetudo uim legis obtinere ualeat.

NOn est impertinens sermoni de mutatiōe legum articulum intexere de consuetudine, per quam & mutari solent. Quæritur ergo, vtrùm consuetudo vim queat obtinere legis. Existunt enim à parte negatiua argumēta. Primum: lex humana ab æterna per naturalem deriuatur: cōtra illas autē nulla prævalere potest consuetudo: ergò neq; vlla valet humanas mutare. ¶ Secùdò egregiè arguit D. Thom. Ex multiplicatis malis nullū conflari potest bonū: imò malū, quo multiplicatius, eo peius: qui autē primò contra legem agere incipit, male facit: ergò similibus aceruatis actibus nihil boni confici potest: lex autē, cū regula sit nostrarū actionū, egregiū bonū est: nulla ergò consuetudo migrare in legis naturā potest. ¶ Tertiò: leges condere munus est solius publicæ potestatis: cōsuetudo autem priuatis ciuiū actibus inuale scit nulla ergò consuetudo authoritatē legis abrogare potest. ¶ In contrariū autē est Augustin. in epistō. ad Casulanum: vbi ait: Mos populi Dei & instituta maiorū, ꝙ lege sunt tenenda: & sicut præuaricatores legum diuinarum, ita & contemptores cōsuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt.

Argum. 1. à parte negatiua

Argum. 2. D. Thom.

Argum. 3.

Augusti.

QVæstioni præsenti vnica, sed tū trimēbri cōclusione fit satis. Conclusio aūt est. Cōsuetudo trina virtute pollet: videlicet, vt & antiquā legē tū interpretetur, tum etiā immutet, ac subinde vim obtineat nouæ. Probatur. Ratio volūtasq; legislatoris promulgata nō solum interpres legis est, verùm & veteris abrogatio, & nouæ cōstitutio: eiusmodi autē rationis voluntatisq; promulgatio, non solùm verbo, verùm & facto fieri cōsueuit, nā quod quis opere foris præstat, intus mente probare censetur: quando autē princeps quos subditos cohibere potest, idemtidem longoq; temporis interuallo operari sinit, permissu illo rationē suam, & voluntatē aperit: ergò sicuti verbali promulgatiōe edictū ponit, sic & eiusmodi permissione ciuium consuetudinem pro lege ducit: quæ subinde, aut vetustę interpres sit, vel certe abolitio. ¶ Ad pleniorē autem rei intellectū nosse operę preciū erit quid nomini cōsuetudinis supponatur. Subobscurus enim apparet Isidō. lib. 5. Etymo. qui refertur in Decretis dist. 1. vbi ait: Mos est longa cōsuetudo de moribus tantùm tracta. Videtur quippe in definitione repetitionis vitiū cōmittere. Mos de morib⁹. Notato ergò voce, mos, trifariā vsurpari. Accipitur em̄ primo, ꝙ singulari humano actu, puta libero: actiones enim brutorū, nisi per metaphorā, mores, non dicūtur. Et ab hac acceptione dicitur philosophia moralis, id est, humanorū actuum. Secundò accipitur pro habitu ex frequentia similium actuum genito: quemadmodùm dicimus hominem benè, aut malè morigeratum. Et istæ acceptiones ad rem non faciunt. Tertiò ergo accipitur vt idem sit, quod cōsuetudo: & hoc modo nihil aliud est

Satisfit quæstioni uni ca cōclusione trimēbri

Probatio.

quid sentiat nomine cōsuetudinis Isidorus.

mos trifariam usurpatur.

Prima acceptio.

Secunda.

Tertia.

Isidorus.

Quid inter sit inter morē & cōsuetudinem.

est ą frequentia longi tēporis similiū actuū in aliqua republica: putà vel in regno, vel in vrbe, aut in collegio. Nihil ergò inepte dixit Isidō. Dicens enim morē esse consuetudinē de moribus tractā, priori loco accepit tertio modo: posteriori verò, primo. Consuetudo ergò rationi cōsona atq; à principe cōcessa, vim habet legis. Quin verò eo tantùm à lege differt, ꝙ lex scripto traditur: cōsuetudo verò, vsu. Sic enim ait Isidō. Lex est constitutio scripta: mos autē lōga cōsuetudo. Et subdit: Cōsuetudo autē est ius quoddā moribus institutū, quod pro lege accipitur vbi deficit lex. Et lege, diuturna. ff. de legib. consuetudo pro iure & lege in his quæ nō ex scripto decēdūt, obseruari solet. Atq; inferiùs Paulus Iurisconsul. imò magnæ authoritatis, inquit, hoc ius habetur, quod in tantùm probatum est, vt nō fuerit opùs scripto cōprehendere.

Doctrina memoriæ cōmendandæ.

¶ Hoc ergò memoriæ cōmendandū est, qđ cōsuetudo de se ipsa vim legis nō habet, sed quatenùs à principis cōsensu dimānat. Itaq; vt Aristot. Platonisve, aut alius Philosophi, quin verò omniū Iurisconsultorū saluberrimæ essent sentētię, nunq̄ vim legis haberent nisi consensu principis stabiliretur: sic neq; cōsuetudo eandē aliter obtineret virtutem. Exēpli gratia, nunq̄ Baldi opinio ꝙ pro triplici furto suspēderetur fur obtinere potuit vim legis, nisi princeps illam scripto sanciret vel per consuetudinē approbaret. Quapropter vbi lex exprimeret, nullā cōsuetudinē contra legē valituram, decretū hoc consuetudinē irritat, vt per illā lex nunq̄ abrogetur: quia tunc consuetudo nihil operatur, eò ꝙ nunq̄ indicium est talis volūtatis principis. Tametsi tam longa potest esse in contrariū, maximè in seculo aliorū principū, vt decretū etiā illud irritans euincat. Sed est præterea animaduertendū, ꝙ consuetudo non solùm obligat tanq̄ signū promulgationis legis nouæ: verùm aliqn̄ est signū, ac testimonium ꝙ olim talis extiterit lex licèt nō reperiatur scripta. ¶ Quàm verò longū tempus cōsuetudine spectandū sit, anteq̄ vim obtineat legis, non est iure certū. In aliquibus (vt aiunt) duo actus sufficiūt, in aliquib⁹ tres in aliquibus decem. Sed revera nulla esse potest cordatior regula, quàm quæ. c. cùm tanto. de consue. statuta est: vbi habetur ꝙ nunquàm consuetudo positiua iuri præiudiciū generare debet, nisi fuerit rōnabilis, & legitimè præscripta. Vbi in verbo, rationabilis, animaduertēdum est quod ad hoc vt robur

Regula.

nanciscatur legis, habere debet conditiones bonæ legis, suprà cōstitutas. Et secundò, in verbo præscripta, considerandū ꝙ tunc consuetudo vim adipiscitur legis quādo cōmuni hominum iudicio, & arbitratu peccatum esset facere contra illā. ¶ Quapropter admonere hic non præteribo quantū creetur periculi, dum in aliqua republica semel aut bis quippiam permittitur. Enimuerò ad id persuadendū quod nouum petitur, in causam adducitur, ꝙ vnus actus nihil nocere potest: posteà verò similitudine illius alter persuadetur, ac subinde consuetudo vires nanciscetur. Idem existit periculū inter viros potentes. Vt si semel vasalli vrbanitatis, ac beneuolentię gratia domino, ac patrono suo munuscula obtulerint, statim vrbanitas in consuetudinem rapitur, & gratia in ius debitū.

Sana admonitiō.

Quæstio.
Ratio.

¶ Sed nunquid quæcunq; inueterata cōsuetudo legem abrogat? Ratio enim id videtur persuadere. Nam dum Princeps dissimulat, suā existimatur interpretari voluntatē. Respōdetur nihilominùs minimè sic esse. Imò quandiu vsus contra legē non aliunde ę negligentia principis oritur, aut ex eo ꝙ potens nō est ad sumendā de malefactoribus vindictā nunq̄ contra legem præscribit: sed tunc penitus quādo & potens est abusum cohibere, & nō ex vecordia, sed oculata dissimulatione illū permittit. Neq; verò anteq̄ longæuus mos authoritatem nāciscatur: nā cùm lex prudentia & iudicio condi debeat iudicium autem tempus requirat, fit vt consuetudo breui tempore nō vsq; ad vigorem legis irroboresceat. Hac enim fortasse ratiōe inoleuit mos in Gallijs vescendi carnibus in Sabbathis inter Natale Domini & Purificationem Virginis: & in Hispanijs animalium intestinis. Quādo autem dicimus dissimulationem Prælati in causa esse vt consuetudo lex fiat, intelligitur de illo prælato qui est legislator: nam etii Prætor in vrbe, vel prælatus conuentus, aut prouinciæ dissimulent legum transgressiones, eiusmodi consuetudo nunquàm vires legis consequitur: quia non est signum voluntatis supremi Prælati, qui est legislator.

Gallorum mos.

¶ Vtrùm autē quicunq; vsus

Alia quæst.

in consuetudinem versus obligatoriam legem constituat, ambigere quisq; posset. Solet enim vsu venire, vt homines pietatis gratia incipiant, vel diem festum colere, vel ieiunium seruare: non quidem tanquam de præcepto, sed ex animi pietate, & (vt aiūt) ex deuotione: vt si modò in aliqua prouincia incipe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciperent feria quarta à carnibus abstinere, vtrùm propterea posteà præceptum esset? Respondetur perpendendum esse quomodo talis religio fuerit seruata, Si enim tantũ ex deuotione libera nunquàm illud vertitur in præceptũ: nisi posteà religio crebrescere incipiat tanquàm præceptũ. Suspicio enim me semper tenuit, morem soluendi statis horis officium Dominæ nostræ in initio non habuisse vim præcepti, neq; illam vim obtinuisse ante quadringentos hinc annos. Alioqui in ordine nostro non esset nobis iussum surgentes in dormitorio illud soluere. Veruntamẽ posteà adeò religio inualuit, vt vix iam sit qui audeat negare præceptum.

Solutio.

Ad primũ. argum.

AD primum igitur argumentum frontis quæstionis respõdetur longe esse aliam rationem legũ naturaliũ, ac diuinarum quàm sit humanarum. Illæ enim à voluntate diuina statutę sunt, cui nulla humana voluntas neq; cõsuetudo obsistere valet. Imò verò quanto consuetudo contra diuinam legem & naturalem fuerit inueteratior, tanto grauioris est causa peccati: tantum abest, vt consuetudo quippiam vigoris detrahat illis legibus. ¶ Ad secundum autẽ respondetur. Quod cùm, vt sæpe dictum est, leges humanæ in aliquibus casibus deficiant, potest cõsuetudo cõtra legẽ per actus licitos inchoari: qui quidem frequentati actus vim obtinebunt legis: eo q; per illos offenditur legem antiquam fuisse inutilẽ. Quandiu verò ratio legis durauerit nequibit ei vlla consuetudo superare: quia consuetudo tunc nõ erit rationabilis: sed lex potiùs erit semp victrix: nisi forsan consuetudo offenderit legem, licẽt nõ inutilẽ, tñ non cõformem naturæ patriæ: hoc enim etiã sufficiet ad ipsam abolendã. ¶ At verò S. Tho. videtur curtè respondisse. Docuit enim quẽadmodũ consuetudo possit per actus licitos inchoari, non tñ respondit, quid si inchoetur per illicitos. Caiet. respondet q; etiam dum per illicitos incipit potest temporis lapsu autoritatẽ obtinere. Arbitror autem operæpretium distinguere. Nã quãtum ad hunc effectũ, vt lex priscina antiquetur, consuetudo etiam illa quæ illicitum habuit ortũ, potest, licet non apud eosdẽ homines, tñ apud posteros vim obtinere. Cœperunt inquam (vt exẽpli gratia dixerim) antecessores nostri praue agere contra aliquam legem, nos autem in nostro seculo inuenimus cõsuetudine abrogatam: non tenemur scrutari de consuetudine illa, qualia habuerit initia, sed liberi sumus ab eadẽ lege. At verò quantũ ad alterũ effectum, qui est obligare, consuetudo non sortietur vim legis quandiu per actus illicitos increbuerit, ob rationem iam supradictam: quia lex debet esse æqua & iusta. ¶ Ad tertium respondetur q; multitudo priuatorum hominum introducentium consuetudinem, duplicis conditionis esse potest. Aut enim liberam constituunt rempublicam, quæ seipsam sine principe gubernat: & tunc mos populi erit constitutio legis. Si tamen sub rege, aut alio principe degat, tunc (vt dictum est) consuetudo non per se est lex, sed quatenùs interpretatio est voluntatis principis.

Ad secundũ argum.

D. Thomas.

Caietan.

Censura authoris.

Distinctio.

Ad tertium

ARTICVLVS. III.

Vtrùm rectores multitudinis in legibus dispensare possint.

POstquã in calce superioris quæstionis definitum est, non licere subditis, nisi in repentino periculo epieikeia vti: videre nunc restat vtrum saltem gubernatores multitudinis dispensare possint in lege illis casibus quibus iudicauerint expedire. Et arguitur à parte negatiua. Lex (vt suprà ex Isidoro mõstratum est) fertur pro bono communi: bonum autem commune non est pro priuato intermittẽdum: siquidem (vt Philosophus 1. Ethico. author est) bonum gentis diuinius est quàm bonum vnius hominis: ergò non licet cum aliquo dispensare, vt contra legẽ faciat. ¶ Secũdo, Deuter. 1. præfectis hoc ponitur documentum. Ità paruum audietis, vt magnum: neq; accipietes cuiusquam personam: quia Dei iudicium est, alicui autem id indulgere quod toti reipublicæ denegatur, acceptio est personarum: ergo id minimè licẽt. ¶ Tertio, in legem diuinam & naturalẽ nulla cadit dispensatio: lex autem humana debet illis esse conformis, vt potè quæ ab illis deriuatur: ergo neque in ipsa cadit. ¶ In contrarium ait Apostolus. 1. ad Corin. 9. Dispensatio mihi credita est.

Argum. 1. à parte negatiua

Aristo.

Argum. 2.

Argum. 3.

Paulus

AD quæstionis intelligẽtiam notandum cum sancto Tho. quod dispensatio proprie importat cõmensurationẽ alicuius communis ad singula: hac enim ratione paterfamilias dispẽsator dicitur, quod vnicuiq; pondere quodam, & mensura tum operas imperat, tum & necessaria ex communi penu distribuit. Pari ergo modo ille in republica

S. Thomas

blica dicitur dispensator, cui incumbit ordine, & ratiõe disponere qualiter cõmunis lex sit à singulis obseruanda. ¶ Duabus ergò cõclusionibus ad quæstionẽ respõdetur. Prior est. Ille cui regimẽ incũbit multitudinis potestatẽ habet dispensandi super lege humana in casibus certis, & cũ certis personis. Cõclusio ex illo principio sæpe anteà resumpto colligitur: lex enim humana, quia in cõmuni posita est cõprehendere non põt causas oẽs singulares: obidq; vsu venire potest, vt quę in cõmuni, ac plurimũ cõgruens est, in persona certa, & casu deficiat: quippe q eius obseruantia vel obstaculum sit meliori bono, vel alicuius mali occasio. Quamobrẽ cùm ille qui curam reipublicę gerit vniuscuiusq; saluti debeat cõsulere, efficax ratio precipit, vt facultatẽ tunc faciat tali personæ faciendi contra legẽ. ¶ Secũda cõclusio. Quando causa nõ occurrerit rationi consentanea atq; in bonũ cõmune relata, tunc Prælatum pro suo libito dispensare, peccatum est, aut infidelitatis, aut imprudẽtiæ. Infidelitatis in quã, dum bono cõmuni nõ ꝓspicit, sed suo aut alterius priuatæ personæ: imprudentiæ autẽ si zelũ quo affectꝰ est boni publici, prudẽtia nõ exornat, nec anteq; exploratam habeat perspectamq; causam cõtra legem dispenset. Quamobrẽ Christus redemptor noster, vt Lucæ. 12. scriptũ est, difficile arbitrabat vt ambę virtutes in dispensatore cõiungerentur. Aiebat enim. Quis putas est fidelis dispensator & prudens quẽ cõstituit dns super familiã suã? ¶ Quò hæc autem lucidiora fiant, nõnulla hic sunt cõsideranda. Insinuat se enim hic primũ omniũ fallacia quæ nonnullos deuincit. Nempe idẽ esse dispensatio nẽ quod est epieikeia: eo q; dispẽsator nihil eis aliud videtur efficere, q̃ legẽ in tali casu ex æquo & bono interpretari. At verò secùs res habet. Differũt enim significato quatuor hæc respectu legis: Irritare, abrogare, epieikeia interpretari, & dispensare. Irritare enim est legem aut votum impedire & cassare, nè robur obtineat obligandi. Vt si legẽ à ciuibus constitutã Rex non probaret: neq; confirmaret, sed cassaret. Quẽadmodũ & pater potest votũ filij irritare: super quo, si solidũ esset, dispensare nõ posset. Legẽ verò abrogare, est posteq vim habet, in totum tollere. Quãuis si vsq; ad præfinitũ dũtaxat tempus posita erat, tunc nõ tam propriè dicitur tolli, q̃ impleri. Quo vtiq; inter alios sensu ait Christus: Non veni legem soluere, sed adimplere. Interpretari aũt per epieikeiam est ipsam declarare, in tali casu locũ nõ habere. At verò dispensare est quępiam subditorũ à lege excipere: cõcessa illi licentia, & facultate sine qua legi esset obnoxius. Patet ergo discrimen q; epieikeia non est subditum per licẽtiã eximere casu quo teneretur: sed explicare quod in illo casu nõ tenebatur: dispensatio autem est licentiã cõcedere. Quare epieikeia nõ solùm Prælatis, verùm subditis (vt dictũ est) cõpetit: dispẽsatio vero tantùm Prælatis. ¶ Sed arguis cõtra: si Prælatus nõ potest sine causa dispensare: fit vt dispẽsatio nihil aliud sit q̃ declaratio causæ ob quam ratio legis in tali casu deficit. Negatur consequẽtia. Nã etsi ratio legis in hac persona deficiat, nõ ideò protinùs à vinculo legis eximitur. Aliud enim est q; obseruatio humanę legis rationi sit contraria, vbi epieikeia locum habet: aliud verò quòd ratio legis in hac persona deficiat, vbi nihilominùs necessaria est dispensatio. Exẽpla sunto. Si carnes die vetita non comedere causa mihi esset, vt fame perirẽ, possum epieikeia vsus comedere: tũ licet ego castigatione carnis non indigerẽ, ob quam ieiuniũ indictũ est, imò absti-nentia, & inedia aliquod mihi esset impedimentũ studij, nõ ideo liber à lege fio, sed est causa, vt mecũ Prælatus dispenset, non quidẽ interpretando q; tunc me lex non cõprehendit, sed etiam si me comprehendat: præbendo mihi gratia maioris commodi licentiam, vt non sit mihi culpa nõ ieiunare. Item dum vetaret lex ignobiles homines, & infames equos ascendere, si occurreret eorum cuipiam casus, vt nisi se equo eriperet, in manus hostium incideret, tunc epieikeia eum docet lege se illo casu non obligari. At verò etsi contingeret quempiam illius classis hominem vtilem esse bello, non subinde equo liceret vti, sed tamẽ ratio dispẽsationis emergeret. Et pari modo loquendum est de voto. ¶ Ex quo fit q; dispensare non solùm est mutare vnam obligationem in aliam, sed potest etiam fieri per remissionem, ac relaxationem, saltem in parte. Alioqui nõ esset dispensatio, sed mera cõmutatio. Vouisti difficilem peregrinationem Hierosolymitanã: occurrit autẽ causa publica Ecclesię in cuius subsidium eleemosynis opũs est: potest illud votum Papa in aliquam pecuniam commutare, etiam minorem quàm essent itineris expensæ. ¶ At verò sciscitaris fortè vtrũ penes solum Principem & Legislatorem situm

Quid legis interpretatio.

Quid dispẽsatio.

Obiectio

Solutio.

Corollariũ.

Quæstio.

Quorundã fallacia confundẽtium epieikeiam cum dispensatione.

Quid irritatio.

Quid abrogatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum sit dispensandi munus. Est enim hoc ar-
Argument. gumentū à parte affirmatiua, q̄ dispensatio legis, est quædā particularis eius abrogatio: abrogare autem legē eiusdē est functio cuius est condere. Respōdetur nihilominùs eiusmodi potestatem in leges, licet plenaria ad solùm ligislatorē pertineat, nihilominùs: vt præfata ratio persuadet, in casibus nōnullis penes inferiores quoq; gubernatores sitā esse. Primū potestate à superiore delegata: quam vel iura inferioribus cōcedūt, vel consuetudo interpretatur. Vt dispēsare in voto simplici, tribus exceptis. Mox facultate ordinaria, tam in suis proprijs legibus q̄ etiam in legibus superioris. Potest inquam, Episcopus in legibus Papę dispensare, vel iuris concessione, vel consuetudine. Præterea in triplici rerum ordine. Nempè si vel materia leuis est, vel frequens casus, vel lex proprium bonū suæ ciuitatis, vel diœcesis respicit. Sen
Caietanus tentia est Caiet. 1.2.q.97.art.4. quam suo sa
le conditā credo esse verā. Nā & hac de causa D. Tho. non interrogauit stricte, an princeps, & legislator, sed latiùs, an rectores mul
D. Thom. titudinis, possint in legibus humanis dispensare. Rectores enim non solū principes sunt verùm & qui ad gubernaculū cuiusq; multitudinis sedent. Leuia autē cēsentur illa, quę non præcepto propriè dicto obligante ad mortale, sed statuto posita sunt. Qua ratione Prælati nostri etiam Priores cōuentuales dispensare possunt in esu carniū, in induendis lineis, & in id genus cæteris. Frequentia deinde casuū causa est, vt possit Episcopus dispēsare: vt in ieiunijs: licèt sit lex superioris: quoniā grauissimum esset onus quoties quis dispēsatione ieiunij egeret, adire Papā.
Tēperatio superioris assertionis. Hoc autem sic tēperarem, q̄ possit Episcopus in diem, aut in breue tempus cū assistēte causa, super eiusmodi legibus dispensare: tū pro vita tota, nescio. Et eadem ratione si alter cōiugū per incestū cum alterius consanguinea, inhabilis ad exigēdum cōiugale debitū fiat. Atq; tūc præsertim dū vel ob personæ pauperiem, vel alia de causa nō pateret, ad Vrbem accessus. Secùs si impedimentū antecederet matrimonii, quod subinde contrahendū impediret: in quo solus Papa dispēsare potest. Præterea si peculiaris lex vrbis extat nè vel vinū, vel frumētū extrinsecus aduehatur, vt proprij vrbis fructus dispendantur. Posset credo Prætor dispensare: secùs tamen Episcopus in matrimonijs, & ordinibus ad bonum publicum pertinen

Cause dispē sationis legi tinæ.

tibus. ¶ Causas verò quibus dispensator adduci ad dispensandum debet, explicant sancta Decret. 1.quæst.7.per totū: scilicet tempus, vtilitas, persona, qualitas. In summa quò cunctas complectaris, dispensatio fieri non debet, nisi in commune bonum cedat, pro quo lex omnis constituitur. Nam quantum periculi reipublicæ inde conflet ur, vnde legum dispensatio, alijs priuatis respectibus, & silendis causis fieri cœperit, locus in quo Ecclesia Dei iacet apertissimo documē to est. Nam si leges nihil aliud emolumenti in rempublicam conferant, quàm quòd sint principi fructuosæ, pernices sunt potiùs & labefactatio boni publici. Fit em̄ inde, vt soli pauperes legibus cōerceantur: sed qui illis indigent, subijciantur nulli. Absit ergò (q̄ anteà diximus) leges in hoc condi, vt sint ligislatori peculium. Sed cùm primùm ratio ob quā latæ sunt, cessauerit, abrogandę sunt nè à ciuibus sit pretio dispensatio redimenda. ¶ At si perconteris vtrū causa sit dispensandi satis idonea, q̄ qui votum fecit nequit illud sine graui difficultate, & molestia implere: hæc enim est quæ frequentiùs obtendi cōsueuit. Respondetur q̄ si difficultas, in re ipsa sit: quia scilicet quis incōsulta prudē-

Dubitatio.

Dissolutio.

tia, nec re satis perpensa, longū ieiunium in pane & aqua vouit, aut pedestrē peregrinationem, suis cruribus imparem, temeritas illa causa est dispensandi. At verò dum difficultas non ex rei natura, sed ex prauo habitu vouētis, ꝓficiscitur, cū difficultas ipsa abstinēdi ab inīqua consuetudine causa fuerit vouendi, nō est eadē in causam dispensationis reuocanda. Si verò postquàm votum (vt exempli causa dicamus) aut Hierosolymitanæ peregrinationis aut etiam religionis emisisti, perpetuus tibi accidit morbus, aut debilitas, quæ tibi impedimento sit iuris, absolutus à voto es. At verò de voti dispensatione peculiaris nobis institutus est octauus liber. ¶ Postremum ergò dubium restat, vtrùm ille cùm quo sine causa dispensatur, tutus in conscientia maneat. Respondent Iurisconsulti, vt ex Innocentio colligitur in cap. Cùm ad monasterium. de statut. mona. Et ex Panorm. in cap. non est voti. de voto. quod si Pōtifice Summo inferior sine causa dispensat, dispensatio non tenet: quia sub hoc limite illis concessa est dispensandi facultas. Si verò Papa dispenset, tunc distinguendum est: nam in his quæ de iure diuino pendēt, quale est votum & iuramentum si absq;

Postremum dubium.

Solutio Iurisconsultorum.

si absq; causa dispenset, dispensatio non tenet. Secus in his quæ sunt meri iuris positiui, quæ à suo ꝓprius arbitrio pēdent. Et quidem prior distinctio forsan nō tanta veritate pollet: nam in leges quæ à sua mere pendent ordinaria potestate, non est cur Episcopus nō fungatur facultate qua Papa in suas.
Refellitur præfati authores. Posterior vero distinctio impendio quàm maxime probabilis est. Et ideo in his quæ
Probatur posterior distinctio iurisconsultorum. pendent de iure diuino non solùm dispensans peccat, verùm & formidanda dispensatio est, veluti cassā & nullius apud Deum valoris. Quapropter dum in pluralitate beneficiorū dispensatur, & dum infans, aut puer curam permittitur gerere animarum, & laicus monachis in Abbatem præficitur, & solenniter professus (vti Panor. infert) ad laxiorem ordinem, illum præsertim qui tantum habet ordinis nomen, reuocatur: verendum est ratum non esse & validum apud Deum. Quocirca tam qui eiusmodi dispensationes alijs procurant: quàm ipsi qui petunt graui ter delinquunt. Imo etiam si dispensatio sine causa teneret, non solùm dispensare, verùm & petere, & procurare peccatum est graue. In his autem quæ meri sunt positiui iuris dispensatio sine causa à peccato non excusatur, veruntamen dispensatio tenet. Tametsi
Caietanus Caietan. loco citato & in sua Summa, verbo dispensatio, neque in his pacatas censet eorum conscientias: cum quibus sine causa dispensatur. Et ratio eius est, quod licet tollatur ius positiuum, supereſt nihilominus legis naturalis vis, quę est ne quis absque causa reipublicæ se oneribus subducat. Hoc autem nondum equidem mecū constituī quā
Nō satis certa Caietani sententia. tum valeat. Enimuero si exoneratio mea oneratio esset aliorum, vt cùm quis priuilegiū procurat quo se tributis soluendis absq; causā subtrahat, vnde aliorum vergit aggrauatio, peccatum esset mortale. In ieiunijs autem nō est tam planum: nisi vbi exemplus scandalum daret. Illo autem cessante forsan culpa non esset peior quàm venialis.

AD primum igitur argumentum iam respensum est q̄ nihil dispēsatio cum priuata persona legi obstat: etiā si pro bono communi sit lata: quia talis dispensatio fieri non debet, vt bono communi noceat, imo vt in eius augmentum cedat. ¶ Ad secundum verò respondetur quòd nulla est acceptio personarum, licet non semper æqualia personis inæqualibus impertentur. Imò verò nihil iniquius æqualitate, vbi personæ nō sunt æquales. ¶ Ad tertium iam suprà respōsum est de legum mutatione. Lex enim naturalis quantū ad præcepta cōmunia, & generalia nullam potest habere fallētiam: & ideò indispensabilia sunt: in conclusiones autem naturales epieikeia vim habet: cuius vtiq; virtute qui in depositō arma custodit furibundo domino non confert. Dispensare autem in eisdem soli Deo competit qui antiquitùs dispēsauit, vt plures vnus matrimonio sibi coniungeret. In legibus autem diuinis positiuis quæ non sunt de iure naturæ ipse quoque dispensare potest, vel cui ipse specialiter commiserit. Specialiter inquam, quia Papa, licet sit Christi vicarius potestate ordinaria non potest super iure diuino dispēsare. Apostoli verò speciali ipsius commissione dispensarunt in forma baptismi, vt fieret in nomine eius. Et Actum. 5. tolerarunt, vt Christiani abstinerent à suffocato & sanguine: cùm ritus illos iure diuino Christus abrogasset, qui salus est & redemptio nostra, benedictus in sęcula.

Ad. 1. arg.

Ad secūdū. argum.

Ad. 3. arg.

FINIS LIBRI PRIMI.
De Iustitia & Iure.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER SECVNDVS,
De Iustitia & Iure.

PROOEMIVM.

ARgumentū hoc quod de legibus instituimus, nō modò ꝙ non potest non esse ꝓlixum, verùm ꝙ hac ratione erit distinctiº, in duos libros distribuēdum duximus. Igitur cùm in primo de lege naturali, & humana, ab æterna deriuatis, per quas homo ad finem naturalem ordinatur satis disputatum pro captu nostro à nobis fuerit, sequitur, vt in hoc secundo de lege diuina disseramus, per quam ad supernā fœlicitatem promouemur. Nam q̄is materiam hāc, potissimū legis veteris Diuus Tho. peregregiè, vt pleraque solet omnia, locupletauerit, non tamē erit omninò superuacanea, si Deus dederit, opera nostra.

Materia secūdi libri.

QVAESTIO PRIMA
De lege veteri.

S. Thom. 1. 2. quæst. 98.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm præter naturalem legem, & humanam quæ ab æterna deriuantur, fuerit diuina hominibus necessaria.

S. Thom. PRIMO ergo quæritur in genere vtrū necessaria fuerit hominibº lex aliqua diuina supernaturalis. Hanc em̄ quæstionē. D. Tho. q. 91. disputauit, nostamē in hunc locū, vbi de lege diuina initiū dicendi facimº, reposuimus. Arguitur ergo à parte negatiua. Lex naturalis est quædam, vt dictum est, æternæ participatio: lex autem æterna est diuina: ergò præter naturalem nō opùs erat alia diuina. ¶ Secundò, Deus, vt Eccle. 15. legitur, Dimisit hominem in manu consilij sui, quod est rationis actus, ergo nō opùs habuit lege quæ rōne sua esset superior, sed satis humanis gubernari poterat, quæ per rationem constituuntur. Eo præsertim quòd humana natura, cùm sit irrationabilibus præstantior, sufficientior sibi est q̄ brutis sua: irrationales autē creaturę præter naturalem sibi inditam nō indigent altiori lege: ergo neq; homines. ¶ Tertio arguitur. Esto diuina lex opùs nobis fuerit abudabat tamen vna: tum ꝙ regnum cœlorū vnū est, ac regis vnius, sc̄ūdū illud Psal. Rex omnis terræ Deus: & intentio legis vna: vult enim per eā Deus (vt ait. 1. ad Timoth. 2. Apostolus) oēs homines saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire. Atque ob id maximè ꝙ lex naturalis ab æterna descendens, vna est: ac perinde diuina, quo propinquior est æternę deberet esse magis vna. ¶ In cōtrariū est postulatio illa Dauidica: Legē pone mihi Domine viam iustificationum tuarum. Vbi indignitatem humanam designauit, quæ cùm naturali lege sibi non sufficiat altiorem exoptat. Sed & quòd fuerit bipertita ait Hebræ. 7. Paul. Translato sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat.

Cōfirmatio

Argum. 3.

Paulus

Psal. 118.

Paulus.

Partitio diuinæ legis.

Prima conclusio.

D. Thom.

Prima ratio

DIntelligentiam quæstionis ex superioribus recolendū est, quēadmodū diuina lex, duplex dignoscatur, videlicet æterna, & positiua. Aeterna enim est sua ipsius essentia: quæ fons est abyssusq̄; luminū, vnde omnis scientia, lexq̄; promānat: diuina verò positiua, est illius participatio, nobis porrò data, inq̄; nostris cordibus, vti ait ad Corinth. Paul. scripta. Et de hac instituitur præsens quæstio. ¶ Ad quā duabus respōdetur conclusionibus. Prior est. Præter naturalē legem & humanā necessariū fuit, vt altior alia nobis poneretur (vt ait Dauid) quæ ideò dicitur positiua: & significantius diceretur posita. Hanc conclusionē quatuor rationibus fundauit. S. Tho. quas ex illo Dauidico oraculo luculēter elicuit in Psal. 18. Lex Domini immaculata: cōuertens animas: Testimoniū Domini fidele: sapientiā præstans paruulis. Prima enim ratio sumitur ab hominis fine. Enimuerò si nra natura altius non fuisset sublimata q̄ ad finē naturalē, qui eius nō exuperat vires, neq; sublimiori alia indigeret speculatiua cognitōe, neq; lege: attamē cum eo quòd nos Deus ad suam imaginem creauit, atq; adeò capaces suijpsius per eius visionem fecit: quem scopū nostris viribus contin-

contingere nequimus, necessaria nobis fuit, primū in intellectu speculatiuo fidei cognitio, quæ scopū nobis illū, sperandaq̄; bona (vt ait Paul.) ostenderet, quò nostra est dirigenda vita: sicuti sagittario necesse est signū intueri, quod ferire parat: mox & in intellectu practico lex quoq; naturali excelsior, q̄ nobis esset officiorum regula quibus eandē fœlicitatē adipiscēremur. Ac perinde in voluntate specialius singulariusque auxiliū q̄ quo rerum natura gubernatur, per quod affectus nostros illuc valeremus referre ac ꝓmouere. Atq; hanc intentionē tetigit Psal. membro illo postremo, Sapientiā præstans paruulis. Homo siquidē in sua existimatus natura, pusillus est, atq; imbecillior q̄ vt possit metam illā pertingere, nisi superne suffecta nobis esset supranaturalis sapientia. ¶ Secunda conclusionis ratio sumitur ex necessitate informandi humana iudicia. Enimuerò cùm actiones nostræ circa singularia contingentia versentur, quæ lubrica fallentiaq̄; sunt, ac subinde diuersis ingenijs varia iudicia ꝓgignunt, inde nascitur legū humanarū diuersitas apud diuersas nationes, vt aliud fuerit Athenienſium ius, aliud Romanorū, atq; aliud Hispanorū fit, & Gallorū aliud. Igitur necesse fuit vt diuinitùs nobis illucesceret lex, quæ fidissima esset certissimaque norma ad quā omnes humanę exigerentur & collimarentur. Et per quā scire homo certò posset quid sibi cōgruēs esset, quid verò nocens. Talis em̄ est decalogus, in tabulis à Deo insculptus, ac Euangelīū in nostris impressum mētibus. Atq; hac de causa Dauid appellauit legem testimoniū fidele. Etenim humana lex, nulla existit vsq; adeò certa & stabilis. ¶ Tertiò, eadē lex fuit nobis necessaria ꝓpter absolutam nostrā iustitiā. Hæc enim nō tam in externis officijs posita est, q̄ intus in animo. Nā ex corde, vti ait Christus exeūt cogitationes prauæ, atq; inde opera, puta adulteria, homicidia, &c. homines autem, quia alienorum cordium latebras nequeunt inspectas habere, nō valent suis legibus internos actus repurgare. Necesse ergo fuit lex Dei, quæ nō solùm manū, verùm & animū prohiberet, vt potè quæ non furtum tantùm atquè adulterium, verùm & istorū concupiscentiam compesceret. Et hoc significatur illo secundo membro Dauidicæ sententiæ, conuertens animas: nimirum ꝙ diuina lex, non modò operum prauitatem cohibet: verùm, & penetralia cordium purgat. ¶ Quarta demum causa diuinæ legis fuit, ꝙ, vbi author est. 1. libro de liber. arbit. Augustī. leges humanæ nequeunt vitia cuncta, quanuis extera, cohibere: imò neq; debent. Nā si cuncta supplicijs coërcere satagerēt, tum multa impedirēt bona, tum & ciues in peiora truderent flagitia. Videlicet si omnia mēdacia acri supplicio vindicarent, non esset qui loqui auderet: & si meretrices abigerent, ansam porrigerent ad peiora. Necessaria ergo fuit lex quæ ante Dei tribunal vniuersa vetaret: quippe quem vniuersa pu nire, nullum est periculum: sed equissima iustitia. Atqui hoc sonat primū eiusdē Psalmi verbum: Lex Domini immaculata: id est, neq; minimas turpitudinis sordes admittēs, sed cunctas detergens. ¶ Posterior conclusio: Hanc diuinā legē in duas esse diuisam, quæ nō prorsus duæ essent species: sed veluti imperfectum, ac perfectum eiusdē speciei distarent, conuenientissimū fuit: ac diuina sapientia dignissimum. Ratio autem conclusionis, licet sanct. Thom. eam missam fecerit, tamen & ex legis celsitudine, & ex hebetudine naturę nostrę planè colligitur. Enim uerò cùm lex diuina, tam lōgè pusillitatem ingenij nostri exuperet, genusque nostrum veluti per omnes ætates adoleuerit, non debuerunt tam alta mysteria humano generi pueritiam agenti concredi: nam illa tunc non caperet. Sed operæpretium fuit Prophetarum oraculis, futurorumq̄; figuris, ac demum ceremoniarum significationibus, quasi sub pædagogo imbui, donec illis assuetum ad iustam perueniret ætatem quæ Deū factum hominem tam longa expectatione optatum agnosceret, ac de Trinitatis arcanis prædicantem idoneè audiret, ac demum tanquàm olim sibi promissum, susciperet. Expediens ergo fuit, vt vmbratilis illa lex veritatem nouæ antecederet. Atq; hæc est Apostoli doctrina ad Galat. 3. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo. At vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo: omnes enim filij Dei estis per fidem. Et cap. 4. Cùm essemus paruuli sub elemētis huius mundi eramus seruientes: at vbi venit plenitudo temporis misit Deus filium suū, &c. Hic autem ab imperfecto progressus ad perfectum ex triplici capite perpenditur. Nempè ex fine, quò lex ducit: ex iustitiæ ordine, quem constituit: & ex modo quo subditos cogit. Ex fine inquam, quòd illa bonum sensibile, ac terrenum pro bravio proponebat.

Secunda rō.

Tertia rō.

Matth. 15.

Quarta ratio.

Augustī.

Vltima conclusio.

Ratio cōcl.

Paulus.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed de hoc discrimine luculentiùs quæstione proxima, arti. 3. ¶ Secunda distantia qua lex illa veluti puerorum ac seruorum pædagogia, à nostra, Euangelio fructium, elongabatur, est q illa non sicut nostra internã cor diũ iustitiã explicabat. Non q malas cupiditates nõ restrenasset erat: eñin Decalogo: Nõ concupisces rem proximi tui, non vxorem &c. Verùm q Euangelium cogitationũ pranitatẽ explicatiùs retundit: Qui viderit mulierem ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est. Et qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Ob idq; ait: Nisi abundauerit iustitia vestra plusq scribarum & Pharisæorũ: non intrabitis in regnum cœlorum. ¶ Tertium interuallum est in modo cogendi. Illa enim pœnarũ potissimè metu, veluti pueros, ac seruos vrgebat: nostra verò amore quo pectora nostra Christus infundit, nos allicit. At verò & de hoc pariter articulo citato. q. seq. commodior dabitur dicendi locus.

Ad primũ. argum. AD primum ergo argumentum iam respõsum est quomodò hæc positiua Dei lex differat ab æterna, & qua ratione sit præter naturalẽ nobis necessaria. Nempè q naturalis, quæ naturæ nostræ capacitatem non excedit, ordinet nos in finem naturalem, sed diuina per quam æterna altiori modo nobis participatur, euehit nos ad supernaturalem. ¶ Et pariter respondetur ad secundum quòd licèt consilium, opus sit rationis necesse tamen est supernaturali lege informari. Atq; in hoc præclariùs nobiscũ & excellentiùs factum est quàm cum irrationabilibus animantibus. Nam illa ad naturalem duntaxat finem, qui humilis est, ordinem habẽt: quẽ etsi suis viribus adipiscantur, nihil egregium est. Nos verò ad supernaturalem fœlicitatem creati sumus: quod quidem ineffabile beneficium præ cunctis corporeis creaturis Deo debemus. Quũ ideò per se natura nostra pertingere nequit. Sed tamen cùm Aristotele authore, id quod per amicos possumus per nos ipsos quodammodò possimus, hoc quoq; hominis excellentia patefcit, quòd sic est Deus paratissimus nobis suppetias ferre, vt nunquam nisi ob nostram culpam nobis desit. ¶ Tertium autem argumentum id præcisè probat quod incongruens fuisset duas ab vno dimanare Deo leges, sic prsus distinctas, vt sunt leges diuersarum gentium. Fuit nihilominùs expediens ac decorum vt vnus Deus ad eundẽ finem alia præcepta poneret imperfectis hominibus, quibus pueritiã quasi sub pædagogo conueniebat degere: alia verò ad ætatẽ iustã prouectis. Eò potissimũ q salus nra, quę finis est legis, per Christũ nobis erat obuẽtura, cui perinde competebat perfectã legẽ ponere. At nihilominùs oportebat, & per alterã mundũ ad eius susceptionem (vt dictũ est) prẽparari. Lex autẽ naturalis, quia vniuersalia continet præcepta, eadẽq; adeò cunctis mortalibus cuiuscunq; sint conditionis communia, nequit nisi vna esse.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex uetus fuerit bona.

QVoniam eousque solet humana natura labefactari, vt non defuerit Manichęorũ caterua quę contra veterem legẽ ceu malã, à maloq; Deo conditã oblatrasset, quæritur an fuerit bona. Et arguitur à parte negatiua. *Prima ratio ad partẽ negatiuam.* Multa scripta sunt in veteri lege, nouæ repugnãtia: vt primum ipsum verbũ. In principio creauit Deus cœlũ & terrã. Cuius contrarium asseritur Ioan. 1. Mũdus per ipsum, scilicet verbum, factus est, & sine ipso factũ est nihil. Mox & illic legitur requieuisse die septima Deũ ab omni opere quod patrauerat: & tamẽ Ioan. 5. ait Christus, Pater meus vsq; modò operatur, & ego operor. ¶ Secundò. Deus ipse fatetur Ezech. 20. dicens: Dedi eis præcepta nõ bona, & iudicia in quibus non viuent: lex autẽ de præceptorũ qualitate existimatur: ergo lex illa non fuit bona. *Secũda rõ.* ¶ Tertiò, Ad bonitatẽ legis duo sunt potissimũ requisita, vt suprà nos Isidò. docuit. Primùm vt cõmuni animarum saluti consulat: moxvt sit obseruatu nõ difficilis, humanęq; consuetudini accommoda: neutrũ autẽ istorum erat in illa lege. Ait enim quantum ad primum Pau. ad Roma. 5. Lex subintrauit, vt abundaret delictum. & cap. 7. Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem viuebam sine lege aliquando: sed cùm venisset mandatũ peccatũ reuixit: ego autem mortuus sum. Et de secunda qualitate ait Petrus Actuum. 15. Quid tentatis ponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neq; nos neq; patres nostri portare potuim⁹? Lex ergo illa non erat bona. ¶ Quartò, Si lex illa bona fuisset, eo maximè quòd Dei sanctio fuit: Deus autem non apparet fuisse eius cõditor, Primùm, quia vt habetur Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera: lex autem nihil ad perfe- *Tertia rõ. Paulus. Petrus. Quarta rõ.*

Paulus. perfectum adduxit, vt ad Hebræ. 7. author est Pau. Mox q deberet esse perpetua: Lex autem illa cessauit, vt ibidẽ Pau. docet, propter eius infirmitatẽ. Imò quia (vt dictũ est) occasio erat peccati: ergo non fuit à Deo lata, atq; adeò neq; inde eius potest probitas colligi. *Quinta cõclusiò.* ¶ Quinto, Si Deo latore bona esset, condecens fuisset, vt per Angelos, qui (vt est in Psal.) sunt Dei ministri fuisset lata: at verò non per Angelos, sed ore Dei prolata fuit. Legitur enim Exod. 20. Loquutus est Dñs sermones hos. Et statim, Ego sum Dñs Deus tuus. Quòd si vllius ministerio vsus est, ille fuit Moyses: secũdùm illud Ioan. 1. Lex per Moysen data est. Et illud Exod. 33. Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciẽ: nil ergo restat vnde ꝓbitas illius legis elici possit. *Paulus* ¶ In cõtrariũ autem est Paulinũ oraculum ad Rom. 7. Itaque lex quidem sancta est (loquebatur autem de veteri) & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.

Prima conclusio. AD quæstionem tribus cõclusionibus respõdetur. Prima: Lex vetus (vt ait Pau.) fuit sancta, & iusta, & bona, atq; omnibus suis causis congruẽtissima. Tametsi nõ vndequaq; absoluta & perfecta. Conclusio hęc per omne causarum genus asseritur & confirmatur. Primùm, ex ratione vtriusque obiecti, scilicet tam materiæ de qua præcipiebat, quàm formæ & figuræ præcipiendi. Fuit enim tum morum compositrix, tum & futurorum vmbra, & vtriuq; bona. Enimuerò cùm duplex sit in nobis ratio, sicuti veritas speculatri cum scientiarum inde perenditur quòd sit rationi speculatiuæ consona: ità, & legis bonitas eò quòd sit cõcors rationi practicæ, lex autem vetus qua parte erat morũ regula, egregiè propellebat tum operum prauitatem, tum & cupidines cũ ratione colluctantes. Decalogus enim ille quem Deus Moysi in tabulis exarauit, cõpẽdium fuit substantiaq;, & flos totius naturalis legis: quippe qui (vt quæstione. 3. latiùs patebit) hominem, & ad Deũ referebat, & cum hominibus conglutinabat: neq; solam manum, verùm & cor etiam illo mãdato compescebat: Non cõcupisces rem proximi tui, non vxorẽ, &c. Vnde Pau. ad Rom. 7. Consentio, inquit, legi quoniam bona est. Et rursum, Condelector legi Dei secũdùm interiorem hominem. Quo sanè verbo ostendit legis virtutem eã fuisse, vt sensualibus cupiditatibus obsisteret, quæ exteriorem, hoc est, sensualem hominẽ deuexãt. At verò quoniam legis sanctitas per ordinẽ ad finẽ expẽditur: finis autem diuinæ legis non est sicuti humanę, tẽporalis tranquillitas, & quies reipublicæ, sed sempiterna fœlicitas, quæ in eius conspectu posita est: illa censetur perfecta lex quæ vsq; ad illũ perducit finem: illa autem, bona quidẽ, non tñ simpliciter absoluta, quæ licet illuc dirigendo ducat, non tñ perducit: hoc autẽ discrimine vetus illa à nostra differebat. Enimuerò cùm finis ille vires excedat naturæ, nullius legis opera nisi gratia supernè iuuante sufficiunt illuc quenquã perferre: secundùm illud ad Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Et quoniã gratia per Christi redẽptionem, qui fuit Euangelicus legislator collata fuit vniuerso mundo, lex vetus q per se gratiã hãc non cõtinebat, eatenus bona erat nimirum præcipiens virtutum officia, vt tamẽ non esset perfecta, sicut nostra: quæ per eandẽ legiferi nostri gratiã ad suũ finem nos perducit: vnde Pau. ad Titum. 3. Cùm benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus, sed secundùm suam misericordiã saluos nos fecit per lauãchrũ generationis & renouationis Spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè. Et Ioan. 1. Lex per Moysen data est: gratia & veritas per Christũ facta est. Et eòdẽ attinet quod ait ad Hebræ. 7. Nihil ad perfectũ adduxit lex. ¶ Hanc differentiã iam diximus repetendam nobis q. 7. Tantisper tñ, nè pendulus Lector hæreat, rẽ aperiamus. Est enim intellectu nõ facilis. In contrariũ quippè est argumẽtũ hoc. In circũcisione antiquæ legis cõferebatur gratia virtute fidei Christi illic ꝓtestatæ, qua gratia remittebatur originale, sicuti in nostra per baptismũ virtute eiusdẽ Christi. Rursus qui opera legis per eandẽ gratiã tunc implebant, condignè merebantur æternã vitam, sicuti nos. Et sicuti illi extra gratiã implentes legẽ solùm præstabant opera moraliter bona, nõ tamen quæ essent beatitudinis meritaria, & nobis accidit. Quid ergo discriminis restat inter illã & nostrã? Respõdetur nõ hoc esse, sed aliud nempè quod causa illius gratiæ qua illi in amicitiam Dei recipiebantur, nõ fuit exhibita, nisi per Christum latorem legis nostræ, nã causa illa, vna eius fuit passio, secũdũ illud Paul. ad Colof. 1. Nunc per mortem & sanguinem suum reconciliauit vos cum essetis aliquando alienati, & inimici eius. Itaq; vt de contrito inter Theologos fertur, quod licèt ante cõfessionẽ à suis

Probatio

Paulus.

Discrimen inter ueterẽ & nouã legem.

Paulus.

Obiectio aduersus tradita in diũ discrimen.

Solutio.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit per gratiã Christi absolutus delictis, nihi lominus quia virtute propositæ cõfessionis, quæ sacramẽtũ est passionis eius, cõtritio il la operatur, fit vt quãdo ad pedes cõfessarij accedit, tunc vere absoluitur: sic de iustorũ vniuersitate Christi passionẽ præcedẽtiũ, cẽ sendũ est. Videlicet q̃ erant veluti in depo sito quoadusq; Christus veniret, qui pretiũ redẽptionis soluens, cuncta expiaret piacu la. Et ideò occlusæ illis erant cœlorũ valuæ: quasi non essent digni qui admitterentur in possessionẽ filiorũ Dei. Atq; hoc est quod ait Pau. ad Rom. 3. Deus ꝓposuit Christum propitiatorẽ in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionẽ præce dentiũ delictorũ in sustẽtatione Dei ad ostẽ sionem iustitię eius in hoc tẽpore. Ecce quo modò fons totius gratiæ fuit Christi passio etiam respectu præcedentiũ. Est ergo diffe rentia q̃ illi nõ per legis opera salui fiebant, sed per fidẽ Iesu Christi futuri, cuius passio ne nitebantur iustorũ merita. Nos verò per fidẽ eiusdẽ Christi præsentis in nostra lege: nẽpe qui gratiã nobis eo temporis articulo meruit qua idoneè digneq; impleremus le gẽ: quo articulo lex nos eius obligare cœ pit. Et hæc est perfectio qua lex nostra vete ri præstat quantũ ad moralia præcepta.

¶ Mox bonitas eiusdẽ legis ratione causæ fi nalis ostenditur. Fuit enim cõdita vt viam in terris vẽturo Messię præpararet, & cõmuni ret. Hæc autẽ præparatio in duobus cõsiste bat. Primũ vt esset futurorũ præconium & præsagiũ mox & Euangelicæ quasi inchoa tio. Præconium scilicet per prophetarũ ora cula: vnde Christus Luc. vltim. Oportet im pleri omnia quæ scripta ſsunt in Lege, & in Psalmis, & prophetis de me. Et Ioã. 5. Si cre deretis Moysi, crederetis & mihi. Præsagiũ verò Per ceremonialia quæ vmbra erãt futu rorũ, secũdum illud. 1. ad Corin. 10. Omnes patres nostri in Moyse baptizati sunt, & in nube, & in mari: & omnes eãdem escam spi ritualem manducauerũt: & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Hæc. n. omnia in figura facta sunt nostri. Fuit deinde quasi inchoatio Euãgelicæ, quatenùs sub illa lege semot⁹ est peculiaris ille populus à reliquo orbe, & ab idolorũ cultura coercit⁹, atq; cul tui vnius Dei addict⁹. Vnde Paul. ad Gal. 3. Priusq̃ veniret fides sub eadẽ lege custodie bamur, concluſi in eam fidẽ q̃ reuelãda erat. Et hæc de prima cõclusione. ¶ Sed vt ratio ne quoq; efficientis cau sę bonitas eiusdẽ le gis corroboretur, apponitur secunda. Deus fuit author eiusdẽ legis, vt patet Matth. 15. Irritũ fecistis mãdatũ Dei, ꝓpter traditiones vestras. Erat quippè Chro tũc sermo de illo mandato: Honora patrẽ tuũ, & matrẽ tuam quod scriptũ erat in lege. Et ratio colligitur ex superioribus hæc. Lex illa, vt dictum est: præparamentũ erat Euãgelicæ, cuius porrò neq; Manichæi negare poterãt Deũ fuisse authorẽ: igitur cùm eiusdẽ sit, & finẽ propo nere, & disponere media, idem Deus per se suosq; ministros legem illam tulit. Diabo lus em nunq̃, vt diabolico ore Manichæus blasphemauit, legem illam constituisset, per quã Christus prælignabatur colebaturq; , à quo erat ipse victus expellendus. Atq; hũc sensum exhibebat ipse Redẽptor Matth. 12. Si Satanas Satanã ejcit, diuisum est regnum eius. Animaduertenda tũ est assertio huius conclusionis, quippe quæ non tantùm Ma nichæorum blasphemiam retundit, deliran tium, ac mentientium fuisse opus principis tenebrarum, verùm & docet non fuisse legẽ alicuius angeli, vel hominis, sicuti sunt leges humanę, sed sicuti nouaritã illã à Deo latam esse ac subinde diuinã censeri. Ità em̃ vbiq; habet: Loquutus est Dominus ad Moysen, dicens. Et Exod. 24. Postquàm Moyses retu lit ad populũ legem, responderunt: Omnia quæ loquutus est nobis Deus, faciemus. Et infrà dum sanguinis aspersione eandem le gem ceu testamentum stabiliret in figuram Christi qui suo sanguine cõfirmaturus erat nouũ, ait: Hic est sanguis fœderis quod pe pigit vobiscum Deus. Id quod & Paul. ad Hebræos. 9. retulit. Quando ergo ait Ioan nes: Lex per Moysen data est, non intelli gitur fuisse suã, sed eius ministerio promulga tã: sicut lex Euangelica non fuit Apostolorũ, sed Christi, ipsorũ diuulgata prædicatione.

¶ At verò quò nihil legis illius defensionũ prætermittatur, tertia adhibetur conclusio. Lex illa à Deo per Angelos posita est, secũ dùm verbum Pau. ad Galat. 3. Lex data est per Angelos in manu Mediatoris. Id cuius Stephanus testimonium perhibet Actu. 17. dicens: Accepistis legem in dispositiõe An gelorum. Et Diony. 4. cap. Cœlestis Hierar chiæ cõgruere docet, vt diuinorum arcana ad homines Angelorum ministerio deferã tur. Hæc autem ratio nõ peculiariter de an tiqua, sed & de lege nostra curreret: quæ ta men nõ per Angelos, sed per Christum lata est. Et ideo. S. Tho. peculiarem adhibet eiusdem

Ostenditur bonitas legis diuinæ ex ratione causæ finalis.

Ioan. 5.

Paulus.

Paulus.

Quo sensu ꝓposita differentia saluetur.

ꝓ primo cluſio.

Rõ quæstionis.

Tertia conclusio

Paulus.

Dionysius.

S. Thomas

dem prouidentiæ analogiã, quã ab architectis mutuatur. Architectus enim nauis non per se, sed per suos ministros ligna dolat, ac præparat, ipse tamen compingit nauis fabri cam. Idemq; videre est in architecto domus. Cõdecẽs ergo fuit vt Deus legẽ illã quæ ad Euangelij perfectionem sternebat viam, per cœlestes suos ministros pręmitteret: Euan gelicã verò ipse factus homo cõderet, suoq; sanguine consecraret. Atq; hoc interuallum dignouit Apostolus ad Hebræ. 1. vbi excellentiam Euangelij inde cõmendat, q̃ per il lud loquutus Dẽ⁹ est nobis in filio: qui melior est Angelis, quos fecit spirit⁹ ministros que suos in misterium missos propter eos qui hæreditatem capient salutis.

Paulus

Manichæi.

Argumenta Manichæorũ contra legem ueterẽ

Argum. 1.

Faustus.

Solutio.

Argum. 2.

Solutio August.

August.

Argumẽta in contrariũ obiecta Manichæorum arma erant, quorũ inter alias hæreses hæc quoq; fuit, vt lege veterem cõuitijs, pscinderent, & tanq̃ à principe tenebrarũ conditã repudiarẽt. De qua quidẽ hæresi meminit August. lib. de hæres. c. 46. & in eius repulsam scripsit, præter alios, cõtra Faustũ libros viginti tres. Quãuis hæresis huius Cerdo ferat primus author Marcio nis magister, cui post centũ annos successit Manichæus. Isti enim, nõ intelligẽtes, malũ per se nullam habere causam, sed esse boni priuationẽ: neq; verò bonũ Deum effectorem esse malorũ, in illã sunt primũ vesaniam collapsi, vt duo ex æquo rerũ principia ad struerent: principẽ scilicet lucis, bonorũ au thorẽ: principem autẽ tenebrarũ, inuentorẽ malorũ. Atq; inde rursum cùm legem vete rem in malorũ prędicamento collocarẽt, in uentum esse dixerũt illius principis tenebra rũ. ¶ Argumentorũ verò capita quæ cõtra legem moliebantur hæc ferme sunt. Primũ ratione finis, qui omniũ est causarũ prima improbabant illã, q̃ nõ nisi terrena promit teret. Vnde Faust. lib. 4. eò ait testamentũ ve tus nõ accipere, q̃ in eo non est hæreditas si cuti in nouo. Ob idq; negabat esse ambas e iusdẽ Dei leges. Adhoc tamen iam superiùs responsum est, Deum illis tanq̃ pueris terre na fuisse pollicitum: tum vt in illis futura de linearet, tum vt palàm faceret q̃ esset fidus suorum promissorum seruator. ¶ Secundũ caput argumentorum suorum erat, q̃ dicti is multis lex illa cum Euangelio pugnabat, vt primo nos argumento tetigimus. Ad quod tamen August. latissime in lib. contra Adi mantum respondet, ea nimirum conciliando quæ pugnantia videri poterant. ¶ Haud enim repugnat, cuncta esse à Deo facta: qua re ait Moyses, Creauit Deus. Et tamẽ illa cõ didisse per verbum, ceu per suam artem: qua re ait Ioã. Per ipsum facta sunt. Neq; obstat vt factus fuerit homo ad imaginem Dei se cundùm naturam, vt illic habetur: & tamen secundùm morũ malignitatem dixerit Chri stus Iudæis Ioannis. 8. Vos ex patre diabo lo estis. Neq; aduersanẽ, vt quieuerit die Sab batho ab opere creatiõis mũdi. & tamẽ sem per operetur, ipsum conseruando, & guber nãdo. ¶ Tertio inculpabant legem, vt in se cundo argumento insinuabamus, quod con tineret præcepta mala. In primis crudelia: vt est illud, Oculum pro oculo: dentẽ pro den te, quod idcircò Christus Mathæ. 5. ceu ini quum respuit, dicens: Ego autem dico vo bis. Diligite inimicos vestros. Mox & chari tati aduersantia: q̃lis erat libellus repudij, & vsurarum permissio: Nam Deutero. 23. per mittebãtur fœnerari alienigenis. Et illud qđ refertur Matth. 5. Diliges amicũ tuum, & o dio habebis inimicũ tuum. Quæ quidem te stimonia sunt, non esse legem vtrãq; eodem Deo latam. Adhæc verò eodem fermè mo do respondetur: nempè quòd cùm populus ille tam iniuriarum esset tenax, tamq; diu tiarum sitiens, atq; ad charitatem durus, per misit illis Deus illam talionis vindictam, & vxorum repudiationem, atque vsurarum modum, vt ab immanioribus illos arceret, Aduenìente autem lege gratiæ superstruxit Christus celsiores charitatis gradus. Tametsi illud verbum, Odio habebis inimicum tuum, nõ extabat in lege, vt patet Leuit. 19. Sed erat Pharisæorum interpretatio. Qua propter Fabri Stapulensis adnotatio super eundem locum Euangelij minimè tuta est. Ait enim quod illud ex veteribus scripturis aperte cognoscebatur, quæ passim mala im precantur inimicis: vt in Psal. 53. Auerte ma la inimicis meis. Et. 82. Erubescant & con turbentur in seculum seculi, est enim im pius error hanc notam legi inurere, quòd præciperet inimicorum odium, Nam quòd iuberentur illi Chananæos & Iebusæos per dere, non erat odij iussio, sed executio iusti tiæ. Imò Prouerb. 25. præcipiebatur: Si esu rierit inimicus tuus, ciba illum. Illæ autem Psalmorum phrases, expositore vbiq; Au gustino, non sunt malorum imprecationes: quasi Dauid optasset mala inimicis suis: sed futurorum propheticæ. Ac si dixisset, Auer tes mala inimicis meis. Igitur ad secundum

Ad. 1. arg. principale.

Ad confirmationes.

Ad secundũ argum.

Adnotatio Fabri minimè tuta.

In Fabrũ testimonia sacra.

Solut. argu.

Ad. 2. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

argumentū respondetur, q̄ quādo Deus fatetur dedisse eis p̄cepta nō bona, ceremonias, denotat, quæ non appellauit mala, sed nō bona: id est, non perfecta, neq; ad vitam per se sufficientia: quia non cōferebāt gratiā peccatorū lotricē, quæ quidem peccata eisdem ceremonijs illi confitebantur: nā gratia in circūcisione à sola p̄manabat fide. Et ideo subiunxit, & iudicia in quibus non viuent, scilicet vita gratiæ. Ac posteà: Et pollui eos in muneribus suis: hoc est, Per illa munera quæ pro peccatis offerebant ostēdi eos esse pollutos. Quarto deniq; hoc super omnia idem Manichæi improperabāt legi, q̄ tum obseruatu erat difficilis tum & peccatorum existeret causa: quo tertiū nostrū argumentū tendebat. Verū tū super eisdē locis Pauli ad Rom. 5. & 7. citatis satis à nobis expositū est, legem non fuisse causam, vt peccatū viueret, & homo gratia emereretur, veluti effectricē & positiuā quin vero hanc maculam abstergit eidem legi idem Pau. dicēs, q̄ esset sancta. Et. 1. ad Timoth. 1. Scimus autē q̄ bona est lex, si quis ea legitimè vtatur. At quia malum vetabat, docebatq; adeò quid esset peccatū, ex hac parte, primum tollebat excusationē, secundò, quia, vt ait Lyricus nitimur in vetita, inde homines occasionē captabāt, vt maiori impetu ferrentur in malū: & quia gratiā non conferebat, ex hac parte negatiuę erat causa peccati, ideſt, nō satis iuuans ad illud cauēdū. Vnde nō ait, Occasione data, sed occasione accepta: id est, quā nō lex dedit, sed homines inde acceperūt: peccatū scilicet originale, cui⁹ fomes carnis in nobis relictus est, per mandatū operatū est in me omnē concupiscētiam. Quare. c. 5. vbi dixerat peccatū intrasse, vt abundaret delictū particula, vt, nō dicit causam. Haud enim illa fuit voluntas Dei ferentis legem vt per eā cōcitaret homines ad malū, sed tantùm dicit consequutionem. Ex hominum nanq; infirmitate consequutum est vt data lege, peccata cumularent. ¶ Ad quartum satis respōsum est vbi rationē exposuimus tam imperfectionis legis, quàm etiam cessationis. Cum eñ esset figura legis gratiæ nihil vetat, quin à Deo fuisset lata, & nihilominùs non absolutam obtinuisset perfectionem. Erat enim præparamentū Messię, authoris gratię, quę est legis perfectio: quapropter consequens erat, tum vt vsq; ad ipsum nō adipisceretur suam perfectionem, tum vt per eiusdem Dei præsentiam illa antiquaretur. ¶ In quinto autē argumēto non vna tantùm dubitatio dissoluenda petitur. ¶ Vna enim est de locutionibus illis antiquis, qua Deus dicebatur loqui Moysi: vtrū scilicet per se ipse loqueretur, an verò angelus nomine ipsius. Augustinus nanque. 2. de Trini. c. 12. & 13. super Genes. ad literā. c. 27. huc propendet q̄ vnus angelorū per dispensationē personā domini sui gerebat. Quemadmodùm scriba dum nomine iudicis sentētiam refert, Nos, &c. mādamus. Et quo pacto sacerdos ait loco Christi, Hoc est corpus meum. Ei astipulatur eius assertioni modus loquendi scripturæ, Enimuerò Exod. 3. vbi nos legimus q̄ apparuit de rubo Dñs Moysi in flamma ignis, Septuaginta habent, apparuisse Angelū Dni. Et sic legit Augu. Nihilominùs tamen qui apparuit dixit: Ego sum Deus patris tui, &c. Et Genē. 32. Ille qui luctabatur cum Iacob, ait ad illum: Cur quæris nomē meum quod est mirabile? Angelus ergò loquebatur in persona Dei. Et causa est huiusmodi. Cùm voces illę sensibiles essent, liquidū est fuisse factas in aere verberato quo homines audiūt, atq; adeò Angelorum ministerio, quo Deus vtitur, intonuisse. Et ideò censetur Angelus loqui in persona Dei. Tametsi nos super illo paterno verbo Ioan. 3. Hic est filius meus dilectus, non sumus veriti dicere vocem fuisse Dei propriam patrique attributam: nempè q̄ vel Deus se solo verberasset aerem, vel q̄ Angelico fuerit fructus obsequio, quasi instrumēto, seu nos vtimur lingua. Hac ergò rōne dicitur lex data per angelos seu in dispositionē angelorū, q̄ dum Deus Moysi in monte loquebatur, vox illa angelorum opera auribus eius insonabat. ¶ Sed tū hinc secunda emergit quæstio quod Exod. 33. asseritur Dominus facie ad faciē Moysi loquutus. Respondetur tamen secundùm Augu. locis citatis, hoc esse intelligendū secundum opinionem vulgi. Nam paulò post optatissime cum Deo expostulabat, dicens: Ostende mihi gloriam tuam: nempè quam nondum viderat. Igitur vtrùm post viderit Dei faciem, vt Paulus in raptu, an solùm posteriora, hoc est, aliquid in quo ei gloria illius illuxit, iudice est. Veruntamen quando in monte legē suscepit voce per angelos fabricata loquebatur ei Deus. Quid ergo est quod ait Ioānes, Lex per Moysen data est: qua sane de causa dicitur Mosaica. Respondetur quòd sicut Christus per se ipsum reuelauit Apostolis legem, quam ipsi orbi promulgarēt, sic Deꝰ per angelos tradidit Moysi, vt ipse denunciaret populo. Et ideò dicitur Moysis, tanquàm promulgatoris.

Ad 3. arg. Author in Commentarijs sup Epistolam ad Romo. Paulum.

Ad quartū. argum.

Ad quintū. Argum.

Duplex dubitatio.

Prima.

Augusti.

Roboratur sentētia Augustini.

Secunda Quæstio.

Solutio.

Alia obiectio.

Dissolutio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm lex illa soli debuerit populo Israel poni illumq; duntaxat obligare.

POstquàm de bonitate causisque vetustæ legis satis à nobis dictū est, subsequitur vt de eius subditis sermonem adhibeamus. Quæritur ergo an fuerit expediēs populo Israēl peculiariter poni, eumq; duntaxat obligare. Et arguitur à parte negatiua. Lex illa, vt dictum est, figura fuit præparatioq; euangelicæ: figura autem, & via debet suo fini similitudine respondere, sed lex euangelica non Iudæis tantùm, verū & Gētibus vniuersis futura erat in salutē secūdū oraculū illud Isaiæ 49. de Christo præcantatū. Parū est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & feces Israēl conuertendas dedite in lucē Gentibus, vt sis salus mea vsq; ad extremū terrę: ergo & lex vetus debuit vniuerso mūdo p̄mulgari. Eò vel maximè q̄ vt legitur Actu. 10. Non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eū, & operatur iustitiam, acceptus est illi. ¶ Secundò, si lex illa Iudæos tantùm obligaret, deterrima fuisset grauissimaq; eorum cōditio inter omnes mortales. Illi enim nō poterāt sine legis obseruantia obtinere salutē. Extat enim Deut. 27. Maledictus omnis qui non permānsit in sermonibus legis huius, neq; eos opere perficit: reliqua verò Gentiū vniuersitas extra illā legē solo iure naturę seruari poterat: amplior ergo salutis via patebat Gētibus quàm Iudæis. ¶ In contrariū autē est sentētia Pauli ad Rom. 3. Quid ergo amplius Iudęo? multùm per omnem modū. Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. Et Dauid non fecit taliter omni nationi: & iudicia sua non manifestauit eis.

Argum. 1. à parte negatiua

Secundum.

Paulus.

Gemina ęstio clausa in quæstione ꝓpositā.

Prima.

Secunda.

QVæstio, vt inter arguendū insinuatum est, duo petit. Primum an singulari illi populo congruens fuerit legē illā edici. Alterum an solum illum obligabat. Nam posset quis cogitare, q̄ licet Iudæis fuerit p̄mulgata, nihilosecius cùm lex Dei esset, qui Rex est vniuersi orbis, ad quoscunque fama illius penetraret, tenerentur illam suscipere. Quinque ergo conclusionibus constabit responsio. Prima: Conueniens fuit legem illi tantùm populo dari. Conclusio hæc ex superioribus colligitur. Nā cum opus Dei fuerit, cuius summa sapientia attingit à fine vsq; ad finē, & disponit omnia suauiter, dubiū nullū relinquitur quominùs fuerit cōsultissimū, ac decētissimū. Attū quia ratio hæc nimis generalis est, ex ipso rerū fine exploranda est alia, cui animus acquiescat: puta quæ rationē diuinæ sapientiæ referat. Est autem aliud quærere cur selectus est aliqs populus cui daretur lex illa, & nō potiùs toti mūdo in uulgaretur. Aliud vetò cur ille Hebræorū.

Conclusio qua satisfit priæ quæstioni.

Prima probatio conclusionis.

¶ Sit ergò secunda conclusio. Ratio cur delectus alicuius populi ex cūctis mortalibus factus est, sumitur à fine eiusdem legis, qui fuit aduentus Messiæ. Inde enim duplex accipitur ratio. Vna quòd cùm sublimitatem tam excelsi mysterij totus mundus capere non posset: quippè in quo quam plurima essent hominum ingenia, tum naturali hebetudine, tum morum peruersitate caligināntia, condecens fuit vt pusillus quidam populus peculiariter seligeretur, cui tam alta, tamque recondita mysteria initio concrederētur. Nam si sparsim fuissent statim per orbem euulgata, ludibrio citiùs haberentur quàm eis adhiberetur fides. Sic enim solent cordati homines & prudētes arcana sua nō temerè, publicare, sed illos diligere quorum fidei cōmittant. Iuxta illud Eccles. 6. Multi pacifici sint tibi, consiliarius vnus de mille. Quin verò nuntiū rei grauissimæ nō audes in initio in vulgus propalare, nè deridiculus videaris: sed in quorundā aures primùm susurras, quousq; fama vires accipiat. Poterat quidē Deus talia facere hominū ingenia, vt omnes statim caperent, sed tū more naturę cuncta suauiter disponit. Docuit enim nos experientia mille quingentorū annorū, nō dicam q̄ sint mysteria nostræ fidei captu difficilia: sed quàm sit humanum ingenium tardum, quamq; ad optima capessenda indocile: cùm minimus orbis angulus fidem retineat, eandemq; tam multis ex partibus lacerām. ¶ Altera ratio est ex eodē itidem fine sumpta, quòd decuit selectam esse stirpem, ex qua Christus genus duceret. Quemadmodùm enim Romanorum gens & Athenienſiū, vt verbi gratia dicamus, sua celebrārunt nomina, ità condecuit Christi prosapiā ac genealogiam: illustrem in mundo fuisse. Atqui vtrāq; ratione circūcisionis charactēre insignitus ille populꝰ fuit, vt à reliquo dignosceretur orbe. Fuitque insigne illud in

Secunda cōclusio.

Duplex rō cōclusionis.

Secunda rō.

Universidad de Deusto
Biblioteca

membro illo iussum, vt illius genitura significaretur, qui vnà cũ reliquis delictis labẽ generationẽ cõtractã erat absterssurus. Et quẽadmodũ inter Romanos illustriores familię: vt Cæsares, Camilli, Scipiones, &c. sic etiam ex illo populo selectus est Dauid cuius truncus ex quo diuinos flos germinaret. Quapropter vt supra primũ cap. ad Rom. recolimus nuncupatus est Christus filius Dauid. ¶ De alio verò, proposito membro. s. cur ille potiùs Hebræorum populus fuerit electus, statuitur Tertia conclusio. Ratio huiusmodi electiõis neq; potest neq; debet ex aliqua causa vel merito illius populi captari, sed in mera Dei misericordiã est referẽda, Duas quippe causas cõminisci posses populo illi congruentes. Quarum vna esset quod cùm reliquis orbis Gẽtibus in idololatrię impietatẽ immersis soboles illa Abrahæ in vero cultu vnius Dei perstiterit, iustũ erat illã peculiariter in peculium Dei eligi. Sed tamen ratio hæc nõ est cõuincens. Nã post susceptam legẽ in eãdẽ idololatriã irruerunt: q̃ multò illis iniquius absurdiusq; fuit q̃ Gẽtibus. Vnde Exod. 33. & Amos. 5. Nunquid hostias & sacrificiũ obtulistis mihi in deserto quadraginta annis domus Israël? Et portastis tabernacula Moloch Deo vestro & imaginẽ idolorũ vestrorũ sydus Dei vestri quæ fecistis vobis? Secundã ergò rationẽ effingere quis fortè posset q̃licet fuisset postea idololatræ, tamen aliquibus iustitiæ officijs, vel ante, vel post legem floruerunt, quorũ merito data est illis lex. Veruntamẽ planè legitur Deut. 9. Scito q̃ non propter iustitias tuas Dñs tuus dedit tibi terram hanc in possessionẽ, cùm durissimę ceruicis sis populus. ¶ Ratio ergò proxima fuit promissio facta Abrahę, Isaac, & Iacob, vt eód. c. legitur. Vbi adnotãdum est Abraham antecessisse legi & Moysi quingentis annis. Cui, vt legitur Gene. 12. & 22. promissa est Chananæorum terra, simul & futurus Messias. Et quoniã lex præsagium erat, vt diximus, præparatioq; eiusdem Messiæ, in eadem promissione includebatur lex eius soboli promulganda. Ob idq; loco citato Deutero. Non propter iustitias tuas, & æquitatem cordis tui ingrederis, vt possideas terras earũ. s. Gentium: sed quia illæ egerunt iniquè, introcunte te delętæ sunt, & vt compleret verbum suũ Dominus quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob. Itaq; expulsio Gentium fuit propter eorũ peccata,

Tertia conclusio

Duplex rõ non satis apta.

Refellitur prima.

Exploditur secunda causa.

Ratio vera cõclusionis.

Explanatur posita ratio.

sed tñ introductio Iudæorũ atq; adeò collatio legis fuit, propter promissiones Dei, Idq; Apostolus ad Galat. 3. docens, ait: Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Et non dicit seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno. Et semini tuo qui est Christus, ergò lex data est illi populo propter promissiones. Illæ autẽ ob id dictæ sunt, vt populus ille ex quo Christus carnẽ induturus erat reliquo orbi sanctitate præstaret: secundùm illud Leui. 19. sanctieritis quia ego sanctus sum. ¶ Verũtamẽ licèt hæc fuerit proxima causa, nõ tñ in illa animus requieuit. Nã respondendũ restat, cur selectiorẽ Deus habuit Abrahã, ac suã progeniẽ cui mysteria Christi reuelaret, atq; ex suo sãguine gignẽdũ polliceretur, q̃ vnũ quemlibet aliũ mortaliũ: vtrùm merita eius fuerint in causa. Reuera minimè, sed, vt conclusio asserit, Dei misericordia. Hoc nanq; in primis astruit oraculum illud Isaiæ. 41. Qui suscitauit ab oriẽte iustũ, vocauit eum vt sequeretur se. Nã de terra Chaldæorum vocatus fuit: vt Gen. 11. legitur, quæ quidẽ regio terræ promissæ orientalis erat. Mox & ratio ibidẽ demõstrat. Nã cũ gratia qua grati Deo reddimur nõ cadat sub meritũ, fit vt neq; eius initiũ, & caput promereri vlla possit creatura: initiũ autẽ fuit Christus: ergò eius aduentũ neq; intemerata Virgo mereri valuit: quanto minùs priscorũ quispiam. Et cùm lex fuerit Christi figura, neq; illã vel Abrahã, vel eius progenitores, aut posteri meruerũt. Quocirca mera fuit Dei clemẽtia q̃ ipse eiusq; prosapia inter omnes mortales eligeretur: Neq; vlla potest humana designari causa, sed in radicẽ prædestinationis, quæ nullã præter Dei voluntatem habet, referenda est talis electio: iuxta illud celebre Augustini axiõma super Ioã. Quare hunc trahat, & illũ nõ trahat, noli velle iudicare, si non vis errare. Veruntũ quod de Deipara Virgine confitemur, & de Abraham quoq; suo gradu censendum est. Etenim etsi Virgo non meruit Christum incarnari, tamen fixo illo diuino proposito, fecit eam Deus dignam quæ ipsum conciperet: secundùm illud quod Ecclesia canit: Quæ Dominum omnium meruisti portare. Et simillimodo in suo inferiori gradu fecit Abraham inter mortales dignum, cuius sanguinẽ nascituro filio suo deligeret. ¶ Hæc autem electio primũ in sacro Canone designatur: Genes. 10. Vbi cùm peruentum est ad enarrandum progeniem Sem filij Noe, ait scriptura

Obiectio

Merita Abrahæ minimè in causa fuere ut præ cæteris illius pop⁹ fęligeretur unde Christus originẽ duceret: sed hoc ipsum ī misericordiã diuinã referendũ est.

Rõ præsatæ assertionis.

Augustin.

Electio Abrahæ in sacro Canone designatur.

ptura: Sem quoq; nati sunt patre omnium filiorũ Heber, &c. Quod vtiq; verbum cõsideratissimè meditatus est. 16. de Ciuita. Dei Augustinus. Filij enim Heber dicti sunt Hebręi. Ob idque quãuis non fuerit primogenitus eiusdem Sem, tamẽ ob hãc dignitatẽ primo notatus est. Non ergo ab Abrahã quasi Abrahæi, vt quidã Iudæorum autumant: sed ab Heber nomẽ traxerunt. Vixit nanq; pater ille sub ætatem Nemrod quãdo facta est linguarum diuisio: ob idq; appellauit nomẽ filij sui Phaleg, vt ibidem legitur, q̃d est diuisio, eò quod in diebus eius diuisa sit terra. Indè ergò diuinitùs separatus est Heber à reliquis, qui cum Nemrod aduersus deum ipm coniurauerant. A quo Heber sextus fuit Abraham, quẽ Deus (vt legitur Genes. 12.) pcepit exire de terra sua & de cognatiõe sua. ¶ Fit hæc de priori quæstionis membro. De posteriori verò puta de legis obligatiõe an extenderetur ad Gentes, subiunguntur duę aliæ conclusiones: hac distinctione præmissa. In lege quædã erant præcepta de lege naturæ, vt Decalogus & moralia reliqua: quædam verò eidem naturali iuri adiecta, vt ceremonialia & quædã legalia. Sit ergo cõclusio ordine quarta. Cuncti mortales tenebãtur seruare illa quæ sunt legis naturæ, non quidem ob vinculũ Mosaicæ, sed id eadem iubente natura. Reliquorũ verò obseruantia nemini extra illum populũ necessaria erat ad salutem. Prior pars notissima est: quoniam & ante aduentũ legis totum humanum genus lumine diuini vultus illustratũ seruare stringebatur cuncta quæ natura docebat, tum ad cultum diuinũ, tum & ad humanam societatẽ referre: lex autẽ scripta neminem ab huiusmodi iugo exemit. De his ergò naturæ præceptis in lege cõclusis ait ad Roma. 2. Paul. Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt, faciunt. Posterior autem pars ex dictis planè colligit. Etenim qui ad sublimiorem religionis ordinem assumuntur pluribus religantur quàm reliqui laxioris vitæ, vt in clericis & monachis videre est: populus autem ille selectus fuit ad excelsiorem sanctitatis gradum: qualis decebat populum, ex quo erat Christus nasciturus, & qui figuram eiusdẽ Christi gerebat: ergò ad peculiaria illa instituta, legi naturæ superaddita, solus ille populus erat obligatus. Vnde Deut. 18. Perfectus eris & absque macula coram dño Deo tuo. Quamobrem veluti arctioris religionis cultorib⁹ quę

Distinctio præceptorũ legis ãtiquæ

Quarta cõclusio bimẽbris.

Probatio prioris mẽbri.

Paulus.

Probatio posterioris mẽbri.

Quinta conclusio

Dionysius.

Quidsentiẽdum de exitu Socratis Platonis atque Aristo.

Augusti.

Verimileest Platonẽ in Dei gratiã fuisse.

dam professionis imago illius legis erat iniũcta: secundũ illud eiusdem lib. cap. 26. profiteor hodie coram Domino Deo tuo, &c.

¶ Hinc demùm colligitur quinta cõclusio. Tam curręte illa lege, quàm ante ipsam potuerunt sub lege naturæ homines salutẽ obtinere. In lege inquã naturæ: non tamẽ per eiusdẽ naturæ vires. Nã Dei gratia res est supernaturalis: quã idcirco fine intellectus alliqua fide, ac subinde diuina ope voluntatis motrice adipisci nemo vnquã valuit. Et in hoc sensu intelligitur Dionys. 9. ca. cœlest. Hierarch. vbi ait multos Gentiles per angelum fuisse in Deum reductos. Et Eccles. 17. In vnãquãq; gentẽ proposuit Deus rectorẽ ac perinde ea q̃ ad salutẽ sufficiebãt. Nam in omni lege voluit omnẽ hominẽ saluũ fieri vsq; ad euãgelicã q̃ omnibus est necessaria. Igit de si Socrate, Platone, Aristotele, Catone, Seneca & id genus ethnicis præcipuis nominis explorare cupis, fuerintne ingressi salutis viam, perpẽdẽdum tibi primùm est an aliqua vitia admiserint, tã apertè cùm naturali rõne pugnãtia vt nullũ sibi posset ignorantiæ clypeum obtendere. Nam quos tales inueneris, impietas esset suspicari fuisse seruatos. Quare null⁹ idololatrarũ excusari potuit. Neq; eorũ q̃ adulteria & furta ac peiora flagitia ignorarũt. Secus de fornicatione simplici: cuius ignorãtia, pbabile est ethnicorũ aliquos ante scriptã legẽ potuisse excusari. Sicuti & Socratẽ, etsi venenũ epotauit, q̃d re vera nõ est licitũ, potuit tamẽ ignorãtia excusari, nimirũ credẽs legẽ illam qua cõdẽnatus est, fuisse bonã. Et simile dicendum de Seneca, cui data à tyranno fuit mortis optio. Atneq; Catonem, neq; aliorum quempiam qui mortem sibi consciuerunt, legitima ignorantia excusat: lumen enim naturæ planè docet nemini licere sibi mortem conscisere. Platonem autem Augusti. in lib. de Ver. relig. laude commendat quòd perpetuam seruauit abstinentiam. Et certè est per quàm verisimile in Dei gratiam fuisse receptum. Hæc autem quæ in coniecturis posita sunt, non est quòd nos remorentur.

Ad primũ argumentũ.

AD primum igitur argumentum capitis quæstionis respondetur, quòd nõ oportuit legẽ, quæ figura erat nostræ, tãta similitudine ei respondere, vt esset tã vniuersalis. Imò decuit, ratione iam dicta peculiari populo præscribi, ex quo Christus nascere tur: secundùm illud ad Romañ. 9. Quorum scilicet, Iudæorum, est adoptio filiorum dei,

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& testamentũ,& legislatio: quorũ patres, ex quibus Christus est secundùm carnẽ.Neque subinde Deus fuit personarũ respector. Nam cùm nemini debitor sit,cui vult misereturr & quẽ vult indurat. Vnde Augu. libr. de Prædest.sanctorũ:Omnes, inquit, quos Deus docet,misericordia docet; quos autẽ non docet,iudicio non docet:hoc enim venit ex dãnatione humani generis pro peccato primi parentis. Suppositis autẽ nostris meritis quæ ex eius gratia pullulant,citra ꝓ sonarum acceptionẽ reddit vnicuiq; vt ait Paul.secundũ opera sua. ¶Ad secundũ negatur deteriorem fuisse Iudęorum conditionem,quàm Gentiũ.Imò tanto fuit præstantior populus ille,quãto Dei legi & cultui districtiùs mancipatus. Quẽadmodùm & inter Christianos quo arctiùs se homines religionum votis præstringunt,fœliciùs viuũt. Vnde Deute.4.Quæ est alia gens sic inclyta vt habeat ceremonias iustaque iudicia? Quocirca vt Exod. 12.scriptum est, quicunque Gentiliũ voluisset in iudæorũ familiam cõmigrare ac nomen suum in legẽ illã ascribere,circuncisus admittebatur:vt in vsu illis nunc est qui religiones profitentur. Quodsi quis hic hæreat vtrùm poterant Gentilium quiq; particulã legis recipere absq; totius professione & præcipuè an poterant circũcidi extra legem viuẽtes. Videtur nanq; ratio partem affirmatiuã persuadere. Nam inter Abrahã & Moysen durauit quingentis annis absq; lege circuncisio. Respõdetur qđ nihil Gentiles vetabat quo minus possent ceremonias aliquas quæ sibi placerent à Iudæis mutuari. Sicuti Romani nonnullas leges ab externis Gẽtibus receperũt. Attamẽ nisi profiterentur legẽ,nõ esset illis propriè diuina. Quin verò arbitror post datam legẽ, circuncisionem nemini ad salutẽ conduxisse,nisi totã professionẽ legis. Quod apertè ad Gala.5.docet Paulus sub illis verbis, Testificor omni homini circuncidenti se, quoniã debitor est vniuersæ legis faciendæ.

Auguſt.

Ad ſecundũ

Paulus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm lex uetus congruenter data fuit tempore Moysi.

Hęſitatio

Suadeturps affirmatiua

Primũ arg.

REstat postremò, temporis datæ legis rationem reddere. Et ideò quæritur vtrùm tẽpus illud quo data fuit Moysi,negotio conueniret. Et arguitur à parte negatiua. Priò ex his quæ dicta sunt. Erat enim salutis præparamentum,quæ erat ꝓ Christum cõterẽda, statim autẽ homo lapsus remedio indiguit salutis:ergò illicò debuit in mundi primordijs ferri. ¶Secundò: Data fuit in sanctificationem eorum ex quibus Christus ꝓgignẽdus erat:illa aũt sanctificatio cœpit in Abraham vt legitur Gene. 12.ante Moysen quingentis annis,cui facta fuit promissio, quiq; vt ait ad Roma.Paul.Credidit Deo & reputatum est illi ad iustitiam:Ergò illi,vt circuncisio iussa est,ita & lex poni debuit. ¶Tertiò:Quẽadmodùm nuper dicebamus,sicuti Abrahã ex vniuerso orbe selectus fuit,vnde Christus originẽ traheret:sic postea ex illo populo Dauid vnde peculiare genus duceret:quare nũcupatus est filius Dauid: ergo sub Dauide q post Moysen annis pluribus q̃ quadringẽtis natus est cõgruẽtius fuisset lata. ¶Contrariũ aũt colligitur ex Paulo ad Gala.3.vbi ait legem fuisse ordinatã ꝓ Angelos in manu mediatoris:ordo nanq; Dei tẽporis quoq; opportunitatem denotat.

Secundum

Paulus.

Tertium.

Paulus.

QVæstio pfacili negotio expedit, si ex sola dei volũtate ratio petatur. Nã cũ illa nõ habeat priorẽ causam neq; quicq̃ humano generi debeat,legẽ dedit quãdo ꝓ suã sapientiã decere cognouit. Attn exploranda restat causa ex pte hominũ ob quorũ salutẽ data est. Et ideò statuit cõclusio affirmatiua. Illo tẽporis articulo data est qđ in rẽ erat maximè humano generi. Etẽm tanq̃ iniquorũ medela cõdita est ad emoliendam eorũ duritiã eorũq; edomandã superbiã: & tanq̃ bonorũ iuuamẽ,ad ꝓmouẽdã eorũ salutẽ. Atq; ex his duabus radicib⁹ duę cõclusionis rõnes ducunt. Etenim, si priorẽ spectes humana superbia de duob⁹ extollitur, naturali.s.sapiẽtia,& potẽtia:id qđ versutus serpẽs in sua posuit suggestiõe dũ Euã adortus est. Eritis eẽm,inquit,sicut dij sciẽtes bonũ & malũ. Eadẽ eẽm procella eũ cœlo depulerat. Ex re ergò humani generis fuit, vt Deus illud lõgis sæculis suo fauore desereret:porrò vt lõgo experimẽto cognosceret q̃ esset suapte natura & ad cognoscẽdũ,qđ sibi expediret,ignarũ:atq; ignauũ ad agendũ. Hac ergo de causa mortales destituit duab⁹ integris ætatibus,vna.s. annis mille quingẽtis,et eo ampliùs ante diluuiũ,quo mũdũ sceleriũ flagitiorũq; fœtore pestiferũ submersit. At vero nõ sic ꝓrsus destituit quo minùs in linea q̃ Christi genealogiã ducebat nõnullos egregia sanctitate insigniret:vt Abel,Enoch & tandẽ Noe, in cuius suorũq; iustitia seruatũ est mũdi semẽ. Atq; inde quasi nouas ei inducias indulgẽs expectanit hominẽ secunda ætate fere annorũ quingentorũ vsq; ad Abraham quẽ pessimus Nemrod, cõtra Deum rebellans centũ quinquaginta annis antecessit:Ninus aũt Babylonicus, per quẽ idololatria orbe irrepsit, quinquaginta. Et qa peccatũ cõtra naturã idololatriæ atq; infidelitatis pœna est,vt ad Roman.1. diserte Paul.docuit,paulò post nefanda sodomorũ turpitudo aerẽ infecit,sub qđ vtiq; tẽpus delegauit Deus angelos ad Abrahã,vt Genes. 18.refert historia,qui Christũ in salutẽ humani generis suo illi nomine pollicerentur. Vbi non est mysterium illud ꝓtereundũ:nẽpè quòd Angeli ipsi qui veluti inferno igni vrbes illas incessum venerũt,nũtiũ simul attulerunt futuræ salutis. Itaq; clamor & fumus Sodomorũ cœlũ ascendẽtes,Deum & ad iustitiam irritauit, vt de nefandis illis vltionem sumeret,& vnà ad misericordiã cõmouit,vt hoibus in futurũ prospiceret. Vnde vt ijdẽ Dei legati mũdo patefacerent quã sit Dñs ad misericordiã quàm ad iustitiã ꝓpensior,ꝓpter decẽ quos inuenirent iustos veniam corruptissimis vrbibus ꝓmittebãt. Nam ob octo animas quas tẽpore diluuij iustas inuenit,nõ prorsus vniuersum dleuerat orbem. ¶Inde tamẽ charactẽre circuncisionis obsignatã. Abrahæ familiã,tertiã aliã ætatem aliorum quingẽtorũ annorũ assuefecit,vt ad suscipiendã legẽ esset paratior. Tanti erat periculi statim diuina illa præcepta orbi cõcredere. Enimuerò cùm ei tantũ suæ q̃que soboli facta fuerit promissio:lex autem q̃ non vni familiæ,sed iusto hominũ numero qui populũ faceret tradi debuit, expectauit quousq; eadẽ ꝓgenies augeretur in populum. Et præterea ne de repente susceptã legẽ veluti rem nouã non facilè susciperent: Ecce moras quibus Deus tardauit legẽ ferre vsq; ad initiũ quartæ ætatis sub Moyse, anno ab orbe cõdito bis millesimo quadringẽtesimo quinquagesimo octauo:tũc ergo data est lex ad retundendã humanã superbiã qua parte ex naturali sapiẽtia nascitur. Erat enim iam tunc naturale lumẽ vsq; adeò obtenebratum,vt vix hominesdignoscere possent inter bonum & malũ:sed dicerent (vt ait Propheta)malum bonũ,& bonũ malũ. Officium igitur legis fuit hoc docere,explicando naturæ principia. Vnde Paul.ad Roma.5.Per legẽ est cognitio peccati. ¶At verò restabat eosdẽ docere homines qđ neq; cognitio peccati eidem superando & euincendo sufficiebat,nisi diuinitùs vires ei suppeditarentur ad agendum. Ob idq; reliquit Deus mundũ sub lege scripta tribus alijs ęta tibus:nempè mille quingentis annis vsque ad Christum,vt longo rerum vsu eandẽ suã infirmitatem atq; imbecillitatẽ discerent,vt eum optatiùs susciperent.

Concluſio reſponſiua.

Prima ratio cõcluſionis.

Sub initium quartæ ætatis uetus lex lata eſt.

Paulus.

Prima mundi ætas.

Secunda ætas

Paulus.

Tertia ætas

Mũdus fuit ſub lege ſcripta tribus alijs ętatibus.

ERhęc soluuntur argumẽta in cõtrariũ quandoquidẽ reddita est ratio, cur non decuit statim in mundi primordijs legẽ ferri,neq; eandẽ dari Abrahæ. Quod autem non debuit differri vsq; ad Dauid,inde constat quòd nõ solùm familiæ ex qua Christus nasciturus erat,sed toti circuncisio populo descendenti ab Abrahã fuerat ꝓmissa. Quãuis illis qui præcisi fuerant à trunco & rectalinea,vt Ismaelitis,& Idumæis descendentibus ab Esau,lata nõ fuerit. ¶At vero contra hæc quæ dicta sunt restat argumẽtũ simile illi qđ fit de aduentu Christi. Ait enim ipse Matth. 11.Quòd si in Tyro & Sydone factę essent virtutes quas ipse faciebat iter Iudęos, pœnitẽtiam egissent. Et ideò remissius futurum esse illis gẽtib⁹ in die iudicij. Simile in quã quis cogitare posset de lege veteri: vide licet quòd si vel alium populũ Deus elegisset,vel alio tẽpore scripsisset eis legẽ, obseruantior fuisset ei præstita obedientia,quàm tunc ab illo populo,qui statim ad idololatriam peruersus fuit. Respondetur autem ꝙ illas nos rationes ignoramus sicuti mysterij illius qđ refert Paul. Ad Rom. 11.nẽpè cæcitatem contigisse in Israel donec plenitudo gentiũ intraret. Ob idq; causas reddimus quas cõgruere cõiectamus. Et nõ est dubiũ, quin licet alij fortassè fuissent tunc obedientiores,tñ ad finẽ vniuersalis redẽptionis ex alia ꝓte cõcurrerint cõgruẽtiores causæ,cur Deus illã gentẽ & tẽpus elegerit. Tãetsi demum causæ omnes ad fontẽ prædestinationis referendæ sint. Ex quo primum argumẽtum præcedentis articuli dissoluimus.

Argumentũ cõtra hactenus aſſerta.

Soluũtur argumenta.

Solutio.

Paulus.

QVAESTIO SECVNda, De præceptis legis veteris in genere.

S. Thom. 1.2.quæst. 99.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex uetus unicum tantùm continuerit præceptum.

Sequi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Argum. 1. SEQVITVR quæstio secunda de legis antiquæ præceptis in genere. Et arguitur quòd non fuerint plura, sed vnum tantũ. Tũ ex illo ad Rom. 13. Si prodest aliud mandatũ, in hoc verbo instauratur: Diliges proximũ tuum sicut teipsum: ꝙ vnicum est. Tum ex illo Matth. 17. Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis: hæc est enim lex & ꝓphetæ. Lex nanq; vetus nõ erat amplior ꝙ quæ lege & Prophetis concludebatur: ergo tota lex vetus vnicũ erat præceptũ. ¶ In cõtrarium est Apostolus qui ad Ephes. 2. appellat illam legẽ mandatorum quam Christus decretis Euangelicis euacuauit.

Paulus.

Paulus.

INgressũ statim præceptorũ legis generalissimus articulus est, an fuerint plura. Similẽ nanq; suprà de lege naturæ ꝙ siuimus, similiq; hic modo cõclusione dissoluetur, quę est hæc: Præcepta veteris legis vnum quodãmodo sunt ratione ordinis ad eundẽ finem, simpliciter tamẽ plura, secundùm peculiares obiectorũ rationes quę eiusdem finis assequendi media existunt. Et ratio est per se lucida. Cùm enim præcepta de actionibus sint humanis earum rerum quę fieri debent: necessitas autem cuiusq; operis & officij à fine sumatur: finis vero legis (vt suprà monstrauim⁹) sit bonos facere ciues, sit vt per ordinem ad hunc finem cuncta præcepta quodã modo dicantur vnũ, sicuti lex vna. At verò quoniã ad hunc eundẽ finem multa sint officia necessaria, de quorum singulis speciebus operæpretiũ est edici singula præcepta, sit vt simpliciter sint plura.

Conclusio responsiua.

Rõ cõclusionis

Prima dubitatio. ¶ Sed porrigit nihilominus nobis vtrumq; mẽbrum dubitandi ansam. Prius inquam ꝙ legis veteris non vnus tantũ, si præcedentiũ memineris cõstitutus est finis: sed vnus præceptorum moraliũ, qui erat subditorum ꝓbitas, atq; alter ceremonialiũ, puta Christus qui illis præsignabatur. Quare neq; ratione finis vnum erat præceptum. Respondetur tamẽ quòd finis diuinæ legis vt articulo ꝓximo patebit, nõ est sicuti humanæ, amicitia tantùm & charitas inter homines: sed illa quę nobiscum est cum eodẽ ipso Deo: de qua vtiq; legitima charitate illud. 1. Timo. 1 intelligitur, finis præcepti charitas. Hanc autem amicitiã nulla legis opera (vt dictũ est) conciliare absq; Dei gratia possunt. Concedimus ergo duos fuisse particulares fines legis, ad vnum tamẽ relatos. Finis enim moralium erat mores componere: finis autem ceremonialiũ, viturus Christus, author gratię quorum vtrumq; ad veram salutem animæ exigitur, qui vnicus est legis finis. Nam per Christi gratiam eius efficimur mẽbra: in ipso autem compaginati per legis officia progredimur ad vitam æternam. ¶ Alterum verò dubium est huic contrarium. Apparent enim omnia præcepta, non solum (vt aiunt) secundùm quid per ordinem ad vnum finem, sed simpliciter esse hoc vnum: Diliges Dominum Deum tuum. Enimuerò dilectio Dei nihil aliud ést, quàm eius seruare mandata: iuxta illud Ioannis. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meꝰ diliget eum. Et primę Ioan. 2. Qui dicit se nosse Deum & mandata eius non custodit, mendax est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Et confirmatio sententiæ huius est quòd per cuiusq; que præcepti, quòd verè est præceptũ, transgressionẽ amittitur Dei Charitas. Quod certè non contingeret, nisi cuiusq; transgressio in transgressionẽ dilectionis dei incurreret: omnia ergò præcepta simpliciter vnum sũt. Nãq; si hoc neges, cũ negare nequeas quin cuiuslibet præuaricatio sit etiã violatio huius præcepti diuinę dilectionis, consequens tibi fit, vt nullum sit simplex peccatum, sed cuncta sint dupla: vt cùm hominem occideres, vnum esset contra charitatem proximi, puta occidere: & alterum contra charitatẽ Dei. Et cùm furtum vel adulteriũ faceres, si militer. Respondetur ergò, non vnũ, sed plura esse, quorum distinctio à distinctis rationibus obiectorum sumitur: vt quæstione sequenti patebit. Sed tamen omnia sunt quędam explicationes illius generalis, quod est diligere Deum. In hoc enim constituit nostrum erga ipsum amorem, vt ipsum in primis coleremus, mox nos diligeremꝰ inuicẽ. Quocirca conceditur, hominem occidere esse quandam transgressionem diuinæ dilectionis, sed tamen non sunt duo peccata, sed vnum quod à proximo obiecto nuncupatur homicidium: sicuti aliud, furtum: atq; aliud, adulteriũ. Itaq; ratio illa generalis diligendi Deum contrahitur per diuersas species: sicuti ratio animalis. Vnde sicut homo & animal non sunt duo, sed vnum, quod est homo: sic occidere, ac dilectionem Dei violare. An verò præter hoc gñale sit speciale dilectionis mandatũ quod suum habeat peculiare

Solutio.

Secunda dubitatio.

Cõfirmatio

Alia confirmatio.

Responsio.

S. Thomas. culiare obiectum, S. Tho, docet. 2. 2. q. 44. & quæst. sequẽti recolẽdum nobis superest.

Ad primum argumen. AD primum igitur mẽbrum argumẽti in cõtrarium respondẽtur, quòd sicut modò dicebamus, generale diuinæ dilectionis mandatũ specialibus cunctis præceptis participari: ità & hoc, Diliges proximũ tuũ sicut te ipsum, finis est omniũ quæ erga proximum implentur: quin verò genus per reliqua speciatim expositũ. Nihil enim aliud est diligere proximũ, quã illũ nõ lædere, puta nõ occidere, nõ furari, &c. qd verbũ Paulinũ, instaurari, designat. Interalios nanq; ꝺ

Autor in. c. 13. Epist. ad Roma. gnificatus, quos nos illic agnouimꝰ, hũc ꝑcipuè ꝓbauimꝰ, qđ est, recapitulari, ac repeti. Qui eñ iubet ꝓximũ diligere, in virtute ꝑcipit nõ mœchari, non furari, &c. In dilectione autẽ proximi includitur dilectio Dei: eò quòd cùm vniuersos mortales pro filijs ducat, in hoc vult amorem nos sibi exhibere, vt nobis inuicem exhibeamus. Vnde. 1. Ioannis. 4. Hoc mandatũ habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrẽ suum. Atque hac ratione hoc solo mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum, cõplexus est Paulus ambo illa quæ Christus Matt. 22. distinxit de dilexione Dei & proximi, in quibus duobus pendẽre docuit omnẽ legẽ & Prophetas. ¶ Et eòdem relabitur solutio secundi mẽbri. Cùm enim. 9. Ethic. ca. 8. autore Aristo. ab ipso eodẽ homine ea omnia ꝙ ad amicitiam attinent ad cæteros perueniãt quod est, ex eo, quòd se quisq; deamat, alios subinde amare, cuncta amicitiæ iura ac perinde præcepta quæ inter amicos ac proximos seruantur, hoc vno cõcluduntur, vt ità se quisq; ad alios habeat quẽadmodum ad seipsum: idq; comprehenditur illo generali principio. Omnia quæcunq; vultis vt faciãt vobis homines, hæc & vos facite illis.

Ad secundũ argumentũ. Aristo.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm præceptorum legis ueteris trina sit differentia, videlicet moralium ceremonialium, atq; iudicialium.

Argum. 1. GVM monstratum nobis fuerit, præcepta moralia esse plura, ordo poscit vt exploremus vtrùm eiusdem sint speciei, an verò trina differentia distinguantur, vt alia sint moralia, alia ceremonialia, alia verò iudicialia. Et arguitur contra hanc trimẽbrem diuisionem. Præcepta moralia, vt in subsequentibꝰ visuri sumus, omnia sunt de iure naturæ: ergò non opus fuit in tabulis legis veteris scribi. Probatur cõsequentia: quoniã lex diuina illic debet nobis suppetias ferre, vbi natura succũbit: si ergò ratio naturalis decalogi mortales docebat, quidnam opus erat lege diuina explicari? Eo potissimè quòd lex vetus dicit litera occidẽs: vt patet. 2. ad Corinth. 3, morum autẽ præcepta, nõ occidũt, sed viuificant: secundũ illud Psalmi, In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, qa in ipsis viuificasti me. ¶ Secundo arguitur, si præcepta moralia scriptu necessaria erant, nihil opus erat ceremonialia adijcere. Moralibus enim vt nomẽ sonat humani mores informantur, inter quos præcipua pars est diuinus cultus: vt gentes vniuersę sub lege naturæ agentes more & vsu vbiq; docuerunt, ceremonialia autẽ ad diuinũ cultũ pertinẽt: vnde Cicero in sua Rheto. Religio, inquit, diuinæ naturæ cultũ ceremoniãq; affert: cõcluduntur ergo religionis ceremoniæ sub moralibus præceptionibus. Quòd si dicas, gratia prænonstrandi Christi fuisse institutа, id sanè potiùs verbis demandari deberet quã rebus: quippè cũ verba, vt. 2. de Doctri. Christ. autor est Augustinus, principẽ teneant significandi locũ. ¶ Tertio ex eodẽ fonte arguitur. Iudicialia præcepta ad iustitiã prorsus pertinent: nam iudiciũ actus iustitiæ est: quod & Dauid in Psalmo significat vbi ait: Quoadusq; iustitia cõuertatur in iudicium: officia autem iustitiæ, perinde atq; aliarum virtutum sub moralibus præceptionibus cõprehenduntur: nulla ergo necessitas postulabat, iudicialia mandata moralibus adhiberi. ¶ Quartò arguitur, si oportuit tres istos præceptionũ ordines distinguere, necessarium quoq; fuerat plura adijcere: nẽpè testimonia. Nã Deut. 16. legitur, custodi ꝑcepta dñi dei tui, & testimonia, & ceremonias Deinde mandata: quoniam eodem lib. cap. 11. quatuor distinguũtur: vbi legitur, Obser ua præcepta, & ceremonias, & iudicia, & mãdata. Ad hæc & iustificationes: iuxta illud Psal. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas. Item quia præcepta moralia, vt infrà de Decalogo, videtur, omnia pertinent ad virtutẽ iustitiæ: debuerũt subinde alia adhiberi de virtute & temperantia & alijs virtutibus. ¶ In contrarium est illud Deuter. 6. Hæc sunt præcepta, nempè moralia, per antonomasiam, ceremoniæ, atq; iudicia. Et capit. 14. Decem verba scripsi in duabus tabu lis la-

Paulus.

Argumẽ. 2.

Cicero.

Solutio.

Replica.

Augustinus

Argumẽ. 3.

Argumẽ. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis lapideis:& mihi iniũxit in illo tempore, vt docerem vos ceremonias & iudicia quæ facere debeatis:quibus locis tria hæc præceptorum genera designantur.

Prima conclusio

QVoniam de singulis præceptorũ generibus singulæ inferius repetendæ sunt quæstiones,ad præsentem, quæ generalis est,quatuor cõclusionibus breui compendio respondetur.Prima est,necessarium fuit præcepta moralia lege illa veteri explicari,vt Exod.20.vbi Decalogus scriptus habetur:& alijs locis,quibus alia scribũtur,cõprobatur.Enimuero vt præcipua humanæ legis intentio est homines mutua inter se beneuolentia deuincire, ità & Dei propositũ est per suas leges eosdem secum arctissima amicitia copulare.Quare non est eius intentio, vtcũq; bonos nos efficere humano more,sed sibi gratos:cùm aũt similitudo sit mutui amoris fons,secundùm illud Eccle. 13.

Aristo.

Omne animal diligit sibi simile, sit vt optimo Deo nemo gratus acceptusq; esse possit nisi ei suo gradu sit bonitate similis,Et cũ authore Aristo.2.Ethico.Virtus sit quæ bonum facit habentẽ,& eius opus bonum,intentio diuinæ legis est, homines virtutibus sibi gratis imbuere morumq; ornamẽto decorare.hoc autem non fit nisi per morum præcepta,nam inde dicuntur moralia: ergo illa fuerunt in lege necessaria. Atq; hinc fit

Lucidus sensus monitionum diuinarum quibus mortales ad virtutes diuinarũ imitatrices allicit.

lucidus earum monitionũ sensus,quibus amantissimus nostri Deus ad virtutes nos,diuinarum imitatrices allicit. Vt Leui.19. Sancti eritis,quoniã ego sanctus sum.Et in Euãgelio Christus:Estote misericordes,sicut pater vester misericors est:Lucæ.6.Et Matt.5. Estote ergo & vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.Ac si dicat:Aliter ei chari esse nõ valetis,nisi sitis imitatrice virtute assimiles.¶Quòd si contra præceptorũ istorum numerũ arguas quòd nõ fuerit sufficiens,propterea quòd,vt patet in Decalogo,præcise sunt præcepta iustitiæ, quæ est ad alterum:cùm tamen sint & aliæ hominis virtutes in ordine ad seipsum: vt fortitudo, & tẽperantia,atq; id genus plures.In subsequenti quæstione tibi affulgebit responsio, vbi patebunt præcepta alia:quæ tamen omnia ad Decalogum reducuntur.Secunda cõclusio.

Secunda cõclusio

Præter moralia cõdecens fuit ac necessarium vt lex vetus ceremoniarum præceptiones explicaret.Nomẽ enim ceremonia,siue à Cerere dicatur,quã frugumdeam colebant,quod Cicero.1.in Verre, his verbis annuere videtur: Sacra Cereris, summa maiores nostri religione confici,ceremoniaque voluerunt.Siue(qđ Valerius libentiùs recipit)à Cere oppido,vbi Roma à Gallis direpta,religionis sacra recondita sunt:tamen eos significat ritus,qui ad diuinũ attinẽt cultum. Verumtamẽ diuinus cultus,vt Diuus Tho.hoc loco scienter docuit,differenter altiusq; diuinis legibus instituitur,quã humanis.Etenim cũlex humana,vt nuperrimè dicebamus,rebus dũtaxat humanis cõsulat, (nil de ecclesiasticis in presentia definimus) non altiorẽ cultum dei instituit quàm quẽ ad cõmune tẽporarium bonum conducere iudicat:Deus autẽ homines ad seipsum pertrahens eum sui cultum suis legibus edocet, quo homines, terrenis posthabitis, ad ipsũ animis subleuentur.Et cùm nõ solùm per internos actus credendi,sperandi, & amandi, verùm & per exteras protestationes profiteamur nos eius famulos, necessarium fuit ceremonias illas diuina lege institui.¶Emergunt autẽ ex hac conclusione dubia duo.

Cicero.

Valerius.

S. Thomas.

Prima dubitatio.

Primum quòd negare videmur ceremonialia ad morum informationẽ pertinere:quãdo quidem à moralibus huiusmodi præceptas cernimus.Cùm tamẽ in morum compositione pars illa præcipuum habeat momẽtum,quæ diuino cultui dedicatur. Quapropter sicuti nos orantes,psallentes,thurificantes,atq; hoc genus cultus offerẽtes, sic & patres illi suis ceremonijs,ceu p alios mores,bene de Deo merebantur.Secundũ dubium est qꝑ quasi iustũ, approbamus morẽ humanarum legum, diuinum cultũ ad suũ ciuilem finem referentium.Cùm tamẽ peruersitas appareat,qua fruẽdis vtimur. ¶Dubij autem prioris responsio est, ceremonialia præcepta non sic esse à moralibus diuersa,vt species ex æquo distincta:sed differũt vt generis determinatio ad speciẽ. Id quod facile perspicias si discrimen memoria repetas qđ lib.1.q.5.cõstituimus inter ea q̃ sunt iuris merè positiui,& ea q̃ sunt iuris naturę. Nam licet omnis lex & præceptũ à naturalibus principijs deriuetur:aliàs,vt illic monstrauimus,neq; legis vigorẽ habet,neq; præcepti:est tamẽ deriuatio diuersa.Nam ex eisdem vniuersalibus principijs,quædã deriuãtur per modum conclusionum, perinde atque in scientijs speculatiuis:quædã verò per modum determinationis formæ vniuersalis ad specialẽ.Ad hunc ergò modũ moralia ceremonialiaq; mandata differunt:nẽpe, vt illa

Secunda dubitatio.

Moraliũ ceremonialiũ & iudicialiũ discrimen.

illa deriuentur priori modo:hæc verò poste riori.Exempli gratia.Id nè facias alijs qđ tibi fieri non vis,principiũ est per se notum. Mox quòd occidi ab altero nolis,aut tua dispoliari substãtia,aut thorũ tuum cõmaculari,eodẽ etiã lumine naturali clarescit.Ex q bus naturali itidem cõsequentia colligũtur moralia præcepta:Non occides,nõ furtũ facies,nõ adulterabis.Et ad hunc fermè modũ dicemus infrà de alijs q̃ sunt extra Decalogumnã sunt plures gradus.Lex autẽ humana & omnis positiua,nõ naturali collectione,sed humano arbitramẽto determinat genus ad speciẽ.Exẽplum.Deum esse colendum,principiũ est naturale.Quòd autẽ hoc vel illo modo,natura nõ docet,sed ab Ecclesia euãgelica per humanas leges puta canonicas ab Apostolis deriuatas sancitur. Puta quòd talia feriemur festa,hisq; aut illis ritib⁹ religionẽ profiteamur.Quòd aũt negotium ecclesiæ ia sanctitate ꝓuectę Christus cõmisit,hoc deus rudi illi populo quẽ ex toto orbe volebat esse illustrẽ,per se exhibuit.Cuncta inquã veluti pueris delineauit. Quare idem naturale cultus principiũ speciatim exposuit per illa animaliũ sacrificia,aliosq; ritus quos natura nõ clarè docebat.Et hęc sũt ceremonialia præcepta.Tametsi hoc fuit legi illi peculiare,quòd cũ esset vmbra futuri Messię,qui futurus erat verus Deus,talia decuit iubere sacrificia & ceremonias,qb⁹ sub nube & figuraeundẽ Messiã cultores eius profiterẽtur. ¶Ad secundũ verò dubiũ respondetur bifariam contingere,diuinũ cultum ad ciuilem finem & humanum referri. Vno modo vt humanus,tanquã supremus existimetur.Et hæc esset peruersitas vtendi fruendis,fruendiq; vtendis. Attamen diuinum cultum referre ad temporalem finem, non tanquàm ad supremum, sed tanquàm ad illum qui rursus refertur in Deum, nulla est peruersitas. Quin verò per hoc profitemur cuncta nobis diuinitus obuenire. Qua ratione Ecclesia preces fundit,sacrificiaq; & missarum solennia offert pro temporalibus bonis:lex ergò humana hoc modo refert diuinum cultum ad suum finem.Quanuis Canonicæ & Ecclesiasticæ, diuinarũ sequaces, ciuilibus debẽt hoc præstare,vt animos hominũ à terrenis diuulsos ad Deum promoueant.¶Gentilium autem superstitiosa religio eatenus est inculpanda, quòd ritus in primis suos dijs falsis dicabant. Mox quòd dæmoniacis illusionibus seducti extorũ inspectione animalium, aliorũq; superstitiõe auguriorum cõtendebant futura prænosse. Tertiò,quòd spurcis ceremonijs vtebantur. Ac demum quòd quasi fœlicitatẽ in terrena prosperitate collocantes non alia ratione deos videbantur colere, quã quòd eorũ ope indigebant.Quare aliam colebant frugum deam, alium vini, atq; alium bellorũ, qui cùm ipsis egebant,tunc præcipuè placare curabant.¶Tertia conclusio.Præter hæc duo præceptorum genera necessariũ rursus fuit iudicialium tertium.Huius enim ratio similis illi est quã de proximis ceremonialibus informauimus.Cùm eñ lex diuina homines primũ in ordine ad Deum, mox ad suam inuicem amicitiam pacemq; instituat quorum vtrũq; naturalis lex in genere præcipit:cõsequens fuit vt ambo in specie deus explicaret. Atq; adeò sicuti ceremonialia præcepta peculiariter de diuino cultu instituit:sic etiam debuit & iudicia constituere, quibus beneuolentia & pax inter homines constaret. Collige ergò differẽtiam horum trium generum præceptionum:reliqua eñ duo à moralibus deriuantur quæ dictamina sunt iuris naturæ:nempè ceremonialia respectu diuini cultus:iudicialia verò respectu tranquillitatis humanæ.Quocirca vt in solutione primi author est. S. Thom.lex vetus aliquid addebat suprà ius naturæ:nimirũ eo modo quo leges humanæ adiectiones sunt ad idem ius. Habemus etenim & sub noua lege ceremonialia,vt dictũ est:vt Psalmodiã processiones,thurificationes,& alia huiusmodi.Et iudicialia,vt excõmunicationes,suspensiones atq; irregularitates.&c. Et antiquas Canonũ pœnitentias:Sicuti & iure ciuili iudicialia supplicia malefactoribus decreta. Nisi quòd ratione suprà dicta Christ⁹ hæc in Euangelio nõ expressit,sed Ecclesiæ & reipublicæ ciuili cõmisit:Deus autẽ in lege veteri cuncta explicuit.¶Hinc subsequitur alterum discrimẽ. Nempè quòd præcepta moralia sunt simpliciter de iure naturę, putà præcepta,quia bona:aut prohibita,qa mala.Reliqua verò,de iure positiuo diuino, sicut ceremoniæ & iudicia nostra,de positiuo humano:nempè bõa,quia præcepta:vel mala,quia prohibita. Quẽadmodum Arist. 5.Ethico.cap.7.diffinguit iustum naturale, hoc est natura sua tale:& legitimum,quod antèq̃ positũ esset nihil referebat sed postquàm positum est.Atqui ad hæc tria genera forte alluſit Paulus ad Roma.7. dicens qꝑ lex

Ad secundũ dubium.

Primũ discrimẽ inter tria genera ꝓceptionũ f. moraliũ ceremonialiũ, & iudicialium.

S. Thomas.

Secundum discrimen.

Aristot.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lex est sancta,quantum ad ceremonialia:eò quòd illud est sanctum,quòd Deo dicatum est.Et mādatum iustum,quātum ad iudicialia:& bonum,hoc est honestum,quantū ad moralia. ¶His demum adiūgitur quarta cōclusio.Quānuis alia inueniantur in veteri lege nomina,scilicet mādata testimonia,& iustificationes:cuncta tamē ad hæc tria genera reducuntur. Ratio conclusionis sic habet,Quædam in lege existunt quæ ceu agē dorum præcepta edicuntur.Alia verò adhi bentur quasi robur ad eorum custodiam. Illorū ergò sunt tria genera iam posita: horum autē altera tria.Nam quod ad legis ob seruantiam conducit, primum est legislatoris authoritas:secundum verò legis vtilitas: quæ est vel consequutio præmij, vel suppli cij cautio.Illa ergò quibus authoritas maiestasque legislatoris cōmendatur,dicūtur testimonia. Vt Deute. 17.Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est.Et legis caput, quo pronuntiatur creator cœli & terræ. Et in Psalm.Tu terribilis es:& quis resistet tibi? Et omnipotens nomen eius,& similia. Illa verò quibus vel præmia vel supplicia proferuntur,dicūtur iustificationes. Vt Deut. 18. Si audieris vocem Domini Dei tui, faciet te celsiorem cunctis gentibus.Et Isai. 1. Si audieritis,bona terræ comedetis:Quod si nolueritis & me ad iracundiam prouocaueritis,gladius deuorabit vos. Nam per hæc diuina iustitia cōmendatur. Mandatum autē forsan idem est, quod præceptum.Sed quoniam loco citato videntur ab inuicem secerni,fortasse percepta referuntur ad ea q̄ ad salutem sunt necessaria:mandatum verò ad illa quæ per c[illegible] supererogantur, cuius generis sunt & Euangelica consilia. Atq; illud Exod. 2.Si pignus acceperis vestimētū à proximo tuo,ante solis occasum reddas ei. Vel fortè præcepta sunt,quæ Deus in tabulis scripsit:vt Decalogus: mandata verò, quæ Moysi reuelauit,vt populo promulgaret. Tametsi & ipsæ iustificationes, testimonia etiā sunt diuinæ iustitiæ. Vniuersa autē reducūtur ad tria priora generalia. Quādoquidem alia (vt dictū est)nō tam præcepta sunt,quā ad eorū custodiam pertinentia.

Quarta cōclusio.

Rō cōclusionis

Ad primū argumentū.

HIS hoc pacto constitutis ad primū argumētum in contrariū respondetur, q̄ etsi præcepta moralia nihil aliud sint: q̄ quod lex naturæ dictat,& serena ratio docere pōt, operæpretiū nihilominùs fuit vt de⁹ non tantū in supernaturalibus verū & in naturalibus tali prudentia illis opem ferret. Nā etsi nūquàm rōnis synderesis eousq; extingui valeat, quin prīa principia naturalis iuris ei refulgeant, tn ea potest caligine obduci,vt circa eorum cōclusiones hallucinetur oberretq;. Idq; non solū in speculabilibus,verùm & in moribꝰ.Mirabile enim est dictu quanta de speculabilibus sapientium vetustorum deliramenta memoriæ prodita sunt.Et in moribus nō solum fornicatio sim plex,verùm & grauiora pro licitis ducebāt. Atq; illo maximè tēpore quo lex data est, hanc mētium nebulam,credibile est mortales obtenebrasse,Eādem enim de causa & supernaturalis fides non solùm de supernaturalibus articulis nos erudit,verū & de alijs quos natura docet.Vt quòd Deus est vnus, atq; omniū causa,quòdq; anima sit immortalis,& de similibus.Id autē quod in eodem argumēto adiectum est:nempè id quod est literam legis occidere:moralibus præceptis non competere,negatur.Imò,vt Augustī. libro.de spiritu & lite.cap.14.author est, nos q̄que ab ipo instructi super tertium caput ad Roma.fuse tractauimus,præcepta ipsa Decalogi sunt,de quibus Paul.ait literam occidere,atq; iram operari.Non quidē quod id directa intentione(vt iam dictū est) faceret, sed quia ostendēdo peccatorum opera nudabant subditos omni excusatione:& tamē lex illa gratiam non cōferebat.¶Attamē qui ex fide venturi Christi iustificati illa præstabant,iustitiam suam augebāt apud Deum. Et ideò appellabat eadem opera Dauid iustificationes. Secundū etiā argumētum solutum est vbi declarauimus quēadmodum ceremonialia ad moresquoq; & merita pertinent:sed tamē quia naturali lumine nō eliciuntur ex dictamine naturæ, sed humano arbitramento vel diuino,à moralibus secernuntur.Itaq; Deum colere principium morale est:hoc autem vī illo ritu, ceremoniale. ¶Ad aliud autē quod illic subijcitur respondetur quòd etiam si verba cōmodiora sint ad significandū,nihilominùs,vt Dionysi. 1. ca.Cœlestis Hierar. autor est,natiuū est hominibus rerum similitudinibus sensibilibus spiritualia intelligere.Ob idq; decuit tales illi populo ceremonias iuberi,quibus venturum Christum profiterentur.¶Ad tertium pariter,vt de ceremonialibus, respondetur quod & si actus iustitiæ in genere ad moralia præcepta pertineant,tamē hæc vel illa in particulari iudiciorum præcepta dicuntur iudicia-

Ad cōfirmationē eiusdē argumenti

Augustinus Autor in 3. Epis. ad Rō mā.

Ad secundū argumentū.

Ad confirmationem.

Dionysius.

Ad tertium argumentū.

lia. Quēadmodum quòd omnis malefactor puniendus sit,præceptum est mora le:quòd autē fur sit suspendendus, & hæreticus cōburendus,iudicialia sunt. Vnde cū iudicialia partim cum moralibus cōueniāt, scilicet quòd à ratione deriuantur,ad moresque pertinent,& partim cum ceremonialibus,in hoc scilicet quòd vtraq; speciales sūt determinationes generalium præceptorum consequens factum est,vt nōnunquàm connumerentur inter moralia:vti Deute. 5. Audi Israel ceremonias atq; iudicia:quandoq; vero inter ceremonialia,vt Leui. 18. Facietis iudicia mea & præcepta mea seruabitis. In priori enim loco iudiciorum nomine comprehēduntur moralia:& in posteriori ceremonialia.¶Quartum verò suprà solutū est: præter illam particulā de virtutibus moralibus distinctis à iustitia:quarum vtiq; præcepta statim quæstione proxima cōstabit quomodò ad iustitiam reducantur:eò quòd præceptum dicit semper rationem debiti.

Ad quartū argumē.

ARTICVLVS. III.

Vtrum lex vetus ad sui obseruantiam per tēporalium promissiones & comminationes debuit suos subditos inducere.

POST veteris legis præcepta sequitur in. 3. articu. vt dicamus de eius præmijs & pœnis,quibus eius cultores & alliciebātur ad eius obedientiam & à transgressione deterrebantur. Quæritur inquā vtrùm decuerit ,promissiones illas & cōminationes esse tēporales,Et arguitur à parte negatiua. Intentio diuinæ legis est homines Deo amore & timore subijcere,secūdum illud Deut. 10. Et nūc Israel quid dominus deus tuus petit à te,nisi vt timeas dñm Deum tuum, & ambules in vijs eius,& diligas eum:tēporalis autē cupiditas à Deo animos longè abducit:secundū illud August. lib. 83. quæstionū. q. 36. venenum charitatis est cupiditas:ergo illectamē ta illa ac territamēta minimè diuinā legē decebant.¶Secundò,Leges humanæ inde apparent deiectiores quod per hæc lubrica,peruentiaq; tēporalia ad bonū cines ,pmouēt: lex ergo diuina q̄ ad immortalē fœlicitatē mortales ducit nō deberet similib⁹ munusculis ac deterriculis vti. Atq; eò minimè q̄ tē poralium ,pperitas cōis est iniustis cum iustis atq; aduersitas iustis etiā cum iniustis: secundum illud Eccles. 9. Vniuersa tēporalia hęc eueniunt iusto & impio:bono & malo: mundo & immūdo:immolāti victimas,& sacrificia contēnenti:ergò tēporalia bona vel mala incōgruenter statuuntur vt præmia vl pœna mandatorum legis diuinæ.¶In cōtrarium autē est illud nuperrimè citatum Isai. 1. Si volueritis & audieritis bona terræ comedetis:quòd si nolueritis ,& me ad irracūdiam ,puocaueritis,gladiꝰ deuorabit vos.

Argum. 1.

August.

Argumē. 2.

ADnotandus est in primis quæstionis titulus.Haud enim in dubium reuocatur quin custodes illius legis per fidē & gratiā Iesu Christi præmia consequerēter eternā:transgressoresq; afficerētur ppetuis supplicijs,sicut Euāgelicis professoribus cōtingit.Effulserat nanq; antiquis illis alterius vitæ lumen:vt patet Genē. 37. Descendā ad filium meum lugens in infernū.Sic enim appellabant decessum vitæ præsentis: propter eā quòd illis nondū cęlestes fores patebant: quare etiā iusti descendebāt ad limbum. Et Ezechi. 37. aperta extat futuræ resurrectionis prophetia in campo illoquē propheticè cernebat plenū ossib⁹.Nā dictū est ei, Putásne viuēt ossa ista?Et sequitur:Ecce ego mittā in vos spiritū & viuetis.Et Iob. 19. Credo q̄ redēptor meus viuit.Et Actu. 23. mentio fit opinionis Sadducęorū negātium resurrectionē mortuorū cōtra fidem quā reliquus populus sustinebat.Et Dauid Psal. 101. In memoria æterna erunt iusti.Et Sap. 5. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt.Et de miseris supplicia luentibus subditur: Videntes turbabuntur terrore horribili.&c.Igitur quod in quæstionem producitur,nō est cur non fuerint illi patres aut præmiati aut puniti, nisi temporaliter.sed cur,cum eadem illos sicuti nos,præmia & supplicia manerent sempiterna,non fuerint in lege scripta nisi tēporalia?¶Respondetur ergò vnica conclusione. Condecens fuit & illi populo cōgruentissimum,vt illis pollicitationibꝰ & cōminationibus tēporalium adduceretur.Iam enim superiori libro mōstratum est leges ad sui obseruantiā suppliciorum metu præmiorūq; spe homines attrahere:instar scientiarū speculatiuarū,quæ per principiorū cognitionēm ad cōclusionū assensus permouēt.Qua propter ea esse debet legislatoris prudentia, vt secundum ingenia ciuium tam præmia statuat, quàm supplicia:populum autem illum Paul. ad Galat. vt quæst. præcedenti me minimus,puero confert dum sub pædago-

Senſus propoſitę quæſ.

Concluſio reſponſiua.

Probatio primæ cōclu ſionis

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

go eruditur: sed naturale puerorũ ingeniũ est solis illis munusculis allici, quæ sunt ante oculos: nam ea quæ absunt, mente percipere nequeunt. Et eadem ratione præsentium timore deterrentur. Expedientissimum ergò fuit, vt lex illa quæ, vt dictum est, tanquã imperfectio quædam ad perfectionẽ Euangelij gentem illam præparabat, infimo illo præmiorum pœnarumq; genere vteretur.

Paulus. Quapropter Paul. ad Philip. 3. euangelicam familiã veluti filios iam Dei charitate proue ctos atq; in hæreditatem missos exẽplo suo cõmonefacit, dicens: Quæ quidẽ retrò sunt obliuiscens, ad ea quæ priora sunt extẽdens me ipsum, ad destinatũ persequor, adbrauiũ supernæ vocationis in Christo Iesu. Quicũque ergò perfecti sumus hoc sentiamus, &c. Ecce ergò cur Exod. 30. vbi Deus apparuit Moysi, quẽ ad seniores populi in Aegyptũ delegaret, quibus daturus erat legẽ, hoc tantum eis pollicetur q; adduceteos in regnum Chananæorum, terrã scilicet fluentẽ lacte & melle. Christus autẽ Matth. 4. lator legis nouæ non inferius regnũ q̃ cœlorũ nobis proponit. Illic bona terræ promittuntur, in euãgelio verò vita æterna. Et Deut. 28. Si audieritis, inquit, vocẽ domini Dei tui, &c. faciet te dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra: venientq; super te vniuersæ benedictiones istæ. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. &c. Matt. aũt. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cœlorũ. Beati mites, quoniã ipsi possidebunt terram. Nõ vti que infernam Chananæorum, lacte & melle fluentem: sed supernam angelorum, diui

Altera rõcõ eluſionis. no nectare exuberantẽ. ¶ At verò huic quæ canonica ratio est, alteram eidẽ proximam subiungamus ex eadem pullulantẽ radice. Cùm illa inquam quæ Christus mundo promissurus erat vix præ sua celsitudine ab hominibus credi poterant quia neq; in cor hominibus ascenderant, consultò Deus voluit fidelitatem suam in illis temporalibus declarare, vt certiorem arrogaret apud nos fidem dum postmodũ inuisibilia promitteret. Hæc enim de causa populum illũ in exilium Aegyptiacũ ire siuit, vt inde eum postea in terram promissam optima fide cum tam ingẽtibus signis & portentis reuocaret: nempè vt in illis, tum cœlestium futuras promissiones depingeret, tum etiam, vt quàm esset in suis pollicitationibus fidelis, humano generi persuaderet. Atque hac, vt reor, de causa

Auguſt. Augustin. 4. lib. cõtra Faustũ illud appellatte stamẽtũ vetus, hoc verò nouũ. Cnõ ob id tãtũ q̃ illud huic p̃fuit: verũ & q̃ illius promissiones rerum erant cum tempore senescentium: in nostro verò illa promittuntur, quæ sunt æternum permanentia. ¶ Simile est & inter supplicia illius nostrq̃q; legis discrimẽ. Patet enim tum alibi sæpe, tum luculenter Leuit. 26. Vbi post temporalia præmia, videlicet. Si in præceptis meis ambulaueritis. &c. dabo vobis pluuias in tẽporibus suis vt terra germinet semen suum: & id genus plurima: subdit. Quòd si nõ audieritis me, visitabo vos velociter i egestate & ardore qui cõficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis semen quod ab hostibus deuorabit. At verò nõ sic đ hoc interuallo hallucinandũ est, vt quis credat, neminẽ illic opera fecisse nisi metu pœnæ. Sancti eñ illi patres, vt Moyses & Abraham & ꝓphetæ timore filiali Deum reuerebantur. Et vice versa in Euangelio multi timore seruili p

Paulus. trahuntur. Quin verò vt Apostolus ad Romañ. 1. nos admonet, longè apertiùs nobis Christus in Euangelio cõminatus est dei irã de cœlo reuelatam: nempè infernorum tormenta. Sed discrimen est q̃ illic non cõminabatur Deus nisi temporalia suppliciamo bis autẽ cõminatur æterna. Ait enim Deus per Esaiam: Si audieritis, bona terræ comedetis: quòd si nolueritis, gladius deuorabit vos. Ait verò Christus: Et ibunt hi in supplicium ẽternum: iusti autem in vitam æternã. Prętereà, lex illa plena erat timore, quare data est in monte cum tonitruis & coruscationibus: quod Exod. 20. exponẽs Moyses ait. Vt probaret vos venit Deus, & vt terror illius esset in vobis. Nostra verò lex in igne a

Paulus. moris effulsit in die Pentecostes. Quod quidem discrimen edisserit ad Hebre. 12. Paul. Quare in illam legẽ peccantes, statim in supplicium rapiebantur: vt patet in conflatiõe vituli: vel tradebantur Philistæis aut Babylonijs, aut alijs hostibus, quibus vindicibus iratus Deus vtebatur. Vnde Dauid Psal. 77. Cùm occideret eos, quærebant eum & reuertebantur, Nobis autem (quod notatu dignũ est) nullum in Euangelio comminatus est Christus temporale supplicium: Sed cuncta nos manent in altero sæculo. Qua de causa multò quàm illi deberemus acerbiora expauescere. Sed de discrimine inter ambas leges accuratiorem habebimus quæstio. 7. luculentioremq̃ sermonem vbi de lege Euangelica

gelica dicendum nobis restat.

Ad primum argumen. AD primum igitur argumentũ respondetur tres esse hominum ordines quantũ ad tẽporalium cupiditatem distinctos. Vnus enim perfectorum, qui neutrũ oculũ ad huiusmodi fluxibilia bona cõijciunt, sed illis prorsus abiectis Deo infixi sunt. In quo ordine non erat ille populus: licèt quidam

Paulus. rarissimi hunc gradum pertingerent: quorum ait ad Hebr. Paul. dignũ non fuisse mũdum. Alius est extremꝰ ordo peruersorum qui finem suum in huiusmodi lubricis bonis statuunt. Atq; horum cupiditatẽ asserit

Auguſt. Augustin. esse charitatis venenũ: quibus ideò periculosa esset lex, quæ tẽporalia promitteret. Sed tertius est medius imperfectorũ gradus: qui scilicet bona tẽporalia sic cupiũt, vt viam iudicent ad æternorum fruitionẽ: quare istis salutare est per hęc tẽporalia ad amorem Dei pellicere. Nam vt est in Psalmo, cõfitebitur tibi cùm benefeceris illi. ¶ Ad secũ

Ad ſecundũ argumentũ. dum respondetur q̃ præstantia diuinæ legis præ humana inde deprehenditur: q̃ humana ꝓponit præmia ab hominibus conferenda: Deus autem, illa quæ ipse est collaturus. Ob idq; optimo iudicio illa largitur iustis & subtrahit iniustis. Nisi quandoq; ratio contrarium popoſcerit. Vnde si historias veteris instrumenti perlustres semper ille populus quandiu Deo legiq; parebat, tẽporalium prosperitate affluebat: & contrà dum ab eius gratia decidebat, tunc cœli atque hostiũ aduersitatẽ experiebatur. Quòd

Paulus. si iustos aliquos, quos ait ad Hebr. Paul. angustiatos & afflictos mala fuisse perpessos, eiusmodi aduersis exercebat, hoc faciebat, vt eis ad maiorem coronam cederet. Quanuis & nõnullos qui exteriùs legem colentes in æternũ cor in tẽporalibus sentiebat infixũ secũdum illud Esai. 9. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Sinebat quidem ad cumulationem ipsorũ condemnationem illis frui.

QVÆSTIO TERTIA,
De moralibus præceptis.

S. Thom. 1. 2. quæst. 100.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ.

HACTENVS De legis præceptis in genere, descẽdendũ ergò iam est ad species singulas. Inter hæc autem primum ac principem locum moralia obtinent. De quibus duas adornamus quæstiones: nẽpe hanc de omnibus in genere, atq; alteram speciatim de singulis. De his ergò primum interrogatur vtrum omnia pertineant ad legem naturæ. Et arguitur à parte negatiua.

Argum. 1. Primò, Eccles. 17. Præcepta moralia dicuntur disciplina: de illis enim dicitur, Addidit illis disciplinam: & legem vitæ hæreditauit illos. Disciplina autem, cùm per doctrinam acquiratur, contra legem naturæ diuiditur: quæ potè nõ addiscitur, sed naturali instinctu percipitur: nõ ergò omnia præcepta moralia sunt de lege naturæ. ¶ Secundò: lex diuina perfectior est quàm humana: Lex autem humana legi naturali multa accumulat

Argumẽ. 2. bonorum operum documenta. Vnde fit, vt cùm ius naturæ idem sit apud omnes, humana tamen morum institutа sint apud diuersos diuersa: ergò multò fuit æquius vt diuina lex aliqua naturali insuper adderet. Ter

Argumẽ. 3. tiò: Non solùm naturalis ratio, verùm & fides ad morum institutum conducit. Vnde

Paulus. Paul. ad Gala. 5. Fidem ait per dilectionẽ operari: fides autem sub naturæ lege non cõprehenditur: quippè quæ super naturalem rationem extollitur: ergò non omnia præcepta moralia legis diuinæ ad legem naturę spectant. ¶ In contrarium est illud Aposto

Paulus. li ad Romañ. 2. Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: vbi moralia præcepta designabat.

QVæstio præsens non tantum mouetur de præceptis Decalogi, verùm vniuersim de cũctis q̃ per se ad mores ptinẽt. Ad quam duabus conclusionibus respondetur: Prior est: Vniuersa moralia præcepta non solùm quæ veteri testamento scripta sunt, imò si quæ sint alia, sunt de lege naturę Probatur cõclusio: Præcepta moralia, sic definitũ est, à ceremonialibus iudicialibusq̃; distare, quod per se, hoc est natura sua, quacunq; secluſa positiua lege ad mores pertinent: nam ceremonialia atq; iudicialia non per se, sed quia per arbitrariam legem posita sunt, ad mores attinent. Probitas autẽ morum per ordinem ad rationem naturalem, quę humanarum actionum proprium principium est, existimari debet. Sicuti lapidis

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut ligni rectitudo per hoc quòd normæ cõ mensurantur. Nempè vt illi mores dicãtur, sintq; probi, qui rationi concordant: reprobi autem qui ab eadem discrepant: rationis autem iudicium, tam practicum quàm speculatiuum ex principijs ad conclusiones ꝓcedit: hoc enim ipsum est ratiocinari. Fit ergò consequens vt omnia præcepta moralia, siue principia sint, siue conclusiones, sint de iure naturæ: ius enim nihil aliud est, quã regula. ¶ Secunda conclusio. Præcepta id genus moralia in triplici gradu sunt de iure naturæ, secundùm tres diuersos modos quib⁹ ab eisdem primis naturæ principijs descendunt. Quædam enim sunt cõclusiones quæ protinùs nullo ferè negotio, sed qualicunque consideratione quilq; per eadem vniuersalia principia approbat aut reprobat. Et hæc sunt in primo gradu. Sicuti, Honora patrem tuum & matrem tuam. Nõ occides, Non furtum facies: & huiusmodi. Ex illo nãque principio, Id facias alijs quod tibi fieri vis, subsumpta hac, naturaliter quoq; per se nota, quòd velles à filijs tuis honorari, sequitur quòd & tu debes honorare parentes. Nisi mauis ex illo id deducere, quòd qui beneficium recipit, beneficium debet: summũ quippè temporalium beneficium est quod à parentibus recipimus. Rursus ex illo. Id nè facias alijs quod tibi fieri non vis: subsumendo statim quòd nolles ab alio lædi vel in persona vel in bonis: colligitur. Non occides, Non furtum facies, Non adulterabis. Alia verò sunt quæ non statim cuiusque ratio ex eiusdem principijs colligit, nisi subsidio adiuta sapientium, quorum est penitiùs res meditari. Veluti illud Leuit 19. Coram cano capite consurge & honora personam senis. Hoc enim non est adeò notum, quàm debitum honorandi parentes. Et illud Euangelij: Nè dicas fratri tuo Racha: quòd nõ tã manifestum est quàm prohibitio nõ occidendi. Sed alia sunt quæ licèt sint rationi naturali consentanea, tamen non potest perse ipsa ratio nisi diuinitùs illustrata attingere. Cuius ordinis multa sunt quæ ad diuinum cultum pertinent. Non facias sculptile: Nõ assumes nomen Dei tui in vanum. Hæc enim & similia eadem ratio naturalis nisi diuino fulgore irradiata, non medullitùs calleret. ¶ Quòd autem hæc plusculum lucis accipiant, arguitur contra primò. Præcepta moralia atq; iudicialia, vt quæstione proxima dictum est, deriuantur quoq; à iure naturæ: nam sunt etiam rationi cõgruentia: aliàs nõ haberent rationem legis, vt superiori libro monstrauimus: deberent ergò collocari in aliquo gradu iuris naturæ. Mox præcepta Decalogi, vel censentur principia vniuersalia iuris naturæ, vel conclusiones. Primũ dici non potest: quoniam, vt, S. Thom. docet, non sunt nisi cõclusiones inde proximè pullulantes: si ergò sunt conclusiones, quomodò collocãtur in primo gradu? Item illa quę super naturam Deus nos docet, non sunt de lege naturæ, cur ergò illic constituimus tertium gradum? ¶ Ad primum ex superioribus colligitur respõsio. Etenim etsi ceremonialia ac iudicialia à iure naturę descendant, non tamen per consequentiam & illationẽ naturalem, sicuti cõclusiones ex principijs: sed per determinationem generis ad speciẽ, legislatoris arbitratu. Et ideò potiùs ponuntur in altero ordine à lege naturæ remoto q̃ collocentur in eius recta linea. Ob idq; hæc non permanserunt sub lege Euangelica, sicuti moralia: sed abolita sunt. ¶ De materia verò secundi argumenti, variè à doctoribus opinatur. Nam in. 3. senten. distinct. 37. Scotus & Scholasticorum nonnulli vniuersalia principia naturę constituunt primum gradum: conclusiones autem tam secundæ tabulæ Decalogi quàm alias, in secundo. De istorum autem opinione infrà articu. 8. prefisùs disputandum est. Interim tamen perspecte animaduertenda est sententia S. Thom. ne quis fallatur, arbitratus Decalogum constituere inter vniuersalia principia: pro eo ꝙ ipsum statuit in primo gradu: Enimuerò prima per se nota principia non faciunt gradũ sed sunt radix & fons: gradus enim idem est quod gressus: vnde sicut in linea consanguinitatis stirps & radix non est gradus, sed fratres: inde proximè cadentes sunt in primo: sic in iure naturæ principia non sunt grad⁹, sed quæ inde consequentia descendunt. Et per elongationem ab eisdem principijs cæteri gradus discernuntur. Itaq; cùm in Decalogo sint duæ tabulæ, septem posteriora quæ sunt in secunda collocantur in primo gradu. In secundo verò illa, quæ sunt extra Decalogum. Qualia sunt præcepta honorãdi seniores, & alia quæ non pertinent ad iustitiam. Sed in tertio consistunt præcepta primę tabulæ. Igitur non statuuntur in tertio ordine, propterea quòd non sint omniũ dignissima, imò propterea iudicãtur à principijs naturæ elongatiora, quòd ob suam sublimitatem ratio nostra illa non plenè indelicit nisi diuinit⁹ adiuta. Sicuti & in illis secundi gradus sapientium indiget disciplina. Alter igitur dignoscitur inter hæc dignitatis ordo, alter vero cognitiõis. Quid enim naturæ amicius consentiens, quidue dignius quàm præcepta primæ tabulæ: quippe quę ad cultum vnius Dei spectant? Et tamẽ quia ab humana cognitione sunt remotiora, nullum inter Ethnicos scelus tam latè percrebuit, quàm idololatriæ impietas. Nam circa alia præcepta secundæ tabulæ minimè erratum est. Et circa illa quæ sunt in secũdo gradu minùs quàm circa primam tabulam. Atq; hic ordo cognitionis est quem scientissime S. Thom. per gradus distribuit. Quærat autem hic fortasse lector vtrùm omnes gradus illi prohibiti Leuit. 18. essent de iure naturæ. Respondetur verò ꝙ illi qui per lineam rectam ascendebant, iure naturæ erat prohibiti: vt, turpitudinem matris tuæ non reuelabis. Et cũ filia & cum nepte: præterea cum nouerca & cum sorore. Alia verò ad latus posita, vt cum sorore matris aut patris, aut cum vxore fratris non erant prohibita, quia mala: sed mala, quia prohibita iure diuino positiuo. Quocirca illa quidem erant moralia: hęc verò iudicialia. Ac proinde isti posteriores gradus non sunt in Euangelio prohibiti: essentque iure naturæ liciti, nisi Ecclesia humano iure illos interdixisset propter deformitatem quam præ se ferunt: sed de his latiùs articulo octauo inter agendum de istorum dispensatione.

Secunda cõclusio. Triplex modus quo moralia præcepta à naturalibus descendunt. Primus.

Secundus.

Tertius.

Secunda rõ.

Tertia rõ. Ad primam obiectionẽ.

Ad secundã Scotus.

obijcitur ad uersus præfatam ueritatem.

Prima ratio

Quæstio.

Solutio.

ET per hæc patent argumentorũ solutiones. Dicuntur enim præcepta moralia, disciplina, propterea quòd nõ sunt prima vniuersalia principalia per se nota, sed q̃ dilucidatione nonnulla indigent. ¶ Et ad secundum respondetur, quòd sicuti leges humanæ aliqua adijciunt iuri naturæ, sic & diuina adiecit ceremonialia & iudicialia. Atq; ad tertium respondetur quòd etsi fides sit lumen supernaturale, nihilominùs necessaria est ad dilucidandum nõnulla naturalia præcepta: quæ licèt colligantur ex iure naturæ, tamen propter suam celsitudinem indigent super naturali radio, vt vniuersis mortalib⁹ clarescant. Qua ratione fides articulũ vnius Dei inter alios connumerat, qui tamen naturali lumine sapientibus innotuerat. Ex quo fit, in illo superius asserto, nempè præcepta moralia esse, quæ per se ad bonos mores attinent, vocem, per se, supernaturale lumen

Ad primũ argumentũ.

Ad secundũ

Ad tertium argumentũ

non excludere: sed duntaxat positiuam aliã legem: vt expositum est. Itaque etsi nulla esset lex positiua naturale ius præciperet vnum coli Deum, & reliqua primæ tabulæ: tamen nisi lumen fidei mortalibus irradiasset, non omnes ea planè perspexissent.

ARTICVLVS. II.

Virtum præcepta moralia legis sint de omnibus actibus virtutum.

SEQVITVR in secundo articulo, vt sufficientiam eorundem præceptorum perpendamus. Et arguitur ꝙ non sint de omnium virtutum actibus. Obseruatio illorum dicitur iustificatio, secundùm illud Psalmi, Iustificationes tuas custodiã: iustificatio autẽ est actus iustitię: ergo in sola hac virtute versantur cuncta. ¶ Secundò ad idem arguitur ex nomine ipso præcepti, quod rationẽ debiti significat: debitum nanq; ad nullã aliã virtutem attinet quã ad iustitiã per quã vni cuiq; ius suum redditur. ¶ Et accedit huc tertiò quòd lex (vt supra scriptum est) ob bonum cõmune ponitur: quod vt. 5. Ethico. autor est Aristo, obiectum est iustitiæ. ¶ In cõtrarium est quod August. ait, peccatum nihil aliud esse quàm dictum vel factũ vel concupitum contra legẽ Dei. Et Ambros. transgressionẽ esse legis diuinę & cœlestiũ inobedientiam mandatorũ: peccata verò cunctis virtutibus aduersantur: ergò & moralia præcepta legis ad vniuersas protenduntur.

Argumẽ. 1.

Argum. 2.

Argumẽ. 3.

Aristo.

August.

Ambros.

ARticulus præsens nõ solũ ob id in quæstionem prolatus est vt cõstet, quàm latè virt⁹ diuinę legis protẽdatur, quæ de vniuersis virtutib⁹ iubet: verũ vt humanarũ collatione eius præstãtia innotescat. Tribus igitur cõclusionibus dissoluitur. Prima, Leges humanæ de solis iustitiæ actibus prima ria intẽtione præcipiũt: de reliquis verò virtutibus non nisi quatenus ad iustitiam referuntur. Conclusio hæc superiori loco. q. 6. sua fuit genuina ratione demonstrata: quæ hic tamen in gratiam diuinæ legis recolẽda est. Legis inquã cuiusq; præcepta (vt suprà ostensum est) ad cõmune bonum ordinem habẽt. Quapropter (vt. 3. Polit. Arist. docet) secũdũ diuersas politias diuersæ statuuntur leges: aliæ scilicet in democratia, aliæ in aristocratia, atq; aliæ in regno: quoniã diuersimodè sibi proponunt commune bonum: lex autẽ diuina & humana, iam suprà mõstratæ

Prima cõclusio

Suadetur cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt sine differre. Nam humana solum proponit humanum bonum, quod ad pacē amicitiamq; inter homines spectat: homines autem amicitiæ fœdera p̄ sola extera illa officia retinent, quæ sunt virtutis iustitiæ: per quam scilicet vnicuiq; quòd suum est tribuitur: lex ergò humana primario proposito ad iustitiæ virtutem attendit. Etsi quæ alia de fortitudine, deq; temperantia iubet, non nisi quatenùs ad suum cōmune bonum referuntur. Præcipit inquam fortitudinē, nō quæ tibi necessaria est ad tuas p̄ pulsandas iniurias, sed quę rei bellicæ necessaria est: puta nè locum in acie deseras: iubet item temperantiæ moderamen: non tamen quo non lis aut tecum, tua cum aut vxore intemperans, sed quo adulterium nō cōmittas. Sentētia est Aristo. 5. Ethico. capit. 1. vbi ait leges de omnibus dictare, conducentes aut communem omnium vtilitatem, aut optimorū aut principum: vbi tria genera politiæ distinguit. ¶ Secunda conclusio: Lex diuina non de iustitiæ tantùm actibus, sed de vniuersarum virtutum operibus ex æquo præcepta ponit. Probatur ratione contraria: finis diuinarum legum non est illa quæ inter homines est beneuolentia, sed ipsorum cum Deo amicitia, ac subinde familiaritas, tū in præsenti sæculo, tum demum in futura æternitate: homo autem non solùm per officia iustitiæ specialis virtutis sit Deo charus, verum & per vniuersas studiosas actiones quibus homo secum rectè viuit: non modò exterè, verùm etiam interna mente in qua deū suam impressit imaginem. Præcipit ergò lex diuina actus fortitudinis, temperantiæ, mansuetudinis. &c. non solùm in ordine ad iustitiam inter homines, insuper quatenus in homine ipso diuinam imaginem exornāt. Quare ex æquo primariaq; intentione tam intellectuales virtutes, quæ sunt rationis lumina, quàm morales, quæ appetitum eidē rationi subijciunt, iubet. Nempe tres in primis Theologicas, fidem, spem, & charitatē: mox & quatuor morales. secundū illud Sapien. 8. de eadem diuina lege & sapientia asserтum. Sobrietatem & sapientiam docet, & iustitiam, & virtutem: quibus vtilius nihil est in vita hominibus. ¶ Tertia conclusio. Non omnia virtutum opera eodem cogēdi rigore, pponit: sed illa quæ ad necessarium rationis ordinem spectant sub reatu culpę iubet: reliqua verò, quæ ad cumulationē virtutū perfectione ornatūq; attinēt, sub forma cō-

Secunda cō clusio.

Probatio.

Tertia conclusio.

De Iustitia & Iure,

silij admonet. Qualia sunt illa q̄ pertinēt ad inimicorum dilectionem: vt Prouerb. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Et reliqua præcepta misericordię, vt ca. 3. De primitijs omnū frugum tuarū da pauperibus. ¶ Duplex autē, licēt exigua, dubitatio ex his sit re liqua. Vna; s. de differentia inter humanā legē ac diuinam cōstituta. Apparet enim in contrariū quòd diuina perinde atq; humana principē intentionē dirigat ad iustitiam. Nam præcipuè exigit obedientiā, q̄ est gēnalis iustitia. Præterea q̄quid iubet, eo, refert vt, vel pticularē iustitiā, q̄ est in homines cō foueat: vel illam, qua appetitus rationi subditur: ergò nunquā exit iustitiæ tramites. ¶ Ad hoc autē facilè respondetur, in hoc discrimen cōsistere, quòd humana lex habet p̄ fine iustitiam specialē virtutē, qua humana societas fidesq; cōstat. Lex autem diuina simpliciter cuiusq; perfectionē. Nam obedientia q̄ pertinet ad legalē iustitiā, non est finis legis, sed est virtus q̄ subijcit ciues principi: finis enim legis est per obedientiam facere bonos ciues. Illa autem subiectio appetitus ad rationem, etsi ad finem legis pertineat, eò quòd in illa consistit humana perfectio, tamen cùm non ordinet hominem ad alium, sed ad seipsum, non habet propriè rationem iustitiæ, sed (vt ait. 5. Ethico. Philosophus) metaphoricam: pro quanto appetitus & ratio eiusdem suppositi considerantur vt duo. ¶ Altera verò dubitatio est, quòd non videtur lex vetus vniuersas instituisse virtutes. Nā (vt legitur Matth. 6.) Christus collatione facta inter ambas leges ait: Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: Ego autē dico vobis. Qui iratscitur fratri suo &c. Et iō præmisit: Nisi abūdauerit iustitia vestra pluquàm Scribarum & Pharisęorum, nō intrabitis in regnum cœlorum. Respondetur q̄d quicquid Christus expressit, quod veram habeat rationem præcepti concludebatur in lege veteri, sed Pharisęi erant qui eam obnubilauerāt. Nam si Christus prohibuit inimicorum odium, idem etiam prohibebatur Leuit. 19. vbi legitur: Non oderis fratrē tuū in corde tuo. Et si Christus concupiscentiā cordis cōpescuit, idem scriptū erat Exod. 28 Non concupisces vxorem proximi tui.

Gemina dubitatio

Prima ratio dubitandi.

Secunda rō dubitandi

Ad primam dubitationē

Aristo.

Secunda dubitatio.

Ratio hæsitandi.

Solutio.

A D primum igitur argumentorū respondetur quod vbi diuina mandata appellātur, iustificationes nō trahitur nomē à iustitia speciali virtute quę est inter homines: sed à iustitia qualis esse debuit inter hominē

Ad primum argumentū

minem & Deum, quæ est legalis generalisque virtus. Inde scilicet quòd debemus proprias voluntates rationi semp ac perinde diuinis eius iussis habere cōformes, qua rōne in eius amicitia perstitimus. ¶ Et pari modo respondetur ad secundū. Nā etsi omne præceptum rationē debiti præ se ferat, nō tamē debiti specialis iustitiæ, sed debiti quod est voluntatis ad rationē, atq; hominis ad Deū: quicquid enim obedientiæ rationi debitū est debetur & deo, qui rōnis est author. Et hæc est obedientia generalis. ¶ Tertiū deniq; iā solutū est. Nam etsi omnis lex in bonū commune referatur, cōmune tamen bonū aliter lex humana prospicit, aliter verò diuina.

Ad secundū argumentū.

Ad tertium argumentū.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm omnia præcepta moralia veteris legis ad decem Decalogi reducantur.

CVM definitum sit legem veterē de omnium præcepisse virtutū actibus, & tamē in decalogo nō extent nisi decem præcepta iustitiæ, quæ rendum supererat vtrùm reliqua aliarum virtutū ad hæc decem reducantur.

Argum. 1. Et arguitur à parte negatiua. Prima omniū capita, vt Matt. 22. legimus, sunt: Diliges dominum Deum tuum: & Diliges proximum tuum: hæc autē nec sunt in Decalogo posita, nec videntur ad ipsum posse reduci: ergò

Argumē. 2. non omnia reducuntur ad ipsum. ¶ Secundò arguitur. Tertium præceptū, Memento vt diem Sabbati sanctifices, apparet ceremoniale: moralia verò non reducuntur ad ceremonialia, sed potiùs ecōuerso: cùm moralia sint cōclusiones naturalis iuris, ceremonialia verò, minimè: ergò nō omnia reducūtur

Argumē. 3. ad Decalogum. ¶ Tertiò: præcepta moralia non solùm sunt de actibus iustitię, sed patēt præterea ad reliquas virtutes, quæ ad mores pertinent: in Decalogo aūt non extant nisi iustitiæ p̄cepta ergò non omnia illuc reducuntur. ¶ In cōtrarium aūt est glossa sup illud Matt. 5. Beati estis cū vos maledixerint homines: dicens quòd Moyses decem præcepta p̄ponens posteà per partes explicuit

Glossa.

QVæstio hæc inferius artic. 11. vbi in particulari aliorum numerus præceptorū refertur, lucidiùs patebit: nunc ergò tātùm in genere duabus cōclusionibus absoluetur. Prior est, discrimen inter decalogum ac reliqua præcepta, hoc est potissimū, quòd decem illa Deus Angelorū ministerio, vt dictum est in tabulis Moysi insculpsit: alia verò dedit per Moysen. Est ergò meditatè speculanda differentia quòd solum Decalogū homo à solo doctus est Deo: reliqua verò ab hominibus. Rationi autem consonantissimum erat, vt Deus tanquàm naturæ author illa per se duntaxat doceret, quæ vel naturalis ratio perexigua adhibita consideratione ex primis naturæ principijs elicit: vel ex infusa fide protinùs innotescunt: quorū hæc sunt in prima tabula, illa verò in secunda, vt inferius patebit. Et quoniam inter omnes virtutes patētissima est iustitia, in hac explicanda virtute totus Decalogus versatur. Quapropter duo præceptorum genera prætermisit. Illa scilicet quę tanquam per se nota principia in mentibus nostris consignauerat: hæc enim nulla prætereà editione indigebant, vt id facias alijs. &c. Mox & illa quæ vigilantiorem exigunt sapientum indagationem. Quæ scilicet Moysi & alijs deinde sapientibus docēda reliquit. ¶ Hinc ergò colligitur posterior conclusio: Nempè quòd omnia ad Decalogum reducantur. Nam illa generalia principia continētur in Decalogo sicut principia in proximis conclusionibus: quoniam, Non occides, Non furtum facies. &c. nihil aliud est, quā id nè facias alijs, qd tibi fieri nō vis. Reliqua verò, cōtinēt in eodē decalogo, sicuti cōclusiones in suis principijs. Vt illud Leuit. 19. Corā cano capite cōsurge: virtute cōtinet in illo qd est Honorare parētes: & nō fornicaberis, ad id quod est, Non mœchaberis: & illud. Non fœnori dabis, ad id quod est, Non furaberis. Attamen quia copiosiùs ac luculentiùs articul. 11. explicanda hæc sunt, illuc vsque reliqua sunt expectanda.

Prima conclusio

Rō cōclusionis

Secūda conclusio.

A D primum igitur argumentum respondetur, ideò illa principia de dilectione Dei & proximi non esse in Decalogo expressim posita, quòd nulla editione opus habebant: eò quòd sint per se nota: sed Decalogus fuit illorū explicatio. Prius enim statim per fidem fit notum: vt articulo proximo patentius fiet, Quicunque enim fatetur esse Deum, eadem ipsa cōfessione cōpertissimum habet eundem à se esse diligendum. Neque quicquam esse potest rationi naturali apertiùs consentiens. Attamen quia diligendi modus, cùm res sit supernaturalis, non sit cunctis mortalibus in comperto, eūdem expressit in præceptis primæ tabulæ, ad quæ ideò præcepta reducitur, tanquàm

Ad primum argumentū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

principium in suis cõclusionibus contentũ. Ac pari modo secundum de dilectione proximi reducitur ad præcepta secundæ tabulæ. ¶ Ad secundum argumentum iam supra dictum est præceptum sanctificandi festi in genere, puta vt tempus aliquod diuinis meditationibus asseramus, non esse ceremoniale, sed morale: in particulari autem esse ceremoniale. *Ad secũdũ argum.*

¶ Tertij quoq; responsio itidem explicata est. Enimuerò cùm Decalogus illa tantùm contineat præcepta quæ Deus per se tulit: ipsum autem non nisi manifestas naturæ conclusiones exprimere decuerit, & pceptum omne præ se ferat rationem debiti, quæ quidem ratio in virtute iustitiæ patêtior sit, in reliquis verò latentior, consequês est vt Decalogus ea tantum præcepta complectatur, quæ pertinent ad iustitiam. Reliqua verò de fortitudine deque temperantia ac de cæteris, qua parte includunt rationem debiti ad eundem Decalogum reducuntur. *Ad tertium argumentũ.*

ARTICVLVS. IIII.

Virum præcepta Decalogi commenter distinguantur.

POST tres superiores articulos de præceptis moralibus in genere disputatos descendendum est peculiariter ad Decalogum. De quorum dispositione adhibentur alij quatuor: nempe de distinctione eorum deq; numero, ordine, & traditionis figura. Quæritur ergò vtrùm præcepta Decalogi vti iacent Exod. 26. sint conuenienter distincta in tria primæ tabulæ & septem secundæ. Et arguitur à parte negatiua. Fides quæ intellectualis est habitus, & latria quę est religiõis adoratio, duę sunt virtutes distinctę: ergò distincta sunt præcepta fidei, & latriæ, Vt illud nõ habebis deos alienos coram me, pertineat ad fidem: quod autem subditur, Non facias sculptile, spectet ad latriam. Ex quo fieret cõsequens esse quatuor primę tabulæ. ¶ Secũdò: Illud primum verbum, Ego sum dominꝰ Deus tuus, est affirmatiuũ: quod autê sequitur, Non habebis Deos alienos coram me: est negatiuũ: præcepta autê affirmatiua distinguũtur à negatiuis: ergò sunt duo: ac pinde resultabunt quatuor primæ tabulę. Nẽ pe adiunctis duobus alijs: Ne iures vana per eum: & Sabbata sanctifices. ¶ Tertiò concupiscẽtiam non nisi vnam ponit Apostolus ad Roma. 7. vbi ait, Concupiscẽtiam nescie- *Primũ arg. partis negatiuæ.* *Argum. 2.* *Argumẽ. 3.* *Paulus.*

bam nisi lex diceret, Non concupisces: ergò vnica est concupiscentiæ prohibitio, atque adeò distingui non debet in vnam concupiscentiæ vxoris alienæ, & alteram alienarum rerum. ¶ In contrarium est authoritas Augustini super eodem loco Exodi, distinguentis tria præcepta primæ tabulæ, & septem secundæ. *Augustꝰ.*

DE præceptis Decalogi, nemo negare potest esse decem: nomine id plane pclamante. Quare de hoc vna est omnium concors sententia. Item in eodem consensu affirmant in prima tabula fuisse scripta præcepta pertinentia ad dilectionem cultumq; Dei. In secunda verò illa quæ dilectionẽ proximi explicatè continent. At verò quot sint, tam hæc quàm illa, non inter omnes vnanimiter constat. Sunt enim tres opiniones, Prima Isychij super illud Leuit. cap. 26. Ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes: qui ponit quatuor in prima tabula, & sex in secunda, vt primum sit illud affirmatiuum. Ego sum dominus Deus tuus, secundum, Non habebis deos alienos coram me. Atqui Hierony. Oseæ. 10. super illud, cũ corripientur propter duas iniquitates suas: eodem modo duo hęc secreuit. Tertium ponit Isychius, Nõ facies tibi sculptile: & quartum, Non assumes nomen Dei in vanum. Illud autem de obseruatione Sabbati, illic insertum, non censet cõnumerari inter præcepta: neque intelligendum esse secundùm literam: eo quòd cum mutatum fuerit apud Christianos in diem Dominicam, non illud cõnumerat inter præcepta moralia. Illa nanque immota permanserunt. Sed ait intelligi secundùm spiritum: vt nullum mundi huius opus vnquam faciamus. In pręceptis autem secundæ tabulæ nonum ac decimum compingit in vnum. Quare nõ facit nisi sex. *Gemina assertio & qua inter oẽs cõstat.* *Triplex opinio.* *Prima Isychij.* *Hieronym.*

¶ Secũda opinio est Origenis eodem loco, itidem distinguentis quatuor primæ tabulæ: paulò tamen differentiis ab Isychio. Illud enim: Ego sum Dominus Deus tuus, nõ facit distinctum pręceptum, sed pro eodem illud existimat atque subsequens, Non habebis deos alienos: secundùm verò arbitratur, Non facies sculptile: ac tertium, Non assumes nomen Dei tui in vanum: ac deniq; quartum, Memento vt diem Sabbati sanctifices, Reliqua verò sex cogitur veluti Isychius cõnumerare. ¶ His tamen non obstãtibus statuitur tertia conclusio quæ est Augustini eodem loco. Præcepta Decalogi distinguũtur *Secunda opinio.* *Tertia cõclusio.* *Tertia opi. Augustꝰ.*

Primũ documentum.

stinguuntur in tria primæ tabulæ, & septem secundæ. Ad horum autem perspicuã intelligentiam notandum est duarum tabularũ primã haberi mẽtionem Exod. 31. vbi post quàm enarrantur pręcepta quæ Deus dedit Moysi in mẽte, subditur: Dedit quoq; Dominus Moysi cõpletis huiusmodi sermonibus in monte Sinai duas tabulas lapideas scriptas digito Dei. Vbi neq; nominantur prima & secunda, neq; memoratur quid in alterutra fuerit scriptum. Hebræorum autẽ confessio est in vtraq; fuisse sculpta quina præcepta. Est quippe sentẽtia Iosephi legis peritissimi, lib. 3. antiqui c. 6. Illic inquã ait in vtraq; quina verba fuisse scripta, in vna scilicet quatuor de dilectione Dei: seiungit enim in duo, Ego sum Dominus Deus tuus: &, Non facies sculptile: ex quo Origenes & posteà Hierony. illam opinionem ebiberũt. Et in eadem priori tabula quintum collocat mandatum de honore parentibus deferendo, Eam fortè ob rem quòd cùm Deus sit ex quo omnis paternitas deriuatur, voluit, vt sui instar parẽtes nostros honore colerem⁹. Atqui est vero quàm simillimũ, sic fuisse distributa pariter præcepta: quoniam tabulæ, æquales erãt. Et est nõ exilis coniectura, in secunda tabula non extitisse, nisi quinq; negatiua: Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces. Nam præcisa hæc consulto connumerat Pau. ad Ro. 13. vbi ait: Hæc omnia instaurari illo verbo, Diliges proximum tuũ sicut teipsum. Nam quod addit: Et si quod est aliud mandatũ, non adhibuit nisi propter illa quæ extra Decalogum vagãtur. At vero quoniam duo isti ordines in duo capita de dilectione Dei & proximi resoluuntur, non tam ad numerum, quàm ad mysterium alij patres attendentes, illa quæ dilectionem Dei referunt, appellant primã tabulam: illa verò quæ dilectionẽ proximi, secundam. Mox & hoc recolendum, quòd primum præceptum trina habet in Exodo membra. Scilicet, Ego sum Dominus Deus tuus. Non habebis deos alienos coràm me. Nõ facies tibi sculptile. Atq; hoc ansam præbuit varia de ipso opinãdi. ¶ His ergò pręhabitis quia asserta conclusio duo habet membra, probatur quòd in prima tabula tria sint tantum præcepta. In primis Isichius violenter nimis à Decalogi numero præceptũ de truncauit obseruandi Sabbathi. Primum qꝰ cum reliqua in sensu literali, ceu ad mores *Ioseph⁹.* *Paulus.* *Alterum documentum.* *Probatio prioris mẽbri positæ cõclusionis. Isychius. Prima ratio in Isychiũ.*

pertinentia, fuerint illic conscripta, absurdũ est dicere illud solum in sensu spirituali fuisse permixtum: cùm tamen eadem serie sint omnia disposita. Deinde quòd cùm in illa tabula de diuino cultu homines erudirentur, curta fuisset nisi tempus aliquod eidem diuino cultui dicasset: quem cultum pręceptum illud explicat. Præterea quòd cum illa fuerit explicatio naturalis iuris, & nulli essent mortalium qui dijs suis nõ statos dies feriassent, necessarium erat, vt Deus suę familię & festum, & eius rationem explicaret. Ad hæc quòd sensus spiritualis abstinẽdi à peccatis, parũ illic ad rẽ attinebat, de quo latius q. sequen. Argumentũ autẽ in cõtrariũ suprà in simili solutũ est. Enimuerò cũ præceptũ diuini cultus, morale sit, ritus verò in particulari, ceremonialis, sit, vt vnũ seruare festũ, sit morale: quòd autẽ hic aut ille dies, pertineat ad ius Ecclesiasticum. ¶ Contra opinionem verò Origenis arguit Augustꝰ. q idem sit, vnum colendũ esse Deũ, & non habere deos alienos. Nam, cùm nemo possit duobus dominis seruire, vnum cole Deum, accipitur exclusiuè. Quòd autem adijcitur, Non facies tibi sculptile, perfectiùs id explicat, quod dixerat, Nõ habebis Deos alienos: Facere nãq; sculptile, nõ est interdictũ, nisi quatenùs idololatriæ impietas est. Nã Exo. 25. imagines Seraphin præcipiebãtur in tẽplo collocari. Igitur cùm totũ illud, vnũ sit: & secũdũ: Non assumes nomẽ eius in vanũ: ac tertiũ, Memẽto diei Sabbathi: fit vt secundũ trinitatẽ personarũ, tria quoq; sint præcepta illius tabulæ. Rursus meritò arguit, q prohibitio concupiscendæ vxoris alienæ diuersa sit ab alia concupiscendi res alienas. Nam secundùm Peripateticum principium actus distinguũtur pro obiecta: & clarum est multiebrem vsum diuersum esse obiectũ à rerũ possessione: quare alterum ad luxuriam pertinet: alterum verò ad auaritiam. *Secunda rõ.* *Tertia ratio* *Quarta ratio.* *Soluitur fũdamẽtũ prædicti authoris.* *Argument. Augustꝰ. in Origenem.* *Alia eiusdẽ ratio.*

HIs nihilominùs constitutis dubium ingerunt argumenta initio quæstionis obiecta. Est enim primũ in fauorẽ dicentium duo esse præcepta: Non habebis deos alienos: &, Non facies sculptile. Nam prius apparet fidei: posteriusvero latrię. Ad quod non ità multùm perspicuè S. Tho. respondet. Ait quippe non fuisse necessariũ, vt pręceptũ fidei exprimeretur in Decalogo: nam illud pręsupponitur tanquàm principium. Sicuti articulo præcedenti dictum est, de generali præcepto dilectionis. Vnde Paul. ad *Ad. 1. arg. S. Thom.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hebræ. 2. Accedentem, inquit, ad Deũ oportet credere quia est. Quare nõ indigebat noua ꝓmulgatiõe: sed tñ oportuit addere preceptũ latriæ, quæ est protestatio fidei. At vero nõ explicat vtrũ illorũ duorum sit habẽdũ pro præcepto primæ tabulæ. Neq; verò explicat sit ne illud præceptũ negatiuũ, an affirmatiuũ. Et ideò certe solutio eius videt mutila. Nã inferius articulo septimo ad primũ, in præceptis primæ tabulæ solùm vnũ agnoscit affirmatiuũ, de sanctificatione Sabbathi: insinuans duo priora esse negatiua: & tamen in forma cõmuni ecclesiæ primũ preceptum est. Vnũ cole Deũ. Sic ergò accipito mentem eiusdem sancti Doctoris, quã arbitror esse verisimã. Ex illis inquam tribus membris primi præcepti illud quod est in capite, Dominus Deus tuus vnus est, nõ est morale præceptũ: sed fidei veritas, quã consiteri tenetur quicunq; ad eũ accedit. Quapropter cũ illi qui legem Dei accipiunt iam tunc se profiteãtur eius subditos, præsupponere debent cõfessionẽ fidei, vt ait Pau. Atq; hoc est quod S. Tho. dicit fidem præsupponi ante Decalogũ. Secundũ autem, scilicet: Nõ habebis deos alienos, licẽt sit expressio eiusdẽ fidei, pertinet nihilominũs ad latriã & cultum. Igitur sanct. Tho. in argumento duo illa proposuerit, Non habebis deos alienos, Non facies tibi sculptile: quasi prius ad fidem pertineret: posteriùs verò ad latriã: responsio tamen eius est, eiusmodi distinctionem negare. Imò priùs censet esse primum mandatorũ Decalogi ad latriã pertinẽs: posteriusverò, nihil aliud ꝙ eius explanationẽ.

Solutio sancti Tho. uidetur mutila.

Mens sanc. Thom.

Paulus.

Primũ Decalogi præceptũ licẽt negatiuiformã præ se ferat affirmationẽ tamen cõplectitur.

S. *Thom.* ¶Sed arguis. Ergò secundùm eum nullũ est præceptũ fidei: quando quidẽ à Decalogo illud excludit. Negatur cõsequẽtia: imò expresse. 22. q. 1. art. 8. illud affirmat. Quin etiã hic, sed ait ꝙ tale præceptũ non est intra Decalogũ, sed eius præambulum, sicut præceptũ dilectionis. Quo quidẽ præcepto & antiqui etiã tenebantur: quin verò & omnes in lege naturæ quantum ad illam fidem quam ait Pau. Quia Deus est, & quia remunerator est. ¶Quò fit vt primum Decalogi præceptum, sit in forma negatiuum: sed tamen affirmationem comprehendens, vt ait statim in solutione secundi. Quare non fuit operæ pretium duo secerni, sicuti: Honora patrem & matrem, &c. Non occides. Quocirca non repugnat vt affirmatiuè quoq; ꝓponatur, Vnum cole Deum. Tametsi huius peculiaris cõsideratio quæstione sequenti redibit.

¶Ad tertiũ iam responsum est, vbi designata est discriminis ratio inter cõcupiscẽtiam mulieris, & auaritiam aliarum rerum. Attamen quoniam ambę in vnam generalem rationem appetendi coëunt, sub eodem nomine Paulus vtranq; complexus est. *Ad 3. arg.*

ARTICVLVS. V.

Vtrùm præceptorũ Decalogi numerus congruat.

IN articulo præcedenti de distinctione tantummodò præceptorum primæ, & secundæ tabulæ definitum est: quod illicò subsequitur de numero disputare: videlicet, an denarius congruerit. Et arguitur à parte negatiua. Peccatum vt suprà ex definitione tam Ambro. ꝙ Augustini patuit est transgressio diuinæ legis: peccata autẽ triforma sunt: nempe, quibus quis peccat aut in Deum, aut in proximũ, aut in seipsum: cùm ergò in Decalogo nullum præceptum tertij generis existat, puta quo homo in seipso componatur, diminutus est. ¶Secũdò: & in præcepto tertio primę tabulæ apparet curtus: cùm ex tã multis solennitatibus, ac sacrificijs quibus Deus colebatur, De vno tantum Sabbatho mentionem fecerit. Atq; idem fit argumentum cõtra secundũ, vbi tantũ cautũ est, Nè nomen Dei assumatur in vanũ: cùm tñ præter periuriũ passim oboriãtur blasphemiæ, falsæq; doctrinæ, quibus Deus ab hominibus dehonestatur. Atq; adeò simile obijcit cõtra quartum præceptũ. Nam vnusquisq; naturali fœdere nõ solũ parentibus dilectionem debet, verùm & filijs, ac cæteris, seu sanguine, seu quauis alia necessitudine coniunctis: ergò cum authore Pau. 1. ad Timoth. 1. Finis ꝓcepti sit charitas de horum singulis debuerunt singula scribi præcepta.

Argum. 1. Ambros. Augustini.

Argum. 2.

¶Tertiò arguit. Quodcunq; peccati genus priùs corde ꝙ opere cõmittitur. Nam vt ait Christus, Ex corde exeunt cogitationes praua, adulteria, &c. sed in mœchia & furto seorsum post operũ prohibitiones, Nõ mœchaberis, Non furtum facies: explicant peccata cordis. Non concupisces rem proximi tui, &. Nõ cõcupisces vxorem proximi tui: ergò eadem regula debuit, & in reliquis obseruari. ¶Et quartò postremoque arguitur. Appetitus sensitiuus in irascibilẽ, & concupiscibilem diuiditur, quarum vtraq; pars sedes est corrupti affectꝰ: ergò sicut cõcupiscibilis

Argum. 3.

Postremum argum.

bilis singularibꝰ præceptis infrænata est, ità debuit & irascibilis compesci. ¶In cõtrariũ est illud Deute. 4. Ostẽdit vobis pactum suũ quod ꝓcepit vt faceretis. Et ecce verba quę scripsi in duabus tabulis lapideis. Quę quidem decem sunt prorsus.

Cõclusio responsiua.

Prima ratio pro cõclusione.

Secũda rõ.

QVæstio facilima est: nempè ad hoc tantùm mota, vt argumentorũ dubia dilucidentur. Est ergo cõclusio, cõpetentissimum esse numerum Decalogi, quæ nõ solùm generali illa rõne patet, ꝙ Dei perfecta sunt opera, verùm & peculiaribus, à fine legis oblatis. Dictum enim est finem diuinæ legis esse, hominem, tum in ordine ad Deũ instituere, tum deinde in ordine ad proximos: Deo autẽ cum primis fidelitatem debemus: quæ in hoc consistit, vt eius honorem nemini præter ipsum deferamus: hoc ergò primo præcepto cauetur, Nõ habebis deos alienos. Mox debemus eidem reuerentiam quæ in hoc posita est, vt nihil in eũ iniuriæ iactemus: qd cauetur ꝓcepto secũdo: Non assumes nomẽ Dei tui in vanũ. Præterea ob beneficia, quæ in nos tam ampliter collocauit: debemus ei obsequiũ, ac famulatũ. Nẽpè vt tẽpora quæ dã succidamus quæ eius meditationi donemus: de qua re tertio præcepto cõmonemur. Et quoniã inter beneficia hæc primũ fuit creationis opus designatus fuit dies Sabbathi quo illo opere absoluto requeuit Deus. Ordo autẽ hominis ad hominem vel peculiaris est, vel generalis. Peculiare aut debitũ, atq; omniũ illustrissimũ est quo filij tenentur parentibus obsequi, à quibus, secundùm Deum: vitã quæ bonorũ omniũ basis est susceperũt. Et ideò statim post tertium de famulatu, qui Deo debetur, subsequitur quartum de honore parẽtibus deferẽdo, adeòvt sicut paulò anteà dicebamus, non sit vero, dissimile in priori tabula fuisse conscriptum. Generalem autem homo ordinem habet ad reliquã mortaliũ vniuersitatẽ quibus iure naturæ socius est, quibusq; perinde id debet, vt nemini neq; opere, neq; ore neq; corde sit nocuus. Opere aũt primo nocumentũ infert quis alteri in propriã personã, adimẽdo ei vitã, quę omniũ est temporalium bonorum maximum. Idq; adeò prohibetur præcepto quinto non occides, vbi læsio omnis corporea interdicitur. Secundo in personam sibi coniunctam: quod prohibetur sexto. Nõ mœchaberis. Tertiò in bona exteriora quod inhibetur septimo: Non furtum facias. Ore autem nocet qui cuius famãlędit: quod vbiq;, vetatur præcepto octauo. Non loquẽris contra proximum tuum falsum testimoniũ. Sed corde iniuriꝰ quisq; est in quemlibet per concupiscentiam: siue quæ ad luxuriam pertinet, quæ nono præcepto, sextò respondenti infrænatur, Non concupisces vxorem proximi tui: Aut secũdùm auaritiam: quæ decimo tandem præcepto compescitur. Non concupisces rem proximi tui. Nam tales cupidines iniuriosè existũt: vt potè quę radices externorũ operum sunt, secundùm verbũ Christi: De corde exeũt cogitatiões prauæ, adulteria, &c. Atq; vt scitè S. Tho. annotauit, tres isti ordines in ꝓceptis primę tabulę dignoscuntur. Nam primum, Non facies tibi sculptile, opus exterius inhibet: Non assumes nomen Dei tui in vanum, oris impudentiã: sed, Memento diei Sabbathi, ꝓ fine habet internã mẽtis contẽplationẽ. Et quoniã statim arti. 11. videndũ est, quẽadmodũ alia præcepta ad hæc decẽ reuocentur, & quæstione sequenti de singulis est resumẽdus explicatior sermo, satis in præsentiarum fuerit summatim cuncta verbis fermè sancti Thomæ retulisse.

S. *Thomæ.*

Ad primũ argum.

Prior solutio.

D. *Thom.*

Altera sõlutio.

ADprimũ igit argumẽtũ, quo dubitabatur cur in Decalogo nullũ fuerit præceptũ adhibitũ de virtutibus quæ hominẽ in seipso peculiariter cõponunt, sed tantũ illa quæ ad iustitiã, qua humana societas retinetur, fuerint illic expressa. Prior responsio D. Thom. eademq; biformis est ꝙ cùm præcepta cũcta sint ad dilectionẽ relata, illa opus fuerit prorsus exprimere quæ caligans ratio non clare perspiciebat: ꝓprius autẽ amor nemini vnq mortaliũ nõ innotuit: adeò est naturæ inditũ, vt res omnis seipsam diligat seq; omnino cõseruet. Vel fortè ꝙ cùm in Decalogo iubeatur homo Deũ, & ꝓximũ diligere, illic satis planè ꝓcipitur sua cuiq; dilectio. Nam rectus hominis sui ipsius amor, est debitũ ordinẽ ad Deum tenere, & ad ꝓximum. Qui enim Deum diligit, cũctas in se passiones extinguit, siue cõcupiscibilis siue irascibilis appetitus, quibꝰ ratio perturbatur, quę nos Deo subiectos cõtinet. At verò posterior responsio plausibilior est. Nẽpè quod Decalogus vt suprà diximus, hoc à reliquis ꝓceptis distat quòd ipsum Deus per se nos docuit iuxta illud Deut. 10. scripsit in tabulis iuxta id quod priùs scripserat, verba decẽ quæ locutus est ad vos dominus. Deũ autem ceu naturæ authorem illa nobis decuit per se prorsus iubere, quæ statim naturali

Universidad de Deusto
Biblioteca

rali lumine humanæ menti promicant, vbi idē lumen non est caligine obductū: vnde cùm præceptū omne rōnem habeat debiti: ratio autē debiti ad iustitiā spectet quæ est hominis, vel ad Deū, vel ad alīū hominē (nā iustitia est ad alterū) congruētissimū fuit, vt præcepta tantū iustitiæ quæ primæ sunt naturæ cōclusiones Deus nobis in Decalogo exprimeret. Rō nanq; debiti hominis ad seipsum non ità naturali luce claresci. Primò eū aspectu apparere cuiq; pōt in his quę ad seipsum pertinēt liberā habere potestatē: ob idq; virtutes fortitudinis, ac tēperantię, q̄ hominē respectu suiipsius moribus instruunt, Moysi & reliquis sapientibus cōmisit, quas mortales docerēt. De his nimirū eos eruditēs quæ sibi quisq; proprie debet. ¶ Ad secū dum eandē rationē respōdeī, q̄ non fuit cōdecens vt vniuersa Deus particulatim exprimeret, sed per capita: ad sanctificationē autē Sabbathi reliquæ omnes solennitatū obseruationes referunt. Omnes enim erant institutæ tum in memoriam alicuius præteriti beneficij, tum in figurā alicuius futuri. Præteritorū autem caput fuit creatio mūdi, quę per sabbatha in memoriā reuocabatur: & inter futura præcipuū est mētis quies in Deo quę in præsenti seculo fit per gratiam, atq; in futuro per gloriā: secundùm illud Isaię. 58. Si auerteris à sabbatho pedē tuū, vocaberis sabbathū Dñi delicatū, & sanctum Domini gloriosum: hæc autē quiete sabbathi præsignabant. Reliqua verò, vt celebratio Phase quę cōmemoratio erat beneficij liberationis populi de Aegypto, & vmbra futurę passionis Christi: atq; id genus cuncta ad hūc ordinē referebantur. Et pariter ad aliud membrū respondetur quòd prohibitione assumptionis diuini nominis in vanū, reliqua omnia vitia seu falsæ doctrinæ, seu blasphemiæ cōprehunduntur. Ac simili subinde modo respōdetur ad tertiū membrum eiusdem argumenti, quòd omnia alia amoris debita in quarto præcepto quodam modò continentur. Explicatum enim est cur in Decalogo ea tantum continentur prēcepta, quæ manifestā repręsentāt rationem debiti. Quòd autem homo neminem lędat, manifestum debitum est: & ideò vniuersaliter nocumenta sex prēceptis prohibita sunt: videlicet, vt nemini nemo illa inferat. Attamen quòd quis quippiam alteri, ceu debitum conferat, non sic est lumine naturali notum. Sed id tātum quòd parentibus liberi geniturę lege debēt, *Ad. 2. arg.*

rationeq; educationis & disciplinę. Quapropter Deus illud in Decalogo expressit. Reliqua verò beneficia quæ ob alias necessitudines & naturæ cōiunctiones debētur, Moysi & prudentibus cęteris, vt suprà dictum est, explicanda demandauit. Vt quòd parētes debent filijs: quæ quidem debiti ratio nōest quasi aliquid ab illis susceperint, sed q̄ sunt aliquid ipsorum, & amando seipsos suas amant proles, vt. 8. Ethico. author est Aristo. Sed de his reductionibus aliorū prēceptorū in Decalogum, artic. 11. ¶ Ad tertium verò respondetur quòd & si quacūq; prohibitione cōdēnetur opus, vnà interdicatur, & eius affectus, nihilominus differentia est q̄ in his quę natura ipsa exhorrescit, vt homicidiū & falsitas, quia eorū cupido nō est per se allectiua, sed ,ppter alias passiones, puta ,ppter vindictā, vel auaritiam, satis fuit opus ipsum inhiberi. In illis verò quæ sunt sensui læta, vt sunt venerea & rerū affluentia, quoniam eorū appetitus per seipse delectat, decuit nō solū opera prohiberi, verùm seorsum appetitus: vt potè in quo vincēdo peculiaris est difficultas, sed de hoc iterū quęstione proxima. ¶ Ad quartū deniq; respondetur quòd cùm ex passionibus cōcupiscibilis appetitus illę resultent, quæ sunt in irascibili, nam ex amore illius quod oblectat nascitur contrariorū repulsio, sedato concupiscibili nulla præterea opus fuit ,phibitione irascibilis. *Ad. 3. arg.* *Ad quartū argum.*

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm præcepta Decalogi debito sint ordine disposita.

POst distinctionem & numerum prēceptorum sequitur de eorum ordine meditari an fuerit lucid⁹. Arguitur ergò à parte negatiua. Primum quòd cùm cognitio nostra à sensu incipiat, & dilectio proximi expositior sit sensui quàm dilectio Dei, secūdum illud 1. Ioannis. 3. Qui fratrem suum quē videt non diligit, Deum quem non videt quomodò potest diligere? Posterior tabula quę ad dilectionem proximi spectat, debuit loco præesse priori, quæ pertinet ad dilectionem Dei. Mox quod cum præceptis negatiuis prohibeantur mala, affirmatiuis verò instituantur bona, & via naturæ (vt comment. prędicam. author est Boēti.) priùs sint extirpanda vitia, quàm inserantur virtutes: secundùm illud Psalmi: Declina à malo, & fac *Argum. 1. à parte negatiua* *Boetius.*

fac bonū. Et illud Isai. 1. Quiescite agere peruersę, discite benefacere, vnde & Lyricus, Vitiū fugere prima virtus est: cōsequitur, vt præcepta negatiua deberent affirmatiuis anteire. Ac perinde præcepta, cordiū cogitationes inhibentia, illis quæ manus ab operibus arcent: quandoquidē radix operū cor est. *Argum. 3.*

¶ In contrarium est quòd Decalogi ordo dispositio Dei fuit: cuius, vt ad Roma. 13. ait Apostolo. ordinata sunt operā. *Paulus.*

FAcilima est quæstio, sed tamen scitu digna, ad quā quatuor cōclusionib⁹ respōdetur. Prima est: Præceptorū ordo exigebat vt priùs homines respectu Dei instituerēt q̄ ipsos inter se inuicē. Probatur ex illo præiacto fundamento: nempè q̄ Decalogū ea prorsum debuit continere mandata, quæ naturali lumine illucescūt. Inde enim protinus colligitur, vt quo ordine sunt quæq; rationi ,ppinquiora, eorumq; cōtraria eidem magis dissona eodē deberēt in serie esse priora: finis autē supremus nostrarū actionū primum se omnium rationi offert: & peccatum in ipsum grauius est q̄ circa media: fit ergò cōsequens, vt præcepta quibus Deo, q finis est noster, proximè subdimur, primæ sedi congruant. Qualia vtiq; sunt tria prioris tabulæ. Et confirmatur analogia ab exercitu sumpta. Priùs enim debēt nulites in ordine ad principē instituī, q̄ interse, nā & grauiùs peccatur in ipsum q̄ si miles in militem delinquat. ¶ Secunda cōclusio. Inter præcepta prioris tabulæ illud debuit esse primum quod ad latriā. i. ad culturā vnius Dei attinet secundū quod ei reuerētia exhibetur: ac per inde tertiū quo eidē impenditur famulatus. Primū enim fundamētū & basis militiæ est vt fide à milite data, sacramētoq; firmata, soli principi militet, pactū omne & conuentū cū inimicis abiurans. Quare hoc est grauissimū omniū scelus si tali fracta fide ad hostes desciscat. Quocircà primū prēceptū est, nè habeamus deos alienos, Huic autē proximū de reuerentia quæ soli Deo debetur: ac tertiū de famulatu eidem præstando. Grauiùs enim in honorē principis peccat, qui eū de honorat, q̄ qui ei non obsequitur. Quapropter secundū præceptū est, ne nomē Dei vanè vsurpetur: ac demū tertium, vt eius Sabbatha celebremus. ¶ Tertia conclusio. Ex præceptis, quibus interse homines amicitia conglutinātur, illud debuit esse primū, quo iubentur parentibus honorē exhibere. Ratio iam suprà tacta est. Nempè q̄ licet nemi *Prima conclusio.* *Ratio ,p cōclusione.* *Cōfirmatio* *Secunda cō clusio.* *Probatio* *Tertia conclusio.* *Argum. 2. à parte negatiua*

ni vllus debeat nocere, tamen beneficiū conferre nō omnis omnibus debet, sed solis parentibus. Quapropter ratio debiti quæ in omni prēcepto ineſt, apertior est respectu parentū, atq; adeo prāceptū illud debuit cateris negatiuis præponi. ¶ Quarta conclusio. In negatiuorū serie illę seruari debuit ordo, qui est inter malorum grauitates, quæ eisdē prohibentur: grauius autē homo lædit⁹ opere, q̄ verbo, & verbo q̄ corde. Atqui opere tūc maximè cū vita priuatur, quæ omniū est bonorū temporaliū summū. Mox si lędatur in persona coniuncta, vnde prolis certitudo perit: ac tertiò si dispendiū bonorū patiatur. Ob idq; quintò prohibetur homicidium sextoq; adulteriū, ac septimò furtum, atq; octauò falsum testimoniū: nonò verò concupiscentia alieni tori, sed decimò auiditas aliarū rerum. De quibus sigillatim quæstione proxima dicendum est. *Ratio cōcl.* *Quarta cō clusio.* *Series præceptorū negatiuorum.*

AD primum igitur argumētorū quæstionis respōdetur, quòd etsi ad sensum notior nobis sit dilectio proximi quā Dei tamē vice versa hæc est illius ratio & causa: & præceptorum series debuit sequi dignitatis ordinem. ¶ Et eodem modo respōdetur ad secundum, quòd etsi circa eandē materiā quantū ad executionē priùs sit à vitijs cessādum quàm studiosè agendū neq; possit studiosus habitus generari nisi vitioso depulso, tamē in intentione legislatoris prior occurrit virtus propter quam expelluntur vitia: atq; adeo dignitatis ordine etiam in eadem materia debuerunt prēcepta virtutum anteferri prohibitionibus contrariorū vitiorū. Sed præterea quando præcepta in diuersis materijs instituuntur, excellentior debet pferri: præcepti autem de honorandis parentibus diuersa materia est ab illis quæ prēceptis negatiuis subijciuntur, eademq; præstātior, atq; adeò suo merito est prælata. ¶ Sed ad tertiū respōdetur, quod etsi peccata cordium causa sint operum, atq; adeò priora in executione: tū quoniā opera grauiùs offendunt, corū ,phibitio citius occurrit rationi. *Ad primū. argum.* *Ad secūdū. argum.* *Ad. 3. arg.*

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm præcepta Decalogi congruenti modo tradantur.

IN hoc deniq; articulo septimo adhibetur sermo de forma & figura præceptorum, vtrùm scilicet perspicuus fuerit, ac debitus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Argum. 1. à parte negatiua.

tus tradendi modus. Et arguitur à parte negatiua. Affirmatiuis præceptis instituimur ad colendas virtutes: negatiuis verò ad vitia cauenda: in quacunq; autē materia opponitur virtuti vitium: in quacunq; ergo debuerūt cōgeminari præcepta affirmatiua, & negatiua: videlicet vt nō solùm iuberemur nō occidere, verū & vitæ proximi cōsulere, atq; in alijs pari modo. ¶ Secūdò: cùm lex omnis ratione constet, non erat cur tantùm primo atq; tertio præceptis subderetur præceptionis ratio, sed debuit omnibus pariter subscribi. ¶ Tertiò: cum præceptorū obseruatio sit præmiorum meritū nulla apparet ratio quare solis primo & quarto propositum fuerit præmium. ¶ Quartò: & pœna vt dictum est causa est obseruandæ legis: præsertim apud priscos, cùm testamentum illud lex esset timoris: debuit ergò omnibus supplicij cōmoratio adhiberi: quæ tamen non nisi primo & secundo adhibita est. ¶ Ac denique quintò arguitur: Cuncta diuina præcepta sunt altissima memoria retinenda, secundū illud Prouerb. 3. Describe ea in tabulis cordis tui. Respondendum ergo, est cur nō nisi tertium præceptum sempiternæ memoriæ fuerit inter cætera singulariter cōmendatū. ¶ In contrariū autem est, q; Deus, vt Sapiet. 2. legimus, omnia fecit in numero, pōdere, & mensura: id ergò præcipuè de eius præceptis credendum est.

Argum. 2.

Argum. 3.

Argum. 4.

Argum. 5.

Cōclusio responsiua.

PRæsens quæstio nihilo obscurior est præcedenti, ad quam ideo indubitata cōclusione hac respōdetur. Decalogū, vt est cō gruētissima distinctione, numeroq; & ordine digestū, ità esse & luculētissima forma traditū. Splendet nanq; in præceptis diuinæ legis sapiētissima maxima: secundū illud Deuter. 4. Hęc est vra sapiētia & intellectus corā populis: sapiētis aut est cūcta & ordinis luce disponere, & congruenti forma adaptare. Quæ (vt ex præcedentibus liquet) in Decalogo sunt luculenter obseruata. At verò cōmota est quęstio vt ad argumētorū quęsita, quæ quinq; sunt numero, respondetur.

Difficultas primo argumento præfacta.

IN primo igitur argumento quęritur, cùm suum vnicuiq; virtuti opponatur vitium, cur nō in vna qualibet materia combinatū est negatiuū præceptum cum suo affirmatiuo. Responsio autem est quòd omnis affirmatio negationem includit: sequitur nanq; si est album, nō est nigrum: eò quòd contraria non sunt compatibilia. Econuerso verò non omnis negatio infert affirmationem. Haud eñ quod nō est nigrū, statim est albū eò q; inter cōtraria intersint media. Pari ergò ratione & modo nō omnibus quibus tenemur nō nocere, subinde obligamur lege iustitiæ benefacere. Nā latiùs patet malorū prohibitio, q; bonorū præceptio. Atq; hac de causa nulli sex prohibitionū secundę tabulæ opponitur affirmatiuū præceptū. Tenemur inquam nemini occidere, neminēq; suis bonis expoliare, non tū alienā vitā, aut bona omnibus conseruare, nisi vrgens ingruat necessitas: quæ non comprehenditur lege iustitiæ sed misericordiæ. Hæc ergò præcepta, quia nō sunt naturę luce adeò peruia, sapientibus docēda cōmissa sunt. Quibus autem obedientiā obsequiūq; debemus, & honorem, sunt Deus & parentes, à quibus suo vtriusq; gradu esse recepimꝰ. Et ideo suppositis duobus negatiuis præceptis respectu Dei, quibus cauetur ne fidē, quā illi soli debemus in falsos Deos traducamus, & ne reuerentiā illi debitā vanis iurationibus obscuremus, adhibetur tertiū affirmatiuū de die seruādo Sabbathi, quo famulatū Deo exhibeamus: & quartū de honoratione parentum. Quibus non opus fuit negationes cōtrarias adiungere: eò q; affirmatio obsequēdi, & honorandi, negationē infert dehonestandi, ac rebellandi. ¶ Hic autem multa nos dubia occuparent nisi quæstiones ꝓxima accōmodatiorem nanciscerentur locum, quibus disputentur. Enimuero dum S. Tho. in prioritabula vnum tātùm agnoscit affirmatiuū præceptū, docet duo priora esse negatiua. Attamen iam suprà tetigimus, & posteà perspectius videbimus quēadmodū primum, scilicet, Non habebis deos alienos, affirmationē includat vnius colendi. Item dubitatio hinc emergit de tertio præcepto, quod astruitur esse affirmatiuū: cùm tamen si Ecclesiasticā sanctionem de sacro audiendo excluseris quantum ad ius diuinum attinet, non videatur esse, nisi negatiuū, quo scilicet opere seruili interdicimur: sed de his & similibus quæstione sequenti. ¶ In secundo argumento percōtabamur cur non sua singulis præceptis annexa fuerit ratio. Ad quod respondetur, q; moralia patētiores secum afferunt ratiōes, quàm vt eas oporteret explicare. Sed tamen vbi vel aliquid ceremoniale cōmiscetur, vel cōmune præceptū morale ad aliquid peculiare speciatim applicatur: tunc operæpretiū fuit rationē illius subnectere. Ob idq; cū primo præcepto eliminauerit Deus alienos deos, omnemq; proscripserit idolorum sculpturā, & ceremoniā cōdecēs fuit, vt ratio nē subiūgeret, dicēs, Ego eñ sum Dns Deꝰ tuus. Et pariter in tertio, vbi mortale præceptū sibi seruiēdi ad requiē Sabbathi cōtraxerit, necessariū fuit rationē subdere, q; tali scilicet die à mūdi structura requieuerit. ¶ Tertiū argumentū adiectū est ad explorandum cur non omnibus præceptis sua proposita sint præmia: qñ quidē sua singulis debētur. Ad quod pari modo respōdetur, q; in quibꝰ res ipsa per se lucesceret, nō opus erat præmia adhibere, sed vbi res latet. In præceptis autē negatiuis secundæ tabulæ manifestū est, qđ qui ab iniurijs inferēdis se cohibet, supplicia cauet quæ in ꝓpatulo est malefactoribꝰ decerni. At verò dum non solùm cauere mala iubemur, sed bona etiā facere: quia natiuum nobis est nihil, nisi intuitu præmij, & cōmodi agere, opus fuit vt vbi nulla vtilitas apparebat, vel cōmodū impedire videbar, id Deus nobis exprimeret. In honorādis autē parentibus nullū videbatur nobis emolumētū agi: ꝓptereà q; eū in recessū sint vitæ potiùs videntur nobis impedimēto esse suis fruendi bonis. Hac ergo de causa præcipiens nobis honorare parētes, nō satis duxit in memoriā nobis reuocare susceptā generationis, & educationis beneficia: sed nouū quoq; seculare præmiū pollicitus est: vt sis inquit longæuus super terrā. Et habet prēmiū hoc energiæ plurimū. Nā cùm vitā à parentibus recipiamus, debemus eis suā sustentare & ꝓlatare. Quare qui obedientiā eisdem non rependit, eiusdē punitur breuitate vitę, quā parētibus, vel imprecatur, vel molestijs fatigat. Pari modo qa primo præcepto quo homines à cultura deorū arcentur videri poterant beneficijs orbari: quæ falsi dij apparent hominibus impertiri, subiūgit prēmiū, dicens se facere misericordiā in millia his q ipsum diligunt, & custodiūt præcepta eius. ¶ Similiter ad quartū respōdetur de pœna, q; cū non sit eius cōminatio necessāria, vt Ethic. 10. author est Arist. nisi vbi ꝓpriùs est ad malum pronitas, in illis peculiariter apponi debuit pœna, in quibus patentior est præcipitatio in culpā. Et quia tum ob cōsuetudinem cū gentilibus proni erant Hebræi ad idololatriā: tum etiā propter effrēnatā iurandi consuetudinē erant quoque ad periuria proni, primo tertioq; præceptis annexa fuit supplicij comminatio. ¶ Ac deniq; ad quintum respondetur, q; cùm præceptum Sabbathi in memoriā statutum sit celeberrimi beneficij creatiōis, peculiariter sub illa forma positum est, Memento vt diem Sabbathi sanctifices. Vel fortè q; illa determinatio singularis dicì non erat de iure naturæ: sed ceremonia eidem iuri superaddita: atq; adeò metus erat nè facilius quàm moralia memoria decideret.

Prima dubitatio.

Solutio.

Ad secundū argum.

Ad tertium argum.

Ad. 4. arg.

Aristo.

Ad quintū Argum.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm præcepta Decalogi sint dispensabilia.

POst hæc examinare supereſt Decalogi vim: vtrùm scilicet super aliquo eius præcepto sit possibilis dispensatio. Et arguitur à parte affirmatiua: Si non essent mandata Decalogi dispensabilia, maximè quia sunt de iure naturæ: attamen (vt 5. Ethic. cap. 7. author est Aristot.) nonnulla sunt de iure naturæ quæ variari possunt, ac perinde sunt dispensabilia. ¶ Secundò: sicut legislator humanus se habet ad suas leges, sic & Deus, humanus autem princeps super suis dispēsare potest: ergò, & in suis Deꝰ. Eò præsertim q; Apostolus. 2. Corinh. 2. tanq; Dei dispensator ait: Nam & ego si quid donaui propter vos donaui in persona Christi. Vnde fit non solùm Deum, verùm & eius prælatos posse in diuinis legibus dispensare. ¶ Tertiò: In Decalogo vetitū est homicidiū, sed in hoc præcepto dispensat iudex malefactorū vindex: Dispensauitq; Deus cum Abraham vt charissimū filium immolaret. Et cum Sansone, Iudic. 16. vt sese cū Philistæis occideret. Et cum Eleazaro. 1. Macchab. 6. qui ab Elephāte quem occidit oppressus, occubuit. Subinde extruuntur argumenta de fornicatione, & de furto. Permisit enim, quin verò præcepit Oseæ vt vxorem fornicariam acciperet: & filijs Israel vt Aegyptiorum vasa furrirent: ergò huiusmodi præcepta dispensabilia sunt. ¶ Quartò arguitur: Connubium inter fratres iure naturæ prohibitum est: super quo nihilominùs instrumento veteri legimus dispensatum: vt inter Adæ filios vsu veniſſe certum est, & inter Abraham & Saram per quàm probabile.

Argu. 1. affirmatiuæ partis.

Aristot.

Argum. 2.

Paulus.

Argum. 3.

Argum. 4.

¶ Deniq; quinto arguitur: Obseruatio Sabbathi est vnū præceptorū Decalogi, idemq; Iudæis sanctissimum: sed in hoc fuit cum Macchabæis olim dispensatum. Sic enim legitur lib. 1. cap. 2. Et cogitauerunt in die illa dicentes: omnis quicunq; venerit ad nos in bello

Argum. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bello in die Sabbathorũ, pugnemus aduersus eum, ergo præcepta Decalogi, sunt dispẽsabilia. ¶ Contrariũ prohibetur apud Isai. testimonium. c. 24. vbi quidam ideo reprehenduntur quòd mutauerunt ius & dissipauerũt fœdus sempiternum: quod de illo potissimum iure intelligitur, quod in Decalogo continetur.

Esaiæ.

QVæstio est inter eas quæ de Decalogo disputantur scitu, digna: vt pote per quam cõstat quãta sit eius authoritas. Etenim sensus eius non est hic tantum, vtrùm homo aliquis authoritatẽ habeat super huiusmodi præceptis dispẽsandi: sensus enim hic nemini in dubium cadere potest. Quippe cum publica cõfessio sit, neq; penes summũ Pontificem talem esse ordinariã potestatẽ: quia inferior superioris leges mutare nequit, ac multò minimè naturales, quæ in nostris sunt pectoribus impressæ. At dubiũ est vtrũ simpliciter eò sint vsq; indispẽsabilia, vt neq; ab ipso Deo per eius absolutã potestatem fieri talis possit dispensatio. Vbi ex postremo articulo superioris libri recolendũ discrimẽ est inter tria hæc, legem interpretari, & in lege dispensare, quod nihil aliud est, q̃ manente in genere eius ratione, & vigore, eandem in particulari casu, certisque personis relaxare. ¶ De hoc ergò quæstionis intellectu tres, vt plerunq; solet, versantur opiniones: duæ scilicet extremæ: & vna media. Prima per vnum extremum opinio est Occham. 2. sent. distin. 19. vbi ait nõ modò omnia præcepta Decalogi esse dispẽsabilia, verũm & Deum posse contraria præcipere. Quò ideò contrà præcipiente laudabile, inqt, esset ac meritoriũ cõtra illa operari. Quin verò ait Deũ & se solo posse in nostra voluntate sui ipsius odium ingignere, & nobis quoq;, vt odio eũ prosequamur, præcipere. Et vtroq; modo fatetur idem odium esse laudabile. Neq; verò tã insignia dogmata aliter quàm ex suo familiari Achylle sibi habet persuasa: videlicet, Quicquid non implicat contradictionem Deus potest facere: secundùm illud. Angeli, Lucæ. 1. Nõ erit impossibile apud Deũ omne verbũ: hæc autẽ, innuit, nullam implicãt. At verò opinio hęc adeò se aperte rationi aduersam obijcit, ac subinde absurdã, vt sit repulsu facillima. In primis articulus Parisiensis eos condemnat, qui affirmauerint posse quemquã per odiũ Dei mereri. Neque eiusmodi articulus illam glossam admittit, vt intelligatur de potentia Dei ordinaria. Nam de illa nulla vnquã potuit esse controuersia: articulus autem non est definitus, nisi ad aliquam derimendam. Sed præter articulum arguitur. Illud in primis nominalium axioma. Quicquid nõ implicat cõtradictionẽ Deus potest facere, per peràm à nonnullis illorũ defenditur. Nam si intelligatur q̃ quicquid non apertè duas cõtradictorias intulerit, Deus facere possit, falsum est. Negant eũ ijdem ipsi duas inde colligi cõtradictorias, q̃ sit homo equus: & tñ id Deus non potest facere. Neque verò Angelicus sensus alius fuit q̃ q̃ quicquid Deus pollicetur, seu q̃ quicquid factibile sit, Deus potest perficere. Hoc nanq; dicitur Dei verbum: vt potè qui dicendo operatur. ¶ Secũ dò arguitur: Id re vera dicitur implicare cõtradictionem, quod supposita natura vnius partis contradictionis, ex cõcessis infert alterã. Et qa immutabilis natura rationalis animalis est, non esse hinibile, si cõcederetur Deum facere posse hominẽ esse equum, esset hinibilis, & nõ esset hinibilis. Ad propositum ergo, Deum odio haberi, tam intrinseca ratione est malum, puta sempiternæ eius legi absonũ, q̃ est intrinsecũ hominẽ esse rationalem: ergo tam repugnat id esse licitũ, q̃ hominem esse, cũdemq̃, irrationalẽ. Atq; adeò repugnat, Deũ odium sui, vel efficere, vel præcipere. ¶ At quòres perspectũ? deprehendatur, fac, verbi gratia, virũ iustum iussu Dei eum ipsum odio habere, sequeretur tũc simul esse in eius gratia, atq; in eiusdẽ inimicitia: qua nulla esse potest apertior contradictio. Nã q̃ permaneat in eius amicitia, palàm est, postq̃ nihil aliud facit q̃ eius obsequi volutati: quod autẽ sit pariter inimicus, docet eius odiũ, quo Deũ prosequitur. Nã hoc negare est negare naturã ipsius actus, cũ amicitia ab amore dicatur. Itẽ Deus seipsum odisse non potest. Quis nanq; intellectus contrarium capere posset? Et tamen tota ratio repugnantiæ est quod odiũ Dei adeo habet innatã malitiã, vt nulla recta voluntate possit illud optari: ergò similis repugnãtia est, vt Deus idem alteri præcipiat. Esset enim præcipere vt alter faciat secundùm suã regulã & voluntatem, & simul faciat cõtra. Nam quid aduersantius esse potest diuinæ regulæ, quàm summam bonitatem odio haberi? Negatur ergò hoc non implicare contradictionem. ¶ Est igitur secunda opinio Scoti. 3. Sententia. distinct. 37. non quidem tam extrema, sed medio incedens modo.

Quæstionis sensus.

Triplex opinio de quæstione.

Prima opinio Occhã.

Ratio nullaris Occham.

Articulus Parisiensis.

Prima ratio aduersus priorẽ opinionem.

Secũda rõ.

Tertia ratio

Secũda opinio Scotti.

do. Ait qppe bifariã esse qppiã iuris naturę. VNO modo tanquàm principium practicũ ex terminis notum, vel conclusionem, quæ inde fit necessariò cõsequens. Alij eius scholares in duos distinguunt hos gradus: sed tamen eorum præceptor pro eodẽ ducit ambos quantum ad rationem dispensationis. Et in talibus inquit, quæ strictissimè sunt de lege naturæ, nulla esse potest dispensatio. Alia verò sunt quæ neque principia existunt necessaria, neq; conclusiones inde necessario illatæ atque adeò neque necessariam habent cõnexionem ad consecutionem vltimi finis. Secundum eius assertum est. Præcepta secundæ tabulæ sunt istius secundi ordinis, ob idq̃; sunt per diuinam autoritatẽ dispẽsabilia: præcepta verò primæ tabulæ sũt prioris ordinis: quæ ideò dispensari neque à Deo ipso valent. ¶ Tertia nihilominꝰ opinio est Sancti Thomæ loco præsenti: eadẽque fuit Altisiod. lib. 3. tracta. 7. quæstio. 5. & antiquorum: secundũ quam statuuntur duæ cõclusiones, quibus soluitur quæstio, Prior est. Vniuersa præcepta Decalogi tam secundæ quàm primæ tabulæ sunt prorsus indispensabilia: vsque adeò, vt neque Deus possit super illa dispensare. Hæc enim plana mens est sancti Thomæ, vt eum toto articulo, tum clarè in solutione secundi patet. Aliàs quæstio non esset digna tanta disputatione. ¶ Posterior conclusio, Alia præcepta qua extra Decalogum vagantur, neque in ipso implicitè continentur, etiam si sint iuris naturæ, nihil vetat quo minùs sint dispensabilia. Deniq̃; neq; vllà principia, neq; verò conclusiones primi, secundi, aut tertij gradus, qui suprà articulo primo sunt designati, vllam dispensationẽ admittunt. Illa verò præcepta, quę intrinsecè non cõtinent rationem ipsam iustitiæ, sed speciales modos ipsam seruandi, dispensari possunt: puta illa quæ in Decalogo neque explicitè sunt neque implicitè: vt infrà luculentiùs liquebit. Quarta si vis opinio est Durandi in. 1. sentẽ. distin. 47. quæst. 4. qui tenet quartum duntaxat & quintum præceptum esse dispensabilia. Cuius hallucinationem infrà reprobabimus. Probantur ergò ambę conclusiones S. Thom. ista bimẽbri ratione: In illis præceptis, vt articu. vltim. primi libri monstrauimus, fieri potest dispensatio, per quæ si tali casu ad literam seruarentur, obuiaretur intẽtioni legislatoris: sed per nullum præceptorum Decalogi vllo vnquam casu & ratione potest intẽtioni Dei obuiari: quin verò quotiescunq; contra præceptũ fieret, contraciceretur eidẽ intentioni: ergò nullatenùs eorum dispensatio est licita. Maior vsq; adeò nota est, vt neque aduersarijs ipsis sit dubia sed probatur minor, de qua est cõtrouersia. Intentio legislatoris præcipuè tanquã in finem fertur in bonũ cõmune: hoc enim est ab eius intentione inseparabile. Deinde respicit ordinem iustitię & virtutis q̃ mediasũt assequẽdi tenendiq; eundẽ finẽ. Igitur quãdo præcepta per se intrinsecè continent eãdem ipsam rationẽ & cõseruationem boni cõmunis, vel ordinem ipsum iustitiæ ad idẽ bonum: eadem subinde præcepta, per se intrinseca ratione sic continent legislatoris intentionẽ, vt non sit ab ipsis semouibilis: atq; adeò nec sint dispensabilia: quia nunquã cõtingere potest, vt facere contra illa non aduersetur intentioni legislatoris. Exempla rẽ ipsam patefaciunt, si iusio legis republicæ esset hæc, Nemo destructor sit labefactorq; reipublicæ: vel hæc, Nullus iniustè agat. Profecto rationi intrinsecæ & natiuæ talium legum repugnaret dispensatio: implicatio eñ est cõtradictionis: licère culpiam iniustè agere, aut bonum cõmune impugnare, ad cuius custodiam omnes leges referuntur. Si autẽ lex diceret, nemo fores vrbis (Dum obsessã est) pandat, quia hoc non est salus ipsa reipublicæ, sed modus ipsam seruandi, nulla esset repugnantia vt aliqua de causa fieret dispensatio: puta dum fugiens dux se illuc vellet recipere. Præcepta autem Decalogi sunt prioris ordinis, Nam præcepta prioris tabulę innatum ordinem habent ad bonũ commune, quod est Deus: præcepta verò secundæ, ad bonũ cõmune hominũ: vt scilicet neminì iniuria fiat, sed cuiq; ius seruetur suum quod licet non sit tam perfectum, est nihilominùs tam intrinsecè bonũ quã quod debetur Deo: imò cum rationẽ ipsam iustitiæ expresè cõtineat, in Deum ipsum intime refertur. Qui enim dicit, Non furtũ facies: idẽ dicit quod, Non iniustè, aut illicitè, aut male facies. Sic enim, vti ait S. Thom. intelligenda sunt pcepta Decalogi. Atq; in hoc hallucinatus est, sãlua eius existimatione, Doctor subtilis, discriminans quãtũ adhoc inter præcepta primæ ac secundæ tabulę. ¶ Secundò quòd rationis vis luculentiùs pãdatur, arguitur sic. Hoc qđ est adulteriũ facere, qđ est in Decalogo: & mẽtiri aut fornicari q̃ implicitè illic latitant (nã de ambobus intelligitur

Tertia opi. S. Thomæ. Altißiodorensis

Prima conclusio

Secũda conclusio.

Prima probatio utriusque conclusionis

Secũdarũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prior cõclusio)tam intrinsecè mala sunt(vt de odio Dei proximè arguebamus)quã est homini esse rationalẽ:ergò naturæ suæ iusti tia repugnat ac probitas. Deus autem dispẽ sare nequit nisi vbi aliqua est ratio æqui & boni:ergò in his dispensare non potest: aut quò tẽperatiùs loquamur,dispensabilia nõ sunt:perinde atque homo nõ est factibilis ir rationalis. Et hoc est qd . S. Tho. cogitabat dum dixit huiusmodi præcepta per se cõtinere rationem cõmunis boni,atq; adeò intẽ tionem legislatoris. Nam naturale est Deo, nihil nisi bonũ velle:& naturale est huic, qd est furari aut mentiri esse malũ. ¶ Atqui vt oppolita iuxta se posita fulgẽtiùs eluceſcãt, probatur secunda conclusio. Illa præcepta quæ non per se continent bonum commune,quod est legis finis,sed medium aliquod puta ordinem iustitiæ ad ipsius cõsequutio nem,possunt quandoq; desicere ab intẽtio ne eiusdem boni cõmunis:ergò tunc eorum dispensatio nihil eidem fini officeret, essent que subinde dispensabilia. Exempli gratia. Lex ad seruandum fidelitatis bonum est,vt reddatur depositũ:nihilominus dum vesa no domino suum gladiũ denegas,nõ vtiq; eidem fini aduersaris,sicut in exemplo nu perrimè posito patet de aperienda obsessa vrbe cõtra legis verba. Et pariter si lex sit vt ciues per vices excubias sustineant dispen sare iusta de causa cum aliquo,non est con tra cõmune bonum. ¶ Præterea ad eandem conclusionẽ arguitur argumẽto eiusdẽ Sco ti, quod re vera minime soluit: Præcepta se cundæ tabulæ omnia secundum Paulum ad Rom. 7. includuntur in illo principio, Dili ges proximũ tuum sicut teipsum: dilectio autem proximi sequitur ex precepto dilectio nis Dei. Nam vt ait Ioann. Si hominem quẽ vides non diligis,Deum quẽ non vides,quo modo potes diligere? Præceptum autem di lectionis Dei,vt Scotus fatetur, est indispen sabile:ergò & præceptum dilectionis proxi mi,atque adeò præcepta secundæ tabulæ: Ad hoc argumentũ prætermissis alijs solu tionibus respõdet Scotus distinguendo de dilectione proximi. Hæc enim dilectio qua tenemur,inquit,velle proximo vt Deum di ligat,sequitur ex dilectione dei,Nam qui ve re diligit Deum,omnes velle debet vt eun dem ipsum diligant:ac perinde dilectio hęc proximi indispensabilis est. Attamen dile ctio,inquit,qua proximo volo tẽporalẽ vi tam & honorem,temporaliaq; bona & im maculatũ thorum & similia,nõ sequitur ne cessario ex dilectione Dei,neq; habet cõne xionem necessariam ad cõsequutionẽ ipsi⁹ vltimi finis. Quapropter dispensare De⁹ me cum potest vt occidendo,furando, inhono rando parentes. &c. nõ peccẽ imò assequar vltimũ ipsum finẽ. ¶ Contra solutionẽ autẽ est argumentũ,ex contrarijs principijs ortũ Dilectio enim proximi quæ est de iure na turæ,est illa quæ ex dilectione Dei sequitur qui est author institutorq; naturæ: hæc au tem non solũ est illa qua ei volumus vt deũ diligat:nam hæc plus habet dilectionis ip sius Dei:sed illa quoq; qua illi cupimus bo na naturalia quę ad mutuum vicariũq; amo rem pertinent. Hequis enim dicat non aliud nobis præcepisse naturã,ac Deum ipsum, q̃ vt ipsum diligeremꝰ? Imò verò cùm omnes simus factura Dei,sic nos conglutinauit, vt inter nos ipsos custodiremus iustitiã ac fidem:vnde Ioan. Qui viderit fratrẽ suum ne cesse habere & clauserit viscera sua, quomo do charitas Dei manet in illo? ¶ Respondetur ergò Scoto q̃ hæc dilectio proximi ne cessaria habet inseparabilẽq; iustitiã:ac pro inde tanq̃ ex dilectione Dei necessario cõse quẽs necessariã habet cõnexionẽ ad cõsecu tionẽ vltimi finis. Quarepinde esset Deũ dis pensare in homicidio,aut furto,atq; si dispẽ saret,vt iustitia ipsa iustè perturbaretur: qd est cõtradictionis implicatio. ¶ Ac perídem soluitur aliud Scoticum argumẽtũ, Nempè q̃ si præcepta secundæ tabulæ nõ essent dis pensabilia,sequeretur quòd Deus necessa riò aliquid extra se vellet,sic vt non posset velle contrariũ:vt puta honorate parentes: & ne quis bona aliena furaretur,&c. Respõ detur inquam per distinctionẽ quòd deum extra foquippiã velle, stat dupliciter. Vno modo,vt velit existẽtiã illius rei:& hoc mo do nihil necessariò extra se vult:quia vniuer sa liberè,tum cõdidit tum etiam sustinet ac seruat. Alio modo vt velit connexionem ex tremorum. Atq; hoc pacto necessario fatẽ dum Philosophis est,aliqua necessariò velle puta cuncta illa quæ sunt perpetuæ veritatis:vt hominem esse animal rationale: & vti ait August. quatuor & tria esse septem:quæ quidẽ,etiã si mũdus non fuisset nec res exi sterent,vera essent. Hoc ergo pacto,non est occidendum, non est furandum, non est, mœchandũ. &c. necessaria sunt diuinæ vo lũtatis obiecta:qa perpetuę veritatis:quorũ ergò contraria neq; præcipere põt,neq; per mittere,vt iustè fiant. Quod Scotus ipse ne cessitate compulsus concedere habet de pri mis principijs naturæ quæ ipse agnouit ess se indispensabilia: vt, id alijs faciendum qd sibi homo vult fieri: de dilectione qua ho mines Deum diligunt, quę res creata est:ex qua sequuntur præcepta primę tabulæ quę ipse indispensabilia fatetur.

Probatio peculiaris secundæ conclusio. *Altera ratio ad idem* *Paulus.* *Solutio Scoti.* *Contra solutionem.* *Respõsio ad Scot.* *Solutio ad aliud argu. Scoti.* *Deum velle aliquid ex se stat dupliciter* *Deus aliquid necessario vult.*

Ad primum argumentũ. ET per hęc soluuntur argumẽta in cõtra rium. Ad primum enim respõdetur qd Aristo. loco citato loquitur de iusto na turali quod nõ includit finem ipsum ordi nemq; iustitiæ,sed determinatum modũ ip sam seruandi. Exempli gratia:quòd fides ci uibus seruanda sit,adeò est intrinsecè bonũ, vt in ipsum nulla cadat dispensatio: qd verò hoc vel illo modo seruetur,variari potest ac super ipso dispensari. Qua ratione furio so nõ est reddendus suus gladius. Quoniam per hoc nõ peruertitur humana fides. ¶ Ad secundum respõdetur latam esse differentiã inter humanũ legislatorem & Deum:nã le ges humanæ nõ habent intrinsecã natiuãq; a natura iustitiam,sed sunt bona quia per le gem posita:& mala quia vetita:ob idq; etiã si in aliquo casu relaxentur, nõ peruertitur finis. Vt si die per Ecclesiam vetita nõ ieiu nes,aut si fur iusta de causa nõ suspendatur. Et pariter Deus põt dispensare in suis legi bus positiuis. Potest enim quẽlibet à præce pto baptismi absoluere & à præceptis aliorum sacramentorũ. Ac perinde potuit super om nibus cæremonialibus & iudicialibus antiqs dispensare:sed tamẽ præceptis naturalibus quæ innatam habent iustitiã repugnat ex parte rei dispensatio. Et ideò quia ipse est ip sissima iustitia,si super ipsis dispensaret seip sum negaret:eo quod ordinem iustitiæ sub uerteret:& tamẽ vt. 2. Timoth. 2. ait Paulus: Deus fidelis est,qui seipsum negare nõ po test. ¶ Tertium autẽ argumentum est,quod rem pressius vrget:videtur enim Deum ho micidium Abrahæ,& filijs Israel vt Aegy ptios deprædarentur, & Osseæ fornicatio nem præcipisse. Et iudex præcipit malefa ctorem occidere. Ad hæc ergò Caieta. distin guens respondet: Nempè quòd præcepta de calogi secundùm ordinẽ iustitiæ quem con tinent sunt indispensabilia. At verò secun dum appellationẽ ad aliquẽ singularẽ actũ sunt per Deum dispensabilia. Illa tamen in quit dispensatio non est præcepti relaxatio sed est facere quod iste actus nõ sit homici dium. Videlicet dum præcepit Abrahę vt fi lium immolaret,nõ relaxauit naturæ ius:ve luti cùm Papa dispensat in ieiunio,suam re xat legem in tali casu:sed fecit vt ille actus nõ esset homicidiũ,propterea quòd à supre ma autoritate iubebatur sine qua fuisset ho micidium. Nam homicidiũ nõ quancunq; occisionẽ significat,sed iniustam. ¶ Respõ sio aũt hęc obscura est & lubrica,& quę sub inde videtur principiũ petere. Primũ enim dicere quod præceptum nõ est dispensabi le in quantũ includit ordinẽ iustitiæ,nihil a liud sonat quã si dicas,Non est dispensabile permanens contra iustitiam:sed quod ait lo co citato Durand. coniunctim,id est,nõ po test Deus præcipere aut permittere vt iustè fiant mala,dũ mala sunt in sensu cõposito. Quod quidem cum nullatenùs sit dubitabi le,nihil ad rem attinet. Dubitatio autem so lum est,vtrum hoc quod est accipere alie num inuito Domino aut hominem occide re,qualiter id natura negat,possit permissio ne Dei fieri licitum. Et respondere quòd est dispensabile per applicationem ad singula rem actum,est principium petere nisi luci dius explanetur. Nè ergo rẽ offuscatiùs ob nubilemus,hæc vna distinctio meditatè au denda est, quam nemo,vt arbitror,qui per spexisset,potuisset,neq; Scotus ipse senten tiam nostram inficiari. Deus inquam duas habet potestates in vniuersum orbem: vnã quòd iure creationis est Dominus non solũ bonorum omnũ exterorũ,verùm & corpo rum & ipsius etiam humanæ vitæ: & Ange lorum,quos tanquã sua opificia in nihilum redigere potest. Altera verò est q̃ est legisla tor atque adeò vniuersalis omniũ iudex. Et claritatis causa opùs est alterã ab altera seor sum considerare. Hoc supposito dicimus q̃ si non esset rerum Dominus,sed tantũ legis lator & iudex neutiquã posset dispensare vt quis rem alienam inuito domino,si inno cens esset licite vsurparet:quia hoc adeò est intimè iniquum vt fieri iuste nequeat. At ve rò quia est Dominus potest cuiuscunq; rẽ alteri tradere ipso inuito. Quod quidem nul lam habet dispensationis rationẽ. Cùm enim tu rem tuam alteri tradis,nõ dispẽsas in furto:quia capiens nõ furatur. Et si pater vestẽ paruuli filij eo inuito traderet amico,nõ dis pensat in furto:licet inuitus filiolus expolie tur:quia pater est verus Dominus:sicut ne que prælatus meus dispẽsaret in furto,si me vel insciò vel inuito facultatẽ alteri faceret capiendi meos libros. Pari ergo modo licet

Ad secũdũ argum. *Ad tertium argumentũ.* *Caietan. solutio.* *Solutio Caiet. obscura.* *Deus duas habet potestates.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ægyptij. Deus vasa Aegyptiorũ tanquã Dñs tradidisset Hebræis, eisdẽq; posteà terram ꝓmissam neutiquã dispensasset in furto. Neq; illud esset furtum: nã licẽt peculiares domini inuiti fuissent priuati, à supremo tamen domino fuisset facta donatio. Idq; inde confirmatur, quòd licẽt per impossibile Deus nõ fuisset legislator, neq; vlla in leges potestate fungeretur, legitima fuisset vsurpatio illa: qđ testimonium est nihil illic dispensationis interueniss̃e. Locutus tamen hic sub conditione sum: quoniã Deus in traditionibus illis non absoluta potestate Domini vsus est: sed legitima iudicis authoritate, Nam quoniam de laboribus quos Aegyptijs Hebræi impẽderant nullam recepissent mercedẽ, iusto iudicio illam eis Deus persoluit. Et, vt legitur Deute. 9. propter execranda Chananæorũ scelera pepulit eos suis sedibus, in quas Israẽlitas induxit. Et quando iudex criminosum, licẽt inuitũ suis bonis priuat, neutiq; in furto dispensat: ꝓhibitione enim illa furãdi solum interdicitur id quod ius naturæ vetat, Nempe innocentem inuitum authoritate priuata suis bonis nudare, vt quæstio. 3. lib. 5. patebit: Pari modo Deus tanquàm corporum Dominus, non tanquam legislator potuit meretricis facultatem facere Oseæ, vt illa vteretur etiam inuita. Nam licẽt consensus particularis iure ordinario requiratur ad matrimoniũ: tamen vbi Deus duos renuentes coniungeret, tã legitima esset coitio, imò multò magis quàm si ipsi consentirent. Tãetsi, neq; illic Deus credendus est absoluta potestate vsus, sed cùm omnia disponat suauiter, forsan conciliauit amborum animos vt in matrimoniũ consentirent. Sed in hoc sensu iussus est Oseas facere filios fornicationis, quòd illius iussus est suscipere prolem quæ tũc fornicaria erat. Nam etiam si nullũ aliud fuisset per particulares consensus matrimonium, concessio Dei, quia dominꝰ est corporum, sat esset vt copula illa non fuisset fornicaria. ¶ Similiter ergò dicendum est de historia Abrahę: iubens nanq; ei Deꝰ immolandũ filium, neutiquam in homicidio dispensauit: quia si non esset nisi legislator, id neutiquã potuisset facere: sed quia est dominus vitæ potuit illam tradere in potestatem Abrahæ, sicuti pecoris dominus potest eius vitam cui voluerit concedere. Atq; hac ratione illic non fuit homicidiũ: quia, vt dictum est de ꝓhibitione furti, interdictio homicidij solùm prohibet id quod lex naturalis abhorret. Quare cùm iudex tradit reũ carnifici non dispensat in homicidio: quia ꝓhibitio non extẽditur ad occisionẽ illam: imò illam præcipit. Sicuti neq; est dispensatio, quòd quisq; inculpata tutela inuasorem interficiat: quia id natura non vetat. Vnde si homo esset dominus vitæ suę sicut suę pecudis, citra dispensationem posset alteri facere facultatem vt se occideret. Et quia isto modo Deus est Dominus, citra dispensationem potuit filium patri tradere iugulandũ. Quin verò vt peracutè diuus Thom. rem tetigit non solùm tanquàm Dominus, sed tanquàm iudex potest innocẽtẽ à culpa actuali occidere. Nam ratione prævaricationis Adæ omnes incurrimꝰ pœnam mortis: quã idcirco morbis & fortuitis casibus à nobis in dies poscit. Veruntamẽ & de hoc quoq; diuina laudatur misericordia, quòd noluit vt Abraham trucem illam innocentis necem executioni mãdaret. ¶ Discrimen ergò inter diuũ Thomam & Scotum hoc est, quòd Scotus putat furtum permanens sub ratione furti posse dispensatione diuina licitè fieri, sicut fractionem ieiunij: sed S. Tho. id negat: cõcedit tamẽ quod ceu Dominus facere potest acceptionem rei quę anteà nõ erat tua nõ esse furtum. ¶ Per hæc planè ꝓditur deceptio Durandi negantis dispensationem furti factam fuisse à Deo cũ Hebręis in expoliatione Aegyptiorũ, aut cũ Osea in fornicatione: & tamẽ concedentis, quòd cũ Abraham dispensauerit in homicidio filij: Deceptus inquam inde fuit: quòd non perspexerit, quẽadmodùm sicuti bona AEgyptiorũ potuit tanquàm Dominus tradere Hebræis, ità & patri tradere vitã filij, atque adeò sicut illud non erat furtũ, ità neq; hoc homicidiũ: à natura vetitũ: quod in malum sonat. ¶ Neq; verò minori mentis lippitudine captus est dum cõcessit in quartum præceptum cadere posse dispensationem, arbitratus non inesse in illo mãdato tam intrinsecam iustitię rationẽ quàm in cęteris. Cùm tamen contrà stet veritas. Est enim naturæ intimũ vt à quibus esse receperis eisdem honorem debeas, cuius ideò contrarium non magis fieri iustè potest quàm furtum. ¶ At verò de Samsone, vel dicendũ est quòd tanquã vir fortis absq; vlla, seu reuelatione seu dispensatiõe potuit, vt hostes perimeret: periculo sese obijcere extremo: vel quod libẽtius cũ Augustino adstruxerim, id reuelatione Dei fecit: quippè cuius fortitudo naturalis nõ

Deus legitima iudicis authoritate usus est, tasa ægyptiorũ Hebræis tradendo.

Oseas.

Credit Author Deũcõciliasse animos Oseæ et mulieris fornicariæ ut in matrimoniũ consentirent.

Abraham.

S. Tho. per acuta ſnia.

Diſcrimẽ inter S. Tho. & Scot.

Duran. deceptt.

Durãd. falsò ſe arbitratꝰ in quartũ ꝓceptũ poſſe cadere diſpẽſationem.

De ſamſone

lis nõ esset, sed supernaturalis in coma latitans quam quidẽ fortitudinẽ, vt eius historia refert, in illo aggressu à Deo repetijt. De Eleazaro autẽ facilè id fatebor quod veluti strenuus miles Elephãtẽ posthabita ꝓpria salute impetiuit. ¶ Quartum argumentum nihil mirum si maioris apud quospiam habeatur momenti. In primis de Abraham & Sara mihi cum Caietano & quibusdam alijs longè fit ꝓbatius fuisse fratres, quã fratrueles: primũ quòd non solùm Genes. 12. verũ & capit. 20. maritus appellauit cõiugem sororem: cùm ad cauendum periculum fatisfuisset ei persuadere vt diceret se suam esse fratruelem. Quin verò secundo loco litera Hebræa habet, verè soror mea est. Et quanuis fratrueles dicerentur etiam fratres, vt Iacobus frater Domini: tamen, vere soror maiorem habet emphasin. Illud autem potissimum est argumentum quòd si tãtum signi ficare voluisset esse fratris filiam, non tanta verborum explicatione vteretur dicens, Filia patris mei & nõ filia matris meę. Filia enim patris durum est, pro eo vsurpare quod est, Neptis aui mei. Maximè cùm tam significanter subiungatur, Et nõ filia matris meæ Hoc enim totum positũ esse videtur ad explicandum rationem qua esset soror. Nam forte quando soror erat, non vterina sed tãtùm paterna, non erat interdictum coniugium. Attamẽ Iosephus, quia hoc forsan nõ intellexerat: primus fuit qui libr. 2. Antiquita ca. 15. dixit Saram fuisse filiam Aram sororẽq; Loth, ac subinde fratruelem Abrahę Quem authorem D. Augustinus super Genesin sequutus est, ac deinceps alij. At verò nõ est hic locus hoc vel presẽtius discutiẽdi, vel certiùs desiniendi. Nam quantum ad rem attinet præsentẽ satis est filios Adæ inter se fratres matrimonia cõtraxisse, quod certo certius est: atq; adeò in hoc naturæ interdicto fuisse dispensatum. Respondetur ergò quòd S. Thom. solùm negat posse fieri dispẽsationem, aut super Decalogo, aut super aliquo præceptorum, quę illic implicantur, continentium in se rationẽ ipsam iustitię vel iniustitiæ: qualia sunt: honorare maiores, fornicatio. &c. Prohibitio autẽ cõnubij inter fratres non est ꝓpter iniustitiam aut iniuriam quã alter eorum pateretur, sed ꝓpter naturalem indecentiã. In qua quidẽ ratione finis etiam naturalis, putà ꝓpagandi humani generis, qualis fuit in filijs Adæ, aut ꝓpter alium, poterit absq; vlla absurditate dispensari. Nam etiam secundus gradus consanguinitatis quoddã præ se fert indecorum naturale ad matrimoniũ contrahendum: si quidem propter hoc est ab Ecclesia vetitus: & tamen dispensationẽ admittit. Patrem autẽ filiæ aut filium matri matrimonio cõmisceri vsq; adeò fœdum est, vt non sit dispensabile. Quãuis si contingere posset vt totũ humanum genus in patre & filia fieret superstes, non prorsus probabilitate caret, quin possent connubio iungi. ¶ Deniq; ad quin tum sanctus Tho. nihil aliud respondet quã qꝰ illa Macchabęorum cogitatio in Sabbato pugnandi non fuit dispensatio sed epieikeia, de qua suprà loquuti sumus: non enim tenemur festum seruare cum mortis periculo, vt Matth. 12. Christus nos docuit: nẽpè qꝰ opera charitatis diem festum non violãt. Haud tamen rei satis videtur facere. Quicquid enim hoc præcepto continetur, nempe cessare à seruili opere & adire sacra, dispẽsationẽ recipit: nõ solùm quæ à Deo fiat, verùm quã potest etiam facere Ecclesia, Qua ratione, vt superiùs videmus, Isychius nõ annumerat hoc in Decalogo tanquã ius naturæ. De hoc aũt quæstione ꝓxima artic. 3.

De eleazaro

Probabilius est Abrahã et Sarã fuisse fratres q̃ fratrueles.

Ioſephus.

Auguſti.

Fieri põt, ut & pater filiæ & filius matri licitè possent connubio iungi Ad quintũ argumentũ.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum modus charitatis cadat sub præcepto.

POST hæc quæ de præceptorũ firmitate dicta sunt, cõsequitur, vt videamus de eorum vi obligãdi: An scilicet virtutis modus cadat sub præcepto legis. Et arguitur à parte affirmatiua. Modus virtutis est iustè quæ iusta sunt operari: iuxta illud Deute. 16. Iustè quæ iusta sunt exequeris atq; eadẽ ratione strenuè ac fortiter quæ sunt fortitudinis, & tẽperatè quæ sunt temperantię, iustè autem & strenuè facere, non contingit sine virtutis habitu: ergo talis modꝰ cadit sub ꝓcepto ¶ Secundo: nihil magis ad vim attinet præcepti quã quòd fertur legislatoris intẽtio: hic autem, vt. 2. Ethico. ait Aristo. intendit studiosos efficere ciues: sed studiosus nemo est quousq; habitum genuerit: ergò agere ex habitu cadit sub ꝓcepto. ¶ Tertiò: Modus virtutis est prompto lætóq; animo virtutis officia præstare: hoc autem in Psalm. 99. iubemur, Seruite domino in lætitia. Et. 2. Corinth. 9. Non est tristitia: hilarẽ enim datorẽ diligit Deus: ergo omnes isti modi cadunt

Primum argu. à parte affirmatiua

Argum. 2.

Ariſto.

Argumẽ. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sub præcepto. ¶ In contrariũ est argumentum quod studiosus (vt modò dicebamus) nequit nisi habitu imbutus virtutũ munera digne perficere. Quapropter si hic modus virtutis caderet in præceptũ, quicunq; absque tali habitu legem impleret, censeretur eius transgressor, ac perinde reus esset pœnæ legis: cõsequens tamẽ inde constat esse falsum, quòd ob id lex cõminatur pœnã vt eius metu custodiatur, & sic ciues consuetudine habitum generent.

Sensus quæstionis explicatur

ADintelligentiã huius quæstionis discernendus primũ est modꝰ virtutis de quo hic agitur à modo charitatis, de quo in subsequenti articulo. Charitas enim est habitus infusus, gratiæ gratum facientis individuus comes: habitus autem virtutis esse potest acquisitus ac informis: non ergò hic quæritur vtrum ad satisfaciendum præcepto requiratur habitus gratiæ, sed vtrum requiratur vt operetur homo ex habitu, saltem informi. Secundò meminisse oportet trium conditionũ quas Aristote. 2. Ethico. cap. 4. in studioso requirit: quæ sunt, vt sciẽs faciat. Deinde eligens propter hoc: puta ex electiõe in ordine ad finẽ. Et tertiò vt firmo ac immutabili animo id eligat. Indoctè eñ quidam in duo dissecant eligens & propter hoc. Nam sine coniunctione vnica est conditio eligere ꝓpter virtutis finem. Atq; hęc simul tria, nõ sunt tres, sed vnus virtutis modus: vna enim deficiente deficit modus. His ergo prælabitis perspectè notãdum est qd modus iste virtutis, vt tres habet partes, ità trina differentia consideratur à diuina lege & humana. Nam partim ab vtraq; perpenditur: partim verò à sola diuina: non autẽ ab humana sed partim ab vtraq; illarum. Ea ꝓpter tribus cõclusionibus ad quæstionẽ respondetur. Prima est, scientiam, quæ prima pars est modi virtutis, tam humana lex quã diuina respicit ac iudicat. Quod enim quis ignorans facit, id non simpliciter volens facit. Quocirca ignorantia vtroq; iudicio tam diuino quã humano culpã, vel i totũ, vel in partẽ excusat. ¶ Secunda conclusio. Illa cõditio secunda, vt opus fiat ex electione propter finem, nõ quidem ab humana lege, sed tamẽ à diuina cõsideratur. Radix autem huius discriminis est distantia cognitionis humanæ à diuina. Enimuerò lex quælibet, vt suprà dictum est, &. 10. Ethico. ca. 9. Aristo. meminit, pœnæ metu ad sui custodiã vrget: pœnã autẽ legillator à nemine exigere potest, nisi de illa re, q̃ in suam põt venire notitiam. Nam de alijs iudicare non valet homines autẽ qui vt. 1. Reg. 16. legitur, ea duntaxat quæ patent vident, de intimis cordiũ cẽ fere nequeunt: sed, vt est in Psalm. Solus deꝰ corda scrutatur & renes. Hinc ergo palã fit ꝙ neq; de hominis intentione, neq; de eius voluntate lex humana iudiciũ ferre põt, atque adeò neq; obligare, vt opera tali intentione aut voluntate fiant: lex autẽ diuinanõ solùm illam, verùm eam potissimũ suis bilãcibus pendit, ac ꝓ illis præmia suppliciaque decernit. Lex inquã humana internã irã etiã si firmũ pariat nocendi propositum, punire nequit: secùs autẽ diuina. Ait quippe Christus Matth. 5. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: &. Qui viderit mulierem ad concupiscẽdã eam, iam mœchatus est eã in corde suo. Pari ratione qui creditori debitã pecuniam vel gladium corrupta intẽtione reddit: nẽpè vt vel vsuram exerceat, vel homicidium faciat, legi humanæ nõ est aduersus: ꝓ soluet tamẽ Deo suppliciũ. ¶ Tertia cõclusio. Tertium illud quod ad virtutis modũ requiritur, putà firmo stabiliq; animo operari qd ꝓprie ad habitum pertinet, & de quo ꝓsens præcipuè quæstio instituta est, sub præcepto nõ cõprehenditur, neq; humanę legis, neq; verò diuinæ. Qui inquã parẽtibus honorẽ debitum impendit, etsi habitum nõ habeat pietatis, legi nihilo minùs satisfacit humanæ: & nisi alia circunstantia vicietur actus, similiter satisfacit diuinæ, vt peccatum effugiat. ¶ Emergunt autem ex his nõnulla dubia explicatu digna. Et primum circa primam conclusionẽ, qua asseritur scientiã & ignorantiã vtraq; lege adculpæ pondus atque ad leuamẽ existimari. Est dubium an idem sit prorsus quantũ ad rationẽ virtutis, virùm scilicet qui ignorans facit opus legis idem satisfaciat. Vt si quis exempli gratiam ebrietate andiret sacra, nesciẽs prorsus quid faceret, vtrum præceptũ expleret. Videtur nanq; ratio id suadere. Nam postmodũ rationis luce potitus nõ censeretur reus culpę quãuis iterum nõ audiret. Et cõfirmatur ratio. Nam qui obnixè reluctans inuitus pertraheretur in ecclesiã, cogereturq; interesse sacris, videtur præceptum implere. Sicuti & ille qui in die ieiunij per vim arceretur à cœna. Et rem facit ꝓbabiliorẽ quod si pœna vlla, seu excõicationis seu alius generis decreta esset in huiusmodi ꝑceptorum transgressores, istos nõ ligaret. Respõdetur nihilominus,

Tres conditiones requisitæ in studioso ex Aristo.

Prima conclusio

Secũda conclusio.

Rõ cõclusionis

Tertia cõclusio

Primũ dubium circa primam cõclusionem.

Nullũ præceptũ impletur p actum nullã libertatẽ habẽtẽ.

nus, Nullum præceptũ vt reor, impleri, per actũ qui nullã habet libertatis rationẽ. Nã aliàs & puerũ ante rationis vsum cẽseres implere præcepta. Cùm tamẽ hac ratione nulla eos lex cõprehendat: quòd cùm non sunt arbitrij sui cõpotes nõdum capaces sunt legalis vinculi: lex nãq; hominibus ponitur: & ideò humano more nõ brutorũ implẽda est. Et hoc arbitror S. Tho. pũctim designasse, vbi ait scientiam ab vtraq; lege cõsiderari. Nam ignorãtia sicut ob id quod voluntariũ tollit excusat à culpa: eadẽ ratione tollit impletionem præcepti. ¶ Sed arguis cõtra, vel disputationem esse tantũ de nomine, vel sic ignorantẽ implere legem. Nam qui præcepti tẽpore vel somno vel mero captus est, vel alia ratione mentis inops, illo tẽporis articulo nõ transgreditur præceptũ: ergò perinde est ac si impleret, Negat consequentia. Neq; est disputatio de solo nomine. Nam et si illo tẽpore per ignorantiã excusetur, tenetur nihilominus si antequã tempus præcepti labatur in mentẽ redeat, ipsum implere: aliàs reus esset pœnæ iuris. Et idem est de illo qui inuitus facit. Quãuis iste qa vsum habet rationis, liber esset à pœna iuris. Ille autẽ qui metu implet, legi satisfacit: id est, nouam euitat culpã: quoniã talis impletio, actus humanus est, ac liber. ¶ Quòd si rursus insurgas Si cui in pœnitentiã iniunctus esset dies ieiunij, & vi, vt pœnitentiam impleret, priuaretur cibo, verè debitũ solueret, Nam si pecuniam alia ratione deberet & creditor vi ab illo eriperet, satis restitueret: ergo eadẽ est ratio de aliorum præceptorũ debito. Fortasse sint qui primũ antecedens concedant: ego verò id minimè faciam: quoniã impletio ꝑcepti pœnitentiæ deberet esse humanus actus. Quare si flagella essent mihi iniuncta & ab alio inuitus vapularẽ, non facerẽ satis: qa illa nõ est actio, sed solùm passio: præcepta verò affirmatiua per actionẽ implẽda sunt. Neq; est simile de illo qui tantũ debet pecuniam: quoniã quomodocunq; illa in manus creditoris veniat, liberatur debitor. ¶ Cõtra secundã conclusionẽ, qua diximus intentionem nõ pensari, neq; existimari à lege humana, binum existit argumentũ. Primũ ꝙ exẽplum sancti Thomæ, quod adduximus non apparet ad ꝓpositũ pertinere: videlicet qd qui mẽte ꝓponit nocere, sed re non nocet, nõ punitur lege. Nã hoc est cõsiderare actũ interiorem per se absolutè: & tamẽ quæstio est de ipso quatenùs causa est externi operis quòd re vera fit. ¶ Ad cuius claritatẽ secũdo arguitur. Si quis hominẽ occidat non plenè deliberata intẽtione sed subitaneo motu: vel si metu cessẽt Ecclesiã adire: vel aliud præceptum implere: isti actus interioris voluntatis perpenduntur humano iudicio ad remittendam vel augendam pœnam: ergo cõclusio secunda nõ omninò vera. Ad prius istorum respõdetur quòd exemplũ sancti Thomę optimũ fuit ad explicandum quomodò peccatum interius lex humana nõ affert in suum tribunal. Nã inde colligitur quòd quãdo re vera est causa operis, non punitur nisi ratione eiusdem operis. Et quando externũ opus est iustum, nihil de actu interiori curat vt dicebamus de illo qui mala intentione debitum soluit. Et idem est de iudice si ex odio latronẽ suspendat: solus enim deus illius cor iudicabit. Ad aliud verò respondetur, quòd si ille qui ex metu vl subita ira peccat aliquatenus humana lege excusatur, non est qa nõ intẽdit facere, sed qa quodãmodò facit ignorans, vel qa causa faciendi libertatẽ minuit.

Argum. 2.

Ad primum argumen.

Ad secundũ argumentũ.

Quãmuis tu vapulat nõ satisfacit si alli impniam flagella sint iniuncta.

Primũ arg. contra secũdam solutionem.

Replica.

ADprimum igitur capitalium argumentum respondetur quòd modus virtutis qui præcepto iubetur est vt officiũ secũdùm ordinem iuris præstes. Hoc enim est iustè quòd iustum est exequi: nempè vt delatrone aut homicida nemo nisi iudex publicus vindictam sumat, idemq; legitìè cognita causa. ¶ Ad secundum superiori libro cũ de legis actibus ageremus respondebamus quòd intẽtio legillatoris primũ fertur in finem, qui est bonos facere ciues: id quod nemo nisi firmato habitu assequitur: mediũ verò & via ad eundem finem cõsistit in actuũ exercitio: nam ex actibus gignitur habitus: finis autem legis nõ cadit sub præcepto, sed mediũ, quo ad eundem peruenitur. Quę qui dem regula inter canones moralis philosophiæ egregia est. Quare præcepta nõ de habitibus, sed de actibus instituuntur, in qbus ratio peccati & meriti consistit. Negatur ergò primum antecedens. Si id cadere sub præcepto, quòd præcipuè intentio legislatoris fertur. ¶ Ad tertium respondet S. Thom. ꝙ virtutis officiũ absq; tristitia fieri, sub præcepto contineturꝰ eò ꝙ agẽs ex tristitia nõ agit simpliciter volens. Item læto hilariq; animo operari, si lætitiam denotet quæ ex dilectione dimanat, ad vim etiam præcepti pertinet: sicuti & dilectio ipsa: si verò illam quæ procedit ex habitu, non ad præceptũ, sed ad finem eius virtutisq; spectat. Et ne cui obscu

Ad tertium argumentũ. S. Thomæ.

Egregia regula.

Ad primũ argumentũ.

Ad secundũ argumentũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra appareat respõsio, prius mẽbrum de sola lege diuina intelligendũ est, quæ internorũ etiam actuum rectitudinem exposcit. Qui enim ex tristitia operatur, intus remurmurat aduersus legem: quod porrò Deo ingratum est: lex autem humana non se item cordibus seruatis immergit: & ideo licet ex tristitia illam impleas, eidem satisfacis. Et eodẽ modo intelligitur secundum: videlicet sub præcepto cõprehendi lætitiã q̃ ex dilectione manat. Nam quòd diuinæ legi satisfacias requiritur vt ex electione in ordine ad finẽ opereris, scilicet propter honestatẽ virtutis: quę quidem electio hilaritatem quãdam habet annexam: eò q̃ non sit coactẽ. Hilaritas autem quæ ex habitu enascitur, alius est generis. Nempè quod cùm habitus reluctãtes passiones compescat, tristitiam pellit, promptumq; reddit animum, atq; adeò lætum. Quod iam dictum est non præcepto iuberi, sed finem illius esse & ad genitam pertinere virtutem.

ARTICVLVS. X.

Vtrum modus charitatis cadat sub præcepto diuinæ legis

Primum argum. partis affirmatiuę

QVoniam negatum est modũ virtutis cadere sub præcepto, inuestigare subinde restat, an præcepto diuinæ legis charitatis modus comprehẽdatur. Et arguitur à parte affirmatiua. Ait enim Christus Matth. 18. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Vbi astruere videtur mãdatorum custodiam per se sufficere ad obtinendam æternam vitam: virtutum autem officia minimè ad id sufficiunt, nisi ex charitate oriantur, secundùm illud 1. ad Corint. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: & si tradidero corpus meum ità vt ardeam: charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodest: ergo modus charitatis cadit sub præcepto.

Argum. 2. ¶Secundo: Præceptum est omnia nostra opera in Deum referre, iuxta illud. 1. ad Cori. 10. Omnia in gloriã Dei facite: hæc autem relatio pertinet ad charitatis modum: quippè cuius ꝓprium obiectum est Deus, quò cuncta refert: ergo ad talem modũ vis extẽditur præcepti.

Argum. 3. ¶Tertiò: Si modus charitatis sub præceptum non veniret, posset quisque præcepta extra charitatẽ implere, atq; adeo extra gratiã quæ eius est individuũ cõmes: hoc autem in Pelagianorum errorẽ impingit vt Augustinus lib. de hæres. ca. 88. docet: ergo absq; tali charitatis modo nullũ impletur diuinũ præceptum.

Augustinus.

¶In contrarium autem est, ꝙ si modus charitatis necessarius esset ad implendum præceptũ, quicunq; eadẽ esset orbatus charitate, quæcunq; opera, etiam genere suo bona exerceret, transgrederetur præceptũ, ac perinde mortaliter peccaret: quod est concessũ absurdissimum.

QVæstio præsens non sicuti præcedens de omni virtute tam humana quàm diuina sed peculiariter de diuina mouet: quoniã de humana nulla est controuersia. Nam cùm (vt modò definitũ est) ad intrinsecos voluntatis motus, quæ sedes est charitatis, non pertingat, non obligat ad talẽ charitatis modum, qui nos dei facit amicos: sed illum habet proximum scopum vt pax inter homines extrinsecus cõsleet. At verò cũ proximus finis diuinę legis sit amicitia Dei quæ in actibus interioribus consistit, & ipse paratissimus sit tali charitate, nisi p nos steterit nos suffundere, merito quæritur an suarum obligatio legum eò pertingat, vt teneamur illas ex charitate implere. Modus namque charitatis est, Dei iussa ceu eius filij facere: vel per actum quo cõstituamur eius filij.

Sensus quæstionis propositæ.

D. Thomas.

¶Et S. Thom. recitatis duabus opinionibus contrarijs eãdem reconcilians respondet duabus conclusionibus: q̃ hac distinctione clarescunt. Actus charitatis bifariam consideratur. Vno modo vt est quidam singularis actus peculiaris virtutis amandi: sicuti est alius actus sperandi atque alius credendi: nẽpè cuius cõtrarium est formaliter odisse. Et iuxta hunc modum statuitur prior conclusio. Actus charitatis cadit sub singulari præcepto. Nempè sub hoc: Diliges Dominum Deum tuum, & proximum sicut teipsum. Altera verò ratione consideratur non vt est singularis obiecti, sed vt est vniuersalis cõditio & modus omnium virtutũ. Paulo enim antè explicuimus, Non habere deos alienos Non peierare, Sabbata sanctificare, nil aliud esse quã Deum diligere: sicuti honorare parentes, nõ furari, nõ occidere, &c. nihil aliud quàm diligere proximum: nõ quidem formaliter, vt aiunt, sed materialiter. Exemplũ est in virtute iustitiæ: nam alia est singularis cõmutatiua, atq; alia generalis, quæ est modus vniuersalis obedientiæ, omni virtuti cõmunis: ac proinde dicitur legalis: quoniam per omnem virtutem obedim⁹ legi. De hac ergo charitatis ratiõe statuitur posterior cõclusio

Distinctio.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio. clusio. Modus talis charitatis non cadit sub præcepto: quod est dicere, In hoc præcepto, Honora patrẽ & matrẽ, non includitur, vt sint parentes ex Dei charitate honorãdi: sed

Ratio cõcl. ꝙ exhibeatur eis exterior reuerẽtia. Quare licèt eã præstes in peccato mortali nõ ideò fis præcepti trãsgressor. Probatur cõclusio. Charitas Dei ideo est generalis mod⁹ omniũ virtutũ, ꝙ est finis ad quẽ lex diuina ordinat

Paulus. iuxta illud suprà citatũ. 1. ad Timoth. 1. Finis præcepti, charitas. Et ad Ro. 13. Plenitudo legis est dilectio: sinẽ autẽ iam definitũ est nõ cadere sub præcepto legis, sed actiones, quibus illue tenditur. Quare bene ait S. Tho. intentionem finis esse modũ formalẽ superioris ordinis. Quod est dicere, non includi in præceptorũ substantia. Et hoc pacto conciliat dictas opiniones: nẽpè vt quæ affirmat modũ charitatis cadere sub præcepto, intelligenda sit de singulari dilectionis præcepto: negans vero, interpretanda sit de alijs. ¶At vero quoniã ista quæstio plurimis scatet ambiguitatibus, accuratiorẽ postulat, ac perinde paulo ampliorẽ disputationẽ. Et quò faciliora prius expediamus, præter opiniones duas quas hic D. Tho. recitat existit tertia, q̃

S. Thomas. in istarũ cõcordiam pertrahi nõ valet. Sunt enim qui secundã cõclusionem sancti Thomæ auersentur, dicentes singula præcepta Decalogi atq; omnia diuina includere modũ charitatis. Itaq; legis officia, nisi in gratia fiãt, nõ solùm non sunt meritoria, verũ sunt peccata: vt potè eorundẽ præceptorũ transgressiones. Hęc inquã opinio nõ modò est Lutheranorũ, vt lib. 3. de natu. & grat. adnotauimus: & infrà hic lib. 8. repetituri sumus: verũ & fuit olim opinio doctoris aliàs celebris Dionysij Cistercienſis in suo. 2. Sententiarũ dist. 17. Is nanq; hallucinatus ex fallaci illa cõsequẽtia est: Quibuscũq; nos Deus præceptionibus suis intendit ad suipsius amorẽ pertrahere: ergo ex eodem amore tenemur cuncta perficere. Et adducit pro se illud Petri Apostoli, Omnia opera vestra in charitate fiant: atq; aliud Bernar. Omne quod præcipitur, in sola charitate solidatur: atq; Augustini similia. ¶Hæc autẽ opinio nõ solũ falsa, verũ & errori q̃ proxima est, Tridentina Synodo, can. 7. aduersus Lutheranos dãnato nempè cuncta opera quæ extra gratiam Dei fiunt, esse peccata. Cõtra quẽ nos errorẽ lib. de natu. & gratia. cap. 19. & quatuor sub sequẽtibus depugnauimus. Nam vt illa mittamus opera quæ ex obiecto & circunstantijs sunt mala, cætera aut sunt præcepta, aut cõsilia, aut indifferẽtia: puta comedere, & ambulare, quæ bene maleq; fieri possunt. Si ergo præceptorũ obsequia cuncta extra gratiã peccata sint, illa quoq; erũt peccata quæ sub consilio militant. Nã si præcepta Deus nos obligat ex charitate implere, videtur id pariter, & de consilijs iussisse atq; adeo de alijs naturalibus operibus, quæ iure nobis ad vitã viuẽdã licent. Nã omnia sunt à Deo veluti à naturæ parẽte instituta. Atq; adeò omnia opera, quæ in peccato fiũt peccata essent. ¶Deinde arguitur. Si vniuersa mãdatorũ officia teneremur ex charitate exhibere, vel hoc esset ob cõmunẽ illorũ obligationẽ vel ob singularẽ charitatis ꝑceptionẽ. Nõ quidem ob generalẽ omnium: nã per illa nõ imperantur nobis aut prohibentur nisi opera: vt paternus honor, & ab iniurijs abstinere quibus amicitia violatur. Quòdsi in honore parentũ charitas aliqua includatur, certè illa satis erit, quæ naturaliter inter homines initur. Singulare autem charitatis Dei mandatũ, cũ affirmatiuũ sit, non obligat (vt aiũt) pro semper, sed certis opportunisq; temporibus: extrà quæ ideò tẽpora nõ est cur obligemur cætera ex charitate præstare. ¶Insuper arguitur. Si illud singulare præceptũ in cũctis alijs esset obseruatu necessariũ, sequeretur ꝙ cuiusq; trãgressio duplicatũ esset delictũ. Scilicet & cõtra peculiare obiectũ: verbi gratia, furari: & cõtra diuinã charitatẽ. Præterea sequeretur ꝙ vbiuis in materiã cuiuscũq; ꝑcepti incideremus, teneremur conscientiam discutere, vt in Dei gratiã reciperemur. Quin age sequeretur insuper quod nemo ad sacramentũ confessionis dignè accedere posset, nisi qui gratia iã potiretur. Nã illud etiam cõfessionis præceptũ deberemus implere in gratia. Imo neq; ad baptismũ posset dignè accedere adultus nisi iam factus membrum Christi. Quare neutiquam sacramẽta possent primam conferre gratiam. At non opùs est pluribus contra huiusmodi opinionem dimicare: quippe contra quã loco citato de natura & gratia, plurima coniecimus.

Prima rõ in Dionysiũ.

Secunda rõ.

Tertia rõ.

Quarta rõtio.

Quinta rõ.

¶Sed concludamus cum Theologis distinguentes bifariam posse Dei præcepto satisfieri. Vno modo quantum ad substantiam operis: quod est, sicipsum implere vt transgressionis peccatum aut omissionis caueatur: altero vero modo quantum ad intentionem præcipientis: id est eum finẽ & metam attingendo, quò præcipientis intentio dirigitur:

Distinctio.

Dionysius Cisterciẽsis.

Ratio Dionysij.

Auth. libr. de natur. & gratia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gitur: quę est vita ęterna. Illuc nāq; nos Deꝰ per suas leges perducere ꝓposuit, secūdū illud, Si vis ad vitā ingredi serua mādata. Vnde vt legi priori modo satisfaciamus nō est necessaria charitas, sed vt eā posteriori ratione impleamus. ¶ Quo fit vt ad illū priorem implēdi modū nulla sit opūs relatione operis in Deū per specialē eius succursum, ceu in finem supernaturalem: quod Gregor. Arimi. in. 1. Sentent. dist. 26. & sequentib. placitū fuit: sed satis est in ipsum referri tanq; ad finem naturalē: in quem sanè quodcūq; per se opus, quod nulla praua circunstantia vitiatur, natiuā habet relationē. Deus nanq; naturę cōditor ad se cuncta dum cōdidit, retulit. Quocirca eiusmodi mandati impletio naturali Dei influxu fieri potest: iuxta illud Pau. ad Ro. 2. Gentes quę legē nō habēt naturaliter quæ legis sunt faciūt. Tametsi tota lex absq; speciali gratiæ subsidio impleri nequeat, vt longo tēpore absq; peccato viuamus. Hæc autē lib. 2. de natu. & grat. c. 20. satis discussimus. ¶ De priori autē conclusione S. Tho. nēpe de singulari præcepto charitatis acriora sunt dubia. s. tam de eius necessitate, q̄ de eius materia, & modo. Dictū est enim finē legis nō cadere sub præcepto: cū ergo charitas & Dei amicitia, finis sit diuinæ legis, nō oportebat singulare de illa p̄ceptū institui. Est em̄ brauiū quod per aliorū prę-
ceptorū obseruantiā obtinetur. ¶ Mox arguitur: charitas est donū supranaturale Dei: præceptū ergo illud assequędę nequit à nobis naturali facultate impleri: quia neq; ipsam valemus naturaliter assequi: cum ergo fidelis Deus nihil nobis impossibile præcipiat, nō debuit nobis tale mandatum iniungere, atq; ideō minimè, quòd cū nemo sciat an odio vel amore dignus sit, nullus posset certior fieri an illud impleuerit. Quare neq; vllus posset cōscientiā de hac suam pacare.
¶ Præterea cū sit affirmatiuum, dignoscenda tempora restant, quibus obligat: hæc autem nō sunt deprehensu facilia. Nam si dixeris satis esse semel in vita, idque in articulo mortis implere, ꝓfectò longè à natura eiusdē præcepti aberras. Cùm enim præceptum hoc cæterorū omniū sit præambulū, & vt ait Pau. finis: nam finis præcepti charitas: ridiculum esset dicere quòd liceat transigere totam vitā antequàm nos obliget. Præterea si ab humanis exēplū petamus, miles dum nomē suū in militiam dat, tunc se in amicitiā principis addicit: pręceptū ergo, si vllum est charitatis, ab initio statim vitæ obligat. Quòd si dicas statim elucente rationis lumine obligare, certè hoc non est, omnibus, sed paucissimis notū. Imò neq; vllus vnquā huiusmodi omissionem sacerdoti cōfessus est. Ad hæc S. Tho. loco præsenti alia tempora huic præcepto cōsignat: vt potè qui in fine articuli docet trāsgressionem eiusdē præcepti contingere posse, vbi alia violant. Quòd si cū Scoto in. 3. dist. 27. respondeas tēpora huius præcepti esse oēs dies festos: sanè quibus homo tenetur se Deo cōmēdare & gratias agere: in cōtrariū est argumentū q̄ hoc non exprimitur in præcepto sanctificādi festū: quippe quo duntaxat iubemur à seruili opere cessare. Et quāuis finis eius sit vacare Deo, tamen finē, iam dictum est, non cadere sub præcepto, quod in talē ordinatur finem de qua re. q. sequ. art. 4. latiùs. In summa, hoc in præsentiarū desideratur, quidnā tali præcepto nobis iubeatur, vtrùm videlicet intraria sola dilectio, an verò extrariū etiā opus.
¶ Responsio horū argumētorū à postremo auspicanda est. Præceptū inquā dilectionis nō pręcisè ad internū affectū obligat, sed certè ad externū opus. Affectus enim bonus ꝓpter bonū opus est. Obligat enim primū omniū charitatis lex, si diuo Thomę fidē tribuas, vt dum quis primū rationis lineā ingreditur, se & sua in Deum referat. Cùm primùm, inquam, non eodē temporis momento, sed cum incipit homo plenè deliberare & vnum esse primum rerum parentem nosse. Et certè non absque ratione hoc adstruxit, Nam cùm ad hoc nos Deus creatos duxerit, ratioq; naturalis eū nobis, vnam fuisse omnium primam causam ostendat, quàm maximè sit rationi consentaneum, vt tunc homo ipsius amore à malo recedere debeat proponere, atque agere bonum. Hoc enim est Deum pro tunc super omnia diligere. Quare pręsente tunc eius speciali auxilio, fidem homo & gratiam reciperet, qua ab originali mūdaretur. Quicquid autem de hoc sit, arbitror, vt cùm homo rationis compos baptismo intingitur, vitam in Deum suam referre debeat: sicuti enim tunc pręcepto fidei tenetur credere, ità & quę credit sperare, & à quo illa sperat diligere: vt lib. 2. de natu. & gra. c. 12. & subsequenti monstrauimus: instar illius qui in militiā nomen suum dat principi. Ac subinde crediderim, quòd qui tunc non se ad gratiam disponeret, peculiariter cōtra charitatem delinqueret: veluti cō-

Gregorius. Ariminen.
Paulus
Discutitur prior cōclusio.
Prima ratio
Secunda rō.
Tertia ratio
Paulus.
Cōfirmatio Prima.
Solutio.
Refutatio
Cōfirmatio Secunda
Scotus,
Ad postremū argum.
Opinio S. Thom.
Rō S. Tho.

tra fidem si non crederet. Neq; in his tantū modò casibus, verùm fortè quoties opus aliquod egregiū inceptamus, vel causa subeundi martyrij nobis offertur, vel illustre aliqd beneficium à Deo suscipimus, vt dum nos à pręsentissimo mortis periculo eripuit: non esset temerariū asseuerare, sed certe prudētia vt eodē quoq; præcepto teneamur Deū diligere: etiā quantū ad modum: hoc est apparare nos quantū in nobis est ad ineundā cū Deo gratiā. ¶ Hoc tamen hic adnotato opūs est, q̄ vt reliqua, sic & singulare quoq; præceptū charitatis potest quantū ad substantiā operis impleri absq; eius modo. Exēpli gratia: Arbitror præceptū hoc hominē perstringere, vt quoties nomē Dei blasphemari viderit, eiusq; honorē pessundari aclacerari, à parte ipsius stet, eiusq; tueat inaccessam maiestatē. Quo tamē articulo nō sub inde crediderim teneri suorū criminū pœnitere vt Dei sibi amicitiā cōciliet. Quare neq; hoc præceptū vniuersum obligat ad tuū ipsius modū, sed quādo occurrit articulus interne diligēdi: nā in hoc cōmemorato casu solū est necessitas exterioris ꝓtectionis. Et per hæc soluta restant penultimū vltimūq; argumenta. ¶ Ad primū autē respondet sanctus Tho. 2. 2. q. 44. q̄ etsi charitas finis sit aliorū præceptorū, atq; adeò non cadat sub ipsorū vinculo, nihilominùs decuit singulare eius præceptū cunctis alijs pręmitti: tanq̄ eorum præambulum. Et ideo illud, sicut neq; alterū dilectionis proximi, nō est in Decalogum inclusum, sed extra in radice præfixū, in quod reducuntur præcepta primæ tabulæ: sicuti in alterū, præcepta secundæ.
¶ Ad secundū autē facilè respondetur per illud Aristotelicū axiôma, Quę per amicos facimus, per nos ipsos facere videmur, nam quanuis per nos ipsos pręceptum & modū charitatis nequeamus implere, tamen Deus paratissimus est, nisi per nos steterit, opē nobis ad id perficiendū ferre. ¶ Verùm tamen minimè prętereunda est vltima clausula sancti Tho. in respōsione quæstionis. Ait enim quòd qui parentes ex Dei charitate non honorat non est transgressor præcepti de honorandis parentibus: licet sit transgressor præcepti, quod est de actu charitatis, propter quam transgressionem meretur pœnā. Ex his enim verbis nonnulli ex nostris hāc inferunt mentem sancti Thomæ, quòd vbicunq; occurrit materia aliorum præceptorum, concurrit pariter charitatis mādatum, contra quod subinde peccatur si cætera nō impleantur ex charitate. Intellectus autem isle cōtrarius est diuo Thomæ. Quippe qui definiens modum charitatis non includi in alijs præceptis, docet neque semper cum eis concurrere: sed, cùm sit affirmatiuum, habere sua definita tempora, vt in solutione secundi euidentiùs edocet. Mens ergo eius est q̄ si illo tempore quo præceptū charitatis, eiusq; modus obligat, concurrere accidat aliorum quodlibet tunc illud aliud implendum sit ex charitate: non propter illius obligationem, sed propter huius vinculum.
Superest autem vt argumentorum in capite quęstionis obiectorum: respōsa subijciamus. Respondetur ergo ad primū q̄ cū vnum prȩceptorum sit ipsum charitatis & modi eius, quicūq; vniuersa seruat, est in gratia. ¶ Sed arguis cōtra. Stat homini existēti in peccato nunq̄ asserri tempus præcepti dilectionis: tunc ergo cuncta ille poterit seruare quantū ad iubilātiā operis, & tamē nō ingredietur vitā. Propter hoc argumentum sunt qui affirment existenti in peccato præceptū esse conuerti in Deū: quod quia peccator non implet, non ingrediturvitam. Attamē licēt hoc, problēma sit, nunq̄ mihi tamen persuasum est pluribus prȩceptis ob id pręcisè hominē teneri q̄ lapsus est, q̄ obligatur dū existit in gratia. Sed est ei necessārū conuerti necessitate finis, si vult habere vitā æternā. Quicquid autē de hac reteneas, argumentū præsens nū vincit. Respondetur ergo q̄ verbū Christi intelligitur de illo qui est in gratia. Ille enim si seruat cuncta mandata, saluus erit. Qui autem per vnius transgressionem à gratia decidit, ille nō seruauit mandata. Et ideo non satis habet deinde seruare cætera quousq; violati pœniteat. ¶ Ad tertium respondetur q̄ hoc quod est omnia in Deum referre, ad præceptum peculiare charitatis pertinet. Ob idque quoties tempus eiusdē præcepti occurrit, tenemur cuncta quæ tunc facimus in Deum tanquàm in finem supranaturalem referre. Quare illo temporis articulo, qui parentibus extra charitatem obsequeretur, licet non esset violator quarti præcepti, esset tamen transgressor præcepti charitatis. ¶ Subdit autē diuus Thom. q̄ cùm hæc sint duo præcepta affirmatiua nō obligātia ad semper, possunt pro diuersis temporibus obligare: & ita potest contingere quòd aliquis implens præceptū dilectionis non tunc transgrediatur præceptum

Quādo præceptū dilectionis Dei liget.
Documētū.
Casus alter quo idē præceptū obligat.
Ad primū argum.
S. Thomæ.
Ad secundū argum.
S. Thom.
Ad. 1. arg. principale.
Obiectio
Solutio.
Ad tertium argum.
D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptum modi charitatis. Vbi plenissimè dilucidat qđ super ꝓximis verbis in calce quæstionis nuperrimè adnotauimus. Tũc ergo secundùm ipsum nõ est peccatũ non referre illud opus in gloriam Dei tanq̃ supernaturalis finis. Igitur verbum Pauli duplicem exhibere potest sensum: videlicet & præcepti & consilii. Si sit præceptum, non obligat pro semper: si autẽ cõsiliũ, sensus est, vt procuremus nos semper in Dei gratia per impletionem omnium mãdatorũ afferere. Tametsi & qui in peccato opera exequitur moraliter bona, eadem in gloriã Dei facit naturali modo. Quare tertius sensus eorundẽ verborũ est, vt nulli operi aliũ finẽ q̃ Deũ præstituamus: sed cũcta eo fine exequamur ad quẽ creata sunt: quod vtiq; præceptum quantum ad substantiam operis etiam extra gratiam impletur. ¶ Ad tertium respõdetur q̃ cùm nemo valeat cõplere præcepta, nisi & ipsum quoque charitatis qm occurrerit expleat, & hoc absq; gratia perfici nequeat, fit, vt neq; sine illa possim* implere omnia.

Ad.3. arg.

Solutio. S. Tho. expenditur.

At verò quanuis hic, vbi de modo charitatis S. Thom. tractabat, hac fuerit contentus solutione, nihilominùs neq; alia vniuersa mãdata potest homo post lapsum naturæ per peccatum Adæ absq; speciali Dei munere implere. Sumus enim sicuti infirmi qui possunt aliquot passus gradi, non tamen plurimos progredi. Et ideo licèt possimus vnum aut alterũ nostrapte natura morale bonum præstare, diu tamen stare non valemus, quin decidamus. Hoc autem lib. 1. de natu. & gratia. c. 22. latissimè ex dictis Augustini Conciliorũque Mileuitani & Arausicani collatis liuimus, perq; doctrinã eiusdem sancti doctoris. 1.2. q. 109. explicauimus.

Author lib. de natu. & gratia. August. Cõ. Mileu.

ARTICVLVS. XI.

Vtrùm alia præcepta moralia, quæ extra Decalogũ uagantur, congruenter, tum distinguantur, tum etiam ad eundem reducuntur Decalogum.

Hic articulus in superioribus sæpe desideratus est ac insinuatus, quò explicetur numeri sufficiẽtia Decalogi, eique annexarum moralium præceptionum. Arguitur ergò quòd non fuerint alia moralia præcepta præter decem illa necessaria. Omnis enim lex & prophetæ, vt Matth. 22. asseruit Christus, ex duobus illis pendent, charitatis Dei & proximi. Prius autem illorum abũde priori tabula explicatur: posterius verò posteriori: ergo nulla sunt insuper necessaria. ¶ Secũ dò arguitur. Si alijs opus fuisset præceptis, hoc esset vel tanquam generalibus, vel tanq̃ specialiũ ipsorũ determinationib*: nõ quidẽ tanq̃ generalibus, quia maxima illa duo nõ erant explicitu necessaria: sed sunt, vt dicebamus, Decalogi præuia principia: conclusiones aũt generales omnes sunt in Decalogo. Neq; verò opus erat moralibus alijs tanq̃ generalium determinationibus: nã vt antèà ostensum est determinationes moraliũ præceptorũ ad ceremonialia pertinent atq; ad iudicialia. ¶ Tertiò arguitur contra sufficientiam eorũdem præceptorum. Præcepta moralia (vt suprà constitutũ est) debent institui de vniuersis virtutũ actibus: ergo sicut in lege extant præter Decalogum præcepta pertinentia ad liberalitatem, misericordiam, castitatẽ & latriam: ita etiam deberent adhiberi præcepta de fortitudine, de temperãtia, & de huiusmodi vii tutibus quæ sunt hominis ad seipsum: & tamen non inueniũtur: ergo non satis lege veteri de omnibus cautũ est. ¶ In contrariũ facit Dauidicũ illud testimoniũ: Lex Domini immaculata cõuertens animas. Quo docet, vniuersa prohibuisse mala, quibus anima maculatur: vniuersaq; præcepisse bona, quibus conuertitur: ergo cùm non sint cuncta in Decalogo, fit vt sparsim alijs in locis habeant, q̃ in ipsum reducunt.

Secũdùm.

Tertium.

Aristot.

Triplex ordo moralis. Primꝰ ordo

Argum. 1. ad partẽ negatiuam.

psalm. 18.

Nitium huius soluendæ quæstionis ex superioribus sumendum est. In primis supponenda est distinctio ceremonialiũ, iudicialiumque à moralibus. Nempè q̃ ceremonialia & iudicialia ex sola diuina institutione vim habẽt: sicut in republica leges humanæ. Non enim sunt de illis, quę sunt iussa quia bona, aut prohibita quia mala, sed de his quæ antequã iubeantur, aut prohibeantur nihil referebant. Sed (vt ait. 5. Ethic. Aristo.) quia constituta sunt, referunt. i. eò sunt bona, quia iussa: & mala, quia prohibita. De quibus ideo in præsentiarum nullus habetur sermo. Moralia verò nõ ex institutione solùm sed dictamine naturalis rationis, seclusa alia lege, vim habent, & energiam ligãdi. Sunt autem in triplici ordine. Quædã enim existunt communissima, ac perinde patentissima principia, quæ ideo nullius indigent editionis: sicuti mandata de dilectione Dei & proximi atq; illud, Id facias alijs, quod tibi fieri vis, & similia. Quæ ideo non sunt in Decalogo sed sunt sicuti eius finis. Alia verò sunt

Secũdꝰ ordo

rò sunt nõ vsq; adeò vniuersalia, sed eorundem principiorum cõclusiones: quæ quisq; per se etiam plebeius facile potest perspicere. Verũtamen quia ob morum peruersitatẽ & rationis nebulam potest nonnunq̃ eorũ iudicium peruerti, editione indigent. Atque huius secundi ordinis sunt cuncta præcepta Decalogi. Quanuis illa secũdæ tabulæ, quia nullo indigent fidei lumine, constituta suprà sunt in primo conclusionum gradu: præcepta verò primæ, quia illo indigent, in tertio. Sed tertius ordo est eorum, quæ non ita quisq; facilè rationis luce perspicere potest, at sapientum indiget adminiculo. Quæ ideo

Tertiꝰ ordo

Præcepta tertij ordinis ad Decalogum reducũntur omnia

art. 1. in secundo cõclusionũ gradu collocauimꝰ. Et hæc sunt extra Decalogũ per Moysen & Aaron suggestione diuina superaddita. At quoniam ea quæ minùs cognoscuntur, per illa quæ patentissima sunt innotescunt, præcepta huiusmodi tertij ordinis ad Decalogum, quo implicita sunt reducũtur, singulis scilicet ad singula respondentibus. Exempla patent. Cùm enim primo Decalogi præcepto alienorũ Deorum cultus proscriptus condẽ natusq; sit, cuncta quę ad idololatricã superstitionẽ spectant ad ipsum referuntur. Quale est illud Deute. 18. Non inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam suam, ducẽs per ignem: nec sit maleficus atq; incantator, neq; qui Phytones consulat, neq; diuinos, & querat à mortuis veritatem. Rursus quia secundo mandato periurium cauetur, eodem reducitur prohibitio blasphemię: q̃ Leuit. 24. extat, vbi blasphemus iubebatur lapidibus obrui. Et prohibitio falsæ doctrinæ, cuius Deut. 18. fit mentio: vbi falsi prophetæ reselli iubẽtur. Ad tertiũ autem præceptũ de sabbathi sanctificatione cuncta reducuntur ceremoniarum instituta. Sicuti & ad quartum de honore, parentibus deferendo applicãtur omnia quibus iubemur senieres & magistros honestare. Quale est illud Leuit. 19. Coram cano capite cõsurge, & honora personam senis. Pariiure quintũ præceptũ, quo homicidiũ cõdemnatur. iura omnia cõprehendit, quibus corporea quæuis proximi læsio inhibetur: quin verò & interdũ odium. Qualia illa sunt eiusdem capitis, Non stabis cõtra sanguinẽ proximi tui. Et rursus, Ne oderis fratre tuũ in corde tuo. Ad eundẽ modum sexto præcepto, quæ prohibitio est adulterij, implicatur genus omne luxuriæ. In primis, simplex scortatio, & nephandum crimen, atq; bestialitas: sectus & si sint fœdissima, ac subinde grauiora: tamen non sunt peccata contra iustitiam, sed in corpus proprium. Tametsi in furto & rapina verum sit quòd per minoris cautelam prohibetur maius.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Septimum.

Octauum.

Nonum & decimum

Dubiolum unicum.

Rõ Caieta.

PEr hæc igitur argumenta facilè soluunt. Ad Primum enim respondetur quòd etsi

Ad. 1. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etsi tota lex pendeat ex illis duobus mandatis, nihilominùs alia euidentiùs ex illis inferuntur: & hæc in Decalogo copilata sunt.

Ad secundũ argum. Alia minùs euidenter: & hæc cõmissa sunt sapientum doctrinæ. ¶ Ad secundum autẽ respondetur q̃ ceremonialia, & iudicialia, vt dictum est, sunt generalium determinationes: non per viam illationis, sed per viam arbitramenti quo generalia speciatim determinantur, quare illa non reducuntur ad Decalogũ: sed illa prorsus quæ vi naturalis instinctus inde sapientes ratiocinando elicũt.

Ad tertium argum. ¶ Ad tertium autem per id quod sæpe dictũ est respondetur: videlicet q̃ in Decalogo illa tantùm sunt prohibita, quæ manifestariã inferunt iniuriam: seu in personam præsentem, vt homicidiũ: seu in futuram prolem, vt adulterium. Reliqua verò quæ hominem in ordine ad seipsum componũt, vt fortitudo, & temperantia, quia eorũ contraria nõ sunt adeò manifesta crimina, cõmissa sunt aliis edocenda: vt ducibus in bello, qui doceant non esse fugiendum. Deute. 20. Nolite metuere: nolite cedere. Et patribus familiàs qui suos instruant temperate viuere: vt eodem lib. c. 21. Monita nostra audire cõtemnit, commessationibus vacat & luxuriæ, atq; conuiuijs. Est enim hęc reprehẽsio atq; correptio qua parentes in filios vti debent.

ARTICVLVS. XII.

Vtrùm præcepta moralia ueteris legis iustificarent.

Argu. 1. affirmatiuæ partis. CVm quæstio præsens in præceptis moralis legis veteris diucidandis versetur, quæritur postremo articulo de eorũ vigore, vtrũ videlicet eorum obseruantia iustificaret. Videtur enim Paulus ad Romanos. 2. id affirmare: vbi ait, Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis hoc est, legis mandata complentes iustificabuntur. *Paulus.*

Secundum. ¶ Secundò, & id ipsum assertum esse videtur verbis illis Leuitic. 18. Custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homõ viuet in eis: vita scilicet spirituali: in qua iustitia apud Deum consistit.

Tertium. ¶ Et ratio id tertiò persuadere videtur. Lex enim vetus, vt pote diuinitùs lata, excellentioris erat virtutis quàm humana: lex autẽ humana iustos facit homines. Nã vt suprà dictum est, proposito legislatoris est bonos facere ciues: boni autem non sunt nisi per virtutes, quarum vniuersitatem Aristoteles appellat legalem iustitiam: ergo lex vetus iustificabat. In contrarium est illud Paul. 2. ad Corin. 3. Litera occidit. Quòd secundùm Augustinum in lib. de spiritu & litera. cap. 4. & proximis, de præceptis moralibus ad literam intelligitur. *August.*

QVæstio hęc tempore sancti Thomæ licet contra Pelagianos satis fuisset, tum ab alijs, tum præcipuè ab Augustino discussa: tamẽ postq̃ Lutherani eatenùs fidei iustificationẽ adscribere moliti sunt, vt operibus omnẽ denegauerint iustitię vim, celebrior facta est. De quo pene argumento tripertitum nos opus de natura & gratia ad sanctum Conciliũ Tridentinũ edidimus. Hic ergo nimis operosum esset tam vastam disputationem ingredi: sed satis erit præsenti loco inseruire. Et quidẽ diffiteri non possumus quin articulus hic apud sanctũ Thomã prælsior sit atq; implicatior, quàm sua esse solet lux ingenij: quia cum illo tunc tẽporis res erat constitutissima, nõ duxit necessarium præsenti loco eam euoluere. Accedit quòd vniuersa eius exemplaria expositorum chalcographorumq; subinde negligentia mendosa hoc loco sunt. Igitur vt tũ S. Tho. tum res ipsa aperiatur, notandum est quòd sicuti iustitia duplex est, scilicet infusa & acquisita, sic & iustificatio altera sit apud Deum, atq; altera apud homines. Quare dicendum priùs de illa quę est apud Deum, q̃ simpliciter est iustitia: ac deinde de altera, quæ tantùm dicitur iustitia humana. Iustificatio ergo (vt. 2. libr. citato. cap. 6. dicebamus) si proprie & per se primò nomen accipias, idem est quod iustitię factio, putà opus quo quis ex iniusto fit iustus. Sicuti calefactio est actio qua frigidum fit calidum. Nam huiusmodi nomina mutationem inter duo extrema significant. Accipitur nihilominùs paulò extensiùs pro augmento, & quod Physici dicunt, intensione eiusdem iustitiæ. Nam in formis quæ latitudinem habent, non solùm inceptio, verùm & progressio idem sortitur nomen. Dicitur enim aqua calefieri quanto tempore fit calidior. De priori significatione ait Pau. ad Ro. 4. Credenti in eũ, qui iustificat impiũ: hoc est ex iniusto iustũ efficit. Et, c. 6. Qui mortuus est iustificatus est à peccato. Est ergo iustificatio priori modo nihil aliud q̃ peccatorũ remissio per gratiam Spiritus sancti: secundùm illud ad Corinthios. Iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Quapropter iustificatio in proposito non deriuatur à iustitia particulari virtute, qua vnusquisq; alteri ius suũ tribuit: sed vt importat totius hominis rectitudinem respectu Dei. Enimuerò sicuti in rebus corporeis illud dicitur alteri iustificari quod eidem adæquatur, vt lapis normæ: sic ille apud Deum iustificatur, qui eius voluntati subiectus ad eius legẽ & regulam sua opera admetitur. De secundo autem iustificationis modo ait Ioan. Apoca. 22. qui iustus est iustificetur adhuc. Et Eccle. 18. Nõ verearis vsq; ad mortẽ iustificari. Et Iaco. 2. Videris quoniã ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm. Quibus verbis aduersatus fuisset Paulo dicenti: Arbitramur hominem iustificari per fidẽ, & non ex operibus: nisi Paulus de infusione diuinæ gratiæ loqueretur, Iacobus autem de eius incremẽto. Quo fit vt vtroq; prædictorũ modo iustificatio cùm opus sit supranaturale, nõ nisi per gratiã Dei perq; infusam iustitiã fiat. Sed est differentia q̃ prima iustitiæ infusio in paruulis quidẽ per solum fit sacramẽtum: in adultis verò per proprias dispositiones: puta vel per voluntariã susceptionẽ baptismi, vel per contritionem, quę licet nõ sit meritũ gratiæ, aliàs, vt ait Paul. non esset gratia: est tamen præparamentum absq; quo nemini eam Deus confert. Quare ad conuersionem prima dispositio requiritur fides: nam, Accedentem ad Deũ, ait Pau. oportet credere quia est. Deinde requiritur spes, iuxta illud ad Rom. 8. Spe salui facti sumus. Deniq; motus charitatis, secundùm illud Ioannis. Translati sumus de morte ad vitã: quoniam diligimus fratres. Et secundùm illud Saluatoris, Qui diligit me diligetur à patre meo. At verò postq̃ diuinitùs iusti facti sumus, ac Dei filij cõstituti, per infusas ab ipso cũ grãtia virtutes, ac per diuinum eius fauorem operamur opera, hoc est merita vitæ, augẽdo iustitiam. Prior ergo iustificatio est acquisitio seu assecutio iustitiæ: posterior verò est eiusdem executio. ¶ Iustitia autem acquisita quæ est apud homines, vna est secundùm rei veritatem: quando scilicet homo re vera facit legis opera, quam appellat Pau. ad Roma. 3. legem factorum. Et dicitur iustitia operum, vt illic nos adnotauimus, quia est humana rectitudo quæ per naturalem facultatem in moribus constituitur secundùm legum normam. Ac differt à iustitia fidei, q̃ talis rectitudo, licet substantiam operũ faciat

S. Thom.

Author lib. de natura & gratia.

Paulus.

Differentia inter paruulos & adultos quantũ ad iustitiæ infusionem.

Iustitia acquisita apud homines.

moraliter bonam, non tamen personam iustificat per remissionem præteritorũ peccaminum: iustitia verò quæ fundatur in fide, ideoq; nuncupatur iustitia fidei, per gratiã iustificat priùs personã à delictis præteritis, vt deinde iusta exequatur opera, quæ sint Deo grata. Sed est præterea humana iustificatio in foro exteriori, quando secundũ allegata, & probata iudex reũ absoluit. Quo sensu ait Sapiens Prouerb. 17. Qui iustificat impium, & condemnat iustũ, abominabilis est vterq; apud Deum. De hac autem acceptione nihil ad præsens. Quapropter & respectu etiam acquisitæ iustitiæ apud homines, vno modo vsurpatur iustificatio pro acquisitione, & assecutione habitus iustitiæ, puta cuiuscunque virtutis: nam generali etiam nomine accipitur hic iustitia: atque altero modo pro executione, & exercitio studiosorũ operum. ¶ Hæc igitur præmeditati ad literam sancti Thomæ descendentes, quinque conclusionibus ad quæstionem respondeamus. Monet enim peculiariter quæstionem de præceptis moralibus legis veteris: propterea q̃ de illis peculiariter tractatur in hac quęstione: videlicet, vtrùm iustificarent, hoc est hominem facerent iustum apud Deum, ac dignum vitę aternæ. Pro cuius decisione supponit, quòd sicuti sanum propriè accipitur pro animali quod sanitate formaliter est sanum: secundario vero pro signo vel causa sanitatis, quemadmodum vrinam dicimus sanam, ac medicinã, sic iustificatio propriè, & formaliter accipitur pro receptione, & cultodia iustitiæ, quæ est peccatorum remissio: secundario verò pro dispositione, atque adeò pro significatione eiusdem iustitiæ.

Suppositũ pro decisione quæstionis.

Prima conclusio. ¶ Quo supposito statuitur prima cõclusio. Præcepta legis secundo improprioque mõdo iustificabant, tum in quantum disponebant homines ad gratiam Christi iustificantem, tum etiam in quantum eãdem futuram Christi misericordiam significabant. Nam vt ait contra Faustum Augustinus, vita illius populi prophetica erat, & Christi figuratiua, secundum illud. 1. ad Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis. Per contaris autem vtrùm hoc peculiare erat præceptis illius legis, ac moralibus singulare. Nam & opera nostra, præparamenta etiam sunt ad gratiam. Respondetur in hoc nihil interesse discriminis inter opera illius legis & nra, quod pertinet ad cuiusq; personæ iustificationẽ. Imò sicuti opera nostra extra gratiam posfunt

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt esse moraliter bona, atq; adeò cum auxilio speciali dispositio ad gratiã: sic opera illorũ tã ceremonialia, & iudicialia, q̃ moralia. De hoc autẽ est differentia, q̃ cùm gratia & misericordia per solùm Christum nobis obueniat, per opera illius legis disponebatur populus ad suscipiẽdum eundẽ Messiã, eiusq; legem euangelicã, quã & ceremoniæ etiam significabãt: ob idq; cõclusio cuncta legis opera comprehendit. Opera verò nostræ legis nõ disponũt ad suscipiendũ significandumve Christum: sed quem iam suscepimus, per ea colimus. ¶ Si autẽ loquamur de iustificatione proprie dicta, putà de receptione, & cultura iustitiæ, tunc, vt paulò anteà admonebamus, distinguẽdum est. Nam iustificatio, vel vsurpatur pro acquisitione, & assequutione iustitię, vel pro executione eiusdem acquisitæ, puta pro exercitio operum viri iusti. At verò virtutum aliæ sunt acquisitæ, aliæ infusæ: quarũ priores nostrorũ operũ vsu, & cõsuetudine secundùm Arist. 2. Ethi. ingenerantur: posteriores verò diuinitùs ꝺum gratia infundũtur. In quibus simpliciter vera iustitia consistit, quæ est apud Deum, puta remissio peccatorum: secundũ illud Paul. ad Ro. 4. Si Abrahã ex operibus legis iustificatus est, habet gloriã, scilicet, apud homines, sed non apud Deũ. Atqui de hac vera iustificatione quæritur in præsentiarũ. De qua idcircò statuitur secunda conclusio negatiua, eadẽq; generalis. Præcepta moralia quibus humani actꝰ instituunt nequaquã efficere tunc poterant: neq; verò in nobis modo possũt eiusmodi iustitiã. Haud enim conclusio peculiariter intelligẽda est de præceptis illius legis, sed de omnibus generaliter, etiã nostrę quę ad mores pertinẽt. Atqui hoc est argumentũ quod Paulus, tũ in alijs epistolis, tũ prę̃sertim ad Romanos atq; ad Galat. demõstrandũ curauit aduersus Iudæos, qui suam salutẽ suis legis operibus adscribebãt. Constituit inquam neminì vnquàm salutem, nisi per fidem Iesu Christi, obtigisse. Et rationẽ sæpe assignauimus: nempè q̃ cùm iustificatio opus sit supranaturale, vigorem nostrorũ operum excedit, vt ab ecclesia cõtra Pelagium iampridẽ sancitum est. Quare altera, vt diximus, nuncupatur iustitia, operum quæ est apud homines: altera verò fidei, quæ personã à piaculis emundat. At verò D. Thom. conclusionem ad præcepta moralia eò coërcuit q̃ de ceremonialibus sacramentis dubium restabat, an sicuti nostra, gratiã efficerent. ¶ Ab hac statim cõclusione litera S. Tho. non solùm implexa est, verùm & mendosa. Subduntur nanq; duo membra eorundẽ verborũ: hæc scilicet. Si verò accipiatur iustificatio ꝓ executione iustitiæ. Quę rursus verba statim repetuntur. Quare necesse est, vt in priori legamus: pro acquisitione vel assẽcutione. Nam illud fuerat prius membrũ superioris distinctionis. At verò non subinde patefit litera. Nã cũ negasset opera moralia iustitiã apud Deum efficere, consequens fit, vt neq; eisdẽ eandem acquiramus, aut assequamur iustitiam: & tamen protinus subiungit, q̃ præcepta moralia iustificabant in quantũ cõtinebant id quod est secundũ se iustum. Dicendum ergo est S. Thom. tria membra insinuare. s. efficere iustitiam, assẽqui iustitiã, & exequi iustitiam. Et de primo statuit secundam conclusionem negatiuam. De secundo autẽ subijcitur tertia. Præcepta moralia iustificãt si iustificatio accipiatur pro assẽcutione, & acquisitione, hoc est, Per eorũ opera omnes assẽquebantur iustitiã, tum naturalem, quæ generatur assuetudine operum bonorũ moraliter, tum etiam illam quę est apud Deum. Non quidem in ratione meritorum hoc eñ est Pelagianum, & secunda conclusione negatũ: sed tamen in ratione dispositionis per speciale auxilium. In quo (vt nuper dicebamus) opera nostra ab illis non differebant. Sũt enim vtraq; moraliter bona ex obiecto. Et hoc est quod ait D. Tho. In quantum cõtinebant id quod est secundùm se iustum.

¶ Quarta conclusio. Ceremonialia legis opera, nempe priscorum sacramenta non cõferebant gratiã sicuti nostra. Conclusio hæc non est propria præsentis loci, sed ad doctrinæ cõplementũ inserta. Constituit eam tñ D. Tho. 3. par. q. 62. ar. 6. iuxta verbum Pauli ad Galat. 4. Conuertimini iterum ad infirmia, & egena elemẽta, hoc est secũdùm glossam, ad legem. Quæ quidem dicebatur infirma eò q̃ perfectè non iustificabat. Vbi non negatur in circuncisione cõferri fuisse tunc solitam gratiã: attamen non cõferebatur vi sacramẽti, sed per fidem, quam per illam ceremoniam populus ille protestabatur. Et ratio discriminis est quòd tunc, cùm nondum fuisset exhibita passio, sola intentione per modum finis applicabatur per fidem. Quare ceremonię illæ non erãt passionis instrumentum, sed præcisè testimonium'. At verò cùm per euãgelium exhibitam iam passionem

Aristo. Paulus. Secunda cõ clusio. Ratio cõcl. D. Thom. Tertia conclusio Quarta conclusio. S. Thomas. Paulus

nem profiteamur, nostra sacramenta nõ tãtùm eiusdem testimonia, verũ & instrumenta censentur, in quorum perinde applicatione virtus latet, effectrix gratię. ¶ Igitur vt ad rem redeamus, si iustificatio ꝓ exercitio et executione iustitiæ vsurpetur, adiungitur quinta conclusio: Omnia præcepta legis iustificabant. Nam extra gratiam erant moraliter bona iustificãtia apud homines. In his autem qui per gratiam Dei iustitiam fuerũt apud ipsum adepti, vera erant merita digna fœlicitatis æternæ. Neque in hoc vllum erat interuallum inter nostra & illorum opera. Agnoscit autem Sanctus Thomas nõnihil discriminis inter ceremonialia præcepta & reliqua, seu moralia, seu iudicialia: quòd ceremonialia, inquit, ideò iustificabant, hoc est erant meritoria, quòd cõtinebant iustitiam secundùm se in generali: ob id scilicet quòd per ea exhibebatur Deo cultus: sicuti nos modò per thurificationem & alias ecclesiasticas ceremonias Deum colimus. At verò in speciali: id est propria ratione obiecti, nõ cõtinebant secundũ se iustitiam, nisi ex sola determinatione legis diuinæ. Quod est dicere, litare certa animalia, nẽpè vitulos, aut capros, aut agniculos, aut passeres dstinato numero, linireq; altaris cornua sanguine & id genus alia, secundùm eorum naturam nihil iustitiæ cõtinebant, magis quã occidere canes aut certè mures. Continebant tamẽ iustitiam ex determinatione diuinæ legis: porrò quia diuinitus erant instituta. Et ideò inquit de huiusmodi præceptis dicitur q̃ non iustificabant, nisi ex deuotione & obedientia facientium. Attamen præcepta moralia generaliter continebant id quod erat secundùm se iustum: nempè Dei ꝓximiq; amorẽ quæ est generalis iustitia, omnem virtutem secundum Arist. 5. Ethi. comprehendẽs. Præcepta verò iudicialia cõtinebant specialẽ iustitiam, hoc est determinationẽ generalis rationis præceptorum moralium ad aliquam speciem, modo suprà expositò: Est enim genus moralis præcepti vt malefactor in supplicium adigatur: iudiciali autem in particulari decernebatur, vt qui furaretur ouẽ, quatuor solueret: & fur nocturnus occideretur, & adultera lapidibus obrueretur.

Quinta conclusio

Aristot.

Ad primum argumentũ.

PEr hæc ergo clarescunt argumentorũ solutiones. Verbum enim Pauli ad Roma. 2. q̃ factores legis iustificabuntur, intelligitur secundũ sententiã quintæ cõclusionis de executione iustitiæ: nempè q̃ implẽtes le-

Ad secundũ

Tertium.

gem extra gratiã exequebantur opera moraliter bona: in gratia verò opera de condigno meritoria. Aliud autẽ Leuit. 18. nempè q̃ faciens homo iudicia legis viueret in eis, non intelligitur q̃ per se ipsa opera vitã donarent spiritualem: sed q̃ qui legem custodiret non incurreret mortis pœnam, quam semper lex cõminabatur. Quanuis & in eis ob id viueret spiritualiter, quòd iustus seruãdo legem conseruaret dei amicitiam. Tertiũ autẽ argumentũ solùm probat q̃ opera humanarum legum iustificant iustitia acquisita, quæ est apud homines. Conclusio verò secunda quę est principalis huius articuli negat vlla per se opera iustificare apud deum.

QVÆSTIO QVARTA, De prę̃ceptis Decalogi in singulari.

S. Thom. 2. 2. quæst. 122.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm præcepta Decalogi sint præcepta iustitiæ.

QVæstioni præcedenti, qua de mãdatis Decalogi in genere disserũ est, hanc quæ tam subnectendã duximus de singulis præceptorum in particulari: vt de eorum cognitione nihil amplius desideretur. Nam species & indiuidua suo generi suppositа lucidiora fiunt. Quamobrem eandẽ quæstionem ex sancto Thom. 2. 2. vbi est. 122. nempe postrema de iustitia huc accersiuimꝰ. Decalogus etenim quatenùs pars est veteris legis, ad legum tractatum in cõmuni attinet: quem diuus Tho. in. 1. 2. collocauit: quatenꝰ verò ad iustitiam spectat, in. 22. In particulari tractatur. Nos verò propter innatam affinitatem quam species habẽt & genus, simul ambas coniunximus. Igitur quãuis superiori quæstione satis hoc fuerit inculcatũ nihil ominùs quia hic ꝓprius est locus, quæritur primò vtrùm cuncta prę̃cepta decalogi partes sint specieſq; iustitiæ. Et arguitur à parte negatiua. Propositũ legislatoris, vt Aristo. 2 &. 5. Ethico. autor est, huc fertur vt ciues faciat bonos: hoc autem perficere nequit nisi omnium illos virtutum officijs imbuat: ob id enim dictũ est de vniuersis virtutibus prę̃cipere: decalogus ergo qui totam legem

Primũ arg. à parte negatiua.

i cõplecti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

complectitur,non solius iustitiæ præceptiones debuit continere. ¶ Secundò lex etiã præcepta iudicialia tradidit,& cæremonialia, ac demum alia de actibus iustitiæ pertinẽtibus ad cõmune bonum:puta de publicis magistratibus:vt quomodò essent creandi sacerdotes templi & iudices populi:hæc ergo debuerunt quoq; in numerum redigi,& nõ illa solum decem quæ virtutes instituunt priuatas. ¶ Tertiò duæ decalogi tabulæ in dilectionem Dei & proximi,vt suprà dictũ est, resoluuntur:ergo sub charitate potiùs quã sub iustitia continentur. ¶ In cõtrarium est quòd sola iustitiæ virtus est, aut illi annexa per quam vnus ad alterum ordinatur: præcepta autem decalogi,si illa inspexeris,cuncta respectum habent vnius ad alterum: ergo omnia pertinent ad iustitiam.

Secundum.

Tertium.

Vnica conclusio

QVæstio facilima est,ac satis superq; soluta. Respondetur ergo vnica conclusione. Omnia præcepta decalogi ad iustitiam oportuit pertinere. Probatur, Decalogus continere debuit non nisi prima legis principia:nam conclusionum multitudo vsque adeò est numerosa,vt nequeat certo numero comprehendi: principia autem decet sic habere manifestam rationẽ debiti:(nam præceptum,debiti rationem dicit)vt quàm facilimo negotio vnusquisque id videat: ratio autem debiti in sola ratione iustitiæ lucidissime apparet:debitum enim respectũ ad alterum palàm affert. Nam cùm vnusquisque sui sit suorumque dominus,non ità cõpertum est hominem sibi ipsi aliquid debere:fit ergo consequens vt cuncta decuerit ad iustitiam pertinere. Quocirca præcepta primæ tabulæ ad religionem Dei attinent, quę potissima est pars iustitiæ:quartum verò ad pietatem:quæ illi est proxima:sed tamẽ sub sequentia ad iustitiam quæ est inter æquales

Ratio cõcl.

Dubiũ subortũ ex .S. Tho. doctrina.

¶ Hic nihil adnotandum supereſt quod superiori quæstione non fuerit definitum, nisi fi quis hoc forte ambigeret quòd videtur sanctus Thomas sibi ipsi contrarius. Etenim superiori quæstione articul. 1. præcepta Decalogi nõ dixit esse prima principia, sed proximas conclusiones:quare præcepta secundæ tabulæ eò posuit in primo gradu, quòd modica consideratione approbantur per illa cõmunia & prima principia. Nempe,Id facias alijs quod tibi fieri vis.Idq; &c. hic autem ait esse prima principia. At verò nulla est contradictio. Non enim hic ait præcepta Decalogi esse simpliciter prima principia, sed cũ restrictiõe,pria principia legis: hoc est intrinseca legi. Lex em̃ est præceptorũ numerus q̃ædita sunt & posita:p̃cepta autem quæ ponuntur ex primis eliciũtur principijs naturæ per viam conclusionis:ob idque nihil repugnat vt Decalogi mãdata cõclusiones sint primorum principiorum naturæ quæ sunt legi extrinseca, quasi fons eius & origo:tamen eadem præcepta sint primò per legem lata,ex quibus alia deducuntur,quæ sunt extra Decalogum. Quò fit vt sicut in speculatiuis primorum principiorũ cognitio dicitur intellectus: conclusionum autem scientia, quæ ad discursum rationis pertinent:sic & vniuersalia morum principia nullo rationis discursu egeant,sed in simplici sint intellectu conscripta,simpliciq; actu visa. Decalogus verò nonnullo opus habeat rationis negotio. Ob idq; sanctus Tho. non ait quod Decalogi præceptis statim intellectus assentit,sed ratio quæ illa ex primis principijs colligit. ¶ Rursus vbi ait religionem,potissimã esse iustitiæ partem,id intelligito propter excellentem obiecti dignitatem:tametsi hoc deficiat à iustitia q̃ per ipsam æquale non reddimus. Hic enim defectus potiùs excellentia est. Nam ppter eminentissimam Dei excellentiam & beneficiorum exuberantiam,quę ab ipso suscipimus, æquale ei debitum reddere nequimus.

Cõcordãtur loca S. Tho.

AD primum igitur argumentũ respondetur, q̃ etsi intentio Dei fuerit homines bonos facere,id tamẽ ordine quodam executus est:Dedit quippe nobis per se decalogi mandata,ceu legis capita: sapientib⁹ autem cõmisit,vt de alijs nos erudirẽt. ¶ Ad secundum quantũ ad iudicialia & cæremonialia,iam articu. 1. superioris quæstionis dictum est cur non ad decalogũ ptineant: qa scilicet non eliciuntur ceu conclusiones ex primis principijs naturæ:imo neq; ex ipso decalogo. Quare ad ipsum non reducũtur, sed sunt determinationes generalium ad ius positiuũ pertinentes. Cæremonialia scilicet quatũ ad diuinum cultum: & iudicialia quã ad ciuiles mores. Alia verò de publicis magistratibus ob id nõ erat opus in decalogo explicari quòd cũ non ad oẽs pertinerent,sed ad quosdã hominũ status aptiùs iudicialium albo adscribuntur. ¶ Tertium autẽ argumẽtum id tantùm cõuincit quod præcepta decalogi ad charitatẽ quasi ad finẽ referantur: sunt tamẽ ppriè de operibus iustitiæ.

Ad primum

Ad secundũ

Ad tertium

Arti-

ARTICVLVS. II.

Vtrùm primum præceptum Decalogi congruenti sit modo traditum.

COnstituto ergo Decalogo sub virtute iustitiæ, seriatim singula eius præcepta exploranda sunt ac perpẽdẽda. Quæritur ergo de primo an sit cõgruenter traditum. Et arguitur à parte negatiua. Homo arctiori vinculo tenetur Deo quã patri secundũ carnẽ iuxta illud ad Hebræ. 12. Quanto magis obtẽperabimus patri spirituũ & viuemus:sed præceptum paternæ pietatis cõstituitur affirmatiue:videlicet, Honora patrẽ tuum & matrẽ tuam:ergo & primũ religionis præceptum qua Deum colimus,debuit affirmatiue poni:eo præsertim q̃ affirmatio est prior negatione. ¶ Secundò. Primũ præceptũ Decalogi ad religionem spectat:quæ cũ vna sit virtus,vnum habet actũ: vnico ergo debuit & non trino illo verbo designari. Nõ habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile:Non adorabis ea,neq; coles. ¶ Tertiò. Per hoc p̃ceptum,vt Augustin. in lib. de decẽ chord. autor est,excluditur superstitionis vitium: multò autẽ plures sunt superstitionũ peruersitates præter idololatriam,ergo trũca sunt formalia eiusdẽ præcepti. ¶ In cõtrarium est scripturæ authoritas, Exod. 20.

Primum argumen. pro parte negatiua.

Secundum.

Tertium.

Vnica conclusio.

AD quæstionẽ vnica conclusione respõdetur:Forma primi præcepti per trinã negationem cõgruentissime fuit expressa:scilicet,Non habebis Deos alienos: Non facies tibi sculptile:Non adorabis ea, neque coles. Probatur conclusio:si illud prius substernamus sæpissime assertum: videlicet, legislatoris finem esse bonos facere ciues. Hic nanq; bonitatis progressus naturalem generationis ordinẽ imitari debuit:in ordine autem generationis duo sunt attendenda. Primum vt pars illa quæ est initium vitæ primò constituatur. Nam si naturam consulas, prima pars quæ in anima viuit,est cor:si verò artem,primũ struendę domui iacitur fundamẽtũ, in morum autem decursu fundamẽtum primũ est recta voluntatis intentio circa finem:inde enim omnes actiones circa media suã sortiuntur bonitatẽ:cùm ergo finis noster supremus,Deus sit,primũ in nostra institutione fundamentũ iaci debuit religionis,qua Deum coleremus. Secundum autem in ordine generationis animaduertẽdum est,q̃ naturaliter priùs impedimẽta tol-

Ratio conclusionis.

lenda sunt quàm virtutum semina iaciẽda: agricolarum porrò more qui priùs agrum expurgant,quàm serant:secundũ illud Hierem. 4. Nouate vobis nouale,& nolite serere super spinas & tribulos. Fit ergo ex his duobus consequens, primum omnium præceptum legis illud esse debuisse quo religiõis impedimentũ amoueretur:quod cùm potissimum sit dijs falsis addici,congruentissima ratione primũ illud præceptum fuit positũ sub forma trinæ negationis. ¶ Hic igitur primum omniũ error vulgi repellendus est. Existimant enim plebei primum mãdatum esse illud maximũ dilectionis, vt scilicet vnus diligatur Deus:cùm tamen,vt suprà dictum est,non sit Decalogo inclusum:sed ante illud suppositum tanquàm finis fundamentumq; omnium primæ tabulæ: quæ certè non sunt nisi quædã illius explicationes: sicut sex secundæ tabulæ explicationes alterius de dilectione proximi. Rursus neq; est præceptum fidei. Nam & hoc præmissum est toti legi,secundùm verbum Pauli, Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quia remunerator est. Quocirca,vt suprà articul. quarto adnotauimus, Exod. 20. in capite Decalogi habetur: Ego sum Dominus Deus tuus:Non habebis deos alienos, &c. Cuius primum verbum non habet formam præcepti,sed admonitionis. Ac si dixisset, Accedẽs ad legem meã admonitus sit me esse Dominum Deum suum, Qua præfixa fidei confessione,inde exorditur legem, subdens,Non habebis Deos alienos. &c. Igitur vt articu. quarto superioris quæstionis docuit sanctus Thomas primum decalogi præceptum est latriæ,hoc est diuini cultus: qui non modo religionis Christianæ,verùm & naturalis iuris primũ est caput. Quare nulla fuit vnquã inter Ethnicos tam barbara natio,quæ non primum suarum legum fundamentum & basin in Dei cultura posuerit. Cultus hic autem in hoc consistit vt vnicus tantùm credatur,habeatur,adoretur,veneretur q̃; Deus. Huic igitur primo præcepto è regiõe opponitur impietas idololatriæ. Ob idq; sub forma negatiua ponitur: Non habebis Deos alienos. Cùm enim meridie sit cunctis mortalibus perspectius, Deum esse,nõ opus erat affirmatiue illud ponere,sed negatiue:puta nõ esse vno plures. Ex quo fit formam huius præcepti esse negatiuam:vt superiori quæstione articu. 4. & 7. secundùm sanctum Thomam adnotauimus,& hic ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

presse docet. ¶Huic autem doctrinæ cõtrairecuipiam apparebit Ecclesiasticus Catechismo ecclesiastico. chismus: quippe cùm in nonnullis ecclesijs affirmatiue exponatur. Vnum cole Deum: Nè iures vana per eum. &c. Ad hoc autem eodem artic. 4. citato respondit sanct. Tho. negatiuum hoc præceptum includere affirmationem vnius Dei. Vnde diuus Bonauentura in. 3. distinct. 37. ait quòd licet secundùm formam sit negatiuum, tamè secùdùm rem est affirmatiuũ. Id quòd illo à nobis modò constituto syllogismo fit notum. Suppositio nanq; ex naturali lumine Deum esse, negatio plurium Deorum est vnius affirmatio vt tantum valeat, Nõ habebis deos alienos, ac si dixisset, Vnum Deum tantùm pprium domesticumque habebis.

Dubium ortum ex Solutio dubij ex S. Th. Bonauentu.

Ad primũ. AD primum igitur argumentũ respõdetur, quòd sicut in secunda tabula vnum est præceptum affirmatiuũ, sic & in prima circa religionẽ Dei: ordine tamè inuerso. Nam in secunda secundùm ordinem dignitatis, quo affirmatio prior est negatiõe, affirmatiuum reliquis præpositũ est, in prima autem seruatus est ordo executiõis, quo negatio affirmationem antecedit. Quocirca prioribus duobus præceptis expurgatur animꝰ, scilicet ab infidelitate, nè plures agnoscat Deos: atque ab irreuerentia, nè nomẽ eius indigne vsurpet: demum tertio loco adiectum est affirmatiuum præceptum sabbathi, quo famulatus Deo debitus instituitur. ¶Et sunt qui ordinem trium horum mandatorum secũdùm diuinarum personarum attributa meditentur. Nempe vt primum respondeat Patri, cui attribuitur vnitatis maiestas. Est enim principium sine principio: cui ideo maiestati hæc fides debetur, vt nullus cum ipso admittatur Deus. Secũdum autem respondeat filio, cui tribuitur veritas, atque adeò debetur nè testis falsi producatur. Tertium verò Spiritui sancto, cui tribuitur bonitas & sanctitas, debeturque adeò per famulatum sanctificatio. Quòd si ad tria nostra officia spectare lubet, primum respondet fidelitati cordis: secundum veritati oris: *Ad secundũ* ac tertium operis probitati. ¶ Ad secundum respõdetur, q̃ etsi verè religionis actus vnus sit, eius tamen violatio nõ vno sed pluribus fit modis. Fuere nanq; inter gẽtes qui absq; vlla imaginis effigie creaturas pro Dijs mente colebãt. Refert enim. M. Varro Romanos *Varro.* absque simulacris aliquandiu Deos coluisse De quibus Paul. ad Roman. 1. ait, Diuinos honores ad volucres, serpentes, & lapides deuoluisse. Et contra hos dicitur. Non habebis Deos alienos. Alij verò suis delubris imagines ponebant quas adorabant. contra quos subditur. Non facias tibi sculptile. Neque coles ea. ¶ Ad tertium deniq; respondetur q̃ cuncta superstitionum figmenta eodẽ præcepto abacta intelliguntur & exposa. ¶ Circa secundum autem membrum huius præcepti. Non facias tibi sculptile: dubium tractari assolet de imaginibus, sintne religioni germanæ. Vident enim hic, veluti idololatriæ materia prohiberi. Et Deutero. 4. explicatissimè: vbi ait Moyses, Non vidistis aliquam similitudinem in die qua loquutꝰ est vobis Dominus in Oreb de medio ignis: nè forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem aut imaginem masculi vel fœminę &c. vbi sanctissimè illi populo vetitum fuit similitudinem aliquam astrorum rerumve aliarum cœli aut terræ adorandam efforma re. Horum igitur similiumque occasione oraculorum sacræ scripturæ non defuerunt hæretici qui imaginum religionem ab Christiana familia relegandam proscribendamque contenderint. Quæ quidem hæresis adeò fuit antiqua, vt non satis constet quisnam eius fuerit primus parens. Quod enim Platina in vita Adriani primi hanc hæresim Fœlicianam appellat, intelligi nõ potest ac si Fęlix illius temporis fuerit primus eius author: nam anteà præcesserat Leo tertius Imperator imaginũ destructor: & multò priùs Damascenus eiusdem hæresi confutator. Primus ergo quem de hac re legerim est ante Hieronymi ætatẽ antiquissimus Epiphanius: Is enim tom. 2. libr. 3. de hæresi Collyridianorum statuas & imagines humanas earumque adorationem acriter flagellat. Quas & in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum iterum vellicat. Hic autẽ forsan quod ignorãtia excusatur: eò quod contra idolatras id scriberet, non annumeratur hæreticis. At verò Damascenus illi ætati propinquus, libr. 4. capit. 17. hunc errorem, ceu hæreticum expugnat. Post illam autem ætatem annis ferme trecẽtis, quippe anno. 720. Leo tertius Imperator Romanus eandem hæresim suscitauit: ingenti nimirum edictorum rigore omnes imagines è templis excludens. Quem tunc errorem, Gregorius tertius in Concilio Romano nonaginta trium Episcoporum, vt Sigisbertus refert condemnauit. Ac postmodum de eadem re inductũ fuit

Ad tertium

Dubium de imaginibus

Platina.

Damascen.

Gregorius tertius.

fuit secundùm Concilium sub Hirene Augusta, vbi à trecentis Episcopis eadem fuit hæresis anathematis mucrone perẽpta: postea q̃ ab Adriano, vt refert Platina, in cõcilio Franconię contra Fœlicem explosa: ac deinde in sexta synodo Constantinopolitana, vt refertur de cõsecratione, distinct. 3. Cano. Venerabiles, sanctiũ est venerabiles imagines esse colendas: quã Synodum Adrian. suscepit vt ibidem patet, Cano. Sextam Synodum. Post multa verò secula pestilentissimus ille Ioannes Vuiclef, in Concilio Cõstantien. condẽnatus, eandem hæresin induxere molitus est. Contra quem solennis autor Vualden. tomo. 3. de sacram. capit. 150. multa congesit testimonia. Deniq; tẽporibus nostris Lutherani templa sua, quod nõ sine ingenti animi angustia & mœrore vidimus, cunctis imaginibus expoliarunt. ¶Igitur de imaginibus adorandis triplex habenda est consideratio. Prima si adorentur adoratione latriæ: hoc est cultu Deo debito, acsi numen in ipsis diuinum insit. Et hæc est idolatriæ ipietas: quæ hic & loco citato Deu. prohibetur tanquàm infandum crimen, primo præcepto contrarium. Ob idq; simul cõponitur, Non facies tibi sculptile: neq; adorabis eand est non facias vt tanquàm deum adores. Et hoc pacto intelligendus est text. Gregorij ad Serenum Massilien. sem episcopum: qui refertur de cõsecrat. distin. 3. cano. Perlatum vbi laudat Serenũ quod imagines adorare vetuerit. insimulat autem quod illas infregerit. Adorabantur enim tanquàm dij, ideoq; munus erat episcopi docere non sic esse adorandas: frangere autem nequàquam. Secundo huiusmodi adoratio consideratur tanquã periculo exposita idololatriæ. Et hac ratione Deus antiquũ populũ ab huiusmodi imaginibus vehementissimè absterrẽdum duxit, quippe quem nouerat ad id vitium propensissimũ: non ob id solũ quòd leuis erat ac sensibus deditꝰ, atq; adeò sensualibus simulacris: verùm quòd tum in Aegypto fuisset nutritus, vbi astra cœli et infima terrę animalia adorabãtur, tum & inter Chananæos & Iebusæos aliosq; idololatras vitam ageret. Item quia illo tunc temporis cum Deus non sicut nobis in forma humana apparuisset, nulla tũc vt Dama. lib. 4. capit. 17. adnotauit exprimi poterat sensuali effigie. Et ideo neq; sacrorum simulacrum vllum tunc permittebatur, sed tantùm illa q̃ bus diuina maiestas cum terrore cõspectui illius sensualis populi obijceretur. In hoc enim munus illa Cherubin Exod. 25. præcipiebantur ex vtraque parte oraculi effingi: non inquam vt sicuti à nobis modò angelorum imagines tanquã aduocati nostri adorantur, sus picerentur: sed vt tremenda diuina maiestas fieret illis venerabilior. Tertia denique imaginum consideratio est quatenus in illis Deus ipse & sancti repræsentantur. Sunt nanq; veluti quædã vulgariũ scripturæ, diuos ipsos in memoriam nobis reuocãtes: vt tum ipsos de suis claris gestis veneremur, tum etiam vt nos ipsos eorũ exemplis informemus. Atque hac ratione nihil aliud est quàm officium, bonaq; religionis pars, imagines adorare: nobis præcipuè qui Deum ipsum hominem factum colimus & profitemur. Etenim postquàm nobis sensuali forma apparuit, fas est & diuos ipsos sensualibus imaginibus exprimere. Neq; vllus est metus vt tanquã dijs à nobis adorentur: quẽadmodùm in suprà citato Cano. Venerabiles, sancta Synodus ait. ¶At verò hoc in præsentiarum silendum non est, quod non tantùm nobis seruiunt quasi scripturæ, in memoriam nobis diuos ipsos reducentes. Nam scripturas & sanctorum nomina non adoramus, sed Deum & sanctos qui per illa repręsentantur. De imaginibus autem longe aliter sentiendum. Non enim nos tantũ eleuant, vt diuos adoremus: In hunc eñ vsũ nullus hæreticorũ imagines abnegauit: sed easdem ipsas debemus adorare. Haud quippe tantùm ait Ecclesia, te Christum adoramus: sed, tuam crucem. Eidemq; crucia it, O crux, aue spes vnica. Non autem adorantur in quantum lapides sunt aut ligna, aut quæuis alia materia: sed inquantum Dei sanctorum ve formæ in illis exiliunt. Quo fit vt vnaquæq; imago eodem sit cultu adoranda quo res ipsa. Vt imago Dei & Christi adoratione latriæ: imago verò Virginis aliusve cuiusq; Diui, adoratione duliæ.

Triplex de imaginibus cõsideratio.

Lutherus

Vuiclef.

Tex. Grego interpreat

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm secundum præceptum conueuenti sit forma positum.

SEcundum locum obtinet præceptum, quo prohibetur assumptio diuini nominis vana. Et arguitur quòd non sit congruenti modo positum. Illud præceptũ aliter expo nit glosa Exo. 22. scilicet nõ existimes creaturam

Primum ar gumen. ad partem ne gatiuam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

turam esse filium Dei: qua vtique glossa error prohibetur circa fidem. Aliter verò Deutero. 5. Non assumes nomen Dei tui in vanũ hoc est nomẽ Dei ligno & lapidi tribuendo quo ꝓhibetur falsa confessio, quæ est infidelitatis actus: fides autem prẽstantior est religione, cùm sit eius fundamentum: & infidelitas prior superstitione: ergo secundum illas expositiones non secundo, sed primo

Argumẽ. 2. loco debuit constitui. ¶ Secundo argũtur: Eodem loco Exod. 20. exponitur idem verbum, Non assumes nomen Dei in vanum: hoc est pro nihilo: vbi idẽo tantùm videtur vana iuratio cauere: hoc est illa quæ absq; iudicio fit & prudentia: sed multo grauius est periurium, hoc est falsa iuratio quæ veritate caret: & iniquum iuramentũ, quod iustitia vacat: ergo curta fuit forma illa prohibẽdi.

Argumẽ. 3. ¶ Tertio Blasphemia scelestior est impietas & enormior quã vana iuratio: ergo illa expressiùs prohiberi debuit quàm vanũ iuramentũ. ¶ In cõtrariũ autem est scriptura.

Vnica cõcl. AD quæstionem vnica cõclusione respõdetur. Præceptũ hoc optimo est modo & loco positum. Conclusionẽ autẽ pulchra ratiõe explicat D. Tho. Enimuerò cũ,

Ratio conclusionis. vt iam præloquuti sumus, priùs decuerit obstacula veræ religionis excludi, quàm affirmatiuum eius præceptum ædificari, secundùm numerum eorũ quę religioni obstant, ponenda erant negatiua præcepta. Eiusmodi autem impedimenta, duo sunt, Alterũ scilicet per excessum: vt si religionem soli deo vero debitam, falsis cõmunices. Alterum verò quasi per defectum: vt si Deo quem solũ adoras, non pro eius dignitate reuereare. Primo ergò præcepto exclusum est vitium priùs: scilicet nẽ plures colamus Deos: qui enim cum vero falsum deum colit non verè eum colit qui verus est. Vnde Isaiæ. 28. Coangustatum est stratum, scilicet deorum, ità vt alter decidat, videlicet de corde hominis: nempe aut verus aut falsus: & pallũ breue, hoc est, iusta religio, vtrunq; operiri nõ potest. Restabat: ergò vt secundo præcepto irreuerentia caueretur, qua agnitus verus deꝰ quantum in nobis est dehonoratur. Prius enim est vnum Deum colendum suscipere,

De iuramẽti usu & abusu. quàm eum non dehonestare. ¶ De iurandi autem vsu & abusu, præter cõmentaria sup illud Matth. Nolite iurare omnino, libellũ ædidimus quo pleraq; fere omnia disputauimus, quæ ad rem hanc pertinebant. Nihil ominùs necessarium est expositioni præsentis loci satisfacere. Animaduertendũ hìc ergo primum omnium secundùm hoc præceptum nõ esse sic prorsus negatiuum, vt nullatenùs diuinum nomen in testimonium veritatis liceat vsurpare, sed nẽ id assumamus in vanum. Imò verò sicuti primum præceptum duo in se contraria amplexatur membra, expressàm scilicet negationem idololatriæ, quæ affirmationem veri cultus, vti expositum est, includit: ità & hoc ipsum excludit iurandi abusum, vt simul implicet iurãdi religionem. Quocirca sicuti deierans hãc trãsgreditur prohibitionem: sic legitimè iurans virtutem exercet, quæ ad hoc reducitur præceptum. Quòd enim legitimè iurare religio sit, patet Deute. 6. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illi⁹ iurabis. Et Hiere. 5. non cõqueritur Deus qđ filij Israël iurassent, sed ꝙ iurassent in his qui nõ erant dij. Colligamus ergò, iurare, si legitimè fiat virtutem esse non vnam quãlibet sed re vera religionis, quippe qua Deum ꝓfitemur supremum veritatis fontem, cuius vtique testimonio omne verum constat.

Secundum præceptum nõ est prorsus negatiuũ

¶ Obijcies tamen nobis verbũ Christi Matthæi. 5. vbi citans antiquam legem videtur eam omnino aut reprobasse aut emendasse dicens, Audistis quia dictũ est antiquis, Nõ periurabis, (nam sic erat scriptum Leuit. 19) reddes autem altissimo vota tua: hic quippè erat sensus illius Deute. 6. Et per nomen illius iurabis. Ego autẽ dico vobis, Nolite iurare omnino: vbi omne prorsus iuramentũ videtur condemnare. Hierony. respõdet nõ *Hieronym.* ꝓhibuisse omnino iurare, sed iurare p creaturas idololatrarũ more: qui in ipsis diuinũ numen inesse putabant. Sed re vera, vt in libello illo cap. 3. satis discussimus, sensus nõ est nisi simplex vt iacet, vt neque per deum neque per creaturas iuremus, nisi vbi ratio naturalis religioq; expoposcerit, vt patet ex verbo Iacobi. 5. Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per cœlum, neq; per terrã, neque aliud quodcunq; iuramentum: hoc est, neq; per Deum neq; per creaturam. Ad intelligentiam ergo mandati Christi, id qđ supra tetigimus recolendum est: nempè precepta omnia Decalogi cunctaq; moralia q̃ in illis sunt implicita: nihil aliud esse quã explicationes naturalis iuris. Quapropter naturæ luce veniunt illustrandæ. Præcepit, verbi gratia, Non occides: illic autem non prohibetur nisi homicidiũ, quod natura vetat. Vnde dum vel iudex reum patibulo affligit, vel

git, vel se quisque legitimo tutamine defendens aggressorem occidit, quoniã lex naturæ alterum iubet, alterũque permittit, nulla ꝓ tunc fit mandati exceptio, quia neq; istos casus vetabat. Pari modo dicens Christus, Nolite iurare omninò, neutiquàm nobis interdixit nisi iuramentorũ abusum. Nam vbi ratio iusiurandum exigit, natura est mandati interpres. Adiecit autem, omninò, ad abstergendum iguorantiam, nẽ quis falso crederet iurare per creaturas etiam, vanè, nõ esse periurium. Ità que vocula omninò, nõ excluſit casus omnes iurandi: sed formas vniuersas vanè iurandi. Id quod per subiunctã expositionem Christus ipse explanauit: ne

Iurãdi officiũ nõ est p se ipsum uirtus. que per cœlum neque per terram. &c. ¶ Est autem deinde animaduertendum iurandi officium non per se ipsum virtutem esse, veluti est charitas & iustitia: sed necessitas illud intra lineam virtutis constituit. Illud enim S. Thom. 22. q. 39. iuramentũ secundùm se licitum est & honestum, intelligendũ est secundùm suos indiuiduos comites, scilicet veritatem, iustitiam, & necessitatem. Enimuerò si status ille innocentiæ, de quo nos parẽs noster eiecit perduraſſet, quia nulla illic potuisset esse fraus, sed sancta esset inter homines fides, nulla fuisset virt⁹ iurare: sed tamẽ quia inde deiectus, factus est omnis homo mendax, fidesq; subinde humana adeò est debilitata, vt non per se satis sit ad animũ creditoris confirmandum, beneficio Dei concessum nobis est iuramentum, quod eidem fidei nostræ roborandæ necessarium erat.

Vnde quod ait Christus, Sit sermo vester est est, non non: id est, quod verum est, simpliciter affirmate: & quod falsum, simpliciter negate: synceritatem in qua Deus naturam nostram creauit, & quam nos semper deberemus imitari, designat. Quòd autem subiecit,

Augustinus quod amplius est, à malo est. Augustino interprete, non sonat malum culpæ, quasi citra delictum nunquàm iurare liceat: sed malum pœnæ, id est iuramentum ab illa originis labe descendere per quã homines authoritatem suam perdiderunt vt non illis habeatur citra iuramentum integra fides. Quocirca iuramentum, vt ait August. à iure dicitur

Iuramẽtũ à iure trahit. Nam qui iurat, ius, inquit, veritatis Deo reddit. Vel quod forsan nomini germaniùs alludit, iusiurandi nomẽ inde deriuatur, quòd id quod iuratur pro lege habendũ est, ac velut ius, sic sanctè seruandũ, eo quòd Deũ ipsum pro teste veritatis constituis. Quo fit vt Deo ipsi iniuria fiat si post iuramentũ testimonium aliud exquiras. Vnde Paul. ad Hebræ. 6. Iuramentum inquit, est omnis controuersiæ finis ad confirmationem. Quare Iurisconsult. in capite tituli, de iureiurãdo. ff. Maximum inquit remedium expediendarum litium in vsum venit iusiurandi religio. Et in lib. de offic. Cicero: Nullum vinculum ad stringendum fidem iureiurando maiores arctius esse voluerunt. ¶ Habemus ergò sensum huius præcepti sic esse negatiuum vt legitimam iurandi religionem permittat. Superest ergò explicare comites, qui iuramentum intra lineam virtutis atq; honestatis custodiunt. Hi nanq; tres sunt numero, quos *Tres comites iuramẽti* Hierem. cap. 4. diuinitus afflatus deprõpsit: vt ait iurabis. Viuit dominus in veritate, & in iudicio, & in iustitia. Vbi Hieronymus, a- *Hieronym.* nimaduertendum inquit quòd iusiurãdum hos habet comites, veritatem, iudicium, atq; iustitiam. Ob idq; vbicunq; istorum aliqđ abfuerit, periurium est, tametsi diuersa ratione. Enimuerò iusiurandum cui deest veritas maximè ꝓpriè est periurium: cui autem abest iustitia, id, licèt verum sit, nihilomin⁹ est iniquum: ideoq; subinde periurium, quòd quod rem iniustam sub iuramento pollicetur, id iurat quod non debet implere: eademq; fit ratione periurus, siue posteà adimpleat, siue secùs. Attamen iuramentum, quod absq; discretione & iudicio fit, quãuis sit verum ac de re iusta, est nihilominùs temerarium: qđ ob peierandi periculum nomen etiam mereatur periurij. ¶ Ad rem ergò vt proximè accedamus vbi assumptio diuini nominis vana *Tresgradus uanitatis.* prohibetur, tres vanitatis gradus certo ordine subnotantur. Vanum enim est quod fit frustra, hoc est quod suo caret fine: iuramentum ergò falsum in primo est gradu vanitatis: caret enim veritate, quæ medula est, & substantia iuramẽti: atq; adeò sic vanum est, vt auellanæ testa, nucleo vacua. Iuramentũ autem iniquum, nempè cũ res iuras te facturũ iniustas: vt homicidiũ, aut furtum: eò vanũ est quòd ornamento iustitiæ vacat. Quocircà non solùm non obligat, imò peccatũ est illud implere. Ob idq; tota eius iniquitas de qualitate iustitiæ, quæ est in obiecto pensanda est. Vt si iurasti peccatum mortale patrare, iuramentũ est mortale, siue id perpetres siue non perpetres. Si autem iocosè mentiri iurasti, iuramentum est veniale: eò quod illud implere non peius quàm veniale est. Qđ *Obiectio.* si arguas: Si quis nõ impleat, falsum iurauit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

iurare autē falsum in quocunq; indiuiduo est mortale: ergo iuramentū de re veniali erit mortale: Negatur minor, Nam iuramentum promissorū non implere, tūc prorsus est peccatum, quando est obligatorū: quando vero non obligat, licet non implens tūc ostendat & efficiat iuramentū fuisse falsum tamē quia tunc nullatenūs peccat, non inde pensanda est malitia iuramenti, sed ex ipso actu iurandi, qui si eius obiectum, peccatum est veniale, nō erit peior quā veniale. At verò iuramentū temerarium, scilicet quod & verum est & de re iusta, sed iudicio prudentiaque vacat, ea ratione vanū est quod necessitate caret quę iuramentū facit esse virtutē. Sed ob hoc solū dicitur periurū, quòd qui vane iurat, in periculo versatur iurandi falsum. ¶ Per hoc gravitatē culpæ trium horū peierādi graduu rimari quisq; facile potest. In primis periurū primi generis, hoc est assertorium iuramentū falli, nō modo genere suo & obiecti ratione lethale crimen est, verūm in quocunq; indiuiduo. Quod enim genere suo sit mortale, cōmune illi est cum reliquis Decalogi mādatis. Nam cum omnia ad iustitiam pertineant, reipublicæ necessariam, sit vt omnū obseruantia sit de necessitate salutis. At verò quod in quocunq; indiuiduo sit etiam mortale, singulare illi est inter omnia. Etenim licet furtum genere suo sit mortale: tamē leuitate materiæ, vt si obolum fureris, fit veniale. Attamen falsum iurare, etiam in re minima, vt si peieres te nō tangere calamū quem manu tenes: & pro qua cunq; necessitate id facias, vt pote pro salute totius mundi, peccatū nihilominus mortale est: nam tam falsum est tenō tangere calamum, quàm si iurasses rem aliam grauissimam falsam. Adducere autem Deum in testem falsū, mortalis irreuerentia est. Iuramēti autē promissorij gravitatē iam nuper diximus ex obiecto esse perpendēdam. Iuramentū autē temerarium, id est quod nullam habet aliam vanitatem quā quòd citra necessitatem & circunspectionē fit, non est genere suo mortale, sed tātùm veniale: vt si dum in conspectu omnium pluit, cū iuramento id affirmes: aut cùm res est leuissima, quàm credere aut non credere nihil refert, aut quā alius citra iuramentū tibi adhiberet fidem. ¶ In iuramētorum autē frequentia præsentissimum inest periculum peierandi. Ob idque omni cura & vigilantia cauenda est immanis hæc bestia. At verò per falsos iurare Deos, quantūcunq; veritas & humana iustitia inst, peccatū est idololatriæ. Vti autem infidelium iuramento, vt ait ad Publi. Augustinum in casu necessitatis licitum est.

Solutio.

Augustinus

Series & ordo gravitatis inter ua riaperiuria

AD primum igitur argumentū respondetur, expositiones illas interlineales non esse literales, sed mysticas. Vnde in odiū Arrianorum expositū est, nomen Dei in vanum vsurpari, cum verbum incarnatum, qd per substantiam est nomē Dei, asseritur esse creatura. Altera verò expositio Deute. 5. ad infideles refertur, quorū, impietas illa retunditur, quòd per saxa & ligna iurant, ac si sint dij. Ad secūdum tam responsum est nomen Dei non tunc solū pro nihilo vsurpari, quā do temerarie citra iudiciū & prudentiam iuratur, verūm & tunc peius, dum falsè aut iniustè deieratur. ¶ Ad tertiū denique respondet Sanct. Thom. quòd sicut ei qui scientia aliqua primū eruditur, cōmunia triualiaq; documēta primū exhibentur: sic & ordo requirebat vt cōmunia statim & quæ in vsu frequentiora sunt, prohiberentur, per quæ homines sese intelligerent grauioribus interdictos. Imo verò arbitror Deum ideirco exhorrendas blasphemiarum formas nō expressisse, quod illas tacendo apertiùs expressit eo vsque esse abominabiles vt neq; in lege essent nominandæ. Etenim qui Deum verum non cognoscit, nihil mirum si ad falsos peruertatur: quòd tamē qui verum adorat, blasphemijs illum dehonestet, citra vllam legis positionem patet quā sit nefandū. Quin adde & hoc in verbis huius præcepti meditādū, qd ad exaggerādā maiestate diuini nominis nō solùm prohibetur vt per se ipsum nō peieretur, verum ne vane ore assumatur. Quare nō solū sub forma iurandi: verū neq; in trivialibus colloquijs obloquendum de Deo est vane, eiusue nomē sine causa depromendū. Et quāuis multa sint diuina nomina tamē quia omnia sunt eiusdē virtutis, singulari numero dictum est, Non assumes nomē Dei in vanum. Tametsi Hebræi alium sensū ex hoc præcepto eruant. Nempe q illud nomen lege celeberrimū, Adonai, adorādum esset: non tamen proferendum. Qua de causa illud nuncupabant græcè, Tetragramma tonad est, nomen quatuor literarum.

Ad primum argumentū.

Ad secundū argumentū.

Ad tertium argumentū.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm tertium præceptum de sanctificatione Sabbati sit rectè positum.

Consequen-

COnsequenter de tertio præcepto, quod est vltimum primę tabulę, parimodo quæritur an sit congruè tertio positum. Et arguitur à parte negatiua. Aut intelligitur secundùm spiritualem sensum, aut secundùm literalem: secundùm spiritualem non est speciale, sed generalis omnū ratio. Ait enim Ambro. Luce. 13. de Archisynagogo qui indignabatur Christum curare Sabbatho: Lex in Sabbatho nō prohibet hominē curare, sed seruilia opera, idest, peccatis grauari quod omni præcepto prohibetur. Secundùm autem literale sensum est ceremoniale. Legitur enim Exod. 31. Videte vt Sabbathū meū custodiatis: quia signū est inter me & vos in generationibus vrīs: hoc est rememoratiuū conditi à me mūdi, præcepta aūt Decalogi nō sunt generalia aut ceremonialia, sed specialia & moralia: ergò hoc præceptū minimè Decalogo congruit. ¶ Secūdo: Præcepta Decalogi omnia tanq iuris naturæ lege etiā Euāgelica obseruātur: euāgelici aūt neq; Sabbathū seruamus, neq; verò Dominicū diem Iudaico more: quippeq & cibos paramus, & alia huiusmodi exercemus, quæ illis non licebant: ergo non ,ppriè præceptū hoc ad Decalogū pertinet. ¶ Tertiò: Cuiuscūq; præcepti Decalogi transgressio est genere suo mortale piaculū: in veteri autē lege licebat citra Dei offensam Sabbathum violare. circūcidebātur enim die octaua, etiā si incidisset Sabbathū. Et Helias dum iter quadraginta dierum perfecit, non cessauit Sabbathis. Aliaq; id genus fiebant licitè: ergò non est præceptū Decalogi. ¶ Contrà verò stat scripturæ sacræ testimonium.

Argum. 1. à parte negatiua

Ambros.

Tertia conclusio.

Ostenditur conclusio.

Argum. 2.

Argum. 3.

Ratio cōtra primam cōclusionem.

Prima conclusio.

AD quæstionē tribus conclusionibus respondetur. Prima est: Præceptū sanctificationis Sabbathi cōgruēter tertio loco positū est, idq; affirmatiuū est. Probatur. In institutione religionis, vt dictū est, priùs debuerunt negatiuis præceptis impedimenta veræ religionis radicitùs cōuelliq; quidē impedimēta sunt idololatria atq; irreuerentia: illis aūt cōuulsis cōsequēs erat vt præceptū religiosi famulatus adhiberetur: hoc autē est præceptū sanctificandi Sabbathi: ergò congruenti loco collocatum est. ¶ Secūda conclusio: Eodem tertio mandato præcipitur exterior Dei cultus, puta corporalis requies ad famulandū Deo. Probatur. Diuinus cultus, tam interior est, vt meditatio & mentalis oratio, q etiā exterior, vt sacrificio rū oblatio: interior autē sub exterarū rerū

Probatio.

Secunda cō clusio.

Rē p cōcl.

similitudinibus nobis, qui sensibiles sumus proponitur, vt per ceremoniam thurificandi instruimur quemadmodū orantis mēs fit in Deū elcuanda: secūdū illud Psal. Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo: ergò & exterior cultus decuit parimodo per aliquod signum nobis significari. ¶ Tertia cōclusio, Præceptū idem tertiū appositissimè propositū nobis est sub signo, creationis mūdi cōmemoratiuo: vt. s. quèad modū tunc die septima requieuit Dñs ab opere quod patrauerat: sic nos septima quaq; die ab operibus seruilibus cessantes, tempus seriemus quod recolendis diuinis beneficijs sit dedicatum. Probatur. Nā cum bonorū omniū fundamentū sit, esse, fit vt beneficiorū primū, vnde reliqua omnia nobis proueněre, fuerit nostri plasmatio, mundiq; fabrication, nostri gratia cōditi. Quapropter eiusdē memoria beneficij viā nobis padit ad reliqua cōmemoranda. Vnde Exod. 26. prę misso præcepto de sanctificatiōe Sabbathi, ,p causa subditur: quia sex diebus fecit Deus cœlum & terrā, & septima die requieuit. ¶ Verùm tamen haud desunt circa harū singulas conclusiones dubitandi argumenta. Etenim contra primā, quatenus asserit præceptū hoc esse affirmatiuū, offertur forma ipsa præcepti, quæ videtur nō affirmatiua, sed negatiua: sicuti duorū præcedētiū. Iubemur nanq; per illud in sensu literali nihil aliud q̄ cessare ab opere seruili: cessare aūt est abstinere ab opere, idest nō operarisicuti ieiunare, est abstinere à cibo, quod est non comedere. Sed ad hoc respondetur præceptū esse affirmatiuū, scilicet diem sanctificare, id est, sancto famulatui dedicare. Vnde Exod. 2. affirmatiuè ponitur: Memento vt diem Sabbathi sanctifices. Sed forma sanctificandi subditur: Non facies omne opus in eo, scilicet seruile, vt diuinis vacare queas. Idq; Ecclesiæ instituto confirmatur quæ generalē illum sanctificandi modū specialiter expressit: iubens vt festis diebus audiremus sacra. ¶ Difficiliores autem ambigēdi occasiones nobis offert secunda conclusio. Est enim prima omnium dubitatio vtrùm hoc præceptū exteriorē nobis tantùm cultum iubeat, an verò simul internum opus. Est enim Scotus qui lib. 3. dist. 37. sentire videtur hoc nos præcepto iuberi diebus festis bonū habere mentis actum circa Deum: nempe eius dilectionem. Id quod explicatiùs asseuerat eodem libro, distin. 27. dicens, singulare tempus im-

Solutio.

Prima dubitatio.

Scotus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plendi præceptū dilectionis Dei contineri isto præcepto: vt scilicet tali tẽpore manere vnusquisq; debeat apud se, recolligẽdo se, & ascẽdendo ad Deū suū. Vnde fit cõsequẽs, vt teneatur tunc quisq; cõteri: vt modū etiam charitatis seruet. Consequiturq; subinde secundū hanc opinionẽ, vt nomine seruilis operis à quo requiescẽdū est, non solū intelligãtur mẽchanica opera, idq; genus alia, quibus homo homini seruit: verùm potissimè peccata quibus homo mãcipiū fit dęmonis. Nã qui facit peccatū, seruus est peccati. Opinio fuit Isychij quã superiori arti. impugnabamus, q hoc præceptum solùm faciat spirituale sensum de cessatione à peccatis: Isti autẽ & si nõ illū tantùm, tamẽ illū putant esse præcipuum. Itaq; qui in die festo peccat, præter culpã quã in alio ꝓfesto die contraheret, peccat rursus festū cõtaminãdo. Quare duplici peccati macula inficitur: ac perinde vtranq; cõfiteri tenetur, perinde ac ille q in Ecclesia homicidiū facit, atq; ille qui Monialẽ vitiat. Sententia est Alex. Halen. 3. parte. q. 32. memb. 5. art. 2. vbi expressè in solutione ad quartum ait fornicationem in die festo duplicem habere maliciã. Atqui ab illo egregio doctore hanc opinionẽ discipuli eius docti sunt. Imò eadẽ apparet esse sentẽtia D. Tho. in hoc articulo, inter soluendũ tertiũ argumentũ: vbi distinguit triplex seruile opus: scilicet quo homo seruit peccato, & quo secundùm corpus seruit homini, & quo seruit Deo. Et subdit q opera seruilia primo & secundo modo cõtrariantur obseruantiæ Sabbathi, in quãtũ impediunt applicationem hominis ad diuina. Et subinfert, quòd quia magis homo impeditur à rebus diuinis per opꝰ peccati, quàm per opus corporale aliãs licitum, magis contra hoc præceptum agit q peccat in die festo quàm qui aliud corporale opus licitum facit. Cui præterea sententiæ patrocinari aperte videtur Ambro. loco citato in primo argumento super Lucam. Et August. in lib. de decem chordis, vbi ait, Melius faceret Iudęus in agro suo aliquid vtile, quàm si in theatro seditiosus existeret. Et melius fœminę eorum die Sabbathi lanam facerent, quàm quòd tota die in neomenijs suis impudicè saltarent. Et, quod rem vehemẽtius vrget subdit: Tibi autem, id est Christiano dicitur vt obserues spiritualiter Sabbathum in spe futuræ quietis quam tibi promittit Dominus: spes autem hæc non fit nisi per internam dilectionem

Alexander. Halensis.

D. Thom.

Ambros. August.

Et certè ratio eidẽ opinioni nõ tenuiter apparet fauere. Primũ q cùm sit affirmatiuum, vt dictum est, ad famulatũ pertinens: famulatus autem Deo gratior sit ille qui intus in mente exhibetur, ad hunc potissimùm nos obligare videtur. Adde q cũ iure diuino aliquã sanctificationẽ, vt nomen sonat iubeat, necesse est illam etiã secluſa Ecclesię sanctione designare: quæ tamẽ alia designari commodiùs nequit, q diuina dilectio per quã iustus sanctificetur. ¶ His verũtamẽ nihil obstãtibus responsio dubitationis huius legitima est, vim istius præcepti nõ ad internã dilectionẽ, aut contritionẽ, sed ad exteriorem cultũ extendi, vt cõclusione. 2. quæ S. Tho. est adstruximus. Probatur. Reliqua cuncta Decalogi præcepta, præter octauũ & nonũ in quibus cõcupiscẽtiæ nomen expressum est, externa tantũ opera iubẽt, & ꝓhibẽt: ergò & hoc pariter. Nulla enim est ratio cur istud à generali regula excipias: qñquidem hic nulla sit mẽtio interni motus. ¶ Secũdò id apertè monstrat Ecclesiasticũ institutum quo cultus hoc præcepto iussus per hoc determinatur, quod est missas audire: vt patet, de consec. dist. 1. can Missas. Quæ quidẽ præceptio à traditione vsq; & Canone Apostolorũ originẽ duxit, vt ibidẽ patet, can. Oẽs fideles. cũ ergò Ecclesia cultũ hoc præcepto inclusum perinde suo statuto exprimeret at q; diuini præcepti cõfessionis tẽpꝰ, vt semel in anno fieret determinauit, & hæc sua præceptio ad cultũ nos tantũ externũ arctet: palàm est iure diuino non esse illic aliũ cõtentum: quoniã aliãs, nisi illum explicaret, non fuisset fida diuini iuris interpres. Dixerim, Ad cultũ tãtùm externũ, vt illum tamen interiorẽ actum non excludã, à quo exterior ꝓficiscitur. s. velle audire Missam cũ decenti reuerentia & attẽtione, vt sit actus humanus: Non tamen nos cogit ad aliam seu dilectionem seu contritionem. Et confirmatur hæc ratio: quia vt receptissimꝰ Ecclesię vsus habet, præter cessationem ab opere seruili nullus cultus est in præcepto diebus festis præter illum quem Ecclesia exprimit: temerarium ergò est ligamen aliud super addere. ¶ Tertiò arguitur: præceptum dilectionis Dei, vt suprà dictum est, nõ est in Decalogo inclusum, sed extra in fronte prefixum tanquam omniũ finis: ergò præcepta Decalogi distincta sunt ꝓrsus à præcepto dilectionis. ¶ Quartò arguitur. Finis præcepti, vt suprà monstratũ est non cadit sub præcepto: quia præce-

Prima ratio

Secũda rõ.

Solut. prioris dubij.

Probat. 2. ſertio præ. fata.

Altera rõ eiusdẽ aſſertionis.

Cõfirmatio

Argum. 3.

Argum. 4.

præcepta nõ dãtur nisi de medijs: sicuti præceptũ ieiunij non obligat ad carnis macerationẽ, sed ad abstinentiæ modũ ab Ecclesia præscriptũ, licèt maceratio illa sit finis: cùm ergò finis præceptorũ Decalogi sit diuina dilectio, sit vt illa sub nullo illorũ comprehendatur. ¶ Et quinto eadem cõfirmatur cõclusio: quia eiusmodi præcepta nõ obligant ad charitatis modũ, sed possunt quantũ ad substãtiã operis extra charitatẽ impleri, ità vt euitetur peccatũ: absq; vlla ergo ratione, imò cõtra rationẽ singulare hoc adscribitur huic præcepto, q obseruari non possit sine modo charitatis: & tamẽ cõtraria opinio id cõtendit, asseuerãs q in die festo tenetur se homo ad gratiã disponere. ¶ Sextò arguitur, q hoc præceptũ nõ obliget ad cõtritionẽ. Est enim citra controuersiã religionis mandatũ contritio autem non est actus religionis, sed pœnitentiæ quæ singularis est virtus, iustitiæ annexa. ¶ Præterea septimò occurrit sanè mihi ingentissimũ argumentũ cõtra hãc opinionẽ, q si hoc nos præceptum ad contritionem obligaret atq; ad veram dilectionẽ Dei, impendiò q periculosum esset q tot Ecclesia multiplicaret festa: esset enim hoc Christianorũ animos irretire, & in arctissimas angustias conijcere: nempè q tam crebrò ad rẽ tam arduam teneremur. ¶ Deinde octauò arguitur q hoc præceptũ non obliget ad nõ peccãdũ in die festo, obligatione alijs mãdatis adiecta. Præcepta omnia moralia nõ in sensu spirituali & metaphorico, sed secundũ planã literam intelligenda sunt, vt cũctis est cõfessissimũ: quia stylus mores instituendi non debet esse trãslatitius, sed planus: peccata verò non dicuntur seruilia opera in sensu literali, sed per metaphorã: cùm ergò iubemur cessare ab opere seruili, nõ cohibemur nisi ab operibus quæ cõmuni vulgo seruilia nuncupantur: puta quibus homines hominibus seruiunt. Et hoc inde cõfirmatur quòd quantum ad ius diuinum attinet eadem est substantia præcepti huius nobis modò quæ olim Hebræis: illi autem ad nullum actum interiorem obligabãtur, sed ad illos externos cultus: ergò neq; nos nisi ad nostros. ¶ Sed ais, Propterea q dies festꝰ tempus est sacrum, quocunq; peccato cõtaminatur: sicuti & locus sacer. At contra hoc est manifestũ argumentũ q sacrilegiũ non cõmittitur, nisi vel in personam ratione voti: vt si monachus, vel sacerdos fornicarius fuerit: vel ratione Ecclesiastici statuti, vt si in loco sacro vel sanguis vel semẽ effundatur. De tẽpore aũt nulla extat lex. Accedit præterea q neq; locꝰ facer quolibet peccato cõtaminat, nisi duobus his modis nominatis. Nam etsi in Ecclesia blasphẽmes, vel peieres cõmittis sacrilegiũ, cur ergò si id perpetres in die festo? Colligamus ergò, peccatũ in festo cõmissũ non esse sacrilegiũ, atque adeò circũstantiam festi non esse cõfessu necessariã: licèt accidentarie aggrauet, & ideò consiliũ sit eã confiteri. Neq; tale præceptũ obligat ad aliũ actum interiorem q ad illum qui propter interiorem est necessarius: scilicet vere audire Missam ea attentione, vt sit actus humanus. Tametsi cùm internus amor & diuinorũ meditatio, finis huius præcepti sit, ad hoc maximè sunt Christiani festis diebus animandi & alliciendi: & vt à peccatis caueãt. ¶ Sunt hic autem qui claritatis (vt cẽsent) gratia duos fines præcepti huius dignoscãt nempè alterum immediatũ, qui est audire Missam, ad quem tenemur: alterũ verò mediatum, qui est mentis eleuatio per charitatẽ: ad quẽ minimè obligamur. Ego verò, licet disceptatio in nomine videatur versari, illum priorem, non finem appellauerim, sed substantiam præcepti. Habet enim duo membra: alterum negatiuum, quod est cessare à seruili opere: alterum verò affirmatiuum, quod est, cultus ab Ecclesia præscriptus. Et hoc secundum est finis, nõ tam præcepti, quàm prioris eius membri. ¶ Igitur ad authoritatem S. Tho. respondetur, quòd cùm ait peccata aduersari obseruantiæ Sabbathi non intelligit quantum ad substantiã præcepti, sed quantum ad eius finem: refertur enim præceptum hoc ad vacandum Deo & diuinis, cui quidem fini pugnatiùs obsistit peccatum q opus seruile: ob idque peius est fornicari in die festo quàm cauare. Nõ quòd per fornicationem violet festum, sed quòd peius per se peccatum sit & intentioni Dei repugnantius. Et hoc ipsum est quod ait August. Quod autem ibidem sub dit, scilicet Christianis obseruandũ esse Sabbathum spiritualiter, non dicit quasi illa sit substantia præcepti, vt qui sic non seruauerit, transgressor eius sit: sed quòd ille sit modus, si seruandum est ad intentionem præcipientis, vt seruetur in spe futuræ quietis, quã nobis promittit Dominus & quòd iste sit sensus, patet manifestè: quoniam confert Christianum illic cum Iudæo, dicens quòd Iudæus seruabat illud in figura: nos autem

Argum. 5.

Argum. 6.

Argum. 7.

Argum. 8.

Cõfirmatio

Euaſio.

S. Thomas.

seruа-

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruare debemus in spiritu. Et tamen quantum ad substãtiã præcepti, eodẽ modo tenebãtur illi sicut nos: fit ergo vt ille sensus spiritualis nõ sit de substãtia præcepti. Ad verbũ autẽ Ambrosij patebit suo loco responsio, vbi & mens D. Tho. apertior fiet. Ratio autẽ prior quàm cõtrariæ opinioni subiecimus, id tantum euincit q̃ internus famulatus per charitatem sit finis præcepti, inde tamen nõ cõsequitur, vt cadat sub præcepto. Ad posteriorẽ aũt negatur, aliũ sub hoc præcepto cõtineri cultũ, q̃ quem Ecclesia determinauit. ¶ Circa tertiam conclusionẽ id tantum animaduertendũ est q̃ hoc præceptũ partim morale, partim verò ceremoniale. Iam eñ supra dictum est morale præceptũ elici, vt cõclusionẽ de iure naturæ. Vnde cũ eodem iure teneantur quicunq; mortalium Deum colere, consequẽs inde fit vt tempus aliquod debeant de alijs negotijs succidere eidemq; muneri dedicare. Nã secũdum sapientem cuicũq; rei naturæ iure suũ debetur tempus: vt refectioni, somno, & alijs officijs. Quin age suauitatem perpende & lenitatẽ præceptorum Dei. Etsi nulla nos lex colendi Deum requiẽ indixisset aliquorum dierũ ratio naturæ, quę lucem, ad laborẽ retulit, & tenebras ad quietem deposcebat, vt dies aliquot feriremur, quibus labores interpellando recrearemus animos. Cui ergo dies illos negotio mãcipare meli⁹ valuissemus, quàm Deo nostro colendo? Et ideò super hoc nulla potest esse Ecclesię dispensatio. Potest inquam Ecclesia, quę iure positiuo dies festos stabiliuit omnes, vt suprà diximus, vel tollere, vel mutare: saltẽ factũ teneat, licẽt Spiritus sanctus id non permitteret: quia pernicies esset. Haud tamẽ vlla fieri vnquã potest dispensatio quin homo tempus aliquod seu dies seu horas teneatur diuino cultui deputatos impendere. Quod autem dies isti, aut alij, festi fiãt, ceremoniale est: in quod subinde Ecclesia ius habet. Ceremonia aũt omnis figura est, aut cõmemoratiua, aut præfiguratiua. Significabat ergo præceptum hoc in sensu literali creationis beneficiũ, tanquã illius memoriale. In sensu autẽ allegorico præsignabat requiem Christi in sepulchro: quæ dies etiam fuit Sabbathi: quasi tunc ab opere redemptionis requieuerit. Sed & in sensu tropologico, qui ad mores per metaphorã pertinet, significat cessationem à peccatorũ operibus. Quare secũdùm illum sensum nõ erat speciale præceptum: sed referebat genere

Tertiũ Decalogi pceptũ partim ceremoniale.

ralem rationem omniũ quibus ab hac seruitute peccati arcemur. Ac demũ in sensu anagogico significabat sempiternã requiẽ quæ nos manet in cœlo. Cõstituit ergo in Decalogo secũdùm literalẽ moralemq; sensum. Vnde ob tam multiugã Sabbathi significationẽ, cũ aliæ cõplures essent in lege festorũ solẽnitates, de hac sola in Decalogo mentio habita est qua reliquæ cõprehenduntur. Nã cæterarũ singulę ob particulare beneficium fuerũt institutæ: illud autem creationis fuit vniuersale. De festis autẽ illius legis, & quẽadmodùm illorum singulis singula nostra respondeant, videbimus quæstione proxima. ¶ Atqui per hæc ratio liquet cur fuerit ab Ecclesia catholica à seculo vsq; Apostolorum in diem Dominicam mutatum. Nam ratio illa literalis commemorandi beneficium creationis, altiùs mutata est in beneficiũ recreationis, quæ facta est à Christo per gratiam: hoc enim beneficiũ Dominica die resurgendo absoluit, quæ fuit in statu gratię lux prima, infinitũ præstantior illa, de qua tunc dixit Deus, Fiat lux. Præterq̃ q. & dies illa prima creationis mundi, Dominica etiã fuit: quandoquidẽ septima fuit Sabbathum. Figura autem allegorica Christi quiescentis in sepulchro, præsente veritate cessauit. Sensus autẽ anogogicus perpetuæ quietis cœlestis multò aptius congruit Dominicæ diei. Volubilitas eñ huius mundi curriculo hebdomadæ significatur: immutabilis autẽ fœlicitatis æternitas significantiùs exprimitur Dominica die.

Ratio abolitiõis Sabbathi & mutatiõis in diẽ Dominicã.

Altera rõ.

AD primũ igitur argumentũ quod de authoritate Ambrosii procedebat respondetur, patrẽ illũ mysticorũ sensuũ amatorẽ, intellectũ eiusmodi Iudæis obiecisse, pterea quod opera misericordiæ in Sabbatho fieri nõ ferebant: & ideo cùm dixit illo præcepto peccatorũ opera ,phiberi, non id intellexit in sensu literali, in quo sita est specialis præcepti substãtia: sed in sensu tropologico, qui generalis est omniũ præceptorũ virtus. ¶ Ad secundũ respondet q̃ Sabbathi obseruatio apud Iudęos erat figuralis: & ideò strictiore religione illud seruabãt, adeò vt neque cibos igne possent parare: vt patet Exo. 16. & 35. Nẽpe vt illã cessationẽ Dei à mũdi fabrica ad viuũ exprimerẽt. Nã figura cùm sit rei signũ debet veritatẽ vsq; ad minima fidelissimè referre. Nos autẽ non ob illũ figuralem ritum, sed institutione Ecclesiæ tum dies Dominicos, tum festos alios feriamur.

Ad. 1. arg.

Ad secundũ argum.

mur. Quapropter cõgruentiùs naturali iuri eiusmodi festa colimus: nẽpe, vt & victui necessaria naturali more paremus. Et nobiscũ sup reliquis quę necessitati naturæ seruiũt, facilius dispensetur. ¶ In tertio igitur argumento vastissimus aperiẽ cãpus eorũ quæ nobis diebus festis, tum licitè permittuntur, tum dispensatione indulgentur. Sunt enim vsq; adeò multa, vt vix queant sub numero comprehẽdi: ideoq; tantũmodò corũ capita teneri memoria possunt. Et primùm cũ in hoc præcepto aliquid sit negatiuũ, vt dictũ est, id est cessare à seruili opere: atq; alterũ affirmatiuũ, quod est sacrũ audire. Circa vtrunq; perpẽdenda illa sunt, quibus citra iniuriã violatur præceptũ. Vnde primũ omnium supponenda est illa suprà tacta distinctio S. Tho. q̃ operum seruiliũ alia sunt peccata, quibus dæmoni seruit. Et hæc sunt per omnia mandata vetita: significata verò hoc singulari in sensu morali metaphorico. Alia verò sunt quibus secundùm corpus homo homini seruit: vt mechanica. Et hęc sunt isto præcepto ad literam interdicta. Sed alia præterea sunt quibus seruimus Deo, nempè quæ ad eius cultum attinent. Et hęc adeò nõ respuuntur isto præcepto, vt sint ad eius finẽ impendiò cõducentia. In hoc enim ab alijs seruilibus abstinemus, vt inseruiamus Deo. ¶ Sex ergo capita sunt per quæ illa iudicare possumus, quę Sabbathis licẽt. Primũ est hoc, quod modò diximus. s. si sit ad Dei cultũ pertinens. Inter hæc autẽ sunt gradus. Primũ obtinent spiritualia quæ ab spiritu increato supernaturaliter nobis donantur: vt est sacramentorũ administratio: quibus gratia confertur, in qua vita spiritualis consistit. Quapropter & antiqui circuncisionẽ ministrabãt in Sabbatho, si octaua tunc incidisset dies. Vnde Christus Ioannis. 7. Circuncisionem homo accipit in Sabbatho, vt nõ soluatur lex Moysi. Et nos quoq; omnia administramus sacramẽta. Atq; illa insuper quę ad altaris ministerium attinent exercemus: scilicet predicamus, oramus, & ea legimus quę ad meditationem & animi refectionẽ conferunt. In secundo gradu sunt illa corporalia in quibus cultus etiam per se cõsistit vt erat antiquis arcam testamenti deferre: & nobis baiulare sanctorũ statuas, crucem: & huiusmodi in processionibus. Ad hæc organis canere, & alijs instrumẽtis, de quib⁹ operibus illud intelligitur Matth. 12. Sacerdotes in tẽplo Sabbathũ violant, id est corpore labores exercent: & sine crimine sunt. In tertio gradu locanẽ illa q̃ sacrorũ sunt præparatoria. Sed hæc tripertita. Nam quædam adeò sunt propinqua cultui vt sine illis fieri nequeat: vt antiquitùs sacerdotes animalia, quę Deo litabantur, mactabant & torrebãt: & nunc campanæ pulsantur. Alia verò sunt quæ possunt præcedenti die fieri: & hæc nõ sunt sine causa in festo faciẽda, sed anteà prę parãda: vt hostias coquere, & monumẽtorũ apparatus extruere: nisi forsan cõtinuatio festorũ exigat, vt in festo fiãt. Sed tamẽ alia sunt, non quidẽ per se, sed accidẽtariè ad diuinũ cultũ spectãtia, vt colere agros pauperculæ Ecclesię vel hospitalis: aut ad eius structurã vectare lapides. Et hæc neq; sine necessitate fieri in festo debẽt, neq; sine Prælati facultate: quãdoquidẽ opera sunt verè seruilia: ideoq; licèt lex misericordiæ in causa sit dispẽsandi, fieri tñ nõ debent absq; episcopi dispensatione: vel saltẽ Paroeciani, vbi sic habet vsus. ¶ Secundũ autẽ genus operũ quæ in festo licent est spiritualiũ actionũ, quę ab spiritu nostro proficiscũtur: vt docere, cõsulere, & id genus alia. Seruile eñ opus idẽ est quod corporale. Nã corpus est quod animę seruit: quare quæ ad animã attinent, non cõnumerant seruilibus. Attamen non inde infertur mechanicarũ artiũ exercitiũ in festo esse permissum, & si artes illę intellectuales quoq; sint. Quoniã nõ de suo tantũ principio, verũ & de fine pensanda est spiritualiũ ratio. Scientiæ ergo quarũ finis est intellectũ illuminare, spirituales sunt: illæ verò quarũ finis in fabricato opere positus est, qd manibus cõficitur, ob idq; mechanicę dicuntur, seruiles habenẽ. At verò sunt nõnulla spiritualia q̃ ecclesia bona causa in festis interdixit, vt ius dicere, & causas agere, & iuramentũ solenniter in iudicio nisi causa pacis præstare, vt patet extrà, de ferijs. c. oẽs dies, & c. cõquestus. Tametsi hæc ingruẽti atroci extraq; ordinario crimine dispẽsationẽ quoq; admittãt. Vt si publicus latro, aut magestatis læsor caperẽ in festo, liceret eũ subitò in supplicium rapere. Et religionis gratia hæretici in solẽni festo solẽt igni admoueri. ¶ Tertiũ genus & caput eiusmodi licitorũ operũ est quę quãq̃ sint corporalia, nõ tñ sunt proprię seruilia. Nam inter corporalia quędam extãt genere suo seruilia, quorũ exemplum in mechanicis positum est: quędam vero genere suo libera, vt artium liberalium opera, qualis est musica, & figuras geometricas in abaco

Sex capita vnde possis internoscere q̃ liceant diebus festi u. g.

Primum.

Secundũ genus operum quæ in festo licent.

Tertium genus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

abaco ducere: quæ certũ est licére in festis. Quædã autẽ sunt & liberis & seruis cõia de quibus dubiũ est an liceant: vt sunt scribere, itinerari, venari, &c. Et quidem si scribere ad id duntaxat reducatur quod est cũ absentibus loqui: vt scribere epistolas, aut orationes habẽdas ad populũ, aut prælegẽdas lectiones, liquet esse licitũ si autẽ ad opus seruile vergat, vt si tata mercede trãscribere, aut alia ratiõe calamo mereri, id minimè fas est: itinerari aũt audita Missa, maximè illis q in itinere sunt, mos quarũdã ꝓuinciarũ admittit. Sed animi gratia venatũ ire, claret nõ esse seruile opus. ¶ Quarta causa ob quam nefas nõ est operari in festo, subiungitur necessitas. Primum illorũ quæ ad diurnũ victũ pertinẽt, hoc est ad cõdiendos cibos igneq; parãdos: qualis est coquorũ opera, & eorũ qui pastillos farciũt, & lanionũ, ac macellatiorũ. Pistores autẽ nõ excusantur, neq; furnarij: nã panis potest pridie festi cõfici. Nisi tãtus esset festorũ cõcursus, qui id exigeret. Secũdo & necessitate salutis corporeæ excusant medici, pharmacopolæ, & sanguinis missores. Et q fugiũt propria pericula, exẽplo Heliæ q fugit in Sabbatho à facie Iezabel. Vnde Christus Io. 7. Mihi indignamini, quia totũ hominẽ sanũ feci in Sabbatho. At vero pharmacopolæ nõ excusantur, nisi secũdũ necessitatẽ diei præsentis. Est eñ seruilis ars quã sola necessitas facit in festo licitã. Tertiò & necessitas cõis salutis reipublicę excusat milites in bello: & qui illic aggeres, & vallũ ducũt. Et qui quosuis alios labores perferũt. Qua ratione vt legit. 1. Maccha. 2. Machabæi hostile prælium sabbathis ꝓpullare prudẽter decreuerũt. Deinde, & ꝓpter particulares necessitates licita sunt opera in festo. Vnde Deute. 22. Nõ videbis ouẽ fratris tui, aut ouẽ errãtẽ & ꝓteribis, sed reduces fratri tuo, Cui alluxit Christꝰ Matth. 12. Quis erit ex vobis homo q̃ habet vnã ouẽ: & si ceciderit in sabbatho in foueã nõne tenebit & leuabit eã? Et per id excusamur dũ cõflagrationibꝰ occurrimꝰ, & inundationibꝰ. Quin etiã tẽpore messis fiãte aura iustè ꝓpurgant grana. Imò verò vbi aeris inclemẽtia timẽt possunt & areę teriatq; etiã, licèt hoc nõ tam facile sit permittẽdũ, & segetes meti. Quãuis in his casibus, vbi ambigit an necessitas vrgeat, cõsultius est antistitẽ adire vel saltẽ parœcianũ, ꝓ quẽ hæc liceãt. Atq ex hoc capite excusant etiã illi qui munia reipublicę necessaria exercẽt, q̃ nõ possunt sine graui iactura festis oĩbꝰ interpollari. Qualia exercẽt nautæ, cursores, muliones, & q illis seruiunt, vt mareschalci veterinarij, q̃ solcis ferreis bestias calceãt. Et qui furnos cõsãdi vitri accẽdũt. Sũt q & eũdẽ facultatẽ illis faciũt qui lateres coquũt, & calcẽ. Sed in his nõ tñ video necessitatis. Adde q ꝓpter reipublicę ornatũ licet opificibus in festis operari, vt in torneamẽtis. Tametsi salubrius semp sit dispensationẽ ꝓcurare. Atqui sicut necessitas immunes facit à trãsgressione legis cõis, sic & à trãsgressiõe particularis. Licet eñ aduocatis in festo iudices informare: & instãte necessitate etiam scribis aliquos actus agere.

Quarta causa.

Quinta causa.

¶ Quinta causa q̃ à trãsgressione festi opera rios excipit est Ecclesiæ concessio. Indulget eñ Alex. 3. c. licet. de feriis, vt possint in festis piscatores haleces piscari. Et idem est de thinnis atq; alijs piscibꝰ q solo vno anni tẽpore eodẽq; breui capiunt. ¶ Sextũ deniq; excusationis caput est cõsuetudo. Prohibet in. d. c. oĉs de feriis, mereatꝰ fieri in festo. Sed iam crebrrima cõsuetudo est nũdinas in festo celebrari. Cõsuetudines autẽ tũc à culpa liberãt, qñ sunt rõne cõgruentes, & prælatorũ cõsensu introductę, & antiqtate receptæ.

Quibus de causis possit quis citra noxam die festo non interesse seruiens.

¶ Ecce de mẽbro negatiuo huius præcepti, q̃d est cessare ab opere seruili. Affirmatiuũ autẽ, quod est audire sacrũ, venerantiũs obseruandũ est, neq; quacunq; de causa omittendũ, nisi sit valde vrgens: vt si causa sit fugiẽdi periculũ mortis, aut seruiẽdi infirmis, qui citra periculũ relinqui soli nequeũt: aut si timeret puellæ raptus, & similia. Quanuis & in hoc inualescere possit cõsuetudo. Vbi enim in more est nubiles puellas non exire in publicũ, nullã contrahũt culpã nõ ꝓdeũtes in templũ. Quin vero si mater aduersum quippiam filiæ timeret, posset domi manere eius custos. Et præterea si maritus zelotypia æstuans vxore cohibeat nẽ in sacrum progrediatur, parere ipsa tenetur. Et pariter serui & famuli dum herus vel iter eis imperat, vel aliud negotiũ, licet sacrum non audiant. In idipsum autem herum refundetur noxia si absq; causa seruum impediat, quo minus Missam audiat.

Quorundã scrupulus.

¶ Id autem quod in præsentiarum occasionem quibusdam hæsitandi offert, est vtrum illa omnia quæ dicta sunt in die festo licére, illicita ob id fiant, quòd ꝓ mercede exhibentur. Inuenias enim nõnullos hac opinione captos, quòd qui præcipua intentione ob mercedem operantur in festo, ipsius sunt transgressores, si autem officium

ficium suum propter necessitatẽ potissimè præstet, licet eis accessoriũ stipendiũ recipere. Imo alij cẽsent q̃ qui dies est, tenetur in festo gratis opera misericordiæ facere. Istorum autem scrupulus hoc habet, ti vllum habet, fundamentũ, quod opus seruile est illud quod sit an obsequiũ alterius: qui autẽ mercede operatur, alteri ceu seruus obsequitur, fit ergo illud opus seruile. Nã quando necessitas in causa est, vt opera in festo sint licita, eò est q illa tunc opera liberis cum seruis cõmunia sunt. Si ergo pacta mercede efficiuntur seruilia, fient subinde illicita. ¶ At verò citra vllũ scrupulum, quod articulo præsenti etiã Cae. agnouit, quoduis opus quod vel propter necessitatẽ, vel propter consuetudinẽ, vel propter quamcunq; causarum quæ modò à nobis recensitæ sunt, licitum in festo est, manet perinde iustum: quanuis non fiat, nisi præcipue mercedis intuitu. Spes eñ lucri non facit opus seruile: siquidem & liberorum opera, qualis est negotiatio, & musica, & venatio, & militatio, & similia, proposità sibi habent mercede. Et vice versa, seruile opus gratis etiam impendi consueuit, vt opus mechanicum. Neq; hoc quod est alteri obsequi, constituit seruile opus. Nam & liberorum opera fieri solent in obsequium alterius. Et econuerso seruilia in obsequiũ ipsius artificis.

Ratio dubitandi.

Prima ratio

¶ Præterea arguitur. Famuli stipendia recipiunt pro famulatu etiam in festo impẽso: Quin verò mussei præcipue seruiunt in festis atq; in Ecclesijs pro mercede.

Secunda rõ.

¶ Post hæc arguitur. Quãuis opera in die festo sint necessaria, non tamen opifices, & artifices tenentur illa gratis præstare: quia nõ sunt necessaria propter inopiã personarum sed ex natura rei, vt in superioribus exẽplis patet: ergo illa licite possunt solùm ꝓpter mercedẽ exequi, aliter nõ facturi, possuntq; perinde de pretio pacisci. Nullatenus ergo ratione mercedis, aut præmij perpendendũ est q̃rodnam sit seruile opus, quod verò minime: sed per capitales causas, paulò antè cõmoratas. Itaq; si docere scientiã licitum de se est in festo, licebit etiam operarum pretium exigere: Et pariter aduocatus si consilium respondeat in festo. Idemq; censeto de Medicis, & de alijs infirmorum administris. ¶ Ex quo sit neque studere in die festo lucri causa, illicitum esse. Nam aliàs etiam scholastes ius violarent si in festo literis vacarent: nã pleriq; id faciunt spe lucri. Et nihil refert lucrũmne post longum tempus expectes, an in ꝓsenti recipias. Neq; refert doctor ne & aduocatus dies sit, an pauper. Tametsi diuinis cõsilium sit dies festos, aut diuinis dicare, aut cautis pauperum largiri.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm quartum præceptum de honorandis parentibus congruè tradatur.

Dilutius nos præcedẽtes quæstiones remoratæ sunt. Hæc autem de quarto præcepto facilimæ expeditionis est. Arguitur nihilominùs de more q̃ non fuerit congruè positum. Præceptum quantum ad pietatem attinet quæ est pars iustitiæ, non quidem directa eius species est, sed potentialis. Sunt autem multæ aliæ similes iustitiæ partes, vt habes apud sanct. Tho. 2. 2. quæst. 80. vt obseruantia, gratia, veritas, &c. non ergo hoc tantum debuit poni affirmatiuum præceptum, sed similium virtutum insuper alia. ¶ Secũdò, non solum parentibus, verum, & patriæ & sanguine coniunctis debetur ex pietate cultus: ergo mancum fuit præceptum quod solos parentes colere iubet. ¶ Tertiò, neq; parentibus solus debetur honor, verum, & sustentatio: ergo & in hoc fuit etiam mutilum, quod solum honorem expresit. ¶ Quarto, neque causa illa subiunctа, videlicet quod parentibus morigeri erunt longæui super terrã, vt legitur Exod. 20. in vniuersum verum habet: inuentas enim parentibus obedientes, eosdemque tenera ætate luce sublatos: videasque cõtra multos rebelles qui longo fruuntur senio: non ergo congruenter positum est. ¶ In contrarium facit scripturæ authoritas.

Argum. 1.

D. Thom.

Argum. 2.

Argum. 3.

Argum. 4.

Cõclusio responsiua.

Quæstioni vna satis est conclusio breuissima. Congruentissimè tribus præceptis dilectionis Dei, proximè quartũ de reuerendis parentibus subiunctum est. Probatur. Præcepta primæ tabulæ dilectionem Dei, vt dictum est, commendant: & præcepta secundę dilectionem proximi: inter proximos autem maximè proximi sunt parentes: quippe quibus id quod sumus secundùm Deum debemus. Sunt enim particulare principium nostri: sicuti Deus vniuersale omnium, ergo locus huic præcepto debitus, proximus loco est diligẽdi Deum. Est enim pietas in parentes illi quæ Deo debetur adeo affinis, vt. 8. Ethicorum Aristot. compositè dixerit, Dijs & parentibus nem

Probatio.

Aristot.

nem

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem posse æqualia rependere. Et Cicero in Oratione post reditū: Parentes, inquit, charissimos habere debemus, q; ab his nobis vita, patrimoniū, libertas, ciuitas, tradita est. In primis autem Deum, cuius beneficio hæc omnia tenemus.

Ad. 1. arg. CIrca materiam ergo primi argumēti id animaduertendum est, quod in capite libri octaui luculentius exposuimus: videlicet partes iustitiæ alias esse specificas, vt distributiuā, & cōmutatiuā, alias verò potentiales, hoc est illi annexas: vt puta quæ cùm non integram habeant rationē iustitię, non directè ei subduntur, sed tamē propter aliquid vtriq; cōmune reducuntur ad illam. Ratio nanq; iustitiæ est esse ad alterū, cui æquale debito redditur: religio ergo cōuenit cum iustitia, quia est ad alterū, puta ad Deū: cui tamen nequimus æquale reddere. Atq; in hoc deficit à iustitia. Ad religionem autē spectant præcepta primæ tabulæ, quæ est virtus annexa iustitiæ. Pari ratione pietas quæ est ad parentes, quibus æquale reddere non possumus, est pars potentialis iustitiæ. Et similiter obseruantia: quæ est reuerentia hominibus ob virtutem exhibita. Nam neque virtuti æquale præmium reddi ab hominibus valet, vt. 2. Ethicorum est apud Aristot. Quare hæc virtus ad quartum præceptum reducitur: sicuti suprà in illo verbo admonuimus, Leuit. 19. Coram cano capite consurge. Liberalitas autē alio poplite claudicat ne sit prorsus iustitia, nempè quòd in beneficiis conferendis versatur quę nō sunt debita: sicuti & gratia quæ non ratione debiti, sed ratione honestatis beneficia repensat. Hæc ergo omnia reducuntur ad hoc præceptum. Iam enim superiori quæstione dictū est in Decalogo illa præcisè debuisse locari, quæ absque vllo sapientum officio elicere ex naturæ principiis ratio posset, nisi vbi nubila esset: hæc autem nonnullo sapientū adminiculo opùs habent, quò plenè percipiantur, præterquàm quòd filiorum debitū ad parentes cunctis est mortalibus commune: reliqua verò, specialia: sub generali verò

Ad secundū argum. specialia militant. ¶Ad secundum ad eundem propè modum respondetur, quòd ratio quare patriæ, & sanguine agnatis, atque aliis necessarijs nostris debitores sumus parentes fuēre, qui nos tali loco & sanguine genuerunt, & ideò cùm præcepta Decalogi, vt dictum est, sint prima legis principia, abun-

Ad. 3. arg. de parentes pro cunctis nominati sunt. ¶Et eōdem reducitur solutio tertij argumenti, nempè quòd honor parentibus à cunctis filijs per se debetur, siue locupletes sint siue egeni. Sustentatio verò accidit vt debeatur dum parentes egent, ad ea autem quæ sunt per se ea reducuntur quæ accidunt. ¶Ad quartum demum respondetur, congruentissimum, vt superiori quæstione exposuimus propositum fuisse huic mandato præmium longæuæ vitæ: transgressorique supplicium breuis. Vnde Pau. 1. ad Timoth. 4. Pietas ad omnia vtilis est: promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. Nā cùm vitam à parentibus secūdùm Deum suscepcrimus, qui gratus illis est, meretur non solùm æterna potiri, verùm & temporalem sibi augeri: qui verò ingratus, illa orbari. Obidque adeò Solō, vt Cicero pro Sexto Amerino refert, nullum parricidijs supplicium constituit: cuius causam interrogatus respondit, se id neminem facturum putasse. Romani autem intelligentes, nihil esse tā sanctum, quod aliquā do non violaret audacia: supplicium in parricidas quàm maximè congruens excogitarunt: nempè vt in culeum insuti in flumen dejcerentur: vt his rebus omnibus de repente carerent: nempè elementis ac bestijs, ex quibus omnia nata esse feruntur. Videlicet nè cœlum viderent, nec solem, neq; verò aquam tangerent, neq; aerem ad respirandū, neq; terrę eius cadauera mandarentur, neq; adeò obijcerentur feris aut bestiis nè videlicet tactu suo aut elementum aliquod aut bestiam polluerent, qui sese immanissimo scelere polluissent. At verò quoniam neq; præsentia hæc labentiaque bona sub merito cadunt, neq; aduersa mala satis sunt ad expiandapiacula, fit vt Deus occulto iudicio quandoque sinat vt & boni exiguo hoc præmio careant, & mali, supplicio: quippe quibus auctiora in altero manent sæculo.

Ad. 4. arg.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm sex reliqua præcepta conuenienti ordine, & modo tradantur.

DE reliquis sex præceptis satis suprà dictum est: sed nè ab ordine illa excludamus, arguitur quòd non sint sufficienter tradita. Primum sic: Alia sunt præter homicidium, adulterium, furtum, & falsum testimonium nocumenta, quę ciuibus inferuntur, diminutus ergo fuit numerus. ¶Secundò.

Argum. 1.

Argum. 2.

do. Concupiscentia in nono & decimo præceptis aut accipitur, p sensualitatis motu, secundū illud Iaco. 4. vnde bella & lites in vobis? Nōne ex cōcupiscentijs, quę militant in mēbris vestris: aut, p voluntatis cōsensu, vbi peccati ratio consūmatur. & pariter virtutis ac meriti, secundū illud Sapien. 6. Concupiscentia sapientiæ perducit ad regnū perpetuū: sed prior quidē prohiberi nō potuit quia naturę corruptæ naturale est cū ratione pugnare: secundū illud Pauli, Video aliā legē in mēbris meis repugnantē legi mentis meæ: aliàs sensualitatis commotiones essent mortalia peccamina: qđ est falsum. Secunda verò vno quodlibet præcepto prohibetur. Qui enim prohibet homicidiū, vnà prohibet & eius voluntatē: nihil ergo opus habuit

Argumē. 3. peculiari mandato. ¶Tertiò deniq;, Homicidium adulterio & furto grauitate antecellit: nō antē seorsum prohibita est eius cupiditas: nō ergo erat cur aliorum concupiscentiæ seorsum inhiberētur. ¶A parte cōtraria pugnat authoritas ipsa legis.

Conclusio responsiua. AD quæstionē post ea quæ superiùs explicata sunt perfacilis est responsio, quę vnica cōclusione cōtinetur. Sex præcepta debita ratione prohibitionis tenore posita sunt. Probatur. Duæ sunt partes iustitię,

Probatio facere bonum, à malo q; recedere. Primū autem nō cunctis, p mixtuē per se debetur sed personis certis: cui autē potissimū debetur, est Deus, & secundū illum parētes: sed tamē iniurijs & vi minimè lædere, omnibus debitum est: ob idq; post primā tabulā quartūq; mandatū, quibus ea præcipiuntur q̄ Deo parentibusq; debentur, optimè nocumenta respectu omniū in vniuersum prohibentur. De distinctione autē, numero, ordine & traditiōe eorum, deq; singulorū grauitate, satis superque quęstione superiori dissertum est.

Scrupulus. Quòd si de numero adhuc hæreas, eò q̄ cū alia multa præterquā parentibus & consanguineis, alijs etiam debeātur, secundum verbum Pauli, Reddite omnibus debita: cui tributum, tributū, &c. Debuerint & alia adhiberi affirmatiua præcepta. Respondetur qđ cùm Decalogus primordia solūmodo contineat legis, non decebat in ipso nobis tradi nisi ea quæ vniuersis mortalibus cōmuni ratione debita sunt: & talis est honor quē debemus parentibus. Ad reliquos verò nō vnà sed diuersis rationibus cōtrahuntur debita, & ideò non erat illis opùs speciali p̄cepto: sed satis erat generalis iustitia, quę præcipit

Solutio. vnicuiq; ius tribui suum. ¶Atq; per hoc documentum liquet id quod quæstione. 3. cōtra Burgensem super Leuit. 19. adnotaui nempe: qui cōtra sanctū Thomā, imò contra planā veritatem præceptum dilectionis proximi negat esse omnibus cōmune atque notissimum: propterea scilicet quod amicitia nō fuit philosophis comperta respectu omniū, sed tantùm respectu studiosorum. Est enim mens Diui Thomæ & rei veritas, quòd cū præceptum dilectionis proximi includat, & benefacere, & non malefacere, prius est notissimū: nō quidem respectu omniū proximorū, sed respectu certi generis, scilicet, parentum: posterius verò respectu omniū, & ideò ex eodē principio solum elicitur quartū p̄ceptū affirmatiuū, & reliqua negatiua.

AD primum igitur argumentū respondetur quòd cùm nocumenta, atq; iniuriæ quibus alter in alterum nocuus & iniurius est nō potuerint certo numero colligi, consultum fuit, ac perinde decorum, capita tantùm poni, quibus alia cohærent mēbra. Quicquid enim detrimenti alteri inferas, aut personæ illud impingis: & id rerum genus ad homicidium reducitur: aut personæ coniunctæ per modum libidinis: & hæc referuntur ad adulterium. Damna autē in rebus data, siue per vsuram, siue per aliam fallaciam, omnia ad furtum propendent. Sicuti & iniuriæ omnes quibus infra verba peccatur: vt sunt mendacia, & detractiones, & verbales contumeliæ, ad falsum testimoniū. ¶Ad

Ad secundū argumentū secundum respondetur, nomine, concupiscentiæ non prohiberi sensualitatis insultus atque illecebras: sed voluntatis consensus, vbi subest peccatum, secūdùm verbum Christi, Qui viderit mulierem ad concupiscendū eam, iam mœchatus est in corde suo. Et quāuis vno quolibet præcepto vna & res & ei⁹ cupido prohibeatur, exposcebat tamen singularis necessitas vt speciatim concupiscentia alienę vxoris, atque alienarum rerum exprimeretur propter rationem quam superiori quæstione, articul. 5. declarauimus nempè quòd aliorum peccatorum obiecta non per se ad concupiscentiam illectant: sed ob alias affectiones cupiuntur: vt homicidium propter vindictam, quæ ex odio nascitur: & propter iram. Quare in illis sufficit res ipsas prohiberi: ea verò quæ ad concupiscentiam carnis & oculorum spectant, per se animum pellicunt: atque adeò non solùm in abstinēdo ab illis difficultas est, verum & noua in

Universidad de Deusto
Biblioteca

refrænanda concupiscentia: ob idque præter opus, consul um fuit & cupidines singularibus prohibitionibus interdici.

QVÆSTIO QVINta, De præceptis ceremonialibus.

S. Thom. 1.2.quæst. 101.&.2.&.3.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ceremonialia præcepta quadrifida fuerint, scilicet sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantiæ.

ETSI Functio nostra fuerit Diuum Thomã explicando amplificare, tamen in his ceremonialium ac iudicialium quæstiõibus diuersa erit. Adeo enim copiosè & disertè cuncta ipe explanauit, vt nequeat doctrina eius vel extendi amplius vel elucidari. Igitur vt summatim cõpendium faciamus, primò quæritur an ceremonialia quadrifida partitione diuidantur, scilicet in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias. Et *Primũ arg.* arguitur à parte negatiua. Si hac ratione distribuerentur, id maximè esset quod ceremonialia ad diuinum attinebant cultum, vt nomina ipsa sacrificiorum & sacrorum designant. Erant autem aliqua ceremonialia quæ nihil ad cultum Dei referre videbãtur. vt abstinentia ciborum quæ præcipiebatur Leuit. 11.& abstinentia à vestimentis, scilicet nè vestem duobus contextam, hoc est lana & lino, vllus indueret, vt Leuit. 19. cautum erat, ergo non omnes ceremoniæ cultui seruiebant. *Argum. 2.* ¶Secundò si sacrificia illa, & sacramenta, atque obseruantiæ alicui erant vsui accõmoda, maximè vt rerum aliquarũ essent figuræ, secundum verbum Pauli, omnia in figura contingebant illis: id autem nequàquam legi congruebat: vt pote quæ vt Augustin. 4. de doctrina Christiana author *Paulus.* est, & suprà citatus Isidorus, manifesta esse *Augustinus* debet & cunctis peruia: cùm illa quæ figurarum mysterijs tecta sunt theatricam potiùs ænigmaticamq; repræsentationem præ se ferant, quàm legis claritudinem, haud ergo decuit esse figuralia. *Argumẽ. 3.* ¶Tertiò, legis syncera simplicitatis præceptorum amatrix est, multitudinisq; expultrix. Est enim præceptorum multitudo sarcina potiùs & & ruinæ occasio quàm adminiculum ad virtutẽ: secundùm illud Petri Actu. 15. Quid tentatis demum imponere iugum super ceruicẽ discipulorum, quod neq; nos, neque patres nostri portare potuimus? caueri ergo illa debuit ceremoniarum turba. ¶Quartò ceremoniæ illæ, Christi erant vmbra & prognosticum: sacrificia autem abundè præsignabant Christum, qui secundùm Apostolum ad Ephes. 5. sacrificium se obtulit & oblationem & hostiam: in noua autem lege sacrificium ipsum altaris simul est & sacramentorum, idèque potissimum, atque id ipsum dicitur sacrum, omniaque sacrificia & sacramenta sunt quædam obseruantiæ: non ergo opùs illa est quadrisaria distinctione. Aliàs deberent & alia superaddi membra: puta solennitates, oblationes, atque id genus multa. ¶In contrarium autem est, quod lex illa de his omnibus meminit. *Argumẽ. 4.*

AD quæstionem iuxta numerum argumentorũ quatuor cõclusionibus respõdetur. Prima est. Ceremonialia illa cuncta ad Dei cultũ pertinebant: sic enim quæstio. 2. tres præceptorũ ordines secreuimus, quòd moralia ex principijs naturæ, ceu conclusiones eliciuntur. Ceremonialia verò & iudicialia, non conclusiones, sed speciales determinationes sunt generaliũ præceptorum quę arbitramẽto quodam statuuntur. Ceremonialia quidem circa religionẽ quæ nos ordinat in Deũ, iudicialia verò circa pacem & transquillitatem ciuium secundùm charitatem proximi. Est enim naturale præceptum vt Deus colatur. Quòd aũt hoc vel illo modo, arbitramentum est humanũ vel diuinum sicuti ait Aristo. 5. Ethico. Litare enim hæc aut illa animalia, nihil natura sua refert nisi quia lege positum. ¶Secunda cõclusio. Cultum illum diuinum in lege veteri condecẽs fuit prognosticam figurã Christi eiusque Euangelicæ legis prætulisse. Probatur. Sicuti homo, & anima cõstat & corpore, ità & cultus tam interior est quã exterior: secundum illud Psalm. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Et sicut corpus ad animam relatum est, sic & exterior ad interiorem refertur. Cultus autem animæ in hoc positus est, vt Deo suo coniũgatur: ob idque secundùm diuersam eius cõiunctionem diuersum esse cõgruit externũ cultum. Quo fit vt in statu sempiternæ beatitatis, vbi anima secũdum intellectum atq; affectum Deum habet præsentem, nullo opùs

Prima conclusio

Aristo.

Secũda conclusio

Probatio

pùs sit vmbratili figuratiuoq; cultu, sed omnia perficiuntur laude: secundũ illud Esai. 51. Si gaudium & lætitia inueniuntur in ea, gratiarum actio & vox laudis. In statu autem præsentis vitæ, vbi absentes ab illo cõspectu exulamus, necesse habemus radijs eiusdem diuinæ veritatis sub sensibilibus figuris illustrari: vt primo capit. Cœlest. Hierar. *Dionys.* author est Dionys. Diuersimode tamen secundùm diuersum statum conditionis humanæ. Nobis quippe sub lege degentibus Euangelica, quia etli veritas ipsa non per se elucescat: tamẽ via tam patula est, & p Christũ reuelata, nullis alijs operæpretiũ est figuris, quàm æternę illius beatitatis quę nos etiamnum futura manet. Veterem autem populum, cui non solùm diuina per se veritas, verùm & via quæ futurus erat Christus, *Paulus.* vti ad Hebr. 7. ait Apostolus, nõdũ erat ꝑpalata, quàm maximè decebat in illo versari exteriori cultu, qui non solùm figura esset sempiternæ veritatis in patria contuẽdę, verùm & Christi etiam qui futurus erat via, veritas & vita: nempe vt tam diuturno tãq; celebri rerum vsu populus ille assuetus & admonitus venientem posteà veritatẽ prõptissimè reciperet. Vnde Paul. ad Hebræos. 10. quò discrimen antiquæ legis & nostræ insinuaret, vmbram, inquit, habens lex (scilicet vet⁹) futurorũ bonorũ, non ipsam imaginem rerum: videlicet qualẽ nos habem⁹. Elongatior enim à veritate est vmbra, quã imago, quę eam germanius exprimit. ¶Tertia conclusio: Condecens ẽtiam fuit vt non vna tantùm ceremonia, sed multiuga earum varietate populus illi occupatus esset, diuinoq; cultui mancipatus. Congruitas enim huius tam ex iniquorum necessitate q̃ ex iustorum perpenditur. Illi enim qui ad idololatriam proclines erant quoniam idololatrarum superstitiones multisidæ erant necesse habebant econtrariò ceremoniarũ multitudine instituti, vt in illis occupati non illa auẽrent quæ inter Ethnicos cernebant. Sed & boni atque ad diuinorum contẽplationem acclines, nihilominùs congeminatis ceremonijs erant imbuendi: tum vt assiduitate illa in diuina contemplatione persisterent, & varietate recrearentur: tum etiam vt Christi multiuga mysteria multiplici ceremoniarum cultu identidẽ prospectarẽt. *Quarta cõclusio* ¶Quarta conclusio: Et si variæ fuerint multipliceſq; priscorum ceremoniæ, ad quatuor tamen capita reducuntur, quæ sunt sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantiæ. In cultu nanque tria est considerare. Primũ quidẽ in quo eius substantia posita est: videlicet sacrificium quod in Dei reuerentiam offertur Secundò instrumenta: vt templum, vasa, aliaque eiusmodi. Et hæc dicuntur sacra, hoc est anathemata: puta diuino cultui mancipata & consecrata. Tertiò, cultores ipsi in quibus duo dignoscuntur: videlicet consecratio vel totius populi, vel singularium ministrorum. Et hæc sunt sacramenta, quibus vel populus sanctificatur, vel consecrantur ministri. Et rursus singularis eorum habitus & famulatus: qua ab exteris secernuntur, qui non sunt eiusdem religionis, tùm quantum ad cibos, tum etiam quantum ad vestimenta. Atque hæc dicuntur obseruantiæ. Hæ igitur quatuor species sub vno ceremoniarum genere concluduntur. *Ratio conclusionis.*

ET per hæc patet argumentorum solutio. Ad primũ enim respondetur quòd illa ciborũ abstinentia vestimentorũq; habitus ad diuinum cultum conferebat. Non quidem per se primò vt sacrificia, sed quasi præparatoria ornamenta: quamobrẽ sub genere etiam ceremoniarum continentur. ¶Ad secundùm respondetur, quòd diuinorum arcana non sunt quibuslibet inuulganda. Quocirca à musitãdo atque à labiorum compressione mysteria dicũtur. Aliàs, vti Christus admonuit, esset margaritas porcis inculcandas proijcere. Nam quæ homo non capit, illico spernit. Ob idque figurarum schemata & rerum typi non sunt scripturæ sanctæ incongrui. Imò sicuti in theatris homines sensili repręsentatione cõtuentur quæ nudo intellectu capere nequeunt: sic & in scriptura est operæpretium. ¶Ad tertium respondetur quòd sicuti ęgroto corpori dum vna non sufficit medicina, alia ac subinde alia adhibeꝛ, ita & in illis ceremonijs, q̃ vt suprà diximus, de se non iustificabant, sed egena erant & infirma elementa, sieri necessariũ erat. Et ideò tanquàm sapiens legislator consultius Deus duxit transgressiones aliquas multitudinis ceremoniarum permittere, quã vt si otio populus ille vacaret, in idololatriam collaberetur. ¶Ad quartum denique iam reddita est ratio distinctionis illorum quatuor. Nostrum enim sacrificium Christum ipsum continet: quod est proinde sacramentum: non sic autem sacrificia veteris legis. Ideoq; alia erant sacramenta, quibus suo gradu purgabatur expia *Ad primum argumẽ.* *Ad secũdũ argum.* *Ad tertium argumentũ.* *Ad quartũ argumentũ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

baturque populus, atque alia sacrificia. Itē solennitates quodammodo ad sacra pertinebant: sicuti templa sacra. Offerebantur enim sacrificia, sicut in loco certo, ità & statis temporibus.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm singulis istis ceremoniarum speciebus reddi possint legitimæ causæ.

Primum argum.

SVbsequitur in secundo articulo vt de causis ceremoniarum curiosim saltem dicamus. Quæritur ergo an causas habuerint vllas. Et arguitur a parte negatiua. Super illud ad Ephes. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, ait glossa, decretis Euangelicis ob id esse euacuatas obseruantias antiquæ legis, qp ex ratione sunt: illæ ergo per cōtrarium sensum ratione carebant. Præsertim quod si ratione pollerent, moralia fuissent. Nam quicquid ratione cōstat ex principijs naturę deducitur, ex quibus morales præceptiones oriuntur. ¶ Secundò arguitur, quod saltē nullam habuerint literalem causam. Enimuerò si ceremoniæ vniuersę non nisi signi, figuræque rationem habebant, non alia in illis existebat ratio, quàm per res illas futura præsignare, atque adeò nullam habebant causam quæ secundùm primæuum significatum literæ existeret. Idque ex ipsis legis verbis cōfirmatur. Nā si qua erat ceremonia quę causam haberet literalem, maximè vel circuncisio vel Phasę Paschæ. De priori autem legitur Gene. 17. Vt sit in signum fœderis inter me & vos. De posteriori verò. Exod. 13. Erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos: ergo alia multò minùs habebant literalis causæ. ¶ In contrarium autem est quòd non solùm sacramenta & sacrificia figuram gerebant Christi, verùm & historiæ ipsæ: vt transitus maris rubri, peregrinatio deserti, atque id genus reliqua. De his quippe ait Paul. 1. ad Corinth. 10. Omnia in figuram cōtingebant illis: sed in historijs præter mysticum intellectum inerat etiam literalis: ergò & ceremoniæ causam habebant literalem.

Gloſſa.

Argumē. 2.

Paulus.

Prima conclusio.

AD quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior: vniuersus ceremoniarum ritus Mosaycæ legis ex debito fine ducebat suas causas. Conclusio hæc in

Suadetur cō clusio.

comperto cuicunq; est qui crediderit legem illam opus fuisse Dei quòd suprà cōtra Malachæos iam constitutum est. Nam cū deus cuncta sua sapientia gubernet, sapientis autem secundum Philosophum. 1. Metaph. sit res ordinare, fit vt quæcunq; à Deo procedūt vt Apostolus ad Roma. 13. inquit, ordinata sint: ordo autem cuiusque rei duo exigit: priùs vt debito sit fine instituta. Nam illa q̄ vel non seriò fiunt, sed iocò: vel non consulto, sed præter finis intentionem eueniūt, ob defectum ordinis ad finem, dicuntur inordinata & temerè facta. Secundò etiam oportet & id quod ad finem quēpiam refertur, proportionem ad illum habere debitam. Quēadmodùm enim. 2. Physico. ait Aristo. formam dentatæ serræ ex fine sumi, sic in practicis mediorum ratio ex fine ducitur. Igitur cùm lex opùs sit diuinæ sapientiæ, fit vt vtrunque rationis ordinem habeat. Qua propter Deutero. 4. Hæc, inquit author ipse legis, est sapientia vestra, & intellectus coram populis. ¶ Posterior conclusio. Nullā credibile est fuisse ceremoniam antiquæ legis, quę non habuerit vtrunque sensum & causam: nempe & literalem & mysticam. Ad cuius intellectum notandum est, vt inter proloquia super Matth. fusiùs explicumus, sensum literalem & mysticū sic differre quòd literalis est quo literæ ex sua institutione vel primæua vel metaphoricares ipsæ significant: mysticus verò est quem res per literas significatæ rursus significant. Exempla sunto. Historia illa Genes. quòd Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla & alterum de libera, ad literam res gestas enarrat. Rerum autem historia Paulo ad Gala. interprete, duo per allegoriam significabat testamenta. Rursus illud Esai. 7. Ecce virgo cōcipiet, &c. in sensu literali proprio conceptū prænuntiebat Deiparæ Virginis. Illud autem cap. 11. Egredietur virga de radice Iesse & flos de radice eius ascendet: in sensu itidē literali, sed tamen improprio, hoc est p metaphoram, eundem Virginis partum significabat. Sed virga Aarō, quæ vt reiertur Numer. 17. effloruit, in sensu mystico & allegorico typus erat & figura eiusdē rei. Hoc præhabito interpretamento probatur cōclusio. Cultus antiquæ legis hoc, vt suprà dictū est, à nostro differebat, quòd noster nō est vmbratilis, tametsi imaginē gerat triumphantis Ecclesiæ: ille verò ad duos erat institutus fines: nempe & ad exhibendū Deo honorem debitum, & ad prænuntiandū futurum Messiam. Quēadmodùm enim prophetarum oracula

Philosophus Paulus.

Aristo.

Vltima conclusio.

Discrimen inter sēsū literalē & mysticum.

Probatio cōclusionis.

tacula prædictiones futurorū erant: sic & tota legis illa historia nihil aliud apparebat quàm theatri quoddā vbi futurorū comœdia agebatur. Iuxta ergo sit totum illū ceremoniarum apparatū, & causam habuisse sensū que literalem, sed ad euitandā idololatrię impietatem, siue ad cōmemorādū beneficium alterius: vt obseruatio sabbati. Et præterea figuralem. Quēadmodum esus agni & beneficij liberationis ex Aegypto præsagium vmbraq; erat, & occidendi Christi figura.

Ad primum argumentū.

AD primum igitur argumentū respondetur, eatenus ceremonias illas cū nostris collatas censeri non habuisse rationem. Quod natura sua nihil referebant: impertinens enim erat hęc aut illa mactari animalia vestemq; non texi ex lino & lana: sed totam eam habebant ex institutione. Lex autē nostra, quia in charitatis officijs posita est, à natura ipsa rerum rationem ducit. Ob idq; illa non dicuntur moralia: non quòd nullā habuerint rationem, sed quòd eorum probitas & laus nō fuerit de natura rerum deprōpta. ¶ Ad secundum respōdetur quod sicut

Ad secundū argumentū.

sensus metaphoricus nihilominùs est literalis, quàm propriùs: quia vterq; per literam significatur, hoc quòd res institutæ sint ad beneficium cōmemorandum non tollit literalem sensum. Quapropter nil vetat, quo minùs causa literalis circūcisionis illa fuerit, vt monumentū esset fœderis pacti cū Abrahā, causaq; esus agni, vt esset memorialiberationis populi: licet per allegoriā aliquid prēter ea in nostra futurū prænostrarent. Causas ergo vtriusq; generis doctissimè ac locupletissimè diuus Thom. figillatim in singulis ceremoniarum enarrat. 2. quæst. 102. arti. 3. & tribus sequentibus: discurrēdo per quatuor suprà dispositos ceremoniarū ordines: sacrificiorum enim literalis causa duplex erat: videlicet vt per illa mens humana in deū subleuaretur ad repensanda beneficia de eius largitate susceptā, ideoq; offerebatur genus fere omne victualium, nempè animalia, panis, vinū, oleum, & mel. Thus præterea & sal quibus nos Deus pascit: secundùm illud 1. Paralip. 29. Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Sed quia donorum omniū maximū fuit Christus: sic enim Deus, vt est apud Ioan. dilexit mūdum vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum non pereat: sed habeat vitam æternā: causa mystica illorum sacrificiorum idem erat Christus. Vnde ad Hebr. 10.

D. Thomas

Duplex causa literalis sacrificiorū antiq̄ legis.

sacerdos veteris legis eisdem proferebat hostias, quæ nunquā possunt auferre peccata. Christus autem pro peccatis obtulit vnam in sempiternum. Offerebantur autē ex animalibus tres quadrupedū species, scilicet, oues, boues, & capræ. Ex auibus verò turtur & colūba: sed ex piscibus, quia extra aquas viuere nequeūt, nullus reputabatur sacrificio idoneus. Occidebantur autē in figuram Christi, qui in cruce erat immolandus. Quare & modus præscribebatur occidendi, vt à Gentilibus differrēt. Offerebanturq; , tū vt holocausta in honorē Dei, tum etiā ad expianda peccata, eundemq; ipsum placandū ac propitiandum. Vnde illæ dicebantur hostiæ pacificę, hæ verò pro peccato. ¶ Sacrorum quoq; nempè templi, vasorūq; ac solēnitatū, in quibus sacrificia offerebantur, causa quoq; vtraq; assignatur scilicet, tam literalis quā mystica. Habuit enim populus ille quando per desertum vagabatur portatile tabernaculum: posteà verò in possessionem missus terræ promissæ, tēplum. Nam ad literam neque oberrantes fixum habere poterant tēplum, neque quiescentes decebat tabernaculum habere mutabile. Sed quātum ad figuram, tabernaculū significabat militātium peregrinantiumq; in hoc mundo Ecclesiam: tēplum verò sempiternū cœlestium cœtum. Vbi sicuti neq; in extructione templi nullus vel mallei sonitus vel securis audiebatur, nullus erit luctus neq; clamor neque strepitus, sed quēadmodū in hac militia, charitatis iustitiæq; officijs ac pœnitentiæ fructibus per Dei fauorem se quisq; exercuerit, dolaueritq; & expoliuerit: sic omnes diuina dispositione collocabūtur. ¶ Quòd autem non nisi vnicum illis tēplum cōcessum fuerit, ratione sanctus Thom. assignat, vt à diuersis locis atq; aris diuersorum Deorum, quos ethnici colebant abstinentes, vnū verum profiterentur. At verò subticenda alia non est, quā Chrysosto. in homi. aduersus Iudęos disertè meditatus est. Prohibebātur enim pascha & festa nisi Hierosolymis vnoque templo celebrare, vt Deutero. 16. & apud Iosephū lib. 3. cap. 13. constat: eam inter alias ob causam, vt eodem posteà per Titum & Vespasianum diruto, neq; vnquā deinceps reędificato, palam fieret legē illam cessasse. Hæc enim de causa dum in Babylone captiui rogarentur Hebræi sua celebrare festa, respondebant. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? quasi di-

Rō literalis pariter ac mystica sacrorū tēpli.

Alia rō tem plisecūdum Chrysosto.

Iosephus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cerent,Nefas nobis est alibi quàm Hierosolymis solēnitates nostras peragere.Id nūc ergo si meditarentur Iudæi,facile adducerentur vt crederent legē illam esse abolitā:quippe cuius sacrificia,sublato templo,antiquata sunt.¶ De vasis candelabrisq; ac reliquis vide apud S. Thom.ac subinde de solēnitatibus:quæ præter quotidianū festū quo mane & vespere immolabatur agnus,vt Num. 28.&.29.legitur septem erant:videlicet,sabbatum hebdomadibus singulis.Et Neomeniæ in singulis mensiū initijs:& solēnissima celebratio paschalis agni,q̄ fiebat in memoriam liberationis de Aegypto.Et quinquagesimo inde die Pentecoste,in memoriā datæ legis.Et quinta festum tubarū in mense septimo,scilicet Septēbri.Nam Martius erat primus,in memoriā liberationis Isaac per arietem,quē Abrahā vidit inter vepres,vt legitur Genes.22.cornibus hærentem:illa quippe cornua tubis illis referebant.Et festū scenopegiæ:hoc est tabernaculorū,ad commorandum beneficiū diuinæ protectionis per desertum.Ac demum septimū collectarum festum:quādo scilicet colligebatur expensę diuino cultui necessariæ.¶ Tertio loco & sacramentorū quoq; causas est ambas facile assignare.Nam per circumcisionē totus populus ab originali mundabatur institucbaturq; ad Dei cultum.¶ Quare & quod nobis baptismus,illis erat circumcisio: nempe legis ꝓfessio.Mox succedebat esus agni paschalis,quo nostrū refectionis sacramentum signibcabatur.Et prætereà victimarum solutio,esusq; panum ꝓpositionis,quæ peculiaris erat sacerdotū cultus.Atq; in figurā aliorum quę nobis sunt sacramenta,erat purificationes & ablutiones.¶ Demum neque obseruantiarū scilicet ciborum delectus ac vestium tam populi quā sacerdotū, deerant suæ causæ,siue literalem cōsideres,siue mysticam:hæc autē omnia peregregia mētis attentione vigilantissimaq; diligentia & explicatione diu⁹ Tho.loco citato edisserit. Quapter cū nihil nosei lucis adhibere valeam⁹ molestię potius oneriq; lectori essem⁹ q̄ ob lectamēto si lōgiore hic morā traheremus.

S. Thomas.

Numeruus terum solennitatū Sabbatum,Neomenia. Pascha. Pentecoste. Festum tubarum.

Festum Scenopegiæ.

Festum collectarum.

Causæ sacramentorum.

Causæ obseruantiarum.

ARTICVLVS. III.

Vtrum legis antiquę ceremoniæ,uel ante legē extiterint,uel sub lege iustificarent.

SVbsequitur vt de ceremoniarū tam tēpore quàm virtute considerationem superioribus adiungamus. Arguitur enim quòd ceremoniæ fuerint ante legem.Primùm quòd vt legitur Genes.4. Cain & Abel obtulerūt munera domino:quod genus sacrificij erat atque holocausti in honorē Dei.Itē & Noe vt legitur Genes.8.& Abraham,vt habetur ibidem cap.22.Et quantū ad sacra, Abrahā etiam Genes.13.& Iacob Genes.28.extruxerunt altaria.¶ Item tertio:circūcisio,quæ fuit sacramētorum summū ante legem datā præcepta fuit Abrahæ Genes.17.& Melchisedech in lege naturæ,vt legitur ibidem ca.13.erat sacerdos Dei summi.¶ Prætereà q̄ sub lege ceremoniæ illæ iustificarent, videtur colligi ex illo Leui.10.Quomodo potuit placere domino in ceremonijs mente lugubri? Vbi Aaron excusauit se apud Moysen quòd propter mœstitiam occisorum filiorū non poterat sacrificio suo Deo placere.Colligitur ergo contrarius sensus,quod aliquādo placebat.Qui autem Deo placet, iustificatur apud ipsum.Acceditq; & verbum Dauidicum:Lex domini immaculata cōuertēs animas.¶ In cōtrariū autēest Apostolus ad Gala.2.Si data esset lex quæ posset iustificare, Christus gratis mortuus esset, id est sine causa.Quod blasphemū esset concedere.

Tertium.

Quartum.

AD quæstionem quatuor conclusionibus respondetur:dum modò duo ante legem discernamus tempora:scilicet q̄d Abrahę antecessit,& q̄ ab ipso vsq; ad Moysen successit. Duæ enim illæ ętates quæ defluxere ab orbe condito vsque ad Diluuiū, & inde vsque ad Abraham,tatum Gētium continebant merè naturalem:nam cum Abraham cœpit Deus peculiariter de salute humani generis tractare.Sit ergo prima cōclusio:Nulli fuerunt vnquā mortalium qui bus non suæ essent diuini cultus ceremoniæ & ritus.Non inquam autoritate positę superne diuinæ legis,sed ratione naturali magistra. Cum enim natura genus nostrū doceat Deum esse colendum,inde diuersæ nationes diuersos cultus pro ratione suæ fidei quam de ipso concipiunt, instituunt. Sicuti ex instinctu quo illectantur ad quietum statum rꝛpublicæ,iudicia quoque legibus sanciunt. Iam enim sæpe suprà dictum est, ceremonialia & iudicialia non concludi ex primis principijs naturæ sicuti moralia, sed arbitramento humano cōstitui. Atq; inde fit vt cùm ius naturæ atq; gentium idem sit apud omnes,ceremonialia tamen ac iudicialia non sint nisi varia.Et cùm cultus non nisi per sacerdotes administretur ac dispensetur,

Prima conclusio

Ratio conclusionis.

tur,iuxta verbū Paul.Hebræ.8.Omnis pontifex ad offerendū munera & hostias cōstituitur:nulla fuit perinde natio q̄ suos nō haberet sacerdotes.Quod quidē sacerdotiū vel iure primogenituræ succedebat,vt de Melchisedech fertur,qui fuit Sem primogenit⁹ Noe:& in historia Iacob adnotatur, qui ab Esau primogenito ius primogenituræ ob id cōmit quod sacerdotiū illi,tametsi minori, Deus tribuerat:iuxta illud Malachiæ.1.Iacob dilexi,Esau autē odio habui. Quin verò nō esset futilis cogitatio si & hanc quoque causam meditaremur indignationis Cain aduersus fratrem,quod cùm ipse esset maior natu,ac perinde legitimus sacerdos, nihilominus fraterna oblatio ꝑsua haberetur deo grata.Inter Romanos autē non ità constat iure primogenituræ sacerdotes successisse: nam creabantur à populo.Et de Aegyptiorum insuper sacerdotibus retulit historia sacra Genes.41.Quod autē de cultu affirmamus de quatuor subinde ceremoniarū speciebus intelligimus.Habuit enim vna quælibet gens sua sacrificia quibus diuinū honorem profitebantur:suaq; altaria, & aras, & lucos eisdem sacrificijs sacratos. Insuper & sacramenta:saltem illud cōmune quo ab originali se & suos pueros emundabant.Nō inquam sic cōmune vt vnum esset cunctis gentibus:nam cū illud neq; diuinitus fuerit toti orbi reuelatum,neq; ex principijs naturæ illatum,cū originis labes,vt.1.lib.de natura & gratia diximus,non fuerit naturaliter cognita:sed erat ceremoniale,consequēs fit vt non fuerit idem apud omnes: sed vbi ratio naturalis suam obtinebat lucem,oblationes institutæ erant pro paruulis. Vbi verò erat obnubilata, nullū habebāt tale sacramentum. ¶ At hæc & suas quoq; religionis obseruantias vna quæq; natio habuit:vt ethnicorum quoq; historiæ perpetuę memoriæ prodiderunt. ¶ Quin verò secunda subnectitur cōclusio.Supra naturalē instinctū fuerunt insuper nōnulli proceres inter gentes quibus præclariùs diuinus radius affulsit Vt de Iob nos cōfitemur,vt de Sibyllis, & de Hermēte Trismegisto traditur: quorum vtique sapientia eiusmodi ceremoniæ instituebantur.Hæc nihilominus,quia non diuina lege scripto sancita erant,nō simpliciter censentur ceremoniarū nomine,sicuti sacramenta scriptæ legis.¶ Et per hoc respondetur ad primū argumentorū ordinē de Cain & Iacob & Abrahā.prætereà ad illud circuncisionis,quod quidē sacramentū fatendum est,non pertinuisse ad legem scriptam quantū ad eius institutionē sed quātum ad eius tantum obseruātiā. Nam institutū fuit ætate Abrahæ multo ante Moysen. Vnde Christus Ioan.7.Non ex Moy se est circumcisio,sed ex patribus.¶ Tertia conclusio: Sacramenta legis veteris à sordibus carnis & quas dicūt,irregularitatibus corpus emū dabant:non tamen à culpis animam. Erant quippe legales immūditiæ plurimæ,vt puta leprosus,& qui morticiniū tāgeret, & puer pera,& quæ profluuiū sanguinis pateretur: & similes ī quorū ablutionē illa erant sacramenta instituta:ob hoc enim appellat illas Paul.ad Hebræ.9.iustitias carnis quę vsque ad tēpus correctionis imponebātur.Nā sanguis,inquit,hircorum & taurorum,& cinis vitulæ aspersus,inquinatos sanctificat ad emundationem carnis.Secundū autē conclusionis mēbrum vltimo articulo quæstionis tertij attactum est. Illic enim rationē ostendimus cur præcepta moralia illius legis non iustificabant:in quo & nostra cum illis conueniunt:id est per se non remittebant peccatoris delicta:quoniā opera sunt naturaliter missio verò peccatorū per gratiā Dei fit suprà naturam.Illius tamē nostræq; legis sacramenta hoc distant,quòd cū Christus tūc nōdum fuisset passus,cuius mors fons perēnis est totius gratiæ,sacramenta illa non erant instrumenta,quibus realis passio applicaretur:sed applicabātur per fidem per modum finis,in quē omnia illarum opera referebantur.Ob idq; nō circumcisio,sed fides ꝑ illam protestata sanctificabat.Neq; oblationes hostiarum,sed eadem ipsa fides, secundùm illud Leuit.4.&.5.vbi dum earundem oblationū habetur mētio,subditur: Orabit pro eo sacerdos & dimittetur ei. Quasi noxia non sacrificiorum vi,sed per fidē & Dei gratiā condonaretur.Et ideo appellabat ad Gala.Paul.sacramenta illa, infirma egenaq; elementa.Nēpe quòd non illa,sed fides iustificabat.Atque hoc mihi Paul.illo verbo docuisse videtur.Credidit Abraham Deo,& reputatum est illi ad iustitiam.Ostēdit inquā quēadmodum iustitia illius legis non circūcisione, quæ Abrahæ præcepta fuit,sed fidei nitebatur per illam professæ.Nobis autem passio iam exhibita per sacramenta applicatur:quibus ideò ceu eius instrumentis iustificamur.At verò gratia illi iustificati,pinde atq; nos,per cuncta legum opera me-

Tertia conclusio.

Paulus.

Secūda conclusio

Ad primum argumē.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rebãtur,seu ceremonialia essent moralia,seu iudicialia. ¶Quarta conclusio: Expurgatio illa sacramentorũ illius temporis à lue corporalium sordium,& si rationem aliquã haberent naturalem,tamen potissima erat in nostri mysterio posita. Literalis inquam in leprosis atq; aliis qui venenosis morbis inficiebantur,erat vt eorum cauaretur cõtagio. Hac enim ratione è castris pellebantur,neq; recipiebantur,nisi iudicio sacerdotũ essent mundi. Illi autem qui morticiniũ tãgebant, licet nõ eicerentur è castris,propter horrorem,tamen non admittebantur in templo, nisi loti. Attamen princeps profectò causa fuit præmonstrare mundationem per Christum futurã à peccatorũ tabe: vt Apostolus ad Hebr. 7. vsque ad. 10. latè disserit. Est em in illo ritu complura animaduertere, quæ ni si figura essent nostri, pro miraculis haberẽtur. Primum leprosorum, aliorumq; contagione laborantium frequentia, qualis nõ est inter nos. Mox diuina cura impensaq; cautio in illis abigendis atq; euitandis. Tertiò, q illorum iudiciũ sacerdotibus esset mandatũ sine quorũ sententia non admitterentur in tẽplum. Quòd Christus adeò duxit sanctũ vt quibus ipse medebatur, ad sacerdotes nihilominùs remitteret. Cùm tamẽ negotium illud Medicorũ potiùs quã sacerdotum munus esse videretur. Atq; eo potissimũ quòd ceremoniæ illæ nullam vim habebant naturalem curandi lepram aut sanguinis fluxũ. Quin verò non adhibebãtur quousq; leprosus mundus iam censebatur. Sic enim audiẽdum est verbũ Leuit. 14. Hic est ritus leprosi quando mundandus est, id est quando iudicandus est esse mundus. Subsequitur nanque, Cùm sacerdos egressus de castris inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei q purificatur, id est, pronũtiatur esse sanus, vt offerat &c. Quare non constituebantur vt medici ad sanandum, sed vt iudices ad ferendum sanitatis sententiã: in quo ideo credendi sunt testimonio medicorum fuisse vsi.

Quarta cõclusio

Paulus.

Plura reperies in ritu veteris legis q̃ nisi figura esset nostri, pdigiosa ceasserẽtur

Quare leprosi non nisi naturali via sanabantur & medica opera. Rarissimè autem p miraculũ: vt de Maria Moysis sorore legit Nu. 12. quæ septem diebus cooperta fuit lepra vt niue. Quod enim vulgari opinione fertur, quando sacerdotes errabant iudicantes quẽpiam non esse leprosum, tunc, licet non virtute oblationis, tamen beneficio Dei eũ miraculosè sanari, apocryphum est. Ille ergo sacramentorum ritus ad significandum mun' Christiani sacerdotij in expiandis piaculis fuit institutus. ¶Ad postremum igitur argumentum respondetur quod operalegis sic ex gratia fiebant, tanquàm deo placita coniectebant animas: tamen legales ceremoniæ neque adhibebantur ad mundãdum corpora neque ad animas purificandas.

Ad postremum argũ.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm ceremoniæ ueteris legis sic in Christi morte cessauerint, vt inde citra mortale crimen nequeant obseruari.

primum argum.

SEquitur in hoc quarto articulo de ceremoniarum abolitione. Et arguitur quòd ceremoniæ illæ cessare nõ debuerint in morte Christi: vt deinceps citra mortale crimen nequeant obseruari. Legitur Baruch. 7. Hic est liber mandatorum dei, & lex quæ est in æternum: in qua tamen legum ceremoniæ etiam comprehendebantur. Id item documento Christi comprobatur: qui etiam dum legẽ nouam prædicabat, leprosum mundatũ (vt modò dicebamus) quasi veteres ceremonias approbãs, ad legales sacerdotes remisit. Præterea ceremoniæ antiquæ, vt dictum est, nõ modò mysticas, verùm & literales causas habebant: illa ergo ratione erant permansurę. *Secundum.*

¶Secundò arguitur, quòd post ipsum euangelium licet illa seruare. Apostoli quos post confirmationem Spiritus sancti ex alto nõ est credendum peccasse, more seruarũt priscæ legalia. Nã, vt legitur Act. 16. Paulus circumcidit Timotheum. Et vt. 21. cap. habetur, consilium auscultans Iacobi assumptis viris purificatus est. Et Petrus, vt ad Galat. 2. idem Paul. refert, subtraxit se Gentilũ consortio: de quo non veretur affirmare Paul. eum vt reprehensibilem insimulasse. Quin verò vt Act. 15. memoriæ proditum est, Apostolorum concilium imposuit Ecclesiæ, vt abstinerent ab immolatis simulacrotũ, & sanguine, & suffocato, quæ inter ceremonias illius legis habebantur, ergo nefas Christianis non est iliusmodi ceremonias obseruare. ¶In contrarium tamen est admonitio Apostoli ad Galat. 5. Si circũcidimini, Christus nihil vobis proderit: Christi autem redemptioni obicem ponere, non potest nõ esse lethale peccatum: ergo circuncidi aliasque subinde ceremonias facere post Christi passionem, peccatum est: idemq; graue, vt pote Christo iniuriosum.

Supe-

SVperiores articulos tum q prolixũ postulabat sermone, tum præcipue q apud diuũ Tho. optima erant & luce conspersi, & amplificatione ditati, cursim perfuncto nec; tergiuersato: hic autem amplioré exigit scholasticam disputationẽ: cui ideo explicãdo impensiorem nauabimus operam. Ad plenam ergo quæstionis expositionem quatuor sunt conclusiones necessariæ. Prima. Lex Moysi per legẽ Christi cessare debuit, atque adeo omnino cessauit. Conclusionem hanc multis in locis asseruit Paulus, Cui Dei inter Apostolos negotium interpretandi legem veterem potissimè demandauit: vt ad Hebræ. 7. Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat. Et cap. 8. Nouum testamentum veteravit prius. Et ad Ephes. 2. legem mandatorum decretis euacuans.

Prima conclusio.

Paulus.

Ratio cõclusionis.

¶Sed non opus est in articulo fidei testimonia multiplicare. Rationem autem iam suprà art. 2. aperire cœpimus inter reddendũ rationẽ, cur debuit lex illa esse figuralis: Cùm enim exterior cultus causa interna declarandi, ac profitendi sit institutus, secundũ triplicem statũ tripartitus est cultus. In patria nanq;, vbi nihil speratur futurũ, nihil opus est cultu futurorũ prognostico. Legi verò euãgelicæ, cui præsens est Christus, qui nobis illuc cõmunitur viã, illetantũ cõpetit qui imagine illustriumphantis Ecclesiæ gerat, quo fide & spe tendimus. Sed tamen antiquis, quibus nõ præsens, sed promissus Messias erat, ille cõgruebat cultus, qui vmbra illius esset, per quæ erãt ad eandẽ beatitudinẽ, promouẽdi. Quo vtiq; assueti idonei essent atq; prõpti ad ipsum suscipiendũ: Igitur sicuti præsente veritate cœlesti fides, prius spesq; cessabit, atq; adeò figuralis noster cultus: ità præsente veritatis Sole, nempè Christo, necesse fuit eius vmbram aboleri. Enimuerò lex illa non erat in perpetuũ posita, sed quousq; veniret plenitudo tẽporis, vt autor est ad Gala. Paulus. Quare vt lib. 1. q. vlti. diximus, ille vnus est sensuum Christi in illo verbo. Non veni solnere legem sed adimplere: id est non veni illã abrogare, aut infringere, aut tollere, quali esset perpetua: sed adimplere, ad est, ad cõplẽdũ tẽpus quousq; erat posita, perficiendaq; veritates quarũ gerebat vmbras, vt exoleuisse noscatur. ¶Secũda conclusio. Non modo lex quantũ ad ceremonialia, & legalia cessauit, verùm si vim illius obligatoriam spectes, tota tũc tẽporis antiquata fuit. Enimuero absq; vllo exceptionis modo ait

Paulus.

Secunda cõclusio.

Christus, trãslato sacerdotio, translatam esse legem: & nouũ testamẽtũ prius inueteraſſe. Et Christus simpliciter dixit, Consummatũ est. Hanc secundã conclusionẽ in hoc sub iecerim, vt plana fiat intelligentia illius vulgati axiomatis. Lex cessauit quantũ ad ceremonialia & iudicialia: nõ aũt quãtũ ad moralia. Etenim si hũc sensum inde hauseris q obligatoria vi antiquæ legis teneamur nos seruare decalogũ vel præceptũ aliud morale falsissimũ est. Illa enim lex illi duntaxat populo posita fuit, à cuius vinculo nos Christ⁹ liberauit, vt Apostol. ad Rom. 7. docuit. Exõ plo viduæ, quæ mortuo coniuge iure matrimonij libera est. Vbi nullã facit moraliũ exceptionẽ. Sensus ergo illius vulgaris asserti est q moralia non cessarunt, ob id q erãt de iure naturæ, quæ vniuersos obligat mortales: quibus etiã tenebantur olim gentes: licet non virtute Mosaycæ legis. Itaq; nullũ testimoniũ veteris legis potest adduci Christiano quãtũ ad vim obligãdi: sed tanquàm testimoniũ legis nostræ. Ob hoc nãq; vetus instrumentũ in sacro canone reueremur ac veneramur. ¶Tertia cõclusio: Ceremonias legis veteris nullatenus iam modò licet post euãgelij promulgationẽ obseruare: sed esset mortale peccatũ, atq; adeò hæresis contrà sacere. Cõclusio ex superioribus plana illatione colligitur. Ceremoniæ enim, vt diximus, protestationes quædã erant vẽturi Messiæ. Nã confessio fidei non modò verbis, verùm & significatoris factis fit, fides autẽ quam nos de Christo confitemur eadem est prorsus, quã profitebantur antiqui: non modò quia de eodẽ est Christo, verùm quòd eadẽ veritates ambo populi confitemur. Nempe eius natiuitatẽ, passionẽ, resurrectionẽ, &c. tamen per enuntiationes diuersi tẽporis. Fatebantur enim illi veritatẽ illam Isaiæ. Ecce Virgo concipiet & pariet filiũ. Nos autẽ similẽ euangelicã, quod concepit & peperit. Igitur sicuti qui modo adstrueret Christũ nasciturũ, passurum, & resurrecturũ, impius esset in fidẽ, quoniã falsitatem fidei contrariam affirmaret: sic & ille qui ceremoniarũ gestis idem assereret. Vnde cõtra Faust. Augustl. Iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quodammodo personabant: sed annuntiatur q natus sit, passus sit, & resurrexit: quod hęc sacramenta quæ à Christianis aguntur, iam personant. ¶At verò de hac legalium cessatione multa meditãda sunt, de quibus neq; ratio

Tertia conclusio

Colligitur cõclusio ex superioribꝰ

Augustl.

Prima dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secunda. inter antiquos patres, neque inter scholasticos vndequaq; cõuenit. Versatur enim in lite quo tẽporis pũcto & lex vetus fuerit abolita, & euangelica suã fuerit vim nacta. Rursus vtrũ legalia illa cùm primũ fuerint mortua, fuerint perinde mortifera. Et vtrum lex nostra anteà fuerit in cõsilio, quã vim obtinuerit obligatione cogenti. Augu. nanq;, vt in epistol. 19. videre est, Hieronymũ de hac re in litem euocauit. Inter quos hoc deprehenditur discrimẽ quod Hiero. duo tantùm dignouit tẽpora antiquæ legis. Alterũ scilicet quod vsq; ad passionis articulũ defluxit, quo legalia cũcta vitã habuêre, vigorẽq; suũ obligandi retinebãt. Alterũ vero ab eodem passionis momẽto vsq; ad finẽ seculi decurrens, quo & mortua sunt & mortifera. Itaq; cùm primũ extincta sunt, lethifera esse cœperũt. Quapropter negauit vllũ Apostolorũ post Christi ascensum seruasse legalia: sed id tantũ asserit simulasse. Augu. vero tria secernit tẽpora: Primũ quo cum Hieronymo cõuenit, scilicet q̃ ante passionem viuentia fuerint ac perinde obligantia. Secũdũ verò quo fuerunt mortua, sed tamen non mortifera: puta intercapedinẽ illã à passione vsq; ad diuulgationẽ euãgelij. Tũc nãq;, vt omni erant vi ac virtute destituta: tamẽ non erant seruatu illicita. Nõ quidẽ q̃ in eis spem liceret salutis statuere, sed q̃ mortuã iam tũc synagogã honore illo humari deceret. At verò post sufficientẽ euãgelij promulgationẽ, quod secundùm August. tertiũ tẽpus est vsq; ad finẽ mũdi, & mortua sunt & lethifera. Atq; hęc August. sentẽtia nõ solùm in scholis plurimũ obtinuit (licèt Adrian. 4. sent. q. 1. Hieronymũ q̃ virili defendat) verùm & à Florenti. Concilio ad literã videtur recepta. ¶ Vbi postq̃ sancitur legalia cessasse in aduẽtu Christi, subditur: Non tñ negat (scilicet sancta synodus) à Christi passione vsque ad promulgatũ euangeliũ illa potuisse seruari: dum tamẽ minime ad salutẽ necessãria crederentur: Quod miror Adria. non inspexisse anteq̃ ab Augustino descisceret. ¶ Ex eodẽ ergo Augu. documẽto quod D. Tho. cũ Theologorũ cœtu amplexatur, inferuntur de mente eiusdẽ. S. Thomæ quatuor assertа. Primũ. Et si à baptismi institutione vsque ad Christi mortẽ circũcisio & tota lex vetus permaneret in præcepto, nihilominùs baptismus erat in consilio. Baptismus nanq;, viuente Christo non solùm institutus fuit, verùm & in vsu habitus. Nã Ioan. 3. & 4. refertur q̃ discipuli Christi baptizabãt: & nõ baptismo Ioannis, vt notũ est. Quoniam de hoc murmurabant discipuli Ioannis q̃ plures discipulos Christus faceret & baptizarẽt: sed baptizabant Spiritu sancto: de quo ipse Dominus dixerat Nicodemo, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei. Quanuis tunc illum non instituit: quandoquidẽ priuatim id Nicodemo dixit. Sed est mihi perquã verisimile, sacramentũ illud instituisse dum baptizatus est à Ioanne. Non quidẽ facto illo, vt aliqui putãt: nã ille baptismus non erat sacramẽtũ euangelicũ, sed tñ verbo: licet non fuerit in euangelio scriptũ. Et mouet me verbũ illud Baptistæ, Ioan. 1. Ego nesciebã eũ: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quẽ videris Spiritũ sanctũ descẽdentẽ, & venientẽ super eum, ipse est qui baptizat Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Si ergo tunc Ioan. cognouit quòd Christus baptizaturus esset in Spiritu sancto, verisimile fit tunc instituisse baptismũ. At satis nobis in præsentiarum est, fuisse tunc in vsu. ¶ Secundũ assertũ Statim à passione Christi, vel à resurrectione (nã hoc inferius explicabimus) sicut circũcisio & tota lex, neq; in præcepto superfuit, neq; in cõsilio, neq; vllam vim retinebat ad salutẽ, quia iam erat extincta: sic baptismus & tota lex noua nõ solũ in consilio, verũ in præcepto esse cœpit: sicuti est modò. Tertium assertum. Nihilominùs vsq; ad sufficientem promulgationem licitè seruabantur legalia saltem inter cõuersos ex Iudaismo, vt ait S. Tho. vt synagoga honorificè traderetur sepulturæ: Nam inter Gẽtiles nõ erat eadẽ ratio. Sed & de hoc inferiùs rursus fiet mentio. ¶ Quartũ denique assertum est, post sufficientem promulgationem legem veterem nullo prorsus ratione citra impietatis crimen seruari posse. Atque in his omnibus assertis schola ferè doctorũ diuum Thom. sequitur, vt Richard. in. 4. distinct. 3. art. 5. q. 3. Durand. distin. 1. q. 9. atq; alij. ¶ Veruntamen Scotus lib. 4. sent. distin. 3. q. 4. non prorsus cum ipso consentit, sed quadantenus ab eo discrepat. Nempè in tribus. Primum quantum ad baptismum. Quod enim nos dicimus ab eius institutione vsque ad passionem Christi fuisse in consilio: à passione verò illicò cœpisse esse præceptum, ipse negat. Imò ait ab eadem institutione vsque ad promulgatum euangelium

Adrianus. Concilium Florentinũ.

Quatuor assertа de mẽte S. Thom. Primum.

Diffidium Auguſt. & Hieronymi.

Verisimile est baptismus institutum à Christo cũ à Ioanne baptizatus est non ipso facto, sed verbo.

Secundum assertum.

Quarta cõclusio.

Probatio primæ conclusionis.

Tertia assertio.

Quarta.

S. Thomas. Richardus. Durandus. Scotus in tribus punctis deuiat à sancto Tho.

manssisse in cõsilio. Itaq; in articulo passionis nihil de baptismo discrimmatum est, sed cœpit esse in præcepto post ꝓmulgationẽ. Secundò differt quatum ad legalia. Nam q̃ nos dicimus perdurasse quantũ ad vim obligandi vsq; ad passionẽ, ac tunc fuisse, & quã tũ ad virtutẽ, & quãtũ ad obligationẽ mortua, ipse abnegat: sed ait circuncisionem nõ obligasse nisi vsq; ad institutionẽ baptismi: & exinde simul in consilio cucurrisse cũ baptismo vsq; ad promulgationem euangelij. Itaq; quinis Iudæorũ audiès euangeliũ posset filiũ suum vel circuncidere vel baptizare & vtrumlibet ei sufficeret. Qui vero nihil de euangelio audisset, tenebatur circuncisionis lege ac perinde omniũ legaliũ. Et in hoc tertio differt à diuo Thoma, q̃ negat legem veterẽ fuisse in passione extinctã: imò ait obligasse vsq; ad sufficientẽ promulgationẽ euã gelij, quæ quidẽ promulgatio cœpit, inquit, in Pentecoste, & durauit per aliquod tẽpus. Itaq; vbiq; tenebantur Iudei seruare legalia quousq; ad illos euãgelicũ præconiũ personaret. In summa, cum antiqua lex secũdum ipsum nõfuerit antiquata vsq; ad ꝓmulgationẽ euãgelij, neq; noua cœpit nisi tũc esse in præcepto. ¶ His ergo prænarratis quarta est cõclusio nostra. Legũ cõsiniũ, quo vetus desijt ac noua, fuit cœpit tẽpus passionis. Est autẽ intelligenda cõclusio cũ suis annexis: cum cæteris scilicet assertis quæ ei proximè circũscripsimus. Probatur conclusio. Legalia figura erant & vmbra futurę per Christũ redemptionis: vmbra autẽ, si de visibilibus documentũ petamus, non durat nisi ad vsq; veritatis lucem: veritas verò redẽptionis, in morte & resurrectione Christi perfecta fuit ergo tunc vmbræ illæ legalium, dicẽte Christo, Cõsummatum est, virtutem suam expirauerunt, vimq; exhalauêre obligãdi. Quin verò tota lex, vt paulò anteà dicebam⁹. Huc nanq; refertur secundũ omnes expositores, illud Ioãnis. 19. Consummatum est: & velũ in duo scissum, vt Matth. 27. legitur. Omnes inquam illic agnoscũt confinũ vtriusq; testamenti. Nempe abolitionis alterius, atque alterius obligationis. Indecens enim erat & diuinæ prouidentiæ absonum, vt mundus absq; vlla legis obligatione per tempus aliquod duraret, atq; adeò si in morte Christi ruptum est antiquæ vinculum, illic cœpit ligare noua: vel in resurrectione. ¶ Secundò & vis argumẽti iroboratur ex illatiõe Pauli ad Rom. 7. vbi ex eo quod sumus liberati

Secunda. Paulus.

àpe ccato, infert quòd sumus pariter & à ingo legis exempti. Cùm ergo in morte Christi liberi facti simus à peccato, fit vt tũc fuerimus etiã liberi à lege. ¶ Tertio loco accedit eius illic exemplũ. Ait enim q̃ sicut mulier in morte viri libera fit matrimonij lege: ità & synagoga in morte Christi à legis obligatione. ¶ Quartò deniq; id cõfirmatur verbo eiusdẽ Apostoli suprà citato. Translato sacerdotio necesse est vt legis trãslatio fiat, vbi rerum consequentiã denotauit: Christus autẽ in morte trãstulit sacerdotiũ Mosaycum in sacerdotiũ euangelicũ secundum ordinẽ Melchisedec: vt ibidẽ Paul. edisserit, docens quemadmodum Christus assistens põtifex futurorũ bonorũ introiuit semel in sancta, æterna redẽptione inuẽta. Quodquidẽ sacrificiũ in ara crucis obtulit: ergo tũc facta est legis translatio. Per hæc ergo labefactantur omnia tria mẽbra opinionis Scoti: videlicet (vt à secundo exordiamur) quod circũcisio nõ obligauit nisi vsq; ad institutionẽ baptismi, quã ipse institutionẽ fatetur antecessisse passionẽ. Nã si lex fuit extincta vsq; ad passionem, atq; adeò cætera omnia legalia illuc vsq; obligabãt, falsum est circuncisionẽ non eo etiã vsq; eandem vim retinuisse. Id quod præterea cõfirmatur ex verbo Christi. Non veni soluere legẽ sed adimplere. Nam cùm eã vsq; ad mortẽ nõ impleuit, si anteà rupisset circuncisionis vinculũ, iam legẽ antequã impleret, resregisset. Atq; inde pariter repellitur tertiũ eius dictũ: nẽpe quod eadẽ circũcisio & lex post passionẽ Christi obligabat Iudæos inscios euangelij. Nam tota lex fuit in passione & resurrectione cõsummata. Itẽ & primũ eius assertũ refutatur: scilicet q̃ baptismus post passionẽ nõ erat nisi in cõsilio. Nam vbi prioris obligatio legis desijt, posterioris cœpit. Aliàs mũdus esset sic liber à lege diuina positiua, vt nulli teneretur. ¶ Præterea ad idẽ arguitur. August. & Hiero. licet aliter dissentiãt, tamẽ in hoc vnanimes sunt q̃ lex vetus in Christi passione primùm fuit mortua, tam virtute quàm obligatione: & quòd tunc noua obligare cœpit: affirmare ergo quod circuncisio ante passionẽ desijt obligare, & post passionẽ ignorãtes legem, obligabat: & negare baptismũ statim à passione Christi obligare, palàm est eum ambobus sanctis patrib⁹ prælũ inire. Audi verba August. in epistola citata. Vbi inquit: venit fides quæ priùs illis obseruationibus prouũtiata est, post mortẽ & resurrectionem Domini

Refutantur assertiones Scoti.

Prima ratio Scoti.

Secunda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Glossa.

minì releuata illa sacramenta vetera amiserunt vitam officij sui. Atq; in hoc lubèter se fatetur adhærere Hieronymo. Adde & glossam super illud ad Hebr. 8. Hostiã & oblationem noluisti. quæ ait, Noluisti, scilicet à tempore passionis. Nam tunc illa displicere cœperunt quando est cõpleta veritas cuius erant figuræ, vt ait ipse Augusti. super Psal. 39. ¶Præterea arguitur cõtra fundamẽtum illud eiusdem Scott. Arbitratur enim tũc legis obligationem incipere quando in notitiam venit subditorũ: quod profectò falsum est: sed tũc incipit obligare cùm primùm publico edicto à principe ponitur. Enimuerò prædicatio Apostolorũ nõ fuit positio legis quia ipsi non erant legillatores euãgelij, sed Christi promulgatores, licèt pticulares possent alias leges ponere. Vnde in festo Pentecostes non fuit data lex orbi, sed virtꝰ facultasq; Apostolis ad illã promulgandã. Nã antea dixerat Christus, Ite prædicate Euãgeliũ: docete oẽs gentes baptizãtes eos, quod signum est iam tunc obligasse baptismũ. ¶Itẽ ad idẽ arguitur, si lex neminẽ obligaret quo aduſq; legẽ audiret impropriè ignorãtia diceretur excusare: nã excusatio nõ est nisi ab eo ad quod homo tenetur: si ergo ignorãtia excusat, signũ est, vinculũ de se legis ad oẽs extẽdi: sed ignorãtia protegit ignorantem à culpa. ¶Et tertiò ad idem arguitur. Sequeretur si qui nondũ audiuit nõ obligatur, ꝙ neq; dum ignorantia fieret vincibilis, ità vt sua culpa non audiret, obligaretur. Nam quæro quãdo cœpit obligari? Ad quod certè respõderi nõ potest nisi, Quãdo data est lex. ¶Et quartò ex eodẽ modo opinandi sequeretur ꝙ postq̃ quis religatus esset à lege veteri & obligatus nouæ, cõtingere posset sine nouæ mutatione legis, vt rursus absolueretur à noua & teneretur veteri. Enimuerò si Iudæus à Hierosolymis distãs post Pentecostẽ audisset legẽ Christi obligare, cui anteq̃ signa sufficientia videret fidẽ daret, nõ tamẽ leuiter, quod fieri poterat: iã tũ non obligaretur ad antiquam & teneretur nouæ. Si verò posteà pseudoprophetæ cõtrariũ ei dicerent, adhibẽdo signa & testimonia falsa, ità vt citra culpam rediret ad priorẽ fidem, rursus eximeretur à nouæ obligatione & subditus fieret veteri. ¶Et per hoc dissoluitur eius argumẽtũ quo ait. Nullus aliter se habet ad aliquam legem quàm priùs, nisi quia est sibi aliter promulgata: sed ante passionẽ nõ tenebãtur homines ad baptismum: ergo neq; tenebãtur quousq; eis fuerit promulgatus: quod vsu non venit statim à passione. Distinguitur nanq; prior præmissa: si enim intelligat, nullũ ante promulgationẽ aliter se habere ad legẽ quantũ ad vinculũ obligãdi, id admittẽdũ est. Imò statim vt lex solenniter à principe edicitur, obligat. Si autẽ intelligat ꝙ nemo cõstituitur in culpa antequàm legẽ sciat, equidẽ fatemur: cui tẽperamẽto tamẽ, nisi per se steterit quo minus illã audiret. ¶Sed contra aliud assertũ Scoti, nẽpe quòd post passionẽ vsq; ad sufficientẽ promulgationem, vtrunq;, scilicet circuncisio & baptismus sic concurrerint sub cõsilio, vt optio fieret Iudæo vtrum susciperet mallet, vrgentissime (vt arbitror) arguitur. Aut enim id intelligit de Iudæo ignorãte euãgeliũ, aut de audiẽte qui illud tenebatur susciperè: de priori non potest dici: nam ille manifestè tenebatur circuncisione. Præsertim secundũ ipsum Scotum qui ait legem veterem obligasse vsq; ad nouæ promulgationem. Si autem id intelligat de posteriori, ratio contrarium demonstrat. Nã cùm ille iã nulla excusaretur ignorantia, tenebatur profiteri Christianam religionem: professio autẽ Christiana fit in baptismo: ergo tenebatur baptizari atq; adeò baptizare paruulos suos sicut modò tenentur Christiani. Alioquin manifestè sequitur ꝙ nullus vnquàm Iudæorum etiam si post bienniũ fidem susciperet teneretur baptizari, neq; suas baptizare proles, quod esset cõcessũ absurdissimum. Profectò fateor me opinionem Scoti in hac parte non deprehendere. ¶Sunt nihilominus contra istas assertas veritates argumẽta non modò Scoti, verùm & alia solutu digna. Et vt ordine successionis temporũ procedamus, arguit Scot. ꝙ ante passionem cùm primùm baptismus cœpit esse in consilio, obligatio circuncisionis versa est pariter in consiliũ. Præceptum inquit baptismi totaliter aufert circuncisionẽ, reddendo eam prorsus inutilem, ac pernicioſam: ergo & consilium eiusdem baptismi tollit eius necessitatem, relinquendo eã sub consilio. Consequentiam inde probat, quòd si alicuius rei præceptum, prohibitio est alterius rei, eiusdem consilium tollit saltem necessitatem eiusdem rei. Consequẽtia autem fallacissima est. Tenet enim illic prorsus vbi res illæ secum pugnant: vt in virginitate patet & matrimonio. Cui enim præcipitur virginitas, omninò interducũtur nuptiæ. Et ideo consilium virginitatis tollit nuptia-

Glossa. — Prima ratio cõtra fundamẽtũ Sco. — Secunda. — Tertia. — Quarta. — Solut. argu. Scoti. — Ratio urgẽtissima contra aliud assertũ Scoticum. — Argum. 1. Scoti. — Solutio. — Argumẽtũ.

nuptiarum præceptũ. At verò vbi res vtraq; alteram secum patitur, consequentia non valet. Haud enim orationis cõsilium in Quadragesima tollit præceptum ieiunij. Cùm ergo lex vsq; ad veritatem redemptionis esset posita, non est cur peculiariter circũcisio dicatur per cõsilium baptismi vim amisisse obligandi. ¶Secundo ad idem arguit: si Iudęus paruulum suũ ante passionem fide nostra imbutus baptizaret, non autem circũcideret, paruulus ille euolaret ad cœlum: ergo circuncisio non erat in præcepto. Sed neq; hæc consequentia valet: quia pater ipse peccaret non item circuncidendo. Non quidem propter necessitatem gratiæ filio cõferendæ, sed propter necessitatem implendæ legis. Quemadmodum & Scotus ipse probè concedit, quod etsi puer Hebręus ante octauum diẽ per sacrificium naturale in mortis periculo adhibitum obtineret gratiã, nihilo minùs si in octauo esset superstes, erat vi legis circuncidẽdus. Sicuti et si quis modo per baptismũ flaminis Spiritu sanẽto suffundatur, nihilo minùs habita copia aquę tenetur ipsa tingi. ¶Sed restat argumẽtum contra illud nostrũ assertũ, ꝙ baptismus ante passionem tantùm erat in cõsilio. Iudæus tũc sufficiẽtia expertus miracula & verborũ Christi energiam, teneretur eius legem susciperè: Nam si non venissem, inquit, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Christiani autẽ effici nõ poterant nisi per baptismũ: ergo tenebatur baptizari, atq; adeo baptismus iam tũc erat in præcepto, subindeq; circuncisio prorsus cessauerat. Ad argumentum hoc respondetur: illa præmissa perẽpta ꝙ non posset tunc Iudæus percipere legem euangelicã sine baptismo: quandoquidẽ nõ percipiebatur nisi pro tempore succedente passionem. Et ideo Iudæi oẽs qui legẽ priùs susceperant, statim post resurrectionem ad prædicationem Apostolorũ tenebantur baptizari. ¶Sed arguis: ergo Gentiles si ante passionem conuerterentur non tenebantur statim baptismate ablui. Negatur cõsequentia. Imo cum illi circuncidi non poterant, tenebãtur baptizari. Quanuis indubiè credendum sit Iudæos quoq; ante passionem conuersos illico sacro fonte intingi vt Christianorũ characterè insignirentur. Id quod euãgelico testimonio suprà citato cõprobatur, quo habetur Apostolos Christi, viuẽte Magistro, baptizasse. ¶Alia vero Scoti argumẽta ad ꝓbandũ legẽ veterẽ post passionẽ vsq; ad promulgationẽ euãgelij durasse, post illa quæ dicta sunt, nullũ retinet vigorẽ. Si enim arguas, Iudęi post passionẽ inculpabili ignorãtia euangelij laborãs, tenebatur suos liberos circũcidere: ergo circũcisio, atq; adeò lex tota obligabat. Negatur prior cõsequentia, si obligandi rigorẽ perpẽdas. Nam cum & simpliciter posset citra culpã nõ circuncidere, vt puta si euãgelium audiret, nõ simpliciter cẽsendus erat obligatus. At si non placet tam stricto rigore loqui, adhibetur altera respõsio, ꝙ tenebatur, nõ quidem vi præcepti, sed propter ignorantiã qua laborabat, sicuti qui hodie crederet feriã esse sextã, teneretur à carnibus abstinere, quanuis feria secũda sit. ¶Et dilucidatur perspicatiùs respõsio hæc. Si lex dum Deus Abrahæ circũcisionẽ præcepit sic inssisset: Omnes tui posteri circũcidentur vsq; ad pũctũ tẽporis quo Messias passus resurrexerit: certe nemo asseuerare posset post illũ tẽporis articulũ legẽ obligare, & nihilominus qui articulũ eum ignorassent deberẽt etiã posteà circuncidi, ꝓpter ignorantiã. Figurauerim casum sub cõditione, quæ re vera ità in virtute contigit. Non enim posita fuit lex vetꝰ nisi vsq; ad illud tẽporis momentũ, quo Christus dixit: Cõsummatũ est: & resurrexit. ¶Quod si vrgẽtiùs arguas. Si Iudæus post passionẽ vel leuiter motus, vel ex malitia credens legẽ veterẽ abrogatã, nollet suum circũcidere infantulũ, peccaret quidem: & nõ contra cõscientiã: ergo contra legem qua tenebatur. Respondetur quòd peccaret contra conscientiam quam ante sufficientem promulgationem euangelij tenebatur habere. ¶Veruntamen esto circuncisionis statim à passione obligatio esset extincta, videtur tamẽ retinuisse sanctitatis virtutem. Nam si Iudæus euangelij ignarus filium circuncideret, fieret infans ille saluus. Respondetur quòd fieret saluus non circuncisionis virtute, quæ iam vanida erat, sed parentum. Itâque circuncisio tunc nihil amplius valebat quàm signum quo lege naturæ protestatio fieret sanctæ fidei: & quo Iudæi ante octauum diem vtebantur. ¶Dubium autem quod molestiùs hic premit est, Si Iudæus tunc qui euangelij prædicationẽ audisset, & miraculorũ intuitus esset virtutẽ, quem iam ideo culpabilis ignorãtia non excusaret, persistens nihilo minùs in sua perfidia puerum circũcideret, vtrùm puer ille ab originali macula abluceretur. Facit enim pro parte affirmatiua, quòd si ab alio inuincibiliter

Secundum argumentũ eiusdẽ Scoti. — Argumẽtũ alterum. — Respõsio. — Replica. — Solutio. — Argumẽtũ. — Solutio. — Elucidatio præteritæ solutionis. — Replica. — Solutio: — Alterã rõ. — Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter ignorante idem applicaretur sacramentum, puer, vt modo dicebam⁹, salutem obtineret: & tū iniquitas circūcidentis nō est cur misero infantulo noceret. Nā si quis modò puerū baptizaret, intendens id facere quod Christiani perficiūt, licet minime in baptismū crederet, pdesset puero. Nihilominùs respondetur, nullatenus circuncisionē illam puero quicquam profuisse. Et ratio est plana: nam circuncisio de se nihil iam tunc proderat, nisi per fidem applicantis: qui autem tenebatur credere euangelio, inique applicabat fidem. Alioqui concedendū esset q etiā nūc ludæi circūcidentes liberos suos, illis ad salutē prosunt: quod cōcedere absurdissima esset hęresis. Qui autē inuincibiliter ignorās illo sacramento vtebatur, rectē suā fidem applicabat. Negatur ergo q in tali casu iniquitas circūcidentis nihil noceret puero. Aliud autē est de baptismo nostro qui in se continet sanctificandi virtutē à quouis applicet. ¶ At verò præter istas rationes alia supereſt maioris energiæ. Christus in passione nullā tulit legē: ergo tunc lex euāgelica nō cœpit obligare. Legitima verò respōsio huius est, ipsum dū inter mortales ageret legē tulisse pro illo tunc tēporis articulo, quo mysteriū salutis perficeret, in alteraq; resurgeret immortali vita. Sed tamen restat nihilominùs dubitatio vtrum lex ab eodē puncto obligare cœperit, quo moriēs antiquam aboleuit. Nam si id cōcesseris, videberis euangelio cōtrarius: quandoquidē post resurrectionem præcepit Apostolis, Ite prædicate. &c. baptizātes eos. Matth. 28. vbi videtur legē quasi ex tunc obligantem tulisse. Item neq; ratio permittere videtur vt statim à momēto passionis lex cœperit obligare. Nam mysteriū salutis, quę duos habet terminos, scilicet mortī peccato, & resurgere in nouā vitā, non in puncto passionis absolutū fuit, sed in resurrectione, secundū illud Pauli ad Rom. 4. traditⁿ est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostrā: quēadmodū illic à nobis expositū est. Si autem concedamus q lex vetus cessāuit dicēte Christo, Cō summatū est: noua tamē nō cœpit nisi post resurrectionē, incidimⁿ in hāc foueā q tēpore aliquo fuerit orbis sine obligatione legis prēter naturalē, sicuti erat ante legē scriptā. Quod tamē mihi durissimū fit, imo videtur naturæ amborū testamentorū palàm repugnare. Nam sicut in naturalibus corruptio vnius est generatio alterius: ità & antiquum nō fuit abolitū nisi per obligationē noui, sicuti aboletur vmbra p præsentiā Solis. Hoc enim exēplū vniuersis scripturæ interpretibus celeberrimū est. Quin verò Paul. ad Hebrę. id ex professo. cap. 7. &. 9. &. 10. videtur cōstituere. Respondetur ergo q sanctī, quin verò Apostolⁱ articulū cessationis vnius legis & obligationis alterius nō in puncto cō ſtituerūt, sed totū triduū pro vno reputārūt articulo. At verò ad rigorē loquēdo, Primū pro certo habendū est propter rationē modò factā q obligatio vnius quassāuit alterā. Quare si altera cessāuit vbi Christⁱ dixit, Cō summatū est, inde incepit nouatā tunc per solutū est redemptionis preciū, apertumq; regnū cœlorū. Statim enim patres viderunt Christi diuinitatem. Sed enim quia lex vetⁱ nō solùm illud, sed resurrectionem quoq; in noua vita prefigurabat, dicere optimè possumus, q non cessāuit vsq; ad resurrectionē, & inde incepit noua. Vnde S. Tho. 3. parte. q. 66. art. 2. Baptismⁿ, inquit, virtutē accepit quādo Christus baptizatus fuit. Sed necessitas vtēdi hoc sacramēto indicta fuit homini bⁱ post passionē & resurrectionē, tū quia in passione Christi terminata sunt figuralia sacramēta quibus succedit baptismⁿ & alia sacramēta nouæ legis: tū etiā quia p baptismū cōfiguratur homo passioni & resurrectioni Christi, in quātū moritur peccato & incipit nouā iustitiæ vitā. Et ideo oportuit Christū priùs pati & resurgere q̄ hominibⁱ indicere tur necessitas se cōfigurādi passioni & resurrectioni eius. Vnde q̄ post resurrectionē dixit Christus. Ite, prædicate. &c. nō est signū latæ tūc legis, sed Apostolis tūc iussit vt illā quæ iam obligabat, vniuerso orbi promulgaret. vti. 4. Sen. dist. 3. art. 5. ait Sanctⁿ Tho. Imo Christus id ipsum significat, subdens Docentes eos seruare omnia quæcunq; mādaui vobis. Ità q: Christus ante passionē legem condidit, quæ post eius mortē obligaret: sed post resurrectionem præcepit Apostolis ipsam diuulgare: & in Pentecoste misit eis virtutem ex alto, quæ ad eandem functionē erat necessaria. ¶ His tamen sic constitutis respondendum est ad aliud dubium quod sententia Augustini secū affert. Enimuerò si statim post passionē vel resurrectionem lex mortua fuit, consequitur vt continuò esset mortifera: quare neq; liceret eam vlla ratione seruare. Consequētia probatur per rationē qua probauimus cōclusionē tertiam, quæ est S. Tho. Ceremonialia illa iam inde

Dubitatio.

Ratio dubitandi.

Responsio.

Paulus.

Responsio.

Dubium ad terum.

inde tūc erāt mēdacia, ergo qui illa seruaret facto ipso mentiretur: sicuti qui assereret q Christus foret nascitur⁹, passur⁹, aut resurrecturus: mendaciū aūt semper est peccatū. Et dum est perniciosum, sicuti hoc, fit lethale: atq; adeo sentētia Hierony. est præferēda q nō licebat ea seruare. At nihilominùs stādū est Augustino, cui cōciliū Florentinū (vt dictū est) subscripsit: & respōdendū q ceremoniç tunc non seruabātur tanquàm futurorū signa, sed in honorem sepulturæ synagogæ. Quòd si sciscitēris quęnā esset illius honoris causa: respōdetur: q vt internoſceretur inter legem veterē & Gētilitatē. Nam si lex vetus sic de repēte, vt Gētilitas fuisset ejecta, in suspicionē veniret q nō fuisset Gētilitate sanctior. Et fuit hoc cousq; congruens vt illa, quod arbitror, ratiōe celauerit Deus aliquāto temporis Apostolos ipsos mysteriū illud q legales ceremoniæ essent per euangelium abigēdæ: nempè vt securiùs illa seruarent. Id quod historia illa actu. 10. contestatur, qua narratur Petrum ostenso sibi vase linteo, de cœlo summisso, cōmunium animaliū pleno manducare iussum, respōdisse: Absit Domine, quia nunquàm manducaui omne cōmune & immundum. Illa autē causa honorādę synagogæ cessante iam nullatenùs licet easdem ceremonias obseruare. Quòd si interroges quantū tēporis durauit sufficiēs euangelij promulgatio, qua licuit illa seruare legalia: Respondetur certū esse à Pentecoste cœptū esse promulgari. Quo aūt tēporis pūcto omnino fuerit lex extincta, & mortifera, nō cōstat. Forsan, vt ait Sco. durauit vsq; ad destructionē Hierosolymitanam: quæ quadraginta fere annis cōtigit post Christū passū. Crediderim nāq; viuentes ipsos Apostolos omninodā abolitionē legis prædicare cœpisse. Quicquid aūt de tēporis pūcto sit, certū est q̄ lōgissimè ante tēpus Aug. omninò cessāuisse: vt eādā ipse epistola. 19. aduersus Hiero. docet. Quocircà iam inde nefas est ad alias regredi ceremonias. Neq; in sentētiam pfecto huic cōtrariā cōsentire cū Caietano posſū, qui. 3. part. super. q. 37. approbare nō renuit Indorū morē: q sese baptizatos circuncidunt: non tanq̄ antiquū seruantes ritū sed vt religione illa Christū imitētur. Enimuerò patres nunq̄ ausi sunt id post passionē concedere, nisi ob causam Augustini. Et cōciliū Florentinū simpliciter id negat licēre. Et Paulus simpliciter dicit: Si circūcidimini, Christⁱ nihil prodest. Et imitari in hoc Christum, est imitari legem, cuiⁿ gratia id passus ipse est. Neque excusari potest quin habeat speciem mali. Neq; verò ad hæc abunde Caietanus respondet, secus si sanitatis gratia pelliculam illam quis tolleret.

Solutio.

Sententia Caiet.

Prima ratio in Caiet.

Secunda.

Tertia.

Postrema

REstat igitur ad argumenta in capite quęstionis obiecta respōdere. Et quidē autoritas Baruch Prophetæ in tātū sibi vult q lex esset in ęternū secnndū moralia præcepta p se duratura: secūdū verò ceremonialia, nō nisi per futuras veritates quas præfigurabāt. ¶ Factum autē Christi, qui leprosos à se mundatos ad sacerdotes misit, non probat post passionē legē fuisse permansurā, sed illuc vsq; duraturā: atq; adeò ante passionem prędicāte Christo, vnà cum euāgelio currebat, quod à nobis iā suprà assertū est. ¶ Et ad tertiū eiusdē argumēti mēbrū respōdetur q rationes literales ceremoniarū ad diuinum cultū referebātur, qui tamē cultus in passione Christi erat in alterū migraturus. Vnde circūcisio mutata est in baptismū, & sabbathum (vt dictū est) in diē Dominicā, & festū Paschalis agni in festum Resurrectionis. Festum aūt Pentecostes permansit. Nam & eo dē fuit nobis quodāmodo lex data, hoc est Apostolis facultas eiusdē promulgandę collata: sicuti & antiquæ Moysi. ¶ Ad duo autē priora mēbra secundi argumēti per sentētiā suprà expositā Augustini respōsum est. Illa enim ratione licuit Paulo Timotheum maternè ludæum circuncidere, & seipsum purificare: nēpe nè videretur perinde legē atque Gētilitatem abiectè cōsepelire. Et ne teneris cōuersis nōdūq; satis instructis scādalū offeret. ¶ De tertio verò mēbro, puta de lite quā Paul. ad Gala. 2. cōmemorat sibi intercessisse cū Petro, discordes, vt diximus, fuere proceres illi, diui Hiero. & August. historia notissima est & solennis quę Antiochiæ contigit, vbi Petrⁱ cum Christianis è Gentilitate neophytis cōmunicabat: nō tātū colloquio, quia inde nullā scādali occasionē nanciscerētur Iudæi: sed etiam mensa, vescendo cum illis suillis carnibus aliisq; communibus cibis lege vetitis: quod iā in linteo sibi ostēso cognouerat esse licitum. At cùm quidam illuc peruenissent recentes ex Iudæis Christiani, quos Iacobus ad illum miserat, nè scandalū eisdem obiiceret, subtrahebat se à commercio Gentilium, abstinebatq; eisdem illegitimis cibis. Vnde cū tūc fortè cōtingeret vt illuc Paul. applicuisset, resciuissetq; tumultū Christianorū ex gentilitate, qui ex facto Petri col

Ad primū argumētū.

Ad duo mēbra secundi argumēti.

Ad tertium eiusdem mēbrum.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tri colligebant, legalia in Christianismo esse seruanda in conspectu omnium eum reprehendit: quia, inquit, reprehensibilis erat. Hie-
Hierony. rony. ergo opinatus legalia protinùs à passione fuisse lethifera, negat Petrũ illa seruasse: sed tantũ ait simulasse: ac subinde ait Paulum non vere, sed simulatorie eum in gratiã Gentiliũ obiurgasse. Augustinus autem contrà
Auguſt. in vtroq; opinioni Hierony. reclamat. Primum in hoc q̃ ait Petrum licite potuisse seruare, seruasseq; adeò legalia. Secundò & in hoc quoq; q̃ ait verè fuisse, tum reprehensibilem, tum perinde reprehensum. Sunt autẽ qui Hieronymi patrociniũ suscipientes, inter quos est Adrian. in. 4. dist. 1. adducunt in
Adrian. eius tutelã id quod Paulus ipse ait. s. Iudæos & Barnabã consensisse in illam Petri simula
Duplex ſimulatio. tionem: quo verbo excludi videtur veram fuisse obseruantiã. Quocirca duplex, aiunt, vsu venit simulatio: vna q̃n fingitur aliquid fieri quod non fit: qualis est in comœdijs: vt si quis fingeret se circuncidere, & non circuncideret. Et hæc si fiat intentione fallendi, est peccatũ: quoniã mendaciũ. Alia verò accidit simulatio quando res verè fit: nõ tamen ea ratione quã alij putãt: Vt si quis pelliculã sibi abscinderet sanitatis gratia: quam circunstantes abscindi crederẽt religione Iudaica. Et isto modo, aiunt, Paulus finxit circũcidere Timotheũ ad euitandũ scandalũ: & Petrus à cõmunibus cibis abstinuit. Et ait
Perperã intellectus ab Adriano. Auguſti. Adria. nunquã Augustinum à Hieronymo dissensurũ fuisse si eum intellexisset. Ego verò dixerim nunus fuisse Augustinũ ab hoc doctore intellectũ, q̃ ipse Hieronymum intellexerit. Augustinus enim nõ arbitrat culpam Petri fuisse, mendacium: nẽpe q̃ simulauit id quod nõ fecisset: Imò credidit absq; simulatione verè potuisse seruare legalia, & seruasse, modo suprà expositio, sed q̃ plus iusto illa seruasset. Et facit pro Augustino q̃ Paulus non incusabat Petrum q̃ legalia seruasset: sed q̃ Gẽtes cogeret iudaizare. Puta vsq; adeò nimiã in eorũ obseruatione adhiberet diligentiã, vt conuersos ex gentilitate in eam opinionem pertraheret, quòd essent seruanda ea ratione & fine quo in lege veteri, ac si non cessassent. Et primùm, q̃ seruare legalia nullum esset crimen, probatur: nam aliàs re vera propter solum euitandum scandalũ nunq̃ Paulus circũcidisset Timotheũ, neq; se suasu Iacobi purificasset. Imò potiùs docuisset nõ esse licitũ. Porro autẽ q̃ Petrus fuerit reprehẽsibilis, re vera citra grauissimã iniuriã scripturæ negari nõ potest. Enimuerò si tantùm Paulus eum simpliciter reprehendisset, potuisset vtcunq; cõmentari id se
Inficiari nemo potest contra iniuriã ſcripturæ, Petrũ fuisse reprehẽſibilem. Cauillus Maioris. Ratio in Maiorem. Auguſt. Obiectio Solutio. Ad argumẽtum Hieron. Scrupulus. Reſponſio.
cisse simulanter: vbi autẽ tanta cũ emphasi dixit, In faciẽ ei restiti, quia reprehensibilis erat: negare fuisse verè reprehensibilẽ, ac ꝓinde reprehensum, est sacræ scripturæ cõtra dicere. Quod enim Ioan. Maio. in. 4. dist. 3. ait in scriptura non haberi q̃ Petrus esset reprehensibilis, sed q̃ hoc Paulus dixit, cauillus est nihilominùs scripturæ iniurius, q̃ scripturam abnegare. Nã cùm id fides catholica cõfiteri cogat, q̃ quicquid Apostoli affirmârũt sit diumũ oraculũ, sit vt tam verũ sit, Petrum fuisse reprehensibilem, q̃ est, Paulũ illud affirmasse. Alioqui si permitteretur, vti ait Augustinus negari scripturæ sensum, qui planè est literalis, tota eius authoritas illicò deperiret. Quod si quis inferat, culpã Petri fuisse mortale, nam pertrahere alios in tam falsam opinionem graue erat peccatũ in fidẽ: quod tamen Apostoli post confirmationẽ committere non poterant: Respondetur q̃ Petrus non putauit tantum oriturũ scandalum: & ideo inconsideratio illa fuit culpa venialis. ¶ Quid ergo ad illud ꝓ Hieronymo adductum respondebimus, q̃ Paulus actionem illam Petri appellauit simulationẽ? Respondetur nõ eam sic ideo appellasse quòd fuisset verum opus Iudaicum, sed quod nõ fuit factum intentione, ac fine Iudaico, tanq̃ futurorum signum retinẽs virtutẽ suam. Et est discernendus effectus quẽ Petrus fecit in conuersis è Iudaismo, & in conuersis è Gentilitate. Illos enim & Barnabam adduxit vt in eius simulationem consentirent, id est simul se subtraherent Gentilium consortio: Gentiles autem cogebat iudaizare: hoc est credere quòd tenerentur & ipsi abstinere à suilla, atq; ab alijs communibus cibis. Quapropter exaggerationis gratia dixit, & Barnabam etiam secum duxisse. Nã cùm ille esset ad euangelizãdum Gentibus segregatus, minùs ei licebat Gentilium se cõturbernio subducere. ¶ Vnus tamen ex his fit reliquus scrupulus. q̃ distinctio. 15. can. Sancta Roma. Hieronym⁹ honorifice suscipitur, eiusq; dogmata approbantur quę aduersus Ruffinum atque alios definiit. Quomodò ergo Augustinus de hac re per censuram etiam Concilij Florentini præfertur? Respondetur nullatenùs secum ista pugnare. Etenim in Canone, Sancta Romana. meritissimè delata est Hieronymo palma aduersus illos quos,

quos, ceu errantes in fide, debellauerat. Et ideo tanq̃ solẽnis Ecclesiæ doctor receptus est. Haud tamẽ in his cunctis quæ cõtra Augustũ. cuius illic etiam doctrina simili honore suscipitur, disputauit, prælatus est illi. ¶ Ad
Ad poſtremum membrum ſecundi argumenti principalis. postremũ autẽ membrũ eiusdẽ secũdi argumenti, quo sensus quæritur Apostolici cõcilij actu. 15. D. Tho. tres attulit solutiões. Prima est quorũdã qui arbitrabantur sanctiones illas Concilij minimè in sensu literali intelligẽdas, sed in spirituali: vt scilicet in ꝓhibitiõe sanguinis intelligatur ꝓhiberi homicidiũ, in prohibitione verò suffocati inhiberi violẽtiã & rapinã: sed in ꝓhibitione immolatorũ, idololatriã. Hic autem interpretandi modus, vanus est. Nã cùm illo crimina, tum apud Gentiles illicita haberentur, tũ etiã in Decalogo essent explicita, non erat cur rursus super illis Conciliũ cogeretur. Secunda ergo erat aliorũ opinio, quod in sensu literali sunt illic prohibita: non quidẽ ad legis obseruantiã, sed ad reprimendã gulã. At verò cùm alia essent maiora irritamenta gulæ, quorum illic non est habita mentio, non est credendum illam fuisse prohibitionis causam. Eequod enim gulæ illectamentum in suffocatis, & idolo immolatis reperitur? Legitimã igitur solutionẽ historia nos ipsa docet. Enimuerò cùm conuersi è Iudaismo & præcipuè Pharisæi mordicùs contenderent circuncisionem & reliquas ceremonias vnà cum euangelio retinere, in Concilium Apostoli de re illa considentes decreuerunt circuncisionem, & legalia non esse à Gentilibus obseruanda, neq; honoris gratia sepulturæ synagogæ deferendi: sed tamen ob improbitatem Iudæorum quatuor illa eisdem Gentibus interdixerunt: nõ quidem quasi necessaria essent legalium obseruantia, sed vt posset inter Christianos vtriusque populi iniri cõmercium. Prohibitum ergo illis est, vt à carnibus idolis immolatis abstinerent: videlicet nè apud cõuersos è Iudaismo in suspicionem venirent idololatriæ. Quare falso nonnulli opinati sunt prohibitam illic esse idololatriam. Nam illam in cõfesso cunctis erat esse euãgelio execrabilẽ. Verùm tamen quia sacerdotes Gentilitũ mascellũ habebant immolatorum idolis, prohibiti sunt Christiani illis vti escis. Secũdò ꝓhibiti sunt vesci sanguine & suffocato: quæquidẽ adeò Iudæi exhorrebant, vt nauseam illis facerẽt quicunq; in eorũ conspectu talibus vterentur epulis. Fornicatio autem vetita illis est
Vna interpretatio eorũ qui ſanctiones apoſtolici Cõcilij ſpiritualiter intelligunt
Exploditur ſecunda expoſitio.
Vera interpretatio ex hiſtoria deprompta.
peculiariter: nõ q̃ non esset lege naturæ interdicta, sed q̃ illi caliginẽ mẽtis obtẽti nullã in libera Venere agnoscebãt culpã, neq; erat in Decalogo expressa. ¶ Cõtra hãc autẽ solutionẽ existunt argumenta. Primùm q̃ si nõ erant illa ad legis obseruantiã prohibita, nõ satisfiebat quæstioni Iudæorũ, qui cõtendebant vt legalia cũ euangelio simul currerent. Secundo quia in ipso Cõcilio habetur: Visum est spiritui sancto & nobis nihil vltrà imponere vobis q̃ hæc necessãria. Si ergo erãt necessãria, necessitas ex lege ꝓcedebat. Tertiò quia si illa ratione prohibebantur sanguis & suffocatũ, pariter deberet ꝓhiberi esus suillarũ carniũ, & aliorũ cõmuniũ. Ad hęc autẽ respõdetur, Apostolos Pharisæis nõ ad eorũ mentẽ respondisse: sed illa ad ipsorũ pacandũ seditionẽ, ac tumultũ indulserunt: atq; ad hunc finẽ censuerunt illa esse necessãria. Prohibuerunt autẽ illa duo scilicet sanguinem & suffocatũ, quæ magis erant Iudęis exosa: non autem suillas carnes atq; alia venationum ac piscium genera: quia esset Gentibus per quàm molestũ propter Iudæos illorũ vsu priuari. Et ideo ait sanctũ Concilium nihil vltrà imponere vobis oneris, q̃ hęc necessaria. Atqui tota hęc doctrina ex verbis Pauli facilè colligitur. 1. Corin. 8. vbi docet, q̃ esus carniũ idolis immolatarũ non est de se illicitus, sed propter scandalum infirmorũ quo pacto sanctionẽ Cõcilij declarauit. Idẽq; edocet ad Rom. 14. vbi ait oẽs cibos esse mũdos nisi ꝓpter scãdalũ aut conscientiam. Et Mat. 15. ait Christus. Non quod intrat per os coinquinat hominẽ. ¶ Et ex his sequitur illã prohibitionẽ nõ fuisse in perpetuum factã sed in tẽpus, idẽq; perexiguũ dum Christianus populus coalesceret, & Iudæorum gens horrorẽ illum ciborũ deponeret. Quare vel sęculo ipso Apostolorũ vel ꝓximè vis expirauit illi⁹ Cõcilij. ¶ Huic nihilominùs sententiæ obstare videtur Cãnõ Cõcilij Gangrẽsis, si quis. dist. 30. vbi habetur omnia manducare licẽre prẽter idolothyta: vbi glossa expresè tenet quòd nunquàm licuit, neq; modò quidem licitum est idolothytis vesci: quanuis nulla detur scãdali occasio. Imò non magis licẽre eorũ esum, q̃ in quadragesima carniũ. Et allẽgat pro se dictum Augustini in De bono cõiug. quod refertur. 32. q. 4. can. sicut satius. vbi inquit satius esse fame mori, quàm idolothytis vesci. Ad textũ autem Concilij respondetur illud fuisse habitum proximè tempus Apostolo
Primum argumentum contra ꝓximã ſolutionem. Secundum. Tertium. Ad argumẽtaſacta. Corollariũ. Argumẽtũ. Concilium Gangrenſe. Auguſt. Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum,quãdo nondũ eorũ concilium prorsus cessãuerat: ob idq; glossator falsissime inde intulit opinionẽ quod modò nõ liceat illa edere. Imo Pau. 1.ad Tim.4.generaliter absq; vlla exceptione condemnat eos qui in nouissimis temporibus loquẽtes mẽdaciũ prohibuerant à cibis quos Deus creauit abstinere. Et forsan tẽpore Augustini nõnulla durabat eiusdẽ concilij obseruantia: nisi dicere malueris, quod fortè respexit ad elapsum tẽpus, quando vigor Concilij durabat.

Paulus.

QVAESTIO SEXTA, De iudicialibus mãdatis.

S. Thom. 1.2.q.104.&.5.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm præcepta iudicialia rectè à ceremonialibus distinguantur.

TErtium præceptorũ genus, vt in superioribus cõstituimus, est iudicialiũ. De quibus primo quæritur quibus modis à ceremonialibus distinguãtur. Et primo arguitur non in hoc differre, vt suprà dictum est, q̃ ceremonialia pertineãt ad diuinũ cultum: iudicialia verò ad pacificum conuictũ qui est inter ciues: tum q̃ iudicialia, vt nomẽ sonat, sunt illa quæ in foro tractatur coram iudice: & tñ extra forũ sunt alia quæ ad eandẽ pacificum statum conferunt: tum etiam q̃ sicut inter ceremonialia aliqua erat quæ hominẽ ad seipsum ordinabãt, vt delectus ciborum & vestimentorum: ità & inter iudicialia decebat esse aliquã præceptionẽ quæ ad ipsum singulariter hominem pertineret: nõ ergo omnia ad iustitiam attinebant, quæ est vnicus ciuis ad alterũ. ¶ Secundò arguitur contra aliam differentiam, quæ inter hæc præcepta constitui solet: nempe q̃ ceremonialia cõstituta erãt, vt signa figuraq; essent, & vmbra futurorũ: iudicialia verò minimè: nã glossatores iudicialiũ. Exod. 21. &. 22. cũcta etiã interpretantur allegoricè & moraliter. ¶ Atq; inde tertiũ colligitur argumentũ aduersus tertiã differentiã quæ adhiberi cõsueuit: scilicet ceremonialia non licère amplius obseruare, secus autem de iudicialibus: nam si erãt futurorum signa, pari modo debuerunt cessare sicut & ceremonialia. Vnde Apostolus generaliter ait ad Hebr. 7. Translato sacerdotio necesse est vt legis trãslatio fiat. ¶ In contrarium autem est q̃ tres istas differentias interpretes legis solent inter eiusmodi præcepta internoscere.

Argum. 1.

Secundum.

Tertium

Paulus

HAEC ferme omnia in superioribus discussa sunt, & definita: sed vt eorũ summa oculis obijciatur, repetuntur. Supponamus ergo discrimen, non semel in præcedentibus explicatũ inter moralia ex vna parte, atq; alia duo genera ex altera. Moralia eñ iam diximus esse illa, quæ ex principijs naturalibus per modũ illationis colliguntur: ceremonialia verò ac iudicialia quæ nõ nisi arbitramento quodã ex generali præcepto per modũ specificationis cõstituunt, vt si exẽpli gratia dicam⁹, Deus est colendus: ergo, hoc vel illo modo. Malefactor est punied⁹: ergo tali, aut tali supplicio. ¶ Ad quæstionem ergo tribus conclusionibus respondetur, trinũ exprimẽtibus discrimẽ inter ceremonialia & iudicialia. Prima cõclusio. Ratio iudicialiũ præceptorũ in duobus consistit: primùm vt non inferatur ex principijs naturæ tanq̃ eorum conclusio: & in hoc differunt à moralibus, conueniũtq; cũ ceremonialibus. Secundò, vt ad conuictũ hominũ inter se inuicem spectet: & in hoc à ceremonialibus elongantur. Enimuerò sicut ex illo principio, q̃ Deus est colendus, arbitratu diuino instituta sunt hæc, & illa sacrificia, quæ natura sua nihil ad mores referebant: sic ex illo q̃ pax est in republica, p̃ viribus custodienda, collecta sunt iudicialia: vt qui vnam furaretur ouem, quatuor solueret: & q̃ fur nocturnus in flagranti delicto interficeretur: diurnus verò, minimè. &c. Hęc autem conclusio adeò est hactenùs frequentata, vt permolestũ sit in ipsa, veluti in salebra diutiùs hærere. ¶ Secunda conclusio. Præcepta iudicialia secundò à ceremonialibus hoc discriminantur, quòd ceremonialia instituta erant in figuram vmbramque futurorum iudicialia verò non nisi ex consequenti. Discrimen nanque hoc ex prima conclusione originem ducit. Etenim cùm cultus ille priscorum patrum ad populi sanctitatem pertineret, quæ quidem sanctitas ex mediatore Christo dependebat, condecens erat ac necessarium, quod suprà expositum est, vt per easdem ceremonias eundem venturum profiterentur. Attamen cùm iudicialia non ad diuinum cultum, sed ad iustitiam & æquitatem inter ciues conciliandam instituerentur:

Prima conclusio.

Probatio cõclusionis.

Secunda cõclusio.

Deducitur cõclusio ex priore

tur: ratio nõ postulabat vt p̃nostica essent eiusdem futuri Messię. Nihilominùs quia totus ille status populi in expectatione erat eiusdem venturi Dei, ex cõsequenti eadẽ iudicialia aliqua eius præferebant vmbrã: iuxta verbum Pauli. 1. ad Corin. 10. Omnia in figuram cõtingebant illis. Exempla. Decimarum solutio significabat perfectionẽ, quę vltima denarij vnitate designatur, Christo tribuendam. Atq; illud Exod. 21. q̃ seruus Hebræus post seruitiũ sex annorũ esset septimo anno liber, figurabat post militiã huius mundi subsequuturã fore libertatem cœlestẽ quæ erit perfectũ sabbathũ. Quapropter Gentiliũ iudicia, vt puta Græcorũ & Romanorũ, nullũ recondebãt mysteriũ, sicuti Hebræorum leges. ¶ Tertia conclusio. Etsi iudicialia præcepta sic prorsus fuerint euacuata & extincta vt post Christi resurrectionem nullatenùs sint obligatoria, differunt tamẽ & in hoc tertiò à ceremonialibus, q̃ quãuis ceremonialia nullatenùs iam seruare licuerit nihilominùs liceat iudicialia iteratò instituere. Prima pars cõclusionis huius iã satis suprà demonstrata est: vbi ostendimus totam prorsus legẽ quantũ ad Mosaicam vim cessãsse. Secunda verò pars ex secunda conclusione, sicuti secunda ex prima, colligitur. Ratio enim quare ceremonialia reuiuificare modo nõ licet, illa suprà assignata est, q̃ cũ signa fuissent prognostica futurorũ, præsente veritate, facta sunt falsa mẽdacia. Cùm ergo hæc ratio in iudicialibus non reperiatur, sjuia nõ per se instituta sunt ad significandũ nihil periculi inest si iterum constituãtur in noua lege. Hac igitur ratione constitutæ ab Ecclesia sunt decimæ, quæ quantũ ad quotã iudiciales erant: institutæq; sunt quandoq; Iubonis leges, & reddere quadruplum pro simplici furto, & similia. Hæc omnia facilima sunt, & ex superioribus liquida.

Tertia conclusio

Ad primũ argumentũ

AD primum igitur argumentum respondetur, quod licet iudicialia à iudicio nõ cupentur, propterea quòd rempublicã instituere ad principem attinet, penes quẽ potestas est iudicandi, nihilominùs quia eidem principi incumbit non modo litigia dirimere, verum & quæ ad spontaneos contractus attinet deliberanter sancire, fit vt nõ solum illa quæ in foro tractantur, verum & quæ in domo & in ciuium commercijs, iudicialia nuncupentur. ¶ Ad secundum autem membrum eiusdem argumenti respondetur diuersam esse rationem ceremonialiũ ac iudicialium. Nam cùm cultus ad Deum pertineat, ad quem homo tanquàm in proprium finem ordinatur, fit vt ad eũdem cultum referatur, vt minister ipse seipsum componat in cibo & vestitu: quare & de hoc erat ceremoniale præceptum: homo autem nõ ordinatur ad proximum sicut in finem, sed sunt sicut duo mẽbra, & ideò nullo opus erat iudiciali præcepto hominis ad seipsum: sed omnia ipsum ordinabant in alterum. Aliorum autem solutiones satis ex superioribus clarescunt.

Ad secũd.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm iudicialia præcepta conuenienter sint in quatuor genera dispertita.

POST distinctionem iudicialium à ceremonialibus subsequitur vt de ipsorum à se inuicem partitione dicam⁹. Vtrùm scilicet quadrifariam fuerint distributa: nempe vt alia extiterint quę principes in ordine ad subditos informabant: alia verò quæ inter se inuicem subditos: & tertia quæ populum in ordine ad exteras gentes instituebãt atq; alia demum quæ domesticã inter se familiam conciliabãt. Arguitur enim primo. Suprema potestas reipublicæ est in spiritualibus summus sacerdos cum alijs sibi assistẽtibus, & in temporalibus, rex: nam secũdùm Aristo. 7. Polit. hoc est regiminũ optimũ: vt pote q̃ in vnitatem maximè resoluitur, atq; adeò expressissimam diuinæ gubernationis similitudinem gerit: ergò circa has duas potestates debuerunt primùm omnium congruentes leges institui, hoc autem non sic institutum legim⁹ in lege veteri. Nam sicut Aarõ Deus ipse per se elegit, vt patet Exod. 28. Leuitisq; decimas in eorũ sustentationẽ solui iussit, vt Leuit. vltimo scriptum est: sic debuit & per seipsum regem creare: quod tamen non fecit, sed populo id commisit. Habetur enim Deuter. 27. Cùm dixeris. Constituam super me regem, eum constitues quẽ Dominus Deus tuus elegerit. Neq; regibus stipendia designauit. Imo populus à Moyse vsq; Saulem quadringentis annis mansit cũ sacerdotibus absq; rege: quem tunc demum in malum ipsius populi Deus permisit: vt. 2. Reg. 8. commemoratur. ¶ Secũdò arguitur quod neq; de conuictu inter se ciuium conguenter fuerint iudicialia instituta. Præcipiebatur enim Num. 27. vt hominis absque

Primum argum.

Aristot.

Argum. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

filio defuncti hæreditas trãsiret ad filiam: & tamen Arist. 2. Polit. cap. 7. ait, regna inde & possessiones perditũ iri, q̃ ad mulieres transeunt. Et Leui. 22. habebatur q̃ anno Iubilei omnes vẽditæ possessiones ad pristinos possessores remearẽt, quod firmitati contractuum obstare videbatur, sine quibus tamẽ mortales cõuiuere nequeunt. Et exod. 21. instituta fuit talionis pœna, vt oculũ pro oculo reus redderet, ac dentem pro dente: cuius nimiã acerbitatẽ denotauit Christus Matth. 5. Atq; aliæ erãt in illo populo legales sanctiones quæ videbantur absurdæ. Tertiò & erga exteras gentes incongrua videntur illa quæ illic extant iudicialia. Habetur enim Deuter. 23. Ammonites & Moabites etiam post decimam generationẽ non intrabunt in Ecclesiam Domini in æternũ. Et tamẽ è conuerso subditur, Non abominaberis Idumæũ: quod certè videtur ad respectũ psonarũ attinere, qui tamen, vt habetur Actu. 10. nõ est apud Deum. Et Exod. 22. cautum est, Aduenã nõ contristabis, neq; affliges eum. Et nihilominus. 23. permittebatur idem populus pecuniam alienigenis ad vsurã mutuare: quę qui dẽ duo præcepta sibi inuicẽ videntur repugnare. ¶ Quartò neq; circa domesticas personas videntur iudicialia præcepta satis esse rationi consentanea. Nã cũ primis de seruis legitur Exod. 21. Qui percusserit seruũ suũ vel ancillã virga, si vno die superuixerit, nã subiacet pœnæ, quia pecunia illius est: permittere autẽ homicidã impunẽ, natura ipsa abhorret: quare leges humanę etiã dominos seruorũ occisores grauius puniũt. Et de filijs videtur dura illa lex Deut. 21. videlicet q̃ pater duceret filiũ suũ ad seniores ciuitatis puniendũ. Ac demum de vxoribus lex, quæ vt Deut. 24. habetur, libellum repudij permittebat, videtur in naturã matrimonij perniciosa, vt pote quòd ad educandas proles debet esse perpetuũ. ¶ In contrariũ autẽ est quod sapiẽ. diuina. Prouerb. 8. ait: Iusti sunt omnes sermones mei. Non est in eis prauum quid, neq; peruersum. Et Dauid, Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.

Aristot.

Argum. 3.

Argum. 4

S. Thomas.

QVæstionem istam nõ intelligas in hoc à nobis summotã, vt quàm ample ipsa patet, sit nobis disserẽda: id enim diuino pene ingenio D. Thom. quod omnibus est in cõfesso, absoluit. 12. q. 105. Sed tamẽ ne filum dicendi nostrũ rumperemus, transitum per hæc summatim nos facere dicuit. Vnica ergò cõclusione duximus respondẽdũ. Præcepta iudicialia legis veteris in quatuor oportuit membra distribui. Enimuerò cũm prudentia ferendarũ legũ, ars quædam sit illustrissima: ars autẽ ordine ac dispositione præluceat, condecens fuit vt iudicialium numerus, quibus respublica instituebatur, secundum insignes eiusdẽ reipublicę partes atq; ordines disponerẽtur. Ordines autẽ isti quatuor sunt numero: Principis scilicet ad subdit⁹ ⁊ subditorũ q̃; inter se totiusq; reipublicę ad exteros, ac partiũ inter se vni⁹ familiæ: Igitur de principib⁹ latæ sunt diuinitùs leges quẽadmodũ, tũc creandi essent: tũ etiã & se erga populũ gererẽt: ac subinde quẽadmodum vicissim à populo colerẽtur. Mox circa ciues latæ sunt leges emptionũ & venditionũ, aliorũq; contractuũ qui liberè inter homines fiunt: decretaq; perinde iudicia in malefactores, qui iura violarent. Deinde leges adhibitę quemadmodũ se populus tum in bellis gerendis, tum in suscipiendis peregrinis erga externas gentes deberent cõuersari. Ac demum circa domesticã familiam superadditæ sunt & aliæ de seruis, deq; vxoribus & filijs.

Cõclusio re sponsiua.

quadruplex ordo inter reipublicæ partes.

Ad primum igitur argumentũ respondetur q̃ cùm in gubernãda republica duo sint habendi respectus: prior scilicet, vt ciues oẽs creandorũ magistratuũ gerendęq; publicæ curæ participes fiant: Nam hac ratione vt. 2. Poli. author est Ariũ. æquitas cõstat, ac subinde pax in republica. Posterior verò, vt regimẽ eligatur optimũ: quod secũdũ eundẽ Philosophũ. 3. Politic. ex trib⁹ speciebus, scilicet Aristocratia, Democratia, & regno, hoc vltimũ est præstantissimũ, diuina Deus prudentia hæc omnia circa populi principes custodiuit. Primũ enim quia peculiarẽ curam illius populi gerebat, iuxta illud Deut. 7. Te elegit Dominus Deus tu⁹, vt sis ei popul⁹ peculiaris, sibimetipsi electionẽ regis reseruauit. Vnde sicut summum ipse creauit sacerdotem, sic & de rege ait loco citato Deuter. Cùm dixeris, constituam super me regem, eum constitues quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Qua ratione diuino mãdato à prophetis vngebantur. At verò quoniam regnum, vt est optimum regimen, dum rex idoneis virtutibus pollet: sic fit & pestilẽtissimum dum in tyrannidem corrumpitur: & populus ille, tum crudelis erat, tum etiam auarus ac libidinosus, quibus potissimùm vitijs rex corrumpitur, quadringentis annis distulit regem

Ad. 1. arg.

Aristot.

regem illis dare cum plenitudine potestatis. Gubernauit tamẽ populũ instar regni per vnum, puta per Moysen: perq; eius successores iudices: quousq; populus, quasi excutiẽs diuinum regimen, voluit sibi creare regem Vnde. 1. Reg. 8. ait Deus ad Samuẽlem, Nõ te abiecerunt, sed me, nẽ regnẽ super eos. Ecce q̃ fuerit Deus solers in sustinẽdo optimo regimine regni. Quocirca quàm contra eius voluntatẽ fuerit absoluta regis potestas introducta, ipse rei euentus ostendit, Nam statim sub Roboam diuisum regnũ suijpsius desolandi causam attulit, iuxta verbum Christi, Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Quantũ verò ad Aristocratiã, quę est optimorũ potentia iussit eligi septuaginta viros de seniorib⁹ Israel: vt patet Num. 11. vnde Deut. 1. Tuli de vestris tribubus viros sapientes & nobiles, & cõstitui principes. Democratiã verò, quæ est popularis potentia, eatenus seruari voluit q̃ & totus popul⁹ magistratus crearet, & de omnibus tribubus eligerentur. Vnde Exod. 18. Prouide de omni plebe viros sapientes. Et Deutero. 1. Date ex vobis viros sapientes. &c. Quòd autẽ sacerdotibus decimæ fuerint adiudicatæ, non autẽ principibus, illa ratio fuit q̃ sacerdotes vt in maiori haberẽtur reuerẽtia decuit ex vna singulari tribu institui, quæ ideo ab alijs alẽda erat. Principes verò sæculares ex omnib⁹ promiscue tribub⁹ eligebãtur, quibus possessiones erant decretæ. Et præterea eorũ stipẽdia pro bellorũ indigentia crescebant & tũc natura ipsa docebat populares contributiones esse illis augendas. ¶ Circa materiã secũdi argumẽti notandũ sequitur, iudiciales leges, ciuibus ad humanũ conuictũ inseruientes, in duos ordines secari, secũdũ duas, quæ in populo sunt, cõmunicationes rerũ ac cõmutationes. Alia enim cõmunicatio fit publica authoritate principis: alia verò priuata cuiusq; volũtate: homines quippe subditi sunt principi possessiones autẽ ad dominiũ priuatorũ pertinent. Quare iudicia quib⁹ homines iura seruare cogũtur, & supplicia quibus maleficia vindicantur, principis authoritate instituuntur: donationes autẽ rerũ & cõmutationes, priuata cuiusq; volũtate celebrãtur. Et de vtroq; ordine leges Deus optimas iudiciales edixit antiquo populo. Constituit enim quantum ad primum iudices & magistros, vt patet Deut. 16. ac testiũ numerum, pœnasq; diuersas pro diuersis delictis. Et quantum ad secundum vt pax firmiùs in

Ad. 2. arg.

ter illos stabiliretur, diuisit eis terrã promissionis. Vnde Num. 34. Ego dedi vobis terrã in possessionem quam sorte diuidetis vobis pluribus dabitis latiorem: & paucioribus angustiorem. Sed quantũ ad vsum voluit quodammodo fructus esse cõmunes: secundùm illud Deut. 23. Ingressus vineã proximi tui comede vuas quãtum tibi placuerit. Aliaq; deinde multa pulcherrime constituit, vt est apud D. Thom. videre. ¶ Ad formã ergò argumenti respondetur, quòd eatenus in hęreditatis successione legẽ Deus naturæ seruauit q̃ noluit fœminas nisi deficiente masculo, ius hæreditariũ adire. Successio namq; patrimonij sequi naturã debet generationis, p quã species propagatur: generationis autẽ virtus in lumbis viri relidet: cui vtiq; fœmina, ceu natura substernitur. Quapropter ratio naturalis docet, vt in masculinam prolẽ, in quã virtus generatiua traducitur, transeat hæreditas, quã cũ sanguine ad suos posteros trãsmittat. Et hãc arbitror omniũ causarũ naturaliũ primã quare iura primogenituræ in reb⁹ publicis bene institutis masculina serie transfunduntur, neq; fœminę nisi masculorũ defectu admittuntur. Cui accedit & ratio secunda q̃ viri prudẽtia, muliebri præstat: tũ in alijs, tũ etiã in augenda re familiari. Vnde Arist. 3. Polit. cap. 3. viri inquit est acquirere, mulieris autẽ seruare. Quocirca Ethic. 2. censuerat regna in manu fœminæ deperire, Accedit tertiò, q̃ cùm viro cõpetat substantiæ administratio, quãdo hæreditas filiæ obuenit, tunc gener nõ est tã solers ad augẽdã substantiã soceri eiusq; amplificandũ nomẽ q̃ si esset filius. Quapropter dũ res quæ transit in filiã, subinde transeat in generũ quodã modò censetur in alienũ sanguinem trãsmigrare. In lege autẽ veteri illud fuit necessariũ vt possessionũ partitio quę facta est inter tribus non confunderetur. Quanuis tali euentu cautum erat ne hæres fœmina alij quàm viro suę trib⁹ nuberet. Neq; verò inter Christianos vsq; adeò longè à successione eijci filiæ debent, vt neq; deficientibus filijs admittantur. Nam hac ratione longius solent abalienari primogenituræ, quàm si mulieres succederẽt. ¶ Eadem ratione adiecta fuit & lex alia anni Iubilei: Nam si venditiones in perpetuum fierent, non fuisset perpetua diuisio possessionum inter tribus. Quin verò, & ratio naturalis profectò ab hoc non abhorret: nã illa ratione, vt loco proxime citato admonet Aristote. nempe si possessiones

Aristot.

Potißima ratio quareius primo genituræ masculina serie transfunditur.

Ratio legis anni iubilæi

Universidad de Deusto
Biblioteca

in perpetuum deuidantur, solent diuitiæ in vnũ aceruatæ alios deserere pauperes. ¶Lex autem talionis vindicatrici illi genti minimè fuit incongrua: vt per illã, quæ duriusc̃ula vi debatur, coercerentur, ne acriùs sese de hostibus vindicarẽt, licet Christus docuerit benignitati Christianæ nõ cõpetere. De reliquis autẽ vide apud S. Thom. ¶Circa tertiũ argumentũ itidem adnotandũ est bifariã se rempublicam gerere posse erga extraneos: nempe aut iure pacis, si cõmercium cum illis nectat: aut iure belli, si sint hostes. Et iure quidem pacis tripliciter exteræ nationes admittebãt. Primò vt trasitũ quasi peregrini facerẽt, erga quos lex extabat Exod. 23. Peregrino molestus non eris. Secundo modo vt tanquã aduenæ apud illos habitarent de quibus etiã cap. 20. prœmissum erat, Aduenã non contristabis. Tertio modo quia volebant prorsus in eorũ ritum & consortiũ admitti. Inter quos secundum naturalẽ rationẽ dignoscebatur. Admonet enim tertio Polit. Philosophus, extraneos nõ esse temere in rempublicã recipiẽdos nisi sint vel ab auo vel ab attauo oriundi: aliàs multa ab illis pericula imminerẽt reipublicę Ob idq; quia Idumæi ab Esau fratre Iacob descẽderãt, & ipsi Israelitæ apud Aegyptios peregrini plures ducentis annis egerant, iubebantur pacificè illos recipere, & proselythos qui vellent eorũ religionẽ ꝓfiteri charactẽre circuncisionis insignirent. At verò quoniã Amalechitæ perpetui hostes eorum erant, secundum illud Exod. 27. bellum Dei erat cõtra Amalech à generatione in generationem. Et pariter Ammonites & Moabites de Terra promissionis fuerãt expulsi, citra personarũ acceptionẽ potuit eos Deus à sua republica abigere. ¶Sed & d bello cõtra hostes tam offerendo q̃ sustinendo sanctissima erat scripta lex, Deut. 20. vt primò pacẽ eis offerrent. Secundò fiduciam suam in ipsum Deũ reiicerent. Tertiò vt inidoneos, qui impedimẽto esse possent, domum remitterent. Quartò deniq; vt victoria modestè vterẽtur fœminis parcentes ac pueris. ¶Ad quartum deniq; argumẽtũ respondetur, ꝙ cum familia in tribus ordinibus cõsistat, scilicet viri ad vxorẽ, parẽtis ad filios, ac domini ad seruos: de omnib⁹ trib⁹ sancitas Deus curauit optimas leges. Et primò d seruis, quod ad mitigãdos eorum labores pertinebat, præceptum erat Deut. 5. vt die Sabbathi sicuti & domini requiescerẽt. Itẽ in memoriã liberationis ex Aegypto, vbi ipsi seruierant, & in præsagiũ Christianæ libertatis, & præcipuè propter fraternã charitatẽ cautũ erat Exod. 21. vt ex filijs Israel nemo esset ꝑpetuo seruus: sed septimo anno egrederetur liber, cũ omnib⁹ quæ asportauerãt, adhibito insuper viatico: vt Deut. 15. legitur. Neq; quantũ ad eorũ vindictã fuit Deus negligẽs: imò & eodẽ cap. 21. statuit vt Dominus qui seruũ mutilaret liberũ dimitteret, & ancillã quã in vxorẽ duceret. Illud autẽ quod argumento obiectũ est, scilicet occisorẽ serui impunè euadere, intelligebatur quando correctionis gratia virgula, non intentione vulnerandi percussisset: neq; posteà certum esset an ob tale vulnus obijsset mortẽ. Nam si protinus moreretur, tunc dominus reus fiebat. ¶Et erga filios etiã Exod. 22. iubebantur parentes vt eos religiosè instituerent, quos etiã paternè castigare poterant. At verò quia, vt Philosophus. 10. Ethic. docet, pater, vim non habet coerciuam in filium, quando eorũ crimẽ id postulabat, iubebatur, vt argutũ est, filiũ publicæ potestati puniendũ permittere. ¶Sed & de vxoribus tam ducendis quàm gubernandis optimæ extabant leges. Attamen libellus repudij ob eorum duritiam, qui perpetui erant odiorũ memores: permissus illis fuit, vt per illud minus malum à maiori cõtinerentur: videlicet nè vxores enecarent.

Ratio legis talionis.

Ad tertium argumentũ.

Ad 4. arg.

Leges seruorum.

Leges filiorum.

Aristot.

Leges uxorum.

QVAESTIO SEPTIma, De lege Euangelica quantũ ad eius substantiam.

S. Thom. 1. 2. q. 106.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex noua sit lex scripta, an potiùs cordibus indita.

QVATVOR legum genera circa initium superioris libri distinctè monstrauimus, videlicet æternam, naturalem, atq; humanam: de quibus lib. 1. dissertũ est ac demũ diuinam, quam in hoc sumpsimus elucidandam. Hanc autem in veterem partiti sumus, ac nouam. Vnde cùm de priori hactenus dictum sit, subsequitur vt de noua quæ Euangelica est, sermonem subtexam⁹. Hæc enim, si æternã excipias, lex legum est, cuius

cõius gratia mundus creatus fuit, ad quã ferendã Deus ipse de cœlo descendit, quæq; eiusdẽ Dei digito scripta est in cordibus nostris, per quã deniq; solam vniuersa orbis & inferi claudũtur, & ad æternã fœlicitatẽ cœli reserantur. Vt ergo hanc supra cœlestem legem de cunctis suis numeris ac dignitatibus perpẽdamus. Quæritur primò hinc scripta dicenda, vt leges humanæ, & vetus diuina, an verò sicut naturalis, à natura, sic super naturaliter mentibus nostris impressa. Nam

Argum. 1. q̃ sit scripta sunt argumenta nonnulla. Primum lex hæc, ipsissimum est Euangelium: de quo tamen Ioan. 20. cap. ait. Hæc autem

Argum. 2. scripta sunt, vt credatis. ¶Secũdò, Si lex hęc nõ esset scripta sed indita, nihil à naturali distaret: quippe de qua ait Propheta. Signatũ

Argum. 3. est super nos lumen vultus tui Domine. ¶Tertiò, Lex Euangelica, Christianorũ est propria: lex verò indita vniuersis cõmuniter nationibus patet. Legitur enim Sapient. 7. quod diuina sapientia per nationes in animas sanctas se transfert: amicos Dei & Prophetas constituit, ergo lex noua non est lex

Hieremias. indita. ¶Contrarium autem attestatur Hieremiæ vaticiniũ cap. 31. Vbi Deus nostram designãs legẽ ait. Ecce dies venient dicit Dominus, & consummabo super domũ Israël, & super domum Iacob testamentum nouũ. Quod quidem testamentum declarans subdit, Dabo legẽ meã in visceribus eorum, &

Paulus. in corde eorum scribã eam. Idq; Paulus ad Hebrę. 8. ad hoc ipsum propositum allegat. Et. 2. ad Corinth. 3. latiùs edisserit.

Cõclusio catholica. QVæstio hęc ex his modò citatis scripturæ testimonijs inter catholicos doctores originẽ duxit, quã prima legis nræ excellẽtia cõmendetur. Statuamus ergò cõclusionẽ quæ cunctis est catholicis receptissima. Lex nostra hoc à veteri differt, ꝙ cùm ipsa scripta esset in tabulis lapideis: nostra tu in cordibus insculpta est. At verò conclu

August. sionis sensum patefacere, non est vsq; adeò peruũ. Augustinus enim lib. de spiritu & liter. c. 21. huc tantum pertinere arbitratur, ꝙ charitas Dei, quæ secundũ Paulũ, & plenitudo & finis legis est, per spiritum sanctũ, vt ait idem

D. Thomas. Apost. Diffusa est in cordibus nostris. Quẽ quidẽ D. Tho. secutus, sic conclusionẽ interpretatur. Vnaquęq; inquit, res, vt. 9. Ethico: author est Arist. illud esse videt, quod in ea

Aristo. est potissimum. hoc autẽ in lege noui testamẽti est gratia Spiritus sancti, quę datur per fidẽ Christi: virtusq; est implẽdi legẽ: iuxta illud ad Rom. 8. Lex spiritus vitę in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis, cũ ergò gratia hæc intus infundatur à Deo in corda nostra, fit vt lex ipsa principaliter sit in cordibus infixa. Tametsi illa quæ credenda sunt & agenda in sacra nobis pagina ꝓponantur. Qua ratione secũdario potest dici scripta. ¶Opùs est tamẽ hæc locupletiùs exponi: quonjã statim offerentur è regione argumenta. Primũ q̃ legis virtus est intellectũ instruere ac dirigere, mentesq; illustrare: hæc autẽ virtus per scripturã patescit in Euãgelio, sicuti antiquis in suo canone, non est ergò cur nostra non dicatur scripta, sicut illa. Secũdũ argumentũ est ꝙ & charitas & gratia tam antiquis q̃ nobis diuinitùs infundebatur in corda, cuius virtute legẽ obseruabant: nõ est ergò cur illa mẽtis dicatur indita q̃ nostra. ¶Ad huius ergo pleniorẽ intellectũ discernendæ sunt duæ legis virtutes: altera directiua: qua scilicet intellectus illuminatur, vt recta ire sciat, atq; altera voluntatis affectiua & motiua ad operãdũ. Et secundũ vtranq; lex Euãgelica singulariter est intus menti insculpta. Doceri em̃ homo potest legem dupliciter. Vno modo scripturã legendo, atq; altero viuã audiendo vocẽ. Atq; hic est pręstãtior modus: quoniã auditus, vt lib. de sensu & sens. ait Philosoph. sensus est disciplinæ. Et quidẽ antiquis priori modo data est lex: nempe in lapideis tabulis scripta, quã illic subditi intuẽtes sequerentur nostram verò non sic scriptã Deus nobis de cœlo misit, sed ipse inde delapsus viua voce in aures mortaliũ inuulgauit, mentiq; impressit: hoc est sermonis energia, miraculorũq; potẽtia persuasit. Neq; vero humano tantũ more illã nobis in tlies insculpit, verũ & assensum fidei, quæ superna nobis indicat, supernaturaliter nobis ingenerat. Itaq; cùm generãda fides duo exigat. s. & vt proponant credẽda, & vt intellectus assensum illis prębeat, vtrũq; nobis Christus absq; scripto perfecit. Tãetsi ad illud prius officium adminis̃ros sibi adiunxit: nempe Apostolos eorũq; successores, qui adminiculo illi essent ad prædicandã eandẽ fidem & legẽ. Et hoc est quod. 2. ad Corint. 3. ait Apostolus. Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris: hoc est per charitatẽ cordibus nostris infixa. Quem admodum autem essent epistola, explanans subdit. Manifestati quòd epistola estis Christi, ministrata à nobis, hoc est: Quanuis nos vobis credenda proposuerimus, Christus ta-

Primũ arg. cõtra prædicta.

Argum. 2.

Duæ uirtutes legis.

Aristo.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mẽ est qui fidei assensum in vobis insculpsit,
Igitur quãtum ad intellectus illuminationẽ,
quæ prima legis est virtus, propterea per se
primo lex nostra scripta est nobis in mẽte,
q̃ assentio fidei opus est Dei. At qa illa quæ
intellectui proponuntur in absentia Christi
& Apostolorum, labi memoria possent, per
accidẽs est scripta. Si enim vox Domini sem
per auribus nostris insonaret, nulla nobis o-
pus esset scriptura. Quare vt Chryst. in pro-
logo super Matth. author est, librorum vice
gratia Spiritus sancti deberem⁹ vti: sed quia
illam excusimus: literæ sunt inuentæ: Chri
stus namq; nihil Apostolis scripto tradidit.
¶ Sed & quantum ad alteram legis virtutẽ,
quæ est voluntatem ad agẽdum afficere, ac
permouere, pariter scripta est intus: quoniã
legem ad finẽ præcipientis implere, nisi per
gratiã & fauorẽ Dei, nõ possum⁹. Lex etẽ
tantũ ostẽdit quid agere debeamus: tollens
subinde, vt suprà dixi mus, excusationẽ: qua
ratione ait Pau. literam occidere: sed virtus
operandi per gratiam nobis & charitatem
suppeditatur. Qua de causa subdit, Spiritus
sanctus viuificat, Et hoc est quod ait Ioanes,
Lex per Moysen data est, puta scripta in ta-
bulis, inquibus nulla inerat agendi vis: sed
gratia & veritas (ad purificandũ corda, qui
finis est legis) per Iesum Christum facta est.

Ad. 1. arg. His ergo constitutis facilimæ sunt argu-
mentorũ solutiones. Ad primũ eñi re-
spondetur q̃ tam in lege veteri q̃ in nou-
a scripta ea sunt quę ad fidẽ gratiamq; Spi
ritus sancti attinent: nempè tam illa quæ ad
cognoscendũ diuinitatẽ Dei, & humanitatẽ
Christi conducunt, q̃ agenda quibus charita-
tas confouetur: quæ quidẽ fides & charitas
ta sub illo testamento illis donabatur in cor
dibus, q̃ sub nostro imprimitur. Attamẽ cũ
tam illic quã hic virtute vnius mediatoris il
la fiebat impressio, differẽtia est q̃ cum illic
nondum ille mediator presens esset, nempè
neq; per se ipse prædicasset, neq; sacramen-
ta illius legis virtutẽ passionis eius nondum
exhibitæ ad conferendã gratiã inuissent: no
stram verò & ipse Christus tradidisset no-
bis & Spiritus sanctus Apostolis declarasset:
ac perinde sacramenta eandem charitatẽ no
bis & gratiam infundant: lex nostra meritò
præilla censetur in cordibus ingenita: sicuti
illa erat in tabulis. Vnde Pau. non ait simpli
citer in cordibus, sed in cordibus carnalibus
vt alluderet ad lapideas tabulas, duritiẽ cor
dium illius populi significantes: cum tamen
per charitatem nouæ legis corda, vt carnea
remolleſcant. ¶ Ad secundũ autẽ argumen-
tum respondetur q̃ lex naturæ indita est in
cordibus naturali via: lex verò gratiæ super
naturaliter. ¶ Atque ad tertiũ iam respõsum
est q̃ nõ solùm sub lege scripta, verùm neq;
sub lege vnquã naturæ quispiã recepit Spi-
ritus sancti gratiã, nisi p̃ fidẽ Christi. Et ideò
licet eadẽ sapietia fidei cunctos qui ab Adã
vsq; iusti fuere, iustificauerit: peculiariter ta-
mẽ propter præsentiam eiusdẽ authoris gra
tiæ, censetur cordibus inscripta.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex noua iustificet.

Excellentia secunda legis nostræ
ab eius effectu petitur: atq; ideò
quæritur vtrùm virtutẽ habeant
iustificandi. Arguitur nãq; à par-
te negatiua. Nemo nisi per diuinę legis obe-
dientiam sit iustus, secundum illud ad He-
bræ. 5. Factus est Christus omnibus obtẽpe
rantibus sibi causa salutis æternæ: Euangeliũ
autem non id vniuerſim præstat, vt ei obe-
diatur, testante ad Ro. 10. Pau. non oẽs obe
dire Euãgelio: ergò lex noua nullã præ anti
qua virtutẽ habet iustificandi. ¶ Secũdò per
id Pau. ad Ro. probat legem veterẽ nõ iusti-
ficasse, q̃ ea aduenìente præuaricatio creuit.
Ait enim cap. 4. Lex iram operat. Vbi enim
nõ est lex, neq; præuaricatio: sed multò pei⁹
lex noua præuaricationẽ aggrauat: eò q̃ ma
iori pœna dignus est, qui post legẽ nouã, di
uinã voluntatẽ apertiùs notificantẽ, delin-
quit: secundũ illud ad Hebr. 10. Irritã qui fa
ciebat legẽ Moysi sine vlla miseratione duo
bus vel tribus testib⁹ moritur: quãto magis
putatis deteriora mereri supplicia qui filiũ
Dei conculcauerit? ergo lex noua minùs q̃
vet⁹ iustificat. ¶ Tertiò, iustificare mun⁹ est
peculiare Dei, secundũ verbũ Pauli ad Ro-
ma. 8. Deus est qui iustificat: lex autẽ vetus
perinde ac noua Deo authore lata fuit: ergo
non est cur noua excellentiùs q̃ vetus iusti-
ficet. ¶ In contrariũ autẽ est idem ipse Apo
stolus ad Rom. 1. Non erubesco Euangeliũ:
virtus enim Dei est in salutem omni creden
ti. Vbi singulare quippiã in Euãgelio agno-
uit: salus autem & iustificatio idem est: fit er
go vt virtus Euangelicæ legis sit iustificare,
ac perinde saluos facere credentes.

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

Paulus.

QVæstio hæc ditiùs locupletata est: aper
tiusq; explicata. q. 3. artic. vltim. cuius
solutio

solutio tribus cõclusionibus continetur. Est
enim in lege, secũdũ id qd̃ proximè dicebā-
mus duo cõsiderare: nempe documẽta ipsa,
& mãdata exteriùs ad credendũ & operan-
dum scripta: & p̃tereà interna gratia fauorq;
Spũs sancti ad opera eiusdem legis exequẽ-
da, atq; ad eius assequendũ finẽ. Quo habi-
to prima cõclusio est lex Euangelica, si pura
documenta & mãdata atq; operum substan
tiam cõsideres, non magis per se iustificat q̃
vetus, vel lex ipsa naturæ. Iam enim loco ci-
tato expositum reliquimus quẽadmodum
verbum Pauli, Non ex operibus, sed ex fide
& gratia hominẽ iustificari: non tm̃ de ope-
ribus legis veteris, verũetiam de nostris in-
telligit. Sicuti & id quod ait, Literam occide
re, spiritũ autem viuificare, interprete in De
spũ & lite. Augustin. d̃ decalogo etiã ipso est
intelligendũ. Nam de ipsa cõcupiscentia in
Decalogo prohibita subiungit, Concupiscẽ
tiam nesciebam esse peccatum, nisi lex dice
ret: Non concupisces. Lex enim nihil aliud
præstat quã docere quid sit peccatum: mun
dare autẽ à peccato, qa virtus est supernatu
ralis, soli gratiæ per fidem Christi adscribi-
tur. ¶ Secunda conclusio. lex Euangelica, si
internam eius virtutẽ mediteris, hominẽ iu-
stificat. At verò quoniã eadẽ virtus, nõ solũ
Euangelicos, sed & antiquos patres & qui
sub lege naturæ iustè viuebant, iustificabat,
adhibetur Tertia conclusio. Lex Euãgelica
olim præ alijs censetur iustificare quod au-
thor ipse gratiæ cuius fide olim agebatur sa
lus, lator fuit nostræ legis, quam suo sangui-
ne confirmauit, cuius pretio saluificam gra
tiam per eius sacramenta obtinemus. Hæc
autem iam satis suprà exposita sunt.

Prima conclusio

Augustin.

Paulus.

Probatio cõclus.

Secunda cõclusionis

Tertia conclusio.

Ad primum argumentũ.

Ad secundũ argumentũ.

QVocirca primę obiectioni conceditur
nemini obuenire salutem nisi per obe-
dientiã Euangelij, inde tamen solũ col-
ligitur legem nouã quãtum ad substantiam
operum externaq; mandata & documenta
non per se iustificare: sicut neq; antiquã, q̃d
prima conclusione cõcessimus. ¶ Ac perin-
de respondetur ad secũdũ. Gratia enim euã
gelica eatenùs subditos iustificat vt tamẽ mi
nimè illos sic confirmet, vt peccare nequeãt,
imò qui contra eandem gratiã legẽ violaue-
rit, eo fit maioris reus supplicij quo apertius
nouit voluntatẽ dñi sui. Nihilomin⁹ hoc est
adnotatu dignũ quòd verbũ Pauli, scilicet,
lex iram operatur, nõ perinde Euãgelicæ cõ
uenit, atq; Mosaycæ. Nam lex vetus cõ no-
mine, nõ gratiã, sed merã literam significat:
q̃ tãtùm ostendit quid sit peccatũ atq; adeò
occasio fit peccandi, vnde nascitur ira Dei.
Lex autem Euangelica non tantùm literam
sed gratiam, eiusq; sacramenta cõprehendit
Quare nõ est lex iræ, sed benignitatis ac mi
sericordię. ¶ Ac subinde ad tertiũ eodẽ pœ-
nè tenore respondetur. Nẽpe quod etsi adẽ
Deus vtriusq; fuerit author legis, diuersimo
dè tamẽ. Nam illam tantũ scripsit in tabulis:
nostram verò, modo exposito, vt ait Paulus
in cordibus carnalib⁹. Quare expositore eo
dem, lib. de spiritu & lite. Augustin. legem illã
extra hominẽ scriptam appellat idem Apo
stolus ministrationem mortis & dãnatiõis:
nostrã verò, ministrationẽ spirit⁹ & iustitię.

Ad secũdũ argum.

Paulus.

Augustinus

ARTICVLVS. III.

Vtrùm lex noua debuerit dari à principio mundi

SVbsequitur vt quẽadmodum de
veteri disputauimus, sic de Euan-
gelica inuestigemus, cur nõ fue-
rit statim in mũdi primordijs po
sita. Arguitur enim id maximè cõdecuisse.
Deus vt habetur ad Roma. 2. non est perso
narum acceptor: & tamẽ vt habetur Actũ
ca. 3. Oẽs homines peccauerũt & egent gra
tia Dei: ergò debuit Euangelico lumine, sta-
tim homine lapso, orbem perfundere, vt om
nes viam salutis ingrederẽtur. ¶ Secundò ar
guitur. Legẽ Euangelicã non minùs cõgruit
fuisse vniuersalẽ quo ad tẽpus, quã quo ad
locum: vult enim Deus omnes homines sal
uos fieri: voluit autem hac ratione, vt patet
Matth. & Marc. vlti. Euangelium prædicari
in vniuerſo mũdo: ergò debuit illud vniuer-
sis sæculis notum facere. ¶ Tertiò deniq; ar
guitur. Cõsultius fuerat homini ad spiritua
lẽ vitã & æternã, q̃ præstãtior est, necessaria
puidere, quã ad corporalẽ q̃ tẽporalis est, ab
initio aũt in tẽporalib⁹ puidẽtissimè homi
ni prospexit, tradendo ei cũcta q̃ creauerat in
suam ditionẽ, vt patet Genẽ. 1. ergò debuit &
lege Euãgelica, q̃ maximè necessaria erat ad
spiritualẽ salutẽ, mortales illicò ab initio mũ
di instituere. ¶ In contrariũ faciũt Apostolo-
lica testimonia. Non priùs quòd spirituale
est, sed quod animale. Et ad Galat. 4. Cùm
venit plenitudo temporis misit Deus filiũ
suum, &c.

Primum argum.

Argum. 2.

Argumẽ. 3.

Paulus.

ADquæstionem facilima negatione res-
pondetur. Non decuit statim ab initio
mũdi Euangelicã legem mortalibus af-

Conclusio responsiua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fulgere,sed multò fuit consultius per tot differri sæcula. Ad intelligentiam autem cõclusionis huius prænotandũ est,duplicem esse quæstionis sensum:vnum scilicet,supposito quòd ædi non debuit nisi per Christũ,cuius sanguinis effusione erat cõfirmãda. Et tunc idem est quærere ac si quæratur vtrùm debuit Christus statim in mundi exordio carnem induere. Hunc autẽ sensum nõ est præsentis loci discutere. Disputatur nanq; à Diuo Thom. 3. parte. q. 1. Nosq; art. vlti. huius lib. rationes eiusmodi dilati tẽporis adducem⁹. Alter verò sensus est,vtrùm decuit legẽ Euangelicã dari ante Christi aduentũ,vel ante eius redẽptionem. Et in hoc sensu respondetur nõ expedijsse. Cuius tres rationes assignat D. Tho. Prima est: Lex noua,vt iã modo dicebamus,potissimũ est gratia Spiritus sanctⁱ:quã scilicet,vt ait Paul. spiritus sanctⁱ abundè in nos effudit:abundantia verò gratię effundi nõ debuit, nisi impedimento sublato quod per peccatum ei obstat:vnde Ioan. 7. Nondũ erat spiritus datus (videlicet exuñdans) quia Iesus nondũ erat glorificatus: impedimentũ autẽ illud per Christi mortẽ sublatum est:ergò vsq; ad ipsum passum nõ decebat legẽ gratiæ dari. Atq; hanc rationẽ Paul. ad Rom. 8. edisserit, vbi ait, Deus filiũ suum mittens in similitudinẽ carnis peccati de peccato,hoc est de carne,quæ licet nõ in suo supposito,infecta tamẽ erat peccato, dãnauit peccatũ in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Est enim illa mirabilis antithesis per quam diuina potẽtia patefit: nempè quòd Deus non quomodocunq; dãnauit peccatũ,sed per carnẽ ipsam,cuius natura peccatum,& cõmissum fuit,& serpebat in omnes. Lex ergò gratiæ,qualis est Euangelica,à morte Christi debuit vigorẽ sumere. ¶ Secunda ratio sumitur ex perfectione legis. Seruauit nanq; Deus naturæ ordinem quæ ab imperfecto progreditur ad perfectũ sicuti per puerilem ætatem,pgreditur ad virilem. Ad quod alludit Apostolus in illo citato verbo,Nõ prius quod spirituale est, sed quod animale. Nam embrio, vt ait Philosophus,priùs viuit vita animali quàm rationali. Et hanc rationẽ declarat idem Apostolus ad Galat. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo,vt ex fid iustificemur. At vbi venit fides,iam nõ sumus sub pædagogo. Itaq; sicut magister præstantior est pædagogo,sic & lex nostra lege veteri. Prædagogus quippe clientulum in tenera ętate q̃ non est doctrinæ idonea, metu terroreq; arcet à malo magister verò prouectiorem discipulum docendo veritatem allicit ab bonum. Tertia ratio inde sumitur quòd lex nostra est lex gratiæ:& ideò oportuit vt homo sub lege veteri relictus collabendo in peccatum suam agnosceret infirmitatem,ac subinde quàm esset gratiæ indigens. Quam quidem causam aperuit nobis Paul. ad Roma. 5. vbi ait, lex subintrauit vt abundaret delictum: vbi autẽ abundauit delictum superabundauit & gratia: Atqui hæc ratio non solùm de Euangelio probat,quod esset differendum, verum de ipsamet Christi redemptione.

Duplex quæstionis sẽsus — Triplex ratio cõclus. D. Thomæ — Tertia rõ — Secunda rõ cõclusionis. — Aristo. — Paulus.

A D primum igitur argumentum respõdetur quòd cum humanum genus per peccatum Protoplasti nostri iustè fuerit auxilio gratię spoliatum:nihil ei amplius Deus debuit:& ideo quos non seruauit, ex iustitia perierunt:quibus autem per gratiã opitulatus est,per misericordiam succurrit: Vnde Augustⁱ. in lib. de perf. iust. infert nullam esse personarum acceptionẽ apud Deũ: vt pote quod vbi nulla est ratio debiti,nullũ obtinet locũ. ¶ Ad secundum respõdetur q̃ diuersitas locorum, status hominum non variat: & ideò dum Christus legem dedit, in omnem locũ prolatari voluit: diuersitas verò temporũ diuersas distinguit in genere nostro ætates: quorum non omnes fuerunt Euangelij capaces. Tametsi suis singulæ legibus fuerint institutæ: quibus potuerũt obtinere salutem. ¶ Ad tertium deniq; respondetur aliam esse rationem prouidętiæ in his quæ ad naturam pertinẽt: alia verò in his q̃ ad gratiam. Bona enim naturæ non ordinãtur ad tollendum peccatum, sed ad sustentandam vitam: ideoq; homini statim in eius creatione debuerunt conferri: at verò quoniam gratia ad tollendum peccatum confertur, lex abundantis gratiæ dari non debuit nisi peccati impedimento submoto.

A. primæ argumentũ — Augustⁱ. — A d secundũ argumentum — A d tertium argumentũ

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm lex noua sit usq; ad finem mundi duratura.

Argumẽ. tu

CVm lex vetus aduẽtu nouæ fuerit repudiata,meritò qs dubitet vtrũ alia sit ptereà superuẽtura,per quã Euãgelica aboleatur. Et targuitur à parte affirmatiua. Dñs. Ioã. 16. pollicitus est discipulis venturũ spiritũ sanctũ qui docturus eos esset omnem veritatem: at nõdum ecclesia cuncta cognouit diuina mysteria:nã

ria:nam multa in dies sanctis concilijs reuelantur:ergò expectanda est alia lex,per quã Spũs sanctus nos oẽm doceat veritatẽ. ¶ Secundò, Matth. 24. ait Christus, Prędicabitur hoc Euangelhũ regni in vniuerso orbe:& tũc veniet cõsummatio:sed euangeliũ Christi iã prædicatũ est,neq; tamẽ cõsummatio peruenit:ergò aliud nobis est operiendũ Euangelium Spũs sanctⁱ,aliaq; lex,qua peruulgata, continuò fiat cõsummatio. ¶ In cõtrariũ facit verbum eiusdẽ redẽptoris eodẽ capi. 24. Dico vobis quia non præteribit generatio hæc donec omnia fiant. Quod Chrysost. de generatione fideliũ interpretatur:quorũ ergo status ad finẽ vsq; mundi perdurabit.

Argum. 2. — Chrysosto. — Prima cõclusio — Probatio. — Paulus. — Secunda cõclusio. — Obiectio. — Solutio obiectionis

A D quæstionẽ tribus cõclusionibus respondetur, quæ ex hac distinctione dimanant. Duobus modis status mũdi variari contingit. Vno secundum legis diuersitatẽ,atq; hoc pacto non amplius variabitur lex nostra,sed vsq; ad finẽ mundi persistet. Probatur cõclusio. Si Euãgelica hæc nostra antiquæ succesit,eò fuit ꝙ perfectior est illa:nulla autẽ esse põt hac Euangelica in hoc mundo prẽstantior:ergò nulla est illi successura. Prior præmissa iam satis suprà declarata est:lex enim tanto est perfectior,quanto suo propinquior fini:legis autẽ finis,vt habetur ad Rom. 10. Christus est:& ideò quo lex vetus elongatior erat à Christo quã nostra,eo erat imperfectior: nostra autẽ adeò est propinqua eidem fini vt ipsum habeat p̃sentem:ergò nulla esse põt perfectior. ¶ Atnẽ quis cauilletur Christũ posse aliam perfectiorem ferre,arguitur secundò. Legis perfectio ex fine tandẽ vltimo existimanda est: puta ex cœlesti fœlicitate ad quã lex omnis nos ducit:nulla autẽ in hoc sæculo perfectiº nos illuc ducere põt, quàm q̃ homines omni labe perpurgat, quæ impedimẽto nobis est ingrediendi regnum,Deiq; ipsius corpore pascit ac sanguine potat,subideq; valuas eiusdem regni cunctis expandit:hæc autem est lex nostra:ideq; Christi ipsius testimonio cõstat qui initio suæ prædicationis agẽtibº pœnitentiã regnum cœlorũ pollicetur: ergò nulla restat alia prestolanda. Quòd si verbum huc nobis Apostoli obijcias. 1. ad Corinth. 13. Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est,nihil obstat: quoniã illic de perfectione quæ nos in patria manet sermo habetur ab Apostolo:vbi fidẽ propter suam obscuritatẽ appellat cognitionẽ ex parte,quæ visionis fulgore euacuabitur. Videmus enim nunc per speculũ in ænigmate:tunc aũt facie ad faciẽ. ¶ Secundo modo põt status hominũ variari per hoc quod diuersimode se habeant ad eandẽ legem. Et de hoc modo adlubetur secunda cõclusio. Nihil vetat quo minus status legis noũæ,perinde atq; status veteris,mutetur. Qd est dicere: Sienti lex vetus qñq; accuratiùs obseruabatur,quandoq; verò segniùs ac negligentiùs,sic & in statu Euangelico vsu venit. Aliquando enim latiùs multò ac fusiùs patuit Christianus cultus:quandoq; verò idem Christianismus strictior fuit & angustior. Ratio autẽ huius cõclusionis,non quidem Deus est,qui paratissimus est oẽs homines saluos facere,sed humana libertas. Nam cùm gratia Euangelica,vt dictum est,habentes nõ confirmet in bono,sed suo relinquat arbitrio:vsu illis proinde venit vt eandẽ gratiam abijcientes ac despicientes carnalibus desiderijs mancipentur. ¶ Tertia conclusio. Etsi status Christianismi latior patentiorq; expectetur,nullus tamẽ futurus est,vbi gratia copiosior sit & abundantior quàm hactenus præcesit. Prior pars inde patet quòd,vt Christus testatus est, quousq; Euangelium in vniuersum mundum prædicetur,nõ erit finis. Et ad Romanos. 11. Apostolus ait cæcitatem in Israël contigisse vt plenitudo gẽtium intraret,& sic omnis Israel saluus fieret. Quo loco declaratũ reliquim⁹ quẽadmodũ ante finẽ mũdi ab oib⁹ sit lex Christi exoseulãda. Posterior verò cõclusiõis ps ,pbat Nã qñ nulli ante cesisset sancti pter deiparam Virginem atq; Apostolos,qui Spiritⁱ primitias acceperunt,non est cur alios expectemus tam ingentis sanctitatis. Quibus nihilominùs numerosissima Martyrũ Confessorumq; atq; virginũ copia adhuc per Dei gratiã successit. Quocirca etsi sub Antichristi tyrãnide defuturi nõ sint sanctitate ,pceres,q eius truculẽtissimã rabiẽ ppessi, p fide Christi atrocissimas mortes oppetant: tũ priscorũ excellentiam non æquabunt.

Ratio cõclusionis. — Tertia cõclusio. — Probatio prioris pt̃is — Paulus — Probatio posteriorꝭ pt̃.

CIrca primum igitur argumentũ notandum est nõ defuisse hęreticos qui negarent missionẽ spũs sancti,quã Christus pollicitus est,cõpletã fuisse in die pẽtecostes. Vñ Manichæi aiebant in suo magistro fuisse cõpletã: quẽ (vide blasphemiã) ipsum paraclẽtũ appellabant. Mõtanus aũt & Priscilla,nõ vsq; adeò blasphemabant: dicebãt nihilominùs in illis fuisse completam: vt Augustinus contra Faustum meminit. Attamen

Manichæi. — Montanus — Augustinus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Veritas catholica. men inconcussa stat catholica veritas, in illis fuisse completam: neq; aliam deinde sperare licére. Iussi nanq; fuerunt sedere in ciuitate, donec induerentur virtute ex alto: vt patet Lucæ. 24. promissumq; illis est, vt baptizarentur spiritu sancto, vt Actuũ. 1. legitur: quod cõpletum est cùm illis idem spiritus linguis igneis affulsit. Vnde Ioan. 6. Nõdum erat spiritus datus, qa nondũ Iesus erat glorificatus. Vbi rerum consequẽtia denotantur: nimirũ quod protin' Christo per resurrectionem & ascensionẽ glorificato, Spiritus fuerit plenissimè datus. Ad argumentũ ergo vt respondeamus, negatur Ecclesiã nõdum cognouisse oẽm veritatẽ iuxta Christi pollicitationẽ. Intelligitur nanq; promissio illa de omni veritate quæ est ad salutem necessaria: quã quidẽ plenè fuerunt Apostoli docti, ipsiq; Christianã familiã docuerũt: secundũ illud, Ite & baptizate oẽs gentes, docentes eos seruare quæcũq; dixi vobis. Quo circã vbi Petro Christus promisit quod sua fides non foret vsq; ad finẽ sæculi Ecclesiã defectura, illic pollicitus est quòd esset necessariam omnẽ veritatẽ cognitura. Vbi tamẽ illius cognitione indigeret. Quare nõ simul omnia nouit, sed nouis obortis hæresibus, tẽporum curriculo, sicut aurora cõsurgẽs, magis ac magis illuminatur. Sunt tamen alia quę non sunt de necessitate salutis. Et hæc non decuit Apostolos, aut doceri, aut docere, vnde eodẽ cap. Actuũ. 1. Non est, inquit, vestrũ nosse tẽpora vel momẽta quæ pater posuit in sua potestate. ¶ Ad secundũ respondetur quòd cũ Christus Euangeliũ suum appellauerit Euangeliũ regni cœlorum, stultissima hæresis esset aliud præstolari. Verbũ autem Christi August. in epistola. 3. ad Esychiũ, q̃ est. 80. multis modis exponit. Primũ eñ Redemptor nihil aliud sibi voluit quã qd̃ non esset finis mundi venturus, antequã Euangelium prædicaretur in vniuerso mundo: quã to aũt tẽpore post eiusmodi prędicationem esset venturus, non declarauit. Secundo, vt Chrysosto. & alij interpretantur, nõ tam de fine mundi quã de Hierosolymitana euersione illic loquebatur. Vnde statim subdit: Cùm ergo videritis abominationẽ desolationis. &c. tunc q̃ in Iudæa sunt fugiant ad mõtes. Quocircà idem Chrysosto. ante illã subuersionem opinatur Euangeliũ fuisse prędicatum in vniuerso orbe: secundum Prophe ticum verbũ quod ad Rom. 10. citauit Apostolus: In oẽm terrã exiuit sonus eorũ. Nam

Ad primũ argumentũ

August.

Prima interpretatio cautiloci.

Secunda Chrysosto.

Paulus.

si non intelligeretur tunc iam cõpletũ, nullũ esset argumentũ Pauli, quo volebat Iudæos excusatione denudare, quã sibi prætexerint quòd non receperint fidẽ, quã nõ audissent. Tametsi August. in eadẽ epistola cõtendat nondũ tunc tẽporis Pauli impletum fuisse vaticinium illud, quãuis per verbũ præteriti fuerit prolatum. Quoniã & Prophetã similiter illud protulit: & tamẽ ętate sua nondũ erat impletum. Cui simile & illud est alterius Psalmi, Foderũt manus meas & pedes meos Et certè citra stupendum miraculũ non potuisset in totum terrarũ globũ tuba Euãgelica tam breui intonuisse. vt latiùs loco citato super Paul. scriptum curauimus. Hieronymus autẽ super eundẽ locum Matthæi litẽ per hanc distinctionẽ conatur dirimere. Euãgelium dupliciter intelligi potest diuulgari: vno modo ita vt fama Christiani nomi nis euolet. Et hoc modo fieri potuit, vt Apostolorũ sęculo eadem fama à gente in gentẽ per ora delata in vniuersum permanauerit orbem: nõ tamẽ cum illa energia vt Christi fides vniuersis persuaderetur. Alio ergo modo contingit vt cum effectu sic prędicetur fides, vt in culpa oẽs constituat, qui eam non recipiunt. Et hoc modo tenendũ est cũ August. qd̃ nondũ fuerit euangeliũ vniuerso orbi euulgatum. Vnde infert sanctus Tho. qd̃ si priori modo prædicatio Euangelij intelligatur, subintelligẽdũ est eũ Chrysostomo tunc subsecutum esse finem, hoc est, Hierosolymorum excidium. Postquã verò poste riori modo vniuersum orbẽ cõpleuerit, tũc demũ subsequetur mundi cõsummatio. Nã negari non põt, quin eodẽ loco Christus de vtroq; fine & termino permistim loqueretur.

Hieron.

D. Thom.

QVÆSTIO OCTAua, De collatione legis nouæ cum veteri.

S. Thom. 1.2. quæst. 107.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex noua sit veteris complementum.

Primum argumentum.

POstquam lex diuina in veterem & nouam est distincta, scire expedit quib' modis hæc ab illa distinguatur Et arguitur primò à parte negatiua q̃ nullo distinguã tur modo. Vtraque lex data est colentibus Dei fi

Dei fidem: vt pote sine qua, vt ad Hebræos. 11. ait Paulus impossibile est placere Deo: eadem autem est nostra antiquorumque fides, vt suprà expositum est: ergò eadem est

Argum. 2. lex. ¶ Secundo arguitur quòd noua non sit veteris complementũ. Complere enim huic opponitur quod est euacuare, & inueterare: lex autem noua euacuauit antiquam, secundùm illud ad Ephesios. 2. Legem mandatorum decretis euacuans: eamque inueterauit, hoc est antiquauit, secundum illud ad Hebræos, octauo. Nouum testamentum veteranit prius. Quòd præterea & Christus facto ipso monstrauit: nam multa contraria illi legi, tum docuit, tum etiam fecit: vt est illud Matthæi. 5. Audistis quia dictum est antiquis. &c. Ego autem dico vobis: vnum autem contrarium non complet alterum: ergò noua veterem non compleuit. ¶ Tertio:

Argumẽ. 3. Si noua esset veteris complementum, sequeretur quòd in illa fuisset contenta tanquam veritas in figura: multa autem credenda nobis tradita sunt & agenda in noua lege, vti sunt sacramenta & consilia, quæ in veteri nõ extabant: ergò non continebatur sub illa: atque adeo neque illam compleuit. ¶ Contrarium asseruit Christus Matthæi. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere. Vnde & subdit Iota vnum aut vnus apex non prætere ribit donec omnia fiant.

Prima conclusio. ET hæc quoque quæstio in superioribus tacta fuit & bona ex parte definita: Sed vt recentes adhibeantur rationes, tribus etiam num conclusionibus secundùm argumentorum numerum diluetur. Prima. Lex

Probatio. Euangelica neque prorsus est alia ab antiqua, neque omnino eadem: sed sic ab illa distans, vt perfectum ab imperfecto. Probantur partes omnes. Cùm vna quælibet lex finem habeat peculiarem, illæ sunt omninò diuersæ quæ in diuersos tendunt fines: sicuti leges reipublicæ per Regem administratę aliæ essent à legibus alterius quæ per Aristocratiam gubernaretur, atque à legibus illius quæ regeretur per Democratiam. Illæ autem leges quæ ad eundem ordinãtur finem, quarum tamen vna propriùs ad eundem accedit finem, quàm altera, non latiùs differũt quàm sicut perfectum ab imperfecto sub eodem fine: vt leges quæ adultis perfectisq; viris ponuntur, atque illæ quibus instituuntur pueri. Exemplum est in motibus naturalibus. Motus enim sursum alius est à motu progressiuo: sed tamen intensior calefactio non est omninò diuersus motus à remissiori. Ad propositum ergo, cùm lex noua & antiqua ad eundem tendant finem: nam idem est Deus vtriusque testamenti, qui illos vt pueros sub pædagogo ad vitam æternam educabat, nos vero tanquam viros proiectos ad eandem beatitudinem instituit, secũ dùm illud ad Romanos. 3. Vnus Deus est qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem: non sunt omninò diuersæ: sed differunt sicuti lex timoris, quasi feru la coercens pueros, vt ad Galat. 3. significat Apostolus: & lex charitatis, quæ est vinculum perfectionis, qua nos Christus peculiariter instituit, vt expositum est. Hanc conclusionem quæst. 1. artic. 1. huius libri fusius luculentiusq; expositam reliquimus: nempe quemadmodum lex nostra est antiqua perfectior, quòd modò per eius sacramenta gratia conferatur, per quam solam supremũ finem legis adipisci possum'. Nam illi non per legem, sed per fidem & gratiam eiusdem nostri authoris seruabãtur. Et ideo nõ opus hic nobis est amplius immorari. ¶ At verò quia diximus illam fuisse legem timoris: nostrã verò charitatis & amoris, qua breui differentia ait Augustinus contra Adaman. Manichæ. legem nouam à veteri diuersificari, non est id memoria prętereundum, quod in præcedentibus adnotauimus, non defuisse in illa lege quosdam, qui ducerentur amore. Nam illis etiam præceptum erat Leuit. 19. Diliges proximum tuum. Et Deutero. 6. Diliges Dominum Deum tuum. Et in nostra aliqui contra trahuntur timore: nam & nobis comminatus est Christus ignem æternum. Discrimen ergò non est sumendum ex conditione singularum personarum, sed ex conditione statuum ambarum legum in genere. Etenim quoniam ille erat puerorũ status, qui metu potiùs arcentur à malo quã ratione ducantur ad bonum: noster verò status sit liberorũ, quos Christus à lege & morte, vt habetur ad Romanos. 8. liberauit, & liberi amore potiùs filiali, quàm seruili metu ducantur, nostra dicitur lex amoris: illa verò, timoris. ¶ Ac pari modo de alia censendũ est differentia, quam idem Augustinus contra Faustum libro. 4. inter easdem leges cõstituit: nempe quòd illud testamẽtũ ideo dicatur vetus, quod præmia tantũ tẽporalia caducaque promittebat quæ senescunt: nostrum verò, nouum, eò q̃ sempiterna pollicetur quæ semper virescunt: nõ inquã sentiendum

Prima inter.

Paulus.

Quãliter discrimen positum sit accipiendum.

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dnm est diserimẽ inter personas: nam & illic aliqui alliciebantur æterno præmio: & hic vice versa nõnulli pelliciuntur tẽporali. Etenim & Marci. 10. promittitur relinquẽtibus domos & fratres, quòd centies in hoc tempore accipient, præter vitam æternã. sed hęc differentia inter status est dignoscenda. Nã pueri præsentibus munusculis inescantur, quæ ideo illic erant frequentissima: nobis autem rarissima: vt pote qui tanquàm viri ad absentia potius, sed tamen sempiterna inhiamus. Horum etiam instar intelligendũ est discrimen aliud quod Apostolus ad Roma. 4. internoscit: vbi legem antiquã appellat legem factorũ: nouam verò legem fidei. Haud enim denegandũ est, quin & illic locũ etiam haberet fides Christi, per quã tam illi quàm nos iustificamur. Neq; vice versa negandum quin & lex nostra contineat facta, tam moralia, secundùm illud Matth. 5. Benefacite his qui oderunt vos, quàm ceremonialia: vt sunt sacramenta, secũdùm illud Luc. 20. Hoc facite in meam cõmemorationẽ. Sed tamen quia lex illa plurimũ præsertim que in factis illis, puta in ceremonijs posita erat, quæ nõ, vt nostra sacramenta, iustificabant: neq; verò moralium opera, sed sola fides Christi salutem operabatur: nostra verò lex præcipue, vt expositũ est, consistit in interna fide & gratia, quã abunde Spiritus sanctus in nos effudit, lex illa dicebatur lex factorũ nostra verò per antonomasiã lex fidei & gratiæ. ¶ Secunda conclusio. Lex nostra fuit antiquæ complemẽtũ. Omne enim perfectum id quod imperfectũ est cõplet, eius supplendo defectus. Hunc autem supplendi modũ in calce expositionis cap. 3. ad Rom. super illo verbo. Legẽ ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus, fusè dilucidauimus. Est cũ in lege duo considerare: scilicet & finem & præcepta: finis autem legis illius duplex erat. Vnus cõmunis illi & nostræ, qui est per iustitiam perducere in vitam æternam: alter verò illi peculiaris, puta futuras veritates præfigurare. Præcepta verò erant in triplici genere morali scilicet, ceremoniali, ac iudiciali. Et quantum ad hęc omnia, absolutissimè lex nostra cõpleuit veterem. Primum omnium quãtum ad finem illum supremum, qui est, iustificare, illam cõpleuit, id quod illa nõ valebat perficiendo. Nam cùm opera illa de se non iustificarent nisi in fide Christi: quare quotquot iusti vita defungebantur, in limbo, seu in deposito tenebantur reconditi, aduẽtum eius præstolantes, qui aditum illis ad regnum panderet & lator nostræ legis beneficium illud quod illi expectabãt, exhibuit, meritò lex nostra hac ratione illam compleuit. Vnde Paulus ad Romanos. 8. Quod impossibile erat legi, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati damnauit peccatum in carne: vt iustificatio legis (id est, quam expectabat lex) impleretur in nobis. ¶ Deinde & alterũ eiusdem legis finẽ, scilicet significare, quod proprium erat ceremonialium, impleuit, exhibendo veritatem lumina, quarum lex illa vmbram gerebat. Vnde ad Colossens. 2. ait Paulus ceremonias illas fuisse futurorũ vmbram, corpus autem, Christi: hoc est eorum veritatem pertinere ad Christum. Ob idque lex illa dicebatur lex vmbræ & figuræ: nostra autem lex veritatis. ¶ Secundo & præcepta ipsa perfecit compleuitque Christus lege noua, & facto & verbo: facto scilicet, seruando legem: nam & circuncisus est & obla tus templo, & alia persoluit legalia, iuxta illud ad Galat. 4. Factum sub lege. Verbo autem tripliciter eadem impleuit, hoc est perfecit præcepta. Primò scilicet legitimum intellectum depromendo: vt homicidij & adulterij, quorum sensus Pharisæi deprauarant, docentes tantùm prohiberi illic manũ, non animum. Christus nanque docuit animi etiam affectiones illic compesci. Secundò & cautelas adhibuit tutius illa seruandi: vt non iurare omnino, neque per cœlum, &c. nisi necessitate intercedente. Et tertiò superaddendo consilia: vt patet Matthæi. 19. vbi iuueni asserenti seruasse præcepta, consuluit vt si esse perfectus vellet, diuẽditis quę haberet, sequeretur se. Cùm ergo Christus his modis legem impleuerit, meritò illam absoluit, ac subinde offendit per Euangelium esse exclusam: non tamen destructam, vt ait Paulus: quia permanet in testimonium nostræ. ¶ Tertia conclusio. Lex noua continebatur in veteri: non quidem actu, sicuti locatum in loco: sed virtute, vt perfectum continetur in perfecto, puta animal in embrione, & actus in potentia: videlicet species in genere, & arbor in semine. Conclusio ex dictis palàm fit manifesta. Quo quidem sensu intelligitur illud Ezech. 1. Rota erat in rota, hoc est, Gregorio interprete, nouum testamentum in veteri. Vnde Chrysostomus exponẽs illud Marci. 4. Vltrò terra fructificat, primũ herbam, deinde spicam, deinde plenũ frumẽ

Qua ratione lex uetus appellatur lex factorũ, noua verò lex fidei.

Secunda cõclusio.

Vide authorem in ca. 3 Epistolæ ad Roman.

Quot modis lex noua fuit complementum ueteris.

Paulus.

Paulus.

Tertia conclusio.

Gregorius Chrysost.

frumẽtũ in spica, ad tria id genera legũ accõmodat. Lex enim naturæ tũ herbescere valuit: Lex verò Moysi, spicas protulit, quas Euangelica pleno frumento compleuit.

Ad primum argumentũ. AD primum igitur argumentũ respondetur q̃ licet eadem fuerit fides antiqui & noui testamenti, inde tamẽ solũ colligitur, quòd fuerint vna lex ex parte finis: attamen quia fides eadem alterum tunc habuit statum, quo scilicet sperabantur futura: alterum verò in nostra, quo illis potitur præsentibus, quadantenus sunt diuersæ leges. ¶ Ad secundum verò negatur impletionem, quẽadmodum expositũ est, euacuationi & antiquationi esse contrariam: no ceremonialia propterea quòd veritate impleta sunt, fuerunt euacuata: hoc est mendacia deinde facta. Moralia verò non fuerunt euacuata: sed neq; iudicialia sic quin institui rursus possint. Præcepta verò Christi, vt August. Faustum docuit non erant antiquis contraria. Lex enim, verbi gratia, libelli repudij, nõ præcipiebat vxorem repudiare. Tũc enim cõtraria esset ei repudiandi, phibitio: sed id permittebat: docens tamẽ, vt non facilè dimitterentur vxores. Cui quodãmodo concinuit lex Christi, docens vt non dimitterẽtur nisi fornicationis causa. Correxit tamen antiquã legem vt non dimitterentur nisi quo ad torũ. Parimodo dicendum de prohibitione iuramenti, & de mitigatione legis talionis: aliqua enim duro illi populo & peruicaci indulgenda erant quæ Euangelicis nõ decebat permitti. ¶ Ad tertium denique respondetur qd omnia quæ in nouo testamento ꝓponuntur explicitè credenda, implicita latitabant in veteri: imò & omnia, quæ præcipiuntur agenda, quanuis excellciora videantur, quã quæ illic palã extant, quantũ ad substantiã illic omnia pene recondebãtur. Sed quia nõ ab omnibus erant præcepta, luculentius sunt ac locupletius per Christum exposita.

Ad secundũ argumentũ.

Ad tertium argumentũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex noua grauior sit quàm antiqua.

Argumẽ. 1. POstremo comparanda est lex nostra ad veterem in grauitate: & arguitur quòd sit grauior, tũ quòd non solum externos actus verum & internos prohibet, in quibus comprimendis angor & labor est: tum etiam quòd illa accedentibus ad Deum prosperitatem temporalem pollicebatur, nostra verò tribulationes, secundum illud. 2. ad Corinth. 6. Exhibeamꝰ nosmet ipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus & angustijs. In contrarium autem est testimonium Christi Matthæ. 6. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: nempè, secundum expositionem Hilarij, oneribus legis, quorum meminit Petrus Actu. 15. Vnde & subdit, Iugum meum suaue, & onus meum leue.

Hilarius.

AD quæstionem suppositã distinctione duabus cõclusionibus respondetur. In lege enim duplicem est considerare difficultatem & laborem, scilicet tam ex parte obiecti, quàm ex parte modi agendi. Sit ergò prior cõclusio. Si difficultas ex parte obiecti perpendatur, multò erat grauior antiqua lex quàm noua: nempè quę non solùm Decalogum, verùm & numerosissimam importabilemq; vt ait Petrus, ceremoniarum iudiciorumq; sarcinam humeris illius populi imponebat. Sic enim congruens erat indomitam illam gentem & ad nouitates procliuem exercere, nè otium eis malorum occasionem offerret. Cùm tamen nostra, præter ipsissimam naturæ legem non nisi sacramenta, eademq; in bonum nostrum imperauerit. ¶ Posterior conclusio. Si difficultatem ex modo agendi existimes, & illa quæ Christꝰ expressit animaduertas, grauior est quodãmodo nostra: illis tamen præcisè qui non sunt virtutum habitibꝰ imbuti. Expressit enim nobis vt animi etiam motus cõponeremus, quos vt. 5. Ethicorum author est Aristo. reprimere carentibus habitu, quàm difficillimum est. Ait enim operari iustè, facile esse: sed tamen operari iustè, hoc est, animi promptitudine & alacritate, perquã difficile, quousq; per ingenitos habitus virtutes dulcescant. Vnde super illud Matthæi. 5. de minimis mandatis ait Chrysostomus, Mandata Moysi in actu facilia sunt: vt, Non occides; Non adulterabis: mandata verò Christi, scilicet, Non irascaris, Non concupisces, in actu difficilia sunt. At verò Augustinus super illud. 1. Ioannis quinto, mandata eius grauia non sunt. Grauia, inquit, non sunt amanti, sed non amanti sunt grauia. ¶ Circa priorem conclusionem hoc nõ est, quin admoneamus, dissimulandum, quòd etsi in Euangelio facultatem Christus Ecclesiæ reliquerit super addendi sanctiones nouas: eadem tamen facultate Antistites quàm temperatissimè & moderatissimè vti debent nè

Prima cõclusio.

Secunda cõclusio

Probatio cõclusionis. Aristo.

Chrysost.

Augustin.

Pulchra admonitio reformatorib⁹ christiani populi suscipienda.

Magi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magistri iugum,quod leue suaueq; ipse esse voluit,molestum atq; acerbũ reddant. Qua re primũ omniũ in hisce legibus cõdẽdis id debet sanctissimè eis esse perspectum,vt nul la cõdatur lex nisi quã ad tutiorẽ custodiam Euangelij duxerint necessariã. Est enim Euã gelium murus Syon,quẽ ecclesia circundare debet antemurali. Mox cauẽdum est nè legum multitudo ipsas vilipendio exponat atq; adeò causa sit vt non opere expleantur sed pretio redimantur,ac subinde diruto an temurali concutiatur murus. Vnde Aug. ad inquisitiones Ianuarij de eiusmodi legũ mul tiplicationibus. Ipsam,inquit,religionẽ nostram quã in manifestissimis & paucissimis celebrationũ sacramentis Dei voluit miseri cordia esse liberã,seruilibus premunt oneri bus,adeò vt tolerabilior sit conditio Iudæo rum,qui legalibus sacramentis, non huma nis præsumptionibus subijciuntur. ¶ Circa posteriorem verò conclusionẽ & hic quoq; notato, quòd non adstruximus etiam quan tum ad modum operandi grauiorẽ simpliciter esse legem nostrã,sed quo ad expressionem,quàm antiquã:tum quòd etiam illa sanè intellecta internos quoq; animos cõpescebat. Dum enim homicidiũ prohibebat & adulterium,affectiones quoq; eorũ admonebat ex animo conuulsas iri:tum maximè quòd qui incõpositos corruptosq; patitur animi motus,multò difficilimè potest à pra uis operibus abstinere. Vnde licet rigida videatur prohibitio interni motus,suauior tamen est ad cauendũ opus. ¶ In summa,vide quàm fuerit lex Christi leuis ac dulcis. Tria tantùm continet:moralia scilicet præcepta, sacramenta,& consilia. Et moralia quidẽ idcirco iussit,quòd cũ sint de iure naturæ,nequiuit non iubere:sacramenta verò,licet superaddita videantur,in hoc tamen præcepta nobis sunt,vt per gratiã quã conferunt, opitulentur nobis ad implendum legẽ quã porrò per nos implere non sufficimus. Qua re & in hoc lex nostra leuior est quàm vetus: quandoquidem ad eleuandum legis onus, sacramenta nobis adhibuit,quæ illis erant onera. Sed consilia sic nos Christus docuit, salubertima nobis esse,vt tamen noluerit præcepti necessitatem habere.

Augustin.

Illustratur posteriorcõclusio.

Lex Christi leuis ac dulcis

Ad argumentum igitur in contrariũ respondetur quòd aduersitates & angores quos lex noua diligentibus Deũ offert, & spe regni iã nobis patentis & filiali amore dulcescunt. ¶ Est igitur operæpretium in calce quæstionis præsentis quæ de differentijs inter legẽ veterem & nouã instructa est, omniũ pro nostra facultate Epilogum colligere:quæ sunt numero duodecim. Prima sumitur à dignitate legislatoris ministrique legis. Vetus enim per Moysen data est: noua verò per Deum ipsum hominẽ factum lata & inuulgata. Quare illa dicitur lex Moysi hęc verò Christi. Secunda attenditur ratione subiecti. Illa nãq;,vt proximè dicebam⁹, extra hominẽ in tabulis scripta est: hæc verò intùs in anima. Quapropter illa dicit corporalis & scripta: hæc verò spiritualis atque indita. Tertia cõsideratur ratione temporis. Illa quippè temporalis erat,id est,per tẽpus duratura:nostra verò vsq; ad finem mundi. Quocircà illa dicitur temporalis:nostra verò perpetua. Quarta,ratione vniuersalitatis. Illa siquidem vni peculiari populo data erat nostra verò vniuerso mundo: Quamobrem illa dici potest particularis: nostra verò vniuersalis. Quinta differentia patet ratione figuræ. Quandoquidem illa,vmbra erat & figura nostræ:nostra verò,illius veritas: qua de causa illa vmbrat:ilis erat:nostra verò patens. Sexta ratione significationis: nam etsi eadem fides esset illis nobisq;,necessaria ad salutem:tamen quæ illi implicitè credebant futura,nos gesta iam explicitè confitemur. Septimum vtiq; discrimen idemq; potissimum ex parte perfectionis atq; effectus expẽditur. Nam etsi neq; nostra,neq; antiquorum opera sine gratia iustificent, tamen qa passio illis non erat exhibita,neq; sua sacramenta gratiam,vti nostra,conferebant, lex Euangelica iustificat:quod illa de se præstare non poterat. Quapropter illa dicitur lex operum,nostra vero lex fidei & gratiæ. Vnde octaua differentia sumitur ex natura præceptorũ. Illa quippe granior erat,nostra verò leuior ac suauior. Nona differentia. Lex nostra explicatiora atq; adeò ampliora continet præcepta, quàm illa:vt puta,quæ actus interiores expressius,phibet. Ac decima qd consiliorum perfectionem illi superaddit. Vndecima quòd illa temporalia promittebat & cõminabatur:quare dicitur lex timoris & seruorum:nostra vero sempiternã hęreditatẽ nobis pollicetur. Quare dicitur lex filiorum ac libertatis. Sed duodecima suprema q; differentia est,q illa cœli portas nõ aperiebat:nostra verò id nobis præstat. Quo circa illa lex temporalium regnorum dicebatur, quæ Deus promisit cõtulitq; illi populo:

Epilogus differentiarũ legis veteris ac nouæ.

Prima differentia.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima

Octaua.

Nona.

Decima.

Vndecima

Duodecima

pulo:nostra verò lex regni cælorum.

QVÆSTIO NONA, De his quæ in lege noua continentur.

S. Thom. 1. 2. quæst. 108.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex noua actus exteriores sufficienti ordine instituerit.

PRoxima quęstio de lege noua,atq; adeò de tota legum materia mouetur de his quæ eadem Euangelica lege constituta sunt: quorũ sunt tria genera:nempè præcepta sacramenta,& consilia: quibus instituimur, tam quãtum ad externa opere, quàm etiam quantum ad internos animi motus. Quæritur ergo primò, vtrum exteras actiones pro be instituerit. Et arguitur à parte negatiua q circa huiusmodi actiones nihil debuit Euangelium constituere. Lex Euangelica est lex regni cœlorum, vt patet in Christi prædicatione, Appropinquauit regnũ cælorum. Et Matth. 24. Prędicabitur Euangelium regni: regnum autẽ huiusmodi nõ cõsistit in externis operibus,sed in intimis,secũdũ illud Lucæ. 17. Regnum Dei intra vos est. Et ad Roma. 14. Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia,& pax,& gaudium in spiritusancto. Quare inter leges veterẽ & nostrã illa suprà posita internoscitur differẽtia,qđ illa cohibebat manum, hæc verò animũ. Accedit quòd & ad Roma. 8. dicitur lex spiritus. Et 2. Corinth. 3. vbi spiritus Domini, ibi libertas: non est autem libertas vbi homo adexteriora opera vel facienda,vel cauenda obligatur:ergo nil debuit de exterioribus officijs decernere. ¶ Secũdò principaliter arguitur cõtrario modo,quòd mãca fuerit & minùs sufficiens circa eiusmodi exteriora opera. Lex enim Euangelica ad fidem pertinet quæ per dilectionem operatur:secundùm illud ad Gala. 5. in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet:neque præputium: sed fides quę per charitatem operatur. De fide autem plura explicuit credenda quæ non erãt explicita in lege veteri:ergo debuit de charitate moralia superaddere mandata, quod tamen non fecit:quia solum Decalogum sicut illa nobis iussit. Item & circa ceremonias diuinum cultum pertinentes angustior videtur & breuior:quia tantùm sacramenta nobis tradidit:cultus autem Ecclesiæ reliquit instituẽdos, sicuti & cum iudicialia multa illic per se Deus edixerit, nulla tamen nobis tradidit, sed reipublicæ tam ciuili quàm ecclesiasticæ hoc permisit: est ergo circa exteriora minus sufficies minusq; ,quida q antiqua. ¶ In contrarium est illud Matthæi. 7. Ois qui audit verba mea hæc, & facit ea,assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domũ suam supra petram:sapiens autem ædificator nihil eorum prætermittit,quæ sunt ad fabricam conducentia.

Primum argumentũ à parte negatiua.

Argum. 2.

Fundamentum.

IN hac quæstione altissima est meditanda Dei prudentia ac benignitas in condenda Euangelica lege. Primùm igitur omnium ex superioribus hoc recolendum est fundamẽtum,quòd lex Euangelica non solùm altior est quàm humana, quippe quæ non ad finẽ tantũ naturalem,sed ad supernaturalem nos instituit:verùm & quàm Mosayca inde prę stantior, quòd fidem & gratiam, quam illa præfigurabat, per Christi passionem exhibet:per quam gratiam introducimur in regnum cœlorum. Ex hoc enim fundamento colligitur:nihil de operibus nostris eandem legem stabilire, quàm quæ ad eandem gratiã ordinantur ac referuntur. Atque eo gradu & ordine vnumquodque prohibet ac cõsuluit,quoad eandem gratiam confert. ¶ Hoc præhabito,ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima est. In operib⁹ exterioribus primùm omnium lex Euangelica ceu fundamenta prouidentissimè iecit septem sacramenta. Tria enim operum genera in fronte quæstionis tetigimus: scilicet sacramenta,& moralium præcepta, & consilia. Probatur conclusio. Gratia in qua legis substantia consistit, bifariàm consideratur: videlicet quantum ad eius generationem & acquisitionem, & rursus quantum ad eius vsum & exercitium, generatio autẽ eius, & infusio, munus supernaturale est,quòd nobis Deus per mediatorem, puta per filium suum hominem factum communicat: quare ipse priùs secundùm humanitatem plenus fuit gratia absque mensura: eandemq; subinde per eandem humanitatem in pondere & mensura nobis impartitur: secundũ illud Ioannis. 1. cap. Verbum Caro factum est.&, Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis,& de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et quoniam Deus supernaturalia ipsa ea suauitate dispomit vt ad modum natu-

Prima conclusio.

Probatio cõclusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ræ nostræ nobis participentur, nostra autē cognitio à sensibus incipit, decuit eandem gratiam per exteriora nobis signa suppeditari: vt per illa tum certi pro captu nostro efficeremur nostræ salutis: tum etiam noster excitaretur animus ad diuinum cultum. Et hæc sunt septē sacramēta de quorū sufficiētia non est pñtis loci dicere. Quapropter necessarium fuit vt Christus ipse tanqua autor gratiæ, per se, tum illa instituere, vt baptismum, Eucharistiā: tunc perinde crearet corundē sacramentorum ministros: nēpe Apostolos ac discipulos totumq; subinde sacerdotalem ordinem. ¶ Secunda conclusio.

Secunda cōclusio. Non decuit maiestatem ac libertatem Euangelicæ legis vt alia sacra, & obseruantiæ, & ceremoniæ per ipsam instituerentur, quàm quæ eisdem administrandis sacramentis necessariæ erant: sed hoc debuit Ecclesiæ prudentiæ cōmitti. Probatur conclusio ex differentia inter statum antiquæ legis & nostrum. Populus enim ille, vt identidem ex Apostolo adnotauimus, erat sicut in puerili ætate sub pædagogo, nondum virili prudentia præditus: & præterea figuras vmbrasq; gerebat futurarum veritatum: vtriusque ergo ratione condecens erat vt Deus p se illum de cunctis etiam minutioribus per suas leges erudiret, neque reipublicæ eorū institutiones cōmitteret. Christiana verò familia, tum ætate & prudentia prouectior, atque adeo idonea cui traderetur hęreditas, tū etiam cui per suas ceremonias non aliū messiam deberet præfigurare, non erat cur de eiusmodi ceremonijs tam peculiariter erudiretur, sed id muneris Ecclesię cōredderetur. Atq; eo potissimum quod mun⁹ illud Christus Spiritui sancto dimisit, quem venturū pollicitus est, vt eandem sanctam Ecclesiam doceret omnem veritatem. ¶ Ecce de operibus quibus gratiam diuinam assequimur.

Ostenditur conclusio Illa autem quæ ad eius vsum pertinēt, sunt charitatis officia, quæ erga Deum & proximum exercemus, quibusque adeò per diuinum fauorem eadem nobis augetur gratia. Horum autem operum quędam sunt vel ad eius custodiam necessaria, vel eidem necessariò contraria: alia verò libera sine quibus in eadem Dei gratia permanere possumus.

Tertia conclusio. ¶ Sit ergò tertia cōclusio. Necessarium fuit vt lex Euangelica opera quæ necessariam habent cōnexionem ad gratiam per se præciperet, & quæ illi obstant prohiberet: hęc autem sunt quæ Decalogus nobis exhibet, & quæ ibi impliciter continentur: hoc est necessaria consequentia inde colliguntur, quorum quæstione. 3. tres gradus distinximus. Conclusio est manifesta: nam legislatoris prudentia in necessarijs non debet deficere. ¶ Quarta conclusio. In alijs autem quæ hanc non habent necessariam connexionem ad gratiam, non fuit congruens euangelicæ legi vt illa in particulari per se Christus definiret: sed, sicut dictum de cere monialibus est, ità & iudicialia reipublicæ tam ciuili quàm Ecclesiasticæ committeret. Iam enim sæpè dictum est, ceremonialia & iudicialia à moralibus differre quod non eliciuntur ex principijs naturę, sed arbitramento quodam generale præceptum ad speciale contrahunt. Et sicut ceremonialia ad cultum diuinum attinent, ità & iudicialia ad quietum reipublicæ statum. Ratione ergo iam proximè assignata, nempe quòd Euāgelicus populus prudentia progressus est, & quasi liber ad hæreditatem admissus, relinquendus in his iudicialibus erat suæ reipublicæ: vt contractuum leges & malefactorum supplicia, quæ illic per se Deus cōstituebat, Antistites Euangelici & sæculares Principes suo arbitratu sancirent. Accedit & altera huius ratio quòd lex illa vni eidemque pusillo populo posita est: nostra vero vniuerso orbi: ille ergo populus cuncta illa seruare poterat: Christianis verò p diuersitate temporum, regionum, atque hominum sunt iudicia constituenda. Quare Christus nihil nobis comminatus est neq; pollicitus nisi inferna, & cœlestia, & sufficientiam vitæ: hoc enim illud sonat, Centuplum accipietis, & vitam æternam possidebitis. Alia verò supererogationis opera, neque præcepit, neque omninò voluit vt cuncta ab Ecclesia præciperētur: sed aliqua: vt ieiunia quadragesimæ, & quædam festa. Relqua verò consuluit & vniuscuiusq; optioni reliquit. vt art. 3. videbim⁹. ¶ Ex his ergo trina ratio colligitur cur legem nostrā Iacob. cap. 1. appellauerit legem perfectæ libertatis. Primo, quia tanquàm adultis filijs & iam à pædagogia exeuntibus hæreditatis possessionem nobis tradidit. Secundò quòd neq; ad ceremonialia aut iudicialia Christus nos, vt antiquos, coarctauit: sed libere illa reliqt prefectis ac magistratibus p cōditione locorum ac tēporum instituēda. Sed tertiò qđ illa noluit vt quasi serui metu impleremus: sed ex habitu gratiæ, vt liberi filij.

Quæstio cōclusio *Ratio cōclusionis* *Altera ratio cōclus.* *Trina ratio quare lex euāgelica appellatur lex libertatis.*

Ad primum

Ad primū argumentū Ad primum igitur argumentū respondetur, quòd etsi regnū Dei in intimis cordium precipuè cōsistat, puta in iustitia pace, & gaudio spirituali: nihilominùs ex cōsequenti & ad illud regnum illa pertinēt exteriora opera, quæ vel extrinsecis motibus foras promānant, vt Dei cultus, & parentum: vel sine quibus conseruari nequeūt eadem spiritualia, vt homicidia furta &c. Quocircà etsi lex nostra præcipuè prohibeat animum eum nihilo minùs cohibere debet ab illis actionibus quę ipsum perturbant. Sicuti vice versa prohibendo antiquis manū, ex consequenti prohibebat animū. Ea verò quæ necessariam non habet cōnexionē ad gratiam lex Euangelica per se non constituit vt vetus. Qualia sunt esca & potus, de quibus Paulus loquitur: vt puta delectus ciborum & ieiunia: quæ non Christus sed Ecclesia, cius autoritate sanciuit. Ad aliud autem mēbrum eiusdē argumenti satis responsum est vbi explicuimus cur lex Euangelica dicatur lex perfectæ libertatis. ¶ Ad secundū verò principale respondetur diuersam esse fidei rationem ac moralium præceptorum: nam cū fides naturali ratiōi excellat, quam ideo nisi per gratiam apprehendere nō possumus, necesse fuit vt lex abundantioris gratiæ cumulatiùs nobis expresiùsq; mysteria eiusdem fidei detegeret: moralia autem præcepta sunt de iure naturæ quæ ideò iactis in decalogo fundamentis potuit respublica Christiana intelligere. ¶ Ad aliud quoq; eiusdem argumenti mēbrum respondetur, q⁹ cùm sacramenta nouæ legis gratiam conferant, necesse fuit vt autor ipse gratiæ illa institueret: sacramentorū autem ritus atq; ecclesiasticas ceremonias, quia nō sunt ad gratiam necessarię, ecclesię Christus cōmisit, cuius suprà rationem adduximus: Quòd si obijcias redēptorē ipsum ceremonias aliquas Apostolis tradidisse: vt patet Luc. 9. &. 10. Nolite possidere aurum, neq; argentum, neque pecuniam in zonis vestris. Respondetur illa ad ceremonias non pertinere sed fuisse vel institutiones pro illo tēpore Apostolis necessarias. Permissiones, inquā, secundū expositionem Augusti. in libro de consen. Euang. Nam cùm Apostoli & verbi prædicatores ius habeant exigendi alimēta, illud, Sine pera, sine pecunia, &c. non tam præcepti formā habet, secundū August. quàm cōcessionis: hoc est, Non opus est vobis viaticum prouidere, siquidem ius habetis alimē-

Ad aliud mē brū eiusdem argumenti. Ad secundū

Ad aliudmē brū secundi argumenti.

Obiectio.

Solutio.

Augustinus

ta petendi. Vnde subdit, Dignus est enim operarius cibo suo. Reliqui verò sancti dicūt esse præcepta, nō ceremonialia sed moralia: necesse enim tunc habebant qui in discipulatu Christi recentes erant, neq; in paupertate satis assueti, ad eandem medicitatē eruditi. Vnde iam prouectioribus ait idem Redemptor Luc. 22. Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calciamentis nūquid defuit aliquid vobis? & respondentibus, nihil, adiecit. Sed nunc qui habet sacculum, tollit similiter & peram. Quasi iam tūc statum perfectæ libertatis essent ingressi, quando iam relinquendi erant arbitratu suo viuere.

ARTICVLVS. II.

Vtrum lex Euangelica interiores nostros actus sufficienter composuerit.

POst actus exteriores subsequitur de interioribꝰ cernere quemadmodum per legem Euāgelicam Christus illis prouiderit. Arguitur ergo de more q⁹ non fuerint ab ipso abū dē compositi. Primò, vt Matth. 5. videre est, etsi decem sint præcepta decalogi, tria tamē præcise quantum ad eorū internas affectiones exactę expresęq; emendauit, videlicet homicidium, prohibendo irasci in fratrem: atq; adulterium, vetando mulieris conspectum ad concupiscendum eam, & circa periuria omnē resecans iurandi voluntatē, Dico vobis non iurare omninò: igitur cū septē alia subticuerit, non satis hac parte complexit perfecitq; abundantiam iustitiæ nouæ legis super illam veteris. ¶ Secūdò arguitur. Præter præcepta decalogi, quę moralia sūt, erant & iudicialia & ceremonialia: de iudicialibus autē tria tātùm eodē capite correxit, scilicet repudium vxoris, talionisq; pœnam & inimicorū odium, sed de ceremonialibus nihil meminit: ergo non satis humanos affectus composuit. ¶ Tertiò ad legitimam animi cōpositionem pertinet vt nihil homo p̄ter humanum finem faciat: sunt autem alij humani fines præter inanem gloriam, atq; mundanū fauorē, item & alia multa opera præter ieiunium, orationem, & eleemosynam: Christus autem, vt eodem loco videre est, hæc tantum tria fieri cauit, ob inanem mundi gloriā: ergo breuis nimis in eiusmodi institutione fuit. ¶ Quartò, solicitudo humana circa ea quæ necessaria sunt, adeò est à natura indita, vt sit etiam brutis animantibus

Primum argumentum.

Secundum

Tertium

Quartum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus nobiscum communis. Vnde Sapiens Prouer. ...ad formicam mittit pigrum à qua doceatur prouidere in æstate quæ sibi sint in hyeme necessaria: institutio autem fidei naturam non tollit sed perficit: non ergò debuit nobis Christus tam solicitè humanam solicitudinem interdicere, vt neq; in crastinum nobis prospiciamus. ¶ Quintò deniq; ac postremo arguitur quod cum iudicium sit actus iustitiæ, secundum illud Psal. Quousq; iustitia conuertatur in iudicio, non erat cur nos tantopere absterreret ne iudicaremus. ¶ In contrarium autem est sententia Augustini in Sermon. Domini in monte: vbi super illis verbis, Qui audit verba mea hæc ait, illis Christum verbis significasse, sermonem illum diuinũ omnibus præceptis quibus Christiana vita formaretur, esse præfectũ.

Quintum.

August.

Conclusio responsiua.

AD quæstionem quanã alia conclusione respondeam, quã q; in illo sermone quo Christus leges vniuerso orbi tulit, vniuersos humanos mores intus & in cute perfectissimè informauerit? Singula autẽ verba singula deposcebant capitula quibus exponerentur. Verũ cũ eorum expositio tam late apud sanctos pateat, quibus nos pro modulo nostri ingenij in eorum commentarijs meditationes nostras appendimus, perfunctorie tenuiterq; hic transibimus. Dominus enim illic vt sapientissimus architectus primum fundamentum totius Christianæ fabricæ iecit, quod in moribus est finis, quò cuncti referuntur mores. Finis autem nostrorum morũ est beatitudo & fœlicitas: quem ideò primũ omnium contra vanam philosophorum opinionẽ constituit. Beati pauperes spiritu: contra illos qui fœlicitatem, vt. 1. Ethico. ait Aristote. in diuitijs collocauerũt. Beati mites: cõtra illos, qui illam statuerant in honoribus. Beati qui lugent: aduersus eos qui illam posuerant in diuitijs. Mox consti tuto fine, Apostolorum pectora instruxit, quos orbi præfecerat, vt tanquã duces & lumina mũdi ab vniuersis terrenorum affectibus tã essent abstracti, quàm illis opus erat, qui, ceu sal terræ & lux mundi, vniuersum orbem deberẽt, & ab infectione temporalium præseruare, & ad cœlestem patriam perducere. Deinde intus nostros animos, vnde operũ radix procedit in ordine ad seipsos, quantum ad duo, quæ virtuti sunt necessaria, instituit. Primum ex parte obiecti: nempè vt nõ solum à malis operibus, qualia sunt homicidium, adulteriũ & similia, abstineremus: verũm & ab ipsorum affectibus simus purgati. Qui irascitur fratri suo: &, Qui, viderit mulierem. &c, nam scrutator cordiũ Deus, interna pectora præcunctis operibus habet grata. Præterea & intentionem finis, vnde laus maximè aut vituperiũ operis emanat, rectificauit: nimirum cauere iubens nè quid causa humanæ gloriolæ agamus, ne mercedem, quam ipse nobis optat cumulatissimam ferre, ab hominibus præstolantes, potissimo frustremur præmio. Præterea descendit ad imbuendum homines quibus officijs erga proximum se debeant gerere. Primùm nè officium vsurpantes Dei, de occultis eius gestis iudicemus: quod quidem iudicium cùm causam nobis offerat proximũ nostrum aut odiendi, aut contẽnendi, iniurium est ac nocuum. Mox vt neq; in sacrorum iniuriam, quæ ad Deum pertinent, negligentes simus: nempè nè ineptis illa atq; inidoneis, ceu porcis cõmittamus. Et super omnia adeò curauit nostram dilatare charitatem, vt vsq; ad inimicos pertingeret. Postremò deniq; docuit qnẽadmodum absq; diuino fauore sanctissimæ legis mãdata implere nequimus. Vnde ait, Petite & accipietis: pulsate & aperietur vobis. Cautelãq; adhibuit, vt contendamus per angustam portam intrare, nã virtutis semita: quippe quæ media est inter duo extrema, angusta est: diuiandi autem campus, latissimus. Vnde Aristot. scopum, inquit pertingere, vno tantũ contingit modo: aberrare verò, infinitis.

explanatur conclusio.

Aristo.

Aristo.

Quapropter & à falsis prophetis cauere etiam nobis iussit, qui nos à recta diuertunt. Multa deniq; alia illic resplendent mãdata, q̃ angustia ꝑsentis loci exponenda nõ capit

Ad primum argumentũ.

AD primum igitur argumentũ respondetur, illa tria peculiariter præcepta ob id Christum explanauisse, quòd illa perperàm Pharisæi populo interpretabantur. Censebant nanq; in solo opere inesse culpam: non autem in effectu: eo (vti ait sanct⁹ Thomas) quòd apparebat illis motus iræ ac Veneris esse naturales. Et præterea forte (vt reor) quia cùm non viderent per internas animi cõmotiones, quæ in opus non prorũpunt, vllum irrogari proximo dãnum, nullam in illis agnoscebant iniustitiam. Christ⁹ autem edocuit illas esse prauas: non modò quia causa sunt operum, verùm quia per se sunt iniuriosæ. Odio enim habere proximũ iniuria est. Prohibitioni autem periurij adhibuit etiam iurandi frænum: forte quia iurare verum, nullum putabãt esse peccatum: etiam si temere & absq; iudicio fieret: imo id pertinere ad reuerentiã Dei, vt aliqui nũc blasphemi autumant, in quientes quod qui bene, id est, multum iurat, bene credit. ¶ Ad secundũ

Ad secundũ

Duplex error Pharisæorũ circa iudicialia.

Duplex error Pharisæorũ circa iudicialia. secundum pari modo respondetur, supposito illo discrimine superius inter ceremonialia & iudicialia constituto: nempe quod iudicialia nõ sic prorsus lex noua reiecit, quin rursum possint institui: sed ceremonialia sic consopiuit, vt nullatenus valeant reuiuiscere. Hæc enim de causa iudicialia quidè Christus correxit, ceremonialia verò minimè, sed ablegauit. Bifariam autem Pharisæi circa iudicialia hallucinabantur. Primũ nanque nõ nulla, quæ permissiones erant, arbitrabãtur esse per se iusta & imperata: vt repudiũ vxoris: & vsuras ab extraneis corradere. Quare vtrunque illos dedecuit. De repudio enim declarauit non esse præceptum, tanquàm æquum: sed ob eorum duritiem permissum, quasi minus malum. Sed & vsurarum exactionem inhibuit Luc. 6. inquiens, Date mutuum: nihil inde sperantes, quem tamen locum lib. 6. enunctius sumus exposituri. Secundò modo errabant, existimantes quępiã quæ lex facienda propter iustitiam instituerat eadem exequenda fore vel appetitu vindictæ, vel temporalium cupiditate, vel odio inimicorum. Quocirca tria præcepta in cõtrarium sensum Christus operæprecium duxit explanare. Iudiciale enim illud talionis, quod datum fuit vt iustitia seruaretur, ipsi vindictæ causa putabant exequendum: quẽ ideo Dominus errorem ex eorũ animis reuulsit: docens paratos debere nobis esse animos vbi charitas poposcerit, non reddere malum pro malo: sed percutienti vnam maxillam, alteram, si oportuerit, præbere. Pari modo iudiciũ aliud rependendi quatuor oues pro vna, animos eorum ad cupiditatẽ irritabat: & ideo docuit vt prompti simus animo volenti nobiscum in iudicio de tunica cõtendere, permittere & pallium. Tertiò deniq; ex legibus illis quæ ipsis bella aduersus Chananæos & Iebusæos gerere præcipiebant, colligebant odium aduersus inimicos, esse præceptum. Et ideo docuit leges illas iã cessauisse, sed inimicos potius esse diligẽdos. De ceremonialibus autem, causa iam dicta, nihil memimit: sed vnico verbo cuncta confodit. Nam vbi Ioã. 4. Samaritanæ dixit, Veniet hora quando neq; in mõte hoc neque in Hierosolymis adorabitis patrem: sed veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate, docens templum destructum iri: docuit pariter omnia illa temporalia sacrificiorum impedimenta in spiritualem cultũ abitura. ¶ Ad tertium huiusmodi responsio subiungitur. Cuncta quæ in mundo expetere mortales possunt, ad illa tria reducuntur quæ Ioannes in primo capit. 2. adnotauit, inquiens, Omne quod est in mundo, cõcupiscentia carnis est, hoc est corporales deliciæ ac voluptates: concupiscentia oculorũ, puta diuitiarum auiditas, & superbia vitæ, puta honoris ambitus, & gloriæ cupido. In antiqua autem lege non promittebantur deliciæ: imò ab illis populus arcebatur. Quare Christus non opus habuit populum ab illis absterrere. Promittebatur tamẽ honoris celsitudo, diuitiarũq; exuberãtia. Legitur enim Deuteron. 28. Si audieris vocẽ Domini Dei tui, faciet te celsiorẽ cũctis Gentibus. Et infrà, Abundare faciet te omnibus bonis. Hęc ergo duo cõsultũ Christo fuit corrigere ob idq; vanam gloriã à tribus operũ generibus expulit, ad quæ cuncto officia reducuntur. Quicquid enim homo facit, aut sui ipsius gratia peragit: & id significatur ieiunij nomine, quo homo suas sedat voluntates: aut amore proximi cuius generis est eleemosyna: aut propter diuinum cultum, qualis est oratio. Ex his enim tribus, eo quod opera sunt supererogationis, solent homines mundi aurã ambire. Ne autem aliquid facerent auaritiæ causa prohibuit statim dicens. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. ¶ Ad quartum respondetur, Deum nõ interdixisse nobis necessariã solicitudinem, sed superfluã: quæ in quatuor consistit: scilicet, dum quis finem in rebus temporalibus cõstituit, Deo propter temporalia seruiens, pluris scilicet ea æstimans q̃ ipsum. Et ideo ait, Nolite thesaurizare vobis. Nã q thesaurizat, in thesauro finẽ cõstituit: ob idq; subdit, Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum: id est intentio, qui est actus circa finẽ. Secũdo nè simus sic circa temporalia soliciti, vt de auxilio diuino diffidamus: cui cura est nostri etiã in tẽporalibus: Ideoq; adiecit, Scit enim pater vester quid opus sit vobis antequàm petatis eum. Tertiò nè homo sic sit solicitus quasi sibipsi cõfisus: ob idq; ait, neminem posse ad staturam suam quidpiam adijcere. Quarto nè plus iusto, solicitudo nos futurorum præoccupans, angat. Propter quod ait, Nolite soliciti esse in crastinum. Pari modo ne-

Ad tertium

Ad quartũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

que iudicium publicum prohibuit sine quo homines vitam transigere nequeunt: sed temerarium: puta ne de occultis sine causa leuiter præcipitetur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm congruè lex Euangelica consilia nobis quædam adiecerit.

Primum argumentum

VLtimum quod in lege Euangelica considerare restat, est consiliorum ordo quo nos Christus super omnes mundi nationes ad beatitudinis culmen euexit. Quæritur ergò vtrùm congruè sint consilia per legem Euãgelicã nobis adhibita. Et arguitur primò qđ nulla sint consiliorum opera. Vniuersa eñ quæ homo reddere Deo potest, eidem virtute præcepti dilectionis, quo ipsum super omnia tenetur diligere, debet: vt potè quòd ex nihilo nos condidit: qua ratione quicqd sumus, ac subinde possumus, illi debemus. Vnde. 1. Parali. 29. Tua sunt, inquit Sapiẽs, omnia: & de his quæ de manu tua accepimus dedimus tibi: nullum ergò restat super erogationis opus, quod sit consilij. ¶ Secundo arguitur. Si in rem mortalium erant consilia, non erat cur Deus non eadem antiquis traderet, sicuti nobis, in antiqua autem lege talia consilia non legimus: non ergo Christꝰ ea debuit superaddere. ¶ Tertiò, Consilia dãtur de his quæ sunt ad finem expedientia: nõ autem eisdem hominibus omnia expediunt: ergo non debuit Dominus noster cõsilia determinare: sed vel cuiusq; arbitrio relinquere, vel sapientũ prudentiæ, qui quos nossent idoneos, cõsiliorum opera admonerent. ¶ Quartò. Si aliqua essent cõsilia, maxime illa quæ ad perfectionem vitæ pertinẽt: illa aũt inter præcepta Christus posuit Matthæ. 5. vt inimicorũ dilectionẽ, & præbere alteram maxillã vnam percutienti. ¶ In contrarũ est illud Sapiẽ. Prouerb. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor: & bonis amici cõsilijs anima dulcoratur. Christus autem, vt est sapientissimus ita & nobis maximè amicus: ergo eius consilia maximũ nobis afferunt emolumentorũ pondus.

Secundum

Tertium

Quartum.

Prima conclusio

SOlutio quæstionis tribus cõclusionibus continetur. Prima est. Multa sunt consilia de iure naturæ, quæ non solùm sub lege scripta, verùm & ante illa semper fuerunt virtutis officia. Probatur: nã miseris, etiã citra casum grauis necessitatis occurrere, fuit officiũ, & voluptatibus mundi parciùs vti quàm lex permitteret ob aliquam bonam causam. In summa illis renuntiare quæ licitè homo posset facere, consiliũ fuit per sapientes duxerunt. ¶ Secunda conclusio. Congruentissimè in lege noua non modò naturalia illa consilia explicita sunt, verùm & alia recenter adhibita quę nõ erãt in veteri. Probatur. Hoc inter cõsiliorum opera & ea, quæ sunt in præcepto interest, quod præceptorum opera sunt de necessitate salutis: opera verò consiliorũ sunt super erogationis officia, per quæ expeditiùs ad charitatis perfectionem peruenitur: cum ergo inter legem veterem & nouã hoc fuerit interstitium, quòd illa erat lex seruitutis & timoris: nostra verò, lex libertatis: fit consequens, vt & illi congruerit non ponere nisi præcepta: & nostræ, vt consilia adhiberet quæ liberè quisq; exequi posset. ¶ Tertia conclusio. Consilia Euangelica atq; adeò omnia naturalia ad tria reducũtur genera: scilicet paupertatis, continentiæ, & obedientię Probatur. Consilia, vt proxima conclusione assertum est, sunt illa per quæ homo expeditiùs ad charitatis perfectionẽ progredi tur: est autẽ homo inter spiritualia bona, quibus charitas cõparatur, & tẽporalia, quibus eiusdem charitatis via impeditur, sic constitutus, vt quo illis propiùs accedit, à tẽporalibus longiùs absit: & vice versa: tẽporalium autem, vt nuperrimè adnotabam⁹: tria sunt genera: scilicet, cõcupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Quapropter qui in huiusmodi sic finem constituit vt regulas vitæ secundùm istorum affectum instituat, prorsus sit charitatis expers: ob idq; per præceptain stituimur vt debitè ac iuste illis ex præscripto vtamur: animos verò ab illis prorsus euellere, non est cũctis, imò neq; multis in hoc sæculo possibile. Quare sub consilio Christus id cuicunq; reliquit, vt qui capere posset, caperet. Per paupertatem autẽ abdicamus à nobis oculorũ cõcupiscentiã, hoc est facultates ac diuitias: per continentiã verò concupiscibilia oculorum, hoc est tactus delitias: sed per obedientiam, oculorum superbiã, hoc est honores, & mundi fastus. Illa ergo tria in capite statim suarum legum Christus proposuit: videlicet, Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati qui lugent. Quę quidẽ Apostolis ratione status, vt super eisdem verbis scriptum reliquimus, necessaria erant: reliquis autẽ relicta sunt

Probatio cõclus.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Suadetur hæc conclusio

Quæstio. Solutio.

cta sunt in cõsilio. Vnde, vt Matth. 19. legitur, ait Petrus: Ecce nos reliquimꝰ omnia & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Quam ob rem Apostolici viri, hoc est qui apostolicum institutũ imitari contẽdunt, hæc tria vota suscipiunt: iuxta documẽtum Christi ad iuuenem, Si vis perfectus esse, vade & vẽde omnia quæ habes & da pauperibus, & sequere me. Vbi verbo sequelæ, obedientiam expressit quæ votorum supremũ est, atque aliorum finis. Ob hoc enim, sæculo vale dicimꝰ, vt Christum expeditiores sequamur. Hæc igitur simpliciter sub cõsilio collocantur: ad quæ capita cuncta reducuntur. Nam eleemosynam extra causam necessitatis erogare, ad consiliũ attinet paupertatis: & licitis voluptatibus abstinere, ad consiliũ continentiæ: & aliquãdo hominẽ suam non sequi, vbi licuerit, voluntatem, ad consilium quodã modo obediẽtiæ: vt offensam remittere, cuius posses vindictam exigere. ¶ Qđ si interrogas quæ sint noua illa quæ adhibita sunt in noua lege? In primis virginitas vsque ad Deiparam virginem nõ legitur fuisse in consilio. Et præterea vt prorsus homo cũcta confirmato voto relinqueret: quod cum Christus iuueni obtulit, quasi de re noua stupuit. Quò alludit & illud Petri, Quid ergò erit nobis? quasi quid fecimus, quod nemo hactenùs fecit? Tametsi & in lege naturæ, licèt non religionis gratia, sed Philosophãdi, de Diogene & multis Pythagoreorum, historiæ tradunt opulentiam splendorẽq; humanum abiecisse. Et vt nos super ca. 3. Matth. in descriptione deserti quo Ioan. pœnitentiam prædicauit enarrauimus. Fuit etiam inter Iudæos Aeisenorum collegium, quorũ Iosephus lib. 18. antiquitatum meminit. Et Solinus cap. 48. qui à cõmuni hominũ conuictu semoti, absq; vxoribus anachoretarũ vitam degebant. De his autem latiùs in lib. 8. sub titu. de voto.

Iosephus. Solinus.

Ad primum argumentũ.

AD primũ igitur argumentũ negandum est quicquid nos facere possumus Deo deberi ratione præcepti. Consultissimus nanq; & in nos pientissimus Deus in obligando nos suis legibus non tantũ eorum rationem duxit, quæ nos illi deberemus: sed eius quod imbecillis nostra natura præstare posset. Vnde Paulus, De virginibus, inquit, præceptũ non habeo, consiliũ aũt do. Quin verò præter sacramentorum præcepta nihil amplius nobis iussit, quã quod in iure naturæ positum est: hoc autẽ iure nemo tenetur quantũ potest semper facere: sed cõsilia nõ contẽnere, & nihil animo admittere, quod dilectioni Dei sit aduersum: hoc est enim diligere eum ex toto corde & ex tota mente. Et sic est intelligẽdum illuc Eccles. 9. Quodcunque potest manus tua, instanter operare. Nam si sensum faciat consilij, nihil cõtra nos. Si autẽ vim habeat præcepti, intelligitur vt quicũq; pro suo statu faciat, quod debet: Neq; vero ex contẽptu & consiliorũ vilipendio omittat ad perfectionẽ tendere: vt sanctus Thom. 2. 2. quæst. 186. artic. 2. expositor est. Quocircà neq; qui cõsilia sequũtur ad altiorẽ gradũ charitatis obligantur q̃ alij: sed pstantiori via secũdũ suam pfessionem ad charitatẽ tendere: q̃ est præceptorũ finis. Sed hæc nõ sunt presentis speculationis: lib. enim octauo, qui est de voto, iterũ hæc pressius attingemus. ¶ Secundũ aũt argumentũ secunda cõclusio dissoluit: vbi reddita est ratio cur decentiùs lex Euãgelica quàm vetus cõsilia tradiderit. ¶ Ad tertiũ respõdetur, qꝺ Christus ꝓponens consiliorũ opera ob id ea nemini præcepit, qꝺ videbat nõ cũctis expedire sed reliquit cuiusq; optioni, vt Matt. 19. Si vis pfectus esse, &c. Et rursus: Qui põt capere, capiat. ¶ Ad Quartũ demũ respondetur quòd illa consilia q̃ sunt de iure naturæ sæpe accidit vt sint in præcepto. Ob idq; quantũ ad animi præparationem, tenemur prompti esse, vbi necessitas exegerit, illa implere. Quãobrem Christus præceptorũ numero eadem adscripsit: sed tamen extra necessitatis casus sunt in consilio.

Ad secũdũ.

Ad tertium

Ad quartũ

S. Thomas.

FINIS LIBRI SECVNDI,
De Iustitia & Iure.

LIBER

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER TERTIVS,
De Iustitia & Iure.

QVAESTIO PRIMA, De Iure.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 57.

ARTICVLVS. I.

Vtrum ius sit obiectum iustitiæ.

AD Iustitiã, de cuius virtute presens à nobis opus institutum est, ius pertinet: quapropter de Iustitia & Iure illud inscripsimus. Ius autẽ bifariã, vt in fronte primi libri dicebamus, vitupatur: videlicet & pro ratio nis regula, prudentiæq; dictamine, per quã regulam æquitatem iustitiæ perpendimus: quales sunt leges: præterea pro æquitate ipsa quæ obiectum est iustitiæ: nempe quam iustitia in rebus cõstituit. Igitur cùm de iure priori modo, hoc est de legibus duos hactenus libros absolutos dederim⁹, subsequitur vt ad definitionem iustitiæ propius accedẽtes, de iure dicamus, posteriori modo accepto nomine, vt pote, per quod eadẽ constituenda est iustitiæ definitio. Continet enim liber præsens, ordine tertius, iustitiæ tractatum in genere, eiusq; diuisiones in legalem & particulare, inque distributiuã & cõmutatiuam: priorem q; eius speciẽ: scilicet distributiuam: vbi de acceptiõe personarũ disputamus. Quã materiã edisserit S. Thom. 2. 2. quæst. 57. & infrà. ¶ Quæritur ergo primò vtrùm ius sit obiectũ iustitiæ? Et arguitur à parte negatiua ex verbo Celsi Iurisc̃onsulti libro. 1. de Iustit. & iure. Ius est ars boni & æqui, ars enim nõ est obiectum virtutis iustitiæ, quæ est in voluntate: sed per se virtus intellectualis, vt. 6. Ethic. autor est Aristo. ¶ Secundò, iustitia p̃cipuè nos deo subijcit: secũdum illud Augustini in lib. de moribus Eccle sia. Iustitia est amor tantum Deo seruiẽs: & ob hoc bene imperans cæteris, quę homini subiecta sunt: ius autẽ ad diuina nõ pertinet sed ad humana. Sic enim Isido. libr. 5. cap. 2. distinguit inter fas & ius, q̃ fas sit lex diuina ius autẽ, humana: ergò ius nõ est obiectũ iustitiæ. ¶ In contrariũ autẽ est tam idem Isidorus quã Philosophus. Ait enim ille ibidẽ q̃ ius dictum est quasi iustũ. Et refertur dist. 1. can. ius. Et Philosophus in principio. 5. Ethico. Oẽs, inquit, talẽ habitũ volunt dicere iustitiã, à quo operatiui iustorum sunt.

Gemina acceptio iuris.

Partitio libri.

S. Thomæ. Primum argum. partis negatiuæ.

Aristo. Secundũ argumentum. Augustinus

Isidorus.

Aristot.

IN vestibulo statim quæstionis primũ omnium supponendũ est, iustitiã vno modo accipi generali nomine pro omni virtute. Sic enim acceptam Philoso. 5. Ethico. ca. 1. appellat illam, totam virtutẽ. Vnde & iustus idem est quod studiosus, quacũq; sit insignitus virtute. Et ratio amplissimi huius significatus est q̃ in omni virtute extat obedientiæ ratio, legi debitæ. Quicquid autem rationem debiti claudit, iustitiæ formam induit. Quo vtique significato accepit Christus Matthæ. 5. & 6. iustitiæ nomen, Nisi abundauerit iustitia vestra &c. Et attendite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus. & Paul. 1. ad Timot. 1. Iusto non est lex posita. Atque hoc pacto nõ tractamus hic de iustitia, neq; habet peculiare obiectum, sed suum cuiq; virtuti est ꝓprium: nempe id quod legitimum est: sed accipitur vt est particularis virtus moralis atq; vna quatuor cardinalium, cui⁹ officium est facere iustũ. Sed nè quis nobis ordinis peruersionẽ improperet q̃ prius de iustitia, quã de iure dicẽdum nobis esset, nouerit doctrinã esse Aristot. 2. de anima text. 33. quòd qui de potentia vel habitu tractaturus est, exordium auspicari debet ab obiecto: vnde habitus speciem sortitur & per quod describi debet: vt qui de sensibus disputationem init, prius debet de sensibili disputare. Oculus enim non per hoc propriè definitur, quòd sit sensus sic aut sic compositus: sed q̃ sit sensus percipiendi colores: & pariter auditus q̃ sit sensus percipiẽdi sonum: & serra est instrumentum secandi ligna: & temperantia, habitus quo rectè delectabilibus tactus vtimur. Pari ergò modo loco citato. 5. Ethico. Aristo. definit iustitiam per iustum: nempe quod sit habitus quo iustum volumus & iustum operamur. Et Vlpian. ff. de iustit. & iur. Iustitia est, inquit, constans & perpetua voluntas, ius suũ vnicuiq; tribuens. Cum ergo iustitia perius defi-

Diuisio iustitiæ.

Philosophus.

Paulus.

Solutio obiectionis. Aristo.

niatur, meritò à iure est nobis proficiscẽdũ. ¶ His ergo prehabitis, ad quæstionẽ vnicã cõclusione respõdetur. Ius est obiectum iustitiæ. Conclusio ex authoritatibus Isidori, & Philosophi, & Iurisconsulti modo citatis, appellatiũ ius, iustum illud, quod iustitia in rebus cõstituit, satis constat: nihilo seciùs ratione amplius demõstratur, quæ sumitur ex differentijs iustitiæ à reliquis virtutibus. Sunt enim ordine tres. Prima, q̃ cùm prius sit omniũ virtutũ rectũ perficere opus, rectitudo tñ reliquarũ virtutum existimatur in ordine ad ipsum agentem: iustitia verò in ordine ad alterum. Et ratio est q̃ iustitia est virtus ordinans habentem ad alium: reliquæ verò ipsum ordinant ad seipsum Exempli gratia. Temperantia versatur circa rectum vsum delectabiliũ tactus: & ideo ponit mediũ inter duas affectiones ipsius temperati, scilicet nè in ciborũ venereorúmve vsu à ratione exorbitet: neq; verò minus sumat q̃ sustentatio vitæ postulat. Et pariter fortitudo inter timorem & audaciam modũ constituit. Iustitia verò facit æqualitatẽ inter debẽtẽ & alterũ cui quippiã debet. Vt si vterq; nostrũ habebat quinq;, mutuo verò mihi dedisti vnũ, cuius causa tantũ habes quatuor, egò verò sex, iustitia postulat vt tibi vnum refundam, vt vterq; nostrũ habeat quinq;, quod est medium inter quatuor & sex. Pari modo si tuas mihi operas locasti, iustitia poscit vt merces mea eadem adæquet. Quocirca & res duæ iustificari dicũtur dum adæquantur: vt puta cum architectus lapidem ad normam iustificat, & futor calceum ad pedem. Secunda ex hac nascitur differentia q̃ in materia reliquarum virtutũ nihil vere ac legitimè censetur rectũ, nisi respectu agentis. Exempli gratia. Si auarus parca vtatur mensa, non vt temperatè viuat, sed nè pecuniã dispendat: opus illud non censetur rectum, neq; virtutis admensuratũ. Si verò debitor quantum æris debet tantũ creditori persoluat, sinistra tamẽ intentione: nempe vt illud dilapidet: vel si gladiũ quẽ in depósito habet, dño restituat, sciens in malum vsum esse ab illo repetitum: tunc tale opus iustũ simpliciter censetur: quia est debito, æquale: licèt non opus virtutis neq; qui soluit sit studiosus. ¶ Atqui ex hac rursus exoritur tertia differentia: nempe quòd merito Doctores virtuti iustitiæ per se obiectum ascribũt, quod ius appellant & iustum: non autem reliquarum vlli: videlicet quòd in virtute iusti-

Cõclusio resolutiua.

Rõ conclu. Primũ differimẽ iustitiæ singulariter dictæ à cæteris virtutibus.

Secunda differentia.

Tertia differentia.

tiæ iustum ipsum ex natura rei cõstituitur: in reliquis verò non nisi ex recta intentione agentis. Quapropter diuus Tho. (quod meditatè cõsiderandum est) tractatus aliarum virtutũ, nimirum fortitudinis aut temperantiæ, non ab earũ obiectis exorditur, sed à virtutibus quæ faciunt rectitudinem in opere: tractatum verò iustitiæ ab obiecto: quod in rebus ipsis consistit. Quin verò in alijs virtutibus non tam proprie dicitur obiectum q̃ materia, circa quam versatur virtus, vt materia fortitudinis est periculũ belli: & materia temperantiæ, delectabilia tactus: in quibus virtus medietatem inter duos affectus cõstituit: sed virtutis iustitiæ proprie est obiectũ æqualitas ipsa rerum in quam virtus tendit, sicuti visus in colores. Habemus ergo cõclusionẽ quòd ius est obiectum iustitiæ. ¶ Veruntamen non desunt qui hoc discrimen superficie tenus cernentes impugnent. Buridanus inquam. 5. Ethicor. q. 1. aduersus hãc doctrinam sic insurgit. Autloquitur, inquit, diuus Thomas de rectitudine operis quatenùs est rectitudo virtutis, aut de eius rectitudine absolute, licet non fiat à virtute. Si prior modo, tunc vti officia aliarũ virtutũ, sic neq; opus iustitiæ rectum est, nisi in ordine ad agentẽ. Docet enim Arist. 2. Ethi. c. 4. nullũ esse virtutis opus nisi fiat ex electiõe, ꝓpter legitimũ finẽ: quare, vt modo dicebamus, qui gladiũ reddit vero dño vt homicidium faciat non est studiosus. Si verò loquatur de operis rectitudine absolutè, non quatenus à virtute proficiscitur, tunc in materia quoq; aliarum virtutũ eiusmodi reperitur rectitudo sine ordine ad agentem: vt si quis per hypocrisin ieiuniorũ legem obseruet, aut propter vanã gloriã strenuè se gerat in bello. Respondetur, tamen differentiã constitui in rectitudine absolutè considerata. Et est hæc, q̃ cùm rectitudo iustitiæ in rebus ipsis natura sua sit reperibilis, qui soluit æquale debito mala intentione & fine, facit quidem opus iustum, cùm ius alteri suum tribuat, licet nõ sit iustus, id est studiosus, quia nõ operatur quãdo, vbi, & quomodo oportet. In reliquis verò virtutibus, si vnãquãlibet tollas virtutis circũstantiã, nulla restat moralis rectitudo: hoc est ieiunũ illud nõ est opus tẽperatum: neq; aggressus in bello, opus strenuũ, quia talia opera non habent aliam rectitudinem quàm in ordine ad virtutis habitum.

Aristot.

Buridanus.

Ratio Buridani contrà D. Thom.

Solutio rõnis factæ.

¶ Gitur, vt ad obiecta capitalia respõdeam⁹ circa materiã primi argumẽti idẽ Burida-

Ad. 1. arg. Buridanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus & nonnulli minùs nominis significatũ callẽtes,negãt nomẽ ius accipi pro obiecto iustitiæ,sed aiunt idẽ esse quod legẽ: secũdũ verbũ Isidori qđ referẽ distin. 1. Ius generale nomẽ est,lex autẽ iuris species. At verò qui hoc negat,veritati se autoritate omniũ armatæ,cõtrariũ obijcit. Enimuerò quod Philosophus appellauit iustum,vbi dixit iustitiã esse habitum iustorum effectricem, Iurisconsultus planè nuncupauit ius,dicẽs,Iustitiam esse virtutẽ ius suũ cuiq; tribuendi. Si ergo iustitia facit ius & iustũ, quis abnuat ius esse obiectũ iustitiæ? Imò crediderim per Apocopen,hoc est per amputationẽ syllabæ in fine dictionis,iustum, dictum esse, ius: sicut pro eo quod,potestis,dicimus,potes. Vnde Græcè Dikæon, idẽ promiscue significat, quod iustum,& ius. Quare idem ipse Isidorus eodem loco statim subdit, ius dictũ esse quia iustũ est, Quapropter lex ipsa ideo dicitur iusta,quia iustum in rebus constituit. At verò quoniã opificiorũ artificiatorũque nomina ad significãdum quoq; artes transferuntur,sicuti nomen medicinę quæ est res per artẽ cõposita ad artẽ ipsam accõmodatur,nomen iuris deriuatum est: primum ad significandum artem cognoscendi quidnã sit iustum: & exinde rursus ad significandũ legem. Cauendum nanq; tibi est idem esse censeas artẽm boni & æqui,& legẽ: ars enim non est dictamen,sed scientia potiùs moralis,qualis est in iureconsultis ad inuestigandum quidnam æquum sit lege sancire. Lex autem est regula prudentiæ, seu dictamen practicum inde constitutum: puta,fac nẽ facias, quæ quidem est in principe,vt lib. 1. q. 1. declarauimus. Quocirca vbi ait Isidorus legem esse iuris speciem, non accipit speciẽ quasi quid generi directe subiectum: vt est homo,animali: siquidem subdit, ius id esse quod iustum. Sed quia est regula præceptioq; iuris scripta. Ius enim aliud est naturale, menti nostræ inditum,atque aliud scriptum,& secundùm Isidorum lex est constitutio scripta. ¶ Et per hoc detegitur sensus verborũ Celsi: Ius est ars æqui & boni. Vbi hallucinatus Accursius ait non idem esse æquum quod bonum:fingens nescio quid di scriminis inter illa membra:cum tñ æquum & bonum,vt doctẽ illic Budæus adnotauit, & nos suprà lib. 1. q. 6. art. vlt. declarauimus, loco simplicis nominis accipiatur,p eo qđ est epieikeia: puta legis interpretatio, casu quo palàm est legislatorẽ si adesset, voluis-

Refellitur Buridanus.

Non sunt idẽ lex & ars boni & æqui.

Isido. mens.

Accursij ipsius.

Budæus

se legem secundùm scripturæ rigorem seruari: vt colligitur ex. l. nulla. ff. de l. gib. Nã leges non possunt in omnes singulares casus prospicere,vt habetur. l. neq; leges. & l. non possunt eod. titu. Quo fit vt cum ait Iurisconsultus ius esse artem boni & æqui, ius accipiatur,nõ pro scripto, sed pro naturali: vt pote q̃ epieikeia faciẽs contra verba scripti iuris mẽtẽq; eius seruat illęsa, in qua ius naturale conseruat. Quare ars æqui & boni idẽ est qđ ars tuẽdi naturale ius, vbi scriptũ apparet iniquũ. Habet enim Institu. de succeſſ. libert. §. 1. Prætoris edicto hæc legis iniquitas emẽdata est. & ff. quod quisq; iu. &c. l. si quis. ait Vlpia. Si quis iniquũ ius aduersus aliquẽ impetrauerit, ipse eo iure vtatur. Vnde etiã illud emanauit axiõma. Summũ ius summa iniuria. ¶ Atqui ex his ipsis, quæ dicta sunt colligitur intellectus Vlpiani in eadẽ lege, vbi ait ius à iustitia appellatũ est. Enimuerò si ius pro obiecto iustitiæ, vt dictũ est, accipias, falsum quidẽ est. Nã potius ecõuerso iustitia dicitur à iure. Quando quidẽ habitus ab obiecto sortiatur speciẽ. Præterq̃ q̃ per grammaticorũ regulam longior dictio à breuiori deriuatur. Accipit ergo Iurisconsultus ius pro arte & scientia de iure naturali iudicandi. Illa enim ob id nascitur ex iustitia, quod ille solus, qui iustus est prudẽtia viget, vt ait. 6. Eth. Aris. ad rectẽ de agẽdis iudicadũ. ¶ Vt ergo dictorum faciamus epilogũ, ius est in rebus: ars verò æqui & boni in intellectu docente iustum operari, sicuti ars fabrilis. Sed lex est regula intellectus practici per prudentiã constituta: atq; adeò ratio iusti, hoc est factiua & constitutiua iusti: iustitia deniq; virtus voluntatis quæ secundùm legem iustum in rebus constituit. Quo fit vt cùm dicitur ius alicui reddi, non aliter accipiatur quàm vt est obiectum iustitiæ. Tametsi sanctus Thom. nonnihil discriminis internoscat: nempe quòd ius reddere sit sententiam in fauorem alicuius pronuntiare, siue secundùm rei veritatem, siue secũdùm allegata & probata: etiã dũ secundùm veritatem iniquum sit. Quod autẽ subdit, ius quoque accipi pro tribunalis loco, vt dum reus dicitur in iure comparere, fortè ex Paulo iureconsulto accepit. qui. l. pen. ff. de iusti. & iur. ait ius accipi pro loco. Nescio tamẽ an satis aptè dictum sit: nam quando quis dicitur in iure comparẽre, eodem modo videtur ius accipi, quo quando dicitur in ius vocari: in ius autem vocari, vt ait Iurecõsultus

Vlpiani sus.

Epilogꝰ ut dictorũ.

S. Thomas.

Ius nõ sumitur aptè accipitur pro loco tribunalis.

sultus. ff. de in ius vocan. est iuris experiundi causa vocari: nẽpe vt actor rei nomen deferens experiat an ius sibi patrocinet. Vbi ius accipitur p iure ipso vel pro lege. ¶ Ad secundũ argu. respondetur, Augustinũ, vbi ait iustitiã esse amorẽ Deo seruientẽ, non denotare iustitiæ substantiã: Imò verò cũ Deo æquale reddere nemo possit, nulla est inter nos & Deum propria ratio iustitię: sed dicit iustitiam esse amorem, id est ex amore seruiendi Deo nasci, & ad eundem tendere finem. Quapropter, fas, idem est quod pium, & religiosum: nẽpe fari dignum: quod quid excelsius est quàm iustum.

Ad secundũ

ARTICVLVS. II.

Vtrùm diuisio iuris in ius naturale & positiuum, sit generi congruens.

POstquam visum est quidnam sit ius, sequitur de eius diuisione, vtrum congrue hoc genus, ius, in has duas species, naturale. s. & positiuum, diuidatur. Et arguitur à parte negatiua. Nullum est in hominibus ius naturale ergo diuisio supponit falsum. Probatur antecedens: Ius naturale est immutabile atque idem apud omnes, vt habetur dist. 1. can. ius naturale. in rebus autẽ humanis nihil est immutabile: quia omnia humana in aliquibus casibus deficiunt: ergo nullum est ius naturale. ¶ Secundò arguitur: Nullum est ius positiuũ, ius enim positiuũ est quod humana voluntate & arbitrio ponitur. vt. 5. Eth. cap. 7. ait Philo. & eâdẽ dist. Iisidò. vbi inquit ius ciuile esse quod quisq; populus sibi cõstituit. Ex hoc autẽ q̃ humana voluntate ponatur, nõ sequitur id esse rectum, atq; adeo neq; vt sit ius: ergo nullum est ius positiuum. ¶ Tertiò, ius diuinũ neq. positiuũ est, cũ humanæ autoritati nõ imitatur: neq; vero naturale: quia naturã excedit: ergo diuisio nõ est sufficiẽs. ¶ In contrarium autẽ est autoritas Philosophi loco citato. 5. Ethic. cap. 7. vbi ius politicũ, puta ciuile, diuidit in naturale & positiuum quod appellat legitimum.

Primũ arg.

Secundum.

Aristot.

Isidorus.

Tertium.

Aristot.

HIc primũ omnẽ nosse oportet eisdẽ prorsus diuisionibus ius distribui, siue illud pro lege accipias, siue p iusto, quod est iustitiæ obiectũ: nã ex iure quod iustitiæ obiectũ est, & iustitia rationẽ habet virtutis, & lex rationẽ regulæ. Quapropter cũcta quæ lib. 1. q. 5. de diuisionibus iuris accepti, p lege dicta sunt, & in hũc quoq; locũ cõpetũt.

Primũ fundamentum.

ac perinde breuior hic erit disputatio. Secũdo & hic quoq; cautè obseruandũ, q̃ ius nõ statim ex æquo, vt fere iurisperitorũ schola arbitratur, diuidẽdũ est in tria, scilicet in ius naturale, & gentiũ, & ciuile: licet id Isidorus videat cẽsere, vt sequẽti articulo patebit. Neq; vt alij putãt, in quatuor, scilicet in hęc tria & ius diuinũ. Sed si artẽ diuidendi cõsulas, ius, vt cõmune est ad diuinũ & humanũ, diuiditur in duo, scilicet naturale & positiuum, & pariter ius diuinũ: ac deinde ius positiuũ humanũ, in ius gentiũ & ciuile. Vnica ergo cõclusione ad quæstionem respondet. Ius primò diuiditur in naturale & positiuũ. Probatur cõclusio. Ius seu iustum, idẽ est quod æquale & adæquatũ: hoc autẽ fieri nõ potest nisi altero duorũ modorũ, videlicet aut ex natura rerũ, aut ex condicto humanæ volũtatis: dimittam⁹ enim tãtisper diuinã legẽ, de qua statim similiter censendũ est. Exẽpli gra. Vt qui aliquid credito recepit, tantundem restituat, natura rerum docet: & ideo ius naturale est: sicuti & quod fœmina viro generationis gratia adiungatur. Quod autem frumẽti modius quinque fœlis væneat, certè non natura fecit, sed humanum condictũ: puta reipublicæ consensus aut principis. Nam cùm ad rationẽ legis vis requiratur coercitiua, non omne condictum vim nanciscitur legis: sed quod est reipublicæ. Vnde quod priuatim inter ciues intercedit, nõ lex sed pactum est. Pari modo quòd cõsanguinei in quarto gradu matrimonium ineant, natura non vetuit sed humana voluntas. Cùm ergo his tãtum duobus modis vsu venire possit æquũ & iustum, fit vt duo membra genus ipsum iuris absoluant. Igitur cùm audis ius naturale esse illud quod est à natura, bifariàm id intelligito: nempe & à natura id docẽte, & ab eadẽ ad ipsum instigãte. Vnde Vlpia. l. 1. ff. de iusti. & iur. Ius, inquit, naturale est cõmune omniũ, eò q̃ vbiq; instinctu naturæ, nõ constitutione habetur aliqua. Vbi è regione opponens naturale instinctũ & constitutionẽ, nostrã bimẽbrem diuisionẽ insinuat. Eodẽq; refertur Ciceronis diuisio, lib. de inuen. in quiẽtis: Natura ius est, quod nobis non opinio, sed quędam nata vis affert. Omnes itaq; definitiones istę per causam efficientẽ cõstituũtur. At vero Aris. 5. Ethi. cap. iam citato per causam id formalẽ philosophico more definit, dicẽs: Ius naturale est quod vbiq; eãdẽ vim habet, & nõ quia videtur ideò est quod vbiq; natura sua necessarium est, & nõ quia huma

Secundum

Cõclusio re sponsiua.

Probatio.

Cicero.

Aristot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

humano iudicio & arbitramẽto ponit. Etenim vt qui decẽ accepit, tot dẽ reddat, nõ est iustũ quia hominib⁹ ita existimatũ: sed natura sua, sicut ignis est calid⁹: ꝙ autẽ frumẽtũ tãti vẽdatur, vinũ verò tanti, atq; hoc vitiũ tali vindicetur supplicio: & hoc aut illud offeratur sacrificiũ: & similia non natura, sed humana volũtas iustũ fecit. Quare ait illic Philoso. iustũ legitimũ anteq̃ esset positũ nihil referre, sed postq̃ positũ est. In summa, diuino hæc præsens in idẽ cũ illa cõcidit, qua Doctores distingunt, alia esse vel iussa, quia bona: vel prohibita, quia mala, alia verò vel bona, quia iussa: vel mala, quia prohibita.

Prima obiectio aduersus definitionẽ iuris naturalis.

¶ Offert se nihilo minùs nõnihil ambiguitatis circa definitionẽ illam iuris naturalis per causam efficiẽtẽ. Si enim ius naturæ est qd natura docet, nemo illud posset ignorare: & tamẽ multa sunt de iure naturæ quæ barbaræ gẽtes ignorãt, vt de fornicatione simplici ex cõcilio apostolico adnotauim⁹. Act. 15. quæ ideo ꝓhibita fuit cõuersæ gẽtilitati, nè per ignorãtiã excusarẽtur. Rursus: si ius naturæ est illud ad quod natura instigat, sit ius omne naturale esse necessariũ: quod tamen videtur esse falsum, cùm super aliquo, vt suprà diximus, dispẽsari possit. ¶ Ad horum prius respõdetur ꝙ nõ quicquid natura docet, omnes capiũt, sed illi prorsus qui serenã habẽt rationem & ab omni nebula liberam. Nam qui in vitia immersi, caligine illam obduxerunt, naturæ radios non satis perspiciunt. Posterior verò dubitatio tacta est inter arguendum in fronte quæstionis.

Secunda.

Ad primam obiectionẽ.

Ad. 1. argumẽtũ principale.

Respondetur ergo ad primum argumentũ vbi idem commouebatur scrupulus, cõcesso, ius omne naturæ esse simpliciter necessariũ natura sua. Quapropter præcedenti lib. q. 3. diximus esse indispensabile. Quin verò Scotus ipse quanuis cẽseat præcepta secundæ tabulæ dispensabilia esse, negare nõ debet quin sint natura sua necessaria. Sed fortè diceret ꝙ Dẽ⁹ natura superior potest super illis dispẽsare: sicuti angeli, & cœli licet sint res natura sua necessariæ, possunt supnaturaliter ãnihilari. Tametsi satis demõstratum sit neq; id de eisdem præceptis esse possibile. vt pote cũ prorsus eorũ naturæ repugnet esse licita, sicuti homini esse irrationale. At verò id quod natura sua est necessariũ, potest mutatis rebus mutari. Necessitas quippe vnius cuiusq; rei secũdũ eius naturã perpẽdenda est. Si enim natura rei immutabilis est, tunc & ius eius erit simpliciter immutabile: vt, quia cœlum res est mutabilis, eius mot⁹ est immutabilis: sed quia aqua est res mutabilis, licet simpliciter illi sit naturale infrigidare, nihilo minùs qũ est calida, calefacit. Pari modo ꝙ depositũ sit dño reddẽdũ, per se cõsideratũ est simpliciter necessariũ: sed quia homo est mutabilis, dum dãs præue affectus suũ gladiũ petit ad occidẽdũ, nõ est illi reddẽd⁹, quia sicut si sanus existeret, ius esset ei reddere, ita dũ insanus sit, ius est non reddere. Eodẽ modo ius per se simpliciter necessariũ est, quicquid debes vt soluas: qñ verò soluẽdo non es, ius nõ te ligat. Hęc ergo mutatio nõ tam fit in iure, ꝙ in hominibus ipsis. Atqui ex hac radice in fine primi libri rationem deduximus, quare expedit leges humanas nõnunq̃ mutari: nempe quia res mutantur. Et lib. 2. q. 3. cõmonstrauimus, in illas leges, quæ ratione ipsam iustitiæ & finẽ cõtinent dispensationẽ cadere nõ posse: in illas verò quæ nõ finẽ, sed media secũ afferunt, cadere posse, hoc enim naturaliũ genus est, quod Arist. loco citato ait posse mutari. Nã etsi dextera naturaliter validior sit, aliquãdo deficit: & est sinistrũ brachiũ robustius. ¶ Ad secundum respondetur, concesso non esse regulam generalem vt quicquid voluntas constituat continuò fit iustũ. Nam si quid contra ius naturę constituat nunquàm vim legis obtinebit, vt suprà dictum est: reclamãte propheta Isai. 10. Væ qui condunt leges iniquas. Sed quadò res est non solùm naturæ non repugnãs, verùm pro loco & tempore congruens: tunc volũtas humana, si publica authoritate polleat, id potest constituere: quod quia constitutum est, fit iustum: &, vt ait Arist. quod non referebat, iam inde refert. ¶ Ad tertiũ denique respondetur, vt supra insinuauimus, quòd ius diuinum non condiuiditur eadem diuisione contra ius naturale & positiuum. Imò verò similiter diuiditur. ¶ Itãque, vt perspicua fit diuisio, primùm omniũ diuiditur ius in diuinum & humanum, deinde vtrumque membrum eãdem prorsus diuisione subsecatur: vt ius diuinum alterum sit naturale, atque alterum positiuum. Vniuersum enim ius naturale est diuinum: eò quod Deus est author naturæ, ac subinde cuiuscunque eius iuris: sed ius diuinum positiuum est quod supra naturam est ab ipso positum, vt sacramentorum iura Christianæ familiæ: & ceremonialia ac iudicialia antiquæ legis. Præcepta autem primæ tabulę

Aristot.

Ad secũdũ.

Ad tertiũ.

tabulæ decalogi non simpliciter dicũtur ius diuinum positiuum, licet, vt suprà dictũ est, per fidem, sint explicita, quia ex rerum natura pullulant: licet, nisi opitulante fide, nõ ab omnibus agnoscantur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm ius gentium sit idem cum iure naturali.

Primũ argumentum.

CVM duo tantùm membra in proxima diuisione posuerimus, dum genus iuris in naturale tantùm & positiuum distinximus, dubium de iure gẽtium restat: vtrùnam illorum membro comprehendatur. Et arguitur quod cõtineatur sub iure naturali. Ius enim illud in quo omnes homines conueniũt, esse non potest nisi naturale, quod, vt proximè dicebamus, commune est omnibus: iure autẽ gentiũ oẽs gentes conueniũt, secũdùm illud Vlpian. l. 1. ff. de iustit. & iure: Ius gẽtiũ est quo gentes humanæ vtuntur: & Institu. de iure naturali. &c. Ius gentium omni humano generi commune est, ergo ius gentiũ & naturale idem sunt.

Secundum.

¶ Secundo arguitur. Seruitus est de iure gentiũ, vt habetur distinct. 1. can. ius gentium, & Institutio. modò cita. & ff. de iustit. & iure. l. manumissiones.

Aristot.

Sunt autem, vt Philosophus ait. 2. Politicor. multi naturaliter serui: ergo ius gentium est naturale.

Tertium.

¶ Tertiò, Ius diuiditur per naturale & positiuum: sed nunquàm vniuersæ mũdi gentes conuenerunt vt ius aliquod statuerent: ergo natura idem ius docuit, atq; adeò est naturale.

Isidorus.

¶ In contrarium autem est Isidorus distin. 1. can. ius autem. vbi distinguit ius gentium à naturali, dicens, ius autem naturale est, aut ciuile, aut gentium.

Cõclusio rei ꝓpositæ.

AD quæstionẽ vnica conclusione respõdetur. Ius gẽtiũ & à iure naturali distinguitur, & sub iure positiuo cõprehenditur. Hanc conclusionẽ, etsi expresè hic sanctus Thomas non ponat, tamen argumenta eius quibus initio quæstionis arguit ius gentium esse naturale, insinuant eius esse mentẽ id negare, affirmareq; subinde esse ius positiuum. Præterquã q. 1. 2. q. 95. artic. 4. id plane affirmat: vbi ius positiuum diuidit in ius gentium & ciuile: quod nos lib. 1. q. 5. exposuimus. Et ratio, quam hic adducit id ipsum patefacit. Probatur ergo conclusio. Ius naturale (vt ait proximo diximus) est illud quod ex rerũ ipsa natura adæquatum est & alteri cõmensuratũ. Hoc autẽ dupliciter cõtingit. Vno modo secundũ absolutã rerũ considerationem: sicuti masculus & fœmina absolutã naturã suã coaptantur in vnũ generationis officiũ: & pater curat filiũ alere. Alio modo quippiã est alteri cõmensuratum, non secundùm absolutam eius naturam, sed in ordine ad certum finẽ & per certas circunstantias consideratũ. Exempli gratia. Quod hoc prędium ab hoc proprio domino possideatur, & aliud ab alio, natura rerum absolutè existimata nõ magis exigit ꝙ vt omnia ineõ muni possideantur. Attamen si ager idẽ cõsideretur, vt ad ferendos fructus colendus atq; in pace possidendus: & pro statu naturæ corruptæ, in quo homines segniores existunt, ad impendendas proprias operas, quę in cõmune bonum cessuræ sunt, & alienorũ sunt auidi, ratio statim colligit omninò conducere vt possessionũ diuisiones fiãt. Quem admodùm Philo. 2. Poli. docet: & lib. nos. 4. quæst. de rerum diuisione, monstrauimus. Ex hac ergo distinctione elicitur conclusionis ratio. Rem, namq; absolutè apprehẽdere non solùm hominibus, verùm & cęteris etiam animantibus naturali instinctu conuenit: & ideo ius quod simpliciter est naturale, vt societas masculi & fœminæ, ac prolium nutritio, cunctis est animalibus cõmune. At verò de rebus in ordine ad finem sub certisq; circunstantijs iudicare, nõ omnibus animalibus competit, sed peculiariter homini virtute rationis, cuius est vnũ ad aliud cõferre. Id ergo ius quod per talẽ collatiuã rationem constituitur: dicitur ius gentiũ, idest ius quod gẽtes vniuersę, quatenus rationales sunt, sibi constituerũt. ¶ Per horũ ergo intellectũ clarescũt iurisconsultorũ verba, quorũ explanatio morali philosopho incumbit. Ait enim Vlpia. l. 1. ff. de iusti. & iur. ius gentiũ à naturali recedere: idq; inde licẽre facile intelligere, ꝙ illud omnib⁹ animalibus, hoc solis hominib⁹ inter se cõmune est. Et Caius l. oẽs populi. quod naturalis, inquit, ratio inter omnes homines constituit, id apud oẽs peræq; custoditur: vocaturq; ius gentium. Nõ ait, Quòd simplex lux naturę, sed, Quòd ratio, quæ hominibus propria est, cõstituit, id est, ponit. Atq; hic denuò argumentũ sumitur aliud conclusionis. Ius enim naturale est simpliciter necessariũ, idest, quod nõ dependet ex humano consensu: ius autẽ gentiũ obligat, quia videtur, idest, quia ab hominibus sic iudicatur, nunq̃ autẽ rerũ possessiones

Philosoph.

Elucidãtur uaria iuris cõsultorum uerba.

Alia ratio ꝓ cõclusione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes diuiderentur, nisi homines consentirent vt isti illas, alij vero alias possiderẽt: ergo ius gentium nõ est simpliciter naturale, sed positiuum. ¶ Quod si conclusionem nostra hoc argumẽto cõcutias q; inde sieret consequẽs, ius gentium idẽ esse quod ciuile: vt luculentior tibi fiat respõsio, differentia accipito inter has iuris species. Primum omniũ ius gentiũ & ciuile à naturali differunt, eo quod naturale simpliciter est necessariũ secũdum absolutã rerum consideratione, vt dictũ est: & ideo cunctis animãtibus cõmune: ius verò tam gẽtium q ciuile humana ratione est positum. Ius autem gentium & ciuile in primis hoc basilari discrimine differũt, quod lib. 1. q. 5. art. 4. ex mẽte. D. Tho. deprompsimus. Nempe q; ius gentium ex principijs naturalibus rerũ consideratarũ in ordine ad aliquẽ finẽ & circũstantias per viã cõclusionis elicitur: vt si dicas, Agri colẽdi sunt: & homines negligẽtiores sunt ad cõmunia q; ad ꝓpria, ergo priuatim possideantur. Ius autẽ ciuile colligitur ex vno principio naturali, & altera prẽmissa arbitratu humano posita: & ideo nõ colligitur per viam illationis, sed per determinationẽ generalis principij ad specialẽ legem: vt de ceremonialibus, & iudicialibus identidẽ dictũ est, vt si dicas, Res iusto pretio vendantur: iustũ autẽ tritici pretiũ pro ratione prẽsentis loci, & tẽporis est quinq; siclorũ: minor enim nõ est de iure naturæ. Et pariter malefactor est plectendus: ergo suspendendus latro. Ex hac prima differẽtia sequitur secunda, q ad cõstituendũ ius gentiũ nõ requiritur hominũ conuentus in vnũ locũ: quoniã ratio id singulos per se docet, sed ad constituendũ ius ciuile requiritur reipublicæ cõciliũ, aut principis autoritas, vt vltrò citroq; habito consilio constituatur. Atq; ex hac rursus sequitur tertia, videlicet q ius gẽtiũ est gentibus omnibus cõmune, vt dictũ est: ius autẽ ciuile est, vt ait Isidorus, quod quisq; populus vel ciuitas sibi ꝓpriũ constituit. Quare aliud est ius Athenẽsiũ, aliud verò Romanorũ, &c. vt habetur Instit. de iure natu. gent. §. sed ius. De iure autẽ gentium omnes penè contractus introducti sunt, vt emptio, & venditio, locatio, &c. sine quibus humana societas cõstare nõ potest, vt patet codẽ, Instit. §. ius autẽ. &. ff. de iust. & iur. l. ex hoc iure. Isidorus ergo quia nouit ius gẽtiũ, & à naturali differre, & à ciuili, ne tot faceret diuisioõs, distinxit ius in hęc tria mẽbra. Artificiosius ergo diuidit in ius naturale & positiuũ, ac deinde ius positiuũ humanum, in ius gentiũ, & ciuile. ¶ Est autẽ admonito opus ne quẽquam diuisio Aristotelica fallat, lib. 5. Ethic. cap. 7. vbi ius politicũ diuidit in naturale & legitimum. Haud enim politicũ pro eo prorsus vsurpat, quod iuris prudentibus est ciuile: nam ius naturale non est species ciuilis, sed illi cõtrà positum. Appellauit ergo generaliẽ ius politicũ, ius omne, quo ciuitas vtitur: quo nomine tã naturale quàm gentium q; etiam ciuile comprehenditur.

Scrupulus.

Solutio.

Primum dirimẽ iuris ciuilis ac gẽtium.

Secũda differentia.

Tertia.

Cõtract⁹ fere oẽs iure gẽtiũ intro ducti sunt.

¶ At verò nõ omnes scrupuli extincti sunt qui ex hac conclusione succrescunt: videntur enim iura cõtrà extare. Ait quippe Ponponius. l. veluti. ff. de iust. & iur. religionem erga Deum, & vt parentibus & patriæ pareamus, esse de iure gentiũ. Et Florentinus. l. vt vim, iniurias ꝓpulsare ad idem spectare ius: hæc tamen omnia sunt de iure naturæ. Nam præceptũ religionis & honorandi parẽtes in decalogo sunt: qui, vt suprà satis demõstrauim⁹, germẽ est naturalis iuris. Et ꝓpulsare iniurias, cõclusio est illius principij, Vnaquæq; res appetit se cõseruare: ergo ius gentium idem est, quod naturale. ¶ Et secũdò id ipsum arguitur. Lib. proximo hanc sæpe repetiuimus differentiam inter moralia præcepta ex vna parte, & ceremonialia atq; iudicialia & ius ciuile ex altera, q moralia inferuntur ex principijs naturæ per modum conclusionis: non autem reliqua, vt modò declarabamus. Qua de causa diximus decalogũ esse de iure naturæ: si ergo ius gentium infertur ex eisdẽ principijs per modũ cõclusionis, fit, vt sit pariter de iure naturæ. ¶ Ad primũ argum. respondetur iuris prudentes nimiũ extendere ius gentiũ. Censent nanq; tali appellatione cõprehendi quicquid cum ẽtis mortalibus est commune: & ius naturale id duntaxat esse, quo etiam bruta cum hominibus conueniunt: cùm tamen multa sint naturalia iura quæ peculiariter conueniunt humanæ naturæ & non brutæ: vt est decalogus, & quæ ibi implicita sunt. Differẽtia ergo nõ est illa: sed quã nos posuimus: scilicet quòd ea quæ inferuntur ex absoluta rerum natura, & consequentia necessaria, pertineãt ad ius naturale. illa verò quæ non ex absoluta consideratione, sed modo exposito in ordine ad certum finem, sint de iure gentium. Quare Decalogus non de iure gentium, sed de iure naturæ est. ¶ Et ex hoc elicitur solutio secundi argumẽti. Quando enim diximus ius gentium elici ex principijs

Argum. 1. cõtrà prædicta.

Secundum.

Ad primũ.

Ad secundũ.

eipij naturæ per viam illationis, non intelligitur, quod illatio sit omninò necessaria: sed rei naturæ in ordine ad talem finem conueniens. Haud enim ex necessitate colendi agros vel pacificę eorum possessionis consequitur tam necessario dominiorum diuisio, quàm ex illo principio, Id ne facias alijs. &c. elicitur, Non occides: sed quia est illi fini cõgruentissimũ atq; expeditissimum. ¶ Hinc autem aboritur postremum dubium vtrum in ius gentiũ cadat dispẽsatio, an perinde at q; ius naturale sit indispensabile. Respondetur sub distinctione. Aliqua enim sunt de iure gẽtium adeò conducentia ad humanum conuictum, vt nullatenus fas sit super illis dispensari: imo forsan dispẽsatio esset irrita, vt diuisio rerũ de qua modo dicebamus. Nanq; nisi inter religiosos, intolerabilis esset cõmunis rerum possessio. Alia verò sunt eiusdem iuris quæ sunt pro causa dispensabilia. Seruitus enim est de iure gentium: & tamen dispensatum est nẽ Christiani capti in bello, pro seruis habeantur. Et nonnulli contractuum ciuiliũ, etiam qui sunt de iure gẽtium possunt dispẽsari. Est enim de iure gentium seruare fidem hostibus, vt seruare legatos in bello: tamen si causa fidei contrarium posceret, non esset seruandum: imò si corrupta dogmata disseminarent exurendi essent: neq; dispensatione opus esset.

Postremum dub.

Solutio.

Ad. 1. arg. capital.

Ad secundũ

PRimum igitur argumẽtum capitale iam solutum est: negatur enim omne illud in quo omnes gentes conueniũt: esse ius naturale. ¶ Et ad secundũ respondetur q Philosophus quãdo ait homines esse iure naturæ seruos, non accipit ius naturę simpliciter nam absolutè humana natura pensata, non est cur magis vnus seruiat q; alter: sed si perpẽdatur in ordine ad finẽ: puta vt doceatur quis ab alio, & vt seruet in bello. Et ideo potius est iuris gẽtiũ, tametsi seruitus illius qui rudior est, vt à sapiẽtiori moribus imbuatur, non est libertati cõtraria, vt lib. 4. in propria quæstione dicturi sumus: & ideo est magis naturalis: idest naturæ indiuidui cõgruens.

Ad tertium

¶ Ad tertium itidem respõsum est, quòd licet ad ius gentium requiratur consensus hominum, non tamen conuentus vt ad ius ciuile: nam dispersim vniuersæ gentes ratione naturali id iuris perdocentur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum ius paternum ac dominatiuum & à iusto politico & inter se ulla ratione distinguantur.

REstat ex superioribus dubiũ circa quasda iuris species, qualis est paterna, & dominatiua, quę non videntur sub rationibus superiorum prorsus comprehendi. Quæritur ergo vtrũm ius paternum & dominatiuũ & à politico & inter se diuidãtur. Et arguitur vt moris nobis est à parte negatiua. Ad iustitiam in genere pertinet vnicuiq; quod suũ est reddere: cum ergo ius sit obiectũ iustitiæ, fit vt pari modo vnumquenq; æqualiter aspiciat. Quare non est distinguendum aut inter patrem & filiũ, aut inter dominum & seruum.

Primum. argumentum á parte negatiua.

¶ Secundo: Lex quæ, vt art. 1. diximus, ratio est & regula cõstitutiua, iusti ad bonũ cõmune totius ciuitatis spectat, non ad vllius personæ priuatũ: pater autẽ & filius, dominusq; & seruus ad priuatã pertinẽt familiã: non ergo distinguitur ius paternum & dominatiuum à politico.

Secundum

¶ Tertio: Si hæ species iuris essent discernendæ, pari ratione & dignoscẽdæ essent aliæ plures secũdum gradus diuersos qui sunt inter ciues: vt puta ius militare & sacerdotum. &c.

Tertium.

¶ In contrariũ autem est authoritas Philosophi 5. Ethic. capite. 6. distinguentis ius paternum ac dominatiuum à politico.

Aristot.

ARticulus hic in hoc solùm adhibitus est vt locus hic citatus Aristo. exponatur. Ad quem igitur tribus breuissimis conclusionibus respondetur, quibus sententia Arist. summatim exponitur. Prima est, Inter patrem & filium non est simpliciter iustum politicum, sed secundùm quid. Et memento non vsurpare nos hic politicum pro eo quod est ciuile, vt distinguitur à iure naturali, & gentium: sed, vt proximè dicebam⁹ pro eo quod est ius inter ciues custoditum. sic enim accepit Aristote. vt etiam naturale comprehẽdat. Probatur ergo conclusio. Iustum, vt hactenùs dicebam⁹, idem est quod adæquatum & commensuratum alteri. Intercedit enim iustitia: nõ nisi inter duos aut plures: est tamen vnus homo alter ab altero dupliciter: Vno modo, quia simpliciter ab illo distinguitur, vt ciuis quilibet ab altero ciue. Alio modo secundum quid: nempe quia quodammodò est alter, puta alterum suppositum: quodammodo verò idem videlicet pars alterius. Filius autem non est simpliciter alter à patre, sed secundùm quid, vt pote pars eius: vt habetur Ethic. 8. nempe semen ab illo decisum: ergo inter patrem & filium non est simpliciter iustum, sed secun-

Putima conclusio.

Probatio cõclusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundùm quid: quod peculiariter dicitur iustũ paternũ. ¶ Pari ratione constituitur secunda conclusio. Inter dominum & seruum non est simpliciter iustũ: Quoniam, vt 1. Politicorum ait Philosophus, Seruus non est simpliciter aliud à domino: imò quicquid est, domini est: puta instrumentum: ergo sicut inter instrumentũ & artificem non est propria ratio iusti, neq; artifex iniuriã facit instrumento si ad libitũ suũ illo vtatur: sic neq; inter dominum & seruum, sed secundùm quid: id est herile. ¶ Tertia conclusio. Inter virum & vxorem maior est ratio iusti q̃ inter patrẽ & filium, & quàm inter dominum & seruum. Conclusio hæc adiecta superioribus est ad conciliandum cum Apostolo Philosophum. Si enim Apostolum audias ad Ephes. 5. inquientem, virum & vxorem, ad idem pertinere corpus, secundùm illud Genes. 2. Erunt duo in carne vna: facile inde tibi colligere videberis minorem, rationem iusti interesse inter virum & vxorem quàm inter patrem & filium: eo quòd minus videantur esse duo. Nihilominus Aristote. loco citato plus inter eos iusti interest. Et ratio est quòd ambo, licet non ex æquo, ordinem tamen habent ad communẽ familiæ dispensationẽ. Quare & filij & serui eodẽ penè iure obedire tenentur matri familiãs quo & patri. Nam & si vxor obedire teneatur, viro, cui ad eiusdem prolis generationem cõiungitur, ob idque dicatur esse quodammodo idem corpus, id est idem corporale principiũ, qua ratione prima mulier de costa viri plasmata fuit: tamen non quæcunq; singularis mulier eo modo pars est mariti quo filius patris. Imò, si ità loqui liceret, cõ pars eius est: nã ambo sunt partes vnius carnis: ob idq; dicuntur duo in carne vna. Ac multò minus se habet ad virũ, vt seruus. Quare Philoso. 1. Polit. barbariei tribuit vt fœmina & seruus eodẽ gradu habeantur: ob idq; inter virum & vxorem œconomicũ iustum est. ¶ Circa primam cõclusionem in primis notandum q̃ cùm asseritur inter patrem & filium non esse simpliciter iustum, sed secundùm quid: illud secundùm quid, quanuis rationem iusti diminuat, non tamẽ minuit rationẽ debiti & naturalis virtutis, sed potiùs auget. Etenim cùm iustitia & ad alterũ sit, & debitum insinuet, & æqualitatẽ constituat, ex defectu cuiusq; illarum trium rationum deficit à ratione iustitiæ. Nam inter patrem & filium deficit ratione prima: quia non est simpliciter ad alterum. Præterea ratione tertia, quia parentibus æquale reddere nõ possumus: non autem ratione secũda, quia plus patribus debemus quàm cæteris. Quocirca cane putes ius paternum minus habere naturæ q̃ politicum: imò magis naturale est: etsi minus habeat iustitiæ. Atqui rationes illæ multo iustiùs nobis competunt respectu Dei. Primũ quia quodãmodo aliquid ipsius sumus, non quidẽ partes, sed tamen effectus: & ideo multo minus sufficimus ei æquale reddere quàm parentibus. Liberalitas autem deficit à ratione iustitiæ, quia nõ versatur circa debitũ. Fit ergo ex his consequens illud secundum quid iustum quod est patris ad filium, quippiam excellentius esse quàm est simplex iustitia, vt puta pietatẽ. ¶ Scisciteberis autem forsan vtrũ cùm diximus inter patrẽ & filium non esse simpliciter iustũ intelligatur ex vtroq; termino: scilicet tã patris ad filium, quàm filij ad patrem. Respõdetur vtrinq; intelligi, licet non æqua ratione. Filij enim ad patrem nõ est iustũ simpliciter nõ solum quia pars est, sed quia æquale reddere non potest: patris autẽ ad filiũ, nõ propter rationẽ secundã, sed propter primam: nẽpe quia se habet sicut totum ad partẽ. Vnde sicut inter hominẽ & sua mẽbra non est propria ratio iusti: quia nõ sunt simpliciter duo: sic neq; patris ad filium. Nam quicquid in illum confert, sibiipsi quodammodo confert & prosperitas atque aduersitas filij patrem ipsum attingit. Vnde Seleucus Locrensium monarcha, vbi filio vterque erat eruendus oculus, supplicium ex æquo partitus est, vt vtriq; alter erueretur, quasi quod vn⁹ essent homo. ¶ Huic autẽ veritati forsan quis hoc obmoliatur argumentum. Esto ita sit quòd filius quãdiu est sub cura parentum aliquid sit patris, tamen postquam emãcipatus est, iam inde, sua quadra viuẽs, fit ciuis sicuti est pater, cui deinceps publici magistratus pariter decernuntur. Imo quandoq; est patre superior, puta, vel prætor, vel consul, vel dux belli. Item inter patrem & filiũ possunt tunc celebrari contractus emptionis, venditionis, & alij, in quibus iuris ratio æqua libra vtrinq; pendet: ergo inter patrem & filium inter uenire potest perfecta ratio iusti. Atqui huc annuere videtur. D. Thom. in solutione secundi argumenti, vbi ait quòd pater & filius, dominus & seruus, cõsiderari possunt vt sunt homines: & vt vnus est aliquid alterius: & ideo etiam dantur aliquæ leges de patribus

Secunda cõclusio *Ratio cõclusionis.* *Tertia conclusio.* *Paulus.* *Ratio cõclusionis.* *Aristot.* *Explicatio primæ conclusionis.* *Primum argumentum.* *Secundum* *S. Thom.*

Caietan. solutio. bus quomõ se debeãt habere erga filios. Caie. cõtẽdit quomõcunq; cõsiderẽt filij: nõ esse ius simpliciter inter ipsos & parẽtes, sed secũdùm quid. Nã ius, inquit, qd est inter eos quatenùs homines, modificatur p illud qd *Autoris responsum.* vnus est pars alterius. Et ideo fit ius secundũ quid, puta paternũ. At verò si meũ iudiciũ vllius est momẽti, distinguerẽ potius q̃ quã tũ ad naturalia iura semper inter filios, etiã emãcipatos, & parẽtes, manet ius paternum puta quantũ ad honores illis deferẽdos, & quãtũ ad aliqua obsequia & iuuamina, dum opùs illis fuerit filiorũ opera: sed quantũ ad ciuilia, ius simpliciter & iustũ est inter illos.

Ad primũ argumentũ. AD primũ igitur argumẽtũ cõceditur ad iustitiã ptinere reddere vnicuiq; quod suũ est: suppositio tamẽ q̃ sit alteri⁹ simpliciter ad alterũ. Cũ enim qs sibiipsi quippiam tribuit qd sibi debetur, puta cibũ aut vestitũ, non facit simpliciter iustũ, ac pinde *Ad secundũ* cũ pater alit filiũ. ¶ Secundi quoq; respõsio ex superioribus elicitur. Nam etsi iustitia ad bonũ cõmune spectet, nõ obstat, quòminꝰ inter patrẽ & filiũ non habeat rõnem perfectam. Attamẽ qa partes domus ad bonum etiã cõmune referũtur, iustitia quoq; leges ponittam patribus respectu liberorũ, q̃ do- *Ad tertium* minis respectu seruorũ. ¶ Ad tertiũ nõ negatur quin etiã in republica distinguatur ius militare, & ius sacerdotũ, vt lib. 1. inter exponendas legũ diuisiões cõcessum est, & declaratum. Tamẽ illa iura nulla rõne deficiunt à pfecta iustitia: sicuti paterna: qa est alterius simpliciter ad alterũ. Omnia enim reipublicæ mẽbra immediatũ ordinẽ habent ad bonũ cõe: & ideò tã iustũ est iter principẽ & ciuẽ, & inter quẽcunq; magistratũ & subditũ, q̃ inter reliquos ciues: sed differũt illa iura penes diuersa officia: vt loco citato declaratũ est

QVÆSTIO SECVNda, de Iustitia.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 58.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm definitio iustitiæ à iurisperitis sit rectè constituta.

VRIS igitur natura præfinita, sequitur vt virtutem ipsam iustitiæ, de qua præsens opus cõstituimus, & definitione monstrem⁹, & omnibus suis numeris circunscribamus. Quæritur ergo vtrum desinitio Vlpiani. ff. de iustit. & iur. qua ait, Iustitia est cõstans & perpetua voluntas ius suũ vnicuiq; tribuendi, natura iustitiæ absolutè declaret. Et arguitur à parte negatiua. Phil. 5. ethi. ait iustitiã esse habitũ quo iusta operamur & volumus: non ergo est voluntas q̃ est potentia. ¶ Secundo: Sola Dei voluntas est perpetua: ergo vel iustitia nõ est perpetua voluntas, vel nõ est in hominibus. ¶ Tertiò: Perpetuũ & constans idem est: alterum ergo in definitione redundat. ¶ Quartò. Ius reddere, munus est principi, ppriumꝫ nõ ergo id habitui iustitiæ cõpetit. ¶ In contrariũ est authoritas Iurisconsulti.

Primum argumentũ. *Aristo.* *Secundum.* *Tertium.* *Quartum.*

AD quæstionẽ vnica respõdeur affirmatiua conclusione. Definitio illa sane intellecta bona est. Etenim cùm virtus omnis sit habitus electiuus, vt. 2. Ethico. ait Aristo. & habitus ab actu sortiatur speciẽ, sicuti & actus ab obiecto, illa est optia vniuscuiusllibet virtutis definitio, quæ per proprium actum & obiectum naturã rei exprimit. Quoniam sicut anima rationalis forma est hominis, sic & actus est forma habitus: iustitia autem, vt suprà sæpè dictum est, & inferiùs est demõstrandum, est virtus quæ habentem ordinat ad alterum inter quos ęqualitatẽ constituit dati & accepti. Quare actꝰ ꝓprius iustitiæ est reddere ius vnicuiq; suũ. Sunt autẽ & tres cõditiones omni virtuti cõmunes, quas Aristo. 2. Ethico. declarat: scilicet vt sciens quis operetur, atq; eligens, ꝓpter finem, & tertio vt perpetuo & constanter in omnibus actionibus, vt oportet, operetur: nam vnus aut alter virtutis actus nõ facit studiosum: sicut neq; vna hirundo ver. Vbi ergo Iurisperitus ait, Iustitia est voluntas, non accipit nomẽ pro potentia, sed pro eius actu: nam nomẽ potentiæ aliquãdo tribuitur actui, quẽadmodum principiorũ cognitio dicitur intellectus. Neq; verò est prædicatio identica, sed causalis: iustitia enim est habitꝰ, quo fit voluntarius actus: quẽadmodum Augustꝰ. super Ioan. ait. Fides est credere quod nõ vides: id est, est habitus credendi. Quare voluntas ponitur loco generis. Oratorio autẽ modo iurisconsultus vsus est nomine voluntas, ad exprimẽdũ in primis ꝓprium virtutis subiectũ: sanè quod, vt illico dicturi sumus, est volũtas. Deinde ad exprimendũ virtutis opus, qd debet à sciente & eligente spontanee ꝓficisci: nam quod per ignorantiam vel per violentiã fit, quia non

Conclusio responsiua. *Probatio.* *Aristo.* *Aristot.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

est voluntariũ,non est officiũ.Et eadem ratione.Anselmus quãdo in lib.de veritate dixit,quod iustitia est rectitudo:non fecit ꝓpositionem quã dicunt identicã: sola enim diuina voluntas est sua rectitudo : sed vsus est ꝓpositione causali:propterea quòd iustitia efficit in opere rectitudinẽ.Quod autẽ Vipian.adiecit,perpetua,seruit ad depromendam tertiam conditionẽ virtutis. Perpetuum enim dupliciter sumitur: Vno modo ratione actus,qui nunquã interrũpitur:atq; hæc perpetuitatis ratio soli Deo competit.

Dupliciter modus perpetuitatis.

Alio modo ratione obiecti,vt scilicet quisq; proponat in omni euentu debitè & secundùm legem operari & hæc conditio necessaria est omni virtuti.Sapienter tamẽ apposuit,constans,quod non est idem quod perpetuum.Nã perpetuum solùm dicit propositum atq; intentionem sic semper operãdi: constans autẽ additeiusdem propositi firmitatem:nempẽ vt homo tali ꝓposito nõ nutet & vacillet,sed fixum id gerat.Quę quidẽ constantia nemini obtingit antequã omnẽ sit adeptus virtutem:scilicet vt neq; propter auaritiam,neq; propter metum,neq; ꝓpter aliquã voluptatẽ,aliamvè vllam affectionẽ à iustitiæ rectitudine deflectat. Vnde, constans, idẽ est,quod vndiq; quasi tessera quadratus stans. Quotenim reperias habentes propositum semper studiosè agendi,qui tamen quia firmis radicibus virtutis non nitũtur,idẽtidem dilabuntur?Hactenus ergo genus virtutis iustitiæ definitum est.Quod autem adhibuit,ius suum vnicuiq, tribuendi, differentiæ locum obtinet,iustitiã à cæteris virtutibus discernens,atq; adeò eius speciẽ complens. ¶Ex quo sit Buridanum præter rationẽ.5.Ethico.quæst.2. negare prædictã definitionẽ congruere iustitię quantũ ad omnes suos actus.Subdit nanq; ibidem Iurisperitus:Iuris præcepta sunt hæc,honestè viuere,alterum non lædere,suum cuiq; tribuere. Ait ergo Buridanus definitionẽ hãc soli tertiæ parti iustitiæ conuenire.Porrò autem hoc falsum est:imò exprimit totam iustitiæ substantiã.Est enim propria eius functio ius cuiq; tribuere:ac perinde neminẽ lędere.

Buridani hallucinatio.

Nam:Nõ occides,Non furtum facies &c. Rationes iustitiæ explicat.Prima autẽ pars Iurisconsulti,scilicet,honestè viuere,non est peculiaris actus iustitię,sed generalis omniũ virtutum.Nã iam dictum est omnẽ virtutẽ, generalẽ habere rationem iustitiæ,vt inferiꝰ hic amplius explicabimus.Et ideo illa pars non includitur in definitione q̃ particulari iustitię adscribit. Est ergo optima definitio Iurisconsulti,imò explicatior quã illa Aristo.scilicet,Iustitia est habitus iustorum operatiuus:quia hæc non explicat specialem rationẽ iusti,quæ est,ius alteri reddere.Si autem conciliare ambas libet & luculentius elucidare,colligito cum Sancto Tho. definitionem hanc,Iustitia est habitus,quo quisq; perpetua constantiq; voluntate ius suũ vnicuiq; tribuit.¶Neq; obstat quòd & hoc prĩcipi etiam & iudici cõpetat. Nam princeps ius reddit imperando & dirigendo tanquã custos iusti:virtus autem iustitiæ,cuiusq; animum prõptum reddit,siue princeps sit,siue subditus tanquã obediẽs rationi & legi, vt reddat vnicuiq; quod debet.Per hæc ergò soluta restant argumẽta in capite quæstionis obiecta.

Absoluitur finitio Iustitiæ. Obiectio. Solutio.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm Iustitia sit uirtus quæ habentem ad alterum ordinat.

COnstituta Iustitiæ definitiõe subsequitur vt eius substantiã atque innatas qualitates singulatim exploremus:idq; examinando singulas definitionis particulas.Quæritur ergo circa eius vltimã differentiã,quæ est ius suũ vnicuiq; tribuere,vtrùm Iustitia propriè sit ad alterum.Et arguitur à parte negatiua, ex illo Apostoli ad Roma.3.Iustitia dei est per fidem Iesu Christi:fides nanq; nõ dicitur ꝓ cõparationem vnius ad alterum. ¶Secundò Iustitia Dei est æterna,& tamẽ ab ęterno nõ habuit à se alium,ad quẽ eadẽ referretur: ergò iustitia nõ est ad alterũ. ¶Tertiò, officia iustitiæ etiam si ad alterum sint, moderamine nihilominùs egent & rectificatione in ordine ad agentẽ:nam auarus ægrè ab se abdicat æs quod habet alienum.Quare vt est ꝓuerb.11.iustitia simplicis diriget viam eius: ergò iustitia nõ solùm circa ea q̃ sunt ad alterum,verùm & in moderandis affectionibus ipsius habẽtis versatur.¶In contrariũ est Cicero libr.de offic. inquiens iustitiã eam esse rationem,qua societas hominũ inter ipsos & vitæ cõmunitas cõtinetur.Qua porro de scriptione insinuat ordo ac respectus vnius ad alterum.

Primum argumentum. à parte negatiua. Argum. 2. Argumẽ.3. Cicero.

QVæstio facilima est,duabusq; cõclusionibus cõtenta.Prior est.Iustitia ꝓpriè dicta duo requirit diuersa supposita,inter q̃ ter.q̃ æqualitatẽ constituat.Cõclusio est Philosophi.5.Ethico.cap.vlti.q̃ porrò ex ipso nominis significato dilucide patet: Iustitia eñ idẽ est quod æqualitas seu æqualitatis habitꝰ:æqualia aũt,nisi abusiuè aut p metaphorã,nõ nisi duo dicũtur, vt patet in quãtitatibus ad eãdẽ normã iustificatis.Rursus iustificari,si ad mores accõmodetur, non cõuenit nisi humanis actionibus:actiones verò,vt.2. de anima autor est Philo. nõ cõueniunt naturæ vel partibus,sed tantum suppositis:humanitas enim inquit non net,neq; verò digiti aut manus,sed mulier:neq; verò manus aut per iniuriã proprie percutit,aut per iustitiam debitum soluit,sed homo:nisi fortè per similitudinẽ,seu tanquã instrumẽta coniunctа.Cõsequens ergò sit vt iustitia nõ solum, inter duo qualitercunq; distinctа : sed inter duo suppolita sua exerceat munera.¶Posterior conclusio:Nihil vetat quo minus iustitia metaphoricè dicta inter partes eiusdẽ suppositi existat.Et hanc quoq; conclusionem subdit eodẽloco Philosꝰ.Et patet exemplũ inter duas hominis partes.Primũ enim iustitia est inter mẽbra:dum scilicet oculi pedes suo lumine ducunt,& vicissim pedes sua opera illos portant. Præterea pars sensualis, putà irascibilis & cõcupiscibilis,dum rationi obsequio despotico obediunt,iustitiã custodire dicuntur:& dum rebellant,iustitiam perturbare. Vnde Augus. in libr.de moribꝰ Eccles. Ad iustitiã,inquit,pertinet ob hoc quòd quis Deo seruit bene imperare cęteris quæ sunt homini subiecta.Est autem rationi appetitus subiectus,secundũ illud Genes. 4.Super te erit appetitus eius,scilicet peccati, & tu dominaberis illius. ¶Res est facillima quæ nullius eget amplificatione, nisi forsan quis interroget an tanta sit ratio iustitiæ inter has partes eiusdem hominis, quãta inter patrem & filium.Apparet enim ità esse:nam quia filius est aliquid patris, dixim9 non reperiri inter illos iustum,nisi secundũ quid respõdetur tũ diuersam esse rationem Nã cùm pater & filius duo sint suppositа,verè ac ꝓpriè cõstituitur inter eos ratio iustitiæ:licet quodãmodo minuęs intra latitudinem eiusdẽ rationis:sed tamẽ inter rationẽ & appetitũ,quippè quæ nõ sunt duo suppositа,nõ est iustitia nisi metaphorica.

Vltima conclusio. Explanatur conclusio. August. Quæstio. Ratio hæsitandi. Solutio. Ad primũ argumentũ. Prima conclusio.

AD primum igitur argumentũ respondetur,quòd cùm ait Paul.iustitiã esse per fidẽ,non accipit iustitiã,vt est specialis virtus moralis q̃ facit opus iustum,id est, ad

æquatum alteri hominiised vt hominẽ ipsũ à peccato liberat rectificãdo appetitũ,vt sit rationis obsequens.Et secundùm hãc rationem est iustitia metaphorica.Tametsi,vt suprà diximus,eadem pariter hominẽ iustificat respectu Dei reddendo eum illi subditũ, gratum,& acceptũ:eiusq; voluntati cõmensuratum.Et secundũ hoc proprie etiam dici põt iustitia.¶Ad secundum verò argumentum respondetur iustitiã Dei esse æternã secundùm ꝓpositum,in quo eius substãtia cõsistit:tametsi secundũ effectũ ab æterno nõ habuerit in quibus eam iustitiã exercuisset, sed postquã mũdũ condidit.¶Ad tertium denique articulo.4.patebit fulgentius respõsio.Interim aũt respondetur,q̃ passiones q̃ operibus iustitiæ obsistũt per alias virtutes reprimuntur,quibus mitigatis per iustitiam fit electio recta,vt loco citato elucidabitur.

Ad secundũ argumentũ. Ad tertium argumentũ.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm iustitia sit uirtus.

CIrca genus definitionis,quod dictum est esse habitum iustè operandi, quęritur vtrum iustitia sit virtus.Et arguitur à parte negatiua. Ait Christꝰ,Cùm feceritis omnia q̃ præcepta sunt vobis,dicite, Serui inutiles sumꝰ: quod debuimus facere fecimus : opus autẽ virtutis non est inutile.Ait enim Ambros.2 de offic.vtilitatem nõ pecunialis lucri æstimationem dicinꝰ,sed acquisitionẽ pietatis: ergo facere quod quis debet,in quo iustitia consistit,non est opus virtutis.¶Secũdo,qđ fit ex necessitate non est meritorium:reddere autẽ cuiq; suum,qđ est opus iustitiæ, est necessarium,ergo non est meritorii, atque adeo neq; virtus:quãdo quidẽ virtutibus omnibus per Dei fauorẽ meremur. ¶Tertiò, omnis virtus moralis est circa agibilia:ea autem quæ exterius constituũtur,nõ sunt agibilia,sed factibilia,veluti sunt artium opificia,vt.9.Metaphy.autor est Aristo.cùm ergo iustitiæ munus sit,exterius opus iustum perficere,sit vt non sit virtus.¶In contrariũ est Grego.2.Moral.vbi quatuor cardinales virtutes distinguit:scilicet,tẽperantiã,prudẽtiam,fortitudinem, atque iustitiam. Quin verò & sapientia ipsa,vt patet cap.8.easdem se virtutes docere prędicat.

Argum. 1. Ambros. Argum. 2. Argumẽ.3. Aristo. Gregorius Conclusio respondetur. Probatio cõclusionis.

AD quæstionẽ vnica conclusione respõdetur.¶Iustitia est moralis virtus. Probatur: Virtus secundũ Aristot.2.Ethic. est q̃

Universidad de Deusto
Biblioteca

est quæ bonũ reddit habentẽ & eius opus bonum: iustitia autẽ est huiusmodi: ergo est virtus. Probatur minor bonũ hominis est operari secundũ rationis regulã: nam cũ homo natura sua sit rationalis, secundùm rationem actiones nostræ probæ iudicãtur: iustitiæ autem hoc ipsum munus incũbit vt secũdùm rationis lineam æquitatẽ constituat inter duos: fit ergò vt sit virtus: eadẽq;, vt Aristo. ait, non qualiscunq;, sed tãto cæteris rutilantior, quanto Hesperus reliquis astris firmamenti splendore antecellit. Quod & Cicero. 1. de offic. repetit, vbi ait in habitu iustitiæ virtutis splendorẽ esse maximũ, ex qua viri boni nominantur. ¶ Posset quis in præsentiarum hæsitare an à virtute iustitiæ aliter dicantur viri boni, quã à cæterarum qua libet. Virtus enim quæcunq; facit bonũ hominem simpliciter. Ars inquã pictoria facit bonum pictorẽ: & ars medica, bonum medicum: neutra tamẽ bonum virũ. Et virtus intellectualis, puta scientia, efficit virum doctũ: non tamẽ pertingit, vt constituat virum bonum: sed sola est virtus moralis, q̃ cùm faciat hominẽ, cuius natura est rationalis, viuere secundùm rationẽ, constituit virum bonum.

Hæsitatio.

Sed præterhanc acceptionẽ, vsurpatur etiã bonitas vt idem sit quod benignitas & fertilitas, qua scilicet homo est alteri benefic⁹: sicut terra dicitur benigna & bona quia fertilis. De iustitia ergo posset quispiam affirmare vtraq; ratione hominẽ denominare bonum: eo quod iusti, non solum studiosi sunt sed & alijs boni & vtiles. At vero res medullitus inspecta nõ sic habet. Bonitas enim, hoc est benignitas & fertilitas, nõ est quomodocunq; tribuere: sed tribuere non ex debito, quod liberalitati & magnificentiæ cõuenit. Quin vero Aristo. etiam prodigum, qđ est nomen vitij, nõ veretur appellare bonũ hoc est benignũ & frugi, quia sua effundit, Iustitia vero non tam dat, quàm reddit. Vnde Cicero eodem loco, secũda bonitatẽ, nõ iustitiæ, sed beneficentiæ tribuit. Ait enim, Et huic, scilicet iustitiæ, coniuncta est beneficentia: quã eandem vel benignitatem vel liberalitate appellari licet. Vnde iustitia solum facit bonum habẽtem, & bonum opus, bonitate eiusdem generis quo reliquę virtutes. Et ideo vbi ait Cicero à iustitia bonos viros nominari, accepit iustitiam, vt est generale nomen omnium virtutum: licet iustitia inter cardinales referatur ob hoc teneat qđ ordinat hominem ad alios, atque adeo non

Cicero.

Vera solutio dubitationis propositæ.

potest non se protinus exerere, atq; in publicum prodire. Et re vera qui iustus est, vt vnicuique quod suum est promptissimè reddat, is proxim⁹ est vt sit beneficus ac liberalis.

Ad primum argumentũ.

AD primum igitur argumentum optimè S. Thom. respondet, quòd qui facit qđ debet nihil vtilitatis affert, hoc est nihil auget lucri ei cui debitum reddit, sed tantũ ab eius damno manus abstinet: at sibi ipsi vtilis est, quatenus sponte sua faciens quod debet, præmium meretur apud Deum. Sumus ergo respectu Dei non sicut serui respectu mortalium dominorum: serui quippe quicquid sunt, dominorum sunt: & ideò quidquid operis exequũtur, domino accrescit in lucrum. Obidque sunt vtiles: nã vtile est bonum propter aliud. Obsequia verò quæ nos Deo impendimus nihil ei lucri ac cumulant: quia bonorum nostrorũ non indiget: sed in nos ipsos vtilitas redundat: deo autem, non nisi gloria. Et ideo dicimur serui inutiles, hoc est nihil accumulantes Deo, ꝓpterea quod non facimus nisi id quod de iustitia debemus. Attamen quia id quod debemus, virtus iustitiæ est, quàm Deus nobis ꝓcepit, fit vt facientes quod debem⁹, apud ipsum promeremur præmium. ¶ Ad secundũ respondetur duplicem esse necessitatem. Alia quippe est coactionis: & hæc tollit meritum & laudem ac pariter vituperiũ: vt in fine. 3. Ethicorum ait Aristote. Altera verò est necessitas præcepti & finis, quem sine tali medio consequi non possumus. Et hæc rationem virtutis non extrudit: quaten⁹ id homo quod debet sua voluntate agit, vnde ratio laudis exoritur. Excludit tamen meritum supererogationis, quale est in operib⁹ consilij. Vnde Paul. 1. ad Corinth. 9. Si euã gelizauero, non est mihi gloria. ¶ Ad tertium argumentum respondet. S. Thom. qđ iustitia non cõsistit circa exteriores res, quãtum ad hoc quod est eas facere: quod pertinet ad artem: sed quantum ad earum vsum, qui alteri est debitus. Hæc autem verba quidam adeò multis elucidare satagunt, vt potiùs obnubilẽt: res enim est clara. Iustitia in quam non est ars factibilium: quia functio sua non est pecuniam cudere, aut fabrefacere domum: sed vti pecunia, soluendo illam debitori. Vnde cùm architectus recepto pretio ædes ædificat, & si per artem eas extruat quales debet, tamen iustitia est quæ eum applicat ad ædificandũ, vt debitum soluat.

Ad secundũ argumentũ.

Paulus.

Ad tertium argumentũ S. Thomæ.

Mens sancti Thomæ.

Articu-

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum iustitia sit in uoluntate.

Primum argumentum.

CIrca aliam definitionis particulã, qua dictum est iustitiã esse voluntatem, quæritur vtrum voluntas sit eius subiectum. Est enim argumentum quòd sit in intellectu. Subiectum veritatis est intellectus, iustitia verò sæpissime dicitur veritas, & in Psal. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculatæ sunt. Eo vel maximè quod iustitia, vt dictum est, dicit ordinem ad alterum: ordinare autem opus, rationis est.

Argum. 2.

¶ Et secundò arguitur. Si non est in intellectu, illa est causa quod non est virtus intellectualis, sed moralis: at verò inde colligitur neq; esse in voluntate, sed in appetitu irascibili vel concupiscibili, quod Aristo. 1. Ethico. docet esse sedes virtutum moralium: ergo non est in voluntate.

Aristo.

Anselmus

¶ In contrarium est Anselmus, qui definiens iustitiam, ait esse rectitudinẽ voluntatis propter se seruatam.

Conclusio responsiua.

AD quæstionem vnica cõclusione respõdetur. Iustitia est in voluntate tanquàm in subiecto. Conclusionẽ hanc insinuat Aristo. in initio. 5. Ethic. vbi ait iustitiam esse habitum quo homines iusta agunt, & volunt iusta. Et iurisconsultus, vt diximus, vbi ait: Iustitia est voluntas, designauit enim habitum per proprium subiectum. Et ratio est hæc, quæ per sufficientem exclusionem aliarum potentiarum procedit. Vnaquæq; virtus in ea est potentia cuius est actus, quẽ rectificat: iustitia autem non rectificat actum intellectus aut alicui⁹ alterius cognoscitiuæ potẽtiæ. Haud enim iusti dicimur, quia iusta cognoscimus: id siquidẽ etiã prauis commune est: sed quia iusta, vt ait Arist. operamur & volumus: in nulla ergo est potẽtia cognoscitiua. Fit igitur vt sit in aliquo appetitu, qui principiũ est proximũ volẽdi & agẽdi: appetitus autẽ alter est sensitiuus, in irascibilẽ & concupiscibilẽ diuisus: atq; alter rationalis, qui est volũtas: in sensitiuo aũt existere nõ põt. Iustitia nanq; ordinẽ, vt dictũ est, ad alterũ dicit: ordinẽ autẽ eiusmodi nullus sensus cognoscit, quẽ sequitur appetitus sensitiuus: colligitur ergo ex hac inductiõe nullã superesse potentiã in qua iustitia considere possit præter voluntatẽ. De hac conclusione nemo est qui dissentiat: de hoc autem inter Doctores disputatur, vtrùm proprie sit iustitiæ inter cardinales virtutes, esse

Ratio cõcl.

Aristo.

Quæstio celebris

in volũtate: iustitiæ inquã & aliarũ sibi annexarũ: quales sunt religio, liberalitas, & similes. Scotus nanq; (quod in superioribus tetigisse meminimus) in. 3. Sent. dist. 33. atq; Occham. q. 10. quos neotericorũ plerique sequũtur, & præcipuè Burid. 1. Ethi. q. vltima mordicùs tenẽt, nõ modò iustitiã, verùm & fortitudinẽ & temperantiam in volũtate residere. Quorũ ratio ea est potissima, q̃ cùm proprium virtutis opus sit rectam facere electionem circa finem, vt. 2. Ethic. c. 4. Aristo. docet, in illa potentia insidere debet, cuius propriũ est electionem facere: hæc autẽ est voluntas, ex qua laus vituperiumq; operis proficiscitur: ergò illa est omnium virtutum sedes. ¶ At verò quãuis disputatio hęc apud D. Th. nõ hic sed. 1. 2. q. 56. sita sit: tamẽ quã tum ad rem attinet præsentem istorum doctrina Aristo. è diametro obuersatur, q quidem. 2. Ethico. capit. 3. ex professo demonstrare contẽdit virtutes morales, nempe fortitudinem & temperantiam in reprimendis voluptatibus ac doloribus & tristitijs versari: cuius fundamẽtum contrariũ illi est, quo isti vtuntur. Enimuerò voluntas, cùm proprius sit appetitus hominis: & cuiusq; rei appetitus per se sit in bonũ ipsius rei, nisi aliũde impediatur, propensus: & rectè agere secundùm fortitudinem & secundùm temperantiam, bonum sit proprium ipsius hominis: nullo adhæc prorsus indiget virtutis habitu: sed cùm virtus sit circa difficile, illi est potentiæ necessaria, ex qua animi perturbationes oriuntur electioni virtutis obsistẽtes: quas quidem perturbationes ipsa per se potentia compescere non sufficit: ob id enim indiget opitulante sibi habitu: cùm ergo tota difficultas rectè aggrediendi expectãdiq; in bello à timore & nimia audacia existat, irascibilis est q̃ virtute indiget. Et pariter concupiscibilis ad reprimendas voluptates, quibus pacatis affectibus voluntas rectam faciat electionem. Negatur ergo istorum maxima: puta in ea potentia debere esse virtutem quæ rectam facit electionem. Nam quãdo per se potentia id potest, non indiget virtute, sed illic est necessaria vnde nascitur difficultas atq; obstaculum rectè eligẽdi ac subinde agendi. Quo fit, vt præter rationem negauerit illic Sco. habitus appetitus sensitiui mereri propriè virtutum nomen: cùm sint cardinales. Quoniam per illam repressionẽ sensualium affectionum sunt vere principia & causæ rectę electionis. ¶ Et per hoc pro-

Scotus.

Buridanus.

Ratio potissima Sco. atque Burid. Aristot.

D. Thomæ.

Sẽtẽtia præcedẽs Aristo. è diametro obuersatur.

Ad argu. p̃ tactæ opinionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad aliud argumentum Buridani.

duntur omniũ argumentorũ fallaciæ quas Burida. accumulat, quorum vnum est: Volũtas sæpe inclinatur versus appetitũ, neq; sine difficultate consentire potest rationi: ergo indiget habitu inclinante eam versus rationem. Negatur quippe antecedens: per se enim nõ vergit in appetitum, sed propensissima est in bonũ ipsius suppositi, quod est bonum rationis. Quod si quãdoq; sequitur appetitum, est quia ab eo praue affecto pertrahitur: non ergo ipsa in se, sed in appetitu habitu indiget, affectionem extrudente per quam vincitur. ¶ Attentatur sententia hæc isto argumẽto: Intellectus per se inclinatur ad verum, & nihilominus scientiarũ habitibus eget. Respõdetur tamẽ, diuersam esse rationem. Propositio nanq; nostra intelligitur quãdo potentia inclinatur ad bonũ per modum appetitus, hoc est per modũ potentiæ actiuæ; quia fertur in ipsum. ¶ Tunc eñ quia per se propendet in obiectum nullo impediente indiget: potentia verò cognoscitiua non est actiua, vt feratur in obiectum: sed passiua, id est, apta in se obiecti imaginẽ recipere, ob idq; sicut cognoscere ipsum non potest nisi per species ab ipso profusas: ità neque recte iudicare nisi per habitus, veritatem rei demonstrantes, atq; adeò applicantes intellectum ad iudicãdum. ¶ De iustitia autem diuersa est ratio, vt supra diximus: nã per se voluntas nõ est perinde in bonũ alienum propẽsa atq; in propriũ. Ob idq; quãuis nullam pateretur affectionum violentiã indiget nihilominus habitu inclinante ipsã ad reddendum alteri qd suum est. Quocirca paulo inferius mõstraturi sumus iustitiã nõ versari circa passiones. ¶ Quòd si arguas, ius alteri tribuere est bonum propriũ tribuẽtis nam virtus est bonũ studiosi, cùm bonũ faciat habentem: ergò neq; ad hoc volũtas eget habitu. Respondetur, quòd quãuis iustitia sit formaliter bonum habentis, tamẽ eius obiectum est bonum alienũ: versatur enim circa hoc quod est reddere alteri qd suũ est. Et in hoc stat aliarum dissimilitudo.

Argument.

Solutio.

Alia ratio.

Ad primũ argumentũ.

AD primum igitur argumentum respondetur quòd iustitia non est veritas quæ dicit adæquationem rei ad cognitionẽ, sed vt significat rectitudinem, quam ratio, q̃ veritas dicitur, in appetitu constituit, atque imprimit: nam ꝓpter propinquitatem effectus ad causam, nomẽ causæ per Synecdochen effectui tribuitur. ¶ Ad secundũ respõdetur. Ob id quod voluntas sequitur rationis ordinem, velle aliquid in ordine ad alterum: quare non obstat, quin ordinare sit ꝓprium actionis, & nihilominùs cõpetat iustitię q̃ est in voluntate. ¶ Ad tertium autẽ iam responsum est quòd Philosophus loco citato. 2. Ethic. solùm constituit, virtutẽ moralem esse in subiecto, quod est rationale participationem: id autem non solùm conuenit irascibili & concupiscibili, in quibus sunt fortitudo & tẽperantia: verum & volũtati quatenus rationi obedit, ad quod iustitia inclinat in ordine ad alterũ modo exposito. Tametsi voluntas plus rationis participet: quia propinquiùs illi adiungitur.

Ad secũdũ argumentũ.

Ad tertium argumentũ

ARTICVLVS. V.

Vtrùm Iustitia sit generalis uirtus.

Primum. Argumentum.

NON satis est constituisse iustitiã esse virtutem, nisi examinetur sit ne specialis virtus, an generalis. Arguitur quod nulla sit iustitia generalis. Iustitia est vna cardinalium virtutum, vt patet Sapien. 8. sobrietatem & iustitiam docet, prudẽtiam, & virtutem: hoc est fortitudinem: generale autem non conditur speciebus. Et confirmatur: quia temperantia eò quòd est cardinalis virtus, nõ est generalis, sed specialis. ¶ Secundo arguitur. Iustitia est ad alterum: fortitudo autem & temperantia hominem componunt in ordine ad seipsum: istæ autem sunt rationes diuersæ: ergo iustitia non sic est generalis, vt ad temperantiam & fortitudinem protendatur. ¶ Tertio arguitur. Si iustitia esset generalis virtus, esset omnibus eadẽ per essentiam, quod. 5. Ethic. cap. 1. insinuare videtur Aristo. vbi ait, iustitiã esse totã virtutẽ: hoc est eadẽ omni virtuti: hoc ait est falsum: nã tunc iustitia diuideretur in fortitudinẽ & tẽperantiam, de illisq; prædicaretur sicuti animal de homine & equo: qd tamẽ absurdum est dictu quoniã ratio iustitię, quę est, esse ad alterum, nonpõt sic esse per essentiam genus omniũ virtutũ, quæ non sunt ad alterũ. Quare absurdissima esset diuisio iustitiæ in alias virtutes cardinales tãquàm in suas species. ¶ Quartò arguitur. In virtutibus, vt pote quę ex inclinatione naturæ procedũt, nihil est superfluum, sicuti neq; in alijs naturæ operibus: si ergo generalis iustitia abunde hominem in bonum commune refert superflua erit particularis iustitia. Atq; eo potissimum quòd vnum & multa nõ diuersificant

Cõfirmatio

Argum. 2.

Argumẽ. 3.

Aristot.

Argumẽ. 4.

ficant speciem: instituere autem hominẽ in ordine ad bonũ cõmune, est instituere in ordine ad multa: instituere verò in ordine ad particulare persoñ, est ordinare ad vnũ: nõ est ergo quod duas iustitiæ species hac ratione distinguam*. Alioqui & tertiã effingere deberemus mediam, quæ partes eiusdẽ tamen hæ ad bonũ domus instituat, quippe quod mediũ est inter cõmune & priuatũ. ¶ In cõtrarium autem est verbum citatũ Aristo. nẽpe, Iustitia est tota virtus hoc est. Omnis virtus est quædam iustitia. Cui sententiæ accedit non modo vulgaris sermo, verùm & Euãgelicus: Nisi abundauerit iustitia vestra. Vbi omnis virtus censetur iustitiæ nomine. Vnde fit vt omnis studiosus dicatur iustus.

Aristot.

Prima conclusio

AD plenam quæstionis responsionem quinq; opùs est conclusionibus. Nam arbitrati sumus tres articu. S. Tho. sub vno titulo luculẽtiùs ac subinde cõmodiùs posse decidi. Prima Optimè iustitia primũ omnium diuiditur in iustitiam generalẽ & particularem. Probatur cõclusio. Iustitia, qd identidem repetere oportet, est hominis virtus per cõparationem ad alium: cõparatio autem hæc duobus modis fieri potest. Conferturenim homo vel ad alium, ceu singulam ciuem consideratũ, vel ad alium consideratum, vt publica præditus est authoritate, qua bonum cõmune administrat. Nã respublica, ac princeps eam administrãs respectum habet ad omnes ciues, atq; ad ipsum singuli. Itaq; sicut in corpore humano membrum vnum cõparatur, & ad alterum & ad totum, ad quod partes ipsæ ordinantur: sic & in republica se habent ciues. Ex vtraq; ergo cõparatione sumi põt ratio iustitię. Quocirca iustitia, quę ordinat ciuẽ ad ciuẽ, tãquã vnam partem ad alterã, est particularis: sub qua militant cõtractus omnes emptionis, locationis, restitutionis mutuati, solutiõis mercedis. &c. Altera verò quæ ordinat ciues in bonum cõmune, est iustitia generalis: q̃ quidem sic nominatur, tum ab obiecto & fine: nam bonũ cõmune est omniũ generale: tũ etiam ab effectu & proprio munere: nempè quod virtutes omnes ordinat ad tale cõmune bonũ: videlicet vt vir fortis strenuè agat in bello ob cõmune bonum, & vir temperatus abstineat ab alieno toro ob conseruationem eiusdem cõmunis boni. Et quoniã ordo iste partium ad cõmune bonum fit per leges quibus princeps vniuersos ad idem bonum instituit, eadem iustitia nominatur etiã legalis. ¶ Restat autem dubium quod tertio argumento quærebatur, vtrùm scilicet hæc generalis virtus sit, singulis virtutibus eadẽ per essentiam. Itaq; sicut animal quod est genus per essentiã prædicatur de singulis speciebus, sic & prudentia & fortitudo sit iustitia. Ob idq; subiungitur secunda conclusio Iustitia legalis ac generalis non est eadẽ per essentiam singulis virtutibus, sed est specialis virtus, cunctas per proprium imperium referens in cõmune bonum. Dilucidatio conclusionis abunde illam demonstrat. Bifariã enim res dicitur generalis. Vno modo ꝓ prædicationẽ, sicut animal est genus ad suas species: & quod hoc modo est generale, ad essentiam eorum pertinet, quibus est generale. Quare essentialiter de singulis prędicatur nam genus est de essentia specierũ. Alio modo quidpiam dicitur generale secũdùm virtutem: videlicet, quia causa est inferioribus influens: quẽadmodũ sol respectu omnium inferiorũ causarũ. Et quod hoc modo est generale, nõ est particularibus idem essentialiter, neq; de illis prædicatur. Ignis nanq; non est sol. Ex hac diuisione colligitur cõclusionis ratio. Iustitia generalis seu legalis nullatenus est genus respectu aliarum virtutum: sed hæc duntaxat vi pollet vt cunctas referat in bonum cõmune: ergo nõ est idem illis essentialiter, sed est quædam specialis virtus cęteris imperans. Exemplum nobis accõmodatissimum elucet à charitate, Hęc enim, virtus specialis est, secundùm propria rationẽ à fide atq; spe distincta, nihilominùs per eius imperium vniuersa aliarum virtutum opera refert in Deum tanquã in finem supra naturalẽ. Dum enim quis aut strenuè agit in bello, aut cum moderamine tangibilibus vtitur propter naturalem honestatẽ, opus illud fit à solis virtutibus. Si autem eadẽ exhibeat opera propter Deum, relatio illa fit à charitate. Quemadmodum vbi quis furatur propter fornicationẽ, furtum elicitur ab iniustitia: imperatur autẽ à luxuria. Pari ergò modo, si quis in officijs particulariũ virtutũ sese exerceat propter peculiares earundem fines, officia illa non excedunt limites illarũ virtutum: dum verò eadem præstat officia ꝓpter custodiam & cultum boni cõmunis, & vt publicis legibus obtemperet, relatio illa fit à iustitia legali, quæ ideo dicitur generalis. Quòd si interroges quidnam sit vnam virtutem alijs imperitare, respondetur nihil aliud quàm ceu causam vniuersalem illas ad

Dubitatio

Secunda cõclusio, qua satisfit dubitationi iam mõ positæ

Dilucidatio cõclusionis.

Rõ cõclusionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

opus admouere, atq; vna cũ ipsis ad idem opus cõcurrere, Tertia cõclusio. Iustitia hęc generalis & legalis potissimũ residet in principe, quasi architectonice, ac deinde in subditis, quia probe afficiuntur vt prõptè legibus ac principi obtẽperent. Enimuero sicuti architectus lapides omnes & ligna disponit qualiter ad fabricã est necessariũ: sic debet princeps ciues omnes ad bonum cõmune instituere ac referre. ¶ Quarta conclusio. Vna quæq; virtutũ cõsiderata vt à iustitia legali imperatur, põt denominationẽ suscipere, vt legalis dicatur, quẽadmodũ omnis virtus secundũ rationẽ, qua à charitate imperatur, dici põt quodãmodo charitas. Hæc conclusio ad interpretandũ Aristot. adiecta est Quod enim ait, Iustitia esse tutã virtutẽ, hũc exhibet sensum, q̃ quælibet virtus imperata à iustitia legali quodãmodo est iustitia legalis. ¶ Quinta cõclusio, Præter iustitiã legalẽ q̃ modo expõsito generalis est, requiritur particularis. Probatur sic. Virtutes, vt sæpè dictũ est, per obiecta discernũtur, præter rationẽ autẽ obiecti iustitiæ legalis, quæ est reliquarũ virtutum opera in bonum cõmune referre, est alia particularis ratio reddẽdi vni cuiq; qd suum est: ergo adhoc necessaria est particularis iustitia. Et cõfirmatur hæc ratio Præter legalẽ iustitiã requirũtur aliæ virtutes particulares, scilicet fortitudo & tẽperantia ad eliciendos actus circa sua particularia obiecta: nõ obstãte eodem actus ab eadem legali iustitia referantur in bonũ cõmune: ergo pari iure requiritur iustitia particularis, ex qua eliciatur opus circa suum obiectum: qd quidẽ aliquando imperatur ab eadẽ iustitia legali, aliquando verò minimè. Potest enim quis mutuatũ reddere, aut mercedem soluere operario: nõ propter obedientiã legis, neu propter bonũ cõmune, cuius nullũ habet amorem: sed vt seruet suam fidẽ propter seipsum: & tunc talis actus emanat à sola iustitia particulari. Si autẽ id faciat propter bonum cõmune, & vt legi auscultet, tunc imperatur à legali. Qua ratione non solũ Philos. locis suprà citatis duas species ponit iustitię &. 5. Ethico. cap. 2. expresse ait sermonẽ facere, de iustitia quæ est pars virtutis: hoc est particularis iustitia: verum & sacri doctores eandem vbiq; notant distinctionem. Vnde Chrysost. super illud Matth. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã: aut vniuersalem virtutem ait illic designari, aut particularẽ, auaritiæ contrariã. ¶ Prima conclusio extra vlam controuersiã cunctis est doctoribus receptissima: nam omnia tam sacra quàm pphana appellant qui cunq; studiosum iustũ aeperinde quãcunq; virtutem quodãmodo iustitiam. De secunda autem nõ omnes neoterici D. Tho. auscultant imò ab ipso retrahentes negant iustitiã generalẽ ac legalem, esse specialem virtutẽ: sed aiunt esse rationẽ quãdam omni virtuti per essentiam cõmunem. Inter hos est Burida. qui. 5. Ethico. q. 4. hanc statuit sententiã aduersus S. Thomã. Itaq; secundùm istos tẽperantia, quatenus hominẽ mouet, vt moderato vtatur cibo & potu, pptер particularem honestatẽ aut rationẽ studij aut sanitatis, rem habet & nomen temperantiæ: sed quatenus ad id ipsum hominem inclinat vt legi obediat & principi, est iustitia legalis. Et æqua ratione fortitudo atque aliarum vna quælibet. Arbitrantur nanque singulas per se virtutes illam habere innatã rationem obediendi legi. Probationẽ suam Burida. ex penu Nominalium depromit. Superfluè enim, inquit, multiplicantur virtutum habitus, vbi non sunt necessarij. Singulæ autem virtutum suopte ingenio appellãt hominem ad studiosè agendum, non solùm ob particulares fines, verùm & propter bonum cõmune, & ad parendum legibus: ergo superuacanea est alia specialis virtus, cui hoc muneris tribuatur. Secundam præmissam videtur sibi ipse colligere ex Aristo. 2. Ethico. cap. 4. vbi docet omnem virtutem id perficere vt fiat opus ex electione propter finem honestum: bonum autẽ cõmune & legis obedientia est honestissimũ: ergò quæcunq; virtus in illam rationem finis inclinat. Mox omnis virtus perficit habẽtem, vt perpetuo operetur, quando, vbi, & quomodò oportet: sed sæpenumero occurrit agendum esse propter bonum commune, atq; ad obedientiam legis: ergo quælibet tunc virtus, si virtus est, id per se præstare poterit. Accedunt huc & Aristotelis testimonia: ait quippe. 4. Ethico. cap. de Magnificentia, magnificum non esse in seipsum sumptuosum, sed in cõmunia. Et libr. 3. de Fortitudine ait, illã virtutem potissimum versari circa pericula belli: bellum autẽ, vt iustum sit, geri non potest nisi ob cõmune bonum: ergo particulares virtutes rationem habent generalis iustitiæ, atq; adeò nõ est alia specialis necessaria. ¶ At verò argumenta hęc non sunt tanti roboris, quàm isti existimant. Imò & ratio cũ primis, & deinde Aristo. documẽta è regione illis

Tertia cõclusio.
Probatur cõclusio.
Quarta cõclusio
Quinta cõclusio
Probatio cõclus.
Cõfirmatio
Aristot.
Chrysosto.
Neotericorũ sententia.
Buridani.
Motiuum. Primũ Buridani.
Aristo.
Secunda cõclusionis.
Aristo.
Ad. 1. arg. Burida.
Ad aliud ex Aristot.

ne illis obsistũt. Primùm enim hoc ipsi nobiscum postulatũ suscipiunt, q̃ ratio legalis generalisq; iustitiæ est agere propter bonũ cõmune, & propter obedientiã legis. Ex hoc autẽ loco emergit contra illos manifesta ratio. Stat enim quẽpiam probè esse virtute affectum ad operãdũ propter particulare finẽ nõ autẽ propter cõmunẽ: & vice versa: vbi autem sunt difficultates diuersæ agendi, diuersis opus est virtutibus: ergo iustitia legalis alia est à particulari. Antecedens experientia cõpertũ est. Videas nanq; abstinentẽ hominem qui propter honestũ particulare bonum frugaliter viuit, & tamẽ nullo ducitur legis respectu. Imò forsan odiũ eius habet: quia odio habet prælatum. Ob idq; si opus aliam non haberet honestatis rationẽ, nunq; ꝓpter legẽ illud exequeretur. Rursus, opus virtutis facere propter obedientiã, aliã rationẽ habet q̃ illud facere propter aliũ honestũ finem: sicuti & ieiunũ frangere propter famẽ, aut ex contemptu legis, diuersa sunt vitia: ergò & obedientia, & tẽperantia diuersę sunt virtutes. Aliàs, pfecto si quã impugnamus opinionem vera esset, nulla opus esset specialis virtute obedientiæ: sed sufficerent alię virtutes in quarum materijs abedientia versatur. Accedunt & Arist. testimonia Primum ait. 5. Ethic. complures in proprijs posse vti virtute, qua tamen nequeũt in ordine ad alterũ. Et. 3. Polit. c. 3. ait nõ esse eandẽ virtutẽ viri boni, & boni ciuis: bonus autẽ ciuis est qui bono publico ꝓbe inseruit. Alia est ergo legalis virtus, quæ ad hoc inclinat, ab alijs particularibus. Quin age Arist. expresse. 5. Ethic. c. 1. duas distinguit iustitiæ virtutes, legalem, & particularẽ ex diuersitate obiectũ: quarũ prioris obiectum dicit esse iustũ legitimũ & legale: posterioris verò, æquum quod est ad priuatã personã. Sicuti in naui alia est virtus remigeri, puta industriè remigare, etiã si de salute nauis nihil cogitet: alia vero gubernatoris eandem procurantis salutẽ: ergo iustitia legalis non solũ dicit rationẽ generalem omnium virtutũ, sed specialem virtutem. ¶ Vnde ad primum Buridani argumentum negatur particularem virtutem ad bonum commune per se suum referre opus, sed hoc illi præstat iustitia legalis: sicuti particularis virtus nõ est charitas, nisi quatenus à charitate refertur in Deum. Et ad priorem Arist. authoritatem respondetur ipsum non affirmare q̃ magnificetia operetur ob bonum commune, sed ait esse vtilem multitudini. Neq; verò fortitudo in idẽ per se inclinat cõmune bonũ. Aliud enim est quod bellum non sit principi indicendum aut suscipiendum, nisi propter commune bonũ: aliud verò quod cuiusq; militis fortitudo ad idem se referat bonum.

Primum argumentum cõtra Buri.
Secundarũ.
Ad. 1. arg. principale.

EX his ergò facilis sit defensus ad principalium argumentorum solutiones. Ad primũ enim respõdetur, iustitia quæ numero ponitur cardinalium nõ esse legalẽ & generalẽ, sed specialẽ. Quod autem aliarum nullã, puta neq; tẽperantiã neq; fortitudinẽ diuidamus in generalem & particularem ratio est q̃ sunt, vt suprà diximus, in appetitu sensitiuo, qui nõ se extendit ad cõmune bonũ, sed circa particularia versatur: iustitia verò quæ est in volũtate intellectuali sequente cognitionẽ, ad idem prõteditur cõmune bonũ. ¶ Ad tertium respõdetur, q̃ quia peculiare cuiusq; bonũ referri in cõmune & publicũ potest, sit vt legalis iustitia omnib' imperet singularibus virtutibus, ac perinde omnium opera dicantur æquitates, sicut & cuncta vitia, iniquitates: secundũ illud. 1. Ioan. 3. Omne peccatum est iniquitas. ¶ Ad quartũ tripertitũ argumentũ respõdetur q̃ etsi legalis iustitia abũde sufficiat per suum imperiũ cuncta virtutũ opera referre in bonũ cõmune, nihilo minùs requiritur iustitia particularis ad eliciendũ actum respectu sui propri, obiecti: sicuti & requiruntur virtutes aliæ particulares. Neq; verò bonũ cõmune & priuatũ ea sola ratione differunt, qua vnũ & multa: sed quia alia est ratio cõmunis boni, atq; alia singularis: sicuti alia est ratio totius atq; alia partis. Quare Arist. 1. Polit. eos subsannat, qui putabãt ciuitatẽ nõ aliter à domo differre, q̃ differũt multũ & paucũ. Attamẽ quia inter partes eiusdẽ familiæ, vt suprà dictum est, non est propria ratio iusti, nõ distinguitur tertia species iustitiæ.

Ad. 4. arg.
Aristot.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm Iustitia particularẽ habeat materiam, an uero circa aliarum passiones, & materias uersetur.

QVoniam dictum est particularẽ iustitiam esse specialẽ virtutẽ, habet peculiarem rationẽ obiecti. Quæritur vtrum peculiarem sibi quoq; vendicet materiã. Et arguitur à parte negatiua. Augustin. lib. 83. quæst. vbi virtutes

Argum. 1. Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

animi quibus in hac vita spiritualiter viuitur distinguit in quatuor, quæ sunt temperãtia, prudentia, fortitudo, iustitia, subdit q̃ iustitia per omnes diffunditur. cui cõsonat glossa super illud Gene. 2. Fluuius quartus ipse est Euphrates, quod interpretatur frugifer: quæ dicit ob id nõ meminisse scriptura contra quos perfluat, sicut dixit de cæteris tribus, q̃ iustitia quæ quartũ locum inter virtutes tenet, ad oẽs animæ partes pertinet.

Glossa.

Argum. 2. ¶Secundo arguitur. Si iustitia peculiarẽ sibi vendicaret materiam, eò esset quod proprie circa operationes versatur: reliquæ verò circa passiones. Attamen Philoso. 2. Ethic. moralem virtutem circa voluptates & tristitias versari docuit: ergò & iustitia versatur circa easdẽ. Eò potissimum q̃ operationes iustitiç, vt suprà dictum est, corruptis affectionibus impediuntur. Nam turpis concupiscentia originem & fomẽtũ adulterio ministrat quod est iniustitia, & auiditas pecuniç impedimento est virtuti iustitiç nè debitum persoluat: ergò iustitiæ non est adscribẽda particularis materia. ¶In contrarium est quod Arist. 5. Ethico. ponit iustitiam quæ est pars virtutis, hoc est specialis virtus quę versatur in actionibus, puta in commercijs hominũ emendandis.

Aristo.

Aristo.

QVæstio hęc nihil ad legalẽ iustitiã attinet: nã si cũctis virtutibus imperat, inde fit consequens v omniũ materię sint sibi subditæ: quãuis eius oculos ad operationes potiùs aspiciat. Ait enim. 5. Ethicorum Philosophus, quod lex fortia opera præcipit, & quæ tẽperati, & quæ mãsueti. &c. Sed quæstio est de iustitia particulari. De qua duę conclusiones statuuntur. Prior est. Iustitia non versatur circa totã materiã omnium virtutũ, sed solùm circa externas actiones & res. Probatur. Vniuersa rerũ sylua, quæ nostro subsunt arbitrio atq; ad rationis normã emendari possunt, est materia moraliũ virtutũ. Inde enim virtus dicitur moralis, quòd morũ est cõpositrix & cultrix. Sunt autem tria genera quæ nostræ subduntur voluntati: nempè affectus animi, actionesq; externę ac demũ res ipsę, quę in nostrũ venlũt vsum homo verò ad alterũ per actiones tantũ ordinatur & res: nã passionũ moderatio & mitigatio ad hominis in seipso propriè rectitudinem pertinet. Cùm ergò iustitia hoc à reliquis virtutibus distet, q̃ reliquæ hominẽ in seipso componũt, iustitia verò inter plures æquitatẽ cõstituit, fit vt ꝓpria materia iusti-

Prima conclusio.

Probatio cõclusionis.

tiæ sint operationes & res: puta honorẽ debitum alteri deferre, & à contumelijs abstinere, & pecunią vel quãcunq; aliam rẽ creditori debitã reddere. Posterior conclusio. Iustitia non versatur circa passiones internosq; animi affectus. Hæc ex superioris ratione colligitur: explicatur autem duabus alijs. Primo ex parte sui subiecti, quod est voluntas. Enimuerò voluntatis actiones neq; rẽ habent, neq; nomẽ passionũ, vt. 1. 2. q. 22. ar. 3. inde S. Tho. ratiocinatur q̃ passio secum affert corporalẽ transmutationẽ, quæ propriè in solo est appetitu sensibili: cùm ergò iustitia non sit nisi in volũtate, non versãtur circa passiones. Item quia materia iustitiæ, vt modò diximus, in eo posita est, quod est erga alterũ: cùm ergò latentes passiones nõ proximè ordinantur in alterũ, sit vt hęc virtus non sit circa passiones. ¶Conclusiones istæ non tantum apud diuũ Thomã: verũ & planè apud Arist. 5. Ethicor. inuenias. Quare illorum qui eius doctrinã studio cõtẽplati sunt, nemo est qui eas inficiatur. Nihilominùs nonnulli Nominaliũ, vt Burida. 5. Ethic. q. 1. miratur quod D. Thom. talem constituat differentiã inter materiã iustitiæ & aliarum virtutum. Imò vt omnes, inquit, virtutes in volũtate sunt, itã & omnes ac pariter iustitia reprimere habẽt passiones quę suã cuiusq; electionẽ impediunt. Et vice versa cæteræ virtutes circa operationes quoq; ac res versantur. De quo tamen doctore magis esset mirandũ q̃ tam in superficie legerit Arist. Turma autẽ argumentorũ eius ad illud principiũ resoluitur, cuius iam suprà falsitatem aperuimus. Principiũ verò est hoc, Cuicunq; virtuti incũbit rectã facere electionẽ circa suũ obiectũ: sunt autem passiones multæ iustitiã perturbãtes, ne debitũ cuiq; reddat: vt amor, odiũ, auaritia turpis cupido & similes: ergò iustitiæ munus est passiones has reprimere. Versatur ergò iustitia circa passiones. Et vice versa, fortitudo & temperantia nõ solũ circa passiones, verũ & circa actiones ipsas exteriores, & res versatur: nã comedere ac bibere, quãdo & vbi oportet, sunt operationes exteriores: & tñ sunt temperãtiæ. Atq; adeò esca & potus sunt res circa quas easdẽ virtus versatur: nõ ergò tantũ circa internas illecebras, verũ circa operationes vice sua fungitur. Pari modo strenuè pugnare est exterior operatio, quę tñ à fortitudine proficiscitur: ergo permista est materia iustitię & aliarum virtutum: atq; adeò defendi non

Vltima conclusio.

Prima ratio cõclusionis.

Secunda.

Burida.

Ratio tertia.

di non potest, vt iustitia versetur circa operationes externas, aliæ verò circa passiones. *Alteratiõ in S. Thomã.* ¶Et arguitur pręterea in gratiam istorũ cõtra fundamentum sancti Thomæ. Si iustitia nõ versaretur circa passiones, maximè quia per illas homo ordinem non habet ad alterum: hoc autem est falsum: quia ira & cõcupiscentia alienæ vxoris sunt iniuriosæ proximo, vt suprà diximus: ergò illa reprimere pertinet ad iustitiam. Par etiam argumentũ currit de temperantia & fortitudine. Etenim si virtutes illæ non versarentur circa exteras operationes, maximè quia per illas non bene homo afficitur erga seipsum: hoc autem est falsum: quia cibo & potu ex virtutis præscripto vti, hominẽ respectu suiipsius adornat: ergò temperãtia versatur circa illas operationes. ¶Hinc ergo illi colligũt vnãquanque virtutem in duas esse secandam videlicet vt vna iustitia sit in appetitu ad reprimẽdum passiones, atq; altera in voluntate ad faciendam electionem. Et simili ratione vna sit temperantia in cõcupiscibili, & alia in voluntate: vnaq; similiter fortitudo in irascibili atq; in voluntate altera. At verò quam isti *Aristot.* pugnanter Aristoteli aduersantur, oculatissimus quisq; iudex esto. Etenim. 2. Ethico. nullum adscribit subiectum temperantię & fortitudini nisi appetitum sensitiuũ: & lib. 3. cap. 10. expresse id de temperantia confirmat. Et lib. 5. cap. 1. non aliud designat subiectum iustitiæ, quàm voluntatem: vbi ait esse habitum volendi iusta. Sed quando Aristo. id non docuisset, ratio ipsa efficax est, quam iam suprà declarauimus. Enimuerò temperantia vniuersas affectiones appetitus cõcupiscibilis reprimere sufficit, quomodocunq; illas consideres: siue vt sunt impedimenta ipsius temperantiæ, siue iustitiæ, siue cuiuscũq; alius virtutis: quapropter superuacaneũ est aliã illic ponere virtutem ad easdem sedãdas. Et idem est de fortitudine respectu irascibilis: nulla ergo illic collocanda est iustitia: quandoquidem reliquæ ei satisfacillantur. Quod profectò nemo inficias ire possit, qui Aristotelem intellexerit. 5. Ethicorum: vbi medium iustitiæ non ait esse medium rationis inter affectus: sed medium rei, vt illicò dicturi sumus. Item manifestissimè arguitur contra istos, affectiones appetitus concupiscibilis sicut sunt virtuti iustitiæ impedimento, ità & nonnunquàm virtuti fortitudinis: ergò si illa ratione ponenda est iustitia in cõcupiscibili, eodem iure ponenda est & illic

Ratio efficax contra præfatã opinionem.

Alteratio ad idem.

fortitudo: & æqua ratione in irascibili temperantia: quod esset cũctas indoctè commiscere virtutum sedes. Igitur vt semel istorum Achilem in ipsos obuertamus, nihil in virtutum ordine admitti debet superuacaneum: temperantia autem sufficit in concupiscibili, & fortitudo in irascibili, ergò illic nulla opus est virtute iustitiæ. Rursus, sedatis passionibus appetitus sensitiui voluntas se sola rectam facit electionem: quia per se inclinatur ad opus bonum: ergò in voluntate ad hoc munus non opus est aut tẽperantia, aut fortitudine: sed tantùm iustitia respectu alieni boni. ¶At verò ne vllus tibi reliquꝰ fiat seruulus. Quando dictum est nullas per se passiones ad iustitiam attinere, intelligitur tanquàm eius materiam: nam tanquàm eius affectum & quodammodò finẽ, certum est q̃ illam sequitur gaudiũ, sicuti in iustitiam tristitia. Ait quippe Arist. 5. Ethico. Non est iustus qui non gaudet iustis operationibus. Et lib. 8. Delectatio, inquit, est virtutis finis, ob quam studiosi operatur: sicuti & qui pręagũt, tristitia illico premuntur. Ex quo fit illud. 2. Ethicorum q̃ aduersari nobis obiciunt videlicet morale virtutẽ circa voluptates & iustitias esse, si intelligatur tãquam circa materiã, solis virtutibus appetitus sensitiui cõgruere: si tamen sic intelligatur q̃ nulla sit moralis virtus quæ non lætitiã generet & mœstitiam pellat, iustitię etiam cõmune est.

Ad. 1. arg.

VT autem solutiones argumentorum cõtrariæ opinionis clarescant, respõdetur ex ordine ad vniuersa. Ad primũ ergò in fronte quæstionis positum respondetur quòd iustitia particularis, licet essentialiter ad vnam partem animæ, puta ad voluntatem in qua sita est: pertineat: tamen quia volũtas reliquas partes mouet, atq; ad sua officia applicat, fit vt iustitia, non quidem directè, sed tamen per quandã redũdantiam ad omnes effundatur. Et hoc quantum ad glossam, de Euphrate, qui comparatur iustitię ad omnia diffluẽti. Nam Augustinus loco citato aliter secundùm intellectum Diui Thomę distinguit illas quatuor virtutes animi. Virtutes enim cardinales dupliciter vsurpantur, Vno modo vt sunt speciales virtutes, suis obiectis distinctæ: Alio verò vt quatuor designant modos vnicuiq; virtuti cõpetẽtes. Ait enim q̃ prudẽtia est cognitio rerũ appetẽdarum & fugiendarũ: Tẽperãtia verò est refrenatio cupiditatis ab his quę tẽporaliter delectant: Fortitudo est virtus animi aduersus ea quæ tem-

Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

temporaliter molesta sunt: Iustitia est quæ per cæteris diffunditur, dilectio dei & proximi. ¶ Secundi argumenti responsio materiâ luculenter dilucidat. Enimuerò inter nos affectꝰ atq; exteras actiones & res ipsas talis est ordo, quod actiones medio sunt loco inter affectus, qui earũ sunt principia, & res quæ sunt earũdem materia. Passiones ergò, scilicet ira, cupiditas, auaritia. &c. per seipsas neq; prosunt quidẽ proximo neq; nocent, atq; adeò sic consideratæ nihil attinẽt ad iustitiam: obidque diximus talium per se mitigationem affectuũ ad ipsum habentem in seipso attinere: nocent autem aut prosunt proximo per externas operationes. At verò ꝙ quis alteri nocuus sit aut iniuriꝰ, ex duplici defectu oriri assolet: nempè vel ex volũtatis iniquitate, vel ex praua affectione sensitiui appetitus, Exempli gratia: Potest quis alteri rem aliquam surripere aut dãnum dare, non quidem ex cupiditate habendi, sed ex voluntate nocendi. Imò posset quis isto modo violare alterius torum, non ob voluptatem carnis, sed tantùm vt noceat. Et ècõuerso, vt plurimùm consueuit, potest quispiã rem eripere alterius, nõ quidẽ ex animi iniquitate, quia mallet nõ nocere: sed ex cupiditate: Discerne ergo virtutum officia, suũq; cuiq; tribue. Emẽdatio rectificatioq; operationis quatenus ęquitatẽ ad alterũ important, functio iustitiæ est. Quatenus verò ex corrupto affectu iniquitas oboritur, pertinet ad alias virtutes: vt ad liberalitatem, quę auaritiã moderatur: & ad tẽperantiã, quæ restinguit cupiditatẽ, &c. Attamẽ quoniã exteriores actiones nõ sortiuntur speciem ab internis motibus, sed à rebus ipsis, fit vt eædem actiones potiùs sint materia iustitiæ, q̃ aliarum virtutum. ¶ Quòd si demum sciscitetis quid opus erat accumulare actiones, & res: nam cùm in actione intelligatur obiectum, & per obiectum designetur actio, satis erat alterum ponere. Respondetur non esse otiosè dictum: nam aliquæ sunt actiones quæ nõ propriè versantur circa res, hoc est, circa possessiones: vt honoratio, & dehonoratio, murmuratio, laudatio, &c. atq; aliæ quæ cõsistunt in rerũ vsu sicuti pecunię donatio: ablatio, rerumq; quarumlibet restitutio, & omnia hæc sunt iustitiæ materia.

Ad. 2. arg.

Obiectio.

Solutio

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm medium iustitiæ sit medium rei eiusq; actus, ius unicuique suum tribuere.

QVoniam definitum est iustitiam esse virtutem, & virtus omnis cõsistat in medio quod suo actu cõstituit, consequitur vt perscrutemur an medium iustitiæ sit mediũ rei: eiusq; actus, ius suũ vnicuiq; tribuere. Et arguitur à parte negatiua. Definitio generis, scilicet moralis virtutis vniuersis speciebus ęqua ratione conuenit. Arist. verò. 2. Eth. cap. 6. definit virtutẽ esse habitũ electiuum qui in mediocritate consistit ea quę est ad nos definita ratione. Et subdit hanc mediocritatẽ consistere inter duo vitia, puta inter duas affectiões quarum altera exuperãs est, altera verò deficiens: ergò & medium iustitiæ inter passiones constituitur. ¶ Secundò arguitur. In his quæ sunt simpliciter bona non est accipere superfluum aut diminutum, atq; adeò neq; medium: cuius exemplum Aristot. 2. Ethicorum in virtutibus ponit: virtus enim quo maior, eo melior: iustitia autem, vt habetur 5. Ethic. cap. 1. versatur circa id quod est simpliciter bonũ: hoc est absolutè in se bonum quales sunt honores ac diuitiæ: ergò tale obiectum iustitiæ non consistit in medio.

¶ Tertiò, in prædicta definitione virtutis, propterea dixit Aristot. virtutem esse habitum in mediocritate consistentem prout in ordine ad nos ratio definierit, quod non respectu quoruncunque hominum idem est medium: nam quod alteri in cibis multum est, alteri est parùm: hęc autem discrepantia pariter iustitiæ conuenit: non enim eodem supplicio plectitur, qui in principem manus coniecit, quo qui plebeium vulnerauit: ergo medium iustitiæ non est rei, sed rationis. ¶ Quartò denique arguitur. Si medium iustitiæ esset mediũ rei, maximè quia eius actus est reddere vnicuique quod suum est: hoc autem nõ est in vniuersum verum. Nam Augustinus. 14. de Trinitate, tribuit ei etiam subuenire miseris. Et suprà citatus Cicero libro. 1. de offic. ait beneficentiam ac liberalitatem ad iustitiam pertinere: per misericordiam verò & per liberalitatem non ius tribuitur, sed beneficium impenditur.

¶ Contrarium autem docet Philosophus. 5. Ethico. cap. 3. &. 4.

QVæstio hęc perfacilis est breuissimisq; diluitur duabus conclusionibus, quę ex proximè dictis plane colliguntur. Prior est. Medium quod est obiectum iustitię, nõ est medium rationis, vt in cęteris, sed mediũ rei. Loquimur enim hic de iustitia particulari: nam

Argum. à parte negatiua.

Argum. 2.

Aristot.

Argum. 3.

Aristot.

Argum. 4.

Aug. Cicero

Aristot.

Prima conclusio.

rì: nam generalis nõ ad hoc obiectũ peculiariter angustatur, sed vaste ad omnes diffundi tur virtutũ materias, vt dictũ est, Oportet autẽ priùs terminos intelligere. Sunt enim qui res in præsentia distinguũt cõtra passiones. nempe ꝙ cæterę virtutes moderẽtur passiones: iustitia verò cõstituat mediũ in rebꝰ. At tamẽ etsi perparũ ad rem referat, non distinguẽ nisi contra rationẽ: vt per probationẽ fiet liquidũ. Probatur ergò cõclusio ex his quæ dicta sunt. Hoc nanq; discrimẽ inter iustitiã & reliquas passiones cõstitutum est, ꝙ illæ versantur circa passiones: hęc verò circa actiones & res: inter passiones autem non constituitur medium virtutis ex ipsa natura rerum, sed rationis iudicio. Exempli gratia. Temperantia consistit in mediocritate passionum: nempè vt non plus minusve sumas, quam oportet: hoc autem plus & minus nõ perpenditur ex naturâ rerum, vt scilicet libram omnes sumant, aut tali certa hora, &c. sed prout expedit cuiusq; valetudini pro loco & tẽpore. Quare quod parcissimo Diogeni multum erat, voraci Miloni, qui, vt est in fabulis, integrum edebat bouem, erat parùm. Medium autem iustitiæ: quia consistit in rerũ æqualitate ad alterũ, nõ ex illo rationis perpendiculo & arbitramento: sed ex ipsa natura rerum sumitur. Emis domũ, verbi gratia, aut conducis operas alienas: debet precium rebus ipsis æquari. Sicut duæ quãtitates natura sua sunt æquales. Deniq; iustitia nõ dicitur constituere medium rei vt res distinguitur contra rationem, eò quòd tale medium non sit rationi consonum: imò est maximè. Nihil enim magis docet aliud ratio q̃ vt debito ęquale creditori reddas: sed quia ratio pendet à rerũ natura. Propterea inquã quod constituitur æquale in rebus, illud fit rationi cõforme. Neq; verò medium aliarũ virtutũ ideo dicit mediũ rõnis, ꝙ nõ constituatur in rebus: imò cõstituit inter appetitum sumendi multũ, & appetitũ sumendi parùm: sed qa, vice versa, tale mediũ à ratione dependet tanq̃ à causa. Non emẽ librã panis comedere est mihi mediũ, nisi qa ratio prudentiæ, pensata natura & cõditione mea arbitrat hoc mihi cõgruere. Vide ergò q̃ ex arte D. Tho. quasi mathematico more rem tractet. Videri enim poterat, sicuti impugnatoribus suis visus est, inepte cõstituere differẽtiã q̃ reliquæ virtutes versentur circa passiones: iustitia verò circa operatiões, & res: & tñ id necessariũ fuit vt substerneretur via ad

Probatio cõclusionis.

demõstrandũ discrimen inter mediũ iustitię & mediũ aliarũ virtutũ. ¶ At vnũ tñ posset quispiã ex Theologię tyronibꝰ cogitare cõtra hoc argumẽtũ. Videl. eũ tẽperantia quãdoq; cõstituere mediũ rei modo expositò: videlicet dum coniũx operã dat liberis qñ & vbi oportet: nẽpè vtẽdo sua & nõ aliena: nã in hoc seruat illi fidẽ quã debet, & vtẽdo aliena irrogat ei iniuriã, eandẽ frangendo fidẽ. Ex superioribus autẽ facilis est respõsio, ꝙ dum quis alieno toro abstinet cõcupiscẽtiã refrænando, pertinet ad tẽperantiã: dum verò id facit, vt ius cõiugi seruet, pertinet ad iustitiã. Hanc autẽ iustitiæ mediocritatem quæstio quinta latiùs explicabit, & ideò hic supersedendũ est. Illic emẽ elucidabimus quẽ admodũ hoc mediũ rei aliter in distributiua iustitia constituat, atq; aliter in comutatiua. Illa nanq; sequitur medietatẽ Geometricã: hæc verò Arithmeticã. ¶ Posterior cõclusio præsentis articuli est de actu iustitiæ: Proprius inquã eius actus est reddere vnicuiq; qd̃ suũ est. Cõclusio hęc annexa est, germanaq; superiori. Si enim obiectũ iustitiæ est mediũ in rebus cõstituere, quo ęqualitas inter homines cõstet: æqualitas autẽ idem est quod iustum, iustum verò, vt suprà diximus idem prorsus quod ius, cõsequens apertissimè fit vt actus iustitię sit, ius suũ vnicuiq; tribuere, vt iurisconsultus in definitione suprà posita affirmauit. Cui & Ambro. 1. de offic. concinit: vbi ait, Iustitia est quæ vnicuique quod suũ est tribuit, alienũ nõ vendicat, vtilitatẽ propriã negligit, vt cõmunem æquitatem custodiat. Quod, vt in subsequentibus patebit, vtriq; speciei iustitię particularis cõuenit. f. tam distributiuæ q̃ cõmutatiuæ. Nã iustitia generalis, vt suprà dixim*: multò habet latiùs officiũ: quippe quæ nõ habet peculiare obiectũ, atq; adeò actus eius non est hic tantũ, sed, vt dictũ est, virtutes omnes in cõmune bonũ referre. ¶ In hoc autem quod dicimus, ius vnicuiq; tribuere, includitur, & hoc quod est, neminem lædere, quod Ambrosius ait, alienum non vendicare. Iustitia nanq; licet priùs cõueniat commutationibus voluntarijs, in quibus vterq; contrahentium alteri tribuit: deriuatur tamen ad voluntaria, quibus alter tantum ab altero inuito quippiam aufert.

Argument.

Solutio.

Secũda conclusio.

Ratio cõcl.

Ambros.

DIprimum igitur argumentum principalium respondetur, ꝙ cùm medium rei vt expositũ est, sit etiam rationi consonum, hac ratione definitio virtutis moralis in iu-

Ad. 1. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in iustitia quoq; seruatur. ¶ Ad intellectum autem secundi, meditare priùs, bonum duobus modis simpliciter dici bonum. Priori. s. quia sic est omnimodè bonũ, vt nullã possit admittere rationè mali. Quèadmodũ est grã, & gloria, ac subinde virtutes. Et isto modo quãto bonũ maius est, tanto excellẽtius. Quare sicut modus amandi Deũ est ipsum sine modo deamare, quia amatur tanq; finis: sic & ista bona concupiscenda sunt & procuranda. Id quod & Philosophi de sanitate sentiunt, quæ non, vt medicina præscripto modo sanitati cõmẽsurato, sed absolute est deamãda. Quocirca virtus nõ dicitur sic simpliciter bona, vt in suo obiecto nõ possit cõtingere superfluum & diminutũ: sed quòd augmentũ ipsius habitus nunquã erit superfluũ. Alio verò modo aliquid dicitur simpliciter bonũ, quia absolute secundùm suã naturã consideratũ est bonũ. Et hoc modo ait Aristo. iustitiam versari circa simpliciter bonũ. Nam honores, & possessiones secundũ suã naturã sunt bona vtilia: nempè ad fœlicitatem cõducentia. Attamen bonũ vtile debet cõmensurari fini secundùm dispositionem subiecti: sicut medicus pharmacum ægroti cõmoditati admetitur. Hac ergò ratione res ipsæ, vt per se sint bonæ: tamen dum ventũ in nostrum vsum, excedere possunt ac deficere. Quamobrẽ iustitia mediũ in illis constituit vt scilicet nõ minus reddas quàm debes: neque verò plus repetas, quam est id quod tibi debetur. ¶ Ad tertium respondetur quòd etsi iustitia medium rei consideret, tamen quia iniuria ratione personæ cui irrogatur crescit, qualitates etiam personarum contemplatur, vt secundum quantitatem debiti repensatio fiat. ¶ Ad quartum denique argumentum respondetur: q vbi Augustinus iustitiæ adscribit subuenire miseris, non censet iustitiæ quatenus dicit rationem debiti, per se id proprie competere, sed liberalitati & misericordiæ: quæ ea ratione qua sunt ad alterum, reducuntur ad iustitiam tãquàm partes eius potentiales: vt alibi suprà diximus, & lib. 8. explicatiùs dicturi sumus. Id quod Cicero loco citato significantius asserit, dicens iustitiæ coniunctam esse beneficentiam, quam eandem, vel benignitatem vel liberalitatem appellare licet.

Ad secũdũ argumentũ ac ceptio boni.

Aristo.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Cicero.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm Iustitia inter morales uirtutes sit eminentißima.

POstremo denique articulo quæstionis huius conferẽda est iustitia cũ reliquis moralibus virtutibus, quærẽdũq; adeò sit ne oim præstantissima. Et arguitur à parte negatiua Largiri hominẽ de suo id quod neminẽ debet præstãtiùs est & rarius quàm id reddere cui⁹ est debitor, tũ quòd vbi minùs est obligationis, maior est virtutis vis ad conferendũ: tũ q in hoc maximè assimilamur Deo, qui non ex debito, sed ex benignitate confert: liberalitatis ergò præstantior est q iustitia, ac potissimũ maleficẽtia. quæ vt. 4. Ethicorũ ait Philosoph. omniũ virtutum ac pariter iustitiæ ornamentum est. ¶ Secundo arguitur, q neq; cardinalium virtutũ sit iustitia illustrissima. Prudẽtia nanq; est vna quatuor cardinalium virtutũ: & tamẽ est excellentior q iustitia: quod ex parte obiecti perpẽditur: atq; adeò ex parte subiecti. Edocet enim ex professo Aristot. 10. Ethicorũ. cap. 7. intellectum esse potentiarũ omnium excellentissimã, atq; adeò voluntate excelsiorẽ, eò quòd, verum, digni⁹ est obiectum q bonum: nempè vniuersalius, ac subinde à materia abstractius. ¶ Tertiò arguitur. Temperãtia quæ vna est virtutum cardinalium, multo est nobis vtilior, q iustitia: ergò & eminẽtior. Probatur antecedẽs. Nam plura nobis cõmoda affert: videlicet & corporis salubritatẽ, & mentis tranquillitatem, voluntatisq; libertatem. Hæc enim omnia nobis intẽperantia vitiat: quæ tamẽ tria cõmoda omniũ virtutũ fundamenta sunt: scilicet tam intellectualium ad contemplandum, quàm iustitiæ ad legibus obsequendum, quàm etiam aliarum omnium, quę corporis exercitio exhibentur. ¶ Quarto & de Fortitudine arguitur. Proprium nãq; virtutis ingenium, vt. 2. Ethicorum author est Philoso. est ad difficile ac bonum conniti: fortitudo autem circa difficilius versatur quàm iustitia: nempè circa pericula mortis, quæ omnium est terribilium maximum: ergò Fortitudo iustitię præstat. ¶ In contrarium autem est loco citato Cicero. vbi ait, In iustitia virtutis splẽdor est maximus, ex qua boni viri nominãtur.

Ad. 1. arg.

Arguit. 2.

Arguit. 3.

Arguit. 4.

Aristo.

Cicero.

PRimùm omnium expendendus est quæstionis titulus. Haud enim iustitiæ vel ad omnes virtutes fit cõparatio, vel tantùm ad cardinales, sed ad omnes præcisè morales. Primùm enim omnium virtutis amplissimum genus diuiditur in illas, quæ ratione obiecti supernaturales sunt: quales habẽtur Theo

Primus modus partitionis virtutis.

Theologicę: atq; alias, quarũ obiectũ est naturale. Et quidẽ theologicas, puta fidẽ, spem, ac charitatem, esse omniũ optimas atq; maximas, citra controuersiam est cunctis cõfessum: quippe quæ Deũ habent pro obiecto. Sed naturaliũ virtutũ aliæ sunt intellectuales, aliæ verò morales: quarũ moraliũ multitudo ad quatuor reducitur cardinales. Quæstio ergo ad sui elucidationẽ quatuor exposcit conclusiones. Prima est. Virtutes intellectuales dignitate moralibus antecellũt. Conclusio est S. Thom. 1. 2. q. 66. arti. 3. Et probatur primò ratione subiecti. Nam cùm virtutis propriũ sit rationales actiones dirigere, illa quæ est in potentia, quæ per suã essentiã est rationalis⁹ præstantior est illa cuius subiectũ est rationale per participationẽ: intellectus autem est essentia ipsa rationis. volũtas autem eò est rationalis q rationẽ participat ei obediendo, vt. 1. Ethic. planè Arist. docet: ergo intellectuales virtutes præstantiores sunt. Secũdo id patet ex obiecto. Etenim q verũ præstãtius sit bono inde patet quod verum abstrahit à rerum existentia: perficitur enim satis intellectus per veritatis cognitionẽ, siue res sint, siue nulla existat: bonũ autẽ nemo appetit nisi vt habeat quod existẽtiã secum affert: existentia autẽ conditio est materialis: recipitur quippe natura in supposito dũ esse incipit: quo autẽ quippiã defæcatius est ac purificatius à materia, eo præstantius est. Cùm ergò verum, sit intellectualiũ virtutũ obiectũ: bonum autem moraliũ, sit vt intellectuales sint dignitate sublimiores. ¶ At verò hãc rationẽ, quia rari intelligunt, rari credunt. Haud enim negamus, quin intellectus singularia etiam & rerum existentias cognoscere possit, neq; negamus quin vice versa volũtas possit quoq; appetere bonũm cõmuni: sed in hoc positũ est discrimẽ q cum intellectus sit potentia apprehẽsiua & iudicatiua, in hoc perficitur quod est verũ cognoscere: appetitus autẽ, quia fertur in obiectũ, nihil appetit nisi illo fruatur, illudq; possideat. Fallax ergò argumẽtũ est si arguas: Melius cõparatiuũ est boni: cùm ergò bonum sit obiectum voluntatis, fit vt suum obiectum sit melius quàm verum. Fallax inquam paralogismus est: quoniã verũ ipsum est quoddam bonum, idemq; omniũ præstantissimum. Quare in patria in illa intuitione Dei, qui est omnium veritatum abyssus posita est nostra fœlicitas. ¶ Accedit huc & doctrina Philo. 10. Ethic. cap. 10. vbi sex rationibus constituit supremã fœlicitatem in rerum contemplatione consistere: hallucinando nanq; odorabatur legitimã beatitudinẽ: licet rem punctim non attingebat. Probat inquam fœlicitatem in intellectualium fruitione consistere: quoniã virtutes intellectuales: primùm in potentia sunt nobiliori, nobilioris q; sunt obiecti. Secundò, quia intellectualis operatio magis est cõtinua: nam morales, quæ in rebus corporeis versantur, perdurare nequeunt. Tertiò, quia contẽplatio suauiori dulcedine delectat, quàm moralium exercitiũ. Item quia contẽplatio perpetuò manebit in patria, non autẽ moralis virtus. ¶ Accedit præterea, quòd ob easdẽ rationes vita contemplatiua actiuæ præcellit, pulchriorq; adeo est, veluti Rachel quàm Lia, atq; adeò constantior atq; vberior, paucioribusq; indigens: cuius, Maria sedens secus pedes domini documeto fuit, cùm Martha erga plurima disturbaretur. Conclusionem hanc eò tam multis cõfirmatam studuerim, quod mirari eos satis nequeo, qui plus dignitatis moralibus virtutibus deferũt, q intellectualib⁹. Quibus ansam opinio illa porrexit quam Scot. in. 4. dist. 49. q. 4. asseuerare per tendit: nempe voluntatẽ potentiã esse intellectu præstantiorẽ. Vnde inferunt non modò morales virtutes esse anteferẽdas: ex quo palam sequitur, neq; vitã contẽplatiuã actiuæ præstare, neq; fœlicitatẽ in cõtemplatione consistere: verum subinferũt & ex moralibus, iustitiã altioris esse gradus q prudẽtiã. Cùm tamen corollariũ nostræ conclusionis sit, prudentiã inter morales virtutes primas obtinere, vt D. Tho. eadẽ quæst. 66. ar. 1. affirmat. Et profectò præter rationẽ generalẽ aliarũ intellectualiũ virtutũ prudentia etiã si cõsideretur qua parte moralis est, pretiosior est alijs. Virtus enim moralis à ratione tanquã à primæua radice probitatem suã ducit. Cùm ergò prudentia rationẽ ipsam efficiat, cæterę vero appetitũ, optima omniũ est. Secundo prudẽtia est cæterarũ omniũ ductrix atq; imperatrix. Nam cæterę virtutes etsi retã pariãt intẽtionẽ finis: vt fortiter tẽperatè ac iustè agere: tamen eundẽ finẽ solo prudẽtię officio, media disponẽtis, assequuntur: vt. 6. Ethi. cap. 12. autor est Arist. Excellit ergò alias ratione simili, qua dux cęteris militibus imperat. Imò verò adeò illi cæterę sunt cõnexę, vt sine illa nulla obtinere possit virtutis gradum. ¶ Anteà verò quàm hinc progrediamur, operę pretium est cõclusionem hanc

Subdiuisio.

Prima conclusio. S. Thomæ. Prima ratio

Aristot.

Secunda.

Argumẽtũ.

Solutio.

Aristo.

Elucidatur proxima rõ.

Scotiopinio

Prudẽtia inter uirtutes moralespri ma obtinet. S. Thom.

Ratio sancti Thomæ.

Primum argumentũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hanc argumẽtis tentare, minime inidoneis. Primũ, propria ratio virtutis, vt vel de nomine ipso deprehenditur, est applicare potentiã ad vsum: hoc autẽ nõ cõuenit intellectualibus virtutibus, sed moralibus. Nã intellectualis virtus tantũ præstat facultatẽ agendi puta cognitionẽ, vt. 1. 2. q. 57. art. 1. scienter Doctor sanctus docuit: virtus autẽ quæ est in appetitu, applicat scientiã ad vsum, tam speculandi q̃ operãdi, habitus autẽ est ꝓpter vsum: nam sine vsu otiosus est & superuacaneꝰ: ergò intellectualis virtus est propter moralem, atq; adeo moralis, vt quę rationẽ habet finis, prę stantior est. Secũdò, virtus moralis est, vt ait Aristot. Aristot. 2. Eth. quę bonũ facit habentẽ. Vnde, vt suprà diximus: neq; artes, neq; scientię simpliciter faciũt hominẽ bonũ, sed sola moralis virtꝰ. Quare maiori est laude digna: vt pote ꝓ quã apud Deũ meremur, atq; ad beatitudinẽ gressus facimꝰ. Cũ intellectuales virtutes esse possint sine vsu, probisq; atq; improbis cõmunes. Est ergò virtꝰ moralis intellectuali perfectior. ¶ Argumenta hæc eos q̃ rem in cortice summis labrijs attingunt, permultũ mouẽt: est tamẽ per egregia D. Tho. distin. in ead. quæst. citata, per quã facilè diluunt. Ait enim nihil obstare, quo minùs id quod simpliciter melius est, secũdũ quid nõ sit alicui ꝓpter necessitatẽ melius. Philosophari nãq; meliꝰ est simpliciter q̃ ditari: inopi verò melius est ditari. Pari ergò rõne licẽt virtutes intellectuales meliores sint rõne obiecti, penes qd̃ simpliciter excellẽtia gradus existimatur: virtutes tñ morales plus participãt generalis rationis virtutis, quæ est in ordine ad actũ & vsum: ꝓptereà ꝙ sunt in appetitu, cuius est alias potẽtias mouere appellareq; ad opus. Vnde. 2. 2. q. 47. arti. 4. elicuit prudẽtiã præstãtiorẽ esse hac rõne cæteris virtutibus intellectualibus: nẽpe quia nõ tantũ verũ cõsiderat, qd̃ est intellectus obiectũ: sed illud ordinat ab bonũ sub rõne boni, puta ad vsum operũ: quo homo fit nonus. ¶ At verò arguat qs forte: Si virtus moralis plus habet de rõne virtutis, fit vt sit mobilior virtus. Hoc enthymemate nõnulli discipuli D. Tho. seducti, arbitrant eius mentẽ fuisse, virtutes intellectuales esse nobiliorentia, nobilioresq; habitꝰ: sed tñ morales esse nobiliores virtutes. Hic autẽ sensus manifestè reluctatur eius mẽti: quippe q̃ ait intellectuales esse simpliciter nobiliores virtutes: nã de virtutũ substãtia & natura loquebat. Et rõ est aperta: quia si sunt nobiliores habitus, cũ sint habitus virtutis, fit vt sint quoq; nobiliores virtutes. Respõdetur ergò cõsequẽtiã hãc nullã esse. Ratio generalis virtutis plus cõuenit moralibus: ergò sunt simpliciter nobiliores virtutes: qm̃ virtutis nobilitas nõ ex ratione virtutis simpliciter perpẽditur, sed ex ratione obiecti. Exẽplum tibi esto. Docet nos Arist. 1. de anima, sciẽtiã de anima esse nobiliorẽ cæteris: qa de nobiliori obiecto: & tñ ratio sciẽtiæ, quæ est euidentia, illustrior est in mathematicis: quæ ideo nõ simpliciter, sed secũdum quid sunt nobiliores scientię. Et pari ratione Theologia est nobilior simpliciter sciẽtia q̃ musica. ¶ Argumẽta ergò facta hoc tantũ cõcludũt ꝙ virtutes morales plus habẽt de ratiõe virtutis: & ideo faciũt habẽtem simpliciter bonum: & sunt magis vtiles, ac subinde cumulatioris laudis, &c. ¶ Sed cõtrà: Dignitas simpliciter virtutis per ordinem ad suprẽmã fœlicitatẽ perpendenda est: ad eam autem nos propinquiùs morales permouẽt: ergò sunt digniores. Concessa maiori cum minori, negatur consequentia: Nam etsi in ordine ad fœlicitatẽ sint virtutes æstimandæ, tamẽ digniores sunt illæ in quibus cõsistit fœlicitas q̃ illę per quas illuc tẽdimus. Et licẽt per virtutes morales illuc ꝓgrediamur, tamẽ cõtẽplatiõe Deo perfruimur. Itaq; in hac vita intellectuales sunt propter morales: nã cognoscere est propter operari: sed tamẽ simpliciter morales sunt media, quibus ad suprẽmã cõtemplationem progredimur. Ob idq; etsi morales sint magis laudabiles, tamẽ intellectuales sunt prę illis honorabiles. Laus nãq; debetur vtilibꝰ medijs, honor verò fini. ¶ Ex quo fit ꝙ cũ intellectuales moralibꝰ præferi mus, intelligendũ est cõparãdo genus ad genus, supremumq; intellectuale, puta visionẽ Dei ad suprẽmũ morale, videlicet ad amorẽ. Sed si cõparatio in indiuiduo fiat, ꝓtiosior est charitas, imò & iustitia, q̃ vna sciẽtia naturalis. ¶ Secũda cõclusio. Iustitia generalis & legalis earũ oĩm moraliũ est præclarissima quę in appetitu cõsidẽt. Quod appositè vt prudẽtiæ suus seruetur honos. Probatur ex illa sentẽtia Arist. 1. Eth. Bonũ cõmune diuinius est particulari: legalis nãq; iustitia, vt suprà dictũ est, omnes virtutes quæ ad particularia bona hominẽ instituunt refert in cõmune bonũ: est ergo architectonica virtus, perindeq; cęteras oẽs gubernãs atq; architectus ministros, duxq; exercitũ ac princeps rẽpublicã. Quapropter de illa loquit Cicero vbi

Ad argumẽtum. *Distinctio. S. Thom.* *Alterũ argumentum.* *Solutio quorundam.* *Refellitur proxima solutio.* *Aristot.* *Cicero.*

vbi ait ꝙ in iustitia est splendor maximus. Et Arist. vbi inquit ꝙ est sicuti Hesperus inter cætera astra. Quin verò ceu sol est inter humanas virtutes, instar charitatis inter vniuersas: nam vt sol reliquis lumen infundit, sic & iustitia legalis, per hoc quod ad bonũ commune cũctas refert, ad quod omnes referendæ sunt partes, maximè illas illustrat. Qua vtiq; ratione, vt suprà diximus, vniuersæ virtutes nomen sibi vendicant iustitiæ.

Opinio Burida. ¶ Ex quo fit vt extra rerum naturam philosophentur, qui conclusioni huic maculam impingere moliuntur: in quibus est Burida. 5. Ethi. q. 6. Contendit enim præstantiorem esse per se virtutem, quę hominem bene affi cit in ordine ad seipsum, q̃ illam quæ in ordine ad bonum cõmune eũ instituit. Natura enim, inquit, & charitas plus inclinat hominem diligere seipsum q̃ cõmune bonum.

Exploditur Burida. Quod si pars, puta manus, appetit conseruare totum, hoc, inquit, est quia inde dependet sua ipsius conseruatio. Est enim hęc philosophiæ adulteratio. Imo sagax natura, cui maior incũbebat totius cura q̃ partiũ, eas propter totius cõseruationẽ produxit, quibus adeò instinctum impressit conseruandi totum potius quàm seipsas. Vnde experientia docet, brachiũ ictum excipere qui in caput dirigebatur, etiam si ipsius abscisio subsequatur. Quo fit vt Deꝰ sit à nobis plus q̃ nos ipsi diligendus: quia est totum respectu nostri: atque adeo in republica ciuili plus laudis meretur qui bonum commune curat, q̃ proprium, ac perinde illa virtus præstantior est & apud Deum & apud homines. ¶ Tertia conclusio. Virtus iustitiæ etiam particularis omnium est moralium præstantissima, quæ sunt in appetitu: vt semper prudẽtiam habeamus exemptam. Probatur medijs q̃ plurimis. Primò ratione subiecti. Insidet enim rationali appetitui, puta voluntati, quæ sensitiuo, cui aliæ insunt, supereminet. ¶ Secundò ex parte obiecti: nam virtus est circa arduũ ac difficile: difficilius autem est probè esse hominem affectum ad alienum bonum conseruandũ, ad quod natura nostra non est adeò propensa, quàm ad custodiendum bonum propriũ, ad quod, nisi vbi præpedita est, per se est inclinata. Cùm ergo cæteræ virtutes circa proprium versentur bonum, iustitia verò circa alienum, fit vt sit robustior, ac præstantior. Vnde Arist. 5. Ethi. cap. 1. Complures in propriis inquit, vti quidem virtute possunt, sed in his quæ sunt ad alium nequeunt: quia res est magis ardua. Quapropter sententiam illam Biantis probat: Magistratus virum ostendit: eò scilicet ꝙ iam inde homo habet respectum ad alios. Experientia enim constat cõplures priuatã agentes vitam studiosos esse: qui tamen ad episcopales functiones, ad aliosve magistratus assumpti, vbi iustitiam administrare debent, indigni habeantur. Vnde infert Arist. illum esse pessimum, qui ad seipsum & ad amicos vtitur prauitate: illum verò esse optimum, non qui ad seipsum tantùm, sed qui ad aliũ vtitur ipsa virtute: hoc enim, inquit, est opus difficile. ¶ Tertiò id ostenditur ex effectu iustitię. Cùm enim homo sit politicum animal, natum scilicet in societate conuiuere, illa in eo fulgẽtiùs emicat virtus, per quã pax & tranquillitas publica tutiùs protegitur: hoc autem omnium maximè præstat iustitia, atq; adeo conuentorum pactorumq; fides: quæ, vt. 1. Offic. ait Cicero, eius fundamentum est. ¶ Quocircà, vel ob hoc præcipuè iustitia Hespero assimilatur, ꝙ fulgentissimã reipublicæ pulchritudinem affert. Enimuerò cùm lubrica hæc temporalia bona perexigua sint perq; angusta, possideri, ni per partes nequeunt, atq; adeo, nisi auiditates humanæ legibus, ceu limitibus circũscribantur: vt vnusquisq; intra suũ ius coercitus manus ad alienum non porrigat, ex quo legitimum possessorem deturbet. Facit ergo iustitia ceu quadratos lapides, sic homines dignitatibus, ordinibus, diuersisq; iuribus distinctos speciosissimam rempublicam extruere. ¶ Atque hinc quarta elicitur ratio. Illa est præclarior virtus, quę omnibus atque in omni tempore est necessaria, q̃ alię magis particulares: iustitia autẽ, vt. 7. Polit. cap. 15. & 1. Rhet. ait Philosophꝰ, necessaria est in bello, & in pace: cùm fortitudo in bello tantùm suis fungatur vicibus. ¶ Quintò, illa est nobilior, ac magis necessaria virtus, qua seruata omnes possidentur: hæc autem potissimùm est iustitia. Nam cum temperãtia & fortitudine necessaria nihilo minùs est iustitia. Si tamen hæc nullibi vulneraretur. oẽs aliæ incolumes essent. ¶ Sextò & illa est pretiosior virtus, & ex re maximè mortalium, cuius maior esse debet cura legislatoris in republica: hæc autem est iustitia, vt loco citato. 7. Polit. ait Philosophus. ¶ Et quò summatim cuncta complectamur, inde maximè res confirmatur ꝙ in Decalogo, vt suprà monstratũ est, nullũ Deus præceptum

Tertia conclusio. *Aristo.* *Primaratio pro cõclusione.* *Secunda.* *Aristo.* *Tertia.* *Cicero.* *Quarta ratio.* *Aristo.* *Quintarõ.* *Sexta.* *Cõfirmatio*

Universidad de Deusto
Biblioteca

posuit præterquàm iustitiæ. Et in republica ciuili nullis vitijs tanta sunt, tamque acerba supplicia decreta, quàm criminibus iniustitiæ, si hæresin modo nefandum q; scelus excipias. ¶ Vous autem ex his scrupulus enasci potest, vtrùm scilicet eousq; cõstituamus iustitiã perfectiorẽ esse cæteris moralibus, vt quicunque eius actus sit excellentior quocunq; aliarum. Nam multi ex nostris citra scrupulum ita cẽsent. Quod profectò nulla probabilitate defendi potest. Equis enim dicat quòd vẽdere piscículos iusto pretio, aut misera holera, eo q sit actus iustitiæ, maioris sit laudis & meriti, quàm maximus fortitudinis actus, aut temperantiæ? profectò ridiculus meritissimo habeatur. Quando ergo comparamus virtutem vnam ad aliam, collatio tãtum fit vt nuperrimè dicebamus, inter genus & genus: aut inter maximum actum vnius, & maximũ alterius. Quod tũ nihil vetat, quo minùs ꝑpter rei tenuitatẽ. id quod est genere superius, in individuo sit inferius. ¶ Quarta conclusio. Aliarũ duarũ virtutum moralium fortitudo est præstantior quàm temperantia. Cõclusio est S. Thomæ loco citato. 2.2.q.66.arti.4. Quæ primò probatur ratione obiecti & subiecti. Nam tẽperantia versatur circa delectabilia tactus, qui omnium est sensuũ maximè materialis, vt pote omniũ fundamentum. Præterea ex parte actus. Fortitudo nanq; versatur circa pericula vitę in bello, à qua cuncta temporalia bona promanant: temperantia vero circa illa ex quibus quidem vita dependet, vel individui, quantũ ad escas: vel speciei, quantũ ad venerea. Sed tamen quia in illis nõ imminet adeo præsens atq; horrendũ periculum mortis, non inest tantũ difficultatis, neq; virtutis, quæ circa difficile versatur.

Scrupulus.

Quorundã placitum.

Ratio i præteritam opinionem.

Quarta cõclusio.

S. Thomæ.

Probatio cõclusionis.

Ad. 1. arg. PRimum igitur argumentũ trimembri responso diluit S. Thomas. Esto enim liberalitas hoc iustitiam exuperet, q liberalis id tribuit quod non debet: tamen iustitia propinquiùs accedit ad cõmune bonum: tribuit enim cuiq; quod suum est, quo seruatur publica pax, ad quam liberalitas nõ est tam necessaria, sed respicit bonum priuatũ, quod est diffusiuũ sui. Secũdò: Iustitia latiùs extẽditur nã respectu omniũ est necessaria: quod liberalitati non cõuenit. Item quia liberalitatis fundamentum, iustitia est. Nemo enim liberalitatis nomen meretur largiẽdo quod non debet, nisi iustus priùs sit soluẽdo quod debet. Et idem est de magnanimitate.

¶ Dubium autem hic supereſt de misericordia: quæ etsi sit moralis virtus præclarior tamen apparet quàm iustitia: vt sanctus ipse Doctor. 2.2.q.30.ar.3 cõfitetur eo q sit propria Dei virtus. Ad hoc autem respondetur, q si misericordia accipiatur vt est tristitię alienæ miserię moderatrix, inferior est quàm iustitia: quandoquidem in appetitu est concupiscibili. Si vero accipiatur vt nõ dicit ordinem ad sensualem affectum, puta ad commiserationem, sed tantũ voluntatem leuandi alios à miseria, multo est præclarior quàm iustitia, eò q est virtus suopte ingenio diuina: velle enim ac posse miseris cũctis & defectibus tã publicis q̃ priuatis succurrere, subiectũ supponit quod nulli esse possit calamitati defectiue obnoxiũ, quod soli potest inaccessæ maiestati Dei cõgruere. Quãobrem & eius quoq; effectus est omnium præclarissimus: nempe absq; vllo debito indigentias subleuare, ac prorsum tollere. Nam si liberalitatem inferiorẽ iustitia fecimus, ratio erat q in iustitia fundatur, neq; ad cõmune bonum tam ꝑpinque accedit, neq; ad omnes extenditur: misericordia autem in suo culmine, puta vt in Deo existit, iustitiam non præsupponit: imò priùs per misericordiam res produxit, quàm illis aliquid deberet, & ad publicum spectat bonum, ad totamque rempublicã prolatatur. Et ideo cùm virtus sit diuina, comparatio iustitiæ non extenditur ad illam. Quòd si obijcias iustitiam etiã esse virtutẽ diuinam, atq; adeo non excedi à misericordia: negatur consequentia: nam iustitia sic est diuina, vt secũdùm propriam rationem, puta debitum soluere, possit esse humana: misericordia verò quatenus nullã secum patitur miseriam, ob id quòd omnes tollit, est Deo maximè propria, atq; adeò in ipso illustrior: ac rutilantior quàm iustitia. ¶ Secundò autem argumento sua est cõclusio concessa: nempe prudentiam dignitate esse superiorem. Comparamus enim tantũ iustitiã ad virtutes morales, quæ sunt in appetitu. ¶ Ad tertiũ de temperantia respondetur, q etsi illa nobis cõmoda afferat, quã obrem Arist. 7. Polit. cap. 15. tali ratione iustitiæ illã adæquet: vbi temperantia, inquit, sicuti & iustitia tempore belli & pacis est necessaria: simpliciter tamen propter allatas suprà rationes iustitia est anteferenda. ¶ De fortitudine autem, quæ quarto argumento contendebatur iustitiæ præponi, maior supereſt ambigendi ratio. Habet enim strenua

Dubium de misericor.

S. Thom.

Solutio.

Obiectio.

Responsio.

Ad secundũ.

Ad tertiũ.

Aristot.

Quæstio quarto argumẽto pro tacta.

Rõ. 1. dubitandi.

nua hæc ingenuaq; virtus argumẽta multa, sibi in hac causa patrocinantia. Primum, si à nomine eius encomiũ auspiceris, fortitudo nomen virtutis videtur per excellentiã obtinere. Sic enim legitur Sapien. 8. Sobrietatẽ & iustitiam docet: prudentiam & virtutem, id est fortitudinẽ. Et ratio ipsa virtutis, quæ est animum ad vsum applicare, eximio fulgore splendescit in illa: puta quæ hominem præsentissimę morti omnium horrendissimæ, obijcit. Et tertio eius excellẽtiam splendor commendat, quo habetur in republica. Magnates enim & sanguine præclarissimi inde maximis facultatibus cumulantur atq; honoribus suspiciuntur, quod fortitudinis virtute rempublicam tuentur. Ob idq; nun quàm prosapiæ confueuerunt compendiosiori via in republica nobilitari, quàm per bellicam fortitudinem. Id quod vel Gentiũ, nempe Lacedemoniorum, Romanorum, & Græcorũ Historiæ perpetuæ memoriæ prodiderunt. Hæc enim virtus, vt Hercules, ac Theseos, & quos poëtæ fabulantur, mittamus: Alexandros, Cæsares, Scipiones, atque alios id genus toto orbe celeberrimos fecit. ¶ Quin age vt ꝑfana missa faciamus, virtutis maiestatem, vt paulo anteà dicebamus, ex maximo eius actu debemus perpendere: optimus autem fortitudinis actus, quale est martyrium, & laude & merito excellentior est quàm supremus iustitiæ. Nam maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis, ac potissimum pro Deo in testimonium fidei: ergo fortitudo fastigium inter morales virtutes obtinet. Ad hæc cùm summum hominis bonum naturale, sit libertas, illa erit virtus omnium maxima, per quam libertas præsertim vindicatur: hæc autem est fortitudo. Nã vt. 7. Polit. ait Arist. qui pericula belli nõ superant, serui fiunt. Adde illam esse pretiosissimam quæ est rarissima: hęc autem est fortitudo: rariùs enim fortes inuenias, quàm alijs virtutibus prędotos. In summa, fortitudinis ingenium & vis est alios vincere sibiq; suppeditare, quod Dei virtutem & potentiã proxime præ se fert: vnde fortes atq; animi robustos cuncti pertimescunt, omnesq; venerantur ac reuerentur. ¶ His veruntamen nihil obstantibus, incunctãter est in sententia persistendum. Satis enim pro sua laude fuerit fortitudini, iustitiam in litem de prælatura vocasse. Quando enim rationes alias suprà commemoratas sileremus, hæc pro iustitiæ victoria abundat, quòd fortitudo nullatenùs est, nisi ad iustitiæ præsidium & custodiam necessaria. Sectissime nanq; apud Plutar. Agelylaus, dum ceu iudex hac quæstionem interrogaretur, vtra scilicet haruir tutũ alteri præstaret, respondit, nihil vtique fortitudine indigeremus, si omnes iusti essemus. Enimuerò nisi iustitia violaretur, neutiquàm bellis daretur occasio, in quibus fortitudo reipublicæ seruit. Respondetur ergo ad principale argumentum q etsi fortitudo sit circa difficilius, tamen iustitia est circa id quod est melius. Præclarius nanque est, vt pax & tranquillitas humani generis per iustitiam seruetur, quã vita priuati hominis. Quare iustitia, vt diximus, vtroq; tempore & pacis & belli resulget. Neq; ad pacem necessaria est fortitudo, nisi iustitia profligata. Pari modo respondetur ad id quod de nomine obiectum est. Vẽdicauit enim sibi fortitudo virtutis nomen, non simpliciter per excellẽtiam, sed quia qualitas illa, ac vis virtutis, quæ animum robustum efficit, & constantem, præcellit in ipsa. Ad aliud autẽ de nobilium splendore, quibus nomina fortitudo fecit præclara. Respondetur, q si fortitudo tales illis honores pepererit, id tamen non fecit nisi tanquã miles ministraq; iustitiæ: quia neq; virtutis rationẽ assequi valet, nisi quatenus est iustitiæ custos, ac ꝑpugnatrix. Enimuerò cũ honos soli virtuti, vt Arist. 1. Ethic. inquit, debeatur, ac potissimùm iustitiæ: vbi homines aliter q̃ iustitiam tuendo animi robur exercent, nõ sunt aliter fortes, quàm truces tauri, ferocesq; vrsi, atq; immanes tigres. Cõstituit ergo respublica magnates atq; illustres, vt sacrosanctã iustitiæ virtutẽ sua fortitudine strenuè protegerent: nẽpe non vt sua potẽtia iniuriam alijs offerẽt, sed vt vndiq; propulsaret. ¶ Ad aliud autem quod de martyrum fortitudine maiori cum probabilitate obiectũ est, respondetur q etsi actus martyrij, qui apud Deum præclarissimus est, à virtute fortitudinis sit elicitus, non tamẽ inde totam suã laudem nanciscitur: sed quia à supremo charitatis conatu imperatur, qua nemo maiorem habet q̃ vt animam suã ponat pro Deo suo. Quare & religionis virtus, quæ præstantior est, q̃ iustitia, suis illic vicibus fungit. Quo fit vt ponere vitã pro alio quolibet amico, nõ adæquaret supremum actum iustitiæ. Ad aliud negatur fortitudini maximè esse proprium libertatem asserere. Imò hoc prę cunctis vir

Secunda.

Tertia.

Quarta ratio.

Quintarõ.

Postrema

Solutio pro postrema cõcl.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Ad quintũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tutibus iustitiæ competit, quæ vt suprà dixi mus, parens est pulcherrimæ pacis: sed iustitia perturbata, necessaria est ad libertatẽ fortitudo. Ad aliud etsi concederem, hac ratione raram esse fortitudinis virtutẽ, quod circa truculentissimam mortem, quam homines maximè extimescũt, versatur: tamẽ profectò si ingentissimam mortalium auiditatem honoris atq; splendoris spectes, quem per fas atq; nefas persequuntur, multo credi derim esse rariorem iustitiæ virtutem: quæ non modò in minimis, aut in mediocribus, sed in his quę ad amplissimas dignitates maximè referũt cõstantissimè vigeat. ¶ Ad postremũ deniq; negatur per fortitudinẽ maximè nos Deo assimilari: licet fortes victos suos suppeditet. Nõ. n. hoc est in Deo summũ: sed cũcta per iniustitiã subiugare: ac potissimũ per misericordiã creare, ac recreare.

Ad sextum

Ad vltimũ.

¶ QVAESTIO TERtia, De iniustitia.

S. Thom. 2. 2. q. 59.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm iniustitia sit speciale vitium.

Vm contrariorum, vt. 1. Topic. author est Arist. eadem sit disciplina, opus hoc nostrum quod de iustitia & iure, inscripsimus, non solum circa iustitiæ virtutem, sed plurimùm circa iniustitię vitia in subsequẽtibus versabitur. Ob idque post explicatam naturam iustitiæ, necesse est de cõtraria iniustitia proximum adhibere sermonẽ. Quęritur ergo vtrùm iniustitia sit speciale vitiũ. Et arguitur more nostro à parte negatiua. Omne peccatũ, vt. 1. Ioan. 3. habetur, est iniquitas: iniquitas autem idem est quod iniustitia: vt pote inæqualitas: ergo iniustitia nõ dicit speciale vitium, sed generalem omniũ conditionem. ¶ Secundò arguitur: Nullum speciale peccatum vniuersis opponitur virtutibus: iniustitia autem opponitur cunctis virtutibus: nam iniustitia quæ in adulterio committitur, opponitur castitati: & quæ in homicidio, mãsuetudini: & quæ in cõtumelia, vrbanitati, &c. ergo nõ est speciale vitiũ. ¶ Tertiò, Iniustitia opponitur iustitiæ, quæ est in voluntate, sed omne peccatum. Augustino author, est voluntarium: ergo omne peccatum est iniustitia. ¶ In contrarium est q̃ iniustitia contrariè opponitur iustitiæ: hæc autem est specialis virtus: ergo iniustitia, speciale vitium.

Aristo.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertio.

QVæstio quàm facilima est. Nam per regulam topicam, quot modis dicitur vnum contrariorum, dicitur & reliquũ. Quo fit vt sicut iustitia alia est generalis virtus ac legalis, alia verò specialis: sic & iniustitia alia sit generalis, alia vero specialis. Quapropter duabus conclusionibus ad quæstionem respondetur. Prior: iniustitia illegalis quæ iustitiæ legali è regione aduersatur, est vitium speciale quidem per essentiam: intentione autem atq; imperio, generale. Vtraq; pars similima ratione patet, qua idem est de iustitia demonstratum. Enimuero sicut legalis iustitia bonum habet commune pro obiecto, ob idq; specialis virtus est per essentiam: nihilo minus cæteris omnibus imperat, omnesq; ad suum refert finem: sic & de iniustitia censendum. Est enim illegalis iniustitia legum inobedientia, boniq; communis despectio: & ideo est speciale vitium. Sed tamen per reliqua omnia grassatur. Potest enim quis adulterari ex contemptu legis, occidere, furari, &c. ¶ Posterior conclusio. In iustitia quæ æqualitatem, quæ ad alterũ est corrumpit, inq; inæqualitatẽ peruertit, puta prout homo plus habere vult aut rerum aut honorum, minusq; malorum: cariùs scilicet vendendo, aut vilius emendo, &c. speciale vitium est. Idq; inde patet, quod materiam habet specialem & obiectum. Conclusiones ambæ expresè apud Arist. 6. Ethi. cap. 1. cõstitutæ sunt. vbi bifariàm aliquem dicit esse iniustum: videlicet & qui à legibus exorbitat, & qui plus capit atq; iniquus est, sicuti & iustus quoq; dupliciter, & qui legitimè facit, id est legibus obtemperat, & ad cõmune contuetur bonum: atque ille qui æquus est, id est, qui vniuersiq; quod suum est tribuit.

Prior conclusio.

Secũda conclusio.

Arist.

REsponsio autem primi argumenti rem amplius elucidabit. Respondetur enim q̃ sicut iustitia legalis dicitur per cõparationem ad bonum cõmune humanum, sic & iustitia diuina dicitur per cõparationem ad bonum diuinum: cui cùm omne peccatum repugnet, meritò in genere definitur q̃ sit dictum vel factum contra legem Dei. Atq; hac subinde ratione omne peccatum est iniquitas. ¶ Dubitas autem an iniquitatis ratio illegalis formaliter conueniat vniuersis

Ad. 1. arg.

Dubitatio

uersis peccatis. Apparet nãq; ita esse: quandoquidem peccatum nullum sit, nisi contra leges fiat. Responsio nihilo minùs est, q̃ etsi commune peccatum materialiter sit illegalis iniquitas: non tamen id vniuersis eis cõuenit formaliter. Exempla enim suprà iam sæpe posita sunt. Enimuerò si furtum facias, non ceu Dei leges despectui habens, sed vt cupiditati tuæ obsequaris: vel homicidium perpetres, non vt bonum perturbes, commune, sed quia potis non es tuæ cedere iracundiæ, materialiter quidẽ illegalis es, quia diuinæ legis transgressor, non tamen formaliter, quia id non habes in intentione: sed es nihilominùs iniquus atq; iniustus contra particularẽ iustitiam. Si autem hęc scelera in contemptũ legis, & contra cõmune bonum cõmitteres, tunc illegalis esses, ac peruersus ciuis. ¶ Ad secundũ respondetur, iniustitiã, quia circa omnes, actiones, peculiari nihilo minùs ratione versatur, non quidem directè sed tamẽ indirectè, & materialiter omnes virtutes oppugnare: quippe quæ per diuersas corruptas affectiões, ius alienũ violat. ¶ Ad tertium denique respondetur, q̃ etsi voluntas, sicuti & ratio ad materiam omniũ virtutum se dilatet, nihilominùs iustitia suam habet peculiarem rationem: ideoq; nõ omne peccatum est iniustitia.

Solutio

Ad secũdũ.

Ad tertium

ARTICVLVS. II.

Vtrùm quicunque iniustum facit, continuò censeatur iniustus.

Vm virtus, authore Arist. sit quę bonum facit habentẽ, scrutari decet vtrùm vice versa quicũq; iniustũ facit, cõtinuo sit censendus iniustus & prauus. Et arguitur à parte affirmatiua. Habitus à suis obiectis nãcisc̃untur speciem: propriũ autem obiectũ iustitiæ est iustum: propriũq; adeò iniustitiæ, iniustũ: ergo & ex hoc q̃ quis iustũ facit, iustus est habendus: & ex hoc q̃ iniustum, iniustus. ¶ Secundò arguitur. Omnis virtus eodẽ se habet modo ad propriũ actũ: eadem ergo erit ratio de omnibus: vitijs: quicũq; autẽ facit aliquid intẽperatum, est intẽperatus: ergo & quicũq; facit iniustũ, erit iniustus. ¶ Tertiò, Quicunq; iniustũ facit, peccat genere suo mortaliter. Nam facit cõtra æquitatẽ, vel occidẽdo, vel adulterãdo, vel furando, &c. quæ omnia sunt genere suo mortalia: peccatũ autem mortale reddit hominẽ iniustum apud

Argum. 1.

Secundum.

Tertium.

Deũ, sicuti gratia reddit eum iustũ: ergo qui cũq; facit iniustũ, est iniustus. ¶ In cõtrariũ est Philosoph. 5. Eth. cap. 8. vbi disserit quẽ admodùm cõtingat, vt quis iniustum faciat qui tamen non subinde fiat iniustus. *Aristot.*

QVæstio hæc in gratiam Arist. mota est: nempe vt eius hic locus modo citatus exponatur. Cuius quidẽ doctrina vna bimembri conclusione summatur. Cui alterã adhibebimus, vt quartũ articulũ S. Tho. huius germanum, simul absoluamus. Sit ergo prior cõclusio. Nõ quicũq; iniustũ facit dicendus est subinde per se iniustus: puta si vel ex ignorãtia, vel ex passiõe id faciat: sed ille tantum qui ex habitu & ex electione id audet. Quòd autem cõclusionis sensum tyrũculus etiam percipiat, meminerit ad rationẽ virtutis exigi, vt quis sciens ex electioneq; faciat propter honestũ & perpetuò, vt ex. 2. Ethi. suprà citatum est. Quare si quis vel casu vel quadã repentina affectione vnũ de se præstet virtutis actum, non subinde studiosus est: quia non per se, sed per accidens bonũ facit. Id ergo ipsum Arist. docendũ duxit & in vitijs. Requiritur enim vt quis iniustus dicatur nõ tantùm, q̃ iniustũ faciat, sed q̃ id ex animi morbo efficiat, puta ex habitu corruptione. Patefacit autẽ rationem hanc D. Tho. hoc modo. Sicuti obiectum iustitiæ est iustum, ita & obiectum iniustitiæ, iniustũ: puta inæquale: radix autem propria, vnde iniustum oboritur, est habitus, quo potentia afficitur ad obiectum. Quare qui ex electione & habitu operatur, ille proprie Iniustus est. Potest ergo duobus modis vsu venire, vt quis iniustum patrando, non sit iniustus. Primo propter defectum relationis actus ad obiectum, scilicet quia operans illud non intendit: nam actus ex intentione fit spontaneus, ac subinde humanus. Vn de quomodolibet quis non vltrò faciat excusatur nè sit iniustus: & cum voluntarium ignorantiã, visq; tollat, si quis, inquit Arist. per ignorantiam iniustum faciat, vel vi compulsus, nemini iniurius est: vt si quis tuam manum moueat qua aliũ pulses: tunc enim neq; animus neq; verò actio refertur applicaturq; ad iniustum: sed fit iniustum per accidens. Quare nullum est vituperium: sicuti neq; quicquam cõparares laudis si illo modo iustum faceres. Secundo verò modo contingit vt iniustum faciẽs non sit iniustus ex defectu relationis actus ad habitum: nempe q̃ licèt obiectum sit voluntarium & intentum,

Ratio cõcl.

Bifariã contingere potest quẽpiã iniustũ patrare neque tamẽ sit iniustus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentum,atq; adeò operatio referatur ad obiectũ, tamen actio non nascitur ex habitu. Vt si quis alioqui mitis homo & probus subitanea iracundiæ procella alium vulneret, tunc nõ operatur ex electione: quippe quã necesse est vt deliberatio præcedat, atq; adeò neq; ex habitu. Colligitur ergo ex his nostra cõclusio: nempe, ad hoc quòd quis merito nominetur iniustus, requiri, vt per se faciat iniustum: nam vbi id per accidens fecerit, non erit iniustus. Et cùm habitus per actionem referatur ad obiectum, duplex est relatio & applicatio necessaria, vt per se faciat quisque iniustum, fiatque iniustus. Videlicet vt operatio per intentionem referatur ad obiectum hoc est q̃ obiectum sit voli tum: & præterea vt eadem operatio per electionem referatur ad habitum, hoc est non ex passione, sed ex habitu procedat. ¶ Hic nihil ambiguitatis supereſt si modo mens Aristotelica pateſcat. Enimuerò q̃ qui aut ignoranter, aut vi coactus quippiam admittit, neque iustus fit, neq; iniustus, euidentiã rationis habet: quia actio, quæ spõtanea nõ est, minimè est humana. Attamenq; q̃ sciens & prudẽs ex animi ægritudine, puta ira vel alia passione delinquit, non sit iniustus, falsum apparet. Triplex enim peccatorum genus distinguitur: scilicet ex ignorãtia vincibili, puta quæ non in totũ excusat: & ex passione, quod peius est: & ex malitia: puta studio & electione: qđ genere suo pessimũ habeẽ. Arist. ergo male non admittit hunc tertium gradum. Respondetur, aliter Philosophum censere de homine iusto atq; iniusto, quàm apud Deum existimatur. Deus nãq; non habitus, sed actus põderat: & ideo qui cunq; delinquit, quantumuis alioqui iustus sit, fit, habeturq; apud ipsum iniustus. Si cuti quicunq; vnico actu benefaciat, etiam si nullo sit virtutis habitu præditus, bene de ipso meretur. Neq; verò Aristo. negat quin actus à passione profectus sit vituperandus: sed hoc tantũ censet q̃ nomina hæc, iustus & iniustus, nõ cõnotant nisi habitus. Quocirca ait, id quod extra rationem, id est, per ignorantiam fit, infortunium esse: quod autem malum ex scientia procedit, sine tamen vitio, hoc est sine habitu, peccatũ inquit est: vitium autem non actus sed habitus nomẽ est. Et profectò vulgari sermone ita loquimur. Etenim sicut vna hirundo nõ facit ver, ita neq; vno aut altero actu dicitur quis studiosus, aut prauus: sed quãdo ex habitu operatur, ac perinde studio & electione. Qua ratione & Theologorũ scholæ hunc dũtaxat, cẽsent peccare ex malitia: atq; adeò proprie hunc solũ haberi dici q̃ malũ. ¶ Ex his ergo colligitur posterior conclusio. Quicunque sciens ac prudens iniustum facit, hoc est nõ per ignorantiam quæ prorsus sit operis causa quanuis ex passione id sine habitu faciat mortaliter genere suo peccat. Clarissima est conclusio. Est enim peccatũ mortale quicquid charitati aduersatur: peccatum autem iniustitiæ, quia virtutem iugulat, quæ ad pacem reipublicæ necessaria est, charitati genere suo reluctat: est ergo suopte ingenio mortale. Dixerim, si non procedat ex ignorãtia quæ prorsus est causa operis: hoc est, quę omninò tollit culpam. Nam ignorantia iuris non tolleret. Neq; omnis ignorantia facti: licèt digna sit venia: vt. 5. Ethi. author est Aristo. Quin verò Pau. Misericordiam, inquit, cõsecutus sum, quia ignorans feci. Adiecerim, genere suo, tũ ad differentiã prodigalitatis, & gulæ, atq; aliorũ peccaminum, quæ genere suo non sunt mortalia, nisi ex circũstantijs: tum etiam ad denotandũ, contingere posse contra iustitiam ob materiæ tenuitatẽ, peccare venialiter. Horum autẽ examinatio ad alium pertinet locum. ¶ Ac per ista quæ dicta sunt intelligendũ est quod illic ait Arist. cap. 9. nempe falsam esse eorum opinionem qui existimant in potestate hominis esse, vt statim faciat iniustum: videlicet ex electione, & quòd iustus nõ minùs quàm iniustus possit facere iniustum: scilicet per se. Errant, inquit, quoniã qui optimis est habitibus imbutus, etiã si velit nõ potest facilè iniustum eligere, tametsi posset ignoranter, aut subito motu iniustum facere. Vnde illud ortũ habuit axiõma, Nemo repente pessimus.

Argum.

Responsio.

Posterior cõclusio.

Probatio

Aristo.

Interpretatio Aristo.

AD primum igitur argumentum respondetur, habitus & actus speciẽ sortiri ex obiectis formaliter, vt aiunt, ac per se volitis, quãdo autẽ materialiter, ac per accidẽs, hoc est ex accidenti ignorantia, aut passione id fit, non sufficit actus hominem philosophorum idiomate aut iustum denominare, aut iniustum. ¶ Ad secundum respondetur latam esse differentiam inter iustũ, quod est obiectum iustitiæ: & tẽperatum, aut strenuum, quæ sunt obiecta aliarum virtutum. Iustum enim & iniustũ, quia per se inuenitur in rebus, licèt per accidẽs fiat, dicitur iustum & iniustum. Quapropter in hac peculiariter virtute ingeniosè constituit Aristot. posse

Ad. 1. obj.

Ad secundum.

posse quenquã facere iniustũ etiã si non sit iniustus: obiectũ autẽ temperantię, quia nõ est in rebus secundum earũ naturã, sed per ordinẽ ad agentẽ, quãdo per accidẽs fit, nullatenùs dici potest tẽperatum: obidq; in illa virtute nulla opùs erat distinctione: sed qui cũq; facit tẽperatũ, est tẽperatus: quia non erit opus tẽperatum, nisi per se sit intentũ. Quare si quis casu abstineat, vt nõ est tẽperatus, ita neq; facit opus temperatũ: quoniã non facit quãdo, & vbi, & quomodo oportet. Et pari ratione quãdo Loth, verbi gratia, præ ebrietate cognouit filias, vt non fuit intẽperatus, ita neq; fecit opus intẽperatum. In summa, distinctio, hęc hue iusti siue iniusti materialis, ac formalis locũ non habet in obiectis tẽperantię vel fortitudinis. ¶ Tertiũ autẽ argumentũ satis solutum est: vbi ostendimus q̃ etsi quocunq; actu iniustitię perdatur Dei gratia, atq; adeo apud ipsum fiat homo iniustus, hoc est peccator: nõ tamẽ inde sequi, vt inter morales philosophos, apud quos formales denominationes nõ ex actu, sed ex habitu perpenduntur, dicatur omnis peccator iniustus, aut prauus.

Ad tertiũ.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm quis possit iniustum pati uolens.

POstquàm visum est de eo qui iniustum facit, sequitur vt de illo dicamus qui iniustum patitur: vtrũ scilicet quis possit iniustum pati volens. Et arguitur à parte affirmatiua. Iniustum idem est quod inæquale: recedit autẽ quisq; seipsum sua sponte lędendo perinde ab æqualitate, ac si aliũ læderet: ergo & volens potest iniustũ atq; adeò iniuriam pati. ¶ Secũdò. Nemo supplicio plectitur, nisi ob iniustitiam. Plectuntur autẽ ciuiliter illi qui sibi mortẽ cõscisc̃ut. Ait enim Arist. 5. Ethi. cap. vlti. q̃ ignominia quædã instituta erat aduersus eos, nẽpe q̃ sepultura interdicebatur: ergo volẽs quis patitur iniustum. ¶ Tertio, Facere patiq; iniustũ relatiua sunt, atq; adeò nemo iniustũ facit nisi alius iniustũ patiatur. Contingit autẽ vt quis iniustũ faciat volenti illud pati, vt si cariùs iusto vẽdat, aut pecuniam sub fœnore mutuet: ergo potest quis volens iniustum pati. ¶ In contrarium est q̃ iniustum pati contrarium ei est, quod est facere iniustum: sed vt præcedenti art. definitum est, nemo iniustũ facit, nisi volens: ergo nullus id nisi nolens patitur.

Primum argumentum.

Secundum.

Aristot.

Tertium.

ET hic quoq; articulus gratia interpretãdi Arist. adhibitus est, qui. 5. Ethi. cap. 9. & sequẽtibus cõstituit, neminẽ iniustũ pati seu iniuriã dũ sua id sponte patitur. Doctrina autem eius per duas conclusiones patefit. Prior est. Nemo per se & formaliter loquendo iniustũ neque facere potest, nisi volens: neq; pati, nisi nolens. Cõclusio est quæ luculẽtia fulcit naturali ista ratione. Quemadmodùm de ratione intrinseca actionis est vt ab agente procedat, sic & de intrinseca ratione passionis vt ab alio fiat, passo non conferente vim. Ex quo Arist. 3. & 8. Physic. colligit non posse idem esse omninò agens & patiens: imò omne quod mouetur, ab alio moueri. Principium autem hominibus agendi proprium est voluntas. Vnde illud propriè dicitur homo facere, quod à sua egredit voluntate: idq; econtrario pati quod renuente eius voluntate de ipso fit. Nam pati est vinci ac superari. Vbi autem quis volens patitur, vim ad id confert & causam, ac subinde agere potiùs dicitur quàm pati: fit ergo vt per se formaliter loquẽdo nullus nisi nolens quippiam patiatur. Imò hoc ipsum est pati quod violẽtiæ obnoxiũ esse. ¶ Posterior cõclusio. Nihil vetat, quo minùs quilibet per accidẽs ac materialiter loquendo volens patiatur iniustum: sicuti & nolens per accidens potest facere iniustũ. Probatur conclusio. Vt si quis ignorans id fieri de se consentiat quod sibi malum est vt cùm ebrius Loth à suisq; filiabus deceptus incestũ perpetrauit: & Iacob ignorans stuprum admisit: aut cum necessitate coactus, mutuum sub fœnore recipit. ¶ Circa has cõclusiones primũ omniũ adnotauerim, q̃ licèt ius & iustũ idem sit: tamẽ vsitato more loquendi, iniuriam pati, nõ eandẽ ferre videtur distinctionẽ, quã iniustum pati. Non inquã ita propriè quis dicitur iniuriam pati materialiter, sicut iniustũ pati. Imò iniuriã pati semper pro eo vsurpari videtur quod est iniustũ per se pati: puta nolẽtẽ, ac renuentẽ. Atqui hinc originẽ duxit illud iuris axiõma, Sciẽti & volenti nõ fit iniuria. Sicuti neq; iniuriã irrogare nemo dicitur nisi qui sciens, ac prudẽs iniustum facit. ¶ Cõtra hanc autẽ conclusionẽ offert se illicò argumentũ, q̃ si nullus volens iniuria afficeretur, consequens inde fieret, vt nemo quãuis metu in aliquod pactum consentiret, posset de iniuria conqueri: quod tamen falsum est. Nam matrimoniũ quod per consensum metu mortis extortum cõtrahitur,

Prima conclusio.

Rõ conclu.

Aristo.

Probatio cõclusionis.

Secũda conclusio.

Argument.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solutio iura propter iniuriam dissoluunt. Quòd si quis vim argumẽti repellere cogitauerit, dicens eum qui metu consentit sub cõditione id nolle, contra eum stare videtur Arist. qui 3. Ethi. ait, Eum qui in genere nollet, in parti culari tamen vult, simpliciter velle: vt qui in naufragio merces ejcit, licẽt nollet, nihilo minus simpliciter vult. Respondetur nihilo Replica. minus cõditionẽ illã quã Scholastici nolleitatem appellant, satis esse, vt quis censeatur iniuria passus: tametsi simpliciter velit: dum modo cõsensus ille cõtra ius extorqueatur. Nã iniuriã pati idẽ est quod ꝓprio iure priRespõsio. uari. Quocirca dum quis iure in supplicium rapitur, quantũuis sit nolens, nullã patitur iniuriam. Et si tũc optio illi offerretur, vt si velket, exempli gratia, meretricẽ ducere, aut triremibus addici, donaretur vita, nulla ei fieret iniuria, etiam si mallet mortem absq; illa cõditione cuadere. Ex quo rursus sit vt qui astu & fraude seductus iniustum patitur, iniuriam quoq; per se patiatur, ac si vi consentiret: quia non facit vltroneus.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur ꝙ nemo sua sponte sua erogãs bona, quæ non debet, vllam facit iniustitiã neq; inæqualitatem: nam cum sua sit voluntate suorum dominus, eãdem potest & donare sua, & pati vt expolietur. Sed arguis: Si Replica. quis bona sua decoquat: videlicet si alendã habẽs familia prodigè suã substantiã effundat, illi qui accipiũt iniuriã ei irrogare videntur: & tamen ipse absolutissima voluntate eam elargitur. Respondetur ꝙ quanuis prodigus ille deliquat, nihilo minus accipiens nullam illi facit iniuriam, sed fortè familiæ ad quam quodam modo illa bona pertinebant. At vero non his presius tractandis loAd secũdũ. cus est hic accõmodus. ¶ Secundi autem argumenti vulgata respõsio est, singularẽ personã bifariam posse considerari: vno quidẽ modo secundũ se absolutè. Qua vtiq; ratiõe nullam sibi potest iniustitiam facere. Cùm enim seipsum quispiã, vel infamat, vel mutilat, vel occidit, facit quidem contra charitatem, qua seipsum diligere tenetur: minimè tamen contra iustitiam: tum quòd iustitia non est, nisi ad alterum, tum ꝙ sciens ipse ac volens patitur. Secundo modo potest cõsiderari in quãtũ est reipublicæ membrum, Deiq; figmẽtum & imago. Atq; hac ratione qui seipsum occidit, iniuriam irrogat, tũ ciuitati, tũ præcipuè Deo. Ac proinde tam ciuili quàm diuina lege supplicium pendit.

Sententia est Arist. 5. Ethi. cap. 11. Attamen non inde inferendum est, rempublicam dominium habere vitæ & mortis perinde ac Deum: neminem nanq; ceu dominus occidere potest, quemadmodùm vnusquilibet fine causa suum potest armentum, aut pecudem mactare: sed tanquàm iudex propter culpam: de quo latiùs lib. proximo sub titulo, de Dominio, & rursus lib. 5. sub titulo De homicidio. Eodem modo qui alium, id quidem optantẽ ac deprecantẽ, interfecerit, cuius exẽplum in armigero habes, qui Saũlis iussu ipsum interemit, iniuriam etiam facit, nõ id iubenti, sed Deo qui vitę dominus est: & reipublicæ, quæ custos est vitæ. Sed nunQuæstio parũ. quid poterat Rex ille alteri iubere, vt se occideret? quandoquidẽ supremã habet potestatẽ. Respondetur neutiquã principẽ potestatẽ habere interficiendi innocentẽ, ac multò minùs præcipiendi homicidiũ sui: si tamen tantã exercuisset tyrannidẽ, posset iudicem super se constituere, qui se iure perimeret. Ad tertiũ ¶ Ad tertiũ deniq; respondetur ꝙ agere patiq; iustum, si materialiter accipiatur, vbiq; se vt correlativa consequuntur. Nemo enim facere iniustum potest, nisi alicui qui id patiatur: neque vero pati, nisi ab aliquo qui id faciat. At verò si locutio sit formalis: quoniã hoc perpendendũ est ex voluntate agentis & remittentia patientis, potest contingere, vt quispiam iniurius alteri sit, & tamen alter nullam patiatur iniuriam. Vt si quis, verbi gratia, aliquid alteri faciat animo lædendi & nocẽdi quod tamẽ alteri nihil noceat: vt si alteri vẽdas rem pluris quàm valet animo fallendi: tamen alter sciens & prudens vult ex sua liberalitate illud dare. Nam si ex egestate emere cogitur, aut ad vsuras accipere, licẽt simpliciter dare velit: tamen quia dare nollet: iniuriam, vt dictum est, patitur.

QVAESTIO QVARta, De iudicio.

S. Tho. 2. 2. q. 60.

ARTICVLVS. I.

Vtrum iudicium sit actus iustitiæ.

QVandoquidem de habitu iustitiæ dictũ est, deq; eius contrario iniustitiæ: habitus verò sit propter habitum: subsequitur vt de eius potissimo actu dicamus, qui

qui est iudicare, vtrùm sit actus iustitiæ. Et arguitur à parte negatiua. Vnusquisq;, inPrimum argumentum Aristo. quit. 1. Ethico. Aristo. bene iudicat quæ cognoscit: ergo iudicium ad vim cognoscitiuam attinet: Vis autem cognoscitiua in moralibus per prudentiam perficitur: ergo iudicium, functio est intellectualis prudentiæ potius quàm iustitię, quæ est in voluntate.

Secundum. ¶ Secundo Apostolus. 1. ad Corinth. 2. Spiritualis, inquit, iudicat omnia: homo aũt per charitatẽ sit spiritualis: quæ per Spiritũ sanctum cordibus nostris infusa, illa à terreno rum affectu perpurgat: ergo iudicium officium est potius charitatis quàm iustitiæ.

Tertium. ¶ Tertio: vniuscuiusq; virtutis ꝓprium est rectum in sua propria materia iudiciũ perficere. Nam, vt. 3. Ethic. ca. 4. ait Philosophus, Aristot. studiosus quisq; est regula eorum quę faciẽda sunt. Illæ nãq; res, inquit iustæ ac tẽperatæ dicuntur, quæ tales sunt quales vir iustus agit ac temperatus. Non ergo iustitiæ proQuartum. prium est iudicare. ¶ Quarto iudicare nõ nisi ad iudices & principes spectare videtur: iustitia autẽ vniuersalis etiam subditis communis est: ergo iudiciũ non est proprie iustitię munus. ¶ In contrariũ est illud Psal. Quousque iustitia cõuertatur in iudicium.

Conclusio. responsiua. Probatio. QVæstio vnica dissoluitur conclusione: Iudiciũ actus est maximè proprius iustitiæ. Cõclusio ex ipso nominis sonitu & cõpositione fit manifesta. Iudiciũ em idem est qđ dictio iuris: & iudicare, idem qđ ius dicere: & iudex, idẽ quod ius dicens. Quo fit vt iudicare ꝓprius sit actus circa ius. Ius autẽ, vt suprà dictũ est, est obiectum iustitię, puta iustum illud qđ per iustitiã cõstituitur in rebus: ergo iudicare secũdũ suam primæuam ac natiuã significationẽ, idem est quod decernere ac definire id quod iustum est & ius: rectè autem censere ac definire rẽ aliquã procedit ex recto affectu atque habitu quo Aristo. quis se habet erga eandem rem. Nam vt. 3. Ethico. cap. 5. ait Philosophus, qualis vnusquisq; est, talis sibi videtur finis: vt ꝙ castus est, bene iudicat de venereorum abstinentia & qui sobrius, de abstinentia ciborum: ergo eadem ratione proprius actus iustitiæ est iudicium rectum, hoc est recta determinatio iusti. Vnde Aristo. 5. Ethico. cap. 4. ait, omnes ad iudicem tanquàm ad iustum animatum confugere. Est enim iudex quasi viuẽs ac loquens iustitia.

NVlla in conclusione latet dubitandi ratio præter illas quas argumẽta facta pe-

Ad primũ argumentũ. tunt. Primùm igitur sciolos atq; ex Dialecticis emergẽtes fallere posset: vt pote quibus re in cortice aspecta apparere posset iudiciũ secundùm suam genuinã significationem esse potiùs actum rationis, quàm iustitiæ: eo quod iudicare idem est quod ius dicere: dicere autem est loqui, quod non volũtatis, sed intellectus munus est: voces em sunt signa conceptuũ: atq; adeo quales loquutiones voce ꝓferuntur, tales intellectus priùs format. At vero respectiuè inspecta aliter se habet. Enimuerò cùm nomen iudicij à iure descendat, fit vt primũ fuerit impositum, ad significandum rectam definitionem iustorum. Sed deinde deriuatum est ad significãdam in vniuersum rectam definitionẽ aliarum virtutum circa ꝓpria obiecta, tã in speculatiuis, quã in practicis. Puta rectã definitionem in materia temperantiæ ac fortitudinis &c. Ac perinde in scientijs id quod dicit adæquationem obiecti ad intellectum.

In omnibus autẽ ad rectũ iudiciũ duæ sunt virtutes requisitæ, scilicet & quæ iudiciũ ꝓferat, & quæ potentiam iudicantis disponat Duæ virtutes requirũtur ad rectũ iudicium., vt idonea sit atq; apta ad iudicij rectitudinẽ. Prius autem proprium est rationis, cuiusest loqui, vt modò ostendebamus: posterius verò proprium est habitus bene afficientis potentiam ad obiectum. Qui quidem habitus de rebus speculatiuis est speculatiuus existens in intellectu: in practicis autem est habitus afficiens appetitũ. Nempe in materia tẽperantiæ, habitus temperantiæ: in materia fortitudinis, habitus fortitudinis. Nemo enim rectissimè iudicabit aggredi quando oportet, esse bonũ, nisi qui fortis est: neq; cẽsebit melius, moderamine ciborum vti, quã illis immergi, nisi qui temperatus sit. Eadem ergo ratione iudicium est opus iustitiæ tanQuæstio. quàm inclinantis hominem ad rectum iudicium: prudentiæ autem, tanquàm proferentis. Hęc enim virtus in omnium virtutũ materijs iudicia profert. At verò vt recta sint, habitus morales affectum præparãt. Quòd si rursus scisciteris, vtri ergo harum virtutũ magis est proprium munus iudicare? ReSolutio. spondetur quod propinquiùs conuenit rationi & prudentiæ à qua profertur: sed tamen potissimum conuenit iustitiæ, vnde habet vt sit rectum. Quocirca Philosophus. 6. Philosoph. Ethico. ca. 12. Virtus, inquit, moralis est quę ꝓpositum ipsum efficit rectum: prudentia vero quæ circa media negotiatur. ¶ Atqui per hęc ratio claret cur omnes virtutes prudentię

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ratio quare virtutes cunctæ prudentiæ cõnectuntur.

dentiæ connectuntur. Nam cùm prudentia sit, recta in omni materia morali iudicia proferre: quæ rectitudinem à morali virtute recipit: non potest esse prudens nisi qui sit omnibus virtutibus præditus: neq;, vice versa, vlla moralis virtus statum habebit virtutis sine prudentia: quippe sine qua nequit suum exequi propositum. ¶ Secundum argumentum, hoc euincit, quòd charitati cõpetit recte iudicare circa diuina, erga quæ afficit appetitum, vt per donum sapientiæ rectum feratur iudicium: iustitia vero afficit erga iustum naturale & humanum voluntatem, vt iustus per prudentiam idoneum quoq; præferat de ipsis iudicium. ¶ Ad tertium vero respondetur, quòd etsi omnibus sit virtutib⁹ cõmune affectum parare ad rectum iudiciũ circa sua propria obiecta: est tamen differẽtia q̃ cùm reliquæ virtutes, vt crebro dictũ est, hominem ordinent ad seipsum: iustitia verò ad alium: & vnusquisq; sit suorum dominus, non autẽ eorum quæ sunt ad alterũ: fit vt in cæteris virtutibus nõ sit requisitũ iudicium nisi particulare ipsius studiosi: in materia autem iustitiæ necessarium sit præterea superioris, qui inter duos litigatores diiudicet. Quapropter iudicium peculiarius virtuti iustitiæ adscribitur: quã aliarum cuipiã ¶ Ac perinde respondetur ad quartum, q̃ et si priuatim iudicare etiam conueniat subditis iustitia pollentibus, tamen quia hæc virtus architectonice in principe præsidet, in suisque ministris, eis propriè congruit eiusdem virtutis potissimus actus, qui est iudicare, iusq; dicere.

Ad secundũ

Ad quartũ

ARTICVLVS. II.

Vtrum iudicare sit licitum.

Primũ arg.

COnstituto cuiusnã sit virtutis iudicare, subsequitur, vt perscrutemur an sit licitum. Et arguitur à parte negatiua. Pœna nõ infligitur nisi pro culpa: decernitur autem iudicantibus ea pœna quòd iudicabũtur, secundũ illud Matth. 7. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini ergo iudicare illicitum est. ¶ Secundò: Peccatori iudicare nõ licet, secundũ illud ad Rom. 2. Inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas: in quo enim alterum iudicas, teipsũ cõdemnas. Eadem enim agis quæ iudicas, Nemo autem est à peccato immunis. Nam si dixerimus, ait Ioannes, quòd peccatum non habemus, nosipsos seducimus: nemini ergo licitum est iudicare. ¶ Contrarium nos autem cohortatur illud Deute. 16. Iudices & magistros cõstitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio.

Secundum.

CVm articulo proximo definitũ fuerit, iudicium esse actum iustitiæ, inde sit cõsequẽs iudicare esse licitum. At verò nõ ideò otiosus est præsens articulus: quippe q̃ non tam adhibetur ad id demonstrandum, quàm ad enarrandas constituendasq; conditiones, quæ ad iudiciũ requisitæ sunt, vt sit rectum. Quapropter cõclusio nõ tam titulo ad formã respõdet, quã ad æquitatẽ recti iudicij. Conclusio autẽ est. Vt vnũquodlibet iudiciũ rectum sit, tria exiguntur: nẽpe vt p̃cedat & ex iudicis autoritate, & ex iustitiæ affectione, & ex prudentiæ rectitudine: quorum quolibet deficiente iudiciũ erit vitiosũ, ac subinde illicitũ. Probatur cõclusio. Iudicium, vt dictũ est, catenus est rectum ac perinde licitũ, quatenꝰ actus est iustitiæ: ad hoc autem vt sit actus iustitiæ, tria hæc commemorata requiruntur: ergo eadem omninò sunt ad rectum iudicium necessaria. Probatur posterior præmissa. Propria enim iustitiæ vis est coactiua: cogere autem nemo potest alterum nisi illi sit subditus. Quod naturalium exemplo constat. Agens nanq; passum non vincit, nisi sit sibi intra suæ actiuitatis periodum subiectum: requiritur ergo principis iudiciiq; autoritas. Vnde Paulus ad Rom. 14. Tu quis es qui iudicas alienum seruum? domino suo stat aut cadit. Atque adeò cùm sit vniuersalis omnium Dominus nemo inter mortales legitimus est iudex, nisi qui ab ipso iudicandi autoritatem receperit. Quocirca ad Roma. 13. Non est, inquit, potestas nisi à Deo: & qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. Et infrà quemcunq; iudicem ait esse Dei ministrum, vindicem in iram ei qui male agit. Quomodò autem hæc potestas à Deo in homines per legem naturæ deriuetur, libro p̃xmo sub titulo De dominio elucidabitur. Secundũ, vt proximè dicebamus, quod ad rectitudinem iudicij requiritur, est vt p̃ficiscatur ab affectione & inclinatione iustitiæ: quod nulla alia indiget probatione, quàm quod iudicium est proprius huius virtutis actus, tanquàm animum ad iustum afficientis. Quocirca si quis iudicũ iuri alterius partis quippiam adimat, quòd alteri tribuat, substantiam iustitiæ subuertit. Tertium autẽ quod iudicij rectitudo postulat, est officium prudentiæ:

Conclusio resp̃ondẽs.

Probatio conclusio.

Paulus.

dentiæ: cuius munus est iudicium proferre. Quapropter qui ius dicit, iustumq; inter litigantes constituit, non tamen quando, vbi & quomodò secundùm leges oportet, hac parte demolitur iustitiæ virtutem. Vnde iudicium, cui autoritas deest præsidentis, dicitur vsurpatiũ: cui autem iustitiæ substantia, nuncupatur iniquũ: sed quod sit absq; prudentia: si rabsit iuris ordo censetur suspectum si verò ex leuitate & absque legitimis probationibus proferatur, est temerarium. ¶ Circa harum autem conditionum singulas hoc primum animaduertito q̃ singularum defectus genere suo facit mortale peccatum: Iudex inquam qui vel nullam habens autoritatem vel alienam vsurpãs, eum iudicat qui sibi nõ subditur, lethaliter peccat: vt si iudex sæcularis in clericorum causas se inferat: etiã si à iure excõmunicatus nõ esset, ipso facto mortali culpa cõmunicaretur, perinde ac si priuata esset persona: imò & eo grauiùs, q̃d obtentu publicæ autoritatis id facit: Et si clericum bonis suis priuaret, verè esset latro: et si, occideret, verè homicida. ¶ Secunda etiã conditio est oculatè perpendenda. Assertũ enim illud quòd iudicium debet ex affectione & inclinatione iustitiæ procedere, amphibolum est, trinumq́ue potest exhibere sensum. Primus est vt non fiat contra iustitiam. Atque hic est legitimus: vt scilicet vnicuiq; syncerè tribuatur quod suum est. Cuius id circò defectus reddit iudicium iniquum. Secundus est vt iudicium procedat ex affectu iustitiæ. Atqui huius defectus nunquàm est peccatum mortale. Enimuerò si iudex iustam ferat sententiam, licet hoc non faciat ex habitu vel amore iustitiæ, quia improbꝰ homo est, non peccat mortaliter, sed esset veniale delictum. Nam iudex cùm sit iustitiæ custos, eius affectu debet semper iudicare. Tertius deniq; sensus est vt iudicium non feratur ex alio prauo affectu, scilicet odio, amore, vel cupiditate. Atque huius defectus, peccatum erit secundùm affectum ex quo procedit. Exempli gratia. Si iudex eum qui verè latro est, ac legitimè talis comprobatus patibulo affigit ex odio, non quidè peccat, contra iustitiam, sed tamen contra charitatem: & si cupiditate pecuniæ id faciat, non quidem iniquus, sed auarus erit: & si cupidine inanis gloriæ, tunc erit vanus, & venialiter peccabit. Quocirca licet ex odio occidat, nõ censebitur homicida: sicuti si esset priuata persona: quandoquidem ius habet occidendi. ¶ Defectus etiam tertiæ conditionis erit peccatum mortale. Vt si regulas & circunstantias iuris prætermittat: & dum persona priuata leuiter ac temerè de occultis iudicat. Potest autem fieri veniale ex leuitate materiæ: vt si iudex leues aliquos terminos iuris missos faciat: aut si quis quã piam de re leui leuiter iudicet: vt in articulo proximo dicturi sumus.

Documẽtũ.

Aliud aduertendum.

AD primum igitur argumentum variè à sanctis patribus respondetur. Augustinus enim in sermone Domini in monte, ait illic prohiberi iudicium temerarium: quod est de cordium intentione, aut de rebus incertis & occultis: de qua temeritate articulo proximo iucundus est sermo. Hilariꝰ verò ait, p̃hiberi diuinorum iudicium: quæ cùm captum exuperent nostrum, non sunt à nobis humanis regulis iudicanda, sed simpliciter credenda. Sed Chrysostomo. ait prohiberi iudiciũ ex animi amaritudine, de quo modò dicebamus. Et quãuis istæ omnes expositiones osculandæ sint, illa tamẽ Augustini genuina esse censetur textui. ¶ Ad secũdum argumentũ diuus Thomas distinguẽs respondet, videlicet iudicẽ qui est in graui peccato publico nõ posse iudicare alios qui similium aut minorũ rei sunt: præcipuè quãdo illa peccata sunt publica. Et allegat p̃ se Chrysostomũ id exhortantem super illud Matt. 7. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini. Si verò iudicis peccata occulta sint, poterit q̃dem similes peccatores condẽnare si id cum humilitate faciat. Quod sententia Augustini confirmat, qui in libro de Sermone Domini in mõte, ait: Si inuenerimus nos in eodem vitio esse, cõgemiscamus & adpariter conandum nos inuitemus. ¶ In hac autẽ re sponsione primùm adnotandum est fuisse. Vuicleff eiusq; asseclas qui asseuerauerunt per quodcunq; mortale peccatum vnà cũ Dei gratia amitti & rerum dominiũ & omnem iudicandi potestatẽ, quæ Dei largitate recipiuntur: de qua hæresi libro sequẽti sub titulo de Dominio, nonnullam sumus facturi mentionem. Sed hac tamen prætermissa hæresi, fuerunt, suntque catholici, qui aiunt eiiudici, qui delictis sordescit, crimen esse sententiam in alium ferre peccatorem: non solùm si in peccato sit publico propter scandalum, verùm etiam si lit in occulto: quia officium iustitiæ ex affectu eiusdem virtutis non præstat. Qui enim in vno est scelere, omnibus orbus est virtutibus, atque adeo

Ad primum argumentũ.

Augustinus

Hilarius.

Chrysostomo.

Ad secundũ S. Thom.

Vuicleff.

Opinio quorundam.

Ratio prima proximæ opinio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deò iustitiæ habitu caret. Vnde citatus Paulus, Inexcusabilis es ô homo (scilicet peccator) omnis qui iudicas, &c. Et secundò ad idem arguitur: Cùm iudex sit Dei minister, debet ei dum alium iudicat, assimilari: secundũ illud Leuit. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Imò & ratione naturali id ipsum constabilitur. Docet enim Philosophus. 2. de anima, visum qui de coloribus iudicat ab omni esse colore alienum: aliàs colorem quo inficeretur in nullo posset obiecto percipere. In summa, quicunq; sacerdos in peccato existens, quantumuis occulto, si munus sacerdotale in administrãdis sacramẽtis exerceat, mortaliter peccat: vt cũ alijs Theologis diuus etiam Thomas consentit. 3. part. quæst. 64. articu. 6. ergo eodem modo qui in peccato potestatem iurisdictionis exercet. Nam sicut potestas ordinis, ita & iurisdictionis, vt ait Paulus ad Romanos. 13. à Domino Deo est. Accedit & ca. quęsitum. de temporibus ordinãdorum. vbi id admoneri videmur. Fuit ergò adeò celebris hæc opinio vt etiam sanctus Thomas ei aliquando subscripserit: nempe in. 4. distinct. 19. q. 2. articu. 2. vbi indiscriminatim siue peccatũ iudicis publicum sit, siue occultũ, asserit peccatum esse mortale alium peccatorem solenniter condemnare. Quapropter & Caietan⁹ quolib. 2. quæst. 14. de hac re disputauit, Veruntamen his nihil obstantibus meritò diuus Thomas sententiam in summa emendauit: hic scilicet & loco citato. 3. parti. quęst. 64. vt occultum peccatorem, qui iudex est, non censeat mortaliter delinquere iudicando. ¶ Colligimus ergo sententiam hisce propositionibus. Prima. Iudici qui occulto irretitus est scelere: quãtuncunq; grauissimo, nisi excõmunicatus sit vel suspensus, subditos condẽnare, siue de eodẽ crimine siue de alio dissimili, licet. Ratio est, quòd nihilominùs eiusmodi iudex habet iudicãdi titulum. Est enim hæresis id negare. Item potest habere prudentiam, & animũ seruandi vnicuiq; ius suum: nihil ergo illi deest, quo minus potestate iudicãdi vtatur. Secùs si esset hęreticus qui ratione excõmunicationis iudex sedere non potest. Neq; est simile de sacerdote qui in peccato sacramenta administrat: nam ad hoc munus requiritur potestas ordinis, in cuius collatione confertur gratia per quam dignus efficiatur atq; idoneus administrandi sacramẽta, quibus gratia cõfertur. Et ideo sanctitate, vt aiunt, quã alijs præstat, vigere debet. Et hoc præcisè decretũ est in cap. quę situm. Aliter autẽ censendũ de potestate iurisdictionis. ¶ Reliqua verò argumenta id tãtùm euincunt, q̃ sit quædam decentia vt qui alios iudicat talem se gerat quales subditos vult esse quos cõdẽnat: & ideò forsan erit veniale peccatum cùm peccator peccatorem condemnat. Nam, vt suprà diximus, facere iustum non ex habitu iustitiæ non est peccatum, si fiat ex affectione eiusdem virtutis perq̃ eius actum: & peccator quanuis careat iustitia infusa, potest tamen habere acquisitam. Sed erit veniale peccatum, eò qđ cùm quis alium iudicat, profitetur se mundum esse à crimine: & ideo si nõ est talis, est quodãmodò hypocrita: quẽ taxat illic Christus: Quid vides festucã in oculo fratris tui, & trahem in oculo tuo non vides? Hypocrita, ejce prius trabẽ de oculo tuo, &c. Sed qa iniuriã non facit, nõ peccat mortaliter. Illud autẽ Apostoli ad Rom. 2. In quo alterũ iudicas, teipsum condẽnas: non sic intelligitur (vt ait S. Thom.) ac si simile peccatum committat: sed quòd alium condẽnando ostendit se dignum esse qui simili sententia condẽnaretur, iuxta verbum Domini, Lucæ decimonono, Ex ore tuo te iudico seruę neq̃.

¶ Postrema propositio Sancti Thomæ, est quòd publicus peccator alios condemnans mortaliter propter scandalum: peccat: nam tunc iustitia in vilipendium venit apud populum: nẽpe qui videt nõ habere eãdem vim in iudice, quã exercet ipse in subditos. At verò licet gñre suo peccatũ sit mortale, põt nihilominùs fieri veniale ex leuitate materię. Et ideò adiecit S. Tho. si sit in grauioribus criminibus: & præcipuè si sit in similibus: vt si esset ipse publicus latro, & nihilominùs latrunculos psequeretur: Aut si publica admitteret adulteria, & adulteros nihilominus iudicio premeret. Nã si esset, verbi gratia, formicari⁹, & latrocinia homicidia quę vlciscerentur, nõ esset mortale scandalũ: imò quando crimẽ non esset infame, nullũ esset scandalum: vt si præauaritia non esset eleemosynarius quando deberet.

Secunda.

Tertia. Philosoph⁹

Quarta.

Paulus. Postremarõ

S. Thomas.

Caietan.

Prima propositiõ mẽte S. Thom.

Ratio præfatæ assertionis.

Solutio quarti argumen.

Ad alterum argumentum.

Postremum & positio

Ratio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm iudicium temerarium, puta ex suspicione procedens, sit licitum.

IN superioribus articulis de iudicio iudicis, quẽadmodum sit licitum, disputatũ est. In hoc autẽ sequitur vt de iniquo iudicio, qđ non

non solum publico iudici, verũ & priuatis vniuersis cõtingere vbiq; assolet dicendum

Primũ argumentum. Aristot.

sequitur vtrũ scilicet dum temerè ex suspicione, præcedit sit illicitũ. Stant enim à parte negatiua argumenta. Primum. Suspicio videtur esse opinio incerta de aliquo malo. Ait enim Philoso. 6. Ethico. suspicionem se habere & ad verum & ad falsum: de singulabus autem contingentibus haberi à nobis opinio nequit nisi incerta. Cùm ergo humanum iudicium de humanis actibus singularibus & contingentibus concipiatur, si nullã licitum est iudicium ex suspicione, nullatenus iudicare licet. ¶ Secundò. Per omne iudicium illicitum irrogatur alteri iniuria: nã cùm iudicium rectum sit actus iustitiæ: fit vt corruptum, sit actus iniustitiæ: per suspicionẽ autem quæ intus in mẽte latet, nulla proximo irrogatur iniuria: ergo non est illicita. ¶ Tertio. Si iudicium ex suspicione esset illicitum, atque adeo, vt modò dicebamus, actus iniustitiæ: cũ iniustitia genere suo sit peccatum mortale fieret vt omne temerarium iudiciũ esset genere suo lethale crimen. Consequens tamen est falsum, nam vt gloss. Augustin. habet super illud. 1. ad Corin. 4. Nolite ante tempus iudicare: suspiciones vitare non possumus: ergo iudicium ex suspicione non est illicitum. ¶ Contrariũ autẽ vnaniniter Doctores cõfitentur cũ Chrysostomo super illud Matth. 7. Nolite iudicare, &c. vbi ait Dominus hoc mandato non prohibet Christianos beneuolentia alios corripere, sed nẽ per iactãtiam iustitiæ suæ Christiani Christianos despiciant, solis plerunque suspicionibus odientes cæteros & condemnantes.

Secundum.

Tertium.

Glossa.

Chrysostõ.

QVæstio hæc præcipua est & ad humanos vsus intellectu necessaria: quã ideo vt perspicuè definiamus, animaduertẽdum est, temerarium iudiciũ multis nominibus esse existimandum. Primum de sua ipsius substantia: scilicet vtrùm de alterius malo addubites: an verò suspiceris per incertã opinionem, vel fortè certam sententiam feras. Secundò de causis quibus ad sic iudicandum affectus es. Tertiò ex coniecturis, quæ in talem te suspicionem pertrahunt. Et quartò denique ex obiecto: nempe ex quantitate illius mali quod alteri iudicando impingis. Hæc ergo vt luciùs euoluamus, rem ab ipsa iudicij substantia exordiamur. Igitur et si. D. Thom. tres duntaxat dignoscat: tamẽ quò perspicacior sit oratio, quatuor gradus operæpretium est discernere temerarij iudicij: si tamẽ dubietatem illi annumeres. Primus est dubietas, dum scilicet animus pendulus est, neutri parti contradictionis assensum perhibens. Vt si anceps hæreas, an proximus tuus aliquo sordescat crimine, nullũ tamen proferens assensum aut affirmatiuũ aut negatiuum. Quare gradus hic non eo attingit vt sit iudicium temerarium, quoniam nullum secum affert iudicium. Secũdus gradus est suspicio, q̃ est assensus vnius partis cõtradictionis cum formidine alterius: quã Dialectici cum Philosopho. 6. Ethico. appellant opinionem. Attamen in præsentiarum tria connotat suspicionis nomen. Primum vt dictum est, assensum cum formidine, id est quòd ita assentias vni parti vt non sis omninò firmus, sed vacilles circa alteram. Secundò qualitatem obiecti. Nam etsi opinio indifferens sit ad bonum & malum, tamen suspicio Latinè in malum sonat. Dicitur enim quis in suspicionem venire, aut suspicione laborare: quando sinistra de illa cõcipitur habeturve opinio. Etenim si sit de re bona, potiùs dicitur bona existimatio. Tertiò connotat eandem nasci ex leuibus causis: puta cùm de secretis cordium aut de occultis tenues coniecturas habemus, quæ suspicionem generare per se non possunt, nisi ob nostram leuitatem, aut infectum animũ quæ ideo suspicio lineam iam inde ingreditur temerarij iudicij. Temerarium enim prudentiæ opponitur: ob idq̃ue idem est qđ sine legitima causa inconsulto conceptum iudiciũ. At verò Diuus Thomas hos duos gradus absque discrimine sub primo complexus est. Discernit nanq;, vti dicere cœpimus, tres solos suspicionis gradus. Quorũ primus, inquit, est dum homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipit. Et hoc ait esse veniale peccatum. Veruntamen inter dubitare & suspicari profectò non parùm interstat interualli: nam dubitare est pendulum absque vllo assensu habere animum: suspicari autem', si Philosophum. 6. Ethic. auscultes, est vni assentiri cõtradictionis parti cum alterius formidine. Dubitamus nanque certum astrorum numerum: de quo minimè suspicamur. Igitur sanctus Thomas eo non tam anxiè verborum rigorem obseruauit, quòd cũ neutrum sit peccatum mortale, idem est vtriusq; morale iudicium. Atq; adeò siue nullus habeatur assensus, siue formidolosus sit, vtrunque & du-

Fundamentum dilucidè quæstionis apprimè utile.

Quatuor gradus temerarij iudicij.

Quid suspicionis nomẽ designet.

D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& dubitationis & suspicionis appellatione denotauit. Tertius ergo gradꝰ, qui apud sanctum Tho. secundus habetur, est cùm quispiam pro certo malitiam alterius æstimat ex leuibus indicijs. Atq; hunc gradum quauis generali nomine appellet diuus Thom. suspicionem, plus tamen est quàm suspicio. Quartus deniq; gradus, qui illi est tertius, peculiariter ad publicum spectat iudicē, nēpe dum ex tali suspicione absq; legitimis testimonijs sententia cōdemnationis in quēpiā profert. ¶His ergo premissis, trib⁹ cōclusionibus, vt litera D. Tho. non egrediamur, ad quæstionē respondetur. Prima. Suspicio primi ac secundi generis, vt nomine suspicionis dubietatē, breuitatis gratia, cū S. Tho. cōplectamur, est genere suo peccatū: nō tamē peius q̄ venale, nisi ex suis causis vel aliūde vsq; ad mortale procedat. Etenim q̄ sit peccatū, inde patet q̄ vnusquisq; iure hoc gaudet naturali, vt bonam apud quosq; habere debeat sui existimationē, quousq; legitima testimonia sua prodant delicta. Quare eiusmodi suspicio, quippe quæ tale ius quadantenus, hoc est sub dubio, violat, nōnihil habet iniuriæ: etiā dū citra assensum dubitas, vt infernus fiet cuidētius. Adde q̄ est etiā & quodā mō nocua: tum q̄ causa est vt minoris ęstimes; proximū quàm decet: & quem despectui habes, periculū est ne & odio prosequaris: tum etiam quòd periculosa est vt eundē infames. Alias autē causas infernus subijciemus. Quod autem genere suo nō sit mortale, ex his liquet, primū quod genere suo nō expellit charitatem: mox q̄ ad humanā tentationem pertinet, sine qua vita nostra non ducitur, vt glo. citata habet super illud. 1. ad Corint. 4. Nolite ante tēpus iudicare. Vnde Augustinus infert eiusmodi suspiciones vix nos posse vitare. Quapropter leuioris est culpæ sine assensione hæsitare, q̄ per illā suspicari.

Prima conclusio

Prima probatio.

Secunda.

Triplex radix unde innumerę suspitiones oriuntur.

¶Quòd autem ex causis fieri possit mortalis, probatur. Triplici enim de causa eiusmodi suspiciones quas legitimæ cōiecturæ non generant, oriuntur in homine. Primùm ex sua ipsius prauitate. Qualis enim quisq; est, tale ferit de alijs iudicium: nimirū de sua conscientia alios æstimans: secundùm illud Ecclesiast. 10. In via stultus ambulās, cùm ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat. Secūda radix eiusmodi suspicionis esse potest odiū, quo quis alterum habet. Est enim ingens vis quæ voluntas in intellectum viget ad ipsum labefactandum. Quæcunq; enim in quē vel odio, vel ira, vel inuidia affectus sis, cōtinuò sperne. Contēptus autē paratissima est causa vt finistrū quodlibet de illo facilè credas. Tertia deniq; causa sic suspicandi est longa experientia. Qua vti q; ratione Philosophus. 2. Retho. ait senes impēdio esse q̄ suspicioſissimos, eò q̄ multoties sint hominum defectus experti. Et quauis tertia hæc causa non tantùm habeat culpæ, pro eo q̄ experientia certitudinē auget, quæ est cōtra suspicionis naturā: nihilominus leui saltē culpa nō caret. Attamē aliæ priores ambæ manifestaria continet peruersitatē. Atq; adeò secunda potissimùm sæpenumero facit vt suspicio sit peccatum mortale, quale est odiū, vel inuidia, vel ira, quæ illi fomentum ministrauit. An verò etiam ex obiecti grauitate peruenire etiam possit ad mortale culpam, statim disputabitur. ¶Secunda cōclusio. Suspicio tertij gradus, quā diuus Thomas secundo loco constituit, genere suo est peccatum mortale si sit de re graui. Probatur. Quoniā eiusmodi certus assensus, si temerarius est, hoc est ex leuibus indicijs emanans, non infimam affert iniuriam: pro quanto qui certo de aliquo male iudicat non potest non ipsum cōtemnere ac subinde odisse. Et confirmatur mortale esse crimen eò q̄ suspicio prioris generis tentatio sit quam ægre recutere valemus: firmitatem tamē assensus facile vitare possumus quando coniecturę non nimium vrgent. Vnde Augustinus in cōmemorata glossa: Etsi suspiciones, inquit, vitare nō possumus, quia homines sumus: iudicia tamen, id est definitiuas, firmasq; sententias continere debemus. Obidq; tale iudicium suopte ingenio aduersatur charitati, in quo consistit ratio mortalis criminis: & nonnihil præterea præ se fert latentis iniustitiæ. ¶Tertia cōclusio. Suspicio tertij gradus apertissimum est peccatum mortale iniustitiæ, tantoque grauius quāto iudici, qui custos est iustitię, sceleſtius est quempiam nisi legitimis testimonijs condēnare. ¶Circa has autem conclusiones etsi veridicas, nihilominùs primū omnium ambigitur, vtrum testimonio euāgelico satis aperte corroborentur. Afferunt enim in hanc sententiam plerique Doctorum illud Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Qui tamen locus non ita multum perspicuus est ad condēnandum internum iudicium temerariū, de quo in præsentiarū sermonē habemus. Illic nanq; Dominus eos tantū subnotare videtur, qui cū maioribus illaqueati sint crimini-

Philosopho.

Secunda conclusio.

Ratio conclusionis.

Cōfirmatio

Tertia conclusio.

Dubitatio

Ratio dubitandi.

bus, quos ꝓximos minorum redarguunt. Subsequitur enim protinus. Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo nō vides? Hypocrita, eijce prius trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucā de oculo fratris tui. Infamat ergo illic hypocrisin eorū qui cæteros reprehendentes profitentur se virtutibus pollere, quas nō habent. Vnde Hieronymus: De his, inquit, loquitur qui cùm ipsi mortali crimini sint obnoxij, minora peccata fratribus non concedūt, culicē quidem liquantes, camelum verò deglutientes. Profectò si Doctorum sententias perlustres, hunc sensum omnes agnoscunt: tamē conclusiones nostræ aduersus iudicia temeraria nō solum sensum illum, sed & hunc faciunt quòd iudicare de occultis in vniuersum peccatum est, etiam illis qui non sunt hypocritæ: sed alioqui probi. Imò verò Chrysostо. Opere imperfect. (si illius fuit Diui) ait eo loco Euāgelij iudicare, pro eo accipi quod est, iniurias vindicare. Quod quidem nō abs re asseruit, si verba attentè auscultes, Nolite iudicare, & non iudicabimini, quibus non iudicanti præmium proponitur quòd nō iudicabitur. Enimuerò si iudicare illic, vt nos volumus, vsurparetur pro eo quod est non suspicari, non cohæreret tunc præmiū: scilicet q̄ nec de nobis habebitur suspicio. Egregiū nanq; quippiā videtur ibi Christus polliceri: nempe q̄ si nostras iniurias remiserimus, cōdonabuntur etiam nobis & nostrę. Vnde apud Lucā simul cōponuntur. Nolite iudicare, & nō iudicabimini: Nolite condēnare, & non condēnabimini: Dimittite & dimittemini. ¶His tamē nihil obstantibus, cōclusio nō solùm verissima est, etiam extra hypocrisin, verùm eodem loco asseritur: qui et si alias permittat expositiones, tamē Augu. libr. 2. de sermone Domini in monte, expositore, & hunc quoq; gratāter admittit. Ait enim id ipsum illic præcipi vt facta quę, dubium est quo animo fiant, in meliorem partē interpretemur. Quin verò & hoc ipsum verba ipsa, Nolite iudicare, & nō iudicabimini: ostendunt. Iudicare enī condemnationē includit. Exhortatur ergo nos Christus vt neminē condemnemus, nè in iudicio finali nosipsi condēnemur. Imò si ab hoc iudicio abstinuerimus, misericordiā promereamur. Adiungitur & illud ad Rom. 14. Qui nō manducat, manducantem non iudicet. Vbi non solùm hypocritæ qui in maioribus sunt criminibus, verùm & vniuersi aliās probi iudicare prohibentur: id enim sonat non mādu cans nō iudicet. Et vt cōnexionē denotaret horū quæ sunt iudicare, & contēnere. Prius dixit, Is qui manducat, nō manducantē nō spernat: deniq; subiunxit, Et qui non mādu cat, manducantē nō iudicet. Quāuis nō sine causa in prioriloco dixit, spernere & in posteriori, iudicare: vt illic adnotauimus. Accedit deniq; & in eodem sensu illud. 2. ad Corin. 4. Nolite ante tēpus iudicare, quoadusq; veniat Dominus qui illuminabit abscōdita tenebrarum: vbi causam, nè iudices, non illā designat q̄ & tuipse delictor sis: sed quòd incerta sunt et obscura quæ tu pro certis ducis & claris. Fulcitur ergo conclusio non solùm rationibus quas de rerum natura deprōpsimus, verùm & sacrorū oraculis. ¶Supersunt autem circa singulas conclusiones dubiola minoris momēti. Et primùm circa secundam, qua assertum est iudicium temerarium genere suo esse peccatum mortale, animaduertendum est tria esse ad id requisita. Primùm vt sit certum: secundum, vt ex leuibus colligatur coniecturis: & tertium, vt sit de re grau. Certum autem iudicium vnā tantùm conditionem in speculatiuis dicit, vt puta quòd nihil prorsus habeat formidinis aut ambiguitatis admixtum, qđ adscientiam spectat & ad fidem tam humanam q̄ diuinam: in moralibus autem, parùm pro nihilo reputatur: & ideo vbi ita firmus es in sententia vt ferè nihil dubites, quasi certum iudicare censeris: ob idque moraliter peccas. Dum tamen tale iudicium non sit repentinum, quod certè in moribus etiam est perpendendum. Enimuerò si cùm vides iuuenem cum puella absque arbitris colloquentem, subitò ad iudicandum raperis, nō est cur culpam mortalem timeas: sed quando sedato animo & facta refexione eādem deliberando sententiam confirmas. De causarum autem leuitate quæ culpam facit mortalem, nulla potest stabilirī certa regula. Et quidem sanctus Thomas in solutione ad primum, nullas alias causas videtur approbare excusantes iudicium à culpa, nisi quādo quis per idoneos testes probatur malus: tunc enim ait licet iudicare quempiam posse, alterum esse malum. At vero id intelligendum est respectu iudicis, qui non debet rei euidentiam expectare: sed humanam certitudinē, quæ habetur per idoneos testes: citra quam tamen neutiquàm debet præci-

Hieronym.

Chrysosto.

Solutio.

August.

Paulus.

Triarequiruntur ut iudiciū temerariū sit peccatum mortale.

D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcipitare sententiam. Nihilominùs citra talia testimonia potest quisque tam iudex q̃ priuatus excusari à culpa, etiam dum mẽte apud se certum fert iudicium. Laudi nanque Salomoni tribuitur. 3. Reg. 3. quòd ex verbis mulierum quarum altera annuebat puerum medium discindi, altera verò renuebat, iudicium elicuit, vtra illarum puerum perperisset. Haud tamen ob tale iudicium alteram puniuit, sed vere matri suum natũ tradidit. Nulla ergò regula dari potest certior quàm quòd illæ coniecturę & indicia à culpa excusant, quæ virum prudẽtem & probum ad sic iudicãdum perducerent. Video hominẽ noctu scala fenestras conscendere, profectò absque culpa possum de illo certò malũ iudicare. Vides etiam iuuentem & puellam secreto obscuroque loco petulanter se amplexantes: nulla est culpa sinistrum de illis ferre iudicium. Nam vti. 2. de anima author est Aristoteles. Cogitare possumus cum volumus, opinari verò non: hoc est, abstinere à iudicando non est semper in nostra potestate. Tametsi iudex ex tali iudicio, quãuis vt priuatus homo posit illud absque culpa cõcipere, non debeat ad punitionem procedere: sicuti nec Salomon processit. Poterit tamen princeps atque prælatus abstinere ne talem suspectum ad magistratum & ad Ecclesię ad ministrationem assumat. Quo fit, vt quanto coniecturæ sunt leuiores, tanto cæteris paribus peiùs ingrauescit peccatum: & quanto sunt ipsæ grauiores, tãto magis attenuatur. Atque inde fit rursus consequens quandoque non posse certò definiri vtrùm iudiciũ mortale sit an veniale. ¶Pari modo censendum est de grauitate illius mali, quod alteri iudicando inuris. Etenim Sumistæ illud solùm iudicium esse cẽsent de graui malo, quã doquis iudicat quempiã esse in peccato mortali. At verò quanuis regula plurimùm vera sit, non tamẽ est omnimode certa, sed potiùs aspiciendum est ad infamiam. Nam inde perpẽditur iudicij grauitas. Quocircà vbi peccatũ non esset tam infame, iudicare quẽpiam esse in illo, non esset mortale, vt si facilè certoq; iudicares aulicos vel alios pditos iuuenes turpes amores cum mulierculis gerere: aut militem duello alium interfecisse. Quoniam ipsos hæc cõmisisse nullatenùs putabis. Et econuerso quanuis malum illud non esset peccatum, sed naturale, nihilominùs iudicium illius posset esse delictum. Vt si de viro qui egregio loco & existimatione habetur, leui de causa certo iudicares esse infami sanguine natũ. Nã & in hoc grauiter illi iniurius es. Quare neq; de hoc potest certa cõstitui regula, sed speculandum est an tale sit malum, quod alter egrius ferret de se audire quàm si esset peccatum mortale. ¶Ex his ergo gradum retrò faciamus ad primam conclusionem, inuestigantes vtrùm vsque adeò sit verum, suspicionem citra certitudinẽ non esse genere suo mortale crimen, vt nunquã illuc vsq; possit crescere. D. eñ Tho. sic senti re videtur, & Caiet. sic sentit, dicens nullum iudicium citra certitudinem esse nisi veniale. Porrò autem contrariũ videtur persuadere ratio: nam etsi id pro regula merito sit habẽdum, est nihilominùs excipiendum, quãdo grauissimum malum de honestissima persona suspicaris. Regulæ enim morales nõ sunt tenore metaphysico expendendæ: sed ex iuriæ quantitate. Et re vera si prudentium iudicium consulas, plus iniuriæ irrogas Petro si cum formidine opineris incestuosum esse cum matre, aut cum filia, aut cum sorore, q̃ si certo crederes esse fornicarium: multoque viliùs eum sperneres, qui apud te in suspicionẽ veniret hæreticę prauitatis, aut proditionis reipublicæ, aut alius immanis sceleris, q̃ eum quem certo crederes minoribus criminibus irretiri. ¶Denique postrema dubitatio est de illo, qui citra assensum de bonitate alterius dubitat, quem in prima cõclusione complexi sumus sub nota peccati venialis. Nulla enim apparet huius sentẽtię ratio: quãdoquidem ille nullum fert male iudicium. Imo verò virtuti potiùs dandum est, quod quis animum suspensum teneat, vbi aliquæ coniecturæ proximum notant. Respõdetur nihilominùs quòd etsi non sit tanta culpa q̃ suspicari, imò sæpenumero, vbi coniecturæ ad prauum iudicium inclinant, laude dignũ sit iudiciũ suspendere: tamen tam leues esse possunt, vt illa etiam animi suspensio sit culpa. Nam, vt supra diximus, ius habet quisq; non solum vt nõ habeatur de illo sinistra suspicio, verùm vt quisq; de illo existimationẽ habeat bonã. E confirmatur hoc inde, quod certè si Petro qui de Ioanne bonam habet existimationem, eandem illi adimeres, male faceres: malũ ergo est & te ex leuissima causa mere neganter habere circa proximum. Quin verò posset nonnunquam esse peccatum mortale. Ecquis enim ambigat quin si videntes honestatem vitamq; integerrimã Ioan. Bap. sacratissimæ Virginis, vt de Deo eius

Aristot.

Summista-rum regula non est uniuersalis.

Altera dubitatio.

D. Thomas Caietanus.

Solinus.

postrema dubitatio.

Respõsio.

eius filio sileamus, de eius bonitate dubitarent, graue cõmitterent peccatum? re verà non est in dubium reuocandum.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum iam responsum est, quod licet humanũ iudiciũ non possit de singularibus omninò esse certũ: potest tamen quisq; humano more, scilicet dum idonea sunt testimonia, citra iniuriã male de altero iudicare. ¶Ad secundum respondet D. Thom. nihil aliud quàm quod iudicium temerarium, licet non prodeat in publicum, nihilo minùs in mente est pernicio sum: quia est causa contemptus. At vero quo res apertiùs pateat, causas perscrutemur malignitatis eiusmodi interni iudicij, vtrũ quãdo est certũ genere suo, sit p se peccatũ mortale. Apparet enim pars negatiua inde vera quod cùm proximus per illud nihil detrimẽti patiatur, neq; in sua psona neq; in rebus suis, non est cur tãta nota condẽnetur. Reperias respondentes satis esse vt sit mortale peccatũ quod est à Deo prohibitũ qui pro sua libertate potuit quæcunq; voluerit prohibere. Isti autem nõ perpendunt hoc non esse malum quia prohibitum, imò eo prohibitum quia malũ. Est enim ex his quæ sunt contra ius naturæ, quę quidem in Euangelio præter sacramenta quæ ad religionẽ pertinẽt Christus nobis dũtaxat præcepit. Neq; satis est si respondeas, iudiciũ esse illud malũ, quia ordinẽ habet ad exterius damnum, puta ad infamandum. Enimuerò cùm sit speculatiuum, non habet ordinem proximum ad opus: & ideò respondetur q̃ quanuis nunquam exiret foras, in suis latebris per se malum est mortale. Primùm, vt diximus, quia causa contemptus & odij. Secundo id patet, quia per ipsum infamas proximum tuum apud teipsum: quandoquidẽ malam de ipso cõcipis existimationem. Ex quo subsequitur argumentum ad id tertiũ. Si enim suspicio quam de Petro habeo sinistram, peccatum mihi nunquàm esset mortale, sequeretur quod neq; illam in aliorum metes dispergere, dum modò nullum aliud consequeretur damnum: nam si mihi meta lis suspicio non est peccatum, neque illis esset sua, atq; adeo nec mihi esset peccatum illa seminare. Quod tamen falsum est. Præterea est argumentum quod iudicare de occultis est id vsurpare quod est Dei, ppriũ: secũdum illud Pauli, Tu quis es qui iudicas alienum seruum? ¶At vero dubium restat si tale iudicium, peccatum est genere suo mortale, vtrùm sit contra iustitiam, an verò solùm contra charitatem. Quod quidem D. Tho. tractat in solutione tertij argumenti: quo quærebat an genere suo sit mortale: & respõdet subobscure. Ait enim quod cũ iniustitia sit circa exteriores operationes, tunc iudicium suspiciosum directè ad iniustitiam pertinet quãdo ad actum exteriorem procedit: & tũc est, inquit peccatum mortale. Subdit verò, Iudiciũ autem interius pertinet ad iniustitiam secũdum quod cõparatur ad exterius iudicium: vt actus interior ad exteriorem: puta sicut concupiscẽtia ad fornicationem: & ira ad homicidium. Manet ergo obscura ac subinde dubia hæc litera: quia non clare ait, iudicium quod non procedit ad exteriora esse peccatũ mortale. Nihilo minùs proculdubio tenendum est eiusmodi iudiciũ esse genere suo mortale peccatum, idq; contra iustitiam. Distinguit autem D. Tho. duo illa membra, quod iudiciũ imperatiuũ actus exterioris, scilicet infamandi, aut condemnãdi, est directè contra iustitiam, vt in tertia cõclusione expressum est. Sicuti voluntio efficax occidẽdi reducitur ad homicidiũ. iudicium autem speculatiuum quo non imperatur exterius opus non pertinet directè ad iniustitiam exteriorem. Et in his stat differẽtia, videlicet, directè, & indirectè. Sed nihilo minùs est peccatum mortale, vt in secũda conclusione dictum est, sicuti ira & concupiscentia vxoris alienæ cum consensu in delectatione, licet non procedatur ad opus. est mortale. Enimuero nõ solum efficax voluntio occidendi, mortalis est, verum & internum desiderium mortis proximi, aut grauis detrimenti: licet tu nolis damna illa dare.

Quæstiũcula circa materiã secundi argumẽti. Sudetur ps negatiua.

Solutio quo rundam.

Reprobatio

Solutio uera.

Alterũ dubium.

Explicatur S. Thom.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm dubia sint in meliorem partem interpretanda.

NOn satis est nosse, iudicium temerariũ iniquũ esse, sed explorare oportet vtrùm dubia debeamus semp in meliorẽ partẽ interpretari. Et arguitur à parte negatiua. Iudicium cùm sit rationis opus, cuius perfectio in veritate consistit, de illis potius ferri oportet, quæ plurimũ accidut, vt rarius fallamur: sed pluries accidit homines improbe agere, q̃ pbe: nã cum sensus hominis ad malũ ab adolescẽtia sua proni sint, vt Gene. 8. legitur, fit vt quẽadmodum habetur Eccle. 1. stultorũ

Argum. 1. à parte negatiua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

infinitus sit numerus, consultius ergo est dubia in malum quam in bonum interpretari.

Argum. 2. ¶Secũdo: ille piè & iuste viuit, authore Augustino, qui rerum integer est æstimator, in neutrã partem declinando: ille autem qui rẽ dubiam in partem saniorem decernit, in alterã inclinat partem: ergo minime id licet.

Argum. 3. ¶Tertio: homo eo modo debet diligere ꝓximum, quo seipsum: sed circa seipsum salubrius est dubia in deteriorem partem iudicare, secundũ illud Iob. 9. Verebar omnia opera mea: ergo & pariter nos debemus erga ꝓximum gerere. ¶In cõtrarium autem est illud ad Roma. 14. Qui nõ manducat manducantem non iudicet: cuius glossa est, dubia in meliorem partem esse interpretanda.

Paulus.

Cõclusio responsiua. ARticulus hic adeò est superiori annexus, vt per illũ sit plurimũ intellectus. Respõdetur ergo vnica conclusione quæ ex superioribus colligitur. Vbicũq; manifesta indicia non apparent, quæ malum proximi indicent, debemus cuiusque bonam habere existimationem: atque adeò in meliorẽ partem id quod dubium est interpretari. Conclusio inquam ex superioribus colligitur. Vnusquisque ius habet vt bona de se vbiq; habeat existimatio, quousque sua delicta cũ legitimè probãt: ergo qui citra idonea testimonia siniſtrã alterius cõcipit opinionem, iniurius illi est, atq; adeò in meliorẽ partẽ tenemur ambigua signa decernere.

Probatio cõclusionis.

Dubitatio. ¶Conclusio nulla præter superiorem indiget disputatiõe, nisi hoc forsan sciſciteris, vtrùm dubia teneamur in meliorem partem positiue interpretari, id est assentiri meliori parti: an satis est negatiue, id est non male iudicare. Ẽm uerò cùm aliqua experior ambigua iudicia alieni vitij, difficile profectò est cõtrariũ habere assensum. Si autem dicas satis esse animum suspendere, in contrarium emergit statim argumentum, quod intellectum cõtinere difficile quoque est. ¶Caietañ. hic arbitratur satis esse negatiue nos habere. Nihilo minùs id nemini suadere auderem. Imò vix potest regula constitui certa, sed cõfugiendum est ad prudentiam. Distinguendum inquã in primis an illum cuius dubia signa apparent, anteà noueris, an verò sit tibi ignotus. Si enim in bona est apud te existimatione, peccatũ esset propter signa dubia illam mutare, maius scilicet minũsue secũdùm signorum conditionem. Si autem eum nõ nosci, tunc arguit hic Caieta. ꝙ non est prudentia in tali casu assensum melioris partis concipere: eò quod illa neutra signa natura sua talẽ assensum nõ generant: & ideo nulla, inquit, est obligatio bene assentire. Quare consultò ait, negatiuè dixit Christus, Nolite iudicare: & nõ dixit, bene semper iudicate.

Solutio pro positæ dubitationis.

Reprobatio Caieta. ¶Attamẽ contrarium citiùs crediderim, respõderimq; illi quod & si tales coniecturæ bonum assensum non generent, ius tamẽ naturæ nos cogit nõ solum nè malè de homine vllo opinemur, ꝓpter dubia signa, verùm vt de omnibus, non obstantibus amphibolis indicijs, opinemur benè. Igitur conclusio intelligenda est positiuè, nisi casu quo indicia vsq; adeò vrgerẽt in siniſtram partem, vt satis esset vtriusq; assensum cauere. Tunc enim cõsilium est mentem ab eiusmodi cogitationibus dimouere. Quando verò indicia iam nõ sunt dubia, sed cõusq; efficacia vt virum prudentem & probum mouerent, nulla est obligatio in meliorem partem illa interpretari Christus ergo non ideo dixit negatiuè, quia satis sit assensum suspendere, sed quia bonã existimationem quã iure naturæ tenemur de vnoquolibet habere, non debet in nobis leuibus causis extingui.

Ad primum argumentum. ADprimum igitur argumentum respondet S. Thom. quod etsi qui dubia in meliorẽ partẽ interpretatur frequẽtius fallatur, tamen melius est frequentius falli per bonam opinionẽ de aliquo malo homine, quàm rariùs falli habendo malam de aliquo bono: quia ex hoc nascitur iniuria: ex illo autẽ nulla. ¶Sed contra, Falsitas est malũ intellectus: vt puta qui ad omnium veritates iudicandas natus est: nemo autem tenetur malũ sibi proprium, seu procurare, seu incũrrere ad euitandum malum proximi: ergo consultius est in siniſtram partem iudicium deflectere. Caietañ. putat se per hoc satis respondere, quod. S. Tho. nõ absolutè ait eum qui in partem saniorem iudicando propendet, in pluribus casibus falli: sed quod pluries fallitur quàm si in siniſtram partem vergeret: cum quo stat quod non frequenter fallatur bene iudicando. ¶Hanc ego tamen solutionem nõ intelligo. Nam ad vim argumenti satis est id quod ipse cum D. Tho concedit: nẽpè quod pluries fallimur bene iudicando quàm falleremur iudicando male: & ideo respõsio est, quod bonũ virtutũ moraliũ non est pensandum secundũ bonum intellectus simpliciter, sed in ordine ad agendum, cuius proximũ principium est appetitus: homo enim, vt suprà diximus, non dicitur bonus propter

Replica.

Solut. Caiet.

Reſellitur Caietanus.

Solutio aucthoris.

propter virtutes intellectuales absolutè cõsideratas, sed propter morales quę circa actiones versantur: Quo fit vt nõnunq; iudicium falsum speculatiuũ generet verum dictamẽ practicum veluti Iacob ex illo falso. Hęc est Rachel, intulit illud verum. Hæc est à me cognoscenda: quod quidem ob ignorantiã inuincibilẽ verũ fuit. Quocirca dũ iudico Petrũ esse bonũ, licèt speculatiuè fallar, tamen quia iudicium est cõforme appetitui recto, fit vt moraliter atq; adeò simpliciter bonũ sit. Ob idq; cùm homo secundùm moralem regulam iudiciũ intellectus informat, nõ eligit simpliciter malum, sed secũdũ quid: simpliciter autem bonum. Hanc enim ob causam suprà diximus iudicium esse actum potius iustitiæ, bene afficientis animũ ad proximũ, q̃ rationis illud proferentis. Quocirca non satis digna respõsio illa mihi apparet Caietani & aliorũ, quod quia ex duobus malis minus est eligẽdum: etsi falsa opinio malum proprium sit, nihilo minùs, quia minus est, ea est eligenda. Non inquam verũ est esse simpliciter minus malũ. Nam bonũ intellectus, puta intellectualis virtus, vt suprà demõstrauim⁹, simpliciter est melior bono voluntatis, sed tamẽ quãtũ ad mores attinet, iudiciũ cũ periculo falsitatis formare ad cauẽdam iniuriã, nõ solùm minus est malũ: imò simpliciter nõ est malũ, sed secundùm quid: scilicet malum speculatiuũ. Eò potissimùm quod error circa singularia contingentia nõ est simpliciter malũ intellectus: sicuti neque ad eiꝰ perfectionẽ simpliciter attinet cognoscere eorũ veritates, sed vniuersaliũ, quibus non potest subesse falsum: vt statim ait. S. Thom. in solutione secundi. Adde quod neque eligitur tale malum. Nam quando iudicia sunt clara, non est prudentia bonum formare iudicium: sed quando sunt dubia, id tantùm est verum, quod intellectus exponitur falsitatis periculo. ¶Ad secundum respondetur diuersam esse rationem iudicandi de rebus ab illa quæ est iudicandi de personis. Cùm enim de rebus speculatiuè iudicamus, nihil nocumenti imminet proximo: ob idque simpliciter est tunc veritas indaganda, quę bonum est intellectus. Ac per inde in rebus dubijs suspendendum est iudicium, ne præcipitio falsitatis intellectum obijcias. Et de hoc loquitur August. Quando autem iudicium est de personis, tunc quia bonũ malumq; attenditur secundùm illũ de quo iudicatur: nẽpè de eius honore aut contemptu, ad cauendam citiùs iniuriã debemus esse attenti. Præsertim quod error circa singularia, vt iã modo dicebamus, non è regione opponitur bono simpliciter intellectus. Ex his prudentiam collige, qua discernas iudicium rei mere speculatiuũ, non esse morale peccatum, nisi dum illud ad personã applicas: licet enim dum videas cadauer occisi hominis, iudices mortale fuisse peccatum illum occidere: & quanquàm dum audis talem propositionem, quæ hæretica est, fuisse assertam, iudices peccatum fuisse illam ex animo asseruisse, nullum tamen peccatũ admittis: sed quãdo sine causa legitima iudicas hunc fuisse aut homicidã, aut hęreticum

Noua ratio in Caietanũ.

Ad. 2. arg.

August.

Ad 3. arg. ¶Tertium argumentum peregregiam regulam, qua sibi respõdeatur, expostulat. Interpretari nanq; quippiam in deteriorem partem, suspicando scilicet ex leuibus causis, bifariã vsu venit: scilicet, vel definitiuè vel suppositiuè. Prior modus est quẽ dicimus esse illicitum. Posterior verò scilicet nõ definiendo sententiam, sed ex suppositione, si forte ita est: nõ est lædendũ, sed ad obuiandũ periculo, vel ꝓprio, vel proximi: nõ iniustitię, sed prudentiæ opus est. Vides hominẽ quẽ suus habitus subindicat esse furẽ etsi nõ debeas definitiua sententia id credere, neq; verò suspicari ad nocendũ, licèt tibi tũ non illi tuã domũ credere. Sicuti dum filiã habes virginẽ, licet tibi iuuenes ab eius colloquio abigere. Et pari modo in re propria. Dum videntur tibi opera tua nitida esse in cõspectu Dei, quæ quidem opinio periculosa semper est, debes illa timere nè aliqua macula sint infecta. Aliena verò opera, bona iudicare, nulli nos offert periculo. ¶Ex his sequit qđ etsi dũ male de aliquo suspicaris qui in prõptu est vt ad aliquã dignitatem eligatur, posses tu illi refragari tuã subticendo suspicionẽ: tamen illã in aures aliorum disseminare, vt hominẽ infamia respergas, minimè fas est nisi suspicio legitimis de causis esset tibi certa, & videres in perniciem reipublicæ talem electionem vergere: tunc enim, nisi secretum esset sacramentalis confessionis, liceret illam impedire. Et vice versa, tam leuis esse potest tua suspicio, vt neq; teipsum debeat cohibere quo minùs eũ eligas si aliàs idoneus est.

Corollariũ.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm semper sit secundum leges scriptas iudicandum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVum iudicium, vt dictum est actus sit iustitiæ regulæ autem iustitiæ sint lèges: merito quæritur vtrùm semper sit secùndum leges scriptas iudicandum. Et arguitur à parte negatiua. Iudicium iniustum vbiq; cauendum est & vitandũ, quandoque autẽ scriptę legis iniquitatem continent: secundum illud Isa. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & scribẽtes, iniustitias inscripserunt: ergo nõ semper est secundum scriptas leges iudicandum. *Argum. 1.*

¶ Secundo, Iudicium oportet esse de singulis cuiusq; tibus: lex autem scripta, vt Philosophus, 5. Ethi. cap. 10. author est, non potest singulos comprehendere: ergo quandoque necesse est cõtra legis verba agere. *Argum. 2.* *Aristo.*

¶ Tertiò, Lex ad hoc scribitur, vel legislatoris mens fiat subditis manifesta: quandoq; autem vsu venit vt si legislator presens adesset, aliter iudicaret: ergo tunc licet cõtra scripturã mentem legislatoris sequi. *Argum. 3.*

¶ In contrariũ est sententia Augustini in lib. de vera. relig. vbi ait: In illis temporalibus legibus, quanquàm de his homines iudicent cum eas instituerint: cum tamen fuerint institutæ & firmatæ, nõ licebit iudicibus de eis iudicare. *Auguſt.*

QVæstionem hanc plenariè lib. 1. discussimus. q. 6. art. 8. Sed quoniam præsenti loco congruenter iterũ eam mouet S. Tho. opus est ad idẽ respondere: quoniã nõ deerit quod præterillic definita adnotari etiam hic possit. Respõdetur ergo per distinctionem duabus conclusionibus. Supponẽdum nanq; in primis, iudicium nihil aliud esse quàm quãdam iusti definitionem & cõstitutionem. Est autem iustum duplex, vt in superioribus sæpe dictum est, & Aristot. 5. Ethicor. cap. 7. docet, scilicet aliud naturale, nempe quod ex natura rerum absolute consideratarum pullulat. Aliud verò positiuum quod Philosophus appellat legitimũ: nempe quod humano condicto, & arbitramẽto politum est. Sit ergo prior conclusio. Quando lex scripta ius naturale continet, nequàquà licet, neq; principi, neq; subditis contra illam agere, sed semper est secundum eam iudicandum. Et ratio est in promptu. Quoniã eiusmodi leges non sunt illius iusti constitutiæ, sed tantum declaratiuæ. Quare earum iustum, non ex legibus, sed ex rebus ipsis totum suũ habet robur. Vt patet in præceptis Decalogi, & in his quæ necessaria consequẽtia illic implicantur: adeoq; sancta sunt & firma, vt neq; Deus, quatenus legislator, super illis valeat dispẽsare, vt lib. 1. q. 3. disputabamus. Atqui hæc de causa nõ huc simpliciter in quæstionẽ profertur, vtrùm sit semper secundum leges iudicandum. Nã de naturalibus quarum lumen Deus consignauit in mentibus nostris, nequàquam hęsitare licet, quo minùs sit semper secundùm illas iudicandum: sed peculiariter quæritur est de legibus scriptis inter quas connumerantur humanæ. ¶ Subditur ergò posterior conclusio. Quando lex scripta, est humana, necessarium nihilo minùs est tam principi, quàm subdito secundùm illam iudicare, quatenus iuri naturæ non repugnat. Probatur quoniam leges eiusmodi etsi non sint declaratiuæ naturalis iusti, sunt tamen constitutiuæ iusti quod humano condicto secundùm regiones temporumq; conditiones visum est expedire. Et ideo inquit Arist. quòd quãuis antea quàm ponerentur nihil referebant, tamen postquàm positæ sunt, iam referunt. ¶ Cõclusiones istæ non solũ inferiores iudices, sed & principem ipsum comprehendunt: qui quidem secundùm leges iudicare tenetur: non solùm secundùm naturales, verùm & secundum illas quas ipse suiq; maiores sanxerunt: quãdiu causa non incidit vt mutentur. Tametsi discrimen intersit, quod inferiores iudices neq; dispẽsare in legibus possunt neq; illas interpretari. Quod tamẽ in facultate principis positũ est. Vnde quocasu potest super legem dispensare, potest etiam & contra legem iudicare. Vt si capitis condemnatus, quàm commodissimus esset reipublicæ, posset ob illam publicam commoditatem illum donare vita. Hæc autem omnia lib. 1. satis ac super pro captu nostro tum discussa sunt, tum etiã definita. ¶ Quod autem hic dubium Theologicũ, ceu in proprio loco dirimendum restat, est vtrùm sententia iniusta, hoc est cõtra leges lata, obliget in cõscientia: hoc est vt tam reũ vere absoluat, quã actorẽ iure suo despoliet. Est enim argumẽtum à parte negatiua, quòd cùm index sit iusti custos, ad quẽ. 5. Ethico. ait Philosophus tanquã ad viuẽtem loquentemq; iustitiam confluitur: & hæc omnia quæ in foro exteriori peraguntur ad pacem reipublicæ, ac perinde ad pacandas cõscientias referantur, consequens fieri videtur, vt solẽnis sententia eius, qui publica pollet autoritate, tutas sedataq; reddat easdẽ conscientias. Eò vel maximè quod sæpe humanũ ius in conscientia obligat, tametsi mera lex naturę nõ obli-

Distinctio. *Aristot.* *Prima conclusio.* *Rõ conclu.* *Dubium Theologicũ.* *Ratio dubitandi.*

Solutio. obligaret: vt patet in lege præscriptiõis, qua dominiũ transfertur in possessorem. ¶ Nihilo minus respondetur, nullam sententiam quæ contra leges iustas profertur, obligare in conscientia. Conclusio est manifesta, & iuris etiam doctoribus confessa, vt apud Inno. & Panor. videre est. c. quia plerique. de immu. eccles. quia cum sententia nullum habeat robur nisi quia est iuris declaratiua, vbi non est recti iuris interpres, nulla est in conscientia. Dixerim iniustam contra leges: nẽpe quæ ab vno aufert quod re vera suum erat, & alteri tribuit cuius nõ erat. Nam si alicui id adiudicetur quod vere erat suum, licet alter prętermisso toto ordine iuris fuerit privatus, bona conscientia possidebit quod sibi adiudicatum est: siquidem re vera suum erat. Et prætermissio ordinis iuris, quanuis peccatum sit in iudice, & iniuriosa parti, tñ non constituit in mala conscientia eum qui quod verè est suũ possidet. Idq; planissimo exẽplo patet. Si tu qd tuũ est aut fraude surripias, aut vi auferas à possessore, quãuis delictum mortale forte committas dum priuata autoritate exequeris quod publica deberes, nihilominus ad restitutionem non obligaris illius quod accepisti. Reuertamur ergo ad principale assertum, quod iniusta sententia ius neq; tollit neq; confert. Fit enim ex illa cõsequens vt etiam si dum litigabas bona id fide faciebas, nihilominus cum primũ certò resciueris sententiam in tuũ fauorem latã non fuisse iustã, restituere teneris quod tibi adiudicatũ est: licet non expensas, si bona fide litigasti: idq; siue reus fueris, siue actor. Et dico iniustam contra rei veritatem etiam si iudex secundum allegata & probata in foro exteriori rectè iudicauerit. *Vltima conclusio.* *Argumẽ.*

¶ Quid autem si pars læsa non appellauerit? Videtur enim eo ipso consensisse, atq; adeò suũ à se ius ablegasse: quapropter postea nõ admittitur in iudicio ad repetendum. Respondetur quod etiam si non appellauerit non censetur renunciare iuri suo. Sed hoc tantũ patitur quod in foro exteriori non amplius repetens audietur. Atq; hæc veritas non solum ratio naturalis comprobat, verùm & ex l. Iulius de condict. indebi. colligitur. Quod autem non appellans præscripto tempore à tribunali postea repellatur, sunt qui dicat causam esse in pœnam eius negligentiæ. Ego verò non hanc tantum crediderim, verũ illã potiorem quæ est ad obuiãdum litibus: ad quod leges sanctissimę sẽper fuerũt attentæ. At verò si quis rem sibi aut suis maioribus iniusta sententia adiudicatam, bona fide legitimoq; tempore præscripserit, bona deinceps conscientia possidebit: quia titulũ habet legitimũ, hoc est lege præsumptum. *Respõsio.* *Explanatio superiorũ cõclusionũ.*

¶ Dubium autem molestius est in beneficijs ecclesiasticis: quando quis scilicet per iniustam sẽtẽtiam expoliatur sacerdotio quod alteri cõfertur, vtrum possessor deinceps tuta conscientia possideat. Id quod inter cæteros iuris interpretes Panorm. ca. 1. de cõcess. præbend. & Innocen. cap. quia plerisque, de immunit. Eccles. scienter tractant. Distinguendum ergo est de sententia: nam altera est declaratiua: nempe dum inter partes de iure aliquo, aut alia de re, aut de præbenda litigatur: & sentẽtia declarat vtrius illorum sit. Et tunc citra dubium, sicuti neq; in alijs secularibus rebus, sententia non ligat. Et ideo dum possessor sciuerit non fuisse iustã, tenetur renuntiare. Alia verò est sententia priuatiua quando prælatus officio propter crimen quempiam sacerdotio multat, qđ alteri confert: & tunc censent præfati doctores quod si reus non appellauerit, quia eo ipso consentire videtur, alter tuta conscientia possidet. Secùs si reus appellauerit: nam tunc licet iniustè non fuerit auditus, non censetur consensisse. Ego verò profectò, salua eorum existimatione, non sic absolutè crediderim, sed cum distinctione. Si inquam prælatus sciens & prudens illum inique condemnauit, arbitror sententiã nõ tenere. Et ideo quotiescunq; possessor id intelligit, renuntiare tenetur, & prælatus alteri restituere. Si vero bona fide secundũ allegata & probata illum cõdemnauit, etiam si falsò fuerit accusatus, sententia tenet, ac per inde alter tutò possidet, nisi tamẽ ille fuerit criminator qui falsò accusauit. Nam tunc omnes doctores Canonici iuris meritò tenẽt inhabilem esse ad possidẽdum. Item hoc solùm crediderim in beneficijs ecclesiasticis q̃ Prælatorum authoritate conferuntur. Nam in alijs etiam si secundùm allegata & probata sententia sit iusta, si tamen processit ex falsa præsumptione, non ligat in conscientia, vt Innocen. probe adnotauit in eodem cap. quia plerique. Quo fit vt si cuius nomen de hæresi falsò defertur, suis bonis priuetur: cùm primùm fiscus resciuerit, per calumniã fuisse delatum ac condemnatum, tenetur eũ in suorum possessionem restituere. Hæc ergo de hac re satis dicta sint. *Dubiũ alterũ de beneficijs Eccles.* *Panormitã. Innocent. Solutio dubij.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, quod licut lex scripta nihil roboris præstat naturali iuri, imo ab illo ipsa vim accipit, sic neq; potest eius robur quoquo pacto diminuere, nã homines, qui eas leges scripserunt nõ sunt naturę domini. Quo fit vt quando lex scripta legi naturæ aduersatur, nullam habeat vim, atq; adeò neq; sit secundùm illam iudicandũ. Quare tunc non leges, sed legum corruptiones censentur. At verò quando lex scripta à iure naturæ permittitur, scilicet quia ei non obstat, tunc iudicãdum est secũdùm leges, etiam si forsan melius esset contrarium esse lege positum. Hoc enim maximè notãdum est, vt loco suprà citato explicauimus: nempè quod non est necessarium ad vigorẽ scriptæ legis, melius id esse quod ipsa decernit, quàm contrarium. Hoc enim pensandum est & consilio agitandum quando ponitur: sed quãdo posita est, & vsu firmata, nõ debent hoc subditi arbitrari. sed secũdùm illam agere, quousq; princeps aut respublica illã mutet. Imovero neq; mutandæ sunt leges, vt suprà diximus, quacunq; de causa quæ meliorẽ rationẽ præ se ferat. Est posita lex, verbi gratia, ne merces foras euehantur è regno, & fortasse iam cessat causa, quare posita fuit, tunc etsi principi incumbat illam mutare, tamen subditis non licet contrafacere, dum ius naturę id permittit: nisi iam esse inciperet contra ipsum, aut contra religionem. Si legibus Ecclesiasticis aduersaretur. ¶ Ad secundũ pari modo respondetur, quod sicut potest lex quandoq; iuri repugnare naturæ, & tunc non est seruãda: sic quanq; rectè sit posita, si tamen in euẽtibus particularibus est contra ius naturæ, licet contra illam facere. Nã, vt ait Modestinus ff. de legibus & se. con. nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ salubriter pro vtilitate hominum introducta sunt, ea nos duriore interpretatione producamus ad seueritatem. Tũc enim legislator si adesset, aliter censeret q̃ scripsit. Et per hoc dissoluitur argumentum tertium.

Ad secundũ argumentũ.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm usurpatum iudicium sit semper peruersum.

TRia suprà diximus ad rectum iudiciũ esse requisita, & iudicis authoritatẽ, & iustitiæ æquitatẽ, & prudentiæ ordinẽ. Et quidem de hoc tertio, puta de ordine & processu iuris, nihil ad Theologũ, sed res est caulidica. Igitur cùm de secundo in proximis articulis dictũ sit, subsequitur vt de primo disputemus: Vtrum usurpatũ iudicium, scilicet, ab eo qui non est iudex, sit vbiq; peruersum. Et arguitur à parte negatiua. Iustitia est quædam agendorum rectitudo, nihil autem veritati deperit à quocunq; pronuntietur, sed à quocunque est amplectenda: ergo neq; quicq̃ iustitiæ officit à quocunq; sententia proferatur. ¶ Secundo: Bona pars iudicij est peccata punire: cum laude autem referuntur nonnulli priuati qui peccata aliena vindicârunt: vt Moyses, qui vt legitur Exod. 2. Aegyptium interfecit: & Phynees Eleazari filius qui Zambri occidit, vt Nume. 25. scriptum est. quod, vt habetur Psalm. 105. reputatum est ei ad iustitiam: ergo licet priuatis citra authoritatem publicam iudicare.

Primum argumentum.

Secundum.

¶ Tertiò: Potestas spiritualis quæ à temporali distinguitur nonunquam se ingerit ad iudicandum seculares: ergo vsurpatum iudicium non est vbique peruersum. ¶ In contrarium est illud ad Rom. 14. Tu quis es qui iudicas alienum seruum?

Argumen. 3.

Paulus.

AD quæstionẽ vnica conclusione respõdetur. Iudicium vsurpatũ, hoc est, absq; legitima authoritate super eũ, in quẽ fertur prolatum, non solùm peruersum est, verùm & nullum. Probatur. Iudicium est legis ad personas applicatio cum vi coactiua: hæc aut fieri nõ potest absq; publica authoritate: ergo si aliter fiat, vitiosum est, & nullũ. Probatur Minor. Eiusdẽ est legẽ condere atq; eã interpretari & declarare: sed applicatio legis ad personas est quędã eius interpretatio, idest, declaratio, quod talẽ personam in tali casu ligat: ergo sicut lex ab illo solo condi potest qui publica pollet authoritate ad cogẽdũ ciues, ita & eius solius est, habẽtisq; eius authoritatẽ ius dicere. Conclusio clara est, &. 1. lib. quæst. 1. decisa. ¶ Hoc tñ est hic animaduertendũ, q̃ inter ea quæ ad rectũ iudicium publicũ exiguntur, primũ est authoritas iudicantis. Nã etsi alia deficiant, nempe prudentia, & iustitia, nonnunq̃ sententia tenet saltẽ dum fertur secundũ allegata & probata, vt proximè dicebamus, & semper timẽda est: & tamen si emanat à nõ iudice, adeò nulla est vt neque sit timenda. Vnde scitè Gregorius: Sententia, inquit, pastoris siue iusta siue iniusta, timenda est. 11. quæstio. 3. Duo enim ponit vt sit timenda, etiam si sit

Cõclusio responsiua.

Probat.

Gregorius.

si sit iniusta: videlicet vt sit pastoris, & vt sit sententia, id est quæ non manifestarium in tolerabilemq̃; errorem contineat. ¶ Ex quo fit primùm quod qui per tyrannidem regnum inuasum occupauit, neque legem ferre vllam potest, neque ius dicere quod vllo pacto ciues in conscientia obliget, nisi forsan præscriptione aut reipublicæ consensu legitimi fuerint tandem principes: vt de Francis apud Gallos legitur, & apud Hispanos de Gothis. Secundò subsequitur, quòd qui semel legitimè magistratum adeptus est etsi posteà crimen cõmiserit ob quod meritò sit illo abdicandus: tamen quousque iuris ordine priuetur sententia eius ligat, nisi sit ipso facto excõmunicatus. Vt quanuis prætor crimen lęsæ maiestatis admiserit, ob quod à magistratu expellendus iure est, nihilominꝰ quoadusque iuridicè priuetur, sententia eius tenet. Secus si esset hæreticus: nam tunc ipso facto est excõmunicatus, atque adeò licèt non priuatus officio, tamen eius functione suspensus. ¶ De arbitris autem forsan qs dubitet: nam iudicium eorum ligat tam in foro exteriori quàm in conscientia. Tamen nulla videntur pollere authoritate publica: quia non habent nisi quã à partibus acceperunt: quæ tamen non habebãt nisi priuatã. Respondetur autem quodammodò habere publicam. Nam cùm vnusquisq; teneatur fidem alteri seruare, iure gentium conditum est vt qui sequestrifuerint ab aliquibus constituti, vim habeant per suam sententiam ligandi, licèt executio ad principẽ pertineat, qui vim habet coactiuã, & eius ministros.

Primum corollarium.

Secundum.

Dubitãdum dicibus arbitrarijs

Solutio

AD primum igitur argumentũ respõdetur, quòd etsi pronuntiatio veritatis à quocunq; fit suscipienda: tamen vis coactiua non nisi à principe, quam iudiciũ importat. Et ideò nisi ab habente autoritatem proferatur, liberum est vnicuq; eam suscipere aut repudiare. ¶ Secundum argumẽtum Quantum ad historiam Phinees, nullã habet difficultatem. Nam cùm Moyses, vt illic legitur, autoritate diuina iussisset vt vnusquisque fratrem suum quem reum sciuisset interimeret, eàdem ille autoritate vsus est. Historia verò Moysi anceps est. Legitur eñ quod cùm vidisset Aegyptium percutientẽ quendam de Hebræis, eum enecauit. Quocirca cùm illum Aegyptiũ in flagranti delicto occuparet, potuit eum occidere per modum defensionis: nam vnusquisq; ius habet vim vi repellendi, non solùm à seipso, sed à fratre suo. Et hac via Ambrosius libro de officio Moysen excusat à culpa. Si autem vel iã cessauerat Hebræum percutere, vel occisio non erat ad defensionem necessaria necesse est dicere quòd in vindictã illum occidit. Et re vera huc gratiꝰ annuere videtur historia. Sed tunc cum publicam non haberet autoritatem, non potest à culpa excusari: nisi dicatur id reuelatione diuina fecisse. Atq; hãc rationem approbare videtur illud Actu. 7. qđ percusso Aegyptio existimabat Moyses intelligere fratres suos, quoniã Dominꝰ per manum ipsius daret salutem in Israel. Et quanuis nõ expresè dicatur percussionem illam iussisse, sed Moysen sic existimasse seruaturum populum: tamè profectò videtur illic percussio excusari: quare vtraque illarum solutionum pôt optimè defendi. At verò S. Thom. Augustinum sequacissimus eum libẽtiùs amplexari videtur, qui in quæst. super Exod. non excusat illum à culpa, sed eũ potiùs cõfert cum benignissimo nouali, quod cùm primò feritur, de herbarum quoq; inutilium luxurie ac fertilitate laudatur, ꝓpter spem quã promittit futuræ frugis. Et sic interpretatur illud Actu. 7. quòd cùm animo plenus esset, ad liberandũ populum, illa ratione arbitrabatur rẽ pfecturũ. ¶ Ad tertiũ denique; respõdetur, quod cùm spiritualis potestas superemineat sęculari, potest Ecclesiasticus Prælatus sæculares iudicio cogere in his, quæ ad gratiã & ad gloriã pertinent.

Ad primum argumentũ.

Ad secũdũ argum.

D. S Thom. Augustin.

Ad tertium argument.

QVAESTIO QVINTA, de diuisione iustitię.

S. Thom. 2. 2. quæst. 61.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm particularis iustitia rectè in distributiuam & cõmutatiuam diuidatur.

POstquàm de iustitia in genere deq; suo contrario, iniustitia, atque de eius annexis iure scilicet & iudicio, quantum res postulabat, dissertum est: superest vt ad illam eius celeberrimam diuisionem descendamus, qua in distributiuam & commutatiuam dispartitur. Est ergo quæstio ordine quinta huius libri, vtrùm particularis iustitia rectè in distributiuam & commutatiuã diuidatur. Quæstio hæc autem quatuor articulis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ticulis absoluetur. Quorum primus diuisionis rationem doceat: secundus, vtriusque medium: tertius, materiæ diuersitatem: quatus; tandem formam. A parte ergo negatiua quæstionis arguitur primò. Cum tres sint reipublicæ ordines: nempè totius ad partes, *Argum. 1.* partium ad totum, & partium inter se, pulchrius atq; ad artem, prius fieret ex æquo trimembris diuisio: nimirum in legalē, quæ primum instituit ordinem: & distributiuā, quæ ad secundum spectat: & commutatiuā, quę circa tertium versatur: inepte ergò fit bi membris. ¶ Secundò arguitur. Si vlla esset *Argum. 2.* huius diuisiōis ratio, ea vel inde oriretur qđ habeāt distincta subiecta: nempè quòd distributiua est in principe, cui incūbit bona publica distribuere: cōmutatiua verò in subditis, quorum pax & tranquillitas hac ratione continetur quòd quisq; ius suū alijs seruat: hoc nanq; discrimen prima fronte videtur hæc diuisio insinuare: at verò quæcūq; iustitiæ species tam in subditis est quàm in principe, in hoc nimirum ad gubernādum, atq; in illis vt gubernentur, vt quæst. 1. de legali dictū est: nam commutatiua eadem ratione est in omnibus: ergo ex hac differentia non potest sumi diuisionis ratio. Quòd si dicas differentiam inde sumi, quòd distributiua iustitia pensatur in ordine ad plurimos qꝛ ibus faciēda est distributio: cōmutatiua verò est vnius ad alterum cōtrà facit, qꝛ vnū & multa specie non mutāt. Eiusdē quippe speciei est vnus homo cū duob⁹ atq; cū tribus. ¶ Deinde arguitur tertiò qꝛ diuisio mācа sit. *Argum. 3.* Iustitia enim vindicatiua neq; sub distributiua neq; sub cōmutatiua comprehendi videtur: nā si respōdeas cōtineri sub distributiua eò qꝛ princeps, vt præmia, ꝓbis, sic & supplicia reprobis decernit, in contrarium est: tū qꝛ & persona particularis potest licitè vindictam petere, tū etiā qꝛ vindicta debet fieri ad æqualitatē delicti, quod officiū est cōmutatiuæ iustitiæ. Quòd si hac rōne victus pertinere dixeris ad cōmutatiuā, reclamare hęc ratio, videtur qꝛ soli principi incūbit, pœnas exigere pro culpis, qđ specimē gerit distributiuæ iustitiæ. ¶ In contrariū est autoritas *Aristot.* Philosophi, 5. Ethicor. distinguentis duas iustitiæ species, quarum altera est distributionum directiua, altera verò commutationum.

QVo responsio quæstionis lucidior fiat, à terminorum expositione proficiscamur. Dū iustitia in genere, autore Arist. 5. Ethic. sit virtus, qua quisq; iustus dicitur, sit vt iuxta nomina sua, iustitia distributiua dicat particularis iustitia, qua homo in bonorum cōmunium distributione iustus fit. Commutatiua verò sit illa itidem particularis, qua quisq; in cōmutationibus iustus est. His facile intellectis tali respōdetur affirmatiua conclusione. Iustitia particularis suapte natura in hæc duo dissecatur membra, specie differentia, quę sunt commutatiua & distributiua. Cōclusio est Arist. 5. Ethi. cap. 2. cuius ideo authoritate fulcitur. Probatur nihilominùs & ratione. Distinctio habituum, si specifica sit, ab obiectorum natura deriuatur: nam habitus distinguūtur per actus, & actus per obiecta: est autem in republica, in qua iustitia æquitatem cōstituit, duplex ordo, idemq; particularis ac diuersus: videlicet totius ad partes, & partiū inter se: ergò per illos duos ordines duę etiam species iustitię discernuntur. Illa autē quæ est totius ad partes, puta quę communia bona ciuibus bene dispensat, nominatur distributiua: altera verò quæ æquitatē seruat inter partes, nuncupatur cōmutatiua: sunt ergò duæ distinctæ species. At licet conclusio hæc nō solùm S. Thomæ, verùm & Aristotelis sit plana confessio, nō desunt Aristotelis interpretes qui contrarium opinentur. Buridanus enim in eundem locum. 5. Ethic. q. 7. non arbitratur virtutes has specie distare. Neq; vllo prorsus argumento vtitur præterq; quod rationes, inquit, partis contrariæ non sunt satis validæ. Hæc autē argutio nullū philosophū hominem contra Aristotelē mouere deberet, nisi validioribus ipse niteretur. Præterqꝛ nō hęc facta abundè rē mōstrat in philosophia morali, à qua non est expetenda mathematica demōstratio, vt statim in principio Ethicor. Arist. docuit. ¶ Arguitur aūt secūdò ad eandem conclusionē. Iustitiæ munus est debitū vnicuiq; reddere: est aūt diuersa ratio debiti in distributiua iustitia ab illa q̄ est in cōmutatiua: ergò virtutes ipsæ specie differūt. Minor patet. Dupliciter res aliqua dicit hois. Vno mō simpliciter, quia ꝓpria eius possessio: altero verò secundū quid, vt aiunt: quia scilicet nō est sua propria, nisi quatenus est totius, cui⁹ homo est pars. Etenim quæ sunt totius, quodāmodò sunt partium. Et ex his nascitur diuersa ratio debiti: alia quippe rō est, quia res ꝓpria erat creditoris: alia verò, quia erat totius reipublicæ. Igitur cùm commutatiua iustitia circa debitū posterioris generis

Cōclusio ꝛt ſponſus. *Ariſto.* *Probatio cō cluſionis* *Buridani ſententia* *Secundā rō in Buridanum.*

Tertia rō. ad idem. neris versetur: distributiua verò circa prius, fit consequens esse virtutes diuersas. ¶ Et ex hoc secundo argumento informatur tertiū. Illic opùs est distincta virtute specie, vbi operandi difficultas est etiā specie distincta: sed experimur alium esse gradū difficultatis in effundendis bonis cōmunibus, quæ princeps habet in sua potestate, neq; vnquā fuerunt ciuium, quā sit in refundendis illis q̄ ab alijs recepimus: ergò distinctè exiguntur virtutes. Minor patet: nā qđ quisque reddat quod ab alio accēpit, ratio hęc, ꝓtinus & inclinatio naturalis deprecatur: Non erat tuū, sed alter tibi dedit, pessim⁹ esses si nō redderes. Attamen quādo princeps aut cōmuniū dispensātores penes se habent illa bona, ægerrimè adduci possunt vt distribuāt si sibi vsurpare possunt. Hoc porrò nos longa experientia edocet in principibus & in præfectis. Et cōfirmatur hęc ratio autoritate Arist. *Cōfirmatio Aristot.* 2. Polit. dicētis, homines ꝓpensius affici ad bona propria quā ad cōmunia. Altera ergo virtus est distributiua, & altera cōmutatiua.

Ad. 1. arg. AD argumentū ergo primum ante quæstione sic respōdetur. Diuisiones vt ex actē fiant debere fieri in pauciſsima mēbra, atq; adeo inter se oppoſita. Ob idq; cū obiectū iustitiæ sit bonū, idq; primò diuidatur in commune & particulare, fit vt iustitia primū omniū diuidatur ab Aristo. in legalē quæ est vniuersalis, & particularē: vt iustitia legalis sit illa quæ respicit ordinem partium ad totum, ordinando ciues in commune bonum: particularis verò quæ versatur circa particularia bona. Et hæc est quę subsecatur in distributiuam & cōmutatiuam. Sed nunquid distributiua iustitia nō versatur etiam circa cōmune bonū? Respondetur, qꝛ etsi circa illud versetur, tamē nō habet illud ꝓ obiecto vt legalis, quæ illud curat augere, Sed materia distributiuæ est, illa bona distribuere ac diffundere inter particulares ciues: & qa habitus denominatur à termino ad quē sicut calefactio â calore qui gignitur, nō afrigore quod abijcitur, ideo distributiua iustitia est particularis: vt pote quę cōmunia bona facit particularia: legalis nanq; particularia ordinat in cōmune. Atqui veluti legalis iustitia nō solùm in principe est ad regendū verum & in subditis ad obtemperādum: sic & distributiua est etiam in ciuibus, vt citra *Ad ſecūdū argumentū.* respōnsionem sint contēti. Præterquā qꝛ potest & priuato cuipiam, puta patrifamilias alicuius amplę familiæ vsu venire, vt ipe etiā inter suos distribuat bona suā. ¶ Ad secundum autem quo indagabatur differentię radix inter has species, per hæc quę dicta sunt satis responsum est. Haud enim differentia hæc colligitur vel ex parte subiecti, vel ex pte numeri: sed illam prę serutamur, tum ex ordine diuerso, vt dictum est, tum ex diuersa ratione debiti: quia cōmutatiua reddit id quod est simpliciter debitum: distributiua verò id quod est quodāmodo debitum.

¶ Ad tertium argumentū respondetur, bifariam contemplari posse iustitiam vindicati- *Ad tertium argumentū* uam: vno videlicet modo, quatenus ad publicam iustitiam pertinet, quę ciues ordinat in bonum cōmune. Et hac ratione actus est à cōmutatiua iustitia elicitus: imperatus autem à iustitia legali quæ est in principe, eiusque ministris: Iudex enim non tantū accusante reo, verū ex proprio (vt aiunt) officio ob tranquillitatē reipublicę crimina vlciscitur. Aio autem esse hoc munus iustitię commutatiuæ, propterea q̄ nulla sit ibi bonorū distributio: nec propriè malorū: quia mala non sunt deposita vt distribuātur. sed sit vindicatio ad æqualitatē celeris infligendo supplicium: quę quidem forma est cōmutatiuę iustitiæ, vt confestim videbimus: licet hanc habeat imaginē distributiuæ, quòd nequio res acriùs puniuntur. Imperatur autē à iustitia legali, cuius est per leges & beneficiorū collationē, pœnarūq; inflictionem rem publicā administrare, & particularibus virtutib⁹ in hunc finē imperando vti. Si aūt vindicatio consideretur respectu particularis personæ ad tollendum eius nocumentū, qualiter vindicatiua non solùm est in principe, sed & in particulari ciue iniuria affecto, cui licitum est more & ordine vindictam petere: non vt malū pro malo reddat, sed vt repē satio sibi fiat, quāquā illam, nisi per publicā potestatē exequi nequeat: tunc vindicatio non est iustitiæ actus, sed specialis perse virtutis, quæ ad cōmutatiuā iustitiā reducitur. Doctrina est S. Tho. 2. 2. q. 108. ar. 2. ¶ Sed interrogas, cur vindicatiua ob cōmune bonū, cōmutatiua est iustitia, siue in principe siue in ciue: illa aūt vindicatio quę ad bonū particularis ꝑsonæ refertur, sit specialis virtus? Respōdetur. Qđ respublica ꝑ vltionē æqualē crimini, & reddit malefactori quodā mō æquale, & suū recuperat honorē, q̄ vera est iustitię cōmutatio. Quādo verò ꝑsona particularis vindicatur, nihil ꝓ amisso honore vel fama recipit: sed alter patit sicuti & ipe

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuerat perpessus:ideoq; nõ attingit metas iustitiæ cõmutatiuæ:sicuti attingit cũ virtute restitutionis resarcitur eis honor,vel eius loco rependitur vel alius fauor vel pecunia. Vnde S.Tho.cõparat hãc virtutẽ alteri speciali virtuti gratiarũ actionis, pro beneficio susceptο.Illa nãq; neq; simpliciter liberalitas est,quia aliqua illic subest imago debiti: neq; verò simpliciter iustitia,quia nõ est debitũ legale,sed morale:ob idq; est virtus specialis q̃ iustitię adhæret.¶Est hic demũ principibus adnotãdũ circa distributiuã iustitiã q̃ cũ sit virtus inter duo extrema,vtrinq; coarctatur.Quare neq; tantã finit bonorũ effusionẽ,vt publicũ ærariũ,qđ quã maximè necessariũ est,exhauriatur: neq; verò pmittit principẽ ea esse parcitate in bonis distribuẽdis,vt nullã habeat apud ciues gratiã,quib⁹ necesse est sæpissimè indigere. At verò hoc cum primis cauendũ vbiq; esset,nè publica tributa & vectigalia quę in publicos vsus stata sunt & populo decreta, abalienarẽtur. Inde nãq; tum respublica grauiter periclitatur,tum etiam & miser populus molestissimè aggrauatur & premitur:quippè cũ illud in causa sit,vt tributa in dies auctiora exigãtur.Sed hoc in fine quæstio. sequẽtis latius.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm idem sit medium distributiuæ ac cõmutatiuæ Iustitiæ.

SEquitur hoc secundo articulo de medio inuestigando harum virtutum:vtrùm videlicet eodẽ modo in vtraq; accipiatur.Est enim argumentum à parte affirmatiua quòd cùm moralium virtutũ medium secundũ rationẽ inter duo extrema limitetur,vt in fortitudine & prudentia cernitur:& iustitia sit earũ potissima,consequẽs esse videtur & ipsum eodẽ pacto in omni iustitia designari. Mox cũ vtraq; tam distributiua quàm cõmutatiua sit particularis iustitia,vt pote,quę ad particulares psonas refertur ac terminatur, apparet medium in vtraq; sumi secundũ æqualitatem rei ad rem,puta in distributiua meriti ad premium,& in cõmutatiua rei quę redditur ad eam quæ recepta fuit.¶Tertiò deniq; arguitur.Distribuere cõmunia bona idem esse videtur officium,quod collatis beneficijs cõpensare obsequia & seruitia quæ ciues in rempublicã impendunt,hoc autem iustitiæ cõmutatiuæ munus est:vt eodẽ loco.2.2.q.108.astruit Diuus doctor:eò quòd fieri debeat secundũ æqualitatem rei ad rem sicuti & suppliciorum inflictio, licèt vtrũq; per imperiũ fiat iustitiæ legalis:ergo nihil refert quo differat iustitia distributiua à commutatiua.¶Cõtraria est Aristo.sentẽtia, eodem loco cõstituentis medium in distributiua secundũ proportionem Geometricã,& in cõmutatiua secundùm Arithmeticam.

Primũ argumentum. *Argum. 2.* *Argumẽ. 3* *Aristot.*

AD quæstionem hanc respondetur duabus conclusionibus.Prior est. Vtriusq; iustitię, tam distributiuæ q̃ cõmutatiuæ medium secundũ æqualitatẽ,q̃ in rebus exteroribus fit,constituitur.Cõclusio est Arist.5.Ethic.cap.3&.4.Hanc enim differentiam q.1.huius libri inter reliquas morales virtutes & iustitiam secundùm earum naturã meditati sumus:q̃ cùm reliquæ mores componant hominis in ordine ad seipsum: iustitia verò in ordine ad alium,mediũ aliarũ virtutum inueniatur inter duas extremas affectiones,quas virtus moderatur & rectificat. Vt fortitudo inter timores & audacias:& tẽperantia inter exorbitantes concupiscentias & tristitias,quę de absentia delectabilium tactus oboriũtur.Iustitia verò,quia in volũtate residet,vbi nullæ sunt passiones,nõ est earum moderatrix,sed solùm illi incumbit medium ponere in rebus, quę alijs debẽtur.Et enim licèt quãdoq; cupiditas & auaritia impedimento sint officijs iustitiæ,non tamen ad ipsam pertinet illã auaritiã reprimere:sed ad liberalitatẽ,quæ circa tales versatur affectiones.¶Posterior cõclusio est eiusdẽ Aristeodẽ loco. Aequalitas q̃ medium est iustitię distributiuę nõ est eiusdẽ prorsus rõnis,atq; in cõmutatiua:imò in distributiua est Geometrica:& in cõmutatiua Arithme. Aequalitas eñ Arithme. sumitur sẽm excessuum æqualitatẽ numerorũ:sumiturq; minimũ in tribus terminis:quorũ tamẽ medi⁹ bis resumitur.Habet siquidem respectũ duplicem. Qualis enim est ꝓportio arithmetica duorum ad quatuor,talis quatuor ad sex: quoniam excessus sunt pares,licet maior sit ꝓportio Geometrica quatuor ad duo, quàm sex ad quatuor:nam illa est dupla: hæc verò sesquialtera.Et dicitur proportio Arithmetica,quia est inter numeros tanquã inter ꝓximos ꝓprioq; terminos:nã arithmos numerus est:licèt sit pariter inter cõtinuas quãtitates.Aequalitas autem Geometrica attenditur per æqualitatem proportionũ:vt proportio quæ est inter octo & quatuor,æqualis est

Prima conclusio *Aristot.* *Ratio conclusionis.* *Posterior conclusio*

lis est illi quæ existit inter quatuor & duo: quia vtraque est dupla tametsi excessus sint inæquales.At quoniã medius terminus bis sumitur,ait Aristo.hanc proportionũ habitudinem consistere minimũ in quatuor terminis:vt qualis sit proportio.a.ad.b.talis sit c.ad.d.Nam Arithmetica ꝓportio inter tãtum duo fit,vt inter vnũ & duo:licèt ꝓportionalitas,hoc est,proportionum æqualitas (vt dictum est) tres postulet. Vnde in commutationibus per rerum duarum æqualitatem æquantur duæ personæ. Patefit ergo cõclusio hoc pacto. Vbi princeps decreuerit decem talẽta ciuibus distribuere,debet in tot partes illa partiri,quot sunt ciues:tali tamen ratione,vt qualis sit proportio meritorum Petri ad merita Pauli,talis sit & proportio prærnij illius ad prẽmium huius.Si enim merita Petri sunt vt sex,& Pauli vt tria, quæ est dupla proportio,& cõfertur Paulo præmium vt duo, debetur tunc Petro præmiũ duplum,scilicet vt quatuor.Nam tunc fiet, vt qualis sit proportio meriti Petri ad suum præmium,puta sesquialtera,talis sit quoque meriti Pauli ad suum præmiũ à permutata proportione. Videlicet,si.a.se habet ad.b.sicut.c.ad.d.tunc sicut.a.se habet ad.c.se habebit &.b.ad.d.Fac.a.&.b.esse merita.c. verò &.d.prẽmia.Et hoc est inuenire mediũ geometricũ.Sed quæris cur non statuimus talia exempla vt prẽmium esset æquale merito? Respõdemus hoc nos consulto fecisse: quoniam accidẽtarium est iustitiæ distributiuæ &,quod aiunt, impertinens, vt prẽmium sit merito æquale: Aliter hac rõne nõ differret à cõmutatiua. Enimverò nõ semper æqualis bonorũ summa distribuitur ciuibus,etiã si semper haberent paria merita:quoniam respublica humana quãdoq; in bonis plus,quãdoq; minus habet.Nunc enim verbi gratia, distribuit triginta talenta quã ab hoste prædã eripuit,alio tẽpore viginti,atq; alio decẽ. Et ideò nõ põt semper militi obuenire æquale præmiũ suo merito.Atq; idem comperitur in publicis fructibus,qui nunc benigni⁹, nunc verò maligniùs proueniũt. Et in lege Agraria de diuidendis agris. Quocirca non debet haberi respectus nisi ad geometricam æqualitatẽ. At verò in distributione diuinorum bonorum quæ à Christo in die iudicij futura est, quia infinita illa sunt, & quæ exhauriri nequeunt,distributio fiet ꝓ non solũ secundum ꝓportionem geometricã,vt quo quisque longius antecellet alteri meritis,ex cedat & præmio, verũ etiam secundũ Arithmeticã,vt quisq; tãtũ recipiat in præmio quantũ habuit in meritis,quæ ex diuina gratia ꝓcesserunt.¶Fece de distributiua iustitia.In cõmutatiua verò alia est habenda ratio:nẽpe vt sit æqualitas inter rem acceptã & eam quę redditur. Verbi gratia. Antequã duo mercatores societatẽ inirent vterq; habebat quinq;.Petrus verò per cõtractũ aut mutuo aut quomodocũq; dedit Paulo vnũ, habet ergo tũc Paulus duo plura quã Petr⁹ itaq; est ꝓportio Arithmetica puta quatuor q̃ habet Petrus,ad quinq; q̃ ambo habẽt:& quinq; ad sex quę modo habet Paulus:quorum mediũ est quinq;:est ergo facienda per cõmutationem iustitiam taliter restitutio vt Paul.quoq; reddat Petro vnum,qua rõne ambo sint in medio:nulla personarũ qualitate aut conditione existimata. Enimuerò siue inter magnatẽ & plebeiũ, siue inter ꝓbum virum & reprobum,siue inter amicos, siue inter inimicos contractus & conuenta more & lege celebrentur, nihil subinde cõmutatiuæ iustitiæ variatur.¶Hac præmissa declaratione probatur cõclusio. Medium iustitiæ cuius minus est,debitum cuiq; suum reddere, attẽdendũ est & perpẽdẽdũ per formalem rationẽ debiti,à qua virtus speciem fortitur:rationẽ vero debiti distributiuæ & cõmutatiuæ variam esse mõstratum est: ergo secundũ illam varietatem varietur & medium. Varietas autẽ hæc est,q̃ id qđ debetur in distributiua,nõ debetur quia ꝓprium possessum fuit à ciue:sed quia pars ille est rei publicæ:& quod est totius,quodãmodo est partis:ergo quo quisq; principalior est pars eadem ꝓportione plus debet bonorũ recipere. Exemplum nobis natura perhibuit in stomacho,qui cõmune est corporis mẽbrũ: haud enim idem alimentũ subministrat pedibus,quod oculis:neq; idem iecori,qđ splẽni:sed vnicuiq; pro sua natura & dignitate. Debitũ autẽ in cõmutatiua inde exurgit, q̃ res fuit possessio alterius:ergo nullo habito meritorũ psonarũ respectu, debet vnicuiq; tãtũ referri quantũ ipse cõtulerat.¶Quòd si cõtra sic arguas:In cõmutatiua iustitia perimde atq; in distributiua ꝓpensatur nõnũquam personarum conditio & dignitas.Nam si cuti qui alapa percutit principem, maiori per vindicẽ ciuam iustitiam supplicio plectitur,quàm si percuteret populatẽ, vt Aristote.quoq; adnotauit.5.Ethicorũ.capitu.3.tã ꝺ̃ per restitutionem compensatio fit,

Obiectio. *Solutio.* *Suadetur cõclusio* *Argument.* *Aristo.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

fit,plus debet qui honestũ ciuem & nobilẽ cædit,quã qui simili plaga plebeiũ læderet: ergo hac parte nõ differunt istæ iustitiæ. Re-
Responsio. spondetur,qualitatẽ personæ in vtraq; iusti tia perspici: attamẽ in distributiua per se: vt scilicet per augmentũ personæ augeatur ꝓportio ad alium: cumulatioris nanq; meriti est in viro ingenuo comitas & humilitas, q̃ in homine inferioris sortis: sed tamẽ in iusti tia cõmutatiua dũtaxat attenditur persona quatenus inde augetur quãtitas iniurię, quę ad æqualitatem resarcienda est.

Ad primũ argumentũ. PER hæc ergo superiorum argumentorũ solutio claresci. Ad primum enim prio-ri conclusione respõsum est secundũ differentiam iustitię à reliquis virtutibus. Et pa-
Ad secundũ argumentũ. riter secundũ solutũ est conclusione poste-riori. Cõcedimus enim vtriusq; iustitiæ medium constitui secundũ æqualitatẽ in rebus quæ inter duas personas vel plures compo-nitur: diuersimodẽ tamen: quia medium in distributiua attenditur secundùm ęqualita-tem inter duas proportiones, scilicet merito rum inter se inuicem, & pariter præmiorũ: cõmutatiua vero secundũ æqualitatem in-
Ad tertium argumentũ ter res acceptã & redditam. ¶Ad tertium autẽ respondetur, ꝙ beneficiorum collatio non fit nisi pro receptis obsequijs & laboribus: ob idq; habet quãdã mercedis rationẽ atq; adeò cõmutatiuæ iustitiæ munus est. Vt cũ quis strenuè egit in bello seu egregiũ consilium principi dedit, vel insidias conu-rationesve detegit. Is nanq; etiam si nullum talibus constitutum esset stipendiũ, dignus est, cui iusta beneficia pro obsequio confe-rantur. Distributio verò bonorũ cõmuniũ non est cõpensatio, sed nuda attributio eo-rum, quæ totius corporis sunt ad partes. Quapropter partium merita nõ eodẽ pacto in omnibus rebus publicis estimãtur, vt Ari sto. loco citato meminit: Nam vbi respubli-ca per Democratiã, id est, per populare po-tentiam gubernatur, nulla alia merita librã tur, quàm libertas, vt. s. quia omnes æqua li-bertate fruuntur, æqua suscipiant. Nisi forsã libertinis, qui mancipia erant, minùs: illis au tem q ingenuitate clariores sunt, plus obtin gat. Sed in Oligarchia hoc est, paucorũ po-tentia, secundũ diuitiarum quãtitatem fit ę-stimatio: vt quo quisq; plus habeat, eo plus recipiat: quæ iniquissima est omnium distri butio. At verò in Aristocratia, hoc est, opti-morum potentia, vsus distributionis est se-cundũ virtutum merita. Et talis debet in re-gno perspici, quod rex optimus regit. Nam cùm honos alat artes, nullum inter morta-les valentius est virtutum incitamentum, & fomentũ, quã cuiq; pro meritis honores de-ferre. Etenim qui solo virtutis amore, futurũ inspectantes sæculum, ad officia accenduntur, impendio quã rarissimi sunt. Ob idque Cato admonere patres cõscriptos consueue rat, vt bene consultarent, quibus virtutibus præmia ponerent: quoniam non aliàs po-terat iuuentus persequi, quã quibus possent statos sibi honores assequi.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm eadem sit materia distributiuæ & commutatiuæ.

DE materia autẽ harum specierum quæritur hoc tertio articulo, vtrùm eadem sit vtriusq; iustitiæ, quæ in has tantùm species specialissimas diuiditur. Apparet enim primũ esse eãdem materiam: aliàs essent vsq; adeò virtutes ipsæ diuersæ, vt nõ cõtineretur sub vna cardinali virtute iustitiæ: diuersitas eñ materiæ temperantiæ, & fortitudinis, consti tuit duas per se virtutes cardinales: conse-quens autẽ est falsum & contra Aristo. sen-tentiam, atq; omnium quatuor duntaxat di scernentiũ cardinales virtutes. Mox argui-tur cõtra id quod quæstio latenter etiam in-terrogat. Iustitia commutatiua diuiditur in species multas: ergò istæ non sunt specialis-simæ atq; atomę. Antecedens patet: Aristo. cõnumerat diuersas materias, quin verò for mas cõmutatiuæ iustitiæ: altera quippe est commutatio voluntaria, atq; altera inuolũ taria: quæ rursus diuiditur in inuolũtariam per vim, & inuoluntariam per fraudem: non ergo vtraq; specialissima species est. ¶In cõ trarium est Aristo. eo loco vbi ait distributi uam distributiones dirigere: cõmutatiuam verò cõmutationes: cuius tamen cõmutati-uæ nullas distinguit species. *Aristot.*

prima con-clusio probatur prior pars cõclusionis.

QVæstio duas habet particulas, ad quã perinde duabus operæpretiũ est con-clusionibus rñdere. Prior sit hæc. Mate ria quã remotã appellant eadẽ est vtriusq; iustitiæ: ꝓxima verò, diuersa. Prior pars sic ostenditur. Materię remotæ harum virtutũ sunt tam personę inter quas, quã res in ꝙbus fit distributio & commutatio: hæ autem eędem sunt: fit eñ tam distributio quã com mutatio exteriorũ rerum, nępè frumẽti, vi-ni, olei, & pecunię inter eosdem ciues. Poste-

Probatio paris posterioris. rius itidẽ cõclusionis mẽbrum est etiam li-quidum. Materia siquidẽ proxima est, rerũ vsus: & constat distributiuã iustitiam di-gere vsum illum, qui est res adiudicare ciuibus ratione debitimõ quòd proprium erat singu-lorum: sed quod erat totius reipublicæ: ad q̃ (vt dixi-mus) functionem alia ratio exigitur aliaq; existit difficultas quã in cõmutatiua. Facultas autẽ cõmutatiuæ est vsum rerum moderari in reddendis debitis singulorũ pe-culiaribus. ¶Vnde patens fit ad prius ar-*Primum argumentum.* gumentum responsio: hęc nanq; vsuum di-uersitas, etsi diuersitatem specierum virtutis constituat: non tamẽ tãtam quò minùs am-bæ contineantur sub specie iustitiæ particu laris, quæ in rebus versatur extrinsecis, earũ q̃ve vsibus circa particulares personas. Se-cus autem de tẽperantia & fortitudine: quip pe quarum altera versatur circa tactus dele-ctationes, eorum sensibiliam, quæ nos ad se alliciunt & pertrahunt: altera verò circa ob iecta irascibilis appetitus, quæ sua nos ardui tate & horrore conterritant & à seipsis auer santur. Est enim hæc tanta diuersitas vt di-uersitas constituat cardinales virtutes.

Secunda cõclusio ¶Posterior conclusio est. Materiæ varietas quæ cõmutatiuæ iustitiæ subijcitur, neutiq; eandem virtutem in species plures disiungit sed est vnica eademq; atoma. Huius autem veritatem cõclusionis hac diuisionum serie venari sanè possumus. Prima enim diuisio *Duplex cõmutatio.* sumitur ex cõmutationum diuersitate per ordinem ad voluntatem. Commutationum nanq; altera est voluntaria: altera vero in-uoluntaria. Inuoluntaria quippe commu-tatio est quando quis rem sibi alienam vsur pat, vel personam, vel opus inuito domino: vt in furto: voluntaria verò quando quis rẽ à domino volente & consentiente suscipit vt in mutuo. Vbi adnotandum subinde est commutationis nomen non simplicem de-notare, vel dationem, vel receptionem: vbi enim res gratis datur, donoq; recipitur, nul-la est commutatio: sed tunc datio propriè est commutatio (vti nomen clamat) quan-do alter dat vt recipiat, alter verò recipit vt reddat: vt patet in mutuo, in depósito, in ve-ditionibus, conductionibus, reliquisq; id ge nus ciuilibus pactis. Quocirca commutatio voluntaria spontaneam quampiam atque voluntariam actionem ex vtraque parte si-gnificat: videlicet tam conferentis quàm re-cipientis. Cõtraria ratione inuoluntaria cõ-mutatio inuoluntariam supponit actionem tam ex parte patientis quàm ex parte auferentis. In furto nanq; neque dominus dat vt recipiat, neq; fur capit vt reddat: sed ille cõ-tra suam voluntatem patitur: hic autem libe re accipit quod nollet vnquàm rependere, Attamen dum posset restitui, nihil re-ferret, vltrone reddat pœnitentia ductus, an à pu-blica potestate compulsus. A priori nan-que radice acceptionis, puta ab inuoluntaria ablatione nũcupatur commutatio inuo-luntaria vel voluntaria. Nam & vbi fuit ac ceptio voluntaria, potest etiam redditio esse inuoluntaria: vt puta quando infidus em-ptor vi cogitur pretium soluere. ¶De dona tione autem dubium est vtrum vtriusq; par *Dubitatio* tis exigatur assensus, videlicet non solum dantis, verùm & accipientis, an scilicet si Pe trus animo suo vel verbo inscio Paulo quip piam donaret, donatione illa teneretur ante quàm alius acceptaret. Et videtur teneri: quia cùm quis deo apud se quippiã vouet, illicò obligatur: pari forma iter ergo ligari vi-detur qui donauit. Respondetur tamẽ quòd cum datio relationẽ dicat ad accipientẽ, nõ videtur oriri obligatio antequa alter accep-tet. Et ideo reuocari forte põt, etiã absq; vl la iusta causa. Secus de voto deo facto: quia ipse, si iustum est, semper acceptat. Si autem solẽniter coram testibus donatio fiat absen ti, tunc standum est iuri ciuili. Arbitror eñ absq; donatarij consensu vel legitima causa iura reuocationẽ non sinere. Quod facta est nec conscientia id permittit. ¶At vero quo *Diuisio spẽ tanea cõmu tationis* niam Arist. 3. Ethic. duabus de causis accide re docet inuoluntarium: scilicet aut vi & me tu, aut ignorãtia. subdiuidit in. 4. lib. inuolũ tarias commutationes in duo: scilicet in eas quæ occultè & ignorante domino per frau dem fiunt, & eas quæ per violentia manife-stè. Atq; vtrasq; denarrat illic Arist. locuple tius autẽ S. Thom. 2. 2. q. 61. art. 3. vtraq; eñ *Aristot. S. Thom.* cadere põt, aut in rem tuã aut in tuã perso-nam, aut in tuos, scilicet in eos q aliqua sunt tibi necessitudine cõiuncti. Res igitur tuæ aut subdolè tibi & occultè surripiũtur, quod vocatur furtum: aut manifestè, & id appella tur rapina. In tuam autem personæ substan tiam committi potest homicidium, læsione alia: aut occultè, vt per venenũ seu per insi dias: manifestè autem per apertã vim. Et rur sus personæ dignitas impeti potest aut clan culum: vt per falsa testimonia, perq; latẽtes detractiones quibus fama æstimatioq; de-teritur: & corroditur: aut manifestè antè aut per calum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

calũniam in iudicio,aut per cõuitia quibus honori detrahitur.In persona autẽ sibi con iuncta põt cuipiã iniuria fieri, vel in vxore per occultũ adulteriũ,vel in seruo,qui vt fugiat seducitur.In quibus etiã põt & manifestarijs quis iniurijs onerari. Tametsi qđ de seruo dictũ est,rapinæ habeat aut furti rationem.¶Cõmutationes itidem voluntariç per sua quoq; mẽbra articulatim subsecantur.Enimuero primũ dum quis rei suæ dominiũ in alium trãsfert nõ animo quicquã recipiendi,vt puta dono aut legato,non est proprie cõmutatio,vt iam modo dicebam⁹. Quapropter neq; ad iustitiã cõmutatiuam hæc actio pertinet,sed ad virtutẽ liberalitatis:quoniã nulla illic subest ratio debiti. Cõmutationũ ergo diuisio q̃ spõte fiunt,sic in genere habet. Aut enim est mutuatio, puta vbi quis rei vsum gratis alteri cõcedit pacto recuperandi remiã si præter rem aliquid pro vsu recipiat,tunc in his q̃ vsu consumũtur,vt pecunia,frumento,& similibus, vsura est,ad rapinam pertinens:in his autẽ quæ vsu non cõsumuntur,locatio aut cõductio. Si autem quis rem suam tradit nõ ad alteri⁹ vsum,sed vt ipsam rursus recipiat,tunc si id fiat cõseruationis gratia.depositum est:si autem vt alterũ tutũ reddat,tunc aut impignoratio est aut fideiusio.Dum autẽ quis rem suam in alterius dñium transfert,nõ animo eam rursus recipiendi,sed eius tantũ pretiũ tunc est venditio.¶His ergo præcursis probatur secunda conclusio.Species virtutũ, vt dictũ est,distinguuntur per obiectorũ rationes & formas:ratio autẽ debiti, quod obiectum est iustitiæ cõmutatiuæ,eadẽ in his oĩbus materijs existit:ergo vnica est species iustitię ad omnes patẽs. Probatur minor:quoniam iustitia cõmutatiua tantũ hoc respicit in radice debiti q̃ res sublata propria fuerit possẽsio domini:hoc eñ differt à distributiua:quod autẽ res illa iustẽ vel iniuria,p fas aut per nefas fuerit sublata,nihil ad ipsam. Etenim quãtũ ad restitutionẽ spectat,ad eãdem æqualitatẽ fieri debet.¶Et per hoc patet secundi argumenti solutio. Negatur eñ antecedens.Neq; Aristo.ait voluntariũ & inuoluntariũ in cõmutationibus duas discernere species iustitiæ,sed duas partes.Nã etsi illæ differentiæ duas species distinguant in genere morũ respectu voluntatis, eo q̃ inde nascitur distinctio inter iniuriam & iustitiã: tamen ratio iustitiæ cõmutatiuæ minimè in illam diuersitatem fertur.

Probatio. conclusionis

Ad secũdũ. argumentũ.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrium eadem sit utriusq; iustitiæ forma.

SVpereſt deniq; vt quarto loco exploremus an forma iustitiæ pinde ac remota materia, eadẽ sit in vtraq; virtute. Id qđ potissimum in gratiã Aristo.interrogamus: quippe qui.5.Ethic.ca.5.disputat an iustitiæ forma sit quædã repassio.Sit arguitur à parte affirmatiua ex finali iudicio,vnde maxime sumenda est regula.Illic enim(vt ait Paul.)debet vnusquisq; recipere ,put gessit in corpore:& Christus Matt.7.in quo iudicio iudicaueritis,iudicabimini:& in qua mẽsura mensi fueritis,remetietur vobis. Quibus verbis colligitur vnũquenq; repassione plectendũ secdm quantitatẽ actionũ quibus praue egit ¶Item arguitur secundo loco.In vtraq; iustitia attenditur repensio quædã.5.in distributiua præmij ad meritũ & dignitatẽ personæ:& in cõmutatiua rei ad rem:siue iniuria aliqua iterce sserit siue nulla:vt i superioribꝰ dicebamus:idem autẽ esse videtur repassio, qđ repensio,siue boni siue mali, pro eo qđ quisq; recipit,seu vi abstulerit, seu domini volũtate:cõsistit,ergo cuiusq; forma iustitię in repassione:vel qđ minus latine dicitur in cõtra passione.¶Cõtrarius est Arist. eod.5.Ethic.cõtra Rhadamanthũ asserens quodlibet iustũ in simplici repassione consistere.

Argum. 1.

Argum. 2.

Aristo.

VT respõsio quæstionis huius lucidius instituatur,præmeditanda cũ S.Tho. est nominis significatio repassionis:seu vt ipse ait,cõtrapassionis.Primçua enim huius verbi significatio ad id tantũ accõmodatur qđ quis cõtra suam voluntatẽ patitur: patiẽ violentiã sonat:est autẽ violentũ,secundũm Arist.Ethic.3.cui passum non confert vim. Ob idq; in moribus iniuriã significat quã quis inuitus accipit.Quapropter repati idem est qđ tantũdẽ pati,quantũ quis vi aut fraude alteri intulit:siue fiat in pson̄a, quod maximè proprium est, siue in rebus quod suam etiã propter inuoluntariũ proprietatẽ habet.Id qđ antiqua lege vtroq; modo iustum erat,secũdũ illud Exod.21.Reddet animã pro anima,oculũ ,p oculo,&c. Et ca.sequẽti.Si quis furatus fuerit houẽ aut ouem, & occiderit vel vẽdiderit,quinq; boues pro vno boue restituet,& quatuor oues ,p vna oue,repassio ergo furis nõ erat reddere simplum:nã hoc simplex restitutio postulabat: sed vt pro iniuria pœnã lueret.De hac autẽ ,ppria significatione, nomẽ ad spontaneas cõmu

Quid propriesignificatur

Aristot.

cõmutatiões decidit: in quibꝰ nomẽ passio nõ seruat suam iustã significationẽ:sed est abusus quidã, disputationis tamẽ gratia vsu receptus.His leuiter præhabitis,Arist.vnica respõdet cõclusione qua negat iustitiã vniuersim sub repassionis forma seruari. ¶At vero explicatius tribus conclusionibus fiet quæstioni satis.Prima,In distributiua iustitia nulla est repassionis forma:quoniã(vt dictum est)nõ habetur illic ratio,vt ciuis quãtum cõtulit recipiat,aut quantũ iniuriæ intulit,luat,nã etsi ciues nihil in rempublicã cõtulissent,pręterq; q̃ viri sint probi, confertur singulis secundũ proportionẽ suorũ meritorũ(vt expositum est)nulla pensata qualitate inter rem & rem.Secunda cõclusio. Neque in cõmutatiua iustitia fieret semper iusta repassio,vbi idem præcise perpeteretur reus quod autor abillo perpessus fuerat:põt nihilominùs vtriusq; æstimata qualitate fieri iusta.Cõclusio est Aristo. vbi sententiam Rhadamanthi corrigit.Aiebat enim ille.

Conclusio responsiua. de mẽte Aristo.

Altera conclusio.

Secunda.

Aristot.

Si quæ fecerit,hæc etiam patietur & ipse: Iudiciũ fuerit perrectũ,atq; exitus ęquus Redarguit eum tamẽ Aristo.q̃ si quis magistratũ gerens percusserit quẽpiam,aut si rex etiã contra iustitiã ciuem vulneraverit, non est rationi consentaneũ vt idem ipse vulnus accipiat.Et cõuersim vbi priuatus homo temeratias manus in regẽ conijceret,non satis supplicij solueret si par illi plaga illigeretur: sed qui regi, verbi gratia, manũ amputaret, capite plectendus esset:& si quem ipse capite truncaret,nõ ideo corporis deberet vllo mutilari mẽbro:non ergo iustum cõmutatiuæ iustitiæ in eiusdem recõpensatione consistit. At verò forsan Rhadamanthus nõ iret huic æquitati inficias.Enimuero res ipa quę aufertur,qualitate personæ augmẽtum suscipit aut decrementũ.Etenim vt atrocior iniuria est quæ principi irrogatur,ità leuior est coră hominibus quã ipe infert.Quapropter cùm iustum in æqualitate cõsistat,augeri debet supplicium in percutiẽte principem: in ipso autem principe pæna diminui. Neq; in iniurijs tantũ corporalibus res sic habere debet,verùm & in exterioribus rebus. Qui eñ vi alteri in suis rebus incõmodauit, nõ facit satis idem simplũ reddendo,ac si per eiusdẽ domini volũtatẽ res susceptisset eadem:sed lege insuper in ipsum agendũ est ,p iniuria quẽadmodũ fit in furẽ.¶Tertia cõclusio. In cõmutationibus voluntarijs(eo modo quo illic repassionis vtimur nomine)nõ seruabi

Rõ Aristo. pro cõclus.

Tertia conclusio.

tur iustum si quis cõferens rem suã aut suũ propriũ opificiũ,recipiat ab altero id simplum qđ ipse habet vel quod sua arte presta re põt.Cõclusio etiam est Aristo.nã fieri potest vt res diuersorũ ciuium & artificũ non sint æqualis pretij. Exempli gratia:Sutor indiget domo quã alius sibi artifex ædificat: nõ satis est pro ędium fabrica vt reddat vnũ duove calceorũ paria,sed deberet tot illi accumulare quãti erat domus fabrica. Parimodo:indiget vnus agricola,qui frumẽto abũdat,vino vel oleo alterius:nõ semper vsu venit vt modius frumẽti eiusdem sit æstimationis cũ modio vini:debẽt ergo illa quæ vilioris sunt æstimationis,per multiplicationem adęquare rei, quæ prętiabilior est. Atq; hac ratione poterit iustum in repassione cõsistere:aliàs minimè.¶Ex his ergo inquit,Arist. orta est nũmorum necessitas. Est enim numꝰ seu numisma quasi id qđ lex & norma. Nomos eñ grę ce idem est qđ regula & lex Duo ergo sum numismatis vsus:prior vt sit mẽsura,res oẽs ad æquans. Nõ poterat fabrica vnius domus ad æmusim calceis vel caligis vel alijs opificijs æstimari:vẽdit ergo tot calceos sutor vt pecunia cõficiat qua possit domũ coẽmere. Præterea ille q̃ modo rebus alterius nõ indiget forsan indiget alijs,vel egebit eisdẽ futuro tẽpore,vel in alio loco:nũmus ergo illi est ,p vade qui ei fideiubet. Nã vbicũq; & quãdocunq; talẽ exhibueris nũmũ,rẽ habebis indigẽtię tuę accõmodã.Qua propter & moneta dicitur quasi monitoria lex:& pecunia à pecude,q̃ Romani authore Plin.lib.33.pecudũ nota fignarũt:eòq; pecunię(vt ait Sap.)oĩa obediũt:& in mũdi primordijs mobilia bona & cõmutabilia plurimũ pecꝰ,& pecora,armẽtaq; erãt.Ex his rursus cõsequit nũmi valorẽ(vt eodẽ loco Philoso.ait)nõ prorsus ex natura rei æstimãdũ esse,sitne videlicet ęs,argẽtũ,an aurũ:sed statuto & signo reipublicæ,aut pricipijs, q̃ suã in tali nũmo sculpit autoritatẽ:tanquã fideiussor pro oibus. Vnde necessitatis tẽpore in quacũq; materia,etiã vilissima,vt inferro, & in corio cudi põt,aut sculpi. Tametsi pro regionis natura & facultate metallũ illud deligendũ huic muneri est,quod solidius sit & quadã vigens perpetuitate. Hac enim ratione Plin.lib.eodẽ selectũ esse aurũ asserit inter metalla:nõ quidẽ rõne coloris,qui in argento,inquit,clarior est,magisq; diei similis neq; ratione ponderis, aut materiæ facilitate,cum cedat per vtrunq; plumbo:sed quia rerum

Ostenditur conclusio.

Nũmismatũ origo

Duplex pecuniæ usus.

Vnde dicta moneta.

Plinius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rerum vni nihil igne deperit, tutò etiã in incendijs rogisq; durante materia. Hęc ille, Et enim cũ ignis sit qui inter omnũ maxime actiuorũ, edax voraxq; sit rerũ, eo præstantius est aurum quo ab hoc periculo tutius est. Fit etiã consequẽs (qđ Aristo. illic prudenter adnotauit) vt quãuis vlla ingruente necessitate augeri minuiq; possit nummorum æstimatio, id tamẽ impendio quã rarissime fieri fas sit. Quin vero hac ratione debet pecunia legis naturã imitari: vt fixa semper firmaq; sit. Enimuero cũ per nummum (vt diximus) respublica & princeps cunctis fideiubeat, non parũ deteritur eiusdẽ principis ac reipublicæ fides, quùm ciues huiusmodi summutationib⁹ absq; ingenti necessitate defraudãtur.

Aristot.

Nũmorum æstimatio ad modũ legis fixa & firma esse debet

AD primũ igitur argumentũ quod de finali iudicio factum est, respõdet S. Tho. artic. 4. quæst. 61. futurũ esse secundum rationẽ cõmutatiuæ iustitiæ prout scilicet recõpensat præmia meriti, & supplicia peccatis. Caieta. autem obijciens argumentũ ad hominem, videlicet qui. 1. p. q. 21. art. 1. & 4. sent. dist. 46. art. 1. negat in Deo iustitiam cõmutatiuam, respõdet tam punitionẽ quàm remunerationem illic fieri secundum iustitiam distributiuam: nam (vt legitur de Iuda, Actu. 1.) Vnusquisq; illic mittetur in suum locum. Habebit autem, inquit, & formã quãdam cõmutatiuæ iustitiæ pro quanto res ,p re datur: puta præmium pro merito, & pœna pro offensa. Verũtamen non idem ego nisi fallor, arbitror sentiendũ, neq; secundũ sanctum Thomam, neq; secundum veritatẽ de remuneratione bonorum, & de malorũ vltione. Collatio nanq; præmiorum procul dubio iustitiæ distributiuæ sanctio est: tametsi vt articul. 2. dicebamus, hæc illic conspiciatur ratio cõmutatiuæ q̃ cum diuina bona infinita sint, ita redditur omnibus secundum proportionem meritorum geometricam, vt adæquetur quoq; ad vnguem præmium merito, quod in republica humana, vbi curta nõnunquàm sunt bona, obseruari semper nequit. At verò nõ idem est de iustitia vindicatiua in delinquentes. Talis enim iustitia neutiquã ad distributiuã pertinet.

Ad primum argumentũ. S. Thom.

Obiectio Caiet. aduersus S. Thomã.

Solutio Caietani.

Exploditur Caietani responsio.

S. Thom.

Id quod expresse affirmat S. Thomas. 2. 2. quæst. 108. ar. 2. elicitur enim vindicta à iustitia cõmutatiua: imperatur autem à legali: vt art. 1. huius quæstionis nos supra adnotauimus. Nam punitio non est: sicut bonorũ distributio. Distributiua nanq; iustitia nõ attendit quid ciues contulerint vt rependatur eis, sed quid in se quisq; mereatur: punitio verò per se aspicit quã quisq; iniuriã irrogauerit vt pari plectatur supplicio. Quare non primũ attendit ad delictorum proportionẽ sed ad cuiusq; quãtitatẽ: quod munus est cõmutatiuæ iustitiæ: ex consequenti autẽ seruatur in supplicijs eadem proportio quæ erat in criminibus. Itaq; vindicatio (vt lococitato ait S. Thom.) respondet nõ distributioni bonorũ, sed collationi beneficiorũ ,p susceptis seruitijs, quæ actio pariter est iustitiæ cõmutatiuę, imperatę tamẽ à legali. Quapropter diuersa est ratio remunerationis & punitionis: illa nanq; per se seruat proportionem geometricam inter proportionem meritorum & alterã præmiorum. Sed ex consequenti, vbi est bonorũ copia, quẽadmodũ in Deo, custoditur æqualitas rei ad rem scilicet præmij ad meritũ: punitio autẽ è diuerso prius vbiq; respicit æqualitatẽ supplicij ad delictũ: ex consequẽti autem seruat proportionum habitudinẽ geometricã. Atq; huic cõsonat quod ait Paulus, In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: quã reddet mihi in illa die iustus iudex: scilicet per iustitiam legalem, q̃ cùm sit generalis virtus, imperat cæteris: atque adeo tam cõmutatiuæ iustitię quã distributiuæ. At verò ,pbẽ denegat S. Tho. iustitiã cõmutatiuã esse ,ppriem deo pensata eius formali ratione. Idcirco: q̃ nihil ipse à nobis accepit, quod illi accrescat. Nã quis prior, inquit Ioannes, dedit & retribuetur ei? neq; nos quicquã ab ipso qui immutabilis est, ,ppriè adimere possumus. Sed si boni sumus, nobisipsis, inq; rem nostram boni sumus ad gloriã Dei. ¶ Ad secundũ autem argumentũ satis perspicuè per cõclusiones resposum est. Prima em̃ declarauit quẽadmodum in iustitia distributiua nulla est repassio, propterea q̃ nulla illic habetur cõsideratio ciuis, an quicquã præstiterit aut egerit, cuius æquale recipiat. In cõmutationibus autem potest seruari repassionis figura. modo iam exposito.

Paulus.

Ad secundũ Paulus.

QVAESTIO SEXTA, de acceptione personarũ.

S. Thom. 2. 2. quæst. 63.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm personarũ acceptio iustitiæ distributiuæ cõtraria, crimen genere suo sit mortale.

Post

POST diuisionem iustitiæ in distributiuam & cõmutatiuam, rectus ordo poscit vt de iniustitia priùs, quæ distributiuæ aduersatur, disputemus. Nã iustitia distributiua, vt pote quæ in principe potissimum prominet, qua bona cõmunia singulis ciuibus adiudicat, præstantior est quàm cõmutatiua. Quapropter ab ordine diui Thomæ digressi sumus. Habebit autẽ quæstio articulos septem. Primus ac præcipuus est de hac iniustitia quam acceptionem personarum appellant, sitne genere suo mortale crimen. Et primum omnium vt à diuina lege, q̃ fons nostrarũ est, & exemplar exordiamur, deus in gratia & gloria dispensandis videtur personas respicere: nam personarum respectus tunc accidit, dum nullus meritorum habetur. Deus autem neminem ob nostra merita in gratiam suam recipit, vt Pelagij impietas cogitauit: Vnde Matth. 24. Duo erunt in leẽto, & vnus assumetur & alius relinquetur ergo neq; inter homines vitium est personas respicere. ¶ Secundò arguitur. Pauperacula quæ duo minuta in gazophylaciũ contulit, ideò cæteris, ampliora mittentibus, ore Christi prælata est, q̃ indiga erat: & qui publicum magistratum gerens, præcipuè spiritualẽ, idem admittit crimen quod populares, acriori erit supplicio dignus ob suam ipsius dignitatem: personarum ergo acceptio non est ceu iniqua vituperanda. ¶ Cõtraria est Dei sententia Deute. 10. de seipso Deus magnus, fortis, & terribilis &c. qui personas non accipit neq; munera. & Paulus ad Roma. 2. Non est acceptio personarum apud Deum. Vnde & Deus ipse (vt eodẽ lib. Deuter. ca. 1. patet) idem cautũ etiam esse voluit hominibus, dicens Nulla erit distãtia personarum. Itàq; audietis paruum sicut magnũ neq; accipietis cuiusque personam.

Primum. argumentum

Secundum.

NOmen hoc, personarum acceptio, tametsi Ciceroni & priscorum Latinis non sit ità vsu frequens, est iam nihilominus apud sacrorum interpretes latinitate donatum. Neq; verò à Græca cõpositione abhorret: est enim Græcè, Prosopolipsia à verb. Labano seu libo, qđ est accipio. Vñ ad Galat. 2. Deus personam hominis non accipit, vbi idem est verbum Græcum. Quãuis cum idem quoq; polleat, præsertim in cõpositione, quod, respicio, optimè dicitur personarũ respectus vt persona ,p facie accipiatur. Est ergo decora metaphora dum iudex inhibetur faciem personarũ in iudicio spectare, vt super Paul. Rom. 2. adnotauimus: nempe nè vel à genere, sexu, ętate, alijsue id genus qualitatibus suum sinat animũ affici in iudicio. Eodẽq; alludit Leuit. 19. Non consideres personam pauperis, neq; honores vultum potentis. Et de Areopagitis refert in Hermotimo Lucianus, ideo noctu & in tenebris iudicare fuisse solitos, nè ad dicẽtes respicere possent sed ad ea quę dicerẽtur. Et Socrati ad æquitatis cumulum apponitur, ,p neq; vxorem neq; liberos in iudicium voluit adducere ad excitandam iudicum cõmiserationem. Et Aristo. Rhet. 1. illam Oratoriæ partem quæ ad cõmouendos affectus exposita est, condemnat: Areopagum Athenienſiũ hac maxime ratione cõmendans, ,p illam partem à suo iudicio relegatam haberent. Ex his ergo de nomine prænotatis colligitur acceptionis personarum descriptio. Est enim iniustitiæ crimen quo in distributione non causæ ad rem pertinentis, sed personæ aliarumque eius qualitatum habetur ratio. Quo alludit glossa super illud Ephe. 6. Personarum acceptio non est apud Deũ. Deus iustus iudex causas, non personas discernit. Et ratio nominis est ,p cũ iustitia distributiua nuda syncerag; meritorũ mometa suis bilãcibus perpendat: merita autẽ sint quæ ex volũtate rectè instituta procedunt, quicquid ad huiusmodi meritorum cumulũ nihil confert, ad natiuas personæ cõditiones attinere censetur. Itaq; personæ nomine: natura intelligitur contra rectam voluntatẽ distincta, atq; adeò actiones aliàs quæ extra causam sunt. Conclusio ergo quæstionis sit. ¶ Acceptio personarum genere suo est peccatum mortale. Probatur. Quicquid aduersatur iustitiæ est genere suo lethale scelus, vt suprà. q. 43. huius libri cum sancto Thoma definitũ est: nam cùm iustitia necessaria sit virtus, quicquid illi obsistit, contrarium est charitati, atque adeò genere suo mortale: acceptio personarũ obsistit iustitiæ: quippe q̃ impedit legitimam seruari rationẽ debitã: ergo est mortalis. Quo circà licet sanctus Tho. q. 63. ar. 1. tantum asseruerit personarũ acceptionẽ esse peccatum, reliquerat tamen quæsti. 69. arti. 4. constitutum, peccatum iniustitiæ censeri in mortalium genere. Tametsi in rebus exigui momenti contingat esse tantum veniale: vt si quis amicum minus dignum præstantiori præferret in electione ad officium

Aristot.

Definitio acceptionis personarum.

Glossa.

Lucianus.

Conclusio responsiua. Probatio.

S. Thomas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod parum reipublicæ refert. Nam et qui minutam pecuniam furaretur,non subinde esset mortalis criminis reus.Qua vtiq; ratione temperamẽto hoc vsi sumus genere suo. Hinc fit consequens,cunctas causas & qualitates quæ nihil ad dignitatem referunt illius rei magistratus,vel sacerdotij,aut præfecturæ,quę per distributionem confertur,cõnumerari cũ personis,vt ad earum acceptionem attineant. Potest nanq; eadem causa in vna distributiõe legitimè animaduerti ,quã in distributione alius rei minime pendere licet. Qui enim consanguineis ratione generis aliquid bonorũ suorum donat aut legat, non est personarum respector; qui aute illa causa sacerdotium ei conferret in tale crimen impingeret.Parimodo qui virum egregie doctum,non tamen vsq; adeo compositorum morum,sanctoviro,ignaro tamen in optione ad Cathedram anteferret, non haberetur personarum acceptor veluti si illum prę ferret in alia electione vbi vir exigeretur probitate cõspicuus. Sed de huiusmodi meritis in sequentibus articulis emunctiùs.

Corollariũ.

Ad primũ argumentũ. PER hæc ad primum argumentum patet responsio.In dei nanq; distributionibus altera habenda est consideratio dum homine(siue in puris eum naturalibus cõtemplemur,siue peccati labe maculatũ)in suam gratiã primũ recipit:altera verò dum iam in eandem admisso eius perpendimus virtutũ officia.In priori nanq; modo cùm nulla illic subsit ratio debiti,nullum locum habet iustitia distributiua,quæ (vt dictum est)debitũ quodam pacto præsupponit:& ideo neque illic subnotari potest personarum acceptio: sed est mera liberalitatis donatio:sicut si princeps bona sua propria quibus liberet impartiret.Nemo enim(vt ait Ioannes)prior dedit Deo vt retribueretur ei.Vnde in euangelica parabola Matth. 20.An non licet mihi quod volo facere? Tolle quod tuum est & vade.Quod quidem Paulus in altitudinẽ in comprehensibilium diuitiarũ scientiæ Dei refert.In posteriori autem modo iustitia effulget distributiua:de qua ideo ait Paulus, Qui reddet vnicuiq; secundùm opera sua.Et alibi:Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit,siue bonum siue malum.Nam qui per Christi gratiã eius facti sunt membra,bene subinde de deo merẽtur.Quapropter neque illic Deus est personarum acceptor:sed reddet vnicuiq; secundùm meritorum pretium, quę de diuina gratia promanant.¶Ad secundùm autẽ respõdetur,quòd quando personę qualitas meritum auget aut crimen,tunc nulla est acceptio personarum illam inter causas præmij adscribere.Paupertas enim illius Euangelicæ viduę in causa fuit vt tenuis eius eleemosyna maioris esset pretij quàm si diues tantundem largiretur:ob idq; cumulatiori præmio digna fuit.Et vice versa quoniam delinquentis præeminentia & locus culpam delicti aggrauat,fit vt dignitatis illius consideratio nihil vindici Dei iustitiæ officiat si acrius in eum animaduertat.

Paulus.

Ad secundũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrum in spiritualiũ dispensatione possit acceptio personarum contingere.

PRæmissa natura & qualitate acceptionis personarum, quæ cùm iustitiæ sit contraria delictum mortale est subsequitur vt videamus in quibusnam materijs versetur . Et primo in hoc secundo articulo vtrum in spiritualium dispensatione locum habeat. A parte enim negatiua arguitur.Sacerdotia & spirituales præfecturæ non tam sub iustitia sunt distributiua,quàm sub cõmutatiua: acceptio autem personarum,vt dictum est, distributiuæ aduersatur:non ergo in huiusmodi spiritualibus locum habet.Prior assũpta probatur:quoniam sacerdotia hæc & ecclesiasticæ prębendę,& vt aiunt, personatus nõ habent rationẽ præcisam bonorum cõmunium,sicuti ,puentus reipublicæ, qui eo,quòd sunt totius,sunt quodãmodò partium:sed sunt stipendia populi ministris Ecclesiarum constituta:debentur ergo personis dignis non propter seipsas,sed quia personæ tales debentur ecclesijs:hoc est dispensantur personis in mercedem ,p seruitio percam iustitiam,qua dignus est operarius mercede sua:hæc autem iustitia, non distributiua,sed planè commutatiua est. ¶ Secundò arguitur: Christus redemptor noster visus est in suorum Apostolorum optione: quæ ad vitam spiritualem quàm maximè referebat, personas respexisse,& accepisse: quoniam nulla eorũ merita perpendens,à piscatoria:& cãpsoria,aliisq; id genus vilibus artibus veluti infirma abiectaq; huius mundi,vt ait Paulus:eos euocauit. Quin verò in hoc præterea visus fuit ,p sonarũ acceptor, q nõ nisi

Primũ arg mentum.

nisi Gallilęos ex patria sua,cognatosq; suos assumpsit:nam vt legitur Act. 1.de hoc turbæ mirabantur quod varijs linguis loquentes Gallilæi essent:Christi autem opera exẽpla nobis sunt:nullum ergo hoc vitiũ est.

Tertium ¶Tertiò arguitur:Iure etiã Canonico videtur non solum permissã,sed iussã in electionibus,personarũ acceptio:vt patet eod.tit. ca.cũ nobis olim,vbi licèt electus non esset eminẽtis literaturæ,,pbatur electio.Et ca.cũ dilectus,pariter approbatur,licet fuissent in eadem ecclesia(vt illic legitur)alij digniores.

Quartum ¶Quartò arguitur.Ecclesiasticis etiam Decretis sancitum est vt non fiat electio nisi ex personis eiusdem ecclesiæ,dũmodò illic dignus inueniatur:etiam si alibi foris inueniãtur digniores:vt patet distin.61.ca.nullus,et ca.obitum.& dist.73.ca. metropolitano.

cõfirmatio Quin vero,vt ait glo.in ca.cùm intercanonicos,de elect.non valet postulatio ex aliena ecclesia nisi duabus partibus consentientibꝰ Et debet fieri à Põtifice Maximo,vt late patet in titu.de postu.prælat.Non ergò explorandi sunt semp digniores,etsi facile in alienis ecclesijs inueniri possent.Adhæc & nobis hoc vsus ecclesiasticus palam facit. Cernimus enim in Episcoporum electionibus non tam meritorum,quã personarum, aut generis,aut potentiæ rationẽ duci. Adde q & in suprema electione Pontificis Maximi iam pridem vsus inoleuit vt nemo nisi è reuerendissimis Cardinalibus assumatur:cum tamen possent quandoque extra illum ordinem alij disquiri:quorum fortè electio grata deo esset & acceptior.Quintò ac postremò arguitur.Papa,vt aiunt,est beneficiorum,bonorumq; ecclesię dominus:ergo nõ arcetur digniores eligere:sed potest quibus libuerit eadem elargiri.¶In contrarium autem est Iacobus Apostolus. 2.ca.suæ Canonicæ:Nolite in acceptione personarum habere fidem Domini nostri Iesu Christi.

Quintum

ADquæstionem hanc decem conclusionibus respondetur.Si tamen priùs admonemus quid hic nomine spiritualiũ intelligamus:qd libr.sub titu.de simonia emunctius : delucidauimꝰ. Haud eiũ intelligimus cuncta q in intellectu sunt:nã scientia & artes doceri pretio possunt:sed intelligimus illa quæ gratis nobis à Deo donantur:nõ peculiariter tãtùm in vtilitatem recipientium, sed in vtilitatẽ cõmunẽ:de quibus ait Christus,Gratis accepistis,gratis date:vt sunt sacerdotia,sacerdotales ordines, & sacrorum vsus.Priùs ergo circa materiam primi argumenti prænosse oportet,ista ecclesiastica sacerdotia non solũ ratione distributiuæ iustitiæ pendenda esse verum cõmutatiuæ lineã ingredi.¶Sit ergo prima conclusio:Negari non debet quin sacerdotia & ecclesię præfecturæ specimen habeant distributiuæ iustitiæ pro eo qillis honorificẽtiora & pinguiora debentur,qui præstantioribus sunt meritis:& ideo in nona conclusione adstruendum nobis est in huiusmodi electionibus digniorem esse cæteris anteferendũ. ¶Huic nihilominùs cõclusioni subtexitur secunda. De ecclesiasticis beneficijs sacerdotalibusq; muneribus, ac dignitatibus quæ ad ecclesiarum obsequia pertinent,per iustitiæ cõmutatiuæ regulas præcipue censendũ est. Probatur.Decimę,quas populus Christianus p soluit non cõtribuit vt præmia sint meritorum personarũ,instar bonorũ q̃ in reipublicæ depositò existunt:sed vel ad hoc solùm, vel ad hoc præcipuè institutæ sunt,vt stipẽdia sint ministrorũ ecclesiæ. Itaque religio Christiana,nisi ecclesias haberet necessarias nunquã Christicolas cogeret decimas cõtribuere.Idemq; inferius dicturi sumus de Secularibus tributis , inter quę & sacerdotia hoc solũ discriminis interstat,q illa stipẽdia sunt ,p sæcularibus administrationibus iustitiæ:hæc autem ,p spiritualibus ecclesiarũ functionibus,Fit ergo ex hoc cõsequens ratio:eam illam distributiuæ iustitiæ,quę in hisce dispensationibus reperitur,ad cõmutatiuam ordinari,quę est inter pontifices tãmaximum quã reliquos dispensatores ac prouisores bonorum ecclesiæ ab vna parte,& ecclesias ex altera.Enimuerò:quia ob id ciues decimas pendunt vt sibi sacramenta administrentur, Verbũ Dei exponatur & ecclesiastica iustitia seruetur:per iustitiam cõmutatiuam debentur eis idonei horũ munerum administri,veluti operarij vineę Domini.Neq; obstat decimas(nõ dico quotã)esse de iure diuino.Nam cẽsendũ hic arbitror instar principis qui certa stipendia perpetua statuit famulis ac ministris domus suæ: præcipiens vt dignioribus qui haberi posset dispensarentur.Hic enim ,pfecto plus commutatiuę iustitiæ subest quã distributiuæ. Sicut facta beneficij collatione,eadem iustitia cõstituitur inter ministrũ & suam ecclesiam,Itaq; vt explicationis gratia dicã ratio distributiuæ iustitiæ in istis habet se materialiter ad rationẽ cõmutatiuæ.Nam ideo elec-

Prima cõclusio

Secunda cõclusio

Probatio cõcluſ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctorestenentur secundùm merita personarum sacerdotia distribuere: nõ quia præmia sunt meritorũ ipsorũ, sed quia & electores tales ministros debent ecclesijs, & ministri talia eisdem obsequia, pro stipendio sibi repensso. ¶ Conclusio hęc sic expo ta nõ solum ratione, quę manifesta est, verũ & sacris oraculis comprobatur. Et primo, vt a legeveteri initiũ sumamus, Leuit. simili ratione decima erant decretæ. Sic enim legitur Num. 18. filijs Leui dedi omnes decimas in possessionem ꝓ ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Sic & paulò inferi⁹ de decimis subditur. Quia pretium est pro ministerio quo seruitis in tabernaculo testimonij. Et Luc. 10. dum Christus Apostolos tanquàm operarios & messores dimisit in orbem, subiunxit, In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sũt: Dignus est enim operarius mercede sua: Merces autem per iustitiam cõmutatiuã redditur. Et Apostolus. 1. ad Corinth. 9. in eandem sententiam ait, Neminem suis stipẽdijs militasse vnquàm: citans illud Deutero. 25. Non alligabis os boui trituranti: dicens propter nos illud fuisse scriptum: vnde subdit, si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Quibus verbis cõmutatiuam iustitiam insinuauit. Et 1. ad Timo. 5. Qui bene, inquit, præsunt præbyteri, duplici honore digni sunt. Non ait, qui boni sunt: nè quis fallatur quòd personis ipsis ob sua merita per iustitiam tantùm distributiuam debeantur honores ac prębẽdę: sed qui bene præsunt, vt discamus beneficium dari potissimum propter officium: quasi ad normam cõmutatiuæ iustitiæ. secũdùm verbum eiusdem eodem loco, Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altario deseruiunt: cum altario participant. ¶ Idque confirmatur ex iure canonico. Nam ca. secundũ Apostolũ. de præbend. Innocen. tertius, hæc fermè Pauli verba citans, ait: Cùm secundùm Apostolum, qui altari deseruiunt, de altario viuere debeant, & qui ad onus eligitur, repellinon debeat â mercede: patet à simili, vt clerici viuere debeant de patrimonio Iesu Christi, cui⁹ obsequio deputantur. Accedit & verbũ iam modo citatum toto iure solẽnissimum: scilicet, beneficium nõ dari nisi ꝓpter officium. de rescript. ca. fina. Igitur ecclesię bona non intuitu personarũ vt ipsis tanquàm præmia suarum virtutũ ac literarũ instituta sũt, ceu per meram distributiuã iustitiam illis deputanda: sed re vera tãquã ministrorũ merces ꝓ obsequio ecclesijs impenso. Ex quo infrà illaturi sumus eligendorũ qualitatem, meritorũq; momenta nõ absolutè, sed in ordine ad ꝓuinciam suam & functionem esse pensanda. ¶ Accedit & huc proximè q̃ christus in ecclesia (vt habetur ad Ephes. 4.) quosdã dedit Apostolos, alios autem Pastores & doctores &c. in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: ergo ecclesiastici ceu ministri recipiunt subsidia stipendiaq; populi. Atqui conclusio hæc reuisenda est, dum lib. seq. sub titul. de restitu. in disputationem ꝓtulerimus, is qui prætermissis dignioribus aut dignis per acceptionẽ personarum sacerdotia cõfert, cui debeat damnũ restituere, ecclesijs ne an personis ipsis prætermissis. ¶ Tertia conclusio ad quæstionis titulum: Acceptio personarũ in spiritualib⁹ genere suo peccatum mortale est, tantoq́ue grauius ac pestilentius, quanto spiritualia tẽporalibus antecellunt. Conclusio hæc clariùs liquet, quã vt multis egeat testimonijs. Spiritualium enim nomine censentur ecclesiastica sacerdotia, quibus Christiana respublica ad sempiternam fœlicitatem promouetur: sacerdotum eẽ ministerio sacris christianis initiantur ꝓ q̃ diuinã gratiã, tũ ineunt, tũ etiã recuperant eorũq; ope & auxilio eã dẽ gratiam colunt. Igitur cũ nihil nobis tãti referat, quàm per eandem gratiam ad Dei gloriam promoueri, nihil nobis in exitium esse põt præsentius crimine illo per quod in hoc progressu vel impedimur vel remoramur, quale est personarum acceptio in huiusmodi sacerdotibus & ministris optandis, ¶ Attamẽ quoniam nõ satis est huiusmodi personarum acceptionem condemnare, nisi eligendorum merita explicentur. Notandum est cum diuo Thom. duobus modis cõsiderari posse cuiusque merita ac dignitatis excellentiã: videlicet aut absolutè & simpliciter secundũ indiuiduam personam: quem admodũ Aristo. 5. Ethic. ca. 3. considerat virum bonum. Secundo modo quemadmodùm illic considerat bonum ciuem: vt puta si personam contempleris in ordine ad munus illud & magistratum ac functionem ad quam assumitur. ¶ Sit ergo quarta cõclusio dignitas personæ ꝑpendẽda & exigenda in ordine ad talem finem qui electiõis scopus est. Hoc clarissimũ est: quia à fine sumenda est mediorũ ratio: &. 1. Corinth. 12. ait Apostolus,

Suadetur cõclusio testimonijs sacrarũ literarũ.

Cõfirmatio prima.

Cõfirmatio secunda.

Tertia cõclusio.

Quarta cõclusio

stolus, Vnicuiq; datur manifestatio spiritꝰ ad vtilitatem: scilicet ad cõmodum Christianæ reipublicæ. ¶ Adnectitur autem conclusio quinta. Primũ ac potissimũ, quod in eo qui in spiritualibus præficiendus est populo, æstimandum venit, est morum cõpositio virtutũque ornamentum. Hanc eandẽ conclusionem de reliquis ciuilibus magistratibus in subsequentibus cõstituemus: est em omnibus cõmunis: at verò præcipuum robur habet in ecclesiasticis prælatis, cuius ratio patentissima est. Enimuerò finis proximus ciuilium magistratuũ est tantũ naturalis: nempe tranquillo statu & pace rẽpublicam conseruare: licet ille ad diuinam quoq; fœlicitatem ordinem habeat: finis autem & scopus proximus prælatorum spiritualium est sempiterna fœlicitas, ac subindẽ eorum munus, auxiliares esse Christi ministros, iuxta verbum Paul. Sic nos existimet homo sicut Dei ministros. Quibus idcircò vna cura esse debet, Christi sanguinem colere, ciusque redemptionem ꝓmouere, atq; ad diuinum amorem subditos ꝓuocare, & ad Dei Charitatem referre omnia, nihil eorum cogitantes, quæ cum mũdo dispereunt, sed sempiterna illa, quæ nos in cœlis manent. Hæc autem nemo curare potest & pro dignitate administrare, nisi in quo idem Christi sanguis feruescat, idemq; inardescat amor. ¶ Sexta conclusio. Præter charitatem & honestatem morum requiritur statim sacrorum scientia, prudentiaq;, & solertia, & reliquæ animi vires, ac dotes ad gubernandum necessariæ: iuxta verbum domini, Quis putas est fidelis seruus & prudẽs? Matth. 24. Adeo vt liceat nõnunquam expediatq; huius gratia, eo qui simpliciter moribus præstantior est post habito, alterum vita inferiori præeligere: dum tamen prauus non sit & corruptis moribus: nam cui refragatur vita, nulla alia ratio satis suffragatur vt fas illum sit ad ecclesiæ gubernaculum admouere. Hoc plànè constat. Est enim primum prælati sacrã docere, & per eorum doctrinam & exẽplũ subditos ad diuinorũ amorẽ allicere ac promouere. Mox quia regimen, opus est prudẽtiæ: vt. 6. Ethic. Arist. autor est: & vt ibidem subdit, cũ prudentia virtutes oẽs connectũtur, cunctis huiusmodi dotibus præstare debet. Enimuerò vt nisi quod ignitum est cale facere nequit, ita nisi qui charitate ardet vel lucere alijs põt vel virtutũ calorem excitare ¶ At verò quoniam ex his dubiũ hoc loco præcipuũ relinquitur, an scilicet vt ab hoc crimine acceptionis personarũ caueatur, ne cessarium sit præstantiorẽ dignioręq; semp eligere, statuitur septima cõclusio. Acceptio personarũ tunc affert manifestarium crimẽ quãdo prętermisso idoneo, eligitur indignꝰ tunc enim imprudenter, & contra iustitiam cõmutatiuã in ecclesiam peccatur, & cõtra distributiuã in eum qui dignus est. Conclusio est omnibus extra cõtrouersiã in confesso. Vnde de præb. ca. graue. Alexãd. 3. in cõcilio, Graue, inquit, nimis est & absurdũ qd quidã ecclesiarũ prẽlati cũ possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouere, assumere non verentur indignos: quibus neque morum honestas, neq; literarum scientia suffragatur: carnalitatis sequẽtes affectũ, non iudiciũ rationis: vnde quãta ecclesijs dãna prouenient, nemo sanæ mentis ignorat. ¶ Subtexitur deinde huic octaua cõclusio. Ad hoc vt secundũ exterum ius fori canonica solidaq; sit habenda ac valida electio, satis est eligere dignum. Conclusionem hanc confirmant Canones tertio argumento ante quæstionem adducti: eorum autem rationem S. Thom. & doctores hanc reddunt, qd aliàs vna quælibet electio calumniã patere tur: haud enim tali foro facile expendi possunt liberarij; meritorum momenta, vt constet, quis est optimus. Vnde dũ rex aut quiuis alius iure patronatus eum eligit dignum cui iura nõ refragantur, nequit vel Papa, vel inferior prælatus electionem in fauorem dignioris perimere. Addiderim hic, ꝙ qui dignum elegerit, nõ tenebitur ad restitutionẽ nec digniori, nec ecclesiæ: vt lib. seqẽti sub titu. De restitutione, videbimus. ¶ Nona cõclusio. Quo ad culpam, in foro conscientiæ & poli præceptum est eligere digniorem. Et primùm ne quis existimet solius esse opinionem S. Thom. qui eam incunctanter, veluti rem cõstitutissimã adstruit. 2. 2. q. 63. artic. 2. & in quotlib. q. 6. &. 8. quẽ sui sequuntur. Fuit quoq; Alexan. de Hales. 2. p. q. 136. mẽbro. 2. & Nicolai de Lyra, Ioan. 21. Neq; verò Mendicantiũ vtriusq; ordinis, verũ & Henric. & Godofr. in suis quodlib. Fuitque Hadrian. postea Papæ in materia de restitu. & ex docto. iuris Cano. Arch. & aliorũ. Hos deniq; maioris postmodũ in. 4. dist. in. 24. q. 8. &. 9. sequitur Patroni aũt cõtrarię sentẽtię si tamen cõtrariam tueantur, sunt Hugo. & Apparatus super ca. licèt ergo. 8. q. 1. & ca. Monasteriũ. 16. q. 7. quibus referente Adria

Quinta cõclusio.

Ratio cõcl.

Paulus.

Probatio conclusio

Sexta cõcl.

Septima cõclusio

Probatnr cõclusio

Octaua conclusio.

Nona cõcl.

S. Thomas.

Alexander. Halen. Nico. Lyra. Henricus. Adrianus Archidiac. Matoris. Hugo patronus contrariç opinio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

no,acceſsit Ioan.Andr. Dixerim ſi cõtrariã
Ioan. Andr. tuẽatur:quia illi forſan id duntaxat contendunt,ꝙ in foro exteriori nõ ſit electio reſcindendam de foro interiori nihil decernere debuiſſent.Quòd ſi ſententia diui Tho. vera eſt,per nullã põt deſuetudinem vel cõtrariã conſuetudinẽ abrogari.Eſt enim de iure diuino:cõtra qd vſq; adeò nullo tẽpore ꝓſcribitur,vt quo longior fuerit eius abuſus,eo ſiat delictũ grauius.Neq; in his ſatis eſt autores numero æſtimari,aut dicere,hoctenẽt Canoniſtæ,hoc verò Theologi:ſed auſcultandæ ſunt ſacrorũ autoritates, rationeſqne
Prima ratio in gratiã pri mæ opinio. examinandæ.¶Arguitur enim primò ex iure naturæ:eccleſiaſticã beneficia(vt ſecunda concluſione aſſerebamus)ex bonis cõibus populi,veluti ſtipẽdia,inſtituta ſunt,&eccleſiæ miniſtris ꝓpoſita:ex hac ergo parte cõtra iuſtitiã cõmutatiuã fidẽ populo & eccleſiẽ frangit qui non optimũ ei miniſtrũ abſq; fraude & dolo ꝓuidet.Mox peccatur & cõtra iuſtitiã diſtributiuã:eadẽ enim virtus q̃ iubet ſeruare in præmijs ꝓportionẽ q̃ eſt in meritis,ſubinde admonet vt optimus qui rationabili diligentia inueniri põt,cæteris prę ferat.
Secund. ¶Deinde accedit tertio ꝙ Antiſtites tenẽtur beneficia gratis conferre:q autẽ meliori poſt habito cõfert minùs digno,ille certè alia cauſa ꝓmouetur humana:alioqui illud nõ faceret:atq; adeò neq; dat gratis:neq; ab acceptione perſonarũ manet incolumis.
Tertiũ. ¶Ad hęc q ex duobus ſacerdotijs pinguius cõfert ſacerdoti minùs digno manifeſte iuſtitiã diſtributiuã acceptione perſonarũ prę uaricatur:nã id patrare nõ poſſet niſi reſpiciẽdo perſonã,puta qualitatẽ extra cauſam, ergo eadẽ labe cõtaminaretur,qui vnicũ beneficiũ minùs idoneo adiudicaret.
Quarta. ¶Præterea horũ collatores munerũ,diſpẽſatores ſũt, vti ait Paul.1.ad Corint.4.miniſteriorũ dei: in quibus,vt inibi ſubiungit,fides ſyncera requiritur ſedm verbũ Dñicum citatum:Quis
Paulus. putas eſt fidelis diſpẽſator & prudens?principis autẽ œconomus & diſpenſator q̃ quos poſſet optimos ſeruos codẽ ſtipendio nõ aſciſceret in ſeruitiũ domini,reus ꝓfecto eſſet aut defractæ fidei,aut neglectæ prudentiæ. At verò ius diuinũ eſt quod huic cõcluſioni firmiorẽ adſtruit fidẽ.Atq; in primis exẽplum Chriſti.Ioan.21.in electione Petri qđ abundè rem patefacit.Ille quippe qui nemini iniuriã irrogare potuit,nẽpe qui nõ mer⁹ diſpenſator,ſed dominus rerũ erat,non aliũ ſelegit qui ſuus ſibi vicarius ſuccederet quã omniũ tunc tẽporis Apoſtolorũ optimum Neq; vero ſatis duxit eum inſtituere quem ipſe nouerat eſſe prę ſtantiſsimũ ſed id prius voluit vt omnibus innoteſceret. Hac em̃ vt arbitror,tantũ de cauſa ter publicè Petrũ rogauit an ſe plus cæteris diligeret(qui numerus iudicialibus monitionibus ſolenis eſt)vt cunctis liquidum fieret,iure & ordine optimum eligere:doceretq; perinde eos vt eandem legẽ in ſimilibus electionibus ſanctiſsimè cuſtodirent.¶Quapropter abſq; vlla cũctatione aſſerere ſoleo illo tunc tẽporis articulo quo Petrus electus eſt in Chriſti vicarium:omniũ fuiſſe Apoſtolorũ optimũ:neque tutũ arbitror hoc denegare: Liquet enim ſolam Dei Charitatẽ,eſſe normam per quam iudicare licet bonitatis gradus apud deum:præterea neq; hoc negari licet, quin eo gradu quo quis diligit deum,diligitur ab illo.Si ergo Petrus Chriſtum plus tunc cęteris Apoſtolis amabat,plus & ab ipſo amabatũr atq; adeò optimus erat.Quod enim præ cęteris tunc Chriſtũ diligeret,ambigi neqt: quoniã Chriſti interrogatio non oriebatur ex dubio,quippe quo ipſe nõ tenebatur:ſed erat velut aſſertio.Et quãuis Petrus ad cõparationem reſpondere citra temeritatẽ nõ valuit,eò quòd neq; ſuorum erat,neq; alienorum meritorũ ponderator:tamen ſuum reſponſum,Tu ſcis quia amo te,Chriſtus ꝓ cõparatiuo iuxta ſuam ipſius interrogationẽ accepit:& ideò à tertio reſponſo continuo ſubiuxit,Paſce agnos meos.Dico ſtetiſſe optimum tunc ſimpliciter: quia nihil obſtat quo minùs Ioãnes indulgẽtius diligeretur, alioq; fortè tẽpore fuiſſet melior:nam de intemerata Virgine hæſitare nefas eſſet,lõgè meritis cũctos anteceſsiſſe Apoſtolos.¶Secundo eundo loco accedit & Apoſtolicũ teſtimonium.1.ad Timo.3.Qui epiſcopatum deſiderat,bonum opus deſiderat:hoc eſt ſibi conſultè videat,quantũ ſibi oneris imponat quia omniũ eſt optimũ munerũ quæ in eccleſia ſunt:atq; adeò gubernatu difficilimũ. Vnde ſubdit,oportet enim Epiſcopũ irreprehenſibilẽ eſſe,&c.Vbi tam amplã tamq; diuitẽ virtutũ ſuppellectilẽ ab epiſcopo deſiderat,vt licẽt nullã faciat cõparationẽ,vix illæ poſſint niſi in eo qui p̃ſtantiſsimus eſt, aceruari.Quapropter inferiùs ca.5.eundem admonet diſcipulum vt nemini citò manus imponat.Vbi porrò docet quãtum debeat examinis præcedere antequã huiuſmodi ſacerdotia diſtribuantur:vt pote q̃ illam finalis iu-

lis iudicij imitari ꝓ humana fragilitate deberet,vbi ęquiſsima meritorũ trutina vnicuiq; remetiendum eſt.¶Accedit tertio loco ius
Hierony. canonicũ ſanctorũq; decreta. Eſt in primis Hierony.ſuper Leuit,ca.8.qui refertur. 8.q.1.ca.licet ergo.Refert nanq; illic Leuitica hiſtoria ꝙ quado Aaron iuſſu Dei in ſacerdotem vnctus fuit,congregata fuit omnis turba ante fores tabernaculi.Super quibus verbis ait Hierony.ꝙ licet Dominus de conſtituendo principe præcepiſſet,ſingularẽq; elegiſſet,tamẽ conuocatur etiã Synagoga: requiritur ergo,inquit,in ordinando ſacerdote etiã populi præſentia:vt ſciant omnes & certi ſint ꝙ qui præſtantior eſt ex omni populo,qui doctior,qui ſanctior,qui in omni virtute eminentior,ille eligitur ad ſacerdotium:& hoc atteſtante populo:ſecũdũ illud Pauli,Oportet autẽ illum & teſtimoniũ habere bonum ab his qui foris ſunt.Hęc Hieronym.Et eſt alluſio ad exẽplum Chriſti q̃ in præſentia Apoſtolorum teſtimoniũ tulit excellentiæ Petri.Hac tamen non obſtante verborum inculcatione. Hieron. temperat illic eius ſententiã,timò denegat Hugo, dicẽs ſatis eſſe eligere dignum.Cui apparatus adhęreſcit.Veruntamẽ niſi intelligant in foro
Auguſt. duntaxat exteriori non ſunt cõtra textum audiendi.Sunt & verba acerbiſsima Auguſ. ſuper verbo Iacobi citato,dicentis,Non eſt putandum leue eſſe peccatum in perſonarũ acceptione habere fidem Domini gloriæ.
Quis enim ferat eligi diuitem ad ſedem honoris gloriæ eccleſiæ contempto paupere inſtructiore & ſanctiore? Auſcultа verbum
Leo Papa. ad ſedem honoris gloriæ eccleſiæ. Conſentit & Leo Papa,cano. Metropolitano.diſt.63
Chryſoſto. vbi docet ꝙ ſit eligendus optimus. Sed eſt Chryſoſt.ſententia.lib.2.de ſacerdotio, quã maximè meditanda.Admonet enim de ſuo nomine eccleſiaſticos paſtores,ꝙ tanto debent meritorum interuallo antellare gregi, quanta præſtat excellentia pecori paſtor.
Bernardus. In cuius ſententia Bernar.De conſideratione ad Euge. permulta, eademq; peregregia congerit.His vnicum illuſtreq; adiungitur capitulum,extra,vt eccleſiaſtica beneſi.ſine diſi.conſe. vbi in reprehenſionẽ epiſcopi apponitur ꝙ non ex affectu carnali,ſed ſtricto iudicio debuit eccleſiaſtica beneficia in perſona magis idonea diſpenſare. Atqui in pra
Cõciliũ Baſilien. ginat.cõcil.Baſilieñ.habetur hęc forma iuramenti eligentium.Ego.N.iuro & promitto omnipotenti Deo & ſancto,cuius nomini dedicata eſt hæc eccleſia,eum eligere quem credam eſſe in ſpiritualibus & tẽporalibus meliorem.Neq; tantum Canonicũ,verũ & Ius Imperatorium idem ſanctiſsime admonet,vt eſt videre in authen. de monachis.§. ordinationem.Iubet quippe eum Imperator,qui priùs optimus inter monachos apparuerit,præfici in paſtorem. Quod ſi monachus optimus eſt præficiendus,profectò multo eſt ſanctiùs eadem regula in Epiſcopis obſeruanda:vt quorum ordo ſit inſtituto monachorũ excellentior.At qui argumẽta hæc ſi in primordijs etiam eccleſiæ, & quando illuſtribus pollebat perſonis vim ſuam tenebant,quãto nunc maiorẽ, quãdo illa laboramus perſonarũ inopia, vt vix optio permittatur:imò citra digniſsimũ vix poſsit reperiri dignus.tempore Auguſ.Ambro.Marti.Nicolai,atq; id genus mortaliũ, nõ eſſet immane ſcelus non perquirere digniorẽ:modò autẽ vt digno cõferas,digniſſimum debes inquirere adeò omnia iacent.
Poſtrema ratio. ¶Et quando eorũ quæ facta ſunt argumenta nullum exiſteret,hoc rem ineluctabiliter cõuincit,quòd poſtquã in diſpenſatione beneficiorum non habetur exacta meritorũ ratio,nemo eſt,qui literarum ſtudia ſequatur,nemo qui alijs imbuatur moribus,quã qui ad Curiam fuerint aptiores. Vnde quãta detrimenta eccleſię Chriſti eius ſanguine fundatæ ſuccreuerint,& hæreſum peſtes & animarum neglectus apertiſsimè teſtantur.
Prima limitatio concl. ¶At verò antequàm decimam concluſionẽ ſtatuamus, operæpretium eſt non nulla dubiola quæ hinc emergunt diluere.In primis non cõtendimus in has anguſtias timeratos animos conijcere, vt quando munus ad quod perſona eligitur exigui momenti eſt, cenſeatur peccatum mortale digniorẽ prætermittere.Mox neq; eſt tale peccatũ timẽdum etiam in rebus maioris momenti quãdo meritorum exceſſus non eſt tantus,vt videatur ad rem multum referre:quoniam & furari exiguam monetam non eſt peccatũ mortale:neq; nos deus cogit tam anxiè perſonas explorare,ſed ſecundũ prudentiã prorei qualitate & conditione.
Secunda ¶Præterea maximè adnotandum,non eſſe attendendum ad cauſas metaphyſicæ poſsibilitatis:ſed vt materia moralis exigit,ad id quod ſecundũ prudentiã ſperatur futurum.Enimuero licẽt occurrat vir literis clariſsimus & prudentia cõſpicuus,eſt tamẽ vecors,vel alijs implicitus negotijs,de quo nõ eſt tãta ſpes ꝙ præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicabit aut gubernabit secundū suas dotes: vel forte etsi sit optime moratus publicis tamē est negotijs ineptus: huiusmodi certè hominibus ille præferendus est, qui licet huiusmodi dotibus nō sit tam potens, speratur tamen curā solicitius habiturū diligentiāq; adhibiturum ad suum exequēdū munus. Euētus autē rei qui præter eligentiū spem subsequuntur, nihil electionem vitiant: vt si negligens postmodū reperiatur, qui diligens credebatur. ¶ Emergit autē ex superioribus cōtra hanc nonā cōclusionem argumētum primum. Dictū est iustitiā distributiuā in his sacerdotijs ad cōmutatiuā referri: dum aūt prælatus tribuit ecclesiæ curatū vel alium ministrum pro ratione suarum decimarū dignū quia scilicet habet exilia subsidia, per illum satisfacit iustitiæ cōmutatiuæ: nō ergo tunc tenetur alium eligere qui cumulatiorib⁹ mercis polleat, Respondentur duo. Primū non seruaretur tunc ratio distributiuæ iustitiæ, nisi forte in breui expectaretur locupletior præbēda, p illo digniori. Deinde quantum ad iustitiam cōmutatiuā, cū dignitas personæ nō habeat certā præscriptam mēsuram, fit vt vbi alius est dignior, vix inferior cēsendus sit dignus. Præterquā q̄ fides dispensatoris ministeriorum Christi expostulat vt cuicunq; ecclesiæ ascribat ministrū optimū illorū qui illo stipendio haberi potest: nam ecclesia si loqueretur, talē eligeret: licet hæc culpa nō sit tanta vt ad restitutionē obliget si secundū existimationē dignus eligatur: vt suprà diximus. ¶ Hinc autē exurgit argumētum secūdum cōtra eandē nonā conclusionem, qd sequeretur ex ea nōnunquā vt electōr esset perplexus. Verbi gratia. Duobus vacantibus beneficijs quorū qd vberius est & pinguius nullā habeat animarū curā: alterum verò qd fructibus est sterile, eandem habeat annexā, vel plures habeat sub se parœcios, plusq; doctrina indigentes: vt ecclesia nunc Toletana, q̄ locupletissima est, vacante: & simul Granatensi quæ licet sit pauperior, habet tamē multos ex Mahometismo neophytos, perplexus tūc esset & Papa & Rex. Nam si distributiuā iustitiā spectes, debet tunc illud qd est ditius digniori attribui si autē publicā ecclesiæ necessitatē, potiùs deberet illi maior cura animarū demādari. Ad hoc respōdetur, pluris semper esse habendā rationē publicæ necessitatis, ad quam nos Christi charitas arctius astringit. Et ideo animarū cura digniori est cōmendanda, neq; inde damnū de sua dignitate reportare censetur. Nam etsi bene præsidentes presbyteri, authore Paulo, duplici sint honore digni: ille tamē qui apud deū nos manet in primis æstimandus est: eo vel maximè, q̄ (vt dictū est) hæc sacerdotia in ecclesiarū cōmodum sunt instituta. An verò ille dignior acceptare teneretur alterius disputationis est. Et tanta esse posset necessitas, vt teneretur. ¶ Verū ex hoc tamen aliud enascitur dubiū, vtrum, lex hæc eligendi dignioris vsq; ad illos etiā extendatur qui iam sunt suis ecclesijs collocati: videlicet vtrùm vacāte pinguissimo beneficio vel episcopatu debeat Rex & Papa quospiam suis locis dimouere, vt omnes p gradus euehat. Videtur enim nonæ conclusioni concors. Respōdetur de hac re nō posse certā stabiliri regulā. Enimuerò mutationes istæ & ascensus quā fieri possit maximè cauendi sunt: tum q̄ fomētū ambitioni subministrant: sunt enim in causa vt Episcopi semper sint animi pendētes: & sicuti prima materia nunquā sua forma contenti. Quare neq; charam habere possunt sponsam, neq; iustam illius gerere curā: tum quod non est pastori ætas in cognoscendis summutādisque nouis ac nouis gregibus transigenda. At verò neque hoc nimium cauendum est: quando quidē expediens nōnunquam sit & condecens vt episcopus ad aliam sedem cōmigret. Non enim vanus est titulus de postulat. prælat. ¶ Sequitur post hæc dubium de electionibus, siue dum religiosi & Canonici prælatū eligūt, siue dum Scholastici publicum prælectorem Cathedræ, vtrum teneatur quisq; semper eligere meliorem: etiā si videat nihil se suo suffragio pfuturum. Ad hoc respondetur, semper in electionib⁹ animaduertendū fore, opus vanum non esse opus charitatis: omnesque ideo leges ad mores, prudentiæ iudicio esse applicandas. Sit ergo prima respōsio. Indigno nemo debet suo calculo suffragari: etiam si constiterit illum à reliquis omnibus optari: quoniā talis non nisi per nequitiam obtruditur, cui nullo colore fauendum est, neque assentiendum. Si tamen qui eligendus speratur, dignus est, tunc licet ac decet dignissimū, qui eligi non potest prætermittere, vt dignior eligatur. Sunt tres, quorum Petrus dignissimus est, Paulus medius, Ioannes verò infimus. Quòd si ego in Petro persisto, neque ipse neque Paulus, sed Ioannes eligetur: me autem accedente ad Paulum, ipse vincet: hoc

Primū argumentum. *Solutio.* *Secundū argumentum.* *Responsio.* *Dubium* *Dilutio.* *Dubiū alterū de electionibus* *Responsio*

hoc ergo consilium sequi debeo: etiam si iure iurando me astrinxerim eligere dignioré. Intelligitur nanque iuramentum inter possibiles. Hoc autem, similique cessante casu, semper eligēdus est dignior: nam præter quàm quod ei seruandus est honor, & legi dignitas, ad hoc etiam prodest, vt electus ad moneatur æquos electores non ei fauisse. Sic enim fiet in regendo cautior.

Primum argumentum. ¶ Contra hæc tamen continuò se offert argumentum: quòd si semper dignior eligendus esset, sequeretur quod si minùs dignus electionem acceptaret, perinde peccaret atque collator: quoniam videtur causa esse rei illicitæ. Ad hoc autem respondetur non esse rationem parem: nam recipienti non incumbit conferendi cura: ob idque neq; censetur iniquæ collationis causa, perinde atq; conferens. Et maximè si sit dignus. Quinimò in re dubia non tenetur ipse seipsum examinare: sed ille qui confert. Quare licet episcopatum ambire, delictum sit: oblatum tamen citra culpam suscipi potest. Eñ nero licet qs prætermisso charitatis ordine eleemosynā porrigat, nō patri indigenti, sed extraneo, vel pteritis pauperibus pdigat in histriones, obidq; delictū faciat, illi tamē qui recipiunt non irretiuntur eodem delicto.

Argum. 2. ¶ Mox alia via arguitur ex capit. monasterium. 16. quæst. 7. quo habetur q̄ vbi quis dominus instituerit Oratorium, vel Capellaniam, possit cuicunque presbytero dare. Arguitur ergo. Potest quis ea lege sacerdotium instituere, vt solis suis agnatis aliúsue designatę prosapię in perpetuum obueniat: nam quicunque quorumlibet bonorum dominus potest ea pro suo libito dispensare: ergo tali casu non est necessarium, imò non licet digniorem exquirere. ¶ Sunt qui dicant etiam in tali casu inquirēdos esse digniores, si opus fuerit, extra illam familiam. Attamē & vsus & ratio in contrarium reclamant: satis enim est inter illos designatos & vocatos præstantiorem eligere: nisi vnus sit tantum, vt puta sanguine proximus appellatus. Nā cum tali institutori, ac fundatori nō incumbat muncre suo & officio distributionē facere, & illa sunt sua bona, non stringitur rationem habere dignioris. Haud tamen erat cur Hostiensis, & Abbas ex hoc dissimilimo textu inuitum argumentū traherēt ad distributiones bonorum communiū ecclesię: nēpe quòd satis semper sit eligere dignū. Duo hic tamen illius textus moderamina recolē-

Solutio quo vadam. *Reprobatio* *Hostiens. Abb.*

da sunt. Priùs quòd si qui designatus est, fuerit omninò indignus, alius substituendus vt moneniti: quia nemo neque de sua substantia potest sacerdotium contra naturale ius ac diuinum creare. Secundum est, quòd si institutio illa annexam habeat curam aliquam animarum, vel gubernationem, tunc iniquissima est, & nō ferenda, quatenus obstiterit, vt dignior eligatur. Vt si quis prouectibus suis monasterium fundaret eo vinculo, vt Prior vel Abbatissa non nisi ex suo genere, aut patria crearetur, non est in contumeliam Euāgelij lex illa seruanda. ¶ Enascitur autem hinc præterea dubium de beneficijs patrimonialibus, ad quę non recipiuntur nisi ciues, vel qui inde sunt oriundi. Videtur enim sententiæ nonæ cōclusionis derogare, siquidē possent præstantiores aliunde quandoq; acciri. Respondetur leges illas æquissimas esse, quas vtinam de beneficijs saltē parœcialibus, quibus annexa est animarū cura, vbiq; sanciret ecclesia: quemadmodum & in Tridentino Concilio summo omnium consensu, me præsente, consultabatur. Esset enim illis decretis cōforme quæ in quarto argumēto accersita sunt, decernētibus, vt electio ex eadem ecclesia fieret. Nam vt modò dicebā, non paruo æstimandus est ingenitus amor quem quisq; ad natiuum solum habet. Præsertim q̄ licet possent nōnunq; inueniri extranei meritis præstātiores, multò esset tamē ecclesiæ conducētius, vt ambitionibus & litibus sibi molestissimis, ac pestilentissimis obuiaret: præterea vt incolę spe illa animarē tur, liberos & literis & moribus informare. ¶ His ergo absolutis dubijs ad decimā cōclusionē descēdamus, qua ad illā trimalē respōdeamus quæstionē, vtra scilicet facultas alteri præferenda sit in deligēdo epō, Canonici scilicet iuris, an Theologiæ. Neque verò erat cur assertio hæc in controuersiam vocaretur: sed Hostiē. cui Abb. Panormit subscripsit super cap. 1. de consan. & affini. fuit qui nescio quo iure hanc contestatus est litem. Aiunt enim q̄ vbi hæreses pullulant, præferēdus est Iurisconsulto Theologus: aliqui verò è conuerso. Et quanuis mea me professio in suspicionē de hac re adducere possit, haud tamen idcirco his maxime tēporibus, dissimulanda est rei veritas: ego enim minimè de me ipso ignoro quàm sim talium meritorum expers. ¶ In primis si mea opinio illius esset momenti, quæ in consilium admitti deberet, mallem vt post morum honestatem

Quæstio tri vialis *Alterū dubium.* *Responsio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

prudentia viri, roburque animi mansuetudine infignitũ, atq; in agilibus dexteritas perpenderetur, quam scientiæ eminentia: dum modò illa doctrinæ mediocritate polleret, quæ pondus ei authoritatis adiũgeret. Itaq; persona æstimanda cum primis est, non hęc aut illa scientiæ facultas. Tametsi ille in quo hæc omnia excellentia doctrinæ illustraret, maiori iure esset super ecclesiæ candelabrũ erigẽdus. ¶ Sed tamẽ quòd cęteris pariter cõ currentibus Theologia sit peculiaris Episcopi scientia, quã hic conclusionem decimã facimus, nescio quis ambigat. Nã vt ab ipso pastoris nomine, quod Episcopi proprium est, exordium sumamus, ecquis dubitet præcipuũ pastoris munus esse sacrorum eloquia reuoluendo recolere, ac meditari, vnde doctrinę pabulũ gregi subministret. Sententia est Hieronymi in Leuitico. 36. dist. can. si quis vbi ait: Duo sunt põtificis opera, vt à Deo discat legẽdo scripturas diuinas, & sæpius meditãdo: vt populũ doceat. Et dist. 38. can. oẽs. admonetur Antistes, vt in pręptu legem habeat: videlicet, tã sacros Canones & sanctũ Euãgeliũ, q̃ diuinũ apostolorũ librũ & oẽm diuinã scripturã. Canones scilicet Cõciliorũ vt statim subditur. c. placuit. Vnde Augu. in epistola ad Paulinũ. quæ est. 59. illud Pau. ad Ephe. Quosdã autẽ dedit pastores & Doctores, pro eodem vsurpat: nempe q̃ Epi cõ sint pastores, q̃ doctores. Quid ni? nunquid nã Apostolorũ successores sunt? ergo proprũ eorũ est, vt quã fidẽ ipsi diuulgarũt, populũ doceant: eiusq; mores secundũ euangelicas normas cõponãt, & veluti canes cõtra vitia indefesse oblãtrẽt. Sed quid in re nõ dubia testibus vtimur nõ necessarijs? Nõ interrogabãtur olim dum infula insigniebãtur, an ius nossent vtrũq;, sed an vtrũque scirent testamentum: vt Richard. quodlib. 4. & Syluest. in verbo Eps. adnotarunt, licet iam collapsis rebus, nõ interrogentur, nisi an velint se diuinæ scripturę sensibus accõmodare, & quę inde hauserint, plebẽ docere. In cuius signũ cõferturei euãgeliũ: quod admonẽtur populo sibi cõmisso prædicare. ¶ Adde q̃ ex priscis Epis neminẽ nisi Theologũ cõperias. Nam iura canonica theologi in cõciliis sanxerũt, & põtifices maximi ex sacris collegerũt oraculis. Quapropter si nominis etymologiam inspicias, quã August. (vt refertur. 8. q. 1. c. qui episcopatũ.) interpretat? est: nẽpe vt idẽ sit episcop? quod sup intẽdẽs: in hoc etiã deberet superintendere canonico iuri, licẽt nõ illud memoria retineret. Enimuerõ cũ ex Theologia ius ecclesiasticũ promanauerit, per eandẽ facultatẽ debẽt legitimi sensus canonũ examinari. Præsertim q̃ illa iura quæ ad munus episcopale quocunq; referũt, Theologi, si modo secũdũ nomẽ scietia polleãt, oculati? emũctiusq; callere debẽt. Quod si minus calleant, multo est Epo dignius, vt veluti de Moyse, Exo. 18. legit, viros idoneos audiendis secularibus causis exponat, quo ipse sacrosanctæ meditationi & Christianæ doctrinæ incũbat, q̃ vt, vice versa, à dulcedine scripturę auulsus secularib? cõpliceẽ. ¶ Vide ergo quã lõgè ab scopo aberrẽt q̃ epi munus nõ aliud existimẽt q̃ hæreses extirpare: cũ alia prętereà sint multò illis magis peculiaria, q̃ causas audire. Eò vel maxime, q̃ si tũc sunt necessarij quãdo hęreses pullulant, fit subinde vt magis sint semper necessarij: nẽ vnquã serãtur. Chirurgi sunt & causidici, qui cũ litibus victitẽt, nollent iurgiorũ causas pręscindi. Cura autẽ episcopalis lõgè alia esse deberet: nẽpe vt populus adeo esset sem per fide instructus, moribusq; cõpositus, vt neq; hæresibus neq; litibus vlla relinqueret ansa. Quapropter nõ solũ vbi hæreses pullulant, sed vbi litiũ desidia serpũt, illic optatior esset Theologus eps, aut certe vir probitate insignis, qui lites absq; prolixis terminis iuris cõponeret, ac rescinderet. Video. n. proh dolor plures foueri lites in foro ecclesiastico q̃ in ciuili: cũ totus conat? epi esse deberet in ternas hominũ cõscientias sarrire, discordiarũ graminaq; cõuellere, & nõ illuc curã extẽdere, vt pueros poma ficusq; hortorũ suffurãtes (quia hæc est officialiũ sagina) excõmunicationis internecione ferire: quòd adeò est absurdũ vt excusare se iam ecclesiastici iudices nequeãt, nisi affirmãtes propositũ nõ gerere ligãdi. Sed & ob hoc deberẽt esse Theologi, vt cognoscerent quanto illis esset habẽda maior ratio nẽ populus inobedietiæ crimine q̃ excõmunicatione ferret: nã quãuis iudices tale nõ habeant propositũ, populus tamẽ qui illud nescit, nihilo minùs conscietiã sibi vulnerat, dũ fictę non paret excõmunicationi. Sed de hoc satis in præsentia. Nã & Theologos epos eandem video ire viam.

Decima cõclusio.

Hieronym.

Argum.

Primaratio pro cõclusione.

Richardus. Syluester.

Secunda.

Auguſt.

AD primum ergo argumẽtum quæstionis prima conclusio respondit: nimirũ cõcedẽs personatus illos, quos vocãt, & sacerdotia plus commutatiuæ iustitiæ respectu ecclesiarum habere, quàm distributiuæ. ¶ Ad secundum inter probandã nonã cõclusionem

Ad. 1. arg.

Ad secundũ

sionem responsum est: vbi commonstrauimus, vsq; adeò à Christo abfuisse personarũ acceptionẽ, vt Petrũ tũc Apostolorũ optimum, atq; ad regimen accommodatissimũ, elegerit: & matrẽ filiorum Zebedæi petentẽ filiis suis sedes ad dextrã & ad sinistrã repulerit. Quod autẽ plebeios homines & literarũ rudes ad functionẽ euangelicã asciuerit: bina fuit causa. Priorq; ipse eos & docere potuit, & tales efficere qualeis ad rem decebãt: electores autem humani, quia dignos eos facere nequeũt quos eligunt, eos debẽt ad eligendũ conquirere, quos dignos inuenerint. Mox q̃ expediebat supranaturalẽ fidem nõ ab hominibus promulgari, qui essent humana doctrina illustres, ne in suspicionẽ veniret q̃ de humana scietia procederet. Ideo enim iussi sunt corã regibus ac præsidibus nõ cogitare quomodo aut quid loquerent: sed q̃ Spiritus sanctus suggereret, illa diuulgarẽt. Quod autẽ Galilęos cęteris mortalib? prętulerit, mysteriũ fuit, de quo fuerat Isaias vaticinat?: cuius ideo prophetia Matt. c. 4. citauit: Terra Zabulon & terra Neptalim, &c. Galilea gẽtiũ. Populus q̃ ambulabat in tenebris, vidit lucẽ magnã. Et Dauid: Principes Zabulon & principes Neptalim (hæc enim erat Galilæa) duces eorũ. ¶ Ad tertiũ, qđ aduersus nonã cõclusionẽ intendi videbatur, itidẽ satisfactũ est dũ cõcessimus: secũdũ forũ exteri? satis esse digno cõferri ad succidẽdas calũnias, sec? autẽ in foro interiori. ¶ Ad quartũ respõdetur, iura sanxisse, dignitates & prębedas personis eiusdẽ ecclesię cõcedi ob hãc causam (vt ait Cœlesti. co. c. nullus. 61. dist.) q̃ vnusquisq; suũ fructũ militiæ habeat in ecclesia in qua suã per oia officia trãsegit ætatẽ. Cui & alterã S. Th. causam subnectit, quę mihi est probatissima: videlicet, q̃ plurimũ vnusquisq; propẽsiorẽ habet animũ ad suã, ppriã ciuitatẽ & ecclesiã in qua nutrit? est: qua vtiq; ratione vtilior esse poterit. Vnde Deut. 17. Nõ poteris alterius gentis hominẽ facere regẽ, qui nõ sit frater tu?. Et ideo licet nõ exquirat extraneus dignior, per hæc fit cõpẽsatio. ¶ Quintũ aũt argumẽtũ oia quæ dicta sunt cõcutit. Etenim si vera est quorũdam opinio, ne dicam assentatio, cui sanctissimus Papa nunq̃ assensisse credẽdus est, videlicet, q̃ est dns beneficiorum, pugnantissimũ extruitur inde argumentũ, q̃ non tenea tur digniores eligere: imò quòd posit super hoc cum inferioribus prælatis dispensare. Responsio ergo nõ est alia quàm quòd nullatenùs est dominus. Aliàs profectò sicuti de illo dictum est qui de suis propris bonis sacerdotium creat, liberum ei esset tanquàm vero domino cõferre cui mallet: quod nemo auderet asseuerare. At nullo opus est argumento vbi apostolica tuba canit: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. 1. ad Corinth. 4. Quin verò & Christ? Lucæ. 12. Quis, inquit, putas est fidelis dispẽsator, & prudẽs quem constituit Dominus super familiam suam? ¶ Neq; verò sacri Canones transuersum vnguem ab hoc euangelio discrepant: quia ne que discrepare possunt. Quare non pigebit iuris hic verba audire. De præbend. libro. 6. cap. 2. sic habet, Licet ecclesiarũ, personatuũ, dignitatum, aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscatur põtificem pertinere. Non dicit dominiũ, sed plenaria dispositio. Et Cle. vt lit. pẽd. nihil inno. cap. si duobus. hoc modo, Saluatamen in præmissis omnibus Romani Pontificis potestate: ad quem ecclesiarum, personatuũ, dignitatum, aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum plena & libera dispositio ex suæ potestatis plenitudine noscitur pertinere. Perspice ergo quò pertingit pontificię potestatis plenitudo: certè nõ vt dominus sit, sed vt plenariam habeat dispositionem. Nam, quod ait, libera, hoc tantùm significat quòd nullum agnoscit in terris superiorem. Idem patet ex superioribus. Commõstratum enim reliquimus hæc bona ecclesiastica, stipẽdia esse populi pro ministris, quorum ideirco Papa merus est dispensator. ¶ Imò arbitror illos qui dominũ beneficiorum eum appellant, propriam vocem ignorare. Nam si dominus est, retinere sibi potest, & in proprios vsus cõuertere, ac pro libito eis vti: quod tamẽ nemo sanę mẽtis admittet: si autem pro libito non potest vti, sed tenetur ratione dispensare, non est dominus. Quocirca sanctus Thomas. 2. 2. q. 63. art. 2. vbi ait prælatum ecclesiasticũ non esse dominum, sed dispensatorem. Pontificẽ etiã maximũ complectitur: vt Cardinalis etiam Caieta. Lateralis Papæ scitè adnotauit. Sed heu quanta mala ex contrario, eodemque falso principio ecclesia quotidie patitur! Cùm tamen quo sanctissimus Papa cæteris honore & dignitate in Ecclesia Dei præstat fortiori nexu teneat digniores semper optare, Nisi fortè (vt ad calcem quarti argumẽti respõdeamus) Cardinales in Pontificis

Ad tertiũ.

Ad quartũ.

Cœlestinus

S. Thomas.

Posterior ratio.

Ad quintũ argum.

S. Thom.

Caietanus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tificis electione ob eādem summam vicarij Christi dignitatem sanctiori side perstringū tur optimum eligere. Quapropter nunq; ru morē illū persuadere mihi potui: videlicet statutum illis esse,nō posse deligere, nisi ex suo gremio. Ettādem ab ipsis Dominis Car dinalibus audiui,falsum esse. Enimuerò q actiuas voces ad ipsum sacrum senatū ecclesia retulerit,decentissima ratio persuasit. 23. dist.cano. In nomine Domini.& capit.licet. extrà,de elect.& vbi periculum. eod.lib. 6. videlicet,nē tantus episcoporum cœtus à re motissimis regionibus Romam ad eligendum cogeretur. Attamen cùm tanti referat optimum episcoporū orbis ad summam sedem euehere, q intra paucos vrbis passiua electio coërceatur,licet sit credibile inter eos nunq; defore dignū, certè synceritas euangelica nō permittit. Vnde in eo cap. In nomine Domini.si in Romana ecclesia non inueniatur idoneus,ex alia sumi iubet. ¶ Igitur conclusio nona suis radicibus fixa perstat, quæ non solùm in antistitibus creādis,verū & in alijs dispensandis sacerdotijs quibus iuncta est animarū cura,sancte seruanda est: nam in alijs qui tali cura vacant, licet præteritis dignioribus contra iustitiam distributiuam delinquatur: non tamen subest tantum periculi. Atqui eam ob rem aut nunquàm aut perquàm rarò peccatū illic mortale committitur: dum modo non concedantur in dignis. ¶ Ex hac autem definita conclusione dubia nonnulla suboriri videntur, quæ idcircò necesse est vt per ordinem examinemus. Primum est quòd proximis verbis de beneficijs cura animarum carentibus appendet,an scilicet pensiones annuæ quæ à quinquaginta hinc annis percrebuerunt in ecclesia, tutò & imponantur beneficijs,&recipiantur ab ijs quibus exhibentur. Ad hoc primùm omnium respondetur, pensiones huiusmodi non habere annexos ecclesiasticos titulos:quia pensionarius non fit beneficij possessor:sed tantùm possidenti imponitur onus soluendi. Et potest imponi vel personæ,quandiu possiderit, vel quod multò est vsufrequentius, ipsis fructibus beneficiorum. Qua de re neque aliā habent annexam curam, neque canonicum persoluendi officium. Atque hac vtique ratione huiusmodi reditus tutissimi existimāturinempe quòd nulla sint cura onusti. Ego verò,licèt de plenaria Pontificis potestate in dispensandis beneficijs nihil ambigam,sempertamen arbitratus sum hæc esse periculo lissima omnium beneficiorum:idq; propter eandem rationem,qua alij censent esse tutissima. Nam si verum est quòd paulò ante cōmōstrare nitebamur: nempe summum pontificem non esse dominum,sed dispensatorē beneficiorum,quæ sunt ecclesiarum stipendia:consequens inde fit,vt illa adiudicare ne queat,nisi pro altaris(vt ait Paulus)ministerio: vel tanquam mercedē pro aliquo seruitio ecclesiæ:etiā si non esset spirituale:vt puta duci aut militi,qui ecclesiā tēpore necessitatis propugnat:qua de causa decimarū tertiæ Regi Hispaniæ tributæ sunt. Et congruē tiùs possent illi concedi,qui negotia ecclesię gereret,vel in concilio, vel in curia,vel alibi: sicuti olim mos erat his,qui prælatis in adiutorium adhibebantur, prouentuū quotā impertiri. Præterea quando dubia lis super aliquo sacerdotio dirimi aliter non posset,liceret aliquam portionem parti cedenti in bonum pacis addici: de quo vno pēsionum genere vnicus est text⁹ in toto iure. Nisi essent de præben. At quòd citra hunc casum absq; vllo titulo & obligatione bona ecclesiæ possint hoc modo dispendi, non apparet quomodò intra limites dispensationis continea tur. Et re vera rei nouitas eam in suspicionē vehementer adducit. ¶ Alterum dubium est de illis,qui neq; eligunt neq; beneficia conferunt,nihilominus sunt causa vt vel dignitate inferioribus vel prorsus indignis conferā tur, vtrum delictū illis sit. Et peculiariter sit interrogatio de resignatorib⁹. Resignat quis sacerdotium suum in manibus Prælati, sed tamen in fauorem consanguinei,vel alterius certæ personæ indignæ, & non aliàs: videtur ille extra culpam esse: nam Prælatus est cui collatio incumbit. Respondetur tamen Prælati delictum non excusare resignantem vt pote quiverè est causa iniquę collationis. ¶ Vbi de hoc maximè admonere nō præteribo, videlicet quàm sit cauendum ne pueris beneficia præbeantur: nam etsi contingat,vt optima sint indole,non solùm ius Canonicum, verùm neq; naturale reputat eos dignos. Dignitas enim non spem,sed rem dicit. Atqui plurimùm vsu venit,vt qui de se pueri bonam fecerunt spem, quam, si absq; diuitijs ecclesiasticis manerent, ad vberem frugem perducerent,cùm primùm ditantur, superbire ac ferocire incipiunt. Permulta alia dubia in præsentiarum præterimus, nè extra rem & causam distrahi videamur.

Falsum est nō posse eligi pontificē nisi è cardinalīū cœtu.

Prima dubitatio de annuis pensionibus

Autoris ſententia de propoſita quæſtione.

Alterū dubium.

Reſponſio.

Beneficia pueris minimè cōferenda.

ARTI

ARTICVLVS. III.

Vtrùm beneficiorum pluralitas sit iure permissa.

Superiori articulo annexum est in hoc tertio de beneficiorū plu ralitate disputare,vtrum sit quoquo pacto iure permissa. Pugnāt enim à parte negatiua Canones plurimi,tā conciliorum quàm sanctorum patrum. In primis est decretum Synodi. 7. Constantinopolitanæ,vt refertur. 21.q. 1.cap.clericus. Clericus ab instanti tempore non cōnumeretur in duabus ecclesijs: negotiationis ēm hoc est & turpis lucri proprium commodū & ab ecclesiæ consuetudine alienum. Vbi citatur verbum Domini,Nemo potest duobus dominis seruire. Et. 70. distinct. cap. sanctorum. ait Vrbanus. Omninò in duabus ecclesijs aliquem intitulare nō liceat,sed vnusquisque in qua intitulatus est, in ea tantùm canonicus habeatur, vnde extrà,de prēben. capit. quia. perhibetur præbendarum multitudinem canonibus esse inimicam.

Primum argumentum.

Secundum.

Chryſoſt.

¶ Secundò allegantur à sancto Thoma quo li. 9. articu. 15. sanctorum dicta. Ait enim Chrysostom. Quòd tenebra erubuit,lumen erubescat:quod figurę non fuit concessum, rei reor esse illicitum: figuræ autem, hoc est, legi veteri,non fuit inter Leuitas concessum vt qui capiebat in Bethlehē,caperet in Hierusalem: cùm nos ergo perfectiores esse debeamus,qui capit in Tyro nō capiat in Damasco. Hęc Chrysostomus,& Bernard. Qui non vnum sed plures est in beneficijs, non vnum sed plures erit in supplicijs.

Bernardus.

Tertium.

¶ Item id esse videtur contra rationem, & ius naturale,& diuinum iam modò citatum: Nemo potest duobus dominis seruire. Cui insuper accedit iuramētum quo quisque iure antiquo fidem suam astringit seruire ecclesiæ,cui se mancipare constituit. ¶ In contrarium faciunt iura,quæ plura beneficia eidem personę indulgēt:vt tum alibi,tum. 21. q. 1. frequentes Canones docent.

Q. Thom.

Quæstionem hanc disserit diuus Thom. quolibet. 9. citato articu. 15. At quia rei huius abusus nimium in perniciem ecclesiæ obrepsit,nō erit superuacaneum rem denuò ac sedulò examinare. Nam cùm (vt ait illic sanctus Thomas) ius hic naturale,ac diuinum implicetur & humanum, quantū ad duo priora, rei huius definitio ad Theologos pertinet: licèt quantum ad tertium, spectet ad iurisconsultos. Placet ergo veluti primum fundamentum distinctio illa sancti Thomæ: Triplex est actionum ordo: scilicet,aut quæ deformitatem habent inseparabilem, vt mendacium: aut quæ indifferentes sunt, vt deambulare: aut tertiò quæ licet per se nudè,& absolute consideratæ,deformitatem quandam repręsentent circumstantijs tamen vestitæ licitæ fieri possunt: vt hominem occidere, quod iudici, & defendenti se licet. ¶ His præiactis respondetur ad quæstionem septem conclusionibus. Prima, Habere plures præbendas non est res primi ordinis. Hæc conclusio inde fit liquida,quòd multis casibus super hoc sancta iura dispensant, vt statim patebit. ¶ Secunda. Neque est secundi ordinis. Non enim est perinde indifferens,atque habere plures vestes:hoc quippe absolutè consideratum, nullam implicat, aut malignitatem, aut indecentiam: habere autem plures præbendas, si nudè spectetur statim sonat quasdam ordinis peruersiones. Primùm, quia ratio docet, vt vnicuique ministerio suus propriè deputetur minister: aliàs vnus plurium personas induit. Secundo, cultus diuinus detrimentum patitur. Et tertiò, cùm bona hæc (vt diximus) stipendia sint ecclesiarum, suo defraudantur iure. Id quod rerum vsus & experientia docet. Aggeratis siquidem præbendis multis ad personarum paucitatem, vix vlla restat ecclesia, cui pro ratione suarum decimarum seruiatur dignè. Et quartò inde sequitur distributiuæ iustitiæ præuaricatio, videlicet, vt digni multi egeant: alij verò exundent. Quinto esca, & fomentum ambitionis inde subministratur: nam interdicta præbendarum accumulatione, sacerdotes non tam auidè sitirent atque ambirent bonis ecclesiæ ditari. Et sextò id in causa est: vt literarum studia neglecta iaceant: vtrinque etenim spes bonorum debilitatur: scilicet, & quòd meritorum ratio non habetur, & quod auida ditiorum auaritia impedimento est, nè inopes promoueantur. Quin verò septimò, & transgressio quædam est illius Paulini præcepti. Vnusquisque in ea vocatione, qua vocatus est maneat. Atque illius præterea ad Roman. 12. Sicut in vno corpore multa membra habemus:quod Grego. ad hoc propositum citauit. 89. distinct. cap. singula. vbi ait, Singula ecclesiastici iuris officia singulis quibusque personis figillatim committi iubemus.

Prima concluſio.

Suadetur concluſio.

Secunda.

Probatio

Gregorius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus. Sicut enim in vno corpore multa mẽbra habemus: omnia aut membra nõ vnum actum habent: ita in ecclesię corpore multa membra sunt: & ideo distincta officia esse debent, & ecclesiæ diuersis personis commendandæ: alias totum corpus esset oculus: aut totũ auditus: aut vnus multorũ corporũ oculus. ¶ Tertia cõclusio. Habere plures præbendas res est tertij ordinis: scilicet q licet per se absolutè librata in malũ sonet, vt proximè nunc rationes comprobabant: potest nihilo seciùs talibus circunstantijs exornari, vt fiat licitum. Ad huius autem lucidam intelligentiam distinguere de beneficijs ope præpretium est. Alia enim sunt quæ residentiam habent annexam: alia verò quæ liberiora sunt, vt simplicia sacerdotia quæ præstamerę vulgò dicuntur. Atque illorum qui bus residentia annectitur, alia sunt quibus iniuncta subinde est animarum cura: vt episcopatus & Parœciæ: aliæ verò, quę hoc one re sunt immunes. De his ergo non arbitror eodem esse pacto censendum. Hoc suppositio sex casus notantur. 21. q. 1. in summa, iuri dici quibus licite compati suæ præbendæ valent in eadem persona. ¶ Primus ratione tenuitatis: quia non possunt singulæ singulos alere sacerdotes, vt habetur. 10. quæst. 3. vnio. Qui quidem casus verus est etiam in his sacerdotijs quæ curæ subduntur animarum. Quinetiam posset idem & in episcopa tibus licére. Possent inquam esse adeò tenues (quales frequenter sunt in Italia) vt neu ter posset episcopum pro sua dignitate sustentare: possentq; esse tam proximi, vt ab eâdem valerent persona administrati. Et est textus. 21. q. 1. cap. illud. vbi conceditur, vt idem sit Archiepiscopus Tarraconen. & Episcopus Fundẽn. ¶ Secundus casus, quando vna est ecclesia ab altera dependens: vt legitur cap. eam te extrà, de æta. & qualita. & ordi. præfici. Quomodo autem fit ecclesiarum vnio, patet extrà, de rel. dom. c. quia monasterium. Neque quis fallatur, arbitratus in eundem casum recidere: nam primus intelligitur etiã vbi ecclesiæ non sint vnitæ. Potest siquidẽ Papa sine vnione adiudicare duas ecclesias propter tenuitatem vni sacerdoti: etiam cum titulo vtriusq;. Est tamẽ hic consulte animaduertendum, quòd in hac tenuitate meditanda, non est respectus habendus personæ, sed cõmunis vtilitatis ecclesiæ in quẽ cuncta hæc referenda sunt. Enimuerò si persona suprà dignitatem suam & conditionẽ cõtendit ampl. m familiam splendo remq; vitæ sustetare, non illa hîc æstimanda est prouentuũ tenuitas, sed ad hoc q; est ã dum quid ecclesiæ cõducat. Pra tereà cauendum maximè ne præbẽdarum vnio in fauorem personæ fiat, & fraudẽ ecclesiæ. Est illustris quispiã pluralitate beneficiorũ pressius qui ad eximendũ sibi scrupulum cõscientiæ procurat per annexionẽ cũcta in vnũ coadunare. Profectò is arbitratu meo, dum hoc sophismate fascinare cogitat diuinos oculos, grauiùs turpiusq; delinquit, quã si pluriũ figurã retineret: debet enim vnio ecclesiarũ in emolumentũ ipsarũ absq; dolo malo fieri, vt sit legitima. ¶ Tertius casus est, ppter paucitatẽ clericorũ, vt. 21. q. 1. cleric⁹, adnotat. Quãuis illic nõ dicatur, nisi propter inopiã hominũ, quòd referri potest ad incolarũ raritatẽ. Veruntamẽ raritas etiã sacerdotũ, necessitatẽ inducit demandandi vni plures ecclesias. Atqui iudicãda est paucitas quando rari sunt digni. Qũa porrò de causa nõ inhiberẽ in prouincijs, pbitate & doctrina sacerdotum destitutis, vnũ pluribus ecclesijs deputari, etiã cum cura animarũ: quippe q in rẽ ecclesiæ fœliciùs cederet, q̃ sacerdotes penitùs inidoneos populo Christiano prefice re. ¶ Quartus casus pluralitatem excusans occurrit, quando quis vnã habet præbendã in titulo, atq; alteram cõmendatitiam: vt habetur eadem causa &. q. cap. qui plures. Admonendum tamen est de intellectu huius textus. Enimuerò iuris prudentes, qui ad forum iudiciale penitùs attendunt, tutam forsan arbitrantur cuiuslibet conscientiam hoc pacto possidentis duas præbendas: at verò qui penitiùs iudiciũ diuinum introspiciunt, aliter censebunt. Etenim eædem causæ, imò (vt reor) iustiores coire debent, vt quis dignè in conspectu Dei altera fruatur præbenda sub titulo: altera verò sub commendatione, quàm si ambas haberet in titulo. De cõmendationibus quippe loquor perpetuis, quæ hoc ætatis habetur in vsu. Est lex prohibens nẽ Cardinales qui Romæ residẽt, fiãt Episcopi: & nẽ huius fiat præuaricatio legis, commendantur illis ecclesiæ perpetuo, nihilo differentiùs, quàm si titulus illis inscriberetur. Profecto si fas esset ita loqui, hic commendationis prætextus præuaricatio est legis, etsi personata: & fortè eo criminosior, quò sit magis in fraudem legis. Nam in fraudem legis facit, qui saluis legis verbis, sententiam eius circunuenit. l. contra ff. de

Tertia conclusio.
Distinctio.
Sex casus.
Secundus
Adnotatio.
Tertius casus
Quartus casus.
Quales præsentandus sit ordinarius ad beneficia ecclesiastica conferenda.

de legibus. & C. eodem titul. Non dubium est in legem committere eum qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. l. non dubium. Etenim si causa ferendæ legis fuit necessaria Episcopi residentia in sua ecclesia, quidnam quęso refert commendatariusue absens sit, an verus Episcopus? Ratio nanque quæ iustam faciat ac legitimam commendationem, hæc esse debet, quòd haberi tunc persona non potest cui legitimè sub titulo adscribatur: non autem commendatarium ditare. Haud quidem inficiaberim quin possit Episcopus Romam à Pontifice Maximo ob publicas causas acciri: tamen quòd illic perpetuo maneat, nihil obmurmuro: sed tamen neque ambigo quin multò sanctiori side & diuino mandato teneatur Episcopus Cardinalis præsens esse ecclesiæ suæ quàm Romæ: siquidem Episcopi iure diuino instituti sunt: Cardinales vero post Apostolorum seculum creati.

Quintus casus.

¶ Quintus casus est quando Papa pluralitatem concedit: vt habetur eâdem quæsti. capit. relatio. Et sextus si dispensetur Episcopus. vi habetur. 70. distinct. canon. sanctorum. Hi autem duo casus ad normam quarti modo expositi auscultandi sunt, videlicet quòd quantum ad forum exterius censentur legimè possidere: tamen vt Deo dispensatio sit accepta, debet legitimis causis circumuestiri. Quanuis iam non est in vsu vt Episcopus possit super præbendarum pluralitate dispensare: quia capit. dudum ecclesiastica. extrà, de election. videtur ius antiquum abrogatum: nempe vt solus Papa dispenset: vt illic notauit Panormitanus. Tametsi hoc intelligendum sit sub ambarum titulo: quia commendare ob necessitatem bene potest Episcopus dum nõ patet ad curiam aditus.

Septimus casus.

¶ Septimus casus additur extraordinarius propter sublimes, & literatas personas, quæ maioribus beneficijs sunt honorandæ: vt verbis vtamur. capit. de multa. de præbend. sublimes enim (vt aiunt) refertur ad sanguinem. Attamen neque illud ad illustrium commodum est referendum, sed ad ecclesiæ splendorem. Ecclesia enim dum vagiebat in cunis, & potentia seculari premebatur, opùs habebat illustrium viribus suffulciri, qua de causa indulgebatur, vt aliquanto plus stipẽdiorum sortirentur. Iam vero hoc ætatis, si fas est dicere verum, nescio an eadem dispensationis causa tam legitima existat: porrò cum rerum vsus palàm doceat sublimium potentatum ita grassatum esse in ecclesiastica sacerdotia, vt hæc fuerit non minima causa rumæ, in qua modò iacet ecclesia. Tametsi nunquàm negabo, quin si ingenui & natalibus præclari, moribus sint cum primis, mox literis ornati, plurimùm splendoris ac roboris reipublicæ ecclesiasticæ afferant.

¶ Subsequitur hic tandem dubitandi ratio, an præter hos casus licitum sit Papæ dispensare, & compatibiles facere plures præbendas & personatus. Hoc in disputationem produxerim propter multa & varia quæ à doctoribus iuris Canonici affirmantur: vt videre quisque poterit apud Syluestrum, in verbo beneficium. 4. Ait enim in primis Archidiaco. casus illos superiores coercendos esse ad præbendas, quæ absque cura sunt animarum, sed profectò nulla hoc ratione probatur: quin verò episcopatus pro causa, vt suprà citauimus, cap. illud. 21. q. 1. possunt eidem permitti, ne dum parœcię si proximæ sunt & tenues: quanuis tunc decentius esset vniri. Alij dicunt extra hos casus nemini licére plures habere præbendas. Intelligendum est tamen absque legitima dispensatione: alioqui dubitari non licèt, quin eadem potestas, quæ superioribus casibus dispensauit, si occurrerint alij nondum cogitati, æqui tamẽ & iusti, possit dispensare. Consule si lubet de hac re Syluestrum & alios Summistas. ¶ Duo tamen hic restant dubia. Prius, vtrum absque dispẽsatione duo possint beneficia ab eodem possideri. Posterius, vtrum vbi dispensatio requiritur, ille qui absque legitima causa dispensationem nactus est, tutam habeat conscientiam. De priori dubitatione distinguẽdum est inter beneficia, quantum ad residentiam & curam: qua distinctione præhabita statuitur conclusio quæ sit huius articuli ordine quarta: nã tres suprà præmisimus. In beneficijs simplicibus, scilicet, neq; habẽtibus curam, neque residentiam exigentibus, qualia sunt præstameræ, nulla est necessaria dispensatio, vt plura eadem persona obtineat. Scio glossas sacrorum Canonum multas in contrarium ire: sed tamen non solùm iam recept⁹ vsus verum & ratio nostrã conclusionem edocet. Est enim adnotandũ fundamentum, quod ex sancto Thoma suprà desumpsimus: videlicet in his spectãdũ esse trinum ius, scilicet diuinum, naturale, & humanum: quorum hoc vltimum per desuetudinem

Dubitatio.
Syluester. Archidiac.
Solutio
Alterum dubium.
Distinctio.
Quæsita cõclusio.
Probatio cõclusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudinem legis,aut contrariam cõsuetudinẽ abrogatur:quod autẽ quis duo habeat simplicia beneficia,non est vsq; adeò cõtra naturale ius & diuinũ,vt consuetudo illud nequeat abrogare. Hoc patet quoniã licet habẽdus etiam oculus in istis sit ad iustitiam distributiuam, potissimùm tamẽ ad cõmutatiuam,per quam ecclesijs de ministris prouidendum est: vbi autem residentia non est requisita,ibi ecclesia non læditur ob præbẽdarum pluralitatem. Verum est Adrianum mitigare verbum,dicendo hanc nõ esse propriè abrogationem,sed derogationem:propterea q talis prouisio nõ potest fieri absq; vlla prorsus causa,sed aliqua interueniente, At verò iam nunc profectò licet nulla interueniat ratio,cõferuntur ab inferioribus Prælatis sine vlla dispensatione. ¶ Quinta propositio.In his quæ residentiam requirũt,sed curam nõ habent,vt sint canonicatus,nondum ius abrogatum est: sed manet vsus vt absq; dispensatione non aceruentur eidem: facilius tamẽ potest in istis procurari concedi; dispensatio, quàm in habentibus curã. Quin verò in beneficijs canonicatu minoribus,quæ seruitio etiam interessendi sacris obnoxia sunt,nullus est dispensandi vsus.

Quinta cõclusio.

Sexta conclusio.

¶ Addiderim autem conclusionem sextam, quòd huiusmodi beneficiorum coaceruationes,siue per dispensationem fiant,siue secùs, carere non possunt culpa,etiã quandoque mortali,atq; graui scandalo, in ecclesiarum detrimẽtũ:idq; potissimè vbi nimium accumulantur,& personis deputantur indignis. Conclusio hęc inter probandum conclusionem secundam constitit. Iam enim nulla spectantur,aut desiderantur merita,sed perinde,quinetiam turpiùs atque impudentiùs quàm secularia, & profana,ambiuntur,cambiuntur,væneunt, hæreditantur, regressantur,profanantur,ac dilapidãtur. ¶ Septima conclusio. Parœciæ & id genus sacerdotia quę in animarum curam instituta sunt, vsq; adeò non possunt absque legitima dispensatione ab eadem obtineri persona, vt si legitima non fuerit,nequeant tutò in foro conscientiæ apud Deum possideri. Non solùm sententia est sancti Thomæ quodlib. citato, atq; Adriani in De plurali beneficio. verum & sacri Canones id insinuant,eiusque interpretes apertè pronũtiant. Quin verò doctores conclusionem non moderantur, vt de illis solis intelligatur,sed de cunctis (quod verissimum est) quę dispensatione indigent vt

Contra abusum in cambiẽdis beneficijs.

Septima cõclusio.

S. Thom. Adrian.

possideantur. Est tamen enormitas turpior in his quæ curan habet animarum. Itaq; & Papa sine legitima causa dispẽsans grauiter delinquit, & eius delictũ non liberat ambitẽtem,obtinentem,& retinentẽ,à culpa. In primis quòd Papa delinquat sententia est Apostoli suprà citati: Sic nos existimet homo vt ministros Christi,& dispensatores mysteriorum Dei. Et subdit: Hic iam quæritur inter dispensatores,vt fidelis quis inueniatur. Quin verò Christus Lucæ. 12. Quis putas est fidelis dispensator & prudẽs? Et re vera nullibi tanta fides exigitur,quàm in cõmittendis cõredendisq; animis, Christi sanguine redemptis,illius curæ, qui præsens semper gregi suo prospiciat. Vnde Bernar. de consi. ad Eugenium lib. 2. cap. 6. ait, potiùs Pontificem summũ,qui spiritualis est, omnes iudicans,& à nemine iudicatus, debere non sua volũtate pro lege vti: sed Christũ præ omnibus imitari,qui non suam,sed patris voluntatem venit facere: vt omnia non pro sua vtilitate,sed pro communi commodo dispenset. Aliàs vt dispensator cõtendus est. Nam & si iura suprà citata plenariam ei tribuãt potestatem dispensandi, id tamen intelligunt quia non habet superiorem in terra à quo possit iudicari: mittimus concilium in causa hæresis. Attamen apud Deum exactissimè respondere tenetur si fidem in dispensatione defregerit. Ratio ergò cõclusionis est hęc Sacerdotia quæ curam habent annexam, rectè nequeunt administrari sine præsentia: tãta est vigilantia quæ animabus curandis ac prospiciendis necessaria est: residere autem simul nemo potest in ecclesijs plurib⁹: ergò sine vrgentissima causa eademq; ecclesię necessaria non potest citra atrocem culpam super hoc dispẽsari. Sed ait forte ille cum quo dispensatum est, Papa dispensauit: ipse sibi viderit,ego immunis sum. Hic tamen cauillus securos multos reddit,tutum verò nemi nem: quoniã Papa non est dominus, vt idẽtidem dictum est,sed dispensator: ideoq; qui iniquam dispensationem petit, iniquitatis causa est: & qui ea vtitur,eadem semper irretitur iniquitate. Accedit ius Concilij Lateranen. de quo extrà, de præben. cap. De multa & cap. Dudũ ecclesia. de electio. vbi nullatenùs permittitur duas simul possideri parœciales ecclesias. Et Hostien. & Panorm. & reliqui super cap. extirpandæ de præben. indubiè consentiunt,residentiam similium curatorum non posse per vicarium suppleri. Et ratio

Papa delinquit sinecausa dispẽsans Paulus.

Bernardus.

Inanis & stulta obiectio.

Conci. Lateranen.

Hostien. Panormit.

Ratio. 2. cõclusionis.

ratio est,quia cùm beneficium cõferatur in tuitu personæ,ob suam scilicet ipsius dignitatem,illa suppleri nõ põt per paupere mercenarium,qui plurimũ indignus est. Et quã libet dignus esset vt locum haberet mercenarij,non tamen pro ratione fructuum beneficij. Soluit ecclesia iusta stipendia pro viro docto & graui,qui si præsens adesset,suis eleemosynis,consilijs,fauoribusq; & authoritate posset suo gregi prospicere ac deseruire: non ergò hæc possunt per mercenarium perfici. Miraculum est qđ liceat curato ob eam solam curam & onus qđ vicarium vllius quàm potuit sibi substituit amplitudinem fructuũ percipere: reclamante Paulo, Qui non laborat nõ manducet. Sed ais, satis est laborare per alium: profectò si nõ debet manducare nisi qui laborat, fit vt qui nõ pse sed per alium laborat, nõ debeat ipse mãducare, sed contẽtus esse si loco illius alius mãducet. Ait fortassè paræcius, beneficij possessor, satis est huic ecclesiæ hunc vicarium substituere. Responderet autẽ Ecclesia si fari sciret. Ergò satis est ei hæc quam tu illi tribuis, merces: cur ergò reliquum ex me absque vllo seruitio surripis? Insinuabat se huc de residẽtia Episcoporũ sermo: sed hic adeò amplus est, vt illo totum fere librũ nonum cõpleuerimus. Audiant ergò interim supremum Pastorem suum, qui animã suam dedit pro ouibus suis, eos admonentem, quẽadmodũ mercenarius & qui non est pastor cuius non sunt oues ,ppriæ, videt lupum venientem & dimittit oues & fugit.

Paulus. 2. Timo. 3. Qui p alitũ laborat per alitũ mandu cet.

Sentẽtia autoris de residẽtis episc.

Ad argum.

A D argumenta ergò in contrarium conclusiones respondẽt. Cõmonstrant eñ illa iura naturã & ingeniũ rei, vbi nudè præbendarũ aceruus consideretur: vt secunda conclusione explicitum est: cui tamẽ tertia nõ repugnat: nempè vt ob legitimas circunstantias id fieri possit licitè. Et pariter respondetur ad sanctorum dogmata, ac subinde ad rationem tertio loco adiectam.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum in collatione sæcularium magistratuum subeße possit crimen acceptionis personarum.

POST hæc quæ de Ecclesiasticis bonis dicta sunt, continuò in hoc quarto articulo similis se insinuat disputatio de sæcularibus magistratibus, publicisq; officijs ac muneribus, quæ administrandæ iustitiæ creari consueuerunt in republica nempè vtrùm in illis conferendis ac dispensandis subesse quoque possit crimen acceptionis personarum. Arguitur enim primò à parte negatiua. Bona hæc (veluti de ecclesiasticis diximus) sũt stipendia erecta & stata ministris reipublicæ: qui illa mercede sua quisq; obsequia impendit: ergò non pertinent ad distributiuã iustitiam: sed respublica vel rex in quem publica potestas translata est, veluti ,ppria bona põt cui libuerit elargiri, veluti conductis operarijs: ac subinde fit consequens vt nullum ibidem locum habeat personarum acceptio: ¶ Imò apertiùs ex eadem radice secũdò arguitur. Res publica atq; adeò rex non solùm illa publica stipendia, verùm & iura quæ quisq; soluit ministris iustitiæ pro suo placito instituit: ergò nulla ratio vetare videtur, quin magistratus ipsos & officialium loca vendere possit tantum abest vt in eorum ,puisione peccare possit personarũ respectu. ¶ In contrariũ reclamat vox populi.

Primum argumẽtum, à parte negatiua.

Argum. 2.

VÆstio huius articuli per ea quę in ,proximo dicta sunt per quàm facile definitur. Est enim prima conclusio secundæ superioris simillima. Bona hæc sæcularia ministrorũ iustitiæ, licet imaginem, & rei non nihil gerant iustitię distributiuæ, nõ tamẽ talis solum ratione ęstimãda sunt, sed velut materia iustitiæ cõmutatiuæ. Enimuerò nõ sũt ea lance libranda ac si essent rei publicæ bona: ea tantùm ratione applicanda ciuibus q̃ sint prouentus publici: aut tali ratione ac si sint prędmia proposita honestis viris, probis & sapientibus, pro suis virtutibus & exhaustis laboribus per literarũ studia: sed tanquã stipendia publicis ministris iustitiæ decreta pro suis obsequijs, quę reipublicæ impẽdũt Hæc cõclusio patentior etiam est quã quæ de ecclesiasticis bonis asserebatur. Enimuerò nisi necessaria esset institiæ administratio nunquã ob præmium virtutum aut literarũ contributa essent à populo, vel impensa ex ærario regis. Quapropter rex per iustitiam cõmutatiuam debet tales ministros regno pro tributis quæ populus illi numerat. Debet enim suis ciuibus protectionem ab extero hoste: mox iustitiæ custodiam aduersus internos malefactores. ¶ Hinc subsequitur conclusio secunda, Licet in collatione huiusmodi magistratuum atq; officialium illa inspicienda sit facies distributiuæ iustitię, vt dignioribus maiora conferantur: illa

Prima cõclusio.

Secunda cõclusio

Universidad de Deusto
Biblioteca

insuper seruanda est iustitia cõmutatiua vt tantum stipendij cuiq; reddatur quantipenditur eius labor, cura, & functionis qualitas. Conclusio hæc compertior per superiorem fit quàm vt alio præterea egeat testimonio.

Tertia conclusio.

¶ Tertia conclusio superioribus agnata. Personarum merita, quibus publicę administrationes & munera demandantur, non sunt æstimanda præcise sicut in distributiua iustitia secundùm eorum absolutam considerationem in ordine ad seipsos: sed respectu finis & functionis, ad quam assumuntur. An scilicet sint ad subditos accõmodi, & ad magistratum illum gerendum idonei. Ex his sit consequẽs, q̃ si indigna sit assumptio huiusmodi classis hominum, nõ tam pẽsanda est iniuria quæ fit dignioribus, quàm illa quæ fit ciuitati, vel genti cui talis persona præficitur, vel toti regno, si sint regiæ curiæ, vel præsidentes, vel assistentes. Etenim sola (vt inculcanter repetam) populi necessitate instituti illi sunt honores, & stipendia decreta quæ illis obueniunt: & non ꝓpter personas ipsas quibus deferũtur: sicuti bona quæ per distributiuam iustitiam communicantur.

Propter populi necessitatẽ institutisunt magistratus

Quarta conclusio.

¶ Ex hoc ergò consequitur quarta conclusio, Quando digni nõ obtinent istos honores & stipendia, acceptionis personarum crimen cõmittitur, vinculũq; inde adeò restitutionis oritur: nõ tamẽ quæ facienda sit ipsis qui obtinere deberent, sed certè populo qui damnũ accepit & incõmoda. Hæc inquã cõclusio ex superioribus liquidò patet, quia in populum tunc peccatur contra commutatiuam, quæ militat sub legali vniuersaliq; iustitia principis. Licet denegandum non sit quin contra iustitiam distributiuam iniuria fiat etiã & dignioribus: porrò quicum illo intuitu literis virtutibusq; insudent, quodã pacto defraudãtur. Bene enim consulteq́ue

Solon, Democritus

& Solon & Democritus aiebant duo hæc diuina numina cuncta gubernare, præmiũ scilicet & pœnã, quibus ideo omnis respublica cõtinetur. Secundũ quos Philosophos

Vlpianus

Vlpian. de Iustit. & Iure, libr. 1. Bonos, inqt, non solũ metu pœnarũ, verũ etiam præmiorum quoq; exhortatione efficere cupimus. Illud tamen personarum qualecunq; ius nõ inducit restitutionis ligamẽ quæ illis sit faciendа. Habet nihilominùs (vt dicebam) locum & in istiusmodi distributionibus personarum acceptio. Vt verbi gratia, si Rex Salmantinos tantũ ad publica munera accersere rit aut ad alias præbendas, ea tantum ratione q̃ Salmantini sunt. Secùs autẽ si hoc argumento vteretur ad explorandũ eorũ merita. ¶ Sed roget quis fortè quæ nã merita libranda sunt & cõquirenda tam in publicis magistratibus quã in alijs ministris inferioris ordinis: vt sunt scribæ, & alij huius classis vtrũ sola eorum probitas. Hanc interrogationem pernecessariã hic diximus, cuius ideò gratia hanc appendimus longiusculam meditationem. Statuitur ergò quinta cõclusio. Nemo qui improbis est moribus, quacũque vel scientia vel prudentia, quæ potiùs in viro prauo erit astutia, prępolleat, ad huiusmodi prouincias est ꝓmouendus. Enimuerò artes quæ solo intellectu consident, põt quidem vir nequam probè exercere: vt fidibus dulciter canere, pulchrè pingere, affabrè sculpere: illam verò practicam quę in iustitię administratione posita est, nemo nisi virtutum vniuersitate præditus exequi valet iustè. Cuius ratio in promptu est qd (vt 6. Ethico. Aristo. autor exitit) regere atque imperare prudentiæ munus est: prudẽtia autem secum habet cunctas virtutes cõnexas: & potissimùm prudentia iudicis. Est nãque (vt. 5. Ethico. docetur) iustitiæ custos: haud tamẽ iniquitates omnes reipublicæ exagitare potest, ac secundũ leges vindicare, nisi fuerit virtutum omniũ decore perornatus: nã qualis vnusquisq; est talis sibi finis esse videtur: ob idq́ue de officijs nõ potest quis iudicare bene qui malignè illis affect⁹ est. Quin verò (vt rerum vsu & experientia constat) corruptus animus non potest non æquitatem iustitiæ labefactare. Qua vtiq; de causa Aristo. Polit. 3. postquã disseruit nõ idẽ esse vt quis bonus sit ciuis, atq; vir bonus, exceptionẽ statim subdit: videlicet eum ciuẽ qui præsidens est & princeps virtutibus omnibus viri boni indigere. Quin age hac ratione 5. Ethico. asseruit magistratum ostendere virum, quòd cùm virtutes reliquæ hominẽ in seipso componant: iustitia verò ipsum ad alios ordinet, facilius est virtutes reliquas colere quã iustitiã ob idq́; non satis virtus dignitasq́; personæ habetur explorata, quouisque magistratum ineat. Ad hæc cũ iustitiæ ministri, mẽbra sint principis in ipsis debet suam ipsius pulchritudinem exhibere ciuiũ oculis. Nulla enim de re certiùs perpẽditur qualis sit princeps, quàm de ministrorum integritate aut corruptela. Neque enim quicquam illi aliud, seu diuinum ius spectes seu naturale seu humanum, arctiùs iniunctũ est, quàm

Illustratur satis cõclusio Aristot.

Aristot.

quàm vt iustitiam custodiat: quæ nõ tam legum vi quam ministrorum prudentia, & cũ primis charitate & probitate custoditur, tuetur, & vegetatur. Adde quòd dum hominis iniquitas authoritate publica coarmatur, nihil esse reipublicæ pestilentius potest. Eoqd enim iniquius atq; peruersius quàm eadem authoritate quæ in custodiam iustitię diuinitus creata est, in eius exitium & internicię abuti? Quàm hæc omnia prudenter vnico verbo. 5. Ethico. Aristo. conclusit: vbi iudicẽ pronunciauit debere esse iustum ipsum viuens, hoc est iustitiæ spiritu cuncta disponens. Quare leges vt sint ipsę sanctissimæ, tamen sine recto iudice cadauera sunt defunctæ rationis. Præterquàm quòd dum subiectus populus videt iustitiæ custodem impune delinquere, nõ solũ iustitiã despectui habet, delinquendiq́ue ansam inde nanciscitur verùm in odium virtutum pertrahitur, quã sic pessum ire videt. ¶ Inter iudicis autẽ vitia auaritia est pestilentius. Quod auct. Iustinianus, vt iudices sine quoquo suffragio fiant, districtissimè pandit. Vbi ait imperator se non sufficere considerare & exponere quãta ex furto prouincialium iudicum fiant pessima Sanctissimũ oratoribus fuit vt nemo in illũ ordinem admitteretur, nisi imprimis vir bonus esset, ac mox dicendi peritus: quãto ergo Christianis hoc debet esse sanctius in iudicibus creandis? Scopum profectò optimè ille coniectauit Moysis socer, dum genero huiusceemodi cõsilium dedit, Exod. 18. Proũide ex omni plebe viros potentes & timẽtes Deũ in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam & constitues eos tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, q̃ iudicent populum omni tẽpore. ¶ Huic autem propositioni sextam adhibeamus. Nõ solum præter morum honestatem scientia, prudentia, & solertia, atq; in primis animi robur necessaria sunt ei qui fessurus est iudex, verùm etiã expedit nõnunquàm eum qui non est tam ornatis moribus, alteri qui illis abundat anteferri ꝓpter alias dotes quibus præditus est, ad regendum accõmodas. Atq; hoc suo gradu in inferioribꝰ etiam ordinibus ministrorum iustitię obseruandum est. Quin verò in magistratibus nonnullis creandis & generis nobilitas æstimanda est, quæ non solùm splendorem, verùm & authoritatis pondus secum affert.

Aristot.

Auaritia inter iudicis dotes prima tenet Iustinianus

Deutro

Rex cõel.

Ad primũ argumentũ.

PER hæc solutum restat argumẽtũ prius Conceditur enim stipendia publica ministrorum iustitiæ: esse reipublicæ, vbi seipsa gubernat, atq; adeò regis vbi regnum est nihilominùs rex debet reipublicæ per iustitiam cõmutatiuam idoneos ministros propter tributa, quę illi contribuunt: quos si nõ dederit, tenetur illi damna sarcire. ¶ Sed ingerit se statim dubitatio secundi argumenti non facilis, an videlicet rex possit huiusmodi magistratus & officia vendere: Obijcere se enim videtur statim verbo ipso venditionis, horribilis quædam turpitudo ac deformitas: quæstionem igitur opùs est euoluere de suisq; principijs deducere. Est enim diuus Thom. qui (vt legitur opusculo, quod inter sua est. 21.) interrogatꝰ à fœmina Duce Brabantiæ, an liceret illi huiusmodi officia vendere, vel mutuo à Baliuis & officialibus aliquid certũ recipere donec ex officijs suis eã dem summam reficeret: respõdit, licẽre quidem, minimè tamẽ expedire aut decẽre. In quam sententiam Caieta. propendet in summa, verbo, vęnalitas. At quia solutioq́ue stionis huius in diuersa extrema trahitur, dum alij existimant ex natura rei esse illicitam vẽditionem, ac si stipendia illa iuraq; officialiũ sua essent propria iure hæreditario acquisita vel acquirenda. Alij verò rem nimium relaxantes eadem officia vænalia perinde arbitrantur, atq; prædiorum fructus. Mediam sententiam, nescio an falsus, constituere curabo: quæ subiectis conclusionibus patebit.

Dubiũ circa secundũ argumentũ Argumẽ. à parte negatiua.

D. Tho. interrogatus à parte negatiua.

Caietanus

Prima conclusio

¶ Prima. Si munia hæc, magistratus & officia perse nudè absq; circunstantijs, quæ vsu veniunt speculatiue tantùm, vt aiunt, existimentur, scilicet vt verè dignis personis venderentur, qui iustitiam rectа, bonaq́ue fide administrarent, neq; vllum eis offerretur periculum petendi quicquã aut recipiendi prę ter ius suum, nihil in se habent quo minus licitè vænalia sint. Probatur. Venditionis huiusmodi iniustitia aut inde existeret quòd spiritualia sunt, & ideo veluti ecclesiastica beneficia gratis cõferenda: impedimentũ autẽ hoc palàm est nihil loci in præsentiarũ obtinere: siquidẽ merè sæcularia sunt. Aut quia sunt bona cõia, veluti præmia eorum qui literis & ꝓbitate pollent, atq; adeo illis propter seipsos peculiariter debita, sicuti ꝓuentus reipublicæ, vel sicuti in die iudicij bonis debentur præmia. Et hoc iam modò excl usum est: nimirũ dum mõstrauimus non esse nisi stipendia & mercedẽ ꝓ seruitijs & obsequijs eorum qui reipublicæ inseruiunt, Alia autẽ ratio non apparet iniquitatis huiusmo

Probatio cõclus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dl venditionis,si nullus aliarum circunstantiarũ habeatur respect⁹:ergo est per se licita

Argumentũ princeps ꝓ authore.

¶Secundò & maioris claritatis gratia arguitur. Demus rempublicam quæ seipsam,verbi gratia, per consules regit. Illa facultatem habet & arbitrium cõstituendi ex suo ærario singulis magistratibus & officialibus stipendia,tanta vel tanta:ergò quado persoñ quãlibet huic aut illi officio deputat,cùm illa persona nullum prorsus habeat acquisitũ ius,potest ei stipendiũ vel augere vel minuere:ergò eadem ratione poterit illi imponere in tributum quotam partẽ eiusdẽ stipendij quã soluat reipublicæ. Et eadem ratione potest illam quotã pretio taxare, atq; adeo officium illi vendere.

Obiectio.

¶Posset autem hanc nostrã conclusionem quis hoc pacto inficiari:Respublica debet æqua iura cõstituere ciuibus quę soluãt officialib⁹. Verbi gratia ꝓ tali scripto tantũ,pro sigillo tantũ, pro subscriptione,&c. Quòd si pretiũ excuperat qualitatem officij imperare debet ciuibus minora iura:& ideo nihil eximere põt ab illo stipendio,atq; adeò neque illud vendere, sed remittere ciuibus. Porrò autẽ exceptio hæc & responsio nõ eneruat argumentum nostrum. Enimuero contingere potest vt expediens ac decens sit tanta iura imponere litigantibus ad resecandas lites atq; ad arcendos à tribunalibus ciues: vel quia illud est vnum iustum tributum pro republica. Hoc autem supposito forte ex altera parte nimiũ crescunt scribæ,verbi gratia,aut prætoris ꝓuentus, ita vt pro dignitate personarum redundent. Illo ergò casu non video cur nequeat respublica in suam propriam vtilitatem quotam illorum stipendiorum vertere, atq; adeò vel locare officiũ,vel vendere. Exemplum in hisce nostris scholis patet. Iura scribæ ampla sunt,& aucta Vniuersitate decet illa persolui: factũ est tamẽ plus nimio fructuosum officium:ob idq; constituit vniuersitas sibi capere iura illa,& tabellario certam consignare pecuniã. Profectò nõ video dum officium prouidetur,quidnam iniuriæ sit,illa conditione ministrũ suum recipere, Si vis tantum:sin verò,abi:alius accipiet. Qd si hoc licitum est,licuit etiam totũ officium cũ sua amplitudine,vel locare,vel vendere.

Dilutio obiectionis.

Alia obiectio

¶Aliam verò præterea exceptionem forsan quispiã obijciat. Esto respublica quæ per se regitur hoc posset,rex tamẽ non item quoniam merus est dispensator officiorum. Et idcò non poterit quasi sua illa vendere, sed tenetur quasi reipublicæ officia dispensare. Attamẽ obiectio hæc nisi fallor, nullatenùs conclusionem nostrã expugnat. Rex enim nõ tanquã dispensator,sed tanq; ipsa eadem respublica reputandus est. Enimuerò nõ est æstimandus tanquã reipublicę vicarius,sicuti Venetorũ Dux,qui semper est è republica pendens,sed tanquã plenissimã habens potestatem reipublicæ,eandẽ scilicet quã ipsa habebat. Sic enim expresse habet lex illa, Quod principi.ff.de const.prin. Quod principi placuit,legis habet vigorẽ:vt potè cùm Lege regia quæ de imperio eius lata est,populus ei & in eum omne suũ imperiũ & potestatẽ cõtulerit. Hac enim lege atq; hac de causa non põt illum vllo pacto dimouere, neq; filios iure hæreditario regnandi expoliare,si illud semel illi cõtulerit,nisi vbi aperta tyrannide regnũ pessundaret. Et tunc solo beneficio naturalis iuris quo vim vi repellere licet. Itaq; regnum est suum sicut cuiusque ciuis sua est domus:atq; adeò quæcũq; facultas & ius reipublicę penes ipsum est:licet nõ respublica ꝓpter ipsum,sed ipse propter rẽpublicem sit institut⁹:& ideo omnia debet in publicũ cõmodum referre. Hinc fit ꝙ magnates & domini qui sub ditione regia sunt nõ habeant ex natura rei eandẽ facultatem officia vendẽdi:quia Ducatus,verbi gratia,vel Marchionatus non censentur tãquã perse respublica:neq; ad illum absolutè pertinet iura quæ subditi soluunt instituere,sed dependenter à rege. At tenentur ministros iustitiæ decenti stipendio conducere. Verũ est quòd opida & Vasalli sunt vera eorum possessio:& ideo si expedierit in bonum cõmune populi sui quotam aliquam eximere ab illis officijs,nulla esset iniquitas. Sed est differentia inter regem & illos,quòd quicquid rex reciperet vel exciperet ab illis officijs reputatur esse in bonum publicum:siquidem illi incũbit regnũ ꝓtegere sicuti si ipse esset respublica:secus autẽ domini inferiores: nõ eũ quicquid sibi vsurparẽt ex huiusmodi officijs reputaretur cedere in bonũ publicũ,nisi ipsi ad tale bonũ applicarẽt:puta ad reparationẽ murorũ aut pontiũ,&c. Igitur nullã iniustitiã deprehendere inde valeo sidũ rem nudè speculemur,rex iura officialiũ ꝓ bono publico venderet:vt præturã verbi gratia,aut scribæ officium suis aulicis donaret, qui possunt alios substituere à quib⁹ aliquã partẽ susciperent,si fructuũ vbertas id ferret dũmodo cũctis incõmodis bona fide obuiaretur:

Soluitur obiectio.

Secunda cõclusio

Qui possint vendere officia.

Differentia inter regem & alios posse vendere, reipublicæ

retur:scilicet vt qui officium administrarẽt digni essent,neq; fraudes neq; latrocinia facerent,quibus preciũ qd impenderant corraderent. ¶Secunda cõclusio. Si res hæc nõ ita speculatiuè,sed practicè & per applicationem ad vsus atq; ad effectuũ absurditatem, qui ferme necessario inde sequũtur,cõsideretur:non solũ nunquã aut expedit,aut decet verũm secundũ moralem prudentiã neq; licet. Conclusio hæc multis modis demõstratur. Primùm eo ipso quod officiũ res sit venialis,non penditur persona cui vẽditur meritis,sed pecunia quo nihil põt iniquius esse. Obueniunt enim tũc plurimũ magistratus viris ambitione & auaritia corruptis,sanguine infimis, absq; prudẽtia & litteris:quo nihil in republica pestilentius est. Præterquã quòd magistratus inde vilescunt. Mox & hac ratione viã sternitur ad diripiẽda ciuiũ bona:nam eadẽ de causa auaritiæ vitiũ palliatur. Etenim qui gratis officium receperũt nisi impudentia inlignes fuerint,nõ audent, vltra suum ius ꝓ suo ministerio petere: qui vero coẽmerunt,occasionem,saltem fucatã habent dicendi quòd quæ priùs emerant vẽdere iure possunt ad redimendã vexationẽ suam:Quãuis re vera nullam habeant excusationem. Nam cũ iure taxata sint,sua culpa est si officium emunt,ex quo legitimè non possunt & pretium & victũ cõficere. Quòd si officiales huiusmodi & iustitiæ ministri repetundis pecunijs ac rebus,quas contra ius extorquent,sint populo graues, quomodò audebit qui læsus est principẽ aut dominũ conquesturus adire? imò quomodo domin⁹ non erubescet ministrũ corripere,à quo ipse pecuniam priùs expressãrat,quã ille à plebe deprædatur? Existit præterea & aliud dãnum quod huiusmodi vẽditiones afferunt: porrò quod homines diuertit ab alijs artib⁹ quas exercere possent vt splendidiùs de rapina viuant. ¶Præterea & leges ipsæ & iura hac ratione violantur & pessum eunt. Nam scriba,aut prætor,aut quiuis alius officialis qui pretium empti officij extorquere debet à miseris ciuibus,quò nam putas modo nõ violabit fidem suam? quã non iniuriam intẽtabit,vt miserorũ pecuniã emungat? ¶Præter hæc demum,quando hæc scilicet cuncta cessarẽt,cũ princeps inferioresq; domini ꝓ stipendijs quę à populo recipiunt,iustitiam administrare teneantur,ita se gerere,vt non solũ non eam gratis administrent, verùm neq; contenti litigatorum cõtributionibus ꝓ ministris imperare:nouũquoq; lucrũ ex administratione iustitiæ sibi extorqueãt: ꝓ fectò non põt culpæ absurditate vacare.

Secunda cõclusio

Ostenditur conclusio.

¶Hæc omnia sanctissime Imperator iustinianus in authen.illo aureo. Vt iudices sine quoquo suffragio fiant,quo maxime ambę nostræ cõclusiones irroborantur,luculentissimè disseruit. Illic enim persanctè iubet vt personæ quæ publicis officijs addicuntur, singula sine mercede percipiant: nihil omninò dantes neq; occasione suffragiorum. Verba sunt authẽtici. Tamen in causam nõ adducit quòd illa,natura sua vendibilia nõ sint, sed omnibus, inquit, manifestum est: quoniam qui aurum dat & ita administrationem emit,non hoc solum,sed & aliud extrinsecùs addit amplius occasione cõmodi. Et sic vno principio illicito dato,multæ subsequuntur rapinæ. Legitur præterea iure cõmuni eadem prohibitio.l.Hæc lex.ff.ad legem Iuli.de ambi. Quapropter & secũdùm ius cõmune Catholici Hispaniarum reges lege etiam ꝓhibent(vt inter eorum Pragmaticas extat)nè electiones officiorum & potissimum scribarum,pretio fiant:eademque Pragmatica,authoritate etiam inuictissimi Cæsaris confirmata est. ¶Tertia conclusio. Cunctis alijs hoc esset pestilentius decorem reipublicæ turpiùs offendens, atque adeò scandalosum si iudicatus venderẽtur,aut loca eorum qui regi sunt à publicis cõsilijs: vt audiui in quadam ꝓuincia extra Hispaniã fieri:nam inde prælentissimũ periculũ existeret iugulandi præuaricandiq; omnia iura. In locis autem senatorũ vendendis, quos vulgò rectores vocant,eò minus absurditatis apparet,quòd nõ vsq; adeo sunt iustitiæ administratores. At verò quia & vrbem suo ordine regunt,& multa publica munia gerunt,aliaq; dispensant,& nonnunquã in cõsilium iustitiæ adhibentur:non põt non esse incõgruũ,si non meritorũ sed precij æstimatione eligantur. ¶Hoc autem est hic apprimè considerandũ,quòd etsi necessitas, legis nescia principem quandoq; compulerit huiusmodi loca diuendere:emptores tamẽ neque vllus alius vendendi ius habet. Hoc eũ esset munus eligendi senatorem vsurpare:ꝙ rex nemini committit. Quapropter nisi facultate regis obtenta,ad quem electio pertinet, nemini licet quãtouis pretio emerit,in alterũ vel nummis vel gratis transferre. Neque translatio,nisi põst regis assensu rata haberetur,vllius esset valoris. Quòd si quis à re

Authẽticũ aureũ Iustiniani.

Reges catholici.

Cæsar Tertia cõcl.

Quę officia turpius vẽdantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ge facultatem transferendi locum suum petierit,non explicādo venditionem, arbitror sic peccare vendendo vt ad restitutionē pretij teneatur:quia nemini fas est vendere nisi regi. Vbi autem rex eadem largitur facultatem,cessat restitutionis obligatio:non tamē ratio peccati: postq venditio nō fit in bonū publicum. ¶ Subiecerim præterea quartam conclusionē: Senatores vrbiū,quibus cōcessum est scribarū functiones eligere,non solum propter incōmoda,quæ secunda ac tertia cōclusione expressa sunt, nequeunt vllo pactō pretio suffragia vendere,verū naturæ & conditioni suę functionis illud repugnat. Itaq; etsi regi iuxta tenorem primæ conclusionis aliquando forte liceret, illis tamen nequaquam pretium recipere fas est. Ratio est, quia ipsi non sunt in quos respublica potestatem publicam transtulit,veluti in regem: sed sunt meri dispensatores,& ex priuilegio simpliciter electores: quorum ideo singulariter talē ausum cohibet Pragmat. illa regni etiata. Ex quo fit vt neq; possint stipēdia iuraq; scribarum per modū pensionis dispertiri: aut cogere scribam vt tantum alteri soluat. Ita enim solet inter illos senatores conuenire: Eligamus tuum hominem, qui tamen meo aliquid impendat. Re vera nō auderem tutas allegare tales conscientias: hoc enim est pretio æstimare suffragium. Quapropter tota pecunia restituēda est electo scribę, tanquam per intquitatem extorta. ¶ Quinta postremaq; nostra conclusio sit. Inter hos omnes iniustissimē ac fœdissimē ecclesiastici. Antistites huiusmodi munia vænundāt. Nā præterabsurda quę supertus numerata sunt scandalo Christianos oculos offendūt. Gratis enim acceperunt: gratis dent: non solūm spiritualia, sed sæcularia quæ ad custodiam spiritualium instituta sunt. Haud equidem me latet,neq; verō negauerim,qn aliqua iura & munera Antistitibus obuenire possint quæ antiquissima cōsuetudine bona fide firmata sunt: vt ea. statutum. Clem. de electio. adnotatur: vbi habetur, quicquid emolumēti episcopo prouenerit ex iurisdictione & sigillo curiæ Ecclesiasticæ vel sęcularis, futuro successori fideliter reseruandum. Neq; denegandum quin fortē litigantibus etiam in curia ecclesiastica æquum sit aliqua minutissima iura imperare ad obtundum litibus. Id tamen multò est moderatius faciēdum q̄ in foro sęculari. Fieri enim nō potest citra scandalum, imò forsan neq; citra iniurium vt filii prouentus & subscriptionū tam immo dici iuris cum illa testimonia, si simpli episcopatuum fructus spectentur, episcopi videantur gratuitò debere subditis. In illos enim multo vehemētius militat argumētum superius, quod cū gratis debeat administrare iustitiā, contenti sint eximā pecuniam pro ministris à litigantibus extorquere, absq; eo q̄ inde sibi aliud lucrū augeant. In calce deniq; quæstionis postremū hoc verbum adhibuerim, quod auctiora iura litigantium vel imponere vel dissimulare & permittere eo intuitu vt officium pluris vendatur, scelestius esset iniustitiæ crimen. ¶ Ex his ergo solutū restat argumentum secundum.

Pragmatica regni.

Quinta conclusio

Ad secundū argumentū.

ARTICVLVS. V.

Vtrum in iudicijs dicendis interuenire possit personarum acceptio.

POST hæc quæ de magistratib⁹, deq; alijs reipublicæ muneribus, itq; adeo de iudicatibus instituē dis,ac dispensandis dicta sunt,cōsequitur in hoc quinto articulo vt examinemus an etiā in iudicijs dicendis crimēquoq; acceptionis personarū cōmitti accidat. Videtur enim nullum illic locū attingere. Nā discrimē est vitium hoc iustitiæ distributiuæ cōtra pugnare: dictio autem iuris ad iustitiā cōmutatiuam pertinet, siue illam partem spectes, qua inter particulares personas æquitas seruatur, vt quisq; quod contulit recuperet, siue alteram malorum vindicatricē quæ ad æqualitatē vlciscitur mala, vt suprà quæstione proxima declarauimus. ¶ Præterea secundo arguitur. Aristo. 5. Ethic. præcipit vt iniuriæ magistratibus irrogatæ acriori animaduersione vindicentur, quā quæ in personas inferioris classis inferuntur. Et ecclesiastes iubetur, In iudicando esto pupillis misericors. Vtraq; autē præceptio videtur personas respicere: nō ergò in huiusmodi personarū acceptione vitiū æstimatur. ¶ Tertiò si in iudicijs acceptio personarū versari posset nunquā deberet quicquam illuc admitti qđ ad gratiā attineret: nā certe cū iudex gratuito quidpiam cōcedit alteri partiū, videtur p sonæ respectu illud facere: cōsequens tamen falsum apparet: nam primum videtur ratio postulare vt vbi iudici compertum est innocentē dolo malo deferri, possit in eius fauorem multa tum indulgere, tum dissimulare, quæ in fauorem nocentis non posset legitimè. Ad-

Primum argumentum in contrarium

Argumē. 2.

Immanitas criminis huius. Aristot. Cicero.

Argum. 3.

mè. Adde quòd & extra hunc casum in arbitrio iudicis apparet esse positū vt infra latitudinē iuris possit terminos quādoq; ꝓtendere, quādoq; perstringere hīsq; & alijs modis,& parti vni præ altera fauere in his q̄ lex non vetat. Et tertiò, supremus princeps potest vitam nōnunquā vni reo donare, quam alteri simili denegat: esto vterq; comdemnatus esset capitis. ¶ Quartò demū arguitur. Occurrit nonnūquam ius dubiū de quo varie inter doctores opinatur: tunc ergo facultatem videtur iudex habere vt amicitiæ causa tunc secundū vnam opinionē sententiam ferat, post verò contrarie secundū alterā, intuitu ętiam personæ: ergò personarū acceptio non semper est in iudicijs illicita. ¶ In contrariū autē est illud Prouer. 18. Accipere personam in iudicio non est bonum.

Argumē. 4.

Vnica conclusio.

QVæstio hæc facilis expeditōis est: porrò quæ vnica absoluitur conclusione. Acceptio personarum in iudicijs dicūdis sæpenumerò cōmittitur: eademq; scelus est, & immane crimen. Probatur. Iudicium est recta iudicatio iusti atq; iniusti, puta quarei duntaxat causis, syncera & candida ratione perpensis, æqualitas tam inter personas quæ per dationem & receptionem inæqualia habebant constituitur, quàm inter crimina atq; supplicia. Hoc autem iudicium corrumpi consueuit quoties nō ad causam, sed ad personam, eiusue preces aut pretium, aut ad odium vel fauorē conijcitur oculus: sed hoc est personam accipere seu respicere: potest ergò tale vitium in huiusmodi iudicatus obrepere. Quocircà prę iudiciū inde nomen trahit, quod iudicium ante causarū legitimā cognitionē præcipitātur. Immanitas aūt huius criminis inde ꝓditur, quòd cum iudex (vt. 5. Ethico. autore est Aristo. vndeid Cicero lib. de Legib. desumpsit) custos sit vsq; adeò iusti, vt eundē iustitiā ipsa appellauerit animatā: nulla esse potest portētosior pernicies quàm à iudice iustitiam corrumpi. Est enim perinde acsi ipsa se iustitia suis manibus dilaniaret, aut certe si ratio ipsa contra seipsam ageret. Debet enim iudex (vt ibidē ait Cicero) non vt homo, sed vt ratio dominari: vt pote ad quem ita concurritur, vt ad viuam ipsam rationē, atq; adeò ad loquentem æquitatis normam. Obidq; (vt in arti. 1. ex eodem Aristo. dicebamus) neq; admittenda est in iudicium ratio illa cōmouendi affectibus iudicis animum, neque ille debet, nisi clausis corporeis oculis iudicare: nè perso-

Probatio conclusionis

Iudicium quid sit.

narum aspectus eum cōmoueat. Tātum abest vt vel aures precibus, vel largitionib⁹ manus ei liceat aperire. Quapropter nulla est bene instituta respublica, in qua non sint acerrimæ pœnæ in iudices decretę, qui largitionibus vitiari se corrumpiq; sinunt.

Ad primū argumentū.

AD primum ergò argumentum respondetur cū D. Thoma, quòd iudicium, sirē ipsam indicatam spectes vtriusq; iustitiæ rationi cōmune est: potest enim iudicio definiri & quēadmodum bonorū cōmuniū facienda sit restitutio, & quo quisq; pacto aliena repensetur: sed tamē si formā consideres, & ipsa etiā iustitia cōmutatiua imaginē quādam distributionis gerit: quatenus iudex ab altero capit quod alteri tribuit: & ideo illic potest acceptio personarū latitare. ¶ Secundùm autem argumentū iam superius dilutū est: nam acerbior vindicatio iniuriæ, principi magistratuive illatæ nihil cū acceptione personarum habet cōmune: imò cū personæ dignitas quantitatē iniuriæ augeat, æquitas est, vt suppliciū cumulatius sit. Sentētia verò Ecclesiastici per alteram Exod. 23. moderanda est. Debet enim iudicem cōmiseratio pauperū non nihil mouere: hoc tamē intra iustitiæ limites: nempè vt tanta sit misericordia in pauperē, quāta sufficit eum à potentia diuitis ꝓtegere. Sed quia potest etiā cōmiseratio exorbitare, admonemur Exod. 23. Pauperis quoq; non misereberis in iudicio. ¶ Solutio autem tertij argumenti meditatiorem desiderat considerationē: haud ēm dubium est, quin vsq; ad gratuita valeat nōnunquā inserpere personarū acceptio. Gratuita nāq; appellamus illa, quæ iudici iure licent. Sunt autē huiusmodi nōnulla: nempè quæ cū lège non sint determinata, suo arbitrio relinquuntur. Igitur ad primum mēbrū illic designatum respondetur primū, quòd re dubia an accusatus, innocens sit, non licet iudici in eius fauorem contra tenorē iuris ꝓpendere: tum ꝙ aliàs periculo se errandi exponeret: tum etiam ꝙ esset ansam iudicibus porrigere ad libitum suum arbitrādi, ac subinde callidè innectendi fraudē. Vbi verò rei innocentia in ꝓpatulo illi sit, nō solùm poterit, sed enim decebit in gratuitis, quæ iure non sunt cohibita, innocenti quā fieri maximè poterit, citra scandalum tamen, fauere. Non tamē liberū illi erit legis necessaria prętermittere aut dissimulare: propterea ꝙ cum sit legū custos, debet secūdū allegata & probata iudiciū ferre. ¶ Adiecerim tamen huic

Ad tertium argumentū

Ad primū mēbrum. Prima propositio.

Secūda propositio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundam ꝓpositionem, ꝙ prætermittendo aut violãdo iura in fauorẽ manifesti sibi innocentis, licet delinquat & nõnunquàm mortaliter, tam contra officiũ suum legem præuaricando, tum etiã ꝓpter scandalũ: ad restitutionem tamen nequaquã tenetur actor: quia nihil quod suum esset illi abstulit.

Tertia propositio. ¶ Tertia propositio. Nunquã neq; in gratuitis inclinare liberum est iudici contra innocentem: hoc enim esset iniquitatem fouere. At vero vbi iustitia vtrinq; dubia sit, tũc nõ est apertum vitiũ in his quæ merè sunt gratuita alterã partium alteri anteferre: dummodo citra scandalum fiat, & citra alteri⁹ dãnum. Nam si in fauorem amici tẽpus probationis, aut alios terminos ꝓgauerit, vt alter expẽsas maiores faciat, aut temporis diuturnitate lassatus lite abeat, iniuria est. Qđ si gratuitũ huiusmodi beneficium pecunia vendat, hoc quidẽ, prætерquã ꝙ semper est iniquum, infligniter fœdum est. Quin verò addide: im. nihil quod lege conceditur tam peratissimè fiat, illicò in acceptionẽ personarũ vergere. Quòd si cõtra arguas, huiusmodi vitium non existere nisi contra iustitiam

Obiectio. id negatur: imò & cõtra æquitatem cõmittitur: & iniquitate nõ caret, ꝙ gratuita omnia in fauorem vnius partis congerantur: restitutio autem non habebit locum nisi vbi lex concutiatur.

Dilutio. ¶ Ad tertium deniq; mẽbrum respondetur, neq; carere semper acceptione personarum vbi princeps gratis quibuspiam condẽnatorum vitam, aliudue supplicium remittit, qđ similimis denegat. Emuerò quibus non iustitiæ rigor, æquitas tamen violatur, atq; id consideratiùs prælatis præfectisq; Ecclesiasticis, & maximè in religionibus animaduertendum est, nè in legum dispensationibus etiã aut ꝙ iure illis licent, in pœnis relaxandis sint personarum acceptores: nam profectò & in his quoq; culpa hæc obrepere assolet.

Ad tertium membrum.

Ad quartũ membrum. ¶ Ad quartum argumentum eodem ferme pacto respondetur: haud enim dubiũ quin & vsus ille impingere possit in acceptionem personarũ. Igitur in primis necessarium semper est, sententiam secũdum probabiliorem opinionem subscribere, etiam si altera sit probabilis. In speculabilibus nanq; scholarum disputationibus nullum inde cõflatur periculum, quòd quispiã minùs probabilia ingenij gratia defendat: in practicis verò quæ aliena iura respiciunt, nefas est iudici infirmiorem opinionem sectaritiscuti & medico in practica ex qua salus

Prior propositio pendet infirmitas multò magis theologo in his quæ sunt fidei. Quin verò iudex aliter faciens, restitutioni fieret obnoxius. Ex quo fit, pessimè sibi cõmuniq; bono consulere iudices, atque etiam medicos, qui postquã semel vnam opinionem imbiberint, nulla ratione possunt ab illa dimoueri: cùm tamen ne iniuriam alijs intentarent, posthabere tenerentur honorem proprium: & ad alterã, cùm primùm probabilior appareret, cõmigrare. ¶ Secunda propositio sit: Vbi pariles esse omninò contigerit opiniones, non est apertum scelus nunc vnam nũc alteram opinionem amplecti: vix tamen carere potest scandalo. In his autem cunctis vigilater cauendum est nè vel amicitia vel quicunq; alius affectus caliginem intellectui offundat vt eam opinionem probabiliorem iudicet, quàm pro sua libidine mallet.

Posterior propositio.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm in priuatis honoribus deferendis inter uenire possit personarum respectus.

NON satis est de publicis cõmunibusq; honoribus dixisse: nisi in hoc sexto articulo de illis etiã sermonẽ subijciamus, qui à priuatis personis sibi inuicem deferuntur. Videtur enim nulla in his posse vsu venire personarum acceptio. Enimuerò cùm hoc vitiũ sollius sit iustitiæ inimicum, videtur non protendi vsque ad gratuita: qualis est vrbanitas & comitas in mutuis honoribus. Quoniam si quis dignis honorem deferat, nemini iniuriam facit: dum tamen eosdem honoris nutus ac titulos erga indignos quoque vrbanitatis gratia ostendat. ¶ Secundo arguitur. Et si honor, vt omnis Philosophia proclamat, soli debeatur virtuti: tamẽ multi sunt praui, quibus honor lege defertur: vt prælati, parentes, senes & illustres: etiam si corruptis sint moribus. ¶ Contra hæc nihil ominus nos Iacobus. 2. capit. suæ Canonicę sub hisce verbis instituit: Si introierit in cõuentum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida: intrauerit autem pauper in sordido habitu: & intendatis in eum qui indutus est veste præclara, &c.

primũ argumentum.

Secundũ argumentum.

HAnc quæstionẽ ob hunc præcipuè locũ Iacobi submouimus, vt exploremus quale peccatũ sit indignis ꝓsonis ob humanas seculares q; causas honorẽ exhibere. ¶ Sit

Prima conclusio. ¶ Sit ergò prima cõclusio. Etsi honos reuerẽtia sit cuiq; ob suã excellẽtiã exhibita, tamẽ id cui ꝓprie & singulariter honor debetur, est virtus. Huius sententiæ. 4. Ethi. cap. 3. author est Aristot. vbi ideo subiunxit, honorem, maximũ esse externorũ bonũ, quo revera solus bonus dignus est. Atq; eandẽ ob rẽ lib. 1. docuerat à viris probis elegantes honorẽ expeterein testimonium virtutis. Ob idq; honor evoce, honestum, descẽdit, honestas autẽ vni cõpetit virtuti. Quapropter Romanus ille Marc⁹ Marcellus ea lege Honori in media vrbe tẽplũ erexit, vt nemini illuc nisi perædes Virtutis patẽret adit⁹. Et de Christo præcinit regi⁹ Psaltes: Gloria & honore coronasti eum Dñe. Et Paul. 1. ad Timo. 1. Regi seculorũ, immortali, &c. honor & gloria. Atq; eiusdẽ duobus mẽbris Rom. 2. sempiternę illius fœlicitatis qualitatẽ expressit dicens: His qui secundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorẽ. ¶ Secunda conclusio. Nihilo secius præter virtutem sunt quoq; aliæ excellentię, quarũ ob causas hoc seculo mortalibus honores debentur: nempe primũ ꝓpter diuinã repræsentationem: veluti principibus & magistratibus, qui Dei personam gerunt. Vnde Arist. eodem loco 4. Ethi. cap. 3. honore digni censentur, qui in potestatibus sunt constituti. Et lib. 5. cap. 6. Honor est merces & præmiũ magistratus. Eundemq; dominis serui debent: iuxta verbum Pauli ad Timoth. 6. Quicũq; sunt subiugo serui, dominos suos honore dignos arbitrentur. Mox debetur honor in testimonium alienæ virtutis. Qua ratione honoramus illustres & sanguine ingenuos: quippe quorum maiores arbitramur virtutis gradibus sublimem conscendisse locum. Et multò iustiùs parentibus qui nos genuerunt, & senibus. Nã Leui. 19. præcipitur, Coram cano capite consurge: &, Honora personam senis. Tametsi legamus Sapientiæ. 4. Senectus venerabilis est, nõ diuturna, neq; annorum numero cõputata. Cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita est immaculata. His igitur honorem deferre, etsi virtus eisdem abiit, nulla est personarum acceptio: quia causa nõ deest honoris. Quocirca Prouerb. 26. sicut qui mittit lapides in aceruum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorẽ. Id quod non modò S. Tho. verùm & alij sui ordinis egregij authores sic interpretantur, vt aceruus Mercurij calculorum congeries censeatur, quibus in subducẽdis rationibus

Aristot.

Marc⁹ Marcellus.

Paulus.

Secunda cõclusio.

Aristo.

Paulus.

Explicatur locus Prouerbiorum elegantissime.

dati & accepti negotiatores vtunt: propterea quòd eiusmodi rationum Mercurius haberetur Deus. In huiusmodi nanq; supputationibus ꝙ libito, imò casu vt manui occurrerit, lapillus qui modò valet vnum, instituitur in denarium, ac subinde vt centũ valeat aut mille. Sic licet quispiam absq; meritis ad magistratum euehatur, locus tamen facit eũ honore dignum. Tametsi secundum Hebraicam lectionem sensus longè sit diuersus. Habetur enim apud Hebræos. Sicut qui mittit lapidem in palma fundæ, videlicet, vt vi eum sursum contra eius naturam eijciat: sic qui insipiẽti, hoc est meritis vacuo honorem tribuit. ¶ Tertia conclusio, quæ mentis Iacobi interpres sit. Et si diuites ratione loci honorare quem in republica sublimem habent, officium sit: tamen intuitu tantùm diuitiarum eisdem honorem deferre peccatũ est acceptionis personarum. Prior pars tum ex superioribus colligitur, tum etiam & Arist. assertio est. 4. Ethicorum cap. 3. vbi coniũctim affirmat honore dignos ceferi eos qui in potestatibus sunt, & diuites. Secunda tamẽ particula asserit̃ à diuo Thom. 2. 2. q. 63. articu. 3. vbi tamẽ nullam subiunxit causam quàm quòd ei elici videtur ex verbis Iacobi, licet quod. 10. art. 12. emũctius eã exponat. Sed re vera neq; ratio deest naturalis quæ illi patrocinetur. Enimuerò diuitię seorsum existimatæ nullã prę se ferunt excellentiã honore dignã: honorabile enim, & laudabile (vt. 1. Eth. c. 12. Arist. differit) penes hoc differũt, ꝙ sola illa quæ sunt p se bona, quippe quę honesta dicũtur, honore sunt dignæ: vtilia verò, sunt illa quæ nõ per se, sed ad aliud relata, bona sunt: & ideò laudari quidẽ possunt: honorari verò, nõ itẽ: diuitię autẽ nihil boni obtinẽt præter vsum. At verò expedit acerbitatẽ cõclusionis tẽperare. Intelligẽda quippe est nõ de his extrinsecis quibuslibet honoris signis, sed de veris honoribus. Honor. n. legitimus est qũ signa hæc extrinseca, vt capitis detectio, & humiliatio, tãquã testimonia exhibentur intrinsecæ existimationis: atq; hæc esset personarũ acceptio: videlicet si diuiti aliorũ omniũ meritorum vacuo, taliter ex animo haderemus honorẽ. Et hoc est quod Iacobus cõdemnat. Vnde subdit. Nonne iudicatis apud vosmetipsos, scilicet dũ pauperibus diuites præfertis, & factiõsi estis iudices cogitationũ iniquarũ? Ecce ergò peccatum, iudicare diuitem ob suas diuitias pauperibus vera dignitate præstare.

Prior pars probatur. Aristo.

In quo differũt laudabile & honorabile.

Temperatur posterior pars cõclusionis

Posterior ps probatur S. Thomas.

Altera explicatio iux ta elegans.

Tertia conclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ostẽdere aũt diuitibus extrinsecùs citra internũ iudicium talia signa, vt loco cedere. caput aperire, inuitare, &c. nullã habet rationẽ culpæ: sed est triuiali vrbanitati conniuere. Quod nisi faceres, insolens habereris. Vnde Augustini glossa ibidẽ. Si hanc distantiã sedendi & standi ad honores Ecclesiasticos referamus, vt diuites pauperibus (in cõferẽdis scilicet sacerdotijs) anteferaũt, nõ est, inquit, putandũ leue esse peccatũ. Et infrà. Si autem de quotidianis cõfessibus loquitur, quis nõ id peccat? Non tamen peccat nisi cùm apud semetipsum intùs ita iudicat, vt ei tanto melior quanto ditior videatur. Hoc enim videtur significasse, subdendo. Nonne iudicatis apud vosmetipsos, &c. Hæc in glossa.

August. Explicatur plane locus Diui Iacobi

Ad. 1. arg. A D primũ ergo argumentũ respondetur primò q̃ nõ est in gratuitis habendum, sed contra iustitiã interpretandũ, q̃ diuites vel alios quoslibet in quib⁹ nihil virtutis, aut legitimæ excellentiæ existit, quispiã animo reputet secundũ rei veritatẽ alijs anteferendos, qui virtute polleãt, aut alia dignitatis excellentia. ¶ Secũdò, & hoc quoq; mẽte speculandũ est, q̃ & in gratuitis honorib⁹ acceptio cõtingere potest personarũ. Nã illos honoris titulos qui dignis debentur, sic euulgare, ac demittere, vt indignis quoq; ascribant, non caret iniuria quæ dignis irrogatur. Enimuerò cũ honor in excellentia cõsistat, quãdo honoris nomen ex æquo in cõmune oibus inuulgas, facis tũc illud nõ esse honoris nomen, ac subinde dignos iure suo depellis. Verbi gratia, si eodẽ titulo & Antistitẽ salutares quo simplices sacerdotes: eodẽq; magnatẽ atq; plebeiũ, magistrũ, ac discipulũ, nobilẽ & ignobilẽ. ¶ Secũdũ aũt argumentũ cõclusio secũda abunde dissoluit. An verò regi honores pro libito inter ciues impartire liceat, & quartus partim articulus declarauit, & subsequens id faciet plenius.

Ad secundũ argumentũ.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm in tributis exigẽdis peccari possit acceptione personarum.

SVpereſt postremò in hoc. 7. art. de tributis verbũ adijcere. Vtrũ & in illis quoq; vsu venire possit personarũ acceptio. Existit enim à parte negatiua primum argumentũ. Acceptio personarũ in bonorũ distributione cõmittitur: tributorum aũtẽ exactio bonorum cõmuniũ collectio est, & accumulatio: potiùs ergo (vt nomen sonat) est contributio quã distributio. Atq; adeò illic nulla esse videtur personarũ acceptio. ¶ Secundò arguitur. Cap. licet multũ. extrà, de censib. iubetur rationẽ haberi ceci, nẽ tributorũ iugo afflictetur: &. ff. eodẽ titu. l. ætatem. sancitur quoq; & ætatem esse considerandã. Nempè vt neq; pueri, neq; senes census soluant. ¶ Et tertiò arguitur. Nobiles tributorũ exactione liberantur, quos rex pro suo arbitratu creare potest: ergo acceptio personarum nõ est in huiusmodi tributorũ exactionibus illicita. ¶ In cõtrariũ tamen est q̃ principes populũ tributis vexantes, neq; tam ob causas legitimas quàm propter odia vel fauores cadẽ exigẽtes, nõ solũ apud philosophos & seculares historiographos, verũ & in sacris pessimè audiũt. Hanc enim ob rẽ (vt. 3. Reg. 12. sacra refert historia) Roboã maxima fuit regni portione mulctatus, q̃ præ patre suo moliebatur plebi graue iugum imponere.

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

Roboam.

QVàm plurima tributorũ nomina iuris prudentes multiplicãt: quæ inter alios Sylueſt. sub verbo, Gabella, propemodũ connumerauit: vt pẽsio, quæ dicitur à pẽdendo, hoc est soluendo: guidagiũ, &c. Quatuor tamen ad rem spectantia huc accersiui mus. Primũ est census, quod à censendo deriuatur: eò q̃ recenseri facultates debẽt, quò inde tributa pro earum ratione soluãtur: vt habetur. l. forma. de censib. At verò vt peculiare nomen sit ab alijs distinctum, pensionẽ illam singulariter significat, quã ciues viritim pro capite principi pendunt. Hoc enim est de quo Iudæi Christum feiscitabãtur, vbi quærebãt, an liceret Cæsari censum soluere. Tributa enim quæ pro defensione & gubernatione reipublicæ imperabãt, nihil tribuere recusabãt: sed illud quod iugũ subiectionis designabat, à qua ipsi se liberos arbitrabantur tanq̃ filij Abrahæ. Vnde alibi. Nos filij Abrahę sumus, & nemini seruiuimus vnquã. Huiusmodi autem cẽsus inter Christianos principes non est vsu frequens, eò q̃ ad superbiæ tumorẽ potiùs & ad auaritiæ stimulum attineat, quàm ad publicorum sumptuũ necessitatẽ. Satis nanq; se ciues subditos profitentur, cùm alla iussa capessiunt. Illam ergò ob causam Cæsares describi orbem iubebãt Vnde Dauid (vt. 2. Reg. 24. memoriæ prodi tum est) inde tam acerbas dedit pœnas numerati populi. Atque huc referebatur quod Christus interrogauit, Cuius est imago hęc? scilicet numismatis, quasi solùm in signum subiectionis, & adoratiõis Cęsaris, illud exoluerectur. ¶ Tributum autẽ (vt nomen ipsum sonat) à tribuendo seu cõtribuendo dicitur: eò q̃ quisq; stipem tribuat. Et quoniam antiquitus illa stipium contributio non fiebat, nisi ad alendum publicum militẽ, inde etiã stipendiũ deriuatum est. Vtrunq; habetur lege, Ager. ff. de verb. & rer. signif. Differt ergo tributum à sensu tam ratione materiæ q̃ ratione finis. Tributũ enim de terræ nascentibus in subsidium regis, vel reipubl. cõtribuitur: census verò de capite ad profitendam subiectionem. ¶ Tertium autem genus pensionis est vectigal, ab vtroq; differes sine pariter & materia. Soluitur enim de mercimonijs, quæ vehuntur negotiationis gratia, ad murorum, pontium, aliorumq; id genus publicorum operum refectionem. Dicitur ergò à vehendo vectigal, ademq; à portu, portorium: quia portitori soluitur. Quare in oratione de prouincijs consularibus vtruq; Cicero coniungit, vectigal, ac portorium: indeq; Hispanè Portazgo. ¶ Quartum tributum est pedagium, materia idem vectigali, quia ex mercimonijs soluitur: sine tamen distans: quia custodiæ viarũ, quæ latronib⁹, aut hostibus sepiuntur, dicatum est. ¶ De his ergò cunctis sit prima conclusio. Hęc omnia pensionum genera si ob prædictas causas imponantur, iustę sunt, debenturq; adeò principibus à ciuibus in conscientia, iuxta verbum Pauli ad Roma. 13. Ideo necessitati subditi estote, non solùm propter iram, sed etiã propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt. Reddite ergo omnibus debita: cui tributũ, tributum: cui vectigal, vectigal. Hit refertur ad hoc propositum in decreto Augustini, extrà, de cẽsib. c. Omnis. Adiecit ergo Paulus Dei esse ministros: vt intelligamus ab eius numine deriuari legem soluendi tributa ad alendos principes. At verò (vt illic bene diuus Thomas adnotauit) nihil in præmiũ debent expetere: sed solùm ad sustentationem status & necessarios sumptus. Nam (vt ait Arist. 5. Ethic. cap. 6.) proprium præmium principis est honor, quo qui non est cõtentus, tyrannus est. Honorem autem illum Christiani nõ ad humanum, qui vanus est, sed ad diuinum, qui in cœlis nos manet, referre debent. ¶ Secunda conclusio est. Si tributorũ onera nõ pro ratione cuiusq; facultatis & substantiæ, aut pro ratione vecturæ aut negotiationis, aliusue legitimæ causæ: sed aliùs intuitu, quæ ad

Tributum.

Differentia inter tributum & censum.

Vectigal Interstitiũ inter vectigal censum, & tributũ

Vectigal à vehendo dicitur. Cicero.

Pedagium.

Sylueſter.

Quatuor tributorum nomina. Census.

Quid tributum sit, & quo sensu Exonerauit capitibus.

Prima conclusio.

Paulus.

Augustꝰ.

S. Thom.

Aristot.

Secũda conclusio.

Dauid.

rem non pertinet exigatur: acceptio est personarum. Id quod non tam crebro principi contingere potest, quàm ciuitatis quæstoribus & senatoribus: qui ideò restituere tenentur si fraude aut vi vtantur vlla. Principi enim aliud periculum imminet: nempe auctiora exigẽdi quàm pro regni necessitate. Hæc enim semper pensanda est, vt cessante tributi causa cesset & tributum. ¶ At quò aliquod specimen legitimæ formæ tributorum exhibeamus, sit tertia conclusio. Tributa facultatibus potiùs, possessionibus, ac negotiationibus imponenda sunt, quàm personis: nempe vt quo quis bonis locupletiùs abundat, aut plus lucratur, plus soluat: non quo plus indiget. ¶ Causa autem huius explicandæ conclusionis, illud tributi genus, quod nõ modò Hispaniæ, verùm & in alijs quoq; prouincijs inusu est, explicemus. Id nostrates Alcauala vocãt. Hęc enim tributi forma à centũ fere annis, ortũ apud nos habuit: idq; iusta de causa: nimirũ dũ Rex Alphõsus regnũ Granatæ bello petebat. Post verò nõ modò durãtibus, verùm crescentibus bellorũ malis, factum est perpetuum. Sit habet quidem nonnullam vectigalis imaginẽ pro eò q̃ ex mercimonijs quoq; soluitur. Differt tamen latiori materia: quia nõ solũ ex illis, quę à loco in locũ trãsuehũtur, sed ex rebus quibusq; venditis, coraditis: à cuius præterea solutione neq; nobiles eximuntur. Quin & fine quoq; differt. Quoniã nõ tantũ reficiẽdis muris, ac põtibus adscriptũ est, sed publicis regis sumptibus. Haud tamen inde iniquitatis cõdenandũ est, q̃ nouũ sit. Nam dum tributa alia facultatibus ciuiũ, & negotiationibus impũsita alendo regi sustentandęq; reipublicæ nõ sufficiũt, necesse est alia via id prouidere. Neq; verò ideo arguendũ est iniustitiæ, q̃ nobiles etiã cõprehẽderet. Enimuerò cùm plebs reliqua potis nõ sit tã immodicos ferre sumptus, æquitas fit vt nobiliũ auxilio eleuetur. Hoc tamẽ iniustitiæ specimẽ præ se fert, quã lex. Vniuersi. C. de vectiga. cauere in tributis iubet. Nẽpe nẽ pro his rebus quę ad vsum proprium pertinẽt exigãtur. Enimuerò qcoemptores, qui vt reuendãt coemũt, quotam vẽditionis exoluãt, rationi profectò consentaneũ est. Illis emi idẽ est lucrũ, quod agricolis, fructus: sed tamẽq̃ qui vt propriæ necessitati succurrat, domũ suã, aut rẽ aliã vẽdit, tributũ pẽdat & lex illa, & ratio reclamare videntur. Nam tunc nõ q̃ plus habet plusue lucrat, sed qui pluris

Tertia conclusio.

Tributum quod apud Hispanos Alcauala. nocitetur.

Rex Alphõsus

Interest inter hoc tributi genus & vectigal

Iniustitia huiꝰ tributi

Universidad de Deusto
Biblioteca

pluris eget ampliùs soluit. ¶Carterũ re vera nisi bellorũ necessitas in causa fuisset vt fructus huius tributi diuenderentur, via erat paratissima sustentandi regni, regisq; çrariũ. Id tamẽ nõ potest non monstrum apparere q̃ ciues ciuibus tributum soluant, illudq; maximè quod regi penditur in commune bonum. Cui & aliud adiungitur incommodũ, videlicet q̃ miseri ciues, quibus seruitia imperantur, inde grauius premuntur. Nã quãtum venditur, tantũ ipsi replere coguntur. Etenim cùm sumptuũ necessitas in dies magis, ac magis regi crescat, necesse est populũ multis nominibus in dies molestiùs vexari. Adde q̃ domini, quibus huiusmodi tributũ venditur, ad rigorem illud exigũt, vt decimũ quenq; nummum exactissime exposcant: cum tamẽ rex vix vnquam vigesimum percipiat. Et profectò quis decima regi sit consignata, tamẽ nisi vbi vrgens regni necessitas illud postularet, nimis graue esset, tributum hoc ad rigorem exigere. Quod quidem rex sanctè animaduertens, de huiusmodi quota solet cum regno cõponere ac pacisci, vt remissior fiat pẽsio ac tolerabilior: qđ tamen inferiores dñi nõ faciunt. Huic aũtẽ & aliud accedit damnũ q̃ cũ leges exigẽdi hui⁹ tributi, si regij tantùm quæstores existerent, tolerabiles sint: tamen reliqua quæstorum turba in fraudem populi illis abutitur, vt illa vexatione non decimam tantum, sed plusquã octauam extorqueãt. Nihil contra regũ necessitatem obmurmuro, quæ legem non habet, & eorum iustos animos cogere potest: sed rei tantum naturam explico, vt si possibile esset alijs vijs publicæ necessitati prospici, ab huiusmodi alienationibus publicì ærarij caueretur. Puteus enim quotienscũq; opùs fuerit exhauriendus est: venas tamen fontiũ præscindere, hoc ius naturæ nõ finit. Quòd si quis instantiùs sciscitetur an hæc tributa sic in conscientia debeantur, vt quisq; neq; à quæstore neq; à portitore requisitus teneatur vltrò ea offerre? Respondetur primùm, nemini licêre latenter exactorem eludere, nisi vbi patentissima esset vectigalis iniuria. Secundum membrum responsionis sit, quòd dum hæc magno cum rigore exiguntur, satis est quòd quisq; dum tributum petitur soluat obediẽter. Maximè vbi debitum non est magni momẽti. ¶Quarta cõclusio. Nulla est personarum acceptio si nobiles, & ingenui à tributorum solutione eximãtur: tum ob maiorũ clara gestorũ stemmata: tũ quia reipublicę tuendę designati sunt. Quin verò & assertioni huic subiecerim, q̃ potest rex vrgẽte regni necessitate huiusmodi honores vendere si tamen duo caueantur. Primum nè adiunctam habeãt iustitię functionem, aut administrationem aliam, aut gubernationẽ: vt art. 4. de senatoribus dicebamus. Mox nè id fiat in aliorum iniuriam. Potest inquã tali ingruente necessitate rusticos & humiliter natos pretio tributorum libertate donare. Nihi enim inde iniustitiæ contrahitur. Et fauere videtur l. hoc iure. ff. de donati. & l. si pollicitus. ff. de pollicit. quibus permittitur pollicitatio quæ gratia obtinẽdi publici honoris fit: sed tamen hoc cauendum est, nè tributum quo vnus leuatur, onerentur reliqui opidani: sed excipiatur à summa quam opidum soluit.

Dubitatio.

Solutio

Quinta cõclusio.

PEr hæc ergò solutum est primũ argumẽtum in frontispicio ante quæstionem obiectum. Enimuerò vt in distributionibus, sic & in cõtributionibus existere potest personarũ acceptio. Ac subinde diluta sunt reliqua duo argumenta: quoniam æquitas misericordiæ cæcis, ac truncis patrocinatur, nè miseris afflictio addatur. Et de nobilibus quarta conclusio respondit.

Ad 1. arg.

Ad alia duo argumenta.

Perquam apta similitudo.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QVARTVS, De Iustitia & Iure.

PROEMIVM.

Partitio libri.

DEaltera iustitiæ specie quæ è regione ad distributiuam ponitur, nempe de iustitia cõmutatiua sermonẽ nobis ineuntibus operæpretium prius est de duodus eius prœambulis, videlicet primum de rerum dominio, mox de earũ restitutione hoc quarto libro disserere. Enimuerò dominium huiusmodi rerum, eorumq; diuisio, basis fundamẽtũq; est omnium contractuum conuentorumq; & pactorum, quæ per commutatiuam iustitiam celebrãtur. Ac perinde cũcta quæ huic virtuti aduersantur vitia, violationes quædã sunt & corruptelæ dominiorum, rerumque possessionum. Quæ subinde iniuriarum genera contractaq; debita restitutionis beneficio repẽsari debent. Quinq; ergo cõuenit de rerum dominio disputare quæstiones. Primã de re ipsa, deq; eius subiecto. Secundam de eius obiecto: nẽpe quotuplex sit & quarum rerum. Tertium de dominiorum diuisione, ac legitima translatione. Quibus subinde de singularibus quorundam dominijs quarta adhibebit disputatio. Ac demũ quinta de dominiorum translationibus. Sit ergò primus quæstionis titulus.

Ioan. 22.

Dominium dominatus dominatio

Cicero.

Varro.

Quid sit dominium.

QVAESTIO PRIMA, De dominio in genere.

ARTICVLVS. I.

Verùm dominium idem sit quod ius & facultas rerum.

QVestio præsens in duos articulos secari se postulat: quorum alter de finitionem dominij, alter verò subiectum nobis constituat. Quæritur ergo an dominium

Argum. 1. idem sit quod ius facultasq; rerum. Et arguitur à parte affirmatiua. Ius idem est quod facultas disponendi de rebus libereq; illis vtendi: idem autẽ prorsus videtur esse dominiũ.

Argum. 2. Secundò, mendicantes monachi quoniam ius habẽt vtendicibis, vestimentis, atq; alijs vtensilibus vsq; ad rerum ipsarum consumptionem, dicuntur esse earũdem rerũ domini. vt Ioan. 22. in Extrauag. ad conditorẽ, cõcludere sibi videtur: nulla ergò restat ratio discriminis inter ius & dominiũ. ¶In cõtrarium autẽ est q̃ dominus & seruus sunt correlatiua: Institu. autem de iure personarum, distinguuntur homines in liberos & seruos: ergo illic denotatur quòd qui liberis præest licet habeat ius illis imperandi, non tamen habet eorum dominium.

DVo proposita argumenta duo nobis membra designant. Est autem illico in quæstionis introitu adnotandũ, hãc vocem, dominium, non esse tam vsu frequentem apud oratores & priscos Latinos, quàm dominatus, ac dominatio, quæ quidem duæ voces in malum crebrius apud illos, quàm in bonum vsurpantur. Significat enim quãdam tyrannidis effigiem: videlicet quando quis in rem suam abutitur sibi subditis. Vnde Cicero Tusculan. quæst. lib. 5. de Dionysio: Dum, inquit, duo & viginti natus annos dominatum occupauisset, &c. Et lib. 2. de Oratore. Brutus populum Romanum dominatu regio liberauit. Nam illa quorum homines domini sunt, facultates dicuntur Latinè, ac substantiæ, & possessiones. Sed iurisconsulti sunt qui hac voce vtũtur, ad significandum id quod paritervocãt proprietatẽ rerũ: quæ ab earũ possessione distinguitur, atque ab vsu & vsufructu. Neq; verò vox hæc secũdum hũc significatum, ceu barbara, aut inusitata habenda est. Versatur nanq; inter illustres Latinos: vt apud Varron. de re rustica. lib. 2. In mercando, & in emptionibus, & traditionibus dominium mutant. Et habetur in sacris literis, vt Thobiæ. 8. Fecit hanc scripturam, vt pars dimidia quæ supererat Thobię dominio deueniret. Et. 1. Macchab. 11. Rex Ptolomęus obtinuit dominiũ ciuitatũ. In iure autem vsurpatissimum verbum est. Extant quippe in Digesto Nouo, libr. 3. distincti tituli, de acquirendo rerum dominio. & de acquirend. vel amit. possessione. ¶At verò circa vocis descriptionẽ plus operæ insumũt iuniores quam opus esset: vt puta Gerson

Universidad de Deusto
Biblioteca

son de potestat. Eccle. considera. 13. & tracta tu De vita spirituali. lect. 3. cui plurimũ astipulatur Conrad. tract. 1. de contract. & aliorũ nõnulli in. 4. dist. 15. Primũ enim omniũ aiunt isti, ius bifariã accipi. Primò pro lege: quo significatu dicimus, Ius Ciuile, & Canonicum. Secundò pro legitima potestate, qua quis fungitur in personam aliquam vel rem. Deinde aiunt dominium idem esse prorsus quod ius secũdo modo acceptum. Quapropter dominium, inquiunt, est potestas seu facultas propinqua alsumendi res alias in suã facultatem vel vsum licitum secundum iura rationabiliter instituta. Sic isti de dominio loquũtur: an verò proprie, id perpendamus. Primò pro eodẽ vsurpari iuris nomẽ ac dominij, re vera voces ipsæ ægrè ferũt. Ius nãq; (vt suprà visum est) idẽ est (vti ait lib. 5. Isid.) quod iustum. Est enim obiectũ iustitiæ: puta æquitas quam iustitia inter homines constituit: dominium autem facultas est domini (vti nomẽ sonat) in seruos vel in res quib⁹ suo arbitratu, ob suumq; cõmodum vtitur. Fit ergò vt ius non conuertatur cum dominio, sed sit illi superiùs & latiùs patẽs. Habet enim vxor ius quoddam in maritum: iuxta illud Pau. 1. ad Corin. 7o. vir sui corporis potestatem nõ habet, sed mulier. Et filius in parentes, qui curam suorum habere tenentur: ac serui in dominos, à quibus pasci sustentariq; debẽt. Et eadem ratione subditus ius habet in prælatũ à quo est instituendus & gubernandus: & tamen nullus istorum quantumuis nomẽ extendas, dominus est, appellariue potest sui superioris. ¶ Sed ait Conr. Saltem negari non debet, quin proprie ius quodcunq; superioris in inferiorem, dominium sit censendum: ita, vt dominium vltra ius præcise addat superioris rationẽ. At profecto neq; hoc ego istis facilè cõcedã. Enim verò pater ius habet in filios: dominium autem, si proprie fandum est, non item. Est inquam æquum & iustum atq; adeò ius vt pater filijs imperet ob suum ipsorum bonum, quos propter ipsos diligit, instituit, & educat. Dominium autem non quodcunq; ius & potestatem significat, sed certè illam quæ est in rẽ, qua vti pro libito nostro possumus in nostram propriam vtilitatẽ, quamq; ob nosipsos diligimus. Id quod palàm nomen ipsum auribus exhibet. Domini siquidem correlatiuum est seruus: qui quicquid est, totum est domini, veluti pecus. Nisi q⁹ seruus occidi nõ potest: quia solus Deus est vitæ dominus. Vnde Aristot. 1. Polit. cap. 3. distinguit inter imperium ciuile seu regium, & despoticum, quod est dominicum: dicens animam habere in corpus dominicum principatum: mentem verò in appetitum, nõ nisi ciuile & regium: quod non est dominium. Et. 5. Eth. cap. 6. distinguit inter ius herile & paternũ: pater nanq; possidet filium ante legitimam ætatem, non tanquàm dominus seruum, sed tanq̃ partẽ sui: & ideo ius illud non est dominicum: herus autem possidet seruum tanquàm instrumentum quo vtitur. ¶ Arguit verò contrà Richardus. Si quis aut filium patri, aut marito vxorẽ raperet, diceretur fur: furtum autem non committitur, nisi inuito domino, ergò, & pater filij domin⁹ est, & maritus vxoris. Ad hoc tamẽ lib. sequenti, quæstione de furto respondebitur, raptum filiorum, aut vxoris nõ esse proprie furtum: sed captiuitatem, vel aliam iniuriæ speciem: sed seruum surripere, proprie est furtũ. Præterea satis est ad rationem furti, quòd fiat vel inuito domino, vel eo inuito, ad quem res pertinet, etiã si non sit dominus, sed alio iure possidens. Quapropter Institu. de iure personarum, distinguntur statim homines in liberos & seruos: quoniam ius in liberos nõ proprie dicitur dominium, sed in seruos. Princeps enim licet dominus sit vrbium, ac possessionum, ciuium tamen non est dicendus, nisi Rex, aut dux, &c. Imò verò cùm dominatu agit in subditos, vtendo scilicet illis ad suã propriã vtilitatẽ, tyrãnus fit. Quare neq; iudex, neq; prælatus, etsi ius habeat in subditos, dicitur proprie eorum dominus. Et hoc notauit Christus Matth. 20. Principes gentium dominantur eorum, &c. non ità inter vos. Etenim (vt in summa iam dicamus) dominiũ solùm est ius, quo quis vtitur ad suũ proprium commodum: ius autem non hoc solùm significat, sed amplectitur ius etiam quo superior, ac præfectus in subditorũ rem & bonum ipsis vtitur. Quocirca ius tanquã superius genus ponendum est in definitione dominij: tantum abest vt conuersim dicantur. ¶ De viro autẽ respectu vxoris mouere quempiam fortè posset illud Genes. 3. Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Haud tamen hoc ad dominium ciuile referẽdum est. Imò Arist. loco citato illud ius viri in vxorem innominatũ esse ait. Sed dicitur dominari, primùm quantum ad vsum coniugalem: quia cùm natura integra sine vlla fuisset turpitudine laboriſque molestia: post

Aristot.

Aliena dominij definitio impugnatur.

Paulus.

Obiectio.

Dilutio.

Definitio' propria dominij.

Obijcit Richardus.

Dominium.

Dubitatur.

Soluitur.

post peccatum, quia in dolore paritura mulier erat, dicta est esse sub viri potestate. Præterea quia innocentia superstite nullus esset ignorantiæ locus, vt pote quæ peccatum subsequuta est: ideo quantum ad regimen dominari dicitur vir vxori, quã docere debet: sicut infrà dicturi sumus, elegãtiores rudibus dominari: nõ quidem legali dominio, in bonum proprium dominorum: sed vrbano, in rem ipsorum, disciplinæ egentium. ¶ Hinc sequitur neq; istorum definitionem quam dominio adscribũt, legitimam esse, neq; exactè constructã. Et quia (vt. 1. de anima text. 85. author est Arist.) rectò ipsum & obliquũ cognoscimus, rectam pro captu nostro statuamus definitionem, per quam de altera iudicemus. Dominium ergo, si secundum artẽ describas, est propria cuiusq; facultas & ius in rem quamlibet, quam in suum ipsius cõmodum vsurpare potest quocunq; vsu lege permisso. Positum est ergo loco generis, facultas, potiùs quàm, potestas: non vtiq; ratione illia Ioã. Gerson cap. 3. De vita spirituali, videlicet quia facultas dicitur à fas, quare potestas latronis vtendi aliena re, non est facultas. Etenim facultas non à fas, sed à facile deriuatur: vt sit quasi facilitas. Sunt etenim contraria, facultas & difficultas. Ob idq; potestas genus est plura comprehendẽs, quam facultas. Potest quippe tyrannus abuti ciuium bonis, non tamen habet facultatem id est, facilitatem: quia id sine licenti, & facultate domini, aut iusta intercedente causa, nõ potest. Quare minimè opùs est addere, propinqua: nã facultas hoc ipsum sonat. Potestas liquidem remota vtendi aliena re, nõ est facultas. Addiderim autẽ, propria, vt dominium distinguatur à mera possessione, vsu, & vsufructu. Etenim qui tantũ habet vsum, aut vsumfructũ, nõ habet propriam facultatem, sed dependentem à verò domino, vel à iudice id permittente. Itaq; q⁹ nõ soli barbari, verùm & latinissimi iurisprudentes more iam proprietatem dicunt, id magis latinè dicitur propria facultas. Neq; opus est addere eũ Gersone, assumendi res alias. Nam & homo per propriam voluntatem, quæ motrix est omnium potentiarum, vtitur etiam suis propriis membris: in quæ (vt paulò ante ex Arist. citatum est) habet anima dominicum imperium. Adiectum tamen est definitioni, q⁹ dominium sit facultas ad proprium vtentis cõmodum, quo differat ab alijs iuris speciebus, quibus superior inferiores ob suũ ip-

Statuitur, ac declaratur dominij definitio.

Facultas unde deriuet.

Solutio

sorum bonũ gubernat. At dictum est deinde vniuersaliter in quæcunq; vsum, vt distinguatur dominium ab vsu, & vsufructu. Est enim dominium facultas non solùm vtendi fruendiq; re, verùm & ipsam distrahendi, donandi, vendendi, negligendi, &c. Verùm tamen adhibitus est modus, vt vsus ille sit lege permissus ad dissoluendam obiectionẽ, qua quis tentaret infirmare definitionem. Enim verò pupillus ante ætatem legitimam dominio rerum suarum pollet: quarũ tamen potiundi liberam facultatem non habet, cùm talia bona neq; donare valeat, neq; vendere: quoniam lege humana prohibetur ea dilapidare. Nam cùm dominiũ fundetur in libertate, licèt ante vsum rationis verè sit dominus, quia verè liber, & non seruus: vsus tamẽ dominij ei ob bonũ suum interdicitur, quoadusq; rationis lux illi affulgeat. Vnde vt ait Paul. quãdiu hæres paruulus est nihil differt à seruo: non quidem quantum ad dominiũ, sed quantum ad vsum: & ideo est sub tutoribus. Et simile sit argumentũ de illo cuius bona vinculo primogenituræ obligata sunt: q⁹ cũ sit verè eorũ dñs, illa tamẽ nõ potest ratione aliqua alienare, eo q⁹ ciuili sit, lege, phibitus. Nã q⁹ verè sit dñs, inde patet q⁹ alijs illa bona carerẽt dño. Præterea cũ rex, cuiuspiã postulatioi annuẽs, bona ei⁹ vinculo primogenituræ alligat quę prius erãt libera, nullũ ei adimit dominiũ neq; post modũ quando possessori facultatẽ cõcedit alienãdi, nouũ illi cõfert, pprietatẽ, aut dominiũ: ergò semp est dñs, prohibitus tamẽ sicut pupillus. ¶ Absit autẽ de illis hic nænijs meminisse vtrùm dominiũ sit res ipsa quæ possidet, an dñs, an potiùs relatio. Hoc verũtamẽ admonere nõ pteribo, vt philosophi caueãt barbaras illas Terministatũ loquutiones. Equisem audire ferat, dominiũ equi, esse, vel equũ, vel equitẽ? Est em̃ dominiũ illa rerũ habitudo inter possidẽtẽ, & possessũ: puta facultas possidẽtis in rẽ possessã. Ob idq; definit⁹ p suũ actũ: qui quidẽ modus definiẽdis potẽtijs peculiaris est. Eteñ vt visus est potẽtia sentiẽdi colores, & audit⁹ potẽtia sentiẽdi sonos: sic dominiũ est facultas vtẽdire, fruẽdiq;, &c. ¶ Ad hęc adnotãdũ est diuersam rẽ esse titulũ dominij ab ipso dño: id qd negligẽtius quidã Parisiensiũ considerant: arbitrantes cũ suo Cãcellario eandẽ facultatẽ quę est dominiũ, esse & titulũ. Enimuero titulus, basis dominij est: seu radix ex qua pullulat. Est autẽ dominiorum titulus, vel natura, vel lex, vel cõ-

Obiectio cũ sua dilutione.

Titul⁹ à dominio distat bis per oct.

Quid sit titulus.

tractus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tractus,vel electio,&c. Exempli gratia: Titulus dominij naturalis,quod homo habet in terræ nascentia,est naturalis vita, quæ sine illis conseruari nequit,ratione cuius Deus & natura homini dedit vnà cùm appetitu seruandi se ius etiam vtendi necessario alimento: veluti titulus iuris (non dicã dominij) qd parentes habent in suas proles est naturalis genitura. Titulus autem quo quisq; propria possidet est ius gentium, quo facta est rerũ diuisio. Titulus verò episcopi est electio. Et titulus,quo quis possidet domũ est, vel natiua hæreditas,vel emptio, vel præscriptio, &c. ¶ Ex hac constituta definitione dominij colligitur differẽtia inter ipsum,& vsum, atq; vsumfructum. Dominium enim est facultas in substãtiam rei: vsus fructus verò nõ nisi in eius qualitate & accidentia. Iu substãtiam inquam rei,quia si est vsu consumptibilis,veluti cibus & vestitus potest eam dominus cõsumere: sin minus, potest illam donare,& vendere,vt domum & seruum: quin verò & occidere,vt pecudem. At verò vsus fructus est ius alienis vtendi, ac fruendi rebus, salua eorum substantia: vt habetur. ff. de vsu fructu. & Insti. eod. tit. Nam qui habet vsum fructum agri vel hortorum potest non solũ fructus edere, verum etiam & vendere: quin verò & agrum alteri locare. Nudus autem vsus est ius rebus alienis vtendi salua earum substantia,non tamen fruendi. Quocirca vt habetur Institut. de vsu & habi. minus iuris est in vsu,q̃ in vsufructu. Fruitur enim ille qui in fructus habet plenam potestatẽ: quos scilicet non solum edere, verum quomodocunq; alienare potest: vtitur autem, cui tantũ illis vesci licet, vel sua alere armenta: haud tamen illos aliter distrahere: vt qui habet nudum vsum agri potest illuc intrare, comedere poma, & fœno iumẽta sua, & pecudes pascere: vendere tamen fructus aut locare nõ item. Quapropter in vtraque definitione dictum est alienis rebus, quoniam verus dominus nõ dicitur vsuarius, aut vsufructuarius, sed ille qui præcisum habet vsum, vel vsum fructũ. Tametsi emphyteuta dicatur habere dominium vtile ad differentiam dominij directi, quod simpliciter est dominium. Hęc autem nõ sunt nostræ modò speculationis. ¶ Attamẽ quoniam mendicantium religionem profitemur, institutio nos admonet nostra circa hanc constitutam definitionẽ quadam tenus disputare, an in rebus vsu cõsumptibilibus possit vsus à dominio distingui.

Discrimẽ inter diuium usum ac usum fructũ.

Vsus fructꝰ

Vsus nudus

Emphiteuta

Quæstio grauis.

Res enim vsu nõ cõsumptibiles sunt, quarũ vsus non est cõsumptio veluti prędium, domus & huiusmodi. Res autem vsu consumptibiles sunt illę, quarum vsus nõ est nisi distractio rei vel consumptio, veluti est pecunia cuius vsus est illam in alienum dominiũ transferre: & panis, cuius vsus est ipsum comedere. De his enim, quæ vnico actu consumuntur (vt grauius sit dubium) sermo nobis est in proposito: nam in veste, licèt vsu atteratur, tamen quia non vnico actu contrita perit posset vtcunq; discerni vsus à dominio. Mouemus autem potissimè dubium propter institutum eorum qui sub sancta Regula diui Francisci degunt, & eorum qui ex nostris in eodem instituto perseuẽrant. Aiunt enim Minores omne abdicasse dominium: adeo vt neq; pecunię, neq; panis, neq; eduliorum, quibus vescuntur dominio fungantur, vt possint dici (si suo vti licet verbo) proprietarij. Neq; verò tantum inter Theologos lis hæc controuersa est & contestata, verum & à Summis Pontificibus variæ sunt de hoc pronuntiatæ sententiæ. Extat enim Constitutio Nicolai. iij. in cap. exijt qui semi nat. de verbor. significa. lib. 6. vbi declarando dicta Gregorij aliorumque Pontificum luculenter affirmat, permultisq; adiectis verbis confirmat, Fratres minores nullum habere dominiũ, neq; in cõmune, neq; in particulari vtensilium, aut victualium: sed meros esse vsuarios. Dominium autem pecuniæ semper apud erogantes remanere, cibariorum verò & vtensilium apud Summum Põtificem. Eadem ferè extat sententia Clementis. v. Clement. Exiui de paradiso. eod. titul. Contrariam verò sententiã his obiecit Ioannes. xxij. in Extrauagantibus. Ad cõditorẽ. &, cùm inter nõnullos. &, quia quorũdam. de verbo. significa. vbi indubius asserit, in rebus vsu consumptibilibus vsum minime distingui à dominio: neq; vllo pacto posse ab illo separari. Res certè est difficilis. Et primùm, vt ab ipsa natura rerũ initium contrà arguendi sumamus, apparet, quòd cũ vsus huiusmodi rerum sit earum consumptio, ne mo possit re vti nisi tanquàm verus dominus. Verùm enim dominium, si eius definitionem suprà constitutam respicias, in hoc consistit, qp in omnem vsum res posit assumi: postquàm autem consumitur, nullus sit eius reliquus vsus. Vnde sanctus Th. 2.2.q. 78.ar. 1. pro cõstãti habet, in vino, & in pecunia, & in rebus huiusmodi neutiquàm computari

Nicolaꝰ. iij.

Clemẽs. v.

Ioan. 22.

Argu. 1. firmatiuã partis.

S. Thom.

putari seorsum posse vsum præter rem ipsã sed cuicunq; conceditur vsus, eidem concedit rem, atq; adeo eius dominiũ. Et tamen si vsus huius generis rerum à dominio secerneretur, fieret indè apertè consequens posse locari vsum distincto pretio ab illo, quo res æstimatur, vt quis mihi daret pro esu tantũ, & insuper ꝓ capone quantum valet. ¶ Secũdo loco iuris autoritate arguitur: nam. ff. de vsufruct. earum rerum quæ vsu consud. 2. cautio fit, pecuniæ vsumfructum non posse legari absq; ipsa pecunia, neq; aliarum rerũ puta vini & olei, quæ vsu consumuntur: ga nemo potest his vti nisi consumendo: ob id que quantum ex illo titulo syncerè colligitur, vsus fructus harum rerũ ad genus quoddam mutationis spectat, Ille enim cui vsusfructus pecuniæ vel fumenti legatur, tenetur cautionem dare quòd totam rem restituet legitimo hæredi. Et. ff. de vsufru. & quẽadmo. quis vtatur. l. omnium. §. constituitur prohibetur vsumfructum perpetuum esse, ne inutilia sint dominia: nam frustra esset rei dominium, qua nunquàm liceret vti. Ex his ergo sumitur argumentum: Si panis & vini mendicantium vsus est apud illos: & talis vsus vt nunquàm rem teneãtur restituere: cõpertissimum fit & dominium esse penes eosdem. Respondent autem hac distinctione vsus. Aiunt inquam, vt habetur in dicto cap. exijt. duplicem esse rerum vsum: alterum videlicet iuris: atq; alterum facti. Vsus iuris est concessio legis: & hic in iuscerebus non separatur à dominio, hoc tamen aiunt carere mendicantes. Vsus autem facti est actio ipsa comedendi & bibendi: atq; hic tantùm illis concessus est. Sic ait Nicolaus Pontifex eodem ca. exijt. At verò distinctio hæc nõ est intellectu tam facilis, quàm dictu. Nam vsus iuris non alius intelligitur quàm quod ius ex voluntate domini permittit. Legauit mihi quisquam vsumfructum pecuniæ, inde fit vsum esse mihi legitimum. Si ergo legitimus est ergo iure concessus. Pari modo si erogas mendicanti panem, cur vsus ille mendicantium non erit iuridicus? Accedit huc qđ eodem loco ait Papa, perinde illis cõcedere vsum, ac si essent veri domini: quin verò Ioannes. 22. palàm ingenuèq; fatetur nullum se habere dominiũ rerum mendicantium: & si quod habet, libentissimè renuntiare. ¶ Hisce tamẽ minimè obstantibus, si quæstio nõ tãtum de nomine est, statuitur cõclusio in gratiam Mendicantium, quæ sit huius articuli

2. Argumẽ.

secunda. Vsus rerum comestibilium & vtensilium distinguitur quod nu pacto à dominio: ita vt mendicantes absq; vlla (vt aiunt) proprietate illis vtantur. Probatur. Ad verũ dominiũ non sufficit vt cui liceat rem consumere: sed requiritur præterea vt possit ipsam (quod in definitione positum est) in omnẽ vsum absumere: puta alienare, vendicare in iudicio, legare neglgere, &c. Minoritę autẽ non possunt neq; conuentu iuncti talibus modis rebus suis vti. Quin verò qui pecunias illis largiũtur, possunt ꝓ libito amouere quoties libuerit tanquàm veri domini. Aliorum verò vtensiliũ, atque aliuẽtorum Papa se dominum pronuntiat: Itàque, quẽadmodũ dum quis amicos cõuiuio excipit non facit eos dominos esculentorum & poculentorum, quibus mẽsa extruitur: quia neque illis facit facultatem illa surripiẽdi vt in ꝓprias domos importent: sed tantũ vt sedẽtes vescantur illis: eodem pene modo Papa inuitat quotidiè fratres quibus tantũ facit facultatem edendi ac bibendi, vestiendi, &c. Quare etsi eis illa de medio tolleret, nullam eis faceret iniuriam: neq; esset habendus tanquã fur & latro, sed tãquã dominus qui sua repetit. Facit in fauorem huius conclusionis illud Act. 2. vbi habetur, Omnes credẽtes habuisse omnia cõmunia quod de illis intelligendum est qui Hierosolymis agebant: omnia ergo vsq; ad alimenta erant illis cõmunia, & gerebant se veluti conuiuæ ad mensam conuiuatoris. ¶ Præterea egomet mihi hac ratione ædem adstruxerim. Fatentur nãque impugnatores huiusmodi paupertatis, posse monachos habere ꝓprium in cõmuni, licèt nemo illud habeat in particulari. Vtamur ergo confessione sua: Possum ergo particularis monachus vesci communibus quamuis non sim particularis eorum dominus: potest ergo pari modo totus conuentus & totus ordo, eisdem vti, tametsi omnes careat dominio. Neque multùm mouere debet verbum Ioan. 22. dicentis se abdicasse tale dominium. Primũ quia id non fecit legitimè, & si fas est dicere nec iustè: sed certè in odium forsan Occhã & aliorum sui ordinis qui fuerunt ei infestissimi. Deinde, quia suã renuntiationẽ successores eius in eadem sede nondum probãrunt: sed exẽplo suorum antecessorum idẽ retinet dominiũ. ¶ Eandem conclusionẽ corroborat lex, Deut. 23. qua ingredientibus vineam ꝓximi permittebatur vuarũ vsus absq; dominio. Ait enim

Secundacõclusio.

Probaturcõclusio.

Similitudo quãappositã.

Secunda rõ cõclusionis.

Obiectio.

Ad obiectionẽ.

f Ingres-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ingressus vineam ,proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit,foras nè efferas tecum:Non ergo faciebat vuarum dominum, vt posset vèdere aut pro alia re cambire: sed tamen vt tanquà comitua pasceretur. Item Instit.de vsu & habita.ei qui fundi nudũ habet vsum,nihil vlterius cõceditur, quàm vt holeribus,pomis floribus,&c.ad vsum quotidianum vtatur:vid. tur ergo vsum illic distingui à dominio. Ad idem pertinet, quòd qui extrema laborat necessitate potest alieno pane sibi succurrere,non tamen vt illum vendat:quare profectò nõ videtur illic trãsferri dominium,sed alieno legitimè vti. Tametsi vbi quispiã laboraret inopia panis,posset rẽ aliam capere quam eum pane permutaret.

In extrema necessitate non transfertur dominium.

Et sumitur coniectura quòd non transferatur dominium in extrema necessitate,ex eo quòd alias ille qui sub illum articulum misere eo non succurreret,maneret restitutioni obnoxius:nam si tenebatur transferre dominium in alterum perinde habuit ac si retinere t rem alienam. ¶Hæc profectò rem faciũt multum probabilẽ,ex quibus modo aliquo clarescit id quod ait Nicolaus Papa: scilicet ꝙ Minores habent vsum facti, & non iuris: puta vsum in actu,& nõ in habitu. Vsus enim iuris seu in habitu est quando talis vsus non potest à dõmino impediri: qualiter non est apud Mendicantes: sed tantum dum actu exercentur. Secus autem res habet in pecunia: nam cùm talis vsus sit illam alienare, assumitur in omnem vsum: & ideò nemo ea legitimè vtitur nisi verus dominus. ¶Et per hæc respõdetur ad rationes in contrarium. Ad primum etiam dicendum,ꝙ etsi post cõsumptionem harum rerum nullus alius resset vsus,non tamen continuò sequitur vt assumatur in omnẽ vsum quod ratio dominij desiderat. ¶Sed arguis instantiùs. Si mendicantes non possunt illas alienare,illud est quia sunt lege prohibiti,sicut pupilli & primogeniti,non ergo obstat quo minùs sint veri domini sicuti illi. Negatur antecedens: quoniã nulla ciuili lege ,phibentur illa vendere vel donare,&c. Sed quia verus dominꝰ eiusmodi facultatem eis non permittit. Ad iura aũt superius allegata, & ad autoritat̃ diui Thomæ,negantis in hisce rebus posse seorsum computari vsum ac dominium,respõdetur, solùm illis iuribus constitui quòd non possit seorsum pretiũ sumi pro vsu aliud à pretio rei. Haud tamen negant quo minus dominus possit vsum restringere vt alter illo

Vsus facti vsus iuris.

Ad primã rationem.

Obiectio.

Dilutio.

Ad secundã rationẽ & ad D. Tho.

duntaxat modo vtatur,& nõ omnibus modis qui requiruntur ad verũ dominiũ.

Ad primã argumenti principale.

Argumenta in capite quæstionis obiecta satis liquidò soluta sunt. Primi enim secunda præmissa,falsa est, nẽpe dominium & ius æquipollere: imò ratio dominij plus ponit quã ratio iuris: & inde,ius, generalior vox est. Et pariter respõnsum est ad aliud nempe non sufficere ius illud Mendicantium in cibos & vtensilia, vt sint eorum domini. ¶Secundi autẽ vtraq; præmissa vera est,vt secunda conclusio ostendit: scilicet mendicantes alimenta vestimentaq; consumere,quorũ tamẽ nõ sunt domini: nõ tamẽ inde fit consequens definitionem nostram non esse legitimam. Imò per eandem docetur nõ esse illarum rerum dominos: quippe cũ ne queant illa abalienare.

Ad secũdum argumentũ.

ARTICVLVS. II.

Virtus tantùm Deo, intellectualibusq; & rationabilibus creaturis competant rerum domina.

Primum ve gum.

PRæfixa ergo dominij definitione subsequitur articulo secundo eius subiectum explorare: videlicet inquirere, quibus ,ppriè competat rerum dominium: an scilicet solis post Deum angelis atq; hominibus. Arguitur enim qđ brutis animalibus suo ordine congruat dominiũ, vt puta herbarũ, q̃ vt legitur Genes. 1. concessæ illis sunt in pabulum. Quin videtur Dux apum dominiũ in suum gregem obtinere: & inter grues illa quę acie ducit apparet cæterarũ esse regina. Et inter feras ferocissimus Leo dominari videtur reliquis bestijs: & accipiter dominatum pariter gerere in miseras aues. ¶Secundò ad idẽ arguitur de inanimis cœlis qui huic sublunari mundo dominantur: vt pote cui calorem, virtutẽque influunt quibus fouetur ac vegetatur. Vnde Aristo. 1. Meteor. Necesse est mundum hunc inferiorem subiectũ esse lationibus superioribus, vt eius inde virtus gubernetur. Vnde Gene. 1. creatus legitur esse sol vt præsit diei,lunaq; vt præsit nocti. ¶In contrarium tamẽ est, quod eodem loco Genes. 1. solis hominibus adiudicatur orbis dominium. Faciamus, inquit, hominẽ ad imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus, &c.

Primum ve gum.

Secundũ ar gumentũ.

Aristot.

Ioan. Gers.

DE hac quæstione Neoterici, Gersonem ducem sequuti, multa cõminiscũtur rationi

tioni parũ consona. Ille nanq; grauis alioq autor,cõplures dominiorũ species locis supra citatis multiplicauit. Inter quas & multa tribuit dominia brutis, multaq; subinde insensilibus rebus vt argumentis suprà formatis explicatum est. Hæc aũt (bona venia dixerim) an tam ratione & iudicio inuenta sint,quã pro libito asserta examinare oportet. Etenim rerum naturam consulentibus illico fiet compertum rationem dominij non tam late patere. ¶Sit ergo hæc prima conclusio. Solis illis qui intellectu & libero arbitrio vigent,conuenit dominãdi ratio: illisq; adeò solis habere rerum dominiũ nempe cũ primis Deo,mox intellectuali naturæ angelicæ,deinde rationali homini. Deus inquam eius,iure creationis dominium gerit ac principatum rerũ omniũ,quas ipse condidit: vt habet Sapientis illa cõfessio. Dominus vniuersorũ tu es. Fuit quidẽ ab æterno, potestate Dominus: ab orbe tamen cõdito, vsu & actu. Nam anteà nullæ erant res quæ illi parerent. Est enim nefas eousq; abuti nomine (qđ quosdã nõ depudet) vt dominiũ inter diuinas personas nominetur: quippe cũ nihil in Deo sit eòdẽ ipso inferius, sed quicqd illic est, infinitũ existit. Neq; vero filius vllo pacto subijcitur patri: vt potè cui summè ęqualis est: Ob idq; tota trinitas par habet dominium, idemq; absolutum creaturarũ: nõ solum quantũ ad vsum, verùm & quantum ad earum naturas: vt puta cui nõ modò pro suo arbitratu cunctis vti liceat, verùm & earum naturas creare, annihilare, ac præter naturæ leges alterare: vt ignẽ nè calefaciat impedire: aquam absq; igne calefacere: & tanquà dominus vitę & mortis, nõ solũ reliqua animalia, verùm & hominẽ vita priuare. Angeli aũtem dominium habent suarum tantum naturalium actionum: mundi verò humanus nõ permde atq; homines. Quandoquidẽ propter ipsos, qui nullo egent corpore, nequàquã creatus est: sed propter solos homines quibus angeli sunt administratorij spiritus. Tametsi ipsorum Hierarchiæ per suos Principatus ac Dominationes sint distributæ: aliijsque adeò alijs imperent. Hoc autẽ parum ad rem nostram attinet. Defendamus ergo ad genus nostrum, cui soli cõpetere demonstremus sublunarium dominium. Primò: Dominus, nisi ineptissimè voce abutamur, ille solus est in cuius facultate est situ re sic, aut aliter in suum cõmodum vti: hoc autem nisi per intellectũ ac voluntatẽ nemini congruit: solus ergo homo in terris dominij ratione fulget. ¶At quò res clarius eluceat arguitur secundò: Dominiũ exterarum rerum nemini nisi hac ratione conuenit, ꝙ sit ipse suarum actionũ dominus: dominiũ enim quod quisq; habet in suos actus causa est & radix eius quod habet in alias res: est autem solus homo suarum actionum dominus (vt. 1. 2. quæst. 1. author est S. Tho.) per intellectum & voluntatem: eadem ergo ratione ius illi soli conuenit vt dominus sit aliarum rerum. Minorem huius argumenti præter S. Thom. vel vsus ipse loquendi hominum demonstrat. Dum enim quis mente capitur, dicitur non esse sui ipsius dominus, sed sui impotens. Maior autem in ratiõe naturali posita est. Etenim qui sui nõ est dominus, esse nequit aliorũ. ¶Sed & testimonio suprà citato scripturæ sacrę, quæ interpretationem naturæ est, eadem conclusio tertiò comprobatur. Dixit enim Deus Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibꝰ cœli, & bestijs, &c. Hoc est, in hoc eum faciamus ad nostrã imaginem, vt reliquæ creaturarum vniuersitati, quæ nostra caret imagine, dominus cõstituatur: fieri autem hominem ad imaginem & similitudinem Dei, est fieri intellectu & voluntate liberum: hæc enim est facies Dei. In reliquis nanq; creaturis vestigium eius tantũ relictum est, sicut humani pedis relinquitur in puluere, per quod eiusdẽ hominis facies agnosci nequit. Igitur quia duæ istæ potentiæ, intellectus & voluntas, cõmunicatæ sunt homini, per hoc conditus est ad imaginẽ Dei: indeq; adeo iussoritus est dominandi in cæteras animãtes, rationis expertes. Haud equidẽ ignoro quosdam distinguere inter dominium regale & naturale: dicentes ad priorem speciem libertatem requiri: non autem ad secũdam, verũ tamen hoc gratis dictum est: quia natura ipsa nemo est dominus rerum, nisi qui dominus est actionum suarum, & ideo neq; rerũ. ¶Quartò arguitur Dominium quępiam rei gerere (vt suprà ostendimus) est ipsa vti: bruta autem animantes vti neutiquàm possunt ergo neque vllum habere dominium. Minor est Sancti Thomæ. 1. 2. quæstio. 16. vbi docuit brutis non competere vsum, secundùm illud Augusti. libr. 83. quæst. Vti aliqđ non potest animal, nisi rationis particeps. Et ratio est, quod vti est rem in finem ordi-

Prima conclusio.

Quærũrerũ deus habeat dominium

Angeli quibus rebus dominãtur.

Conclusio ostenditur.

Tertia ratio conclu.

Quarta rõ conclusio.

Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nare, quandoquidē voluntas est finis: vsus autem mediorum ad finem: & pecudes nihil agunt propter finem, quippe quem non cognoscunt: sed aguntur potius naturæ instinctu. ¶ Et simili insuper ratione id confirmatur. Dominari enim est imperare: hoc autem idem est quod rem in alium finem ordinare quod ideo à brutis alienissimum est, vt idem Sanctus Thom. quæst. statim. 17. commonstrauit. ¶ Quinto ad eandem conclusionem arguitur. Quicunq; dominium habet cuiuslibet rei, iniuria afficitur dum illi aufertur. Brutæ autem animantes neque iustitiæ capaces sunt, neque iniuriæ, neque quam nō cognoscunt fælicitatis. 10. Ethico. capit. 8. Cuius ratio est quòd cùm nō sint libera, nō sunt sui iuris: sed quicquid sunt, hominis sūt propter quem Orbis conditus est. Et ideo qui iumento & armento vel pabulum sustulerit, vel vitam, nullam ei irrogauit iniuriam sed domino: & qui equo regis loco cedit, nullum ei honorem defert, sed regi: nullum ergo pecudes habent dominium neque ius in herbas, sed tantū appetitum naturalē: atque etiam potestatem. Quòd ū brutis nullū potest dominium cōpetere, liquido fit multo minus cœlis ac rebus inanimis cōuenire posse. Est ergò homo hac ratione medius inter Deum & bruta. Nam irrationale animal nullum habet dominium. Deus verò supremum: nempe & quantum ad vsus, & quantum ad naturas rerum: sed homo quantum ad vsus: attamen quantum ad naturam minime: vt pote quas mutare non potest, nisi applicando actiua passiuis.

S. Thomas.

Aristot.

Ad primū argumentū

AD primum igitur argumentū respondetur perimendo totum antecedēs. Haud enim bruta vllum habent herbarum dominium, quòd eadē ipsa Genes. authoritate cōtra citata cōprobatur. Haud enim legūtur ibi herbæ pecoribus & iumentis concessæ, sed solis hominibus. Ecce enim, inquit, dedi vobis herbam afferentem semen super terram, &c. vt sint vobis in escam & cunctis animantibus terræ. Ius ergo herbarum non est concessum brutis, sed nobis pro illis quę nobis seruiūt. Neq; in apibus est nisi metaphoricus rex: quia neque examen in finem ordinat, sed instinctu naturæ vna præit, reliquusque exercitus sequitur. Multoq; minùs aut feræ bestiæ aut rapaces aues dominantur cęteris, licet illis velut alimento vtantur. Mox adsecundum pariter respondetur, ex los lō gè minùs proprie dominiū habere eo significatu quo nomen in præsentiarum vsurpamus: sed dicuntur prædominari: quia eorū influxu hæc inferiora alescunt, fouentur, alterantur, ac summutantur. Sicuti & in singulis elementis illa qualitas dicitur prædominari, quæ alteri præeminet.

QVÆSTIO SECVNda, de rebus quarum homo est dominus.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm rerum omnium quæ sunt in mundo, sit homo iure aliquo dominus.

POstquàm constitutū nobis est homini solū in creaturis corporalibus dominiū rerum congruere, cōsequens est vt disputemus quotuplici quarumq; rerum dominio fruatur. Et habebit quæstio duos articulos. Prior erit generalis: posterior verò de duobus dominijs peculiaris. ¶ At arguitur à parte negatiua, quod non omniū prorsus quę cōdita sunt in terrarū orbe sit homo dominus. Etenim aut illi naturali iure cōueniret, aut diuino, aut humano. Nō naturali: quia vniuersale dominiū concessum est ei à Deo in eius creatione. Neq; prorsus diuino: quoniam tunc iure charitatis esset homo dominus cuiuscūq; rei indigeret eademq; charitate amissa, eodem decideret iure: nam Deūs suis amicis suis concedet bona sua elargiri. Consequens autem est falsum & contra humanum morem, etiā Christianorū, in quib⁹ multi iusti rerum egestate præmuntur, omnium dominio orbati. multiq; cōtra iniqui & praui bonis huius mūdi, secundū leges, à diuina regula non exorbitant potiuntur. Quòd autem iure merè humano non sit homo dominus patet: quoniam antequam leges essent humanæ, Deus nostro generi indulserat rerum dominium, quod fundamētum est humani iuris, quo earum domina diuisa sunt. ¶ Secundò arguitur. Homo non est dominus elementorum neque cœlorum: quia illa non sunt nominata Genes. vbi homo constitutus est rerum domin⁹. ¶ In contrarium est quòd omnia facta sunt propter hominem: vt. 1. Politi. author est Aristotel. & Dauid Psalm. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius.

Ia

IN hac quęstione illi recentiores Magistri, quorum superiori quæstione meminim⁹: quàm plurima confarcinant dominiorū genera. Ioan. enim Gerson sex cōnumerauit alij verò vsq; ad nouem. Sed Cōrado tra ctat. 1. quæst. 6. vigintitria collibuit recēsere. Aiunt enim aliud esse dominium beatificū, quo beati potiuntur gloriæ: & aliud gratificum, quòd habent iusti in res omnes creatas, vt illis iure charitatis vti possint: iuxta illud ad Rom. 8. Diligentibus Deū omnia co operantur in bonum. Et aliud est naturale: & aliud euangelicum, &c. Isti autem (vt salua eorum existimatione dixerim) duplici si nistra causa hæc dominiorum genera gratis multiplicant. Primò, quia perseuerant credētes, idem esse dominium, quod ius: mox, qđ dominia ex parte materialium obiectorum dissecant: quæ quidem sectio, quia arte caret in infinitum posset abire. Discerni quippe debent duntaxat secundùm titulos ex quibus oriuntur. ¶ Sit ergo prima rei huius cōclusio. Dominiū quadruplex tantùm est scilicet naturale diuinum, & humanum: quod diuidit in duo, scilicet in illud quod de iure gentium oritur & alterum quod acquiritur iure ciuili. Conclusio hæc firmior perse apparet, quàm vt pluribus cōfirmari indigeat. Omnia enim iure aliquo introducta sunt: ius autem (vt superioribus libris ambobus visum est) nō est nisi naturale, & gentiū, & ciuile: quibus & diuinū additur positiuum: hoc est, quod nō conuenit homini ex debito suæ naturæ, sed est ei diuinitus ad naturā superadditum. Hoc enim dicitur diuinum positiuum contra naturale distinctum: cuius etiam Deus autor est. Igitur quòd non sint plura, quàm hæc dominiorū genera, inde patet quòd nullo præter hæc potest iure quispiam vllum obtinere dominiū. Nulla ergo ratio permittit distinguere dominiū originale, & beatificū, &c. Nam ius quo Adam defunctus est in lignū vitę, quòd isti vocant originale, diuinum erat positiuum, hoc est supra naturam cōcessum. Tametsi statui illi naturale quodāmodò existebat, nēpe quo possent homines nō mori. Multò autem debiliori occasione noua species fingitur dominij Gratifici: operum enim gratiæ nō habemus dominiū: quia non per nos, sed Dei fauore supernaturali ea exequimur. Et idem est de iure beatorū. Nam primùm, licèt ius habeant gloria perfruendi: illud tamēnō ꝓprie est dominiū, sed ius merū concessum à Deo, qui dominus est gloriæ. Alijs cū gloria in Dei visione consistat, eadem facilitate diceretur beatus dominus esse Dei. Secūdò & ius illud, quādo permitteretur dominium dici diuinū est positiuū. Ius enim huiusmodi diuinum in rebus præcipue est supernaturalibus: vt hoc nunc dictum: & ius Euangelicū, quo ministri ecclesiæ habent absoluendi à peccatis, conferendiq; alia sacramēta, docendiq; fidem. Quod re vera inepte dicitur dominium, sed est ius ministrorū Dei. Quis enim mortaliū dicatur sacramentis dominari? Extenditur etiam ius diuinum positiuum ad res naturales. Quale est ius decimarum, quod ijdem habent sacerdotes: scilicet metendi (vt ait Paul.) temporalia pro spiritualium seminatione. Quāuis & hoc ius fundamento innitatur naturali, ꝙ dignus est operarius mercede sua. Ideo nanq; exemplū à triturante boue apostolus attulit. Ius item ac dominiū quòd Dauid habuit ad regnū diuinum etiam fuit positiuum: quippe cùm à Deo fuerit electus, nō sicut cæteri Reges à re publica. Et dominiū quo populus Israēl in terram promissam positus est. Quin verò & in angelos sunt qui cogitēt nos dominio fūgi, propter assertū Pauli ad Hebr. 1. Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, ꝓpter eos qui hæreditatē capient salutis? At verò abusus esset vocis homines angelorū dominos appellare, qđ vni homini Christo propriū est: sed funguntur hac parte ministerio Dei, sicuti neq; inferorum dæmones tam domini sunt animarum quas cruciant, quā diuinæ iustitiæ executores per supplicia quæ ipsi quoq; perferunt.

Prima conclusio Dominium tantum qua druplex.

Secunda cōclusio

¶ Secūda cōclusio. Homo dominium habet naturale, non solùm in omnes terræ fructus verùm etiam quodam pacto in elemēta cœlestesque orbes, qui velut tectū sunt sui domicilij. De terrenorum dominio patet Genesis. 1. Faciamus hominem vt præsit, &c. Et rursus: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam: & dominamini piscibus maris, &c. Illud enim dominiū non censetur positiuum diuinū, sed naturale. Hæc enim iura & dominiorum genera non differunt ratione authoris: nam hac de causa omnia dominia dicerentur diuina: cū omnis potestas à domino Deo sit: sed differunt per hoc quod naturale, est naturæ debitum: alterum verò, super naturam adhibitum & dominium rerum congruit homini priori modo. Nam quatenus homo, corporeus

Universidad de Deusto
Biblioteca

poreus est, debentur illi ea quæ ad vitam eius sunt necessaria. Hac enim ratione collegit Aristoteles, omnia corporea esse facta propter hominem. Itaque quemadmodũ licet Deus per miraculum creauerit homines nihilominus membra & potentiæ naturales naturæ suæ debita sunt: sic illa collatio dominij rerum fuit explicatio quædam naturalis iuris, veluti debiti humanæ naturæ, supposita eius existentia, quã ei per creationem gratis contulerat. Et pari ratione dominiũ habet quodãmodo in cœlos, qui sunt veluti tecta suarum ædiũ: atq; in elementa, inquẽ solis calorẽ, & lucẽ qua vtitur: & in alias influetias: atq; in pluuiã & niuẽ quæ illi naturali iure seruiunt ad vitam seruandã, atque ad alimenta terrena ope paranda. Dictum est autẽ cum moderamine, dominiũ nos habere in cœlos, & elementa: quia non possumus, aut illa cõsumere, vt terræ nascẽtia aut eis vti vt animalibus. ¶ Tertia cõclusio. Iure enim humano, quod superiori libro in ius gentium & ciuile partitũ est, multis abundat homo dominijs. Iure enim gentium (vt paulò post dicemus) propria dominia diuisa sunt: vt meum & tuum audiretur in orbe. Iure autem ciuili, hoc est cuiusque ciuitatis seu regni proprio, multa quoque mortales possident: vt iure præscriptionis, iure hæreditario, iure primogenituræ, &c. Hæc autẽ omnia clara sunt & patentia.

Tertia conclusio.

Gersonis opinio impugnatur

¶ Illud autem quod Gerson, & latius Richardus tractat. 1. quæst. 2. de dominio gratificodisserunt, animaduersione opùs habet. Bifariam enim & per vtrunque extremum peccare de hac re contingit. Isti quippe nominati autores aiunt, eos qui in amicitiam Dei per eius gratiam recipiuntur dominio fungi in res, quę alio ab ipsis titulo non possidentur: vt puta in res omnes cuiuscũq; possessoris, quia iure charitatis possint omnibus vti. ¶ Contra hos autem statuitur quarta cõclusio. Qui est in gratia dei nihilo plus habet aut dominij aut iuris vtendi re aliena, quàm qui est in peccato. vterque enim in extrema necessitate vti potest rebus sibi necessarijs, cuiuscunq; sint possidentis: neuter tamen citra illam. Cuius porrò contrariũ & falsum est & assertu periculosum. Enimuerò titulus quo mortales dominio rerũ donati sunt, non est charitas, vt Vuicleff: & libro 10. Armachanus, falso arbitrati sunt: sed ius (vt diximus) naturale aut humanum. Deus nanq; solem suum oriri facit super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos: & ideo quantumuis quisque charitate polleat, nullum tamen ius nouum in res has caducas & lubricas acquirit sed in regnum cœlorum: de cuius tantùm hæreditate ait Paul. Si filij, & hæredes per Christum, Neq; mos & vsus reipublicę christianę admittit vt charitatis titulo quis valeat aliena rapere: imòvero p hoc ab eadẽ charitatis virtute decideret. Quin etiam Christus hæc omnia contẽnere nobis iussit. Neque Paulus ipsis sanctis euangelij concionatoribus alio titulo concedit posse temporalia metere, quàm velut laboris mercedem, quia spiritualia seminant. ¶ Illud autem quod pro se illi adducũt Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum nullo colore eis patrocinatur: quoniam Paulus nihil aliud voluit, quàm quòd diligentes Deum, nullis superantur turbulentis incursionibus huius mundi, sed cunctis vtuntur ceu virtutum suarum adminiculis. Et quòd adijciunt, amicis omnia esse communia: hoc tantùm conuincit quòd amicis Dei communia sunt eius sempiterna bona. Nam hæc temporalia nõ sunt digna quæ velut præmium ipse charis suis impartiatur. Tametsi iustos (vt ait Psaltes) in necessarijs: non delinquat. Hoc autem per eleemosynas prouidet, aut alia via legitima.

Quarta cõclusio

Charitatem nõ esse rerũ possessarũ titulum.

Nam si charitatis titulo ius cuipiam faceret vsurpandi res alienas, paci tunc & tranquillitati reipublicæ offendiculum poneret. Horum enim temporalium tituli debent esse in foro exteriori patentes: vt quisque pacta sciat quid à se iure, quidque iniuria petatur. Charitas autem in pectore delitescit Parum profectò hæc abest opinio ab illa Lutheranorũ, quam ca. 4. super epistolã ad Roma. impugnauimus: sanè qui ex illo verbo Pauli de iusto Abrahã & semine eius, vt hæres esset mundi, illum exprimunt sensum q liceat iustis quocunq; mundi cibo, & vestitu, ornatuq; ac delicijs frui. Sed de hac falsitate nihil ad præsentem locum. ¶ Ex eadẽ radice, nempe charitatem esse rerum possessarum titulum, Vuicleffistæ in quos (vt dicebamus) Armachanus libr. 10. cap. 4. impegit, illum exprimunt sensum, q nemo extra charitatẽ vllum retinet vel spiritualium ius, vel tẽporalium dominiũ. Est autem hæc fatua hæresis, sæpe ac sæpiùs condẽnata. Nam licèt iniquus per modum meriti non sit dignus pane quo vescitur, neq; qua viuit vita (vt Augustinus & reliqui sancti aiunt) perstat tamen in eo naturæ ius, vt sole fruatur, quẽ Deus oriri facit etiã super malos. Celebrat enim scriptura sacra multos reges etiã dum erant in peccato, non solùm, Gentiũ, vt Nabuchodonosor, & alios tam Chaldęorum quàm Persarum: verum & Hebræorũ, vt Saulem, Salomonem, quin & ipsum Dauidem. Missum prætereà facimus quãta incertitudinis nebula obtenebrat sanctam ecclesiam susq; deque vesania hæc confunderet. Nam huiusmodi oppugnatio nõ est præsentis loci. Haud tamẽ eadem nota Gersoni & Richardo inurenda est, qua denotantur hæretici: quoniam secundũ illos, licèt ille qui gratia Dei decidit, ius charitatis amittat fruendi alienis rebus: retinet tamen naturæ ius, quo suas proprias possidet, atque alia iura, siue ecclesiastica, siue ciuilia.

Ad primũ argumentũ

Ad secũdũ.

Argumenta igitur nõ alia noua indigẽt responsione. Iam enim negata est illa cõsequentia primi argumẽti: videlicet, Dominiũ rerum fuit homini à Deo donatũ: ergo non est ei naturale: quoniã fuit, non tanquàm naturæ adhibitũ, sed tanquàm naturæ debitum. ¶ Et ad secundũ etiam respondetur, quòd licet substantiæ cœlorum non sit homo dominus, vt possit eos alterare: est tamen dominus, quia eis vtitur tanquã domicilio, & ad alia naturalia cõmoda. Et multo melius est elementorum dominus, vt aëris ad respirationem, & maris ad nauigationem, & terræ ad culturam, & ignis pariter ad meteoras impressiones.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm homo homini dominus esse possit.

Consequitur in hoc secundo articulo de hac singulariter dominij specie dicere: an videlicet esse possit homo alterius hominis dominus. ¶ Et arguitur contra affirmatiuam partem. Nullũ ius potest naturali derogare: naturali autẽ omnes homines nascuntur liberi id legis ipsis latoribus plane confitentibus, Institu. de iure perso. &. ff. de statu homi. l. libertas, quod seruitus sit qua quis dominio alieno contra naturam subijcitur. Et Gregorio idem asserente, vbi ait contra naturam esse homines hominibus dominari: rationeque idem monstrante: nam homo eo cæteris animantibus præstat, quod ratione viget & libertatis arbitrio: ergo nullo iure in genus nostrum obtrudi seruitus potuit. Fecit enim Deus hominem rectum, vt habetur Eccles. 15. & posuit eum in manu cõsilij sui. Atque hac de causa homo, cùm primũ creatus fuit, cæteris ore Dei prælatus est creaturis: non autem homini. ¶ Secundo id præcipuè confirmatur in Christianis. Haud enim decet, vt quos Christus in filios dei adoptãs libertate donauit, serui esse permittantur: nã vt ipse dominus intulit Matth. 17. Liberi sũt filij. ¶ Contrariũ decernunt iura titulis citatis de statu hom. & in institu. & prætereà Aristo. Poli. 1. quibus locis multiplex seruitutis species distinguitur & approbatur.

Prima conclusio.

Duplex seruitus ex Aristo.

Ad hanc quæstionem quatuor cõclusionibus respondetur. Prima est homo tã iure naturę quã iure gentiũ potest esse alterius hominis dominus. Duplicem enim seruitutẽ scitè Aristo. dignouit. 1. Poli. Alteram quidẽ naturalẽ, alteram verò legalẽ. Naturalis est qua homines elegantioris ingenij reliquis hebetibus ac rudibus dominãtur. Enimuerò vt in eodem homine anima corpori: ita & i toto humano genere, homo homini (vt ait Comicus) longe prẽstat. Quocircà sagax ipsa natura alios homines ingenio ad imperandũ dotauit, alios verò corporeis neruis ac mẽbris irroborauit ad seruiẽdum. Et q̃ ista dominatio naturalis, recta sit, ꝓbatur: nam hominis natura est vt secundum rationem viuat, atque adeò eidem obtemperet: ergo sicut perfectio appetitus sensitiui in homine est rationi parere: ita & inter homines perfectio agrestium scientiarumq; rudium est, sapientium gubernatui subdi. ¶ Altera est seruitus legalis. Et hæc est duplex, vt Institu. de iure perso. refertur. Alij enim sũt serui qui liberè cùm ætatem viginti annorũ excesserint, vendunt sese, causa participandi pretium. Cuius quidẽ seruitutis vsus fuit in lege veteri. Legitur enim Exod. 21. Si emeris Hebræum, sex annis seruiet tibi: in septimo autem egredietur liber. Et Leuit. 25. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non opprimes eum seruitute famulorum: & infrà, Seruꝰ & ancilla qui in circuitu vestro sunt, hoc est ex Gẽtilibus, hos habebitis famulos & hæreditatis iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. Fratres autem vestros, filios Israël, nõ opprimatis per potentiam. Interiectum ergo erat discrimen quòd serui ex gentibus esse poterant perpetui, Hebræi verò minimè, sed temporarij. De hac ergo seruitute ponitur secunda conclusio. Talis seruitus est li

Seruitus legalis duplex

Secunda cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cita. Nã etsi homines facti sunt à Deo liberi: tamen tam innatũ est animantibus cunctis delideriũ ac ius seruandi vitã, vt possint se eius gratia inserti in seruitutẽ adigere. Na licet, Non bene pro toto libertas venditur auro. vendi tamẽ pro vita fas est, quæ omni est pretiosior auro. Imo & parentes egestate cõpulsi, liberos suos antiquo iure vænundare permittebantur: vt eodem loco Leuiti. 25. memoriæ proditu est. Et ea de patribus qui filios suos distraxerũt l. 2. & Instit. de patria potest. in glossa: licet iam inter Christianos huiusmodi leges non sint in vsu. ¶ Aiunt tamen apud Aethiopes eundem adhuc vigere morẽ: quo ad eorũ mercatũ Lusitani adnauigant. Quod si liberè veneunt, nõ est cur mercatura illa crimine vllo denotetur. Veruntamẽ si, quæ iam percrebuit, vera est fama, diuersa est ferenda sententia. Sunt enim qui affirmãt fraude & dolo calamitosam gẽtem seduci: nescio quibus iocalibus, & astu pellici versus portũ, & nõnũquã cõpelli: & sic neq; prudentes, neq; quid de illis fiat opinantes, huc ad nos transmitti & vænundari. Quę si vera est historia, neq; qui illos capiunt, neq; quia captoribus coëmũt, neq; illi qui possident tutas habere vnquã cõscientias possunt, quousq; illos manumittant: etiã si pretiũ recuperare nequeant. Nã si qui rem alienã possidet, etiãsi mercatu vel alio iusto titulo eam acquisierit, cũ primũ alienam esse resciuerit, tenetur cũ pretij etiam dispendio domino reddere: quanto magis liberum natum hominẽ, per iniuriã manu captum, alli ingitur in suam restituere libertatem! Quod si quis id sibi prętexere cogitauerit, q; præclare cum illis agitur dum pro seruitute beneficium eis Christianismi rependimus, iniurium se nouerit esse in fide, quę summa est libertate docenda, ac persuadenda tã tũ abest vt eorũ excusatione deus admittat. ¶ Tertia seruitutis species est etiam legalis. Vnde (vt lege citata & ff. de statu ho. l. libertas. docemur) seruitutis nomen deriuatũ est. Videlicet quod Imperatores bello captos vendere, neq; occidere solent, sed seruare. Et isti dicuntur mancipia: quia victores, quos gladio transfigere possent, manu capiunt, vt seruent. ¶ Ac de ista seruitute subditur tertia cõclusio. Non modo est licita, verũ de misericordia profecta. Si enim quis gratia sustinendæ vitę libertate se priuare potest, satius quisq. ducere debet seruituti quã morti tradi. ¶ Est autem latum inter has seruitutis species interuallum. Nam genus illud dominij seruitutisque naturalis non plenam attingit rem, quã nomen sonat, secundũ ea quę præcedenti quæstione explanata sunt. Seruus enim secundæ ac tertię speciei, quia liber nõ est, quicquid est, domini est: neq; dns eo vtitur in bonum ipsius serui, sed ad suam propriam vtilitatẽ, sicuti iumento. Vnde Institutio. Per quas perso. nobis acqui. §. itẽ nobis, & de acquirẽdo rerum dom. Etiam inuitis quicquid seruus acquirit; adiudicatur dno. Quãuis & inter duas istas seruorũ species nõ nihil mihi videar discriminis inspicere. Illi enim qui se inopia pressi seruituti mancipauerunt, quia libere se pretio vendidere, fugere iure nequeunt: sicuti neq; furari quem vendidissent equum; seruos autẽ bello captos nõ auderem in has cogere angustias. Est quidẽ glossa super ea. ius gentium. d. t. quę ait seruos in genere non posse aufugere: quam sententiam elicit ex capit. si quis seruus. 17. q. 4. sed tamen illud caput solum prohibet ne quis seruum vt recedat soliciteť: quod de emptiis intelligi potest. Neq; (vt reor) discrepantia est inter Christianos atq; infideles: quoniã ius gentium gentibus cũctis æquale est. Quãuis Christianis etiã à Christianis captiuis cõgruentiori ratiõe fugere liceat: nisi pollicitus quis nõ fugere, suam impignorauerit fidẽ, quã porrò seruare cõstringitur. Partior miter mihi videor verè ac legitime inter has seruorum species distinguere quantũ ad ea in quibus tenentur dominis seruire. Christiani nanque à Christianis bello capti, non tenentur vt mancipia seruire: neq; eorum bona, nisi quæ tunc in bello in prædam deuenerint, sunt dominorum. Imo neque mancipia quæ ab infidelibus Christiani iure belli arripiũt, sic arbitror quicquid sunt dnorum esse, vt quicquid vi dono susceperint, vel hęreditario iure, vel licito ludo fuerint lucrati, teneantur in conscientia dominis exhibere: quoniam cũ non sua sponte in illam conditionem meciderint, non est eorũ miseria tanta afflictione cõfrenda: quandoquidem, vt est i regulis iuris, fauores ampliãdi sunt pœnæ vero restringẽdę. De illis aũt qui seipsos vendiderint, alij; quãtulo est ratio apparẽtior q; quicquid sint, dni sint, iuxta præscriptum legũ, quas nuperrimè citauimus. Tæmen de horum oium iudicio, iuris prudẽtibꝰ deferẽdũ est. ¶ Verũtamen de prima specie seruitutis longe aliter speculandũ est. Item qui natura est dns, nequit natura seruis veluti rebus possessis in suum ipsius cõmodũ vti: sed tanquã liberis suiq; iuris hominibus in rem, ac bonũ ipsorũ: eos scilicet docẽdo moribusq; instituẽdo. Quapropter neq; illi tenentur, veluti mancipia eis seruire: sed æquitate quadam & honestate naturali, nisi vbi essent mercede conducti. ¶ Et per hæc satisfieri illis debet, qui scisciantur vtrũ iure naturalis dñij possimus Christiani infideles armis infestare, qui pro suorum morum ruditate naturales videtur esse serui. Nullum enim inde ius cõtra eos acquirimus vi illos subiugandi. Eo q; seruitus illa libertatẽ non tollit, veluti illorum conditio, qui vel se vẽdiderunt, vel bello capti sunt. Et cum fundamentum dominij sit libertas, nullum amittunt suarum rerum ius. Aristoteles enim non solum constituebat illam seruitutem inter vnam nationem & aliam: verum inter personas eiusdẽ vrbis, & eiusdem domus. Sunt enim in eadem Christianorum vrbe natura serui, qui tamen non subinde possunt suis expoliari: etsi parere natura dominis renuant. In eo autem quod idem ait Aristoteles eodem. 1. Politicor. capit. 3. scilicet quòd sicut bestias venari, ita contra eos homines qui ad parendum nati sunt possumus bellum moliri: eatenus audiendus est, quòd illos qui ferarum more palantes oberrant, nulla seruãtes gentium fœdera, sed aliena petentes quocũque grassantur, possumus vi abigere, & subigere, & in ordinem cogere. Sed de hoc latius in libello nostro De ratione promulgandi Euangelium: vbi de dominio & iure quo catholici Reges in Nouum Orbem oceanicum funguntur, amplior patebit dicendi locus.

Quando liceat seruis fugere.

Quibus rebus possint serui iuri q̃ proprio & qui seruitus hoc possint.

Tertia conclusio.

Ad argum.

Intentionis distinctio.

AD argumentũ ergo in cõtrarium respõdetur per seruitutem non contrariari aut propriè derogari naturali iuri. Haud eñ ius naturæ prohibet seruitutẽ tanquam peccatum aliàs nunquàm esset licita. Sed (vt. 4. senten dist. 36. author est sanctus Tho.) bifariã aliquid est à natura intentum: Vno modo secundùm intentionem primam, quemadmodùm generationem intendit, corruptibilis naturæ conseruatricem: Altero modo quantum ad secundam intentionem: quo pacto corruptionem intẽdit vt generet. Vt de Aristo. 2. cœli, text. 37. senium ait esse præter naturam. Simili ergo ratione aiunt iura, seruitutem esse contra naturam: nempe cõtra primam naturæ intentionem, qua cupit omnes homines secundùm rationem sui-

diosos esse. Attamen illa deficiente intentione, ex culpa subsequuta est pœna quæ est conformis naturæ corruptæ. Atque inter pœnarum genera vnũ est legalis seruitus. Nam ex peccato originali subsequuta est egestas & bellorum turba, quæ homines in seruitutem adigunt. ¶ Quare neq; Christianis eiusmodi seruitus repugnat. Christus enim liberos à lege nos tantũ peccati & mortis fecit, vt ad Roma. 8. ait Paul. Nulli tamen nos iuri gentium exemit. Imò ad Titum. 3. admonet seruos obedire dominis: & Petrus addit, etiã discolis: scilicet infidelibus, qui extra ecclesiam vagantur. &. 1. ad Corint. 7. monet, vt qui seruus vocatus est, seruus maneat. Verum est tamen quòd propter decentiam: Christianæ libertatis consuetudo tam pridè obtinuit nè Christiani bello capti more mancipiorum seruiant: vt Barto. adnotauit. l. hostes. de capt. & postl. reuer. Seruitus autem naturalis nõ incidisset in statum innocentiæ, vti modo exilit: quia nulli essent rudes, & ignari. Tametsi infantes, & pueri nõ omnia scirẽt quæ adulti. Neq; fuissent omnes eodẽ ingenij acumine nati. Fuit ergo seruitus per ide peccatũ ingressa: per quod (vti ait Pau. introiuit mors. Quòd autẽ Ambro. ait (vt refertur. d. 35. can. sexto die.) per ebrietatẽ obrepsisse seruitutẽ in orbẽ, fateor me nõ intelligere: nisi seruũ appellet ebrium qui rationis vsura orbatus, fit iumentũ. ¶ Videri autem cuipiam possunt iura suprà citata secũ pugnare. Asserunt quippe ex vna parte seruitutẽ iure gentiũ esse constitutã: ex altera vero Imperatorum esse sanctionem. Haud tamen vllam habent contra pugnantiã. Existit enim seruitus de iure gentium, vt expressè habet Canon Gregorij: cum Redemptor. 12. q. 2. vbi ait, homines quos ab initio natura liberos protulit, ius gentiũ iugo subdidit seruitutis. Dicitur enim ius gentium, propterea quòd ratio naturalis omnes gentes illud ius docuit. Dicitur verò & imperatoria constitutio, eò quod Imperatores tum ratum illud habuẽre, tum more & vsu confirmarunt.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm homo sit vitæ suæ ac famæ dominus.

REstat in hoc tertio articulo de dominio propriæ vitę ac famæ tantillum sermonis adijcere. Vtrum scilicet homo suæ propriæ vitæ, ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

subinde honoris & famæ dñio fungatur. Arguitur enim de vita ꝙ sit suæ quisq; dñs ex illo Ecclesiasti. 15. Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit eũ in manu sui consilij. Relinquere nãq; in manu consilij sui nil aliud esse apparet ꝙ facere eũ dñm sui, atq; adeo suæ propriæ vitę. ¶ Secũdò. Propter qđ vnũquodq; tale (vt est in Poste. Analyticis) & illud magis: est autẽ homo dñs reliquorũ bonorũ propter vitam: ergo excellẽtius est dñs vitæ. ¶ De fama autem arguitur tertiò à parte negatiua, ꝙ nõ sit homo suæ propriæ dns, ex illo Sapiẽtis præcepto, Eccle. 41. Cura habe de bono noie. vbi custodes institui videmur famæ: nõ dñi vt pecuniæ. Cui & illud accinit Prouer. c. 22. Melius est bonum nomẽ ꝙ diuitiæ multæ. ¶ Quartò arguitur autoritate Augustini de bono viduitatis: ca. 20. quod refertur. 11. q. 3. c. Non sunt audiẽdi. vbi in reprehensionẽ eorũ qui propriam negligũt famam, subdit. Quia nobis necessaria est vita nra, alijs verò fama nostra. Quibus verbis insinuare videtur dominium famæ nostræ non esse penes nos, sed penes rempublicam. Item. 1. de Ciuit. Dei. cap. 20. ait, illo præcepto, Non falsum dices testimonium, prohiberi quẽq; aduersum se falsè testari, sicuti aduersus proximum. Quemadmodùm alſo præcepto, Non occides: vnà & proximi homicidium & propriũ prohibetur. Ex hoc ergo arguitur. Pariter hæc duo præcepta prohibent tã testimonium aduersus propriam famam, quàm propriũ homicidium: & ex hoc secundo colligitur hominem nõ esse dominum vitæ: ergo ex altero pariter elicitur neminem esse dominum suę propriæ famæ. ¶ Contra partem autem affirmatiuam prioris membri extat illud Sapien. 16. Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes potestatẽ: & deducis ad portas mortis, & reducis, vbi solus Deus insinuatur vitæ dominus. De fama autem in contrarium facit, quòd ipsa & honor connumerantur in bonis propriis acquisitis, quibus ad fœlicitatẽ vtimur: ergo sicut quisque vti potest facultatibus suis & possessionibus, sic vt in alienando nemini faciat iniuriam: ita vti potest honore & fama: atq; adeò simili modo talium bonorum homo est dominus.

ETsi duo hæc quæsita cõtrarijs respõsionibus dissoluãtur: coniungauimus tamen ambo sub vna disputatione, vt cõtrariæ ipsorũ rationes è regione oppositę apertiùs res ambas elucidarent. Ad quæstionem ergo respondetur quatuor cõclusionibus. Prima est. Homo non est suæ vitæ dominus. *Prima cõclusio.* Probatur primò tam autoritate Sapientiæ modò citata, quàm ex illo Deuterono. 22. Ego occidam, & ego viuere faciam. Quibus locis probatur dominium vitæ nostræ Deũ sibi reseruasse. Deinde ab effectu probatur ratione quæ à definitione dominij suprà ex posita colligitur. Dominus rei cuiusque ille est qui citra iniuriam quæ cuipiam irrogetur, potest illa, vt libuerit, vti, etiam vsque ad eius dispendium & consumptionem: homo autem occidere se non potest, lege iustitiæ id vetante: ergo nemo est suæ vitæ dominus. Meminerim legis iustitiæ, nè quis obijciat legem etiam prohibere, ne quis bona sua exteriora absque vllo fructu dilapidet, quorũm nihilo minùs est dominus. Enimuerò licet lex charitatis, qua se quisque & sua diligere tenetur, id prohibeat: non tamen lex vlla iustitiæ: & ideo citra iniuriam potest talia bona effundere tanquàm verus dominus. Præterea pupillus alienare vetatur bona quorum est dominus: non tamen lege iustitiæ, vt qua prohibetur aliena furari: sed vt propria custodiat. Secùs autem de vita: lege enim iustitiæ prohibetur homo se occidere, sicut & alios: quia nõ est magis dñs suæ ꝙ alienę vitę. Sed ais, hoc est principiũ petere. Vnde enim monstratur, præceptum ne se homo interficiat, esse præceptum iustitię prohibentis rem alienam auferre: dicere enim quis potest esse tãtùm iussione charitatis similem alteri qua prohibemur bona nostra per prodigalitatem decoquere. ¶ Arguitur ergo secundò nè petitio principij cẽsetur. Si homini dominium concessum est proprię vitę, hoc esset, vt aliquando posset illam dispendere & à se alienare, sicut potest iustis de causis alia bona, nã frustra est potentia & facultas quę nunquàm exire potest in actum, homo autem nullam ob causam, quouis colore censeatur iusta, potest se vita priuare: ergo signum est non esse dominum. ¶ Tertio arguitur à priori, & à legitima causa. Si aliquo iure homo esset vitę dominus: id esset naturale, aut diuinum, aut humanum: naturale autem non, quoniam primum naturalium appetituum: atque adeò temporalium summum est, quo vnaquæque res appetit se conseruari in esse: iuxta illud dæmonis, sed tamen verũ apud Iob, Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet dabit homo pro anima sua. Quare nulli rei natu-

natura tribuit, seu qualitates seu instrumẽta quæ in suam essent interniciem: sed illa quibus conseruaretur: vt igni calorem, & aquæ frigiditatem: & cunctis animantibus suas debitas qualitates: ergo ius naturæ neutiquàm permisit homini se interimere, atque adeò nec ei tribuit vitæ dominium. Cum autem ius naturæ effectus munusque Dei sit, fit vt nec iure diuino positiuo concessa sit talis facultas. De iure autem humano clarum est. Eò vel maximè quòd nec diuinum nec humanum de re hac vsquàm legitur verbum. Nam Genes. 1. vbi factus est homo omnium dominus, etiam animalũ, quæ ideo in suos vsus mactare potest: non simul tradita ei est suæ vitæ potestas. Ecce conclusionis origo. Cùm vita sit fundamentũ bonorũ omnium temporalium, quã quidẽ vitam homo nõ per se acquirit, sed Dei beneficio parentũq; opera recipit: nõ decuit illi cõcedi eius dominiũ, sed vt Deus eius autor id retineret: vt nefas homini esset, iniussu ipsius de vita, in quam ipse per se non ingreditur, exire. Id quod & lumine naturali notũ fuit. Sic enim ait Lyricꝰ, Nemini iniussu Regis deuita exeũdum. Sed de hoc iterũ lib. sequenti, sub titulo De homicidio. Cõstitutꝰ ergo iure naturali, ac diuino homo est suæ vitę custos: porrò quã fustẽtare tenet, non autẽ dns. ¶ Quod si cõtrà obijcias, hominẽ posse etiã priuata autoritate vitã ꝓ amicis exponere, imò etiã ad defendẽdũ sua ꝓpria bona: posset q; membrũ salutis gratia abscindere, cùm tũ membra sint pars vitæ: quæ omnia attestari videnť dniũ penes hominẽ esse suæ propriæ vitæ. Respõdetur, nequâquã id cõsequi: nam membra abscindere non licet nisi in custodiam vitæ: & vitã exponere pro amico vel bonis tẽporalibus nõ ad hoc reducit quod est hominẽ se occidere, id quippe illic nõ intẽditur: sed ad hoc quod est mortẽ perpeti, nè homo deserat virtutũ officia ꝙ tã diuinũ ꝙ naturale ius approbat. ¶ Secũda cõclusio. Non solũ homo priuatim, verũ nec respublica, nec princeps absolutũ habet dominiũ vitæ subditorũ, sed solus Deus. Hoc patet, quoniam princeps nõ potest innocẽtes vlla ratione interficere, sed solũ nocẽtes: aut qui tales fuerint legitimo testimonio ꝓbati ad vindicãda crimina: id quod nõ arguit principẽ esse dñm vitæ, sed iudicẽ malefactorũ. Potest prętereà in bello ciues obijcere periculo mortis ad defensionẽ reipublicę: sed nec hoc indiciũ est dñij vitæ, sed huius prorsus ꝙ sit reipublicæ custos. Igitur quoties audieris qui se vel alterũ necauerit iniuriã facere reipublicæ, quod Aristot. ait lib. 5. Ethi. c. 11. neutiq; id eo referas ꝙ dnium vitę sit penes rempublicã: sed eo ꝙ ei custodia, ac tutela vitæ ciuiũ cõmissa est: ipsaq; sola potest hoies vita multare. ¶ Tertia cõclusio. Deus est absolutꝰ vitę dns, nẽpe qui nõ solũ tanq; iudex puniẽdo, vel tanq; custos defendẽdo: sed absolute tanq; humanæ vitæ autor potest hoies mortitradere, sicut vnusquilibet inmẽtũ suũ. Sua tu inenarrabilis misericordia est, ꝙ nunq; hac absoluta dni potestate vsus est, nec in vitam nostram, nec in reliqua bona. Etenim si Hebræos iussit vt expoliarẽt Aegyptios, iusto id iudicio fecit: quoniã Aegyptij mercedẽ eis debebant pro seruitio luti ac lateris. Etsi Oseæ præcepit vt ex meretrice filios tolleret, quod tanq; dns corporũ poterat: credibile tamẽ est Prophetam illam prius duxisse in vxorem, vt eam iure etiam humano cognosceret. Etsi Abrahæ tanquàm dominus vitæ præceperit vt filiũ in sacrificium immolaret, id tn post non permisit. Et si Exo. 32. præcepit per Moysen vt vnusquisq; occideret fratrem suũ: id iussit tanq; vindex cõstati vituli. Vide ergo q̃ contra naturã sit immanitas illa (si vera fama est) Turcæ, & quorundã barbarorũ principum: qui in ea sunt cæcitate, vt se dominos existimẽt vitæ subditorũ: ita vt possint illos absq; vlla vel culpa, vel causa, veluti pecora, trucidare. *Respublica tantùm vitæ custos.* *Tertia cõclusio.* *Feracæcitas*

¶ De fama aũt, quia id copiosius in nostra relectione tegẽdi & detegẽdi secretã, tractauimus, vnica hic cõclusione, quæ sit ordine quarta, satis est respõdere, contraria illi q̃ asserta est de vita. Homo dnium obtinet honoris sui & famę nẽpe vt possit illis veluti pecunijs vti, licet pretio sint maiori æstimãda. Scio equidẽ multos, etiã ex nostris, vt Caie. diuersam. 2. 2. q. 73. & in sua Sũma, sequi sententiam: semper mihi tũ hæc gratius arrisit. Ad intelligentiam autem huius conclusionis adducenda est in iudicium contraria sententia, vt oppositа iuxta se posita magis elucescant. Triplex est nostrorum bonorum genus: Primum est vita, postremũ temporalia bona, mediũ honor & fama. Et quidẽ de extremis nulla est disceptatio, quin ommũ est cõfessio, neminẽ esse vitæ suæ dominũ, vt possit se vllã ob causam citra iniuriam necare: sed esse iniustitiæ scelus. Et per contrarium extremum fatentur esse quęcunq; bonorum exteriorũ dominũ: sane quæ potest citra cuiuspiã iniuriã alienare ac dispendere. *Quarta cõclusio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opinio Ca. re. Opinio ergo nostrę cõtraria collocat honorẽ & famam in ordine vitę, nos autem in ordine bonorum exteriorũ. ¶ Et ratio nostra

Opinio Authoris. prima est superiori contraria. Homo vere ac legitimè est suorũ bonorum omnium dominus, vt citra cuiuspiam iniuriam, quæ, ppriè sit cõtra iustitiã, possit illa dispendere ac negligere, illisque vti: honor & fama sunt propria hominis bona, ei iure naturali concessa, atq; ab ipso acquisita & auctamq; vlla iustitiæ lege, si est priuata persona, prohibeẽ illa dispẽdere: ergo nemini iniuriã facit, si illa reijciat, atq; adeò est verè eorum dñs. Dixerim nulla iustitiæ lege, quo verbo res tota detegitur. Prohibemur enim charitatis lege, quã nos & nostra diligere tenemur, prodigos esse honoris & famæ (sicuti & externarũ facultatũ) nè absq; causa ea negligamus, vt patet locis suprà citatis, Curã habe de bono nomine, &c. nulla est tamẽ lex institię q̃ nos vetet eadẽ expẽdere tanq̃ aliena. Atq; hoc est qd̃ probare intẽdimus. Enimuerò de vita extat (vt nuperrimè dicebamus) Deu. 23. Ego occidã, & ego viuere faciã. & Sapi. 16. Tu es Dñe qui vitæ & mortis habes potestatẽ. Ex quibus colligit minimè nos esse vitę dños. Atq; his accedit naturalis ratio. Vita nãq; fundamentũ est omniũ bonorũ tẽporalium, quã homo ipse non acquirit, sed diuino beneficio, paretumq; opera recipit. De honore autẽ & fama nullibi tale legitur. Imò ratio naturalis cõtrariũ docere videtur. Honorem enim & famã, vt proximè dicebamus, nosipsi post receptã vitã acquirimus & cõparamus. Adde quod honor, vt. 1. & 10. Ethi. ait Aris. præmiũ virtutis est: virtus autẽ naturalis saltem proprium opus est nostrum, per cõcursum generalẽ Dei: sicuti & virtus supranaturalis, quoda modò etiã nostra per eius singulare auxilium. Item honor & fama, vt ibidem ait Arist. pars sunt fœlicitatis: fœlicitas autem proprium nostrum bonũ est: sumus ergo eorum domini, vt si velimus illa prodigere, nemini faciamus iniuriã. Nisi quis persona esset publica. Loquimur enim secundũ rei naturam omnibus circũstantijs nudam. ¶ Et cõfirmatur hæc nostra sententia autoritate diui. Tho. 2.2.q.64.ar.5. vbi ait quòd occidens seipsum non solum facit contra charitatẽ, sed contra iustitiam respectu reipublicæ, cuius est vita hominis. De fama autem nihil simile subinfert. Quin vero in solutione ad tertium contrarium de ipsa sentire videtur, Ait quippe licitè posse hominem de seipso disponere quantum ad ea, quę pertinẽt ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur: sed tranlitus de hac vita ad aliam fœliciorem non subiacet libero arbitrio hominis, sed potestati diuinæ: & ideo nemini mortem oppetere licet. Videtur ergo vniuersa hominis bona subiecisse eius dominio præter vitam. ¶ Secundò conclusio hæc lucidius probatur ex his proximis verbis sancti Thomæ: Si non essemus aliter domini famæ & honoris quàm vitæ, sequeretur quòd nullo fine neque propteripsam vitam spiritualem ad euitandum peccata & consequendum vitam æternam possemus honorem famamque postponere & obijcere: quod planè absurdum est. Cõsequentia patet, quoniam (vt loco modo citato autor est diuus Thomas, & lib. 1. de Ciui. Dei cap. 20. Augustin.) nec causa fruendi æterna fœlicitate liberum est homini mortem sibi cõscisc̃re: atq; adeo neq; qui cognosceret vitã tẽporalem esse sibi pestiferam ad salutem animæ, manifestamq; inferni causam, posset se illa priuare. Longe tamen secus de honore & fama. Ecquis enim ambigat quin si persona priuata resciscc̃eret famam sibi & honorem impedimento esse ad vitam æternam, posset talia bona subterfugere, & oblata negligere? Quin verò etiam si esset persona in dignitate constituta posset magistratu excedere, honoresq; ac famã posthabere: ergo est homo dominus honoris & famæ, aliter q̃ vitæ. Iam idem diuo Ambrosio teste cõfirmatur: si eius vera est historia, vbi legitur fœminas in cubiculum inclusisse vt per illam infamiã eriperet se nẽ in antistitem eligeretur. Et Augustin. multa suorum peccatorũ detegit: & Anse. amissam virginitatem lamentabiliter deplorat, qd̃ illis profectò nefas esset, nisi propriè essent famæ domini. ¶ Tertio idẽ patet: quia vitam nemo potest, vbi inuaderetur, sibi adimi permittere, saltem vbi illã seruare posset sine alterius detrimento: puta fugiendo vel alia simili via: famam verò quiuis potest, modo sit persona priuata, cùm sibi aufertur relinquere ac deserere: etiam vbi illam posit tueri. Sententia est sancti Thom. 2.2.q.73.artic.4. ad primum, vbi ait quòd in cuiusque arbitrio est detrimentum suæ famæ pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum. Nequiuerat profectò apertius affirmare hominẽ esse dominum suæ famæ. ¶ Quarto arguitur. Et si fama & honor præstantiora sint bona quàm pecunia, tamen ingens

Factũ Arg. dubium.

Priuatus potest famã relinquere, & eã tueri posse.

aceruus pecuniæ pluris æstimatur humano vsu quàm tenuis honor & fama: quare potest repensatio honoris & famæ fieri per pecuniam: ergo si homo est pecuniæ dominus, est etiam & famæ. ¶ Quinto id confirmatur Redemptoris autoritate, qui nos splẽdorem omnium bonorum temporalium, honorum scilicet, & gloriæ humanæ, despectui habere admonuit: nempe, vt honores, & primas sedes, & secularem fastum fugeremus: tantum abest vt nos illa obligaret fruare, perinde atque vitam. ¶ Hunc articulum in hac materia dominij adhibere operæpretium duximus, qui esset plurium aliorum locorum huius nostri operis fundamẽtum. Hinc enim quæstione. 6. elicienda est responsio illius quæsiti, an liberum sit homini restitutionem remittere suæ famæ, quod cõtra aduersam sententiam concedemus. Item libro sequẽti in materia de detractione, per hoc examinabimus quale quantumque committat crimen qui seipsum infamat: & vtrum id aliquando liceat. Enimuero vt perfunctorie in præsentiarum hæc prę libemus, cùm persona priuata per sui ciuimis detectionem se infamat, nullatenus contra iustitiam peccat, neque vlli iniuriam irrogat: quare genere suo non est nisi veniale contra sui ipsius charitatem: licèt grauius quàm pecuniam prodigere: quia fama pretiosius bonum est. Potest tamen fieri mortale si de sua se iactando turpitudine id faciat. Vnde Dauid, Quid gloriaris in malitia? &c. Et Esaiæ. 3. obiurgantur qui peccata sua sicut Sodoma prædicant. Item si sit persona publica, qui famam suam & bonam existimationem in bonum subditorum obligatam habet, contra iustitiam mortaliter peccaret. Attamen qui non in vanum, sed bona causa tale occultum crimen suum propalaret: vt si latro quò acerbitatem tormentorum euaderet, certè nihil delicti committeret, quin forte probè id ageret. Imo verò si mentiendo se tunc infamaret, quatuis culpa mendacij admitteret: non tamen esset pernicioſum, atque adeò neque genere suo mortale. Secludimus tamen semper personas publicas: præterea absurdissima nefandaque flagitia, quę aures exhorrescunt: nam de illis se hominem infamare, vix posset à lethali scelere excusari.

Ad. 1. arg. AD primam igitur Ecclesiast. authoritatem respondetur sensum esse, q̃ Deus fecerit hominem dominũ suarum actionũ: hoc est enim relinqui in manu sui cõsilij: non tamen inde sequitur esse dominum vitæ. ¶ Ad secundum negatur illud axioma Philosophi, Propter quod vnumquodq; tale: &c. apte ad rem præsentem accommodari. Esse enim nos rerum dnos propter sustentandam vitam, solũ arguit nos esse custodes vitæ non autẽ dnos. Sumus etenim domini actionũ propter amicitiã Dei cõparandam: tamen non sumus eiusdem gratiæ diuinę & amicitiæ Dñi. ¶ Authoritas autem Ecclesi. tertio loco allata de fama id prorsus conuincit q̃ tenemur præcepto charitatis nostri curam habere, honoris, & famæ, nõ tamẽ q̃ cõtrarium delictum in persona priuata sit iniuria contra iustitiam, sicut si quis se occiderit: quo vtiq; scelere: & in Deum iniurius esset: penes quem dñium est vitæ: ac subinde in rem publicam, quæ eiusdem est custos. Adde q̃ modus procurandi bonum nomẽ, ille est penitus vt curam habeas colendi virtutes, quas, veluti vmbra sequit honor & fama. Et ideo in bonũ virtutis possumus illa, si opus est: dispendere, tanquàm veri illorũ dñi. ¶ Authoritas autẽ prior argumenti nihil nos oppugnat: nam si ex illo secũdo membro q̃ fama nostra est alijs necessaria, inferre contenderes dominium eius nõ penes nos sed penes rempublicam esse: pariter ex priori quo ait vitam nostram esse nobis necessariam, inferres dominium vitæ nostræ penes nos esse, quod Augustinus non cõcederet. Hoc ergo præcisè nos admonet vt nõ simus negligentes propriæ famæ, qua possumus reipublicæ seruire, vt sine legitima causa illam despiciamus. Et maximè quando sine scandalo nõ possumus illam prodigere. Loquebatur enim mulieribus quibusdam quæ cùm egregio sanctitatis loco haberentur in populo, moliebantur humilitatis prætextu sinistram de se suspitionem generare, vt vilius æstimarentur: per quod scandalum dabant. ¶ Posterior verò eius authoritas. 1. de Ciuitat. Dei. quæ paulo vrgentior est, hoc solùm cõuincit quòd illo præcepto. Non falsum dices, prohibemur testimonium aduersus nosipsos dicere: quia hoc est cõtra charitatem, vt subiuncta eius verba docent: non tamen inde sequitur vt sit perinde peccatum iniustitiæ, ac si te occideres, aut falsum testimonium proximi proferres, detegeresue secretum crimen. Quocirca ex illa precisa forma præcepti, Non occides, non colligitur proprium homicidium esse contra iustitiam,

Optimus in quærendi bonoris modo.

Ad priorẽ argumenti locum.

Ad posteriorẽ argumenti locũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stitiam,sed esse peccatum. Aliæ nāq; nos rationes erudiunt,quas suprà instruximus,nō esse nos dominos vitæ,ex quibus concludimus esse contra iustitiam.

¶QVAESTIO TERtia, De rerum diuisione.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm humano iure rerum dominia fuerint olim diuisa.

POst constitutum tam subiectum q̄ obiectū dominiotū ordo postulat, vt tertio loco decorum diuisione dissé ramus. Atque à parte negatiua more nobis consueto arguitur,vt suprà de seruitute. Iuri naturali nullum humanum contrauenire potest, q̄ autem bona huius mundi in commune possideantur,cōstitutio est naturalis iuris, vt patet Gen. 1.vbi homini in commune concessa est rerum possessio.Idēq; affirmat Isidor. lib. 5.quod refertur dist. 1.c.ius naturale. Neque verò tunc tūtum integra natura, verùm & postea iam corrupta,simile legimus Gen. 9.Noe dictum & filijs eius:Crescite,& multiplicamini,& ingredimini super terrā, & implete eam. Vbi Deus nihil videtur voluisse fore diuisum.¶Secundo id apertiùs confirmatur sententia Clemetis in epist.4.quæ refertur. 12.q. 1.can. dilectissimis. vbi legitur. Cōmunis vsus oium quæ sunt in hoc mundo omnibus esse hominibus debuit: sed per iniquitatē alius hoc dixit esse suum, & alius illud: & sic inter mortales facta est diuisio: iniquitas autem contraria est iuris æquitati. ¶Tertio loco accedit & charitatis ratio. Nā si omnia in commune possiderentur,multò esset firmior inter mortales amoris nexus. Nam cùm vbi est thesaurus tuus, ibi sit & cor tuum,si nihil haberent diuisum,nihil restaret cur animis diuiderentur. Vnde in primordijs Hierosolymorum ecclesiæ, quò ferentiùs omnium amor coalesceret(quod in Acta Apostolorum relatū est) in communi viuebant: atq; hoc exemplo monachorum vitæ institutæ sunt. Quare August. in Regula,Sit nobis anima vna & cor vnum in Deo, & non dicatis aliquid propriū,sed sint vobis omnia communia.Innuens cordium vnitatem non aliter vegetari posse quàm ablegatis,meum,ac tuū.Id quod nec Christianum illum Poetam latuit,qui ait.

Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent,pax sine lite foret.

Atque hac de causa illud axioma celebratissimum semper fuit, Amicorum omnia sunt communia.Qua vtrq; ratione sancti patres illo idiomate semper loquuntur, vt omnia sint communia:vt August.super Ioan.tract. 6.& habetur dist.8.can.quo iure. Et Ambr. 47.dist.sicut hi: Nemo dicat propriū, quod commune est Chrisostо. super Lucam. c.6. A Deo percepimus omnia : quod autem dicimus,meum & tuū,mendaci; sunt verba. Neutiquàm ergo licuit diuisionē rerum facere.¶Contraria est sententia Christi Redemptoris nostri,Matthæ.22. Reddite quæ sunt Cæsaris,Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

DE hac quęstione etiā inter philosophos depugnatum olim fuit.Enimuerò Plato(cui Aristot.hanc rēpublicā in fronte. 1.Polit.asscribit) omnia cōtendebat debere esse communia:non modò possessiones, verum & vxores & natos. Quanuis Socrates apud alios ferā talis reipublicæ primus author,quē Plato in Timæo inducit loquētem idemq́ue ipse Aristoteles statim cap.4. insinuat.Meminit quoq; idem Plato de huiusmodi republica. 5.dialogo de republica. Hāc autem nimiam rerum communitatem ea ratione conabantur persuadere, quam modò nos formabamus. Nempe vt omniū corda in vnum maximè coadunarent ac cōpingerent.Isti autem eò nō erant digni qui audirentur, q̄ naturam nostram in ea profusis innocentiæ synceritate contēplabantur, in qua à Deo per misericordiā creata fuit:ne scientes à parente nostro per iniustitiā fuisse inde depulsam. ¶Responsum ergo huius quæstionis quinq; conclusionibus constat. Prima est. Vt statui innocētię cōcors erat rerum possessio in cōmuni præterq́ vxorum, quā possessionis figurā ius naturæ docebat: sic & conditioni naturæ corruptę vsq; adeò congruens est dominiorum diuisio, vt citra miraculum neutiquàm posset aliter genus humanū lōgo seculo durare. Prior pars per se ipsa liquet. Tunc enim temporis,terra,vel inculta,sua sponte fructus tulisset: vel illa modicum perpetua cultura, quam refugisset nemo:vt sic illud intelligamus Gen.2. Tulit Deus hominem,& posuit eum in Paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illū. Et

Vxores & liberos communes esse nolunt in republica Plato.

Prima conclusio.

Et præterea neminem rerum tunc auiditas exercuisset. Nā post peccatū dictū est, In labore vultus tui vesceris pane tuo. Illū quippe ætatis florē olfaciebat illic Ethnicus ille,

Ipsa quoq; immunis rastroq; intacta,nec ullis
Saucia vomeribus,per se dabat omnia tellus:
Contentiq; cibis nullo cogente,creatis.

Quapropter nullum extitisset periculū aut quòd fructus terræ deficerent,aut quòd vlla inter fœlices illos oriretur discordia. ¶Posterior autem pars ex duabus contrarijs radicibus probatur. Illam enim seu Socraticam seu Platonicam vxorum natorumque communitatem non opus est multis hic concuti, vt eius appareat absurditas. Primùm enim eadem charitas quæ per illam curabatur fulciri, per eandem labefactatur. Aiebant enim illi Philosophi quòd tunc omnes viri vocarent quancunque mulierem, mea vxor: & pueros omnes, mei filij: & iuuenes senlorem quemlibet, meus pater. Id autem optimè Aristoteles redarguit. Si enim intelligerent nomen, omnes,collectiuè, verum esset: complexim namque omnes senes essent patres illorum filiorum. Attamen perparum id ad charitatem referret. Esset enim tunc tenuis exilisque ille amor in tota republica,sicuti mellistantillum in multa aqua, quam dulcorare nequiret. Imò inde citius languesceret amor, quòd nemo cognosceret suum proprium,seu filium seu patrem. Si autem intelligerent diuisiuè de singulis: nempe quòd singuli essent singulorum filij,id certè plurimum ad amorem conduceret: sed tamen est impossibile: quia vnus nequit esse nisi vnius matris filius & forte nisi vnius patris. Quin etiam inde fieret neglectus filiorum: quòd rarò quis cognosceret suum proprium. Ad hæc sæpe de lineamentis vultus deprehenditur proles, cuius sit patris: ob idq; tunc non posset nō esse ꝑpensior animus illius hominis in suos liberos quàm in alienos. Itaque natura ipsa illi confusæ communitati reclamabat. Præterq́ q̄ post collapsam naturā fieri non posset minùs quin inter homines iurgia oborirentur:ac subinde inter incertos patres & natos,tum impiæ fierent cædes, tum nefandi inirentur amores & coitus. In summa, adeò est naturale vxorum natorumque distinctio, vt etiam natura integra, vbi nullus patebat locus prauis istis affectibus, nō fuisset intrusa absurda illa vxorum permistio, sed quisque haberet suam. Nam erunt, inquit, duo in carne vna. Expediebat nanque etiā tunc,vt quisq; nosset qua esset necessitudine & sanguinis glutino cum alijs cōiunctus. Et quāuis lex prisca, gratia propagandi peculiarem Dei populum in hoc dispensauerit: nunquàm tamē vt vna vxor duobus nuberet viris: tamē vt caueretur prolium incerta turba.¶Hac ergo dira cōmunitate prætermissa, reuertimur ad demonstrandum quàm sit congruens naturæ corruptæ possessionum diuisio. Idque ex duabus corruptis radicibus: nempe ex humana negligentia:& ex cupiditate. Etenim dum terra ex vna parte ob hominis rebellionem ei ipsi rebellant,spinas & tribulos ferre cœpit, sudoreq; humani vultus indigere, vt hominē ipsum aleret:atq; homo ex altera pœnè esum ligni vetiti tā multis fuit cupiditatibus oppletus:ea fuit rerū possessio necessaria, quæ rei vtriq; cōmodissimè seruiret.s.& terræ colendæ,ne fructus deficerent: & reprimendæ humanę auaritię quę vix satiari potest: talis autē possessio esse non potuit in cōmuni:ergo necessaria fuit diuisio. Probatur hęc postrema subsumpta. Nā(vti ait loco citato Arist.) trifariam intelligere possumus hāc in cōmuni possessionem:nempe quod vel fundi essent propri,fructus vero cōmunes:vel cōtrà vt agri essent cōmunes, post verò fructus diuisi:aut quod & agri & fructus essent cōmunes. Si primū largiris,tūc ansam porrigis discordijs:quia tūc labores essent impares: nā qui plus haberet soli,plus laboraret, fructus tamen pariter cunctis pro cuiusq; necessitate obuenirent:& tamen nemo æquanimiter ferret, non tanto plus fructuum percipere, quanto plus hausisset laboris. Si autē agros vellēt esse communes,inde occasionem homines nanciscerentur ignauiæ & socordiæ: nam ineffabile est quàm sit ardens amor ad propria,quamq; deses & languens ad cōmunia:sicuti dum multi sunt serui,eò peiùs seruitur:quod quisq; alios expectat vt faciat q̄ ipse erat facturus.Hunc quippe in modum tali reipubicæ vsu veniret.Qua vtiq; ratione malignè prouenirent fructus. Idēq; sequeretur incommodum si & fructus & fundi essent communes.Ac subinde alter quod præ humana rerum siti tunc pro se quisq; contenderet,quantum posset fructuū arripere. Perquam viam necesse erat pacem & tranquilitatem ciuium, &, quam illi philosophi fouebant amicitiam perturbari. ¶Secunda ratio sumi ex debito ordine in republica.

Triplex rerum cōmunitas impugnatur,

qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui aliter nequiret cum decoro seruari. Necessarij quippe sunt diuersi ordines, diuersęq; classes hominum, vt Socrates ipse agnouit. Tres enim ordines constituebat: scilicet agricolarum, quibus cõnumerandi sunt opifices: & custodũ, nempe militum ac nobiliũ, tutamini reipublicæ adscriptorum. Et tertiò legum prudentum, qui ius dicãt, & de rebus dubijs respondeant. Hinc ergo arguitur. Si omnia essent communia, vnusquisq; recusaret agricolarũ onus, anhelaretq; vt esset miles. At imminẽti bello, nisi propria essent stata præmia, omnes se periculo subducerent: quotquot deniq; possent ad gubernacula inhiarent. Mox cum isti supremæ classis pluribus indigerẽt, succederet vt alijs maiora onera, alijs verò maiores honores decernerẽtur. Quod nisi essent dominia diuisa, non posset non vehementer rempublicam inquietare. ¶ Tertiò eadem patet conclusio. Quemadmodum cõcessa vxorum communitate tollitur temperantiæ virtus, qua quis abstinet ab alieno toro: sic concessa possessionum cõmunitate tollitur & virtus liberalitatis: quod non infimũ est rei publicę lumen. Qui enim proprium non habet, liberalis esse non potest: & qui omnia possidet, alienæ liberalitatis non eget. Et sic periret virtus suscipiendi hospites, & peregrinos, succurrendiq; miseris: ac subinde animorũ gratitudo pro susceptis beneficijs. Est ergo assertio diuisionis rerum eo gradu certa, vt eius negatio hæretica sit: vt ait Augustin. in lib. de hær. Vbi. 40. loco Apostolicorum hęresin refert, qui illo se nomine iactabãt, eò quod in suam communionem non reciperent vtentes coniugibus, & res proprias possidentes. Etiã Concilio Cõstan. de hoc etiã damnatus est Ioannes Hus: qui clericos posse negabat proprium quipiã possidere. ¶ Quod si arguas, per rerum diuisionem nõ satis itum fuisse obuiã huiusmodi malis ac reipublicę incommodis: nam & sunt modo propter hominum ignauiam incultæ terræ: & homines ambitione, ac rerũ siti inferentes se in aliena iura: & id genus reliqua mala. Respondetur nõ esse necessariũ ad æquitatem legis vt perfectè finẽ assequatur suum: satis quippe est illa pro sua facultate stabilire quæ ad illum finem accomodantur: nam essrænis hominum libertas nullis potest habenis in totum compesci. ¶ Secunda conclusio. Etsi cõueniat res quantum ad proprietatem & dominium diuisim possideri, vt suum quisq; iustitiæ lege cognoscat, ab alieno q; manus abstineat: tamen quãtum ad vsus, debent per misericordiæ & liberalitatis benignitatem esse communes: vt qui abundat, det egenti: & qui eget, gratias illi referat. Hac enim ratione mortalium amicitia facilius coalescit quàm si omnia communi dominio possiderẽtur. Hinc nanque elicitũ illud axioma est, Amicorum omnia sunt cõmunia. ¶ Tertia conclusio. Prima rerum externarum diuisio facta fuit iure gentium: licet posteà iure ciuili plures accesserint. Iam enim. 1. lib. q. 5. ius humanum in hæc duo sectum est. Patet hac ratione conclusio. Porrò dominium ab orbe condito (vt suprà diximus) cœpit. Tunc enim primùm Deus habere cœpit quibus dominaretur, ac perinde tunc tam angeli quàm homines suapte natura & iure cœperunt esse domini suarũ actionum, vt illa libertate creatori seruirent. Quo fit vt aliqua dominiorum diuisio iure naturali facta fuerit, nempe hæc actionũ, & quod homo habet proprij honoris & famæ. Haud enim iure gentium, sed naturali factum est cuiq; proprium. Possessionum autem (vt prima conclusio docuit) non fuit facta distributio ante peccatũ, sed post statim: nam inde (vt diximus) enata est ratio diuisionis. Quocirca cõfestim legimus inter duos fratres diuisa esse peculia: obtulit quippe Cain de fructibus terræ, & Abel de optimis suis gregis. Quod si sua non essent cuiq; propria, nullã mereretur, vel Abel laudem, vel Cain vituperationem. ¶ Dicitur autem diuisio facta iure non naturali, sed gentium: propterea quod ius naturale nulla indiget ratiocinatione, sed scriptum est in cordibus: vt coniunctio maris & fœminæ: ius vero getiũ est aliud quod collatis principijs ratio cuiusq; infert. Et ideo dicitur gentium, id est hominũ: quibus proprium est ratiocinari. Enimuero ex principijs naturæ corruptæ docta fuit statim familia Adæ ac deinceps in vniuersum gentes, vt suum quisq; possideret. ¶ Quod si quæras quis primum huiusce modi diuisionem fecit sunt qui respondeant, Adam primum fuisse diuisorem: verùm tamen alij cõtra arguunt, ipsum non habuisse regiam potestatem, authoritatem ve reipublicę coerciuam: sed tantum fuisse patrem familias, qui non potuit filijs distribuere nisi proprium peculium. Attamen argumentum hoc nõ est ita multùm vehemens: tum quod forsan (licet nullibi legatur) authoritatem habuit principis, ipsoq; forsan iure quod fuit primus solusq; parens huma

Tres hõim ordines secũdum Socratẽ necessarij

Hæresis est negarererũ diuisionem.

Secũda cõclusio.

Tertia conclusio.

Dominium cœpit à principio orbis.

Dominiorũ diuisio iure naturæ cum stans.

Quid ius gentium.

Adam primus ceps eo quod iure quod primus pater familias: quia dominus totius orbis.

humani generis. Nam verisimile non est vt aliquo esset tempore mundus absq; humano principe, qui posset malefacta vlcisci: tũ etiam quod iure etiam paterno potuit suas facultates, quibus amplissimis affluebat, distribuere filijs. Imo neq; esset absurdum dicere, fuisse dominũ totius orbis: quãdoquidem mundus propter hominem factus est, & tum ipse fuit solus. Neq; erat mũdus tam frequẽs hominibus, quin posset illos p̃ suos ministros regere. At verò quantum ad diuisionem de iure gentium, non est nobis necesse hisce angustijs coërceri. Illa enim quæ tali iure statuuntur, neq; indigent principe, neq; vllo rei publicæ consentu. Hac nanq; ratione ius gentium differt à ciuili, quod sci licet ratio ipsa singulos seorsum homines illud docet. Quare ex condicto poterant fratrum singuli, ac deinceps nepotes ac prone potes singulos fundos & agros occupare, & peculiũ augere: ipsa docente ratione, vt res dominorũ nescias, primo occupanti cederẽt ab eisdẽq; alij abstinerẽt: vt habetur Instit. de rer. diui. §. ferę. Quod em̃, inquit, ante nullius fuit, id naturali ratione occupanti conceditur. Et in hoc quod dicit, naturali ratione, intelligit ius gentium, id ex principijs naturalibus colligentiũ. Sic enim legitur, Cain vrbem ædificasse & Genes. 10. dispersam esse propaginem Noe ad diuersas regiones & insulas orbis. Sic statim capit. 11. disgregatã progeniem Nemrod, & eorum multitudinẽ qui cum eo conspirauerant vt turrim extruerent. Sic & statim Genes. 13. legitur diuisio pacto facta inter Abraham & Loth Ecce vniuersa terra coram te est: recede à me obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dextram elegeris, ego ad sinistrã pergam. Ex quo fit non solùm diuisionem in genere, verùm & quòd istæ nationes hãc regionem possideant, & aliæ aliã, esse de iure gentium. Contra quam Caieta. 2. 2. quæs. 66. arti. 2. opinatus est. Etenim quia S. Thomas dicit in solutione ad primũ, quod diuisio rerum pertinet ad ius positiuũ. Et tamen quæstione. 57. dixerat esse de iure gentiũ: existimans Caie. diuersa esse dicta, intulit quod diuisio in genere est de iure gentiũ: appropriatio tamẽ in particulari, de iure positiuo, hoc est ciuili. Attamen S. Tho. ius positiuum extendit ad omne ius humanũ, vt includat ius gentium. ¶ Secundum autem conclusionis mẽbrum, nempè iure postmodũ ciuili, hoc est singularium ciuitatum & regnorũ, multa esse adiudicata particularia dominia, clarissimum est. Inde nanq; tẽporum lapsu res publicæ imperium suum & regnorum dominia in reges transtulerunt, vt habetur. l. Quod principi placuit. ff. de constit. princi. Atque inde per legem Agrariam cõmunes agri diuisi: & iure diuino positiuo (vt suprà diximus) promissa est, donataq; Chananæorum regio Israelitis ac Sauli Dauidique regnum. Et pòst Leuitis decimæ: & nũc Ecclesiasticis. ¶ Quarta conclusio. Complura mã serunt cõmunia iure naturæ, quorum dominia ius gentium dispertiri nequiuit, puta locus, vt ait illic Aristo. nempè ciuitas, itinera. &c. Et (vt refertur eodem. Insti.) elemẽta: vt delicet aër, aqua, littora, & portus, pisces, ferę, aues, &c. Iure enim naturali, & permissione iuris gentium, piscatio & vęnatio cõmunes sunt: licèt iura postea ciuilia, forsan non tam æquitate quã licentia & consuetudine, plus nimio interdictæ sint. ¶ Quinta cõclusio cadẽq; facilis est. Translatio dominiorũ omni iure fieri potest. Primũ enim supposi tis per rerum diuisionẽ peculiaribus dominijs & possessionibus, iure naturali libertatis, quo liber est homo, suorum dõium in alium transfert. Tum spontanea donatione, tum etiã quacunq; alia libera cõmutatione: scilicet vendendo, cãbiendo, &c. vt lib. proximè præcedenti adnotauimus: & in subsequentibus fusiùs expandetur. Præterea & hæreditariã successionẽ filiorũ in bona paterna iure gentiũ arbitrorfuisse cõstitutam De hoc em̃ ratio naturalis statim vniuersitatem gentiũ erudiuit, scilicet vt in filijs & substantia quodãmodo patris permaneret, & nomẽ, & bonorũ ius. Deinde ius ciuile particulariũ regionũ adhibuit iura primogenituræ, præscriptionis, & alia, quibus diuiatrãsferuntur. Prętereà contra dõi voluntatẽ trãsferuntur dominia in vindictã & vltionẽ criminũ. Priuantur enim homines suis bonis, ob hæresis impietatẽ, ob crimẽ lęsæ maiestatis, & ob alia id genus multa. Itẽ causa rescindendarum litiũ, vt in præscriptione.

Quarta cõclusio

Quinta conclusio.

A D primũ argumentũ varij existunt respondendi modi. Sunt em̃ qui axioma illud. Iure naturali omnia sunt cõmunia nõ vniuersaliter, sed strictim intelligãt: scilicet aut in necessitate extrema, aut inter amicos. Huic autẽ sensui neq; res ipsa neq; iuris cõsulti applaudunt. Intelligunt enim illud de illa generali cõmunitate, quę posteà iure gentiũ diuisa fuit: vt patet loco citato apud

Ad primum argumentũ

t Isidorũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Isidorus. Scotus.

Isidorum,& dist.8.c.differt:apud Gratianũ. Scotus autẽ.4.dist.15.quæst.2.scite illud vniuersaliter recipiens,ait post naturã corruptam idem ius naturæ derogatũ esse.At vero,salua Doctoris authoritate,mnũs hoc rationi cõgruens apparet.Primũ quia naturale ius immobile est:vt patet per Isido. dist.6 cano.Non est peccatum.§.Is itaq;. Inde enim colligit præcepta Decalogi esse immutabilia,q; sunt de iure naturę.¶Item aut fuit præceptum iuris naturæ quod res in communi possiderentur:aut nullũ fuit tale.Si prius deleris mẽbrum,tunc vel illud præceptũ vniuersale fuit pro quocũq; statu:& hoc nemo sanæ mentis fatebitur:nam error esset sic dictare,vt in natura collapsa perseueraret idẽ possessionis modus:aut fuit particulare pro illo statu innocentiæ,& illius nulla est facta derogatio:nam quod diuisio fiat in nostro statu,illi æquitati non derogat,vt perdurante innocẽtia cõmunis possessio perduraret Respõsio ergo legitima extat apud S.Tho. quæst.66.arti.2.licet emunctius per distinctionẽ respondebitur.Est enim in rebus considerare & dominiũ,& vsum.Et quantũ ad dominiũ,ius naturæ nũquã præcepto inhibuit rerum diuisionẽ,quod per contrariã legem fuerit derogatũ:sed eo sensu negatiuo dicitur cõmunis possessio de iure naturæ,quod nunquã lex naturalis eandẽ præcepit diuisionem,sed permisit hoc vel illo modo possideri,quo pacto diuersis hominũ statibus cõmodius esset & expeditius.Quare ius naturale nõ est mutatũ,sed res,Sentẽtia est August.lib.1.cõfessquã optimo exemplo clarificat.Est inquit,medicinalis regula,vinum esse hominibus congruũ:hæc autẽ minimè derogatur dum infirmo potus vini interdicitur:sed mutatio fit in homine,cui perpetua illa regula nõ congruit.At verò quantũ ad vsum,potest quodãmodo affirmari ius naturæ præcipere omnia esse cõia in necessitate.¶Ad secundum argumentũ,quòd ex dictis Clement.in cano.Dilectissimis,factũ est,mirabilis est expositio glossæ Ioan.Teuthonici.Ait textus vsum omniũ rerum omnibus esse debuisse cõmunẽ,sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum,alius illud.

Ad secundũ argumentũ.

Ait verò gloss.per iniquitatẽ,id est per consuetudinem iuris gentiũ,æquitati naturali contrariam.Profectò si ius gentium iniquitas esset,neutiquã iuris appellatione censeretur.Planus ergo sensus est,per iniquitatẽ,id esse,quod per originale peccatũ:quo dissoluta libertas contineri non poterat,nisi facta rerum diuisione.¶Ad tertium negatur quod corrupta natura,firmior fuisset amoris nexus inter mortales rebus in communi possessis,vt conclusionum serie satis liquet. Exiguus enim monachorum numerus,monasteriorum claustris circunseptus,potest quidem pacifice in cõmuni viuere:vastæ tamen mortalium respublicæ,quarum ciues ad res sæculares tam anhelant auidẽ,nõ itẽ. Dictum autem Poëtæ,quod duo pronomina,meum ac tuum,litium prœliorũq; semina existunt & fomenta,ingenuè fatemur multò tamẽ oborirentur plura si omnia in cõmuni possiderentur.Sancti verò loquuntur de rerum vsu quando proximi pauperes indigent:tũc enim iam dictum est,vsum debere esse cõmunem,quatenus ad liberandã miserorum inopiam satis fuerit.

Ad tertium argumentũ.

QVÆSTIO QVARTA, de peculiari quorundam dominio.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm hominum quispiam totius sit orbis dominus.

POST disputationẽ de dominio in genere, seqtur vt peculiariter de singularium quorundã dominijs disseramus.Primùm enim de christo seruatore nostro arguere pro parte affirmatiua possemus.Extat enim Ioan.autoritas Apocalyp.9. Qui vidit in vestimento & in fœmore sedentis super equum album:hoc est super eius innocẽtissimam,eandẽq; candidissimã humanitatem cuius virtute veluti fœmoris,filios ꝓgenuit cœlestis regni hæredes:scriptũ,Rex regum, ac Dominus dominantiũ.Mox & de Pontifice Maximo idem sentiẽdũ apparet:vt pote quem idem Redẽptor vicarium in terris sibi substituit,qui sua fungeretur potestate.¶Attamen quia in præsentia de Imperatore peculiariter disputatio instituitur, arguitur primò qđ nullus sit legitimus rex.Deus (vt ex Ecclesiastico citatũ est)reliquit hominem in manu consilij sui,hoc est liberũ:quẽvtiq; ab initio cõstituit rerum dominũ,nemini autẽ subiectum:ergo nemo esse legitimè potest aliorum princeps. Mox arguũ qui

qui hoc sequuntur cõmentum.Neque ante diluuium,neq; post aliquo tẽpore vllius fit memoria principis vsq; ad Nemrod,qui per tyrannidẽ & vim, potestatem regnandi obtrusit in orbem:nulla ergo regnandi est via legitima.Quare eos qui reges Roma exegerunt,& qui Iulium Cæsarem enecãrunt,laudibus Romani Annales efferunt.¶Accedit, aiunt,deinde quod præter Saulem & Dauidem,quos Deus creauit reges,atque Dauidis successores,nemo legitur diuino iussu ascitus in regnũ:intrusi ergo sunt omnes cõtra ius. Adiungunt deniq; in suum patrocinium peculiariter de Christianis illud Christi, Matt.17.Reges terræ à quibus accipiũt tributũ vel censum?nam respõdente Petro, ab alienis,intulit Dns:Ergo liberi sunt filij. ¶In contrariũ autẽ est ad Rom.13.Paulus, Omnis potestas à Domino Deo est.

An Christus fuerit totius orbis dñs.

IN hac quæstione de tribus esset nominatis personis disputandũ:nempè de Christo redẽptore nostro,deque eius vicario Pontifice Maximo,ac demum de Imperatore.Enimuerò de Christo:qui rem superfluam cetenus cogitant,inficias ire non audent, quin fuerit in quantũ homo in tẽporalibus orbis dominus. Neque tamen alia ratione mouentur,quàm quod erat Deus.Sic habet Ioan.Faber egregius author super lege, Cũctos populos.C.de sum.Tri.Et Burgẽ.additione.3.super cap.1.Matthæi.Ex quo principio doctores plurimi canonici iuris idem Summo Pontifici tribuunt tẽporalium dominium ac plenissimam potestatẽ: addentes insuper eundem Imperatorẽ ab illo imperialẽ susc̃pere,ac subinde reges omnẽ regalem.Attamen de Christo hic non disputabimus,neq; de eius vicario:eò quòd in cõmentarijs nostris super Matthæum suis (vt reor)numeris easdẽ quæstiones ꝓ exiguitate nostra absoluimus.Nempè de Christo super ca.1.& de summo Põtifice super.20. In præsentiarũ autem non de spiritualibus illis quæstionibus,quæ euangelij cõmentarijs aptius accõmodãtur,sed de sæcularibus differendum instituimus.¶Quod si iudiciũ nostrum,quod illic abundantius ac locupletiꝰ patefecimus,summatim audire libet:Persuadere ibi contendebamus vtriusq; quæstionis,scilicet tam de Christo,quã de Papa,negatiuam partem. Primum inquàm suppositum fidei confessionem,porrò qđ Christus in quantũ Deus,dominus sit, nõ modo terræ & plenitudinis eius,tam in spirituali-

Non Christus ꝓpriꝰ Papa est totius orbis dominus.

Exponitur quomodo Christus fuerit rex in quãtum homo.

bus quã tẽporalibus:verùm & cœlorũ cœlestiumq; spirituum:eo iure quo cũcta ex nihilo condidit,& in nihilum redigere potest.Deinde quãtum ad eius humanitatem pariter secundùm eandem fidem catholicã agnouimus,eundem quatenus hominem iure redemptionis vnicum fuisse regem regni cœlorum:quippe cui incumbebat eũcta,q; ad sempiternam hæreditatem attinent, dispensare,administrare,ac disponere:nẽpe ecclesiam fundare,sacramenta instituere,magistratus ecclesiasticos creare,leges condere ac demũ omnes iudicare,& cuiq; prò meritis præmia æterna ac supplicia decernere. Subindeq; reges vniuersos,vt suis legibꝰ parerẽt,cogere:eorumq; leges, qua parte suis aduersarentur,abrogare:vniuersa deniq; tẽporalia,quoties ad suum spiritualiũ finem opus esset,in suum vsum assumere. Cæterum quantũ ad sęcularem potestatẽ contrarium arbitrati sumus:videlicet,quatenus hominẽ nõ fuisse regem:non quod non potuit:erat quippe Deus:sed quia neq; eum decuit, neque subinde voluit.Enimuerò cùm non venerit in mundum(vt cõfessio habet catholica)nisi tanquàm Redemptor ꝓpter nos homines,& propter nostram salutẽ,nullam huius mundi potestatẽ assumpsit,nisi quæ illi negotio deseruiret, nihil enim honoris illi qui Deus erat,futilia hęc & lubrica regna ac cumulabant:sed omnia contempsit vilipensq; abiecit.¶Regnum autem quod illi tribuunt hæreditarium,per Dauidis prosapiã descendens,illud quidem particulare erat super tribus Israel,idq; iam prorsus in Ioacim filio Iechoniæ,seu in eius patruo Sedechia cessauerat,iuxta vaticiniũ Hierem.22. Deinceps nanq; non in regibus,sed in sacerdotibus,& in Macchabæis perstitit sceptrum Iuda vsq; ad Christum atque hac ratione(vt illic meminimus)impleta est ꝓphetia Iacob, Non auferetur sceptrũ de Iuda,& dux,&c. (dux inquit non rex)donec veniat qui mittendus est.Constat ꝓtereà nullam talẽ potestatem vsu exercuisse,vt cõtrarij fatentur: in vanum ergo eam assumpsisset.Et ideo in Psalm.2.Ego,inquit constitutus sum rex ab eo super Syon montem sanctum eius:id est super ecclesiã:prædicans præceptũ eius,& Matth.28.Data est mihi omnis potestas,in cœlo & in terra.Euntes ergo docete oẽs gẽtes,&c.Regnum ergo eius fuit prædicare & docere fidẽ.Vnde ad Pilatum,sic non negauit se regem,vt tamen fateretur,non esse re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gem veluti reges mũdi. Regnũ enim, inquit, meum nõ est de hoc mundo. Docens (vt Isaias cap. 9. prædixerat) regnum suum in sempiternum duraturũ, & (vt est in Psal.) regnũ omnium sæculorum: nullum ergo habuit caducum ac temporale. Erat nihilominus (vt ait Ioannes) Rex regum, & Dominus dominantium: quia spiritualis eius scopus fini tẽporali omniũ regum præeminet, & ideo cũctis poterat ad illum finem vti. ¶ Quod si ipse tale regnum nõ assumpsit, citra cõtrouersiam certissimũ est neq; illud reliquisse vicario suo Põtifici Maximo, sed illam prorsus potestatem quã ipse functus est, illi cõmisit. Nempe vt quoties ad illum finem necessarium esset, regibus cunctis imperaret, leges eorum corrigeret, vniuersa denique temporalia vsurparet. Sunt nihilo secius spiritualis sæcularisque potestates vsque adeo distinctæ, vt sæcularis non deriuetur ab spirituali, sed illa præcisa ratione ab illa dependeat: quod si ab illa per rebellionem exorbitauerit, possit cõerceri nẽ diuinas & ecclesiasticas præuaricetur leges: quod quã proximè declarabitur. Et hæc est plana sententia ipsius summi Pontificis eodem ca. Solitæ, vbi ait se esse Solem, qui spiritualium diei præest. Imperatorem vero, Lunã quę pręest sæcularium nocti. Quare in spiritualibus asserit se illic superiorem præcellere autem Imperatorem fateturin tẽporalibus. Et idẽ ferme habetur. 96. distin. cano. Duo sunt, Horum omnium fundamẽta, cui placuerit, vbi prædictos cõmẽtarios nostros in Matthæũ citauimus, fuse firmiterq; corroborata potest inspicere. ¶ His ergo non tam in pręsentiarum prætermissis quàm alibi ꝓ virili nostra constabilitis, duobus articulis quæstio hæc absoluetur. Prior est vtrum ciuilis, tam Imperialis scilicet quã Regia potestas diuinitus sit instituta: posteriori autẽ explorauimus, vtrũm Imperator vniuersale dominiũ habeat totius orbis. Et quidem quãtum ad primũ, duæ sunt inter se per extrema diuersæ sibi opiniones, de quibus non est cur hic latè disputemus. Sunt inquã qui Imperatori non solùm iurisdictionẽ orbis tribuunt, verùm & dominium ac proprietatẽ bonorũ omnium, cumq; adeò appellates proprietarium dominum. Quin verò Hostien. in titu. de præscript. §. quæ autẽ, omnes principes facit hoc modo proprietarios. Et afferunt ꝓ se verbum. l. Bene à Zenone. C. de quadri. præs. Omnia sunt principis. Et aliud in Authen. vt de cætero, &c. collat. 5. vbi habetur quod Imperium põt aliquãdo aliquid accipere venerabilium domuũ dum voluerit. Est tamen inopinabilis opinio. Quare, vt bene adnotauit Ioan. Fab. super eadem. l. Cordicis, cõmunis opinio est in contrarium. Et hæc sit prima hic nostra cõclusio. Neq; Imperator neq; principũ vllus est hoc pacto ꝓpotestarius. Turca em est qui, vt fertur, illa dominatur tyrannide, vt cunctas subditorum substantias, tanquã suas proprias sic possideat, vt pro libito, vniuersa sibi, vt putat, possit vsurpare. Iure autem naturę, etsi transtulit respublica in principem potestatẽ suam, & imperium, ac iurisdictionẽ: non tamẽ proprias facultates: quibus ideo princeps vtinequit, nisi quando eidem reipublicæ tuendæ & administrandæ necesse fuerint. Quod autem lex ait, omnia esse principis: de his quæ fisco aut publico ærario obueniunt, intelligitur. ¶ Aliorum prætereà Christianorum opinio est per aliud extremũ. Quod principes omnes per tyrannidem respublicas obtinent: Illis scilicet rationib⁹ argutãter, quas à parte negatiua quæstio. obiecimus. ¶ Hic autẽ, non opinio, sed manifestarius error est totiusq; reipublicæ peruersio. Quin verò cõtraria veritas vt meridies lucida est, quam se cũdam hic ideo conclusionẽ statuimus. Nempe regiam Imperatoriãque potestatem, cæterorumq; principum authoritatẽ non hominum esse inuentum, sed Dei sanctissimã ordinationem: aliam tamen à potestate spirituali. Hanc enim per se ipsum Christus immediate instituit, cui ceu caput vicariũ suũ præfecit, eidéq; subinde vicario potestatem suam contulit, perpetuo in ecclesia duraturam. Itaq; potestas illa neq; facta est à respublica, neq; per rempublicã deriuata, sed à solo per se Christo. Potestatẽ autem ciuilẽ de⁹ per legem naturalẽ, quæ fuæ sempiternę participatio est, ordinauit. Hoc autem si patet. Deus per naturã dedit rebus singulis facultatem se cõseruandi, fuisq; resistendis cõtrarijs: nõ modò quantũ ad incolumitatẽ tẽporalis salutis, verũm & per eius gratiã quãtũ ad ꝓsperitatem spiritualis. Hanc aũt homines facultatẽ cũ ex equi cõmodè dispersi nequirent, adiecit eis instinctũ gregatim viuendi, vt adunati alij alijs suffiicerent: cõgregata verò respublica neutiq; se poterat gubernare, hostesq; ꝓpulsare, malefactorumq; audacia cohibere, nisi magistrat⁹ deligeret, quibus suam tribueret facultatẽ, nam aliàs tota cõgregatio sine ordine & capite, neq; vnũ corpus repræsentaret, neq; ea ꝓuidere posset quæ expedirent: ergò eadẽ ratione doctæ diuinitusq; istructę respublicę, alię annales Cõsules, alię aliàs publicarũ administrationum formas sibi instituerunt. Atq; eodẽ iure quælibet potuit ac debuit, vbi expedire cognosset, totam suam potestatẽ & imperium in vnum regem (qui secundũ Aristot. optimus genere suo est principatus) transferre: vt lege sæpè citata. Quod principi placuit, sanciturpenes quẽ summa esset rerum. Ecce quẽadmodùm publica ciuilis potestas, ordinatio Dei est. Nõ quod respublica non creauerit principes, sed quod id fecerit diuinitus erudita. Vnde illud Sapien. 14. Tua Pater prouidentia ab initio cuncta gubernat: per leges naturales intelligendũ est, tam per illas quas rebus irrationalibus ingenuit, vt mari & ventis, quã per illas quas indidit hominibus. Et ideo Paul. ad Roma. 13. authoritatem principum non in rem publicam tantum, sed in Deum ipsum refert. Omnis, inquit, anima potestatibus subblimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo: quę autẽ sunt, à Deo ordinata sunt: ita que qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ad Titum. 3. Admone illos, principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedientes. Neq; verò potestates tantùm Christianorum principũ: verùm & quę sunt penes infideles, à Domino deo sunt: quia fides naturam non destruxit, sed perfecit. Et per illas potestates gubernare possunt plebes in his quæ sunt naturalis iuris. Sic enim Dan. 2. legitur, Deum cœli regnum & imperiũ tradidisse Nabuchodonosor, Sic & Christus ait ad Pilatũ, Non haberes potestatẽ aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. Vnde etsi in primordijs Ecclesię omnes fere mẽ principes, infidelitate tenerentur, præcipit nihilominùs Petrus Christianis. 1. Pet. 2. vt subiecti essent omni humanæ creaturę ꝓpter Dominum: siue regi, inquit, quasi præcellenti, &c. Et infrà: serui subditi estote in omni timore dominis: non solũ bonis & modestis, sed etiã discolis. Atq; hinc fit, vt lib. 1. quæst. 6. dicebamus, principẽ potestate fungi ferendarum legum, quibus rempublicam coerceat: Fitq; præterea vt non solũ singulis reipublicæ mẽbris superior sit, verũ & totius collectim corporis caput: totique adeò sic eminens, vt totã etiã simul punire valeat. Quare neq; per rempublicã Rex põt regni iure expoliari, nisi fuerit in tyrannidẽ corruptus. ¶ Per hæc demum id qd suprà diximus declaresciti: videlicet potestatẽ ciuilẽ nõ sic dependere ad spirituali, vt ab illa instituat, suãque accipiat facultatẽ: ab illa è posit, vel amoueri rex vel cogi, vel corrigi, nisi quando à diuinis legibus fineq; spirituali rebellaret. Nam etsi ambæ à Deo ꝓcedant, non tamẽ altera per alterã sed modis varijs: prior scilicet à Deo immediatè: posterior verò mediãte lege naturæ per ciuilẽ rempublicã. Atq; hoc pacto intelligendũ est verbum authen. de instru. caut. & fid. coll. 6. Imperium Deus de cœlo cõstituit. Atq; aliud authẽ. quomodo oportet Episco. &c. vbi legitur, sacerdotium & imperium dona esse Dei à superna collata clementia. Hęc ergo non animaduerterunt qui aiunt rempublicã ciuilẽ ab spirituali, scilicet à summo Pontifice facultatem suam mẽdicare. Quorum est Bart. super extrauagan. Ad reprimendum.

Primus conclusio

Secunda conclusio, contra secundã opinionem.

Potestatẽ ciuilẽ lege naturali cõstare propterea ꝓbatur.

Respublica nõ põt regẽ

Spiritualis, & sæcularis distinctę sunt potestates omnino, licet hæc illi utcũq; subsit.

Articul. 1.

ARguměta ergo in contrariũ nullo sunt ponderę: nam etsi homines naturaliter liberi creatifuerint: eiusdẽ tamẽ naturæ instinctu, ceu ciuilia animalia, quo se pro naturali appetitu conseruent, Reges ac Principes sibi præficiunt, quibus obtẽperantes, tutiùs fœliciusq; viuant. Et quanuis in Biblijs ante Diluuiũ nullus legatur princeps est tamen verò proximũ illos Patriarchas illic recensitos, monarchas extitisse, vt lib. 15. de ciuitate Dei, ait de Cain Augus. qui ciuitatem condidit: vel gentes illas Aristocratiã aliam ve gubernationẽ habuisse. Quod autem de Nemrod subijcitur, fatemur & à tyrannis in uasas respublicas. Nam etsi potestas principum, ordinatio Dei sit: vsurpatio tamen earum, quando violato iure fit, non est à Deo præcipiente, sed tamen id in punitionẽ subditorum permittente. De quibus per Oseã ca. 4. ait Deus: Regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & nõ cognoui. Et Iob. 34. Qui regnare facit hominẽ hypocritam ꝓpter peccata populi. Et Prouerb. 28. Propter peccata terrę, multi principes eius. Quẽ admodum & potestatis vsus, quando legitimè fit, inspiramen Dei est. De hoc enim vsu peculiariter illud intelligitur Prouerb. 8. Per me reges regnant, & leguin conditores iusta decernunt: nam de alijs (quod libr. 1. citauimus) lamentatur Isaias capi. 10. vbi ait. Væ qui condunt leges iniquas: quæ re vera deo nõ autore, sed permissore instituũtur. ¶ Ad aliud de Saule & Dauide cõceditur, qd etsi illos

Ante diluuium fuit etiã aliqualis principatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illos tantùm diuino iure positiuo Deus instituerit, ordinauit tamen iure naturę vt alij à republica eligerentur. Quod autē de Christo asserunt, qui asserunt filios esse liberos, neutiquam sic audiri potest, vt Christianos omnes principū potestate liberauerit: quando quidē eius Apostoli nos admonitos curauerint vt eisdem obsequeremur: sed id peculiariter sacerdotibus cōpetit: quod ad præsens nihil attinet negotium.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Imperator sit dominus orbis.

POst quàm fundamenta reipublicæ ciuilis perfunctoriè iecimus, sequitur vt hoc articulo secundo ad id qđ de Imperatore; ppo summus descēdam⁹: an. s. sit dns totius orbis. Et arguit à parte affirmatiua. In primis (vt extrà de maio. & obe. c. solitæ. habetur) Sūm⁹ pōtifex & imperator duo sunt in orbe luminaria magna. Sūmus aūt Pōtifex vnus est totius orbis in spiritualibus: quia decuit vniuersæ corporis Ecclesiæ vnum esse caput: ergo eâdem fuit ratione congruens vt in temporalibus esset vnum caput: quod nequit aliud fingi quam Imperator. ¶ Accedit huc tam ius canonicum quàm ciuile. Est enim tex. Hiero. 7. q. 1. can. In apib⁹. vbi ait, quod sicut in apibus vnus est princeps, & inter grues dux: vna: sic Imperator vnus. Et. C. de bonis quæ lib. & c. l. cū multa. Imperialis fortuna omnes supereminet alias. Et ad. l. Rhodiam de iactu. l. deprecatio. ait Antoninus, Ego mundi dns. Et extrauagan. Ad reprimēdum, quomodo in lęsæ maiesta. &c. ait Henricus Cęsar: In tranquillitate Romani Imperij totius orbis regularitatem requiescere.

¶ In contrarium autem facit lex, Cūctos populos. C. de sum. tri. & fide cath. vbi Iustinianus ait, cunctos populos quos clemētię nostræ regit Imperium, quibus verbis limites Imperio suo circunscribit.

DE hac quæstione bipertiti sunt vtriusque iuris doctores. Nā hostiē. & Ioan. Andreas, & (vt fertur) Itali opinionem sustinent qđ sit vniuersalis orbis dominus. Et peculiariter Bal. super lege citata, cūctos. Et Bart. l. Hostes. ff. de capt. & postli. reuers. Vbi addit, forsan qui negauerit, hæresin incurrere: eo quod Lucæ. 2. legitur edictum à Cęsare Augusto exijsse vt describeretur vniuersus orbis. Et in fronte tract. super Extrauagan: Ad reprimendū, idem repetit velut i de fide. At verò Faber super eandē. l. Codicis & Vltramontani, contrariā tuentur sententiā. Verū tamen quia de re hac sola legū citatione cōtrouertantur, quæ amphibolis loquuntur verbis, opus est, rationibus earū mētem eruere. ¶ Est ergo huius articuli conclusio: Licèt imperatoria maiestas donū institutioq; Dei sit: tamē qđ totius orbis imperio fulgeat, nulla fit ratione credibile. Prius mēbrum satis suprà confirmatū est: posterius ergo cōmostrare restat. Etnē verbi significatio ancipites nos teneat, orbē appellam⁹ totum terrarū aquarūq; globū & ambitū: nam orbem Romani appellabant illam terræ portionē sibi cognitam, quā suo Imperio subiugauerant: de quo alia est quæstio: sed in sensu quē verba faciunt probatur cōclusio. Et loquimur (vt suprà diximus) de dominio iurisdictionis: nam de rerum proprietate iam id priore conclusione superioris articuli negatum est. Igitur quanuis neganti hanc imperij infinitatem, opinionem suam probare non incumbat: sed qui asseruerit, prouinciam subeat tale ius demonstrandi: nihilominùs pro asserta conclusione arguitur. Si imperator esset vniuersi dominus: aut id sibi iure diuino competeret, aut naturali, aut humano: gentiū videlicet aut ciuili: nullo autem istorum: ergo. Primùm quo de iure diuino positiuo vt à naturali distinguitur arguamus. Sauli quidē, Dauidiq;, & eius, pſapiæ sacra referunt oracula cōcessa fuisse regna: quippe quos deus ipse ore suo instituit prætere: a nemini. Ius autē naturæ nudè confideratū nullum mortaliū cæteris dominio prætulit. Omnes enim nascūtur liberi, vt iā monstratū est. ¶ Confirmatur autē hæc veritas. Si vagi homines dispersiq; viuerēt, nullus esset cæterorum dominus: dum ergo in vrbes & opida sese receperunt, nullus iure naturę erat reliqs superior legali dñio, quo reliquos posset legibus cogere: sed tantum naturali, quo ingenio prestātes rudibus dominantur: qui (vt dictū est) vi nō vigent cōrciua: ergo si aliquis est dns orbis is creatus est authoritate & cōcessu reipublicę: quo pacto dictū est diuinitùs esse ordinatā potestatem ciuilē. Quod autē hoc modo non fuerit creatus, ꝓbatur. ¶ Ad hoc quod aliqua respublica regē sibi vel Imperatorem instituat in quē suam transferat potestatē, requiritur publicus eius cōuentus, vt saltē maior pars in talem consentiat electionē. Vniuersus autem terrarum ambitus nūquàm talem fecit conuentū, nec verò pars decima, si mentis oculis Antipodas, cunctasq; nationes ingyrū lustraueris: ergo nunquā vnus extitit dominus orbis. Neq; Romanorū Cæsarum nomen & fama vsq; ad Antipodas & Insulares à nobis repertos vnquam penetrauit. ¶ Secundo arguitur: dato, vniuersas mundi nationes vel in vnum locum conuenire posset vel per litteras conueniri vt vnum eligerent Monarcham: id tamen minimè iure naturæ expediebat. Aristo. nanq; Polit. 7. cap. 4. docuit rempublicā non esse meliorem eo qđ rostantū re maior, sed tantam debere sub vno principe agere quātā ipse ꝑ se vel per suos posset cōmodè administrare. Veluti nauis neque iusto minor nauigationi apta est, nec si duorū esset stadiorum posset cōmodè gubernari.

Sententia auctoris.

Aristot. Princeps in rostantū re ete imperat quos cōmodè administrare pōt.

Et August. lib. 4. de Ciuita. Dei. c. 15. Iniquitas, inquit, ampliora fecit regna. Et perdomitis gentibus dilatare regnum, malis videtur fœlicitas, bonis necessitas: nempè ꝓ hostiū iniquitas cogit: vt bello supprimantur nostroq; adhibeantur Imperio. Hæc ferme ille. Est enim rex anima regni: vnde sicut authore. 2. de Anima, eodē Philosopho, nō potest quæuis anima quantuncūq; animare vificareque corpus: sed quorumcunq; natura constantiū præfinita est methodus & mēsura: quia neque formica ad hominis proceritatem augeri potest, neque homo ad illam quæ est elephantis: sic neq; princeps calore suo totam potest rempublicā nationibus ac regionibus vastissime dispersam fouere, vt valeat, quæ quaque prouincia fiunt, nosse, emēdare, corrigereq; ac disponere: vnus nāque non potest vndecunque orbis nuntios breui tempore suscipere: neque quocunque gentiū prætores sūos ministrosque alios dimittere, & quæ vbiq; fiunt castigare: imò neque eius metus ad tam vasta locorū spatia potest pertingere. Igitur cùm potestas sit propter vsum amplissimæ huius potestatis non est possibilis, fit vt vana fuerit talis institutio: Deus autem & natura nihil faciunt frustra. ¶ Sed sit qui contra hoc insurgat.

Christus prouidentissime instituit vniuersalem vicarium mundo, vt in primo argumēto dicebamus: cur ergo non potuit per vnū idem mundus in temporalibus gubernari, si cuti in spiritualibus? Respondetur multo esse rationē disparem. Nam Christus fuit vniuersalis redemptor, ac subinde rex vnicus regni cœlorū toto orbe diffusi: qui sua infinita virtute cūcta disponit. Et ideo potest per vnum vicarium totum regere orbem. ¶ Eo vel maxime quod sub illo vicario instituit ordinarios Patriarchas, Archiepiscopos, alioſque Antistites, ac sacerdotes qui afflatu Spiritus sancti spiritualia administrarent: de quibus rebus non est necesse tam crebrò in vnum vniuersale Concilium omnes coire, sed satis est eius sanctiones qūocunq; dimitti. Reges autem, quia à suis regnis potest atē recipiunt, non est cur ab vno omnes dependeāt in toto orbe. ¶ Tertiò arguitur. Si vnus est orbis vniuersalis in tēporalibus monarchia, vel hoc introductū fuit iure naturæ ante Christianismum, vel iure euangelico: non primum, quia ante natum Christum viguerunt tres illę monarchiæ, scilicet, Chaldęorū Persarum, & Græcorum: quibus seculo pro pemodū Christi successit quarta Romanorū: has quippe in illa statua inspexerat Daniel, vt legitur ca. 2. suæ prophetiæ. Nulla autem illarum fuit totius orbis domina, sed nationum, quæ certis erant limitibus circunscriptæ. Christus autem in Euangelio de ciuilibus monarchis nihil disposuit, aut mutauit: quare neq; Papæ hoc cōmisit, nisi ratione prædicta in quantum spiritualium finis id exigeret. ¶ Quartum ego mihi sumo validū argumen: ex cap. per venerabilem, qui filij sunt legit. Vbi Innocen. tertius fatetur, regē, superiorē in tēporalibus minimè recognoscere, ꝙ licet glos. id de facto intelligat, non autem de iure, profectò non probat: quia caput quod citat, In apibus id non concludit: vt cōfestim patebit. Et quanuis interpretes verbum peculiariter intelligant de rege Frāciæ, textus tamen hunc nō patitur limitem: nam absolutè de rege loquitur, quaten⁹ rex est. Haud quidem negauerim imperatorem Christianis regibus esse superiorem. Est em fidei protector ac propugnator, per Pontificem ad hoc coronatus: & ideo in causis fidei, scilicet tam ad inimicos crucis arcendos & abigendos, quàm ad restringēda schisma ta, pōt Christianos regescōuocare. Quod autem in ordinarijs causis ad illum fiat ꝓuocatio, non est in vsu nisi in ciuitatibus: nationibusq; ac ꝓuincijs imperialibus: ¶ Existit autem argumētū quod cæteris vrgentius censetur contra hanc (quā arbitror) veritatē: idque sumitur ex August. libro. 5. de Ciuitate Dei, ca. 12. & 15. Vnde multi existimant eiusdē de iure diuino Imperatorem esse mundi dominū. Ait enim quod cùm diu fuissent re-

Nemo supra rior rege in tēporalibus

Quomō Imperator sit Christianis regibus superior.

Vndeeliciāt quidā Imperatorē esse mūdi dominum iure diuino.

Nouella differentia inter principatū Eccleſię & ciuilem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gna Orientis illustria, voluit Deus & Occidentale fieri, quod tempore esset posterius: sed Imperij latitudine & magnitudine illustrius idque Romanis contulit, qui pro suo modo boni erant. Deus ergo illis dedit Imperium (vt etiam Opusc. de regimin. princip. lib. 3. ait Sanct. Thom.) ob suas scilicet morales virtutes, quanquã illis non promeruissent fœlicitatẽ æternam. Potissimũ propter amorem patriæ, zelũq; iustitiæ: ac ciuilem beneuolentiam. Accedit autem, veluti huius sententiæ robur, quòd neq; Sylues. Christianissimo Constantino, neque Theodosio Ambrosius scrupulum iniecerit vllũ, vt imperium abdicassent. ¶ Ad hoc autem non vno respondetur modo. In primis sæpe adnotaui quam fuerit Augusti hoc loco ministrẽ vulgo intellectus: haud enim asserere cogitauit quòd Deus quasi præmium suarũ virtutum Imperium Romanis adiudicauerit. Ex professo nanque ambobus capitulis citatis monstrare cõtendit, quicquid illi faciebãt, intuitu mũdanæ gloriæ, suiq; noĩnis ampliandi gessisse: quare aut neminẽ, vnũ aut alterũ censet fuisse verè studiosum: p eo quòd appetitus ille peccatum erat, saltẽ veniale. Quapropter licet Catonis, inquit, virtus propinquior esset veræ virtuti quàm virtus Cæsaris: nentra tamẽ fuit propriè virtus: ob peccatum autem Deus nullum repẽsat præmium. Sed ait Deum illud iusto iudicio permisisse, eo modo, quo ait Christ⁹ eos qui iustitiam suam faciunt coram hominibus, recepisse mercedem suam: nẽpè ab hominibus ipso permittẽte ac res naturali cursu disponente. Vnde post verba citata in calce capitu. 12. ait. Quia pro vno isto vitio, id est amore laudis, pecuniæ cupiditatem & alia multa vitia comprimebant, concessit illis Deus illud Imperium: si ergò pro vitio non aliter intelligitur concessisse quàm permittendo. Denique ad idem propositum capitul. 15. sic concludit. Non est quòd de summi & veri Dei iustitia cõquerãtur: quia perceperunt mercedem suam. Ad Euangelium nimirum alludens: de his qui ob vanã gloriam operantur. Haud ergò eos Deus fecit dominos, vt Saulem aut Dauidem reges: sed vel iure belli, vel per suam tyrannidem id permittente. ¶ Præterea quanuis prauè super hoc intelligeretur Augustinus ac si vellet Deum tanquàm legitimarum virtutum mercedem contulisse Romanis Imperium, non de alio loquebatur Imperio quàm de illo quod anteà fuerat Orientale, in Chaldæis scilicet, & Persis, & Græcis: illud autem nũquàm fuit vniuersale totius orbis, sed regionum quarundam. Et ideo subdit Romanorum Imperium fuisse extensius: non tamen totius globi. Scio Barto. tracta. illo citato super. extra. ad reprimendum, contrariam tenere sententiam, scilicet, regem Nabuchodonosor, regem fuisse vniuersalem orbis: scitas illud Danie. 2. Tu rex regum es, Deus cœli regnum, & fortitudinem, & Imperium, & gloriam dedit tibi. Illud autem hoc tantùm significat quòd erat regum tunc cognitorum maximus, vti ait Nicolaus. Haud tamen quòd dominium, & Imperium in totum haberet mundum. ¶ Profectò si fundamentum Impedj Christiani firmius non esset quàm quod Orientales subindeque Romani vsurparunt in orbe, exilius esset & infirmius, quàm vt tutas reddere posset Imperatorum conscientias. Ambigere nãque nemo potest, quin ius positiuum habuerint in armis, atque adeo potentatu potiusquã iure perterritas gentes suppeditauerunt. Nam etsi aliquæ nationes legantur ob fœdera rupta, bellò ab ipsis lacessitæ: fuerant tamẽ fœdera illa extorta, quæ frangere nefas nõ erat. Quid enim iuris habebant in remotissimas gentes? & vt alias mittamus, in terram Israel? quam Deus illis promiserat & concesserat, & quibus lege prohibuerat (vt legitur Deute. 17.) nè regem facerent alienigenam. Neq; verò Christi verbum, Quod est Cæsaris, date Cæsari, in contrariũ vllo aculeo pugnat: illic enim non approbauit Cæsaris dominatũ sed eximere se volẽs ab illo iudicio, ius tantũ naturę retulit: Siquid Cæsari debetis, soluite: sed in primis Deo, quod illi debitum est. Sed hoc est, quod multi nõ animaduertunt: nempè quòd cũ ob peccata forsan illarum nationũ permisisset eas Deus sub iugum Romanorũ venire, inferant iure ipsos illas subegisse: cùm re vera nulla sit cõsequẽtiæ vis. Tradidit enim Deus sæpè Israeliticũ populũ in manus Philistinorũ & Chaldæorũ: & tamẽ error esset apertissimus affirmare ius factũ fuisse illis debellandi illũ populum, & in captiuitatem redigendi. Adhæc Iulius Cæsar priuata authoritate rempublicã peruasit, ac subinde per iniuriam eius obtinuit dominatum, de quo suppliciũ capitis pertulit. ¶ Ius ergò legitimũ Christiani Imperij, hoc est quod vel in Augustũ, vt refertur, vel in Christianos post successores, vtim Constan

Ius imperatorum antiquorum potissimùm iniustum fuit.

Christ⁹ sibi probandã minatum in Iudæos.

Iulius Cæsar priuata authoritate rempublicã peruasit.

Ius Christianorum Imperij

Cõstantinũ respublica cõsensit: cuius cõcessu legitimus est Christianorum Imperator. Hic ergò prius à Græcis eligebatur: posteà verò anno Domini septingentesimo sexto pontificia autoritate translata est electio ad Germanos: vt ad perpetuam memoriã scriptũ est, cap. venerabilem de electio. Igitur vt rem summatim concludamus, iure optimo est vnus Christianorũ Imperator, fœlicissimus & inuictissimus. Quod tamen totius sit orbis dominus, neq; ratio neq; ius patrocinatur: nã pars quæ consensit perexigua erat respectu totius orbis. Quare iure reclamãte naturę nõ potuit illa antipodibus reliquisq; regionibus Imperatorẽ præficere. Papa verò quia vt arti. proxi. dicebamus, authoritate Christi nõ est rex in tẽporalibus, nisi quatenus ad finem spiritualem sunt necessaria, nu squàm legitur tale Imperium ampliasse.

Imperatoris electio à Græcis ad Germanos trãsfertur.

Ad argumẽta.

AD argumẽta in contrarium, vt doctoribus respondere incipiamus, re vera Bal. (si quæ dicta sunt respexeris) ne quicq; conatus est contrariam sentẽtiam in iure naturæ fundare: neq; verò mirum, hoc est, cùm ad iuris prudentes non attineat ius naturæ perpendere. Sed multò (vt cum bona venia dixerim) absurdiùs Barad ius Euangelicum supra suam facultatem gressum fecit: vbi hęresin censuit, negare: propter verbum Lucę, Imperatorem esse dominum orbis. Euangelista nanque hanc tantùm historiam nudè retulit quòd exierit edictũ à Cæsare Augusto vt describeretur vniuersus orbis: nullatenus tamen affirmat edictum illud legitimo iure prodijsse. Perinde est ac si inferas: Regius Psaltes affirmauit, Dixit insipiẽs in corde suo, nõ est Deus: ergò affirmauit, nõ esse Deum. Quinimò si mysterium mediteris, apertius videtur Euangelista edictum illud condemnasse. Apparet nanq; spumosam illam Augusti insolentiam in hoc retulisse, vt admoneret, non ipsum (vt se iactabat) sed illum qui nascebatur, esse orbis Dominum: quippe quem, & legibus vniuersum obligauit, & in iudicium est demum cõuocaturus. Præterea neque illic nomine vniuersi orbis intelligitur totus globus. Haud enim tam fuisset Augustus mentis inops, vt iuberet describi Antipodes atque alias, tot milliaribus à se distantes, sibiq; inauditas nationes: sed vocabant vniuersum orbem vniuersam ditionem suam quæ latissimè patebat. Quo idiomate & nos insulas & continentem vastissimis spatijs iacentẽ, Nouũ orbem, Noũumq; mundũ appellamus. Sic enim frequẽti erat Latinis in vsu appellitare orbẽ, orbis portionẽ: Vt Luca. in. 3. Ignotũ vobis, Arabes, venistis in orbẽ. Petrus aũt in supradicta Extraua. idẽ Bart ad reprimẽdũ, impingit in Paulũ. Ait eñ Apostolus Ro. 13. nihil aliud q̃ Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Refert verò ipse eos qui Romano Imperio non obtẽperant, diuina præcepta demoliri: vtpote quibus iubetur. Omnis anima Romanorũ principi sit subiecta. Paulus enim nõ loquebatur de Romano principe, sed in genere de omnibus potestatibus, vt suis singuli præfectis obtẽperarent: adiectio ergò illa, præuaricatio fuit sacræ scripturæ. ¶ Ad illud autẽ in fronte quæstionis citatũ, cap. solitæ. iam satis responsum est, Vbi explicuimus quomodo potestas spiritualis, ac ciuilis duo sunt luminaria: sol tamen totius orbis immediatè à Christo oriens diuino iure positiuo. Luna verò ab eodẽ Deo mediãte iure naturæ per rempublicam dimanãs: quę tamẽ nõ potuit vnũ eligere totius orbis, sed Christianissimi. Illud autẽ Hieronymi. canin apibus. hoc tantum docet q̃ sit vnus Imperator vnius reipublicæ. Haud tamen affirmat vniuersum orbem sub vno imperatore degere in tẽporalibus: sed quòd in toto Christianismo est vnus, ad quem etiam Imperia Turcarum & Sarracenorum regna, quę Christiani iuris fuerint, attinẽt. Quia neq; inter apes vnicus est dux omniũ quæ sunt in orbe: sed cuiuslibet alueariꝰ vnus. Quòd autem ex. l. cùm multa. citatur Imperialem fortunã cæteris antecellere, id fatemur ingenuè: quia est omnium præstantissima: haud tamen inde fit cũctis totius orbis vnicum dominari. Est enim regalis dignitas excellentior Ducatibus, ac Marchionatibus omnibus: nõ tamen Rex vnicus cũctis præest ducibus orbis, sed illis qui in regno suo vitam viuũt. Verbum autẽ Antonini in. l. deprecatio. negari nõ potest arrogantiam redolere: quis enim citra talem notam dicere potuit. Ego mundi dominus? vni nãq; Deo est illud propriũ. Et ideo illius assertio nullam facit fidem. Modestiùs nanq; longè ait in contrariũ citatus Iustinianus: Cunctos populos quos clementiæ nostrę regit Imperium: qui quicquid glossema tum cõminiscantur interpretes, syncerus tamen sensus est q̃ voluerit suũ Imperium nõ solùm de iure, sed de facto limitibus circunscribere. Et. l. In nomine Dñi. C. de offi. præf. præt. Afri. terminos quoq; nominat regionũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

suarũ. Et inſt. qui. mo. ius patr. poteſ. ſolu. §. ſi ab hoſtibus, ponitur limen imperij, vnde deriuatur nomen poſtliminium. & l. Mercatores. C. de commer. diſtinguit inter ſuos & regis Perſarum ſubiectos. Et Clem. Paſtoralis. de ſententia & re iud. videtur Papa præſcribere terminos Imperij. Illi ergo qui reſpondent quoſdã, aut præſcriptione, aut priuilegio eſſe exẽptos, deberent priùs fundare vniuerſale eius dñium in totũ orbẽ, vt inde inferrent quotquot modò extra Imperium agũt, particulari iure eſſe exẽptos. Super alia verò lege citata in Extrau. Ad reprimendũ. multa Bart. cõminiſcitur: Imperatorẽ affirmãs eſſe vniuerſalẽ Orbis dominũ: atq; hoc per Pontificis ſummi inſtitutionẽ: quod ꝓfectò neq; vnq; vllus Cęſarũ admiſit neq; decet ratio: nã, vt ſuprà dictũ eſt, per electionẽ ciuilis reipublicæ deſcendit ciuilis poteſtas. Sed eodẽ modo intelligendus eſt hic totus orbis, quo ſuprà dictũ eſt: ſcilicet amplitudo portionis illius mundi tunc notæ, quæ Romano Imperio parebat. Vel forte vult dicere Cæſar ꝙ per regularitatẽ Imperij Romani non ſolũ eius ſubditi in trãquillitate erãt verùm & extranei reges metu eius deteriti conquieſcebãt. Haud enim oculatè inſpexit Barto. quẽdmodùm ciuilis poteſtas per ius naturæ, perq; ideo reipublicę conſtitutionẽ à Deo deſcenderit, atq; adeò neq; ante aduẽtum Chriſti vnũ fuiſſe totius orbis monarcham: neq; verò eundem Seruatorem noſtrum ius gentium hac parte demutaſſe. De poſcere hic ſeries videbatur, vt de ſingulari dominio quod Catholici Reges erga infideles illos occidẽtales à quinquaginta hinc annis inuentos habent, quæſtio adhiberetur: fuiſſet tamẽ nimis longa: quã ideo in libello de Ratione promulgandi Euangeliũ, quem paratũ habemus, diſputãdam repoſuimus.

QVAESTIO QVINta, De tranſlatione dñiorũ.

ARTICVLVS. I.

Vtrum ſua quiſq; uoluntate naturali iure ualeat rei ſuæ dominiũ in alterũ transferre.

QVæſtio hæc demum poſtrema de dominiorum tranſlatione, ad materiam iam reſtitutionis proxime appropinquat. Obligatio nanq; reſtituendi ex ratione & modo quo tranſlatum fuerit dominium depẽdet. Quęritur ergò primò vtrũm ſua quiſque voluntate naturali iure rei ſuæ dominium valeat in alterum transferre. Et arguitur à parte negatiua primò. Si pro ſua quiſque volũtate trãſmittere poſſet dominium, ſequeretur actu quoque ſolo mentis interno id poſſe: quia mentalis cõceptus vera loquutio eſt, cuius voces ſecundùm Ariſt. 1. Periher. ſunt ſigna: qua vtique ratione votum Deo mentẽ factum validum eſt: ſi ergò voce quiſque donare poteſt, fit, vt & mente poſſit: conſequens tamen videtur falſum: nam matrimonialis conſenſus per quem vterque coniugũ alteri ſe tradit, niſi voce extrà, aut nutib⁹ explicetur, minimè ſolidus eſt. ¶ Secundò. Si id vnicuilibet ius naturale indulgeret, vt ſuę eſſet arbiter voluntatis in rerum ſuarum dominijs transferendis, ſequeretur eiuſmodi voluntatem neutiquàm ciuili lege poſſe cohiberi: nam humanę leges, vt lib. 1. & 3. mõſtratum eſt, nullum obtinent contra ius naturæ vigorem: conſequens autem creberrimus vſuſcuiuſq; bene inſtitutæ reipublicæ oſtendit eſſe falſum. Prohibentur nanq; minores ætate vigintiquinque annorum ſua alienare bona: vt patet. ff. eodem titulo. l. 1. Item legibus quorundam regnorum particularibus ſic ſunt maioratuũ iura inſtituta, vt eorũ poſſeſſores nequeãt vinculata bona diſpendere. Item neq; eccleſię bona alienare pro libito poteſt aut Prelatus, aut Capitulũ, niſi certis de cauſis, certiſq; præſcriptis modis. vt patet ex decreto Leonis. 12. q. 2. can. ſi ne exceptione. & toto titulo de reb. Eccleſ. non alien. ¶ Tertiò: Si vnuſquilibet poſſet ſuo arbitrio rem ſuam alienare, ſequeretur eundem perinde poſſe pretij mercedisq; dominium pro re turpi in alterum traducere. Conſequens tamen eſt falſum. Nam qui corrumpendo iudici, aut aſſaſsino, vt hominem occidat, aut per vſuram, aut per Symonias quicquam cõfert: etiam ſi vltro id faciat, dominium non transfert: vt iura ſanctè decernunt ergò ius naturæ non eſt vt quiſq; poſſit libere ſua donare. Neque verò deſunt qui idem de meretrice ſentiant quæ merito ſui corporis nullius poteſt mercedis dominiũ recipere. ¶ Quartò arguitur: Iura nonnulla particularia in Hiſpania atq; in alijs quibuſpiam regnis animum cohibent parentũ ac præcipue ſacerdotum nè ſpurijs ſuis filijs quicquam ſuorum bonorum impertiantur: & tamen ſi ius naturale libertati cuiuſcunq; conce-

primum argumentum.

Argum. 2.

Argum. 3.

cederet ſuam diſtrahere ſubſtantiam, leges illæ nulla ſe æquitate protegerent: ergo libera alienatio nõ eſt iuris naturæ. ¶ In contrarium eſt iuris authoritas, Inſtit. de rerum diuiſi. §. Per traditionem. & .ff. de acquiren. rerum domi. l. qua ratione. §. literæ. qua habetur, nihil eſſe tam cõueniens naturali ęquitati, quàm voluntatem domini volentis rem ſuam in alium transferre, ratam haberi.

QVæſtio, vt dicebamus, per quàm neceſſaria eſt cognitu ad materiam, nõ modò reſtitutionis, verùm & totiùs iuſtitię cõmutatiuæ. Ad cuius igitur intellectũ primùm omnium noſſe operępretium eſt, duobus tantùm modis poſſe transferri dominiũ nempè aut domini voluntate, aut lege. Dico duobus tantùm, nam loquor, non de acquiſitione quacunq; dominiorum, ſed peculiariter de tranſlatione. Dominium nanq; non ſolùm per tranſlationem ab vno in alterum tranſit, ſed iure quoq; gentium per diuiſionem atque per inuentionem, vt titulis modò citatis. ff. & inſtitut. patet. Enimuerò res quæ primo occupanti conceduntur non acquiruntur per tranſlationem. Quapropter nullam hic mentionem facturi ſumus de rebus inuentis, in cuius veniant dominium: ſed vſq; ad quintum librum, ſub titulo de furto, id nobis eſt differẽdum. Tranſlatio ergò dominij eſt tranſmiſsio rei ab eo qui priùs legitimè poſsidebat in alterum: qui perinde incipit eſſe dominus. Hæc ergò nõ fit niſi aut volũtate legitimi domini, aut lege in ipſum poteſtatem habentis. ¶ Secundo notandum ꝙ lex non ſolùm diuina, verùm & humana duplicem vim habet in tranſlationem dominiorum. Poteſt enim tranſlationẽ impedire tam cohibendo domini voluntatẽ, nè det, quàm adimendo alteri facultatem, nè recipiat. Etſe cundo poteſt trãſlationem facere inuito domino, tam in pœnã criminis, quàm in ſubſidium tuendæ reipublicæ. De his itaq; tribus membris dicendum eſt quæſtione præſenti: videlicet de voluntaria tranſlatione, deq; legali impedimento, ac de trãſlatione itidẽ legali. ¶ His ergò præhabitis, duabus cõcluſionibus ad quæſtioeem reſpondetur. Prior. Vnuſquiſque mortalium ius habet naturale donandi & quomodocunque alienandi res quarum vere ac legitimè dominus eſt. Concluſio hęc ex ſuperioribus elicitur. Diximus nanque fundamentum dominij rerum naturale ac diuinum eſſe humanam rationem ac libertatem. Enimuerò quia Deus hominem ad ſui imaginem condidit, hoc eſt rationalem ac liberum, per quam rationem & voluntatem dominium habet ſuarum actionum: inde factus eſt rerum dominus: ſecundùm illud Geneſ. 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vt præſint piſcibus maris. &c. Qua vtique de cauſa ſoli homini demonſtrauimus inter ſublunares creaturas competere vt ſit rei alicuius dominus. Si ergò per voluntatem conſtituitur dominus, per eandem poteſt dominium ab ſe quodcunque abdicare. ¶ Secundò id probatur. Res vniuerſæ propter hominem conditę ſunt, atque adeò illis quas ipſe poſsidet ad libitum poteſt vti. Quin vero, vt definitione dominij ſuprà poſita videre eſt, nihil aliud eſt dominium rei quàm facultas & ius eâdem vti, quocunque vſu lege permiſſo: puta donandi, vendendi, cõſumendi, & quomodocunque alienandi. Res eſt clariſsima: Quin verò non modò res quiſque ſuas, verùm & ſeipſum poteſt vendere, vt ſupra aſſertum eſt. Nam etſi nemo ſit vſq; adeò ſui dominus: vt vita ſe valeat iure priuare: eſt tamen eius cuſtos, vt quò vitam ſeruet, ſeipſum vendere queat. ¶ Poſterior concluſio. Eodem naturali iure nihil obſtante, lex poteſt tum voluntatem domini cohibere, tum etiam ipſo inuito ſuorum dominio priuare. Concluſio hæc nihilo obſcuriùs quàm ſuperior ex naturæ principijs colligitur. Eſt enim homo naturaliter animal ciuile: coaleſcere autem in vnum mortalium vitam non poteſt, niſi à publica authoritate in pace contineantur: quæ quidem authoritas tum cuſtos eſt reipublicæ, tum & iuſtitiæ iudex ad legitimam verò cuſtodiam primum neceſſarium eſt, vt ciuibus proſpiciat, nè antequam eorum libertas pleno iudicio rationis ducatur, ſua bona dilapident. Quam obrem prohibentur pupilli de bonis ſuis diſponere: ſic vt eorum alienatio irrita ſit & nulla. Secundò & neceſſarium eſt ſumptus eidem reipublicæ neceſſarios à ciuibus colligere. Nam iure naturæ, partes ſunt propter totũ. Ac demum tãquàm index cuſtoſq; iuſti ad eum ſpectat maleficia vlciſci. Quare ſicuti vita, ita & bonis poteſt quemlibet ciuiũ expoliare. Vide ergo duas concluſiones quæ primo aſpectu ſecum pugnare videntur, quàm ſint eodem naturali iure parente progenitæ. Eſt inquam ius naturale, vt quiſq; ſua voluntate poſsit de ſuis bonis diſponere. Sed tamẽ quando voluntas poſsit ratione duce nõ er-

Definitio tranſlationis dominij

Prima concluſio.

Secunda cõcluſio.

qua arte reſpublica ciues in rectis uſibus contineat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rare. Quocirca ead. l. 1. de minoribus. Prætor inquit naturalem æquitatem secutus, &c. ea uit, ne pueri quorum consilium infirmum est, multorumque insidijs expositum, suam dispensarent substantiam. Quare etsi. l. 1. de pact. idem Vlpian. æquitatem quoq; naturalem appellasset, vt pactorum fides seruaretur: subdens. Quid enim tam congruum fidei humanæ quàm ea seruare quæ inter homines placuerunt: non est tamen veritus & æquitatem quoq; appellare naturalē: vt qui in tenera ætate de rebus suis paciscuntur, fidei suæ stare non obligentur.

AT verò quanuis cōclusio vtraq; liquidò constet: argumenta tamen in contrariū ambiguitate nō carent. Et quidē primò dubium est quo fortè quispiam moueatur, vtrùm per actum interiorem possit trāsferri dominium: hoc autem lib. 8. sub titulo De voto, vbi Diuus Tho. ait promissionem nō fieri inter homines, nisi per actus exteriores emunctius examinabitur. Interim autē perhæc dicta ad argumentum respondetur. Primùm translatio est duplex, Alia scilicet quę per transactionē fit & contractum, nempè quo, vt ait, Iurisconsultus. l. Labeo. 2. ff. de verbo. signi. vltrò citroq; nascitur obligatio. Et de hac nemini dubiū qn absq; extera significatione fieri non possit: quandoquidem illic non est simplex datio, sed hypothetica: mutua scilicet, do vt des: vt patet in emptione & venditione, & similibus. Ac præcipuè in contractu matrimoniali, cuius ideo consensus nullus est nisi extrinsecùs explicetur. Alia verò est simplex translatio, qualis est donatio, quæ nullam ab altera parte obligationem, expostulat. Et de hac est dubium. Etenim si ego firmato cōsensu mēte do aut polliceor rem aliquam, postquam illa est vera assertio videtur hominem ligare. Quare nullum est quorundam argumētum (inter quos est Almayn in. 4. distinct. 15. quæst. 2.) qui ex hoc quòd coniugalis consensus expressionem externam requirit, inferunt nullum posse dominium per mentalem donationem in alterum traduci. ¶ Sed arguis: Dare, correlatiuum huius est, quod est accipere: ergò vsquequò alter accipiat, nulla fit trāslatio. Respondetur, argumentationem hāc verissimè concludere: hoc tamen est de quo controuertimur, vtrùm qui mente apud se dixit. Do tali inopi puellæ hanc dotalē eleemosynam, aut tali hospitali tātam pecuniā: teneatur postea illis quibus interest mētem patefacere suam: quam si acceptauerint, obligetur implere. Nam si votum fieret Deo, nō est dubium quin teneret: vnde aliquanta cū probabilitate infertur, vt teneatur etiam patefacere hominibus, qui illis pollicitus est. Teneatur inquam lege naturæ in conscientia. De iure nanq; ciuili palàm est neminem cogi posse per actum interiorē quoadusque foris explicitus sit. Tametsi perquàm probabile quoq; sit vt talis mētalis donatio anteà quàm alteri innotescat, possit mutari fortè ꝓ libito. Id quod loco citato, lib. 8. pluribus rationibus vtrinq; disputabimus. ¶ Ad secū dum secunda cōclusione responsum est: vbi reddita est naturalis ratio cur expedierit nè in ætate pupillari committeretur puero suo xū dispensatio. Sed neq; de primogenituris ratio deest naturalis, cur fuerint illo vinculo colligatæ ne dispendi possent. Nam etsi ex vna parte argumentum sit haud infirmum iuri naturæ repugnare, propterea ꝙ omnes liberi eorundem parentū æquà sortè nascūtur, ac perinde ęquo iure nutriri debent atq; educari: propter quam rationem multæ respublicæ iura primogenitureę non sic augēt: vt in totam substantiam paternam primogeniti succedant: tamen ex alia parte id nō solùm in decōrem reipublicæ: verùm & in eius emolumentum & firmamentum cedit. Haud ergò arbitrentur magnates ipsorum causa maioratus esse institutos: scilicet, vt eorū prosapiæ perpetuò durarēt, sed in bonū reipublicę. Expedit nanq; vt eius commune corpus ossa habeat & neruos quibus fulciatur. Ob idq; decretum est vt tanquàm reipublicæ robora aliquæ persisterēt illustres domus, tùm vt à consilijs essent, tùm etiam vt tempore belli eius essent sustentacula. Et quoniam, vt ait Lyricus.

Et genus & uirtus, nisi cum re uilior alga est:

Visum meritò est regibus, domorum perpetuitati sic consulere, vt domus in primogenitum descenderet: reliquę verò proles suis essent alimentis contentæ. Similis nanque est agricolarum prudentia qui arbori & viti minores ramunculos circunquàq; amputant, vt præcipuū germen in truncum excrescat. Fit ergò vt tam primogeniti, quàm illi qui legitimam non sunt ætatem ingressi, sic iure, & meritò cohibeantur bona sua abalienare vt alienatio irrita nullaq; sit: vt pote per quā nullum transfertur dominium. ¶ De Ecclesiasticis autem bonis aliæ sunt non inferiores rationes: nam cum ecclesiasticum seruitium

Dubium.

Ad. 1. arg.

Ad secundū argumentū.

De primogenituris

Institutio maioratus ratio.

Horat. 2. sermo. Satyr.

Debent ecclesiastica non alienari.

tium, non minùs necessarium quàm religiosum, sine bonis quæ hominum pietas huic muneri mancipauit perdurare nequeat: & ex vna parte Capitulū & Prælatus non tam tam illorum curam gerant, quàm si essent propria: sed ex altera secularis auiditas quocunque se inferat, consultissimum fuit arctissimè cauere, ne eiusmodi facultates Ecclesiasticæ, nisi iustissimis causis, consultissimisque formis alienarentur. ¶ Ad tertium paulo differentius respondetur: Princeps enim sicuti quia reipublicæ custos est cogere potest ciues, vt vbi opus fuerit, contribuant: sic quia iustitiæ iudex, potest & propter crimina tum dominos bonis suis priuare, tum alios, ne recipiant, inhabiles efficere. Atque hac ratione, & qui vel corrumpendo iudici, vel assassino pecuniam offert, eadem mulctatur; & quibus offertur, inhabiles meritissimo fiunt, ne eius dominium acquirant. De qua re quæstione septima explicatior habebitur sermo. Et idem censendum de Symoniacis, nisi quòd ratio restituendi paulò est differentior, vt in calce sexti libri disputabitur. De lucro autem meretricio, quæstione eadem. 7. idque diuersa ratione dicēdum nobis restat. ¶ Quartū autem argumentum præcipuam mihi ambiguitatem offert, saltem de filijs sacerdotum. Sunt enim spuriorum atque eorum qui non ex legitimo matrimonio nascuntur quatuor genera: quæ notantur capitul. Nisi cùm pridem. de renuntiatione, sunt inquam manzeres, qui ex ignoto scorto, puta ex vaga meretrice, quæ omnibus exposita est, nascuntur. Spurii autem qui ex peculiari concubina fustol luntur. Et isti dicuntur naturales: quanuis si Ethymologiam græcam sequamur, spurius idem est quod sine certo patre natus: atque adeo melius conueniret illis qui vago concubitu generantur. Nothus verò, vt Quintilianus libro. 3. inquit, est ille qui ex vxore non legitima natus, nempè ex adulterio. Nam quia Latinum nomen non habemus: peregrino vtimur. Græci nanque quicquid illegitimum est, id est, legem non seruat, nothum appellant: vt febrem notham dicunt illam quæ legitimam periodum, & terminum non seruat. In præsentiarum autem manzeres & spurij eodem gradu æstimantur, quantum ad successionem hæreditatis. Enimuerò eiusmodi spurij nō succedunt in hæreditatem, neque patris, neq; matris, si filios habeant legitimos. Nam testator nō videtur alienas successiones proprijs anteponere. l. cùm acutissimi. ff. de fidei commiss. vnde. l. 9. Tauri originē duxit: quæ spurios ab hæreditate repellit. Potest tamē illos mater ex quinta pte assis hęredes instituere. Si autem mater legitima careat prole, succedunt illi ab intestato: nō tamē patri, quia non est certus. Si verò sint ex damnato concubitu nati ex parte matris, puta ex incestu, aut stupro, & potissimum ex adulterio, non succedunt, neq; ex testamento, neq; ab intestato, Non tamen prohibetur, quin tam mater q̄ pater possit illis quintam etiam partem legare. Hęc autem extra vllam sunt cōtrouersia. ¶ Quod autē in hīc huc vocamus est, vtrùm pater vel mater extra testamentū possit illis aliquid in cōscientia relinquere contra legis prohibitionē: vel amici fidei cōmittere qui illis postea tradat. Et de vtroq; respōdendū est, scilicet an sit peccatū mortale, tam patri q̄ amico, quæ tam filio recipienti. Et vtrùm eiusmodi bona sint restituēda: & cui. In eiusmodi ergo casibus discernendū est naturale ius à ciuili. Si enim ad merum ius naturale spectemus, dubium nō est, quin pater possit sua bona notho filio, sicuti cuicuq; donare citra culpā: & alter etiā potest illa absq; culpa possidere. Nisi forsan alios haberet liberos quos illa causa in paupertē adigeret: quod ad præsens negotiū nihil attinet. Sed dubiū est vtrùm lex ciuilis hic fecerit inhabiles eiusmodi nothos ad fruendū paternis bonis, vt nullatenùs possint dominium acquirere: vel vtrùm solùm per modū pœnæ eiusmodi bonis illos priuet. Permultùm enim refertinā si inhabiles fiunt quēadmodùm pupilli addandum, & symoniacus ad suscipiendū: nulla spectata sententia tenentur illa restituere. Si verò lex tantū est pœnalis, tunc, vt lib. 1. latissimè disputauimus, ante latam in iudicio sententia potest ea filius cū bona eōscięntia possidere. ¶ Et nè lōgius disputatione ꝓtrahamus, arbitror sub distinctione respondendum de filijs nothis secularibus: & de filijs clericorum, aut religiosorum. Enimuerò de iure cōmuni nihil expressum reperitur quo prohibeantur parētes extra testamentū aliquid illis, aut viuentes donare, aut moriētes relinquere. Sed leges particulares regni sunt quæ rem in dubium reuocant. In legibus autem regni nihil arctius contra filios nothos secularium decretum inuenitur q̄ quod lege 3. definitur. tit. 15. par. 4. Nempe q̄ nō possunt hæreditario iure succedere in bona paterna.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Spuriorum quatuor genera.

Quid possit pater iure naturæ cū filijs nothis.

Quid lex ciuilis ꝺ filijs

Universidad de Deusto
Biblioteca

nothis secularium statuat.

terna. Et l. 1. fori. titu. de hæredit. succes. item prohibentur ne possint in hæreditate succedere: quod & lege. 9. Tau. citata cõfirmatur. De istis ergo asseruerim q̃ si pater aliquid fidei amici cõmittit, qđ det suo filio ex adulterio suscepto, amicus ille tenetur ius naturale seruare, hoc est dare filio: & filius potest recipere perinde acsi esset extraneus. Itaq; oĩa sua bona potest illi pater dare, si filios nõ habet legitimos: si autẽ legitimos habet, nõ potest illos exhæredare, nisi vsq; ad quintam. Neq; arbitror vllũ interuenire peccatũ. Cũ autẽ fiscus petierit, standũ est iuri exteriori. Conclusionẽ hanc mihi eò persuadeo q̃ lex illa, cùm sit in odium filiorũ, non est vlteriùs dilatanda q̃ sonat: nõ autẽ prohibet nisi esse hæredes: ergò pater extra testamentũ bona sua donãs nõ facit cõtra rigorẽ legis: neq; verò in eius fraudẽ: quia lex pœnalis tantũ ad id obligat quod sonat. ¶ Dubium autẽ intricatius restat de filijs clericorũ, hoc est sacris initiatorũ, & de filijs religiosorũ. De his nãq; licet nõ in iure communi, tamen in iure particulari regni verba habentur multo significatiora atq; strictiora. Extat enim lex. 22. li. 1. tit. 3. & l. 2. tit. 3. lib. 5. regalium ordinamẽti. in hanc formam. Quo nulla offeratur occasio vt vlla mulier clericorũ cõcubinatui addicatur: si clericorum filij in eorum bona hereditario iure succederent, constituimus & præcipimus vt eiusmodi clericorum filij (& l. 9. Tauri extẽditur perinde ad filios religiosorum) neq; habeant, neq; hæreditent, neq; hereditare possint bona suorum parentum, neq; aliorum consanguineorũ. Et sequitur. Neque suscipiant. Hoc enim Hispane sonat vox, *Ni ayan*: neq; potiri possint quocunq; legato, aut donatione, aut alia collatiõe quæ illis fuerit facta. Quæ quidẽ verba nõ solum eos excludũt nẽ hęredes esse possint, verùm etiam videntur eos facere inhabiles & incapaces ad vllo pacto possidenda paterna bona: nisi peculiari regis cõcessione. Et q̃ tam strictã legem rex possit facere, non est ambigendũ: nam vt lib. 1. decisum est, leges humanę obligant in foro cõscientiæ quando sunt iustæ: eiusmodi verò odium in clericorũ sobolem æquum est. Quare profectò mihi est probabile, eandem legem nõ modò esse pœnalem, verùm impeditiuã translationis dominij, sicut si vel pupillus donaret, vel Simoniacus, vel assassinus susciperet. Nihilo minùs pater tenetur eum alere quãdiu viuit & educare: quia ius illud naturæ nõ est reuocabile. Potestq; adeò ei viuens donare vnde vltã sustentet. ¶ Ad casus ergò cõsuetissimos vt respondeamus, nẽpe cùm sacerdos vel clericus in sacris bona sua amici fidei cõcredit vt det suo filio, primùm quantum ad culpã fortasse mortaliter peccat contra legem illo rigore obligãtem. Secundò pro captu meo censuerim, illum fideicõmissarium nullatenùs teneri eadem bona filio clerici adiudicare: etiam si pollicitus fuerit id facere. Nam fidem contra ius ciuile impignoratam, lex naturæ seruare non cogit. ¶ Quæritur ergo quantum ad restitutionem quid de illis bonis agendum sit. Respondetur, si meum iudicium vllius est momenti, q̃ si clericus amico det, nõ sub cõditione vt reddat filio, sed absolutè: neq; alter sub illa cõditione recipiat loco filij, sed tanquàm sua: etiam si clericus fiduciam certam conceperit, quòd amicus esset traditurus filio, & aliàs nõ illi relinqueret, nihilo minùs ille amicus potest tutò in conscientia bona illa possidere tanq̃ sua. Et ratio nostra est q̃ etsi lex filium inhabilem fecerit ad suscipiendum illa quæ nondũ possidebat: priuare tamen clericũ suis bonis nõ potuit nisi in pœnam, quæ ante iudicis condẽnationem, vt lib. 1. dictum est, non obligat: & ideo donatio facta amico tenet quoadusq; per condẽnationẽ priuetur. Imò nec per fiscũ cõdẽnari ille potest, nisi probetur præsumptio quòd recepit, vt redderet filio clerici. Quòd si tunc amicus tanquàm propria bona vult donare eidem filio clerici, etiam tenebit donatio. Si verò clericus dedit amico non absolutè, sed sub conditione, vt daret filio: neq; ille suscepit nisi sub illa conditione: tunc neq; donatio facta amico tenuit: quare ipse retinere nõ potest, neq; verò ipse potest dare filio clerici. Arbitror ergo de illis bonis anteq̃ cõdẽnatio fiat, in cõscientia cẽsendum esse, ac si ab intestato relinquerentur: nã fiscus non habet ius quoadusq; fiat cõdẽnatio. Et ideo si clericus hæredem ab intestato legitimum reliquit, sua sunt: sin minùs, erogãda essent in pios vsus: si modò ille fideicommissarius tutus esset, nunq̃ id in notitiam fiscalis peruenturum: nam si id metueret, consultius esset fisco patefacere. Hæc tam multis expresserim, quia creberrima de hoc consilia petuntur.

De filijs clericorum & religiosorũ

ARTICVLVS. II.

Vtrum per ludum dominium transferatur.

Circa

Circa hoc membrum ciuilis potestatis, qua dominiorum translationem irritare potest, disputandum sequitur de his quæ ludo acquiruntur. Videtur nanque nullum earum rerum acquiri dominium: sed nulla expecta sententia restitutioni esse obnoxias. Est enim ludus, potissimùm alearum: ac perinde quicunque id genus fortunæ subiectus, vtroque iure prohibitus clericis, videlicet iure canonico, vt patet, De vita & honest. cler. cap. clerici. 2. & distin. 35. can. episcopus. vbi & laicus iubetur, aut à ludis desistere, aut cõmunione priuari. & in Authentica de sanctiss. episcopis. 5. interdicimus. Ac perinde laicis iure ciuili: vt videre est. l. alearum vsus. C. de religio. & l. solent. ff. de aleatoribus. Et præterea à particularibus regni legibus. Hæc autem prohibitio eiusdem arguitur esse generis quo pupilli vetantur sua alienare bona, & quo, vt proximo articulo dicebamus clericorum filij adeundis hæreditatibus redduntur inhabiles. Nam pariter in odium ludi illæ sancitæ sunt leges. ¶ Secundò id confirmatur. In ludo tot coëunt vitiorũ genera, vt meritò sit dominiorum per ipsum translatio interdicenda. Quoniam vt habetur eadem. l. alearum, licèt res esset antiqua, prodit tamen pro tempore in lachrymas: nam quidam ludere nescientes, proprias substantias perdiderunt: consequenter autem ex hac inordinatione blasphemare conantur. Et præter illa quæ illic commemorantur: ille qui ludit, tam suorum profusus est, ac prodigus, quàm alienorũ auidissimè cupidus: generat enim ludus insatiabilem lucrandi litium: quòd adeò ad auaritiam attinet vt in furtum vergere videatur: Vnde Arist. 4. Ethicorum. cap. 1. aleatores cum latronibus componit, deq̃ue auaritia infamat, & illiberalitate: quippe qui ab amicis eripiunt, quod potiùs illis deberent elargiri. ¶ Deniq; tertiò arguitur ex verbis legis citatæ. Alearum. C. de religi. vbi habetur quòd si contrà factum fuerit, id est, si quis ludo fuerit quippiam lucratus, nulla sequatur condemnatio qua scilicet cogatur qui perdidit soluere, q̃ si soluerit, solutum reddatur. ¶ In contrarium autem est quòd iure naturæ quisq; potest per ludum sua bona alteri tradere: quare non est ciuilis cohibitio latiùs extendenda quàm ratio persuadet, & legum verba sonant, & iudiciorum vsus habet. Hæc autem non aliud videntur contendere, q̃ q̃ qui per

Prima conclusio.

didit, repetitionem habeat in iudicio, vt illicò monstrabitur. Ob idq; dum ille non repetit, lucrator legitimè possidet, atque adeo verum habet dominium.

Ad quæstionẽ hãc, de qua plus fortè Docto. iusto reperias cõtrouersos, quatuor cõclusionibus respõdet. Prima: Ludus, si in genere nomen accipias, rem de se licitã iure naturæ sonat: quin & virtus esse potest, vt sanctus Tho. 2. 2. q. 168. autor est. Enimuerò etsi homo ad laborẽ natus in sudore vultus vesci debeat pane suo: haud tamen, cùm corruptibilis sit, in labore durare potest, nisi animi nonnunquàm recreatio laborem interpollet, sudoreq; abstergat: licet ergo animi leuandi gratia nonnunquàm ludere: dũmodò moderamen non abiit. Quo fit, vt sicuti alias animi recreationes moderato pretio licet pro cuiusq; statu procurare, vt venationem, & similia: sic nonnunquàm liceat, quin vero & virtus etiam esse possit in pecuniam ludere. Hoc patet: quia sicut in cibos honestos quibus corpus refocillat licèt sumptus erogare: sic cũ & lusibus quoq; & animus vegetetur & corpus, nõ est cur & in illis non liceat aliquid expendere, quod maiori necessitati non subtrahas. Vnde Aristo. 2. Ethic. cap. 6. vt in cæteris virtutibus, sic & in loco mediocritatem constituit, quam eutrapeliam vocat: nos autem iocunditatem dicere possumus: quare & deficere quoque contingeret nonnunquàm homines à lusibus: quos ideò agrestes appellant. Et Cicero lib. 1. de offi. ait, ludo & loco vti quidem licere, sed sicut somno & quiete: quæ ob seipsa nõ sunt necessaria, sed vt recreati vegetiores ad laborem resurgamus. ¶ Secunda conclusio. Ludus vt ex multis accidẽtibus honestatur, sic & ex plurimis vitiatur. Prior pars probatur. Primum, vt ea mittamus quæ in solennitatibus ecclesiasticis, vt in festo sacratissimi Corporis Christi, instar Dauidis corã Arca Domini saltantis, quod. 1. Regum. 6, legitur, permittuntur, leges etiam ipsæ id contestantur. Lex enim citata, Solent. qua ludus in pecuniã prohibetur, permittit hastiludium, luctamina, atq; alia pugnæ simulachra, bellorũq; meditationes: quod virtutis, inquit, hoc est, fortitudinis exercẽdæ causa fiunt: quæ quidem exercitia l. alearum. nominibus Græcis iterum referuntur. Quare & pila ludere nulla respublica prohibuit. Quin verò ad neruorum consolidationem membrorumq̃ue agilitatem comparandam nobilibus decori est.

Secundacõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. Hæc autem ad rem modò nihil attinẽt.

Quæ ludũ dehonestãt.

¶ Accidentia verò quæ ludos illi citos constituũt, quam plurima sunt. Primum est periculum: qua ratione prope titulum de homicid. adhibiti iure Canonico & alij sunt quibus torneamenta, & sagittariorum ars sub anathematis interminatione vetantur. Secundò præcipuè ludus dehonestãt ex gestibus, aut verbis turpitudinẽ præ se ferentibus, quales potissimũ gẽtibus in vsu erãt. Qua vtiq; ratiõe in sacris literis malè audiũt ludi. Vnde Thobi. 3. Nunquàm cum ludentibus miscui me. & Hierem. 15. Non sedi cũ ludentibus in cõsilium. Quare passim apud sanctos conuitia legas quibus ludos vituperant. Adeò vt Chrysosto. hom. 6. super Matthæ. in hæc verba proruperit, Nõ Deus dat ludere, sed diabolus: sedit enim, inquit, populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Tertiò accidit, vt ludus sit peccatũ propter scandalum personæ: qua ratione clericis ob eorum honestatem interdicti sunt ludi alearum: debent nanque esse luctui potiùs dediti quàm effusis gaudijs. Hæc autem atque his similes circunstantias, puta loci, vt si in ecclesia fiant: aut temporis, veluti ad rẽ præsentem parùm attinentia, missa hinc faciamus. ¶ At id quod modò in controuersiam ascimus, non est nisi vt de ludo acquisitis examinemus, quidnã iuris in se habeant. Aliud ergo accidens quod ludos facit esse reprobos, est, quod & homines facit, & sua propria prodigere & alienis inhiare. Vnde multa alia suboriuntur mala: atque id potissimùm vbi nihil artis aut exercitamẽti inest, sed multum desidiæ, & secũdum humanum iudicium fortunæ plurimum. ¶ De hoc ergo ludi genere sit ad nostrum propositum

Tertia conclusio.

tertia conclusio. Alea ludeo reliquisque lusibus lege prohibitis quæ à populo recepta est, neq; per consuetudinẽ abrogata, est peccatum. Probatur conclusio. Nam lex iusta nihil, vt lib. 1. diximus, prohibere potest, nisi quod ita decẽre iudicatur: quod ergo lex prohibet, illicitum facit, atque adeò culpam ad quã absq; dubio lex ciuilis obligare potest. Huiusmodi autẽ ludi prohibiti fuut, qa pernicioſi reipublicę iudicati: ergo peccatum est huiusmodi leges violare. Neque obstat quòd pœnæ sint transgressoribus positæ: quin verò, vt illic abundè, vt reor, cõmonstrauimus, pœna si id nominis meretur, poni non potest, nisi pro culpa. Et quãuis iure communi cartharum ludus non sit interdictus: prohibetur tñ iure regni, vt patet eo. tit. de collusoribus. ¶ An verò genere suo sit peccatum mortale, nõ facilè decreuerim. Hoc eñ ex natura & grauitate operis, vt eo. lib. dicebam, perpẽdendũ est. Et quidem eiusmodi ludi, si cunctis suis prauis qualitatibus eos denudes, cùm non sint genere suo, aut contra charitatem, aut contra iustitiam, non apparẽt mortali charactẽre denotandi. Quin verò vel ad conuiuia ludere, vt habetur. l. quod in conuiuio. de alea. vel in paruam pecuniam, virtus esse potest. Vix tamẽ dum ampla pecunia exponitur, absq; prauitate exerceri possunt: puta absq; litibus, periurijs, atq; blasphemijs. Prẽterquam quòd illa vna est omniũ paratissima via ad dilapidanda bona, demoliendasq; illustres domos. Vnde Lyricus.

Quem dãnosa Venus, quem præceps alea nudat.

Quam ob rem vsq; adeò receptores aleatorum inuidiam in republica odiumq; contraxẽre, vt olim qui eos, aut verbo, aut verbere, aut alio damno dato læsissent, impunè id facere permitterentur: vt habetur. l. prẽtor. de aleator. Sacerdotibus autem vix citra mortale vti licẽt ludis vetitis: ac præsertim religiosis, & Antistitibus: quoniã ludus illis nõ qua ratione secularibus, sed quia contra eorum est honestatem, prohibitus est. ¶ Vt autem simul ambæ mutuò se dilucident, subiungitur quarta conclusio. Illa quę ludo acquisita sunt, in dominium lucrãtis transeũt: quapropter antequàm qui perdit repetat, non sunt restitutionis vinculo alligata. Ad conclusionis euidentiam ius prius naturale consulendum est: vt inde fiat ad ciuile descensus. Enimuerò quòd iure naturali vnusquisque possit per viam ludi bona sua in alterius dominium trajicere, nemini potest in dubium cadere. Nam vt suprà diximus, nulla est dominiorum translatio, naturæ germanior, quàm quæ libera domini voluntate fit. ¶ Sed secundò id explicatiùs probatur. Si eiusmodi dominij traductio iure naturali esset inhibita, id maximè vel ex forma, vel ex obiecto, vel ex affectu, vel aliundè. Primùm ex forma non vitiatur iure naturę: nam præterquã q̃ qđ posset vterque ludentium gratis donare, illa non est simplex donatio: sed quædam pactio. Do vt des Nempe meã pecuniã periculo expono, vt tuvicissim exponas tuã. Et tanti æstimat periculũ vnius, quanti alterius. Neq; verò cõdenanda est: quia res ancipiti fortunæ committ-

Quinta conclusio.

Iure naturali possunt bona sua in alterius dominium transferre.

tur, hoc est euentui, cuius causa nescitur nisi à Deo: hoc enim modo nihil absurdi sonat inter Christianos fortunę nomen. Enimuero multa sunt alia humana negotia licita quæ dubiæ illi varietati committuntur. Primùm diuisoriæ sortes, videlicet cùm qui de re qualibet diuidunda conuenire non possunt, rem sorti committunt: quod sanctus Thomas ex sententia Augustini. 2. 2. q. 95. licitum censet. Mox & dispositiones, videlicet dum de aliqua re decertantes sequestrũ faciunt, quòd illi obueniat à quo steterit veritas. Atq; aliud sortium genus dum pecunia multorum congesta locatis cõmũtur; quæ inter eos sors prolata distribuit. Et (de quo lib. 6. dicturi sumus) contractus assecurationis maritimarum mercium vno Doctorum consensu tanquàm licitus habetur: in quo tamen plurimùm dominatur humano loquendi more fortuna. Neq; obstat quòd in ludo ille qui perdit nihil recipit emolumẽti pro sua pecunia. Nam, vt diximus, illud sua sponte dedit pro spe si sibi alea caderet. ¶ Quod autem rem quibusdam magis facit dubiam, est auaritia: puta immanis cupiditas rei alienæ. Sed neq; ista peccati per se est causa mortalis: tantum abest, vt oneri restitutionis lucrantem subijciat. Auaritia nãq;, vt diuus Thom. 2. 2. q. 118. docte admonuit, duplex est. Altera quæ opponitur iustitiæ videlicet quando quis contra ius appetit alienum. Et hæc genere suo mortale est. Altera verò, quæ opponitur liberalitati. Latiùs; dicitur illiberalitas: scilicet ardens illius cupiditas, qui tamen nihil contra ius vult rapere: & hæc non est genere suo peccatum mortale, nisi eousque animum occuparet vt opera charitatis necessaria impediret. Ad propositũ ergo quòd collusor lucrari exopteť, nullum est peccatum, non solum eò q̃ pugnantis victoria dulcis est, verùm & amore lucri. Neq; si ardentissime id cupiat, dum tamen iustitiæ iura non violet, peccatũ mortale est: vt pote dum cum illo non ludat, qui fuit iuris nõ est, ad alienandũ bona sua: neq; vim inferat, nec fraudem nectat: vt S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 7. autor est. Quocirca nõ aliter necesse est moderari cupidinẽ quàm secundum iustitiæ limina, vt non sit genere suo letale crimen. Quanuis eximia sitis bonorũ temporalium de se sit peccatum veniale. Neque verò ludentium prodigalitas genere suo est peccatũ mortale, nisi ea prodigantur quæ vel alẽdę familiæ necessaria sunt: vel ad implendum præcepta Dei. ¶ Igitur secundum merum ius naturæ, neq; peccatum est mortale ludere, neq; vlla inde nascitur restituendi obligatio. Quocirca seculares, si qui sunt imperialibus legibus exempti, ludendo non peccant. Nam, vt ibidẽ sanctus Thomas de hac ipsa re loquens, ius ciuile non omnes obligat, neq; illi apud quos eiusmodi leges per contrariam consuetudinem abrogatæ sunt. Quo fit, vt si aliquod interueniat peccatum: aut restituẽdi vinculum, hoc à iure ciuili pendeat, vel communi, vel particulari. De quibus igitur videndum est quomodo prohibeant ludum. Etenim si traductionem dominij vetant, clarum est eum qui lucratur perinde, ac vsurarium nulla expectata sententia, restitutionis lege tenere. Si autem lucrans non nisi per modum pœnæ lucro priuetur, aut ad alterius repetitionem, tũc ad nullam antèa restitutionem tenetur: quia verè acquirit dominium. Et quidem q̃ prohibitio illum faciat priorem sensum, hoc vnicum inuenio verbum iuris quodammodò insinuare in citata. l. alearum, quod inter arguendum retulimus: videlicet, si contrà factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, scilicet perdentis, vt soluat: sed solutum reddatur. Si ergo reddendum est: videtur dominiũ non transferri. ¶ Hoc tamen verbo nihil obstante, certò credo non esse tantũ rigorem legis. Primùm quia hoc quod dicit, solutum reddatur, statim Imperator exponit, subdẽs: & actionibus competentibus repetatur, ab ijs qui dederũt, debet ergo reddi si petaturtalias, qui perdidit, verum dominiũ transtulit. Et ratio id profectò egregiè persuadet. Nam cùm illic nulla interueniat vis aut fraus, sed libera pactio, non est cur cohibendi essent animi colludentiũ ne possent in se mutuò transferre dominiũ. Satis enim est q̃ dẽtur perdẽti inducię ad repetẽdũ. Itẽ si lucrans teneretur ad restitutionem, vel teneretur domino qui perdidit, vel pauperibus. Paludanus in 4. dist. 15. q. 3. astruit q̃ debet restituere pauperibus anteq̃ sit à iudice condemnatus. Nam iure, inquit, naturali tenetur pauperibus: & solo iure ciuili repetenti. Quare si prius dedit pauperibus, potest postea in iudicium vocatus excipere coram iudice, se iam ius naturæ seruasse. Quòd autem iure naturæ teneatur indiguis, probat ipse: quia colludẽtes dant operam rei illicitę: & ideo qui perdidit amisit dominium, & alter non acquisiuit. Verũtamẽ opinio hæc

Diuisoriæ sortes licitæ

Assecuratio nis contractus licitus secundũ oẽs Doctos.

Auaritia duplex.

Lucri cupidus si citra fraudẽ se contineat non est mortale.

Sententia Pal. de restitutiõe lucri

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullius est prorsus probabilitatis: Imò iure naturæ nemo prohibetur illa via omninò alienare sua bona. Quare lucrans nulli teneretur restituere. Etsi teneretur, id deberet facere vero domino: nam mẽdici iure naturæ non succedunt, nisi vbi nõ haberetur copia domini. Cùm ergo ipse sua sponte dederit, nulla restat restitutionis obligatio, nisi idem ipse iure ciuili repetat. ¶ Hæc demum omnia liquidò confirmantur, tum lege particulari regni: tum etiam vsu. Extãt enim leges titu. 10. regalium ordinatæ, qui est de collusoribus: nempe prima de militibus dum sub vexillis agunt: q quicunq; ab illis quicquã tunc lucratus fuerit, teneatur eisdem protinus restituere: vbi certè insinuatur impediri trãslationem dominij qđ non videtur ab æquitate longè distare, in fauorem militis agẽtis in bello. De alijs autem generaliter sequitur secunda lex Ioannis secundi, verbis à priori deferens sub hac forma: Præcipimus vt quicunq; aliquid ludo perdiderit, possit illud ab eodem repetere, qui fuerit lucratus: dum tamen id faciat intra terminum octo dierum: q si illo termino non petierit, possit quicunq; alius id petere: atq; alio deficiente, iudex ipse & prætor officio suo id repetat. Et hæc est lex quæ vsu habetur. Ex quo fit vt si non repetatur, optimè, qui lucratus est, possidere potest, neq; restituere tenetur.

Quãdo pauperibus rei alicuius dominium acquiritur.

Leges quæ de collusoribus extant.

Dubium ex verbis sancti Thomæ.

¶ Restat hic tamen ambiguitatis nonnihil ex verbis sancti Thomæ loco tam bis citato 2.2.q.32.arti.7. Ait quippe q circa illa quæ per aleas acquiruntur, aliquid est illicitum iure diuino & naturali: scilicet q aliquis lucretur ab his qui rem suam alienare nõ possunt: vt sunt minores & furiosi: & quòd aliquis trahat aliquem ex cupiditate lucrandi ad ludum: & q fraudulenter ab eo lucretur. Et in his, inquit, casibus tenetur lucrator ad restitutionem. ¶ Adnotandum hic tamen primum de minoribus & pupillis: quia id Scholaribus sæpe vsu cuenit, quòd illi quos patres in studio, vel in curia sustentant, credibile est posse paruam aliquãdo quãtitatem respectu sui status ludere: vt qui centum ducatos quotãnis exponit, si quatuor aut quinque ludo dispendat, vero simillimum est patrem suum habere ratum: nam probe sciunt vix iuuenes posse sine illis dispẽdijs viuere. ¶ Anverò Scholasticus, hoc est scholarũ magister, qui est non solùm cõstitutionum, sed legũ omniũ custos, possit rẽ hãc arctiùs constringere: prohibet quippe, verbi gratia, nè eui vltra duos argẽteos ludo perdere liceat, vtrũ obliget. Ad hoc nõ simplex, sed multiplex est respõsio. Primũ enim penes huiusmodi magistratũ nulla est potestas cõdendi leges: hoc enim ad solam pertinet Vniuersitatẽ: sed hoc tantum iuris habet, vt leges, tam Vniuersitatis, quàm alias custodiri ab Scholaribus faciat. Quo fit vt nõ possit ipse nouam legem facere de ludo: nempè prohibere nè Scholaris qui sui iuris est, vltrà quã ipse præscribit, dominiũ ludẽdo transferat. Imo si iure communi, & regni id licẽt, non obstante eius lege fiet trãslatio: etiam si bona sua cuncta ludat. Habebit autẽ repetitionẽ. At verõ potest per suã legem nouas pœnas legibus tam Vniuersitatis quã alijs adhibere: vt cautius seruetur (puta excõmunicationes atq; alias pecuniarias.) Quare si qs vltra eius præscriptũ ludat, ad solam tenebitur pœnam si condemnetur: quãuis & non nullam contrahet inobedientiæ culpam. Et quidem mortalẽ, si pœna adhibeatur excõmunicationis: sed tamẽ qui lucratur quantũuis maiorem quantitatem, ad nullam tenetur restitutionem, nisi fiat repetitio: aut nisi ille qui perdit fuerit filiusfamiliãs. ¶ Aliud dubiũ est, vtrũ si filiusfamiliãs aliquid ab alio lucret plusq ipse perdere poterat, teneatur ipso facto ad restitutionẽ? Apparet enim non teneri: nam scienti & volenti nõ fit iniuria: quare cùm ille qui cũ illo ludebat probẽ sciret se non posse quippiam à filiofamiliãs legitimo iure lucrari, & nihilo minùs ludere voluit, visus est sua spõte donationem illius facere quod ipse perderet. Et ita forsan res potest sustineri. Nihilo minùs probabilius est quòd nisi re vera alter extra cõditionem ludi donationem fecerit, filiusfamiliãs non acquirit dominiũ illius quod lucratur. Debet enim colludentium vtriusq; cõditio par esse: quare nulla est æquitas, vt filiusfamiliãs plus possit in conscientia lucrari, q perdere. ¶ De illo autem qui alium ad ludũ trahit, an restituere teneatur, licèt id Diuus Thomas affirmet, merito ambigitur. Vnde Adrian: qui in 4. in materia, de restitution. cap. quia in superioribus, hactenus nobiscũ consentit: videlicet, quòd lucrans non teneatur ad restitutionem: in hoc tamen deserit diuũ Thomam. Quoniam qui alium trahit, nihil facit contra iustitiam. Respondetur autem sanctum Thomã nõ id censere de quocunque tractionis genere. Nam propterea quòd quis alium inuitet, & quadãtenùs ad ludum

Adrianus de restitu. S. Tho. aduersus.

Exponũt sententia D. Thom.

ludum moueat, nullo se grauat restituendi onere, dum modò alter sua sponte veniat: vt potè qui alias paratus erat, vel facili negotio adductus est. Sed tractionis nomine intelligit quando quis alterum inuitum trahit: sci licet, aut vim ei infert, aut fraude eum inescat. Tunc enim clarum est ad restitutionẽ teneri: quia ab inuito lucratur. Neq; solus cẽsendus ille est inuitus trahi qui impliciter vi illata ludit: sed ille etiã qui improbis precibus & verbis eousq; instigatur, vt nisi ludere pudore suffunderetur, & haberetur tanquàm inurbanus, & ignobilis. Est verbi gratia ingenuus quispiam, vel optima existimatione habitus, & homo qui aliquo splendore vitæ viuit, quem alter cum verborum improbitate pudore suffundit, nisi ludat: qui tamen constitutissimum habebat non ludere, profectò tenetur tunc tractor ille ad restitutionem. Nam ludus debet esse prorsus liber, vt qui perdit, trãsferre dominiũ videatur. ¶ Aliud verò verbũ quod illic subdit sanctus Thom. scilicet, q qui legibus ciuilibus sunt astricti, tenentur restituere, contrarium videtur nostræ quartæ conclusioni. Attamẽ vel intelligit quando lex ciuilis exprimeret non transferri dominium. Aut intelligit q restituatur si repetatur. Alias, pfectò durissimum verbum esset. ¶ Vnum autem non est hic in calce silẽdum, videlicet vtrùm qui non in præsentem pecuniam, sed in absentẽ & creditã impignorata fide ludit, teneatur soluere. Apparet enim pars affirmatiua vera iure naturæ: postquã pollicitus est: neq; vero lege ciuili, phibitus dare. Respondetur nihilo minùs q dũ nõ nisi simpliciter pollicitus est, nõ est censendus renũtiare iuri suo, qd habet beneficio ciuilis legis, repetẽdi. Et ideo sicut si soluisset nihilo minùs potuisset repetere, ita qui pollicitus est potest in conscientia iudicio se defendere, vt nõ soluat. Neq; facit cõtra ius naturæ, licèt inter nobiles daretur ei opprobrio. Si autẽ expressè pollicitus est se nõ vsurũ beneficio legis repetendi, credo potuit sua spõte ab suo abscedere iure: ad minus, si iurauit, tenet stare iuramento, nisi tanta esset bonorũ iactura, vt posset dispẽsationẽ petere. ¶ Sit autẽ postremũ verbũ: Est verbi gratia qui amplã pecuniã ludo perdidit, veret tñ publico iudicio id repetere: vtrũ posset latẽte via id ab altero suffurari, aut recõpẽsationẽ sibi facere aliorũ debitorũ quæ alias illi forsan debet? Et quidẽ loco citato Adria. id licere cẽset: nã postq ille

Dubium de hoc qui ludunt in absentem pecuniam data fide.

Dubiũ notandum.

potest publico iudicio petere, põt, inquit, & alia via recuperare. Nescio tñ, salua autoritate viri, an adeò sit certũ, vt ipse arbitratur. Nã postq vera fit trãslatio dñij, non põt alia via recuperare q vtẽdo beneficio legis: in primis infrà terminũ lege præscriptũ: putà infrà octo dies in Hispania. Nam q lege alearũ iubetur, vt horũ præscriptio ante quadragesimũ annũ nõ fiat, nullibi est iã in vsu. Deinde forsan debet repetere in iudicio. Alias alter in cõscientia nõ teneretur: quia leges nihil aliud decernũt, q q detur illis iudicialis actio. Quãuis de hoc nõ sum vsq; adeò certus. Hęc secũdũ leges hactenus relatas. Nã ædita fuit postea lex Matriti, vt liceat in creditã pecuniam ludere: qua nõ modo prohibetur exe cutio cuiuscunq; obligationis, & pmissionis, verũ eiusmodi permissiões & obligationes pnuntiant oĩno nullę, & cassę. Vbi non solũ in foro exteriori, verũ interiori phibet vt reor, trãslatio dñij, sicuti in actiõe pupilli. Quare q pmisit nõ tenet soluere, etsi soluerit, alter in cõscientia ante repetitionẽ tenetur restituere. Neque valeret si ludens legi renuntiaret: quoniam data est non solum in fauorem illius, sed in bonum commune. Posset tamen fieri libera donatio: quanuis semper suboleret fraudem.

Additio autoris.

A D primũ igitur argumentũ: nẽpe ad iura, iã satis respõsum est quomõ id prohibeãt. Neq; clerici, si lucrẽtur, neq; alij q lucrãtur ab illis, aliter teneri videtur ad restitutionẽ, q̃ fit inter seculares. Nã etsi propter scandalũ, ac propter suã honestatẽ grauiùs peccẽt: tamẽ obligatio restitutionis non est alia q̃ inter seculares. Quæ eñ sacerdotes ludendo perdunt, facultatem habẽt perdendi: etiam Episcopi, vt lib. 9. patebit. Sunt enim suorũ bonorũ dñi. De religiosis autẽ diuersa est rõ. Negatur ergò leges phibẽtes ludere perinde prohibere trans lationẽ dñij atq; pupillis & symoniacis. ¶ Ad secũdum autẽ respondetur, q etsi illa vitia quæ ludis permiscentur mortalia esse possint, nulla tñ inde oboritur restituẽdi obligatio, nisi mõ exposito. Enimverò licẽt prodigalitas nonnullũ peccatũ sit, prodigus nihilo minùs dominiũ transfert. Et adverbũ Aristotelis cõiungentis aleatores cũ latronibus, respondetur, nõ id fecisse quasi eadẽ sit vtriusq; ratio: sed qa aleatores, illiberales sunt, & cõtra ius amicitiæ delinquẽtes. Debet enim homo cũ amicis ludere: quibus potiùs debet elargiri sua, quàm eorũ bona ab illis corradere. ¶ Ad ter

Ad. 1. arg.

Sacerdotes, Epi etiam possunt rẽ suorũ bonorũ dñi. ludere, ut alij.

Ad secundũ argumentũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad tertiũ. tium denique etiam responsum est, vbi exposuimus verbum illud iuris: solutum reddat: scilicet, si repetatur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm per contractum qui nullus est iure ciuili, transferatur dominium.

Circa idem membrum ciuilis potestatis quo volũtas domini cohibetur transferre dominium, examinare pertinet, vtrùm contractus qui est nullus iure ciuili, sit etiam in cõscientia nullus: ita, vt verè dominij trãslationem impediat. Et arguitur à parte negatiua. Vbi finis ciuilis legis cessat, lex ipsa vim suã amittit, atque adeo standum est tunc naturali iuri: finis autem legum, contractuum solennitatem iubentium est, vt fraudibus, & dolis eatur obuiàm, ergo vbi cõstat nullam interuenisse fraudem, contractus tenebit in conscientia. ¶ Secundò ad declarationem prioris præmissæ arguitur. Lex diuina cessante fine nõ obligat: ergo tanto minùs humana, quanto interior est. Probatur antecedens in præcepto correptionis fraternæ: q, vbi nulla est spes correctiõis quę correptionis finis est, non obligat. Ait quippe Augustinus de pœnit. distinct. 7. canon. si quis. 2. si scirem non tibi prodesse, non te terrerem, nõ te admonerem. Pari ergo modo, vt exempli gratia dicamus, vbi ciuilis solennitas testamento defuit, constat tamen testatoris voluntas, standum est iuri, non ciuili, sed naturali, vt eadem impleatur voluntas.

¶ Tertiò arguitur. Si illo rigore seruandum esset ciuile ius, vsu sæpe veniret, vt nullatenùs morti proximus suã posset explere voluntatem: vt puta si legitimi testes haberi nõ possent. Quod tamen concessũ videtur absurdum. ¶ In contrarium tamen est quòd leges ciuiles, vt libro. 1. dictum est, obligant in foro conscientiæ: per quas tamẽ absolutè stabiliuntur contractuum solennitates, sub illo verborum rigore, vt alias cõtractus pro infecto habeatur: vt de testamento patet. l. hac consultissima. C. de testam.

QVæstio præsens nõ est magnoperè inter Doctores agitata: sed Innocentius in. c. quia pleriq;. de immu. eccl. vnũ ait obiter verbũ, scilicet q; qui per contractum, cui deficit solennitas iuris aliquid possidet, tenetur ad restitutionem. Vbi docet contractum minùs solennem esse nullũ in cõscientia. Subdit autem exemplum de contractu qui per voluntatem pupilli sine assensu tutoris factus est. Panormi. verò super eodem capitulo, Antonio de Butrio adhærens, contrariam est sententiam amplexus: videlicet, quod vbi fraus abest & dolus, stãdum est naturali iuri, vt contractus teneat, non obstante ciuili lege. Atq; in hanc sententiã subscripsit Syluest. in verbo Alienatio. §. 12. & verbo testamentũ. §. 5. Et posteà Adrian. quotlib. 6. art. 1. propter rationes quas modò in frõte quæstionis recitauimus. Et quidẽ Antonius de Butr. sic asserit consuluisse, vt legata illegitimi testamenti nihilo minùs seruentur. In quorum consequentiam addit in suo tractatu Minoritano, quòd legatum minoritæ factum, licèt iure humano inhabilis ille sit ad recipiendum, est nihilo minùs persoluendum in cõscientia. Hæc ergo est opinio communis. ¶ Sunt tamen profectò argumẽta in contrarium adeo multa, eademq; non infirma, vt contrariam sententiam maiori cum probabilitate confirment. Audiui ergo iam pridem in his nostris scholis contrariam sententiam, ceu multò probabiliorem defensari: nempe cõtractum nullum iure ciuili, esse etiam in conscientia nullũ. Haud tamen ego tam absolutè opinionẽ hanc asserere audeo, vbi casus huiusmodi mihi occurrunt. Sed mediam sententiam vtrinq; temperatam pro captu meo amplector. Ad cuius explicationem notandum est, rempublicam & principem secularẽ bifariàm posse dominiorum translationem impedire. Vno quidem modo absolutè: cuius exempla in pupillo ante legitimam ætatem & in maioratus possessore produximus: per quos idcirco procul dubio dominiũ non transmittitur. Altero verò modo non simpliciter & absolutè, sed modum contractus ad obuiandum fraudibus præscribendo: sicut respublica ciuilis iubet testamẽtorum solennitates: & ecclesiastica, formas cõtractuum quibus ecclesiæ bona alienantur. Et de istis ad quæstionem hac conclusione respondetur.

¶ Contractus cui deest essentialis solennitas iuris, licèt in conscientia non sit ipso facto simpliciter nullus, veluti ille qui fieret à pupillo illegitimæ ætatis: eatenùs tamẽ est nullus, vt bona conscientia possit quisq; legis beneficio in tali casu vti. Exponitur conclusio. Vbi frater meus liberis orbus per testamentum minùs solenne, puta cui ea solennitas iuris deest, cuius defectu in iudicio meritò pronuntiabatur tanquàm nullum (nam cui minor solennitas defuerit, pro legitimo est habendum:) vbi inquam frater meus, cuius ego ab intestato hæres sum, per tale testamentum extraneum nuncupauit hæredem: ego tuta conscientia possum hæreditatem adire, & defendere me nullitate testamenti quanuis sciam absq; fraude id fratrem meũ aliter disposuisse. Ac proinde dum mihi in foro exteriori adiudicabitur, possum optima fide hæreditatem possidere. Eodem modo si pater meus per huiusmodi testamentum legata fecit (pia modo missa faciamus) ego non teneor in conscientia legata implere. Cur autem fuerim conclusionem sic moderatus quòd non penitùs translatio dominij in his euentibus ipso facto irritatur & an nullatur, dicam in calce probationum conclusionis. Neq; verò cõclusionem sic audeo asserere vt contrariam omninò existimauerim improbabilem: quoniam vbi assertionem nostram apud alios non inuenio, paulò soleo esse cunctantior ad asserendum. Nihilo minùs argumenta subijciam quæ mihi profectò multò probabiliorem hãc faciunt opinionem, quàm est contraria. Etsi ego inter theologos vllius essem autoritatis, profectò iudicium iuris naturalis, ac potissimùm conscientiæ, non alijs quàm theologis est deferẽdum. Supponamus ergo ciuiliũ legũ tenorẽ. In testamento, verbi gratia nũcupatiuo, puta vbi sine tabellionis subscriptiõe verbo nuncupantur hæres & testes, requiruntur septem testes: vt habetur Instit. de testa. §. fina. Et pariter in testamento subscripto, sed tamen occluso & obsignato: vt habetur l. citata. Hac consultissima. C. de testament. & l. peculiari regni. 3. Tauri. Tametsi in testamento aperte scripto sufficiãt tres testes cum tabellione, & quinq; sine illo. Quanuis antiquo iure quandoq; requirantur plures, quandoq; pauciores: vt in testamento Imperatoris, & in testamento militis, & in testamento cæci. &c. vt in glosis super eisdem titulis Institu. &. C. &. ff. latè à doctoribus adnotatum est. Requiruntur etiam testes legitimi: puta vt neq; mulier, neq; surdus, neque mutus, neq; infamis admittatur: vt in eodẽ Institutio. §. testes cauetur. Quanuis de hoc nihil hic difinimus: sed id ad iudicium sæculare deferimus. Similiter iure põtificio cautissimum est nè res ecclesiæ sine tribus contractibus distrahãtur, vt. 10. q. 2. cã. ea eñ. & 12. q. 2. can. sine exceptione & de reb. eccle. non alien. à Doctoribus adnotatur. Ait ergo contraria opinio q, etiam si in foro exteriori testamentum pronuntiaretur nullum, standum tamen est in conscientia voluntati testatoris. vbi non interfuit fraus. Et pariter dum in alienatione bonorum ecclesiæ defuerit cõtractuum solennitas. ¶ Nos autem in contrarium hæc subijcimus argumenta: Supponamus eñ primò ex lib. 1. leges ciuiles obligare in conscientia: vt ipse idem Panorm. eodem loco cum eodem Innocentio planissimè consentit. Tunc inquam arguitur sic. Leges ciusmodi nullam prorsus exceptionem faciunt, sed absolute aiunt, vbi cunque defuerit talis solennitas nullum esse contractum. Sic enim cõcludit dicta lex Codicis, Hac consultissima. vbi testamentum non fuerit subscriptum, pro infecto haberi conuenit. Et rursus. Ex imperfecto autem testamento voluntatem tenere defuncti nõ volumus, nisi inter solos liberos à parentibus vtriusq; sexus habeatur: videlicet nisi liberi in sola diuidunda hæreditate voluntatem habeant patris: vt ait glossa. Et Institu. quib. mod. test. infirmentur. §. ex eo. ait Iustinianus: Imperfectum testamentum sine dubio nullum est. Et posteà ait se velle eisdem ll. viuere. Et l. regni citata. 3. Tauri, habetur quòd vbi testium numerus iustus non fuerit, testamentum nullam fidem faciat, neq; in iudicio neque extrà. Et in can. citato, sine exceptione, habetur quòd alienatio inconsultò facta rerum ecclesiasticarum, sit irrita: cùm ergo lex eandem vim habeat quamvis personat, fit vt sine vllo interpretamẽto sit illi obediendum. Sed ais, Leges non adhibent verbum, in conscientia. Hic autem casuus est: nam nõ est in more legislatoribus talia adijcere verba: sed ex natura legum sequitur obligatio in conscientia. ¶ At quò rei punctum patentius fiat, arguitur secundò sic, Lex, vt solennissimum habet doctorum axiõma, accidentarios casus non respicit: sed ea quæ plurimùm contingunt. Iura enim, vti. ff. de leg. Pomponius, ait, constituì debent in his quæ accidũt, & vsu venire possunt: non tamen in his quæ prçter opinionẽ & insperatò contingunt. Igitur licet ratio istarum legum fuit vt fraudibus dolisq; obuiaretur, nihilo minus etsi in aliquo casu finis ille deficiat, lex suum retinet vigorem. Exempla sunt frequentissima ac patentissima, quæ demirandũ est Panormitanum & suos non inspexisse. Prohibet lex, vt ar. 1. di

Sẽtẽtia Inn.

Sẽtẽtia Pan. cõtraria Innoc. quæ cõmunis est.

Doctorum autoritas.

Sententia autoris.

Solennitas testamentorum desenditur.

Opinio autoris patet.

Ratio secunda.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cebamus, pueros sua propria sponte, bona sua alienare: cuius vtiq; finis est ne per eorũ imprudentiam malè dilapidentur. Contingit esse puerum decem vel duodecim annorum qui sapienter & in rem suam possit de suis bonis disponere, vtrùm propterea contractus inconsulto tutore ab ipso factus, tenebit in conscientia? Profectò non tenebit, Item legis ieiunij finis est corporum maceratio, Vtrũ propterea quòd quis illa macera tione non indigeat, fiat exemptus à lege? minimè gentium. Prohibet etiam lex arma nocturna: vtrùm qui pacificus est possit illa deferre? Nequâquam. Eodem ergo modo in proposito, licet in aliquo casu nullus interfuerit dolus, nihilo minùs vis legis non extinguitur. Et ratio huius est patentissima: quia alioqui leges scrupulos pusillorũ conscientijs iniicerent. Sæpe enim obscurũ, & ambiguum esset vtrùm tanta esset fraus vt sufficeret ad parẽdum ciuili legi: an verò tam parua, vt propendendum esset in ius naturæ. Noluit ergo legislator cluses esse horum iudices, sed quod syncere auscultarent legi quandiu non esset contrarius naturæ. ¶ Sed ais: Contra ius naturæ est vt si quis sic voluit disponere de suis bonis propter defectũ solennitatis non impleatur eius voluntas. Profectò nõ est. Imò quàm maximè eidem naturæ consentaneũ: nempe vt fraudes tollantur & deceptiones, quas in defunctos humana fallacia extrueret. Hac enim de causa artic. 1. dictum est, posse rempublicam naturalem voluntatem ciuium cohibere in suis dispensandis rebus: atque adeò modum illis præscribere. Imò verò arbitror quòd si ex occulto modo soluendi debita fraudes crebresceret, posset princeps leges sancire vt solutio quæ coram testibus non fieret non valeret: adeò vt in conscientia posset, quod cõtra leges solutum esset, iterato peti. Sed quicquid hoc veritatis habeat, ambigendum nõ est, quin possit in conscientia pro infecto haberi illegitimus contractus, etiam si fraus non interuerit. ob id quod interesse potuit. Quòd si id potest, nescio quanam efficacius verborum significatione efficere potuit quàm istorum: Sit testamentum nullum habeatur pro infecto. Et si fuerit imperfectum, voluntatem defuncti non teneat, sit irritum, nullam fidem faciat, neque in iudicio, neque extrà. ¶ Tertiò arguitur. Qui testamentum reliquit illegitimum, perinde decedit, ac si absque vllo prorsus moreretur: quandoquidem iure illud nullum est: ergo sic prorsus de tali defuncto censendum est ac si intestatus decessisset. Si autem quis absq; vllo testamento legato fecisset, aut hæredem nuncupasset, profectò hæres ab intestato non teneretur in cõscientia illa implere, etiam si nulla interfuisset fraus: ergo neq; vbi testamentum non est iuridicum. Exempli gratia. Si quis absq; liberis moriẽs præsente fratre diceret. Ego constituo talem hæredem extraneum, aut tale facio legatum, quod non esset donatio: frater tamen non polliceretur id ratum habere: imò renueret, & haberi nõ posset copia tabellionis, neq; testium, vt secundùm leges conderetur testamentũ: profectò ille frater legitimus hæres licet optimè nouisset defuncti voluntatẽ, neq; vllam iniectam fuisset fraudem, non teneretur in conscientia, aut alteri hæredi cedere, aut legata implere. Non obstante iure naturæ: Nempe quia lex iustè ad euitãdas fraudes voluit ne defuncti voluntas vlla esset nisi per testamentum constaret. Quin verò & id iustè potuit facere in pœnam negligẽtiæ testatoris, vt statim de præscriptione dicemus: ergo vbi testamentum non fuerit iuridicum, idem erit iudicium. ¶ Quartò arguitur. Idem est penitus iudicium in foro conscientiæ quod in foro exteriori vbicunq; res gesta constat, vt iudicium exterius non procedat ex falsa præsumptione: si quis autem intestatus decederet, licèt legitimus hæres ab intestato fateretur in iudicio alium fuisse institutum hæredem, aut talia defunctum fecisse legata, sine testibus tamẽ: talis hæres ab intestato nõ cõpelleretur hereditatẽ alteri cõcedere, neq; legata implere: ergo idem debet iudex pronuntiare quando testamentum est illegitimum: quandoquidem iure est nullum: atq; adeò ille ab intestato hæres manet tutus in conscientia: quandoquidem sententia non emanauit ex falsa præsumptione. Scio equidem de hoc variatum nonnunquàm esse inter iudices: quando scilicet hæres fatetur voluntatem defuncti, sed profectò crediderim perinde pronuntiandũ esse, ac si nihil defunctus deposuisset. Sed ais, tales sententię solũ tenent in foro exteriori, non autem in foro conscientiæ. Imò verò si non obligarent in conscientia, tunc leges illæ conscientiarum essent illaqueatrices, nec deberent ab ecclesia tolerari: secundùm verbum illud in cap. quoniam de prescript. Quod absq; peccato mortali non potest obseruari, derogandum est.

Potestlex solutiõib⁹ modũ statuere.

Tertia rõ.

Quarta rõ.

est, Enimuerò si dum iudex nõ ex falsa præsumptione procedens, sed secũdùm eius cõfessionem qui reus sit eum absoluit, nõ manet in cõscientia tutus, iniqua est lex: cùm tamen meritò non sint abrogatæ, sed approbatæ. ¶ Quintò arguitur. Ex contraria huic nostræ opinione cõsequitur vsu venire posse, vt quispiam absq; vlla sua culpa nullaque alia illata vi, sed ob solum tenorem legis eui tare aliter peccatũ mortale nõ posset, quàm grauissimam faciendo suorum bonorum iacturam. Sit enim pupillus ab intestato defuncti hæres, qui alium extraneum per testamentum illegitimum hæredem nuncupauit. Tunc tutor si hæreditatẽ pro suo pupillo nõ petat: reus ipse fiet in iudicio: & ob negligentiam condemnabitur vt pupillo refundat quæ sua causa perdidit. Si autem petat, manifestè peccat secundùm opinionẽ nobis aduersam: quandoquidem sciens & prudens petit quod non est pupilli. Supponimus enim ei constare nullam interfuisse fraudem. Hoc autem non est cõcedendum. ¶ Sextò deniq; ac postremò arguitur. Nisi eiusmodi leges in conscientia obligarent, nõ satis esset illi fini prouisum ob quem institutæ sunt. Prouidit exẽpli gra ecclesia nè eius bona nisi tali solẽnitate & cautione alienarẽtur: si ergo ab illo qui aliter emit non possent rursus clerici, ac religiosi bona cõscientia repetere, frustranea fuisset cautio legis. ¶ Nunc igitur explicato opùs est, cur dixerimus, non prorsus per tales contractus impediri dominij translationem. Causa enim est quòd tunc si ille nuncupatus hæres per inualidum testamentum fortè hæreditatem possideret, deberet absq; vllo iudicio & petitione illa restituere hæredi ab intestato. Et pariter si legatarius legatum possideret, deberet illud protinus eidem hæredi reddere; quod tamen esset nimio rigore leges intelligere. Crediderim ergo quod qui possidet rẽ aliquam per contractum minùs solennem sibi acquisitã, dum modò fraus omnis, vis, & dolus abfuerit, nõ tenetur restituere nisi vocatus in iudicium & condemnatus. Et eodẽ modo si quis iusto pretio emit bona ecclesię sine dolo & fraude, licèt nõ interuenisset solennitas contractus, iustè potest, ecclesia tacente, possidere, sed & ecclesia etiam potest bona conscientia repetere. Et ratio mea est, ꝙ iura humana nihil aliud volunt, q̃ ꝙ in iudicio tales contractus habeantur nulli: non autẽ q̃ ipso statim facto translatio sit nulla.

Quintarõ.

Postremarõ

Quare etsi ille cui cõpetit repetitio ob ignorantiã non petit: nẽpe quia nescit testamentũ aut contractũ non fuisse legitimum, quãuis possessor id sciat, nõ tenetur ei reuelare. Si autẽ exempli gratia (de quo casu ego ipse cõsultus fui) defunctus per illegitimum testamentũ nũcupauit extraneũ hæredẽ, & neq; ille neq; frater ab intestato succedens possessionem adiuit, sed vterq; est ea probitate, vt nollit possessionem capere, nisi sibi ius fauueat, absq; dubio nuncupatus hæres debet cedere & post haberi: & succedens ab intestato hæreditate potiri. Hæc etsi nõ pro demonstratis duxerim, crediderim tamen esse verissima. Si quis autem contraria teneatur opinione, illam aut respuat, aut sequatur: quoniã qui cõtra conscientiam agit, prauus est, secundùm illud. Quod non est ex fide, peccatũ est. ¶ Veruntũ nihilo minùs huic nostræ assertioni nõ nihil ambiguitatis obmoliri quispiam posset. Primùm Panorm. pro se in contrarium adducit regulam eiusdem Innocentij, cap. quod ficut. de electio. Vbi ait electionem quæ iuri naturæ consentit, licèt non seruentur iuris solennitates, tenere. At verò profectò, salua existimatione solennis Abbatis, eiusq; sequaciũ, non est ab illis syncerè & candidè intellecta neq; verò citata, regula Innocentij. Ipse enim non loquitur vbi electio nulla est iure positiuo: sed vbi esset infirmanda, vt ait text. si in iudicium deferretur. Subdit enim exemplum, vt si aliquis electorum ex contemptu non fuisset vocatus: tunc enim si electio fit à maiori parte, illo connumerato, tenet quidem iure tam humano, quàm naturali. Quanuis contemptus ille posit agere ad infirmãdam electionem. In tali inquam casu ait electum tutũ esse in cõscientia quousq; quasfetur electio. Quæ quidem sentẽtia adeò nõ est cõtra nos vt sit etiã pro nobis: nam licèt iure naturæ fateatur Innocentius electionẽ valere, dicit quòd potest iure humano infirmari. Haud ergo credẽdus est Innocentius sibijpsi contradixisse. ¶ Neque alia regula eiusdem illic Panormitani quippiam cõtra nos in præsentiarum agit: nempe ꝙ quando ius ciuile aliquid disponit contra ius naturæ, standum est iuri naturæ. Hæc enim legis dispositio non est cõtra ius naturæ, sed eius moderatio & restrictio ꝓ bono pacis. ¶ Quod autem omniũ vehemẽtissime cõtra nos pugnare videt, est cap. cũ esses. de testa. vbi Alexander. iij. videtur cõtrarium decer-

Argumẽta cõtra sentẽtiã autoris.

Secundum.

Tertium ex c. cũ esses. de testament.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nere. Fuit enim de consuetudine interrogatus quę erat in episcopatu Hostien. vbi nullum testamentum nisi secundùm leges humanas, putaseptem, aut quinq; testibus subscriptum admittebatur: & respondit, tales leges à diuina lege, & sanctorum patrum institutis, & à generali ecclesiæ consuetudine esse alienas; & ideo standum esse contra illas iuri naturali, secundùm quod in ore duorum, vel trium stat omne verbum. Et ideo vbi quis parœcianorum coram presbytero suo & tribus, vel duobus alijs testibus testamentũ ediderit, valere decreuit. ¶ At verò, vt cum debita reuerentia ad texum respondeamus, licèt ius naturæ sit vt duo, vel tres testes sufficiant: nam vbi homines naturali synceritate viuerent ille sufficeret numerus: tamẽ nullatenùs negari potest, quin vbi humanæ fraudulentiæ rempublicam inserperent, neque tuta esset fides, sanctissimum sit numerum testium lege augere. Nam ius naturæ non est prohibitiuum, scilicet ne plures exigantur testes, sed synceritatis humanæ expressiuum: nempè quòd vel tres sufficiant: qui ideo numerus, licèt plurimùm in causis tam ciuilibus quàm ecclesiasticis sufficiat, tamen meritò in aliquibus requiruntur plures, vt libro nos. 5. tractabimus Vult enim eadem ipsa ecclesia, vt patet. 2. quæstio. 5. cano. Præsul. in nonnullis causis plures testes esse necessarios. Nempe ad cõdemnandas personas Curiæ insignes: vt puta Cardinales, ꝓsbyteros, &c. ergo eadẽ sancta ecclesia quæ ob personarum dignitatem quorum crimina difficilè creduntur, voluit augeri testiũ numerũ, nõ est cur leges repellat ad confirmandam defuncti voluntatem: qui, si cauilletur: pro se loqui nõ potest: ampliorem quoq; numerũ requirit: præcipuè vbi testamenta, aut non sunt subscripta, aut sunt occlusa: nam in apertis ius naturæ seruatur trium testium cum tabellione. Igitur illic Pontifex summus nõ est credendus leges eiusmodi abrogasse, quia nõ habet auctoritatem in leges principũ, nisi quatenùs sunt cõtra ius diuinũ, vt ipse Papa fatetur, can. cũ ac verũ. & can. duo sunt. 96. d. neq; abrogationis verbo illic vtitur. neq; talis abrogatio recepta vnquàm à principibus fuit. Igitur licèt alijs præterea duobus modis glossa illic textum interpretetur, satis sit nobis altero duorum modorum respondere, scilicet, aut quòd id restringendum est ad pia legata, vt explicatur cap. statim proximo: relatũ, quæ quidem legata minorem exigunt solennitatem. Vel fortè meliùs quod cùm episcopatus Hostiensis esset in territorio ecclesiæ, potuit Papa præcipere vt non seruarentur leges ciuiles. Nam profectò neq; in pijs causis vbiq; admittitur iure legatum illegitimi testamenti. Tametsi hæredes de honestate ilIa doceat implere.

Exponitur illud, in ore duorum uel trium, &c. Respõdetur ad cap. cum esses.

Personæ in dignitate cõstitutæ non facilè crimĩnibus notãdæ.

Alię solutiones. c. cũ esses.

Argumenta autem in capite quæstionis obiecta nullius sunt ponderis. Respondetur enim ad primũ, finẽ legis dupliciter cessare posse: scilicet, aut generaliter in republica, aut in particulari casu: & quando cessat primo modo: cessat lex: quando verò non nisi in particulari, non cessat, vt latè expositum est. Quod autẽ Adrianus subdit de correptione fraterna, nulla similitudine pugnat. Præceptũ nanque correptionis fraternæ non habet pro fine commune bonum, sed particularem emendationem fratris: & ideo quando ille cessat, superuacanea esset correptio. Finis autem legum, annullãtium illegitimos cõtractus, est bonum commune: quod nunquàm cessat. Item præceptũ correptionis fraternæ, est affirmatiuum: qđ non obligat nisi qũ & vbi oportet: leges autẽ illæ sunt generales. ¶ Ad tertiũ demum respondetur nullũ esse incõueniens, vt quis citra suã culpã & negligentiã ob fortuitum euentum cohibeatur de suis bonis disponere, vt pax tuta sit in republica. Leges nanq; non valent singularia cuncta caucre.

Ad primũ principale i principio. cõclusionis.

Ad tertiũ.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum præscriptio dominium in possessorem transferat.

Expediuimus membrum prius publicæ authoritatis, quæ cohibere potest legitimum dominiũ ne sua bona pro suo libito dispẽdat. Sequitur ergo secundum, quod est ad auferendum quoque ciuibus eadem ipsa bona. Et peculiariter id disputabimus in præscriptione: de qua quæritur vtrum præscriptio dominium ab inuito domino auferat, & cõferat possessori. Et arguitur de more à parte negatiua, Respublica, nisi qũ ipsa indiguerit, neminẽ ciuium expoliare potest inuitum sua substantia, præterquàm ratione delicti, vsu autem venire potest vt absque vlla prorsus dni culpa, aut negligentia quispiã triginta quadraginta aque annis possideat alienũ, ergo tunc nulla est causa cur eiusmodi

di possessor dominiũ acquirat. ¶ Secũdò, Si præscriptio tanta polleret vi, sequeretur vt possessor malæfidei præscriberet. Nã si causa legis fuit dñm ob negligentiã punire, nõ est dignus minori pœna dum possessor mala fide possidet, quã dũ possidet bona. ¶ Tertio arguitur. Si mala intra fides tẽpus ꝑscriptiõis ad restitutionẽ obligat, sequtur ꝙ etiã quando possessor dubitat an res quã possidet sit aliena, ius præscriptionis impediatur. Consequens tamẽ videtur esse cõtra. Augu. 34-qõ. vnica. cano. si virgo, vbi ait, Tam diu quẽq; possessorẽ bonæ fidei rectissime dici quã diu se possidere ignorat alienũ. ¶ In cõtrariũ autẽ est autoritas Gelasij. 16. q. 3. can. Præsulũ, & can. quicunq;. can. placuit. 1. quibus decernit, præscriptionẽ triginta annorũ, etiã iter episcopos & ecclesias vim obtinere.

Secũda pars humanæ potestatis qua princeps reipublicæ tam ecclesiasticæ quã ciuilis põt ab inuitis tum bona sua auferre, tum etiã in aliorum transferre dnium, Primum ratione subueniendi reipublicæ, vt actic. 1. dictũ est, vim suam exercere põt: nempe vt dum ei opus est ciuiũ subsidio, eos ad contributionẽ cogat: quoniã sumus, vt ait Paulus ad Rom. 12. mẽbra vnius corporis: & ideo tenemur succurrere corpori nostro: Secundo præterea ratione delicti põt male factores bonis suis multare. Et enim qđ per quodcũq; peccatũ mortale ipso facto delictor suis sit priuatus bonis, tam suprà tanq; hæreticum reiectũ est. De alijs autem modis quibus princeps hac fungitur potestate nihil ad præsentem locum, solũm enim de præscriptione nobis est quæstio. ¶ Igitur præscriptio nomen iuris est: idem nimirum significans quod, per possessionem præscripto à lege tẽpore protractam dominiũ rei acquirere. Et quãuis non solũ inter doctores verũ & quandoque in iuris cõtextu explicationis gratia distingui consuescat inter præscriptionẽ & vsucapionẽ, quòd præscriptio sit rerum immobiliũ, vsucapio vero mobilium: tamen crebro etiam iura ambabus promiscuè vtuntur vocibus. Vsucapere enim nihil aliud est quã vsu vendicare: hoc est per vsum legitimo tẽpore continuatũ rei dominium acquirere, vt legitur. ff. de vsucapio. l. vsucapio. idq; ipsum est præscribere. Loquẽdum autẽ est vt plures, & sentiendũ vt pauci: & ideo non est cur non eadem vtamur distinctione. Itaq; vsucapio duobus modis differat à præscriptione, scilicet & ratione materiæ, vt modò dicemus: & ratione tẽporis, vt dicere pergimus. ¶ Igitur quoniam hic tantùm de foro conscientię disputamus, supponamus tam Imperatorum quã Pontificũ leges. Vsucapio nanque rerum mobilium triennio fit, aut quadriennio: vt habetur Institu. de vsucap. &. C. eod. l. quas actiones, Præscriptio verò altera est longi tẽporis: altera vero longissimi. Præscriptio longi temporis per decennium inter præsentes, & per viginti annos fit inter absentes, vt eod. Inst. subsequitur: & ead. l. C. &. C. de præscriptio. longi tẽpo. l. malæfidei. Ratio enim postulat vt præsentiũ negligẽtia, nẽpè, qui in eadẽ ꝓuincia, vel in eadẽ vrbe cõmorantur, breuiori tẽpore puniatur quam absentium, ad quos nõ tam citò penetrare potuit rerũ notitia. Præscriptio autẽ longissimi tẽporis est triginta annorũ inter præsentes, & quadraginta inter absentes, q̃ in rebus ecclesiasticis est necessaria. De qua ideo præscriptiõe plura extant capi. 16. q. 3. Et. l. citata, quas actiones, hæc omnia distinguuntur: scilicet quòd decẽnalis & vicẽnalis præscriptio in sæcularibus sufficiat, tricẽnalis autẽ & quadragenalis cõpetat religiosis rebus. Vsucapio vero triẽnio fiat inter præsentes, aut quadriennio inter absentes. Atque hoc ꝓprie loco vsucapio à præscriptione distinguitur. Romana verò ecclesia, vt illic subiũgitur, gaudere debet tẽpore centum annorũ: itãque contrailam breuiùs non præscribitur. Quocirca etsi Imperator præcedenti lege, Vt inter, omnibus ecclesijs hoc tempus centum annorũ inscribitar iudulsisset: modo tamen sola ecclesia Romana illa gaudet, iuxta tenorẽ eiusdem authẽtici, quas actiones, vt habetur. 16. q. 3. ca. nemo. ¶ His ergo prænotatis quæstio nostra est an in cõscientia qui præscriptis tẽporibus rem possẽdit, quãuis postea resciuerit eã esse alienam, tuto illã possideat. De qua re tres sunt diuersæ opiniones: duæ nimirum extremæ: quarum altera tenet quod semper est iudicandum secundũ leges concedentes præscriptionem eũ mala fide. Et hęc est glo. ca. fin. de præscriptioni. Altera verò quod quanuis bona fide toto tempore legis quis rem possideat nihilominùs quotiescunque resciuerit eam esse alienam, etsi in foro exteriori res sibi possessa adiudicetur: tamen in conscientia nunquàm est tutus quousque eam restituat. Et hæc est Summa Rosellæ, in verbo. præscriptio. ¶ Inter has ergo nos media via incedentes, duabus conclusionibus

Quibus titulis possit respublica ab inuitis ciuibus bona auferre.

Præscriptio unde definatio

Quãto tẽpore fiat usucapio.

Præscriptio longi tẽporis & longissimi.

Quod in rebus ecclesiæ locũ nõ habeat nisi quadragenalis præscriptio.

Cõtra ecclesiam Romã nõ præscribitur nisi cẽtum annis.

Opiniones duæ extremæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad quæstionem respondemus. Prior est. Ne-
Prior cõclu. mo beneficio humanæ legis sana conscientia præscribit, nisi toto præscriptionis tempore bona fide possideat. Conclusio est expresè asserta in illa regula Iuris, Possessor malæ fidei non præscribit. Est autem recolendum, secundùm ciuiles leges olim pos-
Olim possessor malæfidei præscribebat secundũ leges. sessoribus etiam malæfidei rem possessam fuisse adiudicari solitam, vt Gratianus adnotauit. 16. quæst. 3. cano. dilectio. §. potest. Et expresè habetur capit. vigilanti, de præscri. vbi refertur Ephesinum legislatorem propter vitandam miserorum segnitiem, & longi temporis errorem & confusionem, primum omniũ tricennalem vel quadragenalem præscriptionem lege sanxisse. Alexan. verò tertius eadẽ cap. eadem leges vel con-
Corrigitur ius antiquũ. futat, vel saltem moderatur, quantũ ad hoc quòd possessoribus malæfidei non faueant: eandẽque reuocationem seu moderationẽ Innocentius tertius in Concilio Lateranẽ. confirmauit eod. titul. capit. fina. Et ratione probatur. Possessor malæ fidei dicitur ille
Quis possessor malæfidei. qui conscius est aut dubius rem quam possidet non esse suam. Accipitur enim hic fides pro conscientia, secundùm illud Pauli, Quod non est ex fide, id est conscientiæ cõcors, peccatum est. Qui autem contra conscientiam rem alienam possidet, in peccato perdurat: & qui addubitat, scrutari tenetur veritatem: peccatũ autem nemini suffragatur: ergo eiusmodi possessori nullum patrocinatur ciuile ius. Atque hanc rationẽ huius cõclusionis assignat eod. cap. Innocẽ. Quare glo. quæ dicit non credere Papam potuisse leges illas reuocare, nullius profectò est probabilitatis. Nam etsi potestas Imperialis distincta sit à Pontificia, neque sit, vt illi aiunt, quos supra resellimus, simpliciter & absolutè illi per omnia subdita: tamen quia quantum ad animarum regimen, spiritualis temporali diuinitùs est prælata, potest leges ciuiles delictorum fautrices de medio tollere: qualis certe est quæ possessoribus malefidei faueret. ¶ At quo res patentior fiat, vel glos. illa vult leges ciuiles possessoribns malæ fidei in cõscientia tradere rẽ possessam. Etiste esset intolerabilis error: esset enim cõtra naturam quòd latro aut qui mutuũ accepit, propterea quòd decem aut viginti annos in mora sit soluendi, dominium acquirat. Aut vult id tantùm, vt sentire videtur, & sanctus Thomas quotlib. 12. artic. 25. interpretari, quòd negligenti domino post illud tempus nõ de-

tur petendi ratio: quẽadmodùm decepto contra dimidium iusti pretij denegatur in iudicio actio, licèt alter teneatur in conscientia excessum iusti restituere. Sed neque hic sensus vlli est æquitati consonus: quoniam in emptionibus & venditionibus præsumptio legis est quòd cùm pretia rerum non sint ita planè omnibus comperta, posset quis ignoranter & bona fide sesquialtero pretio rem vendere vltra iustum: & ideo denegatur alteri actio ad rescindendas lites. Quòd autem nefarius latro, aut vsurarius, aut qui mutuũ accepit, per manifestum diuturnũque peccatum ius acquirat, vt legũ beneficio protegatur nẽ cogatur soluere, nulla fert ratio: etiam si alterius negligentia id cõmereretur.
posteriorꝰ cluſio. ¶ Posterior conclusio. Possessor bonæ fidei elapso legitimo tempore, tuta conscientia rẽ tanquã propriam possidet: quoniam lex ciuilis dominum ipsum re vera constituit. At ne per ignota vlterius progrediamur, explicare cõgruit, quę nam sint ad bonam fidem
Quæ requirũtur ad bonã fidem. requisita. Ad quod respondetur, exacta esse quatuor. Primùm omniũ requiritur substãtia ipsa fidei: hoc est scientia vel credulitas quòd res sit tua. Vbi enim fundamentũ hoc non adest, tota præscriptionis machina labascit. ¶ Secundò requiritur possessio. Nam vt habet regula iuris, sine possessione nõ prę scribitur, neq; vsucapit: vt. ff. de vsuca. l. sine possessiõe. Quapropter cũ ius spũale laicis nõ cõpetit, licèt laicus ius alleget possediſse exigẽdi decimas quadragintavel quinquagin ta annis, nũq; pscribit: qa non est possess. capax: neq; res illa est pscriptibilis. Põt inquã laicus decimas recipere ex cõcessione, nõ tã
Laicus non põt præscribere iuxta gendi decimas. q; penes ipsum sit ius exigẽdi, hoc est imperandi earum solutionẽ. Pariter neq; seruus, naq; mendicantiũ religiosus possidere potest: atq; adeò neq; præscribere. ¶ Tertiò de
Mendicantiũ religiosus non põt quicq; præscribere. posscitur titulus vel naturalis, vel iure legitimus, vel presumptus, Qua ratione fur, & vsurarius nullo tempore præscribit, quia possidet sine titulo per vim. Eadem ratione neque mutuatarius. Nam licèt titulo mutuationis acquisiuit dominium, illo tamen pacto vt redderet. Si autem latronis filius bona fide hæreditatem paternam adiuit: nimirum credens bona illa legitimè fuisse acquisita, & toto tempore præscriptionis illa fide possidet: transacto illo, quanuis innotescat fuisse aliena, tutus manebit in conscientia.
Qui à latrone rẽ emit põt illã pscribere. Et pari modo qui à latrone bona fide rem alienam emit: vt habetur. ff. de vsucap. l. si aliena.

liena. Nam licèt ille titulus nõ sit verè naturalis, est tamen lege præsumptus. Eadem ratione in calce superioris libri diximus, q cũ sententia iniqua nemini in cõscientia ius auferat aut cõferat, fit vt qui per talem sententiam mala fide rẽ acquisiuit: nẽpe quia quãdo lata fuit: sciebat esse iniustã: nullo tẽpore præscribat. Nam perinde recipit ac latro. Si aũt arbitratus esse iustã, possidere cœpit: sed tamen infra tẽpus præscriptionis in notitiã sibi venit sententiã fuisse iniquã, tenetur restituere. Attamen vbi legitimũ tempus præscriptionis transierit, licet posteà id nouerit, non tenetur. Nam postq; legitimo titulo, hoc est lege præsumpto rem bona fide possedit, factus est eius dns. ¶ Quartò requiritur eandẽ bonã fidem toto tẽpore absq; interruptione cõtinuari, vt expresè habetur. c. fina. de præscrip. Nam si interrupta fuerit: nẽpe quia dns petijt, aut alia via: tunc tẽpora illa interrupta nõ censentur vnum legitimũ cõstituere. An verò qui de re illa quã possidet ambigit sitne sua, præscribat, qa lõgiuscula est disputatio, post cõclusionis demonstrationẽ adiũgetur. ¶ Reuertamur ergo his suppositis ad secundã conclusionem quã, vt dicebã. Summa Rosella simpliciter negat in verbo. præscri. & vt Syluest. eodem
Requeſit. ſecundũ alios quos ſeros dños primare propter negligentiam repetendi. verbo. 9. 13. refert Anto. quoq; de But. in. c. vigilanti, quia credere nequeunt, leges verò dñio legitimos dños priuare posse eo, q in eos domino leui sint negligentiæ culpa: esset enim, vt arbitrantur, contra ius naturæ: sed tantũ denegatur eis petitionis actio. Et aiunt isti more suo hanc esse opinionem theologorũ: quos tamen si vidissent, secùs pnuntiassent: cùm D. Thom. quotlib. 12. artic. 25. & Scotus. 4. dist. 15. & omnes conclusionẽ à nobis asserta meritissimò teneant. Adrian. autem eo
Opinio Adriani. modo procedit quo superiori articulo nempe q vbi negligẽtia veri domini ad culpam pertingit mortalẽ, tunc qui pręscriplit tutus est in conscientia, etiã si posteà intellexerit rem esse alienam. Cui quidem iuri illud supponit fundamentum, quòd Imperator est dominus orbis: & ideo põt dominiũ ab vno in alterum transferre. Attamen si ille nõ fuit mortaliter negligens, tunc licèt in foro exteriori res præscribenti adiudicetur, tenetur tamen in conscientia restituere. Ratio eius est illud suum axiõma perperam intellectum. Cessante causa legis, cessat subinde eius vinculum: cùm ergo lex præscriptionis in culpa negligentis rem suam fuerit condita, illa cessante, cessat præscriptionis causa. ¶ Hisve
Sentẽtia authoris. runtamen non obstantibus absolute asseritur conclusio, quòd qui bona fide præscripserit, siue dominus negligens fuerit, siue secus, tutus manet in cõscientia quanuis transacto præscriptionis tempore, resciuerit alienum esse quod possidet. Cõclusio probatur non solũ authoritate diui Thomæ, & Scoti, & theologorũ, vt modò dicebamus: verum & sacrorum Canonum Gelasij & cõcilij Toletani. 16. quæstio. 3. & Augustini loco citato, cano. si virgo. 14. quęstio. vnica. & de prę scriptio. cano. sanctorum & multis alijs. Et quod dictæ leges non solùm approbentur à pontificibus in foro exteriori, sed etiã con scientiæ, solidissimum sumitur argumentũ ex cap. vigilanti, & cap. fina. de præscriptio. Nam postquàm illic consultissimi Pontifices præscriptionem duntaxat malæfidei iritauerint, à contrario sensu illam cõfirmant
Reſpõdetur Adriano. quæ bona fide subnititur. ¶ Sed quò ad rationes descendamus, nulla est illa Adriani, nempe quòd Imperator sit dominus orbis: tum quod illud falsum est, vt suprà cõmonstrauimus: tum q etiam si dominus esset regnorum orbis, non tamen rerum habet dominium, vt pro suo libito possit res alienas vsurpare: quod suprà quoq; ostensum est. Præterea quia nõ solum Imperator, verum & reges & inferiores principes possiunt facere leges de translatione dominiorũ, etiam si nõ sint rerum domini. Ratio ergo est quam art. 1. declarauimus: nẽpe q reipublicæ princeps. tanquã pacis custos, vt potest crimino sos suis bonis multare, ita & ab ipsis inuitis pro bono pacis suorũ dominia in alios traducere, idque lege, vt supra diximus, in foro poli cogente, atque adeò possidentis cõscientiam pacante. Alioqui, vti suprà arguebamus, si conscientiam possidentis eiusmodi leges non quietarent, tum frustraneæ essent, tum etiam iniquæ quãdoquidẽ ei rem adiudicarent, qui tamen eam tuta conscientia possidere nequiret, idemq; per sententiã, quæ, non ex falsa præsumptione, sed ex certa scientia procederet. Isti enim talem principibus negantes in conscientia facultatem, tanti faciunt hæc bona exteriora, vt arbitrẽtur esse ceu supremum reipublicæ finem: cùm tamen nos Christus tantoperè contra admonitos curauerit, vel ad redimendũ tempus contendentibus nobiscum de tunica, rẽ linqueremus & pallium. Hęc quippe sancta meditatio antiquis legislatoribus altius in

corde

Universidad de Deusto
Biblioteca

corde insideat quã iudicibus modò: & ideo huiusmodi cõsiderunt præscriptionis leges ¶Hinc ergo gradum aduersus Adrianum faciamus. Quatuor enim inter alia argumẽtis eius opinio confutatur: hæc scilicet q̃ si dominus non fuit mortaliter negligẽs, dñium non amittit. Primũ, quod in iure nulla eiusmodi legitur exceptio: quã tamen sancti Põtifices conscientiarũ consultores, non prætermisissent. Secundũ, q̃ etsi vulgo non alia præscriptionis causa circunferatur quã culpabilis dñi negligentia: si iura tamen & rationes consulas, non hæc est potissima, sed certè bonũ publicũ, vt scilicet certa sint dominia, & error longi tẽporis tollatur, & tranquilla sit rerum possessio. Audi legem primam. ff. de vsucap. Bono publico introducta est vsucapio, nè scilicet quarundã rerum diu & ferè semp incerta dñia essent: cũ sufficeret dñis ad inquirendas res suas statuti tẽporis spatium. Et ca. vigilanti, de præscript. Ephesinus, inquit, legillator, solùm propter vitandã miserorũ segnitiem, & longi tẽporis errorem & confusionẽ, primus tricennali & quadragenali præscriptioni vigorem legis imposuit. Non ergo lex punitiua fuit alienæ culpę, sed consultiua cõmunis boni. Atque adeò non ille, sed hic fuit potissimus finis. Quapropter illo cessante, nihilomin⁹ lex præscriptionis ius tribuit in conscientia ¶Tertiò, in corroborationẽ huius arguitur Si culpa domini finis fuisset legis, profectò vel iniqua fuisset, vel quãrarissimè suum assequeretur effectũ. Nam culpa negligẽtis bona sua per quãrarissimè, quod isti nõ aduertunt, est peccatũ mortale. Enimuerò prodigalitas, vt omnibus in cõfessò est genere suo non est mortale. Ob id idque neque qui sua bona negligit, mortaliter vnquã peccat, nisi accidentarie nẽpe in casũ grauis necessitatis familiæ aut pauperũ quos sibi alere incũbit: ergo, ppter illam culpã rarò cõtingeret præscriptionis iustitia: nõ ergo illa fuit causa.

Quatuor argumẽtis cõfutatur sentẽtia Adri.

¶Quartò deniq;, vt superiùs arguebamus, etsi ille fuisset finis, nihilominus illo in euentu particulari cessante, non subinde legis vigor extinguitur: sed si in cõmuni cessaret. Est ergo tutus in conscientia qui legitimè præscribit, etiã si postea illi innotuerit rem possidere quę fuit aliena. ¶Superest ergo tandẽ id examinare quod suprà in lite reliquim⁹. Diximus enim ad bonã fidem exigi, vt neq; possessor dubitet rem esse suam: sed id certò credat: aliàs possessor esset malæ fidei. Enim uerò glo. ca. fina. de præscrip. aliter sentit. Nempè quòd dubitans, etiam si iustam habeat dubitandi causam, nihilominus est in bona fide. Et citat pro se. §. bonę fidei. l. qui scit. ff. de vsur. Eodẽque vergit Panor. quod ait ad literam probari, ex cap. si virgo. suprà citato, 34. quæst. vnica: vbi ait Augustin. tamdiu bonæ fidei possessorem rectissimè quenquam, dici quàm diu possidere se ignorat alienum: cùm verò sciuerit, tunc esse malę fidei. Qui enim dubitat, vt censet Panor. ignorat. ¶Et arguitur prætereà in fauorem huius opinionis. Qui dubitat rem quam possidet esse suam, potest illam bona conscientia in iudicio defendere, donec à se euincatur: hoc est iudicio subtrahatur: manet ergo semper in bona fide. ¶At verò absq; dubio contrariam sentẽtiã crediderim: nempe q̃ tempus quo quis, non quidè tenui scrupulo, sed probabili coniectura dubitat rem esse suam, nõ annumeratur præscriptioni: imò tempus eius legitimum interrũpit. Et ratio est quòd iam habet conscientię vulnus atq; adeò fides eius non est bona: nam bona idè est, qđ sana & quieta: atque adeò ille iam non ignorat rem esse alienam, vt vult Augu. quod re vera Panor. vt probè Adrian. in. 4. in quæst. de præscrip. ait, non attentè animaduertit: quia non erat dialecticus. Ignorantia enim, altera est puræ negationis, id est carẽtia sciẽtiæ, quę stat cum dubio: altera verò prauę dispositionis, quæ est contrarium iudicium. Augu. ergo non loquitur de hac posteriori, vt putat Panor. sed de priori. Haud inquam vult possessorem in bona fide manere quã diu ignorat, hoc est quàm diu non certè iudicat aut opinatur rem esse alienam, sed quã diu ignorat, id est, nullam habet vel probabilitatem vel coniecturã, sed certò credidit esse suam. Id enim sonat bona fides, id est lę sa conscientia. Neque illud. §. citatum. ff. de vsuris, contrarium insinuat. Illic enim tantùm habetur, quòd si quis fundum bona fide ab vsurario emit, sed antequàm fructus perciperet agnouerit esse alienũ, hoc est probabiles habuerit coniecturas, põt quidem fructus percipere quo ad vsq; fundus euictus sit hoc est publico iudicio sublatus. Non autẽ habetur quòd illa conscientia tẽpus præscriptionis legitimæ continuet. ¶Ad rationem autẽ quam nos adiecimus Adrian⁹ respondet, nemini esse licitum rem illam possidere quam dubitat esse suam, nisi quantum temporis sibi conceditur ad inquirendam veritatem.

Opinio, qđ iure dubitas an res sit sua bona tamen fide possidet

Cõtraria sẽtẽtia amplectit.

Ad argumentum pro prima opinione.

Regula Adrian.

Regula improbatur.

tatem. Quin verò subdit paulò inferius regulam, videlicet quòd sicut iniustè quis capit rem de qua dubitat an sit sua, ità & iniustè tenet & possidet. At verò profectò regula hæc in primis falsa est, toticq; iuri aduersa. Enimuerò cũ melior sit possidentis conditio, non tanta scientia requiritur ad retinendum id quod possides, quanta ad capiendũ priuata authoritate id quod non possides. Et ideo sub dubio tueri possum quã habeo possessionem rei, quam sub eodẽ dubio nõ possem ab alio suscipere. Quando ergo rem habeo de qua dubito, hoc est sub formidine iudico esse alienam, si nemo ex me petat, explorare teneor veritatẽ: quam si assequi neutiquàm possum, non ideò teneor totam dimittere, sed pro ratione dubij vel cum illo diuidere quem dubito esse dominũ, vel partem erogare in pauperes. Ratio ergo quare dubium tollit bonam fidẽ, non est quia sub illo non possum rem in iudicio defendere, vel illa vti: sed quia, vt diximus, saucia tunc conscientia non meretur nomẽ bonæ fidei ad præscribendum. ¶Post hæc autem non est silentio prætereunda opinio quã Adrianus ex his modò dictis sibi elicit: nempe vxori quæ hæsitat an vir cui coniungitur verè ac legitimè suus sit, non solùm non licere officium debitum ab illo exigere, verùm neque ipsi exactum reddere. Et ad ca. dominus. de secund. nuptijs. vbi præcipitur reddere, respondet id intelligendũ esse in foro exteriori: cogetur enim habitare cum illo. Tamen ei non licet cum ipso se amplexu maritali commiscere: perinde ac si post clandestinarias nuptias, viuente priore viro cogeretur habitare cum secundo. Ratio verò eius eodẽ semper peccato deliquit. Putat enim quòd sicut dubius de re sua non potest illã possidere: ita & dubia illa non potest ad virũ accedere. Quæ profectò cõclusio: sicuti & ratio falsissima est: & illi. c. dominus. planissimè cõtraria. Illic enim non dubitatur de foro exteriori, sed de conscientia. Ob idq; discrimen interponitur inter debitum reddere & postulare. Et ratio est plana. Nam maritus legitimam habet possessionem vxoris: qua ideo nõ potest vxor eum expoliare per hoc quod habeat dubium quousq; sit certa: sicuti ego nõ possum surripere ab alio sua bona per hoc quod dubitem esse mea. Et ideo illa legitima possessio vxorẽ excusat à fornicatione dum debitum reddit. Idque expressè habetur ca. laudabilem, nè lite pendè. longe

Quare dubium tollit bonã fidem.

Opinio Adrian. de reddit. debiti.

Impugnatur opinio dicta.

que apertiùs cap. inquisitione, de sententia excõmu. à quibus profectò capitulis Adrianus in omne se vertens latus, neutiquàm extricare valet. Quod enim in capit. inquisitioni. de sedandis cõscientijs habeatur sermo, planè inde colligitur quòd sit trimẽbris diuisio nempe vt qui cõiugum certus est, coniugiũ non esse legitimum, potiùs sententiam excõmunicationis humiliter sustineat, quàm vt reddat vel petat: qui verò leui temeritate que credulitate id credit, confessario suo parens, resputo scrupulo, & reddat & petat. Qui verò probabili credulitate laborat, reddat sed nõ petat. ¶Hoc autem mihi profectò maiorem iniecit scrupulum quòd in illis capitulis Dominus, & inquisitioni. Ille qui dubius est petere cohibetur. Ex quo statim fit consequens, vtroque hæsitante neutrum posse debitum petere. Et ratio scrupuli mei est, qđ si qui dubitat indagandæ veritati diligentiã adhibuerit sufficientem, neque tamen illam possit assequi, non est cur arceatur à petendo: aliàs maneret absque sua culpa semper ligatus, vt neque præsente coniuge vti posset, neque ad alterum transmeare. Quod cõcessu durum esset. Et ideo existimo dicta capi. sic intelligi, quòd ille qui probabiliter dubitat, dum non facit diligentem inquisitionem, reddere quidem potest, sed non petere: quia est in mala fide: illa tamen facta, arbitror, sub aliorum censura, posse etiam petere: quia iam est in bona fide. Nam tunc vanum est habere positiuè assensum, virum illum non esse suum. ¶Argumenta ergo omnia in assertis conclusionibus plane soluta sunt. Primi enim antecedens negatur: nẽpe non posse rempublicam quẽquam nisi propter crimen suis bonis priuare: imò potest propter pacem. Et quantum ad secundum iam satis explicatum est quẽadmodũ possessor malę fidei non præscribat. Et circa tertium pariter quẽadmodùm dubitatio bonam etiam fidem interrumpat.

Ad argum. in princip. cõclusionis.

QVÆSTIO SEXTA,
De restitutionis substantia.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 62.

ARTICVLVS. I.

Verùm restitutio sit actus commutatiuæ iustitiæ.

Alterũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALterum præambulũ quod vitijs pertractandis, iustitiæ commutatiuæ contrarijs debet quisq; prænoscere, est restitutiõis necessitas, eiusdéq; legũ modus & forma: nẽpe vt quæ in subsequentibus libris ostenderimus aut sublata per iniuriam esse aut retineri, constet qua lege sint redhibenda. Prima ergo quæstio est de restitutionis substantia. in cuius primo articulo interrogatur an restitutio sit actus commutatiuæ iustitiæ. Primũ enim quod ad inuestigandam, definitionem inquiritur, est genus. ¶ Arguitur ergo à parte negatiua. Primò sic. Restitutio nihil à satisfactione distat, promiscuè nanque vtimur vtroque nomine: quin verò & iura pro eodem vtrunque videtur accipere: vt extrà de iniur. & dam. c. si culpa, vbi cùm iubetur tam pro damno dato quàm pro iniuria satisfactionem fieri: vtraque eodem nomine, scilicet tam damni restitutio, quàm satisfactio pro iniuria, comprehẽditur: satisfactio autem est pars pœnitentiæ pro offensa in Deum commissa: inter Deum autem & nos nõ est ratio iustitiæ commutatiuæ: quia (vt 5. Ethi. Aristo. autor est.) Dijs & parentibus æquale reddere non valemus, restitutio ergo non propriè ad commutatiuam attinet iustitiam. ¶ Secundò arguitur. Restitutio non tãtùm locum habet in commutationibus, verùm etiam in distributionibus: vt dũ quis non distribuit prẽmia secundùm meritorum pondera, refundere ei tenetur qui minùs iusto recepit: ergo nõ tantùm commutatiuæ, sed & distributiuæ etiam actus est.

¶ In contrarium est q̃ restitutio ablationi opponit: ablatio autẽ alienæ rei, peccatũ est iniustitiæ circa commutationes: restitutio ergo eiusdem est iustitiæ actus quæ in commutationibus dirigendis versatur.

Restitutionis Etymologia.

PRo solutione quæstionis notandum est, restituere (vt nominis compositio præsefert) idem esse quod iterũ quempiam in suum locum & ius statuere: haud enim huiusmodi nominum allusiones & etymologiæ vilipendendæ sunt: quoniam cũ nomina sint cõceptuum notę, talia curare debẽt linguarũ conditores rebus indere, qualibus rerũ natura explicetur, primũ imitãtes parẽtem nostrũ, qui idem obseruauit, secundũ illud Gene. 2. Omne quod vocauit Adam animæ viuẽtis, ipsum est nomẽ eius. Est autem restitutio, verbum Latinis celebre. Dicitur enim quisq; iu suum locum, dignitatẽ ac ius restitui, perinde atq; homini restitui bona sua. Vnde. ff. de verb. & rer. signifi. l. plus est habetur plus esse in restitutione quã in exhibitione. Nam exhibere est præsentiã corporis præbere: restituere est etiã possessorẽ facere, fructũ reddere, &c. Vt si quis vi raptꝰ est, aut per iniuriã in carcerẽ intrusus, suisq; bonis expoliatus, nõ restituitur, licèt exhibeatur, hoc est, libere permittatur ad pprios lares remeare, nisi in locũ suum pristinum statuatur. ¶ Hinc ergo colligitur conclusio huius quæstionis. Restitutio est actus iustitiæ cõmutatiuæ. Probatur, cõtraria ad idem genus ptinent, vt in Præd. c. 8. Aristo. docet auferre aũt rem alienã inuito dño, est vitium iniustitię circa cõmutationes: restitutio autẽ est recõpensatio cõtraria: est ergo eiusdẽ generis iustitię. Secõ. Restitutio vt legitima sit, fieri debet ad æqualitatẽ rei q̃ ablata est: siue per iniuriã sublata sit, vt furto & rapina: siue per domini voluntatẽ: vt mutuo & cæteris contractibus: æqualitas autẽ rerum (vt. 5. Ethico. Aristo. docet) per iustitiã cõmutatiuã cõstituitur: hac nanq; ratione à distributiua distat, q̃ illa nõ constituit æqualitatẽ, nisi inter proportiones meritorũ & ꝓportiones præmiorũ: est ergo restitutio actus cõmutatiuæ iustitiæ. Ex quo fit vt restitutio ꝓpriè locũ nõ habeat nisi vbi ratio debiti intercedit. Si em̃ quis dono mihi ddit cẽtũ: post verò, ego vt gratiã illi referã, tãtundẽ redono: non est censenda hæc mea gratiæ relatio restitutionis nomine. Nã etsi similitudinem quandã restitutionis habeat materialẽ, vt aiunt: idcirco q̃ res eadẽ redditur: deest tamẽ restitutionis forma, puta obligatio à qua restitutio & speciẽ & nomẽ sortitur. Ob idq; donatio illa nõ ad iustitiã cõmutatiuam, sed ad liberalitatem potiùs spectat. Neq; verò opùs est ad restitutionis naturam vt eadẽ numero aut specie res, quę accepta fuit, reddatur: tametsi primęua eius significatio id videatur auribus exhibere: sed satis est q̃ tantundẽ valeat. Enimuerò sicut cõmutationis appellatio: quæ propriè in rebus fit, vt commutatio vini pro oleo, & merces pro pecunia, ad actiones & passiones est more & vsu translata: sic & restitutionis nomen extensum est. Vt si quis mihi contumelioso verbo iniurius fuit, quem ego postèa fuste cecidi, quædam fieri potest cõmutationis cõpensatio. Et pari ratione qui iniuriam irrogauit, potest eam pecunia resarcire.

Conclusio.

Iustitia cõmutatiua a distributiua quomodò differat.

Restitutio non est vbi debitũ non erat.

Argu

Ad primum argumentũ

ARgumẽta verò in contrariũ obiecta nõ nihil afferunt difficultatis. Ad primum ergo respõdetur, q̃ etsi nonunquã duo hæc nomina, satisfactio, & restitutio, vsu cõfundantur, quãdo scilicet res in cõtrouersiã nõ veniunt: longo tamẽ interuallo actiones ipsæ differunt. At verò quę differre mõstrãtur, ostendi prius debent quo pacto conueniant, nam (vt initio huius ex Aristo. 5. Ethi. ca. 1. citatũ est) quo res æquiuocæ viciniores sunt, & propinquiores, eo magis æquiuocatio latet. Sit ergo primũ nostrũ assertum. Satisfactio perinde atq; restitutio ad iustitiã pertinet cõmutatiuam: nam vtraq; fit secundum æqualitatẽ rei ad rem, in quo cõmutatiua iustitia à distributiua seiũgitur, qua præmia secundum dignitatẽ personarum distribuuntur. Enimuerò qui iniuria alium læsit, ad æqualitatis mensurã debet ei satisfacere.

Opinio Scoti de pœnit.

Scio equidẽ Scotum in. 4. dist. 14. q. 2. constituere pœnitentiã sub iustitia vindicatiua, quã speciem esse putat distributiuæ. Considerat enim pœnitentẽ non solũ tanquã reũ verũ tanqua ministrũ iustitiæ Dei: qui quidem pœnitens de se ipso supplicium sumit. Quapropter cũ satisfactio sit pars pœnitentiæ, subsequenter concederet ad eandẽ iustitiam pertinere: vt puta cũ quis iciunijs & vigilijs se affligit. Atq; hanc sententiã amplexus videtur. S. Thom. 4. distin. 15. quæst. 1. artic. 1. Attamen multò fortè congruentiùs pœnitens non cõsideratur ceu minister iustitiæ vindicatiuæ, sed tanquã offensor, qui de iniuria lata se accusat & pro eadem satisfacit ei in quem cõmisit: offensam puta deo vel homini, vt iudicis vindictam effugiat.

Opinio diui Thom. de pœnitentia, alia locat. ad sept. sen. ubi agit.

Quam ob causam idem S. Doctor. 3. p. q. 85. art. 3. pœnitentiã sub iustitia cõmutatiua collocat: etiam quantum ad satisfactionẽ si bene inspiciatur articulus: nam afficere quemquam iniuria, eodem redit, acsi rem illi abstuleris: & ideo satisfacere pro offensa eiusdem est iustitiæ, ac si rem ablatam rependas. At verò quoniam Deo corporeum aliud possumus quam corporis castigationem, apparet in satisfactione respectu ipsius quædam punitionis forma: secũdum famosam illam Augustꝰ. definitionem, Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet cõmisisse. ¶ Huic igitur rationi subiiciuntur septem differentiæ inter easdẽ duas virtutes. Atqui prima sumitur ex parte materiæ: quã differentiã cõstituit S. Tho. 4. dist. 15. q. 1. artic. 5. Inæqualitas nãq;, quæ iustitiæ commutatiuæ contraria est, duobus modis vsu venit. Vno in rebus exterioribus vt dum quis rem alienam occupat: altero verò in actionibus & passionibus iniuriosis, vt cùm quis ciuem violenter verberat, aut conuitijs aspergit. Modꝰ prior restitutionẽ exigit, qua in rebus ablatis æqualitas constituitur: posterior verò expostulat satisfactionẽ; vt videlicet de cõmissa culpa fiat proximo compẽsatio. Itaq; satisfactio nõ est nisi vbi iniuriosum crimen adfuit: restitutio verò etiam vbi nulla interfuerit ablationis culpa. Hoc autem discrimẽ vel ex ipsis vocibus innotescit. Restituere nanq; est reddere quod ablatũ est satisfactio verò quia pars est pœnitentiæ, est iniuriam resarcire. Cõsequitur ergo ex hac propositione tanta disgregatio inter satisfactionẽ & restitutionem, vt licet quandoq; ambæ concurrant, possit tamẽ altera absq; altera reperiri. Exẽplum accipe, Latrones & fures qui vi aut furto alienã domum compilauerint, tenentur in primis ad restitutionem eorum quæ rapuerint: & præterea de illata iniuria satisfacere: puta aut petendo veniam, aut alia via. At verò cũ quis nihil furripuit, sed tamen aut conuitio aut manuum iniectione iniuriam fecit, satisfacere potest per supplicem submissionem, vel per alia grata officia citra restitutionem. Et ecõuerso qui ęs creditori debet quod ab illo mutuatus est, restituere quidẽ tenetur: satisfacere verò nõ item: quia nlluũ cõmisit crimen, quoadusq; in mora est soluẽdi. ¶ Secũda differẽtia ex hac prima enascitur, respectu illorũ quibus fit satisfactio & restitutio. Illa enim nõ solũ hoibus, verũ & Deo, eidẽque præcipuè fit: restitutio vero ꝓpriè solis hoibus. Prior pars est certa. Quoniã licet in proximos cõtingat etiã peccare, quos diligere vt nos ipsos tenemur, atq; adeo illis ratio vlla satisfactionis debeatur; ꝓpriè tamen in Deũ solũ peccatur: dicẽte Augu. peccatũ est dictũ vel factũ &c. cõtra legẽ Dei & regio Propheta cõfitente. Tibi soli peccaui. Haud em̃ proximorũ læsiones scelera essent, nisi Dei autoritate fuissent inhibita. Nã etsi lex naturæ obliget, illa etiã obligatio ab authore deo dimanat: sicut & lex humana: nã per me, inquit Sapiẽ., ꝓuer. 8. Reges regnãt, & legũ cõditores iusta decernũt. Ex quo fit cõsequens vt ei proprie debeatur ad iustum satisfactio: quę vel hic vel in purgatorio per soluẽda

De quibus restitutio et de quibus satisfactio.

Septem differentiæ inter restitutionẽ & satisfactionẽ.

Secunda differentia.

Quibus fiat restitutio.

quibus itidẽ satisfactio.

Proprie in solũ Deum peccatur.

Omnis obligatio legum authore deo est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

soluenda est. Vnde Leuiti. 6. cautum erat vt ille qui vi aliquid extorsisset, aut fecisset calumniã, aut quidpiam simile cõmisisset, omnia integra primùm restitueret mox pro peccato offerret Deo arietem immaculatũ. Fit ergò propriè satisfactio Deo. Haud quidem negandũ, vt quidam contendunt, quin suo quoq; gradu fiat hominibus, sed tamen maximè fit Deo. Restitutio verò nõ illi, sed solis hominibus, Et ratio est in promptu: qa Deo nihil proprie auferimus, neque auferri vllo modo potest: licet per analogiã ad nos dicamus illi per peccatum honorẽ adimi: sicuti ait Paulus Roma. 2. Tu autem Iudæus cum sis, Deum inhonoras: Præterea neque ei possumus quicquam reddere quod illi accrescat. Etenim quia Deus est, nostrorũ bonorum non indiget. Quanuis per eandẽ analogiam satisfactio quę illi fit, dicatur esse honoris restitutio. ¶ Ex his rursus sequitur tertia differentia inter has virtutes, ab effectuũ diuersitate percepta. Per restitutionem non remittitur peccatũ, sed tantũ cessatur à peccando: per satisfactionẽ verò remittitur quãtum ad pœnam, remissa culpa: eò q̃ est solutio pro peccati debito. Hunc autẽ effectum sortitur virtute passionis Christi. Quo idcirco caret si extra eius gratiam fiat. Restitutio autẽ legitimè fieri inter homines extra gratiam Dei potest, quin etiam extra amicitiã humanã: qđ satisfactioni repugnat. Et hęc est quarta differentia. Enimuerò qui inimico, quod ab illo mutuo receperat, integrum reddit, perfectè restituit: licet eum in suam amicitiam non recipiat: et autem qui iniuria affectus est non fit satis, nisi per amicitiæ reconciliationẽ: nisi forte per ipsum quo minùs fiat, stetur. Hæc quippe ex diuersis debitorum radicibus pensanda sunt. Restitutionis inquam debitum non nascitur ab iniuria, sicuti satisfactionis. Et ideo licet illa non habeat pro fine amicitiam: hæc nõ sit legitimè nisi illa recuperetur, quæ amissa fuit, gratia. At verò etsi ob satisfactionem, quæ Deo fit, pœna ab ipso condonetur peccatori: nõ tamen ideo censenda est proprie restituto: vt in. 4. distin. 15. arti. 5. placet Richardo. Arbitratur enim quod peccator restituit quod Deo debet. Est enim hæc verbi abusio: quia vt diximus, neq; Deo quicquã adiminus, neque illi acquiritur quod in remissionẽ culpę ei offerimus: Imò sit tũc debiti remissio. ¶ Huic ergò quartæ subnectitur quinta intercapedo: videlicet restitutionem non esse

Tertia differentia.

Extra gratiam, per satisfactionẽ non committitur.

Quarta differentia.

Quinta differentia.

pœnitentię partem, veluti est satisfactio: sed duntaxat est præambulum vt quis à peccato desistat. Etenim si quis alienum æs cõtraxit, quod dum est soluendo, inuito domino, retinet: vel iniuriam quam illi intulit diluere recusat non potest digne ad pœnitentiã accedere, nisi ab illo delicto per restitutionẽ euellatur. Itaq; restitutio contritionem, quę ordine prima est pœnitentiæ pars antecedit: satisfactio verò etiam cõfessionem, quæ secunda est: subsequitur. ¶ Ex quo denique colligitur sextum discrimen. Satisfactio arbitrio sacerdotum virtute clauium cõstituitur, eãdẽq; in illis tribus generibus, scilicet in oratione, ieiunio, & eleemosyna: restitutionem verò ad æqualitatẽ quisque tenetur sua sponte facere, vel sententiæ parere iudicis. ¶ Septimũ præterea si libet interuallum accipito. In purgatorio nulla fit, fieri ve expectatur restitutio: sed tantũ fit satisfactio, seu potius satispassio. Hoc dixerim ad depellendum errorem vulgi, quod arbitratur defunctos in purgatorio remorari quousq; restitutiones quas hic suis cõmendarunt, executioni mandentur. Est enim deridiculum. Haud siquidem lex esset digna Deo si sanxisset vt quis p̃ ea culpa pateretur quæ nullatenus in sua est iam libertate. Alioqui si hęredes nunquã restituerent, nunquã miser ille exiret illos purgatorios carceres: qua vtique ratione purgatoriũ verteretur in infernum. Viderit sibi scilicet quisq; quomodo in hoc sæculo restituere mandauerit. Nam si negligens fuerit, etiam si culpa remittatur luet in purgatorio pœnas: quãuis post eius obitum illicò fiat restitutio: illis autem pœnis persolutis, etiã si nunquã restitutio fiat, liberabitur. Ineptissimè enim in cõtrarium adducitur, quod ego meis auribus audiui, illud Augustt. quod statim articulo proximo audiemus, Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum. Illud nanq; de remissione culpæ in re illigitur in hoc sæculo: quia qui non restituit, reus est semper culpæ. Ecce quanta intercapedine satisfactio & restitutio distent. Ex qua dilutio colligitur prioris argumenti. ¶ Ad posterius autem probè respõdet. S. Thom. quòd restitutio illius qđ per iustitiam distributiuam conferri omissum est, ad iustitiam spectat cõmutatiuam. Nam quanuis illud nunquam fuerit ab illo cui dandum erat possessum, fuit tamen debitum: & ideo quodãmodo sublatũ: ac subinde functio cõmutatiuæ iustitiæ est, idem repen

Sextum differentia.

Septima differentia.

Nulla alterius restitutio facit debitorem in purgatorio remorari.

Ad argumentum.

rependere. Quò fit (vt scitè Caieta. colligit) quod si princeps aut dominus aliquot annis distributionẽ prætermiserit, quam inter conscriptos ciues facere tenebatur & posteà pœnitentia ductus restituere cõstituerit, nõ debet præsentibus tunc ciuibus restitutionem facere: sed eorum defunctorũ hæredibus, quibus viuentibus debebatur.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sit ad salutem necessarium, rei quæ ablata est, restitutionem fieri.

SEcũdo articulo, qui apud S. Th. primus est, suppositа restitutionis interpretatione, de eius est necessitate respondendum. Vtrùm scilicet ablati restitutio sit ad salutem necessaria. Et arguitur ad negatiuam partem. Ad salutem animæ, hoc est ad vitam æternam consequendam, satis est seruare mandata: secundùm verbum Domini, Matthæi. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quod si quis in culpã fuerit collapsus, satis est qđ per pœnitentiã quæ secũda est tabula post naufragium, conscientiam abluat: restitutio autem neque inter præcepta neq; inter partes pœnitentiæ, vt suprà dictũ est, connumerãtur: ergo non est hominibus necessaria ¶ Secundo arguitur. Si restitutio esset necessaria, maximè quia aliquo est præcepto imperata: id autẽ in Decalogo nullũ extat, præter illud, Non furtũ facias, hoc verò negatiuũ est: præceptum aũt restitutionis affirmatiuũ esse deberet, vt nomẽ ipsum sonat ergò nullũ est tale præceptũ. ¶ In contrarium est Augustt. in epist. ad Macedo. quę refertur. 14. q. 6. Si res aliena propter quã peccatum est reddi possit, & nõ redditur pœnitẽtia nõ agitur sed simulatur. Si aũt veraciter agitur, nõ remittitur peccatũ nisi restituatur ablatum.

QVæstio hæc nemini dubia esse potest. Vnica ergo conclusione absoluitur.

Conclusio. Ablatorũ restitutio sic necessaria est, vt absq; illa durare nemo posset in gratia Dei illã ve recuperare. At verò in gratiã. S. Tho. exponẽdi sunt termini: eò q̃ hic secũdus articulus subobscurus, quin trũcatus etiã non nullis videtur. Ait enim, id quod iniustè ablatũ est restitutioni esse obnoxiũ: quod verò iustè minimè. Cũ tñ tã mutuatũ, quod quis iustè sustulit, quã pretiũ rei credito emptæ sit etiã restituendũ. Notãdum ergo est quẽadmodũ nos S. Th. proprias rerũ locutiões

Reponitur D. Thomas.

Quãdoquis in tempore

docuerit. Illius em̃ quod quis vel mutuo vel quolibet ciuili cõtractu accepit, nõ proprie ad restitutionẽ cõuincitur, quoadusq; sit in mora & culpa: nã mutuũ vel pretiũ ante ltã tutũ tẽpus reddere, nõ est necessariũ. Et dum in tẽpore redditur, nõ dicitur proprie restituto eò q̃ cũ creditor illucusq; sua sponte careret illa re, nondũ cẽsebatur minùs iusto habere, aut suo iure & statu esse deiectus, sed dicitur illa vel simplex redditio mutui, vel solutio pretij. Quãuis largo modo restitutio dicatur. Nomẽ igitur restitutionis strictè solũ in rebꝰ ablatis locũ habet, puta quæ vel per iniuriã surreptę sunt, vel si iustè fuerint acceptæ, iniustè tamen vltra cõstitutum tempus retinentur. Et ideo ait Augu. nõ dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatũ. Quod autem ait D. Th. id quod iustè ablatum est, in æqualitatẽ esse restitui, non intelligas de mutuato, aut de pretio rei futura moneta vendita, aut de similibꝰ, quę iustè accipiũtur, sed vt reddantur: at de illo quod quis, quia suum erat accepit vt depositum suum, aut laboris mercedem, aut dono datum, aut quid simile. His prehabitis probatur conclusio. Iustitia commutatiua est ad salutem obseruatu necessaria restitutio autem importat reddi-tionem illius rei, quę iniustè vel aufertur vel retinetur: quæ quidem redditio opus est iustitiæ commutatiuæ: ergo illa est necessaria. Hinc fit cõsequens, præceptũ extare restitutionis, idque sub reatu mortalis culpę obligans. Aliter nõ esset ad salutem simpliciter necessaria. Etenim qui rem detinet alienam inuito domino, & iustitiam violat, & subinde proximi charitatem. ¶ At pro exactiori eiusdem cõclusionis examine intelligamus in primis, quo gradu certitudinis habenda est: an scilicet sit pro veritate catholica reputãda. Hoc pro eo interrogauerim quod Guido Carmelita inter Græcorum alias, hanc quoque hęresin connumerat, quod eorum sacerdotes nullã furibus & latronibus restitutionem pro manifesta rapina iubebãt: sed oleo simplici illos inungentes absoluebant. Illa duntaxat iniuncta pœnitẽtia, vt sibi ipsis furtorum partem impartirent. Nescio tamẽ qua essent insania illi correpti, qui ita desipe rẽt. Lutherani nanq; (vt est art. 5. Luther. ad Leonem videre) satisfactionem inficiantur: hoc tamẽ colore quod Christus abunde delictis totius mundi satisfecit: nescientes discernere inter satisfactionem quo ad sufficientiam, & quo ad efficaciã. Quod autem restitutio

reddit quod ex cõtractu aliquo ciuili debet, nõ dicitur restituere.

restitutio solũ locũ habet in rebus iniustè ablatis uel retentis.

Græcorum amentia ex Guidone

Luther. ini satisfactionem inficiãtur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Erasm̃ documentū recipitur : qđ & ipse recipit.

tutio non sit necessaria,non solùm hæresis, verùm phrenesis est. ¶Hic autem lectorem admonitum facere non præteribo,vt si incidet in Erasmi adnotationes,vsque ad quartam editionem,caueat ab illo adnotamẽto quod Luc.11.super verbo illo,Quod superest,date eleemosynã subiecit tale:Illud adnotandum,cũ modò fecerit mentionẽ rapinæ, non fieri in remedium mentionem restitutionis:tantùm pollicetur eleemosyna data, omnia fore munda.Quo sanè loco visus est restitutionis necessitatem,vel infirmare, vel negare.Post tamen æditione quinta,notam hanc, quã sibi ipse inusserat abrasit.Ad rem igitur vt redeamus merito dicebã huiusmodi hæresim in phrenesim incidere. Cautum enim in Decalogo est:Non furtũ facies: qui autem rem alienam inuito domino retinet, perinde habet ac si furtumfaceret,pro eodẽ enim prorsus recedit,rem alienam subripere eandemq; retinere. Vnde Paul.ad Rom. 13.Reddite omnibus debita:cui tributũ,tributum,&c.Et vt cuncta expressiori emphasi complecteretur,subdit negatiue : Nemini quicquã debeatis,nisi vt inuicẽ diligatis.Huius autẽ vocula, nisi, ille nobis sensus placuit, qui non est exceptorius,sed potiùs expositorius.Nam cùm rem alienam vsurpare dilectioni ꝓximi obuersetur,admonet nos vt nihil debeamus,videlicet vt syncere diligamus.Tametsi Chrysost.& August. veneranter sint auscultandi:qui exceptionis gratia illud Paul.aiunt addidisse. ¶Quasi admonuisset vt dilectionem semper deberemus: quippe cuius debitum quantũcunq; soluatur,nunquam cessat. Item Christus Matth. 22.Reddite quę sunt Cæsaris,Cæsari:& quæ sunt Dei,Deo. Imò verò qui rem non abstulit,sed bona fide possidet, quoties constiterit esse alienam,naturaliratione doctus,tenetur illã domino tradere. Vnde Thobias, vt eius tradit historia,capit.2.cùm vocẽ balantis hedi, quem vxor attulerat, audisset: Videte,inquit,nè fortè furtiuus sit: reddite eum dominis suis:quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut cõtingere.In sũma, Deus Ezechie.33.nemini pœnitẽtium veniam pollicetur,nisi prius pignus rapinã q̃ reddiderit.Adde quod eodem iure quisquis rem nouit furto sublatam,tenetur eam domino indicare.Sic enim intelligendũ est verbum Hieronym.super illud Prouer.26.qđ refertur extrà,de furtis,capi.qui cũ fure. vbi ait,qui cum fure partitur:vel secundũ aliam literam,participat,scilicet,in crimine, occidit animam suam. Non ergo fur solus, verũ & ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore non indicat.Haud tamẽ tenetur occultum furem prodere,sed furtum pandere.

Ad argum.

PER hæc ergo ad primum argumẽtum contra quæstionẽ respondetur, concessa priori assumptamnempè satis esse ad salutem si quis innocenter viuat per expletionem mandatorũ:posterior verò perimitur. Etenim qui furto cõmisso aut illata iniuria corruerit in culpam, nunquã inde resurget nisi prẽuia restitutione:nam aliàs semper tenebitur reus furti,aut illatæ iniuriæ: quod est contra Decalogi prohibitionem. ¶Contra hanc autem solutionẽ non desunt argumenta.Primum enim statim præ foribus exstat huiusmodi. Nemo reus est furti aliusvè detentionis,cui constat legitimum dominũ consentire,aut cõsentire debere :lex autem charitatis hoc vinculo videtur mortales & maximè Christianos conglutinare, vt corporalia hæc & temporalia quisque propria salutispirituali proximi posthabeat: ergo quisq; consentire tenetur vt alius possideat bona sua nè iniustè alius retinendo occidat propriã animã.Hoc argumentũ sunt qui arbitrẽtur alicuius esse põderis:cũ tamen nullius sit prorsus.Respondet enim Adrian.qđ etsi dns rei fortè consentiat,hoc tamẽ nõ cõstat ei qui iniustè possidet:& ideo cõtra cõscientiam retinet.Solutio autem nõ eneruaret argumenti vires,si vllas haberet:nam satis esset quod illi cõstaret,debere diuum cõsentire.Respondetur ergo facilimè qđ quanuis quisq; teneatur salutẽ animę ꝓximi ordine charitatis proprijs bonis corporis & vitæ etiam temporali anteferre(vt S.Tho.22.q.26.art.5.autor est)attamẽ hic charitatis ordo solũ obligat exponere corporalia bona ꝓ tuenda salute animæ proximi, quãdo vel talia bona sunt illa simpliciter necessaria vel quis ex ꝓprio officio curam gerit animę illius.Alioqui solùm ad perfectionẽ charitatis hoc pertinet. Vnde cũ ille qui alienã rem iniustè vsurpat,nõ id ꝓpterea facit qđ extremam necessitatẽ illorum bonorũ patiatur:sed ex sua libidine & corrupta voluntate, nõ tenetur dominus consentire in illã iniustam possessionem.Simile est in mortis articulo cùm quis alium inuadit occidendi animo.Aiunt enim quidam nimirum misericordes,quod inuasus potiùs debet permittere

Arguitur cõtra solutionem.

tere sui occisionem, quam alium mortaliter delinquentẽ interficiat,vt sua tẽporali morte ęternam euitet in ꝓximo.Sed re vera nulla hoc ratio probare poterit:quia vita illius qui inuaditur,non est inuadenti necessaria: & ideo quia iniustè illam petit, potest alius illam defendere:etiam si sciat alterum in peccato mortem obire.An verò sit consiliũ suã ipsius mortem permittere pro salute alteri⁹, non est præsentis negotij disputare: maiorẽ enim charitatem nemo habet quam vt animam suam ponat pro amicis suis. ¶Secundo argumento petitur dubitationis solutio, quæ forsan non ad rem tantum spectat,quã ad nomen. Videlicet an diuersa sint præcepta, quo furtum prohibetur,& quo restitutio præcipitur.Etenim quod eadem sit præceptio, est argumentũ primum,quod idem pollere videtur:Non furtum facies, &c. Nõ retinebis alienũ.Sic enim negatiue ait Paul. nemini quicquam debeatis.Et S.Thom.2.2 quæst.66.art.3.detinere,inquit,id quod alteri debetur,eandem rationem nocumẽti habet cum acceptione iniusta.Et ideo sub iniusta acceptione intelligitur etiam iniusta detentio.Mox arguitur:quod si præceptũ restitutionis singulare esset,non posset nisi affirmatiuum existere:præceptum autem affirmatiuũ non obligat pro ſempere restitutio verò facienda est absque mora:nam quãdiu quis in ære alieno manet inuito domino,quasi fur reputatur. Vnde fit, vt ſemper & pro ſemper teneatur restituere.Nihilo secius exactior loquutio erit si dicamus duo esse quodã modo præcepta.Illud scilicet abstinendi à furto, merè negatiuũ: hoc autem restitutionis,affirmatiuum,implicans in se negationẽ,quo prohibemur rem alterius detinere:vt.2.2.q.62.ar.8.author est S.Thom. Et hoc patet ex obiectorũ diuersitate. Actiones enim malæ prohibentur negatiuis præceptis:bonæ autem affirmatiuis mandãtur: furari autem malum est:restituere verò,bonum.Idem patet ex forma Christi: Reddite quæ sunt Cæsaris,Cæsari.Quare Paulus ambo copulauit:scilicet,Reddite omnibus debita:& nemini quicquã debeatis. Falsum ergo est idem esse prioris vel obiectũ vel præceptum:reducitur tamen hoc ad illud Decalogi,Non furtum facies:Et per hoc responsum est principali argumẽto. ¶Ad illud autem q̃ modo de præceptis affirmatiuis subijciebamus,respondetur,quòd licet mandatũ restituendi affirmatiuũ sit,nihilominus propter id negationis quod includit non habet circunstantiam temporis,sicutialia,definitã sed ſua ſubſtãtia est vt statim & absque mora fiat.Hæc autem mora accipienda est secũdùm ciuilium morem.Dicitur enim quis esse in mora cùm rei opportunitatem nactus, nõ statim operatur.Quapropter(vt postremo articulo huius libri repetendũ est)obligatio huius præcepti quantum ad actũ animæ interiorem,est,vt cùm primùm cuique constiterit rem possidere alienam,animo ꝓponat reddere:non tamen est in culpa si statim non reddat,quousque habita tum creditoris copia,tum opportunitate soluendi, soluere amplius distulerit. An verò quã diu quisque in mora durat, tam diu crescat culpa,& an aliquando eadem innouetur:ad eũ dem postremum articulum huius libri pertinet satisfaciendo respondere.

Ad secundũ argumentũ. Dub.an eodẽ præcepto prohibeatur furtum & præcipiatur restitutio

Solutio dub.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm omnia in uniuersum quæ quis uel ab alio abstulit, uel inuito domino retinet, teneatur restituere.

POST Substantiam necessitatẽque restitutionis videre tertio loco restat amplissimã eius obligãdi vniuersalitatem. Quæritur ergo vtrùm omnia in vniuersum ablata & retenta,teneatur homo restituere. Et arguitur à parte negatiua.Duo sunt bonorum genera,in quibus quis alteri nocere potest,scilicet spiritualium,&tẽporalium:spiritualium autẽ non est necessaria restitutio: ergò cùm sint tẽporalibus præstantiora,fit vt neq; tẽporalium sit necessaria.Minor exẽplo mõstratur.Enimuerò qui alterum ad peccandũ induxit,nihil illi restituere tenetur: tum qđ ille libere fecit,tum quod & ipse sepotest in pristinum statum restituere. ¶Secundò, Si quis à monachatus professiõe vel cohibuit, vel abstraxit,eisdem prorsus rationib⁹ modo adductis,nihil ei restituere cogitur: ergo neque in hoc casu restitutionem facere est operæpretium. ¶Tertiò,In bonis temporalibus maximum est vita : sed qui vitã alteri vel mẽbrum abstulit,nulli restitutioni manet obnoxius:quia ad impossibile nemo obligatur:quale est vitam aut mẽbrum restituere. ¶Quartò,Nemo ad peccatum obligatur:quandoq; autem fieri nequit restitutio citra culpã,vt puta cũ quis alienam famã reuelatione occulti criminis denigrauit : ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

eiusmodi restitutio neutiquã est necessaria. ¶Quinto,Honor quem quis alteri cõtumelijs deturpat,nullatenùs restitui potest: quia ad præteritum non est potentia:ergo illic locum non habet restitutionis vinculũ. ¶Sexto.Dum quis cuipiam impedimento est nè aliquod spirituale sacerdotiũ assequatur, auferre id illi censetur:nam(vt Philos.2. Phys. tex.56.author est)quòd parũ distat à re, nihil distare videtur:& tamẽ nullo innodatur restitutionis nexu:quia præbenda nõ debet ab altero auferri,vt priori conferatur: ergo nõ est omniũ in vniuersum necessaria restitutio.¶In contrariũ est diuina sententia, Ezechi.33.Si impius egerit pœnitentiã à peccato suo feceritq; iudiciũ & iustitiã,& pignꝰ restituerit,rapinãq; reddiderit,&c.vita viuet vbi omniũ insinuatur necessaria restitutio.

Conclusio. QVestionis huius conclusio statuitur affirmatiua.Omniũ in vniuersum q̃ quis vel iniustè sustulit,vel iusto aliquo ciuili contractu accepta retinet,præceptũ est, restitutionem fieri.Neque verò nouis opus est testimonijs aut rationibus post ea quæ proximo articulo dicta sunt.Enimuero vt ꝓhibitio furti,sic & restitutiõis præceptio generalis est,vniuersa complectens.Et ideo nisi aliqua de causa excusatio contingat, aut attennuatio culpæ,semper est mortalis eius transgressio.Excusatio autem fit aut per ignorantiam,aut per impossibilitatem,absolutio verò ab obligatione per domini voluntatem,illam remittentis:sed attennuatio cõtingit ratione tenuitatis materiæ. Nam qui parum retinet, nihil retinere videtur, ideoque leui tangitur culpa.

Tria hominũ bona.

AT verò argumenta quę obiecta sunt nõ parum cõsiderationis postulant.Et quoniam tria sunt mortaliũ bona(vt.7. Polit.cap.1.Aristo.meminit)scilicet animæ & corporis:atq; illæ facultates quæ extrinsecꝰ possidentur,decere existimauimus secũdũ eorum dignitatẽ ordinem sequi dicendi.Bo

Bona animę subduntur.

norum autem animæ alia sunt naturalia vt intellectus:alia verò acquisita:sed tamen tẽporalia,vt scientia:alia denique simpliciter spiritualia,vt virtꝰ & gratia.At verò de prioribus nulla est necessaria peculiaris disputatio:sunt enim simpliciter tẽporalia bona:& ideirco qui hominem(vt exemplũ ponam) vel prestigijs vel alia via dementaret,vel per vim aut fraudem à literarum studio diuerteret,teneretur ad arbitrium prudentium dãnum,sicuti in alijs temporalibus,reficere.

Restat ergo vt ab spiritualibus exordiũ capiamus,qualis est gratia,& quibus ipsa nutritur, virtutes. De his enim primum argumentum propositum est. Ad quod Scotus 4.dist.15.q.3.art.1.& Richard.eadem dist.ar ti.4.q.2.quem ibidem sequitur Paludanus: & in materia de restitutione. Adrian.respondent affirmando,quod quicunque alteri est causa peccati, ipsum scilicet inducendo,obligatus sit restitutioni,sic vt cõmodiori qua poterit via eum teneatur in Dei gratiã reuocare,suadendo illi vt resipiscat,orandoq; ꝓ eo,eumq; pro posse iuuando. Quin vero addit Adrianus neminem posse suorum restitutionem bonorum spiritualium remittere veluti corporalium:vt pote quorum nemo præter Deum dominus est.Et quidem si iacturam tantùm inspexeris quam homo facit cùm de diuina gratia decidit,hoc certissimum est qd tanto exitialiùs pernicioſiusq; nocet qui proximũ consulto in talibus bonis nocet,quàm si noceret in corpore,quanto anima pretiosior est corpore, & gratia Dei vniuerso orbe. Vnde Gregorius, quod refertur.6.q.1.ca.ex merito Deteriores, inquit,sunt qui vitam,moresq; bonorum corrumpunt,his qui substantias aliorum prædiaque diripiũt. ¶Attamẽ licet alij prudentiùs me forsan iudicent, nihilominus nullã mihi video rationem videre, quę hanc sententiam confirmet, quam prefati Doctores affirmant. Et primùm omniũ quantũ ad culpam. Qui dedita opera idq́ue ex odio contendens proximum procurat de gratia Dei expellere, & in eius inimicitiam conijcere, enormiùs peccat quàm si vitę temporali pararet insidias,quia longè nocentius malũ intendit. At verò cuius propositum nõ est ꝓximo sic enormiter in spiritualibus nocere, sed vel suum cõmodũ assequi,vel suam explere voluptatem:non tanta grauitate deliquit,quàm si eius duriperet bona temporalia. Equisenim asserat eum qui liberam mulierculam corruptam,absque vlla vi & fraude solicitet,etiam si vel prece vel pretio vrgeat,tam graui crimine cõplicari,quã si bonorum eius copiam deprædaretur? Re vera nulla est in tali assertione apparentia rationis. Fallax ergo est argumentum : Plus nocet:ergò grauius peccat. Cætera enim non semper sunt paria. Enimuerò qui aliena bona surripiunt, id faciunt inuito domino: vnde iniuria ac subinde culpa suscipit incremẽtum: qui verò alium allicit ad malum, nullã

Ad primum argumentũ Scotus

Adrianus.

Nõ semper qui plus nocet grauius peccat.

infert

Secunda cõclusio

infert vim aut necessitatem,atque adeò neque iniuriam.¶Sit ergo secunda conclusio superioris expositoria.Qui alterum in crimen conijcit vi aut fraude, tenetur eatenùs illi restituere,vt quem seduxit veritatẽ doceat:etsi vim intulit,liberum relinquat vt in bonam redeat mẽtẽ.Decepit quis fortè hominem,docens non inesse culpam vbi erat: puta quẽpiam contractum non esse vsurarium,qui tamen erat,ob quã deceptionẽ exercet ille talem contractũ: in tali casu tenetur fallax ille homo docere alium veritatẽ, ne falsus male agat. Quapropter hæresiarcha qui hæreses seminauit,tenetur recantare palinodiam,& quantũ in se fuerit conuellere iniqua semina.Eodem iure si ego quẽpiam induxi vt inimicitias gereret cum inimico meo,& mea causa illas exerceat,teneor illum liberũ relinquere nè sim illi causa mali.Conclusio manifesta est:quoniã ego sum causa non solùm ob quam deliquit verũ ob quam in delicto persistit.¶Tertia cõclusio,

Tertia cõclusio

Si quis alium absq; vi & fraude induxit in peccatum,etiam si consulto & ex animo induxit,alius autem scit se esse in peccato,estque ei liberum exire dum voluerit:tunc inducens non tenetur peculiari præcepto iustitię cõmutatiuę restituere,sed generali præcepto correptionis fraternæ sicut cęteros.

Prior pars probatur. Primùm,iste inducens proprie loquendo nihil ab altero substulit: nam auferre nemo quidpiam nisi ab inuito: qui autem sciens & prudens peccat, quantumuis precibus alterius succumbat,non facit inuitus:aliter non peccaret,dicente Augus. in de vera religio.&.1.lib.retract.Peccatum adeo est voluntarium vt nisi sit voluntariũ, non sit peccatum.15.q.1.c.quod autẽ. Respondent autẽ Scotus,& sui,quod licet taliter inducens non sit tota causa peccati, exigit nihilominus pars causæ & occasio,& ideo manet quodã pacto restitutioni obnoxius.Contra hoc tamẽ est argumentũ. Quãdo ergo precum improbitate donũ aliquod ab amico citra vim&fraudẽ extorqueo,nullatenùs illi teneor vt restituã vi iustitiæ: nisi mea liberalitate illi decreuero esse gratus:pari ergo iure qui à muliere vel prece vel pretio consensum expressit in malum,postquã illa vltrò consensit,liber est qui extorsit a restitutione:scienti enim & consentienti non fit iniuria:de regul.iur.in.6.Et facit ad idem tex.eod.titul.cap.nullus.eodẽque titul.ff.l. consilij,quibus nimirum docetur neminem ex consilio quod fraudulentũ non sit, restitutioni obligari.¶Secundò aliter idem cõprobatur.Nemo ei restituere tenetur,in cuius potestate non est restitutionem fieri:de? autẽ solus est author gratię:homo ergo eodem vinculo est solutus.Quod si vrgeas saltem obligari ad id quod potest,aliter arguitur. Nemo ei adstringitur restituere,qui sua sponte condonat quod sibi ablatum est: sed ille qui nõ vult resipiscere à peccato,virtualiter condonat quod ablatum sibi est : quoniam cũ in sua potestate per solius Dei auxilium positum sit diuinã gratiã recuperare si non recuperat,videtur illam sua culpa negligere:atque adeò alter sit à debito liber qa non retinet alienum.Etenim si ego furto sustuli auri pondus quod expositũ manifestũque relinquo domino,vt quando ei libuerit possit sine mea vllius vè alterius opera capere:profectò si non capit,cẽsetur illud renuere:atque adeò ego non amplius teneor facere.Etenim neq; obligor illum admonere vt capiat,neq; rogare:Ecce quod tuum est: aut cape,aut abi.Ad nostrum propositum. Vnde quæso obligor iniquum in bonã mẽtem reuocare,si eũ ipse absq; opera mea possit,minimè vult emendari? ¶Accedunt & argumẽta alia minora,nam secundũ authores contrariæ sententiæ consequens sit primum,vt si quis mulierẽ quæ in sordibus iacebat ad sordidũ actum induxit, teneretur eam emẽdare?quod nulla suadet ratio.Item quod qui non pôt eum qui corrũpit in viã reuocare teneatur saltem pecunia pro posse ei satisfacere:licet diuina gratia nulla sit existimatione pendenda,nam in honoribus usitata vsu fit:quod tamẽ in spiritualibus nusquam obseruatur:nulli enim confessariorum tales restitutiones iniungunt. Tertio sequeretur vt qui publicè peccauit singulis eorum quibus fuit occasio ruinæ teneretur restituere. Et accedit profectò(vt ait Sylvest.in verbo, restitutio)non debile argumentũ in fauorẽ huius sententiæ,q̃ cũ S.Tho.solertissimus omniũ scrutator de hoc genere restitutiõis nihil vspiam meminerit,nullatenus iudicauerit esse necessariũ.¶Adiecimus autem in secundo mẽbro,quod ligamine correptionis fraternæ,quod est charitatis,tenetur talis homo corripere fratrem,& forsan arctiori vinculo quã reliquos,cæteris paribus:nã alioqui quẽ in maiori periculo video,citius teneor corripere. Atq; cũ maxime quẽ quis illata vi in peccatũ compulit:vt puta si quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortis cõminatione virgini stuprum obtulit. At neq; viculũ hoc exit lineas correptionis fraternæ. Non inquã ingreditur iustitiæ limites: vnde Exod. 22. solũ sancitur vt qui dormierit cũ virgine dotet eam, ducatq; in vxorem: quod autẽ procuret eam emẽdare, nõ adhibetur. Hæc dicta sunt non vt habenas perditis hominibus laxemus: est enim enorme scelus hominẽ alienos mores veluti iniquitatis magistrũ dæmoniscq; administrum deprauare. Nam etsi postmodũ tanta adhiberetur cura, vt errantem in viam reduceret, peccatũ tamen ipsum & tẽpus quo in peccato quis durat reſarciri vix potest. Sed tamen admonita sunt vt quisque intelligat quousq; lex restitutionis obligando pertingat. ¶ In secundo argumẽto tangitur aliud dubiũ huic affine de illo qui quẽquã à religionis professione retraxit, aut inde detraxit. De hoc enim pari iure, vt eis apparet, isti suprà citati autores ꝓnuntiant. Palud. namque eode loco citato adstruere non formidat eum, qui alteri propositũ religionis sic dissuasit vt nẽ intraret persuaderet, vel alia via eum vitæ monasticæ subduxit teneri ad restitutionẽ in integrũmẽpẽ aut illi ingressum rursus persuadẽdo, aut alterũ eius loco substituendõ, aut, si neutra istarũ via patuerit obstringitur, inquit, idem ipse intrare. In eãdem sententiã subscribit Anto. Florentinus 2. par. titu. 2. cap. 2. Et nẽ opinio hæc monachorum tantũ censeatur ꝓpria, sequitur eãdem Adrianus in. 4. in eadem citata. qõ. de bonis animæ restituendis. Et prætereà Maior. q. 17. & adducit Palud exemplum Raymũdi celeberrimi generalis ordinis nostri, q eadem de causa habitum nostrũ induit. Argumentũ isti venantur ex cap. si seruus, primo, dist. 54. vbi iubetur episcopo ordinanti seruum nescíente domino duplum eidem reddere. Inde ergo & fortiore (vt putant) ratione colligunt obligationẽ restituendi religioni in eo exurgere, qui eidem religioni monachum subtraxit. Verum est tamẽ Adrianũ & alios sententiã mitigare, dicentes tunc esse veram, quando quis vel religionis odio vel alio malo animo id fecit: secus autẽ si amicitia ad id adductus est, aut parentum cõmiseratione. Nam tunc etsi peccatum cõmittatur, restitutionis tamẽ lex non ligat.

De secundo argumen.

Palud.

Prima conclusio.

¶ At verò neq; opinio hæc multũ probabilitatis habet. Prima ergo cõclusio sit secundùm moderationẽ Adriani. Qui bona intẽtione impedimento est volenti monasticũ institutum capessere nullã facit religioni iniuriam: quippe quæ nullum dum ius acquisierat. Cui prætereà accedit ꝙ licèt monachatus ꝓfessio in genere, adeo sit Euangelicum consiliũ, vt nullo sit alio opus particulari: tamẽ qđ hic & modò & cũ cæteris circunstantijs tale institutũ suscipiat, res est q̃ citra iniuriam in consultationẽ põt ascisci. ¶ Sit autem secunda cõclusio. Nemo qui alteri, etiã iniquo animo monachatũ dissuaserit, vel alia illi ratione obstiterit, quo minus monachus fiat, obnoxius subinde fit restitutioni vel eidem faciendæ vel cõuentui de rigore iustitiæ: sed tantũ tenetur charitatis lege & correptionis fraternæ. Conclusio hæc perinde atq; superior, quin verò firmiùs demonstratur. Primũ enim illi qui à religione retractus est nulla debetur restitutio, quia neque vi cohibitus est, neq; fraude seductus, atque adeo neq; iniustitiã passus: nam vbi nõ inuenitur inuoluntarium: sed spontanea cõcessio, nulla subest in iustitia: atq; adeo neq; iustitia restitutionẽ iniungit. Sed tantũ esse illic potest peccatũ contra charitatẽ: quæ ideo charitas postmodũ admonet correptionẽ fraternè fieri. Enimuerò qualem radicẽ habuit peccatum, scilicet vel contra charitatem vel contra iustitiã, talis est & virtus cui emẽdatio competit. Secundũ argumentũ est superioris simile. Ille qui à religiõe est impeditꝰ, in sua pòst habet libera potestate suũ prius propositum exequi: si autẽ non vult, tunc ille qui eum adduxit exoneratus est onere restitutionis. Et sunt argumenta hæc inde fortiora quod perniciosius est hominẽ in peccatum contra legem adducere, quàm à consilio religionis reducere. ¶ Neque verò restitutio necessario est religioni facienda. Nã nullo pacto vrget argumentũ, quod religio illa & ordo ius quoddam habebat, saltẽ proximum. Enimuerò illud semper depẽdebat à voluntate illius qui poterat à proposito retrocedere. Quod si sua sponte mutauit, nulla restat obligatio restituendi. Imò eadẽ ratione addiderim, quod etiam si quis à professione neophytum, puta qui habitu indutus est & catechumenus, absque vi & fraude adduxit, licet graue cõmittat peccatũ, tamẽ eum nõ sit mi si cõtra charitatẽ, nulla iustitia eum obligat ad restitutionẽ. Nã si ego istũ iam adornantẽ intrare hanc religionẽ ad aliam diuertere, nõ fio debitor priori cõuentui: ergo nullũ habebat ius quod me obligaret etiã si simpliciter extraxissem. Quin verò neq;

Secunda cõclusio.

neque ille qui iniquissimo animo professo persuaserit exire, planè video quo iure ad restitutionem teneatur. Neque argumentum quod à serui similitudine deducitur prorsus in cõtrarium cogit. Etenim quicquid de seruo sit, de quo idem iudicium erit in conscientia, quod secundũ leges ciuiles fuerit, non tamen eadem apparet ratio de monachio. Mãcipium enim dominus in suam propriã vtilitatem veluti equum suum possidet: de monacho autem non sic censendum. Nam qui se diuino obsequio manciparunt, etsi astrictissimi sint religionis voto, non tamen possidentur vt serui ob prælatorũ temporale cõmodum, sed ob suum ipsorum spirituale.

Ad argum. aliorum.

Quare seruitus illa libertate plena est. Quamlibet monachus abutatur, habitũ exuens, tantùm obligatur lege obedientiæ redire, vt dignus efficiatur regno cœlorũ. Et ideo si sua sponte exierit, nulla inde nascitur ciuilis obligatio ad restitutionem. ¶ Tertia conclusio est. Si quis alium vi, vel minis, vel fraude, seu retraxerit seu extraxerit à vita monastica: vt pote dicendo non esse bonam: ille, qa contra iustitiam fecit, inuoluntarium hominẽ permouẽdo, tenetur, fateor, detecta fraude veritatem docere, & vim amouere, vt liberè possit redire: teneturq; forsan propter illatam iniuriã procurare vt iterum in cõuentum recipiatur. Si tamẽ nõ redit, nullum tamen superest restituendi ligamen. ¶ Quarta conclusio. Quãuis quis iuuenem vel impedierit vel abduxerit, vel vi à monasterio expulerit etiã illum qui fuerat professus, neq; teneatur alium loco ipsius subrogare, neq; ipse intrare. Hanc conclusionẽ præterquã superioribus rationibus, hac præsertim mihi persuadeo. Consilijs religionis nemo nisi cũ omni libertate sequi tenetur. Est enim religio, quippe qua homo ab se abdicat propriam libertatem, perdifficilis: ob idque lege sanctè decretus est annus integer probationis. Nullo ergo aut metu aut commissione delicti potest quis in religionem obtrudi, etiam si quis monachos plures vt exirent peruerteret. Neque vllus potest casus dominicum illud verbum mutare, quo ait: Si vis perfectus esse, vade, &c. sed vniuersum hoc relinquendum est libero cuiusque arbitrio. Nemo ad fidem nisi spontaneus admittitur: qua ergo lege possumus ad operacõsilij multum cogere? Contrarium porrò nos canonicæ leges docent, quæ licèt vel adulteras, vel hæresiarchas, vel sceleratissimos alios intra monasteriorum septa atque in arctissimas cellulas occludant, neminem tamen ad professionem religionis cogunt. Isti ergo qua ratione putant institutis monasticis fauere, sunt forte in religionis vota, quæ liberrima esse debent, iniurij: eaque dũ homines eò cogunt, odiosa reddunt. Accedit huc, quòd forsan retrahenti alium, minimè illud congruit institutum religionis: neque forte conuentui expedit. Hæc enim de causa statutus est professionis annus: ergò si ante ingressum scit sibi nõ esse salutare, neutiquam intrare tenetur. ¶ Pugnat insuper aduersum istos validum argumentum. Sequitur enim ad eorũ opinionem, quòd qui professum monasterio ademit, profiteri cogatur. Consequens tamẽ est contra ius cõcedens probationis annum: quo quis expertus fuerit non sibi ex re esse tale institutum libere recedat. Accedit prætereà quòd non semper est personarũ paritas. Vtrũ vir illustris aut egregiè doctus teneat ideo religiõi se mãcipare, ꝙ religioni vi parũ vel nihil vtilem extraxerit? Extat deinde argumẽtũ ꝙ restitutio in foro cõscientiæ nõ obligat nisi illis casibus, quibus si veritas publicè constaret, obligatio secundùm leges oriretur in foro exteriori: at verò neque Papa neq; Prælatorum vllus talis reum criminis compelleret illo pacto restituere: nulla ergo est obligatio in conscientia. ¶ Quinta nihilo scius adhibenda est conclusio. Qui conuentum aliquem aut religionem persona aliqua expoliauit, quæ religioni erat frugi (nã de inutilibus nullus subesse potest scrupulus) fortè teneretur de damno dato: neque verò in integrum, sed ad prudentium arbitrium: vt qui rectorem Cathedræ vel fraude dementaret, vel vi exire constringeret, teneretur de dãno cessantium prouentuũ. Haud tamen hoc tanquàm mihi compertissimum statuerim. Imò standum arbitror tunc foro exteriori: nam (vt dixi) non eadem est hic prorsus ratio, quæ de seruo. Hæc autem disputata sint de iustitia: nam de consilio aliud est. Peregregiè nanque fecit Raymundus, per suum ipsius ingressum damnũ compensando, quod religioni dederat.

Tertia conclusio

Opinio explicat quando cõscientia quis ad restitutionẽ tenetur.

Quinta conclusio.

¶ Tertium argumentum iam nos in considerationem mittit restituendorum temporalium bonorum, Hæc autem triplici sunt differentia. Alia quippe sunt corporis, alia

De tertio argumẽto. Genera tria bonorũ temporalium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò exteriores facultates, ac tertia inter hęc media, puta honor & fama, Quod Ioannes in sua Canonica dixit: Omnia quæ sunt in mundo, aut sunt concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Inter hæc autem illa sunt nobis congenita penitius ac natiua, atque adeò potiora, quæ ad corpus attinent. In quibus primum est vita quæ per homicidium tollitur De qua Sanctus Thom. ac Theologi fùmo consensu respondent in tali casu, quia æqui ualens restitui nequit, sat esse vt fiat possibilis repensatio: veluti quia Deo & parentib⁹ reddere ad iustum nō valem⁹, vt pote à quibus suscepimus vitā, sufficit eis reddere quātum possumus. ¶ At verò operæ preciū est hoc prælsiùs explicare. Atqui in primis recolendum est ex superioribus necessariam esse homicidæ & restitutionem facere damnidati, & satisfactionem de iniuria: & ideò de vtraque est dubium in foro conscientiæ: nam in foro exteriori posita est talionis pœna: vt iuxta verbum Domini, Qui gladium acceperit, gladio pereat. Hoc autem nihil ad nos: qui tātùm instituimus confessarios ad pœnitentias iniungendas. Dicamus ergò prius de damno dato. De quo est omnium conclusio, quod si occisus familiam sudore proprio alebat, tenetur tunc homicida illud damnum compensare, alendo eandem familiam. Et ratio fit illis comperta ex natura commutatiuæ iustitiæ. Sullulit ille viduę & orphanis alimoniam: reddat ergò. Sic enim decretum est capit. fina. de iniur. & dā. dato. Si tua culpa datum est damnum, iure super his satisfacere te oportet. Hi autē sermones vniuersales, sunt magis veri & min⁹ vtiles. Opùs est nanque respondere an quicunque sit ille homicida: & quantacunque fuerit defuncti familia, debeat illam perpetuo sustentare. Maioris. In. 4. distinctin. 15 quæstio. 19. dubio postremo ait teneri homicidam tantum reddere hæredibus defuncti, quantum ipse iudicio prudentium lucratus fuisset tota vita: deductis laboribus, quia non tantum, inquit, debetur quiescenti homini, quantum laboranti. Hoc autem nihil est dicere: quoniam si illi qui suis manibus victitat laborem ademeris, nihil relinquis: cessans quippe ab opere nihil lucraretur. Item argumentum est contra hoc vrgentissimum. Si enim quis quenquam ab opere & labore cohibet, in integrum tenetur de

Qualis debeat fieri p uita ablata cōpensatio.

Dubium.

Opinio. Maioris

Impugnatio.

dāno, ac si ille laboraret: nam ille accinctus est operi. Si tu ergò illi obstas, adstringeris ei quod ipse lucraretur refundere. Et ideo Scotus distin. 15. quæst. 3. ait talem homicidam teneri ad sustentationē familiæ defuncti: non solū vxoris & liberorū, verùm si ille matrē quoq; & propinquos nutriebat, vniuersos quoq; cogitur ipse pascere. Et sequitur eum Adrian. eadē distin. citatq; in eandem sententiā speculatorē & Panor. dicētes q⁹ quisq; hęredū potest agere pro operis defuncti, quas posset exercere toto suæ vitę tē pore. Hæc autē regula non est ad amussim certa, sed dura valde circunspectorū conscientijs. Sequeretur enim q⁹ homicida ante iudicis condēnationem in summā pauperiem redigi deberet, & talē deberet imponere confessarius pœnitentiā. Vnde si homicida pauper est, qui tantū lucratur quantū ille lucrabatur defunctus, teneretur totū dare, & nihil sibi reliquum facere. Quod si forte ille occisus erat mercator, cui ampli prouentus ꝑueniebāt, & homicida itidem est mercator, teneretur tantundē hæredibus refundere. Adrian. concedere videtur: Maioris verò negat. Nam dicit, quòd post quā familia habet aliunde victum, nō tenetur homicida illum ei suppeditare. At verò hoc nihil refert: nam si nudam cōmutatiuam iustitiā consideres, nil interest sintne hæredes diuites, an pauperes. Etenim (vt. 5. quęst. superioris libri dicebamus) nō hoc attendit: sed præcipit vt quātum ablatum est, reddatur, modò qui abstulit soluendo sit. ¶ His ergo prætermissis: certissima quæ hic pōt cōclusio stabiliri, est hęc In his q̄ secundū speciem reparari nequeūt, restitutio est ad arbitriū prudentiū faciēda. Neq; particularius aliud S. Thom. respōdet: nimirū intelligens nihil posse certius constitui. In hoc autē arbitramēto habenda est ratio personarum, tam occisi quàm occidētis, quàm etiam hæredum: nam (vt modò disputabamus) nulla aliarum regularum est solida. Quapropter hæc est quæ prudētibus habetur in vsu. Atque adeò plus huc conducit prudentum sententia, quàm Theologorum scientia, vel Iurisconsultorum. Quando em̄ homicida est diuitijs præpotens, maior est ei restitutio iniungenda, quàm si egeret. Et si occisus inutilis erat suis, minor quàm si erat frugi. Est præterea in hisce iniurijs considerandum quòd qualitas defuncti non tantum pensari habet ex vtilitate ipsius, indigē tiaq;

Improbatio

Conclusio authoris.

tiaq; suorum, verùm etiam ex valore & dignitate personæ. Nā qui virum ingenuum literisue aut alia ratione insignem occidit, ad maiorem multo restitutionē tenetur quàm si personam Inferioris classis trucidaret. Falluntur ergo qui arbitrantur ob id quòd nō reliquit familiam inopem nō esse restitutionem necessariam: quoniā talis persona multò pluris erat quàm alia. Quin verò & occidendi modus, si per insidias, aut fraudē, aut per insignem atrocitatem homicidiū perpetratum est. Hæc inquā omnia venire debent in consilium, vt restitutio legitimè fiat, dum modò hęc omnia iniurius posit soluere, etiā cū graui detrimēto suorū bonorū. Tametsi vt ad superius quoddā verbū respōdeamus, nō sit propter restitutionē in foro conscientiæ in extremam, aut grauem necessitatem quisquam conijciendus. Sed & restat insuper in huiusmodi casibus animaduertendū, id quod in spe est tantū, nō æquipollere ei quod est in re: nam poterat defunctus citò mori, aut languere, ita vt non posset familiam substentare. Idem prorsus dicēdum de mutilatione membri: vt qui manum alteri abscidit tenetur soluere operas medici, & damna, cessantesque labores in integrum: ad arbitrium tamen sapientum virorum. Quòd si quis sententiæ huic obijciat illud Exod. 21. quod iure etiam Canonico de iniur. & dam. dat. cap. si rixati. pro lege susceptū est: nempè quòd si percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus nō fuerit, ille qui percusserit, opera eius & impensas in medicos restituat, cæterùm innocens erit. Respondetur quòd erit innocens respectu homicidij: & si ille qui læsus est, plenè cōualuit, euadet tunc & percussor prorsus liber. ¶ Ex his fit consequens quòd non debet æstimari pretium huiusmodi læsionum ad libitum illis qui dānum accepit. Amputauit quis manū alteri, aut eruit oculum: vtrùm teneatur tantum reddere quantum ipse peteret, si ante mutilationem ipse vellet vendere membrum suum? Minimè gentium. Est plebeius qui pro mille aureis nollet orbari oculo: & tamē postquàm auulsus ei est, non tenetur qui eum eruit tantum reddere. Non enim est eadem huc habenda ratio quæ in rebus recuperabilibus. Si furto surripui equum, debeo vel ipsum reddere: vel simpliciter quantum valet: at quia membra non possunt eadem restitui, non debēt tanti æstimari quanti homines illa faciunt quando habent. Quanuis etiam deformitas quæ in mutilo restat, sit etiam repensanda. sed est tandem adnotandum quod inter illustres istæ restitutiones non petuntur. Nam damna facile condonant: iniuriæ enim sunt, quas nunquam obliuioni tradunt. ¶ Secundò, præter damna data tenetur iniurius satisfacere pro iniuria, sed de hoc quoq; diuersæ seruantur opiniones. Est inquam Scoti grauis seueraque sententia loco citato. Ait inquam quòd vbi lex talionis iure sancita est illa est sancta & legitima: & ideò iustè inquit debet illic homicida patiēter soluere illam pœnam. Quòd si intelligat dum captus fuerit supplicioq; destinatus debere patienter tolerare, verisimum est. Attamen si intelligat quòd ipse se debeat offerre prætori, hoc profectò nulla probabilitate sustineri potest quoniam nemo reus esse tenetur, ac simul actor, vt sponte se patibulo obijciat: esset enim hoc contra ius naturæ, quod tam truces leges, & præcepta non admittit. Haud tamen credibile est grauem doctorem ita sensisse. Id quod ex subiunctis statim verbis coniicitur. Subdit nanq; quòd vbi lex talionis non fuerit statuta, reus non tenetur sibi eam inferre: quia nullus debet esse homicida sui. Hinc em̄ colligitur quod neque vbi statuta fuerit tenetur reus obijcere se iudici. Hoc enim eōdem recideret, ac si eam sibi inferret. Adijcit nihilominùs expedire tunc tali homicidæ, vt exponat vitam suam in causa iusta, vt pote in bello contra inimicos ecclesiæ pro restitutione facienda illi cuius vitam abstulit. Et subdit quòd sine que tantam restitutionem velit facere, non potest omninò esse immunis à restitutione. Est satis seuera & regida censura: quam videtur sibi satis corroborare verbo Christi. Qui gladio occidit, gladio peribit. Et Adrianus cōsentit cum illo. Ego verò fateor quòd neminem possem sic obligare. Christus nanque de vindice gladio reipublicæ loquebatur, quo malefactores pereunt. Imò verò ꝑbo viro qui ira succensus vnum homicidiū fecit, non subinde consilium esset illa de causa committere se bello: secùs si esset eousque perditis moribus, vt esset velut publica pestis. Aliter ergo facienda est satisfactio pro iniuria, petendo videlicet suppliciter veniam, vel arbitraria pœnitentia. ¶ Quando verò nulla alia patet restituendi via, commoda restitutio est si interfector orationibus & precationibus mortuum suum apud Deum

Præter dāna etiā iniuria cōpēsanda Scotus.

Nemo reus esse tenetur & actor.

Improbatio

Quomodò facienda satisfactio iniuriæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

adiuuet. Idque salutare est vt in sacramentali confessione pœnitentiæ loco iniungatur. Tametsi, vt verum fatear, iustitiæ obligationem de huiusmodi spirituali restitutione plane nõ video. Neq; S. Thom. illius meminit. Quanlibet Scot loco citato necessariam existimet. Neque verò in foro iudiciali compulsio fit nisi de damno temporali dato, deque compensione iniuriæ. Sed est nihilo minùs saluberrimum cõsilium, quando interfectus indiget. Nam si à fide catholica alienus vixisset, ridicula esset talis restitutio. ¶ Restat autem dubitationis nonnihil, qui sint illi hæredes, quibus facienda est restitutio de necessitate. Ait enim Scot quòd si ille defunctus alebat parentes, & alios cognatos, & propinquos, omnes tenetur interfector pariter sustentare. Et eum sequitur Adrianus, & alij. Respondetur tamẽ per tẽperamentũ huius sententiæ. Sunt enim aliqui hæredes necessarij: nempe qui tale ius habẽt vt nequeant in totũ ab hæreditate excludi: sicut sunt vxor & maritus, parentes, & filij: hos enim tenebatur pater sustentare si egerent. Quapropter & hic hæredum ordo succedit in ius defuncti: quibus ideo de iustitia facienda est restitutio. Et ratio est, quòd homo est quoddam bonum, non solum suum, sed vxoris: & prolium, & parentũ. Et ideo qui hominem gladio sustulit, illis sustulit. Alij verò sunt hæredes solùm ab intestato, qui tamen non sunt necessarij: vt fratres, & inferiores cognati. Et his rigore iustitiæ in cõscientia non tenetur homicida: nam licet defunctus sua liberalitate illos aleret, non ideo illa obligatio transit in homicidam. Alias teneretur pariter alere amicos & famulos, & quoscunque ille in domum receperat. Verum est tamen quòd in foro exteriori fratribus, & reliquis agnatis, quia ius habent agendi de iniuria, solet, vt eam remittant, pecunia rependi: non tamen q̃ pro damno dato illis quicquam debeatur. ¶ Quòd si super his percõteris, vtrũ hæredes homicidę si ipse viues nõ satisfecit, teneantur de damno in conscientia? Respõdetur ipsos teneri, si defunctus bona reliquit alias minimè. Iniuriam autem cõpensare, nõ item cõuincuntur. Nisi viuens homicida cõdemnatus esset transiretq; in rem iudicatam vt pro iniuria tantum solueret.

Dubiũ quibus debeat fieri restitutio.

Sentẽtia aut thoris.

Dubiũ, an obligatio restituẽdi trãseat ad hæredes.

De quarto argumẽto.

SEquitur, vt in quarto argumẽto de fama & honore læsis, quomodo debeant restitui. Qualiter autem fama, & honor differant, libro sequent. quæst. 5. vbi eorum tractatus proprium habet locum, explicabitur. Nunc autem satis est nosse famam, quæ bona est existimatio de homine publicitus habita, per detractionem denigrari: ob idq; infamator commodiori aptioriq; possibili modo, restituere, resarcireque eam tenetur. Est enim in bonis temporalibus post vitam præcipuum. Neque verò est, sicuti ablata vita, irrecuperabilis: potest enim in integrum restitui. Attamen præstituenda est statim in fronte regula. Quod læsa fama nõ est de necessitate salutis restituenda, nisi quando cõtra iustitiã aufertur, quæ regula vniuersalis est in omnibus bonis. Vnde cũ S. Thomas tres assignet infamandi modos: Primus, inquit, cum quis scilicet verum dicit & iuste non obligat ad restitutionem. ¶ At quia de hac re variæ circunferuntur opiniones, nẽ tanta authorum citatione stylum obnubilemus, subiectis notabilibus rem aperiamus. Primùm, vt obligatio restitutionis famæ oriatur, requiritur, vt verè fuerit ablata, vel obscurata: nam quandoque ratione obiecti apparet auferri, quæ tamen re vera non aufertur. Id quod quatuor modis contingere potest. Primò si qui diffamatur talis homo est, cui secundum humanam reputationem illa non est infamia. Dixisti aulicũ hominem seruire, vt ipsi aiunt aulicæ etiam fœminæ: licet suspicio inde oriatur si modò fœminam nullatenus infamares: profectò viro non teneris ad restitutionem. Neque si diceres descendisse in duellum cum alio: quanuis hoc secretum esset, & forsan mendacium: quia tali hominum ordini nulla, aut perquàm exilis aboritur ex his infamia. Secundò neque auferitur fama quãdo persona iam publice erat infamis. Mentitus es, verbi gratia meretricẽ tali nocte admisisse lenonem, quem non admiserat re vera non esset peccatum mortale non restituere ei famam: quia nullam inde maculam ipsa contraxit. Tertio si infamia est de re leuissima. Vt si quis alium infamaret quòd esset negligens in studio: & quod non ieiunaret Quadragesimam totam, quanuis mendacium ellet tali persona illa erat vulgatis, pro nihilo ducit. Quartò si infamator vel non est fide dignus, vel ioco videtur dixisse: quoniam cui nulla datur fides, etsi delictum incurrat, quia tamen nullam generat infamiam, nullo se iliaqueat restitutionis nexu. ¶ Præterea requiritur vt alius famam obnubilet per iniustitiæ delictum.

Regula de fama restituenda

Primum notabile.

Quatuor modis obtenta crimina homo non diffamatur.

Secundũ notabile.

Etenim

Etenim qui more & lege verum crimen propalat, nihil aufert quo restituere teneatur. Vt si quempiam in iudicio rectè accusasti, aut si per fraternam correptionem ad maiorem emendam prudenter plures accersisti testes, quibus proximi delictum patefaceres: aut si bono amici tui consulens, qui criminosum, aut male fidum seruum recipere in suam familiam adornabat, id nè faceret admonueris: nullus istorum casuum iugo restitutionis hominem subdit. Mox si quis quempiam infamet contra charitatem non violando iustitiam, neque sic innectitur restitutionis necessitate. Detulisti criminosum in iudicium qui revera dignus erat supplicio & testibus conuinci poterat, non tamen ad bonum suspiciens, sed iniquo animo, puta ex odio, aut ex auaritia, vt illi in sua dignitate per ambitionem succederes. Deliquisti quidem contra charitatem & liberalitatem: non tamen restituere conuincoris: quia non feciſti contra iustitiam. Pari ratione si prælatus proderet reum quem licitè condemnault: proderet autem quibus illud erat ignotum. Impingit quidem in charitatis iura: Haud tamen restituere tenetur. Neq; verò qui legitimè diffamatum in vno loco traduxit in alio, vbi res nõdum erat audita. ¶ Ad hæc requiritur tertiò q̃ qui læsus est non alia via famã recuperauerit: nã tunc immunis fit ille qui infamauit à restitutiõe, quippe cùm alter iã habeat qd perdiderat. Vt si ille quẽ de concubinatu traduxi, adeò se cõpurgauit, vt nulla mihi amplius habeat fides: onere sum restituendi exoneratus. Ecce ergò tres conditiones ex quibus obligatio conflatur ad restitutionem: scilicet, vt auferas famam, & contra iustitiam, & quam alter non iterum in integrum reparauit.

Tertium notabile.

Duobus modis quis contra iustitiã infamatur.

Dubium.

Solutio

¶ Post hæc ergo ad singularia descendentibus dicendũ restat quòd duobus modis (vt ait sanctus Thomas) vsu venit contra iustitiam infamatio: scilicet, quando quis falsum crimen imponit atq; iniuste, secundò quando imponit verum, sed iniuste. Sed nunquid fieri potest, vt impositio falsi criminis sit vnq̃, nisi iniusta? Quid ergò op' erat posse falsum, addere iniuste? Respondetur fuisse necesse: nam (vt libr. sequent. quæst. 4. visuri sumus) iudex ante cuius tribunal ille legitime probatur nocès, quem ipse nouit esse innocentem, tenetur ipsum supplicio addicere: quo vtiq; casu falsum illius crimen facto ipso affirmat, iuste tamẽ: & ideo ad nullam cogitur restitutionem. At verò neq; iudex extra illum casum, neque vlla priuata persona sciens, ac prudens falsum de alio crimen adstruere valet citra iniustitiam. Tunc ergò ille non faciet idoneam restitutionem antequàm asserat se esse mentitum, nisi forsan inter illos conuenerit, vt alia sit remuneratione contentus. De quo statim verbum alterum adhibemus. Quin verò & hoc obseruandum est documentum, quòd nõ satis est coram eisdem, quibus mendacium dixeras, te mentitum asserere: verùm teneris contrariam, quã feceras fidem facere: videlicet, quia homines procliniores sunt ad credendum mala quàm bona, iuremurando si opùs fuerit adhibitisq; insuper testibus, mõstrare te debes falsum dixisse: vt qui tua culpa fuerat infamia respersus, tua quoq; diligentia repurgatus euadat. ¶ Secundò modo, obscuratio alienæ famæ fit contra iustitiã, quando quis verũ crimen detegit: tamen contra iuris necessarium ordinem. Vt si quis occultum crimen vel extra iudicium propalauit, vel in iudicium accusando detulit, quod tamen probare nequiuerat. Quando verò alias præterniſit ordinis minutias, non fit subinde restitutioni obnoxius, vt puta si accusauit die festo, aut loco indecenti, aut non seruatis alijs ceremonijs, quæ rei substantiam nõ mutãt. ¶ Veruntamen hic restitutionis casus, per quã difficilis est, si fieri rite debet ac rectè. Enimverò hoc certum est non licere illi infamatori dicere se fuisse mentitum: esset enim hoc ipsum mendacium: quod pro salute totius mundi neutiquàm dicendum est. Atqui id quod sanctus Thomas, & Scotus, & plerique Doctorum aiunt, debere scilicet illum tunc dicere se perperàm illud dixisse, atque iniquè proximum diffamasse, neque esse sibi adhibendam fidem, vsque adeo, vel parùm vel nihil ad restitutionem confert, vt citius ac sæpiùs noceat. Alij ergò rectiores aiunt infamatorem tunc debere vti amphibolis verbis, vt sic ipse non mentiatur, vt tamen alij arbitrari possint, fuisse mentitum. Sed re vera præterquàm quòd hoc, genus esset mendacij, nihil vtilitatis afferret. Ob idque satius mihi semper visum est, quod & hic Caieta. ait, non amplius talem detractorem coram eisdem de re illa fari debere: sed bonam vbique eiusdem hominis existimationem dispergere, videlicet quantũ citra mendacium valet. Et quãuis inde alij quòd non se ipse retractat, colligant verum dixisse, nõ

Notandũ documentũ in restitutione famæ.

Secũdus modus.

tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen ipse ampliùs facere valet. At verò tenetur ei, cuius infamiam vulnerauit de damno dato, nempè si causa illius iniuriæ aliquam iacturam suorum bonorum fecit. Nõ tamen in integrum, ac si per mendacium eum diffamasset, sed ad arbitrium sapiẽtum prudentumque virorum. ¶ Verùm tamen in his restitutionibus faciendis pensanda est rei possibilitas. Ecquis enim restituere valeat si ei quem diffamauit impedimento fuit nè episcopatum, aut egregiam cathedram amplissimue dignitatem obtineret? Debet ergò in hisce casibus consilium teneri sapientum. ¶ Tertius verò modus quiab Scoto & Richardo & cæteris adijcitur iniustè infamandi, vsu venit quando quis negat occultum suum crimen, quod alter iniustè detegit, siue in iudicio siue extrà. Vt dum occultus concubinarius aut fur præter ius denuntiatus, ait denuntiantem fuisse mentitum. Dubium enim est teneaturne illi restituere famam, quam ei sauciat, dicendo illum esse iniquum delatorem. Et quidem Caietan. hic: & in Summa, in verbo, restitutio, vtrunque eorum ait teneri alteri restituere: quando que mutuò sunt sibi inuicem iniurij: & nullus, vt ipse arbitratur, potest suam famam remittere. Scotus verò & Richardus mitiùs respondent: nempè illum concubinarium non teneri sic denuntiatori restituere famam, vt occultum suum crimen fateatur: sed alijs verbis eũ excusando: nempe dicendo bona intentione, & zelo illum fuisse adductum. ¶ Crediderim tamen, si meum est auscultandum iudicium, quòd licet hoc quod Scotus admonet salubre sit cõsilium: tamen secundum iustitiæ rigorem ille iniustè infamatus nullatenùs tenetur denuntianti vel accusanti restituere: etiam si suum crimen negauerit, ex qua negatione colligatur alium fuisse vel mentitum, vel falsum locutum. Id quod & ante nos Sylvest. adstruxit, inverbo restitutio. 3. §. 3. Nam qui suo vtitur iure nemini iniurius est, atq; adeò rigore iustitiæ non cogitur illi quippiam restituere: ille autem qui tali casu suum celat crimẽ, suo vtitur iure. Quòd si arguas, illum dum negat crimen quod fecit, mentiri: & si cum iuramento id negat, peccare mortaliter ex quo consequens apparet, alteri ad restitutionem teneri. Respondetur primùm quòd potest celare tacendo, scilicet neque affirmando neque negando. Secundò respondetur quòd etiam si negando citra iuramentum peccet, non tamẽ mortaliter: quia non pernicioſe mentitur: quandoquidem ius habet celandi. Et quamuis deierans mortaliter peccet contra Deum, non tamen iniusti tiam contra reuelatorem committit. Neque verò, vt Scotus putat, contra rem publicam quoniam quandiu ipse habet ius suum contegendi crimen, non est inobediens iudicij atque adeò neque ad restitutionem cogitur. Est enim alta mente, illa suprapositа regula seruanda. Nullum peccatum ad restitutionem obligat nisi sit contra iustitiam. Quocirca metaphysica hæc distinctio Caietani, scilicet quod accusator potest considerari vel tanquam iniustè accusator: & tunc alter crimen negando, non facit ei iniuriam: sed tamen potest etiam considerari tãquam homo, & tunc fit illi iniuria. Metaphysica inquam hæc distinctio, profectò nihil ad mores refert: nam cùm ipsissimus homo sit qui accusat, nullam ei irrogat iniuriam, qui se suo iure ab illo tuetur. Præterea inanis est ille modus mutuæ restitutionis. Nam si qui accusauit non potest dicere falsò se accusasse, quia mentiretur: sed accusasse iniustè: per hoc non resarcit alterius famam: imò potiùs cõfirmat rem veram affirmasse. Item postquàm alter non tenetur crimen suum occultum confiteri, si diceret, vt vult Caietanus, alterum non fuisse calumniatorem illa esset quasi confessio proprij criminis. Ille ergò infamatus non tenetur restituere accusanti: sed si alteruter, potiùs accusator, qui priorem intulit iniuriam tenetur accusato. ¶ Præter hæc quando vterq; teneretur certum est, contra quam Caietanus censet, locum habere compensationem: vt scilicet iniuria ꝓ iniuria remitteretur. Potest enim quisq; suam famã & remittere & cõmutare, vt statim videbimus. ¶ Quartus deniq; modus iniustè infamandi est tanto pernicio sior, quanto vsitatior & minoris æstimatus. Nempe dum quis quæ audiuit retulit. Audisti scilicet vicinam tuam amicum receptare: id autem, vt ingenium est hominum, statim in aures viciniæ hisce verbis susurras: Hoc aut illud audiui: ego quidem non credo: sed audita refero. Est profectò ingeniosus, sed pestilens detrahendi modus. Nam quo tu te ipsum sanctiùs iustificas, maiorem tibi arrogas fidem, & ideo peiùs infamas. Sic enim fama, vt ait ille, vires acquirit eundo. Quare etsi Scot. loco citato distinct. 15. q. 4. Caietan. 2. 2. quæstione. 73. articu. 2.

Tertius modus infamãdi iniustè.

Caietanus.

Scotus.

Sententia authoris.

Quartus modus infamãdi iniustè.

Scotus & Caietanus.

illam censeant non esse directè infamationem, quia ex natura rei non aufert famam, neque obligare putant, ad restitutionem, ni si ratione scandali: profectò ego non sic auderem tutas reddere conscientias. Imò qui sic infamat, licet non teneatur dicere se esse mentitum, quandoquidem id audiuit, tenetur tamen non solum dicere leuiter se esse locutum, verùm & operam dare, vt opinionem quam alij conceperunt illis adimat. Nisi fortè res sit tam publica, vt alia via inserpserit. Cauẽdum ergò est maximè ab huiusmodi susurris. ¶ Præter hæc autem de hac famæ restitutione multa doctores controuertantur dubia, quæ sunt ordine discutienda. Primum est vtrùm cum detrimento propriæ famæ restituenda sit aliena. Apparet enim id non esse necessarium: tum quòd vnusquisque debet potiùs suæ famæ consulere quàm alienæ: tum etiam quòd fama quam ego alteri abstuli non mihi accreuit. Debeo inquam quos deprædatus sum nummos eò restituere, quod mihi accreuerunt: ob id autem quod famam alterius obscuraui, mea non fuit facta clarior. ¶ Respondetur, nihilo minùs procul dubio cum propriæ famæ detrimento eam tenemur, quam lacerauimus, reficere. Nam licet nostræ propriæ quàm alienæ accuratiùs debeamus prospicere: haud tamen vlli licet cum alterius iniuria sibi cõsulere. Neq; dissimile est in alijs bonis temporalibus. Si enim alienam domum incendio absumpsisti, aut hominem coëgisti suas merces in vndas iactare, licet nihil tibi accreuerit, teneris nihilo minùs restituere. Vnde acutè profectò Aristo. 5. Ethicorum docuit in huiusmodi iniurijs, licet non proprium, tamen metaphoricum esse lucrum: nempè quòd tuã explens voluntatem aliũ deuicisti: ob idq; per inde teneris restituere, ac si quod abstulisti tibi esset appositũ. ¶ Hoc autẽ dubium, alterum parturit: vtrùm scilicet vsq; adeò hoc sit verũ, vt nullam exceptionem admittat. Est enim prægraue, vt si Antistes, vel alter egregiæ existimationis, famã priuati hominis maculauerit, teneatur cum tanta iactura suæ alienam reficere: dicendo se esse mentitum, vel quid simile. Respondetur leges has morales nõ esse tanto cum rigore auscultandas, sed vt sapientissimus quisq; ponderata personarum qualitate cẽseret: & ideo personæ illustri satis est si quam obtenebrauit alterius famam, pecunia, vel alia ratione compenset. Quòd si aliter noluerit, non tenetur infamator amplius facere: nam etiam in pecunijs si debeo decem, quę soluere non possum nisi cũ milliũ detrimento, profectò differre possum solutionem, vel aliam viam indagare soluendi. ¶ Grauius autem dubium huic affine, est, vtrũ fama sit cum detrimento propriæ vitę restituenda. Caie. nanq; 2. 2. q. 62. ar. 6. quem iuniores nõnulli sequũtur tres rerum ordines distinguit: nempe pecuniam honorem, ac simul famam, & tertio vitam. De quibus hanc constituit regulam. Rem inferioris ordinis nemo tenetur cũ detrimento rei superioris restituere: vt pecuniam cum detrimento seu famæ, seu honoris, nec famam vel honorem cum detrimento vitæ, sed rem cuiuscunq; ordinis cum detrimento rei eiusdem ordinis. ¶ Regulas autem huiusmodi ex visceribus metaphysicæ expressas, multò plus nimio Caietanus ad morum philosophiam accommodauit, quę ideo non possunt nõ esse fallaces. Profectò non est quòd ambigi possit, quin pecunia debeat nonnunquam cum detrimento famæ restitui. Primùm enim nemini fas est cum detrimento & iniuria alterius suũ protegere honorem & famam: neque alter qui læsus est tenetur iuri suo etiam pecuniario cedere, vt qui iniuriam intulit, suam protegat famam. Suffuratus es, verbi gratia, amplam pecuniam: haud dubium quin debeas omnem adhibere diligentiam vt secretò restituas. Si tamen neutiquàm sine famæ & honoris periculo potes, non ideo debet alter sua denudari substantia: maximè cùm damnum illius graue est. Haud enim negamus quin debeat respectus haberi famæ & pecuniæ: sed tamen, cæteris paribus, maius est ius innocentis, qui à te iniquè læsus est. Secundò, quanuis metaphysicam rationem inire velimus, & si fama genere suo præstantior sit quàm pecunia, tamen tantum potest æris accumulari, vt tumulus ille multò sit pretiosior fama tua. Est quidem aurum suo genere argento pretiosius, sed tamen tantum esse potest argenti pondus, vt multò æstimetur pluris, quàm minus auri. Porrò ergò illa regula valde pernitiosa est in rem publicam: quam ideirco absit vt vllus credat qui suæ studet conscientiæ consulere. ¶ De vita autem quod quis cum eius periculo aliquam teneatur restitutionem exequi, vrgentius dubium est. Etenim cùm, vt suprà diximus, non modò nemo sit

Primum dubium.

Tertium dubium.

Bonorũ distinctio. Regu. Caie.

Reprobatio

An cũ periculo vitæ teneatur quis restituere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit dominus vitæ, verùm neq; ob vllum delictum teneatur se morti offerre, vt libro proximo dicturi sumus, aut mortem sibi ad quã condemnatus est alsciscere: consequens esse apparet vt cum eius periculo nemo ad restitutionem teneatur. Respondetur ergò quòd secundùm communem legum ordinem & morem nullus tenetur cũ periculo mortis restituere, non solùm pecuniam aut famam, verùm neque vitam quam alteri abstulit, etiam si insignem virum occiderit, Et in hoc etiam fallit regula posita, scilicet quòd res debeat semper restitui, etiam cum periculo rei eiusdem ordinis. Secundò nihilo minùs: saluo meliori iudicio: crediderim singularem posse euentum contingere, quo quis cum periculo propriæ vitæ teneatur restituere, non solùm famam & honorem, verùm etiam forte rem pecuniariam Exempli gratia. Si quis illustrem familiam de hæresi aut de crimine læsæ maiestatis mẽdaciter diffamasset, ita vt nisi mendacium retractasset, eadem prosapia perpetua illa labe maneret infecta: deberet quidem omnem adhibere diligentiam vt vitam propriam in tuto constituendo testimoniũ per emisset. At verò etiam si non posset sine periculo vitæ, credo nihilo minùs teneretur.

Notanda distinctio.

Veruntamen prudenter descernendum est, delictúmne & damnum iam transierit, an verò sit semper dependens. Occidisti hominem, vt dicebam, quem iam in lucem restituere non potes, non teneris vt pecuniã pro illo restituas, periculo te mortis exponere: neq; si famã denigratã quam infamatus recuperare non potest. Sed tamen de illo casu loquor quando ex te fama actu pendet vt recuperari possit. Idem censuerim de vita: vt si ob tuum solum falsum testimonium vinctus quispiam est qui morti addicitur: profectò tenereris etiam cum periculo tuæ vitæ illum morti eripere, in quam tu illum adigis. Secùs si tu crimen cõmisisti ob quod ille falsò condemnatur. Enimuerò si tu illi non imposuisti, nihil tua refert: ob idque nulla lex teipsum tũc prodere cogit. ¶ Quid autem dum quis famam restituere non potest? Diuus Thomas ait debere aliter recompensationem facere: idemq; Scotus in. 4. distinctio. 15. secundum tenorem illius glossulæ super cap. ecclesia. vt lite pend. nihi. innoue. Cum res restitui non potest, in alio æquiualenti fieri debet restitutio. Syluest. verò in verbo, detractio. §. 4. affirmare audet contrarium: illa nimirum similitudine ductus, quod sicut pecuniæ debitor dum nõ est soluendo, nõ tenetur honorem aut famam exhibendo recompensare: ita neq; qui famam restituere nequit tenetur pecunia satisfacere. Et habet probabilitatis nonnihil. Nam aliàs qui neque per pecuniam potest restituere, deberet eam orationibus vel alia via repensare. Nihilo minùs non est ab opinione regia diuertendum. Enimuerò cum pecunia pretium sit omnium rerum, illa æstimatur & honor & fama. Et ideo per illam aut per aliud pecunia æstimabile, facienda est horum restitutio. Quando verò illa deest, non est cur per orationes vel per honores restituatur, quia hæc nõ sunt rerum pretia. ¶ Super his autem omnibus potissima hic quæstio de hoc disputatur, vtrum fas cuiq; sit suæ remittere famæ restitutionem. Cuius vtiq; partem negatiuam tuetur Caie. 2.2. quæst. 73. articul. 2. & in sua summa, verbo, detractio: cui non desunt alij recentiores sequaces. At qui fundamentum eius est hominem non plus esse famæ suæ & honoris dominum quàm vitæ: atq; adeo sicuti occidere se non potest, neq; eandem facultatem alteri facere, ita neque famæ suæ restitutionem remittere. Sed tamen hæc quæstio nõ est q̃ magnum nobis negotiũ hic facessat: quippe qui suprà quæst. 3. contrarium fundamentum iecimus, & vt arbitror constabilimus: nempè quòd homo est honoris sui & famæ dominus sicuti pecuniæ. Tametsi in eodem ordine pluris habenda sit quàm pecunia: secundùm illud Prouerb. 22. Melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ. Ex quo quidem contrario fundamẽto contrariam modo elicimus conclusionem: videlicet remittere famę restitutionem atq; honores, genere suo non esse peccatum mortale; nisi circũstantia personæ, scilicet quia est in publica dignitate aut magistratu constituta: aut forte alia ratio mortale illud efficiat. At si absq; vlla causa illã quis remittat aut se nõ grauiter infamet, erit ei peccatũ veniale: sicuti prodigalitas pecuniæ, quæ genere suo nõ est mortale: vel saltẽ in eodẽ ordine paulò deformius. Et ratio est: quia eiusdẽ ad seipsum in his quorum homo est dominus nulla intercedit ratio iniustitiæ: sed erit peccatum præter charitatem, qua quisque tenetur se & sua diligere: quod quidem in temporalibus non attingit ad mortale. ¶ Ex qua quidem conclusione subinfertur secunda:

D. Tho. & Scotus

Sylues.

Caietanus

Solutio primæ cõclusio.

Secunda cõclusio

dat: scilicet quòd si quis aliqua bona & honesta causa ei qui se infamauit citra aliquam restitutionem parcat: nempè vt illius qui alias probus est, honori consulat, aut propter aliam pietatis rationem: non solùm nullam contrahet culpam, verùm & officium præstabit charitatis. Loquimur enim semper absque circunstantia personæ publicæ. Conclusio est nõ solùm nostra, verũ Adriani, authoris non infimæ notæ, in. 4. quæstione penultima, de restitut. quinetiam Sancti Thomæ expresse, quicquid Caietañ. contrà conetur. Ait siquidem. 22. quæstione. 64. articulo. 5. hominem esse constitutum dominum suiipsius per liberum arbitriũ, & ideo licite de seipso disponere posse quantum ad ea quæ pertinẽt ad hanc vitam. Neq; quicq excipit præter transitum huius vitæ ad aliã. vbi palàm asserit omnium præter solam vitam esse hominem dominum. &. q. 73. ar. 4. absq; vllo ænigmate explicatissime ait, in arbitrio hominis positum esse detrimentũ suę famæ pati: nisi hoc vergat in periculo aliorum: vt pote si quis persona sit publica: secũ dũ illud Greg. homi. 9. super Ezech. Linguas detrahẽtiũ sicut nostro studio nõ debemus excitare, nè ipsi pereant: ita per suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat. Quin verò non solùm ex doctoribus, verùm ex Euangelio id non est illatu difficile. Haud enim Christus tantam honoris & famæ curã nobis commendauit, vt declararet non habere nos illorum dominium. Imò Matth. 5. & alibi sæpe, honores omnes cum splendoribus huius mundi impendio nos admonet, vt abijciamus. Et alibi, nè optemus primas cathedras. Et de fama ait Paulus pro minimo habere, iudicari ab hominibus. Non ait pro nihilo, sed pro minimo: quia fama aliquod bonum est, sed nõ de præcipuis. His adiecimus loco citato sanctorum exempla: puta Ambrosij, Augustini, & Anselmi, qui seipsos in suis scriptis humilitatis gratia diffamãrunt. Quod certè non fecissent, nisi intra limẽ virtutis id illis licuisset. At si fundamentum illic satis demonstrauimus, quod arbitror demonstrasse: nempe hominem esse dominũ suæ famæ: nulla est ratio cur hic in confirmandis his cõclusionibus immoremur sanè quæ inde planè colliguntur. At verò quando infamia esset hæresis, aut apostasiæ quæ contra fidem & religionem e regione militant: talis infamia nõ est ferenda, sed omnino repellenda, & quàm fieri maximè potest abstergenda. Exemplo Christi, qui, vt legit Matth. 4. cùm alias sibi illatas à dæmone iniurias æquanimiter tulisset, vbi de idololatria eum tetauit, acerbitate vsus in eum est. Istæ autem conclusiones apertius etiãnum dilucidabunt lib. proxime sequenti, quæst. 10. Vbi ex eodem fundamẽto collecturi sumus non esse homini contra iustitiam seipsum infomari permittere. quin verò quandoq; virtutem. Et re vera contraria huic nostræ opinioni turpiter derogat iustibus amicitiæ. Possum enim pro amico vitam exponere, quanuis illius non sim dominus: cur ergo non possim exponere famam, & honorem? ¶ At vero non desunt in contrarium nonnullæ obiectiones. Prima videlicet quæ ex Sapiente asciscitur. Curam habe de bono nomine: bonum enim nomen melius est quàm diuitiæ multæ. Respondetur tamẽ curam q̃ habenda est boni nominis cãdẽ esse, q̃ nobis virtutis incũbit: vt potè cuius præmium est bonum nomẽ. Debemus ergo bonum procurare nomen insequendo virtutẽ. Est enim eius vmbra. Quapropter sicut eũ qui recta pergit ad solem vmbra sequitur: sic & qui virtutem colit subsequitur honor. At quia, vt ait Aristot. honor non est in potestate honorati, sed honorantis: non est tãta cura facienda per se boni nominis. Propter quod dicebat Paulus perparui facere iudicari ab hominibus. Et Augusti. 11. q. 3. Can. senti. ait Secundino Manichæo: Senti de Augustino quicquid libet: sola me in oculis Dei conscientia non accuset. Imò qui bonum nomen, nisi per virtutẽ procurat, nunquàm illud attingit: sicuti qui Soli terga vertit, vmbram quam persequitur nũquam assequitur. ¶ Quod si nobis eundem Augustinum obijciamus. 11. q. 3. can. nolo. vbi homines crudeliter ait propriam famam contemnere. Nam vita, inquit, nostra est necessaria nobis, sed fama nostra necessaria est alijs. Respondetur non insinuasse Augustinum dominium famæ nostræ nõ esse penes nosipsos. Imo id potiùs de vita debuisset asserere, cuius nõ sumus domini: & tamẽ ait quod vita nobis est necessaria. Sed tantũ ait quod licèt fama res sit propria nostra sicut nostra pecunia: vbi tamen opus illa fuerit reipublicæ, debemus per bonam nostram famam ei seruire: sicuti qui diues est, suis pecunijs. Attamen inde hoc tantũ fit consequens quod homo in dignitate cõstitutus, aut reipu-

Argumentũ cõtra cõclu.

Colẽda virtus quam sequitur honor.

Gregorius.

necessa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cessarius,famā propriā suæ functioni mancipatā habeat,& obligatū: vt potè sine quagubernare nequit subditos: & ideo non ita possit eam negligere. Haud tamen inde sequitur quod priuatus homo teneatur suam seruare famam,sicut neq; alia bona temporalia. Præterquàm quod Augustinus loquebatur quibusdam mulierculis, quæ consultò humilitatem venditantes, diffamabant sese, admittentes ad se viros: quod certè non erat licitum. ¶ Hinc ergo ad præfectos gradū faciamus. De quibus prima sit nostra assertio,quod prælatus quādiu prælatus est contra tristitiam mortaliter peccaret,si in re præcipui momenti suā negligeret famam: quoniam,vt modò dicebam, habet illam officio mancipatam. Attamen si non esset persona adeo egregie vtilis reipublicę,vt vellet magistratuum abdicare,nō magis teneretur seruare famam, quàm persona priuata: secùs si vult in loco publico perseuerare. ¶ Ex his autem plerique colligunt, eum qui prælati famam dilacerat: nō illi tantùm obligari ad restitutionem:sed etiam subditorum collegio. Nam fama,inquiunt, non sua est tantū, sed & collegij. At verò absq; moderatrice distinctione non id crediderim. Fama enim prælati sua est propria,ac si persona esset priuata: licet adsuam functionem illa indigeat. Ob idq; dum infamia,de prælato tantùm dispersa est,putà quòd concubinam habet,vel aliud crimen,in quo subditi cum illo nō participant,illi satis est restitutionem fieri: licèt maior sit faciendi obligatio quàm si persona esset priuata. Si tamen ipse ab restitutione infamatorem absoluat,profectò crediderim,licèt ipse malè faciat, aliū nihilo minùs tutum manere:neq; quipplam amplius debere collegio:sicuti si suam prodigeret pecuniam,qua agebat vt erogaret in pauperes. Nam ipse est dominus suæ famæ, licet malè dispenset. Secùs si crimen totum collegium subnotaret: vt puta si infamaretur de symonia,aut de hæresi,vnde subditi infamiā participij contraherent. Tunc etenim & collegio debetur restitutio. ¶ Ex his quæ dicta sunt dubiolum aliud solutum euadit. Nempe vtrùm possit compensatio fieri in fama. Plane enim colligitur fieri posse,vt si tu meū de re aliqua corrosisti nomē, atq; ego vicissim tuū, nō solum cōuenire possumus, vt vterq; cū suo maneat vulnere, si personæ sumus priuatæ: verùm etiā mihi licebit nō tibi velle restituere, nisi eandē tu mihi solutionem facias. Probatur quoniam, vt diximus fama potest per pecuniam repēsari: & ideo sicut in nūmis, ita & in fama locum habet huiusmodi cambium. Haud tamen infamatus potest per modum vindictæ infamatoris nomen lædere: sed tunc duntaxat vt vim vi repellat: prodendo scilicet aliquod verum eius crimen,quod ad labefactandū illius testimonium necessarium est. ¶ Quintū argumetum. Vbi de honoris restitutione inquisitio fit,nō est tantæ ambiguitatis. Differūt autem honor & fama, vt. q. 9. latiùs dicturi sumus,quod bona fama est bona existimatio & opinio quæ de homine habetur: quæ ideo per detractionem denigratur: nempe aut per impositionem criminis falsi, aut per veri propalationem. Honor verò est reuerētia quæ alteri fit propter aliquam excellentiam,aut virtutis,aut generis, aut magistratus,aut doctrinæ,&c. qui quidem honor deteritur auferturq; per conuitia,aut contumeliam. Ob id q; facilius restitui potest quam fama:scilicet per contrariā reuerentiā. ¶ Sed de hac tamen reuerētia hæsitari assolet,vtrū ad honorē repēndū satis sit veniā petere. Ad quod Caiet. q. citata. 22. q. 72. ar. 3. impertinentē esse cēset ad honoris restitutionem, veniam petere. Haud tamē tam absolutum verbum proferre ausim: sed per hæc documenta potiùs iucunda est responsio. Primū petere veniam, decentissimus est & rei accōmodatissimus modus honoris restituendi: quandoquidem restitutio per antidotū fieri debeat: hoc est per contrarium: vnde cùm contumelia & conuitium signa sint cōtemptus, videlicet quod contumeliator vt superiorē se gerit, alterum subigēs: proprium antidotum est contraria humiliatio: etiā corporis inflexio. Secundum assertum est, hoc neque sufficere semper, neq; semper esse requisitum: sed prudenti arbitramento opus esse. Quòd enim nō semper sufficiat, patet: nam aliquando cōtumelia est tanta vt id non sufficiat sed alia sit cōpensatio requisita. Quod autē neq; id requiratur, liquet ex regula beati Augustini, qui ait, non decere prælatos veniam à subditis petere. Quare neq; plebeius homo iusta ratione à viro illustri tantam humiliationem exigeret: sed aliter fieri posset restitutio. Quin adde cùm mos inter nobiles & illustres non sit huiusmodi venias petere, non sunt à confessoribus ad illas cogendi: sed more suo, qui tamen ab euangelico non exorbitet, eiusmodi restitutiones facere.

Prælatus negligens famam peccat mortaliter.

Quorundā opinio.

Infamando nim ui repellere licet.

De quinto argumento

Differentia famæ & honoris.

Dubium.

Opin. Caiet.

Primū documentum.

Secundum.

re. ¶ Ad hæc discerniculo quoque opus est quantum ad illos qui sunt contumelias passi,quomodò sit eorum conscientia ad remittendum iniuriam stringenda. Tenentur em̄ non habere animum vindicandi se priuata autoritate. Nam, vt habetur Deutero. 32. & ad Roma. 12. Mihi vindicta,& ego retribuam, sed tamen non tenentur aut damnū acceptum aut iniuriam remittere: dum tamen more & ordine per publicam potestatem eam exequantur.

De his qui passi sunt iniurias.

AD sextum argumentū de eo qui obstaculum est alteri nè beneficium adipiscatur, sanctus Thom. respondet tribus dictis. Primùm. Si quis iuste, puta intendens honorem dei, vel ecclesię cōmodum, minùs dignum impediat, vt sacerdotium digniori conferatur, nulla inde emergit restitutionis obligatio: quia nulla interuenit culpa. Secūdum dictum est. Si quis iniustè, odio scilicet eū, consilio, vel alia via qui dignus est & idoneus impediuerit, antea tamē quā prælatus aut electores firmatum habeant animum ei conferēdi, tenetur ei cōpensationem aliquā facere, conditionibus personarū perpensis & propinquitate in qua erat ad obtinendū, secundū Sapientis arbitrium. Non autem tenetur in totum, eò q; prouisio illa impediri poterat. Tertium assertum. Si autem ei quis impediat ne beneficium obtineat cui prælatus firmiter iam conferre constituerat in totum, per regulam Aristotelicā argumēto citatam: Quod parùm distat à re, mihi distare videtur: secundū tamen possibilem facultatem. ¶ Antea verò quàm ad istorum examē descendamus, quę de impedięte asserta sunt explorandum est de conferente, an si non conferat digniori, aut saltem digno ad restitutionem teneatur, & cui sit illa facienda. Hoc em̄ hic à Diuo Thoma desideratur: cū tamen inde res tota pendeat. Et quidem Caieta. hic, art. 2. in dubio tertio pro indubitato habet, quòd non conferens digniori teneatur eidem ad restitutionem. Nā peccat inquit, contra institiū distributiuā: & certū est huiusmodi iniustitiā obligationē parere restituēdi: nam distributor tenetur id quod est totius reipublicæ, partibus applicare. Quare si alicui pro merito non conferat, de inceps distributiua iustitia vertitur in commutatiuam, secundū quam restituere ei tenetur: vt planè diuus Thomas artic. huius quæstionis in solutione tertij docuit. Fit qui dem si Caieta. fundamentum esset veritatis

Ad secundū argumentū.

Tertium.

An qui non confert digniori ueldigno teneatur ad restitutionem. opinio Cai.

Fundamentū Caietani.

germanum, indubitabilis esset conclusio. Arbitratur nanque bona ecclesiastica perinde omnino habere ac bona reipublicę, q̄ soladistributiua iustitia debentur ciuib⁹: vt pote quæ in bonum eorum instituta sunt. At verò fundamentum hoc pro nostra virili falsitatis redarguimus libro proximo, quæsti. vltima, vbi & sacris oraculis & bonis rationibus contrarium constabilituimus: nempe quod quāuis negandum non sit quin beneficiorum collatio instar fieri debeat distributiuæ iustitiæ, finis tamen eius est æqualitatem constituere cōmutatiuæ. Eò quod de cimæ non sunt institutæ in præmium personarū pro eo quòd litteris & moribus polleant. Nam si ecclesiæ non essent nobis necessariæ, nunquàm fuissent Christianis decimę imperatę. Sunt ergo mera stipendia ecclesiæ, ministris pro eorum ministerio instituta: quæ dantur illis non quia boni sunt presbyteri, vt illic adnotauimus, sed quia bene præsunt: iuxta verbum Christi, Dignus est operarius mercede sua. Et illud Pauli, Si nos vobis spiritualia seminamus, non est magnū si carnalia vestra metamus. 1. Corinth. 9. Eadem ratione imperatæ fuerunt olim Leuitis. Hæc autem omnia iam illic satis explicuimus: quæ ideo repetitione non indigēt. Meditanda ergo hic est potissimum cōmutatiua iustitia per quàm Pontifices electores que ministrorum ecclesiæ debent eisdem ecclesijs idoneos ministros pro ratione stipendiorum quę singulæ illis persoluunt. Contēplandus enim est Christus tanquam institutor Christianæ familiæ, qui ministeria ecclesiæ instituit & ministris decimarum mercedem proposuit, & fidelitati prudentięque dispensatorum commisit: vt idoneos ministros suis prouiderent ecclesijs. ¶ Ex his ergo plane, ni fallor, duæ colliguntur conclusiones. Prior. Prouisor tenetur per iustitiam cōmutatiuam dignum ecclesiæ prouidere: quod ideo qui nō facit, sed illo repulso prę fert indignum, tenetur, non illi quem prætermisit, sed ecclesiæ restituere. Atqui hoc ipsum Adrian. postea Pontifex censuit in illa restitutionis quæstione quæ est de collatione beneficiorum. Tametsi rem non vsque adeò disseruit. Conclusio est nota: quia ille non peccat contra iustitiam cōmutatiuam nisi in ecclesiam quæ stipendia soluit. Nam dignus nullum habet ius acquisitum, neque eius causa, quæ præcipua fuerit institutæ sunt decimæ. ¶ Et confirmatur simili-

Prior conclusio.

Adrianus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudine iam insinuata. Si enim paterfamilias œconomum suum conductum operarios mitteret, ille autem illos studio conduceret qui non essent ad operas idonei: restituere profectò teneretur, nō illis idoneis, quos p̄termisit, sed domino cui dānum dedit. Atq; huic porrò sententiæ cōmunis animorū cōceptio applaudit. Si enim Rex aut Pōtifex inidoneo atque indigno ecclesiam aliquam desponsaret, consensus populi non censeret eum teneri ad restitutionē illi cui non dedit sed re vera ecclesiæ. Cui idcircò deberet aliū Episcopi adiutorem adhibere: vel alia ratione prospicere vt damnum illi in detrimentum animarum datum, alleuiaret.

Posteriorcō clusio.

¶ Posterior conclusio est, quod vbi digno sacerdotium confertur, digniore prætermisso, quāuis grauiter electors aut prouisor peccet, tamen non est q̄ rigore iustitiæ ad restitutionem condēnetur. Prior pars iam satis illic à nobis demōstrata est: vbi malorū turbam protulimus, quæ inde nascuntur quòd digniores non eliguntur: Posterior tamē in de veritatem sortitur, quod tunc non peccatur contra iustitiam cōmutatiuam: appellamus enim dignum pro ratione præbendæ. Si ergo ecclesiæ minister applicatur, p̄ quantitate sui stipendij, non fit ei iniuria contra rigorem iustitiæ cōmutatiuæ, vt debeatur ei restitutio. Dixerim contra rigorē quia semper sit ei aliqua iniuria contra fidelitatem, pòstquàm alius dignior poterat ei prouideri. ¶ Contra hæc autem est argumentum qđ vulgus nobis obmoliri potest: isti nanque qui ad hæc sacerdotia anhelant, sibi potius cum Caietano arbitrantur faciēdam esse restitutionem: quia peccatur contra iustitiam distributiuam. Eisdem autem non sic est respondendum vt negetur iniustitiam distributiuam obligari ad restitutionem illis faciēdam quibus malè distribuitur. Sed tamē id intelligitur quando illa est mera iustitia distributiua: scilicet qua distribuuntur bona quæ ciuibus ob suam ipsorum causam sunt instituta. Hæc autem iustitia nō est in proposito, vt expositum est: quoniā etsi sacerdotia & præbendę debeantur dignis: ditiora dignioribus: hoc tamen non est propter ipsos, sed propter ecclesias quibus ministeria debentur. Haud tamen diffitendum quin ob violatam distributiuā iustitiam debeat prælatus illius dignioris prætermissi, vbi alia electio occurrerit, accuratiorem rationem habere.

Quomodò tenetur prę

¶ Idem affirmatiùs & clarius asserueram de cōferendis magistratibus sæcularibus, qui administrandę iustitię seruiūt Debentur inquā dignioribus per distributiuam iustitiā: sed tamē si illi prætermittātur, restitutio non est facienda prætermissis, sed populo qui stipendia contribuit, & damnū accipit iniuriaq; afficitur. ¶ At verò statim cōtra hæc insurgit argumentū: nimirū qđ si hæc vera sunt, inferri inde protinus apparet, vt neq; qui alterū à cōsecutione beneficij per iniuriā impediuit, teneatur eidem ad restitutionē: cuius tamē contrariū & S. Tho. & vniuersi Theologi docent. Respondetur nullā esse consequentiā. Nam etsi qui malè eligit, cōmutatiuam iustitiā aduersus ecclesiam violat: nihilominus qui capax est sacerdotij, atq; ad illud idoneus, ius habet peculiare petendi & procurandi: atq;, si ei concedat, possidendi: ob idq; q̄ cōtra hoc ius illū obtinere conantē impedit, eidem facit iniustitiam, atq; adeo restituere debet. Quocircà falsa est illa regula ac seductrix Geraldi Oldonis, quam recitat Adria. illo cap. de restitutione. Cōsequenter quæro, videlicet quod impediens aliquem ab eo qđ nondum erat sui iuris, sed dependebat ab alterius mera voluntate, non fit ei ad restitutionem obnoxius. Falsa inquam est: Nam etsi in arbitrio prælati sit dare huic vel alteri, nihilominùs alter expoliatur iure particulari qđhabet petendi. Sicuti qui pauperē per vim aut fraudem impediret eleemosynā petere, tenetur illi ad restitutionē. Nam licet alij gratis conferant, ille tamen ius habet petendi. ¶ Hæc ergo præmeditati ad literam sancti Tho. descendamus. Atqui circa primū eius assertū scilicet q̄ qui alicui impedimento est vt detur digniori, restitutionis funiculo non ligatur: dubitas fortè an idem de illo sit pariter intelligendum, qui digno obstat, vt detur alteri digno. Respondetur idem esse iudicium quia cū ambo habeant ius petendi, possum ego eis fauere cui vòluero. Eo vel maximè q̄ tunc distributiua iustitia non violatur. ¶ In his tamē omnibus hæc apprimè regula meditanda est, nè vis aut dolus interueniat. Si enim ego vim intulero aut fraudem dignò nè obtineat, haud dubiū quin iniuriam illi irrogauerim: atq; adeo ad restitutionem illi teneat: quāuis si in gratiam alterius digni id fecerim, fortè non teneat in totū. ¶ Neq; refert vtrum alium impedias vt detur alteri digno, an vt tibi ipsi, qui etiā dignus es. Quicūque enim ius habet p̄ se petendi illa quorū dignus

latus dignitari prætermisso.

Literæ sancti Tho. exponuntur.

Dubium

Regula.

Regula Geraldi falsa.

Sētētia Scoti, & Richardi.

dignus est. Et quanuis procurare beneficia quæ habent annexā curam animarū peccatum sæpenumerò sit, non tamen ideo restitutionis nexum inijcit. ¶ Illa tamen sententia Scoti, in. 4. distinct. 15. ibidēque Richardi non est hic absq; examine prætereunda. Aiunt enim quod si quis sibi vel alteri præbēdam procurans sit alteri obstaculo nè obtineat: idq́ue faciat non vt alteri noceat, sed vt sibi vel amico prosit, ad nullam tenetur restitutionem. Si verò facit alterius procurans nocumētum, tunc tenetur. Cui quidem sententię & Caieta. in dubio hic secundo videtur subscribere. Atq; in eandem sententiam citant. l. 2. de noui oper. denun. quæ tamen illic non est, sed est. l. 2. ff. de aqua pluuia arcend. §. idem Iabeo. 2. vbi habetur quod qui non animo nocendi aquæductum qui per suum fundum ad vicini possessionē deriuatur rumpit, non est iniurius. Si verò id faciat non vt sibi prosit, sed vt obsit vicino, iniurius est illi. At profectò regula illa iuris malè ab istis intellecta est. Animus enim nocendi potest quidem esse peccatum contra charitatem: sed tamen obligare ad restitutionē, vt suprà sæpe diximus, non pōt nisi vbi fuerit contra iustitiam. Vidēdum ergo est quātum ad restitutionem res attinet, non quo animo id facias, sed quo iure. Et sic est intelligenda lex: nam qui nō vt sibi prosit aquā vicini arcet, videtur non facere iure proprio & ideo potest in foro prohiberi. Si autē vult fundamētū muri ducere per aquæ ductum, qui per suum transit fundum, ob idq́; venas aquæ rumpit, licèt ex odio faciat inimici & charitatē violet, nihil ei tamen restitutionis debet. Ad propositum igitur nostrum qui suo vtens iure præbendam absque vi & fraude sibi vel amico procurat, etiam si ex odio alterius id faciat, & contra charitatem deliquat, ad nullam tenetur restitutionem.

Caietan.

Explicatur secundū dictum S. Th.

Et per hoc claret ratio secundi dicti sancti Thomę: nēpe quòd qui impedit eum qui in via erat ad obtinendū, si iniustè id faciat, tenetur ad restitutionē: puta quia intēdit eius nocumentū propter odium aut vindictam. Facere enim ex odio aut vindicta, nō te onere restitutionis grauat, sed facere iniustè: scilicet nullo tuo iure, sed violando alienum: facere tamē ex odio, est signum aliquod nullo tuo te iure vti. ¶ In tertio verò dicto explicando multum operis Caieta. insumit: nēpe ad explicandam illam regulam Aristo. 2 Physic. text. 56. Quod parum distat à re, nihil distare videtur. Obijcit nanq; exceptiones multas in materia morali. Qui enim parùm abest vt peccet, nō ideo peccat. Et multò minùs qui parū abfuit vt hominē occideret, non punitur tanquàm homicida, neque ad restitutionē tenetur. Sicut neq; ille qui parùm abfuit vt furaretur: sed qui re vera furatur. Quēadmodùm si parū abfuit, vt rex in insidias incideret licèt fortunatus ipse fuerit: non tamen qui illas tetenderant, tenentur ei ad restitutionē. Hisce ergo, nisi ego fallor, obiectionibus falsus plane Caiet. aduersatur mēti sancti Tho. immeritò regu Iam eius inficiās. Has verò omnes exceptiones potuisset excusare, si mentem Diui Thomæ tantisper fuisset speculatus. Laborauit enim amphibologia. Lōgè quippe aliud est parùm abesse vt dānum des, quā damnum dare, in eo quod parū abest vt sit. Et Diuus Thom. non somniauit, q̄ qui parū abest vt damnū det teneatur ad restitutionē, vt Caieta. putat: sed qui re vera damnum dedit id re quæ parū abest vt sit, Exempli gratia. Est vinea aut sunt fata quorum fructus iam iam matureścent: si parùm abfuit vt venator cū suo comitatu circū currens illa pessumdaret ad nullam tenetur restitutionē: quia nullū dedit damnū: sed si medius transiens illa pessumdedit, tenetur in totum: quia damnū dedit in fructu qui perparū aberat vt esset. Pariter in proposito. Si parùm abfuisset vt impedires hominē à præbenda, certè nulli esses restitutioni obnoxius: quia nullum dedisti damnum. Si tamen re vera impedimento fuisti quare ille non est assequutus, damnū dedisti in re quæ parùm aberat vt ipse haberet: atq; adeò secùdùm tuam facultatē teneris in totum. Addidit tamen prudenter hoc verbum Diuus Tho. secundū suam facultatem: quia profectò in huiusmodi impeditionibus vix potest cōtingere vt fieri possit in integrum restitutio. ¶ At verò quoniā hæc in vsum venire possunt, non te pigeat si rem vrgentiùs exprimamus. Quando ait sanctus Tho. tunc impeditorem teneri in totū quādo firmatus est animus electoris huic dare: aut intelligit quando iam dedit: & hoc non esset impedire, sed auferre: aut intelligit quādo nondum dedit: & tunc apparet quòd nō est perinde ac si dedisset vt impeditor teneatur in totum: nam poterat electors mentem mutare. Quin verò iustè, si alter posteà occurreret dignior aut æquè dignus. Respondetur non esse intelligendum quando iam

Explicatur tertium.

Explicatio authoris

Caietanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dedit. Tres eñ gradus discernit D.Tho. Primus est quãdo electo nõdũ animo cõstituerat huic dare, sed erat tamẽ in via & tũc restitutio est faciẽda ad arbit. iũ prudẽtis. Tertiꝰ est quando iam contulit, & de hoc nihil meminit: qa hoc nõ esset impedire, sed tollere.

Caie. expositio. Quare si qs collatiõe facta possessionẽ iniuste impediret, manifestũ est teneri in totũ.

Reprobatio Medius autẽ casus est de quo S. Thom. loquitur, quãdo scilicet prælatus cõstituerat illi dare. Et tunc ait Caietan. in quarto dubio, ideo impedientẽ teneri in totũ, quia iam electo tenebatur dare illi. Hoc autem nescio vnde intulerit ex S. Tho. neq; secundũ veritatem. Nam Diuus Tho. radicem restitutionis non illic collocat, quòd electo tenebatur dare, sed qꝺ cõstituerat iam dare. Quare licet ille non fuisset dignior, sed dignus: si impedies per vim vel fraudem mutauit animũ collatoris, profectò tenetur in totum. Nam licet collator sua sponte cõferret, neq; teneretur illi dare: nihilominus ipse ei per fraudem abstulit qd iam pene habebat. Et istud significat D. Tho. quando dicit, iniuste & propter indebitam causam. Ex quo ego infero qꝺ si non per vim aut fraudem id impediens faceret, sed precibus patefaciendo veritatem: licet mutaret eius voluntatem in fauorem alterius digni, non teneretur ad restitutionem. ¶ Atq; inde secundo infertur idẽ esse censendum in legatis testamentorum.

Corollariũ primum.

Corollariũ secundum Caietanꝰ enim & nonnulli alij discrimẽ cõstituunt inter impedientẽ aliquem à consequutione beneficij, & impedientem legatarium nẽ testator illi faciat legatum: dicentes quod impediens legatariũ nullo modo tenetur ad restitutionẽ. Mihi autem, ni fallor, diuersa arridet dicendi ratio. Vtendum inquã arbitror distinctione posita, an videlicet per vim & fraudem impedias, an precibus. Si enim vim facis aut fraudem, ne ille qui paratus erat legare sua bona petro id persiciat, restituere teneris. Nam licet testator sua sponte id faciebat, tu tamen per iniuriã abstulisti ab illo ius quod habebat recipiendi id est facultatem, & capacitatem, & proximã aptitudinem. Si tamen neq; vim intulisti neq; fraudem creasti, non teneris, licet id precibꝰ feceris. ¶ Postremũ denique in gratiam nostrarum Scholarũ operæpretium est verbũ in presentiarũ adhibere. Quomodo scilicet aut Scholares qui suffragia præstant, aut alij aliter quẽpiam impedientes nẽ Cathedrã assequatur, teneantur ad restitutionẽ. Ad cuius vtique incundum responsum hoc primum omnium non est cur in dubium reuocetur, quin Scholares suffragia præstantes non testes, vt aliqui opinantur, sed verè electores sint. Etenim si essent testes, non opus esset vniuersos auditores accersere, sed satis esset iustum numerum scisciteri: neq; opus esset suffragiorum numero stare: neque per secretos calculos sententias rogare. In summa, non solùm suffragandi forma, sed ratio ipsa ostendit esse electores: quandoquidem Rector stare omninò tenetur eorum suffragijs. Quo fit vt compelli ceu testes nõ possint ad suffragandum, sed possint renuntiare iuri eligendi: nisi quãdoq; Rectori, & qui ei sunt à cõsilijs: vel propter paucitatem, vel ad rescindẽdas alias fraudes ratio appareret vt cõpellerentur. Hoc supposito tic de illis omninò censendum est, ac de præbendis diximus: nempe quod qui prętermisso digno eligit, licet mortaliter contra iustitiam distributiuam peccet: nullo tamen restitutionis nexu illaqueatur: quia vniuersitati dat quod ei de rigore iustitiæ cõmutatiuæ debet. Sin vero prętermisso digno eligat indignum: atq; ea, quòd arbitror, vera sunt quæ suprà diximus, restitutioni tenetur: nõ illi prætermisso digno, sed vniuersitati, si id modò posset restituere. Nam stipendia vniuersitatis non sunt instituta in rem ipsarum personarum, sed sunt mera stipendia quę vniuersitas soluit suis ministris. Vñ sicut rex qui non præficit dignum ministrũ reipublicæ, nihil debet digno prætermisso, sed reipublicæ: ita qui eligit indignum, damnũ non dedit nisi reipublicæ, quæ suum soluit stipẽdium. Et ideo elector licèt Cathedram debeat digniori, hoc nõ est propter ipsum: sed quia per iustitiam cõmutatiuam debet Scholis talem ministrũ. Haud tamen negauerim quin aliquam et faciat iniuriam: & ideo teneretur in alia Cathedra, cæteris paribus, illi fauere. De impedientibus autem alia est ratio. Qui enim per vim vel fraudem aliquẽ impediret nẽ obtineret Cathedram: non dico alteri suffragium suum præstando, sed si arceret eum nẽ Cathedram peteret, quã certum erat se alio qui obtenturum: aut si decideret electores nẽ illum eligerent: quia spoliat ipsum eo iure quod ad petendum habet tenetur ei vel in partem vel in totum pro ratione fraudis aut vis. ¶ At de priuatione suffragatiũ, libro. 1. tetigimus: & nunc amplius dicere repetimus. Bifariam namque

De scholaribus suffragia præstantibus.

Notanda distinctio.

Schola

Scholares iniustitiam faciunt suffragando. Vno modo dum furtim se ingerunt, cũ non sint eiusdem Cathedræ auditores: atque illi si damnũ dent, statim restitutioni tenentur: quia re vera nullum habent suffragandi ius. Alio modo quia auditores sunt: tamen suffragãdi iure propter delictum, verbi gratia, ambitus, & quod aiunt, subornationis sunt priuandi. Et tunc antequàm condẽnetur, suffragari vtiq; possunt. Quocircà si Rector eos delictum non interrogat, non sunt suffragando iniqui: si autẽ interrogantur, fateri tenentur veritatẽ: maximè si sunt suspecti & condẽnati, tenentur parẽre. Nam si nulla infamia aut indicijs laborãt, iniuriosa est interrogatio: & ideo, dum citra mẽdacium id valent, tacere possunt. Si autem iustè interrogati veritatem celant, tũc perinde ac si cõdemnarentur iniquissimè faciunt, & contra iustitiam si suffragium præstant: quãdoquidem per iniuriam rectum iudicium suffugerunt. Et idem de illis censendum qui Scholarium albo non sunt adscripti. Haud enim ipso facto suffragandi iure carent, si re vera sunt ordinarij auditores. Et ideo nisi per sententiam priuentur, eodẽ possunt iure vti.

¶ De his quæ ludo acquiruntur quẽadmodum sint restitutioni obnoxia si petantur, aut si vis dolusve interuenerit, satis ẽstione præcedenti dictum est. De mutuis autẽ, libr. sequẽti quæstio. de furto dicendum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm satis sit id simplum restituere quod in iustè sublatum est.

NON satis est definisse omnia q̃ ablata sunt restitutionis onere esse grauata, sed & id quoque perscrutandum, vtrùm satis sempet sit simplum restituere. Et arguitur à parte negatiua. Legatur nanq; Exod. 22. Si quis furatus fuerit ouem aut bouem, & occiderit aut vendiderit, quinq; boues pro vno boue restituat, & quatuor oues ꝓ vna oue. Illud autem fuit iudiciale: cuiꝰ instar similia sunt sub lege gratiæ à principibus constituta. Simile enim dixit Zachæus, vt se apud Christũ cõmendaret, Lucæ. 19. Si quid fraudaui, reddo quadruplum. Similisque est fori exterioris praxis: quippe qua fur non ad simplum tantùm condemnatur, sed vt multiplicatũ reddat, vel supplicium pendat: cùm ergo leges ciuiles obligent in conscientia, fit vt nõ sem-

per sufficiat simplum restituere. ¶ In contrarium autem est qꝺ restitutionis obiectum non est nisi inæquale illud quod per ablationem factum est, per æqualitatem ad iustum reuocare: quod fit si quantũ abstulisti, tantundem reddas.

Duo in ablatione rei alienæ considerãda

AD quæstionem duabus conclusionibus respõdetur, iuxta duo huius distinctionis mẽbra. Duo nanq; in ablatione rei alienæ est considerare. Primum scilicet substantiam ipsam ablationis ex qua inæqualitas resultat, vt minus ille habeat à quo res sublata est: plus autem ille qui sustulit. Et hoc ipsum cõmune est tam iustis quàm iniustis ablationibus. Nam siue rem mutuato, siue furto accipias, siue credito emas: tanto alter minus habet, quanto tu plus. Secũdum qd in ablatione consideratur, est modus ipse auferendi: puta si quis per fraudẽ aut vim quidpiam vel aufert, vel auferre conatur. Et hoc vbique habet conuolutam iniustitiam: seu re vera rem auferat, seu nihil auferat: vt ille qui in conatu suo quo prævalere nõ potuit succubuit. ¶ Sit ergo prior conclusio. Quantum ad naturam attinet ac finem restitutionis, satis in vniuersum est illud simplum restituere quod sustuleris: siue per fas id feceris, siue per nefas. Enimuerò restitutionis nomen officium est præcisè iustitiæ cõmutatiuæ, nil attinens ad vindicatiuam. Ob idque nihil ei refert iustanè fuerit ablatio, an verò iniusta: sed solùm æqualitatem constituere. Accepisti quatuor siue per mutuũ siue per furtum: totidem ergo via restitutiõis debes. Conatus autem furtum facere, nihil tamen potuisti surripere, nihil via restitutionis debes. Quo fit vt restitutionis obligatio quando debitum certum est, nullam expectet iudicis sententiã: sed ex lege ipsa oriatur. De hac autẽ auctuaria restitutione, nempe si aliquando quis plus secundùm conscientiam debeat restituere quàm abstulit, lib. sequen. sub titulo dꝺ furto redibit sermo. ¶ Posterior conclusio. Ad pœnam, quæ debetur ratione iniustæ acceptionis nemo ante iuris condemnationem tenetur: sed tunc quando facta fuerit condemnatio. Conclusio hęc in latissimum hic nos campum disputandi mitteret, nisi tam longa tamq; accurata disputatione lib. 2. q. 6. fuisset à nobis pertractata. Illic enim eius veritatẽ longa rationum acie constabiluimus, vbi declarauimus quẽadmodùm si sententia sit pecuniaria, illicò sit à reo soluenda: si autem sit corporalis suppli-

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cij, non teneatur se offerre, sed satis sit si absque illata ministris iustitiæ iniuria, eam patiatur. Quocirca de hac secunda coclusione nullum hic verbum addendũ nobis est, ne simus nostra repetitione molesti. Illic enim cuius interfuerit inspiciat. Sed neq; de priori conclusione dubium restat vllum post illa quæ hactenus dicta sunt. ¶ Quod ergo ad hunc articulum spectat, id tantum est vt discernere discas quando res ad meram attineat restitutionem: quando vero ad pœnã iuris. Illa enim illicò nulla spectata sentẽtia restitutionis oneri subijcitur: hæc verò non nisi post latam sententiã. Exemplum vnum pro pluribus esto. Dicebamus enim illic quidam lege frumento, aut vino, aut cuiuis alterius mercium prætium statuitur, tunc quicquid vendit, statim ceu fur tenetur ad restitutionem excessus iusti prætij: ad pœnã verò non nisi condẽnatus. Pari modo qui ouem aut bouem furatur, statim tenetur valorẽ pecoris restituere. Quadruplum verò aut septuplum non nisi condẽnatus. Per quod vtiq; satisfactum est primo mẽbro capitalis argumenti. Horum ergo instar de cæteris conjecito. Perspiciẽdum inquam est an leges pœnales sint: & tunc non obligant nisi post latam sententiam: secus autem si alius generis extiterint. Quo fit vt vectigalium leges & tributorum quæ publicitùs regi tanquã stipendia contribuuntur, in conscientia obligent ad soluendum ante sentẽtiam: quia nõ sunt pœnales. Dico dum tributa iusta sunt. Atq; vbi res est dubia, tunc iudicum non pertinet ad subditos sed recurrendũ ad principem, & interim seruandę sunt leges: nisi apertissimam præ se ferrent tyrannidem.

¶ De illo aute tributo quod nostri Alcauala nuncupant, iam in calce superioris libri disputatum à nobis est: vbi quanta polleat iustitia, pro captu nostro diximus. Est enim si cum moderatione exigatur, æquum & iustum. Diximus tamen inter alia hoc forsan moderamine vti in conscientia licere, quòd dum res venduntur quæ non sunt grandis pretij, non tenentur venditores publicanos ad soluendum quærere: satis enim est soluere dum ab illis petitur. Dum modò vendito res non vtantur fraude & dolo vt se occultent. ¶ Leges autẽ quibus transitus merciũ prohibetur è regno, pœnales sunt: & ideo neque si frumentũ, equos, vel aurum efferas pœnam teneris soluere nisi captus. Quãuis, vt in superioribus tetigimus, peccatum sit mortale eiusmodi res quæ in regni cõmodõ cuelli vetantur, furas asportare. Neque in contrarũ vrget quod publicani qui sua pecunia eiusmodi fiscales pœnas redimunt ius habent recipiendi: & ideo qui non soluit, damnum illis dat. Non inquam hoc vrget: quoniam illa se cõditione intelligere debent easdem redimere fiscales pœnas, vt ab eis præcise, quos ceperint exterqueant. Quin verò hoc in præsentiarũ obiter addiderim, quod in regnorum confinibus quæ eiusdem sunt regis non deberent hæ mercium extractiones & cõmercia prohiberi: quippe quæ non tam in regnorum bonum prohiberi videntur, quàm in quæstum. Sed nolo in publicas leges blatirare. ¶ Dubium autem hic primum est de his qui furtim in alienis nemoribus lignа cedunt: aut in alienis pascuis furtim ouẽs suas pascunt. Putat enim vulgus ob id quòd qui capiuntur pecunia multantur, quæ pœnali lege decreta est, eos qui eiusmodi ad nullam teneri restitutionem. Quod tamẽ manifestè falsum est: imo eadem regula vtendum est, scilicet vt pœna à prætio rei furto sublatæ discernas. Hac eñ ratione clementis gratia vti pro meo captu soleo. Aut enim cæduas syluas, eiusdẽ vrbis aut castri propria est: cuius ligna cędunt, sunt ciues aut incolæ. Et tunc arbitror nisi insignem stragẽ faciant, ad nullam teneri restitutionem, neq; pœnę neq; prętij nisi capiantur. De pœna enim res est certa, sed & de prętio: inde id mihi suadeo q̃ oppidũ videtur suis oppidanis illa lege ligna distribuere, vt q̃ capiatur pœnam luat: qui verò euaserit, gratis sibi prædã acquirat. Idque censuerim si vtrunque duorum oppidorum quæ propinqua sunt nemora habeat: tunc enim videntur etiam et sibi mutuò illa lege ligna condonare. Quare non tenentur ad restitutionem nisi insignẽ aliquam deprædationem, vt dicebamus, faciant: sed si capiantur, tenẽtur subire pœnã. Aliter verò contingit ligna furtim ex nemoribus euehere, quæ prorsus aliena sunt. Nẽpe quæ neq; sunt tui oppidi, neq; alterius vicini, cuius oppidani vicissim nemora tui oppidi participãt, vt modò dicebamus: quia forte tuum castrũ nullum possidet nemus. Et hoc est quod in quęstione versatur. Sunt enim qui illam amplexi regulam, quòd vbi lex pœnam adhibet non obligat ad peccatum, securas eorum cõscientias reddũt, qui ligna furantur, vt nisi capiantur, non sint restitutioni subiecti. Hæc tamen, vt libr. 1. latè discus-

Distinctio notanda.

Leges vectigaliũ obligant in conscientia.

Nota.

dubiũ de cædentibus ligna in alienis nemoribus.

Distinctio.

Regula aliquorum.

discussimus, deceptoria est regula. Imò propterea lex pœnã imponit, quod culpa subest. Pœna enim nisi pro culpa non põt poni: ob idq; qui ligna ab eiusmodi nemoribꝰ deprædantur, tenentur omninò ad restitutionem prętij lignorum. Nam verè committunt peccatũ furti, genere suo mortale. Atq; idem de pascuis censendum. Ad pœnam autem non, nisi capiantur & condẽnentur. Secus si forte qui nemus vetat fuam explicet voluntatem, quòd sub illa lege & conditione vult dare ligna: quod tamẽ nunquã audiui contigisse. ¶ Nõnulla autem in præsentiarum admonito opus est. Primum licitum esse cæsionem syluæ vetari in bonum reipublicæ: nempe nè in eius perniciem dissipetur. Secundò est notãdũ quòd domini quibus rex opida cum nemoribus elargitur, nõ possunt alia ratione illa custodire quã rex fecisset. Non enim aliud eis ius concedit quã habet. Et ideo, si nemora hoc ferunt, nõ sunt oppidanis vetanda ad necessarios vsus. Imò verò etiã si nemora propria sint domini nõ sunt eo rigore vetanda vt corporalis infligatur pœna: neq; verò grauis pecuniaria.

Enimuerò arbores & ligna quæ absq; cultura terra progenuit, iure gẽtium cõmunia esse deberent. Nequit enim vita humana sine quotidiano lignorum vsu transigi. Ob idq; eorum furtum non est ea lance æstimandũ ac si quis ab arca tua, aut de tua domo nummos aut supellectilem furaretur tuam. Quo circà qui ligna cædunt, nusquam gẽtium infamia latronum aut furum denotantur. Satis ergo est moderatas exigere pœnas. Et re vera vbi dñi tam acerba animaduersione mi seros subditos à nemoribus arcerent, vt præ grauem paterentur inopiam, fortè sine mortali culpa possent illa suffurari ligna q̃ quotidianis vsibus saltem foci essent sibi necessaria. ¶ Pari fermè modo est de venatione arbitrandum. Venatio enim primum omnium iure gentium cõmunis est: nempe vt fera & auis quæ à nemine capta prius fuerat in ius transeat capientis: vt patet Institu. & ff. de rerum diuisio. Vnde Aristo. 1. Politico cap. 5. venatoriam, partem esse vult rei belli cæ. Et fundatur hoc ius in illo dominio Genes. 1. hominibus datum in cuncta animalia terræ, & volatilia cœli, atque aquarum natatilia. Nihilominùs verò triplici de causa iure venatio vetatur. Primùm etsi venationis locus cõmunis sit ciuitatis aut opidi, vetari licitè potest à principe, & à domino per viã gubernationis: nam feræ ac pisces non solũ ornamento sunt & decori reipublicæ, verũ & necessitati seruiunt. Ob idq; non est vulgi temeritati venatio cõmittenda: sed debet ordine ac lege fieri, nè dispereat. Secundò, princeps etiam cõmunia loca reipublicæ aliquot proprio vsui dicare: neque ad hoc, vt quidam autumant, requiritur consensus populi. Iustum quippe est, vt pro sua dignitate gratia recreandi animi venationem habeat paratam. Præterea quoniam apros ac ceruos, & id genus bestias, non condecet à plebeis venatu impeti: sed vt reseruentur ingenuis, qui præliorum simulacra aduersus eas meditentur. ¶ Hoc autem non est hic absq; admonitione silendum, quòd non est eadẽ ratio in magnatibus ad custodiendã sui gratia vetandamq; venationem, quãta in principe: etiam si cum suis iuribus ea fuerit ipsis largitus. Nam Rex potest, exempli gratia, in toto regno decem aut duodecim loca sibi reseruare: & forsan non posset bis aut ter centum. Si autem magnatum singuli in suis opidis aut territorijs plura haberent loca custodita, grauamen regno fieret intolerabili⁹. Sunt enim feræ aues & pisces de iure gentiũ communes: vt locis Instit. & ff. de rerum diuis. citatũ est: & ideo non est nimiũ populus à venatione cohibendus, quandoquidem libertatem etiam habeat illo modo tum animum recreandi, tum & quæritandi victum. ¶ Sed tertio modo, quod ad rem pertinet, custoditur venatio: nempe quia est in loco, non cõmuni opidi, sed proprio ipsius domini, quo suam custodit venationem. Nam vt habetur locis proximè citatis de rerum diuisio. Potest fundi dominus prohibere nè quis venationis gratia illud ingrediatur. At verò in his omnibus primùm omniũ, vt de syluis dicebamus, cauendum est, nè pœnæ acerbæ statuantur: quia illud non existimatur furtum, aut latrocinium, perinde ac dũ domus aut bursæ compilantur. Quare profectò crudele est pœna corporali plecti ingredientes loca vetita venationis gratia: sed satis est si duplum aut triplum soluerent, & plagas instrumentaque perderent. Præterea hoc sanctissimè admonendum, vt qui feras custodiunt damna data in integrũ soluant. quod quã rarissimè fit. ¶ At quo tandẽ prętermissis pœnis, quæ absq; dubio ante condemnationẽ non debentur, ad restitutionẽ valoris bestiolæ aut piscatus descendamus, dicendum q̃vbi venatio in loco cõmuni ser-

notabile primum.

Secundum.

Aristot.

De venatione quibus causis vetetur.

Prima.

Secunda

Tertia.

Qui feras custodiunt ad dãna data tenentur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natur,& qui venatur ciuis est, arbitror ad nullam restitutionẽ teneri:tametsi fortè aliqua culpa sit facere contra legem:quoniam cũ venatio illa sit totius reipublicæ,nõ præsumitur lex obligare ad restitutionẽ,sed ad pœnã si condemnetur.Id enim iustius sanè est,quã quod de lignis diximus.Quando verò locus est proprius domini,si locum ipsum ingrediatis species est furti,& tunc maximè dum muro est cinctus:& ideo ad restitutionem damni teneris.Dixerim,si locus muratus fuerit,quoniã si fuerit patulus,nõ video cur restitutionis obligatio emergat.Enimuerò etsi fundi dominus id iuris habeat illic venandi,vt alios inde arcere valeat:nõ tamen inde fit consequens dominiũ habere ferarũ, quæ illic nutriuntur,perinde atq; arborum aut terræ nascentium.Primùm q̃ feras terra non fert,vt cæteros fructus,sed ipsæ se animantes progignunt:tum etiã q̃ eadem animalia,vaga sunt,& ad quocunq; diuagandũ libera:si ergo dominꝰ fũdi nõ est syluestriũ animaliũ dominus,fit vt qui illa occiderit, non fiat restitutionis reus.Atq; huic definitioni maximè consonat.l.16.Part.3.titu.28. qua sancitur,vt qui à domino fundi nõ præmonitus quippiã fuerit in fundo alieno venatus,sibi quòd accepit acquirat.Quod certè iniustum esset,si id sub dño esset domini. Qui autẽ præmonitus bestiolam ceperit,nõ sibi,sed domino fundi obueniat:in pœnam scilicet q̃ ingressus est alienum fundum.

Quare forte ante condẽnationem in nihilũ tenetur.Si autẽ extra domini locũ ferã trãsfixeris,aut laqueo ceperis, certum est te ad restitutionẽ non teneri:præsertim si in prædio tuo illam fueris venatus:ac multòminus si feram damnũ tibi dantem repereris. Nisi forsan inter opidanos ac dominũ conuentũ stato pretio fuerit, quod dominus cõstituit vt nullibi venatione nocerent,sed suo venãdi,qd gentium est,iuri renuntiarent. Fortè quia dominus & dãna bona fide soluit, & tributorũ remissionẽ illis nonnullã facit, vt eidem iuri renuntient.¶ Aues autem in triplici sunt differentia:nam aliæ sunt merè syluestres:& harum aucupiũ defendere,etiam in fundo proprio iniquitas est: quandoquidem nullibi nisi per modum transitus commorantur. Præterquàm si pretiosissimę essent, vt accipitres:de quibus plusculum dubij esset.Sed tamen nec auderem ad istam restitutionem obligare vænantes. Aliæ sunt in alio extremo cicures ac domesticæ.Quas furripere absq; vlla controuersia,furtũ est. Sed aliæ sunt mediæ: vt columbæ:quæ nec prorsus domesticæ sunt, nec prorsus Syluestres.Et de his haud dubito,quin statuendum sit municipalibus legibus iuxta de aluearibus: nempe quòd si lege præscripta est periodus vt scilicet intra tot passus nemo illas capiat, censendũ est vsq; ad illam lineam esse domesticas.Quare extra illam potest eas quisque captare:modis tamen lege permissis. Nam potest etiã Rex vetare ne certis laqueis aut plagis irretiantur,tunc autem non emerget restitutionis obligatio, sed pœnæ,post condemnationẽ. Si autem infra spatiũ lege præscriptum capiantur,fortè non sunt captores à restitutione immunes: quandoquidẽ vsq; ad limitem illum factæ sunt columbę domesticæ. Tametsi nec summo sunt rigore vrgẽdi ac si de ipso columbario illas furarentur. Vbi autem nullæ extant ciuiles leges, si solùm naturale ius consulas, apparet nemini reclamantibus illis qui fata circum circà habentes damna sunt accepturi,licitum esse columbarium extruere. Quin verò si Caietanin sua Summa ausculites,peccatum est mortale columbas in aliorum perniciem alere.

De columb.

At verò licet quando ingens esse detrimentum id fortè verum habeat,si tamen domini pabulum sufficiens pro columbarum numero in columbario suppeditent, non tantum agnosco criminis. Est enim hoc genus auis nõ solùm in escam,verùm ratione stercorationis reipublicę vtilis:quare nõ est cur prorsus à ciuili republica abigantur.

ARgumenta igitur in fronte quæstionis obiecta, solutione non indigent:sed attentione eorum quę dicta sunt. Lex enim illa quadrupli aut quintupli, iudicialis erat: & ideo furem,quantum ad restitutionẽ:satis erat reddere simplum:sed condemnatus deberet soluere pœnam.Zachæus autem inter alia supererogationis opera hoc ponebat q̃ reddebat sua sponte quadruplum,si quid furaretur: non quòd ante condemnationem obligatus esset. Ad tertium verò membrũ negatur consequentia: iustè enim iudex in vindictam condemnat reum ad aliquid quod anteà non tenebatur.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm debeat aliquis id quod non abstulit restituere.

In

IN quinto articulo, qui apud diuum Tho. quartus est, quæritur, vtrum id debeat quispiam restituere quod non abstulit.Et arguitur à parte affirmatiua. Primùm de illo qui semina effodit ne venirent ad messem: qui videtur grana debere quorum damnum dedit,quæ sibi tamen non vsurpauit. ¶Secundò de illo qui mutuatum æs,aut aliter debitum vltra præfixum terminum retinet: qui tenetur tam de lucro cessante quàm de damno dato: cùm tamen id sibi ipse non acceperit. ¶Et tertiò arguitur autoritate Redemptoris,Matthæ. 25. Sciebas quod meto vbi non semino,& congrego vbi non sparsi. Vbi insinuatur quòd Deo debemꝰ plus quàm ab illo accepimus:& cùm humana iustitia à diuina deriuetur,id etiam videtur inter homines obseruandum. ¶ In contrarium autem est quod restitutio ibi perficitur vbi æqualitas constituitur inter acceptum & datum: si ergo quis plus rependere teneretur quàm accepisset, restitutio illa à iustitia exorbitaret.

Argu. cõtra tertiã cõcl.

Prima conclusio.

QVæstionis respõsio tribus facilimis cõclusionibus cõstat.Prima est ceu superiorũ repetitio. Vnusquisq; tenetur damnum quod alteri dedit ad iustum restituere.Probatur. Damnum quempiã alteri dare idem est,quod quippiam ab ipso auferre:siue pecunia sit, siue aliud bonũ illa æstimabile: nam damnum quempiam accipere,vt ait ϛ.Ethi.c.5.Arist.nihil aliud est q̃ minus habere quã habere debuit,qui autẽ alteri quippiã abstulit,virtute iustitiæ cogitur tantundẽ,neq; plus,neq; minus reddere.¶At verò bifariàm contingit, vt quis quid alteri auferat,nempe aut illud quod ille actu habebat, aut quod habebat in potentia.Est ergo secũda cõclusio.Quicunq; id alteri adimit quod actu habebat,tenetur ad æqualitatem idem repensare,vt si domum abstulisti, teneris de iusto pretio:& si honorem & famam,candẽ, vt dictum est,secundum facultatem tuam reficere.Res est iam in superioribus liquida.

Distinctio.

Secũda cõclusio.

Tertia conclusio.

¶Tertia conclusio.Quicunq; alteri in eo damnũ dat quod nõdum actu, sed potẽtia habebat,non tenetur id ad æqualitatem restituere,ac si actu illud habuisset, sed ad æqualitatem illius potẽtiæ:pẽsata scilicet q̃ esset actui proxima,perpensisq; personarum atq; negotiorũ cõditionibus.Vt si fata tuis equis conculcans effodisti semina, pensari debet potẽtia vsq; ad messem. Si autem iam albescẽtes segetes dissipasti,tãto plus debes,quãto iam fruges propinquiores erant. Probatur conclusio.Id enim quod nondum actu est,sed in via & virtute, non tanti æstimatur quanti si esset in actu: quare si secundùm illum actus valorem reddendum esset, nõ simplum,sed præter iustitiam auctum restitueretur:ad quod vtiq; ratio iustitiæ non obligat.¶De duabus prioribus conclusionibus nihil est quod in dubiũ vocari possit. Porrò autem contra tertiũ argumentũ se statim offert,nõ vtcunq; validum. Enimuerò si ille qui rem habet in spe,nõ vult illã in sola spe vendere,sed expectare pericula omnia vsq; ad rem: tunc ille qui contra eius voluntatẽ rem illã diriperet,non solùm teneretur restituere quãtum in spe valebat,sed,vt apparet, quãtum erat res ipsa valitura, ergo cõclusio falsa.Accipe antecedentis exempla. Est miser agricola qui semina sua terræ cõcredidit, & mauult omnia cœli terræq; pericula subire,& euẽtus expectare,q̃ iacturã seminis certo pretio facere.Et meritò quidẽ.Nam vt habetur Ecclesiast.11. Qui obseruat vẽtum,nõ seminat,& qui considerat nubes, nunq̃ metet: ergo si isto inuito fata eius tu destruas, certè ratio persuadere videtur q̃ tenearis in totũ.Est verbi gratia totũ vnum oppidum, aut castrũ, qd si semina omnia effoderẽtur, aut cùm herbescerent eradicarentur, nõ possent nõ graui posteà inopia laborare, quæ si non destruerentur,locupletissimas meteret messes:& volunt opidani pericula expectare: cur ergo priuandi sunt multi illa sua expectatione? Item habet quis tenerrimum pullum equinũ, qui de se magnã promittit spem: nunc verò nõ estimatur, nisi decem, valiturus tamen centũ:re vera non apparet iustitię cõsonum, vt res tunc sit compẽsanda solùm secundum potẽtiã, & nõ secundũ actum.Respondetur ergo q̃ cõclusio.S.Th. est intelligenda,primùm quando damnum datur casu,& non consulto per iniuriam, renuente domino. Tunc enim deducendæ in primis sunt impensæ,quas facturus erat dominus: quandoquidem illæ non sunt ei sublatę,sed penes ipsum manent.Et deinde pericula pensanda si quæ sunt ad arbitriũ prudentium qui bona fide id iudicent. At verò quando renuente domino dãnum per iniuriã datur,multò est auctior æstimatio faciẽda:& maximè quando damnum est graue: vt si latissimum vinetum destrueres, aut vastissimũ segetum campum,ita vt prouincia

Exponitur cõclusio S.Th.

vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel ciuitas graue detrimentum peteretur.

De secundo argumento.

PEr hæc ergo liquet solutio primi argumẽti. Circa secũdam vero dubitationem nobis offert doctrina Caietani. Ait enim diuus Thomas quòd qui in mora est soluendi mutuum, aut alia ratione debitum, tenetur non solùm quod accepit refundere, verum & damnum quod creditor ex dilata solutione patitur, & quod illi cessat lucrum. Quod quidem iustitia præcipit postquàm alteri inuito totum illud auferetur. Caietanus autem inde infert eàdem ratione, & à principio posse inter mutuantem, & mutuatariũ cõuenire de lucro cessante. Quod quidem si intelligat à temporis articulo quo in mora cœperint esse, bona forte est illatio. Mutuo, verbi gratia, tibi vsque ad festum Ioannis decem: quæ si tunc nõ solueris, quia me inuito deinceps retinebis, & sum ego mercator, cui tua culpa cessaturum est lucrum, dabis ergo mihi tantum. Si autem intelligat lucrum cessans statim à tempore mutuationis persoluendum, profectò illatio nulla est. Tota enim ratio quare ab illo qui est in mora potest negotiator lucrum cessans exigere, non est ea præcisè, quòd pecunia negotiatoris in virtute plus valet, quàm si non esset negotiationi exposita: sed hæc iuncta cum alia causa, quòd præter voluntatem ipsius mercatoris retinetur. Quare dum sua ipse sponte alienatam à se habet pecuniam, pernicioſum est cõcedere, vt possit lucrum cessans exigere. Hoc autem lib. 6. fusiùs disputaturi. Et ideo de hoc mõ satis. ¶Solutio tertij argumenti, expositio est illius loci euangelici. Sciebas qmeto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi. Cuius duplex est expositio. Primùm enim hoc nos certissimum catholica fides docet, quòd radix nostrorum omnium meritorũ est gratia Dei, per quam illi sunt accepta: & ideo quicquid illi meritorum offerimus, ipse in nos prius seminauit. Vnde alibi, seminanti semẽ suum sese comparauit. Et ideo prior expositio est, q verbum Christi non intelligitur secundũ veritatem, sed secũdum existimationẽ illius serui nequã, qui ex odio arbitrabatur Deũ petere quod seminauerat: & ideo ait Christus, ex eius ore eum iudicare: quasi non ex rei veritate. Posterior verò solutio est quòd aliquid præter gratiam quam ipse nobis cõfert, exigit à nobis, scilicet assẽsum nostrũ vt finamus nos ab illo moueri: & præterea vsum eiusdem gratiæ, quo per meritorũ incrementa ipsa augetur. Porrò autem syncerior apparet prior solutio. Nam & ipse nos mouet ad assentiendum: & fruges meritorũ nostrorum ipse in nobis seminauit per gratiam. Vnde Paul. Ego plantaui, scilicet, prædicando, & Apollo rigauit, Deus autẽ incrementum dedit. ¶Est hic autẽ ab illo Lutheranorum dogmate cauẽdum, quod nos lib. 3. de Natu. & grat. capit. 8. expugnauimus. Aiunt enim, opera nostra nõ esse nostra merita, sed Deum per nos mereri. Qua quidem falsitate nihil ineptius dici potuit. Meritum enim non dicitur, nisi vnius ad alterũ. Quare cùm mereri non sit, nisi in Deo & erga ipsum, non potest ipse mereri. Decipiuntur autẽ falso intellectu verbi Augustini in De gratia & liber. arbit. quo ait Deum in nobis coronare dona tua. vbi August, non dicit q opera nostra sunt merita Dei, sed q sunt dona Dei: & simul vtrũq; verum est, q sunt & dona Dei, & merita nra. Nam quia nõ sunt merita, nisi quatenus è radice gratiæ Dei pullulãt, eius dona dicũtur, & sunt. At quia quatenùs ex consensu libero voluntatis nostræ diuinitùs motę fiunt, sunt merita nostra. Coronat ergo Deus merita nra, quatenùs dona eius sunt, & ideo quodãmodo illi damus qd non accepimus, puta auctum quod in radice accepimus, sed tamen nihil damus quod ipse non seminauit, & incrementum dedit.

Paulus.

Dogma Lutheranorũ.

Falsitas Caietani de restitutione lucri cessantis.

Distinctio authoris.

Cur liceat lucrũ cessãs exigere.

Ad tertiũ.

¶QVAESTIO SEptima, De circunstantijs restitutionis.

S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 5.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm semper oporteat ei restitutionem fieri à quo res sublata fuit.

QVoniam quæstio præcedẽs substantiam nobis restitutionis patefecit, decet vt in hac septima circunstantias eiusdem exploremus. Nempe cui, quis, quomodò, quãdo restituere debeat. Est ergo primus articulus qui apud D. Tho. est quintus, vtrùm sit semper restitutio ei facienda, cui res sublata est. Apparet nanq; id non semper oportẽre. Primũ quia restitutio nõ debet illi esse nocua, cui fit, neq; alteri iniuriosa: si autẽ ei cuius res

ius res est, esset semper restituenda, vsu quãdoq; veniret, vt in ei⁹ perniciẽ esset, vel aliorum: vt puta dum domino petenti suum gladiũ vt homicidiũ faceret, redderet: ergo nõ semper est vero domino restitutio facienda. ¶Secundò: quæ quisq; iniuste prauoque fine dat, indignus sit qui eadem recipiat: solent autẽ homines aliquid symoniacè dare, vel ad corrũpendũ iudicẽ, vel ad hominem necandum: quę quidem largitiones iniquę sunt: ergo non est illis facienda restitutio. ¶Tertiò. Nemo ad id cogitur quod impossibile est; quandoq; autem restitutio non est factu possibilis, si ei fieri debeat à quo res ablata est: nempe vel quia est vita defunctus, vel peregre profectus, vel prorsus ignotus: ergo tunc nõ est necesse restitutionem eidem fieri. ¶Quartò, Iustius homo cogitur ei beneficium repensare à quo maius accepit, q si à quo recepit minus: ergo ingruẽte simul parentum inopia, dum tempus restituendi alteri occurrit, si vtrunq; simul non est possibile, citius rependẽdũ est parentibus beneficium quàm debitum extraneo restituendum. ¶Quintò. Frustraneũ esset ac perinde vanum id restituere, quod rursus in possessionem restituentis esset reuertendũ: dum autem prælatus quippiam ecclesiæ debet, si eidem ecclesię restituatur, in suam ipsius regreditur potestatem: quãdoquidem ipse est bonorum ecclesiæ administrator & custos: ergo tunc non decet restitutionem ecclesię fieri. Atq; adeo non semper ei debet fieri restitutio à quo res ablata est. ¶Contrariũ autẽ tuus Paulus admonitos curauit ad Roma. 13. inquiẽs, Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal, &c.

Paulus.

Aliorũ sententia.

Conclusio.

QVæstio huius articuli præcipua est in materia restitutionis: ad quã plerique Doctorũ cõclusionũ multitudine respondẽt: nẽpe q bona defuncti restituantur hæredi: & quę ignotò debẽtur, restituantur pauperibus: & horum instar fiat de alijs. Atverò licet forsan ad rem non ita multùm differat, tamen si loquendi proprietatem obserues, multò syncerius & ad rem propius vnica cõclusione diuus Tho. respondet: quæ sit vniuersalis hæc. Necessarium vbique & semper est restitutionem eidem fieri à quo res sublata est. Enimuerò hæredes personam defuncti gerunt, & ideo quod eis confertur datur defuncto: & quod restituis pauperibus, vero domino reddis: nam illi per se nullum acquirunt dominium, nisi, quia loco veri domini subrogantur. Probatur ergo conclusio. Restitutio, vt supà dictum habemus, est actus cõmutatiuæ iustitiæ, per quam æqualitas cõstituitur inter personas quæ inæqualia habent: hæc autem rerum adæquatio legitimè constitui non potest, nisi eidem ipsi id reddas quod ei abstulisti: si quidè ille est qui propter tuam ablationem minus habet: ergo vero domino facienda est semper restitutio. ¶Anteà tamen quam ad argumentorum solutionem, descendamus explicanda est conclusio. Consulto quippe dictum est restitutionẽ fieri debere vero domino. Nã si rem ab eo sustuleris qui eius non erat verus dominus: vt pote à latrone, non est ei reddenda, sed domino, cui ipse surripuerat: ac perinde rem filiofamilias ademptã, suo patri: & quam monacho eripuisti, eius prælato. Enumerò vt articulo proximo dicturi sumus, duplici ex fonte oritur restitutionis obligatio: nempe & ratione acceptionis: & ratione rei acceptæ. Ob idque in hisce casibus, etsi nihil ab eiusmodi dominis acceperis, nihilo minus, quia eorum res penes te sunt, teneris in eorum potestatem tradere. Est autem operæpretium tria in eiusdem restitutionibus obseruare. Primum vt tibi citra vllam dubietatem constet, rem quam Petro eripuisti, nõ esse tuam, sed Pauli. Nam dum res tibi dubia est, tunc quoniam melior est conditio possidentis, eidem debes reddere: vt ipse videat cuius est. Quandoquidẽ in foro iudiciali, nisi tu planè probaueris rem non esse illius, eidem à quo abstulisti compelleris reddere. Et cõsultò dixerim, non esse illius, puta quia nunquàm eius habuit dominium, sed per iniuriam surripuit. Nam si ille à quo sustulisti ratione mutui vel alius legitimi contractus rem illam debet alteri, non tu potes priuata authoritate ei reddere, sed ei ipsi debes qui dominium habet. Secundò, vt tenearis dare domino, requiritur quod id possis absque magno tuo detrimento facere. Quoniam si latronem timeas, aut filiumfamiliãs, à quibus nisi eis reddas vapulabis, aut graue aliquod damnum accipies, non teneris cum tuo incommodo reddere, nisi eis. Et tertiò, quando restituis vero domino, teneris tam latronem admonere quàm etiam dominum: illum scilicet ne posteà pœnitentia ductus iteratò restituat quod semel restitutum est: hunc autem, ne alia via procuret illud recuperare.

Explicatur conclusio.

Triã restitutione obseruanda.

Primum.

Secundum.

Tertium.

¶Argui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Argumẽtũ cõtra secũdam moderationem.

¶ Arguitur autem contra secundam moderationem, nempè q̃ res tunc restituenda est domino, si fieri illud potest sine restituentis detrimento. Ille qui rem sustulit à latrone tenetur restituere vero domino, non solũ charitatis iure, verùm & iustitię rigore: ergo nõ solum absque detrimẽto, verum etiam cum illo debet talis restitutio fieri. Probatur primò antecedens. Nam qui rem alienam habet inuito domino, res ipsa accepta, vt modò dicebamus, in causa est, vt restitutio iustitiæ vinculo fiat. Item verus dominus posset possessorem in foro iudiciali compellere, vt sibi conferat: ergo tenebatur de iustitia. Nã ad id ad quod sola charitate tenemur, non possumus in iudicio cogi. Item quia, vt articulo proximo dicturi sumus, etiam qui furtum à latrone emisset, teneretur illud domino restituere: ergo quomodocunque accipiat. Consequentia autem prima inde probatur quòd iustitia etiã cum detrimento restituere obligat: vt suprà diximus. Ad hoc respondetur quòd non solùm charitas, sed iustitia obligat ad reddendum vero domino, quomodocunque ab iniquo possessore acceperis. Negatur tamen consequentia, qua infertur etiam cum detrimento esse restitutionem perficiendam. Quando enim teneris ratione acceptionis: nempe vel quia iniquè à domino eripuisti, vel mutuato: tũc restituere etiam cum aliquo detrimento, vt diximus, cogeris: haud tamen cum detrimẽto vitæ. Quando verò non ratione acceptionis, sed tantùm ratione rei acceptæ: tunc nullum cogeris subire periculum: si re vera periculum est alicuius momenti: sed satis est tũc vt eidem reddas à quo accepisti: admonendo, si potes, verum dominum. Quandoque autem egregium officium præstabis amico si periculo te obijcias, vt rem suam seruet. De hoc autem iterum expressius articulo proximo.

Ad primũ principale.

Ad primum igitur argumentum respondet diuus Thomas, quòd casu quo restitutio grauiter ei nocet, cui fit vel in nocumẽtum alterius vergit, nõ ei tũc fieri debet, cò quòd restitutio in vtilitatem eius fit cui debetur: sed debet in tempus cõgruum prolatari: vel apud alterum res deponi, qui tutiùs custodiat. Hæc autem responsio nonnullas parturit dubitãdi ratiunculas. Et quò omnibus fundamentum subijciamus, quæritur quo iure depositarius teneatur in talí casu seruare depositum, atq; id domino denegare: charitatisne an iustitiæ: multum enim refert. Nam si iustitia illud seruare cogit, cõsequens sit, vt si restituat, teneatur ad restitutionem damnorum quæ ipse intulerit: sin autem solo charitatis vinculo, nulli inde fit restitutioni obnoxius. Responsio huius in distinctione posita est. Aut enim ille qui petit vult re sua in iniuriam sui, vel aliorũ abuti: & tunc de iustitia teneor ei illam negare. Vt si gladium à me insanus petat vt se vel alterum occidat. Si modò tamẽ id sine meo incõmodo possùm. Non enim teneor subire periculum, quod mihi ille offert si non reddo. Sicuti non teneor exponere me periculo ad defendendum vitam proximi, & quòd qui potest sine periculo teneatur de iustitia negare, inde patet, tum quòd reddẽdo causam dat iniuriæ, tum quòd si reddat condemnabitur in iudicio: licèt non ad totum. Missãm hic semper faciamus ignorantiam quæ homines potest excusare. Et eadẽ ratione, imò maiori denegare debeo quando in præiudiciũ reipublicæ id petitur: vt qui amplã pecuniam deberet tyranno, quã ipse vt exercitũ in interniciem reipublicę armet, petit, tenetur ei tunc temporis de iustitia denegare. Si verò dominus rem suam petat in alíquem abusum qui non habet annexam iniuriam: vt si pecuniam quam illi debeo ad scortandum, vel ad ipsam prodigendum exme reposcat, tunc de iustitia non teneor nõ reddere: quandoquidem reddendo nullius fim iniuriæ causa, imò ipse petit suo vtẽs iure. Teneor tamen ex charitate rei proximi cõsulere, atq; adeò, si possum restitutionem differre in aliud tempus.

Responsio sub distinctione.

Secunda pars distinctionis.

Argumẽtũ cõtra secundã partem distinctionis.

¶ At verò emergit à contraria parte argumentum. Nemo habet ius peccandi ergo quomodocunque ille petat ad peccandum, etiam citra aliorum iniuriam, denegandum illi est de iustitia. Quòd si respondeas licitũ illi esse dare scorto p̃ re illicita: & ideo petere, vt vtatur iure suo, instruatur argumentum de datione, quæ intrinsecè est peccatum. Vt si petat ad exercendam symoniam, quæ quidem datio intrinsecè mala est. Cardinalis hic ingenuè fatetur tunc etiam non licère ei dare. Nam dicit non licère pecuniam depositam domino reddere, vt Cardinalatum emat: & multò minùs illi pecuniam in talem vsum mutuare. Sed re vera, quicquid sit de mutuatione, in quo maior cõtrà esse videtur ratio culpæ: quia mutuãs cum minùs compellatur, magis videtur esse causa, depositum tamen tunc reddere, nullam videtur iniustitiam afferre. Nam ipse petit quod suum est, non ad irrogandam iniuriam alicui tertio, neq; sibi, sed solùm ad peccandum sicuti si peteret vt mala causa daret amicæ. Et ideo alij volunt eludere argumentum propter vitrum appellationis. Non eñ sequitur, nemo habet ius peccandi: & ille petit pecuniam suam ad peccandum: ergo nõ petit vt vtatur iure suo: quia petit ad dandũ ad quod habet ius: licèt non ad culpam quę rationi adiũgitur. At verò profectò illo modo quo non habet ius ad peccandũ, neq; ius habet ad dãdum, si datio ipsa sit peccatum. Secùs de meretricia mercedę: qa dare nõ est peccatum: licèt fornicatio sit peccatũ. Duobus ergo modis congruentiùs respondetur. Primò quicquid sit de illo vsu ad quẽ suam à me pecuniam petit, tamen petendo vtitur iure suo: quia petit suum. Sed ais, Petit tamẽ vt ea vtatur contra ius suum. Respondetur ergo secundò, quòd vti quenq̃ iure suo, bifariàm intelligitur. Si enim ius accipiatur pro lege, nemo habet ius peccandi: quoniam nemínem lex peccare permittit. Si autem ius vniuscuiusq; accipiatur pro eo quod est suũ scilicet, quo citra iniuriã vtitur: tunc ille qui dat pecuniam simoniacè, vel ad corrumpendum iudicẽ, vtitur iure suo: hoc est dat quod suum est: atque adeò nemini iniuriam facit sed legi: quam quidem ego qui habeo eius depositum, non teneor vitare.

Primã solutio.

Solutio secunda.

Scottus Io. Medina.

Ad secundũ illatio dationis duplex.

Ad secundum argumentum respõdet diuus Tho. sub distinctione. Bifariàm eñ contingit aliquem quippiam illicitè dare. Vno modo quia datio ipsa est cõtra legẽ: sicut simoniaca: & tunc, quia dans meretur dominium perdere, quod alter nihilo magis acquirit, restitutio fieri debet, non ei, sed pauperibus. Si verò datio ipsa non sit illicita, sed causa propter quam datur, vt scorti merces: non est restitutioni debita. ¶ Et quidem secundum membrum adeò liquidum est vt nullo indigeret examine, nisi quidam nuperrimus autor Complutensis hanc sententiam sancti Thomæ, quæ omnium ferè est Theologorũ, inficias iuisset. Ait quippe meretricem nihil in pretium & mercedem suæ turpitudinis recipere posse: sed tantùm donationis via. Itaq; si in pretium reciperet, restituere teneretur. At vero salua egregij Doctoris existimatione, ratio eius tanì debilis est, quàm cõclusio falsa. Inquit enim duo esse rerum genera quæ diuersa ratione non

Respondet Caietan.

sunt pretio æstimabilia: nempe spiritualiũ, quæ ideo pretio non æstimantur, quod omne excedunt pretium: & operum quæ delicta sunt, quę propter eorum vilitatem nullo sunt pretio digna. Porrò autem vtrunque mẽbrũ falsum est. Spiritualia nãq; nõ illa ratione iniustè venduntur. Nam & si supranaturalia sint, nihilo minùs quantum ad humanos vsus attinẽt, emerent illa homines quãto pretio possent. Vita enim omne pretium excedit & tamen homicida condemnatur, vt vitam quam abstulit ad arbitrium prudẽtum restituat. Præterea spiritualia quæ habent fructus temporales annexos possent tunc illa ratione emi, vt sunt sacerdotia. Ratio ergo quare spiritualia vænalia non sunt, non est nisi quia gratis sunt diuinitùs collata. Et ideo dispensatores illorum cùm non in peculiare suum commodum, sed in bonum commune ea receperint: debent quæ gratis acceperunt, gratis dare, vt libro nono latiùs patebit. Quare scientia quam quis proprie acquirit, vendibilis est. At vero de peccatis, licet ratione culpæ non solùm vilia sint nulloque pretio digna, imò abhorrenda, & execrãda, nihilo minùs ratione cõsensus illius, qui suas locat operas, rationeq; voluptatis illius qui conducit, quatenùs ad humanos vsus accõmodantur, possunt mercede & pretio redimi. Quapropter mulier quæ sui corporis copiam facit, mercedem recipere potest pro voluptate quam vir captat, sicut posset, vt prolem illi gigneret. Imò vtraque ratione posset etiam masculus à fœmina pretium recipere: quin verò æquiùs quia plus præbet. Sicuti Alexander iure naturæ potuit à duce illa Amazone q̃ illum gratia recipiendæ prolis inuisit, quod & prece & pretio, vt fertur, impetrauit. Nã illi fœminarum generi in more erat pretio accersere viros qui ad illas ingrederentur. At verò quia fœminis maior inest pudor, ob idque rariores sunt quæ illi turpitudini vacent quàm viri, pretium ipsæ iustiùs recipiunt. Item si causa salutis quispiam emissione illa egeret, posset amplexum illũ pretio coëmere: non obstante q̃ innatũ haberet flagitium. ¶ Et quòd non solùm donationis via, sed loco pretij id possint recipere, manifestè probatur: quia, respublica non solum miseras illas fœminas permittit, sed & pretium eis taxat: id quod nomen ipsum meretricis admonet. Dicitur enim à merendo. Et qui illis statum pretium

Impugnat Medina.

Quare spiritualia uænalia nõ sũt

Potest uir à fœmina pretiũ recipere Alexãder et Amazo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium non persolueret, cogeretur in foro iudiciali: quod non contingeret si donatio esset. Idque.l.idem si ob stuprum.ff. de condi. ob turp.caus. adstruit: quippe quæ ait meretricem iustè recipere id quod pro iniusto actu accipit. Meretrix enim, inquit, turpiter facit, quod sit meretrix: non tamen turpiter accipit, cùm sit meretrix. ¶Item arguitur cõtra huius Doctoris assertũ, quo ait: Si prosti tuta quippiam animo recipiendi pretium accipiat, ad restitutionem teneri: si verò animo recipiendi donationem, minimè teneri. Arguitur inquam: quia non tam eius mens existimari debet quàm ipsa traditio: & re vera consuetissimo vsu nemo illis donat, sed pretium soluit: atque ipsæ id planè intelligunt, quare semper tenẽtur ad restitutionẽ. ¶Neque contra nos quippiam facit.l.syncera.C. de donatio. inter vir. & vxor. vbi miles donare prohibetur quippiã meretrici. Illic enim non iustum pretium prohibetur, sed larga donatio: idq; in fauorem militis. Nam alij donare etiam illis possunt: vt patet.l. affectionis.ff. de donat. ¶ Maiori tamen apparentia obijci nobis illud posset Deutero. 23. Non offeres mihi turpe lucrum nempe meretricis. Sed tamen neque hoc quicquam euincit. Ibi enim non condemnatur meretricis pretium, sed propter fœditatem prohibebatur in templo offerri. Sicuti & pretium canis: quia nõ erat animal vtile. Vel, quod veri similius est, vt ait illic Iosephus, in more erat vendere coitum canis ad impregnandũ caprã: ad nullã ergo meretrices restitutionẽ tenentur. ¶Maius autẽ dubiũ est an aliæ quæ non sunt publicitùs expositæ, sed maiori cũ verecũdia copiã sui faciũt, possint pretium recipere. Sunt enim qui hoc propterea negent, q̃ lex non permittit, nisi illas quæ sunt in fornicibus, neque alijs pretium taxat. Porrò autẽ crediderim has multo iustiùs posse recipere pretium: quippe quę ob maiorẽ honestatem pluris sunt æstimandę. Quòd si de alijs etiã scisciteris q̃ neq; publicitus sunt, p̃ stitutæ, neq; se tradere cõsueuerũt: sed sunt puellæ, aut maritæ quæ semel, aut bis collabuntur. De his enim maior est apparẽtia q̃ nõ possint pretiũ recipere sed teneant ad restitutionẽ: eò q̃ non modo nõ sunt lege permisse verũ lege agitur cõtra illas, aut de stupro, aut de adulterio, neq; in iudicio audirẽtur, si promissum sibi pretium peterent. Nihilo minùs, & illis quoq; liceret pretiũ recipere: tenebitq; in foro cõsciẽtię qui illis promisit sõluere: nisi excessus iustæ æstimationis pro ratione personarum immodicus esset. Et ratio est eadem sancti Thomæ. Nam licèt flagitia illa sint lege vetita, datio tamen non est prohibita. Et ideo iuri naturali standum est: quo vtique iure concessio illa corporum æstimabilis est pecunia. Atque ad hoc facit.l. suprà citata, idem.ff. de condit. ob turp. causam. vbi ei qui aliquid ob stuprum obtulit denegatur repetitio. ¶ Sed tamen quantum ad forũ iudiciale est differẽtia inter has mulierũ species, q̃ meretrici datur in iudicio actio petendi pretium: ei autem quę non est publico loco exposita, denegabitur quia illis solis lege decreta sunt pretia. Vxores autẽ & virgines nõ solũ à iudicio arcentẽ nẽ petant, verũ in pœnam sui criminis priuabuntur acquisito pretio: sed tamen ante cõdemnationem iure naturę illis debeẽ. Quod autẽ adduci potest ex.l. Lucius Titius. ff. de iure fis. vbi mulier quæ marito venenũ propinauerat cõdemnatur vt quę turpiter in adulterio receperat fisco applicentur, nihil ad rem facit. Primũ q̃ ante cõdemnationem iure naturæ poterat id recipere: deinde q̃ cõdẽnata est, nõ solùm in odium adulterij, sed homicidij. ¶ Vtrùm autem marita teneatur pretium reddere viro si id suo pudore suo posset, & filia patri: respondetur idem esse iudicium atq; de alijs quæ operis manuũ suarum acquisierint. Potest enim clam marito, & filia clam patre, illa in suos vsus vertere: nisi amplã supellectilẽ illa via acquisiuisset q̃ idcircò in vsum mariti venire deberet. Haud ergo eiusmodi mulieres ad restitutionem tenentur: nisi ab eo receperint qui nõ erat sui iuris, vt tam amplã pecuniã possit illis vsibus expendere. Nam si res est modica pro qualitate personæ, etiã si à filio familiàs recipiat retinere potest. Nam præsumitur pater scire rataſque subinde habere eiusmodi expensas. ¶ An verò, vice versa, qui puellam vitiauit teneatur in conscientia in totam dotem: Respondetur quòd si ipsa consensit non tenetur d̃ rigore iustitię ad aliud nisi ad id quod pollicitus est. Nam scienti & volenti non fit iniuria. Tametsi æquitas honestatis sit, vt si illam ob causam nuptui tradi nõ potest, aliquid elargiatur. Neq; verò si sit subcura parẽtum tenetur illam dotare: secus si inuitam rapuit. ¶ Adiecit tamen præterea hoc verbum sanctus Thomas, quod si mulier superfluum per fraudem & dolum extorserit, tenetur amasio restituere. Vbi notandum q̃ etiam

Iosephus.

Aliquorum sententia. Sentẽtia autoris.

Aliuddubiũ

Solutio.

An maritus teneatur pretiũ sui corporis viro reddere.

De eo qui puellã vitiauit.

etiam si superfluum recipiat, dum tamen neq; fraus adsit neq; dolus, nulla est necessaria illi restitutio. Fraus autem est si verbi gratia, diceret se esse viro incognitam: aut non nisi semel, idq̃ à magnate: qua fraude plus extorqueret: restituere profecto teneretur. Sed si falsò dicat se perditè illum deamare: aut facetijs & illectamentis quippiam extorserit, fraus illa nõ obligat ad restitutionem: quoniam probè omnes nórunt illas esse meretricum technas.

Dubium.

¶ An verò contrà, si quis illis superfluum aliquid polliceretur, teneatur promissum soluere: Respondetur teneri in conscientia: quia ius hoc naturale docet: nisi excessus ad prodigalitatem pertingeret. Nã tunc, male promissum esset, in quo rescindenda esset fides: etiam si cum iuramento esset promissum: nã iuramentum de re illicita non obligat. Neq; simile est de illo qui iurauit latroni pecuniã se largiturum ad redimendam vitam: quoniam illud licitè potuit iurare. Cõsultius est tamen in eiusmodi euentibus relaxationem iuramenti procurare. ¶ Retrocedendum ergò est ad prius responsionis membrũ: quando scilicet datio ipsa est illicita, cui nam sit restitutio faciendа: vt in Symonia. Harum ergo quæ illicitę sunt, dationũ triplex est differẽtia. Vno enim modo datio potest esse mala solùm ex parte recipiẽtis: vt si cuipiam peeuniam porrigeres, ne peccatum committeret. Et tunc ille qui dat, potest repetere: eò q̃ alter tenebatur id gratis facere. De quo extat.l. vt puta. ff. de cond. ob tur. caus. Ex qua infert gloss. quam Summistæ sequuntur, illum qui recipit ad restitutionẽ teneri. Haud tamen consequentiæ vim intelligo. Imò crediderim tali esse distinctione vtendum. Aut inquam vitiũ à quo illum donario meo cohibere procuro, perniciosum est alteri: aut nullam habet annexã iniuriam. Si enim est iniuriosum, ac perniciosum: vt puta cũ amico munus aliquod offero nè homicidiũ, aut furtum faciat: tunc mihi posteà repetitio datur. At qui hoc tantũ exẽplum est in lege. Nihilo minùs si ego non repeto, crediderim ad nullam illum teneri restitutionem. Nam & si ille gratis teneretur abstinere, nihilo minùs quia in gratiã mei abstinet, alioqui mala illa facturus, potest iure naturæ pro sua illa voluntate pretium ex me recipere. Quare lex translationem dominij nõ prohibet, sed repetitionem concedit: vt in ludo diximus: idq; in odiũ illius criminis, nè homines iniurias quas in alios meditantur pretio venderent. Quando verò vitium non est contra iustitiã: vt si ego amico quippiam darem nè scortaretur, profecto nõ solùm ille recipere potest, neq; ad restitutionem tenetur: verũ, vt credo, neq; daretur mihi repetitio: quoniam lex illa pœnalis restringẽda est ad suũ ipsius exemplum: quod non profert, nisi in vitijs habentibus iniuriam annexam.

Iurans ctum de re illicita nõ obligat.

Triplices data tiones illici te.

Primus modus.

Distinctio notanda.

¶ Secundus ergò modus dationis iniustę sumitur ex parte vtriusq̃ue: scilicet tam dantis quàm recipientis: nõ quidem quia actio pro qua munus offertur non sit natura sua pretio æstimabilis, sed quia habet annexam iniuriam cõtra iustitiam. Vt si litigator, aut iudici, aut scribæ, aut testi corrumpendo munera offerret: aut assassino vt hominẽ interficeret. Tunc enim vterque delinquit: & ideo tam qui dedit quàm qui recepit eodem pretio iure mulctatur: ac proinde largitio illa fisco iure addicitur: vt patet.l. Mulcta. C. de mod. mulct. Nõ quod actiones illæ, puta hominem occidere, aut sentẽtiam in tuum fauorem proferre, non sint natura sua pretio æstimabiles: sed quia actiões insuriosæ sunt, indignus iure fit ille qui accipit vt dominiũ acquirat. Qua perinde ratione intelligenda est lex illa. ff. de verb. obli. Generaliter nouimus tu pes stipulationes nullius esse momẽti. Intelligitur inquam quando vtrinq; iniusta est (vt lex statim proxima declarat) veluti si quis homicidium, vel sacrilegium se fasturum promittat: quia homicidiũ & sacrilegium sunt delicta contra iustitiam. De quibus etiam restitutionibus habetur iure Canonico. 14. q. 5. can. Nõ sanè. qui est Augustini. ¶ Interrogas autem cùm leges illæ, pœnales sint, vtrùm qui recepit teneatur ante sententiam restituere. Videtur enim ex his quæ diximus lib. 1. nõ teneri. Respondetur nihilo minùs teneri. Et ratio est, quia lex fecit eum inhabilem ad recipiendum in odiũ delicti, quod est contra iustitiam: & ideo nullam acquisiuit dominium. Haud tamen tũc tenetur restituere fisco: nam etsi ille, inhabilis fieri potuit ad recipiẽdum quod nõ erat suum, alter tamen qui dedit, non potuit re sua, nisi per iudicis sententiam expoliari: ob idq; antequàm condemnatio fiat, restitutio debet fieri domino qui dederat. Nihilo minùs facta etiam restitutione vbi fiscus resciuerit, recuperabit. Quando verò delictũ non est iniuriosum, optimè trãsfertur dominiũ: quia, vt suprà diximus, datio non est illicita.

Secũdus modus.

Turpes stipulationes nullius esse momẽti, ex ponitur.

Dubium.

Vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde,vt suprà citatum est.l.Idem.de condi. ob turp.causdanti ob stuprum pecuniam, non conceditur repetitio. ¶ Sed nũquid licebit munera iudici, aut alteri iustitiæ ministro ad redimenda vexationem largiri: apparetenimid licere,eò quòd cuiq; fas est suũ protegere ius. Respõdetur autem nemini id licere: quoniã iniustè quod iustum est exequeris: & quoniã lex eiusmodi largitiones vetuit,subinde cohibuit illa via redimere vexationem. Illo enim palliamento multæ fierent corruptiones. Nam cùm quisq; in propria causa iniquus sit iudex,cuique apparet ius habere certum, atq; adeo suam vexationem redimere:quæ quidem in litibus maxima pernicies est: nempè dum vterq; litigantium,vt vexationem redimat,vexando præuenit alterũ: datq; illi causam, vt & ipse suã redimat. Idq; vtinam nõ vsq; ad principum palliandas discordias procederet. ¶ Tertiò modo dationem cõtingit esse illicitam, etiã ex parte vtriusq;,tam datis quàm recipientis:tamen ratio non est ei similis,quę in proximo membro signabatur, videlicet: quòd actio quæ emitur est iniuriosa:sed quia non est pretio æstimabilis,qualis est datio simoniaca. Quòd enim mihi detur ptio sacerdotium si sum dignus,'non est alterius iniuria: veruntamẽ quia res illa quæ emitur,non est pretio æstimabilis,propterea quòd Antistites gratis acceperũt,vt gratis dispẽsent, fitvt qui pretium pro re spirituali recipit,nullum adipiscatur dominium:ob idq; statim tenetur ante sententiam id relinquere. ¶ At verò vtrùm tunc teneatur restituere pauperibus, an ei qui dederat,dubiũ est. Nã à priori parte facit q̃ iura in pias causas iubẽt fieri restitutionẽ:vt can. Qui habetis.14.q.5.& can. De hoc.de simo.cautum est. Et in foro exteriori eodem modo fieret cõdemnatio, eò q̃ qui dedit,meretur dominio priuari: imò iustiùs quàm qui dedit ad labefactandum iudicem. Sed ab altera parte est argumentum,q̃ nemo expoliandus est re sua, nisi per iudicis sententiam. De hac ergò re,loco proprio lib.9.differendum est. Interim tamen standō in iure naturali, dicendum quòd ante cõdemnationem facienda est restitutio ei qui dedit. Caueat sibi tamen restituens, nè postea cùm in notitiam venerit ecclesiæ, denuò condemnetur.

Dubium.

Tertius'modus dationis illicitæ.

Ad.3. arg. SOlutio tertij argumenti trimembris est. Aut em̃ creditor cui restitutio debet defunctus est,aut absens,aut prorsus ignotus.Et quidẽ loco defuncti hęredes subrogãtur.Qui in triplici sunt differẽtia. Aut enim sunt necessarij:vt puta quos testator: nisi legitima rarissimaq;, de causa, exhæredare nõ potest.Quales sunt parentum filij,ac filiorũ parẽtes. Alij verò succedunt ab intestato: vt fratres & consanguinei.Sed alij ex testamento,vt alienì.Et quomodocunq; quis sit alterius hæres,eidẽ est facienda restitutio. Quin imò,vt dicebamus, in hærede sit ipsi defuncto. ¶ Pulsare autem cuipiam conscientiam potest,an qui inuestigatis hæredib⁹ nulloq; inuento, restitutionem in pios vsus cõferat: posteà reperto hęrede qui inuentus nõ fuerat,eidem nihilominùs debeatur restitutio. Apparet enim id ratio poscere:quoniã ille nõ debet inscius,& inuitus priuari iure suo. Ad hoc respõdetur,quòd quando restitutio alicuius est ponderis, hæresq; nõ inuenitur coram publica potestate, debet fieri diligẽtia: & penes ipsam deponendum est debitũ. Siautẽ eius authoritate vel in pauperes vel in pios vsus dispendatur,tunc restitutor tutus manet,tam in conscientia quàm in foro iudiciali. In rebus autem leuioris momenti non est tam anxia indagatio necessaria.

Hæredes triplices sunt.

Dubium.

De restitutione creditori absenti facienda. Scotus. & Richardus. Sententia autorum.

¶ Quãdo verò creditor absens est, tunc quo commodiùs fieri posset,trãsmittenda illi est restitutio. Quid autẽ sit transmissio sine magno sumptu fieri non potest? Scotus quidẽ & Richard.in.4.dist.15.aiunt quòd quando ingentibus opùs est sumptibus, non tenetur debitor illos facere: sed potest tunc in pauperes quantum debet erogare. At verò S.Tho.de sumptibus nihil meminit,sed consultò id conticuit:quia simplicem constituere regulam non poterat. Est ergò discretione opùs:nẽpè perpendendũ vtrùm id quod debes per iniuriam retinueris,an verò per cõtractũ licitum puta aut venditione, aut mutuato,&c. Si enim per contractũ licitum in tuũ ius res illa venit, & ante solutionis tempus ille recesit,nullas teneris facere expensas ad restituendum, quia non plus debes q̃ acceperis. At si sine illis transmittere nequis. vel custodire debes, vel apud iudicem deponere. Nam in pios vsus non licet dispendere, nisi lõgo expectetur tempore. Si autem per iniuriam id illi debes,puta si furatus es,aut si quis iustè accepisse tibi ante solutionẽ peregrè profectus in mala es fide:absq; dubio teneris sumptibus tuis restitutionẽ illi mittere:quãdoquidẽ eum stringeris indẽnem seruare:quia absque tua culpa suo caret iure.

¶ De illo verò qui prorsus ignotus est gradio creditor ignotus est.

Dubiũ quã

Bulla Cruciatæ.

Distinctio.

Dubium.

Libri Quarti, Quæstio. VII. 353

¶ De illo verò qui prorsus ignotus est gradio creditor ignotus est. Ius ad istos coémptores, & negotiatores, ac falsamẽtarios spectat: qui minutatim quoslibet defraudãt,atq; expilant:ac subinde ad illos qui vrbem aliquã iniusto bello in prędã dederunt. Prætereà ad illos qui inuenerunt thesauros:de quibus sub titulo De furto dictum sumus. Huiusmodi nanq; debitoribus ignoti sunt sui creditores. Primum ergo omniũ admonendi isti sunt quisnam dicatur ignotus. Haud enim quicunq; censendus est debitori ignotus:qui in sua non est notitia, neq; memoria:sed ille prorsus qui facta pro ratione debiti solerti diligentia, inueniri nõ potuit:Quapropter antequã hæc fiat indago nõ licet in pios vsus restituenda dispensare,neq; cõpositionẽ facere authoritate Cruciatæ Bullę. Illa enim præcisè dicuntur debita incerta,quorum domini post vigilantem indaginem quæ bona fide fuerit facta inueniri non possunt. Quin verò qui per iniustam acceptationem alienum cõtraxerunt, suis proprijs sumptibus tenẽtur eandem facere inuestigationem. Quocircà vbi sub dubio compertum fuerit, illi aut illi certò deberi: nempè cùm duo ad tuam tabernam ac cesserint,& certus sis alterutrũ defraudasse: licet scire nequeas vtrum eorũ: teneris nihilo minùs inter illos,aut suos hęredes debitũ æs dispertiri:quoniam tunc creditor nõ est omnino ignotus. Qua vtiq; ratiõe sunt qui censeãt eum qui certus est cuius ciuitatis fuerit ille cui restitutionem debet,si ille neq; hęredes haberi possunt, restitutionem debere, pauperibus eiusdem loci. At verò nulla apparet huius necessaria ratio:sed forsan distinguere est operæ pretium. Dum enim exercitus ciuitatem communi nomine fuerit depredatus,tunc forte si ignoti,sunt domini, facienda est vrbi restitutio, vt respublica ipsa eam distribuat. Quando verò nõ illo modo per iniuriam toti reipublicæ illatam contractum est debitum,sed per iniuriam singularium ciuium:non est necessarium in eodem opido fieri. Est ergo conclusio doctorum omniũ,quod ignoto dño,faciẽda est pauperibus restitutio:vel potiùs ipsi in pauperibus, vt suprà dicebamus. ¶ Verùm tamẽ quo modus hic restituendi de sua radice innotescat, quęritur quo iure pauperibus elargiẽda sint quę incertis dominis debẽtur. Vtrũ sit naturale,diuinum: an humanum. Quis inq̃ illos fecit huiusmodi creditorũ hæredes? Et arguitur sic. Obligatio restituendi iuræ naturæ vniuersos obligat mortales,siue Chriani sint, siue sola lege naturæ viuẽtes:natura autẽ nõ docet ignoto dño, pauperib⁹ id deberi: imò videt tũc res trãsire in ius possidentis. Habetur enim Inst.de rerũ diui.q̃ res cuius nõ est dominus occupanti cõceditur: quãdo autẽ dñs nõ cõparet, perinde habet ac si nõ esset. Prætereà q̃ restitutio fiat pauperibus, sola lege canonica introductũ est: vt patet cap. Cũ tu.de vsur.& can.Nõ sanè.&, Qui habetis.14.q.5.Põtifices aũt nõ potuerũt inuitis, dominis prẽter ius naturæ debita incerta in vsum pauperũ addicere. Nam ante illa sancita decreta,nõ apparet eiusmodi restituendi modus fuisse necessarius. ¶ Ad hoc primũ omniũ respõdetur, eiusmodi incerta debita si ius tantũ consulas naturale, in vsus cõmunes reipublicæ cedere. Nã cũ res vniuersæ, vt lib.præcedenti dictũ est, traditæ in cõmuni sint humano dominio, quarũ diuisio iure gẽtiũ facta est, fit vt dũ expectatus legitimo tepore dominus nõ cõparet,iteratò veniant in vsum publicũ. At vera quoniã Christi vicarius toti reipublicæ Christianæ curã pauperũ gerit, iure & merito potuit hæc bona quasi cõmunia reipublicę pauperibus applicare,qui eiusdẽ reipublicæ sunt egena membra. Idq; Alex.sub anno Domini. 1170. faciendũ Salernitano Archiepiscopo iussit: vt patet dicto cap.Cũ tu.de vsur. Nõ tamẽ q̃ ipse fuerit primus rei huius autor: sed exẽplo adductũ est antiquissimorũ sanctorũ, Augustini scilicet,vt can.citatis.14.q.5.cõstat:atq; aliorum. Quin verò & naturali iure edoctus & Euangelio. Nam quod cuiq; superest, erogandũ est in pauperes: eiusmodi autẽ bona redundare censentur in republica. ¶ Ex quo sequitur primo dominiũ harum rerum non transire in pauperes,ac si creditorũ hęredes essent: sed dũ ipsis datur quasi creditoribus ipsis soluitur. Et tunc per dationẽ ipsam acquirunt verũ dominiũ: quasi Papa tunc dominorũ nomine illis tribuat. Subsequit̃ deinde secũdo q̃ dũ respublica in alios vsus pios illis debitis egerit, cessat tunc ius erogandi pauperibus. Et potest respublica illa in tales vsus cõsumere. Nam ius positiuũ nõ potuit naturali derogare. Ob idq; princeps tunc secularis fortè potest incerta ipsa debita exigere & cõpositionẽ facere, puta pro certa quota reliquũ remittere, vt facit Papa: vt illico dicemus. ¶ Quod si scisciteris an quisq; priuatim possit illa quæ debet, vt libuerit, in pau-

Resp̃sio.

Dubium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. Thom. peres diffundere D. Tho. nihil hic de hac re
fassus est: tamē in. 4. dist. 15. q. 1. art. 5. ait de
bere fieri restitutionē secundū arbitriū epi
scopi, vel illorū ad quos pertinet cura ciuita
tis. Vbi insinuare videtur republicam ipsam
Scotus talē habere facultatē. Scot. verò eādē dist. q.
2. negat id esse necessariū: imò ait per se quē
Richardus. q; id exequi posse quē Richar. ibidē sequit,
Sentētia au ar. 5. q. 4. Crediderim tn, vbi modica est resti
thoris. tutionis quantitas, per se quelibet restituere
id posse. Cū verò res est cumulationis pretij,
consiliū est vt arbitrio prudentis confessarij
fiat: imò posset tam inges esse, vt cōsulendus
etiā esset episcopus, vt eius prudētia cōmo
diùs restitutio fiat. Haud tamen id ceu de ne
cessitate salutis asseruerim. Neq; S. Th. diuer
sum docuit, Maximè cùm in Summa de hac
re siluerit. ¶ Vtilior autē erit responsio, vtrū
Dubium. ipse qui æs habet ignoti domini posset sibi
partem capere dūmodo sit pauper: vel suis
consanguineis, & familia ibus elargiri. Caie.
Caictanus quidē id absolutè affirmat: ego verò abs q;
temperamento non auderem. Si enim hanc
facias vnicuilibet licentiam, illico sibi suisq;
effinget paupertatē pro ratione sui status, vt
aiunt. Igitur vbi necessitas nō fuerit paten
tissima & clarissima, nemo tuto poterit sibi
vsurpare qđ restituere debet: licet possit re
stitutionem differre. At si cogitat sibi cape
re, id debet facere authoritate episcopi, aut
sui parœciani curati, aut cōfessarij, si prudēs
est & sapiens. Idq; tunc fieri licebit quando
graviores aliæ miseriæ pauperū non se ocu
lis obijciant. Quando verò authoritate præ
lati aliqua sibi eleemosyna ex ijs quæ debe
bat applicatur, vere fit eius dominus: neq;
veniens in pinguiorem fortunam tenetur id
amplius restituere. ¶ Percontaris autem de
compositionibus istis quas nuperrime no
minauimus, sintne licitæ, vt Cruciatæ forma
habet: nempè, vt qui incerta debita contra
xerit, certam soluens portionem liber fiat à
reliquo debito. In huius responsione inter
rogationis illud semper optima fide cauen
dū est, nè quispiā se ipsum seducat, arbitra
tus quippiam censeri incertū anteq; diligens
peragatur indagatio ad cōperiēdum debito
rem. Hoc autē supposito nulla esse videtur
ambigendi ratio, quin si legitima adsit causa
posit Summus Pontifex eiusmodi compo
sitiones facere: quandoquidē iure naturæ, vt
dictum est, illa bona sunt reipublicæ: quæ
tunc in tales vsus illis indiget. Quin vero vt
proximè insinuabā, quando reipublicæ ne
cessitas esset apertissima, rex quoque fortè
posset id facere. Tametsi quia Summus Pon
tifex iustior est eleemosynarum iudex, neq;
causa ita semper est euidens, ille adeūdus est,
cuius authoritate id fiat. Quod si quis arguat,
ignotos creditores forsan nō consentire id
negatur, imò cōsentire videtur: quia illa ha
bent pro amissis, & liberiùs quisque ac gra
tantius cōtribuet cētū quę p perditis omni
nō ducit, q̄ quatuor quæ habet in crumena.
Et quāuis nō consentirent, respublica id po
test facere. Sed rursus arguis: quis illa Papa
colligere possit, quā tamen habet facultatē
remittendi partem? Respōdetur quod tanq̄
legitimus ian tunc bonorum administrator
propter ingruentem instantemq; publicam
necessitatē, vt faciliùs expeditiusq; fiat col
lectio, potest partem cōdonare vt reliquum
soluatur. ¶ Hactenus de iure. De facto nanq;
& executiōis modo nihil loquimur. Aequi
tas enim iuris huius hæc est, vt per eiusmodi
compositiones tanta conficeretur pecunia
publica, quæ vel alia tributa, vel bonam eo
rum partem posset excusare: idq; sic fieret,
vt non offerretur iniquis suæ iniquitatis an
sa: & tamen ex centum, & quinquaginta ar
genteis quæ reipublicæ pauperibusq; debē
tur, tantum colligere duo, ac remittere reli
qua, plus detrimenti offert pauperibus, quo
rum Papa est pater, rexq; patronus, q̄ emo
lumenti in bonum publicum conferat. Præ
tereà præsentissimū creatur periculum istis
coëmptoribus, & raptoribus, vt huius fidu
cia nihili faciant quoscunq; passim defrau
dare. Atq; idem periculum sit inde præsen
tius, qđ certi sunt tertio quoquo anno eiusmodi indulgentias prouēturas. At verò bel
lorum frequentia quæ non tantū ab infide
libus nobis indies ingruunt, huius inter alia
nobis sunt causa mali, vt in cōquirendis vn
diq; subsidijs modum non permittat. Quo
circà, neq; nos in quēquā obloquimur: quia
neq; nostra est authoritas tāta neq; audacia.
Sed tamen postquàm ius probamus, admo
nere subinde cogimur fraudatores istos pu
blicos, coemptores inquam, ac negotiato
res nè fiduciā istiusmodi immodicę remissio
nis freti contrahere fraudibus pergant æs a
lienum: quod si fecerint, restituere non tar
dent. Nam qui propositum non habet resti
tuendi quousq; veniat indulgentia, in pecca
to mortali se sciat persistere: quoniam habi
tā restituendi opportunitate, per nullum tē
pus licet alienum retinere.

Ad

Ad. 4. arg. AD quartum argumentum respondetur
vnūquenq; de his quę sibi propria sunt
arctius stringi parentibus succurrere, q̄
alijs: ea verò quę aliorū sunt, potiùs illis sunt
rependenda quam impendenda parentibus
nisi forsan, vt ait S. Tho. in casu necessitatis
extremę, in quo posset, & deberet quisq; ę
tiā auferre aliena, vt patri subueniret. ¶ Con
tra hoc autē postremū verbum de tempore
Dubium. extremæ necessitatis dubia exist ūt aōnulla.
¶ Atqui vt inde exordiamur, vbi patentior
est dubitandi ratio, quæritur vtrùm debito
re & creditore extrema necessitate coactis
Scotus. teneat debitor creditori præ seipso succurre
re, an potiùs sibi ipsi illo neglecto? Et quidē
Scotus. 4. dist. 15. q. 2. hac vtitur distinctiōe.
Si creditor in necessitatē priùs incidit, tenē
tur tunc debitor illi soluere: si verò priùs de
bitor, tenetur sibi prouidere. Atqui ambō
hæc mēbra adeo sunt certa vt de neutro pos
sit vllus dubitare. Nam etiā si nihil extrema
patienti deberes, cogeris illi succurrere: &
quando tu eādem necessitate strangularis,
quanuis nihil tibi alius deberet, teneretur ti
bi. Quando autem simul eadē necessitas am
bos occupat, tunc ait Scotus debitorem vita
propria posthabita, debere creditori quod
suum est reddere: quare homicida, inquit, es
set, si sibi tunc, vsurparet. Neque desunt alij,
quorum est Richard. qui in eius sententiam
subscribant. Et ratio eius est hæc, quòd cùm
ambo necessitate pares sint, hoc iure credi
tor debitorem superat, quod res illa neces
saria, nēpè cibus, aut pecunia quàm debitor re
tinet, ipsius est, scilicet, creditoris. Et potuis
set suam præterea opinionē inde suffulcire
quod in tali necessitate neuter posset ab alte
ro quod ei necessarium erat eripere. Ex quo
fieri videtur consequens, vt neque debitor
tunc retinere id posset quod alterius est. Idē
enim esse videtur, ac si ab ipso id eriperet.
Sentētia au ¶ Nihilo minùs contraria sententia non so
thoris. D. Thom. lum multò est probabilior, verùm proculdu
bio complectēda. In primis S. Tho. licèt nō
id expressè asserat, insinuare tamē illam vi
detur: quandoquidē absq; vlla exceptione
Caieta. ait, quod casu extremæ necessitatis, citiùs de
bitor deberet præsidio esse parentibus: & à
fortiori, sibi. Quare Caieta eandē amplexus
est sententiam. Ratio autem est hæc, ab illa
Scoti diuersa. Ambo sunt necessitate pares
& possidētis cōditio quę melior semper est,
plus debitori fauet, quàm fauebat creditori
rem sibi esse debitam: ergo sibi potiùs debi-

tor cōsulere debet, saltem, potest, quàm cre
ditori. Enimuerò tam intimè innatū est ho
mini generalissimum illud rerum omnium
desiderium, ac subinde ius seruandi sese, vt
nulli quicquam tunc plus debeat q̄ sibi ipsi.
Quocircà siue per contractum licitum id ab
altero acceperit, siue per furtum, aut rapinā:
siue in mora sit soluendi, siue secus: in sum
ma, quomodocunq; illud alteri debeat, ius
sibi retinendi natura ipsa concedit. In tali e
nim casu vniuersa cessant alia debita. Quare
etiā si iure iurando te astrinxisses soluere il
la die, iure naturæ intelligebatur facta exce
ptio extremæ necessitatis. ¶ Et confirma
tur sententia hæc ratione, ni fallor, manifesta.
Iure naturæ, vt dictum est, omnia sunt com
munia, sed iure gentium, rerum dominia di
uisa sunt: ius autem gentium nequit extre
mæ necessitati prejudiciū facere: atque adeò
illa præsente, quantū ad vsum, omnis cessat
vis peculiarium dominiorum, ac subinde de
bitorum. Quocircà etsi dominus priùs in ne
cessitatem illam extremam impegisset, qua
ratiōe sub reatu homicidij teneret illi quod
debebam soluere. Si tamen non solui, & po
steà ego in eandem incidi necessitatem, iam
tunc nō teneor. ¶ Respōdetur ergo ad argu
mentum quod faciebamus, diuersam esse ra
tionem, tunc rem possideas quādo extremè
petetis, an alter qui simile patitur. Si enim il
le possidet, tu non posses illi surripere: eò q̄
tunc surripere esset occidere: quia esset vera
actio, qua vitā alteri directè adimis, ac si ho
minem strangulares. Quando verò tu possi
des, id est penes te rem quomodocunq; ha
beas, non agis, sed tantùm cessas succurrere
cùm possis. At vero nō succurrere cùm pos
sis: nō est directè occidere, neq; verò per ac
cidens, nisi quando teneris succurere: & in
tali casu non teneris. Sic enim intelligendū
est Ambrosianum verbum, Quem pascere Ambros.
potuisti, si nō pauisti, occidisti. Intelligitur
enim quādo nō te aliud ius excusabat. ¶ An Dubium
verò parente tuo, ac tuo pariter creditore in
eandem extremam necessitatem cōiectis te
nearis potiùs patri quàm creditori, arbitror
problema esse in vtranq; partem probabile. Problema.
Et qui dixerit, creditori, bona quidem ratio
ne tuebitur. Nam solū illud ius quod vnus
quisque habet seipsum seruādi, videtur in ta
li casu vsum alienæ rei dēbitori vendicare.
¶ Qui verò crediderit parenti potiùs, & ipse
quoque pietatis officium prætexere sibi po
terit. Nam fere idē est: patris ac tuam ipsius

Ad argum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitam seruare. Sed tunc idem crediderim de vxore & filio. Nã ad fratres minimè liceret idem protendere ius. ¶ Vtrùm verò qui extrema suppressus egestate rem insumit quã alteri, vel antea debebat, vel tũc arripit, debito absoluatur: an verò postidtior soluere nihilo minùs obligetur, decidere superest. Nã quod prorsus absoluatur, argumentum est: quod si tunc ab altero eriperet, non teneretur. Ad hõc scite Scotus loco citato per hãc distinctionem respondit. Si ille virtute alius contractus rem illam ante extremam necessitatem debebat, nõ fit à restitutione immunis: sed si tunc accipiat, nõ fit restitutioni obnoxius. Et ratio est in promptu: quia cùm in extrema necessitate omnia sunt communia tunc qui capit nullum contrahit debitum. Nihilo minus si debitum erat contractum, non est cur dissoluatur præcedens vinculũ: manebit ergo. ¶ At verò Adrian. in materia de restitu. huiusmodi distinctionem nõ admittit: sed absolute tenet, illum qui extremę subditæ necessitati aliena capit pinguiori arridente fortuna à restitutionem teneri. Cui & sui asseclæ nõ desunt. Quin verò eius opinionem corroborant. Et pondus suorum argumentorum huc propendet quod in extrema necessitate hoc omnia sunt communia, quantum ad dominiũ. Nam alias qui tunc indigenti non succurreret, ad restitutionem postea teneretur: quod re vera nõ est credẽdum: eò quod succurrendi præceptum non est iustitiæ, sed charitatis. Sũt ergo nõ aliter communia quam advsum: quo fieri videtur vt transacto vsu, tenearis ad restitutionẽ rei. ¶ Secundò arguitur. Extremè indigenti abũ de subuenitur per rem mutuatam: nemo ergo tenetur simpliciter dare: atque adeò qui rem consumit, subiectus manet restitutioni. Et tertiò. Extremè indigenti nõ tenetur medicus suas gratis impendere operas, neque pharmacopolæ sua donare pharmaca. Satis enim est si solutionem expectent. Accedit, & text. can. si quis. de furt. Vbi habet quod qui propter necessitatẽ famis, aut nuditatis aliena occupauerit, si postea oblatũ reddiderit, non cogatur ieiunare. Vnde à contrario sensu colligitur quod si non reddiderit, ieiunare cogatur. ¶ His nihilo minùs nihil obstantibus persistendum est in priori sententia: dũ tamen rectè explicetur. In primis qũ res est parui momenti omnes fatentur nullam restare restituendi obligationẽ: sed si res qua extremè ille indiget maioris est existimationis, cõsiderandũ est sitne ille simpliciter indigens: nempè qui nullibi habeat vnde soluere possit, an verò licet id hic non habeat forsan habet alibi, vel ei debetur, hic enim non est censendus simpliciter indigens: & ideo satis est si quis ei credito mutuet vnde suæ necessitati occurrat. Sola enim absoluta necessitas ius id tali casu accipiendi alienum facit. Si autem sit simpliciter indigens, citra controuersiam esse debet quod ille nulli manet obnoxius restitutioni si rẽ qua indigebat insumpsit. Emuerò licet ita sit quòd tunc solùm sint omnia communia quantũ ad vsum: tamen quia in his quæ vsu consumuntur, ad vsum lege naturę sequitur dominium: vt puta si sit cibus, aut potus, aut pecunia: qui accipit, sit dominus. Et in hoc, si nos non fallimur, contraria opinio suos decipit. Esse enim cõmunia omnia quo ad vsum, est quod tunc possit indigens res alienas insumere, ac si suæ essent. Atq; adeo nõ tenetur creditor recipere, sed alter tenetur gratis dare. Si verò res esset quæ nõ vsu consumitur, tunc cessante necessitate teneretur illã reddere. Vt si quis equo alieno vteretur, vt periculũ mortis effugeret: aut si indigeret lecto tẽpore infirmitatis. Per hoc respondetur ad argumẽtũ de Medico, deq; Pharmacopola. Porrò nanq; si alter extremè indigeret sua opera vel sua medicina, teneretur sub peccato mortali: licet circũstantes tenerentur nihilo minùs eodem ligamine contribuere, si res esset adeò pretiosa. Tametsi in his medicinis subtrahendis nõ adeò frequẽs contingit culpa sicuti in cibo, ac in alijs rebus: quia nõ ita esse solent necessariæ: neq; misericordię vinculũ obligat vt morti pauperis admodùm pretiosa medicina occurratur, tantaue medici solertia. ¶ Quod autẽ ex. c. si quis. de furt. adductũ est, nihil sane ad rem pertinet: planũ quippe est illic mentionẽ non fieri necessitatis extremæ, vt bene ait glos. sed leuioris. Ait si quidem tex. Si quis propter necessitatẽ occupauerit, &c. pœniteat hebdomadas tres, & liquidum est, quod cùm in extrema necessitate alienum occupare, nulla sit culpa, nulla imponeretur pœnitentia.

Dubium

Scotus.

Adrian.

Explicatur opinio Sco.

De medico & pharmacopola.

SOlutio quinti argumenti in longam nos hinc transmitteret disputationem de restitutione bonorũ clericorum, quæ non ritè expenduntur, sed in malos vsus dissipantur: nisi latissimus esset de hac nobis habendus sermo, lib. 9. & 10. à quo ideo in præsentiarum supersedendum est. Quod autem ad rem præsentem attinet, trifariam præ-

De quinto argumento.

Trifariam potest prælatus res ecclesiæ occupare.

latus res ecclesiæ vsurpat. Vno quidem modo si res illa non sibi deputata est, sed alteri: puta capitulo: Et tũc qui res illas ab illo præfecto receperit, siue dono siue pretio, tenetur eas ratione rei acceptæ restituere vero domino. Si verò res ecclesiæ quæ sub sua sunt administratione, vt si exemplum ponamus in fabrica, vel in alijs, alienauerit in consanguineos, vel in alios, illi tenent restituere, nõ episcopo: ne illas iterũ disipet: sed ecclesiæ, vt in depositio esset vsq; ad futurũ possessorẽ. Sed si penes se illas retinet, & veluti proprias possidet satis est, vt aĩm illũ deponat.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ille qui accepit, teneatur semper restituere.

POst circunstantiam cui, sequitur quis: de qua sunt duæ quæstiunculæ. Prior huius secundi articuli est, vtrùm vniuersim qui accepit, quisquis ille fuerit, teneatur restituere. Et arguit à parte negatiua. Restitutio (quod identidem repetimus) est æqualitatis constitutio: qua scilicet ab eo subtrahitur qui plus habet, & ei apponitur qui habet minus. Vsu autem sæpenumerò venit vt qui rem sustulit, citra suam culpam sit illa priuatus, vt si quis ab eo eandem surripiat: ergò tunc non tenebitur eandẽ restituere. ¶ Secundò. Nullus tenetur suum prodere crimẽ: secundùm illud Chrysosto. Non tibi dico vt te prodas, contingit autem quandoq; vt debitor citra suam infamiam restitutionẽ facere nequeat: ergo tũc iugo restitutionis liberatur. ¶ Tertio. Vna res, vna simplici restitutione contenta est: contingit autem nonnunquam, vt quam multi furati sunt, vnus in integrum restituat: ergo alij tunc ad nullam ampliùs restitutionem: tenentur atq; adeò non omnis qui rem sustulit, ad restitutionem obligatur. ¶ In contrarium autẽ est quod ille qui peccat satisfacere pro culpa tenetur: culpa autem, vt ait Augustinus, non dimittitur, nisi restituatur ablatum: ergo eidem incumbit restitutionem facere.

QVæstio hæc in materia restitutionis egregium obtinet locum. Ad quã ideo distinctione præmissa quatuor conclusionibus respondetur. In eo nanq; qui rem occupat alienam duo est considerare, scilicet, & actionem quæ eam accepit, & rem ipsam. Est ergo prima conclusio. Quicunque penes se rem habet alienam, ratione rei ipsius quæ accepta est, tenetur eandẽ vero Domino restituere. Probatur. Quicunq; enim habet vltra id quod suũ est, debet illi reddere cuius est: hoc enim ratio iustitiæ cõmutatiuæ exigit: quippe cuius officium est æqualitatem inter eũ cõstituere, qui minus habet, & cum qui plus. ¶ At verò acceptio ipsa triplex esse cõsueuit. Quandoque nanq; est iniuriosa: nempè quæ inuito domino fit: qualis est furtum, & rapina de quo mẽbro statuitur secunda cõclusio. Quicunq; rem per iniuriam accepit, tenetur eandẽ ratione acceptionis restituere: etiam si illam iam apud se non habeat, sed forte sibi furto sublata sit. Probatur. ¶ Quicunque alteri iniuriam intulit, tenetur eandem refarcire: etiam si nulla sibi fuerit inde lucri accessio facta: cõscilicet quod alteri vel famã, vel honorẽ abstulit: ergo eãdẽ ratione qui rem iniustè eripuit: quandoquidem in re illa damnũ dedit, restituere iure cogitur. ¶ Secundo modo, actio illa citra donationem accipiendi iusta esse potuit, atq; in vsum, & cõmodum ipsius qui accepit: vt cùm quis rem suscepit mutuam, vel credito emptam: de quo subijcitur conclusio tertia, superiori similis. Quicunq; hoc modo rem accepit, tenetur eam, vel pretium restituere: non solùm ratione rei acceptæ si apud se perseueret, verùm & ratione acceptionis: etiã si illam qualitercunq; amiserit. Conclusio est clara: nã qui aliena rẽ iustè citra donationem in vsum suum accepit, nõ solùm propter beneficiũ acceptum, sed de iustitia obligatur illum indemnem seruare. ¶ Tertiò modo: Acceptio etiã iusta esse potest ex voluntate domini: quæ tamen non vergit in vtilitatem recipientis: sed in rem ipsius qui dedit. De quo adhibetur quarta, eademque bimembris conclusio. Nemo qui ceu depositarius rem alienam seruat, tenetur eam ratione acceptionis illam restituere: sed ratione rei quam habet acceptam. Quare si citra suam culpam illam perdiderit, nulli restat restitutioni subditus: secùs autem si magna sua culpa illam amiserit. Probatur prior pars contrario modo quàm tertia. Qui illo modo rem accipit, nisi pretio custodiæ suscipiat, vel aliter se seruare constrinxerit, nõ fit eiusdem rei custos ratione iustitiæ: sed ex gratia & beneuolentia: & ideo si absque sua culpa res perdatur, non ipsi sed domino perijt. ¶ Secundæ verò partis probatio est.

Distinctio.

Prima conclusio.

Acceptio triplex.

Secũda cõclusio.

Tertia conclusio.

Quarta cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd iure naturæ (vt regula habet iuris) qui causam damni dat: damnum dedisse videtur. Quare si tua grauis culpa in causa fuit, vt res perieret, reus inde fis damni repensandi. ¶ Vt autem conclusiones istæ suo ordine examinentur ex duabus prioribus regula cum primis colligenda hæc est. Omnis restitutionis obligatio ex altero duorum capitum enascitur: videlicet, aut ratione acceptionis, etsi rē non habeas, & ratione rei acceptæ quam habes, licet illam non acceperis. Quare si accepisti, & habes, vtroque es funiculo colligatus. Nomine autem acceptionis quæcunq; actio intelligenda venit per quam damnum dedisti, aut iniuriam irrogasti: etiam si nihil fueris lucratus: vt si incendisti alienas ædes, aut contumeliatus es. ¶ Quo fit rursus, vt quomodocunq; res in tuam potestatem venerit, scilicet iuste, aut iniuste pretio, aut gratis, cùm primùm resciueris esse alienā, teneris domino reddere, non solùm charitatis iure, sed etiam iustitiæ. Vt si ab illegitimo possore: verbi gratia, à latrone, vel furte, vel dono, vel mutuo, vel in depositū receperis, vel pretio emeris, reperto domino teneris illi cōferre: nisi ius tibi fortè fauerit præscriptionis. Probatur cōclusio. Duobus tantùm medijs quæst. 5. diximus rem legitimè possideri: scilicet, aut domini voluntate, aut legis permissu: quomodocunq; autem ab illegitimo possessore rem susceperis, neutra istarū causarum interfuit: quia neque verus dominus annuit, nec lex cōcessit: nullateno⁹ ergo dominium nactus es, atq; adeo reddere domino cogeris. Quod si nō feceris: cùm sine tuo magno detrimento, vt suprà diximus, id exequi possis: sed illegitimo reddideris possessori, restitutioni manes obnoxi⁹: quādoquidem de iustitia tenebaris. Crediderim tamē in hisce restitutionibus accidere posse ignorantiam iuris: quæ si excusat à culpa, excusabit subinde à restitutione. Haud enim tenetur plebeius quilq; has iuris subtilitates scire. Et ideo qui id qd à latrone receperit ignorās, & bona fide eidem reddiderit, non est in conscientia restituere cogendus. Exceperim præterea ius præscriptionis: quoniam postquam emptionis titulo, aut donationis, qui legitimus est, rem bona fide, iusto legis tempore possediſti, licet tibi posteà innotuerit esse alienam, immunis es à restitutiōe. Secùs si furto eam sustuleris: quia semper caruisti titulo, ideoq; nunquàm præscripsisti. ¶ Ratio hinc tamen dubitandi exurgit, quidnam hic rei nomine sit intelligendum: vtrùm scilicet, res ipsa præcisè, an verò etiam fructus. Et loquamur, exempli gratia, de illo qui non ratione acceptionis: sed solùm ratiōe rei acceptæ tenet. Emi fundū à latrone qui mihi fructus tulit: vtrùm teneat etiam fructus restituere? Ad hoc respōdetur per regulam iure solennem ac celeberrimam. Quicunq; solùm ratione rei acceptę restitutioni subijcitur, tenetur rem, seu id quod illius habet, & quicquid quo per ipsam factus est ditior, restituere: nō tamen illud quod bona fide cōsumpsit per quod non est factus locupletior. Regula est iuris. ff. de peti. hæred. Item veniunt. §. Præter hæc. qua regula ait glos. nullā esse veriorem. Et l. sed & si lege. eodem titulo. Exempli gratia, teneris restituere fructus aruī alienī: non solùm quos habes, sed quos illis consumpsisti vsibus: in quibus nisi illos haberes fructus, alios insumpsisses. Deductis tamen expēsis & laboribus. Si tamen illos ideo cōsumpsisti qđ, verbi gratia, amplius modus tibi donatus est, cuius donatione ductus statum mutasti & splendidiùs vixisti: tunc sanè non teneris, nisi in eo quod alias cōsumpturus eras. Pari modo si vestē sericam vili à latrone emisti, qua ratione illā vsu attriuisti: cùm alias non induereris serico: non teneris nisi ratione vestis quā indui solebas. Similiter si donato tibi à latrone equo vsus es non in necessarijs casibus ad quos equū vel emisses, vel cōduxisses: nihil pro vsu teneris restituere, quia nō es factus locupletior. Secùs autem si eius operas locasti, quibus factus es ditior: tunc enim deductis sumptibus in reliquum teneris. Pari modo si furtiuas ęs as in uitatus à latrone bona fide insumpsisti, minihilum posteà teneris, nisi domi eras aliquid insumpturus. Ex quo fit quod si rem illam quam ab illegitimo possessore bona fide accepisti citra magnam culpam tuam amisisti nulli manes restitutioni subditus. Vice versa, si rem furtiuam quā dono receperas, pretio vendideris, teneris posteà idem pretium restituere: vt pote per quod factus es ditior. Intellige autem si factus es locupletior ex re ipsa: nam si ex tua industria id tibi accreuerit, ad illud restituendum non perstringeris. Vt si pecunia aliena negotiando tuā aut tibi substantiam, de solo capitali teneris. Per hęc ergo de cæteris conijcito. ¶ De illo autem qui per iniuriā rem alienam retinet, alia est ratio: tenetur quidem de damno emergente, & de lucro cessante: vt sub titulis de furto & dē

Regula notanda.

Quis excusetur à restitutione.

Dubiū quid rei nomine intelligatur

Regula notāda iuris.

Dertitione per iniuriā rem alienā.

Vtrū de uēdente bona fide rem à latrone empta

Libri Quarti, Quæstio. VII. 359

& de vsur. iterum videbitur: atque de omnibus fructibus quomodocunq; illos consumpserit. Non autē de illo lucro quod per suā industriam per furtiuam pecuniā acquisierit, vt locis citatis locupletius monstrabitur. ¶ Contra hanc autem decisionem est argumentum, illum qui rem à latrone bona fide emit, nō teneri gratis reddere vero domino. Dictum enim est articulo præcedenti ratione rei acceptæ neminem ad restitutionem cum magno suo detrimeto obligari: nemo ergò tenetur sine sua culpa secundùm conscientiam dispendium pāti pretij quod expendit. Si furto inquam, vel mutuo, vel dono accepit, bene quidem: de emptore autem alia esse videtur ratio. Ob hoc forte nō decrit qui arbitretur licere tunc emptori rem latroni reddere, vt pretium recuperet. Nihilominùs id falsum est. Licitum quidem ei est si fieri potest latronem conuenire, & capere à quo pretium extorqueat: tamen periculo rem exponere vt in manus domini non veniat, non est licitum. Res enim ipsa in cuiuscunq; potestate sit, reum eum facit reddendi legitimo domino: quòd si non faciat ad restitutionem obligatur: vt suprà dictum est. Et confirmatur hæc veritas. Nam si latro dispāruisset, vt cōparēre non posset, tunc qui rem emit debitor esset domino: eiq; in foro iudiciali compelleretur rem cum iactura pretij exhibere: quod, vt suprà diximus, signum est teneri illum de iustitia: ob id autem quòd reperiri latro possit, idem dominus nullum ius amisit: ergò etiam tunc tenetur domino. Et confirmatur: nam si in foro iudiciali compertum esset illum emptorē postquàm certò sciuit rem esse alterius domini tradidisse latroni conuinceretur domino soluere. Quo circà quando diximus non teneri possessorem rei alienæ, ratione solùm rei acceptæ restituere cum suo detrimento, intelligitur de illo detrimento quod ab alio timet, videlicet quo impeditur ipsa restituendi actio, nō autem de iactura quam ipse fecit emendo. Quicunq; enim sibi videat dum emit: sciens illo periculo emere, vt si res aliena sit pretiū amittat. ¶ Quid autem iuris si ille qui à latrone rem mercatus est alteri bona fide vendidit: vtrùm sciens posteà esse alienam, contractum teneatur rescindere, reddereq; pretium suo emptori, & rem domino. Apparet enim non teneri, quandoquidem neque tenetur ratione acceptionis: quippe cùm neque ipse rem accepit, nec fraude vendidit, neque ratione rei acceptæ, si quidem neque eam habet, neque per eam factus est ditior. Supponamus enim tanti vendidisse quanti fuerat mercatus. Nam si pluris vēdidit, haud dubium, quin illum pretij excessum teneatur domino reddere: eo quòd pars illa rei penes se est. Argumentum sanè est quod posset multos decipere. Nam si res illa, vt suprà diximus, primo emptori citra suam culpam fuisset furto sublata, vel bona fide consumpta, taliter vt non esset factus ditior, in nihilū teneretur: cùm ergo bona fide vendidit: idem apparet iudicium. Nihilo minùs respondetur, quòd etsi domino eiusdem rei non maneat obligatus, vt argumentum cōuincere videtur: tamen tenetur emptorem suum indemnem seruare. Et ideo cùm sciat nullum in eum transtulisse dominium, sed iure restituēdi perielitari, iure cogitur suum ei restituere pretium. Perinde ac si à latrone vitrum pro pretiosa gēma magno emisset, eodemque pretio bona fide rursus venderet: sciens nanque tum posteà rei falsitatem, teneretur contractum rescindere.

Argumētū contra.

Solut. dub.

¶ Ex quo sequitur quòd si emptor ille secundus non comparet: neque vllus sit metus quòd sit ab illo exigenda res illa: tunc ille qui bona fide illi vendiderat, licet tunc sciat fuisse alienam, ad nullam restitutionem tenetur: quoniam à domino rei liber est, postquàm, nec rem habet, nec factus est per eam ditior: & alteri nullum dedit damnum.

¶ Horum instar censendum de illo est, qui bello iniusto res depręda tus est: bona tamē fide: quia putabat esse iustum. Tunc enim sciens posteà non fuisse iustum, tenetur illa restituere quibus factus est ditior: non autem ædes quas incendit, aut animalia quæ occidit. ¶ De negotiatoribus autem qui crebros fecerunt contractus, quos legitimos esse censebant, posteà verò intelligunt fuisse vsurarios, vtrùm satis eis sit illam præcisam pecuniam restituere, quam per vsuram lucrati sunt: an verò etiam illam quam rursus negotiatione eiusdem pecuniæ acquisierunt, sunt qui dubitant. Apparet enim eis pecuniam vsurariam cum lucris etiam esse restituendam: illo adducti simili quòd res aliena cum fructibus est restituenda. Sed absq; dubio satis est, si vsurariam pecuniam restituant. Nam cum pecunia de se non sit fructifera, sed per negotiantis industriam, nulla à rebus adduci potest similitudo quæ per se fructificant. De hoc autem rursus li-

Depręda belli iniusti

Universidad de Deusto
Biblioteca

libro.6. Atque hactenus de primis duabus conclusionibus. ¶ In tertia verò exiguum latet dubium. Designabatur enim secunda acceptionũ species, quando quis iuste quippiam recipit in suum proprium commodũ & vsum: vt mutuum: & assertum est tunc ratione acceptionis, etiã si res citra culpam perdatur, necessariam esse restitutionem.

Dub. circa 3. cõclusio.

¶ Apparet tamen contrarium esse cap. vnicum de commod. vbi habetur quòd qui sine sua culpa commodatum perdidit, ad nihilum tenetur. Restamen est facilima. Commodatum quippe & mutuum differunt, si ad nomina species, quod illud restituẽdum est in propria specie: vt si equum, vel vas cõmodato receperis quæ vsu non consumuntur: mutuum autem nõ est necesse in eadem specie restitui: vt si pecuniam, aut vinum, aut grana mutuo receperis, quæ vsu consumuntur, satis est reddere pretium. Reale tamen discrimen est quod rei commodatæ nõ transfertur dominium, sicuti rei mutuatæ. Et per hoc detegitur spiritus legis. Rem namque tibi commodatam non debes ratione acceptionis: quandoquidem non es eius constitutus dominus: ob idque dum sine culpa tua perit, non tibi sed domino perit: sicuti si penes ipsum deperijsset. At verò commodationis iure teneris, etiam de leui culpa, vt text. ipse ait. Non quide in totum, sed in partem pro ratione culpæ. Et quod de accommodato dicimus, de locato quoque intelligito. Nam si mihi, vel domum vel equum locasti, quanquàm in cõmunem vtriusque vtilitatem cesserit, si tamen res sine mea culpa perditur, nihil debeo. Illi enim se periculo locator subijcit: teneor tamen de leui culpa in partem, & de graui, in totum. Quando verò res tibi mutuatur, quia dominus eius constitueris, ratione acceptionis efficeris restituendi debitor. Quare licet citra tuam culpam pereat, tibi, qui dominus es perijt, onereque adeo restitutionis non exoneraris.

Differt inter cõmodatum & mutuatum.

Alia differentia.

De quarta conclusione

¶ Atq; hinc commodè transitus fit ad quartam conclusionẽ de depósito. Nempe quod depositarius non tenetur rem restituere, si citra magnam suam culpam illam amiserit. Ità. ll. habent. 1. & 2. de depósito. Itaque inter accommodatum, & depositum differentia est quòd commodatarius tenetur de leui culpa: eò quòd in suum commodum rem petierat: atque adeò de iustitia tenebatur eam custodire. Depositarius verò non nisi de magna: quia non in suam vtilitatem illam custodiebat: & ideo solùm charitatis beneficio tenebatur eam seruare. Intelligendus ergo est depositarius, vt suprà diximus, qui mere est depositarius, hoc est, qui nõ pretio se obligauit custodire: nam huiusmodi custos etiam si citra suam culpam rem perdat, de iustitia tenetur: sicuti qui contractu assecurationis, periculum mercium subit. Quod autem magna culpa eum obligat ratio est q̃ causam damni dat: & ideo Iurisconsulti appellant eam latam culpam: & aiunt talem teneri de dolo. ¶ Dubium autem est quænam culpa dicatur leuis, quæ verò grauis. Et quidem primo aspectu videtur culpa leuis, illa censeri, quæ apud Deum venialis est: atque illa grauis quæ apud ipsum est lethifera. At vero non est isto Theologo more differentia hæc pensanda, sed iuridico, secundùm humanum arbitramentum. Crediderim nanq; in foro conscientiæ leuem culpam commodatarij non obligare eum ad restitutionem, nisi sit mortalis apud Deum: nam à ventalibus vix homo liberari potest: quare propter illas non est homo tanta pœna plectendus, aut mulctandus. sed dicitur arbitratu humano, & iuridico leuis, respectu alterius qui in depositario cumulatior requiritur, vt condemnetur. Hæc autem omnia existimanda sunt secũdum iudiciale forum: cuius sententiæ in conscientia standum est.

Dubium.

Ad 1. arg.

A D primũ igitur argumentum respõsum est q̃ qui tenetur ratiõe acceptionis, nõ solùm æqualitatem tenetur facere: quia plus ipse habet, sed quia alter habet minus. Quocirca etsi quomodocunq; rẽ amiserit, debitor nihilo minus manet. ¶ Secũdum argumentum exquirebat quomodo sit faciendã ab eo restitutio qui secreto delicto eam vsurpauit alienam: nam ille non se tenetur prodere. Ad quod D. Thom. nil amplius respondit quàm quod tũc id per cõfessarium secreto peragi debet. Si autem illo fieri non potest secreto modo, quid tunc faciendũ sit persit, nil respondet. Caietanus autẽ arbitratur nunquã cũ periculo famæ necessariã esse restitutionẽ. Hanc aut. suam vniuersale regulã supertori quæstione plane, ac plene arbitror esse confutatam: imò verò prudenti discretione vtendum est. vt pretium famæ cum iniuria, & damno quod datum est conferas, ac perinde iudices, an aliqua sit faciendã famæ iactura, vt restitutio fiat: tum præcipuè quando res pendens, & (quod aiunt) in fieri

Ad secundũ argumentũ.

D. Thom.

Caieta.

in fieri est vt possit recuperari. ¶ Dubium autem inter Doctores vulgatissimum est de adultera quæ nothum filium marito suppo suit, vtrum se prodere teneatur ne legitimos hæreditate defraudet. Multa enim tam theologi Doctores in quarto dist. inct. 15. quàm iuris interpretes eademq; varia de re ista cõmentantur. Extat enim casus in cap. officij de pœniten. & remiss. Et quidem vt à certo rem aucupemur, operæpretium est distinguere. Aut enim mulier illa, vel dotem vel bona alia habet propria, eademq; libera quibus damnum compẽsare possit vero hæredi: & tunc communis confessio est quòd nequaquã se infamare tenetur, sed satis est aliã via restitutionẽ facere. Si verò nõ habet vnde restituat, tunc subdistingendum. Aut enim credit se reuelãdo profuturam, aut secus: si enim nil ipsam prodesse speratur, certissimum est nullatenus teneri: quoniam opus vanum, neq; opus est charitatis neq; iustitiæ, quare temeraria esset tunc illa infamatio, quia frustranea: sed reputanda illa tunc mulier est ac debitor qui non est soluendo. Ait nihilominus Scot. eadem distin. quæst. 2. quòd debet tunc quantum potest facere vt hæreditas spurio filio non obueniat: vt puta consulendo ei religionis ingressum. At vero de iustitia non est cur ad hoc teneatur. Si verò putat se profuturã quia nothus filius ei fidem perhibens hæreditatem recusabit, vel forte ꝓbare talter poterit vt in iudicio faciat fidem: tunc si id potest sine aliquo detrimento aut vitæ aut famæ, constantissimum est teneri: si autẽ non potest sine periculo famæ & honoris, Scot. tunc huc inclinat quòd nõ teneatur: & Caieta. in sua per seuerans regula id certò asseuerat. Adrianus verò 1. quæstio. de restitu. contrariũ censet: nẽpe ipsam teneri cum detrimento famæ.

Dubium de adultera

Distinctio.

Scotus.

Caietanus. Adrian.

Quãdo adulterina tenetur à se hæreditatẽ abdicare.

¶ Attamen iudicio meo (si vllius est ponderis) per prudentiã libranda est tunc adulteræ fama cum iactura quã verus hæres facit. Si enim pretiosior est multò fama mulieris, aliàs nobilis & honestæ, quã hæreditas, quę forte tenuis est, cõsulẽdum illi est vt taceat. Si autẽ hæreditas cõtra maioris æstimatur: nempe si est illustris maioratus, & illa nõ est tanti nominis, detegere se tenetur: saltẽ sub mortis articulum vt periculũ homicidij nõ subeat. Cæteris tamẽ paribus, melior est cõditio legitimi hęredis. Hoc tamẽ contra quã Adrian. censet, arbitror. Ait enim ille nunquã esse desperãdum quin adultera rem detegendo prodesse possit: & ideo plurimùm in hanc partem inclinandum esse, vt se probat. Ego verò contrarium pro meo tenui captu crediderim: videlicet nunquã eiusmodi detectionem quicquam prodesse, nisi tunc quando euidens est tẽpore conceptionis abfuisse maritum: aut quando probari alia via possit, tunc non fuisse ab illo cognitam: vt habetur l. filium ff. de his qui sunt sui vel ali. iur. Nam spurius nullam tenetur matri, quãlibet iuranti adhibere fidem: sed in iudicio existimandus est legitimus: vt eadẽ iubetur lege. Neq; suam alleganti turpitudinẽ vila debetur fides: quid ideq; vix offerri potest necessitas vt ipsa se teneatur infamare. Nam in casu prædicto euidenti, non opus est sua cõfessione: & in alijs nihil prodest. ¶ Tametsi & hoc non est in præsentia silentio prætereundum, quòd tam vehemẽs esse possit matris persuasio, vt adulterinus filius credere intus mente conuincatur: & tunc licet in foro exteriori sibi adiudicetur hæreditas, crediderim nihilominus secundũ conscientiam teneri à se illam abdicare: nam tunc sententia fundatur in falsa præsumptione. Neq; in contrariũ vrget argumentum, quòd si quis mihi legasset centũ, credens me esse suum filium: sua tamẽ leuitate deceptus, vel ab alio citra meam culpã: ego possum iure optimo illa possidere. Vnde à simili videtur colligi quod licet relatione matris ego sciam me spuriũ, si pater mihi sua bona relinquat, possum possidere. Haud inquã argumẽtum solide vrget, neq; adducit simile: quoniam in illo allato casu ego non fui per iniuriã causa illius ignorantiæ: in nostro autem præsenti, pater non sua me sponte hæredem instituit, sed lege coactus: nimirũ putans me esse legitimum. Et ideo quod legis vigore agit nil mihi suffragatur, scienti nõ esse legitimũ.

Nota.

Quãdo adulterina tenetur à se hæreditatẽ abdicare.

An cũ periculo mortis teneatur adultera se prodere.

¶ Grauius autem existit dubium an teneatur eadem adultera etiam cũ periculo mortis se prodere. Ad hoc Innocen. Hostien. & Panor. super dicto cap. officij, incunctanter negant illam teneri: nam reuelando, periculum animarum excitat, puta mariti qui de eius nece meditabitur. Atqui secundũ communem legis rationisq; ordinẽ ità indubiè censendum est. Nam, vt suprà diximus, vita non est pro restitutione temporalium bonorum morti offerenda. Nihilominùs egregius extraq; ordinarius casus cõtingere potest, vt aliud forsan consulendũ esset. Enimuero si regnum aliquod aut præclarissima

Quando cũ periculo mortis teneatur se prodere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

domus silente adultera ad alienos deberet transire, vox posset aut deberet eiusdē adulteræ cōscientia pacari, si res esset certa quòd esset omnino suo testimonio profutura, nisi se etiam cum periculo vitæ proderet: dūmodo prius nullus non lapis esset motus vt tale periculum cauereturi nam peccatū mariti ipsa non tenetur cum tanta iniuria veri hæredis euitare. ¶ Capitulum ergo officij citatum ad hæc applaudit quæ dicta sunt. Delatum quippe illic est ad Pontificem, mulierem quandam sterilem, veritam nè mariti hæreditas ad alienos transmigraret, sese grauidam finxisse, alienumq; pro legitimo supposuisse marito filium, consultus ergò Innocentius, an deberet absolutionis beneficio gaudere antequàm fraudem detegeret, affirmando respondet, scilicet absoluendā. Et subditur exemplum de adultera cū quasimiliter est agendum. Cogitauit enim Pontifex aut quòd nihil esset reuelando profutura, aut quòd sibi forte periculum mortis immineret, aut quòd non erat egregius casus in quo deberet se pro hereditate infamare. Eò præsertim quòd cùm maritus legitima careret prole, non offerebatur tantum periculum si effictus filius succederet. Iubetur nihilominus vt competens illi satisfactio per confessarium iniungatur. ¶ Sed molestior atque vtrinque vrgentior fuit mihi semper in præsentiarum dubitandi ratio de adultero: nempe de illo qui ex aliena vxore prolem sustulit, vtrùm teneatur tum eius marito ea restituere, quæ in alendo educandoq; supposititio filio expēdit: tum etiam legitimo hæredi eam, qua defraudatur, hæreditatem. Pugnat enim à parte affirmatiua hæc ratio, quod ipse causam aliquam illius damni dedit: à parte verò negatiua quòd ipse non suppositum filium marito. Faciamus enim eum nunquàm mulieri suasisse vt matitum dere illa deciperet. dicens esse suum. Ad hoc igitur pro captu nostro respondemus, adulterum huiusmodi non tanto restitutionis vinculo illigari, quanto adulteram de qua fasi sumus: præsertim si ipsa sua spōte in adulterium cōsensit. At quò rem à prima linea exordiamur, si soluta mulier cum duobus conuersetur, neuter eorum tenetur credere ex se habuisse in vtero. Imò licet Petrus suum esse credat, & Paulus eum suscipiat, & nutriat, & ditet: non tenetur Petrus rem detegere: quandoquidem alter vel sua lenitate, vel mulieris impostura deceptus

Dubium de adultero ipso.

Responsio.

est: neque ipse eum decepit. Pari ergō fere iure se potest adulter defendere, nè credere adducatur suum esse filium. Haud enim scit an alium secum illa admiserit: quæ enim vnum recipit, absque iniuria credi potest alium pariter admittere. Quo circà, vt lege, Lucius, scriptum est. ff. de conditionibus & demonstrationibus. nemo cuius patris filius sit, satis probare potest. Hæc ergo prior est ratio cur adulter non vsque adeo restituere teneatur sicut adultera. Posterior verò est quam proximè faciebamus: nam etiam si de facie vel alia via ei cōstiterit prolem esse suam: tamen ipse non supposuit marito. Enimuerò etsi fuerit causa remota, quia adulterium commisit, ipsa tamē sibi vidisset, postquàm sua sponte fuit adultera, quid sibi esset de suscepto filio disponēdum. Quo circà si domi nutrit, sibi imputetur. Re vera non planè video cur adulter ad aliquam de iustitia teneatur restitutionem. Nihil ominùs adiecerim, quòd dum certissimū est filium genuisse, potensque est aliquam facere aut marito aut hęredi compensationē: filium citra periculum atque scandalum nutrire: tenetur id ob honestatem ac decentiam facere. ¶ In tertio argumento postulatur regula modi restituendi, dum plures in idem furtū coiuerunt. Diuus enim Thomas solùm respondet quòd vno restituente cæteri non tenentur domino, sed illi pro rata qui restituit. Indiget hoc tamen ampliori explicatioriq; responso: quippe quod non simplex, sed multiplex est. Attamen quia articulo proximo eadem regressura est materia, illic exactiùs decidetur.

De tertio argumento. D. Thomas.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm illi etiam, qui nihil acceperunt restituere teneantur.

DE Circunstantia, quis, non solum examinare oportet, vtrùm quicunque accepit restitutionis lege teneatur: verùm etiam vtrū & ille quoque qui non accepit. Arguitur enim à parte negatiua. Restitutio, quædam pœnæ species esse videtur: pœnæ autē nemo subditur, nisi ratione culpę: ergo qui nihil accepit, nihil debet. ¶ Secundo. Lex restitutionis non exigit vt plus refundatur, quā fuerat sublatum: si autem qui nihil accepit nihilominùs teneretur, vsu venire posset vt auctior

auctior quàm fas esset fieret restitutio: tum quòd sæpè plures eum qui accepit vel consilio vel fauore iuuant, à quibus ideo pluries deberet fieri restitutio: tum etiam quòd nonnunquàm dare id damnum connituntur, quod re tamen dare non possunt. Quare si tunc necessaria esset restitutio, conferretur alteri quòd non fuerat ei sublatum. ¶ Tertio, Si ille qui non accepit propterea quòd aliquam dedit causam, restitutioni esset obnoxius: pari modo & qui iniuriosæ acceptioni non obstat, dum potest, restituere cogeretur. Hoc autem falsum est: quia nemo propter seruandum rem alienam tenetur se periculo obijcere: & tamen sæpè se obijceret si in latrones proclamaret, aut illis se contrà opponeret. ¶ In contrarium tamen est illud ad Romanos. 1. Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Enimuerò si cōsentientes digni sunt pœna, pariter & alij quò modolibet iuuantes.

Prima conclusio.

AD quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima sit generale cæterarum fundamentum. Quicunq; causa est iniustæ acceptionis, ad restitutionem tenetur ratione eiusdē acceptionis: licet nullatenùs fuerit acceptæ rei particeps. Cōclusio iam suprà probata est: vbi ostendim⁹ ex duplici radice oriri obligationem restituendi, scilicet ratione acceptionis & ratione rei acceptæ: qui autem causa est acceptionis, fit eiusdem reus. ¶ Secūda cōclusio. Nouē modis accidere potest vt quis sit acceptionis causa: qui hoc versu explicari solent.

Secunda cōclusio

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus:
Participans, mutus, non obstans, non manifestās.

Distinctio.

Numerus quippe iste hisce distinctionibus colligitur. Bifariàm potest esse quis causa, vt alter quid agat vel accipiat, videlicet directè & indirecte. Et quidem directè tripliciter, videlicet aut ex parte acceptionis: mouendo scilicet ad ipsam vno quatuor modorum: nempè præcipiendo, consulendo, consentiendo, & factum laudando. Secūdo modo ex parte accipientis: nēpè quia ipsum quis ad se recurrentem receptat, aliouè modo fouet ac protegit: quod vno recursus nomine significatur. Tertio id modo contingit ex parte rei acceptæ: nempè dum eiusdem furti vel rapinę particeps sit, vel maleficij socius: & hoc significatur voce, participans. Indirectè verò quis dicitur esse causa, cùm quem impedire potest ac debet, non impedit. Et hoc tripliciter, scilicet quia præcipere cessat, aut nè faciat consulere, vel qui auxilium quo obsistere posset subtrahit, vel factum occultat. ¶ Tertia conclusio. Ex his nouem modis quinq; genere suo ad restitutionem obligant. Primus scilicet ac potissimè iussio. Enimuerò qui iubet, princeps earum est, ac subinde præcipue restitutionis legi se subdit. Secundo loco est illius cōsensus, sine quo res nō fieret: vt si domus custos furem intus admittat. Tertiò, recursus: qui enim latronū receptator fautorq; est & protector, magnam damni causam dat: quippe quibus latrones potissimum confisi, suam nutriunt audaciam. Et quartò, qui vel in crimine, vel in pda participat. Ac demiq; quintò ille qui cū obstare deberet, non obstat: vt princeps, aut eius minister. sanè qui in hoc tributa stipendiaq; recipiunt, vt malefactoribus rēpublicā expurgent. Conclusio hæc pro suis omnibus partibus vnica ratione initur, quòd isti omnes iuxta tenorē primę conclusionis vere sunt actionis causæ.

Tertia conclusio

Quarta cōclusio

¶ Quarta conclusio. Ex alijs quatuor recensitis casibus non semper restitutionis vinculum emergit, eò quòd non perinde atq; superiores in causam actionis semper veniunt. Qui enim consilium præstat, nō semper est actionis causa: sicut neq; ille qui adulatur & laudat. Quare nisi quando causa vere extiterint, nō fiunt restituēdi debitores. Pariterque & de muto, qui dū res fit nō clamat: & de nō manifestante postquā factum est, sentiendū: quia nō semper manifestare tenentur. ¶ Ad examen autem accuratius harum conclusionum descendentes, primùm circa basilarem primam conclusionem exploremus, quisnam sit actionis causa censendus. Et quia id dupliciter cōtingit, scilicet directè atq; indirecte, de ambobus dicamus modis: Idq; à participātibus exordientes, in quibus res est clarior. Adrianus nanq; illa quæstiūcula de cōcurrentibus cū fure, quo Syluest. in verb. restitutio. 3. cum quibusdā Iurisconsultis super cap. sicut dignū. de homicidio. alludit, hanc sibi habet regulam persuasam, q̄ ille tantùm sit acceptionis causa sine quo illa non fieret. Vnde illi inferunt, q̄ si fur nihilominùs sine vllo socio facturus erat furtum, ille quē sibi adiunxit, nō tenetur insolidū, sed pro parte quæ sibi obuenit: quia nō fuit alteri causa furti. Addit autē eorum interpres Adrian. q̄ si alter nō erat nisi cū aliquo socio factur⁹, licet absq; illo fecisset ea alio:

De prima cōclusio.

Distinctio.

Adrianus. Sylvester.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alio: nihilominùs iste comes tenetur insolidum: quia verè est causa. Sed profectò nulla isti probabilitate tueri se possunt: quod bene Caieta. hic ante nos agnouit. Sequeretur enim in primis eadem ratione, q̃ si quis plures habens seruos qui sibi essent ad nutũ obsequi paratissimi, cuipiam illorum homicidium aut furtum iuberet facere, quod per se ipse paratissimus erat facere: vel si seruus videns herum iam iam scelus adornantẽ eum sua sponte præuenisset, tũc patrator ille sceleris non teneretur insolidũ, neq; in partem quoniam herus per se solus fecisset: quod tamen concessu absurdissimũ esset. Quod autem consequentia concedenda sit, patet. Nã perinde est te pro alio facere quod ipse per se iam iam erat facturus: ac si cum ipso tali casu concurras: quare si concurrens non tenetur, certè nec faciens. Igitur siue alter cũ quo Petrus concurrit facturus fuisset sine illo cum alio, quia sine comite non fecisset, siue omninò esset absq; vllo socio facturus: nihilominùs Petrus si concurrit, tenetur insolidum. Quare in huiusmodi moralibus cuẽtis non requiritur illum qui ad restitutionẽ tenetur fuisse causam sine qua res nõ fieret. Quocirca nulla regula ab huiusmodi negationibus sumenda est, quòd sine socio fecisset: sed ad affirmationem tantùm perspicien dum est: nempè vt quicunq; ceu causa efficax cum altero cõcurrit vt vnam efficiant causam, censeatur causa vt teneatur insolidum. Id quippe ratio naturalis ostendit.

Dum enim duo ignes eidẽ admouẽtur passo, licèt vterque per se illud exureret, nihilominùs dum simul coëunt vterq; est causa. Idq; inde præcipuè confirmatur, quòd in foro iudiciali nulla audit eiusmodi exceptio si alter esset facturus necne: sed vterq; insolidum condẽnatur: cùm ergò leges obligent in foro conscientiæ, fit secundùm illas de cõscientiæ securitate iudicandum esse. Præterea conditionales istæ nihil ad mores attinent: videlicet neq; virtutes augent, neq; attenuant peccata. Forsan domus quã dirruisti, casura statim erat: & quas destruxisti segetes, turbo statim transiens erat euulsurus: nihil te tamen à restitutione liberat. Atque eodem pertinet illud Matth. 18. Necesse est vt veniant scandala: sed væ homini per quẽ scandala veniũt: id est, quãuis scandalũ per alium venturũ esset: ille tamẽ solus per quẽ venit in culpa est. Ratio ergo qua percipiendum est an aliquis sit alteri auxiliaris causa, hæc sola est, si fecit aliquid quod alicuius esset momenti ad rem pertinẽtis. Obuios noctu habuisti fures, quibus admouẽtibus muro scalam tu quoq; illam tetigisti: nihil tamẽ ex te illud pendebat: nam ipsi iam faciebant nõ es ergo secundũ conscientiam causa censendus. Sicuti neq; vsurarij famulus qui nõ aliter quã tangendo vel seruãdo pecuniam est causa: quia nihil moraliter loquendo illud ad rem attinet. Illi autem qui sunt eorũ agentes, qui scilicet contractus peragunt & negotia tractant, verè sunt causa: vt libr. 6. patebit. ¶ Dixerim dum ambo vel dum plures coëunt in vnam causam: nam si seorsum exempli gratia, furati sunt: vnus scilicet vnũ scutum, & alius posteà alium, & sic æratiũ expilassent, nemo tenebatur in totum: vt habetur. l. Vulgaris, ff. de furt. ¶ Contra hãc tamen sententiam aduersarij obijcere nobis possunt verba eiusdem legis. §. qui furti, quæ etiam habentur. l. ita vulneratus. ff. ad legem Aquiliã. Nempè quòd si duo aut plures simul eandem trabem, aut tignum aut quiduis aliud ponderosum furtum important, quod singuli baiulare non possent: tunc vnusquilibet tenetur insolidum actione furti. Ex cuius contrario sensu eliciendum videtur, quòd si singuli totũ portare possent, nemo teneretur nisi pro parte: nempè quia nemo videtur totum capere voluisse, sed partem. Respondetur non hanc esse textus mentem: imò contrariam. Studuit enim Iurisconsultus tacitè obiectioni respondere. Enimuerò dum pondus singuli portare non possunt, non singuli sed collectim omnes sunt causa: nè ergò quis inde eliceret non singulos, sed omnes simul teneri pro rata ad restitutionem, exit obuiam Iurisconsultus, admonens singulos nihilominùs teneri insolidum. Quare licèt quisque per se portare posset, arctiori vinculo teneretur quisque insolidum. ¶ Ecce ergò de participante in crimine quomodò sit causa, teneaturque in integrum. Nam si non in crimine, sed solum in præda bona fide participat, iam suprà dictum est, non teneri nisi ratione rei acceptæ: pro eo quòd habet, & factus est ditior. Et per hoc de militibus censendum est qui bello iniusto simul domum deprædantur. Nametiam si singuli per se id facerent: imò mallet vnusquisque solus domum aggredi, vel duo, vel tres: quia non pluribus indigent auxiliaribus: nihilominùs quotquot ceu vna manus eam expo

Quando aliquis sit alteri auxilio.

Argumentũ contra.

expoliant, tenentur in solidum. Neque cõtrarium, quicquid alij dicant, assertu tutum est. ¶ Dubium autem restat de illis qui nõ simul vt vna causa, sed disiunctim magnum damnum dederunt, quomodò culpę labem, restitutionisque obligationem contrahant, si adeo minutatim furati sunt vt nulla eorũ actio fuisset peccatum. Exempli gratia: Singuli transeuntium diuersis diebus prope vineam acceperunt duos aut tres racemos: tãdem verò totam illo modo præmaturè vindemiarunt: vtrùm posteà singuli in integrũ ad restitutionem teneantur. Videntur eiũsic teneri: quia si restitutio sub pœna excõmunicationis tunc præcipiatur, tenentur ad illam sub reatu mortalis culpæ. Cuni tamẽ si nullus teneretur nisi pro sua parte, nemo peccaret mortaliter non restituendo: quia rem tam paruam furari non est mortale. Respõdetur eiusmodi furatiunculas nõ fuisse peccata mortalia. Neque propter damnum quod posteà ingens emersit, vllius actio fuit facta mortalis. Nihilominùs cùm posteà ratione enormis nocumenti restitutio sub pœna excommunicationis præcipitur, quicunq; sub pœna peccati mortalis tenetur vel respondere, vel soluere id tantùm quòd accepit. Quare qui partem suam soluerit, non tenetur se prodere. Quod si arguas, excommunicationis comminationem non esse licitam nisi pro peccato mortali: Respõdetur id esse per se verum ratione culpæ: seu eius autem ratione emergentis damni quandoque fit graue. ¶ Hactenus de causa directa: ad hoc autem quòd quis indirectè sit causa quã vocant etiam per accidens, tria sunt requisita. Primum, vt malo non obstes: Secundò, quòd obstare possis. & tertiò, quòd obstare tenearis: vt. 1. 2. quæst. 6. arti. 3. Diuus Thomas cum Aristot. docuit. Ad hoc enim qd alterius actio mihi indirectè fiat voluntaria, requiritur, quòd cum debeam impedire nõ impediam. Nauis quippe gubernator dum illã seruare potest quæ sub sua est cura, causa est eius submersionis. Attamen si altera quæ sibi cõmissa non est, submergatur, licet ei potuisset succurrere, nõ censetur eius naufragij causa. Quin verò adde non satis esse vt malum quod non cohibes cohibere debeas vt restitutionis nexu irretiaris: sed requiritur vt ad id te iustitia obliget: nam solũ charitatis præceptum, vt sæpe in superioribus admonuimus, ad restitutionem non obligat. ¶ His igitur præhabitis examinandũ restat discrimen quod tertia quartæq; conclusione positum est, nempe quinq; causarum species ad restitutionem obligare: reliquas verò quatuor, minimè. Videtur enim neq; iubentem neque consentientem semper ad restitutionem esse cogẽdos: quia nõ semper sunt efficax causa. Respondetur ergò, per prædictas conclusiones illud discrimen S. Thom. duntaxat constituisse, quòd est de per se: cui ideo non obstat: quia & illa, quandoq; non obligent. Exempli gratia dictum est participante in crimine, hoc est cũ altero cõcurrentem per se teneri: nihilominus quãdo non est efficax causa, non tenetur. Similiter iubens per se quidè est causa motiua: imò omnium potissima: applicãs ministrum ad opus: nihilominùs nõnũquã contingere posset vt iubens nihil ad rem faciat. Primũ quando non subsequitur dãnũ. In his enim omnibus hæc est infallibilis regula obseruanda, quòd vbi re vera iussio, & consilium, & reliquæ causæ non sortiuntur effectum: licet peccatum cõmittatur: nulla tamen oritur restitutionis obligatio. Item quando alter sic est certus rem facere, & in procinctu est operis vt impediri nõ possit. Tunc qui diceret: Abi ergo & fac: non esset causa efficax quæ ad restitutionẽ obligaret. Secùs si iubendo moueret. Prudentia enim hoc perpendendũ est. Nam etsi nequã me seruus certus esset homicidiũ facere, nihilominùs si ego qui impedire possem iuberem aut iubendo quodamodo mouerẽ, nõ sum à restitutione liber. Pari modo receptans per se sonat causam. Neque obstat quin verè sit causa: licèt alius receptasset, vt dictum est. Sed tamẽ si illa receptatio non esset efficax causa: quia tantũ hospitio recipio latronem neque illum moueo: imò dissuadeo, neque quicquam furti participo, & sunt circùmulta diuersoria paratissima illum recipere non sum in foro secreto conscientiæ condẽnandus. ¶ Similiter iudicandum de consentientibus & non obstantibus, & tacentibus. Si enim non possunt obstare, vel de iustitia non tenentur, non sunt causa. Quapropter illi cui ex officio incumbit, vt princeps & prætor, consentiens in malum & nõ obstans, semper est in causa, & tenetur ad restitutionem. Pariter famulus qui custos est domus, vel ex qua latro exit ad furãdũ, vel quã adit, si consentiat, siue vnus vt exeat, siue alter vt intret, vere causa est: nam de iustitia tenetur resistere. At vero si vicini domum latro-

Dubium.

De iubente & consentiente

Regula non tanda.

De incentibus & non obstantibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

latronibus impetit vltes, aut à furibus perforari, licet non obsistas dum potsis, peccas quidem grauiter contra charitatem: nulli tamen secundum conscientiam te subiugas restitutionis iugo. Si autem quispiam prauo animo faciat: nempe quia odio vicinum habet, cuius ideo nocumentum gratum ei est: Richardus & quidam ex Summistis arbitrantur eiusmodi hominem teneri. Melius tamen Scotus & reliqui id negãt, Persistendum nanque est in illa superius assertà regula, quod sola cõtaminata charitas nisi iustitia violetur, necessitatem restitutionis non inducit. Imo verò censuerim q etiam si latro tunc in flagranti delicto munus vicino offerret, qui de iustitia non tenetur inclamare, vt taceret, non fieret ille secundùm conscientiam restitutionis reus, Tametsi in foro exteriori propter præsumptionem condemnaretur. Dico non fieri reum in conscientia si non pecuniam furto sublatam, sed aliud pretium reciperet. Et ratio est: quia iste non facit contra iustitiam, sed duntaxat contra charitatem. Quinimo etsi postea interrogatus sit priuatim ab eo qui damnum accepit, an latrones vel vidisset vel audisset, non tenetur de iustitia respondere. Secùs si interrogetur à iudice: tùc enim si negat, ad restitutionem tenetur: vt sequenti libro sub titulo de testibus, dicturi sumus. ¶Ad hunc ordinem restituendi reducuntur illi, quorum culpa aut damnum datur aut irrogatur iniuria: vt extra de iniu. & damno dato, capitu. fina. iubetur. Vnde Exod. 21. Si quis aperuit cisternam in quã bos aut asinus cecidit, reus damni sit. Cui consonat. L. qui foueas. ff. ad legẽ. Aquil. Et Exod. 22. Si egressus ignis inuenerit spicas, &c. reddet damnum qui ignem succẽderit. ¶At verò de alijs causarum speciebus: nempe de illo qui malefactorem laudat, deque alio qui consulit, ait Diuus Thomas nõ semper ad restitutionem obligare: quia nõ semper sunt efficaces causæ. ¶Veruntamen de consiliario dubium se offert non dissimulãdum, vtrùm scilicet qui minus consuluit malum ad illud euitandum quod nocẽtius est, laqueo restituendi innodetur. Vides latronem pretiosum equum furantem, quẽ nullatenus cohibere vales: consulis vt strigoso alio minoris pretij sit contentus: vtrùm tenearis illum restituere. De iure quidem & culpa, an vlla scilicet sit, minus malum consulere quando ad obuiandum grauiori necessarium mediũ iudicatur, libro sexto, sub titulo de vsur. disputaturi sumus: atque in illam partem propensuri quod nulla sit culpa: imò sit quandoque virtus. Modò autẽ quicquid sit de culpa, dicendum de restitutione existimo ad nullam prorsus consilientem teneri. Id quod & Adrianus merito opinatur: nam consulere minus malum, nõ est consulere simpliciter malum: sed comparationem illam quæ habet rationem boni: Neque intentio tunc fertur in malum quod minus est: sed in hoc quod est maius impedire. Quare non solùm non est nocuum, imò est commodum. Et hoc profectò ex cõmuni animi consensu patet. Quis enim eiusmodi hominem ad restitutionẽ obligaret? Quin verò neque rei dominus talem restitutionem reciperet: quippe cuius negotiũ optime gestum est. Intelligenda enim responsio hæc est quando tam res minoris ptij, quàm res maioris, ciusdẽ sunt domininã tùc citrà vllius alterius iniuriã rem eius seruas. Etenim si ad euitandum damnũ quod Petro datur cõsulis vt minus detur Paulo, citra dubium teneris: quandoquidẽ illum læsisti. ¶Circa hanc totam materiam disputandũ hic fuisse quis cogitet quomodo teneantur aut fures aut testes secreta debita detegere quando sub generalis excommunicationis comminatione præcipitur. Sed tamen de hoc libro proximo quæst. 6. & 7. latius habendus est sermo.

De eo qui laudat. D. Thomas.

de eo qui cõsulit minus nocumentũ volenti maius inferre.

Richardus.

Scotus.

Nota.

Adrianus.

PRimum igitur argumentum iam satis solutum est. Haud enim ille tantùm qui in scelere princeps est, delinquit: verum & quicunq; illum vel iussu mouent, vel cõsensu, vel consilio, vel alia quacunq; ope iuuant: & ideo homines eodem restitutionis nodo complicantur. ¶Circa solutionem autem secundi notandum est, quòd dum plures ad idem damnũ aut iniurium cõcurrunt, ille præcipuè ac præ omnibus qui princeps fuit, & alios mouit, restituere obligatur. Præcipuè inquam quantũ ad culpã: hoc est grauius peccat si non restituat: siue iussor fuerit siue quomodocunq; aliter mouens. Nihilominus illo non restituente, singuli, vt dictũ est, tenentur in solidum. Illo autem vel quouis alio restituente, cæteri non amplius tenẽtur vero dño, sed illi. ¶Indiget hoc tamẽ, vt suprà insinuauimus, ampliori explicatione. Vbi notandũ est q̃ non eodẽ modo cæteri cõplices tenentur primo restituẽti, quo oẽs antèà tenebantur domino: nam illi debitores erant, non solum ratione rei acceptæ, verum ratione acceptionis, etiam si res iam nõ haberent: restituenti verò nihil ratione acceptionis debent: quoniam ab illo nihil acceperunt: sed ratione rei acceptæ, scilicet ꝓ ea parte qua quisque potitus est. Sint igitur verbi gratia, latrones tres, quorum primus pœnitentia ductus totum restituit: tunc clarum est nihil alios in conscientia debere domino postquàm ei redhibitum est quod ei fuerat ablatum: & ad pœnam non tenentur nisi condemnati. Vtrùm verò cæteri teneantur pro rata ei qui restituit, distinguendum est. Si enim eorum quilibet parte prædæ potitus est, citra dubium singuli tenentur pro sua præcise parte. Quo fit vt si ille q restituit: totum insumpserat, reliqui nihil illi debent. Si verò ille nullum furti perceperat fructum, sed alius vel alij, ille qui cõsumpsit debet ei totum ratione rei acceptæ. At verò si nulli eorum quicquam ex illo damno dato accreuit lucri: nempe quia diruerunt domum, aut quam eripuerant prædam proiecerunt in flumen ne caperentur. tunc etiam discernere oportet, an ille qui restituit alios prorsus sic adduxerat vt sine suo persuasu illi non fecissent: & tunc existimauerim, vt hic ait Caieta. reliquos nihil ei debere: quia non ratione rei acceptæ, postquàm nullum perceperunt fructum: neque ratione acceptionis, quia ille fuit tota causa. Tametsi & hoc negandum non sit quin si ille absq; sociorum comitatu rem non aggrederetur, teneantur etiam ei de aliqua portione. Si deinque omnes sua sponte sese scelere obtulerũt tunc singuli aliorum debent primo restituto singulas tertias partes. ¶Ex dictis colligitur solutio alterius dubitatiunculæ, vtrum duobus qui furtum cõmiserunt in solidum obligatis, possit dominus alteri remittere, et ab altero totum exigere. Planum enim est id in præiudicium restituentis non posse. Si enim totum ab vno extorquet: facere nõ potest quin alter teneatur restituenti pro rata, modo exposito. Si ergo alterutri donare libuit, debuit tanto minus ab altero extrahere, quantum alteri condonauit. ¶Ad tertium demum respondetur, illum qui nõ de iustitia, sed ex charitate aut resistere malefactori tenetur, aut eum prodere: neque teneri, vt diximus, se periculo obijcere: neque si non resistat, restituere cogi. Secus autem de illis, quibus ex officio incũbebat: vt iam explicatum est. ¶De illis autem forsan scisci-

Adrianus argumentũ.

Soluitur dubiũ.

Ad secundi argumentũ.

Ad tertium

Dubium

Caietanus.

tari pergis, vtrùm ad id etiam teneantur cũ periculo mortis. Vt si prætor noctu latronibus domũ inuadentibus occurrit, vtrum teneatur illos aggredi etiam si aggressu ipso periclitetur ei vita. Videtur enim ratio id postulare: cùm istis ex officio incumbat custodia. Sed nihilominùs respõdetur pensandũ, esse dãnũ & cũ periculo conferendũ. Haud eñ semper tenetur prætor quocũq; casu obijcere morti vitam: sed vbi detrimentum rei publicæ id exposcit, & ipse iustum recipit stipendium, & vbi citra temeritatem potest obsistere.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm qui debet, statim restituere teneatur.

POstrema restitutionis circũstantia est, tẽpus, de quo idcirco quæritur, vtrum statim teneatur quisque restituere. Et arguitur à parte negatiua. Præcepta affirmatiua non obligant pro semper, vt aiunt: sed præceptum restituendi est affirmatiuum: ergo non obligat nisi occurrente temporis circunstantia: atque adeo non semper. ¶Secundò: nullus ad impossibile obligatur, sed accidit qd qui debet nõ statim potis sit restituere: ergo tùc non tenetur. ¶Tertiò, restitutio est actus virtutis: tempus autem est vna circunstantiarũ quæ sunt ornamenta virtutum: sit ergo, vt quemadmodum reliquæ circunstantiæ nõ sint lege designatæ, sed per prudentiam relinquantur determinandæ: ita neque lex sit vt statim fiat restitutio, sed quatenùs fuerit per prudentiam vbique definitum. ¶In cõtrarium est quòd eadem est ratio generis restitutiõis quæ in aliqua eius specie: opus autem mercenarij statim reddendum est: iuxta illud Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane: ergo omnis in vniuersum restitutio illico facienda est.

AD quæstionem vnica respondetur conclusione. Vnusquisque tenetur quàm primùm sibi fuerit possibile, vel restituere, vel tẽporis inducias ab eo cuius interest de poscere. Probatur conclusio, Quèadmodũ rem alienam surripere peccatũ est cõtra iustitiã, ita & eam inuito domino detinere. Nam similiter impeditur eius vsus, qui finis est dominii: in peccato autem remorari ne-

Conclusio

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri neque per minimum tempus fas est, imò licere esse in peccato, implicatio est contradictionis. Vnde Ecclesiasti. 21. Quasi à facie colubri fuge peccatum: est ergo res aliena, vbi primum adsit possibilitas, restituenda.

Præceptum restituendi non omnino affirmatiuum est.

¶Iam supra quæstione præcedenti, artic. 2. explicuimus quemadmodum præceptum restitutionis, quanuis formam habeat affirmatiuam, vti hic in solutione primi ait Sanctus Thomas nihilominus negationē includere nō retinēdi, quę adillā reducit q̄ est, Nō furaberis. Et hac ratione non perinde atque alia affirmatiua prcepta aliquam sert circūstantiam tēporis, putà vt fiat quando oportet, vt honorare parētes: imò sicut cętera negatiua omne excludit tēpus: ac subinde nullam permittit moram. Vnde Paulus vtrunque coniunxit. Reddite omnibus debita: & nemini quicquam debeatis. Illic ergo si lubet, reuise. ¶Ex quo fit vt hoc quod dictum est, statim aliter de actu mētis interno intelligendum sit: aliterque in externo opere arbitrandum. Nam quantum ad internum, p positum, cum primum in mentem cuiq; venerit in debito esse rei alienę, proponere debet habita opportunitate restituere. Quoniam si doctore Augustino non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum: absq; tali proposito nulla esse potest vera pœnitentia. In actu vero exteriori id quod est, statim, non est iudicandum mathematicè, quasi in punćto indiuisibili: sed moraliter ac ciuiliter: dum enim in lecto tibi iacenti, aut ad mensam recumbenti occurrit te aliquid debere, non iure perstringeris statim surgere: sed expectare potes absque fraude & dolo opportunitatem: qua transacta incipies esse in mora, ac subinde in culpa. ¶Quod si arguas: ergo habet hoc præceptum circunstātiam temporis, sicuti cætera affirmatiua: Negatur consequentia. Nam materia honorandi parentes, aut audiendi missam, non semper occurrit: & pariter contingit in actibus fortitudinis & præceptis misericordiæ: & ideò non obligant pro semper: sed secundū prudentiam arbitranda in illis est circunstātia tēporis. In materia verò restituēdi, semper existit necessitas per legem posita: sed quia requiritur actio, quæ subitò fieri nō potest, permittitur opportunitatem expectare

Exponitur quo mō statim restituēdum.

Dubium

¶Ad perspicatiorē autem rei euidentiā quęritur, quo sensu intelligendum sit restitutionem esse statim necessariam. Potest enim esse duplex: scilicet vel quod sit necessaria ad exeundum à priori peccato, vel quod sit necessaria sub reatu noui peccati. Et quidē in primo sensu nulla est cōtrouersia qui sit statim necessaria, vt modò dicebamus, quantū ad propositum. Enimuerò sicut qui in proposito persisteret furādi, semper esset in peccato: sic & qui sciens se habere alienum, non statim ꝓponeret restituere. Quod inde etiā confirmatur, qđ si dñs statim peteret, statim reddere teneteris. Prætereà quod si non statim esses reddere obligatus, eadem ratione neq; teneteris cras neque postridie. De hoc ergo sensu nulla restat dubitatio. ¶Sed tamen de altero est dubium. Et arguitur quod furi verbi gratia, præter peccatum quod eripiendo commisit, recens quocunq; momēto committat, quo restituere non proponit. Diximus enim quæstione præcedenti præceptum restituendi esse distinctum à prohibitione furandi: quod patet tam ex obiecto quàm ex forma. Nam prohibitio furti est, p hibitio mali: præceptum autem restituendi, est iussio boni: est enim bonum restituere, sicuti & satisfacere. Quare Christus affirmatiuè dixit, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. & Paulus. Reddite omnibus debita. Ex hoc ergo arguitur. Hoc præceptum est affirmatiuum, cuius circūstantia est, statim: ergo quocunque momento tenetur quisque id proponere aut tale continuare propositum. Aliàs nouum semper erit peccatum omissionis. Ad hoc concesso esse distinctum præceptum, vt loco citato expositum est, respondetur primum, præter peccatum furti dum fit, non illico committi nouum omissionis si non fiat restitutio: illud tamen ipsum continuò crescit quando maior est restituendi mora. Etenim quod non statim committatur peccatum omissionis, patet primū: quia non protinus debet homo, imò neque moraliter loquendo, semper ad peccatum attendere: tum etiam quod quāuis attendat, si cōtinuat antiquum propositum retinēdi, illud impedit contrarium restituendi. atque adeo non est aliud nouum peccatum omissionis boni propositi, quam sit illud continuationis antiqui. Et confirmatur hoc: quia neque Deo tenetur homo statim sub reatu noui peccati mortalis per pœnitentiam satisfacere: sed manet in priori reatu. Quod autē peccatum crescat liquidum est, tum quòd peccatum eò peius quo diuturnius: tum etiam quòd damnum semper in dies datur maius ac minus domino: quippe quem vsu rei suæ diutius

An peccet nouo peccato qui nōrestituit cum potest.

diutiùs tenet priuatum. Quin verò tanta esse potest restituendi mora vt sit de necessitate confessionis. Nam licet peccatum continuatum, in esse naturæ non mutet speciem: tamen in genere moris grauiter augetur: sicuti augeri potest ex parte obiecti. Qui enim decem millia Ducatorum furatus est, non legitimè confitetur, nisi quantitatē exprimat. At verò hoc grauitatis augmētum non fit per quæcunque momenta. Perparum enim refert si rem detineas duas tresue horas aut certè dies, nisi grauis sit domini necessitas. ¶Petrus quidem de Palude in. 4. distin. 15. q. 2. ait, quod qui per annum retinet alienum grauius peccat, licet vnū fit induratum peccatum, quàm si pluries identidemq; per annū pluribus actionibus id furaretur. Nam in priori casu semper est in peccato: at in posteriori, aliquando cessat. Attamen quāuis hoc probabilitate nō careat, cōtrarium tamen est probabilius. Primū quia, vt modò dicebam, non quæcunque horaria aut diurna habitualis cōtinuatio auget culpam augmento notabili: tum etiam quòd illiterati multiplicatiq; conatus ad furandum, peiores esse videntur q̄ habitus continuatio, quæ sæpe ex desidia & negligētia contingere potest. ¶Secūdò nihilo minùs addiderim quandoq; nouum committi peccatum contra præceptum restituendi, quatenus affirmatiuum est. Primùm, scilicet, quoties proponis non restituere: ille enim actus pravus est. Mox quoties creditor legitimè petit. Imo verò dum eum vides graui premi necessitate. In his inquam casibus nouum peccatum est non restituere. ¶Post hæc proximè sequitur, vt videamus an liceat quādoq; restitutionem differre. De hac enim re varia apud Doctores inuenias. Multa enim hic pēsanda sunt antequàm id permittatur. Et quidem Scotus in. 4. distinc. 15. & aliorum plerique; ꝓ regula habēt, quòd vbi debitor absq; ingenti detrimento suo restituere nequit, differre eam possit. At verò prudenter quidem in præsentiarum distinguere mihi videtur Caieta de detrimēto triplici. Si enim detrimentum id appellaueris quòd ingens substantia est restituenda, nihil hic prorsus iuuat vt prorogāda sit restitutio. Alias melior esset conditio eorum qui æs alienum ingentius per iniuriam contraxerunt, quàm qui minora debent. Secundum detrimenti genus est lucrū quod debitori cessabit si rem soluat. Et re vera neque hoc excusat quo minùs illicò sit facienda restitutio. Nam nemo ius habet lucrandi aliena pecunia inuito domino. Tertius ergo detrimētorum ordo est damnum emergens: nempe si qui centum debet, restituere non potest quin plurium insuper dispendium faciat: quin scilicet merces vilissimo pretio intempestiuè distrahat: aut domum fundumue vendat, vnde viuit: idque cum iactura quàm sit æs quod alteri debet. Atque hoc est, ratione cuius, si quando licitum est, differre licet restitutionem. Et ratio inquit Scot. est, quia dominus malle debet ingens damnum debitori cauere, q̄ vt sibi debitum restituatur. At verò hæc causa non prorsus rem conuincit: quoniam nemo tenetur iuri suo cedere ad cultandum alterius damnum, nisi in extrema necessitate, aut graui, vt deberet id quod habet porrigere: & ideo graue debitoris detrimentum nō iure stringit creditorem solutionem expectare. Ratio ergo si vlla est prolatandi tunc restitutionem, aliunde sumenda est: inde videlicet quod debitor pro illo temporis articulo non est simpliciter soluendo: quia moraliter, quod fieri nisi cum tanto detrimento non potest, nō reputatur possibile. ¶Quin vero pluribus est vestienda circūstantijs tūc prorogatio, vt sit iusta. Animaduertenda em in primis est acceptio, fuerit ne iniqua an iusta: nam si per latrocinium, aut per vsuras, aliasve iniurias debitor ille in ære est alieno, profectò qualecunq; citra extremam necessitatem patiatur detrimentum, tenetur illicò restituere etiam si statū perdat. Hoc em non est de suo statu cadere, imo in suum ab illo descendere qui non erat suus. Si autem per acceptionem iustam debita contraxit, tunc etiam existimādum est, qua via in pauperiem inciderit: nam si citra suam culpam ali qua eū aduersa fortuna suis nudauit bonis, faciliùs indulgenda illi est restitutionis prorogatio. Atq; id demum etiam libranduin, an creditor ferre dilationem possit, an verò etiam ipse inopia laboret. Nam citra extremam necessitatem melior est inuitò creditoris conditio quàm debitoris. ¶Vnum hic autem silendum non arbitror, quod Syluest. verbo restitutio. 7. §. 5. affirmat, quod bona eius venia nō crediderim. Ait enim inquam quòd in huiusmodi arbitrandis casibus deferendum est confessario. Quod opinionem Directoris sequutus affirmat: videlicet, si creditor non vult restitutionem expectare: & debitor induci non potest ad restituen-

Paludanus.

An liceat restitutionem differre.

Scotus

Cōfessarius quid agat in hac difficultate.

Circūstātiæ huius prorogationis.

Syluester.

Director.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum statim, tunc inquit sacerdos potest eũ absoluere, si cautionem capiat, q̃ certo post tempore soluat. Et ratio inquit est, quia tunc vtiliter gerit creditoris negotium: nã si pœnitens nõ absolueretur, forsan ille nunquàm debitum suum recuperaret. & adducit l. soluendo. ff. de nego. gest. & alias nescio quas. Attamen regula hæc q̃ vtiliter geratur creditoris negotium, licet in foro exteriori iuuet, tamen in cõscientia, nulla est. Sacerdos nanq; non est inter creditorem, ac debitorẽ sequester, aut creditoris procurator: sed nomine Dei conscientiarum expurgator. Et ideo in hoc tantùm debet esse intentus: vt secundùm causas & merita quæ modo explicabamus, perpendat, an debitor sit soluẽdo necne: nam si soluendo est nullatenùs inuito creditore est absoluendus, nisi restituat. Quanuis periculum immineat, vt nunquàm sit restitutio facienda. Ipse enim pœnitens sibi viderit. Potest tamen accidere, vt satisfaciat, si per partes statis tẽporibus restituat. Quin vero, vice versa, in casibus implicatis, & iure dubijs non est necesse, vt semper pœnitens cõfessario auscultet, nisi doctrina polleat. ¶ Ex his ergo facile colligas in quàm aperto versentur periculo, imo in quã manifestario iaceant peccato, qui restitutionem vsque ad mortis articulum procrastinant. In primis enim hoc certum est q̃ quicunq; pro comperto habet se ære grauari alieno, & non habet propositum restituẽdi vsq; ad mortem, licet firmissimum illud habeat tũc restituendi, aut restitutionem in testamento præcipiendi, perdurat in peccato mortali: neque est absolutionis beneficio donãdus. Et ratio est, quia habita opportunitate: per nullum tempus licet retinere alienum inuito domino. Quare si subita fuerit morte correptus, qualis plurimùm eiusmodi hominibus accidere solet, in statu discedit dãnationis. Et idem est censendum de illis qui ambigentes, an id qd habent alteri debeant, nolũt superstite illis vita id iudicio decernere: sed satis ducunt, si proponant in testamento id hæredi suo demandare. Atq; idem omninò de illis iudicandum, qui sub mortis articulũ, cùm ipsi per se possint restitutionem facere, id renuunt: arbitrantes satis esse id hæredibus iubere: quoniam illi re vera non habent syncerum & candidum animũ restituendi: nã qui tunc non restituũt iudicium apertũ perhibent, q̃ neq; si vixerint restituent: atq; adeò restituendi iurẽtio nõ illis est, nisi conditionalis, si moriantur: quæ ꝓfectò ad pœnitentiã non sufficit. Atq; hoc potissimum periculum magnatibus imminet, quorũ testamenta nunq̃, aut vix vnq̃ hæredes complent: sed satis se fecisse arbitrantur, vt quam restitutionem auus patri: & pater sibi testamento præcepit, eandem ipse, alijs recentibus onustam, filio iubeat, quam ipse posteà cõmittat nepoti. Nescio ergo an hic sit legitimus illius verbi euangelij sensus: Impossibile est diuitem intrare in regnum cœlorũ.

Impugnat Sylvest.

Procrastinantes restitutionẽ i quãto uersent periculo.

PRimum igitur argumentum satis solutũ est, vbi exposuimus præceptum restitutionis includere negationem: ratione cuius restitutio prorogari nõ potest. ¶ Ac perinde soluitur tertiũ. Haud enim eodem modo præfinitur circunstantia temporis in restitutione, atque in alijs præceptis affirmatiuis. ¶ Secundum autem est quod nonnullas secum affert ambiguitates. Conceditur nanque ad impossibile neminem obligari: ideoq; qui nunc nõ potest, ius habet prorogandi: & qui nullatenùs potest omninò est absolutus. Subdit autẽ diuus Tho. q̃ debet nihilo minùs debitor aut dilationem petere à creditore, aut omninò remissionem. Contra hoc autem statim se offert argumentum q̃ eiusmodi inops nullatenùs teneatur: nam impossibilitas cum in conscientia absoluit. Quare licet creditor remittere abnuat, tamẽ ipse non tenetur amplius facere: superuacanea ergo est illa postulandi ceremonia. Respondetur, diuum Thomam non sentire id esse necessarium quando impossibilitas est patens. At verò quoniam rarissimè est ita liquida salubre consilium est, vbi quippiam dubitationis supersit, illo vti remedio. ¶ Interrogas autem quænam cautela necessaria est, vt qui remissionem efflagitat, tutus in cõscientia maneat. Respondetur vnico breuissimo verbo. Ea prorsus, vt remissio sit verè libera: itaq; neq; requiritur, vt sit liberrima, neq; sufficit si sit coacta. Cauendũ ergo est ne vis interfit, aut fraus. Si enim creditorem decipis, aut persuades minus debere, quàm debes, aut non tanta te æquitate in illa debita esse collapsum, aut maiori te multò egestate comprimi, quam premeris, donatio nõ est libera. Aut si aliquid comminaris, nisi tibi remittat: aut licet nõ commineris, id tamen subsignificas, pariter est coacta. Idque cauere quàm maximè debent magnates à subditis remissionem petentes. Cautio tamẽ illa quã aliqui scrupulosi putãt esse necessariam

Ad. 1. arg.

Ad secundũ argumẽtũ.

S. Thom. Obiectio ex tra S. Tho.

Dilutio.

Interrogatio.

Solutio.

Cedere bonis an quando liceat.

riam, vt scilicet debitor pecuniam priùs in potestatem creditoris tradat, nimia est. Nã præterquàm, quòd raro accidat, vt debitor eam habeat, vt bene adnotauit Caieta. præsens aurum & oculos fascinare solet, & animas subinde mutare. Pensandæ ergo sunt rei circunstantiæ, vt remissio sit libera.

Caietanus

Dubitatio.

¶ Postremum hic denique dubium est de hac impossibilitate: quando scilicet restitutio arbitrãda est impossibilis. Quod est quærere, vtrum debeat homo in quancunq; necessitatem citra extremã adigi, vt restituat. Nam quòd in extremam nemo sit inijciendus, non est qui ambigat: quoniam (vt supra diximus) in tali necessitate omne debitũ cessat. Sunt autem qui astruant, citra illam in quancunque esse debitori descendendum, vt soluat. Ita vt debeat etiam ille qui est nobilis manibus laborare: & si opus est, etiam mendicare. Quia vt nemini citra extremam necessitatem fas est alienum rapere, ita neq; alienum retinere. ¶ Attamen quia hæc moralia sunt, ciuili more sunt arbitranda. Perspiciendum inquam in primis id quod nuperrimè dicebamus, quib⁹ modis & artibus fuerint debita conflata. Nam qui per iniuriam, videlicet per latrocinium & fraudes illa fecit, profectò ad inopiam redigendus est. Qui verò bona fide negotia contrectabat: neque ganeis & lusibus atq; immodicis põpis sua dilapidauit bona, sed reflante fortuna factus est non soluendo, non est ita rigidè cogendus. Neque si nobilis est manuales operas debet exercere, neq; mendicare: satis est, vt viliùs viuat, & abiectiùs, denique miserè, atque omnem deponat pompam: nam etsi in tali necessitate non posset aliena rapere, non inde sequitur, vt nequeat particulam illius retinere, vt viuat, quod bona fide acquisiuit. ¶ Vltimum autem miserorum remediũ, quod leges miserabile, ac flebile vocant, est bonis cedere. De quo scisciatur quis forsan, vtrùm tuta conscientia possit quisque bonis cedere, idque à republica permitti. Ad hoc cum eâdem prorsus distinctione respõdendum est. Etenim qui negotiationes subdole & vafre, vel ingrediuntur, vel exercent, re vera non essent permittendi. Sunt enim qui cùm nihil in bonis habeant, credito vndiq; corradunt, vnde fidem aliquam sibi arrogent, & (quod ipsi vocant) creditum. Neq; ea fraude contenti, viuere lautè atque in dies lautiùs perseuerãt. Qua ratione æs alienum ingens conflant, quo posteà pressi in sacrũ aliquod se recipiunt. Hoc profecto pestilentissimum est latrocinij genus: neq; essent isti à republica ferendi (vt libr. 6. iterum dicturi sumus) sed ceu latrones plectendi. Qui autẽ bona fide negotiantur, sed calamitosè sunt in pauperiem relecti, optima cõscientia possunt legum beneficio vti, ne carceribus absumantur: ob hoc enim beneficium institutа est ceremonia cedendi bonis, vt habetur l. 1. C. qui bon. ced. pos. Ac subinde possunt licitè illa retinere quæ sibi leges permittunt: puta instrumenta suæ artis, quotidianaque alimenta, & menstrua, atque annua: vt habetur l. qui bonis. ff. eod. titu. Est enim habẽda ratio ne egeant: vt sanctè cauetur. l. in condemnatione. ff. de regu. iur. Quocircà bona etsi aliqua posteà lucrentur, quæ quotidiano victui sibi sunt necessaria, retinere illa possunt: quandoquidem eadem lex: Qui bonis iubet non esse illis vendenda. ¶ Vtrùm verò veniẽs ad pinguiorem fortunam teneatur secundùm conscientiam restituere, fortè dubitas. Apparet nanque per illam ignominiam, legi, ac subinde creditoribus satisfecisse. At verò leges ipsę eandem dubitationem abstergunt, decernentes omnino tunc teneri: nam beneficium illud eatenùs (vt dictum est) illis suffragatur ne carceribus sint intrusi. Vnde l. 1. citata in. C. Qui bonis, inquit, cesserint, nisi solidum creditor receperit, nõsunt liberati. Et l. cùm & filij. eod. tit. si quid pinguius posteà eis accesserit, hoc iterũ vsq; admodum debiti potest à creditoribus legitimo modo auelli. Idemq; l. is qui bonis. 2. ff. eod. titu. sancitur.

Dubij submotio.

Quãdo teneatur restituere qui bonis cesserũt.

FINIS LIBRI QVARTI
De Iustitia & Iure.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER QVINTVS,
De Iustitia & Iure.

PROEMIVM.

EXpeditis libro quarto duorũ disputationibus, scilicet dominij ac restitutionis: quæ ad cõmutatiuã iustitiã, eiq; subinde cõtrariã iniustitiam cognoscendã viã cõmuniunt: iam nunc ex ordine de vitijs dicere aggredimur eiusdẽ iniustitiæ. Porrò autẽ Arist. 5. Ethi. c. 2. humana commercia in duo partitus est. f. in ea quæ homines sua sponte faciunt, atq; ea quæ ipsis inuitis fiunt. Et quoniã in hoc secundo cõmutationũ genere plus multò ineſt iniustitiæ, congruit, vt Quintus hic liber de huiusmodi vitijs, per quæ inuitis hominibus iniuria eis fit, instituat. Quẽ sextus, ac subinde septimus subsequẽtur de iniustitia quæ in liberis spontaneisq; contractibus vsu venire solet. Irrogatur autẽ homini iniuria quoties illi contra ius nocumentũ infertur: idq; aut facto, vel in personã suã, vel in sibi coniũctã, vel in res suas: aut deniq; verbo. Et quoniã bonorũ omniũ temporalium primũ maximumq; est vita, prima quæ interrogatur quæstio, est de homicidio.

Aristot. *Bipertita humana cõmercia.* *Ordo librorum.* *Partitio libri.*

QVAESTIO PRIMA,
De homicidio.

S. Thom. 2. 2. quæst. 64.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm aliquod uiuentium quæ perfecta sunt occidere liceat.

D. Thom.

QVoniam diuus Thom. Peripatetico vbiq; more ab vniuersalioribus rẽ auspicatur in ingressu statim tractatus de homicidio minimè ineptum ducit disputare vtrùm liceat brutas animantes interimere: perfectas scilicet: nam de his quæ per corruptionem generãtur, quid opus est meminisse? Haud enim desunt à parte negatiua argumenta. Horum autem primum est hoc. Vita est nobis cum cæteris animantibus communis: quam ob causam commune pabulũ nobis ipsisq; initio statim Genes. Deus contulit: vbi ait, Ecce dedi vobis omnẽ herbam, &c. vt sint vobis in escam & cũctis animantibus terræ, omniq; volucri cœli: ergo & natura ipsa, & eius autor Deus, prohibuisse videntur cunctorum animalium occisionem. *Argum. 1. à parte negatiua.*

¶ Secundò arguitur, Si illa fas esset occidere, vnus eorum vsus foret, vt nobis essent in cibum: hoc autem videtur crudelitatem quãdam, ac fœditatem animorum arguere, vt scilicet carnibus, in quibus fuit anima viuens, vescãtur: nam hac de causa fertur ante diluuium non fuisse talis vsus permissus: quia neq; in principio Geneſis cõcessus alicui esus legitur, q̃ herbarum: ergo non omni culpa vacare videtur, animalia in talem vsum interficere. *Argum. 2.*

¶ In contrarium est quod Gene. 9. ait. Deus Noe, Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum: in cibum autem nisi mactata venire non possunt.

Paulus.

AD quæstionem hanc duabus conclusionibus, iuxta numerum argumentorum, respondetur. Prima. Licita est tũ naturali, iure tum adeò concessione diuina animaliũ brutorum occisio. Cõclusio primum statim patet ratione, ordineq; naturæ, quẽ Aristot. 1. Politic. agnouit, vbi docuit inferiora creata fuisse propter ea quæ sunt perfectiora: scilicet, herbas propter animalia: reliquos verò fructus terræ, & animalia ipsa propter hominem. Nempe quæ & viuentia adiumento nobis sint, & mortua in cibum. Adde & in vestitum & in alios vsus. Seruiũt enim nobis & lana, & coria, & elaboratis ossibus, ac multis alijs quæ nobis sunt vsui. Vnde. 2. Ethi. docuit idem Philosophum esse finem omnium. Quapropter citata illa Genes. 9. diuina concessio. Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: perinde est explicatio naturalis iuris, atq; altera Genes. 1. Ecce dedi vobis omnem herbã & vniuersa ligna fructifera, vt sint vobis in escã: nam tam naturales cibi nostri sunt carnes, q̃ terræ fructus. Vsq; adeò hæc vera est cõclusio, vt sit etiam verissima, & fidei catholicæ confessio: cuius adeò contraria fuit Manichæorum hæresis, vt Augu. 1. de ciui. Dei. cap. 20. refert, & 6. contra Faustũ Manichæũ edisserit. Aiebant enim vesani illi, animaliũ animas membra esse Dei. Et ideo impietatẽ esse carnibus earũ vesci. Ait ergo contrà Augustinus eod. 1. de Ciuit. cap. 20. Nunquid cùm audiuimus, Non occides, virgultũ vellere nefas ducimus? & Manichæorũ errori insanissimè acquiescimus? Et infrà: Non illud accipimus de frutetis, neq; de irrationabilibus animalibus. Nam iustissima ordinatione creatoris, & vita, & mors eorũ nostris vsibus subditur. Hæresis ergo hæc loco citato; Gene. 9. cõdemnatur. Omne quod mouetur erit vobis in cibum. Atqui erat iam tẽpore Apostolorũ oborta. Illos enim Paulus. 1. ad Timot. 4. vetare aiebat, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cũ gratiarũ actione. Et Actu. 10. Petro formidanti animalia eo modo edere quæ offensa illi fuerũt in linteo, responsum cœlitùs est. Quod Deus purificauit, tu commune nè dixeris. De hac igitur conclusione nemini dubitare licet. *Prima conclusio.* *Aristo.* *Vesani Manichæorum.* *Augustin.* *Dubitatio.*

¶ Hoc autem in quæstionem accìri potest, vtrum ante diluuiũ fuerit esus carnium in vsu. Videtur nanque pars negatiua ex loco illo Genesis. 9. colligi. Cùm enim tunc Noe è diluuio emergenti Deus in alimoniam indulserit omne quòd mouetur & viuit, grande argumentum est anteà nondum id fuisse concessum. Eò vel maximè quòd Genesis. 1. solas herbas legimus, & terræ nascentia pariter hominibus, ac iumentis concessa. Mox accedit coniectura ex eodem capit. 9. Nam post citata verba continuò subditur. Quasi holera virentia tradidi vobis omnia. Ac si dixisset. Et si hactenus nõ nisi holera vobis in escam permiserim, iam hinc perinde atq; indulta holera, trado vobis animantia in edulium. Accepit insuper & subiunctum verbum. Excepto quòd carnem cum sanguine non comedetis. Enimuerò si anteà in more erat carnium victus, aut illas cum sanguine deuorabant, aut secùs. Si prius dederis, respondeq; quęso cur non illicvsque horridum illud facinus fuerit per mille sexcentos annos prohibitum? Si autem posterius concesseris: quid rogo tunc demum monito opus erat? Fit ergo coniectura quòd anteà nullus erat vsus carnium: ob idque tunc primũ indulto docuit Deus homines quemadmodùm eis sine sanguine, hoc est elixis, vel assis vterentur non crudis, vt feræ. Fuit enim & gentibus Pythagorico dogmate imbutis solenne à sanguine abstinere: eò quod animarum sedem arbitrabantur: semperque & vniuersis mortalibus horror fuit sanguinem sorbere. Arguitur deinde ratione. Nam ante diluuium virtus in herbis vigebat ad alenda, vegetandaque, & irroborandã mortaliũ corpora, quia nondum erat terra alluuione illa stagnata: tunc ergo non erat carnium vsus necessarius, vt posteà. Atque hæc apparet ratio quare tunc temporis fuerint cõcessæ, sicuti & vinum: quia neque herbæ, neque aquæ pristinum vigorem retinebãt, & humana corpora languere cœperant, & in vitam breuiorem ire. Quare de illo omniũ primo seculo ait Naso. *Pythagoras.* *Ouidius.*

Contentique cibis nullo cogente creatis.

¶ Prætereà esus carnium præ se antiquis ferre videbatur nescio quam animi crudelitatem ac feritatem. Vnde idem Poeta libr. 15. eiusdem Metamorph.

Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora: sunt fruges, &c. Et infrà
Carne feræ sedant ieiunia: nec tamen omnes:
Quippe equus & pecudes, armentaq; gramine uiuunt. Et inferiùs
Heu quantum scelus est in uiscere uiscera condi!
Congestoque auidum pinguescere corpore corpus!
Alteriusq; animantem animantis uiuere letho!

Communis ergo ferè opinio est, ante diluuium nullarum fuisse vsum carnium in cibis. Tametsi sanct. Thomas. 1. 2. quæst. 102. articul. 6. cunctabundus dixerit. Videtur esus carnium post diluuium introductus. Nicolaus verò Lyranus Genesis. 9. incunctanter id asserit. Sed Abulensis, Genesis. 11. non id tantùm, sed insinuat insuper prohibitum fuisse tunc tale nutrimentum. Ait enim Deum taxasse omnibus herbas in cibum. Caietan. verò eodem loco Gene. 9. medium se interponit dicens, neq; fuisse prohibitum carnibus vesci, neque tamen fuisse in vsu. *S. Thom.* *Lyranus.* *Abulensis.* *Caieta.* *Sẽtẽtia autoris quadiſſoluitur dubium.* *Secũda cõcluſio.*

¶ Ego tamen mihi (vt sub aliorum censura id asseruerim) suadere videor hãc, quę sit huius articuli secunda conclusio. Ante diluuiũ non solum non fuit prohibitum carnes edere, verùm est valde probabile illas post naturam lapsam illico inter humanos cibos vsurpatas. Diuus enim Tho. neq; de prohibitione meminit, neq; asseuerãter vsum negauit. Dixerim autẽ, post naturam lapsam: Nam in statu innocentium facilimum creditu est q̃ quãtóuis seculo durasset, nunquàm vsurpatæ fuissent carnes in escam. Et ratio est q̃ fructus paradisi fuissent tum affluentissimi

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum & virtute solidissimi ad nutriendos; vegetandosque homines. Et cùm in illa fœlicitate nullus esset vitiatę affectionis locus: nullus vteretur superfluis, sed fuissent necessarijs contenti. Atq; eo præsertim quòd esus ligni vitæ eos valebat incolumes seruare, vt possent non mori. ¶ Verù tamẽ de statu naturæ corruptæ probatur nostra conclusio. Esus carnium est vitæ humanæ post naturæ lapsum eiusq; incolumitati quàm maximè naturalis: adeo vt Medici nihil salubrius in cibis ponant, tam ad bonam valetudinem q̃ ad virium robur: hanc autem naturam statim à sua conditione carnes habuerunt. Arguitur ergo. Si mortales illi nunquàm carnes degustârunt, aut hoc fuit quia fuerant illis interdictæ: aut quia earum salubritas & sapor nunquàm eis fuerãt cognita, aut quia non erant necessariæ. Prohibitio autem nulla scripta legitur, neq; ratione naturali doceri poterat: imo (vt iam dicebam) contrarium natura docet. Quòd autem earum naturam ad cibum accommodatissimã in mille sexcẽtis annis nunquàm speculando agnouerint neq; experiendo deprehẽderint, nullatenus fit credibile: tantoq; minùs quãto illas gẽtes circa ortũ humani generis credibile est ingenio & sagacitate præ suis posteris valuisse. Si dicas nõ fuisse talem cibum necessarium propter fructuum radicumq; abundantiam virtutem, ac salubritatem: hoc satis euincere concedam, quod si status innocentiæ durasset, nunquam in vsu fuissent, propter humanam tunc frugalitatem, ac modestiam. Attamen vitiata natura, nullũ est argumentum, quòd si carnes non erant necessariæ, ideo non essent in vsu. Corruperat enim omnis caro viam suam. Quapropter cùm homines illi ad malum proni peioribus se voluptatibus immergerent, fit impendio probabile, & talibus etiam escis, atque edulioru delitijs, ac lautitijs sese dedisse. Et maximè propeante diluuium quãdo (vt ait lib. 1. antiquitatum Iosephus) nulli parcebatur vitio, aut flagitio. ¶ Mox arguitur. Cuncta animalia facta sunt propter hominem: sunt autem complura quæ non aliter illis hominibus vsui esse poterãt, quàm comesta: velut sunt pisces, perdices: gallinæ, & alia id genus, Præsertim quod venatio (vt ait. 1. Politicor. Aristo.) naturalis est homini: atq; adeò aggrestibus illis hominibus non dubium, quin fuerit in vsu. ¶ Tertio arguitur. Offerebantur tũc Deo animalium sacrificia, vt de Abel legitur: quam ob causam Noe dicitur clausisse in arca De animalibus mundis septena, & septena: sacrificia autem non fiebant de rebus inanibus, & quæ non possent sacerdotibus vsui esse: ergo sumebantur in cibum. Ecquid enim laudis commeruisset Abel q̃ optima & pinguia gregis sui Deo litasset, si tantùm pelles & lana in rem essent sacerdotum, nõ autem carnes? Præterea credibile est vsos illos homines fuisse lacte: cur ergo non carnibus? Iam cum tot animalium corpora in dies pellibus nudassent, vt corio indueretur & lana, non est credibile, carnes canibus ac volucribus præcisse. Imo fit maximè verisimile, igni tandem, vt gustarẽt admouisse: nam & panẽ & herbaceos cibos igne apparabant. ¶ Neq; verò ad locũ Genes. 9. respõdere operosum est: imò dicendũ q̃ cùm Gene. 1. herbę tantũ modò declaratę à Deo fuissent in cibum propter ligna paradisi, in quo hominẽ Deus collocauerat, quæ illi statui affatim sufficiebant: & post natura vitiata humanũ genus naturali iure carnes adhibuisset in cibũ: & forte prope diluuium eò hominũ feritas euaserat, vt crudis carnibus cũ sanguine vterentur: Deus à diluuij periculo emersis concesserit, tanquàm naturale ius, vt pisces, & carnes ederẽt, excepto sanguine: hoc est vt non crudas, sed igne paratas intelligerent in cibũ humanum cedere. Ob idq; Hebręi plus nimio carnes sanguine euacuabãt. Et ideo horror illis erat vel in farciminibus, vel in ferculis sanguinem gustare, quod gentibus erat in vsu. Atq; ea propter in eorum gratiam. Actuum. 15. indicta abstinentia fuit à suffocato & sanguine.

Probatio cõclusionis.

Aristo.

ARgumenta verò in contrarium facilimę solutionis sunt. Ad primũ eũ respondetur, q̃ etsi vita nobis cum cæteris animãtibus cõmunis sit: non tamẽ æquo iure: sed sua est propter nostram, & ideo neque qui suam occidit pecudem vlli facit iniuriã neq; qui occidit alienam, vllam irrogat pecudi, sed possessori: neq; Deus pecora pascit, nisi propter nos. ¶ Ad secundum verò satis respõsum est, neq; vllam esse feritatẽ, aut crudelitatem carnibus vesci: tametsi illa Poetæ ingenij gratia decantarent. At Manichęi erãt quos August. libr. 6. contra Faustum cucurbitarum homicidas appellat: eo quòd arbitrabantur nefas esse mortificare viuentia.

Ad 1. arg.

Ad secundũ argumentũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrum liceat maleficos occidere.

Abrutis

ABrutis pecoribus, primus gradus in hoc articulo secundo fit ad impios homines, q̃ à sua degenerãtes, in iumentorum naturã, Dauidis testimonio defecerunt. Quæritur ergo an illos liceat à viuentiũ cœtu morte resecare. Videtur enim nefas hominem, quantumuis scelerosum vita multare. Exẽpla enim Christi amplectenda nobis sunt: prohibuit autẽ Apostolos, vt Matthæi. 13. legitur, extirpare zizania: hoc est filios nequam, ne vnà cum tritico vellerentur & triticum: ergo id nobis præceptum putandum est. ¶ Secundò, Deus (vt Ezechielis ore ipse testatur) nõ vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat: ergo eius exẽplo neminem peccantium debemus extinguere: sed ad pœnitentiam animare: tunc præcipuè dum constat supplicium illi periculum creare perditionis æternæ. ¶ Accedit tertio loco, q̃ id quod genere suo malum est, nulla de causa vti ait. 2. Ethico. Arist. fieri potest bene, Vnde Augustinus in lib. contra mendacium, probat, ipsum nunquàm esse licitum: occidere autem hominem per se est malũ: adeò vt sicut libr. 2. diximus, sit omninò indispensabile: ergo nunquã est licitum. Eò vel maximè q̃ Christiana charitas non solùm ad amicos, verùm & ad inimicos, & malos protenditur. ¶ In contrarium autem est citatum illud Exod. 2. Maleficos non patieris viuere. Et Exo. 21. Si quis per iniuriã occiderit proximũ suum, & per insidias ab altari meo euelles eum, vt moriatur: quod citatur in. c. 1. de homicid.

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3. Aristo. Augus.

Scotus. Dilutio.

Conclusio mea.

Ratio cõcl. Dictum.

QVæstio præsens alicui fortè postulasse videatur vt de prohibitione homicidij statim in fronte diceretur. At verò animaduertere oportet hic nõ de iustitiæ præceptis iniri tractatũ: is nãq; lib. 2. vbi Decalogũ interpretabamur absolutus est: sed agimus de contrarijs iniustitiæ vitijs. Ad quæstionẽ ergo citra cõtrouersiam respondetur affirmatiua cõclusione. Iustũ est malefactores interficere. Cuius rationem pulchrè D. Tho. ex superiori articulo deduxit. Definitũ quippe est ob id animalia bruta licitè mactari q̃ in nostrũ vsum ordinata sunt: sicuti imperfectius ppter id quod perfectius est. Pars ergo iure cum omnis pars à natura facta sit propter totum corpus, atq; adeò vbi saluti hominis necessarium est membrum putridum resecatur, ne contagione cætera, ac demum totum perdat: singuli autem ciuium totius sint reipublicæ partes: consequens fit vt vbi incolumitati reipublicę expediuerit, ius eadẽ ipsa habeat ciuem morte resecandi, ne totam inficiat. Nam vt ait. 1. Corint. Paulus, Fermẽtum modicum totam massam corrumpit. ¶ At verò hoc occurre cuique potest argumentum contra hanc veridicam assertionem. Prohibitio hæc, Nõ occides, est diuina, eadẽq; generalis, quę cũctos mortales nomine excepto occidere vetat: nemini autẽ inferiorũ facultas suppetit dispẽsandi in lege superioris: ergo nullo humano iure constitui potest, vt homo quãtũuis peccator occidatur. Hoc argumẽto Scotus in. 4. d. 15. q. 3. persuasus, quatuor asseruit. Primũ illud præceptũ esse generale. Nã Exod. 20. absolutè ponitur. Et Matth. 5. sub eãdẽ forma refertur, Non occides. Secundò ex hoc infert q̃ nullũ nocentium hominem priuatà publicáve autoritate interficere licet nisi in casibus veteri lege exceptis à Deo. Neq; verò lex humana vllũ potest aliud crimẽ morte vlcisci. illud probat eodẽ argumẽto. Nã cum hoc sit præceptum diuinum, nulli possunt homines super eo dispensare. Tertio infert non esse licitum furem interficere diurnum: scilicet illum qui latenter furatur. Hoc probat, quia vt patet Exo. 21. vbi denarrantur crimina & scelera quæ erant capite plectenda, casus iste non cõnumeratur: quin verò. c. statim. 22. exprimitur, vt nocturnus fur in flagranti delicto captus morte opprimat: diurnus verò minime. Et bullã, inquit, super hac exceptione nullam audiuimus. Quartò demũ infert, q̃ neq; inter Christianos adulteram interficere fas est: quoniam licèt olim, Leuitic. 20. id præcipiebatur, tamen Ioannis. 8. Christus idem præceptum reuocauit: vbi adulteram impunitam dimisit. Quare secundùm Scotum, leges quæ contrarium præcipiunt nõ sunt iustæ. ¶ At verò salua existimatione celeberrimi autoris, ex falso fundamento nõ potuit non falsas elicere conclusiones. Falsum inquam est, præceptum illud, Non occides, ea esse generalitate intelligendum, vt cũctas in vniuersum hominum occisiones cõprehendat. Primũ eũ inuasorẽ inculpata tutela trãsfigere, nullatenus illo præcepto prohibetur, alias cũ in lege veteri nõ sit exceptũ, secũdum eius regulam non esset licitũ. Neq; legitima est respõsio, q̃ inuasus non intendit alium occidere, sed se defendere. Nam etsi ita sit q̃ superior finis sit defensio, nihilo minus tanq̃ mediũ sumitur aggressorẽ occidere potest, nãq; qui

Paulus. Obiectio.

Scotus lapsus est in explanatione huius præcepti Nõ occides

Impugnat Scotus

Universidad de Deusto
Biblioteca

se defendit hostis iugulū recta intētione petere. Neq; rursus solida est aliorū responsio, q̄ ille non occidit priuata autoritate, sed publica aut diuina, quoniam profectò nō alio, sed eo priuato iure quo quis potest ad seruā dam vitam comedere, potest aggressorē interimere. Vnde qui ait publica autoritate occidi inuasorem, deberet dicere, publica etiā hominem comedere. Secundò arguitur contra id quod secundo infert, nempe non licēre reipublicæ alios occidere, quam qui lege vetere excepti sunt. Primum enim si præceptum illud. Nō occides, adeò erat generale, non erat cur Deus in tot casibus super illo dispensaret. Imò verò cùm præceptū esset decalogi, idq; negatiuū, neq; Deus potuit in illo dispensare, vt lib. 2. ostēdebamus. ¶ Mox arguitur. Aut præcepta illa occidēdi malefactores, legalia erant, aut naturalia: si legalia, prorsus cessārunt: quare neq; liceret modò homicidas occidere, neq; aliorū vllum qui illic capitali supplicio subditur. Si autem fuerunt, vt verē fuerunt, naturalis iuris interpretamenta: ergo lumine ipso naturali illi casus excepti erant ab illo præcepto, Nō occides: vel potius non erant illo comprehensi. ¶ Et confirmatur ratione, ad quam mirandum est Scotum nō animaduertisse. Ante legem scriptam respublicæ gentium scelera iure, & merito, capitis supplicio vleiscebantur: & tamen id non faciebant: quia excepti illi casus essent à lege scripta, quæ nondum erat. Imo verò seculo illo legis scriptæ illa non tenebātur: & nihilo minus cædibus autoritate publica vindicabant scelera, idq; iustissime: ergo ratio quare id reipublicæ licet nō est exceptio scriptæ legis, sed ius ipsum naturæ. Id quod manifestissima demum ratione hac patesit. Tam naturale est, vt nocētes homines, & in rempublicam pestilētes rescindantur, quàm quod non occidantur innocentes: ergo potestas hæc reipublicæ non pendet ex illa exceptiōe legis antiquæ, sed iure sibi naturæ conceditur. ¶ Ad hæc si respublica modò ciuilis facultatem non haberet naturalē alios interficiendi malefactores, quàm eos qui lege vetere excepti erant, neque liceret illos alijs excogitatis mortib⁹ interimere, neque alios vllo corporali supplicio afficere, puta fures flagellis cædere: neque alia enormia delicta mortis comminatione prohibere: consequens tamen absurdissimum est, & contra tenorem Legis, capitalium. ff. de pœnis, vbi incendiarijs atque alijs pœna capitis decernitur: & parricidæ in dolium occlusi submerguntur: & hæretici exuruntur: & læsores maiestatis meritissimò dilaniantur: & alij flagellis vapulant, atque alij in exiliū relegantur: quæ tamen pœnæ illic non erāt positæ. ¶ Igitur nè rei explicationem diutiùs prolatemus, præceptum hoc, Non occides, sicuti cuncta Decalogi, vt lib. 2. ostēsum est, id quod neq; Scotus negare potest, præceptū est iuris naturalis: ex illo scilicet principio elicitum, Id ne facias alijs, &c. Quocirca legitimum eius sensum, ratio nos naturalis docet: atque adeò eousque generale est quousque natura vitam vult humanam seruare. Quo autem casu ratio naturalis hominis occisionem, aut iubet, aut permittit idem casus eodem præcepto non cōprehenditur. Ex quo fit vt aggressoris interfectio non sit eiusdem præcepti exceptio: quia neque tale homicidium vetitum à natura est, neque subinde vetari potuit. Atque eâdem, imò æquiori ratione, neque malefactorum extinctio quæ publica sit autoritate, exceptio est eiusdem præcepti: quoniam neque illo fuit vnquàm comprehensa. Imò ipsa eadem natura nihilo minùs id iubet: quàm innocentium sospitatem. Quo enim se quisque iure tueri potest cùm hostis interficio, & quo potest sibi membrum amputare, vt ipse sit sospes, potest respublica se incolumem per ciuis necem seruare. ¶ Sequitur subinde secundò, casus illos antiquæ legis non omnes fuisse mere legales: sed interpretationes iuris naturæ. Tametsi ingenio illius gētis congruens fuerit, vt aliqua tunc adhiberetur acerbiora legalia: vt fuit talionis pœna, & lapidationis adulteræ, atque alia id genus quæ non in tota Christiana familia perdurant. ¶ Sequitur tertiò quòd præter illa supplicia potuit semper, potestq; quisq; princeps iusta ratione doctus, leges nouas facere mortis inflictiuas, quoniam illud præceptum, Non occides, manus respublicæ, quatenùs ratione ducitur, non alligat. De tertio Sco. asserto, scilicet, an liceat fures occidere, commodius quæstio. 3. disputabimus sub titulo de furto. ¶ Quartum verò quod de adultera asserit, nempe Christum reuocasse legem illius occidendæ, nescio qua consequentia potest ex Euangelio colligi. Redemptor enim illic non induit iudicis personam, imò negare visus est sibi, quatenùs homini, illud competere seculare iudicium: sed tanquàm minister, ac rex regni cœlo

Calligat in hac re Scotus nimis.

Explicatio elegantissima illi⁹ præcepti. Nō occides.

pœna talionis.

cœlorum admonitos illos curauit accusatores vt si in aliquo essent crimine, resipiscerēt intelligentes cuiusq; iudiciū à seipso inchoā dum esse. Hoc enim erat institutum regis regni cœlorum, non autē sæculares causas iudicare. De adultera vero iterum articulo p̄ximo. ¶ Per hæc demum aliorum opinio secunda recutitur: Sunt enim qui contra Scotum in alterum extremū impingunt. Aiunt enim dictum præceptum non solum nō esse generale, sed hoc modò particulare, Non occides innocentem. Nam licet Exod. 22. absolutè positum sit, tamen statim cap. 23. subditur: Insontem & iustum non occides. At verò neq; hic modus dicendi tutus est: quoniam & qui priuata autoritate sontem hominem & iniquum occidit, contra idem præceptum peccat, vt articulo proximo patebit. Imò & autoritas publica si eundē prætermisso ordine iuris occidat, similiter contra idem ipsum peccat. Igitur nullis opus est moderaminibus illud præceptum onerare: quia si opus illis fuisset, in Decalogo fuissent expressa. Neq; oportet sub illa forma explicare, Non occides, nisi vbi causa fuerit iusta. Nam hæc forma quædam appareret petitio principij: sed absolute est intelligendum vt iacet: attamen quatenus ratio id naturalis explicat. Similem enim effigiē p̄fert totus Decalogus, Nolite iurare omninò & tamen subintelligitur nisi ratio naturalis contrarium exegerit. Et pariter interpretabimur illud, Non furtum facies. Et hoc est quod docet Diuus Thomas. 1-2. quæstione 100. articu. 8. vbi ait, homicidium quod in Decalogo p̄hibet habere rationē indebiti. Neq; hæc est petitio principij. Est enim sensus quòd prohibetur id quod iure naturę in debitum est: nempe id quod genere suo est malum: sed nihilominùs ex causa vsu venire potest vt sit bonum. Causæ verò explicādæ sunt dum quis inculpata tutela se defendit, & quādo iudex lege agit in malefactorē. Vnde cum homicidium rem dicat intrinsecè malam, illæ hominum occisiones non sunt nuncupandæ homicidia.

Sensus præceptorū negatiuorū decalogi. D. Thomæ.

Ad primū argum. D. Thomæ.

Restat nihil ominùs argumenta diluere quæ non sunt prorsus ambiguitate vacua. Ad primum quidem respondet sanctus Thomas cum sanctis interpretibus. Quorum prima solutio est, quòd vbi improbi absq; p̄borū periculo interfici nequeūt, abstinendum est. Id autem dupliciter vsu venire potest. Primò si praui adeo sunt cū iustis commixti vt dignosci nequeant. Quare si constaret in ciuitate maiorem eius partē hæresi esse infectam, non liceret ad puniendum crimen totam incendere. Secùs in aggressu hostilis vrbis: tunc enim licet sulphuris iactibus illam petere cum innocentum periculo. Secundò, si puniri nō possunt nocentes sine grandi commotione innocentum, qui scilicet sanguine vel alia necessitudine illis sunt coniuncti. Atque hæc est Augustini expositio contra Parmenianum. Quin verò aliud nobis documentum dedit Redēptor, vt potius sit propter bonos parcendū malis vti angeli pollicebantur Abrahæ, vt si decem iustos Sodomis inuenirent, toti ignoscerent genti: quàm propter malos bonis incommodandum. Tametsi prudenter regula hæc ad humanam facultatē acōmodanda est. Humanus enim princeps non tam absoluta viget authoritate quàm Deus. Ille enim omnia ad postremum iudicium reseruat: princip⁹ autem non licet quacunque de causa delictoribus parcere. Hoc enim in cladem reipublicæ cederet. Quapter quanuis multi scandalum accipiant, nihilominùs si id commodè exequi potest non debet à malorum punitione cessare. Hanc enim ob causam vti ait Paulus, gladium portat, vt tumultus ac seditiones exquutioni iustitiæ obsistentes placare possit: & vbi opus fuerint, etiam conterere. ¶ Ac pariformi modo respondetur ad secūdum. Deus nanq; arcanorum cordium seruator atque humanæ salutis auidus, longanimi expectatione, vt ait Paulus, malos adducit ad pœnitentiam: idque consulit sanctus Thomas, & humanā iustitiam pro posse imitari debere. Ait tamen, pro posse, quādo peccata non sunt publica, atque in aliorum perniciem vergentia. Nam alias, vt diximus, non habet tam amplam facultatem quàm Deus. Quod dixerim ad obuiandum vulgarium interrogationi. Dubitare namque quis posset, vtrum dum iudex aut princeps indicijs coniicit, si reum supplicio afficiat, perditum eum iri in infernum: si autem ei ignoscat mentem mutaturum progressurumq; adeò per viam salutis, debeat ei parcere: hoc enim ratio eò suadere videtur quòd vita corporalis in spiritualem est semper ordine charitatis referenda: cuius vtique charitatis iustitia non est inimica. Respondetur primò quòd iudices, quatenùs leges ferunt, multò esse debent in clementiam

Paulus.

Ad secundū argumē.

Paulus.

S. Thomæ.

Cauillum vulgarium tollitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

propensiores, quã in rigorem iustitiæ. Nihilominus tamen quamuis per reuelationem etiam constaret, supplicium reo causam esse damnationis æternæ, non est illi indulgendum. Alioqui facile cuicunque esset illi vti varicie, vt se impœnitente fingeret. Et ratio est quòd punitio publica nõ refertur in emendam neque in bonum ipsius, qui punitur, sed in bonum publicum, vt alij terreantur: & quoniam bonum publicum præstantius est particulari, ordine charitatis præ illo diligendum est: nam & ista via etiam cã sulitur saluti spirituali reipublicæ. ¶ Ad tertium denique respõdetur, quòd hominem occidere non est eo modo intrinsecè malũ, vt mendacium: puta ita generale sed quando est contra naturam: tunc autem est contra quando homo dignitatem suam seruat: hoc est secũdum rationem viuit: per hoc enim est liber ac propter seipsum existens: quando autem inde decidit, tunc in vilitatem seruitutemque brutorum animalium degenerat: secundum illud Psalmi, Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis, &c. Ob idque perinde atque brutum licet eũ occidere. Est enim corruptus homo, vt. 7. Polit. & 1. Ethic. ait Aristo. tato fera bestia peior ac nocentior, quãto per ingenium & voluntatem pluribus abundat nocendi modis.

Punitio in bonũ publicũ ordinatur.

Ad tertium argumentũ.

Aristot. Homo improbus fera bestia peior

ARTICVLVS. III.

Vtrum scelerosum hominem unicuilibet priuato occidere liceat.

HAVD satis est definisse licitũ esse homines nequam interficere, nisi & modũ exploremus nõne an id cuiq; liceat priuato ciui. Arguitur enim primum à parte affirmatiua ex illo Mosayco mandato, Exod. 32. Vnusquisq; fratrẽ suum amicum & proximum occidat. ¶ Secundo arguitur ex eo q; articulo proximo corruptum hominem ac perditum cum bestijs conferebamus: syluestrẽ autẽ bestiam, ac præsertim si nocua sit, vnicuiq; liberum est occidere: pari ergo ratione & brutum hominem. ¶ Tertiò laude dignum est vt homo id etiam priuatim faciat, quod in commune commodum est: occisio autem malefactorum vtilis est reipublicæ: ergo illa etiam si priuatim fiat, iusta est & sancta. ¶ Contrà stant illa verba Augustini. 1. de Ciuitate Dei. Qui sine aliqua publica administratione maleficum occiderit, velut homicida iudicabitur. Et tanto amplius, quanto sibi potestatem à Deo non cõcessam vsurpare non timuit.

Primum argum. partis affirmatiuæ

Ad secundũ argumentũ.

Ad tertium argumentũ

Augusti.

QVæstio facilis est, atque hac vna negatiua conclusione dissoluitur. Soli reipublicæ, principijq;, ac publico magistratui licitũ est malefactores occidere. Cõclusio in primis elicitur ex verbis Paul. ad Roma. 13. vbi solũ publicũ iudicẽ appellat in hoc Dei ministrũ, atq; eũdẽ causã gladiũ portare, vt vindex in iram sit ei qui malã egerit. Et probatur ratione. Nocẽtiũ hominũ interfectio nõ est per se bona, sed quatenus in bonũ publicũ refertur: ergo illi præcisè incumbit, cui cura cõmissa est & custodia cõmunis boni: quẽadmodũ amputatio membri, q; proficua est corpori, medico præcisè incũbit: cui cura infirmi demãdatur, vt iudicio secũdũ medicas leges id fiat. Cũ ergo cura cõis boni sõlis principibus eiusq; ministris sit cõmissa, nisi vbi se respublica per seipsam regit, fit vt illis tantũ id competat, maleficos occidere. ¶ Hic primum omnium accuratiùs meditãda est ratio cur nulli priuatim fas sit alterũ occidere, neq; in vindictam sui ipsius, vt vulgaribus respõdeamus, qui vix id sibi persuadere possunt. Audias enim passim non solũ blaterones quosdã, verũ & ingenuos alios tantũ suo protegendi honori tribuentes, vt iniustum arbitretur cohibitos esse homines ꝓprias vindicare iniurias. Memini cuiusdã hanc audisse blasphemiã, Neq; id deum ꝓhibere posse. Cũ tamẽ etsi Deus id non prohibuisset, ipsissimũ naturæ ius vetaret. Imo diuina prohibitio explicatio est naturalis iuris. Et ratio est in promptu. Si enim eidẽ ipsi qui iniuriam passus est, vindictam natura commisisset, nemo non se vltra iustum vindicasset. Dolor enim illatæ iniuriæ & rationem obnubilat, & affectum in rabiem inflãmat, atq; adeo nemo se quã iustè deberet, sed quã posset, maxiè vindicaret. Documẽto nobis est manifesto perniciosus abusus nobiliũ, qui honoris ceremonias tam superstitiose perse quũtur, vt ꝓ minima iniuria in mortẽ homines euocent. Igitur cùm præclarissima iustitiæ virtus nõ animo pertnrbato, sed integro iudicio mandari debeat executioni, iuxta illud diuinum oraculum Deute. 16. iustè quod iustum est exequeris: impendiò quã maximè necessariũ fuit vt nõ pars læsa, sed cõmunis persona, omniq; affectione libera iniurias vlisceret. Quin vero neq; homi-

Conclusio Vnica.

Blasphemia hominis tur pissimi.

Pernicios us abusus nobilium in suis dicendis iuriis.

hominibus id debuit prosus cõcredi, vt Aristo. ait. 5. Ethi. cap. 6. sed rationi legibus instructæ. Qui hanc veridicam sententiam nõ plene deprehenderit, non de re hac iudicet dum iniuria ipse affectus est, iracundiaq; illi dominatur: sed quando eadem ipse alium affecit, & ratio libera est ad iudicandum. Tũc enim non iustum censebit vt hosti suo modus cõmittatur vindictæ. Quã ob rem neq; correptionis gratia, licet patribus aut dominis filios aut seruos vel occidere vt certe mutilare: vt quæstio. 3. dicturi sumus. ¶ At vero conclusione hac nihil obstante, dubia nihilominùs exsistunt particularia. Primũ de tyranno, an cuiuis ciuium liceat eum priuatim extinguere. Apparet enim id esse, natura magistra, legitimum. Nam vnicuique cõceditur ius defendendi sese. De hoc D. Thomas. 2. sententia. Distinctio. 44. quæstio. 2. atticu. 2. & opusc. 20. de regim. princi. ca. 6. optime disserit. Summa autẽ disputationis secundum quosdam eius interpretes, atque alios Doctores, hæc est. Si fariam quẽpiam contingit esse tyrannum, videlicet aut potẽtatus acquisitione, aut sola eiusdem administratione quem iuste adeptus fuit. Atqui in hoc secundo casu cõmunis consensus est nemini licere ipsum priuatim interimere, & ratio est quod cũ ius habeat ad regnum, non est illo nisi per publicum iudicium expoliandus, vt scilicet audiatur. Lata vero in eum sententia, quisque potest institui executionis minister. Præterea dum particulariter eiuẽque impium aggreditur, vt vel ipsum trucidet, vel suã rapiat, potest ciuis ille vim vi repellendo eum interimere: dum tamẽ cõstantissimũ sit esse tyrannũ. Nam si quis aliàs bonus est princeps, subito motu id semel incepter, nõ perinde ac priuata persona periculo mortis obijciẽdus est. Igitur vt ad rem reuertamur, quando secundo modo princeps tyrannidẽ exercet, tunc verũ habet illud monitum Petri, vt etiam discolis dominis obtẽperetur. Hæc enim inquit, est gratia, si propter conscientiam Dei patiatur quis: tristitias patiens iniustitiæ. Quare si respublica superiorem habet, ille adeundus est vt remedio succurrat: sin vero, illa potest in ipsum coarmari. Dum autẽ potens non est, tunc Deus est orandus, in cuius manu cor Regis existit: quiq; & propter peccata populi sinit nonnunquã hypocritam regnare. Atq; in hoc casu intelligenda est sanctio Concilij Constantien. sessio. 15. vbi tanquã hæresis

Aristot.

Dubia particularia. Primum dubium.

S. Thomas.

Tyrannus duplex.

Cõcilij cõstantien. explicatur.

condẽnatur eorũ error qui affirmabant cuilibet licere tyrannum occidere. Si vero tyrannide inuasam rempublicam obtinuit, neque vnquàm ipsa consensit, tunc quisq; ius habet ipsum extinguendi nam vim vi repellere licet: & quandiu ille rempublicam sic obtinet, perpetuum gerit in ipsam bellum. Adducitur exemplum de Aiod, Iud. 3. qui in viscera tyranni Eglon sicam abdidit. Itaq; demq; ratione Tullius libr. de offic. quẽ D. Thomas loco citato auscultat, interfectores Cæsaris laude cõmendat: quippe qui per tyrannidem dominatũ fuerat adeptus. Et pariter Decius Brutus cõmendatur, qui extincto Tarquinio Reges exegit. ¶ At vero etsi forsan summo rigore iuris hoc liceat, non tamen consilium est semper: nisi vbi respublica nulla alia patente via, tum in extrema sit necessitate, tum præcipue in promptu habeat, vt illo extincto liberetur: quia aliàs huiusmodi interfectiones non solent prosperos habere successus. Imo interfectores quãdo id priuata autoritate exequuntur, pernis pestilentiutq; in rempublicam debacchari solent, quàm prior faciebat tyrann⁹. Quatione anus illa Syracusana incolume Dionysium optabat, ne sicut ipse dorior alteri tyranno successerat, ita & immanior tertius illi succederet. Frequentissima sunt passim scripta exempla. Et re vera historia Aiod parum ad rẽ facit: tum quod ille diuinitus fuit ad illud facinus electus, tum quod & à populo etiam fuerat ad id missus. Et præterea nõ solùm tyrannus ille erat gubernator, sed actu hostis. Qua ratione & Mutius Scæuola eatenus laude dignus est quòd Porsenæ exitium aggressus fuit: licet quòd flammis brachium admouerit, non fuit virtutis opus: sed vt ait Augustinus ingens gloriæ cupiditas.

Tyrannus duplex.

Aiod

Cicero.

S. Thomas.

Decius Brutus.

limitatio huius opinio.

Anus Syracosana.

Mutius Scæuola.

AD primum igitur argumentũ cum Augustinus. 1. de Ciuitate dei, respõdetur: quæ etiam Dionysij doctrina est. 12. cap. cœlestis Hierar. quod dum quis quidpiam per ministerium, quod iubenti debet, facit, nõ ipse proprie facit, sed alter qui iubet. Et ideo cùm Moyses legitimus esset loco Dei iudex ad vlciscendam immane illam idololatriam conflati vituli, & tanta esset faciẽda cædes, nempe viginti trium millium, necesse habuit plures instituere executores ministros. Quare id quod ait, vnusquisque fratrem suum, &c. occidat, non est intelligendum quod temere ac promiscue vnusquilibet quemlibet occideret: fuisset enim illa tru-

culen

Ad primum argumentũ Augusti. Dionys.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Andabatæ. culenta. Andabatarum pugna: sed condēnatis illis quiſuerant inculpa numeroſam copiam miniſtrorū deſtinauit: quibus ideo neceſſe erat vt amicus amicum, & frater fratrem occideret. Præterquàm quòd fratres appellabantur, non ſolùm eodem parente geniti, ſed omnes eiuſdem populi. ¶ Ex hac autem ſolutione dubium enaſcitur, vtrùm princeps poſsit quibuſcunque priuatis facultatem facere occidendi maleſactores.

Dubium ſecundum.

Solutio. Reſpondetur id non licere, niſi certis moderaminibus. Primùm enim non poſſet generaliter facultatem eiuſmodi facere, vt vnuſquiſque quemcunque obuium haberet nocentem, abſque alia condemnatione interficeret. Eſt enim contra ius naturæ vt contra inauditam partem, indictaque cauſa, ſententia feratur, ſed quicunque quantumuis pernicioſus, audiendus eſt, vt actuum. 25. habetur: ni forſan publicus eſſet reipublicæ inuaſor aut rex: nam tunc liceret vnicuique vim in rem publicam illatam repellere. ¶ Secundum aſſertum. Poſt latam ſententiam licet quoſque miniſtros inſtituere. Primùm in publicos latrones apertiſsimoſque reipublicę hoſtes, qui alia via comprehendi non poſſunt. De quibus habetur cap. pro humani. de homicid. volum. libr. 6. Et præterea filijs & fratribus concedi ſolet miniſterium occidendi interfectorem patris aut fratris. Attamen hanc facultatem nō valet inferior iudex cōcedere, ſed tantùm princeps. Imò neque id fieri paſſim debet, ſed quàm rariſsime & in caſibus egregijs. Nam præterquàm q eiuſmodi executores vix expurgare conſcientiam poſſunt odio atque iracundia, quare vt inſidias condēnatis tendant alia accumulāt peccata, vſu ſæpe venit vt ſine ſacramētaria confeſsione occidantur. Quocirca profectò nō omnibus ſatis probatur Venetorū mos qui cùm complures à patria exules habeat condēnatos, ſingulis facultatem faciunt, vt qui alium eorum interfecerit, vita ac libertate donetur. ¶ Subſequitur & de viro qui vxorem in flagranti adulterio enecat, de quo nemini aut Theologorum aut Iuriſprudentum in dubium cadit, quin contra prohibitionē homicidij mortaliter peccet ratione iam dicta: quia nemo antequā iudicetur ad iudicandus eſt morti, & eo caſu intelligendus venit Canon Nicolai Papæ. Interfectores. 33. quæſt. 2. vbi eiuſmodi homines cenſentur homicidæ. At verò lege non puniuntur propter doloris grauitatē quem tunc ferre difficilimum eſt: vt habetur l. Gracchus. C. ad legē Iuliam de adult. & l. Marito. ff. eo. titu. ¶ Grauius autē dubium eſt, vtrùm marito liceat vxorē ſibi à iudice permiſſam occidere. Sunt enim qui hoc negant, propterea quòd permiſsio illa non eſt præceptum, quali cogitur carnifex ad executionem iuſtitiæ. Accedit citatus canon, interſectores, qui abſq; exceptione illos cenſet homicidas: & expreſsè canō proximus, Interhæc, explicat q quanquā liceat marito ſecūdùm mundanā legem vxorē interficere, tamē ſanēta eccleſia nō ſtringitur eiſdem legibus: vbi gloſſa annuere videtur q ſemper eſt peccatum. ¶ Duplex autē hic implicatur queſtio. Prior de lege, an ſit licita. Antiquitus enim licebat patri filiam in adulterio captam interficere: vt patet. l. patri. & l. neque in ea. ff. ad legē Iuliā de adulter. & l. caſtitati. C. eod. titul. Poſtea verò mutata eſt lex, vt patet. C. eodem titulo. in auctē. ſed hodie. vt ſcilicet verberata in monaſterio occluderetur. Et iſta lex in vſu eſt nunc in Gallijs, & in alijs multis prouincijs reſpectu mariti: nam illa patriſiam aboleuit ab vſu. Sed tamen lex Hiſpaniarum ſequitur antiquam: nō quidē cùm illo rigore vt adultera neceſſaria morte damnetur, ſed traditur maritocui facultas fit, ſi eam velit occidere. Et quòd lex ſit iuſta, non eſt cur dubitetur. Nam præterquā quòd crimē id videtur mereri, profectò Hiſpanorū de hac re ingenio vix fieri aliter poſſet ſatis. Neque vt paulò anteà inter reſpondendum Scoto dicebamus, Chriſtus illam legem reuocauit. Poſterior verò ſenſus queſtionis eſt, vtrùm eadem conceſſa marito libertatē ſecundùm conſcientiam liceat ei id perſequi: & re vera de hoc minor eſt dubitandi ratio. Nam etſi nō inſtituatur vt neceſſarius miniſter iuſtitiæ, inſtituitur tamen liber: quare ius ei ſit vt illam occidat. Quapropter licet opus fuerit miſericordiæ illi parcere, tamen iuſtitiam neq; coram hominibus violat, neq; coram Deo. Et eſt porrò efficax argumentum, quòd ſi marito citra peccatum non liceret eam iugulare, peccatum eſſet principi & iudici illam facultatem illi facere. Neque valet ſolutio ſi quis dicat, non illi permitti tunc vxoricidium, ſed vt impunè id faciat: quoniā illo priuilegio iam fruebatur, etiam ſi abſque iudicio inflagranti delicto illam interficeret. Cùm ergo ſolēni forma iudicij condemnata illi traditur, teſtimonium apertum eſt fieri illi ius occidendi eos

Venetorum conſuetudo nōprobatur

Nicolaus.

Tertium dubium.

duplex queſtio.

Diluitur tranſitus.

Ad ſecūdū argumentū. ceu miniſtro iuſtitiæ. ¶ Ad ſecundū principale argumētum reſpondetur, quòd etſi homines a ſua natura degeneres cum brutis cō ferantur, differunt tamen quòd beſtiæ natura ſua ſunt tales: ideoq; & ſyluęſtres quiſq; citra iniuſtitiam occidit, & domeſticas citra ipſarum iniuriam, licet dominis inferatur: peccator autem quia non eſt per naturam pecus, non debet niſi publico illius iudicio cui id incumbit damnatus interfici. ¶ Solutio autem tertij argumenti ſaluberrimum eſt documentum. Etenim vbicunque proximo citra alterius nocumentum & iniuriam prodeſſe quis poteſt, laudabile officium eſt eius cōmodum procurare: vbi autem nocumentū alterius ſeſe offert, quale eſt mors peccatoris, non debet niſi iudicio illius ad quē functio illa pertinet intentari.

Ad tertium argumentū

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm clericis etiam maleficos liceat interficere.

POST deciſionem illius q publicæ poteſtati non ſolū licitum, vt cùm & ſanctum eſt maleficos extirpare, conſequitur vt videamus an præfectis etiam eccleſiaſticis idem ſit licitum. Exiſtit enim à parte affirmatiua argumentum, q ſecundū Paul. 1. ad Corinth. 4. imitatores eius ac perinde ſanctorū eſſe debemus, ſicuti ipſi fuerunt Chriſti. Deus autē maleficos perimere ſoler, ſecundū illud Pſal. Qui percuſsit Aegyptū cū primogenitis eorum. Et Phinees quāuis ſacerdos interfecit Iſraēlitā cū Madianitide coēuntem: vt legitur. Nu. 25. Et Samuel, q̄pheta interfecit Agag regem Amalech. Et Helias ſacerdotes Baal. Deniq; Petrus Ananiā & Sapphiram. ¶ Secundò. Cū poteſtas ſpiritualis ſuperior ſit tēporali, Deoq; coniunctior, non eſt cur habeat minorem facultatem occidendi eos maleſactores qui ſibi ſubduntur quàm ſęculares. ¶ In contrarium eſt illud primū ad Timoth. 3. Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, non vinolentū, non percuſſorem, &c.

Primum argum. partis affirmatiuę

Secundū argumentum.

QVæſtio eſt ſolutu facilis, quæ hac vna concluſione neganter deciditur. Minime clericis, quacunq; ſint eccleſiaſtica poteſtate conſtituti, fas eſt vllum quātunuis criminoſum morti addicere, aut mutilare. Probatur duplici capite. Primo propter repræſentationē. Cōſecrantur enim altaris miniſterio: vbi iugis ſit memoria paſsiōis Chri

Concluſio Vnica.

Rō concluſionis

ſti: qui cùm in ara crucis occideretur, percuſſus, vbi ait Petrus, non repercutiebat: cuius ergo imitationē nō debent eſſe percuſſores. Nam vt Eccleſiaſt. 10. cōmonefit: ſecundum iudicē populi, ſic & miniſtri eius. Secūdo id inde cōfirmatur q̄ in Euangelio, cuius clerici ſunt miniſtri, nullū capitis ſuppliciū aut mutilationis membri vlti vindicando crimini decretum eſt. ¶ Hic primū omnium animaduertendū quo iure clerici ſanguinis effuſione interdicantur. Haud enim interdictum hoc, iuris eſt naturalis. Imò ſi merum illud conſideres, non obſtat quo minùs epiſcopus ſubditos ſuos patibulo adiudicare poſsit. Dubium autē eſt, an ſit de iure diuino. Ad hoc enim ſunt qui diſtinguentes reſpondeant. Aiunt inquā duobus modis præceptum aliquod cēſeri poſſe de iure diuino. Vno modo, quia in ſacra pagina ſcriptū eſt: altera verò, quia eſt à Deo ipſo poſitum tanquàm de re ſupra naturali: qualia ſunt ſacramentorum mandata. Sic enim 1. ad Corinth. 7. diſtinguit Apoſtolus, dicens vxorem à viro non diſcedere, præceptum eſt Dei: quòd autem fidelis ab infideli vxore ſecum habitare conſentiente non diſcedat, ego dico, non dominus. Prohibitio ergo clericorum nē ſanguinem effundant, licet nō poſteriori, tamen priori modo, aiunt iſti, eſt diuinum: quia extat apud Paulum loco citato. 1. ad Timot. 3. Quod ſi hæſites, num quicquid Paulus inſit pro præcepto habēdum eſt Dei? quandoquidem quicquid Apoſtoli tanquàm apoſtoli loquebantur quaſi diuina organa proferebant: Reſpondetur quòd in aſſertione fidei immediata reuelatione mouebantur. Quare enūciationes eorum, vt diuina fides habentur: tamē in legibus aliquibus ferendis, licet Spiritus ſanctus eis aſsiſteret, ſicut nunc eccleſiæ, nihilominꝰ tales leges non ſunt proprie iuris diuini, ſicuti neque modo Papæ, & conſiliorum iuſſa. Vnde Actuum. 15. Viſum eſt, inquit Petrus, non tantùm Spiritui ſancto, ſed Spiritui ſancto & nobis: quia tunc in Concilio nōvtebantur immediata reuelatione, ſed humana conſultatione, Spiritu ſancto, ne errarent, aſsiſtente. Secùs in fide proferenda, de qua admoniti ſunt nè cogitarent quomodò, aut quid loquerētur, ſed ſola vterētur reuelatione. ¶ At verò quāuis diſtinctio hæc ex re ipſa perſpecta fiat, nec ſic tamē ad propoſitum ſatis queat applicari cōmodè. Pauli- num enim illud verbum, attente perſpectū,

Diluitur obiectio

Solutio.

Excluditur reſponſio illa ad dubiū

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non huc spectare videtur, vt clericos inhibeat nè tanquàm publicę potestates malefactores occidant: sed nè tanquā priuatæ personæ sint percussores. Vna enī cōposuit, sobrium, prudentē, &c. non vinolentū, nō percussorem, sed modestum, nō litigiosum, nō cupidum. Præterquā q illic tantū cum episcopis sermo illi erat. Neq; verò inibi sæculares iudices eiecit, nè in sacerdotalē ordinē admitterentur: quod tamen ecclesia facit.

Quapropter si huic tantū loco insistas, profectò neutro superiorum modorū prohibitio hęc est de iure diuino. ¶ Aliud autē argumentum posset vaitdius ad propositū adduci: nempe q Christus, vt præcedenti libr. q. 4. meminimus, nō assumpsit sæcularē potestatem iudicandi, sed spiritualē regni cœlorum. Vnde fieri videtur cōsequēs vt nec clerici possent illam exercere. Attamen neque argumentū hoc rem demonstrat: sed hoc tātum, q potestas ecclesiastica, qua ratione spiritualis est, nō se extendit ad iudicia sæcularia serenda: nisi quatenùs ordinē habent ad finem spiritualē. Huic tamen minime repugnat quo minùs clerici possent esse sęcularium principum ministri, vt eorum nomine nocentium sanguinem effunderent. Imò verò neque repugnat, quo minùs episcopi eos possent gladio ferire qui spiritualem ipsum finem perturbaret. ¶ Ex his ergo sequitur (quod certò crediderim) prohibitionem hanc solum esse de iure mere positiuo ecclesiastico. Neq; verò S. Thom. verbum adduxit apostolicū acsi esset habendū p lege, nè clerici in causa sanguinis iudices sederēt, sed solū per viam consequentiæ & exempli, nē pe quod postquā admonētur nē sint percussores, merito ecclesia cauit vt ab omni percussione abstinerent. Et in eodem sensu citat idem verbum Gratianus in fronte dist. 45. vbi ca. neminem. & cano episcopū. eadē habetur prohibitio. Et expresse cap. sententiam, ne cleri. vel mona. Et in titulo. de cleri. percus. Ratio ergo huius ecclesiæ sanctionis non fuit nisi decentia & honestas duplex, q̄ ad conclusionem allata est. Et præterea mūdities quæ esse debet non solum in sacerdotibus, verùm in vasis etiam sacris. Quapropter qui sacris initiantur, vt votum emittūt nè se semine polluant, ita & lege prohibentur nè contaminentur sanguine. Quæ quidem duæ sordium species, si in templo fundantur, illud quoq; pollutum relinquūt, & suo modo irregulare. ¶ Nomine autem clericorum in eiusmodi, phibitione omnes, p̄ miscuè cōprehenduntur tam minoribus quā sacris initiati. Tametsi quantū ad culpæ gradum non sit eadem omnīū ratio. Nam qui in minoribus constitutus iudicatum sæcularem vsq; ad sanguinis effusionem exerceret, non peccaret mortaliter: quia ordines illi non sunt propriè sacri: qua tamen lethali culpa inficeretur qui esset in sacris: siue tanquā iudex, siue tanquàm iustitiæ minister se cruentaret. At verò etiam in minoribus ordinibus nōnullum esset peccatum. Nam omnibus interdicta est sanguinis effusio. ¶ Sed de irregularitate iure patentissimum est, occisores ac mutilatores fieri omnes irregulares, siue post susceptos ordines id fecerint, siue antè: vt patet cano. Episcopum. distinct. 45. & distinct. 51. cano. aliquantos. & 23. quæst. 8. cano. 1. & cano. clerici. & c. quicūq;. & de homi. volun. can. de cętero. & can. ad audientiam, & multis alijs locis. Quod late Syluest. tractat, verbo, homicidium. 3. ¶ Sed est notandum, quod licet citati canones, percussores omnes, imò & arma sumentes, vt habetur dicto cap. clerici, irregulares esse decernant, intelligunt tamen doctores eos tantùm comprehēdi qui occisores fuerint, aut mutilatores. Quare Panor. in capit. 1. qui cleri. vel vouen. Sola, inquit, sanguinis effusio nō inducit irregularitatem. Et ità expresse habet Glo. Clem. vni. eæ de hom. iuxta tenorem textus, Occidit aut mutilat. Sed de hoc stādum est morī ecclesiastico. ¶ Caue tamen nè excommunicationis censuras cum irregularitate permiscęas. Hactenus enim de clerico percussore aut sęculari dictum est. Qui verò, vice versa in clericum manus violentas iniecerit, licet neq; mutilator sit neq; sanguinis effusor, sententiam excōmunicationis incurrit secundum Canonē. Si quis suadente. Quòd si fuerit sacerdos & celebret, tunc sit irregularis, & pariter qui semen aut sanguinem in sacro loco effuderit: si modo effusio notabilis, vt aiunt, esset. Enimverò qui pueri cùm se inuicem pugno cędentes, parùm sanguinis de naribus mittunt, non subindè sunt excommunicati. ¶ Homicidium autem etiam extra sanguinis effusionem irregularem facit homicidam. Neque requiritur vt eiusmodi actiones peccata sint, vt sint irregularitatis causa. Imò etiam si sint virtutes, dum modò sint liberæ, id ipsum efficiunt: vt iudex eiusque ministri, qui iustè iniquum interficiūt, irregu-

Cauillum

Solutio

Solutio uera principalis dubij. S. Thom.ss.

Quoscōprehendat ista sanctio.

Quando incurratur irregularitas.

Sylueſter

Sola sanguinis effusio non cō irregularitatis causa.

irregularis fiunt ad sacros suscipiendos ordines, atq; omnes ministri iustitię: quos glo. refert super dicto can. aliquantos. ¶ Dixerim autē, Dūmodo sint actiones liberæ & voluntariæ: quoniā vt in artic. 8. dicturi sumus, per homicidiū casuale & per alias actiones, quæ prēter hominis voluntatē accidūt, nulla incurritur irregularitas. Imò cū quisque aut sua inculpata tutela defendendo alteri aut mortem infert, aut causam mortis: vt habetur Clem vni. de homi. & eod. titu. libr. 6. cap. prælatis. ¶ Ex his fit cōsequens irregularitatem non esse culpam: imo neq; semper propriè pœnam: vt lib. 1. q. 8. adnotauimus: quia vbi nulla est culpa, nihil propriè habet rationem pœnæ: sed est inhabilitas quędam & indecentia propter immunditiē ad sacrorum administrationē. Quapropter cū in pōtificijs Bullis cōfertur facultas absoluendi à quibuscunq; peccatis & cēsuris, censurę nomine nō venit irregularitas. ¶ Quòd si quis forsan ambigat, vtrū Pontifex Maximus super hac lege dispensare possit, tam quātum ad culpam quā etiam quo ad irregularitatē: facilime colligitur ex superioribus affirmatiua responsio. Enimuero cū lex sit mere positiua, non solū quia, vt diximus, verba Pauli nō faciunt illum sensum, verū etiam quòd quāuis eum faceret, nō esset lex diuina illius generis, quòd non cadit in dispensationem Pontificis: colligitur posse eundē pontificē iusta de causa dispensare, vt sacerdos, iudex sæcularis esse possit, & in bello miles: quibus functionibus annexa est sanguinis effusio.

Irregularitas non est culpa

Ad primū argumentū

POST hæc nulla restat difficultas ad argumenta quęstionis respondendi. Primi igitur responsio est, q̄ Deus vnicuiq; secundū suam cōgruentiam imitandus est. Enimuerò neq; liceret sic totam vrbem punire vt ipse puniuit Sodomā: Neq, verò (vt suprà diximus) omnibus parcere quos ipse ad pœnitentiā expectat. Sed vnicuiq; agendū est secundum præscriptam sibi legem: quæ in hac parte cōgruenter clericis legis gratiæ posita est. Sacerdotes nanq; veteris testamēti nō tractabant spiritualia, sicut nostri neq; ministeria occisi innocētissimi Christi. Sed erāt legis ministri, qua corporalia supplicia, etiam mortis, maleficis decernebātur. Quod autē de Petro adductū est, nihil ad rem facit, quoniā neq, ipse cōiuges illos occidit, neq; eius iussu interfecti sunt: sed quasi ore Dei promulgauit sententiā, qua audita exanimati corruerunt. ¶ Ad secundum respondetur quod potestas spiritualis clericorum nō in hoc debet potestati principum præcellere vt corpora interficiat, sed vt animarum cōsulat saluti. Qua vtiq; ratione dicūtur principes terræ. Et per hoc soluitur tertium.

Ad secundū argumentū.

Ad tertium argumentū.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm alicui liceat seipsum occidere.

QVanuis articulo tertio cōclusum fuerit, nemini priuata authoritate licitum esse quemquā occidere, quia id est contra iustitiam: resstat nihilominùs scire vtrùm cuipiam id liceat in seipsum. Primum enim argumentū à parte affirmatiua est, quòd prohibitio homicidij est prohibitio iustitiæ: vnde cum iustitia non sit nisi ad alterum, sit (vt quemadmodùm ostendit. 5. Ethico. Aristo.) nemo sibi faciat iniustitiam, etiam si se occidat.

Primum argum.

Aristo.

Argumē. 2.

¶ Et accedit secundò loco, quòd quando iudex qui alios habet interficiendi potestatē, ea est ipse dignus morte qua alios meritò cōdemnaret: apparet tunc & sibipsi eandem inferre posse. ¶ Tertiò arguitur. Licitum est cuicunque periculo minore maius euitare: sicuti mēbrum sibi infectum resecare, vt vitam seruet: cōtingere autem posset, vt quis seipsum occidendo à maioribus se malis eripiat: videlicet ignominia, aut periculo, aut turpitudine alicuius flagitij: ergo tunc id erit licitum. ¶ Quartò, Samson, vt legitur iudicum. 16. seipsum ruina templi contriuit. Et Razias vt. 2. Machab. 14. refertur, seipsū interfecit eligens potiùs nobiliter mori, quā iniquorum fieri subditum: quod & de Catone memoriæ proditum est. ¶ In contrarium est verbum Augustini. 1. de Ciuitate dei: quod refertur. 23. quæst. 5. si non licet priuata potestate hominē occidere, profectò etiā qui seipsum occidit homicida est. Et paulò pòst: Præstat vt de homine intelligamus illud quod dictum est, Non occides, neq; alterum: ergo neq; te. Neq; enim alium quàm hominē occidit, qui seipsum occidit.

Argumē. 3.

Argum. 4.

AD quæstionē vnica conclusione respōdetur. Nemini fas est seipsum occidere & q cōtra facit grauissimi peccati mortalis reus fit. Idq; tribus rationibus cōprobatur. Primo quòd si homo secūdum seipsum consideretur, contra suam ipsius naturalem inclinationem atque amorem, quem sibipsi naturaliter debet, facit, dum sibi vitam admittit. Secundò quòd si cōsideretur vt pars totius

Vnica cōclusio.

Prima ratio cōclusionis.

Secunda rō

Universidad de Deusto
Biblioteca

tius reipublicæ,in bonum totius ordinatur: atq; adeò,vt.5.Ethico.ca.postremo ait Aristote.qui seipsum enecat, iniuriam irrogat reipublicæ, Tertiò quod si cõsideretur vt effectus est Dei, vita humana diuinum donũ est,à deoq; subinde pendens:tanquàm eius possessio:ob idq; qui seipsum perimit,perinde in Deum peccat,cuius est seruus,atque ille qui rem alienam vsurparet. Ad solũ eñ ipsum pertinet iudicium vitæ & mortis: secundum illud Deute.23.Ego occidam, & ego viuere faciam.¶De conclusione nemo est qui dubitare possit:adeò est contra vniuersalẽ naturam vt sibi quisq; mortem cõsciscat per quã vita priuatur, quæ omnium est fundamentum bonorũ. Circa rationem autem discrimen priùs perpendẽdum est,q̃ si hominẽ absolute in seipso consideres,nõ est propriè cõtra iustitiam vt se occidat:sed contra amorẽ,quo res quælibet seipsam diligit. Si autẽ consideretur velut opificiũ Dei, ac reipublicæ mẽbrum:tunc quia ordinem habet ad alios,iniustus respectu eorũ sit qui se occidit.¶De eadem tamẽ prima ratione dubium existit:haud enim efficax satis apparet illatio,quòd si homicidium fiat cõtra propriã inclinationẽ naturalẽ, sit protinus peccatum mortale.Inclinatio nanq; naturalis,nõ omnis est bonatimò cõtra illam facere nonnũquã officium est. Enimuerò inclinatio humana in bonũ delectabile naturalis est,quin etiã genere suo bona. Appetitus enim animalis suapte natura fertur in id,qd est delectabile.Qua vtique ratiõe natura necessarijs officijs conseruãdi,tam individuũ, quã speciẽ delectationẽ immiscuit,vt essent appetibilia. Et nihilominùs eadem inclinatio sæpenumerò est mala:eademq; adeo resistere bonum. Quapropter virtus tẽperatiæ ac fortitudinis secundũ Aristo.ad moderandum reprimendũq; naturales affectus nobis inseruiunt:od idque virtutis opus, laboriosum est ac difficile:nempè quòd eius conatibus contra naturalẽ inclinationem pugnamus, quæ superatu difficilis est. Adde quòd & iustitia originalis ad easdem infrenandas naturæ affectiones donata primis parentibus fuit.Qua ratione videlicet quia illę naturales erant,iustitia ipsa fuit supernaturalis.Hac enim de causa Paul ad Rom.7.conquerebatur aliam in mẽbris legem præsentiscere repugnantem legi mentis. Quodnam igitur argumentũ est,sit contra inclinationẽ naturalẽ,ergo est peccatum?Quod si intelligas illam inclinationẽ esse bonam,id tibi reliat probandum:quãdoquidẽ ex hoc quòd sit naturalis,nõ conuincitur.¶Ad hoc iam aliàs me dixisse memini. Habet enim homo duas,easdemq; ambas naturales inclinationes:alteram ratione generis,alteram verò ratione speciei:quarum ideo prior materialis est,secunda verò formalis.Habetq; subinde hoc inter omnem creaturam corporalẽ singulare,quòd istæ inclinationes post natura corruptam sint sibi inuicem contrariæ, Caro enim inquit Paul. concupiscit aduersus spiritum:& spiritus aduersus carnem.At verò quia id simpliciter rei naturale est, quod formaliter & secundum speciem congruit: illud autem quod competit,materialiter cõpetit secundum quid:fit vt secundũ rationẽ contra materialem,hoc est,contra sensualẽ inclinationem facere,ad hominis perfectionem pertineat.Igitur quando dictum est inclinationem naturalem ad vitę conseruationem ferri,atque eius amorem esse naturalẽ: intelligitur secundum rationem:ob idq; facere contra illam inclinationem peccatum est,non solùm inhumanum,verum & contra totum fundamẽtum naturæ.Quòd enim viuere sit rationalis inclinatio,inde patet,q̃ rationalis natura est per rationis opera fœlicitatem consequi:quæ quidem opera nisi à viuente exerceri non possunt. ¶Posthæc circa alias duas rationes explicandum esset quomodò homo non sit suæ vitæ dominus nisi hæc conclusio superiori libr.quæst.3.satis fuisset à nobis demonstrata.Recolere autem id opus est quod ibidem demonstrare etiam curauimus:nempè republicam nõ propriè habere dominiũ vitæ ciuium,sicuti Deum. Haud enim princeps pro libito velut ille, potest innocentem in mortem adigere,quod ad rationem dominij esset necessarium:sed tantùm vt reipublicę propugnator,iustiq; custos:vt inibi satis expositũ est. Atqui huc applaudit exemplum totius,respectu partium. Homo enim non fungitur absoluto mẽbrorum dominio, vt possit eadum libuerit sibi amputare.sed vt custos vtæ potest illa obijcere ad defendendum totam:ac pariter dum putrescunt, rescindere. Sic ergo intelligendus est Aristot.5. Ethic. cap.11.vbi ait homicidam sui,iniuriam irrogare reipublicæ. Disputatio se hic longa ingerebat,an liceat quempiam damnare vt seipsum occidat:nempe vt venenũ epotet, aut fame pereat,aut de carcere non fugiat: hæc autem

Tertia ratio

Obiectio cõtra primam rationem.

Aristo.

autem propriũ locum inferiùs habent, quæstio.6.vbi de remedijs quibus rebus vti potest,articu.4.late disputandum est.

Ad primũ argumentũ

Diluitio.

Duplex inclinatio naturalis ubique mine.

Reliquas ergò quæstiunculas huic principali adhærentes, inter soluendum argumenta dissoluere restat. Ad primum autem iam responsum est: nempè quòd homicidium, peccatum est tum contra iustitiam, tum etiam contra charitatem. Quare qui mortem sibi conscisciit, respectu sui non facit contra iustitiam, sed contra charitatem: respectu verò reipublicę ac Dei,facit contra iustitiam. ¶Ad secũdum autem qd adijcitur dum iudex simul est morte dignus Respondetur quòd nemo constituitur sui ipsius iudex:quia nemo de se ipo rectè iudicare potest.Quare sicut ęgroto medico non est committenda suiipsius curatio: ità neq; malefactori iudici seipsum condemnare.

Ad secũ. itũ. argumentũ.

Paulus.

Quæ dicuntur absolute inclinatio naturalis ibo mins.

Ad tertium argumentũ D.Thomæ.

¶Ad tertium argumentum Diuus Thom. respondet id quod præcedenti libro à nobis citatum meminimus:nempè quòd cùm homo cõstitutus per liberum arbitrium sit suiipsius dominus, hoc est suarum actionũ: de omnibus quæ eidem libero arbitrio subsunt disponere potest: non autem de vita,q̃ Dei potestati,à quo illam recepit,tantùm subditur. Et ideo ob nullam prorsus causam licitum vlli est sibi vitam adimere. Argumẽtum est quod locupletissimè Augustin.disserit libr.1.de Ciuitate Dei:à capit.17.vsq; ad 26. Quare neq; qui illo Pauli delicto ardebat dissoluendi, vt esset cum Christo; potest sella causa necare. Neque vt extremas mundi huius calamitates fugiamus.Nam cùm secundùm Philosophum.3.Ethico. vltimum sit temporalium malorũ,mors: qui illa se orbaret vt malis alijs careret,maiẽ tũc contra naturam eligeret malum vt euitaret minus. Neque summa quis immanissimi cruciatus pœnitudine perculsus, potest in se ne farias manus inijcere vt se absumat. Neque verò ad euitandum atrocissimum scelus id licitum est. Quapropter Lucretia per mortẽ, quam sibiipsa inferret, non licuit adulterũ cauere:& multò minùs postquàm illam passa est iniuriam, vt Liuius libr.1.refert, ignominiam morte cõtegere vtillic autor est Augustin.Nam si resistendo, se à culpa liberauerat, non erat digna quæ se occideret:etsi in culpam cõsenserat,non erat sui ipsius iudex. Occidit ergo seipsum illa animitate: qa ferre infamiam non valuit: sicuti & Cato, qui Cæsaris dominatum subire potẽs non fuit.

Augustin.

Paulus

Aristo.

Lucretia.

Augustin.

Cato.

¶Quòd si hic obiter quæras quid ferre debeat pudica puella antequã in stuprum cõsentiat? Re vera quodcunq; genus mortis. At verò vtrum si non pro virili sua contra pugnet,mẽbrisq; resistat, sed immota manens nihil agat,consentire censeatur.Respõdetur:Inforo exteriori si immobilis tacensque maneret, rea stupri iudicaretur,Sic eñ iubebatur,Deute.22.vt puella quæ in vrbe cõprimeretur, quia tacuerat, lapidibus obrueretur.Tamen in foro conscientiæ tantũ tenetur non consentire, neq; se sceleri accõmodare.Quare si metu tacet,nõ peccat mortaliter:dũmodò nullum præbeat cõsensum. Neq; verò manus in alterum tenetur inijcere.Tametsi quæ honesta est & ingenua,nõ debet facere quantum debet, sed quantum potest. Quæ autem inuita patitur virginitatem non amittit: quia, vt Lucia aiebat,non inquinatur corpus nisi de consensu mentis. Vnde quæ se occideret vt stuprum caueret, maius peccatum faceret vt euitaret minus.

Quæstio.

Solutio.

Altera quæstio.

Responsio.

¶Ad quartum de Samsone sunt qui respondeant per virtutem fortitudinis ei licuisse ad hostium cladem cum proprio periculo sese accingere. Ad hoc tamen iam libr.2.quæst. 3.articul.8.respondimus, quòd cùm ille ausus non fuerit humanus, sed supernaturalis: quia iam illi coma creuerat quam Deo dicauerat: dicendum est potiùs cum Augustino quod id diuina reuelatione fecerit. Id quod eius oratio testatur,qua diuinitùs suppetias petebat. De Eleazaro autem qui legitur.1.Macchab.6.vt Elephantẽ occideret, ab eodem oppressus,facile,vt illic dicebam, crediderim virtute ac robore animi id aggressum fuisse.Razias autem non est cur execusetur, vt bene ait sanctus Thomas:nam animi mollities fuit & languor proprio gladio malle occumbere,quàm vinci.Quod & Saulli vituperio datur, & Catoni. Vnde quòd historia addit, maluisse nobiliter mori & c. non dicitur secundùm rei veritatem:sed secundùm eius existimationem. At vero de Apollonia, cuius historia refert quòd carnificum operas præueniens exiliuit in flãmas, Augu. non est omninò certus.Si autẽ id verum fuit, vel dicendũ est quod erat iam tam rogo admota vt penè esset confecta: vel qd cũ esset fœmina, acuminisq; adeò iuris insciа, per inuincibilem ignorantiam sit excusanda:vel ad hoc cum eodẽ Augusti. recurrendum,quod id diuino instinctu egerit.

Ad quartũ argumentũ. Samson.

Eleazarus.

Razias.

S. Thomas.

Apollonia.

Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm liceat vitam, pro defensione amici aut cuiuscunq; virtutis, exponere.

ARticulo proximè præcedenti operæpretium duximus hunc sextum adhibere: licèt D. Tho. silentio hic eum præterierit.

Sùt enim apprimè affines & germani. Quæritur ergò vtrùm vitam propriâ liceat pro amico aut pro quacũq; virtute morti offerre. Arguitur enim à parte negatiua. Vitam periculo mortis obijcere eodẽ recidit, ac si quis seipsum occidat: nam gubernator nauẽ non seruare dũ potest, perinde habet ac si illam submergeret, occidere se autem nemi licet, cùm non sit vitæ suæ dominus, sed custos: ergò neq; vitam pro alio exponere. *Primum argumentum à parte negatiua.*

Argumẽ. 2. ¶Secundo. Ordine charitatis plus se quisq; diligere tenetur, quã alterũ: saltem non licet alterum plus diligere, mandante nobis deo vt proximos sicut nos ipsos diligamus: qui autem propriã pro vita amici exponit, plus alium diligit quã seipsum, vt libr. de emend. cap. 6. arguit August. ergò id non licet: vt ipse ibidẽ cõcludit. *August.*

Argumẽ. 3. ¶Tertio. Sicut vita spiritualis ad spiritualẽ sic & tẽporalis ad tẽporalẽ. Nemini aũt spirituale propriã licet pro spirituali totius mundi amittere: ergo neq; tẽporalem propriam pro temporali amici. ¶In contrariũ est verbum Christi, Ioan. 15. Maiorem hac dilectionẽ nemo habet, quã vt animã suam quis ponat pro amicis suis.

QVæstio est egregia: neq; solùm Philosophis digna, verum & Theologis: tãetsi non pro eius dignitate viderim ex professo disputatam. Tribus ergo conclusionibus absoluendam duximus. Prima est: Ponere vitam pro Deo, atq; in testimonium eius fidei, catholica fides iubet: cuius perinde cõtraria assertio, hæresis est manifestaria. Hoc patet ecclesiæ testimonio, quæ ob hãc præcipuã virtutem martyrum ordinem, ceu inter diuos præcipuum, vsque adeò colit, vt censeat per actum martyrij omnia condonari peccata. De hoc ergo non pertinet ad præsentem locum disputare. Sed adiungimus eidem conclusioni, pariter pro tutela cuiuslibet virtutis id ipsum licere. Ob id enim Ioannes Baptista martyrũ catalogo adscribitur, quod de iniquitate incestuosum Herodem redarguebat. Neque solùm in præceptorum tutamen, verùm & ad defendendum consiliorum veritatem id ipsum lauset, nempè vt quis defenderet consilium esse vota religionis suscipere. Hæc enim omnia in custodiam propugnationemq; fidei reseruntur. Neque verò est qui negare possit quin etiam pro republica liceat periculum subire mortis: quandoquidem, vt antè sæpe diximus, respublica ad id pòt ciues suos cogere: sicuti totũ, membra, ad sui defensionem. Hæc ergò citra disputationem iacta sint fundamenta. ¶Quo autem alterum, qd patentissimum etiam est, extremum, cum hoc ipso componamus, sit secunda conclusio. *Prima conclusio.* *Secunda cõclusio.*

Nullatenùs licet aut vitam spiritualem, hoc est Dei gratiam, amittere: aut minimam eius iacturam facere pro salute spirituali totius mundi. Imò, vt absit blasphemia verbo si casus per impossibile accidere posset, neque pro sanctorum defendenda gloria. Memini enim quosdam hoc in dubium reuocare: nihilominùs conclusio adeò per se nota est, vt contraria manifestam complicet repugnãtiam. Enimuerò optare de gratia dei cadere, vt alij in ipsa persistant est eligere esse in odio Dei: quod autẽ hoc sit virtus, implicatio est contradictionis. Nam quod est virtus, licet: per id autem quod licet, nõ peditur gratia. Item optare odium Dei est optare id quod intrinsecè est malum. Imò & minimum veniale peccatum licere admittere pro salute spirituali totius mundi contradictionem inuoluit. Sed neque optare minùs diligi à Deo vt alij magis diligantur, fas esse potest: nam qui minùs diligitur, minus diligit: optare autem minùs diligere, est qd optare contra naturam ipsam charitatis: atque adeò implicatio cõtradictiõis est illud esse opus charitatis. ¶Contra hanc nihilominùs veritatem arguitur. Sequeretur neq; licitum esse vitam spiritualem periculo obijcere pro salute animarum: nam si illam nequaquam licet perdere, videtur sequi, neque eius periculum subeundum esse. Consequẽs tamen est falsum: quoniam prudens charitatis feruor nonnũquam hominem animat vt ad conuertendas perditas mulieres cum aliquo suo periculo earum colloquiũ adeat: vel aliquo ad prædicandũ pergat, vbi in maiori versabitur periculo vitæ spiritualis, quã si intrà claustra se monasterij contineret. Respondetur, primam consequentiã nullius esse valoris. Nam iacturam facere gratiæ, detrimentũ est ipsius charitatis: exponere autem illam periculo, adeò non est charitatis remissio, vt ex nimio eius ardore procedat. *Obiectio* *Solutio.*

¶Ter-

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio, ad cuius veritatẽ explorandam præsens mouetur quæstio, fit. Licitum est, sæpissimè officium, vitam corporalem exponere, non solum pro vita spirituali amici. verùm & pro tẽporali: quin verò pro eius honore, & fama, & pro eius bonis temporalibus. Atqui de hac quæstione diu. Augustin. diuerse locutus est: iloco nanque inter arguendũ citato visus est ad partẽ negatiuam annuere. Tamen lib. de Amicit. capit. 10. expresse ait vitam corporis ponẽdam esse pro amico: vt sanxit, inquit, diuina authoritas. Nimirum ad verbum Christi alludens à nobis citatum, Maiorem charitatem nemo habet, &c. Et re vera nunquam mihi in dubium venire potuit, quin certo crediderim peregregium hoc esse amicitiæ, ac subinde virtutis officium. Et primũ auctoritas Christi, si meditate perpendatur, hunc planè sensum facit: tametsi nõ desint qui ea cuillantes dicant. Seruatorẽ nostrum hunc tantũ docuisse, q̃ liceat vitam corporalẽ ꝓ spirituali amici, sicut ipse fecit, exponere. Enimuerò quãuis ipse ad hoc propositum illud citauerit, nihilominùs dicterijs illud vulgò inter philosophos circunferebatur: illud nimirũ vbiq; docentes, Amicus est alter ego. Quare eorum sensus non ad vitam spiritualẽ referebatur, sed ad hoc q̃ius amicitiæ sit cũ periculo propriæ vitę bona amici etiã tẽporalia tueri. Quocircà Christus vulgatũ allegans axioma, eundẽ sensum approbauit. Videlicet q̃ cùm charitas sit, dispendiũ cæterorum bonorũ amici gratia facere: hęc tamẽ summa sit, vt etiam vitam ponas. ¶Ad de. q̃ Christus pro vita tẽporali nostra propriam posuit. Nam sicut per peccatum, vt ait Paul. mors introiuit in orbẽ: ita & redemptoris munus fuit liberando nos à peccato liberare etiam à tẽporali morte, donãdo nobis immortalia corpora. Quare eodẽ cap. 5. Paul. concludit: sicut regnauit peccatum in mortẽ: ita & gratia regnat per iustitiam in vitam æternam. Et cap. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à peccato & lege mortis. ¶Præterea illo verbo. Christus voluit mortalium amicitiã sibi maximè cõciliare. Ob idq; illud absq; vlla exceptione absolutè citauit: scilicet quòd in hoc maximè ostendatur charitas q̃ quis ponat vitam pro amicis. Nõ enim ait pro hoc vel illo bono amici, sed pro amico, vbi tua ipse vita indiguerit. ¶At verò vt ad rationes naturales descendamus, illa qua quidam vtuntur, nõ est satis firma. Arguunt enim ob id licere vitam exponere pro amico, quòd iustum est illam ponere pro virtute, & vera laude: & ponere vitam pro amico est virtus. Hæc nãque ratio principium petit. Nam hoc ipsum est in cõtrouersia. Amicitia enim nõ est virtus, sed virtuti proxima, vt ait. 8. Ethico. Philosophus: Sum enim alteri amicus, quia studiosus est. Sed de hoc est quæstio, vtrũ ius amicitię hoc permittat vt vitã cuius tu nõ es dominus, possis pro illo exponere. Eò præsertim quòd cùm vita sit bonorum omnium tẽporalium maximum, & amicitia non sit nisi tẽporale bonum, videtur vita non esse pro amicitia commutanda. Ratio ergo conclusionis sic efformatur. Vita nihil altius est quam quoddam tẽporale bonum, quod nõ est supremus finis in quo nostra cõsistit fœlicitas, sed est tantùm medium ad ipsam cõsequendum & conseruandum: bonum autem vtile licitum est in defensionem alteri⁹ boni exponere, quod pars est nostræ fœlicitatis, etiam si per se cõsideratum minoris esset pretij. Potest enim iure optimo quisq; vitam periculo obijcere ad defendendũ bona sua tẽporalia: eò quòd bona ipsa rursus ordinantur in conuersationẽ eiusdem vitæ, atq; in statum eius fœlicem: vita autẽ amici mei est proprium meum bonum, ad meã etiam fœlicitatem pertinens: ergò eadem ratione mihi licebit; imò multò decentius: ꝓpriam vitam pro illa ponere: nam meritò illam pluris facio, quã bona mea: quandoquidem per ipsam fœlicem statum vitæ meę cõseruo. Quin verò eadem ratione sequitur, vt possim illam exponere ad protegendũ eius honorem & bona tẽporalia, si fuerint vsq; adeo ampla. ¶Secundò arguitur exemplo Christi. Certum enim est vitam eius etiam tẽporalem præstantiorẽ fuisse nostra spirituali: nam erat vita Dei, per quã scilicet homo verè erat Deus: & tamen quia vita nostra æterna in eius redundabat gloriam, illã in pretium nostræ dispendit. ¶Tertio arguitur. Iure naturæ omnes mortales sumus eiusdem corporis membra: ergò sicuti mẽbrum eiusdem corporis vnum ꝓ alio exponitur, vt inuicem se custodiãt: sic licitum est inter homines. ¶Quartò. Sicut pro republica debitum est vitam ponere, quia partes eius sumus, quam ideo conseruare tenemur: sic & pars se potest periculo alterius partis exponere: quandoquidem salus reipublicæ ex salute partium cõstat. ¶Adde quòd negare fi-

Aristot.

Augustinus

Maiorẽ charitatẽ nemo habet, &c.

Christus ꝓ amicis vitam proprią posuit.

Ratio efficax conclusionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

lium cũ propriè vitę periculo debere vitam patris tueri, feritas profectò esset & barbaries: cum eandè vitam à parentibus receperimus. Concessò ergò semel quòd iure charitatis hoc liceat, non est descensus difficilis, vt etiam pro vxore, pro filio, pro patre, atq; adeò ꝓ amico id liceat. Nam pro rege, nemo dubitat. ¶ Præterea nullus Philosophorum sapientũq; physicorũ non laudat facinus Pyladis atq; Orestis, siue historia fuerit, siue fabula, vt Cicero lib. de Amicitia, insinuat. Tametsi mentiri vt alter ꝓ altero haberetur, non fuit virtus. ¶ Sed quid in re nõ dubia moramur? vox populi, vox naturæ est: & tamè nulla fuit, seu barbara natio, seu sancta, etiam si Christianã intelligas, in qua non egregiæ laudi daretur, ac detur, q̃ qui hominẽ in periculo mortis coniectũ viderit, eidem se offerat periculo, vt ꝓximi vitam, dum possibile apparet, eripiat. Dũ possibile, inquã, apparet: nam alias, temeritas esset. Exempli gratia: qui gladijs se inuicẽ impetentes aspectat, & potens cum aliquo suo periculo litẽ dirimere, non se mediũ infert etiã si non teneatur: ꝓfecto vt ignauus & infamis habetur: tantũ abest vt si id fecerit perperam fecisse iudicetur. Idemq; ferè iudiciũ est de ꝓtegendo amici honore, atq; alijs magnis bonis, quibus vita eius sustentatur & honor. In summa, qui hoc negat officium esse eximium amicitiæ, ornamentũ ꝓfectò eius præcipuũ de media republica tollit.

Pyladis atq; Orestis memorabile facinus.

Vox populi vox naturæ

Ad primũ argumentũ

Occidere se bifariam cõtingit.

Qui teneatur seruare vitam propriam.

AD primũ igitur argumẽtũ negatur idẽ esse, vitam quẽpiam pro amico ponere quod seipsum occidere. iam enim suprà diximus, occidere se quẽpiam bifariam contingere. Vno modo directè & per se: & hoc nunquã licet neq; pro amico, neq; ꝓ virtute ipsa. Haud enim poterat martyr strangulare seipsum pro fide. Altero verò modo id contingit per accidens: scilicet quando quis propriam vitam non seruat, quã seruare potest: & hoc non reputatur homicidium nisi quatenus ipsam seruare tenetur. Et quanuis homo non sit suæ vitę dominus, sed custos: tamen non tenetur eam omni possibili modo seruare. Potest quippe eam, vt diximus, non solũ pro virtute, verùm & pro bonis tẽporalibus exponere. Quin verò etiã potest non vti optimo cibo ac regimine, aut optima medicina ad ipsam seruãdã: eadem ergo ratione potest illam exponere pro amico. Sed tunc peccaret quando illam prodigeret hoc est, pro nullo bono fine aut ꝓ exiguo illam dispenderet, vt si ad defendendum valorem vnius scuti, periculo illam obijceret. ¶ Ex hac autẽ solutione oritur scrupulus, vtrùm in naufragio vbi tantum vna est tabula, quę duos seruare non põt, liceat vni alteri cedere: Et fac esse filiũ & patrem. Ex conclusione enim videtur sequi id esse licitum: ex hac autẽ solutione apparet contrarium colligi. Nam qui tabulã defereret, perinde haberet ac si se in mare proijceret: qđ est se directè occidere. Profectò res est dubia. Respondetur ergo quòd antequã tabulam filius capiat põt illam relinquere patri: quia non hoc est positiuè se occidere, sed permittere se mori: postquàm verò eidem insidet, re vera non apparet licitũ esse vt se in fluctus dejiciat. ¶ Ad secundum respondetur, q̃ ordo charitatis quo homo tenetur non plus proximum quã seipsum diligere, attendendus est secundũ vitam spiritualẽ: cuius ideo detrimentum homo non debet pati pro toto orbe: sed quantũ ad tẽporalia non est ille ordo necessarius: quoniam tẽporalia per se nõ pertinent ad perfectam fœlicitatẽ: sed sunt tantùm media, vt diximus. Vnde S. Thom. 2.2. quæst. 26. artic. 5. in solutione primi, ait, quòd cũ vnum quoq; id sit qđ in ipso pręcipuum est, magis est ꝓximus diligẽdus qui tum ad spiritualia quã corpus proprium: vt si simpliciter fuerit necessaria vita nostra pro salute spirituali eius tunc sit nobis expẽdenda: vbi explicat ordinẽ qui est ex necessitate præcepti. Sed tamẽ inferius in solutione tertij ait, q̃ licet non sit de necessitate charitatis quod homo propriũ corpus exponat pro salute ꝓximi; nisi in casu quo tenetur eius saluti prouidere: tamẽ quòd aliquis sua se sponte ad hoc offerat, pertinet ad perfectionem charitatis. Vbi non distinguit de salute spirituali & corporali, sed vtrunq; videtur intelligere. ¶ Postremũ deniq; argumentum solutũ est, vbi monstrauimus nõ esse eadem rationẽ de spirituali & tẽporali salute. Quare falsum est eandẽ esse rationẽ spirituale ad spirituale q̃ tẽporalis ad temporalẽ.

Scrupulus.

D. Thomas.

Ad secũdũ argumentũ

Ad tertium argumentũ

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm liceat in aliquo casu interficere innocentem.

POST nocentis homicidiũ, qđ quẽadmodum lege fiat dictũ est subsequitur in hoc septimo articulo, qui est apud S. Tho. sextus, dispu-

Ad primum argumentũ

tare vtrùm liceat in aliquo casu innocentem interficere. Arguitur enim à parte affirmatiua. Abrahã hac laude inter cætera cõmendatur, quòd innocentẽ filiolum aræ destinauerat. ¶ Secundo. Si id licet quod maius nocumentũ infert, & id licebit quod infert minus: nam de illato nocumento existimatur peccati grauitas: licet autẽ peccatorẽ occidere, etiam si periculo perditionis ęternæ nonnunquã exponatur, vt suprà dictũ est: ergò & innocentem quem certius creditur miserijs huius sæculi solutũ ad æternam fœlicitatẽ aduolare. ¶ Tertiò: quod secundũ ordinem iustitiæ fit, nullum est peccatũ: sed quandoq; iudex secundũ allegata & probata innocentẽ in mortẽ adigere cogitur, quẽ scit falsis testimonijs delatum: & pariter minister qui eius dicto audiens esse tenetur: ergo licitum est quandoq; innocentem interficere. ¶ In contrarium autẽ est illud Exod. 23. Insontem & iustum non occides.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3.

Titulus qõ. illustratur Duplex innocens.

QVæstionis titulus de duplici innocente intelligi potest, Primo de eo qui nõ solùm re vera est innocens, verùm etiã legitimè: quia nõ probatur nocens: & de hoc præsens intelligitur interrogatio. Aliùsverò est, qui licèt re quidẽ sit innocens, tamẽ legitimè probatur nocens: de quo, cum grauior sit abitrusiorq; dubitandi ratio, inferiùs. q. 4 artic. 2. mouebitur peculiaris quæstio. Hęc ergò facilimè vnica conclusione expeditur.

Vnica conclusio.

Nullatenùs licet hominẽ innocentẽ, cuius nulla habetur simistra opinio, interficere.

Probatio.

Probatio est peruia. Homo enim, vt ex dictis patet, & secundùm seipsum consideratur, & præterea in ordine ad bonum cõmune. Et quidẽ secundũ priorẽ considerationẽ, scilicet quatenùs est rationalis naturæ, nemi nem interficere licet. Nam & iniquissimi etiam peccatoris natura, quatenus Dei figmẽtum, diligenda est: ob solam ergò causam cõmunis boni peccator occiditur in innocente autẽ nihil est cur ius rei publicæ fiat ipsũ occidendi: quoniã præcipua est reipublicæ pars, atq; ad eius salutẽ pręcipue conferens. ¶ De hac cõclusione non est cur multũ dubites: offeruntur nihilominùs nonnullæ, licet tenues, dubitãdi rationes. Prima dum in obsessã à tyranno ciuitate ciuis innocens est, cuius caput tyrãnus ille petit: eò forsan qđ sibi est aduersus. Historia est de Demosthene, quẽ, dum Athenis ciuitas obsidione opprimeretur, tantum dux ille hostis petebat, vt incolumẽ relinqueret ciuitatẽ. Tunc enim ille in senatu fabulam illam luporum retulit, qui ab ouibus canes deposcebant, illa vafricie vt securi posteà possent in inermẽ pauidumq; gregem irruere. Dubium ergò est vtrùm tunc pro salute totius reipublicæ licuisset innocentem in manus hostis perdendum tradere. Apparet enim fuisse licitũ. Primùm quia respublica ius habet exponendi ciues patenti morti pro salute totius: vt patet in bello: sicut totum, suas partes. Deinde quòd & ipse tunc innocens, cuius morte salus totius ciuitatis agitur, tenetur se hosti dedere: ergo ad id potest respublica ipsum cogere. Nihilominùs respõdetur nequaquam id esse tunc licitum. Quare D. Tho. generalem statuit conclusionẽ. Nam, vt ad primũ argumentũ respondeamus, tunc respublica potest exponere ciuem quando necessarius ad pugnandum est & resistendũ hosti: quia tunc est per se necessariũ medium: non autẽ quãdo tantũ est necessarius ex malitia alterius. Quoniã cũ homicidiũ per se non sit bonum, nũquã fit licitum nisi ex fine cuius est per se medium. Et innocentis mors nunquã est hoc modo reipublicæ necessaria. Quare sicuti, vt paululò antè meminimus, nõ licet tibi iubente tyrãno eruere tibi ipsi vnũ oculum, vt alterũ serues: ita neq; tunc reipublicæ innocentẽ morti tradere. Nã, vt superiùs dictũ est, nõ est absolutè domina vitæ ciuiũ, sicut Deus: & ideo in innocẽtis vitam solus Deus potestatẽ habet. ¶ Sunt qui licèt difficeantur rẽpublicam tunc iussu tyrãni posse eum occidere, fatentur tamẽ posse ipsum eidem tradere ad occidendũ. Porrò aũt idem est vtrunq; prorsus: atq; adeò neutrũ licet. Posset nihilominùs eum illo casu nõ defendere: quia respublica cũ sui periculo non tenetur defendere priuatũ ciuem. Quòd si cõtra similitudine arguas. Si quis mihi mortẽ cõminaretur nisi manũ aut linguã abscindẽdam illi offerrẽ, possem mẽbrum tradere, vt vitam seruarẽ: licèt mediũ illud nõ sit necessariũ nisi ex malitia alteri⁹: ergò similiter posset respublica ciuẽ suũ tradere. Negatur cõsequentia: quoniã mẽbrum non habet esse distinctũ ab esse totius: neq; vllo modo est ꝓpter se, sed ꝓpter totũ: neq; per se est capax iuris vel iniuriæ. Hoc autẽ quãuis sit pars reipublicæ, est nihilominùs & suppositũ propter seipsum existẽs, atq; adeo per se capax iniuriæ, quã respublica non põt illi irrogare. ¶ Vnde ad secundũ supra obiectũ argumẽtum respõdetur, q̃ quãuis ipse teneatur tũc

Solutio S. Thomæ.

Obiectio ãst militudine.

Dilutio.

Solũtur rõnes contra obiecta.

Demosthenes

Universidad de Deusto
Biblioteca

proprio se offerre periculo vt publicum cauеat: non tamē ad id iure cogi potest: quoniam tenetur non de iustitia, sed de charitate. Sicut stat me in graui necessitate ad elee mosynam teneri ad quā cogi non possum.

Secundus scrupulus

¶Alius dubitandi cāsus est in bello: & quidem in cōmuni aggressu, vbi permixti sūt innocentes cum nocentibus: non est dubiū quin liceat hostes inuadere cum innocentū periculo. Sed dubium est in singulari certamine. Video militem in me irruentem quē scio innocentem esse: puta qui certe credit bellum iustum cōtra me gerere. Videtur ratio suadere quòd tunc non possim illum occidere. Nam bellum non potest esse iustum ex vtraq; parte. Si ergò ille iuste contra me pugnat, non possum ego iustè me defendere. Respondetur nihilominùs licere. Primū

Submouetur dubium

qa iuste ambo pugnare possūt ex ignorātia, quando vterq; putat se iustam defendere causam. Præterea licet tunc in conflictu vni militum constaret iustitiam ab alterius parte stare, potest se defendere: quia non tenetur illam pati mortem. Quare non solum tunc ex falsa præsumptione (vt quidā aiunt) nempè quia vterq; putat alterum esse nocentem: sed etiam si sciat esse innocentem, licitè tunc pugnat. Non posset autem alterū occidere nisi in suam defensam. Sed rogas, vtrū

tertius scrupulus

miles possit alterum aggredi quem scit esse innocentem. Respondetur quod si bona fide credat: iustum se gerere bellum, etiā si alium putet esse innocentē, puta quia vel idē ipse credit, vel inuitus in exercitu retinetur, potest illum aggredi: tum quòd aggressus ipse in bello est defensio: tum etiam quòd vnus princeps ius habet aggrediendi alterum. Qui autem miles crederet bellum se gerere iniustum, aggredi non posset.

Ad primū argum.

AD primū autē argumentū in contrariū, lib. 2. satis respōsum est q. 3. arti. 8. Deus nanq; non tanquā legislator, vt Scotus putat, dispensare valet super homicidio: sed tanquā vniuersalis vitæ dns, pōt cuiuis potestatem facere alterū occidendi: sicuti fecit Abrahæ: cuius ideo obedictia laude digna fuit Tāetsi p̄ sua clemētia id nō permiserit executioni mandari. Nemo autē mortaliū hoc

Ad secundū argumē. D. Thomæ.

absoluto vtitur vitæ dominio. ¶Solutio aūt argumēti secundi notanda est apud d. Tho. nēpe peccatorū grauitatē de se primo attendendam esse, nō penes illatum nocumentū, sed penes obiectū. Quapropter innocentis occisio scelestior est & maiori digna supplicio quā occisio impuri ac perditi hominis.

Primò, quia huiusmodi occisor præstantius bonū lædit, qđ magis est per se diligendum: quapropter peius cōtra charitatē peccat. Secundo, quia & illi iniuriam facit qui minus erat illa dignus: atq; ideò iniquius iustitiam violat. Et tertiò, quia rēpublicā meliori priuat bono, ac subinde in bonū cōmune est pestilentior. Postremò & deū ipsum impudentius spernit, qui iustos chariores habet, secundū illud Lucę. 10. Qui vos spernit, me spernit. Quòd aūt iusto mors in bonū æternæ gloriæ cedat, occisioni accidentariū est.

Ad tertium argumentū

¶A solutione aūt tertij argumēti qđ de innocente legitimè ꝓbato nocete addebatur, supersedendū est vsq; ad locū citatū. q. 6.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm ius sit unicuiq; proprium inuasorem in sui defensam occidere.

CVM suprà definitum sit nemini priuata authoritate licere malefactorē occidere, explorandū supererat vtrùm saltē liceat aggressorem per modū defensionis interficere

Primum & gumēta pro te negatiua.

Sunt enim nōnullę sanctorum authoritates quæ id vitare videntur. Ait quippe August. ad Publi. De occidēdis hominibus, nè ab eis quisq; occidatur, non mihi placet cōsilium, nisi forte sit miles aut publica functione teneatur, vt non pro se hoc faciat, sed pro alijs accepta legitima potestate, vbi negare videtur, cuipiā ne occidatur licere priuatim occidere. Et in. 1. de libero arbitr. Quomodo,

Argumē. 2.

inquit, apud diuinam prouidentiam à peccato liberi sunt qui pro his rebus quas contemni oportet, humana cęde polluti sunt? Et censet illas res in vniuersum esse contemnendas, quas homines inuiti amittere possunt, in quarum numero est vita. Et Nicol.

Argumē. 3.

Papa, can. de his clericis, dist. 50. ait. De his clericis quibus cōsuluistis, scilicet qui se defendendo paganum occiderāt, si posteà per pœnitentiam possunt ad pristinum statum redire, aut ad altiorem ascendere, scitote nullam nos occasionē dare, neq; vllam tribuere licentiam eis quemlibet hominem quolibet modo occidendi. Cui quidem legi cùm

Argumē. 4.

ad mores pertineat, videntur & laici esse subiecti. ¶Quartò. Homicidiū est grauius quā simplex fornicatio: sed nemini hæc adseruandam vitam est licita: ergò neque homicidium facere. ¶Postremò. Si arbor est malaterę

Argume. 5.

laterę ergò & fructus vt habetur Matt. 7. sed defensio ipsa videtur illicita contrà illā Pauli monitionē ad Rom. 12. Nō vos defendētes charissimi: ergò aggressoris occisio erat peior. ¶In cōtrariū autē est illud Exod. 22. Si effringens fur domū siue suffodiens inuentus fuerit, & accepto vulnere mortuꝰ fuerit, percussor non erit reus sanguinis: licet ergo æquiori ratione vitam propriāvsq; ad mortem inuasoris defendere.

Prima conclusio.

AD quæstionem tribus cōclusionibus respondetur, Prima. Nemini licet aggressorem occidere nisi id fuerit necessariū mediū: nempè si alia via se non potest defendere. ¶Secunda. Vbi mediū illud fuerit necessārium, licitum est vim vi secundū iura repellendo, cū moderamine inculpatæ tutelæ illum occidere. Probantur simul ambę conclusiones. Ad quarū probationem supponi tur contingere posse vt vnius actionis duo exist ant effectus: quorū alter ex intentione agentis proferatur, alter verò accidat præter eius intentionē. Vt dum quis fodiens vt vitem plantet thesaurum reperit. Morales autem actus ex eo speciem sortiūtur quòd in intentione & proposito agētis extiterat: ab eo autem quod accidentarium est, nihil laudis vel vituperij recipiunt: vt si venator intēdens sagittam in ferā dirigere, hominē trāfuerberet, non est censendus homicida. Ad propositum ergo nostrū, vbi quis se defendit, duos est considerare effectus, scilicet & propriæ vitæ conseruationē, & exitium alienæ: quorum prior fuit intentus, posterior verò accidentarius. Ille autē per se effectus ex quo actio speciem sortitur, nullam habet rationem rei illicitæ: quippe cū hoc sit ius naturale vnicuiq; proprium: ergo inde nullatenus vitiatur actio. Ex accidentario autē qui ex illo subsecutus est fine, vitiari nō potest, nisi vbi medium illud proportionem nō habuit legitimā ad finem, hoc est non fuit necessārium. Fit ergo vtraq; cōclusio ex eodē syllogismo consequens: nempè ꝙ vbi illud medium nō fuit necessārium iniusta fuit occisio: vbi verò fuit, nō fuerit nisi licita. Nam cum quisq; potiùs teneatur suæ proprię cōsulere vitę quā alienę, nemo tenetur iuri suo cedere, vt alienam vitam ꝓpriæ anteferat.

Secunda cō clusio.

Tertia conclusio

¶Tertia cōclusio. Nemini priuata authoritate licet ex intentione hominē occidere, vt propriam vitam seruet: sed illud tantùm munus est publicæ potestatis, quæ talem occisionem in publicū bonum refert: vt patet in

Declarātur cōclusiones S. Thomas.

principe edicente alteri bellum: & in ministro malefactorē capiēte. Probatur: quia occidere alium ex intentione, non est nisi publicę potestatis ad conseruandū bonū commune. ¶Hic in primis notandū est, conclusionem secundam quæ princeps huius quæstionis existit, in corde esse iuris naturalis. Vnde distin. 1. can. ius naturale, inter alia eiusdem iuris ponitur, violentiæ per vim repulsio. Idq; patet. ff. de vi & vi arma. l. 1. Et ff. de iustit. & iure. l. vt vim, ait Florent. Iure hoc euenit vt quod quisq; ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur, & l. Iniuriarum. ff. de de iniur. Iuris exequutio non habet iniuriā: cùm quisq; ergo habeat ius se defendendi, nemini tunc iniuriam facit. In summa, cap. significasti. 2. de homici. & cap. si verò. 1. de senten. excommu. Vim, inquit, vi repellere, leges omniaq; iura permittunt. Et. ff. ad legē Aquil. l. sed etsi expresse habetur, quòd qui alium ferro se petentē occiderit, nō videtur iniuria occidisse. Adeò enim naturale est cuiq; rei existere, vt in id quod sibi noceat statim insultet. ¶Exigit autem istarum conclusionum declaratio, vt à tertia inchoetur. Dubiū nanq; statim existit, quid nam sibi D. Thom. voluerit vbi ait nemmi licere hominē ex intentione occidere vt se ipsum defendat. Videtur nanq; negare illud medium esse licitū, atq; adeo sibi ipsi contradicere. Nam si intelligit quando illud non est necessārium, iam id docuerat in prima, atq; adeò repetitione vtitur inutili. Si verò quando est necessārium, contrariū dixerat in secūda. ¶Huius solutio apud Caieta. nisi amplius explicetur, metaphysicam

Caietanus.

obscuritatem præfert. Ait enim licere cuiq; vt se defendat, hostem occidere: non quidē vt occisio illa eligatur tanquā medium, sicuti medicus ex intentione pharmacū porrigit ad consequēdam salutem. Et hoc est qđ asseritur in tertia conclusione. Sed vt sit defensionis effectus: quemadmodùm debilitas infirmi non est in intentione medici: sed est curationis effectus, qui prēter intentionem sequitur. ¶Hęc autem regula nisi acutè le-

Impugnatur Caiet.

gatur, multi decipientur. Arguitur enim cō trà: licitum est inuaso, dum videt aliter inuadentis manus euadere nō posse, directo spiculo iugulum eius ex intentione petere, vt illum prius consternat: ergò regula falsa. Patet antecedens. Docet nanq; Aristo. 6. Eth.

Aristo.

ad efficacem volūtatem finis perinde sequi electionem medij, quod iudicatur necessā-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rium,atq; in speculabilibus sequitur ex præ
missis cõclusio:potest autem ille iure velle il
lum finem:quem rectè iudicat aliter assequi
non posse:ergo & illud eligere medium.In-
uenias aliquos etiam ex nostris hæc omnia
negantes antequàm concedant licere in cõ
flictu illi qui inuaditur eligere alterius mor
tem. Sed profectò si licita est defensio,& iu
dicatur illud necessarium,nescio cur non li-
ceat in hostis iugulũ rectà dirigere ensem
Quin verò qui videt hostem in se rectà eua-
ginato gladio tendere, & timet cõfertis ma-
nibus defendere se non posse,potest sagitta
eminùs iacta,vel globulo illum solo sterne-
re. Hæc enim est defensio cũ moderamine
inculpatæ tutelæ. Mens ergò S. Tho. clara
est &planè physica:cẽset eñ tunc duntaxat
homicidium ex intentione fieri propter de
fensionem,quãdo quis alterum aggreditur
ipsum præueniens:vel ad vindicandam præ
teritam iniuriam:vel ad cauendã futuram.
Et ideò optime ait in tertia conclusione id
tantùm licere publicæ potestati, vel per bel
lum respectu exterorũ hostium:vel per exe
cutionem iustitiæ respectu pestilentium ci-
uium, per quorum punitionem respublica
sese defendit. Atqui hoc propriè censetur,
medium eligere ad illum finem: quod qui-
dem priuatæ personę non licet. At verò quã
do quis inuaditur,tunc quomodocunq; inu-
asorem occidat inculpata tutela:puta quia
videt aliter non posse eius manus euadere,
etiam si directè sagitta aut alio iaculo iugu-
lum aut cor petat,censetur id non intendere,
sed solùm sui defensam.Et hoc sensu be-
ne potest teneri quòd illa occisio nõ est me
dium,sed conseruationis effectus. Tametsi
consueto sermone rectè etiã appellatur me
dium eodemq; nomine vtitur D. Thomas,
in prima & secunda conclusione.¶At vero
de tutelę moderamine quidnam requiratur
vt sit inculpata, dubitari etiam potest. Nam
sunt qui aiunt illum qui inuaditur debere
summum adhibere iudicium,an possit ali-
ter quàm per illatam mortem se defendere:
nempè vel fugiendo, vel pacem deprecan-
do, vel leuiter hostem cædendo, antequam
ei liceat illum transfigere. At verò licet ita
sit quòd haberi debet horum ratio si cõmo
de potest: tamen quòd in conflictu agoni-
zantem tanto negotio obligemus,nulla iu-
bet ratio: tum quod melior est conditio il-
lius qui inuaditur, postquã alter illi offert
iniuriam:tunc etiã quod illo tẽporis articu-

Mẽs.d. Th. aperta.

D.Thomas. semper sibi constat.

Inculpatæ tutelæ

lo metus non sinit iudiciũ liberum.De fuga
autẽ pòst dicemus.Hoc dixerim quantum
ad forum cõscientię:De foro eñ iudiciali iu
ris prudentes iudices sunto.¶Exiitit autem
nihilominùs argumẽtum permolestũ, quip
pè quòd rem valde facit ambiguam. Appa-
ret inquã licere priuatæ personæ hostem oc
cidere,idq; tanquã medium eligendo:nem-
pè ipsum præueniendo & aggrediendo: qđ
in tertia cõclusione negatũ est. Faciamus e-
nim eum qui per inimicitias diuexatur, oc-
clusum esse in aliquo opidulo vnde nullate
nus effugere põt,vel in eisdem ædibus vbi
est hostis:qui & certissimus absq; vllo du-
bio est eundẽ hostem eum decreuisse occi-
dere:sed expectare horam,vt socios vel aliã
iam iam instãtẽ opportunitatẽ.Apparet e-
nim eiusmodi miserũ posse alium præueni
re,& dum securus est,eũ opprimere. Vel fac
innoxiã mulierẽ cum marito eodem lecto
iacentẽ euidẽter scire eundẽ sub ceruicali ab
didisse gladiũ,quo ipsam dormiẽtẽ iugulet,
neq; patère miseræ suffugiũ aliud:nunquid
non ipsa posset eundẽ gladium furtim arri-
pere,& fabulã anteuertere? Profecto res est
dubia. Ad quã aliud responderi non potest
quàm quòd dũ actus ille,aggressio est,nul-
la tenus est licitus. Si tamẽ est defensio, non
est cur condẽnetur. Vtrum autẽ eorum sit,
non est lege aut scientia definiendum,sed ar
bitrio prudentis quocunq; casu iudicandũ.
Seruit autẽ hoc ad pacandas conscientias
post factũ. Haud tamẽ est in publico hæ li-
centia prædicanda,nè rude vulgus,quod di
scernere nescit,quãdo est aggressio, quãdo
verò defensio,eam per abusum amplificet.
¶At vero cõtra secundã cõclusionẽ exiitit
argumẽtum huiusmodi. Necessarius ordo
charitatis exigit,vt modò dicebamus,vitam
spiritualẽ proximi proprię corporali prefer
re:quandoquidẽ spiritualis non solũ perfe-
ctior est,verum & finis ipse ad quẽ tẽporã-
lis refertur:quisquis autẽ priuata authorita-
te alterum vi aggreditur,est in peccato mor
tali quia id nemini licet:ergo alterũ idem or
do charitatis stringit vt mori se citiùs pmit-
tat,quã alterum in infernum obtrudat: atq;
adeò neutiquã licet eum occidere. Argumẽ-
tum est quod non modò sciolos multos co
git vt eius conclusioni fidem adhibeant,ve-
rum & Gersonem, grauem alioqui autho-
rem:qui tract.de Eucharistia eam habet pro
confessa. At verò hoc esset non solùm natu
rale ius peruertere,verum & Christi iugum

Obiectio cõtra tertiam conclusionẽ

Argumẽtũ contrà secundã conclusionem.

Gerson.

quod

quod suaue est,& leue,acerbum facere: atq;
importabile. Quænam enim iustitia esset in
lege quæ subditos cogeret, vt vitam quam
mortales tanti æstimant, cuiuscunq; temeri
tati,&audaciæ dono darent? Si me tyrãnus
ad malum vrgeret vitam pro virtute debe-
rem ponere: sed tamen quòd cuicunq; vo-
lenti me iniquissimè occidere id permittere
cogar,intolerabilis res esset. Imò non solùm
vitam non cogor illi dare,verùm neq; hono
rem,neq; famam,neq; bona mea. Est, verbi
gratia,impurus homo & peruicax qui iurat
nisi dedero ei pondus auri patraturum sese
graue aliquod scelus,vtrùm propterea ego
ltringar petitionẽ suã illi cõcedere? minimè
gentium. ¶Ad argumentũ ergo conceditur
ordine charitatis magis esse diligendã salu-
tẽ spiritualẽ proximi quàm nostram tempo
ralem.Hæc autẽ charitatis lex solũ obligat,
vt quoties ad eiusmodi spiritualem salutem
mea fuerit temporalis simpliciter necessaria,
debeam illam periculo offerre. Exempli gra
tia. Laborat ciuitas aliqua vel persona igno
rantia vincibili,quã ego solus possum tolle-
re:deberẽ certè ordine charitatis cũ pericu-
lo vitę veritatẽ detegere. Item si mihi incum
bit ex officio .Nam tempore pestis tenetur
prælatus, & tempore belli princeps nõ de-
serere populum: quia hoc secundo casu nõ
sola charitas, verùm & iustitia cõcurrit. Vbi
autem vita mea non est necessaria, sed ipsi
sciunt se malè agere , & possunt cessare, &
sua culpa non cessant: ego non teneor: sed
ad perfectionem charitatis quandoque id
pertineret. Et hoc expresè docet S. Thom.
in loco nuperrimè citato,in solutione ad.3.
&.q.25.eàdem.22.art.8.ait, quòd licet dile-
ctio inimici in præparatione animi sit neces
saria, quando necessitas occurrerit: tamen
extra talẽ necessitatem diligere inimicum
non est,nisi de perfectione charitatis. ¶ Ad
propositũ ergo vt descendamus, qui me vi
armata priuatim adoritur , sua culpa id fa-
cit:quare mea vita non est illi necessaria:&
ideo nec teneor illi succumbere. Alias occa-
sio porrigeretur nefandis hominibus iustos
inuadendi: nempe dum certi essent ab illis
non se esse occidendos.Simili enim audacia
Machabæorum hostes Sabbathis eos ado-
riebantur, arbitrantes tunc eos non posse
pugnare.Quare vt legitur.1.Machabæo.2.
decreuerunt etiam diebus illis sanctis sese ar
mis defendere. Haud ergò est consequens:
Teneor diligere salutem proximi spiritua-

Solutio.

Charitatis lex quando obligat.

D. Thom.

lem præ mea corporali: ergo teneor illam
extra casum necessitatis plus seruare. Vni-
cuiq; nanq; mandata est cura suæ vitæ suo-
rumq; bonorum: non autem alienorum, e-
tiam si pretiosiora sint. Sicuti seruare pater
tenetur magis filium suum quàm extraneũ
longe meliorem. ¶ Hactenus de libertate
quam quis habet defendendi se. De necessi-
tate autem,vtrùm scilicet quisq; ad id tenea-
tur,ab aliquibus dubitatur. Imò sunt qui id
affirmant propter hoc quod à nobis mo-
dò asserebatur . Hoc autem dubium art.6.
decisum est: nempè demonstratum,licitum
esse vitam ponere pro amico . Vnde palam
consequitur posse inuasum permittere se oc
cidi,ne occidat.Quin verò quãdoq; tenetur.
Quare tres ordines statuendos de hac re arbi
tror in præsentiarum. Est enim vnus quo
inuasus teneretur,vt reor,potius mortẽ per
peti quàm inuasorem interficere,etiã vbi ag
gressio iniuriosa esset. Et enim si aggressor
esset rex,vel dux,vel alia persona quæ valde
esset reipublicæ necessaria: inuasus autem es
set persona vilis,cuius vita ad bonum com-
mune nihil referret:profectò crediderim tũc
inuasum illum charitate cogi vt lethum po-
tiùs ferat,quàm alteri inferat. Atqui per alte
rum extremum contingeret casus vt tenere
iur inuasus sub pœna peccati mortalis defen
dere se:vt si vice versa princeps, aut quæuis
alia persona reipublicæ per quàm commo-
da ab impuro aliquo & nefario impete-
retur: tunc enim proculdubio prodigalitas
esset vitę non se illum iniuria lacessitu defen
dere:etiam dum opus esset lacessentem occi
dere. In reliquis vero mediis casibus, & ius
habet inuasus quisq; defendendi se:& nihilo
minùs ei liberum est propter charitatem iu-
ri eiusmodi renũtiare. ¶ Quid autem si quis
me iniuria lacesseret, non armis, sed vi alia,
aut fraude? vt si scirem iudicẽ decreuisse me
per iniquitatẽ ad mortẽ adducere, aut testes
iniquis testimoni,s: idq; mihi esset certissi-
mum,remq; tam esse in proximo , nunquid
non possem illos occidere sciens me aliter
non posse mortem fugere? Apparet enim
idem ius esse,ac si me gladijs inuaderent. Re
spõdetur nequãquam licere, neq; idem esse
iuris: quoniã solùm licitũ est vim vi repelle-
re: vis autem non est nisi in præsenti aggres
sione. Alias(vt suprà diximus) si tu præueni
res,tu esses qui aggredereris . Quare tũc alia
tibi iuris remedia exquirenda sunt. Si autem
prætor aut alij ministri iustitiæ vellẽt in me

Quando sit necesse occidere aggressorem.

Tres ordines aggressionis.

Dubium.

Dilutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

manus inijcere, constaretq; mihi per iniquitatem id facere, liceret mihi protectò perinde vim vi repellere, ac si essent personæ priuatæ. Secus tamẽ si id bona fide, & lege tentarent: nẽpe quia sunt indicia, vel aliqua legitima accusatio. Tunc eñ licet ego essem innocens, non mihi liceret, quo me eriperem, ministros vulnerare: vt infrà quæstione. 4. dicturi iterum sumus. ¶ De bonis autẽ temporalibus dubium est, vtrùm in eorum defensam licet etiam latronem occidere. Apparet enim hoc non licere: quia bona hæc temporalia lubrica atque adeò necessariò peritura non sunt tanti facienda, vt vita eorum gratia homo multandus sit. Eò præcipuè q omnia hæc in vitæ humanæ subsidium mortalibus collata sunt. Atque ad id facit autoritas Augustini ex. 1. lib. de libe. arbit. secundo argumento citata. Quin verò & illud Exod. 22. quod cap. 1. de homicid. citatur de fure nocturno. adiuncta glo. Augustini quę citatur cap. si perfodiens. de homicid. Glossa enim est, propterea licere furem nocturnum in flagranti delicto morte opprimere, non autẽ orto iam sole, quod noctu discerni nequit, venerit ne ad furtũ faciendũ an ad homicidiũ, sicuti luce solis deprehendi potest. Vbi significat August. solũ metũ mortis licere furem occidere, non autem metu amissionis bonorũ. Respõdetur nihilominùs citra dubium licère furẽ etiã diurnum in defensionem bonorũ temporalium interficere: si aliter illa eripi ab ipso nequeunt. Et ratio est q bona mea, media sunt ad vitæ sustẽtationem, & status, atq; honoris. Quapropter sicut vita fundamentum est omniũ bonorum: ita est & eorum tutrix. Ad August. autem respondetur, aut q illius forsan fuit sententiæ, q ob solùm bona temporalia nõ licet furi vitam haurire: vel melius q locutus est vt Philosophus moralis: quia vix accidere consueuit, quin possint bona eripi à diurno latrone citra eius mortem. Et quando id fieri posset, certè iniquum esset illum occidere: lic enim habetur. l. furẽ. ff. ad leg. Corn. de sica. furem nocturnum si quis occiderit, ita demum impunè feret, si parcere ei sine suo periculo nõ potuit, parcere, scilicet liberando res suas, &. l. sed & si. ff. ad leg. Aquil. si quis cùm furem apprehendere posset maluit occidere, iniuriam fecisse videtur. Idemque habetur cap. Interfecisti. extrà, de homicid. Vnde iurisconsulti inferunt, quòd etiam dum spes est via iuridica recuperãdi furtum: non licet furem occidere. Et certè si spes esset certissima q facilimo negotio recuperari posset, verum apparet. Vbi autem res esset dubia, posset liberum esse domino iure vti suo. Vnde eodẽ cap. interfecisti subditur: Si autẽ sine odij meditatione te tuaq; liberando huiusmodi diaboli membra interfecisti, si ieiunare volueris bonum est tibi. Quasi dicat, non teneris. De tempore autem defensæ, quandiu duret, præterea fortè dubitas. Nempè vtrùm tunc tantùm liceat resistere quandiu fur rem non arripuit, an verò etiam tunc dum tuis rebus onustus fugit, liceat tibi eum armis insequi, & si aliter deprehendi nequit, etiam iacto telo sternere. Respondetur toto illo tempore flagrantis delicti licère vim vi repellere, etiam dum fugit: postquàm verò aliquò se iam recepit, non licet eũ vi aggredi, sed tenere quousq; iudex eũ capiat. Attũ cùm hæc licère astruimus, nempè furem telo prosternere, sic intelligimus si bona aliquanti sint pretij. Nam pro re vili, nempè pro valore duorum triumve ducatorum, vt vitam periculo exponere delictum esset, sic & alium interficere. Nam licet te tuaq; tuendi ius habeas, conferendũ tamen est damnum quod tibi caues cum illo quod das. Quanuis innocentis cõditio melior sit. ¶ Superest autem de honore videre. vtrùm ob eius defensam liceat aggressorem occidere. Est verbi gratia ingenuus vir aut illustris, qui videns hostẽ ad se gladio appropinquare, fugiendo posset liberare vitam, vtrùm fugere cũ suo dedecore teneatur ne suam vel hostis periculo mortis obijciat. Apparet enim secundùm ea quę dicta sunt neutiquam expectare posse: quãdoquidem moderamen inculpatæ tutelę requirit hostis neccem necessariam esse ad seruandam vitam: quod in illo casu non est. Respondetur nihilo minùs nõ tenere se m pedes cõferre: quia moderamen hoc adhibendum est citra honoris detrimentũ quod alicuius sit momenti. Quapropter sacerdotes & monachi fugere omninò in tali casu tenerentur, vt potè quorum honor nõ est cõflictum illum expectare: quippè quos armorum vsus nisi in extrema necessitate nõ decet. Et idem est de plebeio infimę sortis, qui nullã prorsus honoris iacturam fugiendo faceret. ¶ Quòd si hinc quispiã cõtra nos intulerit, licère tunc etiã lacessito, & in duellum prouocato exire: quoniã sine honoris iactura aliud nequit facere. Respõdetur nullam esse consequentiam.

Alterum dubium.

Quandiu tempus defensæ duret.

Augusti.

Solutio August.

Augusti. explicatur.

Aliud dubium.

Subsumitur cautè

tiam. Nam tũc nulla visi infertur, sicuti dum præsens est hostis. Et ideò qui exit in duellũ nõ repellit vim vi, sed cooperatur ad iniustiam qua alter ipsum prouocauit. Præsertim quod secundum rei veritatem & sapientum iudicio, non exire, non est dedecus, quia vbi virtus nõ defenditur, nullus est honor: quippe qui eius est præmium. Ob idq; cùm exire ad occidendum priuata autoritate, non sit virtus: fit vt neq; vere sit honor, nisi secundũ vulgus. Et nomine vulgi quicunq; intelligũtur, qui non secundum rei naturam, sed secundùm popularem opinionem de rebus iudicant. Sed de hoc nihil ad præsens. ¶ Vnũ autem hic quispiam meditabitur fortè sophisma. Videtur nãq; nobili qui in cõflictu vulnus accepit licere hostem cessare iam volentem repercutere: nõ quidem in defensam vitæ, sed honoris quem ei abstulit: nam si licet expoliato bona fugienti latroni vi eripere, cur non & illi eripere honorem? Respondetur disparem esse rationem: nam latro importat tua ipsa bona quę ab illo eripis: in casu vero præsenti ille qui te dehonestauit nõ secum portat tuum honorem: quare nõ potes illum iam vendicare, nisi per vindictam quæ soli publicæ potestati licet. ¶ Ex his suprà dictis fit q si quis quempiam aggrederetur: vt eum fuste leuissimè percuteret, posset id alter etiam hostem interimẽdo repellere. Præsertim in Hispania vbi tam atrox illa iniuria reputatur. ¶ Vtrùm autem eadem sit ratio de clericis quæ est de laicis. Respondetur quantum ad ius naturæ idem esse prorsus, nisi quòd de defensione honoris non est par ratio: vt pote qui illum nõ habent in armis. De iure autem Ecclesiastico, statim.

Excluditur alterum sophisma.

Ad 1. arg. 2 arg.

PRimum igitur argumentum pariter & secundũ eãdem solutione diluũtur. Loquitur eñ planè Augu. in casu tertiæ nostræ conclusionis: nempe nemini ex intentione; puta per viam aggressionis & præuentionis licere priuata authoritate se defendere, neq; sua. Et ideo ait, pro his rebus, directam significans intentionem: excipiens nisi sit miles.

Solutio.

Ad 3. arg. ¶ Ad tertium verò respondet Diuus Thomas, quod cùm irregularitas incurratur præter culpam, vt patet in iudice, sit vt clericus etiam si se defendendo aliquem interficiat fiat irregularis. Loquitur tamen secundũ ius quod suo seculo erat in vsu. Postmodum nanq; Clement. vnica. de homic., puidenter cautum est, vt qui mortem aliter vitare non valens suum occidit, vel mutilat inuasorem, immunis sit ab irregularitate. Præter q̃ q̃ in dict. c. de his, nihil aliud habetur q̃ q̃ clericus ille qui Paganum defendendo se occidit multùm sibi consuluit si ab officio sacerdotali recessit: quasi non esset necessarium. Ad de quod forte loquitur vt in præcedenti. c. Clericũ. de eo qui in militia, nẽpe obsidione inclusus Paganum occiderat, debuerat eñ in obsidione nõ manere. Vnde cap. Interfecisti. de homici. volũ. presbyter qui se & sua defendendo inuasorem occidit, non deponitur, sed ad pœnitentiam admonetur: forsan propter exemplum, aut propter aliquam præsumptam culpam. Sed de irregularitate statim articulo proximo: vbi hæc verba S. Thom. emunctius examinabuntur. ¶ Quartum argumentum nullius est ponderis: quo niã neq; fornicatio: neq; adulterium, media sunt ad defensionẽ quẽadmodũ homicidiũ. ¶ Quintum verò super eodem nos loco Pauli tractauimus. Verbum enim Pauli, Nõ vos defendentes, idẽ est Græcè quod, Non vos vindicantes: vt eius verbale nomen statim subiunctum ostendit, Mihi vindictã, & ego retribuã. Licet enim vim dum infertur repellere: non tamen illatam iniuriam, nisi per publicam authoritatem, vindicare.

Ad quartũ argum.

Ad quintũ argum.

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm qui casu alterum occiderit, fiat homicidij reus.

POst voluntarium homicidium sequitur de casuali, vtrum reum faciat homicidam. Sunt enim in partem affirmatiuam, testimonia tam sacra quam sanctorum patrum. Legitur enim Gene. 4. de Lamech q virũ in vulnus suum occiderit. Et historia secundũ sanctos interpretes fuit q cum in venatu credẽs interficere bestiam, hominem interfecerit, nihilo minùs homicidium ei imputatum fuit. ¶ Secundò legitur Exod. 21. Si quis percusserit mulierem prægnantem & abortum fecerit: si mors eius fuerit subsequuta: reddet animam pro anima: abortus autẽ ille præter percutientis intẽtionem accidere poterat: ergo casuale homicidium non est absq; culpa. ¶ Tertio. Dist. 50. & extra de homicid. quàm plures extant canones quibus qui clerici casu homicidia fecerunt, irregulares habentur: irregularitas autem vbi in pœnam ponitur, nõ nisi propter culpam incurritur. ¶ Contrarius autem obuiam occurrit ad

Argum. 1.

Lamech.

Argum. 2.

Argum. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Auguſt. ad Publi. Auguſt. vbi ſic ait, Abſit vt quę propter bonum, aut licitum facimus, ſi quidem propter hoc præter noſtram volũtatẽ quicquã mali acciderit, nobis imputetur, homicidium autem caſuale eſt cùm ei qui bonum intendit, malus accidit effectus.

Prima concluſio. AD quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima eſt bimembris, eademq; cæterarũ baſis, ac radix. Nihil caſuale quatenus caſu accidit peccatũ eſt: ſed quatenus quippiam habuerit volũtarij, eatenus erit peccatũ. Concluſio probatur ſecundùm Auguſtinum contra Fauſtum: peccatũ nõ eſt niſi quatenus voluntarium: caſus autem ſecundùm Ariſtot. 2. Phyſico. eſt cauſa

Auguſt.

Ariſto. præter intentionem, atq; adeò præter volũtatem agentis: ergò caſualia ſecundùm illam rationem nihil ſecum afferunt culpæ. ¶ Secunda cõcluſio. Nemo dans operam rei licitæ, neq; ſiniſtram habens intẽtionem, dum modò debitam adhibuerit diligentiã nè noceat: quis ex actione ſua ſequatur homicidiũ, reatum illius incurrit. Cõcluſio hæc præcedentis appendix eſt & corollaria. Nam eiuſmodi homicidium nihil prorſus habet volũtatis, ſed eſt ſimpliciter caſuale. ¶ Tertia concluſio. Si quis dat operã rei illicitæ, vel dans operam rei licitæ debitam nõ adhibet diligẽtiam, non eſt à reatu homicidij immunis, q̃ ex eiuſmodi actione fuerit ſubſequutũ. Probatur cõcluſio, contingit id̃ quòd actu per ſe neq; volitum eſt, neq; intentum, per accidens eſſe volitum atq; intentum: quatenus id non impedit quod impedire tum poterat tum etiam debebat. Nam cauſa quæ prohibẽs remouet, dicitur accidentaria. Quò fit vt qui cauſam vel actionẽ nõ remouet atq; impedit quã tollere debebat, ſi ſequatur homicidiũ, reus eius cõſtituatur. Hoc autẽ fit dupliciter. Vno modo quando operã nauat rebus illicitis, quas vitare debebat: altero verò quãdo vacans rebus licitis diligẽtiã nõ adhibet: ex cuius cõtraria negligẽtia ſubſequitur homicidiũ. Atq; hæc eſt aſſerta noſtra concluſio. ¶ Ad planam verò rei intelligentiã recolendũ eſt, bifariàm aliquid eſſe volũtariũ. Vno modo directè, quia intẽtũ: & hoc ſimpliciter nuncupatur voluntarium, opponiturq; ſimpliciter caſuali, vbi nihil eſt voluntarij & alio modo cõtingit eſſe voluntariũ per accidens: quia nõ impeditur: & hoc eſt medium inter ſimpliciter voluntariũ, ac ſimpliciter caſuale. Sed nihilominùs ob carentiam directæ intentionis dicitur caſuale. Re-

Secũda cõcluſio.

Illuſtratur concluſio.

Tertia concluſio.

Tres conditiones requi

quiritur ergò ad caſuale homicidium primò *ſitæ ad hoc quod caſuale homicidi um imputet.* q̃ non ſit intentũ: ſecundò vt imputetur q̃ re vera ſequatur ex actione quæ tolli debebat: vt habetur cap. ad audiẽtiam. de homi. & cap. presbyterũ. Nam ſi aliunde ſequatur, nullatenùs imputatur agẽti, vt cod. cap. Ioãnes. Vt ſi quem imprudẽter incauteq; caſtigans vulneraſti: & homicidium, vel non eſt ſubſequutum: vel non ex vulnere, ſed ex maligna curatione, vel alio accidente ille occubuit: non es in cõſcientia homicidij reus, ſed tantũ incautæ pulſationis. Tertiò requiritur q̃ nõ ſolùm poſſes talem actionem cuitare, verùm quòd deberes: licẽt enim venator excuſare poſſet venationem, atq; adeò iactum teli quo præter intentionem factum eſt homicidium, nullam inde cõtraxit culpam. Similiter, vt paulò antè dicebamus, dum latro ex te pecuniam petit, comminatus, niſi dederis, furtum aliunde ſe facturum: licẽt non dederis & faciat, nõ eſt cur tibi furtum imputetur quoniam non tenebaris. ¶ Atq; ex hoc ſequitur quæſtiunculæ ſolutio in præſentia rum moueri ſolitæ. Dubitatur nanq; vtrùm homicidiũ caſuale quod per accidens eſt volũtarium, ſit in vniuerſum peccatum mortale. Apparet enim tale ex obiecto. Reſponde tur nihilo minùs nõ habere eiuſmodi homicidia plus culpæ quàm fuit in cauſa: ſiue cauſa fuerit datio operæ rei illicitæ, ſiue negligẽtia in re licita. Exempli gratia: Prohibitus eſt clericus equum equitare, illum tamen aſcendit caſu quo non erat, niſi venialis culpa, & hominẽ infortunio perſundedit, vt habetur in. c. Dilectus. de homicid. non eſſet niſi veniale peccatum. Pariter ſi dans operam rei licitæ: vt miles venator ex negligentia, quia non ſatis circunſpexit occidit hominem, ſi negligentia non fuit niſi venialis, homicidium non erit niſi veniale. Haud enim diligentiam adhiberi ſemper neceſſarium eſt quàm maximè poteſt, ſed quàm fuerit pro qualitate negotiorum congruens. Quòd ſi cauſa culpam habuerit mortalem, leuiorem tamẽ quàm eſt genere ſuo homicidium, nõ erit in ipſo homicidio culpa grauior. Sentẽtia eſt Auguſtin. 22. lib. contra Fauſtum: vbi ait Loth, qui ebrius inceſtum commiſit, non fuiſſe reum inceſtus: eò quòd crimen illud non habuit plus culpæ, quàm in ebriatione præfuerat. ¶ At verò de irregularitate eſt dubium: & primo contra ſecundam conditionem ſupra poſitam eſt argumentum. Dictum enim eſt quòd ſi quis lethaliter incautè &

Dubitatio ſubmouet.

Auguſt.

Impugnatur ſecunda conditionis pars.

tè & ex graui negligẽtia quempiam percuſſit, qui tamen vel per egregiam curationem vel fortè per miraculum mortem euaſit, tũc percuſſor ille nõ eſt reus homicidij. ¶ Arguitur verò contrà. Si ex intentione illum tam grauiter vulneraſſet, eadem culpa inficeretur, ac ſi eſſet homicida: ergo & ſi ſed incautus ac negligens fecerit. Reſpondetur in primis irregularitatem non incurri, quæ homicidis poſita eſt, niſi re vera ſequatur homicidiũ. Quare etiam ſi miraculoſa ſit mortis euaſio ſatis eſt vt percuſſor non habeatur irregularis. Præterea quantum ad culpam eſt differentia. Nam qui ex intentione hominem, vt occideret percuſſit, ſtatim, quicquid ſequatur reus eſt apud Deum homicidij: qui verò non ex intentione, ſed ex cautelę defectu alium ſauciauit, non ſit reus maioris culpæ quã quę fuit in cauſa, vt modò dicebamus.

Poſterior pars oppugnatur.

¶ At contra alterum membrum eiuſdem cõcluſionis quo dictum eſt, etiã ſi ſequatur homicidium, non tamen ex vulnere, ſed aliunde, tunc non imputari: arguitur. Si vulnus erat re vera graue, quãuis infirmus nõ ſibi ſatis caueret, vel non fuerit adhibita illa curatio, quæ ſi adhibereẽ euaderet: nihilo minùs dum moritur, re vera ex vulnere moritur: ergò quãuis negligentiã, vel infirmi, vel medici fuerit etiam in cauſa, ille nihilo minùs eſt reus homicidij. Et confirmatur hoc inde, quòd neque infirmus tenetur tanta cautela ſibi cauere, neque optimum exquirere medicum: neq; verò medicus tam ſolertẽ adhibere curationem: & ideo licẽt non ſimpliciter ex vulnere, ſed adiunctis aliis negligẽtijs ſequatur mors, nihilo minùs percuſſori imputatur qui per iniuriam cauſam dedit. Adde q̃ forſan neq; chirurgorum copia haberi potuit, neq; alterius, qui ſanguinis exitũ reſtingueret qua de cauſa ille mortem obijt: tunc enim cum nullus præter percuſſorem fuerit in culpa, ille erit vere reus. Reſpõdetur ad hoc q̃ quando homicidium ſubſequitur iudicio medicorum ſtandũ eſt: vt cap. ſignificas, titu. 2. admonetur. Vtrum re vera vulnus, lethale erat, quo plurimũ hominẽs mori ſolent: & tunc non obſtante à parte infirmi negligentia, homicidium vulneranti imputatur. Si autem nõ erat eiuſdem generis, tunc quantum ad percuſſoris culpam nihil fortuitus euẽtus refert, quando quidem tota præfuit in actione: ſed quantũ ad irregularitatẽ ſi citra alterius culpam ſequuta eſt mors, homicidium ei imputatur. Si verò ob culpã, vel infirmi, vel medici excuſatur. Nã vulneratus poſtquàm ſemel vulnus accepit iure naturæ tenetur ſuæ vigilanter ſaluti conſulere, & Chirurgus etiam ob fidem ſui muneris eidem proſpicere. ¶ His præhabitis deſcendendum nobis reſtat ad irregularitatis modos. In primis enim q̃ qui iuxta tenorem ſecundæ concluſionis operam dat rei licitæ, prudentemque adhibet diligentiam quempiam occidit, nullo irregularitatis notanume ſordeſcat: multi ſunt textus, extrã, de homicid. vt cap. lator. & ca. dilectus filius & c. ſignificaſti, & c. Ioannes. & capit. ex literis. extrã, de homici. atq; alij, diſt. 50. Quoniam illic non ſolùm nulla eſt culpa, verùm neq; voluntaria occiſio. Ex hac ergo concluſione collige, infirmorũ cuſtodes atq; infirmarios dum infirmum in lecto mouet, vt vel aptius ei cibum miniſtrent, vel quietius taceat, etiã ſi inde mors tantillùm accelararet nullã irregularitatem incurrere: quia dant rei licitæ operam. Niſi tam immodica eſſet negligentia, & iactatio illius, vt prudentum iudicio, ceſſeretur occiſio, atq; adeò mortalis temeritas. Audiut de confeſſario qui cùm reũ quẽdam ad patibulũ comitaretur, & caſu ſumẽtum, quo ille vehebatur pepuliſſet, inde ſcrupulum irregularitatis conceperit, quod ſua cauſa proper tiùs eum morti obtuliſſet. At verò hæc ridicula ſunt. ¶ In tertia autem cõcluſiõe duas cauſas irregularitatis poſuimus quarũ prima erat dum quis dat operã rei illicitæ. Et quidẽ Caiet. hic & Sylu. in verb. homicidiũ. §. 2. & Doctores iuris Canonici vniuerſalẽ regulã aſſtruunt, q̃ omnis qui dat operã rei illicitæ, quomodocũq; ex illa datione ſequatur homicidiũ, fiat irregularis. Atta mẽ regula hæc in primis nõ habetur in iure ſed eius interpretes illam inferunt ex cõtrario ſenſu nempe ex præfatis capitulis quibus qui dãt operã rei licitæ excuſantur. Et potiſſimùm ex cap. ex literis. 2. & ex cap. dilectus filius. vbi habetur q̃ qui non dat operam rei illicitæ, ſi nõ eſt negligens nõ eſt irregularis. Inde nanq; tum alij tum etiam S. Tho. intulit, quod qui rebus vacãt illicitis fiant ex eo homicidio irregulares. Debet ergò ſuis moderaminibus temperari vt verũ habeat vniuerſaliter. In primis ſi clericus in adulterio deprehẽſus inuaditur, & cum moderamine inculpatæ tutelæ inuaſorem occidit, quãuis operã daret rei illicitæ, nõ debet irregularis cenſeri: quia homicidiũ illud nõ eſt tuum voluntariũ. Nam quamuis adulteriũ fuerit voluntã-

Qui incurrunt notã irregularitatis.

Factum ridiculum.

Explicatur tertia cõcluſio.

Quando debeat irregularis cenſeri qui dat operam rei illicitæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

luntariũ, non tamẽ fuit per se causa homicidij: sed vulneratio quæ non fuit voluntaria. Rursus in dicto cap. ex litet is. excusatur ille monachus ab irregularitate qui cũ cãpanam de campanili deponeret, cadẽs lignũ puerũ oppressit. Fac opus illud fuisse seruile, & forsan in die festo, aut cõtra præceptũ Prælati deliquisse illo opere monachũ: vtrum propterea esset irregularis? profectò minime credendũ est. Itẽ in dict. cap. dilectus. excusatur clericus qui sanitatis gratia ascendens equũ inopinato alterũ interimit, vtrũ si equitatio illa eidẽ clerico fuisset nocua & cõtra iussũ medici, deliquisset propterea esset irregularis? profectò nulla est ratio vt credas. Nã peccatũ qd fuit in causa ex natura sua, nihil ad homicidiũ referebat. Sed ais, neq; hoc dicũt
Sylvest. Sũmistæ. Imo verò id asserit Sylvest. in verbo, homicidio. 2. dub. 18. videlicet q si qs cædẽs arborẽ quæ erat sua optime circũspexit ne quenquã opprimeret: quanuis posteà cadens arbor transeuntẽ forte cõprehenderit non est irregularis. Si tamẽ arbor nõ erat sua, fiet irregularis: quoniã dabat operã furto. Et pariter habent dicere q si nobilis secularis in proprio nemore venat, & merè casualiter hominẽ occidit, nõ fit irregularis ad suscipiendos ordines: fiet tñ si nemus est alienũ, & cõtra domini voluntatẽ illic deprædatur feras: ¶ Hæc autẽ profectò minime credẽda sunt: sed sic intelligẽda est res illicita cui dat operã vt scilicet genere suo res illa causa esse soleat homicidij. Vt si clericꝰ dat operã rei bellicæ: licet imprudẽs, & nesciẽs aliũ præter suã intentionẽ occidat, est irregularis, & pari iure si torneamẽta atq; alia pugnę simulachra exerceat, quę clericis vetita sunt. Itaq; vt homicidiũ casuale ratione rei illicitæ causa sit irregularitatis, requiritur q opus illud cui cõsulto operam dabat genere suo sit periculosum. Quando verò illa opera nõ sunt clericis ideò prohibita, neq; adeo illicita quia periculosa, sed aliam ob causam tunc homicidium quod mere est casuale nullius est irregularitatis causa. Quapropter Caietam hic sententia, q clericus qui inter venandũ homicidiũ casuale fecit, similiter excusatur, ac secularis, nescio, an sit vsquequaq; vera, nam si est venatio talis q clericis non ob id vetatur, q periculosa est: verũ habet, si autem propter periculum prohibetur: vt est venatio aprorum quæ armis, & telis, & ferocibus canibus fit: profectò fiet clericus irregularis: vbi secularis nõ fieret. ¶ Et per hanc decisionem arbitror explicari cũcta capitula q̃ de nauãte operã rei illicitæ adduci possunt. In primis in c. continebatur. de homic. vnde suam isti regulam colligunt, Diaconus irregularis censetur non ob id quod operam dabat rei illicitæ: nã iacere baculos leuandi laboris gratia neq; erat clericis interdictũ, neq; erat periculosum: sed propterea quod dum alter in eum insiliuit, debuisset cauere ne falce qua ipse erat accinctus vulneraretur: nam statim capulator clericus qui alterũ in terrã proiecit, q opus de se magis videbatur illicitum: quia non ex sua negligentia cultellus eius in alterum incidit, non condemnatur irregularitatis pœna. Casu autem capituli. Suscepimus. non idcirco fit ille monachus irregularis q latrones in defensam propriæ vitæ occidit, sed ob id quod pro rebus tẽporalibus, quarum monachi non debent esse adeò cupidi, eos ligauerat, ac perinde causam dederat homicidio. Sed & casus capituli. Tua nos. eidẽ nostro asserto patrocinatur. Illic enim decernitur clericũ qui Chirurgiæ pietatis gratia in curanda quadã muliere operã impẽderat, & præter eius intentionem mortua est, non fuisse irregularem. Vnde à contrario sensu colligitur q si quæstus causa id fecisset, fuisset irregularis: eò videlicet q propterea clerici ab illa arte arcẽtur: q est genere suo periculosa. ¶ Secundus modus quo casuale homicidiũ imputatur est negligẽtia: quę quidẽ si absq; vlla fuerit culpa, nulla est irregularitatis causa: vt capitulis suprà citatis habetur: quibus secundã conclusionem diui Thomę suffulsimus. Nã etsi irregularitas citra culpã incurratur, vt patet in seculari iudice, debet tamen vt diximus, esse voluntaria: & vbi negligentia extra omnẽ est culpã, effectus nõ censetur voluntarius: quandoquidẽ inuolũtariũ, vt dictũ est in his quæ causæ sunt per accidens, non est nisi vbi homo id facere omittit quod facere debuit. Quapropter, vt suprà diximus, prudenter cautũ est Clemẽt. vnica. de homicid. vt qui aliter mortem euadere non valens inuasorem occidit, aut mutilat, liber ab irregularitate sit. Et pariiure etiam clerici sacerdotes petentes in iudicio secularia malefactorum emendam, & eorum quibus expoliati sunt restitutionem, dummodò protestentur se id ad vindictam non facere, neq; ad sanguinis effusionem, quanuis patibulo illi affigantur, ab irregularitate sunt immunes: vt habetur de homicid. volũ. lib. 6. capit. Prælatis. ¶ Id autem forsan scie-

Explicatur multa capita de homicidio.

Quando incurratur irregularitas propter negligẽtiam.

Dubitatio. Caieta. scitaris, vtrũ vbi causa culpam non habuit nisi venialem incurratur irregularitas. Caietan. in præsentiarum ad partem annuit affirmatiuam. Ait quippe casuale homicidium semper imputari danti operam rei illicitæ, quo ad pœnã irregularitatis, & culpã aliquã sed non semper quo ad mortalem culpam. Vbi docet citra mortalem incurri irregularitatẽ propter aliquam culpam. At vero quãuis hoc aliquã prę se ferat probabilitatẽ, pro eo q iam tunc homicidium est quadãtenus voluntarium, nescio tamen, an omninò sit verum. Difficile enim est creditu quòd irregularitas, quæ ceu pœna ꝓpter culpam imponitur, incurratur ex sola veniali culpa. Quare ego vix illud credere queam. Exempli gratia, Decernit Clement. modò citata clericum qui se defendẽdo hostem occidit, non esse irregularem: quod ergo qui per leuissimam culpam venalem, causam dedit homicidio, scilicet, quia non vsque adeò perspexit an citra illud poterat se defendere irregularis fiat, nescio quis credat.

Ad 1. arg.

PRimum igitur argumentum erat de Lamech, qui Gene. 4. fatetur occidisse virũ in vulnus suũ: nẽpe qui, vt omnes habẽt interpretes inter venandum, Cain latentem, putans fe feram occidere, iaculo infixit. Ad hoc igitur respondetur, non satis circunspexisse: vel, vt alij aiunt, cum oculi iam sibi caligarẽt ducatu pueri id incaute fecisse: ea scilicet ignorantia quæ ipsum in culpã coniecit. ¶ Ad secundũ respondetur quod qui mulierem prægnantẽ pulsat, idem iudicium subit, vbi periculũ est abortus, atq; homicida nempe ꝓpter eius intentionem faciat mortaliter peccat: & si casu, tãta delinquit culpa quãta fuit in causa. Quod si fœtus erat animatus, fit vere homicida, atque adeo irregularis. ¶ Ad cãones autem adductos in tertio argumẽto, satis superq; responsum est. Neminem enim irregularitatis sententia condemnant, nisi eum qui vel operam rei illicitæ dederit, vel in re licita fuerit negligens.

Ad secundũ argumentũ.

Ad tertiũ argum.

¶ QVAESTIO SECUNDA. De mutilatione membrorum.

S. Thom. 2. 2. quæst. 65.

ARTICVLVS I.

Vtrum quempiam sibi mutilare membra sit licitum.

QVoniã animalis vita ex ea quæ in membris est cõstat: post homicidium sequitur de membrorum mutilatione, vtrum sit vllo casu licita. Et arguitur à parte negatiua. Peccatũ per hoc committitur, vt hbr. 2. ait Damas. q receditur ab eo quod est secundum naturã, in id quod est cõtra naturã: secundùm autẽ naturam, autore Deo corpus decet esse suis membris integrũ: ergo cõtra naturam est illud mutilare. ¶ Secũdo. Sicut anima ad totum corpus, sic & animæ partes ad partes corporis, vt. 2. de Anima autor est Arist. anima autem hominem priuare, nisi publica potestate non licet, ipsum occidendo, ergo neq; particularia membra, nisi eãdẽ publica potestate licebit suis animæ partibus, hoc est potẽtijs, orbare. ¶ Tertiò. Salus animæ saluti corporis præferenda est: nemini autẽ propter animæ salutẽ licet sibi membrum abscindere: puniuntur enim secundũ priscã Niceni Cõcilij statuta, qui se causa cõ
Cõcil. Nice. seruandæ pudicitiæ castrauerunt: ergo ob nullam aliã causam amputatio vlla membri licita est. ¶ In cõtrarium est quod Exod. 21. iubetur, Oculũ pro oculo, dentem pro dente, ac manum pro manu reddi.

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

QVæstio hæc duobus sensibus accidẽdæ est, quatenus amputatio mẽbri, aut publica authoritate fieri potest, aut cuiusq; priuata. Nam & abscisionis causa, vel morbus esse potest spiritualis, puta voluntarium crimen vel naturale corporis vitium. Respondetur ergo tribus cõclusionibus. Prima. Sicuti publica potestate qs licitè ob graue crimẽ priuari potest vita: ita & ꝓpter eius trũcari potest mẽbro. Probatur. Sicuti partes eiusdẽ humani corporis membra eius sunt, atq; adeo in eius seruitiũ atq; administrationẽ creata: sic & singuli ciues mẽbra sunt totius reipublicæ ad eandẽ relata & ordinata: ergo sicut de mẽbris eiusdẽ corporis eo modo disponẽdũ est, q saluti totius corporis est cõgruẽtior: sic & de ciuibus singulis quatenus saluti reipublicæ est expedictius: membrũ autẽ sanũ absq; detrimẽto corporis abscindi nõ potest: quia toti cõmodum est, sed tuno qñ infectum norcet. Igitur si eius nocumentũ intulit reipublicæ, sicut posset reipublicæ nihil prorsus dum crimẽ id mereretur extinguere: sic dum peccatum non est tam graue, potest ipsum mutilare: etiam si membrũ qd abscindit corporali sanitate vigeret, esset q;

Sensus quæstionis.

Decimacõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secũda cõclusio. essetq; personæ vtile. ¶ Secunda conclusio. Rursus dum membrũ aliquod naturali morbo corruptum fuerit, ex voluntate ipsius ægroti abscindi potest ad eius seruãdum vitam. Probatur. Nam vnusquisque ius habet propriam seruandi vitam: ergo dum abscissio membri necessaria est, tunc perinde atq; alia medicaminũ genera potest illam quisq; sibi optare. Quare & autoritate etiam parentis, aut alius gerentis eius curam, citra publicam facultatem id fieri potest. ¶ Tertia conclusio. Extra hos duos casus nulli per publicam autoritatem, neq; per consensum priuatæ personæ licita est mutilatio. Probatur, quia vita totius ex membris constat. Quare sicut homicidium nemini licitum est, ita neq; mutilatio. ¶ Adnotandum ergo discrimen quod, ppter spirituale vitium licet quidem reipublicæ hominem mutilare, non tamen ipsi priuatæ personæ: sed vice versa, ob corporalem morbum licet infirmo sibi membrũ consilio medici abscindi permitti, nõ tamen hoc reipublicę munus est vt eũ cogere possit. Et ratio est, quia vnusquisq; est suę vitæ custos: respublica vero boni communis. Quo fit vt licet homicidium non nisi ob culpam fieri possit: mutilatio tamen licita etiã sit propter corporalem salutem. ¶ Sed nunquid non potest respublica, aut pater, aut prælatus filium, aut subditum cogere, vt dã ad salutem fuerit necessarium membrum sibi permittat abscindi? Respondetur q̃ respublica in hoc nullum habet ius: prælatus vero cogere posset subditum propter singularem obedientiam illi promissam; vt medicamina admittat quæ commodè recipere potest. At vero quod ingentissimum dolorem in amputatione mẽbri, aut corporis incisione ferat, profectò nemo cogi potest: quia nemo tenetur tanto cruciatu vitam seruare. Neque ille censendus est sui homicida. Imò vera est illa Romani vox dum crus illi aperiretur, Non est tanto dolore digna salus. ¶ Tertia demum conclusio absque alia exceptione generalem continet veritatẽ. Nulla enim de causa, præter tam exceptas vllicet à se membrum truncare. Summa enim videri potest ad extirpandos carnis agones: quam ob causam Origenes in Histo. Ecclesiast. lib. 6. cap. 6. fertur sese castrasse: quo ad literam, vt forte arbitrabatur, verbum impleret euangelicũ de eunuchis qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Quod tamen flagitium illi fuit, vt decretũ habet Cõ-

Rogatio.

Solutio.

Vox Marij.

Origenes.

cilij Niceni: cano. si quis à medicis. distinct. 55. licet zelus & castitatis indicium, laudi sit illi tribuendum. Neque verò Marci factum qui, vt eius habet historia pollicem sibi exnimia humilitate resecuit, ne inuitus sacris initiaretur, laude dignum est, nisi reuelatione aliqua protegatur. ¶ Hoc autem restat haud dissimulandum dubium, vtrùm qui, vt exempli gratia dicamus, ferro manum haberet, aut quoduis aliud membrum muro illigatum: si ignis flammam ipsum iam iam inuasuram, aut irruentes hostes aliter effugere non posset quàm membrum sibi amputando, id sibi liceret. Apparet enim nequaquam id iure posse. Perinde enim casus huiusmodi habere videtur atque ille quem suprà refutauimus. Videlicet, si quis tibi mortem minaretur, nisi tu tibi ipsi membrum resecares. Diximus enim id tibi non licere. Respondetur nihilo minùs nõ esse simile: imò in præsenti euentu, nisi meum me fallit iudicium, ius illi misero fauet vt illo modo mortem euadat. Nam quando alter tibi minatur mortem, ab extrinseco est abscisio membri necessaria: & ideo tibi non licet: quando verò alligatus es, iam est ab intrinseco. Quare sicut si te canis dẽtibus teneret posses partem illam inscidere: & si occlusus esses, exilire de fenestra posses, cum periculo frangendi membri. Simile ius est in casu nostro. ¶ De irregularitate verò tam mutilantium quàm mutilatorum vt dicere pergamus, certum est mutilãtem irregularitatem contrahere. Nam cùm tot capitulis citatis in titulo de homicid. constitutum sit, homicidium irregularitatem inducere: & membrum quodcunque pars sit vitæ: consequẽs sit vt mutilator quadantenùs homicida censeatur, hoc est membri occisor, atque adeò irregularis: vt optimè doctores notant post glossam supra citatam in Clement. de homicid. vbi ambo componuntur verba, occidere & mutilare. Quare non sufficit ad irregularitatem quòd quis membrum debilitet: imò forte neque quod ipsum citra detruncationem mortificet. Nam pœnæ sunt restringendæ: & iura non loquuntur, nisi de mutilatore. ¶ Adnotauit autem eadem glo. intelligẽdum esse mutilationem membri principalis: atq; hactenùs rationi consonat. Exẽplum autem quod subdit, nempe quod abscisio digiti irregularitatem nõ inducat, nõ vsq; adeo veritatem continere videtur: tametsi pleriq; Iurisconsultorum in eadem persistant

Marcus.

Dubium.

Dubij ex clusio.

Opinio in resistendo.

stant sententia, cum hac moderatione, quòd digitus ille non sit index aut pollex, quibus diuinum corpus apprehenditur.
Et ratio eorum est, quod cæteri digiti non sunt principalia membra: vt pote qui præcipua nõ habeant officia: iuxta verbum Apostoli ad Roman. 12. vt est oculus, & manus, &c. At verò fortè probabilior est contraria Caietani assertio: nam re vera digitus quisque officium habet, licet non ita præcipuũ sicut pollex aut index. Qui autẽ particulã tãtùm digiti vel sibi vel alteri abscinderet, eò nõ esset irregularis, quòd parũ pro nihilo reputatur. ¶ Quo autẽ ad mutilatos & truncos descendamus, id primũ adnotãdum, ob aliam rationem eos haberi irregulares quàm mutilantes. Illi enim quia se cruentarunt, inhabiles facti sunt: isti autem quia suo ipsorum corporis habitu inepti, ac perinde indecentes existunt, vt sacris altaribus administrẽt. Nam & antiquitus vt Leui. 22. memoriæ p̃ditum est, nullum animal quod cęcum esset, aut truncum, aut fractũ, aut testiculis sectis aut tunsis, licebat offerre Domino. Etenim si ad principum mensas tales non admittuntur administri, multo minus eos decet diuina mysteria tractare. Hac enim ratione in cõcilio Niceno eiusmodi corpore vitiati ab ecclesiastico munere abacti, sunt vt can. si quis à medicis. 55. d. refertur. Post quã sanctionẽ subsequutæ sunt aliæ tam concilij Arelatensis quàm Gelasij, atque aliorũ pontificum: vt eadem dist. can. Hi qui atq; alijs, legitur. Atqui illi præcipuè à sacris functionibus inhibentur, qui sinistrè Euangelium audiẽtes, quo carni resisterent, volentes secti sunt: quibus canonibus post subscripsit Alexã. 3. toto titu. de corp. vitiat. Imò & deformitas si grauis sit in oculo, quãuis sit nativitatis vitium, promotionẽ prohibet. Qui autẽ sanitatis gratia medicorum cõsilio secantur, nõ ideo redduntur inhabiles ad sacerdotiũ: vt habetur eadẽ distinctione, can. si quis, p̃ egritudine. & de corpo. vitiat. vtroq; cap. ex parte. Neq; solùm mẽbri principalis abscisio, qualis est manꝰ, irregularitatẽ inducit: vt habetur cap. exposuisti eo. tit. q̃ imò & si quis partem digiti sibi abscidit: vt habet can. qui partem. 55. distin. Sed intelligitur q̃ sit tanta vt sine scandalo tangere sacrosanctum sacramẽtum nequeat: vt exponitur de corp. vit. cap. 1. & ca. vlti. Et forsan leuior causa requiritur in mutilãte vt fiat irregularis, quàm in mutilato. Nam in mutilante abscindere digitum, vt diximus, forsan sufficit quia mẽbrum occidit: in mutilato verò requiritur quòd sit vel insignis deformitas: siue à casu, siue à natiuitate proueniat.

Caiet. opin. probabilior.

Cõcilium Niceni.

Concilium Arelatense. Gelasius.

Alexan. 3.

Quãdo incurrit irregularitas membrũ mutilãte.

Ad primum argumentũ.

AD primum igitur argumentũ principale respondetur, id quod est cõtra particularem naturã fieri posse secundũ vniuersalem: vt ascensus aquæ ad replendũ vacuum: testimonio nobis est. Quare etsi mẽbri amputatio deformis sit corpori: cõgruere tamẽ potest tum saluti eiusdẽ: tum etiam bono cõmuni. Verum est tamẽ quòd respublicæ bene institutę, quàm possunt maximè abstinent ab huiusmodi supplicijs. Primùm nè pœnam talionis à malefactoribus antiquo more exigant: scilicet oculum pro oculo, & dentem pro dente. Deinde nè dexteras amputent: quæ quidem detruncatio inutilem hominem reddit. Blasphemis autẽ optimo iure lingua abscinditur, & falsis testibus euelluntur dentes. ¶ Ad secundũ respondetur, quòd cùm vita non ordinetur ad alium finem ipsius viuentis sed solùm ad bonum publicum, nullatenùs se homo potest illa priuare: sed sola respublica illam habet potestatem: membra tamen ordinantur ad vitam: & ideo persona ipsa quæ suæ custos est vitæ, potest membrum causa vitæ resecare. ¶ Ad tertium deniq; respondetur, q̃ abscisio membri corporalis eo est licita, q̃ necessaria esse solet vitæ seruandæ. At vero ad salutem spiritualẽ nunquàm est necessaria. Nam peccatum per quod anima moritur, vbiq; & semper voluntati subiacet: aliàs nõ esset peccatũ. Et fidelis Deus, vti ait Paulus, maiorẽ homini tẽtationẽ nõ permittit, quã ipe per eius gratiã superare potest. Qua propter verbum illud, Si oculus tuus scãdalizat te, erue eũ: & si dextera manus tua scãdalizat te, abscinde eam: non eo dict̃ũ est q̃ esse possit vnquàm necessarium: sed vel hyperbole est, vel alium sensum facit moralem de occasionibus amputandis, vt sancti interpretantur: & nos etiam pro modulo illic nostro expositum reliquimus. Vnde super illud Matthæ. 19. Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cœlorum: ait Chrysostomus. Nõ per mẽbrorum abscisionem, sed per malarũ cogitationũ interemptionem.

Ad secũdũ argumentũ.

Ad tertium argumentũ

Chrysostomus.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm liceat patri filios, aut dominis seruos verberare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

POST mutilationē sequitur de alijs verberibus illi annexis dicere. Et quia nō dubitatur quin reipublicæ id sit licitum, inquiritur de patribus an liceat verberare filios.

Ad primū argum. partis negatiuę ex Aristo.

Ait enim Phil. 10. Ethic. ca. 11. ꝙ patris præceptio vires non habet, neq; cogendi necessitatem, neq; vllius prorsus viri nisi sit princeps: verberatio autem quędam est coactionis species: ergo id patribus non cōuenit, neque vero dominis. ¶ Secundo arguitur. Si id parentibus ac dominis licitum esset, cùm ad fraternam correptionem pertineat, cuicūq; personę idem suffragaretur ius, vt quēlibet verberare corripiendo posset. ¶ In contrarium autem est illud Prouer. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum. Et infrà cap. 23. Noli subtrahere à puero disciplinam. Et Eccles. 13. Seruo maleuolo tortura & compedes.

Ad secundū argumē.

Conclusio unica.

AD quæstionem respondetur vnica conclusione. Patribus tantū ac dominis, aut paternam gerentibus curam, puta magistris ac pædagogis verberare licet subditos & flagellare: nequaquam tamen mutilare. Vtraq; cōclusionis pars hac ratione ꝓbatur. Inter mutilationem ac verberationē hoc interest, ꝙ mutilatio vsq; adeò est mai? verberatione nocumentum, vt fit irrecuperabile: quale non est verberatio. vt pote quę sensum duntaxat dolorem incutit. igitur cū vita totius ex vita membrorum constet, sit vt ad eundem præcisè legitima mutilatio pertineat ratione criminis, qui in vitam ipsam habet potestatem: quæ quidem functio penes solam est rempublicam. Verberatio autem ad faciliorem castigationem, prōptioremq; correptionem spectat: nihilominùs & hæc quādam autoritatē exigit, quam verberans in eum qui vapulat exercet: hanc ergo cum primis pater habet in filios: post vero dominus in subditos: ac demum in discipulos & pupillos magister ac pædagogus. Nam de prælatis, quia publica vigent potestate, ambigi non potest. ¶ Res est facilima. At quanuis de patria potestate, scilicet quāta sit in filios, libr. 1. q. statim prima dictū sit, nihilominùs hic forsan studiosus roget quonam iure negatiua conclusionis pars fulciatur. Apparet enim iure naturæ liberum esse patribus, non solùm verbere, sed etiam mutilatione, & si opus esset, cędere etiam in filios animaduertere. Nam illo iure illis incumbit liberos educare, & moribus instituere: quæ quidem institutio sæpissimè exposcit mutilationis mortisque vindictā. Secundò arguitur. Statim in mundi primordijs non erat alia respublica quàm domestica: nempe dum sola familia Adæ orbem possidebat: tunc ergo cùm necessaria esset publica scelerū vindicatio, consequitur vt patri id incumberet munus. Enimuero Cain dignus erat supplicio capitis nisi ei Deus pepercisset: quod & reus ipse metu illo maximo, Qui inuenerit me, occidet me, testabatur. Illud ergo supplicium nemo ei poterat infligere præter patrem. Ad hæc, si aliqui essent mortalium sic dispersim viuētes, vt sub nullo agerent principe, sed vnaquęque domus seorsum viueret, tunc profectò ratio ipsa docere videtur, vt eos qui cōmeriti essent mortē, pater posset vel auus eisdē supplicio addicere. ¶ His veruntamen non obstantibus respondetur ius ipsum naturæ parentibus eiusmodi vltiones interdicere, soliq; publicæ potestati tribuere. Idque iure gentium esse confirmatum. Vita enim humana vsq; adeo non debet absq; meditatissimo iudicio & iuris ordine extingui, vt id non debeat tantæ multitudini cōmitti quanta est parentum, qui neque leges sciunt, neq; causarū merita perpendere omnes possunt. Quocircà sic parētibus educare filios natura concessit, vt tamen lineam præscripserit quousq; sua facultas procederet, & vnde publica inciperet: vt l. si filius cautum est. C. de patri. potest. & l. Prætor. ff. de iureiu. ꝺ. præterea. Et ad secundum argumentum iam loco citato libr. 1. q. 1. respondimus Adam habuisse publica potestatem iure dominij orbis quod penes se tunc tēporis erat: aucto verò mortali genere, orbeq; iure gentium per familias distributo, vnaquęq; habuit suum principem. Quapropter, ad vt aliud respōdeamus, qui vagi nūc viuerēt, seorsumq; & priuatim absque republica, contra hominis naturam degerent vitam: quippe qui suapte natura animal ciuile est, & gregatile. Quare ab illis nullum sumitur contra præsentem veritatem solidum argumentum. ¶ Mutilare ergo parentibus non licet, neq; mortalium vlli præter publicam potestatem, sed fustę cædere aut ferula. Id enim est illis iure naturę cōcessum. Homo nanque tribus vijs ad virtutem instituitur: nam & ratione ducitur, & metu cogitur, & allicitur præmio: anteà ergo quàm rationis sydus eluceat, natura puidit, vt puer & metu cogatur & afficiatur munusculis. Quapropter institutio paterna, quæ prima omnium

Ratio altera.

Solutio.

Qualis sit parentū potestas in filios.

Obiectio cō tra cōclusi.

Paulus.

omnium est, his duobus vtitur. Vbi verò ij ratio suo fruitur lumine, lege tunc incipit & ratione viuere: atq; adeo sub publica potestate. ¶ At verò parentum verberatio, nō vsque adeò atrox esse permittitur vt habetur citatis legibus. C. &. ff. Quare Paul. ad Ephes 6. Vos, inquit, patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros. Et infrà. Et vos domini eadem facite seruis remittentes minas. Vbi tā parentes, quàm domini admonētur, tum ne minis suos acerbis exterritent: tum præcipuè, vt dum bili correpti acerba minātur, non se obligatos adimplere arbitrentur: sed potius q̄ pturbato animo cōminati sunt, sedato pōst cōdonēt. ¶ Ex quo fit patrē inter corripiēdū filiū posse lethaliter peccare: nēpe si iracūdia nō illi sit rationis miles, sed dux, q̄ illā suppeditet, & ad eandē iracundiā ꝓuocet filiū. Imò verò si ex odio in filium animaduertit, acriùs hac ratiōe peccat q̄ extraneus. Est enim apprimè animaduertendū discrimen inter patrem & iudicem. Publica enim potestas, vt suprà dictum est, non tam reo ad emendam consulit, quàm cōmuni bono ad vindictam: patri verò, ac domino, & pædagogo non alia ratione verberare suos fas est, nisi quo ad eius emendationem salubriùs ei cōsulitur. Quare & pro ætate, & pro conditione, & ingenio pueri corripiēdus est. Imò & Quintil. & qui de educatiōe puerorū scripserunt, non cōsulunt vt nimio rigore parentes in suos natos inuehantur. Nam si sint bene nati, solent eos illo rigore ignauos facere ac meticulosos: si verò duri sint ingenij, duriores illos efficiunt. ¶ Sequitur ex his secundò solutio dubitatiunculæ, an liceat parentibus vulnerare filios: aut dominis seruos. Quatuor enim sunt læsionū genera. s. interfectio, mutilatio, verberatio, & vulneratio, hoc est vulneris inflictio: q̄ & fustę fieri pōt, & gladio, per dyscrasiam & discontinuationem membri citra mutilationem: quare ad atrocem verberationē pertinet, quæ neque parentibus licet, neq; verò dominis. ¶ Post hæc verò rogitas, vtrùm liceat etiam eisdem œconomicis præsidentibus filios aut discipulos verberare etiam clericos, & an incurrant canonem, Si quis suadente. De hoc loquitur Sylvest. verb. excōmunicatio. 6. ꝺ. 4. Fit quidem Panorm. super cap. cum voluntate. de senten. ex com. distinguit, quòd si sint in minoribus ordinibus licet eos verberare correptionis gratia. Atq; id videtur colligi ex eodem cap. ꝺ. si verò.

Differimē inter patrē & iudicem.

Quintilia.

Solutio alterius dubitationis præmissæ.

Altera quæstio.

Sylvester. Panormita.

Nam dicitur quòd possunt clerici seniores, zelo deuotionis adolescentes in minoribus ordinibus turbantes diuinum officium leuiter percutere: tamen statim sine distinctione subditur quòd possunt etiā obtentu prælationis & magisterij subditos scholares percutere: & expressè, cap. ex tenore. habetur ꝙ Prelato liceat verberare inferiorem, etiam si sit subdiaconus. Ex quo infert Sylvest. ꝙ si prelato id licet, eodem iure liceat patri. Et sic dissecantur iurisconsulti de his subditis, qui sunt in sacris. Nam de minoribus nemo dubitat, quin verberari possint. ¶ At verò his non obstantibus de prælato, nullatenùs in dubium venire potest quin possit subditos etiam sacerdotes flagellis cædere more cōsueto: vt patet in Decretis, dist. 45. per totū. An verò ex bili arrepto fuste possit eos ferire, nescio an liceret: quia cum modus nō sit consuetus, minimè apparet tam castigatio quàm iniuriosa læsio. Attamē consequētia à prælatis ad parentes non est tam liquida quàm Sylvest. arbitratur. Nam prelati habent publicam potestatem ac iurisdictionē cum vi coercitiua: parentes verò ac reliqui nō nisi œconomicam. Nihilominùs non esset omninò cōdemnandū, quin magistri possit etiam discipulos ferula verberare, etsi essent in sacris. Sed de hoc standū est vsui & foro ecclesiastico. ¶ Si verò dubitas vtrū dum corripiendo excesserit, seu prælatus sit seu pater canonis sententiā incurrat. Respondetur quòd quāuis aliquo modo excedat, etiā vsque ad sanguinis effusionē, dū tamē id præter suam intentionē accidat, non est censendus incurrere: postq̄ dat operam rei licitæ. Neq; potest homo tam attētus esse quo minùs virtutis limitem transgrediatur. Quādo verò vsque adeò esset excessus enormis, vt odij indicium existeret, tunc sanguinem fundens, canonē incurreret. Quapropter eadē distinctione, cano. cùm Beatus Paulus. & cano. disciplina. admonētur lenitatis prælati: nēpè ne tam immodicis verberibus quàm salutiferis verbis suos subditos instituant.

Scrupulus.

Responsio.

¶ De marito autem vtrùm vxorem verberādi ius habeat, respondetur non esse illis denegandum: quandoquidem vir, vti ait Paul. caput vxoris sit: vti tñ eodē iure dedecus est, atq; adeò nefas, nisi grauissima ingruēte necessitate. Sunt enim barbari, qui vxoribus vt mancipijs vtuntur: vt. 1. Politic. autor est Aristo. Cùm enim duo sint in carne vna, ęqualitate quadam esse decet complexos.

Aristot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad primum argumentũ

AD primum igitur argumentum respondetur, quòd etsi secundum Philosophũ pateat vim non habeat coërciuam: quia domus non est perfecta respublica sicut ciuitas: id tamen duntaxat sit inde consequẽs quòd non possit aut occidere, aut mutilare aut alia irrecuperabilia nocumenta infligere: haud tamen vetatur quin leuioribus verberibus possit vti. ¶ Ad secundum respondetur, q̃ etsi vnicuilibet licitum sit disciplina alios instituere & fraterna correptione admonere si sua ipsi sponte audire velint, ad id tamen cogere nemo potest nisi qui curã alterius gerit: quales sunt parẽtes, dñi, ac pædagogi: quibus ideo solis pertinet verberibus castigare. Adde q̃ etiã iussu istorũ põt eorũ minister idem facere: sed prætereà id nemini licet. Quare etiã si in flagranti delicto latronẽ tua deprædantẽ occupes, tantũ tibi licet resistendo eum percutere, nõ tamẽ fugientẽ per modum vindictæ: nisi adeò esset leuis verberatio vt pro nulla duceretur.

Ad secũdũ. argumentũ.

ARTICVLVS. III.

Vtrũ licitũ alicui sit carceri quẽpiã mãcipare.

Primũ arg.

POST cædes, vulnera, & verbera sequitur vt de carcere etiã dicamus, vtrũ licitũ sit hominẽ in ipsum includere. Arguitur eũ à parte negatiua. Homo suapte natura est liber: secũdũ illud Eccle. 15. Deus reliquit hominẽ in manu cõsilij sui: libertati autẽ incarceratio obuersatur: humanæ ergo naturæ repugnat, atq; adeò nemini licet. ¶ Secũdò. Si hominẽ carcere coërcere liceret, id maximè ad cohibendũ illũ nè malefaceret: si autẽ illo fine licitũ esset, idem cuicũq; cõpeteret ius: nam cuiq; licet proximũ suum à malo cohibere. Cõsequens tamẽ est falsum: nam inter alias iniurias cõnumeratur: q̃ quidem eo grauiores sunt quo in personã inferuntur quæ plures habet cõiunctas: nam tunc iniuria q̃ vnum tangit, multos attingit: ergo id nequà quam licet. ¶ In contrarium est Historia Leuit. 24. vbi quidam legitur in carcerẽ de peccato blasphemiæ intrusus.

Secundũ argumentum.

Prima conclusio

AD quæstionẽ duabus cõclusionibus respondetur. Prior est. Publicæ potestati, eidemq; soli fas est subditos in carcerẽ occludere, siue ecclesiastica sit, siue ciuilis.

Probatio.

Probatur pars vtraq; cõclusionis. In bonis corporis tria per ordinẽ cõsiderãtur. Primũ eius integritas, cui per occisionẽ ac mutilationẽ nocet. Secũdũ, sensualis delectatio ac voluptas q̃ per verberationẽ impeditur. Tertium: mẽbrorũ vsus qui per carceres, perq; alia quæcunq; ligamina cohibetur. Primũ autẽ nocumentũ propter eius grauitatẽ soli reipublicæ, vt dictũ est, reseruatur. Secundũ verò, quoniã leuius est, parentibus ac dominis permittitur: Tertiũ ergò, cũ nõ modò via sit ad primũ, verũ & quædã eius inchoatio: nam ob id reus carceri mãcipatur vt vel auditus supplicio deputetur, vel ob leuius crimen illam luat pœnam: condecens est, vt eidem soli reipublicæ sit deputatũ, penes quã potestas est vitæ & mortis. Quocirca neque parentibus neq; dominis id licet. ¶ Hinc fit carcerũ duplicẽ esse vsum in republica. Seruiunt nanq; & ad cõseruandũ malefactores dum eorum causæ tractantur ac decidũtur, & prætereà in pœnã: qua plurimũ ecclesiastica potestas vtitur, dũ ad verbera procedere non põt. Et quod de carceribus dictũ est, idem & de exilio censendũ. Pariter enim libertati cõtra pugnat. Quin verò vt perpetui carceres, ita & exilium morti iure æquiparãtur: atq; adeò parentes nõ possunt in exiliũ mittere filios: licèt possint ab eo loco eos elongare, qui eorũ moribus pestilens est.

Duplex vsus carceris in republica.

Exilium.

Posterior cõclusio.

¶ Posterior cõclusio. Qui eiusmodi iniurias lesiones præter iuris ordinẽ illis intulerit personis, q̃ alias sibi habent cõiunctas, ex natura rei, si cætera sint paria, graui⁹ delinquũt quàm si alijs q̃ consanguineis careant & necessarijs, easdem obtulerint. Tãetsi aliunde, nẽpe ex qualitate personæ possit etiã aggrauari peccatũ. Personas cõiunctas in præsentiarum appellamus in primis cõsanguineos & affines: vt patrẽ, filium, generũ, leuirũ, &c. vel alia necessitudine œconomica copulatos: vt maritũ, vxorẽ, patronũ, & similes.

Ratio cõcl.

Quin etiã & extra domũ amicos atq; alios necessarios. Conclusio est clara. Nam quanto iniuria & detrimentũ in plures profundi tur, tanto grauior est: omnes autem coniuncti quodammodò eandẽ repræsentant personam. Nam filius est aliquid patris: & vxor aliquid mariti: quinetiam amicus alter ego. Quapropter qui vnum lædit, in omnes iniurius est. Adde quòd etiam dum illi personæ cum qua delinquis iniuriam non infers, potes & coniunctam lædere. Nam dũ tibi vxor in adulterium sua sponte consentit, aut puella in stuprum, licet volentibus iniuriam non facias, illam tamen infers marito ac patri. Quòd autem aliunde possit excessus

cessus fieri, patet. Primùm ex dignitate personæ: vt si principem vel optimum virũ, vel viduam, vel orphanum, iniuria lacessas, inde grauiùs peccas. Vnde Ecclesiast. 35. Non despicies preces pupilli, neque viduam si effundat loquelã gemitus. Hic autem Diuus Thomas nil de illo in præsentiarum meminit, qui in alterum sibi coniunctum iniuri⁹ est: vt si patrẽ occidas aut fratrẽ (hæc eiũ scelera iam ipsiẽ mutant:) sed loquitur de personis cõiũctis ipsi lęso: vbi species delicti nõ mutantur, sed per accidens crescit culpa.

S. Thomas.

Ad primũ argumentũ

AD primum igitur argumentum respondetur quòd licet homo suapte natura liber sit, tamẽ dum delinquit per abusum eiusdem volũtatis, ius perdit quod habet ad mẽbrorum vsum: & ideo merito carceri mãcipatur. Exemplo nimirum Dei, qui licèt fecerit liberum hominem, quandoq; eum arcet: iuxta illud Iob. 5. qui dissipat cogitationes malignorum ne possint implere manus eorum quod cœperant: licèt quandoq; permittat eos suis obsequi animi morbis. Pariter nanq; respublica non de omni culpa carcere tenet reum, sed de grauioribus. ¶ Ad secundum respondetur quòd solũmodò parẽtes retinere filios possunt, ac domini seruos occlusos in paruum tẽpus, tam in pœnam, quàm ad eos cohibendos: nam inclusio illa non habet rationem carceris. Alijs autem priuatis id non licet. Quoniam etsi cohibere quisque possit fratrem à malo fraternè corripiendo, neutiquàm tamen inferendo vim. Quin verò priuati carceres pro enormi delicto iudicantur puniunturq; in republica: sed tãtùm licet vnicuiq; delictorem qui sibi iniuriam irrogauerit ad horam detinere, dum eum tradat iustitiæ ministris.

Ad secundũ argumentũ.

QVAESTIO TERtia, De furto.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm furti definitio sit bona.

SEcundùm rerum ordinem, si pretium earum ac dignitatem æstimes, post homicidium quo summum bonorum tẽporaliũ adimitur, dicẽdũ statim erat de detractione ac murmuratione, quibus honor famaq; læditur. Hæc enim plutis habentur, q̃ bona externa. Meliùs est enim, inquit Sapiens, nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Attamen lucidior fiet dispositio si non hũc, sed alium cum sancto Thoma insequamur ordinem: nempe si priùs iniurias expediamus quæ facto cõmittuntur, ac deinde ad alias discurramus quæ cõmittuntur verbo. Nam ratione operis criminosior iniuria in est in facto, quàm in verbo. Atqui S. Tho. quæstio. 66. duos hic articulos de dominio præmittit, quod nos ceu primum fundamẽtum materiæ iustitiæ atq; iniustitiæ commutatiuæ, superiori lib. præiecimus: vbi per omnes suos numeros dominiorum materiã deduximus. Primus enim articulus Diui Tho. est de rerum possessione in genere: quę homini statim condito diuinitùs concessa est. De qua quidem re. quæst. 1. disputantes cõstituimus soli Deo in primis rerum dominium iure creationis competere: non modo quantum ad earum vsum, verùm etiam quantum ad earum naturas: quas vtiq; creare, annihilare, & alterare præter leges naturæ potest. In creaturis autem corporalibus solum hominem ostendimus esse rerum dominum: ea scilicet ratione qua libertatẽ suarum habet actionum ac dominium: Brutũ verò minimè: ac multo minùs rem vllam insensibilem. Secundùm autem S. Thom adiecit articulum de dominiorũ diuisione, quã quæstio. 3. factam esse monstrauimus iure gentium: rationesq; latè subiecim⁹, ob quas collapsæ naturę ac prauis affectionibus subditæ diuisio talis congruat. Cùm ergo tam copiosè illic discussa hæc, reliquerimus, nõ est quòd sit hic nobis de his articulis verbũ aliud faciendũ. ¶ Primus ergo articulus præsentis quæstionis, est de nomine ac definitione furti: qui apud Diuum Thomã est terti⁹. Et arguitur à parte negatiua, q̃ furti definitio quam S. Thom. ac Theologi constituũt, curta mancaque sit: videlicet, furtum est occulta acceptio rei alienæ. Furtum nõ solùm in acceptione consistit: sed in retẽtione: quã diu enim quod surripuisti non restituis, furti teneris: ergo nõ satis est dicere acceptio. ¶ Secũdò põt quis nõ modò alienã rem, verum & propriã quã penes alium deposuerat vel impignorauerat furtim capere: qđ si alterũ celauerit, iniuriã illi irrogat: ergo ad rationẽ furtinõ requiritur acceptio rei alienæ. ¶ Tertiò. Id qđ peccatũ minuit non cõstituit rationẽ culpæ: occultè autẽ delinquere peccatũ minuit, tum quòd indiciũ sit vere cũdiæ, tum q̃ scandalum illa ratione caueatur.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur. ¶In contrariū est quòd definitio debet esse breuis cōpendiosaq; oratio: sed tribus illis vocibus satis furti natura depromitur: ergo definitio pluribus onerata redundaret.

Sentētia Isidori de origine nominis.

DE furti tam nomine q̄ definitione non nullā inter doctores varietatē reperias. Isidorus nanq; lib. 10. eo q̄ furtū clancularia acceptio sit, putat fur à furuo dici, id est à fusco & atro. nempe quod nocturno vtitur tēpore. Idem ait Varro de re rustica lib. 14. Neq; verò Iurisc̄ōsul. ff. de furt. l. 1. hanc reiecit etymologiā: quāuis & alterā subijciat: vt scilicet à ferendo siue ab auferendo dicatur. Nā & Græci fures, Phōras, appellant à phéro. Perparūm tamē refert. Attamen de definitione lōgiùs iuris interpretes à Philosophis discrepant. Ait enim Paul. eadē. l. furtum est cōtrectatio rei fraudulosa, lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiā vsus eius, possessionisve, quod lege naturali prohibitū est admittere. Et addunt alij q̄ sit contrectatio rei mobilis: ꝓpterea q̄ Institu. de vsucapio. §. q̄ autē. habetur furtū non fieri loci, aut fundi: ac tandē adijciunt, inuito domino. Est tamē iuris doctoribus in more dū genus aliquod definiunt species omnes in definitione subnotare: philosophi verò cōpendio rei naturam exprimūt, quā post diuisionibus explicatiùs euoluunt. Quare definitio autore Aristot. debet esse breuissima oratio quæ rei naturā cōpendio explicet: qualis illa est, Furtū est occulta acceptio rei alienæ. In primis em̄ cū cōtrectatio solum rei contactū significet accōmodatiùs dicitur, acceptio, hoc est, vsurpatio. Mox amplo nomine rei alienæ, copiosiùs res omnes furto captas cōprehendimus, quàm si dicas, rei mobilis. Haud enim tantū res mobiles, verū & immobiles furto capiuntur, dum subdolè possidentur. Quocirca nihil opus est exprimere, rei vel vsus: nam qui re aliena inuito domino vtitur, rē quo dāmodo alienā capit: hoc est vsurpat. Atqui in hoc quod dicimus, occulta, satis significatur fraudulentia: nam qui clā domino rem capit, fraudē nectit. Atq; eodem verbo designatur acceptionē fieri inuito domino: nā ignorantia causa est inuolūtarij. Id autē quod adijcitur, lucri faciendi gratia: non solū superfluè, verū falsè adhibitu est: qui em̄ rem capit alienam, quā in flumē proijciat aut incendio tradat, furti reus est: tāetsi dum id facit nō lucri cupidus, sed vt iniuriā inferat id faciat. Igitur ad rationē furti tria requirūtur. Primū quod rationē habeat iniustitiæ, in cuius genere cōstituitur. Et hoc exprimitur cū dicimus, acceptio. Intelligitur enim inuito dño, q̄ contrariatur iustitiæ tribuenti vnicuiq; qđ suum est: extenditurq; adeò ad detentionē. Secūdū est q̄ differat ab alijs iniustitiæ speciebꝰ. Et hoc in specie designatur dū dicitur, rei alienę: puta ab eo possessæ, qui eius est verè dns. Nam qui vel mēbrū alteri abscindit, filiāve aut vxorē rapit, quibus abutatur: non fur sed mutilator est, aut raptor, aut adulter. Tertiū est qđ propriā rationē furticōplet, ac demū illud à rapina & latrocinio seiūgit: vt delicet q̄ clanculò fiat. Oratio ergo horum triū explicatrix, genuina est definitio furti: videlicet, occulta acceptio rei alienę. ¶Hinc fit ineptè diuidi furtū in fraudulentā occultāq; acceptionē & rapinā: Furtū quippe non est genus ad rapinā, sed species illi oppositā. Iniuriosa ergo acceptio rei alienæ est q̄ primo diuiditur in furtū & rapinā seu latrocinium: vt articu. ꝓximo patebit. Vtraq; tamē species ex parte obiecti in quatuor subsecatur. Nam si qđ furto rapitur res est sacra sacrilegiū dicitur: si verò est possessio reipublicę, dicitur peculatꝰ. De vtroq; legitur. 23. q. 4. can. quid ergo. si aūt furtum fit de grege dispersо, dicitur abigeatus. Et qui pecora sic vel armēta abigit, nūcupatur abigeus. De quibus extat titu. 47. libr. digestorū. Quarta deniq; species est plagiariū siue plagij: puta furtū hominis vt vendatur. De quo etiā extat titul. ad. l. Flau. de plag. Et em̄ qui seruum vel ancillam dno suo aufert, vere fur est: possidetur enim seruus vt pecus. Nisi ancillā in tēpus caperet, turpitudinis gratia: nā ille fornicator esset, non fur. Sicut raptor est qui ea de causa rapit virginē. Quid aūt si qs filios aut vxorē alicui auferret, vt venderet, vtrūm esset furtū: iam superiori lib. respōsum est, q̄ cū pater non sit verè dns filiorū neq; vxoris, illud nō est furtū, sed plagiū vel captiuitas. ¶Contra hæc autē forsan quis arguat. Dum filius clam patre, vxor ve nescicte marito aliquid ei furripit, accipit rem alienā: & tamē neuter censetur fur. Respōdetur q̄ vbi res nō est tanti pretij nō censetur filij acceptio, furtū: eò q̄ nō fiat inuito dno. Quicūq; enim parentū iure præsumitur pro cōditione sua & statu indulgere filio minutiores sūptus, & multò iustius maritus vxori. Quando verò res esset magni ponderis, ità vt meritò pater aut maritus censeretur inuitus, profectò verè esset furtū, vt bene adnotauit Syluest. verb. furtū. §. 11. & teneretur filius ad restitutionē

Reprobat̄ præterita definitio.

Vitiū Iuris cōsultorum in definiendo.

Definitio furti secundū iuris consultos.

Furtū nō cōplectitur sub se rapinam, sed ea species illi oppositā.

Tria requisita ad rationem furti.

stitutionē si peculiū haberet castrense: hoc est militaria stipendia, vel alia bona libera: vel saltē posteà in diuidunda hæreditate id patefacere. Et pariter de vxore censendū. Tā etsi quantū ad excōicationis censuras nunquàm præsumēdus est pater tam acri spirituali mucrone aut vxorē aut filios sauciare.

Ad primū argum.

PER hæc ergo clarent argumentorum responsa. Ad primū nanq; respondetur q̄ peccati occultatio esse potest aut causa ipsius aut circunstantia. Causa scilicet quando delinquens occultatione vtitur vt tutiùs delinquat: vt patet in fraude & dolo. Quare tunc non diminuit peccatū, sed suam per se cōstituit speciem, puta furti (vt dictū est) vt distinguitur à rapina. Tunc autē occultatio est circūstantia quādo is qui pēccare decreuit ob verecundiā aut ob cauendū scandalū in tenebras se abdit vt suam expleat libidinem: & tunc diminuit rationē peccati.

Ad 2. arg.

¶Ad secundū argumētum respondet D. Thom. detinere alienum inuito domino, eandē habere rationē nocumenti atq; iniustam acceptionē: ac perinde ad rationem furti reduci, super quo responso multa Caieta. cōmentatur. At verò cū bis libr. præcedenti, nempè q. 6. artic. 1. & q. 7. arti. vlti. hoc satis fuerit à nobis discussum, non opùs est plura hic adhibere. Sed recole, præceptum restitutionis affirmatiuū esse, præcipiens bonum opus: includit tamen negationē retinendi quæ est prohibitio mali: qua ratione affinitatem habet cū furto. Igitur hoc quod est detinere, non adhibet peccatum nouum illi quod est accipere: sed est illius continuatio tanto grauior, vt illic diximus, quanto diuturnior. Si autem nouus adhibeatur positiuꝰ actus, scilicet si proponas nō reddere, aut si re aliena ad consumendū vtaris non proponens damnum soluere, illi actus sunt multiplicata delicta, contra eandē negationē non retinēdi inclusam in eodem præcepto. At verò cōtra affirmationem restituendi recenter peccatur quoties retinens alienum aut videt dominū egere, aut eum petere audit: nam tunc nouo iuris merito restituere tenetur.

Ad tertium D. Thom.

¶Ad tertium argumētū subobscure idem. S. Doctor respondet. Sensus eius tamē est, q̄ qui rem suam quæ penes alium est, videlicet penes illum qui illam vel rapuit vel in depositо custodit, furtim rapit, fur obid censendus est: quòd licèt simpliciter sit sua, est tamē alterius secundū quid: scilicet vel quantū ad custodiam, vel quantū ad detentionē. Videtur autē hęc solutio nōnulla cōplicare falsa. Primū quòd res rapta nullatenùs raptoris est: res enim illius tantū esse dicitur, qui iure possidet, quòd latroni non cōpetit: imo detinendo mortaliter peccat. Secundo hæc solutionis sententia falsa est: nempe q̄ qui rem capit suam furtum faciat: quando quidē nō solum vulgari sermone nō reputatur fur nisi qui alienum capit, verum & iura id decernunt: vt patet in. l. si is qui rem. 1. ff. de furtis. vbi habetur quòd qui rem quam cōmodauit surripit, non est fur. Quapropter si postquàm res quispiam ex me sustulit, vi statim ab eodem extorqueā, non ero furti reus. Respondetur mētem Sancti Tho. legitimā esse quā ipse statim artic. 5. eiusdem quæst. patefacit. Si enim ego apud quēdam rem meam deposui, vel ille mihi eripuit, & clam illo accipio, propterea ceseor fur: quia ille nesciēs me accepisse tenebitur ex conscientia mihi restituere, & eadem ratione si auferā à latrone ipso insćio. Atq; hac de causa ait rem illā quodāmodò esse illius seruantis depositum nempe quātū ad ius custodiēdi: quinetiam & illius qui rapuit: quia debet illam seruare ad restituendū. Quare ego nō possum priuata autoritate vi aut fraude illam capere.

Solutio.

Actio aduersus solutionē S. Tho.

Secunda solutionis sententia falsa.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm furtum & rapina specie differant.

QVanuis ex præcedenti artic. solutio huius quæstiunculæ facilè colligatur: maioris tamen claritatis gratia de eadem differentia rursus quæritur. Nempè an inter furtum & rapinā sit specifica differentia. Arguitur nāque à parte negatiua. Primū q̄ non videtur differre nisi tanq̄ occultū & manifestū, quæ quidem qualitates in alijs peccatorum generibus non variant species: vt si in publicum peieres aut in secreto. ¶Secundò, quia differētia specifica à fine & formali obiecto sumitur, quod furti & rapinæ idem esse videtur: nempe vsurpatio alienæ rei. ¶Tertiò, sicut rapitur pecunia ad vtendū ea, ita & puella ad abutendum: raptus aūt puellæ siue publicè fiat siue secretò, speciem nō mutat: ergo neq; raptus pecuniæ. In contrarium autem est Philosophus. 5. Ethico. ca. 2. vbi furtum & rapinam diuersas species cōstituit.

Primū argumentum.

Secundum.

Tertium.

Aristot.

DE quæstionem breuissima conclusione Arespondetur. Furtum & rapina differūt specie. Probatur. Differētia specifica actuum attenditur penes formalē, eandemq;

Cōclusio resp̄onsiua.

Probatio cōclusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

proximâ differentiâ obiectorum: hæc aut in furto & rapina est specifica: ergo di crimina differût specie. Probatur minor. Vitia hæc ambo in hoc conueniunt quòd sunt cõmutatiuæ iustitiæ aduersa, quatenus per vtranq; illarum acceptionũ iniustum fit, puta ius alienum violatur, iniustum autem, vt illic habet Aristoteles, nemo nisi inuitus contraq; suam voluntatem patitur: inde ergo actiones illę iniuriolę sunt quòd cõtra voluntatem domini fiunt, qui ideò inuoluntarium patiturur. at vero inuoluntariũ, vt 3. Ethico. author est Aristote. dupliciter fit: nempè aut per ignorantiam aut per violentiam. Furtum autem ex sua ratione dicit acceptionem ignorante domino: rapina verò eodem conscio ac vim patiẽte: ergo furtum & rapina differunt specie. Itaque non ad rationem alieni aspiciendum est quę est materiale obiectum, sed ad rationem inuoluntarij. ¶ Differentia est quã non solùm morales Philosophi, verùm & Iurisconsulti qui ex eadem Philosophia suas leges elicuerunt, agnoscunt: vt patet. l. sed nouo iure. C. de seruis fugit. & apud Vlpianũ. l. fur. ff. de fur. Est autem nè quis decipiatur meditatè considerandum. Cogitare enim quispiam posset aut in hoc cõsistere quod furtũ fiat in tenebris: vt Exod. 22. habetur: rapina verò sub lucem diei. Aut quòd furtum in absentia domini cõmittatur: rapina verò in eius præsentia. Cùm tamen in neutra istarum ratione differimen consistat. Sed differentia est quòd furtum fit absque violentia: rapina vero & latrocinium violenter. Hinc enim vt artic. vlti. videbimus, augescit rapinæ culpa præ illa q̃ est in furto. Ex quo fit vt præsente domino furtum fieri possit: sicuti & eodem absente, rapina. Exempli gratia, si præsente patrono impurus homo in ędes insultet, illumq; vel resistentem opprimat, vel nè resistat alliget aut in cellam includat, aut talem ei incutiat metum, vt taceat: quanuis inermis id faciat, habetur raptor & latro: quia vim infert. Si verò patronus etsi non consentiat, tamẽ ob suam modestiam taceat, latronis parcens vel honori vel vitę, non erit rapina: sed furtum. Eadem ratione si ædes quis vi aggrediatur, licet nemo sit intus, erit rapina. Quo fit vt latrones qui vias publicas obsident non fures modò sint, verùm & raptores. Distinctio autem quæ habetur. l. 2. de furtis. vbi distinguuntur duo furtorum genera, quorum alterum est occultum, alterum verò manifestum: nihil facit ad rem. Non enim accipitur illic manifestum pro rapina, sed pro eo casu quo fur in flagranti delicto comprehẽditur, vt continuò exponitur. l. 3.

Aristo.

OMnia igitur argumenta soluta restant: Ad primũ enim respondetur q̃ peccata alia ab iniquitatibus iniustitię no habent pro obiecto inuoluntarium alterius, sicut furtum & rapina: & ideo ex diuersa ratione voluntarij non variantur specie, sicuti hæc. ¶ Et per hoc responsum etiam est ad secundum, quòd etsi circa idem versentur obiectum materiale & remotum scilicet alienum: tamen formale & proximum non est idem. ¶ Ad tertium respondetur quod raptus puellæ quantuncunque respectu aliorum occultè fiat, puellæ tamen semper est notus: & ideo quia illa semper præsumitur restituisse, dicitur raptus.

Ad primũ argumentũ.

Ad secundũ argumentũ.

Ad tertium

ARTICVLVS. III.

Vtrùm furtum sit genere suo peccatum mortale.

POstquàm dictũ est quid sit furtum, quomodoq; à rapina differat, quæritur de vtriusque natura, an sit genere suo mortale delictum. Et quò hist oriã filiorum Israel ex poliantium Aegyptios toties iam expositam missam faciamus, arguitur primùm. Qui rem suam vel penes alium depositam vel furto sublatam furtim capit, vt fur iure habetur: & tamen non peccat, postquàm iure vtitur suo: ergo furtum nõ est peccatũ. ¶ Secundò arguitur: cùm id quod quis inuenerit aut casu repererit nulli restituit, furtum committere videtur: & tamen si ad naturalem æquitatem spectes, nullum est peccatum: nam, vt habetur Institut. &. ff. de rerum diuisione. quod nullius est, occupãti conceditur. &. re vera quarum rerum dominus non comparet, nullius esse censentur. ¶ Quòd autem non sit genere suo mortale, tertio loco probatur. Iuxta illo Proverbio. 6. Non grandis est culpæ dum quis furatus fuerit, tum quòd si est rei modicæ, non est cur sit mortale: tum maximè quod si mortale esset, cùm sit contra iustitiam & pacis quietem, dignum esset pœnæ mortis: illa autem non apparet digna quæ furibus infligatur, sed satis est vt multiplicatum restituat furtum, secundũ illud Exod. 22. Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, quinq;

Primum ar gumentum.

Secundum.

Tertium

quinque boues pro vno boue restituet, & quatuor oues pro vna oue. Idq̃ habetur l. sed nouo iure. C. de seruis fugitiuis. ¶ In cõtrarium autem est quòd nemo secundum diuinum iudicium, nisi ob mortale delictũ, vehementi percellitur maledictione: fures autẽ acriminanaduersione damnantur verbis illis, Zachariæ. 5. Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia & omnis fur sicut ibi scriptum est, iudicabitur: omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur.

Obiectio re sponsiua. Ratio cõcl.

ADquæstionem vnica cõclusione respõdetur. Furtum, fortioríque ratione rapina, peccatum est, idq; genere suo mortale. Probatur. Delictum mortale, vt identidem dicere consueuimus, inde perpenditur quòd charitatem extinguit, quæ vita est animæ: furtum autem est huiusmodi: ergo est mortale. Probatur minor. Illud delictum quod virtuti aduersatur, reipublicæ necessariæ, per quam scilicet pax quieśque ciuis seruatur, extinguit charitatem: furtum autem aduersatur iustitiæ, in qua tota mortalium fides, humanaque societas salua consistit. Nam per furtum ciues expelluntur iure suo, atque adeò pax ciuitatis perturbatur: est ergo contra charitatem: sed tamen tanto grauior rapina, quanto vis peior est fraude. Dictum autem est, genere suo, propter rationem explicari solitam in leuitate materiæ quæ culpam attenuat. ¶ Conclusio clarissima, ac perinde omnibus compertissima est: sed tamen de furti comparatione ad alia crimina posset quis, neque immeritò dubitare, vtrùm sit genere suo omnium peccatorum contra Decalogum minimum, an peiorem obtineat gradum. Primùm enim de fornicatione affirmat Martinus tracta. de Tempe. quæstio. 2 minoris esse culpæ genere suo quàm furtum. Cuius potissimum fundamentum est, quòd fornicatio non est natura sua mala, & ideo prohibita. Imò verò ob id tantùm est mala, quia prohibita: nempe lege veteri, Deuteronom. 23. Non erit meretrix ex filiabus Israël. & noua, ad Ephes. 5. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus non habebit hæreditatem in regno Christi. Et eôdem applaudit Durand. 4. Sententiarum. distinct. 33. quæst. 2. Pœtereà quia furtum est contra iustitiam, fornicatio autem non nisi contra temperantiam: nam qui fornicatur, vt ait Paulus, in corpus suum peccat, iustitia vero præstantior est: quin verò, vt lib. 3. definitũ est, omnium mo-

Dubitatio

Martinus.

Prima ratio Martini.

Secunda.

ralium præstantissima. At verò D. Tho. 2. 2. quæst. 154. articu. 3. contrariam habet sententiam: nempe fornicationem genere suo grauius esse flagitium, quàm furtum. Nam de adulterio nemo dubitat, propter iniuriã quæ fit alteri coniugi. Et re vera hoc nemo sane doctus negare potest. Et primum ratio Martini, ac Durandi peior est multò quàm eorum conclusio. Dicere nanque fornicationem non esse contra ius naturæ error est hæresi proximus. Nam consequens inde protinus fieret, gentibus ante legem scriptam non fuisse delictum: quin verò neque post scriptam: quia lege Mosaica non tenebantur. Ratio ergo, vt fornicatio genere suo grauius sit peccatum, est quòd peccati grauitas potissimùm ex obiecto est perpendenda: malum autem fornicationis est nocumentum vitæ futuræ prolis. Nam quæ ex vago concubitu nascitur, si ad rei naturã spectes, neque educari rectè potest, neque alicommodè: vita autem præstantius bonum est exterioribus bonis quę furto auferũtur: quare fornicatio non solũ natura sua est mala, verùm & furto iniquior. Neque verò ratio quam cõtrà idè author obmolitur digna esse morali philosopho. Ait quippe hoc est accidentarium fornicationi quòd male educetur alaturque proles: nam potest fornicarius tum facultatem habere maiorem, quàm coniugatus: tum etiam propositum firmius alendi: quin verò ditandi suos liberos. Non inquam hæc ratio digna est philosopho. Quin verò id quod ipse dicit accidentarium est: hoc autem quod nos dicimus, conditioni vagi concubitus natiuum. Nam ex natura rei, qui non sunt matrimonio iuncti, non possunt bene alere prolem. Et re vera si argutia Martini vllius esset momenti, tunc sequeretur matrimonialem coniunctionem nõ esse vinculum naturale. Inde enim hoc habet q̃ natura eius est, vt sit bene educatiua proliu. Et tamen vsu nihilo minùs accidit, vt sæpe coniuges neque facultatem habeant neque verò voluntatem eas educandi. Est ergo existimandus actus ex natura, & non ex accidente. Cùm ergo dicimus bonam educationem, naturalem esse matrimonio, non autem fornicationi, non de actione loquimur. Nam illa aliunde impediri potest: vt iam modò dicebamus, sed de naturali potentia. Quin vero & simplex per mollitiem pollutio, eo turpior est, ac prior, non modò furto, verùm & fornicatione, q̃ sem-

S. Thom.

Ad primũ argum. Martini

Rõ S. Tho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natio nemini licita est, nisi ad fructus ferendos: quare illa, quia frustranea est maiorē habet inquitatem. ¶ Ad aliud verò Martini argumentum respondetur posse q̄ quanuis fornicatio non esset contra iustitiam, non tamē inde sequitur non esse grauius, quia neq; si iustitia sit præstantior virtus, sit consequens vt omne opus iustitiæ excedat quodcūque temperantiæ, quoniam satis est fornicationem esse contra melius bonū puta contra vitam. Sanior autem solutio est q̄ fornicatio est etiam quodammodò contra iustitiā quę erga futuram prolem seruanda est. Constituitur autem principaliter in specie intēperantiæ, non ex eo vt quosdam audiui, q̄ præcipue in illo actu consideretur delectatio: nam & eadem est pariter in adulterio præcipua, & nihilo minùs est contra iustitiam. Sed quia ille actus non est contra personam actu existentem: neq; vero quæ præcesserit, sed contra illam quæ est tantùm in potētia.

Ad secundū argumentū Martini.

Pulchra similitudo pro ritè cōclusionis.

Obijcit rursus cōtra p̄fatam veritatem.

¶ Aliter tamen nos possumus contra nosipsos arguere. Vitium furti expresse prohibitū est in Decalogo: non autem fornicatio: ergo furtum est peius. Mox. Nulla fuit vnq̄ tam barbara gens quæ ignoraret furtum esse peccatum, quatenùs iniuriosum est: & tū multæ ignorauerūt in lege naturę fornicationem esse peccatū: imò verò vsq; adeò aliquę poterant esse agrestes, vt talis ignorantia esset illis inuincibilis: patentior ergo est culpa furti atq; adeò grauior. Deinde. Furtum etiā nunc maiori infamia denotatur q̄ simplex fornicatio: est ergo fœdius, ac perinde atrocius. ¶ Ad primū tamen respondetur consequentiā esse nullam. Ponuntur enī, vt suprà diximus, in Decalogo præcepta quæ apertā habent iniustitiam: licuti adulterium, nihilominùs fornicatio, quæ ad illā reducitur, peior est q̄ furtum. Alioquin probares etiam furtum esse peius nefandum crimine, quod illic non exprimitur. ¶ Ad secundum respondetur, quòd quanuis furti nequitia apertior sit, non tū inde sequitur esse peiorem. Nā etsi ratio iniustitiæ latentior sit in fornicatione, militat tū contra maius bonum. ¶ Ad tertium deniq; negatur maioris infamiæ esse furtum q̄ fornicationem: nam honestæ mulieri pudentius est fornicationem q̄ furtum fecisse, sed viri propter corruptissimā cōsuetudinē minoris illam æstimant. Et quanuis minoris esset infamię, non inde fit consequens vt sit minus peccatum: quoniam Gregorio autore peccata carnalia sunt minoris culpæ, &

Ad primam obiectionē.

Ad secundū

Ad tertium

maioris infamiæ q̄ spiritualia. Et blasphemia citra dubium peior est furto: & tamen non de illa tam pudefiunt homines q̄ de furto. ¶ Hæc autem veritate nihil obstāte, nempè q̄ fornicatio genere suo grauius sit peccatum, esse tamen potest in indiuiduo furtum quod sit longè fornicatione scelestius: vel ratione quantitatis, vel ratione illatæ vis, quin verò grauius q̄ adulterium: vt si decem millia ducatorum quis deprędaretur. Quinimò, & qui amplissimam domum, ac familiam expoliaret grauius peccatum committeret q̄ si faceret homicidium plebei hominis. Est ēm fallacissima regula, collationem quæ est inter species virtutis aut vitiorū ad singula indiuidua applicare: quippe in quib⁹ possunt esse aliæ qualitates augentes, aut minuentes rationem virtutis, ac vitij. Pari modo infamatio, & contumeliatio genere suo grauior est furto ex obiecto. In summa, cùm bona externa sint inferiora q̄ fama, & vita, furtum genere suo minimum est peccatorū Decalogi.

INter argumenta cōtra hanc cōclusionem primum facit D. Tho. de furto filiorum Israël in Aegypto, quòd nullum fuit peccatum: sed iam lib. 2. satis dictum est illud nullam habuisse rationem furti. Nam præterq̄ q̄ Deus tanquàm rerum dominus citra vllā dispensationem potuit illos eiusmodi bonis donare, tanq̄ rectus iudex soluit illis meredem insumpti laboris in luto, & latere. ¶ At verò vtrùm liceat principibus Deum in hoc imitari, vt aliquid occultè præcipiant quod citra publicum tumultum ministri teneantur exequi. Verbi gratia, Si princeps præciperet aulico, aut bonis, aut vita quempiam priuatim expolliare, vtrū teneretur ille exequi. Respondetur quod si dicta causa lataq̄ condemnationis sententia id faciat, citra dubium parendum ei est: quoniam expedit quandoq; eiusmodi executiones, secretas esse. Et tunc illud non esset furtum sed executio pœnæ. Quòd autē citra iudicij formā & ordinem id imperet, nefas est: neq; parendū est illi: quoniam & princeps tenetur iudiciario ordine procedere. Siquidē nō est Deus, qui errare non potest. Nisi forsan, quod q̄ rarissimè accidere solet in aliquo casu: qui cū patētissimam haberet iustitiam, neq; moras ferret, neq; strepitum publicum. Quādo verò publicitùs indicitur bellum, tunc nisi iniustitia causæ manifesta esset, iussio principis pacare debet militū conscientias, vt Augu. 23. q. 1. can. qui culpatur. admonet.

Scrupulus

Solutio.

August.

¶ Ad

Ad. 1. arg. ¶ Ad aliud verò quod primo loco posuimus argumentū de illo qui res suas proprias vel furat, vel rapit, art. 1. partim dictū est, & partim modò dicendū superest. Restat enim dubiū illic prętermissum, vtrū liceat cuicūq; autoritate priuata id quod sibi debetur recuperare. Ad quod S. Tho. respondet negatiuè: nā si rem illā apud illū deposueras quā ipso nescio furaris aggrauas illum, vt tibi nescius furti restituere teneatur. Si verò ille cōtra ius vsurpauerat, inde peccas q̄ transgrederis iuris leges, priuatim vsurpando iudiciū quod publicæ potestati cōuenit, quod quidē mortale delictū est: idq; ciuili lege acerrimè prohibitum. ¶ Sed tamen operæpretiū est hoc locupletiùs explicare. Quid enim faciet miser qui nullatenus res suas via iuris recuperare potest? Est nanq; in regulis iuris lib. 6. q̄ nemo re aliena ditari debet. Respondetur ergo tā de culpa, q̄ de restitutione. Licet nāq; cuiq; priuata autoritate sua capere, dūmodò ista q̄ adsint cōditiones. Prima, vt omni ,pcul dubio certissimus sit rē sibi esse debitā: nā vbi quippiā est dubietatis, nequāquā id licet iuris ordine prætermisso. Quapropter famulo siue principū, siue inferiorū dominorū nullo iure possunt quippiam furtim à suis heris surripere: eo obtentu q̄ nō satis ,p suo seruitio, & famulatu repensum est illis. Solet ēm creberrimè hæc sibi apud confessarios obtēdere. Quibus tn respondedū est, q̄ si pretiū illud de quo inter ipsos cōuētū est nō possunt alia via extorquere, possunt quidē id latenter eripere: illud autē auctariū quod famuli ipsi putāt sibi insuper adhibēdū, nequāquā: nisi vi aut fraude coacti à dominis fuerint seruire. Volenti nāq; nō fit iniuria. Et ideo si nō vis illo pretio seruire, abi. Secunda conditio est, vt omnia expertus certus sis te nō posse via iuridica rē tuā recuperare. Nā aliàs publicæ potestati iniuriā faceres. At verò in tali casu distinctione opùs est. Aut ēm impossibilitas illa inde nascitur q̄ testibus instrumentisq; cares, quibus ius tuū probare possis: & tūc nequāquā licet per vim res tuas surripere: nam vim inferre nemini priuatim licet, nisi vt vim vi in flagranti delicto repellat. Quare si alia via rem tuam acquirere nequis, nullum tibi restat remedium: potiùs nanq; publicæ quieti consulendum est, q̄ tuo priuato cōmodo. Quare vnusquisq; sibi prouideat qua cautela res alienet suas. Si verò via latenti citra scandalum potes eiusmodi tibi debitum surripere, aut tibi cōpensationē facere, licebit quidē, dummodò periculum caueas nè debitor ille tuus restitutionem iterato faciat. Et hoc quātum ad excusationem culpæ. Nam quantum ad restitutionem, dum modò tibi euidenter constet rem esse tuam, licèt contra ius non expectata publica autoritate etiam per violentiam illam debitori eripias, nihil restituere teneris. Neque ad excōicationis censuras respondere cogeris: sed pœnas dūtaxat condemnatus luere. Secundo modo contingere potest occludi alicui viam recuperandi rem suam, nō q̄ ,p bationes non sint legitimę, sed propter iudicis iniquitatem qui renuit causam decidere: tunc enim ratio apparentiùs euincere videtur, licère etiam per vim vnicuique rem suam capere: nam princeps hac ratione potest alteri bellum indicere: nempe quia alium non habet iudicem qui ius sibi reddat suum. Nihilo minùs respondetur, neq; tunc fas esse rem per vim patenter aggredi. Sed si latenti via eripi nequit, vel adeundus est superior, vel si nullum aliud remedium superest, potiùs ferenda est bonorū iactura, quàm vi rempublicā perturbare: vt in hac quæst. artic. 8. docere videtur D. Thom. Eò potiùs mē quòd similis casus vix contingere potest. Vbi tamen tam barbara esset respublica, aut tanta tyrannide oppressa, vt nemo posset ius suum obtinere: tunc si citra armorum stridorem posset quis etiam cum aliqua violentia in suum se tuis restituere, non prorsus esset iniquitas. Dico in ius externorum bonorum. Nam vindicare esse, nullo casu liceret. Vt si iniuriam passus es etiam si obtinere ius nequeas, nequāquam tibi licet illam priuatim vindicare. Neque simile est de principibus. Nam ille penes quē est summa reipublicæ, nō solùm est eius iudex, verū & externorum hostium ad iniurias non modò propulsandas, verùm etiam vlciscendas.

Cōditiones quas adesse oportet, vt liceat cuiq; priuata autoritate sua recuperare.

Dubitatio.

D. Thom.

SEcundum autem argumētum materiam tangit inuētorum, ad quod sanctus Thomas per hanc distinctionē respōdet. Sūt quædam inuenta quæ nullius vnquàm fuerunt propria: vt lapilli & gemmæ quas maritimum littus procreat. Et talium inuentores nulli restitutioni subduntur: quoniam quod nullius vnquàm fuit, occupanti conceditur. Instit. de rerum diuis. §. fer. c. & ff. eodem titu. Atque eadem est ratio de inuentione vetusti thesauri: videlicet cuius domini nulla extare potest memoria. Nam iam tum ille thesaurus perinde habet atque au-

Ad. 2. arg. D. Thom.

Duplex genus rerū inuentarum.

rifodina

Universidad de Deusto
Biblioteca

risodina quam terra nutrit. Præterquàm q̃ legibus ciuilibus medietas domino agri adijcitur, perinde acsi eius fructus esset. Quod quidem ciuile ius vetustissimum esse ostendit Euangelica Parabola de inuentore thesauri in agro alieno, cui ad prudentiam apponitur, quòd illud prius coemerit quàm thesaurum proderet: vt integer sibi obueniret. Sed aliæ sunt res inuentę in terræ superficie, vel alibi recenter perditæ, aut depositæ, quarũ idcircò dñi aut hæredes superstites esse censentur. Et istæ, ait S. Tho. accipi nõ possunt animo retinẽdi, nisi cõstiterit dñm q̃ derelictis eas abiecisse, secũdũ verbũ Augu. 14.q.5. si quid inuenisti, & nõ reddidisti, rapuisti. ¶ Est tn exponẽtibus nobis per singula discurrẽdũ. Et primũ q̃ in littore maris lapilli inuẽti, sint inuẽtoris, expressa est iuris definitio, Inst. de rer. diui. §. lapilli. & ff. eod. titu. l. itẽ lapilli. Et ratio est, quia littora iure gentiũ manserunt cõia. Atq; idem est iuris naturæ iudiciũ de auri aliorũq; metallorum venis, quæ sunt in visceribus terræ. ¶ Dubitare hic tñ quis posset propter nostrates qui ad Occidentale continentę auri gratia aduolant, an liceat cuicũq; vnius nationis ad aliã quæsitũ aurũ peregrinari. Apparet enim id vnicuiq; eãdem ratione licẽre posse q̃ iure gẽtiũ nõ fuerint res istæ diuisæ. Respõdetur tn hoc dũtaxat iure nõ esse omnino licitũ, nisi incolę ipsi cõsentirẽt: aut pro derelictis eosdẽ thesauros haberent, nã regiones iure gẽtium diuisæ sunt: & ideo licet gẽtibus illius regionis sint res illę cões, tamẽ non possunt aduenæ incolis inuitis easdẽ res vsurpare. Neq; enim valent Galli hac de causa ad nos penetrare, neq; nos ad illos ipsis inuitis: sed hoc alius est loci disputare. ¶ De thesauris autẽ, vt bene ait S. Thom. eadẽ est ratio naturalis. Thesaurus enim est vt habetur in. l. nunq̃. ff. de acquirend. rer. domi. vetus depositio pecuniæ, cuius nõ extat memoria, vt iam dñm non habeat. Quapropter illos thesauros capere nullã habet rationẽ furti: vt habetur l. falsus. ff. de furtis. Et ratio eiusdẽ legis est q̃ nõ fit furtũ, nisi sit cui fiat. ¶ Quapropter qui in fundo suo eiusmodi thesaurũ inuenit, inuentori cõceditur: vt habetur Instit. de rer. diui. §. thesauros. & C. lib. 10. de thesau. l. vnica. At verò si quis id in alieno agro dedita opera incõsultoq; dño illud quæritando inuenerit, iure ciuili, vt habetur eisdẽ proximis citatis legibus, totus thesaurus est dũi fundi, quia inuentor fur reputatur. Si autẽ fortè aliud agens repererit, dimidiã partẽ, inquit lex, retinebit, atq; alteram dabit dño. Idq; forsan ad seruandã pacẽ. Atq; idem est ius de illo qui in ædibus quas emit thesaurũ eiusdẽ generis inuenit: licet sint qui id negẽt. Nã profectò eadẽ est ratio: etiã si eandẽ ob causam ædes emerit, eadẽ vsus prudẽtia, quã Christus in Euangelio laudi tribuit. Secus, aut si in muro domus, aut in eius penetralibus pecuniã, aut aliud quippiã repererit, q̃d antiquus possessor illic posuisset, & per oblitionẽ reliquisset, tunc eñ eiusdẽ possessoris est aut suorũ hæredũ: vt habetur in l. à tutore. ff. de rei vendi. ¶ Hinc fit opinionẽ Paluda. in. 4. dist. 15. q. 3. dicentis iam ex consuetudine vniuersos thesauros, vbiuis reperiant esse principum, non esse auscultandã: vt bene ait Sylu. in verb. inuentum. §. 13. quoniã talis consuetudo in republica bene instituta nõ est introducta. In Hispania nanq; istę leges citatæ ad literã seruantur: quare si cõtraria cõsuetudo alicubi obtinuit, est per vim, cõtra ius naturæ & gentiũ. Habetur eñ Institut. & l. citata, q̃ Adrianus naturalẽ æquitatem sequutus, ei cõcesit qui thesauros inuenerit. Et. l. illa Codicis, de thesaur. Inuentori, inquit, liberã tribuimus facultatẽ, ne vlterius Dei beneficiũ inuidiosa calumnia persequatur. ¶ Vtrùm verò princeps quota alicuius ab inuentore exigere valeat, quis forte dubitet. Respondetur autẽ nullã in tali exactione apparere iustitiã: & ideo in Hispania nõ est in vsu: neq; vbi esset crediderim conscientias obligare, sed inuẽtorẽ secundũ ius cõmune posse bona conscientia possidere. Nam dictus titu. Instit. nihil meminit principis: sed vbi ait q̃ qui repererit in loco alieno medietatẽ det dño, subdit q̃ pari ratione si inuenerit in loco Cęsaris, dimidium det Cęsari: & si in fiscali loco vel publico, det etiam medietatẽ fisco. Et idẽ legit. l. nõ intelligitur. ff. de iur. fisc. §. si in locis. Quæ quidem leges nõ loquũtur, nisi vbi loca sunt propria principis, aut ciuitatis. Quocirca princeps tanq̃ dns non potest quippiã exigere q̃ thesaurus infossus est in loco ciuis: nisi forsan ingruenti graui necessitate publica, tanq̃ gubernator potuerit id genus tributi petere: quod nescio an satis probarẽ. ¶ De metallorum autem venis vsus iam obtinuit, vt pars quinta obueniat principi: eò q̃ venæ illæ sunt res naturales, quæ quodãmodo in bonũ publicũ metalla progignũt. ¶ Multò autem maius dubiũ est de rebus inuentis quæ non

Auguſt.

Dubitatio

Ratio dubitandi.

Reſponſio.

De inuentione theſauri

Paluda.

Sylueſter.

Quæſtio.

Solutio

De metallorum venis

non sunt thesauri, sed præsumuntur habere dños. Est quippe ferè vnus cõsensus tã Theologorum q̃ Iurisconsultorum, vt Summistæ aiunt, verbo, inuentum: q̃ sunt pauperibus restituendæ. Hoc autẽ primùm rei huius vt confessùm supponamus, q̃ inuentor sedulò tenetur dũm perquirere bona fide: & præconio publico, atq; alijs vijs pro rei quantitate commodis: alioqui furti reus habebitur. Illa autẽ adhibita indagine, licet ego nõ audeam contra cõmunem opinionem asseueranter quippiam affirmare, sunt tamẽ mihi grauissima argumenta q̃ inuentor possit sibi in conscientia retinere. Probatur iure naturæ, & gẽtium illa sunt inuentoris: & nullũ est ius, aut Euangelicum, aut Ecclesiasticũ, quod illa tribuat, aut pauperibus, aut cuiuis alteri: ergo potest inuentor sibi capere. Probatur prior prę̃missa. Res, vt lib. 3. dictũ est, ius naturæ nõ diuisit, sed permisit in cõmuni possideri: ius autẽ gentiũ, id cuius non extat dñs, primo occupãti permittit, res verò illa cuius dominus post legitimã diligentiã non compãret, perinde habet ac si nullius esset: ergo qui inuenit perinde acquirit eius ius acsi thesaurus esset antiquus. Eñuerò antiquitas nihil aliud præstat q̃ q̃ indiciũ est rem carere domino, hoc autem quod dominus non reperiatur, eodem modo est causa nè alicui fiat iniuria: quia nõ apparet cui furtũ fiat. Quòd autẽ non sit positiuũ ius quod hoc pauperibus tribuat, probatur. Nã Iuris prudẽtes nullum afferunt, nisi. c. cùm tu. de vsuris. & simili a, quib⁹ vsuraria pecunia, & simoniaca adiudicatur pauperibus. Iura autẽ huiusmodi nõ loquũtur, nisi de rebus male partis & acquisitis: vt habetur can. Non sanè. 14. q. 5. Inuentio autẽ non est iniqua acquisitio, sed licita: neq; est clarum debitũ sicuti quod mutuato, aut credito recepisti. ¶ Secũdò arguitur: Ante legem Euangelicam iure naturæ verisimilimum est res inuentas fuisse inuentoris: sicuti antiquos thesauros: nã iura non faciunt aliam differẽtiam quàm quòd si inueniantur res quæ dominos habere præsumuntur, nõ capiantur, nisi animo reddẽdi dominis: quod quidẽ ius solùm cogit vt dominus diligẽter disquiratur. Hic eñ est sensus legis. falsus. ff. de furt. quæ ait furti reum esse qui inuentũ accipit animo non reddẽdi: etiã si dominũ ignoret: nempè quia tenetur illum disquirere: quo vtiq; non inuento nihil loquit de pauperib⁹: nõ ergò est cur in lege Euangelica debitum fiat iustitię illis cõfe-

Opinio cõmunis de re inuentę quæ nõ sunt thesauri.

Prima ratio authoris in primã sententiam.

Secundò.

rendi. ¶ Sed ais eiusmodi res venire in ius cõmune reipublicæ, & ideo applicari pauperibus eius. Hoc autẽ profectò non satis probatur. Nã illud illic tantùm suprà ostendimus habere verũ, vbi manifestũ est quempiã aliquid debere ignoto domino: nempè quia iniustè accepit, vel sub fide reddẽdi: inuẽtio autẽ nõ est huiusmodi: imò beneficiũ est Dei, vt ait lex, rem aliquã reperire. Et profectò si eiusmodi res in ius cõmune reipublicæ vel pauperum cederent, non video cur non etiã & antiqui thesauri. Neq; obstat si dicas illũ qui inuenit nõ amittere ius suum, sed velle vt des pauperibus, vt in eius bonũ spirituale cedat. Nã si eo ipso q̃ reperiri nõ potest, nulla ei fit iniuria, eo ipso caret executione iuris petendi. Item si constat mihi eũ qui perdidit esse Turcam, quid illi proderit dari pauperibus? non ergo succedit ius pauperũ propter bonũ perdẽtis, poterat eñ esse iniquus: sed aliunde scilicet, quia sunt bona redũdantia in republica. Quod tñ nõ satis probatur, cùm nõ ꝓbetur esse debita. Et est porrò mihi magnũ argumentum D. Thom. nihil hic de pauperibus meminisse: sed id tantùm ait, q̃ inuentor qui bona fide credit res haberi pro derelictis, non cõmittit furtũ sibi retinẽdo: & certè facta diligentia, pro derelictis habentur. Nã loquitur iam tunc nõ de thesauris, sed de illis rebus quæ de propinquo dominũ habuerunt. Argumenta verò quæ ex Augusti. & Hieron. 14. quæst. 5. afferuntur nihil cõuincunt. Ait inquã Augusti. si quid inuenisti & non reddidisti, rapuisti. Et Hiero. can. multi. Peccatũ, inquit, simile rapinę est si quis inuenta nõ reddat. Planè tamen intelligunt quãdo dns haberi potest: & mala fide non inquiritur. ¶ Cõcludamus ergo primũ quòd vbi inuentor indigens esset, capere tuto potest vel totũ inuentũ vel partẽ pro sua necessitate: id quod & fautores contrarię opinionis etiã fatentur: vt patet apud eundẽ Sylu. loco citato: dummodò id faciat de cõsilio prælati, aut confessarij quanuis neq; id forsan sit necessarium. Secundò, si qui inuenit est diues, consiliũ est saluberrimũ res inuentas quarum domini haberi nõ possunt, in pauperes aut in publicos pios⁹q; vsus erogari. Nã vti ait Greg. Timorati animi est, ibi culpã agnoscere, vbi culpa nõ est. At verò an sit necessaria præceptio, nõ satis audeã affirmare. Qui autẽ id astruxerit, per hoc fiã tuebitur opinionem, quòd iure naturæ illa quæ in republica redundãt sunt indigentium, vt

Altera ratio ad idem.

Sentẽtia authoris.

statim

Universidad de Deusto
Biblioteca

statim artic ulo proximo dicemus: quòd au tem illa redundent inde quodammodo apparet, quòd nō habent certos dominos: præsumuntur tamen habere aliquos: quod anti quis thesauris non conuenit.

Ad. 3. arg. AD tertium argumētū respōdetur, quòd furtum censetur non grandis culpæ dupliciter. Primò ex parte subiecti: quia ex necessitate furantis alleuiatur. Præterea quia sicut proximè diximus, genere suo est minimū respectu aliorum mortaliū. Vnde ibidē subditur, fur deprehēsus reddet centuplum: qui autem adulter est perdet animam suam. ¶ Ad secundum autem membrum respondetur, tam tenue tamq; exile posse contingere furtum vt nō sit mortale: propterea enim dictum est, genere suo esse mortale. Ratio hinc autem dubitandi resurgit, quomodò sit perpendenda furti quantitas quæ culpam non habet, nisi venialem: respectiuēne, an absolutè. Enimuerò cùm grauitas furti ex damno dato sit perpendenda, & indigo, verbi gratia, plus noceas vnum suffurando quadrantem, quàm prædiuiti à quo ducatū eriperes, consequēs fieri videtur, vt respectiue sit æstimanda. In cōtrarium autem arguitur, quòd si id verum esset, consequeretur, furari à Cęsare centū aureos nunquā esse mortale delictum: quoniam lōgè minùs damnū inde ipse accipit, quā misera vetula, cui duo minuta raperes: quādoquidem & in Euangelio ob id cumulatiùs cōmendata est eleemosyna illius anus, quòd plus respectu suæ facultatis in gazophylacium misit. ¶ Lis tamē hæc sic per distinctionem dirimitur. Est enim aliqua pecuniæ quantitas tanta, quæ per se absq; vllo personæ respectu causa est in furto peccati mortalis. Vt si verbi gratia dicamus duo trésve aurei ducati: quare etiā si à Cæsare furripiantur, licèt illos ipse flocci pendat, nihilo minùs crimen est. Sed alia est tam exigua summa quæ secum ipsa non habet tantum culpę: sed nihilo minùs ob paupertatem possidentis fieret mortale: vt si agēteum nūmum, aut duplum à misero furriperes. Augescit autem præterea damnum, etiā si per se parùm sit, dū causa est maioris: vt si lora boū rūpas quā ob causam agricola diurnas operas perdit: aut aliudvile instrumentum ab artifice detrahas, cuius causa ab opere cessat. ¶ At verò forsan quis arguat. nunquā quantitatē furti tā pusillā esse posse, quin crimē sit mortale. Primò ex iure canonico, puta ex Hieron. 14. q. 6. can. fi. vbi ait furtum non solū in maioribus, sed in minoribus etiā iudicari. Deinde iure ciuili ex Inst. de rerum diui. §. Gallinarū. Vbi de gallinæ furto etiam datur actio. At verò ad Hieron. respondetur quòd loquitur quādo animus adest nocēdi in maioribus: sic enim cōtinuo subdit, Nō enim quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur. Ius autem ciuile nihil aliud habet, quā quod aucupiū domesticarum auiū sit furtum: sed tam parū esse posset, vt ridiculus haberetur qui de illo ageret in iudicio. ¶ Adiecit autem in calce solutionis D. Thom. quòd qui habet animum furandi & inferendi nocumentū proximis, etiam in talibus minimis potest peccare mortaliter: sicut in solo cogitatu per cōsensum. Sunt tamen amphibola verba, & ideo anceps sententia. Ait ergò Caieta. non esse sensum D. Tho. vt particula, in minimis referatur ad nocumētum, quasi docuerit, vt qui animo intendit in minimis nocere, mortaliter peccare posset. Est enim talis sensus, vt ipse putat, rationi dissonus: sed ait id tantum voluisse quòd qui habet animum nocēdi simpliciter, etiam si noceat in minimis peccat mortaliter propter extendentem se animum ad maiora. At verò etsi mens Diui Tho. non sit adeò perspicua, id tamen quod Caiet. refutat, crediderim ego contrà esse vērū. Etenim si noui pusillanimi hominis ingenium qui minimis maximè offenditur, atq; animo perturbatur & affligitur, & forte ad iracundiam concitatur, profectò si haberem ego animū ei nocendi per illa minima, charitatem violarem: & amicitiam: nam de hoc esset ille mihi inimicus, atq; adeò mortaliter delinquerem, idq; non solùm re eum lædendo, verum etiam verbo & gestu. Dico minima, quibus homines angusti cerebri vehementer offendi consueuerunt: nam tam pusilla esse possent, vt ludibrio haberet qui inde se reputaret offensum: & tunc eiusmodi læsio non esset culpa. ¶ Sed aliud præterea argumentum restat, quod rem hanc furtorum paruularum rerum facere potest dubiam. Si paruum furtum non esset mortale, sequeretur quòd neque si multoties iteraretur ad tantam culpam posset ascēdere, vt esset mortale: nam peccata venialia quantumuis multiplicentur, vt sana habet Theologorum opinio, efficere nequeunt mortale. Cōtingeret enim tunc trānitus de genere in genus. Consequens tamen est falsum. Nam & si famulus nunquā nisi minimum quadrantem

Dubitatio. Ratio hæsitandi. Distinctio. Obiectio. Hieron. Solutio. D. Thom. Caieta. Obiectio ad terā. Mēs. Th.

tem ab hero vno furto surripiat, tamen dum cēties id multiplicat, reus furti iudicatur. Ad hoc respondetur consequentia peremptā.

Solutio ¶ Nam etsi pluralitas peccatorū venialium nunquam sit mortalis, nihilo minùs quando summa rerum incipit esse magna, tunc actus ille, etiam si non sit nisi acceptio vnius quadrantis, quia accessio damni est ad præcedētia, fit mortalis. ¶ At verò videre videor studiosum lectorem contra hanc solutionē sic resurgentem. Sequeretur saltem quòd si eiusmodi furta idem fur non ab eisdem personis faceret, sed à diuersis ita vt ab vno caperet obolum atq; ab alio, ac subinde ab alio quadrantem aut aliam paruam monetam, nūquā mortaliter peccaret. Probatur: quia nemini dat graue damnum. Neq; verò vlla est redargutio quòd ipse recipit grande lucrū: nam furtum non est æstimandum ex accedente furi lucro, sed ex damno dato. Si autem consequentia cum consequēti cōcedas, admittis posse furē aliena subtrāhentia citra peccatū mortale dilati: atq; adeò patrociniū præstares istis publicis coēmptoribus qui diuersos in paruis defraudant. Nam secundū tuā opinionem non peccarent mortaliter. Respondetur ergo quod quāuis à diuersis exigua quis suffuretur, tamen cùm summa inci pit crescere, actus iam vnus furandi præcedē tibus accedēs efficitur mortalis: nam, vt modò dicebamus, quantitas quæ per se est magna absq; vllo personarum respectu, siue à diuite accipias siue à pluribus, per se constituit peccatū mortale. ¶ In quarto argumento tāgitur, an capitale supplicium quod furibus decretum est, sit licitum. Et potest quæstio, vel de potestate interrogari, vel de vsu. Scotus nanq;, quem quēst. 1. retulimus, arbitratur talem potestatem non esse penes rem publicam: quia non valet, inquit, quēquam morti addicere, nisi in casibus expressis anti qua lege. Hoc autem satis illic me arbitror expugnasse. Potest enim iure naturæ, quod nusquam diuinitùs reuocatum est, publica vlcisci scelera prout viderit salubrius expedire. De vsu tamen, an videlicet furti grauitas id mereatur, alia est quęstio: nam cùm bona exteriora non sint tanti habenda: præcipuè inter Christianos, quos Christus admonuit vt petenti pallium relinquant, & tunicam, non apparet ratio, vt pro furto vita exigatur. Accedit & ius commune. Nam cùm antiquitus pœna illa in legibus extaret, posteà visa est atrox: quare cautum est nè vllus de simplici furto capite plecteretur: vt habetur l. sed nouo iure. C. de seruis fugit. & in Authē. vt nulli iudici liceat habere. & c. colla. 9. Sed publici tantùm latrones digni illa morte cēsentur. Et re vera sæculo sancti Thomæ non erat in vsu simplices fures, sed tantùm latrones ad furcas suspendere. Nam ait non esse infligendam pœnam pro quolibet peccato mortali, sed pro eo quo damnum datur irreparabile: quale non est furtum. Quin verò in Hispania ius olim istud seruabatur: vt patet par. 7. titu. 14. l. 18. sed tantùm suspendebantur sacrilegi qui sacra deprędabātur, atq; alij id genus. Posteà verò crescente perditorum hominum audacia, auctæ sunt pœnæ. ¶ Et arbitror Bal. in causa fuisse huius supplicij: qui super cādē lege. Sed nouo iure. duo asseruit. Primùm quod etsi pro simplici, aut geminato furto non sit fur morte dignus, tamen triplicatum iam reputatur latrocinū. Secundò inde infert quòd quādo vnum ingens est, tunc tribus æquipollet. ¶ Porrò autem vt nihil ego cōtra leges obmurmurem, tamē ratio Baldi nulla est. Primùm enim latrones non sunt censendi ex actuum solùm frequentia, sed ex modo, nempe quia vim inferunt, & rapinis perturbant rempublicam, atq; illi duntaxat iure deputantur necandi: fur autem licet identidem peccet, si tamē id semper latenter, ità vt neq; publicas vias obsideat, neq; irruptionem in ædes faciat, nec eidem offerat, non censetur latro. Quare gaudere debet priuilegio ecclesiastico si se in sacrū recipiat. Atque adeò multò minoris probabilitatis habet secundum assertum: quod quia ingens furtum æquipollet tribus, dignū sit morte. Nam licet æquipolleat in quanti tate, non tamen in modo: vt reputetur latrocinium. Quamuis propter insignem audaciam imaginē eius gerat. Id autem quod tandem pro ratione asserti sui adducit: videlicet propter enorme delictum licēre leges transgredi, indignum est iurisperito: nam transgredi leges peccatū est, & peccatū licēre nō potest: sed forsan trānsgressionē appellat dum sit aliquid cōtra verba legis, non tamen cōtra mentem. Id veruntamen insuper adnotandum hic est, q Baldi, aut cuiusuis alterius doctoris assertio nullatenus haberi potest pro lege: imò verò neq; dictū ipsorum Iurisconsultorum: nisi aut principis authoritate, aut reipublicę more & vsu eorum documenta pro legibus recepta sint: quippe cū, vt lib. 1. demonstratū est, sola authoritas publica

An fieret licitè suspendatur. Scotus

Sententia Baldi. Prima obiectio aduersus sententiam Baldi. Secunda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

blica valeat legem condere, quæ vim habeat coerciuam. ¶ Est ergo iam receptissimum, vt fures pro simplici aut geminato furto, si nō est magnum, aut flagellis cæsi, aut aures recisi, seu ferro inusti relegentur. Pro trino verò aut pro vno enormi ad furcas suspendantur. Quæ quidem lex etiam Hispanis in more est: vt patet in lib. 4. regalis for. tit. 15. l. 6. qui furatus fuerit 40. dipondia, nouies tantundem soluat. Quòd si iterato simile committat furtum, occidatur. Tametsi sub illo rigore nō sit nūc eadem lex in vsu, vt pro decima parte vnius ducati quis suspendatur. Pluris enim tunc forte æstimabatur illa quota quàm nunc duplus ducatus.

Vsus iam recepit sententiam Baldi.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm ei qui egestate premitur furari liceat.

POst quam tam stricto iure ostensa est iniquitas furti, disputare cōuenit, an aliquis sit inde excipiendus casus: saltem vbi extrema necessitas ingruit. Et arguit primò à parte negatiua, de illo cap. suprà citato. Si quis extrà. de furt. vbi habetur q̄ si quis propter necessitatem famis furatus fuerit vestem cibariū, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres: quod non iuberetur nisi furtum tunc illicitum esset. ¶ Secundò idem arguitur ex Aristot. 2. Ethico. vbi ait quædam esse quæ confestim nominata conuoluta sunt cum malitia: & subdit exemplum in furto: vbi significat esse intrinsecè malum, atque adeò nullo fine nullaq; de causa reddi posse licitum: cuius est in mendacio similitudo. ¶ Tertiò homo debet proximū sicut seipsum diligere, nemini autem ad succurrendum per eleemosynam proximo licitum est furari, vt lib. cōtra mendacium admonet Augustinus: ergo neq; ad subueniendum sibi. ¶ In contrarium autem est quòd in necessitate, vt axioma habetur vulgare, omnia sunt communia.

Primum argum. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

Cōclusio responsiua. Ambros.

AD quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Res quæ hominī redundant, pauperum sustentationi iure naturæ debentur. Authoritas est Ambrosij quæ inter decreta refertur, dist. 47. l. Surientium panis est, quē tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis: miserorū redemptio & absolutio est, pecunia quā tu in terra defodis. Ratio autē naturalis sic colligitur. Nullū ius gentiū, aut humanū naturali potest, aut diuino derogare, cùm hæc superiora sint: iure autem naturæ, diuinaq; prouidentia institutum est, vt res inferiores hominum necessitati subseruiant, propter quos conditæ sunt: ergo vbi res huiusmodi redundantes possessori non seruiunt, nullo humano iure vetari potuit, quo minùs indigentium vsum veniant. ¶ Secunda conclusio. Hoc tamen nōn obstante nemo citra extremam necessitatem ei cui affluunt, eripere sua bona potest. Probatur: quoniam & si locuples ille eadem teneatur bona diffundere, sunt tamen multi egeni, diuersis locis & temporibus occurrentes, quibus ideo charitatiuam illam erogationē per possessorem fieri conuenit. ¶ Tertia conclusio. In extrema necessitate, puta vbi euidens & vrgēs est, tunc calamitosus ille licitè potest alienis rebus sibi succurrere: siue eā sublatis, siue palàm. Conclusio sæpe iam est à nobis asserta: quoniam tam innatum est homini ius seruandi sese, vt illi alia cuncta cedant. ¶ Primā istarum conclusionum non intelligas obligationem sonare iustitiæ, sed tantum misericordiæ: vt lib. 4. q. de diuis. rerum adnotauimus. Nam postquam diuisæ sunt res, quisq; est suarum dominus: eatenùs tamē persistit naturale ius commune, vt qui abundat, esse debeat in egenos beneficus. Qua ratione in dē enascitur veritas conclusionis secundæ: nempè vt nemo quamuis grauiter patiens, possit à diuite furari. Neq; valet argumentū Diues in tali casu (nempè grauis necessitatis) tenetur egenti erogare, iuxta illud Ioan. in sua canonica, Qui viderit fratrem suum necesse habere & clauserit viscera sua ab illo, quomodo charitas Dei manet in illo? ergo ille potest sua authoritate eripere: quoniam obligatio illa non est iustitiæ, sed charitatis, ad quam nemo inuitus cōgi potest. At vera materia hæc de eleemosynarū obligatione non est præsentis loci. Tractat enim eam D. Tho. 2. 2. q. 32. ¶ Circa tertiam autem conclusionem, quæ ad rem attinet præsentem, dubium est quænam necessitas sit extrema iudicanda. Vtrùm ea tantùm cùm quis iam iam aut fame strāgulatur, aut frigore aliaue calamitate absumitur. Videtur nāq; nomē ipsum, extrema, id designare. Respondetur tamen non eam, vt vulgus arbitratur, expectandum esse. Sunt enim qui eam vocāt extremam necessitatem, cuius impossibile est tunc remedium: ille ergo censetur articulus necessitatis extremæ, quando vides fratrem periculo appropinquari incurabilis infirmitatis

Secūda cōclusio.

Tertia conclusio.

Primæ cōclusionis declaratio.

Quēnā extrema necessitas dicatur.

Responsio.

tatis, aut alius miserię quæ homines solet cō ficere. Ille inquam dum præueniri potest ea uerique summa miseria. Necessitas verò quæ in periculo hominē constituit honoris, licèt non censeatur extrema, est tamen profectò grauis: quæ cum quæ facultatē habet opem ferendi sub reatu mortalis culpæ obligat.

Obiectio ad oppositionis confirmā.

¶ Quid autem si puella in periculo versetur amittendi pudoris ob victus inopiam? Videtur nanq; & illam censeri extremam: quippe qua nō modo honor, verùm & salus animæ periclitatur. Respondetur nihilominùs quòd quanuis illustre sit misericordiæ officium eiusmodi miseris in orphanitate periclitantibus subuenire: non illa tamen censetur extrema vt possit puella alienū rapere: quoniām illa est necessitas quæ cogere possit illam vt sui copiam alteri faciat: aliàs consensus ille non esset peccatum: sed perire potiùs debet quàm delinquere. Sunt autem ciuilia iura quibus iubetur vt extremè patiēs ad publicum magistratum anteà recurrat q̄ aliena priuatim capiat. Hoc autē intelligendum est quando commodè id fieri potest.

Obiectio ad oppositionis confirmā.

¶ At verò non deerit forsan qui contra nos in præsentiarum insurgat. Diximus enim tū alias sæpe, tum paulo antè, neminem ad id cogi posse ad quod sola charitate tenetur: sed ad id tantùm ad quod de iustitia obligatur: extremæ autē necessitati nemo tenetur succurrere nisi ex charitate: nā si obligatio esset iustitiæ, ille qui tunc nō succurreret, teneretur ad restitutionē, quod non conceditur: ergo neque publica potestas cōpellere tunc quēpiam iure potest: neq; qui in periculo est quippiam alieni priuatim capere.

Solutio.

Respondetur parum referre an dicas in tali necessitate aliquam iustitiæ rationē intercedere: ppriè tamen profectò nō est nisi misericordia: strictissimè tamen obligans. Quod autem coactio tunc locū habeat, est propter singulare ius quod cuipiam competit suam seruādi vitam. ¶ Appendēda hic erat disputatio, an qui in articulo necessitatis alienū rapit, arridente fœlicius postea fortuna, teneatur id restituere: nisi iam satis libro præcedenti sub titulo de restitutione, eadem à nobis absoluta esset disputatio.

Obiectum argumēti

Ad secūdū argumentū.

AD canonem igitur adductum in primo argumento responsum illic est quòd intelligitur de necessitate quæ non est extrema: vbi aliqua est culpa furari. ¶ Ad secundum cōcedimus ingenuè, furtum esse actionem intrinsecè malam: imò talem, vt libr. 2. diximus, in qua Deus, vt legis naturæ lator, dispensare non possit. At verò sicuti de prohibitione homicidij diximus quòd illa generalitate, Non occides, eò quòd præceptū est naturale, non includuntur casus quos ipsa natura includere non potest, neque in illa, Non iurare omnino: sic neque prohibitione furti vetari potuit acceptio rei alienæ quā natura ipsa hominibus indulsit. Quocirca eiusmodi acceptio non est furtum, sed acceptio rei à natura concessæ. ¶ Ad tertium denique respondetur cuique pari iure licere in eadem necessitate alienum rapere vt indigenti succurrat. Sed citra illam vetat Augustinus eleemosynas de rapinis fieri.

Ad tertium argumentū.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm rapina ullo pacto fieri possit citra peccatum.

ETSI furtum in extrema necessitate licitum sit, tamē quia rapina atrocius est crimen, videre restat vtrùm & illa quoq; aliquando sit licita. Arguitur enim à parte affirmatiua. Præda illata vi sit, quòd rationem habet rapinæ: prædam autem accipere ab hostibus licitum iudicauit in libro. de Patriar. Ambro. vbi ait: Cùm præda fuerit in potestate victorum, decet militarem disciplinam vt regi seruentur omnia: scilicet tam ad belli sumptus quàm ad militum præmia: ergo rapina est aliquo casu licita. ¶ Secundò arguitur. Terrarum principes multa à suis subditis inuitis extorquent, quod effigiem præ se fert rapinæ, & tamen graue est illos delictores censere: ergo rapina non est vbique mortale crimen. ¶ Tertiò arguitur. Id quod possessoris non est, licitè ab illo auferetur: infideles autem iniusti sunt suarum rerum possessores: secundùm illud Augusti. in Epistola ad Vincent. Donatist. Res falsò appellatis vestras, quas neque iustè possidetis, & secundùm leges terrenarū legum amittere iusti estis: ergo licitum apparet ab ipsis eadē eripere. ¶ In cōtrarium est quòd tanquam de re iniquè parta prohibetur sacrificium vel oblatio de rapina fieri: secundùm illud Esa. 61. Ego Dominus diligens iudicium, & odiens rapinam in holocaustum.

Primū argumentum

Secundū argumentum.

Argumē. 3.

Prima conclusio.

AD quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Rapina nullatenùs est licita, neq; priuato neq; publicæ potestati: itaq; sicut furtum nunquàm est licitum:

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum:& vbi acceptio rei alienæ licita est, nõ habet rationem furti: sic, imò efficaciori ratione de rapina cõsendũ est. Probatur: quicquid nomine suo innatam habet rationem iniustitiæ, est sic intrinsecè malum, vt bene fieri nequeat: rapina autẽ idipsum sonat qđ violenta acceptio contra iustitiam: sicuti furtum, id quod fraudulenta: ergo rapina neutiquàm esse potest licita. ¶ At vero ad maiorem huius explicationem adhibentur aliæ

Secunda cõclusio. duæ. Secunda ergo conclusio est. Sola respublica & princeps qui eius gerit vices pervio letiam potest citra iniuriã aliquid à suis ciuibus extorquere: quicunq; vero priuata authoritate per violentiam aliquid rapit raptor est & latro, atq; adeo huius iniquitatis reus. Probatur vtraq; simul pars. Violentiam inferre proprium est publicæ autoritatis munus: nam violentia idem est quod coactio: vis autem coactiua solùm in republica residet atq; in principe qui eam repræsentat: sicuti non nisi totum animal potest cogere membra. Est enim hęc potestas ab ipsissima natura concessa ad cohibendos homines à malo, adducendosq; in bonum: quæ quidẽ concessio, vt suprà diximus, non expediebat priuatis fieri, propterea quod permaturo iudicio mãdari debet executioni. Ex quo fit vt violentia in principe, si via & ordine fiat, nõ habeat rationẽ rapinæ: nẽpe si vel cõtra externos hostes, vel contra internos malefi-

cos illa ex legis præscripto vtatur: in persona verò priuata semper eiusmodi violentia rationẽ habet rapinę. Atq; hac de causa, articulo tertio etiã illi cui cõstat rem ab alio possessam, suã esse, idq; legitimè probare põt: tamẽ præiudicis iniquitate negat obtinere: negauim? per vim posse rem aggredi. Quod si eũ fallẽ obiecer is, qui extrema patitur, illũ arbitror iure ipso naturæ exceptum esse ab hac lege. Adeo enim vitæ cõseruatio naturalis iuris fastigium tenet, vt violentia tunc non sit rapinæ charactere denotanda. ¶ Tertia cõclu-

Tertia conclusio sio. Si princeps, aut iudex, aut alius quiuis magistratus sua abusus potestate per violentiam quidpiam à ciuibus rapuerit, insigne rapinæ scelus cõmittit: & ad restitutionem tenetur. Tanto enim impudẽtius ac scelestius eiusmodi potentatus peccãt quãto sanctiora fide iustitiã, cuius custodes existunt, erga omnes deberent immaculatã seruare.

DE conclusionibus istis nulla est ambiguitas præter illas quæ per propositas argumenta insinuantur. Et quidem ad primum de bellica præda respondet D. Thomas, si iustum est bellum prædam esse licitam, neque ad restitutionem obligare. Tametsi peccatum cupiditatis cõtra charitatem cõmitti etiam tunc possit: dicente Augustino in libr. de verb. Domini. Propter præda militare, peccatum est. Si verò bellum est iniustum, rapina cõmittitur. ¶ Bellum autem in iustum, sicuti lib. 3. de iudicio dixim?, ex triplici capite contingit. Primùm ex autoritatis defectu: nam soli principes habentes merum imperium ius habent bellum aut indicendi, aut gerendi: reliqui vero magnates & potentatus regibus subditi, non item: sed tãtum violentia possunt vti in malefactores sibi subditos. Quare si extraneos armorũ vi impetant, ceu priuatę personæ cedendæ sint, & rapinã committunt: quanuis alioquin iustam haberent causam. Mox ad belli æquitatem requiritur causa, non qualiscunq;, sed digna pro qua tam ingentia pericula subeãtur, tamq; calamitosæ atque exitiosæ reipublicæ perturbationes concitentur. Bellorũ nanque tumultibus non solùm prophana omnia, verùm & spiritualis reipublicę salus & sacra omnia, & fides ipsa, periclitantur. Tertio requiritur forma iuris, eademq; tanto exactiùs quàm in priuatis iudicijs, quanto periculosius de summa boni publici agitur: nempè vt nisi cunctis pacis rationibus priùs oblatis, non indicatur, neq; vlteriùs proferatur, quàm fert æquitas. Sed de hoc alibi. Præda ergo belli iusti non solùm ad resarcienda damna, verùm vt inter milites distribuatur licita est. Et quanuis principi cura præcipua incumbat merita perpendendi iustitiæ belli: qua vtique ratione licet ipse in iustum bellum conflet, milites nonnunquã excusantur: tamen tam aperta esse posset in iustitia, vt etiam ipsos subditos excusatione nudaret. ¶ Ad secundum argumentum de principibus & magnatibus cõclusiones ipsæ satis respondent: nempe quòd si violẽtia vtuntur ad extorquendum ea quę ad bonum commune conferunt, non est rapinæ crimen. Si autem vltra ius aliquid insuper exprimant, non sunt à crimine liberi: imò tanto nequiùs delinquunt, quanto eorum potestati non est qui resistere possit. Vnde Augustin. 4. de Ciuitate Dei: Remota iustitia, quid sunt regna nisi magna latrocinia? quia latrocinia quid sunt nisi parua regna? Et Ezechiel. 22. Principes eius in medio eius quasi lupi rapientes prædam. Quo fit vt etiam ad restitu-

Ad. 1. arg. S. Thomas respondet.

Augustin.

Bellum iniustum ex triplici capite Primum.

Secundum.

Ad secundũ

Tertium.

Ad tertium restitutionem teneantur. ¶ Tertium argumẽtum latissimã, & his temporibus, nescio an dixerim necessariam disputationẽ offerebat de iure bellandi contra infideles: propter illum Occidentalem Orbem, quem nostrates nostro seculo repererunt: sed bona causa, vt præcedenti libro sub titulo de dominio diximus, in hoc opere ab huiusmodi disputatione supersedimus. Dabimus autem, si Deo dante nobis licuerit, libellum de Ratione promulgandi Euangelium: vbi hæc, si non pro rei dignitate, pro nostro tamen captu tractare adornamus. Interim tamen ad

Infidelitũ ordo triplex. Primus. interpretandũ Augusti. satis fuerit adnotare triplicem esse infidelium ordinẽ. Quidam enim sunt qui iure & facto sub ditione Christianorum principum vitam degunt, quales olim erant in Hispania Saraceni & Hebręi: & nunc in Italia & Germania perseuerant Iudæi. Et de istis nemini in dubium venit, quin valeãt Christiani principes lege in eos agere, suisq; adeò priuare bonis. Veritas emẽ hæc latè patet, tam in Decretalibus sub titu. de Iudæ. & Sarac. quam in Decretis, dist. 54. His proximè accedunt hæretici qui ex nobis, vti ait Ioannes, exierunt. Ac de his, p

Secundus prie loquebatur Augu. Erat enim eis sermo contra Donatistas: quos quidem vniuersim hæreticos patentissimũ est tam canonico q̃ ciuili iure suis multari bonis: vt patet ca. Cũtu. de vsur. libr. 6. ¶ Alij sunt infideles qui licet non de facto, tamen de iure Christianis principibus subduntur: saltem quantum ad regnorum suorum possessionẽ: nempè qui terras vi possident, quæ olim sub ditione nostra fuerãt: vt sunt Afri, Saraceni, ac Turcæ Græciam tyrannidè possidentes. Et de istis certum etiã est posse bello à nobis lacessiri, atq; adeò eisdem regionibus expoliari. Nihilominùs priuata authoritate nullus nostrum per eos transitum faciens eorũ bona aut deprędari aut diripere valet. Tum quòd

Tertius ordo. præter regiones bona domestica quę sua industria lucrantur, sua sunt: tum præcipuè q̃ ad subigendum illos authoritas publica requiritur. Quare nemo nisi facultate & cõcessione principis põt illis molestus esse. ¶ Infideles aũt tertij ordinis sunt, q̃ neq; iure neq; facto nobis subditi sunt: neq; verò nobis infesti: quales sunt illi qui vel Christianũ nomen nũ audierunt, vel quod eodem recidit, per obliuionem omni memoria superiorẽ excusantur. Tametsi proprie excusatur nemo: quia cum vniuersus orbis teneatur fidẽ dum eius prædicationem audierint, suscipere, si rectè seruassent naturę legem, Christus illis via aliqua sua irradiaret fide: licet excusari dicãtur eò quòd dum nihil de ea audiũt, sua infidelitas non est peccatũ. Et de istis cõtestari lis solet, vtrùm liceat nobis illos bello petere. Et quidem Caieta. hic inter interpretandum sententiam Diui Thomę negat *Caietanus.* vllum Christianis fauere ius illos de suis sedibus ac possessionibus deturbandi. Quoniã vt S. Thom. 2. 2. q. 10. artic. 10. ait, Fides naturam non tollit, sed perficit: atq; adeò possessiones quarum mortales iure gẽtium potiuntur nemini aufert. eò potissimùm quòd species infidelitatis negatiuæ, scilicet eorum qui de Christiano nomine nihil audierunt, neq; est peccatum, neq; adeò vllo supplicio digna. Imò verò ait q̃ neq; olim filios Israël vllis infidelium bellum indixisse legitur: eò solùm quòd infideles essent, de quo apud aliquos malè intellect? malè audit. In primis enim non negat licitum eis fuisse infideles propter idololatriam Dei iussu debellare: sed tãtù negat eò solũ quod infideles essent, nempè negatiuè: hoc est, eo solũ quòd fide carebant debellatos: secus ob idololatriam. Præterea si de bello contra possessores illos terræ promissæ gesto loquatur, fanum etiã potest habere intellectum. Video nanq; nõ nullos digladiari vtrũ gentes illas Deus pelere suis sedibus iusserit ob sua ipsarum scelera atq; idololatriæ impietatem, an verò solùm vt pollicitationem impleret quã Abrahæ fecerat & semini eius, tradendi eis regionem illam. Cùm tamen proculdubiò certo certius sit, vtranq; fuisse causam. Est enim illic & gentium expulsionem cõsiderare, & introductionem diuini populi. Et quidẽ expulsionis causa iustissima, fuerunt sua crimina: introductionis autem, promissio illa populo facta. At verò cũ Deus vniuersos idololatras totius orbis eodẽ iure potuisset extinguere, illos tamen singulariter inde expulit vt illic suum plantaret populum. Quare forte non solũ ob idololatriam, sed vt Deus impleret promissum, illud imperauit bellum. Atque hunc arbitror legitimum sensum illorum verborum Deutero. 9. vbi ambę copulantur causæ: Quia illæ (scilicet gentes) egerunt impiè, introeunte te deletæ sunt: & vt impleret verbũ suum Dns quod cum iuramento pollicitus est patribus tuis. ¶ At verò quęstionis punctum, vtrũ nobis liceat infideles tertij ordinis qui nihil cõtra nos mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

liuntur bello petere,non in hoc consistit, q impietas idololatrię,aliorumq; suorum scelerum immanitas digna sit morte. Hoc enī nemini potest non esse confessum: quando quidē Christiana respublica meritissimo eadem crimina morte vlciscitur. Quare incassum sese discruciant qui de hoc concertant. Veruntamen cūm,vt lib. 3. dicebamus,ad rectum iudicium duo sint requisita:nempe & iusta causa in crimine,& legitima facultas in iudice,ex hoc tota disputatio pendet, vtrū nos legitimi simus eorum iudices, suorumque criminum vindices. Nam ex hoc quōd Deus,totius orbis Dominus, quæcunq; voluerit, fuerit vnquam vitus crimina,arguere quod nos idipsum in omnibus infidelibus posimus,perinde est acsi arguas,q cūm rex posit in toto suo regno vniuersos malefi cos extirpare, possit pariter vnusquilibet magnatum qui sub illo iurisdictionē habet territorium alteri⁹ ingredi ad id exercendū munus. Aliunde ergo demonstrandum est, si verum habet, nos tali facultate pollere.

Attamen, vt præcedenti libro sub titulo de dom:diximus,ab hac disputatione in hoc opere bona causa duximus supersedēdum. Si nobis forsan diuino fauore licuerit libellum de ratione promulgandi Euangelium ædere, illic disputatio hęc pro captu nostro suis numeris absoluetur.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm rapina sit grauius furto.

QVoniam de furto & rapina quę stione præsenti locuti sumus, quas duas cōmonstrauimus esse species:quærere in calce disputationis conuenit,vtrū istorum vitiorum alteri grauitate præcellat. Et arguitur. Furtum esse peius,tum quōd supra rapinā addit fraudem & dolum,quæ per se rationem augent peccati: tum etiam quōd verecundia & metus ex actus turpitudine nascitur:magis autem pudefiunt homines de furto quām de rapina:ergo illud est scelestius. ¶ Accedit demum quod debitum quod pluribus nocet, eo est iniquius: per furtum autem pluribus nocumentum infertur,nempe non solū magnatibus, verūm & plebeis & cuiusuis classis hominibus. Violentia autem & rapina non nisi illis infertur potentatibus qui resistere possunt:grauior ergo est furtum quām rapina. ¶ In contrarium autem est quodlibet ges acerbiūs in latrones atq; raptores animaduertunt quām in fures.

AD quęstionē vnica eademq; facilima cōclusione respōdetur. Rapina grauior peccatum est furto. Conclusio per ea quæ dicta sunt liquidò constat. Dictum enim est hæc duo in hanc vnā rationē obiecti cōuenire,quōd vtrunq; est acceptio alieni cōtra domini voluntatē:nisi quod furtū tollit voluntatē per ignorantiā, rapina verò per violentiam. Violentia autē è regione magis opponitur voluntati quām ignorantia. Nā violentia aperto Marte pugnat cōtra actum nolendi:ignorātia vero efficit inuoluntariū per absentiā actus. Qui ignorat enim non vult: sed qui resistit,cōtrarie vult. Hac ergo ratione rapina peior est. Accedit & ratio iniuriæ quæ in rapina cumulatior est. Nam fur plūris facit rei dominū,quē scilicet per metū nō audet apertē aggredi, sed latetēr. Raptor verò multo eum minoris æstimat:siquidē absq; metu eū adoritur. Quare non solū in bonis lędit,verū & in honore per ignominiā. Quatiā ratione cōtumelia(vt infrā dicturi sum⁹) peior est q murmuratio. Quin verò accedit tertiò,quod non solū in bonis externis atq; etiam in honore iniuriam infert,verū & vitæ periculū offert. Raptor enim & latro armis vtitur quibus resistentē perimat. Fur autem pauore & metu semper est pallidus. Atque hac de causa iura ipsa cōmunia quæ furibus vitā indulgēt,latrones morti omnino adiudicāt:adeo vt neq; perfugium ad sacrū illis suffragari cōcedant. ¶ Et per hæc, argumentorū solutiones clarescunt. Nam etsi in furto aliqua sit fraus,peior est tamen audacia iniuriaq; rapinę. ¶ Ad secundū autem rēspondetur,quōd audacia vulgo apud sensuales homines pro indicio fortitudinis reputatur:& ideo fit vt etiā dum facinoribus perpetrandis exhibetur,minùs de illa homines pudefiant:cū tamē argumentū minoris culpæ sit in scelcribus metus,qualis est in fure. ¶ Ad tertiū denique respōdetur quōd & si pluribus per furtū soleat nocumētū inferri, grauiora tamē per violentiam inferuntur.

QVAESTIO QVARTA, de iniustitia iudicis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm liceat iudici eum qui sibi non subditur iudicare.

IN iustitiæ quæ facto seu in personam,seu in res cōmittitur,proxima est species illa quæ verbis fit. Huius autē generis illa est iniquior, quæ in iudicijs versari consueuit videlicet tā iudicū culpa,quàm testiū, reliquorumq; iustitiæ ministrorū. Sunt enī personæ quinq; videlicet Iudex, accusator, reus,testis,& aduocatus: quæ quinq; deposcunt quęstiones. Sed ex istis Iudex est cui⁹ crimina grauiora existimantur. Quatuor autem in iudice sunt necessaria:videlicet iudicādi potestas,veritas,& forma,& executionis vis:quæ quatuor articulis explicabuntur. Primum ergo vitium est si iudicādi,quā non habet,facultatē vsurpet. Igitur vt istud hoc primo articulo examinemus, Quæritur vtrū possit quispiam eum qui sibi nō subditur iudicare. Et arguitur à parte affirmatiua. Primū ex Testamento. Christus,quippe qui Rex Regū erat,& Dominus dominantiū, nulli erat creaturarum subiectus:& tamen Pilati iudicium pertulit, qui de hoc reprehendi non solet,quōd non subditum iudicaret,sed quōd innocentē cōdemnaret:potest ergo quispiam in alienum Secundū ex Testamento. ciuem ius dicere. ¶ Secundo. Daniel(vt eius historia cap. 13. refert)seniores illos falsi criminis testes iudicio condemnauit,qui tamē non perhibetur fuisse iudex:ergo. ¶ Tertiò. Iura sæpe iudici facultatē tribuunt castigandi ratione delicti eos qui, licēt non sint sibi subiecti, delinquunt tamen intra limites sui fori:ergo eum iudicare qui iudici nō est subditus, non semper est illicitum. ¶ In contrarium est Gregorius super illud Deuter. 23. Si intraueris segetem &c. vbi ait:falcem iudicij mittere nemo potest in eam rem quæ alteri videtur esse commissa. Tertium

QVæstioni huic, licet pro argumentorū ratione plurib⁹ videri possit indigere: duę tamē cōclusiones satisfaciūt. Prior est. Nemini fas est quēpiam iudicare nisi eū qui sibi, vel simpliciter,vel tali casu subditus sit. Probatur. Sententia iudicis est quasi quędam lex particularis de singulari re prolata: lex autem (vt suprà monstratum est) vim debet habere coactiuam:ergo & sentētia: aliàs frustranea esset, nulliusque efficaciæ:hanc autem vim habere non potest nisi vel princeps, vel respublica eiusque ministri, quibus ciues veluti partes toti subduntur:ergo illum quisque solum legitimè iudicare pōt, qui sibi subijcitur: quippe in quē Prima conclus. Probatio.

vices gerit reipublicæ. Idem enim prudētiæ genus quod ferendis legibus necessariū est, scilicet præceptorium,necessarium quoque est vt secundùm illas ius dicatur. Nec quicquam siquidē vis legibus inesset coërciua, nisi in earum applicatione persisteret. Hinc iura illa dimanarunt,extrà. de iud. cap. at si clerici. sententia à non suo iudice lata, non tenet. Et de constit. lib. 6. c. vt animarū. Extra territorium ius dicenti, non paretur impunè. Vnde Iudex idem est quod ius dicēs. ca. forum. de verb. sign. & iurisdictio,tam facultas quàm territoriū quod illa cōprehenditur. Neque Paulus nos iubet subiectos esse nisi potestatibus sublimioribus:hoc est illis qui nobis loco & potestate præfecti sūt. Etenim sicut orbis cœlestis non in superiores substantias influit,sed in corpora quę sibi sunt loco subiecta:sic neq; homo potest nisi sibi subditos legib⁹ ac iudicijs gubernare. Hąc enim de causa (vt suprà diximus) homo ciuile animal in societate viuit. ¶ Posterior conclusio. Quatuor modis contingit vnum esse alteri subditū: Primò ordinarię, veluti illi qui per se potestatem habet, sicut oēs Christiani Papæ subduntur, & in secularib⁹ totum regnum regi. Secūdo modo quia potestatem habet delegatā:sicuti prouincia ,p consuli subijcitur & prætori ciuitas. Tertiò eò quōd quis sua sponte alterius se iudicio submittit: vt ille qui arbitrum eligit, & qui iudicium quod retractare posset,subire mauult. Et quartò si quis in alieno territorio, & quod aiunt, districto delinquat: vel alia via alienam iurisdictionem subierit. Vltima conclusio.

PEr hæc ergo, obiectiones facilè diluūtur. Ad primum argumentū D. Thomæ. Obiectio. Ad primū nihil aliud respondet S. Tho. q̄ q̄p sua se voluntate Christus submisit Pilato à quo iudicaretur,exemplo eorū qui arbitrum eligūt cuius arbitrio parere stata pœna,obligātur. Est tamē in exemplo nōnihil ambiguitatis. Nam si ad viuum similitudo existimetur, videtur tum S. Thom. sensisse quōd Christus constituerit sibi Pilatum iudicem conferendo ei nouam potestatē,quā non habebat ordinariam:sicuti qui priuatā personam sequestrem sibi præfecit. Hoc autem falsum est. Nam Pilatus potestatem illā à Cæsare receperat,atque ideo ab ipso Deo, illa ratione qualibr. 4. q. 4. monstratum est, ciuilem rempublicam per legem naturæ & gentium à Deo deriuari. Idq; redemptor significauit Ioannis. 19. dicens, Non haberes potestatem aduersum me vllam nisi tibi da-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum esset desuper. Hinc etenim sumitur argumentum aduersus illos qui dicunt potestatem ciuilē descendere à Papa tanq̄ à vicario Christi. Enimuerò non ait, Nisi tibi datū esset à me sed, desuper. Christus enim, vt superiori libro diximus, non assumpsit tēporale regnum, sed tēporalium vsum qui ad suum cœlorum regnum esset necessarius. Solū ergo vult Sanctus Tho. quòd ea ratione qua erat rex regni cœlorum, ac perinde Rex regum, & dus dominantium, exēptus erat ab omni humano iudicio: in qua vtiq; exēptione reliquit vicariū suum pontificē maximū, eiusq; subiūde inferiores sacerdotes, secundùm illud Matth. 17. liberi sunt filij. Et ideo quāuis potuisset retractare Pilati iudiciū, ob nostram tamē salutē sua se libera voluntate illi subiecit, adigendum morti. Hinc Caiet. sibi colligit, Pilatum non peccasse vsurpatione iudicij (nam quòd peccauerit innocentē condemnando, dubium esse nequit) ego tamen non id tam facilē colligerem. Sed si Augustus legitimus rex erat Iudæorum, nō peccauit hac ratione Pilatus: quia Christus voluit vt vnus ex Iudæis haberi. Si verò tyrannus erat, eodē modo deliquit iudicādo Christum, quo iudicando Iudæos: quia redēptor noster non indulsit ei peculiarem aliam facultatem. Neq; in hoc eum cogitauit S. Th. cum illo conferre qui eligit arbitrum. Hic enim potestatem iudici cōfert qui ea antè carebat. Christus autē nihil aliud fecit quàm quicquid de illo fieret libēter pati. ¶ Ex hoc Christi exemplo fit consequens, Papā eius vicarium qui similiter exēptus est, posse nihilo seciùs subdere se alterius iudicio: idque non modò in foro pœnitentiæ (quo res est comperta) verùm in foro iudiciali: quod fecit Leo Papa. iiij. qui, vt legitur, secunda quæstio. 7. ca. Nos si. submisit se iudicio Ludouici Imperatoris de rebus quibusdam iudicandus vt seipsum iustificaret. ¶ Duplex tamen de hac re enascitur dubiū. Prius quòd sequeretur generaliter de quibuscunq; causis posse alius sententia cogi, etiā anathematis: nam eadem apparet omnium ratio: consequens tamen doctores in quarto senten. contentiē ter negant: vt S. Thom. distin. 19. quæst. 1. articu. 3. & Richard. distinct. 18. artic. 5. & Petrus de Palud. quæst 2. Posterius dubiū est de subiectionis modo. Videtur inquā quòd sic se posset alteri subijcere, vt eum sibi superiorem aut æqualem constitueret: id autem falsum esse inde monstratur, quòd cùm sit

Solutio.

Caiet.

Corollariū.

Prima dubitatio.

D. Thomas. Richar. Petrus de Palud.

Postrema dubitatio.

Christi vicarius nō valet alterum eodem loco statuere. Consequentia verò probatur. Aut enim libera sua subiectio in necessitatē transit, ita vt cui se semel subdiderit, subducere durante iudicio nequeat: & tunc planū fit illum cui se subdidit esse superiorem: vt pote cuius potestas à Papa non pendet. Si verò subiectio nō sit necessaria, superuacanea est. ¶ Ad prius istorum peremptā consequentia respondetur. Haud enim consequitur, vt quicquid in aliquibus potest, possit in omnibus: sed est regula, quòd quancūque facultatem in seipsum in foro exteriori exercere potest, valet alteri committere, vt si fortasse inter se & alterum lis contestetur: qua scilicet debitum aliquod, vel alter ab ipso, vel ipse ab altero petit: vel de aliqua sententia quam ipse protulerit ad eundem ipsum prouocatio fit, tanquàm ab iniusto grauamine: sicut potest tunc ipse de illis causis iudex cedere, licet potest & casdē alteri cōmittere, seque submittere. Et hoc fecit in discano. Nos si. Excommunicare autem seipsum nequit, neq; suspendere, neque seipsum proprie punire: & ideo neque valet constituere sibi iudicem qui se excommunicet, suspendat, aut puniat: sed solùm qui sibi iubeat restitutionem facere, aut reuocare sententiā.

Ad primam dubitationē

¶ Alterius argumenti pariter interimitur consequentia. Haud enim potest superiorē sibi aut æqualem constituere. Quapropter cùm duplex sit necessitas: altera scilicet iustitiæ, atque altera simpliciter coactionis, subiectio sua pōt priori modo fieri necessaria: non autem posteriori. Potest inquam subiectionem suam pœna vallare & stabilire: sicuti qui sequestrem eligit: teneturq; adeò subire sententiam, etiam in foro Dei. Itaq; esset peccatum mortale non stare fidei suæ obligaretur quæ pœnam soluere: quo circà non est vana subiectio. Attamen necessitate coactionis, ità vt potestas iudicis non dependeret à sua, nemini se potest subiugare: imò quoties vellet alterius sententiam retractare, illiusque reuocare potestatem, etsi male faceret, teneret factum. ¶ Existit tamen ingens argumentum quòd posit Papa alteri se submittere, non modò in minoribus causis, sed etiam vt anathemate aduersus illum procedatur vsq; ad depositionem. Supponamus enim ex cap. si Papa. distin. 40. quòd dum hæreseos labe sordescit, potest à Concilio conueniri & deponi: & cùm deponēdus nequàquam sit nisi auditus, poterit subanathe-

Ad alterum dubium.

Argumē. 1.

anathematis censura, vt compareat, cogi. Fac ergo ipsum vehementi infamia de hęre si laborare, sic vt Concilium iamiam de illa re indicatur. Videtur ratio persuadere quòd possit iudicium circunspectis viris & grauitate insignib⁹ delegare. Arguitur enim sic. Iam tūc iure potest fieri reus & cognita causa deponi, idque fieri nequit sine magno Episcoporū dispēdio. ergo quò illam caueat iudiciorum turbam, potest illis negotiū cōmittere, qui rem expeditiùs transigant. Secundò arguitur. Lite in concilio contestatā possunt & concilium & ipse iudices delegare qui rem peragant: cur ergo ipse non potest seorsum cōmittere? ¶ Respōdetur nequaquam hoc Papā posse. Enimuerò potestas illa cogēdi tūc Pontificē nō est penes ipsum, qppe qui non pōt vim coërciuā in seipsum exercere: sed duntaxat penes concilium. & ideo nō est in arbitrio Papæ talis cōmissio: quia quam non habet potestatem nemini valet dare: neque depositio per suos cōmissarios facta vllius esset valoris. Cōcilium autem potest & causam cognoscere & alteri delegare. ¶ Posset quis forsan idem & de inferioribus sacerdotibus hæsitare, An scilicet possent sibi sequestres iudices sua spōte præfigere: pro eo q̄ iure vsq; adeò vetitum est in seculare forum pertrahi, vt illis sit adempta potestas renuntiādi iuri suo: vt patet extrà. de foro compe. c. si diligenti. & latius. 11. q. 1. inolita. & can. Placuit. Respōdetur nihilo minùs liberum esse quibuscunq; sacerdotibus iudicem sibi arbitrū cōstituere, cui parere teneatur. Quod enim illis interdicitur nō est nisi vt non cōsentiant in secularium tribunalibus sisti. ¶ In secundo argumento de Daniele nihil est difficultatis, quoniā ipse inclinatus afflatusq; Dei sententiam illam pronūtiauit. Legitur enim ibidem dominū suscitasse spiritum iuuenis. ¶ Neque in tertio argumento difficultas vlla est, quæ nunc debeat pertractari. Satis ergo hic fuerit concedere quod qui in alieno territorio & foro delinquit, ratione delicti sit illis subditus: vt extrà. de raptori cap. 1. & ff. de accusat. l. Alterius. Sed præterdelictum sunt etiā aliæ causæ quæ ius faciunt iudici cōprehendedi castigandiq; alienum subditum, vt de foro cōpe. ca. licet ratione. Excipiuntur autē clerici quorū iudiciū seculare deferri nequeūt: de quibus latior patet ratio nisi campus disputandi si proprius esset hic locus.

Argum. 2.

Solutio.

Alterum dubium.

Resp̄onsio.

Ad secūdū argumentū principale.

Ad tertium argumentū.

ARTICVLVS. II.

Verum iudici liceat contra veritatem quam certò nouit, iudicare, quando legitimè probatur contrarium.

POST autoritatem iudicis secūdo loco ab illo exigitur iudicij veritas. Et idcirco secundo loco quæritur vtrum iudici liceat cōtra veritatem quā certo nouit iudicare, quādo legitimè probatur contrarium. Et arguitur à parte negatiua. Legitur enim Deut. 17. Venies ad sacerdotem Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui iudicabunt iudicij veritatem. Vsu autem venire solet vt innocens, cuius palàm iudici innocentia constat, testimonijs falsis ad eius tribunal deferatur: ergo ob talia testimonia non debet veritatem deserere. ¶ Secūdò arguitur. Homo debet iudicio suo diuinum imitari: diuinum autem semper fit secundùm veritatem. Reuelabitur enim ex hoc iustitia iudicij Dei (vt ait ad Rom. 2. Paul.) quod reddet vnicuiq; secundùm opera sua. Et de Christo ait cap. 11. Isai. Non secundùm visionē oculorum iudicabit: neq; secundùm auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. non ergo licet iudici falsis testimonijs à veritate abduci. ¶ Tertio: testimonia in hoc sunt necessaria vt veritas cōstet: quando autem res est manifesta, nullis opus est testimonijs, secundùm illud Pauli. 1. ad Timoth. 5. Quorundam hominū peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium: ergo quando iudici res est manifestè comperta, non opus habet alienis testimonijs. ¶ Quarto arguitur. Iudex condemnando innocentem facit contra scientiam: & cōscientia nihil aliud est quàm scientia applicata ad opus: ergo facit contra conscientiā: quod proculdubiò semper est peccatum: ergo id minimè licet. ¶ In contrarium autem est authoritas Augustini super Psalter. Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed secundū leges & iura pronuntiat.

Primum argumentum. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

Argum. 4.

Augustī.

QVæstio hæc inter Doctores tam Iuris quàm Theologiæ magna ambiguitate controuertitur. Et cùm vtrinque sit disputabilis, quàm maximè tamen reiciit eā sciri. Proposuimus autem quæstionem sub tenore quo eam interrogat Sanct. Thomas scilicet vtrùm liceat iudici contra veritatem quā certo nouit iudicare propter contrariā

Universidad de Deusto
Biblioteca

testimonia. Includit tamen titulus duas partes. Prior est, vtrum dum euidenter nosset eum qui vinculis tenet esse reum, non tamẽ legitime probatur, imo forte legitimis testimonijs purgatur, possit eum condemnare.

Duplex quæstionis sensus.

D. Thomas. Et hunc sensum nõ interrogat S. Thomas. quia neque de illo dubitatum vnquam est: imõ est extra controuersiam id non esse licitum: quoniam forum exterius non extenditur ad crimina occulta: & occulta illa iure censentur, quæ secundum regulas iuris legitimè non constant: scientia autem iudicis non reputatur iure sufficiens testimonium, vt habetur cap. si sacerdos. de offic. iudi. ordi. nam iure naturali ac diuino, in ore duorũ vel trium stat omne verbum. Alter verò est sensus contrarius, vtrum dum iudici palàm constat eum qui reus sit & legitime crimino sus probatur, innocentem esse, liceat illi eũ condemnare. Et quanuis tantũ quæramus an liceat, explorandum tamen est an aliquãdo teneatur. Porro autem quo ordine perspicaciori procedamus, ea præmittemus, quę omnibus sunt in confesso, vt rem in vltimas redigamus angustias. Et constabit responsio conclusionibus tribus. ¶ Supponitur enim hìc primùm ex superioribus, iudicẽ nõ priuata, sed publica authoritate fungi dum iudicat. Ex quo fit, non suo priuato iudicio, sed communi & publico debere informari.

Sensus legitimus propositæ cõcl.

Primum documentum.

Secundum. Huic autem subnectitur documentum alterum: videlicet duplici ipsum scientia vti: vt puta vniuersali iuris, & particulari factiquæ quidem scientia via ordinaria à testimonijs petenda est. Habet enim iudicij quęstio duo membra. Alterum, vtrum secit: alterũ, quid ergo iuris. ¶ Est ergo prima conclusio. Scientiam vniuersalem iuris tenetur iudex sic sũcte sequi, vt neque suum proprium arbitriũ, si contrarium est, audire possit, neque vllas in contrarium probationes admittere. Et ratio est, quia ipse non est legum iudex, sed custos: non enim ad ipsum attinet iudicare an lex bona sit, sed quid iubeat. Et ideo si vel actor vel reus cõtendunt probare legem, nõ esse iustam, non sunt audiendi. Neque vero in foro conscientiæ dum lex edicto principis promulgata est, potest quispiam tuto illam transgredi, causatus non esse iustam. nam nemo est illius iudex: nisi forte intolerabilis, eãdemq; manifestissimam iniquitatem præ se ferret. ¶ Secunda conclusio. In particulari facto licet scientia à testium instrumento rumque testimonijs petenda sit, potest nihilominùs iudex suo se ingenio & prudentia iuuare: scilicet in examinãdis tam instrumentis quàm testibus. Idque tunc maximè debet quando sibi constat innocentem calumniarum falsitate premi. Hanc conclusionem ratio ipsa naturalis, innocẽtiæ fautrix, persuadet. Quamobrem impendio quàm rarissimè vsu venire potest, vt iudex omnino cogatur innocentem, cuius innocentia ipsi euidens est, morti addicere. Nam tunc ipse sciet, non solùm testes esse falsos, verũ & quibus vijs possint falsitatis deprehendi. Ob idque poterit eos artatiùs interrogare districtiusq; scrutari horã, & locum, & tormam: illa nimirum prudentia vsus, qua Daniel presbyterorum iniquitatẽ deprehẽdit, vt Susannæ innocẽtiam patefaceret. Quinetiam si Caietano auscultando est, debet tuc coram populo iurare illum esse innocentẽ: vt puta quem ipse eadem hora alio loco viderat. Neque vlla testibus tunc iniuria irrogatur. Imo cum ipsi sint iniurij, eorum iniuria refellitur. Et quanuis fortasse id bona fide facerent, nulla eis fit iniuria, dum miseri innocẽtiã protegitur. Haud tamẽ liceret occultum nocentem prodere. Addiderim ergo vero tertium, quod deberet tunc si profuturum cerneret, in tempus exuere personã iudicis, & coram superiori personam agere tutis. Quinetiam si citra scandalum, optima que dissimulatione id fieri posset, liceret ei carceres apertos secretò dimittere, vt innocẽs se in pedes conferret. Itaq; (vt dicebam) vix potest extrema necessitas ingruere innoxij hominis in mortem adigẽdi. De duobus autem remedijs ac suffugijs reliquis scilicet an teneatur iudex, aut innocentem superiori remittere, aut officium dimittere, dicemus statim. ¶ Igitur vt ad punctum desẽ damus, vbi necessitas contingeret, tunc autores in diuersas dissecantur sententias: quæ numero sũt tres. Prima est in vno extremo, omninò D. Thom. contraria: Puta q̃ in nullo casu scilicet: neq; in causa ciuili, neque in criminali licet iudici cõdẽnare eum quẽ euidenter scit esse innocentẽ: quantũuis legitimè probetur reus. Nam citra euidentiã nemo ambigit sequendũ esse iudiciũ publicũ. Hanc opinionẽ ortũ traxisse arbitror & originẽ ex Hugone super legẽ Prætor. ff. de iurisd. omn. iud. Eandem tamẽ opin. amplexi sunt Calderin. & Pan. super. c. Pastoralis. de offic. delega. & Sũma. Angel. in verbo, iudicare q. 7. & Nico. de Ly. Exo. 23. Secũda opinio

Primum conclusio.

Secunda cõclusio.

Rõ cõclusi.

Caietan.

Prima opinio

Hugo. Calderinus. Panormitan. Sũma Ang. Nicol. Ly. Secũda opinio

nio vtitur distinctione. Nẽpè q̃ in causa criminali siue capitalis sit siue vllius mutilationis, nequit iudex cõdemnare innocẽtem secũdum allegata & probata. Secus autem in ciuilibus: puta cùm de pecunia agitur, aut de aliarũ rerum possessione. Hæc autẽ opinio falsò tribuitur Calder. & Pan. qui certius fuerunt primæ sententiæ: sed fuit cuiusdam Rodolphi quem loco citato Ange. citat. In quã sententiam subscripsit Imol. & alij iurisconsuli super legem. à diuo Pio. ff. de re iud. & Sum. Rosel. & Supplementum. Et hæc media opinio est quæ Adria. perplacuit, in quoli. q. 6. art. 3. Sed miror q̃ hanc asserat esse Theologorũ opinionem. Cùm tamẽ ex antiquis nemo sit qui non indubie teneat cum S. Thomo minus inter omnes habet probabilitatis. ¶ Tertia ergo opinio est in alio extremo secundùm quam statuimus conclusionem tertiã. Iudex in vltimas conclusus angustias debet in omni causa, tam criminali, q̃ ciuili cõtra veritatẽ sibi notã secundũ allegata & probata sententiã pnuntiare. Hęc inquã opinio est S. Tho. 2. 2. q. 67. art. 2. & superius. q. 64. art. 3. ad tertium, vbi exemplum protulit in causa mortis: nimirũ q̃ potiùs est morti adiudicãd⁹ innocens, q̃ deferenda testimonia publica. Eademq; fuit sententia Alexãdri de Hales, Doctoris grauissimi in. 3. p. q. 40. mẽbro. 6. art. 2. & Richard. art. 3. q. 26. & egregij doctoris Petri de Tarantasia. Et fuit inter iurisconsultos opinio Bart. super. l. illicitas. ff. de offi. præsi. & Io. Andr. in suis Nouellis. titu. de allegat. vbi recitat opinionem S. Tho. in qua se asserit. Fuit etiam sententia Petri de Palud. & Sylu. in verb. iudex. 1. §. 5. Quam post plurimã autorũ citationem fatetur esse opinionem antiquorũ omnium Theologorũ, iurisq; vtriusq; interpretum: contra quam Adria. affirmat. Cui re vera sententiæ & rationes cõstanter & planè iura patrocinantur.

Rodolphus Io. de Imol. Sum. Rosel. Supplemẽtũ Adrian.

Tertia opinio.

S. Thomas.

Alex. Hal. Richardus. Petr⁹ de Tarantasia. Bartol. Io. Andr. S. Thom. Petrus Paludanus. Sylues.

Augusti. ¶ In primis Aug. ãi suprà citatus id affruit, q̃ bonus iudex nihil ex arbitrio, sed secundũ leges & iura pronuntiat. Eisdemq; idipsum prorsus verbis Ambr. super Psal. Beatiimmaculati. & refertur. 3. q. 7. can. iudicet. Et. 11. q. 3. ca. summopere id quoq; Greg. & ff. de offic. præsi. l. illicitas. §. veritas. iubetur præses id sequi quod conuenit eum sequi ex fide eorũ quę pbabũtur. Cẽsent ergo iura iudici nefas esse, nisi secundũ allegata, & probata iudicare. ¶ Ait verò fortasse quispiã hęc citata iura nihil aliud definire q̃ q⁹ iudex debet secundũ leges & iura ius dicere: non tũ subin-

Ambros.

Cauillatio.

de censere q⁹ debeat pronuntiare secundũ allegata & probata: imò iubent, vt sequatur scientia iuris: porrò autẽ ius ipsum (vt patet Exod. 23.) iubet insontem & iustum nõ condemnari. Attamen cauillius iste repulsũ facilis est. Idem est nanq; iudicare secundũ iura & iudicare secũdũ allegata & probata. Id eñ iura perſanctè præcipiunt, vt nemo præiudicio, hoc est incognita causa condẽnetur: sed per legitimos testes præcognita. Sed est lepida Calderini glossa super verbis legis citatæ, Illicitas. Iubetur ibi præses fidem eorũ sequi quæ probabuntur. ait verò ipse q̃ tantũ admonetur sequi allegata & ꝓbata, q̃ illa vera sunt. Sed respondeat nobis, qua via debet iudex cognoscere vera esse quæ probantur, nisi per idoneorũ testium iuramenta. Nã si liberũ ei posteà relinquitur negare illa esse vera, frustranea essent testimonia. Multò ergo melior est glossa super illo verbo, ca. 1. de offi. iudi. ordi. quo admonentur episcopi iudicare secundũ q̃ Canones cẽsent: quæ quidẽ glo. inde plane infert, iudicẽ debere iudicare secundũ allegata & ꝓbata. Id quod insuper confirmat ex diuino documẽto Deutero. 17. vbi admonitione præmissa q̃ in ore duorũ vel triũ testiũ peribit q̃ interficietur, subditur q⁹ iudices sequantur in iudicio veritatẽ. Illic ergo docentur iudices illa sequi veritatẽ, non quã ipsi sciunt, sed quã ab ore testium venãtur. ¶ Verunti, vt autoritates rationibus dilucidentur, arguitur ratione prima quæ omnium est basis. Nemo ius habet quẽpiam condemnandi autoritate priuata, sed inquantum publica fungitur: ad iudiciũ autem requiritur & scientia iuris, & factizergo & vtraq; debet vti publica, non priuata: nẽpe vt sicut in scientia iuris non debet sequi suã opinionẽ, licèt reputet esse scientiã, sed auscultare debet leges: ita neq; in cognitione facti sequi potest priuatã suam scientiam: sed stare tenetur testiũ publicæ fidei, quã leges probant. Secundo arguitur. Per suam scientiam iudex neminem condemnare potest, vt suprà dictum est, quantumlibet eum euidenter nouerit esse reum: ergo neq; potest quẽpiam absoluere. Id quod & patroni cõtrariæ opinionis fatentur. Si ergò nõ potest innoxiũ absoluere, sed debet perpetuis vinculis adseruare: & perpetua vincula morti æquiparantur: gratis profectò negatur, quin possit eũ, lotis ab eius sanguine manibus, lege in ipsum agere. ¶ Sed obstas: ergo innocẽs fuit Pilatus qui secundũ allegata Christũ

Prima ratio

Secunda rõ.

Obiectio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solutio. iudicauit. Nulla sanè est consequentia: quoniam adeo erat Christi innocentia: non modò ei, verùm & publicitùs cunctis euidens, adeoq; subindè aperta testimoniorum falsitas, vt neq; Pil. tum ipsum celaretur eorum iniquitas, sed posset eos facilè falsitatis reuincere. Vnde cùm dixit. Innocens ego sum à sanguine iusti huius: vos videritis: nō modò innocentiam Christi, verùm & testimoniorum iniquitatem fassus est. Sed illum morti addixit (vt ex Euangelio compertum) metu Cæsaris, qui vel nomen ipsum regis abhorrebat: & insimulatus est Christus q̃ se regē faceret. Quin verò & idem metus ne venirēt Romani & Iudæorum gētem tollerent, eorum inuidiā exacuit, vt eum reum agerent.

Tertia rō. ¶ Tertiò arguitur ex fine publicæ authoritatis. Publica iudicia ob tranquillitatē & quietum statum reipublicæ constituta sunt, atq; eo pacto, vt nulla sit patula iudici via declinandi, vbiuis libuerit, à veritate. Si autē non teneretur secundùm allegata iudicare, pax illicò reipublicæ turbaretur. Nā cùm populus de occultis non iudicet, videns non stari publicis probationibus, non posset non in iudicem proclamare. Tunc præsertim vbi de re atroci lis esset, vt de vrbis proditiōe, aliaue simili. Præterea iudici semper relinqueretur via excusandi se ab exequutione iustitiæ, per hoc q̃ diceret sibi patere cōtrariam veritatem. In summa necessarium est, vt iudex qui in oculis ciuium ius dicit, sententiā suam populo persuadeat, eatenus saltem, vt cōuincatur secundùm iura fuisse prolatam: quod facere nequiret, nisi secundùm allegata iudicaret.

Quarta ratio. ¶ Quartò, si (vt exempli gratia dicamus) certum esset duorum alterum, videlicet Petrum, aut Paulum hæresim seminasse lateret tamen vter eorū id fecisset, & Petrus vere reus, confiteretur sacramentaliter in aurem iudicis hæreticæ prauitatis, & posteà Paulus innocēs deferretur de illo crimine, cuius vtiq; innocentia eidem inquisitori cōstaret: tunc profectò inquisitor perplexitate teneretur anceps. Nā si Paulū cōdemnare nequiret, secretum confessionis reuelaret: fieret enim inde compertum Petri crimen.

Quorundā euasio. ¶ Sunt autem qui ex his omnibus elabuntur, respondentes quòd iudex in casu quo innocentem euidenter nouit legitimis testibus accusari, debet illum superiori remittere. Idq; S. Thom. quæst. 64. artic. 6. ad tertium admonet. Hoc autem remedium q̃ licitum sit, non est dubium. Nam quancunque causam potest inferior superiori remittere. Et fateor præterea quòd dum insignis persona de aliquo infami delicto accusaretur, illo diuerticulo plus iudex debet subterfugere posquàm omnia alia intentata remedia nihil prodessent. Attamen quòd illud sit necessarium, non video. Nam primùm inferior iudex legitimam habet authoritatem terminandi causam secūdùm allegata. Mox remedium illud tenuissimum est, imò inane: quoniam cùm superior rei nesciat innocentiam, non posset ob testimonium inferioris eum absoluere: sed deberet aliorū testium iurisurando stare. Et ideo perinde esset superiori remittere, ac supplicio offerre. Quare si non liceret eum occidere, consequens apparet quòd nec deberet eum tradere superiori, sed eum liberare. ¶ Præterea quæstio instauratur de ipso supremo iudice apud quem delatus est miser, quem scit esse innocentem accusatus tamen de grauissimo crimine, adeò vt citra graue scādalum nequeat illum vita donare. At verò supremus iudex multò plura habet remedia. Nam posset testes vrgentius deterrere: posset̃que excogitare alias vias quibus innoxium à tanto eriperet periculo. Præsertim cùm (vt articulo quarto videbimus) possit etiam damnato ad mortem vitam concedere. ¶ Alterum subterfugium est, quòd debet tunc iudex magistratui cedere. Quin aliquiaiunt teneri citius omnium suorum bonorum dispendium facere quàm illum occidere. Hoc autem profectò multò est improbabilius, quàm id quod proximè tractabam⁹: tum quòd remedium illud inutile est, tum præcipuè quòd nemo tenetur tam ingenti suo incommodo damnum, quod ipse non dedit, in fratre cauere. Etenim q̃ homo qui officio suo viuit debeat tantam iacturam facere, durum creditu est. Eò vel maximè q̃ si eum nequit supplicio tradere, potiùs debet mortem ipse perpeti quàm in eum capitis sententiam proferre. Quod nimis est creditu rigidum. Hinc fit nostrum Syluestrum, licet opinionē S. Thomæ visus sit defendere, id tamen non optima fide fecisse. Ait inquam q̃ iudex tenetur occidere innocentem, quando neq; ipsum potuerit superiori remittere, neq; suum officiū dimittere. Hoc etenim secundùm S. Thomam nusquàm dixit. Et tunc nulla profectò esset nostra opinio: quia cùm quicunq; possit officium suum dimittere, semper in promptu esset remedium hoc.

Prīa ratio

Ad secundū argum.

Ratio secunda.

Alterū subterfugium.

Replica.

Syluestrum nō satis probē Thomæ assentiri.

Sunt

SVnt nihilo seciùs argumenta non infirma contra hanc sententiam. Diluamus autem illa priùs quæ S. Thom. adducit suis solutionibus. ¶ Ad primam authoritatem

Ad. 1. arg. Deuteronom. qua iubetur Iudex veritatem iudicare, iam responsum est, veritatem illic eam ceseri, quæ in ore duorum, vel trium testium consistit. ¶ Et ad secundū respōdetur quod Deus qui nullo extraneo indiget testimonio, sed sua infinita sapientia omnia penitissimè nouit, & pariter Christus inquantum homo rectissimè iudicant secundū propriam scientiam. Secùs autem humani iudices qui mendicatis publicis testimonijs stare tenentur: quippe quibus iudicibus aliter non haberetur fides. ¶ Ad tertium respondetur, q̃ quando res est manifesta, non iudici tantùm, verùm publicitùs, nō opus est testimonijs. Secùs quando soli innotuit iudici. ¶ Ad quartum sunt qui respōdeant non esse absurdum in persona publica facere cōtra conscientiam: secus si esset priuata. Attamen isti nō sunt in Theologorū scholis versati. Quoniā agere contra conscientiā intrinsecè malum est: quia est agere id quod agēs existimat esse malū. Et ideo negatur iudicē agere contra conscientiā. Nō enim agit cōtra conscientiam qui tantùm agit cōtra speculatiuā scientiam: sed qui ágit cōtra practicam. Iudex inquam facit cōtra illam scientiā, hic est innocens: non tamen contra istā, nō est occidendus. Imò rectè iudicat esse occidendū propter idonea testimonia. Vbi verò iudex opinionem haberet persuasam, nostræ contrariam, censeretq; subindè neutiq̃ innocentem esse condemnandum, nullatenus posset contra talem conscientiam eum morti tradere. Hic enim hanc tantùm veritatem definimus, q̃ innocens in tali casu sit cōdemnandus: q̃ autem contra conscientiam facere nemini liceat, altera veritas est. ¶ Accumulantur præterea alia argumenta: nempe quintum, ex illo Exod. 23. Insontem & iustum non occides. vbi Nicolaus negat opinionē S. Tho. Ad hoc tamen respondetur priuatis personis simpliciter iussum esse, publicis autem potestatibus non ille reputari debet insons, quem publica testimonia sonte faciūt. Ob idq; iudex cùm publico muneri impēdit opera, quia tunc ex intētione nō occidit innocentē, sed debitū officij sui, quicquid sequatur persoluit, nullatenus peccat, sed studiosè agit: sicuti ille q̃ tutamine inculpatæ tutelæ aggressorem interficit. ¶ Et per

Ad tertium argum.

Ad quartū.

Primum argumentum, cuius positā solutionē patuit.

hoc soluitur aliorum argumentū, arguentiū hoc esse contra ius naturale. Illi enim qui falsò accusant, ius violant naturale, si scienter hoc faciant: nam possunt id bona fide facere. Iudex autem potiùs ius idem transgrederetur, nisi debitum officij sui præstaret: q̃ in re naturæ ob cōmodum bonum constitutū est. ¶ Hæc argumenta cōmunia sunt primæ ac secundæ opinioni. Aliud est quo Adrianus peculiariter vtitur, vt suā mediā persuadeat. Nullus mortalium est dominus vitæ humanæ, sed solus Deus: neminiergo fas est innocente perimere. Secùs inquit de bonis tēporalibus, quorū homo est dominus. Potuit quippe, ait, populus consentire, vt dum quisq; innocens cuili causa legitimè accusaret, qua deberet bonis præcisè externis multari, innocens ille consentiret propter allegata & probata. Hæc autem opinio omniū est incongruentissima, neq; vllo fulcitur. Nā q̃ ait neminē ius habere suę vitæ aut membrorū, hoc dumtaxat probat quod authoritate priuata nemo potest se, aut, mīi vim vi repellendo, alium interficere. Secùs autem de persona publica: quare iudici in tali casu publica idonea q; testimonia ius faciunt occidendi innocentem. ¶ Mox reuincitur Adrianus. Si non posset innocens damnari in causa criminali, profectò neq; posset in ciuili. Quia sicuti iudex facultatem nō habet vita priuādi hominem, nisi pro crimine: ita neq; externis bonis. Vnde enim ipse illum populi cōsensum piscatus est? eò præsertim q̃ (vt sæpe dicere consueuimus) posset esse tam ingens bonorū cumulus, qui vitam priuati hominis adæquaret. Nullū ergo profectò argumētatio aculeū habet aut pōdus aduersus hanc D. Thom. quam pleriq; meritissimò amplexi sunt, opinionē, nisi illud quod à pietate sumitur. Videtur enim animus extimescere innocentem morti adigere. Hoc autē solùm persuadet quod sit impendiò quàm maxima adhibēda diligentia & cura in eius tutelam: non tamē quod eius causa deserendæ sint leges, deferendaq; tranquillitas publica. Est enim lex omnis humana, quantūuis iusta, nihil aliud quàm cribrū expurgandi tritici: quæ nequit sic exactè iusta & iniusta discernere, quin cum purganibus nonnulla quandoq; decidant grana. ¶ Verūtamen hoc nō est prætercundū argumentū, quod posset quispiam decipere. Argumentum autem est. Vbi lis esset de aliqua condemnanda propositione hęreseos nota,

Argum. 2.

Adriani opinio incongruētissima

Rōi Adriani

Aliud arg. cōtra cōclu.

& Do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Doctores plurimi decepti illâ damnarẽt, Papæ vero aut iudici episcopo, euidens esset illius veritas, neutiquàm subscribere in aliorum sententiam posset: sed deberet constanter suam retinere veritatem: ergo similiter iudex nequit cõtra sibi compertam veritatem testium probationibus auscultare. Respondetur nullam esse rerum similitudinem. Veritatem enim nullatenus abnegare licet: iudex autem dum morti addicit innocentem, nihil asserit falsi: nam pro toto mundo non deberet affirmare illum esse in culpa: sed facto profitetur damnandum esse: idq; verum est: quia testimonia illum morti offerunt. *Responsio.*

ARTICVLVS. III.

Vtrum Iudex absq; accusatore possit quempiam iudicare.

TErtium quod ad iudicis rectitudinem requiritur, est forma iudicij. Circa quam quæritur, vtrũ absq; accusatore possit reum quempiam iudicare. Et arguitur à parte affirmatiua, tam Dei exemplo quàm sanctorum: Deus nulla præuia accusatione delictores castigat: iustitia autem nostra à sua deriuatur: ergò & nobis id licet. ¶ Secundò idem ostenditur in Daniele, vt eius historia refert, cap. 13. qui accusator vnà fuit, & iudex. *Primum argumentum.* *Argum. 2.*

¶ Tertiò arguitur. Accusator in hoc necessarius est, vt crimẽ in aures deferat iudicis: potest tamen alia via in eius notitiam peruenire: ergò non semper necessaria est accusatio. *Argum. 3.*

¶ In contrarium est Ambros. super Apostoli sententia de fornicatore. 1. ad Corin. 5. vbi ait: Iudicis non est sine accusatore damnare: quia Dominus Iudam cùm fuisset fur, quia non est accusatus, minimè abiecit. *Ambros.*

BReuissima est quæstio, vnaq; hac conclusione contenta. Iudex in criminibus nequit quẽpiam iudicio condẽnare, nisi accusatum. Ratio est, quòd cùm iudex interpres sit iustitiæ, ad quem secundùm Arist. 5. Ethico. veluti ad animatum iustum conueniatur: iustitia autem hominis non ad eundẽ ipsum, sed ad alterum sit, sit vt iudex inter duas partes iudicaturus sedeat, a fforem scilicet vel accusatorem & reum. Accedit authoritas Actuum. 25. vbi ait Festus, Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem priùs quàm is qui accusatur præsentes habeat accusatores, locúque te defendendi accipiat ad abluenda crimina quæ ei obijciuntur. ¶ Occurrit autem illicò argumentum cõtra formam huius conclusionis, quæ angusta strictaq; nimis esse videtur. Arguitur inquam contrà. Eadẽ est ratio criminalium causarũ & ciuiliũ, cur ergo strictim dictũ est, in criminibus, acsi in ciuilibus minimè esset accusatio necessaria? Respõdemus, diui nos Thomę tenuisse formã. Ipse autem, si Caietano fides habetur, exẽplum in criminalibus posuit, eò q̃ in illis requiritur delictoris præsentia: & ideo euidentius illic patet accusationis necessitas. Attamen expositio hæc nõ satis fit satis: deberet enim conclusionem ponere q̃ latè patebat. Ratio ergo S. Thom. fuit q̃ licet in omni iudicio præter iudicem necessariæ sint duæ personæ: in causa tamen ciuili, vbi non petitur delinquẽtis supplicium, sed rerum restitutio, patentissimum erat iudiciũ iniri nõ posse sine parte res suas petente, quę quidẽ, accusator nõ dicitur, sed actor. Et ideo quæstio particulariter mota est de accusatore, de quo in dubium venire poterat, an esset necessarius: ꝓptere à q̃ iudex munere suo videtur posse crimina vindicare. ¶ Arguitẽ autem præterea contra cõclusionem. Ius naturale non vetat quo minùs possit potestas publica, nulla expectata accusatione, pernicio-sum hominem extinguere. Nam & paterfamiliàs & monachorum prefectus potest familiam suam absq; illa iudicij forma castigare: nulla ergo debuit lex humana illud ꝓhibere. Respondetur q̃ licet ius naturale id expresse nõ prohibeat, est tamen vtroq; humano iure sanctè prohibitum. Vt extrà. de accusa. capi. si legitimus. &. Illicitas. suprà citata. ff. de offi. pręs. &. ff. de mune. & hono. Ia referipto. Si quis accusatorem nõ habet, ab honoribus prohiberi non debet. Et alias Romanorum legibus quas insinuauit ille Festus loco citato in Actibus Apostolorum. Ad quas leges alludere visus est Christus Ioan. 8. Nemo te cõdemnauit mulier? neq; ego te condẽno. Et est naturali iuri apprime consonum. Satis enim reipubicæ pax custoditur & quies, si qui accusatione, aut proclamatione delati fuerint in iudicium, in conspectu populi afficiantur supplicio. Nam si iudex accusatoris simul & vindicis personam gereret, via calumnijs sterneretur. Debet ergo iudex tertius esse inter duas alias personas arbiter. Quare Arist. 5. Ethic. cap. 4. ait eũ esse mediatore. At verò paterfamiliàs, qui vi non vtitur coerciua, neq; capitali sententia ferire potest, hac non indiget accusationis ceremonia. Sicuti *Argument.* *Caieta.* *Vera solutio.* *Argum. to* *Responsio.* *Aristo.*

cuti neq; monachorũ prelatus in delictis minoris momenti, quæ, ceu pater castigare debet. Idq; iuris habet pontificũ cõcessione, quorũ authoritate monachales institutiões firmitatẽ habẽt. Quin vero & extra religiones in leuioribus non opus est stricta accusationis forma: vt habetur. l. leuia. ff. de accu. vbi leuia audire & discutere de plano iubent. At vero grauia crimina quę sine delinquẽtis infamia puniri nequeunt: nẽpe vbi carceribus opus est, neq; in monachorum claustris vindicari possunt, nisi accusatione præuia. *Ad primũ argum.*

REspõdetur ergo ad argumenta. Etenim quæ Dei sanctorumq; exẽpla in cõtrarium obiecta sunt, nihil contrà mouent. Deus siquidem nullo opus habet accusatore, eo q̃ & omnia nouit, & pro sua absoluta potentia, summaq; equitate neq; minimam culpam impunè permittit. Tametsi nihil sine accusatore puniat. Creauit enim rationẽ nostram adeo culpæ inimicam, vt conscientia ipsa criminosi ipsum ante diuinum eius tribunal iugiter accuset: vt Ad Roma. 2. doctor est Paulus. Præterea & factum ipsum, quod etsi sit latentissimum, ipsi tamẽ patentissimum est, pro accusatore est ante eius cõspectum. Vnde Gene. 3. quasi Adæ præuaricatio eum ad suum tribunal detulisset, in iudicium euocauit dicẽs, Adam vbi es? & cap. 4. Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Et cap. 18. in Sodomorum vltione: Descendam & videbo vtrùm clamorem qui venit ad me opere compleuerint. Quin vero forma finalis iudicij futura videtur cũ accusatiõe: vt habetur Matth. 12. Viri Niniuitæ surgent in die iudicij cum generatione illa, & condemnabunt eam. Regina Austri, &c. ¶ Atq; eâdẽ ratione Daniel quoniã Dei agebatur autoritate & appulsu, potuit eos-dẽ senes & reos accusando facere, & morti addicere cõdẽnando. ¶ Ad tertium respondetur, præter hominem, cuius propriũ est accusandi munus, quatuor existere alias causas, quarum quælibet locum sibi vẽdicat accusatoris. Prima est manifestarium crimen, quod notorium appellant: puta vbi quis in conspectu populi vel iudicis cum legitimis testibus delinquit: tunc enim non alius præstolandus est accusator: secũdùm illud Pauli. 1. ad Corin. 5. Quorũdam peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudiciũ. Vnde glossa Augustini super locum citatum Genes. 4. de sanguine Abel: Et refertur extrà. de accu. euidentia patrati sceleris clamore accusatus rís non indiget. Idemq; habetur. 2. q. 1. can. manifesta. Secunda causa est infamia, vel indicia, vel clamorosa insinuatio. Hæc enim vicem habent quodammodo accusatoris. Nõ quidem vt iusta sint causa reũ in supplicium rapiendi: sed via inquisitionis re priùs explorata, & discussa: iuxta formam capitulorum, qualiter & quando. & Inquisitionis. extrà. de accusat. Tertia cat. ſ. est quando quis iudici denuntiatione iuridica denuntiatur, quæ ad vindictã tendit: qualis sit inquisitoribus hæreticæ prauitatis. Tunc etiam via inquisitionis proceditur ad cognitionem causæ, & vltionem criminis. Est enim illa denũtiatio hoc tantùm ab accusatione differens, q̃ qui denuntiat non tenetur probare, alias nemo denuntiare auderet. Quarta deniq; causa est dum quis fraterna correptiõe premissa euãgelicè denũtiat fratrẽ prælato, vt patri. Tũc enim si denuntiatus fuerit dicto audiens, nõ licèt prælato ad pœnas, & infamiam procedere: sed illic cessare debet vbi correptus frater, correctus subinde apparuerit. Nam illuc tendit ille processus. Sin vero rebellis extiterit, tunc rebellio accusatoris vicem gerit, vt possit prælatus in eum lege agere, vt infrà latiùs patebit. Hæc enim non est hic locus emunctiùs examinandi. *Paulus.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm iudici liberum sit pœnam iuris relaxare.

QVærtum deniq; quod in iudice requisitum est, ad iudicij pertinet executionẽ. Et ideo videre restat an liceat iudici pœnã relaxare. Arguitur ergo à parte affirmatiua. Admonuit nos Iacobus cap. 2. iudicium sine misericordia ei manere, qui misericordiam nõ fecerit: ergo non solùm pœnã iudici misericorditer licitum est relaxare, verum etiã debitum. ¶ Secundò id cõfirmatur Dei exemplo, qui (vt habetur Ezech. 18.) nõ vult mortẽ peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat. ¶ Tertiò. Id quod alicui ꝓdest, nemini vero nocet, quicunq; iustè præstare potest: ergo saltè vbi qui iniuriã passus est, noxam cõdonat, poterit & iudex remittere noxam. ¶ In cõtrariũ sunt legis testimonia. Legimus enim Deute. 13. de idololatria: Non parcat oculus tuus vt misereatis, & occultes eum? sed statim interficies eum. Et de homicida. c. 9. Morietur neq; misereberis eius. *Argum. 1.* *Argum. 2.* *Argum. 3.*

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Distinctio. AD quæstionem hanc quæ facilima est, suppositâ distinctione per duas conclusiones respondetur. Alia enim est longè ratio supremi iudicis, puta principis penes quē summa est imperij, à ratione inferioris, qui ceu eius minister, exequendis duntaxat legum sanctionibus deputatus est. ¶ Prima ergo esto conclusio. Antequàm pars læsa in iuriam remittat, nullus iudicū, siue summus sit, siue infimus, remittere potest pœnam.

Prima conclusio.

Probatiocō clusionis. Probatur. Duplici enim nomine tenetur iudex sceleroſum supplicio tradere. Priori, quia causam definire debet inter ipsum & accusatorē. Posteriori, quia minister est reipublicæ, qui non priuata, sed publica potestate vindex est iniuriarum, quæ in ipsam fiunt. Nam qui ciui iniuriam infert, reipublicæ subinde eandem impingit. Igitur iudici duplex obstat impedimētum ne valeat à noxa absoluere reum: alterum ex parte accusatoris: atque alterum ex parte reipublicæ. Quocircà quādiu qui iniuria affectus est, in accusatione perstiterit, nō fit iudici liberum reum indemnem seruare. Ob id quòd, ceu iusti custos, tenetur vnicuiq; ius persequentis suum reddere: & si contrariū faceret, perinde atq; ille delinqueret, qui de alieno misericors est, teneréturq; subinde ad restitutionē tam iniuriæ, quàm damni. Vnde. 5. Ethico.

Aristo: Arist. cap. 5. Quando homines, inquit, vidēt non sibi per inflicta supplicia cōpensari iniurias, in seruitute se viuere arbitrantur.

Vltima conclusio. ¶ Posterior conclusio. Postquàm accusator ab accusatione contentus destiterit, in arbitrio est supremi iudicis pœnam iuris relaxare, aut commutare: tale autem arbitrium inferiori non committitur. Posterius hoc mēbrum inde fit planum, quòd iudici inferiori præscriptus est à superiori agendi modus: & ideo sic legibus alligatur, vt nequeat earum præscripta exire. Vnde super illud Ioan. 19. Nō haberes super me potestatem vllam, ait

Probatio *Augustin.* Augustin. Talem Deus dederat Pilato potestatem, vt esset sub Cæsare, nē ei omninò liberum esset accusatum absoluere. Prius autem conclusionis membrum ex eo veritatē sortitur, quòd princeps non tantùm est legū custos, verùm dispensator. Non inquam absolutus, vt posset illas pro arbitrio suo, veluti pallium suum dispēdere, ac dissipare: sed tamen potest, vbi decēre videbit, aut bono publico expedire, in legibus dispensare. Quo fit, vt accusatore desistente, & veniam ei quē accusabat deprecante, non subinde obliga-

tur princeps pœnam cōdonare: sed est in arbitrio suo illam infligere. Quin verò merita rei debet perpendere. Et posset esse ille tam scelestus, vt debeat supplicio eum addicere: quod si nō faceret, iniurius esset reipublicæ: vt puta quando publicus esset sicarius, aut latro, vel studio sceleroſus. Secus quando vnum præ humana fragilitate commisit crimen. Sed nunquid non posset reus qui vnicum fecit humanum delictum tam insignis esse reipublicæ vtilis, vt etiam reclamante accusatore posset vita donari? Respondetur hoc impendio quàm rarissimè licēre: nihilo minùs vsu venire posse, vt deceret principem (quod habetur. 2. q. 7. c. si quem pœnituerit) accusationem abolere, & accusatorē compellere, vt prudentum arbitrio alia satisfactione esset contentus, vt persona, vel ad bellum gerendum, vel ad alia munera egregie commoda seruaretur.

Scrupulus *Solutio.*

Ad primū argum. AD primum igitur argumentum respondetur quòd personis priuatis quàm rarissimè, imò vix potest in remittēdis iniurijs excessus contingere: adeò nos districtè cōmendauit Christus inimicorū dilectionē. Publicis autem magistratibus, quia patroni & protectores iustitiæ sunt, præscripta est linea inclinādi in misericordiam. Debēt quidem genere suo esse clemētes, neq; causas disquirere, technasq; innectere trucidandi homines. Imò quod Aristo. etiam. 5. Ethi. agnouit, & est inter regulas iuris, debet esse clemētior ad minuenda mitigandaq; supplicia: quatenùs tamen fert ratio iustitiæ & leges. Iude enim exilire, non est clementia, sed clades publica. Quin verò, & illi qui pietatis obtentu nimium procurant malefactores è iudicum manibus eripere, non putent egregium pietatis opus exhibere: inferunt enim sæpe iustitiæ violentiam. Neq; illic locū habet exemplum Christi, suis crucifixoribus veniam à patre deprecatis: quippe quod ad culpæ remissionem pertinebat.

Aristot.

Ad secundū ¶ Et perinde respondetur ad secundum, q̄ cùm Deus sit in quem primùm præcipueq; peccatur, potest remittere culpam, & pœnā, vt ei placitum fuerit. Tāetsi vbi ait, Nolo mortem peccatoris, de æterna id intelligat: ob idq; subdit, sed vt magis conuertatur & viuat, videlicet spirituali vita. Pœnam autem nemini relaxat, præterquàm in sacramēto, nisi secundùm opera & fructus pœnitentiæ.

Ad tertium ¶ Ad tertium autem iam responsum est, q̄ iudex remittēdo pœnam, etiam accusatore cessante, nocumentum infert reipublicæ, quatenùs metum de medio tollit, quo homines arcentur à malo. Vnde Deuteron. 13. Post pœnā seductoris subiungitur: vt omnis Israel audiens timeat: & nequaquā vltrà faciat quidpiam huius rei simile.

QVAESTIO QVINTA, De iustitia accusatoris.

S. Thom. 2. 2. quæst. 68.

ARTICVLVS. I.

Vtrum quispiam teneatur aliū accusare.

Quatuor in accusatore cōsideranda. SEcunda persona in iudicio est actor, vel accusator: nam nisi ille qui noxius est ab alio in iudicium deferretur, nunq; ipse veniret. In accusatore autē quatuor sunt cōsideranda: scilicet obligatio, forma, iustitia, & pœna si iniuste accuset: de quibus ideo quatuor extruuntur articuli. Primo ergo quæritur, vtrùm quispiam teneatur quempiam accusare. Et arguitur à parte negatiua. Primo,

Argum. 1. quia Matt. 6. iubemur debitoribus nostris dimittere debita. Et ad Roma. 12. Non vos defendetes, hoc est non vos vindicantes charissimi: sed date locum iræ. ¶ Secundo, Amicum in iudicium traducere amicorum fidei derogat: ergo id minimè fas est. ¶ Tertiò: si

Argum. 2. accusatio esset virtutis præceptū, nemo inde excuseretur: multi autem ab accusatione repelluntur: vt. 2. q. 7. late patet, de excommunicatis, & infamibus. ergo non est præceptū.

Argum. 3. ¶ Quarto: Si tale esset præceptum, illud potius officium deberemus prælatis & amicis persoluere: sed eādem causa, &. q. prohibentur subditi, nisi in certis casibus Prælatos accusare. Et præterea clerici accusari à laicis, &

Concilium Toletanum. illos accusare: & maximè in causa sanguinis; vt patet concilio Toletano quarto. 23. q. 8.

Argum. 5. can. his à quibus. & can. clericis. atq; alibi cre brò: ergo non est præceptum. ¶ Quinto. Accusator astringitur crimē probare: aliàs pœnam talionis subiret: nemo autē cogitur tantum subire periculum, ergo nemo accusare compellendus est. ¶ In contrarium est illud Leuit. 5. Si peccauerit anima, & quis audierit vocem iurantis, testisque fuerit, quod ipse vidit, aut conscius est: nisi iudicauerit, portabit iniquitatem suam.

PRæsentē quæstionē in Relectione nostra de tegen. & detegen. secre. quintam fecimus, vbi eam ad amussim disputauimus. Nihilo minùs non possumus nō huc aliqua conferre, ne illa lacuna intercisus appareat præsens tractatus. Respōdetur ergo ad quæstionē, distinctione præmissa, duabus cōclusionibus. Est enim differentia inter fraternā denūtiationem, & iuridicā accusationē, quæ ex parte finis sumitur. Denuntiatio eñ illuc tendit, vt correptus frater corrigatur, & emē detur. Quare (vt dicebamus) illo obtento scopo, non est vlteriùs progrediēdum. Accusatio verò ad hoc initur, vt reus puniatur, idq; præsertim in bonū publicum, vt quies reipublicæ cōseruetur, neq; eius decor sordescat.

Distinctio.

Quid denūtiatio fraterna. Vnde denuntiatio fraterna est criminis delatio ad prælatū, veluti ad patrē correctionis gratia. Accusatio verò est criminis delatio ad iudicē, veluti ad personā publicā, vindictionis gratia. ¶ Prior ergo conclusio est. Vbi quis scelus nouerit in reipublicæ perniciem ire, quod idoneis testibus probare potuerit, tenetur noxiū accusare. Probatur. Criminū vindictæ quæ in hoc seculo fiunt, nō ,ppter ipsas expetēdæ sunt, veluti vltiones in odiū exitiūq; malorū: illiusmodi eñ pœnæ, infernales erunt, vbi tempus aduenerit plenariæ retributionis: sed sunt tanq̄ medicinæ procurandæ, vel ipsius qui supplicio afficitur, vel boni publici: nimirū vt earū metu homines in officio contineantur, ne commune bonū perturbent: quicunq; autem bono communi succurrere constringitur, veluti pars toti, vbi viderit, vel contagione iniici, vel sceleribus corrumpi: id verò fieri non potest, nisi per publicam potestatem, ad quam accusatione crimina deferuntur, ergo quisq; in tali casu tenetur pernicioſum accusare. Duæ ergo conditiones coire debent, vt obligatio enascatur accusandi, scilicet, vt crimen existat contra bonum publicum, & probari possit. ¶ Atqui hinc consequitur posterior conclusio. De peccato quod vel in cladem reipublicæ non vergit, vel idoneis testibus probari non potest, nemo iure naturali accusare tenet. Prior conclusionis pars probatur. Nam cùm quisque sit suorum bonorum dominus, etiam famæ & honoris, vt lib. 4. q. 2. ostensum est, potest illa remittere, tum vt dicto Christi audiens sit, quo nostā topere ad dilectionem inimicorum animauit, tum etiam ad redimendum tempus. Et in hoc casu intelligitur lex vnica. C. vt nemo inuit.

Quid accusatio.

Prima conclusio.

Probatio cō clusionis

Gemina conditio quam adesse oportet, vt quis accusare teneatur.

Postrema cōclusio.

Rō conclu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inuit agere, vel accuſ. cog. Et eſt expreſſa ſen-
D. Thom. tentia S. Thomæ. 2.2. non ſolùm. q.68. vbi hoc tractat, verũ. q.73. art.3. vbi ait, cuiuſq; arbitrij eſſe detrimentum ſuæ famæ pati, niſi
Rõ S. Tho. hoc vergat in periculum aliorum. Secundã partem probat S. Tho. quia nemo ad id tenetur quod perficere nequit: & ideo cùm in accuſatione neceſſaria ſit probatio, qui proba re non poteſt, accuſare non cogitur: eo præſertim ne periculũ ſibi creet vel talionis, vel alterius damni ſi in probatione defecerit. Dixerim iure naturæ, ne in litem aliam deſcendamus, vtrùm hæredes occiſi teneantur iure ciuili homicidam accuſare ſecundùm opinionem Barto. ſuper legem. In eum. ff. de accuſa. ne ius hæreditatis amittant. cuius tamẽ cõtrarium ſentire videtur. l. diui fratres. eod. &. C. citata, vt nemo inuitus. l. vnica. ¶ At verò quòd prior concluſio explicatius euoluatur, arguitur contra eam. Nullum eſt peccatum quod non afferat detrimentum publicum: nempe vel ſcandalum, vel mali exemplum, vel aliquam perſuaſionem conſortis: ergo ſi concluſio vera eſt, nullam ſert exceptionem, ſed de quocũque peccato, cui pœna poſita eſt, debet quiſq; ſi probare id poteſt, delictorem in iudicium producere. Hoc argumentum pleroſq; multos conuincit. At tamẽ diſcretiõe opus eſt. Haud enim omnia peccata ſic in detrimẽtum cenſentur reipublicæ, vt ſint neceſſariò, vel denuntianda, vel accuſanda, vel tãquàm talia inquirenda: ſed illa tantùm quorum proximum obiectum, eſt cõmune bonum, quod illis expugnatur & conturbatur. Reliqua ſiquidem quæ aduerſus priuatum bonum committuntur, priuata reputantur, nam ex obiecto actuum, ſpecies exiſtimantur. Exempla ſunto. Bona proximi furari, priuatum delictum eſt, ſicuti & priuatum hominem occidere: compilare autem ærarium publicum, ſicuti & crimen læſæ maieſtatis, hæc ſunt quæ in publicum detrimentum vergunt. Pari modo mendacium pernicioſum, quo fraus ciui extruitur, peccatum priuatũ eſt. Hæreſis verò qua cõmunis religio concutitur, crimen eſt cum primis publicũ. Nam etſi ſcelera quæ in ſingulas reipublicæ priuatas partes cõmittuntur, quodammodo rempublicam attingant, non tamen ideo exiſtimanda ſunt publica. Latrones autem qui regias vias obſident, & Aſſaſini publicis criminoſis adſcribuntur.

Argumẽtũ in priorẽ cõcluſionem.

Solutio

Argum. 2. ad idem.

¶ Secundum argumentum eſt. Quando talia crimina publica quis reſciuerit, ſatis eſt ſi illa denuntiet: non ergo neceſſaria eſt accuſatio. Eò præſertim quòd ſi denuntiat, non tenetur probare, ſicuti ille qui accuſat. Quare vt ab illo periculo deficiendi in probatione liberetur, ſatisfeciſſe videbitur dum denuntiauerit. ¶ Propter hoc argumentũ tenet Summa Angel. contra S. Tho. q. nemo accuſare tenetur: in quam ſententiam citat Bart. ſuper. l. in eum. ff. de accuſat. Hic tamen eſt notandum denuntiationem, quãtum ad rem attinet præſentem, duplicem eſſe, licet Doctores canonici iuris plures præter accuſationẽm diſtinguant ſuper. c. nouit. de iudi. &. 2. q. 1. can. ſi peccauerit. quas eâd. 5. q. de rõ. tegẽ. & detegẽ. ſecre. diffuſe nos explicui mus. Vna eſt em denũtiatio fraterna, & euãgelica, quam modò diximus ad fratris correctionẽ referre: ſed alia eſt iudicialis, quæ bonum etiam publicum habet pro ſcopo: quę ideo procedit etiam ad punitionem: ſicut eſt illa quæ fit inquiſitoribus: & ſeruus qui accuſare non poteſt dominum, poteſt illum denuntiare: & ſubditus etiã inferiorẽ prælatũ ſuperiori. Et illa eſt penè accuſatio, hoc ſolo differens quòd denuntians non tenetur probare, ſed iudex tũc tenetur inquirere. Et hãc forſan hic ſanctus Thomas nomine accuſationis comprehendit. Tametſi vbi crimen eſſet valde pernicioſum, & contagioſum, illic qui teſtes poſſet afferre, accuſare quoque tenetur: & crimen probare, vt iudicem labore inquirendi in re tanti momenti releuaret. Quare quicquid ſit de iure ciuili, non dubiũ quin in cauſa publica teneatur quiſq; in conſcientia accuſare. Et Barto. ſolùm loquitur in cauſa priuata. ¶ Tertium autem dubium eſt, vtrùm ſicut ante denuntiationem euangelicã prærequiritur admonitio fratris: ita, & ante accuſationem. Et arguitur à parte affirmatiua. In euangelio nulla fit exceptio accuſationis vel denuntiationis: ſed ſimpliciter præcipitur, vt ſecreta admonitio præcedat. In contrarium tamen facit quod in cap. qualiter & quando. de accuſa. diſtinguitur inter denuntiationem, & accuſationem, ſub his verbis. Sicut denuntiationem admonitio, ita & accuſationem inſcriptio præcedere debet: vbi nulla ante accuſationem admonitio exigitur. Propterea Durandus in. 4. diſtinct. 19. quæſt. 4. ait quòd in foro interiori & conſcientiæ requiritur admonitio non tamen in foro exteriori. Et ſanctus Thomas eâd. diſtinct. q. 2. articu. 3. recitat ambas opiniones. Et quanquàm Sylueſt. in verb. Accuſatio. §. 3. exiſtimet tenere partem affirmatiuam, tenere tamen apertius videtur negatiuam. Scilicet quòd non requiritur. Et ideo Caietan. 2.2. quæſt. 33. art. 7. dicit, quòd quãdo accuſatio ſolũ eſt licita, non tamẽ in præcepto neceſſarium eſt, vt admonitio ſecreta præcedat: quãdo verò eſt in præcepto, tunc non eſt neceſſaria. ¶ His tamẽ non obſtantibus rem ſic ratio dilucidat, vt nullis opus ſit citationibus, ſed diſtinctionibus. Prima eſt: quãdo accuſatio alicui incumbit de re ſua propria, nulla requiritur admonitio, neque in foro exteriori, neque in conſcientia. Ratio eſt: quia ſcopus talis accuſantis non eſt emendare fratrem: ob idq; inanis eſſet & vana admonitio: quoniam etſi ſit emendatus, poteſt qui iniuria affectus eſt ius ſuum perſequi. Atque in hoc caſu palàm deficit opinio Caieta. Iſte enim non tenetur accuſare, & tamen poteſt ſine præuia admonitione id facere. Quando verò crimẽ, modo nuper expoſito, peſſiferum eſt reipublicæ, tunc diſtinguendũ eſt. Enimuerò ſi ille qui reſciuerit certiſsim⁹ omninò ſit quòd per ſuam admonitionem ſic frater emendabitur, vt damnũ publicũ omninò ſopitum ceſſabit, neceſſaria eſt admonitio. Et hoc non ſolùm lege charitatis, verùm etiam iuſtitiæ: quia peſtilens ille ſceleroſus, adhuc habet poſſeſſionem honoris ſui: ob idq; ſi ſatis poteſt occurri malo publico ſine eius læſione, nõ eſt in publicum traducendus. Eſt enim (vt dixi mus) accuſatio, medicinalis: & ideo ſi excuſari tantum detrimentũ poteſt, cauenda eſt. Si verò nõ ſit omni firmitate certiſsimus q̃ ſua admonitio, vel ſit in morapericulum, illicò ad accuſationem properandũ eſt. Vnde ſi inſerperet ciuitatis proditio, aut regis exitium, aut ſuper omnia hæreſeos crimen, maximè in dogmatizantibus: præceptum eſt ſtatim ad iudices aduolare: quia nemo debet exiſtimare ſe poſſe tam ingentibus periculis aliter occurrere. Quin verò etſi nõ exiſterent idonei teſtes ad probandũ, eſtimandũ eſt ad denuntiationẽ iudicialem. Sententia eſt expreſſa Sancti Tho. 2. 2. qõ. 33. artic. 7. vbi ait oportere in talibus caſib⁹ ſtatim procedere ad denuntiationẽ, vt huiuſmodi nocumenta impediantur. Niſi forte, inquit, aliquis firmiter exiſtimaret, q̃ ſtatim per ſecretam admonitionẽ poſſet huiuſmodi mala impedire. ¶ Et hinc ſumenda eſt regula in Inquiſitionibus generalibus, quãdo edicto precipitur, vt quiſq; denuntiet laten-

Duplex denuntiatio.

Dubium.

Argum. affirmatiua partis.

Durandus.

D. Thom.

Sylueſter.

Caietanus.

Solutio pro poſſe dubitationis.

Summa Ang.

S. Thomas

Regula.

tia crimina. Etenim ſi omninò ſint emẽdata, cuiuſcũq; ſint generis, nemo tenetur illa vel denuntiare, vel accuſare: ſed tantũ teſtis eſſe ſi eius teſtimonium in particulari legitimè poſtuletur. Si autem nõ ſint emẽdata, tunc aut ſunt priuata, vt concubinatus, vel alia q̃ non habent pro obiecto bonum publicum: & hæc tantùmodo denuntianda ſunt fraternè ad emendationẽ fratris. Si verò ſint in pniciem publicam: vt proditio, hæreſis, & ſi quis forſan non ex infirmitate, ſed ſtudio & quaſi publicus hoſtis mẽbra reipublicæ ad malum ſolicitaret, vt rempublicam corrumperet: & non poſſet aliter obuiari illi malo, denuntiandus eſſet denuntiatione iudiciali: quin verò accuſandus ſi probari res poſſet. Et pariter ſi immineat periculum tertiæ perſonæ. Quanuis in his non ita crebrò vſu venit neceſſitas accuſandi: quia eiuſmodi crimina frequentiùs poſſunt via correptionis fraternæ præueniri. ¶ Hic de fiſcalibus examinandum eſſet in cauſis criminalibus. Etenim quòd fiſci procuratores inſtituantur, iuſtum eſt vt curam habeant ærarij publici. Item vt criminum etiam in pernicię publici boni (vt expoſitum eſt) vergentium accuſatores exiſtant: quandoquidem quilibet tenetur illa detegere. Sed tamen q̃ fiſcales inſtituantur ſcrutatores priuatorum criminũ, credo neq; S. Tho. neque antiquiores ſancti probaſſent. Quoniam talium ſcelerum vltionem & vindictam poſcere, ſolis priuatis incumbit, qui iniuria percuſſi ſunt. At poſtquàm conſuetudo hoc habet non eſt noſtrum de hoc cenſere.

Adprimum argumentũ

AD primum igitur argumentum ſecunda concluſio reſpondit. Probant enim illa teſtimonia, priuatis perſonis conſilium eſſe Euãgelicum ſuas priuatas iniurias condonare. ¶ Ad ſecundũ autem de amicorum fide reſpõdetur, amicos vſq; ad aras eſſe colendos: & ideo vbi res eſt de bono cõi, hoc illis anteferendũ eſt. Neq; ideo amicitię fides infringitur, etſi ꝓmiſsio præceſſerit ſeruandi ſecreti. Niſi ſit ſacroſanctũ arcanũ ſacramentalis cõfeſsionis, quod neq; pro toto mundo reuelare fas eſt. ¶ Ad tertiũ reſpõdetur quòd infames & excõmunicati (vt dicta quæſt. 7. habetur) ab accuſatione repellũtur: non quidẽ in bonum ipſorum: ſiquidẽ accuſare vbi & quãdo oportet, virtus eſt: ſed in pœnã arcentur ab illo munere. Propterea quod accuſatio autoritatem deſiderat accuſantis: quam illa ſors hominum non habet.

Ad ſecundũ

Ad tertium

Universidad de Deusto
Biblioteca

bet. Act.ff.de accusa.l.qui accusare.multis aliis de causis alij prohibentur accusare: scilicet ratione sexus,ætatis, conditionis, &c.

Dubium. ¶Sed est dubium,vtrùm saltem quando crimen est reipublicæ perniciosum, isti q sunt iure repulsi admittantue ad accusationem.

Responsio. Respondetur neque tunc quidem esse admittendos: possunt tamen & debent iudiciali denūtiatiõe pericula patefacere.vt.2.2. quæst.68.articu.1.author est Caietanus. Et pariter respondetur ad quartum.Prohibentur enim eadem causa & quæstio.eadēq; lege citata in.ff.filij,& subditi,& serui,suos superiores accusare. Hoc tamen glossat Sanc. Thom.eadem quæstio. quòd nihilominùs affectu charitatis possunt illos accusare: & maximè in causa communis boni: quia illi non cohibentur, vti alij, in pœnam:sed ꝓpter honestatem: quia accusatio præ se fert nescio quid odij, quod aduersus superiores dedecus est. ¶ De clericis autem respondetur, quòd in causa sanguinis,vt illa habent iura, nequaquàm possunt esse accusatores: possunt tamen denuntiare crimina, protestantes nõ se reuelare eiusmodi criminosos petendo sanguinis vindictam,sed vel ad obuiandum malo publico,vel ad recuperanda bona sua. Cùm hac enim protestatione licitum illis est talia crimina in iudicium deferre: non solùm illa quæ sunt contra bonũ publicũ, vt hæreseos impietatẽ,& læsæ maiestatis: verùm etiam illa quibus vel tertiæ personæ, vel sibipsis iniuria fit, vel damnũ datur: vt patet in capit. Prælatis.de homicidi, volunta.libr.6. ¶ Ad postremum de pœna talionis inferiùs artic.4. cõmodior dabitur respondendi locus.

Caietan.

Ad quartũ argument.

S. Thomas.

Clerici qualiter possint accusare.

Ad postremum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm necessarium sit accusationem in scriptis exhiberi.

Primũ argumentum

POST accusandi obligationẽ quæritur circa accusationis formã an debeat in scriptis exhiberi. Et arguitur à parte negatiua. Scriptura tunc est necessaria quãdo aut de præteritis loquimur,nẽ nobis memoria elabãtur:aut loquimur absentibus ad quos verba nõ pertingunt:accusatio aũt fit & in præsenti tẽpore, & ipso præsente reo. Nam vt habetur.2.quæst.8.can. accusatorũ. Nemo absens accusari potest:ergo scriptura nõ est necessaria. ¶Secundò nihilominùs per denuntiationẽ quàm per accusationẽ crimen panditur alienum:in denuntiatione autem nullus est libellus necessarius:ergo neque in accusatione. ¶In contrarium est Augu.eodem can.citato.2.quæst.8.vbi ait,accusatorum personæ nunquã recipiantur sine scripto: neq; absente eo quem accusare voluerint quibuslibet accusare permittatur.

Secundum.

Augustinus

Conclusio respõsiua.

FAcilima est quæstio ad quam vnica conclusione affirmatiua respõdetur. Forma accusationis est vt in scripto fiat. Cõclusio est iuris, nõ solùm canonici loco citato, & eadem causa.& quæst.can.quisquis.& cano.crimẽ. verũ & iuris etiam ciuilis.ff.de accusat.l.si cui. Et quanuis ius naturæ id non planè præcipiat,elicitur tamẽ inde naturalis ratio.Est enim iudex(vt suprà dictũ est)medius inter duas partes, accusatorem scilicet & reum constitutus: qui causam examinare debet, de qua est sententiam prolaturus. Cùm ergo ex vna parte memoria, quæ lubrica est,cuncta diu verba adseruare nõ possit, & ex altera necessarium sit eadem vsque ad definitiuã sententiam retineri,necessariũ est scripturæ adminiculum. Adde quòd cũ accusator pœnæ, antiquitùs talionis,& nũc etiam non leui fiat obnoxius, si de calũnia fuerit reuictus, operæpretium est accusationem subscribere, quam postmodùm infícias ire nequeat. Ad hæc cùm accusationi adhibendæ sunt, tum defensiones & exceptiones, tum etiam probationes,expediens est vt libelli caput occupet accusatio. Attamen vt habetur.l.Leuia.ff.de accusat. in leuibus de plano procedẽdũ est sine huiusmodi ceremonijs.Præterea in notorijs,in quibus cũ(vt suprà diximus)nõ expectetur accusator, neq; scripto opus est.

Ratio naturalis ꝓ conclusione.

Rõ secunda

Rõtertia.

Adprimum argumentũ.

ADprimum igitur argumentum respondetur quòd scriptura accusationis non est necessaria eo quòd de præteritis inea tur,sed vt in futurum debeat salua custodiri. Et ideo neq; obstat accusationẽ fieri in præsentia rei: debet enim tam reus q̃ accusator adesse.vnde eadẽ causa & quæst.can.per scripta.iubet Stephanus Papa nẽ vllius accusatio per scripta suscipiatur. Non quòd non fit in scriptis porrigenda(vt dictum est) sed q̃ non est ab absente accusatore in scriptis mittenda: sed debet ipse comparêre.Quòd autem cauetur ne reus absens accusetur, nõ sic strictè intelligendum est,vt non liceat in eius absentia accusationem iudici exhiberi: sed quòd non est sententia condemnandus ante-

antequàm ipse præsens audiatur. Idque potissimùm in causa criminali, atq; adeò omnium maximè in capitali: vt cauetur.l.absentem.C.de accusati.Si autem publico præconio vocatus noluerit comparere, sententia quidem veluti in rebellem ferri potest: postmodùm verò captus, antequam executioni mandetur, audiri debet. ¶Secundi verò solutio facilè ex dictis colligitur. In denuntiatione eñ fraterna euangelica,quia ad vindictam nõ proceditur,sed tam iudex quàm denũtians soli cõsulit saluti fratris sine dispẽdio eius famæ,nulla est scriptura necessaria: secùs in denuntiatione iudiciali. Atq; hanc differentiam inter denuntiationẽ & accusationẽ denotat ca.super his.de accusatio.

Ad secundũ

ARTICVLVS. III.

Vtrùm accusatio per tria hæc reddatur inhibita, quæ sunt calumnia, prævaricatio, & tergiuersatio.

Primum argumentum partis negatiuæ.

PRimum quod in accusatore requiritur est iustitia. De hac ergo quæritur, vtrùm tribus his vitijs corrumpatur,quæ sunt calumnia, prævaricatio,tergiuersatio. Et arguitur à parte negatiua. Calũnia(vt habetur.2. quæst.3.can.hi quẽ pœnituerit)est falsa crimina scienter intendere. Contingit autem quempiam alteri calumniã extruere ignoranter, leuitate tñ animi nõ omninò excusan te:ergo vel illa contra can. censenda est calumnia:vel quantum est vitium quo accusatoris iustitia cõmaculatur. ¶Secundò: prævaricari(vt ibidem subditur)est vera crimina absondere.cui hoc autem non semper subest iniquitas:quia nemo tenetur omnia crimina detegere, neq; sua neque proximi. ¶Tertio: tergiuersari est in vniuersum ab accusatione desistere:hoc autẽ non semper est cũ iniuria coniunctum:imò vero in iudicio eiusdem capitis præscribitur,vt quem accusasse pœnituerit de eo quod probare non potest, si cũ accusato innocente cõueniret, inuicem se absoluant. ¶In contrarũ tamen est idem textus:vbi habetur accusatorũ temeritatẽ tribus modis detegi. Aut enim calumniatur, aut prævaricatur, aut tergiuersatur.

Secundum.

Tertium.

Conclusio respõsiua.

VNica cõclusione ad quæstionem respõdetur. Tribus nominatis vitijs contingit accusationem vitiari. Conclusio est non solùm iuris canonici textu citato, verũ & iuris ciuilis. ff. ad senatusconsul. Turpilli seu de abolitionibus.l.accusatorum.vnde eadem prorsus verba desumpsit canon,quem pœnituerit. Numerus autem horum vitiorum sic colligitur. Cùm accusatio in bonũ cõmune referatur, sic tamen,vt iusta fiat criminis vltio, vtroq; pede claudicare pñt accusator. Videlicet aut reo fauendo, aut plus nimio reipublicæ siue parti læsæ. In rempublicam inclinat, cùm reo crimen falsum impingit. Et hoc est calumniari. Est enim calũnia subdola rei vexatio per fraudem. Neq; verò ille tãtùm calumniator est, qui falsum crimen imponit, verùm & qui occultum, quòd iurè probari non potest,in iudicio ꝓpalat. Nam iure quicquid idoneis testibus vel instrumentis innotescere nequit,falsum reputatur. Potest secũdò accusator vice versa in rempublicam esse iniurius, quando in causa est nẽ quid in bonum publicum delinquit, reprimatur. Et contingit dupliciter. Vno modo fraudem extruendo reipublicæ: nempe inclinãdo in fauorem rei. Et hoc est prævaricari. Quoniam varicari idem est qd flecti. Cõtingit autem hæc prævaricatio dupliciter. Vno mõ dissimulando oia crimina q̃ incõmodũ reipublicæ detegere tenetur, atque adeò probationes negligendo:& altero modo falsas admittendo excusationes & exceptiones. Quare prævaricatio altero nomine dicitur collusio: quasi tunc accusator & reus simul illudant reipublicæ aut parti læsæ. Quocircà hoc vitium non tantum in accusatorem,verũ & in aduocatum, & in alios ministros, quin etiam & in iudicem solet vsu cadere. Secundo modo ei contingit accusato fauere,prorsus & in vniuersum(vt ait lex)ab accusatione desistendo. Et illa dicitur tergiuersatio, quasi accusator terga causæ vertat.

Ad primũ argumentũ.

ADprimum igitur argumentum respondetur,q̃ criminis impositio non censetur iure calumnia, nisi studio & consulto fiat. Nihilominùs nemo debet accusator prodire nisi priùs tum certior factus sit criminis: tum etiam certam,paratamq; habeat probationem. Et ideo qui leuiter ac temerè ad accusandum prosilit, non est à culpa immunis. Attamen non debet vt calumniator talione vel acri alio supplicio plectised alia leuiori pœna. Nisi forsan iusto errore fuerit motus:nam tunc nulla est dignus. Hæc autem omnia prudentia iudicis libranda sunt & æstimanda. ¶Ad secundum respondetur q̃ sua ꝓpria crimina nemo debet detegere nisi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi reus legitimè factus à legitimo iudice interrogetur. Neq; verò aliena nisi casu quo denuntiare vel accusare tenetur. Quando autem ob bonum pubheum accusat, tùc tenetur omnia detegere, quæ ad rem conferũt. Quare si prece vel pretio vel alia causa cum reo colludat, præuaricatur est. ¶ Pariter ad tertium respondetur, q̃ tergiuersari nõ semper est crimen, sed tunc prorsus quando accusator tenetur in accusatione persistere.

Ad tertium

Tribus modis tergiuersari cõtingit citra culpam.

Quare tribus modis tergiuersari citra culpã accidere potest. Primo, cùm quis in causa ꝓpria accusauit. Tunc enim sicut libere accusationẽ inscripsit, ita potest & quãdo libuerit, illã deserere. Secundò, quando accusauit in causa publica leuiter tamen: tunc eñ quoties timuerit in probatione deficere, potest cum reo conuenire & ab accusatione desistere. Et hic est casus dicti ca. si quem pœnituerit. Tertio, autoritate principis, qui propter illustrem personæ dignitatem, & reipũblicæ vtilitatem potest accusationem & in initio refellere, & in processu abolere: vt eodem capit. subiungitur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum accusator qui in probatione defecerit, pœnã talionis tenatur.

QVartum quod de accusatore disputandum restat est verũ in ꝓbatione deficiens pœna talionis teneatur. Et arguitur à parte negatiua: Contingit aliquando iusto errore quẽpiam ad crimen falsum accusandũ prodire: cui ideo Fabianus Papa. 2. quæst. 3. cano. Si quis iratus. veniam concedit: nõ ergo omnis calumniator dignus est talionis pœna. ¶ Secundò. Si talis pœna iusta est, ob id iustè infligitur, q̃ accusator damnum per iniuriam alteri intentat: igitur aut hoc est propter iniuriam reo illatam, & tunc nõ potest princeps eam remittere: aut propter illam q̃ reipublicæ irrogatur, & tunc nequit eam remittere reus: potest autem eam vtereque remittere: ergo signari nõ põt iniuria ob quã talis statuatur pœna. ¶ Tertiò: ob vnam culpam nemo plectendus est duplici pœna, secundũ illud Naum. 1. Non iudicabit Deus bis in idipsum. calũniatores autem infames habentur iure: vt patet. 2. q. 3. can. si quis circa. non ergo debent alterum subire supplicium. ¶ Sed in contrarium est Damasi decretum. 2. q. 3. Calũniator si in probatione defecerit, talionẽ recipit. Et alterum proximum Adriani. Qui non probauerit qd obiecerit, pœnam quã ipse intulit patiatur.

Primum argumentũ.

Secundum.

Tertiũ.

Damasus.

Adrianus Papa.

PRO solutione quæstionis notandum q̃ talio à tale dictum est: scilicet vt quisq; tale patiatur, quale alteri contra ius moliebatur. Id qd Aristo. 5. Ethico. ca. 5. repassum appellat, secundũ illud Rhadamanthi.

Talio unde trahat originem.

Aristot.

Si quæ fecit, patiatur & ipse,

Rectum fuerit iudicium. Statuitur ergo cõclusio affirmatiua. Iustum est vt ille qui per accusationem in periculum quẽpiam induxit grauis pœnæ, similem & ipse ferat. Conclusio est non solũ canonici iuris locis citatis, verũ ciuilis: vt patet. ff. ad sena. consul. Turpil. l. mulier, & l. quæsitum. Cũ ergo leges deficientem in probatione talionis pœnã adiudicant, ostendunt non solũ eum qui falsũ crimẽ imponit, verũ & qui occultũ quod ꝓbari nõ potest detegit, eidem subiacere supplicio. Ratio naturalis est hęc. Accusator cõstituitur pars reo aduersa, contendens eũ in supplicium adigere: iudex aũt medius inter ambos sedet iustitiæ protector: sed æqualitas iustitiæ id exigere apparet, vt periculum quod quis alteri per iniuriã creat, in ipsum recidat: ergo pœna talionis est iusta. Eadem cõclusio confirmatur. Nam lege veteri, quæ iustissima erat, eadem pœna stat scripta: scilicet Exod. 21. Oculum pro oculo, dentẽ ꝓdente. Et Deutero. 19. Cũ diligentissimè perscrutantes inuenerint, falsum testem dixisse contra fratrem suum mendaciũ, reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit. Haud tamen hinc infertur, vt quidam arbitrantur, illam pœnam esse modo de iure diuino: illa nanque non erat moralis de iure naturæ, sed tantum iudicialis, quæ ideo prorsus cessauit. Nõ q̃ Christus legẽ illam Matth. 5. peculiariter abóleuerit: illic enim tantũ retulit veterẽ legem, cõsulens nobis contra nẽ nos vindicaremus, sed inimicis remitteremus iniurias: at quòd tota lex illa vetus cessauit. Nisi quod præcepta moralia, quę erant de lege naturę, confirmata sunt lege Euãgelica: ceremonialia verò sic cessarunt, vt tanquàm signa iam modò falsa, instituti denuo non possint: iudicialia verò possunt quidem, si iustum cẽsea tur, iteratò constitui. Attamen lex talionis semper fuit vt trux duraq; existimata, sed propter duritiem illius populi, & ad nectẽdas calumnias procliuis posita fuit. Nam si naturalem rationem consuluerit is, satis est vt qui occidit, occidatur. Qui verò occide-

Cõclusio affirmatiua.

Rõ cõclusi.

Cõfirmatio

re ꝓ-

re procurauit, non subinde, nisi summo iure, reus sit tanti criminis. Eo præsertim quòd tunc absterrerẽtur homines plus nimio ab accusandi munere. Et ideo (vt habetur Institut. de iniur. §. pœna) iam de desuetudine fere abijt illa pœna: retinetur tamen quadã tenùs in prouincijs bene moratis: potissimum in teste qui studio falsum testimoniũ dicit in causa capitali. Idq; maximè quãdo illius causa innocẽs interficitur. Tametsi debeant etiam extra talem casum iniqui delatores acri supplicio plecti.

Ad primũ argumentũ. Aristot.

AD primum ergo argumentum respondet Aristot. loco citato. 5. Ethico. quod repassionem, quã nos talionem appellamus, non semper iustitia deposcit, quoniã valde differt vtrũ quis volũtariè quid faciat, an inuoluntariè. Spontaneus enim iniurius dignus est pœna: qui autẽ inuoluntariè lædit, dignus est venia. Et ideo qui inculpata ignorãtia eum quẽ in crimine esse putat, reũ facit, nõ habetur iure calumniator, vt suprà diximus: atq; adeò neque talione dignus.

Ad secũdũ

¶ Ad secundum respondetur quod calumniator & in reum & in rempublicam iniurius est. Vnde Deutero. 19. vtrunque præcipiebat: scilicet prius, vt qui falsum testimonium contra fratrem dixisset, id pateretur quod fratri cogitabat facere: scilicet propter iniuriam illi factã. Posterius, vt tales de medio populi auferrentur, vt audientes timorẽ haberent. Vbi insinuabatur iniuria quæ rei publicæ irrogatur. Ex quo fit vt quandiu accusatus pœnã talionis nõ remiserit, nequeat princeps illam remittere, vt superiore quæstione dictum est. Postquàm verò illã ignouerit, tunc in arbitrio principis restabit illã relaxare.

Ad tertium

¶ Ad tertium respondetur quod pœnam talionis incurrit accusator ratione nocumenti quod proximo intentabat: infamiam autem propter culpam. Et ideo infamiam remittere ad principem pertinet: vt si sit Ecclesiastica, ad Papam, vt ait Gratian. 2. quæst. 3. cano. Euthemium. vbi respõdet ad illa verba Gelasij, Quanquàm animas per pœnitentiam saluare possumus, infamiam tamen abolere non possumus: dicens illud intelligi de infamia per ciuilem iudicem irrogata, quæ ad Papam non pertinet. Quanuis fortasse perspicacior sit sensus de infamia facti. Nam labem illam, quæ turpi facto annexa est, nemo ledere potest: cùm ad præteritum non sit potentia.

QVAESTIO SEXTA.

De iniustitia rei.

ARTICVLVS. I.

Vtrum accusato liceat veritatem negare.

TERTIA persona in iudicio est reus: de quo quatuor disputanda sunt: scilicet an liceat ei veritatẽ negare, calumnijs se defendere, iudicium declinare, aut post condemnationem supplicio se capitali subducere. Et arguitur à parte affirmatiua primæ quæstiõis illa celebri autoritate Chrysosto. quæ refertur de pœnitentia. dist. 1. cano. quis aliquando. Non tibi dico vt te prodas in publicũ, neq; apud alios te accuses. Sic enim legendũ est, non, excuses, vt corrupta litera habet. Qui autem veritatem ꝓprij criminis rẽtegeret: seipsum proderet: ergo licitum est ei suum celare crimẽ.

Primum argumentum

Secundum.

¶ Secundò. Mendaciũ officiosum, scilicet cũ quis mentitur vt alteri ꝓsit, nemini nocẽs, nõ est peccatum mortale: qui autem mentitur vt se à morte protegat, officiosè mentitur: ergo citra noxiam mortalem id licet.

Tertium.

¶ Tertiò nullum est peccatum mortale nisi sit cõtra charitatem: qui autem mendacio sibi mortem cauet, neque contra charitatem Dei facit, neque contra proximum: imò secundùm charitatem qua se diligit: ergo id non est lethale piaculum. ¶ In contrarium est illud Iosuę 7. quod dux ille dixit ad Achan, Fili mi da gloriam domino Deo Israël, & confitere, & indica mihi quid fecerisi: ne abscondas. dare autem gloriam Deo tenetur quisque secundùm illud. 1. ad Corinth. 10. Omnia in gloriam Dei facite.

Aduersum

AD quæstionem hanc tribus conclusionibus respondetur. Prima: quicunq; legitimè de ꝓprio crimine interrogatur, tenetur sub reatu mortalis culpæ crimẽ suũ patefacere: etiam si merito eiusdem confessionis sit in mortem rapiendus. Cùm aio legitimè, intelligo à legitimo iudice, & secundùm idoneam formam iuris. Ratio conclusionis est manifesta. Virtus enim iustitię est ad salutem necessaria: ergo quicunque sub reatu mortalis noxę tenetur eam seruare: iustitia autem subditum compellit superiori obedire, secundùm verbum Pauli, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. superior verò sæpenumerò ius habet sub

Prima conclusio

Ratio cõcl.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dito præcipiendi vt proprium sibi detegat crimen: ergo tunc subditus parere cõstringitur. Quòd autem hoc iudex aliquando ius habeat, patet: quoniam nemo, capitali præsertim sententia, quinimo neque alia cõmuni ordine ob quæcunq; indicia vel infamiã condemnari debet nisi confessus: saltem ei qui aliter condemnatur conceditur appellatio vt l. obseruare. C. quorum appellatio nõ recip. Nisi sufficiens sit testiũ numerus quibus conuincatur: idq; via tantũ accusatiõis. Atque idem cauetur iure cano. 2. quæst. 1. ca no. nos in quẽquam. & cano. iude. ergo nisi reus ad confessionem compelli posset, nisi quis esset stricta via finiendi iudicia. Et est intelligenda cõclusio etiam cum quis citra iusiurandum interrogatur: nam etsi periurium sacrilegij impietate mendacium accumulet, nihilominus simplex mendacium, in re gra ui contra vinculum obedientiæ, crimen est genere suo mortale. ¶ Secunda conclusio. Quando verò quispiam non legitime etiã iuratus interrogatur, puta vel ab eo qui nõ est sibi iudex, vel cõtra canonum legumq; sanctiones, non tenetur crimen suum cõfiteri. Quin verò simile affirmandum est de testib⁹ in crimine alieno. Conclusio est clara: quia quicunq; ius habet se suaq; tuendi, nisi iure ad contrarium fuerit compulsus: at verò quando quis præter legis causas & ordinem interrogatur, nullo iure cogitur: ergo neutiquam se cõuincitur prodere. ¶ Tertia cõclusio. Nemini siue iure siue iniuria interrogetur, licitum est mentiri: quoniam mendaciũ adeo est natura sua malum & iniquũ, vt nullam ob causam qui illud protulerit, incolumis à culpa sit. Tametsi quando iniustè, ac citra iuramentum interrogatur, mendaciũ illud non sit mortale: quia nõ perniciosum, sed officiosum est. Secus autem si sit periurium. Postulabant hic autem secunda & tertia conclusiones, vt artem, prudentiaq; subijceremus, quo se tunc iniustè requisitus posset protegere, ac citra mendacium eripere. Ad hoc autem articulo sequenti commodiùs respondebimus, postquàm causas habuerimus inspectas, quibus reus conuincitur veritatem propalare.

Secunda cõ eluſio.

Tertia con- eluſio

Ad primum ar gumentũ

AD primum igitur argumẽtum respondetur Chrysostomo. loqui in casu secundæ cõclusionis, aut quãdo nemo reum percontatur. Nam quãdo iuris ordine & merito interrogatur, nõ ipse se, sed infamia, vel testes, vel accusator eum produnt: quibus resistere nõ licet. ¶ Ad secundũ respondetur q̃ mentiri quẽpiam ad cauendũ mortẽ, vel sibi vel alteri, si fiat sine alterius nocumento, nõ est mortale: quando tamẽ quis iure rogatus culpã suam, mendacio se contegit, iniuriam facit, tum iudici cui obedientiã debet, tum accusatori & parti læsæ. ¶ Et pariter respondetur ad tertium. Negatur enim nõ esse tale crimen contra charitatem. Nocet eũ & iudici & actori: atq; adeo aduersatur dilectioni Dei, qui iubet nobis parere maiorib⁹. Nemo enim virtutem iustitiæ contemerat, qui charitatẽ nõ subinde violet, tã Dei quã proximi. Vnde super illud Psalm. Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis: ait glossa: Hęc est consuetudo impudentium, vt deprehensi per aliqua falsa se excusent. Et Grego. 21. Morali. super illud Iob. 31. Si abscondi quasi homo peccatum meum: Vitatum humani generis vitium est, & labendo, peccatum cõmittere: & cõmissum, negando abscõdere: & conuictum, defendendo multiplicare. ¶ Percõtaris hîc autem vtrùm mendaciũ in iudicio quãdo quis verum fateri tenetur, in vniuersum mortale sit crimen: an verò leuitate materiæ possit, sicut extra iudiciũ fieri veniale. Respõdet Caieta. 2.2.q.69.art.2. Omne mendacium in materia etiam leuissima, in iudicio prolatum, esse mortale. Ratio eius est: quia talis mentiens vim infert iudicio, quod in mẽdacio fundatum falsum subinde fit. Itaq; sicut periurium nullatenùs tenuitate materiæ fit veniale, sed omne est mortale: hic mendacium in iudicio. Neq; id tantùm in iudicio sacramentalis cõfessionis, verùm etiam in foro exteriori. ¶ At verò neq; Caieta. conclusio, salua eius egregia autoritate, veritatem præ se fert: neq; eius ratio probabilitatem. Imò procul dubio crediderim posse illic etiam cõtingere veniale peccatũ. Nam in primis hoc innuat. S. Thom. eadẽ 2.2. quæst. 70. artic. 4. vbi ait q̃ violare iustitiam mentiendo, est mortale in suo genere: vbi insinuat posse esse veniale. Item in materia fidei, & charitatis & religionis, potest exilitas materiæ attenuare peccatũ, vt sit veniale: cur ergo nõ in iudicio? Præterea potest illic fieri veniale mẽdacium ex defectu plenæ deliberationis: quare ergo nõ ex pusillitate? Adde q̃ tunc quicunq; alius defectus leuissimus in iudicio esset mortalis: vt si quis rem exigui momenti taceret. Ac demũ postremo arguitur. Peccata venialia nõ sunt de necessi-

Ad secundũ

Ad tertium

Glosſa.

Grego.

Quæſtio.

Caietanus.

S. Thomas

cessitate confessionis: ergo illa illic negare non est mortale crimen. Conceditur ergo q̃ ipsum veniale mendacium peius est in iudicio quàm extrà: non tamen sit consequens vt sit omne, mortale.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm accusato liceat per calumniam se defendere.

POSTQVAM afflicto reo, nec legitimè interrogato licet veritatem negare, neq; præter ius requisito mentiri, consequitur vt videamus an saltem alterutro illorum casuum liceat ei per calumnias se defendere. *Primum ar gumentũ.* Et arguitur à parte affirmatiua. Secundũ iura ciuilia licet ei qui de capitali crimine delatus est, transigere, hoc est cũ accusatore pacisci, & ipsum corrumpere, qui desistat: vt. C. de transa. l. transigere. & expressiùs. l. in capitalibus. ff. de bon. eor. qui ant. senten. mortẽ sibi consciue. ergo non est illicitum calũnijs uti. *Secundum.* ¶ Secundo. Accusator qui in fauorẽ rei præuaricatur pœna plectitur legibus cõstituta, vt superiori quæstione vtitum est: & 2. q. 3. patet: accusato verò nulla est pœna decreta, etiam si technis agat cum accusatore, eiq; imponat. ergo id non est iniustum. ¶ In contrariũ est ius canonicum, extrà. de iurã. calum. c. inhærentes. præcipiens vt iuramento calumniæ in principio litis adstringantur tam reus q̃ accusator: vbi & ciuiles leges de eadem exitant: iuramentũ autem calumniæ, vt nomẽ sonat, est, q̃ neq; accusator, neq; accusatus vtetur calumnijs.

QVæstio est grauissima: quam nos in dicta nostra relectione sexto loco perpendimus, vt arbitror, suos numeros diduximus. Sed non possumus (vt suprà diceba mus) hunc locum hac disputatione vacuum relinquere. Respondebimus ergo hic septẽ cõclusionibus. *Prima cõclusio.* Prima est illa notissima quã articulo proximo constituimus. Etsi nemini liceat veritatem mendacio negare, liceteã tamẽ nõnunquàm prudentia contegere. *Reſolutio cõcluſionis.* Nam (vt modo dictum est) nemo tenetur veritatem propalare, nisi iure compulsus: ergo extra talem casum quisq; poterit secretum & præcipue suum, custodire. Rei autem articulus ac nodus illic occulitur, vt sciam⁹ quãdo iudex, qui legitimus est, legitimè põt subditum de proprio crimine, etiam iureiur. indo interrogare. ¶ Ad hoc ergo explicandũ statuitur Secunda cõclusio. Tres sunt casuũ differentiæ quibus iure potest iudex reum percontari: in quibus subinde reus veritatem respondere tenetur: videlicet si infamia eius super aliquo crimine præcesserit, vel aliqua expressa apparuerint indicia, vel probatio inter fuerit semiplena. Cõclusio est S. Tho. 2.2. quæst. 69. arti. 2. Et quanuis ratione non subijciat, aperte tamen colligitur ex superiori definitione. Nempe q̃ iudex absq; accusatore, vel eius supplente vices, neminẽ dãnare potest. Hæc autem tria sunt, quæ præter expressum accusatorem vicem eius gerunt vt possit reus legitimè interrogari. Sed arguis, non omnes causas D. Thomam connumerasse. Diximus enim quæstio. 4. art. 3. crimen quoque notorium & manifestũ ius facere iudici condemnandi reum. Concedi ditur id quidem: sed tamen tunc non opus est reum interrogare: nunc autem merita tãtum quærimus quibus potest iudex secretũ crimen inquirere. Igitur ad intellectum conclusionis supponendum est ex cap. qualiter & quãdo. de accusatio. tribus vijs patere ius ad cognoscenda crimina, compellẽdosque delictores vt sua propria confiteantur: videlicet via inquisitionis, denuntiationis, & accusationis. Et licet super eodem capitulo iurisperiti plures inquisitionis species discernant, satis est tamen duas dignosce re. Vna est enim generalis, atque alia specialis. Generalis est qua Prælati munere fungentes suo & (quod aiunt) officij debito, prouinciã aut conuentum visitantes crimina disquirunt: quibus scilicet reuelãda sunt, eo ordine quo articul. inquæstionis proximæ dictum est. Altera vero est specialis, qua scilicet particulariter inquiritur crimen alicuius singularis personæ. Denuntiatio quoque (vt suprà dictum est) altera est fraterna quę procedit ad emendam fratris, & altera iudicialis, quæ tẽdit ad vindictam. Accusatio itidem duplex: altera in causa priuata, atqua altera in causa publica. Sunt autem differentiæ multæ inter has vias. Denuntiatio enim quæ fit per correptionem fraternam differt à iudiciali & accusatione quinque modis. Primo ex fine, vt sæpe dictum est: quia hæc procedit solùm ad emendam: alię vero ad vindictam. Et ex hac sumitur secunda, quod denuntiatio fraterna est officium charitatis: iudicialis autem & accusatio pullulat ex iustitiæ debito. Ob idque S. Thomas de correptione fraterna tractauit in materia charitatis. 2.2. qõ.

Secunda cõcluſio.

S. Thomas.

Probatio.

Triplex uia ad cognoſcẽ dadelicta iu re ꝓſcripta.

Quinq; modis denũtia tio fraterna diſtat à iudi cialí.

Universidad de Deusto
Biblioteca

33. de alijs autem in materia iustitiæ, quæst. 68. & duabus sequentibus. Tertio differunt eadem ob causam quod ad denũtiationem fraternam omnes, nemine excepto, tenentur: nam possunt subditi denuntiare prælatos, & filij parentes: neque infames aut excõmunicati eximuntur sicuti in accusatione. Neque verò sacerdotes, vt habetur cantam sacerdotes. 24. quæstio. 3. Quarto differunt forma. Nam in correptione fraterna semper requiritur admonitio, in reliquis verò non semper, vt nuper expositum est. Et quinto differunt ex parte termini: quia fraterna denũtiatio si frater emendatur cessat: sin minus, rebellio exinde habetur pro accusatore, & incipit forum iudiciale: vt dixi-
mus quæstio. 4. Iudicialis verò & accusatio non cessant vsque ad punitionem. Differũt autẽ iudicialis & accusatio primo (vt dictũ est) quia denuntiator etiam iudicialis nõ tenetur probare sicut accusator. Præterea (vt habetur cap. inquisitionis. de accusatio.) licet denuntiatio hæc ad vindictam tẽdat, nõ tamen denũtiato infligenda est tota pœna iuris sicuti accusato. ¶ Descẽdo ergo ad ista rum specierum singulas, statuimus conclusionem tertiam. Ille qui fraterne denuntiatur, tenetur prælato veritatem criminis sui fateri, tanquàm patri. Si tamen non leuiter sed grauiter timet quod tanquàm iudex machinatur eũ castigare, nequaquàm tenetur. Conclusio hæc fit clara ex fine & scopo talis denuntiationis: quę sola emenda est: non autem punitio. ¶ Quarta conclusio. Si denũtiatus fuerit rebellis qui neq; tanquàm patri vult fateri crimen, iure compelli potest. Hanc conclusionem statumus mẽbro secũdo, quæstio. 4. de correptio: fratern. contra Altisiodoren. lib. 3. tracta. 25. cap. 2. & cõtra Durandum in. 4. distinct. 19. quæstio. 4. qui putant si peccatum est secretum, nulla obstante rebellione cessandum esse. Sed est nostra conclusio S. Thomæ. 2. 2. quæst 33. articu. 8. ad primum argumentũ. Moderatur eam tamen ipse, & cum ipso illic Caiet. & Palud. 4. dist. 19. q. 4. duobus limitibus: videlicet casu quo crimen probari possit testibus adhibitis in secreta correptioe vel alijs. Præterea si spes vlla restat emendę fratris: nã illa spe cessante illic cessandũ est, si peccatũ est priuatum. Nam si serpit in perniciem publicam, modo suprà explanato, vel in detrimentũ tertiæ personæ, etiam si non emendetur, imò propterea q̃ non iniquũ propositũ

Discrimẽ inter denũtiationem iudicialẽ & accusationem

Tertia conclusio

Quarta cõclusio

Altisiodor Durandus.

D. Thomas.

Caietan. Paludanus.

ille nequã expuit, progrediendũ est. Et quã uis Caieta. 2. 2. q. 69. artic. 2. contrarium videatur sentire, arbitror tamen illum denuntiantem, si est omni exceptione superior, valere pro teste in iudicio inde futuro, & pro semiplena probatione. Nam propterea in Euangelio iubeatur adhiberi vnus aut duo testes, vt in ore duorum vel trium stet omne verbum: quia scilicet ipse denuntians valet pro tertio. Et hoc habetur expressè ca. In omni. de testib. At verò quantũ ad illam restrictionem, quã nos quoq; in Relect. de secreto. q. 2. membri. 2. approbauimus: nempe quòd etiã si denuntiatus rebellis fuerit, nisi spes sit eius emendæ non est iudicialiter procedendum, eo q̃ totus ille processus in bonum fratris tendit. At verò in contrariũ videtur existere verbũ Euangelicũ: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: cui astipulatur can. tam sacerdotes. 24. q. 3. vbi habetur q̃ tales incorrigibiles, ab ecclesia separentur. Quocirca arbitror quòd licet non sit citra spem emẽdę, ad alias iuris compulsiones & pœnas progrediendum: sententia tamẽ excõmunicationis est ab ecclesia forte rebellis coram testibus denuntiationis separãdus, donec resipiscat. Diximus quando crimen vergit in damnũ publicum aut tertiæ personæ progrediendum esse ad forum iudiciale, intelligendum est tamẽ si aliter illud malũ caueri non põt. Accidit enim tẽporibus nostris vt quidam præmissa correptione fraterna denuntiauerit quẽpiam qui alterius cędem moliebatur: denuntiauit autẽ tãquã patri iudex autẽ nolebat denuntiationẽ eam fraternã audire, sed tanquàm iudicialẽ, vt lege in illum crimino sum ageret. De qua re Adrian. antequã esset Papa cõsultus, respondit non posse denuntiatorem illum cogi vt iudicialiter denũtiaret. Et fuit consultissima responsio. Est enim sententia Augustin. 22. q. 5. cano. hoc videtur, vbi ait in eiusmodi casibus occultũ crimen illi esse reuelandũ, qui prodesse potest, & nõ obesse. Intelligitur tamẽ si citra tale iudicium occurri poterat futuro homicidio: nam si aliter impediri nequiuerat, cõmutanda erat Euangelica denuntiatio in iudicialẽ. ¶ Quinta conclusio. Sicuti denuntiationem fraternam debet præcedere admonitio, sic & inquisitionem specialẽ vel infamia vel expressa indicia. Dixerim specialem: quia generalem (vt dictũ est) suapte autoritate potest prælatus facere. Cõclusio est expressa iu-

Adriani responsio

Augustinus

Quinta cõclusio.

iure,

iure extrà. de accusa. c. cũ oportet. & c. inquisitionis. & c. qualiter & quãdo. secundo. Cõfirmatq; illic eandẽ summus Pontif. sacris oraculis: vt puta illo Luc. 16. vbi villicus nõ fuit in iudiciũ euocatus anteq̃ infamia cum proderet. Et Gene. 18. Clamor Sodomorũ & Gomorrhæorũ multiplicatus, &c. Et ratio naturalis est quã suprà tractauimus: quia sine accusatore nemo est in iudiciũ deferendus. ¶ Est autem dubiũ de obiecto infamiæ, vtrũ satis sit obortã esse de crimine, quod scilicet vel notoriũ, vel infamia publicũ est, vt inquiraꝰ persona quę nulla dũ infamia læsa est. lacet (vt exẽpli gratia dixerim) cadauer occisi hominis: vtrũ liceat per vicinia disquirere quisnã interfecit. Et suffraganꝰ affirmatiuę parti hæc argumenta. Primũ est consuetudo. Vbi enim notoriũ est crimẽ, statim disquiritur reus, licet nullus sit specialiter diffamatus: aliàs vecors, & negligens haberet iudex: populusq̃, vt nũc mos est, scandalũ acciperet, acsi iustitia dissimulatione lagueret. Et extãt præterea canones. 2. q. 1. can. manifesta. Et de accusatio. c. euidentia. quibus habetur q̃ euidentia patrati sceleris nõ indiget accusatore. Quinverò & patrocinari huiccõ suetudini apparet ius diuinũ. Legimus enim Iosue. 7. q̃ cùm Acham anathẽma occultus esset, crimen tamen notoriũ, sortibus inquisitus est, ac deprehẽsus. Accedit & autoritas D. Tho. quem Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. refert. s. q̃ cùm Parisijs ipso Baccalaureo, furtum factum esset, cõsilio suo inquisitus est ille qui latebat fur. ¶ His tamen nõ obstantibus iura canonica & euangelica, ratioq; ipsa cõsuetudini refragantur. Et ideo statuitur negatiua responsio. Infamia delicti non sufficit, nisi paucis exceptis casibus ad inquirendum reum quẽ nulla dum respersit infamia. Verba sunt in dict. cap. Cùm oporteat. de accus. Nisi super prædictis famã ipsius, scilicet personæ, læsam esse noueritis, vos ad inquisitionem non subitò procedatis. Et in cap. inquisitionis. iubetur nullum pro crimine super quo aliqua non laborat infamia puniẽdum. Et in cap. qualiter & quando. sic legitur. Si super excessibus suis quis fuerit infamat⁹, tũc procedendum est ad inquisitionẽ. Et in testimonijs diuinis suprà citatis de Villico, & de Sodomitis extat, personas ipsas fuisse infamia læsas. Deinde ratio id probat. Nam iura hæc fundantur in loco illo Matthæ. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Est autem temeratium iudicium de persona iudicare

Ratio cõcl.

Dubium.

Arguit. affirmatiuæ partis.

Secundum.

Tertium.

Responsio.

propter publicum crimen, ac subinde illam explorare. ¶ Sunt autem qui hinc tergiuer
sentur: dicentes quod quanquàm licitũ non sit particulariter de singulari persona suspicari, atque adeo neq; percontari: licet tamẽ in genere disquirere quisnam secit. Attamẽ distinctio hæc fallax videtur: Etenim si qui interrogatur, tenetur particulariter reũ prodere eodẽ recidit, acsi particulariter scisciteris. Præterq̃ q̃ etiã accidere posset, vt inter cęteros reus ipse forte interrogaretur: qui tamen nullo se iure prodere conuincitur: & tamẽ vix euadere posset, quo minus, vel de rubore vultus, vel de verborũ ambiguitate deprehenderetur. Accedit huc vrgetissimũ argumentum ex. c. Inquisitionis. de accus. Iubetur enim illic q̃ etsi duo vel plures iurati affirment cuiuspiã crimen, de quo tamẽ ille nulla infamia laborat, non procedatur in ipsum via inquisitionis. Si ergo hoc verũ est, quomodò illi qui nondum iurati sunt, interrogari possunt, vt quem nulla insinuauit infamia ipsi prodant? Possent tamẽ fortasse in tali casu indicia inquiri: vt scilicet vicinia interrogaretur in qua hora fuerit occisus, quibus armis, & similia. Et tunc si illa indicia aliquẽ in particularis infamia denotassent, posset de illo inquisitio iniri. ¶ Vnde ad autoritatẽ S. Tho. dum iunior erat, bene Caieta. respondit nõ permũisse in illa sententia: postq̃ 2. 2. q. 69. art. 2. eam nõ probauit. Quin verò fertur neq; tunc fuisse magistrorum calculis approbatam. Iura autem quæ aiunt euidentiam patrati sceleris accusatore nõ indigere, intelligenda sunt quando & patrator ipse vel manifestus est, vel infamia detectus. Id verò quod de sortibus antiquę legis adiectũ est, nihil mouet. Nam cùm Deus cognitor sit vindicatorq̃ue vniuersorum criminum, potuit illum totum populum sortibus illis deterrere, quibus expectabatur reuelatio diuini numinis. Vnde sensus illius: Da gloriam Deo, illuc spectat, quòd postquã Deus ipse veritatẽ reuelasset, ille qui celaret, Deum subnotaret mendacij. Et ideo dare ei gloriã, erat veritatem confiteri, vt appareret quem admodum Deus est occultorum cognitor, quod in gloriam suam magnopere cedit. Illud autem scrutinium per sortes iam modò non liceret. Sicuti neque illud Numer. 5. de inuestiganda muliere adultera citra infamiam. Consuetudinem autem contrariam non est nostrum vellicare: ipsi viderint qui illam in vsum inuexerũt: inde enim tam nec

Refelliũtur præfati autores.

Ad postremũ argum.

Ad iura citata adhibetur responsio

Universidad de Deusto
Biblioteca

persuasum habent plebes, necessarium esse. Cùm tamē nusquam iuris peritissimi illam induxisse videantur. Nisi in quibusdam casibus quos ad sex vel septem loco citato in Relectione nostra reduximus, atq; ad amussim perpendimus. De quibus Barto. ad.l.Iuliam.de adul.l.2.post glossam. §. si publico. & super Extrauagā. ad reprimen. Et Doctores iuris canonici super citatis tribus capitulis, de accus. tractāt. Ex qbus casibus illi sunt planissimi qui cōtingunt in crimine hæresis & in crimine læsæ maiestatis. Tunc em̄ oborto rumore criminis disquiri possunt personę. De cęteris vero illic, cui libuerit, nostra legat. Non enim postulat hic locus tam longam de hac re disputationem. ¶ Hāc tamen regulam adhibendam hic duxerim, quæ infallibili (vt reor) certitudine casus omnes cōplectitur. Quibus licet notorio, diffamatove crimine, latentē reum inquirere. Ea autē est. Quandocunq; accusare quisq; tenetur, puta dum crimen est in perniciem publica aut tertiæ personæ: neq; est emēdatum, sed perdet in futurū: iuste vnusquisq; interrogari, vt teltis possit, & prodere reū tenetur. Quo fit vt solum ad vindicandū præteritum crimen nequāquam id liceat: ¶ Quod si quis forsan cōtra hoc arguat q̄ si infamia expectaretur, multa crimina impunita manerēt. Anacletus Papa respōdet, can. si omnia. 6. q. 1. q̄ permulta relinquenda sunt iudicio diuino. ¶ Illud tamen argumentō quod ex can. quidā maligni. 5. q. 1. huic sententię obijcitur quia ei Caiet. super hac. q. S. Tho. 2. 2. q. 69. art. 2. nō (vt reor) pro dignitate satisfacit, nō decet hic præterire. Casus textus est q̄ quidā libello nocturno secretario dñi Gregorij infamiæ notā inusserat. & ait Caieta. sub cōditione latentē illū criminosum Pōtificē excōmunicasse: scilicet si nō se revelasset. Addit tamē excōmunicationem illam nō ferri super conditionem, nisi se revelauerit, sed super crimē, quia, inquit, potest delinquēs pro elapso delicto absolute excommunicari. Et ideo benignē, inquit, cum illo actū est: cum eius optioni relinquebat, vtrū mallet se revelare, q̄ sentētia excōmunicationis vulnerari. ¶ Hæc autē respōsio (vt in dicta Relectione latiùs ostēdimus) profectò (vt bona venia dixerim) nō est tanto Doctore digna. Primùm enim q̄ pro delicto prēterito quis, nulla ante delictum præcedente monitione, sentētia excōmunicationis feriri possit, inauditū est. Nam vt ex Euāgelio planè colligitur, nemo potest tali percelli censura, nisi ob mortale peccatū, idemq; inobedientiæ: quia scilicet rebellis nō vult ecclesiā audire. Neq; Pau. Corinthiū illum ob cōmissum incestū Sathanæ tradidisset, nisi quia incorrigibilis erat. Ideo em̄ separauit illū à cōsortio aliorū, admonēs illos ne cōmiscerentur fornicarijs. Ob idq; postquàm correctus fuit, statim restituit reliquorū cœtui. Quāuis mos ille excōmunicandi forsan non erat qualis nunc est, vt excommunicati priuarentur suffragijs ecclesiæ, sed in torturam tradebantur Sathanæ, quòd fieri poterat ob commissam culpam: separari verò non nisi nè contagione plebē inficerent. Quocirca nulla est licita excommunicatio nisi prævia monitione: vt sanctè cautum est cap. sacro. & cap. per tuas. extrā. de sententia excommunicationis. Ob id em̄ illi qui à iure præmoniti sunt, censurā excōmunicationis ipso facto incurrunt. At cùm primùm parēre parati sunt, veniunt absoluē di: quoniam coram Deo iam non sunt excōmunicati. ¶ Hinc ergo palàm fit vt neque possit occultus peccator, qui nulla infamia denotatus est, sub illa cōditione, nisi se prodat, excōmunicari: aliàs cuncta iura quæ inquisitionis formā & ordinem delineant, corruerent. Textus ergo Greg. planissimus est. Nunquàm enim sanctissimus Pontifex cogitauit illum latentem diffamatorem extortione excommunicationis in publicum producere: sed hoc tantùm ei præcepit, ad quod iure naturę ipse tenebatur. Nempe quòd vel produceret se vt crimen probaret quod alteri impoſuerat: aut famam ei restitueret, quam nisi se proferendo restituere non poterat: sin minus, à sacrosancta Eucharistia sub pœna excōmunicationis deinceps abstineret. Excōmunicatur ergò non pro delicto præterito, neq; nisi se proderet: sed pro futuro sacrilegio si ab Eucharistię susceptione in peccato existens nō abstineret. ¶ Atqui ex huius quæstiūculę responsione facilè alterius solutio colligit: videlicet vtrū ille q̄ propriū fassus est crimē licite possit de cōplicibus interrogari, qui nulla infamia læsi sunt. Nāetsi consuetudo parti affirmatiuę patrocinetur, ex his tamen quæ dicta sunt cōsequitur negatiua. Quin verò expressa est iuris vtriusq; determinatio: vt cap. cùm monasterium. de confes. & ca. veniens. extrà. de testi. &. 15. q. 3. cap. nemini. & C. de accusat. l. fin. &. ff. de quæstionib. l. repeti. quibus locis cauetur nō confessi super aliorum cōscientias interrogētur:

Regula certissima.

Obiectio.

Responsio.

Argumētū perperam à Caietano solutum.

Germanus interpretatio citati textū.

Prima ratio in Caieta.

gētur, crimine lesæ maiestatis excepto: quo cōprehēditur & hæreseos impietas. Tametsi alios etiam Barto. super eādem lege, repeti, excipiat: vt publicos latrones, & eos qui falsam monetam cudunt. De his autem satis illic à nobis dictum est. Et eadem regula quā nuperrime statuimus hic similiter locum habet, videlicet quòd liceat reum interrogare de complicibus quando ipse teneretur accusare: nempe ad obuiandum futuro malo in damnum reipublicæ, vel egregiū tertiæ personæ: non autem ad vindicandum præteritum. Scio equidem contrariam vigere consuetudinem, nescio tamen quo orta sit iure. Profectò in conscientia interrogatus, parēre nō cogitur: vt Caie. ait opus. 16. ref. q. 5. Sed tamen absit, vt qui tacere licitè potest, mendacium dicat, vt illic insinuat. ¶ Enascitur autem hinc dubium aliud, vtrùm vice versa quando persona diffamata est de vno crimine, interrogari possit de alijs occultis. Petrus enim de Palude in. 4. distin. 19. q. 4. affirmatiuè respondet. Cuius fundamētum est quod ratio ob quam non licet de abditis iudicare, nō sumitur ex eo quòd peccatum sit occultum, sed inde quòd secretus sit peccator: qui ideo per vnius delicti cōfessionem detectus interrogari deinceps potest ac debet an alia commiserit. Verùm hanc tamen opinionē & Adria. quolib. 11. & Caiet. 2. 2. q. 69. artic. 2. meritò confutant. Nam expressè in canonibus citatis vtriusque infamia exigitur, ex qua ius inquirendi nascatur, scilicet tam delicti quàm delictoris. Eademq; est sententia S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1. & ratio est in compertō. Potest em̄ quis adulterij infamia obscurari: qui tamen circa furtum, aliāque scelerum genera serenum habeat nomen.

Alterū dubium.

Fundamētū Paludani.

Fundamētū Valētiæ.

Adrian. Caietanus

S. Thom. hīc in palu.

¶ Attamen duobus modis licet conuictum de vno crimine, de alio interrogare. Vno, quando notum crimen indicium est alterius: vt si quis infamatus esset conuictusque de adulterio, & adulteræ coniunx reperiretur in suo lecto necatus, interrogari posset an reus esset talis homicidij. Et si quis de homicidio conuictus esset, & cadauer nudum inuenirētur, interrogari posset super spolio. Secundus casus est, quando vnum crimen, alterius est circunstantia: vt qui de consuetudine cum puella conuincitur, iure interrogatur an ipsam defloruerit. ¶ At verò de hac infamia quæ viam inquisitionis antecedere debet, vtrùm sit certo numero testium destinata, non satis inter Doctores conuenit. Plerique tamen super illo cap. Inquisitionis. censent denarium numerum satis esse. Attamen de hoc numero nihil in iure habetur, sed id solūm quòd propter dicta paucorum non debet quis infamatus reputari: nisi opinio eius apud probos & graues læsa existat. Quocirca an infamia sufficiens sit, prudentum arbitrium æstimandum est: vt scilicet perpendant quādo iam rumor sit frequens. Numerus autem ille denarius inde autoritatem nactus est ad infamiā, quòd sufficit populum constituere. Nihilo minus nulla est alia regula certior quā glossa dicti capituli, quæ ait, quòd si rumor sit sparsus per maiorē partē vicinię aut collegii, aut vniuersitatis, illa est sufficiēs infamia. Hāc enim cōmēdat Bart. ff. de. q. l. de minore. §. tormenta. vbi ait, fama est cōmunis opinio, voce manifesta ex suspectione proueniens: quæ si sit de malo, dicitur infamia. Requirit ergo in primis bonorū opinio. Nam perditorū clamor atq; hominum infimę classis, legitimam infamiā non conflat. ¶ Perditorum autem perditissimos istos censeto ariolos & astrologos, q̄ per astrorum obseruationem occulta crimina propalare cōtendunt. Nam vt de suascię tia quā exilis sit certitudinis nunc fileamus, vsus tamen eiusmodi artis in detegendis criminibus occultis pestilētissimus est, iniquissimusq; adeò atq; omni diligentia à Rep. affligendus. Esto enim illis gratis, imo contra veritatem cōcederemus, perinde eis innotescere occulta crimina acti oculis proprijs vidissent, quomodo illi possunt illa, nisi toto reclamante iure revelare? Profectò neq; idoneus iudex, nisi, vel imperitissimus, vel nequissimus vllā posset iuridicā ansam accipere ad inquirendum, vel vllo pacto procedendum cōtra illum, ab illis proditoribus proditum. Quare ipsi potissimū atq; illi simul qui illos interrogant in malā crucē arripiēdi essent. Nihil enim aliud faciūt q̄ homines falsò infamare: & quāuis vera dicerēt, pernicioſissimi nihilo minùs essent, sunt enim mortales adeo cupidi deprehendendi eos qui sibi nocuerūt, vt facile istis fidem adhibeant. Vnde sexcentæ turbæ in Repu. oboriuntur. Quin & illi qui Zelotypia exuruntur eos adeūt qui adulteria suarū vxorū sibi detegant. ¶ Hæc de infamia. Indicia autē, vbi non volat infamia, nō qualiacunq; ait sanctus Thom. sed expressa esse debent, & quę prudētia iudicis iquisitionē vehementer reū indicet antequā ius emergat inquirēdi. Vide quā sancti sanctaq; iura la-

Additio autoris contra astrologos.

Qualia oportet esse indicia quæ inquisitionē antecedant.

S. Thomas.

mæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

mæ & honori consultũ curauêre delitescentis rei, sanè cũ maluerint aliqua crimina impunè fieri, quã delinquẽtes occultos de possessione honoris sui, famæq;, & vitæ temerè depellere. ¶ Semiplena autẽ probatio cẽsetur vnus testis omni exceptiõe superior. Sed repetis fortè cõtra hanc definitionẽ argumẽtũ suprà factũ, ex. c. Inquisitionis. de accusat. vbi cauetur etiã si duo vel plures iurati testes crimẽ pãdant, nisi infamia reus laboret, non patêre inquirẽdi ius. Respõdetur autẽ argumentũ concludere semiplenã probationem: quin verò plenã triũ testium nõ sufficere ad inquisitionẽ: sed semiplenã probationẽ tũc facultatẽ facere interrogandi tã reum quàm alios testes, quãdo proceditur via accusationis. Atq; hæc est mens S. Tho. ¶ Ex his autẽ reliquũ sit dubiũ aliud, vtrũ reus in foro, aut exteriori, aut conscientię compulsus sit veritatẽ respondere antequàm certior fiat, iudicẽ iure ipsum interrogare: an illicò ei potiùs debet simpliciter credere. Respondetur nequãquã cõpelli, quousq; illi constet more, & lege interrogari. Etenim qui bona sua, honorem, & vitam iure possidet: quousq; ius alterum sibi innotuerit quo debeat illorum iacturam facere, non adstringitur illa dimittere: aliàs prodigus eorum esset. Atq; id maximè in rebus grauioribus: sed in his potissimùm quæ vitam in discrimen obijciunt. Nã in leuioribus debet subditus prælato fidem adhibere, illi tamẽ prorsum quem probum nouit, prudentem, & scientiæ peritum. Igitur vbi primùm reo notum fuerit secundũ iuris ordinem interrogari, sub pœna peccati mortalis detegere veritatẽ etiam iniuratus tenetur, multò tamen sanctiùs si iuratus interrogetur. Loquimur nunc modò ex genere rei. Nã ob leuitatem materiæ iam suprà dictum est fieri posse, vt negatio veritatis etiã in iudicio venialis sit culpa. Quocircà reus qui veritatem negat, etiã illam qua in mortem adigitur, nullatenùs est sacramento confessionis absoluendus quousque illam aperiat. Debent tamen confessarij considerata maturitate tunc vti nè calamitosum morti temerè addicant, scientes in re dubia propẽdendum esse potiùs in fauorem rei. Et ideo, nisi meridie clariùs lex illos cogat, non sunt miseri cogendi: maximè in causa capitali, aut honoris & famæ: dum ex altera parte nõ agitur de tanto periculo alius tertiæ personæ: sed debent prius rimari an iudex legitimus sit, an reus aliquo sit priuilegio exemptus, puta quia clericus: an denique plenè cõstet cuncta legis merita fuisse seruata. Præterea illa debent esse prudentia, vt etsi reus auscultare nolit eorum sententiam, dissimulatissimè id ipsi extra confessionem celatam rem seruent. Solẽt nanq; sæpe iudices de cõfessarij facie delictũ expiscari. Ecce quando reus tenetur, & iustus testis veritatem patefacere. ¶ Quod autẽ plus dubietatis: & anxietatis affert est, nosse, quãdo vel reus, vel testis præter iuris ordinẽ iniquè cogitur, cùm nullatenùs ei (vt suprà dictũ est) mentiri liceat, etiã si salus totius reipublicæ illic periclitaretur, qua se poterit prudẽtia defendere, quòve suffugio elabi. Hæc fuit in illa nostra Relectione citata mẽbri. 3. quæst. 3. vbi cũcta credo tetigimus quæ à nostro pusillo ingenio desiderare quis poterat. Vt autẽ summatim dicamus, complures secretorũ gradus & ordines dignoscuntur. Quorũ summus est qui sacramentali cõfessioni debetur: ob idq; de illo constitutissimũ est cõfessarium vere respondere se nescire quod in sacramento audiuit: quoniam huius cõtradictionis, scio, ne scio, vtraq; pars diuersis sensibus esse potest vera. Nam licèt prior simpliciter vera sit, si scire pro eo vsurpes, quod relatu credis, posterior nihilo minùs est vera in hoc sensu: quod nescis tanq̃ homo, vel quia nescis, vt dicas: de hoc autem non est præsentis loci disputatio: illic eñ satis superq; dictum est. ¶ Vnum hic tamen repetere admonẽdo nõ cessãbo, contra quod passim grauissimè peccari video: nempè quàm debeat esse reconditum, quamq; ab exteriori foro semotum confessionis secretum. Videoinquam seculares iudices, imò & peiùs ecclesiasticos suas sæpè causas ad confessarios remittere, à quibus rei informati veritatẽ posteà fateãtur in iudicio. Idque præcipuè in causis matrimoniorum quæ clàm fiunt. Cùm tamen multò minùs esset periculi si mille essent illegitimi coniugati, & in perpetua fornicatione persisterent quàm illa via procedere. Arbitrãtur enim isti iudices neminem posse in confessione sacramẽtali mẽtiri: & tamẽ & adultera & puella, imò vulgaris homo q semel veritatem in iudicio negauerint, paratissimus est etiã in cõfessione id contegere: qua ideo ratione patẽtissima illis offertur occasio, vt sacrilegium faciant mentientes in confessione. Et quando id non cõtingat, faciunt eiusmodi iudices confessionem odiosissimam. Nam cùm videat indocta plebs per illam viam

Quid semiplena probatio.

Argument.

Solutio.

Dubitatio.

Solutio.

Sana doctrina ad cõfessarios spectans.

Multiplex secretorum ordo.

Iudicis ignorantia.

viam in iudicio compelli, quis non illàm reformidet? Persuasissimum ergo Christianis esse debet secretum illud nulla prorsùs ratione reuelari posse: magis quàm si Deus solus sciret. Aliàs apertissimo periculo exponeretur sacrosanctum sacramentum, vt homines non auderet tua illic patefacere crimina. Caueri ergo sanctissimè debet ab hoc sacrilegio, ne iudices in suo foro sacramentũ cõfessionis nominẽt. Neq; sacerdotes si qui ad illos inde remittãtur, vllo modo eos iudiant. Imò & iudices ipsos acerrimè reprehẽdant. Interest facer limes inter vnũ forũ, & alterũ quẽ trãsgredi sacrilegiũ est, in rem publicam Christianã pestilẽtissimũ. Sed quo ad rem de iudicio exterioris fori reuertamur. In eiusmodi secretis sunt etiã gradus quantũ ad fidem quæ ipsis seruãdis debetur. Etenim qui per iniuriã ab altero secretũ extorsit, arctissimo nexu stringitur illud seruandi. Adeò vt si illius reuelatione periclitaretur alterius vita, dicere auderem q̃ deberet ipse periculũ anteà subire, pręq̃ illũ detegere. Post hoc est illud quod quis prudenter, vel tanq̃ prælato, vel tanquàm amico, alteri cõcredit. Tunc etsi nemo obligetur mortẽ oppetere, vt illud celet dum ab illo extorquetur, tenetur tamen q̃ possit maximè illum contegere. Deinde sequuntur alij gradus remissioris obligationis. Vt si scis secretum, vel quod alter temerè effutiuit, vel quod casu vidisti.

Sexta conclusio.

¶ At nè quæstione sequenti de testibus eadem nos occupet quæstio, de omnibus tam reo, q̃ testibus constituitur sexta generalis conclusio. Licet cuicunq; præter ius requisito primùm nõ respondere; mox appellare. Quinverò & quo potuerit pacto se defendere, ne loquatur: sicuti cõtra priuatã personã. Nã iudex multò grauiùs mortaliter peccat (quod apprimè animaduertere debet) dum tali vi secreta exprimit, quàm si priuata esset persona: eò quod cùm sit iustitiæ patronus, & custos, eidem iustitiæ authoritate publica vim infert. Quamobrẽ dum p iniuriam extorsit crimen per illam confessionem non potest reum condẽnare: quia ex iniuria nullum nascitur ius. ¶ Si verò nullum aliud remedium interrogatis reliquũ sit, pro tali casu est conclusio septima. Possunt ac debent sic contra ius requisiti quacunq; vti amphibologia, quam vsitatus sermo citra mendacium ferre possit. Nam si talia verba nullatenùs sensum verum admitterent, mẽdacium paterent: quòd nullatenùs licet. Et quidem

Septima cõclusio.

Iudicis ius cõtra ignorantiã.

antiquus doctorum clypeus ille erat, vt interrogatus diceret, Nego propositã, vt propositã sunt. Et re vera inter sanos iudices illa esset legitima responsio: sed tamen quoniam tam illa minimè cõtenti vrgentiùs instãt, distinctione opus est. Dum enim testis de alieno actu interrogatur, facilius protegere se potest, quàm si interrogaretur de proprio. Arbitror enim, licèt non sit eo gradu certũ, quo in confessario, posse rite respondere se nescire: vt si interroget an alius quispiã, puta Petrus occiderit, illud ve aut aliud fecerit, fuerit ve tali hora in tali loco, aut quicquam simile, per quod veniri possit in notitiã criminis. Enimuerò cũ voces sint conceptuũ signa, oratio illa, nescio, recipere hunc sensum citra mendaciũ potest: Nescio vt tibi modò dicam. Quare non aduersatur alteri veritati, scio simpliciter: etiam si proprijs oculis id de quo interrogatur vidisset. Nã si tantũ auditu illud teneret, dubiũ nõ est, quin posset respondere se nescire. Quãdoquidem quod credimus, non proprie scimus. Et confirmatur conclusio. Iudex scisciteri de occultis non potest: imò vt habetur. c. qualiter & quando. 1. de accusat. debet interrogãs excipere occulta crimina admonẽs testem nè illa detegat: ergo quamuis ipse actu exceptionem non explicet, legibus ipsis intelligitur expressa. Quocircà iuramentũ calumniæ vel quodcunq; aliud testium, eo moderamine intelligitur, q̃ ille iuratus dicet veritatem secundũ ius. Atq; inter alias expositiones hæc optima est & textui genuina illi⁹ loci, Marc. 13. De illo die nemo scit, neque filius hominis. Cùm enim Apostoli Christum scisciterẽtur, Dic nobis quãdo ista fient? ipse respõdit. De die illo nemo scit, neq; filius hominis. Quasi dixisset. Ad finẽ redemptionis quam filius hominis operatur non pertinet illum manifestari: sed potiùs reticeri. Quare filius hominis nescit vt dicat. ¶ Attamen dum interrogatio sit de proprio actu: vt scilicet si vel testis interrogetur an viderit, vel audierit, vel adfuerit tali loco. Et pariter si reus interrogatur an fecerit hoc vel illud, illic perplexior fit locus euadẽdi. Nã dicere, Nescio, ridiculũ esset. Potest tamen dicere, Non me minimè eundem sensum recipit, quem, nescio, scilicet, vt dicam. Si tamen res est tam proxima vel tam insignis, vt illa responsio fiat etiã deridicula, difficilior fit multò euasio. Nam dicere, Non vidi, vel, Non audiui, non mihi satis videtur eundem sensum admittere,

Probatio cõclusionis

Qualiter interrogatus iniquè proprio actu possit se læsio. gitimè erinere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mittere,quem,Nescio. Nec auderem sic ego respondere si vidissem. Quanuis in, audire, tolerabiliùs idem permittatur sensus. Nam etiã audimus,vt dicamus. ¶ De reo autẽ multò est res grauissima. Dum eũ interrogatur an occiderit,vel furatus fuerit,vel de quocũq; alio proprio actu,eludere interrogationẽ nequit,dicẽdo se nescire, neq; (vt diximus) admittetur si dicat se non meminisse. Quòd autem liceat ei dicere se non feciſſe, nullatenus est sustentabile: quontã, Non feci, nullo modo ampleeti potest sensum, Nõ feci vt dicam: Facere enim non habet eandem connexionẽ cum eo quod est,vt dicam,quã habet,scire. In communi enim colloquio vbi sermo oritur de re aliquã quam secretò seruare volumus,licèt quis respondeat se nihil scire,non existimatur mendax, etiã si credatur id secreto nosse. Si tamen sermo esset de re quã alter fecit: qui sciens rem illam fecisse,diceret non fecit: aut, non ita res est, profectò mẽdax meritò haberetur. Idẽ enim est prorsus, Nõ feci, &, Nõ ita res est, quod porrò nullo sensu à mẽdacio excusari potest. Scio Adria. 4 sent. q. de sigillo confessi dicere, q̃ reus contra ius interrogatus potest etiã iuratus respondere non solùm nihil de illa re nouisse: verùm interrogatus an fecerit, potest, inquit, secundũ omnes Doctores respõdere se non feciſſe. Nescio tamẽ qui sint omnes illi doctores: quia neminẽ vidi: imò indubius credo, id neutiquàm licere. At quia neminẽ dico, est vtiq; Caiet. opus. 16. resp. q. 5. quẽ suprà citauimus qui ait, inquisitum præter ius de occultis cõplicibus respondere posse nõ habere complices: quod si verum esset, consequens fieret, vt de se quoq; iniustè interrogatus respondere posset nõ feciſſe. Quod ego profectò adduci non possum, vt credam. Quontã nulla amphibologia valet eiusmodi responsa à mẽdacio excusare. Et est mihi apertissima demonstratio hæc, q̃ si illud nõ esset mendacium, vana tũc fuisset cura & solicitudo omnium Doctorum admonendi non licère neq; pro vita seruanda in iudicio mentiri: quia nullũ aliud mendacium cauere volunt, q̃ hoc quo quis aperte negat se feciſſe, quod fecit. Quæro enim ab illis, an si iudex diceret tu occidisti, respondens reus, non ita est, mentiretur: profectò non est dubium. Quare nec adulteræ à marito nudo gladio interrogatæ an amicũ admiserit dicere fas est nõ admisisse, si id modò falsum est. Neq; posset à mẽdacio excusari si cùm eum admisisset nudius tertiùs, absolutè respondisset non admisisse: intelligens heri: nam illa negatio vniuersalis est. ¶ Quid ergo remedij est? profectò nullum: nã hominũ iniquitatibus, postq̃ semel iuris synceritatem pessundant, nullis potest legibus obuiã iri. Sed miseris necesse est mortẽ, velut martyres perpeti, anteq̃ ius naturale & diuinũ mẽtiẽdo trãsgrediantur. Quod enim remediũ excogitare potest misera puella cũ mortẽ tyrannus eiminatur, nisi secũ turpiter consentiat? profectò nullum, sed gladio potiùs succũbendum illi est. Eodẽ modo cui eãdẽ mortẽ offerret, nisi mendaciũ proferret, moriendũ esset. Et talis est casus dũ tyrãnicè iudex reũ in tãles angustias redigit, vt vel mentiri debeat, vel mori. Hæc truncatim de hac materia hic dixerim: quoniã nec res est quæ hoc loco plenariè disputari deberet, & in dicta nostra Relectione copiosè extat discussa.

Sententia Adrian.

Ratio egregia in Adri.

Ad primũ igitur argumentũ in contrariũ respondetur, iura ciuilia multa impunè permittere quæ non ideò approbãt diuinæ leges vt meretricia. Atq; hac ratione, quia ferre mortem, quæ secundùm Arist. 3. Ethic. terribiliũ omniũ terribilissimũ est, egregię virtutis est, iliiusq; fortitudinis culmis quod ratissimi homines attingũt, leges humanę nulla supplicia illis statuerũt qui eũ accusationibus transigerẽt, vt se à morte eriperent: licet ante tribunal Dei culpa non ea reãt. ¶ Et similis est respõsio argumenti. 2.

Ad 1. arg.

Aristot.

Ad secundũ argum.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm reo liceat iudicium per appellationem declinare.

Primum argumentum.

Paulus.

Argum. 2.

Argum. 3.

Tertium vitium rei est subdola cauillosaq; appellatio. Arguitur ergò q̃ reo non liceat iudicium per appellationem declinare. Primum videtur hoc contradicere documẽto Pau. ad Ro. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribꝰ subdita sit. Nã appellatio, quędã est recusatio iudicis, & ab eius obedięntia exẽptio. ¶ Secũdò. Maior obedientia debetur ordinarijs iudicibus, qui publica potestate pollent, q̃ alijs quos arbitrio tuo elegeris: sed ab electis cõmuni partiũ consensu appellare non licet: vt patet. 2. q. 6. can. à iudicibus. ergo nec ab ordinarijs. ¶ Tertiò arguitur. Si appellare licitum esset, quocũq; tempore liceret: præfinitur autem à iure tempus decem dierum ad appellandum:

dum: vt patet. 2. q. 6. can. Anteriorum. ergo appellatio non est licita. ¶ In contrarium est exẽplum Paul. qui, vt refertur Actu. 21. appellauit ad Cæsarem.

Prima conclusio.

Rõ conclu.

Paulus.

Posterior conclusio.

Probatio.

Rõbæstãdi

Dubitatio

Argumẽtũ partis affirmatiuæ.

Quæstiõ.

Responsio.

Solutio

BReuissima est atq; facilima quæstio, ad quã duabus cõclusionibus respondetur. Prior est. Licitũ est reo quãdo iustitię cõfidit, qui iudicis fortè grauamine premitur, appellare, dum modò ad legitimũ appellet iudicẽ. Conclusio est manifesta, etiam naturali iure, quoniã vt se suaq; quisq; defendat tutela & beneficio vti potest quod ratio naturalis ei nõ denegat: q̃ autem id nulla ratio naturalis vetet, patet: quia ea maximè esset, obedientia: hæc tamen non obstat: quia nemo obedire tenetur inferiori, nisi quatenus ille superiori subalternus est. Est enim iudicũ ordo licut causarũ naturaliũ, quarum in suis influxibus alia est alijs subdita. Quare eãdẽ cau. &. q. can. Omnis oppressus. conceditur afflictis reis appellare, iubeturque vt à nullo phibeantur: sed fulciãtur potiùs & audiant. Et can. præcedenti. Appellanti non debet afflictio vlla carceris, aut retentionis iniuriare custodia. Sũt autem multę à iure præscriptæ cęremoniæ & formulæ appellãdi de quibus nõ est præsentis loci prelsiùs dicere. Quod autẽ habetur in can. Catholicus, videlicet q̃ si quis fidelium ad iudicẽ prouocauerit infidelẽ, excõicet: de Apostolica doctrina sumptum est. Obiurgat enim Paul. Corinthios in. c. 6. prioris epistolæ, q̃ frater cum fratre iudicio cõtenderet, & hoc apud infideles iudices: cùm inter seipsos possent suas cõponere lites. Nã vbi fides nõ est, neq; rectum esse potest iudiciũ. Intelligitur autem illa prohibitio de illis catholicis qui inter catholicos viuunt: nam illi nostrates qui in terris infidęliũ negotiationis causa cõmorari permittũtur, nihil peccant si corã ipsorum iudicibus, vel actores cõpareant vel rei. ¶ Posterior cõclusio. Appellare ad superiorẽ causa aut repellendæ, aut differendę iustæ sententiæ, iniustum, & iniquum est. Probatur: quia sicut imponere reo (vt suprà diximus) calumnia est, sic imponere iudici: ille autẽ qui subdolè & vafrè appellat, præterq̃ q̃ obedientiam violat quam iudici debet, re ipsa imponit illi falsum, quasi iniustam sententiam tulerit: insuper & impedimento illi est nè suum perse quatur munus: atq; adeò eisdem de causis in iuriam illi irrogat. Quapropter in eadẽ cau. & can. quicunq;. præcipitur vt tales appellationes nõ recipiantur. & can. omninò. eiusmodi appellantes puniri iubẽtur. ¶ At verò scisciatis circa priore conclusionẽ vtrùm licitum sit & condecens sic religionum familias instituere, vt appellare prohibeãtur. Apparet enim id neq; decère, neq; verò licère: tum q̃ præcipue in causa capitis, quã tantopere nos natura admonet, vt defendamus, nemo debet naturali bñficio orbari, quo se tueri potest: tum etiã q̃, vt eãdem cau. &. q. habetur vtroq; canone. Ad Romanã. Christianis vniuersis hoc indulgetur beneficiũ, vt quoties se quisq; premi senserit, ad Romanã sedem tanq̃ ad caput prouocatione confugiat. Respondetur nihilo minùs perq̃ sanctè e religionibus abigi appellandi vsum: nam etsi fortasse accidere quãdoq; possit, vt monachus aliquis iniuria læsus affligatur, tamẽ ex alia parte talia damna (quæ rarissimè contingunt) pace & quiete compensantur: neruus enim & decus religionis in hoc maximè consistit, vt altissimo inter se silentio, omnia veluti inter fratres, quæ sua est professio, pla niter tractẽt, & transigant: neq; se seculo prodant. Etenim vbi primum religionũ causæ clausirorũ metas exierint, actum de illis est. Quocirca institutiones ipsas sic Pontifices cõfirmãrunt, vt appellationes prohiberent. Non q̃ per hoc summis ipsis Pontificibus obedientiæ quicq̃ sit ademptum. Quicunq; enim quãtũuis inclusus monachꝰ ad ipsum appellauerit, iure id faciet: verùm q̃ sic consultum est religionum incolumitati. ¶ Sed & circa secundam conclusionem dubium præterea restat, vtrùm reo etiam dum iustè credit ab inferiori comdemnari, liceat superiorem interpellare: ea nimirum spe ductus vt superior, vel fauore, vel quia diuersam habet iuris opinionem, reuocabit sententiã, vel illa dilatione poterit se ipse eruere. Est enim à parte affirmatiua argumentum q̃ postq̃ intra limites obedientiæ iure id permittitur, videtur posse illuc subterfugere: nã (vt dicecemus statim) licet ei e carceribus fugere. Accedit & vsus: nã quicunq;, si potest, appellat. Respondetur tamen id certe non licère: sed esse peccatum genere suo mortale, vbi quis certissimus est meritò esse cõdẽnatus, etiam ad mortem per appellationem iudiciũ eludere: nam est contra iustitiam & in reipublicæ detrimentum: nam sæpissimè illis prolationibus iudices & ministri, vel lassantur, vel corrumpuntur: & restant scelera impunita. Secùs si aliquo pacto de æquitate sententiæ dubitaretur.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad. 1. arg. AD primum igitur agumentum respondetur, q̃ quãdo inferior iudex fines trãsgreditur iuris, exorbitat ob ordine superioris, & ideo subditus nullam transgreditur obedientię lineã si ad superiorem recurrat: quoniam nemo constringitur parere inferiori, nisi quatenùs ipse perseuerat in superioris ordine. ¶ Ad secundum respondetur

Ad secundũ argumentũ. q̃ in vtroq; esse peccatum vsu venit. Sin iudice perspicientiæ defectum per quẽ iustã causam dat reo æquiorem alium interpellandi: & in eo reo defectũ constantię: quia nõ persistit in eo quod semel elegit. Vnde licet ordinario iudici firmior obedientia q̃ arbitro debeatur, tamen quia ordinarius non à reo eligitur sed eius authoritas pendet à superiori, fit vt quando ille ab eius ordine exit, possit reus citra inconstantiæ notam prouocare: quando verò litigãtes cõmuni consensu sequestrẽ elegerunt, propter eorũ incõstantiam nõ permittuntur appellare. Attamẽ si tres fuerint electi, & duo sine tertio sententiã tulerint, appellare licet: vt subditur statim in

Ad. 3. arg. cap. sane. ¶ Ad tertiũ argumentum respondetur q̃ cùm appellare officium sit virtutis constringi debet ab vtroq; extremo: nempè vt ita hoc beneficiũ reo concedatur, vt tamẽ non cedat in accusatoris iniuriam. Ob idq; antiquitus biduũ, aut triduũ concedebatur reo, vt posset appellare: post verò indultum est tempus decem dierũ. Nã si quantocunq; elapso tempore appellare liberum esset, nulla esset firmitas in iudicio & sententia, sed semper esset ex arbitrio rei pendens. ¶ Atque eandem ob causam interdictũ est super eodem articulo tertiò appellare, vt patet extrà. de appel. cap. Directæ. vbi permittitur appellare bis: & cap. fua nobis. vbi prohibetur appellare ter. Et est expressus titulus in Codice. lib. 7. nè liceat in vna eâdemq; causa tertiò prouocare. Iam verò Romæ inductus est contrarius mos: vt scilicet tres sententiæ expectẽtur cõcordes. Ea forte de causa q̃ technis fraudibusq; humanis indies crescentibus, aliter satisfieri litigantibus non posse creditum est: nam cùm hæc ex iure pendeant positiuo, potest Summus Põtifex illa pro temporum varietate mutare. Illic autem nocentissimus intolerabilisq; stylus est, vt litigatores permittantur causas in frusta lacerare, & nouos articulos effingere, vt à quocunq; iudicis verbo appelletur, & de singulis expectentur tres sententiæ, atq; hac ratione lites immortales fiant.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm liceat condemnato ad mortem se quacunque ratione defendere.

POstremum remedium quod reo superesse videtur est, vt se defendat, tũc præsertim dum morti addictus est. Arguitur ergo id licitũ Argum. 1. esse, Naturalis inclinatio semper est licita, cũ Deo authore illa sit vniuersis rebus indita: inter inclinationes autẽ naturæ, summa cunctis rebus inest vt sese conseruent: inde enim nascitur, vt summam exoptemus felicitatẽ, in qua perpetuò permaneamus: ergo ad tuẽdam vitam quæcunq; nobis defensa licet.

Argum. 2. ¶ Secundò perinde sententia fugiendo declinatur, atque resistendo: fugere autem licitũ est, secundùm illud Eccles. 9. Longe esto ab homine potestatem habente occidendi, & non viuificandi: ergo & resistere licet. ¶ Ter

Argum. 3. tiò. Plus homo sibi ordine charitatis tenetur quàm alteri: licet autẽ alterũ periculo mortis eripere, secũdùm illud Prouerb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem: & eos qui trahuntur ad interitum liberare nè cesses: ergò & cuiq; licet seipsum à morte liberare. ¶ In

Paulus. contrarium est Apostolus ad Rom. 13. Qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, & ipse sibi damnationem acquirit. Etenim qui à suo se iudice defendit, potestati resistit quę diuinitùs ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum instituta est.

Distinctio. QVæstio hæc per distinctionẽ est dissoluẽda. Contingit enim quẽpiam, aut iustè damnari, aut iniustè. Et secundũ hęc duo mẽbra duæ sunt secernendæ conclusiones. Prior est nemini iustè ac iuridicè condemnato licet se à legitimo iudice defendere. Et ratio (præter testimonium citatũ Pauli) est q̃ bellum nequit esse vtriq; iustum nisi vbi ignorantia alterutrã partium excusaret: iudex autem, iustè capit, tenet, supplicioq; addicit legitimũ reum: non ergo reus iustè potest illi resistere: sed est suo genere mortale crimen. ¶ Posterior cõclusio. Cuicũq; iniustè condemnato fas est iudici resistere, vbi tamẽ nõ daret scandalum ex quo grauis turbatio timeretur. Conclusio est nota: quoniam iniqua sententia nullam subdito inducit obedientiam: quin verò iam tunc iudex non publica, sed priuata vtitur authoritate: crescit autem inde eius culpa quod prætextu iustitiæ iniuriam infert, & violentiã. Vnde Ezech. 22. Principes eius in medio illius, quasi

Prima conclusio. Ratio cõclu.

Secũda conclusio.

Probatio 2 clausulæ.

quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinẽ: ergo sicuti à lupis, sic se quisque potest ab ipsis tueri, nisi graue inde metueretur scandalum. ¶ Emergunt tamen ex

Prima dubitatio. his conclusionibus rationes aliquot dubitãdi. Et primum omnium offertur dubium de innocente, qui secundùm allegata & probata condemnatur: videlicet vtrum sit illis cõnumerandus quibus posterior cõclusio suffragatur, vt se defendant: an verò illis quibus refragatur prior, præcipiens vt pareant. Nã

Argumẽtũ. quòd se possit defendere, argumentum est sua innocentia. Durissimum enim est manu innocentis ligare qui per iniquitatem accusatus est: id præsertim in causa mortis: cùm natura cuilibet ius faciat defendẽdi sese. Sed ex altera parte est nihilò debilius argumentum, quod illum iudex iustè condemnauit. Et ponamus eundem etiam iudicem credere illum esse nocentem. Quare si damnato liceret se defendere, bellum esset iustum ex vtràque parte. ¶ Res profectò grauis est: & qui à parte innocentis censeret, respondere

Solutio posi tę dubitatio nis. ad contrarium argumentum posset, quòd bellum simpliciter est iustum ex parte innocentis: sed tamen iustitia iudicis fundatur in falsâ præsumptione, quæ innocenti ius protectionis non adimit. Nihilominùs non auderem ab hac parte stare: sed crediderim (vt quæstio. 4. dicebamus) quòd si eiusmodi innocens posset citra graue scandalum, & citra vulnerationem iudicis eiusque ministrorum se protegere, posset quidem: vt pote non solùm fugiendo, verùm & includendo se in locum munitũ, & fortè armatis territando ministros iustitiæ: & dum capitur, conniteudo se eripere etiam pellendo ministros. Attamen si non posset se defendere nisi inflictis vulneribus, neutiquàm crederim id licère. Nam primùm id non fieret sine grauissimo scãdalo, quod peccatum est. Secundo arguitur. Iudex in tali casu nõ solùm licite reum inuadit, verùm & iustitiæ præcepto ita compellitur, vt si non faceret grauiter peccaret. Nam faciamus testimonia esse legitima, & iudicem habere illum p reo: durissimum autem concessu esset quod iudex teneretur prælium contra hominem aggredi, qui iustè posset etiam se contrà prælio defendere: nam etsi in bello possent contra se inuicem duo hostes iustè pugnare: quia alterum ignorantia excusat: est autẽ longè dissimilis ratio: quia allegata & probata secundum iura obligant iudicem reum damnare. Itaque iudex etsi decipiatur credens illum esse reum: tamen non decipitur in hoc, quod etiam si sit in secreto innocens, tenetur illum damnare. Præterea quod ipse sit persona pubblica & reus priuata, plurimum ad rem facit. Adde quòd si prætorem vel occideret vel vulneraret, licet post modum de eius innocẽtia constaret, nihilo secius ob id q̃ illa se vt defendisset, puniretur. Signum ergo est quod in conscientia id ei minimè licuisset.

Ad primum argumẽtũ. AD primum igitur argumentum in principio quæstionis respondetur, quòd inter inclinationes naturales illa est potissima, vt rationalis homo nihil contra rationem inceptet. Ob idque vniuersale desiderium omnium creaturarum conseruandi se, debet homo rationis moderamine exequi. Quapropter vbi citra iniuriam reipublicæ in suo se iure non valet asserere, vitam potiùs quàm rationis ordinem deserere debet.

Ad secũdũ argumẽtũ. ¶ Argumentum autem secundũ multa exigit diluenda dubia. Respondet enim Sanct. Thomas quod cùm nemo ita cõdemnetur, D. Thomas. vt mortem sibi ipsi inferat, sed tantùm vt patiatur, nullus tenetur facere illud vnde mors sequatur: quod contingeret si sua ipsiùs manu in carcere. Et ideo cùm ei fuga patet, arripere potest. Verùm tamen non potest resistere ministro iustitiæ: nam hoc non solùm esset non agere suam mortem, verũ resistere nè patiatur. ¶ At verò contra hanc solutionem sunt argumẽta permulta. Primũ, Prima ratio quòd nemo potest suam custodire vitam cũ alieno damno, quale daretur custodibus cõtra quos si fugeret, lege ageretur. Ad hoc au- Solutio. tem respondetur hoc accidentarium esse: quod ideo fugiens minimè tenetur cauere. Ipsi viderint custodes quomodo munus suũ expleant. Etenim si negligentes fuerint, illis imputandum est: nam fugiens, ius persequi- tur suum. ¶ Quòd si vrgentiùs arguas, seque- Secunda rõ retur si condemnato liceret se in pedes dare, liceret pariter & compedes rumpere, & infringere seras, & perforare murum qua se via eriperet: hoc tamen reprehensibile vulgò reputatur. Quin verò & legibus decretæ sunt illis pœnæ qui talia audent. Henricus Henricus. Gandauẽsis quolib. 9. arti. 25. negat illationem hanc: nimirum arbitratus hoc perinde esse atque resistere iudici, eius percutiendo ministros. Vnde sicut licet tibi, inquit, p alienum agrum transire, haud tamen diruere sepem vt transeas: sic condemnatus dum

Universidad de Deusto
Biblioteca

fores patent fugere potest, nequaquàm tamẽ vincula rumpere. Attamen etsi huic opinioni applaudere ciuiles leges videri possit, tamẽ contraria probabilior est: quam Caietan. 2.2. quæstio. 69. censet Diuo Thomæ consonam, dicenti quòd licet fugere, sed nõ resistere: Et ita credo in foro conscientię de quo præcisè tractamus. Cuius enim fugere licet: iustum subinde fit & se ab impedimentis, citra vim expedire. Est autem notandũ vim proprie, neq; brutis animantibus, quæ neque dominum vllum neque ius habent, neq; verò inanimis rebus inferri, sed solis hominibus. Et ideo condẽnato nõ licet vel iudici vel custodi carceris resistere, manũ in ipsos iniiciẽdo: vincula verò rũpere nõ est resistere, sed fugere. Sicut neq; qui leonibus esset traditus vim inferret iustitiæ, dum, vt se defenderet, illos interficeret. Qui autem custodem carceris ligaret, aut os illi nè clamaret obstrueret, vim faceret: non tamen si eũ dũ se teneret post se fugiens traheret. ¶ Sed Argumentũ arguis contrà. Qui ædes rumperet vicini, vim inferret: ergo qui claustra rumpit carceris vt fugiat. Negatur consequentia: quoniam ille ius nõ habet ingrediendi, sicuti hic exeundi. Fatemur tamen quòd teneatur in conscientia de damno dato. Hic enim tantum constituimus ius fugiendi, declarantes illic non inferri vim iustitiæ vindicatiuæ: qđ sit de cõmutatiua. Quòd si arguas, saltem rumpere vincula peccatum iniustitiæ Ratio altera Solutio. est: Negatur consequentia: quia totum reducitur ad hoc quod est fugere. Quare non tenetur ille de damno ratione acceptionis, sed ratione rei acceptæ. Enimuerò si funes ligati possunt nodum dissoluere, imò & funem discindere, & habetes adulterinam clauem possunt feras aperire, sit vt & ferrea vincula limare, & perforare murum liceat: etiã si qui hoc facit, sciat occlusos secũ alios exituros. Nam ipse suo vtitur iure: cui cura nõ incumbit custodiẽdi alios. Verũm tamẽ ex his non subsequitur quod amici condemnati possent vincto vel intrinsecus vel extrinsecus nauare operas suas, vt vincula vel muros dirumpat, licet possint consulere vt fugiat. Nam ille tantum cui fugere licet, viam sternere potest: cæteri verò maiorem iniuriam facerent diruendo carceres, quàm priuatam domum: esset̃que in vtroque foro capitale crimen. Et quanuis Caiet. 2.2. quæst. Caietanus. 69. contrariæ sit sententiæ, arbitror tamen nemini licẽre porrigere vincto vel limam vel aliud instrumẽtum: quoniam iam hoc esset cooperari. Neque vera est illa regula, q̃ si mihi licet aliquid operari, liceat alijs meis uare: quoniam vincula & carceres rumpere, solum est licitum sternenti sibi viam. Secùs habet consulere alteri quod ei licet. Custodibus autem carceris iustitiæq; ministris grauissimum esset infidelitatis scelus vel cooperari, vel cõniuere, vel dissimulare: imo credo, & consulere. Neque verò propterea quòd condemnatis fugere in foro conscientię liceat aliquod patitur respublica detrimẽtum: nam satis obuiatur si carceres bene sint murati, & custodes vigilantes. Nõ enim est necessarium vt nullum sit impunitũ crimẽ. ¶ Porrò autem fateor contra hanc determinationem frangendi carceres, quam in foro conscientiæ veridicam arbitror, validissimũ exi- Argument. stere argumẽtum ex iure ciuili, quo pœna capitis effractoribus carcerũ decernitur: vt patet. ff. de effract. l. De ijs. & ff. de custo. & exhibitio. reo. Iudex in eos secundùm quas & alias particulares solent benè moratæ respublicæ adhibere. Nam tam grauis pœna nisi pro mortali culpa, iniusta sanè esset. secundùm ea quæ libr. 1. quæstio. 6. definita reliquimus: nempe pœnam, nisi pro culpa infligi non posse. ¶ Ad hoc nihilominus re- Responsio. spondetur, quòd cum legum conditores ciuiles non sint spiritualium iudices, vt perpẽdere valeant culpas in foro conscientiæ: nihil mirum si putet esse culpam vbi culpa nõ est. Igitur vel illam sunt opinionẽ sequuti, quòd per se effringere carceres lethalis culpa sit, vel suas leges in præsumptione fundare. Præsumitur enim vis semper illata custodibus & resistentia: vbi vere inest culpa. Et ideo additur in dictis legibus: Si quis conspiratione facta cum cæteris carceres effregerit. vbi vis & resistentia custodibus illata insinuatur. Subditur autem ibidem: Qui per negligẽtiam custodum euaserint, lenius puniantur. Et intelligendum est si vincula, aut carceres rumperent: nam aliàs profectò nulla esset æquitas: cùm citra controuersiam, nulla sit illic culpa. Tametsi qui fugit, eo ipso criminis fit iure suspectus. Subdit autem eadem lex, In eos. quod etsi effractores inuenirentur posteà innocentes ex eo crimine propter quod impacti sunt in carcerem, tamẽ puniendi sunt. At verò leges (vt dictum est) semper præsumunt resistentiam. Alias re vera innocentibus nulla est culpa vincula lacerare, nec terebrare parietes. ¶ Superest au

Argumẽtũ alterum ad idem. est autem contra hanc eandem definitionẽ & aliud argumentũ huiusmodi. Qui ad mortem damnatus est, eo ipso damnatur ad carcerem: facit ergo contra obedientiam dum fugit. Respondetur per interemptionem antecedentis. Qui enim damnatur ad mortẽ, solùm cogitur pati: & ideo subducere se potest. Verum est quòd leges ciuiles decernentes fractoribus pœnas, in virtute præcipiũt nè carceres effringant: quia legislatores præsumunt illic culpam (vt expositum est) aliàs nequitèr reposcere pœnas. vt lib. 1. quæstio. 6. dictum est. Possunt quidem & condemnare ad carceres sicut ad exilia, tenenturque tunc rei in carcere manere, esset̃que illis peccatum fugere, nisi immineret periculum mortis aut corporalis supplicij. ¶ An verò simul posset quis damnari ad carcerẽ & ad mortem, Caieta. loco citato innuere videtur, tales posse ferri leges, licet latæ non sunt. Arbitror tamẽ quòd non essent iustæ: quia non potest miser illo naturali beneficio fugiendi priuari, quando ad supplicium destinatur corporale. Beneficiũ enim illud nascitur ex appetitu quem natura dedit rebus conseruandi se. Quapropter distinguẽdum est quòd in aliquibus nõ potest homo condemnari nisi vt patiatur: puta in his quę vel mortem vel corporale supplicium asserunt. Et tunc non potest condemnari nè fugiat. Diuersa autem ratio est in alijs, in quibus ad simile supplicium corporale non præceditur. Tunc enim potest reus condemnari non solùm ad pati, verùm & ad agere. Puta vt pecuniam soluat, in exilium secedat, in claustro maneat, vel in carcere: non solùm ad tempus, verùm & perpetuò. In his nanque omnibus obedire tenetur & facere qđ sibi iniunctum est. ¶ At verò ratio quam secundum Diuũ Thom. assignauimus, nempe ob id licitum esse damnato fugere, q̃ nõ tenetur facere id vnde mors sequatur, non apparet vsque adeò solida: nam expectare reum in carcere, non est occidere se: aliàs minimè expectare liceret: quod falsum est: cũ expectantes martyres contrarium dederint documentum. Respondetur quòd neque Sanct. Thom. affirmat hoc esse occidere se: sed facere vnde mors sequatur: quod licèt nemo virtute sententiæ teneatur facere, potest tamen sua sponte: quia æquanimiter pati vult sententiæ executionem. De martyribus autem alia est ratio. Nam aliquãdo tenentur ob confessionẽ fidei expectare. ¶ In

Solutio.

Dubium.

Cajetanus

Solutio.

Diffinitur, ratio. S. Th.

Martyres.

eadem solutione ad secũdum subdit Diuus Thomas similitudinẽ, dicens: Sicut etiam si aliquis sit condemnatus vt fame moriatur, non peccat si sibi cibum ministratũ sumat: quia non sumere, esset seipsum occidere. Et quòd liceat ei cibum paratũ sumere, nemo ambigit: quia damnari non potest nisi vt ei nõ ministretur. Restat tamen ambiguitas vtrùm teneatur sumere. Et quidẽ Caieta. illic Caietan. incunctanter asseuerat teneri: ita vt si nõ sumeret, peccaret. Cuius maximum argumentum colligitur ex verbis Sanct. Tho. nam dicit hoc esse se occidere, quod nemini licet. Egoverò fateor nõ esse mihi prorsus improbabile, quòd liceat ei non edere. Nam si verè dignus est morte, & si licitè possit eã subterfugere, potest nihilominus nõ subterfugere. Quis enim ambigat quin sceleratus homo suorum criminũ cõscius, sciens prætorẽ venire ad se capiendũ, possit illum operiri, atq; adeò in carcere aperto sine vllis vinculis mortẽ expectare quã meretur? Ergo, licet fatear, non esse parẽ omnino rationem, haud tamẽ est longè dispar, quin & dãnatus vt inedia absumatur, possit à cibis cõtra iudicis iussa oblatis abstinere. Neq; San. Tho. aliud ait quàm quòd nemo põt ad hoc cõdẽnari. Et ideo neq; ille comedens, neq; qui cibos illi porrigerent, nisi specialiter essent prohibiti, peccarent. Ob idque laudi datur Valerius apud Valer. Maxi. lib. 5. Athenienſis Cimona, qui patrẽ suum tali damnatum morte, lacte pauit. Attamẽ nemo illis tenetur tales cibos suppeditare, sicuti extrema extra iudicium patientibus: vt. 2.2. quæst. 31. articu. 2. D. Thomas. author est Sanct. Thomas. ¶ Igitur vt ad ipsam diui doctoris rationẽ reuertamur: quando subdit quòd nõ sumere esset seipsum occidere, nõ intelligit positiuè, quod aiunt, & formaliter, sed reductiuè: sicut qui tenetur seruare nauim, si nõ seruat, censetur submergere. Et idcirco qui sine causa non seruaret vitam, se occideret. Puta si quando extra casus iudiciales ruit domus, vel irruit fera, vel appropinquat flamma, nõ fugeret, suæ esset vitæ prodigus: quia sine causa eam negligit, suiq; adeò est interfector: sicuti & qui nõ dãnatus nõ comederet. Qui autem legitima sententia proiectus esset leonibus, non teneretur se ab ipsis defendere, quãuis licite posset: quia nõ se sine causa mori sinit: sed quia mortẽ meretur, vult eam à iudice pati. Sed Scrupulus. ais, ille nõ est damnatus nè comedat: fateor: & ideo potest comedere. Sed tamen quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solutio. est damnatus, nè ei ministretur esca, quousque exhalet animam, potest (quod probabile reputo) non comedere. Secus autem de illo innocente qui immeritus condēnatus esset. Ille enim fortasse teneretur & de carcere fugere, & comedere si apponeretur panis. Præcipuè si vita sua vtilis esset reipublicæ. Nam aliàs nescio an vt tale patientiæ specimen exemplo Christi præberet, liceret ei sententiam iniquam sponte sua ferre: saltem non fugiendo. ¶ Postrema autem dubitatio superest de eo qui ad epotandum venenum condēnaretur: quo quidem mortis genere solēne Athenienſibus fuit ingenuos ac proceres enecare: quo & Socrates sublatus est. Videtur nanq; huiusmodi condēnato id licere: quia hoc nō est agere, sed pati: vt si vi aperiretur ei os, cur non posset sponte sua aperire vt cruciatū effugeret? Et si esset, verbi gratia, quis condēnatus vt linguæ particula ei abscinderetur, daretur q; ei optio vt vel partem sibipsi abscinderet vel maiorem carni sex secaret, cur non posset minus detrimentum optare? sicuti de seipso Iosephus refert lib. 2. de Bell. Iudaic. ca. 27. q̄ data sibi optione maluit vnam sibi ipse manum amputare quàm permittere vt ambabus truncaretur. Et si quis condemnaretur ad sanguinis emissionē per venam quam lictor aperire nesciret, cur si reus esset artis peritus id exequi tā quàm minister iustitiæ nō posset? ¶ Ad hæc breuiter omnia respondetur, in primis eiusmodi leges atq; sententias esse iniquas: quippe quibus condēnantur rei seipsos vel occidere vel mutilare. Quapropter Christiana familia illas non permittit. Imo vero neque martyribus eiusmodi iudicibus parere liceret. Secus autē quando actio potius est passio: vt si reus linguam extrahat, manūve aut collum lictori paret, aut patibuli scalā ascendat. Hoc enim non est agere, sed ad crucem se hominem adaptare: sicuti dum in carcerem duceris potes tu ipse ambulare. ¶ Ad historiam ergo Iosephi respondetur male feciſſe: sicut male faceret, qui particulam linguæ sibi resecaret vt euitaret maius damnum: quia illud medium non erat per se necessarium, sed ex malignitate alterius precipientis. Secus si putridum haberes membrum: tunc enim tu tibi ipsi, si alius Chirurgi non habetur copia, posses abscindere: sicuti alia quacunq; via tibi ipsi mederi.

Postrema dubitatio.

Iosephus.

QVÆSTIO SEPTIMA, De iniustitia testis.

ARTICVLVS. I.

Vtrum teneatur quandoq; homo testimonium ferre.

QVartum locum in iudicio obtinet persona testis: de qua quatuor examinanda sunt: scilicet testium obligatio, sufficientia, repulsa, & culpa. Quæritur ergo primò vtrum quis aliquando teneatur testimonium dicere. Et arguitur à parte negatiua. Fraudulentia nemini licita est, quippe cui individua malitia inest: qui autem occulti crimen reuelat, id præcipue quod suæ fidei concreditur, infidelis est & fraudulentus, secundum illud Prouer. 11. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici cōmissum: ergo nulli licet talia reuelare secreta, tantū abest vt quispiam teneatur. ¶ Secūdo arguitur. Si testificari virtus esset, ea maxime conueniret sacerdotibus & clericis propter eorum maiorē autoritatem. His enim qui sacra tractant firmior debetur fides: & tamen clerici testes esse in causa sanguinis prohibentur: ergo testificari nō videtur esse virtus. ¶ In cōtrarium est Augustin. vbi ait, Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterque reus est. Ille quia prodere non vult, ille quia nocere desiderat.

Primum argumentum in partem negatiuam.

Argumē. 2.

Augustin.

REsponsio quæstionis quatuor conclusionibus continetur. Discernēdum enim est inter eum à quo testimonium requiritur & eum qui nō est requisitus. Prima ergo cōclusio est. Quicunq; à legitimo iudice secundū formam iuris in testem adsciscitur, tenetur testimonium ferre. Conclusio inde patet quod illud est obedientiæ munus: & obedire quicunq; subditus tenetur maioribus suis, iusta præcipientibus. ¶ Secunda cō clusio. Qui occulta crimina interrogatur, de quibus neq; infamia præcesit, neq; alia iuris causa ex suprà nominatis, non tenetur testimonium dicere. Hæc itidem est manifesta: quoniam quicunq; tenetur bono proximi nomini consulere, celando eius crimina nisi legitime compulsus fuerit. Similes ergo sunt regulæ istæ à teste obseruandæ illis q̄ reo præscriptę sunt. Quādo verò vel nullus te in-

Distinctio.

Prima conclusio.

Suadetur cō clusio.

Secunda cō clusio.

Ratio cō clusionis.

terrogat, vel ille qui tuus non est iudex, altera tibi est obseruāda distinctio. Enimuerò si testimonium tuum necessariū est ad liberandum hominē, vel ab iniusta morte, vel à falsa infamia, vel ab iniquo damno: tūc ausultanda est tertia cōclusio. ¶ Quicunq; ab eiusmodi periculis iniquè oblatis tenetur testimonio suo ꝓximum liberare. Probatur: quia charitatis mandato quicunq; tenetur proximo suo malum cauere. Exemplū præstò est in eleemosyna quam grauiter patienti porrigere quisq; tenetur. Est enim & hoc genus quoddam, idemq; præcipuum eleemosynę. Quapropter non solū petitus à suo proximo & rogatus obligatur, verum & si minimè fuerit requisitus, tenetur quisq; vbi & prodesse potest. Sic enim nos admonet Psaltes: Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate. Et Sapiens Prouer. 28. Erue eos qui ducuntur ad mortem. Et ad Roma. 1. Digni sunt morte, non solū qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientib⁹. Vbi glossa, consentire est tacere cùm possis redarguere. Et eadem ratione cùm possis testificari. Quapropter conclusio hæc multò habet patentiorem veritatem in prodendis criminibus quæ in exitium reipublicæ vergunt. Nam si tunc quicunq; tenetur esse accusator, multo æquius testis. ¶ Quarta cō clusio. Extra casum necessitatis liberādi miserum ab iniuria vel rem publicam à periculo, solùm causa condemnandi reum nemo tenetur sua sponte offerre se in testem, nisi iudice compulsus secundùm ordinē iuris. Probatur: quia celare tunc veritatem, nulla est causa damni vel publici vel priuati. Quare neq; iustitiæ ratio neq; charitatis quæpiā tunc cogit priuatum ciuem secretum pandere, quod in pectore habet. ¶ At verò cōclusiones has, sic iuxta ordinem S. Thomæ simpliciter assertas, necesse est exactiùs perpendere. Existit enim statim argumentum contra primam, q̄ si teneretur testis euocatus à iudice testimonium ferre, sequeretur q̄ nequiquàm ei liceret sese occulere nè acciperetur. Imò q̄ si vlla vteretur astutia ne verum testimonium ferret, teneretur restituere damnum quod vel actor vel reus acciperet, cui eius testimonio conducebat. Hæc enim illatio inde patet q̄ ferre tunc testimonium, actus est iustitiæ: iustitia autem læsa restitutionem postulat. Quod si argumento hoc conuincaris, consequens subinde ap-

Tertia conclusio.

Probatio cō clusionis.

Quarta cō clusio.

Probatio.

Argumētū contra primā cōclus.

Primum argumentū.

Argumē. 3.

Patet.

Glosa.

Legitimus sensus primæ & tertię conclusionū

Ad primum argumentū.

pareat, vt qui contra tenorem tertiæ conclusionis etiam à iudice nō vocatus testimonio suo non succurrerit iniuriam patienti accipienti ve damnum, pari ratione teneatur restitutione id resarcire. Consequentia patet: quia dum S. Thom. testimonium Pauli adducit: Non solū qui agunt, sed etiam qui cōsentiunt facientibus, opinatur illum tunc in damnum proximi consentire. Quòd autem id concedendum non sit, arguitur sic. Primò nemo charitatis lege tenetur proximum à calamitate eripere, nisi extrema aut grauis necessitate prematur: ergo licet quispiā testimonio meo indigeat, vbi ei damnum agitur pecuniæ aut famæ extra extremum aut graue periculum mortis, nisi à iudice cogar, non teneor obsequium meum ferre. ¶ Secūdò, neq; verò eiusmodi piculis extremo aut graui eadem charitatis lege succurrere vllus compellitur cum detrimento suo. ¶ Tertiò: & si in talib⁹ casibus quispiam charitatis negligens officium suum non præstiterit, obnoxius subinde non fit restitutioni. Conclusio ergo tertia nō est vsq; adeò vera, vt in superficie sonat. ¶ Hæc argumenta adducta sunt vt discrimen patefcat quo inter primā tertiamq; conclusionem intereſt. Enimuerò licet vtraq; vera sit, prima tamen iustitiæ lege: tertia verò solo charitatis debito. Per hoc ergo discrimen alia innotescunt. Qui enim se fraude & dolo subduceret nè à iudice vocaretur in testem, profectò si ita esset proximo suum testimonium necessarium, vt ibi tota periclitaretur causa: tūc & grauiter peccaret, & restituere teneretur. Nam eiusmodi tunc homo contra iustitiam dedisset alteri damnum. Et multò peccaret grauiùs, teneretur q; arctiùs restituere si falsum diceret testimonium, ex quo alterius condemnatio sequeretur. ¶ Igitur ad primum argumentum contra tertiam hanc conclusionem respondetur, quòd quanuis qui non accersitur à iudice non debeat ex iustitiæ lege, sed per officium charitatis testimonium suum: est tamen inter hoc atq; alias eleemosynas differētia, quòd in alijs licet extra extremā & grauem necessitatē nemo stringatur dare quod suum est: tamē quando alter tuo indiget testimonio, quòddā ius habet ad illud: quia vnicuiq; mādatum est de ꝓximo suo. Et ideo si absq; vllo prorsus detrimento illud possis exhibere, etiam si alter non subeat periculū vitæ, sed famæ vel pecuniæ, obligaris charitatis amore. Quēadmodùm si ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

beres aliquã scripturã ex qua ius eius & causa penderet, teneris illam producere. Et accedit aliud vinculum singulare quod alia est ratio necessitatis, cui succurrere tenemur quando illam quis patitur per iniuriam aut aliquam causalẽ cladem, quàm si illam pateretur per solam inopiam. Etenim cũ proximus domo caret, nõ obligor illi donare quã do verò domus eius ardet, etiam si sit diues, teneor si possum sine meo nocumento incendium extinguere. ¶ Secundo autẽ argumento concedimus suam conclusionẽ: videlicet quòd nemo cũ suo graui periculo aut detrimẽto cogatur tale officium charitatis præstare: quin verò nec cũ detrimento suorum. Vt si lis esset cum patre meo nõ tenerer mea sponte contra eum prodire testis. Sicut si idem meus parens aggrederetur nudo gladio innocentẽ, quem defendere ego non possem, nisi eundem parentẽ occidendo, non teneor. Et pariter ad tertium respõdetur, quod vbi solum charitatis obsequiũ & munus omittitur, nulla nascitur restitutionis obligatio. ¶ Præterea ex quarta conclusione nonnihil exoritur difficultatis. Apparet enim quòd etiam extra casum liberandi innocentẽ, ad nocentis condẽnationem compellatur iure quisq; nondum à iudice accersitus, offerre se in testem: tunc scilicet quando legitimè accusatus est. Neq; solutio S. Thomę vero similis est, vbi ait quòd neq; si accusatori periculũ immineat, curare hoc debeat testis. Nam quando accusator accusare constringitur, videtur & testis ad testificandum subinde cõpelli: aliàs iniqua esset accusatoris conditio: scilicet qui teneretur immergere se in causam vbi in probatiõe deficeret. Respondetur q̃ S. Tho. præcisè loquitur vbi accusator nõ tenebatur accusare. Et ideo subdit: quia ipse in hoc periculũ spõte se iniecit. Tunc enim nemo illi tenetur fauere, scienti reo iniuriam contra suam voluntatem patienti. Et in hoc casu verũ habet illud Augustini super verbo Abrahę, Genes. 12 Dic quòd soror mea sis: veritatem celare licet, non mendacium dicere. 22. quęstio. 2. cano. Ne quis. Quando autem obligatio est accusandi, vt in criminibus bono publico exitialibus, tunc quicunq; tenetur etiam non vocatus proferre se in testem.

Ad fecũdũ argumentũ.

Augustini.

Ad primum argumentũ principale.

AD primum igitur argumẽtum respõdetur distinguendos esse secretorũ gradus (vt superiori quæstione dictum est) sigillum enim sacramẽtalis cõfessionis, nulla esse põt, neq; verò excogitari causa, nisi expressa esset dei reuelatio, ob quã detegendũ esset. Et in hoc casu verum habet prouerbiũ citatum. Esset eñ illa sacrilega fraudulentia & infidelitas. Diximus sacramẽtalis confessionis: Nam vulgaris consuetudo detegendi alijs secreta sub sigillo cõfessionis, etiã in genibus flexis signum crucis & Cõfiteor præmittatur: nisi fiat integra confessio omnium peccatorum, non obligat ad sigillum cõfessionis, sed ad sigillum seculare. Et ideo cùm iudicè requiruntur, possunt ac debẽt talia secreta nullo obstante iuramẽto seruandi, reuelari iudici. Puta si sint pestifera reipublicæ, debent statim accusatione deferri in aures iudicis. Etsi sint in periculũ graue tertiæ personæ, cui nõ põt aliter occurri: vel si euoceris in testem. Àt citra tales casus tenetur quisq; seruare secretũ: aliter ius naturæ frangeret, esset q; mortale crimẽ, & in leuibus, venialis culpa. Quapropter extra casus modo nominatos, in re dubia potiùs inclinandum est ad seruandũ secretum proximi, quàm ad prodendũ. Vt si iudex solum à te quærat an scias aliquid, & tu tãtũ audisti, nõ vidisti, potes dicere, nescio: quia quod audim⁹, non scimus. Si autẽ iustè interrogaris an audieris, fateri cogeris. Item vidisti fieri homicidium, etiã cum alijs contestibus: interrogaris tamẽ per viam inquisitionis, nõ teneris respondere, nisi vel infamia præcesserit vel indicia. Si autẽ procedatur via accusationis, etiam si solus videris, teneris adductus in testem testimoniũ ferre: reus autẽ tunc interrogari iustè non põt absq; vno præuio, iuratoq; idòneo teste. ¶ Ad secundũ autẽ iam satis suprà responsum est. Quæstione enim prima huius libri causam reddidimus quare clerici criminalium iudices esse nõ possunt: videlicet nè qui sacra tractant, cædis cruore cõmaculentur. Eadẽq; ratione. q. 1. diximus interdictũ eis esse in eisdem cauſis accusare, ac subinde modò diximus nefas quoq; esse testificari.

Ad secundũ argumentũ.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm duorum vel trium testimonium in iudiciò sufficiat.

SEquitur secundo loco de testimoniorũ sufficientia, vtrùm duo vel tres satis sint. Et arguitur à parte negatiua. Testimonium vt fidem faciat, concors esse debet: cõtingit autem sæpenumerò duos & tres testes re aliqua

Primũ argumentum à parte negatiua.

qua discordare: eiusmodi ergo testimonium non est legitimum. ¶ Secundo in nonnullis cauſis non sufficiunt tres testes: nam in obſignatis testamentis iure ciuili requiruntur septem: vt patet Instit. de testamẽ. §. fin. & C. eodẽ titulo. l. Hae cõsultissima. Et in alijs per inde cauſis eadẽ seruatur cautela. ¶ Tertiò, cõtra personas in dignitate cõstitutas, & potissimùm si sunt Ecclesię Romanæ nõ satis est ternarius testium numerus. Legitur enim. 2. quæst. 5. ca. Præsul. quod Præsul non dãnetur nisi cũ septuaginta duobus testibus, qui fuit numerus discipulorũ Christi. Presbyter autẽ Cardinalis nõ nisi cum sexaginta quatuor testib⁹ deponatur. Diaconus verò Cardinalis vrbis Romæ non nisi cũ. 27. condemnetur, subdiaconus, acolytus, exorcista, lector, ostiarius, nõ nisi septẽ. Et est text. Sylues. in Cõcil. generali. In huiusmodi autẽ ecclesiasticis, quippe quorum crimina minùs sunt toleranda, pauciora deberent testimonia requiri: ergo vrgentiori ratione in alijs non sufficiunt tres. ¶ In cõtrarium est illud Deute. 17. In ore duorum vel trium testium peribit qui interficietur. & capit. 19. In ore duorum vel trium testiũ stat omne verbũ. Quod Christus Matth. 18. approbando citauit. Idemq; Paul. 1. ad Corinth. 13.

Argum. 2.

Argum. 3.

Paulus.

AD quæstionem vnica cõclusione respõdetur. Duorum testimoniũ, qui sint homines fide digni, sufficiens est in iudicio, & ad maiorem certitudinem trium. Cõclusio hæc tritario iure asseritur: Naturali scilicet, diuino, & humano. De diuino enim iã citata sunt testimonia. Et præterea Christus Ioan. 8. eadem ratione astruxit testimoniũ suũ, qđ simul erat & patris, fide dignũ esse. Quo loco ait Augu. q̃ in hoc testiũ numero est trinitas secundũ mysterium cõmendata: in qua est perpetua firmitas veritatis. Ius autem humanum patet. 2. q. 5. cap. quod verò, & extrà. de testib. ca. In omni negotio. & ff. eod. titu. l. vbi numerus. Ratione autẽ naturali probatur. Certitudo (vt. 1. Ethi. autor est Aristo.) nõ est similiter in omni materia exquirenda. Ob idq; in actibus humanis, qui in caducis & cõtingentibus versãtur, & de quibus cõstituuntur iudicia, nõ ea exigitur certitudo quæ in scientijs demõstrabilibus: sed illa satis est quæ plurimũ veritatẽ continet, raro autẽ deficit: probabilibus autẽ est, certoq; propinquius id quod à multis asseritur, quàm qđ asserit vnus. Ob idq; vbi vnitãtum teo neganti multi obijciuntur testes, ratione consentaneũ est vt illorum potiùs testimonio stetur, quàm rei negantis. At verò multitudo, tribus comprehẽditur, principio scilicet, medio, & fine, quibus continẽtur linea: item longitudine, latitudine, & profunditate, quibus cõcluditur corpus. Vnde Aristo. initio. 1. de Cœl. totũ & omne de tribus primũ dicitur: nam de duobus solũ dicimus ambo: duo autẽ testes cũ actore faciũt tres: quo autẽ absq; auctore cui in iudicio nõ tanta perhibetur fides, testimoniũ absolutũ sit ac perfectũ, adhibetur tertius testis. Vnde ec clesi. 4. Funiculus triplex difficile rumpitur. Cũ ergo sub disiunctione dicitur in ore duorum vel trium, prius mẽbrum necessitatem designat & sufficientiam, posteriusvero abũdantius complementum. ¶ Quod si obijcias cur non vnus affirmans contra negantẽ vnum sufficiat, respondetur quòd cum reus sit suæ vitæ suorumq; bonorum possessor, & melior sit conditio possidentis, nõ existimatur vnius actoris affirmatio contrà sufficiens, etiã si vno alio fulciatur teste, ad depellendũ ipsum de sua possessione. Sed nũquid nõ quãdoq; vnius autoritas plurimũ testimonio præstat? Patendũ quidem est tamẽ, leges vt sæpè dici solitum est, non ea considerare quę rarò contingũt, sed quæ plurimũ. Quãuis vnius eximiæ autoritatis, qualis est Imperator, testimonium, sufficiens iudicatur: vt habetur. l. omnium. C. de testam. Quinuerò neq; pluriũ semper affirmatio firma est. Nam vt legitur. 3. Regũ. 21. Naboth pluriũ falso testimonio condemnatus est. Et innocentissimus Christus. ¶ Emergit autem ex hac conclusione argumẽtum contra ius humanũ. Leges humanę non possunt naturali derogare, ac multò minus diuinæ: q̃ autem tres testes sufficiant, est de iure naturæ & diuino, vt dictũ iam modò est: ergo leges humanæ non potuerunt testimoniũ trium infirmare, constituentes vt in testamẽto aperto requirantur quinq; testes, & in occluso septem: atq; alijs cauſis item plures. Respondetur, ius naturę & diuinum non vsq; adeò stabilire testimonium trium vt cẽseant nullam ob causam exigi posse plures. Enimuerò quanuis nisi hominũ malitia nimium excresceret, duorũ vel trium abũdaret testimonium: mortaliũ tamẽ fide & iustitia depraua ta, idem ius naturæ persuadet, vt testimonia firmiora requirantur: & maxime in defunctorũ testamẽtis, qui suas volũtates post mortem asseuerare nequeunt.

Conclusio respõsiua. Suadetur cõclusio.

August.

Obiectio.

Solutio.

Argumẽ.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad primum argumentū. A Dprimum igitur argumentum respondetur, q̄ singulares testes non faciunt in iudicio fidem, sed illi tantū qui sunt cōtestes. Dicuntur autē singulares quādo quisque suum actum seorsum contestatur. Sed *D. Thomas.* est tamē de eorum discordia cū Diuo Tho. distinguēdum. Nam si discordant vel in substantia actus, puta q̄ vnus ait reum percussisse alapa, alius vero fuste: vel in loco aut tempore quæ sunt proximæ actionum circunstantiæ: nempe quòd vnus ait rem contigisse, aut manè, aut domi, alius verò sero, aut in agro: testimonium tūc aut refutatur, aut nō satis ad sententiam facere censetur. Videntur enim singulares esse, hoc est de diuersis actibus loqui. Præsertim si tanquàm certa asserant. Nam si vnus dicat se non meminisse, non vsq; adeò inficiatur eius testimoniū.

Regula Sancti Thom. ¶Sed est tamen regula quam prudenter S. Thom. constituit: videlicet quòd si testes actoris & testes rei ab inuicem fuerint discrepantes, tunc cæteris paribus, standum est à parte rei, quoniam cùm melior sit conditio possidentis, iudex propensior esse debet ad absoluendum quàm ad condēnandum. Si verò testes eiusdē partis inter se dissenserint, & pariter testes alterius inter se, tunc iudex vtri partium assentiri debeat ex multis potest perpendere: scilicet vel ex numero testium, vel ex dignitate, vel ex fauore causæ: vt si agatur de libertate alicuius, & de alijs negotiorum qualitatibus. Multò autem iustius repellitur testis qui secum ipse disidet, ac tunc maximè cùm de visu & scientia interrogatur. Nam qui de opinione requiritur & fama, nō ideo reijciendus venit, quòd secundùm diuersa visa & audita retitubet. At vero quando in aliquibus discrepant circūstantijs quæ ad substantiam causę exiguum afferunt momentum, non ideo testimoniū inficiatur. Vt si alius dicat contigisse rē hora tertia, alius hora quarta, vel quòd tempus erat subnubilum aut subclārū: aut si domus picturata erat, aut secùs: ad quas circunstantias nō solent homines esse attēti. Quinimò *Chrysosto. Augusti.* (vt de concord. Euangel. Chrysosto. & Augustin. sapienter aduotauēre) aliquanta historicorum discordia solidiorem illis arrogat fidem: quàm si vsq; ad minima essent cōcordes. Tunc enim consultò & ex condito videri possent conspirasse ad fingendum historiam. Præter hæc autem (& hoc cum Caietano) lubenter in præsentiarum adnotauerim, quòd etiā si testes singulares fuerint de multiplicatis ab eadem persona eisdem actibus, nō debilē faciunt fidem: maximè in religionibus, vbi syncera debet esse & plana cognitio criminum: vt si vnus attestetur talem cōmisisse vnum furtum, atq; alius eundem cōmisisse aliud. Tunc enim licēt de rigore iuris non sicillis fides habenda, tamen in religionibus possent haberi pro indicijs, vt procederetur ad aliquam inquisitionem & ad interrogandum reum ipsum, etiam cū genere aliquo leuis tormenti. Secus autem in secularibus, vbi ad acerbiora supplicia non ceditur. ¶Ad secundum iam reddita est ratio cur in aliquibus causis cumulatiora requirantur testimonia. ¶Ad tertium autē respondet Sanctus Thomas quòd illud capit. intelligitur de episcopis & reliquis ministris singulariter Ecclesię Romanę. Tribus enim de causis tam ingens testium copia ante eorum condēnationem expectatur. Primùm quia ea debent splendere sanctitate, ac subinde authoritate, vt plus fidei eis adhibeatur quàm testibus multis. Secundò, quia cū ipsi iudices sint vniuersæ Ecclesiæ, propter executionem iustitiæ inuidiam contrahunt apud multos: & ideo facilè possent aduersus illos falsa obijci testimonia. Præsentia tempora documento sunt quantas hæretici in Romanam Curiam expuerint blaphemias. Tertia causa est, quòd ex illorum condemnatione multum deperiret authoritatis Romanæ Ecclesiæ: quod periculosius esset, quàm aliqua illorum mala citra scandalum tolerare.

Ad secundū argumē.

Ad tertium argumenti. D. Thomæ.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm cuiuspiam testimonium citra eius culpam repellendum sit.

TERTIO loco dicendum est de testium idoneitate. Quærendum scilicet vtrùm cuiuspiā testimonium sit citra eius culpā repellendum. Et arguitur à parte negatiua. Ad ea quæ sunt reipublicę necessaria, ac subinde de necessitate salutis præstanda, nemo repelli debet nisi propter culpam: testimonium autem ferre est huiusmodi: ergo ab illo munere nemo reijciendus est, nisi illius sit sceleris notatus. ¶Secundò: repulsio testis, aut in pœnam illi decernitur, aut ideo fit, quòd non datur illi fides: pœna autem nemo dignus est nisi propter culpam, neque ob aliam causam indignus est fide: quia quicunque præsumitur bonus, quoadusq; sua ipsa malitia prodat: ergo nullo modo testis refutandus est nisi propter culpam. ¶In cōtrariū est can. si testes. 4. q. 3. vbi cōplures hominum sortes à testimonio ferendo citra culpam suam repelluntur.

primum ar gumentum.

Argumē. 2.

Cōclusio re spōsiua. A D quęstionem respōdetur hac affirmatiua conclusione, citato. c. consona. Iure & merito homines à testificandi munere, tam ob alias causas, quàm ob culpam repelluntur. Conclusio hæc, præterquàm iure humano, ratione etiam naturali clarescit. Enimuerò cùm certitudo humani testimonij (vt proximè dictum est) non sit prorsus infallibilis, sed fallentijs multis peruia, consentaneum est vt quicquid testimonij fidem infirmat refutetur. Infirmat autem huiusmodi fidem cum primis culpa, cuius causa infideles atque infames non admittuntur in testes. Præterea & qui publici criminis rei fuēre. Præter culpam autem sunt & alij defectus probabilitatem testimonij debilitantes: vt rationis inopia, ob quam pueri & amētes recusantur, atque etiam mulieres, nisi in certis casibus. Secundò & causæ quæ plenæ libertati obstāt, vt inimici & amici, atq; adeò domestici. Tertiò & humilium conditio: vt pauperes qui causa leuandæ famis corrumpi possent. Præterea & viles, vt serui. Deniq; latissimè huiusmodi defectus cān. citato dinumerantur, videlicet ratione sexus, ætatis, criminis, conditionis, aliarumq; huiusmodi causarum. ¶Circa hanc conclusionem, non tam dubitando quàm admonendo quærendum superest, vtrū huiusmodi defectus, quādo latent in teste, liceat litigāti in publicum traducere, quò testimonium sibi contrariū vel infirmet vel prorsus recutiat. Et vt certissimum citra discussionem statuamus, constantissimum est neutiquàm crimen falsum licere testi obijcere, neq; causa seruandæ totius reipublicæ. Nam si mentiri officiosè fas non est, quanto minùs pernicioſè? Iniquissimus ergo vsus est, & qui in bene moratare publica non esset ferendus, qui iam nunc tēporis in iudicijs est frequens. Nempè dum aduocati flagitia, quæ neq; suspicantur quidē, testibus impingūt, dicentes vti iure suo ad suam redimendam vexationem. Cùm tamē mos ille plus habeat diabolicæ nequitię, q̄ iuris. Fatemur quidem causidicos illos, procuratores minimum autoritatis in hac re habere: nam meritissimò in his mendacissimi habentur: nihilo minùs vix inde emergit testis sine lęsione honoris & famę. Et ideo prę ter illam quam irrogant priuatæ personę iniuriam quoq; inferunt reipublicæ: nam illa ratione deterrentur viri probi testes esse. Et nonnunq; legitimè excusantur, etiam dum à iudice requiruntur: quia nemo cum tanto periculo honoris sui & famæ, tenetur obsequium præstare suum. Quare deberent illi taxatores, quos vocant testium, si in probatione deficerent, supplicio affici. ¶At verò de crimine vero, occulto tamē, supereſt dubitandi ratio. Nam qui crimen occultum reuelat (vt lib. præcedenti. q. 5. dictum est) licèt secundo gradu, nihilominùs iure infamator habetur, tecuti falsi impositor. Nihilo seciùs respondetur genere suo non esse peccatum, reuelare occultum crimen testis, ob quod in re repulsam patitur. Nam postquàm id ius cōcedit, licitū est cuicunq; eodem iuris beneficio vti. Attamen multæ sunt requisitę cōditiones, vt talia detegere crimina, nō sit charitati contrarium. In primis requiritur vt reuelatio illa sit vincendæ liti necessaria. Quare si crimen non est ex illis quibus iure testimonium repellitur, nefas est illud propalare. Mox libranda est fœditas detegendi criminis, cum detrimento, quod si non detegeretur, dari posset. Nam si in causa exigui momenti immane crimen testis patefaceres, ob quod vel periculum mortis subiret, vel infamis deinde viueret, profectò charitatem grauiter vulnerares. Tertiò & præcipuè perpendendum est, vtrùm testis, vel sua culpa, vel sua sponte se ingesserit: nā tunc æquius posset ei crimen suū opponi, quo os illi obstrueretur. Quandò verò, non solùm absque culpa sua, verùm compulsus testimonium dicit, periculosum esset illum infamare: tunc vel maximè quando non tam necessitate q̄ ob vindictam id fit. Quartò denique perpendendum est vtrùm quanquàm aliàs improbus sit, probè tamen & candidè verum fert testimonium. Nam si constaret falsum esse, multò iustius esset, etiam cum eius infamia impudens illi os compescere.

Ratio cōcl.

Dubitatio

Solutio.

Ad primū argum.

Ad secundū argum.

ARgumenta autem quæstionis facilima sunt. Ad primum enim respondetur, q̄ illa testimonia sunt penitus reipublicæ necessaria, quæ bonū habēt authoritatis pōdus: quod quidem citra culpam alijs etiam defectibus diminuitur. Et ideo qui illos habent, refutantur. ¶Et per hoc patet solutio secundi argumenti. Haud enim omnis testium repulsa, pœna est, quæ ob culpam in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sligatur: imò quandoq; est cautela. Ad alterum autem membrum respondetur, quòd vbi res non vergit in nocumentum alterius, quicunq; præsumitur bonus, dum non probatur malus. Quando verò agitur in tertiam personam, nemini fit iniuria, dum necessaria adhibetur cautela.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm testimonium falsum semper sit peccatum mortale.

QVartum quod in teste considerat ur est culpa, si falsus sit. De qua ideo quæritur, an semper sit mortalis. Et arguitur à parte negatiua. Primo hic. Quandoq; testis non studio, sed facti ignoratione falsum dicit testimonium: ignorantia autē excusat à mortali labe: ergo non semper falsum testimoniū peccatū est mortale. ¶ Secūdò. Mendaciū quod alicui quidē ꝓdest, nulli verò nocet, quodq; ideo officiosum appellant, non est mortale: sæpè autem testimonium falsum huiusmodi mendacium est. Puta dum testis falsitate illa studet quempiam vel à morte liberare, vel ab iniuria, seu iudicis, seu aliorum testiū: ergo hoc genus testimonium non erit lethale crimen. ¶ Tertiò: ideo iusiurandum à teste requiritur, vt timeat peierando mortaliter peccare: hoc autem necessarium non esset si ipsum per se falsum testimonium semper esset mortale: signum ergo est citra iuramentum quandoque contingere, vt sit veniale. ¶ In contrariū est illud Prouerb. 19. Testis falsus non erit impunitus: vbi cum sermo sit de punitione apud Deum, culpa denotatur mortalis.

Primum argumentum.

Secundum argum.

Argum. 3.

QVæstio hæc secundùm triplicē gradū absurditatis quę in falso testimonio accidere cōsueuit, tribus conclusionibus dissoluitur. Cōsideratur enim & secundùm sacrilegiū periurij, & secūdū iudicij iniustitiā, & secundū falsitatem dicti. ¶ Est ergo prima conclusio. Omne periurium, siue in iudicio, siue extrà, quantūuis de re sit minima, peccatū mortale est. Nec potest vlla ex causa alleuiari, vt sit veniale: quia adducere Deū in testem cuiusuis falsitatis sacrilega impietas est. ¶ Secunda cōclusio. Mentiri in iudicio volando iustitiā, etiam citra iusiurandum genere suo est mortale. Verba sunt S. Tho. quibus insinuat opinionē quā quæst. præced. contra Caiet. constituimus: nempè ꝙ potest mendaciū in iudicio esse veniale. Ob id enim adiecit, genere suo, quod potest in indiuiduo esse veniale. Cōclusio inde patet ꝙ præclara iustitiæ virtus est ad salutē necessaria: & ideo qui illam trāsgredit, charitatem, in qua salus consistit, auersatur. Quamobrem Decalogi præceptum Exod. 20. sub illā forma constituitur. Non loquēris contra proximum tuum falsum testimonium. Nam testimoniū falsum in fauorē proximi, nō est mortale: neq; adeo quādo dicitur, vt idē impediatur iniuriam facere: quoniā neq; hoc est cōtra ipsum, sed illud cōtra ipsum existit quod dicitur, vt tollatur ei ius suū. ¶ Tertia cōclusio. Mendaciū, si aliā non habeat maculam ꝙ falsitatis, non est genere suo mortale. Patet: quia neq; est contra religionem neq; contra iustitiam: & ideo genere suo non expellit charitatē. Teneatur ergo in memoria differentia conclusionū istarum. Omne periurium, nō solùm in genere, sed in quolibet indiuiduo est mortale. Mendacium citra iuramentum, si sit pernicioſum, genere suo est mortale, sed potest fieri veniale. Iocosum autem & officiosum genere suo non est mortale, potest tamē ex circunstantijs illuc vsq; crescere. Quòd si sciscitaris, vtrū sit grauius periurium ne quodcunq; extra iudicium, an pernicioſum mendacium citra iuramentum in iudicio. Respondetur ex obiecto grauius esse periurium, vt pote quòd aduersatur religioni ꝙ mendacium, quod aduersatur iustitiæ. Attamen in indiuiduis pensandæ sunt circunstantię, quibus potest contra simplex pernicioſum mendacium malitia exuperare aliquod periurium.

Probatio cō clusionis

Tertia cōclusio.

Quæstio.

Solutio.

AD primum igitur argumentum respondet S. Thom. Primum quod nemo debet in iudicio asserēdo testificari, nisi id de quo per vigilantem considerationem certam habet scientiam: sed quod sub dubio habet, sub dubio debet ꝓferre. Attamē si prudentem vigilantiam pro certo id habet, ac subinde asserit, quod falsum est, non ideo mendacij reus habetur: quia non fuit contra mentem, quod nomen mendacij sonat. Quare neque si iuratus id affirmet, periurus est. ¶ Ex hoc responso elicit Caiet. neque vllam talis testis subire restitutionis obligationem. Etenim (vt lib. præcedenti dictum est) restitutio, vel ratione acceptionis nascitur, vel ratione rei acceptæ: eiusmodi autem testis ratione acceptionis, in qua culpa nō infuit, non fit restitutionis debitor. Neq; verò ratione

Ad. 1. arg. D. Thom.

Corollariū Caietani.

Prima conclusio.

Secunda cō clusio.

S. Thomas.

ratione rei acceptæ: quia cùm testis nō agat causam propria, id quod alter perdit sibi nō accrescit. Hoc autē corollariū cum his temperamentis verū est. Primo quòd nulla præfuerit negligentia, aut leuitas & temeritas in credendo: nā tunc certe teneretur testis in parte pro ratione negligētiæ. Deinde qui omni procul culpa falsus est, quāuis nō teneatur de sua substantia restitutionem facere, tenetur tamen dictum suū retractare, si illa via prodesse poterit, vt qui iacturam fecit, amissum recuperet: tunc præsertim cùm de vita, aut fama agitur alterius. Quin verò licet iure testis non admittatur testimonium retractare, nisi in continenti, & absq; mora, vt patet extrà. de testibus. c. præterea. nihilo minùs quia (vt gloſ. illic habet) etiam post tēporis interuallum robur prioris testimonij retractatione infirmatur: tunc maximè, dum testis bonę est existimationis, de qua nulla est suspicio, consultò fuisse mentitū: debet quātocunq; elapso tempore testimonium mutare, si modò intellexerit ꝙ aliquo pacto potest famam & honorem alterius resarcire.

Ad 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum respondetur, mendacium officiosum adeò genere suo nō esse mortale, vt neq; in iudicio tale fiat. Quare dum innocēs vel testium calumnijs accusatur, vel iudicis iniquitate vexatur, dicere contra aliquid veritatē, vt illa via ab iniquo iudicio innoxius eripiatur, nisi iusiurandum interueniat, non est mortale. Et ratio est (vt ait S. Tho.) quia iudicium iniustum, non est iudicium: ideoq; nihil illic contra iustitiam peccatur. Dum autem vniuersaliter ait iudicium iniustum non esse iudicium, nō loquitur more ſtyloq; doctorum iuris, sed sermone philosophorum moralium, qui quicquid vitiosum est, nullum arbitrantur. Iuris enim prudentes non omnem sententiam iniustam pro nulla ducunt. Sententia enim apud illos duplici de causa est nulla, scilicet, vel quia dimanat à non iudice, vel quia errorem continet, tum intolerabilem, tum etiam manifestum. Attamen etiam si non sit nulla, accidit esse iniustam triplici de causa, vt author est Gratia. can. episcopus. 11. q. 3. scilicet aut ex animo: vt puta quia iudex ex odio prodidit: tametsi hoc quidem nisi alia adsit iniquitas, sententiā non vitiat, aut ex ordine: nempe quod non seruatur necessarius ordo iuris: aut ex causa, nempe dum contra veritatem, aut facti, aut iuris sententia pronuntiatur. Atque hæc est essentialis iniustitia: nam

Argu. 1. affirmatiuæ partis.

Argum. 2. Gregorius.

¶ QVÆSTIO OCTAua, De iniustitia Aduocatorum.

S. Thom. 2. 2. quæst. 71.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm Aduocatus teneatur gratis præstare patrocinium pauperibus in suis causis.

POstrema denique persona in iudicio est aduocatus, de quo primo quæritur. Vtrū teneatur pauperibus gratis patrocinari. Et arguitur à parte affirmatiua. Patrocinium inter alia misericordiæ opera connumerat, sed opera misericordiæ gratis debent impendi, secundū illud Exod. 23. Si videris asinū odientis te iacentē sub onere, non præteribis: sed subleuabis cū eo: cū tamen molestius premitur pauper lite cōtra ius sibi cōflata, ꝙ asinus onere. ¶ Secundo accedit auctoritas Gregorij, qui inter suas homilias exponēs locum Euangelicū Matthæi, 25. de talento quod seruus nequā subtùs terram infuderat, ait: Habens intellectum, curet omnino ne ta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nè taceat: habens rerum affluentiam, à misericordia nõ torpescat: habens autem qua regitur, vsum illius cũ proximo partiatur, habens loquẽdi vsum, apud dimitè pro pauperibus intercedat. Hæc eñ omnia talenti nomine reputantur: talentũ autẽ abscondere culpa est, vt de pœna ipsa deprehẽditur quã seruus ille pertulit: ergò patrocinium est in
Argum. 3. præcepto. ¶ Tertio, præcepta misericordiæ sunt affirmatiua, quæ idcirco loco & tempore obligãt quo calamitas ingruit: necessitatis autẽ tẽpus in paupere est quoties iniuria opprimitur, ergo tũc aduocatus tenetur suo patrocinio illi adesse. ¶ In contrariũ autẽ est q; necessitas cibi nõ est minor q̃ illa qua pauper in iudicio vexatur: non autem semper tenetur diues cibo pauperi subuenire, ergo neque patronus suo patrocinio.

Secuti de accusatore quæsitum est vtrũm de iustitia teneatur quandoq; accusare: & de teste vtrum teneatur testificari: ita & de aduocato operępretiũ est scire an officio misericordiæ teneat fauore suo miseris suppetias ire. Ad quã vtiq; quoniã gratis paupe ribus patrocinari vnũ est eleemosynarũ genus, perinde respondendũ est, ac de alijs mi-
S. Thom. Cõclusio responsiua. sericordiæ officijs de quibus D. Tho. 2.2.q. 32. disputauit. Est ergo conclusio quæ sola quæstioni sufficit. Aduocatus non semper causæ pauperum patrocinium suum gratis præstare tenetur: sed tũc duntaxat cum nõ in promptu apparet quomodo ei possit aliter subueniri. *Probatio* Probatur cõclusio. Præceptũ misericordiæ, vt modò dicebamus, est affirmatiuũ: obligat ergo nõ pro semper, sed mi seria id inopis exigente: igitur vbi in promptu est, vt possit aliter pauperi succurri, non te præceptũ constringit, se cõsilium admonet. Eò potissimùm q̃ ad impossibile nemo obligatur: & nemo potest omnibus opẽ ferre: licet sit cõsilium dum potes, alium benefaciendo præuenire. At verò vbi non est in promptu per viam aliã subuentio, tunc extrema censetur necessitas, atq; adeò obligaris. Vnde *Augusti.* August. in princ. de doctrina Christiana. Cùm omnibus, inquit, prodesse non possis, his tibi potissimùm cõsulendum est qui pro locorũ & temporũ, vel quarũlibet rerum opportunitatibus cõstrictius tibi tãquàm quadam sorte iunguntur. vbi rationem reddit cur omnibus non tenemur: nempe quia non possumus. Mox affirmatiuum præceptum suis qualitatibus circunscribit vt sit obligatoriũ. Primũ ratione loci: quia non teneris quæritare quibus benefacias, sed occurrentibus auxilio adesse: secundùm illud citatũ Exod. 23. Si occurris oui, aut asino vicini tui erranti, reduc eum. Secundo etiam addit rationem temporis: quia non teneris ꝓspicere in futurum causis pauperũ, sed in ꝓsenti eis opitulari. secundùm illud 1. Ioan. 3. Qui viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera, &c. Subiungit autem Augu. vel quarumlibet rerum opportunitatibus: quia dum homo omnibus non sufficit, illis citiùs opem debet qui sibi sunt aliqua necessitudine coniunẽti: secundùm illud. 1. ad Timoth. 5. Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidẽ negauit. Duo ergo requirũtur ad præceptũ charitatis: prius vt hæc circunstantiæ conueniant: posterius vt non sit in promptu via paratior subuentionis. Et quod de aduocato affirmatur, de medico pariter censendum est: ac de alijs perinde qui misericordiæ officio leuare ærumnas possunt, miserorũq; necessitatibus opitulari, siue publicis siue priuatis. ¶ Primum autem circa hæc dubium exiſtit, quomodò intelligatur excusatio hęc præcepti, quando in promptu apparet quomodo alteri necessitati subueniri possit, vtrũ satis sit, vt tu excuseris, alios esse qui necessitatem intuẽtes, & meliùs quàm tu possunt, & arctiori vinculo tenẽtur. Sic enim vulgus existimat: quare passim audias hoc sese pacto excusantes. Est talis qui meliùs facere *Responsio.* potest, ac debet: cur igitur ego tenear? Respõdetur nihilo minùs istis eiusmodi physicas potentias, & naturales obligationes, nisi adsit actus, nõ excusare reliquos qui succurrere possunt. quid enim misero ꝑdest quòd multi possint & debeant, si occurrit illi nemo? Verba ergo hæc, si in promptu appareat aliter subuenire posse, intelligenda sunt in ꝓxima aptitudine ad opus: scilicet, vt eredas re vera absq; te subuẽtum iri statim per alios. Alioqui si tu non facis, aliorum culpa tuam non excusabit. ¶ Sed alterum deinde hic restat dubium. Videtur enim D. Thom. non satis rei fecisse: loquitur inquam de extrema necessitate, nihil autẽ de graui: & tamen dubium est, vtrum citra extremam teneatur etiam aduocatus patrocinari pauperi in graui necessitate, aut medicus etiam infirmum curare. Et quidem Caieta. in præsentiarum solã extremã necessitatẽ arbitratur secũ afferre præceptum obligans ad mortale. Distinguit enim tres gradus: Primum extremæ

Duo requisita ad præceptũ charitatis.

Primum dubium.

Secundũ dubium.

Caietanus

Ad arg. pro vtã affirmatiuã.

tremæ necessitatis cui sub mortali culpa succurrẽdũ est. Secundũ necessitatis grauis citra extremã: cui non occurrere venialis inquit culpa est. Leuioribus autem succurrere consiliũ est: sed illas prætermittere nulla est culpa. Mirandũ est tamen quomodo sui ipsius fuerit oblitus: nam. 2.2.q.32.art.5. legiti mè D. Tho. interpretatus duos cõfessus est casus præcepti eleemosynæ sub mortali: videlicet necessitatem extremã de necessarijs, & grauem de superfluis. In cuius confirmationem tractatum posteà cõposuit de eleemosyna: vbi eande sententiã adstruxit necessariã esse concessu. Ioannes nanq; nõ tantùm de extrema loquitur, sed de vrgenti necessitate. Qui viderit, inquit, fratrẽ suũ necesse habere, & clauserit viscera tua, &c. Viscera enim quæ sola extrema necessitas aperit, serrea sunt & obstrusiora quàm finit charitas. *Soluto' pro primi dubij.* Igitur non est dubium quin perinde atq; in alijs eleemosynis in patrocinio locum etiã habeat grauis necessitas, vt in loco citato ait S. Tho. quod rectè Syluester agnouit in verbo, aduocatus. §. 28. Ecquis eñ dubitet, quin si inopis hominis omni fauore destituti citra periculũ vitæ periclitaretur, honor aliáve illi ingrueret vrgens calamitas, teneretur, & patronus suo illi adesse patrocinio? Et pariter medicus quis nõ immineret ægroto periculũ mortis. ¶ Hoc autem verũ est q̃ cũ in graui necessitate nõ sit præceptũ nisi de superfluo, pẽsanda est & necessitatis grauitas, & aduocati, aut medici possibilitas. Et quidẽ grauitas ex obiecto perpenditur: periculum enim præsentissimum vitæ extrema necessitas est. Et quãquam nõ esset tam certum periculum mortis, posset esse grauis necessitas: vt in infirmo graui tẽto infirmitate: & si cui grauiter periclitatur honor & fama. Superfluum autẽ in aduocato, quatenùs aduocatus est: sicuti & in medico: est tempus quod sibi supersit. Haud enim ad succurrendum grauibus causis citra extremã tenetur horas succidere quas in alenda sua familia colloca re eget: sed satis fuerit si sit dies qui nõ tanto tẽpore pro se eget, vt quod sibi supersit, causis pauperũ impendat. Si non omnibus, illis potiùs quæ grauiora sunt. Nam inde q̃ scientiæ locuples est, tenetur partẽ etiã impartiri egenis, sicuti si alijs diuitijs afflueret. Qui enim inuisos habet pauperes, nõ est cur sit in conscientia securus: quia neq; est in tuto. ¶ Et per hæc clarent argumentorũ solutiones. Qui enim iumentũ sub onere iacens obuiũ habet, videt suam opem esse illi necessariã, cui' ideo fit inde debitor. Et pariter ad Gregorium respondetur, q̃ talentum abscõdere est, vbi necessitas occurrit, auxiliũ subtrahere. Et quantum ad tertium attinet, iam exposita est illa quæ obligat necessitas, atq; illa quæ sub consilio militat.

Caietanus sui ipsius oblitus.

D. Thom. Syluester

ARTICVLVS. II.

Vtrùm meritò sint aliqui ab aduocationis officio arcendi.

POst hæc quæritur de aduocatorum qualitate & dignitate, vtrùm aliqui sint tanquam inidonei ab hoc officio abigendi. Arguitur *Argum. 1.* enim à parte negatiua: ab operibus misericordiæ nemo arcendus est. ¶ Secũdum. Ei- *Argum. 2.* iusdem effectus neutiquam incongruè assignantur diuersæ causæ: vacare autem sacris & peccatis sordescere, contraria sunt: incongruè ergo ab hoc officio arcẽtur ex vna parte infames, atque ab altera clerici. ¶ Tertiò, *Argum. 3.* Quisq; tenetur proximum sicut seipsum diligere: nemo autẽ cohibetur propriã defendere causam: ergo neq; cohiberi vllus debet tueri causam proximi. ¶ In contrarium autem est quòd infames & excommunicati repelluntur ab hoc officio: vt patet. 3. q. 7. canõ. infames. & etiam monachi, nisi de licentia Prælati in causis pijs. 16. q. 1. ca. monachi. & extrà. de postulatio. c. ex parte.

Distinctio. AD quæstionem suppositã distinctione duabus conclusionibus respõdetur. Bifariàm eñ quis potest à munere aliquo repelli. ſaut propter impotentiã, aut ꝓpter indecentiã. Sed differũt quòd impotẽtia simpliciter excludit hominẽ, indecẽtia verò nõ itẽ: quia potest per necessitatẽ quod indecens erat fieri cõdecẽs. Est ergo prior cõclu- *Prima conclusio.* sio. Qui potentia caret aduocandi neutiquã patrocinari potest siue potentia desit in sensu interiori, quales sunt furiosi, qui sanũ non habẽt sensum, atq; impuberes, qui ipsum nõ habẽt integrũ, ac solidũ aut in exteriori, sicuti sunt surdi, aut muti. Requiritur eñ in oratore primùm mens nõ solum sana, verùm etiam extructa ad iudicandũ: & deinde cùm causæ in foro exteriori agantur, instrumenta ad exprimendum conceptus. ¶ Secunda *Secũda conclusio.* conclusio. Duplex est qualitas quæ in aduocato existens, nisi necessitas adsit, indecentem facit aduocationem. Prior est dignitatis excellentia. Posterior verò orbitas aliqua aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut defectus. Excellẽtia inquam dignitatis indecẽtes reddit sacerdotes, & maximè monachos vt in foro versentur. Qui enim sunt sacris ministerijs mãcipati, orationiq; perinde & cõtemplationi addicti, eos minimè decet ad seculares causas demittiquæ & impedimẽto illis sunt nè possint spiritualibus vacare: & autoritatem diminuunt, atq; offuscant, ne pro sua conditione & statu in honore, & existimatione habeãtur. Orbitas autem, aut corporalis esse potest, & naturalis. aut quæ ex peccato proficiscitur: corporalis inquã vt cæcitas. Nã qui cæcus est, nõ est ad dicendum aptus. Nemo enim acrimoniã habere potest, nisi eos videat cũ quibus loquitur. Nam per oculos & concionis attentione excitatur orator: & per eosdem spiritus quoq; remittit quibus vegetatur oratio. Loquimur enim de oratore qui voce causas agit. Nam in illis qui scripto responsa dant non tantum officit oculorũ orbitas. Fœdior autem ac nocentior est qui corruptis moribus sordescit. Qua ratione repelluntur infideles hæretici, excõmunicati, atq; infames, qui grauioribus criminibus maculati sunt. At verò, vt in conclusione adiectum est, ingruere potest necessitas, qua eiusmodi decẽtia compẽsetur. Quare & monachi pro suis ecclesijs, atque alij pro seipsis, & sibi coniunctis, aduocationis officio fungi possunt.

¶ Primum ergo omnium in præsentiarum animaduertendum est, quanta in aduocato requisita sit dignitas: quę certè paulò minor deliderat quã in iudice. Vnde cùm in alijs cunctis actibus atq; officijs præscientiæ copia requiratur morũ probitas, in oratore potissimum atq; in aduocato etiã philosophi

Munus oratoris. id singulariter exigunt. Quare in descriptione Oratoris priùs ponũt. Vir bonus, ac subinde dicendi peritus. Debet enim patronus cũ primis summa fide clientis curã suscipere: deinde cauere ne parti aduersæ iniuriã inferat, ac demũ ea pollẽre autoritate, vt non tãtùm iuris prudentia, verùm & morum præcipuè integritate fidẽ sibi arroget. Nã prauis

Quintil. vt ait lib. 12. Quint. etiã vera dicentibus fides deest: videturq; malus aduocatus malæ causæ indiciũ & argumentũ. ¶ Interrogatio au-

Interrogatio theologica. tẽ hic existat theologica. Vtrũ dum quis se cõtra ius in hoc officiũ insinuat peccet mortaliter. Respõdetur q̃ si defectus non multũ

Responsio. ad rem referat, non est mortale crimen: imò potest fieri etiam citra veniale. Vt si mutus scripto consulat & emendatus infamis, si tamen absque vlla iuris peritia & negotiorum experientia ingereret sese, nõ esset à mortali culpa immunis: quando quidem in illo periclitarentur causæ sibi concreditæ.

Ad. 1. arg. AD primũ igitur argumentũ respõdetur, non omnia opera misericordiæ omnes decẽre. Imò si indocti, ad docẽdum prodirent, & stulti ad consulendum, & inexperti medici ad medicãdũ, & infames ad coripiendũ, potiùs pestilentes haberent quàm misericordes. ¶ Ad secundũ respõdet quòd

Ad secundũ argumẽtũ. sicut virtus inter duo extrema constituit, ita & patrocinãdi muneri alij per excellẽtiã nõ sunt apti, atq; alij per defectũ. ¶ Ad tertiũ au-

Ad. 3. arg. tem respondetur quòd necessitas non incũbit tanta succurrendi alienis negotijs quàm proprijs: & ideo infames admittuntur in causis proprijs & non in alienis.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm aduocato delictum sit iniustam causam defendere.

POst aduocati dignitatẽ sequitur de idonea aduocãdi forma mente pe vtrùm licitum sit causam iniustam defendere. Haud enim desunt à parte affirmatiua argumenta. Etenim

Argum. 1. sicuti laus medicæ artis inde maximè relucet quòd desperatos morbos medicus sanet: ita & aduocatus inde præcipuè commendari assolet quòd infirmas causas propugnat.

Argum. 2. ¶ Secundò. Si causam propter iniustitiã deberet deserere, non eò punirentur aduocati quod causas perdunt: puniuntur autem tanquàm præuaricatores, qui diuersam adiuuãt partem: vt patet cap. si quem pœnituerit. 2. q. 3. ergo licitum est susceptam causam contra iustitiam defendere. ¶ Accedit tertiò q̃

Argum. 3. maior illic apparet culpa, vbi causa iusta iniustè defenditur: puta dum vel falsi producuntur testes vel leges allegãtur falsæ, quàm iniustã causam via regia defendere: licet autẽ aduocato astutijs vti ac technis, sicuti militi ex insidijs pugnare: ergo iniustã causam protegere non est prorsus nefas. ¶ In contrarium autẽ est reprehensio illa. 2. Paralip. 19. Impio præbes auxilium: & idcircò iram Domini merebaris.

Prima conclusio. AD quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior est. Aduocatus qui sciens & prudens iniustã causam defendit, tum mortaliter contra iustitiã peccat, tũ perinde ad restitutionem tenetur. Probatur.

Probatio. Qui

Qui ad malum cooperatur, eiusdem est iniquitatis reus, atq; ipse qui facit: secundùm illud Pauli, ad Roma. 1. Digni sunt morte, nõ solum qui faciunt, sed etiam qui facientibus consentiunt: aduocatus autẽ & cõsilio & fauore cooperatur ei qui iniustã litem gerit: quin verò ipse est qui litẽ nutrit. ergo mortaliter peccat: ac subinde cùm peccatũ sit cõtra iustitiã, nẽpe in nocumentũ alterius par-

Posterior cõclusio. tis, ad restitutionẽ obligatur. ¶ Posterior cõclusio. Qui per ignorantiam, iniustã tuetur causam, excusari pro ratione ignorantię potest, tam à culpa quàm à restitutione. Cõclusio in omnibus materijs clara est. ¶ Emergit

Dubitatio. autem ex priori conclusione dubitandi occasio de causa dubia. Vtrũ aduocatus suscipere eam causam possit, ac subinde defendere, quæ iudicio suo anceps est. Et quidem si in æquilibrio dubitatio pẽdeat, in promptu est affirmatiua responsio: quoniam iurisprudentis munus nõ aliud est quàm legum sensa bona fide ad alterutram partẽ applicare. Imò hinc omnes lites pendent q̃ res, aut iure, aut facto in dubio versantur. Sed ratio dubitandi potissima est, vtrũ etsi aduocatus intelligat aduersam partem maiorem habere

Argument. iuris energiam, possit eam quæ minoris est probabilitatis defensare. Apparet nanq; id nõ esse licitum: quoniam videtur nihil aliud quàm iniquitas iudicem in eam partẽ inclinare & trahere, cõtra quã pronuntiare deberet. ¶ Respondetur nihilo minùs sub distinctione. Quãdo enim est causa mortis, aut sanguinis, aut vbi honor alicuius periclitatur: tunc actori contra reum patrocinari, nisi minimũ tanta vigeat probabilitate accusatio, quanta defensio, profectò ingens esset scelus: quoniam melior est conditio possidentis: maximè in fauorem honoris & vitæ. Ac fere idẽ est cùm quis reus sit, vt de sua deturbetur bonorum omnium possessione. Imò in hisce casibus, potissimũ in causa capitis, ni si reus pernicio sissimus haberetur, pium esset eius suscipere patrocinium, etiam si eius causa minoris esset probabilitatis: dũmodò nulli fraudi panderetur locus. In causis autẽ minoris momẽti, tametsi vix absq; periculo possit infirmior causa defendi, ac debilior: tamen si ad rigorẽ conscientiæ loquamur, nõ est cur omninò condemnetur: dũmodò patronus clientem in primis suum admonitũ curet, iustitiam non tam ei quàm alteri parti arridere: deinde nulla prorsus vtatur falsitate: leges scilicet, aut cõmentitias allegando,

Solutio. aut falsè interpretando, sed illis semper vtatur, quæ causæ suæ suffragãtur: reliqua verò subticeat argumenta, quæ à parte contraria militant. Et ad argumentum in contrarium

Ad argumẽtum. respondetur, quòd vnicuique licitum est iura suũ absq; vi & fraude experiri & persequi. Et ideo cũ patroni munus sit suo clienti auere, nemini iniuriam facit si merita suæ causæ patefaciat. Altera verò pars sibi viderit, cui patrono suam concredat causam: & iudex etiam sibi, vt quadratus sit, ne in partem nutet infirmiorem. Tametsi vt dicebam similium causarum defensio non caret periculo adulterandi leges.

Ad. 1. arg. principale. AD primũ igitur argumentum respondetur disparem esse medici atq; aduocati rationẽ. Medicus nãq; qui desperatum morbũ curandũ suscipit, nemini iniuriã irrogat. f. neque tertio, neq; verò infirmo, si ipse consentit. Aduocatus autem qui vnam partem sic propugnat, vt alteram expugnet, licet scientiæ laudẽ mereatur, est tamen secundùm voluntatem iniquus. ¶ Secundum au-

Ad secundũ argum. tem argumentum de illo qui bona fide causam suscipit, quam post cõtestatã litẽ intellexit esse iniquam, abditioris est ambiguitatis. Respondet enim S. Tho. q̃ non debet eam

S. Thomas. prodere vt alteram partem iuuet secreta iniustæ causæ retegendo: esset enim tùnc præuaricator, iuxta ca. si quę pœnituerit. 2. q. 3. quẽ iam exposuimus: sed debet eam dissimulanter deserere. ¶ At verò solutio hæc ansam

Rõi S. Th. contra se affert arguendi. Si enim quis accusatori patrocinaretur contra aliquẽ in causa capitali, quem decurrente causa euidenter nosset esse innocentẽ, teneretur causam prodere, vt eum à morte liberaret. Imò verò agere testem eius innocentiæ, & transire ad defendendum eius causam. Nã innocentia tanto potitur iure, vt etiam iudex, vt suprà dicebamus, cui illa esset cognita, ad id ipsum teneretur, nedũ aduocatus. Conceditur ergo huius argumẽti cõclusio. Nec sanctus Tho.

Mẽs S. Th. loquitur nisi in communi ordine & stylo iuris. Quin etiam si causa in re grauissima versaretur, quæ paulò minoris æstimaretur quã mors. ¶ Vt si quæstio esset de celebertima fama & honore statuq; alicuius illustris, idem pro meo captu censerẽ. Hoc sub aliorũ censura dixerim: dũmodo aduocatus non sub dubio id nosset, sed certissima scientia. Et præterea dum id posset facere absque scandalo, & præmissa fraterna admonitione, qua id comminaretur accusatori, nisi desisteret. Et dando

Universidad de Deusto
Biblioteca

dando quam posset operam nè accusatoris vita periclitaretur. Sed tamen si vlque adeò ille nequam desiperet vt resipiscere renueret, profectò cum eius periculo id posset facere. Imo si extra suum ipsius detrimentum id posset, arbitror teneretur. Et vice versa illi qui reum mortis defenderet, quamuis nosset iniustè se protegere, neutiquā liceret causam eius prodere: licet deberet deserere causam, si nullo eum colore tueri posset.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum licitum sit aduocato pretio patrocinari.

Argum. 1. à parte negatiua.

SEquitur deinde de stipendio patroni, vtrum sit licitum. Arguitur nanq; à parte negatiua. Opera misericordiæ non sunt intuitu humanæ retributionis exhibenda: secundū illud Luc. 14. Cū facis prandiū, aut cœnā, noli vocare amicos tuos neq; vicinos diuites, nè fortè ipsi te remuneret, patrocinari autē, vt art. 1. dicebamus, officiū est misericordiæ, ergo gratis est impendendum. Eò potissimū q; est spirituale opus: & spiritualia non licet temporalium estimatione tribuere. ¶ Secundò arguitur. Iudici, quia persona est necessaria in iudicio, non licet quippiam ab alterutra parte litigātium recipere, vt Augustinus ait, contra Macedo. & refertur. 14. q. 5. can. non sanè. aduocatus est etiam necessaria persona: ergo neq; illi id licet. ¶ In contrarium est ibidem August. vbi ait, quod aduocatus licitè vendit iustum patrocinium, & iurisperitus verum consilium.

Argum. 2.

August.

Prima conclusio.

ADquæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior. Licitum est aduocato suum patrocinium pretio æstimare. Facilis est ex superioribus eius collectio. Nā quæ hominis propria sunt, neq; alteri debitia debet, citra iniuriam potest vendere: quia nemo quæ sua sunt gratis donare tenetur. Scientia autem iurisperiti, & aduocati sollertia, & prudentia, sunt propria ipsorum bona, sicuti & scientia medici, & cuiusuis doctoris alius facultatis: neque illa rigore iustitiæ semper alijs debet: ergo tunc poterit pretio illa æstimare, ac venditare. Posterior conclusio. Si quis istorū per improbitatem aliquid vltra modum extorqueat, mortaliter peccat, idq; contra iustitiam. Patet conclusio in primis authoritate Augustini eodē loco, vbi ait, quod ab his extorta per immode-

Rō conclu.

Vltima conclusio.

Probatio cō clusionis

rātam improbitatem repeti solent: data verò per tolerabilem consuetudinē non solēt, scilicet repeti. Et ratio deinde est in prōptu: nā eiusmodi officia pretio sunt æstimanda: in his aūt quę pretio pendātur, excessus pretij iniustitiā operatur. Cui quidē rationi applaudit lex etiā ciuilis. C. de postul. l. si qui.

Dubium

¶ Circa priorē autē conclusionem dubitas forsan quomodo sit æstimandū huiusmodi patrociniorū pretiū, vtrum consistat in indiuisibili, an potius latitudinem permittat, vt possit quisq; paciscī quantū velit. Arguitur enim q; tantum cuiq; petere liceat, quātum exprimere valuerit: quoniam re vera scientia hominis est sicut margaritū quod nullo certo æstimatur pretio, sed pro volūtate cōtrahētium. Imò omni est margarito pretiosior, secundùm illud Prouerb. 16. Possidesa pientiam: quia auro melior est.

Solutio.

¶ Respondetur nihilo minùs aduocatorum pretiū, per tinde atq; aliarū rerum duplex esse, vt lib. 6. dicturi sumus. s. & legitimū, & naturale. Legitimum inquam quod lege taxatum est: consueuerunt enim lege taxari mercedes operarum ministrorum iustitiæ: videlicet, tam scribarum, quàm aduocatorum, atque aliorum, ut scilicet pro tali scripto tantū eis pendatur pretium: & pro tali, tantum. De quibus vtique pretijs dubitari non licet, quin sit peccatum iniustitiæ quidquam vltrà ex pacto susciperē: & qui plus percipit, ad restitutionem tenetur. Si lex modò sit vsu recepta, neq; annuēte principe abrogata. Quoniam vt lib. 1. dictum est, leges obligant conscientiam, atque illę potissimùm quæ de rerum æstimatione iusta causa seruntur. Et est profectò iustissima, patrocinijs præstandis responsisque ferendis mercedes lege publica statuere. Alioqui cùm litigantes ab vna parte pudor suffundat, si parcum conferant: ab altera verò vincendi auiditas extimulet: non possunt non esse immodicæ. Qua vtique ratione vsu maxime fieri solet, vt lites nutriantur: & vtranis pars vincat, maior tamen sortis portio causidicis obtingat.

Scrupulus

¶ At verò quādo mercedes nō sunt lege cōstitutæ, quia neque omnes commode possunt: tunc supereſt dubitandi ratio, vtrum Iurisconsulto quantum exprimere potuerit exigere liceat. Tūc enim militare videtur argumentum quod suprà fecimus de rebus pretiosis, quæ tanti stant quanti vendi possunt. ¶ Respondetur nihilo minùs id non

Solutio.

esse licitum. Nam rerum, vt ibi libr. eodem. 6. dicturi

dicturi sumus, aliæ sunt non simpliciter ad vsum humanum necessariæ: quę idcircò licèt tanti æstimentur quanti vendi possunt, nō vergit in reipublicæ perniciem. Sed alię sūt humano vsui omninò necessariæ: vt frumētum, vinum, lana, &c. quæ citra iniuriam distrahi nequeunt nisi iusto pretio, pro ratiōe tēporum, & locorum. Atque huius generis sunt forensia munera. Quare optimè ait Augustin. quòd extorta per immoderatam improbitatē repeti solent. Improbitas enim si non dicat nisi instantiā petendi, non continet iniustitiam: sed quādo est immoderata hoc est excessiua respectu iusti pretij. Et sic est intelligenda posterior nostra conclusio. ¶ Quocircà neq; scriba, neq; aduocatus, quātum libuerit, exigere pōt. Imò verò neq; recipere. Nam & si gratis auctiora illa pretia videantur cōferri, nunquā tamē re vera conferuntur, nisi coacta voluntate. Sunt fateor pē sandi labores, quos studentes ad cōparandā iuris peritiam exhauriunt, & quos faciunt sumptus, & præ omnibus ingeniū eorū & scientia: sed tamē cum moderamine, habita qualitate & quantitate causę, & litigantium possibilitate. Neq; verò audienda eorū sunt hæc obtendicula. Aiunt enim non posse aliter suum sustentare statum, cùm tamē status eorum & cōditio nō sit ipsorum iudicio æstimanda, qui illas sibi vsurpant fastuosas pōpas. Si enim scribæ & victu & vestitu nobilitatem præ se ferre contendant, & aduocati illustrium statum: non debent illos splendores miserorū sumptibus sustētare. ¶ Vnum autem prouidēter iure cautum est, nè aduocatus de quotalitis paciscatur: scilicet de medietate, aut de tertia, aut de duab⁹ tertijs, &c. vt habetur. C. de postulat. l. si qui. & illic Bacto. & l. litem. C. de procura. & l. sumptus. ff. de pact. Et fuit optima ratio legis: nā illa via inserperent fraudes & technæ, quas aduocatus vt vinceret excogitaret. Imò verò eadē ratione, quicquid nōnulli Glossatorum in contrarium musitent, neque licet paciscī de aliqua certa quantitate sub cōditione victoriæ, quæ sit tanquàm honorarium. Nam eadem omninò offerretur tūc nefandis fraudibus occasio. Sed tantùm licet paciscī absolutè de tanta quantitate, in vtranis partem euaserit causa.

Aduocatus non pōt paciscī de quo mutuo.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumentum iam sæpe responsum est, non quicquid homo potest, facere debere per misericordiā: sed hoc tantùm nos admonet Euangelium,

vt eorum quæ per misericordiā exercemus à Deo solo expectemus mercedem. Quare vbi causa pauperis te cogit ei patrocinari, id debes solo diuino intuitu facere. Non tamen vt suprà diximus, tenemur semper ad talia opera: sed vendere suum potest homo patrocinium. Nam etsi scientia res sit spiritualis ratione subiecti, non tamen illius est generis spiritualium quæ gratis accepimus, gratisq; debemus: imò nostro sudore & vigilijs parta nobis est, vt libr. 9. sub titulo. de simo. liquidius fiet. ¶ Secundum argumentum discrimen petit inter iudicem, testem, & aduocatum. Nam cùm singuli istorū veritatem prorsus tueri debeant, perinde scilicet aduocatus vt reliqui, nulla apparet ratio cur huic potiùs quàm alijs pro defendenda veritate liceat mercedem recipere. Est tamen discrimen quòd finis proprius iudicis ac testis est iustum & veritas in cōmuni, sine respectu actoris vel rei: ob idq; ob veritatē dicendam neutri illorum quidpiam recipere licet. Scopus autem aduocati non est iustum simpliciter, sed iustum clientis sui, cuius causam omnibus suis viribus protegit, altera neglecta: & ideo non solū, vt aliqui putant, pro labore, sed pro ipso patrocinio & defensa veritate potest mercedem suscipere: sicut Doctor pro veritate docēda quam dilucidat. Nihilominùs autem restat & inter iudicem & testem differentia, quòd iudex non solùm pro veritate pronuntianda nihil potest à litigātibus percipere, quia est communis vtriq;: sed neq; pro labore & studio id sibi licet, sed respublica debet illi prouidere tanquàm personæ publicæ. Non quòd iure naturæ id sit prohibitum, imò si nullus existeret metus nè intuitu pretij in alterutram partem corruptus propenderet, ius naturæ non prohibet quin possit à litigantibus aliquid recipere, sed propter talem metum iure ciuili cautum est, vt ærario publico sustentetur. At verò testis quia non est vsq; adeò persona publica, sed citatur ab illa parte cui interest, quanuis pro veritate dicenda nil possit recipere, quia cuicunque parti debet eam syncerè proferre: tamē pro labore suo recipere pōt pretiū ab eo à quo citatus est. ¶ Cū autē iudici negamus quicquam recipere posse, inficias nō imus, quin pro subscriptione aut citationis aut sententiæ quidpiā ei constitui lege possit. Hæc enī meditatio non est præsentis loci.

Discrimē inter iudicem ac testē ex aduocatum quantū ad recipiendā mercedē, pro tutela ueritatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆSTIO NONA,
De contumelia.

Sanctus Thom. 2. 2. quæstio. 72.

ARTICVLVS. I.

Vtrum contumelia consistat in verbis.

EXPEDITIS verborum iniurijs, quę forensi iudicio accidere solent, progrediendum nobis est ad illa etiam iniuriosa verba, quæ extra iudicium vsu veniunt. Quæritur ergo primo de contumelia, vtrum consistat in verbis. Arguitur enim à parte negatiua. Contumelia nomen est nocumenti: verbo autem nullum nocumentum videtur inferri, sed factis potius læditur vel persona vel honor eius: ergo contumelia non in verbis, sed in factis contingit. ¶ Secundo dehonoratio quæ verbis fit, suum habet peculiare nomen vituperij & conuitij: hæc autem à contumelia differre videntur: ergo contumelia non consistit in verbis. ¶ In contrarium est quòd solùm verbum auditu percipitur: contumelia autem ad aures pertinet: secundum illud Hierem. 20. Audiui contumelias in circuitu: ergo contumelia est in verbis.

Primum argumentum

Secundum.

QVinque sunt capitales iniuriarum species verbalium extra iudicium: nempe contumelia, detractio, susurrus, irrisio, & maledictio. Contumelia autem & detractio primò per se differunt ex obiecto.

Differentia contumeliæ & detractionis.

Contumelia enim est iniuria quę contra honorem alterius fit: Detractio verò est famæ læsio. Differunt nāq; honor & fama, quòd honor est reuerentia alicui propter aliquam excellentiam ac potissimum propter virtutem exhibita. Fama verò, vt habetur in glo. cap. vestra. de cohabita. cleri. & mulie. est illæsæ dignitatis status, vita & moribus comprobatus. Vel si cum Theologis ac Philosophis loquamur, est clara illa notitia quā alij de nobis habent. Itaq; esse potest honor sine fama, & è diuerso. Exhibetur enim reuerentia magnati quandoq; propter sanguinis excellentiam, cuius tamen morum sinistra habetur existimatio. Ac vice versa esse solent priuati viri in angulis latitātes, honoribus orbi: quorum tamē vitæ clara habetur opinio. ¶ Hoc præiacto discrimine ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior. Contumelia proprie loquēdo in

Prima conclusio.

Probatio.

verbis consistit. Probatur. Contumelia, vt modò dicebamus, idem est quod dehonestatio, reuerentiæ contraria, quę honori exhiberi solet. Honor autem dupliciter alicui tollitur. Vno modo, vt si dicamus meditatei puta dū id quod honoris causā erat, submouetur. Qui enim diuiti substantiam, cuius solius gratia honor illi habebatur, surripit, honorem eius contenebrat. Sicuti qui sapiētis scientiam læsione cerebri aufert. Nā exinde incipiunt illi minoris haberi. Quapropter ille solus honor verus est, qui virtuti debetur: quippe qui ex nulla extranea causa prætercquam ex Deo dependet. Eiusmodi autem dehonorationes non faciunt propriam speciem, sed referuntur ad alias iniurias: puta ad furtum, homicidium, & reliqua. Secundo autē modo aufertur alicui honor directè & propriè. Et hoc fit dum quis quid piam in notitiam alicui⁹ deducit quod eius honori officit. Nam sicut honor excellentiæ debetur, ita & turpitudinis notitia causa est dehonorationis: atq; in hoc proprie ratio contumeliæ consistit. Deducere autem aliquid in notitiam alterius, pertinet ad rationem signi: & cū secundum Augustī. 2. de doctri. Christi. verba, inter homines primas partes significandi obtinuerint: sunt eā secundum Aristo. 1. Peri. earum conceptionū indicia quę sunt in anima, consequens fit vt ratio contumeliæ proprie in verbis inuenia tur. Vnde Isido. in suis Etymolo. Contumelioſus, inquit, ille dicitur, qui velox est & tumet verbis iniurijs. Allusio enim vocum est, tumet, & contumelia. ¶ Posterior conclusio. Contumelia extenso nomine etiam in factis posita est, quatenùs ratione habēt significandi. Hoc patet: quia & rebus ipsis, vt illic docet Augustin. conuenit signa esse aliarum rerum. Quapropter & factis potest quis alterius vitium patefacere. Vnde super illud ad Rom. 1. Contumelioſos, superbos, &c. dicit gloss. contumelioſos illos esse, qui dictis & factis cōtumelias & turpia inferūt. Hinc fit nullum factorum, quatenùs res sunt, rationē habere cōtumelię, sed quatenùs vim habēt significandi. Dum enim quis fores alienas effringit furandi animo, nō contumelioſus, sed latro est. Si autē id in vituperium & vilipendium domini conetur, fit cōtumelioſus. Significat enim re illa dominū floccipendere. Pariter si quis fuste agasonē cędat, non animo dehonestandi sed feriendi, nō perinde contumelioſus est atque si nobilem

Probatio.

Augustin.

Aristo.

Isidorus.

Solutio.

Posterior conclusio.

Probatio.

Augustin.

Gloſſa.

bilem pulsaret: non vt dolorē incuteret, sed vt auferret honorē. Et eadē ratione qui vxorem vicini libidinis grātia solicitat, non est formaliter contumelioſus in vicinū suū, sed si id tentaret vt honori mariti officeret. De signare enim tunc contendit turpitudine illa hominis vilitatem. Enimuero quantum ad rem attinet cōtumeliæ, non semper exigitur vt vitium quod propalari cōtenditur peccatum sit: quanuis huiusmodi contumelia sit insignior: sed satis est esse vitium generis, aliiusue animi vel corporis morbū, aut quidpiam excellentię contrarium ob quam homines honori habentur. Vt si hominem denotes malignè natum, aut ignauum, &c. Neq; verò requiritur vt sis contumelioſus quòd hominem infames, vitium eius occultum detegendo: nam etiam si publicum cōcubinarium, aut cocliten, aut sordidè natū sic appelles, contumelia eum afficis: maiore autem si talia illi imponas. Præter hæc autē factorum genera, sunt talia per se ipsa cōtumelioſa: quia nihil aliud in se habent quàm significationem: vt nasum vel pollicem inter duos digitos demonstrare, aut linguam inter dentes. Significabant enim hæc, vt fertur, Romanis fœdissimum vitium. ¶ Hæc autem contumeliæ descriptio occasionem offert scisscitandi, vtrum ad eius rationem necessārium sit vt verba aut facta in præsentia alterius fiant. Apparet enim id esse necessarium. Nam hoc differunt contumelia & detractio, quòd illa vim secum affert & contemptum, hæc autem ad fraudem inclinat & dolum: illa ergo fit in præsentia pa lām: sicuti hæc clām in absenti. ¶ Respondetur perinde differre cōtumeliam à detractione ac suprà de rapina & furto dissērebamus. Contumelia enim quia contemptum significat, & reuerentiæ quæ in præsentia fit adnersatur, ingenio suo in præsentia irrogatur: vel si fiat in absentia nō est, eò quòd contumelioſus illam celare velit vt detractor: imò ob hoc verba in absentem iactat, vt in eius peruenianr notitiam. Quare consultò dixit S. Thom. contumeliam esse cùm quis id qđ est contra honorem alicuius, deducit in notitiam eius & aliorum: hoc est cùm sua intētio est in faciem tale conuicium iactare.

Solutio.

Ad primū argumentū.

AD primum argumentum respondetur quòd verba quatenùs sonus quidā sunt naturalis, neminem lædunt nisi forsan tenerrimus sit auribus: at verò quatenùs signa existūt, honorem & afferunt si sint honesta, & auferunt si sint turpia. Eò quòd honor de excellentia quæ in hominum notitia est ortum habet. Facta autem quatenùs facta sunt, suas, vt diximus, habent vitiorum species: sed quatenùs signa sunt, pro verbis reputantur. ¶ Ad tertium respondetur, per discrimen illud designari solitum inter contumeliam, conuitium, & improperium. Cōtumeliam enim, qui literarum collusionem cum Isidoro nimirum obseruāt, à cōtumeo deriuari contēdunt: contumelioſus enim tumens est & turgenti animo inflatus. Quanuis vt Vlpian. vult. ff. de iniur. l. 1. à contēnēdo rectiùs dicatur. Quare sua primæua significatione solùm significat dicti acerbitatem contra honorem alterius: sed tamē ex vsu accōmodatione, apud Theologos illam speciem significat qua obijcitur alteri peccatū mortale: vt quòd sit hæreticus, aut latro, &c. conuitium autem latiùs patet: vt sit maledictum quo alteri obijcitur, malum quoduis, seu culpæ, seu pœnæ. Vnde Cicero pro Cælio. Maledictum, inquit, nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulātius iactatur, conuitium: si facetiùs, vrbanitas nominatur. ¶ Quod autem Labeo apud Vlpia. ff. de iniur. l. Item apud Labeonem. ait: nempe cōuicium perinde sonare atq; conuociū: quasi plurium coēuntes voces ad maledicta in vnum iactanda: sicuti. 4. Reg. 2. de puerorum vociferatione legitur aduersus Hiseum inclamantium', Ascende Calue: forsan non multùm ad rem pertinet. Nō enim, con, in hoc nomine tam concursum significat plurium, quàm vehementiam: sicuti in, cōficio. Et crediderim ex, vitium, componi: cōuitiari enim nihil aliud est quàm vitijs alterū cōspergere. Nisi dicatur à conuitando: vt libr. 6. ait Valla. Nam quē cōuitijs proscindim⁹, procul à nostro cōtubernio vitamus: quasi illum à nobis per contēptū abigentes. Hæc autē ad grāmaticos attinent. Improperiū verò aliam peculiariter speciem conuiti; significat: nempe cū quis alteri beneficiū objcit quod à se receperat: secundū illud Eccles. 20 Exigua dabit, & multa improperabit. Et apud Comicū: Isthęc cōmemoratio quasi ex probratio est immemoris beneficij. Sed hęc tamen receptissimo vsu promiscuè vsurpātur. ¶ Quæstiuncula autem scholastica se se hic lectori fortè offeret, vtrùm omnes hi atque alij cōtumeliarū modi eiusdem sint speciei: an verò specie differant, sicut & ipsa probra differunt quæ quis in alterum iacit. Crediderim

Aduersus alterius partis.

Aduersus alterius partis.

Aduersus alterius partis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diderim cũ Caietano omnes esse eiusdẽ speciei. Nam contumelia species est specialissima, vt puta quę vnum habet honorem proobiecto, quem ab eo auferr tur qui per vim patitur inuoluntarijs: ab vna enim ratione formali obiecti vnica species constituitur. Nihilominùs augeri tantum potest contumeliæ grauitas, vt eius expressio de necessitate sit cõfessionis. Vt si quẽ hæreticum, aut traditorem, aut quid simile appelles, id ipsum est confessione explicandum.

ARTICVLVS. II.

Vtrum contumelia, & generaliter conuitiũ, sit genere suo peccatum mortale.

Primum argumentum.

CVM contumelia in verbis vt dictum est consistat, quæ genere suo non videntur tam enormẽ habere læsionẽ: meritò quæritur vtrũ perinde atq; homicidiũ, & furtũ, & adulterium, sit etiam genere suo mortalis culpa. Arguitur enim à parte negatiua. Nullum mortale crimẽ esse potest virtutis officium: conuitiari autẽ est actus virtutis eutrapeliæ, ad quã secundũ Philosophũ. 4. Ethic. pertinet bene conuitiari: ergo cõtumelia nõ

Philosoph⁹.

Secundum.

est mortale peccatum. ¶ Secundò arguitur. Peccatũ mortale viri perfecti non admittũt. qui tamẽ nonnũquã conuitijs & contumelijs vtuntur, vt patet apud Paul. ad Galat. 3.

Paulus.

O insensati Galatæ? Quin verò & Christus Luc. vlt. O stulti, inquit, & tardi corde ad credendum: ergo contumelia nullum est peccatum. ¶ Tertiò. Quanuis id quod est ex genere & obiecto veniale possit ex fine & ex circunstantia fieri mortale: vt mendacium quãdo fit pernicioſum: tamẽ vice versa id qđ genere & obiecto est mortale, fieri non põt ex intentione veniale: quia suum secũ affert obiectum: quocunq; enim fine furẽris, mortaliter peccas: si ergo cõtumelia ex genere suo peccatum esset mortale, nunquã posset ab illo cadere gradu: quod tamẽ est falsum: nã leue conuitiũ aut ex subreptione collapsũ,

Tertium.

Quartum.

nemo vnquã pro mortali duxit. ¶ Quartò, omne peccatum mortale vel est capitale vel alicuius capitalis soboles: contumelia verò non est capitale, vt per se liquet: neque verò capitalis criminis germẽ: nam maximè iræ, vt Grego. 31. Moral. autor est. Quod tamen falsum esse videtur: nam potiùs aut ex superbia gignitur, secundũ illud Prouerb. 10. Vbi superbia, ibi contumelia, aut ad stultitiã

Grego.

reducitur, secundùm aliud Prouerbio. 20. Omnes stulti miscentur contumelijs. ¶ In contrarium est, q̃ nihil a ternam commeretur pœnam nisi mortale sit crimen: conuitiator autem infernali pœna dignus est secundùm illud Matthæ. 5. Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Prima conclusio Internallũ inter peccata quę in facto uersantur & ea q̃ uerbis complentur.

AD quæstionem tribus facilimis conclusionibus respondetur. Prima est. Contumelia genere suo peccatum est mortale: idq; atrocius quàm furtum & rapina. Hic autem animaduertendum discrimen est inter peccata quæ in facto consistunt, atq; ea quæ in verbis posita sunt. In illis nanq; peccatis genus ex solo obiecto perpenditur: in verbis autem non nisi ex adiuncta simul intentione. Quare hic, genere suo, non id tantùm sonat quod est ex obiecto: sicuti in furto & in homicidio, sed etiam ex intentione. Et ratio est quod cùm verba re ipsa non offendant, sicut facta, sed significatione: significatio autem ex intentione fiat aliquid exprimendi: non censetur formaliter cõtumelia nisi quæ ex animo conuitiandi procedit, vel ex crassa ignorantia & negligentia aduertendi quod dicis. Probatur ergo conclu

Probatio cõclusio.

sio. Illud peccatum est mortale quod est cõtra charitatem: charitas verò per quodcũq; peccatum tollitur per quod pax perturbatur & amicitia: tale autem est contumelia: ergo est peccatum mortale. Probatur postrema hæc præmissa. Honor est inter bona humana præstantius, quàm exteriora: secundũ illud, Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Et cùm honor sit positum in excellentia potissimùm virtutis, meritò pluris mortales faciunt honorẽ q̃ alia externa bona. Quin verò elegantes homines illis omnibus vt medijs vtuntur ad cõparandos honores, illorũq; bonorum dispendio illos sustẽtant. Est ergo contumelia ex genere suo grauius peccatum, q̃ furtum & rapina. Malũt enim homines alijs priuari bonis quàm cõtemptui haberi. quãuis tanta esse possit quãtitas furti vt grauitatẽ exuperet contumeliæ. ¶ Secunda coclusio. Iactatio conuitij & probri quæ sit præter intentionẽ contumeliandi, pensanda est quandoq; ex intentione proferentis: quandoq; verò ex rei quantitate, & quandoq; ex defectu cautelæ quæ adhibenda est. Vnde in triplici esse potest gradu: nempe vt sit quandoq; virtus, quandoq; venialis culpa, & nõnũquàm mortalis. Pro

Secunda cõclusio.

Rõ probatæ cõclusionis.

batur. Cùm vel pater, vel prælatus, vel maior

ior natu corripiendo probo aliquo vtitur aduersus inferiorem, si moderamine vtatur, officium præstat. Dum autem quis conuitium graue per iracundiam euomit, mortale est. Vbi verò nonnullus est cautelæ defectus, plurimũ consueuit esse veniale. Vt sæpe inter mulierculas contingit & homines infimæ classis, qui inuicem se conuitijs conspergunt, vt in buccam veniunt, quibus perparum solet adhiberi fidei. At verò cũ tantum semper fuerint homines honoris tenaces, cõsultissimè cuiq;, etiam prælatis, abstinendum est à conuitijs, quæ humanos animos amarulentiùs q̃ corporalia vulnera exulcerant. Atque adeò perparũ solent ad correptionem conferre. Facilimæ sunt conclu

Tertia conclusio. Gregorius

siones: neq; vt illis amplius immoremur opus est. ¶ Tertia conclusio. Cõtumelia suo pte ingenio nascitur ex ira, vt Grego. ait loco citato. Non quòd sola superbia vel odiũ quo quis alterum contemnit non quandoque sufficiat ad contumeliam: sed quòd vitium inde censetur originem ducere, vnde plurimùm oriri consueuit: contumelia verò ex ira plurimùm nascitur: eò quòd maximam habet connexionem ad eius finem. Iræ nanque finis est vindicta atque vltio: & nulla est præsentior cõpendiosiorq; via ad vlciscendum q̃ contumelia. Qui enim potẽs non est vt re se vindicet, aut id nõ audet, statim in contumelias prosilit, vt fœminarum ingenium testimonio est. Per hoc enim q̃ quis verbis alium pessundat, quadãtenus animo satisfacit suo.

Ad. 1. arg. Aristot.

AD primum igitur respondetur q̃ cõuitiari secundùm Aristot. 4. Ethico. ca. 8. eatenus est virtutis eutrapeliæ, quatenus intra limites moderatæ facetiæ continetur: quando scilicet vrbanitatis venustas in contitio adest: secundũ illud suprà citatum Cicero. Maledictũ si petulantius iactatur, conuitiũ: si facetiùs, vrbanitas nominatur. Quare illi aulici scurræ neutiquàm permittendi sunt scommatibus vti, quæ plus amaritudinis afferunt quàm salis. Sic enim risus mouẽ

Ad secundũ

dus est, vt bilis non concitetur. ¶ Ad secundum respõdetur, quòd sicut verberibus gratia disciplinæ vti licet, ita & moderatis verbis quę suo acrore delinquentis animũ non

Augusti.

nullo dolore afficiant. At verò vt Augusti. libr. de Sermo. Domini in mont. admonet, rarò sunt huiusmodi amarulentæ obiurgationes adhibendæ. ¶ In solutione tertij adhibendus animus est ad intelligendum illud

Ad tertium

verbum quod Diuus Thomas tractauit. 12. quæ. 88. artic. 2. vbi docuit mendacium iocosum quod genere suo est veniale, posse exsine fieri mortale: vt si referatur vel ad adulterium vel ad infamiam alterius: mortale autem ex genere, quod facto cõmittitur vt furtum, ad quẽcunq; finem referatur, etiã si fiat ad dandam eleemosynam, est mortale. Itaq; sententia Diui Thomæ est, q̃ intentio finis, licèt veniale pertrahere possit ad mortale, nõ tamen mortale vsq; ad veniale extenuare. Haud tamen negandum est, quin quod genere suo est mortale, possit vel ex leuitate materiæ, vel ex surreptione fieri veniale. Contumelia verò, vt iam dictum est, quoniã significatione cõmittitur, quæ ex intentione procedit, licèt sit genere suo mortalis, nihilominùs potest ex ipsa intentione fieri venialis. Quin verò aliquando laudem habere virtutis. ¶ Ad quartum iam satisfactum est

Intẽtio sancti Thom.

Ad quartũ

conclusione tertia. Est enim contumelia filia iræ: non autem superbiæ: nam peccatum quod ex alio nascitur, ad eundem debet ordinari finem: contumelia verò non ordinatur ad exaltationem, qui est finis superbiæ. Attamen superbia disponit ad contumeliã: nã qui elatus est, facile alios spernit: & ideo ait Sapiens. Vbi superbia, ibi contumelia. Et rursus qa cõtumelię furor ratione obnubilat, addit dicẽs: Stulti miscẽtur cõtumelijs.

ARTICVLVS. III.

Vtrum debeat quisque contumelias æquanimiter sustinere.

Primũ argumentum

POstquã de illata contumelia dictum est, sequitur vt dicamus quomodò sit ferenda. Est enim argumentũ q̃ id non sit virtus. qui enim ꝓbra cõuitiaq; sustinet obloquẽtis, audaciã atq; petulantiã eius fouet: quod re vera nullũ est virtutis officium. ¶ Secundò arguitur. Plus se quisq; diligere tenetur

Secundum.

q̃ alterum: atq; adeò honorẽ suum pluris pẽdere quàm alienum inemo autem ferre debet vt se presente honori & famæ amici detrahatur: secundũ illud Prouerb. 26. Qui imponit stulto silentium, iras mitigat: ergo nullus sua ipsius probra sustinere debet. ¶ Ter-

Tertium

tiò. Nemini licet sese priuatim vindicare: qui autem æquo animo spumã contumeliosi sustinet, sese de illo vindicat: quatenùs eũ sperpere profitetur: secundũ illud Chrysost. super Matth. Si vindicari vis, sile: & funestam

Universidad de Deusto
Biblioteca

illi dediſti plagam: ergo id non licet. ¶ In cõtrarium eſt illud Pſalm. Qui inquirebãt mala mihi, locuti ſunt vanitates. Et ſubdit: Ego autem tanq̃ ſurdus nõ audiebã, & tanquãm mutus non aperiens os ſuum.

Prima concluſio. AD quæſtionẽ duabus receptiſsimis cõcluſionibus reſpondetur. Prior. Vnuſquiſq; tenetur animũ contumelijs ferẽdis habere paratũ, vbicunq; fuerit expediẽs: non tamẽ eas ſemper ferre. Probatur vtraq; cõcluſiõis pars. Patiẽtia, vt in his q̃ cõtra nos fiũt, ſic & in his, q̃ cõtra nos maledici tur ne ceſſaria eſt: in his aũt q̃ cõtra nos fiunt tãtũ eſt neceſſaria in animi præparatione. ſecundũ expoſitionẽ Auguſt. ſuper illud Matt. 5. *Auguſt.* Si quis te percuſſerit in vna maxilla, præbe illi & alteram: præparatio autem animi cum affirmatiuo præcepto iubeatur, nõ obligat pro quocunq; tẽpore: ſed pro illo articulo quo id ratio exegerit: ergo & animũ debemus habere paratum, & tamen non ſemper re ipſa tenemur contumelias taciti ferre, id quod ipſius redemptoris exẽplo edocti ſumus. Nam & à percutiente ſe rationem rogauit dicens, Ioannis. 18. Quid me cædis? q̃d nõnullam reprehenſionis effigiem præ ſe ferebat. ¶ Poſterior concluſio. Quandoq; oportet illatam contumeliam repellere. Probatur duplici ex capite. Primo quidem propter bonum eius qui contumelioſus eſt: nẽpe vt tumentis eius animi inſolentia reprimatur, nẽ illis inuris aſſueſcat: ſecundùm illud Prouerb. 26. citatum: & ſecundùm aliud ibidem. Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiã ſuã, nẽ ſibi ſapiens videatur. Secũdo propter aliorum bonum, tam circunſtantium quàm abſentium, qui cõtumelijs affectum nõnun quàm ſolẽt minoris reputare: atq; adeo eius doctrina & monitis minus inde proficeret. *Gregorius.* Vnde Grego. ſuper Ezech. homil. 9. Hi quorum vita in exẽplo imitationis eſt poſita, debent ſi poſſunt detrahentiũ verba compeſcere: nẽ eorum prædicationẽ non audiant qui audire poterant: & ita in prauis moribꝰ remanentes, bene viuere cõtemnant. ¶ Hic primum omnium arbitror apud D. Thom. animaduertendum eſſe quod lib. proximo. q. 6. verum iudicauimus: nempe licẽre cuique, ſaltem priuato, famæ ſuæ læſionem in famatori remittere. Nam ſi eis qui honorem noſtrũ contumelijs denigrant, reſiſtere non tenemur, nõ eſt cur ſemper teneamur ſplendorem famæ noſtræ alia via ſuſtẽtare quàm officijs virtutum vacando. ¶ Hoc autem ſolenne membrum prioris concluſionis, videlicet q̃ tenemur animos habere paratos ad ferendas cõtumelias, vbi id ratio tulerit, nõnihil explicationis deſiderat. Et primo quæritur, vtrùm præceptum ſit habere ſemper voluntatẽ, hoc eſt actuale propoſitũ ferendi iniurias inferendas pro loco & tempore. Nam præparatio talem actum ſignificare videtur. Reſpondetur id non eſſe neceſſariũ: *Reſponſio.* nam præcepta affirmatiua ſicut nõ obligãt pro quolibet tempore ad extera opera, ita neq; ad intimos actus: ſed ſatis eſt non habere propoſitum contrariũ: atq; in genere, q̃ poſſe ſeruare mandata: nã illic virtute includitur hoc propoſitum. Et eſt animaduertendum huiuſmodi præparationem non ſolum eſſe neceſſariam ad nõ vindicandas autoritate priuata illatas iniurias: nam id certiſſimum eſt nemini licẽre, vt ſuprà dictũ eſt, ſed ad non reſiſtendum vbi reſiſtentia ſine graui ſcandalo & ingenti detrimẽto fieri nequit: & vbi ratio fidei & boni publici ſuſtinentiam exegerit. Quare qui in animo gerit de quacunq; contumelia ſe vendicatum ire, & cuicunq; citra delectum obſtiturum, in ſtatu eſt perditionis. Attamẽ citra illos caſus quiſq; poteſt & priuatim cũ virtutis moderamine reſiſtere, & per publicã poteſtatẽ iuris ordine vindicare ſe. *Heſitatio.* ¶ Quæris autem an citra caſus neceſsitatis, dum quis poſsit reſiſtere, conſiliũ ſemper ſit non reſiſtere: apparet enim id eſſe cõſiliũ cùm ſit miſericordiæ opus. Sed ad hoc ia poſteriori cõcluſiõe neganter reſponſum eſt. Vtrunq; enim ſimul conſulit Sapiens: ſcilicet & ne reſpõdeamus ſtulto iuxta ſtultitiam ſuã, nè efficiamur ei ſimiles: & rurſus vt reſpõdeamus ei ne videatur ſibi ſapiens. Quapropter prudentiæ perpendiculo librandum eſt quando contumelianti nobis reſpondere oporteat: quãdo verò minimè. Eſt enim ei reſpondendum quãdo ratio correptionis fraternæ id decere monſtrauerit: tunc enim præceptũ charitatis eſt animum eius ſedare, eumq; ſui furoris & ſtultitiæ admonere. Sed enim maior cura nobis adhibenda eſt noſtrũe ſcilicet alterius furor noſtrum excitet: & qui cõpeſcere alium deberemus, ſimili nos impetu feruentes eum potiùs irritemus. Leniter ergo admonere eum debemus oſtendendo abſq; cauſa & ratione concitari. Exemplo nimirũ Chriſti, qui tantũ dixit: Cur me cædis? hoc eſt nullam habebas cædendi cauſam. Quando verò cõtumeliæ cõtra honorẽ fidei & religionis

Vltima concluſio.

Ratio concluſionis.

Priuatus q̃ſque põt læſionem famæ illatam remittere.

ligionis iactantur, tunc viciſsim religio eſt acriori obiurgatione contrà vti. Huc enim refertur q̃ Paulus Galatas inſentatos appellauit: & Chriſtus alios ſtultos, atq; alios generationem nequã & prauam. Perſonæ aũt publicæ etiam propter ſuum propriũ honorem, vt dictum eſt, debẽt conuitijs reſiſtere, vt pote quarũ honor neceſſarius reipublicæ eſt: priuatæ autem licet non teneantur, poſſunt tamen. ¶ Poſtrema autem ſupereſt dubitatio, vtrum quãdo reſiſtere licitũ eſt, tunc fas ſit pro vna ſuſceptã contumelia aliam reijcere. Appellat me quiſpiã latronem, appello eum ſicarium. Notat meũ genus, noto ego ſuum ingeniũ & mores. Reſpõdetur in primis nunquãm licere crimen falſum alteri obijcere: eſſet enim mendaciũ, idemq; pernicioſum. Præterea neq; crimen defectumue vllum vel occultum vel publicũ per modum vindictæ licet in conuitiatorẽ reſpuere: ſed tantũ per modũ defenſæ vim vi repellendo. Hoc eſt, Non licet illi obijcere crimen quod impertinens eſt ad obterendã eius autoritatem: ſed illud prorſus quod ad id eſt neceſſarium vt fidicam eum eſſe hominem mendacem & ad eius confirmationem patefaciam aliqua eius mendacia, vt in eo quod mihi impingit, defringatur ei fides. Si autem me appellat concubinariium, non licet mihi eum appellare latronẽ: ſicut neq; ius eſt percutientem repercutere.

Poſtrema dubitatio.

Solutio.

Ad primũ argumentũ. AD primũ igitur argumentũ iam reſponſum eſt, q̃ licet audaciã cõuitiantis mitibus verbis cõprimere, nè videatur ſibi ſapiens: nõ tamẽ acerbis, nè efficiamur ei ſimiles. ¶ *Ad ſecundũ* Ad ſecũdũ dicitur q̃ quãdo ei reſpondemus qui cõtumelias in alterũ iacit, nõ videmur ex nimio amore noſtri id facere, ſed ex charitate, tã cõtumeliantis, quã eius qui cõtumelias pfert: & ideo id facere ſemper eſt eſt officiũ. Quãdo verò cõtumelias noſtras ꝓpulſamus, tunc nõ tam charitatẽ colere videmur, q̃ noſtræ ſuperbiæ ſuccũbere, & iracundiã irritare. Quare tũc ſæpiùs conſilium eſt tacere. ¶ *Ad tertiũ* Ad tertiũ deniq; reſpõdetur, q̃ ſi quis cõtumelias ſuas audiens aſſtu taceret, eo ſcilicet animo vt alterũ quaſi ſpretum ad iracundiã exagitaret, peccatũ eſſet vindictæ: ſi autẽ ſibi conſulens taceat & virtuti obſecundans, licet ſciat alterum inde peius cõcitandũ, nihil ſuã referre debet. Et hoc eſt q̃d *Chryſoſto.* Chryſoſto. ait ſecundũ Sapientis conſiliũ, Eccleſia. 18. Non litiges cũ homine linguato: & non ſtruas in ignem illius ligna.

QVÆSTIO DECIMA, De detractione.

Sanctus Thom. 2. 2. quæſtio. 73.

ARTICVLVS. I.

Vtrum detractio ſit denigratio alienæ famæ per occulta verba.

POST cõtumeliam qua derogatur honori, ſequitur de detractione: per quã famæ detrahitur. Et primo circa eius quidditatem quæritur, vtrũ ſit denigratio alienę famę p occulta verba. Arguitur eã à parte negatiua. *Primum argumentũ à partæ negatiua.* Occultum & manifeſtum circunſtãtiæ ſunt non conſtituentes morum ſpecies: in definitione autem id tantùm poni debet quod ad ſpeciem pertinet: ergo nõ eſt quòd in definitione detractionis ponatur occultationis differentia. ¶ Secũdo arguitur. Fama eſt publica illuſtriſq; notitia. ergo per id qd occultum eſt non denigratur. Quare detractio quæ ſit per occulta verba non eſt famę cõtraria. *Secundum.* ¶ Tertio. Detractio idem eſt quòd ſubtractio & demptio ex aliquo toto: cõtingit autem famã denigrari nihil veritatis ſubtrahendo, ſed occulta propalando crimina: ergo non idem eſt detractio quod famæ denigratio. *Tertium.* ¶ In contrariũ eſt illud Eccleſi. 10. Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit: ergo occulte mordere alienam famã eſt illi detrahere.

Vnica concluſio. AD quæſtionem vnica ſufficit concluſio quæ ex ſuperiori quæſtione palàm cõſequitur. Detractio eſt occulta denigratio alienæ famæ. Concluſio iam ex ſuperioribus oſtenſa eſt. Enimuero ſicuti facto noceri alicui bifariàm ſolitum eſt, vt in furto & rapinã oſtendebamus: nempe aut per manifeſtam vim, aut per ſubdolam læſionẽ: ita etiã & verbo vſu venit. Nam manifeſtè quis alteri per contumeliã nocet: occulte autem, per detractionem. Qui autẽ in alterius conſpectu manifeſtis verbis in eum inuehit, parùm pendere eum ſe, pfitetur: quapropter honorem eius, vt diximus, ex profeſſo lędit. Qua ratione contumeliam diximus honori aduerſari. At vero qui in angulis abſens aduerſus quępiam obmurmurat, non tam vili pendere eum q̃ vereri ſe oſtendit. Ob idque nihil contra eius honorem obmolitur, ſed contra famam: puta contra bonam exiſti-

Probatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mationē ab alijs de illo habitam, quam per contrariā opinionē, vel obnubilat, vel extinguit. Est ergo detractio nihil aliud quàm alienę famæ denigratio per occulta verba. Ex quo clarescunt differentiæ illæ suprà positæ inter contumeliā & detractionē, tū quātum ad modū, q̄ illa manifesta sit, hęc verò occulta: tum quantū ad obiectū, q̄ illa scilicet honori, hæc verò famæ contraria est.

Ad. 1. arg. ¶Nihil est quod huc amphùs immoremur, sed est solutio primi argumenti adiotanda. Differunt enim cōtumelia & detractio specificā differentiā, non tantū ratione obiectorū materialiū, putā honoris & famę: vt multi etiā discipulorū D. Thom. arbitrantur: sed ratione formali proximorū, putā ob rationē diuersam inuoluntarij: sicuti dixim⁹ de furto & rapina. Nam etsi tā raptor q̄ fur alienum capiant, tamen in furto patitur homo inuoluntarū per ignorantiā: in rapina verò, per vim: quæ secundū Aristo. diuersæ sunt causæ inuolūtarij. Pari ergo modo qui per acceptam contumeliā iacturam facit honoris, patitur inuoluntariū per vim: qui aūt detrimētum accipit famę per detractionem, patitur inuoluntariū per ignorantiā. Respōdetur ergo ad argumentū, q̄ etsi occultū & manifestum absolutè non varient speciem, vt in eo patet qui mentitur vel occultè vel manifestè: tamē quando per hęc variatur ratio inuoluntarij, species subinde mutantur.

Ad secundū ¶Ad secundū respondetur q̄ detractor dicitur occultè obloqui, non simpliciter, sed clàm illo qui infamatur: ad differentiā cōtumelioſi. Nihilominus loquitur coram alijs quibus bonā aufert existimationē quam de alio habebant. Itaq; differentia inter detractionē & contumeliā non cōsistit in hoc q̄ coram pluribus aut paucioribus fiat: sed in hoc q̄ fiat corā ipso qui lęditur, aut cēlā ipso.

Ad tertium ¶Ad tertiū deniq; respondetur q̄ detractio nō dicitur respectu veritatis, putā q̄ ei quipiā subtrahatur, sed respectu famæ quę semper minuitur. In quod octo modis cōtingit quatuor nimirū directè, quatuorque indirectè. Directè quidē primo modo quādo falsum imponitur. Atq; hic est omniū pessimus. Secūdo quādo vitium quis alienū, suis verbis exaugeat: q̄ dē stylus pestifer est, & blateronib⁹ ac maledicis familiaris. Tertiò, quādo occultum reuelatur. Qua quidē pęne illi rempublicam inficiunt, qui auiditate nouādo cendi, nihil sciunt se continere secretis: sed rimarum pleni omnia profundunt. Quarto, quando id quod bonum est ostendere quis cōnititur ex mala intentione profectum. Nam etsi hoc ad temeritatem quoque iudicij spectet, nihil tamen obstat quin vnū peccatum in duabus sit malitiæ speciebus: Vnde quādo quis id facit ad denigrandū alius existimationē, infamator est: quatenus insuāt se aliunde intentiones hominis: nosse prauas: vnde bona eius opinio obscurescit. Indirectè autē ille quoq; est infamator qui alieni bona, vel negat, vel exiuore reticet, vbi prōpalàre debet. Dum enim me præsente sermo de illo initur bonus, quē constat me optimè nouisse, & fileo, silentiū meum iudicium quoddam est illum nō esse tantæ laudis dignum: q̄d est genus infamiæ. Et tertio id quoq; contingit, quando quis diminuit aliena merita. Et denq; quarto cū mālignè quis alium laudat: quæ quidē vafricies, infamæ modus est non infimus. Vnde Fauorinus apud Gellij: Turpius, inquit, est exigue atq; frigidè laudare, q̄ insectanter grauiter que vituperare: quoniā qui maledicit, quanto id acerbius facit, tanto magis pro iniquo inimicoq; ducitur: tātoq; minùs fidē capit. Sed qui infacūdē iciuneq; laudat, à causa ipsa destitui videtur. Nam amicus creditur eius quem laudare vult, sed nihil posse reperire quod in laudib⁹ ponat. ¶Quod si quis, sicuti de cōtumelia interroget, an modi illi diffamandi specie differant, quod apparet ex formarum varietate: Respondetur eodē modo omnes esse eiusdem speciei. Est ēm detractio, vt reor, species specialissima: vt potē cuius obiectum sit infamia, modusque in iustitiæ sit iniuriam inferre quam alter per ignorantiam patitur: sicut in contumelia accipitur pro vim. Dāetiā vt de cōtumelia dictū est, tamingens posset esse infamia, vt esset de necessitate cōfessionis. Qui enim de hęresi, aut de incestu, aut de alio deformi peccato ciuem infamauit, non satis peccatum suum explicat, nisi vitium exprimat cuius notam alteri inusit.

ARTICVLVS. II.

Vtrum detractio genere suo sit peccatum mortale.

QVemadmodū de cōtumelia, sic & de detractione quæritur, an sit genere suo mortale crimen. Arguitur ēm à parte negatiua. Peccatum alienum quod occultum est, aut per correptionem fraternam, aut per accusationē detegere, est detractio: quippe qua alienā famā denigratur: & tamen illud est officiū: ergo detractio genere suo nō est peccatū. ¶Secundò, nullū vitiū quod toti mortali generi cōmune est, cēsendū est mortale: nisi à peccato mortali, præcipuè inter Christianos multi sunt qui abstinētes sed venialia sunt quibus nemo citra mēdaciū asserere potest nō habere: hoc autē specialiter vitio totū genus humanū periclitatur: vt habet glos. super illud Prouer. 24. Cū detractoribus non comiscearis: ergo non est genere suo mortale. ¶Tertiò. Aug. in hom. de igne purgatorio minutioribus peccatis annumerat qui cū omni facilitate & temeritate maledicimus: ergo detractio nō est, nisi veniale peccatum. ¶In cōtrariū autē est quod Paul. ad Ro. 1. vnā cōponit detractores ac Deo odibiles: cuius causam subdit glossa, nē detractio, eo quod consistit in verbis, leue quid putetur.

Argum. 2. *Glos.* *Argum. 3. Augusti.* *Paulus.*

Prima conclusio. *Ratio cōcl.*

AD quæstionē quatuor cōclusionibus respōdeo. Prima. Detractio genere suo est peccatū mortale. Probatur præsuppositō quidē notamine quod de cōtumelia declaramus: nēpe q̄ cū detractio sit peccatū in verbis, quæ sola significatione nocēt, nō solo obiecto sed ex intentione significādi perficiti quare ille, qui proprie dicit detractor qui ex intētione vel crassissima negligentia rumorē hominis absentis disseminat, cuius famā obscurat. Et dicitur quis ex intētione facere, nō solū q̄n directè id animo proponit, verū & quādo animaduertit quid dicit, & sine legitima causa nihilo minus verbum effutit. Hoc ergo suppositō probatur conclusio, vt similes demōstrari cōsuescūt. Illud vitiū est cōtra charitatē atq; adeò mortale, quo in re magni momēti proximus lęditur: nam inde pax conturbatur: tale autem est detractio: quippe qua fama obnubilatur, quæ merito maiori habet pretio, quàm exteriora bona. secundū illud Eccles. 41. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quàm mille thesauri boni & pretiosi. ¶Secunda conclusio. Quando quis verba aliqua profert, licet sint famæ detractoria: tamen id nō intēdit, sed quippiā aliud, prolatio illa nō per se proprie censetur detractio, quod aiūt, formaliter: sed quasi per accidens. Conclusio hæc sequitur ex præcedenti. Nam cùm intentio significandi sit detractioni natiua, vbi illa abest, deest detractionis forma.

Secunda cōclusio. *Tertia conclusio.*

¶Tertia cōclusio. In tali casu quo scilicet ini-

qua intentio non adest, si bono animo cordatoq; zelo, & vbi oportet circūspecte obloquutio illa fiat, vt tutus est: si autē ex animi leuitate loquendi vel libidine ore elabatur, in summa propter aliquam causam non necessariā fiat, peccatū est plurimum veniale. Nisi forte verbum adeo sit acerbum, vt sua ipsius ratione secum afferat mortalem culpam. Nam tunc adeò requiritur prudēs cautela, vt quęuis negligentia loquendi, nisi subitus sit motus mortale sit crimen. Et maximè inquit S. Thom. in his quæ pertinent ad honestatem vitæ. Vt si quis alium de hæresi, aut de quouis alio crimine notet: præcipuè carnis: quæ licèt sint, vti ait Gregorius, minoris culpæ, sunt autē maioris infamiæ. ¶Quare supra nua canea videtur Caietani disputatio ad quidnam referatur pronomen, hoc, apud sanctū Thomam, vbi ait. Hoc ex ipso genere verborum habere rationem peccati mortalis: vtrū scilicet referatur ad id quod est dicere verba contra honestatem alterius, an ad ipsum asserti: vt sit sensus quod quoties quis aliquid de aliquo peccatum mortale, assertio ipsa sit peccatum mortale, propterea q̄ id quod de alio asseritur est mortale. Manifestum enim est priorem esse sensum S. Thom. non enim vult quoties affirmo alium peccasse mortaliter, pariter me delinquere. Nam quando id non profertur ex intentione, iam dixerat non esse mortale. Sed vult dicere q̄ quādo verbum à me prolatum est nimis graue, ipsa prolatio de se est mortalis, licet nō fiat ex intentione, propter incircunspectionem.

S. Thom. *Gregorius.* *Supernacanea Caietā. disputatio.*

Quarta cō clusio. ¶Quarta conclusio. Quicunq; alteri famam iniquè sustulit, tenetur ei ad restitutionem, illo ordine & modo qui lib. 4. quæst. 6. latissime expositi sunt. ¶Multa hic dicenda fuissent nisi eodem lib. & quæst. fuissent à nobis pertractata. Nihilo minus quia hæc commē tatores diui Thom. nonnulla solent adnotare, recolere aliqua est operæpretiū. Haud enim Dominus Caieta. in præsentiarum infamiam reputat mortalem, cùm quis occultum alienum crimen vni cordato viro secreto detegit, apud quem ita celabitur ac si muto dictum esset. Quod ego profectò, salua eius pace, probare omnino non possum. Quin verò mallem crimen meū notum esse tribus aut quatuor, quàm vni grauissimo viro. Nam quāuis ex vna parte præsentius periculū immineat ab illis euulgatū iri, quā ab isto: tamē ex altera pluris ego æstimo in bona esse existimatione apud illā grauissimū

Sōtia Caie. *Refellit. proxima sententia.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm plures alios minoris autoritatis. Quare infamia non est solùm accipienda hic in rigore iuris quando est apud plures: verùm & secundùm rei naturam. Quocircà pessimè ac nocentissimè illi faciunt, qui, nisi vrgens sit causa corrigendi fratrem, vel vni quantùuis prudẽti viro occultum alienum crimen reuelant. Nam etsi in suo id pectore recõditum seruet, tamen alius apud ipsum magnũ patitur honoris, ac famæ detrimentum.

¶Illud autem quod idem Caieta. subdit, videlicet recensere peccatum alterius vnde ille nullam contrahit infamiam, non esse infamare, iam nos illic similiter confessi sumus.

Alterũ dictum Caietani in quo Scoto cõsentit. Vt si iuuenũ amores referas, de quibus ipsi se iactant. In quo autem Scoto subinde consentit, nempe ꝙ qui non assertiuè rumores seminat, sed relatiue, dicẽdo se hoc & illud audisse, non sit habendus infamator: profectò consentire ego non possem. Imò vt iam illic diximus, genus hoc est infamandi. Nam non possunt illi qui aliàs non audierunt nõ nouam cõcipere opinionem finistram proximi. Qua vtiq; ratione, vt illic notauimus, illo modo fama vires acquirit eũdo. ¶Quod verò ibi tantùm obiter tetigimus, examinandum hic presẽtius restat: nempe vtrùm cum qui vno loco infamatus est liceat in alio, vbi bono fruitur nomine, infamare. Caiet. enim in opus. 16. respõs. respõ. 9. id astruit. Adrianus verò quodlib. 11. q. 1. negat. Et quidẽ ratio Caietani ea est prorsus, quòd cũ quis priuatus sit iure famæ, nullam ei iniuriam irrogat qui idem detegit alibi crimen, ob quod famam perdidit. Secùs autem si aliud quod occultum est detegeretur. Ratio verò Adriani, contraria est: nempe ꝙ licet alicubi quis infamia laboret, potest alibi illam habere illęsam: quare iniuria illi fit dum eâdẽ nudat.

Quæstio. Opi. Caiet. Adrian. Ratio Caie. Rõ Adria.

Cõfirmatio Et confirmatur Adriani opinio. Quanuis quis vitio sit publico infectus, siue ad mores pertinente siue ad naturã, nemini licet illud ei in faciẽ expuere: ergo minùs licebit illud de quo alibi infamatus est, hic disseminare.

¶Hæc tamen discordia per distinctiones est cõcilianda. Bifariàm enim quispiam potest alicubi labem infamiæ contraxisse: videlicet aut publica autoritate & iudicio damnatus, aut priuatim per viciniam, aut vrbem. Rursus dupliciter quis delinquere potest alterũ infamando: scilicet, aut cõtra charitatem, aut contra iustitiam. His præhabitis dum quis priori modo honore suo, & fama alicubi expoliatus est, nulla est iniustitia eum vbique

Distinct. 1. Secunda diuisa. Solutio pro positæ conclusionis.

de eodẽ crimine infamare. Et ratio est: quia ille iure, publicoq; præconio in pœnã multatus est sua fama, atque adeò cuicunque facta est facultas scelus illud propalandi. Quare qui hominẽ sic infamat, ad nullã tenetur restitutionẽ. Nihilo minùs peccatũ est contra charitatem: quin verò posset esse mortale eiusmodi damnatis hominibus sua rursus pudenda nudare. Tunc potissimùm quãdo emendati sunt, bonumq; nomen alibi recuperauerint. Nam bona fama ꝙ maximè hominibus adiumẽto est ad virtutem: qua perdita exanimantur. Non tamen tale infamandi delictum ad restitutionem obligat. Atq; ad hoc facit text. h. eum qui nocentem. ff. de iniur. vbi habetur, eum qui nocentem infamauit, nõ esse bonum & æquum ob eã rem condẽnari. Quãdo verò quis posteriori modo extra ordinẽ iuris in vno loco iacturã fecit famæ, nõ solùm contra charitatẽ, verùm cõtra iustitiã facit qui eundẽ alibi eãdem infamia respergit: & ad restitutionẽ, eo quo fieri potest modo, tenetur. Quandoquidẽ iure non sit illa priuatus: nã propter rumores, etiã si priuatim manifesti sint: nemo ius perdit honoris suæ ac famę, si domiciliũ mutet: sed reputatur ibi secretũ esse delictũ. Vnde ad Caietani argumẽtũ atq; ad prius Adriani respõsum putato. Ad posterius verò respondetur diuersam esse rationẽ cõtumeliæ & detractionis. Nam per modũ cõtumelię nequã quam licet improperari alteri suũ crimẽ aut naturale vitium etiam si naturale sit. ¶Post hoc subsequitur dubitatio alia, vtrùm cum qui falsis cõmentitijsq; virtutibus, seu moribus, seu intellectualibus, famã per vafriciẽ in republica comparauit, licitum sit diffamare. Apparet enim id esse virtutis officium cũ tales impostores rempubliçã seducant. Ad hãc autem dubitationem, licèt Adrianus loco citato absolutè respõdeat id esse licitum, cum temperamento tamen & distinctione respondendum est. Quando enim eiusmodi sycophantæ suis imposturis pernicie reipublicæ offerunt, tunc non solùm licet, verùm expedit eorum crimina fallaciasq; retegere: vt si quis se optimum ementiretur medicũ, aut theologum, qui populo essent pestiferi. Tũc enim docendus esset populus veritatẽ. Si autem sunt mulierculæ quæ foris sanctitatem præ se ferunt, qua ratione eleemosynis victitãt, licèt occulto aliquo crimine sint infectæ, neutiquã reipublicæ noxio, sed innocuè viuunt, non est cur debeant infamari.

Ad argumẽta Caiet. & Adriani. Dubitatio Ratio dubitandi. Adrianus. Solutio dubitatiuæ quæstionis.

¶ De

Dubiũ de historiographis. ¶De historicis autẽ dubitare meritò quis poterit, an liceat illis hominũ crimina perpetuę memoriæ prodere. Ad quod cum grano etiam salis respõdendũ est. Primũ, ꝙ vbi nõ denarrãtur infamia peccata & turpia, sed bella, & homicidia, & alia quæ viris illustribus dedecora non sunt, nõ est quòd sint condẽnandi. Mox quanq; aliqua turpia denarrent quæ nõ sunt omninò secreta, non est illis vitio vertendũ, sed officio potiùs tribuẽdũ. Debent enim optima fide quæ ad rem pertinẽt perNarrare. Nihilo minus vbi inuidia moti aut alio prauo affectu quẽpiã alicuius vitij notant, nõ sunt à peccato liberi. Tunc potissimũ dum generi alicui &, plapiæ notã inurunt, quę in perpetuã memoriã mãsura est.

Rõ concluſ.

Alterum de Astrologis. ¶Astrologos deniq; qui falsa sæpe vitia hominibus imponũt, puta latrocinia, & alias turpitudines, nõ dubiũ est non esse ferẽdos. Nã præterq; ꝙ maxima pars eorũ quæ sciũt, minima eorum est quæ ignorant quã ob rẽ infinitis vtuntur mendacijs: neq; tanta fides est astris tribuenda, neq; illa via permittendũ est crimina explorare. Extat quidẽ. Item apud Labeonẽ. vbi. §. si quis astrologus. habetur, vt si astrologus cõsultus furem altquẽ esse dixerit, qui nõ erat, iniuriarum cum eo non agatur: subiungitur tamen constitutionibus eum teneri: hoc est municipalibus legibus condemnari posse. Quocircà. C. de maleficis. nemo. cautum est vt nemo aruspicem aut mathematicum cõsulat. Porro ergo illi non solùm tanquam impostores, verùm tanquàm publici infamatores, essent in vltimas cruces adigẽdi. ¶Celeberrimum hic autem ac cognitu necessarium est, vtrùm idem maiusue sit crimen seipsum quempiam infamare quàm alium. Quod quidem in nostra Relectiõe. de rat. teg. & deteg. secr. tractauimus & superiùs hic libr. 4. q. 2. & rursus. q. 6. in hunc locum reposuimus: quippe qui prius est eius. Et quidem Caiet. hic & in sua Sum. verbo Detractio. indubius partẽ tenet affirmatiuã: quatuor nimirum asserens propositiones. Prima est. Quicunq; seipsum infamat, peccatum committit genere suo mortale: idq; grauius quàm si alienã famã læderet. Secunda. Illud peccatum nõ modò cõtra charitatẽ, verũ cõtra iustitiã cõmittitur: quia est cõtra ecclesiã, & rẽpublicã cuius nostra fama est: vti Augu. in. q. 3. can. nõ sunt audiẽdi. videtur dicere. Tertio. Nemo ab huiusmodi peccato excusatur: quis metu mortis id faciat. Quartò. Quicunq; se infamat, ad restitutionẽ tenetur. Fundamentũ opinionis huius est quòd perinde cesset de hominis fama, atq; de eius vita: vt sicut vitæ non habemus dominium, ita neq; nostrę habeamus famæ.

Opin. Caiet. Prima pro Pręsi Cai. Secunda. Augeſt. Tertia. Quarta.

Fundamẽtũ Caieta.

¶At quis non sim nescius hanc vulgò opinionẽ veridicã existimari, eius tamen fundamenti demõstratio adhuc semper desiderari: quia nusq; probatur. Nã etsi à Sapiẽte admoneamur curã habere de bono nomine, nulla tenùs tamẽ inde fit consequẽs, vt non simus famæ nostræ domini. Quoniã & bonorũ exteriorũ tenemur habere nõnullã curã, quorum tn dominio fungimur. Igitur vt præsenti disputationi via & ordine satisfaciamus, contrarii fundamentum cẽsemus verũ: videlicet vnunquẽlibet suæ famæ habere dominiũ. Id qd præcedenti lib. q. 2. quatenùs materia fert moralis, demõstrasse me arbitror. Ex quo vtiq; fundamẽto postmodũ. q. 6. eliciemus, in arbitrio esse cuiusq; priuati restitutionẽ suæ famæ remittere. His ergo, vt illic ostensis, hic suppositis. Primum assertum in præsentiarum sit hoc. Hominem seipsum absq; causa infamare, peccatum est: tamen neq; contra iustitiam, neq; genere suo mortale. Quòd enim sit peccatum, patet, quia est præter charitatem. Tenemur enim nos nostrãq; bona diligere: & fama bonum nostrũ est: quare à Sapiente curã boni nominis habere iubemur: qa pretiosius est diuitijs multis. Quapropter qui sine causa se infamat, prodigus est suæ famæ: quæ quidem prodigalitas peccatũ est. Quod autẽ nõ sit cõtra iustitiã patet: nã id maximè esset, ꝙ nõ sum' dñi famæ: sed sicut vita nostra, sic fama reipublicæ est: cui eam dispendendo iniurij sumus. Hoc autẽ loco citato latè monstrauimus esse falsum cõtrariaq; argumẽta diluimus, inferẽtes perinde nos habere honoris famæq; dominiũ vt bonorũ exteriorum, atque adeò nemini illam iniuriam irrogare, qui suæ famæ prodigus est. neq; ad vllã restitutionem teneri, quoniã sibi ipsi nemo ad restitutionẽ tenetur. Atq; hinc iterum non esse genere suo peccatũ mortale: & idcirco diximus esse, nõ cõtra, sed præter charitatem: quoniam præcepto charitatis nõ vsq; adeò hæc bona tenemur diligere, vt illa negligere sit mortale delictum. Quin verò, vt illic inter alia dicebamus, Christus Redemptor noster non sic nos instituit, vt honores ac famam, primos scilicet accubitus: & honorũ splendores tanti faceremus. Imo admonemur infamiã patienter tolerare: vt Gręgo. super Ezech. ho-

Fundamẽtũ Cai. falsum Prima assertio autoris. Probatio ſi- teritæ asſer tionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mi.9.egregiè do cet. Et Pau. parui æstimabat iudicari ab humano die. Et Ambros. si vera est eius historia, mulieres ad se induxit, vt illa infamia episcopatū sibi cauerет. Et Aug. atq; Ansel. sua peccata scriptis suis propalarunt. Et S. Tho. q. presenti. art. 4. ad prim. ait, in arbitrio cuiusq; esse detrimentum suæ famę pati. Idq; Adria. 4. q. de rest. fam. & latius quodā. 11. asseuerat. Quæ certè vera non essent, nisi dnium eius haberemus aliter quàm vitę. De hoc aūt locis citatis abūde dictū est. Dixerim tū genere suo nō esse mortale. Nā qui iurat⁹ crimē sibi falsum imponeret, reus esset periurij. Et prelatus qui famā suā regendis suis subditis habet obstrictā, contra iusti tiam faceret infamando sese. Sicuti qui famiIiam habens alendā, aut pauperes videt grauiter patientes, sua bona in flumen projiceret. Et qui hæresin vel aliud nefandissimum sibi crimen, etiā citra iuramentū imponeret propter insignē turpitudinē posset peccare mortaliter. Sed re vera citra ciusmodi casus mendacia illa nō essent, nisi officiosa. Nō est ergo cur grauius, imo nec tantū delinquere censeatur qui seipsum infamat, q̄ qui diffamat aliū: eū hoc sit contra iustitiā illud verò minimè. Et ad August. iam illic respōdimus solū intelligere famā nostrā sic esse reipublicę, vt bona nostra exteriora: nēpe vt cū indiguerit, teneamur ei per bonā nostrā famam seruire: sicut tenemur per nostrā pecuniā. At sicut nō tenemur seruare pecuniā, p futuris necessitatib⁹ reipublicę, ita nec famā. Ad aliud eius dictū. 1. de ciu. Dei. c. 20. scilicet q illo præcepto. Nō falsum dices: iubemur etiā notipsos nō infamare, respōdimus verū esse quātū ad vim charitatis: nō tamē quantū ad vim iustitiæ. Facit enim, qui suam obscurat famā, præter charitatē qua se diligere debet: nō tn contra iustitiā, sicut q aliena corrodit. Et illud, Curā habe de bono nomine, monitū esse diximus, vt per virtutū culturā bonū procuremus nomē. ¶ Ex his igitur, vt gradū ad rem præsentē faciamus, secundū huc asserti tū colligamus. Quādo quis in quæstione cōtra ius de occultissimo suo crimine interrogatur, licet iure respōdere non obligetur, tū sivt ab eculei pressura se eripiat illud infamādo se revelat, non solùm nō est illi peccatū, verū esse potest virtutis officium. Conclusio est superioribus appēdix. Nā cùm quisq; sit suæ famæ dns, potest eius dispendiū ob causam facere: sicuti & aliorū bonorum tēporaliū: igitur vt in tali casu licitū misero est libe

Ambros. *August.* *Anselm.* *S. Thom.* *Adrian.*

Secunda assertio.

Probatio.

rationē ab illis tormētis propria pecunia redimere, ita & sui criminis confessione, quæ famæ iacturam faciat. Secundò id probatur. Potest esse tantus nummorū aceruus, vt existimationē famæ vulgaris hominis adequet: sicuti tantū esse potest argēti pōdus, vt aurū exuperet: q̄d profectò nemo dextri ingenij inficias ire potest: cū ergo cuiq; in illo casu dispēdio magnæ pecuniæ eius nodi cruciatus effugere liceat, sit vt possit id etiā dispēdio suæ famę facere. Tertiò id ipsum arguit. Si quis contra ius eculeo exponeret, vt alienū crimē revelaret, q̄d sub sigillo secreti susceperat: nō loquimur de sigillo sacramēti cōfessionis, q̄d anteq̄ sacerdos revelet tenet truculentissimā mortē perpeti: sed de alijs secularibus nequaq̄ tenerē tā grauia tormēta perferre anteq̄ id detegeret: maximè si nō esset secretū regis, aut reipublicę, aut q̄d per iuriā ab alio extorserat, ex cuius revelatione vitā illius pēderet: ergo à fortiori, nemo tenetur tā acrē torturā ferre, vt suū celet propriū crimē. ¶ Si autē de falso crimine interrogaretur, maius dubiū est, an peccatū sibi esset mortale, illud sibi citra iuramentum imponere, nam periurij nemo dubitat esse mortale. Nec vero dubitatur quin etiā citra iusiurādum peccatum esset veniale, mentiri: atq; adeò certum est succumbendum esse prius morti, quàm illud admittatur. Sed dubium est, an mendacium illud citra iuramentum esset perniciosum, ac subinde mortale. Et p fectò si quæ dicta sunt verum habent, non video cur esset perniciosum, neque ad restitutionem obligatorium: quandoquidem ille suipsius infamator, si persona sit priuata, nemini mentiendo facit iniuriam: postquā sibi soli famam aufert. Loquimur enim de illo priuato homine qui crimen quod sibi imponeret, nō esset hęresis, aliave enormitate, aut fœditate grauissimum. Aliàs propter dignitatem personæ, vel propter enormitatem infamiæ, mortale esset. ¶ Existit tamē contra hanc sententiam argumentum, quādo ex tali confessione delicti sequeretur mortis periculum qua reus ille condemnaretur: nam tunc videtur ideo non licere, q̄ tenemur vitam præ rebus omnibus seruare. Ad hoc autem compluribus respondetur modis. Primùm enim hactenus nihil de periculo vitæ locuti sumus, sed tantùm de iactura famæ. Mox confessio illa sic extorta non est cui fides sit adhibenda, vt propter illam reus adiudicetur mortissimò neq; vt pro priè

Tertiarū.

Dubium

Argumentū contra prædicta.

Solutio. 1.

Secunda. *Ad primū argum.* *Ad secundū argum.* *Auguſt.* *Hieronym.* *Tertium ar gumentum.* *Secundum argum.*

prię pro infamia ducatur: vt patet. 15. q. 5. can. si quandoq;. Deinde, etiā si mortis periculum immineat, non tenetur homo tato cum cruciatu vitam seruare, sed potest breuiorem sibi permittere mortem, vt tam acerbam effugiat. ¶ Ad primum igitur argumē tum respondetur, q̄ vbi ratio denūtiare aliquem vel fraterne, vel iuridicè poscit, non est infamia occultum delinquentis reuelare crimen. ¶ Ad secūdum autem respondetur gloſſam illam non toti generi humano impingere notam huius vitij in gradu mortali. Nam primū addit penè, deinde intelligitur de triuialibus murmurationibus, quę in vulgus citra mortale serpere solent: quas Aug. in tertio argumento citatus reputat minutiora peccata. Hiero ny. ad Celantiam rationē vniuersitatis huius morbi adnotauit: vbi ait, Pauci admodū sunt qui huic vitio renuntient: raroq; inuenies qui ita vitā suā reprehēsibilē exhibere velint, vt nō libēter reprehendāt alienam. Tantaq; huius mali libido mentes hominū inuasit, vt etiam qui procul ab alijs vitijs recesserunt, in istud tamē quasi in extremum diaboli laqueum incidant.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm detractio sit grauius omnibus peccatis quæ in proximum committuntur.

Ratio altera ad idem.

QVæritur tertio loco de grauitate detractiōis: quoniam videtur omnium delictorum maximum quæ in proximum committuntur. Ait enim glos. super illud Psal. Pro eo q̄ me diligerent, detrahebant mihi: plus nocere in eius membris detrahētes Christo, quia animas crediturorum interficiūt, q̄ qui eius carnem mox resurrecturā peremerunt. Vti de fieri videtur consequens detractionē tanto grauiorē esse homicidio, quanto vita animæ corporali præstat: cùm ergo homicidiū sit reliquis omnibus grauius, quibus proximus offenditur: sit vt detractio simpliciter sit omnium grauissimum. ¶ Secundò. Detractio videtur esse grauior q̄ contumelia, pro eo q̄ contumeliam faciliùs homo repellit quàm latentem detractionem quam ignorat: cōtumelia autem grauior adulterio: nam per adulterium coniunguntur duo in vnam carnem ad peccandum: contumeliosus autem disiungit eos qui amore coniuncti erāt: quatenus occasionem alijs præbet vt quem contumelijs afficit, odio habeant ergo detractio est peior adulterio: quod tamen inter peccata quibus proximus lędituꝛ magnum habet pondus. ¶ Tertiò. Contumelia oritur ex ira, vt ex Gregorio articulo præcedēti retulimus, detractio verò ex inuidia, vt eodem loco. 31. Moral. idem ait Diuus. sed inuidia grauius peccatum est quàm ira: ergo & detractio quàm contumelia. ¶ Quarto. Eo peccatum quodcunque grauius est, quo nocentiorem inducit effectum, detractio autem inter omnia peccata pestilentissimum induxit: scilicet mentis excæcationem, ex qua radice omnia pullulant. Ait enim idem Gregorius. 11. quæstio. 3. Quid aliud detrahentes faciunt, nisi quod in puluerem fustilant, & in oculos suos terram excitant? & vnde plus detractionis fustilant, inde minùs videt. Est ergo detractio inter ea quæ in proximū committuntur grauissimum. ¶ In contrarium est quòd scelestius est facto peccare quàm verbo: homicidium autem & adulterium sunt peccata in facto: detractione verò intra verba peccatur.

Argum. 3. Gregorius.

Argumē. 4.

Gregorius.

MEritò porro crimen hoc in suspicionē venire potest q̄ sit omnū grauissimū, adeò est reipublicæ multimodè pestiferum. Nihilo minùs tribus conclusionibus ad quæstionē respondetur. Prima. Inter vniuersa peccata quæ mortales aduersus se inuicē cōmittunt, est homicidiū. Excepta em̄ hic semper habemus peccata quæ Deū habent pro obiecto: qualia sunt infidelitas, desperatio, Dei odiū, blasphemia, periurij, & similia. Probatur cōclusio. Princeps formalisq; vt aiunt, ratio vnde vnumquodq; peccatū quod cōtra proximū committitur malitiam sortitur, sumitur ex nocumento illato: nam quo illud peius est, eo repugnantius est charitati: nocumentū autē tanto peius est quāto bonū quod per illud tollit existit maius: bonū autē q̄d alteri quis maximū adimere valet, est corporalis vita: ergo homicidium est pessimum. Probatur hæc postrema præmissa. Bona humana in triplici sunt gradu. Primum enim est bonū animæ: atq; ei proximum, bonū corporis: ac tertium id quod in rebus exterioribus positum est, bonū autem animæ, quanuis sit omnium præstātissimum, nemo tamen potest illud alteri inuito adimere, licet possit illi occasionē eius porrigere: bonū enim animæ est gratia per quā viuit, quæ solo consensu in peccatum mortale adimitur: in huiusmodi autem cōsensum nemo potest alterum cogere. Et ideo quanuis

Prima conclusio.

Probatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

uis alterum in peccatum inducere maiorem præ se ferat ex obiecto grauitatem, quàm si illum occideres, tamẽ quia talis inductio, nõ est coactio, nõ tam enormiter peccas, quàm si temporali morte illum interimeres. Ratio est qua lib. 4. q. 6. vsi sumus aduersus eos qui putabant grauius esse animam proximi per occasionem occidere, q̃ illam corpori eximere. Restant ergo duo bonorum genera quæ quis alteri inuito vi aut fraude potest eripere: illorum autem præstantius est bonũ corporis, puta vita exterioribus bonis quæ primum est omnium fundamentum: fit ergo vt homicidium crimẽ sit genere suo omniũ atrocissimum, quæ in proximum committuntur. ¶ Secunda conclusio. Detractio secundùm genus suum est maius peccatum q̃ furtum, minus autem quàm homicidium & adulterium. Patet ex dictis: quoniam fama egregius est bonum quàm exterior substantia: inferius autem quàm vita, quæ per homicidium tollitur, & per adulterium in futura prole lædit̃ur: nam per se loquẽdo filius qui incerto nascitur parente, educari nequit cõmode. Ex quo fit & fornicationem simplicem eãdem ratione, vt. q. 3. contra Mar. de Mag. constituimus, grauioris esse culpę quã furtum. Et secundò sequitur, contumeliam peiorem esse etiam furto: nam est detractione propter violentiã, & cõtemptum acrior. ¶ Tertia conclusio. His nõ obstantibus quę per se rebus conueniunt, potest accidentarie peccati grauitas aliundẽ, tum augeri, tum etiam minui. Nam qui deliberate malum perpetrat, grauiùs peccat quàm qui ex infirmitate, aut ignoratiõe illud admittit. Qua vtiq; ratione peccata quæ intra verba cõtinentur eò quòd linguæ velocitate expuũtur, aut leuiter ore decidunt, leuiora cęteris paribus reputantur. Qua vtiq; ratione paulo antè asserebamus peccata quæ in facto cõsistunt, grauiora esse q̃ verbalia. Intelligitur enim si rationẽ verbi cum ratione facti conferas. Nam ex parte obiecti assertum peculiariter est in secunda conclusione, detractionẽ qua fama obnubilatur, grauiorem esse furto, quo bona eripiuntur externa. Hæc autẽ semper intelligenda sunt in specie: nam in individuo potest esse furtum peius q̃ detractio: & detractio peior homicidio: vt si quis Deo aut eius fidei detrahat quod ad blasphemiã attinet.

Secũda conclusio. *Rõ conclu.* *Tertia conclusio.*

Ad. 1. arg. AD primũ igitur argumentũ per hoc postremũ verbũ respõdetur. Nã qui Christo detrahũt in suã obmurmurãtes fidẽ, atq; adeò obstãtes, quo minùs qui crediturierãt illã suscipiãt, in eius diuinitatẽ blasphemi sunt, atque adeò quadantenùs enormiùs peccãt: q̃ qui carnẽ eius vita in tẽpus priuarũt. Nã illã vitã gratia cõfirmãdę fidei assumpsit. ¶ Inter soluendũ argumentũ secundum definit S. Tho. Contumeliã peiorem esse detractione: licet facilius repelli possit propter maiorem contẽptum & violẽtiã: sicuti rapina peior est furto. ¶ Contra hoc autem quis forsan arguat. Fama excellentius bonum est honore: ergo detractio peior est cõtumelia: quia nocẽtior. Reperias qui nescientes hoc argumentũ ad mentẽ Tho. diluere, negẽt famã egregius esse bonũ honore. Imò cùm audiãt Tho. asserẽtem contumeliã esse peiorẽ, inserũt honorẽ prę eminere famę. Cùm tamẽ re vera cõtrà stet veritas. Obiecta enim ꝓpria & formalia cõtumeliæ & detractionis, vt suprà diximus, nõ sunt honor & fama: sed ratiões inuolũtarij. Et inde colligitur cõtumeliã esse acerbiorẽ, nẽpè quia per eã quis patitur inuoluntariũ vi, & per detractionem non nisi ignorãtia. Huic tamẽ decisioni minimè dissonat quo minùs fama cumulatius sit bonũ atq; illustrius q̃ honor. Pretiosior enim est bona existimatio q̃ populus de tua habet probitate, q̃ honor, puta reuerentia quæ sæpe mendaciter exhibetur & vasrè, neq; semper propter virtutẽ, sed quandoq; propter alia minora bona. Quapropter Sapiens, nõ quidem honori, sed bono nomini, quo fama intelligitur, tres ascripsit præeminẽtes qualitates. Primum quantum ad pretiũ, quod bonum nomen sit melius q̃ diuitiæ multæ. Prouerb. 22. Secundò quantũ ad suauitatẽ & loci dilationem, ꝙ sit pretiosius q̃ vnguenta, odore suo oblectantia. Ecclesiastic. 7. Et tertiò quantum ad temporis diuturnitatem, ꝙ diutiùs permaneat quàm mille thesauri pretiosi & magni. Ecclesiastic. 41.

Ad secundũ argumentũ Solu. S. Th. *Tentatur solutio S. Th.* *Quorũdam solutio.*

¶ Sed & hoc rursus adnotandum: quòd etsi propter cõtemptum contumelia sit genere suo & obiecto peior detractione, scatet nihilo minùs detractio mille incommodis, ac pestibus. Obtenebrat enim in primis virtutum gloriã, quæ illius cœlestis repræsentatio est. Mox facilius committitur pluresq; inficit quàm cõtumelia. Nam cùm in latebris fiat, impunè atq; adeò passim & quacũq; nacta occasione loquendi obrepit: cùm contumelia propter metum non sit adeò in vsu. Deinde detractores ex insidijs pugnant, ob idque difficilimè cauentur. Et maximè dum bilin-

Reprobãtur quorũdam solutiones. *Documẽtũ.* *Incommoda detractionis nõ.*

bilingues sint ac bifrõtes: nempè qui in facie mulcet, in aures q; incantãt, sed in dorso latẽ ter cõmordent. Quo quidẽ proditionis genere nihil in republica pestilentius esse potest. Nam cùm nemo eiusmodi homines caueat, sed suã illis pectora cuncti secuti pandant: sanguinẽ alijs exugũt, quẽ in aliorum aures euomant. Vnde Eccles. 28. Susurro & bilinguis maledictus erit. ¶ Accedit huc q̃ detractores non suas tantũ animas perimunt, verũm & cunctis apud quos sua feminant scõmata eandẽ spiritualem mortem inferunt: quatenùs eis odium eius ingenerant cui detrahunt, ac subinde pacem & amicitiam publicã, qua sydere nullo respublica splendidius fulget, violant & cõtenebrant. Dicuntur autem peculiariter detractores, vt reor homicidæ, vti in quadã epistola ait Clemẽs, quæ refertur de pœnitẽtia. dist. 1. can. homicidium: quod animã eius cuius famã denigrant, virtutibus priuare & nudare cõtendũt, quibus spiritualiter viuit. Et eõdem forte refertur verbum. 1. Ioan. 3. Qui odit fratrẽ suum homicida est. Ad tertium cõceditur, contumeliam, vt superiori articulo dictum est, ex ira nasci: vt pote q̃ ira correptus, vt. 2. Rheto. author est Aristo. in manifesto cupit vindictã, quã per contumeliã facilius adipiscitur. Et ideo detractio, quia non ad eiusmodi manifestam vindictã tendit, nõ est iręfilia, sed inuidiæ. Detractor enim, quia liuore tabescit, claritudinẽ alienarũ virtutũ conspurcare studet. Haud tamen consequitur, vt si inuidia peior sit quàm ira, filia eius sit peior quàm filia iræ. Nam genituræ istę vitiorum iudicantur ratione conuersionis ad eundem finem: ad quem scilicet, & filia ordinatur & mater: malignitas autem & grauitas attenditur ex parte auersionis. Et quia inuoluntarium per vim inferre, quàm per fraudem, elongatior est auersio à charitate, contumelia est peior. ¶ Nihilo minùs & detractio hac inter alias macula sordet, quòd ex inuidia nascitur, quę sordidissimum est vitium: quatenùs è regione maximè charitati opponitur. Charitas enim, vt ait Paul. non ęmulatur, nõ agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, cogaudet autem veritati: quorum omnia contraria in inuidia continentur. Habet enim hoc inter cuncta vitia enormissimum: natu ræq; rerum repugnantissimum, vt de malo, quod abhorrendũ est, gaudeat, de bono

Ad. 3. arg. *Aristo.* *Vitium.*

verò, ac potissimũ de alienis virtutibus quæ amore sunt potissimùm veneranda contristetur: id quod diabolicum est ingenium. Quapropter nemo est quimmdiam cauere possit: quandoquidem omnes tenentur ad virtutum fastigia connitti: & quo quisque altiùs euehitur, maiorem inuidiam huiusdis concitat. Huius ergò hydriæ sobolem sese detractores agnoscãt. ¶ Ad quartũ igitur perinde conceditur, ingenium esse detractionis mentem exęcaremam cùm vnusquisq;, vt Prouerb. 15. ait Sapiens, in sententia lætetur oris sui, qui detrahere pergit, amare dicta sua incipit, maleq; de bono sentire, ac probos subinde odio habere: per quam viam mens excæcatur. Attamen cùm & idem ipse effectus alijs etiam vitijs communis sit, vt gulæ, luxuriæ & cæteris: non inde arguitur omniũ esse pessimam detractionem.

Ad. 4. arg.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrium audiens toleransq; detrahentem mortaliter peccet.

PROpter perniciem detractionis quærendum demum restat, vtrũ qui detrahentes audiunt mortaliter peccent, nisi illis ora compescant. Arguitur enim contrà. Nemo plus alteri quàm sibi tenetur. Laudi autem cuicunque apponitur si suos ferat detractores: secundum illud Gregorij supra citatum super Ezechielem homil. 9. Linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare, ita per suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat: ergo non est peccatum detractoribus aliorum non obsistere. ¶ Secundò. Eccles. 4. iubemur non contradicere verbo veritatis vllo modo: vsu autem venire solet, vt qui detrahit, à veritate non recedat. ergo tunc non est virtus illi contradicere. ¶ Tertiò. Id quòd in aliorum vtilitatem cedit nemo prohibere debet: detractio autem crebrò in rem eorum est quibus detrahitur. Vnde Pius Pontifex. 6. quæst. 1. can. Quæs. Nõnunquàm, inquit, detractio aduersus bonum concitatur, vt quos vel domestica adulatio vel aliorum fauor in altum extulerat, detractio humiliet: ergo detrahẽtes reprimere non est officiũ. ¶ In contrarium est Hieronym. vbi ait, Caue linguam, aut aures habeas pruriẽtes, vt aut alijs detrahas, aut alios audias detrahentes.

Primum argumentum. *Gregorius.* *Argum. 2.* *Argum. 3.* *Hieronym.*

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prima cõclusio. AD quæstionem tribus cõclusionibus respondetur. Prima. Quicunq; vel alium ad detrahẽdum inducit, vel detractione ꝓpter odiũ delectatur, nihilo minus quàm detrahens peccat: quin verò quandoq; aliquanto plus. Probatur conclusio ex illo ad Rom. 1. Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui facientibus cõsentiunt. Eiusmodi enim consensus bifariàm contingit: vno quidem modo directè, quando vel quis alterum ad peccatum inducit, vel ei placet: & quidem qui isto modo cõsentit, omni no fit criminis particeps. Quin verò si inducit, eo grauiùs peccat, quo in motore plus est culpę quàm in motorato; adeò si lętatur, forte potest & grauiùs peccare si odium cumulatius habeat quàm sit in detrahente. Ac de istis intelligitur verbũ Bernard. prope finẽ secundi lib. de consi. Detrahere, aut detrahẽtẽ audire: quid horũ damnabilius sit, nõ facilè dixerim. Secundò autẽ modo consentire quis dicitur indirectè: quia scilicet non resistit. Hoc autem dupliciter cõtingit. Nã qui nõ resistit, aut munere suo proprio, ac publicõ officio resistere tenetur: aut priuata persona est, cui id ex officio nõ incũbit. ¶ Sit ergo secunda conclusio. In priuata persona detractionẽ aliorũ non repellere peccatũ est: multò tamẽ minùs quàm in detrahẽte: quod quidem plurimùm esse solet veniale. Tertia cõclusio. Quandoq; nõ resistere detrahenti, peccatũ esse potest mortale primũ in persona publica, puta in eo qui detrahenti pręest. Secundò propter periculũ quod ille qui audit imminere ex detractione videt. Ac tertiò si quis ob solum timorẽ humanũ obijcere se detractori formidet. Conclusiones sunt S. Tho. Et vnica ratione ambæ confirmantur. Iam eñ suprà pluries monstratũ est, vt quis sit indirectè causa alicuius mali, nõ satis esse ꝙ vitare illud possit, sed ꝓterea exigi, quòd teneatur. Teneriverò quempiam accidit, aut ex iustitia, aut duntaxat ex charitate. Priuata autem persona rigore iustitiæ nõ tenetur malum proximi cauere, sed tantùm ex charitate si absq; suo detrimẽto potest. Et ideo nõ est per se omninò charitati aduersum, à tali infamiæ detrimento proximum non liberare: vix tamen à veniali excusatur: vt in secũda conclusione assertum est. Nam vbicunque detractio oboritur, potest quis facili negotio vrbane, ac leniter detrahenti occurrere: atq; adeò si id non faciat, negligere omnino censetur proximi famam. Attamẽ si detractor ille vsq; adeo esset turgidus atque intractabilis vt periculum ab illo immineret, quicunq; excusaretur, etiã à veniali. Hoc autem quàm rarissimè vsu venit. Adde & sola verecundia excusari aliquem posse. Vt si qui detrahit illustrissimus est: audiens verò famulus eius, aut alia abiecta persona quæ mutire nõ audet. Ex iustitia autem cum primis tenetur Prælatus, & ideo ille proculomni metu & pudore tenetur subditos à detractione corripere, si sit in re alicuius momenti: cuius ideirco omissio peccatum est mortale. Prælatus inquam detrahentiũ: nam prælatus eorum quibus detrahitur, non tanta iustitia eos tenetur protegere: quia cura prælati est cauere nè subditi peccent. Quanuis & quodammodò teneatur charitatis vinculo subditorũ honorem tueri. Præterea priuata persona cùm ex detractione videt periculum imminere alicui mortis, vel turbationem reipublicę, cum aliquo suo detrimento tenetur occurrere. Metus autem humanus tunc ascenderet ad peccatum mortale, quando iacturam temporalium bonorũ charitati quis anteferret. Non autem id facere censendus est, quoties metu humano cauere cessat proximi detrimentũ, vt in secunda cõclusione dictum est: sed quãdo sua esset omnino necessaria renitentia ex præcepto. Vt si detraheret fidei, aut religioni, &c. ¶ Ex his demum hoc colligamus saluberrimum documentum, vt intelligamus impendio quàm maximè necessarium esse ad pacem & salutem reipublicæ, ac potissimùm Christianæ familiæ detractoribus obuiã vtiq; prodire. Quod certè, vt dicebam, nemo non suo gradu facilè potest perficere. Et quando id non poterit, prudẽtis officium erit colloquio abire: vt illa ratione detractorẽ pudore suffundat. Vnde Hieronym. epist. ad Celantiam. q. 14. egregiè tum detrahentes obiurgat, tum nihilo minùs & eos qui eis non obsistunt: secundùm illud Psalm. Detrahentẽ secretò, proximo suo, hunc persequebar.

Prima cõclusio. *Probatio cõclusionis.* *Secunda cõclusio.* *Tertia cõclusio.* *Suadet utraq; cõclusio.* *Bernardus.* *Documentũ saluberrimum.* *Hieronym.*

AD primum igitur argumentum respondetur quòd maledicta quæ in præsentia eius cui maledicitur iactantur, nõ detractiones, sed cõtumeliæ sunt: & ideo ad virtutẽ humilitatis attinet illas ferre. Quãdo verò iam in alias aures inserpunt, detractionis rationem induunt. Et tunc ait S. Tho. id quod suprà à nobis sæpè citatum est, in arbitrio eius esse detrimentum suæ famæ pati, nisi in periculo aliorum vergat. Dum autem in nostra

Ad 1. arg.

nostra præsentia absentis famam corrodit, nõ est nostri arbitrij infamatori parcere: qa nõ sumus domini alienæ famę. Et ideo vitio nobis vertitur si non resistamus cùm facilè possumus. Nam si Deute. 22. præcipiebatur vt nemo iacentẽ asinum proximi leuare negligeret, grauius erit periclitantẽ proximi famam non protegere. ¶ Ad secundum respondetur quòd etsi dum detractor vera dicit, non sit ei contradicendũ, est nihilominùs ei reprimendũ verbum nè aliena vulnera exuleceret: aut saltem subrugata fronte illi ostendendũ eius nobis displicere sermonẽ. Nam vt prouer. 25. legitur, ventus Aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem. ¶ Ad tertiũ demũ respondetur vtilitatem & emolumentũ quæ ex detractione prouenit, non ex intentione detrahentis ꝓficisci, sed è Dei gratia mollientis alterius animum: & ideo perinde obsistendum est illi, atq; raptoribus & furibus: licèt ex talib⁹ incõmodis, eis qui passi sunt meritum non nunquam patientiæ accrescere soleat.

Ad secũdũ argumentũ. *Ad tertium argumentũ.*

QVÆSTIO VNDECIMA, De susurratione & derisione.

S. Thomas. 2. 2. quæst. 74. & 75.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm susurratio sit peccatum à detractione distinctum.

CONtumelię & detractiõi q̃ inter verbalia vitia primas obtinent, alia adiunguntur quæ non sunt silentio prætereunda. Et primo de susurratione quęritur sit ne crimẽ à detractione diuersum, an verò quippiam grauius. Primũ enim arguitur à parte negatiua, nempè quòd à detractione non differat. Ait enim libr. Etymo. Isidorus susurronem de sono locutionis appellari: quia non in facie alicui⁹, sed in aure loquitur detrahẽdo: vbi susurrare idem esse censet quod detrahere. Et Leuit. 19. Nõ eris criminator nec susurro in populis. Et Ecclesia. 23. vt suprà citatum est. Susurro & bilinguis maledictus erit: criminator autem & bilinguis idem esse apparet quod detractor. ¶ Secundò arguitur, quòd quanuis susurratio à detractione differat, non tamen sit grauior: peccata enim oris à maledictione malitiam cõtraliunt: detractor autem mala simpliciter de proximo spargit: cùm tamen susurrones satis habeãt illa quæ apparentiam mali habent inculcare. ¶ Tertiò, qui detrahit fratri suo, vt habetur Iaco. 4. detrahit legi atq; adeò legislatori Deo. Vnde maiorem cõtrahit grauitatẽ quàm sit in susurratione. ¶ In contrariũ autẽ est illud Eccles. 5. denotatio pessima super bilinguem: susurratori autẽ odium, & inimicitia & contumelia. Vbi peiores effectus tribuuntur susurrationi, quàm detractioni.

Primum argumentum à parte negatiua. Isidorus. *Argumẽ. 2.* *Argumẽ. 3.*

AD quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior. Susurratio etsi tam forma quàm materia cum detractione conueniat, fine tamẽ differt. Etenim tam susurro quàm detractor mala in proximũ obloquitur, idque clanculò, inque eius absentia: quare vtrunque à contumelia differt. Atque hac ratione promiscuè apud Doctores ambo quandoq; vsurpãtur verba. Vnde sup illud Eccles. quinto. Nõ appelleris susurro, ait Glossa, id est, detractor. Attamẽ si verborum etymologiã consulas, detractio, idẽ est, vt suprà diximus, quod famę subtractio & diminutio. Susurratio autem solùm denotat clanculariã, atque adeò vitiosam loquutionem. Ob idque forsan ex vsus accommodatione illam significat oblocutionem, qua quis contendit non tam famæ detrahere, ꝙ amicitias dissoluere: & ideo differt fine. Quapropter etsi tam susurro quàm detractor mala in genere de altero loquantur, tamen in specie detractor illa disseminat quę verè sint mala culpę. Nempe quibus fama commaculetur. Susurro autem satis ducit illa proferre quæ possint audiẽtis animum ab alterius amicitia diuellere: etiam si sit bonum, dùmodò vel malum appareat vel audienti displiceat. Vt si apud prodigum de eius amico susurret, quòd sit pecuniarum tenax: & apud festiuum & dissolutum obmumuret alterũ esse nimis compositum ac modestum. Discrimen hoc primum patet ex glossa super illud ad Roma. primo. susurrones, detractores. quæ ait susurrones inter amicos discordiam seminare: detractores verò aliorum bona negare aut minuere. Et Prouerb. 26. Susurrone subtracto iurgia conquiescunt. Et Ecclesia. 28. Vir peccator (& est de susurrone ac bilingui sermo) conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Quanuis & hoc etiam suprà detractori tribuimus: eidemque idem tribuit ad

Glossa. *Probatio sui prioris cõclusionis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scrupulus. Gelantium Hieron. Quòd si nos interroges, vtrùm cùm multæ sint amicitiarum species secundùm Philosoph. 9. Ethicor. alia scilicet quę fundatur super bono honesto, & alia super delectabili, sint etiam diuersę susurrationis species. Respondetur negatiuè. Susurro enim tantùm contẽdit amicitias dissociare in genere. Tametsi dum alium scopum per illam viam attingere contendit, tunc eius susurratio potest diuersas malignitatis maculas contrahere. Vt si quis in aures principis aduersus alium susurret, vt eius honorem obtineat, ambitiosus est vel auarus: & si de marito susurret apud vxorem, vt amicitia inter eos sublata, eius potiatur amplexu, erit adulter. Sed hæc extra rem præsentem sunt. ¶ Posterior conclusio. Susurratio genere suo grauius peccatum est detractione, atque etiam quàm contumelia. Enimuerò vt suprà dictum est, inde venamur peccatum esse grauius, quòd maiꝰ inferat nocumentum: eoq; nocumentũ maius censetur, quo bonum sublatum est præstantius: amicitia verò præstantius bonum est, quàm fama & honor: ergo & susurratio pacis perturbatrix peior est quàm detractio & contumelia. Probatur autem vltima præmissa tum autoritate Ecclesia. 6. Amico fideli nulla est comparatio. tum & ratione. Nã bona fama & honor in hoc vtilis est, vt multorum quis amicitiam conciliet, atque adeò per regulam posterioristicam amicitia præstantior est quàm fama. Adde quod post virtutes, ad felicitatẽ comparandam, vt octauo Ethico. ait Aristote. nihil conducentius est quàm amicorum copia. Sanè cùm nõ solùm amicorum omnia sint cõmunia, verùm omnes quadantenùs homo vnus. Quare cui legitimi abundant amici, nihil deesse in vita potest. ¶ Sed arguis etiamnum in cõtrariũ. Detractor, vt suprà dictum est: amicos etiã dissociat, sicut susurro: non ergo differũt fine. Respondetur quòd etsi per detractionẽ amicitiæ nonnunquã euertantur, non est tamen ille detractoris scopus, sed tantũ famã deturpare, quæ ad inimicitias viam sternit: finis autem proximus susurronis est easdẽ inimicitias conflare: & ideo est turpior.

Solutio.

Ratio conclusionis.

Aristo.

Obiectio.

Solutio.

Primũ dubium.

¶ De hac autẽ conclusione duo se offerunt minutiora dubia. Primum de hac comparatione qua amicitia famæ & honori præfertur. Apparet enim fama inde pretiosior, tũ quòd latiùs extẽditur: plures enim sunt quibus studiosus notus est, quàm quibus est amicus: tum etiam quòd est virtuti propinquior. Nam qui moribus præstat, illico in aliorum notitiam venit: etsi non tam facilè in amicitiam: propterea quòd non omnes sunt virtutis amatores. ¶ Ad hoc in primis respondetur, neque famam, neq; honorem neque verò amicitiam, virtutes esse: atq; adeò neq; spiritualia bona in quibus vera felicitas consistit: sunt tamen virtuti agnata. Vnde Aristo. 8. Ethico. Amicitia, inquit, nõ est virtus, sed virtuti proxima. Vbi de illa loquitur amicitia q̃ hoc nomine verè gaudet, nempè quæ ex bono honesto, hoc est ex virtute proficiscitur. Nã quæ de vtili aut delectabili initur, non est nisi secundũ quid amicitia. Sicuti & bona ipsa, quibus nititur. Et quia amicitia non gignitur ex virtute nisi per eius notitiam, in qua fama consistit, in de fit amicitiam præstantiorem esse quàm famam, tanquam eius finem: nam frustra esset virtutis notitia nisi homines ad studiosi amorem alliceret. Ac proinde in cœlesti beatitudine propterea notitia illa mutua beatorum ad beatitudinem spectat, quòd omnes eodem amore cõglutinat. ¶ Vnde ad prius in contrarium argumentum negatur latius protendi famam, quàm amicitiã: nam quot quot notitiam habent integritatis hominis ac virtutum præstantiæ, nisi corruptis ipli sint moribus, ipsum amant. Ac perinde ad posterius negatur propinquiorem esse virtuti formam quàm amicitiam. Imò amicitia germanior illi est: quapropter sicut virtus nihil à fortuna pendet, ità & habere amicos potiùs à virtute nascitur, quàm à fortunæ temeritate. ¶ Alterum dubiolũ est de grauitate peccati susurrationis. Ad quod facilè respõdetur quòd etsi genere suo mortale sit crimen propter nocumenti grauitatem, potest tamẽ ex leuitate materiæ esse veniale. Vtrùm autem aliquando contingere absq; vlla culpa possit. Respõdetur primũ quòd susurrare ad ditimẽdam pernicioſam amicitiam, dum modò citra infamationem fiat, virtus est: etiam si nõnulla naturalia vitia hominis cõmemorentur. Vt si ad dimouendum hominem ab amica dicas esse de formẽ atque insulsam, &c. At verò dissocia re amicos, quorum amicitia in virtute & honesto fundatur, nunquam esse potest citra peccatum: & quidem mortale si ex amicis contendas facere inimicos: nam si tantùm contendas amouere assiduam familiaritatẽ, esse põt veniale. ¶ An verò quis possit amicitiam

Solutio prioris conclus.

Aristot.

Amicitiæ præstat fama.

Ad argumentũ.

Posterius dubium.

Responsio.

Scrupulus.

citiam aliquorum dissuere non quidem illa intentione vt sint inimici, sed tanquàm medium vt se loco illius expulsi in amicitiam alterius insinuet: quia videlicet prælatus aut princeps non hunc ad tantam familiaritatẽ admittet, nisi alter excludatur. Respondetur primùm quòd alterum infamando neutiq̃ licet: sed tamen narrãdo aliqua eius vitia naturalia quæ sunt publica, forsan nullum est peccatum: quia vnusquisq; sine vi & fraude potest sibi cõmodum cuius dignus est procurare. ¶ Quòd si arguas, id est verum nisi alter non repellatur à iure suo: Respondetur quòd quando illud ius ei per iustitiam competit, nefas esset tali iure hominẽ expoliare: sed tamen quando gratuitò in amicitia alterius retinetur, nõ fit ei iniuria.

Solutio.

Obiectio.

Dissolutio.

Ad primũ argumentũ.

AD primum igitur argumentum iam responsum est, quòd susurro secũdum illam generalem rationẽ qua male de alio loquitur detractor dicitur: differt tamen fine vt dictum est. Ad illud autem Leuit. 19. respondetur criminatorem vt nomen sonat tam à susurrone quàm à detractore differe. Est enim ille qui aliena crimina præter ius, vel imponit vel denuntiat, vel auget & improperat: licet hoc etiam detractor aliquando susurroq; faciat. Ad aliud verò Eccle. 28. concedimus & susurronem nõnunquàm esse bilinguem: nam duorum amicorũ vtriq; dicit quod ei displicet. Atq; adeò alteri vnũ ac subinde alteri aliud, tamen si & detractor alia sit ratione bilinguis: vt suprà diximus: quia aliud in absentia, aliud in præsentia loquitur. ¶ Ad secundùm respondetur quòd quanuis detractor semper quod malum est obloquatur, susurro autẽ id semper, sed qd malum alteri apparet, est nihilominùs susurratio peior: quia peccatorum grauitas non attenditur ex illo materiali obiecto, sed ex fine & effectu qui peior est in susurrõe. ¶ Ad tertium denique respondetur quòd qui detrahit homini propterea censetur detrahere legi, quòd agit contra legem de dilectione proximi. Quapropter & susurro amicitiarum extinctor quia nocentiùs eandẽ dilectionis legem transgreditur, Deum peiùs offendit: qui, vt habetur. 1. Ioannis. 3. dilectio est. Quapropter Prouerb. 6. Sex inquit sunt quæ odit dominus, & septimum (quasi omnium pessimum) detestatur anima eius. Atque illud septimum ille est qui seminat inter fratres discordiam.

Ad secũdũ argumentũ.

Ad tertium argumentũ.

Quæstio. XI.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm derisio sit speciale peccatum à præcedentibus distinctum, atq; adeò mortale.

POST hæc & de derisione etiã videre supereſt, quale quatumque peccatum sit. Et arguitur primò quòd non differat à contumelia: nam substannatio idem esse videtur quod derisio, eadẽque in contumeliam concidere. idque & ex materia & ex illato nocumento comperitur. Nemo enim deridetur nisi de aliquo turpi, quod quidem si in faciẽ obijciatur, contumelia est: si verò clanculùm, est vel detractio vel substannatio. Item nocumentũ quod per derisionẽ infertur aut contra honorem est, & tunc est cõtumelia: aut contra famam, & tunc erit detractio: aut contra amicitiam, & tunc erit susurrus.

Primum argumentũ.

¶ Quòd autem derisio non sit peccatũ mortale arguitur: quia cùm derisio ludo fiat, ac sæpe inter amicos, non videtur esse charitati contraria. Adde quòd neq; derisio quę in iniuriam Dei vergit esse apparet mortalis. Nam quicunq; in peccatum recidit à quo per Dei gratiam resurrexerat, irrisor est eius: etiam si peccatum illud sit veniale: secũdùm illud Isidori: Irrisor est & non pœnitens qui adhuc agit quod pœnitet: & tamẽ non quicunque relapsus in veniale est veniale. Item & simulator irrisor Dei est: secũdùm illud Gregorij, Per structionem significatur simulator, qui deridet equum & ascẽsorem, id est Deum: & tamen non quæcunque recidiuatio neque simulatio est peccatum mortale. ¶ In contrarium est quod irrisio fit ludo: cætera verò seriò: & ideò peccatum hoc ab illis differt. Et Prouer. 3. legitur quòd Deus deridet illusores: deridere autem Dei est æternaliter punire: vt testatur illic psalmus. Qui habitat in cœlis irridebit eos, vnde colligitur esse peccatũ genere suo mortale.

Secundũ argumentum.

Isidorus.

Gregorius.

AD quæstionem tribus facilimis conclusionibus respondetur. Prima est. Peccatum derisionis distinguitur à cæteris suprà nominatis. Probatur. Peccata quæ verbis cõmittuntur, ex intentione, vt suprà dictum est, existimantur: ergo diuersa eorum intẽtio diuersas inter ipsa constituit species. Sicut autem contumeliator honori intendit derogare, & detractor famã diminuere, & susurrator amicitiam extinguere: ita irrisor erubescentiam & pudorem alteri offundere, qui quidẽ finis ab alijs discriminatur:

Prima conclusio.

Ratio cõcl.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo ab alijs specie secernitur. Differt præterea, vt dicebamus, quòd cætera serio: irrisio verò sub ludi forma scommata sua tegit: vnde & lusus dicitur. Quare irrisio frequentissime in ironia versatur: vt si deformē hominem pulchrum appelles: & infimè natū, ingenuum: & elinguem, disertum & elegan

Documentū tem. ¶ Ad subsequentium autem conclusionum intellectum præmeditandum est quòd cùm irrisio nō sit nisi de aliquo vitio, aut moali aut naturali, prudenter discernendum est an malum illud per se ingens sit & graue, an verò per se paruum: si enim per se magnum sit, non est secundùm naturam suam irrisionis materia: imò eius commemoratio vt seria improperatio naturæ sua reputatur, quare si in risum & iocum proferatur, hoc fit quia narratur vt paruum. Bifariam ergo vitium aliquod ceu exile & pusillum risu & lusu profertur: videlicet vel tanquàm paruū & tenue secundùm se, aut respectu personæ

Secunda cō clusio. quæ paruipenditur. ¶ Sit ergo secunda cōclusio. Exponere peccatum alienum aut naturalem defectum irrisioni tanquàm paruū, secundùm se nō est genere suo mortale, sed veniale, si aliquo inde modo alter pudefiat: nam res esse potest tam exigui momenti, vt nullum sit peccatum. Conclusio est per se

Probatio. manifesta. Quoniam omne peccatum ratione leuitatis materiæ fieri potest veniale. Dixerim autem genere suo: quoniam si quis vitium non adeo per se magnum alteri illudēdo obijciat: sciens irrisionem illum grauissime laturum, peccatum contra charitatem committit. Vt si honestissimo viro ac religioso quis in facie diceret absq; arbitris fuisse puellæ loquutum, vnde ille ingenti rubore suffunderetur, profectò non euaderet à

Tertia conclusio. mortali culpa illæsus. ¶ Tertia conclusio. Si vitium quodpiam sub risu & ioco in faciem hominis expuatur tanquàm paruum, non quidem per se, quia magnum absolutè æstimatur: sed respectu personæ cui obijcitur, quæ pro vili habetur, & ideò pro nihilo ducitur talis eum vitij denotari, peccatum mortale est: idque grauius quàm contumelia, tantoque enormius quanto persona quæ illuditur maiorerat habenda reuerentia. Probantur singulæ partes: quo-

Suadetur posita cōclusio quo ad oēs sui partes. niam magnum vitium alteri in faciem obijcere peccatum est contumeliæ: quod vt suprà diximus, culpam affert mortalem: quod autem per ironiam vel sub risus schemate proferatur, re vera culpam nō minuit:

imò eò auget quòd tali irrisione persona adeò denotatur vilis, vt nō magni pendatur tale vitium illi impingere. Sicuti nihil æstimatur pueros stultosque homines atque alios abiectæ sortis similium vitiorum nominibus denotare. Hoc enim rationem contemptus exauget: quare grauius est crimen quàm si serio per contumeliam talia obijcerentur vitia. ¶ Hinc palàm fit tertium conclusionis membrum, quòd quantum persona illa maioris erat reuerentiæ digna, tanto eiusmodi irrisionis scommata grauioris sūt culpæ. Quocirca dum in Deum eiusmodi irrisiones euomuntur, aut in fidem & religionem enormissima existunt blasphemię crimina. Vñ Isa. 37. Cui exprobrasti, & quē blasphemasti, & super quē exaltasti vocem tuā? Et subditur ad sanctū Israël. Post hanc secundū locum obtinet irrisio parentū, vt de Prouer. 30. Oculū qui subsannat patrē & despicit partum matris suę effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ. Deinde tertio loco habetur derisio iustorū: nam cùm honor sit virtutis præmium, iusto subsannare est virtutibus ipsis & quadantenùs Deo iniuriam irrogare. Quin verò & hæc nonnunquàm ob insignem viri sanctitatem excedere illam potest quæ est in parentes. Et contra hos irrisores legitur Iob. 12. Deridetur iusti simplicitas. Quod quidem derisionis genus noxia est & pestifera: quippe qua homines à virtutum exercitio præ pudore retrahūtur. Vnde Gregorius, Qui in aliorum actibus exoriri bona respiciunt, mox ea manu pestiferę exprobrationis euellunt. ¶ Circa hāc tertiam conclusionem, nam de alijs nullum est dubium, scrupulum ingerit argumentum quòd cùm contumelia contra honorē existat: derisio autem contra verecundiam, honor verò præstantius bonum sit verecūdia: videtur cōtumelia graui⁹ crimen quàm derisio. Respondetur nihilominùs quod vtiorum grauitas non inde semper sumitur vnde eorum species distinguuntur: secernitur enim derisio à contumelia ex fine diuerso, quæ scilicet erubescentiam & pudorem efficit: grauitas tamen eius perpenditur ex maiori contemptu qui est in derisore quàm in contumelioso. Illa enim ratione diximus contumeliam peiorem esse detractione, licet fama cui per detractionē officitur, pretiosius donū sit quàm honor. Adde quòd irrisio adiunctam semper habet contume-

liam:

liam: quippe qua in præsentia irrisi imperatur eius vitium, sed singulari modo. Quòd autem irrisio Dei, aut fidei, aut religionis, aut cuiuscunque virtutis sit nocentissima, inde patet, quod multi aliàs probatæ virtutis, nempe qui alia vitiorum monstra debellārunt: quoniam à filijs huius sæculi hypocritæ nominantur, atque ideò q egregie viuunt subsannantur, pudefiunt in publico egregijs virtutibus nauare operā. Cuius ideo familiam suam Christus admonitam prouidè curauit. Primùm Matth. 5. vbi singularem beatitudinis gradum: illis proposuit quibus homines ob id maledicerent, quòd mundum ludibrio haberent, & eius sapientiam stultitiam reputarent, & veluti stulti in mundanorum oculis viuerent. Et Matthæi. 10. Qui me confessus, inquit, fuerit coram hominibus, confitebor ego eū coram patre meo, qui in cœlis est. Et apertius Lucæ. 9. Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cùm venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum Angelorum.

Ad 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur quòd subsannatio & irrisio licet sine conueniant pudefaciendi, differunt tamen in modo: quia irrisio solo fit verbo, & cachinnis, & scommatibus potissimùm ironię: subsannatio verò gestibus alijs, vt de torto rugatoue naso: vt habet glo. super illud Psalm. 2. Qui habitat in cœlis irridebit eos. Aut prolatis labijs, aliisve seu membrorum seu rerum figuris ostensis quibus vitiū hominis subnotatur. Talis verò differentia speciem non variat: eò quod gestus illi omnes verborum vice funguntur. Differt tamē vtrunque à contumelia sicuti erubescentia à dehonoratione. Est enim erubescentia, vt

Ad aliud mē brum eius- dem argu- menti. ait Damas. inhonorationis timor. ¶ Ad aliud eiusdem argumenti mēbrum respōdetur, q̄ etsi irrisio non sit nisi de aliquo turpi, quare in materia cum contumelia & detractione conuenit: tamen effectu differt. Tria

Tria sunt q̄ homo virtutum vsu apud hō mines cōmeretur: scilicet & honoris reuerentia, & fama apud alios, & apud seipsum: bonæ conscientiæ gloria, secundū illud 2. ad Corinth. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostrę. Contumeliosus ergo & detractor turpia dicunt vt honoti & tamę officiant: derisor autem & subsannator vt per erubescētiam & pudorem gloriam conscientiæ illi alteri adimat. ¶ Ac per hoc respondetur ad tertiū mēbrum. Nempe aliud esse detrimentū derisionis ab alijs: scilicet inquietatio ac turbatio tranquillitatis conscientiæ quę magnu bonum est, secūdū illud Prouer. 15. Secura mens quasi iuge conuiuium. Pabulum enim conscientię nē pe quo homo animā suam saginat, cogitatio est virtutum, quibus Dei fauore in eius gratia perstat. ¶ Ad secundū argumentum respondetur, quòd etsi ludus de se nihil im porter charitati contrarium, respectu illius personę cum qua lusus initur: potest nihilominùs ratione materię charitati aduersari, propter contēptum. ¶ Ad tertium respōdetur, quòd neq; qui in peccatum recidit etiā mortale, neque hypocrita officium simulans directè irrisor est Dei: quoniā potest vel ex infirmitate vel ex ignorantia relabi. sed interpretatiuè talis habetur: quia quādam irrisoris effigiem præ se fert, dum quod in pœnitentia promisit nō seruat. Adde quòd venialia iterare non est proprie recidere, cùm non sit à gratia Dei casus: sed est dispositio quædam ad casum. ¶ Ad quartum denique respondetur, quòd etsi derisio quatenùs ludum importat leuius quidpiā sonet quàm cōtumelia & detractio, nihilomin⁹ quia maiorem habet contēptum, inde fit grauior.

Ad tertium membrum.

Ad secundū argumentū principale.

Ad tertium

Ad quartū

QVÆSTIO DVODECIMA, De maledictione.

Sanctus Thom. 2.2. quæstio. 76.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm cuipiam sit licitum alteri maledicere.

POstrema iniuria quæ verbis infertur est maledictio: de qua primùm quæritur, vtrū sit quoquo pacto licita. Arguitur enim à parte negatiua. Apostolus nanq; (in quo Christus, vt 2. ad Corinth. 13. ipse asserit, loquebatur) præcipit ad Roma. 7. dicens: Benedicite, & nolite maledicere. & vt habetur Danie. 3. Omnes tenemur Deum benedicere. Ait enim: Benedicite filij hominum Domino. & tamen ex eodem ore, vt Iacob. Apostolus capitu. 3. docet, non potest Dei benedictio & hominis maledictio procedere: ergo nulli licet alterum maledicere. ¶ Secundò arguitur ratione. Nam

Primū argumentum Paulus.

Secundum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui maledicit, optare alteri increpareq; cen
setur malum. Quæ quidem animi affectio
cum charitate pugnat. Quin verò neq; dia-
bolus ipse malitia obstinatissimus licitũ ap-
paret vt maledicatur: quippe cùm Ecclesia.
20. legamus, Cùm maledicit impius diabo-
lum, maledicit ipse animã suam. ¶ Tertio de
Tertium nique arguitur. Si quẽpiã maledicere licet,
hoc est quia malus est: tamen cũ aliena cor-
da nobis non pateant, hac ratione non ap-
paret licita maledictio. vnde super illud Nu
mer. 23. Quomodò maledicam cui non ma
ledixit Dominus? ait gloss. Non potest esse
iusta maledicendi causa, vbi peccantis igno
ratur affectus. ¶ In contrarium autem exi-
stit maledictio illa Deutero. 27. Maledictus
qui non permanet in sermonibus legis hu-
ius. Et Elisæus, vt. 4. Regũ. 2. legitur, maledi-
xit pueris ibi illudentibus.

QVanuis vsitatius sit multò, Maledicere
alteri, quàm alterũ: tamẽ inter morales
philosophos vsus etiã obtinuit, vt ad ex
plicandũ affectũ quẽ quis in alium exhibet,
maledicere, cũ casu etiã accusandi copule-
tur. Ad quæstionem ergo trimẽbri diuisio-
ne præmissa, trina conclusione respõdetur.
Est enim maledicere idem quod malum di-
Diuisio tri- cere: id quod trifariàm contingit. Vno scili
membris. cet modo sub forma enuntiationis, vitium
alterius referendo: atq; hoc quidem nihil ad
præsentem quæstionẽ attinet: sed ad vitium
detractionis, aut contumeliæ, aut aliorum
quæ hactenùs explicata sunt. Secundo verò
modo maledicere aliquid contingit per mo
dum causæ aut effectricis aut motricis: qua
scilicet alius quispiã ad agendum monetur.
Atq; hoc idem primũ ac proprie Deo per
excellentiã cõpetit, qui solo verbo condidit
vniuersa: secundũ illud Psal. Dixit, & facta
sunt. Quapropter Deo benedicere idem est
quod bonũ impartiri: & maledicere idẽ qd
malũ inferre. Secundũ autẽ Deum suo quo
que gradu & ordine cõpetit, etiã hominib⁹
qui imperio suos mouent subditos ad aliqd
exequendũ, ad quẽ exprimendũ affectũ in-
stituta sunt verba imperatiui modi. Tertio
demũ modo dicere expressio quædã est af-
fectus id desiderantis quod verbo expri-
mitur. cui quidẽ affectui verbũ inseruit opta
tiui modi. Et hic propriè modus vulgò ap-
pellatur maledictio aut benedictio: puta bo
ni malive imprecatio. Ex quo fit, q̃ dicere
his duobus postremis modis, velleq; id, qd
dicitur secundũ bonitatẽ & malitiã se conse
quuntur: nẽpe vt qualis bonitas aut malitia
latet in voluntate dicentis, talis depromatur
in dicto. His ergo prẽhabitis sit prima con- *Prima con-*
clusio. Imperare vt alij malũ fiat, optareque *clusio.*
aut imprecari malũ quatenùs malũ illi est:
nempe quasi illud proposito suo intẽdens,
peccatum est genere suo mortale. Cõclusio
manifesta est. Nam malũ alteri vel exhibere
vel optare charitati aperte repugnat. ¶ Secũ *Secunda.*
da conclusio. Malum sic imperare, optare,
aut imprecari vt rationẽ induit boni, licitũ
est & quãdoq; necessariũ officiũ. Probatur. *Probatio.*
Nonnunq̃ malum peculiaris personę vt me
dium cõcipitur ad assequutionẽ boni: nã li-
cet malũ per se nõ sit necessariũ mediũ boni
finis, è malitia tamen hominũ accidere po-
test vt sit cõducens: tali ergo casu sicut volũ
tas eiusmodi finis bona est, ita & imperatio
& imprecatio illius medij, licet sit personæ
incõmodum. Quapropter tunc eiusmodi af
fectio nõ est per se, ppriè maledictio, sed ac-
cidentariè: quia tunc nõ per se malũ intendi
tur, sed bonũ, quẽadmodũ mors quã qui se
ipsum defendebat intulit. ¶ Tertia cõclusio. *Tertia con-*
Imperiũ huiusmodi & imprecatio mali bi- *clusio.*
fariã potest rationẽ boni induere. Vno mo
do quia rationẽ habet iustitiæ: quẽadmodũ
Deus ac subinde humanus iudex licitè ma-
lefactorẽ maledicit, supplicio eum adiudicã
do: quẽadmodũ & sancta ipsa Ecclesia dum
anathemate rebelles percellit, iure & merito
maledicit. Atq; hac ratione & prophetæ sæ
pe maledicũt, malè peccatoribus imprecan
tes, diuinæ sese accõmodantes voluntati: vt
est illud. Cõfundantur superbi: quia iniustè
iniquitatẽ fecerũt in me. ac totus Psal. 108.
Cõstitue super eum peccatorẽ, & diabolus
stet à dextris eius. & Psal. 100. In matutino
interficiebam omnes peccatores terræ, vt di
sperirẽt de ciuitate domini omnes operãtes
iniquitatẽ. tametsi eiusmodi imprecationes
nonnunq̃ vim habeant, ppheticarũ pronũ-
tiationum. Secundo modo contingit malũ
alteri imprecari sub ratione vt: lis: qua vtiq;
ratione licet ei imprecari, qui moribus cor-
ruptus est, ægritudinẽ aliquã, aut aliam cala
mitatẽ, qua salubriter castigat⁹ cautius resur
gat. ¶ Circa has igitur cõclusiones id ipsum *Documẽta.*
recolendum est quod suprà de alijs verborũ
iniurijs adnotauimus: nẽpe ad iudicandum
maledictionis culpã perpendendũ esse ani-
mi propositum. Quapropter cũ parentes si
lijs maledicunt nullũ intus habẽtes mali de
siderium, nunquàm est peccatum mortale:
quan-

quanuis cõsuẽtudo profectò pessima est &
hominibus infimæ classis peculiaris. Neque
ad correctionem quicquam conferens, præ
terquã quòd ipse maledicendi impetus fæ-
pe iram in odium concitat atq; animũ mu-
tat, vt quicquid malorũ imprecantur, ferè il
lis optent. Ad hæc demũ diaboli appellatio
qui illũ cui maledicitur importet, vix à mor
tali peccato excusari põt. Est eũ blasphe-
miæ genus & scandalum, sempiternã mor-
tem alicui imprecari. Neq; verò quòd male
dicentẽ post euomitam maledictionẽ dicti
pœniteat indicium est non præcessisse con
sensum atq; adeò culpam: sed duntaxat est
signum impetum illum non tam ex habitu
quàm ex passione emanasse. Leuiores autẽ
maledictiones plurimũ sunt venialia pecca-
ta. Atqui vt articul. proximo de susurratio
ne dicebamus, ex maledictiõis obiecto pec-
catum ipsum speciem trahit. Qui enim im-
precatur ve homicidiũ, homicida reputatur:
& qui imperat furtum, fur: non autẽ qui im
precatur vt ab alio quis suis spolietur num-
mis. ¶ Hoc autẽ adnotandũ est discrimẽ in
ter maledictionẽ sub forma imperandi, atq;
alteram imprecatoriam. Qui enim impreca
tionis tenore alteri maledicit, si nullam ha-
beat malam intentionem neque scandalum
det, nullam cõmittit culpam: qui verò vt ma
lum fiat imperat, licèt nihil habeat ministræ
intentionis sed fictè id faciat, potest incau-
tus causam damni dare: atq; adeò tantũ cõ-
mittere peccati quanta fuit cautelæ negligẽ
tia. Vt si quis famulis præcipiat vt nudis gla
dijs quẽquam terrefaciant ex quo aliquid le
sionis aut incõmodi subsequatur. Sed quia
scandali meminimus, illud maximè datur
ratione personæ maledicentis: prælatus cũ
aut quæuis grauis persona vix sine scanda-
lo potest malè subditis precari. Quod autẽ
filij parentibus aut inferiores superioribus
maledicant id quidem neq; per iocum licet.
Esset enim non modò scandalum, sed contu
meliæ genus: tanta est reuerẽtia quæ illis de
bẽtur. ¶ Contra tertiam demum conclusio-
nem exist*it* argumentum quòd personę pri
uatæ non liceat optare alicui malũ tanquã
medium ad assequutionem boni: quoniam
quòd facere non licet, nemo videtur opta-
re alteri posse: nemini autem priuatæ perso
næ licet illi qui corruptis est moribus dãnũ
dare vt emendetur: ergo neque illud licet ei
optare. Respondetur autem perempta prio
ri præmissa. Nam quanuis mihi non liceat
malum alteri inferre, quia nõ sum minister
iustitiæ: licet tamen mihi optare vt Dei per
missu penes quem summa potestas est aut
publica authoritate malum ei obtingat, quo
flagello resipiscat. Neq; verò solùm ob spi-
rituale bonum optare vitioso possumus tẽ-
porale malum, verùm & ad cauẽdum aliud
temporale peius. Enimuerò optare possu-
mus dilapidatori suorum bonorũ tẽporale
aliquod incõmodum, ne ludo ac lusibus il-
la decoquat. Quinetiam & mortẽ alicui o-
ptare possumus, licet nobis constet viã per
ditionis ingressum ire, vt nostræ reipublicæ
mala caueantur, paxque & tranquillitas cõ
tingat. Potest enim quisq; Turcæ mortem,
& clades omnes imprecari, vt ab eius tyran
nide liberemur. Quin verò & christianis ho
stibus qui nos iniustè persequuntur, quãdo
alia nõ patuisset via, licitũ est id ipsũ optare.

AD primũ igitur argumentũ respõdetur *Ad primum*
sacris illis testimonijs hoc solũ cõuinci, *argumẽtũ.*
q̃ malũ quatenus malum est nemini li-
cet imprecari: ac perinde ad secundũ respõ- *Ad secundũ*
detur quòd qui malum alteri bono fine & *argumẽ.*
proposito imprecatur, non illi malum sim-
pliciter optat, sed bonum. ¶ Ad tertium re- *Ad tertium*
spondetur, quòd diabolũ quantum ad eius *argumẽtũ.*
naturam maledicere non licet: quippe quæ
Dei figmentũ est. Tametsi propter eius cul
pam id licitum sit, secundũ illud Iob. 3. Ma
ledicant ei qui maledicunt diei. Sensus au-
tem citatæ authoritatis Eccles. 21. est quòd
cùm impius diabolo propter eius culpã ma
ledicit, seipsum simili ratione iudicat male- *Ad postre-*
dictione dignum. ¶ Ad illud autem postre- *mum argu.*
mo argumento inductũ respondetur, quod
ille Balaam meritò renuebat populo Israeli
tico maledicere: quippe cui constabat eidẽ
populo Deum benedicere. Secùs autem res
habet de peccatoribus quorum culpas, licet
eorum corda non inspiciamus, externis si-
gnis atq; documentis perpendimus: & ideo
illis possumus in rem suam maledicere.

ARTICVLVS. II.

*Vtrum creaturæ etiam irrationali maledi-
cere liceat.*

VSperiori articulo quæ de male
dictionibus quæ in hominem
iactantur definitum est, alterũ
de irrationali creatura subiun-
gitur. Arguitur enim quòd non liceat illam *Argumẽtũ*
maledicere. Maledictio nanque aut in pœ- *partis nega-*
tiuæ.

Argumẽ. cõtra tertiam conclusionẽ

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam licet, aut ad emendam culpæ: creatura autem irrationalis neq; culpæ est capax, neque verò pœnæ: imò nihil in creatura irrationali est nisi natura quæ Dei opificiū est, eiusq; instinctu appulsuque agitur: quare qui ei maledicit, in Deum respergit iniuriā. ¶In contrarium est q̄ Dominus, vt Matth. 20. narratur, siculneæ maledixit. Et Iob dicit natali suo: vt eius habet historia. c. 3.

Prima conclusio Probatio.

AD quæstionē quatuor conclusionibus respondetur. Prima: quæ cæterarum est fundamentū. Benedictio ac maledictio per se propriè in solam potest conijci rationalem aut intellectualem creaturam. Probatur. Benedictio & maledictio in eam tātum rem competit cui bonum ac malum ad fœlicitatem seu infœlicitatem pertinens contingere potest: id autem soli creaturæ spirituali aut homini congruit. Nam brutæ animātes q̄ suarum actionum dominiū nō habēt, vt libr. 4. quæstio. 1. demonstrabamus: neq; fœlicitatis capaces sunt, propriè aut iustitiæ: neque infœlicitatis & iniuriæ. Consistit enim fœlicitas in assequutione vltimi finis quem creatura per suas actiones intendit: irrationales autem atque inanimæ creaturæ nec fines agnoscunt, neque illuc quippiam referunt, neque ideo ius propriè ad rem aliquam per se habent: sed quicquid sunt, hominis sunt. ¶Maior autem dubitatio est de priore præmissa. Nā etsi irrationalibus creaturis neque bonum neque malū accidat ad fœlicitatem pertinens suam, famescūt tamē infirmātur, & moriuntur: quæ quidem mala possumus eis imprecari, atq; adeò eis maledicere. Ad hoc verum tamen respōdetur, bona aut mala q̄ per benedictionē aūt maledictionē imprecamur, non esse illius generis quę merè sunt naturalia, & generali Dei concursu lignis ac saxis contingūt: sed quæ sub speciali prouidentia Dei ad humanam fœlicitatem referuntur: hoc enim imprecatio optatiui modi designat. ¶Hinc ergo gradus fit ad conclusionem secundam. Benedicere ac maledicere irrationales creaturas, contingit in ordine ad hominem propter quem creatæ sunt: ita vt earum maledictio aut benedictio in hominem ipsum refunda tur. Probatio est quòd earum bonū & malū ad nostrā fœlicitatē & infœlicitatē refertur. Tribus autem præcipuè modis relatio eiusmodi consideratur. Primò quidem per modum subuentionis, quatenus scilicet eorum seruitio adiumentoque vtimur. Et ideo qui agris sterilitatem imprecaretur, hominibus faceret iniuriam, quibus arua fructus serūt: & qui armentis aut pecoribus optaret mortem, domino damnū illud optaret. Quare & in pœnam delictorum nostrorum sterilitates accidere solent & iumentorum pestes. Atque hac ratione Dominus Genes. 3. maledixit, dū ait. Maledicta terra in opere tuo: vt scilicet sudore vultus sui victum quæritās pœnas suæ culpæ lueret. Et ecōuerso Deut. 28. eide benedixit: vbi ait, Benedicta horrea tua. ac subinde maledixit dicēs, Maledictū horreū tuū. Secūdo modo irrationalis creatura homini per modū significationis inseruit. Qua ratione Dūs maledixit siculneæ, in significationē Iudaicę sterilitatis. Tertio denique modo eadem irrationalis creatura ad nos p modū contingētis refertur: vt tempus & locus. Atque hac ratione Iob maledixit diei natiuitatis suæ. Non quidem malè hominibus precando, vt ille facit qui aeris inclementiam in frugum detrimentum deside rat. Peccaret enim tunc: cùm tamen Iob. 1. legatur q̄ in omnibus illis non peccauit. Et capitu. 2. commonuit Deus Sathanam ne animam illius tangeret: sed maledixit illi diei propter amorem potius humani generis, ac potissimùm Dei. Nempè propter culpam originalem quam sui conceptione contraxit: & propter calamitates atque ærumnas inde humano generi succrescentes. Atque ad hunc modum reducitur maledictio Dauidis. 2. Regū. 1. qua montibus Gelboë male precatus est: nempè vbi clades Saūlis & populi contigit. ¶Tertia conclusio. Maledicere autem rebus irrationalibus, imò & dæmonibus, vt suprà diximus, quatenꝰ creaturæ Dei sunt, blasphemia est. ¶Quarta demum: Maledicere eisdem secundùm se consideratis, otiosum ac vanum est, ac subinde illicitum. Conclusio hæc ex prima manifestè colligitur. ¶Ex his cordatissimus quisque elicere nouerit quousq; liceat tempestates, æruginem, & locustam, aliaque id genus portenta maledicere. Abit enim tanta sacrorum irrisio, quanta fieri inter aliquos rusticos fertur: nempè quòd locusta & bruchus patrono illis ac procuratore, vt fertur, consignatis, in iudicium euocantur, & contestata lite causa vtrinque agitur, ac demum anathematis censura exterminantur: quæ enim res maiori ludibrio digna contingere Christianis potest, quàm cum eiusmodi portentis ac vermiculis & volucribus quę

Obiectio.

Solutio.

Secunda cōclusio.

Ratio conclusionis.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio

Rōsiones portentosæ peritiæ.

quæ mero naturali instinctu aguntur seriò res agere? Qd ergo in eiusmodi calamitatib⁹ licet, id tūm est, vt diuinū auxiliū aduersus dæmones legitimis exorcismis imploremus, qui in vltionem delictorū nostrorum permitti diuinitus solent eiusmodi incursionibus, ac turbinibus nos infestare. Atque hac forte ratione licet terminos benedicere. Quanuis hoc non sit adeò necessarium: sed satis est Deum pro fructuum prosperitate exorare. Benedicere autem campanas religionis habet prætextum, sicut benedicuntur calices: quanquàm in his non negauerim quin possit nonnunquàm superstitionis nonnihil commisceri. ¶Argumentorum ergo solutiones per ea quæ dicta sunt liquent.

Quatuor occurrentibus calamitatibus obuiandum est.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm maledictio, peccatum sit genere suo mortale, idemq; detractione peius.

Primum argumentum. Augst.

POstremò quæritur de culpę maledicentium grauitate: videtur enim non esse genere suo mortalis: tum quod Augustin. in homil. de igne Purgatorii inter leues culpas & hāc commemorat: tum quòd malefacere peius est quàm maledicere: & tamen non quicunque malefaciēs mortaliter delinquit. Quòd autem è contrario graulus sit peccatū quàm detractio, inde primùm apparet, quòd maledictio genus quoddam blasphemiæ est, vt habetur in glossa super illud canonicę Iudę. Quòd cùm Michaël Archangelus cum diabolo disputās altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudiciū inferre blasphemiæ: blasphemia autem grauius peccatum est detractione. Adde quòd maledicens suo imperio causa est mali: qui autem detrahit, solum id malum significat quod existit, peius autem est causam esse quàm signum. ¶In contrarium autem vtriusque partis est, q̄ nihil à regno excludit, nisi mortale peccatū: à quo tamē maledictio excludit, secundùm illud. 1. ad Corinth. 6. Neq; maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Quòd autem non adæquet detractionis grauitatem ex eo constat, q̄ maledictio licita esse quadoque potest: detractio verò nunquam.

Argum. 2.

Prima conclusio.

AD quæstionem quatuor cōclusionibus respondetur. Prima: maledictio secundùm genus suum peccatū mortale est. Loquimur enim in ꝓposito de maledictione illa quæ fit intentione malis: nam quæ bono fit proposito non adducitur in quæstionem peccati. Probatur conclusio. Imperare malū alteri infligendū, sicuti & illud cuipiā imprecari, aduersum est genere suo charitati, cuius ingeniū est bona dilectis optare: occidit ergo hoc vitiū maledicentis animum. Quo fit vt tanto sit grauius quanto & perfonā chariùs amare tenemur: aut malū quod illi optamus, perniciosius est, ac nocentius. Vnde Leui. 20. Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. ¶Secunda cōclusio. Potest nihilo minùs contingere vt maledictio sit veniale peccatū, vel propter exilitatē mali quod imprecamur, vel propter defectū deliberationis, nēpè, vel quod ex leui motu, vel lusu, vel fortè ex surreptione verbū ore labitur: verborum enim significatio, atq; adeò culpa ex affectu potissimùm pensanda est. ¶Ex his id quod articulo. 3. diximus, apertius fit nempè maledictionis peccatum multiplicis esse speciei. Est enim perinde de illo, ac de odio censendū: vnde si maledictio in genere fiat, nullo in specie explicato malo, vt si quis dicat maledicaris à Deo: tunc committur generale maledictionis delictum: si verò vt dicebamus, mortē fueris alteri ex animo imprecatus, homicidiū mente cōmisisti. ¶Tertia conclusio. Maledictio quę simplex exprimit desiderium, genere suo minoris est culpæ quàm detractio. Probatur ex his quæ suprà dicta sunt. Primùm enim detractor, sicuti & contumeliator, malum culpæ dispergit obijcitve aduersus alterū: qui autem simplex est maledictor non optat alteri, nisi malum pœnæ, puta mortem, aut varias calamitates, aut fortè culpam sub ratione pœnæ: culpa verò grauius malum est, ac nocentius quàm pœna: est ergo hac ratione detractio, ac subinde reliqua verborum peccata maledictione graviora. Secundò, & id confirmatur ex proferendi modo. Detractio enim & contumelia, ac derisio est enuntiatio assertioque mali: simplex verò maledictio (nil enim modo de imperio loquimur) non est, nisi solum desiderium: peior autem est enūtiatio & assertio quàm desiderium: nam desiderans non statim desiderio suo causa est mali, sicuti qui enuntiat causa est infamię: fit ergo, vt detractio peior sit simplici maledictione. Attamen desiderium internum mali, malitia inficitur sui obiecti. Vnde Chrysost. super Matth. Cùm dixeris maledice ei, & domum euerte: & omnia peri-

Probatio cōclusionis.

Secunda cōclusio.

Corollariū.

Tertia conclusio.

Rō conclu.

Cōfirmatio

Chrysost.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quarta cõ clusio. re fac: nihil ab homicida differs. ¶ Quarta conclusio. Maledictio quæ per modum imperij fit, cùm rationem causæ habeat, potest esse detractione grauior: si modò ingentius nocumẽtum inferat, quàm sit famæ denigratio. Erit autẽ tunc leuior, dum leuius damnũ per ipsam detur. Hæc autem audienda sunt secundùm id quod per se ad rationem horũ vitiorum attinet, possunt nanq; alia considerari accidentia, quibus prædicta vitia, vel incrementum accipiant, vel decrementum.

Scrupulus ¶ Vnus tamen scrupulus reliquus sit circa tertiam conclusionem, qua dictum est simplicem maledictionem eò esse leuioris culpę quàm detractionem quòd non est causa mali. Arguitur enim contrà. Maledictiones parentum in filios esse sæpe solent efficaces: nã hac ratione sunt extimescendæ. Deus enim nonnunquàm ciusmodi imprecationibus annuit: ac potissimùm sanctorũ: vti de Helia legimus. 4. Reg. 1. quòd ob suam maledictionem ignis de cœlo cadens deuorauit vnum, ac subinde alterũ quinquagenariũ. Et de Eliszo, cap. 2. q cùm maledixisset pueris nomine Dei, egressi duo vrsi de saltu lacerauerunt quadraginta duos. Respondetur primò q dictum D. Tho. intelligitur de verbis exterioribus: illa enim nõ sunt perinde causa sicut verba detractionis, per quam proditur secretum peccatum alterius. Secundò intelligitur de maledictione quę fit mala intentione: illas enim Deus nõ eo modo exaudit quo iustas imprecationes parentum, ac sanctorum. ¶ Ad primum igitur argumentum iam responsum est. Et ad secundum respõdetur, quòd glossa illa intelligitur de maledictione qua creatura maledicitur, quatenus creatura est Dei. Et ad postremũ, quod concludit maledictionem per modum imperij peiorem esse detractione.

Solutio.

Ad primũ argum.

Ad vltimũ argumentũ.

LIBRIE DECEM QVINTI,
atque adeò Primi Tomi, De Iustitia & Iure,
Fratris Dominici Soto.
FINIS.

TOMVS SECVNDVS.

FRATRIS DOMINICI Soto Segobiensis, Theologi, ordinis Prædicatorum, Cæsareæ Maiestati à sacris confessionibus, Salmantini Professoris, De Iustitia & Iure

LIBER SEXTVS.

PROOEMIVM.

Materia cõ sequentium librorum.

QVo denique destinati operis peruẽtum nobis est, cuius præcipuè gratia de illo cœpimus cogitare. Hæc inquam usurarum, contractuum, cambiorumq;, ac simoniarum sylua in animum potissimè nobis induxit, ut tantam operis molẽ aggrederemur. Videmus enim instantia tempora huiusmodi iniustitiæ auaritiæq; portentis usq; adeò scaturire, ut uix reliqua nobis fiet spes ueritatem persuadendi. Nauabimus nostramen pro captu nostro suffragante Dei numine operas nostras: cæterum ipsius erit, pectora eorum, quorum interest, tangere, ut secundũ ueritatem afficiantur ad mores, quorum nimirum gratia, autore. 2. Ethicorum Aristotele, tractatio omnis moralis philosophiæ instituitur. Quò ergo ad seriem dicendi identidem spectemus, in capite superioris libri sic tractationẽ iniustitiæ cõmutatiuæ partiti sumus, ut (quæ Aristoteles. 5. Ethicorum. cap. 2. diuisio est) in eodem præcedenti libro de iniustitia diceremus, quæ ab inuoluntarijs violentisq; acceptionibus proficiscitur: in hoc & subsequenti autem subinde alterum iniustitiæ membrum explicaremus, quæ in his pactis atque conuentis uersantur quæ homines sua sponte faciunt. Hunc ergo Sextum librum de usuris, & contractibus peculiariter expendimus, quæ sub titulo de Iustitia & Iure, insignem habet locum. Et quidem Sanctus Thomas duas duntaxat de hac re disputauit capitales quæstiones: unam scilicet de emptione, atque alteram de usura: in quibus tota contractuum materia uirtute continetur. Enimuerò (quod ceu basis totius tractatus prænotandum est) omnis iustum materia uirtute continetur. Enimuerò (quod ceu basis totius tractatus prænotandum est) omnis iustum contractus cuiuscunque contractus ad alterum duorum capitum reducitur. Aut enim pretium de re exigitur, quæ nullius est pretio ciuili digna: & hoc in temporalibus reducitur ad usuram: & in spiritualibus ad simoniam. Aut res pretio æstimabilis iniusto, per excessum traditur, per defectumue recipitur, & hoc reducitur ad iniustitiam uenditionis & emptionis. At uerò quia prædictas dũtaxat quæstiones duas, easdemq; breuissimas tractare constituit, illam de emptione alteri de usura ordine præstulit: eò quòd emptio dignior uideatur contractus. Nobis autem, qui de omni emptionis specie cæterorumq; contractuum natura patentiorem locupletioremq; tractatum instituimus, operæpretium est ordinem alteram sequi. Nam cùm tota contractuũ iniustitia ad usuræ figuram exigenda sit & perpendenda, necessum fuit eius naturam in capite statim enucleare, nè filum posteà contractuum quæstio hæc nobis interrumperet. Neque præterea ratio huius ordinis bona deest: ut pote quòd à maiori iniquitate exordium sumat. Iniquius enim est pretium inde quærere, unde nullum debetur, quàm unde iustum debetur, iniustum extorquere.

Aristo.

Vtilitatis.

QVAE-

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆSTIO PRIMA, De Vsura.

S. Thom. 2.2. quæst. 78.

ARTICVLVS I.

Vtrùm usuraria mutuatio genere suo sit peccatum mortale.

Primum argumentum.

ADrem ergo vt deseēdamus, quæritur primò, an vsuraria mutuatio peccatū sit genere suo mortale. Et arguitur à parte negatiua. Primùm exēplo Christi qui nostrorū est morum norma. Ipse eñ Luc. 19. se ipsum affirmat vsuras exigere. ¶ Secundò, & *Secundum argum.* lex diuina priscis patribus data, quā ideo David Psal. 18. immaculatā appellat, q̄ prohibebat peccata, permittebat nihilo minus vsuras. Legimus enim Deut. 23. Nō fœnerabis fratri tuo ad vsuram, sed alieno. Quin vero & eo lib. c. 28. id ceu præmium illis mortalibus ꝓponebat. Fœnerabis gētibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies: ergo fœnerari ad *Argum. 3.* vsurā licitum est. ¶ Tertiò & leges humanæ quibus iustitia inter homines cōstituē vsuras permittunt: vt patet totis titulis de vsur. ff. & C. ergo illæ sunt licitæ. ¶ In cōtrariū est præceptū Exod. 22. Si pecuniā mutuā dederis pōpulo meo pauperi qui habitat tecum, nō vrgebis eum quasi exactor: neq; vsuris opprimes. Et Dauid inter eos qui habitaturi sunt in tabernaculo Dei connumerat illum qui pecuniam suam non dedit ad vsuram.

Multiplex usuræ acceptio.

IN capite statim quæstionis de nomine vsuræ, vt moris nobis est, hoc prænotemus, q̄ Latinis non dicitur quasi vsus ætis, vt illi autumant qui syllabarum collisionē superstitiosè rimantur. sed si primæuā eius significationē spectes, idē est prorsus quod vsus. *Cicero.* Vnde Cicero aduersus Verrē. Cur piratis lucis vsurā tam diuturnā dedisti? lucis ergo vsura idē est quod lucis vsus, puta vita. Mox idē nomē ad id descendit significandū quod ex vsu cuiusq; rei tanq̄ eius fructus accrescit. *Cicero.* Idem lib. de Senect. Terra nūquām sine vsura reddit quod accepit: vbi fructus appellatur vsura seminis. Et Tusc. quæst. lib. 1. Natura dedit vsuram vitæ sicut pecuniæ: nulla præstituta die. Dicitur ergo ab vsu vsura sicuti à fœtu fœtura, & à cultu cultura. Quapropter secundùm has significationes non est nomen vitij. Verùm tamen inde tertiò more & vsu accommodatum est ad significādum id peculiariter quod ex vsu pecuniæ aut rei cuiusq; vsu cōsumptibilis sorti excrescit. Et ratio forsan accommodationis huius est, vt nomine ipto, rei peruersitas per antithesin denotaretur. Nempe quod cùm talium rerum vsus, quippe qui re ipsa absumitur, sterilis per se sit, veluti fructuosus æstimetur. Quocirca vsura secūdū hoc significatū, ceu nomē delicti vsurpatur. Appellatur deinde & vsura, vt. 1. Politic. cap. 7. author est *Aristo.* Aristo. fœnus. Et est allusio ad Græcam etymologiam. Quod enim nos vsuram, Græci tocō appellāt: apò tou tiçto quod est pario. Sicut eñ animalia proles sibi similes pariūt, sic & pecunia pecuniam. Quare maximè, inquit, Philosō. cōtra naturā est hic acquirendi modus. Haud enim nummus veluti terra, aut pecus, fœcūdus est, vt pariat. Dicit ergo *Quid inter sit inter vsurā ac fœnus* Latine fœnus, quasi fœtus. Quāuis interiuris doctores tm̄ discriminis intersit, vt nomē vsuræ latiùs pateat, & vt dialectice dicamus, superius sit q̄ fœnus. Nēpe q̄ fœnus duntaxat pro vsura strictè sumpta vsurpetur: nimirū pro eo q̄ ex solo mutuo iniustè accrescit. Vsura autē accipiatur extensiùs ꝓ quocūq; augmēto ex quocūq; contractu: etiā dū licitū sit. Vt si quid credita pecunia vēdidisti: & quia debitor in mora fuit, aliquid tibi ratione lucri cessantis auctū est, accessio illa vsuraria quidem est, non autē fœnebris. Sic eñ habet iurisconsultus. Icūm quidem. §. si pupillo. ff. de vsur. Vsuræ non propter lucrum petitum (illæ scilicet quæ legitimę sunt) sed non propter moram non soluentium inſliguntur. Item dum quis de hæreditate, vel re aliqua etiā de pecunia litigat, si vincit, addici tur ei cū sorte quicquid vsu excreuerit: idq; vsura nūcupatur. Sed tū vbi de hac re quæstio non habetur, promiscuus est vsus fœneris & vsuræ. Nos ergo vt cōmunis vsus non solùm Theologorū habet, verùm & reipublicæ, dūtaxat accipimus nomē pro illicita vsura mutui. Adeò vt vbi quippiā, vel in pœnā, vel ratione moræ, vel aliter iustè soluitur, non existimetur vsurarius cōtractus. Quod autem nos vsuram, Græcique partum, id quidē Hebræi morsum nuncupant. Vnde Deuteron. 23. vbi nos legimus, Non fœnerabis fratri tuo. Hebræi habent, Non morsum inferes fratri tuo: seu, Non fœnore mordebis fratrem tuum. Et enim ceu dentibus canis cadaueris viscera, sic fœnerator debitoris suis

suis substantiam diuellit. Quò vtiq; Chrysosto. alluſit super illud Mat. 5. (vt nos illic adnotauimus) & volenti mutuare, &c. Similis est, inquit, pecunia vsurarij morsui Aspidis. Percussus enim ab Aspide quasi delectatus abit in somnum, & per suauitatem soporis moritur: quia tunc venenum latēter per omnia membra decurrit. Sic enim qui sub vsura accipit, sub tempore quasi beneficiū sentit: sed vsura per omnes suas facultates decurrit, & totum conuertit in debitum. Hæc Dius ille. Igitur si hæc meditatè consideraſti, vsura non more accidit, nisi in solo mutuationis contractu, atque in alijs quibus mutui ratio inest. Et cùm mutuatio non habeat locum, nisi in rebus vsu consumptibilibus, in his duntaxat versatur vsura. Exēplū, Vēdidi tibi expectato pretio rem meam: & vt te expectem octarium posco: quia contractus hic perinde habet, ac si idem pretiū statim à te mihi solutū tibi in tempus mutuassem, vsurarius est. ¶ Imò verò hæc regula, fallentiæ nescia, in capite istorum contractuum præfigenda est, quod ad perpendendum de vno quolibet cōtractu, an vsurarius sit, explorandum est, an aliquam secum cōplicet rationem mutui, pro quo pretium redditur. Tūc enim in vniuersum vsurarius est, alioquin, minimè. Et ideo in titu. quæstionis pro eodem duximus, cōtractus seu actio vsuraria: & mutuatio vsuraria. ¶ Incassum autem hauritur labor, quo nonnulli insudant, definitionem vsuræ perscrutātes: &, nisi ego fallor, nunq̄ absolutam inuenientes. Accipitur enim dupliciter. Vno quidē modo pro actione, hoc est, pro mutuatione cum pacto quippiā vltra sortē recipiendi. Sic eñ videt in cōci. Agathē. vsurpari. 14. q. 3. can. vsura. vbi habetur. Vsura est vbi amplius requirit q̄ quod datur. Alio modo accipitur ꝓ pretio quod vsus æstimatiōe sorti accrescit. Quod ead. dist. c. pleriq;. ait his verbis Amb. Quod cunq; accedit sorti, vsura est. Et hoc certe est natiuū nominis significatū. Nam cōuentionalis actio potiùs dicitur vsuraria mutuatio, atq; vsuræ peccatum, q̄ vsura, sicuti tonsura est quæ ex tonsione relinquitur. Itaq; vsura obiectum peccati est. Quapropter mutuator dicitur ad vsuras mutuare, vsurasque recipere: mutuatarius verò mutuū ad vsuras recipere, & vsuras soluere. ¶ Est ergo vsura (si exactam cōpendiosamq;, vt esse debet, definitionem cupis) vsus pretium mutuatæ rei. Per hoc enim quod dicitur, pretiū vsus, secludit

Vsura ī mutuo solūmodo cōtractu rebusq; vsu cōsumptibilibus locum habet.

Regula.

Vsura dupliciter.

Definitio vsuræ.

contractus emptionis, vbi non pro vsu tantùm, sed pro re ipsa perditur pretium. Per id autē quod dicitur, mutuatæ rei, semouentur à definitione contractus emphiteusis, & locationis, quibus res nō mutuatur. Rursus nomen pretij, præcurrens pactum designat in mutuatione, vel saltē q̄ receptio fiat ratione mutui. Ob idq; hoc selectiùs posui, quàm lucrum. Cōpingimus enim definitionem hanc vsuræ strictè pro maledicto fœnore. Et ideo vbi quid iuste seu ratiōe lucri cessāntis, seu damni emergētis, seu in pœnā accrescit sorti, est quidem extēto nomine vsura, haud tamen vsuræ peccatum, de quo hic agimus: quia illud, licet sit lucrum, non tamē est pretium: sanè cùm non pullulet ex cōuentione mutui. Neq; verò si quid mutuatarius honestatis gratia redonet mutuanti, est vsura: quia vbi non subest pactum, nullum est pretium. Item si pecuniam, vel aureā, vel argenteam (vti ait S. Thom. in solutione sexti) ad alium vsum, qui sibi est accidentarius: puta ad ostentationem, vel ad ornatus commodes, indeq; pretium suscipias, vsura non est: quia pretium non obuenit ex mutuo, cùm illic non transferatur dominium, sed ex locatione pecuniæ. Eodem modo excluditur à ratione vsuræ cōtractus societatis, vbi quis ponit sortem, quia non tradit dominium, non mutuat. Præterea si id quod recipis aliàs tibi debitum erat, etiam si ex conuentione mutui id recipias, nempe dum debitori tuo mutuas vt debitum soluat, nō est vsura: quia non est pretium vsus rei mutuatæ, sed recuperatio rei tuæ. ¶ Sors autem in prę sentiarum dicitur substantia ipsa mutuata, quæ scilicet te contingit, & lex tibi tribuit. Et arbitror ex contractu societatis pertractum esse nomen ad omnes generales. Illic enim quisque suam sortem, id est portionem in aceruū mittit: vnde omnes dicuntur consortes, id est, suas vnà participantes sortes. Græce dicitur, archiō, hoc est, principale: & cephaleō, hoc est, capitale, quę etiā nomina Latinis in vsu sunt. ¶ Ex hac definitione clara colligi distinctionis ratio inter vsurā externā & mentalē. Differūt enim nō solùm tanq̄ actus interior, & exterior eiusdē obiecti, verùm quod externa dicit pactum tacitum, vel expressum: mentalis autē (quod meditatè considerandum est) absque vllo intercurrente pacto cōmittitur. Statue ergo ante oculos tria hæc, mutuum, pretium seu lucrum, & pactum. Vbicunque interuenerit

Quid forsè

Discrimen inter usurā mētalem & externam.

pactum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

pactum,est vsura in opere,puta exterior: alioqui minimè. Atqui ad pactū expſſum in foro Dei neque ſcriptura requiritur, neque teſtes:ſed etiam dum abſque arbitris explicas tuam voluntatem,ſcilicet, mutuo tibi vt tantū vltra ſortē mihi perſoluas, eſt expreſſum pactum. Si autem non ſic in forma, ſed nutibus tuam inſinuas voluntatem, cenſetur tacitum pactum. Vt ſi dicas: Ecce mutuo tibi: tu autem ſcis vſum:ego non habeo vnde viuam. Soles eſſe gratus alijs:vel quid ſimile. Etenim licèt non ſit pactum ciuile,vt mutuatarium poſsis compellere,eſt tamen obligatio: & ideo vſura exterior. Vſuram autem mentalem ſola ſpes cum intentione conſtituere ſufficit abſque vlla pactione. Vt ſi mihi mutuas ſperans intendēsque ratione mutui me tibi aliquid exhibiturum, vſura mentalis eſt: veluti intētio occidendi hominem, homicidium: quia obiectum,ſcilicet recipere ratione mutui,eſt obiectum vſurę. Nō ergo fallaris ſic exteriorem interioremque vſuram diſcriminans, quòd illa requirat expreſſum pactum, hæc verò tacitum: nam etiam tacita pactio vſuram facit exteriorem. Sed quando dico ſpes intelligitur dum illa eſt mutuandi cauſa,& intentio, vt non mutaſſes, niſi vt ratione mutui quippiam tibi lucri accederet. Nam dum ex beneuolentia mihi mutuas, eſto inde ſuboriatur tibi repenſionis ſpes quam gratuitò ratione amicitiæ facturus tibi ſum, nulla ſubinde naſcitur mentalis vſura: quia nec alia ratione accipere, vſura eſt realis. Sed de his articu. proximo redibit ſermo.

Prima concluſio.

HIs de nomine vſuræ præiactis ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpōdetur. Prima. Vſuraria mutuatio, hoc eſt pretium vſus mutuatæ rei ex pacto ſuſcipere, peccatum eſt genere ſuo mortale, iuſtitiæ cōmutatiuæ contrarium. Et quidem cōcluſio nulli non eſt in confeſſo: ſed tamen quo iure fundamentum habeat, nonnulla eſt controuerſia. Sunt enim (quod Anchārano tribuitur in quadā ſua diſputata quæſtione) qui negant iure naturæ prohibitam eſſe vſuram: ſed aiunt iuri duntaxat diuino aduerſari. Et ideo fortè idem author tenuit, q̄ tractare de vſuris non pertineat ad Theologos, ſed ad Iuriſconſultos: quia cernebat perpendere naturæ ius, Theologorum eſſe munus. At negari non poteſt quin ſit de iure diuino, cuius theologi interpretes ſunt. Reſpondere ergo de iure exteriori dicj; fœneratorum pœnis decernere, relinquitur Iuriſperitis: vſurarū autem naturā de ſuis principijs enucleare Theologorū eſt. ¶ A diuerticulo autem vt reuertamur, opinio hæc q̄ vſura non ſit iuri naturali cōtraria, nō ſolùm planè falſa eſt, verùm etiam periculo ſubdit concluſionis veritatē, qua aſſeritur vſuram eſſe peccatum. Si ius inquam naturale ſemoueas, tenuiſsimum concluſionis ſtabilimentū relinquis. Etenim licèt antiqua lege multis locis vituperata infamataq̄ vſura ſit, tū cùm etiam illic Iudæis permiſſa fuerit, quam exercerent cū gentibus, aliunde debent illa præcepta irroborari, nè ſuſpicio oriatur aliquo pacto eſſe licitā & iuſtā. Prętereà (quod rem vehemēter vrget) tota illa lex, vt ad Hebræos. 7. docet Paulus, impleta per Chriſtum eſt, ac ſubinde abrogata. Quapropter nullū eius prorſus præceptum vim vllā in lege gratiæ retinet, niſi quæ vel ſunt de iure naturæ, vel præcepta ſunt rurſus à Chriſto. Hocē ſenſu, vt dicere ſæpe conſueuimus, intelligēdum eſt, moralia præcepta permanſiſſe, videlicet, quia vigore iuris naturæ ſuſtentata ſunt, ac perinde in euangelio cōfirmata. Igitur qui negauerit crimē hoc, eſſe contra ius naturæ, præcepta de hac re veteris legis eneruat. ¶ Locus autē euāgelij Luc. 6. Mutuū dantes: nihil inde ſperātes, ad hoc ipſum propoſitū adduci cōſuetiſsimū, profectò nō illam habet energiā, quæ vulgo ęſtimatur. Quāobrē D. Tho. ſacrorū ſenſuū oculatiſsimus perſpector, nō modò nō vſus eſt illo loco ad aſſerendā cōcluſionē, verūm ex illo quartū argumentū cōtra eandē obiecit. Agnouit ēm nō eſſe prohibitionē vſuræ, ſed conſiliū mutuandi ſine ſpe humanæ cōpenſationis. Et ideo argumentatus eſt quòd cùm mutuare nihil inde ſperādo, cōſiliū præciſe ſit Chriſti, nō ſit præceptum, nihil ex mutuo recipere. Tāetſi inſolutū non reliquerit argumentū. Et re vera euāgeliū eſt patentiſsimū. Cōmēdat enim illic Chriſtus dilectionem quam non ſolùm amicis, verūm & inimicis debemus. Admonetq̄; ſubinde nè ob fauorē humanū & gratiam quā homines rependunt, charitatis beneficia præſtemus: ſed ſolùm diuinam intuentes mercedem. Et ideo ait, ſi beneſeceritis his qui vobis beneſaciunt, quę vobis eſt gratia? Siquidē & peccatores hoc faciunt. Et ſi mutuum dederitis his à quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. ſi loqueretur de vſura, nō dixiſſet

Aliquorum ſententia. Anchara.

Secunda.

Tertia.

dixiſſet æqualia: quia non eſt in more vt fœnebre lucrū ſit ſorti æquale: ſed dixit æqualia, hoc eſt, paria bona gratuitò refuſa. Idem ergo eſt quod ſubdit. Veruntamen diligite inimicos veſtros, benefacite & mutuum date, nihil inde ſperantes, id eſt nullam ab hominibus gratiam, ſed à Deo. Quare ſubdit. Et erit merces veſtra multa, & eritis filij altiſſimi. Quare inepta gloſſa eſt quòd prius mēbrum ſit conſilium, poſtrius verò præceptum. Neque ſanctus Thom. in prima ſolutione illius quarti argumenti, dum dixit quòd mutuum dare eſt conſilium, & inde lucrum non petere, eſt præceptum: voluit illum ſenſum ſecundi membri extare in euāgelio: ſed quòd eſt lex iuſtitiæ, non expecta re lucrum. Quare ſenſum legitimum ſtatim ſubdit, ſcilicet, quòd illic non ſit mentio de ſpe vſurarij lucri, ſed de quacunque quæ in homine ponitur. Nulla enim illic edicitur phibitio iniuſtitiæ vſurarum, ſed commendatio ſit miſericordiæ mutui, quæ propter ſolum Deum eſt erga proximos declarāda.

Obiectio prima.

¶ Sed rogas, quomodo ergo ait Alexander Tertius in conci. Late. cap. ſuper eo. de vſur. q̄ vſurarum crimen vtriuſq; teſtamenti pagina deteſtatur. Reſpōdetur q̄ in veteri plana ſunt teſtimonia, in nouo verò illud abundē interdictum Decalogi. Non furtū facies:

Dilatio.

illā prohibet. Ais verò rurſus: Vrbanus tertius cap. cōſuluit. eo. tit. citat eūdē locū. Date mutuum, nihil inde ſperantes. ad confirmandam vſurarum prohibitionem. Reſpondetur q̄ Papa non, vbicunq; citat teſtimonia ſacræ paginę in aliquo ſenſu, intendit canonizare eundē ſenſum tanq̄ de fide: ſed citat quandoq; illud ſecundùm Doctorū opinionem. Prætereà illa euangelica ſententia ſubminiſtrat vim argumento per locum à maiori. Nempe q̄ ſi Chriſtus conſuluit, vt neq; gratuitum donū ſperemus ab hominibus, quod licitè poſſunt repędere, à fortiori cōſequitur neq; expectādum eſſe pretium vſus, quod iuſtitia vetat. ¶ Deducitur ergo concluſio ex viſceribus naturalis iuris hoc pacto. Rerum duæ ſunt differentiæ. Quædam ſcilicet quarum vſus eſt ipſarum rerum conſumptio: vt cibus & potus. Qua vtiq; ratione in his non habet ſeorſum computari vſus à re ipſa. Et eſt notandum verbum ſancti Thomæ ad repellendam quorundū argutiam. Arguunt ſiquidem in contrarium. Cūm vſus rei ſit actio ſeu paſsio eius, res autē ſubſtantia, natura differūt, ſicut res duorum prædicamentorum. His autem reſpōdetur q̄ S. Thom. nil de diſtinctione meminit quantum ad rerum naturas. Et ideo cautus non dixit, vſus non differt à re: ſed non, eſt ſeorſum computandus, ſcilicet pretio diſtincto, quantū ad humanum vſum. Et hæc eſt cauſa, quare iſtarum rerū per mutuum trāſfertur dominium. Nam ſi illud non transferas, nullū concedis vſum propriū panis, qui eſt edi. Atqui hac de cauſa, vt habetur Inſtitut. de vſufruct. §. cōſtituitur. & ff. de vſufructu earum rer. quæ vſu conſum. l. 2. quando legatur vſusfructus talium rerum, legatur, & ipſarum dominium. Niſi quòd legatarius tenetur cautionem præſtare pòſt reſtituendi: vt ſit quædā effigies mutui. Aliæ verò ſunt res quarū vſus ab ipſis diſtinguitur: vt ſunt fundus, domus, equus, veſtis, &c. Poſſumus enim illis vti ſalua earum ſubſtantia. Quanuis veſtis longo vſu atteratur: quia ſuapte natura eſt conſumptibilis, ſicuti miſta vniuerſa. Et ideo talium rerum poteſt locari vſus retento dominio. Et vice verſa transferri dominium retento vſu. Res ergo prioris ordinis ſunt quæ mutuò dantur, atque ideo inde elicitur concluſionis ratio ſub hac forma. Siue eadem res bis vendatur, ſiue id vendatur quod per ſe nullius eſt pretij, vtroque modo contra naturalē rationē iuſtitię commutatiuæ delinquitur: transferre autem dominium huiuſmodi rerum ſic vt rei pretio alterum pro eius vſu accumuletur, vel eſt bis vendere idem corpus: vel vſum, qui præter rem nullius eſt pretij, vendere nouo pretio: ergo vſuraria mutuatio eſt peccatum cōtra naturam. In numero autē talium rerum potiſsimùm cenſetur pecunia: quippe quæ vt 5. Ethico. author eſt Ariſto. ad vſum permutandi res fuit inuenta. Et per hoc ſoluitur argumentum quod fieri hoc pacto conſueuit. Mutuator pro illo beneficio dignus eſt cui mutuatarius par referat: ergo poteſt illud in pactū ducere. Enimuerò pro beneficio mutuandi (vt ait S. Thom. in ſolutione quinti argumenti) de iuſtitia quidem nō mihi plus debetur q̄ ego do, centū verò aurei quos tibi mutuo nil amplius valent q̄ centū. Quare ſi amplius exigo, rē quodāmodò vēdo plus iuſto. Quandoquidem vſus rei non valet, niſi quātū res ipſa, quæ vſu cōſumitur. Ex honeſtate autem debes mihi beneficiū, ſed tamē gratis. Et ideo obligare te ſi illud eſt æſtimabile pecunia, iniuſtitia eſt. Quod ſi inſtantius vrgeas. Scienti, & volenti non fit iniuria:

Obiectio ſecunda. Vrbanus. 3 Reſponſio.

Ad concluſ.

Ariſto.

mutua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutuatarius sua sponte se vult obligare: nullam ergo præfert effigiem furti, aut rapinæ. Respondet ad septimũ S.Tho. quòd mutuatarius non sua sponte, sed necessitate cõpulsus se nexu illo implicat: sicut si necessitate etiam compulsus cogeretur rem plus iusto emere. Sed quid si non ob necessitatem, sed propter voluntatem quis mutuum petat? respondetur, quòd necessitas intelligenda est hoc modo, quòd quomodocunq; mutuum petatur nõ possit obtineri, nisi soluatur vsura. ¶ Ex hac conclusione fit vsurariam nequitiã, vti suprà diximus, præcepto illo Decalogi esse prohibitam. Non furtum facies. Vnde Ambros. 14.q.4. Si quis, inquit, vsurã accipit rapinam facit: vita nõ viuet. Quin verò Augustinus canone proximo. Quid dicam, cũ homicidio confert. Ait enim an crudelior est qui subtrahit aliquid, vel eripit diuiti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? Nam inopi substantiam corrodere, trucidare est. Et in fine. 2. lib. officio. introducit Catonem Cicero, qui interrogatus quid esset fœnerari, respondit hominem occidere. Testimonia ergo veteris legis frequentissima: vt pote Exod. 22. Leuit. 25. Deuterono. 23. Ezechiel. 18. & Psalmorum alia quibus pestis hæc atque humanæ societatis exitium, identidem condemnatur, iuris huius naturalis explicatoria sunt. Vsqueadeò vt vbi regius Psaltes beneficia quæ nobis Messias præstiturus erat, exaggerare constituit vnà cõposuit vsuras & iniquitates, à quibus nos esset liberaturus. Ex vsuris em̃ inquit, & iniquitate redimet animas eorum. ¶ Quòd si demum addubites quo gradu certum sit vsurariam mutuationem esse peccatum. Respõdetur: esse catholicam fidem: cuius perinde contraria negatio, hæresis esset, vt pote Clemen. vnica. de vsuris. condemnata. ¶ Secunda conclusio quæ prioris appendix est. Vsurarum lucrum obnoxium est restitutioni, etiam si non petatur: quippe cuius dominiũ minimè fœnerator acquirit.

Cicero.

Secũda conclusio.

REstat ergo tria argumẽta, in capite quæstionis obiecta, dissoluere: nam reliqua quatuor S.Tho. iam in superioribus soluta sunt. Atqui in primo nihil ambiguitatis est. Trãstulit enim Christus nomen vsuræ à secularibus ad spiritualia. Et ideo metaphorica est vsurpatio. Et quippe similitudinis plurimũ, sed dissimilitudinis multũ. Mutuat nãq; nobis Deus spiritualia charismata eò q gratis, ac sine vllo nostro pretio donat: vult tñ vt nostro vsu officijsq;, veluti semina in nobis iacta per eius fauorẽ cœlestẽq; rorem colamus multiplicatosq; fructus, terræ more, feramus. Et quia hoc in gloriam eius cedit, appellat suas vsuras: vtilitas tamen præmiorũq; cumulus nobis accrescit, quasi nostra nos fœnora faciamus. Interstat autem hoc discriminis, quòd pecunia temporalis vsu consumitur: & inde fit vitiosa vsura: dona verò spiritualia vsu crescunt, ob idq; eorũ vsura commendatur apud Deum. ¶ In secũdo argumento illius difficultatis expetitur solutio vtrùm in veteri lege eatenus fuerit vsura pmissa, vt culpa vacauerit apud Deũ: an verò præcisè quantum ad forum humanum permitteretur impunè. Nam S.Thom. q.78.art.1. Et Alexãd. de Hales. 3.part. q.36. membr.4. Et reliqui huius notę autores posteriorem hanc sententiam tenent. Conrãdus verò quæst. 24. licèt ambas, vti probabiles referat, priorem tamen alteri præfert. Et iuniorum quidam illum sequũtur. Porrò autem non modò opinio sancti Thomæ certissima est, & ideo suo iure & merito communi consensu Doctorum recepta, verùm altera ægerrimè est sustẽtabilis. ¶ Et primò suus loquendi modus: quo aiunt Deum dispensasse cum illis, falsus ineptusq; est. Enimverò vitiũ vsurę (vt nuperrimè ostendebamus) cõtra præceptum naturale est: quod scilicet vetat pretiũ de re illa suscipere, quæ nullius est per se valoris, qualis est pecuniæ vsus seorsum à pecunia considerati: præcepta verò naturalia neque à Deo ipso dispensabilia sunt, vt libr. 2. q. 3. demonstratum reliquimus. Id enim quod natura vetat tam intrinsecè malum est, quàm est homini esse rationale. Cuius vtique contrarium non est factibile. Et eadem ratione neque quod natura vetat, licère potest. Et qui contrarium dicunt, ideo id autumant, quòd ignorant, vel quid sit præceptum naturale, vel quid sit dispensare. Igitur qui partem illam sustentare contendunt, non debent illam appellare dispensationem. Et Conrad. omnium minime, qui tam instructa argumentorum phalange probat, vsuram esse contra ius naturæ. ¶ At quò res pateat, recolere opùs est, vsuram non laxa licentia, sed certo modo fuisse illi genti permissam, vtscilicet nõ fœnerarẽtur proximis suis, sed alienigenis. Sic enim habetur Deut. 23. Nõ fœnerabis fratri tuo ad vsurã, neq; fruges, neq; quãlibet aliã rem: sed alieno. Fratri autem tuo absq; vsura id quo

Ad. 1. arg.

Ad secundũ argum.

S. Thomas.

Alex. Hale.

Conradus.

Vsura nunquã fuit licita.

id quo indiget cõmodabis. Frater autẽ dicebatur ille qui erat de populo: vt patet Exod. 22. Si pecuniã mutuã dederis populo meo pauperi qui habitat tecũ, non vrgebis eum quasi exactor, neq; vsuris opprimes. Aiunt ergo isti q̃ quia Deus cõcesserat Iudæis terram gentiliũ, permisit subinde eis vsuras ab eisdem accipere tanq̃ ab hostibus, quorum bona in ius suum venerant. Sicuti posset, inquiunt, Cæsar suo cõcedere exercitui vt sub vsurarum effigie hostes expolient. Et adducunt textũ Ambrosij. 14.q.4.can. Ab illo. vbi ait, Ab illo exige vsurã, cui meritò nocere desideras. Cui iure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur vsuræ. Sed in primis licet hoc illis largiremur, illa nullatenùs fuisset dispensatio, sed donatio Dei qui vniuersalis est omniũ rerum dns. Quẽadmodũ quã do donauit eis Aegyptiorũ vasa, nõ dispensauit in furto, sed vel tanquã dns eis tradidit, vel quod ꝓbabilius est, tanq̃ iudex eis adiudicauit, soluens eis laborũ operumq̃: mercedem quibus Pharaoni seruierant: veluti dũ ego amico rem meã dono, neutiq̃ dispenso in furto. Neq; verò rex dispensat quado ꝓ legẽ prescriptionis transfert dnium. Dispensare nãq; in vsura esset q̃ pro vsu pecuniæ qs licite perciperet pretiũ, nõ illo vltrò donante, qui donare potest. ¶ At verò lite super nomine prætermissã, neq; credendus Deus est illas alienigenarum vsuras sic Iudæis cõcessisse, vt earum cõstitueret eos dnos. Primò quia eandẽ prorsus vsurarũ speciẽ quã inhibuit respectu proximorũ, permisit illis respectu gẽtiliũ: quãdo autẽ inhibuit nẽ fœnerarent fratribus suis, prohibuit illam quæ iure naturę interdicitur: eãdẽ ergo vitiosam, & iniquã permisit illis respectu gentiũ. Respondet autẽ Conrad. q̃ licèt eadẽ fuerit in genere, nõ tamẽ in specie. At profectò si nõ erat eadẽ in specie, neq; erat vsura in genere, sed erat vera Dei donatio: & ideo illi nõ recipiebant nisi quod suũ erat. Et tamẽ absurdũ est tam immodicã homonymiã & æquiuocationẽ in eodẽ verbo scripturæ admittere. Ait nãq;, Non fœnerabis fratri tuo, sed alieno. ¶ Secundò, qd miror istos non animaduertisse, Terra gentilium Iudęis donata, nõ erat nisi vtraq; ripa Iordanis quę centũ sexaginta miliaribus in longitudine patebat, & sexaginta in latitudine: permissio autẽ vsurarum multo se latiùs dilatabat. Impunè qp pe vsuras suscipiebant à quibuscunq; gentium, qui remotissimis ꝓpinquis ad illos ad-

Quorundã ¶ertio.

Reprobatur altera ad tertiũ cõra. Primum ar gumentum.

Primum ar gumentũ.

Secundum.

uentantes cõmercia cum illis inibant. Adde q̃ eode ipso ca. Deut. 23. præceperat eis Deus ne abominarentur Idumæũ vel Aegyptiũ: & tamẽ ab illis impune poterant vsuras accipere: nõ ergo in ratione hostilitatis fundabatur illa permissio. ¶ Et tertiũ arguitũ est q̃ ꝓfectò per tales technas suffurari hostiũ substantiã nõ esset inter Christianos bonũ ex emptũ, neq; respublica vlla bene instituta eiusmodi fraudes permitteret. Haud ergo est credibile illa de causa Deum hoc illis cõcessisse. Aliàs indulsisset pariter vt quæcũq; via deprædarẽtur eorũ bona. ¶ Itẽ quartò. Prophetæ Dei vbi ius naturæ, quòd omnes seruare tenebantur, explicabãt, absolutè improbabant vsuras: vt Ezechie. 18. illa iustitia cũ aliis cõnumerabatur. Si quis ad vsurã nõ cõmodauerit. Et infrà: Ad vsurã dans: & accipiens amplius, nunquid viuet? Et cũ ait Dauid: Ex vsuris & iniquitate redimes animas eorũ. certè non de illis intelligebat quas extorquebant à fratribus suis: quia nullas accipiebãt: sed de illis quas finebantur ab extraneis exprimere. ¶ Postremò q̃ per illam furti imaginẽ Deus illis nõ donauerit gentiliũ bona apparet, tum q̃ illi nõ cognoscẽtes verũ Deum, iniquitati tribuissent: tum q̃ si Iudęi tanq̃ suum accipiebant, absq; modo & limite illas corrasissent, atq; ideo gentiles abstterrerentur eorũ consortio. Quare neutiq̃ fit aliud credibile: ũ q̃ Hebræis nefas erat, etiam à gentilibus, vsuras eripere, nisi vsq; ad certũ limen & lineã, quã tamẽ non præscripsissent: si putassent accipere qd suum erat. ¶ Accedit & quod Euse. lib. 8. de præparatione Euangelica ca. 2. vbi enarrat Mosaicę legis præcepta, absolutè refert illis fuisse illicitam vsuram, sub his verbis. Nõ tollas qd nõ deposuisti: nõ tangas alienũ: nõ mutues fœnore. Et Iosephus legis peritissimus libr. 4. Antiquit. absolutè quoq; refert præceptũ dicẽs: Nulli verò Hebræorũ licebat fœnerari, neq; cibũ neq; potũ, &c. In quã etiã sententiã & Conr. citat Rabinũ quendã legis interpretẽ. Cuius etiã signũ est q̃ cum crebrò in lege inculcata fuerit prohibitio vsuræ, nullibi legitur permissio illa fœnerandi alienis nisi vno dũtaxat loco Deute. 23. ¶ Permissio ergo illa eadẽ prorsus ratione intelligeda est facta Iudæis, qua ius ciuile modo eandẽ Christianis permittit. Nempè vt impune fieret ad euitanda maiora mala: scilicet latrocinia: quæ erant auaritiæ deditissimi. Quẽadmodùm & meretrices permittuntur ad euitanda adulte-

Tertia ratio

Quarta ratio contra.

Prophetæ.

Euſebius.

Ioſephus

ria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ria. Simili nanque figura prædixerat eodē cap. Non erit meretrix de filiabus Israel nec scortator. Quasi dixisset, de gentibus impunè permitto. Quapropter S. Tho. in primo, inquit, verbo. Non fœnerabis fratri tuo: denotatur ius naturæ: scilicet quod cū mortales omnes naturæ glutino sint fratres, à nullo accipienda est vsura. Altera verò pars est permissio: vbi dissimulandā non duxerim

Mēs S.Th. quorundā calūniam imponentium D. Thomæ quòd nomine fratris in illo loco intellexerit omnes homines: perspiciebat enim discrimen inter fratrem & alienum: sed intelligit, quòd licet nomine fratris speciatim intelligerentur qui erant de populo: tamen quamplissima vocis significatione (vt. 1. de doctrina Christi. c. 30. autor est Augu.) omnes homines fratres sunt & proximi, insinuatur illic naturalē vsuræ prohibitionē ad oēs homines ptendi. ¶ Sed neq; hoc silenter prætereundu est, quod non desunt qui alterum sensum illi cōcessioni, sed alieno, assuere velint: vt videlicet nulla sit permissio, sed potius inhibitio. Ac si dixisset, Fratri tuo non fœnerabis. Sed si quis pro alieno tibi ducendus foret, ille esset à te fœnore premendus.

Explanat loc⁹ ex Ambro. citatur. Neminē tamen mortalium debet sic existimare. Quēadmodùm inquiunt legendus est canon Ambrosij suprà citatus. 14. q. 4. Abillo exige vsurā cui meritò nocere desideras. Quasi dicat, secundū glossam illic ad scriptā, sicut nulli nocere debes, sic à nullo debes petere vsuras. Quare ex verbo ibidem subiuncto, Cui iure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur vsuræ: non est inferendū vt communis infert opinio, quòd ab hostibus fas sit vsuras surripere. Quoniam re vera, vt paulo anteà dicebamus, talis mos neq; specimē præ se fert honestū: neq; Diuo illi inurenda est hæc nota, vt hoc cōsuleret. Sed voluit excarnificare iniquissimā vsurę naturā. Et iō subdit, Sine ferro dimicat, qui vsuras flagitat: Sine gladio se de hoste vleiscitur, qui fuerit vsurarius exactor inimici. Est ergo nō licentia sed cōsilium, quòd cùm nemo se debeat de hoste vleisci, neq; debeat vsuris illū affligere. Haud enim cum regibus loquebatur, quib⁹ solis licet bella indicere: sed in vniuersum cum priuatis, quibus consilium est vt fratribus iniurias condonent. Igitur quātum ad Ambro. longè mihi est probabilissimum, hanc nobis exhibuisse mentē. Quòd autē idem sensus accōmodari posset textui Deuter. 23. nouum esset, & credo, violentū: sed est sensus quem iam exposuimus. ¶ Illud autē quod obijcitur eode ca. Deute. cap. 28. Fœnerabis à gētibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies: nihil ad rem pertinet. Accipitur enim illic fœneratio p eo qđ est simpliciter, mutuare: iuxta illud Eccles. 29. Fœnerare proximo tuo tempore necessitatis illius. Ob idq; nihil aliud illic Deus significauit q̄ bonorū affluentiā, quā populo illi polliceba tur. ¶ Ex his demū sequitur nō opus esse (quod Cōrad. arbitratur) moderari permissionē illam antiquā, dicēdo q̄ per Euangelium iam cessauit. Nā vsura illa culpā semper habuit: quòd autē impunè fiat leges etiā nunc ciuiles illis permittunt sicuti alijs Christianis. Et ideo ca. quanto. de vsur. solū eisdē Iudæis inhibetur nè graues immoderatasq; vsuras Christianis extorqueant. Eodemque pertinet quod cap. post miserabilē. eo. titu. Papa principibus iubet, vt Iudæos vsuras Christianis restituere cōpellant: nēpe quòd immodicas diuellerant. ¶ ¶ Ad tertium argumentū de legibus ciuilibus vsuras permittentibus pari modo respondetur q̄ illas nō permittunt tanq̄ licitas in foro Dei: quia neque possunt, cùm sint cōtra naturā & cōtra diuina mādata: vt cap. super eo. de vsur. sed sicut meretricia ad obuiandū latrocinijs: qa mortalū, sicuti luxuria: ita neq; auaritia potest humanis legibus omninò restingui.

Legibus ius vsuras permittens.

¶ Permissio autē vsurarū patet toto titul. de vsur. lib. 22. fforum. &. C. eod. titu. potissimū. l. eos. vbi vsurarū quantituti modus prescribitur, quarū summa est centesima. Hanc enim iura appellant maximā: vt. l. qui sine. ff. de negotijs gestis. eademq; appellatur grauissima. De qua fit quoq; mentio cano. si quis. 14. qō. 4. Deinde erant bes centesimæ, trientes, &c. De quibus Barto. diffusum composuit tractatum super legem. Si heres. ad. l. Falcid. vbi. §. item nominantur trientes vsuræ. In quo tractatu complures congerit opliniones. Multa enim de hac re nōnulli iuris interpretū hallucinantes multiplicarūt glosemata. ¶ Ad huius ergo intellectum notandum in more fuisse Romanis, vsuras Calendis singulorum mensium persoluere. Vnde vsura centesima erat centesima pars sortis singulis mensibus aucta. Mutuo tibi dederam centum aureos: singulis mensibus debebas mihi vnum. Budæus libro. 1. de asse, arbitratur nomē inde cadere, quòd centum mensibus reddebant duplam sortem: sed multò significātiùs deriuatur à parte aliquota, vnoquoq;

Corollariū cōtra Cōra.

Ad tertium

Budæus.

quoq; mense soluta. Itaq; singulis annis obueniebant duodecim ex centum, vt mercatorum verbo vtamur. Et existimabatur hęc vsq; adeo grauis, vt nō permitteretur nisi in traiectitijs mercibus: Puta cum quis pecuniam mutuabat mercatori marino vt capitalis periculum ipse qui mutuabat subiret. Ab hac centesima denominabantur reliquæ, scilicet bes centesimę: triens centesimę, dodrās, &c. Nam omne totum iure dicitur as, qui diuiditur in duodecim vncias. Vnde triens est tertia pars, puta quatuor vnciæ; semis media tas, &c. Et sic dicitur quis hæres constitutus ex asse, ex semisse, ex besse, quæ sunt duę tertiæ partes, puta vnciæ octo. Et dodrans, nouem. Quocirca triens vsura non est (vt quidam putant) tertia pars sortis: nec quadrās, quarta: alioqui longe maior esset quadrans quàm centesima. cū eadem. l. eos centesima existimetur maxima: sed triēs est tertia pars centesimæ: vt si pro centum aureis vnoquoque mēse solueretur tertia pars vnius aurei. Et simili proportione in cæteris. ¶ Existimādum ergo hic est quanto sit iam hisce temporibus licētior vsurarum rabies. Nō enim solùm duodecim ex centum in annum parùm existimantur, verùm neq; quatuordecim neq; sedecim in singulas nundinas fātis habentur. Prætereà vsurarum vsuræ sum mo rigore prohibitæ erant: vt. ff. de vsuris. l. Placuit. Et. C. eodem titu. l. vt nullo. Sic eā habet lex: Vt nullo modo vsuræ vsurarum à debitore exigantur. Vsuræ vsurarum dicuntur, quæ nunc maximè sunt in vsu. Suscepisti mutuo mille, pro quibus in vsuram debes centum: Non soluis fixa die, inde ergo priores vsurę alias pariunt: scilicet vt pro illis centum soluas insuper decem. Hoc sanè est quod neq; leges ciuiles vnquā permiserunt. Et tamen modo vsqueadeo pestis hæc irrepsit, vt qui id delicti nota reprehenderit, ceu ridiculus exibiletur. ¶ Sed dubium ex his fit reliquum quousq; extēdatur permissio ciuilis iuris, vtrùm scilicet ad hoc tantū, vt vsurario nulla decernatur pœna, sicut permittitur meretricium: an verò eousq; vt vsuris læso denegetur in iudicio actio ad repetēdum: sicuti de illo dictum est emptore qui citra dimidium iusti pretij decipitur. An forte vlterius etiam vt qui vsuras promiserat, cogeretur in iudicio eas soluere. His qppe tribus gradibus intelligi permissio potest. Ad hoc meminendum responsum memmisse opus est distinctionis propositæ inter vsuras licitas & illicitas. Licitè nanque, vt pote quæ propter moram soluendi, ratione vel damni emergentis, vel lucri inuito domino cessantis soluuntur, non solùm lege permissę sunt, verùm soluere eas cogitur qui in mora est. Et de istis intelligendæ sunt leges vsuras soluī iubentes. Qualis est. l. prima. C. de vsuris. Si interrogatione præcedēte promissio vsurarum rectè facta probetur, iure debentur. Rectè facta, id est iusta de causa, ac debito stipulationis modo. De vsuris autē iniquis, quę fœnus dicebantur, arbitror nunquā sic fuisse permissas, vt qui promitterent pendere cogerentur. De quo notāda est lex tertia eiusdem tituli quæ sic habet. Quāuis vsuræ fœnebris pecuniæ circa vinculum stipulationis peti nō possint. Ecce fœnebres vsuræ non poterant in iudicio peti, tamē propter pactum, sicuti modo fit, soluebantur. An verò qui solueret posset in iudicio repetere, dubium est. Sequitur enim statim in eadem. l. Tamen ex pacti conuentione solutę, neque vt indebitæ repetuntur, neque in sortē accepto ferendæ sunt. Ecce non repetebātur. At verò quicquid antiquis in more erat, certe nō esset iusta lex quæ actionē negaret volenti repetere. ¶ Dicamus ergo quòd iuga ciuilia rectè & ritè potuerunt vsuras permittere impunè: nempe quòd cùm fur supplicio plectatur, fœnerator tū ab illo sit immunis. Cogere autē mutuatariū vsuras soluere, nulla vnquam lex permisit: nec potuit. Sed & soluenti, actionem negare repetendi iniquum esset. Non enim est eadē ratio quę in decepto citra dimidium. Nam cùm hæc fraudulentia, vt suprà diximus, nō semper facile constet, litium pesti panderetur aditus si actio daretur. In vsura verò patentissima est iniquitas. Item impedire volentē repetere, esset cōtra ius canonicum, quod lęso per vsuras repetitionem cōcedit. Imò Clemen. vnica de vsuris, sententia excōmunicatiōis feriuntur quicunq; rectores, ac iudices, & officiales, qui impedimento fuerint volentibus vsuras quas persoluerūt repetere. ¶ Per hęc ergo facilè dissoluitur alia dubitatio, vtrùm principes sæculares permittentes vsuras sint iure canonico condemnati. Quę quidem quæstio multos contorquet, arbitrantes ius canonicum hac parte obstare ciuili. Quod tamē re vera nihil obstat. Si enī ius ciuile assereret licitas esse in foro Dei, hæresis esset in Clemēt. condēnata. Id tamē non asserit. Item vel compelleret vsuras solui, aut

At dicitur omne totū.

Dodrās triens vsura.

Dubium.

Solutio.

Iusciuile nō aduersatur canonico circa cōtractū vsurarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

solutas nõ repeti,non esset ferendũ,quia eidem Clementiuæ aduersaretur. Quare bene ait cum glossa Bartoli super l.cunctos populos C.de summa trini.quòd iure ciuili peti nõ possunt vsuræ,vt vsuræ: sed vt interesse ratione moræ? At verò quòd principes sæculares non plectant suis pœnis vsurarios,iure verò canonico suis eos puniat,nulla est contradictio. Nam principes illa tantũ vlciscuntur, vt lib. 1 diximus, quæ pacì & quietudini reipublicæ officiunt,præsertim per vim. Papa verò & Ecclesiastici Antistites mune rũ suorũ attentius cõsequendis cõsulunt. Et ideò nil mirum si acrius animaduertant in vsuras, quàm Seculares principes. ¶Ius ergo condictionis vsurarios, tum multis opprobrijs proscindit: tum & pœnis pluribus accumulat. Quas ad vndecim cõmemorat Sylvester verb. vsura. 9. Prima etenim est infamia: vt patet cano. infames, i. q. iij. &. 6. qõ. ¶Quin vero & lege ciuili aiũt esse infames. Attamen l. improbũ. C. quib. cau. in amittẽdo non pronuntiantur infames nisi exigentes vsurarum vsuras, quas ius ipsum ciuile suprà diximus vetare. Atque illud appellatur improbum fœnus. Tres alię statuuntur causę in omnib⁹ de vsur. scilicet ap̃ quas esse vsurarij non admittantur ad cõmunionem altaris. Quod sic stricte quidam intelligunt, quasi non sint admittendi ad sacra audienda. Verum tamen quia pœnæ nõ sunt restringẽdæ, & illic non fertur in eos excommunicationis sententia, non est audiendum nisi secundùm verborum sonitũ, quòd scilicet nõ sunt admittendi ad suscipiendam sacrosanctam Eucharistiam: eò q̃ sunt publici peccatores. Item quòd non donentur ecclesiastica sepultura. Deinde quòd sacerdotum nullus eorum oblationes accipiat: quia censentur rapinæ. Et qui acceperit, est ab officio suspensus. Reliquas verò cui libuerit quærot loco citato. ¶Ex his demũ palàm fit quàm fuerit supervacaneus labor, quem Bald. atq; Bartol. insumpserunt super l. cunctos populos. C. de summa trini. quãq; ab re longe ad quæstionẽ illã de Catholico Iustiniano Cæsare respõderunt. Videlicet quomodo duo hæc cohærerent, quòd eadem lege præcepe rit cunctos populos sibi subiectos in religione versari quã Diuus Petrus Apostolus Romanis tradiderat: & tamen vsuras permiserit, quas fides catholica docet esse illicitas: quasq; ecclesia vetat. Ad quod respõdet Bal. quòd sinistre q̃ præcepit teneri fidẽ trinitatis, sed nõ respectu aliorum articulorũ qui requiruntur ad salutẽ animæ. Profectò solutio nõ erat digna Baldo. Nã Imperator præcipit oẽs versari in religione Eccles. Roma. quę non solũ fidem trinitatis, verũ totã includit, & simul etiam mores. Responsio ergo est, quã iam declaraumus: nempe quòd Imperatoria vsurarum permissio nullatenus repugnat fidei: quia non aff mitt esse licitum in foro Dei. Hæc enim esset manifestaria hæresis. Quod autẽ vsurarij ciuilibus pœnis nõ subiaceant, nõ est contra fidem: sicuti neq; id quòd meretrices nullo afficiantur supplicio.

Sylvester Pœnæ usurariorũ iure canonico taxatæ.

Baldus. Bartolus.

Responsio. Bal. sinistre

Vera solu.

ARTICVLVS. II.

Vtrum ratione mutui aliqua possit expeti commoditas.

QVoniam constitutum est, nihil ratione mutui posse in pactum duci, explicandum restat, vtrũ neq; cõmoditas expeti vlla possit. Et arguitur à parte affirmatiua. Eadẽ est videtur comparatio dati ad datum, & mutuati ad mutuatum: sed pro data pecunia licet ex pacto recipere candẽ vel eius valorẽ: ergo pro beneficio mutuãdi licet par expetere officium. Vt scilicet mutuatarius vinciatur vt mutuanti remutuet. ¶Secundò arguitur. Si gener pign⁹ mutui accipiat, q̃d sit fructiferum, vt horreum vel fundum, posset fructib⁹ eius vti, donec sibi de dote satisfiat vt patet cap. salubriter. de vsur. ergo licet aliquid recipere ratione mutui. ¶In contrarium est quod Ezechi. 18. inter ea quæ ad viri iustum requiruntur, accitur: si vsurã & superabundantiam non acceperit. Vbi nomine superabundantiæ res omnis comprehenditur, quæ pecunia æstimari potest. Accedit & verbum Ambros. capit. pleriq;. 14. q. 3. quodcunq; accedit sorti vsura est. Et Hieronym. ca. putant. Omnia munuscula cuiuscũque generis accipere, vsura est.

Primũ argumentum

Argumẽta.

Ambrosius. Hieronym.

Solutio.

Secundum.

A Dquæstionem præsentem tribus conclusionibus de mẽte S. Tho. respõdetur. Prima. Nihil ex pacto mutui vel recipere vel expetere licet, cuius pretiũ pecuniæ æstimatur. Cõclusio clara est: quoniã secundũ Philosop. 4. Ethic. Omne illud cuius valorem pecuniã metimur, pro pecunia habendum est. Cùm igitur non liceat pretio mutuare, fit vt neq; ratione mutui quidpiã recipere, quod sit pecuniæ æstimabile. ¶Secunda cõclusio. Accipere aliquid nõ cõuentionis ne-

Prima conclusio

Aristo.

Secunda conclusio.

xu vel tacitè vel expressæ, sed quod gratuitò mutuanti rependitur, nullã impingit vsurę labẽ. Probatur: q̃a beneficiũ mutuadi nõ solũ nõ auertat amicitiã, verũ cõciliat & firmat: ergo neq; obstat quo minꝰ mutuator possit munꝰ quodcũq; suscipere, quo solẽt amici amicorũ beneficia repẽsare. ¶Tertia cõclusio. Nulla lex obstat quo minꝰ fas sit mutuanti illa ratione mutui conquirere & exigere, quæ pretio pecuniæ non pendũtur: vt puta mutuatarij amicitiã, ac beneuolẽtiam. ¶Ex his conclusionibus summatim colligitur iudicium quæstionis præsentis. Tria eñ requisita sunt, quæ mutuationẽ vsuraria macula inficiãt. Primum vt id quod expetitur æstimabile sit pecunia. Secundum vt ratiõe mutui expectetur: & non quia aliàs debitũ, vel alia via. Et tertium quòd ducatur in pactum, vel expressum vel tacitum. Quòd intelligendum est vt mutuationis actus sit re exterior vsura. Nam etiam si in mutuatione non interueniat pactũ, si posteà receptio fit ratione mutui, est receptio vsuraria. Quare vsura mentalis, vt diximus, est mente intendere ratione mutui lucrum accipere. Per hęc enim prudentissimus quisq; de omnibus iudicabit. ¶Contra tertiam verò conclusionẽ, qua dictum est, licère pro mutuo exigere id quod pecunia non æstimatur, obuium fit illico sophisticũ argumẽtũ, quòd liceret mutui obligatione exigere ab Episcopo sacerdotium: liquidè spiritualia non sunt pretio æstimanda. Responsio autẽ est, quòd cõclusio loquitur de his quæ in humana ciuilitate ad gratiam & vrbanitatẽ pertinent: videlicet quę sub obligationẽ non veniunt, sed solent dari gratis: spiritualia verò alia ratione non æstimãtur pecunia. Nempè quòd non sunt eorum propria qui conferunt, sed sunt illis à Deo gratis cõmissa, vt tanquàm eius bona gratis dispensent. Ob idq; res huiꝰ generis crimen est, pretio, tam dare, quàm recipere. ¶At quia ait S. Thom. beneuolẽtiam & amicitiam nõ esse æstimabilem pecunia. Arguitur contrà. Secundùm existimationẽ humanam vir probus pluris faceret bonorũ amicitiã, quàm aliquẽ pecuniæ numerũ. Quin verò & pretio illã emeret: ergo est æstimabilis pecunia. Respondetur q̃ nõ ideo censetur nõ æstimari pecunia, q̃ nõ sit pretiosior, q̃ illa: sed quòd natura sua, neq; emitur, neq; venditur. Cõsistit eñ in voluntate quæ nõ cogitur. Potes tu quidẽ collata pecunia emollire hostis animũ, vt te diligat: e-

Tertia conclusio.

Tria sunt q̃ mutationẽ usurariã reddunt.

Argumẽtũ.

Solutio.

mere verò, ceu panem, minimè. Ob idq; nõ modò intuitu amicitiæ contrahẽdæ mutuare licèt, verùm & amicitiæ signa in pactũ ducere: nam verum amorẽ, est impossibile. Vt puta quòd mutuatarius non tibi noceat, affabilem se tibi præbeat, atq; vrbanum, &c. ¶Quid autem si ad amicitiã illius adrepere per mutuũ procures, qui tibi potest aut sacerdotium conferre, aut magistratum. Puta si rex, ille sit, aut episcopus. Aiunt quidam quòd quando propositum non fuit in amicitia sed vlterius ad lucrum progreditur, vsura est mentalis. Sed tamen de hoc iam regulam suprà tetigimus, quam nunc confirmãdam repetimus: videlicet quod vsura mentalis per obiectum perpendenda est: non per hoc quòd sit principalis intentio vel accessoria. Nempè si per mutuũ intendis mutuatarium allicere vt ratiõe mutui tibi quidpiã conferat: vsuram mẽte cõmittis: quãuis illa fortè non esset principalis intentio. Si autẽ non intendis nisi amicitia eum deuincire, vt posteà, nõ ratione mutui sed ratione beneuolentiæ id tibi conferat, cuius tu dignus es, nulla est mentalis vsura, etiã si illa sit tua principalis intentio: puta facere amicũ vt posteà bene erga te affectus gratuitò & liberaliter tibi aliquid donet. Itaq; totũ negotiũ hinc pendet quòd speras habere, vel ratione mutui, vel ratione amicitiæ. Si autem illius officij quod speras indignus es, alia est noua iniquitatis ratio. Sententia est S. Tho. q. 13. de malo. quã probè Caieta. quolib. 1. q. 3. sequutus est. Patet exemplis conclusio. Dum æquissimum nosti episcopum, quẽ nullo alio respectu quã iustitiæ scis sacerdotia cõferre, licet tibi ei seruire ad venandum eius beneuolentiã: vt posteà gratis, & non propter impensa obsequia conferat tibi beneficium, cuius es dignus: quia certus es neq; illum propter obsequia daturum, neq; te recepturũ. Item si tu magistratu dignus es, sed tamẽ regi inuisus, potes illum muneribꝰ placare, vt te ad eius amicitiã insinues & dignorum albo te adscribat: cur ergo non poteris etiam mutuato auro beneuolentiam eius piscari? etiam si alioqui non mutuares nisi vt eius amicitia tibi esset frugi. In summa cùm exterioris, mentalisq; vsuræ idem sit obiectum, exterior est fidissima interioris regula. Accipere ratione mutui, vsura est in re: ergo id animo proponere, vsura est in mente. Accipere verò ratione amicitiæ, non est realis vsura: ergò neq; illud optare, est mentalis.

Scrupulus.

Solutio. Vsura mentalis.

D. Thomas. Caietanus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scio equidem responderi posse quòd licèt illud simpliciter optare, nõ sit peccatum: tamen illam amicitiam per mutuũ procurare, culpa non vacat. Attamen cùm obiectum intentionis sit licitum, nescio quid culpæ hic lateat. Hoc tamen fatendum, quod cùm sit valde subtile discernere, quãdo intentio sub est recipiẽdi ratione amicitiæ, aut ratiõe mutui, semper est talis intẽtio suspecta. Sed vbi vir prudens id discernit, nulla subest culpa.

Quæstio. ¶Sed nunquid non potero per mutuandi beneficiũ amicitia cum illo me coniungere, cui debitor sum, vt mihi remittat? Vt si me quispiã de re aliqua in litem vocat, num mutuata pecunia possum cũ illo fœdus inire, firmato pacto, vt liti cedat? Respondetur q̃ si rem illam vere debeo, non possum in pactum ducere: sin vero per calumniã diuexor possum quidem cõuentione mutui meam redimere vexationem. ¶Existit autẽ contra

Argumentũ contra solutionem. priorem partem argumẽtum. Si quem ego iniuria affeci, seu honorem eius lædẽdo seu famam, etiam si pecuniariam restitutionem ex me iure posset exigere, possum nihilo sciũs ego mutuandi vinculo eum obligare.

Solutio. Respõsio. Quòd ego quidem procurem, vt ratione amicitiæ per mutuum genitæ mihi condonet, iam assertum est, licere. Quod verò pacisci liceat, aliquantulo maior est hæsitatio: tamen rectè mihi videor id quoque concedere, saltẽ antequàm sim in pecuniam condẽnatus. Nam etsi honor & fama pecunia possit æstimari, tamen ex natura sua iure amicitiæ condonari solet. Quare illud pactum non est nisi amicitiæ fœdus. Suffragatur nobis Syluest. ver. vsura. pri. §. 11.

Licet ratione mutui in iurię gratiã petere. ¶Quæris autẽ forte, nec immerito, vtrũ illa amicitia possit in pactũ duci, quæ turpis est vsus. Vtrùm scilicet petulans iuuenis conuenire ex mutuo posset cum muliere de turpi obsequio. Et ratio dubitandi est: quia illa nihil aliud apparet, quàm amicitia. Respondetur quòd amicitiã per mutuũ procurare, vt postmodũ illa amore victa consentiat, non est vsuræ vitium: obligare tamen illam, nisi mẽ ab eodem vitio excusatur: quia illa obligatio æstimabilis est pecunia. ¶Ecce de his quæ pecunia non sunt æstimabilia. Contraria ergo ratione nihil pretio pecuniæ dignũ potest in pactum mutui constitui: vt non liceat tibi ea conuentione regi mutuare, vt tributorum te pensione exoneret: siue per priuilegium sublignatũ, vt fias nobilis, siue in tẽpus, nisi forsan in propatulo esset quod p iniquitatem & tyrannidem exigerentur. Nam tunc quia illa nõ debeo, nihil ratione mutui recipio, sed vindico me ab iniuria defendendo quod meum est. Eadem ratione nec possum ratione mutui principem obligare, vt opusc. 21. ait S. Thom. qui mihi conferat magistratũ aut rem aliã. Neq; possum mutuare centum eo pacto vt mutuatarius illa vel eorũ partẽ suis expensis extorqueat ab illis meis debitoribus, à quib⁹ difficilè extorquebuntur. Neq; si habeo frumentũ decem miliaribus ab hinc longè, possum mutuare, vt tu inde aduehas vel illic consumas: sed mihi id hic persoluas: quia te vectura aggrauo. Neq; verò vt aliquod obsequium recipias vel à manu vel à lingua. Vt alius scilicet tibi adsit aduocat⁹ in causa, vel sit tibi amanuensis. Imò vero neq; in pactum ducere vt mutuatarius eleemosynas faciat, vel alia opera misericordiæ. Hæc inquam nõ licet in pactum ducere, neq; expectare ratione lucri. Secùs si alter gratuitò referat. Neq; vt mutuatarius coram te canat, aut saltet, aut negotia tua gerat, aut pro te oret principẽ. Nisi res essent tam exiguæ, pro quibus non consueuit pretium rependi. ¶Atq; eandem ob causam neq; mercator citra notamẽ vsuræ mutuare sub eo vinculo potest, vt vel totum mutuum vel partem in mercibus mutuatarius suscipiat, etiam si iusto pretio vendat dũmodò ille re vera mercium nõ egeat, sed cogitur emere ratione mutui: quoniam obligatio illa emendi æstimabilis est pecunia. Imò inde lucrum mercatori obuenit: nã licèt merces tantum valeant, maiorem tamẽ copiam vendit, quàm vendidisset. ¶Ex quo iniquissima mercatorum fraudulentia proditur: qui indigenti regi stipendio militum, ea ratione ei mutuant, vt milites in mercib⁹ tantum suscipiant, & tantum in pecunia. Est enim triplex aut quadruplex figura prauitatis. Prima quòd licèt ipli putent merces tãti valere, haud tamen ita res habet: quia emptorum raritas extenuat pretium: etsi illi nõ distraherent inter milites, nõ tam cito nãciscerentur emptores quibus illo pretio diuẽderent. Secunda iniquitas est, quòd quia ęre dito vendunt, cariùs vendunt. ¶Et cũ à rege expectationis intuitu lucrum cessans nihilo minùs corradunt: fit vt tempus bis vẽdant. Et tertiò, cũ miseri milites non indigeãt eiusmodi mercibus, vilissimo eas statim pretio coguntur reuendere: atque vt summatim dicamus pro decẽ milibus quæ rex soluit, vix mili-

Mercatorũ stigmosa fraudulentia.

Dubitatio. milites sex millibus potiuntur. ¶Sed percõtaris vtrum possis mutuatariũ ratione mutui ligare, vt tuum colat agrum iusto pretio: vel tuum molendinũ, aut furnum, aut tabernam frequẽtet. Sunt quippe qui altruũt id licẽre: vt Summa Angelica, & Adrian. q. de vsura, & quos Syluest. memorat in verbo. vsura. pri. §. 7. Quorum ratio est quòd cũ huiusmodi mutuator nullum det damnum, nullum extorquet pretium. Attamen ab aduersa parte stat ratio quod illa ciuilis obligatio, est æstimabilis pecunia. Haud enim dubium est quin priuatio libertatis suapte natura digna sit pretio. Alij verò arbitrantur nullam cõmitti vsuram si mutuum dederis illo termino soluendum quando mutuatarius cessauerit ad tuum molẽdinum venire, vel tibi alia via iusto pretio seruire. Sed re vera eõdem relabitur. Et ideo vsuræ palliatio est. Nisi fortè contractus sit emptionis & vẽditionis: nil enim vetat quo minùs possis cõstituto pretio obligare hominẽ vt ad tuum veniat molendinũ per tot annos, ac per totam vitam: etiam adiuncta pœna, vt quãdo defecerit certam tibi mulctã soluat. ¶Hinc

Summa Angelica Adrianus. Syluester.

Solutio pro parte dubitandi.

Cerdariũ. plane colligitur prædiorum dominos vsurę sordibus initici, dum eo pacto colonis pecuniam aut frumẽtum mutuãt, vt auctiori pretio fundos suos & prædia cõducant. Neque verò excusantur dicentes prædiorum vsum tanti valere: sed quia non possunt colonos alia cõditione inuenire, mutuant: nam si nõ inueniunt, signum est quod non tanti valet conductio. Ergo quando inuenires alium tãto pretio conducentem, tutum tibi esset tũc pauperi mutuare, vt eodem pretio conduceret aliter minime. ¶Sunt præterea qui vsuram in hac conuentione nullã agnoscunt. Obliga tu te mihi meas in æstate demetere fruges pretio tunc temporis currẽte: vt ego tibi nũc soluam partem pretij. Nam hic nulla apparet mutui ratio, sed solutionis. At verò non auderẽ hoc admittere. Nam illa anticipata solutio mutuatio quædam est pecuniæ per operas alterius soluẽdę. Quare obligatio ratio mutui fit. ¶Sed arguis cõtrà. Dũ mutuatarius iustum pretium suarum operarũ recepit, nulla ei videtur deberi restitutio.

Argument.

Ioan. Andr. Respondet Ioan. Andr. vt refert illic Adria. quòd debet fieri pauperibus. Nulla hoc tamen iubet ratio. Quoniam restitutio nõ cedit in ius pauperum, nisi vbi non potest haberi creditoris copia, vel vbi condemnatur vt perdat, sicut in symonia. Sed illi est restituendũ, quãtũ illa obligatio valet. Ex quo fit quòd si vt se colonus obliget, pretium aliquãtulo statueretur ei maius, aut vt veniat ad molendinum aliquid remitteretur pretij molæ, nulla esset vsura. Item si etiã conductor obligaretur ipsum conducere: nã tunc quia obligatur vnus obligatur & alter, & nõ ex vi anticipatæ solutionis. ¶Et hæc de prima cõditione vsuræ, quæ est vt quod recipitur, æstimabile sit pecunia. Secũda verò est vt ratione mutui recipiatur. Quapropter si mtuatarius aliàs mihi debitor est, possum illum pactione mutui districtiùs deuincire, vt cum mutuata pecunia aliam etiam mihi debitã soluat. Vt verbi gratia si absque arbitris decem illi mutuo dedi, quæ in iudicio negare potest, possum ea lege decem insuper mutuare, vt corã tabellario syngraphã omniũ vinginti mihi subscribat. Nam licet illa obligatio æstimabilis sit pecunia, mihi tamen illam debebat. Et eadem ratione excluditur à ratione vsuræ si vel ratione lucri cessantis, vel donationis, vel alia via illud recipiam. ¶In calce tamen huius articuli expli candum superest in qua specie sit mutuum restituendum, vt iustitia citra vsuræ crimẽ, quod alterutra partium cõmittat, obseruetur. Habet enim locum mutuatio in his dũtaxat rebus (vt suprà dictum est: & habetur l. mutuum. ff. de rebus credi. si certum petatur) quæ vsu consumuntur. Mutuo ergo tibi modios frumenti decem quo tempore viliùs venditur: vtrum tempore redhibendi quo fortè carius erit eandem mensuram mihi debeas quam tibi dedi, an idem tantùm pretium quo æstimabatur dum tibi cõtuli. Et vice versa si pluris vendebatur dum tibi tradidi, vtrùm posteà eandem præcise mihi debeas mensuram, an, quo vendidissem, pretium. Idem est de vino, oleo, melle, & similibus. Tractat hoc Syluest. in verb. vsura. pri. §. 16. & 17. & alij multi, quos re vera non video scopum punctim ferire. Respõsio. ergo hisce distinctionibus fit clara. Primũ discernenda est mutuatio à vẽditione. Etenim dũ tu hyemali tẽpore decẽ modios frumẽti credidisti, videndũ est, vtrũ mihi eo pretio vẽdidisti quo tunc vẽdebatur: an verò mutuasti. Si vendideras, nõ tibi frumentũ, sed pretium debeo. Quapropter si tũc singuli modij valebant ducatũ, decem tibi ducatos debeo, quocunq; pretio post frumentum væneat. Et ideo si inter nos conuẽtũ fuit, vt idẽ pretium frumẽti rependerẽ, & posteà valet

Solutio legitima.

Secunda cõditio usurarij contractus.

Quæstio ex lebris

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modius nõ nisi dimidiũ ducatum, viginti tibi modios debeo. Res est clara. Si autẽ nõ sit nisi mutuatio, tunc non pretium, sed decem tibi præcisè modiorũ debitor sum, quocunq; vẽnundetur posteà nũmo. Vt si mense Ianuarij frumentũ suscepi, soluendum sequentis anni eodem mense, eosdem tibi decem modios eiusdem qualitatis remetiri teneor. Vt scilicet granũ eiusdem sit bonitatis Neq; refert, longe maioris annona vẽnibat quãdo tu mihi dedisti, ac multò minoris. Et idem est vini iudicium atq; aliarũ rerum vsu consumptibilium. Etenim ratione mutui non tibi debeo pretium, sed corpora in eadem specie & qualitate. Quãobrem si quãdo ego tibi soluo nõ valet modius nisi dimidiũ ducatum, quinq; ducatis tibi satisfacio: licèt quando à te mutuatus sum, decem modij emebantur ducatis decem. At verò si tu mihi mensus es frumentũ vetustũ, obligans me vt tibi remetiar nouũ, vsuraria mutuatio est. Nam petis frumentum melioris qualitatis quàm mihi tradis. Neq; refert vtrùm nouum viliùs vendatur. Et ideo isti reconditores frumenti caritatem exoptantes renouatorum nomine infamantur. Mutuãt enim frumentum submarcidũ, ac corruptioni proximũ, vt reddatur eis nouum. Atque idem in oleo & vino & alijs cẽseto: vt si subacidum vinum mutuas, vt dulci⁹ tibi reddatur. Hęc doctrina, quia rationis germana, ciuilis quoq; iuris est: vt patet. ff. de rebus credi. si cer. pet. per totũ. præsertim. l. vinum.

Renouatores.

Dubitatio.

¶ Quæris autem quid si mutuo soluendo nõ sit designata certa dies, vtrũ fas sit tunc mutuatori non repetere quando videt viliùs vẽnundari, sed operiri tempus quo sit maximi pretij, vt frumentum duplet aut triplet. Respondetur ex natura rei nullam prodi iniustitiæ effigiem. Esset tamen auaritiæ indiciũ euidentius quàm charitatis. Dico nõ esse in iustitiam nisi mutuator operam daret, ne alter anteà solueret: tunc enim iniustitia fit. Alioqui mutuatario imputatur, si nõ sibi cõsulit soluendo quando ex re sua fuerit. At verò dum pactũ interuenit, vt solutio non fiat ante certum tẽpus, quando coniecturæ docent auctiori pretio ęstimandũ, vsurarius cõtractus est. ¶ Contra hanc autẽ sententiam, sumitur à monetarũ æstimatione argumentum. Sequeretur inquã ex his quæ dicta sũt quod liceret mihi mutuare tibi ducatos centum, quando minori argento vel ære æstimantur: & posteà dum regis pragmatica aureorum valor augetur, idem auri pondus suscipere. Syluest. vsura. pri. §. 14. refert doctores iuris dicentes quòd si verisimiliter dubitatur tẽpore solutionis posse valere minùs pluśue, tunc eadem aurea moneta est restituenda. Sed re vera vel me vel illos fallacia cæcat. Interest enim, nisi fallor, planissima intercapedo inter valorem monetæ, & valorẽ aliarum rerum vsu consumptibiliũ. Nã dum pretiũ, verbi gratia, frumenti, vel vini, vel olei augetur, res ipsa in se immutata manet. Et ideo eadem est restituenda mensura quę mutuo recepta fuit, modo iam expositio.

Obiectio cõtra dicta.

Solutio.

Syluest.

Discrimẽ inter pecuniã et aliarũ rerum ualorẽ

Quando verò monetæ valor augetur, ipsa in se natura monetę, quatenùs moneta, hoc est rerum mensura est, augetur ac si augeretur mensura frumẽti: vt puta modius fieret maior. Et ideo si quãdo à me mutuatus es ducatum, non valebat nisi regalia vndecim: & post ad duodecim eius æstimatio aucta est: non debes ducatum integrum, sed vndecim argentea regalia. Quemadmodùm prorsus si decem tibi vrnas frumenti mutuatem, dũ vrnam duodecim tantũ modioli explebãt, & posteà per legem aucta est vt capiat modiolos tredecim, non debes mihi nisi vrnas, quæ duodecim præcisè reddant. Veruntamen quod de variatione valoris pecuniæ diuersis tẽporibus in eadẽ prouincia dicimus, falleret quidem si pecunia traduceretur ab vna prouincia in aliam. Ducatus, exempli gratia, in Hispania quæ auri abũdantior est, minori argẽto pẽditur q̃ in Anglia, vbi maior est argẽti copia. Ob idq; vndecim hic argentea regalia plus valent q̃ illic. De hoc ergo reponẽda est disputatio vsq; ad ꝓximũ librũ, vbi de cãbijs differendum nobis est.

Tẽperatio superiorũ assertionũ.

REstat ergo vt ad argumẽta respõdeam⁹ quæ tantùm nos duo proposuimus. Primum enim S. Thom. de lucro cessante statim articulo proximo enucleandum est. Secundùm verò idem fermè est quod precedenti articulo, quinto loco fecerat, atque ille ideo solutum reliquimus. Est enim eiusmodi. Mutuatarius tenetur ex honestate beneficium compensare, ergo potest ad illud beneficium ratione mutui ciuiliter obligari. Iam enim suprà negata est cõsequentia. Nã iustitiæ legi illa repensatio satisfacit: qua tãtũ tibi redditur quantũ mutuasti: alia autem honestatis, libera esse debet: sicut tu liberè mutuasti. ¶ Ad quartum ergo, quod nos primum fecimus, nempè an liceat ratione mutui obligare mutuatariũ ad iterum mutuandũ

Ad. 1. arg.

tuandum, respondet Angel. assertoriè. Ratio sua est eadem quæ paulo superiùs allata est. Nempe quòd in tali contractu nullum mutuatario datur damnũ. At vero iam ibidem monstrauimus fallacẽ esse rationem. Nam licet beneficiũ mutuandi, officiũ sit liberalitatis & misericordiæ, tamen obligatio est æstimabilis pecunia. Obidque perfectè D. Tho. negat esse licitum. ¶ At verò vtrùm mutuare hoc pacto liceat, vt in præsentia tu mihi aliam rem mutues: Scilicet mutuo tibi frumẽtum, vt mutues mihi vinum? Nam ex dictis S. Th. apparet licẽtia hęc colligi. vbi ait: licet simul mutuãti vnum aliquod aliud mutuum recipere: non autem licet eum obligare ad mutuum in posterum faciendum, cum tamen discrepantia deprehẽdi vix queat: cũ non te possim ligare, vt cras mutues, possim te obligare, vt statim mutues. Neque responsio solida est, si dicas mutuationem de præsenti non esse æstimabilem pecunia: nam etsi hoc verum sit, tamen obligatio est æstimabilis. Respõdetur ergo quod neq; S. Tho. dicit quòd potest intercedere obligatio in præsenti, vt scilicet petãti ex te mutuo, non aliter cõcedas, q̃ similiter obligando, vt statim mutuet. Sed supponit, vti res habet, quòd mutuationes de præsenti gratuito fiũt. Vt mutua tu mihi, & ego tibi. Ideo simpliciter ait quod licet mutuum recipere.

Dubium.

Solutio. D. Thom.

Caietanus

¶ Quapropter placet mihi appendix illa Caietani hoc loco, nempe quod liceat fideiussori pretium recipere, vt fideiubeat. Quoniã illa obligatio qua se stringit tuo nomine soluere, æstimabilis est pecunia, ac subinde vẽdibilis. Quòd si contrarius insurgas: fideiussio est quædam species mutui: sed si fideiussor mutuaret amico pecuniã, non posset pretium recipere, ergo neq; inde ꝙ pro eo fideiubet. Negatur tamen prior præmissa. Aliã enim res est fideiubere pro te, q̃ mutuare tibi. Ex quo rursus infertur, quod posset quis vt se obligaret paratũ esse ciuibus mutuare quoties egerent, stipendium reipub. suscipere: hoc enim nõ est pro mutuo, sed pro obligatione. Ac demum ex his colligitur quòd non mihi licet mutui te nodo colligare, vt pro me fideiubeas. Quintum D. Tho. argumentum materiam inducit contractus societatis: de qua nos infrà longam disserturi sumus quæstionem. ¶ Ad sextum ergo, quod nos secundo loco posuimus de pignoris vsu fructu, respondetur planiter, quod quando pignus est fructuosum, cõputandi sunt eius fructus in sortem. Aliàs ijdem reciperentur in pretium mutui, vnde vsuræ labes contraheretur. Cautio est vtriusq; iuris, vt extrà. de vsur. cap. 1. & 2. & C. de distract. pigno. l. 1.

Ad secundũ argum.

Prima difficultas ꝺ fructib⁹ pignoris.

¶ Exurgit autẽ duplex difficultas ex eodem iure. Prima nascitur ex cap. conquestus. eo. vbi postquàm præcipitur, vt fructus pignoris ducantur in sortem, additur. Nisi terra ipsa de feudo sit monasterij vestri. Nempè ꝙ si ecclesia fundos aliquos in feudũ seu in emphiteusim alicui tradidit, & posteà feudatarius eidem ecclesiæ eosdem impignorat fundos, ecclesia potest recipere fructus nõ computando in sortem mutuatæ pecuniæ. Idem habetur extrà. de feudi. cap. 1. Et tamen esse apparet manifestariæ vsuræ scelus. Sunt ergo qui non aliter hoc putant defendi posse, q̃ ꝙ in vtilitatem ecclesiæ permissum est. Veruntamen solutio hæc non satisfacit. Nã ecclesiæ mos & cõsuetudo est potiùs non exigere vsuras: neq; vndelicite posset: vt patet in cap. fraternitas. 12. q. 2. Et ideo alia nequit reddi ratio q̃ ꝙ hęc est natiua feudorum cõditio, vt quoties redierint ad verũ dominũ, redeant cum fructibus: sed tamen feudatarius absoluitur à solutione feudi: vt eod. cap. 1. de feud. habetur. Verum est tamen æquitati apparère confisse, vt si feudatarius, quia meliorem reddidit fundum, plures colligebat fructus quàm soluebat, ille excessus sem per obueniret ei, quanuis eum impignorasset. Attamẽ quia exoneratur illo onere excolendi deinceps fundum, & meliorem reddendi, etiã illo excessu priuatur. ¶ Grauius tamen oboritur dubiũ ex cap. salubriter. de vsur. vbi habetur ꝙ si socer tradidit genero pignus dotis fructuosum, iuste idem gener vsufruitur pignore, dum sibi dos non soluitur: neq; fructus illos cogitur ducere in sortem. Idẽ permittit ius ciuile. l. Pater. ff. de doli mali & met. excep. ¶ Et quidem de conclusione nemo ambigit: sed tamẽ de ratione est dubiũ. Aiunt eñ Panor. & cæteri super dict. cap. salubriter. rationem sumi ex sustentatione onerum matrimonij. Sed est Adria. in. q. de vsura, cui causa hæc non probatur. Argumẽtum eius est, ꝙ in alijs quoq; cõtractibus contingit vt qui pignus recipit, teneatur aliqua onera sustinere: & tamen non ideo potest percipere fructus extra sortem. vt si vendas annuam pensionem pretio mille ducatorum pro quo recipis pignus, teneris illa onera soluendi pensionẽ sustinere: & nihilo minùs debes fructus pignoris in pretiũ numerare.

Solutio. Feudorũ cõditio.

Panormit.

Adrianus.

Arg. Adri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rare. Item qui stipendio regis viuit, tenetur alere familiam: & tamen si pignus stipendij acciperet, teneretur fructus recipere in pretium: ergo ratio illa nulla est. Hinc ergo colligit Adrian. quòd nō potest gener recipere illos fructus extra sortem nisi ratione interesse, puta lucri cessantis. Et miror ita alios esse hoc argumento deuinctos vt dicant hanc esse Theologorum opinionem: cùm tamen nullus præter Adrian. extiterit qui hoc somniet. Enimuerò quòd propter onera matrimonij illi fructus percipiantur, nō solùm doctorum opinio est, sed expressa iuris sententia. Hanc enim rationem subdit præfatū cap. dicens. Cùm frequēter dotis fructus nō sufficiant ad onera matrimonij supportanda. Atq; idem colligitur ex allegata l. Pater. Quis ergo Theologorum id audeat negare?

Prima ratio in Adrian.

Secunda rō. ¶ Præterea à causa illa lucri cessantis communis est in alijs etiam contractibus, & tamen leges aliquid peculiare tribuunt genero in fauorem matrimonij. Adde quòd si illa esset tantùm causa, locum nō haberet, nisi vbi gener esset mercator, qui negotiatione deberet tractare pecuniam. Nā qui illam non habet negotiationi expositam, agere de lucro cessante non potest: & tamen generi in vniuersum indultum est priuilegium hoc. Istæ rationes adeò remordent eosdem authores vt illic non persistant, sed dicant esse donationem soceri. Hoc tamen responsum nullum habet fulcimentum: nam Papa cùm interrogatus fuerit de iure, nihil respondit de donatione, sed quid ius ratioq; iubeat. ¶ Igitur Adrian. & qui eum sequuntur ideo seducti sunt, quòd nullatenùs intellexerunt quidnā esset onera matrimonij sustinere. Haud enim hoc, vt ipsi putant, id simpliciter est quod vxorē familiamq; alere vt in alijs oneribus vsu venit: sed est eandem alere reseruata semper dote. Tenetur enim semper maritus vxori de integra dote: & quia præter dotem debet illam alere, etiam si non sit negotiator, recipit iure fructus pignoris, dum soluatur dos: quia præsumitur quòd aliquid illa dote emeret, vnde illa salua, vxorium onus ferret. Et ideò lex illa, pater. docet quòd quādo pater alit filiā, non potest gener recipere fructus pignoris. ¶ Sed quid si gener liberè concesserit terminū solutionis socero? Respōdeo quòd si id concesserit suscepto fructifero pignore, censendus est intellexisse secundùm ius: ideoq; potest percipere fructus extrà sortem. Nisi cōtrariū liberè expressisset.

Deceptio Adri. & cōplicum

Sententia authoris.

Scrupulus Solutio.

Nam cùm posset quisq; indotatā sibi despōsare, potest & fructū remittere pignoris. Quo fit vt Almain. 4. sent. dist. 15. q. 2. immeritò remordeat iurisconsultos: dicens, quòd quā do socer nō est in mora soluendi, nō licet genero recipere fructus pignoris vltra sortem. Imò ipse nō penitus radicem iuris penetrauit, quo potest illos etiā tūc suscipere. ¶ Atq; hinc planè fit, quòd Panor. eodē cap. salubriter. scitè vt arbitror colligit, posse generū non solū fructuosum pignus, verū & certā pensionem quotannis recipere: dum dos nō soluitur. Illud enim non recipit ratione expectatæ solutionis, sed quia, dote salua, tenetur familiæ prouidere. Neq; argumentū quorūdam cōtrarium tenentium vllius est momēti: scilicet quòd Papa non respondet, nisi de fructibus pignoris. Nam ex eodem respōso colligitur quòd potest alia via recipere vnde vxorios sumptus faciat. Sylu. autem moderatur sic sententiā, vt non possit gener plures fructus suscipere pignoris quàm quibus sufficiat onera supportare. Et arbitror cōditionē nō longè à veritate aberrare. Etenim quod alij dicunt, scilicet tantū posse recipere quantū lucri cessat: inde refellitur, quòd (vt probatū est) nō recipit ratione lucri cessātis.

Almain.

Panormita.

Sylueftri moderatio.

Quæstio alterā.

¶ Atqui ex eādem radice soluitur alia quæstio, si interroges vtrū defuncto marito possit etiam vidua recipere fructus pignoris vel alia alimenta, seu à patre, qui nōdum soluit dotem, seu à mariti hæredibus, si soluta fuerat. Apparet enim inde non licēre, q̄ dissoluto matrimonio vidua non sic perfert matrimonij sumptus, vt debeat seruare dotem: & ideo potest mutuū suscipere ex illa postea soluendum. Nihilo minùs respōdetur, absq; dubio, seu pater debeat, seu coniugis hæres, alteruter tenetur, vel dotem soluere, vel illā secundùm suum statum & conditionem alere: quia tenetur maritus iure matrimonij eā alere quousq; suam ei integram soluat dotem: quæ debet eius hæredibus, quàm maxime fieri potest, reseruari. ¶ Hoc tamen mihi dubium in præsentiarum occurrit, ad rem minimè impertinens: vtrùm posset quis filiam non aliter dotare quàm mutuando genero pecuniam: ita vt mutuaret quispiam decem millia ducatorum mercatori sub pacto & obligatione, vt suam duceret filiam. Apparet enim hoc esse licitū. Primum quia posset quisq; (vt dicebamus) indotatam ducere: ergo pro mutuo. Item quia ducere vxorem, videtur esse opus amicitiæ: nam illam debe-

Ratio dubitandi.

Dubium.

Rō hesitādi.

deberet prudentissimus quisq; sibi matrimonio adiūgere, quā haberet honestè charam: amicitiam autem pro mutuo poscere nō est vsura, vt suprà dictum est. Præterea si ille diligens esset & negotiationum peritus, pluris penderet decem millia mutuata, q̄ donata mille. Respondetur nihilo minùs, non esse licitum. Nam dum mutui vinculo alium obligas, vxorem ducere eum illa obligatio graui sit æstimabilis pecunia, vsum mutuatæ pecuniæ seorsum cōsideratū, rependis in pretium illius obligationis, loco videlicet mille ducatorum quos ille in dotem reciperet. Neq; refert, maiorisne ille æstimaret mutuum, an minoris. Et ad aliud respondetur, q̄ quamuis per amicitiam posset gratis vxorem ducere, tamen iam tunc nō facit gratis, sed pro vsu pecuniæ, pretio æstimato. Ex his fit consequens. Reges aut magnates nullatenus posse vrbibus, aut villis quas in pignus mutui suscipiunt, extra sortem vsufrui: neq; vlla ratione possunt ab vsuraria iniquitate excusari. Remedium est tamen, vt non recipiant nisi emptas cum pacto retrouēdendi. Tunc enim fructus emptoribus obueniunt.

Responsio.

Ad argumēta facta.

¶ Hoc autem nihilo minùs subticēdum nō est. Impignoras, verbi gratiā, sterile agrum, qui tibi neutiq; erat vsui: quia nec erat frugifer, neque virescebat: neque illum colere cogitabas: alter autem, cui impignorasti, colit illum, vt olera saltem inde colligat, fortè non est condemnandus, vt in sortem ducat: quoniam cùm tu nullum pateris detrimentum, non debet alterius industria in sortem computari: veluti si depositarius vsu pecuniæ tuę lucretur, nihil tibi debet. Hæc autem prudenter pēsanda sunt. Nam si emolumētum esset alicuius momenti: puta q̄ ager, nō q̄ putabatur sterilis, sed domini incuria non colebatur: & posteà cultus fit frugi, arbitror fructus in sortis solutionē annumerandos.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm ratione damni emergentis, aut lucri cessantis, liceat mutuatori quippiā ultra sortem recipere.

IN cōtractu mutuationis frequēs habetur ratio damni emergentis & lucri cessantis. Et ideo quęritur an horum ratione liceat mutuatori quippiā super sortē accipere. Et arguitur à parte negatiua. Si hoc esset licitū, sequeretur quòd nullum esset vsuræ vitium, eiusmodi lucrum in pactum ducere, consequēs tamen est falsum: quia cùm mutuatio opus sit charitatis, gratis debet fieri: ideoque dum suapte sponte suam quis pecuniam mutuat, debet eam subinde gratis à lucro diuellere. Alioqui non mutuet, posteq; non cogitur.

Argum. 1. à parte negatiua.

¶ Secūdò arguitur ex verbo S. Tho. quæst. 78. art. 2. Id quod nondum quis habet, vendere non potest: mutuator nō habet lucrū: imò multis periuum est periculis, quibus impediri potest: ergo pro illo nihil certi valet in pactum ducere. ¶ Tertiò: si de lucro cessante posset mercator statim cū mutuatario conuenire, patentissima aperiretur via palliandis vsuris. Haud ergo licet talem concedere licentiam. ¶ In contrarium tamē est q̄ nemo tenetur ob præstitum beneficium sibi incommodare: contingit autem sæpe vt cuipiam causa mutui & damnū accidat, & cesset lucrum: ergò licitè potest tunc incolumē se, indemnemq; seruare.

Secundum argum. S. Thom.

Argum. 3.

QVæstio hæc & inter doctores controuersa est, & inter mercatores periculosa. Habet autem certi cōpertiq; quicq; atque aliam partem dubiam. Ad eius ergo intellectum prænoscēda est terminorum significatio. Damnū quippe emergens est detrimentum quod mutuator causa solius mutuationis patitur: vt si ruinosas ædes reficere parabat, aut annonam in æstate in totum annū emere: & amicus precibus improbis mutuatā ab illo pecuniā, quia ipse forte grauiùs indiget, euellit: & idem tunc mutuator eum damni commonefacit sui: si posteà domus sine alia eius negligentia corruit, vel frumentū cogitur carius postmodū emere, vel per vsuras pecunias recipere quibus alia sua debita soluat, illud dicitur damnum emergens. Lucrū verò cessans est si mercator pecuniā negotiationi expositam, precibus etiam victus mutuat: vel quò citra dubiū loquamur, ab inuito extorquetur, vel statō tēpore non soluitur, lucrum quod augere potuerat cessat. ¶ Respōdetur ergo ad quæstionē quinq; conclusionibus: ab his quæ certiores sunt initio sumpto. Prima: quādo mutuatori inuito, videlicet contra suam voluntatem, vel damnum emergit, vel lucrum cessat, iustè & absq; vllo vsuræ periculo illud potest exigere. Memento lucrum tunc duntaxat cessare, quando pecunia erat mercatoris negotiationi dedicata. Et ratio est patentissima: quia quando quis inuitus est, vim patitur, ac perinde quasi rapinæ iniuriam. Atque huc

Damnū emergens.

Quid lucrū cessans.

Prima conclusio.

Ratio cōcl.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huc pertinet l. Cùm quidam. ff. de vsur. vbi ait Iurisconsult. vsuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur. Et l. 1. habetur q̃ si socius communem pecuniã in proprios vsus conuertit, teneatur socio vsuras præstare. Et C. eodem l. vsuras. cogitur emptor qui in solutionis mora est vsuras insuper soluere venditori. Conclusio ergo in dubium venire non potest. ¶ Sed vtrum statim ab initio posset lic licite inter ambos cõuenire, vt si non solueris statodie, teneberis deinceps certũ nũmũ vsurarum soluere. Respõderẽ in primis quòd nomine pœnæ proculdubiò potest. Nam cùm mutuatarius teneatur in tẽpore soluere, iam inde mutuator inuitus caret suis nummis. Et ideo rigore iustæ mulctæ potest illũ cogere, sicuti & iudex eũ cogeret. At verò an idem liceat ratione cessantis lucri, & si aliquãtulo sit maius dubium, tamẽ neq; negandũ est licere: dum tamẽ in fraudem cõtegendæ vsuræ id nẽ fiat. Nempè si mutuator verè est mercator negotiatiõe victitãs. Quoniam potest bona fide mutuare vsq; ad certum diem, admonitumq; ex tunc mutuatarium habere, quòd deinde suũ non est propositum mutuare, sed quòd deinceps inuitus à suis negotijs cohibetur. ¶ Secunda conclusio. Si quis habet pecuniam negotiationi mancipatam, quomodocunq; inuitus cogatur illam mutuare, non solùm damnum emergens, verùm & lucrum cessans potest iustè vltra sortẽ repetere. Dico inuitus, quia ei, vel aliqua vis infertur, vel tenditur fraus. Exempla. Vt si quis mercatori mortem aut incommodum aliud comminetur, nisi sibi mutuet: vel si vassallus prudenter grauiterque metueret, nisi domino suo mutuũ daret diuexatum iri ab illo & molestias perpessurum. Hæc enim est quædam violentiæ species. Aut si fortè rex ingruente bello indigeret à mercatoribꝰ pecunias mutuari: qua vtique ratione posset illos compellere: illique tenerentur parẽre. In hisce inquam atque id genus accidentibus planum est mutuatarium propter tales coactiones se posse indemnem seruare. Atqui huic assertioni patrocinatur Pontificium ius, extrà. de fideiuss. cap. peruenit. & cap. constitutus. quibus iubetur q̃ si fideiussor nomine illius ꝓ quo fideiusserit soluit, dispendiumque aliud fecit, aut damnum accepit, tunc ille cuius gratia soluit, restituat eum in suum ius, reddatque ipsum prorsus indemnẽ, ab omniq; immunem iactura. ¶ Verùm tamen quò ad rem descendamus, ibi latet quæstionis neruus vbi mutuator nullam speciem vis aut fraudis patitur, sed rogatus suapte sponte mutuat. De hoc igitur adhibetur conclusio tertia, paulò minoris certitudinis q̃ superiores. Ille qui rogatus mutuat, præuisum pôt formidatumve damnum emergẽs in pactum mutui ducere. Videlicet si domus ruinam timet, aut annonæ caritatem, quam modò emere impeditur, aut si vsuras postmodùm soluere cogitur, ꝓ ære alieno in quo, vt mutuet, manet. Conclusio est sancti Tho. 2.2.q.78. art. 2. alteriúe similis quam præcedenti quæstione de venditore asseuerat, qui rei pretio apponere damnum potest quod vendendo incurrit. Ob idque simili ratione probatur. Damnũ enim quod talis mutuator patitur, sua interest, quod ideo ratione mutui accipere non tenetur: atque ideo potest de sua incolumitate pacisci. Moderati autem consulò sumus conclusionem veluti de venditione dicturi sumus. Nẽpè q̃ rogatus mutuet, mutuatariumque admoneat. Nam si vltroneus tacitusq; mutuat, sibi imputandum est damnum: quoniam si alter rem sciret, nollet fortè sub illa conditione mutuum accipere. Atque hinc sequitur q̃ si damnum non fuit præuisum, neq; timebatur, sed post fortè superuenit, nõ tenet mutuatarius de illo: vt pote qui reddere nõ cogitauit, nisi simplex mutuũ. Et per hęc intelligitur id quod diximꝰ, rogatus: nihil eñ aliud significauimus q̃ q̃ mutuatarius sciẽs, & prudẽs tanq̃ rẽ sibi cõmodã mutuari ab altero velit cũ illo dãno. Nã si ex re sua non esset, neutiq̃ illud acciperet. Quo fit vt etiã si qui dãnũ passurus est alteri ex charitate tanq̃ amico offerat cõditionẽ, non ideo fit inhabilis vt damnũ emergens recipiat. Hoc dixerim, quia rogari, vel offerre, vt statim dicturi sumus, per se nihil facit neq; tollit rationis vsurę. Hactenus plana sunt omnia. ¶ Totũ ergo quæstionis põdus huc inclinat vtrũ pariter possit lucrũ cessans ab eodẽ mutuationis articulo recipi vltra sortẽ. Ad cuius examẽ præfigere operæpretiũ est distinctionẽ hanc: Bifariã potest existimari pecunia: vno modo absolutè secundùm eius communẽ vsum. Et de hoc omnes cõsentiunt, neminẽ fas esse vltra sortẽ aliquid recipere ratiõe mutui. Cuius rei exẽplum inuniuersis, qui negotiationi nõ vacãt latè patet. Nam hic est vsus qui seorsum non venit cõputandus. Altero verò modo considera-

Rõ conclu. *Dubitatio.* *Solutio.* *Secũda cõclusio.* *Tertia conclusio.* *D. Thom.*

deratur, vt negotiationis industriæ, subest: nempè quia possessor illam habet negotiationi expolitã. Et de hac pecunia aiunt Gonrad. eoq; multo posteriores statum posse mercatorem pacisci vt lucrum cessans ad sortem sibi accumuletur: etiã si nõ sit inuitus, sed rogat? mutuet. ¶ Nihilominus statub. egomet mihi hanc quartã conclusionem. Quod hoc modo possit lucrũ cessans in pactũ duci, nõ est adeo certum vt patroni assertio istius arbitrantur: sed est tũ minùs probabile, tum q̃ plurimis vsurarum periculis expositũ. Sit quidem q̃ non sit vsq; adeo certũ multis rationibus cõprobatur. Primum, nullam iuris aut canonici, aut ciuilis legẽ inuenias, quæ hoc permittat: quod certè non est insimum argumẽtum. Nam cùm tam frequentes extẽt quæ vsuras ratione moræ pendi iubeãt: videlicet dum mutuator, vel quiuis creditor inuitus rem suã caret: si spõtanea hęc lucri cessantis pactio tam planè licita esset, nõ defuisset iéx quæ id insinuaret. Mox si priscos doctores consulas, Diuus Tho. id negat, consultò dignoscens inter damnum emergens & lucrum cessans. Nempè q̃ illud licet in conuentione ponere, hoc verò minimè. Cuius sententiæ accedit Scot. in 4. dist. 15. q. 2. & Durand. in 3. Sent. dist. 37. q. 2. & inter iuris consultos illustris Innocen. sup. c. Nauiganti de vsur. Imò inter antiquos graues q; seu iuris seu Theologiæ doctores neminẽ inuenias, qui explicitis verbis id affirmat, nisi ratione moræ aut alius culpæ debitoris. Qui autẽ eam affirmãt, sunt Conrad. recens author. q. 30. eandemq; cum formidine & timore septem cõditionibus circumspiens. Post verò Syluest. verb. vsura. pri. §. 19. & Caietan. super. S. Tho. 2.2. q. 78. & in sua Summa affirmatiùs eãdem defensant. Atq; Adria. in. q. de vsura licẽt fatetur (vt suo verbo vtar) esse opinionẽ modernorum. ¶ Quod si ratione agamus, vna est quæ vehementer apud me aduersus hãc opinionem depugnat. Lucrũ cessare, vt nomen sonat, est hominem à lucro cohiberi: nemo autem cohibetur nisi sua impediatur voluntas. Inuoluntarium verò, doctore. 3. Ethicor. Arist. sola vis, metusve; aut ignorantia facit: ergo vbi nullũ istorũ intercedit, nõ propriè censetur cessare lucrũ. Certè est res creditu difficilis: q̃ si mercator qui negotiationi expositam habet pecuniã offert illam mutuo, non potest recipere lucrum cessans: & tamẽ per hoc solùm q̃ alter leuissimo verbo mutuum idem ab eodem petat, possit idem lucrum in pactum ducere. cùm nihilo minùs spontaneus faciat rogatus, q̃ si alterũ præueniret. ¶ Atqui per hanc rationem, omnes aliorum labefactãtur. Primùm enim patens est discrimen inter damnum emergẽs & lucrum cessans: nam illud non pẽdet ex industria, sed est mera passio à qua ideireo se q̃q; in columem seruare potest: hoc autẽ pendet ex industria à qua qui si sua spõte suam abstraxit pecuniam, nõ est q̃ impediri censeatur. ¶ Arguunt præterea sic. Post morã licet recipere lucrum cessans: sed pecunia negotiationi exposita, tantæ vtilitatis erat ante illam moram: ergo poterat idem lucrum absq; mora peti. Sed vides argumẽtum extra chorum saltare. Haud enim negamus illã pecuniam tantum valere ante, quãtum post moram: sed tamen anteà non impeditur, sicut posteà. Nam illa iniuria quę fit post moram dimouet voluntatem inuiti mercatoris à sua negotiatione: & ideo debetur ei lucrũ. Quãdo verò sponte mutuat, nõ propriè impeditur. Atq; hanc differentiam optimè perspexit D. Tho. quippe qui 2.2.q. 62. ar. 4. in solutione ad secũdum, fatetur q̃ qui pecuniam creditoris vltra terminũ præfixum detinet, quia eum damnificat, tenetur ei refundere etiã lucrum. Ex quo male infert ibidẽ Caiet. eandem esse rationis vim ante moram. Nam quantum ad lucrum cessans non censet D. Tho. creditorem damnificari, nisi dùm inuitus impeditur: quãdo quidem post modum. q. 78. negat ante motam idem lucrum hęcre recipi. ¶ Et per hoc aperitur fallacia alius istorũ argumẽti. Huius. f. Qui mercenarium à suis operis impediret, teneretur illi refundere lucrum cessans: ergo negotiatori mutuãti. Negatur enim cõsequentia. Imò cõtrarium per hoc cõuincitur. Si enim vim aut fraude illũ impedias, teneris quidem: si autem tuis solis precibus ductus vult amore tui cessare, nihil ei debes. Et simile nos diximus in proposito. Si autem conuentione facta ob pretiũ ille cessat, nullũ ad propositũ affers exemplum. At qui & in huius discriminis ignoratiõe latet deceptio. Operæ enim mercenarij natura sua locabiles pretio sunt & conducibiles: pecunia verò minimè. Nam si aliquid plus valet, non à se habet, sed duntaxat ex adiuncta possessoris industria: ob idq; quãdo sua spõte mutuat, libere nudat illã tali valore. ¶ Quapropter neq; est simile de illo qui impeditur nè beneficiũ assequatur, cui restituto debetur. Nam ille inuitus non assequitur. Neque rursum

Opi. cõra. *Quarta cõclusio.* *Prima ratio pro conclusione.* *Secunda rõ. D. Thom.* *Tenetur. Tenendus. Innocẽtius.* *Conradus.* *Syluester. Caietanus* *Adrianus.* *Ratio potissima præter tria conclu. Antipa.* *Quæstionis difficultas.* *Distinctio.* *Argum. 1.* *Solutio.* *Primum argumentum, contra tria opinionis.* *Caietanus.* *Argum. 2.* *Solutio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

rursum est par ratio de instrumẽtis. Arguũt
Argum. 3. enim: Opifex potest instrumenta suæ artis pretio locare: sed pecuniæ sunt etiam instrumenta negotiatoris ad lucrum: ergo potest illas locare. Est nanq; latissimũ interuallum
Solutio. quod vsus instrumentorum, quia non consumuntur vsu, sed orsum, est dignus pretio, sicut vsus equi, & domus: quæ idcirco locabilia sunt. Vsus autem pecuniæ per se non est ad illum vsum locabilis, quo consumitur, sed totus valor de tua nascitur industria, quem ideo recipere nequis nisi quando impediris: impediris autem solùm quando mutus cessas. Aristot. nanque diuitias per se vocat fœlicitatis instrumenta: scilicet, vt liberalitatis virtus vsum habeat: non tamen quòd sint sicuti aliarum artiũ instrumenta. ¶ Ac perin-
Argum. 4. de patebit dissimilitudo de fato aruo. Arguũt siquidem prætereà quòd sicut frumenti modius per se non valet nisi modium: seminati verò atque herbescentis pluris, propter potentiam æstimatur: ideoque non solum quando per vim ab aliquo pessũdatur, verùm & ex conuentione potest vendi quantum valet cum illa potẽtia: sic vtiq; negotiator, aiunt, potest cum illa potentia mutuare pecuniam. Porrò autem à venditione
Solutio. ad mutuum, nulla fit solida consequentia. Nam res vendibilis suapte natura valet pretium: mutuũ autem gratis fieri debet: nam, vt identidem hoc dicamus, industria mercatoris non impeditur nisi quando eius voluntati seu per vim seu per fraudem obsistitur. Quare nec arguimur tum de iactu retis, qui. l. si iactũ. ff. de actio. empt. & vendi. declaratur esse vẽdibilis in spe, ad præsens propositum refert. Est enim res illa per se vẽdibilis. Hoc enim solùm concluderet q̃ postq̃ mercator iam emit merces, quas ad nũdinas misit, posset lucrum vendere, quod est in spe. Est enim tunc sicut fatus ager: & ideo illud lucrum est vendibile. Quando verò nil emis, sed sponte mutuas, nil habes quod vẽdas. Ac multò minùs ad rem facit argumẽtum quod de genero fit suscipiẽte fructus pignoris extra sortẽ: siquidem iam probatum est non ratione lucri cessantis, sed propter vxorios sumptus illos recipere. ¶ Præter hæc alia sunt argumẽta quibus palàm docetur quantum periculi ab illa opinione cõfletur. Circũuallant enim
Opinio cõtra opinionem. eam Conradus atq; alij eius fautores multis conditionibus necessarijs, vt aiunt, vt contra
Argumentum. ctus ab vsuræ periculis liberetur. Harum capitalis est quod mercator potiùs expetere
Opinionem recitat tamquam nihil continet periculi. debet & optare negotiatione augere suam pecuniam, quàm mutuo. Per hoc enim putant impediri eius voluntatem. Nam si mauult mutuare, fatentur non impediri, atque adeò nõ licere lucrum cessans recipere. Sed quàm sit imbecilla hæc conditio: aperte mõstratur. Id quod in re natura sua licitum est, nullum est peccatum desiderare: neque tale desiderium contractum vitiat: mercatori autem habenti pecuniam ad negotia paratam licet per hoc solùm quòd rogetur lucrũ cessans recipere: ergo licet desiderare vt aliquis se rogatum accedat, vt illo modo impediatur à negotiatione. Si ille sic apud se constituisset: Nisi quis à me mutuum petat, nolo mercaturæ meum æs committere, planum esset vitiũ vsuræ: quia non habet pecuniã ex posita. Dum autẽ firmiter constituit negotiari, nisi quis ab eo mutuum petat, profectò nescio secundùm istorum opinionem, cur desiderare, vt quis mutuum petat vt lucrum recipiat, vitium conflet vsuræ. Atque adeò sequitur q̃ per hoc solũ quòd mutuator rogatur, non proprie impeditur: quando quidem illud optare licet. Quòd si hoc verum est, vide quàm lata sternatur vsuris via. Nam dicere quòd debet mutuator mutuare chari tate victus, vt possit lucrum recipere, commentum est. Siquidẽ ad naturam vsuræ tollendam, nil facit charitas. Adde quòd tunc non opus est vt rogari expectet: nam maior esset charitas si amicum egere sciens offerret ei pecuniam mutuo, si vellet cum pacto lucri cessantis. Nam dum metus est damni emergentis, profectò licet habenti pecuniam eam dem amico offerre, vt si ex re sua est mutuãtam cum tali periculo recipiat. ¶ Alia eorum conditio est quòd labores, & expensæ, & pericula deducantur à summa cessantis lucri. Attamen neque hæc conditio, si sua vera est opinio, firma est. Expensas quidem planum est esse deducendas: quia remanẽt apud mercatorem. Sed tamen de laboribus & periculis non est eadem ratio. Sum ego, verbi gratia, mercator hac arte viuens: petis à me mutuo pecuniã meam. Arguitur ergo, si mihi
Argumentum contra opinionem recitatam. liceret lucrum cessans iam nunc suscipere, possem etiam tantum recipere quantum si meas nauarem operas lucrarer: nam paratus sum ego impendere labores meos: & malo laborando lucrificare decem, quàm sine labore octo: volo etiam subire pericula. Si ergo solas preces isti censent esse impedimentũ meæ voluntatis, vt lucrũ dicatur cessare, profectò

profectò cũ à laboribus meis & periculis impediar, totũ possum petere. Eninuerò si mercenariũ impedires ne suas operas in vineã locaret, totũ denariũ debes ei sine deductione laboris: quia maluisset ille integrũ denarium laborando, q̃ decurtatũ cessãndo. Ecce rationes quæ me semper de re hac dubium tenuerũt. Et fateor, hãc mallẽ sententiã tenere. At satis duxerim rationes meas aliorũ iudicio relinquere: sed optarẽ habere patronos qui mecũ eiusmodi personata vsurarũ portenta abigerent. Nam hæc lucri cessãntis imago hiatũ istũ, & voraginem vsurarum nõ à multis hinc annis patefecit. ¶ Nihilo secius, quia nõ mihi tantũ arrogo vt primis opinionem illam prorsus refella, sit nostra quinta cõclu-
Quintacõclusio. sio. Nõ omninò probabilitate caret vt possit lucrũ cessãns in pactum duci ab articulo mutuationis: dũmodò re vera cesset, & non fiat in fraudem vsurarũ. Verè enim cessare tunc penitus censendum est, non quia potes negotiationi pecuniã cõmittere, sed q̃ re vera iã firmus exponere cõstitueras, atq; eandẽ quã mutuas. Nã si habes viginti millia & nõ decreuisti mercaturæ, nisi decẽ millia cõmittere, nequis ex aliorũ mutuo lucrũ cessans petere: eò q̃ illis quoque negotiari potuisses. Ratio cõclusionis huius quę vlla habeat, pbabilitatẽ, hęc vna est, q̃ postq̃ illa pecunia tuæ mãcipata industrię tanti æstimat: & alter sciens & prudens vult illã cũ illo onere suscipere, vides tu posse de illo pretio paciscì. Et tunc S. Tho. sic interpretãdus est, q̃ non licet id integrũ suscipere, quod re futurum erat in actu: quia nõdũ est certum, ac multò minùs quantum poterat accrescere: quoniã hoc minus habet certitudinis, sed quantum est in habitu, puta in spe secundũ coniecturalem prudentiam verisimili. Quãuis cui rationes nostræ alteram persuaserint sententiã, optimo se iudicio tuebitur, dicẽs, nunq̃ lucrũ, nisi in inuito propriè cessare. Et ideircò argumẽta in capite quæstionis proposita ille dissoluet cuia intererit.

Ratio cõcl.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum quicquid lucri pecunia vsuraria peperit, sit restitutioni obnoxium.

POst hæc sequitur sermo de vsurarum restitutione. Et quia de illa ambigere nemo potest, quæritur ampliùs, an quicquid lucri pecunia vsuraria peperit, sit restitutioni obnoxium. Et arguitur à parte affirmatiua, secundùm Paul. ad Rom. 11. Si radix sancta, & rami: ergo à contrario sensu: si radix infecta, qualis est vsuraria pecunia, & rami, puta eius luera, ac perinde restituenda. ¶ Secundo. Si
Primum argumentum. fœnerator fœnebri pecunia possessionem
Secundum argum. aliquam emit, vendenda illa est, vt iubetur extrà, de vsur. cap. cùm tu. vt de eius pretio pecuniæ vsurariæ restituantur: ergo æquali ratione debet & lucrũ eiusdem pecuniæ domino reddi. ¶ Tertiò. Fœnerator nõ plus iu-
Argum. 3. ris habet in lucrum vsuraria pecunia cõparatum, q̃ in ipsam pecuniã: sed illius pecuniæ nullũ acquirit dominium: ergo nec lucri, ac subinde pari iure tenetur illud domino refundere. ¶ In cõtrariũ est ratio hæc. Id quod homo per suam propriã industriã nulla vetante lege acquisiuit, legitimè possidet: contingere autem potest, vt vsurarius sua industria id acquirat, quod lex possidere non vetat: ergo illud non tenetur restituere.

DE vsurarũ restitutione, vt in frõte quæstionis dicebam, nemo dubitat, sed tanquã certum relinquitur. Nihilo minùs quia eius ratio nonnihil habet dubietatis, & de hoc quoq; respõdendũ est. Tribus autem
Prima conclusio. conclusionibus constabit responsio. ¶ Prima: quicquid pretij ratione mutui per vsuram receptũ fuerit, manet restitutioni subditum. Conclusio iam suprà articulo. 1. ex altera illata est: indeuidi licet quòd vsura est pec-
Probatio. catum iniustitiæ commutatiuæ: eò quòd illic vel pecunia bis venditur, vel semel vsus, qui seorsum nullius est pretij dignus. De lucro autẽ quod post modùm per pecuniam vel rem aliam vsurariã accrescit, distinguendum est cum D. Tho. Rerum nanq;, vt dictũ est, alię sunt quarũ vsus est ipsarum consumptio: qualis est frumentum, pecunia, &c. alię verò quarum vsus non est earum consumptio: vt prædium, domus, & similia. ¶ Est er-
Secunda cõclusio. go secunda conclusio. Quando res quæ vsu consumuntur per vsuram extorquentur, puta pecunia, grana, vinum, &c. tunc fœnerator non tenetur restituere, nisi tantum penitus, quantum accepit cum damnis, si quæ alia dedit: & cum lucro, si quod alteri cesset. Fructus autem qui per easdem res sua industria accumulauit, liberi sunt à restitutione. Extorsisti à mutuatario mille aureos per vsuram, quibus posteà industria tua centum adiecisti: mille tantum illi debes: ac insuper damna quæ tua causa accepit: & lucrum si quod illi cessauit. Idem est si ceutum cados

vini

Universidad de Deusto
Biblioteca

vini eripuisti,quibus venditis illos multiplicasti.Centum inquam tantùm debes. Ratio est manifesta.Nullus debet alteri, nisi quantum illi damni dedit,ergo qui mille tantùm surripuit, simpla illa debet: nã quod illi per suam industriam accreuit,non erat alterius. Simile dicendum nobis infrà est de emptore,qui non cogitur emere vtilitatem suam sed venditoris damnum. Atq; ideò omninò de depositario, qui si vsu depositæ pecuniæ alienæ lucretur,non debet nisi simplum depositũ. ¶ Tertia cõclusio. Si fœnerator rem aliquam fructiferam per vsuram recepit, restituere eandem tenetur cum fructibus. Vt si recepit fundũ,nõ solùm ipsum,sed quotquot habuit fructꝰ debet.Et si recepit domũ, cuius locatione acquisiuit decem nummos, eosdem vnà cum domo debet. Et ratio S. Thom.est quòd rerum illarum quas fœnerator per vsuram acquisiuit, nõ est dominus sed dominium manet apud mutuantẽ.Quapropter nõ fœneratori sed alteri fructificãt. Veluti de pignore dictum est. ¶ Sed arguis: nunquid non & vsurariæ pecuniæ dominiũ penes ipsum conferentem pariter manebat? cur ergo lucrum illarum nõ eidem debetur, sicut aliarum rerum fructus ? Respondetur planissimum esse interstitium, qꝛ res illæ quę vsu consumuntur steriles per se sunt: neque pariunt: & ideo quanquàm sint alienæ, tñ accedens lucrũ totũ debetur negotiantis industriæ. Illæ verò quę per se fructificãt,dno fructificãt. Quòd si arguas: Si fœnerator illa pecunia vsuraria emeret fundũ teneret ipm eum fructibus restituere : si quidem cum alterius pecunia illum emerit, videtur perinde esse,ac si eundem fundum per vsuram ab illo extorsisset: ergo eâdẽ ratione tenetur restituere lucrũ eiusdem vsuriæ pecuniæ. Negat antecedens. Imò fructus illius empti fundi sunt ipsius fœneratoris ementis: vt puta suæ industrię debiti. Neq; tenetur restituere nisi pecuniam : veluti si depositarius alienam pecuniã rus cõmeret, non debet nisi pecuniam. ¶ Ad verò vt perspicacior fiat istarum conclusionum, ac potissimùm primæ intellectus,examinanda est vetus illa quæstio, vtrùm per vsurariã dationem transferatur dominium. Fuit em opinio glossæ illius textus Ambrosij. Si quis vsuram. 14.q.4. quæ id asserit.Cum qua consentit & Scot.in.4. dist. 15.q.2.ar.3.& Palude ibidem, atq; Adria.in quæst.de vsura.qui ait esse cõmunẽ opinionẽ Canonistarũ.Et citat in eandẽ sententiam

Tertia conclusio.

S. Thomæ.

Obiectio.

Solutio.

Replica.

Grauis quæstio.

Opi. glossæ Scotus Paludanus Adrian.

Henricum Gandensẽ in quol.4.q.27. Imò & D.Tho.in.4.dist.15.q.2.artic.4. Attamen S. Thom.non ait illic, nisi quoddã hoc dicere. Et ratio istius opinionis est,qꝛ vnusquisq; liberam habet potestatem donandi quod suũ est: mutuatarius autẽ libere donat: ergo dominium trasfert. Quòd si respondeas, vt art. 1.dictum est,nõ esse omnino liberam donationem: quia ab eo sit qui necessitate compellitur, hoc non obstat : tum quòd posset quis absq; necessitate accipere ad vsurãs, tũ etiam quod metus multo efficaciùs tollit voluntariũ: & tamen non obstante metu transfertur dominium: vt patet vtroq; iure. Nempe cap. Abbas.de his quæ vi met.cau. fi.&.l. metum. ff. eodem. licet detur repetitio, & tales contractus sint in irritum reuocandi.Quinetiam contractus matrimonij,si metus non sit cadens in constantem virum, tenet.Et consonat Arist.sententia.3.Ethi.de mantimo mercatore: qui metu abijcit merces. Vbi licet inuoluntarij quippiã admixtũ insit, est nihilo minus abiectio simpliciter spontanea. Item mutuatarius non dat vsuram pecuniã tanq̃ in deposito, vel in pignus, neq; per locationẽ,quibus contractibus nõ transfertur dominium:sed vere dat pro mutuo: ergo transfert dominium. Prætereà si non transfert dominiũ,sequeretur qꝛ omnis contractus quem posteà vsurarius illa pecunia cõficeret, essent cassi. Perinde ac si latro pecunia furto sublata illos faceret. Ideoque quicunq; vsurario panem,vel vinum venderet,aut rem aliã, teneretur restituere pretiũ vero domino. ¶ His tamen nõ obstantibus opinio negatiua est indubię vera.Quam quidem opinionem expresse hic tenet S.Tho, in vltimis verbis articuli : vbi ait fructus rei per vsuram extorti,eò fore restituendos, qꝛ qui eam dedit est eiusdẽ rei dominus. Et esset nihil aliud quàm canillus, dicere, quod licet rerum vsu nõ consumptibiliũ non transferatur dominium,transfertur tamen pecuniæ.Eadem quippe est vtrobiq; ratio. Quare D.Tho.in solutione tertij idem asstruit de pecunia.Ob idq; nõ debuisset Adria.eum citare in suã sententiã, neq; verò oẽs iuris doctores.Nã & vnus eorũ Sylu. in verb. vsura. sexto dicit opinionẽ S.Tho. teneri communiter à doctoribus . Sed mos ipsorum est de hoc etiam raro cõuenire quænam sit opinio communis.Et ideo parùm deterrere debet illud suum verbũ,omnes. ¶ Opinionem autem sancti Thomæ cunctis amplexi sunt antiqui

Henricus.

Rõ præcedẽtis opinionis.

Solutio.

Replica.

Solutio S. Thom.

Sylvest.

Alexãder. Aliſſiodo. Richardus. Caietanus.

antiqui patres:vt Alexan.3.p.q.66. mẽbro 4.& Altisiodorensis.3.par.tract.21.quæst. 1.& Richard.in.4.distin.15.q.4.articu.5. Et Caieta.quol.1.fecit de hoc quæstionẽ tertiã Atqui vt rationes sententiæ huius eluceant, supponẽdum est quod nuda traditio rei nõ est certum signum translationis dominij. Sic enim habet.ff.de acquir.re.domi.l. Nunquàm nuda.traditio enim trãsfert dominiũ: sed ita, si venditio aut iusta causa præcesserit,propter quam traditio sequeretur. Hoc suppositio arguitur sic. Si per vsurariam solutionem dominium transferretur, vel hoc esset rigore legis vel arbitrio voluntatis soluentis: quia non est alia via transferendi: lege autem non transfertur cùm lex omnis talem contractum vetet: voluntatẽ verò soluẽtis, iam dictũ est nõ constare per hoc quòd voluntariè pecuniã tradidit. Supponimus enim nõ dare ratione amicitiæ merè gratis: hoc enim extra propositum est:sed ratione contractus mutui:cõtractus autem hic trãslationem non indicat:vt pote quo vsus pecuniæ emitur, qui nullo est seorsum pretio æstimabilis:ergo nullum est conuincens argumentum quòd voluntas soluentis sit dominium transferre. Cum ergo nemo præsumatur donare nisi planis documẽtis cõstet, fit vt nulla fiat illic dominij transmissio. Eò potissimùm quòd in huiusmodi traditionibus quæ plenã nõ habent voluntatẽ, quàm minima excogitari potest,credenda est alienatio. ¶ Quòd si exquiras,cur ergo mutuatarius dat,postq̃ (vt suprà argutum est)neq; dat in depositio, neq; in pignus. Respondetur eò dare:quia aliter non potest extorquere mutuum. Etsi vrgeas:ergo decipit hominem:negatur consequentia. Imò fœnerator seipsum seducit. Nam postquàm accipit qđ non debet, ipse viderit quomodò recipit: illa enim traditio non habet peculiarius nomen, q̃ datio vsuraria. Et est nõ dissimile exemplum de illo qui in naufragio eijcit merces in mare. Nõ enim ideo dominium ab se illarum abdicat. Quare si vndarum postmodùm impetu reijciantur in ficcam,sui etiam tunc sunt iuris. ¶ Secundò presiùs. Omnes (illi etiam qui sunt partis aduersæ)fatentur qꝛ si fœnerator loco vsuræ extorsit aruum, tenetur idem,vt ait S.Tho.cũ fructibꝰ restituere, huius autẽ causa alia reddi nequit, quã illa S.Tho.scilicet qꝛ eius dominiũ semper manet apud eum qui dedit.Nam si prędium verè esset fœneratoris, licèt iniustè extorsisset fructifi caret fibi : neque amplius teneretur quàm prædium restituere. Quòd si dicas debere illos ratione moræ, qa alter impeditur,tunc sequeretur qꝛ si mutuatarius non deberet agrum colere, nihil fructuum deberetur ei: quod est falsum. ¶ Præterea tertiò arguitur: cũ leges omnes vsuris recipiendis reclamẽt,quantum fieri potest, denegandum est vsurario ius:si autem ei dominium concedatur,periculo exponitur restitutio:nã si vera est illa donatio,posset quodammodò vsurarius tergiuersari,negans teneri se restitutionis ligamine, saltem quousque alter petat. ¶ Ad hæc insuper quarto loco accedit qꝛ solent leges dominiorũ translationem impedire in dationibus quæ fiunt pro re turpi & iniuriosa: vt si des Assassino vt hominem occidat:aut corrumpendo iudici, aut simoniacè:qđa res illa non est vendibilis:cũ ergo vsus mutuatæ pecuniæ seorsum nullius sit pretij, signum est, leges illæ contractus prohibitrices translationem dominij impedire.Mutuatarius autem qui dat non ratione amicitiæ,sed ratione mutui,nũ quam intendit aliter dare quàm iura permittunt. Atq; huc forsan spectat ratio Altisiodorensis, inde probantis non posse mutuatarium ratione talis cõuentionis donare: qa à Deo prohibetur:scilicet per leges naturæ ac diuinas contractum improbantes. ¶ Postremum autem egomet mihi argumentum excogito. Si vsurarius vsurariæ pecuniæ esset dominus, consequens fieret,vt si haberet creditores alios antiquiores, quibus nõ per vsuras debitor erat,& posteà æs alienũ per vsuras contraheret,neque haberet alia bona nisi illa vsuraria, priùs deberet soluere antiquioribus. Nam si illa bona verè sunt illius, re vera antiquius debitum præferẽdum est: & tamen hoc nemo cõcedit. Ratio ergo cur vsurarum dominis facienda est priùs restitutio, non est alia quàm quod vsurarius nõ acquirit earum dominium. ¶ Primo igitur argumento in contrarium conceditur, illam esse causam cur non transferetur dominiũ: quia scilicet illic non est libera donatio, sed datio propter vsum mutuatæ pecuniæ,quæ nihil valet. Neq; refert(vt suprà articu. 1.dictum est)si vsurarius strictа necessitate compulsus petat, an suo obsequatur animo : satis enim est qꝛ postquàm constituit mutuũ petere,compellitur dare: quia aliter obtinere non potest. Atque idem respõdemus de datione per metum facta. Nam cùm spon-

Tertia rõ.

Quarta rõ.

Postrema ratio autoris.

Ad primũ argumentũ partis aduersæ.

Scrupulus.

Solutio.

Secunda rõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanea non sit,non est cur dominiũ in alterũ transmittat. Neque iura contrariũ volunt: imo hoc plane ipsum docẽt:dum scilicet fanciunt,eiusmodi donationes esse,non irritandas,sed vt irritas declarandas.Fatemur quidem si latronis metu iures illi quippiam largiri, teneri de ratione iuramenti:sed tamen cùm tradideris, minimè dominiũ traducis.

Dubitatio. ¶Quid si mutuatarius, id fœneratore exigẽte, dicat, se suam pecuniã cum dominio tradere? Respondetur quod si non det ratione metæ amicitiæ,sed mutui causa,quicquid dicat & iurat,non intelligitur dominiũ trajicere: quia iura prohibent:secùs autẽ de matrimonio:vbi si metus non est cadens in constantem virum,eò sit consensus legitimus,q

Ad secundũ argumentũ citra talem metum nemo debet seipsum tradere,tanq; cæco nodo illigare. ¶Secundum autem argumentum solutum est. Sed tertiũ an videlicet vsurarius possit per vsuras acquisita eo vigore alienare vt eius cõtractus sint validi, paulo inferiùs commodiùs tractabitur.

Ad.1. arg. principale. PER hæc ergo respondetur ad argumenta in capite quæstionis proposita. Ad autoritatem enim Pauli dicendũ q̃ radicis qualitas,seu bona seu mala,propterea redũdat in rãmos quòd habet rationẽ effectricis causæ:pecunia vero vsuraria nõ est nisi sola materia industriæ:& ideo licet ipsa sit restitutioni obnoxia,non tamen eius lucrum. ¶Et

Ad secũdũ argumentũ. simili ratione respondetur ad secundũ. Possessiones nãq; fœnebri pecunia emptæ quę ementis sunt,sibiq; fructificant. Sunt tamen obligatæ vsurarum debitis. Et ideo ea.cũ tu. iubentur vendi, si alioqui soluendo non sit fœnerator. ¶Ex quo sequitur glossam eiusdem ca.textum non intellexisse. Elicit enim inde q̃ res vsuraria pecunia emptæ,sunt restituendæ:cũ tamen textus nõ hoc dixerit, sed q̃ sunt vendendæ. Et refert quàm plurimùm. Nam cùm possessiones illæ in dominio sint fœneratoris,si plus valent quàm fuerat vsuraria pecunia,ille excessus,vt hic Sãc. Thom.docet,non alterius à quo pecuniam extorsit,sed suus qui emerat est. Nisi forsan ratione vel damni emergentis vel cessantis lucri aliquid ei deberetur. Item si eædem essent restituendæ,& fructus quoq; earum deberent cum illis refundi: quod est falsum.

Ad tertium argumentũ. Longissime ergo differt res esse debitis obligatas, & easdem esse restituendas. ¶Atq; in de liquet tertij responsio, quo arguebatur non habere fœneratorẽ plus iuris in rẽ emptam quàm in pecuniam ipsam. Falsum eñ est:quippe cũ ratione industriæ ius habeat in rem,quod in pecuniam nõ habebat. ¶Et per hæc dissoluitur alia quæstio. Vtrùm scilicet omnia bona vsurarij sint subdita restitutioni:nam super eodẽ capitulo. Cùm tu.

Quæstio. aliqui affirmãt(vt Panor.refert)alij vero negant:vt Panor.ipse & Ioannes Andr.dicentes quòd illa quæ per vsuram sunt extorta, obligata manent:reliqua verò legitimè acquisita,minimè,quia nullum ius, inquiunt, id præcipit. At verò S. Thom. in eadem solutione secundi, non modò illa quæ vsuraria pecunia empta sunt,verùm omnia affirmat esse obligata. Distinguendũ ergo est. Primùm enim triplicia sunt vsurarij bona. Illa scilicet,quæ velut vsurarũ pretium acquisita sunt:& ea quæ pecunia vsuraria fuerunt empta:& præter hæc alia,si quę legitima hęreditate,vel via quauis licita possidet. Rursus obligatio,altera est personalis, scilicet q̃ ex persona descendit in possessiones:alia verò realis, quæ ratione rei ligat personã. Res ergo primi ordinis puta quæ vsu non consumuntur, vsura vel iurto sublatæ, obligatione reali manent restitutioni obnoxię: quippe quæ eædem numero reddendæ sunt: eo quòd dominiũ fixum permanet penes primum possessorem. Quocirca obligatio hæc quocunq; cum re ipsa cõmigrat. Nempe siue vendantur, siue donentur,siue iure hæreditario possideantur,obligatur possidẽs eadem res ratione rei acceptæ restituere vero domino. Sed sunt alię res siue vsuraria pecunia emptę siue legitimè ab vsurario acquisitę:verbi gratia, sut patrimonialia. Et hęc nõ sunt obligationi reali restitutiõi subdita: sed personali. Nam fœnerator vsurarium ęs per vsuras cõtrahens,fit restitutioni obnoxius: & ratione ipsius cuncta quæ possidet. Et est latissima differentia q̃ hæc personalis obligatio non trãsit perinde atq; realis cũ reb⁹, sed tantũ in illos qui loco personę succedũt. Exempli gratia. Si vsurarius vendat suũ patrimoniũ quãdo alia bona habebat quibus vsuras restitueret:post verò in pauperiẽ lapsus,restituere nõ potest, illi emptores liberi sunt à restitutione. Nam bona quæ emerũt,vera erãt fœneratoris. At vero si vita defunctus aliqua reliquit in bonis:siue illa quę per vsuras acquisiuit,siue aliudlegitimũ,etiã si vsurariam substantiã totam perdiderit:hę redes tenẽtur paternas vsuras soluere rationẽ obligationis:non quidẽ realis,sed personalis:

Panormit. Ioan. And.

D. Thomas.

Bona vsurarij triplicia

Distinctio.

Solutio præmisse quæstionis.

nalis:quia succedunt loco defuncti. ¶Ex his iam gradũ facere possumus ad fœneratoris cõtractus,vt examinemus quinã sint validi: qui vero minimè: quod quodam superiori argumẽto exquirebatur. Enimuerò vsurarij dominiũ non acquirit,cõsequens fieri videtur vt nullatenùs possit vsuraria bona vllo contractu abalienare. Ad hoc in primis per distinctionẽ illam superiùs positam respondetur. Res quippe vsu cõsumptibiles in pretium vsurariæ mutuationis receptæ,alienari nequaquàm ab vsurario possunt:esset nãq; alienatio irrita,quãdoquidẽ nunq̃ in suũ ius venerunt. De alijs autẽ,puta,quæ vsu consumũtur,alia est ratio. Enimuero si vsurarius, etiã si illas alienauerit,alia habet bona quib⁹ restituat,cõtractus alienationis,siue gratuito fiant, siue oneroso vinculo,tenent: quoniã non est necesse vt eædẽ numero restituãtur. Si autem nihil prorsus habet nisi qd per vsuras corrasit:imo licet illa quæ habet,non sint vsuraria,sed legitima bona, quæ tamen debitorũ summã non exuperant:tunc vniuersale ferme docto.responsum est, oẽs eius cõtractus esse irritos:quia omnia illa bona sunt debitis obligata:vel obligatione reali, si sint prioris generis, vł personali,si sunt posterioris:quia persona est restituere obligata. ¶At verò tam vniuersalẽ sententiã nisi cũ certo moderamine,nõ mihi videor satis ꝓbare. Etenim si sit gratuitus contractus, verbi gratia donationis,planum est nõ valere: quoniã tunc donatũ illud ab vsurarum debitis eximitur. Si aũt sit onerosus,tũc distinguãnam si per illum nihil vsurarius recipit quod debitoribus soluat,fateor similiter cassum esse:vt si filiam dotaret:quia nõ sibi ad iustum supereſt quantũ debet. Atq; idẽ censendum si stipẽdia famulis persoluat,etsi victualia emat,quæ certum est ab ipso consumenda fore. Vide ergo quantũ sit periculi cũ vsurarijs atq; alijs qui creduntur non alia bona possidere,q̃ illicitè acquisita, huiusmodi contractus inire. Si tamẽ vendat,dũmodò id non fiat in fraudẽ,arbitror secundũ ius naturæ contractũ firmũ esse, emptoremq; in cõscientia nullatenùs teneri ad restitutionẽ: nam venditor etsi rem vendidit,pretiũ tamẽ recepit,quare nihilominùs in bonis habet: & potest ex illo pretio soluere vsurarũ debita,sicut poterat ex re ipsa. Itaq; ad irritãdũ contractũ,eò conijciẽdus est oculus,vtrùm per ipsum vsurarij substantia minor fiat, q̃ quę soluẽdis debitis sufficit. Et patet hoc modo ratio nostra. Fac vsurariũ non ampliorẽ habere pecuniã, q̃ est suum æs alienũ: si tũc illi vẽdo meum fundũ,cõtractus est firmus: quia tantũ habet in rebus, quantũ habebat in nũmis. Si ergo iterum ego eundẽ fundũ eodem nummo redimã,cur contractus eadem ratione non sit solidus? Ius quidẽ ciuile forsan,quia fraudem præsumet, illum rescindet:sed tamen illo secluso nõ est cur cõscientiam remordet. ¶Hinc protinùs facilis est descensus ad fœneratorũ hæredes. Ad illos enim non tantũ obligatio realis deriuatur,verùm & personalis defuncti. Non solũ inquã dum in hæreditate res eædem permanent,quæ veluti pretium vsurarum acquisitæ fuerant,tenẽtur easdem propter obligationem realem,quę cũ ipsis migrat, dominis referre:verùm etsi nihil illarum supersit, sed tamẽ defunctus aliquid vnde debita soluantur in alijs legitimis bonis reliquerit, tenentur restituere quicquid ille debebat,propter personalem obligationẽ:eò q̃ eius loco subrogantur. Tenentur inquã in conscientia, si bona debitorũ summã adequẽt. Alioquin satis est si totam hæreditatẽ restituant. In foro autem exteriori,si hæreditatẽ acceptarẽt cogerentur in totum:nisi forsan scriptorum præcisè bonorũ se hęredes pronunciassent. ¶Reliqua iam demum fit dubitandi ratio, vtrùm hæredum singuli insolidum teneantur, an dũtaxat pro quota asis. Sunt enim & de hoc inter iuris doctores placita diuersa. Et Syluest.arbitratur in verbo,vsura.6.§.10.se satis respondisse q̃ secundũ illam opinionem quæ tenet omnia bona vsurarij esse obligata vsurarum debitis, vnusquilibet tenetur insolidum:si verò non sunt obligata, quilibet tenetur pro rata. At verò distinctio hæc parùm ad rem facit. Nam, vt suprà mõstratum est,cuncta vsurarij bona obligata manent,siue reali siue personali obligatione. Et ideo sic potiùs censendum, q̃ res illę q̃ pretium fuerunt vsurarium, à quouis hæredum possideantur, reddendæ sunt domino. Et tunc cæteri cohæredes tenentur illi refundere pro ratione suæ portiõis. Si autem sunt alia bona, arbitror neminẽ teneri nisi pro quota asis:vt qui hæres fuit ex semisse, teneatur de vsurarũ medietate:& qui ex triente,de tertia:& cæteri similiter de suacuiusq; portione. Et ratio est:quia personalis obligatio non transit in hæredes nisi ratione hęreditatis:ob idq̃; obligatio disperti tur secundũ portionem hęreditatis cuiusq;.

Moderatio frustię cõmunis.

De hæredibus fœneratorum

Dubitatio.

Syluester.

Satisfit dubitationi.ꝓposituę.

Ratio præfatæ assertionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et hoc sentio etiã si bona illa vsuraria pecunia fuerint empta. Et hęc de restitutione eorum quæ per realem vsuram acquiruntur.

Quæstio altera.

¶ Restat autem de vsura mentali respondere vtrũ obliget ad restitutionem: vt ca. consuluit. de vsur. definiuit Vrban. 3. Et imprimis ex superioribus cõstitutũ supponamus, vsuram mentalem esse, quando etiam nullo præcedenti pacto aliquid speratur ratione mutui recipiendum. Nam quando duntaxat ratione beneuolentiæ speratur, nunquàm contrahitur vsuræ contagium: siue illa sit principalis intentio, siue secus. Hoc nanq; iam suprà satis non solo testimonio S. Thom. sed clara ratione monstratum est.

Primũ fundamentum.

Secundum.

Secundo supponendum est, vsuram mentalẽ, licet semp peccatum sit cordis, nunquàm tamen obligare ad restitutionẽ nisi dum re vera subsequitur vsuræ receptio. Quinimo etsi pactũ interueniat & mutuator inique contendat vsuras exprimere, nisi recipiat, nulla emergit restituendi obligatio: qa nihil debetur nisi Deo in satisfactionem, p culpa. Igitur. c. consuluit. vbi restitutio iubetur vsuræ mentalis, hoc pacto intelligendum est.

Scotus.

¶ At verò nondũ per hæc satis liquet eiusdẽ textus intellectus. Haud enim desunt qui censeant mentalẽ vsuram neminẽ restitutionis vinculo innodare, nisi eum qui prauam suam mẽtem alteri insinuauerit. Imò Scot. in. 4. dist. 15. q. 2. artic. 2. id videtur sentire. Ait enĩ q̃ animꝰ sine vllo pacto verbali vel alio signo æquiualenti ostendente debitori q̃ mutuãs non mutuaret sine spe lucri non facit illum recipientem sine pacto habere alienum: & ideo non tenetur ad restitutionẽ. Et eiusdẽ sententiæ apparet esse Richard. eadem dist. artic. 5. q. 5. vt puta si vsurarius vt habetur in eodem cap. parabolã iuramenti, hoc est chirographũ debiti reddere recuset quousq; aliqui vltra sortem ei supererogetur. Et facere pro Scoto videtur Grego. in Registro. Et habet. 1. q. 2. c. sicut. vbi ait, eius oblatio, scilicet mutuatarij, nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit. Porrò autem hæc opinio, vt apud auctores iacet, nulla probabilitate viget. Nam qui prauitatem sui propositi insinuant, non mentales, sed reales vsurarij censendi sunt. Quandoquidem licẽt pactum nõ ineant expressum, insinuant tamen tacitè. Quare in dict. cap. consuluit. seorsum mentalis vsurarius secernitur ab eo qui mentem suam illo modo significat. Item ratio est manifesta vt

Richardus.

Motiuũ Scoti.

Gregorius

Sẽtẽtia Scoti. nullius probabilitatis.

Ratio in Scotum.

etiam sine tali significatiõe vsura obliget ad restitutionem: nam quanuis tuam auaram mentem celes, tamen dum scis alterum ratione mutui tibi dare, tũc planè intelligis dationem illius non esse liberam donationem, sed fieri pro illo quod non est pretio dignũ ac perinde retines alienum inuito domino.

¶ Vt ergo res hæc lucidè pateat, notandum est quatuor modis posse contingere receptionẽ fœneratoris à mutuatario. Primò: si mutuator intẽdat ratione beneuolẽtiæ recipere, eodemq; modo recipiat. tũc enim planum est nullum conflari vsuræ peccatum: tantum abest vt vlla exigatur restitutio. Secundò. Si intendit recipere causa mutui, & re vera ita recipit: & hoc licèt nullum interueniat pactum, neq; intẽtionis significatus, citra controuersiam, peccatum est restitutioni obnoxium, tum propter rationem proximè factam: tum quia expressa est determinatio dict. capi. consuluit. ¶ Vnum tamen offendit me dubium circa capituli verba. Habentur nanque ibidem hæc: Si non aliàs mutuo esset traditurus. Ex quibus verbis omnes colligunt, quod intẽtio secundariavsuræ non obligat ad restitutionem, sed duntaxat primaria & principalis. Videlicet si tu non mutuares nisi ob eiusmodi spem & intentionem: nam si etiam sine illa mutuares, aiunt hoc licère: quia hoc est finistrũ, vt aiũt oculum habere ad lucrum. Attamen profectò intelligere hoc non possum. Enimuero quanuis sine tali spe mutuares, ita vt hęc tua non sit principalis intentio, tamen posteà dum recipis, noueris alterũ tibi dare ratione mutui, profectò recipere tibi nõ licet. Sed esset peccatum nexu te implicans restituendi: quia recipis quod neq; est tuũ, neq; ille gratis dat. Quare non aliter percipio secundariam intentionem capituli, excusantem à restitutione, quàm dum nullo modo mutuo, vt ratione mutui aliquid recipiã: sed gratis. licet cogitatio obrẽpat q̃ mutuatariꝰ supererogabit mihi aliquid: quod tamẽ ego sum certus non recipere nisi gratis contulerit. Alioqui quanuis secundaria intentio esset recipiendi ratione mutui, esset delictum cordis.

Dubium.

Explanatur textus citatus.

¶ Tertio modo potest sic lucrum cõtingere, q̃ fœnerator non putat se recipere vltra sortem ratione mutui, sed fortè ratione beneuolentiæ: nihilominùs alter dat mutui causa. Et tunc fortasse quispiam censeret nullam emergere restitutionis obligationẽ: quia illa intentio nullum fuit peccatum. Nihilominùs

Ratio dicti.

hilominùs discernenda moderandaq; est hæc sententia: nam quandiu iste crediderit accepisse ratione beneuolentiç, & à culpa & à restitutione est liber. Attamen cùm primũ resciuerit mutuatarium nõ dedisse nisi ratione mutui, tenetur sub reatu peccati mortalis reddere. Et ratio est, quòd iam inde agnoscit non fuisse gratuitam donationẽ. At verò quia obligatio non nascitur ratione acceptionis, sed ratione rei acceptæ, non tenetur restituere nisi id qđ illius possidet, vel quo factus fuit ditior. Itaq; si quid bona fide cõsumpsit, putans esse suum, nõ debet.

¶ Quarto modo cõtingere potest quòd mutuator corruptam habuit intentionẽ, sed tamen alter nõ est largitus nisi gratis ex liberalitate.

Hostiensis. Panormita. Glossa.

Et de isto membro sunt opiniones diuersę. Nam Hostien. & Panor. in cap. consuluit. de vsuris. & gloss. ca. fin. de simonia. & Ioã. Andre. in Mercur. regu. pactum. affirmant obligationem inde exurgere restituendi. Et ratio eorum est, quòd cũ illa intentio sit peccatum, receptionem vitiat, ac perinde quicqd recipitur, restitutionis debito implexũ est. Et intelligunt etiam dum constiterit alterũ dedisse beneuolè. Nam dicunt quod restitutio tunc non est facienda illi, postquàm gratis dedit: sed pauperibus ratione peccati. Nihilominus in hac opinione nihil prorsus ꝑ babilitatis inest: res enim est clara. De peccato inquam in primis cogitationis, nulla est dubitatio. Secundò neq; de hoc ambigendum, quin quandiu mutuator habeat conscientiam, alterum ratione mutui dedisse, teneatur ad restitutionẽ: non quidem simpliciter: sed ratione errantis conscientiæ: pro eo quòd putat se retinere alienum. Et hactenus rectè dicunt prædicti authores. Attamen q̃ à parte rei teneatur, falsum est. Et ideo vbicõstiterit alterum non dedisse ratione mutui, sed gratuitò, quãquàm deprauatissima intẽtione illud receperit, nullo implicatur restituendi nodo. Et hoc manifestè probatur. Restituendi obligatio ex nulla alia insurgit causa q̃ ex damno alteri dato: hoc enĩ nomen ipsum aperit. Est enim restituere, alterum in suum ius statuere: quando verò mutuatarius obmeram beneuolentiam quippiam confert, nullum accipit damnum, nec depulsus est à iure suo: ergo alter nihil ei debet. Nam lucrum quod fœnerator acquisiuit, restitutionem nõ inducit: aliàs quod donatum tibi est, reddere obligareris. Deinde arguitur. Dum ergo rem meam ab altero e-

Autoris iudicium.

Ratio alterius ad idem.

ripio, quam arbitror esse suam, etsi tunc cor de furtum committam, tamen si posteà mihi innotescat, rem esse meam, nullo restitutionis reatu tenear. Imò verò quanuis sua ipsius fuisset, si postmodum notum mihi faceret dono mihi dedisse, profectò religatus essem iugo restituendi: par autem ratio est in proposito. Illi ergo mutuatario nihil debebatur. Si autem illi nihil debetur, multò minùs pauperibus. Restitutio nanq;, vt iam suprà dictum est: non cedit in ius pauperũ, nisi vel quando copia creditorum haberi non potest, vel quando datio ipsa iure condemnatur, vt in simonia: datio autem illa beneuola nullatenùs est prohibita. Dicere autem quòd mala intentio sit digna illa pœna, vt vsurarius eleemosynam egenis eroget, profectò nullo fulcimento connititur.

Corollariũ.

¶ Ex his ergo collige solam receptionem ratione mutui atque omnem in vniuersum, siue intentio primaria fuerit, siue accidẽtaria, obligare ad restitutionem. Igitur quãdo dixit Grego. oblationem mutuatarij non ingerere culpæ maculam si ex fœneratoris petitione non processerit, intellexit, quòd nõ impingit eidem fœneratori labem, si neque petit neq; sciat in pretium sibi propter mutuum rependi: nam dum sciens & prudens illa causa recipit, eodem recidit ac si peteret. Et sic glossare debet Scotum, qui eius susceperit patrocinium.

Ad motiuũ Scoti.

Dubium.

¶ Porrò verò postremũ hic dubium dissimulandũ non est: quippe quod multorum ingenia torquet. Videtur enim præfatum caput, consuluit. de vsuris. & cap. mandato. quod est finale, de simo. secum pugnare. Nam cap. hoc, vt expositum est, vsurarium mentalem nexu restitutionis perstringit. Illud verò de simo., ait quòd simoniacus affectus, nullo intercedente pacto, per solam pœnitentiam diluitur, neque ad resignandum beneficium obligat, quod tali affectu susceptum est. Et tamen quicqd in temporalibus vsura est, sit in spiritualibꝰ simonia. Imò grauius est simoniæ crimen.

Adriani solutio.

¶ Adrianus in illa. q. de vsura, hoc cõstituit discrimen, quòd cùm restitutio simoniaci pretij facienda est ecclesiæ, Papa potest illã remittere: secus autem de vsura. Hęc autem solutio nulla est prorsus: quoniam Papa illic nullã facit debiti relaxationem: sed tantùm de iure interrogatus respondet. Docet ergo nullam esse necessariam relegationẽ. Alij dicunt quòd capit. consuluit. loquitur in conscientia, qua quisq; tenetur vsuras re-

Solutio Adriani nõ satis apta.

Aliorũ responsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

stituere: sed cap. mandato. loquitur tantùm in foro exteriori: quòd scilicet simoniacus mentalis non compellatur in foro exteriori

Refellit proxima solut. resignare beneficium. At verò neq; hoc satisfacit. Nam etsi in humano tribunali non cogatur, deberet ipse nihilominùs in cõscie tia resignare: & tamen Papa illic pacatas eu rat conscientias per solam pœnitentiam. Pa nor. & reliqui in illo ca. complures cõmentantur glossas. Arbitror tamen quòd quam

Solutio vera contestantur litem, nulla est. Etenim caput illud. mãdato. forte nihil aliud sibi vult quã quòd si quis obsequia vel munera episcopo obtulit ea intentione vt illorum intuitu & interuentu obtineret sacerdotium, posteà tamen rescisceit collatum sibi fuisse non ratione munerum, sola pœnitentia deletur sibi præterita culpa: non tamen resignare tenetur: quia re vera collatio nõ fuit simoniaca. Sin autem sibi constaret collationẽ factam propter munera, forsitan necessaria esset resignatio. De hoc tamẽ lib. 9. in loco proprio

Vltimũ dubium. examinatius. ¶ Post hæc demũ dicẽdum superest de fœneratorũ cooperatoribus, an teneantur etiam ipsi restituere ratiõe acceptionis, quãlibet vsurarum nihil apud ipsos fuerit. Quales sunt eius factores & ministri. At-

Regula. qui in initio statim quæstionis statuitur regula. ¶ Quincunq; vere est causa, vt quispiã per vsuras alterum lædat, tenetur in integrũ ad restitutionẽ. Est enim regula iuris, quod qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. Estq; par ratio ac de concurrentibus cum fure. Nam cùm secundùm Paulum ad Roma. 1. non solùm qui faciunt, sed qui facientibus consentiũt digni sunt morte, mul

Qui dicantur causa usurariæ prauitatis. tò iustiùs qui re vera in causa sunt. Causa autem illi cum primis existimantur, qui mutuatarios ad soluendas vsuras compellunt, vt si principes in hunc errorem collaberentur, ac subinde iudices: etiam dum principũ iussu id auderent: tales enim leges manifestariam haberent iniquitatem. Et pariter aduocati, & pariter quotquot in tale iudicium cõcurrerẽt, ad restitutionẽ tenerentur. Pari modo proxenetæ & intercursores qui fœneratarios disquirentes inter ipsos ac fœneratores fœnorum pacta cõficiunt. Nam isti verisimè sunt causa. Item consultores, vt si quis filio vl amico persuaderet vt tale iniret viuẽdi institutum, profectò perinde teneretur restituere, acsi latroni consilio faueret. Hoc dixerim propter quosdam qui putant cooperari vsurarijs ad mutuandum, non inijcere restitutionis laqueum, sed cooperari ad suscipiendum lucrum. Nam profectò si ex mutuo sequitur lucrum, eadem est vtriusq; ratio. Consulere autem mutuatario vt soluat vsuras, neq; culpa est, neq; ad restitutionem obligat: quia vsuras soluere non per se vetitum est. ¶ De ministris autem non est facile iudicare. Agentes enim quos vocant & factores, quibus vsurarij sua negotia committunt, quiq; illorum pecuniam fœnori dant,

Quid de ministris usurariorũ sentiendum omninò tenentur ratione acceptionis. Hæc omnia intelliguntur si vsurarij nõ restituũt: & ipsi soluendo sunt. Tametsi dum vsurarum nihil in vsum istorum venit, consilium est vt dent pro sua virili operã qualiter vsurarij restituant. Quòd si nõ profecerint, arbitror esse casum cõueniendi creditores à quibus obnixè vel debitorũ vel partis remissionem deprecentur. Est enim tunc misericordiæ locus maximè, si illi ex aliqua ignorantia peccarũt. ¶ At postq; de ignorantia incidit sermo animaduertẽdũ est, quòd si huiusmodi admissitros ea cõtingeret ignorantia teneri, quæ prorsus ab omni eos culpa purgaret, nullo posteà colligarentur restitutionis nexu. Nam cũ restitutionis obligatio nõ nisi ratione, vel acceptionis, vel rei acceptæ exurgat, si acceptio nulla fuit culpa, & res apud ministrum nõ manet, omnis cessat obligatio: verũtamen crimẽ est tam apertũ, vt neminẽ possit ignorantia in totũ excusare. Nisi forsan in nõnullis casibus quorũ sũt grauiũ doctorum opiniones diuersæ. Tunc enim quẽ conscientia in contrarium non remorderit, auscultare doctoribus poterit qui bonæ sunt autoritatis. ¶ Præter hos nominatos sunt alij administri, qui propriè non censentur esse causa: veluti famuli qui pecu

Quid de mediis pecunias fœneratorum portantibus. nias portant & seruãt. Erat, verbi gratia, mutuatarius soluturus: mittit fœnerator per famulum ad petendũ & tradit alteri ad custodiendũ, illi nõ propriè sunt causa neq; restituere tenentur. Imò credo neq; amanuenses qui in cõmentarios rationes dati & accepti referũt. Nam illi tantũ memoriæ subseruiũt.

Quid de amanuensibus At vero de publico scriba cuius instrumentum fidem facit, paululò sanè maior est dubitandi ratio. Nam ille publica fide pactum firmat quod vera est vsuræ causa. Et ideo saluberrimum esset consilium talia pacta non subsignare. Imò, si vigore illius instrumenti posteà alter condemnaretur, nõ esset tabellio immunis à restitutionis debito. Quamuis cùm tales vsurariæ lites non admittantur in

Quid de tabellione. forum,

fórum, non tantũ inde imminet periculum. Nisi tabellio fraudem sciens, instrumentum vsurarium sub tacita nequitia subsignaret. Vt, si mutum erat mille ducatorum, & centum vsurarum, fidem faceret mutuatarium mutuo recepisse mille & centũ. Tunc enim reus est restituendi. ¶ Reliqua quæ de restitutione adiuberi hic possunt, non sunt hoc genus restitutioni propria, sed alijs simul cõmunia. Tenetur enim vsurarius de damnis quæ mutuatarius propter vsurarias solutiones accepit. Item fieri potest vsurarũ recompensatio. Vt si ego à te eundẽ vsurarũ nanc tum recepi, quẽ tu ex me per similẽ iniuriã extorseras, neuter restat alteri debitor. Imò cap. quia frustra. de vsuris. non permittitur ille qui vsuras soluit, repetere antequàm ipse quas accepit persoluat. Ad hæc si neq; creditoris copia, neq; hæredum haberi potest, pauperibus faciẽda est restitutio: vt Alexand. 3. statuit. ca. cũ tu. de vsu.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm liceat mutuo pecuniam accipere sub usura.

CVM dare mutuum ad vsuras peccatũ sit, & mutuatarius cautam eidem malo dare videatur, meritò subinde interrogatur vtrum liceat mutuo pecuniam accipere sub vsura. Arguitur enim à parte negatiua. Pari iure condemnat Apostolus ad Rom. 1. eos qui malefactoribus consentiunt, atq; ipsos qui malefaciunt: qui autem mutuũ sub vsura accipit, non solùm vsurario crimini consentit, verùm & occasionem præbet, ac perinde scandalum dat: ergo vndequàq; peccat.

Primũ argumentum

Secundum

¶ Secũdo. Si hoc genus necessitas acceptionem excusaret, lequerẽtur & excusare quoque posse, vt quis pecuniã suam in deposito penes vsurarium collocaret. Nam æqualis esse posset necessitas: hoc autem à crimine nullatenùs excusatur: nam perinde esset atque gladium furioso cõmittere, aut impudico virginem: ergo neq; licitum est mutuũ sub fœnoris vinculo suscipere. ¶ In contrarium autem est Philosophus. 5. Ethi. vbi docet iniuriam pati non esse delictum, sed facere: mutuator autem iniustitiam irrogat petenti mutuum, si eum fœnore morficat: alter verò tantùm patitur.

Arist.

Prima conclus.

AD quæstionem duabus cõclusionibus respondetur. Prior est. Eum qui paratus non est fœnori dare, nemini licet inducere vt fœneret. ¶ Posterior. Ab eo qui paratus est fœnerato mutuare, licitũ est mutuari sub fœnore. Ambæ simul conclusiones vna bimẽbri ratione cõprobãtur. Inducere quẽpiam ad malum, nemini licet. Præcipuũ enim genus cooperandi ad malũ, est ad illud mouere & excitare: cùm ergo fœnerari malũ sit, nemini in tale propositũ quod ipse non habebat conijcere põt. Attamẽ vti alterius peccato in bonũ, nihil absurdi habet. Nam & Deo hoc est in vsu. Vtitur enim peccatis nostris in bonũ, Vt in Enchirid. differte docet Augustinus. Vnde idem facer autor ad Publicolam: Qui vtitur, inquit, fide illius qui per falsos Deos iurat, nõ ad malũ, sed ad bonũ: nõ peccato illius se sociat quo per dæmonia iurauit, sed facto eius bono, quo fidem seruauit. Si tamen induceret eum ad iurãdum per falsos Deos, peccaret. Subiungit D. Thom. exemplũ Hierem. 41. decem virorum qui vt vitam ab Ismahele redimerent, qui eos volebat occidere, thesauros suos ei obtulerunt. Quocirca veluti dũ quis incidit in ratiões licet iniuriam ab illis patiatur volentibus eũ crucidare, ipse tamen offerens aurũ quo vitam redimat, non est prodigus: sic censendũ de illo qui vt suæ necessitati prouideat mutuum accipit fœnori obnoxium. ¶ Hic autem dubia non desunt minimè prætereũda. Primũ est, vtrùm sine vlla prorsus necessitate ab vsurario fœnerari, peccatum sit. Videtur enim D. Thom. hoc affirmare: dum nõ aliter huiusmodi mutui acceptionẽ excusat quàm dũ sit ad subueniendũ necessitati prioris vel alterius. Hoc autem facilimæ solutionis est. Enimuerò ille qui vel nulla, vel nõ iusta necessitate adductus fœnerato mutuatur ab eo qui paratus est, nõ alio peccato delinquit quàm pdigalitatis: quæ genere suo nõ est mortale. Potest enim quisq; citra peccatum mortale sua profundere. Attamẽ ex circunstantijs fieri potest mortale. Nempe si familiam habet alendam & proles quibꝰ debet in posterum prospicere: vel si esset Antistes qui scandalum daret. Quòd si scisciteris, quæ nam ergo necessitas ingruere debet vt prorsus culpam abstergat? Respondetur nõ esse necessariam ita multũ grauem, sed satis esse vt occurrat decentia status, & ornatus personæ: vt si magnates ad Torniamin is ap paratum & ad si miles celebrandas festiuitates sub fœnore mutuetur, nõ est peccatum. Quin verò si ob meram voluptatẽ faceret,

Dubium. 1.

Secunda.

Ratio utriusq; conclus.

Augusti.

Solutio.

Scisciratio.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nõ esset nisi veniale. Tametsi etiã in hac magnatum classe fieri cõtingat mortale: vt putã dum hac ratione ingens contrahunt æs alienum in grauissimum liberorũ detrimentum. Mox & inde arbitror grauiter peccare, q̃ fomenta vsurarum subministrant, causaque sunt vt omne genus mercaturæ deseratur, vertaturq; in vsurarium quæstum.

Scrupulus. ¶ Vtrũm vero liceat mutuũ sub fœnore accipere ad exercendam mercaturam vel alias licitas negotiationes ineundas, fertur Diuꝰ Thom. Florentino mercatori respondisse peccatum esse: attamen non est genere suo mortale. Imò vero forsan quandoq; nullũ. Etenim dum quis non aliam instituere valeret rationem viuendi, non video cur nõ posset fœnebre mutuum petere, quo illa arte sibi susq; prouideret. Veruntamen hoc tacẽdum in p̃sentiarum nõ est, quod in perniciem reipublicę in dies ire pergit. Ingentem enim hominum turbam videas, qui nihil in bonis habentes, vt alias effugiant mechanicas artes, hacta à fœneratorum facilitate occasione, sub vsuris mutua corradunt quę negotiationi exponunt. Et de repente mercatores prodeũtes lautiorem vitam instituũt. Qua ratione & luxu breui suam inopiam ꝓdunt, & fracta creditoribus fide reclamant non esse soluendo. Hi profectò tanquã publica p̃stis essent arcendi, & ceu publici latrones existimandi. ¶ Hæc autem specialis ratio vtendi in bonum alieno peccato ad id

Dubitatio. nos euocat generaliùs perscrutandum, vtrũ videlicet in alijs quoque materijs pariter liceat. Et respondetur per hanc regulam, quotiscunq; id quod petitur tum iustè fieri potest, tum & bona de causa petitur, quãquam scias alterum perperàm facturum, licet tibi

Solutio. tuo vti iure. Exemplum est in re præsenti, dum mutuum ab vsurario petis, id tantum postulas, quod ipse posset tibi absq; fœnore præstare. Igitur si beneficium tibi fœnorat, sua est, non tua culpa. Similiter in exemplo Augu. Dum ab infideli iuratam exigis fœderis conuentionem fidem, licitè ipse possit per Deum verum iuratam præstare: si autẽ per falsos iurat, suæ impietati tribuitur. Veruntamen si id quod flagitas, præstari ab altero iustè nequit, petitio tua iniqua est, vt si ab amico peteres, vt quò tuis ꝓficeret sumptibus, furaretur: aut quò tuam iniuriam vlciscereris, inimicum tuum vulneraret. Tãetsi hanc regulam non vsq; adeò vniuersalis veritatis arbitror, quo minus exceptionẽ ci tra violentiam patiatur. Etenim qui à misero prostibulo stato pretio turpẽ consensum petit, non est alius criminis condemnandus quàm simplicis fornicationis, quippe cũ id genus mulierem non censetur ille mouere quandoquidẽ ipsa est quæstui paratissima. Secùs si honestam solicitaret. ¶ Hinc rursus ad rem proximè gradus fit ad aliud dubium examinandum, quod grauius est: vtrùm liceat minus malum ad pellendum cuitandum consulere. Videlicet sicuti licet mutuum petere sub vsuris vtendo alieno peccato in bonũ: ita sit decens dissuadere alteri ne occidat: qđ bonum est, persuadendo vt mitiorem vindictam sumat. Visus enim est hic Caieta. hoc negare, quod nos tamen super. 3. cap. ad Roma. obiter & quasi aliud agentes affirmauimus. Quapropter cõstituimus rem hic prefius enucleare. Et à parte negatiua militare videtur primùm omnium sententia Pauli loco citato: Non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Nam cùm consulens causa illius rei sit quam consulit, fit vt qui minus malum consulit, idem censeatur facere: & cùm euitare maius malum quædam sit species boni, vt. 5. Ethic capitu. 1. autor est Aristo. consequens apparet vt consulere minus malũ ad euitandũ peius, idem sit quod facere malum vt inde eueniat bonum. ¶ Ité alteri non licet malum vllum facere, vt peius euitet: ergo neque tibi idem ei consulere. Et confirmatur. Si tibi fas esset tale consilium alteri præbere, non esset nefas tibi ipsi idem assumere: quare liceret tibi facere malum vt peius caueres: quod est absurdum. Præterea consulere minus malum, est inducere ad malum: at Sanct. Thom. hic vniuersim negat licitum esse inducere alium ad malum: ergo nefarium est tale consilium. Ad hæc secundùm regulam positam non licet ab aliquo petere id quod licitè ipse præstare nequit: sed nemo minus malum facere licitè potest: ergo neque hoc est licitum ab aliquo petere. ¶ His tamen non obstantibus arbitror documentum esse non solùm iustum, verùm, & salutiferum, si res perspecta consideratione versetur. Enimuero quia res moralis est, debet casus in eas angustias perstringi, vt cui tale consiliũ dederis, constitutissimũ habeat, certissimusq; sit grauis scelus perpetrare: ita vt nullo non moto lapide, nulla fiat reliqua via diuertendi induratum eius animum ab illo proposito, nisi molliùs inclinãdo in aliud, vbi virus euomat.

Dubium grauc.

Caietanus.

Primum & principium.

Secundũ argumentum Cõfirmatio

Tertium.

Postremum

Solutio.

mat. Enimuerò etsi amicum tuum certis cõiecturis crederes cras commissurum adulterium, quod nondum constituit, nihilo minus nefas esset persuadere modo illi fornicatione, qua calorem restingueret. Neq; si haberet corruptam naturã in alterum sexum, licitum esset ad euellendum illum habitum persuadere illi conuersationem cùm fœminis. Nam ad præueniendum malum propositum, seu ad compescendum corruptũ habitum, non licet hominem in alia inclinare vitia. Est enim regula Arist. 2. Ethico. c. 9. eum qui delinquit in vnum extremum, inclinandũ esse in alterũ: sed tamen intra virtutis lineam. Igitur consulere minus malum nõ licet, nisi ad cõuellendum animum qui actu, firmoque proposito infixus est in malum. Fac ergo vnum hominem cõstitutissimũ habere alterũ trucidare, & accinctum esse ope tui, vt dissuaderes nullam præterisli rationem. ¶ Quod huic ergo cõsilium præbere possis, vt mitiore læsione virus expuat, arguitur sic. Illud cõsilium habet bonum obiectum & finem absq; sinistra vlla circunstantia: ergo est bonũ. De fine nullũ est dubiũ: cùm sit homicidiũ euitare: sed & de obiecto idẽ probatur. Illud siquidẽ nõ est, vt aduersarij falsò putãt, simplex illud remissius incõmodum: puta, cæde eum fuste, aut alapa, aut quid simile: sed hoc cõditionale, si alterũ certus es facere, nempe, aut occidere, aut leuiùs vulnerare, citius hoc fac. hoc autem obiectũ bonum est, & rationi consonans. Nam vt Topicorum regula habet. Ex duobus malis minus est eligendum. Quod vniuersim, etiam in malis culpæ verum obtinet: vt Gregor. 13. distinct. can. Nerui. perspectè docet. Quapropter cũ consulens duorũ malorum minus, nihil aliud quàm electionem illam suadeat, nihil mali committit, sed bonũ consulit. Sed arguis: saltem non licet illud minus malum absolutè consulere. Distinguitur de absolutè. Si enim intelligas extra talem casum: conceditur. Attamen casu quo ille certissimus est cõmittere grauius malum quod illi dissuadendo persuadere nequis nè faciat, quanuis comparationem non exprimas, sed alterum minus cõsulas, semper subintelligitur comparatio: scilicet si alterum facturus es. Secundo id etiam elucidatur. Si illud consilium, malum esset, inde maximè quod per illud alter inducitur ad peccandum. Quòd autem id falsum sit, probatur. Nemo inducit alterum ad illud quod alter apud se habet cõstitutissimũ facere: ille autẽ constitutũ habet malũ aut hoc, aut illud facere, ergo cõsulẽs nõ inducit vt malũ faciat, sed vt faciat minus malũ: Nulla ergo est consequentia. Dimouco illum à peiori, inclinando ad minus malum: ergo induco ad malũ. Imò in tali casu inducere eum ad minus malum est inducere ad bonũ. ¶ Tertiò ad hominem arguitur contra Cae. Fatetur nanq; licitum esse in tali casu proponere illi materiam minoris mali. Fit ergo inde, vt licitũ sit eandẽ ei declarare materiam: puta quòd mitiùs potest vulnerare hostem, atq; illo modo suum explere animũ, suoq; honori satisfacere, meliusq; sibi consulere, & maiora cauere pericula: sicut Loth exposuit filias nefandis Sodomitis, quò caueret hospitũ abusum: hæc autẽ materiæ propositio (vt eius vtamur verbo) planè consilium est & suasio. Nã quomodo aliquid aliter consulas quàm explicãdo rationes quibus alter moueatur? Quin vero & hoc est inducere. Porrò ergo figmentũ est, perparũ ad mores referens, cõcedere q̃ licet proponere materiã minoris mali, & tamen negare consulendi licentiam. Quare Loth, non solùm exposuit filias, sed ait, abutimini illis. Et dicere q̃ illud fuit tantùm permissio, est contra verborum schema, quod apparet plusquàm consilij. Quapropter posteà in sua Summa, verbo, tyrannis, concedit plane quod licet consulere minus malum ad euitandum maius. Igitur vel putauit nõ sibi cõtradicere. Nam. 2. 2. art. præsenti nunq̃ negauit licere consulere minus malum, sed licere inducere ad minus malum. Et forsan aliquid discriminis cõmentus est inter consulere, & inducere, quod ego non penetro. Vel forte emendauit sententiam. Et Adrian. quod. 1. q. 2. nostram amplectitur. Sed dimissis huiusmodi autoribus, qui citra disputationem & examen simpliciter loquũtur, extat sententia Augustini in libr. Quæstionũ super Exod. & refertur. 33. q. 2. can. si quod verius. vbi de cõiuge adulteræ loquẽs ait. Si facturus est quod non licet, puta vel vxorẽ occidere, vel dimittere, tam faciat adulterium, & non faciat homicidium. Et ſq; expressa sententia Chrysost. hom. 27. ad populũ: vbi admonet consulendũ esse illi qui assuetus est iurare, vt iuret per caput suum, nè iuret per Deum. Et ex Gregoriano cap. citato. Nerui. idem colligitur. ¶ Vnde ad primũ argumentorum in contrarium, conceſſo nõ licere fieri mala vt inde eueniant bona, negatur.

Aristot.

Primus ratio præteritæ ſſertionis.

Gregorius.

Obiectio.

Solutio.

Secundũ argumentum.

Adrian.

Auguſt.

Chryſoſt.

Ad. 1. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur inde consequi quòd liceat consulere minus malum: non talis consultor, vt dictum est; licet sit causa minoris mali, non ideo est causa mali. Est enim fallacissima consequentia. Imo est causa electionis bonæ: quando quidem eum qui infixus est scelestiori proposito, deflectere ad remissius, verè est bonum. Et perinde respondetur ad secundum. Haud enim sequitur. Alteri non licet facere minus malum: ergo nec mihi licet cõsulere. Ille nanq; cùm in sua habeat potestate neutrum facere, alterutrum faciat, reus est: mihi verò quia facultas non suppetit dimouendi illum ab vtroq;, iustum est, minus consulendo à grauiori diuertere. Atq; inde fit consequẽs: vt ego nõ possim mihi sumere simile consilium: nã semper in mea est potestate duobus delictis oblatis, vtrunq; cauere. Et quantum ad alia argumẽta iam ostensum est, cõsulere minus malum nõ esse inducere ad malum, imo ad bonum. Atq; adeò nec talis cõsiliarius petit id quod alter præstare iustè nequit: nã absolute nõ petit, nisi vt grauius malum nõ faciat: ob idq; sua culpa est si acquiescere non vult, nisi in alterum impingendo malum. Cuius simile est, mutuũ petere sub vsuris. ¶ Ex his ergo colligitò nemini licere minimum veniale peccatum facere ad euitãdum immanissimũ malum in altero. Est em̃ contradictionis implicatio, malum esse & licere. Neq; licet id vni tertio consulere. Quapropter dum mihi tyrannus mortem comminatur, potiùs debeo permittere homicidium quàm vt mentiar. Neq; ad euitandum grauissimũ adulterium in iuuene liceret mihi secundam aliã vxo̱ solutam inducere, vt illam cognoscendo, ab adulterio declinaret. ¶ At verò de Loth, nondũ per hęc quę dicta sunt planè constare potest, veniatne eius fact̃ excusandum. Porrò Ambrosi. 32. q. 7. can. offerebat, videtur eius zelum excusatũ habere. Et Petrus in secunda sua Canonica eum appellat iustum. Licèt inde non fiatcõ sequens, vt in illo singulari actu non deliquerit. Tametsi etiam sit probabile eum peccasse. Nihilo minùs si factũ natura sua perpendas, profectò nullatenùs licitũ fuit, nisi ignorãtia illud excuses. Haud enim prudens fuit cõsilium, sed res indecens. Et ratio est quòd cùm illi incumberet suarum filiarum cura, atq; adeò paterno iure teneretur earum custodire pudorem, non debuit illa via peiori malo obstare. Nam iam dictum est neq; minimũ tibi peccatum licere ad euitandum in alterò grauissimum. Secùs si consulendo diuisset, sunt in vrbe virgines fœminę, quibus vestram potestis libidinem offerre. Quapropter excusatio quam ei prætexit hic Caieta. dicens quòd tantum exposuit materiam minoris mali, dupliciter mihi apparet deficiẽs. Primùm quòd re vera fuit inductio. Abutimini enim, inquit, eis. Deinde quòd neque illa propriarum filiarum expositio eum decebat. Glossa ergo illius loci Genes. 19. quæ Augustini est, & refertur. 14. dist. can. qđ aiti non consilio tribuit qd fecit Loth; sed animi perturbationi: quę partim eius culpam extenuauit. An verò prorsus excusauerit, perpẽdendum est secundùm scientiam quam homines illius seculi tenebantur habere.

Ad secũdũ

Caietanus

Augustin. Quæstiõ Loth sit excusanda.

Ad reliqua argumenta.

Corollariũ.

An Loth offerẽdo filias deliquerit.

SVpereſt ergo tandem ad argumenta partis negatiuę principalis quæstionis respõdere. Et quidem primi solutio satis ex superioribus liquet. Negatur enim, eũ qui sub vsuris mutuum accipit, vsurario consentire: tantum abest, vt causam illi vel occasionem peccandi porrigat. Etenim cùm ipse sit paratus facere, minimè eum petẽs mouet: vt modò de consulente minus malum dicebamus. Atque adeò ipse est qui scandalum dat: seeùs si paratus non esset. ¶ Ad secundum verò eo pacto respondetur, quo superiùs de illis dictum est, qui commercia cum vsurarijs ineunt. Si vsurarius inquam nullam aliam crederetur habere substantiam huius mundi quàm vsuris acquisitam, profectò nemini liceret pecuniam suam apud illum deponere: nam perinde tunc esset ac si tuum esset, ꝓpositum vt tuam quoque pecuniam fœnori daret: quod quidem propositum, iniquum est. Si verò copiosiorem pecuniam habet, licet tibi sana mente tuam apud illum custodiendam deponere,

Ad primum argumentum principale.

Ad secundũ argumentum.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum Mons pietatis, usurarius sit.

HVic quæstioni adhibẽdũ articulũ duxerim de Monte pietatis, qui sub forma mutui vsuræ labẽ contrahere videtur. Dicit enim mons pietatis cumulatus ærtis aceruus, qui subleuã disper mutuũ miserijs pauperũ destinatur: ea tamẽ lege vt mutuatarius quisq; exiguam pecuniã in singulos menses cõferat: nõ quidem, vt aiunt, ratione mutui, sed veluti stipẽdiũ ministrorũ qui ad seruanda executiẽdaq; pignora, habẽdasq; rationes dati & accepti deputãtur. Cùm ergo in mutuo pietas insit, quæritur vtrũ ab illo collato stipẽdio vsuræ macula inficiatur. Et arguitur à parte negatiua. Si quippiã hic committeretur vsurariæ iniquitatis, maximè inde ꝙ mutuatarij aliquid vltra sortem erogant, id autẽ nõ faciũt ratione mutui, sed ad alendos ministros, eidem negotio necessarios, ergo procul hinc abest vsuræ peruersitas. Probatur minor. Aequũ est vt illud ærariũ ab illis, quorũ interest, seruetur incolume, interest autẽ pauperum: nã diuitis qui illud erogauit, nihil refert postq̃ iam tali misericordiæ illud mancipauit. Neq; refert reipublicæ, vt pote cui nihilinde accrescit, solis ergo pauperibus quorũ cõmodo depositũ est, incumbit illud custodire. Neutiq̃ autẽ in custodia esse posset, nisi sub pignorũ fide mutuaret, atq; adeò adiectis eisdem negotio ministris qui pignora seruarẽt, & post morã vænũdarẽt, rationeq; singulorũ bona fide retinerẽt: ergo pauperũ munus est tales ministros suis symbolis sustentare: atque adeò illic omnis vsura cauetur. ¶ In cõtrariũ est ꝙ reddere tantum in singulos menses, ac perinde tanto plus, quanto plus tẽporis prolatatur, solutio mutui: atq; id ad reddẽdũ tutam mutuatam pecuniam, qua certè cautela mutuantis negotium agitur, quandam habet effigiem vsuræ.

Primum argumentum à parte negatiua.

Institutio montis pietatis.

Fuit secũdò Concilio La. Caietan.

INstitutum hoc Montis pietatis in Italia centum hinc annis ortũ est. Nam Pius. 2. primo eius refertur approbator. Et postea Lateranen concilio sub Leone Decimo iterum fuit receptus, cuius vtiq; extat approbationis Bulla. At quoniam, vt Caieta. eiusdem sanctæ ecclesiæ Cardinalis, qui vt. 2. 2. q. 11. art. 10. refert eidem interfuit concilio, in Opusculo huius rei singulari commemorat, non cuncta eiusdem mõtis capitula fuerint per eadem bullam approbata: sed quatenùs sacris canonibus nõ essent contraria: nulla irrogatur iniuria eidẽ apostolicæ sedi, si de eãdem montis ratione controuertetur. Eò præsertim quod Papa & Concilium, in quibus authoritas residet summa cõdendi tum fidei articulos, tum & morum leges, non curant falcem suam mittere ad definiendas tanquàm de fide philosophię disputationes quæ non ex sacra scriptura, sed ex nuda philosophia eliciuntur: qualis illa est quæ instituitur ad examinandum quisnam contractus sit vsurarius, quis verò ab hoc crimine liber. Hoc enim non ex sacra scriptura colligitur, vnde suas veritates elicit sancta Sedes, sed ex media meraq̃ue natura rerum. Aliud denique est prohibere vsuras sub his, aut alijs censuris: quod cùm non solùm ex mora li philosophia, sed ex sacra scriptura colligitur, propriũ est Apostolicum munus: aliud verò examinare quisnam contractus sit vsurarius, quod permittit ex sola natura rerum perpendi. Et ideò licèt in eadem Bulla sentẽtia excõmunicationis in eos feratur qui contrà, vel prædicauerint, vel disputauerint, debet illa tamen intelligi cum eadem clausula: scilicet, si impugnauerint capitula: quæ sacris canonibus non fuerint contraria. Aliàs Caietan. fuisset damnatus: qui tamen eum tempore Leonis opusculum edidit, quo mõtem nõ probauit, minimè fuit reprehensus. Cum hac ergo quam facimus protestatiõe, quòd decretis, vel concilij quatenùs fuerit receptum (quoniam neq; omnia acta illius Lateranensis recepta sunt) vel sanctæ sedis, nullatenùs volumus cõtraria, sed eisdem sanctissimè obedire, paratissimi etractare quicquid ecclesia catholica iusserit, nihil aliud quàm operæpretium arbitror explicare rationes quæ eundem mõtem oppugnare videntur: ac pòst subijcere qua ratione eadem apostolica bulla sit interpretanda. ¶ Igitur Mons pietatis multis potest modis congeri. Primo si qui habet substantiam huius mundi commiseratione ductus alicui vrbi, aut reipublicæ auri pondus tribuit: non quidem simpliciter in eius id transferendo dominiũ, sed hunc mutuationis vsui dedicando. Secundò si respublica, vel ex publico ærario id tali vsui seponat, vel ciuium contributione cõficiat. Nam quantum ad rem attinet præsentem, nihil refert. Neq; verò interest, pondus ne auri sit an frumenti copia, rerum ve aliarum vsu consumptibilium. Capitula autem montis sunt primùm, vt non mutuo detur pecunia, aut frumentum, nisi in tempus certum: puta in annum. Aliàs in rem communem nõ cederet, sed apud paucos totum occuparetur. Rursus neq; decet absq; pignoratitia cautione montem dispensare. Alioqui, cùm mutuatarij pauperes esse debeant, sæpissime contingeret, vt soluendo non essent: qua vtiq; dissipatione breui mons in nihilũ abiret. Quapropter neq; pignora vltra præfixum tempus seruanda sunt, sed illico sub hasta exponenda, vt cumulus reficiatur.

Quid mons pietatis.

Mons pietatis.

Capitula montis pietatis.

¶ His præhabitis radix huius disputationis vna quidem est, sed tamen quæ diuersè intellecta diuersas parit opiniones. Radix inquã est

Radix ꝑsentis disputationis

Universidad de Deusto
Biblioteca

est quòd ille cuius interest capitalem illam summam pecuniæ seruare incolumẽ, debet suis impẽsis ministros sustentare. Sunt autẽ qui censent pauperum interesse ideoq; immune ab vsuræ vitio arbitrantur contributionẽ ab illis fieri: vt pote quæ alendis ministris necessaria est. Alij verò quorũ est Caietanus putant hoc non interesse mutuatariorũ, sed mutuantis: cuius ideo onus esse debet suos sustentare ministros: atq; adeo quicquid vltra sortem recipit, extorquere aiunt ratione mutui, seu ratione dilatæ solutionis. ¶ Atq; in hanc sententiam nostra conclusio inclinat. Arbitror inquã eiusmodi rationẽ montis neutiquàm ab vsuræ sordibus elui posse. Et quò huius sententiæ veritas innotescat, hoc primùm omniũ vtamur exẽplo, quod esse existimo omnium regulam. Arguitur inquam. Si quis diues, ac misericors homo decreuisset cuicunq; petenti à se, euangelio auscultans, mutuare: non tamen nisi suscepto pignore, & vsque ad certum tempus secundum iura Montis pietatis, nequaquam posset quippiam vltra sortẽ recipere: ergo neque illa, quam vocant Montis communitatem, id licitè potest. Demonstremus priùs antecedens, vt inde ad illationem descendamus. Homo huiusmodi mutuator si pignus recipit, hoc non facit in vtilitatem mutuatarij, sed in suam propriã, vt tutam sibi faciat solutionem pecuniæ suæ: ergo quòd idem custodiatur pignus, sua interest, non mutuatarij. Nam mutuatarius mallet ipse retinere. Sed quia mutuator aliter nõ vult pecuniam suam ei credere, pignus recipit: atque adeo ratione eiusdem acceptionis fit debitor idẽ reddẽdi pignus. Idque adeò non solùm vti depositarius. Nam hic quia nõ in suũ, sed in depositantis vtilitatẽ depositũ seruandum recipit, non tenetur ratione acceptionis, vt lib. 4. sub titulo restitutionis dictum est. Ob idque si citra suam grauem culpam depositum perdatur, non tenetur illud restituere. At verò qui pignus recipit, cogitur ratione acceptionis: ob idque licet minori culpa illud perdat: nihilo minùs restitutionis laqueo tenetur. Dixerim minori culpa: quia si nulla sua culpa dispereat, liber manet. Apparet enim hoc loco Caietan. falsus qui tantum interualli inter pignus, & depositum iecerit, vt putet eum qui pignus recipit perinde teneri ratione acceptionis restituere, ac si mutuo vel furto reciperet: atq; ideo etiam si absq; vlla sua culpa pignus pereat, manere

Conclusio unica quæstionis sit quæstioni.

Prima ratio pro cõclusione.

semper restitutionis funeligatũ: cũ sit latissima differentia. Nam qui mutuũ recipit, eius dominium acquirit. Quare quomodolibet perdatur, sibi perijt. Dominiũ autẽ pignoris manet apud debitorẽ, sicuti dominiũ depositi apud depositorem. Quocirca eidem perijt debitori: vt patet expressa lege, pignus. de pign. actio. Nisi aliqua culpa creditoris perierit vt colligitur. l. quæsitum. ff. de distract. pigno. Ad nostrum ergo propositũ satis est q̃ creditori incũbit custodia pignoris. ¶ Quod si arguas: Beneficiũ mutuandi in vtilitatem cedit eorum qui mutuũ accipiũt: mutuator autem habet se incolumem seruare: ergo id potest aliorum sumptibus facere. Iam suprà prodita est fallacia huius argumentationis. Beneficium enim mutui debet gratis conferri: & ideo qui mutuat, recipere onera debet, quæ sunt mutuationi annexa: puta seruare pignus & reddere. Aliàs non mutuet. Hoc quidem verum est quòd vbi pignus tale sit quod possit tinea corrodi, vt vestis: vel alia ratione perire, vt pote si est res pretiosissima ac subinde custoditu periculosissima, debet mutuãs protestatione mutuatarium admonere, vt suo periculo pereat. Quòd si voluerit pignus curari, suis fiat expensis. Est quippe accidentarium q̃ pignus illius sit naturç. Et pari ratione si mutuator suam credere pecuniam recusat antequàm mutuatarius publico se obliget instrumento illud quidem debet expensis eiusdem mutuatarij à tabellione confici. Nam mutuator nil nisi fidem petit, quam alter tenetur dispendio suo exhibere. Atque hinc sumitur nonum contra Montem argumentum. Nempe quòd hoc quod quibuspiam pignoribus accidentarium & peculiare est, nõ debet in legem duci vt quicunque mutuatarius ratione cuiusque seruandi pignoris stipendium soluat. Quod autem de mutuatitia pecunia peculiaris domini censetur, constat & de illa existimãdum cuius respublica dominium habet, nempe quod eius est curç, eam tuto seruare. ¶ Sed tamen arguis. Esto ita res habeat dum mons certum habet dominum: secus tamẽ in monte pietatis. Est enim ratio longè diuersa. Quare illatio suprà facta, nulla est. Cumulus siquidem huiusmodi nullum habet præter mutuatarios proprium dominum: nam diues qui illum contulit, dominium à se eius abdicauit. Quare sua iam non refert eandem custodire. Neque verò respublica, siue, vt aiunt, communitas eundem tenetur

Obiectio.

Solutio.

Obiectio ad secundariũ.

Secundaria cõtra mons pietatis.

tenetur seruare montem: quoniam nihil ei inde emolumẽti obtingit: neque verò dominium eius habet. Fac enim montem illum non esse congestum subsidijs ciuium, neq; ex ærario publico, sed à diuite in illos vsus donatum, qui vel reipublicę, vel certis personis meram administrationem commiserit. Cùm ergo nullus sit alius dominus, consequens fit vt mutuatarij custodia eiusdẽ ærarij incumbat. Ecce argumentum contrariæ sententiæ: quod eius patronos seducit: si nõ contraria nos ratio falsos habet. Probatur ergo eòdem relabi illam pecuniam domino alio carere, ac si certum haberet. Illa nanque tunc pecunia mutuationi exposita, non est pauperum qui mutuum recipiunt. Patentissimum enim est nunquam in eorum dominium venisse neque illa ratione ventum ire, sed perinde sunt mere mutuatarij, acsi illa pecunia alium haberet dominum: ergo non magis ad illos pertinet illam seruare, q̃ si esset, vel particularis personæ vel reipublicæ. Ex hoc igitur capite sumitur argumentum. Mutuatarij non tenentur illam seruare: ergo idem est prorsus iudicium illius stipendij quod vltra sortem tunc soluũt, quòd esset si eadem pecunia esset particularis personæ: tunc autem iam offensum est non esse licitum illud extorquere stipendium: ergo neque vbi nuda administratio existit apud rempublicam. ¶ Sed quæris, quis ergo tenetur illam custodire? Respondetur. Si nullum alium habet dominum, illa seipsam. Itaque nullum restat remedium, quàm quòd expensæ ex eâdem capituli pecunia subtrahantur. Sed pressiùs arguis: Tandem ergo exhauriretur? Fateor quidem ingenuè. Et hoc est quod fautores alterius opinionis decepit. Ex quo sequitur quòd quicunque talem montem de sua substantia erigere cogitauerit, si voluerit fore perpetuum, debet stipendia statuere quibus sustentetur, vel rem publicam obligare vt mõtem sustentet, aliòquin mons seipsum mutuando consumet. ¶ Sed contrà: Mons ille tunc in perniciem tantùm miserorum peribit, qui inde mutuabantur: ergo eorum referebat illum suis expensis seruare. Negatur consequentia. Simili enim ratione probares pauperibus incumbere suis expensis seruare diuitias hominis misericordis: qui mutuata pecunia præsidio ipsis esse solet. Operas enim eiusdem ministrorum ideo censeri in fauorẽ fieri pauperum, quòd ipsi mutuationis beneficia suscipiunt, atque hac ratione eos obligare, vt illa contributione alant ministros, tam monstratum est quàm sit fallax argumentum. Pari enim ratione, multas alias vsuras defenderes. Enimuerò quotquot egestate coacti mutuum sub fœnore recipiũt, fauorabili beneficio potiuntur. Igitur vt iterum dicam, cùm mutuatio gratuito sit facienda, non debet pensari in cuius fauorem operæ cedant ministrorum Montis, ex eo quòd mutuum recipere, beneficium sit pauperũ, sed mutuatione supposita speculari oportet, cuiusnam referat pecuniam seruare tutam. Quando verò mutuatarius est in mora soluendi, liquidum sit suis expensis ac dispẽdio vẽnundandas fore pignora. Confirmant hanc nostram sententiam exempla ciuitatum quarundam Italiæ, puta Mediolani, & Brixię, & aliarum, vt Caietanus refert, & nos illic audiuimus, in quibus publico stipendio sustentantur Montis administri. Vnum tamen argumentum superest quod videtur cõtrariæ sententiæ suffragari. Nam etsi pro mutuationis beneficio nihil possit vltra sortem recipi, tamẽ mutuandi obligatio, vt suprà asserebamus, digna est pretio. Potest quis inquam stipendium suscipere, vt sit mutuare obligatus, cũ igitur mons ille tali sit vinculo astrictus, licitè à mutuatarijs aliquid pro illa obligatione exigitur. Respondetur in hoc nullum apparere vsuræ vitium: dummodo hac solùm de causa tenuissima esset exactio, & pro curatione pignorum, & pro scriptis rationibus dati, & accepti, & pro alijs id genus operis nihil exigeretur.

Solutio ptę rũ obiectionis.

Argum. alterũ ad idem.

Quæstio. solutio.

Replica. solutio.

Obiectio ad 2ũ.

Solutio.

Confirmatio superiorũ rationũ.

Postremum argum.

Responsio.

ET per hæc ad argumẽtum in principio quæstionis obiectum patet responsio. Negatur inquam tales contributiones nõ fieri ratione mutui nisi hac forte tantùm de causa fiant, quam modò adiecimus. Ac perinde Bulla Concilij tres permittit solutiones. Prima est (vt cum debita obedientia id ac reuerentia dicamus) nõ omnia acta illius cõcilij more & vsu esse recepta. Nã illud Sessionis nonæ, quod fuit inter præcipua: nempe quòd non per soluentes diuinum officium fructus sacerdotiorum pro rata restituerent, & post sex mẽses sacerdotijs priuarentur, nõdum planè scitur an fuerit vsu seruatũ. Quãuis ego quia iuri diuino quàm proximum est nõ audeo omninò contrà consulere. Secũda solutio est, quam suprà dedimus. Videlicet, quòd excommunicatio non feratur, nisi cum illo moderamine vt disputatio cohiberetur

Ad argumẽtum principale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

retur contra capitula, quatenùs sacris canonib⁹,ac naturali rationi nō sunt aduersa. Nā simpliciter nō fuit illic articulus fidei cōstitutus. Sed rogas. Nūquid nō esset ecclesiæ conducès,vt casus oēs de quibus dimicatur, sint ne vsurarij,ecclesiæ authoritate definirētur? Apparet em̄ hoc ad salutē animarū necessarium. Respōdetur minimè id expedire, vt tanquàm de fide definirent,si tales sunt qui non nisi ex mera philosophia perpendi debeant: quoniā Spiritus sanctus nō curat ecclesię nisi scripturā sacram exponere,& leges necessarias sancire. Et quādo sunt opiniones probabiles inter graues doctores,vtranq; sequaris,in toto habes conscientiam. Secus de immortalitate animæ,ac similibus veritatibus, quæ licèt inter philosophos disputentur,nihilo minùs in sacris habentur,vel inde colliguntur. Tertia verò demū solutio est, q̄ pensio quam Bulla in Monte pietatis approbat, sit illa tantùm quæ soluitur ratione obligationis ad mutuandū: atq; hāc dicit cedere in ministrorū sustētationem. ¶ Aliæ verò monstruosæ species quas in vsu esse video, longè patentius vitiū suum produnt. Solet em̄ potissimùm inter rusticanos aggeri copia frumēti quę egētibus mutuò distribuit̄ sine pignore,& sine alijs negotijs quæ ministrorum operis egeant,illo nihilo minùs tributi onere,vt messis tēpore duodecimā partē mensuræ supererogēt:nēpe modiolū in fanecas singulas: quod profectò non video quomodò defendi possit. Nisi oēs indiscriminatim oppidani & mutuū susciperet,& quasi gratuitū spontaneumq; tributum per capita illud solverent. Nam si non ab omnibus, sed ab illis tantùm qui mutuato egent corradatur, palàm extorquetur ratione mutui.

Quæstio.

Dissolutio.

Aliæ mōstruosæ species quæ in more patentiorē præ se ferūt prauitatem,

QVÆSTIO SECVNda, De generali ratione cōtractus emptionis,& venditionis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm contractus emptionis, & venditionis sit reipub. necessarius.

DVo suprà capita statuimus quibus humani contractus deprauantur. Videlicet, aut id vendere quod nullius est pretij, aut quod pretiosum est, pluris iusto distrahere. De priori vitio sub vsurę & nomine quęstionę præcedenti disputatum est: consequitur ergo vt de posteriori disputationem prosequamur. Quæ quidē disputatio de cōtractibus inscribit. Et quoniā omniū primus atq; aliorū index est cōtractus emptionis & venditionis,quæstio hæc secunda instituitur de generali ratione huiusmodi contractus:atq; adeò primus articulus,an sit necessarius reipublicæ. Arguitur enim à parte negatiua. Quāto vita humana simpliciùs,ac syncerius transigeretur,tāto quietius viueretur,ac fœliciùs: sed si solùm esset rerum cambiū,vt videlicet res nō numismate distraherentur,sed pro rebus commutarentur alijs: quietior esset mortaliū vita,& à tumultis pacatior quos negotiationum turbulentia secum affert:ergo cōtractus emptionis tollendus de medio esset humanæ reipublicæ. ¶ Secundò arguitur. Secula multa,vt.5.Eth.& 1.Poli.c.6.autor est Arist. absq; nummorum vsu transierunt.Et Plin.lib.33.c.3. ait Seruiū Romanorum regē primum signasse æs nota pecudū, vnde pecunia dicta est:& posteà fuisse signatum argentū,anno vrbis.585. & longè post aurum.Et lib.7.c.56.ait Liberum patrē instituisse emere ac vēdere, illis autē seculis fœlicior agebat vita,atq; à fraudibus ac solicitudinibus incolumior, q̄ modò nobis per istas negotiationes agere licet: ergo pernicioſus est iste contractus,tantū abest, vt sit necessarius. ¶ In contrarium est idem Aristot. loco citato: vbi ait necessitatē humanæ vitę numismi fuisse inuentricē,qui esset velut mensura & norma æquitatis rerū. Id quod & Iurisconsultus.l.1.ff.de cōtrahē.empt.diserte retulit.

Argum. 1. à parte negatiua.

Aristot.

Secundum. Aristo.

Plinius.

IGitur quò quæstionē à genere ipso auspicemur,prima nostra conclusio sit. Contractus est actio inter duos ex qua vtrinq; obligatio nascitur. Sic enim Vlpianus ait.l. Labeo.2.ff.de verb.ac rerum significa. Contractus est vltrò citroq; obligatio. Quod Græci sympragma vocāt:hoc est cōfectum. Quandovidelicet quippiam ego causa tui,tu verò causa mei, accepta dataq; vtrinq; fide consicimus,ac ratum habemus. Quapropter prædicatio illa cōtractus est obligatio (vt sic loquamur)nō est idētica,sed causalis, illū exhibēs sensum,quē nos in nostra cōclusione explicuim⁹. Vt quia stato ptio paciscimur, me tibi merces traditurū, te verò mihi idem pretium,mutua emergit ex venditione obligatio. ¶ Atqui hinc fit vt stricto nomine nullum pactum dicatur contractus: nisi ex quo vtrinque oritur obligatio. Qualia sunt do,vt des:facio,vt facias: do,vt facias, facio vt des: quæ quatuor connumerantur. l. naturalis. ff. de præscriptis ver. Queadmodùm in matrimonio,inque venditione, mutuatione, & id genus reliquis. Contractus nanq; omnis, si de suo nomine rem perpendas, actus iustitiæ est,vtranque colligantis partem. Laxant tamen alij latiùs nomen vsq; ad illas actiones ex quibus ex altera tantum parte oritur vinculum: velut est donatio,& simplex promissio. Et ideo Bald. quem Sylvest. citat in verbo contractus. & Conrad. sequitur.q.16. distinguit de nomine contractus, quòd accipiatur proprie,quando obligatio oritur ex vtraque parte, & improprie pro eo ex quo oritur tantùm ex altera parte,& improprissimè quando ex neutra nascitur. Sed re vera abusiuæ istę acceptiones abysu essent abigēdæ. Hoc enim est nomina à sua natiua significatiōe abalienare: siquidem neq; donatio neque promissio simplex ad iustitiam attinent,sed sunt actus liberalitatis. Vnde Aristotel. 4. Topicor. Donum, inquit, est datio irredibilis. Mutuatio verò, quamuis secùs ibidem Conrad. sentiat & Sylvest. nihilo à propria ratione contractus recedit: tū q̄ est datio vt reddatur, tū quod si fide data pollicitę es mutuare,tu teneris dare atq; alter reddere. Quòd autē cōtractū illum etiam velint appellare, vbi nulla est obligationis vis,sed potiùs obligationis relaxatio, merito fatentur esse (vt suo vtar nomine) improprissimū. Excepti est in acceptilatiōe: puta quādo debitor creditorē interrogat an quicquid illi debeat acceptū habeat: & ille respōdet,acceptū habere: hoc est illi cōdonare. Hic namq; potiùs est solutio debiti seu remissio, qđ ex cōtractu ortū est, q̄ cōtractus. ¶ Sed & contractuū species,numerosiùs q̄ ars permittit, multiplicāt. Scotus em̄.4.d.15.q.2. octo species discernit,ac totidē Gerson in suo tracta tu de cōtract.licet parū differenter. Antoninus vero.3.p.tit.8.c.2.duodecim: sed Cōra. quod suum ingeniū est, ad species numero 30.diuisionē inuita pertrahit:quę porro, species nō sunt,sed rerū potiùs cōnumeratio in quibus cōsici contractus possunt. Eiusmodi autē materiales diuisiones cùm arte nō contineātur, in infinitū abeūt. ¶ Sit ergo nobis secūda cōclusio. Septē sunt cōtractuum species,scilicet emptio,cambium,mutuatio,emphyteusis,cōmodatio, permutata cōmodatio,& locatio. Tametsi prima ad secundam, sextaq; ad septimā quodāmodò reducātur. Missum enim hinc facimus matrimonij cōtractum,quæ mutua est personarū traditio. Nā reliquos tātū qui in externis bonis celebrant cōsideramus.quorū præsens tractatio instituit̄.Horū autē tres tantùm ordines reperias. Etenim cūtria in huiusmodi rebus sit meditari,videlicet dnium,vsumfructū, & vsum,vnus est contractuum ordo,quibus dominium transfertur, alius verò eorū quibus cōceditur vsusfructus, atq; tertius eorū quibus cōceditur nudus vsus. Igitur vbi dnium rei trāsfertur,si gratis id fiat absq; vlla reddi tionis obligatione, nuda donatio est: quæ ideo contractus nomine nō cēsetur. Cui adiungit̄ & liberū legatū: nimirū vbi nullū est iustitiæ debitū. Si aūt trāslatio nō gratis fiat, inde emergūt tres cōtractuū species: scilicet cābiū,vēditio & mutuatio. Cabiū est vbi res pro re cōmutatur:vt panis p̄ vino, mel pro oleo,coriū pro pāno,&c. Licēt de nūmorū cābijs alia sit lōge ratio, vt infrà videbimus. Emptio autē est vbi dnium æstimato pretio trāsferi sed mutuatio vbi trāsfertur, vt idem vel tantundem reddatur. Quod in rebus vsu cōsumptibilibus & potissimū in numismate vsu venit. Si autē saluo dominio trāsferatur vsusfructus non gratis, sed pretio, sit tertius contractus,qui est emphyteusis seu censualis pensio. Vt si fundum sub annua pēsione, vel in tēpus,vel in perpetuum alteri tradas. Quanq̄ dum fit,in perpetuum, emphyteuta dominium vtile dicatur habere, non tamen directum,eò q̄ semper dependet à vero domino,si emphyteuta in commissum inciderit. Et dicitur emphyteusis, hoc est melioratio: ob id quòd illa ratione inuentus fuit olim huiusmodi contractus, vt steriles agri quos dominus colere non poterat, alterius diligentia colerentur. Dum verò merus vsus transfertur, tunc exurgunt tres aliæ species. Nam si vsum rei gratis indulgeas,vt sola tibi restituatur substātia,est commodatio. Hæc enim secundum nomen differt à mutuatione, eò quod commodatum in eādem specie redditur: vt equus & vestis, &c. Mutuatio verò,vel in illa,vel in altera. Satis em̄ fit mutuanti aurum,si ei restituatur argentum. Secundùm verò rem specie differūt: quoniam mutuatione transfertur dominium: commodatione verò minimè. Si autem vsum non gratis concedas,sed pro vsu alterius rei, illa est permutata accommodatio, vt si alteri cōmodes equum tuum,vt suam tibi commodet

Sufficientia præhabitæ diuisionis.

Donatio.

Cambium.

Emptio.

Mutuatio.

Emphyteusis.

Cōmodatio.

Discrimē inter mutuationē & cōmodationē.

Permutata accommodatio.

Stricto nomine nullū pactū cōtractus dici ualet.

Bald. Sylvester. Contractus.

Aristo.

Primaria conclusio.

Secunda cō. clusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Locatio. Conductio. modet mulam. Si autem vsum concedis, nõ pro vsu altero sed pretio, illa est locatio, cui respondet conductio, siue domũ, siue equũ, siue proprias operas loces. Perspice ergo quemadmodũm vt cambium ad emptionẽ, sic & permutata commodatio ad locationẽ reducitur. Cambium enim (vt habetur. l. 1. de contrahend. empt.) hoc tantùm à venditione seiungitur, quod in illo non secernitur pretium à re, sicuti in emptione, sed vtraque existimatur alterius pretium. Pari modo in permutata cõmodatione vsus vnius rei: est pretium vnius alterius rei: ob idque est quędam locatio. Quare neutra istarum specierũ peculiares habet difficultates prẽter illas quę in alijs sunt, ad quas reducuntur. Satis ergo fuisset quinque dinumerare species, nisi quòd explanationis gratia duæ aliæ adiectę sunt. Venditio namque nullo probabilitatis colore seponitur distincta species ab emptione: sunt quippe nihil aliud quàm duæ correlatiuæ partes eiusdem contractus: sicuti locatio, & conductio. ¶ Hinc fit neq; depositionem, neq; impignorationem, quippe quibus neque dominium vllum transfertur, neque vsus, esse per se cõtractum. Depositio nãq; est positio rei apud aliũ solius custodiæ gratia. Quare non est nisi quædam fidei cõmissio. Impignoratio verò est rei cuiuspiã temporaria positio apud alium ad cõfirmandã contractus obligationẽ. Quare ea ratione dicitur contractus, quia est contractionis, vt pote mutuationis, aut venditionis cõfirmatio. Quin verò neq; fideiussio est per se contractus inter fideiussorem, & eum pro quo fideiubet: quoniam solùm nascitur obligatio ex parte fideiubentis: alter enim nihil ei debet si amicꝰ gratis fideiusit. Sed fideiussio talis, dicitur iure contractus: quia est robur contractus inter debitorem pro quo fit fideiusio, & creditorem cui fideiubetur. Atque idem dicendum de stipulatione si pro fideiusione accipiatur. Si verò pro simplici commissione, nullus est contractus. Sed tamen, vt iure frequẽtius vsurpatur, pro actione illa qua quis interrogatus stipẽ obligat, tunc si alter aliquam pollicetur conditionẽ, verissimus est contractus: quia vtrinque paritur obligatio. Si autem alter ad nihil obligatur, tunc quia tantùm stipulãs obligatur, licet contractus iure dicatur, reducitur tamẽ ad donationem. Ecce contractuum species quòs vocant nominatos: quia suum quisq; sortitur nomen. Innominati autẽ licet pluriũ sint, ad hos tamen reducuntur. Omnes enim comprehenduntur sub illis quatuor speciebus suprà positis, do, vt des, &c. ¶ Tertia conclusio. Emptio & venditio sunt contractus reipublicæ maximè necessarius. Cõclusio est Aristo. & iurisconsulti in locis citatis in argumento post quæstionem. In primordijs enim humani generis, tantùm erat rerum cambium: nos autem & vsus mõstrauit penè esse impossibile illa ratione posse transigi humanam vitam. Dum enim sutor domo indigeret, ingentissimo opùs haberet calceorum aceruo, quem pro illa cambiret: quibus vtique calceis dominus ædium fortè non indigeret, sed rebus alijs quibus carebat sutor. Et dum tu frumẽto affluens, vino alterius egebas, fortè alter tuo nõ egebat frumẽto. Et ideo Aristo. 1. Pol. c. 6. barbaras eas gentes appellat, penes quas etiã tũc cãbia tantũ rerum absque numismatis vsu durabant: de quo li. seq. latiùs. In hunc ergo vsum signatũ est numisma: nẽpe, vt tum norma esset exæquandi res, tum etiã vas & fideiussor reipublicæ nomine, vt quoties illud porrexeris, reddãtur tibi res quarum indigueris. Atque hunc arbitror genuinum sensum illius Eccl. 10. Pecuniæ obediunt omnia, nempe q̃ pecunia in virtute est omnis res. Pecuniam emi qui possidet, venalia cuncta habet. Hac ergo ratione ex cambio ortum habuit emptio, & venditio. Ob idq; cum in illo cõtractu quia non distinguebatur res à pretio, ex vtraque parte dicebatur cambium. In hoc autem traditio mercium est venditio: receptio verò rependo pretio emptio. Quare emptio est venditionis finis: quia contractus hic ad id ordinatur, vt quisque sibi necessaria prouideat. Ideoq; quasi à digniori, denominatur contractus emptionis. ¶ Ex his ergo cõpendiosa elicitur vẽditionis emptionisq; definitio, in qua constituenda multi post q̃ semacerarunt, nihil exactum colligunt. Est enim venditio, rei pro pretio distractio: emptio autẽ rei pro pretio cõtractio. Sunt enim hæc verba iuris, quibus generaliter significatur trãslatio dominij illius rei quæ non est reddibilis, vt. C. de resc. vend. l. 2. Rem maioris pretij si tu aut pater tuus distraxisti. Quocirca hoc verbo notatur discrimen inter hunc contractum & emphyteusim & locationẽ: in quibus non dominium, sed vsus, vel vsusfructus transfertur. Ea item voce secernitur hic idem contractus ab vsuraria mutuatione. Nam licet illic transferatur dominiũ pecuniæ pro pretio, tamẽ cùm eadem pecunia sit reddibilis, non propriè distrahitur. Particula autem pro pretio, separat eundem contractũ à cãbio, quo res pro re cõmutatur. ¶ Et per horum intelligentiã argumenta in cõtrarium responsa patent. Humanũ enim genus ab imperfecto ad perfectum progressum est. Et ideo in initio, dũ rude erat incõptumq;, ac paucioribus necessitatibus implicitũ, per rerum cambia sibi sufficiebat: post vero iã cultius politiorem ornatiorẽque vitam instituẽs, necesse habuit nouas excogitare cõmerciorum rationes: inter quas consultissima fuit commerciorum vsus: licèt humana auaritia nihil non deprauat.

Corollariũ. Quid depositio. Quid impignoratio. Fideiussio contractus dici nequit. Tertia conclusio. Aristo. vsus numismatum. Genuinus sensus loci sacri. Definitiones emptionis & venditionis.

Solutiones argumen. Primũ argumentum. Aristo. Secundum Aristot. Tertium

ARTICVLVS. II.

Vtrùm negotiatio sit licita.

QVanuis simplex rerum emptio & venditio, quibus quisq; suæ familiæ prouidet demonstrata sit reipublicæ necessaria, nõ sub inde claret negotiationẽ esse licitã, quę est emere vt reuendas: quæ vtique quæstio etsi à D. Thom. 4. artic. q. 77. sub compendio discutetur, hic tamẽ ordine quẽ nos instituimus videtur congruentiùs apponi: vbi aliquantulo fusiùs differenda est. Quæritur ergo vtrùm negotiatio sit licita. Et arguitur à parte negatiua. Emptio & venditio ideo ostensa est necessaria, q̃ nõ omnes abundãt: & ideo necesse quisq; habet, vt venditis quibus affluit, emat quod sibi deest: quare emptio (vt dictum est) venditionis est finis: negotiatio autem est cõtra huiusmodi emptionis naturam. Negotiator enim non vendit, vt emat quod sibi deficit, sed peruersè emit vt reuendat: ergo negotiatio nõ est licita. Quapropter Aristo. 1. Politi. c. 6. emptionem rerum quæ necessariæ sunt ad vitã, venditionẽq;, ratione eiusmodi emptionis appellat contractus naturales: emptiones autẽ negotiatorias appellat contra naturã, vt pote cuius finis nõ est vitæ sufficientia, sed lucrum. ¶ Atq; ex hoc sumitur secundũ argumentũ quod inibi idem Philo. subiũgit. Ars illa quæ non habet præfinitũ taxatumq; finem, non est licita: ars autem nũmularia & quæstuaria, qualis est negotiatorũ, nullum sibi præscribit finis modũ, sed lucro lucrum aceruare: ergo nefaria est. ¶ Tertiò arguitur. Negotiatio in causa est vt rerum pretia excrescant: tum q̃ merces ad paucitatẽ vendi-

PRO quæstionis decisione notandũ est, negotiũ otio esse contrariũ. Est enim idẽ quod absq; otio. Vnde pro labore & occupatione accipitur. Quẽadmodũ dicimus, Negotium forẽse aut familiare, &c. Peculiariter autẽ negotiari idem est quòd mercaturã exercere. Et est forsan Antonomasia quędam, propterea q̃ ars hæc solicitudinibꝰ implicita ab otio est alieniissima. Est ergo negotiatori, emere vt reuendas. Vnde negotiatores cõẽptores dicuntur pro eo q̃ ex oibus simul locis emunt: & mercatores quia mercari, cõi vsu nõ tam est simpliciter emere q̃ lucri causa ad reuendẽdũ. Et dicũtur prẽter ea institores eò (vt ait Vlpianus) q̃ negotijs instent. Vnde Prouer. 31. Facta est sicut nauis institoris. ¶ Duplex autẽ negotiationis species distinguitur: videlicet vna qua res emitur vt per industriã mutata reuendatur. Sed hæc (vt eod. ca. eijciens. habetur) non est nuda negotiatio, sed inter alias mechanicas

Fũdamentũ. Quid si negotiari. Duplex species negotiationis. Cõfirmatio Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

artes connumeranda. Quēadmodum enim mechanicus ex lana pannū texit,& ex ferro faber facit gladiū:sic(vt exēpli gratia dicamus)qui industrius est curādi,vel aues vel equos,si rudem emat vt cultiorē vendat, nō tam negotium,q̄ artem exercere censetur.

Nam qui pannos tondet, aut attritas vestes coēmit vt refectas vendat,nihil amplius per suam artem præstat. Negotiatio igitur mera, de qua in præsentiarum loquimur, est qua quis quid mercatur,vt nullatenus mutatum vendens,lucrum cōparet. ¶ Respondetur ergo ad quæstionē quinq; cōclusionibus. Prima. Negotiatio neq; est de se,hoc est intrinsece bona,vt charitatis virtus,neq; de se intrinsece mala,vt mendacium:sed indifferens: vt comedere,quod secundū finis circūstantiarūq; qualitatē potest bene maleq; fieri. Conclusio patet ex citatis verbis Augustini. Ait em nō esse vt formicari,sed q̄ aliquādo licet,aliquādo nō licet. ¶ Secūda cōclusio. Si negotationis finē per se cōsideres,qui nō est nisi lucrari,quandā præ se ferat turpitudinē. Conclusio est. S. Thom. 2. 2. q. 77. artic. 4. quā quidem probat argumentū secundū suprà ex Aristo. desumptū. Quoniā lucrari per se nil necessariū,honestūve nominat. At vero si lucrum aliorsum ordinetur,licite potest procurari. Et ideo subditur tertia cōclusio. Negotiatio est simpliciter reipublicæ necessaria. Haud enim omnis ,puincia omnibus abundat quibus indiget sed pro climatū varietate alia affluit terræ fructibus & opificijs, quorū alia inops est. Et vice versa,alia est aliorum locuples quorū inopia alia laborat. Neq; possent indigentiū singuli tam longa facere itinera,vt minutiora quibus indigēt, apportarent:neq; vero omnes qui abundant possunt vecturam exercere vt illa alio transportentur necessaria: ergo sunt quib⁹ ea sit cura vt mercium copias hinc inde trāsuehāt in qua singulis minutiūs vendant. Et quod de loco dicimus,de tēpore etiā censendū. Vsu enim venire assolet vt vno tēpore redundantia sit rerum,alio verò egestas,neq; tamē pauper quis potest suos fructus adseruare. Quare nisi essent qui emerent vt in aliud tēpus custodirent,non posset respublica seruari incolumis. Quin verò & dum mercimoniæ vel in maris portu vel in ciuitate exonerantur,necessarij sunt coēptores,qui earum copias in tempus ferueat: quia non singuli possunt sibi in futurum prouidere. Sed rogas. Nunquid prudentius esset vt respublica suos ministros conduceret qui hāc prouinciā subirent? Respon. Re vera non posset cōmode tam multis mercimonijs hac via sufficere. Et ideo cōsultius ducit artem hanc inter alias permittere,quinetiam fouere. ¶ Atque hinc sequitur quarta cōclusio quam S. Thom. interrogat, in dict. art. 4. Licet negotiationis gratia merces carius vendere, quàm emptæ sunt, ratione impensarum,laborum,locorū,ac temporū:nam iusta rei pretium,vel in melius,vel in locum,vel tempus mutatę,excrescit. Hoc autem non facile,quod quidam autumant, concedam: videlicet quòd negotiatori liceat carius eodem loco & tempore vendere propter officium quod habet,quàm alteri cuicunq;,nam pretij iustitia nullum respectum ad personas dicit,sed per se absolutè pensatur. Scotus in. 4. dist. 15. q. 2. dicit quòd tantū deberent mercatores lucrari quantū stipendij respublica illis decerneret. Regula autem hęc neq; contenenda porro est,neq; tamē ad vnguē seruari potest. Sed de rerū pretio statim articulo proximo. ¶ Quinta conclusio. Ars negotiatoria,tum ex multis circunstantijs illicita fit, tum cōpluribus fraudibus est peruia,tū subinde in plurimis versatur periculis. Fit enim primū illicita ex obiecto,vt puta si rem emas quę vel natura sua est inuendibilis: vt sacramentum,aut sacerdotium, quæ cùm gratis accipiuntur gratis dari debent: aut lege est prohibita vendi:de quibus habes. C. quæ res vendi nō possunt. Secundò ratione personæ,sine quæ negotiatur,vt sacerdotes qui iure negotiatione interdicuntur: vt patet dist. 88. per totā,vel ratione personarum cum quibus negotiatur. Nam ad Saracenos neq; ad infideles licet Christianis arma deportare, vt patet extrà de ludæis cap. Ita quorundam. & sequentibus. Fit præterea indecens negotiatio ratione temporis. Vt si in die Dominica, vel in alio festo egregie solenni exerceretur,vt habetur cap. 1. de ferijs: vel in loco sacro. Qua ratione Christus eiecit de templo vendentes & ementes. Illæ autem circunstantiæ temporis & loci, ratione scandali cōstituerent peccatum mortale, aliàs minime. Vel si in ecclesia impediretur diuinū officium,quod Christus notauit dicēs. Quia domus mea:domus orationis est. Qua ratione cap,decet. de immuni. eccles. lib. 6. negotiationes quæ in Ecclesijs præcipuè prohibentur,sunt nundinarum ac fori cuiuscunq; tumultus. Citra hos autem casus non esset mortale. Nā in Ecclesia cō-

Prima conclusio

Secūda cōclusio.

Tertia conclusio.

Interrogatio.

Responsio.

Quarta cōclusio

Quinta cōclusio.

sia confabulādo,citra expositionē mercium, negotiari, nisi sacrorum aut concionis tempore,non est tantū peccatū, quanuis indecentia non careat. ¶ De alijs autem circunstantijs quę non peculiariter negotiationes vitiant, sed in omnes artes inserpunt, quales sunt mendacia, & fraudes,hoc singulariter adnotādum est, quòd mercatura, nescio quo suo genio,præ cunctis artibus & officijs inextinguibilē sitim lucri generat. Agricolæ enim atq; opifices suis officijs victitantes contenti sunt mercatores aute, tum quòd pecuniā præ manibus semper habēt, tum quòd hæc ars plurimū euentibus fortunæ patula est, auiditsimè lucro inhiant. In hoc nimirum aleatoribus similimi. Quę quidem auiditas animos absorbet,mēdacia nutrit,& dolos nectit. Atq; hac de causa ait ibidem in solutione ad tertiū. S. Thom. quòd hæc ars habet speciem mali:& ideo interdicta est clericis. ¶ Inest præterea & in hac re pestis alia,quòd cū sine labore magno & sudore exerceat,& maiore sit in honore quàm mechanicę artes, otiosi homines & honoris cupidi,cætera deserentes opificia, in hoc se baratrum immergunt. Atq; adeo nō vt merces loco traducant,aut in tempus reseruent, aut in melius mutent:sed meri gratia quæstus vænalia cuncta coemunt, vt statim lucrum exprimant. Quorum subinde causa, quia liberum non permittunt forum,pretia augentur. Qui idcircò exigendi profligandiq; ereipublica essent:atq; alijs artibus quę personis vacuæ sunt,mancipandi. De his autem loquimur qui ciues paratos priuatim emere anteuertunt. Haud enim condemnādi illi sunt, qui postquā singuli sibi necessāria emerunt. redundantia mercātur,vt in tēpus seruēt. Neq; verò illi q̄ publicitùs parati sunt illa coēmere,quæ pauperes necessitate coacti, nec emptores inuenientes, vendere volunt:vt vestes,libros,&c. Quiverò annonam emunt vt tempore futuro reuendant, licet quandoq; vtiles sint,quasi rerum necessariarum custodes,multo tamē pluries sunt pestiferi: vt pote causa immodice augēdi pretia:& ideo nisi vbi necessitas aliud expoſcat meritissimo eiusmodi mercatus vetatur.

Inextinguibilis sitis lucri negotiatoribus singularis.

Negotiatores aleatoribus similes.

Alia incōmoda negotiationis.

Ad primū argumentū

PER hæc ergo,argumenta suprà facta faciliter solutionis sunt. Ad primū enim negatur,negotiationē contra naturā necessariæ emptionis pugnare: quin imò illi obsequens est. Ministerio siquidem mercatorū, res sunt veluti in penu, singulis indigentibus expositæ. ¶ Illa autem negotiatio quę merū lucrum haberet pro fine, quia insatiabilem faceret animum,non solū necessaria nō est, sed est impendio pestilens. Attamen hæc sitis in cuncta mortalium pectora se insinuat. Et per hoc respondetur ad secundum argumentum. ¶ Tertio verò cōcedimus necessarium esse hac ratione rerum pretia augeri: sed tamen ex altera parte maiora fierent dispendia,si vnusquilibet deberet longa facere itinera ad quæritādum quod in sua deest ciuitate. ¶ Ad quartum respondet Augustinus super Psal. 70. Et refertur eadem dist. 88. can. quoniam. quòd negotiatorū vitia non sunt negotij,sed personarum. Etenim si propter eorum fraudes releganda essent negotia à republica,cadē ratione & agricolas & omnes pariter artifices atq; opifices,proscribere deberemus profligareq; ab vrbe. Nam & mētitur quandoq; agricola vt grana sua vēdat, & opifex,vt pretium augeat. Qui autem negotiatores in sacris literis male audiant, declarat ead. dist. Cassiodo. can. quid est. Negotiatores enim illi, inquit, abominabiles existimantur,qui iustitiam Dei minimè cōsiderantes,per immoderatū pecuniæ ambitum polluunt merces suas, plus periurijs onerādo, quàm pretijs. Veruntamen negare non possumus,vt paulò ante declarabamus,quin huic arti multò plus periculorū à dolis & fraudibus immineat,quàm cæteris. Vnde ecclesiast. 26. Duæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt. Difficile exuitur negotians à negligentia,& non iustificabitur caupo à peccatis labiorū. Et ca. sequenti: Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur:sic inter medium vēditionis & emptionis, qui quærit locupletari angustiabit peccatis. Quocirca Prouerb. 20. in vniuersum ait Sapiēs: Malum est, malum est, ait omnis emptor:& cùm recesserit, gloriatur.

Ad secundū argumē.

Ad tertium argumentū.

Ad quartū argumentū Augustī.

Cassiodorus

ARTICVLVS. III.

Vtrùm rerum pretia arbitrio mercatorum sint taxanda.

QVoniam primum in emptione & venditione fundamentum iustitiæ est pretium, de illo quærēdum est loco tertio,an mercatorum æstimatione sit taxandum. Et arguitur à parte affirmatiua. Primo. Axioma inter iurisconsultos est & celebrata regula. Tātum valet res,quantū vendi potest,quā videlicet

Primum argumentum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

adnotant.l.pretia.ff.ad legē Falcid.&.l.1.§. si hæres.ad senatusc.cōsul. Trebellia. & alibi sæpe.ergo si fraus modò absit & dolus, mercatorum erit arbitrium pretia suis mercibus statuere. ¶Secundò.In vnaquaq; arte eiusdem peritis credendū est,vti.3.Polit. cap.7. author est Philosophus: & vt Iurisconsultus ait.l.in re mandata.C.mandati.vnusquisq; in re sua est moderator & arbiter.mercium autē artifices,sunt mercatores.ipsis ergo ipsorū iudicio deferendū est vt pretia ponāt.¶Tertiò vnusquisq; dominiū rerum suarum habet,ac subinde liberam potestatem,ergo potest quisq; tantū petere ac recipere pretium pro sua re, quantū extorquere potuerit. id quod in gēmis & rebus pretiosis vsu fieri cōpertum est.¶ In contrarium autē facit lex, Pretia citata ad.l.Falcidiā.cuius verba sunt: Pretia.rerum nō ex affectu neq; vtilitate singulorum,sed cōmuniter finguntur: hoc est cōmuni æstimatione taxantur.

Argumē.2.

Aristo.

Argumē.3.

Prima conclusio.

AD hanc quęstionem quatuor conclusionibus respondetur.Prima.Pretia rerum non secundū ipsarum naturam æstimanda sunt,sed quatenus in vsus veniunt humanos. Conclusionis huius ratio naturalis est, quòd cùm mundus & quæ eo continentur propter hominem facta sint,tanti ciuili ęstimatione res valent quantum hominibus inseruiunt.Quapropter Aristo.5.Ethico.ca.5. ait indigentiam causam mensuramq; esse humanarum cōmutationū. Si enim nullus alterius re vel opera indigeret, omnis cessaret cōmutatio rerum humanarum:ergo indigentiæ admetiri debemus rerum pretia. Viuentia enim genere suo præstatiora sunt vitæ expertibus:attamen (vt ait Augustl.libro.11.ca.16.de Ciuita.Dei.)mallet homo frumentū domi habere,quàm mures. Et solet domus plus vęnire,quàm equus:& nonnūquàm equus,quàm seruus:licet cū natura hominis nihil in corporalibus cōferri ad æqualitatem valeat. Vbi autem indigentiā nominamus,ornatum etiam reipublicæ intelligimus:vt cūcta complectamur quę hominibus præter vitæ necessitatem etiam ad suam voluptatē & splēdorē vsui esse possūt.

Ratio cōcl.

Aristo.

Secunda cōclusio.

¶Secunda conclusio. Ad explorandum iustum rei pretium ex multis ducenda est ratio,quæ in triplici sunt ordine. Primū enim attendenda est necessitas rei,mox copia & inopia:deinde negotiationis labor,cura, industria,& pericula.Præterea si merces vel in melius mutatæ sunt vel in deterius, vendito rūq; atq; emptorū frequentia,atq; id genus alia,quæ prudētissimus quisq; speculari potest.¶Tertia conclusio. Cùm pretium rerū iustum,duplex sit,aliud scilicet legitimū,& aliud naturale:iustum legitimū cōsistit in indiuisibili:naturale autē seu arbitrariū minimè:sed in latitudine diuisibili.Iustum legitimum est illud quod lege principis positum est:arbitrariū autē seu naturale currit quandō per legem non est constitutū.Distinctio est Aristo.5.Ethic.ca.7.de iusto naturali & legitimo.¶ Ad huius autē cōclusionis intellectum notandū est,quòd merita illa & causas statuendi rerum pretia existimare,per se quidem primū ad rem publicā & eius gubernatores spectat:qui scilicet omnibus supradictis pensatis deberent sua singulis mercibus statuere pretia. At quia illud in omnib⁹ impossibile est,relinquitur vendentiū ementiūq; existimationi. Et illud nunc vocamus naturale:quia secundū rerum naturam vsui accōmodatam currit. Igitur vbi pretium lege positum est:nempe,vt modius aut tritici aut vini, aut vlna panni vendatur decē,neq; vnius oboli accessio licita est:sed est peccatum mortale si excessus notabilis augeatur, obnoxiūq; restitutioni.Etsi excessus sit per exiguus,erit venialc.Et ideo dicimus in indiuisibili cōsistere.Atq; hoc est quod ait loco citato Aristo.iustum legitimū esse, quod licēt antequàm positū sit nihil referat, refert tamē postquàm positum est. Pretium verò quod non est lege positum,nō indiuisibile est,sed latitudinem habet iustitiæ:cuius vnū extremum dicitur rigidum:alterū verò piū: sed medium,moderatum. Vt quæ res iustè venditur decē, iustè quoq; venditur,tū vndecim,tum etiam nouem. Atqui ratio huius est quòd prudentia humana,qua per supradictorum considerationes de pretio existimatur,nequit punctim attingere metā:sed arbitramento quodam.Sicuti.2.Ethi.cap.6. de virtute ait Aristot.q consistit in medio, vt definierit ipse prudens. Atq; adeò dū respublica penes quam talis residet autoritas, punctum nō indicat,laxior restat iustitia p̄ tij latitudinem habens. ¶Ex quo fit primò cōsequens vt infra illos extremos limites vēdere cuicunq; liceat cariùs pecunia credita, quàm numerata:inimico quàm amico:diuiti deniq; q̄ pauperi. ¶Sequitur secundò sensum illius legis,In causæ.ff.de minor. vbi.§. idem Ponpoñ.habetur licēre naturaliter cōtrahentibus se decipere:cui simile habetur.l. item

Tertia cōclusio

Aristo.

Pretium rigidum, pium, moderatum

Prima declaratio.

Secunda.

item si pretio.ff.locati.non esse(vt Conrad. & aliqui putant)infrà latitudinem iusti pretij:quia intra hos carceres nullum habet locum deceptio:neq; vlla opūs est remissione (vt prędicti doctores autumāt)sanè cùm tota latitudo iusta sit.Sed(vt.q.proxima exponetur)intelligitur citra dimidiū iusti pretij. Et ideo ait naturaliter,q̄ humanū ingenium lucri auidum,in causa est.Quare, licere, illic non est idem quod sine culpa, sed impunè in humano foro.¶Sequitur tertiò,multò tutius, si fieri posset,consultū fore,tum coemptorum negotiatorūq; conscientijs,tum etiā cōmuni bono,si omnium pretia lege patērent:vnde.l.1.ff.de offic.præfect.vrbi. §. cura carnis.inter alias præfecti curas illa censetur vt rerum pretia statuat iusta. Ob idque quādo in omnibus seruari nequit,quàm fieri posset maximè,deberent taxari. Enimuero negotiatores,eo præsertim q̄ (vt suprà dictum est)lucris sitienter inhiant,non solùm præ sua cęcitate decipiuntur,verū etiam p̄pter suam auaritiā consultò astuq; decipiūt. Quāobrem quādo lege non est signatū pretium,non est standū vnuscuiuslibet mercatorum arbitrio,sed prudentiū iudicio, eorūque qui sunt æquitatis cultores.Est enim sallacissima regula si quis semper quanto emit pretio,quantūq; laboris & periculorū subijt,tanti velit vendere cū lucri accessione. Enimuerò si mercator, artis negotiorūque ignarus pluris iusto emit,aut sibi fortuna aduersa reliquit:quia scilicet copia mercium insperata successerit,nō potest iustè extorquere expensas quas fecit. Et vice versa si industrior alius aut fortunatior,cui vel contingit minoris emere, vel fautrix arrisit fortuna: hoc est insperata rerum inopia post accidit iustè sanè potest cariùs vendere etiā eodem die & eodem loco idq; nullatenus mercib⁹ in melius mutatis. Nam cùm negotiationis ars plurimū sit fortuitis rerum euētibus subdita,debēt negotiatores & siniſtra suo dispēdio subire pericula,& dextram operiri fortunam.Loquimur cū Christianis de Fortuna, pro euentu nobis insperato. Atq; hic est sensus. l.pretia.ff.ad legē Falcid. Vbi habetur, pretia rerum non ex affectu aut vtilitate singulorū,sed cōiter fungi.Hoc est nō secundū priuatorū existimationē,sed secundū cōem prudētiā cōstitui. Et eodē alludit simile verbū.l.i lege.4.cod.titu. vbi habetur rem non æstimari pretio formali,id est, à contrahentibus formato,sed secundum præsens, puta cōmuni foro currens. Valor nanq; rei nō secundùm futurū quando res nondum est, sed secundùm præsens, in quo res est,debet iudicari. Accipe horum exempla.Est frumēti caritas in Hispania: mercator tunc Siculus hoc audiēs, onusta frumēto naui ad nos adnauigat: quando huc peruenit, vel affluante nobis clementiori cęlo, vel quia aliunde copiam grani habemus:longè imminutum est pretium:non potest ergo tanti vendere, quanti sibi stat merx:neq; verò si credito futura solutione cariùs venderet, vt saltem se indemnem redderet,immunis à peccato fieret,aut à restitutione liber.Et per hæc deteritur alia fallacia,quæ in nundinis vsu venire solet.Etenim in initio cùm sit vberior emptorum copia,merces pluris væneunt:in fine autem, contraria ratione pretium decrescit. Arbitrantur ergo tunc mercatores expectato in rēpus pretio licitè posse tanti vendere,quanti in initio:cùm tamen numerata pecunia idem non possint extorquere pretium.Falluntur in caput suum. ¶Vbi demū ad clariorem istorum notitiam animaduertenda est quarta cōclusio. Mercium pretia, emptorum copia augētur:penuria verò minuuntur:sicuti ecōuerso abundantia vendi torum minuitur:raritate vero excrescit. Eūm verò vbi merces affluunt,venditorū numerus amplior est,& emptorum minor. ¶Atque ex hoc tibi responsum elicies,si hæsitaueris an vendendi causa & modus pretium variet. Etenim causa vendendi aut emendi nihil per se ad rem facit. Siue enim vēdas necessitate compulsus,siue prę satietate rerum ipsas despiciens. Item siue ob necessitatem emas siue propter voluptatē, nihil inde variatur pretij. Attamen quia venditoris necessitas in causa est,vt merces sub hasta vēnum exponat, fit vt paucioribus tunc existentibus emptoribus, pretium rerum vilescat:sicuti in bello parta victoria exiguo nummo venditatur præda.Ecōuerso vbi publici mercatores emptores expectant:quia illo modo vendendi plures emergunt emptores, valor merciū crescit. Atq; eadem ratione in initio nundinarum plurimū cariùs venditur q̄ in fine. ¶Atque per hanc conclusionem lucet monopoliorum iniquitas, puta cùm qs vel à principe priuilegium emit vt solus ipse vendat:vel duo aut tres reliquam mercatorum multitudinem anteuertentes,merciū aceruum coēmunt, vt vniuersi ad ipsos cogantur confluere:vel iurata fide cōstituunt vt nul-

Fallacia qua frequenter negotiatores in nundinis vtuntur

Quarta cōclusio.

Solutio.

Monopolium iniquitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt nullus eorum nisi tanti vēdat. Hinc enim raritate vēditorum pretium crescit. Et eadē ratione, vice versa, licēt non tam crebrò accidere cōsuescat, emptorū monopolia, ad extenuandum pretia, essent nihilominùs iniqua. Vt si in portu cui pretiosissima nauis applicuit: illi qui emere possent sibi mutuo promitterēt non emere nisi tanti, aut in subhastatione alios ego nè licitarentur auerterem, vt minoris ego emerem, peccatū profectò esset, quod ante restitutionem nō remitteretur. Et hoc est quod ait Cicero libro. de officijs. Non licitatorem venditor, nec qui contra se licitetur emptor apponet. Quādo verò venditores monopolium facerent, tūc iuste emptores, quasi vim vi repellentes, cōtraria pariter possent prudētia vti: puta conuenire inter se vt null⁹ nisi certo ptio emeret.

Cicero.

Ad primum argumentū.

Restat ergo ad argumenta respondere. Et primùm omniū regulam illam, Tantum valet res, quanti vendi potest, palā est, non habere tam vastum sensum, quantū verba sonant. Aliàs liceret vendere vltra medietatem veri pretij. quin verò duplo & triplo. Quod si illam sic modereris, vt intelligatur quantum iure & iuste vendi potest: nihil respōdes quod ipse ignorabat. Sensus ergo est ꝙ tantum valet res quanti vendi potest, seclusa, vi, fraude, & dolo: quibus in emptore tollitur voluntarium. Et quannis eodem videatur responsum recidere ac si dixissem, iuste, non est tamen idem. Enimuerò si quærenti quid est homo, respondeas, esse hominem, nihil doces. Si autem respondeas esse animal rationale: licēt idē sit, tamē quia definitum explicas, nō petis principium. ¶ Ad secundum respondetur, perito artis credendū esse quando affectione rei propriæ non est infectus: & vnusquisq; est arbiter in re propria dum illa ad alterum nihil attineat: qui autem vendit, non rem propriam suam, verùm cōmunem sibi & emptori tractat. Et ideo non est legitimus arbiter. ¶ At quia de gemmis & rebus pretiosis mentio in tertio argumento fit, distinguendum de mercib⁹ est. Quædam enim sunt reipublicæ minimè necessaria: atq; illas potest quisq; tanti vendere quantum emptor sciens & prudens voluerit dare. Cuius generis sunt pretiosi equi gemmæ, arcipitres, &c. Spectant enim ad ornatum decoremq; & splendorem nobilitatis: & ideo magnatum magnificentia est, res illas magno æstimare. Alia verò sunt reipublicæ necessaria: vt quæ ad victum, vestitū, & alios id genus vsus attinent. Atque in his licet nihil fraudis dolive irrepserit, vis tamen est, quantum extorquere potueris, tanti illas diuendere.

Ad secundū argumē.

Distinctio.

QVÆSTIO TERTIA,
De iniustitia quę in emptione & venditione committitur.

S. Thomas. 2-2. quæstione .77.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm licitè quis possit rem plurìs vendere quàm valeat.

Ribus itaq; articulis superiori quæstione prætactis, scilicet de emptionis, negotiationisq; necessitate, ac de rerum pretio: sequitur tertia quęstio de iniustitia quæ in hunc contractū se insinuat. Hoc aūt statim in capite tacitus nō prēteribo, de quo lector forte dubi⁹ apud S. Tho. hærebit. Ait enī in distributione statim quęstionis, solas duas ꝙstiones tractādas assūmere, de emptione, scilicet & de vsura: eò quòd circa alias voluntarias cōmutationes, nulla inuenitur iniustitia, quæ non reducatur ad rapinam aut furtum. In quibus verbis dubitatio est duplex. Prior quòd eadem ratione potuisset & has omittere: Nam fraudulentia emptionis & vsurę, genus quoddam furti est. Quòd si dicat, has duas esse cōmutationes voluntarias, tunc emergit posterior dubitatio, quod eadem ratione deberet de locatione, stipulatione, & alijs tractare. Ad has autem simul dubietates respondetur, scientem fuisse ac prudentem considerationem D. Thom. Iniustitia enim emptionis & vsuræ differt à rapina & furto, quia non fiunt simpliciter inuito domino, sed spontanee tractante: hoc est transferente res suas in alium. Et ideo licēt quantum ad iniquitatem pretij fuerit inuitus, est tamen contractus, qualis non est furtum. Et quanuis eadem sit ratio de locatione, tamen iniustitia eius & quorūcunq; aliorum contractuum ad illorum normam exigenda est & perpendenda. Omnes nāq; iniu-

Dubiū circa S. Thom.

Solutio

iniustitiæ voluntariarū cōmutationum ad hæc duo capita reducūtur: scilicet, vel ꝙ aliquo pretio rem vendas, quę nullo digna est, & hoc reducitur vniuersim ad vsurā: aut ꝙ pretio quod iusto vel maius vel minus est, siue rem tuam siue vsum trāsferas. Et de hoc iudicandum est per regulas emptionis & vēditionis. ¶ Est ergo primus articulus vtrùm licitè quis possit rem cariùs vendere, quàm valet. Quibus verbis implicatur, an possit cō trā viliùs emere. Et arguitur à parte affirmatiua. Iustum in cōmutationibus iure ciuili constitutū est: idem autē ius permittit contrahentibus inuicem se decipere, vt habetur l. rem. C. de rescindenda vendi. & l. in causę. 2. ff. de minoribus. ꝟ. idem Pomponius. ergo licet pluris rem vendere, minorisq; emere ꝙ valet. ¶ Secundò. Cōmune omniū desideriū natura videtur proficisci, ac subinde culpa vacare: vili autem emere & magno vendere (vt Mimus ille apud August. 13. de Trin. aiebat) cōmune est mortalium desideriū: cui et Sapiens consonat Prouer. 20. vbi ait. Malū est, malum est, ait omnis emptor: & cùm recesserit gloriatur. ergo licita est venditio iustum exuperans pretium: atq; emptio idem non attingens. ¶ Tertiò arguitur. Lex amicitiæ secundū Philosop. 9. Ethic. ea est vt rei vtilis repensatio secundùm vtilitatem fiat, quā qui beneficiū suscepit consequutus est: contingit autem vt emptor cumulatiùs ex re empta beneficiū suscipiat, quàm ipsa res valebat, vt si equum emit quo hostile periculum euasit: ergo licebit tunc vēditori pluris rem illam æstimare. ¶ In contrarium est saluificum illud redēptoris monitum. Quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis. Ex quo fit quod cùm nullus sibi velit rem iusto cariùs vendi, nullus debeat cariùs vendere alteri.

Primum argumentum partis affirmatiuæ.

Argum. 2.

Augustī.

Argumē. 3. Aristo.

NE institutum nostrū peruertamus, qd est S. Thom. sententiam vbique nostrę præmittere, quatuor eius conclusionibus ad quæstionem respōdemus. Prima est. Fraude vti & dolo, vt vel pluris res vendatur aut minoris ematur, sicuti in omni cōtractuum specie, delictum est, idemq; suo genere mortale. Primò patet autoritate Apostoli. 1. ad Thessalo. 4. vbi admonet nè quis fratrem suum in negotio circunueniat: quoniam vindex est Dominus, inquit, de his omnibus. Et Cicero de Offic. Tollendum est igitur in rebus contrahendis omne mendacium: non licitatorē venditor: neq; qui contra se licitetur emptor apponet. Etenim vbi adest fraus, voluntariū abest: ac subinde iniustitia fit, charitati aduersa. ¶ Secunda cōclusio. Si emptio & venditio secundùm suam nudè naturam contempleris, neutiquàm licet rem aut iusto maioris vendere, aut minoris emere. Conclusio est patentissima. Est enim hoc genus contractuum in commune bonum, æqualeq; cōmodum introductus: quod autem sic institutum est, neutram partium grauare debet, sed ad iustitiæ æqualitatem est conficiendum mensura autem ac velut bilanciū trutina est pretium, in cuius vsum numisma (vt suprà diximus) inuentū est, ergo iustum pretium vel augere vel minuere peccatum est iniustitiæ, atq; subinde genere suo mortale. ¶ Potest nihilo seciùs venditio secundū accidens existimari: nempe quatenùs res vendibilis, aut in detrimentum vendentis, aut in ementis vtilitatem cedit. Quo supposito adhibetur tertia conclusio. Licitum est in pretiū rei ducere damnū quod venditor accepit. ita vt non solùm res æstimetur quanti in se erat, verùm & quanti venditori valebat. Vt si meum solum per se non nisi decem valebat, mihi tamen, quia ædes illic extruere cōmodissimum duco, valet duodecim: hoc ipsum ex te pretium possum, tum petere, tum perinde recipere. Et ratio est plana: quia vnusquisq; vendere totum potest quod suum est: & in tali casu nō solùm res, verùm & eius emolumentum est vendentis. ¶ Quòd si contrà sic arguas: Post quàm rei dominus suapte sponte distrahere mauult, quàm emolumentū rei capere, sibi imputare debet, & nō exigere plus ꝙ emptori confert. Et præsertim quod si hic rescisset rem non tanti per se valere, forsan non emisset. Respondetur, argumentū conuincere id nequaquàm licere, nisi venditor rem patefaciat emptori: admoneatq; hominem vt videat an sibi expediat illa lege emere. Quando enim emptor sciens & prudens qa vel ipse tantam vel maiorem rei necessitatē patitur, vel suo vult animo obsequi, eum illo onere rem emere contendit, iustè venditor tanti vendit quanti sibi valebat: aliàs minimè. ¶ Quarta conclusio, cōmodum quod ementi accrescit, si nullum inde detrimentū vendens accipiat, non licet in pretium duci. Probatur ratione contraria: quoniam venditor non pōt nisi quod suum erat vendere: cōmodum autem ementis non erat res vendentis, sed sua ipsius necessitas vel ars causa illius

Primā conclusio

Probatio. Paulus.

Cicero.

Secūda cō. clusio.

Ratio conclusionis.

Obiectio.

Solutio.

Tertia conclusio.

Ratio conclusio.

Quarta cōclusio

Probatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illius existit. Vt si quis equum emit qui non venditori, sed sibi ad bellum necessarius est, vel rem aliam qua per vsum suæ artis cumulatiùs lucrum facere potest, quàm fecisset vēditor. Alioquin si vtilitas ementis pretio accresceret: liceret pharmacopolis medicamēta tanti vendere, quanti valet salus in infirmo. Vrbanum autē est, vt ciusmodi emptor grates venditori rependat. Et per hoc soluitur argumentum tertium ex Aristote. sumptum. In cōmutatiua nanque iustitia rerum tantùm æqualitas pensatur: in amicitia verò vtili, vtilitas quæ per donum gratificū repēditur. Vide quā sit falsa & fallax regula Ioannis Maio. 4. distin. 15. q. 29. vbi asserit q̄ quid secundū naturalē æquitatem debetur, potest, in pactum duci. Nā tunc liceret mutuatarium obligare non solū ad remutuandum, vt ipse fatetur, sed ad emendum à mutuantis officina & molendū in suis molis: & pariter emptorē ad augendum pretium ob suum emolumentū. ¶ Quæreret hic autem attentus lector circa hanc cōclusionē, an vice versa detrimentum quod emens patitur causa sit legitima vt pretij quidpiam detrahatur. Syluest. quidem verb. emptio. §. 7. asserendo respōdet. Vt si quis, inquit, tuarum operarum nihil egens, tuis victus precibus, quia pauper es, te conducit, poterit operas tuas minoris redimere, quàm si te ipse rogaret. Attamen huius certe causæ non est emptoris detrimentū: sed quia (vt articulo pręcedenti diximus) venditoris copia vilescit pretium. Et ideo cùm emptorem rei tuæ quæris, vel tuarum operarum conductorem, minoris tu tuaque æstimantur.

Regula maioris falsa. *Quæstio.* *Syluest.*

Argument. ¶ Aliud enim apparentius fieri potest argumentum contra eandem conclusionem. Sequeretur nanq; ex illa quòd neq; dum quis vsu alienæ pecuniæ, quam habet in depósito quidpiam lucri conficit, teneatur domino illud, partém ve refundere. Conceditur autem planè conclusio. Neque potest depositum cum depositario citra vsuræ crimē paciscī de parte lucri: nisi societatem faceret cum periculo sortis, de qua infrà. Potest nihilominùs ac debet idem depositor per honestatem & comitatem illi esse, ac etiam gratus. Neq; verò vsuræ culpa subest. Si tu pecuniam tuam apud gratum mercatorem deponas, quem tibi speras fore beneficum: nec vero ille vsurarius censetur, si ea spe tibi sit munere gratus, vt tu iterum eius custodiæ aurum tuum concredas.

Responsio.

Ad primū argumentū

PRimū igitur argumentorū capitis quæstiōis, dubij illius solutionē deposcit, quo scilicet pacto iure permittitur in vēditione & emptione deceptio. Et quidē iam proximo articulo sensum illius legis exclusim⁹. In causæ. 2. §. idem Pompōn. ff. de minori. Vbi habetur q̄ licet contrahētibus naturaliter se decipere. Cui simile cōcinit lex. Itē si pretio. ff. locati. Haud eñ intelligitur infra latitudinē iusti pretij: quoniā illic nulla est deceptio. Intelligitur ergo citra medietatem iusti pretij. Id enim non solū ciuilia iā nunc citata: & l. 2. C. de rescindenda vēditione. & l. si voluntate. eodē titulo: verum etiam iura canonica permittunt: vt patet capit. cùm dilecti. & cap. cùm causa. extrà. de emptione & vendit. ¶ At vendere vltra dimidium iusti pretij, sunt qui, referente Conrad. qō. 57. esse arbitrentur vendere vltra duplū: sed nulla se possunt probabilitate tueri: nomē eñ ipsum rem explānat. Est enim vēdere vltra sesquialterum: vt res quę valet decem habet latitudinem iusti inter nouem & vndecim: vendere autem eam sedecim, est vendere vltra dimidiam veri. Sicuti emere citra dimidium est emere quatuor, nam quinque, sunt media pars. Sic enim habet lex illa citata. cē maioris. in. C. Minus pretium esse videtur si neque dimidia pars veri pretij. soluta est.

Quid sit vēdere vltra dimidiū iusti pretij.

¶ Est ergo quæstio, vtrùm lex id permittat tanquàm licitum. De quo tres sunt opiniones. Prima est Durandi ordinis Minorum, quem & citat Conrad. quæst. 57. & reprehēdit Anto. 2. part. titul. 1. ca. 16. tenentis, licere venditori in foro Dei exigere pretium iusto maius, etiā si immodicus sit excessus: dūmodò nō fit vltra dimidiū. Et posset quis infauorē opinionis huius sic arguere. Lex humana obligat in foro conscientiæ: potest ergo in pœnam imprudentiæ condemnare emptorē illo excessu: sicuti facit in prescriptione. ¶ Secundò. Sententia iusta obligat in foro conscientiæ, nisi ex falsa presumptione procedat: sed si emptor venditorem in iudicium de hac re deferat, absoluetur venditor: ergo in tuto manet eius conscientia. ¶ Proxima huic est sentētia Gerso. in tract. de contracti. & in suis Floribus: vbi ait q̄ huiusmodi deceptor, peccat quidem, idemque mortaliter, si excessus est notabilis, tamē ad restitutionē non tenetur. In tract. quidē de contracti. cunctatiùs id dicit, sed tamē in Floribus audaciùs idem asseuerat. Et ratio sua est: quia scienti & volenti non fit iniuria.

Quæstio. *Prima opinio Durādi Conradi. Antonini.* *Primū argumētū Durandi.* *Secundum* *Sententia Gersonis.*

¶ Ter-

Tertia opinio S. Tho. ¶ Tertia tamen opinio est S. Tho. præsenti loco. 2. 2. Et quāuis dicat Gerson non esse de hoc concordiam inter Theologos: profectò in. 4. Sentent. q. 15. omnes cōmuni consensu ita sentiūt. At forsan quis contrà citet Scot. qui illic. q. 2. ait, durum esse inter contrahentes, si non semper intenderent aliquid de indiuisibili iustitia remittere sibi mutuo, vt omnē contractum concomitetur aliqua donatio: ex quibus fortasse verbis ille suus Durand. seductus est. At verò Scotus nihil sibi aliud vult, q̄ q̄ vltra citraq; indiuisibile pretium cōtrahentes, sibi mutuo intendunt remittere: infra latitudinē tamen iusti: vbi nos suprà diximus nulla opùs esse remissione, aut donatione. Etenim inferiùs arti. 3. ait, q̄ in fraudibus non est voluntaria donatio.

Scotus.

Scotei sententia S. Th. ¶ Igit̄ q̄ leges nec canonicæ, nec ciuiles permittere velint deceptionem citra dimidiā iusti, tanq̄ ratam in foro Dei: patet cū primis naturali diuinoq; illo præcepto suprà citato. Id ne facias alijs, qđ tibi fieri non vis: nemo eñ seduci astu vellet. Est quippe (vt dicebamus) contractus hic emptionis, ac venditionis pro cōmuni bono inuentus, quare neutra pars debet ab altera grauari. At demonstratio naturalis est hæc. Præceptis naturalibus nulla humana lex derogare potest: quia ciusmodi iussa (vt patet in Decalogo) nō sunt dispēsabilia, saltē nemo ambigit indispensabilia esse iure humano, quāto minùs abrogabilia: seruare autē iustitiā in commutationibus est præceptum naturale, atq; adeò diuinū: quia præceptio naturalis ab æterna lege deriuatur, ergo nulla humana lege potest abrogari. Minor porrò præmissa tam nota est q̄ Maior: quoniā iustitiæ obiectū est æqualitatem facere in rebus. Et ideo Arist. 5. Ethi. docet totam virtutem iustitiæ cōmutatiuæ in hoc versari, vt æqualitatē inter personas constituat: nempe vt quātum à te accepi tantum tibi reddā: neq; tu ex me plus extorqueas: ergo recipere vltra latitudinem iusti pretij manifestè repugnat natiuæ rationi iustitiæ. ¶ Secundò. Fraus (vt sæpè diximus) opponitur voluntario: illic autē est iniqua fraus: ergo emptor inuitus dat vltra dimidium, atq; adeò venditor genus furti cōmittit. Et præterea est contra præceptū Pauli. 1. ad Thessalo. 4. Nè quis fratrem suum in negotio circunueniat: vbi omnis fraudulentia condemnatur. ¶ Tertiò. Si liceret decipere citra dimidiam iusti, pariter liceret defraudare in mensura: vt si decem modios gra-

Aristo. *Secundārō.* *Paulus.* *Tertia ratio*

ni vendidisti, liceret tibi recepto integro omnium pretio sex tantùm subdole tradere. Patet: quia eōdem relabitur: hoc autem iniquissimū est, assertuq; absurdissimū, contra illud Deut. 25. Non habebis in sæculo diuersa pondera, maius & minus, neq; erit in domo tua modius maior & minor. ¶ Ex his fit cōsequēs q̄ huiusmodi deceptor tenetur ad restitutionē. Hoc cōpertissimum est: quoniam peccatum iniustitiæ (vt identidem repetimus) natura sua obligat ad restitutionē. Iuxta illud. c. si culpa. extrà. de iniu. & dam. Si culpa tua datum est dānum, vel iniuria irrogata, iure super his satisfacere te oportet.

Corollariū. contra Gerson.

¶ Atq; hinc sumitur quartum argumētum contra illam Durandi opinionem, & (si qui sunt, vt fertur) doctores iuris qui illi patrocinantur. Si deceptio medietatem iusti pretij superaret, obligatio inde emergeret restituēdi: quod negare nō possunt. Tunc ergo, aut restituendus esset totus excessus vltra iustū pretiū, aut non nisi ille qui est vltra iustum pretiū cum dimidio. Hoc secundum dicere nequeunt. Si quidem ius etiam ciuile contractum rescindit, nisi integer excessus restituatur emptori: vt expresse habet præfata lex 2. C. de rescind. vendit. Si autem tunc restituendus esset totus excessus, fit, vt in deceptione citra dimidium restituenda sit illa pars. Mirabile enim est dictu q̄ si rem valentem decem à te mercatus sum sedecim, tenearis mihi restituere sex. Dum autē mercatus eam sum quatuordecim, nihil mihi debeas. Quo circà multò magis est de Gersone mirandū, quàm de prima opinione: nam postquàm agnouit ciusmodi deceptionem delictum esse, quomodò ignorare potuit præuaricationē esse iustitiæ? cuius vtiq; naturale est nexu restitutionis delinquentem illaqueare. Neq; planè intelligitur quid sibi voluerit, regulam iuris allegando. Scienti & volenti non fit iniuria. Nā etsi emptor sciens & volens emit, celatur eum tamen iustus valor: ac subinde seducitur, putans tanti rem valere quantum venditor petit. ¶ Sed aiunt isti (vt pro illis arguebamus) lex potuit humana venditorem à restitutione liberare, tradendo illi dominium, sicut in præscriptione. Profectò iustè non potuit: quia non subest tanta causa. In præscriptione nanq; ratio quietis obuiandi q; litibus persuadet, vt princeps qui custos est pacis pruet negligentes, qui diu rem suā deseruerunt: quia post longi temporis lapsum multę oborirentur fallaciæ. In contractu au-

Argum. 4.

Obiectio.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem emptionis nequeunt cuncti rerum pretia nosse. Et ideo illi qui bona fide emunt, non est cur propter iniquitatem institoris mulctentur illo excessu. Eò præsertim quòd in præscriptione possessor bona fide possidet: & ideo iniquum esset, vt post tam longã temporis moram inquietaretur: fraudulentus verò mercator mala fide decipit: ob idq; nulla fert ratio vt de sua iniquitate emolumẽtum reportet, atq; id præsertim quod ab innocente extorquetur. ¶ Igitur vt rei cõclusionem faciamus, virtus humanarum legum in hac parte duplex est. Vna quòd læso citra dimidiũ non dat in iudicio actionem. Altera quòd non permittit contractum rescindi, vt habetur lege citata. Si voluntate. C. de rescind. &c. ¶ At verò rogas cur ergo tali casu actio non datur? Respondetur idconsultissimè legum latores fecisse. Haud enim illi mortales tanti æstimabant bona hęc temporalia, vt propter illa tantam sinerent litigationum turbinem, quantam nũc videmus: contra documentum Christi admonentis, vt ad redimendum tempus petẽti à nobis tunicã, dimittamus & pallium. Ob idq; in præscriptione vbi maior erat causa ratione consulendi paci, dominiũ adiudicatur possidenti: in deceptione autem citra dimidiũ, actio petenti denegatur. Eò quòd illa deceptio infra dimidiũ iusti ægrè & lubricè potest semper percipi: & ideo multas parturiret fraudis formas. Remittitur tamen ad forũ Det. Et hac responsione fit satis argumento secũdo suprà facto. Haud enim absolutio iudicis in tali causa est sacramentalis. ¶ Sed allẽget forsan contrarius axiõma illud. Qui peccat legis authoritate, non peccat: sed quia contra legem agit, vt contra Pellicianum ait August. 23. q. 4. can. Qui peccat. & idem fermè habetur. l. Gracchus. C. ad legem Iuliam. de adult. Est autem delusoria hæc citatio. Illud enim intelligitur de lege iussoria: secùs autẽ de permissoria. Ille inquã qui agit quod lex iubet, non peccat: secùs de illo qui agit quod lex humana impunè permittit. Non enim omne illud permittit diuina. Alioqui meretrices, quia lege permittuntur, nõ peccarent. Vnde Chrysost. (vt habetur. 33. q. 1. can. hac ratione.) Quod permittimus, inquit, nolentes præcipimus: quia malas hominum volũtates ad plenum prohibere non possumus. Et. ff. de regul. iur. Semper in coniunctionibus (sic enim lex incipit) non solùm quod licet considerandũ est, sed & quod honestũ

Scrupulus Resp̃sio.

Obiectio.

Solutio.

Chrysost.

sit. Vbi glossa ponit exemplum in proposito. Nam etsi liceat, inquit, contrahentibus se decipere, non tamen conuenit bono viro. Nullum ergo dubium restat quin huiusmodi vafri, ac seductores, siue venditor sit, siue emptor, teneantur restituere etiam non requisiti. ¶ Quòd si insignem doctorem Innocentium contrà nobis obijcias, qui super. c. Quia plerique. de immunita. eccles. in genere ait, ꝙ quando contractus iure tenet, pars quæ lædit nõ tenetur restituere quoadusq; pars læsa repetat, nullatenùs contra nos pugnat: quia id de contractibus prorsus intelligit, in quibus ius translationem dominij nõ vetat. Qua ratione lucrum ex ludo non tenetur lucrator restituere nisi petatur: in præsentiarum autem iure naturali & diuino inhibetur translatio dominij. Quare idem egregius author super cap. In ciuitate. de vsur. in hoc particulari casu docet leges permittentes deceptionẽ citra dimidium iusti pretij intelligi iure fori, sed non iure poli. Idemq; Panormit. suprà dicto. c. quia plerique. Atq; idẽ insigniter Bald. suprà cap. cùm causa. de testib. vbi allẽgans singularem illam glo. l. semper. ff. de regu. iur. ait tales fraudulẽtos cõtractus non esse licitos in foro conscientiæ: sed mercatorum animas in periculo versari. Quãuis alibi variare videatur. Etenim qui nõ rerum causas introrsum rimantur, nõ possunt sibi constare. Attamen in eandem subscribunt sententiam quotquot sunt iurisconsulti præcipui nominis. ¶ Ad secundum argumentum ipse ibidem Augustinus respondet, dicens, quòd Mimus ille dicebat, scilicet carè vendere, & vili emere, re vera vitium esse naturæ, ac latam viam per quam (vt Christus testatur) multitudo vulgi incedit. Contra quod tamẽ potest quisq; adipisci iustitiam, qua illi resistat. Et subdit cuiusdam exemplum, qui venditori petenti modicum pretium pro libro, iustum soluit. ¶ Ad tertium autem suprà responsum est.

Innocentius

Mens Inno.

Panorm.

Baldus.

Ad secundũ argumentũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrum uitium rei uenditæ sic uenditionem reddat illicitam, ut necessarium semper sit illud detegere.

POstquàm de substantia vẽditionis visum est, quæ iniusto consistit pretio, subsequitur vt eius cõditiones exploremus. Secundum autem ac tertium articulum S. Thom. q. 77. nisi

nisi qui oculatè perspexerit, vix differre videat. Quærit em̃ in secundo vtrùm venditio reddatur iniusta propter defectum rei vendi tæ. Cui quæstioni postquàm affirmatiuè respondit, adiecit quòd si quis in venditione scienter fraudẽ fecerit, venditionẽ reddit illicitã, & restituere tenetur. In tertio nihilo minùs scisciatari pergit, vtrùm vẽditor teneatur vitium rei venditę dicere: quod videri potest affirmando definisse in secundo. At verò discrimen est huiusmodi, quòd vendere rem vitiosam, aut contingit eodem pretio, acsi integra esset & solida. Et in hoc sensu procedit articulus secũdus. Aut contingit pretio dũtaxat quod cum vitio valet. Et de hoc adhibetur articulus tertius: videlicet vtrùm post quàm res non maioris venditur quàm iustè valet, liceat venditori vitium subticere. At verò adeò sunt istæ quæstiunculæ germanitate connexæ, vt fortasse eodem simul articulo commodiùs dilucidentur. Quæritur ergo, vtrùm mercis vitium, sic vẽditionem reddat illicitam, vt necessarium sit illud semper detegere. Et arguitur à parte negatiua. Tria sunt in quibus accidit merces deficere, scilicet substantia, quantitas, & qualitas. Defectus autem substantiæ qui omnium est nocentissimus non est cur semper contractum vitiet: puta si quis vendat argentum, aut aurum, alchimicum pro vero. Nam, vt ferunt illius artis magistri, ad eosdem ferè humanos vsus confert, puta ad vasa exlanda, cudendaque numismata: ergo multò minùs ob alios defectus qualitatis, & quantitatis reddetur venditio illicita. ¶ Secundo vbi emptor emere non cogitur, suo subest iudicio cognitio rei, ac perinde illi imputãda est deceptio: ergo venditor dum modò non mentiatur, docere non tenetur emptorem. Alioqui illo stultitiæ genere notaretur, quod retulit in Officijs Tullius vbi ait: Quid tam absurdum quàm si domini iussu ita præco prædiceret, Domum pestilentem vendo? ¶ Accedit huc tertiò ꝙ causa quæ vrgere posset vitiũ detegere: nõ est alia quàm vt pretium fiat minus: haud tamẽ tenetur venditor cautas semper ꝓpalare quibus res minoris æstimaretur: nam mercator præscius mercium, quarum copia superuẽtura est, licitè potest tacitus suas præuendere pretio currẽti: ergo illa de causa non tenetur reuelare alia vitia. ¶ In cõtrariũ est Ambr. lib. de Offic. vbi ait, Regula iustitiæ manifesta est, ꝙ à vero nõ declinare virũ deceat bonũ: neq; damno iniu-

Primum argumentum ex parte negatiua.

Argum. 2.

Tullius.

Argum. 3.

Ambros.

sto afficere quenquã: neq; aliquid dolo annectere rei suæ. Atq; ibidem rursum. In contractibus vitia eorum quæ væneũt prodi iubentur: ac nisi intimauerit vẽditor, quãuis in ius emptoris trãsierit, doli actiõe euacuant.

CVm in duos sensus partiti quæstionem simus, scilicet, vtrùm rem vitiosam pro integra, eodemq; pretio vendere liceat: & vtrùm dum pretio valorem non excedente venditur, liceat eius vitiũ silere: de priori sensu tribus cõclusionibus respondebitur, ac de posteriori alijs itẽ tribus. In re autẽ vænali (vt primo argumento dicebamus) tria sunt consideranda: videlicet substantia, quãtitas, & qualitas. Est ergo prima conclusio. Defectus mercis, siue in substantia, siue in quantitate, siue in qualitate contractũ reddit illicitum: si pretio veræ rei integræ & solidæ venditur. Conclusio patentior est ꝙ testibus indigeat. Violatur enim tũc iustitia, atq; adeo genere suo est peccatũ mortale, nisi rei pusillitas veniale faciat. Atqui in eum qui cõtrà facit quantum ad substantiam, proclamatur apud Isai. c. 1. Argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mixtum est aqua. Quãtum ad qualitatis vero mensurã admonetur Deut. 25. Nõ habebis in sacculo diuersa põdera, maius & minus: neq; erit in domo tua modius maior & minor. Et paulò post: Abominatur enim Dominus eum qui facit hæc, & auersatur omnẽ iniustitiam. Vbi natura peccati mortalis exprimitur. Et simile est de qualitate. Vt si quis morbidũ iumentum pro sano firmoq; vendiderit. De his omnibus extãt præterea cautrices leges. Lege enim. In venditionibus. ff. de contrahend. empt. cõtractus rescinditur, si substantia vna & corpus, vt aiunt, pro altera vendatur. Vt si mihi vnum fundũ, aut seruum vẽdas: & alterum trãdas. De mensuris etiam, & de merciũ qualitatibus leges abundant. ¶ Secunda cõclusio quæ ad istam consequitur. Venditor qui rei defectum cognoscens eundem fraudulenter emptorẽ celauerit, cõtra iustitiã delinquit, qui verò rei nescius contractum fecerit, licet à culpa fiat immunis, tenetur tamen vbi primũ defectus fuerit deprehensus, eundem contractum infectum reddere. Alioqui restitutionis funiculo ligatur. Res est clara: atq; eis etiã qui lippis sunt oculis peruia. At qui celare cẽsetur qui ea verborum versutia vtitur, vt vitiũ contectum relinquat. Vt isti proxenetæ dum equum vitiosum vendunt omnium morborũ maculis eum depingũt, vt in

Tria in re uænali cõsideranda.

Prima conclusio.

Rõ conclu.

Secunda cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt in aceruo verum vitium cõtegant. ¶ Tertia conclusio. Similis sententia comprehendit emptorem. Vsu enim venire solet, vt venditor, substantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis, rei suæ ignarus, rẽ vendat emptori, qui veritatem nouit: qui ideo & pariter peccat, & pari nexu restitutiõis innodatur, si minoris rem emit quàm valet. ¶ Atq; hęc de priori sensu. In secundo autẽ opus est distinctionibus. Aut enim vitium occultũ est, aut manifestum. Et qui est occultũ, aut in damnum vergit, periculum ve emptoris, aut secùs. ¶ Sit ergo quarta conclusio. Quando vitium mercis occultũ est per quod emptori, vel damnũ datur vel creatur periculum, nefas est vendi tori illud celare: & ad restitutionem tenetur. Conclusionis ratio est hæc. Quanuis non quisq; lege iustitiæ cogatur consilũ, auxiliũ ve alteri præbere, quo à periculis dãnisq; eripiatur, nisi quando, vel ipsi ex munere proprio & officio incũbit, vel alter extremè laborat, tamẽ occasionem periculi, aut damni alteri dare nemini fas est: venditor autem eo ipso quòd rem vitio aliquo affectam vænũ exponit, occasionem damni dat, & periculi, quę nescius emens incurrere posset: damnũ quidem si res propter vitiũ minoris sit pretij quàm venditur: periculũ autẽ si propter idẽ vitiũ vsus rei, vel inanis sit, vel fortè nocuus. Vt si militi equũ mancum pro sano vendas, quo posset in acie vti nõ posset: aut si domũ ruinam minantem venderes, aut pestiferũ cibum. ergo talis occultatio manifestaria iniustitiæ fraus est, ac perinde genere suo mortale, idemq; hominem restitutioni subijciens.

¶ Quinta cõclusio. Si venditor caueat dãnũ dare: puta q nõ pluris rẽ vendat quàm cũ vitio valet, neq; vllo emptorẽ obijciat periculo: & res sit emptori pro pretij ratione vsui, nulla lege cõpellitur vitium patefacere. Hãc conclusionem non ponit in forma de occulto vitio S. Tho. sed tamen apertè ex præcedẽti colligitur. Et ratio est: quia venditor eatenùs tenetur emptorẽ admonere, quatenùs nullius sit ei occasio, vel damni, vel periculi: sed tunc nullius est causa: ergo potest rei suę consulere, reticendo vitium. Nam si emptor sciret forte, & iusto etiam pretio renueret emere. ¶ Sexta conclusio. Quãdo vitium est manifestum: puta equus vnoculus est, vel à parte claudus, vel perforata domus, nulla est necessitas euidentius illud euulgandi: quia nisi cæcus emptor sit, ipse potest videre. Quare si emit, præsumitur sciẽs emere. Itaq;

Tertia conclusio.

Distinctio.

Quarta cõclusio.

Ratio cõcl.

Quinta cõclusio.

Probatio

Sexta conclusio.

vt summatim dicamus, si vitium est notum, nulla est necessitas diuulgandi: si verò occultum, & periculosum, quantunuis pretium extenues, illicita est venditio, nisi emptorem admoneas. Sed si non est periculosum, & pretium ad vitij qualitatem admetiaris, non teneris reuelare. Attamẽ pluris vendere iniquitas est propter damnum datum. ¶ Circa harũ autem cõclusionum singulas minutiora dubiola emergunt. In primis Conrad. q. 54. non plenè approbat conclusiones has S. Th. etsi fateatur easdẽ esse Gersonis, vt re vera sunt, in suis Regulis moralibus. Ait enim hoc egere moderamine, quod ceu regulã cõstituit. Si dum vitium est occultũ vẽditor ꝓbabili cõiectura scit, emptorẽ, etiã si vitium deprehẽderet, nihilo seciùs rem empturum, tũc licitè vẽditor tacito vitio ęquo pretio vẽdit: si autẽ conijceret q non esset empturus, iniustè occulit vitium. Et eadem est opinio Panor. in c. iniustum. de rer. perm. quẽ videtur Syluest. sequi, verb. emptio. §. 20. Et ratio istorum est, quòd dum alter nõ esset empturus, inuoluntarius contrahit, ac perinde iniuriam patitur. Quin verò eãdem ratione addũt q etiam dum defectus est manifestus, si emptor non animaduertit, tenetur eum venditor admonere. Atq; hanc sententiã sequũtur fermè iuniores. ¶ Sed tñ regula hæc illorum quanuis sit ipsis cõstitutissima, non tamen habet in ratione fundamentum. Nam etiam si venditor sciret alterũ empturũ, fortasse ille nollet tanti emere quanti res valet: atq; adeo etiam dum scitur empturus, est nihilo minùs ratione pretij inuoluntarius & inuitus. Et tamen ipsi fatentur quòd potest tunc nihilo minùs vendere pretio iusto tacendo vitium, nè alter pretium imminuat. Idq; ratione fateri vincuntur: nam venditor non tenetur dare occasionem deterendi suũ iustum pretium. Quòd si in tali casu ei licet vitium celare, profectò pariter id licet etiam si sciret quòd alter non esset empturus: quia vtitur iure suo. Negamus igitur vllam esse rei consequentiam, quòd si emptori ignoratia in causa est vt inuoluntarius emat, vendi tor fiat illi iniurius. Etenim nemo dũ vtitur iure suo dat alteri causam damni. Quocirca, vt Diogenès apud Ciceronem lib. 3. Officiorum. aiebat, aliud est celare, aliud tacere. Celas dum quod pandere teneris, non prodis: taces dum loqui iure non cogeris. Quemadmodùm ergo & si quis tertius sciens vitium non admoneret emptorem, non haberetur in cul-

Cõradus nõ usquequaq; probat conclusiones præmissas.

Panormit. Syluest. Rõ Cõrad. & aliorum.

Adu. Cõrad.

in culpam: maximè si sciret, nec damnum illi, nec periculum creari, ita neq; emptor est in culpa: quia suũ seruat ius. Hoc tamen nos fatemur, quòd si nosset venditor illam rem fore prorsus inutilem emptori, nõ potest vitium tacere. Vt si ego equum submancum vendo nobili iuueni, cui in more est eques cursitare, quanuis vendam iusto pretio, iniuste tũ ago. At si vẽdo seni medico qui optat equum leniter gradientem, profectò nullam ei irrogo iniuriam. Et ideo posuimus tres cõditiones, scilicet, q caueatur periculũ, & damnum, & res sit emptori vsui. Addè quòd si creditur emptorem alteri post rem venditũ ire: & quia vitium ignorat tantum petiturũ, quãti absq; vitio væniret, tenetur tunc prior vendès emptorem admonitum facere, nè alterum fallat. Atq; hoc modo concordia cõciliari potest inter Diogenem & Antipatrũ, de quibus illic meminit Cicero. Ille enim vẽditorẽ minimè stringebat vitiũ mercis detegere: hic verò contrà putabat. Quidnam sit de iure ciuili in foro exteriori, ad iuriscõsultos remittimus: quorum interest scire quando est venditori merces, & pecunia emptori propter contractus vitium redhibenda.

Argumẽtũ

Sed tamẽ iure naturæ cõclusio S. Tho. est verissima. At tũc potissimùm quando vitium est manifestum, quis dubitat si emptor non aduertat, quin ipse reputandus sit sui erroris causa? ¶ Sed tñ scrutatores isti S. Tho. aliud obijcere illi potuissent argumentũ, quo mordaciorem injicerent scrupulũ. Etenim si hæc eius sententia vera est, nõ solùm in rei qualitate, verùm & in quantitate mensuræ, & in substantia ipsa, id pariter esset licitũ. Profera mus quippe mercatorem in exemplum, qui habet grana, vel vini genera, revera pluris valentia q̃ potest publico foro diuẽdere: & ad de exemplum de rebus illis quę vel numero vel pondere væneũt, sequeretur q̃ posset ille si iustus modius, verbi gratia, valet duos aureos, sed nemo est qui det: & demus, iniuriã illi fieri, vel ꝓpter monopolium emptorũ, vel quia iniquus gubernator vrbis hoc eũ grauamine premit. Posset inquam tunc ille vendere minoris: sed tamẽ curtando mensuram: ita vt quam illo quantitatem tradit, iustissimè valet illud qd recipit pretiũ. Quin verò in substantia ipsa idem liceret. Est qui vænale habet vinũ optimũ, cuius amphora iustissimè valet decem: sed tamẽ si populus crederet nõ esse Rhenense, nõ tantum daret pretium: sequeretur eãdẽ consequẽtia posse illum, etsi nõ sit illius vineti, tacendo vendere decẽ. Addè q̃ eadẽ ratione & aqua posset vinum diluere. Vt si nimia esset vini caritas ita vt vrna staret duobus aureis, quã ob causam nemo emeret, cur nõ posset caupo aqua illud miscere, vendendo vrnã viginti argenteis, quæ re vera cum illa aqua tãtum valet? Et tamen illic est error in substãtia: vt ait S. Thom. secundùm illud Isai. 1. Vinum tuum mixtum est aqua. Profectò conclusiones horũ argumẽtorũ magna cõsequentię energia colligũtur ex dictis S. Tho. nam quantũ ad moralem vsum idem est tacere vitium in rei qualitate, atq; in quãtitate, & substãtia. Præsertim quando substantia nõ est adeò diuersa, quin eodem modo seruiat. Veluti si tu cogitas meũ sericũ esse Granatense, & pannũ Segobiensem, quod tamen nõ est nisi minoris notæ: sed tamen ego vendo quanti valet, & est tibi vtile pro ratione pretij. ¶ Nè ergo nihil ad hæc respondeamus. Primũ omniũ argumenta hæc nõ militant vbi pretium est legitimũ, puta lege positum: quia tunc nulla esse potest, vel arbitratio cõtra ius. Sed si militant est, vbi pretium nõ cõsistit in indiuisibili. Secũdò nolumus cauponibus atq; alijs, seu tabernarijs, seu alius generis cõemptoribus ansam porrigere innectẽdi fraudes: sunt enim iniquissimi suorũ iudices, magnã sanè suas merces pẽdentes. Et ideo subijcio tertiò q̃ reipublicæ magistratus nõ debent ad hæc argumentorũ pondera attendere, sed lege in eos agere qui vel in mensura, vel in substãtia publicã fidẽ violãt. Nihilo minùs in foro cõscientię, soli stando iuri naturæ, qui vir esset aliàs syncerus & candidus, cõcurrẽtibus illis tribus cõditionibus, videlicet, q̃ periculũ & damnũ euitaretur, & emptori esset merx secundũ rationẽ pretij vtilis, nõ esset cur cõdẽnaretur de istis memoratis occultationibus. Leges nãq; naturales de æquitate mẽsurę, & de rei substãtia intelligunt, vel quãdo pluris iusto vẽdit res, aut quãdo res nõ sunt ad eosdẽ vsus accõmodę. ¶ Hoc aũt per se cõpertũ est q̃ mentiẽdo nõ licet vitiũ cõtegere. Qua propter si emptor interrogat rei qualitatẽ, tenetur vẽditor veritatẽ aperire: si autẽ nõ interrogat neq; damnũ accipit, sibi imputet. Quãuis forsan venditoris mendaciũ in talibus casibus, si alioquin prædicto modo seruetur iustitia, nõ est perniciosum. Secùs autẽ si talis rei qualitate neutiq; emptor indigeret. Vt si fortasse ad aliquã medicinã indigeret fortissimo vino, & venderetur ei lymphatũ,

Prima assertio.

Secunda.

Tertia.

Solutio facti argumẽ.

Et ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et ideo inter pharmacopōlas nefandū esset tale rerū cībium. ¶ His autē expeditis restat nihilo minor dubitatio circa tertiā cōclusionē: qua dictū est, similē iustitiæ ratione cōpli cari emptorē: qui scilicet pari iure venditorē admonere teneatur, si minoris rē vendat q̄ valet. Cuius exemplū. 13. de Ciui. refert Augu. Apparet nanq; in contrariū ratio. Haud em̄ videtur emptor tā strictē ratione contractus ligari vt venditorē doceat, q̄ vice versa obligatur emptore docere venditor. Etem̄ qui suas exponit merces nuitādo emptores, occasionē eis offert erroris, nisi illos cōmonefaciat: emptor verò nullā venditori occasionē porrigit. Exēplis hoc patet. Vēditat quis pretiosum lapillū, quē putat esse, vel vitrū, vel quippiā minoris pretij quā gēma. Incidit autē in lapidariū rei illius gnarū, qui scilicet cognoscit gemmulæ pretium. Nunquid nō ille poterit tacitus tanti emere, quantū alter petit, licet sit lōge iusto minus? Idē est si aurifico speciē offeras & corpus quod nescis esse purissimum aurū: ille tamē nouit. Procedimus nanq; de venditoribus qui hæc non proferunt, interrogantes vt docentur rei valorē. Alioqui non ambigitur quin emptores teneātur eos docere: sed loquimur de illis qui nullatenus suspicantur quid in re delitescat: quia forsan neque illis pluris stat res. ¶ Et adhibetur altera ratio quæ id præsertim persuadet. Si quis vel arte, vel alia viā nouit in prædio tuo abditam esse auri fodinam, vel aliam venam, seu laspidis, seu alius pretiosi lapidis, potest ad te prædium emptum accedere, tacitoq; mysterio, emere. Sic enim sæpe usu venire solet. Quin verò Christus Redemptor noster, vt lib. proximo. q. 3. dicebamus, idem velut licitum ac legale videtur recensere Matth. 13. vbi ait. Simile est regnum cœlorum thesauro absc̄dito in agro, &c. id est, dominū agri secretū celat quousq; diuenditis vniuersis quæ possidet illum emat, vt sibi totus thesaurus competat: veluti loco citato copiosè disseruimus: igitur nequāquam emptor iure cogitur valorem rei venditori detegere. ¶ Ad hæc autem ipsa nihilo minùs respondetur, diuersam esse rationem agri atq; aliarum rerū. Nam agri pretium de sola expenditur superficie: quippe cuius natura est fructus ferre. Ob idq; qui agrum coemit, nō maiori vinculo tenetur detegere id quod in visceribus recōditū est, quàm si alius quispiā esset qui non cogitaret illum emere. Aliæ vero res perenduntur secundū id quod sunt: & ideo dum quis tibi vnum pro alio vendit, in primis si te interrogat, teneris veritatem aperire. Sed præterea etiā nō rogatus: si illa esses persona quæ nolles emere, obligareris nihilo minùs charitatis vinculo fratrem admonere in re tanti momenti, postq̄ nihili tibi admonitio constat. Imò si grauem metueres iacturam proximi, peccatū mortale esset non eum docere secundum charitatis regulas, quas lib. proximo. q. de testibus explicui mus. At verò quando emere constituis, accedit insuper & iustitiæ lex. Nam cùm ille rei nescius minoris tibi iusto rem suam vendit, inuoluntarius illo pretio distrahit, & ideo teneris sub culpæ restitutionisq; reatu veritatis illū admonere. Tametsi in eadem specie grauius esset in venditore delictū: quia cùm rem offert, arctiùs prohibetur decipere.

Dubitatio

Augusti. Ratio. 1. dubitandi.

Secūda rō

Responsio.

Ad. 1. &

REstat ergo, ex conclusionibus argumentorum in contrarium responsa colligere. Prim ergo solutio est peculiaris de auro & aurichalco, q̄ nunquam hoc ad puritatem pretiositatemq; illius pertingere potest neq; ad dignitatem & omnes vsus. Præcipue quòd naturā auri quæ corporum salubritati cōfert, nulla ars præstare potest. Et ideo citata lex. In vēditionibus. illud prouerò distrahi vetat. An verò per Alchimiā exprimi posset verū aurum, sub iudice S. Tho. relinquit. Et ideo subdit quòd si id fortè fortuna contingeret, non esset illicitum pro vero vendere: intelligas tamen retectis effectibus, quos artificiosum præstare non potest. Nihil enim vetat secundū Augu. 3. de Trini. quin arte dæmonum vtentium naturalibus causis verinaturæ effectus ingenerentur.

Ad secundū argumentū.

¶ Ad secundum verò respondetur, q̄ etiam si emptor vltroneus emat, incumbit nihilo minus vēditori rem eatenùs patefacere, quatenùs, neq; damni sit causa neq; periculi. Nō quidem per præconē, quod Cicero irridet, sed tamen priuatim inter se & emptorem. Alioqui non satis ei permittit iudicium rei, quam nisi per suam relationem cognoscere nequit. Secùs dū vitia sunt manifesta. ¶ Ad

Ad tertiū argumentū.

tertiū deniq; respondetur non eandem exactam rationem de rerum vitio, & de superuectu ris mercibus. Rei enim valor æstimatur secūdùm id quod in præsenti est: & ideo per vitiū rei deterescit. Qua vtiq; ratione detegendum est. Merces verò post venturæ nihilo reddunt viliorem æstimationem rei præsentis. Et ideo venditor non tenetur reuelare quid in futurū expectetur. Historia est Thaletis.

Historia Thaletis.

Aristo. letis Milesij, quam. 1. Polit. c. 7. Aristo. enarrat. Philosophus enim ille, cùm ei ceu opprobrium obijceretur, philosophiam pauperes suos alūnos efficere, & ipse per Astrologiā oliuarum vbertatem prospexisset, collecta exigua pecunia credito emit in hyeme sub cōfuso quantū quisq; collecturus esset olei, arrhaq; dedit: postea verò, tum ingentissima copia prouenient, tum q̄ solus ipse esset vēditor, amplissimam contexit pecuniā. Nimirum ostendens facile esse philosophis ditari: sed tamen sapientis esse diuitias despectui habere. Simile legitur de Ioseph, Genes. 41. qui diuinitus edoctus futuræ vbertatis annorū septē, quos subsequutura erat aliorū sterilitas, vili prius emendo, & post carè vendendo Pharaonem ditauit. Exemplū est prætera Ciceronis lib. 3. de Offic. de Alexandri no mercatore, vtrùm cùm Rhodum annonę caritate laborantem frumenti numerum aduexisset, sciēs se alios mercatores secuturos, teneretur ciues præmonere: an verò tacitus posset pretio tunc currenti diuendere. Antipater enim aiebat, Diogenes verò negabat. Cuius nos in præsentia sententiam cum S. Tho. amplectimur: sic tamē attemperatam, q̄ cumulationis esset virtutis si quippiā pretij venditor ille subtraheret. ¶ De quarto articulo S. Tho. quæst. 77. post illa quæ quæstione proxima de negatione differuimus, nihil nobis dicendum superest.

Ciceronis exemplum.

Argum. 3.

¶ Tertiò denique arguitur. Sunt aliquę merces reipublicæ necessariæ quæ nisi expectato pretio distrahi nequeunt, quod ex mercibus ipsis conficiēdum est: ergo iustum ipsārum pretium est, non illud quod in præsenti, cæterùm illud quod in futuro soluendum est. Suntque alię econuerso quæ vænundari nequeunt, nisi anticipata solutione: ergo iustum pretium erit, non illud quòd cùm mercestraduntur valent, sed quod anticipato tēpore soluitur. Exemplum prioris membri patet in maritimis mercibus: quæ nisi in magna copia adnehi non possunt. Enimuerò cùm totum nauis onus, si illa quæ plurimū cōtingunt spectes, vendi simul nequeat præsenti pecunia: sed expectandum sit tempus quo emptores eāsdem valeant merces minutiùs distrahere, iustum pretium erit quod in futurum promittitur: quānis maius illo sit, quod statim numeraretur. Exemplum secūdi membri profertur in lanarum mercatu. Nam cùm, vt plurimùm accidit, pastores ne queant pastum gregum redimere, nisi lanarum pretium sibi anticipetur, apparet illud esse iustum quod anticipatur: licet minus sit quàm quod dum tradūtur, valent. ¶ In contrarium est quòd pretium, vt quæstione secunda dicebamus, & habetur. l. in lege quarta. ad leg. Falcid. res secundùm rei veritatem: hoc est secundùm præsens pretium æstimādæ sunt. Verba sunt legis. Et idem colligitur ex subsequenti lege, Pretia.

QVÆSTIO QVARTA, De emptione credito pretio.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm liceat rem carius uendere expectata quàm numerata pecunia.

Argum. affirmatiuæ partis.

QVeritur post generales emptionis, ac vēditionis leges in particulari, vtrùm ratione crediti pretij liceat rem carius vendere. Et arguitur à parte affirmatiua. Pretium iustum rei secundum prudentum iudicium debet æstimari, & secundum commune forum: duodecim autem nummi absentes, sciliceet in futuro soluendi, nō plus valet quàm decem præsentes: ergo res quę vendi potest præsenti pecunia decem, iuste potest creditо vendi duodecim. ¶ Secundo. Venditor

Conclusio negatiua.

SOlutio quæstionis præsentis patula est: quippe quę ex superioribus liquido colligitur. Respondetur inq̄ vnica negatiua con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ua conclusione. Nullatenùs ratione crediti prorogatiõ; pretij licet rem cariùs vendere q̃ in p̃senti valet. Cariùs, scilicet vltra latitudinẽ iusti pretij. Nam infra illam iam suprà dictum est, id licitè augeri posse. Conclusionem primo probat argumentum proximè insinuatum: quia neque rem pluris vendere licet quàm valet, neq; plus valet q̃ est pretiũ in præsenti currens. Et ratio naturalis est, q̃ pretium cuiusque rei, eius existentiam comitatur, vt tanti æstimetur quanti est quando existit: nam tunc est hominibus vsui.

Prima rõ p cõclusione.

¶ Secundò id patefit per regulam quæst. prima constitutã. Nempè quod ad perpendendum contractum, an sit vsurarius, explorandum est an mutui quippiam implicet, cuius ratione pretium recipiatur. Hoc enim in huiusmodi vẽditionibus reperias. Perinde quippe est rem, decem valentem, credito vendere duodecim, acsi decem statim connumerata emptori mutuo dares sub duorum fœnore. Probatio est S. Tho. 2.2.q.78.art.2.ad.7. Ex quo fit, vt.q.2. dicebamus, neutiq̃ posse venditorem sibi prætexere q̃ tanti sibi merces stent: neq; aliter posse sumptus quos fecerat reficere, q̃ si credito vendat: quoniam negotiatio eiusmodi fortuitis euentibus subdita est. Quare in dissolutione nundinarum mercium pretia decrescunt, non potest mercator vendere credito quanti præsenti nummo vendidisset in emptorum feruore: quia res tunc minoris æstimatur. Et eadem conclusio emptores pari iure comprehendit: nempè quibus ratione anticipatę solutionis fas non est viliùs emere. Nam pretium legitimum est quo merces tunc æstimantur quãdo traduntur: & ideo si minoris emunt, contractus reducitur ad vsurarium mutuum: videlicet q̃ pecuniã venditoribus mutuant, auctuariam mercibus soluendam.

D. Thomas.

Ad primũ.

AT quia de conclusione nulla esse potest dubitatio ad, argumentorum solutionẽ descendamus. Et primũ quidem tenuissimi momenti est. Negatur enim q̃ duodecim in futuro soluendi nummi secundùm se non plus valeant quàm decem præsentes: imò duodecim absentes idem valent atque præsentes. Et licèt accidentariè in negotiatore ratione industriæ possint decem augeri vsque ad duodecim: tamen inde non crescit rei pretium, quod secundùm eius naturam æstimatur præcisis decem. ¶ De alio verò membro, puta de lucro cessante, Richard. & Caiet. & quibus eorũ probat opinio, perinde censent atque de mutuo. Nempè q̃ licet mercatori pretium ob lucrum cessans augere. Nam eadem est vtriusque ratio. Ego verò ægerrimè in hac sententiã trahi possum: eo sanè argumento ductus, q̃ neque lucrum ei cessat, qui vendere non cogitur, neque vllus absque vi, & fraude cogitur: qui verò tantùm rogatu vendit, vltrò vendit. Quare neq; Panor. c. Ad nostram. de emptio. & vendit. neq; antiquorũ vllus huiusmodi exceptionem approbat, sed simpliciter vsuræ reos faciũt quotquot credito cariùs vẽdunt quàm numerato. Et Anton. 2. part. titu. 1. c. 8. §. 2. intrepidè negat ratione lucri cessantis licere cumulatius pretiũ exigere. Et re vera ex isto capite lucri cessantis frequentiores crebrescent vsuræ in mercatura, quàm in mutuo. Quare licet neque modò vsque adeò asseueranter hãc refutare audeam opinionem, sed permanserim vt suprà in mea formidine: tamen argumenta cõtrariæ opinionis nõ sunt tanti ponderis quàm eius patroni putant. Quare ad authoritatẽ S. Tho. quam Richardus pro simili adducit, idem quod suprà respondemus. Nẽpè aliud esse damnum emergens quod venditor patitur, quodq; ideo vẽdibile est: aliud verò lucrum cessans, quod re vera, nisi inuito non cessat. ¶ Multo verò improbabilius est quod quosdam Neotericos valde miror defensare. Nempè quod ratione periculi, cui venditor suas exponit merces, dum pretium in tempus credit, ius habet cariùs vendendi. Conrad. quidem quæstione citata. 59. vbi hanc ediderit materiam, concedere hoc recusat: sed tamen iunior Metina, q. 38. de Restitutione. nescio quem imitatus, id audenter affirmat. At verò cùm res vsuraria, Etlinico etiam Aristo. teste, tam sit odiosa, ac perniciosa, nemo deberet eius occasiones offerre, nisi vbi patẽtissima ratio id eniceret. Porro autem in hac opinione, nulla, vel probabilis existit. Primum ergo omniũ in contrarium arguit Cõrad. nullam aut vix vllam esse huiusmodi venditionem in futuro soluendam, quæ non alicui subdatur periculo. Quocirca semper liceret aliquid vltra sortem recipere. Sed tuebuntur se contrarij authores dicentes, non id opinari in qualicunque periculo, sed vbi est legitimũ. Nempè quando mutuatarius, vel pauper est, vel fraudulentus, vel quauis alia ratione male fidus: tunc quippe aiunt posse debitorem metum periculi pretio vendere. ¶ Secundũ Argumẽti eius argumentum non est multò maioris efficaciæ. Arguit quippe quòd tunc non solùm capitale, verũ & illud quoq; metus pretiũ periculo subest. Quare rõne illius liceret aliud recipere pretium. Verùm tamẽ respõderent aduersarij expectatiõe auctarij illius vltra sortẽ recipiendi, omnẽ compẽsari metum. ¶ Aliter ergo sic vrgentiùs reprobatur opinio. In primis mercator non vendit inuitus. Si ergo videt suas merces non tutò distrahi, non vẽdat credito, vel aliam accipiat cautionem. Cur ergo poterit metum illum vendere? ¶ Secundo arguitur. Venditor ille vel fac esse mutuatorẽ, nullum patitur emergens damnum, neq; iacturam facit cessãtis lucri, neq; dispendium aut sumptus in recipiendo pretio. Hęc enim omnia cessare supponimus, quandoquidẽ de solo metu disceptam⁹: quo ergo iure poterit metus ille pretio vendi? Sed ais, quia est pretio æstimabilis. Fateor quidem: quoniã mallet homo alicuius pecuniæ dispendium facere quàm tali anxiari metu. Sed tamen non inde sequitur quòd sit illa ratione vẽdibilis: tum quòd venditor suapte sponte in illum se emergit: tum præcipuè quòd emptor nõ tenetur aliter leuare illũ tali metu quàm soluẽdo mercis pretium: cui idcircò dum soluit, satisfacit. Et elucidatur etiãnum argumenti vis, si initio non fuisset facta timoris mentio, venditor tamen fuisset ob periculum vehementer metu vexatus: posteà dum emptor soluit, nihil posset vltra sortem venditor recipere ratione præteriti metus ac periculi: ergo neq; in initio potuit in pactum duci. Profectò si vera esset talis opinio, conditio vendentis, puta si esset nimirum auarus ac perinde meticulosus, causa esset legitima recipiendi magis pretium. ¶ Perpendamus ergo argumẽta quibus isti audent hasce perhibere vsurarum ansas. Primum est hoc: fideiussor (vt suprà dictum est) pro obligatione illa qua astringitur alienum debitum soluere, potest pretium recipere: ergo licet venditori hisce verbis cum emptore pacisci: Quod fideiussori prębiturus es, mihi exhibe, & ego subibo periculum: nulla enim apparet discriminis ratio. Nam etiam fideiussor in virtute videtur debitori mutuare: dum pro eo soluit. Respondetur latissimam esse discrepantiã: quoniam fideiussor non pro eo quod mutuat, cum contingere possit vt nunquam pro debitore soluat: sed quia obligatur soluere, illam potest obligationẽ vendere: mutuator verò verè mutuat: quod ideo gratis tenetur

Richardus. Caietanus

Metina.

Panormita.

Antonius.

Primum argumentum.

Prima rõ in oppositum.

Solutio.

Solutio ad primum argumentum.

Secunda rõ

Solutio ad idem.

facere. Et miror istos non esse sui memores. Cùm enim fateantur, non quidem pro mutuo, sed tamen pro obligatione mutuandi licére pretium recipere, simili intercapedine deberent perspicere fideiussorem posse recipere pretium pro obligatione soluendi, seu mutuandi non tamen mutuatorem pro mutuo. Tametsi vterq; in eodẽ versetur periculo. ¶ Et pari modo recutitur secundum eorum argumentum de illo qui per contractum assecurationis in se suscipit periculum alienarum mercium: iste enim nihil mutuat, sed pro illa obligatione soluendi merces si perierint, recipit pretium: sicuti ille qui per contractum societatis exponit periculo ęs suum, non recipit lucrum propter periculũ, sed propter negotiationem. Hic enim suam pecuniam non mutuat, sed negotiationi exponit: & ideo recipit eius lucrum. Quare ex istis nullum sumitur argumentũ ad mutuãtem: quippe qui mutuando gratis debet trãsferre in alterum dominium: ea solummodò obligatione vt tantundem recipiat. Atque hoc maximè confirmatur: quoniam mutuator non obligatur pecuniam suam perdere, sicut assecurator: vel qui facit societatem, si merces pereant: liquidem mutuatarius semper est obligatus soluere: quare tale periculum non est alio pretio dignũ, quàm vt mutuatarius mutuum persoluat. ¶ Arguũt tertiò. Qui equum suum homini locaret à quo grauiter timeret ne nimia eum fatigatione diuexaret, vel forsan alio modo occideret, posset cum illo de pretio conuenire: vt si equus periclitaretur, sibi periret: ergo eodem modo in mutuata pecunia. Sed vides quàm nulla sit similitudo. In locatione enim equi non transfertur dominiũ: & ideo potest verus dominus de periculo rei suæ pacisci.

Argumẽ. 2.

Responsio

Argumẽ. 3.

Solutio.

Qui verò vendit aut mutuat, transfert in alterum dominiũ: qui cũ teneatur totum soluere, non est alio pretio grauandus ratione creditoris metus. ¶ Superest autem respondere vtrùm liceat venditori ratione impensarum quas probabiliter se timet antequàm pretium recipiat facturum aliquid vltra sortem in pactum ducere. Idem enim citatus author bifariàm hanc licentiam concedit: scilicet quòd licet inter contrahentes de coniecturalibus expensis cõuentionem facere. Secundò quòd ratione anxietatis quã passurus est timore litis & laborũ, potest etiam aliquid recipere. Hoc autem secundum iam satis repulsum est. Solus quippe metus &

Quæstio ulterа.

Universidad de Deusto
Biblioteca

periculū absq; vllo labore & dispendio nullum ius tribuit aliquid eius gratia recipiendi. At quantum ad expensas res attinet, nō est dubium quin quicquid creditor in recipiendo debito dispendit, possit à debitore exigere. Attamē multò est tutius dum hominis vafriciē & infidelitatē times, nilei mutuare nec credito vendere: vel dum mutuas, expectare solutionis terminū, an fortè sinè vllo dispendio fiat. Nam expensarum anticipatæ cōuentiones vix vsurę suspicione vacant. Nihilo seciùs vbi omni procul fraude bonis coniecturis timentur expensæ: nempe dum tuus debitor à tua vrbe loco distat, nulla est iniquitas de expensis & laboribus pactum cum illo iuire, constitutūq; pretiū recipere, etiam si nullos sit posteà facturus. Nam etiam si esses plura expēsurus, nō possessamplius recipere, quàm fuit conuentione firmatum. ¶De materia tertij argumenti varie etiam inter doctores opinatur. Ab vna enim parte repræsentatur vsuraria mutuatio, sed ex altera apparet emptio iusta. Et quia casus est consuetus, decisu necessarius est. Igitur re oculatiùs perspecta, arbitror sub distinctione respondendū. Quādo enim debitum nulli esset prorsus subiectū periculo, sed absque vllo sumptu & labore certissimè speraretur soluendū, neutiq; liceret tale debitum minoris emere quanuis lōgum esset tempus expectandum: Esset quippe non solùm palliatum, verùm & detectū fœnebre mutuū. Quoniam ratione dilationis temporis plus accipere quàm tribuas, vsura est. Neq; refert quòd creditori actionē vendenti commodiora sint nunc decem q̄ post annum duodecim. Non inquam hoc compurgaret ementem: quoniam non emptio sed certè mutuatio est. Quando verò solutio in periculo versaretur, nihil dubito quin liceret viliori pretio emere, quàm est totum debitū: vt potè dum militi stipendiū regium debetur, quod creditor timet aut nō totū, aut non sine magno negotio & molestia, aut non sine expensis se recepturū, potest quisq; tale debitum ab illo minoris emere. Quisq; inquā, absq; vi & fraude. Nam si quis regi à thesauris est, & quod soluere debet minoris redimeret, vis esset. Exemplum asserti nostri est, si debitor in pauperiem lapsus esset vel fugisset, &c. Illicenim nulla est ratio mutui, neq; in forma neq; in virtute: sed est emptio illius actionis: quę re vera nō tantū valet vt quidā putāt, quanta est pecunia quæ debetur. Imò est sicuti emere sata, & emere actionem quæ ex lite pēdet. Quod est emere rem in spe. ¶Argumentū autem quod è regione militare putaretur, est quòd tunc videretur debitor ipse licitè suū ipsum debitum minori pretio posse redimere. Nā quod alteri licet, cur non idem sibi licebit? Quòd autem illi non liceat, per id liquet q̄ qui non quantum debet soluit, æquitatem iustitiæ minimè seruat. Respondetur ergo, argumentū nulla similitudine pugnare: quoniam debitor ratione præcedentis contractus totam summā debet: tertius verò quia nihil debebat, iustè emere potest actionem illam quanti valet. ¶Sed oritur hinc argumentum aduersus id quod à nobis nuperrimè decisum est. Argumentū autem est hoc: Duodecim sub periculo non plus valent, q̄ decem certa: quandoquidē actio illa decem iustè emitur: ergo q̄ numerata pecunia posset rem vendere decem nummis, poterit eādem credito vendere tunc duodecim, dum probabile periculum solutionis imminet. Respondetur aliud esse rem emere quæ periculo subiacet: aliud verò mutuare seu credito vendere sub periculo. Nam qui mutuat aut credito vēdit, cùm nullam patiatur vim aut fraudem: quia ratione prorogatæ solutionis nihil posset recipere, vel cautionem capiat vel non mutuet cum periculo. Quare si gratis vult illud subire, sibi imputet. ¶Quartum demum capitale argumentum diu me certè multumq; ancipitem tenuit. Nam secundùm regulam vniuersalem ac regiam, iustum rerum pretium est illud, quod receptis mercibus in promptu soluitur. Verum tamen non mihi videor negare posse quin in tali casu legitima fiat exceptio regulæ vt iustum pretium non sit, nisi quod in futurum expectatur. Merces enim quę peregrè, & potissimè quæ maritimis periculis traducuntur, nequeunt nisi in tanta copia traduci, quanta simul vendi non potest numerata pecunia. Dixerim, nequeunt, si illa quæ plurimū contingunt consideres. Secundum quam considerationem de legibus cēsendum est. Quam ob causam qui naues eiusmodi mercibus onerāt, necesse est vt partim credito coēmant. Ob idque & sperare eis licet etiam in portu alijs mercatorib⁹ (eo. simul pretio vendere, quod ex ipsis minutatim venditis conficiendū est. Veruntamē per hanc concessionem nullam cogitamus porrigere mercatoribus ansam, qui in ciuitatibus

Solutio — *Solutio tertij argumē.* — *Replicatio contra solutio.* — *Responsio.* — *Argumētū alterum.* — *Solutio.* — *Solut. quarti argumēti.*

tatibus merces distrahunt: quoniam tota ratio contractum excusans, est necessitas vendendi & emendi tam amplam mercium copiam, quę nequit numerata pecunia vendi: ob idque venditur illis qui pretiū inde sunt collecturi. Citra hanc autē necessitatem debent res æstimari, prætio præsenti. Quapropter peculiares mercatores in nundinis sibi videant quomodo emant: porrò intelligentes non posse reuendere nisi pretio præsenti. Nam nulla inde sumitur excusatio q̄ emptur ciues non semper habeant pecuniam præsentem. Hoc enim esset illos cogere propter necessitatem emere ad vsuras. ¶De secundo etiam mēbro quarti argumenti nihil est mirum si prudentissimus quisque ambigat. Nam re vera lanarum mercatus qui anticipata fit solutione, effigiē præ se fert vsuratum: cùm viliùs illa ratione emantur. Attamen neque eiusmodi emptiones vsurarias prorsus arbitror, si modo fraus absit. Nempe dum non anticipetur solutio nisi duos aut tres menses quādo solet fieri herbarum solutio: aut plurimū intra eundē annū fiat quo sunt lanæ recipiendæ. Nam si anticipetur in alterum annum vt ratione tam longę dilationis minoris emas, manifestaria vsura est. Ratio quę me in hanc cogit sententiam est, quòd merces ipæ natura sua hoc exigūt. Nempe quòd sumptus pascendi tam numerosos greges eorum domini ferre nequeūt, nisi ex ipsa nutrienda lana præsens sibi subsidium cōmuniant. Accedit quod forma huiusmodi fori adeò iam more & viu percreuit, vt ipsi etiā pastores in quos grauamen inclinat, renuant aliter vendere. Et forte in marino piscatu idem permittitur anticipatum pretium: non solum propter sumptus pauperum piscatorū, verum & propterea quod piscatura seruari nequiret nisi empto res paratissimi essent iactum anteà emptum recipere. Haud tamē inde exemplum ad alia minora deducitur, vt liceat ab agricola anticipata pecunia grana minoris emere. Nam accidentarium est quòd agricola ea sit paupertate, vt exiguos illos sumptus ferre nequeat: qua ratione cogitur ad vsuram mutuum quærere. Parque iudicium est de alijs huiusmodi: nimirum quando necessitas personæ in causa est intēpestiuè vendendi. Etenim in lanis nō tam accidētaria personarum necessitas inest, q̄ rei ipsius natura.

De lanarū, anticipata solutione. — *De piscatu marino.*

ARTICVLVS. II.

Vtrum liceat rem credito carius quàm præsenti pretio uendere, quando rei dominus non erat tunc uenditurus.

TAmetsi regula generalis sit quā superiori articulo constitutam reliquimus, restat nihilominùs explorare an vllam admittat exceptionem: videlicet vtrùm quando merces vendendæ non erant, vsq; ad tempus quod plus valituras sperabatur, cariùs licitum sit eas distrahere quàm præsenti numismate. Et arguitur à parte negatiua ex regula suprà constituta: nempe q̄ rei pretium æstimandum sit secundū præsentem valorem: vt habetur. l. in lege. 4. ad l. Falcid. ¶Secundò arguitur. Si liceret cariùs tunc vendere, id maximè permitteretur ratione lucri cessantis, quod speratur ex pretij augmento: dictum est autem secundū sententiam nobis probatiorem, nemini propriè cessare lucrum, præter eum qui vim aut fraudem patitur: qui ergo suapte sponte vendit, nō potest de lucro cessante agere, atque adeò neq; illa ratione cariùs vendere. ¶Tertiò: Si illa ratione cariùs liceret vendere, sequeretur quòd conuersò liceret rem emere cum pacto vt integra seruaretur quoadusq; vel maioris æstimaretur, vel fructus ferret. Verbi gratia liceret oues ante fœturam eo pacto emere, vt venditor periculo suo eas custodiret, quousque fœtus suos ederent, casēumq; & lanam ferrent. Consequentia probatur: Nam si venditor potest futurum pretium quo in posterum valituræ sunt res ex nunc tutum facere, pari iure poterit emptor tutos quoque reddere fructus rei emptæ quos emit. Consequens tamen est falsum. Nam res lege non pereunt nisi domino. Vnde cùm primū quis rerum acquirit dominium, sibi periclitantur, vt colligitur. l. incendium. C. si cert. peta. & l. pignus. C. de pignora. actio. ¶In contrariū est ca. Nauiganti. de vsuris.

Primum argumentum — *Secundum.* — *Tertium.*

ARticulus hic intellectum exposcit dicti capituli, Nauiganti. & ca. In ciuitate. de vsuris. Et quidem in ca. Nauiganti. tria sunt mēbra. In primo condemnatur vsuræ contractus, quo quis nauiganti vel euntiad nundinas pecuniam mutuat periculum capitalis subiās, vt aliquid sibi vltra sortem rependatur: quę quidē condemnatio interpretamento indiget, vt verum exhibeat intellectum. Nā vt. q. 6. in art. de societate, decisum

Cap. Nauiganti. & ca. in ciuitate. de usuris. — *Dubitatio circa primū mēbrū cap. Nauiganti.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sumus,nihil vsuræ cõmittit qui pecuniã suã in societatem mittit vt inde lucrum speret quod periculum ingreditur capitalis: nam hoc non est ratione mutui, sed quia sua pecunia negotiatur:qui autem nauiganti proprio periculo pecuniam cõmittit suam,non omninò mutuat:quandoquidẽ si pereat sibi perit:videtur ergo contractus ille immerito illic damnari. ¶Respondetur, propterea condẽnari,quod cùm mutuatio gratis fieri debeat,nõ aliter mutuare quàm mutuatium ad contractum assecurationis vel societatis obligando,vsura est.Quòd si contra redarguas: Qui mutuare nõ tenetur,potest id renuere vt alios cõtractus sibi cõmodos faciat.Respondetur hoc verũ esse:attamen vi mutui non põt alium cogere qui fortè assecuratione non egebat.Nã forte illic nullum imminebat periculũ sed fingebat. Quod patet ex illa cõpositione nauiganti, vel enti ad nundinas. Nã euntes ad nundinas nulli subsunt periculo:& ideò fortè habebatur sermo de nauigatione quæ extra omne fiePrima conclusio ret periculum. Sed de hoc illic rursus. ¶Ad quæstionem ergo præsentem duabus conclusionibus respondetur. Prior est. Licitum est merces anticipata solutione vilius mercari quàm præsenti foro væneunt. Si tamẽ cõiectura est tẽpore quo tradẽdæ sunt plus minùsve valituras. Vt si quis in hyeme tritici cum emit,quod vsq; ad messem nõ est recepturus, etsi tẽpore cõtractus modius quatuor vendatur solidis, iustè pòt tribus emi, si creditur plus minùsve in æstate valiturũ. Iste est casus secundus dicti ca. Nauiganti.

Ratio conclusionis. Et ratio est,q̃ cum res propter vsum emantur, id quod nunc nõ venit in emptionis vsum, nõ debet æstimari præsenti pretio: sed illo quo valiturũ est,dum ei traditur. ¶Sed

Obiectio. arguis rationem id tãtùm euincere q̃ liceat nũc emere indefinito pretio: hisce videlicet verbis, Emo ex te tot modios tritici eo pretio quo æstimabitur tẽpore messis:qd autẽ nunc liceat certum taxare, effigiem habet vsuræ: nam fortè valebit plus:& tamẽ cap.

Responsio. Nauigãti. de taxato pretio loquitur. Respõdetur quòd quando res in dubio versatur potest prudentia ac perinde cõuentione definiri. Quapropter iustitia huius cõtractus nõ in anticipata solutione fundatur: alioqui vsuram saperet:sed in coniecturali æstimatione rei dubiæ. Ex quo fit vt etiam dum solutio non anticiparetur,firmaretur tamẽ sic contractus vt vtrinque resultaret obligatio, çquus esset ac ꝓbus. Quẽadmodùm si quis datis arrhis statoque pretio indefinitè emeret quantũ olei vel vini est ꝓuenturum: vti Aristo.de Thalete(quod suprà meminim⁹) retulit, nullam committeret vsuram: licet multò plus ꝓperato proueniret:neq; venditor teneretur restituere,etiam si totum periret. ¶Posterior conclusio.Qui suas nõ erat Posterior conclusio. merces venditurus vsq; ad tẽpus quo pretium auctum iri conijcitur, potest pluris vẽdere quàm tẽpore venditionis valet,expensis deductis,laboribus,ac periculis:& casu, quo,vt suprà admonitum est,scilicet rogat⁹ vendat:vt qui vsq; mensem Maium seruaturus erat granum suum, poterit sub natalem Domini cariùs quàm tunc valet diuendere. Hic enim est casus tertius eiusdem ca.Nauiganti. Et ratio cõclusionis superiori germana est:quoniã tunc non debet æstimari pretium secundũ præsens,sed secundũ tempus quo suas erat merces distracturus. Aliàs pateretur emergens damnũ, à quo,vt suprà dictum est, potest se iure venditor seruare incolumem.Quare non solũ indefinitè vendere potest eo pretio quo mense Maij valituræ sint,verùm definiri constituiq; pretium certũ potest. Nã res dubia potest, vt modò dicebamus,per prudẽtiam terminari. ¶Nõ est autẽ cur,vt in superiori casu,scisciteris vtrũ liceat sic etiã cariùs vendere præsenti nũmo. Quoniã qui sic emeret,mentis veriùs q̃ pecuniæ egeret. Ecquis enim numerata pecunia,quàs resilius potest,cariùs emat? Attamen si venditor emptorem non decipiat, sed ille velit tantũ dare, quanto ipse futuro tempore venditurus erat,genere suo nõ est vsura. ¶At verò restat circa ca. In ciuitate. Argumẽtũ nõ paruũ dubium. Arguitur inquàm quòd nõ illi modò qui seruaturus erat merces, fas sit pretiosiùs vendere,verùm & illi quoque qui non erat seruaturus,si modò pretio credito vendat. Enimuerò ca.In ciuitate. nulla cõditionis illius mentio fit,essẽtne venditor seruaturus,necne.Sed absolutè respondetur quodseu piper seu cinnamõmũ quod præsenti pecunia quinque venditur libris,citra peccatum potest vænundari sex: dũmodò credatur solutionis tẽpore plus minùsvé valiturum.Caiet. hac cõmotus autoritate. 2.2. Caietana solutio. q.78.articu.1.distinguit de huiusmodi contractu. Ait inquam solutionis dilationẽ bifariàm posse cõsiderari. Vno modo per se vt actionẽ ab emptione separatã:puta si cõtractus vẽditionis non simpliciter cõsideretur, sed

sed tanquàm mutuũ habens annexum.Itaque venditio perfectè nunc absoluatur, sed quia expectatur solutio, ratione taciti mutui aliquid extorquetur. Et hoc inquit, illicitum est,atque vsurarium. Secũdo modo potest eadem dilata solutio considerari,nõ quidem per se, at tanquàm pars venditionis,q̃ nõdum fuit completa:sed inchoata,& in futurum pendens. Et tunc inquit,aliquid insuper recipere, quàm sit præsens pretiũ, si res creditur plus valitura non est vsura:quoniã venditio tunc censetur perfici quando fit solutio. Ob idq; ait inepte exponi ca. in ciuitate.per alterum.Nauiganti.cùm sint duo diRõ in Caiet. uersi casus. ¶Veruntamen contra hanc opinionẽ est argumentũ,quod hæc Caieta. distinctio obstrusior est quàm vt facile possit intelligi. Contractus enim,vt suprà citatum est.l.Labeo.ff.de verb.signifi.est vltrò citroque obligatio:ergo tunc cõtractus emptionis absolutus est & perfectus, quando venditor vel tradit vl tradere obligatur merces, atq; emptor vel soluit vel soluere obligatur pretium. Quo fit vt expectata solutio nihil

Secunda vũ vetet quo minùs contractus perfectus sit. Quare ex illo capite nihil vltra præsens pretium recipi potest. ¶Secundò. Venditionis forma quæ credito fit vna est semper: scilicet vendo tibi hanc rem pretio tali tempore soluendo:nulla ergo restat discriminis ratio, vt dicatur aliquando contractus inchoatus & non perfectus,aliquãdo verò perfect⁹ & includens mutuũ. Imò semper includit

Tertia rõ. mutuũ, puta expectationẽ solutionis. ¶Tertio. Si venditor non erat seruaturus merces, nil eiresert quantum sit valitura, atq; adeò nec damnũ illi emergit, nec lucrum cessat quare ratione illius nihil nisi pretium,quod in presenti currit,percipere põt. ¶Ob idq; profectò multò est tutior solutio, quòd capitulũ. Nauiganti.gloss. sit capitulũ In ciuitate.scilicet quòd nunquã liceat credito cariùs vendere,nisi quãdo seruãdæ erant merces. Nam licet capitu.Nauiganti.fuerit Gregorij Noni,& capitulũ.In ciuitate. Alexandri Tertij,explicuit nihilominùs Gregorius Alexandri mentẽ.Nihilo seciùs nõ est prorCaiet. opinio improbabilis. sus Caietan.opinio improbabilis:præsertim si venditio fiat indefinito pretio. Enimuerò si qui tempore Natiuitatis grano abundat rogatur credito vendere, quanuis nõ esset seruaturus, potest venditionẽ renuere:& dare quasi mutuũ decem modios recipiendos mense Maio,vel pretium quo tunc venierit.

Veruntamen si est ceu mutuum,nõ potest emptorẽ cogere, vt mense Maio & non antè soluat. Atq; hac tunc ratione dicetur imperfectus contractus,quòd nõ est taxatum pretium, sed in futurum pendens. An verò taxari possit dubium pretium auctiore çstimatione quàm in præsenti foro currit, porrò concedere illi non auderem,qui non esset seruaturus. Et ideo bene admonetur eodem ca.quòd licèt ex forma contractus, nõ fit vsura:quia effigiem habet venditionis,tamen suspectus cõtractus est: ac perinde plebi interdicendus.

Primum argumentum. PRimum igitur argumentũ iam solutum est. Regula nanq; docens iustum pretiũ esse quod in præsenti foro currit,intelligitur si tunc merces emptori tradantur. Nã aliàs non sunt çstimandę nisi tẽpore quo in Ad secundũ emptoris vsum veniunt. ¶Secundũ autem valetiùs pugnat:nimirũ dum quærit qua ratione qui seruaturus erat,pretiosiùs vendere potest. Nam si ratione id lucri cessantis, iam suprà probabiliùs arbitrati sumus non cessare lucrum nisi inuito. Respondere ergo primò possumus q̃ potest recipere ratione damni emergentis. Quod quidẽ etiã spõtaneus venditor quãdo ob cõmodum emẽtis vendit,potest, vt suprà decisum est,in pactum ducere. Si autem huic responso nõ acquiescas, eò quòd videtur lucrum cessans,respondetur secundò euidentiùs, quòd lucrũ cessare dupliciter vsu venit. Vno modo quãdo res quæ alteri traditur,non plus per se valet,sed solũ ratione negotiationis industrię: qualis est pecunia. Et tũc censebã ego eum qui vltrò à se alienat mutuando,nõ posse lucrum recipere:quia propriè nõ impeditur, vt suprà expositum est. Secundò contingit quod res ipsa quæ traditur,non modò ratione industrię,verùm suapte natura per se ipsa plus est valitura.Huiusmodi ergo res, licet quis sponte sua vendat,si rogatus facit,cari⁹ vendere potest,ob illum, qui speratur valorem:expensis tamẽ ac laboribus,vt dictum est,inde subductis. Tertio argumẽto dubitaAd tertium tio submouetur de quodam vsitato contractu emptionis nõ satis tuto. Sunt enim qui miseris rusticanis mutuare renuentes, mille innectant fraudes Primum iumenta ab illis emunt, quæ non habent:eademq; fictè eisdem locant. Nempe consignant rustico viginti aureos,ceu pretium boum quos ille non habet,obligando illum vt saluos ac tutos locatosq; custodiat, soluatq; menstruũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

locationis pretium. Hæc enim vsura est. Nimirum cùm in fine anni redhibentur ijdem viginti aurei: vt pote seruati boues, adiecto que insuper pretio dictæ locationis. Secùdò est qui in autūno mille, verbi gratia, oues emit, obligatis venditoribus vt vsq; ad Maiū eadem saluas custodiant. Nēpe vt ipsorum periculo pereant. Et postquàm totam fœturam percipit, reuendit eisdem eadem codē pretio. In quo contractu multæ latēt iniquitates. Primū enim si agricolæ obligātur vt iterū eodem pretio emāt, manifestaria vsura est. Nam cùm teneantur eandem pecuniam remetiri, mutuum est: cui augetur pretium agnorum, casei, & vellerum. Rursus obligare illos vt illæsum seruent gregem, palliatio vsuræ est: nam grex ipsis ementibus, tanq veris dominis periclitari debet: quod quidem periculū si venditores suscipiāt, iusta pecunia esset pro quātitate periculi æstimādum, cùm tamē neq; pro periculo, neq; pro custodia recipiāt nisi pertenue forte stipendium. Negatur ergo argumenti consequentia. Videlicet quod si potest venditor qui merces erat seruaturus, immunē se à damno seruare, possit etiam emptor venditorem arctāre, vt merces seruet: nam cùm primū emit, suo sunt periculo perituræ.

QVÆSTIO QVINTA, De Censibus.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm censuum emptio ac venditio sit usuraria.

POstrema quæstione de emptione & venditione, quæ huius libri quintum habet locum, interrogatur de censibus: quorum cōtractus latissime in republica percrebuit. Est ergo articulus primus, vtrùm huiusmodi contractus emendi vendēdiq; cēsus, sit vsurarius. Et arguitur à parte affirmatiua. *Primum argumentum* Numisma, vt suprà dictum est, non est vendibile, sed tandē mutuabile, & qui vsum eius seorsum vendit, vsurarius est. Nam vt ex. 5. Polit. ca. 6. citabamus, solùm inuentū est vt sit pretium rerum, non vt ipsum vendatur: qui autē censum emit, pecuniam emit vltra sortem sibi augendā: ergo vsurarius est. Probatur minor. Qui dat, verbi gratia, mille ducatos vt singulis mensibus aut annis certam pecuniam recipiat, nihil aliud emit quàm illam pecuniam, quæ sibi vltra sortem accreuit. Nam si quotannis recipit centum, in decennio recuperat iustam sortem. Quare si census redimitur, eandem duplat: si verò non redimitur, quicquid vltra recipit, sorti accumulat. ¶ Secundò arguitur. Hoc genus contractus pallium est & clypeus omnium vsurarum: ergo deberet longè à republica relegari. Probatur antecedens. Quicunque gratis mutuare recusat, hoc astu vtitur vt sal uo capitali redimibiles cēsus coēmat: quod perinde est ac si sub fœnore mutuaret. *Secundum.* ¶ Tertiò arguitur. Si census possent in rem aut rerū fructus institui, possent pariter & in personam, etiam quæ bonis careret: nam sicut res, fructuosæ sunt, ita & operis suis persona fructificat: consequens autem videtur condemnare capit. 2. de pigno. vbi habetur q liber homo pro debito non tenetur, si res defuerint. ¶ In contrarium est argumentū, quod annui reditus in bonis immobilibus iure cēsentur: vt patet Clem. Exiuit. de verb. signi. §. cumq; annui. bona autem immobilia vendi emiq; iustè possunt. *Tertium*

QVæstio præsens pluribus fortè opinionibus controuersa est inter Doctores quàm res exigit. Est enim plana. Igitur vt à nomine rem auspicemur, cēsus, vt lib. 5. sub tit. de tributis dicebamus, à censendo dicitur: eò quòd, vt habetur l. forma. ff. de cens. lib. facultates ciuiū recensendæ sunt, vt pro sua quisque tributum solua t. Inde tamē secundo deriuatum est, vt peculiariter tributum significet, quod pro capite exigitur: nēpe dum princeps vult personarū capita catalogo esse recensita: vt quātum sit eius imperium sibi innotescat. De quo Christus interrogatus fuit an liceret censum dari Cæsari. Cuius vtiq; superbiæ pœnas dedit David. Nempe quòd populum numerauit, vt legitur. 2. Reg. 24. Tertiò & census facultas, & substantia cuiusq; dicitur, & patrimonij æstimatio. Refert enim Liuius libr. 1. q Seruius Tullus, Romanorū rex census ciuium cōstituit. At vero in præsentiarū nomine cēsus nihil aliud censetur, quàm pensio quam quis super suis bonis aut persona cōstituit. Aut, quò significantiùs dicamus est ius percipiendi pensionem siue in fructibus, siue in pecunia, vel re aliqua vtili. ¶ Est nihilominus secundo adnotandum, quòd census bifariàm cōstituitur. Vno modo vt sit reseruatiuus: alio modo vt sit consignatiuus. Reseruatiuus: *Census à censendo dicit.* *Bifariā non sus cōstitutio.*

uatiuus est quando quis vel rem suam alteri confert reseruato sibi iure quotānis recipiendi partem quāpiam. De quo extat lex fin. C. de rer. permut. vbi quisq; permittitur mille alteri donare, reseruato sibi, siue annuo, siue menstruo censu. Et de huiusmodi censu meminit glossa super ca. constitutus. de relig. domib. Condēnatur enim in eodē ca. quidam abbas, qui pensionem quam debebat multis retrò annis non soluerat. Cōdemnatur inquam non vt ius prædij amitteret, de quo pensionē debebat, sed vt pensionem psolueret. Ettamen si fuisset emphyteusis, prædio ipso expoliandus erat: vt patet. l. 2. C. de iur. emphyt. Ait ergo bene glo. quòd emphyteusis hoc modo differt à censu, quòd quādo quis in emphyteusin dat alteri prædium suum, quia non transfert dominium directum, sed tantū vtile, si non soluitur pensio, prædium redit ad ipsum dominum. Sed quādo dat bona sua alteri sub censuali pensione, quia transfert dominium rei in alterum, quantocunq; tempore cesset ille pensionē soluere, non perdit ius prædij, sed debet pensionem. Ille ergo dicitur census reseruatiuus. De quo tamen in præsentiarum non fiet amplior mētio: eò quod nō est vsq; adeò in vsu. Alter ergo est cēsus cōsignatiuus: vt dum quis retentis suis bonis eorumq; vsu consignat alteri certam pēsionem, quam obligatur singulis mensibus aut annis soluere. Hunc autem censum quàm plurimis diuisionibus more suo partitur Cōrad. q. 72. Nam ex parte fundamenti in quo constituitur, alter est realis: puta qui in rem instituitur: atq; alter personalis, qui constituitur in personam. Mox ex parte rei quæ recipitur, alter est fructuarius: vt pote dum recipiūtur grana vel alij fructus: & alter pecuniarius, vt cùm recipitur pecunia. Atque hic est more frequentior. Rursum alter certus, puta cùm taxati sint fructus seu pecunia: & alter incertus, dum non definitur nisi quota, puta vt tertiam partem vel aliam fructuū recipias. Deinde alter est perpetuus, & alter tēporalis. Prēterea alter p certo annorū tēpore, & alter p incerto, puta p tota vita: quē appellat vitalitiū. Ac demū alter est redimibilis, atq; alter irredimibilis. De quorū ferme singulis peculiaria submouent dubia: licēt nōnulla parui momēti. Rndetur ergo ad q̄stionē quatuor cōclusionib⁹. Prima est. Vnusquisq; potest realē fructuariumq;, vt aiunt, censum in sua bona constituere, dū modò sint libera. Quod dixerim, vt illa excluderem, quæ maioratus vinculo sunt adstricta. Conclusio hæc in genere receptissima est, neq; est qui de ea dubitet. Est nanq; perquàm manifestum posse quenq; bona sua gratis donare ac vendere, & quocunque alio contractu alienare: poterit ergo pari iure donare aut quotam aliquam suorum fructuum, aut certam partem: perpetuo se vinculo perstringendo, eadem, vel prefinito tēpore, vel certe in perpetuū persoluere: hoc autem est censum constituere, puta consignare. ¶ At verò dubium est, an sicut possit sub donationis forma institui: sic etiam liceat per contractum venditionis. Enimuerò ex Theologis Henric. quolib. 1. q. 39. vbi in suam sententiā allegat alios: & ex iure cō sultis Innocen. super cap. In ciuitate. de vsuris. & ibidem Ioan. Andr. & Salic. super Authen. ad hæc. C. de vsur. vbi pro se citat Gregor. Arimin. distinguētes aiūt, q antiquos annuos reditus, puta qui iam fuerant anteà constituti, siue in res siue in personam, potest quisque emere. Haud tamen vllus iure potest sic tales reditus emere vt tunc constituantur. Exempli gratia: libere quisque potest cōstituere super bona sua aut super suā personam censum, quem dono det alteri: & postquàm constitutus est potest vnus tertius ab illo donatario emere. Pari modo tributa regia quæ super ciues instituta sunt potest vnusquilibet emere: quę dicitur iurium emptio. Attamen quòd ego àte emam censum quē modò super te aut super bona tua constituas, iniquum est. Et ratio, inquiunt, est, quòd in emptione debet distingui pretium & merx: vt habetur l. 1. de contrahen. emptio. quando autem iam census est constitutus ipse habet rationē mercis: si verò nō est constitutus, nulla est merx, sed nummi nummis emuntur. Vnde ait Ioan. Andreas, se nescire excusare talem contractum. ¶ Veruntamen, salua Doctorum autoritate qui egregia meritò pollent, nemini debet in dubium venire quin sicut via donationis, ita & emptionis possit census constitui. Et sit hic secunda conclusio: quam cæteri omnes tam Theologi, quàm super eodē cap. in ciuitate. Iurisconsulti, vt Hostien. & reliqui, intrepidè confitentur. Nam cùm quisq; liber homo bona sua diuendere possit, planè sit cōsequens, vt possit quoq; vendere eorū fructus vel eorum partē, obligando se vel quotam eorum vel certam partem soluere ita vt

Varię cēsuū diuisiones. Conradus. *Prima conclusio.* *Ratio proximæ opin.* *Secūda cōclusio. Hostiensis. Prima ratio pro cōclus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

alteri ius vendat exigendi à se eosdem fructus. Secundò: si potest tale ius gratis donare, cur non poterit dare genero in dotem, atque adeò cuicunque alteri, vel pro seruitio vel pro pretio? Tertiò id confirmatur. Potest quisque superioris iussu & lege cogi, vt partem suorum fructuum annuatim soluat: vt patet in decimarum tributorumque exactione: ergo poterit sua se sponte taxato pretio ad eandem solutionem obligare. Quarto. Potest quisque (vt nuperrime vtroque iure monstrauimus) rem suam alteri donare, ac perinde vendere retento sibi censu: ergo potest vice versa retento dominio censum vendere. Quapropter vti Syluester ait, verb. vsura. 2. §. 12. fallitur contraria opinio non dignoscens hic mercem à pretio distinctam: nam sicuti dum emuntur reditus antè constituti, emitur ius illudita et dū nunc constituitur, ius idem ipsum habet rationē mercis. ¶ At quoniam de pecuniario aliquā tulo maior reputatur dubitatio, adhibetur tertia conclusio. Iure etiam quisque potest pecuniarium censum super suis facultatib⁹ constituere: non solùm donationis forma, verùm etiam venditionis. Hæc ex superioribus facilè colligitur: & est assertio Conrad. quæst. 75. Enimuerò si potest fructuarius census constitui, & fructus æstimabiles sunt pecunia, nulla vetat ratio quo minus possit & pecuniarius constitui. Neq; in hoc contractu mutuum subest, vti Anch. illic à Sylue. citatus autumatissimò est vera emptio quia pretium illud non traditur vēdenti cū pacto redhibendi, sed in perpetuum. Secundo potest se quisq; gratis obligare ad nummariā annuamq; solutionē, tradendo alteri ius petendi: ergo potest tale ius pecunia vendere. Tertiò potest census super domū consignari cuius fructus non est nisi pecunia: ergo potest taxari idem cēsus pecunia. Re vera de reali censu, siue fructuarius sit & prædialis, siue nummarius, res est apertior quàm vt pluribus egeat probationibus. Et præter rationes sunt etiā iura tam ciuilia q canonica huiusmodi comprobantia contractus. Est enim Authen. Vt ij qui obligat. se hab. per. res min. §. quoniā autem. vbi admonentur minorum curatores reditus illis emere annuos. Et in regno nostro extat lex Tauri. 68. id permittens. Et super omnia sunt extrauagantes duæ inter communes titulo de emptio. quarum prior est Martini Quinti, anno. 1423. ēdita: posterior verò Calixti tertij anno. 1455. qui quidē pōtifices maximi interrogati de eiusmodi iure, sanxerunt licitos esse cōtractus. Neq; iura hæc distinguunt inter fructuarios & pecuniarios. ¶ Verū tamen de cēsu personali grauius emergit hinc dubium. Multi quippe Doctorū qui census reales fatentur esse legitimos, id de personalibus diffitentur: vt est Ioan. de Ligniano super. c. in ciuitate. de vsur. & Abb. in dispu. §. & Sum. Angel. in verb. vsur. & D. Anto. in 2. parte, tit. 1. ca. 8. §. 10. & Sylvest. loco citato eodem propendet: dicens q dum census statuitur super domum, quæ nō locatur nisi quinq;, non pōt census cōstitui maior. Quare omnes isti autores aiunt nō posse constitui censum nisi suprà rem cuius fructus minimum tantundē valeat quantus est cēsus. Fundamentū huic opinioni hoc subijcere possumus, quòd emptor cùm dominus fiat rei emptæ, debet eius subire periculū: vt patet. l. 1. C. de peric. & cōmo. rei vendit. Si autem census supra personam constitueretur, nulli emptor subesset periculo. Nā interemptis etiam rebus, semper maneret venditor obligatus. Esset ergo iniqua conditio quòd semper venditor in periculo versaretur: emptor verò in nullo. ¶ Secundò arguitur. Si census potest personæ infixus remanere, eo dem modo posset constitui & super cunctis eius facultatibus simul obligata persona, sic vt pereuntibus cūctis bonis nihilo secius obligatus ipse superesset: talis antē cōtractus nō apparet emptio, sed mutuatio sub fidepignoris: quoniam bonorum dominium non transit in emptorem, imò habent rationem pignoris: quandoquidem ipsis extinctis nihilominus tenetur persona. Si autē est mutuum, vsura est censum insuper recipere. ¶ Fauere deinde videtur huic opinioni, tum capit. suprà citatum, de pignorib. vbi habetur quòd homo liber pro delicto non teneatur, si res defuerint: tum præsertim & præfatæ constitutiones Martini & Calixti: in quib⁹ habetur quòd super bonis, scilicet domibus, prædijs, &c. constituendi sunt cēsus. Et subditur quòd etiam possessionibus ipsis obligatis, interemptis, & destructis, non debent venditores astringi. ¶ His veruntamē non obstantibus adijcitur quarta cōclusio. Iustè quisque emere potest personalem censum: vt pote quem venditor suprà suam cōstituat personam. Conclusio est eiusdē Conrad. q. 74. quam & q. 75. repetit. Probatur; iudicio meo rationibus satis firmis. Potest se per-

Secunda. Tertia. Quarta. Sylvester. Tertia conclusio. Conrad. Probatio 1. Ancharan. Secunda Tertia rō. Martin. 5. Calixtus. 3. Dubitatio. de cēsu personali. Ioā. de Ligniano. Abbas. Sūm. Angel. D. Anto. Sylvester. Fundamentū prēterea opinionis. Secundū argumentum ad idem. Posterior ratio. Quarta conclusio. Conradus Ratio conclusionis.

se persona gratis obligare, etiam si bonis sit temporalibus destituta ad menstruā, vel annuam pecuniæ solutionem, gratuitò ius alteri conferens petendi: idemq; ius genero filiq conferendo: ergo poterit ius idem alteri vēdere. Nam vt suprà dictum est, emptor tunc pretium nō mutuat, postquàm non retinet ius repetendi: sed illo emit ius illud, quod habet rationē mercis. Secundò potest se quisq; astringere ad æs certum quotānis mercenario pro suis operis persoluendum; cur ergo non poterit eadē obligatio pecuniæ æstimari, ac subinde vendi? Tertiò potest cēsus personalis principis lege constitui: vt patet. 2. Nehemiæ. 10. vbi Hebræi statuerunt super se tertiam partem sicli ceu annuū censum personalem. Qua ratione in more nunc est aliquarum ecclesiarū, personales decimas exigere: de quibus mentio sit cap. Apostolicæ. de decim. & de negotiatiōe soluunt decimę: vt eod. in c. Pastoralis. Et, vt suprà diximus, potest princeps non solum ex facultatibus, verùm ex capitum recensione census exigere: potestque ratione delicti homo cogi ad annuum tributum: ergo poterit sua quisq; sponte tale super se ius vendere. Rursus libertum cuiq; iure est obligationem suarū operarum vendere. Nempe vt sit obligatus suo corpore seruire: ergo pari iure vendere valet & personalē censum. Quid ni? Potest liber homo non solùm alijs ciuilibus cōtractibus obligari, verùm & in seruitutē, vt lib. 4. monstratum est, sese vendere, & filium suum: posteaq; super mancipium suum, sicuti super suas reliquas possessiones censum constituere: cur ergo non & super se vēdere queat pecuniarium ius? ¶ Et (quod hisce omnibus robur adhibet) quicunq; realis census annexam habet personalem obligationem: ergo ipsis etiam pereuntibus rebus superstes obligatio est in persona, atq; adeò constitui potest personalis census. Probatur primùm antecedens. Tum quòd forma contractus sem per sic habet, quòd vēditor obligat se & sua bona, quippe cùm res inanimes nō nisi per Metaphoram dicuntur obligari: sed dominus est qui obligatur & iudicio cogitur: tum præcipue quòd per huiusmodi contractus nec dominiū rei transfertur, neq; fructus vēduntur, sed ius illos petēdi. Quapropter bona illa super quibus cōstituitur census, non tam rei venditæ rationem habent quàm pignoris atq; hypothecæ qua venditoris fides firmatur: iuxta tenorem legis. fundus. ff. de ann. legatis. Et probatur hoc ipsum. Quoniam si fructus illo contractu venderentur, consequens fieret, vt eorum periculum non venditor, sed emptor subiret. Quaproter quo anno fructus perirent, non deberentur emptori, sed eidem ipsi perirent: quod tamē est falsum & contra vniuersalem vsum. Qua vtiq; ratione & vsu ostenditur eum qui censum emit, non emere fructus, sed ius petendi: quippe cum vēditor periculo fructuum, ceu rei suæ subditus maneat. Sunt nanq; res cēsui obligatę, instar pignoris, quo disparēte, nō ideo creditori extinguitur agendi ius: vt l. seruo. C. de pigno. admonet. Quod quidem inde rursus confirmatur quòd alias nō possent emi pecuniarij census nullis consignatis fructibus: cuius contrariū suprà probatum est. ¶ Ex hac conclusione subsequitur primò, census reales non solùm constitui posse super certis designatisque bonis, verum & super indefinitis, atque incertis: nempe super quibuscunque quæ venditor seu possidet, seu possidebit: eo quòd obligatio in personam resoluitur. ¶ Sequitur secūdò quòd potest institui census super re etiā cuius fructus non adæquent censum. Denique in huiusmodi emptionibus nulla vsura est. Neque verò iniustitia, si modò pretium sit iustum ad hoc est attendendum. Perspice inquam an ius illud tantæ recipiendæ pensionis iusto ematur pretio. Nam tunc si res supra quam constituitur tuta non sit, aut nō tantum fructum reddat, in emptoris vergit periculum. Quomodò autem iustum pretium æstimandum sit, articulo proximo patebit. Quapropter Metynensis egrè sibi cōstat, quippe qui cùm prius asseruisset contrariū huius corolarij, postea affirmauerit personales census. Nam si persona manet obligata licēt fundus fructum iustum nō suppetat, superest actio contra personam. ¶ Sed arguis. Quando res non satis soluendo censui fructificant, tunc census non est tutus: ergo tunc contecta subrepit vsura. Negatur consequentia. Imò verò ex parte citius venditoris resultat iniquitas quàm à parte emptoris. Nam emptor suo periculo censum emit in re malè fida: sed alter est qui non deberet vendere, nisi super re tuta.

Est ergo ad argumēta in contrariū respondere. Atque ad illa priùs quę initio quæstionis objiciebamus. Ad primum respondetur: forsan intri de nomine disputationem, an huiusmodi contractibus ematur pecu-

Secunda rō. Tertia ratio Quarta rō. Quinta rō. Primum corolarium. Secundum. Obiectio. Ad. 1. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pecunia. Tametsi propriè non emitur, nisi ius petendi pẽsionem: licèt iuris eiusdem valor non sit maior quàm ipsa pensio. Vnde & lingua nostra materna cẽsus super regijs tributis constituti, iura dicuntur. Dicuntur inquam vendi emiq; iura. At quamuis pecunia annuatim soluẽda emeretur, nihil aliud esset quàm bonorum emptio immobilium vt citata Clemen. exiuit. habetur. Neq; verò inde quòd tractu temporis exuperent capitale, existimandus est contractus vsurarius: differt enim à mutuatione ex diametro. Hęc enim est radix iustitiæ huius generis cõtractuum, quòd qui mutuat, obligat mutuatarium eãdem sibi integram restituere pecuniam: qui verò census emit, minime: sed in pretium eam dat perpetuum. Quare nihil obstat quo minus, veluti in cæteris emptionibus, temporũ curriculo fructus super pretium exuperent. Et per hæc solutum restat argumentum secundum. Nulla enim in hoc genus cõtractibus occulitur vsuræ prauitas.

¶ Sed & reliqua quibus personalis cẽsus dissuadebatur pari facilitate soluuntur. Conceditur enim priori fundamẽto emptorẽ nullum subire periculum. Imò licet super re stante census nullo se periculo obijceret: vel rei super qua constituitur census, vel fructuum: quia dominium in ipsum non migrat: sed venditor est qui pro recepto pretio sub eo permanet periculo tanquàm rerum domin⁹. Nihilominùs & emptor huic subijcitur discrimini, quòd etsi res perirent nunq̃ potest venditorem cogere redimere cẽsum: & simili modo in censu personali, hoc ei periculum imminet, q̃ vẽditor ad pauperiem redactus soluere non possit censum. ¶ Ac subinde ad secundum argumẽtũ conceditur consequẽtia & consequens: ac proinde fatemur dum quis censum super suis bonis vendit, manente nihilo minùs obligata persona, bona illa formam induere atq; effigiem pignoris & hypothecæ. ¶ Capitulo autem secundo de pignoribus, hoc tantùm admonetur, quòd liber homo non potest constitui in pignus debiti, veluti mancipium: vt patet. l. qui filios. C. quæ res pigno. obliga. poss. Haud tamen inde subinfertur non posse census nexu, sicuti per alios contractus, obligari. ¶ Argumentum autem quod ego in meipsum contra personalem censum validius instruo, est hoc. Censum super re constituere vsu consumptibili non est licitum, sed vsurarium: personalis autem census est huiusmodi: ergo iniquus est. Probatur antecedens. Si ego tibi mille porrigerem aureos, teq̃ grauarem vt de eius vsu quotannis certum mihi quippiam solueres, vsuram committerem: eò quòd vsum pecuniæ seorsum venderem. Minor autem patet. Nam perinde videtur facere qui super personam censum emit: videlicet, vt pro vsu illius pecuniæ certam pensionem repẽdat. Verùm tamen argumenti huius vtraque præmissa negatur. In primis inquam constituere censum super vsum pecuniæ, non est vsura, nisi saluo id capitali fiat: puta cum obligatione restituendi pretium: nam tunc esset mutuũ. Si autem tibi in perpetuum mille conferrẽ ducatos, nihil vetat quin possem de eorum vsu pensionem recipere. Idq̃ patet. Primò quia possum illos dare conuentione facta, vt tu eisdẽ emas fundum fructiferum: quem si non emeris, tua erit culpa. Et hoc ipsum ait Baldus in feudis. Si de feudo vasallus. l. vnica. Prætereà hoc habet vim contractus societatis. Secundò & altera quoque præmissa est falsa. Etenim personalis census nõ constituitur super vsum pecuniæ: sed est ius petendi, recipiendiq̃ à persona talem pensionem. ¶ Neque verò Extrauagantes Martini & Calixti eandem quæstam conclusionem nostram vllo pacto auersantur. At verò hoc in primis admonito opus est, quòd cùm in Conciliorum Sũma, quã reuerẽdus noster Miranda, neq; sine publico commodo, neque sine priuata laude cõpilauit, post dictas Extrauagantes in formã vnius redactas, appensas inspexeris, sex cõditiones ad æquitatem huiusmodi contractuũ requisitas, non intelligas easdem in dictis Extrauagãtibus vt necessarias extare, põtificiáve autoritate pollere. Sed autorem ipsum iudicio suo, quod peregregium est, illas ceu necessarias collegisse. Earum autem conditionum Prima est, quòd censuales reditus consignãdi sunt in rebus certis, puta domo, velagro, quæ solæ maneant eisdem soluendis censibus obligatæ. Qua quidem conditione refutantur personales census. Attamen conditio illa nequàquam ex Extrauagantibus colligitur. Bulla enim hoc in sola enarratione Pontifici proposita continet, quòd res exprimantur quæ permaneant obligatæ. Tamen postea in approbatione non excludit quin super personam possint instituí. Enimuerò illic tantùm fit mentio de realibus censibus, quos Bulla approbat: nulla tamen

Solutio.

Baldus.

Miranda.

Ad secundũ

Argument.

men fit de personalibus, quod non subinde reprobat. ¶ Secunda autem eiusdem autoris conditio, nempè quòd iusto pretio emantur census, vtcunque tempore contractus inter gium soluatur, idem soluatur pretium, pro prioris membro vera est. Non quod si pretiũ non esset iustum, ea ratione fieret cõtractus vsurarius, siquidem res illic vendibilis emitur: sed quòd esset iniustus. Sicut dum res pretio digna, pluris minorisve iusto distrahitur. At verò quantum ad secundum membrum, nullam præ se fert probabilitatem. Nam licet in narratione Bullæ id quoq; ponatur, nõ tamen in approbatione tanquam necessarium constituitur. Quid enim vetat quo minus veluti in cæteris contractibus, vẽditor census emptori valeat partem pretij credere? Neque quinta conditio ex eadem Bulla colligitur. Nempe quòd si res super quibus constitutus est census perierint, emptor cogi deinceps nequeat ad soluendum censum. Nam Bullæ clausula id solùm cauetur ne percuntibus bonis cogantur vendito res censum redimere. Haud tamen prohibetur quin possint cogi pensionem soluere. Imò si extinctis bonis liberi debitores restarent à pensionis debito, profectò id Pontifices explicuissent. Quare cùm hoc tacuerint, insinuarunt licitos quoque esse etiam personales census. Quamuis quia non sunt vsque adeo emptoribus tuti, non erant tunc fortè in illis partibus in vsu. Et ideo Pontifices non fuerunt de illis requisiti. ¶ Et per hæc quoque monstratur sexta conditio non esse necessaria, vt suprà dictum est: videlicet, quod sit necessarium censum cõstitui suprà rem fructuosam, atque adeò, vt fructuum valorem non excedat.

Argum. 1.

ARTICVLVS. II.

Virum census tam tẽporales quàm perpetui sint liciti.

Satis erat in genere quæstionem decidisse: nisi quòd nõnulla sunt tam de temporalibus quàm de perpetuis peculiaria dubia. Quæritur ergo, an vtrunque illorum genus sit licitum. Et de perpetuis arguitur à parte negatiua. Si essent liciti, sequeretur quòd non solùm venditor, verùm & eius successores perpetuò manerent eodem pensionis fune irretiti. Cõsequens tamen videtur iniquum: maxime post quàm res perierint super quibus constitutus est census. ¶ Secundò arguitur contra cõditiones quibus solet perpetuitas hæc firmari. Nempe vt venditor teneatur prædia seruare super quibus constituitur: neque illa possit absque censuarij facultate abalienare: quòd si eius facultate vendiderit, decima nihilo minus, vel vigesima pars illi obueniat. Tertiò, quod nisi illatis terminis soluerit rebus orbetur super quibus consignatus est census. Quarto, quòd etiam si res ipsæ dispereant, nihilo minùs maneat obligata persona. Addunt & fideiussores, & sexcenta alia munimenta, quæ non satis apparent æquitatis marita. ¶ Tertiò contra temporarios arguitur. Si liciti essent, sequeretur non posse minoris emi q̃ sit omnium pẽsionum summa. Vt si in decẽnium censum emas aureorum decem, non valeres minoris q̃ centum emere. Nam aliàs quicquid vltrà recipe res, sorti adhiberes: & tamen contrarius est vsus. ¶ Quarto arguitur. Si liceret temporaneos emere census, perinde liceret, non solũ in tempus certum, verùm & in incertum, vt puta seculares: emere, quãtum videlicet qui emptoris seculo vitaq; durarent, quos vitalitios vocant: hoc autem tum iniustũ apparet quia cum vitæ periodum, solus Deus nouerit, vsu sæpe veniret multo plus durare q̃ vẽditor credidisset: ac perinde grauiter lædereturtũ etiã inde periclitaretur charitas. Nãci sceretur inquam inde occasionem venditor exoptandi emptori mortem.

Secundum

Tertium.

Quartum.

DVabus cõclusionibus ad quæstionem respondetur. Prior, Nõ modò perpetui census licitè emuntur, verùm in illis minor est vsuræ suspicio q̃ in tẽporalibus. Cõclusio ex his quæ dicta sunt euidentiam fortitur: quoniam ille merus est vẽditionis emptionisq; contractus, ac si prædia emas, aut quæuis alia quæ iure hæreditario tuis posteris relinquas. Quo fit, vt huiusmodi census neutiq̃ esse possit meri personales, sed debẽt esse non solũ reales, verũ & rebus immobilibus infixi. Nã reliqua omnia collapso tẽpore dilabuntur. Quapropter Clem. suprà citata, Exiuit. Annui, inquit, reditus intra immobilia cẽsentur à iure. Atq; eo minorẽ præferũt effigiẽ vsuræ, quòd pretiũ nunq̃ est emptori redhibendũ. ¶ Posterior conclusio. Pari iure licet emere tẽporales cẽsus seu certi tẽporis, vt in decennũ, vel in aliũ quemlibet terminum: seu incerti, puta seculares pro clementis vita aut filiorũ. Conclusio est nota. Quia hic etiã distinguit à pretio merx: quæ est ius

Prima conclusio.

Rõ conclu.

Posterior conclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est ius petẽdi pensionẽ. Quare, nisi in pretio de quo statim dicemus iniquitas insit, nulla macula talis contractus inficitur. Etenim sicut potest quisque fundum suum alteri in emphyteusin pro sua vita dare retenta pensione, ita vice versa potest, & re ipsa retenta pensionem ad vitam vendere. Item vnusquilibet potest alienum prædium ad vitam conducere, cuius fructibus viuat: cur ergo non & ius super eodem prædio emere recipiendi taxatam pecuniam? Adde q̃ & de bonis ecclesiæ id ipsum permittit Cle. 1. de rebus ecclesiæ non alie. Nempe q̃ ingruente necessitate possit prælatus pro sua vita possessiones ecclesiasticas alienare: ergo & potest emptor pro sua annuos emere reditus.

IN cõclusionib' ergo nulla est ambiguitas præter illas quę per argumẽta insinuãtur. Quarũ prima est in primo: vtrum omnis obligatio perpetui census perpetuo in hæredes descendat. Nã dum census super ædibus, aut molaribus, aut re simili constituitur: ratio persuadere videtur, vt re tali diruta nõ debeat illa obligatio amplius hæredes premere: & tn suprà dictũ est obligationem rei in personam refundi, qua ideo extincta nihilo minus similiter teneri persona. Quòd si verũ esset deberet eadẽ obligatio ad hæredes permanare. Quod quida absurdũ arbitrantur. Ad hoc tñ per hanc distinctionẽ respondet.

Ad. 1. arg. Quãdo perpetuus census super bonis incertis cõstituitur: scilicet, super his quæ homo possidet, possessurúsve est, tũc obligatio ad hæredes permeat: siue in bona quæ tunc vẽditor habebat succedant, siue, illis interẽptis, in alia: quoniã illa omnia sunt eidẽ solutioni obnoxia. Et ideo hæredes tunc ipsi sibi videant dum hæreditatẽ acceptãt. Nã qui censum vendidit potuit cũcta sua præsentia futuraq̃; bona illo innodare vinculo. Quando verò census cõstituitur in rem hanc consignatam nõ prorsus perpetuã: qualia sunt ædificia: neq; alia hypotheca cõtractus firmatur, nõ prorsus censetur perpetuus cẽsus, sed tñ quantũ res duratura est, & persona q̃ vẽdidit fuerit superstes. Nã illa personalis obligatio nõ succedit in hæredes, nisi ratione illius signatæ rei. ¶ De pretio autẽ perpetuorũ censuũ dicere aliud non possumus, q̃ q̃ nõ solũ quãtitas cẽsus existimari debet, verũ stabilitas, ac firmitas super quibus cõstituitur. Quare iura sup castra, & perpetua pascua, & prædia maioris sunt pretij. Qua vtiq; ratione nõ potest lege vnũ in vniuersum pretium cõstituere. Sed illud est iustũ quo publicitus sine vi & dolo vendũtur. Tametsi cõtingere possit vt vrgens pauperum necessitas eos cogat viliori iusto emere. Quare non apparet iusto emi vnũ redimibile nũmũ pretio decẽ: vt iã factitari incipit. Quanuis vbi vsus inualuerit nõ prorsus condẽnarẽ. ¶ Fuit autẽ cõsultũsi mũ frumẽtarios census lege taxari. Nempe vt nõ in frumẽto soluerentur, sed æstimato pretio, vnũ pro quatuordecim pẽderetur. Emisti, verbi gratia, grani censum centũ quadraginta aureis. Lex ergo præcipit, vt qũ frumẽti pretium latissime variatur, nõ tibi quotãnis soluatur, nisi quãtũ frumẽti decẽ aureis æstimatur. *Ad. 2. arg.* ¶ Circa secundũ argumentũ quo de cõditionibus reliquis hisce cõtractibus apponi cõsuetis inquiritur, hoc statim in fröte firmissime asseueratur, nullã ab illis cõtrahi vsuræ maculã. Nã vsura, vt sæpe dictũ est, in de tantũmodò nascitur, vbi res emitur, quæ vẽdibilis nõ est. Nihilo seciùs hisce cõditionibus inuadi potest iustitia, per iniquitatem pretij, & nimiã vẽditoris oppressionẽ. In primis q̃ nõ possit vẽditor bona illa super quibus statutus est cẽsus absq; cẽsuarij facultate abalienare, nõ est iniqua cõditio. Nã cõtingeret aliàs in aliũ possessorẽ demigrare, qui non esset vsq; adeo tutus. *Quod cẽsuarius vt recipiat pretij recipiendi facultatẽ non cõcedit.* Quod verò cẽsuarius, dum talẽ facultatẽ confert, valeat partẽ pretij recipere, nihil meis auribus æquitatis exhibet. Nã etsi in emphyteusi propterea q̃ qui pensionẽ recipit dnium rei directũ retinet illo iure gaudeat, tn cẽsuarius, qui nullũ habet rei dominiũ pro mera facultate quam cõcedit vẽdẽdi, quippiã recipiat, profectò ratioñi nõ est cõsentaneũ. At tn iure particulari regni permittitur, nihil obloqui audeo. Item q̃ ad stabiliendos decẽ aureos census cogat vẽditor sufficientia hypothecare bona, ratio sanè poscit. Quòd aũt sua bona, dũ ampliſsima sunt, debeat ad maiorem cautelã sic colligare, vt neq; illa diuendere, neq; impignorare, neq; vlla ratione de illis disponere queat profectò importabile onus est, quod miser ob solã necessitatẽ subire cogitur: itẽ q̃ qui vno vel duobus annis nõ soluerit, eisdẽ obligatis possessionibus expoliet, nõ est prorsus genere suo iniquũ: quoniã potest id quidem in pœnã imponi. Et est l. Tauri. 68. approbatum. Attn vt pœna sit iusta debet esse moderamine ad culpæ quantitatẽ tẽperata. Nam si esset nimia, nõ esset iusta. Illud autẽ postremum, nẽpe q̃ rebus pereũtibus persona nihilominus obligata maneat: tam suprà ostẽsum

Ad tertiũ Sentẽ. Ric. sum est licẽre. ¶ In tertio argumento dubiũ submonetur de pretio tẽporalium cẽsuum. Richard. enim. q. 80. tenet posse emi tẽporalẽ pecuniariumq; censum certi tẽporis minori pretio q̃ sit pẽsionũ summa. Possunt: inquit, nonaginta aureis emi decem cẽsum vsq; ad decennium. Ratio inquit est, q̃ tanti æstimant nonaginta nũc quãti cẽtum in decẽnio diuisim soluti. Hæc autẽ ratio nulla est, nisi vbi vera sit emptio: Fallit nanq; in mutuo: quoniã non licet tibi mutuare nonaginta, vt illo modo recipias cẽtũ. Vnde cũ idẽ ipse autor metuat huiusmodi emptionẽ reduci ad mutuum, subiungit tunc esse contractũ licitum, quãdo emptor mallet nõ emere q̃ emere, sed rogatu venditoris emit. Addit inquã hoc tẽperamentũ: arbitratus non licere decem illa recipere vltra sortẽ, nisi ratione cessãtis lucri: quod anteà dixerat tunc penitus licẽre quando mallet mutuator non mutuare. At verò cùm hoc lucrum cessans, vt crebrò suprà diximus, suspectum sit, quando quis spõte mutuat: idque maximè in præsentiarum: nam qui census emit, non putat se mutuare: ob idque non solum rogatus, verùm & rogans emit, negare non possum, quin huiusmodi contractus emẽdi pecuntarios census certi temporis suspicionẽ præ se ferat, si minus sit pretium quàm census. Neque verò sunt vsu frequentes, neq; esse decet, nisi vbi aliquod subest dubium plus minúsve suscipiendi. Liceret inquam aureis nonaginta possessionem emere decennio duraturam, quæ singulis annis, platura esset fructus decem aureorum, liceretq; adeo similes emere fructuarios census. Nam cùm fructus sint in dubio, verè cognoscitur emptionis ratio: quæ ideo non vitiatur quòd fructus tractu temporis superaturi sint pretium: cùm autem nonaginta ducatis, non possessionem, sed ius petendi in pecuniam centũ emis, quę in nullo versantur dubio: hoc enim supponamus, videlicet quòd neque timeantur expensæ, neque labores, neque vllum existat periculum: profectò vix potest discerni, quin fit mutuum. Perinde atq; si nonaginta nunc dares cum obligatione, vt post decennium redhiberentur tibi simul centum: vbi plana est vsura. Nam quòd soluantur per partes, vel simul in fine, nihil videtur discriminis afferre. Quocirca absque formidine approbare non auderem, vt possint huiusmodi pecuniarij census certi temporis emi, nisi tanto prorsus pretio, quanta est omnium pensionum summa: vt sit omnino forma mutui. Si quis autem iudicio suo discreuerit inter solutionem centum faciendam in fine decennij, & faciendam per annos, ipse sibi viderit. Tametsi de hac ambiguitate articulo proximo redibit sermo. De centibus autem incerti tẽporis, puta ad vitam, vel quousq; paternam ingrediaris hæreditatem & similes, dubitari non potest quin sint liciti. Etenim cum illic dubium sit quantum sis temporis victurus, quantúmve tuus parens, quãtumque subin de fructuũ emptor percepturus sit, manifesta est emptionis venditionisque ratio. *Qualiter cẽsus pecunia rij certi tẽporis sint liciti. De vitalitijs cẽsibus.*

ARTICVLVS. III.

Vtrum licita sit emptio censuum cum pacto retrouendendi.

POstrema demum, quæ inter præcipuas est dubitatio huiusmodi cõtractuum, versatur in pacto retrouendendi: vtrum sit licitum. Arguitur ergo à parte negatiua. Nullo contractu iustitia seruatur, nisi sit in commune bonum vtriusque partis æquilibris: ergo si licita esset conditio qua venditori facultas fit redimendi censum, deberet & eadem facultas emptori concedi, vt venditorem posset cogere ad redimendum: aliàs esset præilo grauatus: hoc autem emptori non est licitum, nam si venditor ei tenetur pretium redhibere, mutuatum censeretur, ac subinde vsura esset, emptorem quippiam vltra caput tale recipere. ¶ Secundo arguitur. Si huiusmodi conuentum legitimum esset sequeretur, & legitimas pariter esse adiectiones, vt venditor nequeat ante certum tempus censum redimere, eundemque nõ minutius per partes, sed simul totum. Item quòd non nisi vsque ad præfixum terminum sit ei integrũ redimere: quo transacto perpetuus maneat. Hęc autem omnia grauamina, tum iniqua per se videntur, tum & sanctionibus cõtraria prædictarum Extrauagantium Martini & Calixti. ¶ In contrarium autem est, q̃ in nulla istarum cõmitti videtur vsura. Quare, nisi alia contractus iniustitia maculetur, non est cur repellatur. *Primum argumentum à parte negatiua. Secundum.*

PRo decisione quæstionis huius discerniculo illo primũ omniũ in huiusmodi cõtractibus opus est, cuius in superioribus meminimus: nempe duplicẽ esse in eis dijudicandam prauitatem: scilicet vsuræ & iniustitiæ. Nam, vt suprà dictum est, vbi res venditur, *Duplex prauitas in censibus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,quæ nullo per se pretio est digna, vsura est: vbi verò res vendibilis iniquo venditur pretio,citra vsuram committitur iniustitia. ¶Hoc præhabito fundamento, quatuor cõclusionibus ad quæstionẽ respondetur. Prima est. Nequàquam fas est censum emere cum pacto retrocẽdi. Puta obligando vẽditorem, vt eundem redimat eodem pretio, vel minori,nisi fructibus in sortem computatis nihilo plùs emptor recipiat, quàm tribuit. Imò omnis talis contractus est manifestè vsurarius. Hæc est conditio Extrauagantium Martini & Calixti: quæ quanquam illic nõ haberetur,est per seipsam manifesta. Enimuerò vbicunq; tradit, vel pecunia, vel res quælibet vsu cõsumptibilis cũ pacto eãdem rursus,vel eius valorem recipiẽdi: & aliquid vltra sortem,illic vsura,vel patet,vel latet. Dũ ergo mille ducatis cẽsum emis qui tibi quotãnis quinquaginta reddit, venditorẽ cogens vt iterũ ex te redimat, tutum reddis capitale tuum:quod ideirco re vera mutuas & vltra sortem recipis rei fructus. Hæc ergo est radix vsuræ in huiusmodi contractibus. Dixerim cum pacto recipiẽdi vltra sortem: quoniam nil te vetat rem emere sic cum vẽditore cõueniens, vt si tibi infra certum terminum displicuerit,rescindatur contractus dũmodò perceptos fructus in sortẽ annumeres. Eandẽ cõclusionẽ lex etiã regni sanxit.

Prima conclusio.

Rõ conclu.

Secunda cõclusio.

¶Secunda cõclusio. Licitum est cẽsum emere cum pacto retrouendendi: neq; vlla illic subest vsuræ labes:nempe dum emptor eam obligatur reuẽdere, si venditori libuerit rem suam redimere: ita vt optio non in emptore,sed in venditore sita sit. Quare nisi aliunde iniustitia adsit, nihil erit iniquitatis in tali contractu. Hæc etiam est conditio earundem Extrauagantiũ Martini & Calixti: quã & ratio ipsa naturalis patefacit. Quoniã per hoc pactum distinguuntur census redimibiles,& irredimibiles. Quo fit vt omnes perpetui sint irredimibiles: non tamen contrà. Nam etiam si non sint redimibiles, possunt vendi duntaxat in tempus, vt suprà dictum est. Probatur conclusio. Si aliqua hic subesset vsuræ ratio, maxime quia huc irreperet ratio mutui: at verò cum emptor ius sibi nõ reseruet cogendi venditorem, vt pretium restituat, nullum est mutuum, sed vera emptio. Quod autem talis emptio expers esse quoq; possit alius iniustitiæ,patet: quoniam talis iniustitia,vel committeretur propter vẽditoris grauamen: & hoc non,cùm ex re sua

Probatio cõclusionis

sit illa libertatis conditio: vel ob emptoris lucrum, & hoc minimè: quoniam opus illud, pretij attenuatione releuatur. Valent, verbi gratia, decem perpetui floreni ducatis ducentis: ob illud autem vinculum iteratò vendendi minuitur pretium, vt emantur nõ pluris, quàm centum quadraginta florenis. Quapropter cùm obligatio illa qua emptor reuendere cogitur æstimetur toto residuo, nulla restat iniquitas. ¶ Secundò id probatur. Potest in contractu emptionis grauamẽ aliud quodcunque emptor vltro suscipere si fiat pretij remissio. Videlicet,vt in emptis ædibus non aperiat fenestras, vt certis personis non vẽdat,& similia: potest ergo & hoc reuendendi iugum suapte sponte subire. Cõclusio est quę lege etiam ciuili iusta censetur patet.l.si fundum.C.de pact. inter empto.& vendit.atqui cap.ad noltram. de empt. insinuatur quoq; iusta si pretium sit iustũ. Nam propterea illic similis contractus vsurarius censetur, q̃ qui redimibilem censum emerat adeò exoluerat vile pretiũ, vt potius censere tur mutuũ. Quòd si quis argumẽtũ obijciat ex Leuit. 25. vbi iubebatur, vt si rem venditã venditor posteà redimeret,percepti fructus reciperentur in sortem. Respondetur legem illam fuisse legalem sicuti alteram: vt anno Iubilæi res omnes venditæ ad suos remigrarent venditores. Cauerat enim id Deus nẽ via venditionis sortes terræ promissionis in paucos aggerarentur,alijs in pauperie derelictis:& ideo leges illæ cessauerunt.

Tertia conclusio.

¶Tertia conclusio. Licitum etiam est,neque vsuræ saporem habet, census emere cum pacto retrouendendi:constituto tempore,tam illo, ante quod non sit venditori redimendi facultas, quàm illo citra quod, si non redimatur, nulla fiat reliqua vltrà redimendi facultas: sed census maneat perpetuus. Conclusio est quæ eidem citato autori eisdẽ Extrauagantibus Martini & Calixti condẽnata videtur. Hoc tamen est in eadem hærere salebra: nempe ex affirmatione negatiuam inferre. Continet enim narratio propositionis, vt quoties venditori redimere libuerit, facultas suppetat. At quanuis propositioni Pontifex annuit, non tamen subinde censuit illam esse necessariam ad cauẽdam vsuram. Imo propterea proposita illi est illa cõditio quod maiorem effigiem præferre videbatur mutui,ac subinde vsuræ,si quoties vel let venditor pecuniam reddere, liber esset à censu. Nam, vt suprà diximus, quo minor est in

Argumẽta.

Responsio.

est in venditore redimẽdi libertas, maior est in cõtractu ratio emptionis, ac subinde minor vsuræ suspicio: nam propterea minorem habet vsuræ repræsentationem perpetuus census,quàm tẽporalis. ¶Probatur ergo vtraque conclusionis pars manifesta ratione. Potest quis perpetuum censum emere vbi omninò aufertur venditori facultas redimendi:ergo potest facultas illa ei concedi pro eo tempore quo inter ipsum atque emptorem conuenerit. Et confirmatur. Grauamen illud quod emptor sibi imponit iteratò vendendi quoties alteri libuerit, pecunia æstimabile est: & ideo minoris emit quàm si emeret in perpetuum: quòd autem venditorem astringat,vt ante tale tempus emere nõ possit,nihil aliud mali habet quàm quòd eidem emptori alleuiatur grauamẽ: atq; adeò pluris æstimandus est tunc census, quàm si integra libertas venditori relinqueretur: ergo si ob hanc rem pretium augeatur ad iustum,nulla est vsura. Imò licet pretium esset minus iusto,non esset vsura,quãuis esset iniustitia quæ vsuram saperet: vt habetur citato capitulo. Per vestras. Eãdem ratione potest etiam emi concessa præcisè facultate redimendi vsque ad præfinitum tempus.

Quælet cõtra 1ã pars conclusionis.

Confirmatio

Secunda cõclusio.

¶Quarta conclusio. Licitum est & ab vsuræ ratione semotum huiusmodi census redimibiles ea apposita conditione emere, vt non membratim & per partes,sed totum simul redimatur. Neque obstat quod in narratione dictarum Extrauag. proponitur, vt quoties voluerit venditor totum vel partes redimere,in suo sit arbitrio. Eodem enim modo respondetur, quod licèt id concedatur,tamẽ in cõcessione non excluditur aliud. Imò ratio docet non fuisse excludendum. Nam si eiusmodi pactio cõtractum vitiaret, eò maximè quod faceret, vt nõ esset emptionis & venditionis: hoc tñ non facit: nã si absq; illa cõditione ob id quod pretiũ dabatur in perpetuum sine obligatione restituendi, erat vera emptio (nam in hoc vera emptionis ratio cõsistit) propterea q̃ illa apponatur cõditio non desinit esse emptio. Posset quidẽ esse iniustitia: quia minime diffitendum est illam conditionẽ alleuiare obligationẽ emptoris de retrouendendo, atq; illa de causa dignũ fieri censum maioris pretij: sed tamẽ etiã gies vsuræ nulla illic præfertur. Nam si census potest emi perpetuus, cur nõ erit vera emptio si emptor noluerit grauius se obligare quàm ad reuendendum totũ? ¶Adde q̃ si vera esset contraria opinio, cõsequens fieret, & nullius certæ partis posset apponi conditio, sed si ego mille ducatis emi septuaginta in censum ille posset singulos ducatos quoties vellet redimere,quod revera grauis esset emptoris incõmodatio. Nã posset ille pecunia illa prædium emere quo aleretur, saluo semper prædio. Si autẽ tam minutatim pretiũ reciperet, id non posset. ¶Ad hæc, accidentariũ est atque adeò extra rem quòd venditor nõ possit redimere simul totum. Si enim emi censum vnius tantùm ducati, quis non poterit totum simul redimere? Et si venditor diues est, quanuis census cumulatior sit, poterit illũ totũ redimere: q̃ autem, vel ille pauper sit, vel census magnus, contractum non mutat. ¶Potest quidem, vt dicebam, iniustitia cõmitti ob defectum pretij: nam ob huiusmodi conditiones quæ in grauamen venditoris, in leuamẽ autem emptoris vergunt, auctior esse debet census æstimatio. Tametti de hoc vsui prouinciæ absque vi & fraude standum censeo.

Rõ p cõcl.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumentũ respondetur, in primis duabus cõclusionibus assignatum esse discrimen inter emptorẽ, & venditorẽ. Si enim facultas in emptore maneret, vt quoties ipse vellet teneretur venditor reddere pretiũ, manifesta illic esset ratio mutui, atq; adeò quicquid in cẽsu vẽditor recepisset, esset vsurariũ. Quod autẽ in solo vẽditore maneat libertas redimendi, rationem nõ tollit emptionis: quia potest ipse nunq̃ redimere. ¶ Ad secundum verò responsum itidem est, duabus reliquis conclusionibus, eædem conditiones licitæ declarantur.

Ad. 2. arg.

QVÆSTIO SEXTA,
De contractu societatis.

ARTICVLVS. I.

Vtrum contractus societatis sit licitus.

SVbsequitur post contractũ emptionis & venditionis de alio, qui vsu celebris est, contractu societatis. Arguitur nanque non esse licitum. Si licitus esset, sequeretur iure inter duos ita cõtrahi posse societatẽ, vt alter totã suã pecuniã periculo exponeret: alter verò nihil aliud q̃ operas. Nã vt habetur Inst. de societat. §. de illa, quorundã opera ita pretiosa

Argum. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pretiosa est, vt iustum sit conditione meliore in societatem admitti: consequens tamen apparet falsum: tum quod iniquum esse videtur, vt alter periculum subeat mille, aut decem milliam ducatorum, alter verò nullum: & nihilo minùs partem lucri recipiat: tum etiam quòd si contingeret nihil lucri accrescere, iniustum etiam apparet, vt qui pecuniã contulit, nihil perderet, & tamẽ alter suas omnes amitteret operas. ¶ Secũdò arguitur. Si eiusmodi societas esset legitima, sequeretur lucri distributionẽ sic fieri debere, vt tanto maior pars illi obueniret qui pecuniam posuit, quàm ei qui posuit solas operas, quãto pecunia illa maioris valoris est quàm alterius operæ. Consequens tamen falsum est. Nam si decem millia ducatorum conferantur cum opera & diligentia vnius hominis, ferè totum lucrum deberet illi obuenire qui pecuniam posuit: cùm tamen integrum suũ seruet capitale: alter verò suarum operarum dispendium fecerit. ¶ In cõtrarium est cap. per vestras. de donatio. inter virum & vxo. vbi Innocentius Tertius contractum societatis approbat.

Secundum

Qui dicantur socij.

Hic primum omnium ante conclusionũ assertiones notandum est, ex nomine ipso socios illos cẽseri qui in vnã coëũt negotiationẽ, vt suis quisq; seu pecunijs, seu operis, seu expensis, particeps lucri fiat. Quin verò, vt suprà diximus, ex hoc contractu nomen sortis deriuatum est: vt putà q̃ singuli in commune partes suas conferant: quæ quidem partes sortes dicuntur. Secundò adnotandum, duplex esse societatis genus. Vnum scilicet dum simul multi mercatores vnum cumulum suarum pecuniarum congerunt, communesq; habent ministros. Itaq; & pecuniæ, & operæ, & expensæ sunt communes. Quod quidem societatis genus illustribus mercatoribus in vsu est frequentissimum, Burgensibus scilicet, Genuẽsibus, Brugensibus, ac Londinensibus, & reliquis. Et in hoc nulla existit dubitandi ratio. Qui cũq; enim sua pecunia negotiatur cuius periculum subit, quibus tam expẽsarum ratio pro rata suæ cuiusque sortis obtingit, quàm etiam lucri distributio. ¶ Sed alterum est genus vbi vnus pecuniam ponit, alter verò industriam & operas, vt habetur. l. societatem. ff. pro socio. vel industriam cum aliqua parte pecuniæ. Et de huiusmodi contractibus peculiariter est quæstio. Est forte vir honestus qui nõ habet negotiandi peritiã, habet tamen nummos: seu dotales, seu aliter acquisitos, quos apud mercatorem collocat, vt ꝓrata pars sibi lucri pendat. De hoc ergo quæritur, sitne licitũ. Quã quæstionem in duos articulos partiti sumꝰ. Quorũ prior est. Vbi qui pecuniam ponit, periculum eius subit: posterior verò, an etiam id liceat, saluo capitali, aut aliqua eius parte. ¶ Et quidẽ membrum prius vnica eademq; indubia cõclusione facilimè expeditur. Si qui pecuniam ponit periculum eius subit, licitus est contractus: neque vllum subolet odorem vsuræ. Conclusio est primùm iuris Pontificij, capitato, per vestras. deinde & iuris Cæsarei. Instituti. de societ. per totum, & C. ac. ff. pro socio. quæ quidem iura ex natura rei colliguntur. Enimuerò cùm negotiatio licita sit, nihil refert, an tu ipse pecunia negotieris tua, an verò alteri eam cõmittas qui tuo nomine eius negotium ineat, dummodo sub tuo dominio pecunia maneat, qui autem pecuniam suam in societatem ponit dominium eius non transfert, sed penes se retinet, si modò eius periculum subeat: ergo licitè potest lucrũ recipere quod pro illa pecuniæ sorte sibi contigerit. ¶ Quomodò autem tunc debeat lucri distributio fieri, quod secundo argumento petebatur, sic definiendum est. Debet quidem primùm cumulus fieri omnium sortium, singulis æstimatis, vt de qualibet cõstet, quota sit pars totius cumuli. Vbi cauendum est nè quis, vt nonnullis accidit, fallatur, arbitratus totum valorem pecuniæ quã quis ponit ducendum esse pro vna sorte. Vt si verbi gratia Petrus industriam & labores ponat: alterverò duo millia ducatorum: vna fors sit totus ducatorum valor. Nam tunc vix posset cõtingere, vt industria tanti esset æstimanda quanti pecunia: cuius tamen cõtrarium habet textus Institutionum citatus. Nempe quòd pretiosior est quandoque opera quàm pecunia. Et cõfirmatur quod valor ille non sit totus censendus ad percipiendum lucrum: quoniam qui pecuniam ponit, non illam expendit, neque alteri tribuit: post quam est item sibi redhibenda: sed tantùm exponit illam periculo. Quapropter solùm æstimandum est eiusdem periculum pecuniæ. Vt si Petri operæ & labores, & industria valet cẽtum, forsan periculum duorum millium ducatorum non æstimatur pluris, nam si contractum cum alio faceres assecurationis, illo centenario pretio assecuraret tibi illa duo millia: atque adeò tunc lucri ęqua portio

Conclusio responsiua.

Qualiter lucri distributio fieri in societate debeat.

Duplex societatis genus.

Dubitatio.

portio vtrique obtingit. Et iste est casus. l. si non fuerint. ff. pro socio. vbi habetur q̃ potest esse lucrum cõmune, licet vnus totũ periculum subeat. Vt si alter nauigat, aliosvé labores assumit. Quin vero possunt esse tres quorũ vnus ponat pecuniã, alter industriã: ꝙppe cuiꝰ prudẽtia negotiatio gubernetur: alter vero operas & tũc sunt singula æstimãda. Per hæc quorundã deceptio detegitur, qui arbitrantur posse quẽpiam in societate ponere mille eo pacto vt quintæ partis tantum periculum subeat, quintãq; pariter recipiat lucrum: nam cum alter subeat periculũ aliarum quatuor partium, illa ratione meretur alias quatuor partes lucri: atque adeò ꝙ industria nihil reciperet. ¶ Pari modo si qui industriam ponit aliquã etiam simul apposuit pecuniã, peipere ex lucro debet quãtũ operæ suæ & industria valent, & præterea quanti periculum auri sui penditur. Atque hic est casus per quẽ intelligendus est Paragraphus ille citatus, De illa. Insti. de societa. vbi sancitur posse alterũ sociorum lucri quidem duas partes suscipere, damni verò non nisi tertiam. Quod quidẽ Mutius condẽnabat propter iniquitatẽ quę primafronte apparet, sed præualuit Seruij Sulpitij sententia, illud esse licitum. Vt si verbi gratia, Petrus posuit bis centum ducatos: Paulus verò non nisi centum sed tamen posuit industrias & labores valentes tercentũ. Nempe quia negotiatio illa forte obitur, vbi parum periculi pecuniæ imminet, & industriæ plurimum est necessariũ: vel vbi operæ & labores sunt magni: vt in nauigatione. Tunc eñ cumulus valet sexcenta: quorũ quatuor ponit Paulus: & ideo lucri debet recipere duas tertias: Petrus verò vnam, qui posuit duo. In damno verò Paulus non subit nisi periculum vnius: Petrus verò duorum. Et eodẽ alludit casus. l. societas. Cade societ. ¶ Simili modo cesendum de alijs societatibus, vt dũ quis pecunia sua oues aut armentã emit, alter verò pascit & industria sua curat: si ille q̃ oues emit periculũ subit tanquã suarum rerum, valor illius periculi conferendus est cũ valore industriæ & laborum alterius. Nam si facis vt pastor periculũ subeat, iam suprà diximus esse vsurarium mutuũ: cùm saluum sit domino capitale ouium. Pariter si pecuniam das opifici vt tuo periculo artem suã exerceat, conferendũ est periculũ pecuniæ tuæ cũ suis operis & laboribus: & illa ratione diuidendũ lucrum. ¶ Sed nunquid non poteris illi corium, aut lanas, aut aliam mãteriam vendere, vt post quã industria suę artis pecuniã confecerit, aucti tus tibi pretium soluat quàm lana aut corũ venderetur præsente pecunia? Hic enim contractus in multis locis in vsu est: existimaturq; propterea licitus q̃ in rem cedit & cõmodum opifici. Respõdetur nihilominùs esse omnino illicitũ, etiam si vtile sit opifici, qui illa mutuata pecunia viuit. Nam est manifestũ mutuũ: nempe vbi res venditur cariùs pecunia credita. ¶ Ad primum igitur argumentũ sunt qui respondeant, vbi nihil lucri accreuit non debere qui operas posuit illas perdere: sed aliquid ei ex sorte tribuendum. Nihilominùs respondetur, quòd quemadmodũ si capitalis iactura fiat, totum amittere debet qui illud posuit: ita vice versa si saluo capitali nihil lucri accrescat, totum esse illius qui illud posuit: & alterum debere suas operas perdere. Quoniam hic fuit pactionis nexus vt alter subiret capitalis periculum: alter verò operarum. ¶ Ad secundũ autem palàm dictũ est: videlicet quemadmodum sit distributio lucri facienda, non æstimata tota pecunia, sed eius periculo.

Responsio.

Ad primum argumentum.

Ad secundũ

ARTICVLVS. II.

Vtrum licitum sit pecuniam in societatem exponere, saluo capitali.

DE societate contractus vbi legitima est societas, nulla extat dubitatio. Sed dubium tamen superest, vtrũ saluo capitali sit etiã permittendus. Arguitur enim à parte affirmatiua primo ex capit. Per vestras. citato, de dona. inter virũ & vxor. vbi permittitur vt maritus dotalem pecuniã apud mercatorẽ collocet: vt eius lucro viuat: quod fieri non potest nisi saluum sit capitale: quandoquidem dos, vt suprà dictũ est, debet salua persistere. ¶ Secundò arguitur. Potest qui amplam pecuniã in societate ponit pacisci cũ socijs, vt non ipse totum eius periculũ subeat, sed ipsi partem: ergo eadem ratione potest inter eos conuenire vt alij periculũ subeant: ipse tantùm verò pecuniã conferat. ¶ Tertiò potest qui pecuniã in societate collocat celebrare cũ vno tertio assecurationis contractũ, qui periculũ in se vertat: ergo potest eundẽ contractũ celebrare cũ socio: cui perinde periculũ imminet, seruato ipso in tuto qui pecuniã cõtulit: ergo illud est licitũ.

Ad primũ argumentũ partis affirmatiuæ.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In contrariũ tamen est l. citata, societatẽ. C. p socio. vbi cũ illa societas approbetur vbi vnus pecuniam confert, alter verò operas illa reprobari videtur, vbi vnus neq; periculum pecuniarũ subit neq; operarum.

Conclusio responsiua.

QVæstio licet controuersum sit inter doctores, perparũ tamen habet ambiguitatis: vnica ergo conclusione respondetur, Neutiquàm licitus est eiusmodi contractus vbi quis sic pecuniam ponit vt nulli se exponat periculo: sed alter tenetur quicqd accidat eundem seruare indemnem. Ratio est manifesta: quoniam hæc nõ est societas, sed vere mutuũ. Eo enim ipso quod alter periculum tuæ pecuniæ subit, efficitur pecuniæ dominus. Nam ille vere est dominus cui res perit si perdatur: & ideo quicquid vltra capitale mutuator ille recipiat, fit vsuræ reus. Atque hinc fit nullam esse societatem. Nam ille vere nihil ponit, quando quidẽ pecunia in virtute iam non est sua. In summa, qui neque operas neq; pecuniã periculo exponit, nõ bene negotiatur. Illa enim est negotiatio vbi propria negotiantis pecunia negotio exponitur.

Ratio conclusio.

Ad 1. arg.

ADprimũ igitur argumẽtũ sunt qui respondeant concedentes in dicto capitulo indulgeri marito vt possit dotem saluo capitali apud mercatorẽ ponere, vt eius lucro matrimonij onera sustineat: sicuti suprà genero permitti mõstrauimus vt fructus pignoris extra sortem suscipiat: idẽq; aiũt de bonis pupilli. Est tamen asserẽtum hoc, vt improbabilissimũ, sic pestilentissimũ: quoniam cũ recipere vsuras sit cõtra ius naturæ & diuinũ, nulla est ratiõe dispensabile, vt expresse habet c. super eo de vsur. neq; predicta vitæ captiui. Neq; simile est de pignore cuius fructus iure censetur socer tribuere dum dotem nõ soluit. Capitulum ergo illud tantũ declarat quomodo maritus possit fructibus dotis viuere: nẽpe si illam apud totũ mercatorẽ collocet iure cõmuni societatis: puta vt capitalis periculo sit expositus.

Ad secundũ argumentũ.

¶Ad secundũ concedimus posse quẽpiam decem millia, verbi gratia, ducatorum in societatem conferre eo pacto vt nõ subeat periculum: nisi sex aut octo millium. Attamẽ tunc non potest ex lucro recipere nisi illam præcisè partem quæ illi pecuniæ respõdet, cuius ipse periculum subit: nam reliqua censetur socijs mutuare: quippe qui suo periculo illa suscipiunt: atque adeo pars illa lucri quæ periculo illius prouenit illorũ est qui eidem sese submiserunt discrimini.

Ad tertium argumentũ Ioan. Maioris.

¶Tertium verò argumentum est, vbi maior latet difficultas, tractat illud prolixè nimis Ioan. Maioris, in. 4. distinct. 15. quæst. 48. & 49. Et quidem Accurs. l. si nõ fuerint. ff. p socio. & Panor. ca. citato, per vestras indubie, idque merito tenent nullatenus contractũ societatis licitum esse vbi saluũ est capitale: nam re vera est mere mutuũ. Neq; argumẽtum quo in contrarium arguit Maioris, vllius est momenti. Arguit enim, ex eo quòd alter socius pecuniam ponat, alter verò periculum subeat, nõ satis colligi eandem pecuniã mutuatã censeri. Nam in contractu cõmodationis & locationis apparet infirmitas argumenti. Potest enim quis alteri cõmodare equum suum aut rem aliquam suæ supellectilis eo pacto vt cõmodatarius & conductor periculum in se sumat: & nihilominus nõ est mutuatio, cur ergo secus in pecunia? Hoc tamẽ, vt dicebam, argumentum nullius est ponderis: quoniã si in talibus contractibus taxato pretio rem alteri in quecunque vsum tradas, profectò contractus est venditionis pretio credito: cùm ergo pecunia taxatum habeat pretium, vt puta quod ipa eadem salua restituatur: iam alter fit dominus, & potest quicquid ei libuerit de pecunia disponere, ac si sua esset, dumodo illam restituat cum lucro: est ergo verè mutuũ. ¶Quapropter neq; moderatio Hostien. & Ioann. Andr. qui illic ab eodem doctore citantur, faciunt rei satis. Aiunt enim contractum esse licitum saluo capitali ea lege, vt si per negotiationem dispereat teneatur negotiator illud restituere: non autem si casu fortuito. Et Maioris quidem prius approbat membrũ, reprobat verò posterius: nam potest, inquit, taliter seruari capitale salutum, vt etiam si aduersa fortuna pereat, teneatur negotiator illud persoluere. At tamen proculdubio vtro uis modo pereat, nõ erit contractus licitus, si sit capitale ad æquale restituendũ. ¶Ostendit ergo idem author dictum contractũ esse licitum hac ratione, quia iudicio suo manifesta est. Potest, vt exempli gratia sic loquamur, Petrus apud Paulũ negotiatorẽ ponere mille aureos quos potest tutos facere per contractum assecurationis celebratũ cum Ioanne, pretio, verbi gratia, quinquaginta ducatorũ. Deinde põt cũ Titio assecurare, vt aiunt, lucrũ: nempe vt ipsi eidẽ Petro det centũ p lucro. Qua ratione habet saluũ capitale, & quinquaginta in lucro. Si ergo eũ diuer

Hostiensis. Ioan. Andr.

Argumentum Maioris.

diuersis personis illis modis contrahere iste potest, quidnam vetat omnes simul facere cum eodẽ? Do tibi mille in societate, ex quibus cape quinquaginta p assecuratiõe, supponamus enim periculum perexiguũ esse, & dabis mihi centum aut octuaginta p lucro. Habet ergo hic saluum capitale, & nihilominus recipit aliquid vltra sortem. Caietan. opusc. 16. respond. quæst. 11. partim cõtractum reprobat, partim verò approbat. Ait inquam, si illi contractus vnà simul cũ eadem persona fiant, non esse licitos: scilicet contraho tecum societatẽ hac lege vt inter nos etiam cõueniat tam de pretio assecurationis quàm de quãtitate lucri. Est enim tũc pactum mutuũ. Si autem inquit fiant successiuè: itaq; qui ponit pecuniam non obliget tunc alterum ad eosdem cõtractus. Sed postquàm pecunia cõmuni lege societatis exposita est, ille negotiator socius vult facere eosdem contractus: nõ est cur condemnetur. Emsmodi distinctio placuit eidem authori in pensionibus: nempè quòd non potest constitui pensio cum pacto redimendi: sed tamen successiuè non est inquit illicitũ.

Caietanus.

Iudicium authoris.

Reprobatio distincti. Caietan.

¶At verò ea porrò est exiguitas ingenij mei, vt videre aliud in his contractibus non possim quàm vsurarium mutuum: siue successiuè fiant, siue simul. Neque distinctio hæc adeò mihi quicquã referre videtur. Enimuerò cùm simul fiunt, manifestum est mutuũ. Nam eo ipso quòd Petrus pecuniam tribuit Paulo, conueniturq; inter eos de lucro, & quòd capitale sit Petro per eũdem Paulum saluum, tunc, vt nuper dicebam, potest de illa pecunia Paul. disponere ac si sua esset: puta prædia emere, dotare filiam, &c. ergo verè fit dominus pecuniæ. Vbi autem pecuniæ dominium tali forma transfertur, verè mutuum est, atq; adeò quicquid posteà vltra sortem recipitur, vsurariam habet iniquitatem. ¶Ex quo potentissima fit fallacia cõsequentiæ citati doctoris, dum à pluribus argumentatur ad vnum. Cùm enim ego vni trado pecuniam meã & cum altero paciscor de assecuratione, neutri re vera mutuo: nã ille cui trado, nõ tenetur mihi restituere, atq; adeò nõ transfero dominium in idpsum: alter verò qui restituere tenetur, non recipit meam pecuniam. Quando verò in eandem personam ambo concurrunt, nempè quòd idem ipse cui pecuniam trado obligatur mihi ad restitutionẽ, ex illis duobus oritur ratio mutui. Possum quidem conuenire cum illo de quantitate lucri: quia per hoc non transfero dominium: non tamen simul conuenire de seruando capitali.

Nullo argumentatio sequitur.

¶Ex hoc rursus palàm colligitur, idẽ prorsus cõmitti vitium, quãquam successiuè idẽ contractus cùm eadem persona fiat. Nam etiam si ante mensem vel quoduis aliud tempus societatem cum aliquo legitimè contraxi, numerando ei pecuniam meam meipsius periculo, quotiescunq; tamen cum eodẽ de tuto capitali pascisco, in virtute trãsfero in ipsum dominium, atque adeò mutuo. Quod non contingeret si cum alio tertio eundẽ celebrarẽ assecurationis cõtractũ.

Corollariũ.

¶Per hæc ergo quę dicta sunt ceteri de quodam contractu potest qui alibi tunc sæpissimè Romę fiori solet. Habet Petrus officiũ, siue scriptor sit siue aliter palatio seruiat, cõtingit nummis egere, conuenit mercatorẽ aut quemuis alium qui illi tribuit centũ aureos ducatos, pro quibus Petrus in suo officio decem annos aut duodecim cõsignat: ea tamen lege vt si intra semestre tẽpus mercator ille qui pecuniam numerauit ab hac luce demigrauerit, capitalis iacturam faciat, neq; Petrus teneatur suis hæredibus restituere. Si autem post sex menses est vita superstes; protestatur debitori nolle amplius in societate remanere, ideòq; eum admonet vt nisi extemplo soluerit, inde ratione moræ soluturum easdem statutas vsuras.

¶Est inquam contractus quem societatem appellant: sed profectò eius iustitia non est vsque adeo liquida. Primùm enim non potest reduci ad rationem empti census: quia tunc deberet ille qui pecuniam tribuit, priuare se in perpetuum eius dominio: vt neq; alter neque eius hæredes in perpetuum tenerentur censum redimere: sed in suo esset arbitrio si vellent. Et tamen non ita fit. Imò verò in potestate tribuentis est capitale suũ repetere: quin & re vera repetit. Et ideò ejusmodi contractus non appellant nisi societatis. Fingunt enim quòd si quis fructuosum officium habet, mille, exempli gratia illud emit: cuius fructus ascendunt vsq; ad centum, mercator qui centum tribuit, init cum illo societatem: ponit scilicet decimam partẽ pretij vt decimam etiam fructus suscipiat. At verò hoc videtur à lege societatis distare, quòd ille non subijt capitalis periculum eo modo quo fieri solet in societatibus: videlicet exponẽdo se periculo si in negotiatione capitale perdatur, sed tantũ illi periculo si

Universidad de Deusto
Biblioteca

lo si mortem ante sex menses obierit.
¶Igitur, vt de hoc, si quid valet, nostrã aperiamus sententiam, quantum ad illud seme stre tẽpus attinet, iustus apparet cõtractus: nam periculum illud quod centum conse reens subijt, vt si vita tunc fuerit defunctus illud amittat, æstimabile est pecunia: atq; adeo sicut in ludo atque itidem in alijs fortuitis fieri consueuit, iuste videntur pro illo periculo centum aureorum recipi sex. Attamen quòd post lapsum sex mensium ratiõe moræ recipiantur singulis annis duodecim, fraudẽ videtur sapere: tum quòd ab ipsitio mora illa præuisa est, atq; adeò videtur in fraudẽ mutui cõcessa. Tum præcipuè quòd ratione moræ non põt supra capitale recipi nisi damnũ emergẽs: lucrum vero cessans minimè: nisi eiusmodi pecunia licitè negotiationi fuisset expo ita. Quapropter si ita res erat, contractus forsan est licitus: aliàs minimè. Quin verò vix eiusmodi cõtractus approbare auderẽ, nisi sub forma empti cẽsus, aut planæ societatis: videlicet vbi pecunia periculo negotiationis exponeretur.

QVÆSTIO SEPTIma, De Contractu assecurationis.

ARTICVLVS. VNICVS.

Vtrùm assecurationis contractus sit licitus.

Primum argumentum.

POstremus denique contractus nominatur assecurationis. Nam quanuis verbum non sit inter linguæ peritos latinitate donatũ est tamen iuris commentatoribus vsu receptum pro eo quod est in tuto rem constituere. At quòd huiusmodi cõtractus non sit licitus, decretum apparet in capit. nauigat. de vsur. ¶Secundo & ratio id videtur probare: nam qui pro pretio periculum in se suscipit, verbi gratia, onustæ nauis, mihil emit aut societati cõmittit: imò absque aliquo negotio pecuniam lucratur: ergo nihilo aliquid percipit: quod vsuræ habet specimẽ. ¶Accedit tertiò quòd si cõtractus hic licitus esset, occasio porrigeretur temerarijs hominibus, vt etiam si nihil prorsus in bonis haberent, possent se assecuratores exhibere: postquàm nihil pecuniæ debent præsentè offerre: quod esset reipublicæ perniciosum. ¶In contrarium est recoptus vsus, idemq; tam Theologis quàm Iurisconsultis probatus.

Secundum.

Tertium.

Conclusio resolutiua.

FAcile ad quæstionem affirmatiua cõclusione respondetur. Contractus assecurationis, si lege & more fiat, licitus est.

Probatio.

Probatur hęc cõclusio ex obiecto. Pro quacunque re quę pretio æstimabilis sit, potest quisq; mercedem recipere: in tuto autẽ rem constituere, quæ periculis est exposita, pretio æstimabile. ergo quisq; potest illud pretio redimere, atque adeò qui periculum illud subijt idem recipere pretium. Atq; id ex eo potissimè quòd vterque se periculo summittit: videlicet tã dominus nauis soluendi pretium, si salua sit, quàm alter solvendi merces si pereant. ¶Secundò arguitur à necessitate. Cõtractus eiusmodi est reipublicæ non infimè necessarius: ergo cum ex obiecto nullo inficiatur vitio, bonus est. Antecedens inde patet, quòd est necessariæ negotiationis adminiculu: multi enim mercatores metuerent naues cum tanto periculo mercibus onerare: & tamẽ cum pro exiguo pretio magnum auri pondus securum constituunt, audent eiusmodi mercaturam obire: quæ quidẽ reipublicæ necessaria est.

Tertia ratio.

¶Accedit hucusque tertio quòd licitum est fideiubenti, pro alio, quem non est adeo tutum soluendo fore, aliquid pro illo periculo suscipere cui se exponit soluendi. Perinde autem contingit in assecuratione.

Postremum.

¶Ad hæc per viam depositionis, quam vadiationẽ nonnulli vocant, licet dubijs eventibus pecuniam exponere, vt illo periculo possint depositores quippiam lucrari: vt de honesto ludo diximus. Item an pluet cras vel non pluet, &c. ergo pari modo licet mile verbi gratia, ducatos periculo exponere, cũ spe lucrãdi quinquaginta aut sexaginta. ¶Sunt quidẽ qui stupidũ illum censeant, qui spe lucrandi centũ aut mille, periculum subeat nauis institoris valentis forsan viginti aut triginta millia. His aũt respondemus, de pretio quidẽ nihil nos decertare, potest quidẽ esse iustum, vel iniustum. Ipsi sibi cõtrahentes viderint. Sed re vera nullus est stupor neq; dementię nota, pretio currẽte eiusmodi pericula suscipere: quippe cũ nõ sint tã euidẽtia, quin possint assecuratores bene sperare. Et q̃is aliquãdo iactura fit, aliquando accrescit lucrum. Eo potissimũ quod viri cordati aleam cum tanto periculo non iaciunt. Et vice versâ vbi nullum prorsus imminueret periculum, mente careret qui assecurationis

curationis contractum faceret suarum mercium. ¶Oriuntur tamen hinc dubitationcu læ nõnullæ. Primũ omnium non sunt huc admittendæ vafricies & imposturæ quæ in alijs etiam cõtractibus vsu euenire possunt. Si enim qui nihil in bonis habet periculum se nauis suscipere ait: ea nimirum spe quòd si salua fuerit, habebit mercedẽ: sin verò perierit, abdet sese aut bonis cedet, iniustissimè est, postquàm re vera nulli se exponit periculo: atque adeo mercedẽ contra iustitiã poscet. Et econuerso si dominus nauis ad alium minus fidum portum rostrũ dirigat, quàm ad illum qui fuerat in cõtractu expressus, alter non tenetur. Hæc enim omnia debent in contractu liquere. ¶Sed dubiũ est si quis naui vult vacua cnauigare: quam tame vult assecurare, ac si esset onusta, vtrum licitus sit etiam contractus. Dabo tibi mille vt mihi viginti millia rependas si mea nauis fuerit submersa. Apparet enim non esse cõtractum legitimum ex parte nauigãtis: quia non habebit tantam curam seruãdi nauem, quæ vacua non valet nisi mille, ac si onusta esset, haberet. Respondetur quòd si nauigator alterum decepit: quia forsan non sunt in portu, dicens suam nauim mercibus esse plenam tanti valoris, cùm tamẽ nullas habeat: profectò contractus non valeret: quia alter si rem sciret, non illum iniret: timens non fore tantæ curæ nauigatori seruare nauem.

Vitia q̃ in contractu assecurationis contingere possunt.

Dubium

Responsio

Quin verò timenda esset fraus, nè scilicet cõsulto submergi eam sineret, ut lucraretur viginti millia. Si autem assecurator sciens & prudens id faceret, nullam patietur iniuriã: esset enim tunc genus vadiationis seu depositionis: Si salua euaserit nauis, dabis mihi tãtum: sin minus dabo tibi tantum. Eodem modo possent depositũ facere alij ad quos nihil salus aut submersio nauis attinet: Si salua ad portum applicuerit, dabo tibi centum: sin minùs, dabis mihi mille.

Dubitatio aliena.

¶Pari modo potest fieri assecuratio in nundinis: largire mihi tantum, & ego tibi securum reddo quòd sis tantum lucraturus.

Obiector.

¶Dubium autem hoc aliud gignit: nempè vtrùm idem contractus in alijs quoq; rebus quàm in mercibus sit licitus. Sunt enim nõ nulli quos Sylvest. verbo, Negotiatio. §. 4. citant: qui negant posse quẽquam assecurare alterius vitam. Nam esset periculum vt alter cuius interest optaret alterius mortem. At verò hic de iustitia loquimur contractuũ, atque adeò de earũ natura, an sint vsurarij: vitium autem contra charitatem huiusmodi naturam non mutat. Quare liciti semper ex obiecto manent. Quin vero aliquãdo sunt reipublicæ in vsum. Petit ex me metuum filiusfamilias: qui si præmaturè priùs parente suo mortem obierit, mihi non soluet. Si autem fuerit ei superstes, in tuto sunt mei nummi. Profectò tunc merito formidabo, mutuatum ei quidpiam concredere. Et tamen si mercatorem qui securam mihi faceret eius vitã mihi tribueret, nihil ei vererer beneficium impendere. Eadem ratione licet assecurare quicquid incertũ est euenturũ: vt quòd erũt prosperi terræ prouentus, q̃ nascetur prægnãti filius masculus, & similia.

Ad primum argumentũ

AD primum igitur argumentum iam suprà responsum est, illic neque condẽnari cõtractum societatis, nec assecurationis, sed mutuationem: quæ cùm gratis fieri debeat, sit tamen cum pacto alicuius obligationis. Vt si quis pecuniam nauiganti mutuet tali pacto vt secum assecurationis contractum faciat. Preterquàm quòd, vt suprà diximus, forsan non erat tunc assecuratio necessaria: vel quanuis esset: tamen nauigator maluisset periculũ ipse subire quàm pretio redimere.

Ad secundũ argumentũ

¶Ad secundũ verò iam respõsum est, quòd pro periculo quod ille subijt, illam potest mercedem suscipere. Atq; adeò ad postremum verbum, vbi diximus q̃ qui nõ habet vnde id soluere possit quod assecurat, neq; pretium valet percipere.

QVÆSTIO OCTAVA, De Cambio in genere.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ars Campsoria sit licita.

CAmbiorum disputatio ad vsuræ tractatum attinet. Est enim materia hæc vt cognitu maximè necessaria, ita tum per se ipsa abstrusissima, tum etiam mercatorũ nouis quotidianisque inuentis intricatissima, ac subinde doctorum opinionibus plurimùm offuscata. Quamobrem complurium sum postulationibus improbè frequẽtatus, vt pus venenumq; huius pestis aperirem, quæ indies magis ac magis in rempublicã grassatur. Curabo ergo q̃ ea quæ mihi suppetit ingenij facultate, id tentare. Deus no

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis quod veritas habet, suggerat. ¶Igitur in ingressu de arte primùm campsoria scisci-
Primum argumentum. à parte negatiua. Aristo. mur, an sit licita. Arguitur enim à parte negatiua. Ars campsoria nũmularia est nempe nũmorum cõmutatrix & auctrix: hanc autẽ Aristo. 1. Polit. capit. 6. & 7. veluti contra naturam sit, condemnat: vtpote quòd in nũmis cõmutandis nullum insit naturale cõmodum: sicuti in cõmutandis cibis, vestimentis, atq; alijs rebus ad vitã necessarijs.

Argumẽ. 2. ¶Accedit secundo quòd finis huius artis, vt superiori libro dicebamus, est diuitiarũ cõquisitio, quæ in infinitum procedit: cùm tamen temporalia desideria modũ habere debeant: quã idcirco de causa est reipublicæ pestifera, vt experientia ipsa testatur. Quare & Christus nũmulariorum mensas euer-
Argumẽ. 3. tit. ¶Tertiò per hoc claret, vt suprà dicebamus, esse contra naturã quòd per hanc artẽ maximè fit vt sterilis pecunia fructuosior sit quàm terra ipsa: & inde campsores odiũ contrahiunt apud homines. Atq; inde præterea, quòd fere homines sunt sedentarij, nẽ pe qui otiosi viuunt, & tamẽ plus lucri corradunt quàm alij actuosi labore manuũ suarũ insudantes. Eò præcipue quòd pecuniam suam nulli subijciũt periculo: sicuti in alijs fit negotiationibus. ¶In contrarium tamẽ facit quòd quãmodo hęc ars vsui est reipublicę ad cãbiendas traducẽdasq; monetas.

Quid Cambium. PRimũ omnium nomen cambium latinũ est. Nam cambire idem est quod rẽ vnã pro alia cõmutare. Sed est cum Aristot. loco citato, vt superiori libro partim adnotauimus, nunc eminũctius recolendum, tres permutationum formas tẽporum curriculo ordine successisse. Cœperunt enim homines res ipsas primũ cambire: puta vineam ꝓ domo, vinum pro frumento, vestem ꝓ calceo, &c. Quæ quidẽ cambitio synceritati naturæ est à finis primordijs natiua. Sed tamen propterea minimè sufficiens quòd neque res possũt aut in diuersa loca cõmes asportari vt cambiantur, neque in longa seruari tempora. Et ideo successit secundum cambium: nempè nũmus inuentus est qui rerum esset pretiũ, cumq; rebus ipsis cambiretur. Atque modus hic cãbiendi proxime ad primũ accedit, illiq; omnino deseruit. Quare hoc porrò ad vitæ sufficientiam satis erat. At vero inuento nummo humana sagacitas per auaritiam excitata, tertiam cambiorum progeniem peperit: vt videlicet nummũ pro nummo commutaret. Quæ quidem cõmutatio inde primũ ortum traxit, quòd auream pretiosioremq; monetam necesse erat cum minutioribus cambire.

Triplex permutationũ forma. Deinde verò quia in vna regione aurum numerosiori argẽto æstimabatur quàm in alia: & negotiatores idem aurum pluris illic vẽdebant quàm in alia emerent. Atque inde posteà industria humana artificiosius eandẽ artem locupletauit. Hac ergo ratione nomen generale cambij quod è rerum cõmutatione originem duxerat, tandem crebrescente vsu ad pecuniarum cõmutationem, quæ minùs est naturalis, accommodatum est. Quare cambium non est idem quod ars ipsa nummularia seu pecuniaria. Nam ars industriam negotiandi significat: cambium verò ipsam eius cõmutandi actionem. Sunt autem qui intelligere aliter non valentes cãbij nomẽ quàm si inter res fiat diuersas, aiũt propriè cambium non posse intelligi nisi intermonetas aut diuersi metalli aut diuersi signi. Hac autem conditione ratio cambij nullatenus eget: imò in cambio ratione loci, vt infrà patebit, idem propriè nummi ꝓ diuersitate loci cambiuntur. ¶His ergo præhabitis ad quæstionem forsan alicui videbitur propter rationes factas negatiuè simpliciter respondendum: scilicet huiusmodi artem non esse licitam: plerique tamen contrà respondent, non solùm licitam esse, verùm & vtilem. Crediderim tamen tali esse
Conclusio responsiua. conclusione respondendum. Ars campsoria quam nũmulariam Aristote. appellat, si per se nudè secundùm sonum vocis existimetur, in malum sonat: non tamen sic habet penitùs intrinsecam malitiam, quin bono fine & circunstantijs fieri possit licita. Quatuor enim actionum genera libro tertio distinxim⁹. Alia enim est genere suo bona, vt virtutis opus: alia indifferens, vt ambulare: alia verò sic intrinsecè mala vt neutiquàm fieri queat licitè, vt mẽtiri. Quarta verò est quæ per se nudè considerata in malũ sonat: attamen non repugnat quo minùs fine aliquo & circunstantia fieri possit licitè: vt plura simul retinere sacerdotia. Atq; huius generis, si rem conijcio, est ars campsoria. Nomen enim nũmulariæ artis, vt Arist. loco citato docet, duo significatiõe sua præ se fert absurda. Primum ratione materiæ, ꝙ præter pecuniæ primæuum vsum, qui est vt rerum sit pretium, cambitur vna pro alia. Secundò ratione finis: quia scilicet eiusmodi commutatio non ad prouidentiam proximè

ximè necessariorum vitæ: sed propter lucrũ fit, quod infinitam gignit appetendi sitim. Atque adeò sic nudè cõsiderata, male sonat. Accedunt & eidem arti eadem etiam incommoda periculorumq; genera, ac subinde fraudes atque alia mala quæ superiori libro. quæstio. 2. negotiationi ostendimus annecti: imò verò hæc pluribus est delinquendi occasionibus expolita. Nam reliquæ negotiationum species quæ in emptione & venditione versantur, plus habent naturalis commercij: cùm res illic cambiantur ad vitam necessariæ, pluſq; exigunt industriæ, diligentiæ, ac laborum pluribusq; periculis capitale summittitur: quibus quidè rationibus honestantur. In hac verò arte nullum illorum inest. Præterea maius habet illecta-
Probatio cõclusionis. mentum ad expiscandum aliena bona: porrò cùm prodigi homines qui suis volunt voluptatibus inseruire: paratam à campsoribꝰ habent viam breui suas substantias decoquendi. At quoniam huius artis vitia in libri decursu tractanda sunt, de his modò satis. ¶At vero secunda conclusionis pars nihilominùs sic probatur. Hæc eadem ipsa ars aliqua reipublicæ afferre potest emolumenta: ergo si illis vitijs expurgetur, in finemq; referatur honestum, licita erit, atq; adeò vtilis. Antecedens inde patet quod necessariũ quandoq; est ciuibus pretiosiorem monetã cum vilioribus cõmutare: vt in subsequentibus compertum fiet. Quod autem ab illis maculis quibus sordet elui possit, liquet: nã potest campsor non absque modo, at honestum optare lucrum. ¶Sed neq; numismatum cõmutatio quæ earum institutioni aduersari videtur, est omnino eius naturæ cõtraria. Nam sicuti in alijs rebus Aristo. eod. 6. c. 1. Politico. duplicem dignouit vsum: sic & in pecunia licet. Est enim calcei, vestisq; ac reliquorum vtensilium, duplex vsus: vnꝰ primęuus, cuius gratia inuentus est. Quemadmodùm calcei vsus est calceatio, & inducmenti, indutio, atque equi equitatio, &c. Alter vero emptio & venditio. Horum autem licet prior sit proprius, posterior tamen nõ est repugnans. Ordinatur enim vẽditio calcei ad priorem vsum. Pari ergo modo etsi nũmorum proprius vsus & finis sit rerum æstimatio, ac pro illis commutatio, nihilominùs eorum inuicem cãbium non est omnino absurdum, si eatenùs permittat quatenus est reipublicæ necessarium. In summa, si quod in huiusmodi cambio subesset peri-
Aristo. culum mutui, id maximè ex parte campsoris: nam ab altero qui pecuniam in alterum locum traijcere optat, id non timetur: plurimùm tamen, imò semper campsor prius recipit pecuniam quàm reddat: vbi omnis abstergitur effigies mutui. ¶Et per hæc responsio clarescit argumenti in capite quæstionis obiecti.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm plures sint Cambiorum species.

DE Cambio in cõmuni, quititu lus est præsentis quæstionis, secundo explorare restat cãbiorum species. Arguitur enim nõ
Primum argumentum. esse plures. Nam cambium nihil aliud sonat quàm rerum permutatio: propterea autem quòd materia, hoc est, res quæ cõmutatur diuersæ sint speciei, actiones ipsæ non variant species. Eadem enim artis species est, vestem vel ex serico vel ex panno facere.
Argum. 2. ¶Secundò. Neque propterea rursùs variantur quòd cãbium fiat ratione loci vel rationе temporis, vel ratione monetæ: quandoquidem in his omnibus eadem cambitur moneta. ¶In contrarium autem est receptissimus, non modò vulgarium, verum & scholarium vsus, discernentium diuersas cambiorum species.

Prima conclusio ADquæstionem quinq; conclusionibus respondetur. Prima. Si res ipsæ quatenꝰ res sunt existimentur, cambium nõ est genus plurium specierum. Conclusionem hanc profectò argumentũ modò factum satis ostendebat. Eadem enim est actio cambire vinum pro oleo: & aurum pro domo: & argentum pro auro, aut pro alio metallo: siue lignata sint numismata, siue rudis metalli massa. Actiones enim non ex materia, sed ex obiecto speciem mutant. Eadẽ enim est statuaria ars siue in ligno sculptio fiat, siue in lapide. Atque in moribus eadem est species furti auri & vestium. Quare, vt dixim⁹, furtum species specialissima est: differens à rapina sola ratione inuoluntarij, quæ est in obiecto: quia vnum fit per fraudẽ, & aliud per vim. Imò verò neq; quantũ ad rationẽ iustitiæ aut iniustitię, mutatur species. Nam vt in tribus cãbiorum generibus superioris articuli exemplũ ponamus, eadem est ratio iustitiæ & iniustitiæ, cambire vinum pro oleo, & pecuniam pro frumento, atq; aureũ nũmum pro argenteo. Nam æqualitas in

Universidad de Deusto
Biblioteca

his omnibus seruata eandem habet rationē cōmutatiuæ iustitiæ: inæqualitas verò, eandem rationem iniustitiæ. Quapropter physicè loquendo non sunt diuersa cambiorū genera, neq; diuersæ species: sed dicuntur latinè diuersa genera propter diuersas materias: & præterea propter diuersam accommodationem ad ciuilem vsum. ¶ Secūda cōclusio. Si moneta, non vt naturalis res, sed quatenus numisma est, atq; adeò legale rerum pretium existimetur, cōmutatio rerū pro pecunia, contractus est specie ciuiliter differens à cambio primi aut tertij generis. Cuius vtiq; rationē superiori libro assignauimus. Nam commutatio hæc peculiariter est contractus emptionis & venditionis: vt habetur. l. 2. de contrahen. empti. eò quòd ille distinguitur pretium à re: cum in cābijs cæterorum generum inuicem res vna sit alterius preti. ¶ Tertia conclusio. Cambium tertij generis quæ actio est nūmulariæ artis, species est etiam ciuiliter, atq; in genere morum distincta à cambio primi generis: nam illic non est nisi simplex rerum cōmutatio æqualis valoris ad vitæ prouidentiam & sufficientiam naturaliter institutа: hic autē nō res naturales, sed legales nūmi, idq; non ad victum neq; vestitum, sed ad lucrum. Quare nescio an propria species sit negotiatiōis: quoniam negotiatio est rem emere vt reuēdas: quod non sonat in malum: hic autem, vt diximus, non est propria emptio vbi pretium à re distinguatur: dicitur nihilominus negotiatio, quia est nummorum permutatio gratia meri lucri. ¶ Ex his fit cambium, de quo præsens itur tractatus, à reliquis contractibus ratione distare. Iam enim mōstratum est non esse emptionem. Neque verò est locatio aut commodatio, cùm hic dominium transferatur, quod non fit in illis. Sed neque est mutatio: quia non transfertur dominiū simpliciter, hoc est vt sors simplex restituatur: sed cum lucro, & fœnore, aut pretio. ¶ Quarta cōclusio. Cambiorum de quibus loquimur complures nominantur species: quæ quidem siue re vera sint species, vt philosophi, seu naturales, seu morales de speciebus loquuntur: siue vulgari negotiatorū forensiumq; vsu: perparui ad præsens negotium refert. ¶ Igitur quoniam in genere moris prima consideratio in id fertur, quod est æquum aut iniquum, prima in præsentiarum cābiorū diuisio est in reale & siccū. Vix enim reperias horum nominū ratiōes apud autores explicatas. Et tamen reale, qđ à re dicitur, idem est quod cambium in re: hoc est legitima cōmutandi ratione factum: seu ratione diuersarum monetarū, seu ratione loci, seu aliud sit quodcunq; legitimum: veluti in processu patebit. Siccum autē idē est quod cambium quod in re non est cambium, sed fictū & vsuræ palliatū: quod ideo è regione reali apponitur. Et dicitur siccum, id est sterile, & humore carens ad fructificādum. Non quòd cāpsori non inde lucri fiat accessio: sed quòd, vt superiori libro dixim⁹ cōtra rerum naturā pecunia pariat. Dicitur etiam siccum: quia merū est ac nudū fœnebreq; mutuū: quod nihil habet legitimi cōtractus. Quapropter hæc duo cābiorum genera: licet in eadem versentur naturali materia, puta in pecunia: tamen in genere morū contraria prorsus diametraliq; linea specie differunt: sicuti iustum & iniustum. Sub vtroq; ergo istorum mēbrorum multæ subsecantur species: siue modos dixeris cambiorum. ¶ Sit ergo quinta cōclusio. Omnes cābiorum formę & modi, vt tam illicita quàm licita cōprehendamus, ad tria capita commodè reducuntur: quorum aliqua manifestam habent iniustitiam, alia verò manifestā iustitiam. Sed alia sunt quæ in dubium reuocari possunt. Cambiū enim monetæ nō nisi propter aliquam diuersitatem fit, videlicet aut ipsorum nummorum, aut locorum aut temporum. Non enim alia varietas inuenitur quàm in substantia, vel in loco, vel in tēpore. At verò quoniam monetæ diuersitas bifariàm causa esse potest cambij: scilicet aut quia ad vsum humanum pretiosiores cum vilioribus cābiuntur, vel quia re vera vna venditur pro alia ratione auctioris æstimationis ob loci aut temporis diuersitatem, ad quatuor capita reducamus cambiorum genera. Iam enim deinceps nhil philosophicè disputabimus, siue genera sint, siue species, siue modi: sed more latino promiscue his nominib⁹ vtemur. ¶ Primum ergo cambiorum genus est quod minutum vocant: hoc est dum aurea moneta pro argentea vel ærea commutatur: vel è diuerso. Inde enim nomen sumpsit, quòd minutiores nūmi pro pretiosioribus, aut è diuerso, cōmutantur. Secundum genus est ratione loci: vt dum qui alibi pecunia indiget quam hic habet, hic numerat vt sibi alibi consignetur. Et hoc solet appellari cambium per literas, ad differentiam superioris quod potest dici manua-

Secūda cōclusio. *Ratio conclusio.* *Tertia conclusio.* *Differentia cābij à cæteris contractibus.* *Quarta cōclusio* *Prima diuisio cambij.* *Cambium reale.* *Cambium siccum.* *Quinta conclusio.* *Cambium per literas.*

manuale. Illud nanque presenti vtrinque pecunia fit manu numerata. In hoc autem qui pecuniam recipit literas tradit, quarum fide alibi soluatio fiat. Atq; hæc duo genera si nihil doli admisceatur, realia sunt, ac subindè planè iusta. Tertium genus est ratione temporis: vt si quis pecuniā nūc recipiat quam certa die ratione expectati tēporis cum fœnore restituat. Et hoc est cambium manifestè siccum, ac proinde iniquum: de quo lib. præcedenti abundè dictū est. Istæ ergo duæ radices disputationem cambiorum ineuntibus ob oculos primùm omnium præfigendæ sunt, ad discernendum inter iustitiam, & iniustitiam cambiorum. Vbi enim ratione præcisè loci cambium fit, hoc est ea duntaxat ratione, vt pecunia transmittatur, cambium reale est, & legitimum. Vbi autem alia qua se ingesserit ratio expectati tēporis, siccum est, & vsurarium. Solet etiam distingui cambium purum ab impuro, purumq; non nulli appellant cambium minutum, cui nullum aliud admiscetur. Cambium verò impurum vbi aliud commiscetur, vel ratione loci, vel ratione temporis: ac subinde fatentur cābium esse posse impurum, sed nihilo minùs legitimum. At vero quoniam impurum in malum sonat, significantiùs dicetur purum omne cambium reale siue minutum, siue ratione loci: impurum autem cui aliquid iniustitiæ permiscetur, vel ratione temporis, vel quauis alia iniqua. Quartum verò cambij genus est ratione monetæ: non inquam quod minutatim cambiantur, sed quia re vera pecunia vnius loci pro pecunia alterius cambitur diuersis vtriusq; loci æstimatis pretijs. Et in his genus cambijs potissimùm versatur cambiorum disputatio: quippe quæ, cùm in vsu potissimùm mercatoribus sint & campsoribus, quàm plurimos parturiunt scopulos, humanas conscientias cruentantes: atq; adeò tum cōfessarios perplexos tenent, tum etiam Doctores & obscuros reddunt & varios, vt videre est apud Caietan. in singulari cambiorum opusculo, & apud Syluest. verbo, vsura. 4. & apud alios multos. Vtinā non idē nobis inuratur character! D. enim Tho. de hac re nihil ex professo scripsit. Nam tractatus ille vsurę, vt suprà diximus opusculo 73. nullum præ se fert specimen sancti Thomæ, ac multo minùs cap. 13. vbi de cambijs breuis fit sermo. Ad argumentum ergo principale in fronte quæstionis positum, prima conclusio respondit.

Pulchrū documentū ad discernendā iustitiā aut iniustitiam cambiorum. *Cambium purum.* *Cambium impurum.* *Caietanus & Syluester.* *Cambium minutum.*

QVÆSTIO NONA,
De cambio minuto.

ARTIC. VNICVS.

Vtrum minutum cambium sit licitum.

QVanuis minutum cambiū obiter assertum sit licitum restat nihilo minùs, vt à clarioribus, & certioribus auspicemur, id suis rationibus patefacere. Arguitur enim non esse licitum. Numismata ad hoc publico signo cudūtur, vt sint iustū legitimumq; rerum pretium: illud autem pretium quod legitimum, hoc est, lege positum est, vt superiori libro monstrauimus, in indiuisibili cōsistit. Si ergo, exempli gratia, ducatus vndecim regalibus lege æstimatur, non potest cū maiori argento commutari. ¶ Secundo si id liceret, sequeretur cuiq; priuatę personę licitum esse, atq; adeò in emptionibus, & venditionibus cuicunque ementi liceret eò quòd pretium in aurea moneta soluit, viliùs emere. Et vice versa, si venditor dum recepto auro refundit quod superest pretij, minutiori, atq; ad vsum magis accommodata moneta, posset perinde atq; cāpsor aliquid pretij recipere: consequens autem concessum viam panderet ad euertendam pecuniarum æstimationem. ¶ In contrarium autem est receptus vsus, qui neutro foro, aut exteriori scilicet, aut interiori condemnatur.

Argumē. 1. *Argum. 2.*

ADintelligētiam non modò quæstionis præsentis, verùm & omnium subsequētium animaduertendum est, pecuniam cùm in metallo cudatur duplici ratione in pretio haberi: scilicet, & tanquàm res & tanquàm signatum numisma. Propterea enim quòd sigillum publicum impressum habet vallor metalli non mutatur. Sed & illud vel ut signum alijs mensuris, ac ponderibus publica authoritate insculptum, quod sit testimoniū valoris monetæ. Quo fit, vt si aliqua prouincia plus auro abundat quàm argento, aurum illic minore argento æstimatur, quàm in alia quæ ditior esset argenti quàm auri. Et idem est de cupro & ære. Tanta eñ posset esse raritas auri & argenti, tantaque copia aliorum metallorum: vt illorum æstimatione multò pluris penderetur aurum & argentum, quàm in alia regione quæ copia auri afflueret, aut argenti. Atqui eadem hæc ratio in cudendo nummo habetur: æstima-

Fundamentum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur enim apud nos ducatus vndecim regalibus argenteis: propterea quòd secundum copiam quæ apud nos est vtriusque metalli, illa est legitima æstimatio. Et in Italia æstimatur duodecim Carlinis, atque alibi maioris, aut minoris. Quo fit vt licet moneta non esset signata, idem pondus haberetur pro pretio rerum. Imo vt Aristo. loco citato ait, priusquàm signaretur, pondere æstimabatur: sed respublica illo signo testatur metalli valorem. ¶ Duobus ergo modis licet cambire vnam monetam pro alia. Vno scilicet si consideretur sub ratione metalli: atque altero sub ratione monetæ. Quapropter tribus conclusionibus ad quæstionem respondetur. Prima est. Cambire diuersas monetas secundùm metalli naturam, etiam si parum aliquid supra valorem signati numismatis recipiatur: nullum habet specimẽ mali. Vt si qui auro indiget, vel ad deaurandũ, vel ad medicamen aliquod conficiendum, vel ad ornamentũ, vel ad alios vsus ad quos natiuum habet iuuamentum, potest quis ei ducatum optimi auri vltra valorẽ quo ceu numisma æstimatur vendere: dummodò augmentum illud non sit, nisi exiguum. Cõclusio est Syluestri, verbo, vsura. 4. §. 3. & Caieta. in suo opusculo, & apparet manifesta: quia sicut tunc posset ille rude aurum egenti vendere, sic & illud quod est signatum.

¶ Haud tamen desunt qui non ita gratis cõclusionem fateantur: quorum est Ioannes Metinensis qui in suo cambiorum tractatu eam non recipit. Cuius argumentum est, quòd Rex dum monetam cudit æstimat auri valorem quo ad omnes eius vsus: veluti dum sua Pragmatica pretium taxat frumento, ergo sicut post talem legem nõ licet neq; obolo pluris frumentum vendere ita neque signatum aurum. Respondetur tamen non taxari monetã, nisi sub tatione pretij: quanuis etiam habeatur ratio valoris metalli: & ideo nihil obstat quo minùs alquantulo pretio cãbium fiat auri cũ argento, propter metalli cõmoditates. Imò esse potest, tam pulchra moneta: vt ceu gẽma æstimetur. Quare non est simile de frumẽto quod non habet aliam naturam, aut vsum quàm frumenti.

¶ Secunda cõclusio. Licitum perinde est numismata qua ratione numismata sunt cambire, nonnullo ab alterutra parte concessõ alteri pretio. Hoc patet in cambio minuto, quod suprà manuense nuncupabamus, nimirum dum nummularius, aut aurum dat pro minuto argento, aut vice versa. Hoc inde probatur, q̃ hoc genus cambij legi nullatenùs aduersatur de numismatum æstimatione: æstimatio enim illa non est nisi quatenùs sunt rerum pretia: minutum autem cãbium ob id permittitur quòd illic nulla est emptio, aut vẽditio, sed commutatio ad vsum humanũ vtilis. Est enim fortè pauper qui minutim pecunias expẽdit, pro quibus ideo aurum exhibet, vt sibi ad sumptus familiares vsui sint: & fortè est dines qui argẽto ad fabre facienda vasa opùs habet. Et vice versa, est alius cui transportare expedit grãdem pecuniã: vel cuius fert animus thesaurũ recõdere: qui ideo nè tanto sit sibi onerl magnum pondus, vel argenti, vel æris, cum exiguo auri cõmutat: cùm ergo ad istos vsus seruitiũ sit & obsequium reipublicæ, varias habere paratas monetas quæ sine sumptu, & labore congeri nequeunt, seruarique & exhiberi, potest persona publica qui huic muneri suas impendit operas, iustum percipere pretium. Quin verò non solũ ob istos vsus, sed habes forsan monetas vetustate exesas quæ vix signum representant, neque faciẽ à mercatoribus recipiuntur: quare vt illas cum alijs integris commutes, æquum est, vt auctarium pretium soluas. Debet autẽ pretium tum tenue esse, tum etiã vsu receptũ, vt via fraudibus occludatur. ¶ Caietan. autem in illo suo tractatu hanc facultatem solis campsoribus concedit, propterea quod publici sunt reipublicæ ministri: quare ait, inter priuatas personas non esse licitum. Nõ autem video cur non etiam priuatim liceat. Nam si genere suo cambitio illa æstimabilis est pecunia, cur non licebit cuicunque? Quòd si non esset pretio æstimabilis, profectò nec liceret campsoribus: nam vt infrà apertiùs monstrandum est, antequàm sumptus & labores sint digni pretio, pensanda res est ex obiecto, licitane sit an nõ. Hoc tamen est verum, quod si ego debeo duodecim regalia non possum propterea quòd aurum soluam vno ducato satisfacere: & idem est in pretijs. Tametsi qui libere sine vi & fraude rem suam vendit, nihil obstat quo minùs sua sponte minoris vendat aureo pretio quàm argenteo, vel æneo. Et tunc alter iuste potest oblato puro, & optimo auro minoris emere. Hactenus de hoc genus cãbio secundùm legem naturæ.

¶ Tertia conclusio. Potest respublica & princeps eiusmodi minuta cãbia inter personas

Aristo. — Duplex cõsideratio numismatis. — Prima conclusio. — Sylvest. Caietanus. — Argumẽtũ Metinensis. — Solutio. — Secũda conclusio. — Probatio cõclusionis. — Caieta. — Tertia conclusio.

sonas priuatas interdicere. Quod consultissi me lege cautũ iam dudum est in Hispania: tum ad obuiandum iniustitiæ, quæ ex pretij cremẽto statim obrepit: tum præsertim ad inhibendum nè aurea moneta in extera regna transportetur: quod re vera absq; graui reipublicæ detrimento non fit. Quapropter eiusmodi lex si recipiatur, obligat in cõscientia sub reatu peccati mortalis: & qui monetam auream cambiret pro alia super legalem æstimationem signati auri, fieret restitutioni obnoxius. ¶ Ad primum igitur argumentum iam responsum est, quòd quanuis in cambio minuto nummi tanquàm moneta cambiantur, non tamen vt rerum pretio, sed ad alios vsus qui ad emptiones ipsas, & ad venditiones ordinantur. ¶ Ad secundum pariter respõsum est, hoc genus cambij priuatis etiam personis esse licitum, dum modò in emptionibus, & venditionibus fraudi bus non aperiatur aditus. Nec verò sit ciuili lege interdictum.

Ad. 1. arg. — Ad. 2. arg.

QVÆSTIO DECIMA, De cambio ratione loci & ratione temporis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm cambium ratione loci sit licitum.

ASsertum quidẽ iam est cambium ratione loci nihil præ se ferre iniustitiæ: sed tamẽ vt id presiùs examinetur, arguitur de more à parte negatiua. In omni commutatione requiritur æqualitas iustitiæ: monetæ autem suum habent, aut natiuum, aut signatum valorem: ergo vbicunq; existat debent ad æqualitatem commutari: atq; adeò ratione loci nõ potest pretium recipi. ¶ Secundò arguitur. In eiusmodi cambijs ratio latet mutui: recipit nanq; vnus dominium pecuniæ in vno loco, vt eandem restituat in alio: sicuti recipitur in vno tempore, vt restituatur in altero: ratione autem temporis nihil licet recipere, ergo neq; ratione loci. ¶ In contrarium autem est quòd hoc cambium seruit traducendis pecunijs ab vno in alterum locum, quod reipublicæ vsui est.

Argum. 1. — Argum. 2.

TItulus quæstionis huius duos sensus auribus exhibet. Vnus est, vtrùm cum eadẽ moneta in diuersis locis inæquali valore æstimatur, liceat illã hic numerare, vt eadem vbi plus valet restituatur: qui quidem sensus subsequenti disputationi reseruatur: nam in hoc intelligẽdo tota cambiorum machina posita est. Alter aũt sensus est simplicior, vtrùm ratiõne transportationis transmissionisve monetę ab vno in alterũ locum æquum sit pretium recipere: quod suprà diximus appellari cambiũ per literas, ad quẽ vnica affirmatione respondemus.

Duplex sensus quæstionis.

¶ Licitum inquam est ratione huiusmodi transmissionis pretium recipere. Conclusio est plana: quoniam sicuti merces aliaq; rerũ genera expedit sæpe ad diuersa loca transferre, sic etiam expedit pecuniam traducere: tum ad alia transigenda negotia, tum præcipuè ad coemendas merces quæ ab vna in alteram prouinciam necessarium est asportari. Cùm ergo munus hoc necessariũ sit pecuniaq; æstimabile, cuiq; licet mercedẽ idem percipere. Secundo arguitur. Si quippiã iniquitatis res hæc haberet, maxime quia effigiem habet mutui, at re vera non est mutuũ: quia qui hic pecuniam confert, vt alibi recipiat, non simpliciter transfert dominium, vt alio tẽpore restituatur: sed vt alio loco. Itaq; temporis expectatio accidetaria est huic cõtractui: nempè quia non possunt innotescere literæ in alio loco, vt pecuniæ exhibeantur, nisi in tempore. Tempus inquam quod genus hoc cambij non vitiat, atque adeo accidentarium existimatur, est illud quod necessarium est ad transmittẽda chirographa. Nam si longius interueniat, illud iam in purum redit cambium: hoc est cum temporis expectatione cõmistum, ac subinde vsuram redolens. Quapropter ad explanandam huiusmodi cambij legitimam rationem statui assolet tempus solutionis, protinus visis perlectisq; literis. Id quod in subsequẽtibus suisis elucebit. Et probatur tertio eadem conclusio. Posset agaso & nauta, vt transportaret pecuniam perinde pretium recipere: atque ob aliarum rerum vecturam, qui autem hic dat, vt alibi recipiat, idẽ efficit: trãsfert enim pecuniam aliunde huc. Sicuti qui hic recipit, vt alibi reddat, trãsfert eam hinc illuc: ergo id potest pretio æstimari. Accedit quod pecuniarum traductio maximè ab vno regno in alterum multis subijcitur periculis, tam bellorum quàm latronum atque etiam submersionis si mari & ventis cõmittatur. Imò ob id quoque quòd sæpissime inhibitum est numeratam pecuniam

Cõclusio responsiua. — Probatio cõclusionis. — Secundarũ. — Tertia ratio.

à regno

Universidad de Deusto
Biblioteca

à regno extrahi: quibus vtique de causis expedientissimum est, vt campsores existant qui in diuersis prouincijs pecuniam habeãt aut fide polleant, & quod aiunt, credito: vt scilicet absq; auri & æris transportatione pecuniam per literas transmittant. Quòd si id necessarium est, iustè subinde huic negotio stipendium constituitur: siue campsor hic tibi pecuniam numeret q̃ tu illi redditurus es Romæ vel Brugis: siue tu illi id numeres vt tibi, aut Brugis reddat, aut Romę. Nam priori modo transfert tibi pecuniam tuam aliunde huc: posteriori vero hinc alio. Vnde fit notum id quod suprà diximus, non esse de intrinseca natura cambij in diuersis fieri monetis. Nam hoc in eisdem fieri potest. ¶ At licet conclusio certissimę veritatis appareat dubitas fortè vtrum si ei qui Metinæ, quod exempli gratia dicamus pecuniam alteri numerat, vt Romę aut Brugis recipiat, expedit illuc suas asportare pecunias. Itaq; pretium ipsi transmissori penderet, liceat pro eodem cambio pretiũ recipere. Apparet enim neutiquam licere, quia non modò nullum suscipit laborem neque periculum: verùm & rei suæ sibiq; consulit. Respondetur nihilominùs id esse licitum: quia numerando alteri pecunias Metinæ, numerandas sibi Brugis, transfert illi suas à Brugis Metinam. Itaque licet & Petro expediret suam pecuniam à Metina transmittere Brugas, Paulo verò suas inde afferre Metinam, vterque illorum nempe qui ab altero præuenitur, potest ab ipso præueniente pretium recipere. Probatur responsio hęc. Nam in his omnibus quę de cambijs dicenda sunt, oculus semper habendus est ad obiectum ipsum contractus, nempè si res est, primùm quę malitiam non inuoluat, mox quæ sit pretio æstimabilis: tũc enim vniuersum potest pro pretio fieri. ¶ Ex quo fit labores & reliqua omnia esse accidentia, quæ rei naturam quantum ad vsuræ labem non variant. Accidentarium inquam est quod cum labore, aut sine labore, aut cum meo commodo, aut incommodo vicibus meis fungar: siue pecuniam alibi numeratam habeam, siue tantùm fidem apud aliquem qui pro me respondeat: dum tamen id pro te faciam quod est æstimabile pecunia. Nam in his industria plurimùm valet. Sequitur deinde non solùm illis si qui essent per rempublicam ad hoc munus cõscripti, verùm & quibuscunq; priuatis cambium hoc iure naturæ permitti nisi forte ciuili lege esset interdictum. Hoc inde patet quòd res ipsa genere suo est licita & pretio æstimabilis. Quin vero nulli sunt per rempublicam ad hoc deputati, sed quibuscunque mercatoribus in vsu est hoc modo cambire. ¶ Hoc autem ad rem maximè in præsentiarum pertinens, admonito opùs est, quòd vbi pecunię transmissio re vera nõ fit, sed fingitur, vafra est. Est verbi gratia, illustrium quispiam nummis in Hispania egens: conuenit mercatorem qui sibi mutuato auro succurrat, renuit ille: offert tamen hic vt sibi in Flãdria rependat. Arbitrantur ergo mercatores & campsores quibus non est tanta suæ salutis cura. Nam qui timoratæ sunt conscientię non se huiusmodi impostoris contaminãt. Arbitrantur inquam huiusmodi contractus non esse illicitos. Aiũt enim. Ego qui hic pecuniam confero recepturus in Flandria, illã cogito inde huc isti traducere: cuius ideirco pretium recipio. Cùm tamen re vera nobilis ille neq; vllam habeat in Flandria pecuniam, neq; huc eam somniet afferre, sed suæ hic prouidere necessitati. Aiunt tamen campsores nihil sua referre, neq; illis studium incumbere an alij pecuniam habeant necne. Attamen nullo prorsus fuco incrustare possunt cambia ista, quin sint manifestè vsuraria. Quoniam fundamentum iustitiæ huius contractus de quo in præsentia tractamus, non est aliud quàm quòd re vera fiat pecuniæ transmissio: aliàs apertũ est mutuũ, atq; adeò quicquid vltra sortẽ percipitur extorquetur ratione temporis. Alius autem clypeus quo se protegunt, eò est iniquior, quo putant illo figmento omniscientem Deum fallere. Petunt enim ab illis qui pecuniam recipiunt literas in Flandriam, qui quidem eas exhibent diriguntque ad eos ipsos ministros eorundem campsorum, acsi illi pecuniam ipsorum nobilium haberent: qui quidem ministri tanquàm eorũ factores posteà remittũt Metinam sub nouo fœnore. Cùm tamen re vera eiusmodi confictæ missiones ac remissiones non nisi expectando tempori inseruiant: ac perinde exaugendo fœnori ad exugendam debitorum substantiam. Et re vera si hæc non esset vsura, liceret etiã qui buscunq; priuatis qui nullam exercent negotiationem, neq; alibi pecuniam habent, eodem quoq; modo contrahere. Nolo tibi mutuare, sed tamen numerabo tibi hic vt tu mihi renumeres in Flandria tali pretio. Satis ergo homines ducant hominũ illusores esse ne sint

Dubitatio. *Responsio.* *Probatio.* *Primum corollarium.* *Secundum.* *Documentũ*

nè sint etiam Dei. Adde quòd pecuniæ trãsmissio esse debet non ad quencunq; proximum locum: vt si à Metina ad alteram Metinam, vel Toletum fingatur transmitti. Nã traductio quæ fit intra regnum, non est pretio digna, sed expectati tẽporis palliatio. De quo interius latiùs. ¶ Ad primum igitur argumentum respõdetur, quòd in hoc genus cambio nullatenùs iustitiæ æquitas violatur: redditur nanque pecunia eadem, vel æqualis receptæ: sed pretium insuper traductionis. ¶ Ad secũdum verò iam responsum est, non esse prorsus mutuum: imò maiorem habet depositionis formam. Collocat enim iste pecuniam suam hic apud istum, vt eam vsque ad alium locum deferat.

Ad. 1. arg. *Ad. 2. arg.*

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ratione temporis licitum sit cambij pretium.

NEgatiua responsio huius quęstionis satis est superiori libro demõstrata. Attamen non modò quia in præsentia dicendorum fundamentum est, verùm quia multi aliter sentire videntur, operæpretium fuit hic rursum in disputationẽ repetere. Arguitur ergo à parte affirmatiua. Dictum est superiori libro licere pro mutuandi obligatione mercedem reciperes nam alia obligatio est æstimabilis pecunia: cambium autem ratione temporis nihil aliud est quàm quoddam genus mutui quod apparet emolumentum afferre mercatoribus ipsis: atque adeò recipere pro illo publico munere, licitum est pretium.

Argumẽ. 1.

Argum. 2. ¶ Accedit quòd multi labores campsores insumũt, expensasque faciunt: & suprà hæc omnia lucrum etiam eis cessat, quod illa pecunia mercaturam exercendo possent conquirere, horum ergo causa posse videntur, habita ratione temporis quo sua carent pecunia, aliquid percipere. ¶ In contrarium autem est definitio naturalis iuris quam superiori libro monstrauimus: nempe aliquid pro vsu pecuniæ vltra eius substantiam recipere, vsuram esse.

REsponsio vt modò dicebam nõ potest non esse omnibus receptissima ad partem negatiuã. Quare vnica hic sufficiat cõclusio. Cambium ratione temporis neutiquam potest esse licitum: quippe quod manifestam habet rationem mutui: cuius ideo pretium apertam habet vsuræ iniquitatem.

Conclusio responsiua.

Quapropter demirandũ est doctores aliàs non infimi nominis huiusmodi cambia nõ reprobare, ppter rationes quas inter arguẽdum huc attulimus: videlicet propter labores, & sumptus: & lucrũ cessans. Enimuerò vt labores & sumptus in aliquã functionem impensi mercede digni existimentur, perspiciendum priùs est an functio ipsa, & negotium genere suo, & obiecto iustitiæ munus sit: nã aliàs neq; labores, neq; sumptus vlla digni sunt retributione: imò supplicio. Alioqui vniuersos vsurarios haberemus excusatos. Ecquis enim illorum est qui in sua exercenda arte labores nõ collocet & sumptus? Quin verò latrones ipsi publici nonne improbas latrocinijs exercẽdis operas nauant? igitur campsores, cùm mutuum indispensabili iure naturæ, & diuino reprobetur, si ratione tẽporis ex mutuo aliquid percipiunt, nullos labores, aut sumptus sibi prætexere possunt, quorũ de causa mercedẽ recipiant. ¶ Sed aiunt artẽ esse reipublicæ necessariã, ob idque esse licitam. Ecce aliam fallaciam: priùs enim ex natura rei perpẽdendum est, an negotiatio licita sit, quàm asseratur esse necessaria: nam quod natura sua non licet, ad nullum iustũ finem esse potest necessarium: peruersa ergo illatio est dum per hoc q̃ res ab aliquibus iudicetur necessaria, inferatur esse licitam. ¶ Sed obtendiculo quod de lucro cessante adhibẽt, multò minùs eorum valet. Vsuras fucare. Nã in primis si quod in superiori libro non absque magna probabilitate disputauimus veritatem habet, qui sua sponte, hoc est absque vi & fraude suam à sua industria alienat pecuniam, non potest ante moram solutionis de lucro cessante pacisci. At vero vt in sententiam contrariæ opinionis subscribamus, tamẽ in cãpsoribus nulla fingi potest causa lucri cessantis. Vniuersis enim in confesso est nemini licere lucrum cessans exigere, nisi qui expositam habet negotiationi pecuniam, à qua negotiatione alterius rogatu illam euellit. Campsores autem nulli alij negotiationi habẽt pecuniam expositam, sed illi potiùs cambiendi muneri mancipatam: à nulla ergo licita negotiatione impediuntur. Nam etli dicant se posse alia negotiandi forma lucrum conficere, omnes doctores, lucri cessantis patroni consentienter reclamabunt. Aiunt quippe illam potẽtiam non satis esse ad petendum lucrum cessans, sed requiri quod sit iam pecunia negotiationi destinata.

Ad secundã argument.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scrupulus

Solutio.

ta. Sed ais, non solùm cãpsores qui arti dun taxat nummulariæ suam dedicarunt pecuniam, verùm alij mercatores licitis mercaturis vacãtes, cambia faciunt: illi ergò possunt ratione m habere lucri cessantis. Respondetur neq; illis prorsus licère. Eiusmodi nanq; mercatores suam pecuniam minimè cambiunt alibi percipiendã, nisi illam quę postquàm suas emerunt merces sibi supereſt. Quin verò sunt qui destinatam habent pecuniam mercaturis, atque aliam incundis cambijs. Adde quòd idem etiam mercator qui alteri Metinæ pecuniam numerat, recipiendam in Flandria, ab altero etiam recipiat ibidem soluendam: prout sibi videtur ex re sua esse. Cùm igitur cambia hęc, negotiatio per se sint, secundùm nullam opinionem vlla potest haberi ratio lucri cessantis. Atqui hoc est quod lectorem obsecro attente hic præ foribus perspectum habeat, vt legitimè cambiorum disputationem ingrediamur.

¶ Per hæc ergo, argumenta supra facta diluta restant.

QVÆSTIO VNDECIMA, De pretio soluendi numerata pecunia.

ARTIC. VNICVS.

Vtrùm campsori liceat, ut pecuniam in suo cambio consignatam in numerato soluat, mercedem aliquam recipere.

POst hæc sequitur vt receptissimam consuetudinem examinemus, quà campsori permittitur, quòd pecuniã numeret, pretium aliquod recipere. Est enim à parte negatiua argumentum, quòd numerare pecuniam officiũ est proprium debitoris. Nihil enim aliud apparet pecuniam numerare quàm illam soluere, ergo sicut nulli licet ob id quod debitum soluit aliquid recipere, ita neq; id liceat, vt debitã pecuniam numeret.

Argum. 1. à parte negatiua.

Cõfirmatio

Idq; adeò inde confirmatur, quòd certè præter campsores nemini aliorum ciuium id liceret tanq; pretium recipere: qui enim ciuis alteri æs aliquod deberet quãtũuis ingentis summæ nihil exigere posset pro numerãda pecunia. Cùm enim numerat, rei suæ consulit. Nam si non vult numerare, id creditori confidat. ¶ In cõtrarium est quòd lege principum id permittitur.

Prima radix vnde ars nũmularia dicitur ortum.

POst quàm fundamẽta superioribus quæstionibus præstituimus, quibus machina disputationis huius subnititur, campum barathrumque cambiorum ingredientibus perneceſsarium est radices eorum & venas aperire. Nam præter negotiatores rari sumus, etiam inter scholasticos, qui facta ipsa intelligamus. Quamobrem non possumus circa ius ipsum non hallucinari. Igitur animaduertendum initio est, primam radicem artis nummulariæ excogitandæ eam fuisse, quòd proceres mercatores qui amplo ære negotiantur, nõ possunt pecuniam aut in burſa ad nundinas deferre, aut in arca habere præsentẽ. Esset enim onus, & impedimentum maximum eam ad tam diuersa, distinctaque loca cuehere. Sed omnia chirographis transigunt. Ob idque introducti sunt campsores qui eiusmodi chirographis responderent: nempe in quorum cambio mercatores pecuniam consignent. Secundò notandum quod huiusmodi chirographiorum solutiones minimè, nisi in nundinis, fieri consueſcunt: atque adeò in illis quæ ratione eiusmodi solutionum sunt illustres: in quibus scilicet stata sunt solutionibus tempora, vt infrà patebit. Quamobrem mercator qui ante nũdinas merces emit illis tunc temporibus soluendas, præsente pecunia soluere censetur. Exempli gratia, Dum negotiator merces emit quarum pretium chirographo suo apud campsorem cõsignat proximis nundinis soluendum, non existimatur credito emere, sed præsenti pecunia. At rursus sciendum quòd dum creditores qui super fidem campsoris bona sua vẽdiderũt, chirographi ei repręsentant, bisariàm illud recipiunt debitum. Vno modo absente pecunia. Recognoscit inquam campsor chirographũ, manetq; obligatus soluere æs illud, cuicunq; idem creditor suo rursus chirographo consignauerit. Atq; isto modo omnia sunt chirographa: & quæ vocant credita. Si autem eiusmodi creditoribus opùs est numerata pecunia, soluere tenentur campsori quinq; in singula milliaria. Hoc ergo quærimus an liceat. Sunt enim qui ratione huius iustitiæ eam esse cogitant quòd pecuniã numerant. Sed re vera argumentũ supra obiectum: sententiam hanc vehementer impugnat. Nam cùm debitoris interſit debita numerare, nihil prò illo labore ei licet percipere. Et ita Caieta. opusculo citato indubie asserit. ¶ Sed & præter hoc argumentũ existũt etiam

Caietanus

etiam alia manifeſta, q̃ pretium illud nõ recipiant, p negotio & labore numerandi: sed propterea q̃ pecunia soluitur in numerato quæ pluris æstimatur. Primùm q̃ profectò creditor mallet ipse numerare q̃ illa quinq; soluere. Secundò q̃ qui vice versa campsori soluit nil recipit vt numeret. Et tertio præcipuè q̃ quãdo in nundinis inopia laboratur numeratæ pecuniæ, pretium ipsum numerãdi angeſ, vt soluatur in numerato. Adeò vt aliquãdo exhibeãtur decẽ & forte triginta in singula milliaria. Non ergo pretium penditur pro numeratione: sed re vera quia pluris æstimatur pecunia præsens. Neq; satisfacere videtur ratio, q̃ id recipiatur tanq̃ stipẽdium custodię: eò q̃ est pecuniarum custos.

Cõclusio re spõsiua.

Nam si pecunia illa, suaeſt, ppria, sibi incũbit custodire. ¶ His nihilo minùsnõ obstantibus, affirmatiua respondetur conclusione. Eiusmodi scilicet pretium iure posse recipi. Nõ quidẽ, vt reor, ob rationes illas iam modo refutatas: sed ob hoc q̃ cùm campsores sint veluti mercatorum depositarij, ac fideiussores, ob neceſsitatem iam modo explicatam, huius muneris & obsequij gratia cõstitutum illis censetur hoc genus stipendij, vt quoties pecuniã numerauerint, illa quinq; in singula milliaria suscipiãt. ¶ Ex hoc ergo fit, nihil eos posse vltrà recipere quàm quod lege illis permissum est. Nam eatenus censetur publicum stipendium: quatenùs lege publica, vel proborum cõsuetudine permittitur. At si propter inopiam numeratæ pecuniæ, aut ob aliam causam plus recipiant, profectò vsura est quippe cùm pro solutione illius quod verè debent, pretium extorquent. Nam postq̃ mercatorum fideiussores instituuntur, tenentur illa lege soluere, vel à munere illo & officio recedant. ¶ Et per hoc argumentũ in contrarium respõsum censeto. Pretiũ enim illud nõ recipiunt quaſi numeratores pecuniæ quã simpliciter debent: sed quaſi numeratores illius quã ceu fideiussores debent: atq; adeò tanquàm publicũ stipendium illius neceſsarij muneris. Quo fit vt personis priuatis id non liceat. ¶ Habet autem præterea istorum vsus, vt fertur q̃ si mercatorum quispiam in cambio numeratam pecuniam deponat, campsor pro maiori illius gratia respondeat. Numeraui campsori decem millia: fidẽ habebo apud ipsum, & creditũ pro duodecim, & forsan pro quindecim: quia cãpsori habere numeratã pecuniam bonum est lucrum. Neq; vero quicq̃

Definitio.

Ad. 1. arg.

vitij in hoc fœdere apparet. Nã fideiubere pro alio, æstimabile est pecunia, atque adeò campsor idem potest facere pro beneficio quod ex tali suscipit deposito.

QVÆSTIO DVODECIMA, De numerorum cambio ratione diuersę eorũ ęstimatiõis in diuersis locis, aut temporibus.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm liceat pecuniam unius regionis pro pecunia alterius ubi plus valet cõmutare.

QVo ad vsitata cambiorũ genera nos insinuemus, quæritur an licita sit cambitio pecuniarum diuersarum regionum, quæ sub eodẽ pondere, & numero diuersi sunt valoris. Et arguitur à parte affirmatiua. Qui tribuit ducatum vnũ pro alio eiusdem auri eiusdẽq; põderis legitimũ facit mutuũ. Nã nihil sibi petit restitui, nisi id quẽ confert: ergo illud est licitũ perinde, ac si frumentũ mutues eãdẽ tibi mensurã reddẽdũ, etiã si tẽpore solutionis pluris væneat. ¶ Secũdò, Si ego tibi decẽ mutuo ducatos quos mihi ela ipso anno restituas, quis tẽpore solutionis pretiũ ducati fuerit lege auctũ, possum ex te eundẽ ducatorũ numerũ recipere: ergo pari modo si pluris in alio loco æstimẽ aurũ, possũ percipere idẽ pondus. ¶ In cõtrariũ est q̃ iustitia nõ fert vt plus recipias q̃ tradidisti, nisi sit pretiũ p̃ re aliqua licita: si ergo ducatũ hic cõtuleris valentẽ vndecim regalia argẽtea, debitor nõ tenetur restituere valentẽ duodecim.

Argu. 1. affirmatiuæ partis.

Argum. 2.

IN ingressu statim materiæ cãbiorũ quę fiunt per cõmutatiõe monetarũ fundãtur rationes diuersi valoris, in quibus tota versat cãbiorũ ambiguitas, adnotandũ in primis est nõ esse cõmiscendas diuersas cãbiendi rationes. Modò enim nõ disputamus, vtrũ p̃ trãslatione pecuniæ ad aliũ locũ fas sit pretiũ exigere, id enim iam cõstitutum est. Sed tantùm quærimus vtrũ illa ratione secluſa liceat cãbire monetã hic minus valentem cũ eãdem pluris alibi æstimatam. Secũdò notandum est quatuor modis contingere posse vnam monetã plus in vno loco, aut in vno tẽpore (vt de ambobus vnà dicamus) q̃ in alio valere.

Sensus quæstionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lere. Primò ratione gradus auri, vel argenti: nempe quod in Anglia, verbi gratia, purius est altioriſque gradus, aut in Lusitania quàm in Gallijs. Sicuti re vera Anglicum argentū pretioſiſsimum eſt. Secundo modo, quia rarius eſt aurum in vna regione, quàm in alia: aut vice verſa argentum, vel aliud metallum quo nummi cuduntur, abundantius. Tertio modo, quia princeps dum reipublicæ expedit: pretiū auget eiuſdē monetæ: quare vno tēpore plus æſtimatur quàm in alio. Et quarto modo, quia pecuniæ in toto genere maior eſt copia in vno loco q̄ in alio, atque adeò illic minoris penditur: vbi autem maior eſt inopia, maioris æſtimatur. De tribus prioribus modis preſenti articulo dicere adornamus: dicturi de quarto in ſubſequenti, vbi cambiorum natura potiſsimum eſt explicanda. Ad quæſtionem ergo præſentem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima, cambiare monetam minoris valoris, hoc eſt inferioris gradus auri vel argenti, pro alia ſuperioris, niſi eōpenſatione intercedente, eſt manifeſta iniquitas. Hoc patet primùm ſi in eâdem fiat ciuitate: vt ſi coronas, quod deterius eſt aurum, pro auro ducatorum, aut Caſtellanorum eiuſdem ponderis qd longè purius eſt cōmutares. Nam perinde eſt acſi triticum, aut vinum, aut æs, aut cuprum pro alio cābires quod eſſet ex natura ſua melius. Idem ergo eſt ſi Pariſijs mille ſcuta Gallica aliquis numeraret, vt ſibi in Hiſpania tot puri ducati rependerentur. Res eſt plana ſi exceſſus eſt alicuius momenti. Nam cambire ducatum Hiſpanum pro Hungaro, quòd licēt ſit pretioſior eodem apud nos argento æſtimatur, nihil habet iniuſtitiæ. ¶ Secunda concluſio. Cambire monetam minoris valoris, vt idem prorſus pondus recipias, etiā cū eius valor lege auctus fuerit, iniquitatē præ ſe fert vſuratiam. Hanc cōcluſionem præcedenti libro quæſtione prima conſtituimus, ſed vt cunctas rationes diuerſitatum monetarum ſimul componeremus, repetendam duximus. Et intelligitur concluſio contra opinionem Syluestri in verbo, vſura. §. 14. ſi ue auctio illa præuiſa fuerit, ſiue inopinata. Etenim dum decē tibi ducatos mutuo quorū ſinguli vndecim regalibus argenteis æſtimantur: ſi poſteà lege publica conſtituantur valere duodecim, non plura mihi debes argentea regalia quàm cētum ac decē. Atq; adeo idem eſt ſi in alia prouincia, vbi mihi ſoluturus es, cumulatior eſt æſtimatio monetæ. Neque eſt ſimile: vt tibi dicebamus, de moneta, ac de alijs rebus. Nam dum frumenti valor augetur, eadem prorſus res manet, quæ ſecundùm naturam ſuam non habet, niſi vnicum vſum: & ideo quot modios tibi mutuaui, totidē mihi debes, etiā ſi plus valeant: monetæ vero valor cùm augetur, licēt nō mutet naturam metalli, mutat tamen naturam monetæ quatenùs rerum menſura eſt. Acſi faneca noſtra quæ duodecim modiolis expletur, augeretur vt tredecim caperet: tunc enim ſi mutuaui tibi illā dum duodecim tantùm capiebat, non debes mihi niſi aliam eiuſdem quantitatis. Illic ſatis, vt arbitror, concluſionem cōfirmauimus. ¶ Tertia concluſio. Cambire monetā in vna prouincia, vt eadem in alia rependatur vbi propter raritatē metalli pluris æſtimatur quàm vbi fuit numerata, iure non licet, ſed eſt vſura. Exēpli gratia, Ducatus aureus apud nos valet regalia vndecim argentea, & apud Italos Carlinos tredecim, qui ſunt regalia noſtra, vel faciamus diſputationis gratia rem ſic eſſe in more, neutiquàm licet hic centum numerare ducatos, ſiue mutuo, ſiue cambio, ſoluendos Romæ æſtimatiōe tredecim Carlinorum: niſi forſan cremētum illud in pretium cederet traducendi pecuniam: de illo quippe nil modò loquimur. Res eſt liquida quoniam perinde eſt, acſi pro mille hic accentum regalibus quæ huic confers, velles Romæ recipere mille ducenta. Dixerim ſi Carlinus eiuſdem ſit prorſus valoris apud illos cuius eſt apud nos regalis: nam forſan nō eſt eiuſdem valoris. Et ideo idem eſt fortè recipere duodecim Carlinos, quod vndecim regalia. Qua fortè ratione liceret cābire ducatum valentem in Hiſpania tercentum ſeptuagintaquinque dupondia, vt redderentur in Gallia quadringenta quadraginta Turonuli. Nam Turonus Galliæ non eſt tanti valoris quàm dupondium Hiſpaniæ. ¶ Contra hanc nihilo minùs cōcluſionem exiſtūt duo argumenta, quibus via adſub ſequenta minimè obſcurè panditur, Prius eſt. Poſſet quis in Sicilia, verbi gratia, centum modios tritici mutuare, reſtituendos ſub eadem mēſura in Hiſpania, vbi pluris æſtimatur frumētum: ergo eādem lege poteſt centum mutuare ducatos ſoluendos vbi plus valent. Secundò arguitur. Poteſt quis deferre ſuā aliquam monetā à regione vbi minùs æſtimatur, ad illam vbi pluris habetur, atque illic eodem modo cambire quò pretio illic currit, ſicuti poteſt merces minoris emere in vna regione & pluris vendere in alia: ergo eadem ratione poſſum centū ducatos alicui in Hiſpania mutuare, reſtituendos vbi auctiotis ſunt valoris. ¶ Ad primi argumentū iſtorum diſtinguitur antecedens, poteſt nāque contractus ille frumenti & rationē habere mutui & rationem cambij: quorū differentia eſt quòd mutuū ſit ratione tēporis quo expectatur ſolutio. Eò quòd qui ab altero mutuatur, re caret in præſenti: cābium verò non niſi ratione loci. Petrus re vera habet frumentum in Sicilia, Paulus in Hiſpania: ſit inter eos cambiū vnius pro alio, igitur vbi mutuū eſt. Si non ſcitur quanti valiturum in Hiſpania ſit tēpore ſolutionis, licitus eſt contractus. Si autem fieret mutuatio ea lege vt quando cariùs in Hiſpania væniret tunc reſtitueretur, iniquum eſſet atq; vſurarij, vt ſuperiori lib. dictū eſt. Cambiū ergo duarum rerum in diuerſis exiſtentium locis, ſiue grana ſint ſiue quæcunq; aliæ res, neutiquā fieri licet ſi pluris in vno loco quā in altero æſtimentur. Claret enim tunc iniquitas iniuſtitiæ. Et pari modo cenſendum de pecuniarum cābio. ¶ Ad poſterius denique argumentum conceditur, cuique liberum eſſe ex natura rei, niſi ciuili lege ſit interdictum, pecuniam ſuam ad locum alium tranſportare vbi maioris æſtimatur, & illam illic currente loci æſtimatione diſtrahere. Et pariter quiſque alteri poteſt aurū ſuum concredere, quod quidem ſibi alibi reddat. Nam hoc non habet rationem cambij. Quā doquidem in mutuo & quodāmodo, vt dictum eſt, in cambio tranſfertur dominium. & ideo non poteſt recipi niſi res eiuſdē valoris. ¶ Ex his ſit conſequens quod cùm in nundinis inter mercatores, vt infrà narraturi fuſius ſumus, ſcutum cremento ſæpe valoris ac decremento varietur, cauendæ ſunt vſuræ quæ in mutuis hac ratione deliteſcūt. ¶ Si quis, verbi gratia, vt aliarum nationum ſermone loquamur, centum alteri ducatos mutuet, pretio ciuili foro in vrbe currente, vbi, verbi gratia, ducatus viginti octo groſſis æſtimatur, vt reſtituantur pretio in nundinis Lugdunenſibus, mercatoribus taxato, vbi penè certum eſt ducatū valiturum groſſos triginta, vſura eſt manifeſta: ſiue mutatio in auro fiat, ſiue in argēto. Nam in ſingula ſcuta receptur⁹ eſt tūc mutuator duos groſſos vltra ſortē. Et vice verſa ſi in nundinis quis mutuet mille ducenta argentea regalia: numeret ea tamen in aureis ducatis æſtimatione duodecim argenteorū regalium quo pretio inter mercatores currunt: itaq; non annumerat niſi ducentos ducatos. Eo tamen pacto, vt mille ducenta regalia recipiat vbi vſu forenſi ducatus non æſtimatur niſi vndecim argenteis, vſuram cōmittit. Nam cum non dederit niſi centum ducatos vult ſupra recipere centum regalia. ¶ Et eſt notandum in hoc latēre falliciam, quòd dū inter mercatores ducati aut ſcuti valor creſcit aut decreſcit, non eſt propter raritatem auri, de quo tertia noſtra concluſio loquebatur: imò eius numerus in foro ſemper habet ſuam argenti & æris æſtimationem: atque adeò inter mercatores qui dederit vnū aureum, non recipiet niſi, verbi gratia, vndecim argentea regalia: ſed fingunt illa ſcutorum ac ducatorum nomina quæ maiori minorive pretio æſtimant. Et ideo qui mutuat aureū ſcutum æſtimatū nundinarū pretio, maiori illud argento æſtimat dum mutuat, quàm dum illud recipit. Mercatores nanque nullam habēt auri rationem aut argenti: vt ſtatim clariùs patebit. ¶ Atq; hinc colligitur reſponſio primi argumenti in frōte quæſtionis obiecti. Dum enim decem ducatos mutuas ſiue in auro ſiue in argēto, nihil amplius tibi debetur quàm pecunia eiuſdem valoris. ¶ Ac perinde ſecundi argumēti antecedens, cōcluſione ſecunda oſtenſum eſt falſum. Non enim poſſum creſcente valore aureæ monetæ niſi illum recipere quo dum mutuaui vel cambiui æſtimabatur.

Prima cōcluſio.

Secunda cō cluſio.

Syluest.

Tertia cōcluſio.

Argumē. 1.

Secundum.

Ad primum argumentū

Ad ſecundū argumentū.

Corollariū.

Ad. 1. arg.

Ad ſecundū argumentū

ARTICVLVS. II.

Vtrùm licitum ſit monetarum cambium, quæ in diuerſis locis propter copiam & inopiam totius generis monetæ inæqualis ſunt valoris.

REſtat hic de quarto modo varia ti monetarum valoris diſputare. Fac, verbi gratia, in Flandria modò propter bella quæ illic geruntur, aut Romæ, multò eſſe ſtrictiorē inopiam numeratę pecunię quàm in Hiſpania: qua ratione pluris illic æſtimatur ducatus quàm apud nos, vtrùm liceat hac ratione pro ſcutis quæ illic numerantur, plus in Hiſpania recipere. Apparet nanque in proximo articulo definitam eſſe quæſtionē ad partem negatiuā. Sanè cū tertia concluſione negatū ſit licēre cābire monetā aureā

Argument. partis negatiuę.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi minus valet, restituendā vbi pluris propter raritatem auri æstimatur. Eadem enim ratione non licebit maiore pecuniam recipere, vbi propter pecuniarū copiam minoris æstimatur, quàm illic vbi pecunia fuerat collata. ¶In contrarium est, quia rerum copia pretium earum minuit: qua ratiõe licet pro vno modio frumenti vbi duplo pluris æstimatur duos suscipere vbi duplo minoris venditur. Sic ergo erit in monetis.

Mercatorū praxis.

PEruentum nobis tandē ad locum est vbi cambiorum natura quę mercatoribus in vsu habentur, explicanda est. Quā profectò, si ego non fallor, nusquàm hactenus apud autores intellectam legerim. An verò scopum ego tetigerim, alij iudices sunto. Igitur post ea quæ in superioribus iacta sũt fundamenta, mercatorum modò praxis ante oculos cõstituenda illis est qui eiusmodi cambiorũ mores deprehendere cupiunt. Dictum enim est, chirographorum solutiones quibus mercatores sua transigunt negotia in nundinis statis temporibus celebrari: quæ quidem solutiones ac si tunc fierent p̃senti pecunia quando res venduntur ita reputantur. Subijciamus ergo in nostratibus exempla quæ illis similia sunt, quæ in alijs prouincijs, siue Venetijs siue Genuæ, siue Lugduni siue Londini vsu siunt. Sunt ergo apud nostrates quaternæ statæ nũdinę: quibus sub eodem numero aliæ respondent in Flandria. Primæ celebrantur Cãpensis Metinæ sub mensem Maium: vbi cumplorum mensæ ad soluendũ sternuntur, vel, suo idiomate, cambia aperiuntur, quintadecima Iulij, durantq; solutiones vsque ad decimam Augusti. His respondent aliæ in Flandria sub mensem Septembrẽ, vbi cambia solutionibus faciendis panduntur decima Nouẽbris, durantque solutiones toto illo mense. Secundæ nundinę fiunt Metinæ Riui sicci: vbi cambia incipiunt decimaquinta Septembris, finiũtur autem decima Octobris. His respondent aliæ in Flandria, quæ celebrantur sub Natalem domini: in quibus cãbia incipiunt decima Februarij, durantque per totum mensem. Tertiæ fiunt apud nos eadem Metina Cãpensi sub mensem Octobrem, cuius cambia durant à mense Decẽbri vsque ad initium Ianuarij. Cui respondent in Flandria nundinę Resurrectionis: in quibus cãbia incipiunt decima Maij, durãtque toto mẽse. Quartæ nũdinæ fiunt apud nos in Villalon, quarum cambia fiunt quadragesima dimidiata vsque ad Pascha, quibus respondent in Flandria nundinæ Iunij, quarum cambia durant fere toto mense Augusti. Igitur cambiorum praxis est hæc, vt tres menses post receptam pecuniam Metinæ, restituatur in Flandria. Nam campsor qui in nundinis Maij Metinæ in initio Augusti pecuniam numerat, recepturus est in Flandria nundinis Septẽbris, vbi solutiones vt diximus, fiunt toto mense Nouembri. Et qui Metinæ Riui Sicci pecuniã annumerat in initio Octobris, eandẽ recipit in Flandria in nundinis Natiuitatis, puta mense Februarij. Et simili anologia de alijs censendum. Aiunt enim illam temporis intercapedinẽ necessariã esse vt chirographa possint illuc cõmodè peruenire, & parari pecunia. ¶His circa practicam intellectis, ecce cambiorũ punctum. Quando in Flandria vel propter bella vel alia quacunq; de causa nũmorum penuria laboratur, ille qui hinc illuc suam vult inter mercatores transmittere, pretium pendit: qui autẽ vice versa pecuniã in Flandria numerat, Metinæ sibi restituendã, non modò nihil pendit, verùm & plus lucratur, quàm ille pendit qui in Hispania numerat vt in Flandria recipiat. Exempli gratia. Nũc tẽporis quo ,ppter cõtinua bella Cæsar pluribus indiget apud Flandriã talentis, raritas est pecuniæ illic maxima. Itaq; minor pecunia tanti habetur quãti apud nos maior. Sicuti vbi caritas esset tritici, vnus modius tãti væniret, quanti alibi duo. Quæstione eñ sequenti articu. 1. narraturi sumus causas augendi cãbiorum pretia. Hac ergo de causa mercator qui Metinę alteri quadringentos ac decẽ denariolos nostros, quos dupondia appellamus, Itali quatrinos, Galli turonos, nõ plures in Flandria recipit quàm trecẽtos sexaginta. Itaque pro transmissione perdit quinquaginta: quãuis, vt suprà diximus, nõ iactura, sed lucrũ est. Qui autẽ è conuerso in Flandria numerat trecentos, recipit in Hispania trecẽtos septuaginta quinq;. Itaq; plus lucratur in remittenda huc pecunia quàm penderat, dum hinc illam illuc transmiserat. Simile fermè nunc cõtingit inter Hispaniã & Romã vbi angustior est solito pecunię inopia. ¶Per hęc ergo, vt obiter admonemus patet eiusmodi cambia nõ esse à Doctoribꝰ intellecta: ac proinde in diuersas sententias disident. Caietanus nanque in suo illo opusculo, cap. 7. fundamentum huius cambij illud excogitat, quòd pecunia loco absens minoris habetur quàm si esset loco p̃sens: & eidem applaudit Syluest. verb. vsura. 4. Nam quæ loco, inquiunt, distat, pluribus est subiecta periculis: quocirca potest minor quæ tutior est iustè pro maiori cambiari quæ minùs est tuta. Fit quidem, si re vera hæc existerent pericula, inficias non iremus. Fasi enim supra diximus, æs alienum quod ille debet, à quo vel propter paupertatem vel propter fidei tenuitatem non est recuperatu facile, minoris vendi posse, quàm sit eius quãtitas: neq; merces insanis vndis cõmittãti emerentur quàm si essent in porta. Attamen inter mercatores nulla sunt, aut vix vlla huiusmodi pericula. Nam illi qui Metinę recipit apud Bladriam soluturo, tanta habetur fides quàm si pecuniã haberet in Hispania. Quare hanc illis licentiã facere est plus illis indulgere quàm ipsi petũt. Adde, quod si hæc esset horum cambiorum basis, tunc ille qui modò Metinæ pecuniam numerat, recepturus in Flandria, minoris deberet illam Flandrensem emere: hoc est auctior illi deberet in Flandria restitui: cũ tamen multò minus illic recipiat. ¶Alij ergo arbitrantur rationem quæ huius cambij iustitia fundatur, eam esse quod aurum plutis pẽditur in Flandria. Et ideo aiunt hoc non licere nisi cõmutatio fiat diuersarum pecuniarum, scilicet argenteæ pro aurea, vel æneа. At verò hoc iam suprà diximus, merè gratis esse dictum. Nam cambia ratione loci non est ficti necessarium in diuersis monetis. De quo cãbio superiori articulo tertia nostra cõclusio loquebatur. Imò, vt proximè dicebam⁹, nulla inter mercatores auri vel argenti vel ętis habetur ratio. Sed fac nullum esse aurũ vel argentum præter æneos eosdemq; minutissimos denariolos. Ex his nanque qui modò Metinæ confert quadringentos decẽ in Flandria recipit non nisi tercetum supra sexaginta. Et vice versa, qui illic confert tercentum, hic recipit septuaginta quinq; supra trecentos. Vnde cùm amplius sit lucrũ dum prius pecunia numeratur in Flandria reddenda in Hispania, quàm dispendium si Metinę numeretur redhibenda Brugis, vnũ ex frugiferis negotijs est thesaurizare pecuniam apud Flandriam, hoc est illam à nobis illuc transmittere, in hunc potissimũ vsum vt inde huc rursus remittatur. Fit enim lucri accessio. 13. dupondiorũ in singulos ducatos. Quanuis illud etiam quod dispendiũ facere videtur qui plus Metinæ videt prius cõferre quàm post recipit in Flandria, re vera non est iactura, verũ etiam sæpe lucrum. ¶Sed & hoc demũ nosse oportet quod quã to exuberantior est Metinæ pecunia, tanto vilius cambitur: hoc est qui pecuniam numerat soluẽdam sibi in Flandria, auctius pẽdit pretium: quia rariores inueniuntur qui Metinę egeant. Et quanto angustior, tanto minus pendit: quia plures sunt recipientes Metinæ vt consignent in Flandria.

Caietanus.

Refutatur proxima sententia.

Syluester.

¶Quæstio ergo præsens est, vtrum cambia hæc sint licita. Et præter argumentum in capite quæstionis factum, arguitur hoc modo. Si hoc cambiũ, reale esset ac licitum, id maximè, vel quia esset diminutum cambium, vel ratione loci: nẽpe quia pecunia ab vno in alterum trãducitur: minuti autem nullũ habet specimen. Haud enim illic pretiosior moneta cum viliori cambitur: sed denarij ,p denarijs. Neque verò totum eius fundamentum est ratione loci: nam tunc sicut ,p trãslatione ab Hispania vbi copiosior est pecunia ad Flandriã pretium soluitur: ità & conuerso pro trãslatione soluceretur quę fit à Flandria in Hispaniam: quod tamen, vt in practica ostensum est, non fit, sed accedit lucrum. Adde quòd qui in Flandria pecuniã confert quæ sibi in Hispania referatur, porrò id non facit quia indiget huc suam transmittere pecuniã, quia forsan illam hinc trãstulerat: sed propter lucrum. ¶Secundò. Manifestum oculis exhibet speciẽ vsuræ. Nam qui Metinæ, verbi gratia, pecuniam numerat, restituendam sibi in Flandria, dominiũ eius in illum transfert absolutũ, quam perinde alter ibidem dispendit ac si simpliciter esset mutuũ. ¶Et (quod rem probabiliorẽ facit) ille qui recipit, non ob id videtur facere vt quã habet in Flandria, Metinã transferat: quia fortè nullam illic habet. sed quia Metinæ indiget: & quòd expectetur solutio, fucatur illo colore quod soluatur in Flandria. Accedit quòd si quis alteri in Hispania re vera mutuaret pecuniã quã mutuatarius in Flandria esset repensurus: quia ambo illuc fortè profecturi, propterea quòd in aduerso loco esset soluenda, nihil de natura mutui amitteret. ¶Et cõfirmatur hæc ratio. Vt cambiũ ratione loci sit licitum, nulla debet temporis mora de necessitate interuenire. ¶Sed ego, verbi gratia, habeo hic pecuniam præsentem, & tu Romæ etiam p̃sentẽ, admetior tibi hic vt tu mihi Romę remetiaris. Ita

Primum argumentum.

Secundum.

Cõfirmatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

que si possibile esset me hodie existere Romæ, hodie mihi illic rependeres: Cõ requiritur tẽpus, quia non potest nuntius illuc aduolare. Attamen in his cambijs habetur ratio temporis. Si enim qui hodie recipit Metinæ, eras deberet soluere in Flandria, vel intra hebdomadam: si statis siue cursari, s equis nuntius euolaret, ille qui recipit, re vera vel non reciperet, vel non nisi vilioni pretio. Cũ ergo hoc verum habeat, signũ est expectationem trium mensium esse in causam lucri huiusmodi cambiorum. ¶ Præterea ex nota bili superiùs posito elicitur etiãnum recens argumentũ. Nam si secundùm copiam aut inopiam pecuniæ quæ est in nundinis cambiorum pretia variantur, indicium est eadẽ cambiationẽ habere mutui. Etenim si mercatoribus, reliquis negotijs pactis amplior pecunia superest, facilius eã conferunt, plusque perdunt: si verò maior est penuria, difficilius conferunt & cũ maiori lucro. ¶ Quòd si negemus esse mutuum, illuc ilelabi videbimur vt concedamus (quod quidam arbitrãtur) venditionẽ esse emptionemq; pecuniæ ita vt pecunia in Hispania vbi est maior copia minori æstimetur pretio: similis autẽ in Flandria maiori. Quẽadmodũ oliuæ quæ apud nos nascuntur, non autem illic. Et hac ratione pecunia quæ est Metinæ venditur illius pretio quæ est in Flandria. Et è diuerso. Pecunia autem cùm sit rerum pretium, non potest pretio alio diuendi. ¶ Hæc profectò dubiam rem faciunt. Imo apud illos q̃ eius tantùm superficiem aspiciunt, merito demonstrabunt iniquam. Nihilominùs quãtum p̃ captu modo cõijcere possum, res aliter habet. Quare ad quæstionem hac conclusione respondetur, licitum est pecuniam ab vno in alterum locum cambire, habito respectu copiæ quæ est in vno, atque inopiæ quæ in altero: vt scilicet pro maiori numerata vbi est copia, minor recipiatur vbi est inopia: dùmodo nulla præterea temporis habeatur ratio quàm illius quod necessarium est ad traducenda chirographa (pro quo, vt infrà patebit, nec pretium augeri potest) omneque fraudis dolique genus absit. Enimuerò nisi mea me coniectura fallit, hoc quantum conijcere possum, est cambiorũ fundamentum, quæ hac nostra tempestate vsu celebrãtur. Probatio apud me cõclusionis est hæc. Iustitiæ lex est vt dati & accepti æqua sit æstimatio: quadringenti autẽ, verbi gratiã, denarioli vbi affluentior est pecunia nõ plurisi habentur quàm tercentũ quinquaginta vbi pecuniæ penuria laboratur: ergo numerare illic quadringẽtos vt tercentũ quinquaginta hic recipias, non est iustitiæ violatio. Nec vice versa dare hic tercentum quinquaginta, vt illic tibi quadringenta reddantur. Exemplũ profertur in oleo, vt modò dicebamus, cuius copia est apud nos: aut in vino, quod à nobis illuc defertur. Non enim plùris apud nos habentur, imò minoris centum cadi quàm sexaginta aut septuaginta in Flandria: ergo sicut potest quis maiorem hic mensuram huiusmodi liquorum p̃ minori apud Flandriã soluenda cãbirenta fieri potest in pecunia. Et vice versa, sicut potest quis pauciores Metinæ vnas lini cambire pro pluribus soluendis in Flandria: quia lini apud nos maior est caritas: sic potest modo mercator apud Flandriã, minorem cambire pecuniã pro maiori in Hispania redhibenda. ¶ Et confirmatur præterea inde conclusio, quòd si quis vellet cãbire simpliciter ratione loci: nempe transmittere pecuniam suam ex Hispania Romã, sed tamen vel p̃pter bella vel propter alia præsentissima pericula, nulla alia pateret via, nisi cambiendo hanc pro illa: & Roma nũmorum angustia grauiter premeretur, liceret minorẽ illic reddereò quòd tanti habetur quanti hic aliquantulo maior. Nihil ergo in hoc cambio iniquitatis apparet. Quod si hoc licitum est, nihil refert an obiter quis illud faciat & præter cõsuetudinẽ, an verò ex officio. Nã quod natura sua iustum est, quisq; potest consultò exercere. ¶ Contra hanc nihilominùs cõclusionem hoc se statim offert argumentũ, à loco ad tẽpus. Sequeretur inquã eadem ratione quòd liceret cuiq; modo in Flandria suo ciui numerare, verbi gratia, decẽ scuta, quorum singula æstimantur tercentũ denariolis siue in auro siue in denarijs: quia nihil refert, hac lege vt quando esset affluentia pecuniæ quanta est in Hispania vel maior, reciperet pro singulis scutis tercẽtũ septuãginta quinq; denarios, quos modo recipit in Hispania. Nam si hoc licet, p̃pter copiam quæ est in Hispania, cur non erit licitum quando tanta fuerit abundantia in Flandria? Respondetur, hanc quę apparet, non esse similitudinem: quoniã transferre nunc dominiũ pecuniæ vt designato post tẽpore restituatur, nõ potest esse mutuũ: & ratiõe mutui nihil potest pretij extorqueri: sed quãdo habetur ratio diuersitatis, non tẽporis sed loci, non est mutuũ, verùm cãbitio duarum rerum præsentium, quarũ valor modò æqualis est.

¶ Ex his ergo facilè moderamina colligũntur ac tẽperamenta cõclusionis, quibus est eius veritas circũscribenda. Primũ enim diximus, cauẽdũ esse nè ratio huc tẽporis obrẽpat, quæ indicium sit palliati mutui. Ad cuius vtiq; rei notitiam, hanc censeo statuẽdam regulam. Non potest virtute huiusmodi cambij aliud quidpiã recipi, quàm si duæ res in præsenti existentes cãbirentur. Hoc est, non potest qui pecuniam in Flãdria numerat quantũ est ex genere suo plus in Hispania recipere, quàm si eodem pũcto quo pecuniã illic confert fieri posset vt eandem reciperet in Hispania. Exemplũ esto. Si ille admetiens pecuniã in Flandria certus esset eadem die ministrũ suum eandem recipere Metinæ: nempe quia per literas anteà & nuntios inter eos sic conuentum fuerat, & ratione assertæ conclusionis amplius recipit quã confert, tantundẽ prorsus valoris neque alium præterea obolum recipere potest, siue solutio facienda sit post mensem, siue post tres, siue post decem. Hanc inquàm regulam constabiliendã sic quàm maximè necessarium arbitror. Nam si tam vera est quàm re vera censeo, infallibilis est iustitiæ index huiusmodi cãbiorum. Modificati autem sumus conclusionẽ, dicentes quantum est de genere suo: quoniã nõ perinde in pecuniarum cambio censeri potest tempus illud præsens quo æstimandus est valor pecuniæ in alijs absente loco, atque in alijs merebus: vt artic. proximo declarabimus.

¶ Porrò autem eius veritas ex dictis fit compertissima. Fundamentum enim iustitiæ horum cãbiorum atq; adeò testimoniũ rationem mutui huiẽnon abdi, est quòd cãbitur maior pecunia pro minori: aut vice versa: quoniã in vno loco tanti æstimatur minor quãti in altero maior: ergo ratio valoris huiusmodi pecuniarũ ad eundem tẽporis arti culum referri debet, & perinde ac si res præsentes sint earum cambiũ existimari: atque adeò nulla tẽporis ratio interuenire valet, q̃ pretiũ vel vnius augeat vel alterius minuat. Et quoniam conclusionẽ similitudine aliarum rerum fulciuimus, earum exemplo in eius explicatione vtamur. Licet quidem mihi existenti in Hispania vbi frumentum pluris væundatur duos modios cambire pro tribus in Sicilia, quos scio eodẽ æstimari pretio quo duos in Hispania. Hæc autẽ cãbitio non est licita, nisi pro eodem tẽpore: Nẽpe quia tu habes frumentũ in Sicilia, & ego in Hispania. Quare ex illo puncto quo ego tibi in Hispania meum cõfero, id quod tu in Sicilia habebas factũ est meum. Nam si tu illic nullum habes modò frumentum, sed expectas habere, & quò te expectẽ reddis mihi pro duobus tres, manifestum est vsurariũ mutuum. Ad propositum ergo, si ille qui recipit in Flandria reddit tibi post trimestra plusquàm redderet si eadem die qua tu confers in Flãdria redderet tibi in Hispania, manifestum est hoc nõ esse syncerum cambiũ rei pro re: sed auctarium illud ob id adhiberi, quòd illo tempore illum expectas dum pecuniã quam paratam non habet cõficiat: atque adeò ratione mutui quod illic contegitur. ¶ Et per hoc patebit vitiũ illius rationis quam sibi mercatores obtendunt. Fatentur namque vnam causam cur expectetur to to trimestri esse, vt ille qui in vno loco recipit, parare possit, & fortè conficere pecuniam ad soluendũ. Hoc inquam indicium est manifestum mutui. Nam vt simplex sit cãbium, requiritur (vt crebrò repetimus) vtriusq; rei existentia: atq; adeo vt ille qui recipit, in prõptu habeat pecuniam. Quare si in præsenti non habet, palàm fit pro expectatione dum conquirat augere cambij pretium. ¶ Sed ait mercator, chirographã non est volucris, quæ possit subitò euolare: atq; adeò tempus requiritur. Fatemur quidẽ, vt suprà fassi sumus. Attamen cum tempus illud non nisi illi necessitati inseruiat vt cambium innotescat, ratione illius nihil pretij extorqueri potest. Et hoc est punctum qd̃ considerationissimè meditandum est. Si enim cambium est rei pro re, ad idem est reducẽdum punctum: pro tempore ergo notificãdi nihil recipi potest. Quare vbi diximus ad mittendum esse tẽpus necessarium ad. transmittenda chirographa non eò pacto intelligendum est, vt haberi eius ratio possit ad recipiendum pretium: quia tunc profectò pro eiusdem tẽporis expectatione reciperetur: sed intelleximus illud necessarium tempus non esse, vt quidem arbitrantur, vsuræ indicium. ¶ Sed ait rursus qui partes mercatorũ defensat: Si iste qui pecuniam alio transmittit, cursori eandem concrederet transferendam, inducias illi temporis concederet, tunc pro tẽpore pretium soluere. Respondetur non vnam solùm fallaciã in argumẽto latere. Primũ enim qui sic arguit immiscet di-

Tertium argumentum.

Conclusio respõsiua.

Probatio cõclusionis.

Moderamina positę cõclusionis.

Regula.

Cõfirmatio

Argumẽtũ tra cõclus.

Alterius tẽporis pro conclusione.

Solutio.

Exploditur mercatorũ cauillatio.

Obiectio.

Solutio

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersas simul cambiorũ species quod in præ sentis quæstionis fronte cauendũ admonui mus: nũc enim non disputamus de cambio ratione loci, hoc est qđ fit sola ratione trãsmittendi pecuniã qua alibi indiges: sed de cõmutatione pecuniæ vnius loci pro pecunia alterius propter copiæ inopiæq; varietatem. Nam qui pecuniam dat in Flandria recipiendam in Hispania, nihil dispendit, vt diximus: sed lucratur. Item qui pecuniam credit cursori, non transfert in ipsum dominium, vt fit in cambijs. Atq; adeo nulla illic abdi potest ratio mutui. Et quod ad rẽ pertinet, pretium non illic constituitur pro tẽpore, sed pro labore: cãbire ergo pecuniam quæ est Metinæ pro illa quę censetur esse in Flandria, non debet illa norma iudicari, quæ est mera translatio per cursorẽ. Eò vel maximè quòd pretia nõ conueniunt, transportaret enim cursor ab Hispania in Flãdriã quatuor millia ducatorum, pretio centum: & tamen qui priùs recipit in Flandria repensurus in Hispania, soluit quintã partem, & eo amplius, capitalis. ¶Sed arguat sic forsan cõtra campsorem quispiam: dum bella vel obstacula alia impedimento sunt ne pecunia trãsferri possit, multò auctius esse debet trãslationis pretium: ergo id ego possum suprà illam rationem suscipere qua vna moneta cambitur pro alia. Nam cùm duarũ cambiorum specierum per se vtraq; licita est, nulla est iniquitas, si altera alteri adhibeatur. Ad hoc respondetur, & est in iudicio meo apprimè notanda responsio, quod si cambium de quo in præsentiarũ loquimur licitum est, nempe vt pecunia vnius loci ꝓ pecunia alterius cãbiatur, hęc, nihil bellis obstantibus, strata est paratissimaq; via traducendi monetam: & ideo iniquissimũ est ad lucrum huiusmodi cambij pretium aliud insuper adhibere ratione trãllationis de loco ad locum. Sed alterum eligendum est: vel si quidpiam pretij ratione secundi adhibeatur, id debet esse tenuissimum. ¶Ex quo fit quòd cùm inter mercatores non habeatur ratio nisi prioris cambij, scilicet cõmutationis monetæ si cambium fiat cum alio ciue qui nõ est mercator neq; negotiator, & præter hãc habeatur etiam noua ratio pretij propter translationem, iniquũ esset. Crediderim ergo certissimam esse nostram conclusionẽ: videlicet ex cambio de quo in præsentiarũ agimus nihil amplius posse recipi quàm si eadem die in vno loco paretur, & in alio recipercetur, vel perexile insuper quidpiam. ¶Ex quo fit tandem, vt in calce totius quæstionis hoc admonemus, nondũ patere differentię huius æquitatem. Nempe quòd cùm ille qui pecuniam Metinæ prius capit, reddit autẽ post in Flãdria, nõ lucretur nisi quinquaginta: ille qui econuerso eodem tẽpore inuariataq; pecuniæ æstimatione prius confert in Flandria, recepturus in Hispania, lucretur septuaginta quinq;. Enimuerò quòd prius cambium licitum fit, id in causa exitit quòd tercentũ sexaginta quæ iste qui Metinæ recipit reddit in Flandria tanti æstimantur quanti quadringenta decem quæ receperat: & ediuerso. Igitur qui vice versa tercentũ sexaginta priùs cõfert in Flãdria, nõ est cur posteà recipiat Metinæ nisi quadringenta decẽ. Nam idem est valor. Quare nihil referre deberet quod priùs quis recipiat Metinæ, vt soluat in Flandria: & quòd priùs annumeret in Flãdria, vt posteà recipiat Metinæ.

Argument.

Primum cõ rollarium.

Secundum.

Ad. 1. arg.

Respondetur igitur argumentis responsa subijcere, quatenùs contra hanc nostram assertionẽ militare videntur. Ad primum ergo in vertice quæstionis oppositũ respõdetur, diuersam esse rationẽ quando pretiũ auri augetur vel minuitur æstimatione argẽti aut æris, propter solius auri raritatem: & quando tota pecunia pluris minorisve æstimatur propter eius in genere copiam vel in oplam. Nam priori modo qui ducatum, verbi gratia, confert in Hispania, non confert amplius quàm vndecim argentea regalia. Siquidem idem est, in auro tribuat an in argento. Qui autem illud recipit Romæ, æstimatione Romana recipit illic regalia tredecim: non ob id quòd tredecim regalia non plurisillic habeantur quàm vndecim apud nos, sed quòd aurũ carius æstimatur. Sicut si frumentũ valens vndecim, cambiret quis ꝓ alio valente tredecim. Attamen quãdo maior est copia pecuniæ totiꝰ in genere in vna ꝓuincia quàm in alia, nõ pluris æstimantur vbi maior est copia pecuniæ tredecim regalia, quàm vndecim in altera vbi est penuria. Et ideo põt, verbi gratia, dare quisq; in Flãdria vndecim in quacunq; moneta, siue aureos ducatos, siue argenteos, siue æneos nũmos, recepturus tredecim in Hispania.

Ad aliud.

¶Ad primũ autẽ eorum quæ ꝓxime ante cõclusionẽ adiecimus, iam satis responsum est, iustitiã huiusmodi cambij monetę pro moneta nõ in eo fundari ꝙ sit cãbium mutuum vel merũ ratione loci, id est, vt nũmi trãsferantur

transferantur: sed propter differentiã valoris in diuersis locis. Quare non inde variatur cõtractus quod fiat non ob necessitatẽ trãsferendi pecuniam, ad alia negotia quàm ratione lucri, sicuti in alijs mercibus accidit.

Ad secundũ.

¶Ad secundũ vero negatur hoc esse mutuũ, vt declaratum est: quia non fit hic hoc cambium, vel fieri nõ debet, vt ratione temporis aliquid petatur: sed est cambitio duarũ præsentium pecuniarum. Quocirca ingenue cõcedimus eum qui cambit, transferre in alterum dominiũ suæ pecuniæ, vt quo libuerit vsu illam dispendat. Vnde tamen non fit cõsequens, vt quidam neoterici censent, esse mutuũ: nam in cambio etiam trãsfertur dominium, ut dum merces quaslibet tuas cum alijs cõmutas. Neque refert, vt idem autor cogitat, pecuniam redditum iri in moneta diuersi metalli aut eiusdem. ¶Ad aliud verò quod illic adhibebam, nempe accidere non nunquàm quod qui Metinę recipit, nullas habet pecunias in Flandria, iam etiam dictũ est in tali casu, si iste nõ est soluturus in Flãdria, omninò esse palliatũ mutuũ: quia nõ cambitur res pro re, sed soluitur pretiũ ꝓ inducijs ad restituendũ indultis. ¶Ad aliud autem etiam respõdetur, quòd recipere hic & soluere in Flandria, non tollit rationẽ tẽporis. Si autem fiat ratione diuersitatis valoris, non est mutuum, sed cambium. ¶Sed & ad confirmationem satis responsum est vbi eius conclusionẽ concessimus: nempe non licere plus recipere ratione huius cambij, q̃ si eodem die quo in vno loco confertur pecunia referretur in altero. ¶Ad aliud verò de augmento & de cremento cambiorum statim dicturi sumus articulo proximo.

Ad tertium

Ad quartũ.

Ad quintũ.

Ad postremum.

¶Ad vltimum denique negatur sub hoc cãbiorum tegmine pecuniam emi aut vendi: quia neutra habet rationẽ pretij alterius, sed est mera rerum permutatio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm Cambiorum pretia inter campsores variari possint.

Sbsequitur vt de varietate cãbiorum pretij quæramus, an sit licita. Arguitur nanq; ꝙ inter mercatores nequeant eiusmodi pretia variari. Nam cùm pecunia non sit vẽdibilis, non potest eius pretium ceu reliquarum mercium aliquo modo mutari, nisi sola principis lege augentis minuentisve eius valorem. ¶In contrarium autem est celeberrimus cambiorum vsus qui reprobari hactenùs non consuevit.

Quæstio hęc ad superioris claritudinem apprime est explicatu necessaria. Cũ enim definitum sit monetas diuersorum locorũ propter diuersam æstimationem iuste cambiri, operæ pretium est nosse vtrũ in nundinis variari iuste possint inter mercatores pretia. Ad quã idcircò quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior. Accidere possunt causæ quarum merito seclusis fraudibus ac dolis possint cambiorum pretia variari. Conclusio hæc ex superiori articulo nõ obscurè fit consequens. Enimuero si raritas non auri vel argenti, sed pecuniæ in genere in causa est vt aliquantulo minor tanti æstimetur, ac maior vbi pecunia abundat: consequens est vt si in nũdinis verbi gratia Metinen. vel quia rex pecuniã corrasit, aut propter aliam calamitatem cusi æris penuria laboratur, & nihilominùs ad mercaturam aliasq; negotiationes reipublicæ necessarias, operæ pretium est ab Hispania in Flandriam, & vice versa, pecuniã per cambia traducere, potest qui illam Metinæ annumerat, meliori conditione recipere in Flandria: & vice versa, si Metinæ abundantior est pecunia, potest etiam qui ibi recipit, meliori conditione recipere. Atq; hic modus vsitatissimus est augmenti & decrementi cãbiorũ: nempe vt nulla habetur ratio auri vel argenti. ¶Caieta autẽ in suo cambiorũ opusculo aliud enarrat crementi decrementiq; genus: nescio verumne sit an fictum. Nẽpe dum negotiator Mediolani recipit cum pacto reddendi Marcham auri Lugduni viliori pretio q̃ est valitura: vt si, verbi gratia, dicamus quod quis accipiat mille argentea regalia repensurus centum ducatos, qui re vera valent mille centum regalia. Neq; vero cõdemnat hoc cambium, imò arbitratur venditionem esse auri minori pretio ꝓpter necessitatẽ: quia maulit ille tacturam centũ argenteorũ regalium facere, quàm ab alia negotiatione cessare, qua plus lucrabitur. Ego verò neq; credo hoc genus cambij in vsu haberi: neq; si haberetur, illud auderẽ approbare: quoniã (vt sæpe diximus) inter mercatores nullum est discrimen auri & argenti, neq; augent valorẽ scuti vel ducati ratiõe auri vt facit rex cùm auri pretiũ lege exauget: sed vtuntur nominibus illis, scuti vel ducati, vt suprà diximus. Et hoc forte dicere volunt

Prima conclusio

Ratio conclusio.

Caietanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Syluſter. Syluеſt. verbo, vſura. 4. §. 6. vbi ait nō vti mercatores moneta vt vulgus. Prætereà quādo in vſu verſaretur, profectò pro vſura ducendum eſſet. Nam illa non eſt vēditio auri, ſed reſtitutio mutui cum vſura. Eius enim qui pecuniam prius dedit, nihil intereſt ſolutionem in auro recipere vel in alia moneta, dū modò auctiorem extorqueat dilationis gratia. ¶ Dixerim autem hoc eſſe licitum, fraudibus excluſis ac dolis, quæ profectò creberrime inter augendas monetas inſerpunt.

Nam qui huiuſmodi cambiorum lucris omnem poſthabent religionem, perinde atq; in alijs mercibus monopolia exercent. Conſæderantur nanq; duo aut tres qui omnem abradunt pecuniā. Recipiunt ſcilicet ab omnibus initio nundinarum pecuniam, ſoluendam partim in Flandria, partim Lugduni, aut Londini, aut Genuæ, &c. Atque adeò q poſteà in eiſdem ineundis cambijs indiget,

Cauſæ q̄bus legitime augeri poteſt cambiorum pretium.

nempe præſenti Metinæ pecunia cùm alia non pateat Burſa niſi monopolij, coguntur eo pretio recipere quo illis libuerit. Eſt nocentiſsima peſtis, neq; eſſet vllo modo ferēda. ¶ Veruntamen præcipua dubitandi ratio de hac concluſione eſt circa cauſas, quibus legitimè pretium cambiorū variari poteſt. ¶ Et quidem quòd raritas atque abundantia pecuniæ legitimè cēſeri poſsit in cauſa, compertiſsimum eſt, eſſeq; debet conſtitutiſsimum. Penuria verò hæc atque affluētia, bina eſſe poteſt. Nempe abſoluta & reſpectiua. Abſoluta inquam, vt ſuprà dictū eſt, ſi propter bella aut quoſuis alios ingentes ſumptus rex vndique pecuniam colligeret, aut propter aliam cālamitatem re vera anguſtior eſſet. Et econuerſò ſi ob aliquam proſperitatem affluеret. Et de hac dubitari non poteſt quin ſit cauſa legitima. Alia verò eſt de qua meritiſsimo inter prudentes multùm eſt hæſitandum. Videlicet vtrùm frequentia paucitaſq; indigētium, atque adeò petentium pecuniam in forma cambij, augeat & minuat cambiorum pretia. Et qui

Caietanus.

dem Caietanus in illo ſuo Opuſculo cap. 7.

Metinenſis.

id nihil formidat aſſerere: cui & Metinenſis quoque ſubſcribit: de quo hoc obiter admonuerim q̄ ſecum gratis pugnare videtur.

Concedit enim ſecundùm accipientium numerum variari cambiorum pretia, & nihilo minùs negat copiam aut inopiam pecuniarum legitimam poſſe æſtimari cauſam vt eadem cambiorū pretia varientur: cùm tamen ob id numer⁹ accipientiū pretia augeat aut minuat: quòd cùm ſint plures, pecunia reputatur anguſtior, reſpectu eorum: cùm verò pluris, reputatur amplior, ſicuti in alijs mercibus. ¶ Porrò ergo dubia eſt hæc cauſa variandi pretium. Primùm quòd pecuniam cū alijs mercibus hac ratione conferre, non eſt adeò legitimum. Nam pecunia non eſt venibilis, atque adeò neq; videtur pretio more aliarum mercium æſtimanda. Secundò (quòd attenta conſideratione ſpeculandū eſt) ſi hanc campſoribus licentiā indulgeas, fraudibus aditum aperis. Nam ſolent burſas in nundinarum initio claudere, expectantes quo pretio cambia currant. ¶ Et dū proſperum vident forum, illam in cambia producunt: alioqui ſeruant. Et quamuis primo aſpectu nulla ſe illic prodat iniquitas, eò quod quiſque poteſt rem propriam ſuo arbitratu aut ſeruare aut diſtrahere, prout ex re ſua fuerit: tamen ſi res oculatiùs inſpiciatur, illa eadem cauſa eſt eadem augendi cambiorum pretia. Nam propterea plures ſunt qui cambia quærunt, quòd rarior eſt pecunia: eſt autem rarior, quia abſcondita eſt: imò illa ratione abſcondita vt augeantur pretia. Et re vera ſi ad normam aliorum pretium, vt mercatores volunt, varianda eſt cambiorum æſtimatio, debent eidem ſubdi legi, quæ ſolet à republica in alijs mercibus obſeruari. Dum enim multi ſunt qui horrea ſeruant vnde annonæ caritas naſcitur, compelluntur eadem aperire, & legitimo diuendere pretio: imò quanuis non compellerentur, peccatum eſſet: eò q̄ cùm res ſint reipublicæ neceſſarię, non poſſunt eorum domini communem iniuriam illo modo populum affligere. Si ergo mercatores ita fatentur cambia eſſe neceſſaria profectò ſuo ſe mucrone iugulare videntur dum pecuniam abſcondent. Eò potiſsimùm quòd vix fieri poteſt ſine aliqua ſpecie monopolij. Nam ſi inter illos non conueniret vt burſas obſerarent, vnus & fortè alter aperiret cambium. ¶ Profectò res eſt mihi non ſatis comperta: nihilominùs in hanc partem mihi ipſi propendere videor, quæ ſit poſterior cōcluſio. Vberior acciplentiū copia genere ſuo ſi calliditas omnis & verſutia caueatur, cauſa eſſe poteſt augendi cambiorum pretia, ſicuti & raritas cauſa minuēdi. Concluſio inde ſuadetur. Primùm quòd cambire monetam vnius loci pro moneta alterius, non ſolùm licitum monſtratū eſt, verùm & neceſſarium. Mox quòd nummorum

Poſtrema cōcluſio.

Probatio.

rum penuria vnius regionis cauſa eſt, vt minor tanti æſtimatur quàm alibi maior: cùm ergo auctior numerus recipientium cambia, cauſa ſit vt minor habeatur pecuniæ copia quàm dum rariores ſunt qui capiunt, colligitur vt hac ratione augeri poſsit pretium. At verò adeò ſunt multæ technę, ac doli qui hac ſe ſtatim ratione ad augenda pretia inſinuabunt, vt non abſque formidine & metu ſit concluſio in vſum admittenda. Eſt enim res quę non tam in ſcientia poſita eſt quàm in conſcientia, & prudentia: & ideò optimorum cuiq; iudicio deſerendus eſt huiuſmodi vſus. ¶ Ad argumētum ergo quod in vertice quæſtionis propoſuimus reſpondetur, quòd etſi pecunia non ſit vendibilis, atque adeo neque proprio pretio æſtimabilis, ob id autem quòd eſt campſibilis & commutabilis, poteſt pluris minoriſque æſtimari, vt cum alia alterius loci commutetur. ¶ Ad aliud autem quod inſuper de fraudibus adiecimus, nihil aliud reſpōdere poſſumus quàm quòd, vt dicebamus, cuique timoratæ conſcientiæ iudicio relinquatur. Nam etſi condemnandum ſimpliciter non ſit, vt quis pecuniam ſuam veluti reliqua bona in tempus ſeruet, quò cōmodiùs, ac magis è re diſtrahere poſsit: vix tamen, vt dictum eſt, abſque fraude fieri poteſt.

Ad. 1. arg.

Ad ſecundū

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm cambium ad incertam ſolutionis quantitatem ſit licitum.

IN articulo proximo hic naſcitur vtrùm ſcilicet cambiri poſsit pecunia præſens, ac certa pro futura, cuius valor incertus ſit. Vt ſi quis alteri centum ducatos numeret eo pacto vt ſolutio fiat ſecundùm æſtimationem cambiorum proximarum nundinarum: aut Metinenſium, aut Lugdunenſium, aut Londinēſium: parùm enim refert. Et apparet inde nō eſſe licitū, q̄ iuſtitiæ bilances periculo exponuntur: aut q̄ minus re feratur q̄ collatum eſt: aut (quod multò frequentiùs vſu venit) plus. Nam alterutrū contingat, violabitur iuſtitia. ¶ In contrariū autem eſt, q̄ cùm liceat pecuniam ambiguo euētui committere: vt in ludo patet, & in ſortibus: nō eſt cur id non liceat in forma cambij.

Argumētū.

Prima concluſio.

AD quæſtionem duabus concluſionibus reſpōdetur. Prior. Si omnis fraus atque dolus procul abſit, nullam per ſe habet rationem vſurę quòd aliquis Mediolani, vel Pariſijs, vel alibi, pecuniam alteri conferat: nempe centum, aut mille ducatos, ſiue in auro, ſiue in argento (iam enim ſæpe dictum eſt nihil referre) pretio cambiorum primarum nundinarum redhibendos. Confeſsio eſt etiam Caietani in ſuo cambiorum opuſculo: vbi procul abſit fraus. Nempe primū quòd ſit æquilibre dubium pluris minoriſve ducatum æſtimandum. Secundò quòd ille qui confert, non ſit ille qui augendæ pecuniæ operam daturus eſt. Et ratio eſt plana: imò id licitum eſſe poteſt ſub forma mutui. Eſt enim ſicut depoſititio, quam vadiationem appellant: hoc eſt, expoſitio pecuniæ periculo futuri euētus: vt etiam diximus de aſſecuratione. Accipe hac lege centum, & ſi cambiorum pretia aucta fuerint, ſolues mihi plus: ſin verò, minus, vel æquale. Nam vtraque pars eidem ſubeſt aleæ. ¶ Quin verò Caietanus in ſuo opuſculo capit. 6. aliud quid addit, quod neſcio an tuto affirmari poſsit, ſatiſque doceri. Nempē biſariam hoc poſſe cōtingere: Vno modo in incertum reſtitutionem relinquendo, vt hac noſtra cōcluſione aſſertum eſt: Altero verò pacto vt quod in dubio eſt, certa quantitate taxetur. Exempli gratia: credo tibi ducatos nunc centum, valentes argētea, verbi gratia, regalia mille: de quibus tamen dubitatur vtrum in nundinis valituri ſunt mille, an forte mille ducētos. Poteſt inquit inter nos conuenire, vt mihi reſeras mille cētum, quod eſt medium illius exceſſus ſupra capitale.

Caietanus.

¶ Huius autem contractus æquitatem profectò videre mihi non videor: imò citra dubium id minimè licēre crediderim. Primùm enim aſſerta noſtra concluſio verum non habet, niſi eius moderamine temperata: nempe quòd ſit æquale dubium, monetam plus quàm modò valituram, aut minus: iuxta monitum capituli, In ciuitate. de vſuris. Vt ſi nunc centum ducati valent mille argentea: æquale ſit dubium, valorem æſtimandum in nundinis mille centum, aut nongentis: tunc enim æqualis eſt alea. Si autem certum eſt quòd ſint, vel quanti modò valent, vel pluris pendendi, non autem minoris, vt caſus habet Caietani, neq̄à quam profectò licet. Nam illud cambium diximus habere rationem depoſitionis, aut quam vocant, vadiationis, aut ludi: in quibus debet euentus æqualiter in vtranque pendere partem. Item caſus hic ſecundus

Secundum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

manifestum inuoluit mutuum cum lucro. Nam si cambium sit, non potest, nisi res pro æquali cambiri: sicut si modo tibi frumentũ mutuarem. Quare nõ est simile de aliis mercibus iuxta tenorẽ capitu. Naniganti, quod qui seruaturus est merces, potest illas pluris vendere, si tempore quo à possessore erant vendendæ plus erant valituræ: quoniam pecunia nequàquam vendi potest, sed cambiri. Quocircà si taxatur lucrum, mutuum est, quod vsuræ formam induit. Veluti si modo tibi frumentum mutuarem, & quia creditur plus valiturum, eo te vinculo obligarem, vt pro decem modijs vndecim mihi restitueres. ¶ Ex his hoc colligamus documentum, quòd neque secundum tenorem nostræ secundæ conclusionis, licet genere suo vera sit, tutum est huiusmodi cambia ad incertam solutionem facere. Nam semper illic abditur anguis: eo quòd perquàm rarissimè, imò possumus dicere, nunquàm, dum hæc cambia fiunt, timetur minus pretium, sed semper certum est auctum i i. Neque fiunt, nisi ad personandas vsuras. Adit enim qui indiget mercatorem, aut campsorem, à quo pecuniam mutuetur: ille autem non tenuit, misi rependatur pretio currenti postea in nundinis, quia certus est lucri. ¶ Argumenti igitur in capite quæstionis obiecti conclusio conceditur. Nempe secundùm id quod plurimùm contingit non esse cambium hoitum: quia iustitia periculo exponitur: argumentum autem in contrarium id tantùm probat, quod si cõtingere posset æquale dubium futuri pretij in minus quàm valet dum fit cambium, vt in maius, licitum esset.

Documentũ

Ad argumẽta facta.

ARTICVLVS. V.

Vtrum cambium huiusmodi, quòd intercalatis ac prætermissis primis nundinis in alias subsequentes fit, sit licitum.

IN hoc tandem postremo articulo, concludere negotium restat totius cãpsorum practicæ: quod vt lucidiùs referatur luculentiúsque examinetur. Arguitur, quòd liceat sic eiusmodi cambia celebrare, vt propterea q̃ in tertias, aut quartas nundinas fiant, pretium augeri possit. Etenim si hæc conditio cambium vitiaret, id præsertim quod ratione dilatæ solutionis aliquid percipitur: hoc autem minimè accidit: ergo est licitum. Probatur posterior præmissa: quoniam id pre-

Argumẽ. 1.

ti, vt campsores sibi obtendunt, non recipi tur ratione temporis, sed ob id quòd cambia quæ in longius fiunt tempus minùs sunt cã bienti fructuosa. Nam si quam tibi Metinæ numeraui pecuniam non mihi in Flandria in tempore renumeras, cohibeor id cum lucro huc opportunè remittere, atque adeò ꝑ illa quam facio iacturam, possum ex te amplius recipere lucri. ¶ Secunda ratio auctoris exigendi pretij dum solutio prorogatur est, vt aiunt, quòd dum cambia laxiora sunt, hoc est plus temporis ad soluẽdum indulgetur, plures sunt qui illa recipiant: vbi autem sunt strictiora, multò sunt rariores: quo autem qui recipiant plures sunt, eo cambiorũ pretia merito augeturs: sicuti in reliquis mercibus. ¶ Tertia: quia quo plus temporis collator cambij concedit debitori ad soluendũ, minus ei negotium exhibet ad parãdam alibi pecuniam: quandoquidem maiori tẽpore faciliùs poterit parare. Ob idq; non est inqua accessio quę hac ratione ad pretium fit. In contrarium autem est quòd in huiusmodi cambijs manifestè augetur pretium ratione temporis: quod indicium est vsurariæ mutuationis.

Secundum.

Tertium.

IN campsorũ praxi inter probos, atq; eos qui sunt circunspectæ virtutis, nunquam male audiunt cambium: quo, vt eorum sermone loquamur, nũdinę transiliuntur: hoc est proximis intercalatis, ac prætermissis, solutio vsq; ad tertias vel quartas prorogatur. Nihilo minùs verò inter eos de quibusdam ambigitur, quas intercalare, & transilire necessarium ducunt: atque adeò existimant ratione illius dilati temporis augeri posse cãbiorum pretia. ¶ Rememoranda ergo sunt nundinarum tempora quas secundo retulimus articulo. Diximus nanque à nundinis Maij Metinensibus, hoc est, à fine Iulij, in vsu esse cambiri ad Flandrenses Septembris id est, ad mensem Nouembrem intercalatis nundinis Iunij: quarum solutiones fiunt toto mense Augusti, ob id quod cùm solutiones Metinæ decima die eiusdẽ mensis absoluantur, nequeunt cõmodè chirographa eodẽ mense trãsmitti. Itẽ in nundinis ꝓximis Riui Sicci, quarũ solutiones absoluunt Mẽse Octobris, nõ cãbitur ad Flandras Septẽbris, quarũ solutiones durant toto Nouẽbri, quia nõ satis existimatur tẽpus illud ad transmittenda chirographa: sed cambitur ad nundinas Natiuitatis, quarum solutiones fiunt in Februario. Ac denique à nundinis Octobris,

bris, quarum solutiones fiunt in Decembri, plurimum cambitur ad nundinas Resurrectionis quæ Bergis celebrantur, quarunque solutiones fiunt in Maio. Et de hoc est maior dubitatio. Nam dimidiata quadragesima fiunt etiam in Flandria cambiorum quædã solutiones, licèt nõ sunt nundinæ: in quod igitur tempus apparet commodè mẽse Decembri cambiri potuisse. Prætexunt sibi tamen mercatores hanc excusationem, quòd tempus non est satis longũ: tum præcipuè, quia non fiunt tunc nundinæ in quibus debitores æs possint ad soluendum conficere: & idcircò protelatur solutio vsq; ad mẽsem Maium. Aiunt ergo ꝙ cùm trimestre tẽpus necessariũ sit admittenda chirographa, nihil aliud q̃ æquitas est ratione illius tẽporis pretium aliquod recipere, quod alteri indulgetur, vt cõmodiùs soluat. Et adhibent rationes quas ꝓximè nos denarrauimus. ¶ Atq; huic potissimùm opinioni ansam porrexit decretum quorundam Parisiensium, anno Domini. 1517. quo ad tria mercatorũ quæsita respondentes, eam in tertia responsione illis indulserunt licentiam, vt ratione temporis pretium possent recipere propter lucrũ cessans, ac labores, & industrias. Atq; adeò adiecerunt, quòd si intercalatis nundinis solutio in alias differatur, tunc quo lõgius fuerit tempus plus recipi potest. Fuerunt Coryphęi illius negotij duo fratres Coronelli: ciues nostri: alias profectò nõ pœnitendę eruditionis & famæ: sed tamen in hoc, ipsorum etiã mercatorũ cõfessione ab scopo, vt salua eorum autoritate id dixerim, tam de facto q̃ subinde de iure, neq; absque vlcere conscientiarum mercatorum, aberrârunt. ¶ Ad quæstionem ergo hac respondetur conclusione: quæ profectò nulli qui rem attentè perspexerit, posse videtur in dubium venire. Non modò nullatenùs licet ob nundinarum intercalationem & prætermissionem pretium recipere: imò si ex ipsa temporis conditione res perpendatur, neque propter illud tempus quod inter cambium interstat & proximas nundinas. Cõclusio ex superioribus elicitur: quin verò articulo secundo est expressè demonstrata: sed maioris tum elucidationis, tum confirmationis gratia hic resumitur. Nempè vt ostendamus argumentis suis campsores contra seipsos pugnãte. Aiunt namq; non recipi pretium pro illo trimestri tẽpore quod intercurrit inter Hispanas nũdinas atq; Flrandras: sed quia non possunt

Parisiensium decretum.

Conclusio resoluta.

chirographa citiùs mitti. Haud enim necessum est habere stratos equos quibus euolẽt: imò bellorũ tempore fieri non potest. Nos autem fatemur equidem tempus ad id muneris necessarium. Attamẽ tempus illud nõ debet in hoc seruire, vt diximus, vt qui pecuniam recipit soluere possit commodè. Nam si de præsenti non habet, fit vt propter expectationem pretium soluat: si verò habet, potiùs ei tempus seruit qui pecuniam contulit. Nam sua interest pecuniam recuperare, ac proinde chirographa mittere, quare nihil ratione illius temporis potest recipere. Itaque dicere ob id quòd temporis intercapedo est mittendis contractus instrumentis necessãria, licère cambium cariùs fieri, repugnantiã inuoluit. Imò quomodocunq; propter tempus illud quippiam pendatur, significatur mutuum, atq; adeò vsura. Accipe alirum rerum exemplum. Si ego frumentum meum, aut vinum, aut quiduis aliud cum tuis similibus rebus commutarem quas alibi habes eiusdem omninò existimationis cuius meæ sunt: adijcerem tamen, propterea quòd tempus requiritur quo contractus ministris tuis innotescat qui meis restituant, quippiã mihi pretij solueres, profectò iniqua esset vsura, nisi perexiguũ illũ sumptum reciperẽ, quẽ in mittendis literis facerem. ¶ Sed persistũt etiam tunc in sua defensione, dicentes: Fatemur illũ qui in Flandria cãbium recipit, non habere in promptu pecuniã Metinæ, sed expectare in nundinis, vendendo suas merces quas illuc mittit collecturũ. Porro autẽ confessio hæc pus aperit, rationemq; mutui, qũ quidem ob indigentiam temporis alter recipit, non loci sicuti nobilis ciuis ideò ab vsurarios mutuatur: quòd suos expectat prouentus quibus soluat. Et suprà sub titulo de societate, diximus, vsuram esse si quis opifici lanam vel aliam materiam mutuet, aut vẽdat, vt cum fœnore soluat quando ex suo artificio pecuniam collegerit. Eadem ergo vsura est, indigenti mutuare, vt sua negotiatione pecuniam congreget vnde soluat. ¶ Ad practicã ergo vt descẽdamus. Cambium quod Metinæ fit, mense Decembri, nihil prorsus, vt reor, refert quando sit soluendum. Porrò inquam siue cambiatur ad nundinas Natiuitatis, quarum solutiones fiunt in Flandria in Februario, siue ad dimidiatã Quadragesimã, siue ad nundinas Maij: non potest neq; obolus recipi plus minúsve propter temporis prorogationẽ: nisi id forte quod in mittẽdis

Probatio. 1

Secunda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dis literis recuperandaque pecunia dispendi
tur: quod fere nullum est. Et idem pro com
perto habet Caiet.cap.6.sui tractatus, nem-
Caietanus pe ex hoc quòd pecunia diutiùs occupata
D. Thom. sit,non posse pretiù exigi: quia non inde fit
res ipsa pretiosior. Qua vtiq; ratiõe S.Tho.
2.2.q.78.art.2.negauit licere rẽ carius vẽdi-
credito q̃ numerata pecunia: nisi fortè debi
tor in mora sit: hoc est statо die non soluat.
¶Quòd si qui campsorum partes agit respõ
deat solutiones fieri cõmodè non posse nisi
nũdinis,atq; adeò faciendæ solutioni neces-
sarium esset tẽpus illud præcedens: hoc idẽ
ipsum nos lubẽtes cõfitemur. Sed hæc eadẽ
sua nostraq; confessio à nobis pugnat,cam-
biũq; vsuræ cõuincit, si pretiũ ratione illius
tẽporis petat. Si em̃ eius qui Metinæ pecu-
niã cõtulit nihil refert,vt illa primo mẽse aut
secundo sibi rependat vsq; ad primas nundi
nas,non est q̃ debeat quippiã pretij aũcius
recipere q̃ si eadẽ sibi die solueret. Nã vt ipsi
fatentur,nũmi qui in proximis nundinis sol
uuntur,pro præsentibus habentur. ¶Si au-
tem demũ vel lucrũ cessans,vel alios labores
vel industriam sibi prætexant ad incrustan-
dũ hoc pretiũ ratiõe tẽporis,iam suprà. q.3.
longè me arbitror hæc omnia exsufflasse. Lu
crũ enim cessans nulla possunt ratione pete
re: etiã si millies rogati cãbiãt:tum q̃ sua spõ
te faciũt,tum præcipuè q̃ à nulla alia cohibẽ
tur licita negotiatione:cũ, vt illic declarauimus,solis cãbijs expositã habeãt pecuniam.
Atq; adeò si genere obiecti vitiorum est cã-
bium,nulla industria, nulliq; labores digni
mercede sunt. Quod quidẽ si doctores illi ce
leberrimi Parisienses suprà nominati fuissent
cõsideratius meditati,nunq̃ tã patulã vsura-
rũ occasionẽ mercatoribꝰ obtulissent. ¶Sed
ecce vnde præcipitiũ fit in huiusmodi cãbio
rũ barathrũ. Nã etsi dociles cãpsores, qui rẽ
perspicièter habuerint exploratã,hęc forsan
omnia nobiscũ fateant,tũ multa cõminiscũ-
tur & causant quibus se ꝓtegant. Primũ (in
Suffugium quo rei nodus cõsistit) dicere fortè pertẽdẽt,
mercatorũ. q̃ etsi nõ liceat hoc genere cãbij pecuniã ni
si præsentẽ pro præsenti permutare, tũ hæc
ratio præsentis non potest hic perinde atq;
in reliquis mercibus perpendi. Primũ quòd
forte dũ Metinæ cãbia ignoratur cambiorũ
forum quod in Flandria currit vel Romę. Se
cundò quod est vrgentius, quis modò id no
tũ esset,nescitur tũ, an q̃ faciendа est apud
Flandriam solutio aliquo inopinato euẽtu:
malignior futurus sit pecunię prouentus,an
verò benignior. Qua varietate crescere va-
lor pecuniæ solet aut decrescere. Tertio, q̃
horum est confirmatio,eiusmodi æstimatio
pecuniæ nõ fit in illa intercapedine quæ est
inter nundinas,sed in nundinis. Et ideo dum
cambitur,verbi gratia,Metinæ mense Octo
bris,necessarium est, vt referatur solutio ad
aliquas Flandrenses nundinas, aut Lugdu-
nen. Nihil enim refert. Quare perinde est cã-
bire à nundinis in nundinas,acsi præsentem
pecuniam cambires pro præsenti: ob idque
nulla hic latet iniquitas. ¶Quod si quis in Argumẽtũ
contrarium hoc argumento exurgat. Si
quandò in Hispania fit cambiũ, tunc de va-
lorẽ non constat Flandrensis, aut Genuẽsis,
pecuniæ,fiat cãbium in incertũ: vt art. ꝓxi-
mo dicebamus: & tamẽ nõ sic fiunt: sed cer-
to pretio. Do tibi tantũ in Hispania, dabis
tantũ in Flandria. Numero tibi tantùm Flã-
dria, reddes mihi tantum cum fœnore Meti
næ. Ex quo consequens fieri videtur q̃ non
possint campsores illo incertitudinis clypeo
satis se tutò protegere. ¶Ad hæc autem re-
spondebunt, q̃ illa ratione patentior fieret
vsurarum campus. Nam tunc qui pecunias
Metinæ numerassent, ea vterentur callidita
te, vt pecunia posteà apud Flandriam mino
ris penderetur quò locupletius eis lucrum
obueniret. Et præterea si cambia non nisi
in incertam quãtitatis solutionem fieri pos-
sent, porrò vel nulla essent, vel quàm rariss-
sima. Nam quot inuenias qui velint suam
pecuniam sic fortuitæ aleæ committere?
¶Imò verò & horum maximum adhibetur Alterũ ar
ex superiori articulo argumentum, quòd gumentum.
cambia huiusmodi in incertum non sunt li-
cita, nisi q̃ sunt in vtramque partem ambi-
gua: videlicet quòd plus sis recepturus
quàm confers, vel minus. Et tamen cambia
quæ sunt in vsu: non fiunt, nisi cum cer-
tissimo lucro illius qui priùs pecuniam nu-
merat. Nam & qui in Hispania priùs con-
fert denariolos quadringentos, recepturus
in Flandria non nisi trecentos quinquagin-
ta, licet perdere videatur,lucratur tamen: vt
suprà dictum est. ¶Haud igitur absque cau
sa diximus, hinc fieri præcipitium in cam-
biorum spinetum, vnde neque dicendo ex-
tricare se homo potest: quanto minùs ab
eorum se periculo eripere qui in re ipsa ver
santur? Profectò prudenter, ac salubriter Alexan. 3.
Alexander tertius, capitulo In ciuitate de
vsuris. ad interrogatum Genuensis Ar
chiepiscopi respondit. Nempe quòd etsi
vendere

vendere res maiori pretio credito q̃ numera
to,quando dubium est,an sint plus minusve
valituræ, nõ habeat figurã vsurę: tamen cõ-
sulendos fore ciues ne istis fluctibus pro-
pter præsentanea pericula immergant. Nam
vix ibidem possunt non latère fraudes quæ
Deum non celantur. Et ideo meritissimò
quotquot sunt sancti & prudentes viri, ab
ista nummularia quæstuariaq; arte deterrẽt
homines: & qui illi se dedunt, male audiunt
apud populum. ¶At verò,nè nihil dicamus,
Prima asser neu totum cambiorum vtum sinpitùs videa
tio. mur conuellere,dicam quæ in re tam lubri-
ca pro meo captu admonere possum. Primũ
huiusmodi cambia fieri non possunt in in-
certam solutionis quantitatem: propter ar-
gumentum modò factum,nempe quia sem-
per est certum non minus, sed plus valiturã
restituendam pecuniam quàm sit illa quæ
Secunda. priùs confertur: & nisi certi essent campso-
res aliquam sibi factum iri lucri accessionẽ
nunquàm cambirent. Secũdò hoc fit etiam
constitutissimum, q̃ temporis illius expecta
tę solutionis nulla est ratio ducenda ad au-
gendum pretium, siue in proximas, siue in
Tertia. tertias, siue in decimas nundinas cambitio
fiat. Neq; de hoc, ego saltem pro meo inge-
nio dubitare possem. Tertiò & hoc etiam in
præsentiarum admonuerim, q̃ dum aliquã
fit nundinarum intermissio, vt cambium in
illis proferatur in quibus speratur cambiorũ
pretium auctum iri, vsura metuẽda est. Ver-
bi gratia,campsorum praxis est in nundinis
Octobris,quarum solutiones Metinæ fiunt
mense Nouembri,ad nundinas Resurrectio
nis quæ fiunt Bergis mense Maij cambire:
eo q̃ cùm illæ sint ditiores, pluresque adeò
sint qui cambia suscipiant, pluris illic æsti-
matur pecunia. Atq; hac ratiõe cambia quæ
Metinæ in illas nundinas prolatantur, preti-
ociora fiunt. Nam iam tunc non cambitur
pecunia præsens pro præsenti, sed pro illa
quæ in futurum auctior speratur. Præterq̃ q
semper ratione maioris dilationis plus insu-
per recipitur. Hęc ergo omnia vsuraria sunt
cambia. Et confirmatur hæc ratio: quoniã si
illa futuri valoris ratio haberi posset in cam-
biis, eadem ratio duci posset in cambijs pro
ximiorum locorum eiusdẽ regni, imo & eiusdem loci. Posset inquam quis numerare pe-
cunias in nudinis Maij Metinen. restituen-
das ibidem in nundinis Octobris easdemq;
cum lucro: propterea quòd speratur tunc au
ctum iri pretium, quæ tamen patentissima
esset vsura: vt quæstione etiã proxima repe-
tentes mõstrabimus. Quocirca intercalatio
solutionum dimidiatæ quadragesimæ pro-
fectò non potest non esse suspecta. ¶Igitur Legitima cã
nullam aliam videre mihi videor legitimam biorũ ratio.
cambiendi rationem quàm si ex præceden-
tibus nundinis illius loci ad quem cambi-
tur,& ex præsentibus coniecturis æstimetur
absque fraude & dolo pecunię valor qui est
in præsenti,aut in proximis nundinis: & se-
cundum illud solutio cambij constituatur.
Hoc enim esse censeo cambire præsentem
pecuniam pro presenti. Et præcipue dum
cambitur ad Romam,& ad quencunq; locũ
vbi non expectantur nundinę. Ex quo fit q̃
præteritio nundinarum nunq̃ fieri præsumi-
tur,nisi cum vsurarum fraudę. Quòd si dicas
forsan tempore faciendę solutionis res fore
variatas. Respondetur quòd eiusmodi peri-
cula oportet te subire. Nam hęc est negotia
torum conditio, & fors. Etenim si vis pecu-
niam tuam adeò in tuto collocare, iam non
est negotiatio,sed verè mutuatio: cuius gra-
tia pretium iure percipere nequis.

Descendamus ergo ad superiorum argu-
mentationum responsa, quibus se ipsi
mercatores iugulant. Quãuis illi qui ra-
tionem suarũ habent cõscientiarum bene vi-
dent nullius esse momenti,sed illi hæc cogi-
tant qui suam volũt vsuram fucare & incru- Ad. 1. arg.
stare. Ad primum igitur respondetur, quòd
etsi cambia ad longius tempus nõ sint adeò
frugifera,neque tam cõmoda conferenti
prius pecuniam,nõ tamẽ ideo fit cõsequens
vt possit illius dilationis gratia pretium reci
pi. Aliàs omnes vsurarum nequitias excusa-
re à culpa valeremus. Nam vsurarius pro-
pterea ex longiori tẽpore amplius petit pre
tium,quòd diutiùs habet suã pecuniam im-
peditam. Igitur qui noluerit hoc expectãdi
beneficium gratis conferre, non faciat eius-
modi cambia, quia neq; si improbissimè ab
alio rogetur,excusabitur à peccato. Expo-
nat ergo pecuniam suam aliæ negotiationi.
Imò qui illam causam allegat percipiẽdi pre
tium,ore proprio,suã fatetur nequitiam, ac
si lucrum cessans recipere posset, quod vt su Ad secundũ
periùs,ac rursus nuperrimè dicebamus,iustè
nequit. ¶Secunda verò ratio, nempe quod
quo laxiora sunt cambia plures sunt qui re-
cipiant,& ideò pretium augeri licet: non est
præ sua fœditate audienda. Primum quia
non sunt cambia aliarum mercium trutina
perpendenda. Præterea quãdo accipientium
multi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

multitudo inde emergit q̃ plus tẽporis expectat solutio: iam suprà explicuimus quẽ admodũ nõ sit iusta causa augẽdi pretia: eò q̃ radix manifestissimũ in fronte inscriptũ habet vsuræ titulũ. Quare ridiculũ est q̃ in tertia ratione adhibet: videlicet illud auctius nõ recipi ꝓpter longius tẽpus, sed quia indulgẽtur recipienti maiores induciæ, vt possit in loco solutionis parare pecuniã. Nã ꝓfectò idẽ est prorsus recipere ratiõe expectati temporis, atq; ob id recipere, vt alter possit soluendã pecuniam parare quam in prõptu non habet. Hæc enim prorsus de causa qui ad vsuras recipit, maiores soluit quanto longius illi tempus conceditur.

Ad tertiũ.

QVÆSTIO DECIMA tertia, De reliquis cambiorum generibus.

ARTICVLVS. I.

Vtrum cambia ad proxima loca eiusdem regni sint licita.

Densioribus ergo cãbiorũ spinetis emersi reliqua quæ decisu faciliora sunt, in hac postrema quæstione ꝓponamus. Et primò arguitur, licitũ esse pro cambio inter duo loca eiusdem regni pretium recipere. Nã loci distantia huic negotio accidentaria est, atq; adeò licet iustitia pretij violari possit, si nõ pro ratione distantiæ taxetur, vsuram nõ potest cõmittit: quãdoquidẽ & transferre pecuniã ab vno in aliũ locum: pretio quoq; æstimari potest. ¶ Secũdò: quia cùm dictũ sit posse cãbiri pecuniã vnius loci pro maiori alterius qñ pluris illic æstimatur: eãdẽ ratione id fieri potest in nũdinis eiusdem regni. Vt si cãbium fiat Metinæ ad nũdinas de Villalon, vbi speratur auctũ iri pretiũ, potest illud in pactũ duci Metinæ. ¶ In cõtrarium est q̃ eiusmodi cambia meritò apud viros probos vsuræ charactẽre inuruntur.

Argum. 1.

Argum. 2.

Rõ conclu.

Prima conclusio.

Ad quæstionem tribus conclusionibus respõdet. Prima est. Si res syncere & cãdidè, vt simpliciter sonat, consideretur, potest quidẽ pro cambijs inter quæcũq; loca quantũuis propinqua pretiũ recipi. Hæc enim conclusionẽ prior earũ rationũ quas proximè faciebamus demonstrat. Si enim magnum pecuniæ põdus trãsmittendũ tibi esset à Metina Hispalim, vel à Florentia Romã, posset qui illam Hispali haberet, vel in numerato, vel in debitis, eandem à te Metinæ accipere: & quia consignat eam tibi Hispali, pretiũ recipere. At verò non ampliùs quàm exiguum illud quo per nuntium posset mitti: nisi fortè non fictum, sed verũ latronum, vel alius generis periculũ itineri immineret. Nam tunc aliquantulo cumulatius esset iustum. ¶ Hæc autem pretia adeo sunt exilis momenti, vt nihil apud cãpsores fiãt. Quocircà adhibetur secunda conclusio. Pro cambijs intra regnum soluendis nulla potest æquitate pretium recipi. De illis enim loquor pretijs tantæ æstimationis, quanta campsoribus in vsu esse solet. Probatur: quoniam illa non fiunt causa transferendæ pecuniæ. Quoniam ad id neq; labores necessarij sunt neq; propter itinerũ pericula industria, aut diligentia, quæ sint aliquo pretio digna. Et ideo manifestum est eiusmodi fœnus pro ratione temporis exigi quo differtur solutio. Neque de hoc vllus eorum qui bene morati sunt ambigit. ¶ Tertia conclusio. Cambia quæ re vera eodem loco, aut parum distanti in eãdem prouincia redhibẽda sunt, licèt fieri fingantur ad nundinas aliorum regnorum, neutiquàm ab vsuræ labe elui possunt: sed inter ea quæ propriè dicuntur licca primum habent locum. Quare illa quæ Mediolani, verbi gratia, fiunt per Genuam, aut Venetias, aut per Brugas: & Metinæ per Lugdunum, aut per Flandriam: si re vera qui Mediolani aut Metinæ recipit non habet in illis locis pecuniã, neq; sperat habere vt illic soluat: sed vbi recipit indiget, & illic est soluturus: quicquid cãpsores fingant, impudentia cambia sunt: vt suprà sub titulo de cambio ratione loci adnotauimus. Hæc enim sunt figmenta, & palliamenta quibus campsores nobilium bona deglubũt. Sciũt enim dum ciues qui mercaturam non exercent cambia ab ipsis exposcunt, nullos habere apud Flandriam nummos, & nihilo minùs cogunt eos, vt ad suos ipsorum campsorum ministros literas dirigant qui cambia remittant. Non solum ergo hominibus, vt illic diximus, imò & Deo ipsi imponere isti pergunt. At verò aiunt, nihil mea refert soluturúsne sit mihi alibi, an non. Porrò autẽ his Syluest. respondet, verbo, vsura. 4. 6. 9. quòd quando campsor id scit vel præsumit, in vsuræ vitium mergitur: quia bene scit nullum recipere pretium, nisi pro tempore: iniecuti ille facit qui fictitios boues à rustico emit

Secũda conclusio. Probatio.

Tertia conclusio.

Syluest.

emit quos non habet, eosdemq; illi locat qui saluos sustinẽtet, & operarum mercedem soluat. Et quo vsuræ huius venenũ apertiùs pateſcat, fac ciuium quemlibet qui non est campsor illa calliditate tribuere alteri suam pecuniam auctiorem sibi restituẽdam, nunquid nõ vt manifestarius vsurarius haberetur? Cur ergo non etiã campsor? Multò autem impudentiùs eadem fiunt cambia à Metina in Villalõ, aut in alterã Metinam: quàuis in virtute eodem recidat, etsi nominẽtur per Flandriam, aut per Lugdunum. Nam vt dicebamus, si in nundinis Hispanis facienda est solutio eodem recidit. Quapropter illa cambia quæ in Italia intra eandem prouinciam fiunt, nempe Mediolani per Florentiã aut per Genuam, nescio quo possint modo personari ne appareant vsurariæ: cùm planè pretium non ratione loci, sed ratione temporis, augeatur.

Ad. 1. arg.

Ad secũdũ.

Dpriusigitur argumentum iam respõsum est. Ad posterius autem respondetur, vt superiùs dicebamus, q̃ intra eandem prouinciam fieri non potest cambium præsentis pro præsenti pecunia diuerso valore æstimata. Sicuti inter diuersas prouincias & regna. Nam in diuersis prouincijs varietas inde prouenit, q̃ in vno loco pecuniæ inopia laboratur: in alia verò vbertate fruitur. In eodem autem regno discrimen hoc haberi non potest, nisi habita ratione diuersorum temporum: vt si modò maior sit copia & timeatur in futuris nundinis inopia: & sub hac spe cambiri, vsura esset ratione tẽporis, vt superiori quæstione explicatũ est.

ARTICVLVS. II.

Vtrum cambia quæ licèt ad primas nundinas fiant tempore & loco distantes, tamen quo longius distant pretiosius fiunt, sint licita.

Postremus denique cambiorum scrupulus est, vtrùm quo proximæ nundinæ alterius loci distantius absunt, pretiosius fieri possit cãbium. Et arguitur à parte affirmatiua. Cambire in primas nundinas quantocunq; tempore distantes, nulla est vsura, vt suprà declaratum est. Quod si fiant extra regnum, potest maior pecunia pro minori, & econuerso cãbiri, vt est etiã definitum: quo autẽ distantiores sunt tẽpore nũdinæ, plures sunt qui cãbiorũ pecuniam petãt: ergo nihil obstat quo minùs cambiũ pretiosius fieri possit. Quando quidẽ vberiorẽ recipientium numerum pretium cambiorũ auget, si ex corrupta radice non pullulet. ¶ In contrarium est q̃ augmentum hoc prouenire videtur ex hoc q̃ diutiùs expectatur solutio: quòd vsuræ testimonium est.

Arguit. affirmatiuæ partis.

HVnc articulum ob ea potissimùm cambia adiecimꝰ, quç apud nostrates in more sunt. Nempe propter cãbia quæ inter Castellanos, ac Lusitanos celebrantur. Enimuero si cambiũ ad nundinas eiusdẽ ꝓuinciæ fiat, iam satis dictũ est non esse licitũ plus recipere, propterea q̃ nũdinæ plus distẽt. Nam illic sola temporis ratio habetur. Quando verò cambium extrà prouinciũ fit, tunc est dubium, eo quòd vel valor pecuniæ diuersus in altero loco, vel translatio videtur cambium iustificare: dum nundinæ distantiores sunt tempore. Praxis ergo cambiendi à nobis ad Lusitaniã est, q̃ cùm illic non sint nundinæ, sicut de Roma dictum est, non cãbitur, nisi ad certum tempus. Diuersimodè tamẽ à nobis ad ipsos quam econuerso. Cãpsoria enim penuria quę Metinę suscipitur, soluenda est Olysipponæ post integrũ mẽsem: & cum illic, vt de Flandriã hoc tempore dictum est, non sit tanta pecuniç copia, pluris apud illos quàm apud nos æstimatur: ob idque ille qui Metinę mille numerauit, licet aliquantulo minus reciperet Olysipponæ, tamen sicuti de illo diximus qui Metinę modò numerat & recipiat in Flandria, tantum recipit. Et si tantundem in forma recipiat, plus tamen recipit in valore. Et ideo cambiũ lingua nostra vocatur ad par: hoc est quòd idem prorsus recipitur quod confertur: cùm tamen illud par Lusitaniæ valore sit maius. Sed dicere possunt mercatores, ratione trãslationis pecuniæ illuc lucrum esse licitum. Attamen in remissione quę illinc ad nos fit, venenosior latet anguis. Remittitur enim ad primas nostratum nundinas. Sed quo plus distant, plus mercedis exigitur: & solẽt plurimum quatuor mensium induciæ concedi. ¶ Obtendunt autem campsores non illud plus recipere propter tempus, sed quia plures tũc sunt qui cambia recipiant. Et quidem Caietanus in illo suo celebri opusculo, cap. 7. huic campsorum causæ apertè fauet: admonet siquidem diligẽter notandũ, non esse sufficiens signum iniusti contractus minus dare pro cambio, dum tempus multum interiacet ante nundinas, plusque quando proximæ sunt nundinæ: hoc est campsorẽ qui

Explanatur quæstio proposita.

Caietanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui priùs numerat minùs dare qñ distantio
res sunt nundinæ: plus autem qñ sunt pro-
pinquiores: vt eandē recipiat pecuniā, idest
plus lucrari propter longius dilatū tempus.
Sic ēm est obscura eius litera explicāda. Nā
forsan, inquit, hæc cōsuetudo introduci po-
tuit, ꝓptereà ꝙ ad longius tēpus pauciores
sunt cāpsores qui locū habent venditorum,
pluresq; cābia recipientes. At verò profectò
nisi ego grauiter decipior, nō possum nō mi
rari ꝙ hanc indulgentiam vir tantę eruditio
nis campsoribus obtulerit. ¶ Ad quæstionē
ego duabus conclusionibus respōdetur, ad
cambia quæ ad Lusitaniā fiunt peculiariter
accōmodatis. Prior. In pretium missionis pe
cuniæ hinc illuc, recipi quicquā nequit, nisi
quanti æstimaretur simplex translatio pecu
niæ, iuxta formā explicatā quæst. 2. Itaque
si centum ducati qui Metinæ mille centū ar-
gēteis regalibus æstimantur, valent Vlyssip
ponæ mille forsan tercentū, campsor nō po
test recipere Vlyssipponæ nisi mille centū:
& tantillum fortè insuper quātumvaleret il-
la translatio: quæ profectò dum per literas
fit, non magno æstimanda est. Quocircà cū
vt vsus habet, longe plus recipiatur, eiusmo
di cābia culpa non carent. ¶ Posterior con-
clusio. Neq; remissio pecuniæ illinc ad nos
maiori prorsus digna est ꝙ eiusdē pecuniæ
transportatio valeret. Has simul conclusio-
nes vnica ratio ex superioribus collecta sa-
tis probat. Pecunia enim vnius loci non po
test in aliū cambiri, nisi altero duorum mo-
dorū, vel ratione translationis pecuniæ, vel
qui in vno loco propter eius raritatē pluris
æstimatur ꝙ in altero, in quorū neutro nulla
haberi potest temporis ratio, sed laboris in
transportādo, & præsentis æstimationis am-
borum locorū. Sed refulget hic lucentiùs ra
tio occluditurq; magis via palliandi vsuras,
propterea ꝙ nullū hic patet suffugiū ad nūdi-
nas: quæ quidē in Lusitania non fiunt, vt
expectetur quantūillic sit valitura pecunia.
Prætereà ꝙ in remissione inde ad nos mani
festa comitatur vsura, palā inde fit, ꝙ quan-
to maius est tēporis interstitiū vsq; ad nun-
dinas, maioris æstimantur cambia. Et quo ad
argumentū à nobis præfactum, ac perinde
ad opinionē Caieta. respondeamus. Manife
stū est ꝙ numerosior multitudo recipientiū
cambia non aliunde nascitur q̄ ꝙ laxiores
indulgētur ad soluendū inducię. Quare illa
de causa augere pretia, manifesta est iniqui-
tas. Secus si, vti quæstione præcedenti dixi-

Prima conclusio.

Postrema cōclusio.

Probatio utriusq; conclusionis.

mus, idem receptorum numerus aliunde au
geretur. ¶ Prætereà, & inde detegitur vsuræ
facies ꝙ campsores Metinēses propterea ad
id cogunt cambiorū receptores ad soluen-
dum primo mense, vt inde posteà lōgior sit
tēporis distātia vsq; ad proximas nundinas
vt locupletiùs remittātur. ¶ Sed rogant for-
tè campsores quomodò cambient? quia nō
potest primo mense sibi Vlyssipponę pecu
nia solui in numerato, propter eius qui illic
est raritatem, sed in remissiuis chirographis:
& ideo coguntur illo tēpore cābire quo ꝓxi-
mæ nundinæ longè distant. Respōdetur
autem ita iustè cambire posse si nullā pror-
sus temporis rationem habeāt: hoc est eodē
prorsus pretio cambiant, dum nundinæ per
quatuor menses absunt, ac si intra mensem
essent. ¶ Haud equidē nescio q̄ plurimos ab
alijs multiplicari cambiorum modos, quos
nos cōsulto missos fecimus: tum ꝙ adeo sint
obscuri, vt nullatenùs possint lectorē infor-
mare: tum etiam ꝙ omnia summatim funda
menta me arbitror tradidisse, per quæ de sin
gulis potest quisq; oculatissimus iudicare.
Nā fateor nisi qui mediocris fuerint ingenij,
& attenta consideratione rem fuerint specu
lati, prætereà ab ipsis campsoribus instructi,
non possunt ad tanta quanta hac arte acci-
dunt ambigua, respondere. Bellorū enim ca
lamitas, quā ciuiū peccata in rempubicā in-
uehere solent, in causā potissimùm esse con-
sueuit, vt reges pecuniā vndique & maximè
ex famosis nundinis cābiorū via corradant.
Atq; hac de causa cābiorum turba, & sæpe
præter legem permittitur. Sed fieret multò
consultius, si in tali calamitate Rex secū tan
tùm eadem sineret cambia fieri: cæteris ve-
rò interdiceret: nam cū non sit par in cæte-
ris, ac in ipso necessitas, nō debet fieri conse
quens, vt si cum rege fiant, fieri debeant cum
cæteris. Quāuis quæ personatæ vsuræ sunt,
neque cum rege licitæ fiunt.

Scrupulus

Solutio.

DE ministris autē cambiorū, per ea quæ
superiori libro de vsurariorū famulis di
cta sunt, iudicari potest: quāuis in cam-
bijs celebrādis noua quæpiam de illis adno-
tanda supersunt. Est ēm dubiū, an qui cābiū
nomine aliorum recipit, tutò id faciat. Exem
pli gratia. Sunt locupletissimi mercatores
qui regi potissimū pecunia succurrunt, neq;
absq; ingenti fœnore: sed aiunt tanq̄ eius mi
nistros se ex multis locis cāpsoriam colligere
pecuniā, quā ei contribuant: & ideo mun
dos esse ab omni vsuræ labe, si quas vsuras
soluunt

De cambiorum ministris.

Dubium.

Solutio.

soluunt ab ipso recipiant. ¶ Hic autē multa
sunt considerāda. Accipere enim nomine
regis dupliciter contingit: imò verò vno tā-
tum cōtingit re vera modo, sed ipsi alterum
fingunt. Ille inquā proprie cābium accipit
nomine regis, aut aliùs magnatis, aut merca
toris, qui tanq̄ eius famulus id exequit: pu-
ta quia eius œconomus est, vel à secretis, &c
itaque ipse nō fit debitor cambij qd recipit,
neq; postea tanquam suum tribuit regi: sed
rex est qui per illū recipit. Et talis minister
nullam vsuram cōmittit, sed accipit vice do
mini ad vsuras. quod vrgente necessitate lici
tè fit. Sed alius est q licet fingitur minister
regis, non est tamen: nēpe mercator aut cāp-
sor qui aliūde ad vsuras accipit vt regi sub
eisdem vel maioribus tribuat. Exempli gra-
tia: Petrus accipit à Paulo & Ioā. &c. & dat
regi: itaq; rex non cābit cū Paulo vel Ioan
ne, sed cum Petro: qui fit dñs pecuniæ. Hic
ergo personatus sit regis minister: cū officiū
cāpsoris exerceat: & ideo accipere ad vsuras
peccatum illi est: nō solū quia id facit absq;
ꝓpria necessitate, verū quia ad vsum illicitū
accipit: ac perinde ea sub vsuris regi tribue-
re, aliud est ei nouū peccatum vsuræ. Id qd
ex alio eorū vsu fit etiam aperti*. Aiunt cū
quòd qua ratione possunt aliunde sub fœ-
nore pecunias disquirere quas regi tribuāt,
possunt & suas tribuere proprias. Hoc ergo
non faciūt nomine alterius, sed ꝓpтio. Qua
re de istis citra dubiū vllum si cābia faciant
vsuraria, verè vsurarij sunt. ¶ De cabiorū aūt
ꝓxenetis, hoc est de intercurrētib⁹ cōstituē
tibusq; inter partes cābiorū pretia, nō dubi-
to quin adeò sint vsurarum ministri vt eodē
cōuoluātur vitio: quāuis peiùs illi qui facto
res cāpsorum sunt, & ipsorum nomine cam
bia faciūt. ¶ De his ergo factoribus qui alio
rum nomine cambia faciunt, magna est du-
bitandi ratio, quando & quomodo ad resti
tutionem teneantur. Ad quod ideo in calce
huius disputationis respondere ꝓ captu no
stro est operæpretium. Et quidem si sciētes
ac prudentes vsuraria cambia faciant, ad re-
stitutionem indubiè tenentur: idq; ratione
acceptionis, quę illis peccatū est: etiam dum
nihil sibi lucri acquisierint. Si autē ignoran-
ter & bona fide: arbitrantes cābia esse licita,
vsqueadeò, vt (si accidere pōt) ab omni sint
culpa incolumes, liquidū est non teneri ra-
tione acceptionis: teneri tamē videtur ratio
nerei acceptæ, cū posteà cambiorū iniquita
tem resciuerint. Saltē dubio procul tenētur
quādo aliquid lucri apud ipsos remansit. Si
verò nihil illis prorsus ex lucro prouenerit,
dare in primis tenētur solertissime operam
vt illi quorum nomine cambia fecerunt, re-
stituant. ¶ Si autē id perficere nequeant, tūc
meritissimo dubitatur, an ijdem ipsi restitue
re teneantur. Neq; dubium facilis solutiōis
est. Enimverò quòd nullatenùs teneantur,
ex illis radicibus argumentū extruitur quas
lib. 4. sub titulo de rest. iecimus. Haud enim
aliunde quàm ex altero duorū capitum vin
culū restitutionis nascitur: scilicet aut ratiōe
acceptionis, aut ratione rei acceptæ. Qui au
tem accipiendo nullā prorsus cōmisit culpā
non tenetur ratione acceptionis, nisi in mu
tuo & similibus, vbi promisit reddere. Hoc
patet vtroq; iure: nā tota lex Aquilia, quæ
de iniur. & dā. dato, scripta est, nemini actio
nem dat nisi contra eum qui in culpa fuerit.
Et extrà. de iniur. & dam. dato, can. si culpa.
non dicitur, si causa tua, sed si culpa tua da
tum est damnum. Vnde neque in practi-
ca, neq; in foro exterioris iudicij, vllus dāni
aut iniuriæ condēnatur, nisi qui in culpa fue
rit, saltē leuissima. Accedit & quod suprà di
ximus, ꝙ si quis à latrone partē furti dono
susceperit quod cōsumpserit, neq; factus fue
rit inde ditior, nullatenus teneri: isti ergo fa
ctores ratione acceptionis nō tenentur ne-
que apparet teneri rōne rei acceptæ postq̄
nihil prorsus lucri eos tetigit. Hęc argumen
ta hanc ꝓfectò negatiuā partē cōcluderent,
nisi quòd ignorantia iuris nunquā, aut vix
vnquā, prorsus excusat, nisi homo sit agre-
stis, & ius valde recōditum. Cambiorū autē
vsus adeò publicitùs malè audit, vt nemo si-
bi ꝓtexere queat excusationis clypeum, nisi
peritos bona fide cōsulat, quin vero peritis-
simos atq; hoies præcipui nominis: adeò
oēs clamant periculosissimā artē esse. Quo
circà ego nō auderē istos prorsus saltē à to-
to excusare. Sed si soluēdo sunt, tenēt credi-
tores cōuenire, & cū ipsis de re cōponere vt
aliquid soluant: aliquid verò eis cōdonetur.

De cābiorū ꝓxenetis.

Dubitatio.

Primum argumentum à parte negatiua.

Argum. 2.

Solutio.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE IVSTITIA ET IVRE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER SEPTIMVS, De Iustitia & Iure.

QVÆSTIO PRIMA, De substantia voti.

Sanctus Thom. 2.2. quæstio. 88.

ARTICVL. I.

Vtrum votum sit alicuius rei possibile, ad quã ui præcepti non tenebamur.

HActenus de Iustitia et iniustitia earũq; partibus subiectiuis, hoc est speciebus huic virtutis generi subiectis, dictum est. Amodò de partibus eius potẽtialibus, id est illi annexis, subsequitur vt dicamus. Dicitur enim pars potentialis virtus illa, quæ cũ non sit eius directè subiecta species, eo quòd non omnimoda ratione cũ illa conuenit, nihilominùs propter aliquid, quod vtriq; cõmune est, ad illam ceu ad capitalem reducitur. Exempli gratia. Absoluta iustitiæ ratio tria comprehendit. Primũ quòd est vnius ad alterum: secundũ quod versatur circa debitum: ac tertium quod ęqualitatem soluti ad debitum constituit. Liberalitas autẽ licèt non versetur circa debitum, est nihilominùs ad alterum cui per ipsam beneficium confertur. Ob idque licèt non si iustitiæ species, reducitur tamen ad illam ceu pars eius potentialis. At religionis virtus, quæ inter nos & Deum constituit, circa debitam quidem reuerentiam & famulatum quem ei debemus versatur. Sed tamen quia Deo, vt author est. 5. Ethico. Aristote. æquale reddere non possumus: hac ratione, à vera ratione iustitiæ deest: quapropter reducitur ad iustitiam: tametsi ratione obiecti longè sit quàm illa præstantior. De liberalitate autem ac misericordia: deque id genus cæteris, quæ longiùs à iustitia distant, nihil præsenti Opere tractare decreuimus: sed de religione. Neq; verò de cunctis eius partibus: abiret enim Opus in immẽsum: Sed de his tantùm, quę cum iustitia coniunctiorẽ habent affinitatem: nempè de voto: quippe quod reddere ad fidem pertinet, quæ est iustitiæ fundamentum: ac de decimis, & simonia-q̃, nisi quòd materia differt, similima est vsuræ, sacrilegaq; iniustitiæ species: & postremò de his q̃ ipsi vicissim, præsertim episcopi, tum populo, tum ecclesijs debẽt, tam in eleemosynis q̃ in residentia. ¶ Præsens ergo septimus liber in voti sermone versabitur. Neq; nobis vitio dandũ est, quòd ordinem quodãmodò D. Tho. non insectamur. Nam tum quòd decimarũ tractatus Simoniæ disputationi affinis est, q̃ voti sermonẽ subsequitur, tum etiã quia spontaneæ ꝓmissionis consideratio illam antecedit, qua obligatio cõsideratur reddẽdi id quod debetur: in hoc septimo agere cõstituimus de voto, quo Deo aliquid vtrò ꝓmittitur, & in subsequenti de oblationibus, ac decimis q̃ eidem debitæ sunt. ¶ Atq; eapropter hũc statim in fronte articulũ ꝓponimus, Vtrũ votum sit rei alicuius possibile, quã anteà vi ꝓcepti nõ debebamus. Nam si nihil est quod Deo nõ sit vigore prȩcepti debitũ, inanis est vouẽdi religio. Et arguitur à parte negatiua. Nihil operis præstare Deo possumus qd ei nõ sit à nobis tenore prȩcepti dilectionis super omnia debitũ: ergo vanum est qdpiam vouere. Probatur antecedens: tenemur eum diligere ex toto corde, ex tota mẽte, & ex totis viribus: ergo nihil est quod virtute huius maximi mandati non illi debeamus. ¶ Secũdò. Ille nos de nihilo creauit, suaq; misericordia pascit, & sustentat: ergo quicquid sumus, atq; adeò quicquid operari possumus, illi debemus. Imò vero, vt etiã Ethnicus ipse Aristo. 5. Phy si. agnouit, nihil ei possumus ꝓ susceptis beneficijs par rependere: nihil ergo ei aliàs indebitum spondere possumus. ¶ In contrarium autẽ reclamat tota scriptura sacra, vt Deut. 23. Cũ votũ voueris domino Deo tuo, nõ tardabis reddere, & Psal. 75. Vouete & reddite dño deo vestro.

Aristo.

Primum argumentum.

Aristot.

HAnc quæstiũculã, licèt scholasticis insolitam, quã superficie tenus in calce secũdi libri tetigim⁹, toti huic nostrę disputationi præforibus affiximus, vt Lutheranis obuiam occurreremus, qui hanc vouẽdi religionẽ futilem & cõmentitiã cõtendunt. De qua re illos lib. 3. de natu. & gra. cap. 2. in iudicium detulimus. Lutherus inquã in suo dãnato Opere de votis monasticis, demoliri ni-

Luther.

rinitur morem hunc ecclesiasticũ: quoniã res est, inquit, sine authoritate & exemplo scripturæ, merũq; ac pernicioſum hominũ inuentũ. Audi monachum quanto impetu suum euomat institutũ, idq; posteà Lutherani in suis dogmatibus cõfirmare studuerunt. Fuit enim Lutherus omniũ hæresum Vuicleff. Tho. Vualdenſis. le quippe molimen hoc fuit anteà molitus. Contra quẽ celeberrimus Tho. Vuald. tomo. 5. de sacramentalibus, titu. 9. c. 83. & 84. doctissimè ditissimeq; de hac re disseruit. Sed vt alios omittamus, rationẽ originẽq; erroris huius, vt nos loco citato explicuim⁹ ex duobus fontibus Lutherus deduxit. Primus fuit, quòd putauit prȩcepto dilectionis Dei super omnia teneri nos ad omnia opera officiaq; illi offerenda, q̃ facere possumus vt in primo argumento dicebamus. Vnde continuò intulit, non solũ nullũ esse opus quod nõ sit natura sua præceptũ, verùm nul latenùs mortales in hac vita posse illud præceptum satis implere. Quapropter ait quẽcunq; quantũcũq; iustum in omnibus operibus delinquere, vt artic. 31. & 32. ad Leonem adstruit. Quoniã arbitrabatur hunc dilectionis modum quocunq; præcepto concludi: quem quidẽ modũ cũ pro ratione prȩcepti adhibere nõ possumus, quocunq; opere delinquimus. Sed tamẽ misericordia, inquit, Dei est quòd nõ nobis eandẽ omissionem imputet. Ex quo sibi ipsis inferunt nullum esse supererogationis opus, quod esse queat peculiaris materia voti. Alter istorum putidus fons extitit, quòd opera iusti debẽt liberrimè fieri: votum autẽ necessitatem infert ac subinde libertati obstat. At secundi huius capitis error quęstio. subsequenti mõstrabitur. Primũ tamen expugnauimus loco citato. Nimirũ ostendentes quẽad modũ in illa blasphemia perstitãt, quòd Deus nos ad impossibile obliget. Hæc autẽ expugnatio nihil ad prȩsens. Sed idcircò de hoc errore meminimus, vt radicem panderemus ex qua illas in nos blasphemias depromũt: porrò quòd distinguamus à præceptis consilia: cũ tamen omnia sint prȩceptis cõprehensa. Item quòd putemus aliqua esse opera supererogationis, per quæ homines & nos præcipue monachi satisfacere gloriamur: non solùm ꝓ nostris, verùm pro alienis delictis: de quibus subinde supererogationis operibus vota emittimus. Fuit tamẽ hæresis hæc aduersus Pelagianos condẽnata: vt refert Au-

Gemin⁹ fons unde Lutherus præteritũ errorem hausit.

Author libro de natura et gratia.

Augu.

guſt. in Epistola ad Pauli. Vbi ex decẽ eorũ erroribus illũ quintũ facit quòd diuites baptizati tenerentur renũtiare omnibus diuitijs. ¶ Respondetur ergo ad quæstionem catholica cõclusione. Præter opera præceptorum superſunt alia nõ debita quorũ votum emittere iustum est, ac celebre religionis officium. Conclusio tum frequentibus vtriusque instrumentis testimonijs stabilitur, tum etiã locupletissimis sanctorũ exẽplis, ac subinde ineluctabili ratione. Oracula enim veteris legis iam cõpimus ex Deut. 23. citare: & ex Psal. 75. Extat & Num. 6. lex. Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint domino consecrare, à vino & omni quod inebriare põt abstinebũt. Et Eccles. 5. Si quid vouisti Deo ne moreris reddere. Et Prouer. 20. Ruina est homini deuotare sanctos, & post vota retractare. Neq; verò se satis ab his iaculis ab clypeo illo ꝓtegunt, quòd vetus lex iam pridem cũ suis præceptis est antiquata: nã hæc non ex ceremonialibus habentur, aut iudicialibus q̃ abolita sunt: sed planè inter moralia quę naturæ iure perdurant. Imò verò quò istorum cæcitas apertiùs deprehendatur, Ethnicorũ mos locupletisſio testimonio est ipsissimo naturæ iure hanc vouendi religionẽ fundari. Sanè quibus semper vbiq; terrarum solẽne fuit tam rebus afflictis, quàm ꝓlætis victorijs vota suis delubris nuncupare. Vnde Liuius lib. 1. Tullus, inquit, in re trepida duodecim vouit Salios, fanaq; Pallori, & Pauori. Et Psaltes legẽ prosp iciebat Euãgelicam vbi aiebat, Immola Deo sacrificiũ laudis, & redde altissimo vota tua. Sacrificiũ enim laudis sacrosanctũ cõuiuiũ nostrum est, cui cõposuit reddere vota. ¶ Mox & patrum exẽpla perpetuò durant vt illa imitemur. De Iacob autẽ legitur Gene. 28. votũ vouisse deo. Et de Anna Samuẽlis matre. 1. Reg. 1. Et vt reliquos fileamus, ex illo Luc. 1. Quoniã virum non cognosco, clarè colligitur sacratissimæ Virginis votũ, vti Augu. asserit in lib. de nuptijs & concupiscentia: & refertur. 27. q. 2. can. sufficiat. Et in noua lege ꝺ Paulo legitur, Actu. 18. totondisse sibi caput in Cenchris, quòd haberet votum. Et in Euãg. Matthæ. 19. constat votorũ instituta Christo esse probatissima. Ait enim primũ esse eunuchos qui se castrauerunt: hoc est sua sponte absq; legis vinculo, propter regnum cælorum. Et nè contrà cũ Lutheranis existimare tur præceptum, subdit: Qui põt capere ca-

Conclusio catholica.

Prima probatio.

Probatio secunda.

Augu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pist. Cuius instar ait. 1. ad Corinth. 7. Paul. De virginibus præceptu non habeo: consilium autē do. Deinceps subsequitur adolescentis historia: qui Christum interrogatione pulsans quid faceret vt vitā haberet ęternam, respōsum accepit, vt seruaret mandata. Cui rursus dicenti cuncta à iuuentute custodisse, respondit Christus: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me: vbi apertè perfectionis statum à præceptorum materia discreuit. Ait enim primū: Si vis ad vitam ingredi, tanquàm de re necessaria. Quare vt legitur Mar. 10. postquàm adolescens respōdit omnia seruasse, intuitus eum Christus dilexit eum. Vnde fit cōsequens non fuisse

Hieronym. mentitum, licet Hieron. & Origē. ad contra-
Origenes rium annuere videantur. Ob idq; Dominus cupiens eum ad vberiorem frugem promouere, culmen ei perfectionis mōstrauit, quo post præceptorū fundamentum in cōsilijs prominet. Quocircà illicò Petr⁹ publico Apostolorum nomine subdit: Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Super quo loco

August. August. libr. 17. de Ciuitate Dei, cap. 4. ait: Hoc votū potentissimi vouerant, iuxta illud. 1. Regū. 2. Dans votum vouenti. Constat ergo Apostolos voto se obsequio Christi consecrasse. Hæc autē non est loci præsentis locupleti? disserere: quæ rursus quæst. 5. sub titulo de voto religionis in mentē redibunt. Sed expediebat statim in libri vestibulo rationem patefacere cur extra præcepta materia pateat multa vouendi, q̄ non sunt lege debita.

Ratio conclusio. ¶Ratio ergo cōclusionis de contrario principio, quàm quo Lutherani nituntur, ducitur hæc. Plurima extant opera ad quæ nullum nos cogit præceptū, multaq; alia à quibus neq; legis prohibitio nos arcet: ergo voto possum⁹ & ad illa nos obligare, & ab his nos cohibere. Probatur antecedens. Prouidentissimus Deus in edendis legibus quib⁹ nos cogeret, non tantū ad id aspexit, quod nos illi procreationis beneficio debere⁹mus, quodq; à nobis posset absoluta autoritate exigere: sed cùm omnia suauiter pro cuiusque conditione disponat, ad id ꝓprius quod vniuersi mortales secundū imbecillem naturam nostram præstare sufficiebamus: nam lex omnes æquè obligare debet: atq; ad id maxime quòd tum ad eius cultum, tum ad nostram mutuam charitatem necessarium erat. Hoc autē non est quicquid vnusquisque bet totis suis viribus efficere pōtis sed, ea prorsus quæ in Decalogo continētur, & quæ illi tanquàm ibidē implicita appendēt: ergo reliqua omnia in nostra sunt posita libertate, faceréne ea velimus an secus. ¶Idq; apertiùs confirmatur. Deus naturæ autor præter sacramentorū decreta nihil nobis aliud edixit q̄ quod ipsa præcepisset: natura autē non obligat vniuersos vt vnusquisq; quantum pōt faciat: ergo neq; Deus. Alias nō omnes ex æquo suis legibus obligaret: cùm non oēs æqua valeant. Est ergo nihil minus q̄ vesania sic de Deo sentire vt illi prędicāt. Colligam⁹ igitur multa nobis esse extra ꝓceptorū lineam arbitraria & libera, quæ sint nobis votorū materia. Adde quòd votorū materia, vt paulo inferiùs patebit, nō modò sunt consiliorū opera, verū & præceptorū. Sed hactenus locuti sumus de illa peculiari quæ nō nisi voti obligatione sit debita.

Cōfirmatio

Ad. 1. arg. AD primū igitur argumentū in contrarium, negamus maximo illo dilectionis mandato omnia cōplicari opera, q̄ quisque exhibere potest: sed satis est sic tota mēte, & anima, & viribus Deum diligere, vt nihil eidem dilectioni aduersum admittamus: quod quidē in hac vita per Dei fauorem & subsidiū implere possumus. Dupliciter quip-

D. Thomas pe, vt. 2. 2. q. 44. arti. 6. author est S. Thom. præceptum hoc implere potest. Vno modo perfectè: scilicet dum ad finem peruenitur quē Deus intendit: qui sanè est, vt homo se illi omnimodò amore cōiungat, vt neque venialiter delinquere, nec aliū admittere amorem queat. Atque hoc fiet in patria quādo secundùm verbum Apostoli. 1. ad Corinth. 15. Deus erit omnia in omnibus. Vn-

Augusti. de August. lib. de perf. iust. Illa, inquit, plenitudine charitatis patrię ꝓceptū illud implebitur: Diliges dominū Deum tuum ex toto corde tuo. Sed alio modo impletur imperfectè: quādo. s. etsi nō perueniat ad finē, tamen à regula non receditur, quæ illuc ducit. Et isto modo impletur in via. Quare impletio hęc nō eò dicit imperfecta quòd nō sufficiat ad euitandā culpā, sed ꝙ per ipsam nō assequimur fidē. Vnde idē Augu. libr. de spiritu & lit. c. 26. inter militantē vitā & triūphātē sic discernit ꝙ ad iustitiā huius vitę q̄ illo dilectiōis mādato ꝓscribitur, satis est nō peccare. Neq; id, inquit, deputandū est culpæ, ꝙ nondū pōt hic esse tāta Dei dilectio, quāta illius erit, dum à nobis conspicietur.

Ad secundū argumentū

¶Ad secūdū autē respōdetur quod licet quid

quid simus, figmentum Dei simus: non tamen quicquid operamur, ei virtute præcepti debeamus: vt pote qui suas leges naturæ nostrę temnitate admetitus est.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm votum in solo voluntatis proposito perficiatur.

Primum argumentum

SVpposito votum esse posibile propter liberam materiam quæ extra præceptorum obligationem supersit, quæritur de eius substantia quę per definitionem innotescit. Atqui ordine peripatetico prima inuestigatio est de genere: ac subinde de forma definitionis: secūda de materia. Primum explo ratur in hoc articulo, atq; alterū in sequēti. Compertissimum ergo cùm sit, votum esse actionem humanam, quæritur cuiusnam sit potentiæ actus, vtrū scilicet sit voluntatis ꝓpositum, an verò intellectus promissio. Et arguitur quòd sit propositū. Est enim multis recepta definitio voti, quòd sit conceptio boni propositi cum animi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid, vel faciendū vel non faciendum se Deo obligat: propositum autem huiusmodi firmum solo volūtatis motu perficitur: ergo votum in tali ꝓpositio cōsistit.

Argum. 2.

¶Secūdo & vox rem ipsam ostendit. Dicitur enim votum à voluntate: nam id quisq; proprio voto facere dicitur quod voluntate facit: cùm ergo promissio non nisi rationis opus sit, fit consequens vt in voluntate votum consistat.

Argumē. 3.

¶Tertiò, illic votum perficitur, vnde obligatio nascitur: nam hæc est voti genuina virtus: obligatio autem ex solo proposito absq; vlla promissione exoritur: ergo illic votum consummatur. Probatur minor. Per hoc quod qs mittit manum suam ad arātrum, obligatur ad opus, secundùm illud Lucæ. 9. Nemo mittens manū suam ad arātrum & respiciens retro, est aptus regno Dei: nēpè quod obligationem frangit: per hoc autē quòd quis opus proponit, mittit manum ad arātrum: ergo illic fit obligatio, atque adeò votū. ¶In contrarium est illud Eccles. 5. Si quid vouisti deo, nē moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta ꝓmissio. Vbi quod prius nominatur votū, illicò nuncupatur promissio: in qua ideo eius est substantia posita.

Prima voti exurpio.

AD quæstionis elucidationem hoc primū de nomine notandū est, quod est latinis celebre: idque duplicis significatus. Est enim verbi illius nomen, quod est, vouere: hoc est promittere: nō cuiq;, sed Deo, vel diuis: Promittere siquidem, polliceriq;, & spōdere, cōmunia verba sunt pollicitationum quę vel deo fiunt, vel hominibus: vouere autem ea præcisè significat quę fit Deo. Est nāque votum, vt in subsequentibus patebit, religiōis ꝓmissio, ac virtus qua soli Deo eiusque sanctis seruimus. Vnde Cicero ad Atti-

Cicero. cum: Ego me maiore religione quàm quisq; fuit vllius voti, obstrictum puto. Quocirca

Secunda acceptio. vota nuncupare est diuis voce polliceri, & destinare pro fœlici rerum euentu. At verò quia id quod à Deo votis, hoc est oblatis ꝓmissionibus deposcim⁹ valde desideramus, inde vsu venit vt desiderium ipsum votum dicatur. Vnde voti cōpotes dicimur, & pro voto succedere gaudemus dum nostra assequimur desideria. Et vota facere idē est qd optare, auēre, & precari. Hic autē non vsurpatur nomen in hoc posteriori, sed in priori significatu: vt vouere sit vota emittere, & quod latinè dicitur, vota suscipere: hoc est a liquid Deo sanctè polliceri. ¶His præhabitis, ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior est. Ad votum tria ex ne

Prima conclusio. cessitate requiruntur. Primò quidem rationis deliberatio. Secundò verò propositum volūtatis. Sed tertiò promissio in qua ratio

Probatio cōclusionis. perficitur voti. Probatur: votum obligationem secum affert ad aliquid faciendū vel ca uendū: obligatio autē quæ ex propria volūtate nascitur (nam secus de illa quę oritur ex lege) per modum promissionis fit: ergo ante promissionē nullum est votum. Probatur minor. Obligat se homo alteri nō aliter quàm ordinando se illi offerendoq; id ad quod obligatur: ordo autem est opus rationis. Quare licut imperando (qui est actus prudentiæ) ordinat homo ac disponit quid fieri à suo famulo debeat, & deprecando qd sibi per superiorem fiat, sic promittendo ordinat quid ipse pro alijs facere disponat: atque adeò in hoc rationis actu consistit obligatio, ac subinde votum. Promissio autē exfaciendi proposito proficiscitur: propositum verò, cùm sit actus deliberatæ voluntatis, deliberatio rationis antecedit: ergo tres isti actus sunt ad votum ordine necessarij. Adde quòd cùm ex promissione obligatio emergat, debet ei innotescere cui fit. Est autē hoc inter homines ac Deum interstitium, quòd cùm nobis non nisi vocibus aut exteris nu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus aliena mens innotescat, non potest homo homini, nisi voce aut signis quicquam promittere. Vnde Prouer. 6. illaqueatus es verbis oris tui. Deo autem, cui intima cordium patent secundùm illud. 1. Reg. 16. Homines vident ea quæ patent, sed Deus intuetur cor: per solam mentis loquelam fieri potest promissio. Quo fit, vt si voti essentiam ac necessitatē spectes, in intellectu absq; vlla voce consumatur. ¶Posterior conclusio. Solent nōnunquàm duo alia superaddi voto, quæ sunt illi accidentaria. Sed nihilominus ad eius attinēt expressiorem firmitatē. Vt puta externa oris pronuntiatio: secundùm illud Psal. Reddam tibi vota mea quæ distinxerunt labia mea. Quæ quidem verba non sunt respectu Dei necessaria sed respectu nostri: sicuti vocalis oratio, ad expergefaciendos nostros animos, excitandosque mentis oculos in Deum. Secundò etiā accidi solet aliorum testimonii, vt non solū Dei metus, verūm & humanus pudor firmiores nos reddat, nè voti fidē detringamus. Quò forsan alluserit sententiarum Magister in. 4. distinc. 38. vbi ait quòd votum est testificatio quędā, præmissiōis spōtaneę, q̄ Deo et de his q̄ sunt Dei, fieri debet. Tactū & de testificatione interna forte loquatur, qua se homo Deo debitorem contestatur. ¶At vero quāuis hæc lucida sint, nihilominus pluscula lucis indigent. In primis circa tres actus prioris conclusionis recolendum est ex Philos. 6. Ethic. ca. 9. & 10. tres esse prudētię actus, scilicet consulere, & iudicare seu sentētiam ferre, ac tertiò imperare. Suppositā enim finis intentione quæ ex virtute morali proficiscitur, verbi gratia, tēperatè viuendum est, voluntas intellectu vtitur ad cōsultandū de medijs, conferendūq; difficultates quę sunt in religione cum illis quæ sunt in coniugio, illaq; mediorum collatio est consilium. Inuentis autē medijs per syneſin fertur sententia: quę est melioris cōmodiorisq; medij approbatio. Significatio ergo deliberationis, ambo cōprehenduntur, tam consiliū quàm sententia. Atque hoc est ꝓprium voti fundamentū. ¶Restat tamen de huiusmodi deliberationis maturitate, quanta esse debeat indagare. Vtrūm antequàm votum obliget cuncta sint cōsilio deliberanda, quorū ignoratio cohibere hominē posset à vouendo. Hæc enim apparet esse quorundā Iurisconsultorum opinio: in quorum cœtu esse videtur Richard. lib. 4. distin. 38. arti. 1. Vbi ait quòd vbi nō est plena deliberatio, etsi sit semiplena, inde nullum oritur votiligamē. Et arguitur pro hac opin. Votū, cùm a voluntate dicatur, debet esse spontaneū & voluntarium: ignorantia autē voluntariū tollit: ergo vbi nō omnia plenè liberātur nō est plena libertas, atq; adeò nec votū. Secundò. Vota hæc quæ facilitate fiunt, subinde franguntur: ergo periculosa sunt, neq; succedere valent prosperè: atq; adeò totius est illa irrita reputare. Quapropter nō desunt, qui dicāt, referente Syluestro in verbo, votum. 2. §. 13 quòd iratus aut bene potatus vouens aut iurans ingressum religionis, non tenetur: quia quod calore iracundiæ fit, pro nō facto haberi debet. ¶His tamen nihil obstātibus sentiendum arbitror cum Palude. 4. dist. 38. q. 1. & cum Caieta. præsenti articulo, quòd ad votum requiritur plena deliberatio. Plenitudo tamen deliberationis bifariā intelligi potest. Vno modo vt opponitur subreptioni: motui scilicet subitaneo, seu merè naturalis sit, quē vocant primo primū, vbi nulla est ratio vel culpæ vel meriti: seu secundo primus in quo sola esse potest venialis culpa: & talis deliberatiōis plenitudo necessaria est ad votum. Alio modo plena deliberatio est qua nihil quod deliberari poterat omittitur, quę quidē nō est necessaria. Probatur prior pars Votum debet esse nō modò spontaneū, verūm sic deliberatum vt sub mortali reatu obliget: motus autem primo primus nullatenus est voluntarius: & secundo primus, qui est absq; plena aduertentia, esse non potest mortalis: ergo talis voluntatis actus ad voti obligationem non sufficit, quandoquidem votum sub mortali culpa hominem deuincit. Hæc autem plena deliberatio in hoc cōsistit quòd homo iudicio cognoscat quid faciat. Et confirmatur. Per motū vbi sola esse potest venialis culpa, votum non frangitur ergo neque per talem motum firmatur. Posterior verò pars probatur ratione contraria. Ad voti nexum satis est quòd sit opus spontaneū: sed prior deliberatio ad hoc sufficit puta iudicare qd facias: ergo posterior non requiritur. Secundo id confirmatur. Talis promissio homini facta obligaret: vtsi eo iudicio pecuniā pollicereris, aut vxorē tibi spōderes: ergo obligat etiam respectu Dei. Non enim remissior Deus in exigendis promissis est, quàm homo. Tertiò illa prior deliberatio sufficiens est ad meritū & ad mortalem culpam: ergo ad voti obligationem.

Enim-

Enimuerò si quis in repētino periculo mortis cōstitutus votum suscipiat rei bonæ, meretur, & non nisi per virtutem religionis: ergo talis voti susceptio est verè votum. Item si esset rei illicitæ, esset lethale crimen: ergo dum materia est debita, obligatio voti emergit sub reatu mortali. Quartò si religiosus iudicio illo ac deliberatione quę opponitur surreptitio motui contra votum faceret, illud violaret & frangeret: ergo eadem deliberatio sufficiens est ad votum confirmandū. ¶Colligamus ergo quòd si quis ira percitus aut calore, aut mortis metu, quæ rationis iudicium tollerent, votum emitteret, non obligaretur: vbi tamen illa rationis lux perstat, quæ facere potest aut meritum aut mortale delictum, votum obligat. Eam ob rem fallax est apud Angelum regula in verbo, votum ad perpendendum an subitum votum fuerit validum. Nempè quòd si transacta angustia periculi eū qui vouit, facti pœnitet: vel, vt ipse ait, est malè cōtentus, signum est votum non tenere. Fallit inquam grauiter regula. Nam etiam si diu deliberes, potest te post facti tædere. ¶Fulcitur prætered cōciliō authoritate canonica: vt cap. sic nobis. de regula. vbi clericus qui nimia ægritudine laborans religionem vouit, ad habitus susceptionem compellitur. Et. 17. quæst. 4. canon. sunt qui opes. Illi etiā qui tumultuario mētis impulsu, non iudicio perpetuas opes ecclesiæ contulerunt, & de voti leuitate taxantur: & nihilominùs tanquàm sacrilegi habētur si eas reuocant. ¶Addiderim tamē huic sententię hoc tēperamentum, quòd talia vota, tepentina deliberatione suscepta iustam secum afferunt dispensatiōis causam. Id qd doctè Panor. admonuit super cap. veniens. de voto & vot. red. Quin verò cap. ipsum id clarè docet. Tametsi neq; monitū hoc prætermiserim quòd vbi votum Deo nuncupas qui te siue in mari, siue in lecto, siue alibi à præsentaneo periculo eripiat, posteà saluus ꝓfectò inquè & infide dispēsationē procuras. Nam licet repentina deliberatio id finat, tamen causa vouendi, beneficiumq; receptū ingratitudinis te redarguunt. ¶Ad primū igitur argumentorum in contrariū respondetur, quòd cùm quis ratiōis iudicio cognoscit quid facit, satis ignorantiam abstergit, q̄ voluntariū tollit: licet non cūcta consideret q̄ considerari possint. Et confirmatur inde solutio quòd labores & difficultates q̄ sunt in religione, nunquā satis citra experientiā percipiuntur. Quare si cuncta essent perpēdēda, nullū simplex religionis votum citra rei experientiam obligaret. ¶Scisciteris autem quid si te aliquis deciperet, affirmans in tali religione non seruari ciborum delectū, nec ieiunia, aut quidpiam aliud difficile, qd si prænosses nunquam voueres, vtrūm cùm ita seductus vones ingo subiaceas? Respōdetur quòd si deceptio est circa illa quæ tu ferre non posses, votum non obligat: quia est grauis iniuria. Cuius signum est probationis annus, in quo ius vult vt rei grauitatem perpendas. Sed tamen si deceptio est circa alia minutiora, nihilominùs obligaris. Pari modo si quis rusticum falleret, dicens Hierosolymas citrà nauigationem adiri posse, aut Romam non longe distare, cùm longissimè distet, quam ob causam peregrinationē voueret, votum non teneret. Secus si assereret maiorē esse itinerū āmœnitatem re vera est. ¶Hic videri cuipiā posset d̄ metu ꝓtinus et vi q̄ voluntariū tollūt dicendū: verūtū cū tā tùm hic de deliberatiōe fiat sermo, quaigno rantia cauetur, cōmodiùs de metu tractabitur quæstione sequenti sub titulo de obligatione voti. ¶Sequitur ergo de secundo actu qui est propositum voluntatis. Nam quòd id sit voto necessārium ambigere nemo potest. Quādoquidem citra voluntatis actum nulla esse potest promissio voluntaria, atque adeò neque obligatorium votum. Igitur post deliberationem, quæ est in intellectu, necessarium est in voluntate propositum: hoc est electio & consensus quo voluntas iuxta deliberationis sententiam proponit operari. ¶Arguitur autem quòd hoc propositum non sit necessārium, sed sufficiat promissio. Nam dum quis vel Deo vel homini quidpiam pollicetur aut iurat, etiam si non proponat seruare promissum, obligatur: quandoquidem ex ipsa promissiōis natura, fides promittentis astricta manet. Respondetur trifariàm contingere promissionem fieri. Vno modo dum quis proponit tum promittere, tunc etiam seruare promissum. Et de hac neutiquā ambigitur quin sit obligatoria. Tunc enim tam deliberatio quàm propositum, quàm promissio est de opere ipso: cùm scilicet opus deliberasti, proposuisti, promisisti. De qua igitur ait Sanctus Thomas: Promissio procedit ex ꝓposito faciendi. Alia est promissio per contrarium extremum, scilicet dum quis neque intendit facere quod promittit, neque verò

Magister Sententiarū

Documētū Aristo.

Quæstio de liberationis

Richardus.

Postremacō clusio.

Probatur proximusch tentia.

Primæ probationis alterius partis.

Secundæ.

Tertiæ.

Scrupulus.

Solutio.

Argument.

Solutio

Quarta.

Fallax regula Summæ Angelicæ.

Tēperamentū præfatæ sententiæ. Panormita.

Ad primum argumentū.

Motiuū Richardi.

Altera ratio ad idem

Syluester

Palud. Caietanus

Universidad de Deusto
Biblioteca

promittere quod dicit, sed nugari aut seducere. Quam ob rem neque de hoc casu vlla est dubitatio, sed certum est talem promissionem apud Deum non obligare, eo quod promissio signum est propositi & intentionis, qua dum caret, vana est. Sed tamen foro exteriori tam Ecclesiastico quàm Ciuili, siue Deo promissio fiat siue homini, cõpelli tur sic vouens aut promittẽs seruare fidem: quia Ecclesia de interioribus non iudicat. Aliàs si vnusquilibet allegans non habuisse propositum obligandi se audiendus esset, p tinus respublica perditum iret. Vnusquisq; enim contenderet non esse monachum, neque matrimonium contraxisse. Requiritur ergo quod quicunq; hoc causari cogitauerit ante iudicis tribunal, legitime id ꝓbet.

Quæstio. ¶An verò qui tale votum verbo tenus emisit, aut matrimonium cõtraxit, teneatur pa rere sententiæ. Respondet hic Caieta. quod

Solutio Caietani. ratione Ecclesiæ & scandali tenetur. Hæc autem sententia grano salis condienda est. Nã si id quod iubetur, fieri nequit licite, porrò quia intrinsecè malũ est, potiùs mortẽ perpeti ille debet quàm obedire. Vtsi quis post clandestinas nuptias secundò publicè contraxit, & si foro exteriori compellatur debitum reddere, obedire nequit. Esset nanque fornicator. Si tamen id licitè fieri potest: vt fictum monachum habitare in conuentu, habitumq; gerere, tunc obtemperare tenetur: vbi citra scandalum suffugere non valet. Nam si subripere se posset, in aliamque se conferre prouinciam, vbi quia non esset notus citra scandalum quiret exemptus viuere, non teneretur se sententiæ summittere quæ in falsa præsumptione fundabatur.

¶ Tertiò, eodemq; medio modo potest qs votum emittere, intendens quidem vere ꝓmittere, non tamen seruare promissum, aut intendendo iurare, non tamen iuramentum seruare. Quod re vera accidere potest in militaribus religionibus, atque in alijs vbi obtentu citius bonorum tẽporalium quàm religionis sõlẽt talia vota celebrari. Et de hoc voto posset quodammodò dubitari an sit obligatorium. Facere enim in contrarium videtur quòd non præcesserit propositum faciendi: & tamen Sanctus Tho. dicit quòd ex proposito faciendi procedit obligatoria promissio. Respondetur nihilominus q

Qui nouet animo promittendi nõ illic est vera voti obligatio. Nam promissio ex natura sua parit obligationem. Quare si est humana, id est volita, ligat. Vnde fit vt sic promittens grauiter peccet: quia ad id quod ligatur, facere non proponit. Et simile est de illo qui intendit iurare. Manet etiã obligatus. Nec Sanctus Thomas hoc insinuat. Quoniam non loquitur nisi de regulari vouendi via. Sed quid, si quis proponat intendatque promittere, aut iurare, sed tamen non intendat se obligare? Apparet enim tũc nullam oriri obligationem: postquàm obligatio non est volita. At nihilo seciùs respondetur obligationem oriri pro eo quod est naturalis effectus ꝓmissionis. Et ideo satis est causam esse volitam. Nequis enim laqueum tibi injecere, quin illaqueeris. ¶Sequitur de promissione in qua dictum est votum perfici. De qua quæritur an sit post propositum ad voti obligationem necessaria. Sunt enim nonnulli ex iure consultis qui super cap. consulti. de regularibus. affirmant sufficere propositum absque promissione, saltem quando res iam incepta est. Vt dum quis cum proposito permanendi in religione, induit habitum: nam ille est casus illius capit. in quo, quisquis ille erat, iubetur esse religiosus. Et arguitur pro hac opinione, vt quid sit propositum aperiamus. Propositum quippiam faciendi, est animum habere applicatum ad opus: applicatio autem animi idem esse apparet quod obligatio. Secundò. Propositum faciendi est affirmatio de futuro, faciã: ergo qui post propositum non facit, mentitur: liquidem reddit propositionẽ falsam: mendacium autem in re graui est peccatũ mortale: ergo qui religionem, vel peregrinationem, vel quid simile proponit, si non faciat mortaliter peccat, ac perinde obligatur facere: quæ quidem obligatio sufficit ad votũ. ¶His tamen non obstantibus respondetur, propositum ad votum non sufficere, sed necessariam esse promissionem. Et primò patet ex receptissima voti definitione. Nam vt Ecclesiast. 5. citatum est, votum est promissio. Et Magister Sententiarũ ait, votum esse testificationem spontaneæ ꝓmissionis. Vnde vota nuncupare, est aliqd Deo polliceri. Sed ratione id etiam confirmatur. Votum non est nisi quod alteri fit: ordo autem vnius personæ ad alteram, vt ait Diuus Thom. non est nisi per rationem qua se homo alteri vel sua subijcit & mancipat: ergo tantũmodo fit per rationem: sicuti præcipere & precari. Tertiò, quò punctim res tangitur, votum est illud vbi ligatur fides, quæ, vt

tamen stando promissio non sit ligatus. *D. Thomas.* *Dubitatio* *Solutio.* *Quæstio.* *Opinio iurisconsulti.* *primum argumentum* *præteritę opinionis.* *Argumẽtũ.* *Propositũ non satis est ad votum.* *Probatio.1.* *Secunda* *Tertia*

Cicero. ait. 1. Offic. Cic. est fundamentum iustitiæ fides autem, vt ipse & Augustinus aiunt, est quia fit quod dicitur: ergo votum nõ habet vim nisi id dicitur quod faciendum est: dicere autẽ est opus intellectus: ergo in promis-

Cõfirmatio sione consistit obligatio: & non anteà. Et confirmatur sententia hæc ex cap. literaturam. de voto & voti redemptione. Vbi quidam qui in infirmitatate constitutus dixerat, Non morabor, proponens in animo religionis habitum, absoluitur à voto: quia non ꝓmisit. Et sunt verba expressa in cap. si bona. 17. quæst. 1. aliud esse propositum concipere in corde, & etiam ore nuntiare, aliud subsequenti obligatione se reum facere voti.

Gregorius. Quare illic Gregorius illũ qui ꝓpositũ absq; promissione habuerat, absoluit à voto. Et iure ciuili ex pollicitatione nascitur obligatio: vt. ff. de pollicitationibus. l. pactum.

Discrimen inter propositũ & ꝓmissionem. ¶Vnde pro solutione contrariæ rationis notandum est discrimen inter propositum, & promissionem. Propositum nanq; cùm sit in voluntate, neq; affirmatio est neq; locutio, sed est cõsensus seu voluntas quæ exprimitur per simplicem intellectus affirmationẽ futuri, scilicet faciam. Hæc autẽ simplex assertio non facit illum sensum. Promitto facere: sed est simplex affirmatio illius qđ quis tunc in animo gerit. Et ideo non est mendacium: quia mentiri est contra mentem ire.

Ad. 1. arg. Ad formam igitur argumẽti negatur quòd si postea sic proponens non faciat, mentiat: licet faciat propositionem fuisse falsam: quia potuit mutare propositum. Itaque licet falsum dixerit, neque mẽtitus est quando protulit: quia tunc dixit quod putabat facere, nec quando postea fecit contrà: quia non tenebatur non mutare propositum. Superueniens autem promissio sic firmat propositum, ligatque animum alteri, vt absque fractione fidei & iustitiæ non valeat illud mutare: promissio ergo est necessaria. Neque contrarium colligitur ex dicto capitulo consulti sanc. vbi solùm sancitur quod qui proposuit per ingressum religionis Deo famulari, perseueret, vel in suscepto habitu vel in alio laxiori. Loquitur nanque illic Innocentius consueto more de proposito promissione firmato. ¶Restat tum demum postremum

Argumẽtũ argumentũ. Promissio pertinet ad illã partem prudentiæ vbi est imperium & deprecatio, vt verbis sancti Thomæ suprà didicimus: imperium autem & iussio prudentiæ

D. Thom. antecedit electionem, vt Sanctus Thomas sentire videtur. 2. 2. quæstio. 47. articulo. 8. electio autem idem esse videtur, quod propositum voluntatis: ergo promissio non sequitur, sed præcedit propositum. Caietanus hic distinguens respondet: videlicet quod imperium quo quis sibimet præcipit, antecedit electionem. Nam post deliberationem intellectus per prudentiam imperat voluntati vt eligat. Imperium autem quo quis præcipit alijs, electionem subsequitur, & pariter deprecatio, ac promissio. *Caietanus.*

¶At vero è contrario, vt reor, stat sententia tam Aristot. quàm sancti Thomæ, ac subinde veritas. Nẽpè quòd imperium, siue respectu alterius siue respectu ipsius imperantis semper electionẽ subsequatur. Etenim post deliberationem statim sequitur electio. Sed post electionem non sequitur opus, nisi prudẽtia imperans, voluntatẽ ad operandum applicet. Imperium enim non est, Elige: sed, fac. Et ita illic dicit sanctus Thomas quod cõsistit in applicatione consiliatorum & iudicatorum ad operandum. Similiterque ideo promissio sequitur propositum. *Reprobatio* *Solut. Caie.*

¶Ex his si definitionem voti, quæ vniuersa comprehẽderet, tam vana quàm solida, tam iniqua quàm legitima, elicere cuperes, satis tibi esset dicere quod votum est promissio facta Deo. Attamen illa quæ legitimo tantùm voto congruat definitio, articulo proximo commodiùs constituetur.

¶ Circa verba autem sancti Thomæ inter probandum priorem conclusionem dubitabit forte lector an simplex promissio obliget, & an solo actu intellectus oriatur inter homines obligatio. Sed hæc quæstione sequenti inter agendum de obligatione voti commodiùs disputabuntur: porro vbi ex professo id tangit S. Thomas.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum iam negatum est, conceptionem propositi sufficere sine ꝓmissione. Quare qui dicũt, votum esse cõceptionẽ propositi cum animi deliberatione firmata, voce, firmata, intelligunt per promissionem.

Ad. 2. arg. ¶Ad secundum respondetur q votũ non dicitur à volũtate, eò q sit actus eius, sed quia nascitur ex eius proposito. ¶Et pariter ad

Ad tertium argumentũ. tertium negatur q per solum propositum quis dicatur manũ mittere ad arãtrum. Nã manum mittere, est animum operi admouere: quod non nisi per promissionem fit. De promittente ergo ait Christus, q si respiciat retrò non est aptus regno cœlorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS. III.

Vtrùm votum semper fieri debeat de meliori bono.

PRæcedenti articulo determinatum est genus & forma voti: subsequitur ergo eius materiam explorare. Vtrùm scilicet debeat semper fieri de meliori bono, quod vocant supererogationis: nempè cuius obligatio non cadit sub præcepto. Et arguitur à parte negatiua. Baptismus, vt habet glossa super Iud Psal. Vouete & reddite, est votum: & tamen est opus præcepti. Et Iacob legitur Genes. 28. vouisse Domino quod futurus ei esset in Deum: quod nihilo minùs est de necessitate salutis, ergo non semper fit de opere supererogationis. ¶ Secundò: Iephte, vt legitur Iudicum. 11. voto astrictus occidit filiam: quem nihilo minùs Paulus ad Rom. 11. inter alios sanctos connumerat: & tamè illud non modo non fuit melius, verùm neque bonum. ¶ Tertiò nonnunq; emittuntur vota quæ in detrimentum personæ redundãt: vt cùm quis se voto implicat, vt ieiuniorum, ac vigiliarum quæ immodicè vitã hauriunt obseruatione, affligat sese. Et nonnunquàm de rebus indifferetibus, ac inutilibus: vt dum quis pollicetur nõ lauari, aut comi, aut iter arripere certis diebus: hæc autem nõ sunt meliora bona: ergo illud non est ad voti obligationem necessarium. ¶ In contrarium est illud Deuteronomij. 23. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Vbi materia voti designat esse illa quæ nõ est in præcepto.

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Paulus.

Argum. 3.

AD quæstionẽ hanc, vt seriem Diui Thomæ etiam teneamus, quinque cõclusionibus respondetur. Nã cùm votum multis qualitatibus vestiatur, secũdùm illas expendenda est eius materia. Eapropter ex illis quæ cogitari possunt vouẽdi virtuti substerni, quædam manifestam habent rationem, cur nõ possint voto offerri Deo: quædam per contrarium manifestam quoque, cur licita sint eius materia: sed alia sunt de quibus est dubium. Cuncta autem in genere sunt numero quinque. In quorum primo gradu ea collocantur quæ sunt Deo, vel aduersa & contraria, vel saltem inconsona, & inuisa. Nempè delicta, seu mortalia, seu venialia. ¶ De his ergo statuitur prima conclusio. De re nulla illicita fieri licitè potest votum: puta neque de homicidio, neque de leuissimo mendacio. Probatur suppositã natura voti, quæ est promissio Deo facta. Promissio est rei quã quis in alterius gratiã facere disponit: hoc enim à cõminatione, quæ sibi cõtraria est, differt: q cõminatio est rei alteri iniuriosæ, aut pernicioſę. Promittere em̃ alteri q̃ sis eũ occisurus, aut quomodocunq; læsurus cõminatio potiùs est: promissio ergo non est nisi beneficij: delicta autẽ in iniuriã Dei cedunt: ergo qui occidere voueret, aut furari, potiùs id Deo comminaretur, q̃ polliceretur. Quare tale votũ non esset obligatorium. Imò illud emittere peccatũ quidẽ esset, idemq; pòst implere cumulati⁹ crimẽ.

Prima conclusio.

Probatio.

Secũda conclusio.

¶ Huic proxima est conclusio secunda. De re indifferenti: nempè quæ nihil secum emolumenti affert neq; diuini honoris, nullum religiosè potest emitti votum. Vt si quis voueat vngues die Sabbathi nõ rescindere, aut iter die Martis non arripere. Probatur cõclusio. Quia cũ votũ in gratiam honorẽq; Dei fieri debeat, non solùm de re illi inuisa emitti nõ decet, quod esset iniquum, verũ neq; de re quæ illi non est accepta: quippe quod, cũ Deo in gloriam non cedat, vanum est: quin verò tunc etiam superstitiosum, dum numẽ aliquod in rebus illis inesse creditur.

Rõ conclu.

¶ Ex his autem quæ Deo neq; cõtraria sunt neque dissona, alia sunt vel impossibilia, vel necessaria: alia verò cõtingentia, in nostraq; posita facultate. De illis prioris generis statuitur tertia conclusio. De re seu necessaria, seu impossibili, fieri nõ potest votum. Stupidus em̃ esset qui se vel moriturum voueret, vel nunquã moriturum. Primum si quidem necessarium est, atq; alterum impossibile. Sicuti qui voueret aut nunquã volaturum, aut volaturum aliquãdo. Ratio cõclusionis est, q̃ votum debet esse non solùm vltrò factum verũ & à prudentia profectum: impossibilia autẽ & necessaria nostræ voluntati non substant: non ergo sub voti obligationem incidere possunt. ¶ Eorum verò quæ in nostra sunt potestate neq; Deo aduersa, alia sunt ad salutem necessaria: nempè vniuersa præceptorũ opera, alia verò minimè. Cũ audis necessaria: nomẽ ad illa etiã extende quorum contrarijs à via salutis remoramur: vt nõ solũ præcepta quæ simpliciter talia sunt, nempè sub reatu mortali obligantia, verũ & illa includas, quæ obligant sub veniali.

Tertia conclusio.

Rõ conclu.

¶ De istis ergo subijcitur quarta conclusio. Opus præcepti quatenus est necessitatis, nõ est materia voti, bene tamen quatenus est in nostra voluntate. Materia enim vòti est illa quæ

Quarta conclusio. Explicatur conclusio.

quæ eius ratione sit debita: ergo quatenus opus est, legis obligatione debitum, non cadit sub voto: quia non pendet ex nostra voluntate vt sit debitũ, sed ex legis necessitate. At verò quia præcepti necessitas nõ est simpliciter necessitas, sicuti illa tertię conclusionis, quę est mori, aut nõ volare: sed velũtariè illud implemus, aut trãsgredimur, hac rationes cadere potest sub voto. Non quidem vt ad id obligemur ad quod non tenebamur, sed vt ad id ad quod tenebamur, gemina simus obligatione constricti. Tenebaris inq̃ præcepto temperantiæ, non fornicari: cuius trãsgressio vitium erat tantùm luxuriæ: emisisti eiusdem rei votum: obligaris ergo virtute insuper religionis.

Quintacõclusio.

¶ De illis demum quæ neq; necessaria sunt ad finem: neq; indifferentia: sed tamen conducentia & expedientia, vt consilia adhibetur quinta conclusio. Opera consilij sunt, propria peculiariſq; materia voti. Concurrunt em̃ in talia opera cõditiones omnes & qualitates legitimi voti. Prima quippe voti qualitas est, quod non sit de re Deo aduersã propter quam exclusimus peccata: neque de re vana: propter quam abegimus indifferentia. Et tertiò q̃ prudenter fiat: quamobrẽ explosimus impossibilia & necessaria. Quare primum votorum genus est iniquũ, secundum vanum: ac tertium stultum. Opera autẽ præceptorũ licet quodãmodò sint materia voti: nõ tamen omnimodè, quia simpliciter eorũ obligatio nõ pendet à nobis, sed ex legis necessitate. In operibus autẽ consiliorum cuncta conueniunt. Sunt quippe in primis Deo gratissima, atq; in nostra potestate constituta: eorumq; obligatio non ex legis necessitate, sed ex mera voluntate nostra pendens.

¶ Hæc ergo hunc in modum cõstituta operæpretium est presiùs expendere, emunctiusq; collimare. Et quidem circa primam conclusionem hoc primùm meditãdum superest, quòd qui peccatum Deo vouet, eius id maiestati comminatur: quæ ingentissima blasphemia est. Enimverò cũ quicquid peccatum sit, contra eius legem & voluntatem fiat, perinde est vouere hominem occidere, aut furari, acsi Deo ipsi comminareris idem malum. Vide ergo quanta hic sit peruersio. Nempè quòd cùm votum actus sit religionis quo gratissima ei obsequia dedicanda sunt, eousq; religionem contaminas, vt obsequium in comminationis audaciam cõuertas. Ex hoc fit quòd cùm votũ Deo fiat, atq; ad primũ Decalogi mandatum spectet, plus absurditatis habet Deo rem illicitam vouere, q̃ homini subiuramento iniuriam committere. Nam iuramenti violatio contra secundum præceptum est. Atq; ex eisdem rursùs consequitur, vt vouere Deo materiã peccati mortalis, in vniuersum sit peccatũ mortale. Etiam si non fieret cum proposito implendi votum, dummodò adsit intentio vouendi: quia obiectum de se est mortale.

Ad argum.

¶ Percõtaris autem vtrùm votum emittere venialis culpæ, puta ioco mẽtiendi, aut otiosè loquendi, sit semper mortale. Fit arguitur à parte affirmatiua. Qui aliquid Deo promittit quod tenetur nõ facere, grauẽ mferre ei videtur iniuriam. Atq; id vrgentiùs roboratur. Votum, vt modò dicebamus, maioris est vinculi cùm Deo sit, quàm iuramentũ quod fit homini: iuramentum autẽ promissorum venialis committendæ culpæ, videtur mortale: quoniã qui iurat tenetur facere falsum: ergo & votum. Nihilominùs respõdetur, votum de re veniali nõ esse nisi veniale: quoniã ipsum implere nõ est nisi veniale. Quare homo non se exponit periculo mortalis. Vnde ad priorẽ rationem negatur q̃ promittere Deo id quod sub culpa venialì teneris nõ facere, sit tibi mortale, fit de re veniali, ppter eandem rationem: quia scilicet implere illud non est nisi veniale. Idemq; sequenti lib. q. de periurio. de simili iuramento dicemus. s. nõ esse mortale. Et ratio est quòd illud implere non est, nisi veniale: facere autem contra illud nullum est peccatũ: imò est virtus. Facere enim contra iuramentũ quod non est obligatoriũ, nullatenùs est illicitum. Vt iuras non audire missam in die paschalis, quã postea audis. Sed tota culpa cõmittitur dum iuras, eò q̃ iuras quod teneris facere falsum. Et ideo tota culpa debet perpendi ex obiecto. Obiectũ autẽ iuramenti est veniale, quare neq; iuramentum ipsum est nisi veniale.

Dubitatio.

Rõ dubitãdi.

Solutio.

¶ Circa secundam conclusionem de re indifferenti dubium inde emergit q̃ multa sunt indifferẽtia de quibus emitti votum potest. Est enim indifferens transire per vicum, aut ædium limina penetrare, & tamen sunt non nunquam salutaria vota quibus se homo à similibus operibus arcet. Ad hoc facilimè respondetur quòd indifferentia quatenus indifferẽtia sunt, id est sub sua indifferẽtia perseuerãtia, dicari Deo aut diuis voto non debent. Et hoc pacto intelligitur conclusio. Si verò pensata ratione aliqua, aut fine, pertinentia

Alterũ dubium.

Responsio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nentia ad bonum fiant, tunc votum eorum nihil aliud q̃ religio est. Dixerim ratione aliqua vel fine. Ne quis putet propterea tantũ ꝙres quælibet vouetur, illicò ratione voti de impertinentibus ad pertinentia cõmigrare. Exẽpli gratia. Vouere rescindere vngues, vel non rescindere illicitum est: quia etiam post votum res est indifferens: nempè ad nihilum fructuosa. Et eãdem ratione si absque alio fine voueres non transire per vicũ, aut non ingredi domum. Sed si illa opera occasionem tibi offerunt peccandi, puta inspectandi fœminam vel alium inimicum, tunc fiunt ad rem referentia, ac subindevoti materia. Eãdem ratione muliercula vouens die Sabbathi in honorẽ Virginis non coquere panẽ, sed tamẽ nõ abstinet ab alijs operibus vanum emittit votũ: quia alios te insumente labores, nil Diuæ Virginis refert hoc aut illos insumas. Si autem voueas omni opere seruili abstinere, legitimũ votũ est. Sunt tamẽ aliqua quæ prorsus neq; probant neq; reprobantur. Vt si quis voueret die Sabbathi indui albo in memoriã viginitatis Deiparæ, non omnino esset vanũ. Itaq; existimandus est finis, vel causa quę opus facit ad rem pertinere. ¶ Ex his fit cõsequẽs quòd dũ votum de similibus rebus emittitur, non obligat, nisi quandiu finis ille conducit, & causa durat quæ votũ fecit legitimũ. Illa enim cessante, cùm opus ad suã redeat indifferentiã, desinit esse materia voti atq; adeò cessat obligatio. Vouisti vicini limina nõ calcare propter periculũ quod intus latebat: illo cessante nõ te diutius votũ tenet. Hoc probat: quia votũ nõ plus obligat q̃ si lex esset. Lex autẽ cessante in vniuersum eius causa & fine cessat: ergo pariter votũ. ¶ His demũ instructi documentis, cẽsere de votis quisque potest quæ de huiusmodi indifferẽtibus rebus passim emittunt. Loquebaris forte cũ homine, & in colloquio aliquid tibi ingratũ accidit propter quod vouisti nunquã amplius cum illo inire sermonẽ. Et forsan ludebas, & ideo vouisti nunquam deinceps cum illo ludere, vel non ludere chartis, vel non ludere in tali domo. Si illa nullius tibi occasio sunt mali, neq; aliqua exiſtit causa vt ad bonum inferuiant, tunc talia vota nullatenùs tenẽt. Sed vouere fuit vanitatis peccatũ. Si autẽ loqui cum tali persona occasio tibi est mali, votũ tenet. Sicut si voueas non ludere propter dispendiũ quod facis rei tuæ, aut propter alia pericula. Neq; horũ vlla esse potest dubitatio quæ hominis conscientiã vllo pacto fauciat. Sed absq; vlla dispensatione, qui vota huiusmodi rerũ indifferentiũ fecit, põt cõtra illa facere: satisq; illi est voti pœnitere. ¶ At verò de iuramento propter eius reuerentiã, posset quispiam animo hærere. Enimuerò si illud quod metu mortis extorquetur implẽdum est, vt quod quis in nemore latronibus metu mortis perculsus fecit, vt doctores sentiunt, ratio videtur strictiùs persuadere vt iuramentum de re etiã indifferenti sit seruandum: aliàs fieret falsum. Nihilo minùs respondetur, iuramẽtum ꝓmissorium huiusmodi rerũ nulla prorsus causa, aut fine ad rẽ aliquã cõferens, non magis obligare, quàm votum. Quoniã tale iuramentum nihil aliud est q̃ promissionis, ac voti confirmatio. Et ideo si votum non obligat, fit vt neq; iuramentũ. Iurasti nunq̃ te ampliùs cum tali homine collocuturũ: aut nunq̃ ampliùs transire per limẽ ad quod pedẽ fortè offenderas: aliaue similia quæ nullius sunt emolumenti: peccasti quidẽ cùm iurasti contra secũdum præceptum: veruntamen, iuramentum nullatenùs fit obligatorium: quare absq; dispẽsatione facere contra ipsum nullum est peccatum: atque adeò, neq; mẽdacium: quoniã, vt suprà dictum est, tota istorum iuramentorum malitia patratur dum fiunt. Iurasti non audire missam die festo: facere cõtrà, quia nõ est malum, non fit tunc mendacium: licet efficias fuisse falsum. Et quòd non sit obligatorium, patet: quia veluti si homini id promitteres, nihili tuam faceret promissionem: ita neq; Deus. Quare Eccle. 5. vtraq; promissio dicitur Deo displicere. f. infidelis, & stulta. Vbi vero dubiũ esset, an res esset aliquo modo vtilis, tunc timorati animi esset dispensationẽ procurare. Neq; simile est de iuramento extorto q̃n cadit super materiã, quæ est alicuius emolumenti: latroni autem promissam pecuniã exoluere, res est cõmoda, atq; adeò ex natura sua iuramenti materia. Quapropter, licèt sit extortũ, ꝓpter reuerẽtiam diuini nominis est implendum: materia verò vana nõ est iuramenti subiectũ, ac proinde neque obligationis capax. Sed de hoc libro sequenti latius. ¶ Circa tertiam conclusionẽ nulla est dubitãbi ratio, sed de quarta sequitur explorandũ quidnã contineat veritatis. Est enim argumentum, quod materia præceptorum non sit materia voti. Nã cùm votum sit opus consilij, & materia debeat respondere formę, fieri videtur consequens, vt eius

Pulchra deductio.

Dubitatio.

Solutio.

Scrupulus

eius materia debeat similiter esse arbitraria, & consilliorum: & ideo vbi lex obligatos nõ habet, vanum sit votum. Imò verò quodam modò Deo ingratum. Nã qui vouet facere quæ Deus alias iubet, maiorẽ vim suæ videtur attibuere voluntati q̃ Deo iubenti. Item adhibere præcepto votum, ex animi languore procedere iudicatur, nẽpè ꝙ homo viribus sit destitutus, vt quod Deus iubet, explere nequeat. Insuper & dæmonem lacessit, vt pugnantiùs cum tentamentis iuuadat.

Solutio. ¶ Respondetur nihilo minùs præceptorum materiam esse quoque posse votorum. Et ratio sancti Thomæ est, quòd non est simpliciter necessaria, sed à nostra pendet voluntate. Quare possumus nos ad talia opera arctiori vinculo astringere. Nulla enim inter ambas obligationes exisſit repugnantia. Secundo id solenni Ecclesię vsu probatur. Vouentes enim religionem, nouo nexu deuinciuntur ab adulterio, & fornicatione abstinere, à quibus diuina lege erant prohibiti. Idq; à clericis dum sacris maioribus initiantur exigitur. Tertiò licitum est & sanctum ad id ad quod lege tenebaris iureiurando te insuper innodare: vt cùm mutuum recipis, aut depositum, aut alium iuris contractum: ergo simili modo potes voto eandẽ confirmare fidem. Quartò quanuis lege tenemur non occidere, non furari, &c. nihilo minùs malefactoribus supplicia decernuntur, vt quos virtutis honestas non sufficit, metus pœnę cohibeat: ergo nulla est repugnãtia legis obligationi alteram voti adhibere. Sunt qui quasi de nomine disceptãtes dicant: hoc genus promittendi nõ esse proprie votum, ob id ꝙ materia non est proprijs apta: nihilo minus qui sic ꝓmittit, duplici modo peccaret si promissum nõ solueret: videlicet cõtra legem & contra promissionem. At verò profectò nõ est cur negetur esse proprie votum, postquàm est vera promissio Deo facta. Et confirmatur sic esse fatendum. Nam qui tale votum transgreditur, vt suprà dicebamus, vere contra religionem peccat: non autẽ sic peccaret, nisi vere faceret contra votum. Nam si in hac obseruantia substantia religionis, quæ est genus, cõtinetur, fit vt & substantia voti contineatur quæ eius exisſit species. Potest ergo quisq; de materia singulorum præceptorum votum emittere.

R.Ã.S.Th.

Secundarõ.

Tertia.

Quarta ratio.

Ad 1. arg. ¶ Vnde ad primum in contrarium argumẽtum respondetur, quòd etsi vouere sit opus consilij, non tamen requiritur vt materia sit propria consilij: nam potest esse consiliũ vt arctius nos ad id perstringamus ad quod lege tenebamur. Quod si hinc fortè verba sancti Thomæ ex 4. distinct. 38. quæst. 1. cõtra nos afferas, dicentis, huiusmodi vota largè ita dici, non proprie. Respondetur, large, non accipere pro eo quod est abusiuè, sed pro eo quod est communiter: quemadmodùm illic Magister loquitur. Haud enim negat quin propriã habeant rationem voti: sed tamen quia materia cõmunis est, & votis & præceptis, ad quam subinde omnes homines in communi tenẽtur, ait huiusmodi materiam non esse propriam, id est, peculiarem voti. Quare hic exactiùs loquitur. Et elicitur hæc materiæ distinctio ex verbis Augustini 17. quæst. 1. vbi ait. Sunt quædam quæ etiã non vouentes debemus, quædam etiam quę nisi vouerimus non debemus. Neq; in hoc plus tribuimus nostræ voluntati quàm Dei, sed religamus eandem diuinæ religioni, vt firmiùs id qd nobis præcipit persoluamus. Et quanuis in hoc profiteamur nostram imbecillitatem, illam tamen consolidamus. Atqui vt dæmones inde ferociores in nos insultant, ita & diuina subsidia locupletiora nobis mittũtur. ¶ Tametsi vt verum fatear vota hæc operum præceptorum nunq̃ aut vix vnquam alicui suscipienda, aut consulenda sunt: quia neq; crebro solent bene succedere. Quare vel non fiant, vel cauẽda sunt, vel facile dispensanda: nisi quando persona prudens & constans est, ad rem tamen aliquam procliuis, quæ occasio illi est mali grauissimi, aut scandali. Et cura nihilo minus vigilãtiùs adhibita, cauere illud potest maluni.

Ad secundũ

¶ Vtrùm verò votum nunquam venialiter peccandi sanæ sit mentis. Ad hoc respondetur, eiusmodi votum insanum esse neq; vllo pacto obligare: quoniã est de re hominibus impossibili. Si emẽ dixerimus (vt ait Ioãnes) quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Vouere autem nunquã peccare, mortaliter non est genere suo malum: quoniam id per Dei gratiam possibile est. Attamen neq; hoc prorsus consulerem: quia res est perdifficilis, tum factu, tum præsertim, & cognitu: potissimum de peccatis cordiũ. Crebrò enim scrupulus pungit consenseris ne in mortalem culpam: votum autem debet esse de re comperta & de opere cuius transgressio in propatulo habeatur. A singulis autem cauere, hoc vouere permittitur: vt non fornicari, non ioco mentiri, & similia.

Quæris

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæstio parua. Quæris autem vtrùm si quis emitteret votũ nunquam peccandi, teneretur ratione voti cuitare illa saltem peccata quæ potuerit, vt iocosa mendacia. Offert se nanque ad id ratio. Nã qui promisit dare decem, si cũcta nõ potest, tenetur tamẽ ea cõferre quæ potest. Et qui promisit ieiunare aduẽtum, si nequit totum, tenetur nihilo minùs in quantũ potest. Respondetur tamen tale votum ad nihil obligare: quia stultum est. ¶ Hoc tamen postremum supereſt decidere, Vtrùm transgressio cuiuscunq; talium votorum sit mortalis. Vt si quis vouit non mentiri iocose. Patrocinatur nanq; affirmatiuæ parti ratio hæc, quòd tunc mentiri esset religionis violatio quæ à genere suo est mortale. Solutio autem huius pendet ex articulo subsequenti, vbi disputabitur vtrùm transgressio voti ex leuitate materiæ fieri possit venialis. Illic ergo & hoc examinabitur. ¶ Ex quinta autem cõclusione, tametsi certissima sit, dubia emergunt multò grauiora. Et primum an licitũ illa sit malo fine vouere. Vt si quis quẽadmodũm nuper dicebamus, religionẽ Cruciatorũ militiæ profiteretur opulentiæ causa præbendarum: aut si quis quod creberrime vsuvenit, fieret sacerdos, non propter status sanctitatem, sed propter sacerdotia: nimirum ditari magis cupiens, quàm sacrificare.

Solutio.

Primum dubium.

Rõ hæsitãdi Apparet enim votum non esse licitum, atq; adeo nec obligatoriũ. Nam malus finis obiectum vitiat: de malo autem obiecto (vt conclusione prima dictum est) iniquum est votum. ¶ Dubium hoc etsi docte hoc loco disserat Caiet. accuratioris tamen eget examinis. Multimoda eũ distinctione vti in præsentiarũ oportet. In huiusmodi inquam votis melioris boni triplex fieri contingit relatio in malũ finẽ. Potest quippe vel obiectũ ipsum voti in malũ referri: vel applicatio animi ad vouendum, vel votum ipsum. Exempli gratia. Si quis hanc faceret animo oblationẽ: Vouco dare eleemosynã propter vanam gloriam: tunc vocula, propter moderari, &, quod aiunt, determinare potest aut verbum, dare, aut verbum vouco. Et quidẽ priori modo obiectum ipsum voti, quod est, dare refertur in malum finẽ, à quo ideo datio ipsa contaminatur, ac deprauatur. Et de hoc sensu est prima assertio, eiusmodi votũ nullum esse: sed est inter illa quæ prima conclusione condemnantur. Nam dare propter vanam gloriam est malum obiectum, & multò erit iniquius vouere aliquid facere propter malum mortale, vt si voueas ad ecclesiã ire ad solicitandam puellã. Nam ire ipsum tunc malum est, quod est voti obiectum. Exemplum secundi. Vt si quis intendens pingue sacerdotiũ cuius nõ est dignus, fieret sacerdos, vbi est implicitũ votũ castitatis, vel præceptũ, de quo modò nõ disputamus. Aut cũ nobilis tali animo induit militaris religionis habitũ. Hic enim obiectũ voti non refertur ad malum. Si enim hic dicat, voueo esse sacerdos propter beneficiũ expiscandũ: præpositio, propter, non modificat rem quæ est esse sacerdotẽ, sed hoc qđ est, voueo. Haud enim post sacerdos aut miles effectus opera facit suæ religionis, puta nec orat, nec celebrat, nec obedit propter malũ finẽ, sicut qui dat eleemosynã propter vanã gloriam: sed tãtùm professus est propter malũ finẽ. Et de hoc intellectu fit assertio secunda. Votũ sic factũ tenet. Et ratio est, quia obiectũ eius res licita est, & bona scilicet esse militẽ, aut sacerdotẽ: nẽpe militare, orare, sacrificare, quæ quidem non referũtur in finistrũ finem. Pari modo si quis profiteretur religionẽ, peruerso fine adductus: porrò vt posset postea res connuentus suffurari. Ille enim obiectũ voti, puta vigilias, orationes, & obedientias nõ refert in malũ, sed finis vouendi fuit malus. Quare votũ, quia de bono est obiecto, solidũ est, & firmũ. Ad rei autẽ perspicaciorem intellectũ arguitur. Sicut dare eleemosynam proprer vanã gloriã peccatũ est: & corrupto fine ire ad ecclesiã: sic & malo fine votũ facere: ergo sicut votũ primi generis est malum, quia de malo obiecto, sic & votum secundi generis, quia malum habet finem. Quòd si vtrunq; malũ est, sit vt neutrũ teneat. Pro solutione argumenti hoc apprimè in præsenti materia notandũ est: quod lectorem minùs attentum fallere valde posset. Nẽpe nõ esse in vniuersum verũ q̃ omne votum illicitum & malum sit irritum: neq; hoc à nobis assertum est, sed hoc tantùm q̃ omne votum de obiecto malo est irritum & cassum. Cõcedimus ergo q̃ vouẽs sacerdotiũ, aut religionẽ malo fine, peccat quidem vouendo: tamen quia votum, bonũ habet obiectũ: (nam etsi votum referatur in malũ finem, tamen obiectum non refertur in eundẽ) votũ tenet. Negatur igitur postrema consequentia, votum factum malo fine malum est: ergo non obligat: sicuti si haberet malum obiectum: quoniam res Deo deuota bona est: licèt malo fine dicata. ¶ In tertio autem modo plusculũ

Secunda.

Tertia.

latet ambiguitatis. Exempli gratia, Rex sciẽs & prudẽs iustũ indicens bellum, vouet Deo auri talentum, si victoriã obtineat. Hic obiectum voti, puta dare pondus auri, bonũ per se est: finis tamen voti, puta obtinere iniquã victoriam, est malus: de huiusce igitur votis distinguẽdũ hoc pacto est. Si tale votũ fiat, vt Deus eiusmodi victoriã cõcedat, non est religionis actus: imò omninò religioni contrarius: eò q̃ qui sic vouet, Deũ facit authorem mali: pro qua turpitudine, quã Deo impingit munus illi spondet: ob idq; nullũ est votũ, sed graue impietatis blasphemiæq; peccatũ. Atq; adeò longè scelestius, quã si esset votũ de re illicita. Multò enim enormius est Deũ facere autorẽ mali, quã rẽ illi diuersam vouere. Pari modo si quis voueret Deo munera, vt compotem eum faceret optati adulterij, aut homicidij. Quocirca nihil refert votũ antè facias q̃ rem inceptes, an postquã fueris optatis potitus. Nã etiam si post partam victoriam, aut patratum adulteriũ Deo quippiam ob id voueas, quo te tui cõpotem desiderij aut victorem iniquum fecit, votũ non tenet: qa eâdẽ impietatis lue sordescit. Neq; si id vouere in gratiarũ actionẽ: qa neq; pro illo gratũ Deo est gratias audire. Neq; verò interest tale votũ emittas, nõ exprimendo, vt Deus tibi in iniquitate patrocinetur, sed merè cõditionaliter, hoc tenore. Si victoriã hãc obtinuero, aut si cõpos desiderij mei fuero, hãc faciã eleemosynã. Quoniã nullus sic sub mera conditione vouet nisi vt Deũ sui sceleris patronũ, ac fautorem cõpellans. Et aliud excogitare, esset casum insolentẽ effingere. Quare vota hęc absurda omnia sunt & nullius vigoris. ¶ Quòd si contra insurgas. Similes stipulationes hominibus factæ iure naturæ tenent: nam quod quis scorto pollicetur, soluere astringitur: ergo & solidæ erũt respectu Dei. Negatur consequentia: quoniam potest homo ab homine turpe obtinere obsequium, pro quo mercedem debeat: à Deo autem nemo id recipit quod absurdũ est, neque pro illo debet illi quippiam repẽdere. Quare neque tenebit votum: etiam si quis ignorãs putet talia vota esse licita: quoniam ex natura rei sunt impia & blasphema. ¶ At verò quoniam in re mala aliquid boni inesse potest cuius citra impietatẽ potest Deus autor inuocari, secundo modo fieri hęc vota sanctè possunt. Nempe si rex bellum adortus nefarium pro sui exercitus incolumitate aliquid voueat, votum tenet. Si-

Obiectio.

Dilutio.

cuti si in duellum descendens quippiã sponderit si saluus euaserit: quia effectus hos Deo ascribere non est nisi virtus. Quapropter talis finis votum non vitiat. Secus si pro eo voueat, vt hostem inique occidat. Nam licet Omnipotens causa sit omnium entitatum: vt pote delectationis quę est in flagitio & similium: neutiq; tamen peccati. Pari modo si quis voueat si prolem ex adulterio susceperit. Nã licèt adulterij causa Deus nõ sit, cõceptio tamẽ partusq; fœtus naturalis est, Deoq; ascriptus. Neq; idem est de victoria: quippe cũ id ipsum quod est iniquè vincere piaculũ sit. Simili iure si vsurarius, aut lusor pro parto lucro votũ vouеat, illud quidẽ tenet: iuxta verbũ Christi: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Cum eo tamẽ id moderamine intelligitur, vt votũ ex ære alieno quod aliter restituere nequit, non expleat. Cõtingeret enim tunc de rapina eleemosynam erogare. ¶ Validiori deniq; ratione votum tenebit vbi illud emiseris ad puniendũ malum, vel quo ab illo cautiùs cohibearis. Vt si huiusmodi emiseris votũ. Si tale flagitiũ admisero, talem faciam eleemosynam, aut peregrinationem, aut seculo religiosus valedicã. Huiusmodi enim vota, vel sunt quasi opera pœnitentiæ, patratæ iniquitatis vindicatoria, aut patrandæ prohibitoria, atque adeò conditione posita tenent. De quibus inferius emunctius. ¶ Secundum dubiũ circa eandem conclusionem exiſtit de operibus quę sunt consiliorũ, aut directè contraria, aut impedimenta. Dissecantur hæc autẽ in tres ordines. Quædam enim sunt prorsus contraria: de quibus respõdetur, nullatenùs licère votum emittere. Haud enim licet vouere non ingredi religionem. Nam licet nemo ingredi teneatur, liberum debet esse cuiquinq; & semper integrũ. Quapropter votũ contrarium non ligat: atq; adeò iniustũ est, non solùm tanquàm vanum, verùm & tanq̃ de re Deo odibili: quandoquidem consilia sua impendio sibi placeant. ¶ Sed arguis. Nõ omnia opera quæ in seipsis cõsilia sunt, cunctis hominibus cõsiliũ est facere: & ideò qui certus est non esse ad religionem aptus vel ad peregrinationem, vouere potest non facere. Respondetur, tale votum non posse à culpa excusari. Nam qui impotens est faciendi, incassum vouet non facere: & qui quoquo pacto sperat posse, iniquus est dum se voto cohibet. ¶ Ob eãdem causam nemini licet vouere aut iurare se nũquam aut ieiunatu

Vota pœnalia.

Secundũ dubium.

Responſio.

Obiectio.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iunaturum, aut peregrinaturum, mutuaturum, aut fideiussurum, aut quæuis alia misericordiæ officia nunquam indignis impensurum: quandoquidem ea facere, sæpe sit cõsilium. Ne tamen cõplures condemnemus qui hoc cõsueuerunt, hoc intelligimus quãdo ea facere cõsilium fuerit. Nam omnibus mutuo dare, & pro omnibus fideiubere, nõ est consilium. Quare qui sic voueret, Non omnibus indiscriminatim mutuabo, nihil mali voueret: sed qui diceret, Nulli neq; vllo casu. ¶ Ex his fit consequens, neque licitum esse votum non vouendi: quoniam vouere in genere consilium est. At quoniam non cuicunq; est semper consilium, licet votum facere non vouendi, nisi coram tali persona aut cum talibus circũstantijs. Nihilo minùs si eo non obstante voueas, quanuis pecces, tenet tamen votum iure diuino & naturali, cui tu non poteras derogare. Colligamus ergo nemini licere huiusmodi seu vota seu iuramenta facere, quoniam neq; facta tenent. Deus nanq; ascensiones, teste Dauid, disponit in cordibus nostris, non descensiones. Quocirca vouendi religio suopte ingenio, & natura instituta est ad proponendos homines in sublime, non ad retrahendum. ¶ Secundus gradus operum est, quæ licèt non secum compatiantur maiora bona, ipsa tamẽ per se officia sunt, neq; ipsorum vota votorúmve impletiones impediunt, quin ascensus fieri possit ad sublimiora. Quocirca talium vota solida sunt. Vt si quis voto se paucorum seruitio in hospitali mancipet, etiam si dicat perpetuo manebo. Hoc inquàm, votum est obligans. Neq; proinde obstat quo minus ille si libuerit citra vllam dispensationem religiosus fieri queat. ¶ In tertio verò ordine ea collocantur quę quanuis non sint formaliter religioni contraria, sunt tamen suapte natura eius obstacula: vt coniugale fœdus. Qui enim matrimonium semel consummauit, cõmigrare ad religionẽ viuente coniuge nequit. In dubiũ ergo vertitur, vtrũ fas sit votum emittere ineundi coniugium. Et arguitur hoc esse licitum: postquã obiectum est bonum, ac virtuti legitimũ: & cuicunq; ante emissionem voti religionis integrum sit eligere quod maluerit viuendi institutum. Item fas cuiq; est celebrãdas à se nuptias iurare, quo quidem iureiurando deinde teneatur: ergo & quisq; potest earundẽ votum emittere. ¶ Nihilo minùs respõdeẽ eiusmodi vota genere suo & obiecto non esse licita: vt pote per quæ Deo offertur id quod illi non est acceptum. Non aio ob id solum, q̃ impediunt maius bonum: nam & matrimoniũ contrahere & consummare impedit religionem: sed quia per votum offers quod Deo non placet, quatenùs offers impedimẽtum sui consilij. Itaq; potes cõtrahendo matrimonium obstaculum religioni opponere: non tamen illud voto Deo dicare. Nam etsi vouere nemo iure cogatur, compellitur tamen vnusquisq; viam Spiritui sancto per impossibilitatem non occludere, quousque statum mutes & firmes, si ei forsan aliquando afflare dignetur. ¶ Sed ais, saltem licère votum emittere connubialis consortij citra copulæ consummationem: quoniam illud nulli est religioni impedimento. Respondetur quòd qui simpliciter votum emittit matrimonij, ex natura rei obligat se consummare, aliàs cassum deceptoriumq; matrimonium esset: ob idq; dum absolute emittitur semper est illicitum: si autem cõtingere posset vt quis matrimonium voueret quale fuit inter Virginẽ & Ioseph, alterividelicet voto perpetuæ virginitatis vtrinq; adiũcto, nihil aliud esset quàm religionis officium. ¶ Contra hanc autem decisionem arguitur: De matrimonio bifariàm meditari possumus. Vno modo vt est in generationis officium, & tanquàm status quidam ac viuendi institutũ. Atq; hoc modo indubiè fatemur nemini licére voto se illi astringere: quoniã est status inferior excelsiorẽ impediens, atq; adeò abusus est voti, quod esse debet semper fœlicioris frugis, aut saltem minimè illi obstans. Sed altero modo consideratur in remedium ad compensandam illegitimam libidinem. Et hoc pacto arguitur quòd sit eius votum licitum. Nam carnis illecebris obuiare iustum & sanctum est, & coniugale commerciũ adhoc est etiam munus permissum, nihil ergo in tali voto absurditatis inest. Propter hoc argumentum Caietan. art. præsenti intrepidus asseuerat licére in tali casu, ac tali causa votũ emittere matrimonij. Et ascisit contra se argumentum ex S. Thom. in. 4. distin. 31. cui multi adhærent, adstruentes quòd non liceat solum ad vitandam fornicationẽ coniuge vti. Esset enim tori coniugalis abusus: qui in officium tantùm concessus est. At nihilo minùs respondet se nihil absurdi in tali vsu agnoscere, quin obiectum esse possit voti. Veruntamen quicquid sit de vsu, dato inquam esset sola causa cauẽdæ fornicationis licitus

Secũdus gradus operum quæ sub voto cõprehẽdi possunt.

Dubium.

Argum. 1.

Secundum.

Responsio.

Argumẽtũ cõtra præcẽdentẽ definitionem.

Solut. Cãe.

licitus, non tamen fit inde cõsequens fas esse tale votum emittere. Nõ enim ratio quare non liceat ea sola est, q̃ obiectum per se non sit bonum, sed quod est impeditiuum maioris boni. Et miror Caietan. hoc non aspexisse. Liberum enim cuicunq; est ac licitum matrimoniũ inire, imo aliquando cõsilium: quia melius est, vt ait Paulus, & consultius nubere quàm vri: & tamẽ ratio quare non licet votum emittere est, quod quandiu quis matrimonium non cõtrahit, liber esse debet, vt si spiritus sanctus magis ei prospere afflauerit, iuuare mentem possit. Et q̃ ratio Caietani fallax sit, patet: nam aliàs sequeretur q̃ liceret vouere matrimoniũ quatenùs est in officium: siquidem bonum est. Si ergo non licet quia est impedimentũ religionis, eandem ob causam non licebit vt est in remedium alterius mali. Et confirmatur. Nõ obstante tali voto, posset vouẽs mutato proposito ad religionem transgredi, ergo vanum est atq; adeo illicitum. Et ideo nõ possum de hac re Caietan. non refragari.

Prima ratio in Caiet.

Cõfirmatio

Ad primũ argumentũ

¶ Vnde ad primum argumentũ superiùs factum iam responsum est, quòd etsi connubiale fœdus obiectum sit bonum & legitimum, tamen hoc tantùm concluditur q̃ possit quisq; illud inire, non tamen quòd possit votum eius emittere: quoniã vanũ esset: quandoquidem eo non obstante posset ille religionem profiteri. ¶ Et pariter ad secundum respõdetur quòd etsi liceat futuras nuptias iurare, nihilominùs non obstante iuramento, licet iuranti monachalem habitũ induere: neq; aliter illud tenetur implere q̃ si religiosus esse non maluerit, aut sacerdos, qui melior etiam status est. Quoniam istæ conditiones à iure semper intelliguntur prosilire. ¶ Superest autem postremum dubiũ: quatum scilicet grauitatis in huiusmodi votis insit quę fiunt contrà consilia. Videtur enim nunquàm pertingere ad peccatũ mortale: ob id quod nullum obligat, atq; adeò neque vllum sunt excelsioris frugis impedimentum: sicuti de illo diximus qui se hospitali voto addixit. Respondetur autem tria in ipsis pensari. Primum est obiectum ipsũ & intentum. Cùm enim dare eleemosynã & similia consilia, nonũquàm ad limen præcepti pertingant: tenemur enim quandoque eleemosynam facere: si quis ita vouerit vt proponeret nunquã eam largiri, manifestè peccaret mortaliter: quia proponeret facere contra præceptum. Secundò etiã cõsideratur in talibus votis repugnantia diuinæ volũtatis: qua ratione quis vouet Deo tanquàm gratum id quod ingratum est. Et qui hoc sciens ac prudens faceret, non dubium quin peccaret mortaliter. Esset enim manifestari abusus voti. Posset tamẽ ignorans excusari. Attamen si cõsiderentur solùm tanquam impeditiua maioris boni, nõ habent aliam malitiam quàm vanitatis: quare vera non tenent. Quare non videntur genere suo mortalia nisi in odium fierent religionis. Nam impia essent. ¶ Quod si arguas nullum prorsus habere, magis quàm si voueres seruire hospitali. Negatur simile. Quãdo enim obiectum voti etiam dum est executioni mandatum maiori bono non obstat, votum nihil habet culpæ. At verò licèt votum coniugij ante eius consummationẽ non impediat, tamen quia consũmatio impedit, votum vitiatur. Quòd si arguas, licet iurare futuras nuptias quia semper intelligitur exceptio, nisi iurans voluerit esse religiosus: ergo simili modo licet vouere matrimonium. Respondetur quòd quando promissio fit homini, etiam sub iuramento: iure intelligitur exceptio diuini consilij: sed quia votũ fit Deo, illicitum est rem illi contrariã eiusdem consilij polliceri nisi palàm expromeres exceptionẽ, scilicet voueo Deo matrimonium, nisi de me ipse salubrius quidpiam disposuerit. ¶ An verò votum licitum sit, dum pro fine bonorũ tẽporalium emittitur, ambigere nemo potest, vt si quis quid voueat: si Deus illi prosperum iter dederit, veluti Iacob, Genes. 28. Aut si dederit maritum, aut proles, aut victoriam. Tametsi nõnulli nos hæreticorum irrideant, dicẽtes, hoc esse coẽmere & mereari à Deo: cùm tamen non sit nisi profiteri cuncta nobis ab ipso p̃uenire: & ideo ecclesia orat prò huiusmodi bonis: quia vtilia nobis sunt ad vitam æternam. Quare si votum fiat sub conditione: puta si hoc mihi illudué acciderit, tunc ante impletam conditionem obligationẽ non parit. Secùs si absolutè fiat. Nam tunc etiam si intẽtio tua sit temporale illud adipisci, q̃uis non adipiscaris, teneris. ¶ Ex his demũ in calce quæstionis quam de voti substantia instituimus, venari quisque potest definitionem quam multifariam Doctores. 4. distin. 38. constituunt. Debet enim definitio & genus & differentias compendio continere, quæ subinde tam formam explicet q̃ materiam. Est ergo votum promissio deliberatæ

Dubium ad secundũ.

Solutio.

Obiectio.

Replica.

Licitum est vouere pro fine bonorũ temporaliũ

Voti definitio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

beratæ voluntatis,Deo de his quæ Dei sunt facta. Genus enim est promissio ex deliberatione & proposito proficiscens. Per hoc autem quod dicitur, Deo facta, vbi intelligitur,vel diuis,separatur à promissione quę fit hominibus, constituturq; in religionis genere. Adiectũ aũt est de his q̃ Dei sunt,ad explicandũ cõsiliorũ materiã q̃ ꝓpria est ac peculiaris voti:licet extẽdatur ad ꝓceptũ.

Ad. 1. arg. D.Thomæ.

In baptismo nõemittitur uotum.

Prima ratio proximæ assertionis.

Secunda

Postrema.

AD primum igitur argumentum in contrarium respondere videtur S.Thomas quod in baptismo sit votum:quamuis illud non sit opus supererogationis,sed necessitatis. Dicitur autem, inquit, votum quia voluntarie sit: sicuti cùm rem præcepti voluit. Quod quidem baptismi votum Magister Senten.4.dist.38.appellat votũ cõmune. ¶ Attamen vt bene hic disserit Caietan, non est proprie votum, quasi præcepto adiectum: idq; multis rationibus comprobatur. Primum quod Christianus transgrediẽs Christianissimi præcepta,nõ duplici,sed simplici peccato delinquit, quod manifestum signum est illic nos nõ obligari nisi lege simpliciter, nullo superaddito voto. Mox ex verbis illic prolatis constat.Interrogatur eunuch catechumenus an abrenũtiet Sathanæ, & an velit baptizari, & an credat? & respõdet, Abrenuntio,volo,& credo. Illa autem verba tantummodo sunt professionis legis, & religionis Christianæ & assumptionis noui status:quæ quidem non sunt signa noui voti. Et postremo id confirmatur: quia baptizari est necessariò obligatiõis ꝓceptũ: vouere autem est liberum arbitrariumq; opus consilij. At non pluribus opus est. Nemo enim vnquam cogitauit sic baptismum esse votum,vt sit obligatio noua obligationi præcepti adhibita. Sicuti dum sacerdos vel monachus sua statuta profitentur nodo seruandæ castitatis,q̃ est in præcepto,nouũ per votum adiungunt.sed dicitur votum cõmune, pro eo quod Christianismus est quędam religio ad quam omnes homines tenẽtur: atque ideo in baptismo eandem cunctis profitentur religionem,sua nimirum nomina in talem militiam conscribentes. ¶ De Iacob autem cùm Deo vouit quòd futurus ei esset in Deum,dicendum est,vel quòd se voto ad id ad quod lege tenebatur religiosiùs astrinxit:vel certe vouit nouum consilij cultum. Vnde subdit, Cunctorum quæ dederis mihi decimas soluam tibi. ¶ Ad secundum de Iepte cum Hieronymo respondetur, fuisse in vouendo stultum : quia discretionem non habuit: atque in reddendo impium. Sunt enim,vt ait D.Tho.nonnulla q̃ nõ modò genere suo bona sunt:verũ in omnẽ euentũ:qualia sunt virtutis opera. Alia verò non solum mala in genere, verùm & omni casu:veluti illa q̃ sunt genere suo mala. Quorum ideo priora tuto quisque absolutè vouere potest posteriora verò,nullo pacto. Sed alia præterea existunt quæ etsi genere suo sint bona,& secundùm hoc legitima voti materia, possunt tamen in euentũ exire siniſtrũ:& tale fuit illud qđ Iepte vouit. Vbi nota opus illud non fuisse indifferens:nam indifferẽtia iam suprà abacta sunt à materia voti,imò fuit genere suo bonum vt pote immolare Deo. Veruntamen quoniam immolationis materia non fuit ab ipo præfinita, sed dixit, quicunq; primus fuerit egressus de foribus domus meæ,eum holocaustum offeram domino,votum prudenti caruit discretione. Et similia sunt indiscreta vota cùm sub nota vniuersalitatis proferuntur. Videlicet voueo quicquid à me pauper petierit illi porrigere. Nam forsan à te gladium petet ad patrandum homicidium, vel aliud quod largiri non decet, eapropter huiusmodi vota in illis euentibus q̃ iure naturæ licita non sunt,neutiquàm obligãt. Atque hac de causa impius fuit Iepte votũ implens. Quoniam illud suapte natura de pecude intelligebatur, vel armento, deq; alijs animalibus sacrificio offerri cõsuetis. Neq; videtur vlla posse ignorãtia excusari : eò ꝙ non modò hominẽ contra ius naturæ, verũ & gnatam truculentæ adegit morti. Eapropter quod in eius historia prætermittitur, videlicet,Spiritus sanctus factus est super Iepte: neq; ad voti emissionem, neque ad eius solutionem est referendum:sed ad id quod diuino zelo animat? Ammonitas Dei hostes adortus est. Et quanuis eum inter iustos antiquæ legis Paulus cõmemoret,non inde fit consequens nullum admisisse delictum. Recenset enim & Samsonẽ & Dauidem :quos constat nonnunquàm fuisse collapsos,tum quòd aliàs iusti fuêre,tum propter egregias eorum victorias. ¶ Ad tertium respondetur neque votum macerationis corporis, neque aliud quodcunque tenere:nili quatenus est virtutis opus. Quare dum prudentiæ lineam exorbitant, obligare cessant. Quocircà Paul. ad Roma. 12. suos alumnos commonefacit, vt exhibeant corpora sua hostiã

Iepte impij in reddẽdo uotum.

Ad tertium

Paulus.

hostiam sanctam,viuentem,Deo placẽtem. Ac tum demum addit:Rationabile sit obsequium vestrum. At verò quia homines, inquit Sanctus Thom.in his quę ad seipsos attinent,plus sibi nimio iudicates indulgent, consultius est, vbi de hac re dubium ingruerit,præfecti iudicio subdi. ¶ Percõtaris autẽ quodnam erit iudicium transgressæ lineę in huiusmodi votis ? Respondetur non esse aliud quàm ius naturæ reclamat. Non dico quòd vbi ius naturæ non præcipit talia ieiunia & operum asperitatem non sint talia vota licita : aliàs neque quadragesima esset licita,sed quando id quod facis,legi naturæ aduersatur:nempe quando afflictatio in homicidium vergit, tum voti obligatio aboletur. ¶ De alio verò argumenti membro, nempe de rerum indifferentium votis, iam responsum est nihil valere. Quare aliquando deridicula sunt & mulierclarũ ludicra. Quin verò aliquando execranda : vt pote quando sunt ceu sortilegia,& superstitionum vel deliramenta vel sacrilegia.

Scrupulus

Solutio.

QVÆSTIO SECVNda, De voti vigore ac virtute.

S. Thomas.2.2.quæst.88.artic.3.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm omne uotum obliget ad sui obseruationem.

Primum argumẽti.

QOnstituta voti substantia, subsequitur de eius vigore & virtute indagare. Ac primùm quæritur de eius vi obligandi. An videlicet omne votum sit obligatorium. Et arguitur à parte negatiua. Votum vt dicebamus, est promissio Deo facta: promissio autẽ simplex quæ fit hominibus nõ obligat. Nam iure ciuili non omne promittens soluere cogitur: Deus autem cum bonorum nostrorum non egeat, non cessetur vrgentior promissorum exactor quàm sit homo:ergo neque semper votum obligat.

Secundum.

¶ Secundo arguitur. Si votum esset obligatorium sequeretur quòd nullus vouentium metus à voti prævaricatione valeret eos excusare: quia sicuti nullam Dei legem metus causa violare licet, ita neque vllum suscipere votum quod non optima fide soluas:cõsequens tamen est falsum : eò quòd votum, spontaneum esse debet:voluntati autem,authore Aristote.metus obstat. ¶ Tertiò. Nemo ad impossibile obligatur: vsu autem nõ nunquàm venit vt qui aliquid vouit explere votum nequeat: nempe aut quòd ex alio dependet : vt si religionem vouit ad quam mõnachi eum admittere renuunt:aut si mulier quam virginitatem vouerat lapsu deinde amisit:vel dum qui pecuniã vouerat, ad mendicitatem redactus est:ergo nõ semper votum obligat. ¶ Præterea quartò. Si votũ omne soluendi nexu colligaret vouentem, sequeretur quòd omne votũ illicò esset implendum:nam quod debes, statim reddere cogeris:non tamen omne votum statim reddere necessum est,vt puta quando sub conditione fuerit emissum:ergo non omne votum obligat. ¶ Quinto arguitur. Si votũ omne obligaret,consequens fieret tum quòd quis posset subditum obligare, vt pater filium: tum etiam quòd qui per se non posset implere, tneretur id per alium facere:quod videtur absurdum. ¶ In contrarium autem est illud Eccleſia.5.Quodcunq; voueris redde. Multoq; melius est non vouere, quàm post votum promissum non reddere. Nam vnum est consiliũ non capere:alterum verò iustitiam prævaricari.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

QVæstionis solutio facilis est & clara, q̃ in vnica conclusione cõsistit. Votum genere suo & obiecto sub reatu lethalis criminis sacrilegijque obligat. Probatur ma turalis ratio conuincit vt promissi fides seruetur: vnde vt Cicero. 1.de Offic.ex quo id Augustinus in Epistola. 19.ad Hieronymũ desumpsit,Fides,inquit, duabus suis syllabis significat,vt fiat quod dicitur. Quòd si homines hac lege inter se tenentur,longissimè constrictiùs tenentur Deo: tum ratione dominij, quod creationis iure in nos habet: tũ etiam ratione beneficiorum, quibus nos in dies accumulat. Ex his nanque arctissimum fidelitatis vinculum nascitur, quo homines tenentur sua Deo promissa persoluere. Vn de Sapiens,displicere, inquit, maximè Deo infidelem promissionem. Hinc ergo fit votum obligare sub reatu culpæ mortalis. Nã etsi vouere opus consilij sit, nihilominùs reddere est actus iustitiæ, quæ citra charitatis iniuriam violari non potest:cùm sit inter homines maximè necessaria. Quicquid autem charitati aduersatur per quam anima viuit: est peccatum mortale. ¶ Et secundò

Conclusio resp̃ōsiua.

Probatio.

Cicero.

Augustꝰ.

Secunda rõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

reatus augetur ratione vulneratę religionis. Promissio quippe facta hominibus obligat iustitiæ vinculo: illa autem quæ fit Deo insuper ratione religionis. Et igitur vouere Deo, religio: atque adeo id reddere, iustitiæ actus, religione insignitus. Ex vtroque ergo capite votum genere suo obligat sub reatu mortali. ¶Nihil in conclusione reliquum fit ambiguitatis: sed hoc vnum quod omnibus præceptis vniuersale est, explorare id possumus de voto. Vtrum ratione leuitatis materiæ fieri possit, vt voti transgressio nō sit nisi venialis culpa. Videtur enim à parte negatiua id facere quòd votum strictioris est vinculi quàm iuramentum, maioremq; adeo sanctitatem præ se ferat iuramentū autem falsum nunquam ratione materiæ fit veniale, sed in omni indiuiduo est mortale. Ex altera verò parte, cùm commune sit omni præcepto posse fieri veniale, apparet & idem huic competere. Atque ita indubiè confitendum arbitror. Et ne quis forsan ꝓpter religionis sanctitatem id credere reformidet, egomet mihi sic probo. Votum est quædam lex quæ ex hominis voluntate dimanat, quam scilicet quisque sibi ponit, ergo non aliter obligare debet quàm si lex esset ab Ecclesia vel à Deo ipso posita. Imo vrgentior videtur legis necessitas quàm voti. Lex autem etiam si genere suo obliget sub reatu mortali, ratione tamen leuitatis materiæ rigorem remittit: vt eius transgressio non sit nisi venialis. Furari enim genere suo est mortale: sed nihilominus furari vnū obolum, non est nisi veniale. Aequa ergo ratione si ego voueo non furari, tunc vnum obolum surripere nō erit nisi veniale. Quòd si dicas religionis cessitudinem hoc nō permittere, profectò id non video: quandoquidem præceptis fidei & charitatis id minimè repugnet. ¶Secundò transgressio voti quãdo non est plena deliberatio, potest inde fieri venialis: ergo & ratione materię. ¶Tertiò. Si quis vouit quotidie recitare rosarium, ꝓptereà quòd omittat vnum Aue, aut duo, non peccaret mortaliter: quia neque lex ecclesiastica, imò diuina cum tato rigore nos obligat statos psalmos persoluere. ¶Cõclusio ergo non est dubia, vbi prætermittitur tenuis particula illius quod vouerat. At dubium superest quando totum id quod vouisti est res leuis. Vt si spopondisti erogare pauperi vnum obolum, aut dicere vnum tantùm Pater noster vtrùm horum omissio sit mortalis. Et facit pro parte affirmatiua quòd tunc cùm totum omittas, fidem frangis. Nihilominùs arbitror huiusmodi omissionem non esse nisi venialem. Nam dū materia leuis est, nihil refert, totumne sit obiectum voti, an pars. Quocirca si votum emisisti quotidie dicendi vnum Credo, etsi id quotidie omittas, nunquàm mortaliter delinquis. Secus si fortasse voto spoponderis quotidie obolum erogare pauperibus. Tũc enim licèt nec vnius solutionis nec duorum omissio sit mortalis, tamen quòd hodie nõ tribuis, cras teneris. Quare vbi debiti summa excreuerit, mortalis fit culpa. ¶Per hęc ad id quod suprà tetigimus respondemus. Nimirum quòd si quis voueat vnum venia le cauere peccamen, tunc illud cõmittere, gemina erit venialis culpa: quoniam in hisce lege vetitis non se homo cogitat obligare nisi legis instar. Vnde si lex non obligat nisi sub reatu veniali, videtur vouens non aliter se obligare. Enimuerò (quod hic consideratiùs meditari debes) non est in vouentis arbitrio situm sub reatu se mortali aut veniali obligare, sed culpæ qualitas ex quantitate & necessitate obiecti perpẽdenda est. ¶Contra hoc autem est argumentum. Stat quòd ludere, verbi gratia, decem aut viginti ducatos ante emissum votum non sit nisi veniale: quoniam prodigalitas genere suo non est nisi venialis: & tamen post emissum votum, fit mortale sacrilegium. Respondetur nos non ire inficias quin id quod anteà erat veniale, efficiatur quandoque mortale per votum. Nam quòd non erat malũ, puta non dare eleemosynam, emisso voto esset mortale. Imò fortè ludere illam pecuniã esset virtus ante votum, & post votum mortale. Sed dico quòd est respiciẽdum ad quãtitatem. Vnde postquàm iam non ludere, virtutem constituisti in genere religiõis, ac iustitiæ in quo anteà non erat, perpendenda est obiecti quantitas: & dum illa est grauis, erit mortalis.

Dubitatio

Solutio.

Suadetur ꝓxima assertio

Secunda rõ

Tertiũ.

Dubium alterum.

Argumẽtũ

Respõsio.

Difficultas quæstionis non in ipsa, sed in argumentorum solutione tota consistit. In primo quippe insinuatur dubium superius attactum, an videlicet simplex promissio homini facta sit obligatoria. Et cùm simplicẽ audis promissionem, illam intelige, quæ nec ratione alicuius debiti præcedentis fit, nec iuramento firmatur sed cũ quis sua sponte simplici verbo quippiam amico pollicetur. Et quidem quod in huiusmodi promissione quędam semper sit obligatio, nemo est qui ambigat: quoniã adminus est assertio, quam si re non compleas mentitus es: mendacium autem vniuersum delictũ est, saltem veniale: sed dubitatio est an genere suo obliget sub motali reatu. Et quidem Caietanus. 2. 2. cũ quæstio. 88. tum euidentius. quæst. 113. non aliam vim obligandi agnoscit in simplici promissiõe q̃ hęc modò insinuata. Putat inquam promissionis obligationẽ non ad aliam pertinere virtutem quàm ad illam quæ est moralis veritas: scilicet verũ dicere: ob idq; nõ ad implere genere suo nihil aliud est, inquit, quã mẽdacium. Quapropter ex obiecto nõ est mortale: nisi aliunde fiat pernicioſum: vt si vouisti rem quæ multũ alteri referebat, puta supplicias amico ferre aduersus hostem, aut filiam eius ducere, quod non re compleueris. ¶At verò in contrariũ stare videtur veritas. Nempe quòd ꝓmissio simplex genere suo obliget sub reatu mortali, nisi ex leuitate materiæ efficiatur venialis. Et ratio habet contrariam eidem Caietano radicem. Enimuerò promittere nõ pertinet simpliciter ad virtutem veritatis, sed reducitur ad cõmutatiuam iustitiam. Non enim est vtcunq; verũ asserere, sed obstringendo alteri fidem. Quare vt ait Cicero in. 1. de offic. fides hæc non solũ ad iustitiam attinet, verùm est ipsissimũ iustitiæ fundamentum, cui omnia hominũ pacta conuentaq; nituntur. Ex hoc ergo arguitur. Peccatum quod genere suo charitati aduersatur, est mortale: eiusmodi autẽ est promissum non soluere: quãdoquidem est iustitiæ subuersio, quæ ligamen est ciuilitatis humanæ. Est ergo genere suo peccatum mortale, vt pote per quod ingens detrimentum proximo infertur, qui suam fidem ꝓmittenti adhibuit. Insuper promisio Deo facta obligat sub reatu mortali, non solùm quatenus cultus est religionis, verùm etiam quatenus officium est iustitiæ: ergo illa quę fit homini: quia quantum ad hoc, eiusdem sunt generis. Ad hæc vniuersarum gentium existimatio est fidei violatorem, veluti scelestum hominem execrari: vox autem publica, est vox naturæ: ergo obligat sub reatu mortali. Vnde quod ait Salomon, Deo displicere infidelem promissionem, vbi notatur mortale delictum, ad omnem extenditur, etiam quæ fit homini.

Quæstio in primo argumẽto prætacta.

Caiet. sentẽtia.

Promissio simplex genere suo obligat sub mortali. Probatio.

Cicero.

Obiectio.

¶Quòd si verbum Sancti Thomæ obijcias, dicentis hic promissionem obligare tantũ

secundũ honestatem: vbi videtur excludere obligationẽ iustitiæ. nam sic solet vsurpari honestas pro eo quod nõ est ad iustitiam necessarium. ¶Respondetur quòd nõ accipit honestatẽ vt excludat iustitiã, sed vt excludat ciuile forum. Nõ inquam negat quin sit obligatio iustitię, sed insinuat quòd quantũ ad ciuile tribunal, non sufficit simplex promissio: nisi sit vel iuramento vel scripto vel testibus firmata. Imò & quantum ad honestatem iustitiæ in foro Dei, accidere conditiones possunt quę vim obligationis tollãt. Vt si qd tibi ꝓmisi tibi posteà sit inutile, aut nocuũ: vt si gladium tibi promisi quo posteà video te velle abuti. Aut si promittenti factum est impossibile aut pernicioſum: vt si promisi pecuniam quam posteà ob infortunium reddere non possum. Aut si mihi ingratitudinis signa exhibuisti. ¶Contra hãc autem promissionis obligationem stare videtur testamentorũ ritus. Quandiu enim testator viuit, legata omnia mutare liberè potest, neque obligatus censetur illa soluere: & tamẽ legatum, quoddam videtur promissi genus. Respondetur autem legata non esse proprie promissiones, quæ vllam habeant firmitatẽ vsque ad testatoris mortẽ, qua, vt ait Paul. testamentũ confirmatur. Quare omnia ad illum sunt articulum referenda.

¶Præter hæc ex superioribus recolendum est, simplicem assertionẽ futuri nõ esse semper promissionem. Si enim dicas faciam, id tantũ exprimens quod in proposito habes, non subinde obligaris nisi illo id censu proferas qđ est. Promitto facere: vt puta dum quis ex te quidpiam petit, & respondes, faciam. Aliàs iam suprà diximus posse te mutare propositum. ¶Aliquantulo autẽ difficilius dubium est an promissio quam apud te sola mente homini facis sit obligatoria. Visus est Sanct. Thom. artic. 1. id negare: dicens promissionẽ quę ab homine fit homini, nõ posse fieri nisi per verba. Cui & ratio suffragatur. Nã obligatio est inter duos: homo autem non loquitur homini nisi verbis aut exteris signis: ergo non se aliter valet alteri deuincire. Hoc fortè problema est, stando in iure mero naturæ & in conscientia. Nam in foro exteriori manifestum est mentalem obligationẽ: imò neq; omnẽ quæ fit absenti, ligare. Sed in cõscientia de vtraque fortè parte opinari quisq; potest. Et quãuis rarissimè id vsu veniat, nihilominùs si contingat, necesse est scire an ꝓmittentis cõsciẽ

Difficultas altera.

Rõ dubium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Suadetur sequentibus rationib⁹ alterapars quæstionis proximæ.

tia ligata maneat. Et quòd sit obligatoria, p̃ fecto sunt argumenta nõ pœnitentia. Primũ Voces sunt signa conceptuũ: ergo vox obligat, non etiã nisi ex vi cõceptus. Et cũ mẽtalis promissio, locutio vere sit, non potest si non impleatur carere mendacio, quod intrinseca ratione delictum est. Mox quando solũ mente de re deliberasti, illamq; facere

Primum argumentũ.

Secundum.

proposuisti, nondũ obligatus es: ergo si his mente loquendo adlubeas. Promitto tali indigenti amico talem pecuniã: aliquid obligationis ad præcedentia adiecisti. ¶ Tertio.

Tertium.

Si talem promissionẽ in mente iuramento firmasses, vinctus remaneres ad soluendum: & tamen iuramentũ promissorij non obligat nisi virtute præcedentis promissionis:

Quartum.

ergo p̃missio obligabat. Quartò. Si posteà nullam aliam cõcepisses mente promissionem, sed illam amico posteà notificares, dicens: Nihil tibi nunc promitto, sed tamẽ heri tibi apud me hoc pollicitus fuisti: vide an promissum acceptũ habeas: tũc obligatus videreris: ergo virtute prioris promissionis.

Quintum.

¶ Quintò. Si surdo nihil audicti aliquid verbo p̃mittas, similiter si in præsentia vmus dicas. Ego tali absenti amico hoc promitto: p̃missio in cõscientia videtur tenere, quicqd sit de foro ciuili: ergo etiam si fiat in mente

Obiectio.

quæ est p̃missio in absentia. ¶ Quòd si contrà arguas: Promissio pendet ex acceptione alterius: ergo anteq̃ ipse nouerit non tenet.

Solutio.

Fateor equidem: sed tamẽ quod contendimus non est aliud q̃ p̃ ille qui alteri mente promisit, tenetur id ei significare: et si voluerit acceptare, tenetur ei reddere. At verò quando p̃missio est mutua: puta, do vt des: facio vt facias, vt est cõiugalis cõsensus: tunc non sufficit mẽtalis nisi vtriq; parti exterius constet. Et pari iure nullus alius cõtractus teneret, puta emptionis aut venditionis, nisi externe significarentur cõsensus. De simplici autẽ promissione videtur argumẽta nõnulla suadere, p̃babilitate: at probabilius forte est eam quę solamente fit nõ obligare: nam anteq̃ alius sciuerit, põt rescindi & mutari, vt lib. 4. q. de trãslatiõe dominiorũ me dixisse memini: ob id q̃ cũ naturale sit hominib⁹, verbis aut signis suos significare cõcept⁹, ante significatam promissionẽ nulla videtur obligatio resultare. ¶ In secundo argumento tangitur de metu. Hoc enim constitutissimum est q̃ votum debet esse voluntarium. Voluntati autẽ ignorantia, vis, & metus obstat vt. 3. Ethic. autor est Arist. Et quidem de ignorantia art. 1. dictum satis est. De metu ergo restat in præsentiarũ hoc pacto respondere. Primũ in consessõ est metũ obstare nẽ votum obliget ratione iam dicta: qa tollit voluntarũ. At vero cũ metus multiplex sit, dubium restat, vtrũm omnis eandẽ vim habeat impediendi: nam solẽne est in mortis periculo vota facere: quę quidem nefas esset re nõ complere. Distinguitur ergo

Duplex metus.

duplex met⁹: alter forinsecùs incussus: alter verò ab intrinseco ortus. Et quidem forinsecùs imminens impedit ne votũ obliget nisi post libere ratum habeatur & firmũ: Ille autẽ qui est ab intrinseco, obligationẽ nõ tollit. Distinctio est receptissima, non modò Theologis, verũ & Iureconsultis, vt patet apud Panor. cap. sicut. 2. de regula. Quin verõ ambæ istæ conclusiones, sanctiones sunt iuris canonici. Prima siquidẽ habetur in ca. Relatum. de his quæ vi metusue caus. fiunt. vbi mulier quæ coniugis metu votum emisserat religionis, absolutur. Secunda verò habetur eodem citato cap. sicut. de regula. vbi clericus qui nimia ægritudine monachatũ

Panormitan.

vouerat, cogitur esse monach⁹. ¶ Sed est perspectè expendendũ quisnã in præsentiarum censeatur metus ab extrinseco qui excusetHaud enim satis est vt à re extrinseca incutiatur: nam votũ emissum in naufragio metu turbati maris, tenet. Neq; requiritur incuti ab homine: nam qui in vincula coniectus aut in suspendium raptus votũ emittit, licet metus sit ab homine, legatus manet. Sed requiritur quòd incutiatur per iniuriam. Neque verò id satis est: nam si Turca te habet captiuum, & Deo votum facias aut diuq; virgini quæ te inde cripiat, re vera tenet. Et similiter si inuasus ab hoste in conflictu votũ facias vt illæsus euadas. Requiritur ergo q̃ incutiatur ab homine per iniuriam intendẽte extorquere tale votum. Puta si dicat: Occidã te nisi voueris. Quocirca inde ratio huius discrimnis elicitur, q̃ metus ab intrinseco exortus, à Deo offertur, qui nemini facit iniuriam: ille autem qui ab homine infertur ex iniuria nascitur. Sed licet forsan eodẽ recidat, genuina ratio est quòd votum per metum ab extrinseco non est voluntarium sicut alterũ: qui enim vouet extrinseco metu peculsus nulla id ratione gratum habet quod vouet: & ideo nõ sua sponte illud acceptat: sed quò se ab hoste defendat: quando verò metus est ab intrinseco: quia nulla existit pugna cũ hoste, gratum habet illud vouere vt

Explanatio superiorum assertionum.

patrocinium mereatur diuinum, quo liberetur à periculo. Et ideo est alia ratione volũtarium quàm priùs. Et exemplo insuper ab hominibus ostenditur id tenere. Dum enim grauiter iacens metu mortis amplam medi cõ si euaseris polliceris mercedem, ideò votum tenet quòd illud medium eligis vt seruetis: multò ergo melius tenebit votũ emissum Deo. ¶ Huic nihilominùs veritati non

Primum argumentum cõtra dicta.

nulla obijciuntur argumenta. Primum est. Iuramentum extortum per metum etiã cadentem in cõstantem virum prorsus obligat: votum autem genere suo, quia sit Deo, maiori rigore ligat quàm iuramẽtum: ergo simile votum obligat. Negatur cõsequẽtia.

Solutio

Nam etsi votum propterea quòd sit Deo cõactiùs vinciat quam iuramentũ quod sit homini, tamen iuramentum aliam habet obligandi naturam quàm votum. Nam voti obligatio ex nuda pendet puraq; iubentis voluntate: & ideo metus eidem voluntati obiectus tollendo voluntarium tollit obligationem: vinculum autem iuramenti non ex voluntate iurantis: sed ex natura iuramenti resultat ac pendet. Est enim reuerentia hęc debita diuino nomini vt quod iuras, nunquã falsum esse fines. quomodocunque id iures: dum modo sis mentis cõpos. Sed de hoc iterum subsequenti lib. q. 1. art. 1.

Secundũ argumentum Aristo.

SEcundum argumentũ est. Consensus per metum forinsecùs expressus, verè cõsensus est. Ait enim Aristot. 3. Ethico. quòd qui in naufragio fluctibus suas merces committit, simpliciter vult, licèt conditionaliter nollet, ergo votum simpliciter est voluntarium atque adeò tenet. Nõ desunt e Iurecõsultis qui huic argumento manus dent: nimirũ fatentes quòd si vouens habuit cõsensum quocunq; fuerit metu coactus, tenet in

Solutio Panormitani. Vluestier

cõscientia apud Deum. Secus autem in foro ecclesiastico. Opinio est Panor. in capi. Cùm locum, de sponsa. cui astipulatur Syluest. in verbo, metus. §. 8. vnde ad illud cap. relatum. de his quæ vi, metusue caus. fi. respondeo quòd Papa mulierẽ illam quæ metu vouerat absoluit, præsumens non habuisse consensum: similiq; ratione absoluit ecclesia eos qui legitimè timorẽ probãt: quos vtiq; si constaret habuisse consensum, non

Refutatio solutionis Panor.

absolueret. At verò salua Doctorũ grauium existimatione, malè conijciunt: imo quãuis reus fateatur se habuisse consensum, si tamẽ metum legitimis cõprobet testibus, in more est vt absoluatur. Et simili probatur exẽplo in matrimonio, q̃ quoties metu cadente in constantẽ virum celebratur, irritum habetur in foro ecclesiæ: vt patet cap. cùm loco. & cap. venient. desponsa. & 33. quæst. 5. cano. notificasti. Et ratio est, quod cum voti obligatio nõ nisi ex arbitrio vouentis ortũ habeat, naturale est vt dum voluntas illa necessitate compellitur, votum non sit legitimum, eò præsertim quòd votũ est opus eõ

Corollariũ.

filij, cui metus visq; repugnat. ¶ Ex quo sit vt idem metus qui impedit dum votũ emittitur nẽ obliget, culpam etiam eiusdem trãsgressionis excusatione abluit. Exempli gratia. Si vouisti die Sabbathi ieiunare, aut non ludere, aut eleemosynam elargiri, & posteà tibi metus mortis incutitur vt contrà faciasTunc contra faciendo excusaris, nisi in contemptum religionis tyrannus tibi eam minaretur. Nam causa quæ promissioni obstaculo est nẽ obliget, excusationem secum eadem affert transgressionis. Et præterea id, p̃batur ratione suprà formata: nẽpe quòd votum non obligat nisi ad modum legis: lex autem ecclesiastica ad ieiunium non eo rigore compellit vt nos contendat pro sui obseruatione in mortem adigere, nisi infidelis tyrannus eam nobis in legis contemptum comminaretur. ¶ Grauius autem intricatiusque dubium in præsentiarum est, vtrum hoc

Graue dubium.

quod dictum est, nempe metum extrinsecùs per iniuriam oblatum voti obligationẽ impedire, in vniuersum de omni metu sit intelligendum, siue grauis sit siue leuis. Et in primis consensus est omnũ vniuersalis, metum omnem cadentem in cõstantem virũ, illam tollere voluntarij rationẽ quæ ad obligandum est necessaria: sed nondum satis est apud omnes compertum quisnã censendus

Opinio Iurisconsultorum.

sit metus cadens in cõstantem virum. Vulgaris enim quorundam Iurisconsultorum, imò & Theologorum opinio est, quæ prima fronte imaginem veri præ se fert: nempe metum cadentẽ in constantem virũ eũ esse cui vir constans nõ succumbit, vt faciat quod non debet. Hæc autem definitio tum falsa est, tũ & principiũ petere apparet. Fieret enim inde consequens nullũ metũ quãtunuis atrocissimę mortis ob quẽ homo naturalem legem ac diuinã trangrederetur, cẽsendum esse cadere in cõstante virum: quoniam qui vllo impulsus metu talem trãsgreditur legẽ, non est vir constans. Obligat eĩ nos virtutis ratio vt potiùs morte feramus q̃ furari, aut mentiri, aut quid simile, quod in

Prima ratio in primam opinionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

trinseca ratione malū est. Et tamē profectò metus mortis genere suo cadit in constantē virum, vt res ipsa per se patet: cū terribilium omniū terribilissimū sit. Et q definitio cadē principiū petat inde liquet, q cū quæstio esset an metus aliquis matrimonium aut voti obligationē tolleret ob id quod cadēs esset in constantē virū, facilē pateret subterfugiū dicentī talem metū in constantē virum non cecidisse, propterea q ob talem metū id fecit quod non debuit. Igitur descriptione legitimam eiusmodi metus, vox nos ipsa docet. Metus enim ille est cadens in constantē virum, quem viri constantia secum patitur: scilicet quem stat virum constantē sine suæ fortitudinis vituperatione habere: ita vt nō repugnet esse virum constantē, & sic metuere nam vna pars fortitudinis est, timere vbi oportet. Sed est apprime animaduertendū, quòd nullus metus quantūuis in virum cōstantissimum incidere solitus, culpa transgressionis excusat diuinę legis & naturalis. Vnde etsi mortis metus puellæ oblatus vt stuprum patiatur, vere sit cadens in constantem virū: quia fortissima id fœmina metuere posset: nihilominùs si ob talem metū consentiret stupro, non esset constans. ¶ At vero si eiusdem causa metus leuiusculum frangeret ecclesiasticū, vel Missam die festo cessaret audire, non esset inconstans: quia huiusmodi leges ecclesiasticæ cum tanto rigore nō obligant, vt illarum semper gratia mortem oppetamus. Non ergo ob id quod quis metui succumbat, desinit esse cadens in cōstantem virum: quoniam tūc metus excusat vt succumbens non ideo faciat contra id quod debet. Tale ergo metuū genus est quod voti obligationem tollit. ¶ Haud tamē hic pacabitur lectoris solertia: sed quæret forte vlterius, vnde perpendēdus est metus vt cadere cognoscatur in constantē virū. Vtrū scilicet in indiuisibili is metus consistat, ideinq; sit vnuerbis? Ad hoc ergo respondetur. Trinū esse caput vnde tale iudicium sumendū est. Primum scilicet ex parte obiecti, Timor enī mortis, quæ omnium est temporalium truculentissimum malum, cadere existimatur in constantem virum. Atqui nomine mortis exilium quoque & perpetui carceres cōprehenduntur. Quin vero & insignis infamia quam homines formidare nihilominꝰ quam mortem assolent. Secundò id pensatur ex parte modi quo metus incutitur. Si enim fœmina tibi, vel puer, vel inermis homo mortem comminaretur, metus ille non caderet in cōstantē virum. Sed tertiò (quod attentē hic considerandum est) id etiam perpenditur ex parte subiecti. Etenim virorum ista constantia non consistit in indiuisibili, sed suam habet latitudinem. Haud enim aut Thesei aut Herculis strenuitate pollere omnes aut debent, aut possunt. Est nihilominùs linea extra quam non esset constantia. Metus ergo qui secum illam compatitur cōstantiam, quæ intra illam includitur latitudinem, est cadens in constantem virum. Quocirca metus qui fœminam excusaret, aut senem calore sanguinis iam destitutū, non excusaret virum alium. Vnde nomine viri intelligitur animi robur pro cuiusque conditione. Ex quo fit, quòd si puella religionem ingreditur parentum metu, pro eius conditione atroci: nempe quia illam & verbis & re nimium tractant aspere nisi in monasterium se permittat obtrudi, certe votū tali consensu emissum non teneret. Sibi ergò suisq; liberis parentes consulant, vt eiusmodi rigorem cogendi remittant. Quo ergo tandem rem concludamus, metus leuis, puta remissior quàm qui cadit in constantē virum, nec voti obligationem impedit, nec eius transgressionē excusat. Quòd si arguas neque eiusmodi vota esse prorsus spontanea, cùm ratione metus fiant. Respondetur metum leuem in rebus spiritualibus, puta in voto & matrimonio nō existimari metus nomine. De iure autem & foro ciuili nihil hic disputamus: sed ad leges & iudicia lectorem remittimus, quisnam metus contractū vitiet quis verò minimè.

TErtium argumentum quod apud Diuū Thom. secundum habet locum, complures aperit dicendi materias. Prima est de illis quibus possibile non est votum implere: seu quod citra suam culpā in tali sunt impossibilitate cōstituti: seu quòd sibi viā præcludunt seruandi promissum. Et primū membrum ad illum spectat qui religionem vouit, quam sibi refragantibus monachis profiteri nō est possibile. De quo censet S. Tho. distinguendum esse. Aut enim eiusmodi hominis intentio fuit vouere religionem in genere & principaliter: licet ex peculiari deuotione hanc postmodū elegerit: aut princeps eius propositum fuit se obligare ad hanc religionem vel ad hunc locum. Atqui priori casu tenetur ingressum illius monasterij bona fide & diligentia procurare. Quod si illic non admittatur, tenetur adire aliud: ac demū si ad illam religionem nō pateat sibi aditus, tenetur aliā ac subinde aliam tentare, vt per se non stet quo minùs habitū induat. Sin verò vouendi intentio non fuit nisi ad tale domum, vel ad talem religionem, inde vel repulsus, vel exclusus non tenetur aliam adire: sed liber est à voto. ¶ In his ergo primū omniū perpendendum est obiectū voti. Vouisti religionem in genere. Itaq; in obiecto voti nō posuisti hanc vel illam: tunc licet magis in vnam sis quàm in aliam propensus, nō tamē ad illam magis es obligatus q ad aliam. Si tamen in obiecto nō solum genus religionis, sed hanc expresse statuisti, illam debes prius aggredi, & inde repulsus alias adire. Igitur si votum tuum fuit, hanc singularem domum ingredi, forte in quo studium viget: & repulsam à monachis pateris, nullatenus aliā explorare teneris, etiā eiusdē ordinis, quanuis observatione præstantiorem: neq; vllum in contrariū scrupulum tibi vllus inijciat: quia votū tuum non fuit emissum alio religionis intuitu quā huius cōuentus. Quare licet eadē vigeat in alio religio, tibi ad te. Pari iure si vouisti talem religionem, nempe nostram aut diui Francisci, aut singulariter aliā, teneris quidem conuentus aliquot circumire, & si nō admittaris, nō teneris ad alia. Si autem in genere vouisti religionē, tunc teneris alias tentare. ¶ Sed est dubium vtrū tenearis circumire omnes cōuentus & religiones. Appareret enim sic esse: nam postq votum emisisti quod ex omnibus pēdet, explorare omnes debes à quibus votum tuum pendet. In contrarium facit, quod tunc deberes orbem totum peragrare: quod quàm molestissimum onus esset. Item si in conuentibus bene instructis non esses receptus, deberes eum ingredi vbi religio iacet, quod tuæ saluti non esset tutum. Respondetur ergo primùm q vnusquilibet suam cū primis debet intentionem consulere qualisnam fuerit: nā si tantū fuit illis religionibus se addicere quę sibi erant circunstantes & notæ: non tenetur nisi eāsdem discurrere. Quin imò licet quis sic suā intentionem non restrinxerit, sed absolutè vouerit religionem, non tenetur regiones omnes peragrare, quoniam neq; Galli vnquàm hac de causa ad nos permearunt, neq; ex nostris vllus ad illos. Alias deberes etiam vsque ad Græciam & Insulas eandem ob causam obire. Enimuerò ius nos ipsum naturæ circunspecte docet, vt eiusmodi vota intra regnum nostrum & linguam sint adimplēda. Equis enim voueret si ob id teneretur ignotas gentes inuisere? Quòd si instatum fuerit, vtrūm omnes saltem conuentus in regione propria circuire cogaris. Apparet enim id saltē ratio postulare: quādoquide votum ex omnibus illis dependet. Respondetur, neque tam late protēdi obligationem: dum enim religioni te certę deuoueris, tantùm teneris illam bona fide adire. Haud tamen metaphysicè, aut dialectico significatu sic tota est adeunda, vt vniuersi cōuentus visitentur: sed morali modo. Ille enim sic dicitur totam religionem explorasse, qui bonam partem circumiuit: nempe si quinq;, aut paulò plures conuentus ambiat. Nam licet ex paucis iudicium cæterorum venari. ¶ Ex his quæ dicta sunt palàm sequitur illum qui aliquod habet impedimētū religionis, quod vel quādo vouit non consideravit, vel post votum siue citra culpam, siue sua culpa incurrit, libērū fieri ab eiusmodi voti obligatione, quoniā ad impossibile nemo iure cogitur. Vt si forte eam religionē peculiariter vouisti vbi neophyti non admittantur: cùm id primùm resciueris, neq; illam, neq; aliā ingredi teneris. Idē si morbo laboras perpetuo, aut alij perpetuo impedimento subiectus es, quorū causa te iura repellunt, tutus es in conscientia: neq; vlla eges dispensatione. Secùs si impedimenta non sunt nisi temporalia: vt si laboras quartana febre, illa abeunte teneris. Vbi axioma illud theologum, cuius sanctus Thomas quarta distinctio. 38. art. 3. meminit, memoriæ mandandum est: nempe, quid faciendum votum impediret si præsens esset, etiā emisso voto obligationē auferre. Veruntamē ne quempiam decipiat, ad obligationem voti referendum est, nō ad impedimentum voluntatis vouētis. Exempli gratia: ille morbus qui si dum vouebas, adesset, obligationem impediret, aduenies post votum, eiusdem obligationē tollit. Attamen licet emisso voto aliquid difficultatis experiaris, quam si præmisses nō vouisses, non ideo voti obligatio cessat. Alias omnia dirimerētur matrimonia, omniaq; expoliarentur religiosorum claustra. ¶ Quid autem si repelleris quia nescis grammaticā: aut nescis officiū aliud vt recipiaris inter professos laicos, an tenearis grammaticā discere, aut aliud officiū. Ad hoc non est simpliciter respondendū, sed cū discretione. Enimuerò dū quis votum edidit religionis proponēs illius esse ordinis

Secunda.

Quid metus cadēs in uirū cōstantē

Obiectio.

Solutio dubitatiōis propositæ.

Scrupulus.

Solutio.

Materiæ tij argumē.

Dubium

Responsio.

Scrupulus

Solutio.

Obiectio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dinis qui sacris initiantur, bona tamen fide arbitrabat nō requiri Latinè scire: si id posteà ab illo requiratur, re vera nō apparet obligatus Grāmaticam discere, neq; tenetur ad ordinē laicorū intrare quoniā fua ignorātia videtur hominem excusare. Ac perinde si religionē vouit laicorū, nō tenetur aliquod discere opificiū scitu difficile: quia putabat nō esse necessariū. Quādo verō quis cōmuni lege religionē vouit tunc arbitror teneri Grāmaticam discere: si modò facultas suppetit: quia sciebat id esse necessārium: vel tenetur intrare vt laicorum ordini deputetur.

Dubiū egregium. ¶ Dubium autem egregium supereſt. Vtrū repulsam passus, aut à religione exclusus teneatur religionis regulam inquantum possit seruare, ac munera religionis implere. Dixerim repulsus, aut exclusus. Nā repulsus est qui nō admittitur, exclusus autē qui ob incorrigibilitatem habitū exutus pellitur. Neq; ide est vtriusq; iudicium. De priori ergo prius disputem⁹. Et loquimur de illo qui bona fide procurauit religionē profiteri: minimē verō potuit. De quo pro parte affirmatiua. s. q nihilominùs ad id quod potest obstrictus maneat, arguitur. Puella quæ votū emisit virginitatis, si posteà illū florem fua amiserit culpa, debet nihilo minùs perpetuā seruare continentiam: vti hic S. Tho. & consentienter Doctores asserunt, in voto autem religionis perinde ac in voto virginitatis includitur castitas: ergo qui religionem vouit, licet repellatur, tenetur perpetuam seruare continentiam, atq; adeo potere saltem debitum non potest. ¶ Secundo. Si quis voueat pauperibus decē erogare, aut Aduentus ieiunia sustinere, non autem totum persoluere queat, tenetur quātum potest: ergo idem est ius de ijs qui religionem vouerunt. ¶ Tertio. Dum quis votum solenniter confirmat, tenetur ad omnia officia & munera quæ in eadem sunt religione constituta: votum autem simplex habet pro obiecto votum solenne: nam qui simpliciter vouet, tenetur iuridico tempore votum solennitate stabilire: ergo pariter tenetur eadem religionis officia in quantum valuerit exhibere, ac soluere. ¶ Quarto. Accidunt & textus de cōuers. coniugatorum, canon. Quidam. & cano. Placet. in quibus eadē sententia definitur. Casus enim prioris capituli est quod quidam inuita vxore religionem ingressus, ac subinde ea ipsum repetente in seculum reuocatus, post eiusdem vxoris mortem cogitabat ad secundas se transferre nuptias. Alexander autem tertius de eadem re consultus, licet eum non rursus in claustra religiōis coēgerit, inhibuit tamen ne secundā vxorē duceret. Idem decidit in secundo cap. de muliere, quæ putās maritum obijsse vitam, monasterium ingressa est: atq; inde posteà à coniuge extracta, orbata posteà viro, tentauit secundò nubere & tamen prohibita est. ¶ His nihilo secius non obstantibus sub distinctione respondetur, q si qui religionem vouit continentiam in suo proposito expresit, tenetur in seculo permanens idem seruare: si verò nihil aliud q religionem vouit ad quam non recipitur eousque liber est, vt nihil in seculo teneatur religionis præstare. Probatur. Si huiusmodi persona, vel ad castitatē tenetur, vel ad aliud religionis munus, aut hoc esset virtute eiusdem voti, aut quia repulsam passus impossibilis ei fit ingressus: neutrum istorum: ergo, Probatur minor. Si enim teneretur ratione voti, illa obligatio statim à tēpore eiusdem emissi inciperet: hoc autem vsu ipse falsissimum ostendit. Ecquis enim astruat vt qui votum simplex Carthusiensium suscepit, illico perstringatur & Psalmos recitare, & à carnibus abstinere? Quòd autem ratione repulsæ teneatur, multo est improbabilius. Nā illa repulsa non fuit in eius potestate. Quare neq; ipsum nouo vinculo irretiuit, nullo ergo pacto tenetur in seculo vllum religionis munus soluere. ¶ Secūdò id arguitur, vt legitima causa patefiat. Nemo virtute voti obligatur nisi ad id quod est propriū eius obiectum: illius autem qui religionem simpliciter vouit proposita fuit tm religio: ergo ad id tantùm tenetur: quod si soluere non potest, immunis à voto fit. At verò contrarius forte insurgis: Qui obligat ad aliquid, simul & ad id obligatur quod inde subsequitur: cū ergo ex religiōe subsequant religionis instituta, is q religionē simpliciter vouit, cuncta alia in virtute vouit. Hoc autē argumētū nō solùm nō est contrariū, verū & fauet sententiæ nostræ. Etenim qui statum aliquem pollicetur assumere, nō se obligat ad leges illius status quousq; statū illum re vera assumat: quia non exprimit in suo voto obligationē ad peculiares leges illius status. Cùm ergo religio, status quidam sit, licèt illum fueris assumere pollicitus, quousque illum assumas, non teneris ad eius leges: quippe quæ non obligant, nisi eiusdem status professores: vt pote qui ad illas se expresse obligarunt. Exemplum est in Christianismo. Vniuersi enim mortales Christianismum suscipere tenentur: & tamen quousq; per baptismum illum profitentur, non tenentur ad leges nostrorum sacramentorum, neq; ad alias nobis peculiares quæ non sunt de iure naturę. Eōdem itidem pertinet illius exemplum qui emisit votum suscipiēdi sacros ordines, haud eniam tenetur ecclesiasticos psalmos recitare anteq; sacris initietur, atq; adeo neq; castitatem seruare nisi quatenus diuina lege prohibetur. Idē ergo est de illo qui religionis simplex votum fecit. Potest enim mutuum ius non solùm coniugi reddere, verum & tibi vicissim petere. ¶ Et per hoc soluitur argumētum: superius obiectum. Haud enī valet consequentia. Votū solenne obligat ad singulāria religionis statuta: & illud est obiectū voti simplicis: ergo & simplex ad eadem obligat. Nam votum solenne est completiuum, quod aiunt: nēpe status, pfessio quo quisq; expresse dicit vouere obedientiam, castitatē, & paupertatē: & leges obligant, pfessos: simplex autem nō obligat, nisi vt statum suscipias. Ac perinde respondetur ad illos canones supra citatos de conuersione coniugatorū. Illi nanq; vota solennitatē ediderant promittendo explicite castitatē: & ideo inquātū se inuito coniuge potuerūt obligare, astricti erant. Potuerunt aute se obligare vt nunquam coniugalem vsum peterent: & idcircò prohibiti sunt ad secundas transire nuptias. Sed quia quantum ad alia votum non tenebat, non sunt defunctis coniugibus, in religionem reuocati. ¶ De alio autem argumento, nēpe de illo qui multū vouit: qui perinde si totū non valet, debet soluere partē, nullum ad rē affertur exēplū, quoniam qui vouit totum, formaliter vouit partē. At vero de illa quæ suam virginitatē Deo dedicauit, distinguendum est. Bifariàm enī vouere quis potest virginitatem: vno modo ad ipsam, pprie respiciens: ita vt sua non fuerit intentio nisi à prima Venere abstinere: nā vsu hoc venire solet. Et tunc illa perdita non tenetur amplius ad castitatē: quia suum penitus, ppositum non fuit nisi vt carnis integritatem custodiret. Si autem simpliciter & absq; vllo moderamine vitum emisit virginitatis, tum illa etiā corrupta nihilo minùs tenetur ad castitatē quia votū eiusmodi est simpliciter negatiuum: puta virū non cognoscere. Quare quoties illū experitur, votū violat. Ob idq; nullum inde exēplum ad illū deducitur qui

Argum. 1. partis affirmatiuæ.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Secunda probatio.

Obiectio.

Solutio.

Ad argumēta facta in contrarium

Ad 2. arg.

Ad primum

religionem vouit. ¶ Quod si hic obiter scisci teris, vtrum illa quæ vouit nō nubere, tenecatur subinde ad votū castitatis, vt quoties fornicetur dupliciter peccet: apparet enī inde sic esse, q ideo mulier non nubet, vt caste viuat. Respōdetur nihilo minùs eiusmodi votum ex sua natura, nisi aliud exprimatur, nō obligare ad castitatē. Est enim castitatis materia duplex. Altera quæ opponitur luxuriæ. Et hæc est communis materia præcepti & voti: ad quam ideirco se obligat qui religionem profitetur. Altera vero est supererogationis quæ est proprie materia voti: vt pote à toro cōiugali abstinere. Et quæ tantum vouet non nubere, ad hanc solam se obligat: scilicet non opponere religioni obstaculū. Quapropter si fornicetur simplici flagitio delinquit. ¶ Quid autem si eo proposito non nubere voueret, vt licentiùs scortaretur? Respondetur votū hoc nullatenus esse obligatorium: eò q est de re mala: obiectum enim tunc quod est non nubere, refertur in malū finem: atque adeo vitiatur. Itaq; propter neq; nubendo, neq; fornicando transgreditur illa votum. ¶ Hactenùs de illo differtum est qui citra suā culpam impossibilitatem incurrit implendi votum. Sequitur ergo vt de illo dicamus qui sua spōte illud fecit impossibile. Vtrùm videlicet qui post emissum simplex religionis votū vxorē duxit, teneatur iuquantū potest castitatem seruare: puta debitum nō exigere. Videtur enī hæc ratio id persuadere. Nemini sua culpa suffragari debet, neq; suas patrocinari dolus: eiusmodi autē homo sua culpa via occlusit implēdo votō, ac perinde in eius fraudē vxorē sibi associauit: manet ergo inquantū potest ligatus. Atq; hanc opinionē ppter hāc rationē amplexantur iurisconsulti. Vnde Sylu. in verbo, votum. secūdo. §. primo cū cæteris Summistis ait eiusmodi personā impediri à cōplemento voti: quia ad debitum reddendū tenetur: quasi cōpertū habens, non posse petere. Nihilo minus contraria sententia, nempe quòd possit etiam petere, amplectenda est: quam hoc loco Caietanus merito statuit, quandoquidē ratio ppxime facta eisdē viribus de vtroq; militet, seu citra culpā seu ex culpa impossibile fecerit votum religionis implere. Tenebatur enī ille duntaxat vt præmissimus statum illum suscipere: qui penitus fuit sui voti obiectū. Nam cùm statuta religionis solos professos præstringant, ad illa non tenetur quoad illa fuerit expresse professus. Idq;

Quæstio.

Responsio.

Scrupulus

Solutio.

Quæstio altera.

Rō partis affirmatiuę

Sylueſt.

Solut. quæstionis

Caietanus.

iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

iam insuper sic cõfirmatur. Religio tribus votis constat scilicet obedientiæ, paupertatis, & castitatis: qui autem simpliciter vouet, illa non explicat: sicuti qui vouet soleniter. Quare ad illa nondum tenetur. Quis enim te audiat si asseueraueris q̃ qui religionem diui Francisci vouit postq̃ rei vxoriæ mancipatus est, teneatur bonorum dominium & possessionem abdicare? teneaturque ad ieiunia & alia obedientia munera quæ in seculo præstare potest? Si ergo ad alia duo nõ tenetur, sit vt neque ad votum castitatis. ¶ Ex hac autem definitione alia emergit dubitatio, vtrùm scilicet qui non modò religionis ingressum vouit, verũ & perseuerantiã vsq; ad mortẽ, citra solennitatem tamen: & nihilo minùs suapte sponte matrimonij se nodo implicuit, ad aliquid præ illo teneat̃ qui nõ nisi ingressum vouit. Et ratio dubitandi est q̃ iste formaliter vouit suum votum solenni tate firmare, & ideo apparet ad castitatem si bi impossibilem teneri: scilicet, vt vxorium debitum ei petere non liceat. ¶ Caiet. de hac re multa insumit verba, iudicio meo superuacanea. Fateor enim me non percipere quidnam nouæ obligationis votum perseuerantię voto religionis accumulet. Triplici enim forma fieri votum simplex potest religionis. Vno modo vt quis voueat tãtùm ingredi: non quidẽ animo perseuerandi, aut solẽniter profitẽdi, sed statim exeundi. Et hoc ait bitror esse vanũ, vti ait Paluda. 4. dist. 38. quæst. 4. Nam etsi obtendatur id fieri gratia tantùm verecũdiæ, nihil ad religionem hoc refert. Secundo modo vt in obiecto voti ponatur perseuerantia & solennis professio. Et tertiò vt simpliciter voueatur religio. Et censeo secundũ votũ nihil tertio adhibere vinculi. Nã qui religionẽ absolutè vouit, votũ illud secundũ iura emittit, tam diuina, quàm humana: ius autem diuinũ est, vt voueat ea intentione vt verè efficiatur religiosus: atq; adeò vt perseueret vsq; ad mortem: iura autem ecclesiastica tempus indulgent probationis, vt si experimento bona fide didicerit non sibi religionem cõgruere, non suscipiat quod ferre nequit. Quapropter etsi terque quaterque vouendo addas perseuerare, sem per intelligitur, nisi tempore probationis experientia te aliud admonuerit. Atque adeò post tale emissum votum, seu ad promissionem sine tua culpa non admittaris, seu tua sponte matrimonium contraxeris, non arctiùs in seculo reñas obligatus quàm si simplex emisisses religionis votum. Et ad argumentum in contrarium respondetur, quòd quanuis voueris perseuerare seu religionem profiteri, non te obligas nisi ad profitendũ secundũ iura. Et ideo quousque fueris professus, neque ad castitatem teneris, neque ad alia statuta. ¶ Superest hic demum de illo dicere qui post solenne votum, ceu incorrigibilis à monasterio pellitur, vtrùm tutus maneat in conscientia, postquàm vi expulsus est, & abiectus. Respondetur quòd quandiu per ipsum steterit quo minus recipiatur, non est tutus, sed tenetur emendare sese, & in viã redire: quoniam cùm ex culpa sua fuerit exclusus, quandiu in illa perseueraverit versãbitur in periculo. Si autem correcta vita ad claustra rediens non admittatur, tutus manet in seculo. Quòd si scisciteris an teneatur in seculo religionis vota seruare. Respondetur. A voto quidem obedientiæ absolutus manet: postquàm prælatus eã reiecit, ac sub inde à voto paupertatis: quandoquidẽ eonuentus eum non alit. Ac perinde à persoluẽdo officio diuino, nisi fuerit in sacris atq; à ieiunijs, & alijs annexis religioni: siquidem illorũ non fecit votũ expressum, neq; ad illa tenebatur, nisi ratiõe religionis à qua expellitur. Sed tamen à voto castitatis non eximitur: eò q̃ expressẽ illud emisit, nec prælatus potuit ab eo illũ liberare. ¶ Quid autẽ si ante indutũ habitũ vouerat religionẽ in genere, vtrùm sic exclusus ab hac religiõe teneatur ad aliã correctus trãsmigrare? Re vera ratio id videtur conuincere. Nã sicut ille qui non huc admittitur, tenetur aliam religionẽ explorare: ita ille teneri videtur, qui post professionem expellitur. Et ita libentiùs censerem. Quanuis forsan dici posset q̃ per votũ solenne huius religionis cessauit illud simplex generale, & ideo si huc posteà non recipitur, liber ille est prorsus. Sed tamen prior sententia mihi probabilior est.

Dubitatio altera.

Rõ dubitãdi.

Solutio.

Argument.

Dubitatio de exclusa propter incorrigibilitatẽ

Solutio.

IN solutione ad quartum summouetur dubium de tempore adimplendi voti. Ad quod sanctus Thomas solùm respondet q̃ qui se obligare ꝓposuit vt omni procul mora illud impleret, tenetur statim: qui verò ad certum tempus, vel sub certa conditione id proposuit, tenetur tunc. Veruntamen si exactius responsum desideras, sic accipito. Triplicẽ quis potest votum ædere: scilicet aut tẽpus constituendo, aut conditionem supponendo, aut simpliciter absque vllo additamento. Et quidem primum membrum subdistin-

Ad quartũ S. Thomæ.

De tempore quo votum reddi debet.

distinguendum est. Nã si vouisti certo tempore quidquã facere, idq; temporis illius intuitu, ex deuotione scilicet illius: vt cũ vouisti ieiunare in vigilia corporis Christi, vel ad uentum, teneris tunc tẽporis sub pœna mortalis culpæ: q̃ si tunc non exolueris, non teneris alio tempore ieiunium supplere: eò q̃ animus tuus ad illud fuit tempus propẽsus. Perinde enim tunc censendum de voto est, atq; de lege, quæ singulariter quadragesima le ieiunium iubet. Si verò adiecto illius temporis non fuerit propter eius affectionem, sed vt principali voto limen poneres, tunc teneris quidem illo tempore: sed nihilo minùs illo transacto obligatio non aboletur, quin alio tenearis. Vt si vouisti religionem intra annum ingredi, delicto tibi dabitur, nisi illo anno promissum reddas Domino Deo tuo: & nihilo minùs illo præterito eandem teneris suscipere religionem. Res est clara. ¶ Cõditionale autem votum nõ vno, sed duobus fit modis. Est enim alterum syncerè conditionale: alterum verò pœnale. Conditionale est quotiescunq; homo ad rem aliquã affectus est: sed quia impedimentũ sibi obstat vel facultas nõ suppetit, vouet sub cõditione Vt si voueas post mortẽ matris quę tibi erat impedimẽto religionẽ intrare: aut post mortẽ patris suppetẽtibus tibi nũmis peregrinaris aut si tibi tale Deus beneficiũ cõtulerit or phanam dotare. Pœnale autẽ est qũ nõ eras tali rei affectus, neq; tibi erat cordi: imò quia exosa est, & inuisa tibi adigis te voto in illã crucem si in re tibi forte aliqua peccare contigerit. Vt cùm voues si lusseris, aut si adulteriũ feceris religionẽ ingredi. Hoc enim licet formã habeat cõditionalis voti, est tamẽ pœnale, quoniã directè votũ non est religionis: sed non ludendi, aut nõ adulterandi: pœnã enim adiecisti, vt vel caueres, vel post fãctũ, teipsum castigares. Eapropter inter hæc vota vna est cõpertissima differentia: & vna item aperta conuenientia: sed vna restat cõtrouersia. Differentia inquam est quòd ante positã conditionẽ quando votũ est religionis aliúdve ex tribus Pontifici Maximo reseruatis, super pure conditionali non potest nisi per ipsum Pontificẽ vel per Conciliũ dispẽsari. In pœnali autẽ potest per episcopũ. Ratio est, q̃ in priori illud quò directè fertur votum, est religio, votum autẽ pœnale non rectà fertur, vt præmi simus, nisi in illud proximũ obiectũ: quod est non ludere, aut non adulterari. Quare qui in illa dispẽsare potest,

Votum conditionale.

Votum pœnale.

Differentia inter votũ conditionale & pœnale quoad dispensabilitatem.

valet etiam in pœnã ex transuerso appositã, quantunuis sit religionis. Conuenientia verò est q̃ vtrunq; posita cõditione obligat: neq; de hoc vllo pacto controuertitur. Quod ergo sub iudice restat est, vtrũ posita conditione pœnale votũ nequeat, nisi à summo Pontifice dispẽsatione suscipere: perinde atq; aliud cõditionale. De quo quæst. 4. sub titulo dispensationis. art. 3. dicturi sumus. Videtur enim eodẽ modo esse indispensabile: quandoquidẽ virtute voti obligatio iam tũc religionis exorta est. ¶ Ad quintũ facilè respondetur. In primis neminẽ posse alium suo voto obligare: neu filiũ, neu seruũ, neu aliter subditum: quoniã votũ est religionis actus qua quis suam propriam offert Deo voluntatẽ. Quare si vouisti filium alicui templo offerre, teneris illum ducere: ille autem solùm tibi filiali obedientia tenetur parere: nullatenùs tamen ex vi religionis. Rursus, qui per se votũ implere non potest, si personale est, nullatenùs id tenetur præstare per aliũ, tum quòd in voto semper intelligitur possibilitatis conditio: tum quòd personale votum fit propter propriã macerationẽ, aut afflictionẽ corporis, aut ad excitãdam deuotionem, vt patet in voto ieiunij, aut peregrinationis. Hæc autem nemo per alium assequitur. Secùs si nõ est votum merè personale: vt si in subsidium belli Hierosolymitani personam vnam vouisti, & tu non potes, debes aliam mittere. Rursus si vouisti monasterium ædificare, aut virginem dotare, quod viuens nõ persoluisti, tenetur hæres tuus, si bona illi relinquis, vti ait Palud. 4. dist. 38. quæst. 3. Pro quo facit. l. 2. ff. de pollicitat.

Ad quintũ principale.

Paluda.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm utile sit expediens q̃ uouere.

POst virtutem voti obligandi sequitur de alia quæ est eius vtilitas. Vtrùm scilicet aliquid nobis emolumenti afferat. Et arguitur à parte negatiua. Nemini expedit priuare se optimo bono, quale est libertas. Hac enim homines cæteris animãtibus præstamus: qua re nullo est auro æstimabilis: hac autẽ homo pervoti necessitatẽ nudatur: ergo vouere nõ est expediẽs. Secũdò. Nemini consiliũ est periculis sese obiicere: qui autem vouit, periculo exponitur extra quod erat. Vnde Augustin. in epistola ad Armentar. & Paul. Quia iam, inquit, vouisti, iã te obstrinxisti. Aliud facere

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Augustì.

Universidad de Deusto
Biblioteca

facere tibi non licet. Non talis eris si non feceris quod vouisti, qualis māsisses si nihil tale vouisses. Minor tunc esses, non peior. Modò autem tanto (quod absit) miserior si fidē Deo fregeris, quanto beatior si persolueris.

Argum. 3. Paulus. ¶ Tertio arguitur. Consiliū est Pau. 1. ad Corint. 4. vt imitatores eius simus, sicut ipse est Christi: Christus autem nullibi legitur aliquid vouisse, neq; Apostolorum vllus: ergo nihil in vouendo emolumenti ineſt. ¶ In contrarium autem est Psalm. ille, Vouete & reddite Domino Deo vestro.

Cōclusio re sponsiua. Probatio AD quæstionem hanc vnica eademq; cōpertissima cōclusione respondetur. Vouere vtile quidem est: nō tamē Deo sed nobis. Probatur. Alia ratione homine quipiā promittitur q̄ Deo, homini em̄ aliquid promittimus, q̄ non solùm beneficium conferre, vtile illi est, verùm & ipsum etpolliceri. Nā sicuti re ipsa collata iuuatur, ita & promissiōe fit certior futuri beneficij: vnde ipē generat quam p̄ alio beneficio ducit. Quapropter nō solū conferenti, verū & promittenti gratiæ exhibētur. Deo autē vt nihil inde cōmodi accrescit q̄ aliquid ei cōferimus, eo q̄ nostrorū bonorū non indiget: ita neq; vtile est, vt ei aliquid polliceamur. Scit enim oculatius q̄ nos quidnam ei simus exhibituri. At verò vtrunq; nobis vtile est: nam per hoc q̄ ei aliquid exhibemus, nobis ipsis augemus præmia, ei verò tantùm extensior sit gloria. Vnde Augustin. in eadem epistola. Benignus exactor est, & non egenus: & qui non crescat ex redditis, sed qui in se faciat crescere redditores: nam quod ei redditur, reddenti additur. Inde autem q̄ illi quippiam pollicemur hoc nobis accrescit lucri, q̄ volūtatē nostram in bonum figimus & firmamus, vt mutare iure nequeamus animum. Est ergo ex re, non quidem, sua, sed nostra vouere.

Augustin.

Corollariū. ¶ Corollarium conclusionis huius est, saluta re esse alijs consulere vt voueant. Attamen tam conclusio q̄ corollarium intelligitur in genere, & ex obiecto: nam speciatim nō singulis est semper cōmodum. Quod quidem nō ex natura & qualitate voti descendit, sed ex imbecillitate & defectu personarū: nempe quia sibi non sunt constantes vt voti arduitatem euincere valeant.

IGitur inter Catholicos adeò res hæc euidens est, vt nisi eum hæreticis nulla nobis pugna reliqua fiat. Est ergo primum suprà factum argumentum, quo hæretici, vt notissimè Lutherus in impio suo libro De votis monast. contendūt pernicioſum esse vouere, tātùm abest vt sit vtile. Verba sunt Lutheri in eodem libro. Et paulò pòst. Votum inquit, castitatis & totius monasticæ, si pium est, debet necessariò secum inuoluere libertatem rursus omittendi. Et potest hæc hæresis fucari ex verbis Christi. Qui potest capere capiat. Si vis perfectus esse. Et ex illo Pauli, Præceptum Domini non habeo: consiliū autē do. Et ratio, inquit, est: quia priuamus nos libertate qua iusti debent seruire Deo, & non sicut mancipia. Et inde inscripsit aliū nefarium librū de Captiuitate Babylon. sic enim appellat Ecclesiasticas traditiones. Respondet ergo S. Thom. quòd sicut non posse peccare non diminuit libertatem: ita neq; necessitas firmatæ volūtatis in bonum: qualis est necessitas voti. ¶ Ad huius autem liquidiorem intelligentiam notādū est, duplicem esse necessitatem agendi: alteram quidē naturalē, qualis est in brutis animantibus & in rebus inanimis. Et hęc prorsus tollit ratio nē laudis & meriti. Altera est necessitas obligationis. Et hæc non tollit meritum, sed auget. Ahās inconsultè atque in nostram perniciem nos Deus legibus obligasset. Quod si altissimā rei huius rationē delideras, ex fine libertatis tibi liceat perpendere. Enimuerò etsi libertas nostra, naturalis nobis sit, tā autor ipse naturę De⁹, in hoc nos atq; angelos liberos creauit vt opera nra digna essent laude, & præmij merita apud ipsum. Opera enim naturalia, vt modò dicebamus, merita esse nequeunt. Ad hoc igitur nostram condidit libertatem, vt cùm malum facere possimus, facientes bonū mereamur vitam æternam: quam si nobis absque vllis prorsus meritis neq; nostris neque Christi contulisset, flore illo accidentario glorię caruisset, quod est mereri quod habes. Nā prestātius est mereri quod non habes, q̄ id habere quod non mereris. Vbi ergo libertas nostra in bonū figitur, vt non peccet, nihil libertatis perdit: quia figitur in id ad quod creata est. Quapropter neq; Apostolorū voluntas in bonū cōfirmata vllā perdidit libertatē: ac multò minùs beati: lōgeq; minimè Christus: quilicēt ad vtrùlibet habuerit libertatē, nō tamen ad id quod malum est in sensu cōposito. Vnde Augu. in eadem ipsa epist. Fœlix, inquit, necessitas est quæ in meliora compellit. Vnde illę authoritates suprà citatæ, quibus Christus ostēditur liberam reliquisse familiā suā ad consiliorum operā, perperam ab hæreticis

Lutherus.

Motiuum Lutheri.

Solu. S. Th.

Fit liquida solut. S. Th.

Augustin.

cis intelligūtur: quasi nos prohibuerit nēvoto nos ad illa consecraremus. Legitimus em̄ sensus est quòd noluit nos illorū præceptionibus deuincire. Qui tamen voto se voluerit ad illa præstringere, hoc ipsum cōsilium est saluberrimum. Alioqui nullus esset monachorum fixus status, si cuilibet pro libito fas esset abire: sed hoc ipsum est quod ipsi moliuntur. ¶ Aliquem tamen tibi fortè scrupulum verba sancti Thomæ injiciēt quibus cōparat necessitatem voti illi quæ est nō posse peccare: cū tamē votum de opere supererogationis sit cuius contrarium non est peccatum. Respondetur tamen non eò illa quidē verba retulisse vt affirmaret votum esse firmitatem non peccandi: sed vsus est similitudine, q̄ sicut stabilitas non peccandi in Apostolis & beatis nō minuit libertatē, ita neq; firmitas faciendi opus consilij quod est maius de maiori bono. ¶ Ad secundum respōdetur per distinctionē. Duplex enim est periculum: alterum quod ex ipso facto nascitur: cui quidem te obijcere non est consiliū. Vt cùm quis se ponti committit ruinam minanti, aut inter cornua se proijcit trucis tauri. Sed alterum est periculum non quidē ex facto ortum, sed ex hominis fragilitate & lāguore. Et huic se hominem gratia melioris boni offerre, non solùm non est semper temerariū, verùm & nonnūquam expediens: vt equum ascendere vt expeditius iter absolvas: licet ob segnitiem tuam possis inde cadere. Item neq; est temerarium periculis te cōmittere quæ ex euentu solent euenire. Ait enim Sapiens Eccle. 11. Qui obseruat ventū, non seminat: & qui considerat nubes, nunq̄ metet, periculum autem voti non est prioris generis, sed posterioris, puta q̄ vir cōstās & strenuus superare potest. Vnde in eādem epistola Augu. Non te, inquit, vouisse pœniteat, imo gaude iam tibi non licēre quod cū tuo detrimēto licuisset. ¶ Ad tertium respō detur quòd Christo nulla ratione vouere cōgruebat: tum quod Deus erat: tum quod in quantum homo constantissimam habebat voluntatem in bono, ceu comprehēsor existens. Vnde illud Psal. Vota mea reddam in conspectu timentiū eum: non de sua ipsius persona, sed de corpore, quod est Ecclesia, intelligitur. Apostoli verò vota paupertatis, & reliqua susceperunt, vt Matth. 19. colligitur. vbi ait Petrus, Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te: quid ergo erit nobis? De quo latius quæst. 3. & 6.

Scrupul⁹ in verbis sancti Tho.

Solutio.

Ad 2. arg.

Augustin.

Ad tertium argumentū.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm votum sit actus latriæ siue religionis.

CVm in quæstione hac de voti virtute sermo versetur, quæritur cuiusnam sit virtutis officium. Et arguit primò quòd nullius sit specialis opus. Omne opus cuiusq; virtutis, vt suprà dictum est, potest esse voti materia: eiusdem autem virtutis esse videtur promittere, & facere, ergo cuiuscunque virtutis est suum vouere opus, atque adeo nō est specialis virtus. ¶ Secūdò. Illa est solùm religionis virtus, vt in de Offic. autor est Tul. qua eultum Deo ceremoniāq; offerimus: qui autē nondū aliquid Deo vouet, sed tantū promittit: ergo non est religionis actus. ¶ Tertiò. Religionis cultus soli Deo exhibēdus est cui latria debetur: votum autē non solùm Deo, verùm & sanctis fit, imò & prælatis quibus religionem professuri obedientiam promittunt: ergo votum non est religionis actus. ¶ In contrarium est illud Isai. 19. Colent oū in hostijs & muneribus, & vota vouebunt Domino & soluent. Vbi colere, quod est religionis, per id explicatur quod est vouere.

Argumē. 1.

Argum. 2. Cicero.

Argum. 3.

Fundamentum.

ADintellectum quæstionis huius notandum est, actum quēlibet studiosum bifariām esse posse alicuius virtutis. Videlicet & elicitus, & imperatus: illic em̄ actus elicitur à virtute qui est obiectū formalis eiusdem virtutis. Sic enim credere est actus elicitus fidei, & restituere alienū actus elicitur iustitiæ. Instar actuū potentiarū. Visio em̄ elicitur à visu: quia est sensatio coloris. Ille antē actus imperatur à virtute, qui elicitur per imperium illius mouentis aliam virtutem propter suum finem: vt ieiunium quod elicitur à temperantia, tunc imperatur à charitate, quādo mouetur homo ad ieiunandū, non solùm quia actus est tēperantiæ, sed ꝓpter amorem Dei. Sicuti & in vitijs: Dum quis furatur ꝓpter mœchiam, furtū quod elicitur ab iniustitia, imperatur à luxuria. Dum ergo quæritur de aliquo officio cuiusnā virtutis sit, non inuestigatur cuius imperio fiat. Nam à multis potest imperari: sed cuiusnā sit actus elicitus. Et hoc est quod de voto in præsentiarū percontamur. Ad quod vnica conclusione respōdetur. Vouere est actus elicitus religionis, tanq̄ Dei cultus. Probatur. Votū est ordinatio quædam & oblatio eorū quæ homo vouet in obsequium cultumq; diuinum.

Cōclusio responsiua. Rō conclu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

num. Hoc enim sonat ipsum quod est Deo promittere: ordinare autē & offerre quodcunq; opus in Dei cultum, est actus religionis, ergo eiusdem virtutis est vouere. Monstratur minor. Opus cuiuscunque virtutis Deo potest ceu sacrificium offerri: vt ieiunium, eleemosynæ erogatio, & quicunque actus, seu fortitudinis seu temperantiæ, &c. Huiusmodi autem ordinatio & oblatio non tribuuntur ipsis virtutibus imperatis, à quibus illi actus eliciuntur, sed virtuti imperanti: qualis est religio: ergo vouere est actus elicitus religionis. ¶ Vna autem tibi forsan dubitatiuncula ex his oboritur. Quòd cùm ordinare & referre aliquid in Deum non soli religionis virtuti, verū & charitati, eidemq; præcipuè competat, non magis inde colligatur, vouere esse actum religionis, quàm charitatis. Respondetur autem hoc nō inferri ex eo quòd vouere sit ordinare, & referre aliquid in Deum: sed ex hoc prorsus quòd sit aliquid offerre Deo ad eius reuerentiam & cultum. Itaq; prima differentia est quòd charitas refert opera in Deum tanquàm in finē. Ieiunamus enim, oramus, &c. propter Deū: quæ quidē propositio, finem designat. Sed tamē vouemus eadē opera Deo vbi Deū nō exprimimus sub forma finis, sed sub forma illius cui aliquid offerimus. Itaque Deus ponitur in obiecto religionis, sicuti in obiecto fidei. Secundum discrimen est quòd charitas habet Deum pro obiecto tanquàm rem amatam, id est cui bonum in communi volumus, & nolumus malum: religio autē tanquàm id cui reueremur & obsequimur, nos nostraq; illi cultu offerētes: votum ergo nō solùm ordinatum in Deum, sed in reuerentiam eius & in cultum.

Dubitatiuncula.

Solutio.

Ad. 1. arg. PRimum igitur argumentum veritatē conclusionis apertiorem facit. Respondetur enim quòd etsi id quod cadit sub voto tā quam eius materia, vt ieiunare, & seruare cōtinentiam, sint actus eliciti aliarum virtutū: tamen illorum votum non elicitur nisi à religione. Contingit tamen nonnunquā vt nō solum votum, verum & actus ipsi deuoti eliciantur à religione: vt cùm voues orare, & sacrificare. Nam orare est actus religionis. Itaq; quandoque votum est actus religionis solum ratione formę, quia ipsa promissio elicitur à religione, quandoq; vero ratione formæ & materiæ, scilicet quādo actus ipsi promissi ab eadem eliciuntur virtute. ¶ Emergit hinc autem dubitandi ratio, vtrum vlla sit

Dubitatio.

voti transgressio quæ duas includat culpas: alteram scilicet contra specialem virtutem à qua elicitur, atque alteram contra religionem, per quam Deo offertur. Exempli grātia: Vouisti ieiunare, vtrùm non ieiunans, & contra continētiam delinquas, & contra religionem? Itē vouisti Deo vt obedires prælato, vtrùm & virtutē obedientiæ violes quę est iustitiæ, & rursus voti religionem? Est enim argumentum, esse peccatum duplum: eò quod, vt antè prædiximus, votū est quædam particularis lex quam sibi vouens præscribit: lex autem quicquid præcipit constituit in aliquo virtutis genere: vt dum præcipit quadragesimam ieiunare, cōstituit illum actum in genere abstinentiæ. Sicuti & lex diuina præcipiens coniugibus non semiuicem defraudare, constituit illum vsum in genere continentiæ: ergò & ieiunium vouens constituit illud in eodem virtutis genere. Et prętereà in genere religionis: quare eius transgressio geminum erit delictum. ¶ In contrarium autem est quòd communi iudicio nō censetur nisi vnicum peccatum contra votum. ¶ Ad hoc respondetur quòd transgressio voti ex natura sua vnicum est peccatum. Vbi adnotandum est quòd actus ille qui voto, vt materia substernitur, potest esse constitutus in genere virtutis, aut per legem aliam seu diuinam, seu naturalem, seu humanam, aut per solum votum. Si priori modo, cōgeminatur peccatum: si verò posteriori, nō est nisi simplum. Vouisti honorare parentes, aut confiteri, aut ieiunare Quadragesimam: quia iam secluso voto opera erant singularium virtutū, si transgrederis, bifariam peccas. Vouisti autem ieiunium in vigilia corporis Christi. Fateor quidem te constituisse illud opus in genere abstinentiæ, sed tamen quia non aliter quàm per votum, ruptio ieiunij nō est nisi simplex peccatum. Pari modo si puellæ dotem pollicearis, cùm iam humana sis astrictus fide, si eandem pollicitationē religionis voto confirmes: tunc fracta fides duplum erit peccatum: scilicet tam contra humanam iustitiam, quàm contra religionē. Dum autē soli Deo vouisti eleemosynam facere: si non facis, solùm contra votum peccas. Hinc ergo fit simplum esse religioso crimen, non obtemperare præfecto: quia licet illud obsequium cōstituerit in genere obedientiæ, non tamen nisi per solum votum. Haud enim obedietiam prælato voues, sed Deo quòd eris prælato obediens.

Argument.

Solutio.

¶ Ad

Ad secundū argumentū.

¶ Ad secundum respondetur quod licèt ille qui vouet nondū det, si dare ad promissum referatur, quia nōdum dat quod promittit, dat tamē illud in causa: quia obligat se: quæ quidem obligatio virtute continet rem promissam. Tametsi etiam re vera det suam mētem, suamque voluntatem, quam Deo mancipat. ¶ Tertium argumentum quærit vtrū votum quod fit sanctis vel prælatis, ad religionem pertineat: quandoquidem religio solum Deum habet pro obiecto. Et quidem de re nemo hæsitat, sed modus latet. Atqui S. Thomas, nihil discriminat inter votum quod fit prælatis, & illud quod fit diuis. Nā vtrunque censet promissionem factam hominibus, quæ non pertinet nisi ad humanā fidem. Sed vtraque, inquit, esse potest materia voti, quatenus ad ipsum quod homini vel sancto promittimus, offerimus Deo. Itaque votum quod facimus Beatæ Virgini, vt in sanctorum culmine exemplum statuamus, non est votum nisi quia quod ipsi promittimus, offerimus Deo: nimirum ei pollicentes quòd hoc vel illud faciemus in honorem virginis. Scuti si Deo me vouerē puellæ largiturum dotem aut alium habiturum honorem. ¶ At verò non est mirum si hæc Diui Thomæ doctrina alicui, non quidem falsa, sed tamen curta censeatur: nā vsus vouendi sanctis aliam prætereà rationē præ se fert. Haud enim cū quis vouet Virginī, aut Diuo Petro, aut Diuo Iacobo peregrinationem, vouet formaliter Deo, talem honorem Diuo exhibendum. Non inquam hoc illo pacto vouet, quo religiosus dū ait Præposito, Voueo Deo quòd ero tibi obediens: sed voueo Virgini, & voueo Petro. Quinetiam religiosi vnà cum Deo componunt sanctos: dicentes. Promitto obedientiam Deo & Beatæ Virgini, & beato Dominico, aut Francisco. Dicamus ergo, sanctos duobus modis existimari. Vno ceu homines aut angelos, qui puræ sunt creaturæ. Et isto modo vera est sententia Sancti Thomæ, quòd promissio illis facta nō est votū nisi offeratur Deo. ¶ Secundò verò modo considerantur vt Deus est in illis: non quomodocunque per gratiam, vt in viatoribus, sed per gloriam quasi in his qui ratione status suam ipsius præsentem diuinitatem participat. Et sic vouere sanctis, est vouere Deo qui est in ipsis. At verò Sanct. Thomas hūc modum forsan non inconsultè prætermit, sed eò quòd sicut orare sanctos non est orare Deum, sed diuersa est ratio: ita alia est ratio vouendi sanctis, quàm Deo. Sed tamē vbi de catholico sensu conuenit, vana est de nomine disceptatio.

Ad tertium argumē.

D. Thomas.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm magis sit laudabile & meritorium facere aliquid ex voto quàm absque illo.

CVM articulo secundo definitū fuerit, vouere esse vtile, & in tertio, esse actum religionis, aptissima subsequitur quæstio, vtrùm opus voti cumulatioris sit laudis ac meriti quàm si fieret absque voto. Nam ex illis apparet hoc subsequi. Arguitur nihilominus à parte negatiua authoritate Prosperi, lib. 2. de vita contempla. vbi ait: Sic abstinere & ieiunare debemus, vt non nos necessitate ieiunandi subdamus: ne iam non deuoti, sed muti rem voluntariam faciamus: votum autem necessitati nos subdit: ergo præstantius est absque voto operari. ¶ Secundò arguitur ex illo Apostoli. 2. Corinth. 9. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Votum autem, vt ereb rò vsu venit, tristitiam generat: idq; ob necessitatem. Nam vt. 5. Metaphy. tex. 6. & 1. Rhet. capit. 11. author est Aristo. necessitas eò quòd voluntatem premit, tristitiam infert: ergo excellentius est opus absq; voto. ¶ Tertio: votum ad hoc est necessarium vt voluntas in eo firmetur quod spondet: firmari autem immobiliùs nequit, quàm dum rem facis: ergo melius est sine voto facere. Nam tunc firmior est res, quàm dum promittitur. ¶ In contrarium autem est monitum illud Dauidicum: Vouete, & reddite. Cuius solennis interpretatio est, vouere esse consilij: cōsilium autem, vt præmisimus, de meliori est bono: ergo melius est ex voto operari quàm citra votum.

Primum argumentum.

Argumē. 2.

Aristo.

Argumē. 3.

TItulus vtrunque de opere voti meditato quærit, scilicet vtrum sit magis laudabile, vt quando extra gratiam est moraliter bonum: & an sit magis meritorium, vt puta quando sit in charitate. Et Sanct. Tho. vnica respōdet affirmatiua cōclusione: quā tribus rationibus corroborat. Cōclusio est. Maiori laudi ac merito tribuitur opus ex voto, quā absq; ipso exhibitū. Primo probatur ex virtutis obiecto. Opus nanq; nobilio

D. Thomas.

Conclusio

Prima ratio pro quæsti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris virtutis,excelsioris est tam laudis quàm meriti:quare actus inferioris virtutis,dum à superiori imperatur,præstantior fit:vt si ob charitatē temperate agas:virtus autē latriæ in qua hoc quod est vouere collocauimus, est virtutum præcipua,vt puta in cultu Dei posita:ergo actus ab illa per votū imperatus præstantior est,quàm qui fit sine voto.

Augusti. Vnde Augusti.lib.de virg. Neq; ipsa,inquit, virginitas,quia virginitas est,sed quia Deo dedicata est,honoratur:quā fouet & conseruat continentia pietatis. Secundò id rursus

Secunda rō confirmatur ex ea re quæ exhibetur. Nam qui opus citra votū facit,solum actum Deo impendit:qui verò ex voto non actum modò,verùm & potestatē:addicit enim ei mācipatq; suam voluntatē ac libertatē,vt deinceps iure nequeat secus facere. Sicuti qui fructiferam arborem alteri conferret,vt in libr.

Anselmus. 1.de similit.author est Anselm.plus elargiretur quàm qui solos donaret fructus. Qua vtique ratione promittentibus gratiæ singulares debentur, præter illas quæ illis aguntur, dum conferunt. Tertiò & id cōfirmatur ex

Tertia. modo agendi. Enimuerò per votū figitur asseriturq; voluntas in bonum:facere autē aliquid ex maiori animi stabilitate & constantia,laudabilius est.

Aristot. Vnde Philoso.2. Ethico. nullum officium,virtutis nomine censet,antequàm ex firmato habitu proficiscatur.

¶Restat autem ante descensum ad argumētorū solutiones conclusionē explanare. Catholicorū nanq; nemini dubia est, sed tamē

Argumētū solet male intellecta in abusum venire. Arguitur igitur cōtrà. Sequeretur si vera esset, quòd deberent semper monachi in quocunque obeūdo obedientiæ munere exigere ex pactareq; superioris scriptum præceptum. Nempe vt ex maiori voti energia opus factum maioris esset meriti:sicuti transgressio peioris esset culpæ. Sic enim faciunt religiosorum multi,quibus nos hic eò consultum pergimus,quod à parte contraria stet ratio. Nam quo libentiùs maioriq; animi prōptitudine obtēperas,illustriorē præstas obediētiam:promptiùs autē facit qui vrgens præceptum nō expectat,sed simplici iussioni audiens est. Respondetur ergo sub distinctiōe.

Solutio. Quādo res ardua est eadēq; dubia,vt ad Indos adnauigare, aut regiminis onus suscipere,aut quid simile,consilium est vt monachus non iniussus suo proprio iudicio tales subeat prouincias,sed præfecti mandatū pstoletur. Quādo verò res non est ambigua, tūc aut vanū est aut certè delictum,cogentē præceptionem expectare. Etenim si paratus es facere,sed cōpulsorium præceptum ob id solū requiris,vt officij tibi meritū augeatur, vanum est. Nā virtute voti obedientiæ,prōptitudo est magis meritoria. Præceptū eñ non ponitur nisi aut rebellibus,aut in dubio hærentibus. Si autē re vera facere renuis nisi præcepto cogaris,tunc meritum non solùm non crescit,verū adeò diminuitur,vt nōnū quam vertatur in culpam. Cōclusio ergo nō sic est intelligenda,sed quòd omnia opera q̄ sine nouo præcepto,ex voto tamen facis, maioris sunt meriti & laudis,quā si faceres sine voti necessitate:maiorisq; adeò quàm si præcepti coactionem attenderes.

Ad primū argumentū AD primum igitur argumentum ex Prosperi sententia sumptum respondetur, quòd necessitas coactionis,vt pote quā do quis inuitus operatur,quia voluntarium tollit,laudem minuit & meritum. Imò nōnū quam prorsus aufert. Et de illa loquebatur Prosper vbi aiebat: Nè iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus:necessitas autem voti,quo voluntatem penitiùs in bonum asserit, eo deuotionem auget.

Obiectio. ¶Sed arguis fortè vrgentiùs,vti hæretici putant. Qui absque voto operatur, in singulis actionib⁹ habet libertatem, vt citra iuris violationem cessare possit: qui autem voto illaqueatus est,etsi liberè vouerit, tamē in singulis pòst actionibus illa caret libertate: liberiùs ergo facit qui non est voto alligatus: libertas autem laudem auget & meritum: ergo conclusio falsa. Qui rem superficie tenᵒ cerneret, responderet fortè concessō maiorem inesse libertatē in eo qui facit sine voto, qa semper illi est integrum non facere. Sed tamen diceret ex altera parte, nimirum ob ratiōes ad

Solutio. conclusionem allatas, auctius crescere meritum in eo qui fecit votum. Legitima tamen solutio non est hæc: sed q̄ maior est libertas in eo qui vouit. Enimuerò qui vouere reformidat, eò non vouet quòd tam liberum suiipsius dominium non habet, quàm ille q vouit. Vnde sicut illustrior esset in illo libertas (vt in Anselmi exemplo perfistam⁹) qui nō solùm arboris fructus quotannis daret, verū totam semel arborē, quàm ille qui solos fructus donaret: sic præclarior est magnificentiorq; libertas, Deo non modò opera tua, sed ipsam voluntatem semel dedicare. Quare libertas illius primi actus tanquā ex radice diffunditur ad singula opera, vt pretiosiores sint

ris sint libertatis,quàm si fierēt sine voto.

Ad secundū argumentū Solutio S.Thomæ. ¶Ad secundum argumentū ex illo Pauli sectum. Non ex tristitia, & ex necessitate: tria sub distinctione respondet S. Thom. Primū quòd necessitas coactionis est,quæ cùm sit voluntati contraria,tristitiā parit:de qua ꝓ inde loquitur Aristot. Et hanc iam concessum est non esse bonam. Eandēq; perinde condēnat Paul. Secundū est quòd necessitas voti in his qui sunt bene dispositi,ob cōtrariam causam, videlicet quia voluntatem habent bono affixam,tristitiam non generat,sed plane gaudium. Vnde Augusti. in ea

Aristo. Paulus. *Augusti.* dem citata Epistola ad Arment. Non te,inquit, vouisse pœniteat:imò gaude iam tibi id non licēre quod cum tuo detrimento licuisset. Et quidem circa hæc duo asserta nullus superest scrupulus. Ait verò tertiò,q̄ etsi quandoq; opus voti secundū se consideratum triste & inuoluntariū reddatur post votum, dum tamen inconcussa maneat implendi voluntas, non solùm non est malum verùm est magis meritorium, quàm si fieret sine voto: pro eo quòd procedit ex religione, quæ potior est virtus quàm abstinentia: à qua exempli gratia damus illud opus eligi, puta ieiunare. ¶Hoc tamen documentū

Ambiguitas orta ex solutione S.Th. non caret ambiguitate. Et idcircò exploranum est, vtrùm pœnitentia voti sit quando que delictum: & quale genere suo, venialene an mortale. Nam ex vna parte videtur pinde esse pœnitere voti, ac si ante votū nolles vouere: quæ quidem nolitio, cùm non sit rei ad salutem necessariæ, non est mala.

Caietan. responsio. Idem enim est obiectum vtriusq; actus. Nolo vouere, & nollem vouisse. Sed ex alia parte est argumentum, quòd pœnitentia rei bonæ mala est: quoniam pœnitentia esse nō debet nisi de malo: vouisse autem est bonum: ergo illius pœnitentia est mala. Et ita consueuit vitio tribui. Caieta. responsioni suæ triformem prœiecit distinctionem. Ait enim quēquam pœnitere posse, aut voti, id est, ꝓmissi: aut vouisse, puta animum applicuisse ad vouendum: aut tertiò, bonorum operum quæ ex voto fecit. Pœnitere: inquit, voti, est dolere de promissione, qui enim, inquit, sic dolet, promissionem nō seruat: pœnitere autem vouisse, est pœnitere quòd se subiecerit voto: qui quidem non ideo animum mutat.

Explicatur Caietani distinctio. At verò licet inter mutare & non mutare ꝓpositum elarum sit discrimen, non tamen inter verba ipsa, pœnitere voti & pœnitere vouisse. Nam profectò latinè idem est. Etenim si pœnitere voti intelligas abstractè, id est, nō illius à te facti, impossibilis est hoc pœnitētia. Quādo quidē neminē nisi facti sui pœnitere pōt. Si aūt id cōtractē vsurpes, tūc pœnitere voti idē est ꝓrsus qđ pœnitere te vouisse. Sicut pœnitere pcti, & pœnitere te pecasse. Haud ergo distinctio ex parte voti & vouisse, sumenda est, sed à verbo ipso, pœnitere, quod ambigui est significatus. Pœnitere enim voti, aut vouisse, vno modo accipitur, pro eo quod est, retractare propositum. Dicitur enim ille pœnitere facti, qui mentē mutat. Et de hac significatione non habetur in præsentia sermo. Est eñ citra cōtrouersiā, genere suo esse lethale peccatum, vt dictum est, tum contra iustitiā, tum etiam contra religionem. Secundo autem modo, idq; vsitatius accipitur pœnitere, pro eo quod est nolle fecisse. Et de hoc est præsens dubitatio.

Solutio ambiguitatis ꝓximæ. Ad quam respondetur, ciusmodi pœnitentiam, licèt absolutè considerata sonet in malum, tamen dūmodò propositum faciendi sit firmum, posse ex circunstantibus qualitatibus ab omni culpæ macula esse munda. Sonat inquam in malum, sicut occidere, qa vouisse est bonum: tamen sicuti iudex, vim que repellens non peccat, sic non semper, q vouisse pœnitet. Idque præsertim vbi materia voti res est ardua, ac perpetua, & qui votum suscepit experimento difficultatem sentit: quam si prænosset, votum non fecisset. Quare sicut initio nolle vouere, ita & emisso voto nolle vouisse, nullum est vitium. Quoniam hoc non tam ex animi languore quàm ex ipsius natura obiecti cōtingit. Vnde ad argumentum supràfactum respondetur, quòd pœnitentia rei bonæ, quando nō est absolutè necessaria, non est per se mala. Et de hoc ait Sanct. Tho. esse præstantius ex voto id facere cum tali mœstitia, quàm citra votum. Atqui huius veritas inde patet, quòd hanc ob causam vouere est vtile & salubre, vt animus obligatione firmetur, nè posteà rei difficultas & mœstitia nō nos ab opere absterreat, sed omnibus impedimentis superatis in proposito persistamus. Addendum tamen quòd licèt eiusmodi pœnitentia per se non sit reproba, potest tamen ratione periculi ad vitium inclinare. Qui eñ crebros eiusmodi mœrores voti admittit, labefactari incipit, vt à proposito desistat. Quare dum quis experitur propositū suum languescere, non potest citra venialem culpam eiusmodi pœnitentiam non recutere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mortalem autem citra consensum frangendi fidem voti, non est quòd metuas. ¶ At vero quando vota non sunt perpetua, neq; de rebus arduis, sed de minutioribus, tunc poenitere vouisse, durante tamen implendi proposito, non solũ non est culpa, verùm rarò est periculum: quia potest qui vouit proposituꝫ in melius mutare. Vt si vouisti peregrinationem, aut prolixos recitare Psalmos quòd obex tibi fit, vel ad studium reipublicæ cõmodum, vel ad alia misericordiæ opera: nullum est periculum pœnitere voti. Tã etsi absq; dispensatione propositum demutare, nefas sit. ¶ Tertium mẽbrum est, dum quis postquàm opera ex voto fecit, puta in religione degit vitam, se pœnitet sub tali instituto vixisse. Et de hoc distinguendũ est. Aut enim eum illius tranſactę vitę pœnitet, præsuppositio voto: hoc est pœnitet eũ persoluisse opera quæ ratione voti debebat. Et hoc manifestarium est mortale crimẽ: nam cùm si nõ persoluisset lethaliter peccasset, sit vt huiusmodi pœnitentia sit de re ad salutem necessaria, atq; adeò mortaliter iniqua. Si aũt pœnitetia huc fertur quod est te vouisse, nihil curans an illis caruisses fructibꝰ, incidit in secundum mẽbrum proxime tractatum: vt nõ sit genere suo mortale, quanuis plusculum habeat grauitatis. Nã postq̃ fructus feceris, nõ potes citra culpam illorũ pœnitere. Nisi vota essent de re leui & temporali. Quoniã tũc nihil habet absurditatis pœnitere q̃ illud tempus in cõmodioribus alijs negotijs non collocaueris. ¶ Ad tertiũ deniq; argumentum respondetur quòd etsi dum quis re ipsa officium aliquod præstat, firmatam tunc habeat voluntatẽ in illo præsenti opere, non tamen in futurum, sicut ille qui vouit. Et præsertim si vouit iugiter eadem opera frequentare.

Pœnitentia voti in monachis quale crimẽ sit.

Ad tertium argumẽ.

ARTICVLVS. V.

Vtrum votum per susceptionem sacri ordinis, perq; professionem religionis fiat solenne.

INter virtutes voti summa est in voto solenni: vt potè quòd matrimonium non modò impedit, sed dirimit. Quapropter potissimum votorũ discrimen dignoscitur inter simplex & solẽne. Quæritur ergo vtrũ votum per susceptionẽ sacri ordinis, & per professionẽ religionis, fiat solẽne. Et arguitur à parte negatiua. Votum, vt præfati sumus, fit Deo qui nouit intima cordium: solennitas autem in extera ceremonia consistit, quę fit in conspectu hominum: ergo huiusmodi solennitas non est voto necessaria, sed accidentaria, vt iure diuino nouum affe rat vinculum. ¶¶ Secundo: si eiusmodi fortè sa solennitas esset de substãtia voti, omnibus competeret votis in quacunque materia: quandoquidem substantia generis in cũctis participatur speciebus: sunt autem multa extra ordinum susceptionẽ professionẽque religionis: vt peregrinatio, teinnia, &c. quæ non cõsueſcunt solennitate firmari: ergo huiusmodi solennitas ad substantiã voti non pertinet. ¶ Tertio. Solẽne idem esse videtur quod publicum: sed possunt fieri multa vota in publico coram testibus, quæ non subinde sunt solẽnia: & vice versa, potest fieri votum religionis & sacri ordinis in secreto: ergo solẽnitas nõ est necessitas in voto. ¶ Quarto denique peculiariter contra clericorum votum arguitur. Si sacris ordinibus solenne votum esset annexum: vsu contingere posset vt quis ante legitimũ pubertatis annum, quin verò ante iustam rationis vsuram posset funiculo perpetuæ castitatis illigari. Quod re vera nulla videtur admittere ratio. Consequentia verò inde cõstat, quòd cùm ordinis sacramentum characterem imprimat, quocunq; tempore conferatur, suscipitur. Quod quidem absurdum à voto religionis cautum est, cùm ante quartũdecimum annũ fieri nequeat solenniter.

Primum argumentum à parte negatiua.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3.

¶ In contrarium est quòd huiusmodi duntaxat vota, matrimonium & contrahẽdum impediunt, & contractum dirimunt: quod solius est voti solennis.

AD quæstionem S. Thom. duabus respõdet conclusionibus. Prior est. Solẽnitas voti attenditur secundũ aliquid spirituale: puta secundùm benedictionẽ aut cõsecrationem, quæ ex institutione Apostolorum adhibetur. Probatio. Solennitas rei debet ejus naturæ & conditioni admetiri & accõmodari: vt patet in rebus corporalibus: solennitas enim nuptiarum consistit in conuiuarum apparatu: solennitas verò nouæ militiæ, in apparatu equorum militumq; cursu: vt potissimũ in Germania videre est, dum quis creatur Electror: & in alijs regnis, dum creatur auratus eques. Votum autem cùm Deo fiat, est res spiritualis: solennitas ergo eius debet subinde spiritualis esse, puta benedictio aliqua: qualis in religionibus fieri consueuit, & in consecratione: vt dum quis sacris initiatur. Quæ quidem religio à tempore Apostolorum ortum habuit: vt apud Dionysium constat. Nam de ritu sacrorum ordinum meminit. 2. cap. Ecclesia. Hierarch. & de monachis cap. 6. ¶ Posterior conclusio. Votum sit solenne tum in professione certæ regulæ, tum & in maiorum ordinum susceptione. Probatur. Solennitas fieri non consueuit nisi dum quis per susceptionem noui status rei alicui mãcipatur. Haud enim solennitas nuptialis celebriter adhibetur, nisi dum vterq; coniugum alteri se mutuò tradit, statumq; matrimonialem profitetur qui publicitùs innotescere debet. Per susceptionem autem sacri ordinis, puta subdiaconatus, diuino se homo addicit ministerio, firmum statum suscipiens clericalem. Similiter in professione certæ regulæ: quando per abrenuntiationem sæculi propriæq; voluntatis, statum quis perfectionis assumit: igitur tunc fit votum solenne. ¶ Hic primũ omnium Doctores tam Iurisconsulti, quàm Theologi innumeras voti diuisiones aggerant: vt peculiariter apud Palud. in 4. distin. 38. quæst. 2. est videre. Vbi vsq; ad duodecim illas multiplicat. Nam & Magister Sent. aliquas ponit. Alterum enim est votũ personale, vt continentiæ: alterum reale, vt eleemosynæ: atque alterum mixtum, vt peregrinationis, vbi sumptus sunt necessarij. Item alterum est temporale, hoc est in tempus certum: alterumq; perpetuum. Item alterum est cõmune, vt quando materia communis est præcepto & voto. Cuius exemplum Magister ponit in baptismo: atque alterum propriũ: vt de opere supererogatiõis, quod est propria materia voti. Hæc autem atque id genus alię sectiones parùm ad rem conferunt. Sed illa satis nobis est, qua diuiditur in simplex & soleane. Horum enim vincula & obligationes multũ differunt.

Primus actus eliſio

Probatio.

Palud.

Multiplex diuiſio voti.

Differimẽ inter votum ſimplex & ſolenne ex parte effectus.

¶ Rursus adnotandũ est discrimen inter simplex votum & solenne si ex effectu perpendatur, hoc esse quòd simplex matrimoniũ impedit contrahendum, haud tamen dirimit contractum. Impedit inquam, quia peccatum est mortale post emissum votũ simplex religionis, connubialia fœdera celebrare. Tenet tamen matrimonium. Solenne autem non modò matrimonio contrahendo obstat, verùm & contractum dirimit. Non quòd sit propria diremptio, quia matrimonium nullum est, sed dicitur eò dirimere q̃ personas inhabiles ad contrahendum reddit. Discrimen hoc extat apud Bonifa. 8. de voto & vo. redemp. capit. vnico. lib. 6. Tertio insuper supponendũ est, votum solenne in duabus tantum materijs habere locum: scilicet in professione religionis, & in susceptione sacri ordinis: vt pote diaconatus, vt idem Põtifex ibidẽ definit. Nõ quòd definitio hæc illic fuerit primũ sancita. Nã S. Tho. viginti annis Bonifa. octauũ antecesit, qualtamẽ, ceu rẽ priscam illam cõmemorat.

Poſtremacõ cluſio.

Probatio.

¶ His suppositis in lite versatur in quonam consistat votum esse solenne, hoc est matrimonium dirimens, vtrum videlicet de iure sit merè positiuo, an verò de iure diuino. Neque parum refert vtra pars vera sit. Nam si est de iure diuino nequit à Papa super voto solenni dispensari: secus autem si sit de iure positiuo. Caieta. ergo hic tres de hac re opiniones recenset. Prima est quòd voti solennitas cõsistat seu in benedictione, qualis fit in religione seu in consecratione, cuius vsus est in susceptione ordinum. Hæc autem opinio multis rationibus confutatur. Primò quia professio tacita, scilicet cùm annus probationis, annuente neophyto elabitur, est in virtute solenne votum, & tamen absque omni benedictione. Secundò, quia in aliquibus religionibus, vt in nostra, non benedicitur ille qui profitetur, sed scapulare: idque fit postquam in manibus prælati professus est: ergo illa benedictio neque est de essentia, neq; requisita. Tertiò neque illi, neque consecratio sufficit. Græcorum nanque sacerdotes consecrantur, & tamen non astringũtur solenni voto castitatis: idque perinde Ecclesia de nostris decernere posset. Quapropter sublato Ecclesiæ statuto posset quisq; dum sacris initiaretur, & (vt aliqui putant) religionem profiteri: faciendo simplex votum castitatis aut nullum. ¶ Anteà verò quàm vlteriùs transeamus, admonitum volo lectorem hanc opinionem nusquã fuisse Sanct. Tho. imò neminem reor sic intellectam illam fuisse complexum: nam Diuus Thom. in priori conclusione (quod meditatè considerandũ est) non astruit substantiam voti solennis in benedictione aut consecratione consistere: sed præcisè ait quòd solennitas voti attendi tur secundùm benedictionem, & consecrationem. Itaque tantùm vult dicere quòd illa benedictionis solennitas adhibetur in signum voti: sicuti solennitas nuptiarum nõ

Caietanus.

Prima opinio.

Prima ratio in primam opinionem.

Secunda.

Tertia.

Mens Sanct. Thomæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est de essentia matrimonii, sest est eius testimonium. Quare non vult quòd illa ceremonia sit simpliciter de essentia, sed tantùm explicat ritum qui re vera nunc in ecclesia viget. Quàuis de susceptione ordinum alia sit ratio. Nam eo ipso quòd subdiaconus ordines susceipit, vnà susceipit & votum. ¶ Secunda opinio est quòd voti solennitas cõsistat in exhibitione personæ. Itaq; substantia solennis voti à simplici hoc differat, quod simplex est tantũ promissio rei tradendæ: solẽne autem sit traditio personæ, siue promissa fuerit, siue secus. Et quàuis opinio hæc à Caietano reprobetur, arbitror tamen esse verisimam. Et est expresse opinio Sanct. Thom. in 4. distin. 38. quæst. 1. arti. 3. & expressiùs hoc loco. Et vt cõparatione ad aliam fulgẽtiùs eluceseat tertia opinio quam Caiet. amplectitur est, votum esse solenne in hoc consistere quòd Ecclesiæ authoritate statutum est per tale votum hominẽ fieri inhabilẽ ad matrimoniũ. Neq; est peculiaris Caietani sed est Scoti in 4. dist. 38. Probationes autẽ Caietani hæ sunt. Prima quod Ecclesia posset statuere vt quicũque coram tribus testibus contingentiam vouceret, faceret votum solenne, sicuti ille qui ordines sacros susceipit aut religionem profitetur: quod vtique signum est totũ pendere ex arbitrio ecclesiæ. Secunda, quòd vice versa licet quispiam quacunq; solennitate, profiteretur tria vota in religione non approbata per sedem Apostolicam, nõ resultaret votũ solẽne ex solo defectu ecclesiasticæ authoritatis. Quinimò verba sunt Pontificis loco citato de vot. lib. 6. videlicet quod voti solennitas ex sola constitutione ecclesiæ est inuenta. ¶ Hanc veruntamẽ opinionem reprobat S. Thom. in 4. loco citato hoc argumento. Si solenne votum religionis solo statuto ecclesiæ faceret religiosũ matrimonio inhabilem, & hoc non esset de iure diuino, sequeretur quod ecclesia posset contrariũ statuere: videlicet quod posset dispensare in illo solenni voto castitatis: qd tamen falsum est, vt posteà disputabimus.

Reſpondet hic autem Caieta. nescio qua metaphysica: videlicet quod etsi neque votum seorsum sine statuto Ecclesiæ sufficiat ad irritandum matrimoniũ, neq; per se præceptũ, tamen ambo simul sufficiunt. ¶ Solutio autem hæc dupliciter claudicat. Primò si neq; per votum ea ratione q̃ quis se tradit, neque per præceptum efficitur inhabilis, intelligi neutiquã potest quomodò ratione vtriusq; efficiatur: hoc enim declarandum restabat. Et arguitur sic. Clarum est quòd quãuis Papa sæculari præcipiat, etiam sub pœna excõmunicationis latæ sententiæ vt vxorem non ducat, videlicet quia alia in eius tribunali cum petit, nihilominùs si ille non est alteri coniugio mancipatus & contra iussionem pontificis contrahat, licet peccet, matrimonium tenet: quoniam iubere nẽ contrahat, non est inhabilem facere. Igitur si votum eò quòd est personæ traditio, non facit eam connubio inhabilem, neq; superueniẽs præceptum id perficiet. Præterea neque respondet S. Tho. si enim solum statutum ecclesiæ in causa est vt votum religionis inhabilem faciat religiosum ad matrimoniũ, potest eadem ecclesia facere, primùm quòd sit vera religio sine illa inhabilitate: quãdoquidem ablato statuto votum per se manet simplex: item poterit in tali voto solenni postquã emissum est dispẽsare. Profectò ad hoc non respondet, sed fit ei consequens conclusio. Et ita tandem, vt posteà videbimus concedit quòd Papa potest dispensare in voto solẽni. Illa enim opinio natiuũ germen est huiusce radicis. ¶ Igitur si opinio S. Tho. de indispensabilitate voti solẽnis sustineda est, vt arbitror ceu antiquissimã doctorũ cõclusionem sustinendam, sic censendum est de voto solenni, vti dicere recipimus q̃ substãtia eius consistit in hoc quòd sit traditio: cũ votum simplex sola sit promissio. Quã quidem opinionẽ tam in 4. quàm hic expresse tenet: dum per similitudinẽ nuptiarũ ait q̃ sicut in illis eò fit solẽnitas quod vterq; cõiugum totaliter mancipatur rei vxoriæ, ita per susceptionẽ sacrorum ordinum mancipatur homo diuino ministerio, & per abrenuntiationem sæculi & propriæ voluntatis statum perfectionis assumit. Ex hoc enim discrimine nascitur aliud: videlicet quòd simplex põt fieri soli Deo sine alio eius ministro, solẽne autẽ nõ nisi per eius ministrum. Et ratio est q̃ promissio cũ non sit datio, non habet pro correlatiuo solennẽ receptionẽ, sed solum qa Deo promittis, tua restat ligata fides. Traditio aũt nõ fit nisi vbi ille q̃ traditur solẽniter recipitur. ¶ Sed ais, Deus etiã te recipiet si tu te illi dedas. Ecce in quo stat punctum. Cũ tradere se hominẽ mutando statum renuntiandoque suæ propriæ voluntati, sit res maximi momenti, fieri nõ debet sine iudicio & examine: quod quidem iudicium non est illi committendum qui vouet:

Secũda opinio.

Tertia opinio Caietan.

Scotus.

Prima ratio pro opinioe Caietan. & Scoti.

Secunda rõ.

Argumẽtũ D. Thom. in præterinm opinionem.

Solutio Metaphy. Caie.

Argumẽti in Caietan.

Argumẽ. 2.

Substantia voti solẽnis

Obiectio.

Solutio.

vouet: sed ecclesiæ q̃ exploret, an qui tradere se adornat, idoneus aptusq; ad illum statum sit. Ob idque ecclesia neminem ante tẽpus probationis ad religionem recipit. Neque verò ad sacros ordines absque examine: vt patet in titul. de æta. & qual. ord. præfici. Itaq; in hoc quod est hominẽ Deo se p illum tradere à quo nomine Dei recipitur, consistit substantia solennis voti: quia tunc abdicat à se ius transeundi ad illum statum: ille autem Ecclesiasticus susceipiendi modus quæ solennitas est voti, est de iure positiuo. Veluti si quis secundùm iura antiqua alteri se venderet, eo ipso iure gentiũ esset eius mancipium: sed tamen posset rex ciuili iure sancire, vt nemini liceret se vendere, nisi tali solennitate: aliàs traditio nõ teneret. Et hoc est quod ait Bonifa. in dicto capit. scilicet q̃ voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta. Non enim dicit quòd substãtia solennis voti, puta quòd qui se tradit nõ posit matrimonium contrahere, sit inuentum Ecclesiæ, sed quòd modus ille tradendi, sit decretalis Ecclesię constitutio. In summa, vt ad præfatam obiectionem respondeamus, nemini constare potest à Deo recipi per votum solenne, nisi per iudicium Ecclesiæ. Et hoc est quod ait Sanct. Thom. in dicta distinct. 4. articu. 2. quæstiuncul. 3. Scilicet quòd votum nunquã est solenne quantuncunq; quis profiteatur nisi seruato ordine positiui iuris. Atque eapropter, nempè quia in alijs votis scilicet peregrinatiõis & ieiuniorum nulla fit traditio, neque status mutatio, non possunt fieri solennia. Itẽ neque in religione quæ non fuerit ad hunc effectum per ecclesiam approbata.

¶ Sed interrogas, ex quo loco scripturæ inferturvotum solenne in iure diuino dirimere matrimonium? Respondetur, hoc syllogismo id concludi. Quicunq; se alteri tradit suam illi voluntatem mancipando, iure naturæ & diuino fit inhabilis ad alium statũ: qui vouet solenniter tradit se: abdicando abse ius ducendi vxorem possidendique propria, &c. ergo fit ad coniugium inhabilis. Maior est de iure naturæ ac diuino: quod patet: nam si dominium rei tuæ alteri tradidisti, nullatenùs illam rursus citra furtum potes furripere: secùs si promisisti: quoniã tunc cùm nondum dominium à te alienaueris, causæ, vt suprà dictum est, superuenire possunt cur non reddas. Pari ergo modo si teipsum tradidisti, ius naturæ diuinũ

Ad motiuũ Caietani.

Dubitatio.

Responsio.

Reiterata Scot.

que vetat nè tui ipsius furtum facias. Minorem autem esse de iure diuino in religione patet: quoniam religio debet esse status sequendi Christum: secundùm illud. Si vis perfectus esse, vade & vende, &c. & sequere me. Nam nisi hoc institutum per modum status acceperis, non est firmum: status autem nõ firmatur per promissionem, qualis est votum simplex, sed per traditionem. Vtraque ergo præmissa est de iure diuino atque adeò conclusio. ¶ Discernito ergo inter solennitatem & votum solenne. Solennitas enim hoc est illa ceremonia non est de iure diuino, sed Ecclesiastico: sed tamen votum solẽne dirimere matrimonium est de iure diuino, eò quod est traditio. Et licet pergere videar molestus esse, id contra Scotum & Caietan. confirmatur. Sequeretur enim ex eorum opinione quòd Papa posset dispensare in matrimonio rato non consummato. Probatur sic. Votum solenne dirimit matrimonium eiusmodi: & tota vis voti solẽnis (vt autumant) est institutum Papæ, quod est ius positiuum: ergo pari authoritate poterit illud matrimonium absq; tali voto per solam dispensationem dirimere. Ecce argumentum Caietani quod re vera secundum suam opinionem concludit, atque adeò eodem deuictus concesit conclusionem. Sed profectò, vt bona venia grauissimi authoris dixerim, adeò est absurda conclusio & nullo vnquam sęculo admittenda, vt antequàm illam concederet, dimouere animum deberet ab illa ratione solennis voti, quam hic refellimus. Negamus ergo minorem: scilicet quòd votum solẽne virtute Ecclesiastici statuti dirimat matrimonium ratum, sed dirimitur iure diuino: quia est mutatio status in ferioris in superiorem. Ob id enim etsi consensus matrimoniũ statum constituat, licitũ est tamẽ inde, quandiu non est consummatum, ad meliorẽ frugem conscẽdere: cõsummata verò copula, quia ex natura sua est, procreatiua prolis, ascensum propter iniuriam quæ educandæ proli irrogaretur, prohibet. Ecce ergo in quo votum solẽne consistat.

¶ Contra hanc autem conclusionẽ arguitur primũ omnium argumento Scoti, qui loco citato hanc opinionẽ ait minus omnibus valere. Homo insit: per propriã voluntatẽ dominium sui habet: ergo per eandem solã potest illud transferre: per votum autem simplex quòd soli Deo facit suam obligat volũtatem: ergo per ipsum Deo dominiũ sui cõ-

Primum argumentum Scoti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fert,ac per votum solenne. In hoc ergo non
Solutio. potest esse discrimen. Respondetur autem hoc esse negare manifestissimam naturam promissionis & dationis. Enimuerò qui pecuniam aut equum amico dare pollicetur, non ideo ab se dominiũ abdicat:nam si postea alteri daret,teneret datio tanquàm a vero domino profecta:aliàs deberes dicere ꝙ quicunq; alteri aliquid debet, iam nõ esset dominus illius:quæ quidem assertio esset contra omnẽ legem & forensem vsum. Concedimus ergo ꝙ homo per voluntatem potest transferre dominiũ:non tamen per solam promissionem, sed per dationem. ¶ Secundò arguit Caieta. Si ecclesia cõstitueret,
Argumẽ. Caietani. vt si quis coram tribus testibus votum faceret, illud dirimeret contrahendũ matrimonium,illud esset solenne sine receptione. Re
Solutio. spondemus duo:primum ꝙ illa esset tũc recepta Papæ:nam quomodocunq; ipse statueret esse solenne, cẽseretur recipere votũ. Secundò adijcimus ꝙ spiritus sanctus nunquam Ecclesiam permittet traditionem hominis per votum suscipere,nisi iudicio adhibito & examine:aliàs vergeret in religionũ & sacerdotij exitium. At verò transacto ꝓbationis anno per suum decretum tacitam professionẽ recipit. Et econuerso quãdo religionẽ nõ approbat, tunc quantũuis vota tria exprimantur, non est solenne votum, quia Ecclesia illud non recipit.

¶ Tertiò arguitur. Prope Apostolorum ẽta
Argumẽ. 3. Dionysius. tem, vt est videre apud Dionysium. 6. cap. eccles. Hierarc. vigebant monachorum ordines votorũ solennitate(vt creditur)firmati: & tamen non erant sicuti modò sunt. Nã post Anto. & Benedictus hanc religionum formam Ecclesiæ auctoritate instituerunt.

Responsio. Respondetur quòd si vota ædebant solennia, authoritate ecclesiæ & forsan in manib⁹ Episcoporũ illa ædebãt. A sacratissima vero Virgine nullum accersiri potest contra nos argumentum: nam si votum emisit solenne id fuit ex peculiari Dei reuelatione.

An verò adeò sit religioni intrinsecũ votum castitatis vt neq; per Ecclesiã fieri possit vt absq; illo sit vera religio. q. 5. disputandum est. Illic enim &. q. 6. reuertendum nobis ad votum solenne explicandum restat,tam religionis quàm sacerdotij.

Ad primũ argumentũ. AD primum igitur capitalium argumentum respondetur, quòd voti solennitas licèt fiat in oculis hominum, pertinet nihilominus ad Deum in quantum per eius ministros hominis voluntas recipitur, transferentis ius suum in Deũ,abdicãtisq; à se facultatem,& arbitrium mutandi statũ. Quapropter eatenus cõceditur votum simplex perinde obligare apud Deũ atq; solenne, ꝙ vtriusque transgressio est mortalis sed tamẽ vtrũq; in suo ordine. Simplex enim obligat sicut promissio:cuius ideo transgressio est nõ reddere quod promisisti. Sed tamen solenne obligat sicut traditio:ob idque qui illud transgreditur peccat auferendo qd tradidit vel abutendo voluntate Deo mancipata. Vnde fit vt sit grauior transgressio voti solẽnis,q̃ simplicis. ¶ Quòd si arguas votum solenne perinde esse promissionẽ atq; simplex:inã pari modo ait qui ꝓfitetur. Promit
Solutio. to obediẽtiã Deo ꝙ ero tibi obediẽs. Respõdetur differentiã esse ꝙ qui soleniter vouet, licèt promittat obedientiã quantũ ad officia religionis exequẽda,nihilominùs ꝓmittit illam seipsum suamq; voluntatẽ, & totũ ius tradendo addicendoq; & mancipando Deo. Votum autẽ simplex non est traditio volũtatis,sed promissio qua obligatur eam
Quæstionẽ illam à Caietano. tradere statumq; mutare. ¶ Et per hæc decidet quæstio quã hic tractat Caie. vtrũ distinctio voti simplicis & solẽnis sit specifica, & pariter transgressio sit alius speciei. Respondet enim sub distinctione. Nẽpe quòd si distinctio attẽdatur ex parte subiecti, differũt specie:eò ꝙ qui simpliciter vouit non est inhabilis ad contrahendũ matrimoniũ sicuti ille qui vouit soleniter: quẽadmodũ primo de anima affirmat Auerr. oculũ hominis differre specie ab oculo leonis, ꝓptereà quòd animæ sic differunt. Si aũt,inquit, differẽtia attendatur ex parte obiecti,tunc nõ differũt specie:sicuti neq; hac ratione differunt oculus hominis & oculus leonis:quoniã eiusdẽ sunt formalis obiecti, perq; eadẽ media sentiunt. Nam eadem,inquit,vis est obligandi in vtroq;:licet in solenni maior in eadẽ specie. Et certè si tota differẽtia cõsisteret in statuto ecclesiæ, ita dicere debuit. Attamen tenendo quòd vnum est promissio & alterum
Refellit de fratre Caie. traditio,proculdubio specie differunt ex ratione formali obiecti. Atq; ita forensi vsu cẽsetur. Alia quippe actio est promissio, atq; alia transactio dominij. Et ita S. Tho. in. 4.
D. Thomæ. ait differre sicut vegetatiuũ & sensitiuũ: qd differunt ex obiecto. Tametsi ad mores parum hæc discrimina referant:dũmodò certus sis grauius cõmitti peccatum contra votum solenne quàm contra simplex.

¶ Ad

Ad. 2. arg. ¶ Ad secundum iam vtiq; responsum est: ꝙ cum per vota aliorum operum non fiat mutatio status: non est cur fiant solenniter. Et ad tertium demum respõdetur aliam esse distinctionem publici & secreti: aliam verò solennis,& simplicis seu priuati. Non enim ob id ꝙ votum in publico fiat est illicò solenne, sed quia fit secundùm statutum. Ecclesiæ recipientis vouentẽ. Quo quidem statuto seruato,etiam in augulo potest fieri solenne.

Ad. 4. arg. ¶ Ad quartũ tandem,vbi maior est difficultas,respõdere restat. Et in primis ambigi nõ potest quin etiam si ante vsum rationis ordo suscipiatur characterem imprimat, atq;
D. Thom. Richardus. adeò vere suscipiatur,ut S. Tho. in. 4. dist. 25. q. 2. & illic Richar. & Theologi fatẽtur: quia ad susceptionẽ sacramenti inprimentis characterem,vt est Baptismus, Confirmatio, & Ordo, non requiritur actus in suscipiente, atq; adeò neq; certa ætas de necessitate sacramẽti:secus de necessitate præcepti. nequeũt subdiaconi ante decimũoctauũ annũ creari, neq; sacerdotes vngi ante vigesimũquintum sub reatu peccati mortalis, & pœna suspẽsionis. Quapropter quidã qui arbitrantur sacramentum ordinis non suscipi in quacunque ætate,repellũtur,vt ait illic S. Tho. quia eorum assertũ neq; ratione vlla neq; authoritate firmatur. ¶ Hocergo suppositò consequens planè esse videtur id quod quarto argumento infertur:nẽpe ante legitimũ rationis vsum posse quenq; voto castitatis cõplicari. Neq; hoc absurdius est q̃ de obligatione matrimonij. Puella nãq; cui⁹ malitia supplet ætatem,etiã si ante duodecimũ nubat, vinculo matrimonij tenetur: vt patet cap. De illis. de despon. impũ. Quapropter etiam si quis consensu extorto per metum cadentem in constantem virũ sacris initietur,voto
Syluester. etiam eodẽ castitatis tenetur: secundũ dexteriorem opinionem,vt bene ait Syluest. verbo,ordo. 4. nisi forsan vxori esset matrimonio coniunctus, qui inuita vxore abstinere non potest. Atque id probatur argumento sumpto ex cap. de Iudæis. dist. 45. vbi illi inuiti à Sigibuto credebantur baptizati, nihilo minùs ad fidẽ coguntur,propterea quòd characterẽ essent insigniti: & tamen illis qui renuunt, grauius est ad totam Christianam religionem obligari, quàm ad solum castitatis votum. ¶ At vero distinguendum est, vt reor de huiusmodi clerico ante ætatem ordinato. Si enim vsum habebat rationis,puta quia decimum vel duodecimum annum attigerat,& fortè in octauo: quia liberè initiatur,cogendus est votum seruare. Si verò nullum prorsus habebat rationis vsum, sed nesciens quid de illo fieret ordinatus est,profectò rationi est maximè cõsentaneum vt detur ei optio: nempè vt si voluerit in ordinis functione permanere, abstineat, sin minus, omni prorsus officio suspẽsus vxorẽ ducat.

QVÆSTIO TERTIA,
De his qui vouẽdi facultatem habent.

S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 8.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm illi qui sunt alterius potestati subiecti,uouere possint.

POst voti substantiam & virtutem subsequitur circa eius subiectum indagare, qui nã sunt quibus facultas suppetat & arbitrium vouendi. Et primò de his qui sub aliena sunt potestate arguitur quod vouere possint. Minus enim vinculum à maiori superatur:obligatio autem qua quis homini subditur minus est quàm quo obligat Deo: ergo & obligatio prior nequit posteriori impedimento esse. *Argum. 1.* ¶ Secundo. Filij qui sub cura degunt paterna,neq; ab illa sunt mancipati,arbitrium habent absque parentum voluntate religionem profitẽdi: ergo illos qui alienæ potestati subsunt,nihil à vouendi virtute cohibet. *Argum. 2.* ¶ Tertiò. Maior desideratur ad faciendum quàm ad promittẽdum facultas: religiosi autem possunt absque maiorum facultate aliqua religionis opera exhibere: vt Psalmos recitare,mediaque se atque alijs afflictationibus macerare: ergo subiectio minime adimit vouendi facultatem. *Argum. 3.*

¶ Quartò. Quicunque id tentat quod iure facere prohibetur,delinquit,subditi autem vouendo non peccant quandoquidem nulli vendo non peccant quandoquidem nulli-bi prohibitum reperiatur, ergo videntur iure vouere posse. *Argum. 4.* ¶ In contrarium facit illud Numero. 30. Si mulier in domo patris sui & adhuc in puellari ætate aliquid vouerit,non tenetur rea voti,nisi pater eius consenserit:& idem subditur de muliere habente virum: quod. 33. quæst. 5. cano. manifestum. & can. noluit. refertur. Ex quibus perinde

Universidad de Deusto
Biblioteca

inde pari ratione colligitur neq; alios quicũ q; alienæ potestati subdantur, voto se posse absque superioris arbitratu deuincire.

Cõclusio responsiua.

Rõ conclu.

DVæ sunt hominum cõditiones quibus non plenaria suppetit ad vouendum facultas: nempè subditi, qui alijs habent mancipatam voluntatẽ: & pueri quibus per ætatem non licet rationis luce satis illustrari. De prioribus dicendum in hoc articulo: ac de posterioribus in subsequenti. Ad quæstionẽ ergo vnica conclusione: eademq; negatiua respondetur. Nemo qui sub alterius sit potestate, valet de ijs rebus in quibus ei subijcitur votum vllum suscipere, quod citra eius assensionem solidum sit ac firmum. Cõclusio est clara. Votũ quippe, vt in superioribus patet, est promissio quæ Deo fit. Deus autem qui author est naturalium legum nõ vult aliena surripi, vt sibi tribuantur. Quare neque eleemosynas quæ de rapina fiunt gratas habet: qui autẽ sub aliena est potestate, non est sui iuris: ergo nihil Deo vouere potest, quod domino suo aut maiori debet: sed est omninò ab eius potestate pendens: fit ergo vt eiusmodi votum absque eius consensu non sit validũ: sed irritari à superiori possit. ¶ Primum omnium, quia quæstio hæc, iste inquam & subsequens articulus de votorum irritatione instituitur, supponamus irritationis nomini id significatũ supponi quod est nullum, ac perinde cassum haberi, acsi nihil esset factum. Quomodo enim differat à dispensatione, & commutatione, & redemptione, quæstione proxima quæ de dispensatione subsequitur, commodiùs explicabitur. ¶ Prima ergo hic causa dibitandi est de fundamento authoritatis prælatorum irritandi subditorum vota, vtrùm scilicet tantùm iure humano, an etiam diuino & naturali ea sibi competat authoritas. Et ratio dubitationis est quòd locus citatus Numero. 30. solùm loquitur de muliere quæ est sub cura parẽtis, aut sub viri potestate: quemadmodum Augustin. illic exponit. Et refertur 33. quæst. 5. can. noluit. inferre autem inde generalem regulam subditorum, non apparet qua ratione firmetur. Nã subiectio vxoris & filiorum est naturalis: subiectio verò religiosorum, licèt sit diuina, tamẽ non videtur extendi nisi ad obseruantiam trium votorum & suarum constitutionum. Eò potissimùm quòd cùm religiosi statum profiteãtur qui via est ad perfectionem, non videntur diuino iure arceri quo minùs sui sit arbitrij recentibus se votis vrgentiùs ad meliorem frugem promouere. Adde quòd manda tum illud apparet in numero esse legalium, quæ per præsentiam Euangelij extincta sunt. ¶ Haud ergo desunt qui censeant solũ humano iure ademptam esse monacho vouendi facultatem, citra maiorum assensum: nempè cap. illo, monacho. 20. quæst. 4. At verò cùm illud non habeat authoritatem aliam quàm Basilij, seu authoris, & Gratiani decreta colligentis, non potest habere vim legis, quippe quam Concilium tantùm vel Papa ędere potest. Quocircà nisi iuri diuino aut naturali authoritas illa cõiteretur, nõ inde satis esset collecta. Reſpõdetur ergo interdictum hoc monachorum à iure diuino, & naturali promanare. Nam eo ipso quo quis religionem profitetur, addicitur per obedientiam arbitrio prælati, atque adeò iure naturæ non potest inde absque eius iniuria suam dimouere voluntatem. Quapropter non modò tanquàm spiritualis prælatus ex vi iurisdictionis dispensare super votum subditorum potest, verùm & tanquàm dominus voluntatem eorum perinde, ac secularis pater eadem irritare. ¶ Scisciatis autem vtrùm in omnibus prælatis similis sit irritandi facultas, quibus adest dispensandi authoritas? Videtur nanque affirmatiua pars vera: quandoquidem dispensatio, vt pote quæ spiritualis sit functionis munus, maiorem exigat potestatem quàm irritatio. Respondetur nihilo minùs non ità rem esse. Episcopi enim dispensare possunt: irritare verò minimè, quia non sunt absoluti domini libertatis subditorum, sed tantùm iudices. Imò verò neque Pontif. Maxim. potest secularium vota irritare: secùs religiosorum: quorum non solùm iudex est, verùm & peculiaris prælatus. Est enim sicut generalis minister, aut magister cuiuscunque ordinis, & sicut Prouincialis, & sicut Prior. Quare & in hoc etiã fallit regula, quòd si episcopus id quod plus est valeat, perinde possit & quod est minus: quia non sunt eiusdem generis. Illi ergo qui facultatem habent irritandi vota præter religiosorum prælatos, sunt iure naturæ parentes, ac tutores vtriusque sexus, & domini seruorum qui sunt mancipia. Nam patersamiliàs non eãdem authoritate fungitur in suos famulos: vt pote quorum voluntatum non habet dominium. ¶ De vsu autem huiusmodi potestatis, an videlicet absque vlla prorsus de causa dum maiori libuerit possit quæcunque vota irritare, ambigitur. Archidiac. nanque quem Syluest. verbo. votum. 3. & citat, & imitatur. & Paludan. 4. dist. 38. q. 4. vsq; adeo absolutiorem censent potestatem irritandi quàm dispensandi, vt credant sine vlla prorsus causa fieri posse irritationẽ, licet nõ dispensationem. Et ratio, inquiunt, est quòd dispensatio non fit, quia votum nõ erat validum: & ideo requirit causam: irritatio verò fit quia non erat validum absque superioris assensu, & ideo putant in nero esse arbitrio superioris absque alia causa irritare: sicut qui vouet, absque vlla causa poterat non vouere. At verò hæc sententia moderatione temperanda est: nam etsi discrimen sit quòd irritatio nulla intercedẽte causa, fit valida: quod in dispensatione nõ fit vtique facilè cõceditur. nihilo minùs prælatus absq; vlla omnino ratione votum irritans profectò non esset à culpa saltem venali liber: nã cùm irritatio actus quodammodò sit iurisdictionis, debet iudicio & perspicicitia vti antequam irritet, vt perpendat vtrùm sit vtilius ac decentius facultatem negare, an concedere. Quare non est tam absoluta libertas in superiori ad irritandum postquàm subditus proposuit aueque vouere, quàm in subdito antequàm à superiori facultatem exposcat. ¶ His de potestate irritandi præhabitis secundum continuò subsequitur dubium circa illud conclusionis temperamentum, videlicet. In quibus alteri subijcitur. Nempè vt illa perscrutemur in quibus monachus superiori subditur. Nam apparet nulla opùs fuisse exceptiõe. Quoniam vt modò dictum est, simpliciter totam prælato tanquam Dei vicario consecrauit volũtatem, ad huius intelligentiam notandum est quadrifida esse monachorum opera. Primũ enim genus est eorum quæ solenni voto comprehẽduntur, vt sunt tria vota essentialia & peculiaria statuta. Et in his dubio procul subijcitur prælato monachus. Apparet nihilo minùs posse de his votum voto ita firmiter adijcere, vt illud prælatus irritare nequeat, vt si vouerat in ordine nostro nunq; carnes gustare, & nunq; locis & horis vetitis silentium rumpere: quoniam postq; licuit votũ solenne de illis emittere, videtur posse, & arctius se astringere ad ea seruanda. Respondetur nihilo minus & hæc etiã posse prælatũ irritare vota, quin verò & debere, quia hæc vinculorũ cõgeminatio super eãdẽ materia vix vnquam prudenter fiunt. Potestas autem inde patet q̃ cùm super omnibus cõstitutionibus & regulæ statutis præter tria essentialia vota valeat præfectus ex causa dispensare, cohibere potest subditorum arbitriũ ne de hisce statutis recentia ædant vota. Nam & illa super quibus dispẽsare potest dũ dispẽsando facit ea de illicitis licita, potest pro causa nonnunq; iubere. f. vt subditus silẽtium rumpat, aut religionis ieiuniũ: ac perinde valet horum vota cassare. ¶ In secundo ordine sunt opera libera, id est quæ neq; lege sunt præcepta neq; sub voto concluduntur: vt orare, atque noua superaddere ieiunia. Atq; ad hęc quidè præfectus pro suo libito cogere nequit subditum: secundum illud verbum Bernardi: Votum meum non augeat Prælatus sine mea voluntate. Tametsi nonnunq; in casu necessitatis iubere possit orationes & fortè ieiuniũ: quod ad rem modò non pertinet. Potest ea tamen impedire q̃n libuerit, atq; adeò hæc peculiariter, pprieq; sunt opera, quorũ vota Præfectus irritare potest. ¶ Tertius operum ordo est quæ prorsus Prælati authoritatẽ exuperant: vt transitus ad arctiorem religionem. Hoc em̃ cùm ad exitũ spectet subditi ex eiusdem obedientia Prælati non comprehenditur sub illa: quo fit, vt bene ait Caiet. votum quod monachus eiusmodi trãsitus emiserit, non posse à Prælato irritari. Atq; adeo hoc operum genus exceptum putes illo conclusionis verbo in his in quibus alteri subijcit. Haud tamen crediderim huiusmodi votum transeundi ad altiorem religionem omninò exire authoritatem Prælati, vt idem author insinuare videtur, sed tantùm quo ad irritationem. imò arbitror posse eundem Prælatũ super idem dispensare. Quorum discrimen quæstione sequenti articulo tertio subijciemus. ¶ Quartum operum genus est eorum quæ ad salutem sunt necessaria: vt legis præcepta seruare: neq; verò illa modo, sed & quę ad charitatis feruorem attinent, quorũ contraria sunt venialia. Atqui horũ votum censet idem Caiet. irritari à præfecto non posse: vt si monachus votum Deo vouerit non furandi, aut nõ mentiendi. Ratio eius est quoniam hæc materia non est prælato subdita: quandoquidem super his ipse, veluti super regularibus statutis dispensare non valeat. Ait nihilo minùs posse prælatum eiusmodi votum nomine Dei cõmutare. Quare & hoc quoq; exceptum arbitratur in conclusione. At verò nõ facilè illi de hac re subscriberem. Nam etsi quantum ad necessitatem implendi di-

Rõ præfatæ opinioñis

Moderatio præteritæ sententiæ

Quadrifida monachorũ opera.

Dubitatio

Ratio dubitandi.

Augustin.

Archidiac. Syluest. Paluda.

Dubium. 2.

Prima assertio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Caietanus.

Caietanus

Scrupulus

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

di dispensatio istorum sub potestate prælati minime comprehendatur, nihilo minùs illa noua obligatio qua subditus sua sponte religare se cogitat, nō video cur nō possit à prælato irritari. Nam quantum ad spōtanea, dominus est subditarum sibi voluntatum.

Tertium dubium. ¶ Tertium subinde dubium circa eandem conclusionem est de illo verbo: videlicet, q̄ eiusmodi votum rei in qua subditus superiori subijcitur nō est sine eius consensu firmū. Est inquam dubium vtrūm antèā q̄ accedat superioris consensus votum subditi teneat, an verò cōtrà ipso facto sit nullum. Et dubitationis articulus est, vtrū cùm in voto subditi semper includat superioris cōditio subintelligatur affirmatiue si ille consenserit, an verò tantùm negatiue: scilicet, nisi dissenserit. Nam priori modo votum ante eius cōsensum nullū est, posteriori verò valet quousq; per ipsum irritum fiat. Et quidem Richard. 4. sen. d. 38. art. 4. quem multi Summistarum sequuntur distinguunt inter religiosorum vota, atq; alia aliorum subditorum: puta filij familiās, & vxoris, &c. Et de religiosis generalem absolutamq; asseuerat cōclusionē nempè sic esse per votum solenne inhibitos noua ædere vota, vt quodcunq; cuiuscunq; generis absq; expresso consensu superioris faciant, ipso facto irritū sit & cassum. Quare non solùm eius transgressio, nullum est peccatum, verùm & emissio nōnulla est noxia. Nam incassum vouere, culpa est. Quin verò arbitratur Richard. ciusque comites hanc esse sententiam D. Thom. propter verba postrema solutionis tertij quartiq; argumenti vbi ait votum religiosi non esse firmum, nisi superiori placuerit, aut nō renuerit. Affertq; in eandem sententiam can. Monacho. 20. q. 4. Et supra hæc adhibet rationes duas. Prior est, quod cùm religionis onus sit valde graue, neq; decet, neq; verò licet, professionis votū nouis sarcinis onerare, ne religiosus oneri succumbat. Posterior, quòd cum idem religionis votū tantæ sit altitudinis vt omnia præcedentia in ipsum cōmutata extinguat, sit vt etiam subsequentia eiusdem virtute irritentur. Quare de filiofamilās & vxore nō negat quin possint facere aliqua vota de his quæ sibi non sunt prohibita. ¶ Hinc autem opinioni, vt bene Sylue. verbo, votum. 3. §. 3. ait. neq; S. Tho. suffragat, neq; arridet veritas. Quare Petrus à Palud. & Innoc. illic ab eodem Sylues. citati, ingenuè fatentur religiosos qui quippiam vouerint, quo prælati

Pria cō Richard.

Secundarō.

Cōtraria opin. Sylu. Pet. à Palu. Innocent.

obedientia non impeditur, reos esse voti, nisi dum per prælatum irritum non habetur illud impleant. Et ratio profectò est in promptu. Nam si alij subditi citra suorum maiorum iniuriam possunt ipsis inconsultis votū suscipere conditionale, quousq; superiores ipsi renuerint, vt Richard. ipse fatetur, nō est cur religiosis eadem facultas interdicatur.

Rō opinio.

Secūda ratio

¶ Secundò arguitur contra eius rationem. Non obstante religionis onere potest religiosus habita prælati facultate alia superaddere vota: ergo nihil obstat quo minus ipso inconsulto de materia quæ sibi nō est prohibita possit idem suscipere: dummodō paratus sit causa voti nunquàm abesse officijs obedientiæ: & quoties superiori votum displicuerit, ab ipso cessare. Capitulum autem. monacho. nullatenùs aduersarijs, imò nobis patrocinatur. Haud quippe ait illic Basilius quòd votum monachi sine consensu Abbatis sit nullum sed quòd sit frangendum: vbi insinuat ante fractionē solidum fuisse. Quāuis neq; illa admonitio illo est rigore audiēda vt quicquid religiosus vouerit illicò sit frangendum, sed illud prorsus quod vel ei, vel prælato sit graue & molestum.

¶ Ad sensum igitur sancti Thomæ descendamus, qui videtur sentire votum ante consensum prælati emissum nullatenùs esse obligatorium. Nam & in cōclusione & in solutione tertij & quarti dicit, tunc nondum esse firmum: quod sonare videtur non esse obligatorium. Huius autem verbi sensum Caietan. docta distinctione enucleat. Materia enim voti respectu religiosi duplex esse potest: altera scilicet prohibita, vel in genere sicut cōstitutionum interdicto nè quis monasterij septa egrediatur, prohibetur votum peregrinationis. Aut in particulari, sicuti si prælatus bona causa inhiberet nè quis suorum de tali, aut tali re votum emitteret. Altera verò est materia non interdicta: vt orare quibus horis vacat, & studere, ieiunare, &c. Secundùm quam distinctionem ad dubium respondetur, quòd cùm votum de materia prioris generis emittitur, subintelligenda est affirmatiua conditio: videlicet, si prælatus ratum habuerit. Si verò materia sit posterioris speciei, tunc conditio subintelligenda est negatiuè, scilicet, nisi prælatus irritum fecerit. Et ratio discriminis est, quòd votum debet fieri de re licita: quando verò materia est prohibita, non est licita nisi fiat super illa dispensatio: quapropter qui tale fecit votum,

Caiet.

tum, non obligatur quousque assensus prælati accesserit. Attamen quando materia nō est prohibita, apta est ad votum. Et ideo religiosus votum faciens orandi, vel ieiunandi, vel non mentiendi, ipso facto astrictus est; quousq; præfectus votum irritet. Qua forte de causa sub distinctione ait in solutione. 4. S. Tho. quòd in votis religiosorum intelligitur debita conditio, scilicet si suis superioribus placuerit, remittantur vel non: vt prius membrum referatur ad materiam prohibitam: posterius verò ad liberā. Quare cùm dicit votum absq; assensu prælati non esse firmum, si sit votum prioris generis, intelligit non esse validum: si verò posterioris, plane intelligit quod etsi valeat: non tamen sic solide, quin semper eius irritatio ex voluntate pendeat præfecti. ¶ Dextroq; autem membro superest dubietatis nōnihil: ad quod operæpretium est respondere. De priori inquam est dubium, quòd votum de re illicita ipso facto est nullum, imò peccatum, votum ergo religiosi de re prohibita, neq; sub cōditione valet, imò est peccatum. Respondetur per distinctionem antecedentis. Quādo enim res est prohibita, quia per se mala, tunc votum illius iniquum est: quando verò tantū est mala quia prohibita, potest sub dispensationis cōditione materia esse voti. Sed quæris vtrùm sic vouens teneatur id denuntiare prælato? videtur enim postq̄ non est voto ligatus non teneri. Respondetur ideo teneri ne vanū sit votū quod absq; eius licentia implere nequit. Sed de hoc statim apertius.

Dubitatio.

Solutio.

Scrupulus

Solutio.

Alterū dubium.

¶ De posteriori etiam membro dubitatur, vtrum religiosus qui liberam materiam vouit (puta orare, aut ieiunare) teneatur rē Prælatum celare, nè votum uritet, an verò cōtrà licitum ei sit eidem id patefacere, vt infectū reddat. Videtur enim hoc posterius in fraudem voti cedere. Respōdetur licēre rē detegere. Nam in hoc vtitur iure suo. Quin verò si graue est votū, potest molestiā suā & grauamē ei aperire, vt irritet. Neq; fit voto iniuria: quādo quidē munus maiorū est subditorū temeritates corrigere. Tametsi quādo votū non est acerbū, salubrius est libēter illud persoluere ¶ At verò rursus circa prius mēbrū dubitatur, vtrū religiosus qui votum rei prohibitæ emisit satisfaciat petēdo à suo præfecto facultatē operis obeundi nō exprimēdo votū. Apparet eēm hoc satis esse. Nā postq̄ cōsensus superioris ad hoc requirit vt tanq̄ materiæ dūs illi permittat: qua ratione dice

Responsio.

Hæsitatio.

bamus q̄ cùm votum materiæ nō inhibitæ emittitur, statim tenet, sit vt si ipse opus inhibeat, videlicet ne peregrineris, satis illud est ad nullitatē voti. Multa hic nō necessariā metaphysicā accumulat Caiet. res eīm perspicacior est quā vt tot verbis indigeat. In primis hoc est certissimū, q̄si prælatus, voti nescius, tantū prohiberet opus, nō ideo votū fieret irritū. Nā subtrahere materiā ad tēpus: non est votū irritare. Et enim cum irritatio actio sit iuridica quæ rei notitiam exposcit, debet idem prælatus votum nosse vt ipsum casset. Atq; hinc palàm fit cōsequens, teneri subditū anteq̄ sit in mora illud eidem patefacere. Quare Num. 30. requiritur in patre notitia voti filiæ: vt cōsentiat vel dissentiat. ¶ Quod si cōtrà arguas: Marita mulier quę votū simplex continentiæ fecit, non tenetur coniugi illud detegere, sed potest licitè, dūmodo debitum reddat, non petere: ergo pariter potest tacere subditus. Respondetur, nulla simili tudine argumentum pugnare: quoniā eo ipso quòd mulier est viro coniugata, adepta illi est potestas vouendi non reddere, etiam sub conditione, & ideo votum suū non intelligitur nisi de non petendo: quod potest facere nescio vir: sicut religiosus eīm prælato implere votum orandi. Vbi autem materia prohibita vouetur sub conditione, tenetur vouens id dispensatori notū facere: alias incassum voueret quod in Dei ludibriū vergeret. ¶ Maiori autem ambigendi occasione interrogatur, vtrum postq̄ religiosus cum facultate prælati votum de re aliqua susceperit maneat nihilo minùs penes eūdem superiorem irritandi facultas? Apparet enim nullam fieri reliquam. Quod Richardus loco citato opinatus est: imo dubitat an dispensare tūc possit: sed ait euolādum ad Papam. Nam cùm ad voti firmitatē in subdito nihil amplius requiratur quàm prælati cōsensus, fit vt postquàm illo firmatum est, nulla super ipso illi supersit irritandi potestas. Nihilo minus respondetur tunc etiam in præfecti arbitrio permanere, illud irritare. Et ratio est: quia etiam emisso voto religiosus nihilo minus simpliciter manet subditus: atq; adeò neq; prælatus sua orbatur authoritate. Quin verò adde quòd nonnūquàm, etsi bona causa facultatem concesserit, poterit nihilo minus ritè & rectè mutatis rebus id quod semel ratum habuit reuocare. Patrocinatur huic documēto. August. super Num. qui refert. 33. q. 5. ca. noluit. vbi docet, votū quod

Caietanus Primo assertio.

Obiectio.

Quæstio.

Richardus.

Solutio.

Augustin.

puella

Universidad de Deusto
Biblioteca

puella paterna facultate firmiter susceperat posse postea à viro irritum reddi. Adde q quanuis absq; vlla causa votum idem cassaret etsi peccet, nihilo minùs votũ est cassatum. Atq; huic assertioni suffragatur idẽ ibidem Augustin. eadem cau. & q. can. manifestum vbi ait expresse, quod si vxor autoritate viri votum emiserit, quod ipse, neq; citra suam culpã postmodùm cassauerit, nihilo minùs vxor parere tenetur. Quin verò textus ipse facer id ipsum continet. Quod autem vir & pariter prælatus sine causa reuocando peccet, non solùm illic Augustinus verùm & textus ipse Num. 30. contestatur, vbi ait quòd etiã dum cõniuêre visus fuerit maritus, sed postea contradixerit, tũc vxor non tenebitur voti rea, sed vir ipse portabit iniquitatẽ eius. Et ratio est, quòd etsi superior facultatẽ habeat irritandi inferioris votum, non tamen vsque adeò absolutam, vt suprà diximus, quin ratione & iudicio id debeat facere. Et ideo postquàm facultatem concesit non debet absque causa reuocare. ¶ Confirmatur hæc manifestè de religiosis sententia, ex simili à muliere maritata desumpto. Enimuerò si vxor præmissa etiam viri facultate munus aliquod vouerit sacro alicuius Diui, semper dum non soluit in arbitrio est viri dictum retractare: quòd si retractauerit, quanuis ipse in culpa sit, nihilo minùs ipsa non poterit non obedire. Expressa est sententia Ambrosij in lib. de Paradiso: qui refertur can. nec illud. 33. q. 5. vt illud Gratianus fert. Et ratio est, quòd illa facultatis concesio non est absoluta trãslatio dominij illius rei in vxorẽ, sed solùm ius offerendi sacro: quapropter quousq; res ipsa tradatur, semper est à superiore dependens, si reuocare libeat. Neque tua cõsequentia vlla est si arguas. Superior peccat retractando se. ergo subditus minime ei tenetur obsequi. Illatio inquã nulla est. Quoniam non est subditi examinare iussa maiorum in his quæ non sunt per se mala, sed ex ipsorum arbitrio dependent: secus vbi rem per se illicitam, iuberent: vti furari, vel mentiri. ¶ At vero sicuti de religiosis monachis suprà quæsitum est, sic & de vxore respectu viri quærendum superest, vtrùm in vniuersum posit vir cuncta vxoris vota irritare. Et quidem Caietan. pari modo exciperet votũ non peccandi, puta non mentiendi: quia in illa materia non videtur subdita vxor. At vero crediderim & illud irritare posse. Nam licet quantum ad necessitatem legis non sit subdita, est tamen subdita quantum ad vltroneam obligationem. Quare nullo excepto vir potest vniuersa vxoris vota irritare: & si aliquod esset quod irritare nequiret, dispensare notissimum est neutiquam posse, quia vt quæstione proxima videbimus, illud proprium est spiritualis prælati. ¶ Attamen vice versa, vtrùm etiã vxor irritare possit votum mariti, in dubium euocatur. Apparet enim ab vna parte nullam habere huiusmodi facultatem. Nam vt scriptum est, ipsa sub viri potestate erit, non econuerso. Respondetur quòd cùm in fide coniugalis tori pares sint, vt. 1. ad Corinth. 7. ait Paulus: quia vir non habet potestatem sui corporis, sed vxor: sicuti neque vxor sui, sed vir, neuter absq; alterius permissu votum facere potest simpliciter castitatis: imò illo non obstãte tenetur vterque debitũ alteri reddere: vt bene colligit Gratian. cano. manifestum. 33. q. 5. ¶ An verò possit alteruter votum facere non petendi, maior est dubitãdi ratio. Nam in hoc nullam, quantum ad fidem tori, irrogat alteri iniuriam. Nihilo minus quod vir possit eiusmodi votum vxoris irritare, non debet esse in ambiguo: nõ vtique propterea quòd est contra fidem thalami matrimonialis: sed quia ipsa vere est subdita. Et ita expresse ait Augustin. in eodem cap. manifestum. Quòd autem vice versa simile votum mariti possit vxor irritare, latentius dubium est. Nam propterea quòd sit contra fidem, non potest: postquam paratus est debitum reddere. Neque verò ratione subiectionis: quia vir non est vxoris subditus. Respondetur, in primis tale votum prægraue esse vxori, & pene maritali fidei aduersum. Nã cùm mulieres præ pudore petere vix audeant debitum, si vir petere esset prohibitus, in fraudem matrimonij resultaret. Et ideo non longe ab scopo aberraret qui diceret tale votum absque consensu vxoris non tenere. Saltem hoc certum est, quòd deberet per Antistitẽ omninò ad tollendos scrupulos dispensatione aboleri. ¶ An verò extra hanc materiam vir habeat absolutam potestatem vouendi inconsulta vxore, forte quæris. Apparet enim veritas sic habere, postquàm non est vxori subditus. Sed tamen ab altera parte argumentum nihilo minùs existit, quòd in his quæ ad communem vtriusque familiam attinet, non posit. Vt si longam peregrinationem voueret, per quam officium coniugale suo defraudaretur fructu: aut si amplam

Augusti. *Ambrosius.* *Quæstio altera.* *Caietanus.* *Solutio.* *Scrupulus* *Responsio.* *Paulus.* *Dubitatio.* *August.*

plam voueret pecuniam, quæ ipsi vxori & filijs alendis necessaria est. Profectò non prorsus probabilitate caret, id nõ posse: quandoquidẽ in vxoris pernicie vergit. Ad hoc nihilo minùs respondetur irritandi facultatẽ simpliciter nõ esse vxori permittendã, respectu viri: maximè in bonorũ dispẽsatione. Nam etsi illa reclamante ipse voluerit bona prodigere, quanuis male faciat, factum nihilo minùs tenet, postquàm absolutus est eorũ administrator: atq; adeò eiusmodi votum non subest vxoris potestati. Nihilo minùs si votum in vitium prodigalitatis, aut iniustitiæ impingeret, ipso facto nõ haberet vim obligandi: & sic nulla egeret irritatione. Simile dicendum est de absentia. Potest enim vir citra fraudem matrimonij peregrè proficisci, atque adeò si causa exigeret votum emittere: neque in hoc subditur vxori. Si tamen nõ esset causa legitima, pariter non teneret: sed peccatum esset vouere. ¶ Potissimũ hic autem dubium est, quin verò solutu non facilè, vtrùm postquàm vterq; coniugum communi consensu votum castitatis emisit, possit maritus, quam fecit vxori, facultatem reuocare, atq; adeò eius irritare votum: ac pari iure vxor quam facti forsan pœnitet, suã etiã quam viro dedit retractare, debitumq; ex illo petere. Est enim sententia Gratiani in eodem can. manifestum. negatiua. Nam postquam vterq; suo renũtiauit iuri, vterq; fit ab altero liber. ¶ Argumentum autem quod rẽ dubiã facit est huiusmodi. Postquã vir facultatem fecit vxori continentiam vouendi, videlicet non petere debitum, potest illam reuocare, vt autoritate non solùm diui Augustini verùm & diuinæ scripturæ, & ratione modò confirmatum est: quòd autem plenorem concesserit, nempe vt neq; peteret, neq; redderet, non tollit quin vtranque pari ratione possit retractare: ergo vir saltẽ annullare potest eiusmodi votũ vxoris. Et cũ hoc iure par sit marito cõiux, ipsa etiã posse videtur retractare concessam facultatem. Accedit quòd vsu venire potest, vt vterq; in periculo versetur carnis illecebræ, atq; adeò cõsultius sit iuxta monitum Pauli. 1. ad Corin. 7. ad vsum coniungij redire. Quòd si dixeris eo quòd ambo communi consensu votum emiserint priuatum esse vtrunque potestate reuocandi, profectò ratio huius nõ est adeò patens. Si enim maritus reuocare facultatem valet quam dedit vxori quando vxor non eandem ei vicissim contulit, nõ apparet cur eò quòd vxor eandem contulerit, priuatus sit vir facultate sua. Profectò argumentum videtur rem dubiam facere. Nihilo minùs respondere possumus quod cùm in illo officio pares sint coniuges quando vicario mutuoque consensu vterque vouet, est genus quoddam mutui contractus: facio vt facias: id est, renũtio iuri meo, vt tu renunties tuo. Quocirca ob id quod vxor viro suo renuntiat debitum exigere, priuatur maritus non solùm iure petendi, sed & facultate reuocandi factum: quapropter vtriusq; votum censetur absolutum castitatis. ¶ Aliud post hæc dubium sequitur. Vtrùm votum semel à superiori irritatum, si postmodũ ab eius cura, & seruitute exeat, reuiuiscat. Ad hoc sunt qui distinguant, votum impuberis irritatum non reuiuiscere. Si tamen pubes iam erat quando illud fecit, nempe si quartũdecimũ excesserat annum, quanuis irritetur: nam si reale est, vt suprà diximus, etiã tunc vsq; ad vigesimumquintũ irritari potest: tunc aiunt cum taliter vouens fuerit emancipatus, tenere. In hanc sententiam solet citari Innocent. in capit. scripturæ. de vot. & vot. redempt. Attamẽ ipse nihil amplius dicit quàm quod impuberes vouentes, vel qui sunt sub cura parentum tenentur cùm fuerint emancipati implere: cùm ergo non explicet, etiam si fuerint cassata, non est credendus id sentire. Sed Paludanus tametsi ambiguus, annuere ad hoc videtur in. 4. distinct. 38. quæst. 4. Attamen salua authoris existimatione, contraria sententia proculdubio amplectenda est: quam Syluester tenet verbo, votum. 3. §. 2. Nempe quod in vniuersum, votum quodcunque, siue vxoris, siue filij, siue serui, siue religiosi semel irritatum, nullam deinceps virtutem retinet, qua vllo tempore obligari possit, nisi iterato fiat.

¶ Extat enim regula iuris, quòd obligatio semel extincta instaurari non potest. Codi. de remissione pignoris. b cum ex causa. Atque huic sententiæ libentiùs arridet Panormitanus super eodem capitulo. scripturæ. citato. Imò & textus capituli. quidam. & cap. placet. de conuersio. coniuga. id confirmant: quippe vbi habetur quòd coniunx religionem intrans quatenùs alterius coniugis reclamatione cassatum est, post obitum eiusdem coniugis non amplius ligat. ¶ Molestior autem dubitandi ratio existit dum vxor, verbi gratia, votũ emitteret executioni tunc mandandum, si maritum vita superaue-

Solutio. *Dubium grauc.* *Tertia Gratiani.* *Augu. ad alterã partẽ.* *Reprobat sententia præcedens.* *Panorm.* *Sententia Paludani.* *Innocent.* *Postremum dubium.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

rauerit: & idem de filio si dum sub cura parẽtis ageret votum emitteret, post suam emancipationem explẽdum: & pariter seruus sub conditione si fuerit libertate donatus, vtrum & eiusmodi vota possint etiam ijdem superiores irritare. Videtur nanq; pars negatiua inde confirmari, quod eiusmodi vota fiunt pro tempore quo vouentis libertas sub aliena potestate non constringit. Præterea quia votum vxoris tunc nullatenus marito nocet. Ad hoc posset trifariàm responderi. Primò sub distinctione. Eiusmodi nanque vota alia sunt quæ fiunt superiori grauia, & incommoda: alia verò quæ non nisi in vouentis grauamen vergunt. Illa quæ sunt prioris gnis nõ possunt ab illo irritari si pro tẽpore facta sunt quo fuerit ipse vita defunct?: vt si vxor religionẽ vouerit, aut castitatem: quia illa nullam habent incommoditatem, præterquàm quòd coniugali officio superstite viro quadamtenùs videntur obstare. Si autẽ incommoda sunt vouenti, itaque irritatio in bonum eius cedit: tunc videtur posse maritus & pater illa irritare: vt si vouerent longã peregrinationem, aut longos sumptus. Alij vero scrupulosiùs respõdent, neutrius generis vota illo pacto edita irritari posse, ac sub inde consulunt ad dispensationem recurrere. Syluest. verò verbo, religio. 2. §. 15. contrariam per aliud extremum sequitur opinionem: nempe quodcunq; votum quod quisque dum sub alterius est potestate emiserit, posse durante illo tempore irritari: vt si puer decimotertio anno intrare decimoquinto vouerit religionem: & pariter si ante vigesimumquintum quippiam vouerit, post illã ætatem exequendum: potest illicò ea pater irritare, videlicet illud personale ante quartũ decimum: & alterum reale ante vigesimum quintum, vt articu. proximo videndum est. Et re vera non est eiusmodi sententia metuẽda. Apparet enim inde tuta quòd cùm voluntas subditi illo tempore simpliciter sit superiori arbitrio alligata, quacunq; conditione id vouerit, irritari tunc potest. Adde quod ratio huius potestatis quæ superiori inest, illic fundatur vt subdito consultum curet: propterea quòd non præsumitur eius voluntas idonea rationis luce illustrari, vt vouere possit. Quapropter etsi conditionem apponat implendi post quam fuerit liber, eadem poscit ratio vt superior iudicio suo tunc dũ sui iuris est, perpendat, an id illi congruat: atq; adeò in sua est potestate tunc quando votũ

Sylueſt.

editur, irritare. Eò vel maximè quòd nullum est votum quod in grauamen ipsius vouentis non cedat. Quare distinctio in prima responsione facta, superuacanea videtur.

¶ Vtrùm verò si durante ætate quo filius est sub potestate parentis nunquàm fuerit irritatum, postquam eandem ætatem transilierit possit ab eodem patre irritari, multò maiori perplexitate ambigitur: sed tamen articulo proximo aptiùs dissoluetur.

Ad. 1. arg.

SVperest ergo tandem ad argumenta initio quæstionis obiecta respondere. Primi autem responsio iam suprà explicata est. Nam etsi obligatio quæ fit Deo maior sit q̃ illa quæ fit hominibus, nihil sibi tamen offerri optat, nisi quod sub dominio sit offerẽtis. Nam obedientia quæ parẽtibus debetur, obligatio etiam est diuina, & quam subditi debent prælatis, quare non habet gratum vt contra eiusmodi maiorum voluntatem sub diti quicquam voueant.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum respondetur quòd postq̃ filij ad annos pubertatis peruenerint: puta quartumdecimum annum masculus excesserit, & fœmina duodecimũ, nisi seruitia sint & mancipia, sui sunt iuris, quantum ad ea quæ suam attinent personam: nempe vt vel religionem profitentur: vel matrimonia contrahant: manent tamen sub cura parentum quantum ad bonorum dispositionẽ. Quare reale votum quod ante vigesimumquintum emittunt, irritari à superiori potest: vt articulo proximo videbitur. Seruus autẽ quia in potestate domini est, neque ad religionem se vnquàm obligare valet, neq; ad peregrinationem, neque ad aliud per quod domini obsequio subducatur: vt Doctores super cap. scripturæ. extrã, de vot. & vot. redem. annotant.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertiũ verò respondet S. Thom. quòd etsi plus fit facere quàm promittere, atque adeò religiosi multa inconsultis prælatis facere queant, nihilo minùs non possunt firmiter absque eorum consensu vouere. Et ratio, inquit est: quia nullum est tempus exceptum in quo prælatus non possit eum circa aliquod officium occupare. Veruntamen hanc rationẽ Conradus loco citato nõ approbat. Arguit enim hoc nõ euincere quin possit subditus aliqua vouere, quorum contraria nõ potest iubere prælatus: vt non mentiri, non maleo qui, &c. At vero sanctus Thomas non intendit illam pro ratione adæquata inducere. In contextu nanq; quæstionis causam reddiderat cur subditus inconsulto prælato vouere non

Obiectio Conradi.

Solutio.

non potest: nempe quia habet voluntatem illius arbitrio alligatam: & eandem explicat in initio responsionis: scilicet quia religiosus subditus est prælato quantum ad suas operationes, secundũ professionem regulæ.

¶ Alia autem subiuncta causa solùm est particularis respectu illorum operum quorum contraria prælatus potest præcipere. Nam cùm potestatem habeat quocunq; tempore præcipiendi, libera esse debet subditi voluntas ad obtemperandum: & ideò vouere contrà non potest. At verò neque de huiusmodi operibus tam euidenter hęc ratio rẽ conuincit, quàm illa priùs enarrata. Nam ea uillare quis posset, dicẽs quòd quanuis prælatus potestatem habeat quocunque tẽporis articulo occupare subditum, non inde euincitur quòd possit eius vota irritare: sed hoc tantum quod non obstante voto debet ei contrarium iubenti obedire. Sed nihilominùs votum perstat firmum, obligans subditum secundũ ipsum facere quandiu prælatus opus contrarium non præceperit.

Ad quartũ.

¶ Itaque authoritas prælati extẽdatur ad impediendum aliquando executionem voti: non tamen ad irritandum votum. Attamen nihilominùs est congrues ratio, quòd si potest quoties libuerit executionem impedire, possit & votum tollere: quod quadantenùs liberæ obedientiæ obuiare videtur.

¶ Ad quartum denique respondetur, quòd etsi votum subditi sine cõsensu prælati emissum non sit omnino firmum, nihilominùs quia eius permissu mandari potest executioni, non peccat subditus vouendo: siue religiosus sit, siue vxor, siue filius. Ex quo verbo colligitur votum statim esse obligatoriũ si de materia sit non prohibita: licet à prælato pendulum. Secùs si sit prohibita. Sed neque tũc est peccatum vouere postquàm sit sub conditione, si prælato placuerit: licuit alterum cum conditione, nisi renuerit.

ARTICVLVS. II.

Vtrum pueri religionis uoto se possint obligare.

Primum argumentum.

SEcunda hominum conditio de quibus dubitatur, an se possint voti iugo subdere, est puerorum. De quibus igitur arguitur quod nulla se possint vouendi religione vincire. Ad firmitatem requiritur deliberatio: q̃ eum: absq; rationis luce fieri nequeat, amentibus & furiosis non accidit, ac perinde à religione vouendi excluduntur: pueris autem aut nullus affulget rationis radius, aut malignior atque exilior q̃ vt deliberare queant: ergo quicquid vouerint, cassum est.

Secundum.

¶ Secũdo arguitur. Id quod fieri rectè potest, nequit ab alio haberi irritum: votum autem religiõis quod vel puer vel puella ante pubertatis annos susceperit, potest à parentibus retractari, ac perinde à tutore: vt. 20. q. 2. cano. puella, prospectum est: ergo videntur eiusmodi pueri ante legitimos eosdẽ annos non posse rite vouere.

Tertium.

¶ Tertiò. Propterea religionem ingressis annus permittitur probationis, vt maturo consilio perpendant qd ferre valeant humeri: hæc autẽ matura perpensio non competit pueris: ergo non possunt legitimè vouere.

¶ In contrarium est idem ipse citatus canõ. puella. vbi admonetur votum puellæ, nisi intra annum à parẽtibus reuocetur, validum esse. quod testimonium est ante fuisse rite factum. Nam quod non rite fit, etiã si non reuocetur, nunquàm fit illa ratione solidum.

Prima conclusio.

ADquæstionem quatuor cõclusionibus respondetur. Prima est. Si puer & puella ante pubertatis annos nõ ea vtantur rationis luce, vt deliberare queant, nullo se voto potest constringere. Ante probationẽ autem conclusionis recolere ex superioribus opus est, alterum esse votum simplex, alterum verò solenne: quorum differentia est, quòd solenne sola ecclesiæ autoritate fit matur: eo q̃ in benedictione aut cõsecratione, ad modum superiùs expositum, secundùm ecclesiastica decreta solidatur: votũ autem simplex efficaciam nõ habet aliã quàm quæ à deliberatione vouentis exurgit, qua se obligare intendit. Hæc autem deliberatio duplici de causa, vt dictũ est, infirmatur, nè robur habeat. Vno quidem modo ex defectu rationis: vt de furiosis & amentibus dictum est, dum suo paroxismo tenentur: altero verò modo ex eo quod voluntatem habet alterius arbitrio colligatam. Ex priori ergo membro fit consequens nostra conclusio: quòd si puer nondum vsu rationis fungitur, nequaquã se potest voto perstringere.

Secũda cõclusio.

¶ Secunda cõclusio. Si puer ante pubertatis annos munere rationis fruatur, potest quidem quantum in ipso est voto se obligare: sed nihilominùs ex parentum arbitrio pendet, aut eius qui pueri curam gerit, vt possit ab ipsis irritari. Probatur cõclusio. Nã pueri

Probatio cõclusio.

S ante

Universidad de Deusto
Biblioteca

ante legitimã ætatem vtroque memoratorum modo impediti sunt:nẽpe & ob rationis defectum,& ob ligamen quo eorum voluntas subiugo est parẽtum. At verò quia, etsi non crebrò,tamen quandoq; vsu venit vt lux festiua rationis ante consuetam ætatem aliquibus affulgeat, fiantq; subinde doli capaces, idonei tunc fiunt, vt rite possint quantum in se est vota ædere:manet nihilo minùs impedimentũ alterum puta dependentia ab aliena voluntate,cuius arbitrio irrita ri possunt. ¶Tertia conclusio. Votum solenne nemo quantuncunq; sit doli capax, ante pubertatis annos potest suscipere.Cõclusio non alia indiget probatione quàm ecclesiæ autoritate: nam sola est causa huius asserti: quæ quidem masculis quartumdecimum annum præscripsit,fœmellis verò duo decimum. ¶Quarta demum cõclusio. Post annos pubertatis quisq; se potest religionis voto nihilominùs solenni quàm simplici, quãtumuis parentibus reclamãtibus, firmiter obligare. ¶Hic primum omnium tres sunt discernendi ætatis limites:videlicet infantia:quæ durat primo septennio:quo tẽpore infantes censentur nullo fungi ratiõis ductu, atq; adeò eorum vota nihil penduntur. Atq; ad hoc tempus alludit prima conclusio. Mox sequitur pueritia,quæ vsq; ad quartumdecimum annum maribus protenditur:vbi pubertas aduenit. Et illa ætate possunt pueri esse doli capaces:sed tamen durat tunc potestas parentũ ad irritandum puerorum vota, etiam si sint personalia, puta religionis:vt habetur cap. non solùm.de regul. lib.6.Fœmellis autem præscribitur annus duodecimus,vnde pubertas illi incipitur: vt habetur citato can.puella.20.q.2.sed quantum ad vota realia, quibus scilicet res vouentur aut sumptus: deinde subsequitur tertia ætas,puta adolescẽtia quæ dicitur pubertas: quo tẽpore adolescentes sunt sub cura parẽtum,vt de suis bonis sine eorum autoritate dispensare nequeant:vt habetur.ff. toto tit. de minor. 25. annis. ¶Hinc autẽ forsan nos obiter interrogãs interpellet, cur puellis minus sit tempus ante pubertatẽ præscriptum quàm maribus.Nã cũ fœminæ leuioris sint iudicij & prudentiæ, contrarium videbatur ratio flagitare. Nempe vt longius eis poneretur ad consultandum tempus.Respondetur forsan in causa fuisse quod i fœminis acceleratiùs festinat rationis vsus: fructus eñ quo excelsioris sunt naturæ,seriùs matureTertia conclusio

Quarta conclusio.

Tres limites ætatis.

Interrogatio.

Responsio.

scunt. Sed tamen legitima causa fuit q̃ in viro qui præesse debet vxori, præstantior requiritur prudentia quàm in fœminis quib⁹ gubernatio familię non adeò incumbit:præstantior enim sapientia requiritur ad gubernandum quàm ad obediendum. ¶Hic verò admonito opùs est quòd puer qui ante pubertatem non habet rationis vsuram vouere nequeat,non est tantùm intelligendũ ante septennium. Nam etiam vndecimo anno & puer tertiodecimo, qui illo caret, eadem ratione prohibetur.Et vice versa iuxta tenorem secundæ conclusionis si ante septennũ eundem haberet vsum, quod quidem prædentum discerniculo perpendendũ est, obligare se posset voto,nisi parentes renuerent. Illi ergo annorum limites designantur secũdùm præsumptionem iuris: atq; adeò quãdo res est dubia,ex illis sumendum est iudicium. ¶Sed est hic prætereà notandum, q̃ quando ante legitimum tempus pubertatis quis emisit votum,etiam si sit religionis, qđ postmodũ neq; irritatum fuit, neq; legitima ætate iterato confirmatũ:tunc vt ille secundùm conscientiam reus voti iudicetur, non sufficit quæcunq; opinio,tunc habuisse vsum rationis quando vouit:sed requiritur rem esse adeo certam & compertam vt nulla aut tenuissima apud viros prudẽtes remaneat dubitatio contrariæ opinionis. Monitum hoc pro captu meo hic ob id appendi, quòd vulgo existimatur dum res est dubia, potiùs esse in fauorem voti iudiciũ ferendum:nempe obligare. Crediderim nãq; prorsus contrarium:nam cùm iure eiusmodi puer præsumatur non habuisse vsum rationis,non est in contrariũ adigendus nisi luculenter id ratio conuicerit. Melior siquidem est possidentis conditio: & hominem manere liberum,censetur manere in sua possessione. Imò hoc semper arbitratus sum in fauorem voti facere,ac potissimũ religionis: quippe quod cũ res sit grauis momenti, nemo debet in illam nisi ratione cogente obtrudi. Et cõfirmatur:quia nemo ante illud legitimũ tẽpus tenetur ecclesiasticis legibus, puta sacramentorũ aut ieiuniorum:non ergo est cur teneatur voto quod ex sua mera voluntate pendet,nisi planè constet esse doli capacem. ¶Ex his sic dispositis ætatum limitibus, colligitur tam conuenientia quàm discrimen inter votum personale & reale. Personale eñ est quod ad personã attinet: vt est religionis, orationis,aut ieiunij: reale verò

Primũ documentum.

Secundum

Discrimẽ et cõuenientia inter votum personale et reale.

verò quod pertinet ad res:puta vbi sumptus requiruntur. Ambo in hoc conueniunt q̃ ante rationis vsum neutrum potest emittiri lo tamen præsente,vtrunq; simplex.Nã solenne religionis, non nisi post quartumdecimum.Rursus conueniunt quòd ante pubertatis annos, nempe ante quartũdecimũ in puero,& duodecimũ in puella,vtrũq; potest à parentibus vel tutoribus irritari,etiam si sit religionis:quo irritato,nulla eius obligatio in perpetuũ resurgit.Differunt tamen quòd votum personale post quartũdecimũ irritari nõ potest.Et ratio est:quia iam puer habet rationis vsum vt suam obliget personam:votum autem reale vsque vigesimum quintum irritari potest. ¶Circa prius autẽ horum membrorũ forsan quis dubitet, an de omni personali voto sit intelligendum. Nempe si puer anno decimoquinto voueat ieiunium,aut quotidianã orationem,vtrum perinde ac si esset religionis nullatenùs irritari possit.Est enim à parte affirmatiua argumentum: quoniam canones irritationẽ non prohibent,nisi voti religionis:quod in eius fauorem videtur factum. Neq; S. Tho. in.4.de alio voto loquitur.Item si vxor simlia æderet personalia vota, possent à viro irritari, & pariter prælatus omne votum subdit i: sed tantam habet potestatẽ pater in filium:quantum vir in vxorem: ergo & hæc valet cassare pater in filio qui nondum vigesimumquintum annum attigit. In contrarium est quòd ratio quæ conuincit religionis votum tunc ætatis irritari non posse,est, quòd iam tunc est plenus rationis vsus:quæ quidem ratio idem conuincit de quocunq; alio personali. Quare non facilè credam illam exceptionem esse factam in fauorem religionis: imò est declaratio naturalis iuris.

Et ideò cùm illud quod obseruatu difficilius est,maioremq; exigens deliberationem irritari vetatur,consequens apparet,minora minùs irritari posse. Igitur libentiùs negatiuè ad quæstionẽ respondẽr: videlicet nullum personale votum filij pubertatẽ ingressi posse à patre irritari. Nam doctores idem iudicium de omni personali proferunt. Neq; simile est de vxore:quoniam illa non prohibetur vouere propter rationis defectum,sed propter subiectionem ad virum, qui omne eius votum irritare potest:sicuti prælatus omne votum subditi:filius autẽ post puberta tem quo ad libertatis vsum nõ vsq; adeò subditur patri:sed dũtaxat in dispensatione bonorum. Et ideo in tali casu non aliud quàm dispensationis remedium suppetit. Quod si quis contrarium censuerit, probatiorem rationem excogitet. ¶Cõtra tertiã deinde cõclusionem quã negatum est votum solenne ante quatuordecim annos validum esse,arguitur.Matrimoniũ eorum qui sunt doli capaces tenet:vt docemur.ca.de illis. de dispẽsatio.impuber.ergo & votum valere deberet:siquidẽ maioribus priuilegijs foueri debeat quã matrimoniũ. Adde quòd etiã ordo facer:quod.q.præcedenti dicebamus: si qs ante legitimũ tempus illi initietur, tenet. Cui quidem ordini annexũ est castitatis votum:ergo nõ est cur non valeat solenne votum. Neq; satis est respondere sic ecclesiæ placuisse:nam cũ Spiritu sancto regatur,nihil temerè constituit. Quærimus ergo eiusmodi rationẽ decreti. ¶Respondetur,quod sacramẽta non subsunt ecclesię iudicio vt secundũ essentiam mutentur:& ideo vbi competens subsitat materia,non põt illa sacramẽta irritare. Vnde cũ vir & fœmina libere cõsentientes possint iure naturæ se matrimonio coniungere,sit vt si malitia ætatem suppleat,nẽpe si nõ modò rationis lux vtrique præfulgeat,verũ & fœmina idonea sit viro, atque ipse possit matrimoniũ consummare non potuit ecclesia tale irritare matrimoniũ postq̃ illic sacramentũ perficitur.Et similis parq̃; de ordinis sacramento ratio. Attamẽ quoniã religio nõ est sacramentũ, põt eadẽ ecclesia solenne religionis votũ irritare:idq; adeò cõsultissimè ante quartũdecimũ annũ cassatum duxit. ¶Quòd si rursus interroges an saltem tale votum religionis existimandum esset pro simplici, apparet nanq; sic esse: quoniam cũ ecclesia solam solennitatem deneget,videtur ille inquãtum potuit obligatus remanere,puta voto simplici. Simile enim habetur cap.quidam.& cap.placet.de conuers.coniuga.Coniunx enim qui altero reclamante abstractus est à religione quanuis à voto solẽni absolutus censeatur, ligatꝰ tamẽ manet nè altero defuncto ad secundas trãseat nuptias:quia obligatus est carnis debitum nõ petere. ¶Nihilominùs nõ obstante argumenti similitudine,q̃ nõnulla est, crediderim in præsentiarũ rem secùs habere:nẽpe si ante quartũdecimũ quis fecit solenne votum,qui nũquã simplex aliud neq; antè nec pòst egerit,nullo ligari,neque simplicis voti fune: quandoquidẽ votũ illud irritum per ecclesiã habetur:vt habetur ca.nõ solũ.

Dubitatio.

Ratio dubitandi.

2. Thomas.

Solutio.

Argumẽtũ contra tertiam cõclu.

Solutio.

Scrupulus.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de vot. libr. 6. Neque simile est de coniuge: nam in voto solenni coniugis includuntur tanquã duæ partes, & nõ reddere debitũ, & nõ petere: & ideo licet ab altero cõiuge sub cuius est potestate impediatur eius volũtas respectu prioris, superstes nihilominùs sit ei potestas obligandi se respectu posterioris.

Postremum dubium. Ille autem qui ante ætatem soleniter vouet, non impeditur: quia alligatam habet alteri voluntatem: sed propter ætatis defectum: & ideo vbi simpliciter irritatũ est solenne votum religionis, non est cur virtutẽ simplicis retineat. ¶ Postremũ deniq; dubium est qđ superiori articulo tetigimus: nẽpe vtrũ si pater votũ filij dũ sub sua est potestate nõ irritat, integrũ sibi sit, postquã emãcipatus est, idem eius votum irritare, quod dum sub sua erat cura emiserat. Exempli gratia. Puer tertiodecimo anno votũ fecit simplex religionis, quod neq; pater ante quartũdecimum irritauit, neq; filius ipse posteà ampliùs confirmauit: in decimo autẽ quinto anno, voti eundem filium pœnitet: vtrũ facultas tunc perduret in parte illud cassandi: quãdoquidẽ si tunc vouisset, certũ est non posse. Pariter votum reale ante vigesimũquintũ annũ emissum à filio, vtrũ postquã eodem elapso tẽpore emancipatus est filius, possit à patre irritari. Profectò res est dubia: gratius tamen

Solutio. in partem negatiuã inclinarem: nam etsi tẽpore emissi voti pater irritare illud poterat, eadem ei potestas nõ perstat nisi vsq; ad prẽfinitum lege tẽpus. Quare si illa intra ide tẽpus nõ fungitur, posteà non valet illum exequi. Idq; à simili confirmatur. Nam si seruus dum erat sub alterius dnio votum emisit qđ nũquàm dominus irritauit, posteà libertus nõ potest ad dominũ recurrere qui illud irritet. Neque irritatio teneret.

Ad primũ argumentũ. AD primum igitur argumentũ respondetur, solùm eõcludere pueros quibus nõdum rationis vsus illuxit, nequàquam vouere posse: vt prima asserui conclusio.

Ad secundũ ¶ Ad secundum negatur prior præmissa. Eminuerò quanuis in potestate sit patri liberorum vota infecta reddere, nhil tamen obstat quo minùs vouere possint: nam intelligitur negatiua conditio: nisi à parente vel tutore irritetur. Quare quandiu non irritatur,

Ad tertium tenetur filius, vti de religioso diximus, illud exequi. ¶ Tertium denique de voto solenni currit: quod iam dictum est ante annos pubertatis suscipi non posse.

QVÆSTIO QVARta, De dispensatione & cõmutatione voti.

S. Thomas. 2. 2. quæst. 83. arti. 10.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm in voto possit fieri dispensatio.

POST Irritationem voti eorum qui firmiter vouere nequeunt, sequitur quæstio de eorum dispensatione, quæ firma sunt vota.

Primum et generalissimum. Arguitur ergo de more, quòd nulla in eiusmodi vota cadere possit dispensatio. Minus est votũ cõmutare quã super illud dispensari: votum autem cõmutari non põt, vt verbis illis Leuit. 27. insinuatur. Animal qđ immolari potest Domino, si quis vouerit, sanctũ erit, & mutari nõ poterit: neq; melius malo: neq; peius bono: ergo multo minùs potest super votum dispẽsari.

Secundum. ¶ Secundò, in his quæ de lege naturæ sunt aut diuina, non potest per hominẽ dispensari, ac multò minùs in præceptis primæ tabulæ quæ ad dilectionẽ Dei spectant: quæ autore Paulo omnium est præceptorum finis: votũ autẽ semel emissum, re ipsa explere, est ius diuinũ ad religionẽ attinens: ergo nulla in aliud incidere valet dispẽsatio. ¶ Accedit tertiò q̃ redditio voti pertinet ad fidẽ q̃ deo firma debetur, postquã illi est impignorata: super hoc autẽ dispensare absurdũ apparet: ergo nõ est licitum. ¶ In contrariũ existit argumentum q̃ maioris roboris est, id qđ ex cõmuni volũtate ꝓcedit habentis publicã autoritatẽ, quã qđ ex volũtate singularis pſonę dimanat: sed in lege q̃ ex cõmuni consensu reipublicæ stabilimentũ habet, dispensari põt, vt lib. 1. ostensum est: ergo sup voto quod solo vouentis arbitrio firmatur.

AD intellectum quæstionis præsentis recolenda est illa distinctio quam lib. 1. q. vltima præmisimus inter dispensare, irritare, abrogare, & interpretari: addeq; etiã in voto, cõmutare, & redimere. Irritare nãque siue in lege siue in voto id mediteris, est illud cassum habere per subtractionem materiæ. De lege illic exemplum posuimus: & de voto. q. proximè præcedenti multa produximus. Commutare autem, vt nomen sonat, est vnum in aliud quippiam mutare: vt si peregrinationis votum in ieiunium cõmutetur.

Irritatio voti.

Cõmutatio.

Redemptio tur. Atque idem est redimere: nisi quòd redẽptio cõmutationem sonat in pecuniã, vel in aliud pecunia æstimabile: vt dum votum peregrinationis quod ad sacrum Iacobi edidisti, in aurũ mutatur quod eidẽ tẽplo offeras. Abrogatio vero non habet locum nisi in lege, quando cessante causa legis ipsa subinde cessat. Sed interpretatio atq; epieikeia, perinde atque in lege habet locum in voto, quæ est quando declaratur legem aut votũ in tali casu non tenere: vt paulo pòst videbimus. Dispẽsatio vero in lege, est exceptio, vt illic diximus, personæ ab vniuersali obligatiõe: vt cùm aliquis priuilegio excipitur nẽ Quadragesimam ieiunet. Voti autem dispẽsatio, vt quod singularem tantũ personam obligat, non sic cõmodè definiri potest: sed

Abrogatio.

Conclusio respõsiua. est sublatio voti: ob id quod causa qua factũ est, minimè iam tunc decere videtur. Vt autem hæc clariùs elucescant, ad responsionẽ quæstionis descendamus quæ hac cõtinetur conclusione. Votum quodcunq; simplex potestati subest ecclesiæ, tam vt super eo dispenset quàm vt ipsum in rem aliã cõmutet. Probatur conclusio. Voti dispẽsatio instar dispensationis legis perpendi debet. Dispensare autẽ, secundũ vocis sonum, idem est quod cõmunia ad singulares personas pro cuius gradu & ordine applicare: quod œconomus in familia exequitur. Sit p hoc clarescit dispensatio legis. Etenim cùm lex, vt libr. 1. late monstratum est, non ponatur nisi habita consideratione boni communis & eorum quæ plurimũ contingunt, accidat autem id in aliquo casu & persona deficere, oportet per eum qui publicam gerit potestatem discernere in tali casu nõ esse seruandam. Pari ergo modo de voto cẽsendũ. Nam qui vouet, quandã sibi constituit legẽ: ob id quod bonũ sibi censebat, ac Deo cum primis gratum: vsũ autẽ venire potest vt rebus mutatis id quod sibi bonũ erat, vel malum simpliciter fieri, vel incõmodũ, vel fœlicioris frugis impedimentũ, quod est cõtra rationem voti. Qua ratione expediens est vt penes illum qui spiritualem habet iurisdictionem potestas sit iudicandi, satius esse aut votum non esse seruãdũ aut in rem aliã mitiorem cõmutandum. Atqui actio prior dicitur dispensatio: quæ maioris est potestatis: posterior verò, cõmutatio: q̃ facilius fieri põt. Vñ ratio cur huiusmodi autoritas in ecclesia fuerit necessaria, explicat Innoc. ad Ia tuariũ. 169. 7. c. dispensationes. vbi prudẽter

Probatio.

ait, dispẽsatiões nonnũnq̃ cogere ex rigore debito aliquid remittere, instar nauigantiũ, qui tempestate vrgente quædam exonerat vt cætera salua permaneant. ¶ In præsentia rum tres tantùm causas iustę dispensationis refert Diuus Thom. Scilicet si voti materia mala sit, aut inutilis, aut maioris impeditiua boni. Tertiò autem articu. locupletius omnes sunt explicandę dispensandi rationes. Nam in præsentia sat erat exemplum ꝓferre. ¶ Circa hanc conclusionem nihil aliud notandũ supereſt quàm quo perspicuũ fiat discrimen inter illa quinq; vel sex quæ dicta sunt. Et primò inter dispensationẽ & cõmutationem liquida est differẽtia. Nam per dispensationem vinculum prorsus voti eno datur ac tollitur: in cõmutatione uerò minimẽ. Ipso enim eodẽ vinculo quo ad peregrinationem, verbi gratia, coactus eras, obligaris subinde ad orationẽ in quã votũ cõmutatum est. Itaque ad orationẽ illam non teneris virtute præcepti illius qui cõmutauit: quia ille nihil subet, sed mutat. Neque verò nouum suscipis votũ: sed virtus prioris manet in secunda materia. Ac perinde eadem est religio seruare illud in secunda materia, atque in priori. Mox neque inter dispensationem & irritationem obscura differentia est. Nam irritatio est sublatio materiæ, atq; adeò obligationis voti quod nodum firmũ erat, sed pendulum ab irritantis voluntate. Quæ ideo non solùm ad spiritualem perti-

Discrimẽ inter dispensationẽ & re liqua.

Quantũ inter sit dispensatio nem & irri tationem.

net potestatem, sed pater & maritus idem possunt. Dispensatio vero est religatio & ablatio vinculi qđ firmũ erat: quæ ideo functio ad spiritualem potestatem attinet. Neque sine causa & iudicio fieri potest, quo iudicetur causam vouendi inutilem iam esse. Quod ad irritationem non est necessarium. ¶ Attamen inter dispensationẽ & epieikeiã seu interpretationem, non tam clarum est in uniuersallum. Nam qui dispensat, nihil aliud videtur facere quàm interpretari & declarare votum iam tunc in illo casu non obligare. Ad hoc autem loco citato libr. 1. cum de legis dispensatione diceremus, respondimus. Interpretatio enim voti, sicuti legis, exigit vt eius impletio sit rationi naturali contraria: ad dispensationem verò satis est quod legis & voti ratio in tali persona deficiat. Ex quo sit interpretationem pro illo articulo nullam exigere prælati autoritatem, vt illic declarabamus, si recursus ad ipsum non pateat. Accipe exemplum. Vouisti carnes nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

edere:tamen in eum locum incidisti,vbi nisi eas comedas,peribis:tunc quoniã res accidit naturali iuri cõtraria,tu ipse authoritate priuata potes nõ obstante voto illas comedere. Haud tamen ideo à voti vinculo absolueris sane,quòd eadem necessitate præterita seruare teneris. At verò fortè tibi aliquo modo ieiunium nocet,vel impedimẽto tibi est nè tam attentè possis studio literarum incũbere:non ideo potes per epieikeiam contra votum facere:sed tãtũ potest esse causa quare prælatus tecum dispenset,votique obligationem vel ad tempus vel in perpetuum tollat. Quocirca dispensatio non est interpretatio,votum tunc nõ tenere:sed etiam si votum teneat,illud tollere. Quo fit vt aliquam habeat similitudinem cum abrogatione legis, quæ fit principis authoritate, cessante causa. Quanuis plus requiratur ad dispensationem:nempe quòd materia voti sit,vti diximus,vel inutilis,vel mala, vel impeditiua melioris boni. Est præter hæc omnia & voti cessatio quæ nulla indiget dispensatione; de qua quæst. 1. meminimus:nempe si vouisti certam domum nunquàm intrare,& causa fuit propter periculũ quod illic tibi imminebat,cessante prorsus illa causa cessat & votum. Nam non intrare domum, res est vana, atque adeò indigna materia voti. ¶ Igitur vt ad conclusionem redeamus,quòd cõdecens fuerit ecclesiæ prælatos tali fungi authoritate in votum quali in legem,compertissimum est:nam cùm neque vouentis prudentia tanta semper sit, vt votũ matura consultatione suscipiat:& res præterea humanę quotidie subinde mutentur,sæpe sæpiùs tioni consonat id quod quis vouerit retractandum sore. Et quoniam per votum fides Deo obligatur,& priuatus homo esse non potest idoneus iudex in causa propria, ratio ipsa à natura profecta docebat vt qui vices Dei gerit tali fungeretur arbitrio & iudicio. Quapropter Christus hanc ecclesiæ suę authoritatẽ reliquit. Tota autem rei huius difficultas in causis consistit quibus dispensatio iustificatur:de quibus articu. 3.

Ratio altera conclusio.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, idem discrimen in lege veteri inter animalia constitutum quæ templo offerebantur, perinde apparere inter votũ solenne & simplex. Animal enim oblatum qđ immolationi idoneũ erat, iam inde existimabatur quasi diuino cultui mancipatũ: qua de causa redimi pretio nequibat. At pariter vt statim dicturi sumus, in votum solẽne, quo se homo diuino tradidit cultui, dispensatio non cadit:animal verò quod sanctificari per immolationem non poterat, redimi iubebatur:& pariter nunc super voto simplici dispensari ab ecclesia potest.

Ad secundũ argumentũ.

¶ Ad secundum respondetur, quòd quanuis super his q̃ iuris naturæ sunt ac diuini,dispensari per hominem non possit: tamen non minus tenetur homo legi maiorum mãdatoq; parere, quàm explere votum. Nam & hoc quoque naturale ius est ac diuinum. Quapropter etsi implere votum sit de lege naturæ ac diuina, tamen dum superior dispensat nihil cõtra votum ipsum fit, sed tollitur:eò quòd iudicatur non debere in tali casu ligare. Quemadmodùm quando princeps in lege humana dispensat, non id fit vt subditus legi non obtemperet, quod esset contra ius diuinum, sed hoc prorsus vt qđ erat lex, in hoc casu cesset. Quare prælatus dispensans in voto, non dispensat super ius diuinũ aut naturale:hoc enim faceret si manente voto licitum censeret opus cõtrariũ.

Obiectio.

Quòd si tibi hoc videatur petitio principij, atque adeo sic arguas. Lex diuina & naturalis nõ potest per hominem tolli:reddere votum est lex diuina:ergo non potest illa tolli, atque adeò neque eius obligatio. Respondetur quòd dispensans nõ tollit legem diuinam, quę est vt dum votum firmum manet seruetur, sed tollit obligationem quę ex mera voluntate vouentis ortum duxit. Quòd enim homo reus sit voti, ex duabus præmissis colligitur. Nempe quia vouit,& quia lex est vt votum reddatur: dispensans autẽ non tollit hoc secundum,sed prius:puta obligationem quatenùs ex voluntate istius emersit: quæ vt suprà diximus, quodãmodò est lex humana.

Soluțio.

Ad tertium.

¶ Ac pari modo respondetur ad tertium, quòd qui non persoluit votum quod præfectus censet incommodum, nullam frangit Deo fidem: imò eius vicario obsequitur.

ARTICVL. II.

Vtrùm super voto solenni continentiæ religionis fieri possit dispensatio

QVanuis ecclesia potestatem haberet, vt dictum est, dispensandi in voto perinde atque in suis legibus: tamen propter singulare priuilegium voti solennis,explorare re

stat vtrùm vsque ad hoc etiam eadem potestas extendatur. Et argũitur à parte affirmatiua. Vna earum ratio quæ suprà relatę fuit dispensandi in voto est, si pretiosiori bono obstaculum sit: sed hæc in voto etiam solenni continentiæ reperiri potest. Nam bonũ cõmune, teste Aristo. diuinius est quàm peculiare cuiuspiam: potest autem in voto cõtinentiæ alicuius personæ periclitari cõmune bonum:vt si per matrimonium illius qui continentiam solenniter vouit,perpetua regni successio seruaretur incolumis, ac subinde afflicta republica paci consuleretur publicæ: ergo tunc religio esset super tali voto dispensare. ¶ Secundò:Latria nobilior virtus est quàm castitas: potest autẽ super voto latriç,puta offerendi sacrificium aliquod iusta de causa dispensari: ergo super voto solenni castitatis. ¶ Tertiò: Sicut votum abstinentiæ periculum vitæ offerre potest vouenti, sic & solenne votum continentiæ:sed causa seruandæ vitę licita est dispẽsatio prioris:ergo & posterioris. ¶ Quartò: sub voto solenni religionis non solũ castitas, verùm & paupertas & obedientia cõtinetur: horũ autem duorum dispensatio legitima esse potest & iusta: ergo & castitatis. Minor patet, dum quis ex monachatu ad functionem episcopalẽ assumitur: tunc ille & à professionis obedientia eximitur,& in diuitijs pmittitur viuere. ¶ In contrarium autem est illud Eccles. 26. Omnis ponderatio non est digna animæ continentis,ad est,nihil est quo continentiæ status cõpensari possit. Cui applaudit &. c. cũ ad monasterium. de statu mona. Cuius postrema verba sunt. Abdicatio propriętatis,sicut etiã custodia castitatis, adeò annexa est regulæ monachali,vt cõtra eam neq; summus Pontifex possit indulgere.

Primum argumentum à parte affirmatiua.

Kristot.

Secundum

Tertium.

Quartum.

Tria in voto cõtinẽtię cõsiderãda

Altisiodo. Glossa.

A D quæstionẽ tribus refutatis opinionibus respondet D. Thom. per suam quã quinq; cõclusionibus explicat. Ad materiæ autẽ intelligentiam præmosse oportet tria esse in voto continẽtiæ cõsideranda:nẽpe materiã,perpetuitatẽ,ac solennitatem. Tres ergo opiniones videlicet duæ priores & quarta,in cõclusione capitali eadẽq; negatiua cõsentiunt.nempe super votum solẽne continentiæ neutiquam per ecclesiã dispensari posse sed de causa dissident. Prima enim quæ est antiqui Altisi.& glo. c. cùm ad monasterium,de sta.mona.& super ea. 1. de vot.& vot.redẽp.causam ad materiã reducit. Aiunt inquã eius autores huiusmodi solenne votum idcircò non esse dispensabile, q excellentia cõtinentiæ virtutis æquam non recipit cõpensationẽ,vt authoritas Ecclesiastę citata insinuat. Rationem autẽ eam assignant q̃ homo per continentiã tum domestico triũphat inimico,nimirũ de carne,quæ diabolo & mundo molestior est: tũ & angelorũ repræsentat naturã; Christoq; secundũ animæ puritatẽ & corporis assimilatur. Hæc autẽ ratio non admodum vrget: nam animæ bonũ, vt contẽplatio & oratio, præstantius est, viciniusq; nos Deo reddit conformes q̃ bona corporis. Id quod & Apost. 1. ad Corin. 7. cõtestatur: vbi continẽtiam medium existimat fouendæ contẽplationis quę eius est finis. Ait enim q̃ innupta mulier cogitat quæ Dei sunt:& ideo cõiugibus ob id consulit à cõmuni coro in tẽpus se iungi:vt possint orationi vacare:& tamẽ super voto contẽplationis & orationis dispẽsari potest. ¶ Ob id ergo alij,quorũ fuit Alber. Magn. 4. dist. 38. art. 7. rationẽ eiusdem conclusionis à perpetuitate voti deducunt. Aiunt scilicet idcirco hoc votũ dispensationi non subdi,quod præterm itti nequit, nisi per id quod omnino est contrariũ:id autem quod voto contrariũ est, eius perpetuitati repugnat. Attamen ratio hæc nullam habet energiam:nã etiam votum abstinendi perpetuo ab esu carnium ptermittere nemo potest nisi edendo carnes:& tamẽ pot in illo dispensari. ¶ Igitur tertia opinio cõclusionis sententia differt:asseuerat enim votũ solenne cõtinentiæ esse dispensabile propter cõmunem cõtinentiæ esse dispensabile propter cõmunem reipublicę vtilitatem,vt suprà argutum est. Attamen his non obstantibus. D. Tho. respondet quatuor præambulis ppositiõibus ex quibus quintã colligit capitale conclusionẽ. Prima propositio est. Nullus ecclesiæ prælatus,vt summũ atq; minimum cõprehendamus,efficere potest vt qui votũ solenne emisit ab eo desistat ad quod consecratus aut benedictus est: nẽpe vt sit sacerdos nõ sit sacerdos:aut religiosus nõ sit religiosus. Probatur ex illo Leuit. vlti. Illud qđ semel sanctificatum est dño,nõ potest in alios vsus cõmutari: qm iã dicatũ est Deo ecclesia aũt nõ põt sanctificationẽ illius qđ semel sãctũ est tollere,neq; i rebus ipsis inanimatis, neq tẽ efficere vt cõsecratus calix, aut tẽplũ,aut ara,nõ sint cõsecrata: atq; adeo multò minꝰ vt homo semel Deo cõsecratus, aut dicatꝰ,desinat esse cõsecratꝰ atq; adeò neq; põt ab illo vsu abducere ad quã cõsecratus

Ratio Alberti Mag.

Refutãtio Alber.

Prima propositio. D. Thomæ.

Probatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est aut benedictus,atq; alijs applicari. Solẽnitas autẽ voti,vt q. 2. dictũ est, consistit in cõsecratione & benedictione vouẽtis,siter-go cõsequens assertio nostra nempe fieri nõ posse vt q semel sacerdos aut religiosus est desinat esse talis. Tametsi sacerdos functione & executione ordinum suspendi possit. At quia hoc de sacerdote propter charácterem certius est,nonnulli Iuristæ id de religioso negarunt:dicentes posse fieri non religiosum. Sed tamẽ hoc,inquit S. Tho.ignoranter dixerunt. ¶Hac ergo prima ,ppositione præfixa,vtad votum continentiç descendamus, speculari restat,vtrũm cõtinentiæ votum illi sit muneri essentialiter annexũ, ad quod per votum solẽne consecratio fit aut benedictio:nam si ita sit, qua ratione qui cõsecratus est,esse nequit nõ consecratus aut benedictus, sit vt neq; vlla queat super tale cõtinentiæ votum fieri dispensatio. Sinautẽ tali muneri cõtinentia nõ sit indiuidué annexa, dispensari potest vt huiusmodi consecratus aut benedictus continentiæ voto soluatur.

Secũda pro positio. Res est apertissima. ¶Subnectitur ergo secũda propositio. Ordini sacro debitũ continẽtiæ non est essentialiter annexum,sed statuto ecclesiæ,vt superius iam nobis constitit.

Ratio. Hoc patet,quia non est de essentia sacerdotis castitatem seruare: quandoquidẽ Græci etiã ab ecclesia Latina permittuntur in coniugij fœdere permanere. ¶Ex hac ergo protinus sequitur tertia. Videtur ecclesia dispensare posse in voto cõtinentiæ, quod per susceptionẽ sacri ordinis solẽniter susciptur.

Tertia pro positio. Patet posteq̃ non secũ in eodẽ pugnat sacerdotem esse & nõ cõtinere. ¶Quarta propositio. Debitũ cõtinentiæ statui religionis essentiale est.

Quarta pro positio. *Probatio.* Probatur:homo per religionis statum sæculo prorsus abrenuntiat, totũ se Dei seruitio mãcipãdo:ergo illo voto ab se rescindit quicquid eiusmodi obsequio obstaculo esse potest:hoc autẽ maxime est cõiugalis sarcina,vt p quã hominis ecclesitas incumbit familiç curandæ:secundũ illud Apostoli. 1. ad Corint. 7. Qui cũ vxore est,solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori:& diuisus est:ergo religionis voto essentiale est castitatis debitũ. Idq; nomine ipso cõfirmatur. Nam monachus ab vnitate sic nuncupatur:nẽpe quia solus viuit, atque vnico Dei negotio incũbit,neq; ad vxorem vel ad alia sæcularia diuisus est.

Paulus ¶Ex his tandem elicitur quinto loco capitalis cõclusio, qua ad quæstionẽ respõdetur. In voto cõtinentiæ quod religionis ꝓfessione fit solenne,nequit ecclesia dispensare. Cuius rõnem Decretalis citata subdit:nẽpe q; custodia castitatis annexa est regulæ monachali.

Conclusio respõsiua. ¶De tertia ,ppositione. S. Tho. q̃ ad votũ sacerdotale spectat,nemo dubitat,quin sit ab illo separabilis cõtinentia. Sed de hoc forsan tyrũculus hæreret,vtrũ votũ castitatis qd̃ sacerdotes modo statuto ecclesiæ suscipiũt, sit de castitate intelligendũ, q̃ rei vxoriæ opponitur:an verò de illa quæ simpliciter omni copulę aduersatur,siue cõiugali,siue fornicariç multũ enim refert:nã si tantũ de priori intelligitur,tũc fornicatio sacerdotis nõ esset nisi simplex peccatũ:si autẽ de posteriori, erit etiã fractio voti. Apparet aũt nõ intelligi nisi de priori.s. q̃ tantũ voueant non ducere vxores:nã hoc est qd̃ suo statui satis esse videtur. Respõdetur nihilominus, simpliciter esse intelligẽdũ de castitate, sicut est votum religionis, nã ad functionẽ suam cõsecrãdo venerabili sacramẽto mãcipãtur,omnis mũditiæ cõdecet:qua ratione ecclesia ordinib⁹ sacris illud adnexuit votũ. Quare fornicantes,duplici culpa maculãtur.

Scrupulus. ¶At scisciteturfortè quispiã,quomodo possit Papa sup huiusmodi voto dispensare:videlicet vtrũ anteq̃ fiat:nẽpe abrogãdo nũc legẽ ponit:vt q amodo initiari voluerint sacris,nõ fiant voti castitatis obnoxij:an verò etiã cũ illis qui iam votũ solẽne fecerunt. Apparet eñ modus hic secundus nõ licere:nẽpe vt qui votũ solẽne fecerunt,vxores ducant. Respõdetur vtroq; id modo posse facere: quandoquidẽ huiusmodi votũ vim aliã nõ habet q̃ ex ecclesiæ statuto:cũ ex natura rei,votũ cõtinẽtiç nõ sit ordini sacro annexũ. Et simile q. 6. de militaribus religionibus dicturi sumus.

Solutio. ¶De capitali autẽ cõclusione multi sunt qui à sententia S. Tho. desiectunt:tenentes ecclesiam perinde in voto solenni continẽtiæ religiosorum dispensare posse atq; in voto sacerdotum:vt est Henri. Gandẽ. quodlib. 7. q. 25. & 26. & Richar. in. 4. dist. 38. art. 9. & Durandus ead. dist. q. 2. Et ex nostris Palud. q. 4. Quin etiam & ipse. D. Thom. aliquando contrariam sententiã non respuit:vt patet in. 4. dist. 38. q. 1. ar. 4. Imò vero, quod nõ possum non mirari, Caieta. in præsentiarũ non solum contrariam sententiam assenerat, verum & asserit opinionem hic Sancti Thomæ de huiusmodi indispensabilitate non esse ius absolutè,sed opinatiue:quia illum, inquit, sensum ex Decretali haubet:

Henric. opinio. Richard. Durandus. Palud. Caietan.

quçm

quem tamen ipse non censet esse legitimũ. Idemque contendit & in opusculis. q. 12. primi quodlibeti. ¶Igitur pro examine præsentis quæstionis attentè notandũ est quemadmodum S. Tho. exprima propositione & quarta colligit dispensari non posse in voto solenni continentiæ religionis: quæ est capitalis conclusio. Sic scilicet fieri per ecclesiam nequit,vt qui semel in religionem benedictus est,desinat esse religiosus. Sicuti fieri nõ potest, vt qui in sacerdotẽ consecratur,desinat esse sacerdos. Continentia verò perpetua est de intrinseca ratione & essentia religionis: ergo super illa fieri non potest dispensatio. Qui autem sententiam hanc impugnant,vtranq; præmissam demoliri conãtur. Imo non solum extranei, verũ & huic Caiet. priorẽ non approbat, quia non idem de religioso quod de clerico in sacris censet: eò quod per sacros ordines imprimitur indelebilis character, vnde fit impossibile eum qui semel est sacerdos desinere esse talis, etiam si degradetur. In religione autem nullus character imprimitur, sed sola adhibetur benedictio. Quare etsi fieri nequeat religiosum nõ fuisse benedictũ, nihil tamẽ vetat quominus ꝓ legitima causa eiusmodi religiosus distrahatur ad alios vsus: puta dispensetur cum illo vt à cœlibatu ad nuptias demigret. Veluti & cõsecratus calix potest per dispensationẽ in alios assumi vsus:nam & sacros propositionis panes sacerdos legis veteris Dauidi porrexit quò suorum famẽ leuaret. Hæc omnia à Palude mutuatus est.

Caietan⁹ stu det demoliri rõnẽ S. Th.

Responsio.

Explanatio rõnis S. Th.

¶Ex quo subinde infert D. Tho. Decretalẽ. Cùm ad monasterium non citasse legitimo sensu. Illic enim solũ habetur q̃ non posse religioni sine voto castitatis religiosum permanere: haud tamẽ inde, inquit, colligitur q̃ nõ possit à religione extrahi. Imo ait q̃ si author vidisset summus Pontifices eãdem decretale sic fuisse interpretatos, proculdubio nõ suscepissent onus huius opinionis ad defendẽdã illã Decretalem: sanè cũ pluries à Romano Põtifice dispensatũ sit in voto solẽni, vt cum rege Aragoniæ refert Petrus de Palud. in. 4. d. 38. & Papa Cœlestinus dispẽsauit cũ sanctimoniali Cõstãtia filia Rogerij regis, vt monasterium post professionẽ exiẽs, Henrico Sexto Regi nuberet, vt historię tradunt. ¶Alij autẽ Thomistæ vt D. Tho. defendant: fingunt nescio quam qualitatem religioso per benedictionem imprimi indelebilem: quod deridiculum figmentũ est. ¶Igitur quod Caiet. de S. Tho. censet, videlicet, q̃ si sensus Decretalis intellexisset non persistisset in hac sententia, idipsum ego de eo censuerim: nempe q̃ si mentem D. Tho. penetrare voluisset, nõ tam facile ab illo recessisset. Vis enim rationis D. Tho. ad probandum religiosum fieri non posse non religiosum, non persistit in eius benedictione tanq̃ in prima radice: sed in legitima traditione: quia scilicet dum solenniter professitur, dedit traditq; se in alterius possessionem: hoc est in alienam potestatem: nẽpe quia religioni se dedicat perinde, acsi quis in mancipium sese traderet dno: vt q. 2. art. vlt. declaranimus. Sed qa illa traditio sub forma benedictiõis celebratur, ea vtitur quasi traditionis signo. Nam in ordine nostro antèa fit professio q̃ benedictio. Vnde in. 4. d. 38. q. 1. art. 2. expresse ait tum votũ solenne fieri quãdo quis præsentialiter sese Deo tradit, diuinis se præceptis mãcipando: vel in sacro ordine, vel in religiõis professione. Et art. 3. inter soluendũ tertiũ argumentum postremæ quæstiunculæ: propterea ait per votum solẽne dirimi matrimoniũ, quod non fit per simplex: quia votum solenne habet actualem exhibitionem proprij corporis. ¶Hæc autem ratio profecto non est tam debilis q̃ Caieta. & alij arbitrãtur, nã si quod est in hominis dnio & possessiõe per humanã potestatem auelli ab illo iustè nõ potest, nec verò cõiunx ab altero cõiuge, multo fit ꝓbabilius vt qui iã se Deo in hoc obsequiũ mancipauit, amoueri inde non valeat. Quæ quidem ratio tanti tempore D. Tho. habebatur, vt præter ingenitam sibi cõsuetissimãq; vrbanitatem & modestiã, non fuerit dicere veritus, eos qui sentiret religiosum posse fieri nõ religiosum, ignoranter id dixisse. Hoc enim prorsus argumẽto. D. Mat. vsus est aduersus regem illũ, qui sanctimonialẽ Ephigeniã ducere volebat: q̃ cùm cœlestis regis sponsa esset, nefas permittere existimauit, quis dimidiũ regni illi offerret. Ad quã authoritatẽ Caiet. respõdere nequiuit, nisi negãdo historiã. ¶Et rationis fundamentũ est quod. q. 2. art. de solẽni voto declarauimus: nẽpe q̃ etsi ceremonia solẽnitatis voti cõstitutio sit humana, eius tamẽ obligatio ius est diuinũ, ac naturale: videlicet, vt qui re vera iam se alteri perpetuò mancipauit, nequeat inde citra iniuriam diuelli. Quod autem religio sit perpetua traditio, patet ex illo euangelico. Vade & vende omnia quæ habes, & sequere me: perpetua animi firmitate. Igitur qui cõtra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riæ opinioni patrocinãtur, in eo, nisi nos fallimur, decipiũtur, qcũ ceremonia professionis sit de iure ecclesiastico, inde inferunt vinculũm non esse de iure diuino. Quod si verũ esset, profectò tam facile posset super voto solẽni dispẽsari q̃ super simplici: quod tamẽ absurdũ est. Quocirca Alũsiodorẽsis & Alber. Mag. in. 4. d. 34. ar. 17. & Alex. Hal. in. 3. part. & Bonauctura etiã in. 4. in fi. d. 38. atque alij huius classis pro cõstitutissimo semper hoc habuerunt. Ob idq; D. Tho. opinionẽ cui in. 4. visus est conniuere, posteà in Sũma re obulatiũs perspecta, demutauit, cõtrariãq; quietꝰ uid Caie. dixerit, affirmatissimè cõplexus est. ¶ Hæc est mihi profectò in cõfirmatiõne eius sententiæ argumẽtũ minime debile: nã si religiosus per dispẽsationẽ fieri valeret nõ religiosus, nõ esset firma ratio vt per professionẽ religionis matrimoniũ ratũ non cõsummatũ dirimeretur. Facit enim maritũ ante copulã religionẽ profiteri, atq; vxorẽ alteri se cõiugio copulare, tũc si iste fieri posset nõ religiosus, teãne posset ad alias nuptias: qñquidẽ priores dissolutæ fuerãt. Vnde vsu veniret, vt post ratũ matrimoniũ de præsenti, vtro liceret habere aliã vxorẽ, & vxori aliũ virum. Hæc in corroborationem attulerim prioris præmissæ: nempè religiosum fieri nõ posse secularẽ. ¶ Ex his fit: S. Tho. Decretalem. cùm ad monasteriũ non ad ird citasse ad quod Caie. putat. ſ. ad confirmandũ q̃ religiosus nõ potest fieri nõ religiosus: nam bene videbat, hoc illic nõ definiri. Sed hoc aliũde constituto citauit illã ad asserendam alterã præmissam: videlicet, perpetuã cõtinentiã sic esse religioni annexã, vt neq; per ecclesiã fieri possit vt sit vera religio sine continẽtiæ voto. Et certè est mirandũ q̃ Caie. apud D. Tho. hoc nõ perspexerit. ¶ At vero & secundã præmissam non desunt qui inficientur, nimirum arbitrãtes cõtinentiã nõ sic penitus natam esse religioni quin absque illa possit vera esse religio. Imò verò Caiet. licèt hic aliud affirmare & defensare videat, tamẽ illis suis verbis. q. 88. art. 7. q̃ solo ecclesiæ statuto religionis inhabilis sit ad matrimoniũ, quæ pariter Scotus ait, videt idẽ sentire. De hac autẽ re in. subsequẽti quæstione singularis nos manet art. 3. vbi de militaribꝰ religionibus disputabimus, an verę sint religiones: cũ eiusmodi milites matrimonia cõtrahant. Interim tamẽ satis sit nobis expressũ decretum Innocẽtij iã citatũ: vbi ait nec per summum Pontificem indulgeri posse vt absque

Altisiodõ. Alber. Ma. Alex. Hal. Bonauent.

Firmissima ratio pro opinione sancti Thom.

castitatis vóto verus sit monachatus: ¶ Ver hæc ergo argumẽta contrariæ opinionis diluunt. Simile nanq; quod à sacerdotio ad religionẽ afferunt, nullũ est videlicet, q̃ si pòt Papa super cõtinẽtia sacerdotis dispensare, possit eũ monachum: nã castitas nõ est alicui meri individua, veluti huic. Sed arguũt sic præterea. Id quod voto nẽ fieret obstaret, rausa est legitima vt factũ tollat: si autẽ grãde reipublicæ periculũ immineret, nisi vnus quispiã tũ liber est matrimonium cõtraheret, id potius eligere deberet q̃ religionẽ: ergo si eadem necessitas post̃q̃ est religiosus, incũbit, tunc etiã extrahẽdus est. Negat autẽ prior assumpta. Respõdeant eũ mihi qui hoc vtunt Achille. Si salus omninò reipublicæ inde esset dependens q̃ qui vxorẽ habet legitimã alterã duceret, vtrũ dimittere quã habet deberet, vt aliã sibi copularet? omninò negabũt. Et tũ si res esset integra, hoc est si ille liber esset, deberet illã sibi adiungere quæ ad publicã salutẽ cõferret. Simile ergo nos de religioso respondemus: quippe qui fortiori est vinculo colligatus. ¶ Rursus, Palude arguit q̃ in omni voto excepta subintelligitur authoritas Papæ, si dispẽsare voluerit. Atq; aliter eidẽ rationi aliã adiungũt, videlicet, q̃ homo à iure naturę nullatenùs se valet eximere: quapropter nullo obstante voto si naturalis lex casum obtulerit necessariũ parendũ est: atq; adeò omninò cũ religioso dispẽsandũ. Negatur verò illud documẽtũ. Imo sicut pòt homo sic se per matrimoniũ alteri addicere, vt neq; per Põtificẽ possit ab illo dissociari, ita se potest & per votum religioni mancipari. Quocirca falsum est q̃ in voto solẽni illa subintelligit exceptio. ¶ Reliqua istorum argumẽta nullius sunt prorsus momẽti præter illud, quod licèt meritò pluris habeatur nõ tamen inde cogit atq; ipsi putãt. Et est illud quòd hic Caie. ineluctabile existimat: nẽpe q̃ Põtifices suprà memorati cũ religiosis dispẽsant se leguñ, vt religionẽ cũ matrimonio cõmutarẽt. Ad hoc autẽ in primis respõderi potest, historias illas, saltẽ illã regis Aragonũ nõ esse vsq; adeò certã: haud enim in Chronicis illius regni extat: nec verò in sacro canone: sed à Palude citaſ. Secũdò, vt Sylue. in verbo. votũ. 4. refert, sunt qui asseuerent religiosum illum Aragonẽ non fuisse professum. Idemq; astruunt de sanctimoniali Cõstãtia. Vel forte allegarũt nõ vsq; adeò spontaneos solẽniter vouisse: quod creberrimè vsu venit. Præterea idẽ Syluester magister. Palatij sacrũ vere-

Solutio.

Ad aliud eorum authorum.

veretur dicere alia multa Põtifices facitare neq; secundũ ius, neq; sine scãdalo. At verò nõ opùs est huc confugere. Sed cũ de re hac diuersè fuerit iampridem opinatum, Papa dispensans sequutus est opinionẽ illam quam probabilẽ censẽbat. Haud tu subinde fit cõsequẽs vt illã tanq; de fide decreuerit. Nã facta Pontificũ minime articulos fidei cõstituũt. Quod miror tum alios, tum præcipuè Caietanũ nõ animaduertisse. Quapropter si Cœlestinus dispensauit cũ Cõstantia, nõ dubiũ quin hoc D. Tho. notissimũ fuerit: succesit enim ei paulò pòst. Et nihilo minùs nõ fuit cur vereretur cõtrariã probare sententiã. Neq; in hoc cõdemnabat Papam: vt pote qui arbitratus fuerat suã opinionẽ fuisse probabilẽ. Quare si D. Tho. fuisset Papa, nunq; dispensasset, nec citra culpã potuisset, nisi sententiã mutasset. ¶ Quin age id expendamus quod Caietanus arbitratus est. Ait quippe quod cùm Innocentius Tertius, illius Decretalis author. cùm ad monasteriũ. Cœlestino Tertio proximè successerit, qui cum Constãtia dispensauerat, non est vero simile antecessoris sui factũ cõdemnasse. Ego verò conjicio diuum Thomam aliter sensisse: qui paulò pòst scripsit: videlicet Innocentium ob id illum canonẽ edidisse, q̃ diuersæ esset sententiæ q̃ fuerat Cœlestinus. Quod quidem citra eius iniuriam ratione iam dicta facere poterat. Nam Cœlestinus non fecerat canonem quasi de fide. Et ideo sanctus Thomas Innocentii potiùs canonem amplexus est, quàm Cœlestini factum sequutus.

Caie. affirmatio.

Solutio.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, causam illam dispensandi quãdo votum impedimẽtum est maioris boni, de simplici tantùm intelligendam esse: nam solẽne perinde ac matrimonium fit indissolubile. Quare nullã permittit dispẽsandi causam. Vnde optimè ait S. Tho. periculis humanarum rerum per easdem res humanas obuiandum esse, non autem per hoc q̃ res diuinæ in vsus profanentur humanos. Quocirca cũ religiosi omninò sint mũdo defuncti, nulla de causa, aut euẽtu sunt illinc reuocãdi. Vide q̃ affirmãter hanc diuus Tho. opinionẽ habuerit imbibitã, cõtra quam Caiet. censuerit. ¶ Ad secundum respondetur id tantùm conuincere, q̃ sicut potest in voto orationis, aut sacrificij dispensari, quæ excellentiora sunt obiecta, potest & in voto simplici cõtinẽtiæ, siue tẽporalis, siue perpetuę. Attamen dum solenniter fit, non censetur Indispensabile propter dignitatem obiecti castitatis, sed, vt identidem repetimus, propter traditionem & mancipationem voluntatis: cuius gratia opus castitatis sit excellioris virtutis, puta religionis & latriæ. ¶ Ad tertium respondetur latum esse inter abstinentiam & continentiam discrimen. Cibus nanque per se medium est ad conseruationem vitæ indiuiduũ: coitus autem nõ nisi ad conseruationem speciei: ob idque continentia, vbi in periculum vergit manifestum, ac præsentissimum vitæ, etiam citra dispensationem, vt suprà diximus, non obligat. Sed per epieikeiam potest qui votũ susceperat, illud frangere. Ac perinde vbi res est dubia, locus dispensationi patet. Nã in huiusmodi casibus continẽtia desinit esse materia voti. Vbi autẽ coitus saluti indiuidui medicinalis censetur, quia non per se ad talem vitam ordinatus est, non ideo esse desinit materia voti, atque adeò dum solenne est, tolli per dispensationẽ nõ potest, sed tali periculo per alias medicinas vel abstinentiam est succurrendum. ¶ Ad quartũ denique sanctus Thomas respõdet, quod monachus dum episcopali infula insignitur, non magis à paupertatis voto absoluitur, quàm cõtinentiæ: quia nihil habere tanquam proprium debet, sed sicut dispensator cõmunium bonorũ ecclesiæ. Similiter neq; à voto obedientię liberat: nam q̃ prælatis religionis non obediat, inde accidit q̃ superiorem non habet præter Papam sicuti generalis magister, licet nemini in religione obediat, nõ censetur exemptus. ¶ Ad illud autem verbum Ecclesiast. contra quæstionem citatum, quatenùs primæ superiùs repulsæ opinioni astipulari videtur, respondendum restat. Videtur eñ continentia illic propter eius pretiositatem indispẽsabilis censeri: quod si verũ esset, nec votũ eius simplex dispensari posset. Respõdetur ergo id tantùm illic doceri, q̃ nec carnis fœcunditas nec bonum aliquod corporale cõparandũ est continentiæ, quæ bonũ est animi. Sed nihilo minùs si votum est simplex, dispensari potest. ¶ Id autem quod hoc loco diuus Thom. de episcopo monacho affirmat, profectò difficultate non caret. Primũ enim ambiguum reliquit an nihil voluerit discrimiꝰ inter episcopum monachum, atq; alios ex seculo assumptos in paupertate cõstituere, an verò soli monacho censuerit non licere habere proprium: reliquis verò id licere: Nam si peculiariter id de monachis astruxerit,

Ad. 2. arg.

Alterastatio Paludis.

Ad. 4. arg.

Ad aliud argumen.

Ambiguitas in litera D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rit,id porrò mori & vsui videtur contradicere. Quoniam monachus in episcopum creatus perinde fit dominus decimarum, ac prouentuũ qui inæ functioni dellinati sunt,acsi ex seculo assumptus esset. Si autem voluerit nullum episcoporum vllũ habere dominiũ suorũ redituum:sed tantùm dispẽsationem, res esset creditu lõge durior: quod lib.9.tractaturi sumus:&.10.pro captu nostro pressiùs disserturi. Crediderim nãq; cùm episcopales fructus stipẽdia sint episcoporũ, dominiũ illorũ habere:licet iure misericordiæ largiores teneãtur eleemosynas fundere q̃ seculares,tanq̃ pauperum patres. Alioquin si dominiũ nõ haberent, quicquid superflui expenderent,cõtra iustitiã vsurparent,& ad restitutionem tenerentur: quæ quidẽ sententia acerbissima esset. Sed quia hic articulus illic habiturus est propriũ locum, supersedendũ interim. Fortasse verò hic diuus Thom. inter *Solutio.* episcopũ ex seculo assumptum, & illum qui assumitur ex religione, noluit discriminari quantum ad reditus episcopales, sed quantum ad alias proprias possessiones. Concedit enim.2.2.q.85.art.6.secularem episcopũ posse habere proprium, quod denegat religioso. At verò forsan non est tam indispensabile votum paupertatis in religioso quàm castitatis. Nam postquàm creati sunt episcopi,nonnunquàm hac parte cum illis dispensatur. Et illos qui ad primam apostolicam sedem assumuntur, notum est propria possidere:licet à voto castitatis, religioni annexo, non sint absoluti.

ARTICVLVS. III.

Vtrum ad commutationem uel dispensationẽ uoti requiratur prælati authoritas.

POstq̃ visum est autoritatem commutandi dispensandique vota in ecclesia existere,videre restat, an penes solos prælatos sita sit. Et arguitur à parte negatiua. Potest vnusquisque liber homo absque prælati licentia religionẽ ingredi: per votum autem solẽne religionis à quibuscunq; votis in seculo æditis absolui tur, vt habetur cap. scripturæ.extrà. de vot. ergo citra prælati authoritatem fit votorum absolutio. ¶Secũdò,dispensatio voti in hoc consistere videt q̃ præpositi iudicio decernatur votũ non esse obseruandũ: at si prælatus id perperam decernat,non subinde videtur subditus à voto absolutus, quia nemo cõ

Argum. 1. à parte negatiua.

Secundum.

tra diuinum præceptum soluendi ꝓmissum dispensare valet:ergo prælati authoritas nõ sufficit. Imo vero nec requiri videtur. Si enim qui voto irretitus est,recte ceseat in tali euẽtu non esse seruandum,continuo fit liber:sicquidẽ votum eo casu non obligat quo malum est ipsum seruari:non ergo ad hoc munus authoritas prælati necessaria est. ¶Tertio. Si dispensare in voto,præfectorum esset potestas,tunc omnibus competeret, non tamen cuncti facultatem dispensandi habent in quocunque voto: ergo hæc non est prælatorum potestas quatenùs prælati sunt. *Tertium.*

¶In contrarium existit quòd votum perinde ac lex obligat: ad dispensationem autem legis necessaria est superioris authoritas: ergo,& ad dispensationem voti.

IN præsenti articulo tametsi de sola dispensandi commutãdiq; authoritate interroge tur, de causa pariter legitimè dispensandi respondendum est. Quare duabus est operæ pretium conclusionibus respondere. Prior est. Ad votum dispensandum necessaria est superioris authoritas. Nã vt hoc obiter verbum in tyronum gratiam non præterierim, nõ hic loquimur de absolutione à transgressione voti: quannis enim postquàm castitatem vouerit lapsus carne fuerit, tuus te præcius valet absoluere. Sed de dispensatione probatur conclusio. Votum: vt in superioribus commonstrauimus, est promissio quæ de re aliqua Deo fit quæ illi accepta est & grata: quod autem Deo acceptabile sit & gratum, ex eius pendet arbitratu: atque adeò & iudicio prepositi qui in ecclesia vices eius fungitur:ad illum ergo spectat super votis dispensare: secundùm illud.2. ad Corinthios.2.Nam & ego si quid donaui, propter vos,in persona Christi. ¶Posterior conclusio. Ad voti dispensationem, ac perinde ad commutationem quæ in minus sit bonum, requiritur causa. Probatur primò authorita te modo citata. Nam vbi ait Paulus, in persona Christi, authoritatem designat: vbi verò subdit, propter vos, causam subsignat legitimè dispensandi: quæ quidem in bonum ecclesiæ referri debet: alioquin in honorem Christi non,cedit. Hoc enim iam suprà in fine secundi libri de legis dispensatione demonstrauimus: nam cùm lex non nisi propter bonum publicum statuatur, sit vt nisi eiusdem gratia licitè dispensari queat. De voto autem nõ longè dissimilis est ratio: nã postquàm quis fidem suam Deo obstrinxit, non

Primæ conclusio.

Probatio

Posterior conclusio.

non debet eius vicarius promissum remittere,nisi in bonum ecclesię cui ipsum Christus præfecit. Alias non esset fidelis dispensator, sed dissipator iniquus. ¶Circa priorem conclusionem discrimen in primis recolendum est,quod suprà inter eos constituimus,qui irritare vota possunt, atque eos quibus solùm incumbit dispensare. Functio enim prior potestatem ecclesiasticã non exigit: quare parentibus, maritis,& dominis conuenit. Posterior verò solis incumbit prælatis: qui tamen irritare non perinde valent nisi religiosorum præpositi: quoniam his vtraq; competit facultas. ¶At de commutatione rimandum est,vtrum citra superioris authoritatem priuatim fieri queat. Syluester nanque verbo,votum.4.§.7. in partem negatiuam inclinat:nimirum affirmans quòd nec commutatio in melius absq; prælati authoritate fieri possit. Haud tamen opinio hæc veritate pollet: quoniam nec eius testimonia firma sunt. Distinguendum igitur. Aut enim simplex votum in illud mutatur quod manifestum est esse melius: aut in illud de quo id quoquo pacto ambigitur. Si enim liquet cõmutationem in melius fieri, tunc superioris authoritas non exigitur: vt Caietanus hic probè censet. Huic nanque veritati & rationes suffragantur & testes. Est enim assertio, tum capituli.peruenit. 2.extrà.de iureiurando. propositum,aut promissum non infringere qui in melius illud commutat. Et in capitulo citato.scripturæ.de voto. ob id vota in seculo facta extingui censentur per solemne religionis,quòd omnia mutantur in melius: quę quidem commutatio priuata fit authoritate eius,qui se religioni addicit. Sed & ratio nihil est minùs afficax. Cùm enim voti obligatio ea sit prorsus vt quod vouisti reddas,quando id persoluis quod constat, tum melius,tum perinde creditori acceptius & gratius, cumulatior fit à te solutio. Cùm ergo Deum qui ineffabili infallibiliq; iudicio perpensor est rerum,constet quo res meliores sunt,gratiores acceptioresq; habere,non est dubium quin qui votum in melius commutat,cumulatiùs ei soluat, atq; adeò nulla indigeat prælati authoritate. Accipe ad rem confirmandam exemplum. Si quis cereum verbi gratia,Deo vouit, aut ouem, aut bouẽ & loco illorum argenteum calicem ecclesiæ largiatur,quis ambigat voto satisfeciſſe, ædituumq; & tutorẽ ecclesię imprudenter atq; infideliter agere, si solutionem repellerent.

Dubitatio.

Opinio Sylvestri.

Refellitur Syluest.

Vera solutio.

Caietanus

Nõ præteritæ assertio.

Nec verò iura ciuilia huic obstant veritati: nam.l.mutuum.ff.si cert.pet. solùm habetur quòd aliud ꝓ alio inuito creditore soluí nõ potest, nam inter homines nõ quicquid melius est, acceptius fit creditori: vel quia non est ei tã vtile: vel quia non est tam gratum: vel alia de causa:quod respectu Dei contingere non potest. Imo dum nobis cõstat rem esse meliorem,constat eum magis acceptam habere:atq; adeò semper in talem solutionẽ consentire: iuxta illũ Institutio. titu. quibus modis tollitur obligatio. Consentiente creditore,aliud ꝓ alio solui potest. Adde quòd fortè si certum esse posset rem esse æqualis apud Deum valoris,inconsulto prælato posset fieri cõmutatio. Sed tamẽ non esset adeò tuta: quia dum agitur de qualitate,alienum requiritur iudicium. Nam commutatio si solo debitoris arbitrio fiat,auctiorem solutionem videtur expoſcere. Nec verò simplex modò votum commutari in melius potest authoritate priuata, verum & solenne religionis in arctiorem aliam, ac perinde altiorem:vt promittitur cap. licet.de regularibus. Haud tamen commutari in aliud votorum genus. Sicut nec dispensari. ¶At verò quando in dubio est vtrũ mutatio in melius,an in minus bonũ fiat:nempè vbi compertissimũ non sit opus esse excellentius, semper est authoritas prælati necessaria. Quocircà votum simplex castitatis mutari priuatim non potest: quia nihil in votis meli⁹ æstimatur. Nec votum Hierosolymitanæ peregrinationis: nam postquàm hæc soli Papæ reseruantur, nullus alius ea cõmutare potest. Quin verò nec votum abstinentiæ, nec alia personalia tutò citra præpositi decretũ mutãtur. Eò potissimùm,quod quoties votũ in leuius mutatur,nonnihil habet dispensationis admixtũ: quandoquidem remissius fit vinculum.

¶Qui sunt autem prælatorum ordines quibus facultas adsit dispensandi,ex iure canonico explorandum est. Primùm omniũ Antistites omnes nisi per Pontificem Maximũ ꝓhibiti essent suo ordinario munere. super omni voto in sua quisq; Diœcesi, veluti Papa in toto Christianismo, dispẽsare possent. Attamen quoniam maiores fidei causas, vt extrà.de baptismo & eius effectu. admonet: ad summũ ecclesiæ caput Christi vicarium deferri decet,quinq; votorũ species ipsi sunt iure reseruatę. Nempè votũ religionis,& votum castitatis perpetuæ,votumq; peregrinationis Hierosolymitanæ,Romanęq;, ac Cõpostel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

postellanæ. Tametsi Romanũ Compostellanumque votum solùm est vsu reseruatum Romanę curię: nam iure solùm excipitur votum Hierosolymitanum: vt patet cap. quod super his. &: c. ex multa. extrà. de voto. Imò verò cùm reseruationis ratio ea illic supponatur quòd eiusmodi votum in subsidium terræ sanctę suscipitur, adnotauit ibi Panor. illud tantùm esse Papæ reseruatum, quod illa ratione suscipitur. Quare si fiat, inquit, ex deuotione & non pro subsidio, episcopus posset dispensare. Attamen consuetudo aliter habet: cui ideo standũ est. Quare dispensatio episcopi non teneret. ¶ Præter hæc ergo vnusquisque episcoporũ potest super omni voto simplici suorũ parœcianorũ dispẽsare. Hæc autẽ in archiepiscopo facultas, ad diœceses sibi suffraganeas non extenditur: quoniam cura ei non incumbit animarum ordinaria, nisi in sua diœcesi: etsi in causis forensibus ad ipsum fiat prouocatio. ¶ Abbates item & religionum præfecti non solùm generales ac prouinciales, verùm & conuentuales eadem vigent dispensandi autoritate: nam hac parte veluti antistites ordinarij suorum sunt subditorum. Haud tamen ad vota secularium qui sibi sunt subditi, eadem facultas nisi de speciali priuilegio protenditur. Est generalis regula, quod dispensandi facultas eadem vbique est commutandi: quando quidem Diuus Thomas ait maior est dispẽsandi quàm commutandi. Discrimen autem Panormitani super capitulum. Proposuit. de concessione præbendæ. videlicet, Papæ dispensationem, absolutam esse relaxationem totius obligationis: episcopum autem non prorsus vota commutare, sed relaxare, nullum habet, aut iuris, aut rationis fundamentum. In illo nanq; capitulo sic Papæ cõceditur dispensandi facultas, vt episcopis nõ interdicatur. Parœcij vero curati, quia iurisdictionem non habent, eadem dispensandi autoritate carent. Nec verò archidiaconi eadem funguntur. At de his iura sunt consulenda. ¶ Ex his fit consequens, episcopum super voto castitatis non perpetuæ sed temporalis dispensare posse. Nam cùm ordinaria potestate omnia ob causam posset tollere vota, cohibitiones & exceptiones restringendæ sunt vt sonant: & ideò quia non eis excipitur, nisi votum perpetuę castitatis, fit, vt temporalia illis relinquantur. ¶ Sequitur subinde etiam religionum prępositos posse in votis subditorum dispensare transeundi ad altiorem religionem: quanuis illud, vt in quæstione superiore diximus, irritare nequeant. Est enim latum interstitium: quòd irritare est voluntatem alterius coërcere: dispensare verò non, nisi spontaneæ petitioni subditi annuere: Prælatus autem prohibere nequit subditum transire volentem ad fœliciorem frugem. Si autẽ ille vult sub eius obedientia permanere, poterit tum super eiusmodi voto ab eodẽ prælato dispensari, quãdoquidem illud non est simpliciter votum religionis, quod Papę reseruatum est, sed votum transitus ab vna ad alteram: & huiusmodi exceptiones, vt modò dicebamus, restringendæ sunt. ¶ Vnum verò dubiũ quæstione. 2. in hũc locum reposuimus de voto pœnalis religionis & peregrinationis Hierosolymitanæ, vtrùm perinde reseruentur Papæ, acsi absoluta essent. Vouisti, verbi gratia, à tali peccato, vel à re qualibet alia quæ tibi erat incõmoda cauere: adhibita cautione si contrà faceres, monachale institutum suscipere aut Hierosolymam ire. Quod quidem votorum genus: vt frequentissimè inter inconstantes adolescentes in vsu est, ita maximè in Dei despectum, & vilipendium fit. Quia nemo est qui illud impleat. Quare huiusmodi vouentes acerbissimo pœnæ rigore essent à confessarijs vulnerandi. Dubium ergo est, vtrùm postquàm (vt semper accidit) malũ illud admiseris, dispensatio sit Papæ reseruata. Etenim negatiuè argumenta hęc pugnant, quòd tale votum non est proprièconditionale, veluti illud: si pater obierit, monachus fiam. Nam illi qui hoc secundo modo vouet, cordi est religio, ad quam ideo eius dirigitur intentio. Quare posita cõditione votum fit firmum: qui autem in pœnam sibi ingressum religionis comminatur non est ad religionem affectus, neq; voti intẽtio illuc fertur, sed in cautionem illius mali: puta vt à ludo vel mœchia sese cohibeat. Quapropter citra dubium est, ante illud admissum malum posse ab episcopo dispensari, & à quocunq; prælato qui authoritatem habet super illud votum directum. Hæc ergo ratio probabilem hanc partem facit, q̃ etiam post commissum illud malum sit ab eodem Prælato citra Papam dispensabile: quandoquidem non est directum votum religionis. At nũquam mihi hactenus hoc potui satis persuadere: nam etsi non sit votum directum religionis, nihilo minùs posita cõditione fit obligatio ad religionem quæ ex-

Panorm.

Regula generalis.

Panormit.

Primum co rollarium.

Secundum.

Dubium

Solutio.

vi voti nata est & confirmata. Et ideo omninò timeo aliud asserere quàm quòd sit Pontifici Maxi. reseruatum. Tametsi fatear non tantam causam ad eius dispensationem requiri, ac si votum esset absolutũ. ¶ De causis subinde dispensandi & commutandi vota, discrimen perpendendum est. Per dispensationem nanque & vinculum prorsus voti dissoluitur: & eius materia tollitur. Quapropter bonũ quod est dispensandi causa, vtranq; rationem compensare debet: scilicet, vt maius sit quàm erat materia voti, & quàm erat vinculum quod ad religionis latriæque virtutem pertinebat. Cõmutatio autem voti vinculũ non dissoluit, & ideo non alio opus est quàm vt materia sit melior si mera est cõmutatio. Ecce regulas in præsentiarum constituti solitas. Sunt autem tum obscuræ tum & fallaces, & ad vsum parũ conducentes, nisi accuratiùs explicentur. Et ideo ad huius explicationem commemorandæ sunt causę dispensandi in voto. Superiùs enim attigimus ex mente S. Tho. retulimus, scilicet si votum sit malum, aut inutile, aut impeditiuum maioris boni. Hic autem ait debere huiusmodi causam cedere in bonũ ecclesiæ, ac subinde in honorem Christi. Quæ quidem non sunt nouæ causæ, sed aliarum finis & explicatio.

De causis dispẽsandi & commutãdi vota.

Dubiũ Cai.

¶ Est ergo dubium quod hic mouet Caietanus, vtrum ad dispensationem voti semper requiratur causa quę eius executioni obstet: videtur emim ad S. Tho. in solutione secundi affirmare: vbi ait q̃ si prælatus in voto simplici religionis dispensat, nulla apparẽti causa obstante, dispensatio non tenet. In contrarium autẽ facere videtur quòd cõmutatio fine vlla obstante causa sit licita: & tamen idem apparet vtriusq; iudicium. Item quia nonnunquam votũ dispensatur, etiam si impleri possit, propter aliquod publicum emolumẽtũ.

Primum do cumentum.

¶ Ad istorum ergo dilucidationem per hæc respondetur documenta. Primùm ad voti dispensationem necessaria est causa obstãs. Vbi notandum tripliciter posse causam obstare: videlicet, vel ex natura materiæ voti, vel ex parte vouentis, vel ratione communis boni. Ex parte materiæ. Primũ si illicita sit. Et tũc malignitas eius obstat. Si verò sit inutilis, inutilitas etiam ipsa quodam modo impedit. Nam opus vanum non est Deo gratũ. Et in his casibus non opùs est quòd causa illa dispensandi præstantius sit bonum quàm voti vinculum absolutè consideratum, sed quàm vinculum talis voti, scilicet mali, vel inutilis: quod proinde minimi est pretij: & ideo in rem parui momenti mutari potest, aut prorsus tolli. Potest secundò impediri tum intercedere ex parte vouentis: puta eius infirmitas, aut debilitas ob quam commodè nõ potest illud implere. Et tunc etiam in cõmutatione pensanda est illa infirmitas, vt cõmutatio remissior fiat & clemẽtior. Imo tanta esse potest vt sit obligatio simpliciter dissoluenda. Sed potest tertiò obstaculum ex parte communis boni existere. Vt si vouisti ieiunium quod tibi impedimentum est studendi, aut prædicandi: omnia enim talia bona cedunt in bonum commune. Et tunc verum habet regula, quòd bonum illud voto obstans, propter quod fit dispensatio, debet æstimari pretiosius quàm erat materia, & ipsum voti vinculum. Pariter si Hierosolymitanam peregrinationem vouerit: & expedit ecclesiæ vt aliter ei inseruias. Vel si voto simplici te ad religionem obstrinxisti: sed ad cõmunem pacem reipublicæ confert, vt vxorem ducas. Tunc enim licite fit dispensatio: quia cõmune bonũ tui obstat voti executioni. Si autem in tuum tantùm bonũ particulare cederet, minimè eadẽ dispẽsatio liceret. ¶ Ex istis cõsequitur, ad commutationem, quæ mera est commutatio, hoc est, quæ in melius fit, nullam exigi prorsus obstantem causam, sed satis est vt ad finẽ magis conducat. Exemplũ extat in. c. Quod super his. de voto. vbi mulierũ vota visitãdi terrã sanctã permutari sinuntur in eleemosynas: non q̃ executioni voti quippiam obstaret: sed q̃ in subsidium terræ sanctæ, plus mulierum pecunia q̃ præsentia cõfert. ¶ Quãdo verò cõmutatio sit in minus bonum, semper requiritur causa obstans. Quoniam tali commutationi admixta est dispensatio: nempe nonnulla voti relaxatio. ¶ Hinc ergo fidelis dispensator & prudẽs colligat vt dum voti impedimento satis per cõmutationẽ succurritur, illo vtatur citra dispẽsationem remedio: aliàs infidelis esset: nam omnimoda dispensatio, citra necessitatem, culpa nõ caret: neq; dispensantis reatus petentem excusat quin eodem complicetur. Tametsi maior sit in dispensante. ¶ Hic autem forsitan sedulus lector inquirat, vtrùm sit maiori cum difficultate dispensandũ, lex ne an votum? Vtrinq; enim extant argumenta. Lex nanq; quia in commune bonum ponitur & vniuersos ciues ligat, apparet sanctiùs esse custodienda quàm votum. E contrario verò quia votum fit

Dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fit Deo,atq; adeò ad virtutem attinet religionis,videtur maiorem causam dispensandi requirere. Vix ergo respōdere ad hoc certa regula possumus.Igitur aliqua esse potest lex, quam dispensatione violare perniciosius sit quàm particulare votū tollere. Aliquod verò econuerso potest esse votum, cuius dispēsatio maius sit religionis offendiculum.Causæ autem legitimæ dispēsandi late. 1.q.7.cōmendantur:can.requisitis. & ibi glo. & can. necessaria.& subsequenti.Sunt enim pēsanda tempus,vtilitas,persona,& rei qualitas.

Solutio.

¶ Vtrum verò illa dispensandi causa, ceu legitima & idonea admittēda sit, quòd illi qui voto tenetur,graue molestumq; sit illud explere, iam loco citato in fine libri primi respondimus,quòd quando molestia ac difficultas ex re ipsa nascitur,nempe quia res est ardua & viribus impar, tunc causam offert ad dispensandum legitimam : tamen quando ex corrupta affectione& morbo vouētis procedit,profectò nō est legitima causa : nā cùm in hunc finem voueris vt morbo tuo prauoq; habitui medearis, idipsum in causam proferre,vt ab eodem religeris voto,nō est fidei syncerit atem seruare.¶ Post hæc de priuilegijs quæ in diplomatibus Cruciatæ ad votorum dispensationem indulgentur, hoc notandum est, quòd non sunt perinde intelligenda atq; facultas absoluēdi à peccatis reseruatis.Facultas enim in peccata ad illa etiā extenditur quæ quisq; postq Bullam susceperit commisit. Priuilegium verò dispensandi in voto,illudve commutandi, non nisi de illo voto intelligitur quod ante ediderat quàm diploma susceperis. Nam dispensatio voti nihil ad forum pœnitentiæ attinet : sed est alia distincta facultas , quam Pontifex suscipienti Cruciatæ bullam tunc super votū quod commiserat indulget : ac si tunc dispēsationem ipse postulasset.Etenim cùm vota ad religionem pertineant, tantiq; subinde æstimata semper fuerint in Ecclesia , incongruens esset vt alicui antequàm votum emiserit, facultas fiat vt quoties emiserit, possit ab illo per dispensationem liberari.¶ Rursus circa eadem diplomata animaduertendum est,quo tenore eadem indulgeatur facultas: nam si exprimitur vt super nullo voto dispensatio fiat:nisi eleemosyna in subsidium bellierogata: tunc non tam facultas dispensandi,quàm commutandi,aut redimendi votum:atque adeò talis eleemosyna pro ratione voti per prudentiam dispensantis taxanda est. Si autem facultas simpliciter fiat dispensandi,tunc admoniti sint dispensatores, non illis fieri absolutam dispensandi licentiam,sed si legitima intercesserit causa : nam verbum absolutè prolatum,secundùm tenorem iuris intelligendum est. ¶ Neque id demū tacitus præteribo,quòd crediderim nullo diplomate in fauorem alicuius monasterij,aut hospitalis, aut subsidij indulto , facultatem fuisse vnquam concessam dispensandi in voto religionis,aut perpetuæ castitatis. Hoc propter Bullam admonitum duxerim, quæ in fauorem D. Antonij circumfertur: vbi si verba cortice tenus audias, eadem illic facultas comprehendi videtur : quandoquidem generale conceditur priuilegiū dispensandi in voto,exceptis illis Hierosolymitanę Romanæq; peregrinationis. Attamē eodem verborum cōtextu accuratiùs perspecto cōstat minoris voti exceptionē liquidū esse testimoniū exceptionis maioris. Sed hic latet fallacia q̄ votū religionis & perpetuę castitatis ab ipso vetustissimo iure excepta sunt. Et ideo nisi exprimatur facultas super eisdem dispensandi,non comprehenduntur sub generali clausula, sed semper intelligūtur à iure excepta. Votū autē Hierosolymitanum, quia recentiori iure excipitur, necesse habet expresè excipi,quando non conceditur.

Virtute diplomatis nequit dispensari , nisi in voto āñ eī⁹ susceptionē emissis.

Nullo hactenus diplomate cōcessa est facultas dispēsandi in voto religionis aut perpetuæ castitatis.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumētum quæstionis conceditur omnia vota quæ in seculo fiunt cessare per solēne religionis, vt capitulo citato habetur. Haud tamen prorsus illa cessatio fit priuata authoritate vouētis.Imò fit per legem ecclesiæ , quæ optimè censuit vt qui vitam secularem in monachatū mutauerit,ab illis particularibus votis liberetur:quæ ad directionem ciusdem secularis vitæ ediderat : nam particularia in illo vniuersali clauduntur , quo tota vita perpetuò mancipatur religionis obsequio. Præterquā quòd religionis onus alias secum sarcinas non fert . Qua ratione suprà dictum est, illa etiam quæ post professionē monachus emittit,irritari posse à prælato. ¶ Inter respō dendum autem ad secundum confutat primò D.Tho. quorundam opinionem, quiaiebant prælatos omnes pro suo libito perinde posse super vota subditorum etiam secularium dispensare,vt dictum est posse parentes illa irritare quæ filij legitimæ ætatis emiserint: nulla scilicet interueniēte causa.Quorum ratio erat, quòd in omni voto intelligitur exceptio authoritatis prælati. Imò vero

Ad. 2. arg. D. Thomæ.

Palud. Palud.in.4.dist.38.qō.5.hac eadem ratione vtitur ad probandum Papā dispensare posse super voto solēni.Huic ergo opinioni asseueranter D . Tho.contradicit, vbi fundamentum istorum subuertit:nam prælatus, nec verò maximus,dominus est absolutus, aut legum aut voluntatum subditorum,sed merus dispensator:idemq; nō in destructionem,sed in ædificationē corporis Christi:vt 2.ad Corint. 10.ait Paul.Et ideo sicuti præcipere non valet quæ Deo displicent, nempe peccata,ita nec illis,nē fiant obstare, q̄ Deo sunt accepta. Quare vnusquisq; subditorū absolutam habet potestatē vouendi,à prælato independētem:ac perinde in voto, nulla subintelligitur superioris voluntatis exceptio:nisi parentis,(vt diximus)ac prælatorū religionum.At verò spectat posteà ad episcopum prudenti maturoq; iudicio perpendere,an causa aliqua interueniat dispensandi. ¶ Ex his infert D.Tho.tripertitiam regulam.Nēpè quòd in manifestis, videlicet vbi manifestus est error prælati, tunc dispensatio non excusaret à culpa. Vt si prælatus, sine apparenti saltem obstāte causa,super votum religionis dispensaret.Si autem,inquit, esset causa apparens per quam res in dubiū verteretur, stari tunc posset iudicio prælati dispensantis vel cōmutantis.Non tamen iudicio vouentis ,prio,quia ipse Dei vicem non gerit.Nisi forte casu quo voti materia manifestè illicita esset,neq; ad superiorē opportunus pateret recursus.Quoniā tunc, vt dictum est,epieikeiæ locus pateret . ¶ Circa hæc autem Sancti Thom. asserta nonnullæ occurrunt dubitandi rationes.Primacirca illationem illius enthymematis:Prælatus ,prohibere nō potest virtutum officia:ergo neque pro libito dispensare.Etenim,aut nomine virtutis intelligit materiā voti,aut id ipsum quod est vouere. Prior enim sensus esset huiusmodi:Prælatus non potest cohibere subditos,ne ieiunent,aut orent,aut peregrinentur,&c.ergo nec potest pro libito tollere vinculum huiusmodi operum.Quę quidem argumentatio,dupliciter peccaret.Primò quia nulla est illationis vis:nam etsi monasticus præfectus nequiret impedire quin liberè quis oraret,aut ieiunaret, posset nihilominus impedire votum:sicut maritus,licet iniquè ageret, impediendo ne vxor oraret, nihilominus posset irritare votū.Pariter ergo episcopus,licēt non obstaret subdito qn libere exerceret virtutum opera,nihilomin? tollere pro libito posset vinculū, vt scilicet non se nouo funiculo perstringeret. Secundo & antecedēs eiusdē illationis est falsum. Potest enim prælatus in religione aliquando opus vnius virtutis propter aliam prohibere:videlicet nē orationi monachus vacet, sed infirmis seruiat:nē ieiunet,sed studeat. Si autē nomine virtutis,intelligit ipsum vouere,nec tunc solida erit argumētatio, quæ est hæc.Non potest præcipere peccata,ergo neque prohibere ne vota fiant,aut facta ,p libito tollere.Infirmitas enim consequētiæ patet in religionis prælato,& parente respectu filij:qui non potest ei præcipere peccata, & tamen potest eius vota cassare. ¶ Ad horum ergo intellectum notandū, alteram esse rationem superioris qui habet dominium voluntatis subditi, quales sunt , maritus,pater,dominus,& prælatus religionis:alteram verò prælatorum populi qui eiusmodi non habent dominiū,sed tantū spirituālē iurisdictionē.Et D.Tho.nō loquitur hic de priore superiorū ordine,quorū est vota irritare:nā de illo rē iā arti.8.&.9. expediuerat: sed loquit de ꝑlatis tātū quatenus ꝑlati sunt, spiritualesq; iudicesiquibus idcirco nō irritandi sed dispēsandi ꝑpetit facultas: Et de istis constituere pergit quòd cùm nō sint domini voluntatum subditorum,non sunt eorundem vota ex ipsorū voluntate pendentia:atq; adeò neque in eiusmodi votis excepta subintelligitur Antistitis authoritas, vt sint conditionalia,si episcopo aut Papæ placuerit:sicut votum filij,aut vxoris, aut monachi. Quod quidem documentum per se est manifestum:&ideo Palud.atque alij,qui contrarium sentiunt in hoc sunt exactissimè hallucinati. Pontifices nanque non sunt domini subditorum,nec eorum voluntatum. Quare sicut matrimonia aliorū ciuium contractus,ita & eorum vota ipsdem episcopis incōsultis firma & solida sunt. Hæc ergo voti firmitate ꝓpositā, optimè procedit ratio Sancti Thomæ in vtroque sensu eorū quos nuper impugnabamus. In priori scilicet quòd sicut non potest episcopus prohibere virtutum opera, puta ieiunare, orare,religionem ingredi, &c. ita neque potest eos prohibere quin eadem opera absolutè voueant:quandoquidem non est dominus huiusmodi voluntatis. Quare nullum est argumentum quod de parente & vxore faciebam us.ad hęc & in posteriori sensu,vt nomine virtutis votum ipsum intelligat, procedit etiam argumenta-

Prima dubitatio circa assertā Diui Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mẽtatio: videlicet quòd sicut nõ potest episcopus, aut Papa subditis peccata præcipere, ita neq; potest opera virtutum, puta vota, quippe quæ absque ipsius superioris cõsensu firma & solida sunt, pro libito impedire, atq; adeò neque horum nodos & vincula rumpere. Atque hanc secundam arbitror legitimam esse mentem Diui Thomæ.

Dubium. 2. ¶Sed dubium de sensu conclusionis restat, qua ait, dum prælatus sine vlla saltem apparenti causa dispensat, eiusmodi dispensationem non excusare à culpa. Triplicem enim intelligentiam verbum hoc parturit: nempe quod prælatus dispensans non excusetur à culpa: & de hac non dubitatur quin vera sit: nam peccat vel contra prudentiam vel contra fidem dispensandi. Secũdò quòd nec subditus dispensationem procurans culpa careat: quod etiam certum est. Nam qui rem iniustam procurat, reus est noxiæ. Sed tertius sensus esse potest quòd etiã post dispensationem non excusetur à culpa si illa vtatur, quasi dispensatio non teneat. Et de hoc sensu suboriri alicui potest dubitatio: nam postq̃ dispensatũ est, videtur subditus absolutus. Ac verò D. Tho. omnes tres sensus astruxisse videtur: nam ait, quòd sicut non potest prælatus peccata præcipere, ita neq; pro libito dispensare. Præceptũ autẽ illud nullius esset vigoris: ergo neq; dispensatio. Et in hanc partem in calce libr. 1. sententias secuti maiorum subscripsimus: nempè quòd si Papa vel Episcopus in legib⁹ suis dispensat, quãuis aliquando inique id faciat nihilominus dispensatio tenet. In his autem quæ de iure diuino pendent, quale est votũ, & promissorium iuramentum, vbi manifestè constat nullam intercessisse causam, eam nida est dispensatio: quoniã cùm iam res debita Deo sit, non potest Papa illud gratis sine causa quæ Deo saltem appareat accepta condonare.

Solutio.

Ad tertium argumentũ. ¶Ad tertium denique respondetur, nullam esse cõsequentiam, quòd si ad prælatos functio dispensandi spectet, omnibus æquo iure competat. Maximus eñ Põtifex qui vicem Christi gerit, plenariam habet in ecclesia potestatẽ in omnia vota, quæ sint dispensabilia: quod D. Thom. ad excipiendum solenne votum religionis apposuit. In ea verò quæ inferiora sunt, potestas se inferiorum prælatorum prolatat: vt pote ad quos necesse est identidẽ recurrere. Quare excepto voto religionis & perpetuæ castitatis exceptarumq; peregrinationum dispensare valent: nempè in votis orationum ac ieiuniorum, reliquarumq; peregrinationum. Sed Sanctus Thom. non excipit nisi Hierosolymitanã: quia forsan sua ætate nulla alia erat excepta. ¶At forsan hic quispiã eundem sanct. doctorem contradictionis redarguat. Dixit enim in. 4. distin. 38. quæstione. 1. articu. 4. omnia vota perpetua reseruari Papæ: hic autem ait super votum ieiunij posse ab alijs prælatis dispensari, & pariter orationis: quæ nihilominùs possunt in perpetuum fieri. Respondetur autem vota illic appellare perpetua quæ per se dum absolutè æduntur perpetuitatem habent annexã: vt est votum religionis & castitatis: qui eñ absolutè castitatẽ vouit, perpetuã intelligit. Votum autẽ ieiunij & orationis nisi perpetuitatis cõditio exprimat, nõ affert illã ex sua natura. Et ideo quãuis in perpetuũ fiãt, possunt ab inferioribus prælatis dispensari.

Scrupulus

Solutio.

QVÆSTIO QVINTA
De religionis voto in particulari.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm religionis votum ad statum perfectionis attineat.

QVoniam bifariàm quæstione. 2. dicebamus votum fieri solẽne: videlicet vel per religionis susceptionẽ vel per clericorum consecrationem: neque de eiusmodi solennitate: alijs se ad dicendum insinuantibus, satis illic nobis dicere licuit, operæpretium duximus, ne truncum tractatum hunc relinqueremus, singulas quæstiones de huiusmodi votis hic tandem adhibere. Alteram scilicet de voto religiosorum, ac de voto clericorum alteram. Arguitur ergo statim quibus nos hæretici argumentis oppugnant, religionis votum nihil ad statum perfectionis attinere. Religionis tum vox tum etiam res ipsa, vniuersæ Christianæ familiæ sunt communes: est nanq; religio cultus latriæ: secundùm illud Cicero. 1. de Officijs, Religio est quæ naturæ diuinæ cultum & religionem affert: quod quidem non solùm Christianis omnibus, sed etiam cunctis mortalibus cõpetit. Quod si aliquibus per Anto-

Primum argumentum

Cicero.

Antono masiam tribuendum hoc nomẽ esset, soli sunt sacerdotes, sacrorumq; administri, qui Hierarch. religionis actiones exequuntur: falso ergo nomen hoc sibi monachi arrogant.

Argumẽ. 2. ¶Secũdo arguitur. Perfectus in hac vita nemo esse potest: nam vt. 3. Physicorum author est Philosophus, perfectum est cui nihil deest. In hac autem vita, vt habetur Iaco. 3. in multis offendimus omnes vnde Paul. 1. ad Corinth. 13. Cùm venerit, inquit, quod perfectum est, euacuabitur qd ex parte est: temerarium est atque impium nomen perfectionis in hoc lubrico seculo nobis vsurpare. Quòd si aliquid in tertis perfectionis existit, illa in charitatis culmine & fastigio posita est. Secũdùm illud ad Colos. 3. Super omnia charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis.

Iacobus. Paulus.

Argumẽ. 3. Non ergo in monasticis consilijs perfectio eminet. ¶Tertiò denique ad rem proximè arguitur. Si religiosorum status ad perfectionẽ pertineret, eò præsertim quod in consiliorum exercitio quæ monachi profitentur, perfectio collocaretur: hoc autem falsum est: imò Christus sic nos Matt. 22. instituit, vt in illis duobus magnis mandatis, dilectionis Dei & proximi, pendere intelligeremus vniuersam legem, & Prophetas.

Dionysius. ¶In contrarium est q̃ vetustissimus Dionysi⁹. 6. capite cœlestis Hierarchiæ post Antistites religiosis quoq; perfectionem tribuit: quos monachos, & suo idiomate triapædas, id est Triadi perfectè famulantes nuncupat. De quibus subinde ait eos qui nominantur Dei famuli ex Dei puro seruitio & famulatu vniri ad monachalem perfectionem.

D. Thomas. ARgumentum quæstionis huius locuplete D. Tho. vt pleraq; omnia & luculentèr edisserit. 2. 2. q. 84. & infrà summatim: hic verò & ad rem præsentem accommodè octo cõclusionibus respondebimus: quibus ab ijs qui monachos dilacerant, eorum instituta protegamus.

Prima conclusio. ¶Est ergo prima conclusio. Perfectio Christianæ vitæ, ad cuius fidẽ suscipiendam, adorandam, & colendam vniuersus obligatus est orbis, in solo charitatis culmine secundùm suam essentiam & substantiam posita est. Conclusio liquida est.

Probatio. In hoc nanq; vnuscuiusq; rei perfectio cõsistit, quòd suo supremo fini vniatur: p vnã autem charitatẽ & angeli & homo deo vniũtur, qui vtriusque creaturæ finis est: ergo in charitatis fastigio nostra cõsistit perfectio. Secũdùm illud citatum Apostoli. Super omnia charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis. Cùm vero audis, vniri, non intelligas, adipisci, assequi, & comprehendere: hoc enim per visionem Dei fit, in qua proposita nobis est nostra fœlicitas. Nam quandiu in hoc corpore positi sumus, vt ait Paul. peregrinamur à Domino: atq; adeò ipsum non attingimus: sed voluntatem habemus præsentes fieri ad ipsum: quod cùm faciem eius cõspexerimus, obtinget nobis. Per charitatem autem sic cum ipso cõglutinamur, vt cum anima corpus. secundùm illud Ioan. 4. Deus charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo. Nam si Physicam cõsulas, tã in anima corpus est, quàm in corpore anima: sed diuersimodè. Est eñ corpus in anima tanquam contentũ in continente: hoc est in eo à quo esse & quicquid est recipit. Et eo modo nos sumus per charitatem in viuificante nos Deo. Sicuti secundùm naturam in eo viuimus, mouemur, & sumus. Sed est vicissim anima in corpore tãquàm forma in subiecto, atque per quandã similitudinem: sic Deus in nobis per charitatem est, quæ forma existit qua nostra perficitur anima: secũdùm illud Ioan. 14. Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. In hoc ergo vicariæ charitatis glutino, qua & nos prior Deus diligit, ac subinde à nobis vicissim diligitur, fastigium nostræ perfectionis consistit. Vnde. 1. Ioan. 3. Nos scimus q̃ translati sumus de morte ad vitam, quoniã diligimus fratres. Et subditur. Qui non diligit, manet in morte. Consultò tamen diximus secundùm essentiam & substantiã: quoniam quodammodo ex aliarum quoq; virtutum famulatu eadem perfectio pendet: inẽ pe quorum adminiculo nutritur ac protegitur: secundùm illud ad Ephesi. 6. Accipite armaturã Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Armaturam autem Dei appellat continentiam, qua lumbos succincti, in veritate persistimus: loricã iustitiæ, & scutum fidei, &c. ¶Secunda conclusio. Eadem perfectio in præceptis duob⁹ magnis charitatis consistit. scilicet, Diliges Dominum Deum tuum: & proximum sicut teipsum. Neq; verò quẽquam cõturbare debet quòd & in charitate perfectionem consistere profitemur: & rursus in eius præceptis. Prioris enim sensus est, eandẽ ipsam charitatem nostram esse perfectionẽ: posterioris verò per præceptorum obseruantiam

Paulus.

Dionysius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

conseruari, foueriq;, & augeri. Conclusio hęc tum testimonio Christi suprà citato stabilitur. In his duobus mandatis omnis lex pendet & prophetæ:tum etiam ad superiorem protinus consequitur. Etenim si charitas ipsa perfectio est nostra,consequens est, vt ex eius obseruatione præceptorum eadē perfectio saluſq; nostra dependeat: secundùm verbum Christi. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Tametsi non eodem gradu. Essentia nāque perfectionis nostræ, in charitate Dei ita est:secundū tamē hanc in charitate proximi. Quin verò ob id secundus charitatis gradus ad eandem attinet perfectionem,quod dilectio ,pximi nihil aliud quàm quidam Dei amor est:iuxta illud. 1. Ioan.4. Si quis dixerit quoniā diligo Deū, & fratrem suum oderit,mendax est. Qui eñ non diligit fratrem suum quē videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Etenim cùm Deus omnium sit parens nostrum, quos intimè charos habet, nemo eū ex corde diligit nisi & filios eius diligat,quos ipse diligit. ¶ Tertia cōclusio. Præcepta hęc charitatis nullum nobis præfigunt diligēdi modum. Probatur: quoniam præcepta admetiri debent ipsorum fini: iubemur ergo eiusmodi præceptis sic Deum diligere & ,proximum, vt vterq; diligibilis est:modus autē diligendi Deum, vti ait Bernārdus, est sine modo diligere:ergo eius præceptum nullū præfigit modum,scilicet vt hoc aut illo gradu à nobis ametur, aliúvé sic,alij verò aliter, sed absoluta est diligendi præceptio. Nec verò exemplū huius deest quod nobis natura profert. Etenim vt. 1. Politicorum acutè Aristot. perspectum est,sic inter finem & media differt:quòd finis,cùm sit per se bonus, absq; modo & termino diligitur:nemo eñ sibi præfinit quantum sibi salutis velit: sed quia quo maior,eo melior, sine limite exoptatur:medicamina verò quia totam bonitatem à fine sortiuntur,nō quo maiora sūt, eo meliora:ob idq; non infinitū,sed sub pōdere & mensura,tum ab ægroto optantur, tum & applicantur à medico:Deus ergo qa supremus est finis,sine modo iubetur amari: atq; hoc illa verba sonant,Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota mente tua,& ex totis viribus tuis. Proximus autē,tametsi nō vsq; adeo absq; modo sit diligēdus,sed modus ille prescribitur, Et proximū tuum sicut te ipsum, tamen & modus ille quādā præ se fert infinitatis imaginem: nam homines etiam quadantenus absque modo seipsos diligunt: imo verò dū vere se diligunt, illam sibi debent æternam fœlicitatem absque vllo modo exoptare,eādemq; reliquis. Consistit igitur essentialiter nostra perfectio in illis mandatis quibus absque modo iubemur Deum proximumque diligere. Vnde Augustinus libr. de perfectione iustitiæ. Cur ergo, inquit,non præcipere tur nobis ista perfectio, quā in hac vita nō habeat, scilicet in gradu perfectissimo quæ nec venialem offensionem admittit. ¶ Exstitit autem contra conclusionem hanc argumentum. Si perfectio Christianæ vitæ in eiusmodi charitatis præceptis consistit, quibus sine modo diligere Deum & proximū iubemur, cùm eisdem præceptis cuncti teneantur mortales, vniuersi cogerētur in culmine pefectionis viuere, atq; adeò nemo esse valeret à culpa liber,quod impium est cōcedere,diuinæq; benignitati aduersum. Ad hoc autem respondetur non sic esse intelligendum, absq; modo & termino positum esse charitatis mandatū, vt quēcunq; obligent fastigium charitatis tenere:sed vt vnusquisq; intelligat quò debeat diligendo conari. Quare, vt transgressionis delictum qs euitet, satis est vt nihil contrarium charitati eiusq; præceptis cōmittat:vt in solutione ad secūdum luculentiùs patebit. ¶ Quarta conclusio. Reliqua omnia præcepta, tam illa quæ in Decalogo expressa sunt, quàm vniuersa quæ ad ipsorum rationes reducuntur, atq; adeò cuncta consilia ad perfectionem ipsam charitatis assequendam referūtur:ac perinde in ipsis tanquā in instrumentis perfectio nostra consistit: diuerso tamen modo in præceptis quàm in cōsilijs. Nā præcepta sic charitati inseruiunt vt impedimenta tollant,quæ vel ei contraria sunt:vt. Non furtum facies. Non mœchaberis, & reliqua quæ sub reatu mortali obligant:vel eādem tepefaciunt,vt venialia peccamina. Cōsilia vero,vt suprà dictum est,illa rescindūt, quæ etsi licita sint,nec charitati prorsus inimica, tamen nōnulla sunt ad culmen progredientibus obstacula:qualia sunt rerum possessiones & matrimonia,quę mortalibus innumera facessunt negotia. ¶ Valeāt ergo qui monachorum institutis petulanter oblatrant haud eñ,vt nobis imponunt, sic in operibus consiliorū exercendis perfectionē collocamus,vt eius substantia & essentia in illis suspicemur subsistere:neq; verò eadem consilia

Ratio cōcl.

Tertia conclusio.

Probatio.

Bernardus.

Aristo.

Augustin.

Argumētū

Solutio.

Quarta conclusio.

silia præceptis anteferimus:vt pote quæ nō perinde atq; illa necessaria existimamus:sed sic prorsus monachatum ad perfectionem spectare profitemur,sicuti accliuis compendiariaq; via ad perfectionē obtinendā expeditior est. Accliuis inquam incipientibus: nam prouectioris planissima est. Atqui hic forte nō siniſter est sensus illius verbi Christi, Matth.5. Qui fecerit mandata hæc minima,& docuerit sic homines, magnus vocabitur in regno cœlorum. Qui quidem sensus Chrysosto. non latuit:& ideo à nobis illic perampliùs locupletatus est. Apparet enim illic Christus consilia quibus Apostoli cum ordinem instituebat,minima appellare mandata,& nihilominùs asseruit eorum cultores magnos appellari in regnum cœlorū. Vnde nonnulla repugnantia prodire videtur:nam si minima sunt,quomodo eorū cultores magnos reddunt?aut si magnos reddunt,quomodo minima? Respōsio ergo est, consilia ideircò censeri minima quòd non sunt ad salutem necessaria veluti præcepta: quæ proinde maxima censentur:quippe ex quibus nostra pendet salus: sed tamen qui hæc faciunt,eò magni vocabūtur, quòd nō solùm præcepta seruant necessaria, verùm illa quæ etsi licita sint,obstare nihilominùs ei possunt nè tanto cōpendio gradibus charitatis ad eius perfectionem conari valeant. Vide quēadmodū non in consilijs perfectio constituitur, imò tam ipsorum quàm etiam præceptorum perfectio in charitate posita est. Quare de ambobus ordinibus ait simul Augustin. in Enchiridio Augusti. Quæcunq; mandat Deus,ex quibus vnum est, Non mœchaberis:& quæcunq; non iubentur, sed speciali consilio monentur:ex quibus vnum est,Bonum est homini mulierem non tangere:tūe recte fiunt quum referuntur ad diligendum Deum,& in hoc sæculo & in futuro. Et Abbas quidam Moyses,vt in collationibus Patrum legitur,Ieiunia,inquit,vigiliæ,meditatio scripturarū,nuditas, ac priuatio omniū facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt:quia non in ipsis consistit disciplinę finis, sed per illam peruenitur ad finem. ¶ Quinta conclusio. Consiliorum obseruatio non solùm rationibus alijs, verùm & hac etiam adminiculū est ad altiorem obtinendum charitatis gradum, quòd cautionem præstant,vt præstātius ac tutiùs custodiantur præcepta. Non dixerim cōsilia eum habere finem. Votum quippe castitatis nō in hunc scopum refertur,vt euitetur adulterium,vel fornicatio. Neque votum paupertatis refertur ad cauendum furtum. Imò plurimi qui hæc vouent ab illis sceleribus liberi sunt. Quanuis aliquem eādem ratione cōtingat eiusmodi vota suscipere. Sed tamen hoc certum est quòd consiliorū exercitium clypeus præceptorū existit. Qui enim paupertatem ex animo delegit,elongatior est à perpetrando furto:& qui voto se castitatis obstrinxit, abstractior etiam ab adulterijs. Et qui pompis sæculi vale dixit,à cædibus est alijsq; inferendis iniurijs tutior. ¶ Quare nulla arbitror violentia vaticinium illud Isaiæ.26.in hunc sensum adduci. Vbi Prophetа de vrbe fortitudinis loquens, cui est Saluator comparatus,ait: Ponetur in ea murus & antemurale. Muri enim appellatione quid nisi legis præceptiones intelligam? quibus salus nostra circūsepta protegitur? Antemurale ergo, & vt sic dicam,legis pomœrium,haud inepte consiliorum exercitium est, quibus Seruator noster legē Euangelicā circūuallauit. Ecce quomodo monachi nō in suis institutis perfectionem collocant. Sed vt Augustinus verbis in de moribus ecclesiæ, vbi de ipsorū vita loquitur,vtamur, charitas inter eos si legitimi sint, præcipuè custoditur, Charitati virtus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur.

¶ Sexta conclusio. Votum religionis in paupertate consistit,castitate,& obedientia. Ratio huius est,quòd religio in hoc vt dictū est collocatur,quòd sæculum deseras, vt Christum sequens gradibus charitatis proficias. Huc enim attinet Paulinum illud verbū ad Gala.6. Mihi abſit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mūdus crucifixus est & ego mūdo. Voluit eñ eos qui Apostolicum institutum amplexuri essent, sic mundum post terga relinquere, vt non solùm eum prorsus obliuioni traderent, verùm & operam sedulò darent, vt mundus ipsorum vicissim obliuisceret. Atque adeò vterq; alteri sic esset alienus, ac si duo essent cadauera:hæc autē abdicatio mūdi non aliter fit quàm si illa relinquamus quibus nos mundus retinet. Hæc verò, vt. 1. Ethicorum autor est Aristo.tria sunt genere bona:nempè externa,& corporis,atq; animæ:de quibus in sua. 1.can. Ioan. Omne qđ est in mundo,concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorū,& superbia vitæ. Hæc ergo bona nè sua exorbitantia,vel charitatē

Quinta conclusio.

Sexta cōclu.

Ratio cōcl.

Paulus.

Aristo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritatẽ propellant,vel eius feruorẽ tepefaciant,præceptorũ lineis ac normis limitantur.Quare qui præcepta seruat, illis potest bonis licite vti:nam iustitiæ limina nõ egreditur. Attamen quia etiã tunc non possunt non multa alendæ charitati creare pericula, salutifica Christus adiecit cõsilia:vt illis prorsus impedimẽtis electis expeditiores suam sequeremur crucem. Quòd enim ijs etiam qui præceptis obtemperant possessio sæcularium bonorum periculosa sit,enarrauit dominè Christus Luc. 18.in illa parabola triplicis malignæ terræ. Quòd enim seminantis verbum in terra iactum sit, legis præcepta designat,humanis mẽtibus suscepta. Sed vel superbia vitæ eorum qui secus viam ambulant,hoc est cunctis mũdi honoribus inhiãt, vel cordium ariditas eorum qui carnis desiderijs madentes in spiritualibus arescunt, vel eorum solicitudo qui pungentibus diuitijs implicantur, semen idem salutiferũ, aut dæmonibus exponunt,aut roris inopia exiccant,aut deniq; rerum auaritia suffocant. Hac igitur de causa Christus legifer noster dum in montem ascendens.vt Matth. 5. refertur,vnde eum mundus audiret,non hominum,aut angelorum,sed os suum aperiens leges orbi ponere adornaret,statim vt optimus architector,ab ipso legum fine,nempè à beatitudine exorsus.Beati ,inquit, pauperes spiritu:beati mites:beati qui lugent. Vbi tria monachorum vota delineauit. In triplici nanq;,vt. 1.Ethic.author est Aristo.sapiẽtes huius mũdi versabantur errore de suprema fœlicitate. Alij quippe in diuitijs eam collocabant, alij vero in honoribus,atq; alij in voluptatibus.Eorum ergo temulentã vesaniam trina sententia Redẽptor retundit.

Aristot.

Cùm enim totus mortaliũ orbis fœlicitatẽ quam nullus nõ auet,vbi sita esset scire percuperet,cõmuni omnium desiderio primo verbo obuiam exiuit.Optatis,inquit, beatitudinem cognoscere quo lex omnis ducit: Beati ergo pauperes spiritu:hoc est sponanei.Ac si dicat. Tantũ abest immodicã rerũ exuberantiam homines beare,vt iustitia in earũ potius moderato vsu cõsistat: beatitudo verò in eorũ prorsus neglectu & abiectu. Mox,beati mites:nempè qui nõ satis habent iusto honorũ moderamine vti, verũ altiori se obedientia religantes,ab eorũ tumultu pfugiunt.Beati qui lugent:hoc est nõ qui voluptatibus submerguntur,fœlices sunt: sed qui legis præscripto eis fruuntur, illi iusti. Qui verò vsq; ad lutum illas repudiauerint, illi beati.Et quò id quod paulò ante diximꝰ clarescat,Nempe consiliorũ exercitia ad egregiam mandatorũ custodiam magnopere cõducere subdit:Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiam:& beati misericordes.Etenim qui cõsiliorum votis sese perstringunt,nõ satis ducunt præcepta iustitiæ ac misericordię vtcũque seruare, verũ sitientissimè.Et quoniã cã consilia quàm præcepta ad faltigium,vt dictum est,& perfectione charitatis perducũt qua corda mundantur:cordium verò mũdities ad Deum videndũ mentis aciem purificat & exacuit,in qua visione beatitudo cõsistit,subdit:Beati mundi corde:quoniam ipsi Deũ videbunt.Et quoniã in omnimoda illa desideriorũ satietate & tranquillitate positũ est,vt iuxta Ioã.verbũ filij Dei nominemur & simus:tandẽ concludit,Beati pacifici,quoniam filij Dei vocabũtur.¶Quod si trinum hoc consiliorũ votum qđ vno hoc loco stabilitur dispersum per Euangeliũ desideras, diuersis illud locis inuenies.Est enĩ paupertas horum ordine & vsu prima:qđ Ambro. super Lucam adnotauit.Nã vt rerum facultates instrumenta sunt omniũ vitiorũ,sic earum ablegatio generatrix est nutrixq; omnium virtutũ.De qua insigne plenissimũq; extat Christi documentũ.Matt. 19.vbi adolescentem,qui vitam æternã sitiebat, gradatim instituit.Primũ enim qđ necessarium erat,admonuit:Si vis ad vitam ingredi,serua mandata.Mox cũ se illa à iuuentute seruari respondisset,adiecit:Si vis perfectus esse, vade & vende omnia q̃ habes,& da pauperib⁹ & sequere me.Haud enim vendere q̃ habes si nude id consideres, consiliũ est:sed pauperibus erogare. At quia neq; in consiliorũ vllo perfectio cõsistit,verũ in eo quod assectatis Christi,ac perinde charitatis cultor, subdit:Et sequere me. ¶Sunt fateor Hieronym. & Origẽ.illuc annuẽtes q̃ adolescens ille pcepta nõ seruaret,cuius nõnullũ inde sumitur argumentũ quod subditur : Impossibile est diuitẽ intrare in regnũ cœlorũ:vnde Lutherani colligunt nullã illic perfectionẽ designari,præter illã quæ in præceptorũ cultura sita est.Re tamẽ penitius cõsiderata,pferẽda est aliorum patrũ sententia. Videlicet verè respõdisse,dum eam dixit ab ineunte ętate seruasse,tãetsi nõ adeò id feruide fecisset. Refert enim Marcus tum cũ Christũ intuitum dilexisse:qđ nisi vere loquutũ intellexisset,nõ fecisset. Adde q̃ si Christus nosset mentitũ

Votorũ numerus deducitur ex scriptis literis. Ambros.

Hieronym. Origenes.

mentitũ fuisse,vel id ipsi significasset,vel nõ tanq̃ altiorem gradũ supra mandatorũ culturam adiecisset:Si vis perfectus esse.In summa,cũ tanto verborũ discrimine priùs dixisset, Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata.ac subinde,Si vis pfectus esse vẽde omnia quæ habes:quod re vera ad ingressum vitę nõ est necessariũ, citra dubiũ mandatorũ necessitati adiecit spontanea consilia:q̃ vtiq; ad pfectionem tutior cõpendiosiorq; via est.

Quod quidẽ Petrus planè intelligens proti nus nomine oĩum interrogauit:Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te,quid ergò erit nobis?Ex quibus verbis,vt quæstiõe sequẽti visuri sumus,edocti sumus Apostolos votũ suscepisse,qđ modò religioli eorũ exẽplo ędunt.Quòd autẽ iuuene consilium renuente Christus adiecit,nempe diuitibus difficilem esse ingressum regni cœlorũ: exaggeratio fuit perculorũ quæ à diuitiarum possessione possessoribus imminent. Nam frille qui cũ præcepta vtcunq; seruasset,tanta auiditate Christum,quem magistrũ confitebatur,conuenerat,qui se viam regni doceret,anteà eius consiliũ quàm diuitiarum possessiones repudiauit:quid de alijs sperãdum? ¶Ecce quemadmodũ paupertatis votum non est perfectio,sed perfectionis medium,quæ in Christi obsequio charitatisq; ardore collocatur. Idem ergo & de voto castitatis censendum.Hoc enim & alterũ verbum eiusdem redemptoris in eod.capit. denotat:Sunt eunuchi qui se castrauerunt ,pter regnum cœlorũ.Idemq; docet Paul.1. ad Corint.7.Qui sine vxore est,solicitus est quæ domini sunt:quomodò placeat Deo. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ domini sunt,vt sit sancta & corpore & spiritu. Quibus locis nõ in castitate,sed in charitate perfectio ponitur. Atq; idem de voto obedientię facilè est elicere ex verbo Christi,Luc.9.Si quis vult post me venire,ãneget se metipsum,& tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.Etenim cũ hominis natura q̃ cæteris animantibus præstat,de libertate penitus dignoscatur,secundũ quã factus est ad imaginẽ Dei, idem est se hominẽ ipsum abnegare quod ,priã libertatẽ alteri⁹ arbitrio voti nexu subdere. Sed nec in hoc perfectio figitur nisi Christũ sequaris,vbi sita est charitas. ¶Consultò autẽ septimã hic addiderim conclusionẽ. Abrenũtiatio sæculi eo pacto quod explicatũ est,non modò in iure diuino existit per Christũ legiferũ nostrũ constituto,verũ ex visceribus naturalis iuris depromitur. Atq; adeò Christi prædicatio legis naturalis declaratio fuit.Probat. Christus qui autor fuit naturæ,vt crebrò in superioribus diximus,illã neq; destruxit, neq; mutauit,sed sua lege tũ declarauit, tum etiã vbi ipsa deficiebat,perfecit:consuluit autem nobis eandem sæculi renuntiationem: ergo id ipsum in iure naturæ latebat licet non omnibus esset notũ.¶Secundò ad idem arguitur.Deum,dum homo factus in hunc venit mundũ,maximè decebat,vt illud vitæ institutum nobiscũ victurus iniret,quod secũdum naturam quã ipse condiderat, optimũ esset:elegit autẽ eam vitam quæ in consilio rum exercitio posita est, nempe paupertatem,& inaccessum castitatis culmen:nam obedientiam quę castitatis voto annexa est, cũ caput esset ecclesiæ,nemini præter patrem suum præstare potuit:ergo hęc est ànatura sua optima vita. ¶Sed forsan qs respondeat.Non quòd secundùm naturam optia est eam elegit vitæ conditionẽ,sed quòd cũ nobis esset ad vitam ęternam expeditior,docuit vt nõ solũ verbis,sed exemplo nos suo sic instituere. Fuit enim condecens,vt facere inciperet,quod verbo docturus erat.Hic autem cauillus neruum argumenti non rũpit.Imò illud confirmat.Si enim nobis hæc vita expediebat,signum est,ex natura rei esse expedientem:alioqui aliter nos instituisset. Quoniam nẽ rerum naturã mutaret, docuit nos eius veritatem.¶Atq; demũ legitima ratione & causa cõmonstratur.Ille est secundùm naturam optimus vitæ status,q̃ ad sempiternã fœlicitatẽ assequẽdã aptior est & expeditior:quòd autem eiusmodi status in renuntiatione sæculi consistat ex natura rerum,planè colligitur : quandoquidẽ iam monstratum est,temporalia bona vxorum que ac familiæ apparatũ humanos animos inescare atq; irretire, nẽ ad spiritualia suo se rantur impetu.¶Quòd si nos quis forte redarguat,hęc bona temporalia Deo authore in gratiam humani generis esse creata,nobisque in vsum indulta:quare legitimum eorũ vsum propiùs ad perfectionem accedere, q̃ omnimodam eorum abiectionẽ : Respõdetur,argumentum concludere quòd si in eo statu hominũ genus perstitisset in quo Deꝰ illud cõdidit,nihil periculi ab eiusmodi bonis nobis immineret:sed potiùs ad inflãmãdum diuinũ amorẽ nobis esset obsequio: atque adeò tunc neq; castitas virtutis munus

Paulus.

Septima cõclusio.

Replica.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esset,neq; verò paupertas. Attamen post la psum eiusdem nostri generis, illa quæ nobis salubria erant,facta sunt nocua. Non q res ipsæ naturas suas mutauerint, sed quòd nos nostram deprauauimus. Sicuti vinū qđ sanis vsui est, ægrotis est nocuum:inedia verò quę firmis validisq; hominibus nocet, febrem patientibus medela est. ¶ Octaua denique; postremaq; cōclusio sit. Ad perfectiōis statum,qualiter in cōsiliis cōsistere explicatum est,nec sufficit nec verò requiritur vt re ipsa legitimè custodianturised in hoc eiusmodi status cōsistit,quòd perpetua voti solēnis obligatione stabilitur. Conclusionē hanc cōtra eandem Lutheranorū hæresim, sic enim eodē citato lib. De votis monasticis,religionis vota permittit,vt tamē nō sint ppetua: & quo hominē de suis verbis agnoscas,sic inquit:Monachis vouēdū esset: Voueo obedientiam,castitatem,& paupertatē, secundùm regulam Augustini vsq; ad mortem libere. Hoc est, vt quando mihi visum fuerit,mutare possim. Videte temulētā verborum pugnantiam,vsq; ad mortē, vt mutare possim. Si enim vsque ad mortem, quo modo mutari potest? nam vinculū quod ante mortem abrumpitur, nō est vsq; ad mortem firmum. ¶ Igitur conclusio hæc è duobus pendet. Prius est,vtrū legitime ac decēter tale votum facere quis possit perpetuō. Posterius,an ad statum perfectionis sit necessarium. Et quidem priorē partem,nemo nisi mente cęcus negare valet. Enimuerò cū se homo ciuilibus contractibus in perpetuū obligare queat, cur se non poterit Deo ęternum mancipare? vt quod anteà integrum erat,atq; adeo sibi liberum facere,deinceps, per datam fidem in vinculum præcepti trāseat? Potest inquam quisq; res suas in perpetuum vendere,potest & libertatem suam cōnubiali fœdere coniugi obligare, vt nexus inde restet insolubilis, imo vero & secūdùm ciuiles leges potest quis se in perpetuum seruum alteri vendere: atque adeo aliis multis modis suam alteri sic in perpetuū impignorare fidem,vt citra culpā nullius ei pateat ad libertatē regressus. Quid ergo obstat quo minùs se Deo, cui seruire,regnare est,se quisq; possit seruum offerre:idq; insolubili vinculo sanctissimè confirmare? Accedit huc quòd sacerdotes decenter etiam se irreuocabili fœdere sacrorum ministerio al ligant. ¶ Adde quòd qua ratione isti negāt posse se quenquam legitimè & congruè in perpetuum obligare, negare coguntur id fieri posse in tempus aliquod certum ac prę finitum, quantūcunque sit paruum. Nam si potest se homo in annum deuincire, poterit & in duos, & in decē, & perpetuò. Quod si non potest in annum, sit vt neq; in mensem, neque in diem, neq; in horā. Quod est totam voti naturam denegare. In summa, isti nullam obligationē in voto cognoscūt. Haud ergo ad suam frenesim respondendū est, nè eis contra sapientis documentū, simi les videamur. ¶ An verò consiliorum exercitium citra perpetuū votum non mereatur status nomē, monstrandū nobis reliquū sit. Id quod sic elucidatur: status, ìdem sua voce esse indicatur qđ conditio libertatis, aut seruitutis. Dicitur enim status matrimonialis ,ppter vinculū fidei inter coniuges: q̄ quædam est seruitus, & status mulieris solutæ ,Ppter libertatem: status autem spiritualis, siue seruitutis sit siue libertatis, non solū internā obligationē, q̄ Deo patens est, requirit: verū & externā solennitatē in cōspectu ecclesię. Non enim hic de statu gratię aut peccati nobis sermo est, qui in foro tantū Dei decernitur, sed de illis statibus atq; ordinibus q̄bus ecclesiæ pulchritudo cōpaginatur: q̄ ceu regina sponso à dextris assidet, circūamicta varietate. Exemplū in ciuilibus patet. Haud enim ob id quòd quis alteri seruiat, in statu seruorum est: nam potest quisq; liberè alteri inseruire: sed quia solēniter se in seruum tradit. Nec verò in statu libertatis asseritur, ,ppterea q̄ qualitercunq; à seruitute se eripiat: nā pōt fugere: sed quia publico instrumento libertate donatur. Pari vtiq; modo & si quisq; absq; solēni voto possit cōsillorū exercitio ,pficere, atq; adeò illum charitatis gradū ac meriti apud Deū attingere, quē religiosorū multi nondū fuerint assequuti, statū tamē perfectionis nemo absq; ppetuo vinculo habet. Et vice versa, quāuis religiosus nō ,p ratiōe & dignitate sui instituti fuerit charitate progressus, nihilominùs ratiōe solēnis voti in statu est perfectionis. Ob idque vbi cętera paritatē habeāt, idē opus religiosi, vt. 2. q. dictū est, cumulatioris est apud Deū meriti. ¶ Cōfirmatur autē eadē nostra cōclusio aduersus istos hęreticos. Nā nisi ppetuo voto religio cōstaret, multa essēt euāgelica testimonia quę nullum haberēt legitimum sensum. Illud enī Lucæ. 9. Nemo mittens manum suam ad arātrum & respiciens retrò, aptus est regno Dei: etsi de Christiana religio-

Octaua conclusio.

Lutheri error.

Prima ratio Lutherum.

Secūda rō.

Cōfirmatio in Lutherū.

religione in vniuersum veritatem habeat,peculiariter tamē vitæ monasticæ sancti applicant: sicuti & illud Lucæ. 7. Memores estote vxoris Loth. Et tamē si citra culpā liceret à cœnobio in seculum retrogredi, nihil ioris regni Dei illa ratione deperiret. Et illud suprà citatum Leuit. 27. Omne quod Domino cōsecratur, siue homo fuerit, siue animal, nō veniet, nec redimi poterit, sed sanctum sanctorum erit: haud inepte, vt suprà vidimus, sacerdotibus, ac monachis assuitur. At quid cū istis disputamus? nisi religionū instituta solēni voto firmarentur, quidnā essent aliud religiosorum claustra, q̄ hominum ludibria: nempe hodie plena, cras vacua. Et qui hodie cucullam gestaret, cras esset opifex coninga tus. ¶ Restat autem cōtra ea quæ dicta sunt postremum argumentum soluere. Inter cœnobitas nihilo secius distinguendi sunt tres hominum ordines, quàm inter seculares: videlicet incipientium, proficientium, & perfectorum: non ergo omnes sunt in statu perfectionis. Ad hoc verò per ea quę circa postremam conclusionē modò dicebamus respōdetur. Nam etsi antecedens verum sit, consequentia tamen est nulla. Dicuntur enim esse in statu perfectionis, non propter progressum ad culmen, sed propter votū. Quanuis pudore deberent monachi omnes suffundi, qui non ad eum cōnituntur scopum, quem habitu & ceremonijs profitentur. ¶ Igitur qui monachorū statum, sic explicatum, perfectionis esse denegat, in ius omne, naturale, scilicet, diuinum, & humanū iniurius est. Haud enim vnquam vlla fuit mundi ætas, in qua non essent aliqui à reliquo populo vitę institutio semoti, qui specimen aliquod religionis præ se ferrent. Initio nanq; statim natalis orbis, inter cæteros mortales legitur Genes. 5. Enoch peculiariter ambulasse cum Deo: Quare non refertur morte sublatus, sed non aparuisse. Et inter Philosophos Pythagoreorum schola, ac Diogenis affectę vitam agebant à communi cœtu secretam: ab ijs vi delicet abstinentibus secularibus fruitionibus, quę votis monasticis abijciuntur. Et Romę erant sanctimoniales quæ Vestæ virgini tatem voto consecrabant. Et Hiere. 35. cōmorantur Rechabitæ, quorū religionis professio erat, vinum nō bibere, neq; domos extruere, neq; sementem serere, neq; plantare vineas. Et de Elia atq; alijs Prophetis refert Pau. ad Hebrę. 11. quòd circumībāt in melotis, in pellibus caprinis: egētes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ. Et, vt capite. 3. super Matthæum è Iosepho lib. 18. antiquitatum retulimus, ante aduentū Christi degebat in deserto Iudęæ Essenorum collegiū à reliquo populo in cellulis segregatū: videlicet à matrimonijs abstinēs, parcissimoq; cibo vtens, eodem deniq, instituto, quo Christianorum Anachoretę mirifica sanctitate viuentes. Inter quos fertur Ioannes Baptista nutritus. ¶ At quādo in hunc diuū incidimus, quisnā eum respiciens in religiones audeat obgannire? Hic nāq; Domini Præcursor anteā sanctus quàm natus, non aliter appropinquans regnum cœlorum prædicare tentauit, quàm ab humano conuictu semotus, habitusq; & victus horrore significantiùs quàm verbo, illius pœnitentium vitæ nos admonens, quā pro sua virili monachorum institutores imitari fategerunt. De Apostolis autē angustia loci dicere non sinit quemadmodū à magistro suo prima susceperint semina, primaq; iecerint fundamenta cœnobiticæ vitæ. Alij enim fuerunt, inter quos Thomas V Valdēsis. 2. &. 3. tomo de sacramentalibus aduersus Wiclef, argumentum hoc ditissimè locuple tauerunt. Mihi autem is tantum animus fuit vt scholastico stylo rem vtcunque summatim dilucidarem.

Argument.

Solutio.

Paulus.

Thomas Valdensis.

AD primum igitur argumentum respondetur, religionis nomen communi vulgariq; significato vniuersos comprehendere mortales, ac præcipue Christianos, quatenus Deū virtutū officijs secundū legis præcepta colūt. At verò per antonomasiam illis tribuitur, qui super præceptorum culturam consiliorum statum capessunt, siue religio à religādo dicatur, vt August. ait, inde vera religionem nempe q̄ præter præceptorū nexū arctiori se religant: siue, vt Ciceroni lib. 2. de natura Deorum visum est, religiosi à relegendo dicti sint, quippe qui omnia quæ ad cultū Dei pertinent retractent & tanq̄ relegāt. Sacerdotes autem hoc pariter nomine, videlicet sacerdotum: quod sequenti lib. iterum dicturi sumus, per similem antonomasiā appellantur: eò quod inter Christianos qui suo modo se suaq; Deo sacrificant, propriè sacrificia offerunt. Quare antiqui Patres monachorum religionem, nō verebātur perfectā appellare, vt est apud Waldensem tomo. 5. cap. 83. videre. ¶ Ad secundum argumētum egregiè August. respōdit in lib. de perfectione

Ad. 1. arg.

August.

Cicero.

Ad. 2. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rie iustitiæ, perfectionē charitatis in hac vita absolutè vniuersaliterq; nobis præcipi: adeò vt sub illo generali præcepto, Diliges Dñm Deum tuum ex toto corde tuo, dilectio etiã patriæ comprehendatur. Enimuero, sicuti in inferno nunq; à Dei odio desistitur, quòd illic etiã peccatũ est, licèt nõ sit maioris pœnæ demeritorium: ita & in patria vbi nunq; à Dei amore cessatur, mãdato dilectiõis obeditur, tametsi meritũ gloriæ nõ augeatur. ¶ Ex hoc autem Augustini asserto, Lutherus suũ illud delirũ dogma elicuit. Quòd nemo in hac vita dilectionis mandatum implere valet. Ex quo rursus intulit, q̃ cùm singula opera ad normã eiusdem mãdati exhibere teneamur, quocunq; opere cuiuscunq; virtutis peccamus. Hoc enim erat illius hominis ingeniũ, vt passim pugnãtia diceret. Haud siquidem cæcus videre potuit, quemadmodũ diceret, Deum nos adimpossibile obligare: quod ex sententia Hieronymi assertu impium est, vt lib. 3. de Natura & gratia, cap. 4. latissimè demõstrauimus. Augustinus ergo illic se planè explicat: vbi duplicem charitatis perfectionem dignoscit: nempè viæ & patriæ: per charitatẽ enim viæ, tendimus in illam quæ est patriæ. Quare perfectio huius nostræ est, rectà ad brauium currere, vt dicit Paul. perfectio autem patriæ est in Deo ipso quiescere. Atque adeo in hac vita implemus præceptum tanq̃ viatores, vt ex toto corde, idẽ sit quod nihil charitati aduersum mentis assensu concipere. In patria verò, tanq̃ cõprehensores, vt ex toto corde idem sit quod cõtinenter sic amare vt nihil de amoris feruore neq; per minimã negligentiã vnq̃ remittamus. Quin verò nõ solùm impletio mãdati charitatis in hac vita esse potest quę incipiẽtibus cũ aliquo colluctat timore, verũ & perfecta charitas quæ secundùm Ioannem foras mittit timorem: quia vt ipse ait. 1. Cano. cap. 2. Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas eius perfecta est. Et Christus nos admonet vt simus perfecti, sicut eius pater. Et Paul. 2. ad Corinth. 13 De cætero fratres gaudete, estote perfecti. In summa, vt Lutheranis satisfaciamus, nõ Augustinmodò, verùm & Paul. ad Philippẽses. 3. vtrunq; perfectionis gradum, nempe viæ & patriæ planè distinxit: ait enim primùm: Nõ quod iam acceperim, vt iam perfectus sim, scilicet triumphantium perfectione. Sequor autem si quomodo comprehendam. Perfectio ergo viæ sequi est: de qua protinus subdit: Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Igitur. 1. ad Corint. 13. de perfectione patriæ loquebat, per quã illa quæ cũ fide viatrix est euacuabitur. Iacobus autem intelligit etiã perfectos in via, in multis venialiter offendere: quę charitati nõ aduersantur. ¶ Ad aliud autem ad Colossenses. 3. iam cõcessum est, perfectionem quidem in charitate consistere. In consilijs autem tanquam instrumẽtis. Ad tertium argumentum per secundam conclusionem satisfactum est, nempè in illis duobus mandatis, tanquàm in conferuantibus, eandem sitam esse perfectionem.

Lutheri pestiferum dogma.

Hieronymus.

Paulus.

Ad tertium argumentũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrum paupertas ad mendicitatem vsq; ad perfectionem uitæ monasticæ pertineat.

POstquam in genere de perfectione cœnobitici instituti dictũ est congruit, vt de singulis trium votorum nonnihil disputationis adhibeamus. Et primò de paupertate quæritur vtrùm vsq; ad mendicitatem sit congrua: videtur enim Apostolus. 2. ad Corinth. 8. modum Christicolis eleemosynarum præstitutre. Si voluntas, inquit, prompta est, non secũdum id quod nõ habet: non enim vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. Vbi sic Christi alumnos, ad eleemosynas animat, vt simul admoneat nè se tribulatione paupertatis premant. Et glossa super illud ad Timotheum. 6. Habentes alimenta & quibus tegamur: ait, non esse hæc temporalia abijcienda. ¶ Secundo, qui se periculo obijcit impatientiæ, in culpa est: qui autem se in mendicitatem adigit, tale subit periculũ ergo id non est virtus. Secunda verò præmissa, multis testimonijs cõprobatur. Ait enim Sapiens Prouerbiorum. 30. Mendicitatẽ & diuitias nè dederis mihi: sed tribue tantùm victui meo necessaria: nè egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei. Et Ecclesiast. 27. Propter inopiam multi deliquerũt. Et Philosoph. 4. Ethic. Videtur, inquit, diuitiarum corruptio perditio quædam ipsius hominis: quippe cùm homo diuitijs viuat. ¶ Tertiò, virtus, vt. 2. est Ethicorum, in medio consistit, mendicitas autem extremum est. Eò potissimùm quòd diuitiæ fœlicitatis instrumenta sunt, vt. 1. Ethicorum author est Philosophus: cui & Ecclesiasticus capite. 31. astipulatur. Ergo mendicitas aduersatrix potiùs est perfectionis, quàm nutrix.

Primum argumentum.

Glossa.

Argumẽ. 2.

Aristot.

Argumẽ. 3

¶ Quar-

Argum. 4 ¶ Quartò: esto consilium sit cuncta prorsus propria abijcere, non tamẽ inde sit protinus consequens, vt mendicare liceat, sed tenẽtur tunc monachi manibus laborare, sicuti Paulus. 1. ad Corinth. 4. se fecisse testatur, & Actuũ. 20. Ad ea enim, inquit, quæ mihi opùs erat ministrauerut manus istæ. Et. 2. ad Thessaloni. 3. Si quis non vult operari, nec mãducet. ¶ Quinto, quando hæc omnia cessarent, conducentius ad monachorum quietem esset, aliquid saltem in cõmuni possidere, quã vt victum quæritantes inter sæculares oberrarent. ¶ Accedit postremò quòd Episcopi altiori sunt gradu genere suo quàm cœnobitæ: quorum tamen perfectioni mendicitas non congruit. ¶ In contrarium autem est verbum Christi, Matth. 5. Beati pauperes spiritu: vbi textus Græcus habet, Beati mẽdici.

Argum. 5.

QVanuis in superioribus assertum fuerit paupertatem perfectioni charitatis inseruire, scire nihilo minùs superest, quonam gradu sit capessenda. Duplex namque paupertatis genus inter religionum cultores inuenias: alij namque sunt quadripartiti, quorum primæua institutio fuit, mendicitas, hoc est, vt neque priuatim ab illo monachorum, neque in communi à toto cœnobio quicquam possideretur: sed quotidianis eleemosynis victitarẽt, siue oblatis, siue quæsitis, & postulatis. Vtra autem istarum paupertatum ratio sit alteri præferenda, non desunt qui disputent. Imò nec defuerunt hæretici qui vtranque refutarent. ¶ Respondetur ergo tribus cõclusionibus. Prima omnimoda mẽdicitas: nẽpe vt neq; priuatim neq; in cõmuni aliquid possideatur, si genere suo existimetur, plus hẽt dignitatis, & meritia apud Deũ, q̃ in cõmuni possessio. Prima cõclusionis ratio, ex rerũ natura, vt suprà dictum est, proficiscitur: est enim religionis monasticæ institutio, illam amplecti disciplinam per quam ad perfectionem charitatis expeditiùs aſcẽdatur: primũ aũt quod hominũ animos fascinatos ad sui amorem inelcat, est rerum possessio. Nam cùm pecuniæ obediant omnia qui illam amat, per eam cuncta concupiscit: & qui illã abijcit, omniũ quodammodò mũdanorũ affectus ab se facilè amputat. Vnde Augustinus in lib. trigintatrium quæstio. Nutrimentum charitatis est diminutio cupiditatis: perfectio, nulla cupiditas. Esset ergo tutius nunq̃ amorem in hanc rerum lubricitatem infixisse. Attamen secundùm hunc alter est gradus ab eisdẽ cùm possidentur animum euellere: qtiod lõgè est difficilius. Quo circà idem Augustinus ad Paulinũ & Theraſiã: Terrena, inquit, diliguntur arctiùs adepta, q̃ concupita. Nam inde iuuenis ille Euangelicus tristis discessit, q̃ magnas habebat diuitias. Aliud est enim nolle incorporare quæ desunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa nanq; velut extranea repudiantur, ista verò velut membra præscinduntur. Non igitur in consultò legislator noster inde legierã suã concionem orsus est, Beati pauperes spiritu. Quapropter quanq̃ nihil aliud laudis in sancta paupertate cõperiretur, hæc esset præclarissima, quòd primum verbum quo Deus, legem orbi posituras, os sum aperuit, fuit fœlicitatem in ipsa collocare. ¶ Quòd autem hæc paupertas vsq; ad mendicitatẽ & nuditatem sit Christi alumnis cõmendabilis, magnificè Paulus exaggerat in posteriori Epistola ad Corin. cap. 8. Scitis enim, inquit, gratiã Domini nostri Iesu Christi, quoniã propter vos egenus factus est, cùm esset dives: vt eius inopia vos diuites essetis. Si ergo, vt suprà diximus, nullum officiũ præstitit, quod ex rei natura non esset honestum, consilium est diuitibus, in pauperes sua bona distribuẽtes egenos fieri, vt cœlestibus diuitijs perfruantur. ¶ Accedit & eiusdem Seruatoris exemplum, q̃ nihil possediſſe legitur, nisi quod ille in diem suæq; familiæ porrigebatur. Vnde Matth. 8. Filius, inquit, hominis non habet vbi caput suum reclinet. Accedit insuper & eius institutio. Mat. 19. Omnis q̃ reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, vel patrem, vel matrẽ, vel vxorem, vel filios, vel agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitã æternã possidebit. Vide quàm cunctis rebus cũ denudet qui optauerit esse perfectus. Quare Apostolis quos lucẽ mundi, & sal terræ esse voluit: Nolite, inquit, possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniã in zonis vestris. ¶ At verò propter cauillum quarti argumenti subtexitur secunda conclusio. Religiosi qui proprijs renuntiarunt, non tenentur manuum labore victum quærere: sed iustissimè mendicare possunt. Conclusio est de qua Di. Augustinus iustum volumen de opere monachorũ inscripsit: quã subinde D. Thomas opusculo. 19. ca. 5. locupletissimè simul ac disertissimè contra religionum hostes dilucidauit. Graphicè nanq; glossa super caput Exodi quintum, hæreticos, qui monachos in manuales labores adigunt cum Pharaone componit: qui Moysen &

Prima conclusio.

Prima ratio cõclusionis.

Augustinus

Mendicitas in sacris literis cõmendatur.

Secunda cõclusio.

Augustinus

D. Thomas.

Glossa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sen & Aaron obiurgabat dicens. Quare soli citatis populũ ab operibus suis? ite ad onera vestra. Probatur ergo conclusio, iure naturæ, & gẽtium, & cum primis diuino. Finis spiritualium bonis temporalibus præstantior est: sed in republica milites, & equites, atq; adeò iudices qui ad bella gerenda, aut ad tuendam iustitiam, aut deniq; ad rempublicam administrandam deputati sunt, communibus stipendijs populi sustentantur: qđ & Paulus ad Roma. 13. iure etiam diuino iustum existimat. Ideo enim, inquit, tributa præstatis: Ministri enim Dei sunt. Religiosi autem monasticè viuentes, spiritualium functione Reipublicæ inseruiunt: quod multò est magis ipsi necessarium, quàm temporalium administratio. Ergo nihil aliud quàm naturæ ius, & gentium, ac diuinum est, vt populi eleemosynis sustententur. Illi nanq; qui verbi ministerio incumbunt, digni sunt mercede sua: nam studij gratia, necesse habent à manualibus operibus eximi. De quibus ideo Paulus. 1. ad Corinth. 9. Per exempla complura à naturalibus desumpta colligit eos qui spiritualia seminant, ius habere metendi temporalia. Sic enim, inquit, Dominus ordinauit his qui Euangelium annuntiant de Euangelio viuere. Vbi glossa sic Deus rationabiliter dispositit de prædicatoribus, vt expeditiores sint ad prædicandum. Imò verò & Christus Matt. 10. idipsum explicuit. Ob id enim discipulos sine pera prædicatum dimisit, quòd dignus est operarius cibo suo. Et quando hanc prosinciam non suscepe-
rint, quæ tamen mendicantium ordinibus solennis est, vacant etiam sacramentalibus confessionibus audiendis. Imò verò his etiã cessantibus ob id quod statos Psalmos solẽniter persoluunt, precesq; assiduas pro populo fundunt, & supra hæc omnia sacrorum studijs diuinæq; contemplationi vacant, ius habent diuinũ & naturale vt populi stipendijs viuant. Vnde Augustinus opere illo citato: Si Euangelistæ, inquit, sint, potestatem habent de sumptibus fidelium viuendi: sin ministri altaris, eandem non arrogant, sed planè sibi vendicant potestatem. Quin etiam Apostolus ipse loco citato rem ad certũ officium non perstringit: sed in genere ait, Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? & qui altario deseruiunt, cum altario participant? Quo fit vt qui monasticos religiosos operum solicitudinibus implicare contendunt, Matthæ

Probatio cõclusionis.

Paulus.

Augustinus

opinionem sequantur, quæ sororem suam ad pedes Christi contemplatione fruentẽ di uellere inde conabatur, vt se iuuaret. Quam quidem Christus opinionem ipsi retudit, dicens: Porrò vnum est necessarium. Ob idq; bene glossa illud Matthæi. 6. Respicite volatilia cœli, non laborant, &c. & tamen Deus pascit ea, sanctis contemplationi vacantibus attribuit: qui ita à mũdo sursum euecti sunt, vt nil in terris agentes aut laborantes, sola cõtemplatione in cœlo degant. Meritò ergo Hieronymus in prologo super Iob, eos obiurgat qui malunt monachos fiscellam iunco texere, aut palmarum folia complicare vt in sudore vultus panem edãt, quàm vt iuxta sententiam Seruatoris diuinorũ cibum operentur qui non perit. Accidit supremè quòd mendicitas ad humilitatem non parùm confert, qua ratione Alexio atq; alijs sanctis laudi datur quòd splendidas facultates ab se abdicauerint, vt mendicata stipe viuerent. Impietas ergo est sanctam mendicitatem impugnare, atq; adeò peregregium charitatis officium monasticos mendicantes alere. ¶ Tertia conclusio. Quanuis genere suo mendicitas omnimoda præferenda sit, potest nihilominùs ratione finis aliarumq; circunstantia rũ pro tempore & loco conducentiùs esse ea in cõmuni possidere, quę monachorũ victui sunt necessaria. Cõclusio est quę ex D. Tho. colligitur. 2. 2. q. 188. ar. 7. Atqui in primis q̃ eiusmodi possessio nihil de religionis perfectione deterat, tum canõ. expedit. 12. q. 1. ait tũ ex superioribus palàm fit. Haud enim in paupertate perfectionem sitam esse mõstrauimus, sed in charitate. Cùm ergo in paupertate ea tantũ ratione consistat q̃rerũ amorẽ solicitudinẽq; præscindat, ea paupertatis species in vnaquãq; religione præstantior est, quæ ad eius finẽ aptius cõfert. Et enim vt instrumentũ ac medicamen nõ eo melius quo maius, sed quo ad finẽ accõmodatius: sic & de paupertate censendũ. Vnde si ordo institutus est ad cõtemplationis opera & prędicationẽ, quod quidẽ munus altã mentis quietẽ requirit: & tempora extãt vbi à populo non facilè religiosorũ egestati succurritur, non solũ perfectiõi nõ repugnat aliquid habere in cõmuni, verũ cõfert. Quoniã illa monachorũ diuagatio, quę ad victũ quærendũ necessaria est, otium nõ secũ permittit quod ad eiusmodi spiritualia munia exercẽda est operæpretiũ. ¶ Secũdò & ex eãdẽ tẽporũ inclemẽtia alia oriri potest cõmoditas eiusmodi possessio-

D. Thomas.

Glossa.

Hieronymus

Tertia conclusio.

Prima ratio cõclusionis.

Secunda.

Tertia.

sessionis in cõmuni. Nẽpe q̃ postquã charitas refrixit, mendicantes molesti sunt populo & oneroси. Qua ratione religio vilescere in eius oculis incipit. Prętereà nimia egestas cogere mẽdicos alsolet aliqua negotia cũ secularibus tractare, & aliquibus q̃nq; improbitatibus victũ extorquere, quæ eorũ institutа obscurãt. ¶ Adde quod quãdo religiones in illa syncera mẽdicitate institutæ fuêre multa eidẽ instituendæ suffragabantur quæ ab aliquibus iam temporibus languêre videmus. Primũ enim summa victus parcitate vestitusq; vilitate cõtenti erant. Adeò vt eleemosynæ quæ nunc vix vigiati religiosis suffiunt, pluribus tunc quã centũ satis erant: nã & corporis natura facta est imbecillior, & spirituales vires remissiores. Legimus nanq; in historia diui patris nri Dominici, quando q; œconomũ obiurgasse, quòd sępius quàm par esset pitãciã cõuentui porrigeret. Quod argumẽtum est perrarum quidem fratribus fuisse ouorum aut piscium vsum, sed leguminibus victitasse. Mox & charitas tunc populi locupletior erat ac syncerior. Et quod citra pudorem fateri monachi nõ possumus nostra tunc vita alium quàm modo splendorem habebat, vt populares animos alliceret. ¶ Sed ais, Rerum possessiones non possunt non possidentium animos solicitare, tum ad culturam, tum etiam vt augeantur. Fatemur equidem: sed tamen hoc perpendendum est vtrãnam solicitudo animos acerbiùs angat ac diuexet, quæritaréne quotidie necessaria, an curare quæ in communi possidentur: nã solicitudo possessionum præter vnum, aut alterum qui illas procurat, cæteros vel non tangit, vel quàm tenuissime: solicitudo autẽ quotidiana plurimos occupat. Quod si Christo institutore nostro exemplum sumere lubet, quanuis, vt dictum est, indigentis vitam delegerit, nihilo minùs eleemosynas sibi oblatas in diem reseruabat. Habebat enim loculos Iudæ commissos. Nam Ioannis. 4. dicitur quòd abierunt discipuli in ciuitatem, vt cibos emerẽt. Et Ioan. 13. iussus est Iudas ea emere quæ ad diem festum opùs erãt. Quanlis non nisi exiguos horariosque numinos seruari finebat. Quare ad emendos panes satiandæ turbæ pecunia discipulis defuit. Et nõ illa quæ in victum tantùm & in pauperũ subsidia seruabantur in prophanos vsus verterentur, noluit inde tributum solui, sed Petrum ad piscem misit qui ei didrachma ore porrigeret. Et nõnunquàm præ inopia eos-

Obiectio.

Solutio.

dem discipulos spicas collectum misit.
¶ Absit ergo vt aduersus omnimodam mendicitatẽ oblatrare velim: vt pote quàm tuis nominibus superiùs illustrauerim. Fuerunt enim olim nonnulli quos diuus Thomas opusculo. 18. c. 14. confutare persistit, qui paupertatem reprobabant, nisi necessaria in cõmuni possiderentur: quibus subscribere errorem existimo. Imò qui syncere, & candidè supremam seruant mendicitatem, suspiciendi sunt & exosculandi. Sed tamen hæc dicta sunt, tum vt causa possidentium in communi defendatur: tum etiam vt mendicantes omnes admonitos habeam quanta esse debẽt parcitate contenti. Propterea enim asserente Christo Deus pascit volatilia cœli, quibus vtiq; religiosi cõparant, vestitq; lilia agri: q̃ cibo illa simplicissimo, hæc vestitu contenta sunt. Porro ergo diuus Benedictus altissimè contemplantium quieti studens, consultè possessiones recepit sibi oblatas, atq; alij deinceps religionum institutores. Sed tamẽ humanum ingenium, mediũ tenere nescii: eousq; eorum opes auxit, vt celeberrimũ ordinem non parum de suo fastigio deiecerit. Quare in ordine nostro hactenus nisi causa studij non est dispensatum possessiones habere: sed sunt frequentia monasteria quibus in antiqua mẽdicitate viuitur. Vtinam nos Deus, quãtum est hoc maximè seculo Christianæ familiæ necessarium, sustineat.

D. Thom.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumentum respondetur, illic Paulum neutiquàm condemnare, si quis cũcta quę habet in pauperes voluerit erogare, sed humanæ imbecillitati indulget. Rarissimi enim sunt qui arduum hoc consilium capessant. Et ideo ait neminẽ cogere vt sic alienis miserijs consulat, vt sepsum necessarijs destituat. Et eodem pertinet citata glossa ad Timoth. nempe non esse prorsus abijcienda temporalia. ¶ Ad secundum respondetur, eum qui vltro temporalia bona propter Christum deserit, nulli se periculo, nec tẽporali, nec spirituali obijcere. Spirituali inquam: quia quòd homo bona causa sponte sua facit, periculum non affert pœnitentiæ ac tristitiæ: sed quando quis inuitus suis expoliatur. Imò verò à diuitiarum possessione præsentius periculum imminet: iuxta illud. 1. ad Timoth. vltim. Qui volunt diuites fieri, incidũt in laqueum diaboli. Nec verò periculo corporali subdũtur. Nam vt ait Psaltes. Diuites eguerunt & esurierunt: inquirentes autem Dominum non

Ad. 2. arg.

minuẽ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

minuentur omni bono. Qui enim nos solicitos esse prohibet in crastinum, curã gerit nostri. Salomon autẽ suum præsentiens ingenium, non se audebat extremę pauperta ti committere: ob idque mediocritatẽ vitæ postulabat. Nam etsi, vt supra diximus, opũ affluentia nocua sit homini corruptæ naturæ, tamen rari sunt qui inopiam ferre queãt. Sicuti infirm licet videant vinum sibi nocere, nihilo minùs non semper se cõtinere possunt, quin tantillum gustent. Qua de causa propter inopiam multi deliquerunt. Accedit quod Salomon erat rex, quare non poterat absque diuitijs viuere. ¶ Ad tertium re-
Ad tertiũ. spondetur, virtutis medium, secundum Philosophum. 2. Ethic. non secundùm quantitatem, sed secundùm rationem esse sumẽdum. Et ideo quicquid ex rationis præscripto fit, ab eodem medio non deflectit. Relinquere autem temporalia bona, vt expeditius Christum sequaris, ratio docet. Nam & lumine naturali doctus Socrates, vt ad Paulinũ ait
Hieronym. Ad. 4. arg. D. Thom. Hieronymus, auri põdus abiecit, vt contemplationi liberiùs vacaret. ¶ Ad quartum autem argumentum respondet diuus Thom. 2.2.q.187.art.3.q manualis labor (qua voce humana omnia officia cõprehenduntur, siue manibus, siue pedibus, siue lingua fiat:
Labor manualis ad quatuor utilis. eò quòd manus organorum illustrissimum est) ad quatuor est vtilis. Primo quidem ad victũ quærendũ. Vnde primo homini mandatũ est, vt in sudore vultus sui pane vesceretur suo. & in Psalmo, Labores manuum tuarum quia mãducabis. Secundò commodus est ad vitandum otium, quod multorum est causa malorũ. Vnde Ecclesiast. 33. Mitte seruum tuum in operationem, nè vacet: multã enim malitiam docuit otiositas. Tertiò refertur ad concupiscentiam refrænandam: quatenùs labore corpus maceratur. Vnde. 2. ad Corinth. 6. In laboribus, in ieiunijs, in castitate. Quarto & labor frugifer est ad eleemosynas erogandas. Vnde ad Ephes. 4. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus suis quod bonũ est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Per hæc ergo quatuor membra, ad omnia Pauli loca respondetur, quibus manualẽ laborem videtur, seu præcipere, seu commendare. Illud nanq; citatum. 2. ad Thessal. 3. Si quis non vult operari, nec manducet, nõ est nisi naturalis admonitio: vt scilicet qui aliun de nõ habet vnde viuat, manibus victũ quærat, vt furta & illicita negotia caute fugiat. Quo vtique sensu dudum epistolã ad Ephe. citauimus. Huic tamen veritati non obstat quo minùs religiosi diuinis vacantes, ius habeant eleemosynis viuẽdi. Hoc enim ipsum eodem loco docet Apostolus. Nã postquã dixit, non gratis panem manducasse ab aliquo, sed in labore & fatigatione operans, nè quem illorum grauaret, subdit. Non quasi non habuerimus potestatẽ, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Quare illud. 1. ad Thessa. 4. Operamini manibus vestris sicut præcepimus vobis. nõ est generale præceptum, vt impugnatores religionũ aiunt, quod monachos etiam cõuoluat: sed eos tantùm complicans, qui aliter sine scandalo viuere non valẽt: quod patet ex subiũctis verbis: vt honestè ambuletis ad eos qui foris sunt. Religiosi autem sine scandalo possunt stipem suscipere & postulare. ¶ Secunda etiam vtilitas corporalis laboris, ac subinde tertia, Nempe otij euitatio & afflictio corporis non est in præcepto nisi quando aliter eisdem incommodis obuiari non potest. Monachi autem per alia salutaria exercitia otium cauent, & corpus edomant. Quartum deniq;, Nempe eleemosynas erogare, non est in religiosis virtus: quippe qui semel cuncta largiti sunt. Nisi casu extremæ necessitatis pauperum, quo quidem euentu perinde atq; seculares, tenerentur manibus laborare. Hæc ferme diuus Tho. loco citato. ¶ Ad quintum denique argumentum tertia conclusione responsum est.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm uotum castitatis sit de intrinseca ratione religionis.

SEcundum membrum voti monastici est castitas. Sed vt eius ratio patentior fiat, arguitur illam non esse de intrinseca ratione religionis. Sola ecclesiæ institutione, vt prædicebamus, inuenta est solennitas voti: ergo si ecclesia tale statutũ abrogaret, profiteri quis posset religionem absque voto solenni castitatis. ¶ Secũdò. Sacerdotium ac religio hac ratione adæquantur, quòd vtrobique sit votum solenne castitatis. Sacerdotalis autem ordo verus & legitimꝰ existere potest absq; huiusmodi voto, vt in Græcorum sacerdotibus videre est: quod pariter posset ecclesia de nostris etiam decernere: ergo & religio sine tali voto esse potest.

Argum. 1.

Argum. 2.

¶ Ter

Argum. 3. ¶ Tertiò: Militare crucifererorum institutum est vera, vt aiunt, religio, emittunt nanq; explicite tria vota: & tamen dispensatum iam est cum illis vt in religione perseuerantes, vxorum ex dus inire valeant: ergo huiusmodi votum non est de intrinseca ratione religionis. ¶ Quarto denique arguitur, Omnis
Argum. 4. perfectio vitæ Christianę apostolis secundũ Christũ in more esse cœpit: Apostoli verò non videntur continetiam seruasse: nam de Petro Christi vicario legitur Matth. 8. socrũ habuisse: ergo castitas non est de intrinseca ratione religionis. ¶ In contrarium faciunt verba capituli suprà citati. Cùm ad monasterium. de stat. monachor. in cuius calce habetur. Abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeò annexa est regulę monachali, vt contra eam neque summus Pontifex possit indulgere.

Duplex quæstionis sensus. QVæstio hæc duos habet sensus. Prior est vtrùm re vera nunc votum castitatis annexum sit religioni, idq; decentissimè: cuius affirmatiua cõclusio definitio est ecclesiæ contra hæreticos, vt habetur capit. Quod votum. de voto. lib. 6. Fuit enim Iouinianus qui matrimoniũ cœlibatui adæquabat, qui de eadem hæresi perinde condemnatus est, atque de alia Vigilantius, quòd diuitias exæquabat paupertati. Posterior verò sensus est, vtrùm cùm solẽnitas voti, hoc est, vouendi ceremonia sit de iure ecclesiastico, vt illic refertur, sic & annexio ipsa castitatis ad religionem sit de iure ecclesiastico, ita vt per ecclesiam fieri possit, vt religio absq; castitate vera maneat religio: an verò sit de iure diuino, vt per ecclesiã institui vera nõ possit absq; castitate religionis subsistantia. ¶ At quoniam solus nobis est animus de secũdo sensu cũ catholicis disputare quoniã primus orthodoxus est, ac perinde nemini nisi hæreticis dubius, vnica conclusione sub ꝓbabilitate, quæ mihi q̃ maxima est, respondetur. Sic est castitas religioni annexa, vt nulla humana dispẽsatiõe fieri possit, vt religio absq; castitate rem habeat suo nomini congruam. Haud ergo hic disputamus vtrùm valeat Papa super voto solenni religionis dispensare: hoc est vtrùm eximere professum queat à sua religione: de qua re quæstione præcedẽti satis dissertum est. Sed hoc tantummodò in ptæsentia sub doctiorũ censura negamus quod religiosus verè persistens euangelicus monachus in coniugio possit eiusq; vsu permanere. Et quidem conclusio est S. Thom.

Conclusio resolut.

D. Thomas.

vt. q. 4. vidimus. Apparet tamen eam negare Scotus. 4. distin. 38. vbi non alia de causa sentit solennem votum religionis matrimoniũ dirimere, quàm quòd ecclesia in cuius se manus vouens tradidit, eum illegitimum fecit ad matrimonium: quorum similibus verbis vtitur Caieta. vt quæst. 3. vidimus. 2. 2. q. 88. art. 7. Vnde elici videtur in potestate ecclesiæ situm esse vt religiosi simul possint cum coniugio religionem retinere, perinde atq; sacerdos suos ordines. Conclusio tamen nostra contraria planè ab Innocentio capitulo citato. Cùm ad monasterium. asserta videtur. Nempe vbi insinuat castitatem iure diuino annexan esse religioni. Et quòd ita sit probatur ratione. Religio nomine ipso nihil aliud significat quàm quod Christus euãgelicum adolescentulum docuit: Si vis perfectus esse, vade & vẽde, &c. & sequere me. Et quod subinde Petrus subiunxit. Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, &c. qui autem connubiali nodo se semel innexuit, nomine quidem potest, sed tamen re ipsa non reliquit omnia, imò neque seculum: ergo non est verè euangelicus religiosus. Media propositio probatur ratione sancti Thom. 2. 2. quæst. 186. articu. 4. Res enim vxoria vtroq; cornu è diametro pugnat cũ religione. Primum contranititur contemplationi, diuinorumque meditationi, quibus secundùm nomen suum debet sedulo religiosus vacare: renititur inquam propter voluptatis vehementiam quę ex Venere nascitur: cuius vtique frequentatione concupiscentia augetur, vt. 3. Ethico. commonitor est Aristot. vnde Augusti. in primo Soliloquiorum: Nihil, inquit, sentio quod magis exarte deijciat animum virilem quàm blandimenta fœminæ, corporumq; ille contactus sine quo vxor haberi non potest.

Scotus.

Caietanus

Prima probatio conclusionis.

Secunda.

Res uxoria cum religione è diametro pugnat.

Aristo. Augusti.

¶ Nec verò naturalis ratio valde est recondita. Etenim cùm contemplatio subtilissimis purissimisq; spiritibus foueatur, carnalisque ac brutalis ille vsus spirituum multitudinem insumat, sanguinemq; à corde vehementer distrahat, cuius collectio ad mentis attentionem necessaria est, fit vt idem vsus hebetudinem mentis efficiat. Qua vtiq; de causa Paulus. 1. ad Corinth. 7. coniugibus consulebat, vt orationis tempore toro separarẽtur. ¶ Alterò autem cornu status cõiugalis religioni colluctatur, quod est administratio solicitudoq; rei familiaris. Vnde eodem loco Paulus: Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

mini sunt;quomodò placeat Deo: qui autē cum vxore est,solicitus est quæ sunt mundi quomodò placeat vxori: & diuisus est. Vbi si meditatius attendas ad viuum expressit religionis faciē, camq; è regione opposuit cōiugiquali maritari nequeāt. Quocirca monachi,hoc est soli,inde potissimè nomē trahunt,qp à cōiugali consortio semoti viuunt.

Secunda rō ¶Secundò id apertiùs explicatur. Duo alia vota.s.paupertatis & obedientiæ, adeò sunt à voto castitatis pendētia,vt hoc sublato reliqua continuò sustuleris. Matrimonialis quippe sarcina votum legitimæ paupertatis procul respuit. Qui enim fieri potest, vt vxorē quis & liberos atq; familiā illis appendicē alere in paupertate valeat? Eò præsertim qp non solum debet liberis in tēpus prouidere, sed in perpetuum prospicere,ac perinde possessiones & primogenituras ambire quas illis relinquat. Adde qp neq; legitimę obediētię,de qua Christus ait,Sequere me, vxorius vir vacare poterit. Quare Paulus Christi assectlas peculiariter optabat manere sicut ipse erat,absque vxore. Eo ergo ipso qp ecclesia votum castitatis à religionibus seiungeret, syncēritatem ipsam religionum euangelicā funditus conuelleret. Quare id certè, vt subeius censura loquar,nō est faciēdum. ¶ Hinc discerniculum colligitur quo iudicādum est sitne quispiam religio verè absoluto; nomine religio,hoc esse vnicū:vtrū intrinsecè ānexū habeat matrimoniū contractū seu potius attentatum dirimere: quod quidem nulla habet religio nisi authoritate ecclesiæ instituētis solennitatem voti: vt habetur in dicto.c. vnico.de voto.lib.6. ¶Quapropter religiosi tertij ordinis D.Francisci,& nostræ, solenne votum non emittunt. Quamuis expressius inculcatiusq; dicant se facere tria vota. Hoc dixerim de iure antiquo: nam iam Sixtus Quartus per suā Bullam declarauit eiusmodi fratres facere solenne votum. Et postmodū alij summi Pontifices idē etiā decreuerūt de quibusdā sanctimonialibus nostris eiusdē ordinis,quas Beatas appellamus:quæ inclusæ viuūt.Illæ autē quæ clausurā nō seruauit, eidē Bullæ non subduntur. Multò autem minùs isti Eremitæ qui hac nostra tēpestate in mōtibus dispersim degunt. Nā etsi episcopo promittant obedientiā, non intelligunt nisi pro tempore quo voluerint illic commorari. Imò neq; de ratione illius instituti est, vt votum suscipiat simplex castitatis. Tametsi citra illud non essent admittendi.

AD primum igitur capitalium argumentum,cōceditur voti solennitatem,vt habetur in dicto cap.vnico.de voto. lib.6. ab ecclesia constitui, hanc aut illam instituēte approbanteque religionem, ex qua matrimonij impedimentum sequitur. Sed iam quæstione prima negata est consequentia, qua infertur cōnexionem castitatis cum voto religionis non esse de iure diuino. Est eīm in potestate ecclesiæ,vt hęc aut illa habeatur pro religione: attamen postq; constituitur religio de iure diuino est vt habeat castitatē annexam: secundùm illud, Vade & vende omnia quæ habes, & sequere me. Nemo enim statum habere potest via consiliorum sequendi Christum, nisi sit ab vxore liber: atque hoc ex intima rei natura. ¶ Ad secundū respondetur, sacerdotalem ordinem nullatenus esse religionem: aliās citatus canon & Doctores non sub duorum forma explicuissent solenne votum: dicētes consistere & in susceptione sacri ordinis, & in professione religionis. Ex quo fit hoc inter sacerdotium & religionem differre,vt D. Tho. loco citato art.11. edocet, quòd votum castitatis nō est de intrinseca ratione sacerdotij perinde atque aliud religionis. Imò sacerdotale ministerium seruari absque eodem voto potest. Hanc ob rem qui sacris initiatur,non perinde atque religiosus expresse ait,voueo. Quare non est votum explicitum, sed implicitū: porrò in ipsa ordinū susceptione abditū. Votum inquam tantùm castitatis. Cætera nanque religionis nec implicitè facit. Haud enim paupertatem vouet,aut obedientiam, sed sit sui episcopi subditus: etiam si absens sit: non autem ordinantis. ¶ Quo fit vt Cręci eiusdem sint nobiscū generis sacerdotes. Sequitur subinde secundò Romanam ecclesiam posse idem tollere votum salua re ipsa sacerdotum. Negatur ergo cōsequentia quæ inde exstruitur ad probandum religionem absque tali voto posse consistere.

¶Sed infers contrà: Ergo incongruè facerdotale votum dicitur solenne. Negatur consequentia: sed tamen id ingenuè fatemur qp non est votum solenne de iure diuino tanq religioni essentiale, sed est solēne de iure positiuo: hoc est tantum statuto ecclesiæ facerdotes illegitimos reddens & inidoneos contrahendo matrimonio. ¶Contra hoc autem emergere videtur argumentum suprà à nobis informatum. Vt enim hic fomus concedere tantùm esse præceptum ecclesiæ nè mariti

Primum argumentum.

Secundum.

Obiectio.

Solutio.

Argumentum.

Solutio. mariti siāt. Quòd si ita est, licèt malè facerēt absq; licētia cōtrahēdo, teneret tū matrimoniū: vt paulo ante argumentabamur. Respōdemus autem nō solū esse præceptū,sed statutū inhabiles eos reddēs ad matrimonium, perinde atq; consanguineos. Habet sese ergo medio modo inter merū præceptū & solēne religionis votū. Eapropter ecclesia perinde atq; prohibitionē in quarto gradu, posset hoc tollere votū à sacerdotibus. An verò liceret,quæstione proximè sequēti disputabitur. ¶Ex his sequit,matrimonium ratū non consummatū nō dirimi per susceptionē sacrorū ordinū,sicuti per religionis professionē. Quod & Caiet q.12.quodli.1.fatetur. Et causa est,qp sacerdos non fit simpliciter inhabilis ad aliud contrahendū matrimoniū: sicuti religiosus: eò qp cū illo dispensari potest.

Caieta.

Pala. opin. ¶Quod cū verū sit, nescio quid Paluda.sibi voluerit in.4.d.38.q.3.vbi ait,qp si post matrimoniū ratū nō consummatū vir sacris initiētur,& vxor in seculo permanens votū faciat simplex,inhabilis ipsa redditur ad secundas nuptias,etiā post mortē viri. Nam in primis susceptio illa ordinū non est licita: cum matrimoniū non dirimat. Secūdò, nulla est rationis apparētia qp votū simplex vxoris in tali casu fieret solēne,vt ipse putat. Quare si mortuo cōiuge alteri nubat,licèt peccet cōtra votū simplex,nihilo minùs matrimoniū tenet: quod ipse negat. ¶Tertiū autē argumentum de militaribus ordinibus est, quod præcipuū hic habet ambigendi momentū. Equites eīm isti cruciferi vulgo habentur religiosi: nā faciūt tria vota: & nihilo minùs vxoribus fœdere matrimoniali copulantur: coire ergo possunt ambo status: religionis scilicet & matrimonij. Idq; pōt ratione ex superioribus deducta corroborari. Nā ratio qua suprà monstrauimus coniugiū cū religione pugnare, erat impedimentū contēplationis & orationis: religio autē militū nō hunc habet scopū,sed militare, vbi nulla est necessaria cōtēplatio. Nihilo minùs propter rationes suprà allatas persuasum habere nunq; potui, eiusmodi religiones, simpliciter esse religiones. Et ratio est, quia nō solū castitatē isti nō seruant, nā rei vxoriæ perinde, ac cæteri seculares inseruūt: eosdē scilicet ambientes honores, easdemq; facultates suæ soboli procurantes, quod toto cœlo à religionis instituto distat: verū neq; paupertatē, neq; obedientiā, nisi solo nomine, profitētur. Nō quidē de sacerdotibus cruciatis loquor, qui intra

Refutatur Paluda.

Quarta dubitatio de militaribus ordinibus.

Tertia quæstionis propositæ.

septa monasteriorū vitā degunt. De istorū nanq; legitima religione nihil ambigēdum est: sed de cōmendatarijs equitibus. Nā quęnā paupertas quęso est relationē tātùm magistro facere suarū facultatū: ex quibus si vel obolū eis adimeret, perinde reclamarent, ac cæteri regni nobiles. Obediētia autē est per totā ferme vitā nullū superioris mādatū audire, nisi dū eorū comitia fiunt. ¶ Sed aiunt hęc est nostra religio, nec ad aliud tenemur. Ad hoc dupliciter respondemus. Primū id negantes si primæuam eorū institutionē respiciamus. Nā tunc nonnullum clausuræ genus incolebant: multoq; crebriora obedientiæ persoluebāt munera: longeq; aliā habebāt paupertatis rationē. Sed postea lapsu tēporis coeuq; labefactatæ sunt eorū religiones: vt iam syncerā religionis naturā exuerint. Ob idq; secundò dicimus qp si non strictior q̄ hæc,est sua religio, nō est illa euāgelica quæ in cōsiliorū exercitio posita est. Porrò eīm si nostra aut diui Frāciſci (quod Deus auertat) in eum locū collaberetur, vbi non plus paupertatis, castitatis, aut obediētiæ vigeret, religio esse desineret. Nō dico qp vbiuis statuta non seruant statim esse desinat religio: nam possunt forsan ex incuria & culpa præsidentiū ea quæ mala reputantur nō puniri, at si in illū locū aliqua deijceretur religio, vbi nō maior exigeretur obedientia, aut paupertas, aut castitas, q̄ inter huiusmodi equites, nō esset euangelica cōsiliorū religio. Et nè primus ego videar hanc asseruisse sententiā, eandē apud D.Tho. inuenies loco citato.2.2.q.186.art.4. Arguit eīm tertio loco quòd cōtinentia ad perfectionem religionis nō requiratur: eò q aliqui sunt religiosi qui vxoribus vtuntur. Et respondet, illos viuēdi modos, vbi est matrimonialis vsus, non esse simpliciter & absolutè loquendo religiones: sed secundùm quid: inquantū.s. aliqua participant quæ ad statū religionis pertinent. Hæc D.Tho. ¶ Ex his ergo militū ordinibus meritò exceperim equites diui Ioā. sanè qui pro suo instituto cōuentum habent, & obediētiæ specimē: neq; matrimonia cōtrahūt. Quare nō est cur non vt religiosi habeātur. ¶Quòd si cōtra superiorē assertionē arguas, si isti equites cōnubiale fœdus absq; pontificio priuilegio inire tentarēt, matrimonium nō teneret: quod nō aliunde emanare videtur q̄ à ratione religionis. Respōdetur nō inde prouenire qp sit vera religio, sed ex Pontificis statuto: vt modò de sacerdotibus dice-

D. Thom.

Limitatio superioris assertionis.

Obiectio.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bamus. Quapropter multo minùs matrimoniũ ratũ non cõsummatũ per ingressum huiusmodi ordinis dissoluitur, q̃ per ordinis susceptionẽ. ¶ Hac per lice alia diluitur quæstio de qua antè quindecim hinc annos decertãter in Hispania fuit disputatũ. Quæ quidem bimembris erat. Primũ, vtrũm expediens esset dispensatio vt huiusmodi equites vxores sibi possent copulare. Secundo, vtrũ etiã cum illis qui vota solẽniter ediderant dispẽsare liceret: quę quidem fuit multò molestior. Deinde priori ergo pro meo captu semper eiusmodi dispensationẽ expedientẽ arbitratus sum. Quòd si eiusmodi religiones ꝓ legitimis ducerẽ, impossibile reputarẽ. Cõmoditas autẽ dispẽsationis hæc est, q̃ castitas in eiusmodi vitæ instituto si humano loquamur more, nõ est seruatu possibilis. Viuit em̃ laute, & splendide, domi seruitrices habentes forisq; cũ aulicis mulieribus iuge habẽtes cõmercium: torneamenta aliaq; militaria exercitia meditãtes. Qua ergo rõne isti voto castitatis astringendi essent? Eadẽ ferme de causa quæstio secunda affirmatiuè soluta est. Nã cũ votũ illorũ nõ sit legitimæ religionis, sed statuto Põtificis matrimoniũ impediẽs, nõ est impossibilis dispẽsatio si legitima causa fiat: vt de sacerdotũ voto, ꝓxime dictũ est. ¶ Ad quartũ argumentũ quod de Apostolis petebatur, an votum castitatis susceperint, quæstione proxima commodiùs respõdebitur.

Quæstio bimẽbris diu ac multũ in Hispaniaũ tilata.

Solutio prioris mẽbri.

Solutio posterioris quæstionis.

Ad quartũ

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm obedientiæ votum sit de essentia religionis.

Primum argumentum.

PErtium deniq; mẽbrum monasticæ professionis est obediẽtia: quam vt suis numeris cõmendemus, arguitur de more nõ esse necessaria. Illa em̃ obsequia Deo maximè placẽt quæ ex libertate, nõ ex necessitate fiunt: secundùm illud. 2. ad Corint. 9. Nõ ex tristitia, aut ex necessitate: illa autẽ quæ fiunt ex obedientiæ voto, simul cũ necessitate tristitiã afferunt: ergo nõ est cõsilium obedientiã vouere. ¶ Secundò, cùm hominẽ Deus liberum creauerit nõ est prudentia, vt à se suam abdicet libertatẽ, præterq̃ vbi Deus eum iusserit obedire: in euãgelio autẽ nullum extat eiusmodi obedientiæ vouendæ mandatum.

Secundum.

Paulus. Quod enim Pau. ad Hebrę. 13. iubet dicens: Obedite præpositis vestris & subijcite eis,

Tertium. ad omnes attinet Christianos. ¶ Accedit ter tiò ꝙ Christus, vt ad Rom. 8. ait idẽ Apostolus liberauit nos à lege peccati & mortis, ac subinde adoptionẽ filiorum nobis cõmeritus perfecta nos libertate donauit. Ex quo fieri cõsequens apparet vt Christiana perfectio in summa libertate cõsistat, atq; adeò obediẽtiæ votum, non sit consilium. ¶ In contrariũ est ꝙ perfectio, vt suprà dictum est, ea re agitur vt Christum sequamur & imitemur. Id autẽ quod in ipso præcipuè cõmendatur, vt patet ad Philip. 2. est obediẽtia. Factus est em̃ obediẽs vsq; ad mortem, propter quod & Deus exaltauit illum, &c.

Scialat

EX tribus votis quibus monastica religio constat, potissimũ est obedientia. Nam possessionũ renunciatio & castitatis votum in hoc præcipuè ordinãtur, vt liberrimè indissolubiliq; obsequio obedire possimus. Quo fit, paupertatẽ, vt suprà diximus, primã quidẽ esse executione: obediẽtiã verò primã in intentione. At verò vt obedientia omniũ est officiorũ præstãtissima, ita, quod hæreticorum ingenium est, Luthero fuit execratissima. Vnde in lib. suo de votis monasticis. & in altero de libertate Christiana, nullis nõ cõuitijs monachalẽ obedientiã prosecindit. Ait enim libertati euangelicæ è diametro obsistere: vt pote ꝙ eadẽ euangelica libertate sublata sunt vniuersa hominũ mãdata, & quic quid in externis ceremonijs seruari potest. ¶ Nihilo minùs ipso renuẽte Luthero, suoq; magistro Wicleff, sua veritate solida est conclusio, nulloq; hæreticorũ vẽto nutabunda. Religiosorum status, qui euangelicum cõsilium est, obediẽtiã cum primis requirit, quę peculiari præfecto nomine Dei voto est offerẽda. Et ratio est manifesta. Nã si perfectio in eo consistit vt omnibus relictis sequamur Christũ, necesse est, vt. 2. 2. q. 186. artic. 5. ait D. Tho. aliquẽ eligere præpositũ qui nomine Christi vouentẽ dirigat, etiã imperio (si opùs est) vt quod Christo pollicitùs est, bona fide soluat. ¶ Sed ecce radices duæ Lutherani erroris. Prior, ꝙ nõ admittit, votum spõtaneè susceptum in necessitatẽ transire præcepti. Nam hoc dato necesse est eum, qui solenniter vouet obedientiã alicui præstari à quo legitimè cogatur si opùs fuerit. Altera verò eius ignorãtia est ꝙ satis esse putat Christo obedire, homine quocunq; neglecto. At verò non videt quẽadmodùm homines nõ possumus à Christo, qui in cœlis est, nisi per homines gubernari. Ingemus enim præsente ductore qui humano more vices Dei erga nos

Cõclusio re sponsiua.

Rõ conclu.

Duæ radices Lutherani erroris.

nos fungatur. ¶ Sed ait forsan quispiam, Satis sunt episcopi, atq; alij ordinarij prælati. Negatur tũ. Imò per hoc luculentiùs claritas huius veritatis patescit. Prælati nanq; ordinarij non sunt nisi legum custodes, quare nemine nisi secundùm diuinas leges & humanas cogere possunt. Vnde cùm vota, de operibus superogatis suscipiantur, necesse est vt qui vouet, vel ipsi episcopo singulariter (vt in primitiua ecclesia fortasse cõsuetum fuit) vel singulari præposito (quod conducentius iam nunc existimatur) obediẽtiam præstet, vt suprà ea quæ legibus præcipiuntur ad idetiã quod ex voto tenetur, ducatur & cõpellatur. Id quod Christus verbo illo suprà citato. Qui vult venire post me abneget semetipsum, tollat crucẽ suam, & sequatur me, demõstrauit. Abnegare enim semetipsum, est propriam volũtatem per quã homo est homo, abnegare: quod re vera nisi obligatorio voto alteri eã sic tradas, vt in tua nõ superfit facultate eãdem rursus tibi vsurpare, fieri non potest. ¶ Quid autẽ cum Luthero depugnamus? illa enim sua libertate, quam euãgelicã vocat, non solùm cœnobiorum præpositos, verùm & seculares omnes principes & ecclesiasticos de medio sublatos pertẽdit. Sic em̃ posteà docere perrexit, nos esse à Christo liberatos, vt ab omni nos humana potestate exemerit, vt sibi soli seruiremus. Quæ quidẽ libertas Sathanica potius, & (quod idem est) Lutherana appellãda est. Nã si hierarchicos ordines, obedientiasq; omnes quæ iubente Deo hominibus præstam⁹ de republica sum moueas, omnesq; adeò malefactorum vltiones ad postremum diem iudicij reseruaueris, humanos mores, quin humana vniuersa statim necesse est perditũ iri. Nã quanto quęso plures sunt qui metu pœnæ quàm honestũ amore virtutes colant? Et præter rationẽ hanc quæ abundè rem demonstrat, tota euãgelica scriptura apertis testimonijs Lutheri impudentię reclamat. Alibi enim audias: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Alibi: Subditi estote præpositis vestris, etiam dyscolis. Et Christus: Qui vos audit, me audit. Imò vsq; adeò idem Redẽptor voluit nos esse maiorũ dicto audiẽtes, vt nos sedulò admonuerit, quòd quanuis illi qui sũt per cathedram Moysi sedent, hoc est cuncti nostri præpositi, illa faciant quæ imitanda à nobis non sint: nihilo minùs quæ nobis iubent incunctanter expleamus. Superuacaneum tamen est in hoc peruulgato argumẽto diutiùs remorari.

Ratio in Lutheranos.

Luthera.

AD primum igitur argumentum respondetur, necessitatem coactionis quę inuoluntariũ facit, illam quidem & tristitiam parere, & rationem laudis ac meriti excludere. Illa autem necessitas quæ ex voto sponte propter Deũ emisso nascitur, primùm tristitiam non affert: mox etiam si nonnunquàm illam parturiat, nihilo minùs meritũ non imminuit: nam prima vouendi libertas, in omnibus actionibus virtute perducat. ¶ Ad secundum respondetur quòd libertas in qua homo suapte natura creatus est, in hoc nobis seruire debet vt nostro creatori seruiam⁹. Quare eam in eius obsequiũ dedicare nõ cõtra naturam est, sed maximè secundùm naturam. ¶ Ad tertium deniq; respõdetur, ex eo quòd Christus nos à lege peccati liberauit, non fieri cõsequẽs perfectionẽ Christianam in exemptione ab omni obedientia consistere: sed in hoc omnino ꝙ simus àpeccatorum retinaculis liberi. Vnde cùm vsq; adeò simus periculosè animi nostri obsequentes, propriq; voluntatis amantes, ad eandẽ libertatem asserendam præcipue confert nostram volũtatem alterius gubernaculo submittere. Nã si seruire Deo regnare est, quo pluribus eius nomine obtemperamus, perfectius regnamus. Tutiùs nãq; carnis illecebris atq; insultibus dominamur, atq; adeo ea lestem Hierusalẽ referimus: vbi vt fœlices illi necessitate quadam confirmatissimi sunt nè delinquere valeant: ita summa libertate perfruuntur.

Ad. 1. arg.

Ad secundũ

Ad tertium

QVÆSTIO SEXTA
De voto & continentia Sacerdotum.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ecclesiæ decoro & stabilitati, sacerdotale votum continentiæ congruens fuerit ac necessarium.

IN calce demum libri huius, in quo de voto pro nostra virili disputauimus, postremam quæstionem de continẽtia sacerdotum duximus adhibendam: hoc est de voto, quod dum sacris initiantur, secũdùm Oecidẽtalis Ecclesiæ institutum implicitè suscipiunt. Enimuerò inter alia Lutheranorũ monimina, quibus ecclesiã Dei funditùs demoli

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri nituntur,hoc vnum est,quòd totis viribus cœlibatū à clero abigere cōtendūt. Quocircà cū me apud Cęsarē in Germania agēte de cōponenda cum ipsis pace tractaremus,hoc mordicùs retinere pertēdebāt,vt sacerdotes non modò vxorio cōsortio nō interdicerentur,imò cogerentur vxores ducere:adeò impossibile ducūt, hominē absq; Veneris vsu viuere posse. Quod re vera si illis semel esset cōcessum, fieri nō posset min⁹, quin protin⁹ eadē cōcessio in totū serpēs Christianismū sanctā ecclesiā radicitùs subuerteret. Hac ergo de causa mutilū reliquissem tractatū hūc de voto,nisi & hanc ei quæstionē adhibuissem. De hac autē re,vt de vnaquaq; alia,secūdū Philosophū in posterioribus Analyticis tria esse possent quęsita:scilicet an sit,& quid sit,& propter quid sit. Quid autē sit, nēpe in quo sacerdotale votū consistat, quæstione *Proxima* cōmōstrauimus: cōstituētes esse votū nō qdē explicitū,sed implicitū neq; de intrinseca rōe ordinis⁹ ānexū vt votū religionis,sed ecclesię statutū matrimoniū irritans. Duo ergo hic restāt articuli. Prior scilicet de conuenientia huius ecclesiastici instituti. Nā in moralibus idē est quærere,an sit,& propter quid. Quod enim esse non cōuenit,superfluit. Posterior,quā sit antiquū an videlicet à primordijs statim nascentis ecclesiæ fuerit in vsu. ¶ Arguiturergo prior quęstio negatiuè. *Primum argumentum* Et primò quidē noua & vetera ad colorandū errorem adducendo. Primū enim exemplū Christi legiferi nostri à parte negatiua pugnat: quippe qui apostolos nō cœlibes,sed certè maritos eligit, vt Petrum cuius socrus mentio fit in euangelio: Andreā & cæteros, quos opinabile est vxoribus fuisse copulatos. Quin imò vnum Ioannē quē virginē elegit,de medio nuptiarum thalamo fertur euocasse. ¶ Mox & magistri exēplo discipulorū *Secundum.* consentiunt documenta. Ait quippe Paul. 1. ad Timot. 3. Oportet episcopū esse vnius vxoris virū,filios habētē subditos in omni castitate. Et ad Titū. 1. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir: &c. hunc scilicet cōstituas *Tertium.* presbyterū:sicut dispositi tibi. ¶ Tertio est loco exēplum sacerdotū veteris legis:qui figuram nostri præferebāt. Aaron enim ac deinceps Leuitarū sobolē constat suā constituisse tribū, atq; adeò coniugali fœdere vixisse: vt etiā Lucæ. 1. de Zacharia progenitore Ioānis Baptistę legitur. Quorū quidē instar suos habent Græci sacerdotes institutos: nempe qui per vices & rei sacræ administrent,& nihilo minus rei vxoriæ dent operā. Adde si figuris agere volumus, quòd Arca Noë,vti inprimis lua Canonica ait Petrus,figura fuit ecclesiæ, seruantis nos à peccatorū illuuie, cui quidem ecclesiæ sacerdotes præsunt,illā autem nulli cœlibes, sed octo animæ matrimonio coniunctæ ingressæ sunt:nō ergo est cur vxoriū institutum sacerdotibus inhibeatur. ¶ Quartò arguitur ratione. Cōnubia in ipso *Quartum.* statim mundi primordio instituta sunt in officiū humano generi impēdiò q̄ maximè necessariū:cū ergo sacerdotibus qui primū obtinent in Christi familia locū, tāta religione interdicatur, videt ecclesia, vt saluo eius honore,cōtra diuinū naturalēq; permissum nuptijs cū Marcione & Manichæo detrahere: quos Apostolus. 1. ad Corinth. 4. erroris sub notauit,q̄ nubere essent prohibituri. ¶ Quin *Quintum.* tò ad rem proximè arguitur. Votū castitatis res est perquā difficilis obseruatu. Adeò cūctā prouida natura propagandæ speciei consultè prospexit,vt vehementissimū vixq; adeò eluctabilem eiusdē muneris appetentiā cunctis animantibus indiderit: quæ quidem appetitus rabies, post naturam corruptā inter omnīū species longè ardētius humanā exurit. Sacerdotale autē officiū adeò est ecclesię necessariū, vt absq; illo cōsistere Christiana familia minimè valeat. Imò eidem obeundo muneri tantus est numerus necessarius, vt pars populi paulò minor decima vel duodecima,eidem sit mancipata, tantū ergo populum in tam difficilē religionē adigere, nihil mirum si plus iusto rigidum coactumq; videatur. Enimuerò monachatus,vt sanctū institutū est,non tamen administrandis sacramētis ac sacrificijs simpliciter est necessarius atq; adeò nec est tā numerosus: quare nihil rigoris est si qui liberè voluerint permittantur monasticis votis addici: tam ingētē verò sacerdotū multitudinē eodem rigore cogere videri cuiquā potest nō vsq; adeò consultū. ¶ Sextò,castitatis votū adeo, vt dicebamus, *Sextum.* est difficile,vt non nisi inclusis & eis qui sint clausuris circumsepti permittendū videatur: qua ratione se monachi in monasteria abdunt:sacerdotes autem proprios habēt lares neq; viuere satis possunt cōmodè sine ancillis nec absq; sæculari tumultu:tanto ergo periculo votū castitatis permittere,non apparet esse prudentia: nō ergo id condecens est. ¶ Septimò,& id euentus ipsi docent. Sunt e- *Septimum.* nim frequētissimi cōcubinarij alienisq; toris insidiantes. Quam ob rem & populo inuisi sunt,

sunt, & sacramētis quæ tractant iniurij:videtur ergo melius fore rei vtriq; consultum,si suā quisq; haberet vxorē: vt nullo se cōmaculārent flagitio. Nā quo longiùs à carnis vsu arcentur,tpurcitiùs defœdantur. ¶ In contrariū est solēnis & laudabilis mos Occidentalis Ecclesiæ secundū Pontificū sanctiones: vt antiquissimi Calixti. 27. dist. canon. Præterea. ac Syricij. 82. distinctio. cano. plurimos. & aliorum complurium.

Pestiferæ huius hæresis, continentiæ sacerdotum oblatrantis,duo sunt mēbra:prim⁹ quod eis cōcedit licentiā matrimonia cōtrahēdi:posterius verò quod etiā cogit,vt id faciant. Et sunt inter neotericos q eius primū faciant parentē Lutherum:nā Iouinianus,inquiunt,etsi nuptias virginitati ęquauerit nō tamen sacerdotes vxoribus carentes reprehēdebat. Quin verò ipse, vt Augustinus lib. de hęres. cap. 82. refert,connubio abstinuit: nō propter meritū, sed vt vxorias molestias sibi caueret. At verò horū opinione non obstante,dubitari in primis nō potest quin cōcessionis,hoc est,vti sacerdotibus maritos esse liceret,Iouinianus fuerit prim⁹ autor:quā doquidē in cœlibatu nihil egregij meriti nouerit. Quin verò omni pudicitię generi adeò apertum bellū indixit, vt virginitatē,ad Dei param Virginē,veluti ad sacrā arcem confugiētem,inde conatus fuerit impudentissimè deturbare. Sed neq; alterius impudentioris mēbri Lutherus fuit primus autor:scilicet vt sacerdotes non modò permitterentur, verū & cogerentur cōiuges sibi adiungere. Successit namq; Iouiniano eius discipulus Vigilantius: qui in hāc eruasit impudentē insaniam, vt neminē sineret sacris initiari antequā vxorem duceret. Vnde Hierony. epistola. 2. aduersus ipsum ad Riparium:Proh,inquit,nefas ēpos sui sceleris dicitur habere cōfortes:si tū episcopi nominandi sunt qui nō ordinēt diaconos,nisi pri⁹ vxores duxerint,nulli cœlibi credentes pudicitiā. Fuerunt,vt arbitror, & Nicolaitæ eiusdē hæresis autores: quorū impudicitiæ meminit August. lib. de Catal. hæreticorū. c. 5. à quibus Niceta quidē Græcus institutū Græcorū deduxit, vt art. sequēti videbimus: nā etiā illi sacerdotes non ordinant nisi priùs vxoribus copulentur. Quam quidē iam diu sopitā sepultāq; hæresin,reuocare in lucē curauit hæresiarcha ille Vuicleff vt Tho. Wald. 2. tom. de sacramētis. c. 128. fideliter refert:quā subinde hæresin in proximis capitulis profligatā curauit. Ab his ergo

Augustin.

Iouinianus omniū primus docuit sacerdotib⁹ licere nuptias.

Hierony.

Vuicleff. Thomas Vualdens.

suis patriarchis contagionē hanc traxit Lutherus,vt sacerdotum continentiā nō modò non probaret,verū immani petulantia,quæ sibi natiua erat cōdēnaret. Vnde in libro suo illo identidē condēnato, De abroganda Missa priuata,de illo præcepto,Nō mœchaberis edisserēs,hæc euomuit diabolica verba: Nusquam sic insanit Sathanas per Papam atq; in castitate & libidine tractanda. Primū,etsi nō prohibet verbo castitatem,& fœrtari docet, cogit tamē fœrtari decreto suo intolerabili, & perditissimo de cœlibatu totius sui sacerdotij tam latè patentis: cū tam rara & angusta sit castitatis gratia. Et subdit,q̄ cùm continere neq; possint neq; debeant,rabies est Sathanica & plus quàm sacrilega eos ab vxoribus arcere. Videte quousq; ingenium bestię erat ad conuitia effræne. Hoc itaq; dogma a deo suorum cordibus altè impressit,vt nulla sit potestas quę ab ipsis illud queat eradicare. Neq; verò hæreticorum tantùm animos error hic occupauit,sed vsq; ad catholicos ir repsit. Fuit enim Panormitanus inter Iuris canonici interpretes illustrissimus: qui tamē super ca. cùm olim. de clericis coniugatis. cōsultum iri ecclesiæ arbitratus est, si fœrtaceret vxores sibi associandi,quia cùm quotidie,inquit illicito coitu maculentur,facere ecclesia deberet vt bonus medicus: qui dum videt medicinā potiùs officere quàm prodesse,eā tollit. ¶ Contra hunc ergo errorem statuitur ca- *Cōclusio catholica.* tholica conclusio. Vsq; adeò sacerdotum cōtinentia,non modò congruens,verùm necessaria est ecclesiæ Christi vt absq; illa neq; decorem seruare possit, neq; legitimam Christi effigiem retinere. Et quoniam subsequēs nos monet articulus,in quo antiquitas sanctionis huius,tum ecclesiasticis testimonijs, tum sacris oraculis corroboranda est,in præsenti,quod titulus eius postulat, dūtaxat no bis est vtendū rationibus, quibus ostēdatur q̄ fuerit cōgruens ac necessaria. Octo nanq; aut nouem possumus meditari capita ex quibus rationes huiusmodi deducamus. ¶ Pri- *Prima rō cōclusionis.* mum,vt sicut obiectiones, sic & probationes Christi exēplo exordiamur, sacerdotes instar Christi spirituali cōnubio ecclesiæ copulātur: Christus autē virgo deq; virgine natus vniciā sibi, candidā, immaculatamq; columbā ecclesiam copulauit: cuius sacramentū author Paulo: coniugium primorū parentum gesit: quapropter adiectū illic est, Propter hanc relinquet homo patrē & matrem

Universidad de Deusto
Biblioteca

trem & adhærebit vxori suæ. Hæc est ergo vnica vxor propter quam sacerdotes, non solum patrem & matrem, verùm & carnales vxores sunt meritò relicturi. Si enim ecclesia virgo casta, vt cum Paulo. 2. ad Corinth. 11. loquamur despõsata est Christo, & sacerdotes eius sponsos castos esse condecet. Alioquin spirituale connubium suam non teneret synceritatem. ¶ Secundum, quod huic sancto instituto suffragatur, est mundities q̃ sacerdotum functioni in sacrosancto potissimũ altaris sacramẽto perficiendo necessaria est. Enimuerò, vt semper ecclesia decentissimũ duxit, vt ministri illius sacramẽti vbi innocẽtissimus agnus immolãdus, nullo effuso sanguine contaminarent, sed etiã illi qui seculare iustitiã administrarẽt, irregulares fierẽt ad ordines suscipiẽdos: sic multoq; iustius decuit, ne carnis vsu fœmineoq; comercio polluerentur. Etenim postq̃ coniugalis amplexus tradux esse cœpit originalis culpæ, qua genus nostrũ inficitur, illã subinde contraxit fœditatem, vt non posit homines nõ pudefacere. Vnde pudenda mẽbra nomen hæreditarũt. Quocirca cũ carnalia spiritualibus è regione sint opposita, nullus carnis vsus spiritualiũ nitori sic aduersatur, ac sordib⁹ ille. Vsq; adeò q̃ locũ etiã sacrum, vt sanguinis, sic etiam seminis effusio polluat. Neq; huius defuit antiquitùs religionis figura. Legitur nanq; 1. Reg. 21. q̃ cum Dauid à facie Saul fugiens venisset ad Abimelech sacerdotẽ Leuiticũ, postulasset q; ab eo sibi suisq; refectionis panes, respõderit. Nõ habeo laicos panes ad manũ: sed tantùm panẽ sanctũ. si. qui mensæ sanctuarij inusum sacerdotũ superpositus erat. Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, mãducent. Neq; vero mãducare permisi sunt, anteq̃ Dauid certiorẽ eundẽ faceret, dicẽs: Continuimus nos à mulieribus ab heri & nudiustertius: & fuerunt vasa puerorũ mũda. Si ergo panem illum in quo nihil aliud diuinitatis latebat q̃ sacramentũ, hoc est, figura erat sacrosancti panis qui de cœlo descendit, edi nefas erat nisi ab his qui essent ab vxoribus mũdi: quãto ergo iustius idẽ nitor illos decet qui ipsam sacramẽti veritatem tractant: hoc est quotidie sub specie panis Dei corpus mãducãt? ¶ Accedit & alia figura q̃ legalẽ agnũ nisi succinctis renibus cœnare nõ licebat. Quod Greg. hom. 22. super euãgelia exponẽs ait, in renib⁹ delectationẽ carnis sedere: ob idq; illic significatũ esse, vt qui pascha comedũt, voluptates edomare debeãt & carnem à luxuria restinguere. Igitur cùm sacerdotes euangelici quotidie agnũ immolẽt immaculatum, par est suoq; muneri decẽtissimum, vt abstinentia carnis perpetua fulgeãt. ¶ Adde & rei huius tertiã eandẽq; peculiarẽ vmbrã in sacerdotibus antiquę legis. Legitur enĩ Exod. 28. Porrò filijs Aarõ tunicas lineas parabis, & infrà: Facies & femoralia linea vt operiãt carnẽ turpitudinis suæ à renibus vsq; ad femora. Quod quidẽ venerabilis Beda, lib. 3. de tabernaculo, interpretatus ait, seminalia illa castimoniã, quæ appetitũ copulæ cõiugalis, phibet, proprie designasse: sine qua nemo, inquit, vel sacerdotiũ suscipere, vel ad altaris potest ministeriũ conscerari, id est si nõ aut virgo permãserit, aut cõtracta vxore cõiunctionis fœdera soluerit. At verò sicuti res ecclesiasticæ aureæ sunt catenæ connexæ, sic vno defracto nodo omnes dissoluuntur. Propterea ecclesia hãc à suis sacerdotibus sanctimoniam requirit, q̃ incõcussè credit corpus Christi verũ ab ipsis tractari: postq̃ ergo Lutherani eiusdẽ corporis sacramentalem veritatem diffitentur, nil mirũ si eundẽ candorem à suis sacerdotibus non desiderent. ¶ Tertium decentiæ huius caput sumitur ex altissimo meditationis, orationisq; culmine, cui sacerdotes dedicantur. Debent nanq; sacræ scripturæ legendæ ac relegendæ se totos dedere: vt sicut nubes in sublimi volantes saluificam pluuiã populo suppeditẽt. Vsus autem vxoris nõ modò corpus conspurcat, verum & mentem deprimit & obnubilat: atq; adeò supernorum cõtemplationi ineptissimam reddit. Vnde Apostolus 1. ad Corint. 7. vbi coniuges admonet nè se inuicem coniugali officio defraudent, exceptionem nihilo minùs faciens ait: nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacent orationi, nimirùm docens quanto sit impedimento officium illud eleuandæ in Deum menti. Cùm ergo sacerdotes iugi sint meditationi, & orationi pro se & populo consecrati, debent ab illo officio, atque adeò ob illo fœdere esse perpetim alieni. Vnde si ab ethnicis etiam licet testimonium petere, peripateticus Theophrastus in lib. de nupt. sapienter scripsit, per coniugium impediri studia philosophiæ, neque posse quenquam libris & vxori pariter inseruire. Et, quo ad sacerdotes reuertamur. Origenes hom. 23. super libr. Numer. eundem Paulinum locum edisserens, sic colligit: Vnde mihi videtur quòd illius solius est offerre sacrificium indesi-

indesinens (de sacerdotibus porrò loquens) qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati. Et Ambro. in tertium caput. 2. ad Timo. Si enim, inquit, plebeis hominibus orationis causa ad tempus abstinere iubetur, quãto magis Leuitis, aut sacerdotibus, quos die noctuq; pro plebe sibi cõmissa oportet orare? Et Hieronym. lib. 1. contra Iouinianum eadem ferme repetens verba (quæ ambo ex Epiphanio, tomo. 1. lib. 2. in hæresi Catharorum desumpsisse videntur) subdit: si sacerdotibus semper orandum, semper ergo illis cauendum est matrimonium. Neq; verò huius exemplum in sacerdotibus defuit antiquæ legis. Hæc enim de causa, vt. 1. Paralipo. 14. à Dauide institutum est, & Lucæ. 1. memoratũ, per vices ministrabãt tẽplo: illoq; tẽpore vxorũ consortio intra tẽplũ clausi abstinebãt: nempè q̃ cùm eorum orationes sicut incensum quod ad altare cremabant, in conspectu Dei ascendere profiterentur, vnà confitebantur non posse illas nitide fundere, nisi essent ab coniugibus sequestrati. Vnde Beda super eundẽ locum exemplum colligit q̃ sacerdotes nostri, qbus nõ per vices, sed semper altari seruire iubetur, perpetuæ esse debeant castitati addicti. ¶ Quartus deinde fons eiusdem institutionis est, q̃ sacerdotes euangelici, qui, vt Pau. ad Colos. 1. admonet, ea implent quæ desunt passionum Christi, delicta iugiter debẽt lugere populi; perpetesq; adeò facere pœnitentiæ fructus. Hanc enim ob rem, vt Oseæ quarto legitur, peccata, hoc est, oblationes pro peccatis comedunt: luctui autem nihil magis e diametro reluctatur quàm venerea voluptas: vt pote quæ spiritus omnes exhãlans, animam in cãrnem transformat. Propter quod de homine ante diluuium dictum est: Non permanebit spiritus meus in homine: quia caro est. Vnde si pœnitentibus, vti longè tertio legitur, ieiuniorum mœrores congruunt, & illis qui antiquitus cultui templi offerebantur, vinum, & sicera, & omne quod inebriare poterat, interdicebatur: multò congruentius euangelicis sacerdotibus Venus prohibetur, quæ vino truculentiùs inebriat. ¶ Ad derationem quintam: quòd nisi impudentissimus hæreticus, negare nemo potest, cœlibatum, præstãtem esse virtutem, quam potissimùm sacerdotes populo prædicare & commendare debent, viduasque & reliquos continentes ad castitatem animare. Quomodò autem potest hortator esse viduitatis, vir ginitatis, aut castitatis, qui ipse coniugij lege viuit? ¶ Ex sexta insuper radice ortũ habuit sancta hæc institutio: nempe ex cura quam sacerdotes gerere tenẽtur populi. Tenentur enim & pauperum, & viduarum, & orphanorum patrocinio sustinere, & inter egenos sua bona distribuere: huic autẽ persoluendo muneri nihil pugnantius obstat quàm cura rei familiaris, vbi vxor est, & liberorum germina. Vnde Paulus. 1. ad Corinth. 7. Volo, inquit, vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cũ vxore est, solicitus est quomodo placeat vxori, & diuisus est. Quo loco Ambrosius: Amputata, inquit, solicitudine rei vxoriæ, quæ sola in mundo cæteris grauior est, ad Deum promerẽdum animus eruditur. Hæc ille. Inter omnes ergo mundanas solicitudines res vxoria molestissima est, & negotiorum anxietatibus occupatissima. Nam huic cætera cuncta seruiunt, non solùm vt in præsenti illa onera sustentẽtur, verùm vt perpetuæ successioni prospiciatur. Qua vtique ratione Iouinianus ipse pudicitiæ osor, vt D. Augustinus lib. de hære. cap. 82. refert, licet non ob meritum, tamen vt eiusmodi molestiarum sarcinam sibi caueret, noluit se matrimonio addicere: ei ergo qui vxori alligatus est, nulla sit reliqua libertas, quæ tamen sacerdotum functioni maxime est necessaria. ¶ Septimus locus huius persuadendæ ecclesiasticæ sanctionis desumitur ex authoritate quæ sacerdotes in ecclesia Christi ad sacramentorum ministerium pollere debent, atque ex honore illis debito: secundùm illud Eccles. 7. Honora Deum, & honorifica faceredotes. Quod de nostris potissimùm intelligendum est: quippe qui non tantùm diuinã, verùm & Deum ipsum sacramẽto tangunt. Hæc enim authoritas inde illis maximè adnascitur quòd sint egregio loco, hoc est extra plebis gregem. Si autem mariti essent, in media versarentur plebe, neque honor illis haberetur egregius, neque reuerentia. Imò pudor esset mysteria diuini corporis & sanguinis in manibus maritati hominis adorare: & metus: peccatorum confessionem illis concredere cui vxor semper assisteret; nam inter virum & vxorẽ, nihil secretò fetuatur. At verò Lutherani, vt suprà dicebã, quia hæc omnia sacramenta denegant, nihil mirum si neque suis sacerdotibus vllam venerationẽ impendant. ¶ Octauum vtliqui caput, adque

Ambrosius. Tertia ex dẽ veritatis umbra. Hieronym⁹ Epiphanius Beda. Beda. Quarta rõ. Tertia ratio Theophrastus. Quinta rõ. Origenes. Sexta. Paulus. Ambros. Auguſt. Septima rõ Octaua.

Planissima præteritæ cõclusionis figura. Secunda figura. Gregorius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non in inferioribus habendum huius instituti est, tum sacerdotalis alimoniæ prouidentia, tum & pax atque tranquillitas, quæ ex vxorum concessione turbarentur. Enimuerò si vxorum proliumque turba obsepirentur, tunc sacerdotia illis ac præbendæ nō sufficerent. Essent enim honeste alendi: Etenim Leuiticis, quæ duodecima pars erat populi, cō decimæ sufficientes erāt, quod integre illis obueniebant. Et præterea quòd non tot erant tunc vnius tēpli ministerio necessarij, quot nunc tantæ ecclesiarū multitudini. Ex qua re consequens fieret vt deberent esse opifices & coloni, quales erant forte Leuitæ, qualesq; Lutherani suos optant habētq; sacerdotes. Vnde in quàtù vilipendiūeorū ordo apud nos veniret, vnusquilibet secū repetet. Insuper si sacerdotibus cōiuges adhærerēt tūc totā suā solicitudinē & vigilātiā illuc cōgerent, vt sua sacerdotia quasi hęreditario iure in filios trāsunderent. Hoc enim nobis sacerdotū ambitio documento est qui filios habēt. Si enim quibus nefas est, & pudor filios suos præbēdis ditare, nihilo minùs id tāpere satagūt, quāto illi id facerēt libentiùs & audaētiùs, quibus nō pudor, sed honor esset lōga liberorū serie abūdare? ¶ Ad hæc demū accēdit q̄ si sacerdotes coniugati essent, tūc ad episcopatus non nisi magnates, puta Duces & Comites, ac cæteri seculares principes assumerentur, & ad pinguia beneficia alij seculares nobiles. Quare omnia litibus essent discordijsq; ac bellis plena, cunctæq; adeò res ecclesiasticæ suspq; deque confusæ. Hæc sunt quę de hac re meditari soleo.

Postremarò

Ad. 1. arg. ADprimum igitur argumentum in contrarium respondetur, quod eò Christus Apostolos de matrimonio sumpsit q̄ tūc cœlibatus religio nō perinde atq; nunc in consilio, in vsuq; erat. Attamē vt doceret q̄ transacta lege (vt apostolica verba quæ sunt ad Hebr. 7. permutemus) sacerdotū ratio erat simul mutanda, illos ad cœlibatum euocauit, Ioannēq; adeo de medijs nuptijs ad virginitatē. Quanuis, vt Hiero. lib. 1. cōtra Iouinia. autor est: de solo Petro certū sit habuisse vxorem, de alijs autē non ita cōstet. Illo tamen ex superfluo admisso ambigi nō debet, vti ait ibidem Hiero. quin annuentibus vxoribꝰ vota fecerint castitatis. Id quod ex illis verbis Petri Matth. 19. colligit. Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Alluditenim ad id quod ab ore Christi adolescenti dictum audierat:

Hieron.

Si vis perfectus esse, vade & vende, &c. & sequere me. vbi religionum instituta fundantur. Ad secundum verò argumentum, quod ex Paulinis verbis accersebatur, artic. proximo commodiùs respondebitur. ¶ Ad tertiū de antiquis sacerdotibus, quod ad rem præsentem attinet, respondetur, eorum rationē latissimè à nostra distitisse. Primū q̄ illi non sacramētorū veritatē, quibus nunc Clarius offerī, ac Spiritus sanctī cōferī gratia, sed horū penitus vmbras tractabāt; quare nō tanta ab illis desiderabat mūdities. Tāetsi lotionibus quæ illis erant frequentes, cādorem qui in nostris debet sacerdotibus splendere, præsignabant. Prætereà, vt Leui. 21. legitur, summus sacerdos virginē ducturus erat, nō autē viduam, aut repudiatā, aut sordidam, & cùm templo seruiebant, vt dictū est, ab vxoribus abstinebant: quod nōnullum erat candoris indicium. Vnde 1. ad Timo. 3. Ambros. vetEx ambros. ribus, inquit, idcirco cōcessum est sacerdotibus vxores ad vsum habere, quia multū tempus otio vacabant à ministerio. Multitudo ēm erat sacerdotū vt per vices seruire posset nūc autē iugiter esse debēt in ministerio. Ad hæc, tūc nondū prodierat ecclesiæ cōsiliū. Adde q̄ Leuiticus ordo suam per se duodecimā tribū constituebat, apostolici numeri, Prognostica: ob idq; necesse habebat suā sobolem vxorio munere procreare: nostris autē sacerdotibus sola cōmissa est spiritualis genitura: videlicet animas in Christo renatas, suo verbo, ministerioq;, & studio lactare, fouereq; ac nutrire. Id quod egregie Arator in suo illo carmine, quo Apostolorū Acta contexuit, hisce versibus declarauit.

Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos,
Pontifices iubet esse suos: & quærit in omni
Cauta tribu, quos ritè probet: neq; sanguinis iste,
Sed meriti successus erit.

Quocirca Græci Leuitarum iustitutum imitantes, multò fecissent consultiùs si Latinis Christianorum sanctionibus auscultarent. Sed de ipsis inferiùs repetendum nobis est: ¶ Ad quartum late contra Iouinianum Hie Ad quartū ronymus respondet, quòd ecclesia cœlibatum anteferens, matrimonium minimè damnat. sed docet: vt illud ad propagandum humanum genus necessarium est, ita & sacramentorium ministros cœlibatum decere. Sicut non cōdemnat iustitiæ ministros, licet suos sacerdotes à cruēto illo munere arceat. Hoc autem commune argumentum est, & satis à patribus locupletatum.

¶ Quin-

Ad quintū. ¶ Quintū aūt arguīn. est quod cū subsequētibus punctim rem tangit. Fatemur nanq; castitatis votum non esse obseruatu facile, sacerdotūq; ordinem, ecclesiæ necessariū perquàm numerosum esse. Et (qđ in sexto argumento ostendebatur) agnoscimus insuper in priuatis ædibus non vsq; adeò tutè seruari posse eiusmodi votum, quàm in monachorū claustris. Neq; verò inficias imus, vt septimum argumentū admonebat, crebros esse in clero cōcubinarios & adulteros. Sed tamē adhæc multimodū respondum dePrima solutio mus. Primò. Reipublicæ & maximè ecclesiæ statuta ex fine iudicanda sunt, licèt non omnibus incōmodis obuiari possit. Cùm ergo ad sacrosanctum altaris ministeriū candorem illum & animi & corporis in sacerdotibus florēre deceat, congruū fuit sic illos instituere: non obstantibus carnis insultibus, quos humanā fragilitatem necesse est quocunque statu perpeti. Alioqui & lex diuina quę omnem libidinem inhibet, iniqua esset. Innumeri sunt qui carnis lapsu polluūtur, quàmplurimiq; adulteri. Deleantur ergo leges hæc prohibentes. ¶ Secundò: Nemo ad sacerdotium cōpellitur: imò si sacros canones consulas, neque vilus nisi maturo iudicio admittitur: nempe qui ætate sit legitima, vt sibi videre deliberatè possit, quid valeant humeri: mox vt votum probitate rerumque cognitione ac scientię lumine fulgeat: vt præter alias complures sanctiones videre est apud Alexand. tertium toto titulo de ætate & qualitate. & ordine præficiendorum. Ob id enim ait ad Timoth. Paulus, oportere Episcopum, atque adeò sacerdotē, testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, ne in opprobrium incidat & in laqueum diaboli. Et eundem discipulum admonitum curauit, nē cui cito manus imponeret: & Titum docuit quātis splendere deberet virtutibꝰ qui ad sacerdotium assumendus esset. ¶ Tertiò respondemus, humanam naturam non esse vsq; adeò imbecillem & lubricam quin vigilanti cura cautelāque adhibita, valeat se à carnis incursionibus p Dei gratiam tueri. Hanc enim ob rem sancta Nicena Synodus vt. 3. eius cano. videre est, omnem extraneam mulierē à tectis sacerdotum abegit, abactasque subinde voluit Syrici decretum: quod est. 28. dist. incēt. cano. fœminas. videlicet vt non nisi mater, aut soror, aut auia cum ipsis commorentur. Attamē hæretici, vt Hieronymus super tertium Hie

Ad sextum.

Ad septimū

Secunda.

Tertia.

Nicena Synodus.

Syricius Papa.

remiæ caput sapienter adnotauit, cùm habitent in Aquilone, vnde omne malum panditur, perdito calore fidei audire illud Apostoli non possunt: Spiritu feruentes. Vnde voluptatibus sese tradentes, castitatis inimici, non possunt non esse pudicitiæ hostes, naturęque infamatores, asserentes non posse homines nisi vt fœminarum mancipia viuere. Quanuis diffiteri nō possimus, numerum iam nūc sacerdotum iusto ampliorem in ecclesia permitti: admittique citra delectum in hunc ordinem plebeios ac infimæ classis homines: idque eiusmodi ordinem in infimum, quo nunc iacet, locum proiecisse. ¶ Quarto loco responsioni nostræ adijci Quarta solutio. mus, quòd coniugale officiū, etsi iuxta Paulinum monitum, patrumque adeo cōfessionem nōnullum sit bene natis hominibus remedium effrenis carnis sedandæ, tamen lasciuis & obscœnis adeò nō est remedium vt sit etiā pernicioſum periculū. Auscultet Paulum. 1. ad Corinth. 7. Si acceperis, inquit, vxorem, non peccasti. Etsi nupserit virgo nō peccauit: tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi. Quæ quidem tribulationes non tantùm ad familiæ molestias rerendæ sunt, verùm & ad easdem carnis illecebras quibus occurrere licentia illa maritali putabant. Hostem enim fugientes, in hostiles pugnas incidunt: ignem extinguere volunt: & ignem suscitant. Vnde Augu August. stinus in lib. de singul. clerie. Mariti, inquit, & vxores coniugia quotidie gerētes, nō sibi sufficiunt. Hęc ille. Nemo ergo credat carnali voluptati obsequendo, eidem obuiare: sed fugienda est prorsus. Adde quòd coniugalis vsus tum natura sua satietatem facit, tum, irritante dæmone, nauseam, & alieni thalami desiderium. Quocirca dum illi hæretici sacerdotes volunt continentes maritos effiere, adulteros procreant. Non debuisset ergo, vt ad Panor. respiciamus, sacrorū canonum expositor illam censere salubrē medicinā vt carnē aduersus spiritū depugnati fœdē indulgeretur. Nō enim sic nos voluit instructos Paul. vbi aiebat: Volo autē omnes vos esse sicuti meipsum. Sanctiùs certe Sanctus Tho. quæst. præsenti artic. 1. admoni tos voluit ecclesiæ prælatos nempe q̄ periculis humanarū rerū per res humanas obuiandum sit: nō autē per hoc q̄ res diuinæ cōuertātur in vsum humanū. Ho potissimū quòd alia remedia præsentiora sunt morbo titillātis carnis medēdo, quàm ei obsequēdo eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

excitare pruriginem. Si modò eadem remedia vigilantius ecclesia in sacerdotum ordine instauraret, & sacros canones exigeret. Nempe vt sacrorum doctrina pollerent, frugali vterentur mensa, sæcularibus abstinerent, tum delicijs tũ cõmercijs, orationi denique incumberet. His enim institutis multo efficacius clericorum corruptioni ꝓspectum foret, quàm eos in matrimonia alia impedimenta submergendo.

ARTICVL. II.

Vtrùm sacerdotalis continentia ab ipsis statim ecclesiæ incunabulis cœperit.

SEcundo loco de antiquitate huius instituti dicendũ superest. Et more nostro q nõ ab ipsis ecclesiæ primordijs fuerit exortum arguitur eode loco supra citato, vt limatiùs exponatur. Apostolus enim episcopos cõmonuit vt vnius essent vxoris viri: haud ergo ab illo sæculo originẽ mos iste traxit. *Primum argumentum.*

Secundum. ¶Secundò extat canon sextæ Synodi Constantinopolitanæ, q̃ habita fuit sub Agathone Pontifice, tepore Cõstantini Quarti. Anno salutis. 673. & refertur. 31. dist. cano. quoniam. Canon est: Quicunq; diligens inuentus subdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut sacerdotali, hi nullo modo ꝓhibẽtur ad talem ascendere gradum pro vxoris suæ cohabitatione. Neque etiã tepore ordinationis suæ profiteri cogantur quòd abstinere debeant à legalis vxoria familiaritate.

Tertium. ¶Tertiò arguitur autoritate quæ tribuitur Augustino. 15. de Ciuit. citaturq; à Gratiano cano. cũ igitur. 35. quæst. 1. Cuius verba sunt. Ecclesia post apostolica instituta quædam cõsilia perfectionis addidit: vt pote de cõtinentia ministrorum ecclesiæ: hoc ergo non erat necessitatis præceptũ, sed honestatis cõsilium. ¶Cõtrarium verò nos edocet decretum Calixti Primi, quod habetur. 27. distin. can. presbyteris. vbi ait, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, & monachis, concubinas habere seu matrimonium cõtrahere penitùs interdicimus: contracta quoq; matrimonia ab huiusmodi personis dilungi iusta sacrorum canonum definitionem iudicamus. Sedit autem Calixtus circa annum Redemptionis. 218. cùm ergo ipse antiquiores canones citet, documentum est rem esse antiquissimam. *Calixtus.*

QVæstio præsens quinq; cõclusionibus egeret, vt eius veritas clarescat. Prima: Apostolorum sæculo permissum fuit vt qui cõiugali commercio impediti erant, nihilominùs sacris initiarentur. Id quod nullo alio opùs habet testimonio quàm illo bis iam citato Pauli. 1. ad Timoth. 3. & ad Titũ 1. vbi ait oportere episcopum esse vnius vxoris virũ. Haud enim eludere loca illa possumus, dicentes intelligi de his qui cùm fuissent matrimonio mancipati, iam essent vxoribus vidui. Paulinus enim contextus plane cõmonstrat illos esse intelligẽdos qui in matrimonio durabant: tum quòd vnius vxoris vir, hoc ipsum sonat quod vxorẽ habens: tum etiam quòd inter alias eius virtutes hanc etiam ponat, vt sit suæ domui bene præpositus. Sed in hoc confirmando, non est cur immoremur. Nã si ille non esset sensus Pauli, nunquàm postmodum ecclesiastica iura coniugatis permitterent fieri sacerdotes: quod tamen permittunt, vt cano. quoniam. supràcitatus, distinct. 31. & cano. liqs distinct. 32. & mos ipse Græcorum, contestantur. Quare quod in eius loci expositione ait Hieronymus videlicet, Non dicit qui vnã duxerat, sed qui vnam habuerit, non dicẽdum est intelligendum quasi tunc non haberet, sed ꝓ aliam antè ne duxerit. Hoc enim docuit ꝓpter sacramentum Christi, qui vnicam sibi ecclesiam desponsauit. Ratio autem asserti in hac cõclusione est: quòd cùm Origẽs tunc ecclesia copia ministrorum egeret: neq; coelibatus fuisset tunc tanta religiõe audit⁹, cõstringebatur ex ordine coniugali philosophos ascisceere, & senes atq; alios qui prudẽtia valerẽt, quibus sua ministeria & functiones interim cõmitteret: quousque adulta aliud posset sibi sanctius constituere. ¶Secũda cõclusio. Receptissimum est nunquàm sacerdotibus licuisse postquàm essent sacro ministerio addicti, vxorio se negotio implicare. Conclusio est quã inter alios celeberrimus Vualdensis vigilantissimus antiquitatis scrutator affirmat tom. 2. qui est de sacramentis, cap. 129. & tom. 5. de sacramentalibus ca. 66. Et Iodocus Clithoneus, nõ pœnitendus autor. lib. de contin. sacerd. cap. 4. ait eandem fuisse sentẽtiam probatissimorum autorũ, in qua omnes sancti patres vno consensu cõueniunt. Citamus istos autores eò quòd cũ conclusio hæc negativa sit, eademque historialis, inde potissimũ fidem cõmeretur ꝙ si cõtrarium in vsu quandoq; & more fuis-

Prima conclusio. *Ratio cõcl.* *Secunda cõclusio.* *Vualdensis.* *Iodocus Clithoneus.*

re fuisset, non defuisset eius historia: quæ tamen nulla extat. Tametsi eadem conclusio ex canonibus proximè citatis non obscurè colligatur: qui ambo sunt sextæ synodi Cõstantinopolitanæ. Nam in cano. quoniam. quo sacerdotes in coniugio permanere sinuntur, duntaxat fit mentio de contracto ante sacros susceptos ordines. Et canon. si quis. distinc. 32. sic habet: Si quis eorum qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationẽ sub diaconatus faciat. Vnde à cõtrario sensu infertur, postea non licere. Et in concil. Neocæsa. quòd refertur distin. 28. Presbyter si vxorem duxerit, ab ordine deponi debet. At tamen vt integra fides cũcta referamus, sunt verba Stephani Papæ in can. aliter. eadem distin. 31. quæ rem videntur facere dubiam. Ait enim quòd Græcorum sacerdotes diaconi & subdiaconi in matrimonio copulantur. Ob quæ verba Caieta. 12. quæst. primi quolib. audenter ait, quòd etiam post susceptos ordines quondam sacerdotibus licuit matrimonio copulari. Nimirũ glossam eiusdem capituli ineptam reputans: quæ vbi textus ait copulantur, exponit, copulato vtũtur. Porro autem propter illum textum nõ debuisset vniuersalem confessionem Doctorum deserere, quæ in citatis modò iuribus egregiè fundatur, optimaq; corroboratur ratione: & Græcorum more, vt fertur, comprobatur. Nam Latinè verbum passiuũ nõ solùm actionem præsentem, cæterùm & præteritam significat. Nulla ergo est violentia dicere, copulantur, id est copulati manent: vt non sit sensus quod liceret illis nouo connubio copulari, sed copulatos vincere: vt habetur cap. cùm olim. de cler. coniuga. Hoc tamen fateor negari non posse, q̃n olim diacones & subdiacones permitterentur etiã post ordinem sacrũ ad nuptias peruolare: dum tamen id in ordinum susceptione protestarẽtur, vt est tex. Synodi Anchyritanæ. 28. dist. can. Diaconi. Ad sacerdotiũ tamẽ non admittebantur nisi conuersionis proposito confessi essent castitatẽ, quę verba sunt Concilij Arelatẽ. 4. Quod cadẽ dist. refertur, cano. Præterea. ¶Rationem cõclusionis huius illam Doctores afferunt, vt Clithoneus refert, quòd cùm opus sacerdotale præstantius sit coniugali, neque diuino iuri neque naturali consentaneum patres vnquàm duxerunt, vt à sacerdotio ad coniugium retro cederetur: fieret enim iniuria, tũ sacrosanctæ functioni, tum etiã ecclesiæ, cũ qua sacerdos nuptias celebrat. Hanc inquã ob causam qui vxoribus soluti sacros ordines expetebant, cogebantur si sacerdotes creari luberet, votum ædere castitatis, vt modò fit. Quanuis propter personarum tunc inopiam, vt prædiximus, coniuges etiam sine tali voto admitterentur: vt habet citatus tex. quoniam. dist. 31. ¶Istæ ergo conclusiones citra cõtrouersiam in cõfesso cunctis sunt catholicis. Neq; vllus secundã nisi Iouinianistæ, & Vuicleuistæ, ac demũ Lutherani abnuunt. At verò quod orthodoxorum nõnulli quorũ est Clithoueusin præallega. lib. cap. 13. affirmant, scilicet votum sacerdotalis cõtinentiæ esse indispensabile, neq; Sũmi Põtificis autoritate relaxari posse vt qui semel sacerdos est vxorem ducat: ægerrimè fieri potest probabile. Nam si id intelligant ante idem votum emissum, vt nequeat eccle sia statutum abrogare, falsum plane est. Nã Græci qui iuxta sanctiones sextæ Synodi sacerdotes vnà sunt & mariti, verè ac legitimè sunt sacerdotes. Quare non dubiũ quin idem ecclesia de occidentalibus sancire possit, vt Sanct. Thom. 2. 2. quæst. 88. articu. 11. confitetur, eò quòd castitas non est intrinsecè annexa sacerdotio, sicuti religioni. Quod prædicti autores non animaduertentes, argumenta quæ propriè de religione militãt, ad sacerdotium applicant. Quare posset pariter statuere, vt post susceptos ordines ad matrimonia aduolarent, perfulcirentque simul in sacerdotio: quoniam hoc totum ad ius pertinet ecclesiasticũ: quippe quod lex nulla neu naturalis neu diuina vetat. Si verò suam sententiam de voto solenni iam emisso intelligant, ita vt eũ sacerdotibus qui nunc in ecclesia sunt occidentali dispensari non possit, aliquantulo probabilius loquũtur: sed tamen neque prorsus quod demonstrare proponunt, satis comprobant. Nam cùm statutum illud ecclesiæ non de intima sit ratione sacerdotij, nulla ratio necessariò negare cogit quin possit etiã super hoc Papa dispensare, licet, vt superiori articulo mõstratum est, exitiosissima esset Ecclesiasticæ rei clades. ¶Hoc autem est quò presens hæc nostra disputatio festinat: vtrùm illicò ab ecclesiæ ortu mos inoleuerit, vt qui ex coniugio ad sacerdotium recipiebantur, non prius reciperentur, quàm annuentibus vxoribus perpetuam castitatem vouerent. Haud enim ad conuincendos istos hæreti-

Stephanus Papa. *Caietan.* *Clithoneus.* *Sententia Clithouei.* *Prima ratio cõtra proxi mã sententiã* *Diaconis ac subdiaconis illum primũ erat post susceptũ ordinẽ nuptias celebrare.* *Synod. Anchyritana. Concilij Arelatẽsis. Rõ positæ cõclusioni.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

hęreticos nosse hoc parùm refert. Et existit vtrinque pugnax argumẽtorum acies quæ me semper penè tenuere perplexum. Affirmauerim hic autẽ sub ꝓbabilitate q̃ mihi p quàm maxima est, cõclusionem tertiam, nẽpe quòd circa Apostolorum tẽpora cũctis fuerit sacerdotibus vxorius vsus interdictus licet mos posteà fuerit corrupt⁹. Existit eñ apud me hoc ab ista parte argumẽtum: Sacerdotium euangelicũ nũquàm nõ fuit præstantius habitum quàm Leuit. illi autẽ sacerdotes quando tẽplo seruiebãt, vt panes ꝓpositionis digne ederent, ab vxorum cõtubernio abstinebant: vti articulo præcedenti mõstratum est. Qui ergo credi potest vt diuini Apostoli eorumq; discipuli ferrent panem viuum qui de cœlo descendit eorũ manibus contrectari, qui de vxoris latere illa die surrexissent? Adde quòd si hæc meditatio posteris in animum induxit, nempe occidentali ecclesię vt sacerdotes à cõiugali cõmercio arcerẽtur, quæ potuit esse necessitas quę primitiuos illos patres excusaret, nẽ id ipsum ꝓuiderent? Sed ais raritas tunc erat virorum quibus sacerdotalis prouincia demadaretur. Fateor equidem: sed tamen neq; ecclesiarum tanta erat frequẽtia, quin seruẽte tũc Christi sanguine inueniri possent homines ætate proiecti, literis & ꝓbitate præditi, qui illam castimoniam vxorum cõsensu profiterentur. Et confirmatur: Si Græci, Latinorum de hac re institutum nõ suscipiẽtes nũquàm ausi sunt quãdo templo administrant vxores inuisere, nõne testimonium est ab ipsis ecclesiæ incunabulis aliquid sanctius in more fuisse? ¶ Secundum autem & quod me vehemẽter vrget argumẽtum est, quod ex superioribus conclusionibus ego met mihi excogito. Cõstitutissimum eñ cũctis est statim ab ecclesiæ incunabulis cõiugatos quidem ad sacerdotium admitti: sacerdotes verò à ducendis vxoribus fuisse cohibitos. Hoc autem discrimen nulla quiuit alia eniti ratione quàm quòd neutri illorum vsui matrimoniali indulgere sinebãtur.

Tertia conclusio.

Argumẽ. ꝓ conclusione

Cõfirmatio

Secundum Argument.

Alioqui si qui in matrimonio erant poterant vxoribus vti, quidnam quæso vetabat nẽ & sacerdotes possent pariter inire cõnubia? Nam si fateamur cõiugatos vxorio vsu fuisse interdictos, palàm fit ratio cur post sacerdotiũ interdiceretur cõtractio matrimonij, nempe quia vouebant castitatẽ sicuti cæteri qui erant vxorib⁹ copulati. Adde quòd illa disparitas vt alij vxorio fruerentur com plexu, alij verò minimè, nequisset nõ decorum Ecclesiasticum detũrpare. ¶ Profectò quando nulla extaret authoris assertio, rationes me vehementer in hanc cogerent sententiam: sed extant nihilominùs sanctorum patrum testimonia quæ considerationis pensata, rem aperiunt. Est quippe in primis autoritas antiquissimi Epiphanij, encomijs Hieronym. atque Augustl. illustrissimi: cuius verba sunt, tom. 1. lib. 2. in hęresi Catharorum: Re vera non susçipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos qui à nuptijs mortua ipsorum vxore secũdis nuptijs coniũcti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hoc certo sancta Dei ecclesia cũ synceritate obseruat. Sed & adhuc viuentẽ & liberos gignentem vnius vxoris virum nõ susçipit: sed eum qui se ab vna cõtinuit aut in viduitate vixit, diaconum, & presbyterum, & episcopũ, & hypodiaconũ, & maximè vbi synceri sunt canones Ecclesiastici. Et subdit: At dices mihi omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, & diaconos, & subdiaconos. Ad hoc nõ est iuxta canonem, sed iuxta hominũ mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinẽ: cùm nõ inueniretur ministerium. Hæc ille atque alia subsequenter accumulat ad cõfirmandum nunquam fuisse licitum sacerdotibus vxoribus vti: quãuis essent maritati, nisi vbi propter libidinem canonum synceritas nõ seruaretur. Et tomo. 2. libr. 3. circa finem, vbi ecclesiasticam disciplinam scribit, expresse ait nõ esse ad sacerdotiũ admittendos nisi ex his q aut virgines sunt, aut cõtinẽtiam à proprijs vxoribus seruãt, aut ab vnius nuptijs vidui tatem custodiunt. Eodem accedit Hieronymi testimonium, vbi ait: Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti & sedis Apostolicę? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt? In tẽpore Epiphanij Salaminæ episcopi in Cypro, & Hieron. q in Oriente vitam degerat, quãq; sacerdotes vxores alerent, earum tamen vsu abstinebant. Eidem astipulatur Ambrosius in expositione. 1. ad Timoth. super verbis? Vnius vxoris virum. Vbi ait: Si quis filios bene gubernauerint, &c. poterũt digni fieri sacerdotio, & infrà. Iam de cętero se ab vsu fœminę cohibẽtes. Atque ibidem Haymo. vnius vxoris: id est, quòd non sit bigamus: posteà verò penitus abstinere debet. Et suprà citatus venerabilis

Epiphanius

Hieronym.

Ambrosi.

Haymo.

Beda. bilis Beda, lib. 3. de tabern. astruit tunc tẽporis nemini licuisse in sacerdotem creari, nisi aut virgo permansisset, aut cõtracta vxore cõiunctionis fœdera soluisset. Accedant demum verba Concilij Carthaginensis, q̃ referuntur. 32. dist. can. Placuit. Hæc scilicet: Placuit Episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos, secundũ priora instituta etiã abstinere ab vxorib⁹. Et verba subinde Leonis Põtificis can. seriatim. ꝓxime: scilicet, Si qs ex cõiugatis desiderat ad subdiaconatũ ascẽdere, non põt sine cõsensu vxoris suæ vt fiat de carnali deinceps spirituale cõiugium: nemine cogente eos. Neq; permittitur posteà vxor iungi eidẽ marito suo carnaliter, nec cuiquã nubere in vita aut post mortẽ illius. Nempe quia vxor tenebatur etiã facere votum perpetuum castitatis. Et hoc cõcilium appellat priora cõstitutа: scilicet, vt arbitror sæculo Apostolorũ proxima. Quin vero & canon ipse sextæ Synodi. Quoniam 31. dist. quo se Græci tuentur, id planè docet: vbi ait quòd clerici tẽpore ordinationis suæ castitatem profiteri nõ coguntur: illic inquam docentur in primitiua ecclesia ita cogi. Ecce q mihi faciunt cõclusionem impendiò q̃ maxinè ꝓbabilem: imò certam: & præterea ꝓ nunq̃ tantũ postmodũ ecclesia cõnixa fuisset castitatis voto sacerdotes obstringere, nisi à sanctis ipsis Apostolis id fuisset edocta.

Cõcilium Carthaginense.

Primum argumentum Clithoueus in præfata sententiam.

NIhilomin⁹ neq; abnuẽdũ est esse aduersus hanc sententiã non exilia argumenta, quibus aliqui putant, vt est Clithoueus, cõtrariam cõstitui. Et primũ est locus Pauli in superiori articulo & in præsenti allegatus: Oportet episcopũ esse vnius vxoris virum: qui aliter quidẽ abhæreticis: aliter verò à catholicis nobis obijcitur. Ab illis quidem in hoc sensu quòd sit necessarium ante quã quis sacris initietur vxorẽ ducere. Sed hic adeò Paulinis verbis reluctatur vt nõ alio indigeat mucrone. Altero verò mitioriq; sensu à catholicis opponitur. Videlicet vt inde inferant licuisse tunc torũ etiam cũ vxoribus cõmunicare. Ambo tamẽ satis per illorum sanctorũ testimonia excluſi sunt, quos nupertimè ad cõfirmãdam proximam conclusionem attulimus: quippe qui nõ solùm negant necessarium fuisse vt qui sacris initiaretur vxorem duceret, verũ astruunt eis qui matrimoniali anteà fœdere tenebantur non licere vxoribus ampliùs vti. Et præterquàm in loco citato, audiam⁹ rursum expositorem Hieronymum, lib. 1. aduersus Iouinianũ

Solutio.

Hieronym.

vbi nostrã tertiã cõclusionẽ apertissimè cõfirmat. Ait enim: Non dicit (scilicet Paulus) eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem & filios faciat: sed, qui vnam habuerit vxorẽ & filios in omni subditos disciplina. Certè cõfiteris non posse esse episcopũ qui in episcopatu filios faciat. Alioqui si cõprehensus fuerit, nõ quasi vir tenebitur, sed quasi adulter dãnabitur. Aut permitte sacerdotib⁹ exercere opera nuptiarum, vt idem sint virgines quod mariti, aut si sacerdotibus vxores non licet tangere, in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam virginalẽ. Hæc Hierony. ¶ Quin age prætermissis expositoribus perspiciamus an Paul. ipse id minimè obscurè insinuauerit. Nã vbi dixit, vnius vxoris virũ statim subdit, sobrium, prudentẽ, ornatum, pudicum: quod ꝓfectò nõ de pudicitia matrimoniali, sed de omnimoda intellexisse videtur. Quod & clariùs ad Titũ censuisse apparet: quippe vbi ait, iustum, sanctum, cõtinentẽ. Quasi dixisset, perinde cũ coniuge atque cum sorore habitatẽ. Nam eum qui rei vxorię operã nauat, quis continẽtem appellauerit? Accedit quod beatus Ioã. episcopus fuit Ephesi, qui tamẽ virgo electus est à Domino, & virgo in æuum permansit. Quin verò crebros alios reperias sanctos patres atte stantes tẽpore Apostolorum obseruatã fuisse sacerdotalẽ continẽtiam. ¶ Sed est præter eà argumẽtum cõtra hanc nostrã probatissimam assertionem quòd inter canones Apostolorum ille extat qui refertur dist. 28. Si qs docuerit sub obtẽtu religiõis ꝓpriã vxorẽ cõtẽnere, anathema sit. Cui consonat canon quintus Apostol. Ne episcopus aut ꝓsbyter vxorẽ suã ꝓtextu religionis eijciat, & can. si qs docuerit. 28. dist. Ad hoc aũt respõderi potest, quicquid hæretici dicãt, quibus Clithoueus, minimè debuisset fauere, sola illis locis ꝓhiberi nè sacerdotes sic vxores cõtemnerent, vt eis, liberisq;, & familiæ non prouiderent, sed domo pellerent. At verò citra contẽptum cõmuni toro ex amborũ consensu abstinebant. ¶ Vehementius tamẽ argumẽtum primo aspectu sumitur ex historia Cassiodori in Tripar. libr. 2. capit. 14. quæ citatur à Gratiano. 31. distinc. cano. Nicena synodus. Verborum sentẽtia est, nè cuncta referamus: quòd cùm synodus sancire adornaret nè presbyteri cum coniugibus quas ante consecrationem duxerant nõ dormirent, Panutius, licèt nuptiarum esset inexpertus, patribus persuasit ne talem ponerẽt legem, asserens

Secundum Argumẽ. 2.

Solutio.

Argum. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

asserens esse grauem fornicationis occasionem. Cui quidem sententiæ statum est: atq; adeò non in necessitate, sed vniuscuiusq; voluntate positũ. Ad hanc autem historiã primũ respondetur nõ esse relatam inter acta Cõcilij, sed sola Cassiodori autoritate vigere. Imò mirum est si hoc verũ sit quod in tertio canone eiusdem concilij, vbi sacerdotibus interdictum est mulierẽ extraneã secũ habere, nisi forte mater esset aut soror, aut auia, aut amita, aut matertera, non fuerit inter istas exceptas & vxor cõmemorata: Sed tamen vt autoritatẽ historiæ non repudiemus, adhibenda est secunda responsio: nempe id solum conuinci quòd nos in cõclusione adiecimus: scilicet post Apostolorũ sæculũ corruptis sacerdotũ moribus dissimulatam fuisse, vt ex Epiphanio citauimus, obseruantiam sacrorũ canonũ. Et quia tunc Nicena synodus cogitabat sacerdotium ad antiquã formã reuocare Panutius consuluit potius esse propter corruptum sæculum conueniẽdum, sicut nũc facit ecclesia cum Germanis. Et eodem modo respondendũ ad canonem cõcilij Gangrensis, Si quis discernit, eadẽ. 28 dist. vbi iubetur quòd sacerdotes nolentes abstinere non sunt ideò à sacris arcendi.

Prima responsio.

Quarta cõclusio.

¶Deniq; vt cuncta q̃ diximus patentiora fiant, statuitur quarta cõclusio. Decretũ Ecclesiasticũ qd modo in Ecclesia Occidentali viget: vt scilicet neq; post sacerdotium cõiugia cõtrahant, neq; coniugati sacerdotes fiant, nõ solùm ante Nicenam synodũ factum est, verùm quàm maximè sit probabile, proximè sæculum Apostolicũ fuisse in vsu. Probatur ex illo citato canone Calixti, Præsbyteris. 27. dist. vbi eadem extat constitutio. Et subditur iuxta sacrorum canonũ definitionem vbi docetur iam anteà fuisse canonicũ. Antecessit autem Calixtus Nicenã synodum annis centum. Sedit quippe anno. 214. vsq; ad. 220. Synodus autem Nicena sub Syluest. celebrata fuit anno. 315. Post Calixtum eãdem constitutionẽ cõfirmauit Syricius qui falsò ab aliquibus cẽsetur fuisse primus eius institutor. Anno. 388. cuius decretum extat 82. dist. can. Plurimos. Post verò anno. 408. eandem sanctionẽ suo decreto stabiliuit Innoc. primus, in epistola ad Exuperium: quæ refertur eadem dist. can. Propoluisti. His adhibentur & duo eiusdem rel canones Diui Gregorij videlicet, Nullum. dist. 28. Et ante triennium. dist. 31. quibus sanctè prohibet ne quis in subdiaconũ ordinetur nisi perpetuam castitatem voto ꝓfiteatur. Extant & quàm plurima huiꝰ rei testimonia q̃ opero sum molestumq; esset huc cõgerere. Et hæc de latinorum sacerdotum instituto.

Probatio. Calixtus.

Syricius.

Innocetius primus.

IGitur vt ad Græcorũ institutũ gradũ hinc faciamus, quinta postremaq; prẽsentis articuli conclusio est. Græci non modò Romanum institutum repudiarunt, verũ illud amplexati sunt, quod ex nullo prorsus vel Apostolorum vel consiliorũ permissu elicuerunt: imò omni ecclesiæ antiquitati omninò repugnat. Haud enim tantũ eos qui rei vxoriæ mancipati sunt sacris initiãt, imo nullum ad eundem ordinẽ admittũt, nisi rogatus responderit cõiugatum esse. Ad literã ergo Vigilantij errorem sequuntur: de quo Hierony. ad Riparũ in fronte quæstionis à nobis citatus lamentatur: nẽpe ꝙ neminem continentiũ in sacerdotẽ crearent. ¶Quo ergo hæc liquidò pateant, rem auspicemur à canone. Quoniã. dist. 31. quẽ argumẽto secũdo in Græcorum fauorẽ attulimus: qui habetur inter canones sextæ synodi Cõstantinopolitanæ. Et quoniã si synodali ecclesiæ autoritate polleret, vt Gratianꝰ & qui ipsum de prima facie iudicant, vehementer contra nostrã tertiam conclusionẽ pugnaret, ac ꝓinde hæreticis permagnũ præstaret patrocinium, qui Græcorũ institutũ Romano anteferunt, cõtenduntq; adeò expedire vt à latinis recipiatur, operæpretiũ quã maximè duximus hoc absq; censura nõ prẽterire: nẽpe vt Græcanicũ morẽ, quã sit sacris Apostolorum institutis aduersum, perpẽdamus. Oportet ergo prius verba canonis adnotare, q̃ subsequuntur. Qũ in Romani ordine canonis esse cognouimus traditũ, eos q ordinati sunt diaconi vel presbyteri cõfiteri, qd nõ suis iam copulẽtur vxoribus: antiquum nos sequẽtes canonẽ Apostolicæ diligentiæ & cõstitutionis sanctorũ virorũ, legales nuptias amodò valere volumus: nullo modo est vxoribus suis cõnubia dissoluentes: aut priuãtes eos familiaritate ad inuicẽ in tẽpore opportuno. Et infrà: Neq; etiã tẽpore ꝓfessionis suæ castitatẽ profiteri cogãtur, qd abstinere debeant à legalis vxoris familiaritate. Itẽ oportet eos qui altario ministrãt, in tẽpore oblationis sacrorũ contmẽtes esse in omnibus: vt à Deo possint cõsequi q̃ simpliciter postulãt. ¶Hæc ergo ait Gratianus omnia intelligi de Oriẽtalibus sacerdotibus. Haud tamen absq; acriori censura rem præterire debuisset. Quem ergo nõ piguit verba canonis cũcta audere, nõ tædeat singula perpendere quãtum habeant roboris: sunt enim ea, quæ si penitiùs perspiciantur, manifestè falsitatis sese redarguũt. Vsque adeò vt ante nos alij minimè sint affirmare veriti eũdem canonẽ profanum esse, insolẽtiæ impudentiæq; plenum: & ab eis æditũ qui castitatis Romanorũ sacerdotũ aperti essent hostes. Fuit quidem in primis Albert. Pighius vir ægregiæ solertiæ & eruditionis in ꝓpugnanda ecclesia Romana, qui autoritatem illius Synodi non infimis rationibus labefactare conatus est: quippeq̃ Honorium Romanum Pontificẽ eiusdem hæresis immeritò damnauit, cuius ipse condẽnauerat Sergium. Et personã etiam Origenis ꝓnuntiauit hæreticam: qui profectò, licèt in aliquos errores lapsus, non censetur studio cõtra ecclesiam fuisse pertinax. Ego verò Pighio omninò nõ suffragor, neq; verò refragari modò instituit: quia non est locus. Attamẽ etiã ipsi qui apologias ꝓ eãdem Synodo cõtra ipsum scripserunt, quorũ fuit Francisc. Torrensis, negare nequeunt, quin verò planè fatentur eundem canonẽ qui ordine illic est. 13. non solũ aprocryphum, verum & corruptissimũ esse: huius enim verba sunt quę nu perrimè referebamus. Et primũ omniũ notum est eiusmodi canones non fuisse ꝺictos in eadem. 6. synodo, sed vel, quẽadmodum Thacasius, act. 4. septimę synodi refert quinque post annis illuc reuersis episcopis: vel, quod verisimilius est, vt ex. 3. can. eiusdẽ sextæ synodi colligitur, vigintiseptẽ transactis. Quare licet Adrianus posteà eandẽ sextam Synodum, quatenus Romanis institutis nõ repugnaret, susceperit, nõ tamẽ censetur eosdem canones autoritate catholica donasse: quippe qui neque in Concilio ꝺiti sunt, neque sub legato Romano. Quod autẽ ꝺictus canon non solùm tanta, verum neq; vlla sit autoritate dignus, sua ipsius facies prę se fert. In primis enim quę nã erat Cõcilij maiestas in præsentia Romani legati si præses sedisset, recitato Romano decreto è regione statim subdere contrariã censurã: dicendo, Antiquũ nos sequentes canonẽ Apostolicę diligentiæ. Ecquis enim est ille canon? aut vbi extat? nã quod ait glossa illud referri ad Paulinum verbũ, nẽ cõiuges se inuicem defraudent, minimè textui congruit: siquidem subdit, & constitutiones sanctorum virorũ: vbi planè Conciliũ secundũ Carthaginense denotatur, quod refertur. 31. distinctione. Canone, Episcopos. & 84. canone. cùm in præterito. ac subinde Concilium quintũ. Quis autẽ credat sanctam aliquam synodum Cõciliũ prouinciale œcumenico Romano antetulisse? ¶Sed quod apertè falsitatem eiusdem canonis detegit est, quòd nullũ Carthaginense Concilium sic decreuit vt eodẽ canone referatur, sed totum contrarium. Canò enim secundus secundi Concilij expressè iubet, quæ Aurelij sententia fuit, omnes antistites, sacerdotes, & leuitas continentes esse in omnibus, etiam ab vxoribus: quo possint simpliciter quod à Deo postulant, impetrare. verba sunt expressa. Perperam ergo hic canon citauit illum: addens vt tẽpore oblationis cõtinentes essent. Hoc enim Paul. cũctis etiã sæcularibus edixerat. Sed vide quo modò isti impostores deprauarunt Carthaginẽse Conciliũ quintum: cuius can. 3. ad literam sic habet: Cùm de quorundam clericorum, quãuis erga vxores ꝓprias inconti nentia referretur, placuit episcopos, & presbyteros, & diaconos, secundũ propria institũta etiam ab vxoribus continere. Omissus est subdiaconatus: qui tunc forte nõ habebatur ordo sacer. Verbum autẽ, secundũ propria institutã, quod ad literam intelligitur secundùm legem sacerdotali ordini congruã, quæ scilicet ab Apostolis vsq; ea erat, vt nullus coniux sacris initiaretur nisi votũ emitteret castitatis, ipsi præuaricati sunt, dicẽtes: Cùm instaret tẽpus sacrificij. Et propterea addiderunt vt sui sacerdotes tempore ordinationis profiteri castitatem non cogerentur: neq; ab vxoribus abstinere. Quod nos bene suprà notauimus, tanquàm testimonium, quòd ille esset mos antiquus ecclesiæ. Vide ergo quã non liceat quicquid inter decreta à Gratiano fuerit relatum, vt moris est Canonistarũ, tanquàm oracula adorare. Imò potiùs vel ipse debuisset vel sui glossatores radicitus historias cõsulere, vt rerũ memores ꝺictas eruerent. At verò vt gratis ꝺonarem? ꝺictas eruerent. Et canon subsequeus Carthaginensis Concilij quarti: Lectores cùm ad annos

Quinta conclusio.

Albertus. Pighius.

Reproba tur Pighij censura. Franciscus Torrensis.

Roboratur præterita assertio

Fragmẽta concilij Carthaginensis quinti depranatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

annos pubertatis veniũt,cogantur aut vxo res ducere,aut continentiã profiteri.¶Meri to ergo à multis,vt idem ait Torrẽsis,credi tur Grẽcos à Nicolaitis hæreticis eum morẽ contraxisse.Horum enim parens Nicol. vti in catalogo hæreticorũ ait citatus Iam Augusti.cùm pulcherrimã haberet vxorẽ,quæ perinde apud ipsum in suspicionẽ impudi citię venerat,neq; satis ,pcos abigere domo posset,cõem vsum vxorum suis persuasit di scipulis:qui quidẽ posteà multa in illum errorem deprauarunt.Inter q̃ decimumseptimum canonem mendosè suppositerunt sex to libro Institutionũ Apostolicarũ Clemẽtis:quẽ quidem canonem quidã posteà au thor Græcus Niceta, Pectothoratus nomine,defendit,Græcisq; persuasit.Canon verò vt Vmbertus Leonis legatus in libro contra ipsum refert,sic habet:Episcopũ,& presbyterum & diaconũ dicimus,qui vnam habet vxorẽ,ordinari,nec licet eos post manus im positionẽ innuptos esse.Ex quo canone suã Græci consuetudinẽ traxẽre.Hęc omnia pa tent apud dictum Vmbertũ Cardiñ. Is eñ à Leone nono circa annum Millesimũ qui quagesimum Constantinopolim,de hac re delegatus cõtra eundẽ Nicetam scribẽs, has omnes Græcorũ præuaricationes patefacit. ¶Haud ergo Græcorũ mos censendus est alicui orthodoxę Synodi consentaneus,sed tanquàm error inter alios eorũ tolerari ab ecclesia præsenti.Nam antiqua nunquã eis permisit,vt non ordinarentur nisi cõiugati, sed id penitus quòd illi etiam secundo gradu post continentes admitterentur.Et fortasse idem fuit Niceta ad quem idem Leo di xerit canonẽ,seriatim.32.Atqui eodem mo do intelligendus est textus Innocẽtij tertij. cùm olim de clericis coniugatis. nempè q ppter Grẽcorum duritiam pmissum eorũ sacerdotibus est nè votũ castitatis emittãt: haud tamen quòd cogantur esse coniugati. Igitur vt ad nostros Lutheranos, à quibus ꝓfecti sumus,reuertamur,nullatenùs se pos sunt Græcanico instituto protegere.

Hæresis Nicolaitarum. Augusti.

Canon alter corruptus.

Ad primũ argumentũ.

EX his argumenta in capite quæstionis obiecta, soluta restant. Primũ enim ex Paulo hæretici accersunt, intelligentes illud verbum,Oportet Episcopũ esse vnius vxoris virum,quasi præceptum,quo sacer dotes cogãtur cõnubia inire.Sed iam suprà monstrauimus quàm diuersę sanctũ idem in terpretentur verbũ.Fuit enim tantũ prohi tio nè digami assumerentur in sacerdotes,et præterea propter sacerdotum inopiam per missio, vt etiam coniugati initiarentur: sed vt monstrauimus, prætmisso, consentiente vxore,castitatis voto.¶Simili prauitate & calumnia intelligunt quintũ Apostolorum canonem nè presbyteri aut diaconi prętex tu religionis vxores eiiciant quasi pręceptũ sit vt illis vtantur:contra quam à nobis supe riùs expositũ est.Et pariter verbum epistolæ cuiusdam q̃ dicitur Clementis detruncan tes,ad suam libidinẽ pertrahunt. Verba eñ epistolæ sunt.Ministri altaris ad Dominica tales eligantur officia qui ante ordinationes coniuges suas nouerint.Quod quidem ipsi, perpende absurditatem,atunt esse pręceptũ ac prohibitionem nè cui ante consumma tum matrimoniũ liceat sacris initiari.Quod alij,vt cauerent absurdum,negatiuè legerũt, non nouerint:cùm tamen non sit nisi affir matiuè legendum:at verò non truncatè,sed si semper continere noluerint.Hoc est si nõ fuerint virgines,aut continentes,sed coniu gati,ea lege ad sacerdotiũ recipiantur,vt vs que ad illud tantũ tempus vxores nouerint. Quasi dicat:deinceps autẽ ab illis abstineãt: vt in tertia conclusione mõstrauimus.¶Se cundum autem argumentũ,de cap.quoniã. iam satis solutum est.Tertium verò quod il li authoritati nititur q̃ August.tribuitur,nẽ pè vbi apparet dicere continẽtiam socerdo tum post Apostolica instituta ab Ecclesia fuisse adiectam, nullatenùs contra tertiã no stram conclusionẽ pugnat:tum quòd illud non est verbum August. Sed quia initium illius cap.Cùm agitur.est illius:scioli legunt totum tanquã Augu. cùm tamen sit Gratia ni .tũ quòd Gratianus hoc tantũ ait quod cõtinentia sacerdotum est opus cõsilij: qa consilium est,vt fiant sacerdotes:sed tamen postquàm ordinati sunt, iam sit illis pręce ptum.Quod autem ait post Apostolorũ in stituta fuisse adhibitam,si vult tẽpore Apo stolorum nondum fuisse illud in more, au toritates sanctorum ac rationes ad eandem tertiam conclusionem allatæ ei refragãtur: quæ ideo pluris æstimandæ sunt.

Correctio dicti tertij canonis.

Ad secundũ argumentũ.

Ad tertium argumẽ.

FINIS LIBRI SEPTIMI
DE IVSTITIA ET IVRE.

LIBER

LIBER OCTAVVS
De Iustitia & Iure.

QVANDO Primũ libros istos de iustitia & iure in lucem dedimus, materiã iureiurãdi, & adiurandi quę se inter illos iure optimo insinuabat, ob id missam fecimus, q̃ seorsum libellum paucis ante diebus de re illa edideram. At quoniã in vulgus latinè & hispanè illum scripsi,ob idque nõ omnibus scholarum neruis rem am plificaui,multi ex me efflagitarunt: vt hac secunda impressione id de integro elucubra rem:est enim res scitu dignissima,his maximè tẽporibus,quãdo iurandi licentia tantã peierandi consuetudinẽ peperit:vt vix Chri stianis enormitatẽ huius criminis persuade re valeas.Id q̃d Christianissimum terrimè demigrat. Annui ergo nil veritus,si ex eodẽ libello quãplurima huc sim transcripturus. Ille enim in solũ vsum plebis cedere potest. Cogitaui ergo libellum septimum de cambijs, qui breuissimus erat,in sexto de vsuris ponere, ac post septimum de voto , octauũ istum de iureiurando , & adiuratione collocare . Ordinem nimirum Diui Thomæ vt hactenus feci, prosequutus.

QVÆSTIO PRIMA,
De Iuramento.

S. Thomas.2.2. quæstio.89.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm iuramenti definitio sit bona.

QVæstionem de iuramẽto in decem articulos distribuit S. Thom. quorũ primo quæritur quid sit, secũdo sit nè licitum,& cęteris alia quæ suo ordine patebunt. Vbi forsan quis illico ordini obijciat, primùm fuisse quærendum,vt Philo.2.post. admonet, vtrùm iuramentum sit, quàm qd sit. Respondetur autem in moralibus idem esse quærere,an res sit, & an licita sit: q̃ quidem quęstio præsupponit quid sit:ex notitia enim eius scire pendet,an licitum sit.Merito ergo primùm de definitione quæritur iuramenti.

Prima conclusio.

AD quã quæstionẽ D.Tho.4. cõclusioni bus respondet.Prima iurare est Deũ in testem assumere. Et dicitur iuramentũ ob id, q̃ sit quasi pro iure introductũ. Alij aiunt iurare esse Deũ in testem vocare, sub quibus verbis D.Thom.quęstionẽ proposuit.Et sumitur ex quodã sermone August. de periurio,qui est inter sermones de verbis Apostol.28.super verbis Iacob.5.Nolite iurare &c.Vbi ait quid est iurare per Deũ,nisi testis est Deus? Verũtamen D.Tho.ad ꝓhibitionem diuinã alludens,ne nomen Dei in vanũ assumamus,cordatiùs pro,inuocare dixit,assumere.Probatio autẽ conclusionis sumitur ex fine & causa iurandi.Iuratio nãque est veritatis cõfirmatio in rebus morali bus,q̃ in particulari cõtingunt, iuxta illud Apostoli ad Hebræ.6.Omnis controuersię finis ad confirmationẽ,est iuramentũ:huiusmodi autẽ cõfirmatio certa esse nequit nisi Deus in testẽ aduocetur:ergo iurare est deũ in testẽ assumere.Secundæ autẽ pręmisse ratio est,q̃ in scibilibus,q̃ in ratiõe posita sũt, cõfirmatio veritatis procedit ex ijs,q̃ sunt naturaliter nota:atq; adeò illic neq; testib⁹ neq; iuramento opus est. In moralibus verò quoniã cõtingẽtia sunt, atq; adeò nimiũ varia,non pôt res ratione cõstabiliri.Sed opus est testibus. Testimoniũ autẽ humanũ duplici de causa fallax est: nẽpe & ex vitio voluntatis hominis,qui cõtrà id quod mẽte sentit,ob malitiã pronuntiare potest : & ex defectu intellectus:quia ob ignorantiã sępe de occultis,& de absentibus fallitur. Cũ ergo his de causis omnis homo sit mẽdax, dictorum veritas solo Dei testimonio satis cõfirmatur. Id quod Apost.loco modò citato admonet dicens, Homines per maiorẽ se iurant. Hinc ergo perspicacioręẽ definitionem scholastico more hãc eliciamus. Iuramentũ est dictio per diuinã attestationẽ cõfirmata: vt dictionis nomine,affirmationẽ cõplecta mur:Dei verò appellatione,res quoq; diuinas nẽpe creaturas in ipsum relatas.Enimuerò qui per creaturas iurat,nomẽ aliquod il-

Cõclusionis Probatio.

Testimoniũ humanum fallax.

Definitio iurisiurandi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis ineſſe profitetur,ſiue falſum,vt idololatræ,ſiue verũ,vt orthodoxi,qui Deũ in creaturis exiſtere profitemur. Vnde iuſiurandũ ait de officijs Cicero eſt affirmatio religioſa. Et Ariſtot. etiã in Rhetorica ad Alexan. iuſiurandũ eſt,cũ diuina veneratione dictio,pbationis expers. Dictionis nomine affirmationem cõplexus eſt negationẽ. Adiecit autem,pbationis expers,hoc eſt,q̃ alia pbatione caret:nimirũ,vt naturã penitius iuſiurandum patefaceret:quod vtiq; citra neſcitatem, vbi res aliter probari non poteſt, nõ eſt licitũ. At quatum ad Etymologiam, iuſiurandum à iure dicitur:ob id forte (vt Au. in citato ſermone inſinuat) quod qui iurat ius veritatis Deo reddit:iuxta illud Euangelij,Reddes Domino iuramenta tua:putà honoris ius:quippe cui veluti ipſiſſimæ veritati propriè cõpetit dictorũ omnium & conuentorum veritatẽ ſuo teſtimonio conſtabilire. Quãuis fortaſſe rei gratiũs applaudit qđ hic D. Thom. docet. Nempe iuſiurandũ ob id à iure dici, quòd pro iure ſit introductũ. Id enim quod iuratur pro lege habendũ eſt, ac veluti ius ipſum ſanctè ſeruãdũ. Id quod verbũ Pauli denotat,dicens:iuramentũ eſſe finem omnis cõtrouerſiæ,ac ſi lege eſſet ſancitum. Quare iura poſt præſtitũ iuramentũ nullam aliam inquiſitionẽ permittũt: iniuria enim alioqui irrogaretur Deo. ¶ Secũda concluſio S. Tho. eſt. Diuinũ teſtimonium quandoq; per iuramentũ ad aſſerendũ præſentia vel præterita inducitur:quandoq; verò ad cõfirmandum id quod in futurũ promittitur. Quorũ prius dicitur iuramentũ aſſertoriũ:poſterius verò promiſſoriũ. Res eſt q̃ ſuis ipſis nominibus ſit clara. Quòd ſi arguas,nonnũq; iuramentũ aſſertoriũ eſſe reſpectu futuri, vt cũ quis iurat, eras fore, vt pluat. Reſpondetur S. Tho. loqui ſecundũ iuramenti naturã. Haud enim futurũ cõtingere aſſerendũ eſt, niſi quatenus in ſuis cauſis iam eſt notũ, vt cũ quis iurat ſe facturum quod ꝓpoſuit facere:iuramentũ verò leue, & tetuerariũ etiã de futuro põt eſſe aſſertorium. ¶ Tertia cõcluſio. Ad ea q̃ ſunt neceſſaria, perq; rationem inueſtiganda nõ inducitur iuramentũ: & eſt intelligenda cõcluſio in ſenſu prohibitorio. Quaſi dicat illa nõ licet iuramento cõfirmare. Deriſibile enim videtur. Imò, vt infrà patebit, vitium eſt ſi quis in diſputatione ſcientiæ opinionẽ ſuam, vbi ratio nõ occurreret, iureiurãdo cõfirmaret. Quocirca nõ accipit neceſſaria pro ijs ſolis q̃ euidentia ſunt. Na in ſpeculabilibus altera pars cõtradictionis ſemper eſt neceſſaria vt aſtra ſunt paria vel nõ, licet neutra ſit nobis euidẽs quare vtrãuis iures peccas, atq; adeo ſi iures quantitatẽ rem eſſe à ſubſtãtia diſſe rentem aliãue quãlibet opinionẽ. Alia concluſio adhibetur in ſolutione tertij & ideo ſuo ordine videnda ſunt argumẽta. ¶ In primo exponit particulã definitionis, aſſumere Deum. Non enim quicunq; teſtimoniũ Dei adducit, iurat: vt cõcionatores & prælectores & diſputantes cũ teſtimonia ſacra citant nõ iurant, eò quòd teſtimonia illa deus ſua ſponte dedit ad ſuas aſſerendas veritates. Quare citantes illa, nihil aliud faciunt quã referre Dei aſſerta. Iurare autẽ eſt illum in teſtem aſſertionũ noſtrarũ implorare. ¶ In ſolutione ſecundi exponit illam particulã euãgelij. Matth. 5. Reddes altiſſimo iuramenta tua. Videtur enim iurans nullũ ius Deo reddere. Reſpondet ergo dupliciter vno modò, quòd dicatur ius Deo reddere qui iuramentum implet: nã illi ſuam fidem obſtrinxerat & poteſt etiã hoc in iuramẽto aſſertorio intelligi, quãdo quis verũ aſſerit. Secũda verò expoſitio eſt ad rem magis accõmodata: nẽpe ꝙ qui iurat, eo ipſo ꝙ iurat, ius, hoc eſt honorem Deo debitũ illi reddit: videlicet eum agnoſcẽdo & cõfitendo infallibilem eſſe veritatem. Quocirca Iere. 5. Deus de filijs Iſraël conquerebatur, ꝙ eũ dereliquiſſent, iuraſſentq; in his q̃ non erant dij, id eſt honorem iuramentorũ ſibi propriũ in deos falſos trãſtuliſſent. ¶ Tertiũ deniq; arguũt. eſt. Aliud eſt officiũ iudicis aliud verò teſtis. ¶ Sed quandoq; iurãdo imploratur iudiciũ potiùs diuinũ, quã teſtimoniũ: vt cũ execratoria iuratio qualis eſt illa Pſal. 7. ſi reddidi retribuentibus mihi mala, decidã meritò ab inimicis meis inanis. Reſpondet autẽ quarta cõcluſione duplex eſt iuramentũ ſcilicet ſimplex, vt quãdo ſeu deus ſeu creatura ſimpliciter vt teſtis aſcitur vt Deus eſt mihi teſtis, per Deũ &c. Alterũ verò execratorium qđ etiã dicit imprecatoriũ cũ adducitur in teſtẽ & pariter in vindicem vt tãquã iudex vindictã falſitatis ſumat: vt diſpereã, ſi nõ ita ſit: quæ quidẽ etiam forma iurandi antiqua fuit, vt 2. reg. 3. Hoc faciat mihi dominus & hæc addat: & ꝙ vtrũq; ſit iuramẽtũ hinc patet, quoniã cũ Deus in teſtẽ adducitur, vt reuelator veritatis. Hanc verò reuelare poteſt aut ſimpliciter internè aut exterius eũ puniẽdo, qui mẽtitur. Quare & hoc quoq; eſt iuramentũ.

Cicero. Ariſto.

Iuſiurãdi Etymologia.

Secunda cõcluſio.

Tertia concluſio.

Reddes altiſſimo iuramenta tua.

Quarta cõcluſio.

ramentũ. Et ad hoc reducitur quãdo implꝛatur vt præmiator veritatis. Vt ſi dicas, ſic me deus adiuuet ſic vitã meã ſeruet &c. Nã hic ſubitelligitur pars aduerſa. Alioqui Deꝰ me perdat &c. ¶ Ad horũ pleniorẽ intelligentiã colligendũ imprimis nobis eſt, quibus modis cõtingat iuratio vbi primũ aſſertum ſit. Nulla dictio ſimplex ſeu affirmatio ſit ſeu negatio, quę præ ſe nõ fert teſtimonij aut execrationis imaginẽ, eſt iuramentum. Simpliciſſima verò omniũ eſt illa Matth. 5. nobis admonita, eſt eſt. Nõ non. Quod eſt dicere ad id qd eſt, reſpondere affirmando, eſt, & ad id quod nõ eſt. Negãdo. Vide quã candidas quãq; ſinceras Chriſtus voluit noſtras eſſe aſſertiones. Duabus enim minimis ſyllabis admonuit eſſe explicãdas. His enim verbis omnia expreſsit. Interrogas fecerim-ne, aut dixerim? reſpondẽdum mihi, feci, aut non feci, dixi aut nõ dixi. Imò & verba excuſare poſſumus dicendo, ſic, aut non Simplex etiam aſſertio cenſetur ſi aduerbiũ aliquod aut nomẽ adiungatur, quod nihil aſſertionis aut negationis mutat: vt ſi dicas, verè, in veritate, certè, profectò, ſanè, & id genus reliqua nullũ reſultat iuramentũ. Item ſi dicas, in fide mea, aut in fide ingenui viri, aut in bona fide nihil iuras: quia nõ aſſers fidem in teſtẽ. Sed ſenſus eſt, te ſecundũ fidẽ loqui q̃ in dictis & cõuentis ſeruãda eſt. Secus ſi dicas: per fidẽ Dei aut Chriſti. Nã tunc iuras ꝓ ſacrum: ſicut per euangeliũ: quãuis forſan, ſi diceres, In fide boni Chriſtiani aut religioſi nõ eſſet iuramentũ, ſed ſenſus eſſet, te id pronuntiare ſecundũ fidem humanã quã bonꝰ Chriſtianus ſeruare debet. Sunt autẽ verba nõ bene ſonãtia maximè in viris religioſis. Quãdo verò adhibetur, per, vt ſi dicas ꝑ meã fidem, videtur inde ſpecies conſtari iuramẽti: ſicut per meã animã, aut per meam vitã. Idem diſcrimẽ apparet ſi dicas, in mea conſcientia, aut ꝓ meam conſcientiã. Idem. n. cẽſetur in mea cõſcientia, ac ſi dicas id ago qđ ſentio: ſed cũ addis, per, videtur accuſatiuus formam teſtis induere ob idque viris timoratis animis ab his omnibus abſtinẽdum eſt. Et præſertim religioſis abeo qđ aiunt per habitum D. Franciſci, aut D. Dominici eſt eũ iuramentum tum nobis indecorum tum & audientibus abſonum. Per hęc autem de eęteris cenſendũ. ¶ Secũdò ad dignoſcendas iuramẽtorũ differẽtias notãdũ triplici ex capite variari. Primũ ex parte obiecti diuidit in aſſertoriũ (vt dictũ eſt) ſub quo intelligit negatiuum & promiſſoriũ. Secũdò ex parte illius per quem iuratur diuiditur in iuramentum per Deum & iuramẽtum per creaturas: quod, vt artic. 6. latiùs patebit, fieri poteſt vel blaſphemè, vt iurare per Herculem, per Iouem aut per ſolem ea ratione, qua ido latræ qui creaturas pro Deo colunt. Vel catholicè ſicuti per ſanctos perque euangelia aliasve creaturas in Deum relatas. Atque hic modus iurandi per creaturas poteſt fieri aut per ſimplicem atteſtationẽ vt in exẽplis modò poſitis, aut per execrationem ſubdendo creaturam iudicio & vindictæ Dei, ſi aliter eſt. Quemadmodum Geneſ. 42. legitur patriarcham Ioſeph iuraſſe per ſalutem Pharaonis. Et homines ſeu per proprias, ſeu per charorum ſimili ſchemate iurãt. Sed de his arti. 6. Tertiò denique variantur iuramẽta per varias formas & exempla iurandi. Primum quippe, idemque vetuſtiſſimũ iuramentorum exemplar fuit olim lege veteri celebratum, viuit Deus: aut, viuit dominus. Id quod Deus ipſe docuit illam gentem, tum ſuo exemplo, tum etiam lege. Iurauit emꝑ ipſe Nume. 14. viuo ego, & ita præcepit Moyſi renuntiare populo, viuo ego dicit Dominus. Deinde per Hieremiam ca. 4. Iurabis, viuit Deus. Fuit nanque hoc iuſiurandi ſpecimen tunc temporis ad abominandum abolendũque Ethnicorum iuramẽta appoſitiſsimum. Iurabant quippe aut per elementa aut inanima ſaxa, aut per Iouem, & id genus homines vita defunctos. Vnde Danielis vlt. Nunquid eſt Bel Deus viuens? cùm tamen ille qui in teſtem aſciſcitur, præſens eſſe debeat, idemque rei conſcius, quæ iuratur. Idem ergo eſt, viuit dominꝰ, ac ſi dicas, illum in teſtem affero, qui non modò vitam viuit immortalem, ſed vbique adeſt: neque tantùm iurantis verba audit, verum & intima cordis intuetur: qui ideo neque decipi poteſt, nec vult quẽquam ſeducere. Ad hanc formam reducuntur dicere, Coram Deo loquor vt Paul. ad Gal. 1. & Deus ſcit. Quanuis iſtæ poſſunt accipi & denuntiatiuè & inuocatiuè. Et quidem priori modo non ſunt iuramenta ſed ſenſus eſt, Ego ſic aut ſic ago, ſed tamen verba mea Dei ſcientiæ ſubmitto. Ipſe enim quid verũ ſit nouit. Quare in viris timorati animi vbi dolus abeſt, non eſt iuramentum. Si autem inuocatiuè dicatur diuinam ſcientiam in teſtimonium inuocando, vt ſi dicas Deus ſcit quod non mentior, iuramentum eſt. ¶ Sicut illud

Quibus modis cõtingit iurare.

Verè in veritate &c.

Triplici ex capite variatur iuramẽtum.

Geneſ. 42.

Viuit Dominus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pauli, Ecce coram Deo quia non mentior. Quocirca illud Petri, Ioannis. 21. Tu scis domine, quia amo te, formam profecto habet iramenti perinde ac Deus scit. ¶ Quãuis si tantum respondisset tu scis, sensus esset Tu scis an amem te: quod non esset iuramentum: cùm autem asserendo dixit, Scis quia amo te, visus est Christum in testem ꝓtulisse. Secunda post hanc forma iuradi est, testor Deum, aut, testis mihi est Deus. Quã vsus est ad Rom. Paul. atq; hæc expressius refert naturam iramenti: est siquidem iurare (vt suprà dicebamus) Deum aut diuinam testes citare. Atque ad hanc formam reducitur illud ad Rom. 9. Veritatẽ dicunt Christum Iesum & non mentior. Tertia forma fit expresso verbo iurandi, vt iuro Deum, & per Deum, Genes. 22. Per memetipsum iurauit. aut sub tacito verbo, proferendo solam prępositionem, vt si dicas per Deũ per sanctos, & per Euangelia, sic & sic est. Quin verò absque vlla verborum prolatione, cũ ꝙs rogatus ac iussus, manu crucem aut euangeliorum volumen attingit intendens annuęque iurare, re vera iurat. Sunt præterea figuræ aliæ & phrases, quas vulgus trutina iramentorum æstimat: cũ sint multò peiore nomine dignæ. Vt voueo Deo dum fit per modum iurantis, est enim abusus votum ꝓ iramẽto vsurpare, Deum pœniteat, aut deo indoleat, nõ credo, diffido, atque id genus alia, q̃ diuersis nationibus diuersa sunt in vsu. Sunt.n. non iramenta tantũ sed apertæ blasphemiæ. De quibus. q. 2. copiosiùs dicẽdum est. Diuidũtur aũt iramẽta vel ex pte causę in liberũ & coactum illud qd spõte fit hoc autẽ per vim. Itẽ in iramentũ prudens & incautũ illud. ſ. qd à prudentia ꝓficiscitur hoc autẽ ex imprudentia vt si rem vel absq; iustitia iuras vel absq; iudicio. Item ex parte effectus vt insincerũ qd in bonũ fit & dolosum qd fit ad decipiendũ de quibus omnibus suis locis videbitur. ¶ Nunc tamẽ interim circa has diuisiones dubiũ facile suboritur. Vtrũ iramenta assertoriũ, & promissorium sint eiusdẽ speciei. Apparet.n. pars negatiua vera ꝓpterea q̃ asserere & polliceri absq; iuramento diuersę figuræ sunt & speciei. Idẽq; dubiũ ratio offert de simplici & execratorio. Nam qui execratur, malũ sibi iudicio Dei imprecatur. ¶ Ad vtrũq; tamen breui responso eodẽq; bimẽbri fit satis. Respondetur nãq; si ratio iurandi per se in omnibus cõsideretur eiusdẽ esse omnia speciei:

Testor est mihi Deus.

Blasphemię

Responsio.

Deum esti in testẽ implorare siue in assertionibus siue in ꝓmissionibus fiat, siue in execratiõibus eadẽ est iurãdi species q̃a idẽ est testis & testimoniũ. Differunt tamẽ accidẽtariè hoc est ratiõe materiei, q̃ per se alio genere differũt: vt pollicitatio & assertio: si enim animal per albũ diuidas & nigrũ, licet per se duæ sint differentiæ coloris sunt tamẽ genere animalis accidentarię. Secundũ dictũ sit quòd quãuis simplex iuramẽtũ, & quod fit execratoriũ eiusdẽ sint speciei, nihilominus aut virtus aut vitium iurãdi alteri seu virtuti seu vitio imperat, sicuti vbi quis ob mœchiã furatur. Quare qui iuste execratiõe iurat imperat virtuti maledictionis suprà se, & q̃ per peram iurat imperat eidem vitio. Est.n. execrari horrori & abominationi rem habere: significat ergo qui per execrationẽ iurat adeo mendaciũ abominari, vt si mẽtiatur rẽ horrenda sibi optet accidere. Et ad hoc etiã reducitur, vt suprà dicebamus, imperatio benedictionis. Sic me Deus adiuuet &c. q̃ abusiue dicitur execratio ꝓptereà quòd videtur illam à cõtrario sensu includere.

Secũdũ dictum.

Execratio.

ARTICVL. II.

Vtrùm iurare sit licitum.

HAbito quid sit iurare, subsequitur inquisitio vtrùm sit licitũ. Et respondet D. Thom. duabus conclusionibus. Prior est. Iramentum secundũ se est licitum & honestum. Id quod duplici ratione ꝓbat videlicet ex origine, vnde sit honestũ quoniã iusiurandum ortum ex catholica fide habuit, qua homines credunt & ꝓfitẽtur Deũ infallibilẽ omnium habere veritatẽ & prouisionẽ. Secũdo ex fine, vnde fit licitũ quia inductũ, vt ait ad Hebr. 6. Paul. est vt finelitibus imposito homines in pace & trãquillitate viuant. ¶ Secũda conclusio. Iramentũ ob malũ vsum id est quia sine necessitate & cautela sit, in malũ cedit. Primũ quia irreuerentia fit Deo ex leui causa eum in testẽ adducere. Secũdo q̃ ea iurandi consuetudine periculũ peierandi creatur, ob id q̃ homo facile verbo delings. Vnde Iacobi. 3. si quis in verbo nõ offendit hic perfectus est vir. Vnde & Eccles. 23. dicitur, iurationi nõ assuescat os tuũ. multi.n. casus in illa. ¶ Hic primũ omnũ notandus est sensus primæ cõclusionis iramentũ secundũ se est licitũ & honestũ. Videtur enim sibi post cõtradicere articulo quinto, vbi admonet idcirco non esse appetendam iurationẽ quòd

quòd non numeratur inter ea quæ sunt per se appetenda. Atque adeò docet nõ esse per se virtutem sed ratione necessitatis. Respõsio tamen est quòd, secundùm se, aliter hic quã illic vsurpat. Hic.n. idem est iramẽtũ secũm se quod cõsideratũ vt abstrahit ab vsu hoc vel illo. Illic aũt idẽ est, qd cõsideratũ se eluſa necessitate. Sunt enim aliquæ virtutes q̃ per se seclusa alia necessitate habẽt speciem boni, vt charitas religio &c. Aliæ verò quę seclusa necessitate per se nõ essent virtutes. Vt pœnitentia, quæ nisi peccatum ingruisset in orbem non esset virtus. Et tale est iramentum, vt illic explicabitur. ¶ Secũdò, meminisse oportet hæresim fuisse, vt libr. 3. distinct. 39. refert Bonauentura, Manichęorum: quanuis Guido Carmelita, non nisi Vualdensibus eam impingat nullatenus essę licitum iurare. Quippe quòd à Christo Matth. 5. prorsum interdictum aiebat, est tamen manifestarius error. Cui quidem in primis reclamat testimonium Deutero. 6. quo Diuus Thom. priorem conclu. affirmat. dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. Nam etsi imaginem potiùs per missionis præ se ferat quam præceptionis, est nihilominus vera permissio tãquàm rei licitæ, ac si dixisset: Non tibi simpliciter iurare iubeo, sed vbi eam necessitatem ratio attulerit, non per falsos deos sed per me iurabis. Tametsi Hieron. super Matthęum. capit. 5. & refertur. 22. quæstio. 1. canon. cõsidera. cui & Theophilactus astipulatur, per missionem illam non intelligat, vt fieret sine culpa, sed vt vsura permittitur & meretricium, tanquàm minus malum. Ait quippe iurare per Deum cõcessum fuisse illi populo nõ quòd rectè hoc facerent, sed quòd melius puta minus malũ esset per Deũ quã per idola iurare. Hoc autem non planè intelligo. Nam iurare si consideretur sine veritate & iustitia & iudicio, nunquam fieri neque in illo populo potuit citra culpam, & ideo in hoc sensu nunquam fuit concessum: vbiuis autem illi comites adsunt licitum est iurare: quapropter absque vllo dubio intelligitur permissio licita. Sed forsan sentit Hieron. vana iuramenta per Deum permissa fuisse Iudæis, hoc est leuioris illis fuisse pœnæ quã nobis, vt auerterentur ab idololatrarũ iramentis per creaturas. Et in hoc sensu subdit quòd Euangelica veritas non recipit iramentum, cùm omnis sermo fidelis pro iureiurando sit. Non autem qd

Duplex iuramẽtũ genus.

Secundum.

Hieronym.

Contrà Hieron.

Iuramenta Dei & Sanctorum.

neget iuramentum quando legitimè sit, licitum esse. Ingenuè quippe illic ait quòd qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat. ¶ Est ergo catholica veritas iramentum quandoque esse licitum, & contraria falsitas hæretica. Et probatur secundò pręter allegatam authoritatem exemplis ipsius Dei & Sanctorum. Iurauit enim deus per semetipsum Abrahæ (vt habetur in Genesi.) quòd ex eius semine missurus esset su per omnes gentes benedictionem. Veruntamen Deus non ea ratione iurat qua homines: nempè quòd indigeat veritatem suam iuramento confirmare. Tam firma quippe est simplex eius assertio, quàm iuratio iurat enim per semetipsum. Sed vt concilio Toletano habetur quod. 22. quæstio. 4. canon. immutabilis refertur, iurare Dei est à se ipõ ordinata nullatenus conuellere, sicuti pœnitere, eadem ordinata cùm voluerit immutare. Sic enim per Hieremi. dicit: Loquar aduersum gentem, vt eradicem & destruam & dispердam. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam à malo quod cogitaui, vt facerem eis. Itaque quod Deus sine iuramento affirmat, nõnũquam cum cõminatorium immutat: quodverò iuramento asserit immutabile firmat. Et ideo mysterium filij sui tanquã immutabile iuramento firmauit Abrahæ. Vnde in Psalm. 109. è regione iuramento Dei eius opponitur pœnitẽtia. Iurauit enim, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum: id est qa iurauit non pœnitebit. Tu es sacerdos in ęternum, &c. Et ad Hebræos. 6. Paul. Volens, inquit, Deus abundantiùs ostendere immobilitatem cõsilij sui, interposuit iusiurandũ, vt per duas res immobiles (scilicet pollicitationem & iusiurandum) quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus. Quòd si quæras vtrùm Deus possit iurare per alium à se. Paul. illic neganter respondet. Homines enim, inquit, per maiorem se iurant: Deus autem, quia maiorem se non habet iurat per seipsum. Ratio verò cur per alium iurare nequit, est quòd eadem fermè ratione qua Deus, iurat Angelus de quo Apocal. 10. legitur iurasse per viuentem in secula seculorum. Non quòd cœlestis Angel⁹ iuratoria firmitate indigeat, quoniam mentiri nequit. sed vt Diuus Thom. præsenti quæstione, artic. 10. ait: Si ad ostẽdendum id quod affirmat ex infallibili fixaque & immutabili Dei dispositione procedere.

Iurare Dei quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dere, Præpositio per, designat authoritatē in eo per quod iuratur quæ sit principiū cōfirmandi veritatē, veritas autē quā Deus p̄fert, non potest per aliud certius principiū stabiliri, potest tamē iurare in alio tanquā in illo cuius ministerio suam enūtiat veritatē. Vnde super illud Amos. 4. Iurauit dominus in sancto suo, ait glos: In seipso, vel in filio, vel in aliquo electo angelo, vel in homine. Et Hiero. addit vel in omni quod factū est. Iurare autem hominis vt præfati sumus, est Deum in testē suæ dictionis asserre. Quod & sanctis in vsu fuit. Adiurauit enim Abraham famulū suum, dum eum in Mesopotamiā legauit quæsitū vxorem filio suo. Et illo iureiurādo, vnit dominꝰ vsi sunt crebro David & Salomon, & reliqui Patriarchæ. Nam (vt est apud Hieremiā) illud iurandi exemplum cōcessum erat tunc tēporis. Atqui sub lege Euangelica Paul. variq; quoq; iurasse cōperitur: vt ad Rom. Testis est mihi Deus, & ad Gala. Ecce coram Deo, quia nō mentior: quanta tamē religione & veneratione quæstione sequenti adnotabitur. ¶ Hæsitabit autem forsan hic lector vtrūm iusiurandū nō solūm permissio sit, verūm etiam nonnunquā affirmatiuū p̄ceptum. Ad quod citra vllam controuersiam affirmanter respondetur. Hoc enim in primis patet ex vsu, habet enim ius quæcunq; publica potestas, tam ei uilis quām spiritualis iure & more exigendi à ciue & à quocunq; sibi subdito iuramentum ad detegenda coercendaq; mala, quæ siue in reipublicæ perniciem oborūtur, siue in iniuriam proximi. Et qui tunc nō iuraret contra præceptū ageret non solū obedientiæ, verum & religionis, cuius generis, vt art. 4. patebit est iuramentū. Quinuero quando que non requisitus tenetur vir bonus iusiurandum offerre: vel ad liberandū innocentē à morte, vel pro alio magno bono publico, Et tunc vsq; adeo bonum est iurare, vt non iurare delictum sit: qua vtique ratione huiusmodi iuramenta dicuntur simpliciter necessaria, vt pote quæ sine culpa prętermitti nō possunt. Atq; illic præcipue verum habet Psalmus ille: Laudabuntur omnes qui iurāt in eo, nimirū in Deo. ¶ Quòd si percōtando institeris, quale nam præceptum sit. Respondetur esse naturale & diuinū perinde ac māda Decalogi. Atq; hoc est quod rationes D. Thomæ, plane demonstrant. Probat em̄ ratio prior, iuramentum ab honore honestum fieri, qui Deo à iurante defertur: dum illum per fidem Catholicā cōfitetur esse caput perennemq; fontē omniū veritatū habereq; omniū prouisionem. Id quod à sancto Thom. non sine causa appositū est. Quanquām eū constaret Deum esse omniū scientem, nisi p̄sitēremur curā habere nostri nō esset idoneus, qui in testem à nobis adduceretur. Nam alioqui licēt posset, fortasse nollet nobis asserta attestari nostra. Itaq; vt hāc rationem plene perspiciamus: sicuti naturali lumine veritates omnes per sua cuiusq; principia sapiens demonstrat (siquidem authore Aristo. tunc vnamquāq; rem scire arbitramur, cùm principia prima vsq; ad elementa cognoscimus) ita & eadem nos admonet naturalis ratio: sed præsertim catholica fides & religio, vt dubia omnia rerū in humanis cōmercijs contingentium, quæ aliter definiri nequeunt, per diuinum testimoniū, quasi p̄ primū supremūq; veritatis principium, & fontē omnino confirmemus. Atqui ex hoc capite, nempē quia iurare ex fide catholica nascitur, sub genere religionis hanc virtutē arti. 4. collocabimus. ¶ Secunda item ratio palām ostendit præceptum esse naturale. Est nanq; homo, animal suapte natura politicum & ciuile. haud tamē humana respublica perdurare valeret nisi fides, quæ, vt autor est. 2. de offic. Cicero, dictorum est conuentorumq; cōstantia & veritas, firmum inter homines haberet fundamētum. quod profecto absq; diuino testimonio stabiliri nequiret. Etenim si status humanæ innocētię perduraret, nunquā concessum fuisset hominibus, iurare: eo quòd nulla occurrisset tunc iurandi necessitas: sed simplici verbo præstarent sibi homines mutuo certam fidem. Ad hanc nos ergo sinceritatem reuocare tagens Christus, ait, Sit sermo vester est est, nō non. At verò quoniam inter alias plagas quas nobis versutus ille serpēs impegit (qui vt habetur Ioan. 8.) mendax semper fuit & pater mendacij, hęc fuit vna insignis, quod authoritas hominum vsq; adeo fuit exanclata & labefactata, vt non facile homines digni sint, quibus adhibeatur fides. Clamante Psalmista: Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Atqui ab hac læsione alterum subinde accepimus incredulitatit vulnus: nēpe quod cum difficultate quæ nos latent credimus. Ob hanc ergo necessitatem indulta nobis diuinitus est iurandi facultas. Ex quo colligitur iuramētum non esse illarum virtutum, vt paulo ante diceba-

Genes. 24.

Hierem. 4.

Iurare non nūquām est præceptum

Præceptū iurandi naturale & diuinum.

Naturalis fides.

Ioan. 8.

Psalm. 15.

mus, quæ per se absq; vlla necessitate sunt virtutes, sed earū quas sola necessitas numero virtutū apponit. Indulsit enim Deus nobis hanc iurandi facultatē, ob suam in nos charitatem. Nempè vt fine litibus imposito in pace semper & tranquillitate viuamus. Id quod ad subsequentiū intellectum plurimū conducit. Et ex hac patre est hoc naturale præceptū: nempè ob necessitatem cōfirmādæ inter homines fidei, suppositā autem necessitate, tunc quòd nō nisi per verum Deū iuremus, aut per creaturas in ipsum relatas, non solū naturale sed ius diuinum positiuū est. Atqui hic est sensus testimonij citati Deute. 6. Quare testimonia diuina adducta, vt illud ad Hebr. 6. Quòd iuramētum est omnis controuersiæ finis ad confirmationē ius explicant naturale. Vnde iurisconsultus in capite tituli de iureiurando. ff. Maximum inquit remedium expediendarum litium in vsum venit iusiurandi religio. Et lib. offi. Cicero. Nullum ait vinculū ad stringendam fidem iureiurando maiores nostri arctius esse voluerunt. Ac demū Philosо. 1. ca. 3. Res, inquit, honorabilissima est iuramentū, cuius ideo venerationem nūquām antiqui tribuerunt, nisi illis quos pro Deis colebant. Sed rogas nunquid tunc solū licitum est iurare; quando simpliciter necessariū, puta. in præcepto? Respondetur, non tunc solùm: verūm quando fuerit vtile, tunc etiam est licitum. Duo nanq; illud faciunt legitimū, scilicet & iusta necessitas, & pia vtilitas.

Hebræ. 6.

ff. De iureiurand.

Primum argumentum.

OFfert tamen nobis non infimam ambigendi rationem, locus ille euangelicus Christi, Matth. 5. Ego autē dico vobis nō iurare omnino. Vnde D. Thom primū extruit. Nam cū relata Iudęorū seu licentia, seu facultate adiecerit, Ego autē dico, visus est omnem nobis ocelusisse iurandi locum. Quod ideo interpretatus Iacob. Apostolus Ante omnia, inquit, fratres mei, nolite iurare. Non ergo solùm non est præceptū, imò nec videtur permissum. D. Hieron. super eūdem locum facilè se extricat, dicens, non prohibuisse illic Christum iurare per Deum, sed tantùm per creaturas blasphemē, ponendo in illis finem, vti idololatræ faciebant. Atq; in eandem sententiam subscripsit Innoc. extrā de iureiurand. canon. Et si Christus. Quā quidem hic D. Thomas deserit Augustinū sequutus aliter sentientem. Et re vera Euangelium ipsum præter Augustini authoritatē plānè demonstrat: deterruisse nos Christum ab

Hieronym.

Extrā de iureiurā. can. Et si Christus. Cōtra Hieronym.

omni iuramento, siue per creaturas, siue per Deum. Id quod hoc pacto conuincitur. Nō tantū nos hoc loco iurare cohibuit per creaturas, vt idololatræ iurabant, sed re vera immodicè per illas iurare, etiā vt ille populus citra idololatriæ labem in more habebat. Nam cùm vetustas illas sanctasq; leges citaret, Non periurabis & reddes altissimo iuramenta tua, adiecit. Ego autem dico vobis non iurare omnino, nec per cœlum, &c. Palàm constat non tantùm vetuisse nos per creaturas idololatrico more iurare, sed illo quoque pacto quo referuntur in Deum, tunc enim redduntur iuramenta Deo. Si autem reprehēdit iurare catho licè per creaturas, qđ subinde intelligendū est, quando sit fine necessitate arctius increpare voluit iuramenta per Deum. Nam quibus casibus fas est iurare per Deum, simul & per creaturas orthodoxè iurare licet: & quibus non est licitum iurare per creaturas, maius nefas est iurare per Deum. Licebat nanq; illi populo, sicut nobis iurare per creaturas. Qua vtiq; ratione Christus, Matth. 23. Phariſæos insimulabat, q̄ docerent plebem iurare per templū, aut per altare non esse iuramentū, sed iurare per aurum templi, aut per oblationē, propterea quòd periuros impolita pœna auri & oblationis castigabant. ¶ Accedit in confirmationem sententiæ huius creaturarū differentia, quibus rē Christus explicuit. Deus quippè vti sacrorum sapientes docent, tribus modis in rebus existit: quā certe ratione per creaturas iurare licet. Existit ioquam in illis per essentiam, præsentiam, & potentiā. Vnde quo explicaret modum primū meminit cœli & terrę. Cœlum nāq; sedes Thronusque Dei, idcirco censetur, quòd illic existimatur potissimùm residere, vbi cōspicitur: terra verò eo nūcupatur scabellū pedum eius, quòd hæc omnia inferiora, veluti vestigia sunt ipsius. Et quia cœlum, vt habetur Esa. 23. & terram implet, per Pipheasim depingitur quasi homo, qui cœlo sederet, & terrā pedibus contingeret. Ciuitas autem Hierusalem, loca omnia sacra designat, vbi Deus colitur, illic enim præcipuè existimatur esse per præsentiam, vbi orantes cū illo colloquimur, sed nominatione capitis vniuersa complexus est, quæ eius nutui & potentiæ subduntur. Et ideo in causam quod nefas est iurare per caput, subnexuit, quod naturā capitis mutare non possumus de albo in nigrum (& si artę possimus capil

Cōfirmatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

los deſęcare? quoniam tota natura opificiũ
est Dei. Cõstat ergo illic à Christo nos quã-
dantenùs esse iuratione per creaturas inter-
dictos, quatenùs in ipsis Deus existit: nępè
sine iustitia veritate & iudicio. Ex quo fit
planè consequens, vt iam suprà illatum est,
& iurationem per Deum virgentiore nobis
ratione interdixisse, vt pote quæ quãdo fit
absq; necessitate & vtilitate prior est. Subti
cuit illud tamen, quoniam à minori ad ma-
ius euidẽs erat argumentũ. Quapropter Ia-
cobus documentum Christi explicatius re-
ferens, aitica. 5. Ante omnia fratres charissi-
mi, nolite iurare, neq; per cælum, neq; per
terram, neq; aliud quodcunq; iuramentum:
hoc est, neq; per Deum, neq; per aliam crea
turam. ¶ At protinùs hinc argumentũ ro-
bustius exurgit. Si Christus nos illis modis
iurandi per Deum & creaturas interdixit,
qui antiquo populo liciti erant, in nullo er-
go casu reliquam vllam nobis fecit facilita-
tem iurandi. Id quod concessu esset absurdis
simum, cùm author ipse naturæ ius tum ne-
cessarium naturale, non sit credendus abro-
gasse. Respondet ergo in lib. de mendacio.
August. cap. 15. quod cum Paul. post man-
datum Domini non semel iurauerit, ipse no
bis mandati sensum aperuit. Vnde quod di
ctum est, non iurare omnino, subintelligen
dum est, absq; vrgente necessitate: Ne scili-
cet iurando, ad facilitatem iurandi veniatur
& ex facilitate, ad consuetudinem, atq; ita
ex cõsuetudine ad periurium decidatur. Et
infrà. Intelligendum est, inquit, illud quod
positum est, omnino, vt quantum in te est,
non affectes, nõ ames, non quasi pro bono
cuiuslibet delectatione appetas iusiurãdũ.

Iacobi. 5.

Egregium Argum.

Argum. cõtra expoſitionẽ Aug.

Hæc ille. Hoc tamen si verum fari licet, nõ
plenè rei satisfacere videtur. Id enim totum
quod August. ait nobis esse prohibitum, pa
riter erat & illi populo interdictum. Quoniã
non modò iurare sine vrgente necessitate,
vérùm & consuetudo & appetentia iuran-
di iure naturæ prohibita est: nos autem na-
turæ non solùm Hebræos, verùm & vniuer
sos mortales semper obligauit: Christus ve-
rò aliquid nobis singulare inhibere visus est
quandoquidem nos cum illis cõferendo di-
xit: Audistis quia dictum est antiquis, ego
autem dico vobis. ¶ Resolutio ergo respon
sionis (si verum coniicimus) est, quòd etsi le
gislator noster nihil prorsus nobis vetuerit
quod antiquis non erat vetitum: explicuit
tamen aliquid, quod illis non erat vsq; adeo

Reſolutio reſpõſionis.

apertum, ac deinde docuit, id quod illis erat
turpe, nobis ratione status esse turpius. Ad
cuius intellectum notandum, vtrumq; par-
tem esse præceptum naturale, scilicet & iura
re quando ratio id admonet, & neutiquàm
iurare quãdo necessitas neq; vtilitas adest.
Idem enim est non iurare omnino, ac si di-
cas, non occidere, non furari, &c. Sed rogas
cur nõ adiecit, nisi in necessitate aut cũ vti-
litate? Respondetur. Vt in expositione De-
calogi lib. 2. respondimus id nõ fuisse opus:
quoniam præceptum naturale sub quantũ-
cunque vniuersalibus verbis proponatur
nullatenùs includit casus quos natura ipsa
non comprehendit. Quòd enim iudex ma-
lefactores, aut suum quisq; aggressorem oc-
cidat, non est exceptio illius præcepti, nõ oc
cides: quoniam similes casus nunquàm illic
fuerunt, incluſi. Eodem ergo pacto, nolite iu
rare omnino, casus necessitatis nõ includit.
Quapropter perinde omnino antiquos, vt
nos obligabat. At verò, vt ex verbis Euan-
gelij coniectari licet, populus ille vel Phari
sæorum seductione, vel ob suam cęcuti am
non arbitrabatur iuramẽta per aliquas crea
turas, vt per templa & altare esse iuramen-
ta: quod Christus (vt modò dicebam⁹) Mat
thæi 23. declarauit. Et ideo forsan neq; puta
bant licet falsum dicerent esse periuros: &
ideo ait Christ⁹, nolite iurare omnino. Vbi
aduerbiũ, omnino, nõ excludit omnes ca-
sus: (quandoquidem multi necessitatem iu
randi afferunt) sed modos omnes & figu-
ras iurandi, vbi non adest necessitas, scilicet
neque per cœlum neq; per terrã, &c. quæ
ipsi non pro iuramentis ducebant. Itaque si
cuti in præcedentibus monitis: Audistis qa
dictum est antiquis nõ occides: Ego autem
dico vobis, quia omnis qui iracitur fratri
reus erit iudicio: non adiecit illud quasi an-
tiquitus esset licitum, sed id quod ignora-
bant explicuit: sic vbi dixit: Nolite iurare o-
mnino, neque per cœlum, &c. nil vetuit, qđ
vetitum nõ erat, sed explicuit iuramẽta per
creaturas verè esse iuramenta. Ob idque es-
se illicita quando sunt vana. Diuus Bonauẽ.
libro. 3. dist. in. 39. quæstio. 2. articu. 1. nescio
quid hic distinctionis comminiscitur. Ait e-
nim Christum non dixisse: Omnino nolite
iurare. Nam tũc omnes vniuersaliter exclu-
sisset casus: sicuti qui ait omne animal nõ est
homo, omnẽ hominẽ à ratione animali ex-
clũdit; sed dixit: Nolite iurare oĩno. Vbi cũ
omnino ponatur post negationẽ non facit

Dubitatio

sensum,

sensum, nisi particularem, vt si dicas non o-
mne animal est homo: quare nõ fuit sensus
vt nullo modò iuremus, sed quòd nõ omni-
bus casibus iuremus. At verò nõ crediderim
Christum huius dialecticæ meminisse, sed vi-
uiuersim dixisse ne iuraremus. Subintelle-
cta tamen, vt dictum est, restrictione iuris na
turalis, scilicet, vbi vel necessitas, vel pietas
aliud exegerit. ¶ Super hæc autem forsan
nos Christus admonuos hoc mandato curã
ut iuramentorum frequentiam, multò no-
bis esse turpiorem quàm illis. Christiani eñ
illa deberent lucis opera de se vbique præsta
re, vt ad conciliandam inter se fidem nullo
indigeret iuramẽto. Debet enim, vt ait Chri-
stus iustitia nostra super illam Iudæorum
abundare. Vnde super Matth. citatus suprà
Hieronym. veritas, inquit, euangelica, iura-
mentum non recipit: cùm omnis sermo vi-
ri fidelis, pro iureiurando sit. hæc Hierony.
In cuius exemplum, & si Deus antiquitus iu
rasse legatur, tamen magister noster Chri-
stus nunquam iurauit. Sed plurimùm aie-
bat: Amen amen dico vobis. Sub quibus vi-
tique verbis nulla delitescit iuramenti vis.
Perinde enim est prorsus acsi dicas: verè ve-
rè, seu firmiter dico vobis: quemadmodum
apud Lucam ipse illud exposuit. ¶ Secundũ
argumentum Diui Thomæ est. Nihil quod
à malo est videtur licitum, nam mala arbor
fructus bonos facere nequit, sed iuramẽtum,
ait Christus esse à malo. Sit enim, inquit, ser
mo vester est est, non non, quod autem am-
plius est, à malo est. Hæretici negantes vllo
pacto fas esse iurare aiebant simplicem affer
tionem, aut negationem, scilicet est est, non
non, esse à bono Deo, id autẽ quod amplius
est, nempè iuramentũ, esse à Deo malo. Duo
enim principia Manichæi ponebãt boni, &
mali idque aiébant Christum significasse:
glossema tamẽ hoc apertissimum hæretieũ
est Manichæorum. Legitimus autem sensus
est August. in lib. de sermo Domini in mon
te, q allegatur. 22. q. 1. can. ita ergo. vbi ait iu
ramentum nõ esse malum: sed à malo nem
pè à mala causa, puta ex infirmitate & plaga
humani generis, quam de peccato originali
accepit. Et per hæc verba exponitur aliud e-
ius dictum super epistolam ad Galat. & cita
turibi can. non est. Vbi ait quòd iuramentũ
est à malo, non quidem iurantis, sed incredu
li iuramentum petentis. Haud enim docuis-
se putes, petere iuramentũ esse semper malũ
culpæ, sed ait à malo petentis: scilicet à malo

Nobis turpius iurare quàm antiquis.

Hieron.

Christus nõ iurauit.

Argumẽ. 2. D. Thom.

pœnæ, quam per originalẽ culpam contra-
ximus: est enim iam nobis inde naturale ma
lum incredulitas in rebus grauibus. Esset ta-
men peccatum de leuissimis iusiurandũ po-
stulare. ¶ Tertium dentq; argumẽtum est. Argum. 3. D. Thom.
Exquirere signum diuinæ prouidentiæ est Tẽtare Deũ
tentare Deum. Secundùm illud Deuterono.
6. Nõ tentabis Dominum Deum tuum: qui
autem iurat videtur eiusmodi signum exqui
rere, ergo id perperam facit. Responsionis
autem summa cõsistit in duobus. Primum,
quòd tentare Deum non est quomodolibet
signum eius exposcere, sed id absque necessi
tate & vtilitate facere. Quemadmodum ille
qui de turre se præcipitem daret (quod Sa-
thanas seruatori nostro suadebat) vt experia
tur si manus illi Deus supponeret. Et veluti
ille qui in duellum descendit cum altero in
testimonium veritatis. Potest enim aliter pa
tere: & si est occulta, non debet illo modo
probari. Qui autem iurat, pro necessitate &
vtilitate facit. Secus si candens ferrum manu
vellet palpare, quod iam inhibitum est. At
quoniam statim solutio hæc redargui po-
test, quòd saltem iuramentũ res apparet tru-
stranea. Quoniam nunquàm, aut perquàm
rarissimè Deus veritatem pandit, seu illum
qui peierat prodendo, seu ei qui rectè iurat
testimonium publicè ferẽdo. Respondet Di
uus Thom. Quòd & si non id præsenti seclo faciat, nulli se propterea periculo iuran-
di exponit, quãdoquidem certum est in die iu
dicij testimonium laturum, quando vt. 1. ad
Corinth. 4. ait Paul. manifestabit abscondi-
ta cordium. Videtur tamen animus huic so-
lutioni ægerrimè acquiescere. Nam testimo-
nia petuntur in iudicio, vt testes illico verita-
tem proferant. Si ergo Deus rem quam quis
iurat non continuo attestatur, & quod in ex
tremo iudicio futurum sit, homines latet, vi-
detur religio iurandi supervacanea. Respon
detur religio iurandi superuacanea: Respon
detur quod fundamentum religionis iuran-
di non est quòd Deus confestim, sicuti ho-
mines, sit testimonium laturus, sed fides &
honor quem mortales illi, quẽ prò Deo cu-
sunt deferunt. Vnde illa existimatio orta
est quòd nullus sit credendus, tum Deo il-
lam irreuerentiam exhibere, tum etiam sibi
illud periculum finalis iudicij creare, si fal-
sum iurat. Pungit nihilo minùs scrupulus q
saltem qui falsè aut vanè iurat Deum tentet.
Quandoquidem testimonium Dei absque
necessitate exquirit. Respondetur nec vanè
iurantes tentare Deum: quoniam nil aliud

Redargutio ſolutionis

Reſponſio.

Scrupulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

faciunt quàm simpliciter inuocare testimonium diuinum nulli se exponentes periculo, sed suo arbitratui committendo: si voluerit testimonium patefacere. Qui autem se præcipitat, aut duello certat, aut ardens ferrum tangit, propterea à Deum tentat, quia exponit se manifestario periculo, si Deus eũ eripere renuerit. Adde quòd etiam scelestissimus homo qui nefandissima crimina multiplicatis iuramentis iniquè contegere persisteret periculosè quoque exponere, vt Deus miraculo illum proderet.

ARTICVLVS. III.

Vtrum congruè tres comites iuramenti assignentur.

QVoniam iusiurandum (vt suprà dictum est) & artic. 5. iterum repetetur, non est earum virtutum, quæ per se absque necessitate honestatem habent, consequens fit, vt certis comitibus & ornamentis antequàm sit licitum, sit vestiendum. De quibus Diuus Thomas duabus cõclusionibus respondet. Prior est. Tres sunt necessarij comites, quibus iuramentum honestatur: nempè veritas, iustitia, & iudicium. Conclusio hæc non solũ ratione, sanctorumque testimonio, sed oraculo itè Sacræ scripturæ nititur. Ait enim Deus Hierem. 4. Iurabis, viuit Dominus in veritate in iudicio & iustitia. quod exponens Hieronym. Animaduertendum inquit est, quod iusiurandum hos habet comites, scilicet, veritatem, iudicium, & iustitiam. Probatur ratione. Quoniam per iuramentum Deus qui summa veritas summaq; iustitia est, in testẽ adducitur, necessarium ad eius reuerentiam est, vt id quod iuratur primùm sit verũ: mox iustum & æquum, sed tertiò præterea circũspectio iurandi requirit, vt non leuiter, sed maturo iudicio, & discretione fiat. Exigitur ergo veritas iustitia & iudicium. ¶ Posterior conclusio. Iuramentũ cui veritas non subest dicitur falsum & mẽdax: cui verò nõ subest iustitia, dicitur iniquum & illicitũ: sed quod leuiter sine necessitate, & iudicio fit dicitur temerarium. Tametsi vbi iustitia deest, vel iudicium communi nomine dicitur incautũ. Vide ergo quanta sit iuramẽti maiestas, quãtaque sit religione perornandum, antequàm fit audendum. Addit quippè illic Hieronymus quod si tria ista defuerint, nequaquàm erit iuramentum, sed periurium. Et intelligit, nõ solùm esse periurium, vbi tria simul defuerint, sed etiam vbicunq; eorum quodpiam adfuerit. Tametsi diuersa ratione & gradu vt quæstione subsequẽti patebit. Quo fit vt si hæc illegitima iuramenta ad normam violatæ prohibitionis accommodẽtur, quæ est nè nomen Dei assumamus in vanum, diuersa in illis comperietur vanitatis ratio. Vanũ quippe est, quod fit frustra: puta quod sine fine caret. Diuersimodè ergo hęc vana sunt. Nam vbi non est veritas iuramentum sua euacuatur substantia & medulla, perinde atque auelana sine nucleo. Vbi autem aliquid iuratur iniquum, vt hominem occidere: iuramentum fit secundo gradu vanum: quia è regione aduersatur scopo & fini, nempè iustitiæ, ad cuius custodiam concessa nobis est iurandi facultas: sicut vana est oratio qua irritatur Deus. Iuramentum autem temerarium, & vanum caret causa iurandi, nempè necessitate: sicut vana fuisset pœnitentia, vbi nullum præfuisset peccatum. Requiritur igitur veritas primum omnium in iuramento, in assertorio quidem, vt id quod asseritur, verum omnino sit: atque id quod negatur, sit vtique falsum: in promissorio verò, vt id quod promittitur, si licitum modo fuerit, tempore & loco impleatur. ¶ De secundo autem comite nempè de iustitia dubium nonnullum existit, an in solo promissorio locũ habeat. Enimuerò si ad rem tantùm quæ iuratur sit iustitia referenda, illi soli competit, vt scilicet quod promittimus iustum sit. In assertorio verò ait hic Caietan. ineptum esse assignare iustitiam quantum ad rem iuratam. Possum enim ego asserere sub iuramento me aut illum, scelera quæ iniusta sunt opera patrasse. Imò quanuis asseram iurando id quod non est malum, vt me esse prænsum, iuro quidem rem veram, sed tamè inepte dicitur iusta, sicuti si iurem falsum: non ideo iurare videor rem iniustam: si autem iustitia referatur ad causam, vt nemo iuret, nisi iusta de causa: etiam competit assertorio: sed tamen non ita apparet proprium propterea quod iustitia, hoc pacto generaliter, & communiter dicta alios includeret comites, scilicet, & verè, & discretè iurare. Quapropter maluit Caietan. hunc comitem soli promissorio congruere. At verò forsan rectius, & assertorio quoque censeatur proprie conuenire. Nam iustitia proprie non solùm ad rem iuratam spectat, verum & ad iurandi causam, vt in solutione secundi ait Sanctus Thomas iuxta illud Deuteronom. 16. Iuste quod iustum est persequeris. Vnde frego crimina ciuis omnino occulta sub iuramento asserens detego, certè iuramentum est iniustum, sicut si, iurare me facturum rem iniustam. At si iure & more requisitus illa rẽ velo, iustum sit meum iuramentũ. ¶ Tertius demum comes iuramenti, est iudicium: hoc est discretionis prudentia. Nam etsi cum veritate iustitiam cõiungas, tamen absq; iudicio comite, iurare nõ decet. Primùm scilicet vt iusta illa veritas quæ iuramento firmãda est, nequeat, vt arti. 3. dicebamus, alia via cõprobari. Quocirca speculatiua dubia, nequa q̃ licet iuramento confirmare: sed sunt, vel rationibus, vel authoritatibus, vel coniecturis tractanda. Quamobrem seu Philosophus esset, seu Theologus, seu iurisconsultus, qui locis & argumẽtis suæ facultatis destitutus, dubia iuraret temeritatis culpã incurreret. Pari modo qui patẽtissimas veritates iure adstrueret, vt quod pluit, vel frigus riget, aut sol aduerit. Mox iuramenti discretio expostulat, vt non, nisi grauissima perurgente necessitate, adhibeatur, videlicet ob aliquem pium finẽ, tuendæ charitati & paci necessariũ. Diuina enim maiestas non debet qualibet de causa in testem asciscì. Tertiò requiritur iurandi prudentia, vt circunspectè, & cũ debitis fiat circunstantijs: nempe in iudicio, & præuia consultatione, maturoque veritatis examine. Hæc autem quæst. sequẽt. de periurio fusiùs, ac pressius sigillatim examinãda pertractandaq; nobis sunt per suos cuiusq; gradus & numeros: ob idq; satis hic fuerit, ea perstrictim proposuisse.

Primaconclusio. *Posterior conclusio.* *Tres grad. periurij.* *Iudicium.* *Iuramenti vanum.* *Iustitia.* *Veritas.* *Caiet.*

Argum. 1. ARgumentũ primum D. Tho. prædicta comitum nomina exponit. Cùm enim distinctę res sint, nulla in aliam includitur, quare veritas hic non accipitur, vt est pars iustitiæ, qua scilicet homo fidem promissorum seruat, alioqui nomine iustitiæ cõprehẽderetur, sed latiùs, vt est omnis orationis cõditio, vt id quod mente tenes, ore proferas. Eademq; de causa, neq; iudiciũ sumitur pro eiusdem iustitiæ executione, sed pro discretione & prudentia. ¶ In secundo argumento declarat quemadmodum deuotio & fides, & cætera quæ ad rectè iurandum concurrunt nomine iudicij comprehendantur: Reliqua verò duo nempè veritas & iustitia ad rẽ iuratam pertinẽt. Tametsi vt proximè à nobis adnotatum est, iustitia ad causam etiam iurandi transferatur: ne scilicet iniquè *Argum. 2.*

veritatem asseras. ¶ In tertio deniq; id maximè animotandum quòd licet isti comites, cuicunq; virtutis officio competant, tamen ob ingens periculum, quod iurãti imminet, tam ob diuinam maiestatem cuius nomẽ nõ est temerè inuocãdum, quàm ob linguæ humanæ lubricitatem ad iuramẽti dignitatem potissimè requiruntur. *Argum. 3.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum iuramentum sit actus religionis siue latriæ.

POSTQVAM iuramentum constitutum est esse actum virtutis, nempè licitum & honestum si suis comitibus exornetur, subsequitur, vt videamus cuius sit generis virtutis. Respondetur vnica conclusione affirmatiua. Manifestum est quod iuramentum est actus religionis seu latriæ, quod idẽ est, puta cultus, qui soli Deo debetur. Probatur ex verbis suprà citatis Deuterono. 6. Dominum Deum tuum timebis, & ipsi soli seruies, ac per nomen illius iurabis. Vbi tria verba ponuntur in quibus diuinus cultus consistit: scilicet timor reuerẽtialis quãtum ad intimum actum qui soli Deo debetur: seruitus religionis, quantum ad extera opera quæ quidem ad primum præceptum primæ tabulæ attinent. Atque honor diuini nominis ad secundum attinens præceptum iurandi. Rationem autem colligit Diuus Thomas ex origine iuramenti quam arti. 2. declarauimus. Qui enim iurat, diuinum testimonium ad sua dicta confirmãda inuocat: nihil autem nisi per id quod certius est, & potius confirmatur. Nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis: iuratio ergo per Deũ, professio fidei est, qua Deus ergo per Deũ, professio fidei est, qua Deus recognoscitur omnium conditor & prouisor: atq; adeò est actus religionis, quo Deũ reueremur. Atqui hoc est quod ait Paul. ad Hebræ. 6. Homines per maiorem se iurant. Et super Matthæ. Hieronym. c. 5. Qui iurat, aut veneratur, aut diligit Deum per quem iurat. Obseruandũ ergo hic est quòd quem admodum contemplatio quæ consistit in mente, & oratio vocalis, & sacrificium quod sit in opere sunt religionis cultus, sic & iuratio. Nam sicut per precationes inuocatur Deus, vt auxiliator: sic per iusiurandum inuocatur, vt testis: atque adeò eadem est vtrobique religio eiusdemque fidei *Cõclusio articuli.*

profes-

Universidad de Deusto
Biblioteca

professio: nempè quòd omnia fcit & potest. Quocirca distinguendum est de iuliurãdo vbi est legitima virtus, & de periurio, aut leui iuramẽto. Nam legitima iuratio est religionis cultus: vana verò, est religionis cõtaminatio. Ex quo sit rursus vtrumque præceptum: scilicet, nè iures vana per eum, & quòd in necessitate iurandum sit, ad eandẽ primam tabulam pertinere, secundumque ad primum reduci. Sed ais. Cur vtrumque non fuit expressum, sed tãtùm negatiuum? Responsio est, si rem bene conijcio, obseruanda, quòd cùm iusiurandum non sit per se virtus quemadmodum cultus Dei, & festorum sanctificatio, sed solùm ob necessitem concessum, natura ipsa rerum exegit, vt duo præcepta, scilicet cultus & sanctificationis festorum essent affirmatiua, quasi res illæ per se essent optandæ. Tertium verò negatiuum, scilicet ne vana essent iuramẽta nostra: hæc enim negatio simpliciter est necessaria: affirmatio verò iurãdi non item: imò si omnes homines essent innocentes, nil aliud oporteret, q̃ dicere, vt nos Christus commonuit, est, non. Et ideo neque opus fuit illam exprimere, sed iuri naturæ relinquere, quæ necessitatis casus exponeret. In hoc autem quod ait, nè iures vana per eum, includitur quòd vbi fuerit necessarium iures solidè & legitimè per eum. Quapropter omni iure naturali: scilicet, ciuili & diuino iusiurandum, vt religionis cultus habetur. Nouit enim id naturaliter Aristoteles, qui primo Metaphysic. capitulo tertio ait: Res honorabilissima est iuramentum: cuius ideo venerationem nunquam antiqui tribuerunt, nisi illis quos pro Deis colebãt. Etiure ciuili in titulo Digestorum, de iureiurando. vt suprà citatum est, officium iurandi religio nuncupatur. Et Imperator. C. de iureiurando. Iurandi, inquit, contempta religio satis Deum habet vltorem. Ex quo sequitur, quòd soli Deo iurandi cultus est exhibendus. Iuxta diuinum vtriusque testamenti mandatum, Reddes altissimo iuramẽta tua. Qua vtique de causa conquestum legimus in Hieremia, Deũ de filijs Israël quòd eum dereliquissent, iurassentque in his qui non erant Dij.

Distinctio notanda.

Optima dubitatio.

Omni iure iusiurandũ religio censetur.

Hierem. 5.

Argument. 1. Thom.

PRIMVM argumentum extruit Diuus Thomas ex diuersitate materiæ: videlicet, quòd cum actus latriæ sit circa sacra: iusiurandum verò, vt ait Paulus, circa humanas controuersias, apparet iusiurandum nõ esse latriam. Responsio autem est, quòd etsi materia super quam fertur iuramentum sit humana necessitas, nihilo minùs forma quę est diuinum testimonium est actus religionis. ¶ Secũdum informat ex ipsa actus substantia, scilicet, quòd per latriam semper Deo aliquid offertur: per iuramentum verò non videtur quippiam illi offerri. Et responderet quòd refertur illi honor: iuxta illud, Reddes altissimo iuramenta tua. ¶ Tertium denique colligitur ex diuersitate finis: nempè quòd finis est Deo reuerentiam exhibere: finis autem iuramenti non est, nisi verum aliquid humanum confirmare: non ergo iuramentum est latria. In responsione verò concedit quidem finem proximum iuramẽti esse hominem de aliqua re certiorem reddere. At quoniam omnia quæ facimus iuxta verbum Pauli debeamus in gloriam Dei facere, nil obstat quo minùs ipsa vtilitas, proximi in gloriam Dei per diuinam attestationem cedat.

ARTICVLVS. V.

Vtrum iuramentum sit per se appetendum, & tanquam res utilis frequentandum.

CVM iuramentum inter actus virtutis, nec verò vniuscuiuslibet, sed religionis quę heroica est fuerit proximè constitutum, ratio inde videtur statim colligere, q̃ sit per se appetẽdum: & ideo id meritò in quæstionem profertur. Ad quam vtique Diuus Thomas vnicâ conclusione eademque negatiua respondet, scilicet, non esse per se appetendum. Id quod primo authoritate illa Ecclesiast. 23. probat. Vir multum iurans replebitur iniquitate. Cui August. lib. contra mendacium subscribẽs ait, quòd præceptum Domini de prohibitione iuramenti ad hoc positum est, vt quantum in te est non affectes: vt quasi pro bono, cum aliqua delectatione appetas iusiurandum. Rationem verò ex his quę dicta sunt colligit. Id enim quod nõ per se, sed ob finis cuiuspiam necessitatem bonũ est, non inter ea numeratur, quæ per se sunt appetenda. Medicinam enim, nemo appetit, nisi quatenus salutis necessitas cogit: iuramẽtum autem vt suprà meminimus, non vtiq; per se bonum est, vt charitas, sed quatenus necessitas asserendæ veritatis cogit: non ergo est per se appetẽdum. Imò qui eo extra terminos necessitatis vtitur, violator est religionis

Cõclusio & ticuli.

gionis. Vnde Aug. in lib. de sermo. Domini in monte. Qui intelligit, inquit, non in bonis, adest per se appetendis: sed in necessarijs iurationem habendam refrenat se quantum potest, vt nõ ea vtatur, nisi necessitas cogat. Nihil præsenti loco præter ea quæ superius explicita sunt, restat quod insuper annotemus, sed meminisse opus est, quod sicuti bonum diuiditur in vtile, & per se honestũ sic & virtus. Per se honestæ virtutes sunt, quę se habent, vt fines per se appetendi: sicuti salus & vita. Atque huius generis sunt charitas, fides, iustitia, &c. Aliæ sunt, quæ tantùm sunt bonæ tanquam media ad finem. Sicuti Reubarbarum & reliquæ medicinæ, quæ per se non habent aliam bonitatem, nisi quatenùs salutis necessitas poscit. Et talis est inter virtutes pœnitentia, quæ non esset virtus, nisi propter necessitatem remittendi peccata, eiusdemque ordinis est suo modo, & iusiurandum. Nam quanuis sit ob id honestum quòd à fide catholica proficiscitur, nunquã tamen fuisset licitum, nisi ob necessitatem. Vnde vt suprà dicebamus, virtutes prioris generis fuissent in statu innocentiæ posteriores verò nequaquam, vt pœnitentia & iramentum. Cum enim illic simpliciter sibi homines mutuam præstarent fidem, nullatenùs potuisset fieri iuramentum quod non esset vanum, atque adeo peccatum saltem veniale, quod illi vtique statui repugnabat. Sed ob illud incredulitatis vulnus, quod dicebamus genus nostrum de peccato contra xisse iure naturæ corruptæ concessa nobis diuinitus est iurandi facultas.

Duo virtutum genera

Iuramenti usus neutiquam in statu innocentiæ fuisset.

¶ Hoc ergo iacitur fundamentum primum absterrendi homines à pestifera iurandi consuetudine: in quo ceu in speculo blasphemi illi contemplari se debent mendaciter dicentes, quòd qui bene iurat bene credit. Assertio enim hęc si sanè exponatur catholica est vt quæ olim cõtra idololatras vsurpabatur. Nã bene iurare est casu necessitatis, non per falsos, sed per verum Deum iurare. Blasphemè autem peruertitur, vt bene iurare pro eo accipiatur, quod est multum iurare: contra quam Ecclesiasticus admonuit, dicens: Qui multum iurat, replebitur iniquitate. Imò verò, si iramentum solum ob necessitatem fit licitum, consequens fit: vt quemadmodum qui Reubarbarum, aut aliud quodlibet venenosum medicamen vltra necessarios salutis limites frequentaret, facilè se perimeret: ita prorsus qui iramentis, nisi vrgente necessitate assueset animam suam enecat. Concessit nobis Deus victum & potum ob necessitatem viuendi: voracitas ergo vltra illum finem, gula est. Cõcessit & legitimum concubitum prolis gratia: illegitima ergo congressio, luxuria est. Fecit similiter & nobis iurandi facultatem, vbi ratio necessitatem offerret: aliter ergo iurare abusus est clementiæ suæ, & bonitatis, & maiestatis. Sed perinde est ad iuramentum accedendum veluti ad rem sacratissimam tractandam. De hoc autem quæst. 2. prefsiùs & copiosiùs.

Qui beneiurat, &c.

Exempla.

PRimum argum. est huiusmodi. Quemadmodum votum ita & iuramentum actus est latriæ: sed votũ per se appetendũ est, quoniã quod per votũ sit, laudabilius est, q̃ quod sit sine voto: pari ergo ratione absque alia necessitate assertis nostris iramentũ apponendũ est, vt fiat actus latriæ, ac subinde pretiosior. Responsio verò in discrimine voti à iuramento consistit. Nam per votum id quod vouemus in Dei reuerentiam ordinamus, vt si voueo ieiunium, aut peregrinationem, materiam ipsam voti refero ordinoq; in Dei reuerentiam, ob idque vouere per se est appetendum, tanq̃ actus qui per se est religionis. Qui autẽ iurat e conuerso reuerentiam diuini nominis assumit ad cõfirmationem veritatis: quapropter id quod iuratur, videlicet, me non esse iuratum, non fit eo ipso actus religionis, sicuti in voto fit mea peregrinatio: quia actus morales sumunt species ex fine. Et ideo iramentũ: non est per se appetendum, vt votum quia non est religio, nisi suppolita necessitate manifestandæ veritatis. ¶ Eodem pacto respondet ad secundum sumptum ex verbis Hieronymi ius prà citatis. Qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quẽ iurat: venerari autem & diligere Deum est appetendũ tanq̃ per se bonum: ergo & iuramentum. Respondet inq̃ eodem modo negando consequentiã, quoniam licet qui iurat veneretur diligatq; Deũ, non tamen in hunc finem ordinat iramentũ, sed in necessitatem manifestandæ veritatis. Quocirca non est, nisi ob talem necessitatem, optandum. ¶ Circa has solutiones intricat hic Caie. nescio quam metaphysicam, forsan non tam necessariam vtrùm iramentum sit finis manifestationis veritatis, an ecõuerso manifestatio sit finis iramenti. Nam profectò res est: & secundùm sanctum Thomam & in se ipsa patentissima. Forma enim iramenti est Deum in testem adducere:

Argument. S. Thom.

Responsio.

Argumẽ. 2.

Caietani. quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cere: & hoc nō tam propriè dicitur referri in reuerentiam Dei, quàm esse ipsissimam reuerentiæ exhibitionem, nam est testimonium fidei qua Deum confitemur supremum rerum testem: vtilitas autem & effectus eiusdē attestationis est manifestatio veritatis, vt in solutione tertij superioris articuli asserit Diuus Thomas. Neque vero est quomodocunque vtilitas & effectus, sicuti inuentio thesauri ad quam vinee fossio non referebatur sed est vtilitas, & effectus per se iuramēto intentus. Itaque absque eius necessitate non esset licitum, ac subinde neque actus religionis. Neutiquam ergo formidandum est asserere manifestationem veritatis humanæ esse finem iuramenti: iuramentum autem medium respectu illius, vt in præsentiarum vtraque solutione ait Sanctus Thomas. Quare vbi ait Apostolus finis omnis controuersiæ est iuramentum, finis illic pro effectu vsurpat ad quem iuramentum ordinatur, qui est finire controuersias. Quod si cui absurdum appareat id quod præstantius est in id referri quod inferius est, intelligat nihil absurditatis habere: quando inferius vicissim in superius refertur. Mortuus enim Deus est ob nostram salutem: eo quòd eadem salus in eius gloriam refertur. Et hoc est quod in solutione tertij superioris articuli explicuit Sanctus Thomas: nempe Deum vnà operari: & propter suam gloriam: & propter nostram vtilitatem. Itaque vita nostra est proximus finis cur segetes creat, sed vitæ eadem in eius gloriam refunditur. Quapropter non solum manifestatio veritatis est iurisiurandi finis: ob id quod iurans in ipsam illud refert, verùm quòd Deus illud ad illam proximè ordinauit licèt rursus manifestatio ipsa in eius gloriam redundet. Idem est in oratione deprecatoria: oratio inquam quæ contemplatio duntaxat est, & laudatio Dei per se est appetenda: sed quandoin extrema necessitate Deum deprecamur qui nos inde eripiat, actus ille religionis refertur ad salutem humanam. Sed tamen magis id in iuramento verum habet quo seclusa necessitate humana non esset religio, sicuti est oratio. Quod si aduersum nos responsum resurgas. Forma non est propter materiam, sed e conuerso materia propter formam: id autem quod iuratur materia est iuramenti, iuratio verò forma, iuramentum ergo est finis. Respondetur aliud esse id quod iuratur, aliud verò manifestatio veritatis eius. Id enim quod iuratur, vt occidisse vel nō occidisse est quodammodo materia in quam iuramētum fertur: quare iuramentum non est propter illud: quoniam effectus iuramenti non est occidisse, vel non occidisse, sed manifestatio veritatis illius, quæ subinde finis eius est.

Manifestatio veritatis est iuramenti finis.

Solutio secunda.

Idem de iuramento, qd de oratione.

Responsio.

Argumē. 3

¶ Tertium denique argumentum, est valde notādum, quod est huiusmodi. Quod suam quisque veritatem confirmet bonum per se est: hoc autem fit per iuramentum: ergo est per se appetendū. Responsio verò est, quod quanuis certam firmamque facere veritatē sit per se bonum: non tamen illud per iuramentum absque necessitate facere. Et est pulchrum exemplum in medicina. Procurare nanque salutem, bonum per se est: illud verò per virtuosissimum ac subinde violētum pharmacum intētare, nisi vbi grauissima est necessitas periculosum est. Ob idque quanto iuramentum venerabilius est tanto periculosius, nisi vrgente necessitate exhibeatur. Id quod testimonio Ecclesiast. 23. confirmat. Vbi de viro multum iurante loquēs, tribus membris gradationis, ait, Quod si frustrauerit fratrem, &c. Quem locum variè expositum inuenio, sed nescio an satis explicatum. Conijcio nanque tres comites iuramenti qui sunt apud Hieremiam, illic vitiatos designari. Etenim qui fratrem frustratur, est ille qui falsum deceptorie iurans fratrem suo fine priuat, nempe expoliando eum, vel sua pecunia, vel honore, vel fama, &c. Et de hoc subditur, quòd delictum illius (sic enim legendum, non, ipsius) super ipsum erit. Hoc est delictum illius cui per iniuriam imponitur falsum crimen super ipsum iurantem refundetur. Manebit enim & culpa infectus, & obligatione restituendi onustus. Et qui dissimulauerit, hoc est, qui bonum fratris fingens, aut veritatem quam reuelare tenetur iuramento celat, aut illam quam occulere deberet iuramento prodit, delinquet dupliciter. Non quòd duplo plus quàm prior delinquat: imò peius est falsum imponere, quàm verum celare, aut occultum detegere. Sed ait quòd illa simulata æquitas, est duplex iniquitas: scilicet, & quia est iniustitia, etiamsi verum prodat, & quia est per æquitatem palliata: quod est nouum crimen. At si in vacuum iurauerit, nempe sine necessitate & iudicio, quanuis verum & iustum iuret, non iustificabitur, quia saltem venialiter delinquit.

Pulchrum exemplum.

Expositio loci Eccles. 23.

ARTI-

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm liceat per creaturas iurare.

QVoniam iuramentum officium est ad cultum latriæ pertinens, cultus verò latriæ soli Deo debetur, apparet nefas esse per creaturas iurare, quòd ideircò Diuus Thomas hic percontatur. Ad quod tribus conclusionibus respondet. Prima, Licitum est per creaturas iurare in Deum relatas: scilicet quatenùs in eis diuina veritas resplendet, vt per Euangelia, per Sanctos, &c. Probatur conclusio. Iuramentum testimonium est fidei, qua Deum primum fontē veritatis profitemur, atque adeò perinde ac fides diuinæ veritati nititur: fides autem licet primùm supremèque de Deo sit, tanquam de prima veritate, extenditur nihilominùs ad creaturas, quas credimus esse opera Dei, in quibus per essentiam existit præsentiam & potentiam. Pari ergo modo iusiurandum quanquàm ad Deum primò præcipuèque sicut ad primam veritatem referatur, protenditur tamen secundò ad creaturas: quatenùs in ipsis tanquàm in effectibus Dei diuina etiam veritas existit. Et ideo iuramus per Euangelia, per quæ diuina veritas nobis innotescit, ac per Sanctos qui illam crediderunt, obseruauerunt, & prædicarunt. Atque eam ob rem quanto superior est diuus, grauius fit iuramentum. Vt per Deiparam virginem, quæ eandem fidem & sublimius nouit, & perfectius coluit. Vnde Augustinus quod refertur. 22. quæst. 1. Cano. mouet. Sciendum, inquit, est quòd sancti non tam per creaturas quàm per creatorem creaturarum iurabant: neq; in creaturis (per quas, scilicet iurabant) aliud quàm creatorem ipsarum venerabantur. Etem vt Innoc. bene ait. c. Et si Christus. extra. de iureiur. qui iurat per cœlum, iurat per Thronū Dei, atq; adeo per ipsum Deū.

Primaconclusio.

Secunda cō clusio.

¶ Secunda conclusio, in hac prima à contrario sensu includitur, & in solutionibus argumētorum exprimitur. Iurare per creaturas exhibendo illis reuerētiam illam & latriam quæ soli Deo debetur, non est licitū sed blasphemū & idololatriæ impietas. Hoc patet diuersa ratione: quia hoc est Dei gloriam, vti ait ad Rom. 1. Apostolus, in creaturas transcribere. Vnde glo. Matth. 5. Nō veneremur eas vltra quàm debemus. Non iuremus per eas vt viles existimemus, vt scilicet cùm per eas iuremus nihil iurare putemus. ¶ Tertia conclusio, Iurare per creaturas catholice, vt prima conclusio asseruit, dupliciter contingit & vtroque modò licite: nempè aut illas per modum simplicis attestationis asserendo, sicut de Euangelijs & Sanctis modo dicebamus. Nam hoc est in virtute iurare per Deum. Secundo verò modo id cōtingit per viam execrationis: nempè creaturam Deo oppignorando eiusque iudicio subdendo, si res aliter habeat quàm iuratur. Et sic homines iurāt per vitam propriam, aut filiorum, & quorumlibet necessariorum. Sensus ēm est, quòd Deus vitam nobis adimat, nisi quod iuramus verum existit. His appenditur corolarium, quòd iuramentum illud Ioseph. Genes. 42. per salutem Pharaonis, potuit esse & execratorium, puta quòd si iuratio esset falsa, Deus regem vita multaret. Quē admodum &. 2. ad Corinth. 1. iurauit Apostolus, dicens: Ego testem Deum inuoco in animā meam, hoc est in vitam meam. Sed potuit nihilo minùs per modum simplicis contestationis fieri. Nam cùm Deus per principes iustitiam exequatur, iuxta illud: Per me reges regnant, possunt ipsi & prælati, personæque publicæ per iuramentum quasi Dei contestes veritatis citari.

Tertiaconclusio.

Genes. 42.

¶ Hæc omnia clara sunt, neque indigent, nisi memoratione primi articuli: vbi declarauimus, quòd adducere creaturam in assertionem veritatis non est iuramentum, nisi vt testis, vel per modum execrationis aduocetur. Quare dicere per fidem meam, aut in veritate mea non est iuramentum. De secunda verò conclusione, quæstione proxima redibit sermo, vbi grauitas impietatis iurandi blasphemè per creaturas exaggerabitur.

NOTA solutionem primi argumenti. Quòd enim expositionem Hieronymi super illud Matthæi. 5. Diuus Thomas approbat. Neque per cœlum. &c. dicentis *Solut. 1. ad notanda.* Christus illic nō prohibuit iurare per Deū, sed per creaturas blasphemè more gentilū quos Iudæi imitabantur, non arbitreris in integrum approbasse, at præcisè quantum ad id quod Hierony. asserit inhibitum illic esse iurare per creaturas blasphemè. Nam quod præterea sentire videtur: scilicet quòd non fuerit etiam illic modificatum iuramentum per creaturas catholice, nec prohibitum iurare per Deum sine necessitate, tum ipse Diuus Thom. respuit suprà artic. 2. tum

nos

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos subinde impugnauimus. ¶In solutione secundi, nota sensum amborum Canonum.

22.q.1.cd. Clericũ, & per capillũ. Clericum & si quis per capillum. 22 quæst. 1. Haud enim facile est sensum eorum deprehendere. Vbi enim Cõcilium Carthaginense prohibet clericum per creaturas iurare, nõ est intelligendum idololatriam illic prohiberi, ac si clerici creaturas ꝓ dijs adorarẽt alias, neque solus clericus id facere prohiberetur, neque sub tam leui pœna, sed solùm, vt ait hic S. Tho. prohibebatur iuratio ad blasphemiã infidelitatis pertinens. Tunc enim cùm Christiani inter infideles viuerent, illa sortè pollicebantur iurandi forma per Solem, per Mercurium, & per alia id genus, quæ gentilitas pro dijs colebat. Id quod clericalem habitum insigniter deturpabat: & ideo statuitur illic clericum sic iurantem acerrimè obiurgandum, & persistentem excommunicãdũ. In altero verò proximo capitulo: Pius Papa declarat blasphemiam esse cõtra Deũ, iurare per capillum, & per caput Dei: sic nimirum de Deo loquendo, acsi caput haberet & capillos. Et ideo clericus sic blasphemans deponi iubetur: laicus verò Anathematizari. Et ad hoc genus blasphemiæ reducitur, vt quæst. sequent. dicturi sumus, impudenter iurare per membra Christi. ¶ Ac perinde patet solutio tertij; quod est tale. Cultus latriæ non debetur alicui creaturæ, quippè quod Pau. ad Rom. 1. acerbè vituperat, ergo non licet per creaturas iurare, propterea quòd iuratio sit latriæ cultus. Responsio tamen est iuxta secũdam conclusionem, non licet iurare per creaturas exhibendo illis reuerentiam Dei. Exodi. nãq; 23. legitur. Per nomen externorũ Deorũ non iurabis,

ARTICVLVS. VII.

Vtrum omne iuramentum uim habeat obligandi.

COnstituta per omnes suos numeros iuramẽti natura, subsequitur quæstio de eius effectu: nempe de vi quam habet obligãdi. Ad quã quæstionem D. Thom. nè ab eius ordine diuertamur, sex conclusionibus respõdet. Prima est. Obligatio non videtur iuramentum respicere assertorium, qđ est de præsenti, vel de præterito. Neque verò illud qđ nõ est in potestate iurantis implere, vt si quis crastinã pluuiam iuraret futuram: sed de his duntaxat quæ per eum qui iurat facienda sunt. Cõclusio ex ipso verbi significatu protinùs elicitur. Obligatio nãq; ad id refertur, qđ est, vel faciendum, vel dimittẽdum. Est enim voluntatis ligatio ad id quod quis pollicetur: ligare se: ergo nemò potest, nisi ad id quod in suo est arbitrio, vel facere, vel omittere. Si autem quis asserit hoc vel accidisse, vel in præsenti accidere, non est in suo arbitrio positũ, vt verum sit vel falsum. ¶ Secunda conclusio. Hoc non obstante discrimine, tam iuramentum assertorium de præterito, aut præsenti, quàm promissorium eorũ, quę per nos agenda sunt, debet habere veritatẽ. Hæc per naturam iuramenti euidens sit: Nam Deum in testem, nisi veritatis, adducere nefas est. ¶ Huic secundæ conclusioni appendix subiungitur tertia. Tã assertorio quàm promissorio sua innata est obligatio. Diuersimodè tamen: quoniam obligatio assertorij de præsenti vel præterito non fertur in rem iuratã, sed ad actionem iurandi refertur. Hoc est nemo iurat, id verum efficere quòd asserens iurat, sed tamen obligatur id præcisè iurare, qđ verum est. Et ideo in prima conclusione nõ simpliciter negauit obligationem ad iuramẽtum assertorium respicere, sed dixit videtur: aliàs sibi per hanc tertiam cõtradiceret: quia asserit quodammodò obligationẽ in ipsum cadere. Attamen in iuramento eorum, quæ per iurantem exequenda sunt obligatio cadit econuerso super rem iuramento firmatã. Tenetur enim quisq; id verũ efficere, quod sub iure iurando pollicetur. Itaq; differentia est hæc, quòd in iuramento assertorio obligatio non nascitur ex iuramento, sed ipsum antecedit: tenetur enim quisq; iurare verũ. In promissorio verò è cõuerso obligatio est effectus iuramenti: ex eo enim quòd quis iurat, manet obligatus iuramentum implere. Quod nisi fecerit, deerit iuramento primus præcipuusq; comes, vt suprà dictum est, nempe veritas. Ex hac autẽ conclusione enascuntur subsequentes. ¶ Est ergo quarta, si quis id iurat qđ non est in sua potestate: vt si pauper sub iure iurando talentum pollicetur, deest iuramẽto tertius comes, nempe discretionis iudicium. Nisi fortè quòd dum iurauit possibile erat, factum est deinde illi impossibile: vt si dies in pauperiẽ incidat. Tũc enim per impossibilitatem excusatur, dummodò quantum in sua est potestate faciat similiter vt in voto. ¶ Quinta conclusio. Si verò id quod quis iurat sit eidem factu possibile, neutiquã tamen licitum: aut quia per se iniquum est, vt homicidium aut furtum, aut maioris boni impedimẽtum. Vt si quis nunquam religionem ingressurum iurasset, deest secundus comes iuramenti nempe iustitia. Ex quo fit consequens, vt iuramentũ eiusmodi quatenus iniquum est, non sit seruandum. Nam secundũ Augustinum vtrunque eorum vergit in deteriorem exitum, scilicet iurare & seruare. ¶ Ex his demũ colligitur sexta conclusio. Quicunque iurat aliquid se facturum, obligatur efficere vt veritas impleatur: dum tamẽ alij duo comites assistãt, videlicet iudicium & iustitia. Atque hic est vnus sensus illius euangelici Domino mandati, Reddes Domino iuramenta tua: Hoc est solues fidem quã iurãdo Deo obligasti. Quãuis alter etiam sit verus, Hoc est iura ꝓ Dominum cui soli tanquam vero Deo honor iuramentorum debetur.

Secũda conclusio.

Differimus explicatio.

Quarta cõclusio.

Quinta cõclusio.

Sexta cõclusio.

Primum dubium.

IN isto articulo, nõnulla sunt dubia minimè contemnenda. Primum est. Vtrum obligatio iuramenti promissorij in vniuersum sub reatu mortalis peccati perstringat vouentem: id quod per ea quæ libro præcedenti de voto dicta sunt haud difficilè dissoluitur. Repetimus hic tamẽ illud Caietani, qui diuersam opinionẽ, quam illic insinuauimus probare videtur, & disputatio quæ se primũ offert, est de iuramentis minimarum rerum, quæ præsenti loco vniuersim absque vlla exceptione obligare censet sub reatu peccati mortalis, id ipsum de voto existimans: vt si quis vouerit dicere Aue Maria, & non dixerit mortaliter (ait) delinquit: & multò grauius si totũ iuramento firmauerit. Imò licèt Deo nihil voueret sed homini sub iuramento. Sit quidem de voto hoc pacto sibi id persuadet. Cũ ille qui vouet sua se sponte Deo obstringit constituẽdo id determinatè quòd vouit tanq̃ Deo debitum, quantuncunq; rem minimam illi polliceatur, id per viam religiõis Deo debet, atq; adeo si non soluat mortaliter, ait, delinquit. Vnde ad argumentum si quis contra obiceret, Si præceptum esset diuinum de re minima: vt non ioco mentiri, non obligaret nisi sub reatu venialis culpæ. Pariter neq; obolũ furans peccat ob tenuitatem materiæ nisi venialiter: tametsi furtũ genere suo sit mortale: ergo neq; votum rei perexiguæ obligabit sub reatu mortali. Negat consequentiã: q̃m præceptũ debet ex natura rei pensari: votum autẽ ex volũtate vouentis. Quòd si rursus arguas. Si quis vouebit recitare Psalmũ, & inter recitãdum omitteret versiculum, non esset nisi venialis: ergo neq; qui vouerit recitare versiculum mortaliter delinqueret, illum omittens. Negat rursum consequentiam, quoniam præterm ittere modicum ecu partem cuiuspiam totius quasi pro nihilo reputatur: id ipsum verò tanquã totum omittere est voto in integrum aduersari. Attamen his omnibus nihil obstantibus quatenus ad materiam voti res attinet, id quod libro præcedenti asserebam, constitutissimũ mihi est, quòd votum de re parui momenti sub reatu dumtaxat obligat venialis culpæ. Et ratio est, quam illic meditabar nempe quòd qui vouet, constituit se obligare & modo quo diuina lex si præceptum esset, id exigeret. Nam rustici homines imò neq; elegantiores, non apponunt formæ vouendi sub reatu mortali neque venialis: sed simpliciter hoc reliquit natura rei. Ergo quemadmodum furtum quod genere suo est mortale: ratione exiguitatis materiæ, fit veniale: sic & votum: quippe ꝓ nemo se obligare intẽdit, nisi quo pacto eu diuina lex obligaret. Imò q̃ diceret vouco sub reatu mortali, dare calamũ alicui, votũ esset stultũ & nõ obligaret ad mortale. q̃n verò si esset res vana, nullaten⁹ obligaret, vt illic dixim⁹: atq; adeo si esset leuis, esset venialis. Fallacissima ergo illatio est Caietani ex eo quòd quis sua se sponte per votum obligat, colligere quòd se obliget sub reatu mortali. Fateor equidem aliquantulo plus venialis culpæ esse vouenti versiculum recitare, totũ omittere, q̃ voueriti dicere psalmum, præter mittere versiculum: sed tamen non excedit venialem culpam. Pari enim facilitate alioqui dicere vouenti vnam proferre dictionem, mortale esse illam omittere: nisi forsan illuc suffugeres, quòd iam votum esset inane: de voto autem satis diximus. De iuramẽto verò vrgẽtior perstringere videtur ratio, Nam, vt quæstione proxima asserturi sumus, omne iuramentum falsum assertorij absque vlla prorsum exceptione, est mortale. Enimuero periurij culpa in hoc sita est: ꝙ Deus in testem adducitur falsi. Tam falsum autem est te, verbi gratia, nõ mouisse palpebras, si mouisti, quam non occidisse regem, si occidisti. Quare hic non attenditur tenuitas materiæ, vt fiat veniale. Pari ergo modo, si iurasti dicere Aue Maria, vel dare alicui minimũ nummum, & non facis, falsa tua est iuratio, atq; adeò esse videtur lethalis culpa.

De iuramẽto.

Sententia authoris

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hoc tamē non obstante argumento negandum arbitror iuramentū promissorium rei leuis vinculum mortalis reatus injicere: imò promissum eiusmodi non soluere, non erit nisi veniale, siue iuramentū adhibeatur voto (vt recitandi verbi gratia) siue humanę ꝓmissioni, vt exiguum donandi amico assem. Et vt ratio clarescat, animaduertendum est omni iuramento promissorio duas inesse veritatis rationes: nempe & assertorij & ꝓmissorij. Exempli gratia qui iurando quippiam pollicetur, tenetur (vt hic in solutiōe primi authorem habet D. Thom. & quæstione sequenti repetemus) certum in præsenti habere ꝓpositum id faciēdi, quod iurat, aliàs primus deerit comes: nempe veritas, subindeq; iuramentum erit falsum, atque adeò absq; vlla prorsus exceptione peccatum mortale. Tenetur inquam simpliciter si legitimū est qđ iurat, vel si est illicitum, tenetur secundum quid, supposito quòd iuret. Quamobrem si ne quis iuret rem iniustissimam, vt ciuitatē se incensurum, aut asserturum hæresim, siue rem leuissimam, siue futilem & vanissimam vetericare barbam, non habens in mente certum id facere, periurus est, & mortaliter delinquit. Quocirca qui homicidium perpetrare iurat, vtroq; modo fiet periurus. Si in quam id in proposito non habet, periurus est, quia falsè iurat: si verò tale habet propositum, periurus etiam, quia iniquum iurat. Itaque ratio hæc prima veritatis assertorij consistit in hoc quod verbo mens tunc præsens respondeat, nè contra mentem atq; adeò mendacium iures. Altera verò est veritatis ratio quæ sequitur obligationē iuramēti. Ex eo enim quod iurasti vinculo te obstrinxisti verum id posteà facere in executione. Hçe autē obligatio qualis quantaque sit, non ad mensuram veritatis prioris pensari debet, sed ex natura materiæ. Atque hac ratione D. Thom. vt conclusione tertia vidimus, diuersimodam obligationem in promissorio iureiurando dignouit, quàm in assertorio. Per hanc regulam multæ innotescunt iuramentorū obligationes, quas superiori lib. quæst. 1. de voto adnotabamus. Iurasti rem indifferentē, nempe quæ per se vana est, & nullius prorsus emolumenti: vt fricare barbā, vngues nō resecare in sabbato, aut non loqui cum homine, vnde nullum prorsus sequitur incōueniens. Quēadmodū ergo tunc diximus votum illius rei nō obligare: pari modo censendū, neq; si fuerit iuramento confirmatū obligare: quoniam iuramentum non est nisi voti firmitas. Ob idq; cùm res illæ non sunt Deo gratæ, nec proximo vtiles, vt non sunt materia voti, ita neque iuramenti: quoniā talibus iuramētis iudicium deest. Nunc enim de obligatione voti loquimur, quod ad hanc quæstionē spectat. Qualia autem quantaq; eiusmodi iurationes non obligatoriæ delicta sint, ad quæstionem sequentem de periurio attinet definire. Itaq; non magis hoc iuramentū obligat, quàm si esset rei illicitæ. Nisi quod illud neutiquā implere licet: hoc autē seruare possumus, sed non tenemur. Hinc ergo ratio ad nostram sententiā applicatur. Obligatio ex iuramento promissorio resultans, non inde pensari debet, quòd simpliciter illud implere verūmq; facere teneamur. Quandoquidē qui rem iurauit illicitam, aut non possibilē, aut vanam & futilem nullatenùs obligatur: obligatio ergo implendi iuramentum non resultat, nisi secundū qualitatem & quantitatem materiæ. Fit ergo consequens, vt vbi materia est leuis obligatio sit pariter leuis, & non peior quàm venialis. Et confirmatur hoc rursus. In omnibus alijs criminibus quantumcunque grauibus leuitas materiæ in causa est, vt peccatum genere suo mortale fiat veniale, vt furari obolum. In iuramento autem ob id tenuitas materiæ non attenuat peccatum, quoniam tam falsa est assertio in re leui, quàm in re graui: hoc autem solum habet verum in assertione aut negatione: vt scilicet non iures contra mentem: ergo obligationem inde resultantem nihil obstat, quum sequatur conditionem materiæ. Quandoquidē vt de voto proximè dicebamus iurans non se intendit, nisi ad morem legis obligare. ¶ Et tertiò arguitur. Si Deo rem minimā voueas, vt modo dicebamus, nō resultat obligatio sub reatu mortali. Nā sicut inter homines sic inter nos & Deū æstimandū est quanti ei referat, id quod ei spondemus: ergò licet illa promissio firmetur iuramēto nō mutabit speciē, vt fiat mortalis. Adde quòd si quis voueret ab hoc singulari otioso verbo, aut otioso mendacio abstinere, ꝓfectò cōtrà faciens nō peccaret, nisi duplata veniali culpa, & cōtra legē & contra votū: ergo etsi id iuramēto confirmasset, nō peccaret, nisi citra mortale duplicata culpa. ¶ Quartò, id deniq; cōfirmatur. Secūdū contrariā opinionē cōsequēs fieret mulieres, quæ paruo animi calore iureiurando pro-

Notandum.

Ratio cōcl.

Tertia cōfirmatio.

do promittunt filios verberare, aut res aliàs eiusdem farinæ, non implendo mortaliter peccare. Nam euasiones Caietani, minimè ad plenū satisfaciunt. Ait enim vel ex eo ꝙ ira correptæ potiùs ad vindictam iurant ꝙ ad correctionē, vel ex eo quòd iuratas correptiones in melius mutāt nè verberati pueri in peius recrudescant excusari: quæ profectò suffragia vim argumenti nō extingūt. Nam sæpissimè id faciūt non tanta ira quin plenum habeant rationis iudicium, idque in bonum correctionis relatum: & tamē durum esset in his leuissimis corrigendi iuramentis obligationem sub reatu mortali asserere. Et pariter si qs forsan polliceatur puero pomum, quod exemplum est Caietani, vbi huiusmodi obligationē sub reatu mortali inesse putat, quæ sanè censura acerrima esset. Satiùs est ergo & rationi longè consonantiùs dicere oīa illic iuramenta ob leuitatem materiæ leui quoq; venialiq; adeò vinculo irretire iurantem. Atq; eadem ꝓpemodum ratione de illis iurationibus sentiendū quibus se homines inuicem præuenientes iurant se nō præcessuros in exitu & dū se mutuò vel ad cōuiuium vel ad ludum iurando inuitant: sunt enim peccata, etsi non adhuc intentio id faciendi quod iurant, mortalia quidem: sed tamē quantū ad obligationē: tum quia pendent ex aliorum consensu, atq; adeò non ꝓponuntur tanq̄ absolutè facienda, sed quantū in potestate iurātis fuerit, tū præcipuè quia de re sunt parui emolumenti nō obligant sub reatu mortali. ¶ In quarta & quinta cōclusione quæ sunt tertiæ declaratoriæ, explicantur tres modi quibus iuramentum fit incautum. Quorum primus est cùm quis impossibile iurat: vbi adnotandum est nō satis esse id quod iuratur esse difficilimū vt admittenda sit in foro cōscientię excusatio, sed requiritur esse impossibile: vnde quātuncunq; iuraueris grauissimum æs persoluere, licet tibi perquàm difficile fiat teneris iuramētum seruare, nisi aliunde res iurata desineret esse actus virtutis: nam si esset manifestum ꝓdigalitatis vitium, non ligaret. Rursus licet nullum esset vitium esset tamē res grauissima, causam tunc secum afferret idoneam petendi dispensationē iuramēti: vt si mulier pedestrem eandemq; longam peregrinationem iurasset, aut quisque difficile aliud vnde periculum timeretur. Tunc autē pensanda veniret iuramenti causa, commutaretur potiùs quàm omnino dispensaretur, vt secundū verbum S. Thomæ, id fiat quod fieri potest. Secundus modus incauti iuramenti est, cùm quis iurat rem illicitā: & tertius cum id iurat quod obstaculū est rei melioris, de quibus statim in solutione secundi. Reliqua verò quę hic dubitari possunt perinde omnino definienda sunt vt superiori libro in materia de voto sunt enucleata, verbi gratia, dicebamus quæstione. 1. artic. 3. ꝙ si quis ob malum finē rem aliàs licitam vouet, votum tenet: vt si quis ob inanem gloriā eleemosynam voueret facere, sic tamen vt finis ille ob vanam gloriā in opus eleemosynæ nō cadat, votum tenere. Nam si sensus esset quòd opus dandi fieret ob vanā gloriam, tunc quia eiusmodi opus nō est licitum, nec eiusdem operis votum tenebit: sed dum votum fuit ob vanam gloriam, tūc licèt votum sit vitiosum, tamē quia materia est bona teneris illud implere: dum tamē impleas ob vanam gloriam. Idem ergo ꝓrsus sentiendum de iuramento facto ob similem vanum finem vel turpem: tenet enī si sit de materia licita. Nisi forsan id iurares vt Deus tibi adiutor iniquitatis adesset. Si enim iurares eleemosynam aut peregrinationem facere, quo Deus te vel sanctus compotem faceret adulterij perpetrandi, iuramentum nō te obligaret: quia vt impiū est ab eo iniqua deposcere, ita & munus aliquod ei tali ratione offerre. Reliqua illic latiùs.

Tribus modis iuramentum incautum.

IN argumentis D. Thom. tractat quatuor iuramentorum vitia: nempe incertum, incautum, coactum & dolosum. Primum argumentum est. Iuramētum inducitur, vt dictum est, ad confirmandam veritatē: quando autem quis rem futuram iurat, satis est tunc ad veritatem id habere in proposito, licet postmodum euentus non respondeat. Id quod Paulo. 2. ad Corint. 1. accidit: ergo promissorium iuramentum non habet vim obligandi. Ait enim illic Paul. proposuisse venire ad illos: sed tamen postmodū bona causa ꝓpositum mutasse. Respondet Sanc. Thom. discrimen esse inter simplicem assertionem, & iusiurandum. Nam ad veritatem simplicis assertionis satis est hominem habere in animo id facere quod affirmat, licet nō sit certus. Affirmat enim quod in suo ꝓposito verū, vt in sua causa, existit. Quare licet ꝓpositum pòst sine causa detrāctet nō est mēdax: vt si ego modò aio me à prādio dormiturum, & postea nolo. Sed ad iuramentū nō satis est iuranti id habere in ꝓposito, sed requiri-

Primum argumentum de iuramēto incerto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

requiritur quòd habeat in animo antequã iuret adeo id certum & firmum vt nisi impossibile fiat factu aut in deteriorem exitũ vergat, neutiquam liceat contra iuramentũ facere. Quare Paul. nõ iurauit ad Corinthi. ire, sed nil dixit quod proposuerat. Quanquã etsi iurasset forsan causam mutandi propositum habuisset licitam: ne scilicet contractaret eo sua præsentia ob acerbam punitionem incæstuosi. Notandum ergo est hũc quod proximè asserebamus: scilicet iuramentum promissorium duas exigere veritates: animum & intentionis faciendi dum iuratur, quæ est sicut veritas assertorij, & præterea vt id quod iuratur fiat, si alij simul etiam iuramenti comites cõcurrerint. Præterea animaduertendum etiam verũ iurare, nisi res sit certa, genus esse quoddã perjurij, atq; adeò peccatum, vt quæst. sequent. artic. 3. ostensuri sumus: deest enim tunc tertius iuramenti comes, nempe iudicium. ¶ In secundo argumento explicatur quinta conclusio superiùs posita de iuramẽto incauto, & est argumentũ, virtus vt est in prædicamẽto, non est virtuti contraria: iuramentum autem actus virtutis est, & nihilominus vsu venire potest, vt ipsum implere sit cõtra virtutem: vt cum quis vel iniquè facere iurat, vel à meliore virtutis fruge desistere: ergo tunc iuramentum non erit obligatorium: & tamen apparet verum esse iuramentum. Respondet autem per duas distinctiones: quare responsio quatuor assertionibus cõcluditur. Ait enim primùm quod iuramẽtum vergens in deteriorem exitum non obligat: vergere autem in deteriorem exitum est quod peius sit ipsum implere quàm infringere, & est modus loquendi Augustini & Bedæ super Matthæũ homil. 24. & refertur de consecratio. distinct. 4. cano. Si aliquid forte. Primo, & secundo. Hunc autem peiorem exitũ dupliciter habere iusiurandum potest. Vno modo quia statim à principio secum illum prauum exitum asserebat. Atq; id rursus dupliciter, videlicet aut quia id quod iuratur secundùm se malum est, vt iuramentum perpetrandi adulterium, vel quia obex est sublimioris boni, vt cùm quis iurat religionẽ non ingredi aut dignitatem nullo casu acceptare. Ex quibus quidem duo differentes effectus pullulant. Vnde secundũ assertum est quòd dum quis delictum patrare iurat, tunc & iurando peccat, & pariter iuramentum implendo. Tertium assertum est quòd

Paul. 2. Corinth. 1.

Secundum argumentũ de iuramẽto incauto.

dum quis iurat à bono supererogationis abstinere, quod aliàs facere non tenetur, peccat quidem iurãdo, eo quòd Spiritu sancto bonorũ inspiratori obicem opponit, non tamen peccat iuramentũ implendo, sed tamẽ multò sibi meliùs consulit non seruando. ¶ Fix his ergo hęc fida regula obseruãda colligitur, quod huiusmodi incauta iuramenta siue impleantur, siue secus, & periuria sunt dum fiunt, vt quæstio. sequenti. artic. 3. explicabitur: & nullatenùs obligant, sed rẽ iuratam in sua nuda natura relinquunt. Vnde qui iurauit furtum aut homicidiũ facere, si furetur, aut occidat eodem prorsus modo et gradu peccat, ac si id nunquam iurasset, imò verò qui illud crimen ad vinculũ iuramenti respiciens perpetraret, scilicet, vt reuerentiã seruaret iuramento, profectò grauius delinqueret. Nam blasphemia est malum ob reuerentiam Dei facere: qui autem vouit religionem non ingredi, aut eleemosynam non facere, perinde ac si non iurasset consultius ei erit, contra iuramentũ facere, tametsi illud implere nõ sit peccatũ. Nisi fortasse illud opus quod erat supererogationis, oblatus casus necessarium constituerit: vt videlicet si miser occurrerit qui graui perurgetur inopia. Tunc enim necessarium est contra iuramentũ, eleemosynam ei porrigere. Et simile exemplum est. canon. Florentinũ. dist. 85. vbi refertur Archidiaconũ qui iurauerat nũquàm acceptũ ire Episcopatum à Gregorio fuisse coactum accipere: eo quòd iudicatus fuit ecclesiæ necessarius: atq; adeò oportuisse iuramentũ infringere. Subdubitabit hic forsan quantę sit culpę iuramentũ quod obstaculum est supererogationis. At verò huius responsio non ad præsentẽ, sed ad subsequentem quæstionẽ attinet, in qua vniuersæ peierandi species perpendendę sunt. Illicque adeò differendum quãta sit culpa in iuramento peccandi venialiter

¶ Cõtra illud autẽ quod dictũ est, iuramentum de re illicita nõ esse implendũ quis forsan opponat de Iosue qui, vt legitur Iosue. 9. Et refertur de cõsecr. dist. 4. can. inter cætera, fœdus pacis quod cũ Gabaonitis inierat, seruauit. Quod quidem iuramentũ illicitũ fuisse ex eo cõstat quod Deus, vt habetur Deut. 7. impẽsissimè inhibuerat fœdus cũ illis gẽtibus ferire, aut vlli eorum parcere. Respondetur tamẽ quod iurando non peccauit. Nã fuit deceptus credens aliarũ fuisse remotas illarum gentiũ legatos. Post verò quãdo resciuit

Obseruanda regula.

Iosue. 9.

sciuit esse Gabaonitas, quoniã prohibitio parendi illis non erat de iure naturæ intrinsecè mala, sicuti homicidiũ, sed de iure positiuo, meritò veritus est ne ingentiorem Deo irrogaret iniuriam iusiurandum, quod per eius nomẽ bona fide fecerat, violãdo, quàm priori eius mandato obsequendo. Prętereà, vt Ambro. lib. de offic. ait meliori eos morte multauit, scilicet obsequio ministerij diuini. Sic enim habet historia. Referuentur, vt viuant, ne contra nos ira Domini concitetur, si peierauerimus eis: sed sic viuant, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cædãt, aquasq; cõportent, &c. ¶ Secundũ membrũ distinctionis est, quòd iuramentũ potest habere deteriorem exitum. ¶ Secundo modo, non quòd à principio illum importaret, sed ꝓpter id quod de nouo emergit. Quale fuit iuramentũ Herodis in gratiam Herodiadis emissum quòd qcquid ab eo peteret illi cõcederet. Potuit enim à principio esse licitũ moderatione subintellecta si rem petet honestam, postea verò proposita eius petitione debuit rescindi. Nam vt Ysidorus in synonimis, ait, libr. 2. & refertur, de cõsecra. distin. 4. in malè promissis rescindenda est fides. Et vt ait Ambr. libr. 1. de offic. & refertur eadem distin. canon. est etiam contra officium nõnunquàm est promissum soluere sacramentũ. Idemq; Gregor. admonet canon. nerui. distin. 13. & concilium Toletan. canon. duo mala. Et Augustin. in sermone de decollatione Ioan. & refertur eadem dist. 4. canon. quod Dauid. Dauidem laude cõmẽdat, qui cùm iurasset Nabal Carmeli interficere, esset que ad opus succinctus prece Abigail illius vxoris proposità retractauit, illiq; pepercit: nam fuerat iuramentũ præ ira incautum. De illis autem qui voluntatẽ aliorum facere iurant, quæstio. sequenti, artic. 2. alius offeretur aptior dicendi locus.

Tertium argumentum, de iuramẽto coacto.

¶ Tertium argumentum, de iuramẽto coacto est huiusmodi. Quandoque homo inuitus compellitur iuramento aliquid promittere, quos tamen, vt refertur cap. verum. extra. de iureiurando. solent Romani põtifices nexibus iuramentorum absoluere: ergo nõ omne promissorium iuramentũ est obligatorium. Ad hoc autem Diuus Thom. supposita distinctione quatuor respondet. In iuramẽto enim inquit coacto duplex est obligatio, vna qua iurans obligatur homini cui quippiam promittit. Et talis inquit obligatio per coactionẽ tollitur. Qui enim vim intulit, indignus redditur cui seruetur fides. Alia autem est obligatio, quæ fit Deo propter iuramenti reuerentiã. Et talis inquit obligatio non tollitur in foro conscientię: qa optatius est dãnũ tẽporale sustinere, quàm iuramẽtum violare. Ait verò tertiò, quod in iudicio datur soluti repetitio. Quare potest qui iurauit, denuntiare prelato non obstante quòd iuranerit nõ denuntiare. Quoniam obseruatio talis iuramenti contra publicam iustitiam vergeret. Quarto demũ, inquit, ꝙ solent Romani põtifices homines ab huiusmodi iuramentis absoluere, nõ quasi decernentes non esse obligatoria, sed eorum obligationes ex iusta causa relaxãtes. ¶ Hæc autem singula perpendenda sunt. Et primũ falsa videtur distinctionis assertio: scilicet in iuramento coacto vnam obligationẽ, quę fit Deo atque altera quæ fit homini. Nam si aliqua fieret Deo, tũc ille coactor vt latro, cui in nemore iuramentũ ab oppresso viatore præstatur, nequiret iuramentum illud totũ relaxare. Nam obligationem respectu Dei, nõ posset remittere: imo nec ecclesia id posset, nisi ob superuenientẽ causam dispensare: quia ecclesia non potest votum Deo factum & multominùs iuramentũ relaxare: & tamen relaxat, vt asseritur in dicto capitulo rerum. &. 15. quæst. 4. in multis capitulis. Ad hoc autem facile respondetur verba Sancti Tho. non esse accipienda per calũniam, vt sonare videntur, sed secundũ eius mentem: nẽpè in iuramento promissorio ineſſe duas obligandi rationes. Vbi enim non duę fiũt promissiones, vna Deo & altera homini, sed vna tantùm homini, quæ iuramento confirmatur, non est nisi obligatio vna duplici ratione cõstituta, scilicet & virtute promissionis si est legitima, & virtute iuramẽti, & ideò ille cui promissio fit remittere totam potest: & pariter ecclesia vbi met̃ incuria irrogatur

Non est duplex obligatio incoacto iuramento.

Aliud dubium.

¶ Nascitur hinc tamen aliud dubium circa secundũ assertum, videlicet quòd illa obligatio coacti iuramenti non tollitur in foro cõscientiæ: vbi insinuatur, quòd tollitur in foro contentioso. Et est argumentũ. Quanuis cessset obligatio ratiõe promissionis coactę, vt in priori mẽbro assertũ est: nihilominùs postquàm manet ratio obligandi respectu iuramenti, deberet iudex iurantem cogere iuramentũ seruare: postquàm cõstat esse in conscientia obligatoriũ: aliàs iustitia non satis in rebus manifestis prouideret. Syluest. in verbo iuramentũ. 4. ratione huius hanc red

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit,quòd ecclesia eiusmodi iurantes non cogit, propterea quòd præsumit nunquā habuisse intentionem se obligandi. Hæc autē ratio falsa est,imò ecclesia putat eum qui iuramentum coactum non seruat esse periurum, vt patet cap.si verò.& cap.verum. extrà.de iureiurādo.quare dispensando in huiusmodi iuramentis non censet illa esse irrita.Respondetur ergo quod iustitia publica non attendit nisi ad pacem tranquillumq; statum reipublicæ:& ideo non debet iniurijs fauere per vim illatis ob idque non cogit eiusmodi iurantes, sed si nō impleuerint iuramentū eos ad Dei tribunal remittit. Nā vt.C.de iureiuran.admonitum est iurādi cōtempta religio satis Deum vltorem habet.

Argum. maioris energiæ.

¶Sed vrgentiora argumenta sunt ad partē oppositam:nempe huiusmodi coacta iuramenta nequaquā coram Deo conscientiam ligare:enimuerò iuramentū,quēadmodum votum,vt proximè dicebamus,vim non habet obligandi apud Deum,nisi vbi materia est opus virtutis. Si eñ sit res illicita,vel auctioris boni obstaculum, vel indifferens & vana,iuramentū non ligat:sicut neq; votū. Iuramenti autem materia per coactionē extorti, nullius est officium virtutis(supponamus enim incussum esse metum cadentem in constantē virum, de quo libro superiori explicatissimè dictum est)ergo eiusmodi iuramentum non obligat apud Deum. Probatur minor præmissa. Materia eiusmodi iuramenti est ipsa materia promissionis:illa autem non est opus virtutis.Nam per se absq; iuramento non esset iustitia promissum seruare:quia nulla in eo inest ratio debiti, quæ est de intrinseca ratione iustitiæ. Quare nec est actus fidelitatis vt potè quæ inferēti vim nulla debetur.Neque verò est actus liberalitatis,quoniam illa non est donatio, quippe cùm solutum repetere liceat. Neq; verò est opus supererogationis.Nam beneficiū præstare indigno,qualis est prædo qui vim infert,speciem habet mali.Sed ais forsan illud promissum soluere, esse actum religionis ,pter annexum iuramentum.Contra hoc autem emergit argumētū. Etenim vt D.Tho. superius artic.5.docuit, discrimen est inter votum & iuramentum, id enim quod quis vouit,quia Deo offertur, ipsa oblatione fit actus religionis: id autem quod iuratur nō fit propterea religio:sed è conuerso reuerentia diuini nominis, quæ est religio,adiungitur ad confirmandū id quod per se erat virtus.Quare quod ante non erat actus religionis, per iuramentū non fit religio, imò nec per votum reliqua materia fit actus religionis,vt proximè dicebamus , nisi ipsa etiam sit materia alicuius virtutis. ¶Secūdo ad huius explicationē arguit.Iuramentū promissorium nihil aliud est , quàm promissionis confirmatio.Nā sicut cōfirmatio donatiōis non est noua donatio, sed robur prioris, sic & confirmatio promissionis non est alia ,promissio: imò iuratio & promissio,vt suprà dicebamus,sunt duę rationes ad eandem obligationem appositæ. Promissio ergo est fundamentum obligatoriæ rationis,quæ est in iuramento.In iuramento autē coacto nulla est promissio aut promissionis obligatio,vt Diuus Tho. plane fatetur quandoquidem illa obligatio per coactionem tollitur: ergo neq; eiusmodi iuramentū ligat.Et cōfirmatur hæc ratio:iuramentū sequitur vim materiamq; ,promissionis:si eñ promissio est de re vel illicita vel inutili iuramentum non ligat: ergo vbi promissio est nulla, multo minus obligabit.¶Tertiò denique arguitur.Illa traditio pecuniæ non est illi vtilis cui datur,illi scilicet,qui iuramentum extorsit. Nam ille recipiens & peccat, & periculo se exponit nunquam restituendi: quod autē vtile non est alteri nec sub voto cadit nec sub iuramē to. ¶Hæc omnia bene Caieta.dissoluit: cuius ergo prolixū respōsum summatim eluci demus.Iuramentū coactū triplici ex capite existimādū est.f.tam ex pte iurātis q̄ ex pte illius cui iuramentū præstatur:& tertiò ratione materiæ.Et quidem ex parte iurantis, si nihil aliud consideres,nullum est obligationis impedimentū:quoniā secundùm Arist.tel.3.Ethico. etsi illic adsit nolitio secūdùm quid, est tamen simpliciter volitum, vt exēplo illius patet qui insaniente pelago merces in vndas proiecit. Vnde August. coacta voluntas,voluntas est.Ex parte autem illius qui per vim iuramentum extorquet,si nihil aliud meditemur,obstaculū obijcitur obligationi. Quare simplex promissio ratione incussi metus non teneret. Igitur vt obligatio ex illo iuramento oriatur, speculandum est, vtrùm materia iurata, putà datio pecuniæ, sit actus alicuius virtutis:tum enim(vt sæpe dictum est)iuramentum obligat. Differt nanque votum à iuramento, q̄ voti materia, si propriam consideres,non est nisi cōsilij & supererogationis, materia verò iuramenti cuiuscunque virtutis opus.Et quidē qui

Respōsio.

quisic iurat,non tenetur sic dare pecuniam promissam,vt verè eam in dominium alterius transferat. Quippe cùm alter illud non acquirat. Nam & qui dedit repetere potest, & qui accipit restituere tenetur:sed tenetur ei illam tradere: illa autem traditio(vt argutum est) si solùm vti solutio promissi existimetur, nonest virtus, est nihilominùs virtutis officium:quatenus redemptio vexationis & molestiæ & forte vitæ,quam verbi gratia,prædo viarum obsessor adimere viatori parat. Est ergo tunc misero virtutis officium illa iurata pollicitatione propriā vitā ,ptegere:tuncq; adeo erit charitatis officiū, qua se quisq; diligere debet,& dum ob vitā alienam seruandā id iuratur,est officiū misericordiæ. Hac igitur ratione iurantem illudobligat:quoniam seruare iuramentū nō vergit in deteriorem exitum,sicut si res iūratur illicita. Omne autē quod talem nō habet exitum obligat.Sylvester quidē in verbo iuramentū.4.§.7.tenet cum multis quos citat iureconsultis & putat esse opinionem S.Thom.quòd si coactus ille iurans habet propositum se obligandi manet quidem obligatus:sin verò illud non habuit minimè obligatur:moderatio verò hęc non est vera, vt illico subsequenti argumento monstrabitur. Qui enim habuit intentionē iurandi,licet illam nō habeat, se obligandi, manet obligatus.Nam obligatio ex ipsa iuramenti natura si sit de re licita,necessariò nascitur se cus si non intenderet iurare. Vtrùm verò coacto liceat fingere se iurare absq; animo iurandi super quartū argumētū dicere properamus. Sed forsan inferas. Ergo elapso illo periculo,non tenetur qui iurauit ,pmissum reddere,vt si quis dum tenebatur captiuus iurauit in sui redēptionem certum æs numerare, liber postea dum remeauit in pātriam nō tenebitur:quoniā cū iam violentia cessauerit,datio illa nō habet redēptionis formā. Respondetur satis esse dum iusiurandū fuit exhibitum,sponsionē fuisse factam sub forma redēptionis. Nam virtute eiusdē iuramēti, postea solutio eandē retinet redēptionis formam. ¶Sed arguis rursus.Cur nō etiam simplex promissio,postquā eandem habet redemptionis effigiem,non obligabit?Nam dicit S.Tho.quòd tollitur per iurationem. Caieta.respondet quòd simplex promissio debet habere rationem cōmodi & vtilis, respectu illius cui fit:illa autem redditio est illi prædoni inutilis:sanè cùm delictum illi sit recipere. At verò profectò ratio hæc parum ad rem attinet.Nam si ego debeo pecuniam alicui,etiam ex ,pmissione,& petit ad ludendū,vel ad eius dilapidationē,licet non sit vtile,teneor nihilominùs dare. Ratio ergo in proposito est, q̄ ex natura ipsa rei ,pmissio coacta vim promissionis non habet. Et ideò quanuis ,pmissio verbalis habeat redemptionis formā,quæ quidem redemptio genere suo virtutis materia redditur, tamen per coactionem cassatur nisi iuratio illā cōfirmet,imò verò quis promissio non fuerit metu coacta,sed per aliam iniuriam: quēad modum indignus vsurario vsuras ,pmittit nō illas cogitur in conscientia reddere:nisi aduirauit. Decretū est Alexandri tertij ca.debitores.extra.de iureiuran.vbi habetur quòd debitores ad soluendas vsuras in quibus se obligauerant cogi nō debent.Si vero de ipsārum solutione iurauerint cogendi sunt dno iuramentū reddere:licēt post repetitionem habeant.Quid si instantius quæras quomodo si cassa est iuramentū eam confirmat.Respondetur quod quis materia iuramenti & promissiōis sit eadem,cadit tamē sub illis diuersa ratione.Promissio enim fit homini, & iuramentū per Deum,quod quidē etiam de re propria fieri potest:promissio ordinē habet ad hominem cogētē:sub qua vtique ratione non est virtus.Ad obligationem verò iuramenti sufficit quòd alia ratiōe sit virtus, nempe vexationis redemptio.Quod autem iuramentū etiam coactum obliget in cōscientia habes eodem titu.capi.si vero.& cap.verum.citatū à Diuo Tho.&.1.5.quæst.6.ca.si quandoq;. & sequētibus.In dubium autem immeritò profectò reuocatur,vtrùm nō seruare iuramentū coactum peccatum sit mortale,an verò tantum veniale. Immeritò inquam quoniā citrà controuersiam concedē dum esset mortale:quandoquidē est iuramētum cadens in materiam licitam,quę est magni momenti:iuramentum enim reilicitè ex genere suo obligat sub reatu mortali,nisi ex tenuitate materiæ,vt suprà dicebamus alleuietur.Si ergo quis coactus iuraret dare pecuniam aliquāti pōderis,certū est teneri soluere sub reatu mortali. At vero Pano. suprà citato cap.Si verò.quia rem à sua facultate alienā tractabat,ait,obligationē nō esse nisi sub reatu veniali,& fuit deceptus verbo illo in ca.verum.iam citato.vbi ait Papa q̄ qui nō seruauerint eiusmodi coacta iurataq; ,pmissa nō ob hoc sunt tanquam pro mortali

Sententia authoris.

Iuramētūco actum frangere mortale est.

Panormita.

Dubium.

Caieta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

crimine puniendi: Sunt tamẽ illic distincta verba de culpa & pœna. Ait enim primùm Papa, ꝙ vt auferatur materia deierandi nõ dicatur illis, qui coactẽ iurarunt, vt iuramẽta non seruent: ergo non seruantes deierant in materia grauí: ac subinde mortaliter peccant, id quod quæst. 98. de periurio quę hic subsequitur artic. 3. Diuus Tho. expresse asserit. Tametsi omnium sit mortalium periuriorum leuissimũ. Quòd autẽ subditur nõ esse puniendos quasi pro mortali crimine, solùm ad pœnam ecclesiasticã referatur.

Haud enim sunt illa pœna digni in foro eccleſiç, secus verò apud Deum. ¶Fortasse hic tamen sophista contra hæc asserta argumentetur. Cum qui inuitus iurauit non teneri ꝙ promissum in totum soluere. Fac verbi gratia, promiserit centum, tunc arguitur. Si soluerit quinquaginta non amplius debet: nam iam alter debet illi illa quinquaginta, ac per inde poterit fieri cõpensatio. Et eadem ratione si promisit quinquaginta soluendo viginti quinq; plenè soluit. Respondetur tamen secundũ id quod suprà adnotauimus, quòd non promisit pecuniam transferre in dominium alterius: sed verè tradere siue alter ei tãtundem debeat, siue secus. Quapropter liceat prædo viatori centũ aliàs deberet & viator nihilominùs iurauit dare centum, tenetur tradere. ¶Seriosius tamen argumẽtum fieri posset de voto. Votum enim, vt articulo proximo explicaturi sumus, magis obligat, quàm iuramentũ: votum autẽ metu coactum, vt lib. præceden. quæst. 1. articu. 1. de monstrauimus nulla vi pollet obligandi: ergo neq; iuramentũ per metum extortum. Hoc autem argumentũ illic dispoſuimus.

Sophisma.

Argument. de voto.

Votum enim quanuis eò ꝙ fit Deo arctius obliget quàm iuramentũ, quod fit homini, nihilominùs si iuramento non confirmetur non est nisi nuda promissio: promissio autẽ coacta, etiam si fiat cũ intentione ꝓmittendi, vt modò dicebamus, natura sua est cassa nõ solũ illa, quæ fit homini, verùm & illa q̃ fit Deo vt pote cui obsequium per coactã voluntatẽ non placet, sed quod fit sponte. Iuramentũ autem si feratur in materiã licitã suaipsius natura obligat ratione iam exposita, quoniã est attestatio per sacra, quã nefas est fieri rei falsæ atque adeò crimẽ si per iurantẽ non reddatur vera. Quapropter si votum coactum iuramento firmetur, illa ratione obligabit, licet sit dispẽsatione dignũ. ¶Sed & tertiũ idẽque pugnatius adhibetur de matrimonio argumentũ. Matrimonium enim metu cadente in constantẽ virum contractum, neq; in foro exteriori tenet, neque secundũ conscientiã: ergo neq; iuramentũ. Patet consequentia tum quòd vt ad matrimonium, sic ad iuramentũ requiritur cõsensus, quare si coactio matrimonio officit, pariter obstabit & iuramẽto: tũ maximè quod matrimonij arctius est vinculũ, q̃ iuramẽti. Nam si post quã quis iurauerit vxorẽ nõ ducere illam ducat, matrimoniũ est validũ. Respondetur tamẽ à matrimonio ad iuramentum consequentiã non valere. At qui nõnulli hac sunt discriminis ratione cõtenti quòd si matrimoniũ coactũ teneret nõ haberet remedium, quo posſit factũ infectũ reddi: eo quòd matrimoniũ vinculũ est indissolubile Cætera verò ꝓmissa per vim iurata etiam si soluantur, possunt beneficio repetitionis recuperari. At verò ratio nõ satisfacit. Nã etiã si quæ iuratione ꝓmittuntur repeti nõ possunt iuramentũ esset seruandũ: quia obligat ex natura rei. Bonauent. verò & Durand. & quidã alij in. 3. dist. 39. meliusculã eam rationem asserunt: nẽpè quòd cùm matrimoniũ Christianorũ significet vnionẽ Christi & ecclesiæ, quę est perpetua, debet habere perpetuum atq; indissolubile vinculum, ad quod non solũ requiritur consensus, verũ & liber cõsensus. Attamẽ non satis firmiter nititur libertas cõsensus ad matrimoniũ Christianorum. Quandoquidẽ & coniugiũ etiã sub lege quoq; naturę liberũ requirebat cõsensũ. Dicendũ ergo, quòd matrimonium ob id à natura ad procreationẽ prolis constitutũ est, ex suã ipsius natura perpetuitatẽ habet annexã: aliàs nõ esset satis liberis educandis cõsultum: perpetuitas autẽ ex natura rei liberũ exigit animi cõsensum. Nam quę violenta sunt, secũdũ Arist. nequeũt esse perpetua. Iuramento autẽ quãuis coacto irreuerentia fit si non seruetur. Arguat aũt qs forte cõtrà: sequeretur, quòd si quis metu mortis iurare cogeretur ducere aliquã in vxorẽ, teneretur iuramenti nexu. Respõdetur, certum in primis esse tale iuramentum omnino relaxandum: sed tamen vtrùm dum non relaxatur extet obligatio. Bonauent. loco citato respondet per tale iuramentum oriri obligationem: quare ille iurans, inquit, ante relaxationem cum alia contrahere nequit. Et re vera quantum ad naturam iuramenti verum est, si fiat cũ intentione stãdi. Nã q̃is sit cõtra finẽ iuramenti illum cõtrahere assensu coacto, nihilo minùs nõ est adeò intrinsecè malum, quia posſit fieri materia redemptionis vitę atq; adeò iuramẽtum teneret, secus vbi nullum est iuramẽtũ. De hoc autem in materia matrimonij latiùs.

Argument. de matrimo nio.

Argumẽt.

¶In tertio membro respõsionis ait D. Tho. quòd postquàm quis promissum illata vi iuratum soluit, potest id denũtiare iudici, aut prælato, etiamsi per eundem metum iurauerit non denuntiare: quia illa iuratio est contra bonũ cõmune. Quod quidẽ verbum nõ tenuem offert disputandi ansam. Argumentum enim extat primùm contra rationem. Nam denuntiatio videtur referri ad emendationem denuntiati: accusatio verò ad publicam iustitiam: nempè vt reus puniatur: in proposito verò etiam si denuntians emendationem alterius neque non proponat: neq; verò speret, potest suam pecuniam repetere. Respondetur quòd huiusmodi denuntiatio nõ est illarum, quæ per fraternam correctionem fiunt, sed iuridica, vt denũtianti ius seruetur, si id modò probauerit: nihilo minùs hic proximus finis refertur in commune bonum: qui est vt penes publicam potestatem semper sit facultas ciuium iniurias repensare. Et ideo qui iurauit non denuntiare, iurauit rem illicitam: atq; adeò non fuit iuramẽto deuinctus. At verò profectò hæc responsio scrupulo non caret. Nam in primis ex ea colligitur, quòd si ille qui vim inferebat cõpelleret alium iurare se nunquàm denuntiaturum, potiùs deberet gladio succumbere, quàm id iurare. Nam cùm iuramentum rei illicitæ sit peccatum, mors potiùs patienda est, quàm id faciendum. Neque liceret dicere id se iurare, & tamen non habere intentionem iurandi: nam esset mendacium atque adeò peccatum. Quod autem illatum hoc absurdum sit, probatur. Ille qui coactus pecuniam soluit, non tenetur sub reatu peccati denuntiare: nam potest suã propriã pecuniã simulatq; iniuriã alteri remittere. Si forte ille esset tam nefarius latro, vt charitate boni publici omnes tenerentur illum denuntiare, aliud esset. Sed tamen supponamus non esse tam pestilentem: sed hanc mihi irrogasse iniuriã, profectò non teneor eum denũtiare. Si ergo non teneor, sequitur quòd gratia cauendæ mortis, possum iurare nunquã repetere neque denũtiare: imo iurare quòd gratis dono. Tametsi illa donatio, quicquid ego dixerim, nunquam poterit securam reddere illius conscientiam, quo minùs semper

Virũ liceat id quod in solutũr repetere.

Argument. egregium.

ad restitutionem teneatur. Argumentũ pro fectò cogit sub hac distinctione respondere. Dupliciter nanq; tale iuramẽtũ potest fieri. Vno modo etiam si iurans requisitus à prælato fuerit vel à iudice, & tale iuramẽtũ neutiq̃ est faciendũm: eq; ob redimẽdã vitã: quia est iniquum. Quo ideo non obstante teneor requisitus denuntiare. Alio modo quòd mea sponte non denũtiabo, nec repetam, & hoc licitũ est. Atq; hoc pacto D. Th. intelligẽdũ arbitror. ¶In quarto membro responsionis ait. D. Tho. Pontifices eiusmodi iuramenta, non quidem irrita pronuntiare: nam sunt solida: sed relaxare tamen, & quod aiunt in illis dispensare. Vbi primùm adnotãdum est, ꝙ non omne iuramentum per illatam iniuriã expressum, si iura spectes, consueuit ecclesia relaxare, sed duntaxat ea quæ vi & metu extorquentur, vt patet. c. si verò. &. c. verum. extra. de iureiu. &. c. abbas. de his quę vi met. ve caus. fiunt. &. 15. q. 6. per totũ. Nam iuramentũ quod quis facit vsurario soluẽdi vsuras sine relaxatione, videt Alex. iij. iubere seruare can. debitores. extra. de iureiu. Quanuis iurans iniuriã passus fuerit, quia plus illic inest voluntarij. Haud tamen absurdũ esset illa relaxare: quandoquidem vsurarius non habet ius recipiẽdi. Causa autẽ relaxationis coactorum prima est, ꝙ plurimũ habent inuoluntarij admixtum. Quare. 15. q. 6. can. si quã doq;. ait illa iuramenta simpliciter non fieri ex corde, ꝙ Deus potissimùm inspicit. Secũda ne ansa impuris nefandisque hominibus porrigatur vim bonis inferendi. Est tamẽ vt hic bene admonet Caiet. in eiusmodi relaxationibus cauendum, ne in blasphemiam cedant, aut in ecclesiæ contẽptum. Si em̃ captiuus apud infideles sub iuramento per verũ Deũ sese obstringeret creditũ sibi pretiũ redẽptionis suæ persoluere scandalũ esset iura mẽtum postmodũ illi relaxare ne solueret. Non em̃ solũ Christiana familia sed & Deus noster cõtẽptui apud illos tum maximè haberetur, imò vero si quis iurasset illuc redire q̃is esset iniustè captiuus, nec redire sine periculo mortis posset redeũdũ illi esset, anteq̃ cũ ingẽti scãdalo periculoq; contẽptus religionis nostrę iuramẽtũ illi esset relaxandũ. Etem̃ si gẽtilitas Romanũ illũ Regulũ tã egregio ꝓconio cõmẽdauit q cũ fidẽ Carthaginẽsibus per falsos deos iurãdo impignoratã dimissus esset Romã illuc rursus, vt cũ capitis periculo suã fidẽ apud hostes liberaret reuersus est, quãto maiori fide & religione tenẽ

Relaxatio coacti iuramenti.

Cauendum scandalum.

Argumẽt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christianus ꝓmissis stare p er verũ Deũ iuratis? Si autẽ esset persona reipublicæ valde vtilis tẽtanda esset, ꝓcurãdaq; repẽtatio & redẽptio. Cõtra id autẽ quod diximus iuramẽta nõ esse ipso facto irrita sed pòst iusta causa relaxãda forte quis nobis obijciat canonẽ. Abbas de his quæ vi met. ve cauſ. fiũt. vbi clerico, qui per vim ecclesiam suã abiurauerat, præcepit Papa ecclesiam restitui: quia quæ metu (inquit) & vi fiũt in irritum debẽt reuocari. Vbi ab vi ratio illa non videtur ibi relaxari, sed irritari. Respõdetur tamen, quòd illic non fuit simplex solum iuramẽtum coactum, sed re vera expoliatio præbẽdæ, quã Abbas illi clerico ademerat, & alteri cõtulerat. Et illa sunt quæ Papa irrita facit.

Argumẽtũ

Argum. 4. de iuramento doloso.

¶ Quartũ argumentum de doloso iuramento est hoc: Nemo ad duo contraria simul obligari potest: sed contingit quãdoq; eum qui iurat diuersam habere mentem quã ille habet cui iuramentum præstatur: ergo eiusmodi iuramentum non erit obligatorium. Responsio in conciliandis duabus sententijs Isidori, & Gregorij versatur, quæ sibi prima facie videntur aduersæ: Isidõ. nanq; lib. sent. 2. & refertur. 22. quæst. 5. cano. quacunque. sic ait. Quacunq; arte verborum quis iurat, Deus tamen qui cõscientiæ testis est, ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit. Vbi in fauorem illius, cui præstatur iuramẽtum videtur admonere iuramẽtum dolosum obligare, licẽt ille qui iurat animum non habeat se obligãdi. Gregorij verò. 26. lib Moral. verba sunt. Humanæ aures talia verba nostra iudicant, qualia foris sonant, diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Vbi videtur in fauorẽ iurantis vergere: videlicet, quòd si non habet mentem obligandi se, non sit obligatus. D. verò Tho. hos patres concilians ait, quòd quando intẽtio iurantis est dolosa, quia scilicet intendit alium decipere, & supplãtare, tunc habet verum sententia Isidori: videlicet, quòd iuramentum est seruandum secundùm sanum intellectum eius cui præstatur iuramẽtum. Id quod ex verbis subiunctis Isidori colligit dicentis, quòd dupliciter reus ille sit, qui & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo capit. Si verò iurans dolum non adhibeat, tunc locum habet sententia Gregorij, nempè quòd æstimanda sit obligatio iuramenti secundùm intentionem iurantis.

Isidorus.

Gregorius.

Explicatio iuramenti dolosi.

¶ At verò profectò conciliatio hæc Diui Thomæ nonnulla indiget explicatione. Ille enim qui dolo iurat tribus modis potest aliam habere intentionem quàm alter intelligit, cui iuramentum præstatur. Vbi primò notandum iuramentum dolosum, vt suprà diximus, ab effectu sic nuncupari: nempè quod sit intentione fallendi. Et ideò qualitas hæc propriè conuenit iuramento promissorio, quod secum affert obligationem aliquid faciendi, vel non faciendi ex iuratione pullulans. Tametsi in assertorio nõnunquam insit & dolus cùm quis falsum animo decipiendi iurat. Falsitas ergo iuramenti consistit in hoc quòd verba iurantis foris prolata, eius menti non consonant. Est autem in iuramento promissorio tria exterè considerare, nempe promissionem & iurãmentum, quo illa cõfirmatur, quæ tunc prẽsentia sunt cùm fit iuramentum, & præterea executionem seu impletionẽ promissionis, quæ in futurum expectatur. Quibus vtique tribus totidem intus in mente iurãtis respõdent, nempè intentio promittendi seu obligandi se, & intentio iurandi, & intentio implendi iuramentum. Et quidem vbi sola hęc tertia deest, si adsint aliæ duæ citra cõtrouersiam omnibus est in confesso iuramentum esse obligatorium. Nam si quis intendit nõ solùm iurare, verùm & se iuramento vincire, illis duabus intentionibus ligatur. Intentio autem non implendi est quidem iniqua, sed tamen non magis vinculum iuramentũ tollit, quàm si post præstitum aduenire. Et manifestum est ob id quòd quis intendat, non id obseruare quod debet, nequaquã absolui obligationis nexu. Rursus si quis fingit se iurare, non tamen habeat iurandi animum, liquidum quoque est obligationem nullam oriri ex natura iuramenti. Quoniam cùm iuramẽtum sit actus humanus, vbi abest intentio iurandi, nullum existit iusiurandum.

Tria i iuramento promissorio.

Dubium.

Dubium ergo relꝛat, quando quispiam medio se habet modo: nempè quando intẽtione quidem iurandi iurat, tamen absq; intentione obligandi se iuramento, seu (quod idem est) id promittendi quod iurat. Hoc enim casu multi sunt, qui censent nullã oriri obligationem: & præcipuè iurisconsulti, quos refert Syluester modò citatus in verbo iuramentũ. 4. quorum adeò sententiã sequitur. Et ponit exemplũ in eo, qui coactus iurat. Et re vera verba Gregorij citata videntur primo sonitu huic opinioni pãtrocinari, vbi ait quòd iuramentum debet æstimari secundũ intẽtionẽ iurantis, atq; adeò si ex corde obli-

Syluest.

obligatio non oritur, apparet nullã existere. Et cõfirmatur: quia cũ iuramentum non sit nisi promissionis cõfirmatio, vbi reuera nõ est promissio, nulla videtur reliqua iuramẽti obligatio. His veruntamen nõ obstãtibus respõdetur, ꝙ vbi vera adest intẽtio iurãdi, etsi desit intẽtio promissionis & obligationis nihilo minùs subsequitur obligatio. Et ratio est quòd obligatio, est naturalis iuramẽti effectus, ita scilicet illi innatus, vt ignis natiuum est calefacere. Quare sicut repugnat ignem adesse & non calefacere, sic & iuramentum existere sine obligatione. Vbi autẽ quis cũ intentione inrandi iuramentũ profert, vera est iuratio: vera ergo inde existit obligatio. Quocirca nõ est in hominis potestate obligationem à iuramento semouere. Haud eñi ex iurantis voluntate pendet, verè iurare, & tamen sine obligatione. Ratio autem ex his quæ in frõte articuli, & postea super solutionem primi argumenti S. Thom. adnotabamus, colligitur. Contemplabamur nanq; secundũ Diuum Tho. duas veritatis rationes iuramento promissorio inesse: scilicet, & illã quę est ratio assertorij, videlicet, vt cùm quis quid iurando promittit, simul habeat implẽdi intentionem: & præterea, vt postea in executione, si materia sit licita, id faciat verum quod iurauit: & iuramentum clarum est ferire vtranq;. Nam si tantùm caderet in priorem, sensus iuramenti promissorij non esset nisi iuro me promittere, seu verè me habere intentionẽ iurandi: & tunc sequeretur iuramentum promissorium non esse, nisi merè assertorium, atq; adeo licẽt postea in executione ille qui iurauit neutiquam iuramentũ impleret, non ideo fieret periurus. Nã in intentione faciendi salua esset tota vis iuramẽti: hoc autem est falsissimum. Nã vtroq; modò fit homo periurus: scilicet & non habendo intentionem implendi quod iurat, & postea id non implendo vbi adsunt alij comites. Fit ergo consequẽs vt iuramentum feratur in vtranq; veritatẽ. Ex quo vtiq; rursum fit cõsequẽs quòd ex prima veritate enascitur nexus & vinculum ad secundũ. Sed ais hoc tantùm concludi, quòd vbi est intentio faciendi quod iuratur, oritur obligatio, vel vbi est intentio obligandi. Imò verò ex hoc quòd ille qui iurat tenetur habere intentionem se obligandi, idque subinde faciendi, quod iurat: aliàs mendaciter iuraret, ac perinde deieraret, subsequitur quòd etiã si neutram illarum habeat, solaipsa intentio iurandi, quæ suapte natura & iure secum alias ambas deberet afferre comites, perinde esti causa obligationis, ac si vtraque illarum adesset.

Responsio.

Et per hoc ad argumenta in contrarium respondetur. Ad illam enim authoritatẽ Gregorij, ex qua videtur consequi quòd tunc iuratio non nascitur ex corde, respondetur eo ipso quòd in corde ille habeat iurare, ex eodem corde simul pullulat iuramenti obligatio. Ad aliud verò quòd vbi non est promissio, neq; intentio promittendi, non est iuramenti obligatio. Respondetur ꝙ cùm quisquis intẽdit ꝓmissorie iurare, tenetur simul promittere & se obligare, perinde ex sola intentione iurandi oritur obligatio, ac si se intẽderet obligare. Hic ergo est casus sententiæ Isidori: nempè quòd iuramẽtum tenet sicut ille cui iuratur intelligit. Atq; hoc D. Tho. censet iurare in dolo quod nihil iuranti suffragatur. ¶ Quid ergo si quis exterius iuret proferendo verba & tangendo Euangelia, intus tamen non habeat iurandi animum. Respondetur in illo casu non esse verum, sed fictum iuramentum, & tunc habere locum verba Gregorij, quod Deus non habet illud pro iuramento. Ipse enim mentium scrutator videt iuramentum nõ nasci ex corde. In foro autẽ exteriori omnino ab ecclesia quæ per externa verba iudicat, reputatur iuramẽtum, pariq; modo in prætorio ciuili. Sed nũ quid in conscientia qui sic iurat, tenebitur id implere? Respondetur minime quidẽ, ex vi iuramẽti, vtpote quòd nullũ est, atq; adeò neq; cõtrà illi venies periurij reus fiet. Teneri autẽ potest alijs legibus verbi gratia. Si qs vt puella frueretur quę sui copiam illi facere renuerat, antequã sponsalia illi iuraret, profectò si verbis iurat, tenebitur lege iustitiæ fidem promissi seruare. Et pariter in quibusq; alijs cõtractibus vbi interuenerit, Do vt des. Deinde gratia cauendi scãdali, si quis solẽniter iurauit quanuis fictè in re alicuius momẽti proculdubio si nõ posset plane persuadere se nõ verè iurasse, tenetur eo ficto iuramento sub reatu mortali stare, ne scandalũ daret, habereq; in opiniõe aliorũ periurus.

Solutio arg.

Sensus Isid.

Sensus Gregorij.

Dubitatio.

¶ Contra hęc autem duo responsionis membra arguitur sic. Qui iurat sine intentione obligandi se ad seruandũ promissum, in virtute iurat sine intẽtione iurandi: ergo superuacaneum est hęc duo distinguere ad conciliandum cum Isidoro Gregorium. Probatur antecedẽs. Animus iurandi secum habet annexum propositum obligandi: nam aliàs, vt di-

Argument.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt dictum est esset periurium: ergo qui non habet intentionem obligandi, sic non habet intentionem iurandi: Eorum nanque quæ connexa sunt, vno sublato, aufertur & alterum. Respondetur annexa quidem esse de iure in hoc sensu, quòd qui propositum habet iurandi, debet habere idem subinde obligandi se & seruandi promissum: in facto verò sicut potest esse primum sine alijs, sic & vtrumque aliorum sine primo. Et ratio est: quia quæcunq; actio exterior deliberata secum natura sua affert agendi intentionem: & ideo nisi per formalem negationem mentis excludatur, semper intelligitur vnà concurrere cum actione. Intentio iurandi semper in externa iuratione includitur, dummodo & aduertenter fiat & qui iurat non illam peculiariter & expresse mente remoueat. Quare qui non habet animũ se obligandi, mentitur quidem circa materiam iramenti quę est promissio: non tamẽ circa ipsam iuratio nem: imò verè iurat. ¶ Ex secũdo autẽ membro emergit dubium, vtrùm iurare exterius fictè sine intentione iurandi sit peccatũ mortale, quoniam de veniali nõ est dubiũ, quandoquidem qui dicit se iurare & nõ iurat, mẽtitur. Caieta. in præsentiarum absolutè absq; vlla distinctione ait esse mortale peccatum, siue ille qui fictè iurat, spontanee iuret legitime requisitus, siue per iniuriã illata vi. Et intelligitur responsio quando planis verbis nõ æquiuocis exterius iurat. Et ratio eius est quòd exterius illud iuramentum fertur supra mendacium, scilicet, seruandi promissũ quod non intendit seruare. Mendacium autem inquit non solùm est contrarium vero iuramento interiori, sed etiam exteriori. Nã quemadmodum cultus exterior idolorum sine animo colẽdi (quod Marcellinus fertur egisse) peccatum est mortale: quia applicatur cultus cui non debetur. Ita & illud testimoniũ, Deus est mihi testis, quod est actus religionis: applicare mẽdacio est irreuerẽtia mortalis secundùm illud, Quicunq; me erubuerit coram hominibus, hunc & filius hominis erubescet. &c. Qui enim id facit metu humano per Deũ fictè iurat. Et re vera quãdo iuramẽtum iure exigitur, opinio hæc cõstantem habet veritatem: tunc siquidem illa fictio iurandi perniciosum est mendacium, cũ eiusmodi requisitus iurare sincere teneatur: quando verò per vim & metum postulatur, nõ apparet vsq; adeò certa. Demus enim hominem in nemore ab impuris latronibus

Iuramẽtum fictũ vtrũ sit mortale.

Caieta.

inuasum, qui sub hac forma iurare cogitur, Iuras mihi tantã numerare pecuniã? & respondeat sic iuro sine intentione tamen iurãdi. Arguit sic: vel fictio illa ob id esset mortale delictum, quòd re vera ille habet intentionem faciendi contra iuramentum: & hoc non, quia iuramentum nullum est, sed simplex mẽdacium: tum quia dicit se iurare, & non iurat, tum quia significat se daturum & non habet tale propositum: quare nullum est illic mẽdacium iuramento firmatum: vel esset mortale, quia mendacium est perniciosum: & hoc nõ, quia cùm non teneatur iurare, nemini facit iniuriam. Argumentum est argutum, tamen tutiorem arbitror Caietani opinionem, & ratio est. Quoniã cùm ille tunc respondet sic iuro, non solùm est assertio in actu signato (vt dicunt logici) id est, non solùm asserit se iurare: tunc enim solùm esset simplex mendacium: sicut si nolens rẽ aliquam diceres, sic volo: sed est iuratio in actu exercito. Etenim sicut cùm dicis, ego loquor, non solùm significas te loqui, sed verè illud exerces. Pari modo nõ ais, sic iuro, perinde est, acsi dicas, Deus est mihi testis, me pecuniam exhibiturum, aut per Deum pecuniam dabo. Vnde ad argumentum respõdetur esse mortale, non propter iniuriam illa tam alteri, sed propter illam irreuerentiam, quæ fit Deo saltem exteriùs afferendo nomen eius in testimonium falsi. Ex quo fit dicere illa verba materialiter in tali casu, nõ esse mortale, nisi ille qui cogitur nõ habẽs intentionem iurandi sic responderet, dico ego iuro: nam caperet illa verba tunc materialiter, & ideo non iuraret, imò nullum esset peccatum, iuxta verbum Hieronymi in canon. vtilem. 22. q. 2. vbi ait vtile esse nonnũquam simulationem. & pariter si responderet dico Deus est mihi testis. Totũ enim hoc capitur materialiter. Si autẽ diceret dico quòd Deus est mihi testis, tunc caperetur personaliter, atq; adeò verbale mortaleq; esset periurium. ¶ Quòd si rursus quis arguat, sequeret inde quòd si quis exterius iuraret sine intentione iurandi, iurat tamen verũ, mortale quoq; crimen cõmitteret. Est verbi gratia scrupulosus quispiam, qui asserit quidem veritatẽ, cuius est certus, sed tñ requisitus vt iuret, ait se iurare & intus non iurat. Quòd autem id sequatur patet, nam contrauenit fini iuramẽti qui est veritatis confirmatio quam fingit se confirmare & non confirmat. Quare cùm menti os dissonet, erit abusus iurandi, atq; adeò mor-

Iurare verbum fictè.

mortale periurium. Imò apparet illusio diuini testimonij, vt pote quod foris adducitur & animo non firmatur. Hic Caietan. in præsentiarum propter hæc argumenta asserebat esse mortale. Sed hoc profectò nõ modò non est certum: imò censeo esse falsum, si generatim asserimetur. Crediderim inquã quod vbi quis lege cogitur iurare, scilicet, vel à iudice vel ab illo cui interest, mortale sit animo iurare sine intẽtione, etiam verum, propter iniuriam quæ legi infertur & illi cui interest. Vbi autem per vim & metum extorquetur iuramentum, profectò nimium esset ius regi dare & assertio illum condemnare ad mortale. Nam tunc non habens intentionẽ iurandi, nullam illi infert iniuriam, qui iuramentum extorquet neq; verò legi aut Deo. Nam illa verba iuratoria non adhibentur mendacio, neq; ille propriè facit cõtra finẽ iuramẽti, neq; testimoniũ Dei saltim mortaliter illudit: quandoquidẽ neq; intus, neque extra falsum iurat, sed solũ fingit per testimoniũ illud veritatẽ cõfirmare, quã re vera non confirmat: quod erit forte veniale peccatũ. quia est mẽdaciũ officiosum, sanè quo quis iniuriã sibi illatam cauet. ¶ Hactenus de his qui planis verbis contra mẽtem iurant. Próximũ ergo est, vt dicamus de iuramẽto, quod verbis fit simulatorijs. Vtrùm qui alteri iuramentũ præstat promissoriũ simulatorijs verbis, animo nõ implẽdi, pmissum, nec se obligandi, mortaliter peccet? dixerim simulatorijs, nã si planis verbis iuret, cũ intẽtione intrãdi, & mẽs intus sine aliquo moderamine sit, nõ implere neq; se obligare, manifestũ corrolariũ ijs q̃ dicta sunt appẽdit, illã intẽtionẽ iuramento cõtrariã, esse peccatum mortale: quoniã est intentio faciẽdi cõtra quam iuramento tenetur. Dubiũ ergo existit. qũ illa intentio est cũ aliqua restitutione. Syl. nãq; loco citato ait, q̃ siquis coact⁹ externis verbis absolutè iuret seruare, pmissum, neq; tñ absolutã habeat intẽtionẽ simpliciter implẽdi, sed intẽte tacitus apud se intendat dare si debet quę quidẽ simulatio in hoc cõsistit, q̃ verba sunt absoluta, mẽs verò cõditionata. Ait inq̃ illud iuramẽtũ nullũ esse peccatũ, in quo vtiq; sensu intelligit textũ illũ Hiero. c. vtilẽ. 22. q. 2. vbi ait, vtile esse nõnunq̃ simulationẽ. At verò duplici hic distinctione opꝰ est. Quoniã aut extera verba relata ad mẽtẽ iurãtis plane falsa sunt, aut æquiuoca. s. in vno sensu vera, & in altero falsa: aut denique ea arte prolata: vt alter cui iuramẽtũ exhibetur ipsa callere nequeat. Secũda distinctio est ex parte iurãtis. Aut enim ab eo exigitur iramentum quod iure facere tenetur, videlicet, à suo prælato iudice, aut à priuata persona, cui ratione cõtractus iurare tenetur: aut exigitur per vim, aut per iniuriam, vt illi contingit, qui in nemore incidit in latrones, vel si iudex contra ius illud vult extorquere. His suppositis prima statuitur generalis regula. Si verba exterius prolata respectu intentionis iurantis, plane falsa sunt, id est menti eius dissona, vniuersim & absq; vlla exceptiõe est peccatum mortale. Id quod præsenti exemplo mõstratur, vbi extrà sine restrictione iuratur, & in mente non habetur absoluta intentio, neq̃ iurans excusatur per illã mentalem restrictionẽ, dabo si debeo aut iuro dare si debeo: Nam postquam illam verbis nõ explicat, sed verba sunt absoluta, nõ consonat os menti: sed ficta est iuratio: quia intus non sit absolute, vt explicatur extrà. Quem ideo casum cõprehendit sententia Augustini super psal. 23. relata. eadem causa & quæstione can. in dolo. vbi ait. In dolo iurat, qui aliter facturus est, quàm promittit. Quapropter quantuncunq; per vim & iniuriam fuerit iuramentum extortum, factumq; ad redimendam vitam, erit mortale periurium. Sententia ergo Hieronymi nõ habet hic locum. Nam quod ait vtilem esse quandoque simulationem, intelligitur vbi simulatio absque vlla fieri potest fallitate. Quando autem simulatio fit in verbis, quæ vel sub æquiuoca vel artificiosè proferuntur, ita vt sensum possint recipere, quem iurans intẽdit, licèt eum alter non percipiat, tunc si iramentum iure petitur, non licet tali amphibologia vti, propter iniuriam quæ fit illi qui ius habet petendi. Quando verò vi illata petitur, licitum est ea fraude petentem deludere. Verbi gratia. Si iniurius ille nequam sic rogaret. Iuras mihi tãtam numerare pecuniam? & alter respõderet, sic vro (absque ea) non esset peccatum mortale, sed simplex mendacium: quia fortè nihil tunc vreret. Item si Dei nomen lingua illa qua fit iuratio, diuersum quoque aliud habuisset significatum, liceret illud intelligendo, dicere testis mihi est Deus: quãuis alter Deum cœli intelligeret. Aut si altero interrogante. Iuras mihi numerare pecuniam? alter responderet. Tibi iuro numerare: vt non esset sensus. Numerare tibi, hoc est soluere, aut tradere: sed tibi iuro apud me pecuniam recensere: quãdoquidem, numerare

De iuramẽto verbis simulatorijs fãto.

Generalis regula.

Augustin.

Quãdo iuramẽta sunt æquiuoca.

Obiect.

Responsio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

merare vtrumque significat. Quare tale iuramẽtum esset verum, iustum, & prudens atque adeò consonum documento Hieronymi in canone citato, vtilem. Quoniam tunc simulatio, quoniam absq; falsitate fieret, vtilis esset. Quamobrem sententia Isidòri, quacunque arte verborum, &c. non esset eiusmodi iuramentis contraria: quoniam intelligitur, quando iuramentum est, aut falsum, aut alteri contra ius præiudiciale.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrium maior sit obligatio iuramenti quam uoti.

CVm tam votum quàm iuramentũ inter officia sint religionis, nõ immeritò interse cõferuntur, vt exploretur vtra sit maior obligatio, voti ne, an iuramenti. Ad quam quæstiũculam D. Tho. vnica conclusione affirmatiua respondet. Votum ex ratione sua magis est obligatorium quàm iuramentum. Idque duabus rationibus persuadet. Prior est. Vis obligandi primũ pensari debet ex obiecto, videlicet ratione illius cui fit obligatio: votũ autẽ promissionẽ dicit Deo facta, iuramentum autẽ nõnũquã fit homini, licet fiat per Deum: Sanctior ergo est ac subinde maior obligatio voti. Posterior verò ratio procedit ex causa & radice, vnde eiusmodi obligationes pullulant. Vtraq; enim ex diuina radice nascitur. Quapropter tã iuramẽtũ, q̃ votũ (vt suprà mõstratũ est) ad religionẽ attinet. Tametsi diuersimode. Nã obligatio voti ex fidelitate nascitur, quã Deo in promissis ei factis debemus, vt illa persoluamus: obligatio autẽ iuramenti oritur ex reuerẽtia, quã eidẽ debemus. Vt quod per eius nomẽ alicui polliceamur, reddamus: infidelitas aũt fidelitati contraria peior est quàm irreuerentia: nã includit illã: si quidẽ infidelitas species quædã irreuerentiæ est, nõ tũ vice versa includit illa. Potest enim quispiã alterũ per irreuerẽtiã dehonestare, quãuis nullã ei fidẽ frãgat. Quo fit vt infidelitas, ac præsertim hominis ad Deũ maxima sit irreuerentia: ergo votũ ex ratione sua magis est obligatorium, quàm iuramentum: quandoquidẽ eius violatio magis est propter infidelitatem sacrilega.

Conclusio.

Nota nouas cõclusionũ rationes.

COnclusio facilis est, tũ vt intelligat, tũ etiã vt credat, si modò nominũ significata ex superioribꝰ supponant. Votũ em̃ vt lib. superiori dicebamus, est promissio facta Deo: iuramẽtum autẽ contestatio veritatis, quæ fit per Deum: & nonnunquã promissionis, quę fit homini. Quare votum propinquius sublimioriq; ratione habet Deum pro obiecto, quàm iuramentum. Loquimur enim de iuramento per se quod nõ est votũ. Cùm enim ais. Promitto hoc Deo, Deo te sine aliquo medio subdis debitorem, eumque adeò creditorem, ac Dominũ tui promissi. Cùm aũt quippiã ꝓmittis homini per Deũ, non Deo ꝓxime, sed homini te reddis obnoxium. Neq; Deum creditorem, & Dominũ cõstitutis tui promissi, sed testem, & quasi fidemssorem. Quare non solùm fractio voti, est fractio fidei Deo debitæ, & fractio iuramenti non nisi violatio eius reuerentiæ: imò verò ipsa eadem reuerẽtia Dei impudentiùs violatur in fractione voti, quàm fractione iuramenti. Atque eam ob rem S. Tho. nõ fuit contentus ostendere, quòd infidelitas in fractione voti ex natura fidelitatis est peior, q̃ irreuerentia, quæ emergit ex fractione iuramenti: sed ſadiecit infidelitatem fracti voti esse irreuerentiã, eademq; maiorem illa quæ est in periurio. Minorem enim irreuerentiã facit famulus hero suo, cùm fidem illi frãgit, absurdiusq; eũ cõtẽnit, quàm adducẽdo eũ in testẽ falli. Cuius ratio est, ꝙ directius, & è regione magis facit contra rationem dominij, quod habet supra ipsum. Accedit prętercà, & alia excellẽtia voti, qua art. 5. diximus iuramento antecellere. Nam licèt tam obseruatio iuramenti, quàm voti, pertineat ad religionem, tamen votum suam etiã materiam facit actum religionis. Dum enim eleemosynã voues, illã in Deum per religionẽ refers: & ideo ipsa eleemosynę erogatio est imperatus actus religionis. Materia autẽ iuramenti minimè. Imò reuerẽtia iuramenti ordinat ad cõfirmãdã veritatẽ ꝓmissi. Et ideo ꝓmissum illud nõ refert in Deũ, sed in hominẽ: obidq; votũ interius pertinet ad religionẽ, quã iuramẽtũ. Tametsi seruare quoq; iuramẽtũ sit religionis officiũ: qa est reuerẽtiã facere Deo. Sed nihilo minus cõsilium est, vt suprà diximus, vouere, nõ autẽ iurare sine necessitate. Atq; adeò ex hac parte peius est votũ defringere, q̃ iuramentũ. ¶ Cõclusio autẽ hæc quã tum ad naturam rei attinet intelligenda est. Nam posset ratione grauitatis materiæ, vel aliunde eousque augeri scelus periurij, vt scelestius esset q̃ fractio voti. Ecquis enim ambigat enormius esse crimẽ iuramẽtũ frangere soluendi homini decẽ millia aureorũ, quæ

Cõclusiõis moderatio.

quæ constante iustitia illi debebat, q̃ fractio illius voti, quo quis eleemosynã decẽ numorũ Deo vouerit. Cæteris ergo paribus, intelligendũ est aut paulò plus aucta iuramẽti materia. ¶ Hæsitabit quis forsan circa illud verbum D. Tho. Infidelitas irreuerentiam cõtinet. Nam inter homines adeò videtur diuersa vitia, vt vtrũq; possit sine altero existere. Respondetur autem bifariàm. Primùm ꝙ inter herum & subditum neutiquam infidelitas absque irreuerentia esse potest: Tametsi ẽconuerso irreuerentia interuenire valeat aliqua præter infidelitatem. Et de infidelitate hac loquitur propriè S. Tho. Secundò autẽ respondetur, quòd etiam infidelitas inter pares, & domini ad seruum, licèt videatur irreuerentiam non includere, nihilo minùs infidelis omnis fœdifragus quodãmodo est despector alterius. Quare & dominus cùm infidelis est seruo illum contẽnit: & quadamtenus irreueretur. Idemque accidit inter pares: quapropter omnis infidelitas speciem quãdam irreuerentiæ continet.

Dubium

Argumẽ. 1. D. Thom.

ARgumenta D. Thom. facilima sunt. Primum est, votum est simplex promissio: iuramentum autem diuinum testimonium promissioni adhibet: est ergo præstãtius. Respõdetur, quòd licet hac parte videatur iuramentum excellentius, votum tamen plus ex parte obiecti excellit, quia fit Deo.

Argumẽ. 2. ¶ Secundum. votum nonnunquam Deo factum iuramento confirmatur: id autem per quod aliud confirmatur robustius videtur, & fortius. Respõdetur, & est notanda respõsio, quòd iuramentum non adhibetur voto, eò quòd sit fortius per se vinculum, sed quia est aliud vinculum. Et ideò licet sit minus, addituin tamen alteri implicatiorem facit nexum.

Argum. 3. ¶ Tertium, obligatio voti emanat ex deliberatione humana vouentis: obligatio verò iuramenti ex diuina veritate quæ affertur in testimonium: ergo est fortior. Respõdetur quòd quamuis obligatio voti pendeat ex humana deliberatione vouentis: & ex illa sola parte non habeat tantam vim, quam iuramentum, tamen quia per deliberatam voluntatem promissio fit Deo, ex parte diuinę maiestatis cui maxima debetur fides, nanciscitur votum maius robur quàm iuramentum ex diuina reuerentia.

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm in iuramento fieri possit dispensatio.

DEcisioni de obligatione iuramẽti annexa est inquisitio de eius dispẽsatione, vtrũ licèt sit obligatoriũ, posito in eius obligatione per dispẽsationẽ extingui. Et respõdetur vnica cõclusione affirmatiua. In iuramento cadit dispensatio. Probatur primo per locũ à maiori. Voti vinculũ vt ꝓxime dictũ est, arctius est quã iuramẽti: super illo autẽ potest dispẽsatio fieri: ergo & super illo. Secundò autem adlubet ratio altera explicatior. Necessitas dispẽsationis, vt de voto in superiori libro docebamus, inde emergit, quòd cõtingit officiũ aliquod vniuersaliter cõsideratũ esse licitũ, vtile, & honestũ, secundũ autẽ ꝑticulare euẽtũ, vel inhonestũ reperiri, vel nociuũ, atq; adeò tunc neq; legis, neq; voti debet esse materia, vt si qs peregrinationẽ vouit quæ post obstaculũ est alteri officio quod ille ad maiorẽ Dei gloriã & ecclesiæ maius cõmodum potest exhibere: hoc autẽ ipsum vsu venire potest in iuramẽto: mã si id quod quis iurauit fit postea inhonestũ, repugnat iustitiæ, & si fit nocuũ, repugnat iudicio: ergo pariter in iuramẽto locũ habet dispensatio. ¶ Materia hæc illis cõsultis, quæ de voti dispẽsatione superiori libro disputauimus, facilè patet. Sũt nihilo minus inter votũ & iuramẽtũ duo animaduertẽda discrimina, quibus res fit apertior. Differũt em̃ tum ex parte obiecti, quod votũ fit soli Deo: iuramẽtũ verò fieri potest homini tũ ex parte materię, quòd ꝓpria materia voti est opus supererogatiõis, quod superiori libro declarauimus, materia aũt iuramẽti cuiuscunq; opus virtutis, vt ius suũ vnicuiq; seruate, &c. Ex his pullulãt duę alię differẽtiæ in dispẽsationibus meditãdæ. Prior ꝙtũ ad illos qui dispẽsare possunt. Enimuerò quãuis Papa dispẽsare valeat in voto, quod est maius, nõ tũ in iuramẽto, q̃d est minus. Haud em̃ relaxare potest iuramẽtũ quod homo homini præstitit id soluẽdi q̃d ei debebat. Et hoc neq; accidit ex minore facultate Papæ, neq; ex dignitate iuramẽti, sed ex natura contractus qui iuramento confirmat. Enimuerò quia est vicarius Dei põt votũ, quod Deo fit, in id quod ei gratius est cõmutare. At q̃n facultatẽ nõ habet tollẽdi alteri q̃d suũ est, nequit ei iniuriã inferre cui ꝑstitũ est iuramẽtũ illud relaxãdo. Et vice versa, quãuis priuatus hõ in voto, q̃d Deo fit, dispẽsare nequeat, qa nõ est eius vicarius, ille tũ cui iuramẽtũ pręstitũ fuit, põt illud relaxare: nõ ꝙ cumulatiorẽ habeat facultatẽ quã Papa,

Duo discrimina inter votũ & iuramentum.

Duæ aliæ differentiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

pa,sed quòd est dominus bonorum suorum & ideo sicut potest illa donare, sic iuramentum sibi exhibitum remittere. Quare illa nō est dispensatio: sed remissio donatioq; debiti. Secunda differentia ex parte materiæ est quòd in commutatione dispensationeq; votorum ad id tantùm attēdi debet quod Deo sit magis placitum: in iuramentis autem relaxandis cauenda est iniuria, ne fiat tertiæ personæ. Atqui per has easdem regulas de irritatione censendum, Potest quidem pater irritare votum filij citra legitimam ætatem, & maritus votum vxoris. Acperinde omne iuramentum quod speciem habet voti: vt si vxor iurasset peregrinationem, aut ieiunium: & pariter si filius ante quartumdecimū annum ingressum iuraret religionis. At verò in illa iuramenta, quæ fiunt homini, sine cuius vtiq; præiudicio relaxari nequeunt, non habet paterfamilias tam liberā potestatem. Et sic intelligitur lex num. 30. vbi æqua facultas marito conceditur ad relaxādum tam iuramentum quàm votum vxoris, & patri ad relaxandum tam iuramētum quàm votum filij. Idemque iure canonico habetur ex concilio Elberitano. 22.q. 5. puerised habenda est ratio contractus iuramento confirmati. Quando enim pater, aut maritus irritare potest suorum contractum, tunc filius, & vxor nexu iuramenti soluūtur: quia tollitur eius materia. Si autem contractum illum nequit irritare, tunc neque iuramentum. Ob idque quandoque consultius erit vt huiusmodi iuramentorum dispensatio, & relaxatio abrec cleſiæ prælatis petatur. ¶ Ex his duæ regulæ dispensandi in iuramento colliguntur. Prima quòd hominis præiudicio cessante, nempe tertiæ personæ Papa, vt in omni voto potest rationabili causa dispensare, ita & in omni iuramento, quippe quod vt dictum est minoris est vinculi. Secunda ad discernēdum, quæ nam iuramēta solus Papa relaxare possit, quæ vero episcopi, ad id conijcienda sunt oculi, vtrum si essent vota, solus Papa, an verò Episcopi possent illa remittere. Exempli gratia, in tribus votis nempe religionis, castitatis, & Hierosolymitanæ peregrinationis solus Papa dispensare potest. Fit ergo consequens, vt in similibus iuramentis earūdem trium religionum ad solum ipsum dispēsare pertineat. At quia in alijs omnibus votis nempe aliarum peregrinationum ieiuniorum, &c. Item non ludendi, aut non venandi, &c. Episcopi dispensare possunt, sit vt in similibus iuramētis fortiori ratione ijdem Episcopi dispensandi facultate funganturi.

Duæ regulæ dispēsandi.

PRimum argumentum sancti Thom. est sicut ad iuramētum assertorium, ita & ad promissorium veritas requiritur: cum nemine tamen dispensari potest, vt contra veritatem de præsentibus, vel præteritis asserendo, iuret: ergo neque vllus potest dispensare super iuramento quod quis de futuro fecit. Respondet D. Thom. illationem nullam esse. Quando enim super iuramēto promissorio dispensatur non eò tendit dispensatio, vt qui iurauit contra iuramentum faciat, vt scilicet manente iuramenti vinculo faciat contrà. Et in hoc par est promissorium assertorio. Nam sicut ius diuinum est, vt nemo asserendo falsum iuret, ita, vt quòd iurando promisit obseruet, si adsint alij comites: præceptum autem diuinum non est dispensabile. Sed effectus dispensationis est, vt id quod sub iuramento cadebat, sub illo amplius nō cadat. Vt si quis iurauit ieiunū quod postea obstaculum est vberioris virtutis, sicuti de voto dictum est. Materia autem assertorij, quæ est præterita, aut præsens veritas, postquam iuratum est non est mutabilis: nā ad præterita non est potentia, & ideo dispensatio in illa fieri nō potest, dispensare autem in ipso actu iurādi, videlicet, vt iures falsum, esset cōtra præceptum diuinum. Materia autem promissorij: quia est de futuro, variari potest: vt quanuis fuerit prius idonea quæ sub iuramento promitteretur, fiat postea inidonea, vt impleatur, atq; in hoc dispensationis ratio consistit. ¶ Secundū argumētū est. Iuramentum in eius commodum sit cui præstatur: illeauten non videtur tale iuramentū relaxare posse: ergo multo minùs Papa, vel alius cui nihil iuramentum interest. Respondetur, bifariam quempiam posse alteri rem aliquam iurare. Vno modo quādo illi id licetur quod est ei vtile: cui adeò iuramentū illud interest. Et ideò à tali iuramēto potest ille iurātem absoluere: quia potest ius quod habet alteri remittere. Alio modo quando quis alteri id iurando promittit, quod ad diuinum attinet honorem: qualia sunt opera pietatis & religionis: vt religionem intrare, eleemosynam erogare, &c. Et tunc inquit ille cui fit promissio non potest iurantem absoluere: quoniam iurationes huiusmodi nō fiunt propriè homini, sed Deo. Nisi forsan promissio conditionalis esset, ab illo homine depēdens cui fit. Vt si quis alteri ingressum

Argumē. 1. S. Thom.

Argum. 2.

Notanda solutio.

sum religionis iuraret, si illi expedire videretur. Est ergo solutio præsens diserete obseruanda vt intelligamus nō omnē promissionem quæ verbo fit homini, re vera illi dūtaxat fieri. Posset enim ignarus facilè decipi credens quicquid iurat amico in eius facultate esse illud remittere: cùm tamē regula sit fallax, sed ad materiam respiciendū est. Quādo enim quis amico pecuniā daturū se iurat vel alius eius cōmodum facturum, id verum est: quādo verò id quod promittitur materia religionis est, aut pietatis, materia ipa sua natura ostendit speciem habere voti, quæ Deo fit. Vt si ingressum religionis, ieiunū, peregrinationem, seruitium hospitalis & similia iures. Quòd si contra arguas, sequeretur quòd si ego amico iurarem pondus auri in dotem suæ filiæ elargiri, nō posset ille mihi remittere, sicut si absolute illud iurarem. Nam dotare virginem videtur opus eleemosynæ, ac subinde pietatis atque adeo esse votum: hoc autē videtur durum. Respondetur quòd huiusmodi promissiones sunt ancipites: & ideo videndum est quo animo fiant, etenim si promissio fit homini in gratiam ipsius humano more, iuramentū potest ab illo amico relaxari, sicuti ipsa puella idem sibi præstitum iuramentū posset remittere. Si vero promissio fit intuitu pietatis, & religionis naturam tam induit voti, quod ab homine relaxari non potest. Pariter si iurasti ipsum puerum alere, speculandum est quo animo id fecisti, videlicet an animo id Deo vouendi, an solo proposito te illi pauperi obligandi. Priorem enim obligationē relaxare ille nequit: potest autem posteriorē. In alijs verò materijs profectò res est dubia: vt si iurasti amico non ludere, aut non venari: si eū animū habuisti illi tantùm promissionem facere illiq; te duntaxat obligare, ille tibi potest remittere, secus si per viam religionis id fecisti. Itaq; quotiēscunq; huiusmodi iuramenta speciem habēt voti, licet facta sint altero mouente homine, & vt illi rem faceres gratam, relaxatio pertinet ad episcopū, vel Papam secundū qualitatem materiæ. Et ideò quando absolutè fiunt, ita vt qui fecit discernere nequit quem animū habuerit, censenda sunt, propter naturam materiæ, vota iuramento firmata. ¶ Tertio argumēto S. Th. & eos explorat qui dispensare possunt, & dispensandi causas. Et est huiusmodi. Episcopus potest dispensare in votis vulgaribus exceptis tribus solis Papæ reseruatis: ergo eadē

Argumentū

Tertium argumentum.

ratione posset in iuramentis: quòd tamē videtur esse contra iura: quæ iuramentorū relaxationes Papæ videntur remittere: vt cap. verum. extra. de iureiur. Quæstio ergo est vtrum par sit facultas dispensandi in iuramentis & in votis. Respondet antē quatuor. Primum est, quòd vbi iuramentū fit, aut de re illicita aut de impedimēto maioris boni multa opus est dispensatione, sed prius nullatenus est seruandū, posterius verò, licet seruari possit, consultius tamen est vt non seruetur. Secundū mēbrum est, quòd vbi iuramētum ambiguitatem habet, licitum ne sit, aut conducens, aut nocuum, seu simpliciter in genere, seu in tali casu, tunc episcopus dispēsare potest. Subintelligitur tamen tribus illis exceptis: scilicet religionis perpetuæ, castitatis, & peregrinationis Hierosolymitanę. Tertium mēbrum est, quòd vbi iuramentū manifestum est esse licitum vtile & honestū non videtur locum habere dispensatio nisi aliquid melius occurrat in cōmune bonum conferens. Et hoc inquit ad potestatem Papæ pertinere videtur. Quartum assertum est ad vnumquęq; pertinere irritare iuramentum quod à sibi subdito factum est circa ea quæ eius potestati subduntur: vt Pater irritare potest iuramentum puellæ, & vir vxoris, vt habetur nu. 30. quod tam suprà expositum est. ¶ Tertium verò mēbrum nonnihil habet ambiguitatis. Haud enim videtur hic D. Thom. iuramenta distinguere in quibus solus Papa dispensare potest, & in quibus potest Episcopus ex natura materiæ, sicut in votis vt scilicet tria reseruentur Papę, & alia cōmittantur Episcopo. Sed ex condition & qualitate ambiguitatis. Nempè vt illa de quibus ambigitur an sint conducentia subdantur Episcopo: reliqua verò reseruentur Papæ. Nos tamē proximè contrariū dicebamus. Id quod ratio cōprobare videtur. Nam si votum, arctius vinculum est, fit, vt tantam facultatē habeat episcopus in vniuersa iuramenta quanta in vota: nisi expressè sint reseruata. Respondetur quòd quantum ad rigorem rationis, & iuris non asserit Diuus Tho. contrariū: sed quantū ad æquitatem & vt tutius cōscientijs cōsulatur, cōsueuit ecclesia res magis arduas ad Papæ tribunal deferre. Ad quā, vt habetur de baptismo, & eius effectu cap. maiores. sunt maiores causæ referēdæ. Et ideo nemo hic de verbo ambiguitatis fallatur: vbi enim res iurata ambigua est, sit ne expediens, facilior est dis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

spẽsatio:& ideo cõmittitur Episcopo. Quia quanto materia est magis ambigua,tãto est certius,& clarius dispensandum esse. Quando vero res iurata non est ambigua sed palam est fuisse licitam, imolor est ambiguitas an sit dispensandum,difficilioréq; adeo est dispensatio:quia re vera id non licet nisi vbi res maioris cõmodi superuenit. Et ideo referuatur Papæ. Qua de causa, vt inter arguendum adnotauit. D. Thom. can. si vero. & verum. extra. de iureiur. & can. Abbas. de his q̃ vi. met. ve. caus. &. 15. qõ. 6. per totum & alij complures iuramentorũ dispensatiões à solo pontifice maximo leguntur factæ. Et ità præcipuè obseruandum est quãdo iuramẽta fiunt hominibus quib⁹ interest. Illa enim nunquam,aut vix vnquam,& tũc maxima de causa,sunt relaxanda. Haud tamẽ negauerim quin Episcopus etiam id possit, nisi sint expresse reseruata. Vt sunt iuramẽta super statutis collegiorum scholarum,& ecclesiarum quæ sunt Papæ quorum dispensationes sibi reseruat. Ac præcipuè illa,vt. D. Th. hic insinuat,quæ super bonis ecclesiasticarũ rerum dispensandis fiunt. Hæc enim iuramenta ne facile eadem bona dilapidẽtur Papæ solita sunt reseruari. Illa verò iuramenta quæ super beneficijs fiunt licet plenarie ad Papam pertineant tamen si quis clericus iurauerit non acceptare præbendam, nec ecclesiæ seruire, Episcopus vbi expedire senserit poterit super eiusmodi iuramentis dispẽsare imò & cogere, vt accipiat sicuti Gregor. coẽgit Florentinũ archidiaconũ accipere episcopatum, vt suprà citauimus. canon. Florentinũ. dist. 85. ¶ Est autẽ hic apprimè obseruandum quod sicut de voto dictũ est, nemo in iuramentis sine legitima causa dispensare valet. De quibus autẽ causis nonopus est hic alium meditari tractatum præter illum quem de voto libro proximo quæstio. 4. articu. 3. scripsimus: vbi eas latissimè dilucidauimus. Consueuit enim super iuramentis bifariam dispensari,scilicet, aut directè,aut indirectè. Directè autem ratione subditæ materiæ,vt modò de rebus beneficijsq; ecclesiasticis dicebamus:in quorum dispensationem Papa plenissima fungitur potestate, atque adeò facultate in iuramentis dispẽsandi, quæ in illam materiam ferũtur ratione venditionis, aut cõmutationis eorum. Quocirca in omni iuramento dispensabili dũ fit subintelligitur,nisi superiori potestati rationabilia visa fuerit dispensatio. Vt patet

Dispensare super iuramentis non licet absq; legitima causa.

cap. venientes. extra. de iureiurã. Imò vt de voto dicebamus quantuncunq; quis interet non petere dispensationẽ, neq; illa vti, potest vbi ratio id planè poposcerit, prælato iuramentum patefacere, etsi ille voluerit dispẽsare, potest illa vti: sunt enim huiusmodi iuramenta, & fatua & fictilia. Secundò dispensat ecclesia ex officio propter causam: vt de iuramento coacto dictum est cuius dispensatio in odiũ illius sit qui vim intulit, & vbi quis deceptionem aliquam, vel nimiam facilitatem citra consiliũ iurãdi allegaret. Sed in hæc etiam dispensare valet Episcopus. Et pariter in odium excõmunicatorũ iuramenta quæ illis fiunt relaxantur, vt patet. 15. q. 6. can. nos sanctorum. & can. iuratos. Fit denique dispensatio alias ob causas, vt si licentiatus iurat nõ recipere doctoratum nisi in tali vniuersitate, & pòst superuenit causa iusta alibi recipiẽdi, Papa dispensat nõ alius si statuta sunt illius. In summa vbicunq; cedit in cõmune bonum, nisi tertiæ personæ iniuria fiat, legitima esse potest dispensatio. Indirectè vero fit dispensatio quando subtrahitur materia iuramenti, vt si Papa episcopum functione sua priuat, aut regem regno subditos absoluit ne iuramento obedientiæ illi amplius teneantur. Et pariter si statuta reuocat quæ quis iurauit, eo ipso iurantẽ nexu iuramenti absoluit. Hæc autem omnia plana sunt. ¶ In dubium autem repetere qs in præsentiarum posset vtrùm si Papa in iuramento sine causa illegitimè dispensat, dispensatio teneat, sic vt qui contra iuramentum deinceps fecerit non sit periurus. Exempli gratia si ego iuraui pecuniam debitã creditori meo soluere, quanuis Papa non me absoluere possit ab illo debito, quin virtute iustitiæ reddere conuincar, vtrùm si absque vlla causa dispenset in iuramẽto tollatur mihi religionis ratio qua insuper obligabar, vt liber sim à periurio etiam si non soluã. Hoc autẽ satis libr. 1. discussimus quæstio. 7. articu. 3. in dispensatione legum: quod post libr. 7. de voto resumpsim⁹. Et ideo hic citra disputationem respondemus, minime dispensationem esse validam. In illa enim quæ sunt de iure diuino, & naturali dispensatio neutiquam cadit. Cùm ergo de iure diuino sit, vt qui vouit reddat, atque adeò quòd quis iurauit, quanuis illa vincula ex volũtate vouentis, vel iurantis nata fuerint, nequeunt p̃ fectò sine causa tolli. Et multominùs quando iuramentum sit alteri cui interest, vt exẽplo pro-

Dubium an dispensatio sine causa sit valida.

plo proximo modò explicabamus. Nam illi cui pecuniam debeo non solũ id interest, quòd illi soluere teneor, verũ & modus quo teneor. Et ideò absque illius præiudicio, vt in principio dicebamus, relaxare Papa illud iuramentum nequit. Quare si id sine vrgentissima causa facere attentaret, relaxatio nisi fallor, non teneret. Cætera vide in libro superiori de voto.

ARTICVL. X.

Vtrùm omnibus cuiuscunque conditionis liceat absque discrimine quocunquetẽpore iurare

CVM Iuramentum sit actus religionis, & nonnũquàm necessarius, meritò in calce eius disputationis quæritur, vtrùm omnibus id competet, an aliqui ab eo præstando cohibeantur. Ad quod D. Thom. suppositadistinctione tribus conclusionibus respondet. Iuramentũ enim, & ratiõe Dei per quẽ iuratur æstimari potest, cui maxima debetur reuerentia, & ex parte iurantis hominis, qui in testimonium suæ veritatis illo indiget. Prima ergo cõclusio est. Ratione prioris considerationis duo hominũ genera in solẽni iurandi officio iure denotantur: nempè pueri ante annos pubertatis iurare non cogũtur. Periuri verò, & infames ab eodẽ officio arcẽtur. ¶ Secunda ob eandem reuerẽtiam iurare in sanctis solẽniter, nisi à ieiunis fiat non reputatur honestum, vt vigesimasecunda quæstio. 5. Cornel. Papa definiuit canone honestũ. ¶ Tertia conclusio, ex secunda ratione prouenit, vt personas egregię digni tatis iurare solẽniter nõ deceat, quales sunt sacerdotes. Debent enim esse tantę authoritatis, vt citra iuramentum sit eis adhibenda fides. Vnde. 22. quæst. 4. c. si quis presbyter. habetur quòd sacerdotes ex leui causa iurare non debent. ¶ Quarta conclusio, in necessitate, vel pro magna vtilitate licitũ est illis iurare p̃cipuè pro spũalibus negotijs: etiã in dieb⁹ festis in qbus citra tales casus nõ licet.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

Quarta cõclusio.

COnclusiones istæ omnes habentur in iure: sed sunt dextero legitimoq; sensu intelligendæ, imprimis primatam de pueris quàm de periuris habetur. 22. q. 5. cano. paruuli. Et illico can. pueri, explicatiùs designatur ætas, nẽpè quòd ánte annos quatuordecim iurare nõ cogantur. Sed perspice differentiã, quòd pueri non coguntur, si

Nota.

iurare renuerint. Si autem vigere in illis ratio apparuerit, & vltro se ad iurandũ obtulerint, quantũ ad tenorem illorum canonũ, non apparent repellendi. Periuri verò etiã si iurare voluerint, cohibẽtur. Et ratio discriminis est, quòd pueros solus naturalis defectus ętatis facit non esse satis ad iurandum idoneos. Et ideò mitiùs illos ius admonet, vt iurare caueant: periuros verò vitium ipsum inidoneos reddit. Et qua ratione non coguntur iurare pueri, arcentur, & à iurando furiosi. Moderati tamen sumus conclusiones de iuramento solenni, quod ad publicum testimonium exigitur. Nam de illo & iura loquuntur & D. Thom. intelligit, vt in solutione secundi patebit. Ex quo fit consequens, quòd qui periurus antea fuit, dũ priuatim, vt reliquum vulgus iurat non magis peccat quàm reliqui: neque dum iterum decerat, illud singulare periurium habet duplicem malitiam, vnam scilicet: quia periurũ, atque alteram, quia fit post aliud. Imò verò periurus non quicunq; à ferendo testimonio repellitur, sed ille qui reus in iudicio factus est periurij, atque adeò condemnatus. Quocirca licẽt quis priuatim pluries mendaciter iurauerit, non ideo est à testimonio ferendo cohibendus. ¶ Circa secundam cõclusionem, venerationem adnotato quę iuramento debetur. Nam quanuis ceremonia illa, vt nemo nisi ieiunus ad solum iuramentum admittatur, non sit prorsus necessaria, reputabatur tn olim ihonestũ aliter fieri, vt quasi ad sacrosanctũ sacramẽtũ altaris, sic ad iuramentũ accederetur: nempè vt iuraturus attentiori animo secum reputaret certissimum ne esset, id quod sub iuramento asserturus accedebat. Quapropter, & alijs circunstantijs exornabatur iuramentũ: scilicet ratione loci, vt nemo nisi in templo, & super altari, & libro euangeliorum attacto, quæ sacerdos in manibus teneret, quasi ante tribunal Dei tremebundus iuramentũ præstaret. Vnde homil. 15. ad populũ Chrysost. Non ita gemo & deploro quoſpiam in vijs iugulatos audiens, sicut gemo, & lachrymis prosequor, & horresco cùm video quẽpiam p̃pe mensam hanc. altare venientem, & manus imponentem, & Euangelijs iurantem attactis. Imò & apud Ethnicos, vt inter Romanorũ problemata apud Plutarchũ extat, nemini Herculem sub tecto iurare licebat: sed sub dio, quasi in Iouis præsentia, vt iuratur⁹ admoneretur quantũ iudiciũ p̃stando iuramẽto

Cõclusionũ moderatio.

Iusiurandi veneratio.

Chrysosto.

Ethnicorũ religio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Declaratio tertiæ cõclusionis.

ramẽto deberetur. ¶ Tertia conclusio, nempe vt honor ille sacerdotibus deferatur, ne pro leuibus iurent loco citato cano. si quis presbyter. 22.q.4 habetur. Vbi adhibetur ꝙ vice iuramenti per sanctam consecrationẽ interrogẽtur, &. 22.q.5. cano. nullus primo, cauetur ne vllus ex ecclesiastico ordine qcquam laico cuiquã super Euangelia iurare præsumat. Adijcitur autẽ eodem canone. si quis presbyter. & in proximo. presbyter. quod incertis causis nempe ad purgandam suam innocentiã & ꝓ alijs causis spiritualibus iurare eis liceat. Fuit enim etiam in lege naturę tanta sanctitate habitum iuramentũ vt à personis integræ vitæ & intemeratæ fidei illud petere nefas esset. Vnde & inter eadem Romanorum problemata refert Plutarch. quod viris ingenuis & nobilitate insignibus iusiurandum tormẽti genus eratiseruis nãq; & mancipijs non deferebatur iuramentum, sed in eculeum rapiebantur vt quæstione ab illis extorqueretur veritas: liberis verò & ingenuis quos torquere nõ licebat idem reputabatur iuramentũ ad extorquendam veritatẽ, quod seruis tormentũ. Continebat præterea eorum religio, vt neq; Dialis flamini neq; sacerdotibus iurare liceret sed simplex eorum assertio pro iureiurando duceretur. Quòd si cum ista iuratoriæ religionis sanctitate abusum nostrorũ tẽporum cõferas, nõ poteris non locũ deplorare in quẽ Christiana religio hac parte deciderit. Admittuntur enim, imò de inꝓuiso abripiũtur ad iurãdum sine delectu cuiuscunq; sortis homines, nempe bubulci, muliones, baiuli, ebrij, & helluones. Neq; verò in tẽplo: sed vbi ius iurare absque vlla præmeditatio ne coguntur. Neq; verò sacerdotibus idem honos habetur, quem iura sanxerunt: sed ꝓmiscuè vti seculare vulgus iurare cogũtur: imò ipsi se offerunt. Qua de re adeo iurandi religio iam viluit, vt periuria, ꝓ minimis delictis habeantur. Sed de hoc quæst, sequẽ. artic. 3. iterum: vbi de tertio comite repetẽdus est sermo. ¶ Primũ argumentũ D. Tho. est, iuramentũ ad confirmationem inducitur, vt ait ad Hebræ. 6. Paul. vnicuiq; autẽ suum dictum confirmare congruit: ergo quicũque iurare potest. Responsio ad minorem præmissam dirigatur. Quidam enim sunt quos ob ꝓprium defectum dicta sua iuramẽto firmate nõ decet. Alij verò quos ꝓpter firmitatem suę authoritatis eo nõ indigent. ¶ Secundum argumentũ sumitur ex Chryso. homil. 44. super Matth. c. 25. vbi ait. Si aliqua causa fuerit iurandi, modicũ videtur facere, qui iurat per Deum: sed qui iurat per euangelia maius aliquid fecisse videtur. Quibus dicendũ est. Stulti scripturæ ꝓpter Deum factæ sunt, nõ Deus ꝓpter scripturas. Quibus verbis docet grauius esse iurare ꝓ Deũ quàm per Euangelia: quicunq; autẽ & quocunq; tẽpore cõmuni locutione iurare per Deum consueuerunt: ergo à fortiori omnes cuiuscunq; conditionis possunt per euangelia (quod leuius est) iurare. Respondet D. Thom. interpretando Chrysosto. nempe, ꝙ iuramentũ secundũ se consideratũ grauius est cũ sit per Deum quàm cũ sit per euangelia. Nam vt ait ad Publicolã Augustin. Quanto fortius est id per quod iuratur tanto iuramentũ strictius obligat. Nihilominus econuerso propter modũ iuramenti põt fieri grauius, dum sit per euangelia solenniter: tum quòd cùm sit solẽniter, sit cum maiori deliberatione quàm dum sit priuatim per Deũ: tum etiam quòd maius esset tunc scandalũ periurij, quia publicitus fit. Et ideò cohibitę sunt personarum aliquæ cõditiones, à iuramento solenni per euangelia, quæ iurare, vt reliquum vulgus per Deum permittuntur. Quæstione autẽ sequenti. arti. 3. de hac re itẽrum. ¶ Tertium argumentũ est. Idem esse effectus non põt contrariarũ causarum: ex eludũtur autẽ aliqui à iuramento propter defectum, vt pueri & periuri: ergo nulli debet ꝓpter excellentiã excludi: vt sacerdotes. Respõdetur nõ esse absurdũ quod in priori præmissa negatur: nẽpe vt aliqui excludantur, quia maioris sunt authoritatis q̃ vt eos iurare deceat: alij verò: quia minoris q̃ eorum iuramento stetur. ¶ Quartũ deniq; argumẽtum est. Nullus homo in hoc seculo tãtæ authoritatis est, q̃ angelus. Nam vt Matth. 11. ait christus. Qui minor est in regno cælorũ maior est Ioãne Baptis. angelus autẽ, vt Apocal. 10. legitur, iurauit per viuentẽ in secula seculorũ: ergo homo quantæcunq; sit dignitatis iurare potest. Respõsio autẽ est quã in primo artic. copiosè dilucidauimus. Enimverò, vt Deus minimè ob id iurat, qđ necesse habeat asserta sua ꝓ aliquid fortius cõfirmare, sed ad ostẽdẽdũ immobilitatẽ illi⁹ qđ iurat: sic & angeli nõ iurat, nisi ad ostẽdẽdũ id quod affirmat, ex immobili infallibilique Dei dispositiõe ꝓcedere. At verò qñ homines nõ iurãt, nisi vt certiora dicta sua faciãt, illi q̃ sunt eximię dignitatis iuramẽto nõ indigẽt.

Ethnicorũ mos.

Grauius iuramentũ ꝑ Deũ, quàm per euangelia.

Iurandi abusus.

Tertium argumentum D. Thomæ.

Quartũ argumentum.

Angelorum iuratio.

Primum argumentum D. Thomæ.

Secundum argumentũ Ex Chryso.

QVÆ-

QVÆSTIO SECVNda, De periurio.

S. Thomas. 2.2. quæstio. 98.

ARTICVLVS. I.

Vtrum falsitas requiratur ad periurium.

QVanuis Diuus Tho. aliũ ordinem seruauerit inter quæstionẽ de iuramento & hanc de periurio materiam superstitionis interesse rens. Quoniã tamen non est mihi animus illam, quæ latissima est materiam modò tractare, ordini cõsentaneum duxi virtuti iuramenti extremum periurij vitium adiungere, quã quæstionẽ sententia rum Magister in. 3. dist. 39. disputauit. Est ergo primus quęstionis articulus, vt moris est D. Thom. generalis. Vtrum, scilicet vniuersim omni periurio falsitas insit? Ad quã quę stionem vnica cõclusione affirmatiua respõdet, scilicet de ratione intrinseca periurij est falsitas. Hoc primũ patet ex eius definitiõe, quæ rei naturam exponit. Est enim periurium, vt loco citato ait sententiarũ magister nihil aliud quàm mendacium iuramẽto formatum. Ratione autẽ id confirmatur. Morales actus, vt. 12. quæst. 1. arti. 3. definitum est ex fine sortiuntur speciem: finis autẽ iuramenti est confirmatio dicti humani: confirmatio autẽ eiusmodi per hoc fit quòd illud dictum firmiter ostẽditur esse verum: quod quidem rei falsæ contingere non potest: ergo falsitas cõfirmationi veritatis opponitur quæ ideò finem iuramenti euacuat. Fit ergo ex his consequens peruersitatem iuramenti, ꝙ periurium dicitur, à falsitate præcipuè speciem sortiri, atq; adeo de ratione periurij esse falsitatem sicuti veritas est de ratione legitimi iuramenti.

Dubitatio

Conclusio

Periurium.

QVæstio hæc egregia est per quam præcedens perspectius elucidatur. Nã quoniã oppositа iuxta se opposita clarius elucescunt, a multis, quę illic se insinuabant, vsq; ad hunc locum supersedimus. In introitu verò examinationis præsentis conclusionis, obijcit se contra probationẽ Caieta. qui hanc saltuam deglutire non potest, ꝙ finis iuramenti sit confirmatio humani dicti. Qđ tamen D. Thom. vt superiori. q. artic. 4. & 5. & hic liquidis verbis affirmat, & in solutione secundi. Ratio verò suæ formidinis est: quia cõcedere submetuit id quod nobilius est, nempe actum religionis (qualis est iuramentũ) referendũ esse ad id, quod est ignobilius, puta ad confirmandũ hominis dictũ, ceu medium ad finem. Illic tamen nẽpe artic. 5. satis responsum à nobis est videlicet non esse formidandum finem iuramenti esse firmare humanum dictũ: quandoquidem hoc ipsum in gloriam Dei refertur, quod illic copiosiùs explicuimus. ¶ Hoc ergo præ termisso nõnihil profectò ambiguitatis cõclusio habet S. Tho. quatenus generalis est. Non enim ad omne periurium videtur requiri falsitas. Imò etiam si iuratio sit vera aliun de videtur habere posse rationem periurij. Et ratio quidem hæsitandi est, quam hic D. Thom. argumento primo tangit, & præcedenti. q. arti. 3. fuit tacta. Ait enim Hiero. super illud Hieremiæ. 4. Iurabis viuit Dominꝰ in veritate, in iudicio, & iustitia, tres illos comites, scilicet, veritatem, iudicium, & iustitiã sic esse iuramento necessarios, vt quandocũque illorum vnus defuerit periurium sit: potest autem absistente veritate deesse, vel iustitia, vel iudicium, & tunc quidem erit absque falsitate periurium. Vt verbi gratia. Si quis iuret hominẽ occidere: qđ patrare intendit, & patraturus est. Ob hoc ergo argumentũ, vt D. Bonauen. in. 3. dist. 39. q. 1. refert nõ de fuere, qui negarint omne periurium esse mẽdacium, imò citra mendaciũ, vt argumentũ ostendit, aiunt posse contingere. Neq; verò Hierony. ait quòd vbicunq; aliquis triũ comitum defuerit, sit mẽdaciũ, aut falsitas, sed periurium: insinuans, ꝙ citra falsitatẽ, & mẽdacium potest esse periurium. Et certè id ipsum ratione confirmare videtur. Nam cum veritas sit vnus comes per se ab alijs duobus distinctus, fit vt peruerlitas iuramenti accidere possit absq; falsitatis vitio, per hoc ꝙ desit, aut iustitia aut iudicium. Hoc tamẽ nõ obstante respondetur omni periurio germanam esse falsitatẽ, propter rationem S. Tho. Et enim periurium & legitimum iuramentũ è regione opponuntur: legitimũ autem est veritatis confirmatio. Cùm ergo falsitas veritati opponatur, exactius D. Tho. loquitur, dum ait, omne periurium aliquam falsitatẽ inuoluere. ¶ At verò, vt vera sit hęc sentẽtia, non debet accipi falsitas, vt est contraria veritati, quæ est primus iureiurãdi comes, hoc enim satis ratio hæc proxima persuasit: quãdoquidem absq; illo primo comite, qui est veritas, possit periurium accidere: sed accipi

Hieronym.

Caieta.

Bonauent.

Cõclusionis expositio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tres falsitatis gradus.

tur falsitas,vt sit cõmune genus ad plures falsitatis gradus & species. Vnde bene ait Diuus in solutione primi, quod primò & principaliter(adde & maxime ,pprié & formaliter)periurium est vbi deest actu veritas, q̃ est primus comes:tunc cũ actu exurgit falsitas. Atq; id potissimũ dum quis cõsulto, scilicet sciens & prudens intendit falsum asseuerare. Siue in iuramento fiat assertorio, siue ,pmissorio,scilicet quãdo quis pollicetur id quod non intendit facere,vadit enim expresè tunc contra mentẽ, vbi perficitur ratio mẽdacij,quam quidẽ falsitatem suprà diximus in promissorio semper esse peccatum mortale, etiam si quis iuraret hominẽ occidere,quod facere non intenderet.Idèq; proinde gradus est,quãdo quis iuramento assertorio iurat,id quod verũ est putans esse falsum. Nam vadit etiã contra mentẽ,atque adeo formaliter est mendaciũ.Licet materia liter verum iuret:quare semper erit mortale crimen.Hoc ergo iuramentũ suapte ,pprietate & natura dicitur falsum eo q̃ verbum menti non consonat:dicitur autẽ quãdo est promissorium ab effectu dolosum quia fit ad decipiendum.Ad hunc autẽ gradũ reducitur:cùm quis id quod falsum est iurat, putãs esse verum:ex negligentia tamẽ quia diligentiam omisit,quam adhibere tenebatur, vt certior fieret.Erit tamen peccatũ nõ semper mortale,sed secundũ negligentię culpã. Secundariò autẽ falsitas inest periurio defectu secundi comitis,nempe iustitiæ,vt si qs iuret peccatum mortale perpetrare. Tũc enim licèt illud facere proponat,atq; adeo insit ei veritas,quæ est primus comes,deest tamen ratione contrariæ obligationis veritas: quæ est quoddam falsitatis genus. Fit enim ipsa iuratione periurus, propterea quod id iurat,quod alia lege tenetur falsum facere. Itaq; licet postea sit facturus tamẽ iurando deierauit,atq; adeo quodãmodo fallum iurauit in virtute contrariæ oblgationis . Atq huc ille reducitur, qui iurat nõ facere opus consilij,& supererogationis:nam licet illud possit implere,vt suprà diximus,ad id tamẽ non tenetur.Et ideo est quædam falsitas ,pter obligationis defectum:quia consultius est postea iuramentũ falsificare. ¶ Tertium genus falsitatis est vbi deest iudicij veritas. Nam etsi quis verum quidẽ iuret putans esse verum:leuiter tamẽ,ac temere scilicet aut citra necessitatẽ, aut citra cordatam aduertentiã,vt certior veritatis fiat,antequã iuraret,licèt insit illic simpliciter veritas:est tamẽ quædam falsitas in potentia, ,pterea quòd qui sic iurat,in periculo iurandi falsum versatur.Sunt ergo tres falsitatis gradus,scilicet primus simpliciter in actu:secundus in virtute,aut contrariæ obligationis,aut contrarij consilij:at deniq; tertius in potentia deierandi.Hac ergo ratione asseritur omni periurio inesse falsitatem,suo cuiusq; gradu & ordine.Qua vtiq; ratione superiori quæstione.artic.3.vt omne periurij genus ad normã euangelicæ ,phibitionis exigeremus, q̃ est, ne nomen Dei assumamus in vanũ, triplex vanitatis genus iuxta hos tres falsitatis gradus discreuimus. ¶ Sed arguis quòd neq; illis gradibus falsitatis admissis tueri possim omne periurium esse mẽdaciũ, vt Magistee sentẽ.ait,& D.Tho.cõsentit. Nam vbi quis id iurat quod verum esse censet,quod tamẽ materialiter est falsum,periurus est.Et tamẽ non vadit contra mentẽ atq; adeò neq; mẽtitur:hoc enim est mentiri. Et multominùs si id qd̃ iurat verum estimò tamẽ veritatẽ satis explorauit.Respondetur,quòd in priori casu vadit contra mentẽ,quã tenebatur habere, & habuisset si diligenter rimatus esset veritatem. Et in posteriori quodãmodo dicitur ire contra mentẽ, ,pterea quod non habet mentẽ tam veritatis conscium & certam, q̃ iuramento affirmat. ¶ In secũdo argumento inquiritur vtrũ iuratio veritatis p falsos deos mereatur nomẽ periurij. Appareret enim potiùs hoc esse peririũ, quàm iurare falsum per verũ Deum. Ab eo enim qd̃ in re potissimũ est species eius pensatur , in iuramẽto autẽ id per quod iuratur præstantius apparet quàm id quod iuratur:ina illud habet rationẽ principij,quo veritas cõfirmatur:hoc autẽ cõclusionis:& secũdũ Aristot. in posterior.principia potiora sunt conclusione:ergo iuratio per falsos deos inde potiùs deberet dici periuriũ,quàm iuratio falsi per verum Deum.Respondet autẽ D.Tho. illud non esse periurium: imo periurium ab eo solùm quod iuratur sortitur speciem,& nomen. Et ad rationem ait discrimen esse inter sylogismos , & morales actiones:in illis nanq; id quod habet rationem causæ efficientis, qualia sunt principia, potissimũ est in moralibus autem potior est finis; & quia finis iurãdi est confirmare veritatem,ex defectu veritatis iuratio periurium fit. Quapropter etsi iurare verum per falsos deos peruersum sit iuramentum speciesq; idololatriæ,vt

Argumentũ contra prędictam sententiam.

Secundum argumentũ D.Thomæ.

Responsio.

artic.3.videbimus,non tamen dicitur periurium quia finem iuramenti nõ tollit,qui est veritas:ex quo sequitur non omne prauum peruersumq; iuramentũ esse periurium: de grauitate verò peruersitatis quæ est iurare per falsos deos,quãuis vera sit iuratio , dicemus articulo tertio. ¶ Tertium argumentũ est expositio Augustini in sermone.28.de verbis Apostoli Iacobi,vbi tria profert periuriorum exempla. Primum est illius qui falsum iurat, putans esse verum.Secundũ illius qui iurat falsum:putans esse falsum . Tertiũ illius qui iurat id quod verum est,putans esse falsum. Pro cuius expositione notat D. Thom.actus morales procedere à voluntate,cuius obiectum est bonum apprehẽsum: Ob idque ex apprehensione & intentione æstimanda est morum forma:conditio autem non apprehensa per intellectum, dicitur materialis. Et quoniã forma est per quã actio est bona vel mala , malitia & bonitas ex intentione iudicatur. Quocirca qui aliquid iurat putans esse falsum,siue materialiter falsum sit siue verum,formaliter est periurus. Si autem id iurat quod putat esse verum, id tamen fortè est falsum,nisi aliqua in teruenerit negligẽtia,nullum est peccatum: si verò illa antecesserit,tanta est culpa periurij vel mortalis, vel venialis, quanta fuit in negligentia. Quocirca suo genere peius est periurium formale, hoc est secundũ intentionẽ puta cùm putat iurare falsum , quàm materiale: id est cùm putat iurare verum, licèt sit falsum. Ob id enim subdidit illic Augustinus quia ream linguã nõ facit nisi rea mẽs.

Tertium argumentum,

ARTICVLVS II.

Vtrùm omne periurium sit peccatum.

NON quærit de quantitate peccati venialis, aut mortalis:hoc enim articulo proximo reseruatur. Sed in genere an sit peccatum. Et respondet vnica conclusione affirmatiua quod omne periurium est peccatũ, asserta ab Augustino loco modò citato super Iacobum,vbi generaliter de periurio loquens ait. Videte q̃ ista detestanda sit bellua,& de rebus humanis exterminanda. Et ratione pręterea fit lucida. Diximus enim suprà legitimũ iuramentũ esse actum religiõis per quẽ & Deum fatemur omnia scire,quantùm ad intellectũ,& omnibus velle prospicere,& prouidere quantùm ad volũtatem. Qui autem ipsum in testem falsi profert, aut ignorantiæ notã Deo inurit,videlicet,q̃ aliqua eum lateat veritas,aut prauæ volũtatis, nempe quòd consultò velit falsum attestari quorum vtrũq; contra eius debitam reuerẽtiam impiũ est:sit ergo manifestũ periuriũ omne delictum esse religioni contrariũ.Res est clara. Nã quãdo nihil absurdi esset aliud in periurio,q̃ q̃ vniuersum,vt modò diceba m⁹,quodãmodo includit mẽdaciũ esset pẽtiũ. Nã mẽdaciũ absq; peccato fieri nõ põt verum.Propterea periurium vitium est priori decalogi tabulę aduersum,videlicet trãsgressio secundi præcepti, Ne iures vana per eũ. Iam enim vt proximè dicebamus,artic.3.superiori,quæstione expositos tres gradus reliquimus vanitatis in iuramẽto falso,iniquo & temerario.Quapropter duplici ratione intrinseca & inseparabili periurium est peccatum,videlicet,& quia mendaciũ includit,& quia per ipsum Deus contra religionẽ dehonestatur.Atq; adeò cæteris paribus simplici mẽdacio absurdius crimẽ est.Sunt autẽ q̃ dicãt vt Bonau. in.3.d.39.q.1.periuriũ esse cõtra octauũ mandatũ,Ne quis falsum testimonium dicat.At vero hoc accidẽtariũ est periurio.Nam falsum testimoniũ dicere& citra iusiurandum vsu venire potest,& peculiarẽ habet materiam:nempe certam speciem iniuriæ,quæ proximo irrogatur:iuramentum verò multò habet ampliorẽ sy luam.Sanè cũ ad assertorium,& ,pmissorium protẽdatur in omni materia. Hic autem articulus quoniam in subsequenti patentior fiet,pluribus non indiget modò verbis.

Conclusio.

PRimũ argumentũ S.Tho.est . Quicunq; non implet qd̃ iuramento firmauit periurus esse videtur:quãdo quis autẽ iurat facturum se illicitum,puta adulterium, vel homicidium,si id facto expleat,peccat; ergo si non faciat non peccabit:aliàs esset perplexus:& tamen tunc videtur periurus nõ verificando id quod iurauit.Ergo nõ omne periurium est peccatum.Respondet autẽ quod eiusmodi iurans iurando quidem fit periurus:quia id iurauit quod tenebatur facere falsum.Neque verò eo quòd nõ implet fit reus periurij.Cuius ratio notãda est:quia illa nõ erat materia periurij. Quare nec implendo nec non implendo fit ob id periurus,sed implendo crimine homicidij,vel adulterij peccaret:quia vt suprà declaratũ est,iuramentũ illud relinquit materiã illã illicitã in sua natura. Et eodẽ fere modò respondetur ad se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundū quod ille qui iurauit opus supererogationis non faceret, non tunc quādo nō implet periurus est: imò consultius facit iuramento contrauenièdo: quia illa nō erat materia iuramenti: sed quādo iurauit tunc fuit periurus. ¶ Ad tertium de illo, qui ꝓmittit facere voluntatem alterius, quam post cognouit esse iniquā, aut duram, aut importabilem, qui videtur nō soluēdo ꝓmissum nō delinquere & tamē esse periurus. Respōdet quòd nemo se alteri obligare potest, nisi sub debita conditione. scilicet si id quod ei mandauerit, fuerit licitū, honestū, & tolerabile: et ideò ille nec delictor est, nec periurus. Circa hoc igitur assertum hærere quis forsan dubius posset, vtrū quicunq; voluntatē se alterius in genere facturum iureiurando pollicetur, mortale delictum cōmittat. Sunt eñ qui re vera non citra iniuriā antequam suā voluntatē exponāt ab amicis petunt, vt quicquid ab eis expostulauerint, sibi concedant. Ea enim fuit matris filiorum Zebedæi apud Christum postulatio. Matth. 20. qui cū adorabat petēs aliquid ab eo. Et matris Salomonis apud filium. 3. reg. 2. dicentis petitionē vnā paruulā ego deprecor à te. Est ergo dubium vtrū illa generalis concessio crimē sit mortale: maxime si sub iureiurādo fiat. Ambiguitatis autē ratio à parte affirmatiua est quod qui iurat se quicquid alter petierit præstiturum, inconsulo pollicetur etiā malum perinde atq; ille qui iurat se homicidium facturum. Id quod Herodis exēplo cōprobatur Marc. 6. Nam ꝓpter iusiurandū sub quo Herodiadi, quicquid petisset, fuerat pollicitus, capite obtrūcauit Ioannē. A parte verò negatiua extat nihilominùs argumentū, ꝙ eiusmodi pollicitationes multi imprudētes faciunt, qui tamen non arguuntur lethalis criminis. Respondetur duos esse hac parte imprudentiæ gradus. Primus est eiusmodi petitionibus generalibus nequaquam ante quā explicentur, annuere. Id quod Christi exemplo didicimus. Nihil enim Zebedæi vxori cōcesserit antequā interrogaret, quidvis? ac subinde petitionem intelligens renuit, dicens ad filios, Nescitis quid petatis. Quocirca eiusmodi postulationibus antequam intelligantur, sub iuramēto assēsum præbere animo absolutè implēdi quicquid ille petierit, peccatū mortale est genere suo. Nā q sic iurat animo destinauit etiā absurdū si postulet facere vti Herodes. Dixerim genere suo: nām ex circunstantijs fieri hæc potest prōbabilis citra culpā: videlicet eū inter viros ꝓbos vsu venit: nēpe quādo iurans certò scit nihil ab alio deposcendū, nisi quòd more & iure fieri possit, neq; si aliud poposcerit, idse facturum timet. Vix tamen à culpa saltim veniali tale ꝓmissum excusari pōt. Et ideò viri prudentes & pīsertim principes, ac publicæ potestates nequeūt citra imprudētię notam eiusmodi petitiones cōcedere, & vt illis imprudentia id ꝓmittere, impudētia alijs est petere. Secundus (hoc deficiente) prudentiæ gradus est, illa facta cōcessione, vbi post ea cōstiterit iniustum peti, non stare ꝓmisso. Quod nos Salomon exēplo docuit, sanè qui petitionē matris, postquā illa suam mentem aperuit implere renuit. Quoniā in eiusmodi ꝓmissionibus conditio honesti, etiā si iurans eam nō apposuerit, subintelligitur. Vnde Agesilaus rex cū quidā illū improbè postulādo vrgeret, dicēs, sibi id qd petebat ꝓmisisse, quasi illa rōne fas nō esset negare. Respondisse fertur. Si quidē iustum est qd petis, promisi: sin minus, dixi, non promisi. Et iuridicū axioma est in malè promissis rescindendam fidem. Extremę ergo clemētiæ in Herode fuit ꝓpter iusiurandū per quod in confuso Herodiadi fuerat quicquid postulasset pollicit⁹, nefandū illud scelus patrare. Tametsi non tam, ex iurandi religione, q ex amoris turpitudine illud emanauit. ¶ In quarto argumento explicatur quemadmodum obligatio iuramenti vnius personæ nō transit in aliam. Neque verò in aliam materiam. Argumentum enim est, Promissoriū iuramentum ad futura se extēdit: potest autem obligatio illa per rei mutationem tolli. Quod enim ciuitas modò iurat succedentibus nouis ciuibus, aut canonicis, obligatio illa minimè illos ligat. Et canonicus dū hæc statuta iurat, alia si addantur, seruare nō cogitur? & nihilominùs isti ciues & canonici videntur quodammodo iuramentum transgredi: ergo non omne periurium est peccatum. Respōsio autē est quadripartita. Primùm enim notandum iusiurandum esse actionem personalem: & non communē: sicuti enim tota ciuitas excōmunicare nequit ita nec tota ciuitas iurat nisi vel singuli iuret vel in singulari vni facultatē faciāt hoc pro omnibus iuramentū præstandi. Quare virtute iuramenti quod vnus facit nemo alius ligatur. Ob idq; quotiescunq; aliquis in senatum, aut in capitulum recipitur, tenetur statuta iurare: aliàs ciuitas mutatis ciuibus nullo te-

Tertium argumentum.

Dubitatio

Duo imprudētię gradꝰ

Agesilaus

Quadripartita responsio.

lo teneturiuramento à maioribus præstito. Ait tamē secundò quòd teneretur quicunq; ciuium etiam iniuratus ex æqua fidelitate. Nam qui fit bonorum particeps fit subinde & onerum: si autem non seruaret, non esset ob id periurus. Qua vtiq; ratione etiā si pater iurauerit quippiam soluere, non tenetur filius, ipso defuncto, vt iuramenti paterni id soluere, ita vt non soluens sit periurus: sed tenetur tanquam hæres paternū debitum reddere: verum est tamen, quòd paterna iuratio arctius perstringit hæredem, quàm si non fecisset iuramentum. Pari modo si rex, episcopus, aut canonicus ad dignitatem absq; vllo iuramento admitteretur, nō perstringeretur virtute iuramenti antecessorum constitutionibus stare, teneretur tamen ex communi fidelitate postquàm dignitate & eiꝰ fructibus & honoribus fruit, iurailli annexa seruare.

Deiuramento de alterius nomine prę stitis.

¶ Per hæc de iureiurandis censendū est, quæ causarum patroni, & procuratores nomine suarum partium præstant. Id enim dupliciter fieri potest: vno modo absque speciali facultate partis ad singulare illud iuramētum præstandum, & tunc ille pro quo iuramentum præstitum est, non sic ligatur, vt si non impleat periurus sit: tenetur tamen stare verbo procuratoris, virtute potestatis, quam illi dedit ad sua negotia transigendum: si tamen dominus causæ ad singulare aliquod iuramentum præstandum agenti suo dedit: tunc iuramētum procuratoris perinde ligat dominum ac si ipse iurasset. Nam et si iuramentum perinde atq; matrimonialis contractio, actio sit personalis, potest nihilo minus per destinatum ad id procuratorem, ceu matrimonium, celebrari. Sed rogas. Nunquid dum quis procuratorem in propria causa instituit potest illi generalem facultatem facere, quodcunq; iuramentum exhibēdi, quod ipse iudicauerit esse licitum? Respōdetur nequaquàm id fas esse taliter, vt iuramentum procuratoris suum ipsius reputetur. Cuius profectò ignorātia multi laborant. Nam iurare nemini quamcunq; veritatem licet, sed illam tantùm quam prius certò cognouerit. Et ideo illa generalis facultas iniqua esset, & illegitima, atque adeò iure non admittenda, nisi in singulari, dominus causæ agenti suo dicat. Iura meo nomine hoc. Quo fit vt illa iuramenta procuratorum nomine suarum partium potius sint ceremonia iuris quibus partes stare tenentur, si modò licita sit, & honesta. Tertium dictum Diui Tho. est quod canonicus vel senator iurans statuta ecclesię vel reipublicæ non iurat, nisi illa quæ illue vsq; edita sunt. Et ideo si aliqua superaddātur non tenetur illa, vi iuramenti seruare: nisi intenderit nō solùm facta, sed facienda custodire. Tenebitur tamen tanquam socius illius familię ex vi statutorum, quæ vim habēt coactiuam legum si honesta sint, & alijs conditionibus iustæ legis ornata. Circa illud tamen verbum, nisi intenderit se obligare etiā ad futura, notandum illam intentionem, nō esse licitam, nisi tacita conditione si edenda statuta fuerint vndequaque iusta: imò nec cum tali conditione esset omninò prudētia sic iurare: quia, vt modò dicebamus, nemo debet nisi illa quæ certò nouit iurare.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm omne periurium sit peccatum mortale.

POstquā in genere constitutū est omne periurium esse peccatum, interrogat in specie an omne sit peccatū mortale. Et respōdet vni ca conclusione affirmatiua. Periuriū ex sui ratione est peccatū mortale. Cuius prima ratio est: quicquid est diuino præcepto contrariū est peccatū mortale: periurium autē est contrarium illi præcepto. Leuit. 19. Non periurabis in nomine meo. ergo omne periuriū sui ratione est peccatū mortale. Secundò ꝓbatur. Nā id propter quod aliud est tale, vt verbis Philosophi in posterioribus loquamur, magis est tale: vtii aqua est calida propter ignem, virtuosior est in igne calor. Cōfitemur autē id quod per se est veniale peccatū, vt otiosum verbum, si fiat in Dei contēpēū, fieri mortale: ergo fortiori ratione periurium, quod suapte natura cōtemptū Dei innatum habet, quia est vitium reuerentiæ Dei è diametro aduersum, erit peccatū mortale. Poterit autē ratio paulò differētiùs sic informari. Peccatū mortale est quod Dei ꝓximæ charitati aduersatur: omne autē periurium diuinę charitati repugnat, Deū enim eiusq; religionē despicere, charitati eius aduersatur, vt documento in hominū ciuilitate constat. ergo est mortale scelus.

Conclusio.

ARticulus hic vastissimum nobis aperit differendi campum. Et primum omniū conclusio Diui Thomæ, cum suis probationibus, neque adeò perspicua est, neque omninò certa videtur. Si enim rationes animaduertas, id duntaxat concludunt, quòd

Dubia circa cōclusionē.

Universidad de Deusto
Biblioteca

periurium genere suo sit peccatum mortale, sicuti furtum & homicidium: & tamen titulus quæstionis fuit vniuersalis vtrum omne periurium in individuo quomodocũq; fiat sit mortale. Et videt in solutionibus argumẽtorũ partẽ affirmatiuã in vniuersum sustinere. Et vt art. 7. dicebamus, periuriũ assertoriũ in quantuncunq; leui materia fiat est mortale: neque in hoc simile est furto, quod ratione tenuitatis materiæ potest esse veniale. Sed tamen ex altera parte extat argumentũ: neque in promissorijs, neq; in assertorijs omne periurium esse mortale. Iam enim suprà diximus, si quis iuramento promittat rem leuissimam, quam non soluat esse periurium, non tamen mortaliter peccare. Et si quis iuret venialiter peccare, periurium facit venia le. Item si quis citra iudicium discretionis iuret putans id esse verum, quod iurat, est periur⁹, & tamẽ nõ semper lethaliter peccat, sed tantũ quanta fuerit negligentia. Dubia est ergo cõclusio S. Thom. an intelligat periurium ex sua tãtum ratione generica esse peccatum mortale, an verò vsq; adeò ratione intrinseca, vt omne in individuo sit mortale.

Respõsa diuorum.

¶ Ad quam quidem quæstionem per vniuersas periuriorum species discurrentes septem conclusionibus respondemus. Et vt ordinẽ à nefandissimis auspicemur, prima cõclusio sit. Scelestissima periuriorum species est blasphemia, & inter blasphemias illa q̃ est idololatria, vt per falsos Deos, seu veraciter, seu mẽdaciter iurare. Blasphemiæ inquã multæ sunt species, illa tamen sola ad nostrum facit propositũ, quæ sub forma fit iuramenti. Et quòd eiusmodi iuratio sit omnium impientissima, nemo dubitare posset, nisi qui Augustinum ad Publicolam segniter & absq; discretione audierit. Et refertur, 22. q. 1. canon. mouet. Ait quippe quòd sine vlla dubitatione minus malum est per Deum falsum iurare veraciter (quod est blasphemia) q̃ per Deũ verum fallaciter: quod fit citra blasphemiã. Quantò enim (inquit) per quod iuratur est sanctius, tantò magis est pœnale periurium. Nihilo minùs cõclusio nostra verissima est. Nam blasphemia genere suo peior est simplici periurio. Est nanq; blasphemia maledictum & conuicium in Deum ipsum iactatũ, quò vel honori ipsius & dignitati quippiam detrahitur, vel quod ei non conuenit impingitur. Quapropter per periurium veritas eius in dicendo dehonestatur: per blasphemiã verò sua ipsius veritas in essendo offenditur: qui autẽ per falsos Deos iurat insigne blasphemiæ genus Deo impingit. Sanè qui honorem vni Deo debitũ alijs qui non sunt eo digni impartitur. Secundò apertiùs argulur. Blasphemia. vt. 22. q. 13. author est D. Tho. cõfessioni fidei opponitur, quæ primũ est totius religionis fundamentum: estq; idcircò infidelitatis species atq; adeò cõtra primum mandatum de vno colẽdo Deo cõmittitur: cũ periuriũ nõ fiat, nisi cõtra secũdum. Peccatũ autẽ quod primo mãdato opponit magis impium est q̃ qđ fit cõtra secundum. Et tertiò inde id fit manifestũ, q̃ qui per falsos Deos iurat, manifestarius idololatra est, vt pote qui actione illa pseudodeos colit, ac si illis, aut supplicaret, aut thurificaret. Vnde Hiere. 5. vbicunq; Deus filijs Israel æqua libra improperat: nempẽ & quòd ab eo ceu à potestate defecissent, & quod iurarent in his qui non erant dij. Quapropter Chrysosto. in imperfecto, Idololatram se inquit facit omnis, qui per aliud à Deo iurat: idololatria verò scelestius sacrilegium est, quàm periurium. In summa, qui Deũ diffitetur esse solũ Deũ, atrociorem ei irrogat iniuriã (vt potè qui in suam ipsius substantiam, & quidditatem impius est) quàm qui contra eius scientiam & dignitatem ipsum allegat in testimonium falsi: ergo enormiùs contra ipsum delinquit. Imò verò, vt Augustinum ipsum sui ipsius interpretem huc appellemus, in libro cõtra Menda. ait, Blasphemare ideo peius est, quàm peierare, quòd peierando falsæ rei adhibetur testis Deus: blasphemando autem de ipso falsa dicuntur. Ergo cùm re vera qui per alium quàm per verum Deum iurat, aut per creaturas in ipsum relatas falsum dicat de Deo vero, putà quòd non sit solus Deus, fit vt multo impius sit iurare per falsos deos, quàm deierare. Sed ais forsan hoc tantùm concludi, quod falsum iurare per deos falsos sit peius, quàm per Deum verum. Imò verò id ipsum concluditur etiam dum per falsos Deos verum iuretur. Nam illic impietas idololatriæ permanet: hoc est falsorum Deorum cultus. Dicendum ergo est ad Augustin. quòd cùm illic de solo periurio loqueret, docere cogitauit, quod quantum ad rationem attinet periurij, cuius quidem substantia est falsum iurare, minus mãlũ est veraciter iurare per falsos Deos, quàm mendaciter per Deum verum: imò illud vt articul. 1. dicebamus non est periurium. Et ad idem attinet id quod subdit quod quanto id

Prima conclusio.

Impientissima iuratio per falsos Deos. Augusti.

to id per quod iuratur sanctius est, magis est pœnale periurium, si eius intrinsecam rationem considereS. Nihilo minùs rationem idololatriæ quæ illicinuoluitur nunquam Augustinus negasset esse delictum periurio grauius. ¶ Definitio autem quæstionis huius, aliam suscitat, videlicet, vtrùm liceat ab idolo latra iusiurandum per suos deos petere, & recipere. Apparet enim id non licere. Nam cùm ipse iurando etiam verum per suũ Deũ actum idololatriæ exerceat, atq; adeo enormiter peccet, videtur ille qui tale iuramentũ exigit, socius eiusdem criminis fieri. Augu. nihilo minùs eodem loco affirmatiuè respõdet illud esse licitum. Et ratio est, quòd cùm idololatra more & vsu paratissimus sit per suos deos iusiurandum præstare, ille qui illud recipit, non magis eum mouet, quàm vsurarium ad suam nequitiã paratum, ille qui mutuum ab illo sub fœnore petit. Quare neque se illi in illa iniquitate associat, sed vtitur eius fide: non quidem catholica, per quam Christiani sumus, sed naturali fidelitate, quã mortalium quicunque cuiuscunque sit religionis in pactis & fœderibus seruare tenetur. Id quod exemplo Laban & Iacob confirmat, qui, vt Genes. 39. refertur cùm fœdus inissent, mutuò sibi iurauerunt per Deum Iacob & Deum Nachor patris Labã. Et idem innitur Genes. 26. de Isaac, & Abimelech quorum vterque fortè alteri per proprium Deũ iurauit, licet vt ait Augusti. non sit ita compertum. Ex quo sit consequens, quòd tam idololatra, quàm gentilis iusiurandum suum seruare teneatur. Non quidem ex vi religionis, quæ falsa est, sed ob fidelitatem humanam, quam secundùm suam conscientiam iureiurando confirmauit. Atqui hic est legitimus sensus Augustini, qui refertur. 22 quæstio. 5. cano. Ecce dico. vbi ait, quòd qui super lapidem falsum iurat, periurus est. Quod quidem glossa nescio quo ficto Interpretamento aliorsum vertit quàm res habet. Ait enim Augustinum suos parœcianos reprehendere, qui cùm super librum iurare debebant lapidem aliquem loco libri supponebant vt eos deciperẽt, quibus iurabant. Quibus ideo ait Augusti. iuramento ligari quando quidem alij putabant illud super librum fieri. Glossator autem, bene testatur verba Augustini in proprio loco non consuluisse. Alia alij etiam Theologi illo loco affingunt quæ nõ sunt relatu digna. Augustinus enim illic non loquitur, nisi de iuramentis gentilium, quibus inter omnia solennissimũ erat per Iouem lapidem iurare. Inde tractum vt est apud Liuiũ lib. 1. & apud Gelliũ, & apud vniuersos Latinos, quòd ceremonia ineundi fœdus erat, vt pater patratus manu tenens lapidem conceptis verbis iuraret, & tunc suã lapide feriret. Ex quo sermo ille deriuatus est: ferire fœdus. Illum ergo lapidem appellabãt Iouem, quatenus testis fœderum erat. Ait ergo Augu. non quod qui super, sed qui ad lapidem, scilicet, Iouem lapidẽ iurat, quãuis re vera non iuret per rem sanctam, iurat tamen per eum quem putat esse sanctum. Et ideo tenetur fidem illi seruare. ¶ Sed rogas fortasse vtrùm talis idololatra ratione iuramenti, arctius sit deuinctus, quàm si absque iuramento fidem suam obligasset? Augusti. enim ad Publicolam hoc dũtaxat ait, quòd qui per Deum falsum iurat verum semel peccat, quia iurat per quem non debet: qui autẽ per eũdem iurat falsum bis peccat: quia præterea iurat falsum. Et idem est si non impleat iuratum promissum. Respondetur autẽ eiusmodi Ethnicum non teneri arctius absoluta obligatione, ratione iuramenti: quoniam illud frangens nulli vero Deo, aut rei sacræ iniurius est, sed illi penitus cui fidem frangit: neque veram religionem contaminat: sed tamẽ tenetur ex hypothesi, ideò quia suppositæ eius fallaci conscientiæ, qua putat per verum Deum iurare. Est enim Theologum axioma, erroneam conscientiam obligare. Huic enormitati secundo gradu accedit blasphemia iurãdi per creaturas more gentilico, quãuis qui iurat Christianus sit, & non idololatra, vt per solem per Mercuriũ, & c. quod. 22. q. 1. can. clericum. Carthaginense concilium vt blasphemum damnat: quem canonem superiori quæst. art. 6. emunctiùs exposuimus. ¶ Tertiò ordine blasphemiæ veniunt Christianorũ quæ formã habent apostasiæ. Quasita sunt quinq; illa verba in Hispanis damnata, scilicet, Non credo in Deum: seu vt fingũt de Deo diffredo. Item de Deo renego, quod est ipsum abnegare & abiurare. Et Pese, hoc est Deo displiceat, eumq; tædeat huius aut illius rei, ac demũ per Dei vitam. Prima nãq; tria genera significationem infidelitatis habent & fidei abiurationis. Est tamẽ adnotãdum huiusmodi blasphemias non esse re vera apostasias. Nã qui sic iurant non habent animum desciscendi à fide, sed iræ impetus verba illa extorquet blasphema. Etenim vt vera apostasia & delectio à fide ex superbia nasci-

Alia quæstio.

Gentilis tenetur suum iuramẽtum seruare.

Iouem lapidẽ iurare.

Alia quæstio.

Secũdus blasphemiæ gradus iurãdi.

Cõc. Carth.

Tertius gradus. Iuramenta Hispanorũ.

Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nascitur,vt hæreticorum exemplo constat, sic hmõi Christianorũ blasphemias flãmata bilis profert. Sunt tamen suprà q̃ dici potest enormissimæ. Sic enim de fide blasphemare,quã in baptismo,pfitemur,etiã apud Turcas & impurissimos idololatras esset exhorrẽdũ. Quare non est æstimanda huius impietatis immunitas de sola ciuili pœna, quæ leuissima est carceris. Est enim citra cõtrouersiam latissimè grauior culpa apud Deum, q̃ homicidium: quandoquidem, vt suprà iam constitutum est, sit fidei contraria, quæ ad primum legis mandatum attinet. Ob idque inquisitores etiã hæreticæ prauitatis in blasphemos solẽt animaduertere. Imò antiquitus pœna acerrima mortis plectebatur blasphemus. Legitur enim Leui. 24. Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatũ suũ: & qui blasphemauerit nomen Domini morte moriatur: lapidibus opprimet eũ omnis multitudo: siue ciuis, siue peregrinus fuerit. Omnis inquit multitudo: quoniam vnuersi vindices esse debent honoris Dei. Iam vero respublica nõ quo crimina grauiora sunt acerbiùs vleiscitur: ea enim iudicio Dei relinquit,sed quo magis sunt pacem ciuilem perturbantia. Qui autẽ ait Pese. hoc est. Deũ tẽdeat eo blasphemus est quòd bilem quam de alio concepit, in Deũ respuit, & quẽ iræ habet corruptum affectũ, eundẽ Deo impingit, quod nefandissimũ est. Dicere autẽ Per vitam Dei, vt superiori quæst. arti. 6. diceba mus, non est Dei vitam in testem simpliciter adducere: alioqui non esset blasphemia: sicuti neque illud, viuit Deus, sed est nefandissima execratio. Etenim sicuti dum ais per vitam patris, aut filij, illam nisi verum dixeris vltioni Dei subdis: sic dum ais per vitã Dei, perinde eam videris eius ipsius iudicio subijcere, ac si posset Deus de seipso supplicium sumere. Sunt & blasphemiarum non infimę species iurare per mẽbra Dei, vt per caput, per sanguinem, per iecur, & per alia membra quę nominare depudet. Nam præterq̃ quòd Deo videantur isti membra tribuere, etiam si membris Christi id intelligant, enorme conuicium & contumelia est. Quandoquidem hoc non est membra in testimonium afferre: sed vituperijs Christum furdidare, sicuti nefas est iurare per intemeratã Deiparæ virginitatem. Ob idq̃ mirari satis nequeo, cur publicæ potestates si non euangelium, saltẽ authenticũ Constantini non consulunt de hac re, cuius titulus est, vt non luxuriẽtur homines cõtra naturã, ne iurent per caput, aut capillos Dei, & ne Deum suum blasphemet. vbi iurare per capillos nefando exequatur flagitio, quod sit contra naturam. Quin verò (vt suprà diximus) grauior illo est blasphemãdi impietas. Quocirca propter huiusmodi peccata (vt illic habetur) sęuire sæpenumero Deus solet in genus humanum. Nunc. s. vrbium incendijs, nunc fame, nunc bellis, & submersionibus, & huiusmodi alijs portẽtis suũ vindicãs sanctissimũ honorẽ & nomẽ: & hanc ob causam sanctissime illic obtestatur imperator prętorẽ vrbis vt quos talibus delictis irretitos deprehenderit præterq̃ quod semetipsos indignos faciũt Dei misericordia vltimis subdat supplicijs. Vt nõ ex contẽptu taliũ inueniatur & ciuitas & respublica per hos impios actus lædi. Nã si cõtra homines inquit factæ blasphemiæ, impunitæ nõ relinquunt, qui Deũ ipsum blasphemãt, magis digni sunt supplicia sustinere. Hæc Cõstantinus. Et est præcipuè recolenda collatio hominũ cũ Deo. Bone Deus, q̃ in regẽ blasphemat, quàm omni opprobrio & supplicio, & quidẽ meritò dignus habeẽ. Et tñ eũ qui regem regum contumelijs proscindit nõ tam iniquis oculis conspicitur. Sed de blasphemijs hactenus. Ad hæc profectò si blasphemiæ non sunt, saltem proximè accedunt: dicere, Sicuti Deus est, & sicut natus ex virgine (& similia) sic quod asserò verum est. Quo circà dum falsitas sic affirmatur fœdissimũ est periurium, blasphemiæ affine. Et quando affirmatio veritate polleret, non tamen esset à blasphemia longè distans. Nam quanuis veritas, vt aiũt Philosophi, eò quòd adæquatio est rei ad intellectum, ac perinde indiuisibile consistens, non recipiat magis & minus, tamen quia diuinæ veritates ipsissimi sunt veritatũ omnium fontes, non sunt à nobis accessibiles, atque adeo insolentissima superbia est tantam nobis fidem arrogare, vt veritates caducas nostras cum illis sempiternis conferamus. ¶ A blasphemiæ iurationibus ad alia periuria eo ordine descendẽdum nobis est, qui inter iuramenti comites constituitur. Primus autem est veritas quæ si iuramento absit insigniter vanũ est, quod scilicet, iurandi substantia euacuatur. De hoc ergo statuitur secunda eademq̃ vniuersalis cõclusio, quæ nullam prorsus exceptionem permittit. Omne assertorium periurio est peccatum mortale. Omne (inquam) in quacunque materia, quocunque fine, quacunq̃ cunque de culpa & sub quacunq̃ forma, & quocunq̃ modo & intentione fiat: dum tamen sit actio deliberata. Dixerim in quacũque materia siue magna, siue parua. Etenim qui falsò iurat se non fricasse barbam, mortaliter peccat, atq̃ si iurasset rem aliam grauissimam. Nam tam falsum est, te non fricasse barbam (si falsum modo est) aut non penna lauasse dentes, quàm te non patrasse homicidium, quod tamen cõmisisti. Et quouis id fine aut causa facias, nihilo minùs lethale peccatum est, quanto sit cunq̃ finis aliàs sanctissimus, & pientissima causa eademq̃ grauissima: vt si deieres ad cauendum tibi mortem, vel innocenti, vel regi: vel ad liberãdam à ꝓditione, & incendio totam rempublicam: quin etiãsi illa via hominẽ seruasses ab æterna morte nihilo seciùs tuam ipsius animam peremisti. Exemplum est in lib. contra menda. Aug. Si qs esset infidelis in potestate impiorũ constitutus ad quem peruenire non posset, vt regenerationis lauacro ablueret, nisi deceptis mentiẽdo custodibus, minime id liceret. Perspice non solùm peierare nefas esse, verùm neque mentiri fas est, ad redimendam animam proximi, eripiendamq̃; à tartareis faucibus, & vt summatim dicamus quẽ admodũ (vt in decretis extat. 22. q. 2. canon. Primũ est.) nulla neu vera neu cogitata ratione mendacium dici potest citra peccatũ. Ita nullum esse potest mẽdacium, quàmlibet leuissimũ, quin si iuramento firmetur sit mortale periurium. Et cũ audis assertorium, promissorium quoq; intelligito, qua ratione (vt superiori quæstione dicebamus) assertoriũ est vt si dum quispiam se aliquid facturum, aut non facturum iurat, non habet intentionem faciendi vt iurat: mendacium assertorium est, quanuis iuret hominẽ occidere aut peius aliquid patrare, tãetsi posteà id re exequens nouum cõmittat crimen contra legẽ opus illud prohibentẽ. ¶ Huic autẽ conclusioni adiungit tertia. Omne iuramentũ promissorium rei, quæ sine peccato mortali fieri nõ põt, est pariter absq; exceptione pẽtũ mortale, etiũ li verũ iuretur: videlicet dũ intẽtio adest implendi. Nam cùm qui id iurat, alia teneatur lege contra iuramentum facere, perinde est acti falsum iurasset. Imò cum omnis res illicita sit contra diuinum mandatum. Nam tam naturales q̃ ciuiles, vt lib. 1. dictum est ab illo deriuantur, fit, vt iurare per Deum rem illicitam est illi, aut per ipsum ꝓmittere facere contra eius ipsius mãdatum.

Blasphemiæ enormitas.

Pœna antiquus blasphemiæ.

Pese.

Per Dei uitam.

Authenticũ Cõstantini.

Sicut Deus est.

Secunda cõclusio de periurio assertorio.

Quapropter sicut superiori lib. de voto rei illicitæ dicebamus, qui rem iniquã iurando ꝓmittit, Deo potius malum cõminatur quàm verum promittat. Comminatur inquam illi iniuriam facere, quo nihil vel impudentius, vel audacius dici potest. Promissio nanque de re fieri debet quæ sit ei grata, cui fit. Hæc ergo duo simpliciter sunt dicunturq̃ periuria: de quibus idcirco tũ cõclusio D. Th. vt uersum intellecta verissima est, tũ & eius rationes firmissimę. Nã quibus modis deierat Dei cõtemptor est eiusq̃ adeò violator charitatis. Nomine autẽ periurij in præsentiarũ illud tñ intelligimus, quod sit per Deũ, verũ & illud etiam quod sit per creaturas in ipsum relatas. Nã etli vt in solutione secundi videbimus, peius sit peierare per Deum, est nihilo minus peccatũ mortale, dum fit per creaturas: siue vtrumq̃ solẽniter fiat coram iudice, siue priuatim. Omne eũ est peccatũ mortale. ¶ Haud tamen monstrasse satis est periurium simpliciter dictum mortale crimẽ esse nisi de eius etiam enormitate quartam conclusionem addamus. Periurium quod sacrilegiũ mortale est peiorem Dei offensam innatam habet, quàm vllum crimen quod aduersum proximi charitatẽ admittitur: etiam quàm homicidium, siue per Deum siue per creaturas in ipsum relatas fiat, siue solenniter, siue priuatim. Conclusio est Diui Thom. in quotlibet. 18. atque aliorum plurium. Sed quando nulla extaret doctorum authoritas, rationes in propatulo sunt. Est nanque periurium præuaricatio præceptĩ prioris tabulæ, vt suprà diximus, qua eius detrahitur honori & reuerentiæ: huiusmodi autem iniuriæ immaniores illis sunt, quibus offenditur proximus. Quod si quis rationem hanc infirmare conetur, redarguens quòd tunc sequeretur acerbius esse crimen, violare diem festum seruili opere, quàm hominem enecare, eò quòd mandatum de seruandis festis attinet ad priorẽ tabulam. Nullius est vigoris argumentum: quoniam festorum præscriptio, quæ ab ecclesia seruantur, non est de iure diuino, sed de iure duntaxat humano: & ideo violatio festi non est tam graue peccatum, quàm vel homicidium, vel furtum. Qui verò id quod iure diuino de celebrandis festis cautum est, transgrederetur, grauius quàm homicida peccaret: puta qui nullũ in tota vita feriaret tempus, quod dicaret diuino cultui. Adiungitur & secunda ratio, qua demõstratur periurium iniquius esse homi-

Augusti.

Tertia conclusio.

Quarta cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

homicidio, aliàs enim non esset iuramentũ finis omnis controuersiæ: vt ait Pau. Nam si esset min⁹ peierare, quàm occidere, aut adulterium facere, nunquam ab homicida & ab adultera iuramentum peteretur calumniæ: quoniam coniectura esset, vt per periurium, tanq; per exilius peccatũ, maiora contegeret crimina. At verò fuit semper omnibus gẽtibus tam sancta, tàq; solenniter culta iurisiurandi religio, vt quæuis agatur causa, iurisiurandi beneficio & tractetur, & expediatur. Sed sit fortè qui hoc argumentum, vt inualidum sic redarguat. Vbi quis de hæretica defertur prauitate, quanuis iniquior periurio sit, ab eo nihilo minùs exposcitur iuramentum calumniæ: ergo illa ratione non probatur periurij esse grauius homicidio. Respondetur, quod hæresis error quidã est intellectus, & ideo licèt hæreticus per ignorantiam aliquid de Deo falsè diffiteatur, cõfitetur nihilo minùs reuerẽtiam ei debitam. Quapropter in sua existimatione grauius est periurium ac proinde dignus existimatur cuius iuramentum exigatur. Ac demũ quanta sit periurij pernicies tertio domõstratur. ¶ Periurij nanq; subuertere molitur fundamentũ humanorum omnium cõmerciorum, quod vt suprà ex Cicerone retulimus, est dictorũ fides. Hæc enim tunc firma est cùm per iuramentum constabilitur. Quare si iusiurandi vim infringas nulla sit reliqua inter homines constantia fidei. His ergo de causis Leuit. 19. cum tanta emphasi prohibetur periurium. Alia enim mandata simpliciter ponuntur, scilicet, Nõ furtum facies, &c. Periurium autem cum emphasi. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. & Exod. 20. Non satis Deus duxit admonitos nos facere ne nomẽ eius in vanum assumeremus, sed subdit. Neque enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui in vanum. Et C. de iureiurand. iusiurandi inquit contempta religio satis Deum vltorem habet. Quapropter etsi respublica non perinde atq; homicidia periuria vlciscatur non ideo existimandum est non esse grauioris culpæ. Vnde. 22. quæst. 1. cano. mouet. ait August. grauissimam esse pœnam periurij, scilicet, & apud Deum & apud ecclesiam. Et Euticianus Papa canon. statim proximo. Prædicandum (inquit) est, vt periurium fideles caueant, & ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse. Quare & periurij infames iure habentur, vt. 6. quæst. 1. canon. quicunque. & cano. infames. & extrà. de testib. cap. testimonium habetur.

Quintacõclusio.

¶ His autem non obstantibus subnectitur quinta cõclusio. Plura sunt promissoria periuria quæ non sunt grauioris culpæ quàm venialis. Primùm enim id valde probabile est, quod præcedenti quæstione Caieta. ait, nempè iurare id quod officio supererogationis obstat, non esse grauius quàm veniale, vt non intrare religionẽ, quia potest absque peccato illud impleri, nisi forsàn id quis iurasset in casu etiam necessitatis, tunc enim illicitum iurasset. Quocirca vt legitur cano. Florentinum. distin. 85. ille Archidiaconus, qui iurauerat nunquàm fore episcopum, cõpulsus fuit eandem functionem accipere.

Argument.

¶ Quod si arguas, qui opus supererogationis iurat non facere, obicem ponit spiritui sancto: ergo peccat mortaliter, nam spiritui sancto resistere, insigne scelus apparet. Negatur consequentia. Si enim eo pacto quis opponeret ei obicem: vt nequiret absque culpa mortali eius inspirationi auscultari, ipsa obicis appositio esset mortalis, qui autẽ iurat non facere opus supererogationis non obstante iuramento potest optimè Spiritui sancto obedire. Et ideo non est alia culpa quàm quòd contra consilium Spiritus sancti iurauit: quod natura sua ideo non est mortale, quòd ad consilia sequenda nemo tenetur: est nihilo minùs irreuerentia quædam saltim venialis. Secundò etiam conclusio verificatur, vbi quis iurat promittendo rem sterilem & omninò vanã, vt cùm quis iurat leuare festucam, aut rescindere vngues tali die, aut id genus alia, quæ nullius sunt emolumenti: iuramenta enim hęc ob id sunt peccata quòd non sunt obligatoria, suntque subinde vana. Haud tamen condemnanda sunt mortalia, postquàm etiam citra peccatum nonnunquam impleri possunt, vbi impletio contra bonos mores non vergit. Tertiò, conclusio vera ostenditur, vbi quis iurat aliquid se facturum quod non est nisi veniale malum, nempe iocosè mentiri, aut otiosum verbum loqui. Tunc enim quia illud iuramentum implere, non est nisi veniale, consequitur, vt neque illud fieri, grauiorem afferat culpam. Quòd si in contrarium arguas. Qui illud iuramentum emittit, tenetur illud falsificare non implendo: ergo in virtute facit iuramentum falsum: quod videtur esse mortale. Respondetur, quòd quãuis

uis teneatur illud falsificare, solùm teneatur sub reatu veniali. Et ideo licet iuramentum sit quodammodo falsum, non tamen inde fit esse mortale: iam enim suprà regulam illam quòd omne iuramẽtum falsum sit mortale, præmonstrauimus non esse vniuersalem, nisi assertorio. Quare si dum ille de quo loquimur iurat non haberet mẽtionem implendi illud esset mortale, nam esset assertio contra mentẽ. Sed tamen obligatio promissorij iuramenti debet censeri, vt diximus, ex parte obiecti. Vnde quando obiectum (hoc est materia) non est nisi veniale, iurare id facere cum intentione faciendi, non erit grauius quàm veniale. Quartò denique & postremò verificatur conclusio, vt superiori. q. art. 7. disputabamus qn quis sub iuramẽto pollicetur rem parui momẽti: quod quidem ꝓfectò, vt reor, non est, nisi veniale.

Sexta conclusio.

¶ Sexta conclusio. Nõ omne iuramentum assertorium, licet sit vanum atq; illicitum & subinde quodammodo periurium est peccatũ mortale: sed crebrò veniale. Cõclusio hæc veritatem obtinet vbi periurium solo defectu tertij comitis committitur: quod quidẽ non simpliciter, vt arbitror, sed secundùm quid periurij nomine denotatur. Primùm vbi quis verum certumq; iurat, sed tamen sine necessitate: quod plurimũ illis qui iurare assueuerunt accidit, vt cùm quis iurat solem lucere aut pluere, dum ita est, & similia. Hæc enim iuramẽta quia vana sunt, culpa nõ vacant, sed tñ, quia vera existunt & certa, mortalem labem non impingunt. Vbi autẽ quis pro certo id iurat, quod certum non habet, plusculũ difficultatis emergit. Est ergo animaduertendũ ꝙ ad iudicandũ verum ne sit, an falsum iuramentum, non tam ad rem iuratam, ꝙ ad mentẽ iurantis attẽdendũ est. Si enim quis id iurat, quod post legitimũ examen certo putat esse verũ, licèt fortè sit falsum nullatenùs delinquit. Et vice versa dum putat esse falsum quod pro vero iurat, quãq; fortè sit verum, nihilo minùs periurus est: vt suprà art. 1. ex mente Augustini explicuimus. Requirit autẽ iuramenti reuerentia, vt q præced. art. 7. adnotauimus, non solùm, vt verum iuretur, sed vt nihil homo iuret anteq pro rei qualitate certus sit, verũ esse q iurat. Dixerim pro rei qualitate & dignitate. Nam non æqua diligentia in omni materia requiritur, ad veritatẽ perscrutandã, quæ iuramento asserenda est, sed in rebus egregijs atq; arduis multò maior, quàm in his quę sunt minoris momenti. Imò quãdoq; res potest esse tam peruia, vt sine vlla discussione possit iurari. Culpa ergo iurãdi rem incertam pro certa æstimanda est, penes negligentiã, hoc est penes omissionem diligentiæ, quæ pro dignitate materiæ erat adhibenda. Quæ quidẽ indiligẽtia tanta esse põt, vt faciat pctũ mortale, tamq; remissa, vt nõ constituat nisi veniale: id quod iudicio prudẽtis pensandum est. Verũtamẽ circa has duas cõclusiones ingẽs ex dictis D. Tho. cõtra se ipsum exurgit argumentũ. Cõstituit enĩ in. 1. art. omne illicitũ iuramentum, quodammodo dici periurium, etiã illud cui solus deest tertius comes. Et in secũdo vniuersum constituit omne periurium esse peccatũ, in tertio verò ait omne esse peccatum mortale. Quod si verũ est falsæ sunt quinta & sexta conclusiones nostræ de peccato veniali asserẽ, quod profectò cõcedere enormis apparet error. Quis enĩ mortale peccatũ in vero iuramẽto & certo committi astruat, ob id solũ quod non erat necessariũ? Ad hoc ergo respodẽ, vt bene Caiet. hoc loco speculatur, periurium vno modo dici simpliciter, & altero secundũ quid. Et est distinctio Bonauenturæ ad hoc ꝓpositũ in. 3. dist. 39. art. 1. q. 1. Periurium enim simpliciter est id quod præcipuo potissimoq; fini iuramenti aduersatur qui est veritatis confirmatio & attestatio: videlicet omne assertorium periurium quod sit contra mentem: scilicet, quotiẽs quis id iurat, quod putat esse falsum aut si iurando promittit, quod tunc facere non intendit: vt in præsentiarum secũda nostra cõclusione assertum est. Huic enim periurio deest primus comes: nempe veritas, quæ illud constituit simpliciter periurium. Huic autẽ annexũ est, & illud quod in tertia conclusione subiecimus iuramento promissorio rei, quæ sine peccato mortali impleri non potest: quippe quod in virtute etiã est iuramentum falsum: quãdoquidẽ qui illud emisit, tenetur sub reatu peccati mortalis falsum reddere. Reliqua verò illicita iuramẽta, tametsi suo gradu dicantur periuria, fortiuntur tamen hoc nomẽ secundũ quid: quoniã non e regione fini iuramenti obuersantur: qui est confirmare attestariq; veritatẽ, vt patet, si per singulas discurras. Nam in promissorijs quintæ cõclusionis saluat veritas, quæ finis est iuramenti in intẽtione iurantis, sed quoniam ratione materiæ obligationes deinde resultantes non ligant sub reatu mortali, fit vt neque periuria ipsa sint mortalia.

Adnotandũ

Argumẽtũ

Periurium simpliciter & secũdum quid.

Atq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

Atq; idem ijs accidit assertorijs, quæ hac sexta conclusione protulimus. Salua enim in illis sit veritas in intentione iurantis, sed quia aliunde cõtrahunt rationem culpæ, non oportet semper esse mortalia. Hęc autem oculatiùs discernas, si vires duas iuramenti, quas quæst. præced art. 7. dignouimus mediteris: quarum prima est veritas assertoria, confirmatoria & testificatoria: quæ semper obligat sub mortali reatu, sed altera est obligatoria, quæ resultat ex iuramento promissoris, & huius grauitas ex natura obiecti pensanda venit. Vnde conclusio Diui Thom. huius articuli, scilicet Periurium ex sui ratione est peccatũ, si accipiatur vniuersaliter pro vniuersis indiuiduis, restringenda est ad periuria simpliciter, in secũda & tertia conclusionibus expressa. Si verò vt sonat intelligatur solùm quantum ad genus: sicuti si dicas furtum ex sui ratione est peccatũ mortale, non opus habet restrictione: sed nihilo minùs illa quæ in quinta & sexta conclusionibus allata sunt, ratione materiæ excipientur vt nõ sint nisi venialia: sicuti sussurari obolum. Est nihilo minùs magnoperè necessarius tertius comes, nempè iudicium & circunspectio iuramẽti, quæ multa habet membra. Primum vti dicebamus, vt magna necessitas interueniat. Hæc autem necessitas inde primùm iudicanda est quòd sit res dubia: nam vbi res liquet, frustra iuratur, & idcircò improbe. Et præterea requiritur, vt id quod iuratur, sit dubium, non, aut iuris, aut scientiæ, quod alijs methodis, vt pote, vel authoritate, vel ratione terminãdum est, sed quod sit dubium facti, idq; tale, vt alia via quàm per iuramentũ innotescere nequeat. Mox, rei magnitudo, æstimanda quoque est, & pietas, vt videlicet digna sit, cuius Deus sit in testem accersendus: nam pro re leui iurare, pro qua nõ modo regem, verùm neque virum honestum in testimonium euocares, citra diuinum contemptum fieri non potest. Sed debet præterea tum vsurpatio diuini nominis, tum & periculum peierandi, quod à iuramento imminet, magnitudini necessitatis compensari. Id quod tam ille qui iurat, quàm alter à quo iurare cogitur, tenetur animaduertere. Imò efflagitat præterea iurandi ratio, & vt forma certa, & ordine fiat in iudicio fori: ea nimirũ religione qua secundùm leges cõsueuerunt iuramenta celebrari. Puta super altari, tactis euãgelijs & cruce, vel saltem in præsentia iudicis: concesso prius iraturo induciarũ tempore, vt secũ maturè deliberet, quid est quod iuret. Quocircà iuramenta, quæ vocãtur libera, hoc est, quæ priuatim extra iudicium fiunt, perquàm rarissimè excusari possunt à culpa, saltem veniali ex defectu necessitatis. Exemplo nobis sit Pau. ad Rom. 1. vt discamus quàm circunspectè quantaque cum reuerentia sit nobis diuinum nomen per iuramentum nominãdum. Iurauit primò in scriptis, quia non ita de calamo, vt de lingua quippiam potest inconsultum decidere, & de re præterea, tum occultissima, tum etiam necessaria ad conciliandos sibi Romanorũ animos, Testis mihi est Deus. Ecquis verò Deus? cui seruio non vtcunq;, sed in spiritu meo, in euangelio filij eius, quòd sine intermissione memoriam vestri facio, &c.

Vires duæ iuramenti.

Sensus conclusionis diui Thom.

Necessitas iramenti.

Forma & ordo.

Iuramẽta libera.

Pau. ad Ro.

¶Post hæc tandem de pestifera iurandi consuetudine adhibenda est postrema conclusio. Recitat nanque Scot. in. 3. dist. 39. nescio quorum opinionem, quòd vnum leue periurium non est mortale: sed tunc fit idem mortale dum fit ex consuetudine: atque alia est recentior quorum domi assertio vsqueadeò diuini nominis honorem zelantium pessimamque sublnde iurandi consuetudinẽ catenùs vituperãtium, vt dicant omne iuramẽtum siue verum, siue falsum quod ex mala consuetudine fit, esse peccatũ mortale: quia si fiat inquiunt ex consuetudine, non potest habere tertium comitem, qui est iudicium, atque adeò tũc iuratur incertum pro certo. Quocircà etiam si verum iuretur, illud accidit materialiter, & præter intentionem iuratis, vt pote qui eodem modo id ipsum iurarent licèt esset falsum. Nam qui ex consuetudine iurat, quicquid in buccã venerit sub iuramento profert. Ad intellectum ergo rei presentis statuitur septima conclusio. Consuetudo licèt causa sit iurandi, magnumque secũ afferat peierandi periculum, tamen neque ipsa per se peccatum est, neque speciem mutat iuramenti, neque aliter aggrauat, q̃ tollẽndo aliquem trium comitum. Ad huius autem conclusionis explicationem notandum est consuetudinem in quacunque materia, non esse nisi actionum frequentationem, ex qua secundùm Philosoph. 2. Ethic. generatur habitus. Patet ergo prima conclusionis particula. Nam habitus ille ex actuũ frequentia genitus causa est iterum, atq; iterum iurandi: siquidem habitus quicunque generat similes illis actus ex quibus genitus est. Illa autem iurandi facilitas, vt artic. 2. ex Augu-

De pestifera iurandi cõsuetudine

Septima cõclusio.

Augustſ. cõtra Menda. retulimus, secũ affert periculũ deierandi: nam anteuertit rationis vsum, vt antè homo iuret quàm adhibeat veritatis iudiciũ. At verò cũ frequẽtatio actuũ non sit distincta ab ipsis actibus, non est per se peccatũ vltra numerum multiplicatarum actionũ. Sed si decies vanè iurasti, decẽ præcisa cõmisisti peccata: vel mortalia, vel venialia, secundũ absentiam comitis, qui deest iuramento. Hoc est si fuerint falsa aut iniqua de re, q̃ sine mortali impleri nõ potest, erũt mortalia. Si aũt leuia, ex defectu iudicij & discretionis, erunt. Quocircà cõsuetudo vt cõclusio affirmat speciem iuramẽti, nec mutat nec aggrauat: nisi quatenus comitem aliquẽ tollit. Vnde vt ad opinionẽ quam Scotus refert respondeamus. Si periurium fuerit leue & veniale, videlicet eorũ quæ in quinta & sexta conclusione designauimus, quantuncunq; fiat ex habitu & consuetudine non efficitur mortale. Et eodẽ modo respõdetur ad opinionẽ secundo loco recitatã, imò si iuramentũ sit quod per se esset licitũ, ppterea quòd ex consuetudine iurandi fiat, nullã cõtrahit culpam neq; venialẽ: neq; hoc in dubium cadere potest: solus em̃ defectus alicuius trium comitũ facit iuramentũ esse peccatum. Sed aiunt fortè isti idem esse iuramentum fieri ex cõsuetudine, & fieri sine iudicio videlicet vt iuretur aut falsum pro vero, aut incertum p certo. Illis autẽ respõdemus primò falsum esse quod assumunt: nam in primis nõ conuertũtur. Potest em̃ defectus iudicij contingere, non ex mala cõsuetudine, sed aliunde, videlicet quia homo valde affectus est ad id quod iurat, vel ex ira vel aliam ob causam. Præterea stat quẽpiã ex cõsuetudine iurare, & nihilominùs non peccare defectu iudicij. Nam iurare ex consuetudine est iurare instigante cõsuetudine, sed nihilo minùs res potest esse tam peruiæ veritatis, vt nulla sit opus mora iudicandi. Et ideò tũc iuratio nullum erit peccatum. Deinde quia potest contingere in illo mutus surreptitiꝰ, qui sic naturaliter linguam rapiat, vt culpã vel omnino tollat, vel venialem reddat. Ad de quòd vt suprà monstrauimus non quæcunq; negligentia iudicandi peccatũ mortale est. Ad hæc stat etiam quẽpiam (licèt rarò contingat) iuramentis esse assuetũ, qui tamẽ suopte ingenio non est mendax: imò abhorret mendacia illum ergo sic condemnare, vt quotiescunq; iuret, siue verè siue falsè, mortaliter delinquat, enormis profectò esset censura. ¶ At fortasse aliud hic quis cõmentum fingat qd à nõnullis cõminisci audiui: nẽpè eum qui consuetudinẽ habet inueteratã iurandi in statu esse peccati. Hoc autẽ multo minùs intelligo. Status enim peccati nõ censetur nisi, vbi vel te non pœnituit elapsi criminis: vel animũ habes delinquendi, vel occasionẽ non amoues, vt si nõ domo depellas amicã, aut si artem exerces (vt cãpsoriã) quę ansas ingenio suo & natura peccãdi offert: vbi verò hæc absint, neq; peccatũ superest, neq; subinde status peccati. Igitur quãtunuis sit homo male iurandi consuetudini addictus quã primũ mentem mutauerit, & occasiones fugere ꝓposuerit, putà familiaritatem cũ illo qui causa ei erat iurandi vel alias quaslibet, in nullo remanet statu peccati. Nã habitus per cessationem ab actu extenuabitur ac tandẽ delebitur. Hæc dicta sint, non q̃ prodigiosam nefandissimãq; iurandi consuetudinẽ excusare velimus, sed vt illis occurreremus, qui plus nimio eam inculpãtes culpam perscrutãtur, vbi culpa nõ est. Satis enim est q̃ eiusmodi cõsuetudo tam præsentaneũ afferat deierandi periculum, vt sit ceu virulentissima pestis exterminanda. Vix enim iam reperies qui citra iuramentũ minimã orationem, vel inire, vel concludere sciant: quippe cũ ceu orationis ornamentũ & sustentaculum sic iuramentũ in singulis verbis vsurpant. Vide quanta emphasi Augustſ. in serm. citato verba illa Iacobi præpõderet. Ante omnia nolite iurare. Ante omnia, inquit, vt attendatis præ cæteris vigilatisq;, ne subrepat vos consuetudo iurandi tanquàm in specula ita te posuit cõtra te, ante omnia leuauit te super cætera, vnde te attendas. Et infrà, nolles, vt diceret tibi ante omnia, vt omnia tua inspiceres, omnes motus linguæ tuæ diligentissimè custodires, esseque custos malæ consuetudinis tuę. Ad eã constringendam audi, ante omnia, quid est ante omnia? Ante omnia vigila, ante omnia intentus esto. Hæc ille. at numero perstringi nequeunt quæ paſsim à sanctis patribus aduersus istam teterrimam veternosissimãque ac perinde mortiferam iurandi consuetudinem dicta sunt.

Consuetudo iurandi non est status peccati.

Aduersus iurandi consuetudinem

PRimum argumentũ S. Tho. est, quod. q. preced. art. 7. contra Panor. tractauimus. ait em̃ Cœlestinus Papa. c. verũ. extra. de iureiurã. Romanos Põtifices arbitratos fuisse à iuramentis coactis iurantes absoluere. Subdit autẽ, q̃ vt agatur cõsultiùs & auferatur ma-

Primum argumentum S. Thomæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur materia deierandi,nõ eis ita expresse dicatur,vt iuramẽta non seruent.Cæterùm relaxẽtur:sed si non attenderint,nõ ob hoc sunt tanq; p mortali crimine puniendi, vbi videtur affirmari huiusmodi periuria coacta non esse mortalia,vt ait Pano.super.c.si vero.eodẽ titul.Respondet tamẽ S.Tho.q; coacta actio non aufert à iurameto ꝓmissorio vim obligandi.Et ideò qui non implet, mortale periurio incurrit. Potest tamẽ ille auctoritate summi Pontificis ab obligatione absolui. Quod autem subditur,non esse tanq; pro mortali crimine puniendos:non ideo dicitur q; mortaliter non pecceñt, sed q; pœna ecclesiastica mitior eis infligitur. ¶Secundũ argumentũ est.Propter periurium iure incurritur infamia,vt habetur.6.q.1.can.infames:non autẽ propter quotlibet assertoriũ periuriũ infamia videtur incurri:ergo nõ omne huiusmodi periurium est mortale.Argumẽtum hoc ideo D.Thom.attulit vt modum quo per periuria infamia contrahitur declararet,quem nos.q.præced.art.10.explicuimus. Periurus enim nisi duabus conditionibus adunctis:no fit iure infamis,scilicet,& qd̃ soleniter iurando peieraverit, & quod postea in foro iudiciali sit de periurio publicè condẽnatus,vt sit à testimonio ferẽdo repudiandus. At verò nõ sequitur quòd si assertorium periurium, ꝓptereà quod tũc non sit ante sententiã diffinitiuã infame, nõ sit peccatum mortale.Quoniã peccata mortalia non afferunt infamiã,nisi in iudicio traducantur & condemnentur: Imo hæreticus quoadusq; sit de hæresi condẽnatus nõ habetur iure infamis. Habet tamen periurium promissorium nonnihil amplius culpæ supra assertorium.Nam qui assertorie peieravit,post factum iuramentum, non habet potestatem faciendi quod non fuerit falsum. Qui autẽ solenniter iurando quippiã ꝓmisit,propterea si id non implet maiorẽ incurrit infamiã,quod post iuramentũ factum tẽpus habuit implendi. ¶Tertiò arguitur inquirendo an iocus vel inadvertẽtia,vel aliud quippiã culpam diluere valeat periurij:iurare enim per Deum,vt.q.præced.arti.10.ex Chrysosto.retulimus homil.44.super Matt. grauius est,quàm iurare per euangelia: sed iurare priuatim per deum falsè,non semper est mortale,putà cum vel ioco vel lapsu linguę fit,ergo non omne periuriũ est peccatũ mortale.Ad hoc autẽ D.Tho.quinq; respõdet. Primũ quod ioco peierare,cũ divina irreuerẽtia nõ cuitetur,non excusatur à mortali.Secũdũ quòd si ille qui lapsu linguæ falsum iurat,aduertat se falsum iurare,sicut nõ excusatur à Deo conceptu,ità neq; à mortali.Tertiũ.Si autẽ hic nõ aduertat,videtur nõ habere peierandi intentionẽ & ideo à crimine periurij excusatur. Quartũ est quòd etsi de se vt quæst.præced.diximus grauius sit iurare per Deum q; per euangelia,tamen solenniter iurare per euãgelia grauius esse potest,q; priuatim iurare per Deum,tum propter scandalum, tum etiã propter maiorem deliberationẽ,quæ tunc adhibetur. Quintũ est quod omnibus hinc inde pensatis,nempe, vt æquale sit scandalum & deliberatio,grauius est peierare per Deũ,quàm per euangelia. ¶Hæc omnia perspicua sunt. Secunda tamẽ conclusio sane intelligenda est,scilicet quòd qui lapsu linguę deierat,si id aduertat peccat mortaliter.Intelligitur enim si aduertentia sit satis deliberata.Nã si est motus surreptitius,adeò vt sit subita deliberatio nõ autem plena poterit esse veniale:scilicet, si tempus nõ suppetebat ad plene deliberandum. Nam si mala cõsuetudo fuit in causa nõ plenè deliberãdi,nõ semper excusabitur à mortali.Et pariter moderanda est tertia cõclusio scilicet q; vbi non est aduertẽtia,nullum est peccatũ.Intelligitur enim de surreptitio motu naturali,vbi nõ fuit tẽpus aduertendi.Nã si aliqua negligẽtia præcesserit etiã sine aduertentia potuit emergere culpa.Vnũ autẽ hic adnotauit Caietã.q; vel nõ intelligo,vel adduci nõ possum, vt credã. Ait enim q; si qs ꝓpter cotinuã consuetudinẽ tam vere quã falsò in cõmuni locutione iurandi nõ aduertit,nõ excusatur à mortali.Ex quibus verbis illi,vt quos suprà cõmemorabã eliciunt q; etiã iurare verũ ex cõsuetudine sit mortale, & ratio est, vt ait Caiet. quod inaduertẽtia, vt excusẽt periurium debet esse causa ipsius ità vt si ille aduerteret nõ peieraret.In illis autem qui iuramentis assueti sunt,inaduertentia nõ est causa periurij,quia etiã si aduerterent nihilominus peieraterent:sed est ignorãtia concomitans,quæ nõ excusat.Quod autem hoc nõ sit credibile,patet. Nam primũ hæc postrema suppositio falsa est.Enimuero etiã si creberrimè quis peieret,forte nunquã si aduerteret,non peieraret:& ideo inaduertentia causa fuit periurij.Pręterea istę conditionales nullius sunt meriti,vel demeriti,scilicet,si aduerteret nõ peccaret,aut nihilominus peccaret.Quãuis enim cõditionalis hęc vera

Secundũ argumentũ de infamia periurij.

Tertium argumentum.

Expositio

Caietanus

Contra Caietanum

vera esset.Si inimicũ haberem præsentem,illum occiderem in nulla propterea ego sum culpa,sed actus voluntatis quã nunc habeo est iudicandus est,qualis sit.Et ideo quicquid contingeret,si homo aduerteret, nihilominus inaduertentia postquàm tollit voluntarium,tollit peccatum.Hoc autẽ verum est, quod si cõsuetudo me præcipitauit vt nõ aduerterem,illa præcipitatio & indiligẽtia potuit esse peccatũ,& fortẽ tãta potuit esse negligẽtia,vt esset mortale,vt suprà dictũ est.

ARTICVL. IIII.

Vtrùm liceat iuramentum ab eo petere qui peieraturus est.

POstquàm de peierãte visum est, sequitur vt illius crimen exploremus,qui iuramentũ à peieraturo expostulat. Et respondet D.Tho.duabus suppositis distinctionibus per tres cõclusiones.Prior distinctio est, ex parte illius qui iuramentũ exigit. Aut enim pro se ipso priuatim sua sponte iuramentũ, aut tanq; publicus iudex ex necessitate officij ab alio implorati si priuatim quidem aut ꝓbabilibus coniecturis scit alium mendaciter iuraturũ,aut nescit. De illo ergo,qui nescit statuitur prima conclusio. Nullum est peccatũ ab eo iuramentũ petere,quẽ nescis falsum iuraturũ:tametsi humana sit tẽtatio: quia scilicet ex quadã infirmitate procedit, qua homo dubitat alium citra iuramentum verum dicturũ.Et hoc est quod ait Christus Matth.5.Quod amplius est à malo est.Hoc est ab illa dubietatis plaga,per quã originalem culpam cõtraximus,vt de aliorum veracitate dubitemus.¶Secunda conclusio.Exigere ab eo priuatim iuramentũ,quẽ scis mẽdaciter iuraturũ est peccatũ mortale.Nã vt ait August.in ser.de verbis Iacobi,licèt peierans de suo periurio se interimat, tamen cogens ad iurandũ manũ interficientis impresit:& ideo homicida est:hoc est animã occidit proximi.¶Tertia conclusio.Publico iudici nullũ est peccatũ iuramentũ ab eo exigere,quem sit falsum iuraturũ,si tamẽ id faciat ab alio requisitus:quũ iudex tunc non est qui iurantem cogit,sed alius qui publicum eius officium implorat. ¶Primæ duæ conclusiones sunt August.in ser.illo.28.citato de verbis Iacobi:& referuntur.22.q.5.cano.qui exigit.Et quidem primã paulò differentibus verbis astruit quàm hic D.Tho.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

Verba siquidem eius sunt. Si quis nesciens alium peieraturum iuramentũ exigit,vt fides ei hat,nõ audeo dicere nõ esse peccatũ: tamen humana tẽtatio est.Nihilominùs bene.D.Tho.& doctores affirmant non esse peccatũ,si tamẽ causa iurãdi intercesserit:qa in re graui dubitare de alteri⁹ veracitate, nulla est culpa,sed infirmitas humana. August. autem ideo non audet negare esse peccatũ, quia arbitratur crebrius fieri sine necessitate:nempe vel in re parui momenti,vel vbi alter est satis fide dignus:in quib⁹ casibus vix sine culpa exigitur iuramentũ.Secundæ autem conclusionis ratio est, quòd neminẽ licet ad malum inducere.Nam autore ad Roma.Paulo,non solũ malefactores digni sunt morte,verùm & illi qui consentiunt facientibus,ac multò perinde magis qui illos inducunt.Ille autem qui sciens alium peieraturum cogit vt iuret,illum ad malum inducit. Contra hanc autem conclusionẽ eiusq; probationem arguitur.Si quis à fœneratore parato sub vsurarum vinculo mutuare, mutuũ petat:quamuis sciat illum delictum cõmissurum nullatenus peccat,& D.Tho.2.2.q.78. art.5.confitetur,ergo neq; ille q; scit alterũ peieraturum ire.Secundo exigitur iuramentum ab infideli,etiam si scias illum per falsos deos iuraturum,vt ad Publicola ait August. quem hic ad hoc ꝓpositum D.Tho.citat, & tamen iurare per falsos deos peccatũ est, idemq; vt suprà diximus grauius,quàm iurare falsum per Deum verum: ergo fortiori ratione petere iuramentum ab eo,qui scitur mendacium iuraturus,erit peccatum.Nã sicut quis petendo ab infideli iuramentũ suo vtitur iure,ita & qui ab illo petit, qui paratus est mendacium iurare:ipse enim sibi viderit quomodo iurat. Ad istorum intelligẽtiam hæc præfigenda est certissima regula, quòd nemini licet quẽpiã ad malum inducere:licet tamẽ alterius delicto in bonum vti. Assertio est D.Thomæ in solutione quarti. Ob idq; quanuis liceat eius iuramentũ recipere,qui per falsos deos iurare paratus est: sicuti mutuum ab vsurario petere,neutrum tamen fas est inducere ad illud malum. Sed rogas quomodo cognoscam an inducã, vel tantùm vtar? Arguitur enim sic:quanuis infidelis paratus sit iurare per falsos deos, hoc tamen iuramentũ modò non faceret,nisi ego exigerem:ergo ad hanc actionem indiui dui ego eum induco. Ad hoc respondetur quòd ille qui vtens iure suo ab altero id petit quod

Regula.

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pit quòd potest bene facere, si ipse peieratus est id ipsum male facere non inducit illum. Exempli gratia, qui petit ab vsurario mutuũ, quia vtendo iure suo petit id quod licite alter potest facere, scilicet illud gratis mutuo dare, non censetur illum inducere, induceret autem si ipse nullatenus vellet vsuras dare quia cognoscit esse peccatum, & alter eum ad id instigare. Pari modo qui ab infideli petit iusiurandum, solùm vtitur iure suo, petẽdo vt idem contractus confirmet, quod ipse posset facere Christianè iurando. Quare vt Augustinus ait ad Publicolam non eũ inducit ad malum, sed vtitur eius malo quod ipse sua sponte fecit nempe fide cõtractus per impium iuramentum cõfirmata. Sed rogas cur non idem vsu venit, dum ego peto iuramentum ab eo quẽ scio falsè iuraturum nã pariter dicas te vti iure tuo, & tamẽ peccatũ imo maius est iurare verũ per falsos deos q̃ falsum per verum. Augustinus eode loco ad Publicolam respondet, cuius responsum citat hic D. Thomas in solutione quarti. Quoniam ut iuramento illius qui verũ per falsos deos iurat, est aliquòd bonum quo ille vtitur qui iuramentum petit, nempe fides quæ in contractibus est necessaria in iuramento autem illius qui falsum iurat, neq; hoc exiſtit bonum neq; aliud quo qui iuramẽtũ petit vtatur. Et ideo deest ius petendi incassumque subinde petitur: & ideo qui petit reputatur alium inducere. ¶ Contra hoc autem argui tur. Sequeretur quòd quanuis ille qui petit non sciret alterum mendaciter iuraturũ, sed id dubitaret aut suspicaretur, non liceret idẽ iuramentum exigere, quia exponeret se periculo præcipitandi alterum in crimen. Respondetur quòd non quæcunque dubietas vel suspicio quę est tenuis assensus, neq; opinio quæ est form idolosus, sufficit adimere ius petendi: alias vix vnquam iuramentum liceret petere: sed probabilissima coniectura quę intellectum vincat vt humano more credat. Nam hoc quod forte ille rectè iurabit, est ius aliquod in altero vt petat.

Augũ.

Optima interrogatio.

Argumẽtũ

Primum argumentum S. Thomæ.

PRimum ergo argumentũ Diui Thomæ, sequeretur quod nemini liceret iuramentum ab alio petere. Nam vel scit illum verum iuraturum, vel falsum: si verum, pro nihilo & in vanum onus iurandi illi iniungit: si vero falsum non licet vt dictũ est. Respondet quòd obiectio hæc procedit quando ꝓ se quisq ue exigit iuramentum qui quidem neutrius partis scientiam habet, aut fidẽ sed vel credit verum iuramẽtum, vel re vera dubitat, & tunc ad maiorẽ certitudinem id petit. Iudex autem, vt tertia conclusione asser tum est, etiam si sciat alterum fore periurũ, potest ab eo iuramentũ exigere.

Secundum argumentũ

¶ Secundum argumentum distinguit inter recipere simpliciter iuramentum, sicut recipit sacerdos, vel alia tertia persona inter partes, & iniungere seu cogere ad iurandum, quod plus est. Ait ergo recipere iuramentũ citra coactionem, non videtur esse licitum, præcipuè dum fit periurium, quia videtur recipiens cõsentire alterius peccato: ergo multo minùs licet exigere. Responsio est Augusti. ad Publicolam, qui ait. Quanuis dictum sit non iuremus, nunquam tamen me in scripturis sanctis legisse meminì, ne ab aliquo iurationẽ accipiamus. Vnde colligitur, quòd iurationem recipere non est peccatum nec consentire alieno peccato, sed cogere dum timetur periurium. ¶ Sed contra si quis vult se occidere ministrare illi gladium est peccatum: ergo periurii ab illo recipere, quia sua pte sponte vult peierare. Negatur consequẽtia, quia recipere iuramẽtum, neque est ministrare arma neque aliquo modo cooperari: sed quasi passiuè se habere. Verum est quòd lege communi charitatis & correctionis fraternæ deberet ille admoneri, ne peieraret: si sperareturcorrectione faceret. ¶ Ad cuius explicationem adhibetur tertium argumentum ex illo Leui. 5. Si peieraverit anima & audierit vocis iurantis falsum, testisque fuerit quod ipse vidit aut conscius est, nisi indicaverit, portabit iniquitatem. Ex quo videtur consequens, quòd quicunque scierit tenetur alterum corripere, & cohibere ne peieret, atque adeò tunc, neq; licet exigere, neque vero recipere iuramentum. Responsio autem colligitur ex Augustino super eodẽ loco, vbi ait, quòd cùm Moses non expresserit cui sit periurium indicandum, nequeverò ordinem, recurrendum est ad legem communem correctionis fraternę. Nam, vt est iurisconsultorum axioma, casus omissus lege communi censendus est. Et ideo debet per ordinem correctionis fraternæ procedi, sicut in alijs peccatis secretis, admonendo delinquentem ac tandem si opus fuerit, reuelãdo ijs qui prodesse possunt non obesse. Sed hoc non obest ijs quæ dicta sunt.

Tertium argumentum.

Augusti.

QVAE

QVÆSTIO TERTIA,
De adiuratione.

S. Thomas. 2. 2. quæstio. 90.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm liceat hominem adiurare.

AVrationi annexa est adiuratio, atq; adeò post illius tractatũ congruit, vt quæstio hæc subtexatur. Quærit ergo D. Tho. hic tres articulos, tãetsi quatuor sint rerum genera, quas in vsu & more est adiurare, quæ sunt Deus, homines, dæmones, ac res deniq; irrationales. De Deo ergo ac de homine respõdet in hoc primo articulo quique cõclusionibus.

Prima conclusio.

¶ Prima est, adiurare est aliquem vel superiorem nobis, vel inferiorẽ per diuinam aliquã obtestationem ad aliqd agendum ordinare. Quã vtique definitionẽ probat ex ordine adiurationis ad iuramentum promissorium. Potest enim quisq; & seipsum & superiorẽ se atq; se inferiorẽ ad aliquid agendum ordinare & destinare, se autem ipsum per iuramentũ, hoc est per reuerentiam diuini nominis quisq; destinat & obligat ad id faciẽdũ quod promittit. Dũ ergo aliũ per aliqd sacrũ addicit ad aliqd agendũ, siue deprecãdo, si est superior, siue imperando, si tibi inferior, tunc dicit illũ adiurare.

Secunda cõclusio.

¶ Secũda cõcluſ. Differẽtia est inter iuramẽtũ, quo qs se obligat, & adiurationẽ qua alios ad aliquid mouet & excitat. Est ẽim homo suarũ actionum dñs, non tamen earum q̃ sunt ab alio agẽda, nisi sibi sit subditus: ob idq; sibi ipsi potest per iuramentũ necessitatem imponere, non autẽ alijs præterq̃ sibi subiectis.

Tertia conclusio

¶ Tertia cõclusio. Si quis per inuocationẽ diuini nominis vel cuiusq; rei sacrę illi, qui sibi nõ subditur necessitatẽ quippiã agendi imponere intentat, sicut sibi ipsi imponit iurãdo, eiusmodi adiuratio illicita est.

Quarta cõclusio.

Sane cùm sit iniuriosa vsurpatio potestatis quam in alium non habet. ¶ Quarta cõclusio. Cuicunq; superiori licitum est, dum ratio necessitatem affert, sibi subditis in materia licita & honesta tali genere adiurationis constringere.

Quinta conclusio.

¶ Quinta conclusio. Licitũ est cuicunq; quoslibet alios, siue sibi superiores, siue inferiores citra necessitatis impositionẽ per reuerentiã diuini nominis vel alicuius rei sacrę ad aliquid agendũ adducere. Et dũ ait D. Tho. hoc licere respectu quorũlibet, Deũ etiã cõprehendit quem adiurare possumus. Quare in argumẽto duo protulit cõtra quæstionẽ exempla: alterum q̃ Deum ipsũ per aliqua sacra obtestantes obsecramus. Atque alterum Apostoli ad Rom. 12. Vbi per Dei misericordiam obsecrat fideles. Quæ quidem obsecrationes quædam sunt adiurationis formæ.

Adiurare.

ADiurare, si vim præpositionis, q̃ augmẽ tatiua est, consideres, idem est quòd valde iurare, & potissimũ per execrationẽ, cũ quis negãs se aliquid fecisse ait, Dispereã si hoc feci. Vnde apud Teren. in Hecyr. sanctè adiurat non posse apud vos Pãphilum se absente perdurare. Impræsentiarũ autem idem est ꝙ iurando quẽpiam ad opus aliquod appellere & inducere, sicuti abiurare idem est quod aliquẽ iuramento abigere & repellere. Quẽadmodũ in baptismo abiuramus dæmones, illis eorũq; pompis abrenũtiantes: & hæretici dum cõuertuntur hæresin abiurãt. Est ergo latine adiuro, idem ꝙ Græcè, exorcizo, vnde, exorcismus, idẽ est quod adiuratio. Et quanuis frequentiùs vsurpetur pro adiuratione dęmonũ, qui ab energumenis exorcismis propelluntur, latiùs tamẽ patet, vt modò dicebamus. Nam & Deũ adiuramus & homines & irrationales bestias & tẽpestates nobis nocentes. Adiuramꝰ enim Deum cũ per merita filij sui eum obsecramꝰ. Quẽ quidẽ morẽ ecclesia in periodis omnium collectarum obseruat, cùm in calce semper ponat. Per dominũ nostrum Iesum Christum, &c. Et adiuramus Christum per suam crucem perque suam passionẽ & resurrectionem: & miseri obsecrãt per viscera Christi, per merita Deiparæ virginis. In summa, vt ait S. Tho. Sicuti per iuramẽtum necessitati faciendi aliquid nos ipsos adigimus, ita & adiuratiõe alios inducimus. Quòd fit vt sicut iuratio sit etiam adiuratio, dum legitima est, ad virtutem religionis pertineat: & dum est illicita sit etiam vitium religioni contrarium. Atqui idem est de abiuratiõe: coniuratio vero alium habet significatum, est enim conspiratio in aliquod facinus reipublicę perniciosum, sic dicta, quia multi in eundem finem simul iurant, quanuis & provehementi adiuratione vsurpetur, coniurãtur enim tempestates.

Argument.

¶ Tertia tamen conclusio esse cuipiam ambigua potest, qua negatur licitum esse necessitatem per adiurationem imponere alicui non subdito. Nam

Universidad de Deusto
Biblioteca

dū quis ab aliquo iuramentū petit,& recipit seruandi fidem contractus & pacti, nempe ab emptore soluendi pretium creditum, illū videtur adiurādo necessaria obligatione deuincire. Perinde omnino ac de Abrahā Gene.24.legitur, qui seruum iureiurando perstrinxit supposita femori manu, ne vxorē filio suo Isaac de filiabus Chananęorum: sed de terra cognationis suæ acciperet. Quapropter nullum hac ratione discrimen est inter seruum & alium qui est liber & sui iuris.

Hoc argumentum ob id fecimus, vt penitus ratio adiurationis exprimeretur, quatenus à simplici iuratione differt. Haud enim negat conclusio quin possit quisque quemlibet iuramento constringere: nam à rege ipso capitur iusiurandum obligatorium, sed de adiuratione fit in ea sermo. Est enim differētia, quòd cùm iuramentum ab aliquo capitur, idem ipse à quo capitur, actione propria iurat, seipsum obligans, siue alterius qui iuramentum recipit seruus sit, siue dominus. Ad iuratio verò nō actio eius est qui adiuratur, sed adiurantis, vt si verbi gratia ego quempiam prece & sacrorum obtestatione ad aliquid agendum moneam sicut Pontifex dixit Christo Matt.26. Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus: hoc enim non fuit iuramentum capere, sed adiurare. Et Nume.5. iubebat lex. Zelotypię adiurabit mulierē sacerdos, & dicet, Si non dormiuit vir alienus tecum, &c. Et.1.Regum.14 adiurauit Saul populum, dicens, Maledictus vir qui comederit panem vsque ad vesperū donec vlciscar de inimicis meis. Haud ergo adiuratio idem est quòd iuratio. Vnde fit consequens, quòd qui contra adiurationem sibi factam venit, etiam si seruus sit, neutiquā est periur⁹, quod re vera esset si ipse iurasset licet fiat criminis inobedientię reus. Quocir, cà si Abraham fecit, vt seruus suis verbis protulisset iuramentum per dominum cœli & terræ non fuit adiuratio, sed captio iuramenti, quod fecit seruus seipsum obligans. Magis tamen cōsentaneum textui apparet, illa verba Abraham per modum adiurationis protulisse, dicēs, Adiuro te per dominū Deū cœli & terræ, &c. Sic enim legitur. Pone manum tuam subter femur meum, vt adiurem te per dominum Deum cœli & terræ, vt nō accipias, &c. Tametsi captio iuramenti non nunquam adiuratio dicatur. Legitur nanq; Iosue.2. Postquam exploratorum hospita illos iuramento deuinxit, vt se domumq; seruarent suā, Innoxij erimus à iuramento hoc quo adurasti nos, &c. Potest ergo, vt quarta asseruit conclusio, dominus nō solùm iuramentum à seruo exigere, verùm & ipsum propriis verbis per Deum & sacra adiurare. Ettune seruus tenetur parere ex fide, quam domino debet. Attamen per proprium iuramentū arctiùs quisque constringitur quàm per alterius adiurationem. Est tamē grauior culpa adiurato seruo, si nō fit obtemperans quàm si non fuisset adiuratus. Quapropter domini iure nequeunt sine causa legitima seruos imperando adiurare. Quin vero aliæ adiurationes, quę fiunt ad superiores nō debent sine competenti ratione fieri. Est enim importunum & religioni minùs consonum dum quidam sine vrgente necessitate, vt mi serum obolum extorqueant per Christi vulnera perq; intemeratæ virginis viscera, obuiū quemlibet adiurare: imò dum Deum obsecrantes adiuramus, debemus obsecrationes rei quam postulamus admetiri, & non pro re, quæ minima pecunia æstimatur cotremēdas obsecrationes accumulare.

Primum argumentum S. Thomæ.

PRimum argumentum D. Thom. sumitur ex Origene homi.35. super illud Matth. 26. Adiurote per Deū viuum, &c. vbi ait, AEstimo. Quoniā nō oportet vt homo qui vult secundùm Euangelium viuere adiuret alterum. Si enim iurare non licet quantum ad Euangelicum Christi mandatum neque licet adiurare. Idque inde cōfirmatur, quòd princeps ille Sacerdotum Iesum illicite adiurauit per Deum viuum. Respōsio tamen est Origenem id intelligere de adiuratione, qua quis alium non sibi subditum cogendo adiurat. Adiuratio autem principis sacerdotū iniqua ob id fuit, quòd illo pacto voluit perstringere Christum, ac si eius esset legitimus princeps. Erat enim Iudæis frequentiùs adiurare subditos, quàm iuramentum ab illis exigere: præcipuè quòd princeps illeuer⁹ fuit à Christo iuramentū exigere: timens ne ille facere renueret. Adiuratio tamē illa multis nominibus fuit absurda. Primùm ex defectu potestatis, quoniā in processu illo quo Iudæi ad Christi necē tendebant, non poterāt eum de crimine interrogare: quia nō poterant interficere quenquam. Secundò quia superflua erat interrogatio, cùm satis id per doctrinā & miracula Christi debuissent habere exploratū eum esse Christum. Ad hæc adiuratio illa impura erat & nefanda: quia nolebant id à Christo audire, vt crederent, sed

sed vt ansam (vt fecerunt) inde nanciscerentur adigendi eum in mortem. Quare Christus neq; paruit respondēdo, sum, neq; prorsus negauit cum responderit, Tu dixisti.

Secūdum argumentum.

¶ Secundum argumētum eodem pertinet: scilicet quòd non licet adiuratione aliū compellere necessitatem illi imponendo præterq; subditum. ¶ Tertio argumento discrimen tangit quod nos suprà inter adiurationem & captionem iuramenti declarauimus. Arguit enim, Adiurare est aliquem adiurandum inducere: quòd tantùm potest dominus in seruum, vel creditor in debitorem: ergo non licet inferioribus superiores adiurare. Respondendo autem assumptum negat. Adiurare enim non est alium ad iurandum inducere: sed obtestatione ad aliquid prouocare. Est autem differentia inter adiurationem, qua ad hominē vtimur, & qua vtimur ad Deum. Cùm enim hominē adiuramus, contendimus per sacrorum reuerentiā eius animum emollire, & immutare. Cùm autē Deum, qui omninò immutabilis est, obsecramus, non id intendimus: impium em̄ hoc esset: sed contendimus aliquid ab eo obtinere, si modò per æternam eius voluntatē nobis destinauit concedere. Multa enim nobis quæ ab æterno elargiri constituit, decreuit dare per nostras obsecrationes & merita, quæ sunt effectus gratiæ, atque adeò prędestinationis. Itaque licet nos sine nostris meritis & prædestinauerit, & per præuenientem gratiam vocauerit, tamen nos per eius adiutricem gratiam & nostra opera ac subinde per nostras obsecrationes augmētum spiritualiū charismatū promeremur: iuxta verbū Petri, certam vestrā vocationē facite.

Differimē inter adiurare Deum & adiurare hominem.

ARTICVL. II.

Vtrùm liceat dæmones adiurare.

SVbsequitur vt videam⁹ an liceat adiurare dæmones. Ad quod D. Thom. suppositā distinctione duabus cōclusionibus respōdet. Distinctio ex superioribus colligitur. Bifariam namq; quēpiam adiuramus: scilicet per modum deprecationis ob reuerentiam rei sacræ quempiam inducendo: & rursus per modum compulsionis. ¶ Prima ergo cōclusio est. Neutiquàm licet dæmones p modum deprecationis adiurare. Cuius ratio est quia hoc genus quoddam est benevolentię & amicitiæ, quamerga dæmones nullatenus

Prima conclusio.

gerere fas est. Secūdus autem modus subdistinguitur. Nam alium compellendo adiurare dupliciter accidit: scilicet, aut tanquā hostē aut tanquā subditū. Præterea tanquā hostem aut ad illum repellēdum & propulsandum ne nobis noceat, aut ad aliquid ab eis obtinēdum: siue per doctrinam, siue per aliud quoduis auxilium. ¶ Est ergo secūda conclusio quadrimēbris. Dæmones per modum compulsionis adiurare possumus: non tamen tanquam nobis subditos: idque ad ipsos repellendos, non autem ad aliquid ab eis obtinēdum: nisi forsan aliqua nos affulserit diuina inspiratio, vt id faciamus. Ad huius autem conclusionis intellectum speculandum est dæmones in huius vitæ decursu cōstitutos esse aduersarios nostros. Etenim vt post originalem culpam amisso freno originalis iustitiæ, relicta nobis fuit rebellio carnis ad exercitium, sic & post victoriam serpentis quā dæmones primos nostros parētes superarunt permissum illis est, vt nos bello impugnent: nempe vt per hanc militiam, quæ vti ait Iob, est vita hominis super terram, ad triumphum sempiternæ felicitatis promoueamur. Vnde Paul. ad Ephes.6. Induite vos inquit aduersus insidias diaboli, &c. Sunt ergo dæmones in hac vita aduersarij nostri tanquam leones, vti ait Petrus in nos rugientes: in futura verò erunt vt ministri iustitię Dei, vltores nostrorum scelerū. Non tamē sunt nobis tanquā serui subiecti, sed Dei angelorumq; dispositioni subduntur, iuxta verbū Augustini.3. de trinit. Spiritus desertus regitur per spiritum iustum. Hac enim ratione & prouincijs & nostrum singulis addicti diuinitus sunt angeli in custodiam ad hoc gerendum cum illis bellum.

Secunda cōclusio.

Patent ergo singulæ conclusionis particulę. Possumus enim dæmones per virtutem diuini nominis à nobis propulsare, ne nobis vel spiritualiter, vel corporaliter noceant. Hanc enim nobis potestatem Christus reliquit. Vnde Luc.10. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & supra omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. In cuius virtute potestatis ecclesia exorcismos instituit ad expellendos dæmones ab obsessis corporibus. Imò verò idem Redemptor de ijs, qui in ip sum crediturī erant ait Marc.vltimo. In nomine meo dæmonia ejcient, &c.

Hinc ergo sequitur secunda particula, quòd eos non possumus tāquàm nobis subditos,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobisque obtemperantes adiurare, sed per vim arcere, ne nobis aduersentur. Sequitur deinde tertia particula quod neque possumus eos vrgere, vt nos doceant, aliaue vlla ratione iuuent: hoc enim esset nos erga illos taquam erga amicos gerere. Nisi forsan diuinus instinctu ad id nos excitet, sicut de D. Iacobo legitur, qui dæmonem compulit vt Hermogenem ad se adduceret.

Dubium.

Dæmonum potestas.

EST autem circa has cõclusiones tantillum nobis immoradum vt exactius exploremus. Vtrum aliquid nobis cũ dæmonibus cõmercium habere liceat. Ad cuius intellectum notandum est, quod dæmones, quia spirituales sunt creaturæ, qui ideò in suis motibus à loco non pẽdent, sed subitò se et alia mouere possunt, multa supra humanã facultatem in naturalibus efficere valent, vera tamen miracula nequaquam. Verum enim miraculum est quod supra naturam fit: supra naturam verò nihil, nisi virtute Dei, qui vniuersalis est naturæ Dominus: fieri potest. Deus autem talem virtutem nũquam dæmonibus impertitur, vt D. Thom. de potentia, quæst. 6. arti. 5. author est. Nam cũ dæmonis voluntas semper sit ad malũ intenta, si Deus virtutẽ miraculorũ illis donaret, testis fieret illorum prauitatis: qđ absurdum est concedere. Miraculum enim testimoniũ est diuinæ voluntatis. Quare. 2. ad Thessal. 2. ait Paulus aduentum Antichristi fore in omni virtute & signis & ꝓdigijs mẽdacibus. Imò verò non solùm hanc virtutẽ illis Deus non tribuit, verũ neq; eos tãtùm facere sinit, quantũ sua natura possent. Itaq; sicut angelis bonis mirabiliũ virtutẽ suprà suam naturam confert, ita & malos adeo nec totum faciant quod naturaliter valent. Et vtrumq; in bonum nostrum. Vnde August. lib. 3. de trinita. c. 9. Quod angeli, inquit, mali possent si permitterẽtur, ideo nõ possunt, quia non permittuntur. Et illa cohibitio dicitur ligatio dæmonũ: permissio autem vt aliquid faciant nuncupatur solutio, sicut in tentatione Iob soluta fuit dæmonis potentia, certis tamen limitibus ne tam acriter cũ inuaderet, quã suis viribus nequiter posset. Et Apocaly. 10. Legitur quòd oportebit dæmonem solui modico tempore, nempe sub aduẽtum Antichristi. Potestatẽ ergo dæmonis in ijs potentijs, q̃ nobis miracula cẽsentur trifariam exercent. Vno modo faciẽdo, vt res appareant quæ verè non extant, idq; per mutationẽ organi phantasiæ cõmotionisq; specierum & sumigantium humorum capitis, sicuti dormientibus vsu venit, & freneticis, & mente captis, quibus per eiusmodi elusionem sensuum multa in aëre apparent, quæ non sunt. Quo pacto portenta illa quæ Marcus Varro enarrat, interpretatur August. libr. 18. de ciuit. Dei. videlicet socios Vlyssis ab illa famosissima Circe cõuersos in bestias, & Archades stagnum quoddam tranantes conuersos in lupos, & Diomedis socios in aues, quæ aliquanto post tẽpore ad eius sepulchrum circunuolabant.

Paulus.

August.

Trina dæmonis potẽtia.

Augustin.

Quẽadmodum August. ipse in Italia vidisse affirmat stabularias mulieres, quæ venenũ in caseo hominibus porrigentes in iumenta conuertebant: sicuti Apuleius de se vel narrat vel fingit. Ait in quam August. id sopitis sensibus per internam eorum illusionem apparuisse: quanuis si aues illæ circũ sepulchrũ Diomedis volantes permanserunt, aliunde erant ministerio dæmonũ allatæ. Vnde Magi qui hac arte vtuntur, præstigiatores dicũtur: solent enim magnifica cõuiuia instruere, mẽsasq; epulis referre, & ministrantium frequẽtia perornare, vt de nostro Inacho à Mendoça fertur, quæ tamen tandẽ de repẽte in carbones, inq; alia id genus futilia euanescunt. Pari modo, & ludi, quos nostri depassa passa vocant præstigię nuncupantur: vel q̃ oculorũ aciẽ perstringãt, vel ab stygę, qđ est tenebræ quasi sensus obtenebrent, vt res cernere videantur, quę nõ sunt. Tametsi non oẽs illos lusores dæmonũ ope censendi sunt vt alioqui nõ ita vulgo permitterentur: possunt e mnanuũ agilitate & celeritate res fictas, ceu veras ostendere. ¶ Secundo modo id faciunt applicãdo naturalia actiua passiuis: sicuti idẽ Aug. lib. 3. de trinit. c. 7. & 8. & lib. triginta. quæst. q. 79. ait Magos Pharaonis cõuertisse virgas in serpẽtes & ranas: afferendo. I. aliunde aliquid putrefactiuũ, qđ eas citissimè putrescere faceret, atq; in illa animãtia transformari. Nã scriptura Exod. 7. Magos fecisse similiter đ suis virgis affirmat sicut Aaron de suis. Quanuis Aaron virtute diuina per verum miraculũ magi verò citra miraculum per artem & modum naturæ. At verò vt Deus ostẽderet quicquid creatura facit, etiam malus dæmon, à sua ipsius potestate pendere, & permisit illos aliqua facere, & tandem adhibuit ne plura facerẽt. Qui enim virgas in serpentes & ranas & alia animantia conuerterant, tãdem nequiuerunt easdem in cinipes transformare.

Quare

Mirabiles verum naturalium uirtutes.

Quare cõfessi ipsi sunt dicentes. Digitus Dei est hic. Accedit & in hanc causam id quod maximè adnotandũ est nẽpe in herbis lapidibus & aquis, & reliquis naturalibus rebus mirificas inesse virtutes, hominibus quidem ignotas, quas dæmones cognoscentes citissimo quidẽ motu afferre possunt, quocunq; velint, ad insolentissimos effectus demonstrãdos. Nam profectò, vt lib. 21. de ciui. Dei. c. 4. author est Aug. qui primũ magnetis virtutẽ trahẽtis ferrũ agnouerit, nõ potest dum primũ viderit nõ illico in admirationẽ rapi: qđ ipse Aug. sibi vsu venisse fatetur. Subiungit autem. cap. 5. mirabilia multa naturalia, nempe apud Garamantes emanare fontẽ tam frigidum diebus, vt non bibatur, tam fœtidũ noctibus vt nõ tangatur. Et in Epyro aliunde in quo fasces accensæ extinguntur, & extinctæ accenduntur. Et Aristot. in lib. de admirandis rebus ait lapidẽ Modan in Tigride repẽriri, quem qui portauerit à feris lædi nequibit, herbãq; charisiã crescere in monte Igero, quam si mulier portauerit, homines ad sui amorem pellieret. Et Plin. atq; alij mirabilia huius generis referũt. Ijs ergo possunt dæmones supra hominũ captu vti, vt miracula facere existimentur. Quare Magi, si ad primum vocis significatũ attendas, ijdem sunt qui sapientes, videlicet rerũ naturas perscrutantes. Sed quia à zoroastre Persa Magorũ principe cœptũ est per astrorũ speculationẽ, q̃ eius nomen sonat, de rerum euentibus iudicare, illam occasionem nacti dæmones insinuauerũt sese ad plures euentus reuelandos. Et inde Magi cœperũt male audire, esseq; infames: nempe q̃ non solùm naturali cognitione sed dæmonum ope & adminiculo vterentur. ¶ Tertius ergo modus, quò dæmones miracula se mentiuntur facere, est q̃ intrantes aliena corpora, seu viua, seu inanima, occulta & ab humana cognitione remota, loquũtur. Quocirca falsissima est opinio Hermetis trimegisti, Quem D. Aug. libr. 8. de ciui. Dei. refert, & Alexand. in libr. de magicis sustentat, videlicet q̃ omnia Magorum opera in causas naturales resoluunt, ac potissimùm in astrorum cõcursus. Quamobrem solent Magi certis obseruatis astris, certisq; adeò temporum momentis, anulos statuasq; astronomicas fabricare, quibus mirabiles virtutes tribuũt, à quibus anulis sumpta occasione in anulis à maleficis spiritus familiares digito gestare solent. Quod auè astrorum concursus atq; influxus ad id nõ sufficiant patet. Nam quis ita sit quòd syderia per suas influentias his inferioribus dominent: tamen multa fas sunt magi quę per naturam impossibile est fieri. Faciũt enim statuas moueri, atque adeò loqui, & responsa dare, quæ nisi viuenti atq; intellectũ habenti congruere nequeunt. Vtam autem nulla res nisi ab alio viuente per generationem habere valet vel Deo, qui dominus est naturæ, id præstante. Quapropter certum est dæmones easdem astronomicas fabricas ingressos illos exhibere motus & loquelas, sicuti in ergumenis faciunt. Similiterque nanq; angelus bonus linguam asinæ Balaã loquebatur. Sed rogas nunquid non posset anima negotio dæmonis afferri, quæ corpus resumeret, informaretq; perinde atq; in die iudicij? Respondetur id minime fieri posse, est enim opus supranaturale, ob idq; inter vera miracula recensendũ, quę dæmon facere neutiquam potest. Quocirca historiã Saulis quę vt 1. Reg. 28. legitur per Phitonissam fecit suscitari Samuelem nequaquam sic intelligere fas est, vt arte dæmonũ fuerit vere suscitatus: sed vel quod August. ad Simplicianum ait, dispensatione Dei spiritus eius apparuit vel etiam reuixit, vt verba historiæ sonant. Et Ecclesiast. 46. notatur vel fortassẽ, vt idem Aug. 21. de ciui. autor est. quod refertur. 26. q. 5. can. mirũ arte magica inuocatus dæmon sub forma Samuelis apparuit: sæpissimè nanque se esse defunctorum animas mentiuntur. Atque ita intelligẽdum est quod Clem. lib. 1. de Symone Mago refert, qui aiebat in hominibus à se interfectis, retineri sua arte animas. Erãt enim planè dæmones. Ad aliquem ergo istarum triũ causarũ, vniuersi dæmonici effectus reducẽdi sunt. Vñ laruarũ (quas nostri Bruxas appellant) maleficia in causam primam ferè auctores referũt. s. q̃ somno sopitæ manent in suis domibus, aut in extasim raptæ, somniãtes illa facere, quæ dæmones assumptis ex aëre similibus corporibus perpetrãti cui sententiæ. D. Aug. applaudit. At profectò adeò sunt multa experimẽta de hac re comperta, vt non esset vanum opinari nonnunquam rapi per aëra motu dæmonum inuisibiles fatas, vt ipsæ Deum offendentes mala perpetrent. Nam compertum est dum illa mala faciunt, abesse suis domibus, & e lectis quibus accubuerant. Hæc autem examinandi nõ datur hic locus: de quibus ergo satis. ¶ Secũdò autẽ ad præsens attinens propositũ adnotãdum est dæmones in odio Dei quod primo

Magi sapiẽtes.

Tertius modus.

Hermes. Alexand.

De Lamiis.

Odium dæmonum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

actu cõceperunt, adeò esse obstinatos & obduratos, vt quicquid vel faciant vel mediten tur, ex alio odio dimanet; & ad Deum ipsum infestandum procedat. Quòcirca (id quod considerate meditandum est) odia, quæ in nos exercent, non in nostrum tantũ malum intendunt: sed vt Deum offendant; & iniurijs persequantur, eũq; eo fine & proposito frustretur, quo nos creauit: videlicet, ne gloria sua nomenq; amplificetur: Quapropter professio nostra est aduersus illos tanquam aduersus acerrimos hostes nostros, perpetuũ gerere bellum quod super fonte baptismi illis indiximus, nomina nostra dantes in militiam Christi aduersus illos; quos ideo abiuramus, renuntiantes illis omnibus pompis eorum, atque adeò sanctissimè pollicitãtes nullo nos vnquam eorum fauore, aut auxilio, aut beneficio vti.

Prima conclusio. EX his ergo colligitur conclusio prima, qua ad propositam quæstionem respondetur, videlicet, quod nullum cum illis commercium inire possumus, aut societatẽ aut pactum, quod vllius sit beneuolentiæ indictum: sed semper debeamus illos, vt summos hostes tractare, etiam si vltro nobis gratisq; aliquod beneficium offerant, nihil a nobis exigentes. Idq; non solũ quia prauæ eorum voluntas nihil nobis, nisi in malum nostrum impendere potest, sed etiam si in bonũ nostrum esset semper succedat: quia hostes sunt Dei, nullum eorum beneficium acceptare possumus. Id quod apprimè notandum est. Nam illud, aut petere, aut suscipere esset desciscere à fide Dei & ceu trãsfugas in eorum militiam transmigrare. Atq; hic maximè locum habet illud Christi, qui mecum non est contra me est: & qui mecũ non colligit, spargit. Nam & inter humanos reges lex est, vt miles q aliquid ab hoste receperit, reus fiat fractæ fidei. Vnde Pau. 1. ad Corinth. 10. Nolo vos socios fieri dæmoniorũ. Ex quib⁹ fit consequens vt neq; ad expellendos alios dæmones neq; ad illorũ maleficia dissoluenda, & curãda licet alium dæmonẽ inuocare. Potest enim vnus aliũ pellere: quia non sunt omnes æqualis virtutis, sed neq; hoc licet eo quòd aliquod esset beneficium quod ab illis recipere non possumus. ¶ Huius autem dæmoniaci consortij gradus existunt alij alijs nequiores: nam eorũ adoratio summũ obtinet idololatriæ fastigiũ. Enimuero quanuis reliquas creaturas, p dijs colere, vt homines & marmora, & sacra immanis sit idololatriæ impietas, indicibiliter scelestior est dæmones colere, vt potè qui summum Dei odium in ipsum continẽter exercẽt. Secundus paulo q; inferior gradus est, aliquã amicitiã ceu inter pares cum illis contrahere. Solent se eĩ insinuare tãquam incubos & succubos: deinde quasi consultores in rebus, quæ sunt hominibus charissimę, atque adeò ceu medici ad curandos corporum morbos. Neq; verò in initio, quæ sua vafricies est, quicquã ab hominibus vicissim reposcũt, vt astutiùs eos inescare valeãt. Sed & hæc tũ societas ad apostasiã pertinet, grauissimũq; adeo peccatũ est. Tertius gradus est deinde remissior aliquid ab eis citra vllum amicitiæ indicium petere, vel illos ad aliquid inuocare, etiam si securissimus sis, nulla te amicitia cũ illis colligare, & penitus est cũ illis aliquid pacisci etiam citra cultum vel adorationem, sed tanq; hosti dicere, affer mihi tale, aut tale auxiliũ, & reddã tibi hoc. In summa omnis eiusmodi societas ob id peccatum est apostasiæ, q cũ hoste Dei cõtrahitur, & quasi cũ rege alterius regni, quod cœlesti aduersatur, & cũ tali hoste, qui nullas põt inducias habere belli, sed cõtinenter absq; vlla cessatione aduersus Deũ & nos pugnat, quasi leo rugiẽs quẽrẽs quẽ deuoret. Secũda ergo cõclusio in præsentiarũ sit, quòd possũmus cum dæmonibus precisè colloqui & cõuersari tanq; cum hostib⁹, idq; dupliciter: vel eos virtute Dei expellendo, vt per exorcismos facimus: vel cõpellẽdo ad aliquod seruitium, vt Symon & Iudas dæmones cõpulerunt suã statuã confringere, & Iacobus aliũ vt Hermogenem ad se adduceret.

Gradus diuersi.

Argumẽ. 1. D. Thom.

PRimũ & tertiũ argumẽtũ D. Tho. facillima sunt. Primũ eĩ est Origenis authoritas super Matthęũ loco suprà citato, dicẽtes, nõ esse secundũ potestatẽ datam à saluatore adiurare dęmonia: sed iudaicũ esse. Hoc autẽ intelligitur de adiuratione, quæ non fit virtute diuina ad dæmones cõpellendos, sed permodũ beneuolentiæ, vel deprecationis. *Argum. 3.* ¶ Tertium verò est quòd adiurare aliquem videtur ad quãdã societatẽ pertinere, quam nobis cum dæmonibus cõtrahere nefas est. Ait eĩ Pau. 1. ad Corin. 10. Nolo vos socios fieri dæmoniorum. Argumentũ autẽ hoc tãtùm conuincit q per modũ beneuolentiæ, nõ possumus illos adiurare: possumus tamẽ per vim cõpellionis. ¶ Secundum autẽ argumẽtum ampliorem postulat sermonem. Cui vt alia nos duo adhibemus, arguitur sic. Cum energumenis à dæmonibus obsessis licet

Argumentum alia.

cet nobis colloquia conserere. Nam & exorcistæ & circũstantes multa illos interrogãt. Imo exemplo Christi docemur id esse licitum, quippe qui Mar. 5. à dæmone scisciatus est quodnam esset illi nomen, qui respõdit, Legio. Quapropter D. Tho. q. 95. art. 4. licitum esse autumat à dæmone sua sponte id offerente, propter aliorum vtilitatem, aliquid interrogare: hęc autem omnia speciem cuiusdam societatis præ se ferunt: ergo eiusmodi societas nõ est illicita. Secundo (quod est argumentum D. Tho.) arguitur. Si licitũ esset dæmones adiurare licitum perinde esset Necromanticis suis incantationibus dæmones inuocare, cùm tamẽ de hoc malè audiãt sintq; adeò iure prohibiti. Tertiò deniq; arguitur. Si non liceret dæmonum arte eorumq; reuelationibus vti, eò q non licet cũ illis habere cõmercium, sequeretur q neq; liceret ariolari per astra. Nã quàm sæpissimè illuc se dæmones insinuant ad reuelandum futura. & occultos euentus: & tamẽ nõ prorsus huiusmodi astrologi condemnantur, nec ab scholis proscribuntur. ¶ Primo argumento subnotantur exorcistæ, in quibus profectò multa sunt cauenda. Primũ quòd maxima ex parte neq; diuina virtute, neque verò magica arte vtuntur, sed sunt meri impostores, vt ego ipse plurimorum sum oculatus testis: sæpe enim fingunt dæmonia inde ejicere, vbi nullũ est, atq; adeò plurimæ mulieres ceu dæmonio obsideri mentiuntur lucri causa, dicentes esse animas defunctorũ quas infamant. Et ideo nisi aliquod interesserit dęmonij documentũ quod sit efficax, nulla est habenda fides: nempe nisi dum lingua locutis habenda fides: quantumcũq; immobiles existant, vt multis hominũ viribus dimoueri loco nequeãt. Præterea neq; longa inire colloquia cũ illis licitum est. Fateor equidem, vt ad argumentũ respondeã vnũ aut alterũ verbum interrogare non esse mortale, sed quædam uenialis curiositas. Attamẽ longos sermones cũ illis habere, præterquam quòd ad quãdã eorũ societatẽ vergere videtur, periculosum est. Nã dæmones cũ honori nostro & famæ insidientur, si aliquã fortè veritatẽ dicunt, non id faciunt nisi ad diffamãdum aliquẽ vel defunctum vel viuum: & sæpe circũstantes. Vnde Chryso. super illud Mar. 1. vbi Dominus spiritui immundo dixit obmutesce, & exi ab homine. Salutiferũ hoc inquit nobis dogma datur, ne credamus dæmonibus, quantumcũq; denuntient veritatẽ. Quo circà superstitiosissimũ, neq; vllo modo ferendũ est, petere à dęmonibus signum in testimonium loci, vnde venit, aut quòd nunq; in hominẽ à quo expellitur reuertatur: est enim mendax, & pater mendacij. Et ideo neq; illi, neq; suis signis & testimonijs vlla est habenda fides: sed solùm virtute Dei repellẽdi sunt. Interrogari autem quicquam nisi à sanctissimis viris nõ debent, vt potè qui à Deo obtinere possunt, vt eos veritatẽ fateri cõpellãt, sicut falsi sunt Christo vbi dixerũt esse legionẽ. Postremò hic animaduertendũ est quod quis exorcismi sanctæ res sint, & à Christo vsq; & apostolis originẽ ducãt, nõ tamen tam crebrò sperandi sunt eorum effectus quã tẽpore nascentis adolescẽtisq; ecclesiæ. Nã cũ expulsio dęmonũ per ecclesiæ ministros testimoniũ sit fidei, fit vt tũc temporis quãdo opus erat fidem per miracula habiliri, frequẽtiùs eiusmodi miracula ederent. Modò autem firmata iam religione, non ita crebrò cõtingũt: neq; adeò tamẽ exorcismorum religio cõtẽnenda est. ¶ Circa secundũ argumentum meditãda sunt varia Magorũ nomina, quę tã iure canonico. 26. q. 5. quã iure ciuili. C. de maleficijs & mathematicis, atq; alibi sæpe denotant. Sunt enim Necromantici: sic dicti, quòd in defunctorum cadaueribus secreta rimantur, Neeron enim idẽ est quòd cadauer & Mantia diuinatio: vel ideo quod per artem Magicam mortuos suscitare se autumant. Hydromantici verò qui per aquæ spectionem diuinant. Sicut & Chiromantici qui de manuum lineamentis de moribus hominum iudicant. Iam verò Necromantici per Antonomasiam dicuntur, qui circulos faciunt & cœlestes plagas captant ad inuocandum dæmones. Hi autem omnes ob id grauissimis censuris vtroq; iure condemnãtur, quòd, vt ait in solutione secundi D. Tho. magiã in hoc exercent, & dęmonum adminiculo ad res perdiscendas vtũtur sicuti & Aruspices, id est, auium inspectores & Phytones qui de occultis respondent. Est enim de omnibus istis hæc regula præ oculis habenda quòd eorum incãtamẽta nõ attestãtur, quòd dæmones, ceu hostes tractent, vt diuina virtute eos à maleficijs arceãt, sed potiùs tanq; familiares atq; auxiliatores suos. ¶ Tertiũ argumentum, plixioris egebat disputatiõis, quam locꝰ fert præsens. Duo tamẽ de istis astrologis affirmãtur. Primò quòd per astrorum obseruantiam, & domos ac regiones quas ipsi delineant, quãuis possint

Responsio primi arg.

Chryso.

Varia magorum nomina.

De astrologis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint effectus naturales veluti pluuias & serenitates temporũq; successus quadamtenus prospicere, haud tamen accidentarios effectus & euentus. Enimuero cũ natura semper certis determinatisq; periodis eosdẽ operet effectus, nõ possunt per causas naturales cõtingẽtia deprehendi, vt quòd ab homine fodiente sepulchrũ thesaurus fortè reperiatur, aut quòd fulmine sit quispiã vel alia extraordinaria morte perituru. Et multòminùs per easdẽ causas futura contingentia vel occulta deprehendunt quæ ex mera nostra volũtate pendẽt: eo quòd intellectus & volũtas incorporeæ potẽtiæ sunt, ac perinde ab impressionibus cœlestibus exẽptæ. Nã corpus in spiritũ nihil immediatè imprimit. Vnde Arist. 3. de anima tex. 150. cõtra illos qui aiebant talẽ inesse hominibus voluntatẽ qualẽ in die inducit pater virorũ deorũq; s. sol vel cœlũ in die natali, ait in hanc opinionẽ inde fuisse collapsos quòd animã putarẽt esse sensum. Quapropter cœli, causa per se esse nequeunt actionũ liberi arbitrij. Et quãuis imprimẽdo in corpus humanũ, possint circa cõplexiones aliquid facere, atq; adeo circa sensus, qui cũ sint animæ organa, possunt illa m quodã modo inclinare. Tamẽ qm̃ sensuales vires vt 3. Eth. author est Philosophi rationi obediũt: nulla inde necessitas libero arbitrio imponitur, sed cõtra cœlestes influxus põt homo operari. Atq; eo præsertim quod educationes, & cõsortia cũ ijs aut illis hominibus, & potissimũ amor Dei & gehenæ metus atq; honoris cupiditas, & infamiæ timor, & alia id genus multa possunt hominũ inclinationes & effectus permutare. ¶ Colligamus ergo cũ D. Th. 2.2.q.95.art.5. cõclusiones duas quibus ad tertiũ argumentũ respõdeatur. Prior licitum est per astrorũ inspectionẽ de affectibus naturalibus quæ ordinario naturæ cursu fiunt aliquod iudicium captare, vt de serenitatib⁹, de pluuijs, de pestib⁹, deq; id genus tempestatibus alijs. Hoc enim est de effectibus per proprias causas iudicare: sicuti medici ex morborum malignitate de futura morte iudicant. ¶ Posterior neq; de accidẽtarijs cõtingentibusq; effectibus neq; vero de ijs q̃ in nostro sunt arbitrio per astrorum cõsiderationẽ põt iudicium nisi fallacissimũ ferri. Multoq; minùs valent eos qui occultissimè crimen aliquod cõmiserunt illa scientia inuestigare neq; eorũ qualitates & iudicia quibus deprehẽdantur. Hæc enim astrorũ aspectus non produnt. Quare Aug. lib. 4. confes.

Duæ cõclusiones.

August.

Illos inquit Planetarios, quos mathematicos vocant, consulere, Christiana & vera expetit & amat. Hæc ille. Ratio aũt est q̃ dæmones cùm homines videant tam cupidos secreta agnoscendi, atq; illos præsertim quorum ea interest scire, in eiusmodi astrorũ iudicia ferenda omni solertia sese ingerunt. Præterquã quòd eiusmodi astrologi adeò semper & falluntur & fallunt, vt vix eos semel cõtingat vnã veritatẽ proferre. Quare idẽ Augustinus 2. super Genesim ad literã. bono, inquit Christiano, siue Mathematici, siue quilibet impie diuinantium & maximè dicentes vera cauendi sunt, ne consortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiat. *Augustinus.*

Meditatio de astrologis maximè considerãda.

¶ In his autem astrologis, vt lib. 5. dicere cœpimus, attentissimè inter eorum scientiam discernendum est & eiusdem scientiæ vsum. Enimuerò quanuis eis gratis, imò contra veritatem demonstratã concedamus, quòd occulta possint per suã scientiam inuestigare, nihilo minùs eius vsum ad hoc applicare, vt occulta crimina reuelẽt, est nouum peccatũ idemq; mortale & grauissimũ cõtra iustitiã. Est enim occultos peccatores præter ordinẽ iuris infamare. Demus enim perinde astrologum scire quis furtũ, aut adulterium, aut homicidiũ fecit, acsi ꝓpr⁹ oculis vidisset, profectò nihilo minùs grauissimũ illis peccatũ est & reipublicæ pernicioſissimũ illũ detegere & reuelare. Præterquã q̃ ad nihil aliud valet quàm vt inter homines infamię & iurgia ferantur: quandoquidem iudici neutiquam licet solo indicio astrologi contra quempiã procedere. Neq; enim tranquillus status rei publicæ in hoc consistit, vt occulta crimina nisi ordine seruato iuris, inuestigent. Fac nullũ crimẽ committi posse occultissime, quin illicò fieret manifestũ, profectò neutiq; homines viuere possent. Si autem astrologis vlla daretur fides, nullũ esset occultũ. Igitur quãuis verissima semper dicerẽt, ob hoc ipsum essent citiùs è republica exterminandi, nisi se continerent ne vllum vnq̃ infamia denotarent. ¶ Igitur vt rem tandem concludamus omnia magorũ genera trino iure acerrimè condemnata sunt: diuino. s. pontificio, & cæsareo. Verba enim sunt Deut. 18. Quãdo ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dedit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentiũ: neq; inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos scisciteꝛ, & obseruet somnia atq; auguria, nec sit maleficus, nec

Condemnationes iurũ aduersus Magos. Deute. 18.

nec incantator, neq; in Phythones cõsulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia hæc abominatur Dominus, & propter istius modi scelera delebit eos in introitu tuo. Et Leuit. 19. Nõ declinetis ad Magos neq; ab ariolis aliquid scisciteminì, vt polluamini cũ eis. Et cap. 20. Vir siue mulier in quibus Phytonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus abruent eos, sanguis eorum sit super illos. Hæc atq; aliæ id genus animaduersiones frequẽtes extant in veteri testamento aduersus omnes Magorum species. Erat enim populus ille sitientissimus occulta perscrutandi & cognoscendi, ac subinde in istud idololatriæ genus propẽ fissimus. Sed & lege euangelica ecclesia anathematis gladio idem genus hominũ acerrimè impetit vt patet. 26. q. 5. per totum videlicet canonẽ si quis ariolos. & omnibus subsequentibus vsq; ad can. nec mirum, arioli, aruspices, stellarum cursus obseruantes, & sortilegi & incantatores, & augures qui Gentilitiũ idololatriã sequi videntur: & pariter illi qui cum illis fuerint conuersati, auxilia aliqua à suis artibus petentes, anathematizantur, excommunicantur, & ab ecclesia procul excludũtur. Et. C. de maleficijs. & mathematicis. l. artem geometriæ. & l. nullus aruspex. & l. eorum. & l. nemo. & in summa per totum titulum. aruspices & magi seueriſsimis legibus vindicantur. Nã l. etli. equuleo dediti iubẽtur vngulis sulcantibus latera pœnas perferre, ꝓpriõ dignas facinore. & l. nemo. supplicio etiam capitis puniri iubentur. Accedunt & leges regni nostri partita. 7. titu. 23. Hoc tamen adnotauerim contra quosdam qui siniſtrè Legem primam huius tituli intelligentes eam in fauorem Astrologorum allegare contendunt. Ait enim lex, diuinationem, quæ fit per scientiã Astronomiæ nõ est se illicitã: sane cũ illa sit vna ex septẽ artibus liberalibus. Verba hęc tamẽ secundũ tenorẽ duarũ cõclusionũ quas ꝓxime cũ D. Tho. collegimus, interpretanda sunt, videlicet, q̃ illa scientia est licita ad iudicãdũ de pluuijs, aut pestibus, ac tẽpestatibus, q̃ astrorũ cõcursu certitudine naturali eueniũt. Haud tũ lex intelligit eandem scientiã esse licitã ad iudicandũ de accidentarijs effectibus, aut de illis quæ ex nostra volũtate pendẽt & multò minùs ad inquirẽdũ personas occultas, quę aliquod pẽtũ perpetrarũt. Imò hmõi Astrologos cũ Necromãticis. & Diuinatorib⁹, & Mathematicis comparat: quos subinde grauiſsi

Cõe maleficijs.

Leges regni

mo iudicio cõdemnat. Et l. 3. supplicio capitis plectendos censet. Et idem habetur inter ordinationes regni tit. 8. cap. 4. d. 1. & 2.

Leuit. 19.

26. q. 5.

ARTICVLVS. III.

Vtrum liceat adiurare irrationalem creaturam.

POstquã visum est tam Deũ quàm homines & dæmones adiurari posse, sequitur postremo an irrationales quoque creaturas liceat adiurare, sicuti locustas, & bruchũ, nubesq; aut q̃ alias tẽpestates. Et rndet D. Th. suppositis distinctionib⁹ duabus per tres cõclusiones. Distinctio prior est. Adiuratio hmõi, aut refertur ad ipsam irrationalẽ creaturã ita vt oratio & locutio ad illã dirigat. Et de hoc est prima cõclusio. Vanũ esset irrationalẽ creaturã sic adiurare, vt sermo ad eã dirigeretur. Atq; hãc ꝓbant argumẽta tria D. Th. Nã cũ adiuratio nõ nisi per locutionẽ fiat, quam irrationales creaturæ percipere nõ valent, frustraneũ esset illas adiurare. Deinde adiuratio illis tantũ cõpetit, quibus cõgruit iurare: irrationales autẽ creaturæ iurare non possunt: ergo neq; adiurari. Ad hæc cũ duplex vt dictum est, sit adiurationis modus. s. & deprecatorius, & cõpulsorius, prior vanus est respectu irrationaliũ creaturarũ, vt potè quæ nullũ habẽt suorũ actionũ dnium, vt precem moueri queant. Posterior verò soli Deo cõpetit cuius solius imperio, vt habet Matth. 8. obediant venti & mare: quare nos creaturis irrationalibus nihil imperare possumus. ¶ Secũ do modo fieri potest adiuratio, vt referatur ad eum à quo talis creatura agitur & mouet nempe ad Deũ, & ad dæmonẽ, quorũ actionẽ licet diuersa ratione eiusmodi tẽpestates nobis ingruũt. Enimuero eadẽ est actio agẽtis & eius rei quæ agitur & mouet sicut motus & eius rei quæ agitur & mouet sicut motus sagittę, & ipsius est tanq̃ rei motę, & sagittantis tanq̃ eã mouẽtis. Quapropter motus tempestatis est motus ipsius tanq̃ rei motæ, Dei autem tanquam primæ causæ omnium naturalium actionum: & præterea tanquã permittentis dæmonem eisdem irrationalibus creaturis vti ad nobis nocẽdum. ¶ Hac igitur de causa statuitur secunda conclusio. Dupliciter iure possumus irrationalem creaturam adiurare. Vno scilicet modo adiurationem per modum deprecationis ad Deum dirigendo: & alio modo dirigendo eam ad dæmonem per modum cõpulsionis. Atqui

Distinctio.

Prima conclusio.

Secũdus ad iurationis modus.

Secũda conclusio.

prior

Universidad de Deusto
Biblioteca

prior modus pertinet ad eos qui diuina inuocatione citra exorcismos miracula faciũt: sicuti de Simone & Iuda legitur qui dracones adiurarunt præcipientes eis, vt in desertũ secederent, posterior vero pertinet ad exorcistas. ¶ Tertia conclusio. Nequaquam licet dæmones in eiusmodi euentibus adiurare, quasi auxilium ab eis implorando. Posset enim vt modo dicebamus vnus dæmon aliũ arcere, & dæmones qui nubila colligunt rogatu nostro cessare, sed hoc esset eos vt deos colere, quod ingens esset apostasiæ crimen.

Tertia conclusio.

SEcunda & Tertia cõclusiones certissimæ sunt, neq; vllũ præ se ferunt dubiũ quod sit disputatu dignum. Prima vero, quãuis nihilo sit minus certa, est tamen memoriæ penitus contra quorundam abusum cõmendanda. Nempe vt in eiusmodi adiurationibus, quas vulgus cõiurationes appellat. Bruci locustarum & nubium adiuratio non ad huiusmodi res dirigitur, sed vel ad Deũ per modũ deprecationis, vt dignetur nostri misereri, dæmonesq; cohibere, qui eius permissu eiusmodi tempestates in nos obmoliuntur. Et hic est optimus omnium modus eiusmodi cladibus occurrendi. Quod si adhibeãtur exoreismi, non intelligãtur aduersus res irrationales dirigi, sed aduersus dæmones, vt in virtute Dei cessent nobis esse infestos. Hoc aduersus illos adnotauerim, qui potiùs impostores, & incitatores sunt, quàm exorcistę: nempe qui cum nubibus, & locustis, & brucis cumque alijs eiusmodi bestiolis pugnare cõtendunt, ac si eorum colloquia perciperent, aut in ipsarum nubium aut locustarum potestate esset cessare. Quin verò litem cum locustis contestantur, patronosq; & adnocatos, & procuratores illis creant, qui causam ipsarum defendant, illasque coram iudice accusant, à quo conuincuntur, condẽnantur, anathematizantur, & excommunicantur: cum ipsi potiùs adiuratores excommunicandi essent, atque in vltimas insulas relegandi. Nam si contra vermiculos loquũtur, quid illi intelligunt? Sin verò contra dæmones, quid opus est illos ordine iuris oppugnare? Sanè cùm nostri sint publici hostes, qui nullo iure, sed sola vi suam nequitiam in nos exercent. Atque adeo tanquam manifestarios inimicos nostros sola virtute Dei armatis licet nobis illos propulsare. Haud ergo iudices & ecclesiastici & ciuiles (nam vtrisque res incumbit) in huiusmodi impostores, præstigiatores animaduertere negligant: quippe qui religionem Christianam irrisioni exponunt.

FINIS LIBRI OCTAVI
De Iustitia & Iure.

LIBER NONVS
De Iustitia & Iure.

PROOEMIVM.

IN septimo libro, vbi religionis arguimentum ingressi sumus, de voto à nobis disputatum est: nempe de his quę homo Deo suapte spõte pollicetur: atq; adeo de sacerdotibus qui diuinis peragendis sacrificijs mancipantur, ut proximo de iure adi religione. Subsequitur ergo secundum ordinem ibidem ꝓpositi, vt de illis dicam" q̃ mortales religionis vinculo eide optimo deo reddere cõstringuntur: vt pote de oblationibus, ac de decimis, quæ substantia sunt & alimonia sacerdotum: ac subinde de vitiõ simonię, quo adytus eiusdem sanctę ecclesiæ pollui solent. Oblationum autem decimarumq; tractatione nequimus aliunde aptius ac subinde pulchrius auspicari, q̃ ab earum radice & fundamento: nempe à sacrificijs, quæ non modò Christiani, verũ vniuersi mortales Deo suo iugiter offerre tenẽtur. Est enim sacrificium, oblationum suprema, ad quã reliquę vniuersæ referũtur. Quare duas sacrificiorum quęstiones præmittere operæpretiũ duximus: vnam in genere, atque alteram in singulari.

QVÆSTIO PRIMA,
De sacrificio in genere.

S. Thom. 2.2. quæst. 85.

ARTICVLVS. I.

Vtrum Deo sacrificare, sit de lege naturæ.

Argum. 1. à parte negatiua.

PRIMVS igitur articulus quæstionis de sacrificio est, vtrum sacrificiorum oblatio sit de iure naturæ. Arguitur nanq; negatiuè. Ea quę sunt iuris naturæ, cunctis sunt mortalibus cõmunia: sacrificia autem Deo offerre non fuit semper vniuersis mortalibus commune & vnum. Abel nãq; legitur obtulisse de grege suo: Cain verò de terræ frugibus. Atqui Melchisedec, vt Gen. 14. relatum est, panẽ & vinũ, alij verò alia animalia: ergo sacrificiorũ oblatio non est de iure naturæ. ¶ Secundo. Ea quæ ius naturæ docet, minimè credere licet iustos homines præteriisse: de Adã autẽ nusquam sacrificiũ obtulisse legitur: neq; verò de Isaac, cùm tamen de eode primo parente Sapientia ipsa cap. 10. contestetur eduxisse eum à delicto suo: vbi potissimũ sacrificij oblatio videbatur cõgruere. ¶ Tertio. Sacrificia, vt. 10. de ci. uit. Dei author est Aug. in quadam significã. tia offeruntur: significare autem quod vocibus primum (vt. 2. de doctri. Christ. idem est author) deinde rebus congruit, humano beneplacito instituitur: non ergo sacrificia à lege naturæ dimanarunt, sed à iure humano.

Argum. 2.

Argum. 3.

Augustin.

¶ In cõtrarium autẽ est, q̃ omni ætate semper fuit apud cũctos mortales aliqd sacrificandi specimen: quod autem mortales omnes doceti sunt, natura magistra didicerunt.

CVm res sit per se ipsa euidens, sacrificia, seu Deorum seu veri Dei, ab ipso statim mũdi primordio more & vsu inter mortales celebratissima: superuacaneum fuisset quærere an fuerint. Sed prima quæstio de eorum fonte & origine instituitur: nempe vtrũ sit hominum inuentum, an potiùs documentum naturæ. Vbi primùm omnium non est prætereundum, vt res ipsa, solennissima semper Latinis fuit, ita & nomẽ eisdem esse receptissimum. Est enim sacrificiũ idem quod factio sacri: & sacrificare idem quod sacra facere. Quapropter, vt scienter D. Th. præsenti quæst. art. 3. adnotauit, sacrificium non idem est prorsus quod oblatio. Nam quicquid in Ecclesia offertur, oblatio dicitur, etiam si nihil circa rem ipsam fiat. Sicut dum offeruntur nummi, aut panis, aut res aliæ: sacrificium autem non fit, nisi vbi circa res ipsas Deo oblatas aliquid exercetur. Quales erant priscis animalium immolationes: & nobis dum sacrosanctum panem benedicimus, frangimus, & consumimus: hoc enim est sacra facere. Vnde apud gentes præter sacerdotes sacrificia offerẽtes, erant sacrifici qui illa exercebant opera. Est ergo sacrificium, peculiare sacerdotum munus. ¶ Ad quæstionem igitur vnica cõclusione respõdetur.

Quid sacrificium.

D. Thom.

Cõclusio re sponsiua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

detur. Sacrificiorum oblatio non solùm diuini iuris est & humani, verùm & ex eorum numero, quę in iure naturæ sunt posita. Probatur. Ratio ipsa naturalis magistra ex his quæ in se homo experitur eum plane docet alicui superiori esse subditũ. Miseriæ nanq; ærumnæ, & calamitates quibus indesinenter afflictatur, eum commune faciunt aliunde sibi, hoc est, desuper opẽ ferri. Atq; adeò sentit aliquẽ sursum existere, cuius auxilijs egeat: idq;, quicquid sit, omnes pro Deo habent. Rursus & ex rerum ipsa natura discit sublunaria hæc: quia cœlorum influentiam suscipiunt eisdem esse loco subdita, eademq; ratione terrã cæteris elementis: vt pote quorum rore aëreq; iuuatur: ac perinde se etiam ipsum Deo, cuius ope viuit, subiectionẽ debere atq; honorem. Modus autem sensuali homini congruens est, vt reuerẽtiam quam Deo debet non modò intùs animo referat, verũ & sensibilibus signis eadem foris exhibeat. Hac igitur naturali ratione doẽti atq; admoniti sunt vniuersi mortales qualicunq; ratione Deum nouerint, eidem sacrificia offerre, in signum debitæ reuerentiæ & subiectionis. Quemadmodùm & inter homines mos subditorum est, dominis, quasi eorum dominium confitentes, munera offerre: hoc autem ipsum in præsentiarum sacrificij nomine intelligimus. Fit ergo nostra conclusio consequens: nẽpe sacrificiorũ oblationẽ esse de iure naturæ. Et est notanda conclusionis persuasio: quæ non de sacrificio tantùm quę mente iotùs offertur procedit, sed etiam de externo. Nam etsi verus Dei cultus, qui spiritus est cordiumq; inspector, intùs in corde potissimùm consistat, iuxta illud Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus cõtribulatus: id quod tum Christus ipse Ioannis. 4. testatur dicens, Venit hora & nunc est quando veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate: tum etiam Apostolus. 1. ad Corin. 14. Orabo spiritu, orabo & mente: tamen cùm nos corporei simus, vtroq; homine debemus eum colere. ¶ Ex his vtique colligitur quantum ad Dei cognitionem attinet, neq; exterum sacrificium esse necessarium, neque verò vocalem orationem, veluti inter homines, quibus non nisi externis signis aliena corda innotescunt. Neque verò externus cultus laudi datur nisi quatenus ad internum refertur. Attamen non ideo non est magno pretio ęstimãdus. Valet enim tum ad excitandum, tum etiam ad testificandum mentis affectũ. Quare suo non caret egregio merito. His nanq; quæ ex animo redundant, debitum Deo secũdùm nostram naturam persoluimus. Quare sanctè institutum est, vt publicitus in templis res diuina celebriter fiat. ¶ Arguat verò quispiam contra conclusionis rationem sic. Naturalis ratio, etsi nos nostrorum defectuũ admoneat, tamen non ab altiori principio nos docet subsidia nobis prouenire quàm à naturalibus causis. Nam si lumen duntaxat naturale consulas, quantum ad corpus perorbes cœlestes naturales philosophi docuerunt nobis esse à natura prouisum: quantum verò ad animi cognitionem per intellectuale lumen: sed quantum ad effectus per liberum nostrum arbitrium. Respondetur quòd vbi naturalis ratio omnibus est nebulis expurgata, clarè monstrat hæc ipsa naturalia adminicula non nobis sufficere ad medendum omnibus miserijs quas corpore & animo patimur: atque adeo saltem in confuso aliam indicat superiorem causam quam homines pro Deo habent. Quòd si aliquę reperiantur tam barbaræ nationes, quæ non nisi vel cœlorum, vel alia inferiora præsidia cognoscunt, solari syderi, aut cuipiã alteri ctea turæ honores pendunt diuinos, ac subinde sacrificia. ¶ Conclusio ergò cum sua ratione adeò est lumine naturali nota, vt nulla vnquàm fuerit natio, quæ non Deum coleret, sacerdotesq; haberet, atque adeo sacrificia. Duo enim hæc paria cogitare soleo, quibus omnis semper constitit respublica: videlicet sacrificium & sacerdotium: lex & gubernator. Nam reipublicę institutor quem primũ illicò scopum ciuium oculis præfigere consueuit, fuit Deus, quem populus venerare tur & à quo subsidia poscęret. Mox, quibus coleretur, sacrificia instituere. Deinde leges condere eidem religioni cõgruas: ac subinde magistratus, penes quos sita esset legum custodia. Sic enim Liuius tradit, Numam illum secundũ Romanorum Regem instituisse rem publicam. Vnde Arist. 6. Ethi. cap. vlt. inter magistratus, sine quibus constare nequit res publica, connumerat sacerdotes qui publicis sacrificijs addici debent: quorum quidẽ præsidentes, tum reges sacrorum dicuntur, tum Pontifices Maximi. Idq; repetit libr. 7. cap. 8. vbi in primo magistratuũ gradu eosdem collocat sacerdotes. Et Ethi. 8. cap. 9. ad rationem alludens nostræ conclusionis, ait, sacrificia vetusta post præceptionem frugũ fuisse fieri solita. ¶ Quòd si historias tam nostras

Probatio

Solutio.

Paulus.

Corollariũ.

Aristot.

nostras quàm profanas perlustres, statim ab orbe condito, Abel, Noe, ac Melchisedech, in lege naturæ videas oblationes, & sacrificia obtulisse. Et ante legem datã, Abraham etiam & Iacob. Et in sacra prætereà historia, Genesis. 47. extat sacerdotum Aegyptiorum memoria qui erant regalibus priuilegijs insignes.

Ad primũ argumentũ

Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd sacrificiorũ oblatio, si eam in genere mediteris, cunctis fuit gentibus semper cõmunis: quòd autem his vel illis vterentur, constitutiones fuerunt humanæ secundũ hanc, aut illam Dei cognitionẽ quã vnaquæq; gens attingebat. Hac enim ratione dicebamus libro proximo, & secundo humanas leges à naturali deriuari: scilicet per modum determinationis generis ad species. Est enim lex naturę vt malefactores supplicio plectantur: quod autem hoc aut illo, lex sanxit humana, secundũ cuiusq; nationis ingenium. Et idem est de cultu, & sacrificijs. ¶ Et per hoc respondetur ad argumentum tertium: videlicet quòd suos significare conceptus, naturale est homini: his autem, aut illis vocibus & signis, cuiushbet est placitum. ¶ Ad secundum verò respondetur non esse dubitandum, quin Adã & Isaac, sicut & cæteri iusti, sacrificium obtulerunt: maximè cùm Adæ sua innotuerit culpa, atque Isaac sua etiam originalis: quæ quidem culpa secundùm Gregorium antiquis patribus per sacrificiorum oblationes remittebatur. Sed nõ opus fuit vt vniuersa in sacram historiã essent relata. Et fortè consultò. Nam cùm in Adam initium habuerit culpa, non est tanquam oblator sanctificantis hostiæ nõiatus: sed filij sui Abel & Cain in quibus sacrificiorum disparitas quę semper fuit in orbe placẽtium & displicentium Deo, notata fuit. Sacrificij autẽ quod Isaac obtulerit, ideo forsan non habetur in sacris memoria, q ipse fuit à patre in sacrificium oblatus, tanquàm hostię Christi prognosticum, qđ vniuersorum apex radixq; fuit.

Ad secundũ argumentũ

Ad tertium

ARTICVLVS. II.

Vtrum soli Deo sit sacrificium offerendũ.

Vtrum ar tumentum

QVoniam dicere visi sumus, Deo, cuius ope indigemus, sacrificia à nobis debere, arguitur quòd non illi sit soli sacrificijs litandum. Sancti homines, iuxta verbum Petri in. 2. Cano. diuinæ efficiuntur consortes naturę. Præterea angeli, vt patet Iob. 1. filij Dei nominantur: ergo vtrisq; decet sacra litare. ¶ Secundò. Maior illis quàm terrenis principibus debetur honor: sed homines principibus honores deferunt & munera offerũt: ergo licitum est, vt sanctis sacrificia fiant. Eo potissimùm quòd aras illis templaq; & altaria erigit Ecclesia. ¶ In contrarium est illud Exod. 22. Qui immolat dijs occidetur, præterquàm Domino soli.

Argumẽ. 2.

Cõclusio ne gatiua.

ADquæstionem simplici conclusione negatiua respõdetur. Nemini præterij vni summoq; Deo fas est sacrificia immolare. Conclusio præter allatum testimonium triplici ratione probatur. Prima autem ex superiori facile colligitur. Dictum enim est sacrificium exterius, ceu testimonium offerẽdum esse interni illius quod est in anima: nam religio exteriori in hoc potissimũ seruit, anima verò se illi in sacrificium addicit, penes quẽ, vt dicebamus, situm esse cognoscit suum præsidium & subsidiũ: ille autem solus est Deus: ergo illi tantùm sacrificia debentur. Probatur hæc postrema præmissa. Homo sicuti & rerũ vnaquæq; præter Deũ & ab aliquo principio emanare se cognoscit, & in aliquẽ vltimũtẽdere finem, qui sua est suprema fœlicitas. Deus autem solus est & principium hoc, & subinde finis, atque adeo ab ipso veluti à primo fonte, & quicquid habemus recepimus: & ad id quò rendimus ad iuuamur. Soli ergo ipsi fas est sacrificia libare. Accedit secundò q illi tantũ licitũ est sacrificare apud quẽ licitum est orationibus nostris ac precationibus accurrere, tanquã ad illum vnde nos, nostraq; vtriusq; hominis salus pendet. Hac autẽ ratione solũ Deũ oramus, vt nostri misereatur, nobisq; opem ferat. ¶ Ad idem facit tertio exemplũ quod inter homines cernim⁹. Regi enim, summo reipublicæ capiti, illi dicati sunt honores: quos alteri inferiori deferre, crimen esset lęsæ maiestatis. debet enim præ ciuibus cũctis in ea esse excellentia, vt ei quẽplam exequare, citra eius iniuriam fieri nequeat. ¶ Hęc igitur nos conclusio docet, sacrificare, officium esse cultus latrię, hoc est seruitutis & subiectionis quæ soli Deo debetur. Id cuius nos Paulus ad Rom. 1. planè curauit admonitos: vbi impudentissimã illam gentiũ idolatriam obiurgabat, arasq; eorũ, & lucos, ac subinde nefaria sacrificia abominabatur: quæ cũ honores essent soli immortali Deo

Prima ratio conclusionis

Secunda rõ

Tertia rõ.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aug. iure proprio debiti, vilibus creaturis impendebant. Et est præterea conclusio D. Augustin. 10. de Ciuitate Dei: quam ca. 4. & subsequentibus luculenter edisserit: vbi rationes D. Thom. insinuat. Deus nanq; sacrificia nostra non ideo quòd illis indigeat à nobis expoſcit: est enim, teste Dauide, Deus qui nostrorum nullatenus bonorū eget: sed significationis gratia. Primùm scilicet, vt exteriorib⁹ rebus vera cordis sacrificia expromam⁹? Vnde sacrificium, inquit, visibile, inuisibilis sacrificij sacramentū est: hoc est sacrū signū. Interna autem sacrificia protestationes esse debent, quibus Deum profiteamur, eū esse vnum, à quo salus nostra, totaq; rerum summa, ac demū suprema nostra fœlicitas pendet. Quare cùm peccamus, confitentes cum Propheta ei soli peccasse, corda nostra conterimus & contribulamus, atq; orationes ei veluti suauissimū incensum adolemus: cuius vtique sacrificij signa erant illa quæ sub antiqua lege in victimis atque incenso offerebantur. Vbi profectò egregiè sacer ille pater versiculū illum pœnitentis Dauidis interpretatur: Si voluisses sacrificium, dedissem: vtique holocaustis nō delectaberis. Sacrificiū Deo, spiritus contribulatus: cor contritū, & humiliatū Deus non despicies. Admonet enim nos propheta ea ratione Deum nolle sacrificia quę vulgus eum velle arbitratur: scilicet quod in pecudum trucidatione delectetur: aut quòd illis cibis indigeat: quas quidē dementium cogitationes in alio Psalmo retundit dicens: Si esuriero, non dicā tibi: meę est enim orbis terrę, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinē hircorum potabo? Quasi diceret: Ego quidem esurire non possum, & ideo tauris tuis & hircis in cibum non egeo. Neq; verò si esurire possem, tuo indigerem pastu: nam meus est orbis terræ & plenitudo eius. Non ergo hac ratione vult sacrificia. At quia non omnino ea renuit ac despicit, sed grata habet, tanquam signa spiritualis sacrificij, subdit: Sacrificium Deo, spiritus contribulatus. &c. Per hæc ergo ratio elucidatur priscorū sacrificiorum: nempe immolationis animalium, emissionis hirci, ac cæterorum. Ratio inquam erat quòd nō offerebantur tanquā res simplices: sed tanquā signa. ¶ Duo autē ex his fiunt reliqua dubia. Prius de sacrosancto sacrificio altaris nostri, quod re vera nō tantùm vt signū à nobis offertur, sed veluti res nullo æstimabilis pretio. Sane cùm deo

Ratio ueterum sacrificiorum.

Prima dubitatio.

Deum ipsum in pretiū debitorū nostrorum offeramus, vt quæstione ꝓxima dicturi sumus. Ad hoc autē respōdetur, ratione huius immensæ hostiæ longè esse à reliquis diuersam. nam est cōmemoratio pretij humanæ redēptionis. Tāetsi nihilominùs signum sit seruitutis nostræ, quo ꝓfitemur totum nostrum genus, tum præuaricatione in Deum fuisse collapsum, tum eius beneficio seruatū atq; adeò eiusmodi expiatione in eius gratiam reuocatū. Sed de hoc statim latiùs. ¶ Alterum verò dubiū est, quòd videtur Christianorum mores præsenti cōclusioni cōtradicere. nā & Deiparę Virgini cęterisq; diuis in more nobis est munera offerre, locaq; habere designata quorū deuotione diuersis sanctis nosipsos nostraq; offerimus, atq; id etiā sub forma sacrificijnā & sanctis thura adolemus, & cereos incendimus, & reliqua facimus q̄ imaginē prę se ferūt sacrificij. Hoc autem dubiū, argumentorū respōsa dissoluent

Solutio.

Dubium. 2.

A D primum igitur respōdetur, quòd etsi angelis ac sanctis diuinitatis nomen per Dei gratiā cōmunicetur: iuxta illud, Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes: nēpè in filiorum ordinē adoptati, tamen hæc nō est diuinitas per naturā & æqualitatē Dei. Quare nemini præter ipsum par est honores deferre diuinos: atq; adeo neq; sacrificia facere ratione iam dicta. ¶ Et ex hoc deriuatur solutio argumēti secūdi: nēpè q̄ etsi principibus humanis maiora offerantur, quàm quæ antiquitus, & præter sacrificium altaris modò offeruntur Deo: tamen pretiositas sacrificij non æstimatur secundùm rem quæ offertur, sed secundùm cultus subiectionisq; significationem: & ideo sicut illa qua homines Deo subduntur, obedictia & veneratio nemini pręter ipsum impendi potest, sic nec vlla sacrificij ceremonia. ¶ Ad tertiū demū respondetur, ex hac veritatis cōfessione nullatenus fieri consequens, vt nō modò hæretici, verùm & alij arbitrentur qui nolunt illo nomine censeri, vllam idololatriæ imaginē hac religione palliari, quòd diuis munera offerimus: nam in primis illa non sunt sacrificia, sed meræ oblationes. Etenim verum sacrificium altaris soli Deo offerre fas est. Vnde Augustin. 8. de Ciuita. Dei: Non constituimus martyribus templa sacerdotālia: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Vnde sacerdos non dicit, offero tibi Petre vel Paule: sed Deo dicimus. Accipe oblationem quam tibi offerimus. Sanctorū

Ad. 1. obj.

Ad secundū

Ad tertium

Augustin.

Sanctorum autem memoria fit in Missa, tū quia de eorum victorijs Deo gratias referimus, tum quia eos oratores atque intercessores nostros apud eundē Deum nostrum constituimus. Præterea & simplicia munuscula quæ sanctis offerrimus, in Dei laudem & honorem referimus: quippe qui amat in sanctis suis laudari, quatenus eius sunt filij ad æternam iam hæreditatē recepti. Quem admodū quo regis famulos honore dignaris, regem ipsum colis. In summa, sicuti sanctos sola duliæ adoratione colimus, non latriæ: & oratione pulsamus, non vt nostri misereantur, sed vt pro nobis orent: eodem interstitio oblationes illis facimus, non sacrificia. ¶ Hinc fit absurdè eos errare qui licere negant & eleemosynas in honorē Virginis & sanctorum, aut petere aut porrigere. Nā primum nihil aliud est quàm gratitudinis virtus si sanctorum ipsorum amore eleemosynas ob id conferamus, quòd nostri sunt interuētores apud Deum: vt suo charitatis officio par rependamus. Et præterea eleemosynæ quas in honorem sancti pēdimus, perinde ac de alijs oblationibus dictum est, in Dei honorem cedunt.

Licitum est eleemosinas in honorem virginis ac sanctorum petere & porrigere.

ARTICVL. III.

Vtrùm sacrificiorum oblatio sit specialis virtutis actus.

POstquàm visum est de substantia, & obiecto, seu fine sacrificij quæritur quàm latè pateat. Primùm in hoc articulo quantum ad actus, an videlicet omnia opera omniū virtutum, sint sacrificia. Et subinde articulo sequenti quantum ad personas, quæ ad sacrificia obliganturi: vtrùm vniuersi mortales ad hoc obligentur. Quęritur ergo vtrùm offerre sacrificia ad specialē pertineat virtutē. Arguitur enim negatiuè. Primū ex Paulo. Admonet quippe hic nos ad Rom. 12. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentē, Deo placentem, &c. Et ad Hebræos vltimo. Beneficentiæ & cōmunionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Exhibere aūt corporum mēbra in hostiam, ad corporis affectionem attinet, cuius macerationem per plures fit virtutes: nēpè per abstinētiam & ieiunium, per castitatis continentiā, & per fortitudinem in martyrio. Et pariter beneficentia, quę officium est charitatis, per misericordiā exercetur, & per liberalitatem:

Primum argumentum

nō ergo sacrificare officiū est singularis virtutis, sed omniū. ¶ Huc secūdo accedit Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei: vbi ait verū sacrificium esse omne opus quod agitur vt in sancta societate inhæreamus Deo. ¶ Adde tertio q̄ sacrificium id omne censetur quod offertur Deo. Offerimus ei autē tum mente deuotionem & orationē, tum etiam corpore res: vt decimas, primitias, & holocausta, & c. quę variarum sunt virtutum officia. ¶ In contrariū est quòd singularia præcepta non dantur nisi de actibus singularis virtutis & in Leui. singularia sunt de sacrificijs posita.

Argumē. 2.

Aug.

Argumē. 3.

VEritatē huius quæstionis pluris iam ꝓpter Lutheranos scire refert, quàm elapsis tēporibus referebat. Negant em̄ nō minus obstinanter q̄ impudenter aliqđ esse familię christianę singulare sacrificiū, ad certā attinēs virtutē & cultū: sed dicunt omnia virtutum officia nihil aliud esse quàm sacrificia quædam: atque adeò in Christianismo nullum dignoscunt singularē sacerdotū ordinem: sed aiunt vniuersos Christianos vtriusque sexus esse promiscuè sacerdotes: iuxta verbum Petri, in sua prima Canonica, vniuersos appellantis regale sacerdotium. Ac perinde inficiantur sacrosanctum altaris sacramentū esse sacrificium. De quo quidem expugnando errore constituta hic nobis est proxima, quæ subsequitur, quęstio. ¶ Vtigitur hic articulus eiusdem sit quæstionis substerniculum, respondetur ad præsentē quæstionem tribus cōclusionibus. Prima. Sacrificiorum oblatio secundū suam ꝓpriam rationem, est actus specialis virtutis: nēpè religionis: suam inde nanciscens laudē, q̄ in diuinam fit reuerentiā. In hoc enim, vt libr. 2. dictū est, propria ratio religionis cōsistit.

Lutheranorum error.

Prima conclusio.

¶ Secunda. Cuncta officia vniuersarū virtutum participatiuè & ab extrinseco quatenꝰ per religionis virtutē in diuinum honorē & cultum referūtur, sunt quædā sacrificia. Exēplo ambæ simul cōclusiones patescunt. Virtutum singulæ ex suis propriis obiectis sortiuntur speciē: vt alia sit fortitudo: & alia iustitia: & sic cæterę. At verò dum per charitatem referuntur in Deum, quandā charitatis speciem participant: sed nihilominùs charitas suum habet propriū obiectum & actum qui est Deum sub ratione bonitatis eius diligere, ac subinde eadē ratione proximum. Si militer in vitijs furtum per se est peccatum: attamen dum fit ꝓpter mœchiam quandā, inde maculā eiusdē vitij cōtrahit, vt. 5. Ethi-

Secunda cōclusio.

Rō utriusq; cōclusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aristo. corum autor est Aristo. Pari ergo modo ꝓ prium religionis obiectū est, Dei excellentia & potestas nobis opitulandi, quā sacrificijs & hostijs ꝓtestamur: significātes nos illi esse subditos, & tanquā domino tales debere honores. Quapropter corda nostra altaria ei constituimus, in quibus & per pœnitentiam cruentas peccatorū victimas ei cędimus, & per fortitudinem ꝓ eius veritate martyrio nos cōsecramus: & per charitatis feruorem incensum ei adolemus: ac perinde per misericordiā eius amore pauperibus subuenimus: & per temperātiā corpora maceramus. Cùm hæc inquā omnia in Dei cultum & honorē virtute religionis referimus, sacrificiorum rationem participant. Et hoc pacto intelligendus est August. lib. allegato de Ciuit. Dei. ca. 4. vbi quædam horum exē pla congeminat. Et illud Oseæ victimis Reddem' vitulos labiorū nostrorū. Et ad Hebr. vlti. Per ipsum (scilicet Christum) offeramus hostiā laudis semper Deo: hoc est fructibus labiorum, eius celebrantes nomen.

Tertia cōclusio

¶ Tertia cōclusio. Sunt tamē actiōes quędā & officia q̄ nullam habent aliunde laudem q̄ quòd in diuinam reuerentiā significandi gratia exhibentur. Et hæc maximè propriè dicuntur sacrificia. Exempli gratia: Eleemosynas erogare, temperate ac fortiter agere, etiam si nō per virtutē religionis sacrificia fierent, essent nihilominùs per se virtutes. Attamen vetus illa animaliū occisio, & aspersio sanguinis, pinguedinūq; incensio, si significationis ratione semoueas, nullā per se haberēt virtutis rationem: & ideo hęc peculiariter dicuntur sacrificia: quali nō aliam

Ad argumē ta facta.

ꝓmerentia quàm religionis laudē. ¶ Argumenta igitur in contrariū allata, per has tres conclusiones dissoluuntur. Probāt enim officia aliarum virtutū esse, non intranee suapteq; natura sacrificia, sed extrinsecus propter relationem in reuerentiam Dei. Quo tamē non obstante, sacrificandi munus officium est specialis virtutis religionis.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm uniuersi mortales ad sacrificia teneantur offerenda Deo.

POstquam visum est quomodo sacrificandi virtus cæteris virtutibus imperet, vt pote quasi in suum ipsius finem eas referens, videre restat quàm late se ad omnes mortales extendat. Arguitur nihilominùs à parte negatiua. Inde sacerdotes nomen trahunt quod litandis sacrificijs sunt adscripti, non autē omnes sunt sacerdotes: ergo neq; omnibus incūbit sacrificandi munus. ¶ Secūdò sacrificare propriū est populi sub lege Dei peculiariter agentis. Nā vt ait Apostolus ad Rom. 3. quæcunq; lex loquitur, his qui sub lege sunt loquitur: & lex vetus fuit vbi primo populus est ad sacrificandū vero Deo institutus, vt patet in toto Leuit. ergo gentiles, qui sola viuunt lege naturæ ad nulla tenentur sacrificia. ¶ In contrariū autē est ꝓ sacrificijs Deū reuereriae venerari est de lege naturæ: ad ea autem quæ sunt legis naturæ, vniuersitas mortalium tenetur.

Primum argumentum

Argumē. 2.

Paulus.

Duplex sacrificij genus

AD quæstionē sub distinctione quatuor conclusionibus respōdetur. Est enim sacrificium, aliud intraneum quod mēte immolatur: aliud verò extraneum qđ re foris exhibetur. Atq; hoc extraneū rursus duplex, vt superiùs dictum est: aliud scilicet qđ sic specialiter est sacrificiū vt nullam habeat aliunde laudem: aliud verò quod per se quidem officium virtutis est, licet relatum in reuerentiam Dei fiat sacrificiū, qualia sunt cūcta virtutum munia. ¶ Est ergo prima cōclusio. Ad sacrificium mentis internū non solū

Prima conclusio.

antiqui lege scripta, Christianique sub lege gratię, verum & mortalium vniuersitas lege naturæ tenetur: nemo enim viuentiū exsistit qui quatenus creatura Dei est, atque ad ipsum tanquam ad supremū finem conditus, non teneatur illam intus reuerentiam illi exhibere quæ primo rerum principio supremoq; fini debetur. ¶ Secunda conclusio.

Secunda conclusio

Ad illa sacrificia quæ sola significatione virtutem religionis induunt soli illi tenentur qui sub lege scripta Dei agunt: vt patres ad suum sacrificiorum numerum: nos verò ad vnicum nostrum. Hoc enim probat locus ille Pauli citatus ad Rom. 3. nam lex illa solū obligabat suos subditos sicut nos nostra.

Paulus.

¶ Tertia conclusio. Nihilominùs solo naturali iure viuentes, quocunq; seculo fuerunt futuriq; sunt, eodem semper astricti sunt iure ad aliquod exhibendum sacrificium, quo secundū legitimā cognitionē quam de vna prima causa habere tenentur, profiteantur se illi esse subiectos, honoresq; diuinos debere: per cuius quidem sacrificij protestationem in lege naturæ ablueretur eis originalis macula. Cōclusio est manifesta: quoniam eo ipso quo quis nouerit vnum primū rerū

Tertia conclusio.

parentem, intelligere debet illi esse subiectū, atque adeò, non solùm mente, verùm & corpore obligari eū colere. Eò potissimū quòd nūquàm Deus humanū genus remedio destituit abluendæ originalis culpæ: nisi mētis cæcitas aliquibus mortalibus impedimento fuerit nè illud deprehenderent. ¶ Quarta cō clusio. Sacrificia q̄ ab extrinseco sic dicuntur, hoc est cuncta virtutum opera, vniuersi tenentur Deo offerre, vel actuali, quod aiūt, vel virtuali ratione: nam tenetur quisq; proponere vni seruire primæ causæ supremoq; rerum fini, declinando à malo & sequendo bonum: ac subinde eidem officia cuncta offerre & obsequia sua, cui vniuersa bona tenetur accepta referre. Hic autem non est locus quo hęc debeant altioribus principijs disputari: in hoc quippe duntaxat, hic cōmemorata à nobis sunt, vt literam D. Tho. per conclusiones distribuētes, viam sterneremus ad quæstionem proximā quæ de peculiari est nostro sacrificio. ¶ Et per hæc ad argumentum respondetur. Nam quatenus homines virtutum omniū officia in Deum referunt, Petrus Apostolus Christianos vniuersos appellauit sacerdotes: tamen illis propriè nomen conuenit, qui ꝓprie sacrificant: hoc est illas ceremonias in quibus diuinꝰ cultus cōsistit peragunt. ¶ Argumenta autē initij quęstionis id prorsus conuincunt, quòd nō singuli mortalium propriè offerunt sacrificia: & idcirco nihil definitioni quæstionis præsentis obstant: nimirum qua id tantùm constitutum est, quod iure naturæ vnaquęq; respublica tenebatur p suos sacerdotes quos huic muneri mancipare debet, Deo optimo maximo genus aliqđ offerre sacrificij.

Quarta cōclusio.

Ad argumē ta facta.

QVÆSTIO SECVNda, De ineffabili sacrificio altaris in particulari.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm sacrosanctum Sacramentum altaris sit uerè sacrificium.

CVm satis demōstratum sit, sacrificiorum ritum ad religionem iure naturæ pertinere, consequens fit vt ad ineffabilem christianorum hostiam descendamus: nimirum cum primis interrogantes, sitnè aliquod peculiare sacrificium Christianæ familiæ, idemq; sacrosanctū altaris sacramentū. Videtur enim Paulus huiusmodi confessionī ad Hebr. 10. refragari: vbi conferēs Christum supremum sacerdotem nostrum cum antiquis, qui hostiarū multitudinē quotidie frequentabant, ait: Hic autem scilicet Christus, vnam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei. Et è vestigio iterum: Vna enim oblatione cōsum mauit in æternum sanctificatos. Ac subinde rursum volūtariè peccātibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia. Quibus vtiq; assertis contestari videtur vnicam fuisse veram victimam quā Christus in cruce obtulit: atque adeò altaris sacramentū non esse sacrificium. Alioqui non vna, sed quàm plurimæ existerent hostiæ, quæ peccantibus nobis essent à Christo relictæ. ¶ Adde secūdò quòd cū hæc altaris ceremonia nihil aliud sit quā memoria illius Christi passionis, vt illud eius cōmonstrat mandatum: Hæc in mei memoriam facietis: nō modo abusus videtur vocis, verùm & temeritatis audacia, appellare illud sacrificium: memoria siquidem rei non est noua res, sed antiquæ repræsentatio. Etenim dum memoriam Natiuitatis aut Resurrectionis festiuè celebramus, non vtique cōsideramus tunc Christum nasci aut resurgere: Quare neq; dum in altari eum offerimus, ipsum tunc fingere licet crucifigi aut mori: sed in memoriam reducimus, quemad modùm se ipse obtulit. ¶ Ad hęc tertiò: Christus non se obtulit sub speciebus panis & vini: ergo nostrum sacramentum, non est sacrificium, sed sacrificij memoria. Præterea Augustinus lib. 10. de Ciuitate Dei, ca. 20. libr. 4. de Trinitate: In immolatione, inquit, Christi idem est sacerdos offerēs, & ipsa oblatio: qđ in Missa non vsu fit. ¶ In contrarium est solennis ecclesiæ confessio in venerando canone, qui omni est antiquior memoria. Nā ante venerabilis sacramenti cōsecrationem perhibet sancta ecclesia offerre se diuinę maiestati, sancta sacrificia illibata: ac subinde post consecrationem protestatur se eidē diuinitati offerre hostiam puram, hostiā sanctam, hostiam immaculatam: panem sanctū vitæ ęternæ, & calicem salutis perpetuæ.

Primum argumentum

Argumē. 3

Augustinus.

¶ Sacrosanctum sacramentum altaris adeò est religione nostra ac fidei confessione perspicuum, esse sacrificium, vt nisi in

Universidad de Deusto
Biblioteca

diabolo diuinitùs permissa tanta esset potestas homines dementandi, nullus Christianorum eatenùs desipere, vt id vnquam inficias iret. Attamen ille Vuicleff Anglus, Sathanica furia correptus, cũ omnes ritus ac sacramẽta Ecclesiastica e medio tollere pertenderet: & hoc etiam diuina maiestate plenum demoliri conatus est. Et quatenus sacramentũ est, & quatenus sacrificium. De quo articulo venerabilis Vualdensis contra ipsum egregie disputauit, libro secundo de sacramentis: ac de hoc peculiari puncto an sit sacrificium, cap. 31. & 32. Post verò Lutherus qui in omnia eiusverba diabolicè iurauit, idem sacramentũ negat esse sacrificiũ. De qua ideo re virulentum edidit libellum, cui titulum fecit, De abroganda Missa priuata, vbi postq; inanibus rationibus, quas nos modò retulimus, visus sibi est rẽ demonstrasse, amarulentis nos cõmatibus proscindit: dicens quòd qui sacramentum altaris sacrificium vocamus, idololatra impietate cõmaculamur: imò eodẽ verbo ait nos negare, Christũ semel tãtũ fuisse mortuũ. Nam suã, inquit, mortẽ vnicũ esse voluit sacrificiũ. Infert ergo subinde nullũ esse peculiare sacrificiũ in Ecclesia Christi, sed cũcta Christiana opera, nempe eleemosynas, orationes atque oblationes, & reliquarum virtutum officia esse nostra sacrificia. Et quoniam sacerdos ab immolando sacrificio dicitur, eadem ratione totam Ecclesiasticam Hierarchiã subuertit, negans distinctos esse gradus episcoporũ, sacerdotum, & laicorum: & quotquot Christiani sunt, ait esse sacerdotes: iuxta illud primæ Petri. 2. Vos autem genus electũ regale sacerdotium, gens sancta, &c. Ob idque vnumquẽque suum offerre sacrificium sacramentaq; ministrare posse, etiam altaris. ¶ Contra hanc antem absurdissimam hęresim, non duæ dicam constituuntur modo conclusiones, sed ostenduntur legitimè ab Ecclesia constitutæ. Prior. Adorandum altaris sacramentum non solùm vti cætera sacramentum est, verùm proculdubio victima sacrificium: idemque Christi cõsis vnicum.

Probatur conclusio primũ omnium naturali iure. Nulla enim vnquam fuit, vt quæstione proxima dicebamus, mortalium respublica, quę secundùm existimationem, quam vel Dei vel deorum haberet, non peculiaria sacrificia institueret, vt illo potissimùm ritu ab alia republica dignosceretur. Quapropter alia erant Athenẽsibus sacrificia, alia verò Lacedæmonijs, atque alia Romanis. Adeò vt illis quatuor confessum vbiq; tempe fuerit, constare rempublicam scilicet sacrificio, sacerdotio, legibus, & gubernatore. Cùm ergo nos per Dei gratiam tàm alta ingniti simus veri Dei cognitione, non modo impium, verùm & barbarũ est prorsum ambigere, quin peculiare sit nobis sacrificiũ in quo nostra religio consistat. Quod nisi hoc altaris confiteamur, nullum inter Christianos sit reliquum, quod propriã habeat rationem sacrificij. Enimuerò oblationes aliæ, nempe decimæ & primitiæ: in summa, reliqua opera virtutũ, vt quæstione præcedenti dicebamus, non sunt secundùm propriam speciem sacrificia, sed relatiõe extrinseca: quia per virtutem religionis in honorẽ Dei referantur. Sacrificium verò, quo proprie in signum subiectionis Deum colam9, si hoc altaris sustuleris, nullum sit reliquũ.

¶ Mox ex lege Moysi secundum sumitur argumentum. Iubebat enim lex illa numerosissimam sacrificiorum hostiarumq; oblationem, quibus tum suam subiectionem erga Deum cõmendabat, tum etiam nostram præfigurabat legem. Ergo nisi legem illam nostræ velis dignitate præferre, necesse est Euangelium professis peculiare esse sacrificium: quod vt identidem reputamus, præter illud altaris nullum est proprie. ¶ At verò respondet Lutherus hæc omnia probare ali quod esse sacrificium Euangelicum: hoc tamen, inquit, non fuit nisi illud quod Christus in ara crucis semel obtulit. Attamen responsio hęc minimè rationibus nostris satisfacit. Inuiuerò sacrificium, quod religioni peculiare est, tandiu durare debet, quandiu religio perstat. illud autem Christi in propria specie non iteratur. Nam, vt ait Paulus, Christus semel mortuus est, siquidem resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illa vltrà non dominabitur. Necessariò ergo fuit sacrificium institui, quod religio Christiana quotidie Deo suo offerret, tum pro alijs ab eo receptis beneficijs, tum præcipue pro illo redemptionis insigni. Alioqui vt dicebamus, inferior obscuriorque hac parte esset lex nostra, non modò quàm vetus, verũ & quàm lex nathræ. ¶ Tertium subinde argumentum est, quod Christus, vti tum Psalmes prophetauit, tum Paul. interpretatus est, fuit sacerdos secundùm ordinem Melchisedec: qui obtulit panem & vinum. Cum ergo in cruce non alias corporum species, sed suum

Vicleff.
Vualdensis.
Lutheur
Prima conclusio.
Prima probatio.
Secundarũ.
Eusebius Lutherus.
Replica.
Tertia rõ.

suum proprium corpus moriens immolauerit, documentum est maximum, hoc quod nos, qui sua membra sumus, sub eisdem speciebus quotidie offerimus, legitimum esse nostrum sacrificium. Quare seipsum, panem de cœlo descendentem nuncupauit. Atqui ceu huius præsagium, præter Agnum paschalem, quem secundum legis mandatum, Exod. 12. antiqui patres semel quotannis in figuram Christi passionis immolabant, iubebantur & Numeri. 28. offerri quotidie in tẽplo duo agniculi immaculati in holocaustum: nempe vt doceremur, non modò qđ Christus obtulit, sed & quod nos quotidie offerimus legitimũ esse sacrificium. ¶ Quarto loco arguitur. Quicunq;, vt paulò antè dicebamus, peculiare aliquod ac nostræ religioni proprium renuerit esse sacrificium, debet perinde & peculiarem sacerdotum ordinem ac pontificum, vt Lutherus fecit, prorsum denegare: quo vtique sublato speciosissimus ecclesię decor & pulchritudo confunditur ac perturbatur: quod quàm sit Christi prouidentiæ indecens, nullus est vel mente captus qui non plane videat. Cùm enim, vt Diuus ille vetustissimus Dionysius in libro de Cœlesti Hierarchia testatur, triumphãtium cœtus, angelorum Hierarchijs pulcherrimè disponatur, cur quæso sancta militantium Ecclesia quæ prophetico testimonio vt regina Christo à dextris assidet circũamicta varietate, non simili ordinum dispositione, functionumq; discretione, vt idem ipse Dionysius in libro Ecclesiasticę Hierarchiæ optimè collegit, non sit distincta? Augetur & huius rationis vis exemplo ciuilis reipublicæ, quæ cùm distinctis magistratibus vsque ad regem ascẽdat, testimonio est quòd nisi Ecclesia sic esset dispositа, prouidentiam eius nõ referret qui illam instituit. Quin verò cùm Deus orbem ipsum tã multijuga cœlorum, elementorumq;, ac rerum varietate constare voluerit, cur eadem simili pulchritudine suam orbasset Ecclesiam? Adde quòd & lex vetus Euangelij vmbra distinctis ordinibus sacerdotum, ac Leuitarũ, quibus summus præsidebat Pontifex, diuinitùs est instituta. Vmbram illo decore honestauit, cur & veritatem ipsam promiscua confusione dehonestasset? ¶ In summa, erat gentibus suę religionis peculiares sacerdotes, quare non in nostra, quæ sola legitima est, diffiteantur isti peculiarem existere gradum ordinemque sacerdotum? Accedit eũ

Dionysius.
Cõfirmatio
Quinta ratio.

& Pauli analogia primæ ad Corinth. 12. vbi declarat quemadmodùm & humanum corpus, sic & ecclesiam variis membris compingi. Vnde ad Ephesi. 4. dedit quosdam quidẽ Apostolos, quosdã autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores: ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Igitur cùm palàm constet singũlarem esse in ecclesia sacerdotum ordinem, fit vt & peculiare quoq; sit sacrificiũ, quod eorum est munus. Colligamus ergo quòd vt Christiani omnes generali nomine sacerdotes ob id dicuntur secundùm Petrũ Apostolum q̃ officia virtutum quæ extrinsecus cõmuniq; nomine dicuntur sacrificia offerunt, sic per antonomasiam ex proprio munere illi dicantur sacerdotes qui singulare proprium q; immolant sacrificiũ. ¶ His præterea rationibus accedunt sacrosanctę ecclesiæ decreta: nempe antiquissimi in primis Niceni Concilij, vt habetur dist. 93. ca. peruenit. Cuius verba sunt: Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerẽdi sacrificium non habent, potestatem his qui offerunt corpus Christi porrigant. Et Innocent. tertius in Concil. Lateranẽsi, vt de summa trin. & fid. ca. cap. firmiter. habetur. Vna inquit, est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluabitur: in qua idẽ ipse sacerdos est & sacrificiũ Iesus Christus. Et nè putes ad mortem eius tantùm alludi, subditur: Cuius corpus & sanguis in sacramentis altaris sub speciebus panis & vini veraciter continetur. Quasi dicat: Quod ipse semel sub carnis forma immolauit sacrificium, nos quotidie sub speciebus panis & vini offerimus.

Cõcilium Nicenum.
Innocẽt. 3.

AD primum igitur argumentum ex Paulo ad Hebræos. 10. desumptum, respondetur, Apostolorum illic sermonẽ prorsus habere de hostia quam Christus in ara crucis, videlicet proprium corpus idemque sub specie carnis moriens obtulit. Quæ quidem vnica fuit, eademq; infinito modo sufficiens ad delictorum omnium remissionẽ. Qua ratione iterari neque debet, neque potest. Eadem tamen veritate nihil obstante, & hoc quod quotidie offerimus verè est sacrificium, quatenus à Christo, ceu eiusdem sacrificij memoria institutũ est. Vnde Ambrosius super eodem loco, Semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potes. Quid ergo nos? nonnè per singulos dies offeri-

Ad primũ argumentũ
Ambros.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus? Sed ad recordationem mortis eius & vna est hostia, non multæ. Quomodò est vna, non multę? quia semel oblatus est Christus. Hoc aute sacrificium exemplũ est illi⁹ id ipsum semper idipsum: proinde hoc idẽ est sacrificium. Sicut id quod vbiq; offertur vnum est corpus, & non multa corpora. Ecce quomodò sacramentũ verè sacrificiũ est: atq; idẽ quod Christus obtulit. ¶Sed hinc emergit vis secundi argumenti. Sacramentum hoc nihil aliud habet vt sit sacrificium, nisi quòd est illius cõmemoratio: memoria autem non est vera res: alioꝛ memoria natiuitatis esset natiuitas. Quod si dicas, vti ait ad Simplicium Augustꝰ consueuisse imagines, nominibus ipsarum rerum appellari: quod D. Tho. 3. parte, quæst. 83. artic. 1. ad hoc ꝓ positum citauit, parùm profectò ad rem cõfert: tum quòd imagines appellari nominibus rerum, non est esse res ipsas, & tamẽ nos profitemur sacramentum nostrum esse verum sacrificium: tum etiã ꝙ eadem ratione in victimis quoq; antiquæ legis potest censeri Christus sub figura immolatus: iuxta illud Apocalypsꝭ. 13. Quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ agni, qui occisus est ab origine mundi. Si autem dicas nostrã oblationem ob id censeri sacrificium quòd per eandem efficimur participes passionis Christi: vt ibidem S. Tho. subiungit, neque hoc porrò satisfacere videtur: nam quodcũque sacramentum eundem habet effectum. Videntur ergo hæretici Lutherani non exiguam occasionem nacti negandi sacramentum nostrum vere esse sacrificium, asserendiq; solum esse signum cõmemoratiuum illius passionis, instar comicę repræsentationis. ¶Respondetur nihilominus radicẽ huius intelligentiæ esse hanc ecclesiæ veridicã confessionẽ, quòd corpus sanguisq; Christi realiter sub his speciebus panis & vini contineri, easdemq; Christus in cœna cõsecrasse: hac enim negata veritate catholica, palàm fit consequens mysterium altaris nõ esse sacrificium, sed nudum memoriale signum. Quare Lutherani ex priori posterius collegerunt catholica vero confessione suppositã, res fit protinus liquida. Est enim idẽ Eucharistiæ sacramentum ob id victima & sacrificium, ꝙ idem realiter corpus eundemque sanguinem quę Christus in cruce obtulit, nos perinde offerimus. Quare nulla est simulitudo cum festo Natiuitatis aut Resurrectionis: illic enim non habemus Christũ ꝓ sentem qui tunc vt natus aut resurgens offeratur. Nec verò sacrum hoc facientes profitemur tunc mori: falsa enim esset tũc nostra professio: sed tamen quia corpus ipsum crucifixum & sanguinem fusum in memoriam passionis offerimus, verè & propriè absque vllo figmento sacrificamus. ¶Atqui ex his colligitur tertij argumenti solutio. Distinguimus enim Christum nõ se obtulisse sub speciebus panis & vini. In ligno enim crucis verum est, sed tamẽ in cœna dum nostrum sacrificium instituit, fecit vt nos modo ipsũ obtulit. Ad verbum autem Augu. quòd in Christi immolatione idem est sacerdos & sacrificium: Respondetur quòd quia sacerdos nomine Christi sacrificium libat, eiusq; vice fungitur, quanuis nõ tam propriè quàm dum Christus se obtulit: tamen neq; ineptè in nostra immolatione cõceditur idem esse sacerdotem & sacrificium.

Ad secundũ argumentũ

Augustin.

D. Thomas.

Ad tertium argumentũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrum altaris sacrificium pro pluribus oblatum perinde singulis ad satisfactionem prosit, ac si duntaxat offerretur pro uno.

QVoniam superiori articulo definitum est sacrosanctam Eucharistiam vnà esse & sacram tum & sacrificium, res ipsa postulat vt quẽadmodùm sit satisfactorium explore mus. Apparet quippe nihilo parciùs ad satisfactionem singulis prodesse pro pluribus oblatũ, quàm si præciso offerretur pro vno. Primo, quia cũ hoc sacrificio, vt dictum est, corpus ipsum verum sanguisq; Christi offerantur, videtur perinde esse infiniti valoris, atq; res ipsæ quę offeruntur: eò potissimũ quod est memoriale, vt dictum est, passionis Christi: quæ fuit quantum ad sufficientiam infiniti valoris: valor autem infinitus non inde in singulis minuitur quòd pluribus applicetur: ergo pars affirmatiua quęstionis vera. ¶Secundo in eandẽ sententiam applaudere videtur D. Tho. 3. parte. quæst. 79. articu. 5. vbi ait quòd quãuis hæc oblatio ex sui quãtitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni pœna: tamen fit satisfactoria tam offerenti bus quàm ijs pro quibus offertur secundũ quantitatem suæ deuotionis, & non pro tota pœna: vbi quantitatem valoris videtur infinitam designare: sed limitari censet secundùm quantitatem deuotionis suscipientium:

Primum argumentum

Argumẽ. 2. D. Thomæ.

tium: deuotio autem vnius non impedit deuotionem alterius: ergo ex numero eorum pro quibus offertur, non minuitur singulorum fructus: sicut eorum qui in conspectu solis sunt, nihilo minùs caloris singuli fusci piunt, propterea quòd in plures irradiat.

Argumẽ. 3

Hieron.

¶Tertiò arguitur ex ecclesiæ ritu. Offert enim sacerdos ecclesiæ nomine pro Papa, ꝓ Rege, & pro astantibus: in summa, pro viuis ac defunctis: & tamen non apparet dicendum, quo pro pluribus offertur, cõminùs prodesse singulis: nam vt ait Hieronymus, de consecratione distinct. 5. cano. non mediocriter. Cùm pro cunctis animabus Psalmus vel Missa dicitur, nihilo minùs quàm si pro vno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. ¶In cõtrarium est quòd etsi ipsa passiò Christi quãtum ad sufficientiam infiniti fuerit valoris, tamen quãtum ad efficaciam, per singula sacramenta sub certo limitatoq; gradu applicatur: quod & sacramento altaris etiam congruit: per distributionem autem finiti, quo inter plures dispertitur, minus singulis obtingit.

Scotus.

Soluest.

Palude.

Caiet.

QVæstio pręsens celebris est inter Theologos: nec tam explicatu facilis: q̃ vtilis scitu. Scotus enim quolib. 20. ad partẽ arridet negatiuam: nempe missam pro multis oblatã nõ tantũ singulis prodesse, q̃ si singulariter offerretur pro vno. Et Syluester in verbo Missa. §. 9. in eandẽ sententiã ex iuris cõsultis plurimos citat, inter quos cõnumerandus videtur Palud. quippe qui in. 4. d. 45. q. 2. eisdẽ apparet conniuere. Ipse tamẽ Syl. medio quodam modo incedit: nempe q̃ si sacerdos generali oblatione pro multitudine offerat, tunc nõ tantùm singulis prodest. Si verò sigillatim ad singulos peculiariter referat intentionẽ, nihilo satisfactionis minùs singulos obtingit. Caie. autẽ. 2. 2. q. 79. art. 5. & ex ꝓfesso latissimè quolibet. suo. 1. q. 18. absolutè affirmatiuam responsionẽ sustentat: videlicet perinde singulis ꝓdesse si offeratur pro pluribus, imò etiã pro infinitis ac si præcisè pro vno. Eandemq; arbitratur esse opinionẽ D. Tho. Neq; desunt qui magno fauore eandẽ amplexentur opinionem. At verò vt meã ego inscitiã fatear, semper fuit arbitratus non solùm falsam esse, verùm antiquissimo ecclesiæ vsui cõtrariam: ac subinde vt à peiori verbo abstineamus, parùm excitandæ plebi ad eleemosynas pro celebrandis missis clargiendas conducẽs: vt infrà notum fiet. ¶Ad quæstionem ergo vt respondeamus, supponendum est ex superioribus in hoc sacrificio tria cõsiderari, nempe sacramentum, & sacrificium, & precationes quæ Deo funduntur. Quorum tertium nõ est de essentia, aut sacramenti, aut sacrificij. Sacramenti enim consecratio in illis solis verbis consistit. Hoc est corpus meum. &, Hic est calix sanguinis mei, &c. vsus autem in sumptione. His autẽ ambobus ratio sacrificij addit oblationem. Ecclesia verò consultè adhibuit orationes, & sanctorũ laudes, vt in cano ne est videre. Et quidẽ de ratione sacramenti nihil ad locum præsentẽ. Prodest nanq; tantùm sumentibus: quibus ceu alimoniã spiritualis vitæ gratiã cõfert, & dulcedinem, atq; adeò deuotionẽ excitat. At verò tanq̃ sacrificium, de quo præsens est quæstio, non solis sumẽtibus, verũ & offerẽtibus & ꝓ quibus offertur confert. Nec verò tantùm sacerdos offerens censetur, verùm & astantes & eleemosynam largientes, vt infrà patebit. Prodest inquã illis ad satisfactionem pro peccatis: nempè ad pœnarum remissionem eorũ criminum quorum culpa deleta est. ¶His igitur suppositis tribus conclusionibus respondetur. Et quoniam vnicum fundamentum Caietani est, hoc sacramentum esse infiniti valoris. Prima sit hæc. Res contenta in hoc sacramento, nempè corpus sanguisque Christi, infiniti ex se valoris sunt: nam sunt corpus & sanguis Dei, per quæ quantum ad sufficientiam, peccatis totius mundi satisfecit. ¶Secunda conclusio. Sacrificium quod per sacerdotẽ Christi ministrũ cõficitur, nõ est infiniti valoris. Hoc enim hic primũ animaduertendum est: videlicet huic nomini, sacrificium, non præcisè corpus sanguinẽq; Christi supponi, sed hæc dum offeruntur. Enimuerò dum in pixide seruantur, non sunt sacrificium, licet sint sacramentum: sed dum à sacerdote, cõsecratione, oblatione, & sumptione celebrãtur: quare sacrificium actionem sacerdotis suo significato complectitur. Probatur ergo conclusio. Quantitas sacrificij: quandoquidem rei oblatione importat, nõ solũ ex parte rei oblatæ, sed ex dignitate quoq; intentioneq; offerẽtis perpẽdi debet. Haud enim sacrificiũ Christi quod in cruce obtulit, sola ratione rei oblatæ infiniti valoris fuit, sed quia offerens ipse Deus erat, ac perinde patri infinitum gratus: sacerdotes autem qui ministri sunt Christi non habent illam virtutem, neque illis diuinitùs collata est. Profecto æquiparare sacerdotis

Tria cõsideranda in altissimo altaris mysterio.

Prima conclusio.

Secũda conclusio.

Prima cõclusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacrificium in valore oblationi Christi, non est apostolicis verbis consonũ quæ superiùs ex.10.ca.ad Hebræ.retulimus:porrò vbi ait vna oblatione consummasse in sempiternũ sanctificatos: quæ ideo oblatio nec potest, nec debet amplius iterari. Quod re vera de nostro sacrificio, etsi commemoratio illius sit,non asseruisset. ¶ Secundò vt res hoc pacto patentior fiat arguitur. Infinitus valor satisfactionis Christi solũ æstimatur quantum ad sufficientiam: at verò quantum ad efficaciã per sacramẽta nõ operatur, nisi finitè:& ideo singulis,etsi instrumẽta eiusdẽ passionis existant,non nisi sub gradu finito tribuit ad certam mẽsuram esse causas gratiæ: vt patet in baptismo & cæteris, ex opere, quod aiunt,operato:nẽpe virtute sacramenti.Id quod & ipsi eucharistiæ sacramento cõmune est: quippe quod etsi corpus & sanguinem veraciter contineat,non nisi limitatum gratiæ modum ex sua institutione conferat: cum ergo idem sacramẽtum, quatenùs sacrificium virtute etiam ipsius operis, sicuti cætera sacramenta,gratiam conferunt, sic satisfactionem efficiat:planè fit consequens vt ex sua ipsius ratione operis,scilicet ratione institutionis Christi, qui non disposuit per instrumenta suæ passionis operari, nisi finitè,non sit ab satisfaciendum infiniti valoris: sed certè finiti. ¶ Sed hoc est binium vnde Caietanus à nobis,&,vt arbitror, à veritate declinat: nempè quòd huic sacrificio nullam ex opere operato vim cõfert,sed totam satisfactionis mensuram censet ex solo deuotionis gradu, seu offerentium, seu pro quibus offertur taxari. Quod re vera sanctus Thomas quem se sequi existimat, neq; opinatus est,neq; opinari potuit: nam cùm non solùm quatenùs est sacramentum, verùm & quatenùs sacrificium,instrumentum sit passionis Christi, vtrâq; ratione manifestum est virtuti operis,seu quod aiunt,operi operato respõdere certum de terminatumq; satisfactionis gradum. ¶ Tertiò etiamnum ad maiorem explicationem arguitur. Cuncta sacramenta per intentionem conferentis potissimùm perficiuntur: ergo eucharistia, etiam inquantum victima est, per Christi & ecclesiæ ministrum, perq; eius adeo intentionem fit sacrificium:nempè quia minister illud secundùm intentionem ecclesiæ offerre intendit. Vnde rursus consequitur quòd secluſa quacunque particulari deuotione, sacrificio per intentionem ministri oblato respõdeat certus satisfactionis gradus. Et hoc est punctum in quo veritas sententiæ,quam defendimus,si vera est,cõsistit. Quod quidẽ punctum inde confirmatur, quod etiã dum sacerdos & cuncti astantes qui offerunt essent in peccato,imò etiam illi pro quibus singulariter offertur, nihilo minùs verum esset sacramẽtum: ac perinde sacrificium, idemq; satisfactorium. Qui quidem fructus, si illis non prodesset,in thesauro ecclesiæ reconderetur. ¶ Sed arguat forsan contrà discipulus quispiam diui Thomæ, quòd idem sanctus Doctor loco citato.3.part.quæst.79.artic.5.totam satisfactionem admetiri quanti tati deuotionis videatur. Respõdeo autẽ sic Caietanum eum intellexisse, indeq; hausisse opinionem suam: attamen diuus Thom. hoc non sensit: quippe qui tantùm ait magis in oblatione attendi affectum offerentis quàm quantitatem oblationis: vt nõ neget ipsam sacrificij sacerdotalem oblationem, suum per se habere valorem: eundemq; suo gradu taxatum: vt Christus, ceu in cæteris sacramentis dispposuit. Et patet eodem ipso exemplo quod sanctus Thomas adduxit de vidua quæ duo ænea minuta in gazophylacium misit:nam licet ex eius affectu pauper tatisque respectu auctum est illi meritum, nihilo minùs ipsa per se minuta à quocunque oblata,aliquid valebant. Quin verò fortasse hoc quòd valor huius sacrificij crescat ex deuotione offerentis,aut recipientis,non est ei singulare, sed omnibus sacramentis commune. Fortasse inquam gradus ille gratiæ qui in baptismo sacramentali virtuti respondet, crementum accipit ex deuotione suscipientis,si sit adultus: nam beneficia gratiæ conferuntur quantum ad hoc, instar operum naturæ: puta vberiùs ei qui aptiùs præparatur. Imò neq; desunt qui dicant crescere etiã ex sanctitate ministri: licèt hoc secundum mihi non sit ita multùm probabile. At verò multò est compertius valorem sacrificij crescere ex deuotione quàm valorem sacramẽtorum,ratione oblationis quæ est actus offerentis:nam in alijs sacramẽtis nihil offertur. Et hoc significat Diuus Thomas. ¶ Ex his ad rei elucidationem consequitur non crescere valorem sacrificij omninò secundùm proportionem deuotionis offerẽtium: nam ille gradus respondens sacramento, semper manet idem. Exemplum in baptismo accipito: Gratia(verbi gratia) ex opere operato est vnius gradus, quo quidem paruulus aduobus impartiatur,non prouenit singulis, nisi pro medietate illius gradus: & si tribus, pro tertia parte,&c. Eadem ergo similitudine nos bifariã arguimus. Primò, Id quod ipse ait de deuotione,longè efficaciori ratione Intelligendum est de intentione sacerdotis: nam si omnes astantes,& qui eleemosynam conferunt offerre censeantur: longè tamen differentiùs sacerdos qui rẽ diuinã ceu eccle siæ minister peragit.Ille etenim solus conficerat, & ecclesiæ verbis offert & insumit. Quare suę particulari functioni & sumptioni,quibus victima perficitur, correspondet certus limitatusque satisfactionis gradus ex opere,quod aiunt, operato, vt per aliorum sacramentorum analogiam monstratũ est: etiam si sacerdos in peccato mortali conficeret absq; vllo deuotionis valore. Quare Diuus Thom.in.4.dist.45. quæst.2.artic.1. loquendo de missa mali sacerdotis: quæ certum est illis prodesse pro quibus offertur,p ratione subdit,quòd ipsum opus operatum puta sacrificium altaris sicut reliqua sacramẽta etiam per malum ministrum oblatũ prodest. Et iste est gradus essentialis sacramenti:nam qui ex deuotione aliorum offerentiũ adiungitur, accidentarius est maior, aut minor. Atque adeò hic est quem qui eleemosynam porrigit applicari sibi optat: vnde fit consequẽs,vt quo pluribus distribuatur,minor sit in singulis. ¶ Adde argumentum alterum eiusdem rei minimè debile. Sacerdos tanquam minister ecclesiæ si legitimè conficeret, nõ solùm intentionem, verum & deuotionem offerre debet: iuxta verbum Canonis, Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quare qui suam confert eleemosynam vt pro se offeratur sacrificium, merito iustitię petit,vt sacerdos non solùm ex intẽtione, verùm ex deuotiõe pro se offerat: præsertim secundùm ipsum Caietanum: nam cũ inopinabile aliud sit, quàm quòd aliqua actio sacerdotis sit de intrinseca ratione sacrificij,& totam ipse oblationem in deuotione ponat,sit vt illis sit debitor: deuotione autem secundùm eundem quo pluribus applicatur,minùs singulis prodest, ergo cõclusio nostra sit plane consequens. Hoc autem argumẽtum ad hominem ex eius assertis procedit: nam re vera actio sacrificio necessaria est oblatio cum intentione: quæ etiam in sacerdote dum in peccato consecrat reperitur. Quare de rigore iustitiæ absque deuotione satisfacit ei qui eleemosynam perrexit.

Quan-

te rationis vsum sustunditur: si ergo duo adulti sacramentum suscipiant, vnus dupla deuotione & merito quàm alter,non subinde gratia baptismalis duplabitur: eò quòd non duplatur tota causa: quandoquidem sacramentum idem confertur vtrique. Pari ratione etsi vnus sacerdos dupla deuotione cõsecret quàm alius, non duplabitur illi satisfactio quæ prouenit ex sacramento:quia nõ duplatur sacramentum ipsum, nec eius efficacia quam ex Christi dispositione habet: quæ quidem multò est maior,quàm quæ ex deuotionibꝰ accedit: licèt plus obueniet me lius offerenti. ¶ His insuper addiderim, verbum aliud S. Thom. quo ait,oblationem sacrificij ex sua quantitate sufficere pro omni pœna,scilicet offerentis vel eius pro quo offertur, non significare esse de se infiniti valoris: nam hoc etiam conuenit baptismo, imò & sacramento pœnitentiæ de se quatenùs instrumentum est passionis Christi. Etenim qui optima contritione resurgeret, omnis condonaretur pœna. Haud ergo vnquàm sensit sanctus Thomas sacrificium hoc, nisi in Christo esse infiniti valoris. Sed vbilibet vel ipse,vel alius appellauerit infinitum, intelligit præcisè quantum ad rem oblatam:at tamen sacrificium actionem sacerdotis suo significatu,vt dictum est,comprehendit: cũ qua Christus, vt dictum est, non nisi finita mensura & modo concurrit. ¶ Igitur vt summatim cõcludamus, non dicitur hoc sacrificium memoriale illius Christi:eò quòd dum sacerdos consecrat, censeatur tunc Christus vt olim infinitum quo ad sufficientiam satisfacere, sed quod quantum ad efficaciam per idem corpus & sanguinem finito operetur modo vt in cæteris sacramentis, tam ad satisfactionem,quàm ad gratiam. Nam vt planè intelligas sacrificium nostrum, non est Christi passio, sed eius applicatio. ¶ Tertia conclusio qua ad quæstionem respondetur. Ineffabile sacrificium missæ quo pro pluribus offertur, minus singulis ad satisfactionẽ prodest. Conclusio hęc corollaria est,appẽdixq; superioris: nam quo res finita in plures dispertitur, minor vnicuilibet contingit portio:sed præterea eadem conclusio per assertionem ipsius Caiet.tum declaratur, tum etiam cõfirmatur. Fatemur enim quòd si ille qui sacrificium offert,nempe vel sacerdos vel astans,vel eleemosynam soluẽs, tantam habeat deuotionem cui vnus satisfactionis gradus in sacrificio respondet, eandemque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Argument. Sylueſtri.

Quãuis ſanè noua ſit culpa, niſi ex deuotiõe ipſam obtulerit, pro qua eleemoſynã ſuſcepit. Vnam tamen argumentum facit Sylueſter, quo putat contrariũ concludere: quod tamẽ â nobis pugnat. Arguit enim ſic. Quo plures ſint offerentes ſacrificiũ, eo id ipſum fit auctiùs: ergo nullus per conſortium alio rum ſuo defraudatur fructu: aliàs conſultius eſſet illi ſacrificio intereſſe, cui pauciores aſſi ſterent. Et ſubdit exemplum in baptiſmo: nam etſi vno ſacramento baptizarentur plu res, nihil minùs reciperet vnuſquiſque gra tiæ. At verò non videt vt baptiſmus ſecun dùm eorum multitudinem qui baptizantur multiplicetur: nã ſi ego vna aſperſione quatuor vel decẽ baptizarẽ, tot eſſent ſacramẽ ta baptiſmi quot eſſent baptizati: ſacrificiũ autem non multiplicatur propter multipli cationem offerentium, ſed eſt vnum ſolùm propter vnicam oblationem atq; intentio nem ſacerdotis quæ eſt de eſſentia ſacrificij. Et ideo licèt verum ſit, quo plures offerunt ſacrificium quodam modo augeri extenſiuè: nam vnuſquilibet ſuam ſatisfactionem fortitur: tamen valor ille ſacramento intrin ſecùs non creſcit eãdẽ proportione qua mul titudo offerentium eſt maior. Quare illa di ſtinctio eiuſdẽ Sylueſtri de oblatione ſigil lata aut confuſa, non vſqueadeo eum iuuat: nam etſi per ſigillatas diſtribuatur, minores ſingulis portiones obuenient. ¶ Potiſsimũ autem argumentum propter quod contra ria opinio eſſet repudianda, eſt, quòd ſi illa vera eſſet, liceret ſacerdoti pro vno ſacrificio à duobus, & à tribus pitantias (quas vocant) ſuſcipere: quin verò à triginta, & à trecentis: nam ſi ſacrificium tantũ tunc ſingulis pro deſt, ac pro vno oblatum, neminem ſuo de fraudat fructu, atq; adeò nulli facit iniuriam. quod quidem adeò apparet conceſſu incon gruum vt nemo id auſit adhuc concedere. Imò Scotus & Palude loco citato omninò negant: licet hic nonnullos caſus excuſato rios ſubijciat. Quin etiam neq; Sylueſter id admittit. Quocircà neque Caietanus argu mentum hoc debuiſſet diſſimulanter, ac ta cite præterire: quia ſi quis reſpondeat id nõ eſſe licitum propter ſcandalum, adminus ci tra ſcandalum ſecretè poſſet id ſacerdos face re. Item ſcandalum ex falſitate illius opinio nis naſcitur: nam ſi vera eſſet, perſuaderique poſſet plebi, nullum ſcãdalum daret. Et ideo in ordine noſtro ſanctè cautum eſt ne fidu cia illius opinionis à pluribus eleemoſynæ

Potiſsimũ gumẽtũ cõtra opinionem Caiet.

Prohibetur Caiet. opi.

Solutio.

pro eãdem miſſa recipiantur. Imò verò qui ab eãdem opinione aſſenſum dimouere ne quiuerit, nihilo minùs, neq; eiuſmodi nume roſas pitantias ſuſcipere poteſt: nam cùm illa neq; fides ſit, neq; ſcientia, ſed obſcura opi nio, nemo ſe eius perſuaſu debet periculo in iuſtitiæ obijcere, plura ſtipendia pro vna miſſa recipiendo. Imò aliud argumentum quod ipſe contra ſeipſum inducit non debi liter pugnat: nempè quòd poſſet ſacerdos per vnam miſſam illi ſatisfacere cui decem debet, ſaltem ſi tantam illuc afferret deuo tionem quantæ eſſent diſperſæ decem. Mo dò verò nihil de eleemoſynis pro miſſarum ſolennijs recipiendis definimus, ad quã poſ ſint quantitatem & numerum recipi: quip pe quæ doctrina ad proximã, quæ de obla tionibus eſt, quæſtionem attinet. ¶ Supra hæc autem & illa non eſt prætereunda ratio quæ ad ſacrificij precationes attinet: nam & hanc idem autor inficiatur. Ratio autem eſt hæc. Quicunq; erogata eleemoſyna miſſam pro ſe offerri poſcit, non ſolùm ſacrificij ſa tisfactionem, verùm & eccleſiæ preces ab ec cleſia inſtitutas, ſibi iuſtè optat eleemoſynæ ſuæ merito applicari: ſacrificium nanq; per modũ ſolutionis debiti ſatisfacit: oratio verò prodeſt per modũ impetrationis veniæ: quorũ ideo vtrũque eleemoſynam offerenti ſingulariter applicandum eſt: oratio autẽ eadẽ atque vna nõ multiplicata, minùs pro deſt ſingulis ſi pro pluribus fundatur: huius enim veritatis mos ipſe Chriſtianorum atq; eccleſiæ documentũ nobis eſt. Primò nanq; in ipſo canone non ſine cauſa poſt oblatio nem p eccleſia in genere ſubditur nomina tim pro Papa, &c. Item quando aliqua irruit calamitas, illius peculiariter auerſionem pre camur: ſiue in eccleſiam ingruat, ſiue in ſin gularem amicum: nam etſi Deus tam facilè plura donare poſsit quàm vnum quodlibet beneficium: nihilo minùs quando aliquem videt ad rem aliquam ſingulariter affectum, in quam precando incumbit, ſi iuſta eſt, ma gis vt more noſtro loquamur, flectitur, ergo cùm in miſſã orationes illæ ſtatutæ ab eccle ſia non multiplicentur, fit vt dum ſacrificiũ pro pluribus confici, minùs ſingulos iuuet, quàm ſi ſingulariter pro vno offerretur.

Quarta rõ p concluſ.

Obiectio

Quòd ſi Auguſtini ſententiam nobis obji cias. 1. quæſtione. 8. vbi contrarium vide tur ſentire dum ait, tanto plus ſingulos de oratione gaudere, quanto pro pluribus fun ditur: ad hoc reſpondet Diuus Thom. in. 4. diſtin.

Solutio D. Thom.

diſt. 45. q. 2. art. 2. inter loquendum de ſuffra gijs, quòd etſi ſuffragiorũ valor (quibus ora tionem annumerat) quatenùs à charitate p cedunt per quam membra eccleſiæ vniun tur, maior quodam modo ſit: quia eandem vnitatem præſtantiùs repreſentat, atq; adeò maius gaudiũ ingenerat ſingulis. Attamen ſi conſideretur per modũ ſatisfactionis quã quis alteri applicat, valor idem diuiditur in ter eos quibus applicatur. Et ideo qui pluri bus tribuitur, minus ſingulis obuenit. Idque adeò in ſolutione tertij de oratiõe ſpeciatim

Poſtremarõ

cõfitetur. ¶ Accedit huc demum quòd hac ratione pij fidei cultores particulares miſ ſas vel certis Chriſti myſterijs, vel diuorum ſolennitatibus proprias offerri pro ſe volũt, propter ſingularem affectum quem habent & iuuamina quæ inde participant: quare neutiquàm poſſet tunc ſacerdos pro ſingu lis vnam celebrare miſſam. ¶ Ad vnum de mum Hieronymi verbum reſtat reſponden dum ſuprà à nobis argumẽto tertio citatum de conſecratione. diſtinct. 5. canon. Non me diocriter. videlicet, cùm pro cunctis anima bus Pſalmus, vel Miſſa dicitur, nihil minùs quàm ſi pro vno quolibet diceretur accipi tur. Quod varié Sylueſter atque alij interpre tantur. Sed primùm omnium in hoc nobis potiſsimùm aſtipulatur, q pſalmum cũ miſ ſa confert, dicens vtrunq; perinde pro plu ribus oblatum perinde valere atq; pro vno: nam compertiſsimum eſt pſalmum non eſſe infiniti valoris: quare non inſinuat miſſam illa de cauſa q infiniti ſit pretij, non minùs prodeſſe ſingulis dum p pluribus offertur. Duo ergo gloſſemata illi textui ſubſcribun tur. Prius q referatur ad meritum offerentis: nempè q non minus meretur qui pro pluri bus illum offert, quàm qui pro vno. Poſte rius (quod ſuperficie tenus præcedẽtibus ver bis quadrare videtur) quòd tantum prodeſt ſingulis vnus pſalmus ex attentione & ani mi ardore pro pluribus oblatus, quàm ex tẽ pore pro vno. At profectò ingrate gloſſas iſtas textus amplexatur, ſed arbitror eodem modo ſoluendum, quo ſecundùm ſanctum Tho. ad aliud nuperrimè dicebamus: nempè quòd ſi oblatio æſtimetur ex radice charita tis vnientis mẽbra eccleſiæ, non minùs pro deſt ſingulis ſi offertur pro multis, hoc eſt, meritum charitatis offerentis æqualiter ſin gulos iuuat: quia extenſione non minuitur: ſi tamen conſideretur in ratione ſatisfactio nis, ac ſolutionis debiti ad tales perſonas ap plicatæ, non tantum prodeſt, ac ſi ſingulis applicaretur. Haud enim negaret Hierony mus quin ſi hunc pſalmum pro vno recita res, mox eundem rurſus pro alio atque ite rato pro alio, plus prodeſſet ſingulis q ſi vnũ diceres pro omnibus tribus.

Ad. 1. arg.

PRimum igitur argumentum eorum quæ in capite obiecta ſunt, illic ſolutũ eſt: vbi diximus, q etſi res in hoc ſacrificio contẽ tæ infiniti ſint valoris, tamen ſacrificiũ cùm ſacerdotalem actionem includat, per quam Chriſtus non niſi finito modo certaq; men ſura operatur, finitum eſt. Quare non ideir cò memoriale paſſionis Chriſti dicitur quòd æqualis ſit virtutis, ſed q idẽ offertur quod illic oblatum eſt. ¶ Ac perinde ad ſecũdum

Ad. 2. arg.

quod ex verbis diui Thomæ colligitur, pari ter ſatisfecimus: quandoquidem monſtraui mus nequàquam negaſſe ſacrificium de ſe alicuius eſſe certi finitiq; valoris, quem vir tute ſua ſi ſuſcipiẽtis obex non ſemper exer cet, ſed nihilo minùs penſandas etiam eſſe offerentium deuotiones ſecundùm quas ſa crificium creſcit. Haud tamen ſecundùm to tam proportionem illarum, vt explicatum eſt. ¶ Circa hanc autem deuotionem dubiũ reſtat, vtrùm non ſolùm conficientium, & offerentium, verum & eorum pro quibus offertur ſit æſtimanda deuotio: nam Diuus

Dubium.

S. Thom.

Thom. loco citato prius non loquitur niſi de affectu offerentis: quod exemplo euange licæ viduæ declarat: & in. 4. Sententiarum di ſtin. 12. q. 2. ar. 2. ait hoc ſacrificium pœnam tollere in toto vel in parte, ſecũdùm menſu ram pœnæ debitæ ex deuotione qua ſacra mentum offertur. Nihilo minùs eodem lo co. 3. par. q. 79. ſtatim videtur ſubiungere q eo. 3. par. q. 79. ſtatim videtur ſubiungere q eſt ſatisfactorium illis pro quibus offertur, ſecundũ quantitatẽ ſuæ deuotionis: idemq; repetit arti. 7. in ſolutione ſecundi: & in. 4. Sententiarum. diſt. 43. q. 2. art. 1. Ab vtràque verò parte extant argumenta: nam q pen ſanda ſit illorum deuotio pro quibus offer tur, argumentum eſt, q quẽadmodum natu ra (verbi gratia) ignis, quo materiam aptiorẽ nanciſcitur, eo efficacius formam producit: & in republica dignioribus cumulatiora cõ ferũtur beneficia: ita intẽtio Chriſti ac ſubin de eccleſiæ ſuæ eſſe videtur, vt paratioribus benigniùs ſacrificium hoc rem ſuam confe rat. Quare Auguſtinus ad Renatũ. Quis of

Auguſt.

ferat corpus Chriſti niſi pro eis qui ſunt mẽ bra Chriſti? Nihilominus verò à parte nega tiua ſtat argumẽtum, quòd dum quis priua

tim

Universidad de Deusto
Biblioteca

tim æqualia ieiunia, aut æquales eleemosynas in satisfactionem applicat duobus amicis, bonitate disparibus, æque illis prodest. Vnde non inepta videtur collectio, q̃ dum sacrificium quod sua ipsius ratione æquale est, pro pluribus offertur, licet illi inæqualis sint probitatis, æqualiter nihilo minus illis conferat. ¶ Ad horum igitur intelligentiam notandũ cum primis, offerentes censeri non solùm sacerdotẽ qui rem facit diuinam, verùm astantes omnes atq; illos qui eleemosynas pro missa pendunt, vel quomodocunq; fauent vt missa celebretur: licet longè præstantiùs (vt diximus) ac propriùs sacerdotẽ. Ac de istis non ambigitur quin eorum deuotio in causa sit percipiendi maiores fructus. Etenim cùm veré sint offerentes, inde valor ipse sacrificij extensiuè augetur. Et forsan vbi ait sanctus Thom. deuotionem illorum ꝓ quibus offertur augere sacrificij fructum id de deuotione sentit eorum qui missam celebrari faciunt. Quando quidẽ actualem afferunt deuotionem: & sunt veluti offerentes. Quare de circunstantibus peculiariter habetur in Canone. Quorũ tibi fides cognita est & nota deuotio: quasi illi actu ad sacramentum sint affecti: atque adeò Deus cui eorum sunt deuotiones notæ, secundùm earum mensuram tribuat vnicuique. Alij verò sunt qui actualem deuotionem nũquàm habuerunt ad hoc indiuiduum sacrificium quod hodie in hac Basilica celebratur: vt pueri ante vsum rationis, & alij Christi fideles qui hoc nunquàm cogitarunt: pro quibus nihilo minùs ecclesia offert: vt quã primùm dicturi sumus. Et isti non dicuntur offerentes nisi quodã forte generalissimo modo per modum habitus: quatenùs membra sunt corporis ecclesiæ quæ offert. De istis ergo nulla porrò esset absurditas cẽsere quòd omnes æquales percipiant portiones sacrificij: licèt inæquali vigeant charitate: nã cùm nihil prorsus, vel egerint, vel cogitarint circa hoc indiuiduum sacrificium, apparet nihil eis obtingere, præter nudam portionẽ quæ illis ex opere operato ꝓuenit: veluti de gratia baptismali certum est quæ infantibus ante vsum rationis confertur. Qui autem aliter senserint, suum sequãtur iudicium. Quapropter argumenta vtrinque facta arbitrio eligentium relinquuntur soluenda. ¶ Tertium autem argumẽtum omnium maximum est, quæ contrariæ sententiæ patrocinantur. Ecclesia nanque pro multis offert: primùm in communi pro pace, & regimine ecclesiæ: secundùm illud canonis: Pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, &c. Mox pro Papa, pro Antistite, pro Rege, & pro circũstantibus, qui pro se & suis offerunt. Neque solæ orationes pro illis offeruntur, verum & satisfactio ipsa sacramenti, nam subditur: Pro redemptione animarum suarum. Deinde pro animabus quæ igne purgatorio detinentur. Cùm ergo ecclesia sacrificium pro tot offerat, non est vero simile vt minus idcirco satisfactionis singulis obueniat. Alioquin vix minima particula quenque contingeret. Quòd si dicas ecclesiam sic offerre pro multis vt nihilominùs singuli nanciscantur, secùs autem sacerdos in singularibus applicationibus, hæc discriminis ratio desideratur. ¶ Respondetur ergo nullatenùs hac parte ecclesiam à sacerdote discriminari: quippe qui, ceu eiusdem ecclesiæ minister sacrum conficiat atque offerat. Sed est ex superioribus colligendum, sacrificio missæ nudè considerato, hoc est, vt actionem dicit sacerdotis cum sua intentione faciẽdi quod Christus instituit, respondere ex opere operato certam satisfactionis quãtitatem, sicut cæteris sacramentis, gratiam: verbi gratia, vt decem: nam arbitror esse amplam. Quæ quidẽ secundùm ecclesiæ institutum applicatur. Ecclesia igitur ipsa certam illius portionem illis qui in canone nominantur distribuit: licèt illam non nominet: alteram verò reliquit singulari intentioni sacerdotis secundũ suam peculiarem obligationem applicandam. Ex illa ergo portione ecclesiæ vna particula prouenit toti simul corpori mystico, alia Papæ, alia Antistiti, alia Regi, &c. & quãuis minima in quolibet sacrificio vnicuilibet obtingat, tamen secundùm ingentissimum sacrificiorum numerum quæ quotidie in tota ecclesia offeruntur, ditissimus congeritur cumulus. Præterquàm quòd singularis memoria singulorũ quæ in precationibus habetur, permultùm eis confert. Portio ergo quę sacerdoti relinquitur, perinde atque altera ecclesiæ, quo pluribus applicatur, minùs singulis sufficit. Et si pro se etiam, semper ius habet applicandi. An verò alia ratione plures pro vna missa eleemosynas recipere queat, siue parochus sit siue vagus sacerdos, illicò quæstione proxima videbitur.

¶ At quia dicere de illis cœptum est pro quibus sacrificium offertur, nomine ecclesiæ ad quam primo refertur oblatio, comprehenduntur

Qui sacrificio intersunt item & qui eleemosynas ꝓ eo pẽdũt offerentes censendi sunt.

Solutio dubitationis ꝓ posita.

Ad. 3. ob.

Oblatio generalis ecclesiæ ad quos fideles extenditur.

duntur etiam paruuli ante vsum rationis sacro fonte intincti, nam etsi in satisfactionem pœnæ quam nullam debent, oblatio non sit necessaria: refert tamẽ ad solatium viuorum & ad representãdum mysticum Christi corpus eiusq; redemptionem, quæ ad illos vsq; promanauit. Veruntamen quanuis eãdem ecclesiæ generalitate sceleſti quoq; & crimi nosi Christiani cõtineantur, nulli tamen charitate carentes participes eiusdem sacrificij fiunt quatenus satisfactorium est: nam satisfactio remissionem præexigit culpæ. Vnde ad Renatum Augustinus. Quis offerat corpus Christi, nisi pro eis qui sunt membra Christi? Vbi certè de viuis membris loquitur. Nihil tamen obstat quo minùs pro illis qui hæretici non sunt, nec legitimè excommunicati, orationes inibi fiant. Eapropter error esset Capellaniã instituere, aut missas pro infidelibus: qui quidem casus ad me, de quo responderem, allatus est: nam instituere missam est instituere, vt sacrificium pro illis offeratur, atque adeò eius applicetur eis satisfactio quod nefas esset. Nihil tamen vetat instituere vt oratio in missa pro eorum conuersione fundatur. ¶ Pro excommunicatis autem, & hæreticis orari non potest, si verè sunt excommunicati. In die autẽ Parasceues ex dispensatione ecclesiæ quę illos excommunicauit, oratur pro hæreticis. ¶ Offertur etiam sacrificium pro illis, vt diximus, defunctis, qui loco purgatorij ignis deputati sunt: nõ quòd ecclesiæ nomine intelligantur, vt potè cuius gremio, & iurisdictione non comprehenduntur: sed forsan illo verbo canonis, vnà cum animabus viuentium designantur: vbi legitur; Pro redemptione animarum suarum. Etenim vbi habetur circũstantes pro suis offerre, etiam includũtur sui defuncti. Quicquid autem de illo verbo sit posteà exprimuntur in secundo nemento, vbi precatio pro illis funditur, qui cum signo fidei in somno pacis dormierunt. Nam etsi per modum orationis dicatur. Vt indulgeas deprecamur, subintelligitur tamen acceptando sacrificij huius satisfactionem. Vnde Augustinus in libro de agẽda cura pro mortuis: Non parua est, inquit, vniuersæ ecclesiæ, qua in hac consuetudine claret authoritas, vt in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum etiam suum habeat cõmendatio mortuorum. Quæ quidem consuetudo, vt Damascenus in quodam sermone de suffragijs mortuorum refert, ab Apostolis diuinauit. Ait quippe discipulis Saluatoris & sacros Apostolos, tremendis & viuificis mysterijs memoriã fieri eorũ, qui fideliter dormierũt, sanxisse. Id quod & vltimo capite cœlestis Hierarchiæ Dionysius refert. ¶ At ne nihil ad quæstionem attinens immotum relinquamus, dubium hic restat postremum de intelectu verbi Augustini in eodem libr. de agenda cura pro mortuis, & in Enchiridio: quod Gratianus. 13. q. 2. cano. Non æstimemus. & cano. Tempus. relatum duxit. Ait enim tam sacrificium altaris quàm reliqua suffragia pro defunctis oblata eis prodesse, qui cum viuerent, hoc sibi vt possent prodesse meruerunt. Et rationem dubitandi solus Caietan. offert in suo opusculo viginti vnius quęstionum. quæstio. 5. vbi generale hoc verbum Augustini speciatim hic contrahit, vt nemini defunctorum in purgatorio existentium, sacrificia, suffragia, aut indulgentias quicquam prodesse censeat: nisi in hac vita deuotionem ad ecclesię claues & indulgentias habuerint, aut solicitudinem ad satisfaciendum pro peccatis, aut studium ad suffragandum defunctis, aut quid simile. Saltem specialia sacrificia pro eis oblata ait nihil eos iuuare. At profectò, quanuis me tædeat viro doctissimo & mihi colendissimo tota ista quæstione obuiam prodire: tamen quia neque hoc, si credatur, ad pietatem eorum qui in defunctos benefici sunt quicquam confert, non mihi videor hic debuisse tacere. Enimuerò cùm hoc neque ex euãgelio, neque ex vllo ecclesiæ decreto colligatur, quin verò contrarium, sane cùm ecclesia pro omnibus qui in charitate sunt indiscriminatim offerat, & indulgentias conferat, non erat sic facilè atterẽdum in eorum præiudicium qui pie in Christo dormierunt. Canonis enim oblatio nullum excipit, sed generaliter ait. Memento famulorum famularumque tuarum qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Et illicò: His & omnibus in Christo quiescentibus. Quod si huius omnes sacrificij participes fiunt, nõ est cur non & vniuersis priuata suffragia opitulentur.

¶ Secundò. Quicunq; est in charitate eo ipso quòd amicus Dei est, vt satisfacere pro se potest, sic & ius habet vt quicunque iustorũ sibi quancunque applicet, si voluerit, satisfactionem. Quare suprà August. pro omnibus Christi membris, nempe viuis asseruit sacri-

Error esset Capellaniã instituere ꝓ infidelibus

August.

Dionys.

Dubium Gratianus.

Solut. Caiet.

Prima ratio in Caiet.

Secunda rõ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacrificium offerri. Vnde quod locis citatis ait, videlicet illis defunctis prodesse suffragia qui dum viuerent, vt prodesse sibi possent meruerunt, ipse statim plane exponit: vt est videre apud Magistrum in. 4. distin. 45. eos siquidem omnes docet id meruisse qui in fide per charitatem operante atque adeo in communione corporis & sanguinis Christi defuncti sunt. Quocirca quauis quispiã neque ad indulgentias neque ad defunctos affectionem habuerit, neque ad satisfaciendum diligentiam, si tamen in charitate Dei discesserit, non est cur vindex vltrixque eius iustitia, vti ait Caietanus, obstet, quominus per sacrificia eis, perque suffragia, & indulgentias ferre valeamus opem.

Solutio dubij. *Magist. sẽ.*

Postremarõ ¶ Et quò rem suprema ratione concludamus, Christus Dominus suum ipsius sacrificium, nempe passionem omnibus fide præditis per charitatem operante efficaciter applicat: ergo & altaris oblatio, & perinde quodcunque, seu commune, seu speciale suffragium sibi placet eis applicari. Quare illa Caietani distinctio quòd defunctum capacem esse alienæ satisfactionis sibi applicatæ, non est meritum essentiale, sed ad accidentarium attineat puta vt defunctus ad illa suprà dicta affectus fuerit, nullas præ se fert fundamenti radices.

QVÆSTIO TERTIA, De oblationibus, & primitijs.

S. Thom. 2. 2. quæst. 86.

ARTICVLVS. I.

Vtrum homines de necessitate præcepti ad oblationes teneantur.

POst sermonẽ de sacrosancto sacrificio quod oblationũ omnium Christianæ familiæ apicẽ obtinet, superest vt hac quæstione de oblationibus, & primitijs: subsequenti verò de decimis quæ ad eiusdem sacrificij celebritatem suppeditantur mentionẽ subdamus. Primò ergo de oblationibus, quæritur, vtrum sint de necessitate præcepti. Arguitur enim negatiuè. Oblationes vetustæ legis inter ceremonialia præcepta connumerabantur: nam Exod. 23. ad modum

Argumẽ. 1.

& formam celebrandi ceremoniales festiuitates adhibetur: Non apparebis in conspectu meo vacuus. Ceremonialia verò cuncta per euangelium cessãrunt: ergo Christiani ad oblationes non cogimur. Id quod Christus Matthæi. 5. designare videtur, dicens: Si offers munus tuum ante altare: quasi offerẽtium arbitrio id reliquerit. ¶ Secundò arguitur. Quicunque ius aliquod ecclesiæ debet, si non soluat, potest sacramẽtorum subtractione ad id cogi: acerbum autem esset renuenti oblationem soluere, sacramenta ecclesiastica denegare: iuxta canonem illum sextæ Synodi. 1. q. 1. Nullus qui sacram communionem dispensat, à percipiẽte gratiam aliquid exigat: sin verò exegerit, deponatur: ergo ad oblationes ex vi præcepti nullus tenetur.

Argum. 2.

Grego. 7.

¶ In cõtrarium autem est illud Gregorij septimi, de consec. dist. 1. Omnis Christianus procuret ad missarum solennia aliquid Deo offerre: & ducere ad memoriam quod Deus per Moysen dixit, Nõ apparebis in conspectu meo vacuus.

Quid nomẽ oblatio, designet.

IN proloquio quæstionis præsentis notanda est nominis significatio. Enimuero oblationis verbum actiones omnes suo significatu ambit, quibus res quæcũque ad diuinum cultum exhibentur. Quo fit vt oblatio latior sit patentiorq; vox, quàm, sacrificium. Quicquid enim sacrificium est, censetur oblatio: haud tamen consequentia recurrit. Etenim cùm aliquid offertur quod integrum est permansurum, hoc est quod sacrificio ipso nõ insumitur, nec circa illud aliqua fit ceremonia, sed ecclesiæ offertur, siue in fabricam, siue in ministros cedat, oblatio quidem est: vt si nummos, vel cereos offeras, vt in exequijs panem, aut vinum, aut forte prædium. Sacrificium autem, vt diximus, non est nisi oblatio rei quæ immolatur: vt anima lia olim, & nunc sacrificium altaris. De primitijs namque deque decimis quomodò ab his differant, suo loco dicemus. Vnde Exod. 29. Offeres totum arietem in incensum super altare. Et sequitur, Oblatio est Domino odor suauissimus victimæ Dei. Et Leuit. 2. Anima cùm obtulerit oblationem sacrificij Deo, simul erit eius oblatio. ¶ His suppositis duabus ad quæstionem conclusionibus respondetur. Prior est. Oblatio naturali sua significatione vltroneam exhibitionem dei significat: offerre enim est vltrò munus quodpiã donare. Quo fit vt res per se, si nudè pẽsetur, opus sit supererogationis ad cultum religionis

Prima conclusio.

nis attinens: quippe qua, vt suprà diximus, obedientiã subiectionemq; Deo ꝓfitemur. Vnde Exodi. 25. Loquere filijs Israël vt tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis eas. ¶ Posterior cõclusio. Oblationes quadruplici de causa sub præceptum cadere possunt. Primò quidem ex præcedenti conuentione: vt dum Ecclesia fundum aliquem ciui confert retenta pẽsione, statis temporibus referenda. Quæ qui dem pactio census rationem indult. Secundò propter præcedentem deputationem: quia res donatione, vel pollicitatione, aut testamenti legatione debetur. Tertiò, quod ad rẽ propinquiùs accedit, propter ecclesiæ necessitatem: nempe si aliunde ministri ali sustentariq; non possunt. Quarto propter consuetudinem, quæ in ius transit: vt scilicet si consuetum est certis solennitatibus hoc aut illud offerri. Quanuis nonnunquàm his postremis duobus casibus oblationis quantitas relinquatur vouentis libertati. ¶ Circa posteriorem conclusionem, quoniam prior planissima est, nonnulla existunt, licet exigua adnotamenta. Prætermisso enim priori obligationis membro ad rem parum attinẽte, quia est velut census, de secunda extant textus. 13. dist. 2. can. qui oblationes. & duo sequentes: quibus sub anathematis censura coguntur, quibus incumbit vt defunctorũ oblationes, seu donatas seu legatas facilè & absque mora persoluant. Sunt enim planè debitæ. Et generaliter de omnibus oblationibus extat canon. Præter hoc. 32. distin. & canon. Statuimus. distinct. 16. quæst. 1. quibus eandem animaduersionem retinentib⁹ debitas oblationes ecclesia cõminatur. Tertia verò ratio obligationis est adnotanda q̃ præcipuè legitima est. Etenim cùm Christianorum religio in sacramentorum susceptione sacrificijsq; oblatione posita sit: ad quæ iure naturali ac diuino, eodemq;, vt sanctissimo ita & strictissimo, totus Christianism⁹ teneatur, fit vt quisq; populus sub reatu criminalis impietatis, tum templum pro sua facultate extruere, tum & ministros alere, & cultui necessaria contribuere fitiure constrictus. Quapropter vbi decimæ nõ soluuntur neq; aliunde ad eiusmodi sumptus prouisũ est, tenetur populus eosdẽ sumptus de sua substantia suppeditare. Ad quod, si renuerit, per censuras ecclesiasticas, atque adeo si opus fuerit, animaduersione ꝑcularis iudicij cogi potest. Locus est constitutissimus

Posterior cõclusio.

Primum documentum.

Populus tenetur ministros ecclesiæ alere & templa struere.

apud Paulum. 1. ad Corint. 9. vbi docet plus iuris ministris altaris suppetere ad subsidia temporalia recipienda, quàm ad suum stipẽdium miles, & ad vineæ fructum qui illam plantauit, & qui gregem pascit ad fruẽdum lacte: sanè cum Dominus disposuerit vt qui altario seruit, de altario viuat. ¶ Dubium autem deinde offert textus ille citatus Gregorij, Omnis Christianus. vtrũ scilicet ad Missarum solennia teneatur vnusquisque aliqd in templum afferre quod offerat. Hugo nãque, vt Hostiẽ. in rubrica de parœc. & alien. parœc. ait, omnem Christianum tenore eiusdem capituli teneri ad oblationes in Missa sub reatu criminalis culpæ. Quare potest, inquit, qui non fecerit, ecclesiastica censura cõpelli. Idque idem Hostien. hoc adhibito moderamine fatetur, quòd intelligatur in præceptis duntaxat festiuitatibus. Alij verò id dicunt arbitrati, censent solùm intelligi de interna animi oblatione per deuotionẽ. Hęc autem glossa longissimè Canonis mente aberrat: citat enim Gregorius textum ipsum antiquum quo oblationes temporalium rerũ iubebantur. Omissa ergo opinionum recitatione, res est clara. Etenim vbi cuiuspiam oblationis consuetudo vsqueadeò inoleuit vt vim legis obtinuerit, ibi præcepti obligatione armata est: vt D. Thom. ratione quarta docuit. Vbi autem neque lex extat, neq; eiusmodi viget consuetudo, nullum metuẽdum est præcepti vinculum. Consultò dixerim: vbi consuetudo vim legis obtinuerit. Nam vsu teneri potest consuetudo per modum liberę deuotionis: quæ ideo nunquàm quantuncunque diuturna vim ingerit præcepti. ¶ Quod si aliquod scisciteris indicium quo eiusmodi cõsuetudines dignoscantur, forsan hoc non est adeò fallax quòd vbi decimæ in vsu non sunt, neque alia ministris iusta stipendia cõstituta, ibi consuetissimæ oblationes censentur in præcepto esse. Et pariter si consuetudo sit populi omni memoria vetustior, statis solennitatibus aliqua munera ecclesiæ, vel ad fabricam, vel ad alios sumptus offerre. At verò vbi decimarũ solutio more seruatur quæ ministris sufficit, re vera quotidianæ oblationes, quæ vel in professis diebus, vel in festiuitatibus, quãtuuis præcipuis offeruntur, existimari non debent præcepti obligationi esse obnoxias. Neque verò vllo colore in contrarium obtendi potest, quod legitimi pastores omnes decimarum fructus, gregem deglubentes,

Paulus.

Dubium.

Hugo.

Hostien.

Solutio.

Indicia ad dignoscendũ quãdo cõsuetudo offerendi obligat sub præcepto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibi vsurpant, miserisque mercenarijs quotidiana illa munuscula, quæ ad altaris gradus offeruntur, relinquunt: nam postquàm dieinis pastores saginantur, ipsis incumbit primùm presentes seruire: nox si officio ab esse iusto vel iniuria permittantur, vicarios cum iusto stipendio sibi substituere. Quare in hanc rem optimè per concilium Tridentinum prospectum est, vt parœcijs non residentibus tertia pars fructuum adimatur, quæ vicarijs adiudicetur. Haud tamen arbitrentur curati exoneratos subinde esse animarũ cura, excusatosque nè residere teneantur: nam cùm ad hoc iure diuino naturaliq; ir retiantur, sanctum concilium nullatenus excusare illas cogitauit, sed ecclesijs quàm minimè malè potuit prospicere. ¶Inter oblationes autem vna est quæ offertur pro Missa. De qua duplex supereſt dubium. Vnũ, an liceat sacerdoti pro Missa celebranda de pretio pacisci: quod quidem cùm ad titulũ simoniæ pertineat: quæstione sexta disputabitur. Secundùm vtrùm licitum sit plures vt, aiunt, pitantias pro vna Missa recipere. Nam ratio illa quod pro pluribus oblata tãtum singulis prosit, iam superiori quæstiõe explosa est, sed vtrum alia de causa id liceat, iam nũc ambigitur. Apparet enim si illa nõ sit legitima, nullam fieri reliquã: nam quicũque illa causa eleemosynam largitur, cõtendit sibi totum sacrificium applicatum iri.

¶Nihilominùs hic in primis distinguendũ est de plebano pastore, & de alijs mercenarijs qui neque parœci sunt neque eorum vicarij. Parœcij nanque iure decimarũ quotidie celebrare tenentur pro sua parœcia, si modo fructus satis sint ad ipsum alendum: sin minùs, pro eorum quantitate vel ter vel quater in hebdomada: ad iudicium Antistitis, quod tutius est, vel ad arbitrium prudẽtum. Quotidie inquam pro humana fragilitate: nam licèt vno aut altero die cesset, seu quia non se præsentiscit idoneum vel animi laxandi gratia, non ideo constituitur in culpa. Vnde & monitum hoc adhibendum est, quòd legitimus pastor si per fas vel nefas non resideat, tenetur iustum alimentum vicario suppeditare, vt possit tot Missas celebrare quot ipse teneretur: nè vicarius causari possit non sufficere sibi victum, nisi aliũ de pitantias corradat. ¶Ex hoc fit, pastorem parœciæ in seruitutem non posse peregrinas pitantias ab alijs, præterquàm à suis parœcianis percipere. Hoc enim esset in fraudem sacrificiorum quæ pro sua parœcia offerre tenetur. Attamen non obstante obligatione qua tenetur pro parœcia offerre potest particulares pitantias ab eisdẽ parœcianis vltro oblatas recipere, dum modo illas non extorqueat, idemq; sacrificium potest & pro parœcia & simul pro tali parœciano facere. Idemque censendum de defunctorũ exequijs & testamentorum Missis. Ratio huius est quòd defunctos sepelire & piorũ Missas offerre, propria est functio ipsius pastoris: neq; debent parœciani foras exire sacerdotes ad hoc munus quæsitum. Quocirca hæc nõ sunt incompatibilia. Hoc autem documentum, vt cuncta moralia, cum moderamine temperandũ est: videlicet nè Missarũ prouentus immodicè sit exuberans: nam tunc deberet pastor qui curam habet animarum auxiliares sacerdotes ad se adiungere.

¶Sed & hoc præterea cõsultari assolet, vtrũ possit pastor qui curam habet animarũ, cuique subinde incũbit huiusmodi functio expitantijs portiunculam sibi vsurpare: imminutaque mercenario porrigere. Et re vera si iustum stipendium mercenario relinquatur, non video in hoc apertam iniuriam: quãdoquidem pitantiæ omnes parœcio conferuntur: qui subinde, vt Missarum debitor, quo potuerit honesto stipendio, potest mercenarios ad eas celebrandum conducere.

¶Subsequitur ergo membrum alterum eiusdem dubietatis ad vagos sacerdotes attines: qui aliàs functionem suam celebrandi alligatam non habent: vtrùm plures valeant pitantias pro eadem missa percipere. Huiusmodi autem prima responsio esto: quod si Antistes in clericorum ordinatione iura cassè seruarent, non tanta hinc emergeret ambigendi ratio. Si inquam neminem sine legitima bonorum possessione ac titulo sacris initiaret, non cogerentur sacerdotes mendici esse, & exigua Missarũ mercede viuere: quod porrò tum reuerentiam sacramento debitã nõ tenuiter obnubilat: tum etiã periculum eisdem sacerdotibus offert plures celebrandi quàm fortè pro sua puritate par esset. Cæterùm quia rei huius perexigua habetur cura, sed plurimi effectis titulis ordinãtur, in quæstionem meritò vertitur, vtrùm hac ratione, vt necessarium sibi victum & quibus tegantur habeant, recipere plures pitãtias possint, nam ratio infinitatis sacramenti iam suprà repulsa est. ¶Respondetur ergo quòd vbi non est in vsu eam pro vna missa eleemosynam

Definitio cõcilij Tridẽtini de portione vicarijs adiudicanda.

Dubium.

Paroœcijquotidie celebrare tenentur pro sua paroœcia si cõpetentes alios habeãt reditus in eadem ecclesia.

Secundum.

Dubitatio altera.

Solutio.

Tertium dubium.

Prima responsio.

Secunda responsio.

mosynam erogari, quæ diario victui sufficiat, potest sacerdos duplam saltem percipere: dum tamen latiùs non se hæc licentia proferat: quoniam status apparatum non licet sacerdotibus hac ratione sustentare, sed paucorum vitam ducere. Hac enim ratione iure cautum est, vt absque aliqua bonorum possessione ad ordines nõ admittantur: & ideo qui sua culpa pauper ordinatus est, paupertatem æquo animo ferat. Dum autem sacerdoti abundat vnde honestè & forsan ornatè viuere possit, videtur nequire vti hoc subsidio: quandoquidem ob leuandã necessitatem permittitur. Sed nihilominùs respondetur quòd etsi non adeò id ipsum eiusmodi sacerdotem deceat: tamen secundùm rigorem iustitiæ nulla esset iniquitas: quoniã iudicium non est de rebus ferendum secundùm id quod accidit, sed secundùm rei naturam. Quare vbi per se satis pitantia non sufficiat, vnicuique eodem iure licet ampliorem suscipere. ¶Quòd si contra sententiam hanc argumento suprà facto resurgas. Qui pitantias largiuntur, sibi volunt totum sacrificium applicari, atque ita faciendum putant: ergo sacerdos secus faciens, illos decipit. Respondetur eum silere posse quidquid alij credant: nam vtitur iure suo quo potest de altario viuere. Secùs autẽ si alter expressè postulet pro se solo ipsum sacrificium offerri: nam tunc si sacerdos annuat, tenetur seruare pacti fidem.

Obiectio

Solutio.

Ad primũ argumentũ

Replica.

Solutio Diui Tho.

AD primum argumentum quæstionis respondet Diuus Thomas iuxta illa quæ libr. 2. diximus, sub titulo de cessatione legalium: quòd quanuis legalia sic cessauerint vt quasi iudicia legis veteris seruare nobis non liceat: tamen non obstat quin possint ab ecclesia alia ratione institui. ¶At verò si oblationes inter legalia duntaxat habe rentur, solutio satisfaceret: sed tamen haben tur, vt ipse ait, etiam inter ceremonialia: nã sacrificare, ceremonia est, & festa colere, atque adeò in eisdem festiuitatibus quidpiã offerre: & vt illic expositum reliquimus, ceremonialia sic cessarunt, vt ea nobis instituere minimè liceat. Ad hoc autẽ Sanctus Thomas infrà articu. 4. ad primũ respõdet, duas ceremonialium species discernens. Illas qppe ceremonias instituere nequit ecclesia q̃ vel statum Hebræorum referunt, vt obseruatio Sabbathi: vel aliquid futurum in nostra lege prædicebant, vt circuncisio, esusq; agni paschalis, & similes: nam essent iam nũc mẽdacia: eadẽq; in fidẽ pernicio sa: vt pote significantia figuras illas non esse cõpletas. Veruntamẽ sunt aliæ ceremoniarũ species ad diuinum cultum pertinentes, vt citra vllum mendacij possint ad eundem finem nunc institui: vt thurificare, consecrare in azymis, purificatio puerperæ: quæ non condemnatur, extrà de purificat. post part. ca. vnico. Et tales sunt oblationes. ¶Aliud autẽ verbum Christi: Si offers munus tuum, &c. solùm probat non omnes oblationes esse de necessitate præceptum: nihil tamen obstat quin aliquæ, vt dictum est, eidem subijciantur necessitati. ¶Ad tertium denique respõdetur, quòd propter voluntarias oblatiões nulla fieri potest excõmunicationis censura: secùs autem propter illas quæ iure debẽtur. At verò sacerdos priuatus qui sacramẽtum administrat, vt excõmunicare non potest: ita neq; illud rebelli subtrahere. sed postquàm fuerit à superiori iurisdictionem habẽte excõmunicatio lata, tunc sacramenti subtractio erit legitima. ¶Textus autem sextæ Synodi solum vetat sacramenta pretio venditi quæ labes est simoniaca.

Ad secundũ

Ad tertium

ARTICVL. II.

Vtrùm oblationes solis sacerdotibus debeant.

POST oblationum vinculum sequitur vt de illis dicamus quibus debentur. Apparent enim non solis sacerdotibus conferẽdæ. Etenim illud est in oblationibus præcipuum, quod hostiarũ sacrificijs deputatur: hostiæ verò pauperibus ascribuntur, secundùm illud ad Hebræ. vltimo. Beneficentiæ & cõmunionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus: ergo & oblatiões eisdem largiendæ sunt pauperibus. ¶Secundò in multis parœcijs monachi oblationũ portionem sortiuntur: cùm tamen alia sit secundùm Hieronymum clericorum cura, quàm monachorum: Ergo non solùm sacerdotibus sunt oblationes erogandæ. ¶Tertio: & laici oblationes, nempe panem & vinum, in proprium vsum à sacerdotibus coẽmunt: non ergo illis solis earum vsus permittitur. ¶In contrarium autem est canon Damasi. 10. quæstion. 1. Oblationes quæ intra sanctam ecclesiam offeruntur, tantummodò sacerdotibus qui quotidie Domino seruire videntur, licet comedere & bibere: quia in veteri testamento prohibuit Dominus pa-

Primũ argumentum.

Secundum.

Tertium.

Damasus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes sanctos comedere filijs Israël, nisi tantũ Aaron & filijs eius, vt patet. 1. Reg. 21.

Prima conclusio. AD quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Vna est: Vniuersarũ oblationum quæ à plebe Deo exhibentur dispensatio ad sacerdotes pertinet. Probatur. Obatio genere suo non est nisi rei quæ Deo ad cultum religionis dicatur: est enim nobis de sacris, non de sæcularibus oblationibus sermo: inter homines autem & Deum sacerdos est sequester cõstitutus: & suo gradu secundùm Christũ mediator: vt de Moyse Deutorono. 5. legitur: nam illi incumbit tum diuina dogmata per Deũ reuelata populum docere: tum etiam & sacramenta per ipsum instituta eidem populo ipsius nomine administrare. Et vice versa eius est functio à parte populi coram Deo stare: eius scilicet preces apud ipsum fundere, sacrificia ei offerre: donaque, & oblationes, & munera præsentare, secundùm illud Apostoli ad Hebræos. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum: vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis: ergo omnium munerum quæ populus Deo dicare constituit, vsus, administratio, & dispensatio, ad eosdem pertinet sacerdotes. ¶ Quòd si extẽplò dubitãdi ratio irrepserit, multa Christiana familiam: non sacerdotibus, sed ad tẽplorum fabricas vtensilium que ornamenta ecclesijs dedicare, quæ ideo sacerdotibus vsui esse non debent: Respondetur propter eà nos consultò nõ asseruisse oblationes omnes in eorum transisse dominium, vt in proprios vsus possint cuncta cõsumere: sed eorum dispensationes illis incumbere.

Probatio.

Scrupulus.

Solutio.

Secunda cõclusio ¶ Quare adiungitur altera conclusio. Sacerdotes trifariàm possunt ijs quæ ad diuinum cultum offeruntur vti. Primùm in fabricam reparationemque ecclesiarum, & rerum apparatum, quæ ad diuinum cultum attinent. Secundò in suum ipsorum proprium victũ quoniam: vt Paulus suprà citatus ait: Qui altario seruit, de altario viuere debet. Tertiò in subsidium pauperum, quos condecet bonis ecclesiasticis pasci & sustentari. Conclusio est nota. Nam quicquid Deo exhibetur cùm nostrum ipse bonorum non egeat, ad duo tantùm vtilia sunt: scilicet aut ad tẽplorum vel ædificia vel ornamẽta: aut ad sacerdotum alimoniam. Quicquid autem superest erogare debẽt pauperibus. Præterquàm quòd antiquitùs, vt subsequentia demõstrabunt, aliqua etiam solebant ecclesijs cõferri peculiariter in vsus pauperum. Eorum autem quæ ad ecclesiæ sumptus dedicantur, episcopus est administrator ac dispensator, vel canonicorum collegium, secundũ morem qui legitimus sit. Quapropter verissima est sic expositа prior conclusio, quòd omnes oblationes ad sacerdotes pertinent. Res est clara: quæ si vllam habet dubietatẽ, libro sequenti tractanda est, inter explorandum sintne sacerdotes suorum fructuum domini quomodoq; sint ab ipsis bona ecclesiastica expendenda.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, quòd eleemosynæ in pauperes erogatæ, licèt quadamtenus oblationes dicantur ac sacrificia: eo quòd in Deum referuntur: non tamen aut sacrificia propriè sunt oblationes. Hoc enim nomen solis illis congruit quę officia sunt religionis. Eleemosynę autem non sunt nisi misericordiæ opera: fiunt tamen, vt dictum est, ijdem egeni & per sacerdotum dispensationem sacrarum quoque oblationum participes. *Ad secundũ* ¶ Ad secundum respondetur, monachos partem quoque earundem oblationum triplici de causa sibi posse vendicare: porrò aut sacerdotum largitate tanquàm inopes: aut ratione mercedis, si illis sint adiutores: aut si aliqua eis fortè fuerit cõmissa pœcia. *Ad tertium* ¶ Ad tertium denique respõdetur, quod oblationes postquàm consecratæ sunt, nõ possunt rursum in sæcularem vsum reuocari: vt ara consecrata aut calix. Sed tamen si non sint consecratæ, possunt sacerdotum arbitrio & permissu ad seculares reuerti.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm oblationes de rebus omnibus quæ licitè possidentur facere liceat.

SEquitur tertio loco postquàm de oblationum dispensatoribus dictum est, de earum quoq; materia dicere. Haud enim omnia quæ homo possidet materia esse videntur oblationis idonea. Etenim meretrix iuste ea possidet quæ turpiter lucratur: vt patet, l. idem ob stuprum. ff. de condictione ob turpem causam. & tamen Deuterono. 23. legitur: Non offeres mercedem prostibuli in domo Domini Dei tui. Continuoq; ibi dem prohibetur & pretium canis offerri, quod tamẽ animal iustè venditur. ¶ Et Malachi. 1. Si offeratis claudum & languidum, nonne malum est? Non ergo quicquid iustè possidetur, perinde offertur iustè.

Ratio à parte negatiua.

¶ In contrarium autem est illud Prouerbiorum. 3. Honora Dominum Deum tuum de tua substantia. Quà vna voce cuncta q̃ possidentur concluduntur.

Prima conclusio. Probatio. AD quæstionem tribus respondetur cõclusionibus. Prima. De ijs quæ injustè acquirũtur & possidentur nulla fit Deo oblatio licitè. Probatur. Oblatio cùm virtus sit religionis, esse non debet iustitię violatio, nam eadem virtus sub præcepto est Dei: & sicut vero, vti ait Aristote. omnia vera, sic & cuicunque diuino mandato cætera consonant: cuncta autem iniustè parta, iustitiæ lege, atque adeò Dei restitutioni obnoxia sunt: ergo nequeunt eidem Deo dicari. Huius rei Augustinus in libro de verbis Domini pulchrum affert exemplum. Si de prædaueris, inquit, aliquem inualidum, & de spolijs eius dares alicui iudici qui pro te iudicaret, tanta vis est iustitię vt & tibi displiceret. Non est talis Deus tuus, qualis nõ debes esse ne que tu. Hæc ille. Vbi affabrè rationem rei exerit. Oblatio enim ad propitiandum placandúq; Deum fit: qui iudex est virtutum omnium, legumque custos. Cùm ergo te condemnaturus sit nisi quicquid debueris restituas, genus est diuinæ cõtumeliæ, si eadem re illum propitiari contẽdas, de qua te certus est condemnare. Vnde & Ecclesiast. 34. Immolãtes ex iniquo, oblatio est maculata. ¶ Secunda conclusio. Quãtum ad rei per se naturam attinet, de re quacunque iustè possessa iustè fieri potest oblatio. Patet: nam & eiusmodi rerum homo est verè dominus aut possessor legitimus: quorum ideo habet legitimum vsum, eundemque sibi præstante Deo, potest ergo vnusquisque, atque adeò debet cum prudentiæ moderamine eorum quę ab ipso recipit, partem ei rependere: secundùm illud primi Paralipom. capitul. vltim. Quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi. ¶ Tertia cõclusio. Ex his quæ rei accidunt cõmaculari oblatio potest, etiam eorum quæ licitè possidentur. Probatur: quia ad operis studiositatem non satis est genere suo esse bonum nisi & quæ circunstant sint perinde honesta, accidere autem potest vnde eiusmodi oblatio fit mala. Fit primùm cultoribus priscæ legis, quibus omnia in figura contingebant, multa erant legalia, vel propter significationẽ, vel propter id quod illi reipublicæ immũdum ac turpe habebatur: offerri non licebat: quæ quidem prohibitionis ratio sub lege nostra cessauit: nam vt ait Paulus ad Titum. 1. Omnis creatura Dei reputatur mũda. Possunt nihilominùs & nostris oblationibus alia contingere incommoda: vel quia id quod licitè possidetur, per misericordiã debetur potiùs alteri, quàm offerri debeat in templo: vel propter scandalum: vel propter contemptum: vel propter aliud quidpiam. Obiurgat enim Christus Matthæi. 5. Pharisæos qui plebi persuasum contenderent vt potiùs subueniendis parentibus ab essent quàm faciendis oblationibus. Et meretrix dum turpe lucrum offert, scandalum dat: & qui quod despectui habet, Deo offert, eum ipsum despicit. *Secundã cõclusionis. Ratio cõcl.* *Tertia conclusio.* *Augustin.* *Argument.* *Paulus.* ¶ Contra primum autem membrum tertiæ huius cõclusionis, quo dictum est nonnũquàm deberi potiùs res vel parentibus vel egenis erogari, quàm templo offerri, arguitur, in vniuersum contrarium esse atque ad diuinum cultum ac cõmodatius, bona nostra ad conficienda celebrandaque sacrificia elargiri, quàm in egenorum subsidia. Apparet enim vulgò sic cẽseri: eò quòd per sacrificium Deo propiùs re ipsa accedimus. Cui tamen vulgari opinioni miserorum egestas nonnunquàm reclamat. ¶ Ad hoc sub distinctione respondetur. Opus enim virtutis è duobus inter alia quantæ sit perfectionis æstimatur. Primùm ex obiecto, vnde suam speciem sortitur. Secũdò ex necessitate, cui charitas semper succurrere satagit. Igitur si ad priorem speciem, oblationes sacræ, ac perinde sacrificia, reliquis eleemosynis longe præstantiam religio, vt. 2. 2. quæstio. 18. auctor est D. Tho. quippe quæ Dei reuerentiam pro obiecto habet, excelsior est virtus: non modò misericordia, verùm & moralibus vniuersis: vt pote quę non nisi erga proximos versantur. Atque huc pertinet verbum Christi, Matt. 21. vbi officium & causam Magdalenę, quę ipsum dispendio pretiosissimi vnguenti vnxerat, aduersus indignantes discipulos defendit. Sanè qui opus misericordiæ pluris pendebant. Docuit enim opus illud in reuerentiam personæ ipsius Dei exhibitum, religione sua anteferendum. Et ideo nõ eõdemnauit misericordiam in pauperes, imò commendauit maximè: dicens, Pauperes semper habebitis vobiscum. Attamen declarauit quòd opportunitatem illam vt elee- *Distinctio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mosyna cùm tam excelso gradu religionis esset adiuncta: nunquàm deinceps foret mũdus habiturus. Atque ideo ait, Me autem non semper habebitis. Religio autem fuit, tum diuinitatis maiestatem atque immortalitatem pretioso illo incorruptibilique vnguento confiteri: tum etiam & incorruptionem humanitatis præsignare. Scriptum enim erat: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Idque fortasse verbo illo cœlestis Redemptor declarauit: Ad sepeliendum me fecit. Hoc est. Sic ista protestatur me vere mortuum sepeliendum, vt quasi spiritu prophetico singularem meum sepulturæ modum præuntiauerit: vbi non meũ corpus communi lege est in cineres abiturum. Adde inter huiusmodi religionis officia potissimum esse atque optatissimum sacramentum, vbi nihilo minus, quàm Deus ipse immolatur. ¶ Nihilominùs tamẽ hoc verissimum est, quod vtinam, vt est certissimum, ita esset Christianæ familiæ persuasissimum, quòd necessitatis pondus vnde virtus ac potissimùm misericordiæ incrementa suscipit, efficere potest vt ad Dei cultum conferentius sit, atque adeò optatius opem ferre miseris, quàm oblationes & sacrificia facere. Et ratio est, quòd sacrificia, vt dictũ est, non in Dei vtilitatem, quæ bonorũ nostrorum non eget: sed in eius duntaxat gloriam, nostramque deuotionem excitandã celebrantur & offeruntur. At verò tanta est Deo pauperum cura vt eorum vtilitatem sæpenumerò plurisad sui charitatem, ac subinde gloriam æstimet, quàm reliqua sacrificia. Idque maximè postquàm ideipse Deus cùm dives esset, vti ait Paulus, propter nos egenus factus est, nostrasq; miserias & ærũnas vsqueadeo suas fecit, vt in die illa tremenda coram angelorum hominumque vniuersitate confiteri non sit veriturus, se ipsum apud nos esuriuisse, nudumque fuisse, & mendicum: ac tandem quicquid vni ex minimis indigẽtibus fecimus, quasi ei ipsi fecisse in propria persona. Vnde Matth. nono, nec vero citra indignationem Phariseos obiurgat, quod propheticum oraculũ non intellexissent. Euntes enim, inquit, discite quid est, Misericordiam volo & non sacrificium. Sic enim scriptum extabat. Osee sexto, cui Propheta adiecerat: Et sapientiam Dei plusquàm holocausta. ¶ Quapropter postquàm Paulus Epistolam ad Hebræos, qui tam erant sacrificijs frequentandis dediti, in hoc penè insumpserat, vt singulare Christi Pontificis nostri sacrificium commendaret, cuius præsentia illa omnia abolerant, nè inde colligerent ob illud dimittendam semper fore misericordiam pauperum, illum tandem Epistolæ colophonem adhibuit, vt commonitos beneficentiæ eos apprimè curaret. Charitas enim, inquit, fraternitatis maneat in vobis, & hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim latuerũt quidam angelis hospitio receptis. Et infrà. beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Ad argumentum igitur contrarium respondetur, nihil vetare quo minùs virtus quæ altera genere suo inferior est quandoque ob necessitatem sit pretiosior. *Solutio.*

¶ Hæc propterea tam multis inculcauerim, quòd sunt qui falso omnia putent sua bona, potissimùm dum ab hac luce recedunt, in amplissimum Missarum numerum & in Capellanias expendenda. Nam etsi in ecclesiæ ortu illa essent impendiò necessaria, & vbi modò desunt consulenda sint: tamẽ vbi diuinus cultus satis est celebris, multò esset consultius egenorum calamitates leuare: longè enim crebriùs in Euangelio huius nos Christus misericordiæ admonitos curauit, quàm vt eleemosynas in sacrificia cõuerteremus. Nam quanuis oratio satisfactioque sacrificij acceptissima sit, tamen eleemosyna quæ præcipuum est charitatis officium, & pauperum orationes valde sint, testante Christo, efficaces, vt nos in æterna recipiant tabernacula.

Ad primũ argumentũ.

AD primum igitur argumentum respõdetur, in veteri lege mercedem prostibuli offerri esse prohibitam, propter immunditiam: quæ ratio cessauit in noua. Esset tamen scandalum talem recipere oblationem: quia viderentur sacerdotes ad meretricum turpitudinem connuere. De pretio autem canis: Iosephus libro secundo vt inter tractandum de legalibus dicebamus sic legem interpretatur, quòd canum operæ, sicuti modo asini & equi ad fœcundandas equas, redimi solebant pretio ad imprægnandas canes: quare pretium illud propter turpes sordes quoque ab oblationibus repellebatur. *Iosephus.*

Et fortitur inde probabilitem interpretatio, quòd vnà componuntur prostibuli merces & pretium canis. Altera verò à doctoribus adhibetur interpretatio quòd cùm

cùm primogenitum animalis mundi sic esset in templo conseruandum, vt non redimeretur: animalis verò immundi primogenitum, redimebatur pretio. Canis autem sic reputabatur abiectus, vt non esset quinque siclis dignus, quibus eiusmodi animalia redimebantur: & ideo aiunt quòd extra tẽplum occidebantur. Porrò autem expositio hæc neque rationi neque textui est consona. Si enim propter eius vilitatem ad nihil erat commodum, ad quid erat in templum præsentandum? Quocircà melius est dicere simpliciter fuisse offerri prohibitum, tum propter animalis vilitatem, tum etiam quia forsan, vt ait Sanctus Thomas, in vtu erat Gentibus ad sacrificandum idolis. Ratio ergo illa cessauit in Euangelio. ¶ Ad tertium respondetur, quòd animal cæcum, aut aliter truncum, aut debile, ad oblationem ineptum erat. Primùm quia oblatio debebat esse immaculata. Secundò quia esset vilipendium atque opprobrium. Præterea ratione voti quod debet Deo optimè solui. Quare oblatio Caini non fuit Deo accepta sicut Abelis. Quæ quidem rationes vim suã in lege nostra retinent. Qui enim vel acidum vinum vel putrem farinam ad rem diuinam celebrandam offerret, praue quidem faceret: nam illa non sunt conficiendo sacrificio congrua. Et qui vasa aut indumenta sordidissimis vsibus seruientia, templo dedicaret, ex quibus vestes sacrę & vasa fabre fierent, contemptor eorundem sacrorum censeretur. Et qui animal voto Deo deuoueret, & claudum vel cæcum vel alia de causa vilissimi pretij solueret: vel decimas ex pessimo grano & musto: profectò nó castè seruaret fidem quã Deo habet obligatã. *Ad tertium*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm ad primitiarum solutionem homines teneantur.

INTER alias oblationum species connumerantur primitiæ, de quibus ideo inquiritur, vtrũ vi præcepti debeantur. Est em contrarium testimonium suprà citatum. Exod. 25. vbi ait Dominus ad Moysen, vt primitias ab homine qui vltroneus offerret, acciperet. Et Exod. 13. data lege primitiuorum quæ legitimè erant primitiæ subditur. Erit quasi signum in manu tua: vox auten signi ceremonialia designat, quæ in nostra lege cessarũt: ergo sicut nõ tenemur primogenita offerre, ita neque aliarum rerum primitias. *Primũ argumentum.*

¶ Secundo primitiæ olim Deo reddebantur vt de singularibus beneficijs ab ipso susceptis gratias ille populus eidem rependeret. Habetur enim Deutero. 26. Tolles decunctis frugibus tuis primitias accedesque ad sacerdotem qui fuerint in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor coram Domino Deo quòd ingressus sum terram pro qua iurauit Deus patribus nostris vt daret eam nobis: ergo neque extraneæ nationes, neque verò nos tenemur illas prohibere. *Secundum.*

¶ Tertiò: Si lex esset primitiarũ coactrix, tunc præscripta esse deberet taxataq; solutionis quantitas, sicut in decimis. At verò in neutro testamento talis habetur taxationis lex: ergo sub nullo comprehenduntur præcepto. *Tertium.*

¶ In contrarium autem est canon Gregorij Septimi, Decimas. 16. quæstion. 7. Cuius verba sunt: Oportet cõgruè tũs nos decimas & primitias, quas iure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere: quas fideles Domino præcipiente offerunt.

PRimitiæ singularẽ in genere oblationũ locum obtinent. Differunt enim à reliquarum generali ratione quatuor modis, quos hic D. Thomas dignouit. Primò iuxta vocis sonitum differunt materia. Nẽpe quòd de primitiuis rerumque opimis initijs offerebantur. Quanuis sint qui nomine primitiarum: non prima, sed optima intelligant. Quemadmodum de Abele refertur quòd obtulit de pinguedine gregis. At verò textus Numeri. 18. vtrunque insinuat. Nam quod primum est, cesetur optimum. Vnde ibidem: Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti: quicquid offerunt primitiarum, tibi dedi: scilicet, Aaron. Et subdit: Vniuersa frugum initia quæ gignit humus & Domino deportantur, cedet in vsus tuos. Secundò ratione causæ à reliquis distant, q reddebantur Deo ex causa speciali: nempe vt homines diuinum beneficium recognoscerent, profiterenturque adeo quicquid ex terræ fructibus percipiunt, Deo authore illis prouenire: cui adeo iuxta verbum citatũ. 1. Paralipome. vltim. quæ de manu eius acceperunt, reddere debent. Tertiò differebant & in modo, quòd cum aliqua ceremonia offerebantur. Legitur enim Deuteron. 26. post verba suprà citata offerentium primitias: *Quadruplex differẽtia primitiarũ à cęteris oblationib⁹*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mitias: Suscipiens sacerdos cartallum (quod est canistrum primitiarum de manu eius qui defert primitias) ponet ante altare Domini. Et infrà. commemoratis Dei beneficijs, subduntur offerentis verba: Idcircò nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi, &c. ¶Quartò denique differunt ex parte eorum in quorum vsum exhibebantur. Nam cùm Deo pro beneficio rependerentur, inter quem (vt diximus) & populum sacerdos est sequester, in eius singulariter vsum cedebant: ad differentiam decimarum quæ totam Leui tribũ contingebant. Vnde loco citato Nume. 18. ait Deus Aaron: Omnes primitias sanctuarij quas offerunt filij Israel Domino, tibi dedit, & filijs ac filiabus tuis, iure perpetuo. Et subditur: Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionẽ pro ministerio quod ferunt mihi in tabernaculo fœderis. ¶His ergo præhabitis ad quæstionẽ duabus conclusionibus respondetur. Vna est. Primitiæ præcepto legis naturæ & scriptæ, Deo debentur, eiusque ministris: atq; adeò iure pontificio, ex eadem prisca lege diuina deriuato. Probatur conclusio ratione illa iam insinuata. Ius naturæ iam nos docuit gratitudinem vt benefactoribus gratias redderemus: Deus autem est primus naturalium omnium beneficiorum author: illi ergo primas debemus pensiones eorum omnium quæ nobis natura confert. Quòd si quis cauilletur id ei deberi non de præcepto sed de honestate, redarguitur sic: Iure naturæ cogimur Deum nostri nostrorumque authorem profiteri: quandoquidem in eo viuimus, mouemur, & sumus. Nam si parentibus à quibus vitam accepimus, vt quarto nos loco Decalogus admonet, de his quæ ad victum nostrum possidemus, dũ egent, succurrere stricte cogimur, longe strictiore iure Deo eandem debemus recognitionem: non quidem propter eius indigentiam, quia nullam habere potest, sed ꝓpter nostrum commodum & eius gloriam. De hac itaque ratione sic mortalium vniuersitatem natura erudiuit, vt ethnicis etiam fuerit cunctis seculis (vt suprà dicebamus) notissima. Ob idque non speciatim quæsiuimus hic an Christiani, sed vtrùm homines, scilicet cuncti mortales primitias soluere teneantur, ad quos idcirco vniuersos responsio protenditur. Vnde Romani, vt Plinius in eorum historia libr. 18. capit. secundo refert, nihil anteà de terræ nascentibus degustabant quàm sacerdotes nouarum frugum ac vini primitias libarẽt. ¶Sed occurrat hic fortè nobis obuius quispiam, rationẽ hanc non esse ad debitum primitiarum concludendum propriam, sed hoc tantùm euincere quòd teneamur Deo religionis lege sacrificia offerre, vt suprà dictum est. Quibus eũ conditorem nostrum profitemur. Primitiæ autem longè à sacrificijs distant, cùm simplices sint oblationes. Respondetur autem aliter nobis naturalem rationẽ sacrificia persuadere, aliter verò reliquas oblationes, ac singulariter primitias. Nam Deo quatenus Deus est, supremum scilicet per se bonum, honores debemus diuinos, atque adeò obedientiam. Qua vtique ratione rem illi diuinam facere & sacrificare tenemur. Sed prę tereà quia fructus terræ nobis quotidie suppeditat, colligimus ad eius honorem accedere, de his quæ nobis donat partem illi libare, & singulariter rerũ primitias: quibus ꝓfitemur illum esse primum supremũque authorẽ cuius nutu & solis circuitus, & aëris clementia hæc nobis affatim progignũt. ¶Altera conclusio. Et si ius naturæ antiquitus diuina lege expressum nos huiusmodi primitiarũ oblationis admoneat, tamẽ qualitates & circunstantiæ: nempe personæ quibus tradẽdæ sunt & materia: videlicet an de primis omninò fructibus: atque adeò quantitas legibus humanis patriæque vsu & more nobis compertæ & legitimæ sunt. Olim nanq; primitię singulariter sacerdotibus obueniebant: decimæ verò Leuitis. Iam nunc decimę vice versa sacerdotum sunt: primitię verò plurimum sacristis sacrorumque ædituis deputantur. In aliquibus tamen ecclesijs in fabricæ sumptus consignantur: & nõ nunquàm ipsis eisdem sacerdotibus. Neque verò tam exactè deposcitur vt de primis soluantur fructibus. Neq; de holeribus aut leguminibus, sed de frugibus tantũ. Illa eñ omnia antiquis patribus legalia erãt: quibus nõ ideo modò minimè obligamur. Tãta eñ cõmendatione ius illud decimarũ ac primitiarum Deus illo ꝛculo indixit populo suo vt quèadmodùm Exod. 34. legitur, hebdomadarum solennitatẽ in primitijs frugum messis triticeæ celebrari præceperit. quę nobis est in vsu. ¶De quantitate autem primitiarum nihil vel in veteri vel in nouo testamento scriptum legimus: prętercquàm illud Ezechię. 45. Hęc sunt primitię quas tolletis: sextam

Prima conclusio. Probatio cõclusionis.

Plinius.

Obiectioẽ tra ꝓximã rationem.

Solutio.

Vltima conclusio

sextam partẽ Ephi de coro frumẽti, & sextã partem Ephi de coro ordei. Mensura quoq; olei, Batus de quolibet coro. Super quibus verbis Hieronymus declarat illud ad decimas pertinere: nam Ephus decima pars cori erat: sicut Batus in liquidis. Qui quidem cotus triginta continebat modios. Subdit autẽ idem sacer Doctor verba istlhæc, quæ extrà de decimis. capitulo primo. referũtur. At verò primitiæ, quas de frugibus offerebant, nõ erant speciali nomine definitæ. Traditionẽ quoque accepimus Hebræorum, non lege præceptum, sed arbitrio magistrorum inolitam: quòd qui plurimùm, sexagesimam partem dabant sacerdotibus: qui minimùm, inter. lx. & xl. licebat quodcunque voluissent offerre. Hęc in antiqua lege. In noua autem nulla signata est quota. Sed in Hispania si cui prouentus vltra decem modios obuenenent, vnum soluit: etiam si vsque ad mille, aut decem millia ascenderint. Et in alijs locis magis est tenuis solutio. In hoc enim plurimum consuetudini defertur. Quin verò vbi decimæ ad totum ecclesiarum cultum affatim abundarent, nisi consuetudo aliud contineret, non esset cur & primitię legis obligatione exigerentur: nam quòd diximus naturale ius primitias solui iubere, decimæ tunc satis suppleret.

Hieronym. Ephus decimæ pars cori: sic Batus in liquidis.

Ad. 1. arg. AD authoritatẽ ergo suprà positã Exod. 25. respondetur, quòd nomine illic primitiarũ, vt litera planè docet: intelligebãtur oblationes quas populus ad tẽpli ornamẽta fabrefacienda admonebat facere: videlicet, vt vnusquilibet aurum conferret, aut argentum, aut hyacinthũ, aut purpurã, aliãque id genus pretiosam suppellectilem ad vasa paramentaque templi fabricanda. Quod autẽ Exod. 13. primitiuorũ oblationes, signa, hoc est ceremoniæ appellantur, S. Tho. non negat: sed respondet vt arti. 1. de oblationibus in genere respondebamus. Nempè illas præcisè ceremonias sanctæ Christianorum Ecclesiæ non licère ex lege veteri instaurare: quæ figuræ futurorum erãt: eò quòd iam modò menda essent. Alias tamen quæ duntaxat in recognitionem beneficiorum Dei adhibebantur, cũ eadẽ apud nos ratio permaneat: non est quòd nobis non liceat instituere. ¶Ad secundum respondetur quòd primitias vetus populus Deo non solùm debebat ob fructus quos terra Dei benignitate profert: verùm & ob terras ipsas quæ eius beneficio tum illis promissæ fuerant, tum etiam donatę. Hæc ergo secunda causa non est apud nos superstes: sed prior. Tãetsi cùm & mundum ipsum Deus ob nostri gratiam condiderit, nobisque subinde & possessionem donauerit, iuxta illud psalmi: Terram autem dedit filijs hominum. hac etiam de causa debentur illi primitiæ. ¶Tertium autem iam solutum est, vbi diximus quantitatem primitiarum non esse lege præscriptam, quia cùm intra oblationum lineã comprehendantur, deberent saltem spontanei aliquid retinere.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

QVÆSTIO QVARTA
De decimis.

S. Thom. 2. 2. quæst. 87.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm homines teneantur dare decimas ex necessitate præcepti.

POst oblationes sequitur de decimis sermo. Apparet enim non omnes homines ex necessitate præcepti ad earum solutionem teneri. Illud enim præceptum extat Leui. 27. vbi legitur. Omnes decimæ terræ, siue de frugibus siue de pomis arborum Domini sunt. Et infrà. Omnium decimarum ouis, & bouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt: quicquid decimum venerit sanctificabitur Domino. Hoc autem præceptum inter moralia eò referri nequit, quod moralia naturà iubet: quæ tamen non decimam potiùs quàm vel vndecimam, vel nonam partem præcipit. Si autem ceremoniale fuerit aut iudiciale, iam satis libro secundo monstratum est, quemadmodum illa fuerint antiquata. ¶Secundo. Illa sola Christianis, quorum fidem vniuersi mortales suscipere tenentur, sub præcepto concluduntur: quæ Christus vel eius Apostoli nobis in dixerunt: secundùm illud Matthæi vltimo, Docentes eos seruare omnia quæcunq; mãdaui vobis. Et Paulus Actuum. 12. Non subterfugi, quo minùs annuntiarem vobis omne cõsilium Dei. Sed neque inter Christi, neq; inter Apostolorum documẽta obligatio vlla legitur decimarum. Quod enim Dominus de decimis Matth. 23. meminit. Væ vobis qui decimatis menthã, & rutam, &c. hæc oportuit facere, ad tempus prętereà le-

Prima ratio à parte negatiua.

Secunda rõ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gis referendum cẽsetur: secundùm illud Hi-
Hilarius. larij super Matth. Decimatio illa holerum
quæ in præfigurationem erat vtilis, non de-
bebat omitti: ergo tempore gratiæ dissolu-
Tertia rõ. tũ nobis est decimarũ iugum. ¶ Tertiò. Tem
pore gratiæ ea solùm ex lege veteri nobis re
licta sunt, quæ nobis natura iubet: quare ne
que ad plura tenemur q̃ gentes ante illam
legem: illis autem seculis non exhibebantur ex præcepto decimæ, sed ex voto. Legitur enim de Iacob, Genesis. 8. quòd votum Deo vouerit, dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, &c. cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi. ergo neq; nos arctius de
Quarta rõ. cimas debemus. ¶ Quarto. Sub illa priscorũ
lege trinæ soluebantur decimæ. Primæ quidem tribui Leui: de quibus, vt articulo proximo dicebamus, legitur Numer. 18. Leuitæ decimarum oblatione contenti erunt, quas in vsus eorum & necessaria separaui. Secundæ, de quibus Deuteronom. 14. refertur: Decimam partem separabis de cũctis frugibus tuis quæ nascuntur in terra per annos singulos: & comedes in conspectu Dei tui in loco quem elegerit Deus. Ac demum tertiæ, de quibus inibi protinus subiungitur. Anno tertio separabis aliã decimam ex omnibus quæ nascuntur eo tempore: & repones intra ianuas tuas: venietque Leuites qui aliã non habet partem neque possessionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, quę intra portas tuas sunt, & comedent & saturabuntur. A secundis autem atque à tertijs lex gratiæ nos absoluit: ergo pari modo ab illis
Quinta ratio. primi generis. ¶ Quinto. Quicquid absq; tẽporis determinatione præcipitur id nisi tempore congruo soluatur, in culpa constituit negligẽtem: ergo si necessitas eos qui Euangelio profitẽtur, ad decimarum solutionem vrgeret: fierit subinde consequẽs, vt quibus terris eadem solutio non est in more, criminalis delicti rei essent, non modò non soluẽtes, verùm & ecclesię ministri dissimulantes: quod non est dignum vt facilè concedatur.
August. ¶ In contrarium autem est Augustini testimonium. 16. q. 1. canone, decimæ. vbi ait. decimæ ex debito requiruntur: & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt.

Discrimẽ inter decimas & reliquas oblationes. IN quæstionis vestibulo appendendũ statim discrimẽ est inter decimas ac reliquas oblationes. Differũt quippe secundùm omne causarũ genus. Primum scilicet ex parte finis per quem de cæteris iudicatur, quòd reliquæ oblationes Deo in eius honorẽ immediatè, vt cum scholasticis loquamur, dedicantur: quamuis in vsum ministrorum deinde redundẽt: quippe qui nomine ipsius eas suscipiunt, vti in sacrificijs expositũ est, quorum ceremonia diuina maiestas colitur, atq; in primitijs quæ pro susceptis fructibus eidem rependuntur. Decimæ verò, veluti hic ait D. Thomas, ceu ministrorum stipendiũ sunt peculiariter institutę. Hoc vtique lib. 3. sub titulo de acceptione personarum satis superque monstrauimus. Sic enim habetur Numero. 18. Filijs Leui dedi omnes decimas Israël in possessionem pro ministerio quo seruiũt mihi in Tabernaculo fœderis. Et infrà de eisdem decimis. Pretium est pro ministerio quo seruitis in Tabernaculo testimonij. Et Malacha. 3. Inferte omnem decimationem in horreũ meum, vt sit cibus in domo mea. Et eâdem ratione sub lege gratiæ soluũtur sacerdotibus pro altaris obsequio, sacramentorumq̃ue administratione, secundùm verbum Christi. Lucæ. 10. Dignus est operarius mercede sua. & illud sæpe citatum. 1. ad Corinth. 9. Nemo suis stipendijs militauit vnquam. Quod Innocentius Tertius in eandem sententiam extrà, de præbẽd. citat, cap. Cùm secundùm Apostolũ. Atq; hoc, quod loco citato satis superq; indicauimus, fundamentum est eorum maximum quæ nõ modò hic dicenda sunt, verùm & libr. sequenti repetenda. Ex hac sequitur secunda differentia ex parte materiæ: nempe quòd cùm reliquæ oblationes non sint ex rebus omnibus necessariæ: decimæ tamẽ ex cunctis quę vel domi vel in agro procreãtur secundùm strictum ius persoluuntur. Ac demum tertia differentia sumitur ex parte formæ: q̃ cùm reliquę oblationes vltrò offerantur, vel saltẽ quo ad quotam, Decimæ tamen rigore præcepti, exdemq; sub illa quota quam nomen sonat, debentur. ¶ His sic tenuiter prænotatis, quatuor conclusionibus ad quæstionem respondetur. Prima. Decimarum solutio ex præcepto iuris debetur, partim diuini ac naturalis, partimq; humani. Nam quod in genere ecclesiæ ministri populi sumptibus sustententur, naturale præceptũ est, atq; adeò in lege veteri moralium numero comprehẽsum. Quòd autem pars fructuũ decima eisdem sumptibus mancipetur, iudiciale tunc ius erat, atq; adeò in nostra lege pontificiũ. Vtraq; pars patentissima est. Si modò tamẽ illud inter moralia iudicialiaq; discrimen re-

Innocentius

Prima conclusio.

colas, quod lib. 2. latè dilucidauimus. Est enim morale præceptum, quodcunq; ex naturæ principijs ceu syllogismi conclusio elicitur: veluti illud, Non occides: ex illo generali, Id nè facias alijs, &c. Iudiciale autem est illud ad quod speciatim arbitratu quodam ab vniuersali descenditur: vt si vniuersale illud, Aliquid Deo est offerendum, sic arbitreris, vt bimam vitulam offeras, aut aliud quoduis animal. Hoc ergo discrimine supposito, facilè
Probatio cõclusionis. conclusio liquet. Et quidem prior pars præcedenti quæstione sub titulo de religiosorũ paupertate satis est nobis demonstrata. Etenim quicũq; reipub. in re necessaria administrant & seruiunt, ius habent stipendium ab eâdem repub. suscipiendi, imò & exigendi: administratio autẽ diuini cultus reipub. necessaria est: imò verò multò plusquàm secularium magistratuum: ergo eiusmodi administris stipẽdium respub. debet, idq; multò æquiùs quàm quæ principibus, ac militibus conferuntur: nam diuino ordine tẽporalia spiritualibus inseruiũt. Quare Deus iure optimo ecclesias earumq; ministros instituitum quorũ sustentationẽ tanq̃ rerum Dominus imperare populo potuit quàm ipse iustam censeret bonorum suorum portionem. Hoc ipsum naturale ius docet Paul. 1. Cor. 9. Altera verò conclusionis pars nihilo patet obscurius. Ius etenim naturæ non nisi
Corollariũ. ministrorum pro eorum numero & dignitate sustentationem iubet. At verò qualis esse debeat populi pensio, id arbitrio prudentiæq; reipub. pro rei qualitate statuendum relinquit. Deus autem qui populum illum priscum peculiari cura gubernabat, quoniã è duodecim tribubus vnam diuino cultui ad ministrando mancipauit: quæ adeò agriculturæ vacare non poterat, atque adeò nec ꝑ priam sortem in terra promissa erat possessura, nè minùs reliquis, imò aliquãtulo plus tanquam honoratior de terræ fructibus perciperet, decimam partem singulis reliquarum tribuum in eorundem Leuitarum subsidium imperauit: vt patet Leui. 25. & alibi ere brò. Atque ob id etiam quod cùm forsan solutio nõ tam exactè fieret, paulò plus obuenire bat illi tribui quàm cæteris. Nam ex centum decem quæ vndecim simul tribus quotannis in horrea conderent, vndecim reddebant Leuitis: atque adeò aliarum singulæ rotinebant non nisi nouem. ¶ Ex quo fit præceptum illud de quota, fuisse, vti ait sanctus Tho. iudiciale veluti alia multa ad seruãdam populi æquitatem & decorem. Tametsi ex consequenti aliquid etiam in futurum significabat: sicuti & ferè cuncta eorum gesta: secundùm illud ad Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis. Decima enim pars perfectionis symbolum est: quippe quum denarius digitorum sit numerorum supremus limes, cunctos concludens. Qua ideo quota protestabatur ille populus legem suã & statum non esse perfectum, sed eius cõplementum à Christo fuisse dependens. At verò licèt hac ratione quodammodò præceptũ illud cũ ceremonialibus conueniebat, tamen non erat eiusdem generis: quia non præcipuè significandi gratia erat constitutum. ¶ Secun
Secũda conclusio. da conclusio. Inter ceremonialia & iudicialia legis præcepta sic differebat, vt circa finẽ secundi lib. demonstrauimus, & paulò ante hac repetiuimus, quod ceremonialia non licet post Euangelium integrare: iudicialia verò quãus quamtũ ad vim illius legis fuerint prorsus antiquata: possunt nihilo minùs nõ nulla Christianis instaurari. Quẽadmodum lex talionis: & quod qui quem deprædatur quatuor reddat, potest à principe modò legeinstitui. ¶ Tertia conclusio. Determinatio decimarũ ad istiusmodi quotã est de iure ecclesiastico & pontificio: quod prudentibus considerationibus institutũ est. Atqui in primis quòd id posset ecclesia constituere haud dubiũ est, cùm non fuerit ex eo ceremonialium genere quod aliquid nouæ legis præfigurabat: sed iudiciale, idq; ad cultũ diuinum pertinens: quod apud nos excellẽtiùs permanet. Sed quod eandem debuerit imperare quotam, probatur tam ex parte
Probatio populi quàm ex parte sacerdotum. Ex parte quidem populi quia Euãgelicus antiquo dignitate præstat, abundantioriq; est iustitia præditus: secundùm illud Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quã Scribarũ, & Pharisæorũ, non intrabitis in regnum cœlorum. Ex parte quidem sacerdotũ: quoniã longè sunt excellentioris dignitatis quã antiqui, excelsiusq; tractantes sacramẽtum: vt. 2. ad Corint. 3. mõstrauit Apostolus. Decimarũ ergo genus ex iure naturali ortũ habet: species verò ab humano per ecclesiã meritò sancita est. ¶ Quarta cõclusio. Hæc deci
Quarta cõclusio. marũ quota ꝑ tẽporũ, locorũq;, & personarũ qualitate & opportunitate maior potest minorij, secundũ ecclesiæ iudicium inflitui. Cõclusio est superioris appendix. ¶ Circa corollarium primæ conclusionis, qua asser-

tum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum est decimas ad iudicialem ordinem spectare, ambigere quis forsan posset: tū ex eo
Dubitatio. quòd cùm ad diuinum cultum attineāt, cerimonia potiùs esse videntur tum præcipuè ex cap. Tua nobis. de decimis. Vbi Innocentius Tertius ait Deum sibi in signū vniuersalis dominij reddi præcepisse: vnde fit vt ad cultus religionem spectent. ¶ Ad hoc tamen
Solutio. facile per ea quę dicta sunt respondeō. Haud enim Deo immediatè sicuti sacrificium offeruntur, sed ministris tanquā merces soluuntur, perinde atque principibus tributa: itaq; non sunt ipsæ cultus, sed ministrorū stipendia cultui qui deputantur: secundū verbum Malachię citatum, vt sit cibus in domo mea. Quare statim Propheta subdit, propterea q decimæ non soluebantur, inhibuisse Deum pluuiam, fameque populum oppressisse. At verò quia Deus ecclesias, sacramentaque eorumque ministros instituit quibus stipēdia hæc cōsignauit, ideo ait Pontifex in signum vniuersalis dominij Deo exhiberi. Cōfirmatur hæc nostra solutio: quia quota tam nostris quā antiquis ecclesiæ ministris ad æqualitatē in populo seruandam, atq; adeò ad humanitatē plebis, honoremque qui sacerdotibus debetur constituta est: quod est indicium in ordine existere iudicialium. ¶ Aliud
Argum. 2. autem ex eodem canone argumētum sumitur: nempè nō modò decimas secundum genus & substantiam, verum & quotas esse de iure diuino, nam Papa illic de decimarum integritate loquebatur: sed de hoc statim in solutione postremi argumenti, vbi iterum dicere repetemus quotam nō esse de iure diuino: quippe quum lex vetus nil nos obliget, & de huiusmodi quota nihil in nouo sacro eloquio scriptum sit, sed extant ecclesiasticæ & pontificię constitutiones, instar antiquæ legis factæ: vt patet toto titulo de decimis, &c. 16. q. 1. & alibi crebrò. Obligant nihilo minùs eadem sancta decreta sub reatu lethalis criminis: ita vt vbi desuetudo culpam non excusaret, sacrilegium esse eandem quo
Corollariū. tam non persoluere. ¶ Ex his subinfertur, vt in quarta conclusione diximus, eandem quotam variari posse, ex dispensatione pontificis & minui & tolli. Dum tamē id quod iuris naturalis est, sit semper superstes & saluum: nempè vt alicunde ecclesiarum ministris pro sua dignitate & munere alimenta suppetāt, reliquaq; vitæ subsidia. Hoc enim
Dubiū grauc. nulla desuetudo vel dispensatio violare potest. ¶ His ergo quæ patentia sunt prænarratis, potissimum hic dubium, idemq; explicatione dignissimum, tertia nobis offert cōclusio. Nam si hanc quotam, vt compertissimum est, neq; lex Euangelica, neq; vlla perinde diuina nobis imperat, videtur ecclesia nimium à Christiana familia pro suis administris exegisse, atq; adeò neq; æquitatē seruasse antiquæ legis, neq; humanitatem quā noua debuisset induere. Nam si in illo Hebraico populo decima templi ministris addicta fuit, ratio id postulabat. Erant siquidē Leuitæ duodecima pars populi. Quocirca etsi vndecim decimas perciperet, non erat enormis excessus, cùm reliquarum singulę retinerent nouem. Eō potissimùm quod vxores habebant & alendam familiam. Clerus autem Euangelicus curatorum, quibus solis (si Caietano credamus) debentur pro suo ministerio decimæ, forte non est decima pars populi, aut plurimū quinquagesima: quòd ergo à reliquis quadragintanouem totidem recipiat decimas, singulisq; cæterarum non fiant nisi nouem reliquæ, nulla ferre videtur æquitas. Atq; ob id maximè quòd neq; vxores, neq; sobolem habere debent. Et ex alia parte decimæ Christianis etiam personales imperantur: quæ antiquitùs nō erant in vsu. ¶ Ex quibus fit consequēs neutram earum rationum quibus tertiam cōclusionem sanctus Thomas fulciuit, esse solidam. Nam etsi populus Christianus iustitia præstare debeat Hebræo, non est necesse in hoc abundare vt supra iustum sacerdotibus suis effundat. Et quanuis sacerdotes sint præ antiquis honorandi, non tamen tanto stipendiorum *Solut. Caie.* aceruo. ¶ Hæc sunt rationes quibus tum alij, tum præsertim hoc loco Caietanus conuicti, nō aliam iustitiam in decimarum quota reperiunt, quā quòd clericis non pro ipsis solis, sed pro pauperibus quibus ecclesiæ fructus dispensare tenentur, persoluitur. Et qui dē si id duntaxat authores isti sentirēt quod ecclesiastici strictiori longe sanctiorique misericordię vinculo quàm laici tenētur in pauperes esse benefici, assertio esset certissima: contendunt tamen decimas illis non omninò tanquàm dominis solui, sed tanquàm dispensatoribus concredi: quarum partem rigore iustitię tenentur egenis refundere. Imò tanta obligatione, ait Caietan. quanta cis eadem debētur decimæ. Vnde fit istis authoribus consequens, vt secùs facientes, sint restitutioni obnoxij. Hoc ergo profectò nō tanta probabilitate pollet, quin contrarium sit longè

longè probabilius: imò, ni fallor, certa ratione verum: vt lib. sequenti constabit: vbi de hac re amplam disputationem adornamus: à qua ideo in præsentiarum supersedendum nobis est. At verò quoniam hoc potissimū eorum est argumētum quo aduersarij suam
Solutio pro positi dubij opinionem fulcire contendunt, respondere hac de re illis est nunc operæpretium. ¶ Primum ergo contrarium fundamentum si fieri potest affirmemus: nempè decimam sub
Rō prima assertionis proximę. hac quota non exuperare iustum stipendiū ministeriorum ecclesię: etiam si tanquam veris dominis tota eis adiudicetur. Et probatur contraria ratione illius qua aduersarij vtuntur. Iustus numerus clericorum qui ad cultū diuinum in lege gratiæ necessarij sunt, non tanta proportione minor est reliquo populo vt iniuste decimam suscipiāt. Imò forsan duodecima est pars populi, sicut olim Leuitica tribus: aut plurimùm quintadecima, vel multò minor quàm vigesima. Probatur hoc, In lege veteri vnicum erat duntaxat templū quo omnes duodecim tribus ad sacra confluebant: neq; nisi quater in anno: nam tot erant duntaxat præcipuæ solennitates: in nostra verò ecclesia vix sunt centum domus quæ non habeant vnum templum, cui quotidie ab omnibus sacerdotibus seruitur: nam illi per vices hebdomadatim seruiebant. Si ergo in seruitium vnius præcisè templi duodecima pars populi erat conscripta, quidnā miraculi est si æqualis nunc pars tantæ templorum multitudini administrandæ mancipetur? quandoquidem ratio mediorum à fine sumitur. Sed ait Caietan. solis clericis qui curam habent animarum, decimas deberi: cuius profectò assertionis nescio quodnam habere potuerit fundamentum: nam attulit nullum. Enimuero si templo illi quo nō nisi Arca testamenti custodiebatur tam numerosa cantorū aliorūq; ministrantium copia, vt in libris Paralipomenon legitur, deputata fuit: cur nō in templis nostris, quibus corpus Christi adoratur & colitur, non præter parœcios amplior sacerdotum numerus dicetur: quibus, vt iuxta verbum Malach. cibum habeant in domo Dei, decimæ contri-
Secunda rō. buātur? His autem insuper adiungamus, sacerdotes nostros multò esse sublimioris dignitatis quàm illos: vt potè in quib⁹ amplissimus esse debet Antistitum numerus: mox & Canonicorum, quibus ecclesiam præsulgere cōgruit, qui adeò necesse habent ministros & familias habere. Nam si quis nobis obijciat debere omnes in paupertate viuere, profectò nemo esset qui huic sententiæ refragaretur, si possibile esset vt tantus clericorum numerus, quatus necessarius est, decēti sanctitate polleret: nā tunc citrà aliū ornatū populo haberetur in pretio. At quia id fieri nō pōt, necesse est cōditioni humanæ indulgere. Haud eñ esse oēs possunt vt D. Martinus: aut Nicolaus: atq; adeo sic sacerdotes familia & authoritate honestare, vt populus eos nō despicetur, sed tanquā præcipuos rei pub. colat. Quare nullū est iudicorū si episcopi, ceu alij magnates viuant: & canonici, sicuti alij nobiles: & sacerdotes, velut alij ciues. Etenim documentū huius rei manifestū est quod in illis prouincijs vbi sacerdotes nimia egestate premūtur, vilescunt in cōspectu populi: atq; inde sacramenta & res sacræ eò inclinant, vbi in opprobrio habētur. Quocirca vt aliud ineamus argumentū, nō cōdecet sacerdotes nostros, ppter sacramētorū dignitatem opifices esse, manualesq; operas exercere, quod Leuitis licebat. Colligamus ergo quòd si tātum esse decet tamq; præclarū ecclesiasticū ordinē, cunctosq; adeo eius gradus cū suis familijs perpendamus, nō minor est pars in populo quàm duodecima, seu vti dicebant, quintadecima. ¶ Præterea sacerdo- *Cōfirmatio*
tes nostri vacare debent literarum studio, atque adeò hoc negotio patrimonia sua insumere. Quare reperiri nō possent qui absq; aliquo proposito præmio tātos facerēt sumptus tantumque & ætatis & laborū dispenderēt. Nā qui hoc religionis duntaxat amore facerent, quàm rarissimi essent. Quapropter consulere ecclesia debuit humano ingenio, eiusque imbecillitati conniuere. Fateor equidē ingenuè ecclesiastica sacerdotia iniquissimè esse distributa. Quare alij abundāt, neque citra scandalum pompis ac rerum luxuriæ exuberant, alij verò esuriunt: tamen si ad normam diuini iuris pro qualitate & dignitate personarum eiusmodi fierent distributiones, constaret liquidò sanctionem ecclesiasticam de decimarum quota nō esse superfluam, sed æquissimam. Atque hac ratione in primitiua ecclesia vbi syncerius colebatur fides, multi de sua substātia ecclesias locupletabant. ¶ Accedit huc quòd decimæ
Tertia rō. non ita exactè vbique exoluūtur, sed multis in locis exiliores: sunt que cœnobia multa atque hospitalia illarū fructibus fundata. Suprà hæc & ingruēte aliqua ecclesiæ calamitate necessarij sunt ampliores sumptus: qua ratione

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione & regibus adiudicatus iam est bonus decimarũ cumulus. Hæc igitur cuncta ecclesia maturè prospexit, dum decimas edixit.

¶Haud ergo ad iustificandum hanc legem est ad id fugere opùs, quòd clerici de iustitia teneantur sua bona eleemosynis dispendere. Quare meditatissime D. Tho. hanc rationem inter probandum conclusionem tertiam non commemorauit, sed illarum tantùm meminit, quòd noster populus iustior esse debet antiquo, nostriq; sacerdotes amplioris dignitatis. At verò quia lex misericordiæ perstrictiùs clericos cogit, subdit idẽ sanctus Doctor bis aut ter in hac quæstione quòd decimæ dantur sacerdotibus vt sint in pauperes effusiùs benigni. ¶Et quò potissimùm propositi nostri argumentum in calce ponamus, arguitur tandem. Quota decimarum nihil aliud est quàm moderatio & specificatio naturalis iuris: ius autem naturæ in hoc tantùm decimas imperat, vt sint ministris ecclesiæ in alimentum & stipendium: ergo quota de rigore iustitiæ ad hoc præcisè instituta est, non in vsus pauperum. Nam & Caietañ. ipse in præsentiarum concedit quòd decimæ quantum ad ius naturæ in victũ tantùm debentur ministris: sed ius eleemosynarũ est, inquit, vt auctiores eisdẽ sacerdotibus pro pauperibus tribuãtur. At verò nescio cur esset cogẽdus populꝰ vt eleemosynas pauperũ sacerdotibus cõcrederet. De hoc autẽ infrà loco citato. ¶Igitur nemo debuisset propter illã excogitatam proportionem quòd clerus non sit quinquagesima pars populi in hanc descendere sententiam, quòd Clerici teneãtur de iustitia sub pœna restitutionis sua stipẽdia pauperibus impertiri. Nam restanti momenti absq; ecclesiæ expresso decreto certè non est affirmanda. Dixerim excogitatam proportionem: nam vt summatim cuncta complectar, si expensé tiam, qua moralis scientia nititur, consulas nulla est ciuitas aut insigne oppidum vbi nõ multò plures reperias ditiores quàm sint sacerdotes. Fictitium ergo est dicere quòd haberent ipsi quinquagintanouem decimas: & singuli in reliquo populo nouem.

Postrema vtatio.

Ad. 1. arg. *Ad. 2. arg.* PRimum igitur argumentũ satis superque discussum est atq; dilutum. Ad secũdum verò respondetur, decimarum præceptũ, qua parte naturale est & morale, illic esse à Christo designatum: vbi Luc. 10. ait dignum esse operarium mercede sua: locupletiùs autem. 1. ad Corint. 9. ab Apostolo inculcatũ: vbi tam multis naturaliũ ciuiliumq; exemplis constituit vt qui altario seruit de altario viuat. sed quantum ad quotam, commissum fuit ecclesiæ iudicio & sententiæ. ¶ Ad tertium respondetur, ante tempus antiquæ legis ab Adam vsq; semper viguisse idem mandatum quatenus naturale est. Fuerunt enim semper in quacunq; repub. bene instituta sacerdotes qui feruntur fuisse primogeniti. At verò quia non erant certo numero decreti, quotam vnaquæque respub. sub arbitrio instituebat, vel aliunde suis prouidebat sacerdotibus. Abraham autẽ, vt legitur Geñ. 14. prophetico instinctu decimas obtulit Melchisedec: qui, teste Paulo, figuram nostri sacerdotij præferebat. Et eodem forte spiritu Iacob easdem non certis sacerdotibus, sed Deo vouit. ¶ Ad quartum respõdetur quòd cùm in illo quondam populo tam frequentia iterarentur sacrificia, necesse habebant præter decimas Leuitis soluendas, secundas etiam ad sacrificia offerenda reseruare. Quæ nobis quibus iam illæ victimæ cessarunt, nõ imperantur. Tertium verò decimarum genus quæ cum pauperibus diuidundæ erant, in noua lege mandato misericordiæ augetur: quo nos identidem Christus admonuit vt essemus in pauperes profusi. Ait enim Luc. 11. Quod superest, date eleemosynã. Addit autem D. Thomas, & decimas quæ ministris ecclesiæ dantur per eosdem deberi in vsus pauperum dispensari. Quod non intelexisse de præcepto iustitiæ, sed misericordiæ, inde constat, quòd hoc cum altero præcepto eleemosynarum adiunxit. ¶ Postremo verò argumento illa tangitur dubitatio, vtrùm per desuetudinem abrogari ius possit decimarum: quæ ex altera pendet, An decimę sint de iure diuino. Et quidem nonnulli interpretũ canonici iũris super cap. in aliquibus. de decimis. censent omnino esse de iure diuino, etiam quantũ ad quotam, nam postquàm illic dicitur decimas cum integritate esse soluendas, subditur: quia debentur ex lege diuina, vel ex loci consuetudine approbata. Et cap. Paræcianos. eodem titulo. legitur decimas non ab homine, sed ab ipso Domino esse institutas. & cap. tua nobis. suprà citato, & cap. Reuertimini. extrà. de decimis. idem apparet insinuari. Et quanuis aliorum dicta doctorum glossari possint quòd intelligant de decimis quantum ad substantiam, Hostiensis tamen in sua Summa, titulo de decim. §. 7. expresè sustentat etiã quotam

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Quæstio postremo argu. practa. Sententia vtriusq;

Hostiens.

tam esse de iure diuino: dicens, tũ illud quotæ præceptum fuisse morale, tum legẽ illam non prorsus cessasse: plurimis id inculcans authoritatibus: subsannansque adeò Raimundum & Theologos contrà sentientes. At verò non est res quæ in cõtrouersiam venire possit: cùm planissimum sit, decimarũ quotam in lege veteri iudiciale fuisse præceptũ: nõ morale. Quod Hostiensis nunquã negasset si suæ fuisset facultatis rationem discriminis nosse inter morale præceptum & iudiciale. Morale enim (vt sæpe dictum est) conclusio est principiorum naturalium: ex quibus quanuis eliciatur alendos esse ecclesiæ ministros, quòd ad decimarum genus & substantiam attinet: tamen quòd hæc aut illa fructuum quota contribuatur, nulla lex naturæ præcipit, sed quod id tantùm tribuatur quantum eisdem sufficit. Sed glossa quã Paulino verbo ad Hebræ. 7. assuere committur, est annotanda. Ait Paulus: Transacto sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. Cuius sententia est, legem illam cum Christo expirasse: atq; adeo illa cessasse legalia. Et respondet ipse nõ facere illum sensum: quia nullo modo, inquit, cõcedendum est legem illam omninò cessasse. Sed sensus est, inquit, ius Leuitarum petendi decimas in Euangelij cos sacerdotes transijsse. Vide quàm faceret consultùs qui Theologiam nõ profitentur, ab interpretamento scripturæ sacræ calamũ abstinete: neq; de diuino naturalive iure tractare: quod ipsis messis aliena est. Cessauit enim omnino lex illa, vt latissimè lib. 2. commonstrauimus: præter id quod vel lex naturæ retinuit, vel ecclesia sanxit. Quotam ergo hanc certissimum est nõ esse de iure diuino. Sed si quæ inter Decretales, & Canones sacros offendantur verba, quibus decimæ diuino iuri tribuantur, vel intelligenda sunt quantum ad substantiam: vel si de quota habeatur sermo, glossandus est vt sit de iure diuino exemplariter, hoc est exemplo vetustis iuris constitutæ. ¶ Igitur vtrùm per desuetudinem aboleri possit decimarum obligatio, D. Thomas negare omnino in præsentiarũ videtur: nam respondet in Italia, in illisque terris vbi decimæ non soluuntur, ob id solum incolas à culpa eripi, quòd ecclesiæ ministri indulgere illis censentur non petendo sicuti Paulus fecisse. 1. ad Corinth. 9. testatur. Nam vbi postquàm demonstrauit potestatem habuisse sustentamina ab illis petendi, subdit, nõ esse vsum eadem potestate, nę quod offendiculum daret Euangelio Christi. ¶ Est autem responsio hæc D. Thomæ non vsque adeò clara. Ad cuius igitur intellectum distinguendum est de decimarum desuetudine. Aut enim pensatur quantum ad quotam, aut in totum. Et priori quidem modo forsan quis arbitraretur solam desuetudinem sufficere, vt non debeantur, propterea quòd quota nõ est nisi de iure positiuo. Ac perinde censebit D. Thomam intelligere de cessatione in totum. Sed profectò vtrunque est falsum: primũ quidem, non vtique propter rationem Hostiensis, atq; aliorum qui dicunt quotam esse de iure diuino, sed quia licèt sit de iure pontificio, nihilo minùs quia ius illud tum tanta æquitate pollet, tum etiã instar antiqui diuini iuris positum est, nulla contra illud censetur prævalere desuetudo quin possit ecclesia, vbi oportuerit, vti iure suo: nisi annuerit, ac dissimulauerit. Et hæc est mens S. Thom. Nomine enim decimarũ quotam intelligit. Et eodem pacto intelligẽdus est quotlib. 2. ar. 8. vbi eodem modo respõdet. Et quod de quota loquatur, cõfirmatur: nam desuetudo decimarum in totum nullatenùs ab ecclesia permitti potest: quanquidem, vt iam monstratum est, ius existat naturale, & præceptum mortale, strictissimeq; diuinũ, vt sint ecclesiæ, vbi res celebretur diuina, sacramentaq; dispensentur ac ministrentur, sacerdotes; adeo & ministri populi sumptibus alãtur. Quare super hoc totũ ecclesia non habet authoritatem dispensandi neq; ab Spiritu sancto id vnquã facere permittetur. Id quod & vsus ipse palàm ostẽdit, quoniam neq; in vllo Italiæ angulo, neq; alibi vspiã gentium reperiuntur Christianorũ locus vbi non sint sacerdotes, quibus vel prouentus annui statuti sint, vel populi stipendia.

Reprobat proxima sententia.

Solutio. D. Tho. ad præcipuam quæstionem.

Mẽs S. Th.

Argument. Augustin.

¶ At vero contra prius solutionis membrũ existit argumẽtum, quod, vt ait August. 16. q. 1. canone, decimæ. earũ pensio tributũ est animarũ egẽtium: & qui eas, inquit, dare noluerint, res alienas inuadũt, & pauperes propter illam penuriam fame perempti, ab his qui nõ soluũt occisi sunt. Quare ecclesia nõ videtur cõtra ius pauperũ dissimulare posse. Quòd si dicatur id ob cauendũ scandalum fieri: inde fit cõsequẽs, nõ licere id facere: quare non soluẽtes minimè videtur à culpa excusari. Ad priorem locum argumenti respondetur, illud ius pauperũ nõ esse institiæ. sed misericordiæ: nõ solùm in soluẽtibus decimas, vtrùm & in ipsis clericis, & ideo ecclesia po-

Ad argum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sia potest dissimulare illa via eadem eleemosynas extorquere. Ad posteriorem autē respondetur,quod etiam si id ad cauēdū scandalum permittat, & nè detur, vt ait Paulus, impedimentū Euangelio,nihilo minùs subditi excusantur: quia laudabiliter id facit ecclesia,spiritualibus temporalia post habens. Vbi autem populus animi obstinatione induresceret,nè petēti ecclesiæ obtēperare vellet,tunc culpa nō vacaret. Si autem gens aliqua ea lege vellet in Christianismū sua nomina dare, vt decimarū tributo nullatenùs oneraretur,respōdet Caietanus ecclesiā posse ac debere eandem conditionem recipere. Quòd si intelligatur quantum ad quotam, verum est. Attamen vt nullo modo teneretur ministros ecclesiæ alere, ꝓfectò ecclesia sinere nō posset,nisi aliunde ipsa vnde viuerent ꝓuideret: nam aliàs illa conditio cōtraria esset naturali diuinoq; iuri in re quę apud Christianos præcipui est momenti.

ARTICVLVS. II.

Vtrum de omnibus teneātur Christiani decimas soluere.

Argumē. 1. POst decimarum substantiam sequitur vt earum materiam perpendamus. Apparet nanque nō de rebus omnibus deberi. Decimarum nanque pensio ex veteri instrumento originem duxit: illic autem nullum personalium pręceptum legitur: nempè earum rerum quæ homo propria industria & negotio acquirit: quales sunt mercatio, & militia, & similia. Ergo de istis nullæ debentur decimæ. ¶ Secundò. De malè acquisitis (vt suprà dictum est) nulla fieri potest oblatio: ergo neque decimarum solutio. Nam cùm oblationes propinquiùs ad diuinum cultum accedant, illæ potiùs de omnibus fieri debe-
Argum. 3. rent. ¶ Tertiò. Leuitici vltimo, vbi decimarū scripta est lex, non nisi de frugibus & arborum pomis ac de animalibus quæ sub virga pastoris transeunt iubentur: ergo de minutioribus herbis quæ hortorum cultura ferū-
Argum. 4. tur nō debentur. ¶ Quartò. Nemo nisi quod in sua est potestate soluere potest: sed non omnes fructus qui de prædijs percipiuntur in domini potestate permanent: nam quædam coloni dominis fundorū pendūt: quędam in mercedem famulis: quædam etiam principibus in tributa. Et sæpe aliqua vel furto, vel alia via pereunt: ergo de illis nihil debetur. ¶ In contrarium est legis exemplum, Genē. 28. in Iacob, qui aiebat, Cuncto rum quæ dederis mihi decimas offeram tibi. cuncta autem quæ homo habet diuinitus ei donantur: ergo de omnibus decimę debent.

Cōclusione affirmatiua.

AD quæstionem vnica conclusione respōdetur, de vniuersis tam ex terræ prouentibus quàm ex personarum labore partis, si merum ius perpendas, nec consuetudo obstet, debentur decimæ. Probatur. Iudicium vniuscuiusq; rei ex eius propri;s causis radicibusque sumendum est: natiua autem decimarum radix est, quòd secundùm Apostolum. 1. ad Corinth. 9. spiritualia seminantibus ius competit metendi carnalia. Si nos, inquit, spiritualia seminamus, non mirum est si carnalia vestra metamus: hoc ēm est instituti ecclesiastici fundamentū: vniuersa autem quæ homo possidet, carnalium voce comprehenduntur: ergo de vniuersis solu endæ sunt decimæ. ¶ Conclusio quidem præsens multis locis canonici iuris constituta est, vt cap. Tua nobis. de decim. & cap. Reuertimini. 16. q. 1. sed expressiùs canone. decimę. qui est Aug. vbi ait, de negotio, de militia, de opificio, ac deniq; de rebus omnibus soluendas esse decimas. Idemq; ait Cœlestinus Papa cap. Non est. extrà. de deci. vbi habetur, quòd etiam de venatione debentur, & cap. peruenit. etiam de piscaturis, & de molendinis, &c. & cap. nuntios. additur etiam de apibus. Quapropter celebris esse solet de decimarum distinctio, in reales seu prædiales, ac personales. Reales ēm sunt quæ de rebus debentur: puta de prædiorū fructibus quos terra per solis aërisq; clementiam natura sua progignit. Personales autem quæ ex personarū operis ac negotijs sine terræ ope exercitis soluuntur. ¶ Quicquid autem veritatis conclusio contineat, ratio tamen D. Thomæ non magna energia pollere videtur. Colligit enim vniuersalem ex particulari: nempe quòd si ius suppetat clericis metendi carnalia, de cunctis carnalibus debeātur eis stipendia. Respondetur primò rationem hanc sanctum Thom. adduxisse ad declarandum potiùs defendendūq; ius ecclesiasticū quàm ad eius necessitatem demonstrandā. Secundū. Cùm ius naturæ, vt dictū est, clericis suppetat temporalia pro spiritualibus metendi non confeq; ratio ad aliqua temporalia prædērat, quin eadem ferè de omnibus intelligatur. Nā quod afferri contrà solet, ex agri fructibus iustiùs deberi decimas quàm de opificijs, pro eò quòd fructus illos Deus naturæ

Probatio

Decimæ personales alterius.

Obiectio cōtra rationē D. Thom.

Solutio.

turæ author creat: opificia verò aliaq; negotia ad humanā industriā attineant, licet quādam præ se ferat probabilitatem, non tamē necessitatem. Quoniam & in agricultura industria adhibetur, & in negotijs non deest naturalis Dei cōcursus. Eo potissimū quòd decimarū obligatio, si quæ dicta sunt respicias, non in illo naturali Dei beneficio fundatur, sed in eò potiùs quòd populus ministros ecclesiæ sustentare tenetur, à quibus sacramenta suscipit. Et ideo quia sunt plurimi qui non agriculturam, sed aliam artem exercent, ijdemque pariter sint sacramentorū participes, nō est ꝙ ab exactiōe tributi ecclesiastici excipiantur. Quare verbum Pauli quo carnalia nominat, vniuersalem videtur sensum auribus exhibere. ¶ His tamen nihil obstantibus sciscitaretur quispiā vtrū desuetudo, legitima esse posset prærscriptionis causa super personales decimas, nè soluā tur. Sciscitaretur inquam propter Hostien. in sua Summa, loco citato, atque alios iuris interpretes super ca. In aliquibus. de decim. Qui porrò inter decimales personalesq; decimas sic dijudicant, vt contra illas inolere posse credant prærscriptionem: contra illas verò non item. Quorum fundamentum est illas esse de iure diuino: has verò minimè: quippe cùm loco citato Leuitici vltimo nō nisi de frugibus, & arborum pomis, & animalibus indicantur decimæ. At verò iam satis de hac re contra istos depugnatum est. Illud nanq; ius antiquum quod iudiciale erat, iam quantum ad illius legis vim expirauit: ob idq; non est tantum discrimen inter has species meditandum. Neq; quantum ad huiusmodi prærscriptionem S. Thom. inter eas distinguit. Igitur, vt calce proximi articuli dicebamus, siue prædiales siue personales decimas existimes, nulla desuetudo aut prærscriptio obtinere contra ecclesiam vllo tempore potest, quo minùs dum ad alendos ecclesię ministros nulla alia pateret via, posset siue ex fundis siue ex personis tributa imperare, quæ eidem muneri honestè suf ficerent. Porrò cùm dissimulare non posset quin erigantur templa, addicanturque illis ministri. Hoc autem nihilominùs discriminis non est diffitendum quòd iustiùs paratiusque aliò ex terræ prouentibus, quàm ex opificijs ac negotijs decimę exiguntur: eò quòd fructus illi magis sunt naturales. Quo circà si satis suppetunt, præferibi contra personales potest: hoc est: nisi consuetudo solendi illos vigeat, dignum non est vt exigātur. Quapropter quòd à seruitoribus de sua mercede decimæ exigantur: nisi mos omni memoria vetustior ad id cogat, nulla apparet æquitas. Ac multò minor ab agricolarū famulis, quibus ex decimato aceruo merces soluitur: vt ex Diuo Tho. in solutione quarti colligitur. Sententia enim August. quòd ex negotio & militia soluuntur decimæ, illic forsan suam retinet vim, vbi prædiales non sunt adeò vberes ac pingues. Quare in Hispania ex opificum negotiatorumq; lucris nullus est vsus soluēdi decimas. ¶ Vtrū verò agricola ex aceruo ante decimationē operas suas & sumptus, aut saltem semina excipere possit, non video cur dubitetur, neque de hoc ratio permittit consuetudinem valere: adeò id certum est non licere, vt cauetur cap. Non est. & cap. Tua nobis. & ca. Pastoralis. Quoniam existimandum in presentia est genus quoddam societatis inter hominem & Deum: Homo enim semina sua laboresque & sumptus ponit: exponitque Deo confisus periculo. Cùm ergo Deus sua benignitate cumulatam frugem conferat, satis est si homo pro suo periculo nouem retē tis partibus decimam Deo reddat.

Dubitatio

Hostien. sententia.

Fundamentū superioris sententię

Solutio authoris

A seruitoribus nō sunt decimæ exigendæ nec ab agricolarū famulis nisi de hoc constaret consuetudo.

AD primum igitur argumentum respondetur. In veteri populo rationem ob id popoposcisse vt personales decimę nō exigerentur, quòd singulę vndecim tribus suas habebant prædiorum sortes, quarum decimæ satis erant tribui Leui, quæ sorte carebat. Eò potissimùm quòd Leuitæ ab alijs opificijs negotijsq; sęcularibus non arcebantur: ob idq; iniquum erat, vt ex similibus artificijs ab alijs corraderent. Secùs autem in Christiana familia, vt dictū est: vbi neque cūcti possessiones habent ex quibus decimas soluant, neq; clerici implicare se debent mūdi negotijs, vt. 2. ad Timoth. 2. admonet Paulus. ¶ Ad secundū respondetur, malè acquisita in dublici esse ordine. Quædā enim sunt quorū acquisitio iniusta est & iniuriosa: vt furtum, & rapina, ac perinde vsura. Et hæc quia in integrum veris dominis restituenda sunt decimari non possunt. Secùs de arborū fructibus quæ vsuraria pecunia empta fuerint: nam illi, vt libro. 6. ostensum est, nulli sunt restitutioni subiecti: sicut neque lucra eiusdem vsurariæ pecuniæ. Alia verò dicuntur malè acquisita, nō quod acquisitio iniuriosa iniusta sit, verum quòd turpi causa cōparentur. Vt sunt meretricum, histrionū,

Ad. 1. arg.

Ad secundū argumentū

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliorumq; id genus lucra. Et istorum, inquit Sanctus Thomas, decimæ debentur. Loquebatur tamen secundum sui temporis regionisq; morem, vbi Augustini sententia ad plenum in vsu erat. Iam verò modò nullibi, quod audierim, eiusdem perstat decimarum obseruatio. ¶ Ad tertium respondetur: quòd cùm decimæ in sortem Leuitarum olim penderentur, debebant honestè & absq; sordibus exigi: ad sordes autē attinet, vt. 4. Ethico. cap. de libertate, author est Aristo. minimorum esse hominē exactorē: non erat Leuitis congruens ex minutis holeribus exigere decimas. Sed Pharisæi qui iustitiæ splendorē præ reliquo populo ambiebant, de illis etiam decimas persoluebāt. Nec verò Redēptor de hoc illos obiurgauit quod mentham, anethum, & rutam decimarent, sed quòd illa pluris quàm maiora præcepta æstimabant. Imo quadantenùs commendauit, cū subiungit: Hæc oportet facere, sed alia non omittere, vbi non tam præcepto quā consilio eiusmodi decimationē attribuit. ¶ Sub lege autē Euangelica immemorialis cōsuetudo obseruāda est. Imò vbi aliæ fragum vinicq; decimę malignè prouenirent, exigi de nouo possent hortorū decimæ: vt re vera, extrà, de decimis, capit. non est, exiguntur. Præsertim de illis hortis quorum diuenditis holeribus hortulani viuunt. Nam de exiguis priuatis sicuti de diminutissimis holeribus non sunt exigendæ: vt notatur ex ca. ex multiplici. extrà, de decimis.

Ad tertiū argumentū.

Aristo.

Ad quartū argumentū ¶ Ad quartum deniq; respondetur, quod si granum agricolæ ante decimationē sublatū est, tunc decimas, nisi culpata sua negligentia furtum accideret, non debet. Idem profectò arbitror si vel fruges vel iam excussus grani aceruus alluuione aliqua in area perierit. Si enim grauis sua culpa diu illud reliquit in area, profectò non esset à decimarum debito immunis. Secùs si esset à culpa liber: nam quanto tēpore sub dio est granū, sacerdotibus etiā periclitatur. Postquā verò in horrea conditū est, iam inde dominus est decimarū debitor: quacunq; strage aut calamitate dispereat. At qui granum aut vinum non decimatum vendit, manifestū est reum teneri soluendi decimam. Quin verò & emptor si sciuerit, nihilominùs obligatur ecclesiæ quousq; venditor restituat. ¶ Cæterùm notandū est quòd cùm decimæ ex rebus diuino munere partis soluantur, nulli subduntur aut mercedi aut tributo: ob idq; agricola, neque famulorū mercedem, neque regis tributū excipere ab aceruo potest, antequā totius decimā exoluat. Et arbitror nomine tributi cōprehendere D. Tho. etiam pensionem quā colonus alienī fundi domino soluit. Itaq; si rigorem legis spectes, agricola qui fundum colit, siue proprium, siue alienū quod ad culturam conduxit, tenetur in integrum de decimis: nisi aliter inter eundēco lonum ac fundi dominū fuerit conuentum. Quare si dominus nō soluit, ecclesia conuenire colonum potest. ¶ Hinc superiùs colligebamus, mercenariū qui ex decimatis mercedem recipit, nullā inde aliam debere decimam. Ac perinde & de fundi domino idem colligendū apparet ex suis prouctibus quos colonus post decimationem ei soluit.

Documentū

ARTICVLVS. III.

Vtrùm decimæ solis clericis debeantur.

Primū argumentum.

POST decimarū materiam sequitur de personis quibus iure & more debentur. Arguitur enim quod nō debeantur clericis: cuius contrariū ex superioribus colligitur. Decimæ antiquis Leuitis addicebantur, vt ex Nume. 18. iam sæpe citatū est: eò q; sorte promissæ terræ carebant: in nostra verò Christiana familia clerici patrimonia nōnū quā habent, & præter decimas oblationesre cipiunt & primitias: superfluere ergo illis videntur decimæ. ¶ Secūdo. Si clericis iure decimæ deberētur, fieret inde sæpenumerò cōsequens soluendi perplexitas. Nam vsu venire potest vt incola vnius parœciæ fundos alterius colat, aut fūdos in alia habeat quos illius parœciano colendos locat. Contingit etiā & pastorem eodē annoin pascuis vnius episcopatus aut parœciæ gregē suum pascere: partim verò in pascuis alterius, vel forsan ipse moratur in vna, & ouile habet in alia. Quare perplexi istiusmodi homines essent cumā ecclesiæ deberent decimas. ¶ Tertiò. Cōsuetudo sæpenumerò habet vt sæculares laici decimas in feudū possideant: & nōnullis etiā monachis cōferuntur: nō ergo solis debentur clericis. ¶ In contrarium est quòd, vt Nume. 18. legitur, solis Leuitis adiudicabantur: quibus in nostra succedunt clerici.

Argumē. 2.

Argumē. 3.

Duo in decimis consideranda.

AD quæstionem distinctione præmissa duabus cōclusionibus respōdetur. Duo nāq; in decimis est cōsiderare: nēpe & ius illas petendi: & res ipsas. Prior ergo conclusio

Prima conclusio.

Probatio cōclusionis.

Posterema cōclusio.

Ratio cōcl.

clusio est. Ius petendi decimas clericis dūtaxat merito suo cōpetit. Probatur. Ius spirituale solis cōgruit clericis: vt pote qui spiritualium sunt administratores: ius autē hoc est spirituale, secundū illud Pauli, Cùm spiritualia seminemus, nihil mirum si carnalia vestra metamus: ergo ius hoc propriū est clericorū. Posterior cōclusio. Res ipsæ quæ hoc iure clericis obueniunt, nihil vetat quo minùs eorū concessione in ius laicorum de migrent. Probatur: quia res eiusmodi, vt frumentum & vinum, non sunt spirituales. ¶ Hic primū omniū considerate discernito inter ius petendi & res ipsas. Alioqui falli potes. Enimuerò feudatarij, imò verò reges & principes quibus pars decimarū adiudicata est, non solū decimas possident, verū ius videntur habere petendi: atq; adeò cū sæculares ipsi sint, ius habere videntur spirituale. Hæc autē fallacia diluitur, si in præsentiarū nomine iuris petēdi facultatē prorsus intelligas petendi à parœcianis decimas, tanq; ꝓprium stipendiū pro spirituali officio: hoc enim ius in sola existit ecclesia, eiusq; ministris qui spiritualia dispensant. Feudatarius autē non nisi eiusdē ecclesiæ noie easdē petit decimas. Et pariter rex & sęcularis Princeps ex priuilegio & concessione eiusdē ecclesiæ. Et habere tale priuilegiū non est habere ius petendi pro ꝓprio spirituali officio, sed rebus frui: vel quia res ipsas ab ecclesia redemerunt: vel aliud ei impenderūt obsequium, seu infideles debellandi, seu aliud simile, ob cuius respectum merito tali præmio donati sunt. ¶ Caieta. in præsentiarum in sua persistens sententia quā anteà retulimus: nempe solis clericis curam animarum gerentibus deberi decimas, ait ius hoc petēdi duo simul prærequiri: nempe & altaris ministerium, videlicet sacramentorū administrationem & præterea spiritualium seminationem: hoc est euangelij prædicationem quorum vtrunq; per se personæ incumbat. Quare alij clerici aliter altari seruiētes & monachi, quibus accidentarie & non ex ꝓprio munere cōuenit prædicare, eodem iure ceu proprio non funguntur. At verò iam suprà diximus nō solū decimas ob sacramentorū administrationem deberi, verūm & ob alia altaris obsequia: puta cantare, vt canonici & ipsi sacrosancto sacrificio altaris administrare: quod diaconorum munus est: idemq; spirituale. Imò & Leuitis olim decimæ ꝓpter tēpli ministerium conferebantur: cùm neq; in ipsis, neq; verò tunc in sacerdotibus quicquam esset proprie spirituale. Tametsi omnino fatendum sit curatorū munus functionum spiritualium apicem tenere: cuius sub inde causa potissimū debentur decimæ. Nihilominus & canonici, & archidiaconi, atq; id genus cæteri, non sunt negandi suo gradu & ordine ius idem participare. Sacerdotes verò mercenarij qui nulli sunt addicti particulari ecclesiæ, sicut neq; monachi, eodem iure non funguntur nisi ex priuilegio.

Caietani assertio.

Refutatur Caietanus

Regula ad dignoscēdū quę nā præbendæ sint spirales q̄ue rò minimè.

¶ Atqui ex hoc documento & discrimine inter ius petendi & res ipsas eodem iure acquisitas possidendi, elicienda est regula ad perpendēdū q̄nam sacerdotia ecclesiasticę quę præbēdæ sint spirituales: quod quidem fundamentū est & basis disputationis de simonia, quā sumus quæstione proxima ingressuri. Illa enim præbenda quæ spirituali muneri annexa est, censetur spiritualis. Munus autem spirituale nō solùm est sacramētorum administratio animarumq; cura, verùm & alia nonnulla ecclesiæ munia. Cuius contrariū miror quisnam possit asserere. Aliàs canonicus & alia peregrina sacerdotia ad ecclesiarum seruitum instituta, nō essent spiritualia: ac perinde neq; simoniq; materia: quod concedere error esset.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumētum Sanctus Thomas respondet, quòd Leuitis nō dabantur decimæ vt ex illis eleemosynas præ reliquo populo facerent: nam aliud decimarum genus in hanc pietatem decretum erat. In noua autē lege decimæ nō solùm in clericorum victum, sed & in eleemosynarū vbertatē pro egenis conferuntur: & ideo licet præter decimas alias clericis possessiones habeant, siue patrimoniales, siue quas populi benignitas & pietas ecclesię cōtulit, quas Leuitæ non habebant: non ideo decimarū solutio redundat. Vtrùm autem S. Thomas hoc quod de clericorum eleemosynis affirmat ad iustitiæ rigorem pertineat, ita vt negligentes ad restitutionem teneantur, an vero ad singulare misericordiæ officium libro proximo examinabitur. Interim tamē non arbitror de rigore iustitiæ loqui, sed de misericordia ad quam clerici nostri præ Leuitis obligantur: cùm vxoria onera non sustineant: atque adeo plus illis redundet. ¶ Ad secundum respondetur, personales decimas illi ecclesiæ deberi cuius quisq; parœcianus est: vt habetur extrà, de deci. ca. Ad Apostolicę. prędiales autē, si rerum naturā nudè per

Ad secundū argumentū

Universidad de Deusto
Biblioteca

pendas, eidem videntur ecclesiæ deberi, vbi prædia iacent. Nihilominùs ecclesia mauult se ad consuetudinẽ referre: vt patet eodẽ ca. & capi. Cùm sint homines. extrà, de decim. itaq; si agricultor est in vna parœcia, colit autem terras alterius, præcipitur inolita cõsuetudo obseruari. Nam vtraq; ecclesia potest ius suum allegare. Altera scilicet, quòd personæ sacramẽta dispensat: altera verò q in suo territorio prædia iaceant. Quare multis in locis solent tunc decimæ diuidi.

¶Pari modo si nobilis ciuis qui ciuitatis parœciam incolit, fundos in aliquo castro aut pago possideat, quos illic colendos locat, ratio videtur deposcere, imò vt plurimum vsus habet, vt decimæ diuidantur: vbi autẽ præscripta consuetudo aliud iusserit, sequenda est. Idem D. Tho. de pastore respõdet, qui verno tẽpore gregem habet in vna parœcia, hyemali vero in alia: vt scilicet ꝓ rata vtriq; pendat ecclesiæ. Est tamen alicubi in vsu vt vbi fœtura gregis tollitur, nẽpe vbi vel tondetur, vel partus ædit, illic sit decimandum. At verò S. Thomas contrarium hic videtur sentire: dicens quòd quia ex pascuis fructus gregis prouenium, potiùs vbi sunt pascua decimandum est, quàm vbi ouile locatur. Hæc omnia adnotanda sunt, nõ ad euellendas inueteratas cõsuetudines, sed ad sciendum vbi manifesta consuetudo nõ viget, quinam sint secundùm rationem eligendi. ¶Ad tertium denique respõdetur, quòd sicut res nomine decimæ partas possunt clerici diuendere, & quomodocunq; distrahere, ita possunt & laicis facultatem facere, vt dandas in futurum decimas accipiãt, vel ecclesiæ reseruato censu, vel in subuentionem pauperum: sicut pontificio priuilegio decimę hospitalibus & monasterijs annectũtur.

¶Quibusdam autem religiosis, inquit Di. Thom. cura solet adiungi animarum, atque adeò decerni decimæ. De hac autem re pro vtraq; parte suasiuæ rationes existunt, vtrũ videlicet congruat sacerdotia cum curis animarũ monasterijs annectì: nam ex vna parte videntur monachi solertiùs ac vigilãtiùs posse gregi prospicere: ex altera verò propinquius Euangelio videtur vt proprius parœcius sit in sua parœcia: qui cum suis subditis cõuersetur, eos deniq; consilijs, ope, & eleemosynatum largitate iuuet. Cũ tamen monachi nõ nisi per vicarium rem administrare possint. Et certè hæc ratio apud me semper inualuit. Mitto antiquitatem Benedictinorum ac Cistertiensium, in quam non est oblatrandum: sed tamen hac a tate vix huiusmodi faciendis annexionibus suffragari possem.

Ad. 3. arg.

Nõ cõgruit monasterijs annecti sacerdotia cũ animarũ cura.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm Clerici etiam ipsi decimis soluendis sint astricti.

POST substantiam materiamque decimarum, atque eorũ cognitionem quibus debẽtur, sub sequitur tandem vt videamus quinam mortalium illas debeant. Et primũ quòd ipsi etiam clerici sint decimarum debitores, arguitur. Ius commune est vt parœcialis ecclesia de cũctis prędijs quæ intra suũ territorium iacent decimas percipiat. Contingere autem assolet vt clerici possessiones etiam habeant, easdemq; vel in sua parœcia vel fortè in aliena. Et similiter quòd patrimonium vnius ecclesiæ in alterius territorio situm sit: in huiusmodi ergo casibus clerici, quin & ipsa ecclesia decimas debere videntur. ¶Secundo arguitur. Religiosi inter clericos nominantur: & tamẽ decimas ratione prædiorum debent ecclesijs in quorum sunt territorio: vt patet in ca. dilecti. & ca. licet. de decim. ¶Tertiò. Num. 18. Leuitę præcipiuntur summo sacerdoti decimas decimarum soluere: ergo eadem ratione clerici Leuitis succedentes, easdem Põtifici Maximo debent. ¶Quartò. Decimæ non solũ, vt dictum est, in sustentationẽ clericorum soluũtur, verùm & in pauperum subuentionẽ: ergo si clerici à decimarũ solutione essent exẽpti, pariter essent & pauperes: hoc autẽ falsum est: ergo neque illud est verum.

¶In contrariũ autẽ est ca. secũdũ de decim. vbi ait Paschalis Papa: Nouum genus exactionis vt clerici à clericis decimas exigant.

Primum argumentum

Argumẽ. 2.

Argum. 3.

Argumẽ. 4.

ADquæstionẽ duabus cõclusionibus respõdetur. Vna est. Clerici inquantũ clerici, hoc est, in quantũ de decimis, quas ꝓ suo spirituali munere recipiũt, & de ecclesię fundis, quorũ fructib⁹ clericali iure viuũt nullas tenẽtur soluere decimas. ¶Altera. Clerici nõ quatenus clerici, sed qua ratiõe sęculari iure, vel hæreditario, vel emptionis, vel quouis alio terras possident sæculares, decimarũ sunt debitores: videlicet ex fructibus qũi inde sibi prouenũt. Probantur ambę simul cõclusiones. Neutiquã idem esse potest fundamentũ & ratio quidpiam dandi ac recipiendi.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Suadetur vtraque conclusio.

cipiendi. Est enim contra naturam vt idem sit agendi patiendique principiũ. Ignis quippe quatenus calefactiuus est, non est calefactibilis: clerici autem propter spiritualem functionem ius habent recipiendi decimas, ac perinde fructus prædiorum, quæ ecclesia possidet: ergo eadem ratione nihil debẽt decimarum refundere. At verò nihil obstat quo minùs in eadem persona diuersa sint principia, alterum agendi, alterum verò patiendi. Sicuti aqua quatenus frigida, infrigidat: & quatenus materialis, calefit: Pariter ergo in clerico non obstante spirituali principio recipiendi decimas inuenìri potest spiritualis possessio, ex qua easdem debeat. ¶Conclusiones receptissimæ iure sũt: de quibus ideò nihil restat dubitandum, nisi quòd contra tenorem secundæ conclusionis aliquibus concessa extant priuilegia. Cistertiensibus nanq; & hospitalarijs concessit Alexander tertius vt de prædijs quæ quomodocunq; possiderent, si propriis manuum laboribus illa colerent, decimas non soluerent. Idemq; concessit Adrianus, vt patet. c. ex parte. extrà, de decim. & intelligebatur etiam si illa colerent per suos famulos. Quare cæterorum nulli, siue clerici, siue monachi eximuntur, quin illas debeant, etiam si ipsi arua sua colant. Nisi simili eximuntur priuilegio. Dum autem terras easdem colonis locant, multominùs dubium est quin eiusmodi decimarum sint debitores: vt illic habetur ca. Licet. & subsequenti, Ad audientiam. Quanuis & super his consulenda sit etiam consuetudo. ¶At verò postquàm de personis hic loquitur quæ ad decimarũ pensionem tenentur, quæritur vtrùm non modò Christiani, verùm infideles, ad ecclesiasticas inquã: quoniam quòd in iure naturæ quæcunque respub. veridica Dei cognitione illustrata, teneretur suo more eidem sacrificare Deo, atque ad id muneris magistratus instituere, alia est ratio. Tenebantur enim, vt ex superioribus colligitur. Scisciatur hanc autem quæstionem propter nõnullos iurisperitorum ac potissimùm propter Panor. qui super capitulo. de terris. extrà. de decim. affirmatiue quæstionem decidit. Iubentur enim in præfato cap. Iudęi de illis quas colunt terris decimas persoluere: & capit. quanto. de vsuris, perinde cogũtur de domibus ac possessionibus que antequàm in eorum venirent dominium eidem oneri subdebãtur, de cimas reddere. Ex his ergo Panorm. Odoardum sequutus, infert omnes infideles vbicunq; gentium vitam degant, iure compelli posse si factu esset possibile, vt decimas soluerent. Neque verò tantùm prædiales, verùm & personales. Saltẽ, inquit, tenetur ad id Iudæus quod Christianus loco suo habitans solueret. Aliùs, inquit, ecclesia defraudaretur. Imò ait dum ad Christianismũ accedunt, posse cogi vt quas in infidelitate agentes reddere renuerunt, persoluant.

Quæstio.

Panormitæ opinio

¶At verò siue textus consulas, siue diuinum ius, siue naturalem rationem, nulla ꝓ habilitate, vt cum venia tanti doctoris dixerim, huiusmodi opinio fulcitur. Primùm enim de iure diuino nullum est dubium: nõ solùm quòd, vt sæpe diximus, inis vetus de quota iudicialis erat, iamq; adeo antiquatũ est, verùm etiam si in naturali ac morali perfistamus. Quoniam decimæ antiquitùs solùm in stipendium ministrorum templi, & apud nos pari ratione in alimoniam clericalis ordinis ecclesię ministrantium iussę sunt. Itaq; nisi ecclesiæ essẽt, nulla esset ratio illas exigendi. Cùm ergo infideles non sint in ecclesiæ grẽmio, neq; illis sacerdotes quidpiam spirituale, dispensent, nullum eis ius suppetit, authore Paulo, petendi ab illis carnalia. Sed ait Parnormi. Tenentur tamen sacramenta susciperc, & in Christianismũ nomina sua dare. Ecce quomodo illi ius tractant diuinum. Ennumerò quanuis tota mortalium vniuersitas ad fidem suscipiendã teneatur, tamen quoadusque illam homo ꝓfiteatur, neque nostris tenetur legibus, neq; nostris prelatis obedire: secundùm verbum Pauli: De his qui foris sunt nihil ad nos. Quemadmodùm qui votum religionis emisit, licet perstrictus sit religiosus fieri: tamen quousque fuerit professus, ad peculiaria religionis mandata non tenetur. Ecquis eũ qui ius diuinum calleat, affirmare ausit Turcas eò delinquere quòd non confitentur sacramento nostro, Eucharistiam non gustant, festa ieuniaque nostra non seruant? ¶At verbum illud suprà citatum, authores huiusmodi opinionis seducit, quod habetur ca. Tua nobis. & ca. Cùm non sit. de decim. Deũ scilicet *in* signum vniuersalis dominij sibi decimas reseruasse. Inde enim colligunt quoscũque mortales, cùm omnium sit dominus, easdem debere. At verò si talem sensum verbũ illud faceret, pontifices ipsi aut ecclesia eũdem nobis alicubi tradidisset: quod nusquã

Opinio Panorm. nulla ꝓfulcitur ꝓ habilitate. Argument. in Panorm.

Solutio Paterementa susciperc, & in Christianismũ nomina sua dare. normica.

Replica.

Deceptio Paterbum illud suprà citatum, authores huiusmodi opinionis seducit, quod habetur ca. Tua nobis. & ca. Cùm non sit. de decim. normita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecit. Et profectò eodem modo colligeretur vniuersos olim mortales decimas etiam debuisse Leuitis. Quod concessu esset absurdum. Sensus ergo legitimus est, quòd in signum vniuersalis dominij voluit Deus semper sacrificijs à quacunq; repub. colitae sub inde vt sacerdotes sustentarẽtur. Sed quia Leuitis Mosaici populi illa congruebat sustentationis moderatio, per iudiciale præceptũ indixit eidem populo, vt decimam fructuũ eis soluerent. Id quod & ecclesia pro suis sacerdotibus instae illius præcepti imperauit suis subditis. Quo ergo præcepto eos qui eius fidem nunquam amplexi sunt, nõ comprehendit. Neque capitulum. de terris: neque capitulum. quanto. quoquo pacto contrà facit. Nã illic peculiariter habetur de Iudæis sermo, qui inter Christianos cõmorantur, possessionesq; habent, quas à Christianis vel emerunt, vel aliter receperũt. Et quãuis sermo ad illas quoq; prolataretur terras quæ nunquam fuissent Christianorum, qđ tamen non facilè credam, alia est tamen forte ratio de Iudæis, qui non alia ratione permittendi sunt inter nos viuere, quàm sic, vt ecclesiam suo territorio non defraudent. At tamen quòd infideles terras possidẽtes, quæ nũquã sub nostro fuere dominio, priusquã sint fidem professi cõpellantur decimas soluere, non dubito quin antiquis patribus sacrorum peritis quàm alienissimum ab Euangelio fuisset existimatũ. Quocircà sub hoc tituli obtentu ab alijs quibus fides prædicatur, nõ video quomodo possint decimæ exigi. vtrum verò ratione prædicationis ad cõcionatorum sustentationem possit aliquid ab illis tributi exigi, ipsi quibus id scire incumbit viderint. Ego nanque in hoc libro vt aliàs dixi, nihil de occidentalibus insulanis dicere constitui.

Ad. 1. arg. VT ergo ad rem redeamus. Primũ argumentum in capite quæstionis obiectũ, duas habebat partes. Prior erat de bonis clericorum quę sæculari titulo possidẽt. Ad quam respondet D. Tho. iuxta tenorẽ conclusionis secundæ, quòd tenentur illiusmodi fructuũ decimas pendere, etiam si ipsi sint eiusdem ecclesiæ clerici. Huic autem decisioni nonnulli argumentum obmoliuntur ex citato cap. Nouum genus. de decim. vbi habetur, illos clericos qui à clericis spiritualium ministeriorum accipiũt decimas, eisdem debere. Cùm ergo clerici ab alijs clericis eiusdem ecclesiæ nõ recipiant ministeria, sed simul omnes populo adminiſtrent, non est quòd alij alijs decimas debeant. Ad hoc autem respondetur, verbum illud non esse exclusiuum. Asseritur inquam, quòd clerici (& forsan, vt habet glossa, intelligitur de coniugatis) ob id quod sacramẽta suscipiũt decimarum pensioni sint obnoxij. Haud tamen excluditur, quin alia ratione, nempe, pter terras quas peculiariter possident, maiores etiam clerici eadem debeant. Vnde, vt ait S. Thom. Aliud est aliquid habere vt proprium, ratione cuius debẽtur decimæ: aliud verò habere cõmune ecclesiasticum, ratiõe cuius non debentur. Præter hanc autem solutionẽ altera est, q. clerici à clericis eiusdẽ patrociæ nonnunquã sacramenta percipiũt præter curatum qui non nisi à suo vicario illa suscipit: sed nihilominus de suis temporalibus fundis decimas debet. ¶ Posterius mẽbrum eiusdem argumenti ecclesiam tangebat, quæ prędia forte habet in alia parœcia. ad quod contrario modo quã ad priorẽ partem D. Thom. respondet: nempe eiusmodi ecclesiam nullas de suis possessionibus debere decimas. Et ratio est, q. eo ipso quòd fundus sit ecclesiæ, efficitur ecclesiastic: hoc est spirituali muneri aut ecclesiasticæ fabricæ mancipatus. ¶ Quòd si quis contrà insurgat per hanc legem vsu venire posse vt aliqua ecclesia omnibus prorsus suis decimis expoliaretur: vt si parœciani sua bona alienis ecclesijs donarent. Placet responsio domini Caietan. q. lex hæc eo tẽperamento & moderamine condienda est, vt res in tantũ detrimentũ ecclesiæ non vergat. Quare tũc trãsire deberent fundi cum suo decimarũ onere. Exemplũ extat ca. suggestum. de decim. Nam cùm cuidam ordini iudultum priuilegium esset nè decimas solueret, & tanta illis deinceps fieret prædiorum accessio, vt aliæ parœciæ magnum damnum acciperent, iustum est vt fieret super hac re compositio. Quare in tali casu clerici clericis per accidẽs decimarent: id est ratione prædiorum. Neq; obstaret capitulum, Nouum genus, quippe quod intelligitur nè clerisi à clericis inquãtum clerici decimas exigant. ¶ Ad secundũ respõdetur, eos religiosos quibus est animarum cura iuncta, ius habere recipiendi decimas, non autem illa ratione obligationem soluendi. Reliqui verò de iure communi decimas debent prædiales, nisi vllo sint priuilegio exempti, vt suprà citatum est ex cap. ex parte. de decim. ¶ Ad tertium respondẽtur

Solutio.

Solutio Caietani.

Ad secundũ argumentũ.

Ad tertium argumentũ.

Argumentũ

Replica.

tur quòd cùm in veteri testamento Leuitæ, quibus decimæ decretæ erant, sub sacerdotum obedientia viuerẽt, & sacerdotibus nõ nisi primitiæ obuenirent, cõgruens fuit Dei præceptum, vt decimarum decimam summo sacerdoti penderent. Qua vtiq; nunc ratione Summus Pontifex iusta ingruẽte necessitate decimam decimarũ à clero exigere valet. Imò verò vtinam vniuersalis eadẽque perpetua toti clero imponeretur: sic tamen illa ratione omnis alia occluderetur in perpetuum via & modus alia cõmentandi iura, aliasque excogitandi artes sustentandi Apostolicam sedem: quibus ecclesiasticæ leges non possunt non periculosissimè arcta ri. ¶ Ad quartum denique respondetur, q. etsi decimæ in subsidium etiam pauperum soluantur clericis, qui præceptò misericordiæ ad eleemosynas tenentur erogandas: tamen quia eiusmodi eleemosynæ ipsorũ dispensatione fieri debẽt, nõ perinde atq; clerici, à decimis exoluendis pauperes eximunt.

Ad quartũ argumentũ.

QVÆSTIO QVINTA,
De peccato Simoniæ in genere.

S. Thomas. 2. 2. quæstio. 100.

ARTICVLVS. I.

Vtrum Simonia sit studiosa voluntas emendi uendendiq; aliquid spirituale, uel spirituali annexum.

TErtia pars libri præsentis, quam post tractatũ de sacrificijs, alterumq; de oblatiõibus, primitijs, ac decimis polliciti sumus, est de Simonia: de qua disputat Diuus Thomas. 2. 2. quæstio. 100. Huius ergo tractatus prima quæstio, quæ quintũ hic habet locum, instituitur de simonia in genere: cuius primus articulus definitionẽ inuestigat: nempe vtrum simonia sit studiosa voluntas emendi aut vẽdendi aliquid spirituale aut spirituali annexum. Et arguitur à parte negatiua. Primùm de nomine. Vitiũ hoc tã in venditione consistit quàm in emptione spiritualium. Simõ autem, vt Actuũ. 18. videre est, nihil vendere voluit, sed tantũ Spiritum sanctum emere: non ergo à Simone satis congruè nomen deducitur: sed congruẽtiùs duceretur à Balaam: qui, vt legitur Nume. 22. Moabitis suas locauit operas vt per donum Dei populo malediceret. Quem Petrus in sua can. ca. 2. criminis huius reum facit. Et rursus Iudas Apostolus. Vel à Iesi, q. vt legitur. 4. Regũ. 5. Naaman donum sanitatis pretio vendidit. Deberẽt ergo dici Balaamitæ aut Iesitæ, cuius Iesi ad hoc propositũ mentio fit. 1. quæst. 1. can. qui studet. Imò & Iudas immanius cõmisit sacrilegium Christum autorem omnium spiritualium charismatum vendendo, quàm Simon magus.

Primũ argumentum.

¶ Secundò. Multa sunt spiritualia bona q. citra simoniæ labem vendi possunt: vt consilia, vt habetur cano. Non licet. 11. quæst. 3. & pariter artes & naturales scientiæ: ergo illa non est legitima definitio. ¶ Tertio. Simonia vt ex regiſtro Grego. 1. quæst. 1. cano. eos legitur hæresis est. Tolerabiliorem inquit, est Macedonij impia hæresis quã Simoniaci. Illi enim creaturam & seruũ Dei patris & filij spiritum sanctum deliberando fatentur: isti verò eundem spiritum sanctũ efficiunt seruum suum. Omnis enim dominus quod habet si vult vendit, siue seruum siue aliquid eorum quod possidet. Hæresis autem non in voluntate, sed in intellectu est: ergo. ¶ In contrarium sunt verba cano. qui studet. 1. quæst. 1. qui studet donũ Dei pretio mercari in sacro ordine nulla ratione de cætero remanere aut reuocari non posse dubium nõ est, à verbo nãq;, studet, deriuatur studiosa voluntas.

Argumẽt. 2.

Argumẽt. 3

A Dquæstionem tribus respondetur conclusionibus: prima de nomine, secunda de materia: ex quib⁹ tertia colligitur, de definitione simoniæ. ¶ Prima ergo est. Nomen vitij huius à nullo significantiùs deduci potuit q. à Simone illo mago cũ quo Petro contentio fuit. Primũ q. Balaam & Iesi ad historiam veteris testamenti attinent, cuius sacramenta non cõferebant gratiã vt nostra, atque adeò non erant tanto gradu spiritualia. Secundò q. illi gratias tantùm gratis datas, vt donum sanitatis & arcendi per maledictionem hostes, quod Moabitæ à Balaã petebant, vendiderunt: Simon autem nihil minùs q. ipsum spiritum sanctum emere voluit. Non quidẽ in sua persona, nã talis meditatio insanissima esset, sed eius donum: vt habetur. 1. quæstio. 3. can. Saluator. putà gratum facientẽ eius gratiã quæ spiritualiũ donorum culmen per essentiã tenet. Tertiò, vt ad primũ argumentũ respondeamus, illi tan

Prima conclusio.

Prima ratio

Secundarõ.

Tertia rõ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tùm vendiderunt,nihil ementes:Simon aũt emere ſpiritum ſanctũ ambiuit, vt vẽderet. Sic enim habet hiſtoria.Cũ vidiſſet Simon q̃ per impoſitionẽ manus Apoſtolorũ daretur Spiritus ſanctus(dabatur nãq; tunc viſibiliter)obtulit eis pecuniã dicens:Date mihi hanc poteſtatẽ,vt cuicunque impoſuero manus accipiat ſpiritũ ſanctum:nempe pretio quo oblatã poſſet cũ vſuris pecuniã reſi cere:vt habetur eodẽ can.Saluator.Iudas autem etſi Chriſtũ authorẽ ſpiritualis gratiæ vendiderit:cuius eodẽ can.qui ſtuduit.Grego.ad hoc propoſitũ meminit: tamen quia ipſum nõ vendidit tanquã donũ ementibus vtile,imò vt morte perimendum,non eſt ab illo nomẽ huius ſacrilegij tractũ,ſed à Simone cogitante emere ac vendere ſpiritũ ſanctum,cui omnia tribuuntur diuina dona,eũ dẽq; ab apoſtolis,eccleſiæ ſecundùm Chriſtum fundatoribus:quę vtiq; eccleſia hoc p̃ priciſicitur crimine.Itaq; ſicuti artes à ſuis primis inuentoribus nomina ſortiri conſueuerunt,ſic & ſimonia ab eo qui primũ eam excogitauit.¶Secũda cõcluſio.Res ſpũales ſunt p̃pria ſimoniæ materia,ſed nõ cuiuſq; generis.Vbi animaduertendũ eſt q̃ ſpiritus idem eſt quod animaliũ halitus,quæ aſpirãdo reſpirandoq; viuunt:Inde autẽ per ſimilitudinẽ ſignificat quẽcunq; venti flatũ. Sed quia ventus atq; ſpiritus inuiſibilia ſunt,& ad ſenſum incorporea, inde tranſlatũ eſt nomen ad cuncta ſignificandũ quę corporum expertia ſunt:vt Deũ,angelos,& animã: ac perinde accidẽtia ſpiritualia.Quocircà ſunt qui in præſentiarũ duo ſpiritualiũ genera diſtinguant:alterũ eorũ q̃ deriuant ab ſpiritu creato:alterũq; eorũ quæ ab increato dimanant. At verò quia etiam naturalia ab increato effluunt,in quibus, vt illicò patebit, ratio ſimoniæ non cõſtat,accõmodatiùs ad rem ſecernas alterũ genus ſpiritualiũ naturale:cuiuſmodi ſunt intellectus,acquiſitæq; ſcientiæ,ac virtutes:alterũ verò ſupernaturalium,vt ſunt tam gratia gratis data q̃ gratũ faciens,ſacramentaq; & ſibi annexa ſacerdotia.Quocircà pleriq; doctorũ arbitrãtur ſpiritualia vniuerſatã prioris quàm poſterioris generis,materiã eſſe ſimoniæ.Qui ſubinde doctores aſtruunt,vendere ſcientias & artes vitium eſſe ſimoniæ.Huius opiniõis fuêre Altiſſiodorẽ.lib.3.tract.21.coæuuſque ſuus Alexã.Halenſ.2.parte.q.185.mẽbro.3 & eſt glo.ca.Non licet.12.q.2.& fermè doctores canonici iuris:vt eſt videre apud Syl. neſt.in verbo,doctor.& inverbo,ſimonia.§. 10.Quinetiã & S.Thom.in.4.diſt.25.qõ.3. arti.2.Et probatio Altiſsiod.qui hãc poſteris opinionem p̃pinauit, prima fuit authoritas Prouer.23.Noli vendere ſapientiã & doctrinã,& intelligentiã. Secunda, quia vt Auguſt.in lib.de magiſterio docet, ſpiritus ſanctus eſt qui interius homines edocet ſciẽtias,etiam naturales. Quare qui illa diuẽdit, dona p̃phanat Spiritus ſancti. Nihilo ſeciꝰ contraria opinio abſq; formidine credi vera poteſt:nempè q̃ licet ſcientias naturales vendere.Haud quidem per ſe,vt panem aut pannũ,ſtultum eñ hoc eſſet dictu. Cùm in nullius poteſtate ſit ſuam in alium traducere ſcientiã veluti rem aliã corporeã.In quo ſenſu illud legendũ eſt Prouer.17.Quid p̃deſt ſtulto habere pecunias:cũ ſcientiã emere nõ poſsit?Sed loquimur de vẽditione doctrinę,hoc eſt q̃ licet pretio docere,ſicuti cõſulere,&c.In primis eñ opinio eſt q̃ nõ caret autoribus:quorũ eſt Durã.in.4.diſt.25. q.3.& Palud.ibidẽ.q.5.& Adrian. quolib.9 & ex antiquioribus Armacha.libr.10.ca.8. & Richar.in.4.diſt.25.Imò & S.Tho.2.2.q. 100.artic.3.ad tertiũ,ab eadẽ opin.non abhorret:vt infrà eodẽ loco videbimꝰ. Sed qñ nullũ haberet patronũ,ratio ei ſatis patroci natur:loquimur eñ de ſciẽtijs naturalibus. Primũ igitur arguitur. Vitiũ ſimoniæ quale ſit,ex euãgelio venit veſtigãdũ:at verò Matthę.10.vbi Chriſtus gratiarũ dona Apoſtolis contulit,q̃ plebi cõmunicarẽt, Infirmos, inqt,curate,mortuos ſuſcitate,leproſos mũdate,dęmones ejcite:gratis accepiſtis,gratis date:vbi de naturalibꝰ nihil cõmeminit. Itẽ Ioan.2.vendẽtes & ementes de tẽplo ejciẽs tantũ ſignificauit ſacrorũ venditionẽ & cãbium,eſſe ſacrilegiũ.Et Actuũ.8.in Simone illo Simoniacorũ primate nõ dãnatur niſi q̃ ſpiritũ ſanctũ eiuſq; gratias emere voluit. Hoc nanq; illic appellatur donũ Dei:cũ ergo nullibi bonorum naturaliũ mẽtio fuerit habita,nõ eſt q̃ eorũ venditio labe ſimoniæ denotetur.¶Secũdò arguitur ratiõe.Si ſciẽtiæ & artes naturales vendere nõ liceret,maximè quia dona ſunt Spiritus ſancti: haud tamẽ ſunt dona per ſpecialem influxum,de quibus.1.ad Corinth.10.loquitur Paul.Sed per generalẽ concurſum:ergo ex hoc capite dãnari non debet eiuſmodi venditio. Aliàs nulla alia bona naturalia fas eſſet vendere.neq; grana ſcilicet,neque vinum, neq; oleum.Itẽ ſequeretur q̃ neq; docere pretio

Secunda cõcluſio.
Vocabulum ſpũs multipliciter uſurpatur.
Duplex genus rerum ſpiritualiũ.
Altiſsiodo. ſententia.
Alex.Halẽ. Gloſa.
Sylueſter.
D.Thomas.
Fundamentum prioris ſentẽtię.
Opinio Durãd. Palud. Adrianus. Armachan⁹ Richardus. D.Thomas.
Prima rõ ſe cũde opini.
Secunda rõ.

tes mechanicas artẽve ſcribendi liceret: quod eſſet conceſſu abſurdum.¶Et per hoc reſpondetur ad argumentum Altiſsiodorẽſis. Nam licet Spiritus ſanctus doceat omnem veritatem: aliter tamen ſupranaturales, vt ſcripturæ myſteria. De qua re peculiariter intellexit Chriſtus vbi ait, Ipſe vos docebit omnia. Aliter verò naturales: & certè has vẽdere non eſt ſimonia: quia neque gratis habentibus dantur, vt gratis non habentibus communicentur. ¶ Tertiò arguitur. Si non liceret huiuſmodi ſcientias vendere,ſieret conſequens,vt neque liceret pro labore pretium recipere,quo doctor docendo deſudat. Nam quãdo res verè ſpiritualis eſt, vt ſacramenti adminiſtratio, neque pro labore licet quicquam recipere: idem quippe eſſet recipere pretium pro labore baptizandi,ſeu miniſtrandi ordines ſacros, & recipere pro ipſo opere,quod eſt adminiſtratio ſacramenti: Labor enim non diſtinguitur ab opere.Quomodò autem ſacrorum miniſtris recipere alimoniam liceat,Infrà patebit.¶Et poſtremò quando temporale ſpirituali annexum eſt,non licet pro re illa auctius ſuſcipere pretiũ quàm ſine illo ſpirituali valeret: non inquam licet calicem, aut veſtes ſacras pluris vendere,quàm ſi non eſſent conſecratæ:licet autem,vt manifeſtum eſt,pretioſiùs vendere vnam ſcientiam quàm aliam:quanto minùs laboris fuerit ibidem impenſum. Imò vnus atque idem Doctor quo doctior, etiam ſi minores fecerit ſumptus minoresq; exhauſerit labores, pretioſius ſuas locare operas poteſt ad docendum. Quare etiam ſi ſine labore poſſet ſuam ſcientiam in alium transfundere ſicut flatum,poſſet pretium recipere.¶Illud autem Prouerb.23.nihil contra nos pugnat. Imò quod habetur illic, eſt: veritatem eme: & noli ſapientiam vendere. Ac ſi dixiſſet tanti eſt pretij,vt qui nõ habet emere illam debeat:& qui habet, nunq̃ vendere:id eſt,nunq̃ illa priuari. Et gloſſa illa.c. Non licet. aduerſatur textui: quippe quo aſſeritur q̃ poteſt aduocatus vendere ſuum cõſilium,& patronus ſuum patrocinium. Et ibidem tenuit ſanctus Thom.2.2.q.71. vbi videtur reuocaſſe ſuam ſentẽtiam quam in.4. Alexandrum ſequutus aſſeruerat. Quare impertinens eſt ad labores recurrere qui in docendo hauriuntur.

¶At verò de Theologia peculiariter dubitatur.Propterea quòd videtur priori modo ſpiritualis.Per donum enim Spiritus ſancti pãduntur ſcripturæ,quæ ſunt Theologiæ principia. Attamen neq; hanc ſcientiam pretio de cathedra ſcholaribus prælegere, ſimonia eſt:etiam ſi citra vllum laborem & expenſas fiat: hæc enim accidentaria ſunt.Et ratio eſt, quòd licèt fides & arcanorum reuelatio donum Dei ſit,ſcientia tamen Theologiæ humano ſudore conquiritur. Quocircà quod Hoſtienſ.ait ſuper cap.Nonnullis. de magiſt. nempè Theologo publicum habenti ſalariũ non licere pro extraordinaria lectione quicquam recipere,alioqui ſimoniam committere:gratis dictum eſt,& abſque vlla ratione. Quid enim quæſo refert, ſalariúmne publicum recipias, an peculiarem mercedem pro peculiari lectione? Hoc tamen eſt verum q̃ concionatori theologiam de ſuggeſto docẽti neutiquam citra ſimoniam licet prædicationis pretium ex conuentione recipere. Et ratio diſcriminis eſt: quia Theologia tantùmodò intellectum erudit, ſicuti aliarũ quælibet ſcientia:prędicatio verò per ſe animarum ſalutem ſit,commouẽdoſq; ſurſum animos Et ideo pertinet ad donum prophetiæ: quod Paulus ad Corinth.12.inter alia connumerat.Licet autem prædicatori ſuſtentationis ſubſidium ſicut cæteris eccleſiæ miniſtris recipere. ¶ Colligamus ergo,ſpirituale in definitione ſimoniæ non accipi pro naturali munere,ſed pro ſupernaturali:hoc eſt pro gratia:& ſacramentis, atq; alijs Spiritus ſancti donis:quæ ad æternam nos fœlicitatẽ promouent. Appoſitio autem illa, vel ſpirituali annexum, illa ſignificat,quæ non per ſe, ſed per ordinem ad ſpiritualia idem contrahunt nomen. Vtpote ſacerdotia & præbendæ,quæ ſunt ſacerdotum ſtipendia: & ius patronatus,atq; alia iura eligendi eccleſiaſtica ſuppoſita. ¶ Ex his fit conſequens (id quod aſſertam ſententiã euidentius confirmat)quòd dare aliquid ſpirituale pro doctrina alicuius ſcientiæ,quãtũlibet ſit Theologia, eſt ſimonia. Vt ſi epiſcopus ordines aut beneficium Doctori conferat, vt ipſum doceat.Confert enim tũc ſpirituale pro doctrina, quæ eſt pecunia æſtimabilis. ¶ Per hæc rurſus dirimitur lis alia quàm Doctores conteſtari ſolent, vtrùm extra eccleſiã apud infideles contingere poſsit ſimonia. A parte enim affirmatiua exiſtit argumentum q̃ inter illos eſt ſacerdotium, quo ſecundùm ipſorum iudicium Deum colunt: ergo ſi illud vendunt,eſt ſimonia. A parte autem negatiua offertur alterum nihilo infirmius, q̃

Ad argum. Altiſsiod.
Tertiarõ.
Poſtremarõ
Quæſtio peculiaris de Theologia.
Solutio.
Rõ aſſerti.
Prædicatori euãgelico nõ licet pro nuncupare prędicationis pretiũ ex cõuentione recipere.
Corollariũ.
Quæſtio alterа.
Argument. partis affirmatiuæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

apud illos nihil est propriè spirituale. Durand. ergo & Palud. respondẽt vere illos nõ committere simoniam, sed solùm quantum ad suã existimationem. Nihilo minùs cum distinctione est meditatiùs respondendum. Enimuerò ante Christi aduentum extra dubium est, inter patres veteris testamenti verè committi potuisse simoniam. Erat enim tũc verum donum prophetiæ, quod si venderetur, simonia fuisset: vt patet ex verbis Hieronymi quæ citantur cano. Nunq. 1. quæst. 1. Item & eorum sacerdotium quanquàm per illud nulla tunc conferretur gratia, spirituale tamen donum erat, ad diuinum pertinens cultum. Quare Ieroboã. 3. Reg. 13. insimulatur, quòd sacerdotes pretio crearet. Quin verò & lege naturæ erat sacerdotiũ quale fuit in Melchisedec. Et quidem pro illo seculo legitimũ: quod perinde si pretio conferretur, simonia emergeret. Spirituale em̃ suo modo censetur, quicquid Deus & natura quocunq; mortalium statu pro animorum salute ad Dei cultum instituit. At verò post Christianam redemptionem nil iam extra ecclesiam superest quod sit legitime spirituale. Nisi si forte sunt qui inuincibili ignoratia legis nostræ laborant. Illos enim eadẽ excusat ignorantia, si naturalibus tantùm ritibus vtantur. Quocirca extra ecclesiam iam nulla esse potest simonia, nisi secundùm humanam existimationem. ¶ Tertia demum conclusio est, quam de definitione promisimus. Probẽ illa præfixa definitione exprimitur natura simoniæ. Probatur definitio illa & obiectum vnde vitiũ vel virtus speciem sortitur, explicat, & pariter subiectum eius & modum: ergo bona est. De obiecto quidem iam constat: subiectũ verò iustitiæ, ac perinde iniustitiæ, omniumq; eius partium est voluntas: vt sanctus Tho. 1.2.q.56. sapienter secundùm Aristot. docuit. Hoc enim interest inter virtutes, quæ hominem in ordine ad se ipsum componunt, atq; illas, quæ ipsum disponunt in ordine ad alterum: quòd cùm voluntas ad proprium personæ bonum per se sit propensa & determinata, respectu illius boni nulla virtute indiget præter illas quæ sunt in potentijs, quæ affectionibus, passionibusq; turbantur. Enimuerò si nulla esset passio neq; in irascibili, neque in concupiscibili, nulla esset in voluntate difficultas parendi rationi. Ob idq; temperantia in concupiscibili sita est, & fortitudo in irascibili: quibus eiusmodi morbi turbidiq; affectus sedantur: vt. 2. Ethic. author est Aristote. At verò quoniam hominis voluntas nõ sic per se est affecta & propensa in alienum bonũ, fit vt quanuis nullas patiatur sensuales affectiones, virtutibus nihilo minùs indigeat ad persoluenda proximis debita officia. ¶ Sed est tamen contrarium argumentum apud Scotum in. 3. distinct. 33. Illa potentia est vitutis ac vitij sedes, cuius actione consummatur ratio laudis & vituperij, seu meriti & demeriti: hæc autem potentia est voluntas, vt pote cuius electione tam virtus quàm peccatum consummatur: ergo illa est omnium virtutum subiectum. Negamus tamen cum Aristotele priorem præmissam. Hæc enim opinio non sancti Thomæ tantum, imo manifestissimè est Aristotelis. 2. Ethico. Non ergo virtus in ea potentia est, quæ electionem facit, aliàs fides esset in voluntate: quippe in cuius assensione consistit eius meritum: sed debet potiùs existere in illa potentia, in qua tota consistit difficultas bene eligẽdi: & certè affectionibus appetitus sensitiui pacatis, liberrimè fit volũtatis electio: atq; hac ratione virtus est habitus electiuus. Ad propositum ergo cùm iustitia sit virtus ad alterum, fit vt in voluntate sedeat: vt Aristote. 5. Ethi. docet: atq; adeò religio, & similes. Cùm ergo simonia vitium sit & iniustitiæ & cõtra religionem, consequitur vt sit in voluntate: ob idque in definitione dicitur, studiosa voluntas. ¶ Quòd si arguas, auaritiam in causam esse simoniæ, vt pote quæ iustitiæ officijs obsistit: auaritia autem est in concupiscibili. Respondetur non esse renuendum, quin alia vitia sint, à quibus simonia imperetur: elicitur tamen ab illo quod est in voluntate. ¶ Existit autem alterum argumentum aduersus id quod dicitur, studiosa. Nam cùm studio peccare idem sit quod peccare ex malitia: tale autem peccatum sit contra Spiritum sanctum, consequens fieret simoniam in vniuersum esse peccatum in Spiritum sanctum: quod nemo concesserit vnquã. Respondetur non id significare, studiosa, quod ex malitia, sed id quod consulto, putà quòd non excusatur ignorantia: imò scienter fit, vel ex mahtia, vel ex passione. ¶ Panormi, autem super cap. Nemo. de simonia Hostiensem sequutus addit definitioni, vt opere emptio subsequatur: idemque ait Richard. sequutus glossam dicti cap. qui studet. quæ ait cum effectu. Attamen hoc esset nomen ad solam externam simoniam arctare. Cùm

Hieronym⁹

Solutio quæstionis.

Tertia conclusio.

Argumentum Scoti.

Solutio

Obiectio.

Responsio.

Argumẽ. 2.

Solutio.

Panormit.

Hostiens. Richardus.

re. Cùm tamẽ ex æquo commune sit etiam internæ. Nam vt infrà patebit, peccatũ simoniæ intus committitur, etiam ad restitutionem obligans. Consultiùs ergo dicitur, studiosa voluntas, absq; adiectione. ¶ Sub illis autem verbis emendi & vendendi, cunctos vsurarios contractus intelligito: putà permutationem & cambia præbendarum sine authoritate Pontificis, atq; alia obsequia quæ loco pretij existimantur.

Ad. 3. arg. EX his ergo quæ dicta sunt: primo secundoq; capitali argumento satisfactũ est. Ad tertium autem quo ex verbis Greg. arguebatur, simoniã hæresin esse, atq; adeo in intellectu existere, sanctus Tho. duo dat responsa. Prius quòd etsi simoniacus non sit proprie hæreticus, quoniam absque intellectus errore potest præ auaritia in hoc vitium labi: tamen re ipsa & facto profiteri videtur dominium Spiritus sancti esse penes homines: qui est hæreticus error. Atq; hoc quidẽ responsum amplexus est Gratianus in can. ventum. 1. quæst. 1. Secũdò acsi non satis sibi hoc placeret dicit sanctus Thom. Simõnem Magum præterquàm quòd voluit Spiritum sanctum coẽmere, hæreticum etiam fuisse, in eo quòd credidit mundum non fuisse à Deo creatum. Attamen propter hoc simoniaci non dicerentur hæretici: quo tamẽ ferro crebrò inuruntur in iure. Et ideò forsan dicẽdum est, quòd Simon ille propterea voluit Spiritum sanctum emere, quòd credidit esse vænalẽ, & pretio posse ab Apostolis dari: quod quidem apostolica responsio palàm docet, Pecunia tua tecum sit in perditionẽ, quoniam donũ Dei existimasti, hoc est credidisti, pecunia possideri. A qua porrò hæresi tanquam à proprio fonte vitium ipsum nomen contraxit.

ARTICVL. II.

Vtrùm vitiũ simoniæ, genere suo sit peccatum mortale.

Argum. 1. SVpposita definitione simoniæ quæritur de eius qualitate, an sit mortale crimẽ. Et arguitur à parte negatiua. Inter cuncta spiritualia quæ creata sunt, regnum cœlorum culmen tenet: vt potè quò cætera alia referuntur: ipsum autem vendibile est. Vnde Gregor. Regnum cœlorum tantum valet quantum habes: ergo non est simonia velle emere aliquod spirituale. ¶ Secundò. Si simonia genere suo peccatum esset: sequeretur q̃ etiam Papa spiritualia vendens eodẽ vitio commacularetur: fertur tamen non posse esse simoniacus: quia princeps non ligatur suis legibus. ff. de legib. l. Princeps. ergo non est genere suo mortale. ¶ Tertio. Spiritualia cãbire, videlicet vnũ pro alio permutare: vt calicem p̃ ara: quin imò sacramentũ pro sacramẽto: vt si sacerdos nollet alterius sacerdotis confessionẽ audire, nisi vicissim audiret ille suam: aut si catechumenus nollet alterum baptizare, nisi cum pacto vt se mutuò baptizarẽt, nõ apparet esse simonia, ergo nec spiritualia vẽdere. ¶ In contrariũ autẽ sunt sacri cano. Habetur enim in Regesto Greg. quod Paschalis. 2. refert. 1. quæst. 3. Altare, vel decimas, vel Spiritum sanctum emere, vel vendere, simoniacam hæresim esse nullus fidelium ignoret. & dicitur hæresis ad exaggerandum eius grauitatem. Et cap. sicut, de simonia. Simoniaca pestis tua magnitudine alios morbos vincit. Et cap. proximo: Tanta est labes huius criminis, quod etiã serui aduersus dominos, & quilibet criminosi admittuntur ad accusationem.

Gregorius.

Secundum.

Tertium.

AD quæstionem vnica eademq; cunctis receptissima conclusione respondetur. Simonia est genere suo crimẽ mortale. Probatur. Emere aut vendere id quod nullo pretio vendibile est, genere suo est mortale crimen: vt sub tit. de vsur. dicebamus. Nam cùm sit iustitiæ contrarium, quæ virtus reipublicę quàm maximè est necessaria, fit sub inde vt etiam sit contrarium charitati, in quo ratio consistit peccati mortalis. Excrescit tamen vitiositas in simonia ratione contaminatæ religionis. Probatur autem minor ex triplici loco. Primò ex ratione obiecti. Res enim quæ modo suprà expositò spirituales sunt, nullo æstimari possunt terreno pretio: vt pote quòd supernaturalia sunt inter quæ & terrena, nulla est proportio. Vnde de diuina sapientia Prouerb. 3. asseritur: Pretiosior est cunctis opibus: & omnia quæ desiderãtur, huic non valent comparari. Quod vtiq; respiciens Petrus, ait Mago illi: Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideriri id est æstimari. ¶ Secundò idem ex eo probatur, quòd etsi spiritualia per se vænalia essent, neutiquàm tamen possent à præfectis ecclesiæ vendi: nemo enim iustè rem vẽdit nisi cuius est dominus. Si enim œconomus rem patrisfamilias iniussu illius distraheret

Cõclusio responsiua.

Prima rõclusionis.

Secunda rõ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

heret, iniquus esset: Præfecti autem ecclesiæ non habẽt spiritualium dominium, sed sunt meri dispensatores, secundùm Pauli confessionem. 1. ad Corint. 4. Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispẽsatores ministeriorum Dei. Tertiò idem ex origine cõfirmatur, qua spiritualia nobis obueniunt. Id enim quod gratuitò à Deo collatum est, non quidem in peculiare commodum illius cui confertur, sed in bonum publicum totius ecclesiæ, nemo potest iustè vænundare: quia non est suum, sed illorum quibus venditur: talia autem sunt spiritualia dona Dei. Atque hoc Christus admonitos curauit Apostolos Matth. 10. vbi ait, Gratis accepistis, gratis date. Idque illo verbo denotauit, Luc. 12. Quis putas est fidelis dispensator & prudens? Fidelis scilicet, vt quod gratis accepit, gratis largiatur. Et prudens, hoc est, qui oculato iudicio merito personarum discernat, vt pro cuiusq; dignitate cuncta dispenset. ¶ Fit ergo ex his consequens, simoniam, peccatum esse, non solum contra iustitiam, verũ & ratione materiæ, quæ spiritualis est, contra religionem. Ob idq; adeò nuncupatur sacrilegium. Nam læsio est sacrarum rerum. ¶ Hic primùm omnium circa conclusionẽ hanc cum suis rationibus inuestigandum occurrit quænam iure simonia sit prohibita, vtrùm diuino tantùm an etiam naturali. Ad quam quidem dubitationem pernia est responsio, simoniam spiritualium donorum supernaturalium, tam naturali iure quàm diuino esse prohibitam. Et quidem ius diuinum in vtroque testamento manifestum extat. Nam Matth. 10. connumeratis eiusmodi donis subdit Christus: Gratis accepistis, gratis date. Et Ioannis. 2. in figuram eius flagello eiecit ementes & vendentes columbas è templo. Columba nanq; spiritum sanctum eiusq; dona significat. Et Actuum 8. idem patet in historia, quæ Petro aduersus Simonem contigit. Et Num. 22. idem notatur in historia Balaam, quem ceu donum Dei vendentem obiurgat tum Petrus, tum etiam Iudas in sua Canonica. Tãetsi posteà diuinitùs admonitùs non fecit quod Moabitæ volebant. Et Ieroboam. 3. Regũ. 13. reus fit, quòd sacerdotes pecunia creabat: quanuis illi non essent veré sacerdotes, sed Balaã. Et 4. Reg. 5. opprobrio etiã datur Iesi quòd pro dono sanitatis quicquã receperit. ¶ An verò sit etiam contra ius naturæ, dubium id circò est, quòd spiritualia, quę eius sunt materia, res sunt supranaturales, ad quas naturalis lex non videtur pertingere. Nam hac ratione præcepta sacramentorum non sunt naturalia, sed suprà. Nihilo minùs contrarium est asserendum. Idq; inde primò probatur, quòd ius omne diuinum in euangelico expressum præter partem illam quæ ad fidei sacramenta pertinet, nihil continet nisi quæ iure naturali necessaria sunt. Atque hæc vna est ratio cur dicatur lex libertatis vt lib. 2. quæst. vltim. adnotauimus, artic. 1. Cùm ergo simoniæ prohibitio ad sacramenta non pertineat, fit vt in euangelio non nisi tanquam res naturalis sit prohibita. ¶ Secundò id rationes confirmant, quibus peruersitas simonię demonstratur. Nam etsi spiritualia bona supranaturalia sint, tamẽ quia natura sua non sunt vænalia, neq; Antillites ecclesiæ domini eorum sunt: sed gratis acceperunt, gratis dare debent, ius ipsum naturæ eorum venditioni reclamat. ¶ Et tertiò, nisi iure naturæ prohibita esset, Balaam nõ peccasset vendens, neq; Rex Moabitarũ emens quia Gentiles erant: qui non alio quàm naturali iure tenebantur. Quin verò eadem ratione neq; Simon Magus peccasset: quoniã cùm in Christianismo neophytus esset, nisi ius naturæ suum ausum condemnasset, poterat euangelici mandati ignorantia excusari. Ad argumentum ergo in contrarium negatur consequentia. Materia simoniæ sit talis iure diuino: ergo ipsa nõ est contra ius naturæ. Et est meditãda consequentiæ fallacia. Nam vndecunq; res fiat spiritualis, fit subinde vt non sit vænalis: vænum autẽ exponere quod vęnale non est, ius naturæ vetat. ¶ Aliquantulo autem grauior dubitandi ratio existit, vtrùm aliqua sit simonia quę neque diuino iuri neque naturali contraria sit, sed solùm quia humano iure est inhibita. Rationem quippe hanc dubitandi offert nobis glossa in cap. ex parte. 1. de offi. deleg. quæ distinguit inter simoniam prohibitam, quia mala est, vt est illa quæ iure euangelico talis est, atque aliam quæ non est mala nisi quia iure positiuo prohibita: quæ subinde distinctio Doctoribus canonici iuris solennis est: vt est videre apud Syluest. in verbo, simonia §. 4. Quin verò & multis Theologis. Durandus autem in. 4. distinct. 25. quæst. 5. duabus rationibus hanc distinctionem refellit, nullam nimirum admittens simoniam cõtra ius merè positiuum. Prior est. Circa illud quod non est per se malum, nisi quia prohibitum

Tertia ratio

Simonia naturali diuinóque iure prohibita.

Prima ratio ad suadẽdũ simoniã esse iure naturæ prohibitam

Secunda.

Tertia.

Dubitatio.

Glossa.

Durandus.

Prima ratio Durand.

bitum, peccare non contingit, nisi peccato inobedientiæ: vt dum tibi Præpositus rem aliàs indifferentem iusserit, si non pareas, nihil aliud quàm inobediens fis: si ergo sola est humana prohibitio nè hoc aut illud vendas, inobedientia erit non parére, non autem simonia. Posterior eius ratio est, q̃ simonia est rei spiritualis venditio: ecclesia autem nõ potest rerum naturas mutare vt facias spirituale quod antea non erat: nam hoc ad solum pertinet ius diuinum. Nihilo minùs medio modo inter has opiniones censendum est. Primùm enim contra secundam rationem Durandi certum est posse ecclesiam aliquid facere spirituale quod iure diuino non erat. Hoc patet in consecratione ecclesiæ, & aræ, & in benedictionibus calicum, corporalium, & ornamentorum. Hæc enim iure diuino spiritualia non sunt. Nam quantum ad rei essentiam, consecratio corporis & sanguinis Christi fieri posset etiam si vasa & ornamẽta non essent cõsecrata, aut benedicta. ¶ Secunda assertio. Nihilo minùs horum venditio & emptio, si ratione consecrationis pluris vendantur quàm res ipsa valet, est simonia contra ius diuinum & naturale. Nã vtrunque ius prohibet quod vęnale non est pretio vendi: cùm ergo illud fit spirituale, quanuis iure positiuo factum sit spirituale, iuri nihilo minùs diuino & naturali repugnat eius vẽditio. Et confirmatur: quia qui vendit benedictionem calicis, aut aquam benedictam, vendit certè id quod gratuitò donatur in bonum publicum: est ergo huiusmodi simonia iure diuino prohibita. Secundo ad idem arguitur. Minores ordines non sunt de iure diuino: quin verò neque diaconatus habebatur olim vt ordo sacer: qđ patet ex verbis Innocentij Tertij in capitul. A multis. de ætat. & qualitat. ordin. præfi. sed sunt de iure merè positiuo, & tamen ista vendere est peccatum simonię iure diuino prohibitæ: ergo licèt res iure positiuo fiat sacra, nihilo minùs eius venditio est contra ius diuinum. Sicuti nuperrimè fallacem esse diximus consequentiam illam, Spiritualia sunt de iure diuino: ergo illa vendere non est cõtra ius naturę. ¶ Ex quo fit illos doctores qui in huiusmodi rebus consecratis exemplum collocant simoniæ de iure merè positiuo, paralogizari, inde id nimirum inferentes, q̃ materia eius iure positiuo sit constituta: veluti & suprà de solennitate voti dicebamus, quæ est de iure positiuo: & nihilo minùs o-

Secunda.

Ecclesia potest aliquid facere spirituale quod prius non erat.

Secunda assertio.

Ratio assertionis.

Secunda rõ idem.

bligatio ad perpetuam castitatem, quæ ex illo voto solenni resultat, est de iure diuino. ¶ Sed interrogando vrges, an detur aliqua simonia ad ius merè positiuũ attinẽs? Respõdetur aliquam esse. Primùm vbi venditur officium ecclesiæ annexum quod de se nõ est spirituale. Hoc patet ex cap. Saluator. suprà citato. prima quæstione tertia. vbi Vrbanus prohibet nè vendatur officium œconomi ecclesiæ, aut sacristæ, aut protectoris: citans Concilium Calcedon. hæc autem officia vẽdere non est contra ius diuinum, aut naturale: siquidem personæ non sunt, aut res per se sacræ. Neque ecclesia facit eas sacras sicut templa, & vasa, & personas, puta sacerdotes consecrationi sacramenti eucharistiæ dedicata: sed quia sunt sacrorũ custodiæ deputati. ¶ Eiusdem autem simoniæ, exemplum sunt qui proferant in commutatione præbendarum. Prohibetur enim. c. quæsitum. de rerũ permu. nè sine licentia episcopi præbendæ cũ pacto permutentur. Attamẽ prohibitio hæc non est merè positiua, sed ligificatio diuini iuris. Nam qui attentaret præbendas priuatim permutare, nihil faceret. Potest em quisque suo renunciare sacerdotio, sed id tamen facere debet in manibus prælati: constituere verò alterum in iure præbendæ, neutiquã iure potest, nisi solus Pontifex & episcopus, aut prælati, quorum est sacerdotia conferre. Quod autem illic Papa iubet est, nè quis pactum permutationis faciat: quia hoc labem sapit simoniæ. Attamen si fiat sub conditione, si Papa consenserit. nulla est culpa. Illa tamen conditione prætermissa, simonia resultaret. Quocirca si conditio esset iure diuino contraria: vt si pactum esset supererogandi pecuniam, vel aliud pretium pro maiori præbenda: tunc simonia esset contra ius diuinũ: nam talis permutatio mixtam haberet emptionem præbendæ. Si verò tantùm esset cõtraria iuri positiuo: vt si esset pactum soluendæ pensionis absque Papę cõcessione: tunc simonia esset contra ius positiuum. Enimuerò permutare res sacras & spirituales, præsertim si tales sint iure tantùm positiuo, non est contra ius diuinum: vt si cambium fiat calicis pro calice, aut pro sacro vestimẽto. Quin verò neque in his quæ spiritualia sunt de iure diuino: vt si sacerdos confessionem alterius sacerdotis audire noluerit nisi alter audiat suam: licèt Richar. secùs censeat, de quo statim: ergo cùm præbendæ non sint adeò spirituales, pactum illarum permutãdarum non

Hæsitatio.

Dissolutio.

Prohibitio permutationis pbendarũ nõ interueniẽte superioris auctoritate non est merè positiua, sed significatio diuini iuris.

Moderatio superioris assertionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non est contra ius diuinum. Secundò id confirmatur. Si esset contra ius diuinum, neutiquàm Papa posset super eadem re dispensare: & tamen Papa eiusmodi permutationes cõstitutis pensionibus permittit. Præterea si huiusmodi venditio perinde esset prohibita iure diuino atque venditio sacramentorum: non liceret de illo paciscí, etiã adhibita conditione si Papa cõsenserit: quia hoc certè in sacramentis non licet, & tamen talis pactio in præbendis cum tali conditione non condemnatur. Iam vt rem cõcludamus, in euangelio non est prohibita talis commutatio, sed de solis Spiritus sancti donis habetur, Gratis accepistis, gratis date: nõ ergo hmõi pactio est contra ius diuinum. Nihilo minùs tamen quædã est simoniæ species de iure positiuo. Vnde ad primũ Durandi argumentũ duobus modis respondetur. Primò negamus illud suum assertum, quòd vbiuis res prohibetur quæ alioqui non est mala, transgressio non est aliud peccatum quàm inobediẽtiæ. Imò vero ecclesia dum abstinẽtiam quadragesimalem indixit, ieiunium illud cõstituit in virtute abstinentiæ, & ideo non solùm ille contra obedientiam peccaret, qui ieiunio ex contemptu frangeret, verùm & ille cõtra abstinentiam, qui non ex contemptu, sed præ gula id faceret. Et pari modo ecclesia potest actum quempiam in vitio simoniæ constituere. Secundò respondetur, q̃ officium sacristiæ vendere, aut pactum facere cõmutandi sacerdotia contra ius ecclesiasticum, nõ definiuit ecclesia esse propriè simoniam sicuti vẽdere sacerdotia: sed dicitur simonia, quia simoniæ pœna vindicatur.

Ad. 1. arg. PEr hæc facilis fit argumentorum solutio. Ad primum quippe respondetur, regnũ cœlorum vænũ esse expositum: nõ si venditionis nomen propriè vsurpes, sed per Metaphorã, sicut dicitur vim pati. Quod enim propriè non sit vendibile, primum inde patet, q̃ cùm sit supernaturale, nullo est pretio æstimabile. Vnde Paul. ad Roman. 8. Non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Et loquitur de operibus filiorũ Dei per gratiam: significãs opera nostra ex obiecto existimata, nõ esse regni cœlorum pretium: sed quatenùs procedũt ex gratia. Quod autem gratis datur, nõ venditur. Tum etiam quòd ex nostris obsequijs Deo nihil accrescit: siquidem bonorum nostrorum non indiget. Vnde Isaiæ. 52. Gratis vẽundati estis, & sine argento redimemini. Dicitur autem per Metaphoram emptio, iuxta verbum eiusdem Prophetæ, cap. 55. vbi ait Sapiẽtia ipsa: Sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argetum, properate & emite: venite, emite absq; argento, & absq; vlla commutatione lac & mel: hoc est regni cœlestis dulcedinem. Metaphora autem in eo cõsistit, quòd operibus iusti regnum cœlorum proponitur: tanquàm merces: vt patet in Parabola conducentis operarios in vineam, constituto denario diurno, & in verbo Psalmi: Inclina cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem. ¶ Ad secundum argumentum licet inter interpretes Canonici iuris de Papa litigium sit an possit esse simoniacus, per illa tamen quæ dicta sunt peruia fit responsio. Enimuerò de simonia quæ iure diuino naturaliq; talis est, nullam esse licet controuersiam, quin illam possit committere. Si, inquam, sacramenta pretio administraret, donum ve quoduis aliud Spiritus sancti dispensaret, ambigere nemo posset; quin simoniacus esset. Ageret quippe contra ius diuinum: super quo ipse dispensare nequit. Neq; istiusmodi donorum dominus est, sed merè dispensator. Imò verò tanto grauius maiorìq; scandalo peccaret, quãto eminentiorem locum in ecclesia tenet. Vnde Petrus primus Christi vicarius hoc sibi crimen à Simõne vigilantissimè cauit. Quin etiam si templa, vel vasa, vel vestimenta sacra pretio consecraret: quanuis talis ritus iure sit positiuo sanctus, nihilo minùs, quia eius vænalitas est contra ius diuinum, simoniacus esset. Et pari modo si sacerdotiũ aut præbendas vẽundaret: vt potè quorum dispensator est tantùm: neutiquàm tamen dominus. Si autem admittas officium sacristæ & œconomi ecclesiæ vendere, non esse simoniã nisi de iure positiuo: quia proprie non sunt personæ sacræ: illud ipse posset citra peccatũ pretio cõferre, nisi obstaret scandalum: quia potest super suis legibus dispensare. Et eadem ratione pœnas iuris simoniacis decretis incurrere nequit. Etenim quanquàm sacerdotia venditaret, neque excommunicatus esset, neque suspensus: quoniam princeps est, & quantum ad vim coactiuam suis legibus non subditur.

Papa simoniã potest cõtrahere.

Dubium.

¶ Sed hoc tamen superest hic dubiũ, vtrùm si sacerdotiũ cuipiã venderet, facto ipso censendus esset super pœnis iuris cum illo dispẽsare: vt neq; excõmunicatus emptor ille esset.

Paluda. Adrianus. set, neque teneretur renuntiare prębendam. Quidam enim, vt Palud. dist. 25. quæst. 4. affirmant: alij verò in quibus est Adrianus quotl. 9. negãt. Profectò res est quæ me ancipitẽ tenet. A parte quippe negatiua est argumentum Ioãnis Andreæ in Mercurialibus, quòd si episcopus ludũ aliquẽ sub pœna excõmunicatiõis inhiberet clericis, licet posteà eorum aliquem ad ludendum induceret, nõ ideo dispensaret in lege, nisi illam exprimeret: quia vel posset esse illius oblitus, vel ad malum illum inducere. Rursus quanuis excommunicato osculum pacis porrigat, non ideo illum absoluit. A parte autem affirmatiua est argumentum, quòd non est censendus Papa tam insigniter peccare, vt prębendam cogitet sacerdoti vendere, quam neque emere ille neque retinere citra excommunicationem, atque adeo citra culpam nequit. Porrò ergo huius ambiguitatis affirmatiuã hanc partem præ altera eligerem. Nam forsan & episcopus inducens ad id subditum quod lege sua prohibitũ est, quicquid Ioannes Andreas censeat, dispensare creditur: perinde acsi præciperet. Deinde quicquid hoc veritatis habeat, tamen de Papa quando præbendam vendit cùm ipse sit qui dat, omninò videtur habilem alium reddere, vt recipiat. ¶ Ad tertium denique respondetur cum Diuo Thom. nomine emptionis quamcunque aliam commutationem comprehendi spiritualis pro temporali. Quare sicut præbendam nũmis emere simonia est, ita & secularem illum fundum pro illa commutare. Quin verò (vt suprà diximus) neque præbendam pro præbenda absq; facultate Pontificis cõmutari citra simoniam potest. Tametsi vt expositum est, non esset simonia, nisi de iure positiuo. Quocircà res aliàs sacras cõmutare, quia tali iure minimè prohibetur nulla est simonia: dum modo solius rei valoris habeatur ratio, neq; pro consecratione quicquam pendatur. Potest inquam calix pro calice commutari. Imò tam vendi quanti materia & forma absque consecratione æstimaretur: atque adeò alterì ecclesiæ locari. ¶ De sacramentis verò Cõradus quartã distinctione. 25. articul. tertio. negat vnum pro alio commutari posse: nam licet non sit, inquit, tam illicitum quàm simpliciter illa vendere: est tamen aliqua venditionis effigies: quia vnum tunc censetur alterius pretio. At verò profectò nõ video quidnam venditionis, aut pretij admisceatur si vicariæ operæ in pactum ducantur: Baptizabo te si me baptizaueris: &, si meam volueris audire confessionem, tuam vicissim audiam. Et orabo pro te si tu mihi vicissim pro rependeris beneficium.

Argument. ex parte negatiua.

Papa beneficia alicui uẽdere cẽsetur eo dispẽsare in pœnis simoniæ Ad tertiũ.

Sacramentorum cõmutatio licita.

QVÆSTIO SEXTA, De materia simonię.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm quandoque liceat pro sacramentis pecuniam seu dare, seu accipere.

Constituta definitiõe & culpabili qualitate simoniæ, sequitur, vt seriatim de eius materia disputemus. Et primò de sacramentis arguitur q̃ liceat nonnũquàm illa pretio redimere. Baptismus ianua est sacramentorum: & nihilo minùs dum iniquus sacerdos iamiam morientem puerum absq; pretio baptizare nequit, neq; pater manus habet, aut linguam quibus ipsum tingere valeat, cõsultius videretur pater facere si pecuniam offerret sacerdoti, quàm si animam prolis suæ perditum ire sineret: ergo licet sacramentum mercari. ¶ Secundò. Eucharistia est sacramentorum maximum, pro quo tamen conficiendo & offerendo licet pecuniam offerre, oblatamq; accipere: ergo facilius est concedendum alia sacramenta redimi pretio posse. ¶ Tertiò. Pœnitentia est sacramentum necessitatis, quæ absolutionẽ ab excommunicatione præexigit: sed pro absolutione ab excommunicatione in more iudicibus est pecuniam recipere: ergo id nõ est sacrilegium. ¶ Quartò. Consuetudo in causa est, vt quod anteà delictum erat licitè fiat. Qua vtiq; ratione ait Augustinus plures habere vxores quando mos erat non fuisse crimen: viget autem apud quosdam consuetudo vt pro consecrandis episcopis, benedicendisq; abbatibus, inungendisq; sacerdotibus aliquid pro chrismate & oleo detur accipiaturque: ergo illud est licitum. ¶ Quintò. Ius habet vnusquisq; suam redimendi vexationem: sed vsu sæpe accidit, vt quispiam ab episcopatu, vel alio sacerdotio per iniuriam arceatur: ergo licebit eiusmodi vexato nummis se ab illa iniuria eripere. ¶ Sextò. Matrimonium est quoddam sacramentum: sed datur pro matrimonio pecunia, neimpè vxoris dos

Argumẽ. 1.

Secundum:

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dos: ergo licet pro sacramento pretium tum dare tum etiam percipere. ¶Contrarium ad monetur canone illo.8. Synodi.1.q.1. Qui per pecuniam consecrauerit,vel ab alio consecratus est, alienus à sacerdotio fiat.

Quadruplex differẽtia rerũ spiritualium.

IAm suprà inter spiritualia quæ materia sunt simoniæ,atq; alia spiritualium genera discriminatũ est. Illa nanq; spiriritualia quæ naturalia sunt,neque nobis gratis vt largiamur donantur, simoniæ vitio non substernuntur: sed illa prorsus charismata quæ dono diuinitùs suscipimus ad gratiam quoquo pacto spectantia. Hæc autem quadrupli ci differentia diuiduntur. Quædam quippe sunt spiritualia per essentiam, vt gratia quæ ipsissima est vita spiritualis animæ: & charitas quæ est habitus quo officia & opera vitę exhibemus. Et hæc nullatenus in quæstionem accersiri possunt,an vẽdi emive queãt: sunt enim vsq;adeo Dei munera, vt dementia esset cogitare quemquam posse in alterũ illa siue dono,siue pretio transfundere Secũdo ordine sunt spiritualia: quæ hisce velut causa proximè antecedũt. Qualia sunt sacramenta, quæ ceu instrumenta passionis Christi effectricia sunt gratiæ. Tertio gradu spiritualium sunt actus charismatum, quæ gratiæ nuncupantur gratis datæ:quales sunt dona prophetię & linguarum,quibus annumerari possumus & orationem, & religionem. Quarto deniq; loco accedunt, & spiritualia per annexionem: qualia sunt sacerdotia, & præbendæ,quæ spiritualium functioni inseruiunt. Prætermisso ergo primo membro,de singulis aliorum trium singuli sint hic articuli examinandi. ¶Igitur in hoc primo,quærapud D.Tho. secundus exiſtit, respondetur

Prima conclusio.

de sacramentis duabus cõclusionibus. Prior: Pro spirituali sacramentorum gratia pecuniam accipere,crimen est sacrilegum simoniæ: vsqueadeo naturali diuinoque iuri aduersum,vt nulla possit consuetudine excusari. Sanè cùm nulla eiusmodi iuribus præiudicari possit. Et quidem pecuniæ nomine iuxta Philosophi documentum.3.Ethic.quicquid nummo æstimatur intelligitur. Cõclu-

Probatio cõclusionis.

sionis probatio manifestissima est. Nam sacramẽta nouæ legis quàm maximè sunt spiritualia,quippe quæ gratiæ,spiritualisque vitæ causa exiſtunt:quæ quidem virtus priscis illis Mosaicis nõ inerat: gratia autem,vt nomen ipsum personat,gratis nobis confertur: alioquin authore Paulo non esset gratia: nemo ergo mortalium pro eius collatione pretium percipere potest. Etenim præterquàm quòd ius naturæ iniquissime violaret id vendens, quod neque suum est, neque vllo est pretio æstimabile, in Deum esset impientissimè iniurius. Porrò quòd id vendere cogitaret quod solus ipse altissimus sua benignita conferet. Atque hic primus est simoniæ apex vnde & nomen traxit. Nam vt suprà docebamus,munus hoc Spiritus sancti conferendum erat, quod malus ille Simon emere cogitabat. Huc accedunt canon Leonis. Gratia.1.q.1.& plerique multi eiusdem Causæ. *Posterior conclusio.*

¶Posterior conclusio. Ministris ecclesiæ stipendia populi alimentaq; ad sui sustentationem accipere nullum est simoniæ vitium, neque verò peccatum vllum. Prior conclusio adeò est clara, vt nullum nobis dubium relinquat. Posterior verò sæpe, & sæpius suprà demonstrata est ex verbis Pauli.1.Cor.9.Quibus & illud accedit.1.ad Timo.5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Vbi Augustiniana glossa. Accipiãt inquit, sustentationem necessitatis à populo,mercedem dispensationis à domino. Per magno ergo sacerdotes iure pollent, non vt qualitercunque, sed pro sua dignitate decenter sustentari. ¶ Quod hicigitur dubitandũ restat, est: Vtrùm pro his quæ sacramentis annexa sunt, nempè pro vasorum vsu pro materia: & potissimùm,pro labore ipso possit pretium suscipi, idque ex pacto. Apparet enim nullum interuenire posse pactũ quod non sit simoniacum: vt D. Tho.art.3. ad secundum argumentum astruere videtur. In contrarium autem est vsus ab ecclesia permissus. Consentit enim presbyterum de stipendio pacisci, vt Capellaniæ seruiat, tercilicet in hebdomada, aut quotidie in tali loco celebrare colligetur. Cui quidem mori & ratio, vt hic ait Caietanus, suffragatur. *Dubitatio.*

Quoniam si velle stipendium in sustentationem licet, vt secunda conclusione assertum est, nihilvetat quo minùs id procurari atque in pactum duci possit. Nam materia est quę contractum facit simoniacum. Quare cum eadem sit materia absque pacto & cum pacto:nempè temporalis sustẽtatio,sit vt si absque pacto id licet optare & accipere quod ad vitam necessarium est, sine quo spiritualia ministrari non possunt,nullum sit vitium de pretio conuenire. ¶Res est inter Doctores, potissimùm Iuris Canonici, plurimùm controuersa:de qua Summulistæ in verbo,simonia,variè loquũtur:& Adrianus quotlib. *Adrianus.*

9.cum

Altisiodo. 9.cum Altisiodorẽsi antiquo Theologo cõplures allegat Iurisperitos in sententiam affirmatiuam:nempe quod liceat pro labore administrationis sacramentorũ,de pretio pacisci iuxta apostolicã doctrinam in superioribus allegatam. Cui cõsonare videtur canon vltimus.1.quæst.2.vbi astruitur quod clerici stipendia accipere possunt, iustis laboribus merita. Quin verò & euangelium, vbi ait Christus,dignus est operarius mercede

Durandus. sua. Et est vulgaris opinio Durand.tamè in quarto.dist.25.quæst.1.omninò renuit pro

Caietanus. labore administrãdi sacramẽti quicquã recipi posse. Et Caieta. & hic & in sua Summa verbo,simonia,& quæstio.9. primi quodlibeti,permulta de hac dirimenda lite doctè

Distinctio. disserit:si modò res paulò explicatiùs & cõpẽdiosiùs colligatur. Placet ergo ad rei intellectum tripertita distinctio inter pretiũ spiritualium & stipendium ad sustentationem & mercedem pro locatis operis. Et quidem de primo membro nemini ambigitur:adeò perspicuum est pretiũ pro re spirituali aut ei annexa percipi non posse:veluti suprà explicatum est: Obid quod tales res non sunt pretio vendibiles. Neque verò duorum cæterorum membrorum distinctio vsqueadeò est intellectu difficilis vti prima fronte apparet. Merces ẽm operi adæquatur, de qua Matth.20. Redde operarijs mercedẽ suam. stipendium verò sustentationis, licet tandẽ referatur ad ministrorum operas,tamen proximè non fit nisi ad necessariam sustentationem ministri. Et possumus distinctionem hanc quantum ad duo membra hoc exemplo elucidare. Si enim quispiam artifex,cuius opera digna essent magno pretio, sic cũ domino aliquo conueniret: Da mihi victũ, & operas omnes meas tibi impendam quãtumis fuerint pretij dignæ: Tunc non æstimarentur operæ, sed tantùm necessaria sustentatio. Econuerso dum dives artifex: imagine aut alia fabrica quantum opificiũ valet petit, nõ æstimat necessitatem victus, sed valorem operis. Quare Augustinus nuperrimè citatus acutè dilinxit dicens: Sustẽtationẽ necessitatis recipiant à populo:mercedem autem dispensationis,id est æqualẽ valorem operis, à Domino. Igitur quod clerici stipendium sustentationis recipere possunt, non est dubium. Idque possunt dupliciter. Primo authoritate publica ecclesię: q quotam decimarum taxauit. Ac perinde epis-

Clerici stipẽdiũ sustẽtatiõis recipere possũt.

coporum constitutionibus:sanè qui taxare possunt quanto stipendio ille dignus sit, qui tali seruitio ecclesiæ mancipatur. Secundo modo priuata libertate. Potest nanque & ipse sacerdos victus indigens,cùm ad seruitium conducitur capellaniæ, aut vicariatus pacisci de stipendio sustentationis secundum loci, temporisque dispẽsationem. Hoc autem non ego eadem facilitate approbarem quã à Caietano asseritur:nempe quod sustentationis stipendium superioris authoritate decretum est,potest illud sacerdos, siue pauper sit siue locuples, percipere. Nam idem sacerdotium potest diues sacerdos nihilo minori iure suscipere quàm egenus. Quando verò eiusmodi stipendium nõ est lege constitutum: sed priuata conuentione constituendum,tunc,inquit,pauper pacisci de illo potest:diues verò minimè. Quoniam cùm aliunde sibi sustentatio suppetit, indicium est conuentum facere, non pro sustẽtatione, sed pro operarum mercede. Hunc tamen ego inquam censendi rigorem non facilè probarem. Nam si ex rei natura ad sustentationem ministri tali functioni manci pati talis sustentationis moderatio necessaria est, tunc ex natura rei nulla emergit simonia, atque adeò neque ex qualitate sacerdotis creatur. Intentionis nanque Deus solus scrutator est. Quòd autem tale stipendiũ sustentatiõis gratia sit licitum, suprà satis lege naturæ & diuina demonstratum est. quã que debeat sacerdotalis ordo decenter sustẽtari. ¶An verò in mercedem pro labore liceat aliquid etiam recipere, quod fuit tertiũ distinctionis membrum, hoc est de quo inter doctores ambigitur & controuersatur. Quanuis non sit tantum dubium quantum multi authores putant. Imò per distinctionem adeò omnes conciliantur, vt dissidere nequeant. Laboresenim & operæ aliæ sunt antecedentes sacramentum, atque adeò illi accidentes: alię verò concomitantes:imò verò de eius substãtia. Priores ergo locari possunt stato pretio. Posteriores verò minimè. Est exempli gratia,infirmus cui à lõginquo accersendus est sacerdos qui eius audiat confessionem, vel Missam celebret, vel rem faciat diuinam. Potest profectò sacerdos pro itineris labore pretium exigere. Alius est labor & operatio sacramento intrinseca:puta Missæ celebratio, aut baptizandi opus, aut quæuis alia sacramenti applicatio. Et prohis laboribus & operis manifestum est nihil pretij posse recipi. Sed de his sit Augustin.

Potest sacerdos locare operas antecedentes nõ subsequẽtes

Ee mercè-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mercedem dispensationis à Domino recipiat. Perinde enim esset ac si reciperetur ꝓ gratia sacramẽti. Baptizatio enim & baptismus pro eodẽ reputantur: sicut Missa & celebratio Missæ: veluti qui domum fabricat, idem pretium pro domo & pro eius fabrica recipit. Nec potest duo recipere, alterum pro re, alterum vero pro opere. ¶ Cum autem pro huiusmodi functionibus adstruitur nihil posse mercedis recipi, non negatur quin pro earum obligatione percipi possit. Quẽadmodum etli pro mutuãdi officio nihil pretij possis exigere, tamen pro mutuãdi obligatione nõ est illicitum. Licet inquã sacerdoti dum ad seruitium patrociæ cõducitur, pro obligatione his aut illis diebus celebrandi, confessionibusque audiendis assistendi, de stipendio conuentum inire. Cui quidem assertioni astipulatur cap. significatum. de præbendis. ¶ Per hæc & de vasorũ vsu atque de materia sacramentorum facilè vnusquisque iudicabit. Nefas enim esset ꝓ vsu calicis aut corporalium illum qui conficerat aliquid deposcere præmij: nam vsus ille de intrinseca est ratione sacramenti conficiendi. Quanuis, vt diximus, possit vna ecclesia alteri calicem, sicut vendere, ita & locare: nam locatio illa est accidentaria, longè antecedens ad sacramentum. Pari modo si nullum esset oleum in vrbe posset vna ecclesia oleum consecratum tanti vendere quanti si non esset consecratum. Imò & chrisma posset vnus mercari in vno loco & vendere in alio. Nam omnes illi contractus simules sunt actionibus quas nuper diximus accidẽtarie antecedere ad sacramentum. Nisi hoc in iniuriã & contemptum rei sacræ fieret. vt pote si consecratio ipsa venderetur. Attamẽ sicuti neque actio ipsa quæ est de essentia sacramenti, neque labor qui est illi annexus vendi potest, ita neque vsus materiæ sacramenti quæ ad substantiam eius attinet. Hoc est: Sicuti neque episcopus pro labore confirmandi neque sacerdos pro labore & opere vngendi infirmum, mercedem recipere potest: ita neuter pro vsu Chrismatis aut olei, quod illic consumitur, potest quicquam suscipere. Et quod de actionibus sacramentorum dictum est, id pariter & de sacramentalibus sentiendum. Nequit enim sacerdos pro exorcismis & catechismis, aut pro benedictionibus nubentium quicquam percipere præmij, loco mercedis. Ad canonem ergo vltimum, prima quæstione, secunda, re-

Licet sacerdoti ꝓ obligatione celebrãdi pacisci de mercede.

spondetur, quòd loquitur de stipendijs sustentationis: sicuti & verbum Christi. Quare quod ait Lucas, Dignus est operarius mercede sua: aut Matthæus, cibo suo.

¶ Ex his denique colligitur quàm sit absurdus vsus quãque sacrilegè simoniacus pro ordinum exhibitiõe pecuniam aut munus aliquod exigere: qui quidem per titulares episcopos inuectus est. nam cùm proprij & legitimi, aut non sint residentes, aut celebrare ordines, quod pudendum est, non dignẽtur, titulares ad id muneris accersunt, & qđ absurdius est, non tam iustum eis stipendiũ pendunt, vt possint illos ab omni exactione prohibere. Est ergo iniquum cogere illos qui ordinantur, vt non modò candelas, verùm & pecunias offerant. Imò verò arbitror neque pro literis testimonialibus quicquam posse exigi.

Ad. 1. arg. Solutio S. Thomæ.

AD primum igitur capitale argumẽtum Diuus Thomas sic respondet vtv niuersa perlustrans remedia, nunquam concedat licêre mercedem pro actione sacramẽtali exhibere. Ait enim quod si baptizandus nondum est rationis vsum ingressus, & sacrilegus sacerdos nolit absque pretio baptismum dispensare, perinde cẽsendum est ac si nullus adesset sacerdos, atque adeò sicuti in casu extremæ necessitatis vbi quilibet est minister, à quocunque est citiùs tingendus, quàm sacerdotis sacrilegio assentiatur. Quanuis aqua, quæ elementum est, possit ab illo emi. Si autem sit adultus: neq; vllus alius adsit à quo sacramentum suscipiat, potiùs est illi absque sacramento de vita migrandum, quàm baptismum emat. Tunc enim baptisma flaminis satis ei erit ad salutem. ¶ At verò rem in extremas angustias non cogit. Faciamus enim nequam sacerdotem præsente paruulo, soloque parente, eodemque trunco & ad baptizandum intento, suam exprimere corruptam mentem videlicet nequaquam sacramentum administrare velle: nisi pretium sibi pro ipsa sacramentali functione pendatur. vtrùm fas tunc sit patri, tale illi porrigere pretium. Apparet enim ratio non infirma id persuadere. Vnicuique enim vt paulò ante dicebamus, licet suam vexationem redimere: ille autem parens qui liberi vicem gerit, ingentem patitur iniuriam, & grauiorem, paruulus quippe cui ius diuinum, naturaleque suffragantur & humanum, vt teneatur ille nequam sacrilegus ipsum baptizare: potest ergo pater il-

Dubitatio

ter illam pretio redimere vexationem. Exẽplo nobis ille est, qui ad vsuras tempore necessitatis petit: quod re vera citra culpam facere potest. Imò lõgè efficacius videtur huic patrocinari ratio. Nam cùm iura omnia ad animarum salutem referantur, neque vllum aliud misero infanti remedium suppetat, potiùs est vexatio illa pretio repellenda, quàm infans à regno cœlorum in æternum repellatur. Cùm ergo dubitandi rationem hucusque Diuus Thomas non perstrinxerit, restat nobis ad hoc respondere. Et quidem Paludanus in. 4. distinctio. 5. sacrilegium omninò reputat, etiam in tali casu pretio emere sacramentum ad redimendum vexationem. Et forte id propter diuum Thomam adstruxit, qui in. 4. eadem distinctio. quæstio. 2. ꝓ babilius id arbitratur. Quod & ante ipsum Alexandri fuerat opinio. 2. parte. quæstione 189. membro tertio. & Richardi in. 4. distinctio. 52. articul. 3. Et subdit Paludanus rationem. Nam redimere, inquit, vexationem, bi fariam vsu venire potest. Vno modo ab illo qui obesse potest & prodesse vero non item: altero verò ab illo qui obesse potest & prodesse. Et prioris, inquit, vexationis redẽptio licita est: posterioris verò nequàquam. Exẽpla eius sunt. Episcopus electus potest ab illis qui suam possessionem & confirmacionem perturbant, vexationem redimere: non tamen à confirmatore. Et ratio diuersitatis est, quod priori casu non venit in suspitionem quod episcopatum velit emere, cùm illi non possint dare. Posteriori verò eãdem suspicione respergitur. Et ideo cùm sacerdos prodesse baptizando possit, nequit ab illo, inquit, vexatio redimi. Lepidam autem glossam super capit. Baptizandis. 1. quæstione prima. audi. Postquàm enim ait neutiquàm posse in tali casu pretium pro baptismo pendi, subdit. Ego tamen potiùs darem pecuniam quàm puerum sic dimitterem mori: & bene: licet non debeam facere. Perpendesi non deberet, quomodò bene faceret. Igitur Panormitanus super capit. Cùm in Ecclesię, extrà. de simonia. atque alij quos Richardus loco citato refert distinguentes inter infantem & adultum, probe concedunt debere eum qui paruuli curam gerit, vexationem pretio redimere propter extremam necessitatem: non tamen adulto qui per baptismũ flaminis seruari potest. In quorum sententiam Caietanus subscripsit: idque, vt reor, meritò. Nam quòd paruulus extremam pa-

Bola. Palud.

Alex. Halẽ. Richardus.

Panormit.

tiatur necessitatem, in dubium nemini venire debet. Etenim dicere quòd intentio volens baptizare sufficiat paruulo, & quòd Deus vicem baptismi suppleat, non solùm temerarium est, nullaque ratione fulcitum: imò & peiori nomine dignum. Nam cùm nemo alteri mereri possit gratiam sine ipsius actu qui recepturus est, nulla intentio baptismi censetur baptismus flaminis, nisi solùm propria ipsius qui baptizari cupit: & lex est, sine baptismo, aut sanguinis, aut flaminis, aut fluminis, saluum fieri neminem. Cùm ergo sacerdos in casu nostro tam stricto iure baptizare hunc paruulum teneatur, ac perinde paruulus tam insignem patiatur iniuriam, licitè illa vexatio pretio redimitur. Neque est simile de electo episcopo respectu confirmatoris, quia neque illi tanta ingruit necessitas, vt confirmetur: neque aliter simili iure confirmare cogitur. Quare tunc patet pueri pecuniam non eo pendit fine, vt beneficium sacramenti emat: sed vt iniuriam propulset. ¶ At verò quo res explicatius pateat vrgentiùs arguitur. Sit ille vel sacerdos, vel alius quispiam infidelis, vsque adeo peruersus, vt nolit anteà baptizare puerum quàm pater perfectè iuret pretium largiri, non ad redimendam vexationem, sed emendum sacramentum ipsum, & gratiam sacramentalem: vtcùm tunc liceat. Et apparet non esse licitum: nam tunc pretium conferens, idẽ videtur efficere quod Magus ille Simon tentauit. Caietanus hic non videtur huc annuere, vt liceret pro sacramento dare: & quæstione nona. primi quotlib. id apertiùs videtur denegare. Porro cùm censeat tam intrinsecè malum esse rem spirituale emere quàm vendere. At profectò ista iudicio meo non sibi inuicem cohærent: nam si sacramentum emere, esset perinde ac mentiri, intrinsecè malum, neque ad redimendam vexationem licitum fieret. Quoniam pretium ad redimẽdam vexationem est sacramentum emere, tanquàm medium ad propulsandam iniuriam: nam etsi suprema intentio in emptionem sacramenti non feratur, nihilo minùs illud accipitur tanquàm medium quod ad cauendam vexationem refertur. Veluti qui ad redimendam vexationem emeret fauorabilem sententiam iniqui iudicis. Et confirmatur hæc ratio: quoniam quantumuis ille me iurare cogat quòd pecuniam pro sacramento tribuo, nihilo minùs falsa est mea suprema intentio quòd hoc facio ad redimendam

Solutio pro positæ dubitationis.

Argument.

Caietanus.

Argument. contra Cai.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vexationem: ob idque nulla subest in iuramento falsitas. Quapropter nisi me ame fallit insciti, sententia hæc de redimenda vexatione non aliter defensari potest, quàm per distinctionem emendi vendendique sacramentum. Itaque etsi vendere sacramentum & rem quamcunque spiritualem sit penitùs intrinsecè malum, adeò vt neque ad redimendam vexationem, neque vlla excogitabili causa fieri possit licite: pretium tamen pro illo offerre dicendum est, non vsque adeò esse intrinsecè malum, quin extrema necessitas illud permittat. Cuius aliquale exemplum est in mutuatione sub fœnore, quæ intrinsecè mala est, & in receptione quam potest excusare necessitas. ¶ Neque vllum potest contrà argumentum peti à Simone Mago, qui de emptione gratiæ condemnatur. Nam ille ideo emere voluit vt potestatem haberet reuendendi. Qua ratiõe fœdissimam gratiæ irrogauit iniuriam. Qui autem ratione modò dicta pretiũ pro sacramẽto offert, non ea intentione id facit, sed ex veneratione præcepti, baptismi & summa æstimatione gratiæ sine qua credit neminem seruari posse. In summa, sicut dare pretium pro sacramento extra extremam necessitatem non liceret, sic extrema necessitas id efficit licitum. Hæc autem omnia eatenus affirmauerim, quatenus ille qui baptismum vendere prætẽderit, id ne faciat in religionis contemptum. Nam si esset hæreticus, aut tyrannus qui in religionis ludibrium simoniacam pravitatem persuadere vellet, illudque pretium tanquàm confessionem illius falsitatis exigeret, neutiquàm tunc liceret eidem pretio dato conniuere. Nam esset fidem diffiteri. Secus si non illa ratione peteret, sed vel propter auaritiam, vel inducens, vt ipse arbitraretur, alterum ad malum.

Solutio authoris.

Ad argum. factum.

Limitatio solutionis proximæ.

Alterũ arg. ¶ Per hęc de adulto facilè iudicium sumitur. Etenim arguas adultum qui baptizari optat perinde habere ius, vt ab altero baptizetur atque paruulum, eandemque subinde iniuriam perpeti, atque adeò eandem redimere posse vexationem, negatur omninò esse simile. Quoniam in spiritualium simonia multò est adhibenda maior cautio quàm in temporalium vsura. In vsura nanque grauis necessitas à recipiendi culpa liberat. Sed tamẽ in spiritualibus propter eorum excellẽtiam sola extrema necessitas excusat, nè pretium offerens consentire in alterius simoniam videatur: atq; adeò nè efficiat eius partice ps:

Solutio.

adultus verò non laborat necessitate extrema. Neq; verò vrget si redarguas forsan illũ non habere nisi attritionem, quæ per baptismum fieri posset contritio. Nã sua culpa est si dum videt alterũ nolle nisi sacrilege baptizare, nõ se mente satis per Dei suppetias ad ipsum vertit. Caue tamẽ prudens, vlla te ex his quæ dicta sunt suspicio tangat, licère cuipiam quãuis dignissimo, ad suam redimendam vexationem, vel electoribus, vel Antisti ti quippiã tẽporale offerre vt eligatur: esset enim aperta simonia, vt infrà patebit. quæst. proxima. ¶ Ad secundum argumentum bene sanctus Thom. respondet, sacerdotẽ pro Missę sacrificio non pretium aut mercedem operæ suscipere: sanè quod simoniacũ esset: sed eleemosynam ad sustentationẽ. Ad illam nanq; superiùs præfixam distinctionem respiciendum est inter sustentationem, & mercedem operis pro labore. ¶ Sed nunquid fas erit de eleemosynæ quantitate ad sustentationem paciscì? Apparet enim non licère. Quoniam suspicio inde suboriretur, sacerdotem pretio rem diuinam æstimare. Respõdetur, si rem nudè secundùm suam naturam expendamus, nõ videtur esse illicitum, quòd sacerdos nollet celebrare, nisi vbi victus supperitaretur: idque ei explicaret, qui pro se petit rem fieri diuinam. Qua vtique ratione suprà cõcessimus posse sacerdotem duas pitantias pro vno faciendo sacro suscipere. Attamen de quantitate contendere vix citra scandalum fieri posset, propter rationem adductam. ¶ Quapropter id superest in præsentiarum admonendum de vsu quodam inserpere incipiente, quod si antiquis patribus innotuisset, arbitror dehortarentur obnixè & execrarentur. Fertur nãq; in nõnullis ecclesijs ab episcopis eleemosynam quę pro vna Missa offerenda est, sic taxari, vt sacerdotes sub anathematis cẽsura inhibeant nè minorem suscipiant. Quòd si quis in testamẽto eleemosynas pro certo Missarum numero legauerit, taxata pro singulis eleemosyna, sub eãdem censura hæredes testamentorumque executores compellunt, vt eandem augeant eleemosynam. Quod profectò nescio quomodò citra scandalum, citraque iuris violationem fieri queat. Fateor equidè posse deberecq; episcopum plebem instantiùs admonere, vt pro sua quisque facultate, prodque temporum ratione eleemosynam Missæ augeret quò se sacerdos sustentare valeret. Sed tamen le-

Replica.

Solutio.

Ad secũdũ principale.

Scrupulus.

Responsio.

ge &

ge & plebem perstringere, & plebanos arcere nè minori pretio celebrare possint, è diametro rationi eleemosynæ aduersatur, quæ libera esse debet, & imaginem induit pretij mercedisque pro sacrificij celebratione. Nota verbum sancti Thomæ in præsenti quæstio. articul. 3. inter soluendum secundum argumentum. Illicita enim, inquit, esset ordinatio. Quòd si redarguas, Antistitem posse sustentationis stipendium taxare. Distinguitur. Etenim quod id possit pro obligatione qua se sacerdos stringit ad capellaniam, & ad seruitium in tempus, vel in perpetuum, fateor: sed tamen taxare pro singulari Missa, quæ non est obligatio, sed simplex actio, Do vt celebres: idque sub tali censura, ne minus dari, aut accipi possit: pro certo ius non video, sed scandalum. ¶ Ad tertium respondetur quòd in absolutione ab excommunicatione pecunia non penditur in pretium rei sacræ, sed in pœnam delicti. ¶ Ad quartum respondetur quòd vbi prisca inoleuit consuetudo, vt pro eiusmodi actibus hierarchicis aliquid retribuatur: credendum est illud ceu sustentationis stipendium fuisse introductum. Qua ideo ratione illud nefas non esset percipere. Vbi autem id quasi actionis pretium soluitur, nulla consuetudine fit licitum: vt habetur capit. Cùm in ecclesiæ. de simonia. vbi pro vniuersis huiusmodi actionibus prohibetur quicquam percipi. Nam cùm simonia vitium sit contra naturam, nulla in contrarium vim habet consuetudo. Quare huiusmodi moribus attente cauenda est species mali: secundùm verbum Apostoli. 1. ad Thessalonicenses. 2. Ab omni specie mala abstinete vos.

Ad tertium

Ad quartũ.

Licet pecunia redimere vexatio-

Ad quintũ ¶ Ad quintum respondet Diuus Thomas, antequàm quippiam iuris ad episcopatum, vel ad aliud quoduis sacerdotium, vel dignitatem per electionem, vel prouisionem acquiratur, simoniacum esse crimen aduersantium obstacula pecunia propellere. Sic enim viam sibi homo sterneret ad rem spiritualem mercandam. Sed postquàm ius alicui acquisitum est, licet per pecuniam iniusta impedimenta remouere: nempè si aliqui obstarent nè electus confirmatorem adiret, aut in possessionem admitteretur. Priorem autem partem sic intelligito, vt quemadmodum libro quarto de impediente ab assecutione beneficij dicebamus, illos excipias qui vim inferunt. Si enim quis etiam ante electionem ne dignitatem peteres te in in carce rem obtruderet, aut electorum quemlibet nè te eligeret, potrò pecunia illam redimere posses iniuriam. Secus si per ambitum & palpationem, & quam subornationem dicunt, te procurare te excludere. Neque verò, vt suprà diximus, confirmationem qui te confirmare renueret pecunia emollire posses: ob id, vt suprà dicebamus, quòd non solùm potest obesse, verùm & prodesse. Quapropter largitio illa, emptionis speciem exhuberet. Quod in alio qui te impediebat non reperitur. Et forsan neque ab illo qui te in possessionem missurus est, vexationem redimere licet: nam possessio aliquid est spirituale, quod tu mercari videris. Quanuis de possessione non sit rẽs adeo certa, ac de confirmatione. ¶ Circa hæc autem insurgit non subticẽdum dubium. Vtrùm ad cauendam iniquam electionem, quæ ecclesiæ nocua est & perniciosa, liceat pecuniam offerre. Caietanus in illa quæstio. primi quotlibeti asserere non formidat, in electione Pontificis maximi, si liquidò constiterit electionem in indignum inclinare, & ecclesiæ pestilentem, licère oblato pretio eiusmodi electionem cauere: hoc enim esset ecclesiæ vexationem redimere. Sed tamen ad eligendum, inquit, bonum, id non licet. Et quidem vsqueadeo in priorem sententiæ partem arbitror consentiendum, vt etiam posteriorem crediderim esse temperandam. Enimuero tanta pernicies est, & atrox ecclesiæ detexatio si non eligatur dignus, ac si eligatur indignus: quoniam inter hæc nõ est medium. Quocirca vbi duo essent tantùm, inter quos iniuraret electio, quorum vnus esset dignus, & alter indignus, vt liceret pretio indignum repellere, hèeret profectò electionem ad dignum inflectere, quia repulsio vnius, esset alterius electio. Arbitror enim, vt suprà dicebam, quod licet huiusmodi spiritualia vendere omninò sit intimè malum, redimere tamè non vsqueadeò, quin extrema necessitas licitum id possit facere. Quapropter vbi multi essent digni, neutiquàm liceret pretio ambire vnius electionem. Imò quamuis alij essent alijs digniores, non liceret id in fauorem dignissimi facere: nõ quoniam vbi dignus speratur eligendus, nõ ingruit extrema necessitas eligendi alium: quę sola huiusmodi largitionibus simoniam abstergit. ¶ Ad sextum denique respondendo reprehendit Diuus Thomas quosdam, qui pro matrimonio affirmant licère

nẽ ab eo qui per uim electionem impedit.

Dubitatio.

Cai. assertio

Ad sextum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pecuniam recipere, ac si non esset sacramẽtum, gratiæ collatiuum. Et fuit opinio Bernardi in Apparatu, super capit. Cùm in ecclesiæ de simonia, vbi ait quod quanquàm pro benedictionibus nubentium pecuniam recipere non liceat, tamen pro matrimonio non est illicitum: eò quòd etsi sacramentum sit, gratiam tamen non confert. In cuius opinionis suspicionem venit apud quosdam Magister Sententiarum: propterà quod in 4. distinct. 26. non explicat idem sacramentum aliter quàm in remediũ esse institutũ. Sed neque Durandus super eandem distinct. eidem opinioni conniuere est veritus. Est tamen error plusquam falsus: vt inibi Doctores ferè concludunt: Dotalis ergo pecunia vxoris, pro matrimonio confertur, nõ quatenus sacramentum est, sed instrumentalisque adeo gratiæ causa: sed quatenus est officiũ naturæ, cuius vtique onera sine sumptibus fieri nequeunt.

Magister sẽtentiarum.

Durandus.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm pro spiritualibus actionibus dare accipereq; pecuniam sit licitum.

Primũ argumentum.

CONsequenter de alio spiritualiũ ordine arguitur: nempe q̃ pro actionibus spiritualibus fas sit pecuniam tum dare tum etiam accipere. Vsus enim prophetiæ est actus spiritualis: pro quo tamen quõdam aliquid offerebatur: vt. 1. Regum. 9. de Saule legitur: & 3. Regum. 13. de Iosia: ergo non est illicitũ.

Secundum. ¶Secundo: Oratio, prædicatio, atque adeò diuinæ laudes actiones sunt inter spirituales præcipuæ: sed ad impetrandum oratiõis suffragia licet munerum beneuolentia viros iustos, præsertim egenos conciliare: iuxta illud Lucæ. 16. Facite vobis amicos de mãmõna iniquitatis. Mox, & verbi ministris: puta prædicatoribus spiritualia seminantibus, temporalia: secundum Apostoli cõstitutionem. 1. ad Corinth. 9. debentur. Deinde & diuinas celebrantibus Laudes, & Psalmos, & Ecclesiastico ritu processiones & mortuorum exequias, aliaque id genus facientibus, sua quoque stipendia decernuntur: et nonnunquàm annui reditus: nulla ergo iniquitas est pro eiusmodi spiritualibus actionibus stata percipere præmia.

Tertium. ¶Tertiò. Scientia est res quædam spiritualis, cum sit ad docendum facultas: sicuti prælati potestas ad corripiendum, suumq; dispensandi munus: tamen pro vsu scientiæ mercedem suscipere, nihil habet absurdi: licet enim & Doctori, & Aduocato, & Medico suas pretio locare & vẽdere operas: ergo pariter prælatus pro sua spirituali functione recipere potest pretiũ. ¶Quartò denique arguitur. Religio status est spiritualis perfectionis: & tamen solent in monasterijs, præsertim sanctimonialium, non aliter ad religionem virgines admitti, quàm si dotes secum afferant: ergo licitum est pro huiusmodi actibus rem aliquam tum tribuere, tum etiam accipere. ¶Contrarius autem extat canon. Concilij Toletani vndecimi. 1. quæstione. 3. cuius initium est: Quidquid in visibilis gratiæ consolationi tribuitur, nunquàm quæstibus vel quibuslibet præmijs vænundari debet: dicente Domino: Quod gratis accepistis, gratis date. hæc autem spiritualia quæ recensita sunt, per inuisibilem gratiam tribuuntur: ergo nefas est pretio illa dispensare.

Quartum

Concilium Toletan.

POST sacramenta, quibus gratia gratum faciens cõfertur, alium spiritualitatis gradum obtinent (vt suprà diximus) actiones illæ, quę ad gratias gratis datas spectant: quæ videlicet vel ex eadem gratificante gratia procedunt, vel ad illam adipiscendam animum præparant. De quibus ideo eisdẽ duabus conclusionibus, quibus de sacramẽtis, respondetur. Prior est: Non modò licet, verùm necessarium est eos qui huiusmodi actionibus spiritualia charismata administrant, à populo sustentari. Hæc iam suprà satis superque demonstrata est: tum naturali ratione, tum etiam & Paulino testimonio. 1. ad Corinthios. 9. vbi ait: Quis militat suis stipendijs vnquàm? & de lacte gregis nõ manducat? ¶Posterior. Vendere aut emere id quod in huiusmodi actibus spirituale est, sacrilegium simoniacum existit. Hoc palàm est: neque alia post superiorum intelligentiam probatione indiget. In his ergo ait Diuus Thomas primùm omnium cauẽdum esse, nè intentio emptionis aut venditionis spiritualium animum occupet: cuius tunc maximè indicium prodiret si vsque adeò exigeretur præmium, vt offerre nolentibus spiritualia ipsa munera subtraherentur, quæ exhibenda essent. At vero postquàm gratis priùs exhibentur, licitè, inquit possunt statutæ consuetęque oblationes à nolentibus & valentibus soluere, authoritate superioris exigi.

Prima conclusio.

Paulus.

Postremaũ clusio.

¶Circa

Dubiũ grauc. ¶Circa cõclusiones istas aliquãtulo maior esse offert dubitãdi ratio, an pro laboribus huiusmodi muneribus annexis liceat aliquid pretij recipere, quàm pro administrationibus sacramentorum: nam in istis videtur labores & operæ quodammodò esse distinctæ ab spiritualibus: vt pote cantare, siue vocibus, siue organis, aut alijs instrumẽtis: ire processionaliter ad deducendum funus: alias que illic celebrare exequias, quæ simpliciter ad sepulturam nõ sunt necessariæ. Item studere ad prædicandum, ad consulendum, ad visitandum subditos, cognoscendasque eorum causas: qui quidem omnes labores videntur posse mercede locari. Quapter authores offendas complures concedentes pro eiusmodi laboribus posse pretium recipi, quantum est ex natura rei: nisi quia exterius præ se ferunt effigiem mali. Attamen opinio hæc non est satis circunspecta. Nam pacta in istis non sunt solũ mala, quia ab ecclesia prohibita: sed quia sunt ex natura sua mala, ideo prohibita.

Ratio dubitandi.

¶Igitur primùm omnium supposita illa trifida distinctione superiori, quæ inter pretium spiritualium, quod neutiquam licet, sustentationemque sacerdotum & operarum mercedem posita est: notandum restat discrimen inter administrationem sacramentorum, & alias spirituales actiones: nempè quòd in sacramẽtali functione neutiquam carere posset specie simoniæ, alia soluenda iura, & oblatiões instituere præter decimas vel illos reditus qui ad sustentationem instituti sunt: pro alijs verò actionibus secundi ordinis solent alia instituí, mercedis formam habentia: vt pro exequijs mortuorũ, pro cantoribus: quin etiam pro prædicatoribus, pro processionibus, atque id genus alijs. Et ratio discriminis est, quòd eiusmodi actiones non sunt tam necessariò annexę spiritualibus: haud enim tãta funeris pompa ad sepulturam est necessaria: neque cantores musici ad rem celebrandam diuinam. In huiusmodi ergo actionibus, quibus misceri assolet temporale quidpiam, discerniculo opùs est. Nam quando temporale illud non est ad spirituale necessarium nulla interuenit simoniæ species si pro mercede ex pacto fiat. Quare cantores & organorum musici absq; scrupulo possunt suas locare operas. Est enim officium illud spiritualibus accessorium. Atque huic membro Caietanus, & nonnulli alij adiungũt

Differimẽ inter administrationẽ sacramentorũ & alias spirituales actiones.

Solutio pro ximæ dubitationis.

aduocatorum doctorumque operas: de quibus tamẽ illicò nos in solutiõe tertij. Quãdo verò id quod principaliter q̃ritur est spũale, non licet pro illo quicquam, mercedis loco percipere: vt pro Psalmis ipsis diuinis, pro necessarijs orationibus, & pro mortuorũ necessarijs exequijs. ¶Sed tamen hæc ad medendem ignorantium cõscientijs ad normam conclusionum suprà positarum expẽdenda sunt. Diximus enim secũdùm Diuũ Thomam quòd oblationes dictis actionibus constitutas non licet eo rigore exigere vt non soluentibus spiritualia subtrahatur, quæ exhibenda sunt. Exempli gratia, si Plebanus nollet mortuum sepelire nisi iura sibi consueta prius penderentur: quia sepultura necessaria est, scandalum daret, speciemque simoniæ præ se ferret. Si autem illi qui funus curant volunt cum magna pompa suum humare mortuum, non tenetur pastor gratis illud exequi: & ideò licitè potest consueta iura exigere. Sed tamen quia & hæc ordinem etiam spiritualium sub modo attingunt, cauendum est scandalum: saltem antequàm sepulturæ officium persoluatur: vt hic admonet Diuus Thomas.

Clericorũ sacrilegæ extorsiones.

¶Hic autem admonendum meritò duximus quàm sint scandalosæ ac sacrilegæ extorsiones clericorum aduersus monachorum iura, Christianorumque libertatem. Reperies enim dioceses vbi clerici nolunt eum qui in monasterio sepulchrum optauit, cũ pompa illuc ducere: adeò vt nonnunquàm neque crucem importent, neque Psalmos canere velint: quod profectò religio Christiana abhorret. Nam cùm vnicuique liberum sit sepulchrum pro sua deuotione vbi maluerit eligere, non sunt defunctorum voluntates per illas extorsiones cohibendæ.

Postremum dubium.

¶Postremum hic dubium restat triuiale de canonicis atque alijs clericis qui ad horas canonicas in ecclesiam non nisi stipendij gratia concurrunt, vtrùm simoniæ vitium cõtrahant. ¶ Ad hoc Diuus Thomas quolib. 8. quæstio. 6. seu articulo vndecimo. respõdet: quòd si stipendium sit finis intentionis celebrandi diuinum officium, simonia committitur: quoniam tunc stipendium habet rationem pretij, quo non est licitum vendere rem spiritualem, quale est diuinum officium. Si autem principalis intentio non sit nisi diuinus cultus: temporalis verò fructus sit accessorius, tanquam ad sustentationem necessarius, non est simonia.

Solutio S. Thomæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Hæc autem solutio nisi sanè intelligatur, scrupulis pungetur humanas conscientias. Videtur enim hic Diuus Thomas, vt simoniacos condemnare quotquot ad ecclesiam ire pergunt, intuitu numulariæ distributionis, aliás nequaquàm iuris: quod profectò durum est creditu. Itẽ, vt suprà de receptione puellarum ad velum moniale arguebamus, necessitas rei familiaris impertinens est, vt quod alioqui simonia non esset, eodem notetur vitio. Nam simonia in hoc prorsus cõsistit vt spirituale vendatur, siue à paupere siue à diuite. Quare idẽ propositũ quod locupletẽ facere simoniacũ, faceret & inopem, & qd excusaret inopẽ, excusaret locupletẽ saltẽ à simonia: quæquid sit de aucritia. ¶Resolutio ergo est quod ire ad ecclesiã tẽpore quo clericus aliás non tenetur, tantũ distributionum causa sita vt aliás non iret, nõ est vera simonia, nisi intenderet pro re spirituali pretium recipere modo suprà expositio. Peccaret ille clericus nihilominus grauiter contra suum ordinem & institutionem qui nunquã vel raro ecclesiã viseret nisi illa de causa, & qui in genere non haberet præcipuum propositũ frequentandi ecclesiam ꝓpter diuinũ cultum, cuius solius gratia præbendarum iura instituta sunt. Imò vero qui cultum ad tẽporalem mercedem tanquã ad finem referret, peruersam sacrilegamq; haberet intentionem contra legitimum rerũ ordinem, qui est vt beneficium sit propter officium.

Solutio authoris.

Ad. 1. arg. AD primum igitur respondetur, q quẽadmodũ nos pro rebus sacris, ita prisci solebant bonis Prophetis spõtanea munera offerre, vt Hieronym. super Michęam adnotauit: licuti & de Damiano eius tradit historia: qui ꝓ dono sanitatis vltronea munuscula plene muitus accepit. Petere autem nefas est: vt patet de Giezi, quem Eliseus de postulato à Naama pretio pro dono sanitatis acriter obiurgauit. ¶Secundum argumentum triforme erat. Ad cuius primũ membrũ de eleemosynis quæ pauperibus pro eorum suffragijs precationũque subsidijs erogantur. Respondetur non esse licitas in pretium eiusmodi subsidij: qd re vera spirituale est sed donantur in ipsorum pauperum alimoniam. Vtrum vero tertio modo quasi pro locatis operis ad orandum liceat de mercede pacisci aliquis forsan hæsitaret: quondoquidem cantoribus musicis id liceat. At verò hoc affirmare non auderem. Est enim discriminis magnum. Quoniã musica (vt diximus) nõ est ad sacrorum celebrationẽ necessaria. In oratione vero nõ distinguuntur labor & opera ab ipso spirituali munere. Imò labor est ipsissimũ spirituale officium. De prædicationibus autem in dubium euocari non debet vtrum possint pretium pro functione ipsa recipere: esset enim aperta simonia: vt de oratione modo dicebamus. Neque est simile de scientia, quæ vendi potest: nã inscitia etiam Theologiæ, humanitus acquisita, non æstimatur nisi merum subsidium tẽporale: puta intellectum dirigere, instituere, & illustrare. Munus autem prædicationis est non solùm intellectũ illuminare: sed id facere secundùm donum Spũs sancti, atque adeò secundũ eius gratiam expurgare corda, animosq; sursum prouehere, diuinoq; amore consolidare & perficere. De quibus ideo Doctoribus intelligitur verbum illud Apostolicũ ad Ephes. 4. Et ipse dedit quosdã Apostolos, alios pastores & doctores ad consummationẽ sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Et ad Romanos decimo. Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Itaq; ex duplici capite nequit prædicationis functio pretio vendi: scilicet & quia spiritualis res est, & quia diuina delegatio: quod ideo officium illorum spiritualium numero cõprehenditur, de quibus ait Christus: Gratis accepistis, gratis date. Vnde glossa super illud ad Timoth. 5. Qui bene præsunt presbyteri &c. Necessitatis est accipere vnde viuitur, charitatis est præbere, nõ tamen vẽnale est Euangeliũ vt pro his prædicetur. Quocirca, vt de oratione nuperrimè dicebamus, non potest concionator laborem ipsum prædicandi & operam quam insumit proferendo verbum mercede locare: quoniam labor ipse res spiritualis est. Solum ergo potest honestam sustentationẽ recipere, & pro victu qui ad laborem studij sustentandum necessarius est & pro librorum sumptu. Neque vero simoniacam labem contrahit, si quando prædicatio non est prorsus necessaria, mauult verbum seminare vbi melius sustentetur. Imò & si illic cõcionari renuat vbi victũ sibi non sperat suppeditandum, culpam non committit. Est tamen semper cauendum scandalum, idque potissimùm monachis.

Ad secundũ argumentũ.

Prædicationis functio ex duplici capite nequit pretio vendi.

¶Tertium demum membrũ erat de laudibus diuinorũ officiorũ, tã pro vinis q̃ ꝓ defunctis: de quo satis dictũ est. Pretiũ namque nũquam

nunquã est licitũ, sed sustentationis stipendia: atq; alia præterea iura (vt explicuimus) quasi mercedem operarum, quæ non sunt omninò necessariæ, sed ad pompam pertinentes. Sed & verbum, nihilo minùs Diui Thomæ notandum est: scilicet quòd non licet pactum facere, neq; mentem habere recipiendi pretiũ emptionis. Vnde illicita esset, inquit, negatoria illa lex, quod processio in funere nullatenùs sine certo pretio fieret quippe qua via præcluderetur ne gratis ciusmodi pompa fieret. Atq; adeo specimen haberet exactionis, quod quidem, vt diximus, multo esset absurdius in celebratione missarum. Non tamen haberet eandem absurditatem affirmatoria conditionalisq; lex. Vt si quis talem obtulerit eleemosynam, tali sei pompa, quę non est necessaria, exhibeatur. Haberet quippe eiusmodi lex speciem grãtuitæ retributionis. ¶Ad tertium argumentum, quia prælatorum hierarchicas functiones cum doctorum scientia & aduocatorum consilijs conferebat: per distinctionẽ respõdetur, quandoquidem diuersa est ratio. Antistites nanq; cæterij; ecclesiastici præfecti, virtute potestatis sibi commissæ, rationeque stipendij ad ipsorum sustentationem cõstituti, obligantur suas administrare prouincias. Quocirca qui pro vsu eiusdem potestatis aliquid vltrà reciperẽt, non tam pro operis quas gratis debet, id intelligerentur suscipere, quàm vendere vsum spiritualis gratiæ. Vnde colligit Diuus Thomas pro nulla dispensatione licitum eis esse quippiam accipere: neq; pro hoc quòd vices suas committant, neq; pro correctione, aut pro eo quòd non corrigant. Nomine autem dispensationis, nõ solum legis relaxationem intelligas vt vulgo verbum sonat, sed omnem etiam spiritualem administrationem. Pretium ergo recipere vt cum aliquo subdito dispensetur in lege, manifestaria simonia est: nam pro causa dispensare, ad spiritualem gubernationem attinet: quæ per gratiam sit Spiritus sancti. Est enim pastoris officium, de quibus ait Paulus: Alios autem cõstituit pastores: & ideo gratis fieri debet, sicuti correctio & eruditio. Si autem absq; causa fit, iniqua est, atque eo longè deterior quòd pretio vẽditur. Neq; vero vllus est pastorum tam mẽtis inops, à minimo vsq; ad maximum, qui hoc non intelligat. Sed exactiones illas, quę in dispensationibus fiunt, nescio quo alio fuco inducunt. Appellant enim compositiones, & quasi commutationes legis: vt quia legis vel voti onere excipitur, alterũ subeat; ipsi viderint. At verò pretio cũ subdito pacisci vt non corripiatur, magis esset nefandũ facinus, puta cùm hæresia illi fieret impunè delinquendi. ¶Addit autem Diuus Thom. licère prælatis dum subditos visitant, statas procurationes percipere. Non quidem tanquàm correctionis pretio, quę proculdubio spiritualis res est, sed quasi debitum stipendium. In quo quidem verbo duo ipse mihi obserno. Prius, quòd re vera visitationũ stipendia ob id censentur licita, quod prælati per se ipsos visitare deberent greges suos, vt vultum pecoris agnoscere posset, & vocem audire: secundùm verbum Christi: Ego sum Pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ: nã alios mittere quidum taxat mercedem corradant, nulla erat merces dignum. Posterius quod hic obseruerim, est, quòd cùm eiusmodi stipendia sustentationis gratia fuerint constituta, illic præcisè videntur purissima cõscientia exigi posse, vbi episcopatus nõ sint nimium pingues, nam vbi decimæ abundant, profectò non est vsquequaque tutum. ¶Ad secundum mẽbrum argumenti quod ad scientiam pertinebat, bimembre D. Thom. responsum reddit. Qui enim, inquit, officium non suscepit ratione cuius sibi incumbat alios docere, licitè potest pretium suæ doctrinæ percipere, nõ quasi veritatem, aut scientiam vendens, sed quasi operas suas locans. Cui autem ex officio illud incumberet, si aliquid pretij reciperet, intelligeretur, inquit, veritatem vendere: & ideo grauiter peccaret. ¶Locus hic D. Thom. contra nos stare cuipiam forsan videbitur, qui quæstione præcedenti contra quam multi censent, monstrare nitebamur licitè posse scientias, artesque acquisitas precio doceri. Ait siquidem non licère ei recipere pretium pro veritate aut scientia, sed quasi operas suas locans. At verò potiùs nobis fauet, tantum abest vt sit contrarius. In primis eñ veritatis doctrinam non omninò cẽsset spirituale, aliás neq; operas locare licèret: vt de sacramẽtis, & prædicationibus, & orationibus dictum est: sed tantùm sustentationem recipere. Et tamẽ doctori etiam ditissimo licet operas ad iustũ locare. Atqui vbi scientia est excellentior: & qui docet peritior & luculẽtior: cariùs easdẽ æstimare. Item etsi pro veritate dicenda nihil pretij liceat recipere (vt lib. 5. quæst. 8. de teste diximus) eò

Visitationũ stipẽdia tũc licitè percipiunt cùm prælati p se ipsos visitãt & aliunde nõ habẽt cõgruã sustentationem.

D. Thomæ.

Explanatur mens S. Th.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd cùm mentiri nefas sit, memini licet nisi verum fari, aut docere. Tamen pro eâdem veritate ex suis principijs eruenda, ac subinde disserenda, elucidanda, prælegendaque & relegenda, non dubium quin liceat pretium recipere. Quin etiam (vt suprà diximus) etiã si sine vllo labore id fieri posset, liceret illud vendere. Sicuti si quis alium doceret scribere aut pingere: quia illud non est spirituale de quo loquimur, scilicet, quod gratis accepimus, vt gratis demus: sed tm ratione subiecti. Imo verò neque Theologia sic est spiritualis: quoniam etsi scripturarum fides donum sit gratis datum, atque etiam scientia Apostolis ad prædicandum infusa, quam ideo vendere illis nefas fuisset: tamen illam quam in scholis discimus, humanitùs acquirimus. Idem & de aduocatorum cõsilio censendum: vbi certè nihil spiritualitatis vitiatur, etiam si ditissimus prętio illud perhibeat in causis agendis. Imo quanuis pauperibus pretium extorqueat, nullam cõmittit simoniam, tametsi præceptum misericordiæ violet. Secus de correctione fraterna & consilio ad leuandum mœrorem afflicti hominis: talia enim officia, porrò quę per se ad salutem animi referũtur, spiritualia quidem sunt, & ideo gratis impendenda. ¶ Secundum item verbum D. Thomæ, scilicet quòd qui ex officio docere tenetur, non potest pretium recipere: Hostiens. super cap. Quia nonnullis. de magist. eousq; protẽdit, vt sentiat nemini qui publico stipendio prælegit, fas esse peculiarem aliam mercedem exigere: hoc autẽ gratis dictũ est. Nihil enim vetat quo minus qui non tenetur nisi vnam facere lectionem, pro alia pretiũ recipiat. Sed quod Diuus Thomas ait, exemplo ipse protinus pãdit secundùm tenorem dicti cap. quia nonnullis. nempè quòd vbi ecclesia habet canonicatum, aut certum stipendium decretum pro cathedra, ille qui illam regit, gratis docere obligetur pauperes. Neq; tamen contrà faciens, vlla ideo simonię labe denotetur, sed qui pro facultate quam facit doctori ad legendum pretium exigit, à beneficio Ecclesiastico iubetur esse alienus. ¶ Ad quartum argumentum, de religionis ingressu, triperti ta est responsio. Primum enim constitutissimũ est, pro ingressu, hoc est, pro professione, neutiquam fas esse pretium, aut exigere, aut offerre, porrò quòd religionis cultus res sit spiritualis ad quam ideo prælatus volentes gratis gratanterq; recipere debet: vt potequod illud sit institutum beneficium diuinũ. Textus enim extant in cano. Quãmpio 1. q. 2. & in cap. de regularibus. & cap. quoniã. de simonia. id declarantes. Itaq; spiritualitas per quam in ingressu religionis attenditur simonia, non est inde perpendenda quòd religiosi aliqui ex decimis viuãt & bonis ecclesiasticis: possunt enim decimæ titulis secularibus applicari, puta regibus, aut ducibus, ad propugnandam ecclesiam: præterquàm quòd sunt religiosi nullis talibus fruentes decimis, aut spiritualibus oblationibus. Sed ratio spiritualitatis in hoc consistit, quòd professio ipsa & religio institutio Christi est, vt volentes eum sequi gratis admittantur. ¶ Secundum assertum est, quòd vbi monasterium est tenue, nec ad tantum numerum nutriendum sufficiens, nulla est simonia aliquid pro victu & vestitu recipere. Exemplum qualecunq; possumus in matrimonio ponere. Pro illo nanq; quatenùs est sacramentum, nil potest vir ab vxore recipere: potest tñ id admittere ad sustinenda eius onera. Ex hoc tertio fit consequens, neque esse simoniam si illa inter moniales libentiùs suscipiatur, quæ ex sua deuotione largas eleemosynas monasterio fuerit elargita. Sicut & econuerso licitum est monialibus temporalia impendendo beneficia: secularesad deuotionem allicere, vt sanctimoniam habitum iuduant. Tametsi non possint pretium dare vt tale capessant religionis institutum. ¶ Circa secundam conclusionem dubia exurgunt exigua. Primũ, vtrùm quãdo monasteriũ est locuples vt possit personas quæ recipiuntur alere, simoniacum sit pretium exigere. Extat enim à parte affirmatiua argumentum, quòd cùm non alia ratione eiusmodi exactio iusta sit quàm propter monialium alimentum, vbi illud aliunde suppetit, apparet pretium pro ingressu religionis exigi. Quod quidem argumentum doctores fere canonici iuris, vt est videre apud Syluestrum, verbo, simonia. §. 15. in eandem affirmatiuam sententiam cogit. Respõdetur nihilo minùs, opulentiam monasterij nihil prorsus facere, vt quæ in paupere non erat simonia, sit in diuite. Et ratio est patentissima: nã simonia ex obiecto speciem sortitur: nempè quia spirituale venditur, puta professio ipsa & locus in religione. Si autem illud cauetur, & pecunia non nisi pro victu recipitur, etiam si monasteriũ illo subsidio nullatenùs egeat, poterit quidem esse peccatum

Primum dubium.

Argumẽ.

Solutio.

Hostiens.

Ad. 4. arg.

tum auaritiæ, non tamen simoniæ. Sed hoc tantùm fatendum est, quòd tunc præsumitur simonia: nam si victus est abundans, prę sumitur pecuniã recipi pro ingressu, vt probẽ illic conuincit Syluest. ¶ Quocirca monasteria ditissima, quæ pauperes recipere abisq; pretio renuunt eodemque ingenti, profecto citra scandalum facere id non possunt: tunc maximè quando videntur pecuniam recipere, non pro sustentatione, sed alijs de causis: nempè quia puella non est tam bono sanguine orta, aut alia notata infamia, aut deformitate. Hæc enim pretio in conuentu æstimare, vix à simoniæ macula elui potest: atq; hoc demum, si conuentus vt suam amplitudinem & magnificentiam clariorem reddat auctiora, exigunt pretia.

QVÆSTIO SEPTIma, De Simonia, in sacerdotijs, ac dignitatibus cõquirendis.

S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 4.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm pro sacerdotijs atque alijs præbendis, quæ spiritualibus sunt annexa, liceat pretium percipere.

POstquam de rebus spiritualibus, puta de sacramentis deque alijs spiritualibus actionibus disputatũ est, subsequitur vt rationem simoniæ circa sacerdotia, præbẽdasque ac dignitates, quæ eisdem functionibus mancipant, examinemus. Apparet eñ istiusmodi mercatũ, nulla sordescere simoniæ macula: quoniam si hæc emere, aut vendere simoniacum esset, eo vel maximè quòd sunt spiritualibus actionibus coniuncta: sed hac ratione nullam rem temporalem liceret vendere: quia cùm omnia temporalia mũdi fuerint propter spiritualia condita, cuncta censentur spiritualibus annexa. ¶ Secundò sacrorum vasa sacratæque vestes, inter ea quæ spiritualibus cõnectuntur, connumerantur: calicem autem ad occurrendum Ecclesiæ necessitati vendere licet, & sacras vestes ergo liceret etiam Pontifici Maximo, vbi Ecclesia grauì premitur necessitate, episcopatum, aut quoduis aliud sacerdotium, pretio conferre: dummodò conferretur digno. ¶ Tertiò arguitur. Inter spiritualibus annexa ascribuntur ius sepulturæ, ius patronatus, & secundũ antiquos ius etiam primogenituręEò quòd tunc ius sacerdotale erat illi cõiunctum. Sed Abraham emit ab Ephron speluncam duplicem in sepulturam, vt Genes. 23. memoriæ proditum est: & Iacob à fratre suo misera lenticula ius emit primogenituræ, vt eodem libro, capit. 25. legitur. Ius prætereà patronatus tranlit cum re vendita, & in feudum conceditur. Item decimæ quibusdam sunt regibus, ac militibus concessæ, à quibus rursum & redimi possunt. Deinde & prælati præbendarum fructus quos alijs conferunt, in tempus retinent: vt Papa medietatem annatis: etiam si præbendæ spiritualibus sint annexæ: ergo sacerdotiorum mercatus in vitium simoniæ minimè impingit. ¶ In contrarium autem facit canon Paschalis Pontificis summi. 2. quæst. 3. capit. si quis obiecerit. Cuius verba sunt: Quisquis eorum vendiderit alterum sine quo neq; alterum prouenit, neutrũ inuenditum derelinquit. Nullus ergo emat Ecclesiam, vel præbendam, vel aliquid Ecclesiasticum: vt pote sine quo spiritualis actio non prouenit. Hæc ibi.

Argum. 1.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3.

Distinctio.

AD quæstionem suppositã distinctione duabus conclusionibus respondetur. Bifariàm eñ accidit rẽporale quippiã spiritualibus esse annexum. Vno quidẽ modo, tanquã id quod ab spirituali dependet: sicuti sacerdotia habere Ecclesiastica, quod cum clericali officio cõiunctum est: de quo vtiq; annexionis genere, statuitur prior cõclusio. Neutiquam id quod hoc pacto spiritualibus annectitur, est pretio vẽdibile. Imò eiusmodi venditio esset simoniaca. Et ratio est clara iuxta tenorẽ citati canonis. Nam cùm eiusmodi temporale sine spirituali nõ transeat, dum illud venditur, spirituale coniunctim venditur. ¶ Alio vero modo id quod temporale est, spiritualibus est coniunctum, in quantum ad huiusmodi spiritualia ordinem habent: cuiusmodi est ius patronatus: vt pote cuius munus est clericos ad Ecclesiastica sacerdotia præsentare. Et vasa vestimentaq; sacrorum vsui destinata: de quibus posterior adhibetur conclusio. Illa quæ hoc pacto ad spiritualia referuntur, nulla est simonia vendere: dummodò non quatenùs sacræ sunt vendãtur, sed quatenùs res quædam. Probatur cõtrario modo: nam cùm temporalia hæc nihil spirituale præsupponãt, transire

Prima conclusio.

Postrema cõclusio.

Probatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

sire in alterius dominium possunt, qui nihil habeat spiritualitatis: vt si quis secularium villam emat cui ius patronatus annexū est. Et si calix in massam argenti refundatur, & formam perdat, potest in alterius trāsire dominium, qui ex eādem massa potest profanum vas fabre facere. ¶ Circa priorem conclusionem dubium emergit, tum quòd subobscura est eius ratio, tum etiam quòd nec satis videtur solida. Quare ad luculentiorem eius explicationem inquiritur, quo iure emptio venditioque præbendarum, ceu simoniaca sit vetita: vtrum solū Ecclesiastico, an verò diuino. Nam etsi quæstione 3. de simonia in genere similem quæstionem disputauerimus, vbi venditionem sacramentalium actionum decisum est iure diuino esse simoniam: nihilo minùs de præbendarum dignitatumque mercatu nō est tam compertum. Apparet quippe huiusmodi simoniam solo humano & pontificio interdici: nam sacerdotia hæc nihil aliud sunt quàm decimarum fructus, quæ quidem res sunt mere temporales: ergo non obstante quòd sint spiritualibus annexę, possunt ab illa spiritualitate semoueri, & vendi. sicuti calicis materia, dum modò consecratio non vendatur, vendibilis est. Mox & si decimarum substantia iure diuino sit spiritualibus functionibus addicta, quota nihilo minùs, vt suprà monstratum est, iure humano est constituta: poterit ergo Papa si sacerdotium valet cētum, ius mediatis vendere, alteramque Ecclesiæ relinquere. ¶ De hac quæstione interpretes canonici iuris in diuersas sentētias discēdatur: quas Caieta. quolib. 1. q. 9. ad tres reducit. Prima enim eademq; extrema est, huiusmodi simoniā in vniuersum esse de iure humano, quæ ortum habuit ex glossa in cap. ex parte. de off. delega. 1. quam illic Antonius de Butrio & Cardinalis cap. 1. de simonia. comprobāt. Secunda per aliud extremū est, omnem esse prohibitam de iure diuino, quam D. Thomas docere hic videtur. Et tertia est Panormitani eodem cap. 1. de simonia: & rursus in sua repetitione, super capit. extirpendæ. de præben. vbi ait venditionem præbendæ cui annexa est ordinis administratio, vel clauiū executio, simoniam esse de iure diuino: quia id cui annectitur, eodem iure est spirituale. Venditio autem præbendę, quæ non est talibus ordinibus sacris mācipata, tantùm est simonia de iure positiuo: quales vtique sunt illæ quæ administrationibus hospitalium

Dubium

Caieta. Prima opi. Glossa. Antoni⁹ de Butrio. Cardinalis. Secunda opinio⁹ S. Thom. Tertia opinio Panor.

destinatæ sunt. Caieta. verò hoc solo ab hac tertia Panormitani opinione differt, quòd ait, non solùm illam præbendā, quæ annexa est executioni ordinis sacri aut clauium, iure diuino ad simoniā pertinere, si vendatur, verùm & illam quæ annexa est cuicunq; clericatui citra sacros ordines, putà primæ tonsuræ aut minoribus ordinibus. Et ratio eius est, quia clericatus, inquit, est de iure diuino, sane cùm omne clericale officiū in spiritualibus actibus consistat: etiam prima tōsura. ¶ Arbitror autem illarum opinionum suo singulos cōdimento opùs habere. In primis quod aut Caieta. omnem clericatum vsq; ad primam tonsuram esse de iure diuino: non est adeò probabile, quin contrarium sit probabilius: imò plurimis certum, vt in 4. Sententiarum disputatur: quando quidem non sint de sacerdotis essentia. Sed nihilo minus inde non colligitur opinio Panormitani, q nulla venditio præbendę quæ non est mancipata functioni ordinum maiorum, aut clauium, sit simoniaca iure diuino. Imò cum Caietan. crediderim satis esse, vt sit annexa simplici clericatui: non quidem propter eius rationem, sed quòd quāuis minores ordines sint de iure positiuo, nihilo minùs postquā re vera sint res sacræ, vendere ius præbendæ illis additæ, est contra ius naturæ: atq; adeò diuinum: sicuti de calice & ara dictum suprà est: quæ quidē res licet iure positiuo sint sacræ, vendi tamen pluris ratione consecrationis nequeunt, quin sit simonia contra diuinum ius. Prima autem opinio glossæ citatæ capituli. Ex parte. nullam vim in cōtrarium habet: nam in cap. illo nulla fit mentio simoniæ, sed hoc solùm habetur, quòd si quidam Archidiaconus renuntiare suæ vellet præbendæ, daretur certæ personæ: vnde infert glossa, quòd si in alterius fauorem renuntiaret, aliàs non renuntiaturus, esset simonia de iure positiuo. In qua glossa duplex est peccatum. Primùm quòd falsum asserit: imò dum modò fiat de consensu Papæ nulla est simonia: nam talis est vniuersalis vsus. Secundò inde inferre, venditionem præbendæ esse simoniam de iure positiuo, nullam habet apparentiam. Quanuis neq; hoc in glossa habeatur. ¶ Igitur quò ad declarandā vim rationis huius prioris conclusionis descendamus, fundamentum eius est, quòd præbendæ & sacerdotia ex decimarum fructibus sunt constitutæ. Decimæ autem iure diuino & naturali nulla alia ratione imperatæ sunt, quàm

Non omnis clericatus vsq; ad primā tonsurā est de iure diuino.

probatur opinio Caie.

Duplex peccatū glossę

Fundamentum priorīs cōclusionis.

quàm vt sint stipendia alimentaque clericorum pro spiritualibus functionibus. Quocirca conferre alicui præbendam, nō est solùm conferre illi fructus: nam eiusmodi fructus laico possunt vendi: sed conferre ius decimarum: quod quidem est Ecclesiasticum, atq; adeo spirituale: quandoquidem suopte instituto propter munus Ecclesiasticum exigūtur. Et hic est sensus canonis Pontificis citati, scilicet quòd vendita præbenda venditur res ipsa spiritualis, puta ius ipsum clericale.

Obiectio.

¶ Quòd si quis contrarius sic nos coarguat: saltem illi qui iam est sacerdos, nō esse simoniam sacerdotiū emere: nam eo vel maximè quòd cum prębenda simul acquirit ordines quibus annexa est. Sed hoc non: quia iam erat sacerdos. Et faciamus esse præbendam, quæ non habeat animarum curam: nè dicas tunc illam spiritualitatem acquirere. Item confertur nonnunquam ex dispensatione præbenda puero antequàm ordinetur: ergo cum illa nihil spirituale transit, atque adeò vendi potest. Respondetur (vt dictum est) ipsissimum ius petendi decimas esse spirituale: & ideo siue ille cui confertur fuerit clericus, siue futurus sit, semper venditur spirituale. ¶ Quid autem de fundo præbendæ mancipato? ille enim non est pars decimarum.

Scrupulus Solutio

Respondetur quòd vendi non potest cum illo Ecclesiastico titulo: vt scilicet clericali iure possit emens eosdem fructus recipere: potest tamen ab illo sacro titulo emancipari & vendi sicut materia calicis, sceluſa consecratione. ¶ Vnde prius superiorum argumentorum, nullius erat roboris: nam emere præbendam, non est tantùm emere fructus, sed ius spirituale. Ad posterius autē de decimarum quota, quæ solo Ecclesiastico iure videtur constituta. Respondetur: & est notanda solutio, quòd eiusmodi pontificia sanctio nō est per se alia distincta à diuino iure, quo præcipitur decimarum substantia: sed est ipsius determinatio & moderatio. Quemadmodum Ecclesiastica præcepta de celebrandis his illisve festis, & de annuali cōfessione, nihil aliud sunt q̄ determinationes diuini iuris. Et ideo non solùm vendere ius decimarū in totum cū titulo clericali, verùm & quo ad quotam, est simonia cōtra ius diuinum.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

¶ At verò nō negamus quin aliqua sit simonia de iure positiuo: nēpe quæ non est prohibita quia mala, sed mala quia prohibita: vt habet eadē glossa: puta quādo præbenda nō est annexa clericali muneri, sed alijs officijs: vt pote hospitaliū seruitio, aut sacrorū ædituis, Ecclesiæve œconomo: vt quęst. 3. art. 4. declarauimus: nam eiusmodi munera & officia nō sunt propriè spiritualia: sed sola pontificia lege eorū vēditio est inhibita: vt patet. c. Saluator. 1. q. 3. ¶ De præbendis autē quas Præstameras vocāt, audio aliquos hæsitare, an sint merè spirituales. Haud tamē est cur in litē euocetur: quoniā non sunt vt pensiones quæ sine titulo cōferuntur. Imò habent verū titulum. Et cùm ille non sit sæcularis, se quitur q̄ sit clericalis, ac perinde spiritualis. Quòd enim aiunt sola ratiōe studij esse subductas à communi decimarum cumulo, nō habet in iure fundamentum, neq; huius veritas liquet: sed à quibusdā configitur. Quare in re dubia standum est iuri decimarum communi, videlicet, vt eiusmodi titulus, spiritualis sit. Quare ambigere nō possum quin eiusmodi titulus obliget ad persoluendum diuinum officium: atque adeo emptio & vēditio ipsius simoniam procul dubiò germinat. Secùs de alijs titulis secularibus, quales habent seculares principes & reges ad decimas: vt statim articulo sequenti patebit. ¶ In calce demum quæstionis commendandum memoriæ est, tunc duntaxat simoniam pullulare, cùm quippiam quasi pretium confertur. Nam vt bene ait Caietan. in Summa, in verbo, Simonia, cùm multis rationibus, ac modis quippiam consueuerit tēporale, dum spirituale recipitur, retribui: scilicet vel per modum fustētationis Ecclesiasticorum ministrorum, quam suprà diximus esse necessariam, vel per modum liberalis honestatis ad gratiam vel referendam, vel ineundam: vel fortè quasi ex lege ob laudabilem consuetudinem atq; alijs prætereà modis nullus simoniam procreat, nisi quippiam per modum pretij repēdatur. Neque vice versa eum qui spirituale confert quicquam retributionis quouis aliorum modorum expectans, simoniacus fit. Imò verò etsi antequàm illud cōferat illud postulet quod ex laudabili & firmata consuetudine ei debetur, vt litem caueat quam post ad recuperandum timet, vllam contrahit simoniæ labem. ¶ Postremo denique dubitatio sit, vtrùm saltem ad redimendam vexationem liceat temporale pro præbenda largiri. Arguitur enim à parte affirmatiua ex superiori decisione, qua assertum est, nullam esse simoniam ad redimendam vexationem pro baptizando paruulo iamiam animam exhalaturo pretium porrigere.

Præbendæ quas Præstameras dicūt spirituales sunt & obligāt ad persoluendū diuinum officium.

Dubitatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

rigere. Cùm enim sacramentum maiorem habeat spiritualitatis rationem, quàm præbenda, videtur vt pro ipsa sit etiam licitum.

Solutio. Respondetur nihilo minùs sub distinctione vexationem redimere duobus modis vsu venire potest. Vno modo, vt diximus, cũ quis per vim aut fraudẽ impeditur præbendã petere: vt si quis te vi detineret ne ad cõpetendum canonicatũ pergeres: aut si timeres alium falsa de te sparturũ vt tuã electionẽ impediret: & hoc licitum est pretio redimere: quandoquidem quicunq; idoneus tale habet quæsitum ius. Alio modo si quis putaret per alijs candidatis dignitate pollere, & ideo putaret se iniuriam ab electoribus pati contra suum honorem si non eligeretur: & idcirco electoribus, aut alio intercursori pretiũ porrigeret. Et hoc proculdubio non licet: tametsi quisque ius habeat petendi, non tamen par ius habet vt eligatur. Sed hoc debet manere in libero arbitrio eligentium. Quare caueat prudentissimus quisque hoc sibi pallium prætexere: esset enim verà emptio spiritualis. Secus autem de baptismo in extrema necessitate, in quo casu paruulus ius habet vt baptizetur propter sacramenti necessitatem. Quod quidem acquisitum ius respectu præbendæ nemo habet. Præterquam quòd nemo non fallitur dum de propria idoneitate iudicat. Neque polliceri liceret pensionem super futuram præbendã: etiã si exprimeret de consensu Papæ: Totum enim hoc esset temporali spirituale coemere. Secus in permutationibus, aut resignatiõibus. Possum siquidem ego permittere pensionẽ super beneficium quod in meum fauorem resignas: vt statim articulo sequẽti patebit.

Ad. 1. arg. Primi capitalis argumenti dilutio subobscura apud D. Thomam apparet: cõcedit nanq; tẽporales omnes possessiones spiritualibus sicut fini annexũ: nam vt corpus propter animam, ita tẽporalia propter spiritualia condita sunt. Colligit autem inde vendi posse, non tamen eorum ordinẽ quẽ habent ad spiritualia. Quod est dicere, Sicut quisq; secularium sua vendere potest, quia illa non vendit quatenùs ad spiritualia referuntur, sed quatenus in vsum humanum assumuntur: ita & sacerdotes fructus suarum decimarum vendere possunt: ordinem tamẽ ad spiritualia, puta ius decimas percipiendi, quatenùs clericali functioni mancipantur, vendere, simonia est. ¶ Pari modo respondetur ad secundũ, vasa sacra quatenùs res materiales sunt, vendi posse: consecrationem verò, nequàquam. Si autem vendantur in profanos vsus, pro Ecclesiæ, vel pauperum necessitate: tunc aut infringi, aut infundi debent, vt desinant esse sacra. Si autem vna Ecclesia vendat alteri ad sacrum vsum, potest quidem sine fractione, dum modò nihil pro consecratione recipiatur. Et idem est de vestimentis. Etenim per dilacerationem possunt perdere formã, & tũc vendi, etiã in vsus seculares. ¶ Tertium verò argumentum plura habet membra. Primum de spelunca Abrahæ quã emit in sepulturã ab Ephrõ. Ad quod bifariàm Diuus Thomas respondit. Primò quod forsan terra illa nondum erat in sepulchrum dedicata: quare neq; vlla fuit simoniæ culpa illam emere: sicuti neque vlla est solum emere profanum, vbi cœmeterium extruatur. Præfert tamen solutionem alteram: nempe quòd cùm etiam apud gentiles officiũ sepulturæ religio esset, si Ephrõ spelũcam quæ in sepulturam destinata erat pretio vendere intendebat, simoniaca contagione infectus fuit. Non autem iustus Abraham: vt qui non intendebat, nisi terram emere communem: aut vexationem redimere. Quanuis neque Ephron apparet, nisi gratis obtulisse eam, neq; verò Abraham, nisi pretiũ gratis retulisse, quãto terra æstimaretur. Vbi id quod. q. 5. dicebamus annotandum est: nempe apud infideles quadantenùs illis seculis rationem rei spiritualis viguisse, ac perinde simoniæ notam. ¶ At vero cùm nõ esset tunc talis templorum consecratio qualis est modò, dubium restat, vtrùm apud nos loca cœmeterij sepeliẽdis mortuis pretio vẽdere sit simonia. Apparet enim id iure prohibitum cap. Abolendæ. de sepulturis, & cap. qui in Ecclesia. de simonia. Et ratione id ipsum confirmatur: nam ius sepeliendi motuos ad religionem attinet: si ergo illa de causa gentilibus nefas erat sepulchra vendere, maiori ratione erit & nobis, vt qui cœmeteria consecramus, aut benedicimus. Imò apparet esse simoniam de iure diuino, & nãturali: nam eodem iure religio virtus est. ¶ Nihilo minùs respondetur per hanc distinctionem. Vt officium sepeliendi mortuos quantum ad id quod necessitatis habet nequit citra simoniæ labem vendi, vt suprà propter hanc modo factam rationem constitutum est: ita & pro loco necessario in cœmeterio pretium exigere simonia esset, vt pote si clerici nullo loco sacro vellent mortuũ humare, nisi

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Refutatur Hostiens. sententia.

D. Thom.

Quæstio.

Ratio dubitandi.

Responsio.

re, nisi pro terra aliquid penderetur: nã profectò eadem est ratio officij sepeliendi, & necessarij soli: quandoquidem religio Christiana est, vt cadauera in cœmeterio recõdãtur. Et hoc est quod ait sanctus Thomas etiam apud gentiles fuisse simoniacum. At verò si quis honoratiorem locum in Ecclesia ceu pompam non necessariam, affectat, non prorsus simoniæ condemnandum est, si aliquid pro illo loco ad Ecclesiæ fabricam exigatur: sicuti de superfluis pompis suprà diximus. Vnde vbi talis viget cõsuetudo, quę iam est pro lege recepta, citra scandalum potest taxatus numus postulari. Quare sententia Hostiens. super cap. Audiuimus de simonia. negantis licitum esse huiusmodi pactum, non est necessaria. Quoniam re vera si nihil pro consecratione, aut benedictione loci recipiatur, sed vendatur terra sicut materia calicis, nihil illic spirituale venditur: sed humanus temporalisq; honor. Dummodò scandalum caueatur. Quemadmodum & loca in Ecclesia honoris gratia ad sedendum certis prosapijs destinata esse consueuerunt. Quanuis diffitendum non sit, quin illi honoris tituli in locis sacris nimium affectati, deformem habeant vanitatem. ¶ Ad capitula verò citata respondetur nihil aliud prohibere quàm re id vendatur quod est de necessitate sepulturę, compulso, scilicet pacto, vt non sepeliat qui terram non emerit. ¶ Ad historiam autem Iacob respondetur, nequàquam simoniã commisisse pro eo quod diuinitus indultum illi fuerat ius primogenituræ, atq; adeo sacerdotij: secũdum illud Malachię. 2. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Esau verò quem idẽ mysterium celatum erat, peccauit vendens secũdum Apostolum ad Hebræ. 12. Ne quis fornicator aut profanus vt Esau, qui ꝓpter vnam escam vendidit primitiua. ¶ Haud tamen responsio hæc omnem lectori dubietatem eximit. Primùm enim non constat tale mysterij quod Esau opertum erat, apertum fuisse Iacob. Mox, etiam si ei fuisset notum, non ideo eluitur à culpa: tum propter inhumanitatem renuentis indigenti fratri porrigere pulmentum: tum quòd Esau ad peccandum induxerit, cùm ipse non esset, ad modum vsurarij, paratus vẽdere. Imò cùm iure naturæ bona fide possideret primogenituram, nullatenùs vexabat Iacob: quare non est excusatio legitima dicere redemisse suã vexationem. ¶ Ad horum primum respondetur ex textu sacro colligi Rebeccæ innotuisse mysterium, aut nutu patris, aut alio diuino modo. Alias nunquàm id persuasisset nato suo minori, dicens: Super me sit sill ista maledictio. Qua ratione & Iacob id ipsum intellexit. Et ideo iure suo vsus est. Dicẽs enim, vende mihi, idem intellexit quod, da quod meũ est. Nec tenebatur mysterium fratri suo reuelare: quia tunc ille fraternæ suasioni non acquieuisset. Quocirca licet nõ esset idem Esau paratus vendere, non idcirco censetur Iacob eum induxisse: nam qui iure suo vtitur, neminẽ inducit. Quare cùm alter possideret alienum, bene dicitur ipsum Iacob vexasse, postquàm alia non pateret ei via recuperandi quod suum erat, ac perinde Iacob redemit vexationem suam. Præterq; quod Esau non necessitate sed gula affectabat lenticulam: qua ratione Iacob ab inhumanitate defenditur. ¶ De iure autem patronatus, vt extrà. eodem titulo patet, perinde ac de re spirituali censendum est: ita vt si monia sit illud per se pretio vendere: sed trã sit cum villa aut castro cui est annexũ. Quocirca qui villam vendit neutiquam propter ius patronatus potest auctius pretium exigere. ¶ Circa aliud membrum de decimis, primò notandum est duo in ipsis considerari: nempe fructus ac prouentus, quæ res sunt mere temporales: & ideo, vt dictum est, vendi possunt, vt patet de publicanis qui constituto pretio eosdem fructus mercantur. Et hoc est, inquit Diuus Thom. quòd Papa cõcesit secularibus dominis ac principibus. Qua ratione Regi nostro concessæ sunt tertię in bellorum subsidium contra infideles. Secundò notandum considerate est ius spirituale illas petendi, & hoc laicis indulgeri non posse: quoniam est ius sacerdotale.

Iacob emendo primogeniturã ab Esau, simoniam nõ cõmisit.

Prima obiectio.

Secunda.

Ius patronatus vendere simonia est.

Decimarũ prouentus vendi possunt.

Argumẽtũ.

¶ Contra hoc autem est argumentum quòd Rex & quicunq; secularium habent huiusmodi decimas, quales sunt qui tẽplariorum bona possident, idem ius habent eas petendi quod clerici ipsi: nam Rex ex communi decimarum cumulo tertias capit. & alij domini totas decimas perinde atque episcopi. Imo ipsi sunt qui parœcio suam consignatã sortem tribuunt. Ad hoc bifariam respondere potest. Primò quòd recipiunt nomine Papæ. Secundò ad rem accommodatius, quòd Papa cùm decimarum partem principibus adiudicat, illas sub seculari titulo, puta defendendi Ecclesiam, constituit. Et ideo principes ius quidem habent petendi, non tamẽ spirituale, quod tantùm Diuus Thomas negat

Solutio.

D. Thom.

Ad primam obiectionẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gat posse cōcedi laicis: sed ius seculare quod ipsi possunt alijs vendere, & ceu alia secularia bona quomodocunq; distrahere & alienare. ¶ Ad vltimam denique particulam responsionis perpēdenda est solutio D. Thomæ: videlicet quòd si Papa ante beneficiorum collationem ordinauerit particulā pro sua iusta sustentatione, aut pro alijs pijs vsibus adimēdam, rectè id quidem potest. Sed nota, ordinauerit, id est cōmuni & æqua lege sanciuerit: pro causa iusta: nam profectò si pro libito absq; lege id fecerit, suspectum est. Et hac ratione lege in Hispania recepta & in alijs nonnullis prouincijs constitutum est vt à natis hoc est à tempore quo quis obtinet sacerdotium, dimidiatos fructus illius anni soluat. Et posset si necessitas ingrueret vt suprà diximus, decimas decimarum sibi retinere, si modò illa ratione reliquæ omnes exactiones & compositiones extingerentur. Sed id maxime notandum, quod Diuus Thomas subdit: si verò enim, inquit, ab eo qui beneficium confert præter positam anteà legem requirat aliquid sibi exhiberi de fructibus illius beneficij, idē est ac si aliquod munus ab eo exigeret: & ideo non caret vitio simoniæ. Quam quidem sententiam ego mihi plurimum obseruo in cōfirmationem nostrę, quam lib. 3. de pēsionibus declarauimus. Quemadmodùm enim non potest pro se Papa pensiones iniungere: ita neque pro alijs, nisi tanquam stipendium pro officio & obsequio seu spirituali, seu seculari: quod Ecclesiæ est cōmodū. ¶ Quòd si quis cōtrarius sic arguat. Quicquid alteri concedsione Papæ conferri potest, sibi ipse valet applicare: quandoquidem ipse est bonorum Ecclesiæ dispensator: potest autem commutans, aut renuntians eius authoritate pensionem sibi retinere, ergo eandem potest sibi & Papa adiudicare. Respondetur fallaciam in argumento latere: nam & si authoritate pontificis commutanti, ac renuntianti concedatur pensio, non est tamen eadē causa in ipso pontifice vt sibi retineat: quandoquidem ipse non est præbendæ dominus velut ille qui commutat, aut renuntiat: sed duntaxat dispensator: qui ideo debet suam pro iusta causa interponere autoritatem.

Obiectio.

ARTICVL. II.

Vtrùm præbendarum permutatio ubiq; simonia fieri possit.

PRębendarum permutatio earum vēditioni affinis est: & ideo quęritur an absque simonia fieri possit. Arguitur enim à parte negati ua. Primū ex glossa suprà citata, cap. ex parte. 1. de officio delegati. vbi habetur quod si quis in alterius sacerdotium renuntiauerit, aliis non renuntiaturus, simonia committitur contrà ius humanum: cùm ergo vniuersæ commutationes illo pacto fiant, simoniā redolent. ¶ Secundò arguitur: si eiusmodi permutationes iure essent permissæ, sequeretur quòd liceret, dum exilior pro pinguiori commutatur, tantum retinere pensionem super pinguiori, quanto excessu alteram superat. Id autem falsum esse sic monstratur: quia tunc pariter sequeretur, si vna nullos haberet fructus, sed tantùm personalem titulum, altera verò fructibus abundaret, posse quantitate pecuniæ refusa quanti sunt fructus illius dititis fieri permutationem: nam quod de parte permittitur, non est cur de toto interdicatur: & tamen contractus ille emptio videtur esse præbendæ. ¶ Tertiò potissimū arguitur: Si tales permutationes iuri essent consonæ, consequens inde fieret, vt eiusmodi pensiones possent numerata pecunia æstimari & redimi: vt annua pensio ducatorum octoginta, aut. 100. numeratis redimeretur. Conclusio tamen si vera est, aditum vendendis sacerdotijs patefacit. ¶ In contrariū est cap. quæsitum. de rerum permut. vbi solum vetātur permutationes cum pacto sine licentia episcopi: conceditur tamen episcopo facultas eadem faciendi: quod quidem non concederetur si simonia esset.

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

AD quæstionem iuxta argumentorum numerū tribus conclusionibus respondetur. Prima. Resignatio præbendæ in manus legitimi Antistitis in fauorem alterius designatæ personæ, & non aliàs, si non aliud interueniat pactum, siue fiat per modū permutationis, siue per modum simplicis renuntiationis, nullam habet rationem simoniæ: neque iure diuino, neque iure humano. Conclusio hæc suprà à nobis contra citatā glossam asserta est. Quòd si glossam subglossaueris quòd id sentiat quando renuntiatio, aut commutatio fit sine licentia Papæ, aut Prælati, inanis tunc esset, vt. q. 7. diximus: nā cùm nemo possit prębendam dimittere, nisi in manibus prælati, cuius est beneficia conferre, neq; autoritate priuata alteri adiudicare, illa non esset simonia, nisi forte mentalis: quia

Prima conclusio.

Nullus prælatus Papa inferior pē sionesconfiteatur uidet.

In prębēdis cōmutandis dignitatibus nulla est habēda rō.

quia nihil fieret. Quòd autem cum illa conditione renuntiare nulla sit simonia, patet manifestè: quoniam cùm prælato sacerdotiorum collatio incumbat, nullo ,phibetur iure in eius arbitrio ponere, si voluerit conferre Petro: quòd si noluerit, aliter ille qui iure possidet non renuntiat. ¶ Secunda conclusio. Commutare prębendas cum pacto, nisi in pacto ponatur, cum consensu Pontificis, simonia est: vt verbi gratia, si duo de cōmutatione paciscantur, & qui minorem prębendā habet alteri polliceatur pensionem: Papæ autē nō referant nisi simplicem cōmutationem, neq; ipse eandem pensionē concedat, simonia est apertissima: & tamen apud idiotas frequentissima. Et pariter si quis non per viam permutationis, sed simpliciter renuntiat in fauorem alterius, nō reuelando Prælato pensionis pactum, quod inter eos interuenit. Est autē simonia de iure positiuo: nam cōmutare prębendas retē ta pensione, non est iure diuino prohibitū, sed pontificio: vt patet in cap. Ad quæstiones. de rerum permutatione. Sed fieri nequit nisi consentiente prælato, vt illic patet, & cap. citato. Quæritum. Quare dum Papa non concedit pensionem illam, reputatur vt pretium cōmutationis. Ac perinde profectò crediderim talem collationem, etiam si à Papa, pactum ignorante fiat, non teneri. Quod si pactum contra ius diuinum interceserit, scilicet vt quis pro tali renuntiatione pecuniā numeret, tunc nec Papa dispensare absq; culpa posset vt tali modo fieret renuntiatio. Quare qui illo modo prębendā obtinuisset, inhabilis fieret ad possidendum nisi posteà pacto pro infecto habito, Papa, qui solus potest, eum idoneum redderet & habilē. Adde, pensiones, vt habet mos Romanus, nullum prælatum Papa inferiorem constituere valere, neq; in permutationib⁹, neq; in simplicibus renūtiationibus. Quòd autem eiusmodi pensionum pacta in cōmutationibus assensu eiusdem Pontificis fieri possint, expresse habetur cap. citato. ad quę sliones. ¶ Est tamen excessus christianè cauendus. Audio nanq; in huiusmodi cōmutationibus non solùm fructuum quantitatē æstimari, verū per se etiam honorem & dignitatē sacerdotij: vt cum archidiaconatus aut decanatus illustris ecclesiæ pro simplici prębenda permutatur, etiam si fructus pares fuerint, alia insuper pensio pro dignitate exigitur: quod quo modo fieri possit nō

Secunda cōclusio.

video: quippe cū dignitas res spiritualis sit: & in dicto cap. proximè citato, expresse caueatur nè misceatur permutatio dignitatū cum cōpensatione fructuum, sed per se simpliciter sacerdotiū pro sacerdotio, & dignitas pro dignitate permutetur absq; aliqua refusione pecuniæ: & seorsum fructus pauperiores ad ditiorum æqualitatem compensentur. ¶ Præterea & fructus omnes pro pensione statuere, præcipuè in sacerdotijs habētibus annexum seruitium, atq; omnium potissimùm in curatis, nescio quis probet: non solùm quòd iure cautum sit nè pensio tertia fructuum partem exuperet, verum quòd diuino iuri & naturali aduersetur vt quis seruitio sit absq; vllo stipendio addictus. Quare pro minori absurdo duco vt quis duo sacerdotia cum animarum cura retineat, quàm vt alterum, retentis fructibus, relinquat. Nam qui duo habet, potest alternatim ambo visitare, & eleemosynas suis parœcianis dispertiri: qui verò fructibus beneficiū expilat, in causa est, vt qui titulum habet, neq; curam possit gerere animarum, neq; eleemosynas facere: nam cùm cogatur victū alunde quęritare, quo modo functioni suæ adesse potest? ¶ De tertio mēbro quęstionis, quod argumento tertio tactum est, puta de redemptione pensionum, variè à doctoribus opinatur. Caieta. nanq; in opusculo. 16. responsionum quæstio. 10. in vniuersum affirmat perpetuas pensiones numerata pecunia redimi posse: alij verò recentiores, quorum est Ioan. Maior in. 4. distinct. 25. quæst. 5. in vniuersum negant. Varietas autem hæc ex fundamentorum diuersitate suboritur. Caieta. enim censet pensionem esse rem merè temporalem, solos scilicet fructus respicientē. Alij verò censent ius pensionum esse clericale ac perinde spirituale. ¶ Inter has ergo opiniones statuitur tertia conclusio. Pensiones functionibus spiritualibus adiudicatæ, neutiquàm redimi pretio possunt. Secùs autem illæ quæ sub sæculari titulo conceduntur. Vtraq; pars non tam probatione, quàm solo exemplo indiget. Enimuerò si priscum pensionū morem spectes, nunquàm concedebantur nisi spiritualibus functionibus annexæ. Non sufficiebat, verbi gratia, episcopus vniuersam diœcesim vilitare & gubernare: accersebat sibi auxiliarē, qui sibi esset adiumento: cui ideo certam pensionē in suis fructibus cōsignabat. Atq; huiusmodi pensiones, sicubi modo in more sint, vt vedi nō

Quæstio.

Maior.

Tertia cōclusio

Explanatur cōclu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

possunt, ita neque redimi. Habent enim prębendarum effigiem quæ spiritualibus annectuntur. Et fortasse idem est ferendum iudicium de pensione quæ daretur senio bene merito episcopo aut presbytero, propter exhaustos labores, si quoniã vires eum ad seruiendum deficiunt, renuntiare vellet sacerdotium suum. Hoc enim lib. 3. legitimũ sumus arbitrati pensionũ genus: videtur eĩ huiusmodi pensio clericali iuri annexa.

Capitulũ ad quæstiones exponitur.

Alię verò sunt pensiones quas iam diximus titulis sæcularibus applicatas: puta principibus ac militibus: & has non est dubium posse redimi: quandoquidem, vt dictũ est, vendi possunt. Si enim multi cõstituatur pensio super episcopatum, potest eam episcopus redimere. Sed aliæ sunt quæ nõnihil habent dubietatis: vt pote quæ in cõmutationibus aut simplicibus renuntiationibus interueniunt: Renuntio in tuum fauorem meũ beneficium, retenta certa pensione. Videtur enim hoc genus pensio esse merè temporalis: nam vt lib. 3. diximus, ad nullum officiũ Ecclesiasticũ talis pensionarius tenetur: nec titulum habet, sed solùm ius à possessore petendi fructus. De his ergo inquit Caieta. q̃ si vnico contractu vtrunq; conficias: constituas scilicet pensionem decem ducatorum, octoginta redimendã, simoniacus est cõtractus. Si verò diuisim post constitutam pensionem illam velis redimere, nullum tibi ius obstat. ¶ Et primò de cõmutationibus citatum capitulum. Ad quæstiones. de rerũ permutatione. incautum lectorem fallere posset. Illic nanque nulla habetur mentio pensionis, sed hoc solùm quod quando inæquales sunt præbendarum fructus, potest illi q̃ maiorem habebat, pecuniarum quantitas refundi: vbi apparet quòd possit pecunia præsens tota munerari: & per consequens pensio vnico contractu cõstitui & redimi. Imò sine pensionis nominatione, si tua valet centum, mea nonaginta, numero tibi pro tuis decem, simul octoginta, videtur illic cõtractus probari. Quod profectò non est concedendum: aliàs liceret & præbendam emere. Vt si ego nullam habetem præbendam, possem octoginta ducatis emere tuam, quæ valet decem. Textus ergo intelligendus est de quantitate pecuniæ quæ habeat rationẽ annuæ pensionis. At verò quòd illa possit redimi videtur ex dicto textu colligi. Nam habetur & iubetur seorsum fieri permutationem præbendarum simpliciter & posteà æquiparari fructus. Quare iam illa pensio videtur dari sine clericali iure, & ideo forsan illa redimi potest: Tametsi ingenuè fateor non posse me discrimen illud percipere domini Caieta. inter duos seorsum contractus & vnum. Nam si constitutam pensionẽ ob id redimere possum, quòd est res sine titulo Ecclesiastico, nescio quando cõstituitur, postquàm tunc extrahitur ab eodem Ecclesiastico titulo, cur non possit simul de redemptione pacisci. Sed nè tantam largiamur licentiam, dicendum quòd talis contractus habet vehementem suspicionẽ emptionis & venditionis. Quare nõ potest non scandalum dare. De alijs pensionibus quæ in vsu modò sunt, scilicet quæ pro libito sine aliquo titulo conceduntur, illi qui licitas existimant respondeant. Ego nanque vt libro tertio dicebam, deuorare ius illud nequeo vt possit pensio poni, nisi pro titulo aliquo Ecclesiastico vel sæculari, aut pro cõmutatione, aut dum in lite dubium dirimi, aliter inquam non potest. ¶ Per hæc ergo argumenta, quæ in fronte quęstionis p̃ posita sunt, soluta restant, præter secũdum quod in gratiam Caietani adiecimus. Concedit nanque in commutationibus licitam esse cõpensationem excessus maioris præbendæ, dũmodò altera fructus habeat, hęret autem ambiguus quando altera nullos habet fructus: propterea quòd talis cõmutatio quandam habet emptionis imaginem. At verò non est cur dubitetur quin talis cõmutatio perinde atque altera, licita sit: ideò nihil absurdi argumentũ concludebat.

Ad argumenta facta.

ARTICVLVS. III.

Vtrũm liceat spiritualia pro munere conferre quod est uel à lingua uel ab alio quouis obsequio.

Primũ argumentum Gregorij.

QVANVIS cõstitutum fuerit spiritualia nõ esse pretio æstimanda, apparet nihilominus pro aliis muneribus posse cõferri. Ait quippe in Regesto Grego. Ecclesiasticis vtilitatibus deseruientes, ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere: Ecclesiasticis autem vtilitatibus deseruire, est munus ab obsequio: ergo licitè pro eiusmodi munere rependuntur Ecclesiastica sacerdotia. ¶ Secundò. Tam sordidum & carnale est intuitu consanguinitatis beneficium conferre, quàm si pro suscepto munere & obsequio

Argumẽ. 2.

quio daretur: illud autem non apparet eoue que sordidum, vt sit simoniacum: ergo neq; hoc secundum. ¶ Tertio. Quod precibus cõceditur, gratis fieri videtur, ac perinde à simonia est alienum: vt pote quam sola venditio emptioque constituit. ¶ Quarto. Hypocritæ spiritualia opera foris exhibent vt per munus linguæ laudem aucupentur humanam: neque tamen eiusmodi hypocrisis simoniæ tribuitur: ergo munus à lingua simoniam non parit. ¶ In contrarium est verbum Vrbani Papæ, cánone, Saluator. 11. q. 3. Quisquis res Ecclesiasticas non ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra minere linguæ, vel obsequij, vel pecuniæ largitur vel adipiscitur, simoniacus est.

Argum. 3.

Argumẽ. 4.

Prima conclusio.

Probatio.

A D quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior: Simonia perinde cõmittitur si res spiritualis pro aliquo temporali munere vel obsequio seu exhibito seu exhibendo tribuatur, ac si pro pecunia quis eam vel numerata vel promissa largiretur. Probatio est clara: quoniã nomine pecuniæ vniuersa supponuntur quæ pecunia æstimari possunt. Manifestum autem est, eiusmodi obsequia, quippe quæ ad commodum aliquod referuntur, pretio pensari posse: nam & nũmo operarij ministri cõducuntur. ¶ Posterior conclusio: Sicuti suscepta tur. ¶ Posterior conclusio: Sicuti suscepta trahitur: ita & per munus à lingua. Exempli gratia: Si quis episcopus precibus ad tẽporalem vtilitatem captandam inflexus sacerdotium conferat, ea scilicet intentione vt fauorẽ captet, ex quo sibi aliqua possit ratione collationis prouenire vtilitas. Probatur eãdem ratione, quia hoc etiam est pecunia æstimabile. ¶ Circa istas conclusiones post illa quæ de vsura decisa sunt, nil fermè amplius restat nam propemodũ quòd vsura est in tẽporalibus, id in spiritualibus est simonia. Quare sicuti mutuum dare pro aliquo munere vsura est, ita & sacerdotiũ pro eodem munere largiri est simonia. Neq; verò refert munus aliàs genere suo honestum sit necne. Si quis eĩ propter turpẽ familiaritatẽ cum muliercula fratri eius aut alteri quasi in pretium sacerdotium penderet, simonia esset: & qui reciperet, reliquare teneretur. Secus si ob amicitiã, licet turpiter contractam, gratis illud conferret. Addo q̃ etiã si non ille qui sacerdotium recipit, sed alius, quantũuis ipso nescio, pretium pro ipso obtulerit, simonia emergit: vt patet ca. Nobis.

Posterior conclusio.

Sacerdotiũ largiri pro munere turpi simoniacum est.

Solutio.

de simonia. Quapropter quum primũ ipse resciuerit, tenetur sacerdotium renuntiare: quia collatio nulla fuit. ¶ Quæris autẽ eadẽ ratione si qui prębendam ambit, nõ episcopo, sed alijs interuentoribus qui ipsam ei procurent elargitur, vtrũm talis sit simonia vt teneatur præbendam deserere. Apparet enim ex vna parte non esse rationem parẽ. Nam si episcopus nihil pretij recipit, neque preces pecunia æstimabiles, vt in solutione tertij declarabitur, gratis sanè cõferet; ac sub inde collatio tenet. Ex altera vero apparet eandem esse rationem: nam vt quæstione sequenti explicaturi sumus, diuino naturaliq; iure non solùm datio spiritualium pro pretio prohibita est, verùm & receptio. In casu autem præsenti licet episcopus gratis secundùm suam opinionem cõferat, nihilominùs alter non gratis recipit, sed pretio. Sit est tanti apud me vigoris hæc secunda ratio, vt libentiùs quàm priori assensum præbuerim. Si quæ autem alia dubiola emergere hinc possunt, propositis argumentis attinguntur.

Quæstio.

Ad 1. arg.

A D primum igitur respondetur, sententiam Gregorij huc tantùm pertinere: Quod si clericus vel ecclesiæ vel prælato honestum impenderet obsequium ad ecclesiæ cõmodum vel aliud spirituale negotium conducens, eo ipso idoneus sit cui sacerdotium conferatur: sicut respectu aliarũ virtutum conferri potest. Obsequiũ autem & munus quod iure condemnatur, illud est prorsus quod ad carnalia refertur: puta si qs seruit prælato aut suis agnatis vel amicis ad temporale cõmodum vt sacerdotium, tanquã merces eiusdem obsequij, expendatur. Quod idcircò addiderim, quod episcopus q̃ iustam mercedem temporalem suis famulis persoluit, nihil absurdi facit si gratos habeat atq; adeò ergà eos gratiosum animũ gerens dum idoneis sint, etiam in præbendarũ collatione sibi illis beneficium exhibeat: quia tunc illud obsequium non reducitur ad tẽporale cõmodum, sed ad gratiã quã famuli possunt per idoneã grataq; obsequia cum Deo sibi conciliare. Quare seruire Antistiti propter Ecclesiasticum sacerdotium, non est in vniuersum culpabile, nisi quando illud quodammodò ad emptionem reducitur, scilicet cũ spectatur tanquã pretium obsequij. Nam vt articulo primo dictum est, eũ muneribus iam quidpiam alteri conferri possit, scilicet per modũ liberalis vel doni vel obsequij, & per

Universidad de Deusto
Biblioteca

modum reuerentiæ & honestatis, vel quasi debitū ex laudabili consuetudine, nihil istorum vitium simoniæ parturit, sed sola ratio pretij aut mercedis. ¶ Ad secundum respondet D. Thomas negando eandem esse rationem de consanguinitate quę de alijs carnalibus obsequijs: nam hæc quandā habent rationem pecuniatij pretij, quæ non inest in consanguinitate. Quare qui alioqui gratis suis consanguineis sacerdotium confert, etsi id tali respectu faciat, erit quidē culpata collatio: haud tamen simoniaca. Secus si in altero sacerdotiū collocaret ea de causa vt suis consanguineis beneficium remuneraret.

Ad secundū argumen. D. Thomæ.

Huic autem sententiæ non desunt qui contradicant. Enimuero Altisiodorē antiquus autor. 3. parte, tractatu. 21. quendam refert Parisiensem cantorem collationem sacerdotij ratione consanguinitatis vitio simoniæ tribuentem, licet ipse eidem opinioni non subscripserit. Sequuntur autē eam Durād⁹ & Bonauentura in 4 dist. 25. & Adrianus. Quin vero & inibi D. Thom in eandem opinionem inflexit. In cuius gratiā arguere licet: quia beneficia debent gratis conferri: qui autem personam consanguinitatis respectat, non dat prorsus gratis. Nam vt libr. 3. diximus, acceptio est personarum. Quin vero consanguinitas pretio videtur æstimabilis. Quis enim non super aurum æstimet, cōsanguineum illustri esse prosapia ortum? Quæstio ergo hæc quia scrupulorū nutrix est, subiectis propositionibus aliquidatur.

Altisiodo. Durandus Bonauentu. Adrianus.

Rō præter opinionis

Prima est, licti conferre beneficium consanguineo indigno crimen sit genere suo mortale: digno autem propter consanguinitatē, peccatum etiam nōnullum: neutrum tamen est simonia. Prima pars libr. 3. satis probata est: nam est peccatum iniustitiæ contra fidē episcopalis officij. Mox & secunda etiā nota. Quoniā cū sacerdotia pro illis qui digne seruiant sint instituta, si conferantur alio respectu, acceptio est personarū. Haud tamen erit mortalis si digno fiat collatio, sed tantū venialis, eo quòd nulla violatur iustitia. Tertiam autem partem bene asserit D. Thom. nam vbi non est spiritualiū venditio, nulla est simonia: illic autem nullō intercedit pretium. Id quod à similī vsurę deducitur. Qd enim in temporalibus vsura est, id in spiritualibus, vt dicere solemus, est simonia: & tamen mutuum dare consanguineo, & tali respectu, nulla est vsura. Accedit quod in cap. Saluator. vbi Vrbanus simoniæ causas enu-

Prima propositio.

Probatio

Vrbanus.

merat, nullam cōsanguinitatis mentionē fecit. Idq; inde præterea cōfirmatur, quòd ꝓpter talem personarum acceptionem nemo incurrit pœnas iuris in simoniacos decretas. Propter argumentū ergo proxime factū dissinguitur, q̄ qui dat cōsanguineo, non dat gratis. Si enim intelligatur, non dat simpliciter ea ratione qua debet, verum est: si autem intelligatur pro pretio, id negamus: nam & si præclara cōsanguinitas super aurum æstimetur, vt Sapiens de sapientia inquit, nullo est tamen fōrō vendibilis: sicuti possessiones & ministrorū operę. ¶ Secunda propositio. Conferre sacerdotiū cōsanguineo digno ratione dignitatis ac probitatis, tantū abest à ratione simoniæ, vt sit etiam laudabile, quoniam consanguinitas de genere bonorū est, veluti amicitia. Et ideo illius de causa nemo fit deterior qui alijs dignus est. Imò cæteris paribus si scandalum caueatur, ille præferendus est veluti cæteri honesti amici. ¶ Vltima propositio. Antistites qui in ꝓpositō habet aut vniuersa sacerdotia, aut cuncta quæ pinguiora sunt, in consanguineos & affines ꝓfundere, etiā si adiuncta habeant intentionē nō conferendi nisi dignis, nō habent cōscientiam tutā: imo vix possunt à mortali macula eluī. Primū, q̄ qui hoc pacto affecti sunt, facile à suo affectu decipiuntur, vt eos ꝓ dignis ducant qui vere non sunt. Mox quòd non possunt non scandalū dare. Deinde q̄ alijs qui digni sunt, & forsan digniores, nō parum iniuriæ irrogant. Quin vero illis occasionem offerunt ne cū fauore & præmio sint destituti: segniores sint ad literarum studia, atq; ad probitatis studia exercenda. Quare bene inter alias iniquitates vetetum facerdotum ac iudicum deplorabat Michęas, capite tertio, q̄ ædificarent Sion in sanguinibus, & Hierusalē in iniquitate. ¶ Ad tertium plura D. Thom. respondit tempestiua. Primum est quòd qui in collatione sacerdotij munus principaliter à lingua mendit, puta vel laudem aucupati, ac perinde humanum fauorem, vel preces, aut ex quibus idem fauor humanus acquiritur, aut contraria inuidia vel odium cauetur, simoniaci labem cōtrahit. ¶ Quod si contra quis arguat: Qui dat ꝓptes laudes, aut precibus victus, gratis dat quare neq; pœnas incurrit iuris, perspectè pondere ctiā verba. Nō enim D. Tho. laudis intentionē, etiam si sit principalis, nec precū causam simoniæ simpliciter tribuit: sed quādo per hæc aliquod emolumentū temporale

Secunda ꝓpositio.

Vltima propositio.

Ad tertium argumentū. Prima assertio. D. Tho.

Obiectio

pretio

pretio æstimabile contenditur: vt si episcopus sacerdotiū regis famulo, aut eius precibus ductus conferat qui se apud regem laudibus efferat, quo hamo pinguiorem Ecclesiam possit expiscari. Imo vero neque tunc est simonia nisi quando id principaliter intenditur, cuius indicium est quando collatio fit indigno: nam cùm tunc principalis intentio non sit idoneitatis personæ, cōstituitur esse emolumētū temporalis. Quare criminis tunc iniustitiæ & infidelitatis adhæret insuper simonia. Atq; adeò recipiens præbendam tenetur eam relinquere, nisi denuò integretur prouisio. Quando vero nō nisi simpliciter laudes Antistes affectat, aut per preces amicitiā & gratiā, tūc nulla est simonia. Imò verò quando quis confert digno, præcipuè ꝓpter dignitatem, licet sinister oculus nō modò ad humanam laudem & fauorem spectet, verū & ad tēporale emolumentum & lucrum, simonia nō inficitur. Quòd si Innocentiū consulas super ca. Tuam. de ætate & qualit. ord. similia suo more docet. Cui & Caieta. in sua Summa, verbo, simonia, astipulatur. ¶ Secundum igitur assertū est quòd dum preces pro digno ꝓueniunt, tunc collatio nō est ex genere suo simoniaca: quandoquidem legitima subest tam precandi quàm conferendi causa. Potest nihilominùs illuc irrepere simonia mentalis si collatio non ꝓpter dignitatem fiat, sed præcipuè ꝓpter fauorem & emolumentū pretio, vt dictū est, æstimabile. ¶ At quia in sermonem de precibus & fauore incidimus, altera nos occupat dubitatio: Vtrum collatio metu extorta sit simoniaca, ita vt qui beneficium tale recepit, resignare ipsum teneatur. Idem enim præfatus cantor Parisiensis refert eodem Altisiodore tenet. Quoniā metus, inquit, pecunia est redimibilis. At verò eodē modo quo de consanguinitate & amicitia, respondetur: videlicet quòd etsi metu conferre indigno peccatum sit genere suo mortale: digno verò, nonnulla etiam culpa, quia collatio non fit legitimo fine: neutrum tamē est simonia: quoniam dare metus causa non est dare pretio. Nam etsi quis pretiū daret ad propellendum metum, nihilominꝰ qui metuit nil recipit. Imò verò nec sacramēta conferre ꝓpter metum ullo condemnatur iure: et si quis metu confessione audiret. Nec verò vulgò talis episcopus haberetur simoniacus. Sed tamē quādo ille metus incuteretur qui esset modo exposito pretio æstimabilis, tunc esset simoniacus et si ex vel eius aulicus cōminaretur episcopo quòd nisi sacerdotium tali personæ conferret de gratia regia excideret, nec; ad aliam esset ascensutus sedem. Qui enim tali metu sacerdotium conferret, id ad venandum episcopatum faceret: ac perinde simoniacus esset. Secùs si metus ei incuteretur amittendæ vitam, aut temporalia bona quæ possidet: nā tunc metuens nullum habet respectum lucri. ¶ At quoniam dictum est ob metum indigno cōferre, peccatum esse genere suo mortale, nō quidem simoniæ, sed iniustitiæ & infidelitatis. Postremus superest scrupulus: Vtrum nullus metus talem culpam excuset. Respōdetur tamen nullum in tali re excusante metum: nam cùm & diuinum ius & naturale id vetet, atque adeò facinus sit intrinsecè malū, potiùs gladio succumbendū est, quàm illud patrandum. ¶ Tertium dictū D. Thomæ est: Quenquā pro se rogare ad obtinendum sacerdotium, cui animarum cura subiungitur, præsumptuosum esse, ac proinde per suas ipse preces indignus reddi: atque adeò peccat pro indigno rogans. Si autem sacerdotium absque talī sit cura, ipse autem vitę sustentatione indigeat, citra simoniam potest id petere. Ratio prioris membri est, quòd dignitatem quæ ad animarum curam requiritur, si quis in se non agnoscat, iniustè appetit: si verò habere se crediderit insolentia turget: id quod libr. sequenti clarius patebit. De eūs autem de alijs simplicibus sacerdotijs. ¶ Hęc verum tamen sententia D. Thomæ nil mirum si minùm appareat rigida. Enimverò si de sola episcopali cura illa fuisset prolata, maximam haberet probabilitatē, vt libr. sequenti visum fuit. Exigit enim episcopalis professio in eo culmine perfectionem vt possit episcopꝰ cæteros perficere: vt Dionysius ait in libr. ecclesiasticæ Hierarchiæ. Et idcirco, vix non solùm procuratio, verū appetitus potest esse sine culpa: aut iniustitia; si appetens nō se agnoscat idoneum, aut præsumptionis, si id facilè credat. Cura autē animarum in parœciatis Ecclesijs nō tam excelsum exposcit perfectionis gradum. Et ideo non apparet tanta præsumptio si quis se dignum existimet. Secundò ad id arguitur. Potest esse tanta eorum raritas, qui ad parœcias regendas sint idonei, tantaq; ecclesiarū necessitas, vt viro cuius egregia fama populo habetur existimatio tam doctrinæ quàm vitæ, non modò non sit præsumptio, verū sit

Dubitatio.

Altisiodo. Solutio.

Ratio assertionis.

Prima ratio in D. Tho.

Secunda rō.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertia rō. charitatis virtus se ad id munus offerre. Tertiō. Potest etiam contingere tanta in prælatis corruptio, vt dignis posthabitis ecclesias omnes indignis comittant: quo certe casu non esset aliud quàm officium charitatis ad occurrendum tali pesti illum qui communi vulgi opinione idoneus habetur, & qui in se nullum crimen agnoscit, prodire, vt p̄ sui ipsius electionem alij impedirentur. Nā quāuis nemini de se credere liceat, nec leue aliquod peccatum habere, possunt nihilominus multi iustam habere probabilitatē suæ dignitatis, atq; adeò ardore charitatis labores sitire qui administrationi Ecclesiæ sunt necessarij: ac perinde cū Isaia dicere, Ecce ego: mitte me. Accedit & ea tua nos. de simonia. quod pro se rogantem vt in Canonicum eligeretur, reum non facit simoniæ. De hoc autem latiùs libro sequenti in tractatu episcoporum. Interim autē de parœcianis presbyteris sic est sententia D. Thomæ moderanda. Primùm non ait, vt de episcopo dicturus est, quod appetere talia sacerdotia sit præsumptuosū, sed pro se rogare: quod certe vix potest carere scandalo. Secundò id etiam sentit si res per se consideretur: nempè si prouisores sacerdotiorum diuinam legē ad vnguem obseruarent, digniores semper anteferendo. Ité in prouincia bene instituta in qua viri non desunt idonei. Tunc enim rogare pro se quęquam præsumptuosum esset & scandalo proximum: quia talem tunc virum non tam publica nec. ſsitas quàm priuata volūtas ad id adducere videtur. Imò verò non dicit S. Thomas huiusmodi præsumptionem semper esse mortale delictum quoniam potest esse leuius. ¶ Ad quartū respondetur secundùm Diuum eundem quod hypocrita non confert spirituale propter temporalem laudem, sed solùm seipsum tale demonstrat. Quare per talem simulationē potiùs furtiuè surripit laudē humanam, quàm ematiquapropter illa non est simonia.

Moderatio sententiæ S. Thomæ.

Ad quartū argumentū.

Quæstio. ¶ Huic autē responsioni affine est disputare, vtrum qui per hypocrisim aut aliam simulationem aliquid acquirit, teneatur illud restituere. Vt si quis nequam simulata sanctitate, aut dues efficta paupertate, eleemosynas aut beneficia acquirat, vtrum teneatur ea quæ sic acquisiuit suis dominis restituere? fuit enim assertio antiqui Alexan. & Altisiodoren. illius quidem quarta parte, quæstio. 86. membro. 3. huius vero lib. 4. capite, De restitutione. In quorum sententiam se cōtulit Adrianus eodem libro, in titulo, De restitutione. Et fundamentū istorum est, qd hypocrita fraude seducit populum, atq; adeo quicquid sibi illa vafricie acquirit falso titulo adipiscitur, ob idque nullum sortitur dominium. Perinde ac si ego Petro pecuniā deberem cuius personā mentitus Paulus illam à me extorqueret. Nec omnino opinio hæc quibuspiam probabilitate carere videtur, tametsi nimium sit acerba. Arguunt autem cōtra se ipsi hoc pacto: Si episcopus occulto criminoso, aut alteri alias idigno, quē crederet esse legitime idoneū, beneficiū cōferret, collatio teneret: quāuis falsus titulus in causa eius fuisset: ergo eodē pacto dominium acquirit hypocrita. Respondet Alex. antecedente confesso, inficiando consequētiam. Quoniā qui inidoneus est sacerdotio nō fingit probitatem illo fine sicuti hypocrita. Quapropter hypocrita fur est & latro. Alter verò etsi ecclesiā ingrediens indignus sit, ingressum tamen legitimum habet. Ex hac tamen istarum solutione duo sequūtur. Primum contra ipsos, q̄ nō omnis hypocrita teneatur ad restitutionē eorum quæ talibus intuitu illi erogantur, sed ille præcisè qui intentione & causa illius lucri hypocrita fit: nam par esse debet ratio illius atq; alterius qui sacerdotium suscipit. Quocirca ex eorū solutione sequitur secūdum: Quòd si quis sanctitatem qua careat ea intentione simulet vt ab episcopo sacerdotium aucupetur, simoniam similiter cōmittat, restitutioni obnoxiam: quod re vera non esset assertu securū. Aliàs multi essent qui mala fide præbendas possiderent, atq; adeò multi curati, quin verò episcopi qui vere non essent tales: quod qui concederet, multas Ecclesiasticas functiones suspectas redderet: atq; inualidas. ¶ Igitur prædicta opinio si quid veritatis habet, his est moderaminibus temperanda. Primum de culpa nemo dubitat quin fit grauis, tali visco inescare populum ad extorquendam eius substantiam. Sed quantū ad restitutionem animaduertendum est, aliud esse quicquam alteri porrigere sub cōditione: hoc est, do si sis talis qlis appares. Aliud verò absolutè donare etsi motiuū sit illa qualitas quæ apparet. Collationes autē sacerdotiorum dignitatūq; ecclesiasticarū ambigere non licet quin absolutè fiant, & absq; vlla prorsus conditione perinde atq; sacramētorū dispensationes. Alioquin nihil esset in ecclesia firmū neq; solidū. Quare qui aliter hæc

Adrianus

Fundamentum proximæ opinio.

Argum. cōtra præteritum opinio.

Solutio Alexandri.

Replica contra solutionem.

hæc munera dispensare cogitaret, nō id faceret quod ecclesia intendit. Quo fit vt etiā si quis ad ecclesiam assumitur, illa intētione mēdosam sanctitatem venditasset, nihilominus collatio teneret. Et q̄uis post adeptionem dignitatis, aut cuiuscunq; sacerdotii quis vitā suam corruptis moribus contaminet nihilominus verè possidet, neq; ad restitutionem tenetur fructuū. ¶ Per hæc ergo fermè de eleemosynis iudicandū est. Enimuerò si qui eleemosynā aut hypocritæ aut diuiti personato pauperi largitur: sub tali conditione id faceret, si verè est quod apparet, certum est non transferre dominium, illa non assistente cōditione. At vero nō illo pacto conferri censentur, sed absolutè donatur: tametsi motiuum sit falsum: & ideo re vera credendum est transferri earum dominium etiā in hypocritas & falsos pauperes conferantur. Quod autem absolutè donētur inde apparet quòd homines propter Deum eleemosynas largiuntur. Imò quodammodò Christo ipsi inguntur. Imò quodammodo Christo ipsi iniuntur. Nam quod vni, inquit, ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et ideo nō debet tam exacta fieri inquisitio dignitatis personæ ad porrigendū stipem. Et cōfirmatur: nā vt Adrian. ipse concedit quando causa finalis est vera, licet motiua sit falsa, translatio dominij non impeditur: vt patet in alijs negotijs. Si enim quis famulum quē putat esse bonum cōducat, licet non sit talis, nihilominus acquirit mercedis dominiū: dūmodò seruiat, quæ fuit causa finalis: quanuis non tam bene seruiat, vt herus putabat. Eleemosynarum autem finalis causa est, charitas Dei, qui solem suum oriri facit super bonos & malos: ergo licet motiuum sit falsum, scilicet personæ dignitas: non impeditur dominium. Aliàs qualecunq; mendacium diceret pauper, subiceretur restitutionis iugo. Et postremò ex alio istorum asserto arguitur. Si hypocrita & mentitus pauper tenetur restituere: quæritur cui facienda sit restitutio. Respondet Alexand. non illis qui eleemosynas porrexerunt: quippe qui propter Deum earum à se dominiū alienauerūt, sed facienda est reipub. vel alijs pauperibus qui bus fuissent fortè collatæ. Sed contrà redarguitur. Si qui eleemosynas largiti sunt à se dominium abdicarunt sit vt in ipsos trāstulerint quibus tribuerunt: nam in Deum nō trānstulerunt nisi in istos quibus eius causa donarunt. Porrò ergo opinio illa non est necessaria. Quod si nos rursus vrgeas: Illi eleemosynas porrigentes non sponte fecerunt & voluntariè: quandoquidē ignorantia fuit in causa, quæ secundum Aristot. facit inuoluntarium. Quare D. Thomas ait hypocritam furtiuè surripere laudes. Inuoluntaria autem donatio nō valet. Negatur prior præmissa, non enim omnis ignorantia facit inuoluntarium quādo non ignoratur potissima causa operis. Sciunt autem omnes misericordiam officium esse charitatis, quòd nō indiget tanta exploratione meritorū personæ: quoniam licet pauper nō sit dignus, nulla tamen fit meritorum iactura. Et ideò quā q̄ eadē dignitas ignoretur, nihilominùs spōtanea est misericordia. Hoc in quotidianis eleemosynis astruxerim: nā si insignis impostor eximiā, vel sanctitatem vel necessitatē effingeret, vt graue æris pondus exprimeret, crediderim talem pessimum ad restitutionem teneri: nam tunc ingens eleemosyna illa nō esset censenda spontanea, sed per fraudem extorta. ¶ Soluta ergo restant argumenta in contrarium. Conceditur enim talem hypocritam deceptorem esse, & quodāmodo falso titulo qui in eo sit corrasisse eleemosynas: sed negatur nihilominùs, propter rationes dictas, dominiū non acquisiuisse: quoniā vitronee in illum translatū est. Neq; simile est quando vna persona pro altera supponitur. Si enim quis mihi diceret esse Petrum, cui ideo id tribuerem quod nō nisi Petro largirer, si non est Petrus, non tenetur datio: sicut non teneret matrimoniū. Error autem in moribus aut in bonis fortunæ non habet eandem efficaciam ad eliden dum contractum.

Qui simulat se pauperta te eleemosynam extorquet ad restitutionem non tenetur

Cōfirmatio præteritæ assertionis.

Ratio alterna ad idem.

Solutio Alexandri.

Replica.

Obiectio.

Limitatio superioris dicti.

QVÆSTIO OCTAVA,
De restitutione Simoniæ & pœna Simoniaci.

ARTICVLVS. I.

Vtrum quicquid per simoniam vel datur vel recipitur, sit restitutioni obnoxium.

POstrema demum quæstio de simonia, vt restitutionē, ac reliquas pœnas explorare oportet. Apparet nanque non esse necessarium vt quisquis per p simoniam prebenda aliqua aut dignitate potitur, debeat illam relinquere. Sunt enim spiritualia

Primū argumentum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quædam quę ſemel obtenta abijci nequeũt: vt caracteres qui per ſacramentales cõſecrationes imprimuntur: ergo illi licet ſimoniacè acquirantur, non ſunt reſtituendi. ¶ Secũdo. Contingit epiſcopum ſimoniace eſſe p̃motum, cuius ſubinde pœna eſt ſuſpenſio: & tamẽ ipſum ſubdito ſub anathemate iubere vt à ſe ordines ſuſcipiat, qui ideo videtur ad obedientiam obligari: nemo tamẽ ab eo qui poteſtatem non habet conferendi, intenta re debet recipere: ergo epiſcopus per debitum ſimoniæ ab illa epiſcopali poteſtate non ſuſpenditur. ¶ Tertiõ, Nemo p̃ illo delicto puniendus venit quod ſe neque ſcit neque volente factum eſt: liquidem pœna ſoli voluntario delicto debetur: contingit autem nonnunquã vt quis ſpirituale qd piam accipiat, alijs clam ipſum id procurantibus: ergo nõ eſt quòd ille debeat collatione ſibi facta priuari. Quarto. Nemo pro ſua culpa debet cõmodum reportare: vſu tamẽ venire aſſolet vt ſi ſimoniacus id quod ſic acquiſiuit reſignaret in rem eorum cederet qui fuerunt ſimoniæ participes: vt pote quãdo prælatus aut totum collegium cui faciẽda eſt reſtitutio in ſimoniam cõſenſit, ergo tali euentu nulla eſt reſtitutio facienda. ¶ Quinto. Dum quis per ſimoniam ad ſolẽne votum religionis admittitur, non poteſt ab eodem ſe voto religare, ergo ab eius reſtitutione quod per ſimoniã adeptus eſt abſoluitur. ¶ Sexto. Exterior pœna in hoc ſæculo non debet pro intimo cordis motu infligi: quippe qui ſoli Deo patet: accidit autem ſimonia non ſolum foris inopere, verũm. & intus in corde: qua ratione, vt ſuprà patuit, p̃ voluntatem definitur: ergo eiuſmodi ſimonia nulli eſt reſtitutioni obnoxia. ¶ Septio arguitur. Multò plus eſt ad altiora promoueri quàm in ſuſceptis permanere. Quando quę autem cum ſimonia ſit diſpẽſatio vt ad ſublimiora eueh̃antur: ergo non ſemper debent ſuſceptis orbari. ¶ In contrariũ eſt ſententia illa canonis. Si quis epiſcopus. 1. q. 1. Qui ordinatus eſt, nemo ex ordinatione vel p̃motione quę eſt per negotiationem facta proficiat: ſed ſit alienus à dignitate vel ſolicitudine quã per ſimoniam acquiſiuit.

Argumẽ. 2. *Argumẽ. 3.* *Argumẽ. 4.* *Argume. 5.* *Argum. 6.* *Argum. 7.*

Cõcluſio reſponſiua.

AD quæſtionẽ vnica concluſione reſpõdetur: Quicquid per ſimoniã acquiſitũ eſt, ſiue pecuniario pretio, ſiue munere alieno permde valente, reſtitutioni ſubiectum eſt. videlicet, neq; qui ſpirituale emit retinere illud põt, neq; pretium ille qui vendidit. Probatur cõcluſio. Nemo id retinere poteſt quod cõtra voluntatẽ Domini acquiſiuit: vt ſi diſpenſator res heri ſui diſtraheret neq; ipſe poſſet retinere pretiũ, neq; res emptores retinere. Dominus autẽ, cuius diſpenſatores ſunt eccleſiarũ præſẽcti, lege cauit, nẽ ſpiritualia quæ gratis ipſis in cõmune bonũ collata ſunt, pretio diſtribuerent: ſecundũ illud Matth. 10. Gratis accepiſtis: gratis date: ergo ſi pretio eodem ſpiritualia diſpẽſantur neq; vẽditor pretium, neq; emptor ſpirituale retinere poteſt. ¶ Circa hanc concluſionem cum eius, quæ S. Tho. eſt probatione, primũ dubium eſt quo iure vigorẽ habeat veritatis: diuinone & naturali, an verò ſolo pontificio. De hoc nanq; nulla extat dubitatio. Totũ enim canonicum ius id conclamat: vt patet canone citato. Si quis epiſcopus vbi qui dignitatẽ per ſimoniã emit, ab eadem iubetur eſſe alienus: & can. presbyterum. ea. cau. & quæſt. qui per pecuniã Eccleſiam obtinuerit, priuari ea iubetur. Et vice verſa, cap. de hoc. de ſimonia. Reges qui pretium vt in electionem cõſentirent acceperint, idem pretium reſtituere coguntur. Et in Extrauã. Martini. 5. quæ extat inter acta concilij Conſtantienſis, ſeſſione. 43. Sancitum eſt vt electiones, poſtulationes, & quiſquiſiones ſimoniacę nullę ſint ipſi iure. Vnde fit vt neq; præbendæ neq; pretiũ p̃ ipſis penſum retineri valeat. Id quod et Paul. Secundus in ſua. Extrau. cũ delectabile. conſtãtiſſimum eſſe voluit. Præterq̃ quòd eiuſmodi ſimoniaci prælati perpetuæ damnationi per adiguntur, & excommunicati ab ordinis officijs ſuſpenduntur: vt patet ibidem, & cano. Si quis dator. & can. Si quis epiſcopus. 1. q. 3. Quin verò mediatores, & itercurrentes, ac procuratores omnes excõmunicãtur ibidem. Vtrùm vero iure etiam naturali ac perinde diuino vtraque reſtitutio, ſcilicet tam præbendæ quàm pretij ſit iuſſa, ambigitur. Et quidem quòd qui ſacerdotium vendidit ad pretij reſtitutionem teneatur, manifeſtè ex naturali, diuinoq; iure colligitur. Nam cùm ſpirituale non ſit natura ſua vendibile, ſed gratis dari iuſſum, vt per verbum Chriſti proxime citatum conſtat, palam eſt inique recipiſcenti de vſuraria pecunia ſuprà monſtratum eſt. Quod autẽ ille qui præbendam vel quippiam ſpirituale pretio recipit teneatur diuino naturalive iure illud relinquere, nulla videtur ratio conuincere: nam vt in exẽplo concluſionis perſiſtamus, bifariam

Probatio cõcluſionis. *Dubium.* *Paulus. 2.* *Qui ſacerdotiũ vẽdit diuino aut naturali iure tenetur reſtituere pretium.*

bifariàm diſpenſator poteſt res domini contra eius voluntatẽ alienare. Vno modo quia dominus nullatenùs id præcepit, & tunc iure naturæ ille cui hæc traduntur non acquirit dominium. Altero modo quia herus præcepit, vt gratis dentur verbi gratia, pauperibus diſtribuatur frumentum. Et tunc etſi diſpenſator id pauperibus diuẽdens teneatur pretium reddere: tamen pauperes qui gratis erant accepturi, etſi quippiam pretij rependant, nullatenùs tenentur res ipſas reſtituere. Pari modo Dominus præcepit diſpenſatoribus ſuis ſpiritualia gratis diſtribuere: ergo qui idonei erant, etiam ſi emerint, non tenentur id quod emerunt reſtituere iure diuino neq; naturali: ſed ratione eccleſiaſtici iuris caſſantis huiuſmodi prouiſiones. Id quod exemplo vſuræ confirmatur. Etenim quanuis qui dat ad vſuras reſtituere ſit obligatus, qui tamen pro mutuo vſuram ſoluit non tenetur. His rationibus probabile fortè quibuſdam fiat in iure diuino, & naturali nõ fundari, vt emptor ſpiritualium teneatur illa reſignare. At vero ſecùs res habet: nam in primis Diuus Thomas & doctores ex illo diuino iure, Gratis accepiſtis, gratis date: inferunt ſpiritualia empta eſſe reſignanda, imò nõ Doctores modo, verùm & iura ipſa: Demonſtratur ergo non modò pretij, verũ & ſpiritualium reſtitutionem fundamẽtum à iure diuino ducere, licet parum differẽter. Spirituale non ſolùm vẽdere, verum ipſum emere eſt ſimonia: ergo in iure naturæ eius fundatur reſtitutio. Probatur antecedẽs. Spirituale eſt mera gratia Dei: gratia autem nõ modò gratia eſſe deſinit: quia non gratis datur, ſed quia non gratis recipitur: vt probè Leo Papa adnotauit in ca. Gratia. 1. q. 1. vbi ait. Gratia ſi nõ gratis datur vel recipitur, gratia nõ eſt. Et Vrbanus cap. Saluator. 1. q. 3. dicens: Qui Dei Dona quæ gratis accipiuntur vt gratis dentur propter ſua lucra vẽdit, vel emit cum Simõne donum Dei poſſideri pecunia exiſtimat. Imò Simõ in hoc priùs q̃ ſpirituale emere voluit, cõtra Spiritus ſancti gratiã, atq; adeo cõtra ius diuinum peccauit: licet poſteà eandem gratiam vendere cogitaret. Neq; ſolùm gratiæ emptio diuino iuri aduerſatur, verùm & contra ipſam eſt rerum naturã: nã gratia non pretio, ſed gratis poſſideri debet. Itaq; etſi Chriſtus tantum dixeris, Gratis accepiſtis, gratis date: in eo tamẽ q̃ dixit, gratis date, intellexit q̃ omnes gratis debent accipere. Vnde non minori iniu-

Emens ſpiritualia tenetur reſignare in re diuino. Nõ aſſerti.

ria ei infert qui emit q̃ qui vendit: nam vult Deus gratiam ſuam ſibi ſoli deberi: & qui emit, profitetur ſe non à Deo ipſo, ſed à venditore recipere. Quocirca non ſolùm vendere, verum emere, quia eſt contra diuinã gratiam, peccatum eſt, vt ſupra diximus, contra religionem. Atque in hoc ſimonia ab vſura differt. Vſura enim ſolùm prohibetur in bonum proximi: puta ad cauendum iniuſtitiã ne pretium pro eo quod non eſt vendibile recipiatur, quare vſura ſolùm ex parte accipientis, & non ex parte dantis eſt iniuſtitia. In ſimonia verò ex vtraque parte peccatur contra religionem, & contra Dei iuſtitiam: quippe qui non tantùm diſpẽſatoribus ſuis iuſſit gratis illa donare, verùm cunctis inhibuit ne eliter quàm gratis illa reciperent, vt illa ratione confiterentur à ſolo ſe Deo ſuſcipere. Et per hoc liquent eorum argumentorum ſolutiones quæ proximè faciebamus. Igitur ſi ſpiritualia emere, ſimonia eſt, cõtra ius diuinum & naturale: nempe cõtra rationem gratiæ: & ideò ibidem iactum eſt reſtitutionis ſpiritualium fundamentum. Dixerim, iactum fundamentum: quoniam modò id ſolũ conſtituimus, quod tam emptio quã venditio ſit iure naturali, ac diuino ſimoniam verò eodem iure impediatur tranſlatio, tam præbendæ, quàm dominij pretij, vt reſtitutio ipſa petinde atque in vſuram ſit de iure diuino, in reſponſione ſexti argumenti inter enarrandum cap. mãdato, de ſimonia. dilucidabitur. ¶ Poſt hæc ad penitiorem conclusionis intelligentiam recolenda eſt, ſicuti vſuræ, ita & ſimoniæ celebris diſtinctio, in realem, ac mentalem. Simonia realis eſt illa quę pacto ſit vel expreſſo, vel tacito: hoc eſt nutibus ſignificato. Quanuis niſi poſtea re vera ſequatur executio pactis: hoc eſt ſi nõ ſoluatur conſtitutum precium, tunc venditor ad nullam in conſcientia reſtitutionem teneatur: vt de vſurario etiam diximus: quandoquidem nihil recepit. Vtrùm vero qui præbendam recipit teneatur illam reſignare, ſtatim examinabitur. Simonia vero mentalis eſt internum propoſitum & intentio dandi, aut recipiendi ſpirituale pro temporali: ad cuius percipiendum intellectum ad id recurrito quod lib. 6. de vſura mentali diximus. Eſt enim lubrica falla xq̃ illa regula, quòd principaliter intendatur pretium, aut minùs principaliter: ſed eſt philoſophico more ex obiecto mẽs perpẽdenda. Nimirum vt illa præciſè mentalis ſimonia cenſea-

Diſtinctio. ſimoniæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ita simonia mētalis cen senda est cu ius obiectū est simonia realis

tur, cuius obiectum est simonia realis: scilicet intentio dandi recipiendive spirituale, p pretio temporali. Vnde si quis episcopo ex sua liberalitate ad conciliandam eius amicitiam seruit & certus sit neque se recepturum neque episcopum largiturum pro seruitio, sed speret quòd factus amicus forte id gratis dabit, cuius ipse est dignus, nulla est mentalis simonia: quia obiectum ipsum, scilicet, dare ratione amicitiæ, nulla est simonia realis. Neque si cogitet dare aliquid liberali honestaq; datione, quasi gratias referens, aut quasi aliquid ex laudabili consuetudine debitum. Neque vice versa si episcopus taliter intendat recipere. ¶ Colligit autem Caietan in sua summa trinam simoniæ speciem. Prima consistit in sola intētione absq; vllo opere. Nempe cùm quis mete decernit spirituale vendere, aut emere: quam quidem certissimum est non esse pœnis iuris subiectam cū ecclesia de illis non iudicet. Secunda verò est, de qua Doctores loquuntur; dum quis foris munera offert intentione prava, sed latente. Dum scilicet celat qua intētione id facit. Et dum prælatus corrupta etiam intentione quam occult, spirituale confert. Tertia, inquit, quando pactum interuenit, sed non mandatur executioni. Imò antequam collatio fiat vtrinque à præcedenti conuentione desistitur. Hæc autem non tam mentalis dicenda est, quàm realis nondum perfecta. Propter quam licet peccatum sit graue, nemo pœnas iuris incurrit. ¶ Dubium hinc autem non dissimulandum exurgit: Vtrum sicuti contingit simonia mentalis absq; reali, ita vice versa cōtingere realis posit absq; mentali. Est, verbi gratia, deceptor quispiam atque impostor qui pretium episcopo pro sacerdotio pollicetur, idq; instrumento confirmat: absq; vlla tamen implendi intentione. Apparet tunc ex vna parte simoniam oriri: quandoquidem si hoc innotuisset ecclesiæ, pœnis ille iuris adigeretur expoliareturq; sacerdotio. Ex alterā verò nulla videtur simonia: vt potè cùm externa operatio ex intentione sit pessanda, à qua speciem sortitur.

Triplex species simoniæ

Dubium

Solutio.

Dicendum ergo re vera non esse simoniam: neq; in foro cōscientiæ præbenda donatum teneri eā relinquere: vt Caie. ait q. 100. primo quoli. Ecclesia tñ certior rei facta, quia de exterioribus iudicat, legitima præsumptione

Omnis simo nia realis ad restitutionē

omnem condemnaret. ¶ His deniq; prælibatis conclusio in primis restitutionem imperās, omnem complectitur realem simoniā, vbi pretium verè solutum est. Vbi autē pactum præcesit, sed nō subsequutum est pretium, iam dictum est venditorē ad nihil teneri, sed solùm ad delicti pœnitentiam. Vtrùm verò emptor teneatur sacerdotium dimittere, distinguendum est. Si enim ante collationem explicat se pretium non daturum, non dubium quin collatio, si fiat, teneat: neq; opus est dispensatione habilem eum reddente ad suscipiendum. Et vsq; ad hanc veritatem intelligendum est veridicum illud dictum, cuius modò meminimus. Quòd si pactum non mandetur executioni, non incurritur in pœnas iuris. Si verò sub tali pacto collatio fiat, nullatenus hæsitari debet quin collatio nulla sit. Id quod propterea tam asseueranter affirmamus, quòd video nonnullos de hoc deceptos. Et in primis assertio fuit Sancti Thomæ in articulo præcedenti: nam ob id consulto expressit, quòd si aliquis det rem spiritualem pro aliquo temporali obsequio exhibito, vel exhibendo, simonia est. Et ratio est manifesta: nam illic est expressa emptio, & venditio. Qui enim credito vendit, verè vendit. Adde quòd collatio non dependet ex futuro contingenti, sed supposito pacto, protinus absolutè fit. Quare iam inde est simonia quicquid postea subsequatur: vt delicet siue pretiū soluatur siue secus. Alias nunquam sub pollicitatione committi posset usura: quod est falsum. Neq; refert pactū scriptō & cum iuris solennitate fuerit celebratū, an solo verbo inter duos absq; arbitris: dum modò fidem tuam impignores pollicitus te daturum pro præbenda: quandoquidē inde exoriretur ciuilis obligatio, quę in alia materia firma esset, & valida: secus si non interueniat talis obligatio, sed aliqua spes fiat alicui iure referendæ gratiæ de honestate.

obligat vbi pretium solutū est.

Dubium

¶ De simonia verò mentali, obligētne ad restitutionem, in responsione sexti dicendum est. Interim ergo de reali dicere cōsequitur, cui, quomodoque sit restitutio facienda. Et prius quidem de pretio, inox de præbenda aut re alia spirituali suscepta. Et quidem quando ante rei spiritualis collationem præcedens pactum dissoluitur: etiam si pretium fuerit solutum, nullum est dubium quin restitutio eidem sit facienda qui pretium largitus est: siquidem, vt modo dicebamus, ob illam simoniam nemo sit reus pœnarū iuris. Confessio est Caietani in sua summa. At verò si simonia executioni mandata sit, scilicet collatio tam pretij, quàm præbendæ facta,

Quādoam rei spiritua lis collatione pactū prius dēs dissolui restitutio ac cepti pretij ei faciēda & qui soluit. Caieta.

tunc

Dubium. D. Thom.

tunc est dubium. Omnes enim in hoc consentire videtur, etiam Diuus Thom. in solutione quarti: quod restitutio pretij sit facienda, vel ecclesiæ in quo simonia confecta est, aut pauperibus. Augustinus enim, vt habetur cap. Non sanctum. 14. q. 5. restitutionem male acquisitorum pauperibus adiudicat: cap. vero. de hoc. & capi. audiuimus. de simonia. eiusmodi pretia simoniaca ecclesijs restitui iussa legimus. Idemq; expresse Cæsar imperauit in Authentico. de sanctissimis episco. Attamen si res penitius inspiciatur, distinguendum est. Etenim post condemnationem, extra controuersiam faciendam esse constat restitutionem ecclesiæ, vel pauperibus, aut quemadmodum Papa iusserit: quoniam & qui dedit: ob crimen, mulctatur æque quod dedit: & qui recipit, dominium non acquirit. Verùm tamē dum crimen non est delatum sed in foro conscientiæ latet, persuadere aliud mihi non possum quàm quòd restitutio prę tij facienda sit eidem qui dedit. Et ratio est quod lex pœnalis, vt libro primo disputauimus, ante condemnationem reum non ligat, vt ipse teneatur exequutorem esse sui supplicij, aut mulctæ. Cùm ergo ille præbendæ emptor ob crimē veniat suo pretio mulctandus sit vt ante condemnationem de crimine nō amiserit, vel dominium, vel possessionem, vt illic declarauimus: ac proinde cū dominium translatum non fuerit in recipiētem, sit vt suo sit domino redhibendum. Neque quicquam refert iure ne diuino & naturali an solo ecclesiastico impediatur trāslatio dominij. Posset enim forsan in præsentia rum quispiam cōmittere translationē pretij non esse prohibitam diuino iure, aut naturali: nā licet Dominus noster iusserit gratis spiritualia conferri, nihilo minùs quia præbenda res est æstimabilis pecunia, quanquā vendere peccatum sit, nihilo minùs iure naturali acquiritur pretij dominium, pariter vt præbendæ: sed quia ecclesia annullauit cas suitque tales contractus, vt patet iuribus suprà citatis, proclamantibus esse nullos potuit ipso facto pretium applicare pauperibus. Huiusmodi autem commentum bifariàm, vt reor, peccat. Primum enim arbitror iure diuino & naturali dominium pretij nō transmitti. Nam cùm Deus gratis dare iusserit pretium, pro re non vendibili datur. Quicquid sit de collatione præbendæ. Secundo etiam si talis annullatio contractus ex solo statuto ecclesiæ ortum habuisset, nō potuit eadem sancta ecclesia simoniacū emptorem in dicta causa in pœnam adigere, quousq; esset de crimine condemnatus. Ex his ergo sequitur quòd qui tale pretium recepit, perinde atque vsurarius debet absque vlla mora nullaque expectata iudicis sententia restituere illud tanquam alienum, cuius dominium non habet, dummodo cautionē capiat ne posteà cùm fiscus resciuerit, cogatur iterato soluere. Quanuis illi qui dedit repetitio iure non permittatur: quandoquidē re cognita pretio mulctabitur. ¶ De restitu tione autem præbendæ longe diuersa est ratio: etenim si collatio facta est, restituri immediatè priori possessori non potest. Quoniā dum prælatus secundum suam æstimationem Petro contulit, Paulo simpliciter abstulit. Quare neuter eius dominus est: videlicet, neq; Paulus, quia illi fuit adempta: neq; Petrus, quia ratione simoniæ inidoneus factus est recipiendi. Quocirca Paulo restitui aliter non potest, nisi in resignatione in arbitrio prælati facta qui reddat: præuia tamen dispensatione super irregularitate per simoniam contracta. Quanuis retecta Papæ simonia, qui solos simoniacos habiles reddere valet, nihil obstat quo minùs Petro denuo, pui deatur. Sed est aduertendum q̄ quis simoniacus solo iure pontificio irregularis sit atque inhabilis ad recipiendum sacerdotium, vel rem spiritualem, atque adeo eodem iure impediatur translatio dominij, vt articu. proximo aperitius fiet: nihilo minùs ius illud cogit, vt nulla expectata sententia protinus resignet præbendam: vt pote cuius non est legitimus possessor. De reuētibus autem perceptis in solutionibus tertij & quarti dicendū.

Simoniacus post cōdēna tionem resti tuere debet ecclesiæ vel pauperibus alias ei qui dedit.

Ratio pxi mæ assertio nis.

De restitutione autem præbendæ longe diuersa est ratio

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumētum multa Diuus Thomas respondet. Primum quòd etsi quis sacro ordine simoniacè initiatur charactērē propter sacramēti efficaciam suscipiat, haud tamen sacramentali gratia propter obicem simoniæ suffunditur. Secundò subdit quòd ab ordinis executione suspenditur ob id quòd quasi furto contra dominiditur voluntatem charactērem surripit. Vbi id q̄ anteà diximus recolendum est: nempè quòd non solùm dare, verùm recipere spirituale pretio, delictum sit simoniæ. Tertiò addit suspensionem ordinis eo protendi, vt non modò suspensis non liceat ordinis munere fungi, verùm neq; alijs fas sit eis in tali executione communicare, siue delictum publicum fuerit siue occultum. Itaque dum

quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis pretio quantumuis occulto, hoc est, nõdum in ius foras delato, sacerdotalem ordinem susceperit, neque celebrare potest, neque alij, qui id sciuerint eius celebrationi interesse. Quarto subiungit talem simoniacum repetere non posse pretium, intelligo hoc autem in publico foro, vt nuperrime dicebam: nam priuatim ante condemnationem arbitror eidem esse restituendum. Quinto denique concludit quod simoniacus inde factus quòd ordinem simoniace contulit, aut præbendam, vel dedit, vel recepit, vel mediator fuit si delictum sit publicum, pura iudiciali foro, iure suspenditur & quo ad se, & quo ad alios: si verò secretum, tunc duntaxat est suspensus quo ad se. Notanda ergo hic est differentia quod in collatione beneficiorum: nec dans, nec recipiens quando delictum est occultum est suspensus quo ad alios, sed tantùm quoad se. In collatione autem ordinum licet conferens eadem liberetur lege, scilicet, vt crimine occulto, non sit suspensus, nisi quo ad se recipiens tamen, etiam si sit occultum, vtroque modo est suspensus. Sententia est antiqua, quam Panormita. super capitu. tanta. de simonia. comprobat. Et arbitror eam esse rationem quod cùm in suscipiendo radix ipsa infecta fuerit, non soluti ipsum ab executione voluerunt iura arcere, verùm & quoscunque priuatim id scientes quantis crimen occultum esset: hoc est non in publicum iudicium pertractum. Dator verò si legitimè erat ordinatus, satis duxerunt, vt ipse abstineret, reliqui verò non tenerentur eum euitare, nisi publicitus esset condemnatus. De istis suspensionibus extat iura in Extrauag. Martini suprà citata, Sacro. quæ est in concilio Constantien. & in Extrauag. damnabile. eiusdem Martini, & Eugenij. & in alia, Cùm detestabile. Illa autem quæ de aliorum communicatione cum simoniacis hic recensentur, ad seculum Diui Thomæ referenda sunt: nam posteà ad consulendum timoratis conscientijs decretum est in concilio Constantiẽ. vt nemo excommunicatum vitare teneatur, nisi nominatum, vel eum qui fuerit publicus clericorum percussor. Nec satis est quod sit nominatus generali nomine crimnis, puta simoniacus, aut hereticus. sed requiritur quod sit de proprio nomine expressus. Alias non esset delicatis conscientijs satis succursum. Quare cùm omnis excommunicatio suspensionem secũ afferat, fit vt etiam à suspensis antequàm publica sententia nominati sint, possint legitimi subditi sacramenta suscipere, etiam absolutionis. Imò verò subdito suum ius petenti parocius potest sine culpa illi sacramentum administrare: quia hoc totum in fauorem subditi indultum est. Dum modo tamen nõ celebret: id quod peccator citra immane sacrilegij crimen facere non potest.

Panormita. *Rõassertio.* *Martin⁹.* *Eugenius.* *Concilium Constantiẽ.*

¶ Ad secundum pari modo respondetur, q̃ ab Episcopo simoniacè promoto nõ solum propter præceptum, verùm & propter eius excommunicationem nemo debet ordines suscipere absque dispensatione. Idque, vt Diuus Thom. ait tasu etiam quo subditus probare crimen non possit. Aliàs recipiens participaret cum illo in crimine. Hoc autẽ simili modo quo ꝓximè dicebamus venit intelligendum, loquebatur eiñ secundùm leges sui seculi. Iam quippe nunc nisi talis episcopus nominatim sit excommunicatus, potest subditus iuxta dictum decretum ab ipso petere sacramenta. Si tamen ei sit necessarium. Neq; verò episcopus tunc administrans delinquit. Secùs si sua sponte ingereret: vt si subdito non petente præcepto eum ad recipiendum vrgeret. aut si extraneos ordinaret. Quare tunc subditus non tenetur ei parere. Ab episcopi autem communione qui aliter quàm per sui promotionẽ simoniacus est, nisi crimen esset iuridicè publicatum, neque secundum iura antiqua vllus tenebatur abstinere. ¶ Ad tertium respondetur bifariam quenquã, veluti de vsurario & fure dictum est, ad restitutionem teneri. Vno modo ratione acceptionis: quando scilicet peccauit accipiendo. Altero verò ratione rei acceptæ, quando videlicet rem possidet quæ non est sua. Igitur dum quis sciens & prudens, sua sponte vel ordines, vel ordinibus adiunctas præbendas suscepit, tenetur tunc ratione acceptionis. Quapropter non solùm ijs priuatur quæ accepit: nempe ordinis executione & beneficio cum perceptis fructibus, verùm & alios quos forte non percepit: potuisset tamẽ alius legitimè possessor percipere, restituere tenetur quia omniũ dãna per iniuriã dedit: deductis tñ expẽsis causa fructuũ factis: si etsi quos in ecclesiæ vtilitatem legitimè, vt tenebatur, fecit. Quando verò sc. nesciente, neque volente per simoniam promotus est, tunc quidem solùm tenetur ratione rei acceptæ: & ideo cùm primùm resciuerit, ab ordinis executione suspensus esse debet: sed tamen eos tantùm fructus restituere, quibus factus est ditior. Haud tamen eos insuper, quos suis vsibus bona fide insumpsit. Si verò ille qui pecuniam eius nomine obtulit in fraudem id fecit atque astu, vt posteà ipse expoliaretur, tunc nisi ipse consenserit nullatenus expoliandus est. ¶ Ad quartum respondet Diuus Thomas quod tam pecunia vel possessio, hoc est, prælato impensa, quàm etiam fructus simoniacè percepti sunt ecclesiæ restituendi, etiam dum prælatus vel aliquis collegij in simoniam consensit. Si autem totum collegium fuerit eodem contractu infectum, tunc per facultatem prælati faciendi est restitutio, vel alteri ecclesiæ, vel pauperibus. Et quidem id quod de fructibus asserit, ad verbum verissimum est secundùm antiqua iura: tamen si iam nunc mos habet Romanus vt Papæ obtingant ad suos sustinendos apostolicos sumptus. Quare cum illo fieri super eos potest cõpositio, abilloq; obtinent remissio. Quod autem de simoniæ pretio addit, intelligendum arbitror eo modo quo suprà à nobis expositum est. Nempe post quàm quis fuerit criminis cõdemnatus: nam dum res est occulta, existimo ei qui dedit redhibendum. ¶ In solutione ad quintum enarrat Diuus Thomas decretum Lateranensis concilij sub Innocentio Tertio qd proxime eius tempora celebratum est, referturque capit. quoniam. de simonia. vbi qui ad religionis professionem simoniacè sunt recepti, nisi sustentationis gratia (vt suprà explicatum est) non quidem solẽnis voti obligatione liberantur: quia nequiuerant: sed tamen de suo monasterio repulsi ad perpetuam pœnitentiam in arctiori regula sub eundam addiuntur. Quod autem subsequitur, nihil ad præsentia tempora attinet, sed ad illos qui ante eiusmodi decretum fuerant delinquentes: qui scilicet tantùm cogebantur in alijs conuentibus eiusdem ordinis cõmorari.

Ad 4. arg. *Diui S. Th.* *Ad quintũ. Concilij Lateranens.* *Ad sextum.* *Dubium.*

¶ Extum denique argumentum quod in præsentiarum longe plus ambiguitatis affert, ad explorandam naturam mẽtalis simoniæ adhibitum est: obligetne ad restitutionem: dum foras opere non prodit. Et quidem si qui præbendam recepit nullum reuera tribuit pretium, tũc collator, etsi pretium ex pacto speraſſet, ad nihil teneretur: vt de vsurario diximus. Sed dubiũ est de illo qui præbendam suscepit si citra pactũ credidit se eandem per simoniam recipere, videlicet, vel quia collatorem ipse pretij allectum arbitratur eandem contulisse, vel quia munera præmiserat prauæ intentionis, quæ etiam prælatus nihilo saniori receperat. Tunc inquam dubium est neque parum molestum vtrum teneatur resignare præbendam: & pariter prælatus quicquid receperat restituere: nam si leges vsurarias consulas, dum vsurarius mente concipit id quod ab altero sibi vltra sortem porrigitur, non gratis, sed ratione mutui porrigi ad restitutionem tenetur. Tamen in contrarium exillit textus, vt multis apparet, expressus in cap. mandato, quod vltimum est tituli de simonia. Vbi habetur quod quando sic inter duos contingit, vt alter ab altero spirituale quippiam, scilicet, locum in monasterio, alter verò scilicet, eonestus temporale recepit, vtrinque tamen corrupto affectu, videlicet, quia vterque apud se credidit id sibi simoniacè collatum, imò forte vterque eadem intentione largiebatur: dum modo nullum exterius interuenerit pactũ, nullaq; expressio corruptæ mentis, nec tẽ ad restitutionem, vt plerique rentur, obligatur: sed satis vtrique est per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori. Hoc ergo capit. quatenus alter sentire videtur quàm de vsura definitum est, prægrande Doctoribus faceſsit negotium ad explicandum. Vn de Hostiens. super eodem capit. distinguens ait, ea quæ per simoniam contra ius diuinũ acquiruntur necessariò esse quæ restituantur: quæ verò per simoniam de iure positiuo, hoc est malam quia prohibitã, esse à restitutione libera. De quibus, inquit, Papa illic loquebatur. Consentit Hericus Gandensis quotlib. 6. q. 26. inquiens in dicto cap. sermonem haberi, non de illo qui pro ingressu religionis pecuniam contulerat, sed de illis monachis qui honorifica loca cõmerãt, puta Abbati propinqua. Attamen si legitimum significatum inteſpicias, locus in monasterio pro eodem vsurpatur quod est admissio ad religionem. Quare illic proculdubio de simonia cõtra ius diuinum initus est sermo. Vnde statim subtexitur mentio resignationis spiritualium. Quocirca Panormit. illic credens nullum simoniæ mentalis genus ad restitutionem obligare, etiam si munus sinistra intẽtione & detur & recipiatur, hoc discriminis inter vsuram, & simoniam comminiscitur quòd in odium vsurariorum iussa est restitutio vsuræ mentalis: nè scilicet illo palliamento crimen obtegeretur: non autem restitutio simoniæ. At verò maiorem sanè

Hostiens. solutio. *Henri. Gandens.* *Exploditur præterita solutio.* *Panormita.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanè deberet simonia inuidiam párere quàm vsura: vt pote quæ virulentior est. Addit ergo secundo quod forsan dictum capitulum est intelligendum quando principalis intentio non est simoniaca. Verùm tamen neq; hæc valet solutio: quia in vsura, vt suo loco declarauimus, quacunq; intentione recipiatur aliquid vltra sorteni pro vsu pecuniæ, est vsura. ¶ Ioannes Andreas super dicto cap. aliud minoris probabilitatis affert, discrimẽ: nempe quòd in vsura sola mens vsurarij est depranata, exigentis aliquid vltra sortem: non autem alterius soluentis. Et ideo iubetur ei fieri restitutio. In simonia verò vtriusque animus est corruptus. Nam tam emi quàm vendi spirituale prohibetur: & ideo cæteris paribus melior est conditio possidentis vtriusque permittatur id possidere quod recepit. Præterquàm, inquit, quòd per vsuram magis vulneratur charitas. Sed tamen quod hæc conficta interpretatio minus sit ad rem accommoda, inde patet, quòd deprauata mens nemini debet suffragari. Quare multò minus simoniacus deberet dominium acquirere, quàm vsurarius. Nam alias etiam si pactum intercessisset, deberet vterque dominium acquirere. ¶ Caietanus ergo longè alia via procedit. Ait inquam secus habere simoniam quàm vsuram: nam vsuram inquit qui soluit, inuitus dat. Quare alter neutiquã dominium acquirit. In simonia vero vterque dat vltroneus: nam cùm præbenda suapte natura æstimabilis, vt ei videtur, sit pretio, lubenter eam recipiens pretium soluit: quare nisi ecclesia prohiberet translationem dominij, teneret vtrinque datio: & quia citrà pactum non impedit, vterque euadit dominus. Sed neq; ista solutio hærenti animo satisfacit: nam perinde simoniacus inuitus videtur conferre pretium, atque ille qui accipit ad vsuras: siquidem mallet gratis accipere, vt iure diuino alter tenebatur conferre. Innumeræ denique sunt expositiones aliæ huius textus, quod indicij magnæ eius obscuritatis est. ¶ Igitur vt rem quàm maximè ego possim perspicuè explicare pergam, totum dubium ex illo pendet quod ex præcedentibus huc reposuimus eno dandum nempe vtrũ restitutio tam pretij simoniaci quàm rei spiritualis, sit de iure diuino & naturali. Et primum omnium hoc confessissimum sit, quòd vtrinque contra ius diuinum committitur simonia: scilicet ex parte emẽtis quã ex parte vẽdentis. Qua ratione, vt suprà exposuimus, simonia differt ab vsura: quoniã non solùm vendens, verùm & emens aduersatur naturæ gratiæ spiritualiũ: scilicet, quæ gratis debent non solùm dari, sed etiam tanquàm Dei donũ recipi. Secundò & hoc cõpertissimum est, quòd restitutio ex vtraque parte in simonia hactenùs est de iure diuino quod in tali diuina prohibitione vendendi, & emendi fundatur: sed hoc est, quod apud neminem disputatũ reperio: cùm ab omnibus huius capituli interpretibus examinari deberet, videlicet, vtrùm iure diuino sit impedita translatio tam rei spiritualis pretio receptæ, quàm dominij eiusdẽ pretij. Nã si iure diuino simoniacus inhabilis fit ad recipiendum, tunc ecclesia nullatenùs facere potuit, vt simoniacus mentalis, puta credẽs aliquid sibi datum in pretium, dominium acquireret. Si autem translatio eiusdem dominij solo iure ecclesiastico est impedita, potuit quidem ecclesia illud impedire intercedente pacto: permittere autem vbi nullum intercederet. Et quidem Caietanus hanc secundam viam est ingressus. Arbitratur enim quòd etsi spiritualia iubeantur gratis dari & recipi nihilo minùs ex natura sua esse pretio æstimabilia. Quare qui pretium sua sponte pro illis confert, licèt peccet quidem contra diuinam prohibitionem, nihilo minùs dominiũ transfert, nisi vbi translationem ecclesia impediuerit. Et fateor hoc modo planam fieri textus intelligẽtiam. ¶ Portò verò ex altera parte suadere contendam, nescio an persuadere potero translationẽ dominij, saltẽ pretij iure diuino impediri: nam de re spirituali empta non est tanta persuasio. Et quò à prohibitione ipsa diuina auspicemur, Christus dicens, Gratis accepistis, gratis date: omne ius sublatum voluit aliquid recipiendi pro spirituali. Si autem nullum reliquit ius recipiendi, fit vt pretium recipiens, nullatenùs, Deo vetãte, efficiatur dominus: sanè cùm nisi aliquo iure, nemo rei dominus constitui valeat. Secundò. Qui mutuum dat propterea tenetur vsuras restituere, q̃ gratis mutua re debet. Tenetur autem prælatus diuino iure eodem pacto spiritualia conferre: ergo eodem inhabilis fit vt dominus fiat. Quod si dixeris non ob id vsurarium teneri, sed quia seorsum vsum pecuniæ vendit, qui nullus per se est pretij. Pariter arguitur de spirituali re, nam neque hæc quidem vt omnes fatentur, est pecunia æstimabilis. Quòd si respondeas ex natura sua esse æstimabilem: saltem vbi est

Solutio alterа eiusdem Panorm.
Obiectio cõtra solutionem.
Ioan. And.
Refutatur interpretatio Ioan. And.
Solut. Caiet.
Rõ in Caiet.
Ignorãtia authoris.
Caietan.
Secunda.
Rõ. 1. Cai.

est fructiferum sacerdotium: coarguitur nihilominùs hæc non esse vendibilia. Nã dum quis pro aliquo magistratu administrando publicum suscipit stipendium, ea lege vt gratis illum administret, si quid vltrà pretij recipiat, nõ fit dominus, sed ad restitutionẽ tenetur: Prælati autẽ ecclesiastici sunt huiusmodi: ergo si quis eorũ pro collatione spiritualium quippiam recipiat, iure diuino reddere perstringuntur. Eo potissimùm q̃ neq; Papa, neq; Antistitum vllus, dominus est spiritualium, sed merus dispensator rerum domini sui: qui gratis id facere cunctis iussit. Quare nec tanquam domini, nec tanquam dispẽsatores dominium pretij acquirunt. Accedit huc præterea vrgens admodùm argumentum, quòd si solo iure pontificio prohibita esset translatio dominij in simonia, sequeretur, quòd si quis quid pro administratione sacramentorum, præter sacros ordines, reposceret, verè perciperet dominium. Nam iure pontificio eiusmodi translatio solùm legitur prohibita, vt ait in præsenti articulo Diuus Thomas in ordinum & beneficiorum collatione & ingressu religionis: in quibus pro nullis habentur contractus, vt suprà dictum est. Profectò ergo quàm maxima probabilitate pollet, vt in hoc etiam sensu iure diuino fuerit in simonia restitutio iussa. Id quod antiqui semper crediderunt: vt Henri. Gandens. quotlib. 6. quæst. 26. & Armacha. lib. 10. cap. 23. quibus & quolib. 9. arti. 3. Adrianus adhæresc it. Imò & sanctus Thomas idem hic videtur sentire: siquidem obligationem restituendi in simonia non aliunde deducit quàm ex verbo Christi: Gratis accepistis, gratis date. Quãuis Caietanus hic in sua Summa. verbo, simonia: & illic Syluester. §. 2. Panormitanum suprà citatum sequuti, cõtrarium censeant. ¶ Dixerim autem nõ tantam esse persuasionem de acquisitione simoniaca rei spiritualis, quòd nulla sit iure diuino. Tum quòd licet dans pretium peccet cõtra naturam gratiæ, tamen dum id sua dat sponte, nõ videtur inhabilis fubinde fieri ad recipiẽdum. Tum præsertim quòd si iure diuino nulla esset, nullatenùs posset Papa super eo dispensare, & tamẽ communis est omnium consensus, quòd si alicui simoniacè conferat beneficium, licèt vterque pessimè faciat, collatio tamen teneat, vt articulo proximo disputabitur. Tenendo ergo, vt quàm longissimè certius censeo, iure diuino inssam esse in simonia restitutionem, restat ad

Tertia ratio
Pretium rei spiritualis iure diuino restituendũ est.
Henricus. Gandens. Armachan. Adrianus. D. Thomas.
Caieta. Syluester. Panormita.

allegatum capitulum respondere quod non est facile. Aliis ergo prætermissis solutionibus, duæ sunt quæ alicuius momenti haberi possunt. Vna quòd etsi qui tanquam pretiũ aliquid obtulit prælato, sed tamen nullo expresso pacto, dominiũ in ipsum non trãstulerit: tamen quia restitutio non illi facienda est, sed ecclesiæ, potuit pontifex illam eidem prælato indulgere, atq; adeò ipsum à vinculo liberare. At verò mihi nullatenùs fit probabile posse ecclesiam condemnare quenquam ad pœnam ante cõdemnationem de crimine: & ideo neque illũ qui pretium dedit priuare suo iure potuit quandiu eius fatebatur crimẽ. Ob idq; probe ait Adrianus loco citato quotl. 9. Papã non posse restitutionẽ cuipiam remittere quæ faciẽda est parti quę dedit, sed illam quæ facienda est ecclesiæ. Quanuis & hoc non prorsus improbabiliter potest ad textum applicari: nam illi monachi mentales simoniaci cum dispensationem peterent, delictum suũ prodebãt. Quocircà iam ecclesia poterat eos qui dederant eodem pretio mulctare, tribuereq; ecclesiæ, atq; adeo restitutionem ei remittere qui possidebat. Attamẽ ob id solutio hæc nõ omninò quadrat textui, q̃ illic Papa nullũ indulgentiæ beneficium apparet conferre: sed prorsus id respondere quod est de iure. Alia ergo est solutio Adriani loco citato quę profectò attentè perspecta, vt meum fert iudicium, perplacebit. Ait, Siquidem illic Pontificem nullatenùs decernere de simonia mentali non esse necessariam resignationem spiritualium, aut temporalium restitutionem: imò contrarium docet: sed lectio quæ punctum & comma inepte collocat, errorem generat. Vulgò namque post narrationem casus, responsum in duo diuiditur: videlicet, vt post verbum, extendi, fiat rubrica, & inde quasi noua clausula sic legatur: Et ad resignationem spiritualium, & tẽporalium quæ nullo pacto sed affectu animi præcedente: in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori: eos pro simonia huiusmodi nõ teneri. Ita vt hoc vltimum verbum referatur ad præcedentia: scilicet non teneri ad resignationem temporalium & spiritualium. Quod profectò Papa nõ apparet sensisse: qui erat Gregorius Nonus. Nam Gregorius Primus, vt patet canone. Si quis neq;. 1. q. 1. cõtrarium statuisse videtur: vbi admonet quod qui fraudulento munusculo ecclesiasticam dignitatem acce-

Prima inter pretiatoprę fati cap.
Ratio in p ximam solutionem.
Adrianus.
Secunda solutio quã author ,pbat.

pe it,

Universidad de Deusto
Biblioteca

perit, tenetur illam sub pœna damnationis resignare. Fraudulentum enim munusculũ, plane significat illud, quod fraudulenta mẽte absq; pacto expresso supponitur: nã vbi conuentio interuenit, non est fraus, sed aperta iniquitas. Igitur non est credibile Grego. Nonũ contrarium voluisse docere. ¶ Igitur vt rectè textus legatur, præmittendus est casus capituli. Quidam enim dato praua intentione pretio absq; pacto recepti sunt ad religionem, & forsan dederant monasterio aliquam præbendam, & insuper aliquod temporale. Post modumverò compuncti Romã miserunt vt cum illis fieret dispensatio. Papa verò misit mandatum vt eadem fieret. Sed tamen dubitauit posteà eius Abbas de extensione mandati quantum ad duo, nempè vtrùm extenderetur facultas vsq; ad abbates, vt ipse posset cum illis dispensare: itẽ vtrùm extenderetur etiam ad dispẽsandum super resignationibus, nè ex alterutra parte fierẽt: vt scilicet conuentus resignare non teneretur, sed omnia posset retinere, quę monachi contulerant. Respõdet ergo ad vtrũq; Pontifex affirmatiuè: dicens, Mandato nostro recepto, vt cum monachis qui per simoniam dato aliquo (scilicet munere tam temporali quàm spirituali) locum in monasterio sunt adepti secundùm constitutionem generalis concilij (videlicet Constantiensis: vt habetur cap. quoniam. paulò antè in eodem titu. relato) & infrà. Sequitur responsio. Consultationi tuæ breuiter respondentes dicimus, mandatum apostolicum (id est facultatem dispensandi) ad abbates extendi (vt scilicet ipsi valeant dispensare) & ad resignationes spiritualium & temporalium. Itaque verbum, extendi, fertur in hoc quod sequitur: sed interlita rubrica rem obscurauit, peruertitque subinde lectionem, vt intelligeretur non teneri ad resignationes. Debes ergo sic legere. Extendi ad abbates vt ipsi possint dispensare, extendique ad resignationes tam temporalium quàm spiritualium, si modò nullum interuenerit pactum: nẽpè vt abbas possit dispensare: nè resignatio tam temporalium, quàm spiritualium, quæ aliàs necessaria erat, non fiat. Addit vero: quæ vtrinque taliter acquiruntur: vt potè quòd dispẽsetur nè vel monasterium restituat quæ perceperat, neque verò monachi inde abire cogantur: id quod alioqui iuxta tenorem dictæ concilij facere tenebantur, & trãsire ad aliud monasterium. Ait ergo Papa quòd in illo casu, id est facta dispensatione, delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori. Verbum ergo, solam, non excludit quin ex natura simoniæ facienda esset tam resignatio spiritualium, quàm restitutio temporalium. Imò cùm dicat mãdatum dispensandi ad id extendi, palàm docet super his dispensationem fuisse necessariam: sed excludit illa quę in dicto concilio iubentur: scilicet, nè exeant monachi à monasterio, sed maneant in suo loco cum sola pœnitentia. Profectò apud me perquã abunde videtur responsio hæc capituli vim explicare: atque adeò cùm communis opinio, quòd simonia mentalis non obliget ad restitutionem in eodem solo capit. fundetur, non est cur ei adhibeatur fides. ¶ At Sanctus Thoէst cui respondendum superest: quippe qui in præsenti solutione ait sufficere simoniaco mentali de mala intẽtione pœnitere. Cui igitur respondetur nõ loqui de simonia mẽtali, vt communis opinio intelligit dictum capit. mandato. aliàs cùm inter pontificia decreta iam tunc extaret, ipsum citasset. Sed vocat simoniacum mentalem eum qui intẽdit pretio dare, aut accipere rẽ spiritualem, tamen verè non dat. Colligamus ergo id qđ sentimus. Si prælatus aliquid pro collatione rei spiritualis receperit, etiam sine pacto, credens illud in pretium sibi dari, profectò non magis dominium quàm vsurarius acquirit: atque adeò restituere tenetur eidem qui dedit si tamen posteà resciuerit id non sibi datum in pretiũ, retinere potest. Atqui si quando confert beneficiũ scit in pretium sibi munera esse impensa, non tenet collatio. Si autẽ quãdo contulit nõ credebat sibi dari in pretiũ, collatio ex parte sua tenet: sed tñ si posteà sciuerit ceu pretium sibi data, restituere tenetur: & collatio cõstat ob inhabitalitẽ emẽtis fuisse inualida. Et profectò quousque me vel ecclesia vel sapiẽtes aliud docuerint, ego met mihi aliud persuadere nequeo.

Quæliter legendus citatus textus.

Obiectio ex S. Thom.

Solutio.

ARTICVL. II.

Vtrùm summus Pontifex possit super pœnis simoniæ dispensare.

POstremò denique quæritur, vtrũ pœnæ simoniæ sint per Pontifices dispensabiles. Et arguit negatiuè. Quicquid Papa potest in tota familia Christiana, potest Antistitum quicunq; in sua diœcesi: nullus autem ipsorum dispen-

Argum.

dispensare super eiusmodi pœnis valet: ergo neque Papa. ¶ Secundo, Vna, potissimaquè pœna, vt articulo proximo differebamus, est spiritualium resignatio, temporaliumque restitutio. Super hoc autem dispensare nullus videatur mortalium posse: est eiusmodi restitutio iure appareat diuino imperata. ¶ Accedit tertiò, quòd si talis esset in Papa facultas, inde peruius pateret aditus ad simoniarum baratchum: nam & papa secum ipse dispensaret vt dum vellet sacerdotia venditaret: quorum nihilominus collationes tenerent. ¶ In contrarium est textus in capitul. mandato, proximè expositum, de simonia, vbi Papa facultatem indulsit dispensandi super simoniam. Id qđ celeberrimò vsu confirmatur.

Secundum

Tertium.

Prima conclusio.

Probatio.

DE quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Vna. Pœnæ vitio simoniæ decretæ sunt numero quatuor aut quinque. Prima, si verè pœna dici potest, est spiritualium resignatio, temporaliumq; restitutio. Hoc patet cap. suprà citatis, si qs episcopus, & cap. presbyterum. 1. quæstio. 1. & ca. de hoc. & capit. audiuimus. de simonia. Et in Extrauãganti Martini, Eugenij, & Pauli Secundi, cum detestabile, quibus cõtractus simoniacus habetur vt nullus: siue declaratio ea sit diuini iuris, vt arbitror, siue ecclesiastica sanctio. Vbi autẽ cõtractus est nullus, inde protinùs restitutionis vinculũ exurgit: Quare non proprie censenda est pœna, sed naturalis obligatio vt quisq; alienũ relinquat. Quãobrem nulla est (vt suprà diximus) expectanda sententia. Secunda pœna est, Papalis excõmunicatio: vt eisdem extrauagantibus patet: & cano. reperiuntur. 1. quæst. 1. quæ quidem (vt libr. 1. expositum reliquimus) ipso facto incurritur per sententiam ipsam iuris, eiusdemq; admonitionẽ. Tertia est suspensio ab ordinum functione qui per simoniam recipiuntur: vt patet eodem capit. si quis episcopus. & reperiuntur, & in eisdem Extrauagãtibus Martini & Eugenij. Atqui excõmunicationis pœna communis est etiam mediatoribus: vt inibi patet. Itaque illi qui suo negotio causam præbent, vt alij simoniacè contrahant, sunt ipso facto excõmunicati. Quin verò & quotquot certa scientia testes essent simoniæ, iure antiquo tenebantur sub anathematis pœna reuelare, neque antequam reuelarent absolut poterant: vt in Extrauagant. Martini, legitur. Sed tamen, vt in verbo simonia. §. 19 Sylueſter admonuit, de illis tantùm intelligebatur qui præsentes essent in Curia Romana. Imò vero neque illo modo temperata lex vim nunc, inquit, habet vllam: quoniã est per vsum iam abrogata. Pœna autem irregularitatis non est sub hoc termino iure expressa, neque in Extrauaganti, cũ detestabile, vbi omnes pœnæ percensentur, exprimitur. Nihilominùs suspensio ab officio illius qui ordines simoniacè suscepit, aut contulit, quoddã genus irregularitatis est. Præterea cũ simoniaci omnes sint excõmunicati, si posteà celebrent, tunc lege cõmuni excõmunicationis manent irregulares. Imò verò quanuis non celebrent, quandiu excommunicati sunt nequeunt ad alios ordines promoueriquę est alia irregularitas. Quare Di. Thomas artic. 6. in responsione septimi maximam dispensationem quæ cũ simoniaco fieri potest, arbitratur, vt in eadẽ ecclesia maiores ordines consequatur vbi denotat simoniacos esse irregulares. Postrema denique pœna est infamiæ, vt habetur. 15. quæst. 3. can. Sane. & de accusationib. cap. inquisitiones.

Sylueſter.

Postremacõclusio.

Ratio cõcl.

¶ Posterior conclusio. Cum eo qui simoniæ labe infectus est summus Pontifex, idemq; solus dispensare valet. Prior pars inde patet q cum plenissimã habeat potestatem remittendi peccata, fit vt eorum quascunq; pœnas valeat pro causa remittere: alias Christiana familia remedio esset orbata. Accedit q pœnæ quæ verè sunt pœnæ, videlicet vna excepta restitutione, omnes sunt ecclesiasti eo iure decretæ in quod ipse plenissima fungitur potestate. Posterior vero conclusionis pars non est vsque adeò certa: imò D. Thomas loco proximè citato art. 6. distinc. 6. secùs censet. Ait quippe solũ Papam cum eo qui scièter est simoniacè beneficiatus dispẽsare posse. In reliquis verò cãlibus posse etiam episcopum. Quin verò ordinaria potestate episcopus valet à quouis cõmisso crimine absoluere: nisi Papa id sibi reseruans eius coërceret potestatem. Quocirca vt cõmunis habet Doctorum sententia, quos Sylueſter refert verbo, dispensatio. §. 14. contra canonem Papę aut concilij episcopus dispẽsare non potest. Cùm ergo simoniacæ pœnę omnes sint conciliorum aut summorum Pontificum decretis constitutæ, vsus iã habet vt solus Papa vel concilium dispenset. Saltem in simonia ordinis aut collati beneficij scienter acquisiti non est dubium quin soli Papę hoc sit reseruatum: vt habetur in

Iure ãtiquo quotquot certa scientia testes essent simoniæ tenebantur sub anathematis pœna reuelare.

Argum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Extrauagan. cũ detestabile. Pauli. 2. & idem arbitrãdum est de ingressu religionis: vt patet in dicto cap. Mandato. vbi constat ad solum Papam de hac re fuisse recursum, &c. Martinus. 5. in sua Extrauag. etiam receptionem monasterij simoniacam, anathematis mucrone iugulat: cuius ideo absolutio ad solum attinet Papam. Sin verò simonia suscẽptione aut ministratione aliorum sacramentorum quidpiam simoniacè aut detur aut recipiatur Sanctus Thomas posse censet episcopum dispensare. Attamen recentior Extrauagans, cum detestabile. omnem prorsum simoniam excõmunicatione ferit sibi soli reseruata. Ait enim qui quo modolibet dando vel recipiendo simoniam cõmiserit, aut ꝙ illa fiat mediatores extiterint, seu procurauerint, sententiam excommunicationis incurrant: à qua nisi à Romano Pontifice absolui non possint, nisi in articulo mortis. Cũ ergo ait quomodolibet, nullius prorsus simoniaci conscientiam pacare audere antequam summum Pontificem vel eius vicariũ adiuerit. ¶ Sunt autem dispensationis gradus, super simonia quondam consueti, numero quatuor: quos Diuus Thom. eodem articu. 6. recenset. Erat enim parua dispensatio, magnaq; maior, & maxima. Parua quidem vt ad laicorum cõmunionem simoniacus admitteretur: Magna, vt post pœnitentiam in alia ecclesia in suo ordine remaneret. Maior vero vt remaneret in eadem ecclesia, sed in minoribus ordinibus: Sed maxima vt in eadem etiam permaneret: atque ad maiores ordines posset promoueri: nusquam tamen vsque ad præfecturæ dignitatem. Hæc enim olim nunquam concedebatur. Quia verò, vt illic ait idem sanctus Doctor, nullum de dispensatione verbum audiebatur, priusquàm tum temporalium, tũ etiam spiritualium restitutio fieret. Nunc verò temporis super his omnibus facilè dispẽsatur.

Excommunicatio omnis simoniaci Papæ reseruatur in re nouo.

quatuor gradus dispẽsationis super simonia.

Ad primum igitur argumentum respõdetur. Quidquid episcopi ordinario iure possunt, Papa nihilominùs meritò huiusmodi dispensationes & absolutiones, ad seipsum in odium simoniæ aduocauit: nè si diœcesani eadem omnes potestate fungerentur, hiatus simoniæ propter dispensandi facultatem patentior fieret. ¶ Ad secundũ respondetur dispensationem super simonia bifariam considerari posse. Vno modo post factum: Altero verò vt fiat. Et quidem post factum nullatenus controuertitur quin possit Papa super omnibus pœnis dispensare, simoniacumq; in pristinum restituere honorem & locum. Atque adeò non solũ de fructibus, verùm & de pretio simoniaco arbitratu suo disponere. Nam postquam crimẽ in suum est forum delatum, restitutio non est ei facienda qui dedit, sed cui Papa constituerit. Posteriori autẽ modo neutiquàm sic Papa dispensare potest vt quis rem spiritualem pretio emiat, quin talis emptio & venditio sacrilegium sit & immane scelus: quãdoquidem iure sit diuino & naturali interdicta siue cum alio, siue secum dispensare ausit. Imo quotiescunq; spiritualia pretio venderet, tam ipse quàm emens eodem complicaretur simoniæ execrabili vitio. Potest tamẽ dispensare super excõmunicatione & infamia, atq; aliis ecclesiasticis pœnis: vt. s. citra earũ reatũ possit cõtractus simoniacus celebrari. ¶ At vero de restitutione dubium restat, vtrũ scilicet si vel ipso vel alio pretium recipiente spirituale cõferret, eatenus dispẽsatio valeret, vt collatio teneret, & pretium maneret à restitutiõe liberum. Et re vera nescio an antiqui patres id cõfiterentur. Nam Sanctus Thom. non aliter dispensationem admittit quàm præmissa resignatione spiritualium, temporaliumq; restitutione. Quãuis dici posset non esse locutũ nisi de legitima dispensatione. Dicendum ergo quod si ea sententia vera sit, quod iure diuino sit simoniacus inhabilis ad recipiendum prebendam, non est in Pontificis facultate illà collationem efficere validam. Et ideo qui antecedẽs crediderit, eum necesse est id quod sequitur confiteri. Et fateor nisi cõmunis opinio reclamaret, sic dicerem. Nihilominùs admittamus, vt suprà hęsitantes insinuauimus collationẽ illam pretio emptam, atq; adeò iniquam, non vsque adeo iure diuino impediri, quin teneat: esset tamen insigniter iniquus, vt absit impietas verbo, Pontifex ille qui tale patraret scel⁹. Quod si venderet, am bigere nequeo quin pretium semper restituere teneretur: quandoquidem (vt sæpe numero dictum est) illius translatio dominij, iure diuino est nulla. ¶ Hinc ergo gradus fit ad solutionem tertij. Concedendum enim est huiusmodi facultatem dispensandi, vt sacerdotiorum collatio simoniaca firma sit, suapte natura præcipitium esse ad simoniacum barathrum. Est tamen hoc Deo fidendum quòd nunquàm vel quàm rarissimè in tã

Ad. 1. arg.

Ad secundũ

Dubium.

Solutio.

Ad tertium

re quia peccatum duplaret. Respõdetur autem rationem rectam potiùs suadere quòd eadem semper præsumatur dispensatio: quoniam si sine dispensatione præsumpta venderet, peius ei duplaretur facinus. Non eĩm tantũ sacerdotium vendere attentaret, verũ & iniquiorem adhiberet fraudem, scilicet quòd pretium recipiens nihil conferret: siquidem nisi emptorem ab excommunicatione immunem redderet, & habilem constitueret, collatio non teneret. Neque isto modo patentior fit aditus ad simoniam. Tum quòd si dispensatio ipso facto nõ præsumeretur, qui iniquus Pontifex esse vellet, tam facile venderet, vnaq; expresse dispẽsaret, quàm sine dispensatione venderet. Tum præcipue quod etsi tanta insit in Papa facultas, tamen cũ eius vsus tam sit detestandus, nõ est de ipso tam malè timendum vt per talem occasionem fiat ad ipsum, vt sacerdotia vendat, sacerdotium concursus.

Hæsitatio.

Solutio. Caietanus

Nõ Caiet.

In tam absurdum sacrilegium suum vicariũ collabi permittet. ¶ Vtrùm verò eo ipso ꝙ Papa secum dispenset vt sacerdotium vendat, pariter cum emptore dispenset, vt percipiat: non dico quantum ad culpam, quia non potest, sed vt verus sit possessor: iam quæstio. 5. affirmatiuum cum Palud. contra Adrian. responsum reliquimus. Caietan. verò hic eidem sententiæ priùs refragatur, licèt posteà videatur suffragari. Nam re vera ratio quam contra potissimam obmolitur, non est præcipui momenti. Arguit enim ꝙ cùm illa Papæ venditio non sit expressa dispensatio, non est præsumenda nisi recta id ratio persuadeat, quæ quidem potiùs suadet oppositum, quoniam ex tali præsumptione fieret consequens, vt omnes passim adirent Pontificem ad emendum sacerdotia: quo nihil esse pernicioſius potest. Quare et si iniquitas sit, inquit, in Papa, vendere, peior esset si vendens præsumeretur dispensa-

FINIS LIBRI NONI,
De Iustitia & Iure.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER DECIMVS
De Iustitia & Iure.

PROOEMIVM.

Argumẽ. libri.

LIBRVM decimum, qui huius nostri destinati operis conclusio est, de episcoporum ordine, deque eorũ potissimùm in suis diœcesibus residentia polliciti sumus. Nam postquàm in septem prioribus cunctas iustitiæ iniustitiæque species quæ illi generi directè subsunt, absoluimus, in tribus subsequentibus religionis materiam, eidem iustitiæ annexam, subtexere tulit animus. Sic enim arbitrati sumus totum negotium de Iustitia & Iure, quem titulum eidem operi inscripsimus, pro virili nostra ad iustum pertractare. Non ergo, tum vtilius ac pulchriùs, tum etiam ad rem accommodatius colophonem operi adhibere duximꝰ quàm si extremam manum ad Antistitum dignitatẽ & functionem admouerimus: in quibus sacrosanctum iustitiæ columen supPartitio libri. omnes qui Christiana censentur religione eminẽtissimè promicare condecet. In quinque ergo membra & quæstiones præsentẽ librum dispertiti sumus. In quarum prima, dignitas institutumq; episcoporum quale sit, quoque iure institutum, elucidatur. In secunda de episcopali prouincia adeunda disseritur. In tertia de eorũ residentia. In quarta de ratione & modo quo tenentur ecclesiasticos prouentus dispendere ac dispensare. Ac demum in quinta de officio diuino, cuius solutione clerici eosdem promerentur fructus.

QVÆSTIO PRIMA,
De Episcopali instituto & iure, quo institutũ est.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm Episcopalis dignitas fuerit in ecclesia super sacerdotalem necessaria.

PRIMITIVM ergo disputationis nostræ inde nobis aucupãdum est, vt rationem episcopalis culminis perpendamus. Apparet namque præter sacerdotalem dignitatem neutiquam fuisse episcopalem ecclesiæ necessariam. Dignitas enim facultasque ministrorum ex eorum functione perpenditur: Functio autem sacerdotalis est sacrosanctꝰ corporis Christi cõsecratio ac dispensatio, quo nullus sacer actus esse potest maior. ¶ Secundo, si ad figuram id referre lubet, sacerdos effigiem Christi in ecclesia gerit, quatenus se pro nobis in ara crucis obobtulit: Christo autem in ecclesia nemo altior excogitari potest: vt pote qui caput eius est: atq; adeo neq; representatio esse potest sublimior: ergo nulla est præstantior sacerdotali potestas. ¶ Tertio, vt ad quæstionis titulum alludamus, etiam si gradus ille superior possibilis esset, nõ erat necessarius: si quidem per singulos sacerdotes omnia possent ecclesiastica munera administrari: ad quos perinde expeditior foret accessus, cũ quicunq; parœciani ad suum Plebanum sacilime accurrerent, qui suas causas definiret ¶ In contrarium autẽ est traditio Dionysij Apostolorũ sæculo scribentis: quinto cap. Ecclesiasticæ Hierarchiæ Pontificale dignitatẽ sacerdotali præfert: dicens sacerdotum esse populum purgare, & illuminare: pontificũ vero hæc ipsa & supra hęc: ipsum perficere.

Primũ argumentum.

Secundum

Tertium.

Dionys.

IN ingressu statim pra sentis tractatus proponendus ob oculos est pontificum gradus, institutumq; adeo & functio. Quod quidẽ, vt de nomine primùm expendamus, ab Hieronym. græce perito, in epistola ad Euagrium, quæ refertur. 93. canon. legimus episcopos superintendentes appellari. Episcopem nanq; idem est quod superintendere. Idemq; ait Augustinus super Epistolã ad Timoth. & refertur. 8. quæst. 1. cano. qui episcopatum. Quanquàm & vis verbi Græci, vehementiã attentionemq; mẽtis explicat: vt idem sit quod inspicere, & tota mentis acie atq; animi solertia aduigilare: vt episcopum esse idem sit quod in perpetua specula persistere indefessęq; suo gregi inuigilare ac prospicere. Quocirca vt ad residentiæ obligationem iam hinc oculos intendere ordiamur, nemo sese Interpretamento Hieronym. & August. seducat: videlicet arbitratus propterea episcopũ superintendentẽ appellari, quod cũ sacerdotes simpliciter dicantur intendentes, satis sit episcopo super ipsos, hoc est eorum tantũ mores intendere, gregẽque reliquum eis concredere: esset quippe hæc nocentissima fallacia. Non enim hoc tantũ illud, super, significat: sed perspectiorem curam vigilantiorẽq; solertiam, quã non solũ sacerdotibus, verũ & toti gregi debent: quæ longè maior est, quàm illa quã simplices habere debent Plebani. Quomodò enim aliter veritatem verbum Christi contineret, quo optimum pastorẽ inde cõmendat quòd de facie & voce, tum suas cognoscat oues, tũ etia vicissim cognoscatur ab ipsis. ¶ De nomine ergo proprium natiuũq; episcopi officium & munus deprehẽditur. Est enim nihil aliud quàm pastor. hanc enim metaphoram & analogiam Christus toto euangelio consultissime obseruauit. Quin verò re perspecta non quidẽ solũ metaphora, sed proprietas forsan est: nam mentis eruditio morumq; institutio verè pabulũ animi est. Cũ multi ergo essent alij præfectorum subditorumq; ordines: neq; regem se neq; ducẽ, qđ poterat, neq; prætorẽ neq; cõsulem, sed pastorem, quòd verissimè existebat censeri voluit: videlicet qui rem de cœlo & nomen detulit. Etenim cũ illic meridies sit vbi sanctæ mentis ineffabili otio recubantes diuinitatis pastu perfruuntur quem vtiq; meridiem ostendi sibi spõsa inter Cãtica efflagitabat, quali pastor se Deus ipse, relictis illic reliqs. 99. ouibus, centesimam quæ perierat quæsitum ad nos descendisse profitetur. Quare vt pastor fuerat venturus decantatus Isai. 40. Sicut pastor gregem suum pascet. Ob idq; primũ eius natiuitatis nuntiũ ad vigilantes pastores super gregẽ suum Angeli detulerunt. Ac subinde pastori se optimo solẽniter assimilauit, qui etiã animã pro suo grege ponere non dubitaret. In eadem igitur persistens rei figura, non in aliam dignitatẽ vicarium sibi substituit, quàm vt esset suarũ ouiũ pastor. Pasce enim, inquit, oues meas: quo vtiq; verbo episcopale munus significatissimè expressum est. Non ob id modò quòd tum cũctis bene fictia quę Antistites suis populis debent, tum & damna quę illis aut per auaritiam, aut per socordiam, aut per crudelitatem eis dant; cum illis quę in pastoribus & opilionibus insunt genuinam habent similitudinem, vt subsequens sermo latissimꝰ luculentiùs declarabit, verũ q̃ pastorale otium præ cunctis reipublicæ exercitijs pacem ac trãquillitatem supremam: quã Christus mundum docere instituerat, penitissimè refert. Aegum enim & ducum nomina licet magistratus designent suopte munere iustos, adeò vt Homerus Regem, pastorem etiam esse adstruxerit: tamen non possunt non sæpe bellis perturbari. Si autem consulem dicas aut aliud iudicum genus, necesse illos est litibus obrui. Pastoris verò munꝰ ab omni est tumultu longissimè alienum, ouiũ innocentia, taciturnitate, & simplicitate dulcissimum, ac subinde præ se ferens tum silentium illud quo suam Christus familiam voluit à terrenis abstractam cœlestium negotio vacare: tum & syncera & silentissimã obedientiam quam sine vllare sponsione oues suas Christus voluit suis administris exhibere. ¶ Igitur ne præter scopum procedẽtes consueti moris nostri obliuiscamur, ad quæstionem vnica affirmatiua conclusione respondetur. Necessarium fuit ex sacerdotibus episcopos institui, qui dignitate, autoritate, & functione cæteris præeminerent.

Pastoris nomẽ multòre ẽtiũ cæteris functionem episcopi exprimit. Homerus. 1. Iliados.

Cõclusio responsiua.

Ratio cõcl.

Probatur. Duæ sunt natiuæ sacerdotali dignitati facultates. Altera scilicet prima & præcipua conficiendi ministrandiq; corpus & sanguinem Christi: quo tota ecclesiastica religio refertur. Altera verò eidem subseruiens ad præparandum adaptandumq; populum, vt pro rei dignitate sacrosanctam illam synaxim susciptant: videlicet ad purgãdum ipsum à peccatis, doctrinaq; illuminãdum atque adeo gubernandum. Et quidem quãtum ad primum, sacerdos eo ipso quòd sacro illo ordine initiatus est, à nullo amplius dependet, sed charactẽre ipso Christi ad id muneris plenissimè pollet, vt quotiescunq; consecrare tentauerit, vere sacrum cõficiat: ad quod igitur nullo opus habet superiori. Sed quantum ad secundum decentissimum fuit iureque naturali consonantissimum, vt inter sacerdotes vnus in tota esset diœcesi qui totam gubernaret, atque adeò à quo sacerdotalis iurisdictio dependeret: ne videlicet presbyteri quoscunque obnios à peccatis absoluere temerè possent: quod ad facultatem præparandi populũ attinet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tinet, nisi iurisdictiõe ab episcopo inter ipos dispertita. Est ergo episcopus, licèt non in consecratione corporis & sanguinis, tamen in iurisdictiõe sacerdotibus superior. Quod autem hoc fuerit rationi naturali germanũ, patet. Primum si supracœlestia suspicias, inter beatas illas mentes ordines sunt Hierarchiæque distinctę: nempe vt inferiores per superiores illuminentur. Inter quas ideo sunt angeli & archangeli, & principatus, &c.

Ratio congruens.

Rursus & corporalia Deus, qui prima est omniũ causa, per sublimes cœlorum orbes & astra res sublunares gignit & procreat.

Et in ciuilibus politijs necessarij etiam sunt magistratuũ ordines: vt videlicet plebs iudicibus: iudices autem principibus ac regibus subdantur. Sed ecce radicem vnde huiusmodi ratio ortum ducit. Ad populi gubernationem permagnã necessaria est tum prudentia & sapientia, tum etiã morum probitas: atque adeo authoritas cogendi errantes in viam. Hæc autẽ tantæ sacerdotũ multitudini suppetere non possunt: necesse ergo fuit tum populo tum etiam ipsi clero episcopum præficere qui eis esset sicut sol ad illuminandum, & sicut norma ad regendum. Hinc ergo perpende quantum sit dignitatis ac sanctitatis culmẽ episcopo necessarium. Sed de hoc alius nos locꝰ inferius expectat. Quòd si peculiare præterea exẽplum ab antiqua lege petere lubet, eosdem illuc gradus distinctos inspicies. Nã cũ tota tribus Leuitica, vt Magister Sententiarũ in. 4. distin. 24 adnotauit, diuino esset cultui mancipata: soli tamẽ Aaron & filij eius erant sacerdotes: neque verò omnes pares, sed pater erat Pontifex, cui tãtùm licebat semel introire in sancta: filij autẽ eius simplices sacerdotes. Quare alijs ornamentis indutus erat Aaron (sicut modò episcopi) aliaque vnctione consecrabatur, quàm cæteri: vt Leuit. 8. legitur. Cuius ideo in consecratione episcopi mentio fit per illum Psalmi versiculum: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbã Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Nam tanta erat vngenti effusio, vt vsq; ad ima defunderetur.

Elucidatur conclusio.

Ad. 1. arg. Ad primum igitur capitalium argumentum respondetur, quòd etsi sacerdotalis functione in consecrando sacrosanctas species nulla esse queat maior, est nihilominùs episcopalis dignitas superior quantum ad aliam facultatẽ præparandi populũ. Nã sacerdos in absolutione à peccatis ab episcopo dependet quantũ ad iurisdictionem. Solutio est S. Thomæ in. 4. sententia. dist. 24. quæst. 3. artic. 3. Vbi ergo non videtur concedere simpliciter episcopalẽ gradum superiorem esse sacerdotali, sed solum quantum ad iurisdictionem. Scotus verò eadem dist. artic. 2. & Durand. ibidem quæst. 5. atque alij simpliciter cõcedere pergunt ordinem episcopalem esse simpliciter digniorem: eò quòd includit facultatem sacerdotalem conficiendi corpus. Nam vt ca. ex literis. de excessib. prælat. cautum est, nemo antequàm sit sacerdos in episcopum potest cõsecrari. Addit autem tum superiorem facultatem iurisdictionis, tum & potestatẽ conferendi ordines, consecrandiq; ac benedicendi tẽpla, vasaq;, & vestimenta ecclesiastica. Attamen parum refert, & eodem recidit. Etenim si dignitatem nudam consecrandi cõsideres, nulla est in episcopo maior. Quare id quod episcopus suprà sacerdotem habet, non est sacerdotali dignitate præstantius. At quoniã idem episcopalis splendor sacerdotalẽ præsupponit, tota eius amplitudo maior est sua parte.

S. Thomas. *Scotus.* *Durandus.*

¶ Ad secundùm verò respondetur q̃ cùm Christus caput esset ecclesiæ, perinde erat omnium ecclesiasticorum munerũ exẽplar, atque Deus est omnium naturalium rerum: vnde, vt Magister Sententiarum inquit loco nuper citato omnes ecclesiæ magistri, scilicet singuli suo ordine Christum secundùm diuersa quæ gessit repræsentant: illi tamen perfectius, qui secundùm altiorẽ qualitatem ipsum referunt. Sacerdotes ergo repræsentant ipsum secundùm peculiarem actum & personalem, quo se in cruce pro nobis obtulit: episcopi verò non solùm in hoc qnatenùs sacerdotes sunt, verũ quatenùs episcopi etiam secundùm id quòd caput erat, institutorque ecclesiæ. Vnde & sacerdotes ipsos cõsecrant atque omnes ministros, quod fecit Christus: & omnia alia ecclesiastica præparamenta benedicũt: quæ ipse instituit: atque ex plenitudine Spiritus sancti baptizatos confirmant.

Ad secundũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Episcopatus sit ordo natura sua à simplici sacerdotio distinctus.

Primum argumentũ.

NON satis est nosse Episcopum excellẽtiori fungi munere quã simplicẽ sacerdotem: sed rimari oportet vtrũ ex rei natura differant. Apparet enim nõ esse ordinem ex natura rei distinctum à sacerdote. Ait quippe Hieronym. in Epistola ad Euagrium suprà citata: & rursus super Epistolam ad Titum: quod refertur. 95. dist. can. olim: idem quõdam fuisse episcopum quod presbyterum. Id quod multis sacrorum testimonijs confirmat. Ait nanq; Paulus in salutatione epistolæ ad Philippen. Paulus & Timoth. serui Christi Iesu, oibus sanctis in Christo Iesu qui sunt Philippis cum episcopis & diaconibus. vbi presbyteros (nam in vna ecclesia non erant episcopi plures) appellat episcopos. Quare simul cõponit episcopos & diaconos. Et Actuum. 20. Attendite vobis & cuncto gregi in quo vos Spiritus sanctꝰ posuit Episcopos. Et ad Titũ, postquàm imquit ob id ipsum reliquisse Cretæ vt constituisset presbyteros per ciuitates: subdit. Oportet enim episcopum sine crimine esse. Et Petrus, qui erat episcopus, ait in Epistola: Presbyteros cõpresbyter precor. Haud ergo episcopalis dignitas à sacerdotali ex natura sua & instituto differt.

Augustin.

Hieron.

2. Argumẽ.

¶ Secũdo arguitur: Si episcopus ordine à sacerdote distaret, eiusmodi ordo esset verum sacramentũ, atque adeò sicuti sacerdotalis character atq; diaconi, sic different. Quod falsum esse inde cõstat, quod tunc plures essent quàm septem ordines. ¶ In contrarium est authoritas Augustini in epistola ad Hieronym. quæ refertur. 2. quæstio. 7. cano. Quanquàm. vbi ait secundũ honoris vocabula iam tunc vsum obtinuisse quod episcopatus presbyterio sit maior.

Distinctio.

A Dpræsentis quæstionis intelligentiam prænotandũ est, bifariàm intelligi posse episcopũ reliquis sacerdotibus dignitate præstare. Vno modo in eodem genere: nempe intra lineam sacerdotis. Alio modo ac si sit in altiori genere. Exempli gratia: sacerdos differt à diacono in alio genere: quia est distinctus character, distinctaque consecratio. Archidiaconus autem à diaconis, & archipresbyteri à presbyteris eodem genere: quia scilicet vnum eligunt qui sibi præsit.

Sententia Hieronym.

Nec refert quòd Papa illis aliquem sibi eum præficiant. Hieronymus ergo hoc tantùm fecũdo modo, puta in eodem genere arbitrari videtur olim episcopum altiorem esse presbyteris: nempe quòd in schismatis remedium factum est vt ex presbyterorum numero vnꝰ cæteris præponeretur: qui ideò non erat nisi magnus presbyter. Est enim presbyter nihil aliud quàm senior, ac pi sua ætate venerandus & colendus.

Nomẽ ordinis bifariã est in vsu.

¶ Igitur nẽ per homonyma & æquiuoca procedamus, ordinis nomen bifariàm in vsu est. Vno modo secundùm eius significatus amplitudinem, quo latissime omnem gradum & dignitatẽ significat. Dicitur enim senatorũ ordo, & doctorũ & ducum. Vnde Cicero sæpissimè alium ordinem appellat consulum: atque alium tribunorum, &c. Altero verò modo per solennem vsum Christiani Theologi nomen accomodarunt ad significandum vnum ex septem sacramentis: quales sunt ordo sacerdotalis, diaconi, &c.

Cicero.

¶ Quo supposito ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior est: Secundum priorem significationem episcopalis potestas natura semper fuit singularis ordo: hoc est gradus & dignitas sacerdotali sublimior.

Prima conclusio.

Conclusio hæc primum omnium fundamentũ habet in authoritate Dionysij qui ætatem Apostolicũ attigit, Paulique institutore potitus est. Is enim loco suprà citato, de eccles. Hierar. ca. 5. plane lateq; distinguit ex rei natura inter episcopos ac reliquos sacerdotes. Nam alij pontifices integrè sacerdotalis perfectiõis participes esse: quales reliqui non habeant integrã perfectionẽ. Et subdit: Pontificũ itaq;, ordo sacratior, primus est diuina speculantiũ ordinum, idemq; & summus & ytimus: quippe in quẽ perficitur & impletur sacerdotij nostri distinctio omnis. Sicut enim Hierarchiam omnem in Iesum terminari conspicimus, ita vnãquãq; functionem in diuinum Pontificem, principium. Vide quomodo instar Christi præfert Pontificẽ reliquo clero. Est ergo actionis generis. Et paulò infrà subdit secundùm aliam translationem: Discretè autem huic vltra cæteros ordines in sua ipsa operatione diuina lex distribuit diuiniores sacrificationes. Hæc autem sunt perfectiones diuinæ virtutis imagines: consummantes omnia diuina symbola & omnes sacras dispositiones. Quoniã neque sacerdos sacrum baptismũ operabitur sine diuini status vngueto, sed neque ipse sacerdos erit, nisi à pontificibus id muneris fuerit sortitus. Videquã late & diserte explicat differentia inter episcopum & sacerdotẽ. Adque diuinò iure quidem nullus sacerdos sine episcopo ordinatur, neque chrismate vti potest, nisi ab episcopo cõfecto, neq; vestibus aut vasis nisi ab ipso cõsecratis aut benedictis: præterea iurisdictionẽ qualtiorẽ habet. Quod demũ sic

Probatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuina lege esse sancitũ. Nã vt arti.4. videbi mus, diuina lege institutus est episcopatus: licet chrismatis cõfessio & aliæ eiusmodi ce remoniæ traditione Apostolorũ institutæ credantur. ¶Ex his ergo Dionys.verbis talis colligitur ratio: Ille est censendus distinctus ordo, hoc est gradus & dignitas i eccle sia, cui aliqua ,ppria inest & peculiaris spiritualis fu nctio ad sacramentũ eucharistię ordinata: talis autẽ est episcopalis gradus: nam ad ipsum, vt dictũ est, spectat sacerdotes cæteros ij; ministros, ac deniq; & chrismata & tępla cõsecrare, atq; adeo & plebẽ cõfirmare: q̃ quidẽ simplices sacerdotes perficere ne queunt: ergo suapte natura est ordo & gradus à sacerdotali distinctus. ¶Et cõfirmatur hæc ratio: nam ordo & gradus huiusmodi ac potestas ex suaipsius solennitate dignoscitur. Episcopus autẽ præter sacerdotale m vnctionẽ solẽnius inungitur & cõsecratur: quasi nouã in sacrorũ administrationẽ pote statem suscipiens. Nam cũ sacerdotes solũm inungãtur manus ad consecrandũ, episcopi vngitur caput: sicut Aaron: ad denotan dum esse caput ecclesiæ suæ instar Christi: vt pro xime Dionys. aiebat. Nisi q̃ Christus nõ so lum hominibus, ve rũ & angelis vniuersæq; creaturæ ceu caput præfectus est. ¶ Tertiò id arguitur. Episcoporũ cœtus status est per fectionis, longe altior quàm monachorum. Profitentur enim solenniter, nõ doceri: sed docere, perfectionẽ, est ergo per se ordo. Ac cedit & exẽplum antiquæ legis: nã dignitas Aaron diuino iure excelsior erat q̃ reliquorum sacerdotum. In summa episcopalis dignitas nõ ratione solius iurisdictionis constituitur per se in altiori gradu, neq; illa de causa opus habebat aut vellis aut vnctionis differentia, sed ratione spiritualiũ functionũ Quocirca episcopus ante consecrationẽ iurisdictione fungi potest: quãuis ordine tunc episcopali polleat: vt habetur ca. suprà citato. ex literis. de excessibus prælatorum.

¶De altero verò ordinis significatu contro uersum est inter Doctores, vtrũ episcopat⁹ sit ordo, hoc est sacramẽtũ. Partem affirmatiuam credit Durand. in.4. Senten. dist.24. q.1. Eteãdem. d. Scotus ait esse Canonistarũ opinionẽ. Cõtra quos statuitur posteriorcõclusio. Episcopatus nõ est ordo qui septem sacramentis cõnumeratur. Sententia est Hugo. grauissimi autoris, qui post numerationem septẽ sacramentorũ vsq; ad sacerdotiũ, subdit: Hic gradus dispares in eodẽ ordine habet dignitates, vt Episcopalẽ, &c. Eandem sequitur Magister sentẽ. eadẽ dist.24. ac Diuus Thom. ac reliqui eius interpretes. Et ratione cõprobatur. Episcopus nullũ recipit characterẽ in ordine ad corpus Christi & sanguinem cõficiendũ, ergo cũ in hunc scopum omne sacramentũ ordinis referatur: episcopatus non est ordo. Probatur antecedens. Quoniam si talem reciperet characterem, aut esset minor sacordotali aut maior: non quidem minor, nam eiusmodi characterum functiones omnes sunt administratrices in confectione sacrosancti sacramẽti: vt in diacono patet & subdiacono. Episcopus autem de sua natiua ratione non sic administrat sacramento. Neq; verò esse potest excelsior character respectu eiusdem qui sacerdotalis est. Quoniã conficere sacramentum, quod quilibet potest sacerdos, fastigiũ tenet & culmen quo omnia referuntur sacramenta. ¶Secundũ huc adhibet D. Thomas argumentũ loco citato. Natura sacramẽti est q̃ à præcedenti quantum ad eius necessitatem non depẽdeat: episcopatus autem dependet à sacerdotio: nam vt iam anteà dictũ est, consecratio episcopi, anteq̃ sit sacerdos, non valeret. Hoc autem argumentũ Scotus in.4. dist.24. eludit potiùs quàm impugnat. Ait quippe inde quòd episcopatus sacerdotium prærequirat, argumentũ potiùs sumi q̃ sit perfectior. At verò hoc nihil ad rem. Haud enim de perfectione hic disputamus, sed de natura sacramenti ostendimus inde nõ esse sacramentũ, quòd aliàs etiam absque præuio sacerdotio cõsecratio episcopi esset valida: sicuti consecratio sacerdotis, etiam si non fuerit diaconus suum imprimit characterem: vt dist.63. can. solicitudo. & extrà, de clerico. per sal. ordina. ca. vt tuæ literæ. decretum legitur. Accedit huc & ritus ecclesiæ, q̃ sacramenta ordinis in sabbato conferuntur: episcopus verò, tanq̃ legitim⁹ eius sponsus, die dominica consecratur. Est ergo opinio hæc: vt dictum est: non modo D. Thom. sed Alexandri & Bonauẽt. & omniũ cõmunis. Scotus verò loco citato ait Canonistas contrarium tenere propter hoc argumentum: q̃ nisi episcopatus ordo esset, posset funditus auferri: nam tunc non restat quid aliud sit quàm iurisdictio: iurisdictione autẽ quicunque priuari potest: quandoquidem ,pter crimen hæreseos atque alia, priuatur sua Ecclesia Episcopus. Et quidem Scotus deuinci hac ratione videtur. Annuit enim

Ratio altera pro cõcl.
Cõfirmatio.
Tertia rõ.
Vltima cõclusio.
Secunda rõ, S. Thom.
Solutio Sco.
Refutatio
Postrema tio.
Alexander. Bonauent. Argumẽtũ Scoti.

enim concedere quòd si non sit sacramentum, nihil in eo supereset nisi auferibilis iurisdictio. At verò profectò nulla est rerum consequentia. Imò quanuis non imprimatur sacramẽtalis character, nihilo minùs adhibetur sacerdotalis habilitas quædam & facultas indelebilis, atq; ab ẽpo inamobilis, vt ait loco citato Bonauentura. Quare depositus ẽpus si iterum in suum ordinem restituatur, non opùs habeb denuò consecrari.

¶Sed & Durand. quoq; eãdem dist.q.5. alia via negat hanc nostram conclusionem. Concedit inquam episcopatum sacramentũ esse non quidem à sacerdotio distinctum, sed illud ipsum perfectum. Itaq; simplex, inquit, sacerdos licet simpliciter habeat characterẽ sacerdotalem, non tamen est omninò completum & perfectum. Et subtexit exemplũ, quòd sicut confectiones corporis & sanguinis vnum constituunt perfectum sacramentum, ita consecratio sacerdotis & consecratio episcopi. Quare subsequenter confitetur episcopatũ characterem imprimere perfecti completiq; sacerdotij. Argumentum autem quo sibi hoc habet persuasum, est quòd pariter, imò perfectiùs episcopalis dignitas ordinatur ad sacramentum Eucharistiæ quam diaconatus, aut subdiaconatus cũ ministros ipsos instituat. Ex quo concludit esse perfectius sacramentum. ¶Ad ipsum autem atq; ad suam rationem pariter respondentes fatemur ingenuè dignitatem episcopalẽ perfectionem sacerdotio adhibere, quod suppo nit, & includit: sed illa tamen perfectio non est de essentia sacerdotij, sed illi accidentaria, & accessoria, quæ ideo non constituit vnà cum illo verum sacramentum, neq; est pars integralis eius. Nec verò est intellectu facile duos imprimi sacerdotales characteres: alterum simplici sacerdoti, alterum vero epõ. Quocirca nulla est rationis eius illatio.

Episcopatus est in ordine ad corpus Christi verum, ergo est sacramentum. Requiritur enim amplius quòd sit potestas ad id proximè pertinens: nempè quòd eius functio sit, vel missæ celebratio: vel eius ministratio, ceu diaconatus & subdiaconatus. Functio autẽ episcopi non est eiusmodi, sed instituere, ac præparare ministros. ¶Quòd si contrà rursus arguas. Episcopus quatenus episcopus aliqua sacramenta cõfert, puta ordines: quæ non posset inquantum sacerdos: ergo eius propria potestas est sacramentum: quoniã potestas in vnum sacramentum: sacramentum alterum est. Negatur consequentia: sed solum concluditur quòd episcopalis potestas sacramentũ sacerdotale præsupponat. Nisi eñ esset sacerdos, nequiret ordines conferre. Porrò autem Altisiodorensis non solùm eôdem quò Durandus inclinat, verùm vlterius progressus ait quòd archiepiscopatus est etiam sacramentum distinctum ab episcopatu: quiideo in articulo sequenti in disputationem est accersendus. ¶Per has igitur conclusiones conciliantur iura sanctorumq; asserta quæ variare videntur. Quoties enim legeris quempiam in episcopum ordinari, non ità propriè intelligas atq; ordinantur sacerdotes. Atq; id pariter quod.21. dist. can. cleros. ait Isidorus: quòd scilicet ordo episcoporum quadripertitus est. Sed tamen, vt in priori conclusione asseruimus, nil est cur cunctẽtis verè vocare ordinem. Tametsi alij ad ambiguitatem tollendam non ordinem, sed dignitatem appellent: vt Hugo de sacramentis suprà citatus. Et Magister Sent. lib.4. dist.24. vbi extra numerum sacramentorum ait. Sunt & alia quædã, non ordines, sed dignitatum nomina, vt episcopus.

Solutio.
Durandus.
Argument. Durand.
Obiectio.
Altisiodor. opinio.
Hugo. Magist. sen.

ADprimum igitur argumentum respondetur, fortasse Hieronymum illa fuisse affectum opinione, quòd episcopus & presbyter solo diuino iure consulto eadem esset res, sed humano arbitrio vnũ ex presbyteris fuisse cæteris præfectum. Nam præter citata testimonia subdit quòd Alexandriæ à Marco Euangelista vsq; ad Heraclam, & Dionysium presbyteri semper vnum ex se electũ, in excelsioremq; gradũ collocatum. episcopum nominabant. Et subdit exemplũ: vt diaconi eligunt archidiaconũ. Tametsi Hieronymum non plane intelligã, quãdoquidem subdit episcopum conferre ordines posse, nõ autem sacerdotem simplicem, vbi distinctionem ex natura rei insinuat: nisi velit hoc tantùm esse ex ordinatione ecclesiæ, vt in fine eiusdem citati capitu. olim. ait. Cuius verba, vt ait Durand. maiori sunt admiratione digna. Ait siquidẽ episcopus consuetudine magis quàm dispensationis dominicæ veritate presbyteris esse maiores: & in cõmuni regere debere ecclesiam. Cùm tamẽ citatus suprà Dionysius tẽpore Apostolorum diuina lege astruxerit episcopũ à simplici sacerdote distingui. Quin verò Augu. in libro de Hære. Arianos, inquit, ea fuisse infectos quòd dicerent presbyteros ab episcopo nulla differẽtia debere discerni. Haud

Ad. 1. arg.
August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen tam infami nota verba Hierony. inuenda sunt: nam ipse, quocunq; id iure factũ sit, differentiam & in conferendis ordinibus, & in loci eminentia agnoscit. Sed in hoc tamen lubentius Augustinum atq; alios sanctos patres auscultare debemus, q̃ illa realis differentia ex institutione diuina per Apostolos origine traxerit. Ad ea vero loca sacra quæ Hieronymus affert, Respondetur, hoc inde tantùm concludi, quod olim nomina episcoporum & presbyterorum promiscua erat, vt tam episcopus diceretur presbyter, quàm presbyter, episcopus. Itaq; vtrũq; erat commune nomen ad significandum duas diuersas dignitates. ¶ Ad secundum satis superq̃ secunda cõclusione satisfactum est. Concedimus enim episcopatum esse ordinem secundum amplitudinem suæ significationis. Negamus verò esse sacramentum.

Hierony.

Ad 2. arg.

ARTICVLVS. III.

Virum episcopi inter sẽ perinde differant atq; ipsi à simplicibus sacerdotibus.

POstquam visum est episcopalem dignitatem à sacerdotali suopte instituto differre, explorare consequens est, an episcopi similiter inter se differant. Apparet enim sic esse: nã Archiepiscopo ex proprio incũbit officio episcopum cõsecrare, quod episcopo non nisi ex cõmissione videtur cõpetere, vt patet capi. Quod sedem. de offi. iud. ordi. vnde & pallio vtitur, quod episcopo non est indultum: ergo specie differunt. ¶ Secundo: Papa saltem dignitatis specie cęteris est excellentior, quã doquidem Petri successor est, cui peculiariter Christus vniuersum gregem commisit. Quare & singulariter, etia si fuerit alias episcopus, in Papam consecratus, singulariq; Tiara vtitur. Quocirca dist. 21. ait Pelagius Romanã Ecclesiã no Synodicis constitutis cęteris ecclesijs esse prælatã, sed Euãgelica voce Domini Saluatoris nostri primatum obtinere. Sed in contrarium est quod in ijs quæ ad confectionem corporis & sanguinis attinent, nihil potest vnus episcopus quod singuli non possint: vt patet in ordinum collatione atque in ipsorum mutua cõsecratione: nam vnus alterum consecrat. Quin verò Hostien. consecrat Papam, & tamen si inferioris esset potestatis id nequiret: iuxta illud ad Hebræ. 7. Sine vlla contradictione quod minus est à meliore benedicitur.

Argum. 1.

Argumẽ. 2.

QVæstionis huius duo insinuãtur membra. Primum de episcopalibus officijs, & functionibus. Atq; alterũ de ipsorũ distinctione: quippe quorũ posterioris cognitio à prioris notitia pẽdet. Duabus ergo conclusionibus ad quæstionẽ respondetur. Prior est: Vniuersæ functiones quæ ad perfecti pastoris officiũ attinent, sunt episcopo peculiares & propriæ. Iam enim supra artic. 1. ostensum est, gendinum episcopi munus, officium esse pastoris: in cuius testimonium dum consecratur, traditur ei baculus pastoralis. Imò verò antè delignatur esse pastor, quàm anulo fiat sponsus Ecclesiæ. Omnes ergo functiones quę pascendo gregi accommodantur, sunt dignitati episcopali, quatenus cunctis communis est, partes & qualitates. ¶ Sed ais, nunquid non & plebani sacerdotes suarum sunt etiam parœcialium ecclesiarum pastores? Sunt quidem. Laud tamen vndequàq; absoluti & perfecti. Quare non omnibus vniuersa pastorum officia ratione suæ dignitatis incumbunt: sed quædam. Ad cuius intellectum notandum primũ pastoris officium esse vitam præbere gregi, eundemq; alere, sanare, & sustẽtare. Functiones autem huiusmodi ad tria genera & ordines reducuntur. Primum nanq; id potissimùm fit per administrationem omniũ sacramentorum. Baptismo enim regeneramur: deinde confirmati eucharistia alimur: & per pœnitentiam sanamur, &c. Illa ergo sacramenta quæ ad huiusmodi sunt vitam prorsus necessaria & congrua, incũbit cuicũq; plebano sacerdoti administrare. Qualia sunt baptismus, eucharistia, pœnitẽtia, & sacra vnctio: & præterea benedicere põsos. Attamen ordinare ministros incumbit epo: & præterea ob vberantiorem copiam Spiritus sancti cõfirmare plebem. In administratione ergo sacramentorum ptimùm incipit pastorale officiũ locupletius, ac perfectius esse in episcopo quàm in plebano sacerdote. Tum scilicet quod sacerdotes non omnia conferre possunt: tum etiam quòd quæ possunt, ex sola iurisdictione ab episcopo concessa habent.

Prima conclusio.

Scrupulus

Solutio.

Pastoris officium.

¶ Secundum ad idem pertinens pastorale officium est, fidem docere populum. Huius autem functionis duo sunt gradus. Alter illos explicare articulos qui sunt ad salutem necessarij. Et hoc propriè parœcianis sacerdotibus curam gerentibus animarũ incumbit. Quare profecto huius muneris, vbi grandis est negligentia, peccatum est illis mortale. Tenentur enim plebem Articulos docere fidei & Decalogum. Imo verò & orationem Dominicam: illa videlicet quæ pœnitentes, an sciant, sunt interrogandi. Scire enim debet Christianus quisq; quidnam sibi credẽdum, quidq; agendum, & quid à Deo petendum. Alter gradus est altiora fidei mysteria explicando sacram scripturam propalare, ac morum probitate gregem imbuere & instituere. Et hoc proprie pertinet ad officium episcopi. Cui ideo in consecratione traditur Euangeliorum liber sub forma præcepti dicitur: Vade & prædica populo Dei. ¶ Tertium quod ad idem pastoris officium spectat, est gubernatio & correctionum & hoc pacto vita gregis seruatur. Et facultas hæc, planum est, quàm sit in quolibet episcopo plenaria: nisi sit per Papam coercita: in plebano verò nulla est, aut quàm tenuissima. Potest enim plebi vt statis temporibus sacra audiat, sacramẽtaq; suscipiat, præcipere. An verò excommunicatione, aut alia pœna in foro exteriori cogere, paulò infrà dicemus. ¶ Et per hæc intellectus est capiendus doctrinæ Dionysij suprà citati, distinguentis tres hierarchias, hoc est sacri principatus tres hierarchias, hoc est sacri principatus functiones: vt illuminare, & perficere. Quorum primum ait ad diaconũ pertinere: secundum ad sacerdotes: ac tertium ad episcopos. Purgare enim est purum ab impuro separare: vt triticum cribro, & farinam discerniculo. Venientes enim ad baptisma diaconus examinabat, an vellent vitam pristinam deserere, erroresq; abiurare: & sic separabat illos qui baptismo digni erãt ab alijs. Sacerdos verò fidei catechismo illos erudiens, fonte sacro tingebat: vbi per gratiã gratũ facientẽ illos illuminabat. Sed eps cõfirmabat, hoc est gratia perficiebat. Deinde autẽ ipsorũ prædicatione quæ de sacra scriptura hauserat, illos perampliùs ad diuinum amorẽ inflãmabat, in quo Christiana perfectio cõsistit. Haud ergo negandũ est quin sacerdotes plebani curã vere gerãt animarum quarum etiam exhibituri Deo sunt exactã rationem, vereque sint pastores. Perfectũ tamen absolutumq; nomen solum congruit episcopis: vt de suo ipsorum nomine admonentur. ¶ Per hæc subinde fit etiam liquidum quemadmodùm episcopi omnes sint, ac olim qui proprie loco Apostolorum successerunt eorumq; funguntur vicibus: vt habetur can. in nouo. distin. 21. & can. ecclesiæ principes. dist. 35. Id quod can. quorũ vices. d. 58. authoritate Augustini fulcitur, inquientis. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Patres misisunt Apostoli: pro Apostolis filij nati sunt episcopi. Ad huius tamen intelligentiam notandum est, tria esse munera in quibus res & ordo Apostolorum consistit: vt Diuus Thomas super illud verbum Pauli. 1. ad Corint. 12. Quosdam posuit Deus in ecclesia primò apostolos, adnotauit: Videlicet authoritatem gubernandi fidelem populum, facultatem docendi fidem & Christianos mores. Tertiò potestatem miracula faciendi ad confirmationem doctrinæ, secundùm illud Lucæ. 9. Conuocatis Iesus duodecim Apostolis dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent, & misit illos prædicare regnũ Dei. Quo postremo verbo intelligitur vt eos qui verbum susciperẽt, gubernarent: secundum illud Lucę. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et quidem quãtum ad primum munus, episcopi sunt illis subrogati. Tametsi illorum singuli in vniuersum Christianorum orbe potestatem haberent. Episcopi verò non nisi in suas dioeceses: sed solus Papa, qui substitutus est Petro, vniuersalem retinet iurisdictionem. In secunda autem eiusdẽ potestatis virtute, quæ est prædicare fidem, gradus sunt dignoscendi. Apostoli nanque eousq; illa pollebant virtute, vt (quod in sua. 2. Canonica Petrus ait) firmissimum habentes sermonem propheticum, quicquid ipsi prædicarent, eo quòd ipsi id assererent, fides esset: vt pote qui cum organa essent, per quæ Spiritus sanctus loqueretur, non opus haberent cogitare quomodo aut quid loquerentur. Quinquidem gradus in Ecclesia post Apostolos & Euangelistas non permansit. Potest quidem Papa & Cõcilium articulos fidei explicare: sed tamẽ eos quibus sacra scriptura impliciti sunt, vel ex traditione Apostolorum ore tenus firmissimè habentur: vtendo scilicet fundamento Christi, ac subinde Apostolorum. Illi verò sine scripturæ perscrutatione à Spiritu sancto mouebãtur. In singulis verò episcopis neq; ista quæ in Papa & concilio est facultas inest, sed tantùm prædicandi, interpretandi, amplificandi, persuadendique ea quæ Christus per se perq; Apostolos docuit. ¶ Tertia verò facultas faciendi miracula non perinde in ecclesia modò est atque in apostolis extitit: quia non eadem est prorsus necessitas. ¶ Quanuis vbi ratio id fieri modò exigeret, non

Gubernatio et correctio ad pastorẽ spectat.

Explanatur Dionysius.

Sacerdotes plebani vere sunt pastores.

Soli episcopi successerunt loco Apostolorum.

Ad officiũ pastorale pertinet docere populum.

Triplex ordo Apostolorum constitit.

Facultas faciendi miracula non est perinde modò in Ecclesia, atq; fuit in apostolis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non haberet Deus mannm occlusam. Ecce differentiam inter pastoralem episcopi functionem, & eam quæ est parœcianorũ sacerdotum. Et ideo, vt cap. in nouo. suprà citato legitur, vt episcopi Apostolis quos Christus Luc. 9. legitur elegisse successerunt, sic & reliqui sacerdotes parœciani successerunt. 72. discipulis: quos, quia messis multa erat, in auxilium episcoporum idem Christus suffecit: vt Luc. 10. legitur: nempe vt eorum essent auxiliares administri. Quare de lege cõmuni episcoporum est in ecclesijs parœcialibus presbyteros instituere: vt legitur cap. Sicut. 16. quæst. 7. ¶ Sed rogas nũquid & prædicare plebanis etiam conuenit, & aliqua iurisdictionis imago? Respondetur, priùs de prædicatione certum est, nihil amplius eis ex officij necessitate incumbere quàm doctrinam, vt dicebamus, Christianam populo necessariam docere. Vtrum verò sit salutare consilium illis id muneris iniungere, in Tridentino Concilio fuit in publicum concilij prolatum: & prima fronte sic nõnullis patribus apparuit: sed non defuit, qui vt sententia penticulatiùs agitaretur supplex orauit: à qua posteà decernenda supersessum est.

Quæstio.

Solutio

Enimuerò vt decorum & salutiferũ est illis parœcialibus sacerdotibus qui verè Theologi sint id muneris suis plebibus impendere: sic pestilentissimum est Theologiæ ignaris id cõmittere. Iam enim & eo miserabili loco iacet ecclesia, vt in animarum curã committenda, vix vlla habeatur dignitatis ratio: præterquàm quod neq; proprij plebani suas Ecclesias administrant, sed per vicarios id faciunt: vix Latine scientes: nempe per eos quos quàm minimo possunt pretio conducunt. Adde quòd in aliquibus quas lustrauj prouincijs, illi sunt plebani qui cùm neq; de limine Theologiam salutauerint, tamen Latinè & forte Græcè deturgentes putant fœlicìter prædicare posse. Et illi sunt qui pestilentiores disseminant errores. Salubrius ergo populo est eiusmodi concionibus carere, quàm infici. ¶ Ad secundum interrogationis membrum respondetur. In sacerdote secundùm suam propriam authoritatem nullam existere vim coactiuam quantum ad forum iudiciale. Nam maximè per excommunicationem quæ pœna pastoralj baculo annexa est. Excommunicare autem propria authoritate solius est episcopalis muneris: vt habetur. 24. q. 3. can. corripiantur. & apud Diuum Thomã. 4. sen. dist. 18. q. 2. Excipit illic tamen idem doctor Sanctus furtum & rapinam, pro quibus, inquit, concessum est à iure vt possit parœcianos sacerdos excommunicare. Iam tamen non est in vsu concessio illa. Est nihilo minùs peccatum inobedientiæ illi non parêre in ijs quę suprà diximus iure posse præcipere. Nẽpè vt festa Ecclesiastica celebrent, & statis temporibus sacramenta suscipiant, & doctrinam Ecclesiasticam discant. At nisi adsit contemptus, nõ est mortale aliud nouum præter transgressionẽ Ecclesiastici præcepti. De officijs functionibusq; episcopalibus plura hic essent eademq; scitu perutilia adhibenda: sed vsq; ad quæstionẽ tertiam ea duximus reseruanda: vbi inter tractandam obligationem qua episcopi tenentur in suis Ecclesijs residere, commodiùs differentur. ¶ Posterior conclusio. Episcopales dignitates quanuis archiepiscopum & patriarcham, imo & summum ipsum Pontificem commemores, non sunt specie diuersæ, sed solo iurisdictionis ambitu aliæ alijs superiores, aut inferiores. Ait quippe Isidorus, vt suprà ex can. cleros. 21. d. cita tũ est, q̃ episcoporum ordo quadripertitus est. Nempe in Patriarchas, Archiepiscopos, Metropolitas, atq; Episcopos. Est enim patriarcha patrum summus, atq; princeps: archiepiscopus verò episcoporum princeps. Nam archos Græcè, idè est quod princeps. ¶ Metropolita qui certis ciuitatibus circumscriptam habet iurisdictionẽ: episcopus verò qui vnam regit cathedralem Ecclesiam. Iam verò metropolita nullus est sub archiepiscopo, sed ipsi sunt metropolitani. Patriarchæ verò, vt Alexandrinus, Hierosolymitanus, & Constantinopolitanus, plures sub se singuli habent archiepiscopos. Imò & Romanus olim etiam appellabatur Patriarcha. ¶ Horum ergo dignitates ait libro. 4. cap. de ordinibus, Altisiodorensis (saltem episcopalem, & archiepiscopalem (nam de alijs non meminit) vere esse sacramenta: eademq; distincta. Nam vt argutum primo loco est vt episcopus sacerdotes atq; alios ministros ordinat & consecrat, sic & archiepiscopus ex proprio officio habet ordinare episcopum. Episcopi autem non nisi ex commissione. Nihilo minùs conclusio à nobis asserta indubia esse debet. Primùm siquidem quantum ad id quod ait episcopalem dignitatem esse sacrrmentum, iam suprà satis reprobatum est. Cæterùm & quod eiusmodi ordines episcoporum inter se genere non differant,

In sacerdote nulla existit nis coactiua quantum ad forum iudiciale est eius nudam autoritatem spectes.

Posterior conclusio.

Altisiodo.

rant, sed sint eiusdem generis & speciei, pro-

Probatio assertæ cõclu.

batur. Nam quicquid potest archiepiscopus & Patriarcha, potest episcop⁹ in sua diœcesi, etiam episcopos consecrare & Papam. Et quanuis hoc faciant forsan ex commissione, hoc accidit ppter iurisdictionis defectũ: nõ autem ex defectu episcopalis dignitatis. Quemadmodùm ob solum defectum similem non potest sacerdos quenquã absoluere cũ virtute characteris quoscũq; possit in discriminatim. Et per hoc solutũ restat eius

Ad 2. arg.

argumentum. ¶ Ad secundum autem de Pontifice maximo pariter negaũ, dignitatis specie cæteris sibi subditis antecelliere. Sed quãtum ad iurisdictionis vniuersalitatem, iura omnia illi primatum perhibent. Nam quantum ad dignitatem, etiam episcopus Hostiẽ. ipsum consecrare cõsueuit. Neq; quippiam spirituale est ad corporis Christi consecrationem relatum, quod Papa efficere potest, quod nõ queat etiã simplex episcopus quãtam ad suam spectat dignitat:, nisi lit ratione iurisdictionis ab ipso Papa cohibit⁹. Itaq; habet se inter episcopos summus Pontifex (quantum ad dignitatem episcopalem) sicut Petrus inter Apostolos, quorum quatenus ecclesiam representabant, caput erat. Tametsi quatenus erant Apostoli essent pares: vt cano. in nono. suprà citato habetur, distinct. 21. Neque vero quatenus episcopi ordinari ab ipso fuêre, sed à Christo constituti. Præeminet ergo episcopi sacerdotibus altiori dignitatis genere. Papa verò episcopis in eodem genere: sed tamen quatenus Christi vicarius, omnium est caput: vnde illi singulariter priùs dictum est, Tibi dabo claues regni cœlorum: Matth. 16. licèt posteà Ioan. 9. omnibus datæ sunt: eiq; peculiariter dictum est, Pasce oues meas: licet in ipso cunctis sit episcopis dictum: qui per ipsum erant ratione iurisdictionis in orbem distribuendi. Decuit enim maximè vt Christus suam potestatẽ vni committeret capitiv tota Christiana politia imaginem regni spiritualis præ se ferret, quæ omnium est politiarum optima.

ARTICVL. IIII.

Vtrum institutio episcopalis dignitatis sit de iure diuino.

POST hæc tandem vt hæc tota quæstio absoluatur, Quæritur, vtrum episcopi sint iure diuino instituti. Apparet enim aliter res habere. Primùm quia præter Apostolos neminem legitur Christus instituisse episcopũ: sed Apostoli ipsi sua authoritate illos instituebãt: vt patet de Timotheo & Tito, quos Paulus constituit: ergo pariter episcopi non debent conferi iure diuino creati: sed à Papa iure positiuo, penes quẽ diximus summam iurisdictionem ecclesiæ esse.

Argum. 1.

¶ Secundò, id confirmatur facto ipso Christi, Petrum sibi substituentis. Ipli enim singulariter iussit: dicens, Pasce oues meas. Ac si dixisset: Tibi summam rei huius concredo: tu ipse pro tuo arbitratu de illa dispone: ergo episcoporum institutio non Christi, sed Petri est, eiusq; successoris. Vnde vox illa ipsius in. 1. eius cano. cap. 5. Pascite qui in vobis est gregem nõ diuina, sed humana, nempe Petri præceptio apparet. ¶ In contrarium est illud Pauli Actuum. 20. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

Argum. 2.

Paulus.

COnstitutum quidem suprà reliquimus dignitatem episcopalem ab Apostolorum seculo à sacerdotio, ppria dignitate & muneribus fuisse secretam. Desideratur autem quàm maximè ad rei præsentis elucidationem, nosse quo fuerit iure instituta. Nã cùm Papæ sit episcopos eligere, videtur eius institutio: Id quod ad persuadendã ipsorum residentiam tanti refert scire, vt inde sint præcipua argumenta petẽda. Et qui cauillari eludereque rationes pertendunt, quibus salubrium illud ac diuinum residentiæ ius fulcitur, non alio se protegunt æneo clypeo, quàm quod aiunt non à Deo immediatè, sed à pontifice episcopos fieri.

¶ Sic enim quidã coarmauit sese in defensionẽ, vt ipse arbitratus est, episcoporũ: videlicet, vt eos à iure diuino residendi liberaret: vt q. 3. fusiùs luculentiusq; patebit. Quemadmodum enim inquit episcopus iure diuino residere teneatur, cùm nullus à Deo immediate fiat episcopus, sed à Pontifice? Ipsius enim est diuidere diœceses & particularia ouilia, & imponere curam. Multaque alia id genus subdit quæ illic amplius differemus. ¶ Hic ergo more nostro duę sunt conclusiones asserendæ & stroborandæ: vt pote quæ basis futuræ sunt ac fundamentum illius disputationis. Duobus enim modis cõminisci quis potest episcopatus particulares: nempe summo inferiores, non esse de iure diuino. ¶ Vno quod dignitas ipsa non fuerit à Deo ipso

Cathrini fundamentum ad inmodum fidendã residentiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipso instituta: veluti sunt sacramenta, sed à Papa, vt est quadragesimalis abstinẽtia, particularium̃q; obseruatio festorum, & annualis cõfessio. Altero verò quòd eorum electio quæ per pontificem fit non fit diuina: hoc est de iure diuino, quorum vtrũque est apertè falsum. ¶ Sit ergo prior conclusio. Episcopalis ordo, hoc est, gradus & dignitas, institutio prorsus diuina est, quam Christus ore suo proprio fecit: hæc iam satis in superioribus est demonstrata. Christus enim ipse Apostolos elegit, cui muneri annexa est episcopalis dignitas, puta Christianum gregẽ pascendi. Illam autem dignitatem, præter spiritum propheticum quo illos imbuit, non in tempus instituit, sed vt perpetuò in Ecclesia perduraret: ergo episcopalis dignitas & gradus qualis nunc in ecclesia perseuerat, ipsissima est Christi institutio. Posterior quidem præmissa nemini in dubium venire potest: quãdoquidem Christus Ecclesiam fundauit perpetuò duraturam, perpetuoq; pastu gubernationisq; adminiculo indigẽtem: cui adeò in singulis prouincijs fides morumque norma perpetuò esset elucidanda: non ergo in tempus, sed in perpetuũ hanc instituit dignitatem. Huc secundò accedit testimonium Paulinum ad Ephes. 4. Et ipse dedit quosdã Apostolos, quosdam autẽ Prophetas, alios verò Euangelistas, alos autem Pastores, & Doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei. Pastorum autem nomine episcopi potissimùm, vt dictum est, censentur: ergo illi necessarij sunt in edificationem corporis Christi: atq; adeò à Christo instituti sunt: vt quantum Ecclesia, tantum essent duraturi. ¶ Tertiò: Sacerdotium Euangelicum præstantius est Mosaico, plusq; adeò necessarium: illud autem in pontificem & sacerdotes diuisum pro toto legis tempore diuinitùs institutum est: ergo & nostrum sacerdotium in quo episcopi sacerdotibus præferuntur, à Christo est vsq; ad finem mundi institutum. Id quod Paul. ad Hebræ. contestatur, dicens: Translato sacerdotio, necesse est vt legis translato fiat. Nisi quòd cùm sub illa lege vnus duntaxat populus vnaque tantùm synagoga degeret vno præcise opus erat pontifice: ecclesiæ verò Euangelicæ in totum orbem latè patenti quàm plurimis. ¶ Id etiam quartò ratione patet. Christus fuit solus Ecclesiæ fundator.

Prima conclusio.

Rõ conclu.

Altera rõ.

Tertia rõ.

Quarta rõ.

Vbi enim ait Paulus fundamentum nemi-
nem posse aliud ponere quàm quod positum est, quod est Christus Iesus: non solùm personam designat, verùm & eius leges & politiam. Vnde ad Petrum ipse ait: Super hãc petram ædificabo ecclesiam meam. Ad fundationem autẽ ecclesiæ non solùm necesse erat fidem sperandarum rerum, quò ceu in scopum tendendum nobis erat, docere, & leges illuc ducentes condere, verùm & magistratus instituere, qui ecclesiam secundùm easdem leges gubernarẽt. Qui quidem non alij sunt quàm episcopi, qui secundùm verbum August. pro patribus Apostolis nati sunt nobis filij: ergo episcopalis functio institutio Christi est: aliàs nõ satis firmiter fundasset ecclesiam. ¶ Quintò: Sacramenta & quæ illis necessaria sunt, Christus ipse per se instituit, ac perinde sacramentorum ministros, quare ipse sacerdotes ordinauit. Episcopi autem soli proprio nomine habent quædam sacramenta administrare: nempe ordines & confirmationem. Haud ergo dubium est vllum quin Christus, non solum Papatũ verùm dignitatem episcopalem quà latissimè ad omnes Antistites patet, instituit.

Quinta rõ.

¶ Sextò. Dignitas episcopalis, vt in præcedentibus monstratum reliquimus, eiusdem generis est in omnibus episcopis: nam sola iurisdictionis latitudine inter se distãt: ergo quatenùs Papæ & reliquis episcopis cõmunis est, eodẽ authore Christo institutus est: ¶ Septimò: Episcopalis dignitas inter charismata numeratur, quibus Christus sponsam suam Ecclesiam dotauit. De quibus nimirũ ait Paul. ad Corinth. 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationũ sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operum sunt, idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus, ergo episcopalis dignitas donum Dei est per ipsum ecclesiæ donatum, secundùm verbum Pauli 1. ad Tim. 4. Noli negligere gratiã quæ in te est: quę data est per prophetiã, cũ impositione manũ presbyteri. ¶ Postremò denique id cõfirmatur. Cùm Papa episcopum eligit aut confirmat, nõ magis instituit episcopalem dignitatem quàm instituitur Papalis, dum ipse eligitur, sed sola persona ad eandẽ dignitatem applicatur. Accedit tum demũ & Pius Papa qui can. oues. 6. q. 1. cõtestatur hanc veritatem, dicẽs quòd episcopos Deus sibi oculos elegit. Est ergo certo certius, & si sic de his quę sunt fidei loqui licẽret, luce eui dẽtius

Sexta rõ.

Septima rõ

Paulus.

Postremò

Pius Papa

dẽtius Christum instituisse dignitatem episcopalẽ, quæ modo in ecclesia viget. Ecquis enim credat tam insignem magistratum in arbitrio Papæ posuisse, vt ipse illum crearet? Et ita omnes Theologi tenent in 4. dist. 24. omnesq; iuris canonici interpretes, qui idipsum confessissimum habent. Qua vtique ratione Paulus nõ hominis ministros, sed Dei prorsus Apostolos, ac perinde eius successores episcopos, ac demũ sacerdotes exilimãdos docet. Sic enim, inquit, nos exilimet homo vt ministros Christi & dispẽsatores mysteriorum Dei. cùm Papa episcopos creat, aut episcopi sacerdotes ordinant, nil aliud faciunt quàm ceu Christi ministri, Dei mysteria dispensare. ¶ Hanc ergo conclusionem tam multis duximus asserendam, non quod vllus de illa dubitare credẽdus sit, sed vt per illam falsitas apertius innotescat assertionis illorum quos suprà citauimus: in quibus est Cathatinus, qui aiunt episcopales functiones eorumq; obligationes ad residendum ob id esse de iure dunt axat pontificio, quod Papa est qui illos eligit applicatque ad suas singulorum ecclesias. Cuius contraria in præsentiarum asseritur talis conclusio. Episcoporum electio, atque adeò obligatio ad sua exercenda munera, est de iure diuino. At vero sunt qui hanc conclusionem: quanuis veram, non satis ex suis principijs deducunt: quorum est Torrensis ille, alioqui non pœnitendus author, quem suprà libr. 8. citauimus. Qui quidem plus interunt quàm veritas permittat. Existimat inquam ob id eiusmodi episcoporum electiones esse de iure diuino, quòd fiunt à Papa quatenus est Ecclesiæ minister. Quæ profectò causa ad id colligendum non satis est firma: neq; exemplũ quod subdunt talem habet in vniuersum efficaciam. Aiunt enim quòd sicut baptizatio, quia fit à ministro Dei eius ipsius nomine, est de iure diuino: sic electio episcopi, quam facit Papa. Sed possent qui contrariũ defendunt hoc pacto rationem hanc debilitare. Christus Papæ & Concilio non modò administrationem commisit eorum quę ipse instituerat, verùm & facultatem tradidit nouas condendi leges & ritus. Quare ob seruatio quadragesimæ festorumq; multorum mere sunt positiui iuris: nempe pontificij. Et idem meritò censeri solet de consecrationibus Ecclesiarum altarisq; ornamentorum. Quocirca nulla est collectio hæc si in vniuersum fiat, Pontifex quasi Dei minister

Secunda cõclusio.

Torrensis.

hoc aut illud facit: ergo est de iure diuino: nisi antecedenti adhibeas illa facere tanquam institutionem ipsius Dei, vel quam Apostolis ipse explicuit vt Ecclesiæ verbotenùs traderent. Quocirca ceu fundamentum huius posterioris conclusionis priorem anteiecimus. ¶ Est autẽ prius nostra nobis explicanda conclusio. Episcoporum enim electiones esse de iure diuino, bifariã intelligitur. Vno modo in genere quod singulis ecclesijs secundum ecclesiasticam diuisionem sui applicentur episcopi. Alio modo quod huc Petrus, aut Paulus huic, aut illi. Et quidẽ in hoc secundo sensu notum est hanc huius personæ electionem nõ esse de iure diuino eo pacto quo electio Matthiæ ac subinde Paulisi cuti aliorum Apostolorum fuit à Deo facta: sed ex humano eligentium iudicio, aut Papæ. In priori ergo sensu intelligenda est conclusionis veritas. Quæ quidem facile ex præcedenti sic colligitur. Deus Dei ministerio id quod ipse instituit ipsius iussu dispensat, actio est de iure diuino censenda: cum autem Papa episcopum confirmat & consecrat, alicui cuique attribuit ecclesiæ, id exequitur quod Christus in genere instituit, quodq; ei facere iussit: ergo id iuris diuini censendum est. Posterior quidẽ præmissa superiori conclusione satis est demonstrata. Prior verò in sacramentorũ administratione perspicua fit. Baptizatio nanq; & sacramentalis absolutio & similia licèt per ministros ecclesiæ immediate (vt isti loquuntur) fiat, nihilo minùs ob id iuris diuini sunt, quod Christus illa instituit, eiusque nomine fieri fieq ac dispensari iussit. Et hoc est quod Paulus in priori ad Corinth. epistola admonitum esse curauit, vbi illa fugillat diuersa symbola: Ego quidẽ sum Pauli, ego autem Apollo, &c. Nonquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? & infrà. c. 3. Quid igitur est Apollo? quid verò Paul⁹? ministri eius cui credidistis: & vnicuiq; sicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incremẽtum dedit. Deus ergo per ministros sacramentorum gratiam dispensat. Et pariter omninò de episcoporum electionibus censendum est: parique modò nos docuit Paulus loqui. Sic enim locis suprà citatis ait: Christus posuit quosdam Apostolos alios vero pastores & doctores, &c. Et alibi: Attendite vniuerso gregi in quo vos posuit Spiritus sanctus. Et cùm Exod. 28. Deus Moysi iusserit dicẽs: Applica ad te Aaron & filios

Bifariã itel ligi potest. Eporũ electiones esse de iure diuino.

Probatio cõclusionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

filios eius vt sacerdotio fungãtur mihi. Nunquid propterea quod per ministrum Dei illa facta fuerit applicatio, continuò fit consequens non finisse diuinum? Nonne & de episcopis qui à Pontifice summo creantur asserti vera est quòd sint serui quos dominus cõstituit super familiam suam? Vide consecratoris verba. Ait enim iuntet alias benedictiones ad Deum loquens: Sit fidelis seruus & prudens non quem ego, aut Papa, sed quem constituas tu Domine super familiam tuam: vt det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectũ: Hæc est enim episcopalis functio, perfectionem tum docere, tum etiam persuadere. Seducto rium ergo argumentum est. Electiones episcoporũ distributionesque ecclesiarum per pontificem fiunt: ergo id nõ est de iure diuino. Enimuero cùm Christus permansurus nobiscum non esset in æternum, vt nos exteriori functione, vt dum inter mortales agebat, gubernaret, sed Spiritus sanctus quem uobis in hoc misit, vt intima mentis tantùm motione ecclesiæ assideret, fieri nequiuit aliud quàm vt quæ Christus instituerat, ministris committeret, qui externo foro & iudicio nomine ipsius prohiberet. Vnde Paulus non simpliciter, sed per externam ceremoniam: nempè per manuum impositionẽ Timotheum ad Titum ordinauit. Id quod commentaris super Isai. adnotauit Hieron. inquiens ordinationem non tantùm precibus, sed manus impositione perfici, ne vocis tacita imprecatio clericos ordinet nescientes. ¶ Adde, id quod isti aiunt, immediatè eiusmodi electiones per pontificẽ fieri, æqui uocatione laborare. Imo vero secũdùm Philosophum lib. 1. Posteriorum Analyticorũ, illa causa dicitur immediata quæ est omniũ prima: sicuti immediata principia sunt in quę vltima fit resolutio. Quare Deus est qui immediatè huiusmodi facit electiones per suos ministros. Sed tamen esto causa secunda dicatur immediata, eò quòd inter ipsam & effectum nihil mediat. Sicut dum quis baculo mouet lapidem, baculus dicitur immediate tangere lapidem, nam & hoc quoque pacto permittitur inter philosophos, locutio, inepta tamen est illatio. Quicquid Papa immediate faciat, continuò excludere à iure diuino: tunc scilicet, quando Deus qui illud instituerit & fieri præcepit, & tanq primus author charismata potestatesque cõfert: veluti episcopo viu venit qui eligitur & consecratur. Sed alia consulenda est ratio ad exploeandum sit ne id quod Papa facit de iure humano: nempè vt suprà dicebam, sit ne institutio ecclesiastica per potestatem à Deo traditam nouas instituendi, tum leges, tum etiam ceremonias. ¶ Et quò tandem aduersarios de sua ipsorum confessione reuincamus, quæritur: Cũ episcopus ex Papæ cõmissione alium eligit & cõsecrat, vtrùm illa electio & consecratio censeatur Papæ, an illius episcopi qui eius fungitur vicibus. Profectò non negabunt quin sit potiùs Papæ delegãtis, quippe cuius authoritate sit, quàm delegati. Pari ergo modo dicendum quòd cùm Papa eligit, vel consecrat, illa electio est de iure diuino. Id quod postremo isto testimonio corroboratur. Nam si dignitas episcopi effectus esset Papæ, posset quidem eum illa priuare: vt potest cùm eum deponit, ecclesiastica spoliare iurisdictione. Et tamen quicquid Papa post consecrationem attentet, non potest dignitatem illam auferre: perinde ac si character esse sacramentalis.

¶ At forte non desit qui ex nostra nos confessione hoc pacto coarguat. Quãuis electio in genere sit de iure diuino, nihilo minùs hęc quæ fit huius personæ, non sit nisi humano arbitratu: ergo hoc sufficit vt electiones simpliciter dicantur de iure positiuo. Id quod inde confirmatur quòd licut multi regnant, vt Deus per Prophetam conquiritur, & non per ipsum: ita Hieremiæ. 23. lamentatur, q pastores dilacerant gregem pascuæ suæ: & in Euangelio quod intrant non per ostium sed vt fures, & latrones aliunde: qui ideo non Dei numine, sed humana voluntate eliguntur: atque adeo nõ diuino iure, sed humano.

¶ Ad hoc respondetur, aliud esse ius, aliud iuris vsum. Ius enim est facultas & præceptio faciendi id quod Deus ipse instituit. Quod ideo diuinum est. Vsus autem est exercitiũ quod in facto consistit: & hoc relinquitur prudentiæ & iudicio eligẽtiũ & confirmantium. Quocirca potestas episcopalis, nisi fiat claue contra iura errante, vt puta q irregularis nõ eligatur, semper iure diuino cõfertur. Quòd autẽ bonus vel malus eligatur, hoc dependet ex facto & vsu humano: ex quo procedere contra Dei voluntatem potest electio mala. Atq; in hoc de quo nos aduersarij decipi arbitrantur, ipsi falluntur. Censent inquã nos inde seduci q ex eo q Episcopatus est de iure diuino, elicimus electiones episcopales eodẽ fieri iure. Hæc autẽ nõ nostra est fallacia

Hieron.

Deus immediatè facit Eporum electiones.

Rõ altera ad idem.

fallacia, sed sua: qua ex eo quòd vsus iuris sit arbitrio & iudicio humano inferunt electiones esse de iure humano. Audiãt quæso Leonem Pontificem in sermone de assumptiõe sua. Dignatio, inquit, cœlestis gratiæ gignit Antistitẽ. Et Ambros. in Pastorali cõtra eos qui pretio ordines conferunt. Quis, inquit, dat gratiã episcopalẽ, Deus an homo? Et respondet, Sine dubio Deus: sed tamẽ per hominem dat Deus. Homo imponit manus, Deus largitur gratiã. Episcopus initiat ordinem, & Deus tribuit dignitatẽ. Si homo in ordine nihil amplius operatur, nisi seruitiũ, quod ei creditur, cur Deo totũ negatur, qui ipsum ordinẽ tibi largitur? Hæc ille. Electio ergo iure diuino fit. At nẽ de nomine disputare videamur, dicimus q quicquid potestatis Papa eligens cõfert, iure diuino Deique noie confertur: atq; adeo quicquid tũc ei præcipit, iure diuino præceptũ est existimãdũ. Exempli gratia, cũ consecrator ait: Accipe Euangeliũ, & prædica populo tibi cõmissũ. Illi contrarij nobis autores vocẽ esse aiunt nõ Dei immediate, sed Papæ. Quare ordinatus inquiũt Episcopus arbitrio Papæ id exe q tenetur: vt si Papa voluerit nẽ ille resideat, aut si nõ curauerit vt episcopale munus rectè exerceat, ipsi Papæ imputandum est, nõ autẽ episcopo. Atq; in hoc puncto status litis cõsistit. Ecquis autẽ hoc ferat audire? Ecquis inquã vllo modo ambigere queat, quin vox illa perinde habeat ac si illam Christus, proprio ore protulisset? quandoquidẽ qđ ipsissimus instituit, iussuq; suo, ore sui organi, pfertur: Deum ergo id loquentem decet episcopus auscultare: diuinoq; subinde id iure sibi imperari. Nam retrocedamus paulò ante in consecratione. Cũ ait consecrator: Accipe baculũ pastoralis officij vt in corrigendis vitijs pie sæuias, iudicium sine ira teneas, &c. Quo nomine illa proferuntur? Nõne Dei? Nunquid non ipse est qui per suum ministrũ illam confert potestatẽ & charismatis donum q̃ ipse instituit? Vide quem admodùm id planissimè subiuncta precatio explanet, quę ad Deum funditur. Subdit nãque qui cõsecrat: Creator & cõsecrator humani generis, dator gratiæ spiritualis, largitor eternæ salutis: Tu domine emitte tuã benedictionem super hunc anulũ, vt quicunque hoc sacrosanctæ fidei signo insignitus incesserit, in virtute cœlestis defensionis ad æternam sibi pficiat salutem. Et quasi iam Deus ad precationem annuerit: Accipe anulum: fidei scilicet signaculum, quatenùs spõsam Dei, sanctã videlicet ecclesiam intemerata fide ornatus illibatè custodias. Deus ergo est cuius nomine fit electio, & potestatis donatio. Id quod ex illo verbo Numer. 11. fit notius. Iussit enim Deus Moysi dicens: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, &c. & auferam de spiritu tuo, tradãq; eis vt sustentent tecũ onus populi, & non tu solus graueris. Re vera, illa institutio fuit diuina. Quod autem ait, Auferam de spiritu tuo, non sic est audiendum, q̃ donum Moysi collatum curtandum esset, sed q̃ de eodẽ spiritu quo illum donauerat, donaret etiam suis auxiliatoribus. Quare idem genus gratiæ confertur omnibus episcopis. Vnde cõsecrator: Propitiare, inquit, Domine supplicationibus nostris: & inclinato super hunc famulum tuum cornu gratię sacerdotalis, benedictionis tuæ in eum infunde virtutem.

¶ Ex his ergo fit planè consequens, Episcopum non Papæ, sed ipsissimo Deo fidẽ suã obstringere. Quare facta electione, non Papæ, sed ipsi redditurus est animarum rationem sibi cõmissarũ. Ecce in quo veritas ab eorum opinione quos hic redarguendos duximus distat, & quò quæstionem præsentẽ perducere constituimus: Videlicet electionem quæ fit à Papa eatenùs esse de iure diuino, vt eius vinculo ille qui personam induit episcopi, & residere teneatur in sua ecclesia, & alia exhibere perficereq; munera, quę suę pastorali dignitati incumbunt. Atque adeo hinc sumendum nobis restat initium quæstionis tertiæ de eorum residentia.

Ad primũ argumentũ

AD primum igitur argumentum eorum quæ in fronte quæstionis ppositа sunt respondetur q̃ etsi nomine Christus legatur instituisse episcopum præter Apostolos, vbi eos prædicatum mihi: nam illi functioni episcopalis erat annexa: & singulariter Petrum sub pastoris nomine: tamen cũ eandem authoritatẽ, vt dictum est, perpetuò permansurã fundasset, eo ipso facto in Apostolis, & singulariter in Petro singulis futuris episcopis locutus est. Itaq; quod Petro dixit, Pasce oues meas: cunctis qui per ipsum creandi essent episcopi dictum voluit: nempè vt eo ipso quod quisq; creatus esset, idem sibi datum diuinitus præceptũ intelligeret.

Ad secundũ argumentũ.

¶ Ad secundum respondetur, propterea singulariter dictum fuisse Petro, Pasce, quod quãtum ad iurisdictionis plenitudinem singulariter ipsum caput constituebat. Quocir

Universidad de Deusto
Biblioteca

cà sicut illi peculiariter permissæ sunt clãues regni cœlorum. Matth. 16. quas posteà Ioan. 9. cunctis dedit Apostolis: quin verò & Ioan. 20. cunctis suo gradu sacerdotibus in foro conscientiæ: sic hoc quod ipsi dixit, Pasce, cunctis fassus est. ¶ Ad aliud autẽ verbum eiusdem Petri, Pascite qui in vobis est gregem domini: negamus catholicè idemq; firmissime vocem esse præcipuè Petri. Imò id nomine Dei admonuit. Quin verò mirari satis illos nequeo, qui contrariũ putant: videlicet vocem esse perinde à Petro prolatã ac si episcopus suis præciperet subditis, aut prælatus monachis aliud quidpiã quod sua esset ordinatio & præceptio. Cum planũ sit ac perspicuum ceu diuinum organum esse locutum: perinde nimirũ atq; Paulum vbi aiebat: Attendite vobis & vniuerso gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit. Consultò nanq; dixit, Pascite gregem domini. Nam si oues sunt domini, cuiusmã pastores nisi domini, & cuius præcepto pascere tenentur, nisi domini? Vnde Hieronym. ad Nepotianum: & refertur, dist. 95. cano. esto. Petrus secundum domini præceptũ illud dixisse.

QVÆSTIO SECVNda, De Episcopatu optando, incundo, & conferendo.

S. Thomas. 2. 2. quæstio. 185.

ARTICVLVS. I.

Verùm liceat Episcopatum appetere.

COnstituto ergo quidnã sit, quoq; iure dignitas Episcopalis fuerit instituta, subsequitur secundũ rerum ordinem de eius desiderio, optatione q; & collatione sermonem subtexere. Et nè Diuo Thomæ honorem, quem hactenus detulimus, adimamus: nempè vt vbi ipse loquitur, eius interpretemur mentem, expoanenda nobis est quæstio eius. 185. secundæ sectæ. Arguitur enim q̃ desiderare affectareque Episcopale munus sit non modò licitum, verum & laudabile. *Primum argumentũ.* Ait enim primùm omnium Paulus. 1. ad Timoth. 3. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: desiderium autem boni operis, dignum est laude: ergo & episcopatum optare. ¶ Secundò, Episcoporũ status præstantior est & excellentior quàm monachorum religio: monachatum autem expetere pietas est & religionis officiũ: ergo optatius erit ad Episcopatum anhelare. *Argumẽ. 2.* ¶ Tertio. Proverbiorũ. 10. legitur: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autẽ super caput vendentium: ille autem qui vita & scientia pollet, atque adeo Episcopali muneri idoneus est, videtur spiritualia frumenta abscondere, si se eidem muneri subducat: cui si se subdat, eadem spiritualia frumenta salubriter dispensare potest: ergo idem munus retractare vitio dandum est, optare verò laudi tribuendum. *Argumẽ. 3.* ¶ Quartò. Sanctorum exempla ceu documenta nobis ad imitandum proponuntur, secundũ illud ad Rom. 15. Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: legitur autem Isai. 6. eundem Prophetam ad munus se prædicationis obtulisse: vbi ait, Ecce ego, mitte me: ergo illud nulla reprehensione, imò præmio dignum est. *Argumẽ. 4.* ¶ In contrarium facit verbum illud August. 19. de Ciuit. Dei: Locus superior sine quo populus regi non potest, etsi administretur vt decet, tamẽ indecenter appetitur.

AD quæstionem, vt literam sancti Thomæ consueto more in conclusiones colligamus, suppositâ triformi diuisione, quinq; conclusionibus respondetur. Est enim in episcopali munere tria considerare. Primum scilicet, quod omnium est caput & finis, episcopalis operatio & functio, per quã cõmuni saluti populi consulitur: id quod verbo illo designauit Christus, Ioã. vltimo: Pasce oues meas. Secundùm est, ordinis gradusq; celsitudo & eminentia, ad quam Episcopus assumitur, secundùm illud Matth. 25. Fidelis seruus & prudens quẽ constituit Dominus super familiam suam. Tertium denique in eodem munere tanquã consequens annexumq; attenditur, honor reuerentiaq; ac tẽporalium prouentuum affluens copia: secundùm illud Apostol. 1. ad Timoth. 5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt: nempe & apud Deũ, & apud homines. *Tria in Episcopali munere considerãda.* ¶ Hac ergo subiecta distinctione prima cõclusio, vt à postremo membro exordiamur, est: episcopatum intuitu affectuque tẽporalium bonorũ appetere, manifestariũ crimen est ambitiosæ cupiditatis: nã cũ bona tẽporalia non sint nisi subsidia & sustentacula, ad finẽ administrationis instituta, eadem

dem tẽporalia præcipua intentione appeti, peruersa appetitio est. Cuius quidem criminis obiurgabat Pharisæos Redemptor, Matthæ. 23. vbi aiebat: Amant primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, salutationes in foro, & vocari ab hominib? Rabbi. *Prima cõclusio.* ¶ Secunda cõclusio circa secundùm distinctionis membrum. Episcopatũ ratione celsitudinis & eminentiæ ambire nihilominus est criminosum: nam eiusmodi gradus altitudo, cõsequens est ad operis functionẽ: quare cũ illa primũ appetitur, ꝑ̃postera est appetitio. Vnde & idem Seruator noster, Matt. 20. vituperio illud tribuit, vbi ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: vos autẽ nõ sic: sed qui maior est inter vos, sit tanquàm minister. *Secunda cõclusio.* Vbi Chrysostomus. per hoc, inquit, ostenditur gentile esse primatum cupere, & sic gentium cõparatione eorum æstuantem animam conuertit. *Chrysostomus.* ¶ Tertia conclusio. Episcopatus functionẽ ad animarum salutem illum qui dignus existimatur appetere, studiosum officium est: egregiaq; laude cõmẽdandum. Hocẽ est quod Paul. laudat. quoniã affectus ex obiecto perpenditur, & illud per se opus, charitatis existit officium. *Tertia cõclusio.* ¶ Quarta cõclusio. Eiusmodi opus episcopale etiam ad consulendum proximorũ vtilitati expetere: ob id q̃ gradus celsitudo illi adiũgitur, præsumptuosum videtur: atq; adeò reformandum est: nisi vbi manifesta id necessitas exegerit. Vnde Gregor. 1. parte Pastoralium, ca. 8. Tunc, inquit, laudabile fuit episcopatũ quærere, quãdo per hunc quęquam dubium non erat ad supplicia grauiora peruenire. *Quarta cõclusio.* *Gregorius.* Quibus verbis scienter explicuit, ipsum per se bonum opus esse, vbi culmen celsitudinis non habet annexum. Quare tunc temporis rari erant qui id oneris sibi imponi cuperent: nẽpe illi duntaxat qui charitatis zelo ad id diuinitùs excitabantur. Qua vtique ratione ibidem Grego. ca. 7. Isai. 2. elum offerentis se cõmendat. *Quinta cõclusio.* Quinta conclusio. Nihilominùs potest quispiam absq; illa præsumptione appetere se esse episcopatu dignum, puincia- que illam dignè administrare, siue insula insignitus sit, siue anteà quàm ad id muneris allumatur: ita vt desyderium non in celsitudinem & primatũ, sed in obsequium ipsum Dei, gregisq; beneficiũ feratur. Conclusio est tertiæ appendix. Vnde super Matthæũ, Chrysost. Opus quidem desiderare bonum, bonũ est: primatũ autẽ, hominis vanitas est eõcupiscere: primatus nãq; fugientẽ se desiderat, desiderantẽ se horret. ¶ Assertiones tã etsi verę sint, plusculum tamẽ lucis appetũt. Et primũ circa duas priores ambigitur quãtúmnam culpę in eo immoderato affectu insit, dum quis aut tẽporales prouẽtus, aut humanos honores præ ipsa episcopali functione desiderat: vtrum scilicet genere suo mortale sit crimen. Apparet enim sic esse, eò q̃ est peruersus affectus erga res sacras: Sed nihilominùs ab altera parte pugnat argumentum, quòd cùm illa insita sint illius officij præmia, moueri eorum affectu ad optandũ episcopatum: dũmodo paratus homo sit: rectè & ritè ipsum administrare: nulla videtur aut perexigua culpa. Nam cùm honos, vt ait ille, alat artes, consultò eiusmodi præmia proposita esse videntur, vt homines ad studia allecti digni fiant huiusmodi dignitatibus ad eundis. ¶ Respondetur bifariàm contingere appetere episcopatum, ꝑpter tẽporalia bona. Vno modo vt hæc ordinis peruersitas sit obiectum appetitus. Itaq; vox, ꝑpter, designet bona tẽporalia esse finẽ episcopatus. *Solutio.* vt cùm dicis, Appeto episcopatum propter bona tẽporalia, affectus appetendi feratur in illum inuersum ordinem, scilicet episcopatus propter bonum tẽporale. Et re vera hoc genere suo existit peccatum mortale: quia rerũ ordo eis diuinitùs inditus peruertitur. Est enim debitus ordo, vt episcopatus propter functionem legitimã appetatur. Subsidia verò temporalia ad sustentationem, vt rectè posit iniunctum onus administrari. Quod quidẽ S. Thom. statim in ca. quæstionis docere cogitauit, dicens, Principale, & finale in episcopatu esse episcopalem operationem, per quam proximorum vtilitati intenditur. Quare ad argumentum proximè factum respondetur. Primùm q̃ etsi eiusmodi homo in animo habeat rectè episcopatum administrare, nihilominùs præsentissimo exponitur periculo præcipuam habendi curam deglubendi gregem, procurandique honorem & fastum, posthabendiq; animarum curam: nam qualis ordo est in appetitus obiecto, talis est in opere metuendus. *D. Thomas.* Præterea. Etsi nullum tale immineret periculum, appetitio ex suo ipsius obiecto peruerso vitiaretur. Secundo autẽ modo contingit episcopatum appeti ratione temporalium quæ ei annectuntur: non q̃ ratio illa constituatur finis episcopatus qui concupiscitur, sed quòd fuerit prima ratio mouendi appetitum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

titum. Et huiusmodi affectio nō apparet genere suo mo: talis: cùm per illam non constituatur pèruersus ordo in rebus. Possunt eñ bona tèporalia mouere hominem ad appetendum episcopatum: etsi ipsa functio episcopalis non ordinetur in finem illum. Imò potest amor tèporalium mouere hominē ad amandū Deū ,ppter se, atq; adeò episcopatum. Sicuti & timor inferni potest quenquā mouere ad diligendū Deum ipsum ,pter seipsum. Nihilominùs quia concupita non eodē ordine appetitū mouent, quē inter se habent: eiusmodi appetitio non caret culpa, saltem veniali. At quanq̄ hæc in scholis vt cunq; explicari valeant: tamē in affectu & vsu ægre distinguuntur. Etenim qui primò à tèporali præmio mouetur, adeò facile ordinem peruertet, vt discerni nequeat, quin episcopatū ,ppter huiusmodi præmia concupiscat: atque adeò in periculo sit peccati mortalis. Quare alia est consulenda regula: nempè vt qui certus sit in ecclesię administratione nullum ,ppter bona tèporalia admissum ire crimen, sed officio suo secundū leges seruitum ire, licet tèporaliū appetitu moueatur, extra metum est peccati mortalis. Sed tamē ,pfecto raro illa cohærent. ¶ Secunda ambiguitas est in distinctione duarum istarum conclusionū, videntur quippe in idem coincidere. Nam etsi appetere bona tèporalia ad auaritiam spectet, appetere verò dignitatis cellitudinē ad præsumptionem: tamē appetere honores, quod primæ conclusioni appositum est, ad præsumptionem etiā attinere videtur: cuius mentio fit in secunda. Respondetur autē diuersum esse appetitū honoris, qui est ambitio, ab appetitu cellitudinis qui est præsumptio. Nam altitudo & honor habent se vt causa & effectus. Est siquidem honor excellentiæ effectus ac subinde testimonū. Quare ambitio, vti. 2. 2. quæst. 31. ait S. Thom. est inordinatus appetitus honoris: vt puta vel cū quis testimonium excellentiæ appetit quā nō habet, vel non ad vtilitatem aliorum appetit: nam honor non ,ppter se sed tanq̄ aliorum cōmodum appetendus est. Præsumptio autem est immoderata spes, nempe concupiscentia alicuius dignitatis aut loci, qui vires appetentis excedit. Quæ quidem vitia in appetitu episcopatus diuersa sunt. ¶ His tamē sic expositis insurgere quis contrà poterit: nèpe ip huiusmodi bona ,ppter ipsa appetere non sit peccatū. Quoniā, vt ab auaritia incipiamus, duplex est eius species, vt S. Thom. 2. 2. q. 118. docet. Altera scilicet q̄ opponitur iustitiæ: Nimirū cū quis aliena inique cupit: quæ quidē ex genere suo est mortalis. Altera verò est quæ opponitur liberalitati: cū quis scilicet nimiū cupit bona tèporalia: quod sanè non est peccatū, nisi quatenùs periculū affert, aliquid cōtra charitatē appetēdi. Pōt autē quispiam bona tèporalia spiritualibus annexa cōcupiscere, qui tamē firmū habeat ,ppositum, rectè eadē bona tèporalia dispensandi. Eādē ratione aliquis potest cognoscere in se virtutis ac scientiæ dignitatē, in cuius excellentię testimoniū pōt rectè appetere honorē, atq; adeò poterit in se vires præsentiscere, vt citrà præsumptionē valeat appetere celsitudinē loci. ¶ Hęc verūtamen argumēta ex superioribus soluuntur: nisi q̄ luculentiùs eandē elucidant. Etenim loci altitudo natura sua non est ,ppter se appetenda: sed vt quis super candelabrū erectus luceat oībus qui in domo sunt. Et suo modo est de secularibus magistratibus sentiendū. Enimuerò ad hoc huiusmodi loci sunt instituti. Qui ergo in hunc finem talē locū concupiuerit, genere rei nihil mali cōmittit: nisi ,ppter periculum, vt quarta cōclusio declarauit. Qui autē ,ppter cellitudinē episcopatum appetierit: eo ipso se indignum ,pfitetur: quandoquidē peruersum habet affectū, atque adeò suprà vires id appetit suas: quod est præsumptio. Pari modo de honore sentito: qui nō est nisi ob testimoniū virtutis expetendus, vt alijs profis. Et pariter de bonis tèporalibus rei spūali annexis quæ nō debent appeti nisi in sustentationē vt possis officio in aliorum cōmodum fungi. ¶ De tertia cōclusione nulla apparere pōt dubitādi ratio, adeò perspicuū est licitū esse appetitū, cōsulendi vacandiq; animarū saluti. At verò quarta est meditatē cōsideranda, qua ait D. Thom. idipsum ,ppter annexam gradus cellsitudinē præsumptuosum videri: nisi vbi manifesta necessitas extiterit. Etenim quanuis nō oīno eiusmodi appetitū cōdenare videatur, ait tn ,psumptuosū videri. Subsequit ergo ex his cōclusionibus, Prælatus appetitū si ad salutē animarū nō referatur, genere suo peccatū esse, vel mortale, vel veniale, vt explicatū est. Attamē ad huiusmodi salutē relatus, genere suo nec malitia habere inmatam, nec verò esse p se bonū, nam si per se bonus esset, nulla egeret circunstantia quæ ipsum excusaret. Si verò per se malus, nulla eū redderet excusatum. Quocircà ,ppter annexū periculum, nisi causa aliud exigeret, malus est: causa verò exigente sit licitus. Quemadmodùm si quis in rapidum flumen aut aliū quemuis periculosum locum sine causa se inferret, peccatum cōmitteret: cuius tamen culpam nōnunquam causa posset absterge re. Causam vero Diuus Thomas non aliam agnoscit quàm necessitatem, nō quidē personæ propriam, sed communem ecclesiæ.

Secunda ambiguitas.

Responsio.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio. ¶ Quòd si quis eum redarguat, præter illam accidere posse alteram: puta si quis sobrium se & pudicum & doctum, ac denique irreprehēsibilem nouerit: qualem Paulus. 1. ad Timoth. 3. depingit episcopum. Hic eñ nihil culpæ contrahere videtur, si episcopatū salutis gratia animarum concupiuerit: etiam dum necessitas ecclesiæ nō ingruat. *Solutio.* Ad hoc respondetur, consultò Di. Thomam hanc causam subticuisse: eò quòd nemo id de se credere debet, nisi diuinitùs, vt ait in solutione quarti argumenti, fuerit attactus: vt patet exemplo Isai. nam vt capite eius. 6. refertur, priùs angelus tetigit os eius, vt omni eū iniquitate permundaret, quàm diceret: Ecce ego: mitte me. Et de Samuēle legitur. 1. Regum. 3. diuinitùs esse à somno excitatū, vt faceret verbum domini in Israēl. Et de cęteris Prophetis similiter est sancto numine dispositum. Et in libr. Dialogorum de Equitio monacho refert Grego. sensisse linguam sibi à Deo tangi, vt deinceps continere se à diuinis eloquijs non valeret. Hæc autem supernaturalia & rarissimè contingentia, non sunt in ordinem doctrinæ redigenda. Adde quòd neque diuina ista prouidentia nisi necessitatis tempore nunquàm accidit. Igitur quò rationem summatim colligamus, cur episcopatus desiderium, aut iniquum semper sit, aut de præsumptione suspectum. Primū ante oculos constituenda eius est sublimitas. Est enim status non vtcunq; perfectionis, vt religiosorum, qui perfectionē discit: sed qui illud requirit perfectionis culmen vt gregem suum eandem doceat. Banè cū tanquàm Apostolorum successores, vt dictum est, sint animarum custodes, quas Christus proprio sanguine redimit. Ob idq; eadē esse debent tum scientia, tum etiam vitæ eminētia instructi: vt quod de Christo ait Paul. valeant ecclesiā suam sine ruga & macula Deo in die iudicij præsentare: pro quo persoluēdo munere, mortem etiam, si oportuerit, oppetere. Hoc ergo scopo ob oculos posito si

Grego.

Vnde episcopatus desyderiū redditur iniquū aut de præsumptiōe suspectum.

quis hoc munus propter bona tēporalia cupit, iam dictum est quàm peruersum habeat affectum. Si verò id propter animarum salutem appetat, tunc aut dignum se atq; idoneum sentit, aut secùs. Si nō se arbitratur idoneum, iniquus est: puta iniustitiæ crimine implexus. Si autem idoneum se esse censet, vix liber esse debet à præsumptionis metu: nam vix vllus citra culpam valeat tantum sibi dignitatis adscribere, quantū munus hoc expostulat. Quando verò palàm est ecclesiam virorum inopia laborare, qui ei pro rei dignitate inseruire possint: tunc qui planè se videt ad eandem prouinciam aptum, licet illam ob salutem animarum optet, eadem necessitate poterit excusari. Igitur si episcopatum mente expetere peccatum est, quanto deformius illud opere procurare & ambire? Porrò ergo depudendū est quòd tam lenter tamq; perfricato fronte præfecturæ huiusmodi petātur, peurentur, & ambiant.

Ad primū argumentū

AD primum igitur argumentum ex dictis colligitur solutio, quæ bifariàm exponenda venit. Primò vt illo loco Apostolus legitimum episcopatus desiderium definire voluerit: quali dixerit, qui rite & rectè episcopatum desiderat, non nisi opus desyderat quod bonum est: nempè operas suas saluti animarum nauare: quod in tertia conclusione tāquam licitum asserturn est & laudabile. Vnde Augustī. 19. de Ciuita. Dei: Apostolus illic, inquit, quid episcopatus sit exponere voluit. Est enim nomen operis, non honoris. Scopein nanque speculari est, & intendere: atque adeo episcopus idem quod super intendens: de quo iam suprà nos diximus. Quare vt paulo anteà dixerat, non ep scopatus honor amandus & potentia, quæ per se vana sunt: sed opus. Quare Grego. in Pastorali. Tunc, inquit, Apostolus illud dixit, quando ille, qui plebibus præerat, primus ad tormenta martyrij ducebatur. Quapropter nihil tunc episcopis quàm bonum opus in votis erat. Secundò autem paulò diffèrentiùs idem Apostolicum verbum & forte rentiùs interpretandum est: vt tanquā admonitio intelligatur, qua id muneris cupientibus pauorem incutiat. Ac si dixisset: Qui episcopatum desiderat, sibi caueat, sibique quidnā desideret, puidenter videat. Desiderat enim opus non vtcunque bonum, sed eousque egregium, vt vix vllus sit qui illi obeundo sufficiat. Quem quidem sensū subiūcta verba planè commendant. Subdit

Augustin.

Gregorius

Interpretatio altera Paulini loci

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim: Oportet Episcopum irreprehensibilē esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, &c. Vnde Gregor. ibidem laudans, inquit, desiderium boni operis in pauorē vertit protinus quod laudauit. Quare prudēter Diuus Thom. tertiæ conclusioni quartā adiungit. ¶ Secundum pariter argumentū in superioribus solutum est. Sane vbi diximus aliter præsulum statum quàm monachorū perfectionis esse: nam religiosi solùm tanq; discipuli eiusq; sequaces illam ꝓfitentur: Episcopi vero tanquàm doctores quasi illam iam assecuti. Nam adolescentiūlū quē Christus ad religionem inuitauit, non est scisitatus an perfectus esset, sed vtrùm vellet esse perfectus. Petrum vero non anteà pastorē suę gregis instituit, quàm tertio interrogaret an se plus illis diligeret: hoc est an cæteris esset perfectior. Vnde Dionysius elicuit perfectionem episcopo actiue tanquàm perfectiori congruere, monacho vero passiue tāquā perficiendo, velle autem perfici non est præsumptuosum, vt velle perficere, neq; eidem periculo expositum. Adde præterea q monachus alijs se subdit ad spiritualia capescenda. Quod secundùm August. 19. de Ciuitate Dei. cuicunq; est laudabile: à studio em inquit, cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod laudabile otium est. Ille autem qui personam Episcopi induit alios eligit sibi esse subiectos, à quo appetitu omnes dehortatur Apostol. ad Hebræ. 5. vbi ait: Nec quisquā sumat sibi honorem, sed qui vocatur à Deo. Et Chrysosto. super Matt. Primatum ecclesiæ cōcupiscere, neque iustum est neque vtile. Quis enim sapiens vult vltrà se subijcere seruituti & periculo tali, vt dat rationem pro omni ecclesia, nisi fortè qui nō timet Dei iudicium, abutens primatu ecclesiastico sæculariter: vt scilicet seipsum cōuertat in sæcularem? ¶ Ad tertium optime etiā D. Thom. respondet, q frumentorū dispensatio fieri non debet cuiuslibet arbitrio: sed primùm diuina dispensatione, mox & maiorum iussu & ordine, secundùm illud. 1. ad Corinth. 4. sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores misteriorū Dei. Et ad Roma. 10. Quomodò prędicabūt nisi mittantur? Quapropter cui neq; ex munere ꝓprio incumbit, neq; id à superiori iniunctum est, is non censetur abscondere frumētā: sed ille prorsus qui vel officium quod assumpsit negligit, vel pertinaciter recipere renuit. Vnde August. 19. de Ciuita. Dei: Otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis: quā si carnam si nullus imponit, prospiendæ atq; intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipiendus est ꝓpter charitatis necessitatem. ¶ Ad quartum denique iam suprà responsum est. Sanctorum em exēpla nihilo nos amplius docēt quàm quod nemo se ad episcopatum ingerat antequàm diuinitùs sit accersitus, nisi sit diuinitus ad id purgatus: vt in Isai. exemplo videre est.

Ad secundū argumentū.

Dionys.

August.

Chrysosto.

Ad tertium argumen.

August.

Ad quartū argumentū.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Episcopatum iniunctum liceat omnino recusare.

QVoniamà virtutis linea versus vtrunq; extremū declinare contingit, & visum est quantum in Episcopatus appetitu insit aut peccati aut periculi, subsequitur vt videamus, an in eius refutatione peccatū esse contingere possit. Arguitur enim à parte negatiua ex Greg. in Pastorali. vbi ait per actiuā vitam ꝓdesse proximis cupiens Isai. officiū prædicationis appetit. Per contēplationem verò Heremi amori conditoris sedulò inhęrere desiderans nè mitti ad prædicandū debeat cōtrà dicit. Ex his nanq; verbis sic arguitur. Amor Dei amori ꝓximi præstat: sicuti & vitæ actiuæ contēplatiua: nemo autē vt meliore potiatur fruge inferiorē renuens culpa denotatur: ergo omnino licet Episcopatum contēplationis gratia refutare.

Primū argumentum.

Gregorius.

¶ Secundò. Ex definitione superioris articuli arguitur. Nemo nisi purgatus, quod Isaię exēplo monstratum est, debet Episcopalem subire ꝓuinciam, sed id quenquam de se cognoscere, velut ibidem inquit Greg. perdifficile est: ergo nemo tutò nisi forte id diuinitùs nouerit debet se permittere Episcopali sup̄tioni addici. ¶ Tertiò de beato Marco in eius Prologo ait Hieronymus quòd dicitur post susceptam fidem amputasse sibi digitū vt illa orbitate ineptus sacerdotio fieret. Nec desunt qui emisso voto sese arcent, nè Episcopi creari possint. Obstacula autē huiusmodi sibi quenquā obtendere, grauis est, quàm dignitatē ipsam recusare: ergo vnicuique subducere se licet nè eligatur. ¶ In contrarium occurrit Aug. in Epist. ad Eudoxiū, quæ est nume. 81. hisce verbis: Si qua, id est, aliqua ratione, operam vestrā mater Ecclesia de-

Argumē. 2.

Argum. 3.

August.

sia desiderauerit, nec elatione auida suscipiatis, nèc blandiente desidia respuatis: sed miti corde obtemperetis Deo: cum mansuetudine portantes eum qui vos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas. Nec vestrum otium necessitatibus ecclesiæ præponatis: cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nascere mini, non inueniretis.

Solutio.

Cōclusio responsiua.

explanatur conclusio.

AD quæstionem vnica cōclusione respōdetur. Quemadmodùm ad inordinationem voluntatis pertinet vt ꝓprio motu sese vllus gubernandi periculis subdat, ita & eius prauitas est superioris iudicio & præcepto se subducere. Probe enim hic Diuus Thom. duo in episcopatus assumptione meditāda dignouit. nempè quid hominem deceat sua sponte appetere, quidq; maiorū iussu acceptare. Propria enim voluntas hominis illue debet esse mente intenta, vnde sua propria pendet salus: quia hæc sibi proprię cura incumbit, atq; adeo cauere ne se illuc immergat, vnde sibi periculū imminet. Sed tamen cùm superioris vigilantia ad bonum cōmune debeat potiùs attendere, ex eius arbitrio & dispositione debet subditorum q̄sque publicam administrationem capessere. Hinc ergo fit nostra conclusio nota: videlicet vtrinque subditi voluntatem periclitari: nempè & dum ꝓprio motu ad episcopatū sese infert, & dum à superioribus iussu se aufert. Quare optimè post citata verba subdit August. Sicut inter ignem & aquam tenenda est via, vt neque exuratur homo, neque demergatur: sic inter apicem superbię & voraginem desidiæ iter nostrum temperare debemus. Sicut scriptum est. Non declinantes neque ad dexteram neque ad sinistrā. Duo autem iniuriosa incōmoda Diuus Thom. refert illius qui se plus nimio subtrahit. Primùm quòd charitatem repudiat proximorum, quibus frugi esse potest. Nam vt ait suprà citatus August. Negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Secūdùm, quòd humilitatem violat, & obediētiam quam superioribus debet. Vnde Grego. in Pastor. Tūc inquit ante Dei oculos vera est humilitas, cū ad respuendum hoc quod vtiliter subire prę cipitur, pertinax non est. ¶ Sunt autem hæc digna quæ paulò altiùs expendantur. Primum enim differentia illa de propria subditi & aliena superioris voluntate non videtur rationi consona. Nam cùm bonum commune præstantius sit particulari, non solùm magistratus & persona publica, verùm quicunque priuatorum debet illud suo priuato cōmodo anteferre. Vnde licet quis maiorem recreationem & dulcedinem in oratione sentiat & abstinentia, vbi tamen nouerit bonum publicum periclitari, suum propriū otium debet sua sponte etiam iniussus deserere, vt ad prędicandū prodeat, vel ad aliud cōmune bonum: etsi opus ad id fuerit solidiori cibo vti. Ad hoc respondetur, quod et si bonum cōmune sit præstantius particulari, tamen cura eius ex proprio officio soli personæ publicæ incumbit. Salus autē spiritualis cuiuscunq; sibiipsi proprie cōmissa est. Et ideo subditus quicquid sua propria authoritate inceptauerit, debet facere secundùm quod expeditiùs conducentiusque ad suam propriā animæ salutem fuerit arbitratus. Quare licet videat quàm maximè posse bono cōmuni prodesse: si tamen prudenter timeat, periculum suę salutis spirituale inde offerri, quod vtique putat non posse vincere, nequaquàm se debet illi cōmittere. Prę latus vero econuersō secundùm indigentiā boni cōmunis iudicare debet quid cuique imperet. Et ideo metuenda est illinc vtique superbia, atque hinc rursus inobedientia.

Duo incommoda eorū qui iniūctū Episcopatū pertinaciter recusant.

Obiectio

¶ At verò scisitaris vtrùm vtrumq; timendum sit tanquam genere suo malum. Appareret enim non sic esse: quoniam non obedire, genere sub peccatum est mortale: & tamen quod sua se quis sponte ad Episcopatū offerat, suprà dictum est, non esse suo genere peccatum. Imò potest id fieri licitè, si circunstantiæ suprà explicatæ concurrant.

Dubium.

Ad hoc duas subdit Caietan. solutiones. Primam quòd forsan Diuus Thomas noluit simultudinem secundùm omnia constituere, sed satis est quòd vtrobique potest esse peccatum. Secunda quòd fortasse in priori mēbro loquebatur de appetitione episcopatus peruersè: vt pote non propter opus, sed ꝓpter honores aut fructus: quod genere suo est mortale. Hæc autem posterior solutio menti Diui Thomæ non congruit: qui in priori membro non constituebat peccatū propter peruersionem finis, sed eò quod qs sua sponte se ingerat. Neque prior adeò est vero proxima: nam vtrobique videtur aliquid ex genere malum agnoscere. Et ideò fortè dicere voluit, quòd quia episcopatus nullatenùs esse potest sine periculo, ex genere suo habet quandam malitiam: scilicet q̄ quis se periculo obijciat: licet non sit adeo

Duplex solutio Caiet.

Refellitur solutio. Caietani.

Solutio authoris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

innata, quin per alias circunstantias possit omnino excusari. Eodem modo de inobedientia est censendum. Est enim genere suo peccatum, quare esse non potest inobedientia quin sit peccatum: sed tamen concurrere possunt in persona tales circunstantiæ, propter quas nulla sit inobedientia non parêre prælato, subditum ad Episcopatum adigenti: vt in solutionibus argumentorum explicare festinamus.

Ad primũ argumentũ. D. Thom.

AD primum igitur trimẽbrem solutionẽ affert Diuus Thomas. Cuius prima pars est, quod etsi vita contemplatiua excellentior sit quàm actiua: tamen ex altera parte bonum commune præstantius est particulari: & ideo tenetur homo cùm ad Episcopatum accersitur, etiam cum aliquo spiritualis otij detrimento iussa capessere.

Mens sancti Thomæ.

Quod si responsio hæc conclusioni ipsi eiusque nostræ expositioni aduersarij cuipiam appareat, eò quòd diximus priuatæ psonę magis proprie incũbere custodiã ꝓpriæ salutis spũalis: q boni cõis, etiã spũalis intelligat nulla esse repugnantiã. Illud eñ solũ cõcludit quod spõtaneæ nullus se debet ingerere. At verò quando superioris mandato accersitur, iam tunc saluti suæ magis expedit obedire: tum quòd etsi ratione actus contẽplatio sit melior, tamen ratione obiecti seruire cõmuni bono excellentius est: tum etiam quòd virtus non solum ex obiecto existimanda est, sed ex necessitate, quæ in tali casu ingruit. Quemadmodum eleemosyna esse potest præstantior virtus quàm oratio.

Paulus.

Vnde Paulus ad Philippen. . Coarctor, inquit, è duobus: desiderium habens dissolui & esse cum Christo: multò magis melius. Permanere autem in carne, necessariũ propter vos. Quare Augustinus in verbis citatis: Non otium, inquit, vestrum necessitatibus ecclesiæ præponatis. Additur autem secundo ad maiorem huius explicationẽ hoc ipsum ad maiorem dilectionem Dei pertinere. Optatius enim Deo est & carius vt cura suarum ouium quas suo sanguine redemit impense habeatur, quàm vt suæ ipsius contemplationi vacetur. Vnde Augustinus super illud Ioan. vltimo, Christi ad Petrum: Pasce oues meas: Sit, inquit, amoris officium pascere dominicum gregem, sicuti fuit timoris indicium negare pastorem. Adijcitur demum tertiò, quòd neq; episcopus sic est addictus vitæ actiuæ, vt à cõtemplatiua sit prorsus alienus. Imò debent

Augusti.

esse sicut nubes volantes: nempè diuinorum contemplatione pluuiam concipientes, qua prædicando subditorum animos fœcundent.

Ad. 2. arg. S. Thomæ

¶Inter respondendum autem ad secũdum, primùm omnium Diuus Thomas præiacit fundamentum, conclusionem scilicet, quòd nemo tenetur in his quæ illicitè sibi præcipiuntur, dicto obtemperare: nam obediẽdum est Deo magis quàm hominibus. Subdit autem tria impedimentorũ genera obedientiæ obstãtia. Primum scilicet quod subditus ipse amouere potest: vt si sit in peccato mortali; quod quidem tunc amouere tenetur, vt obediat. Secundum quod non ipsi, sed prælato auferendum incumbit: quale est irregularitatis aut excommunicationis. Et tunc debet eidem prælato ipsum patefacere vt iudicet si expedit dispensare. Quẽadmodum de Moyse legitur Exodi. 4. Obsecro Domine non sum eloquens ab heri & nudiustertius. Cui Dominus: Ego ero in ore tuo, docebòque te quid loquaris. Tertium verò est, cui neque subditus neq; prælatus mederi potest, vt si archiepiscopus cũ electo super irregularitate dispensare nequeat: & tunc ad Papam conuolandũ est.

Existens in peccato mortali indignus est episcopatu durante peccato.

¶Et quidem circa duo vltima nihil restat dicendum. De primo autem id primùm animaducrtendum est, quòd qui in peccato est mortali, quod Paulus crimen vocat, indignus est qui Episcopatum anteà suscipiat quàm animum ab illo diuellat: nam qui Dei iussu probitatem debet eius gregem docere, contra eius voluntatem prouinciam subit, qui, vt ait Paulus, non est sine crimine. Vnde non dubito quin ille qui cũ animo perseuerandi in peccato Episcopatum acceptat, eodem ipso facto mortaliter peccet. Sed nihilominùs si aliàs idoneus est, & non vult sibi sordes abluere vt obediat, etiam in hoc admonet Diuus Thomas ipsum peccare: quandoquidem ait ipsum teneri peccatum amouere. Sed hoc profectò paulo accuratiori indiget meditatione. Primum enim non est intelligendum nouũ esse peccatum ab inobedientia distinctum: sed vult quòd qui vt in peccato persistat, obedire renuit, non habet legitimam causam vt inobedientiæ crimine abluatur.

Dubitatio

¶Quæstio hæc tamen illicò legentis animũ mouere potest: Vtrum si homo ille qui eligitur ea est affectuum pestilẽtia corruptus, quanuis latenter, vt turbulentiam suæ conscientiæ

scientię pacare nequeat, sed prudẽter timeat se idcirco ab illis fore superandum, proponẽdo vteũq; exire à peccato, teneatur electori parere. Apparet enim ratio id conuincere, quandoquidem impedimentũ habet primi generis: nempe quod ipse potest executere.

Solutio.

¶Re vera ambigua res est. At vero cùm possibile in præsentiarum non dialecticè, sed secundùm prudentiæ regulas, &, quod aiunt, moraliter sit vsurpandum: pro eo etiã quòd perquã difficile est, ille qui sentit se posse ferri tatem suorũ affectuũ nõ edomare, profectò non teneretur parere: imò delictum esset apud Deum tanto se discrimini obijcere. Secùs autem si inidoneum se quãtum ad scientiam vel alias qualitates, quę foris patescunt, præ sua modestia existimaret: nam si hæc prælatus prudens & probus cognoscit, illi deferendum est iudicium: atq; adeo obtemperandum.

Quæstio.

¶ Sed percontaris quinam censendus est prælatus cui est de necessitate in hac parte auscultandum: an solus Papa electionis episcopi confirmator, & episcopus in collatione sacerdotij, an etiam electores?

Responsio.

Videtur quòd soli Antistites: nam electores non sunt Prælati. Imo regesiam sunt qui electorum loco præsentant. Respõdetur, quòd quantum ad rigorem iuris solus prælatus, qui rite iurisdictionem habet, necessitatem infert, vt citra inobedientiæ crimen nequeas eius iussa retractare: imo tunc duntaxat quãdo in virtute obedientiæ id præceperit. Attamen quando electores viri sunt probi qui sancto zelo electionem faciũt, non opus est electum difficilem se gerere. Imo consultius est electionem acceptare: dummodo religiosus id ne faciat, nisi facultate prælati præmissa: quandoquidem suum sic habet institutum. Enimuero in eiusmodi honoribus fugiendis circunspectus esse quisque debet: nã solent vt Schytę fugientes in tergũ periculosius vulnerare: solent inquam sæpe illarum dignitatũ despectores peiori inde superbiæ raptu corripi, quàm si acceptarent metuerent. Adde quod etsi huiusmodi celsitudinis loca omnino respuere actus esse possit heroicæ virtutis, nihilo minùs potest fidelis seruus & prudens in administratione ecclesiæ creberrima præstare officia, quæ simul multò sint apud Deum cumulatioris commendationis, quàm vnica humilitatis actio. Viris igitur probatæ vitæ sic est prudentia modestiaq; in amplectendis magistratibus exhibenda, vt in nihilo sit minor in renuendis adhibenda cautio. Tunc vel maximè, dũ præsulum, qui digni sint, inopia laboratur, atque adeo ecclesia Christi bonorum opũs habet obsequio: vt paulò nos antea citatus Augustin. admonebat.

Ad. 3. arg.

¶Ad tertium respondetur. Cùm episcopatus simpliciter non sit de necessitate salutis, vt sacramenta ac virtutum officia, sed tunc tantùm quando ratio id obedientiæ exegerit, nihil per se implicat iniquitatis, vt voto quis aliove obice sese præpediat, ne capiat. Quemadmodum transitus ad secundas nuptias non ideo est illicitus, ꝙ ordinibus suscipiendis obstat: dummodo votum nunquàm acceptandi episcopatum sic habeat restrictam intẽtionem, quod hoc quantum in se fuerit, neque procurabit, neq; accipiet. Nam si proponeret nulli prælato de illa re obedire, delictum esset: neque tale votum eousque esset obligatorium. Ad id autem quod de beato Marco allatum est, si res ita habuit: nam Hieronymus non prorsus affirmat, sed ait, dicitur: necesse est fateri diuina id reuelatione fecisse: nam quempiam se tali fine membro mutilare, delictum esset, vt ex concilio Nicæ. cano. si quis. d. 55. innotescit.

Hieronymꝰ

Concilium Nicænum.

¶ Hoc autem hic non est silentio prætereundum, Vtrum licitum sit desiderare & exoptare eum, qui creditur omniũ optimus vtilissimusq; ecclesiæ, in præsulem creari. Quãuis propter rei arduitatem vehementissimè de propria ipsius salute timeatur. Est enim casus creberrimè contingens: nempe quòd quis in magistratus administratione non sit totum facturus, quod debet: & tamen inter omnes qui esse possunt, sit minimè malus, & reipublicæ maximè vtilis. Apparet ergo id expetere non esse licitum. Nam quippiam alieui optare quod illi est ad salute tam periculosum, & probabilissimè nocuum, videtur ad odium pertinere.

Dubitatio.

Solutio.

¶Ad hoc nihilo minùs respondetur. Primũ quòd nemini licet eum tam ingenti periculo publicam prouinciam subire: neque verò in illa perdurare, si metu executere non potest. Nam quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Imò è diametro repugnat charitati Dei salutem spiritualem propriam saluti totius orbis posthabere. Secundum assertũ sit: Nõ solum licitum est, imò laudabile desiderium, vt ille sit Antistes, qui ecclesię est magis idoneus, seu minùs inconmodus, quantuluncunq; de eius salute habeatur metus. Non dico quod possis hoc illi cõsulere

Laudabile est eũ expetere in Antistitẽ qui ecclesię est magis

Universidad de Deusto
Biblioteca

gis idoneus etiãcũ formidine aduersæ ualetudinis.

sulere vt accipiat: nam ipse tunc nequiter ac ciperet aut retineret, sed quòd licitum sit tibi id de altero desiderare: quin verò & procurare: & ideo quantumuis tibi aliter esset amicitia aut alia necessitudine cõiunctissimus, id debes optare. Et ratio est manifestissima: quoniam bonum vniuersale præstantius est particulari: atq; adeò, proprio excepto, magis est optandum quàm bonum spirituale cuiuscunque amici. Atque hoc ipsum confirmatur: nam si electror esses, deberes illum eligere: ipsi enim electo examinare incumbit quid sibi expediat.

Rõ asserti.

ARTICVLVS. III.

Vtrum oportet eum qui ad episcopatum assumitur, esse cæteris meliorem.

POst appetitũ episcopatus & temperatam obedientiam eius qui eligitur, subsequitur de electoribus & confirmatoribus explorare, vtrum semper teneantur eligere eum qui sit cæteris omnibus melior. Apparet eñ quòd hoc nos Christus facto docuerit. Petrum enim non anteà ecclesiæ suæ præfecit: quàm trina interrogatione examinaret, an se plus cæteris diligeret. Meliorem autem simpliciter sola facit charitas: ergo nũquàm nisi melior eligendus est. ¶ Secundò: Symmachus Papa. 1. q. 1. vilissimus inquit computandus est, nisi scientia & sanctitate præcellat qui est dignitate præstantior: sed quisquis scientia sanctitateq; præcellit melior simpliciter censetur: ergo nemo nisi qui morum probitate cæteris præstet est eligendus. ¶ Tertiò: In quolibet genere minora gubernatur per maiora, sicut corporalia per spiritualia, & inferiora per superiora: vt. 3. de Trinit. Augu. est author. Sed episcopus assumitur ad regimen aliorum, ergo debet esse cæteris melior. ¶ In contrarium est textus Decretalis. de elect. c. scriptum. dicens quòd sufficit eligere bonũ, neq; oportet eligere meliorem.

Argum. 1.

Secundum.

Tertium.

ETsi quæstionem istam libro tertio de omnibus ecclesiæ magistratibus latissimè discusserimus, tamen quia hic à D. Tho. de episcopis peculiariter inseritur, ordo nos rerum cogit illam repetere. Summa ergo responsionis D. Thom. supposita distinctione duabus conclusionibus continetur. In electione enim, inquit, ad episcopatum, aliud est ex parte eligentium, atque aliud ex parte electi pensandum. Est ergo prior conclusio. Nemo eligere tenetur meliorem, si nomen melioris secundùm proprium significatum vsurpes, sed eum qui ad munus pastorale fuerit expedientior & aptior. Bonus enim nemo simpliciter nisi ob solam charitatem existit. Potest enim, vti aliàs diximus, esse bonus artifex sine virtute morali: sola autem hæc facit hominem simpliciter bonum. Vnde cùm charitas sit omnium virtutum forma, ab illa homines apud Deum boni denominantur & sunt: & quo quisque sit illa prouectior, eo melior est. Probatur ergo conclusio. Electio personæ ad sedem episcopalem ex eius functione perpendenda est, vt pote quæ finis est propter quem persona eligitur, & bonitas medij est à fine. Latissimè nanq; lib. 1. quæst. citata ostendimus decimas stipendiaque ecclesiarum non tanquàm præmium qualitatis bonitatisque personæ fuisse instituta. Illud enim præmium in cœlis nos apud Deum manet, sed tantùm, vt ecclesijs rectè administretur: secũdum illud. 1. ad Corinth. 14. Ad ædificationem ecclesiæ petite, vt abundetis. Vnde nõ, inquit, qui boni sunt presbyteri, sed qui bene præsunt, duplici honore digni sunt. Ad eiusmodi autem obsequia obeunda & perficienda non solùm morum probitas & charitas, quæ simpliciter facit meliorem, necessaria est, verùm & virtutes aliæ tam intellectuales quàm naturales: vt scientia, prudentia, efficacia, & grauitas. Non ergo necessum est simpliciter eligere meliorem, sed eum qui ad ecclesiæ regimen est expedientior. Vnde Hieronym. Quidam, inquit, non quærunt eos in ecclesia columnas eligere, quos plus cognoscat ecclesijs magis prodesse, sed quos plus ipsi amant. Hactenùs ille. Quod quidẽ ad acceptionem personarum attinet. Vnde super illud Iacob. 2. Fratres mei nolite in personarum acceptione habere fidem domini gloriæ. Ait Augustinus. Quod si ad honores ecclesiasticos referatur, non est putandum leue peccatum. ¶ Posterior conclusio. Ille qui ad sedem assumitur, non se tenetur cæteris meliorem reputare. In superbiam enim & præsumptionem talis cogitatio hominem adigeret, sed satis est si non in se crimen aliquod agnoscat, per quod nefas ei sit sedem occupare. Quare etsi Petrus per comparationem fuerit interrogatus, an plus cæteris diligeret: non tamen nisi simpliciter respondit, Domine tu scis quia amo te.

Distinctio.

Prima conclusio.

Probatio cõclusionis

Augustin.

Posterior conclusio.

¶ Hęc omnia adeò latè, ac fusè lib. 3. q. 6. per decem

decem conclusiones elucidauimus, vt nil ad rem pertinens possimus nunc adhibere: sed satis fuerit textum diui Thom. in eius gratiam non præterijsse. ¶ Duo verò aut tria sunt in eius verborum textura mente perspicienda. Primùm quòd cùm ipsa electionis vox collationem inter plures designet, quorum reliquis posthabitis vnus assumitur electror, de suo nomine admonetur non satis habere eum explorare quem idoneum eligat, sed plurium debere merita expendere ponderareque vt præstantiorem Ecclesiæ tribuat: non solùm probitatis vitæ ratione habita, verùm reliquorum, quæ ad publicam functionem sunt expedientia. Tametsi loco citato admonitum curauimus, q̃ primum idoneitatis fundamentum probitas esse debet. Nam eũ qui prauus est, nullæ aliæ qualitates efficere possunt, vt eligatur, idoneum. Vnde Paulus tanquam necessarium in episcopo requirit, vt sufficienti testimonio sine crimine habeatur. Quod quidem nomen nõ leuioris est culpæ, sed mortalis. Quæ autem præter charitatem in episcopo requirantur, ad tria quæ hic sanctus Thom. refert reducũtur: quæ sunt instruere plebem fide & moribus, & ab hæreticorum aliorumq; periculis, qui mores peruertunt defendere, ac demum pacificè gubernare. Nã scopus gubernationis est pax mẽtium & corporum. Hac enim ratione Dei filij suum retinent nomẽ. Nam, beati pacifici: quoniã filij Dei vocabuntur.

Electror ex debito officij tenetur explorare ac põderare merita eligẽdorũ̃ et meliorẽ eccleſiæ tribuere

Tria præter charitatẽ in episcopo requisita.

Obiectio.

¶ De illo autem notando verbo quo ait sanctus Thomas diuina mysteria, atque adeò stipendia nõ dari hominibus quasi præmiũ suæ charitatis, & probitatis, dubitare quis posset: eò quòd & naturalis ratio, & ecclesiastica iura reclamare videntur: quippe quæ volunt clericos qui de ecclesia bene meriti sunt ab ipsa remunerari. ¶ Respondetur autem dictam sententiam nullo opũs habere interpretamento. Nam vt iacet est vera. Nõ enim negat eos qui integræ sunt vitæ præbendarum, ac dignitatum ecclesiasticarum dignos esse, verùm id tantùm, quod nos loco citato libr. 3. nõ leuiter demonstrauimus: nempè sacerdotia, eorumque stipendia non esse instituta ad remunerationem bonorũ, sed duntaxat ad ecclesiarum seruitium. Si enim hoc in familia Christiana necessarium non esset, certè, neque essent imperatæ decimæ, neque stipendia constituta. Quare si hæc tribuenda sunt dignis, non est ea suprema causa quod suæ bonitati sint debita, sed quòd electror debet ecclesiæ idoneum ministrum pro ratione sui stipendij prouidere.

Solutio.

¶ Reliqua loco citato libro tertio. si lubet reuise. Demonstratum enim illic curauimus quòd etsi quatum ad rigorem exterioris fori & restitutionis vinculum satis sit dignum eligere, tamen quantum ad forum poli necesse est eligere digniorem. Quod si in omnibus sacerdotijs & præcipuè in habentibus animarũ curam necessum est, quanto id magis necessarium in episcopis præficiendis? vt pote quorum administratione tota salus spiritualis Christianæ reipublicæ periclitatur: ac perinde ipsissimus Christi sanguis, qui per ipsorum, non modò iniquitatem & fraudẽ, verùm insciciam, ignauiam, & socordiam frustrari potest, & sæpissimè solet suæ redemptionis fructu. Sibi ergo videant quibus id muneris incumbit quantùm debeant solerter oculis perlustrare eorum merita quos Apostolis ipsis diuinitùs electis substituunt. Atqui eos præsertim cauere debent qui huiusmodi honores ambiunt. Illi enim non pastores ouium habendi sunt, qui pro ipsis sanguinem fundere anhelent: sed lupi, qui ipsarum sanguinem sitientes, nihili pendunt eorum animas extinguere.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumentum respondet D. Thom. quòd cùm Christo notissimę essent aliæ Petri qualitates ad ecclesiæ gubernationem idoneæ, ob id de amplitudine dilectionis eum præcisè examinauit, q̃ vbi aliæ insunt conditiones, hęc debet existimari præcipua. Sed potest huic altera etiã supponi solutio, quod cùm aliæ partes Petri ad regimen requisitę, cunctis circunstantibus propatulæ essent, charitas autem in corde intus delitescat, hanc voluit cunctis etiam constare: vt, quemadmodum libr. tertio diximus, manifestum in foro exteriori fieret optimi electionem fieri. Hoc autem loco citato lib. 3. fusiùs explanauimus. ¶ Ad secum dum respondetur, verbum illud Symmachi non de illo intelligi qui eligendus est, vt pote quòd nisi sanctitate & scientia præcellat vilissimus sit in electione existimandus: sed de illo qui iam electus est. Quo ideo verbo episcopi admonentur, quòd etiam si dum in minoribus agebant, non prorsus ea sanctitate fulgebant quę episcopum decebat: tamẽ postquàm in candelabrũ erecti sunt, satagere prorsus debẽt, vt nomen & locum suum re ipsa expleant: aliàs nõ possunt non in cõspectu populi vilescere. ¶ Quæ autem scientia in

Solutio. 2.

Ad secundũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia in episcopo sit requirenda: Theologię sel licet an Canonici iuris, loco citato libr. 3. vtcunque disputauimus. Haud enim res digna est quæ in disputationem deberet accersiri: est liquidem indigna sententia quæ audiatur, illic precise theologum esse præferendū, vbi hæreses serpunt. Tum quòd cùm oporteat hæreses esse, vbique & semper timendę sunt, atq; adeò docta prædicatione coarmandus populus: nè vnquàm labasci possit: tum præcipuè quòd Christus episcopos pastores instituit, qui doctrinæ pabulo, quam ipse docuit, suum gregem saginarent, moribusque quos ipse instituit intingerent: non præcipuè Doctores legum quas homines posteà adiecerunt & litium iudices. Eò precipuè q canones ex Theologiæ fonte deriuati sunt. Id quod eius bicornis mitra designat. Vt enim in eius consecratione patet, caput episcopi cornibus non vtriusq; iuris, sed vtriusque testamenti armatur: vt terribilis appareat, non aduersantibus sibi mutuò in foro, sed aduersarijs veritatis. ¶ Ad tertium respondetur discrimen esse inter regimen rerum naturalium & gubernationem in spiritualibus, quę ad supernaturalem gratiam spectãt. In naturalibus enim eo ipso quòd res sit simpliciter sublimior, suapte natura magis est ad regendum idonea: vt cœli quàm elementa: & alia elementa quàm terra. In donis autẽ gratiæ, quæ vt in priori ad Corinth. ait Paulus, Spiritus sanctus diuidit pro vt vult, nil prohibet vt qui inferior simpliciter est secũdùm charitatem, cumulationibus gratijs ac donis sit ad regendum instructus. Et ad hũc gratiæ ordinem pertinet ecclesiasticum regimen. Imò verò nõ hoc solùm, sed etiam ciuile. Quare neque in magistratibus ciuilibus eligendis solùm, vt in. 3. Politicorum ait Aristot. attendenda est integritas viri, inquantũ persona est priuata, id quod charitas facit: sed quòd sit bonus ciuis. Quare aliæ qualitates regum & iudicum suo etiam gradu ad gratiarum diuisiones attinent.

Sciẽtia theologiæ maximè ẽpo desideranda.

Ad tertium

Aristot.

ARTICVL. IIII.

Vtrum episcopo liceat cura episcopali deserta ad religionem se conferre.

POst qualitates eorum qui eligendi sunt & eligentium obligationẽ, sequitur disputare, vtrum episcoporum status ita sit firmus, quem postquàm episcopus assumpserit, deserere nequeat. Arguitur enim id ei non licẽ re: nã maximè religionis intuitu: sed hoc nõ licet, quoniam à perfectiori ad minùs perfectum retrospicere damnabile est: secundùm Domini sententiam, Luc. 9. Nemo mittens manum ad arãtrum & respiciens retrò, aptus est regno Dei. Episcoporum autem status altior est monachorũ instituto, vt paulo antè dicebamus: ergo sicut de monachatu ad seculum nefarius est regressus, ita & de episcopali ad religionis claustrum.

Argum. 1.

¶ Secundò. Ordo gratiæ decentior est ordine naturæ, secundùm autem naturam nihil contrarijs motibus cietur: vt lapis qui naturaliter descendit, nequit ascendere naturaliter: at secundũ ordinem gratiæ à monachatu ad episcopatum licitus est ascensus: ergo contrarius descensus, illicitus.

Secundum.

¶ Tertiò. Nihil in operibus gratiæ debet esse otiosum: ille autem qui semel in episcopũ consecratur, perpetuò retinet potestatem ordines cõferendi, aliaque id genus perficiendi. Hæc autem potestas si quis curam pastoralem deseret, otiosa remaneret: ergo id minimè licet. ¶ In contrarium est quòd nemo ad id quod illicitum est cogi potest: qui autem cessionem à pastorali cura petit, posteà si cedere cunctetur, ad id cogitur: vt patet ca. Quidam. de renuntiatione: ergo non est episcopo illicitum episcopatu abscedere.

Tertium.

AD quæstionem quatuor cõclusionibus respondetur. Prima quæ cæteris vt fundamentũ substernitur, est: Tandiu obligatur episcopus pastoralem retinere curam eiusque agones perferre, quandiu spes aliqua illi durat quòd possit plebi prodesse. Probatur. Episcopalis status in hoc constitit, quòd aliquis ob diuinam dilectionẽ, proximorum saluti curandæ seipsum mancipat: id quod Christus dum Petrũ elegit planè docuit. Haud enim præmisit, Diliges gregem plus his: sed, diliges me. Nulla enim dilectio, nisi ex diuina deriuetur, sufficit ad subeundos labores, persistendumq; in vigilia & solicitudine, quæ episcopali functioni est necessaria. Quare episcopus non ecclesię tantùm aut populo, sed Deo ipsi fidem suã obligat: vt tanquàm fidelis dispensator & prudẽs gregem suum gubernabit. Quæ quidẽ obligatio genus voti est, vt sanctus Thom. in calce quæstionis ait. Atq; huc illæ consecratoris interrogationes alludunt: Vis ea quæ ex diuinis scripturis intelligis plebẽ & verbis docere & exemplis? Vis beato Petro Apostolo eiusq; successoribus fidem & obedientiam exhibere? itaque licet non emittatur nouum votum castitatis præter sacerdotale, neque vllum aliud quod sit solenne super quod Papa dispẽsare nequeat: emittitur tamen obedientiæ votum quod à solo summo Pontifice est dispensabile. Quod si votũ est, vt Diuus Thom. ait, non Pontifici tantũ, sed Deo ipsi sit. Atq; adeò, vt conclusio asserit, perpetuo vinculo obligatus restat episcopus ecclesiæ suæ quam sibi per annulum fidei desponsat. Quapropter duorum esset, si non cũ illa perpetuò permaneret. ¶ Secũda cõclusio. Nequit eandem ecclesiam neq; propter dulcedinem contemplationis, neq; propter quoduis euitandum incommodũ, neq; propter cõmodũ proprium lucrandũ relinquere. Probatur: nam Pau. quem suprà ad Philipp. primo citauimus, quasi duobus perplexus & quid illorum eligeret nescius, etsi iudicaret dissolui & esse cũ Christo multo melius: tamẽ videns necessarium esse manere in carne propter fratres, subdit. Et hoc confidens scio quia manebo. Et Christus Ioan. 10. Bonus, inquit, pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Meditatius ergo perspexeris quanta cum energia omnia cõmoda atq; incommoda quæ personam episcopi proprie tangere possunt excludantur. Nam si fruitionem sempiternæ felicitatis, quæ etiam in paruum tempus omnia quæ desiderari possunt indicibiliter exuperat, iustam causam Paulus non iudicabat, vt posset fratres in eorum necessitate suo præsidio, & munere destituere, quænam excogitari potest propria commoditas quæ episcopũ excuset? Etsi Christus vitam etiam ipsam ad monet pastorẽ vt exponat pro grege, quod sit reliquum detrimentum, cuius cauẽdi causa possit grex deseri? ¶ Tertia conclusio. Possunt nihilo minùs aliqua accidere impedimenta, quę propter cedere episcopus possit episcopatui: quæ quidem Innocent. Tertius cap. Nisi cùm pridem. de renuntia. percẽset. Sed hæc tu impedimenta pensanda sunt respectu functionis, quæ fieri non potest debite: vt si sit spiritualis defectus personæ: aut corporalis: nempè crimen, vt simonia, aut homicidiũ, aut hæresis: aut aliud quodcunq; propter quod episcopus deponi debet: aut per quod infamiam contrahit: qua quidem respersus, quanuis pœnitentiam egerit, authoritate caret ad regendũ: cuius gratia plus officit quàm prosit. Enimuerò si purgare infamiam potest, tenetur quidem sub pœna peccati mortalis si in dignitate velit persistere. Nam quo iure tenetur ad rectam administrationem, tenetur & obstacula amouere, dum potest: etiam si citra suam culpam eam contraxerit. Quando verò infamiæ sordes eluere non valet, tũc si absque sua culpa illis infectus est, nõ tenetur episcopatum renunciare. At si causam verè dedit eiusdem infamiæ quæ tam obscura sit, vt verè sit functionis impedimentum, profectò tenetur præsulatu decedere. Et idem est si sit vir seditiosus aut scandalosus. Nam vt ait Apostolus. 1. ad Corinth. 8. Si scãdalizauero fratrem meum, non manducabo carnes in æternum: Dummodò sit scandalum datum, non acceptum: nam qui scandalum leuiter accipiunt, relinquendi sunt, ait Christus, tanquam cæci & duces cæcorum. ¶ Vel potest esse defectus in scientia & prudẽtia. Haud eũ sibi se vllus persuadeat si omninò sacerdotio indignus sit propterea habere conscientiam securam, quòd à legitimo iudice sic fuerit ei collatum vt collatio teneat. Imò vt acceptatio peccatum est, maximè si curam habeat animarũ: sic & illud retinere indies sit absurdius crimen, & ascendere ad aliam ecclesiam multò scelestius. Vnde Osex. 4. Tu, inquit Dominus, scientiam repulisti: & ego te repellam, nè sacerdotio fungaris mihi. Si autem irregularis tunc erat quãdo ad sacerdotiũ assumptus fuit, non dubiũ quin collatio fuerit nulla: si autẽ postq; obtinuit illam incurrit, iam dictum est quemadmodũ sine dispẽsatione non possit dignitatis munere fungi. ¶ Si autem impedimentum est corporale, vt puta, aut senectus nimia, aut infirmitas, nõ eli necessaria abdicatio ecclesiæ: sed posset esse cõsiliũ, retenta aliqua sustentatione. Sed ad minus secundũ antiqua iura debet persona dignа in adiutorium illi adiungi. Tanta tamẽ posset esse authoritas in sene, vt cõsultius esset in magistratu persistere & sua vmbra gubernare, quàm alteri cõmittere: vt eodem titu. de renun. canditeras. ait idem Innocen. ¶ Postremò deniq; ex parte subditorum potest esse defectus non quicunque: nam propterea q; aliquantulo sit populus durior, nõ illicò per desperationem respuendus est, sed diuino præsidio confidendum. Attunc relinquere eos licet, tametsi ad id nulla emergat obligatio, quando nulli sunt inter improbos profectũ labor omninò existit infrugiferus ac perinde superuacuus. Solet enim ob defectum

Apo-

Probatio.

Rõ conclu.

D. Thomas.

Tertia conclusio.

Innocen. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum populi inepta esse Præsulis prædicatio: secundùm illud Ezechie. 3. Linguã tuam adhærere faciam palato tuo: quia Dominus exasperans est. Quocirca secundo dialogorum Grego. Ibi æquanimiter portandi sunt mali, vbi inueniuntur aliqui qui adiuuentur boni. Vbi autem omninò fructus de bonis deest, fit aliquãdo de malis superuacuus. Vnde sæpe agitur in anima perfectorum, quòd cùm laborem suum sine fructu esse considerant, in locum alium ad laborem cum fructu migrant: iuxta illud Pauli: Ecce conuertimur ad gẽtes: quia verbi Dei vos indignos fecistis. ¶ Quarta conclusio. Quantumuis causæ adsint ad iustè cedendum, nihilo minùs cessio citra authoritatẽ prælati fieri non potest: puta Papæ, si episcopus vult cedere: quippe cui soli facultas suppetit, vt ait diuus Thom. in illo voto dispensandi. Parœcialis autem sacerdos posset de licentia episcopi cedere. Sententia est eiusdem Innocẽ. in vltimis verbis eiusdem capituli, vbi ait: Et si pennas habeas quibus satagas in solitudinem auolare, ita tamen strictę sunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas absque nostra permissione volatum. Imo neq; ad religionẽ demigrare absq; Papæ facultate episcopo liberum est: vt patet cap. licet. de regula. Et ratio est, quòd sicut nemo ad ecclesiam absq; iudicio superioris assumendus est: ita neq; absq; eius arbitrio vlli licet illam destituere. Sed est demum meditanda cautio cap. quidam suprà citati. Quòd si qui cessionem petit retrocedit, cogẽdus est. Consueuerant enim aliqui & consuescunt episcopatum renuntiare pauperiorem, aut aliàs sibi minùs commodum, vt vberiorem possint expiscari. Et ideò cùm vident suis technis frustrari, retrocedunt. Meritò ergo illi cedere cõpellendi sunt, & ab ecclesia repellendi.

Gregorius.

Quarta cõ clusio.

Rõ. conclu.

Ad. 1. arg.

Innocentius

AD primum igitur argumentum respondetur. Cùm perfectio monachi sit propriæ saluti studere: Episcopi verò perfectio eó sit excellentior, quòd proximorum saluti debeat incũbere: cõsequens fit, vt quãdiu vtilis esse possit ecclesiæ, eidem muneri debeat impensè suas nauare operas. Obidq; si tunc ad religionem commigraret, retrocedere censeretur, nempè quòd cùm nõ ad suã tantùm, verùm & ad subditorum vtilitatem procurãdam se obligaret, suæ solùm vacare studeat. Vnde Innocent. capit. citato, Facilius, inquit, indulgetur vt monachus ad præsulatum ascendat, quàm præsul ad monacha-

Ad. 2. arg.

tum descendat. Attamen quando iam ecclesiæ inutilis fit, aut forte pestifer, cõsilium est, vt quò suæ salubriùs conscientiæ consulat, in monasterium sese recipiat.

¶ Ad secundum per idem fundamentum respondetur: quòd per nullum impedimentũ homo curam propriæ salutis præterire debet, quod ad religionis statum pertinet. Potest tamen negotio alienæ salutis impediri. Et ideo monachus quidem ascendere ad episcopatum potest, vbi proprię saluti periculũ non paratur. Et pariter episcopus vbi cohibetur nè alienæ saluti absque propriæ detrimento incumbere quiuerit, intra claustra monasterij sese conferre. Cessante autem impedimento, potest rursus ad prius institutũ remeare: nisi forsan ob crimen aliquod fuerit episcopatu priuatus, & in monasterium ad peragendos pœnitentiæ fructus obtrusus. Quemadmodum illud intelligitur decretum septima quæstione. 2. Præcipit sancta Synodus, vt quicunque de pontificali dignitate ad monachorum vitam & pœnitentiæ descẽderit, nequâquam ad pontificatum resurgat. ¶ Ad tertium demum respondetur, quòd quemadmodum in naturalibus infirmitas efficit, vt potentia maneat suo vsu orbata, vt caligans oculis: ita neque incongruũ est, vt episcopalis potestas ,ppter spirituale impedimentum maneat ab vsu colligata.

Ad. 3. arg.

QVÆSTIO TERTIA, De episcoporum residentia.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm episcopi in suis diœcesibus residere iure diuino teneantur.

TErtio loco libri præsentis quæstionẽ polliciti sumus hanc insignem, de residentia Episcoporum, ac sacerdotum curam habentium animarum. Apparet enim diuino iure non esse indicta. Ius enim hoc, illud præcisè censetur quod in Euangelio aut loco alterutrius Testamenti, tanquam diuinũ præceptum legitur: vt est præceptum baptismi: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: aut quod inde planè colligitur. Huiusmodi autẽ residendi præceptio nõ est huiusmodi: ergo nõ est sanctio diuini iuris.

Argum. 1. à parte negatiua.

¶ Secun-

Secundum.

¶ Secũdò, Soli Petro commissæ sunt claues regni cælorum, illiq; soli dictum, vt vniuersum Christi gregem pasceret: ergo illi soli cõmissa est summa rei huius, ac subinde pascendi modus. Ad modum autem pascendi attinet residentia: atque adeò non est de iure diuino.

Tertium.

¶ Tertiò. Timotheus Ephesinus episcopus crebro Pauli iussu impulsus est per alias ecclesias diuagari: diutiusque proprię abesse. ergo id non est de iure diuino.

¶ In contrarium antè est quòd episcopi sunt pastores: secundùm illud euangelicum: Pasce oues meas, pascere autem gregem officium personale est, quod personæ præsetiã expoſcit, ergo eodem euangelico iure tenẽtur suis ecclesijs residere.

QVæstionem hanc temporum iniquitas celebrem fecit: nam eius affirmatio, si vel de solo pastoris nomine existimetur, adeò perspicaciter veritatẽ suam oculis obijcit, vt in quæstionem euocari penitùs renitatur. Quare apud antiquos, admonitam quidem vbilibet videre poteris, disputatam verò vix vspiam. At cum ecclesiastici mores de florido illo priscorum loco tã miserè decliderint, eandem veritatem eousq; in quæstionem reuocârunt, vt iam non sit persuasu facilis. Atqui Caiet. loco præsenti, scilicet. 2. 2. q. 185, velut i rem compertã breuibus absoluit. Tẽpore autẽ Tridẽtini concilij peregregius frater Bartholomæus Mirãda necessitudine religionis: ac ibi tunc temporis societatis mihi coniunctissimus, eandem quæstionẽ tum plurimis sacrorũ testimonijs, tum etiã rationibus adstruxit: idq; ita locupletè, ac disertè, quod suum ingenium est ac solertia, vt laborem alijs potuisset excusare: nisi Reuerẽdus Catharinus Minoriẽsis ad cõtradicendũ prodijsset. Haud inquã negauit quin præsides residere teneãtur: sed tamẽ asseuerare perstitit, humano quidem iure, hoc est põtificio ad id obligari, non autẽ aut naturali, aut diuino. Ex quo inferre perrexit, curã illam soli Papę incumbere vt illos residere faciat: ipsos autem non aliter teneri quàm ipse dispoſuerit. Ego verò litẽ cũ homine cõtestari nolo. Est enim vir, alioqui quidem religiosus, attamen acerrimi ad contradicẽdum ingenij: cũ quo mihi priùs de certitudine gratiæ, & posteà in Cõmentarijs super Paulũ, de prędestinatione cõtrouersia fuit. Qua de re, vt audiui, nam legi nunq̃, multis me, quæ sibi genuina sunt & natiua, scõmatum figuris respersit. Et re vera si tantum suis assertis cõfirmã-

Caietanus.

Bartholomæus Mirãda

Catharinus

dis insudaret, quantũ huiusmodi inmeritẽdis cõuicijs assolet, facilicus suũ celebrasse nomẽ. Sed putat simpliciter suis dictis veluti oraculis auscultandũ. Et cũ ægre ferat q̃ omnes velint esse magistri, nil ipse vereꝰ omniũ prodire magister. At verò nõ constitui, quia neq; theologicũ nec; Christianũ est, malũ p̃ malo reddere. Et ægriùs fero quòd episcopus similia de aliquo cuomat, quã q̃ de me quisquã. Eò præsertim q̃ neq; ea in me expuit mala quæ multa opus habeãt ad ferendũ lõganimitate. Rem ergo tantũ pro meo ingeniolo dilucidare satago: nõ cũ homine cõtendere. ¶ Igitur quòd lineã aliquã omnibus cõfessissimã præstituamus: vnde disputationẽ auspicemur, conclusionẽ primã vniuersis literarũ professoribus receptissimã præfigamus. Constantissimum est, ecclesiarum Præsules, imò & animarũ omnes pastores vsque ad parœcios inter suos greges residere teneri. Sed quod in quæstionẽ vertit est de iure ad id cogente: sitne tantùm humanum, an verò diuinũ etiam & naturale. Ecquis enim mente sanus in quæstionem compellet, vtrũ ianitor cui iura claudendi recludendique cõmissa est, ad ianuam assistere debeat? & cui nauis gubernatio incumbit, ad clauum sedere? Et vtrùm dux in bello, dum geritur, & miles in acie debeat existere: Quinverò nõ modò humanæ leges hoc de episcopis in quæstionẽ traduci nõ sinunt: verùm & diuina & naturalis demẽtiæ nobis, certũ est, adscribũt quòd ipsum intentamus. Etenim si Deus, vt ipsi contrarij fatentur, quia diffiteri nequeũt episcopalem dignitatem, quã late in ecclesia patet, instituit, nonne & officium ipsum pascendi instituit? Pascere autem num naturale ius aperte clamat personalem requirere præsentiam? ergo quanuis illis largiremur electiones iure tantum humano fieri, nunquam inde obtinerent, vt Papa mutare possit quin officium pastoris sit iure diuino per se pascere, ac subinde residere. At nè dicendi impetus sine dispositionis atque œconomiæ luce in viscera nos disputationis inferat suppoſita prima fundamentali conclusione quod in quæstionem accersitur est, quo iure hęc residendi obligatio innitatur. Et primus articulus est de diuino. Debet autem sacrorum tractator, vt primo de doctrina Christiana author est Augustinus, documentum patrisfamiliãs auscultans, de thesauro scripturæ proferre, primùm noua, deinde vetera. Qua de causa peculiarem hùc titulum fecimus:

Suadeꝰ posita cõclusio.

Augustꝰ

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus: de diuino iure tam euangelico quàm antiquo: ex quo primum petendum est rei præsentis fundamentum: & articulo proximo de naturali: ac tertio de humano. Tametsi adeo istæ iuris species sibi inuicem meritæ sint, adeoque se vicarie elucident, vt testimonia sacra, nisi naturali statim ratione & iure explicentur & confirmentur, debilitata videri possint: & ideo necesse erit sæpenumero permisstim ab omni iure argumẽta accersere.

¶ Ad horum autem perspicacem intelligentiã meminisse ex lib. 1. & 3. opus est, primũ diuidi ius in naturale & positiuum: deinde positiuũ in diuinum & humanũ. Ius eñ naturale est quod nos ipsa natura docuit. Ius autem positiuum quod vel ex hominũm cõdicto, vel ex principis iussu legis habet vigorem. Et quia summus princeps Deus est, fit vt ius positiuum diuidatur in diuinum & humanum. Quo fit consequens vt minimè repugnet aliquid esse de iure naturali simul & diuino: vt patet in Decalogo, quem, etiam si Deus non scripsisset, natura nos ipsa docuisset. Sed tamen quia scripto Dei expressus est, censetur etiam de iure diuino. Vnde fit vt distinguatur ius diuinum in naturale & positiuum. Vt positiuũ sit quod nos Deus præter aut supra cognitionẽ naturæ docuit, vt sunt sacramentorũ mandata. Et de hoc genere diuini iuris loquimur in hoc articulo: nempe quod in sacra pagina scriptum est. Id quod bifariàm contingere potest: nempè aut quod expressis verbis sit scriptum, vt, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et, Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta. Aut quod ex verbis scripturę expressis planè colligitur. Et quidem quod sub hoc verborum tenore expressum sit in euangelio, vt episcopi residean̄t, nemo affirmat: quia nusquàm legitur. Sed tamen quòd verbis æquipollentibus eandem prorsus habentibus significationem, id sit in eisdem sacris Bibljs assertũ, hoc persuadere contendimus.

Secunda cõclusio. ¶ Sic ergo secunda cõclusio. Obligatio Antistitum ad residendum, omniumque pastorũ parœcialium ecclesiarum, est de iure diuino.

S. Thom. Et cum primis, postquam diui Thom. interpretes agimus, sua est cõclusio præsenti quæstione, quam exponendam hic duximus, artic. quinto. Vbi ex testimonio Christi quòd bonus pastor animam suam teneatur pro ouibus suis ponere, infert, ob nullum temporale periculum licere præsuli de sua ecclesia decedere. Materiam autem illius articuli, in quarto nos huius quæstionis disputaturi sumus. An videlicet aliquæ sint causæ quæ huiusmodi decessum excusatum faciant. Interim autem cõclusio præsens affirmatiùs est demonstranda. Atqui solet quidem ab officio pastoris initium demonstrationis sumi, est tamen illud altiùs petendum. Episcopus nanque non est propter quem ecclesia est constituta, sed ipse potiùs est propter ecclesiam institutus. Mundum quidem Deus fecit propter hominem: nempè vt ei esset subsidium vitæ: ipse autem non propter ipsum, sed creatus est tanquàm eius dominus. Et patresfamiliàs seculares diuitijs suas domos propter suos successores amplificant. Itàque in eiusmodi familijs non personæ ꝓpter domos, sed domus propter personas sunt extructę. In rebus autem publicis diuerso modo se res habent. Regnum enim non est factum propter regem, sed rex propter regnum. Et in hoc, vt libr. 1. dicebamus, rex differt à tyranno, quòd ille omnibus ob publicum bonum vtitur: hic vero regno propter se abutitur. Multò id autem certiùs est in episcopis. Christus enim qui propter nos homines descẽdit de cœlis, propter seipsum ecclesias fundauit & propter ipsas, tum alios pastores, tum præcipue episcopos. Nisi ꝙ est discrimen duplex inter ciuilem & ecclesiasticam rempub. Vnũ scilicet ex parte finis ex quo in modo administrandi alterum derivatur. Finis nanque proximus ciuilis reipublicæ, vt in superioribus adnotauimus, est pacificus tranquillusque eius status, etsi in supra cœlestem subinde referatur. Finis autem ꝓximus ecclesiasticę est sempiterna fœlicitas, ad quam nos Christus ecclesię fundator per suos ministros perducere expetit, & omnimode contendit. Alterum autem discrimen est, quòd seculares principes in modo sui regiminis effigiem habent dominorum: episcopis verò nullam præ se ferre licet, nisi ministrorum atque omninò seruientium. Principes enim gentium ait Matth. 20. dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos. Non ita erit inter nos. Sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionẽ pro multis. Vnde Augustinus super Isaiam homi. 7. Qui vocantur ad episcopatum, non ad principatũ

Prima ratio cõclusionis.

Duplex discrimẽ inter ciuilẽ ecclesiasticũ cõ publicam.

August.

cipatum vocantur, sed ad seruitium totius ecclesiæ. Ecce ergo episcopalis institutionis fundamentum quod constitutissimum est esse de iure Euangelico: nempe quòd vt seruus quidquid est, domini est, sic episcopus quidquid est, sit ecclesiæ.

Epalis dignitas nõ est instituta ꝓpter officium. ¶ Hinc consequitur episcopalem dignitatẽ non esse institutam nisi propter officium. Est enim dignitatis pastoralis officium, pascere. Ad quam veritatem penitissimè commendandam nunquam dignitas in sacra pagina nisi officij nomine designatur. Nam vt conclusionem ab eo primùm loco demonstrare ordinamur, qui est Ioan. 20. Pasce oues meas, vt pote quo episcopalis dignitas planissimè declaratur, non ait Christus, Sis præsul aut episcopus. Imò nec, sis pastor nã & pastores socordes esse possunt: & gregi indormientes. Sed pasce: hoc est doce, institue, atque adeò guberna exẽplo meo meas oues. Et vbi apostolos prædicatũ dimisit nõ dixit: Messis quidem multa est: sed autem qui metendi docti sunt, pauci: sed, operarij: nempe qui vsu potestatem exerceant. Nil enim refert qua doctrina aut facultate prædi ti sint sacerdotes, nisi munere suo fungantur. Misit ergo Deus non qui operari possent, sed qui operarẽtur. Similiter enim instituerat Deus Aarõ, Leui. 28. Applica enim, inquit, ad me Aaron & filios eius: Non ait vt sacerdotes mihi sint, sed vt sacerdotio fungantur mihi: & vt suprà in Paulo adnotauim⁹, Qui episcopatum, inquit, desiderat, bonũ opus desiderat: id est si legitimum est eius desiderium, non ad dignitatẽ, sed ad opus referendum est. Quare illicò subiunxit: Oportet episcopum doctorem esse: quo nomine non designatur habitus seu facultas & dignitas, sed vsus: hoc est oportet vt doceat. Vnde ad Paulinum suprà citatus August. & refertur. 8. q. 1. cano. qui episcopatum. Exponete, inquit, voluit apostolus quid est episcopatus: quia nomẽ est operis non honoris. Et ad Honoratum Hierony. Qui episcopatum desiderat opus desiderat: hoc est non dignitatẽ aut delicias, sed opus & laborem.

Corollarij. ¶ Ex hoc secundo vt per gradus descendamus tertium colligitur: nempe decimas & primitias, vt libr. 3. latè demonstrauimus & sæpissimè repetimus, non esse in hoc populo imperatas vt sint bonorum præmia, eò ꝙ vel boni vel docti sunt. Sed in hoc potiùs vt bene ecclesijs præsint, vt ait Paulus, & inseruiant. Haud enim me pigebit hoc inculcantissimè repetere quod ad rem penitissimè attinet: ꝙ si hoc ecclesiasticum seruitium Christianis non fuisset necessariũ, nulla fuisset à Christo habita personarũ, quæ idoneæ sunt, ratio, quòd ad decimarũ impositionem. Haud ergo arbitrentur vel nobilissimi vel doctissimi vt sanctissimi sibi vlla ratione deberi ecclesiastica stipendia, neq; eorum gratia fuisse instituta: sed eò prorsus ꝙ ad ecclesiarum obsequia Dominus ipsis personis opus habet. Requisito, nè sim morosus, quæ lib. 3. q. 6. articu. 2. in huius demonstrationẽ attulimus. Etenim Num. 18. non alia de causa Deus decimas legitur instituisse, quàm ꝓ ministerio quo Leuitæ ac potissimũ sacerdotes tabernaculo seruiebant. Et cũ Christus apostolos dimisit vt messores esse voluit, qui pro operis digni sunt mercede sua. Et Paul. 1. ad Corinth. 9. omnia naturalia exempla ad hoc ꝓ positum congerit. Vt de milite qui non militat: suis stipendijs: & de triturãte bone. &c. Et. 1. ad Timot. 1. Presbyteros nõ censet prę mio ecclesiastico dignos quia boni sunt, sed quia bene præsunt: Et si ius consulas canoni cum, Innocen. 3. cũ secundum apostolum. de præben. eisdem vsus sacris oraculis idem prorsus constituit ꝙ stipendia ecclesiastica atque adeò dignitates solum propter opus conferuntur: ac tandem. cap. fin. de rescript. beneficium asseritur non dari nisi ꝓpter officium. Communia sunt hæc, sed in præsentiarum etiam vsque ad nauseam repetenda.

Paulus.

Innocen. 3.

¶ Ex his ergo colligitur nostra conclusio illatione illa quã paulò ante insinuabamus. Christus non alia prorsus ratione quàm ꝓpter earum obsequia atque administrationes pastores instituit, quorum subinde officiũ proprium esse voluit pascere: & in huius tãtùm mercedem & stipendia populo imperatæ sunt decimæ: ergo quantum est ex rei natura diuinaq; institutione, ipsis per se incumbit gregem pascere. Hoc autem absque personali præsentia fieri non potest: ergo residentia est de iure diuino iam quo quisq; iure obligatur ad finem, obligatur ad medium sine quo nequit illum cõmode attingere. Primũ antecedens nemo est qui neget, sed primam consequentiã inficiari moliuntur aduersarij. Quoniam inquiunt Papa episcopos creat, illi ergo incũbit disponere, vt per se vel per alios pascere debeant. Quod autẽ cauillus hic nullum præ se ferat vel ꝓbabilitatis colorem, palàm ex superioribus colligitur. Primũ enim iam satis constitutũ

Ratio pro conclusione

Solutio.

Replica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,creationem episcopi,licèt fiat per Pontificem,nihilominus iure diuino fieri: quippe cū institutio dei sit,per seipsumq; fieri iussa, perinde atq; sacramentorū administratio. Sed nè d nomine nos angat disputatio, esto Papa immediatè vt aiunt electionem faciat, num consequens subinde sit vt naturam ipsam quam dignitas à Deo instituta proprio significato declarat, possit Papa mutare? Vnde rogo duarum rerum cōsequentia quę tam sunt disparatæ? Nūquid dum Papa episcopum eligit & cōsecrat efficere potest vt non sit pastor, magis quàm cū sacerdotem initiat efficere vt non sit sacerdos? Pōtnè inquam efficere vt functio episcopi non sit sacramenta ordinum administrare, populūm que docere, ac moribus instituere: & quod nomen eius sonat, gregi inuigilare? Quis nā hoc vel fari queat? cū hæc omnia episcopali muneri sint diuino iure annexa: quin verò ipsissima eodē iure sint dignitatis substātia. Profectò si Dei institutio eandē vim habeat quā natura per ipsum instituta, planè fit vt sicuti qui morum serit efficere nō potest vt prunꝰ inde aut alia arbor germinetur, quàm morus: ita neq; qui episcopum facit efficere pōt vt eius natura diuinitus instituta non sit per se pascere. Haud enim modo disputamꝰ an vlla de causa efficere iuste possit vt ipse p se non pascat, sed per alium. De hoc em alia nos disputatio manet. Sed rei tantū naturā constituimus: docentes vt quemadmodum qui scānum fabricat aut arcam, efficere non pōt quin figuram habeat scamni aut arcæ: aut qui facit calceum, efficere non pōt quin rem faciat formam habentem pedis: ita qui facit episcopum, quæ res diuinitus instituta est, efficere non pōt quin eodē iure quo est instituta officium habeat, atque adeo obligationem per seipsum pascendi ac subinde residendi, quidquid posteà forinsecùs accidere possit. ¶Etenim ne nobis pastoris homonymia & æquiuocatio negotiū amodò facessat, intelligere episcopus debet pastorē esse secundum propriam nominis notionem, & non secundùm illam abusiuam qua gregum domini pastores dicuntur. Solent enim & pastores nuncupari pecudum, armēntorumq; domini: eò quod sua substantia & peculium pecorarium sit: quēadmodū rogati filij Iacob à Pharaone quid haberent operis, respondērunt, Pastores sumus, puta hæc est nostra diuitiarum possessio. Et isti per se nullam exercent ouilis curam, nisi per suos famulos: sed dūtaxat vellere, caseo, fœturaq; fruentes, delicatè ac molliter vitam degunt. Episcopi autem non sunt sic instituti pastores gregis Christi, sed prorsus velut ministri, qui gregū vigilias perferre tenētur, & ꝓpria scripturæ gregem deducere, eiusq; fontibus potare, atque oleo scabiem inungere, essque lupum cauere, & quidquid vllo pacto nocere poterit. ¶Neq; enim est quod huic sanctę veritati quis obmoliatur, soli Petro dictum esse, pasce: in hoc enim verbo aliquid est singulare Petro dictum, aliud verò cūctis præsulibus generale. Singulare inquam vt tanq; vniuersalis pastor suo gradu & ordine vniuersum gregem pasceret, nō quidem vniuersis assistendo ecclesijs, sed suis constitutionibus & fidei ac morum sententijs vniuersos illustrando & instituendo: dignosque adeò ministros cuicunq; ecclesię adscribēdo. Generaliter autem explicata est episcopalis functio, quæ in apostolis & in ipso per ipsissimum Christū ecclesiæ institutione constituta est: vt scilicet cū primū vnusquisq; crearetur, iussum ab eodem Christo putaret vt similiter suum peculiarē gregem pasceret. Ait quippe August. c. 13. in lib. de pasto. ob id Petro singulariter Christum id quod omnibus erat cōmune, iussisse, vt vnitatem commendaret. Multi enim erant, inquit, apostoli: & vni dicitur: Pasce oues meas. Hactenùs ille. Ac si dixisset: In vno cunctis potestatē dedit. In vno cunctis generalē regendi formam expressit, atq; adeò in vno cunctis idē iussit. Et Ambros. in Pastora. Nobis, inquit, in verbis diuinis credita est dispensatio, gregemq; Christi alendum suscepimus. In verbis inquit diuinis: Alludens ad illa Petro dicta. Et infrà: Repetitum est à domino tertiò, Pasce oues meas. Quas oues & quem gregē non solū tunc beatus suscepit Petrus, sed nobiscum illa suscepit: & cum illo nos suscepimus omnes. Iuste Dominus Petro pasce oues, per quem ad reliquos omnes potestas & authoritas pascendi manat à Deo. Hæc ille. ¶Ex his ergò fit consequens, peruersam esse calumniosa nque interpretationem, vt vox illa consecratoris, Vade prædica populo tibi cōmisso: perinde intelligatur ac si solius sit Papæ. Est enim illius tanquàm organi Dei, atque adeò expressio & quasi repetitio verbi ipsius Christi, Pasce oues meas. Quò plane alludit Paulus Actuum. 20. dicens, Attendite vobis & vniuerso gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, &c.

Illustrat am plius cōclu.

Episcopus pastor est secundū propriam nois nationem.

Solutio ratiōis obiectionis

pos, &c. Haud enim aduersariorum glōssa vllius est pretij, quæ scilicet aiunt propterea tantùm dixisse, Spiritus sanctus posuit, q ecclesia etiā quo ad ius positiuū eius nutu gubernatur. Nam. 1. ad Corinth. 7. distinguit inter ea quæ Deus præcepit & quæ ipse: & hic ꝓpriam actionē & iussum dei designat. Non enim ait se illos posuisse, sed Deum.

¶At verò quò res etiānum patētior fiat explicare paulò amplius opùs est spiritualis pastoris officium. Dictum enim iam suprà reliquimus esse spiritualis ouium vitæ impēsissimam curam gerere. Quę quidem cura tripertita est: videlicet vt episcopus sacramentis plebē in vita spirituali generet & nutriat, atque adeò prædicatione foueat & prudentia gubernet. Quæ sub alijs nominibus sanctus Tho. ex presit, puta instituere, defendere, & gubernare. Nomine autē sacramentorum etiam sacramentalia quædam intelligūtur, quæ quidem can. quanuis. distin. 68. Papa recenset. Incumbit enim eis presbyterorum ac diaconorum cæterorūq; ministrorum altaris, & virginum consecratio. Mox constitutio altaris, & benedictio & vnctio, atq; adeò omniū vasorum indumentorūq; ad idem altare pertinentiū, ac denìq; baptizatos chrismate confirmare. Omnium autē maxime propriū eius munus est prædicare: hoc est nō de suggesto modò, sed peculiariter etiam sacra oracula interpretari, & de ambiguitatibus responsa dare. Vnde super illud Paul. ad Ephes. 4. Alios pastores & Doctores: adnotauit Hierony. consultò non dixisse alios pastores atq; alios doctores, sicut dixerat alios apostolos & alios prophetas: sed alios pastores & doctores. scilicet q idē est in ecclesia pastor, qui & doctor. Idemq; August. in Epist. 58. Paulino scisciranti quo pastores à doctoribus different, respondet: videlicet nullo differre discrimine: quod eodem apostolico verbo confirmat. ¶Tertiū denum eiusdē muneris membrum est gubernatio, quibus nō infimè adiungitur pauperum, viduarum, ac pupillorū cura. Hæc autē expressius tum Grego. libr. priori Pastor. tū etiā alij sancti patres per Ezech. prophetam explicari autumant ca. 34. vbi ait Dominus: Fili hominis ꝓpheta de Pastoribus Israel q pascebant semetipsos. Nōne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, lanis operiebamini. His enim duobus cuncta designātur quæ ad victum vestitūq; spectant. Quæ quidē ad sustentationem episcopis populus

Oracula antiq legis nō eandē habēt energiā, quā testimonia nouę ad fiendam cōclusionē presentem.

Expēditur locus citatꝰ.

Paulus.

Grego.

Prior locus autoris inuocāti ꝓ conclusione

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæ,q̄ non fuit infirmatus in fide. Et ad Roma. 14. Infirmū in fide assumite, (id est) nè cadat sustentate. Hęc ergo Antistitis, qui doctor est fidei, prima functio est: nempe vt fidei scrupulos mentibus gregis eximat, dubia scilicet explicando: ac subinde animos affirmādo & cōsolando vt intellectum, quēadmodum ait Paul. captiuent in obsequium fidei. Aegritudo autē ad mores attinet, cū ijs corruptis affectibus infectus est. Etenim, vt intellectus scrupulis fidei infirmatur, sic & appetitus affectuū tumultu ægrotat. Quare sicut illud doctrinæ luce est consolidandum, ita & hoc salutaribus monitis sanandum. Confractio verò iam ad discordiam inter fratres attinet: videlicet cum populus aut variis opinionibus, aut litibus & iurgijs inter se dissidet. Tunc enim ligamine pacis atque vnitatis conferendus est, amicitiaque conglutinandus. Ex his enim fracturis, nisi in tempore colligantur, hæreses solent intumescere. Quod re vera vecordia & inertia prælatum, ac potissimū absentia à suis ecclesijs creberrimè accidere, præsentia tēpora documento nobis sunt. Quocirca id quod subditur, abiectum, ad manifestariam hæresim & apostasiam refertur. Dissentio enim populi seminariū est hæresum, per quas ab ecclesia exitur, & vsq; ad huius etiam medicamina prælati cura protenditur: vt saltem vna atque altera mortione, vt docet Paulus, enitendum ei sit abiectos in ecclesiam reducere. Cōcludit demū. Et quod pericrat non quæsistis: exemplo illius qui de cœlo quæsitum venerat quod pericrat. Perit autē homo p̄ quodcunq; mortale delictum: insigniter vero per obstinationē. Sed neq; de illo prorsus desperandum est, quin omnis adeatur quærendi ipsum via. Atqui effectus porrò illi, gratiæ Dei eiusq; singulari fauori refertūtur accepti. Attamen quia ipse eiusmodi gratiam ministerio sacerdotū nobis suppeditat, fit vt propter eorum negligentiam vsu veniat vt populus eadem gratia priuetur. Id quod p̄ tinus ibidem Deus apertè admonet, dicens, Et dispersæ sunt oues meæ eo quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationē omnium bestiarum agri. hoc est ab omnibus vitijs pessundatæ sunt: omniq; errore conculcatæ. Qua de causa statim cōminatur pastoribus: Requiram gregem de manibus eorū. Hac eadem enim ratione ait ad Hebræ. vltimo Paulus, præpositos sic debere super gregem inuigilare, quasi rationem pro eius animabus fint reddituri. Porrò ergo nisi hęc episcopi munera & officia tam essent obliuione sepulta, nemo esset, arbitror, qui vel hæsitare posset, tenerenturne iure diuino episcopi per se illa præstare, ac perinde in suis diœcesibus residere. Etenim non solum publica concione, si suum bene nosceunt institutum, hæc perficere debent, verùm priuatis visitationibus, exhortationibus, recreationibus, consilijsq; adeò & consolationibus. Imò nō verbo tantùm verùm & exemplo, ac denique re ipsa iuuando: nempe egentium causas negotio etiam tuendo & eleemosynis adiuuando. Ecce sacerdotis officium qua parte debet nocumenta gregi cauere. ¶ At verò qua parte ipsum ad perfectum promouere tenetur, altius eius prominet functio. Hac quippe ratione appellat eos in suis antecessoribus Christus lucem mundi. Vide quanta largitate sua ipsius nomina illis impartitur: vt si in officio non perstiterint, eos peiùs in die iudicij pudefaciat. Quin verò, vt suprà diximus, Pius Papa, cano. oues. 6. quæst. 1. veluti oculos Deum illos instituisse ait, sic ue per quos Deus ipse gregi suo prouidet, si ue per quos populus quæ diuina sunt suspicit. Appellat etiam illos ciuitatem suprà mōtem positam: quia non solùm doctrinæ lumine de candelabro lucere debent, verū p̄ eminenti vitæ exemplo in conspectu populi: & veluti sal terræ mores condire. Perpē de an eiusmodi officia absentes exhibere, vt decet, valeant. Quin age vt cuncta complectamur, episcopi in ea perfectionis sublimitate esse debent, vt perfectionem non discant, sed quemadmodum in sua consecratione admonentur, omninò doceant. Quid demum perfectionem doceant? ceu Christi ministri ecclesiam suam sic expurgent, sic promoueant, sic itaque exornēt, vt sine macula, vt Christi sponsam deceat: Deo patri offerant. Ecce primum locum huangelicum, Pasce oues meas. ¶ Secundus locus ex quo veritas præsentis conclusionis elicitur, extat Ioan. 10. vbi Christus naturam boni pastoris sub hac verborum exaggeratione commendat: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis: mercenarius autem fugit. Intelligere autem nequeo qua vllus fronte deludere hunc possit locum, dicens non intelligendum esse generaliter de pastorum vniuersitate: quippe quòd Christus de seipso particulariter, vt aiunt: id asseruit. Haud enim opus est sanctos huc

Paulus.

Pastores ecclesiæ lux mundi.

Pius Papa pastor ecclesiæ ciuitas supra montē posita. Idem sal terræ.

Secundus locus pro eadem assertione.

Refellitur quorundam interpretatio.

huc interpretes compellare, qui hunc sensum recutiant. Præstat nanque semper scripturam sacram, vbi id fieri possit, ex suis ipsius verbis elucidare. Perpende ergo verborum cōtextum: Ego sum pastor bonus: ecce assertionem. Haud verò satis duxit simpliciter id asserere, sed demonstrare petrexit. Quomodo autem demonstrauit? Quia bonus pastor animā suam pro ouibus suis dat. Hoc ergo non de se peculiariter & p̄prie asseruit: aliàs id quod dixerat per idem ipsum probasset: nempe, ego sum pastor bonus: quia ego ipse pastor bonus animam pro ouibus meis pono. Per illam ergo probatoriam p̄positionem, naturam ingeniumq; & substantiā boni pastoris definitione patefecit: nempe vt sic colligeret: Ille prorsus qui animā suam dat pro ouibus suis, bonus est pastor: ego autem animā meam, hoc est vitam do p̄ ouibus meis: ergo ego sum bon⁹ pastor. Generalem ergo regulam præfixit p̄ quam bonus pastor ab ijs qui non sunt boni, discernendi sunt. Vnde Gregorius in homilia: Eius, inquit, bonitatis formam quam nos imitemur adiunxit: dicēs, Bonus pastor animam suam p̄ ouibus suis ponit. Fecit quod monuit: ostendit quod iussit &c. Et Augusti. de verbis Domini, sermo. 5. Pastor bonus, Christus. Quid Petrus? nōne bonus pastor? nam & animā suam pro ouibus suis posuit; quid Paulus? quid cæteri Apostoli? &c. Itaque si attente verba respicias, non tantùm Christus exemplum sese perhibere oculis nostris voluit, quod imitaremur, secundū illud Ioan. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille pro omnibus animā suam posuit: & nos debemus pro fratrib⁹ nostris p̄nere. Et sicut ait ad Honora. Augusti. q̄ instante persecutione episcopus non potest fugere: quia exemplo Domini tenetur bon⁹ pastor animam ponere pro ouibus suis.

Hæc enim quodāmodo possent aduersarij cauillari, dicentes quòd licèt Christus de se peculiariter id diceret, posuit nihilominùs de se imitandum exemplum. Sed insuper affirmamus posuisse regulam & definitionem per quā se probauit esse bonum pastorem, quamq; adeò licet ipse per impossibile non seruasset, tenerentur vniuersi prælules iure diuino & naturali seruare. ¶ Agedum idem ex subiunctis verbis corroboremus. Subdit enim: Mercenarius autem & qui non est pastor: cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem & dimittit oues & fugit.

Roboratur amplius pro prima ratio.

Quomodo rogo illic vsurpauit mercenarij nomen: vtrum peculiariter pro aliquo? Re vera non nisi generatim. ergo eodem modo acceperat vocem boni pastoris. Aliàs nō è regione apponeret illi mercenarium. Vtriusq; ergo naturam amborū oppositione explicuit. Nisi admittere absurde inalis p̄ natura explicuerit mali pastoris: non autē boni. Neque contentus fuit id simpliciter enūtiare, sed natiuam subiunxit causam: Mercenarius enim, inquit, fugit: quia mercenarius est, cuius non sunt oues propriæ: & ideo ad eū de ouibus non pertinet: quia non sunt inquit, eius propriæ: vt pote q̄ cūei nō sint à Christo cōmendatæ, fit vt eas non diligat: nimirum ea dilectione qua ex Petro requisiuit an se præ cæteris diligeret. ¶ Sed & vrgentissimum præterea argumentum quòd hoc Dominus āc Redemptor noster nō de se tantùm p̄prie, verū tanquā cunctis qui legitimi sunt episcopi necessarium enuntiauerit, est, quod ex hoc loco sancti omnes & Doctores colligunt (vt artic. 4. videbimus) teneri episcopum dum necessitas gregi suo ingruerit, vitam exponere antequam inde recedat. Quam quidem veritatem cum ipsi aduersarij negare profectò non auderent, in de deberent colligere residentiam esse de iure diuino: idque adeò ex hoc loco inferri, aliàs ecclesia non cùm tanto periculo eos residere cōstringeret. At de hoc illic prælsius.

¶ Hic ergo pedem fistere cuperem, si p̄ rei dignitate mihi facultas ad persuadendū suppeteret, rogareq̄; eolendissimos episcopos, expenderent, vtrum potuerit Christus significantius rem aperire, vehementiusq; ipsos ne mercenarijs suos greges confiderent dehortari. Quomodo enim diligere animas vsque ad sanguinis effusionem possunt, quas vt proprias non habent? & nisi ita charas in Domino habeant, quomodo possunt eis legitimè prospicere? Abunde se nanque mercenarij fecisse arbitrantur, quando pro ratione stipendij quod recipiunt audiendis licèt horas aliquot insumunt. ¶ Prosequitur autem Christus eandem boni pastoris naturā etiānum patefacere. Ego inquit, sum pastor bonus & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Haud ergo locus iam vllus fit reliquus deflectendi, vt quis dicat de se proprie Christum loqui. Imo eandem demōstrationem insinuat: nempe ob id quòd ingenium, fides, & cura boni pastoris sit, vt mutuò se de facie & voce ipse & oues cogno-

Universidad de Deusto
Biblioteca

scant:se,in quē hæc competunt,bonum esse
Theophyla pastorem.vbi Theophylactus:Hoc loco,in
quit,agnosco differentiā pastoris & mercenarij. Nam mercenarius quidē nescit oues:
quod cōtingit quia nō sæpe illas inuisit,&c.
Qui enim per Dei dilectionē non sibi eccle-
siam desponsauit,non pōt eius cōspectu &
familiaritate magnoperē se oblectari. Præter
quàm q neq; officia pastoris gregi præstabit,nisi cuiusq; ouis faciē & balatum nouerit,vt non per relationem aut per alium, sed
de vultu,gestu,& voce animi morbū deprehendat. Neque vero grex eum vicissim satis
diligere,eiusq; tum exemplū imitari,tum &
auscultare mādatis valet,nisi de vultu & sermone eum agnoscat. Quocirca hoc qđ isti
dicunt Christum de se ipsum affirmare,q̄ sit
falsum inde constat,q fortasse ad illud pro-
uerbium Salomōis alluserit qđ ipse tum pro-
pter priscos pastores,tum in nostrorū figu-
ram illius ore iam pridem protulerat. Ait e-
Prouerb. nim ille Prouerbio.27. Diligenter cognosce
vultum pecoris tui,tuosq; greges cōsidera:
nō enim habebis iugiter potestatē:sed coro
na tribuetur tibi in generatione & generationem. Vbi hebraicē habetur,Cognoscen
do cognosces seu euidenter agnosce faciem
pecoris tui:& vt dicitur facie ad faciē,& po-
ne cor tuum ad greges. Vbi nō adeo ad rem
accōmode quidā cōminiscuntur,verbo illo
appone,allusionē fieri ad illud Christi,Bonus
pastor animā suam ponet. Nam præterq̄
q verbū euangelicū non significat nisi, dat,
manifesta est rerum discrepantia: nam ver-
bum Salomo.ad internā curam & solicitu-
dinem quā pastor habere debet erga gregē,
refertur:vt scilicet cor impensissime habeat
ad singularium ouium necessitatem atten-
tum. Vox autē Christi ad testimoniū amo-
ris:vt scilicet si opus fuerit mortem eius gra
tia oppetat. Nam si cura bruti gregis illam
mutuam agnitionē expoſcit, quāto magis
studium quod erga Christianam familiā im
pendendū est?sane cū quot sunt subditi, tot
sint & morborū genera. Alius enim conso-
latione indiget,alius cōsilio,alius reprehen-
sione,alius denique alio eleemosynæ subsi-
dio. Quare protinùs in initio eiusdē ca. Ioā.
Cōfirmatio vbi se Christus ostium esse ouium dicere ad
ornabat. Qui non,inquit,intrat per ostium,
sed aliundē,fur est & latro:qui autē intrat p
ostium,pastor est ouiū. Huic ostiarius ape-
rit,& ouesvocē eius audiunt:& pprias oues
vocat nominatim,& educit eas:& cùm pro
priās oues emiserit,ante eas vadit,& oues il-
lum sequuntur,quia sciunt vocem eius. Vi-
de quomodò lex boni pastoris non tantùm
in hoc cōsistat q quis ad dignitatē secundū
Christi leges accedat,verū & q eius exēplo
eandē administret:Nempe cognoscendo o-
ues singulas de nomine,easq; exemplo vitę
antecedendo,quod ipsæ sequantur. Id quod
absentes quonā pacto præstare perficereq;
possint,ipsi viderint. Vnde sequitur: Alienū
autem non sequuntur,sed fugiunt ab eo: qa
non nouerunt vocem alienorum. Vbi alie-
ni appellatione non solū eos qui nō legiti-
mè ingressi sunt censet,imò & qui illegitimè
rem administrant:scilicet tam mercenarios,
q̄ eos qui illa quæ præmiserat nō seruant. Et
quidē Apostoli non cognouerunt quid lo-
queretur eis,scilicet mysterijs fidei ipsius: p
quam solam ingressuri erant quotquot ve-
ris pascuis essent potituri:quia non est aliud
nomen sub sole in quo possint homines sal
ui fieri. Nobis autē qui illud iam certo p eā-
dem fidem cognoscimus,aliud restat cōstā
tissima fide tenere:nempe q qui ab ipso in-
stituti sunt pastores,eius instar necesse ha-
bent munere suo perfungi. Vnde Damasus Damasus
Papa in aurea sua Epist.4.vbi de depellēdis
chorepiscopis locupletè disseruit,hoc Chri-
sti testimonio vehementer inuehit in episco
pos,qui alienis suas plebes educandas cōcre
dunt:cū Christus bonum pastorē asserat vi
tam pro ouili suo ponere: mercenarium au
tem ingruente lupo oues destituere. Sed de
hac epistola statim articu.proximo. ¶Ha- Obiectio ad
beant ergo aduersarij & contra sic arguant: aduersarios.
Quicquid homo per suos administros facit,
per seipsum censetur efficere: ergo cùm epi
scopus vicarium ecclesiæ suæ deleget,reside
re non tenetur,sed pro sua satisfacit obliga-
tione. Videant autem huiusmodi argumen
tatores quanta eos responsa persequantur.
Primū omnium,vt suprà diximus,hic nō di Solutio.
sputamus an causa possit aliqua intercedere
propter quam dispēsari cū episcopo absen-
ti queat:de quo artic.4.repetendus est ser-
mo,sed rei naturam cōstituimus,& ea quæ
diuina lege episcopo iussa sunt. In primis er
go si factum spectem,absentes episcopi nō
tibi vicariū ad omnia sua munera substituūt
sed eum tantū,qui ad lites audiendas sedeat:
quod re vera nō est præcipuū. Et præterea
visitatorē qui diœcesim circūuolet, cùm ne
que ista in ipsorum absentia fieri possint cō
modè,neque alia vllo modo,ad quæ præci-
puè

puè tenentur. Potissima enim pars spiritua
lis pastoris, vt in consilio Carthagi. 4. licet
breuioribus verbis admonetur, nempe cui
animarum longè maior cura incūbit, quàm
tēporalium, in hoc posita est, vt lites quę si-
ne iudiciorum strepitu definiri possunt,cōpo-
nere satagat,pacareq; & extinguere pro
curet,vt tēpus secundū Christi mandatū re-
dimat,qđ oues in Christianis exercitijs col-
locent. Quod quidem nemo sine episcopi
authoritate & grauitate & amore quo gre-
gem prosequi tenetur,atque adeò sine eius
præsentia perficere valet. Item neque visita
Visitationes tiones,longissima experiētia testatur per a-
non possunt lium quàm per ipm fieri castè posse. Haud
esse fieri p enim criminibus sola pecuniarū mulcta aut
alium quàm excōicatione medendum est, sed profectò
p ipsum epi verbo, nunc placido, nunc acerbo, ac alijs
scopum. denique adhibitis remedijs: quorum visita-
tores,quia mercenarij sunt, nulla tangit cu-
ra. Adde quòd eleemosynæ quæ inter epi-
scopales operas tam altum locum tenent,
Oportet enim episcopum,vt ait Paulus,es-
se hospitalem, nisi per præsentes Antistites
fieri nequeunt cōmode. Conspectus nanq;
pauperis, egenorumq; clamor viscera com
mouens, vel eleemosynam exprimit,vel a-
liam saltem consolationem,qua suam pos-
sit miseriam leuare. Huc enim illa spectāt q̄
modò circa verbum Christi tractabamus:ni
Obiectio al mirum quanti referat vultum pecoris visu
tera. agnoscere, & vocem auditu. Sed ais, quid si
episcopus hæc omnia atque alia per alium
rectè dispensет? Accidere enim potest vt alij
efficaciores sint prędicatores ipso episcopo
atque alij ad alia munera doctiores & aptio
res:quos cùm sufficerit,munus suum exple
uit ut absens Ecclesiæ suę viuere possit. Hu-
ius autem vna responsio est:esse impossibi-
Prima re- le. Altera præcipuè notanda quòd episcopi
sponsio. vicarij non sunt perinde constituti ac si sint
Secunda. futuri præsules, sed quasi præsulum adiuto-
res. Et ideo non per hoc excusatur eorum
residentia. Debent enim vicarij esse sicut mē
bra in corpore,ipse verò sicut anima. Chri-
stus enim non eos vt operariorum constitu-
tores,sed vt operarios misit. Et Paul non
Paulus. ait oportere episcopū esse doctoris substitu
torem,sed esse doctorē:&.2.ad Timo.2.Soli-
citè,inquit,cura teipsum probabilē exhibe
re Deo,operarium inconfusibilē,& rectè tra
ctantē verba veritatis. Vbi confusione eum
Antistitē aspergit,qui operarius non est. Et
alibi admonet vt qui non operatur,nec mā
ducet. In summa,non vident isti qui munus
episcoporū, in hoc collocant vt bonos sibi
habeant subrogatos ministros, quemadmo
dum leges vniuersas electionis episcoporū
& pastorum de medio tollat. Quid enim o-
pus est tantam solicitudinē & vigilantiā ad-
hibere ad digniorē eligendum, quantam iu
ra omnia clamant, si satis episcopo est alios
ecclesiæ suæ ministros delegare? Ergo si iu-
ra illa certa ratione constituta sunt, planè
colligitur personalē industriam in episco-
po eligi, atque adeò per se residendo teneri
munia sua explere. Quare non est cur nobis
Valerium obijciant qui Augusti.sibi substi
tuit. Id enim fecit ingraueſcente iam ætate
quādo vires sibi non suppetebant. Imò nec
tunc credendus est sic cessasse,quin id quod
posset efficeret. Imò hinc sumitur argumen
tum quàm sit necessaria præsentia personæ!
Hac enim de causa Petrus apostol.vt Theo
dorētus refert in lib. de.70.discipulis:& anti
quissimus Epiphanius to.2.c.26. nempè qa
illi necesse erat tanquàm Apostolus per a-
lias ecclesias diuagari, substituit sibi episco-
pum Romanumnō qui esset Papa, sed qui
sibi esset auxiliaris vicarius. ¶Ad eorum er Ad argum.
go argumentationem respōdetur quòd et- factum.
si vnicuique liberum sit de suis proprijs bo
nis,vt libuerit,per famulū disponere,in quo
casu quod quis per alium facit, ipse facere
censetur:in publicis tamen administrationi
bus longè res secùs habent. Publici eīm ma
gistratus, atque illi potissimùm,quibus ob
personalem functionem iusta stipendia de-
creta sunt, non ad iustum per vicarios admi
nistrantur. Ecquis enim in consulē,aut præ
torem,aut decem creatur,vt per alium rem
administret? imò verò in rebus priuatis quis
œconomum,pincernam, imò vel eoquum, Pulchra ra-
vel quod rei magis arridet nauclerū vel cer- tio.
te aurigam conduxit, qui nō inunus eiusdē
personæ requirat? Quod si magistratus alij
hanc habent residendi naturam,quis non vi
deat episcopatum,qui animabus prospiciē-
dis,quas Deus & ad suum ipsius cōsortium
condidit,& pprio vitæ dispendio redemit,
primum huius legis obtinere locum? Vnde
Paulus. Paul.2.ad Corinth.9. Væ mihi si non Euan Aduersario
gelizauero:necessitas mihi incumbit. ¶Sed rum subter
vide quomodò aduersarij cauere hanc pla- fugium.
gam contendunt. Aiunt enim apostolis per
seipsos necessarium fuisse prędicare:quoniā
in ipsis personalis industria electa fuit. Epi-
scopi autem non illis successerunt in apo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stolatu, sed in Episcopatu. At verò, vt fateamur, vrgentiorem fuisse in Apostolis prædicandi obligationem propter reuelatã eis doctrinam, tamen quis neget in episcopis personalem etiam industriam, quatenùs in episcopatu ipsis successerunt, eligi? Sed neque aliud istorum cõmentum illis admittẽdum est, nempè q̃ apostoli iussi sunt solis infidelibus prædicare, episcopi verò solis subditis, imò Paulus sæpe prædicauit cõuersis, quòd certè ad eorum confirmationem facere debebat. Nec episcopo dicitur, vt aiũt, vade, prædica populo Dei sed, populo tibi cõmisso: cui non repugnat quin aliquãdo possit & debeat infidelibus prædicare.

Refellitur proxima solutio.

Cauillus alter.

¶ Alius verò cauillus istorum est, quòd etsi Papæ dictum sit, Pasce oues meas: non tamen inde colligitur quòd residere teneatur in omnibus ecclesijs: atque adeò neque de singulis colligitur quòd teneantur in suis residere. Quòd autem cauillatio hæc peiori sit nomine digna, quis non planè videat? Iussus enim est Papa per seipsum pascere, atq; adeò in sua ecclesia, quæ Romana destinata est, residere: vel vbi expedire visum esset. De cet autem, ppter confluxum orbis illuc nè per alias diuagetur, sed suos singulis vt Deus ei iusserit, episcopos consignet, qui eodem diuino iure teneantur in suis diœcesibus residere. Vnde Paul. ad Thessa. 5. Rogamus, inquit, vos fratres vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino & monent vos vt habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum. Nõ ergo propter dignitatem, sed propter opus quod residentes personaliter exercent.

Paulus.

¶ Alia deniq; eorum argutia nõ est responso digna. Arguunt enim q̃ cũ Papa possit episcopum à sua diœcesi dimouere atque alteri adscribere, fit vt despõsatio episcopi cũ hac ecclesia nõ sit de iure diuino, atq; adeò nec residentia. Iam enim suprà ostensa est infirmitas consequentiæ: nempè q̃ licèt Papa possit episcopos summutare, non tamen eorum naturam & functiones q̃ iure diuino annexæ sunt dignitati. ¶ Sed rogas nonne multa episcopus põt per ministros dispensare? Apparet enim posse: vt ordines conferre & confirmare: benedicere tẽpla & ornamẽta &c. Item permulta sunt episcopalia officia quæ non nisi statis tẽporibus eademque rarò fiunt: vt chrisma conficere, & sacris initiare: q̃ ideo iugem residentiã non exigunt.

Scrupulus.

Solutio. Respõdetur inter episcopalia munera grad' esse dignoscendos. Quædã enim sunt quę licet nõ ita decenter fiant, tamẽ nõ vsq; adeò absurdũ est per substitutos illa exercere. Vt sunt chrismatis confectio, & tẽplorum ornamentorumq; consecratio. Est inquã in his, dum per titulares episcopos fiunt, indecorum quiddã, quòd nõ tanta gravitate, vt decet celebrantur. Præterq̃ p̃ ansa inde porrigitur titularibus episcopis introducẽdis. Verumtamẽ non ista sunt munera quæ vrgentissimè residentiã episcopi requirunt sed alia suprà cõmemorata quæ assiduam præsentiam sedulãq; diligentiã expoſcunt. Imo verò, vt iam diximus, ppterea episcopi obligationis residendi oblitisunt, q̃ non putant alia sibi incũbere onera, q̃ lites audire, & semel in anno ordines cõferre. Si enim se ignorantium lucẽ, delinquentiũ regulã, afflictorum suffugiũ, egentiumq; subsidiũ ac præsidium (vt vere sunt) esse cognoscerẽt, nõ grãdi opus esset negotio, vt ius residendi persuasissimũ haberent. Multa alia hic missa facimus scriptorarũ testimonia: nimirum satis rati ea quæ præcipui sunt momenti attulisse. Multasq; aduersariorum argutias silentio prætermittimus: ad quas vtique molestius esset respondere, q̃ vtile. ¶ Quod autẽ de episcopo assertum curauimus, de cunctis etiam parœcialibus pastoribus subinde est intelligendum. Sane cũ & allata testimonia idem sibi velint, licet multo efficaciẽ pos vrgeãt.

Etiã pastores parœciales residere tenentur.

¶ In apice autẽ istorum quæ dicta sunt hoc licet per seipsum euidentissimum sit, nõ erit admonitu superuacuaneum: nẽpè quòd residendi obligatio sic præceptum est, vt non sit præcepti finis. Videas enim præsules in suis quidem Ecclesijs residentes: sed tamen adeo ofcitanter & segniter in administratione verbi, in gubernatione, in afflictorũ consolatione, & pauperum subsidio sese gerentes, vt nihil referat absentes nè sint an præsentes. Residentia enim propter hæc necessaria est, quæ si nõ fiant superuacunea, imò quandoq; causa vt episcopus maiori opprobrio & vilipendio à sua plebe habeatur.

Ad primũ argumentũ. AD primum igitur argumentũ respondetur, verba illa formalia quòd Episcopi residere teneantur, nullam fuisse necessitem, vt in euãgelio exprimerentur. Sane cũ euidẽtissimè ex ipsa episcopalia functiõe diuinitùs instituta colligatur: quòd etiã secundùm aduersarios satis est vt eadẽ residentia sit de iure diuino. Nã vbi Christus ceu operarios miserit prædicatum Apostolos atq; alios.

alios. 72. discipulos quibus episcopi & parœciales sacerdotes successerunt: & vbi iubet in Petro cunctis episcopis vt gregem pascant: & vbi docet bonũ pastorem esse qui nominatim cognoscit oues, & vbi ait Paul. episcopum esse doctorem & hospitalem, & vbi admonet Timoth. vt seipsum operarium incõfusibilem, verbum veritatis rectè tractantem exhibeat: & vbi admonet præsules vt vniuerso gregi attendant in quo eos Spiritus sanctus posuit episcopos ad regendum ecclesiã Dei: atq; in id genus alijs locis vsq; adeò luce clarius residentiã pastorũ præcepit, vt fatuum sit expressiora verba requirere. ¶ Ad

Ad 2. arg. secundum iam satis respõsum est, quòd etsi summã ecclesię iurisdictionem Petro eiusq; successoribus singulariter cõmiserit. vbi ait, Pasce oues meas: atq; adeò facultatem eligẽdi pastores: modum tamen pascendi non reliquit suo arbitrio vt eum mutare posset. Haud eñ in arbitrio est Papæ facere vt episcopus non sit doctor, non sit hospitalis, nõ sit vigilator super gregem, quibus muneribus intimum est, vt relideat. ¶ Ad tertium

Ad 3. arg. denique respondetur quòd si Timotheus & alij forsan episcopi iussu Pauli à suis nõnunquam ecclesijs peregrinati fuerint, id tamen ob ecclesiæ vniuersalis necessitatẽ factũ est, atq; adeò per interpretationem eiusdẽ diuini iuris & naturalis. Haud enim secum pugnant residentiam esse de iure diuino, & nihilo minùs posse casus accidere in quibus non solùm licitum, verùm expedientissimũ sit episcopũ à sua ecclesia in tẽpus abscedere.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm residentia episcoporum iure naturali fundetur.

Argum. 1. oppositum.

CVm monstratũ sit residentiã episcoporũ de iure esse diuino, subsequitur vt videamus, an ius etiã naturæ suas rationes eidẽ veritati subministret. Arguitur nãq; à parte negatiua. Euãgelicus episcopatus, ordo est supernaturalis: quippe cùm fundatio ipsa ecclesię super naturã fuerit à Christo institutа: nõ ergo episcoporum residentia in iure naturali fundatur. ¶ Secundò: Si iure naturali eiusmodi residentia iuberetur, nulla ratione posset super eo dispẽlari. Nam vt lib. 2. de Decalogo pronuntiauimus, ob id indispẽsabilis est quod indiuiduum habet à natura obligandi vinculum: & tamen, vt in capit. 4. patebit, in-

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3. gruere ea necessitas potest, vt legitimè à sua ecclesia episcopus absens fiat. ¶ Tertiò deniq; arguitur. Esto de residentia præceptum agnoscamus: natura tamen præceptorũ affirmatiuorum est, vt non obligent (quod aiunt) pro semper: Nõ ergo iugis cõtinuaq; residentia necessaria est. ¶ In contrarium est quòd cùm ius naturę author Deo metibus nostris insculptum sit, explicandis etiam fidei legibus ab eodem Deo promanantibus multum inseruit. Nam diuinæ leges naturalium perfectrices existunt.

Cõclusio respõsiua. IAm suprà dictũ est naturale ius esse quod natura nos docuit: atq; adeò minimè repugnare: vt quod diuino iure sancitum est, naturali etiam quadantenùs reboretur. Respõdetur ergo ad quæstionem affirmatiua hac cõclusione. Obligatio residendi quàm proximè est naturali iuri affinis. Enimuerò quãuis episcoporum institutio iure sit facta diuino: tñ vt suprà dictũ est, rationibus naturalibus eius congruentia innotescit: atque adeò modus episcopalis administrationis eisdem rationibus elucidatur: quas quidem in superioribus adeò insinuauimus, vt hæc non sit nisi explicatior repetitio. Primum igitur ar-

Prima ratio gumentum sumitur ab officio. Enimuerò cùm pastoris officium, vt dictum est, sit spirituali animarum saluti prospicere, functio hæc bipartita est. Nempe vel respectu gregis infirmantis, ac deficientis, vt iuuetur sanè turq̃: vel respectu eiusdem sani, vt ad perfectionem promoueatur. Defectus autem & quantum ad intellectum accidere potest, & quãtum ad affectum. Est ergo pastor ignorantiũ lux. Nam vos, inquit, estis lux mundi. Lucem autem natura docet nisi præsentẽ lucẽre non posse. Illis autem qui de via decedunt, est ciuitas supra montem posita, cuius vitæ sydus aspiciens populus recto tramite incedere debet: in conspectu autem populi nisi resideat esse non potest. Condiendis verò corruptis affectibus est sal, q̃ in operibus virtutis ostendere saporem debet. Denique ægrotis est medicus. Nam talem se appellauit Christus, vbi ait: Nõ est opus valentibus medico, sed malèhabentibus. Perspice ergo quæso te vtrùm si rex selectissimũ medicum eligat, cui iusta stipendia pro ratione suæ facultatis exoluat, ferre queat, vt vbi corporalis sibi vita periclitatur, per alium seruiat? Si ergo in medico corporali industria personæ expetitur & optatur, quis neget tanto id iustius in medico spirituali, quanto tempora-

Universidad de Deusto
Biblioteca

li vitæ spiritualis præstat? Est denique episcopus, vt suprà diximus, auriga, nauclerus, dux, fidelisque seruus ac dispensator mysteriorum Dei. Et tamen si ad rempublicam ciuilem spectes quisnam mortalium permitteret hæc p vicarios exhiberi? Cur ergo Deus id permittat? Re vera naturæ ius apertè reclamat. Sunt etiam ad arcendum hostes, custodes & vigiles, q̃ absentes esse nequeunt. Respectu autem gregis etiam si sanus esset & ab hostibus tutus, summũ episcopi officiũ est, vt iam suprà diximus, & in sua consecratione habetur, ad perfectum plebẽ perducere, quod de Baptista Lucæ legitur: vt sit sine macula & ruga: ac perinde digna quæ in cõspectu Dei appareat. Ad hæc autẽ ratio naturalis manifestè demõstrat industriã, atq; adeò

Secunda rõ præsentiã personæ requiri. ¶ Secũdus locus idem naturaliter demonstrandi sumitur ex stipendio, quod vt suprà satis probatum est non pro scientia, aut morum probitate, aut nobilitate, aut dignitate episcopali, sed pro præsidentia & functione, atq; adeò pro exercitio ipso & opere & vsu penditur: vt Num. 18. admonitio diuina habet: &. 1. ad Corint.

Paulus. nono docet Apostol. Vbi nanque stipendium pro opere penditur, naturalis ratio illicò demonstrat non satis esse vicarium constituere, etiã si digniorem teipso substituas. Est enim ille velut auxiliarius, qui ideo episcopum non excusat quin præsens quod valuerit efficiat. ¶ Sed tertius locus sumitur ex

Tertia rõ. detrimentis quæ episcoporum absentia progignit. & parturit. Horum autem potissimũ est, idq; nisi omni sensu careant pastoribus extimescendum, quod propter eorum negligentiam creberrimè multæ animæ perpetua morte pereunt: quæ quidem si secundũ suam obligationem diligentes essent, sempiterna fœlicitate frueren-. Reuise illud suprà citatum oraculum, Ezechie. 34. Postquàm enim ait Deus, Væ pastoribus Israel, eorumque negligentiam in consolandis infirmis, &c. recenset, subdit: Et dispersæ sunt oues meæ, eò quod nõ esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri. Ecce, eò quòd non esset pastor, Non quòd nullus esset: aliàs non dixisset, Væ pastoribus Israel: sed quòd nullus legitimè suam expleret curam. Et ideò subdit: Et ego de manibus pastorum meorum oues meas requiram. Huc vellem attentos habere Christi pa-

Proficua ac salubris meditatio Ecstores. Si Rex charissimos filios negligentia pędagogi custodisq; eorum trucidatos conspiceret, quisnam regiam iracundiam ferre posset? Cum ergo Deus quod sæpe & sæpiùs ac sæpissimè vsu venire solet) pastorũ incuria priuatum se viderit animarum cõtubernio, quas vt sua ipsius gloria frueretur condiderat: quarumq; gratia filium suum qui p illis moreretur huc demisit, easdemque in infernorum abysso perpetuò trucidandas conspexerit, quænam rogo non suppliciorum genera ab infidis illis & tam insigniter sacri legis pastoribus non reposcat? Quin verò non solù in pastores ipsos prauos indignari solet Deus, verùm & ob ipsorum prauitatem indignatio eius dimãnat in populum. Sic enim legitur Nume. 18. Excubate in custodia sanctuarij & in ministerio altaris, nè oriatur indignatio mea super filios Israel. Nõ quod ob alienam culpam populus aliter puniatur, sed quòd vel ex eo quòd in populo nunquam ingentissimus delinquentium numerus deest, qui prælatorum suffragijs sustẽtari debet, illis cessãtibus indignatur Deus in populum ob sua ipsius crimina, vel quòd cessãtibus episcopis manus cum Moyse ad cœlum cum precibus leuare atq; adeò negligentibus populi curam, facilè à suis hostilibus cupiditatibus prosternitur, dignusque adeò fit indignationis Dei. Cùm ergo ex absentia pastoris tam præsentaneũ moderando gregi emineat negligentiæ periculum, naturalis profectò ratio planissimè demonstrat, quàm debeant præsentes adsidere. ¶ Mox & præter gregis detrimetum eadem præsulum absentia indecorum aliud in Christiana republica peperit. ¶ Nam cùm ob personalem residentiam ius cogat vnicuique ecclesię suum mãcipare episcopum, vbi persuasum habet licere sibi absentes esse, pro inconuenienti non ducitur, vt quis plures habeat ecclesias quarum simul fructus vnus percipiat. Id quod in Concilio Lateranensi prohibitum est: vt patet, cap. Quia nonnulli de regu. &. 21. q. 1. can clericos. Ac deinde protinus mos in ecclesiam ingestus est episcoporũ titularium: per quos quemadmodum ordines atque reliqua episcoporum sacramentalia perficiantur, experientia ipsa testimonio est. Indeè enim emanauit, vt eiusmodi spiritualia vænundentur, adeoque tractentur abiectè, vt in conspectu Christiani populi despectui habeantur. ¶ Accedit quarto quòd cùm episcopi cultores instituti à Deo sint animarum, messoresque adeò spiritualium frugum missi, ipsi per se debe-

clestastich pastorũ in giter meme uersanda.

Cõci. Late.

Quarta rõ ad demõstrãdã præsentiã cõducentẽ.

rent in conspectũ Domini portare manipulos suos: quod reuera qui per alios gubernãt minimè faciunt. Ipsiq; talẽti sui vsuras quas per se accumularent Deo reddere, & tanquã legitimi pastores exẽplo cœlestis illius qui illos instituit, oues suas proprijs humeris baiulare, proprijsque manibus cõtrectare. Sic enim de illo prædixerat Isai. cap. 40. Sicut pastor gregem suum pascet: in brachio suo cõgregabit agnos, & in sinu suo leuabit: fœtas ipse portabit. His nanque atque id genus

Dam. papa aliis exẽplis Damas. Papa, vt in illa suprà citata epistola. 4. videre est, chorepiscopos explodere sanctè curauit: qui quidẽ nõ ita multùm ab istis titularibus differebant, vt. 68. dist. can. ecclesijs. & duobus sequentibus explicatur. Et potissima causa eos abigendi & extinguendi fuit, quod legitimi episcopi illis suos greges pascendos committebant: vt otio ipsi

Episcopi q absunt ãgre ge instar meretricum. torpescerent: instar, vt ait ille sanctus Pontifex, meretricum: quæ statim vt pariũt infantes suos alijs nutricibus tradunt educandos, vt suam citiùs libidinem explere valeãt. Sic enim miserandi episcopi faciunt dum sibi commissos populos vicarijs educandos credunt, vt liberiùs ipsi secularibus curis inhærent. Perspice ergo quàm ratio naturalis persuadeat, vt qui ecclesiæ despõsantur, proles

Cõfirmatio Christi sanguine per se progignant suisque proprijs vberibus lactent. Nam sponsa, vt in Canticorũ capite legimus, sponso vbera tribuebat: eademq; super vinum vnguentibus optimis fragrãtia. Quæ profectò cum in episcopo sine vsu sunt, vltore Deo, deficcantur. Sed ô temporum calamitas! Istarũ nanque omnium necessitudinem obliuio obligationem residendi obscurauit. Quis enim iam se vt sponsum ecclesiæ suæ gerat, & vt subditorum patrem? Paul. quidem inter suos episcopales labores & Ecclesiarum solicitudinem id potissimùm. 1. ad Corinth. 9. commemorat, quod & Iudæis Iudæus fieret, & gentilibus gentilis, & infirmus infirmis, ac denique ad omnium se accommodaret affectus, vt omnes Christo lucrifaceret. Et in posteriori ad eosdem Corinth. Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego nõ vror? Iam verò nunc temporis hic charitatis gradus adeò aboleuit ab vsu, vt nullibi zizamorum seminator peiora scãdala, quàm inter episcopos & capitularia sua collegia seminauerit. Id quod episcoporũ multi sauciantes sibi prætexunt, vt suam absentiam excusent. Cum tamen enitendum illis fuminope-

Paulus.

Ad argumẽta propositã in capite quæstionis.

rè primùm esset canonicos paternis visceribus lucrari: quod si perficere nequirent, non ideo illis esset de diœcesi decedendum. Nam propter paucorum culpam non esset grex totus deserendus. Imò adeo vigilanter curandus, & colendus, vt clericorum proceres pudore commoti deuinctas eis manus offerrent. ¶ Et per hæc ad argumenta in capite quæstionis propositæ responsum nobis censetur. Prioris enim solutio est, tum quòd episcopalis dignitas non vsq; adeo est suprà naturalis, quin sit rationi naturali germana: tum etiã q̃ etsi sit supranaturalis, illa tamen supposita, tũc ratio naturalis modũ quo ad ministrãda est plurimùm elucidat. Posterioris autem responsio artic. 4. patebit: vbi constabit ius etiam ipsum naturale, ac diuinum nonnunquam causas offerre, ob quas liceat episcopis suas diœceses exire. ¶ Ad tertium denique respondetur, præcepta affirmatiua ꝓpterea nõ obligare pro semper quòd obligant pro loco & tempore, & cum reliquis circunstantijs: quam ob rem nec episcopus obligat semper prædicare, aut ordinare, &c.

¶ Attamen quia multa eius munia sunt quę non habent determinatum tempus, sed crebrimè & præter spem eorum necessitas offertur, tenetur in sua semper esse diœcesi, nisi in casibus quibus ius ipsum diuinum & naturale ei absentiam indulget.

ARTICVLVS. III.

Vtiam Episcopi iure humano, hoc est pontificio, residere teneantur.

QVanuis post diuinum ius & naturale non ita multùm nosse de humano referat, conducit tamen ad omnimodam obtinendam victoriã. Arguit nihilo minùs de more ab vtraque parte. Aut enim residendi obligatio iure diuino ligat, aut secus: si iure diuino, superfluebat ius Ecclesiasticũ: quoniam humanũ vinculum vrgẽtius esse nõ potest diuino: sin minùs, videtur ecclesia rigidiùs iusto id præcepisse. Nã cùm res sit tam grauis, vt præsules arbitrantur, nõ debuit ecclesia diuinũ ius onerosius reddere. ¶ Secundò arguitur. Si residẽtia, iuris diuini est, tunc præceptiones de illa pontificiæ, esse non possunt, nisi eiusdẽ iuris declarationes, atq; adeò dici non potest vt sit de iure humano. In contrarium est totus titulus de cleri. non resident. nempe cap. Quia. & cap. relatum. & reliqui: vbi qui absentes

Argum. 1.

Argum. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sentes à suis sunt parœcialibus ecclesijs, an athenate atq; alijs pœnis plectuntur.

QVò tandẽ nullum suffugium reliquum fiat, sed palàm pastoribus sit citra vllã controuersiam ad residendum esse perstrictos, adhibetur in hoc 3. articu. postrema conclusio. Residentia episcoporum, ac perinde sacerdotũ animarum curam gerentium iure humano, puta ecclesiastico sancita est, & sub pœna peccati mortalis cõstituta. Hęc autem conclusio non perinde intelligenda est, vt quod singulis annis fiat confessio, & quadragesimalis abstinentia, singulorumq; festorum, multarumque ceremoniarum obseruãtia. Ista enim licet ab Apostolorum seculo censeantur instituta: haud tamẽ ab ipso Christo immediatè, sed ab ecclesia per potestatem illi ab ipso collatam condendi leges. Præceptum autem Ecclesiasticum residentiæ est explicatio diuinæ institutionis. Distinguit enim Pau. 1. ad Corinth. 7. inter hęc duo, vbi ait: Iis qui matrimonio iuncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus. Nam cæteris ego, dico, non Dominus. Est ergo differẽtia quod quæ sunt de iure humano, etiam si per potestatem diuinitus traditam sint constituta, nulla tamen vi pollerent obligandi nisi ab ecclesia essent præcepta. Quæ autem sunt de iure diuino, etiã si ecclesia de illis nihil decreuisset, obligassent. Huius ergo secũdi generis est obligatio qua præsules, ac pastores residere cogũtur: siquidem vt dicebamus, lex diuina est. Dicitur autẽ de iure humano propterea quòd Ecclesiasticis sanctionibus ius idem diuinũ explicatur. Imò vsq; adeò eisdem sanctionibus iubetur, vt etiam qui proterua obstinatione ius diuinũ agnoscere noluerint, cogãtur nihilo minus ius põtificium fateri. De hoc enim nemo doctorũ aut Theologiæ aut canonici iuris hæsitauit vnquàm, sed solùm pastores quorum id nosse confiterique potissimum refert, facto ipso diffitentur. Nam vsque adeò, nõ quidem tuti, sed securi à suis ecclesijs peregrinantur, ac si omni essent iure liberi. Cùm tamen hoc citra vllam controuersiam confessissimum esse debet, quòd etiam si solo iure pontificio residere tenerentur (quod ius proculdubiò planum ac firmum est) nequeant absque dispensatione, eademque ob legitimã causam petita & obtenta notabilem moram extra suas diœceses protrahere. ¶ Conclusio ergo plurimis iuris testimonijs irroboratur. Primò enim, vt dicebamus extrà, de cleric. non

Cõclusio responsiua.

Explanatur conclusio.

Prima probatio cõclu.

residẽt. cap. quia nonnulli. Concilij Lateranen. sanctum est, vt ecclesiasticum ministerium neutiquam cõmittatur nisi personæ quæ residere in loco, & curam ecclesiæ per seipsum valeat exercere. Quam ob rem adeò tàm sæpe illic inhibetur, vt nemo duas parœcias quibus per sese residere non possit, retinere valeat: neque fructus earum percipere. & in cap. 32. eiusdem Concilij eadem prohibitio repetitur: nempe vt qui parœcialem ecclesiam habuerit, non per vicarium, sed per seipsum illi deseruiat: nisi forsan præbendæ vel dignitati parœcialis ecclesiæ sit annexa. De qua quidem exceptione statim cap. proximo redibit sermo. Idẽque subinde Alexã. Tertius, cap. relatum. eodem titu. confirmat. Idẽque Cœlestin. cap. ex parte. & Inno. cap. qualiter. & alijs duobus subsequentibus. Et in concilio Antiocheno, cap. 21. strictissimè inhibetur episcopus à sua diœcesi exire. Et in Concilio Sardicensi, canon. 14. prohibetur, ne episcopus in aliena puincia vltra tres dominicas commoretur. Idemque habetur in Concil. Agathẽ. quod refertur. 7. q. 1. can. si quis. & can. 9. Et duobus sequẽtibus eiusdem Concilij Sardicen. prohibentur accessus episcoporum ad principum curias. Sanè quæ sine inuidia hominum & reprehensione esse non possunt. Adeoque illud prohibitum est, vt si quæ iustæ emerserint causæ: videlicet pro pauperibus, aut viduis, aut pupillis tuendis, tunc diaconum mittãt, vt ipsi in suo grege permaneãt. Idemq; habetur in sexta synodo. cap. 18. & 80. Atque in Concilio Romano sub Syluestro, & Constantino: can. 17. arctissimè idem accessus ad curiam interdicitur: quia curia, inquit, à cruore dicitur: quòniam immolatio est simulachrorũ. Iit in Concilio Calcedonẽ. cap. 17. quod. 92. distin. refertur. Si quis episcopus per manus impositionem episcopatũ acceperit, & præesse populo constitutus ministerium subire neglexerit, neq; acquieuerit ad ecclesiã sibi cõmissam redire: hunc oportet cõmunione priuari donec susceperit coactus officium. Hæc autem pœna ingentis criminis indiciũ est. Et. 2 1. q. 1. cani. Clericus residentiæ gratia prohibetur ne quis in duabus ecclesijs connumeretur. Idq; diuino testimonio confirmatur: quia nemo, scilicet, potest duobus dominis seruire. Et in. 8. synodo. can. 19. prohibetur ne quis archiepiscoporum, aut metropolitanorum relinquat propriam ecclesiã, vt sub occasione quasi visitationis ad alias acce-

Alexan. 3. Cœlestinus.

Cõci. Agath.

Cõci. Sardi.

Sextasynodus.

Cõci. Rom.

Cõci. Calce.

Octaua synodus

Concilium Carth. 5.

Nicolaus papa.

accedat. Et in Concil. Cartha. 5. quod refertur. 7. q. 1. can. placuit. habetur, vt nulli sit facultas, relicta principali cathedra in aliquã ecclesiam in diœcesi constitutam se cõferre: vel in re propria diutiùs quàm oportet constitutum curam & frequentationẽ propriæ cathedræ negligere. Et eãdẽ cau. & quæstione can. Scisciatis, ait Nicolaus Papa, perinde iuri naturali aduersari episcopum in persecutione ecclesiam deserere, ac si nauta insistentibus fluctibus nauim destitueret. sit. 10. q. 1. can. decreuimus. iubentur episcopi annuatim diœcesim visitare. Quin verò. 82. di. can. episcopis. iubentur saltem die Dominica esse in ecclesia. Plura denique sunt iura q̃ vt possint referri. Et quo rem tandem cõcludamus, eadem demum veritas nouissimo decreto sancita est in Concilio Tridentino, sessione. 6. quo definitum est, nullos episcopos quouis gradu & dignitate fulgentes (vt Cardinales etiam comprehenderentur) excusari à personali residẽtia episcopali in suis ecclesijs: nisi legitima habeat impedimenta: nempe quæ iure ipso naturali probetur. De quibus statim art. proximo. ¶ Iuri insuper canonico appẽdit & imperatorijs. Primo in Authent. quomodo oporteat epos, &c. coll. 1. §. & hæc versicu. & illud. vbi sic legitur: & illud etiam definimus, vt nemo Deo amabilium episcoporũ foris à sua ecclesia plus quàm per totũ annum deesse audeat, nisi hoc per imperialẽ fiat iussionẽ. Idq; latiùs cauetur in Authentico de sanctiss. episcopis. colla. 9. §. interdicimus. vbi arctissimè prohibent suas proprias relinquere ecclesias, nisi de consensu patriarcharũ, aut metropolitani. Similis enim sanctio habet in Cõcilio Antiocheno, can. 11. Permittitur tamẽ vt possint per annũ manere in curia Cæsarea. Sed de hoc statim artic. proximo. ¶ Quod si post concilia sanctos etiam patres de hac re audire non piget, vide Damasum in epistola citata. de exigendis chorepiscopis: & August. in lib. de pasto. & Grego. Nazan. in oratione. de statu episcopali. & Chrysost. in lib. de sacerdotio. Et Greg. atq; Ambro. in suis pastoralibus. Sed latissimè Hieron. in. 2. epistola ad Oceanũ, super illud Pauli ad Titum: Oportet episcopũ sine crimine esse. Vbi multa ad propositum disserit: concludens quòd non sat est episcopis innocentibus esse, nisi & latratu sint canes. Absentes autem latrare nõ possunt. Vnde Bernardus sermo. 77. super Cantica. Qui dimittit, inquit, oues in pascua absq; custo-

Damasus. August. Grego. Nazanzenus. Chrysost. Gregor. Ambros. Hieronym.

Bernardus.

de, pastor est, non ouium, sed luporum. Ibidemque complura præclarè aduersus pastorum negligẽtiã diserte congerit: qui re vera successores, inquit, Apostolorũ esse cupiũt, sed imitatores non item: quia neq; sunt tam vigilantes ad curam quàm alacriter currentes ad cathedrã. Et lib. citato. de pastori. August. cap. 10. docet, quòd episcopi non laborantes in prædicatione verbi, nõ debent percipere fructus ex ouibus: nam Paul. Si Euangelizauero, inquit, mercedem habeo: nempe tam apud Deũ quàm apud homines. Quasi dicat. Si nõ Euangelizauero, non sum mercede dignus. Et Origen. super Iosue, homilia 7. cessantes esse cũ ouibus reprehẽdit exemplo pastoris Christi, qui relictis. 99. ouibus in cœlo, quæsitum venit illam quæ perierat. Sed pergo esse molestus: cũ omnia persequi quæ de hoc argumento apud patres scripta sunt, sit prorsum impossibile: & sic frustatim pauca decerpere, parũ vtile. Cõcludam? ergo cũ Bernardo de persecutione sustinenda. c. 11. super illud, Mercenarius vidit lupũ venientem, & fugit: Vtinã hodie quicunque pastores nõ sunt, mercenarios gregi vellent se exhibere, non lupos! vtinam ipsi nõ læderent! Vtinam non fugerent nemine persequente! vtinam non exponerent gregẽ donec venientem lupum viderent! ¶ Taceant ergo qui aiunt quæstionem istam nouam esse. Fuit enim, vt ex locis citatis apparet, antiquissima, ac potissimùm ex Athana epistolis, quas art. proxinio appendere pergimus. Antiqua inquam: non quod in dubio apud probos versaretur: sed quòd qui contrà faciebant obiurgabantur.

Augustin.

Origenes.

Bernardus.

AD argumentũ ergo prius à parte negati ua præpositum respondetur, quòd quãuis ius diuinũ sit quo eiusmodi residẽtia indicitur, non tamen fuit superuacaneum, imò ex re plurimùm communi ecclesiasticis cõstitutionibus explicari: vt nemo sibi eius ignorantiam prætexere posset. Præterquàm quòd etiam si diuinum ius nõ extaret in sacris literis, natura ipsa pastoralis officij ecclesiam admonebat vt idipsum strictissimè præciperet. Neq; verò huiusmodi præceptio tã est rigida, quàm vel auaritia & ambitio, vel luxus & socordia episcopis metiũtur. Nam præterquàm quòd fructuũ temporaliũ pinguedo digna est illo labore, Christi charitas qui illis suos greges cõcredidit deberet in primis rem illis dulcorare. Ecquid enim cuique suauius quàm in domo propria sponsum cũ sponsa

Ad. 1. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sponsa, patremque cũ filijs commemorari?

Ad posterũ argu. ¶ Ad posterius vero argumẽtum iam respõsum est quomodo hoc dicaturius humanũ. Haud enim intelligendum est per exclusionem, aesi non sit diuinum, aut naturale, sed quod sit horum explicatio.

ARTICVL. IIII.

Vtrum aliqua emergere possit causa, ob quam liceat episcopo à grege sibi cõmisso abesse.

S. Thom. 2.2.q.185.art.5.

IN calce demum praesentis disputationis ad expositionẽ D. Thoreuertendum nobis restat: nempe ad artic. 5. eiusdem quaest. 185. vbi disputat, vtrum aliqua possit causa intercedere, propter quam liceat episcopo gregẽ

Argum. 1. à parte negatiua. sibi commissum deserere. Sumitur enim argumentum à parte negatiua: primùm ex illo loco Ioan. 10. suprà iam exposito: vbi ait Christus bonum pastorem animam suam dare pro ouibus suis: Mercenarium autem viso veniente lupo gregem relinquere & fu-

Gregorius. gere. In cuius homilia Grego. Lupus, inquit, super oues venit, cùm quilibet iniustus & raptor fideles quosq; atq; humiles opprimit: Si ergo episcopus ingruente tyrannii persecutione gregem suo praesidio destituat, mer-

Argum. 2. cenarius & non pastor reputabitur. ¶ Secũdò. Inter Prouerbia, cap. 6. sic legitur: Fili si spopõderis amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam. Et subdit: discurre, festina, suscita amicum tuum. Quod quidem idẽ

Gregorius. Grego. in Pasto. ad propositum exponens: Spondere, inquit, pro amico, est animam alienam in periculo suae conuersationis accipere. Qui autem ad vinendum alijs in exemplum proponitur, non solùm vt ipse vigilet, sed & vt amicum suscitet, admonetur: hoc autẽ facere nequit, nisi qui corpore praesens

Argumẽ. 3. adsit gregi: ergo tempore persecutionis nemini pastorum licet se subducere. ¶ Tertiò. Ad perfectionem episcopalis status pertinet animarum curam gerere: nemini autem perfectionẽ professus licet ea quae ad perfectionem attinent ob vllum periculum deserere: ergo episcopo, cùm statum perfectionis profiteatur, nullatenus neq; in periculum mortis cõstitutus potest, vbi suum officium exigitur, terga vetere. ¶ In contrarium est illud Christi mãdatum Matth. 10. ad Apostolos: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.

AD quaestionem Diuus Thomas duabus conclusionibus respondet. Prior. Neuti quã episcopo, aut pastorum vlli vbi sub ditorũ salus eorum exigit praesentiam, licet illis se personaliter subtrahere: neq; propter aliquod commodum temporale, neq; propter quod uis periculum imminens. Probatur conclusio. Obligatio cuiuscunque personae ex fine eiusdem obligationis (quod cuiusq; medij natura est) debet perpendi: finis autem episcopalis muneris, atq; adeò obligationis episcopi est spiritualis salus populi: ergo vbi illa praesentiam eius exegerit, nullum periculum eũ excusabit, quo minùs adesse teneatur. Id quod testimonio Christi cõfirmatur: nam si animam pro ouibus ponere tenetur, quod, vti ait Philosophus, terribilissimum est omnium terribilium, nullum minorum periculorum culpam excusabit, atq; adeò neq; vllum temporalium cõmodum: quandoquidem natura facilius indulgeat detrimenta euitare corporalia, quàm commoda procurare. ¶ Secunda conclusio. Quando legitimus pastor satis potest saluti plebis per alium prouidere & consulere, tunc non erit ei nefas, etiam vt proprium personae periculum euitet, à sua ecclesia in tempus secedere. Imò verò vbi id ex re fuerit ecclesiæ, expediens erit vt faciat. Cõclusio ex superioribus colligitur: nã tunc fini obligationis nullatenùs aduersatur. Vnde in epistola ad Honoratum August. Fugiant, inquit, de ciuitate in ciuitatem serui Christi: quando eorum quisque specialiter à persecutoribus quaerit: vt ab alijs qui non ita quaeruntur non deseratur ecclesia. Cùm autem omnium est commune periculum; hi qui alijs indigent, non deserantur ab his quibus indigent. Idem suprà citatus admonet Nicolaus. 7. q. 1. canisci scitaris: vbi non negat quin quãdoque liceat praesuli per fugam cauere tyrannum. Attamen quando populus sua praesentia indiget perinde, ait, delinquet, ac si nauta in periculo nauim deserat. Quin verò tãto enormius quanto salus spiritualis praestantior est corporali. ¶ Hic primũ omnium animaduertẽda est sententia S. Thomae quae ex visceribus Euangelij desumpta est. At quò perspicacius fiat, quaeritur, vtrùm fides quam episcopus ecclesiae suę, imo Deo suo obstrinxit vsq; ad mortis perpessionẽ eum, vt resideat, obliget. Apparebit enim hoc sciolis penna fronte creditu durum: quoniam obligatio subeundae mortis, quae mortalibus summa est,

Prima cõclusio.

Probatio.

Secunda cõclusio.

Rõ conclu.

Augus.

Nicolaus

Dubitatio.

Rõ obiectiõ

est, affirmari non debet nisi diuinum de hoc mandatum palàm constiterit. Et tamen vbi ait Christus, bonum pastorem pro ouibus suis animam dare, consilium magis significare videtur quàm praeceptum. Verbum enim illud, Bonus pastor, non videtur necessitatẽ, sed supererogationem praese ferre. Accedit quod martyrium tunc duntaxat vbi fides periclitatur confessionemq; sui exigit, necessarium est. Obligare autẽ episcopos ad martyrium vbi fidei tale periculum non imminet, temerarium apparet. ¶ Nihilo minùs indubie tenenda est pars affirmatiua quam hic expressè Diuus Thomas in priori cõclusione affirmat, quandoquidem ait propter nullum imminens personale periculum licẽre episcopo ecclesiam suam tempore necessitatis deserere. Idque confirmat testimonio Christi: quod ideo in sensu praeceptorio intelligit: sic scilicet quòd nemo sit bonus pastor bonitate quae ad gratiã amicitiãq; Dei retinendã necessaria est, nisi vbicũq; necessitatis casus occurrerit, cũ periculo vitae gregi suo fauore & auxilio praesens vsq; ad mortẽ adfuerit. Idq; Aug. suprà ad Honoratum citatus asseueranter enunciat: dicens, quod instãte persecutione episcopus nõ potest fugere, sed exemplo Christi debet animam pro ouibus suis ponere. Verbũ nanq;, non potest necessitatem praecepti significat. Vnde sanctus Thomas. 2.2.q.26.art.5. ad tertiũ argumentum, vbi ait non semper charitatis necessitatem obligare hominem ad offerendũ vitã pro amico, casum excipit, quo tenetur eius saluti prouidere: Ad officiũ potissimè episcopi alludens. ¶ Ab hac ergo veritate, de qua nemo vnquam ambigere quiuit, peregregium argumentum sumitur, relidẽtiam esse de iure diuino. Nã si nõ esset nisi de iure positiuo, cùm pontificia praecepta, vt quadragesimale iecuniũ, & festi obseruatio, vt lib. 1. scriptum reliquimus, non cõsueuerint vsque ad periculum mortis obligare, non fãe esse persuaderes teneri episcopum in periculõ mortis residere. Eò potissimùm quod, vt suprà visum est, prædicti autores verbũ Christi de se propriè assertum arbitrantur: & tamen si illud verbum neges vim habere praecepti, nullum relinquis, vnde inferatur teneri episcopũ tempore necessitatis vitam pro suo grege ponere. Quæ tamen omnium est generalis confessio. ¶ Ad argumentum ergo in contrarium respondetur, huiusmodi praeceptum non esse censendum atrox: quin

Tenẽ eps propriæ ui te discrimẽ fugere ingruente necessitate, ut gregi ꝓspiciat.

Augustt.

D. Thom.

Argument.

Ad argum. sectum.

verò cùm tota salus temporalis orbis mediũ sit ad spiritualem promouendam, idq; vsq; adeò sit certũ, vt Deus ipse temporalem vitam, corporalium praestantissimum, pro salute nostra posuit, naturalis ordo diuinus q; postulabat, vt qui pastores animarum futuri essent, eodem tenerentur praecepto. Neq; vllus anteà ad id muneris eligeretur, quàm idoneus esset inuctus qui illud optima fide compleret. Imò verò & rex tenetur pro sua republica vitam ponere. Quocirca sicuti vbi fidei confessio id monuerit, martyrium est mortem oppetere: sic & vbi haec ratio iustitiae idipsum postulauerit. Cuius nobis Ioannes Baptista documentum reliquit, qui iustitiae defendendae caput obtulit. ¶ Hinc facile ad posterioris conclusionis expositionẽ descenditur: nam ex his quae dicta sunt elicitur causas omnes ob quas licitè praesul potest à sua ecclesia abscedere, nullatenùs existimandas esse respectu suae propriae personae: quandoquidem & vitam ipsam ecclesiae debeat, sed tantùm respectu boni ecclesiae, cui fidem habet obligatam. ¶ Quare etsi Caietanus praesentiarum easdem causas sub tribus generibus cõplectatur, quae sunt: Necessitas impedimenti: qualitas negotij: & cõditio personae: ad commodum tamen ecclesiae sunt omnes referendae. Atqui impedimẽtum, aliud est quod ab intrinseco prouenit, & aliud quod ab extrinseco. Ab intrinseco scilicet, vt est aduersa episcopi valetudo: ratione cuius solũ & aerẽ mutare debet. Et quod hoc etiam debeat respectu ecclesiae pensari, patet. Nam si etiam tunc ecclesia necessitate praesentię Antichristus premeretur, occumbere potiùs deberet morti, quàm exire, secundum legem boni pastoris à Christo praescriptam. Quando autem non vsqueadeò ecclesia afflictatur, in rem eius vergit quod episcopus suae saluti consulat, vt expeditius ei seruire possit. Neque verò solius valetudinis gratia, verùm & animi recreãdi suosq; visitandi necessarios ius naturale indulget, vt possit exigua tempora succidere, quae his, alijsve id genus suis negotijs possit impẽdere. Nã eius modi obligatio non est intelligenda, atsi deberet esse in carceribus, cõpedibus vinctus. ¶ Pari modo censendum si impedimentũ forinsecùs ingruat: vt cũ tyrannus ecclesiae infestus est. Nam si non singulariter in odium praesulis, sed in ecclesiã ipsam grassatur: tunc perstendum illi est vsq; ad mortem. At ad hanc necessitatem applaudunt exempla Augusti.

Causæ legitimæ ob quas licet epũ abesse à grege nõ respectu ipsius sed ecclesiæ pensandæ sunt.

Prima causa absentiã honestans.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gu. ad Honora. suprà allata. Et de verbis Domini ser. ꝯ. de Petro & Paulo, ac cæteris sanctis martyribus qui pro suis ecclesijs exemplo Christi tyrannorum gladijs occubuerũt. Si autem ad particularem inuidiam prælati tyrannus est infestus ecclesiæ, tunc etiam ex re eiusdem ecclesiæ est, vt in tempus sese inde auferat: sicuti ibidem idem ait August. nè subditi fugere cogantur. Cuius exempla nobis extant in Ioanne Euangelista, qui precibus suæ ecclesiæ, vt expediebat, fecesit. Et in Cantuariensi Thoma. Sed tamẽ postea dum opus fuit, ad easdem sedes cum periculo vitę remearunt. ¶ Qualitas autem negotiorum similiter respectu eiusdem ecclesiæ pensanda est, vt legitima inde petatur absentiæ excusatio. Est enim triplex particularis ecclesiæ habitudo animaduertenda. Consideratur inquam generalis vtilitas Salmanticensis ecclesiæ ad singula eius ministeria, vt prædicare, visitare, &c. vt totum ad singula membra. In ordine autem ad vniuersalem ecclesiam Romanam: sicuti membrum ad caput, seu ad totum corpus. In ordine autem ad alias ecclesias, sicut vnum membrum ad reliqua eiusdem corporis. Et omnes istæ necessitudines, iustas possunt episcopo afferre causas secedẽdi ab ecclesia: etiam iure diuino & naturali. Quando ergo ecclesia particularis in aliqua est calamitate constituta, tunc ob primam habitudinem totius ad partes potest eius episcopus ab alijs muneribus & officijs cessare, & accedere curiam vel Romanam vel Regiam ad protegendam suam ecclesiam: idque iure diuino & naturali. Quandoquidem non solùm alia particularia officia, verùm etiam hoc, idemq; præcipue ei debet. Dummodò per alios id perficere nõ possit. Si autem necessitas vniuersalis ecclesiæ absentiam episcopi expetierit, nemini dubium, quin diuino iure & naturali cogatur abscedere. Nam sicut membrorum singula naturali ordine se saluti tuendæ capitis obijciunt: ita & ecclesiæ particulares sese tenentur offerre, atque adeò suos episcopos cõmuni bono. ¶ Perplacet autem hic adnotamen tum domini Caietani, non solùm ob suam doctrinam, verùm & ob suam dignitatem, qui Cardinalis erat Romanus. Ait quippe iudicium hic esse adhibendum quo discernatur an personalis opera & industria episcopi sit ecclesiæ vniuersali necessaria. Nam si necessaria non est, non excusatur eius absentia. Exẽpli gratia: Dum Concilium œcumenicum, aut prouincialis synodus indicitur, constantissimum est debere iure diuino episcopos illuc commeare. Nam Concilium est ecclesiarum cœtus, & nomine ecclesię venit episcopus. Pari modo si citra concilium expedierit Papæ propter egregiam doctrinam aut singularem authoritatem personæ alicuem episcopum accersere, cuius consilium in commune bonum capiat, licebit quidem ad tempus eum è sua sede euocare. At verò si quia eleganter scribit, aut psallit vult illa pro amanuensi, aut cantore vti: vel vult eum esse auditorem cameræ, aut rotæ, cùm id non sit necessarium per episcopũ exequi: imò abundant qui eiusmodi prouincijs obeundis præsto adsint, profectò non est legitima apud Deum excusatio. Eò potissimùm si residentia, vt vere res habet, iure diuino sit necessaria. Nam inde certum fit non posse Papam dispẽsare nisi idem ius naturale, ac diuinum interpretando: quod quidem nisi in vera & legitima necessitate neminem excusat: qualis in similibus casibus neutiquam occurrit. ¶ Haud equidem nescio nõnullos iuris prudentũ huc nobis obuiam exituros, qui aiunt eos qui Romæ residẽt residentes censeri in suis ecclesijs: nempe quòd qui residet in capite, resideat in membro. Attamẽ hoc esse mera figmentum, neq; Caietanus, iuris non ignarus, affirmare veretur, neque vllus iuris aut Theologiæ peritus nõ plane videt: Cùm enim ius diuinũ sit vt vnicuiq; diœcesi suus mancipetur episcopus: idque, vt demonstratum est, propter peculiarem curam & vigilantiam, quæ eidem ecclesiæ est necessaria, planè colligitur quòd residere Romæ, nõ solum non sit residere Salmanticæ, verũ neque absentiam non residentis excusat: nisi legitima id exigente necessitate. Quamobrem sic in Germania nonnulli episcopatus, quos ego vidi, instituti sunt, vt episcopus nullos habeat alios fructus præter victum & honestissimam suæ familiæ in omnibus necessarijs sustẽtationẽ dum fuerit præsens: absenti vero nihil tribuitur. ¶ Per hęc vtiq; de Reuerendissimis Cardinalibus episcopis censendum est: sua enim se ipsi lege iudicare debent. Haud enim frustrà lege ab ipso sacro senatu cautum est, nè episcopi ad illam insignem dignitatem assumantur: nempè quòd iudicarunt residentiam episcoporum esse de iure diuino: cuius idcirco dispensationem ni si alia eiusdem iuris interpretatio, puta gratuitas necessitatis, nõ admittebat. Quæ quidem

Secunda.

Caietanus. Licitum est pastori pro cõmodo uniuersalis Ecclesiæ egregiè alteri committere.

dem lex vsqueadeò summo pontifici sancta habetur, vt nullatenùs super illam dispẽsare in animam inducat. Et nihilominùs electo Cardinali cõmendatur sine titulo ecclesia: quod, vt lib. 3. dicebam, si fas est minimo monacho, Christiano tamen, de re fari Christiana, apertam præ se fert legis elusionem. Quasi non tam stricto iure obligetur, cui ecclesia cõmendatur, illic residere, ac si esset legitimus episcopus. Aufertur Cardinali ecclesiæ titulus eo solùm quod residere non potest, & tamen non timetur eandem ipsissimo cõmendare. Vtinã hoc non sit Deo imponere. Portò ergo qui diuinum ius cõsuluerit, primùm hoc æquissimè indicabit vt nemo episcoporum Cardinalis crectur. At verò si contrariũ fiat, multò minor est culpa imò forsan nulla, si vt in sua Ecclesia persistens, nunquam Romã visat, quàm vt in curia cõmoretur, suam deserat Ecclesiam. Si qs diœcesim proximam haberet Romæ, quam crebrò visitare posset, & ea esset doctrinę authoritatisq; excellentia, vt plurimùm ad ecclesiæ bonum referret sacro interesse senatui, forsan suam posset defendere causam: hac nanque ratione, vt aiunt, permittuntur sex episcopatus, Romæ circumiacẽtes, Cardinalibus esse mancipati. Extra hos tamen casus ipsi sibi viderint: nobis enim non licet hos ponere in cœlum, nisi quatenus ipse cœli Dominus perstrinxerit. ¶ Huic demũ sententiæ maximè astipulatur decretum Innocentij tertij in ca. Bonæ memoriæ. 1. de postulatione prælat. vbi noluit exhibere Cardinalem in archiepiscopum Rauẽnatem: qa necessarius erat ecclesiæ Romanæ. Quo fit vt nisi in tali casu, scilicet propter excellentiam, tum authoritatis, tũ etiam probitatis personæ, & propter ecclesię vicinitatem, nõ sit audienda sententia Panor. super eodẽ ca. nempè Episcopatum & Cardinalatum esse dignitates compatibiles. Qua ratione in cõcilio nuperrimo Tridentino (vt suprà dicebamus) vbi decretum est nullos episcopos excusari à personali residentia, adiectum est, Quouis gradu vel dignitate fulgeant.

Limitatio superioris assertionis.

Innocen. 3.

Concilium Tridentinũ

¶ Præter hęc necessitas etiam vnius particularis ecclesiæ potest alterius Episcopo charitatis iure in animum inducere vt illi succurrat: quando id sine detrimento propriæ plebis facere potest. Sunius enim omnes, vt ait Paul. eiusdem corporis membra, atque adeò cùm singuli aliorum ope indiguerint, mutuò se possunt ac debent iuuare: vt quod in Symbolo de Sanctorum cõmunione scriptum est, operæ referatur. Maxime cũ præstantius membrum inferioris auxilium expostulat. Atq; hac de causa Paulus Titũ ac Timoth. aliosq; discipulos nõnunquam à suis Ecclesijs abire in alias iussit: propter raritatem quæ tunc erat similium suppositorũ ecclesiæ, & propter necessitatẽ promulgandæ fidei. ¶ Per hæc respondetur aduersario rum argumentis, fictis potiùs quàm legitimis. Arguunt quippe nonnũquam Episcopos necesse habere ad cõcilium ire, aliisque pontificis capessere iussa: & Apostolorũ discipulos à suis ecclesijs diuagatos. Sed hæc nihil conclusioni aduersantur: sanè cũ residentia propter salutẽ ecclesiæ sit instituta. Quare vt eidem consulatur fini, ipsum naturale ius ac diuinum eiusmodi exceptiones, non solùm permittit, sed iubet. Eadem ratione potest episcopus ad infideles in tempus transire & legatus ad cõponendam pacem, aliũdue id genus exequendum munus ecclesiæ necessariũ abire. Secùs si legatio de re esset tẽporali, quæ per alium posset absolui. Tunc enim abusus esset episcopalis dignitatis in detrimentum ecclesiæ: quandoquidẽ vetitum sit nè Deò militans implicet se negotijs sæcularibus. ¶ Tertium demum causarum genus quibus potest Episcopus non nunquàm se ecclesiæ suæ subtrahere, est cõditio personę, adiunctis tamen tẽporis ecclesiarumq; qualitatibus. Vt si raritas esset personarum quibus ecclesiæ demandari possent, & persona existeret excellenter idonea & ecclesię proximæ, quibus fructuosior esset vicissitudo visitationis talis præsulis, quã perpetua alius residentia. Tunc enim vni personæ duarum possent ecclesiarum tituli cõmitti: vt patet cano. Illud. 21. q. 1. vbi archiepiscopus Tarraconensis permissus fuit episcopus esse Fundensis. Hoc autem accidentarium est, & quàm rarissimè vsu contingẽs. Præter hæc de iure concessum est dum parœcia annexa est superiori dignitati, vt qui in superiori Ecclesia residet per vicarium seruiat parœciæ: vt habetur in concilio Lateranen. can. 32. suprà citato: iubetur tamen idoneum & perpetuum habere vicarium canonicè institutum, & voce perpetuũ, designari videtur vt sit quasi curam habens animarũ. ¶ In calce demum præsentium exceptionũ scisitabitur quis forsan, vtrum possit Papa præter has causas super hoc iure dispensare, peruia tamẽ est solutio: quippe quæ ex superioribus

Solutio.

Tertiũ genus causarũ quibus se põt episcopus ecclesiæ subtrahere.

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rioribus planè colligitur. Quem enim opinio tenuerit hoc esse tantum de iure humano, subsequenter respondebit, perinde Papam super hoc dispẽsare posse, atque super ecclesiastico ieiunio, aut quauis alia id genꝰ lege. Itaq; non solũ poterit interpretari ius, nẽpè quod ad talem casum nõ extendatur, verũ & obligationem prorsus singularis psonæ tollere. Qui verò ius hic diuinum & naturale confessus fuerit, qꝰ non solùm probabilius, verùm certo certius est, subsequenter respõdebit, pontifice dispensare nõ posse, sed ius interpretari diuinum ac naturale scilicet declarando talem casum ab ipso eodem diuino iure excipi. Quòd si quis sic contrà redarguat: Reddere votum simplex est etiam de iure diuino, super quo tamen Papa dispensare potest: ergo poterit residẽtiæ vinculum pariter dissoluere. Negatur cõsequentia: nam etsi redditio voti manente voto sit de iure diuino, cuius contrarium Papa permittere non pötitamen quia obligatio voti nascitur ex peculiari volentis voluntate, super illo Papa potest dispensare: videlicet, vt factum votum, ꝓ infecto habeatur. Lex autem diuina iubet episcopũ residere. Quatenus manet episcopus, per nullam põt pontificis dispẽsationem ab eodem residẽdi nexu religari. Vide quanti referat sic aut sic loqui. Attamen licet in illa vix probabili opinione persistas, quòd residentia tantũ sit de iure humano, nihilominùs Papa pro libito dispensare nõ valet, sed legitima id causa exigente. Neq; aliter ille cum quo fuerit dispẽsatum, tutò põt eadem dispensatione vti.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

¶ Iuxta hoc ergo documentũ hæsitabit qs forsan, vtrùm ratione ciuilis administratiõis reipublicę possit episcopus licitè in curia regia vel alibi vitam agere. Et arguitur à parte affirmatiua. Primùm iuris authoritate in authenticis suprà citatis. Quomodò episcopo &, de sanctis episcopis permittitur vt possit per annum in curia manere atq; diutius de Cæsaris facultate. Et ratione id patet: quia bonum, quo cõmunius est, eo præstantius. Administrare autem rẽpublicam regni vniuersalius est, q̃ ad gubernaculum vnius ecclesiæ fedele: vt exempli gratia, si episcopus fiat prorex, aut curiæ præses. Nam verisimilius est per episcopum eiusmodi magistratus sanctiori fide & iustitia, vigilantioriq; cura administrari, quàm per sęculares administratores. Et suprà hæc si fiat generalis fidei protector aduersus hęreticam prauitatẽ:

Hæsitatio

Ratio Hæsitandi.

nam eiusmodi prouinciæ præfici cõmodiùs ac decentiùs nemo potest q̃ Ecclesiasticus præsul propter illustrem autoritatẽ Ecclesiasticam ad idem munus requisitã. ¶ Ad hoc autẽ discreta distinctione respondẽdum est. Quòd enim episcopus ob causam cõponendæ pacis aut aliam nõ fictam, sed vere honestam, regia legatione fungatur ad alium principem: Item q̃ inquisitor fiat hæreticæ prauitatis, profectò nullum refragatur ius: imò æquitas ipsa suffragatur. Quòd verò annorũ curriculo maneant ciuilibus magistratibus, atque administrationibus mancipati, tum iura citata consentienter reclamant: tum & ratio sublimitatis, ac pinde fidei qua se suis ecclesijs manciparunt, & iustitia insuper suscepti stipendij nullatenus ferre possunt. Primũ enim eiusmodi administrationes nõ solùm necessarium est vt per episcopos fiãt, verùm neque suum statum condecet. Possunt enim in primis viri sæculares illas optimè exequi: Antistites verò non satis dignè. Cùm Timoth. Paulus admoneat neminem qui Deo militat implicari debere negotijs sęcularibus, ecquijs rogo ratum ducat episcopum qui tam sancto spirituali muneri addictus est, in discordijs ac litibus sæcularibꝰ audiendis totum tempus ꝓdigere? Quod re vera vel altissimo contemplationis silentio deberet vel suis ouibus docẽdis educandisq; impendere? Euocauerat Romã Nicolaꝰ Papa episcopos quosdam qui erãt apud Carolum Cæsarem: causante verò Imperatore quòd contra maritimos piratas inuigilarent & ideo ire non possent, respondet, vt patet. 23. quæstione octaua. quod reprehensibile id valde esse constaret: nam cùm militum, inquit, Christi sit Christo seruire, milites sæculares debent seruire sæculo. ¶ Potissima tamen ratio quæ huic abusui reclamat, est, q̃ etiam si eiusmodi munia melius ac salubrius per episcopos quàm per alios exhiberẽtur, non tamen hoc est talentum, quod Deus illis augendum cõmilit, neque id quod eis iussit: & pro quo tam ampla decimarum stipẽdia ipsi percipiunt: neque de quo rationem est ab illis exacturus. Quid enim particulares ecclesię reipublicæ ciuili debent vt tantã decimarum copiam pro seruitio rependant, quod episcopi non sibi sed sæculo impendunt? Aut quomodò dum Christus ab illis in die iudicii effusi sanguinis sui rationem repoposcerit, quo animas redemit, quas illis seruandas confidit: respondebunt se alijs vacasse

Suadetur pro sita resolutio.

Paulus

Nicolaus

Paulus.

casse negotijs, non sibi ab ipso cõmissis. Perpendant si rex à suo duce malè ducti exercitus rationem interrogaret, cui ille respondere, rei auliçæ dedisse operam, quomodò responsum ferret. Si qui in agone sæculari cõtendunt, se ab omnibus abstinent, vt ad Corinth. 9. ait Paul. vt se totos suo muneri tradant: quit Christo tam insigniter militant, pendè quàm se debeant à cunctis alijs subtrahere vt tanto negotio integri adsint. Et si q̃ inuitati ad nuptias male in Euangelio ob id audiunt, quòd quia vel villas vel iuga boum emerant conuiuium detrectauerant, quanto putas peius sint apud Deum audituri prę sules qui ad conuocandum conuiuas missi sunt: imò qui secundũ Christum sponsi & ipsi existunt ecclesię qui sunt conuiuium celebraturi, si alijs sese mãcipẽt negotijs, qbꝰ illa vel defraudet vel remittat cura? Regi Oziæ, vt legitur. 2. Paralip. 26. cõuitio & sacrilegio dabatur q̃ thuribulo incensum adoleret Domino. Cui sacerdotes improperantes aiebãt, Non est tui officij Ozia vt adoleas incẽsum Domino, sed sacerdotum. Sed longè iustiùs vice versa sacerdotibus ac maxime episcopis opprobrio tribuendum est quòd officiũ suum adolendi incensum deserentes thurificent sæculo. Non enim est ille spiritus quẽ Deus illis dũ consecrantur suggerit, sed quo spirituales proles progignant ac nutriant. Audi Moysen Numero. vndecimo. quanta verborum significantia similes curas quas Deus animarum pastoribus cõmittit exaggeret. Cur enim inquit, posuisti pondus vniuersi populi huius super me? Numquid ego concepi omnem hanc multitudinẽ, vel genui eam vt dicas mihi, Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum: & eferes in terram pro qua iurasti patribus eorum? Profectò maiorem curam & solertiam requirit Christus à Præsulibus, animabus quas suo ipse sanguine progignit impendendam: ad quod ꝓprie spiritum fauoremq; suppeditat. Quocircà illic statim subditur: Congrega mihi septuaginta viros. &c & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis vt sustentent tecum onus populi. Aliqui volunt imminutũ fuisse tunc spiritũ Moysi, sed forsan, vt suprà dicebam, nõ ille est sensus: quãdoquidem illi non fuit culpa auxiliares sibi poscere: & ideo neq; pœnam cõmeruit. Sed sensus est fortè, Auferam, id est, capiam eiusdem generis spiritum quem illis infundam. Nam, vt ait Paul. diuersa sunt gratiæ & spiritus munera, quę Deus suis dispertitur iuxta officiorum necessitatẽ quæ illis committit. Quare in episcoporum consecratione ab ipso petitur vt super eum qui consecratur de oleo sacerdotali infundat. Horsum ergo horum meminimus vt episcopi intelligant nõ sibi diuinitùs aliam gratiã & fauorem atque spiritum impertiri, quàm quo ad suam regẽdam ecclesiam opus est. Sed humanæ appetentiæ & conatus sunt, qui illos in alia fęcularia negotia submergunt: vt nauim quam illis Deus ceu prorẽtis, vt ait in quadam Epistola Clemens ad regẽdum concredidit submergi sinant. ¶ Neque verò diffitendum est hanc pestem quæ ecclesias præsentia suorũ pastorum expoliat, inde latius inserpisse, ex quo Episcopi à suis capitulis eligi desierunt, eoq; peruentũq; in curijs, vel Romana vel regijs creari. Non quidẽ est quod prorsus contra principum indulta obmurmurem. Nam eõ iam vsque euasit humana malitia, vt si penes capitularia collegia potestas electionis duraret, omnia essent discordijs plena, cruentisque dissensionibus dilacerata. Sed tamẽ qa, vt est humanum ingenium, nullum remediũ rebus adhiberi potest, quod secum non aliquid incõmodi afferat, inde cœperunt curiæ, tum Romana, tum potissimum regiæ episcopis crebrescere: qui sponsis pauperioribus neglectis cũ ditioribus adulteria committere semper inhiant. Quod quidem malũ non est recens. Hac enim de causa, vt Hieronymus in Epistola citata ad Ocean. refert in concilio Nicen. cautum fuit, ne isti episcoporum ascensus ecclesiarumque cambia permitterentur. ¶ Porro autem quo ad finem iam demum quæstionis properemus ex hu iusmodi episcoporũ, tum absentia à suis ecclesijs, tum freuentia in curijs, cœpit vulgus eorum dignitatem despicari. Cœptum inquam eis est & à sęcularibus parum reuerẽtiæ, & à clericis minus obedientiæ exhiberi & à ciuilibus curijs & foris plurimum iudiciorum adimi. Nam, vt ait super vltimũ cap. ad Hebr. Athanasius, quemadmodum necesse est vt præsidentibus populus obsequentem se præbeat, ita & sacerdotem oportet vt aliorum animas curet, & noctes ducat insõnes. ¶ Aequissima ergo est vindicta vt q̃ suũ negligunt locum, sensim de illo decidant.

Ex quo epi nõ à capitulis sed à regib⁹ creatiçe perunt passa est ecclesia dispẽdiũ residentiæ.

Incommoda quæ epis ex frequẽtatiõe iuris obueniunt.

Athanasius

Hęc enim vltio fuerat de sacerdotibus à Malachia præcantata capi. 2. vbi ait: Et nunc ad vos mandatum hoc, ô sacerdotes: Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere super eor,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum, mittam in vos egestatem, & maledicam benedictionibus vestris. Ecce ego proijciam à vobis brachium (seu armum) & dispergam super vultum vestrum ventriculum solennitatum vestrarum. Et infrà: Ego dedi vos contemptibiles & humiles in omnes gentes pro eo quòd nō custodistis vias meas. Perpende maledictiones: Mittam in vos egestatē, hoc est subtrahā vobis doctrinę lumen & gratiæ fauorem quibus vberes fructus ferre soletis in populis. Et maledicā maledictionibus vestris. Fortasse idem est. Nam sacerdotum benedictiones sunt fructꝰ quos populus per ipsorum doctrinam & fauorem captat. Quare maledicere bñdictionibus, est vt malignos fructus ferant. Quanuis etiam si ad sacramēta id referatur, quodāmodo verum est. Nam etsi sacramentorū fructus mali esse non possint, tamen sępe cū per ignaros & auaros dispensantur non tenent: nempe ordines quos conferre attentant propter irregularitatem non verè conferunt, & crebrò quos non possunt, à delictis absoluunt: quod sæpenumerò propter absentiam prælatorum accidit. Adde quòd maledicere idem quoque sonare potest qđ permittam vt maledicantur. Quod lamentabili vsu accidisse in Germania & Anglia atque alijs regionibus experti in malum nostrū sumus. Nā propter ignauiā & pernicio sissimam Episcoporum aliorumque pastorum incuriam cuncta sunt hæreticis plena, qui sacramenta omnia execrantur, blasphemijsque conspurcant. Vnde sequitur: Et ecce proijciam à vobis brachium seu armum quod est robur dignitatis vestræ, & regiminis baculum. Ac demum dispergam sup vultum vestrum ventriculum solennitatum vestrarum. Alia litera pro ventriculo impudētiori voce, sed tamen significantiori, habet, stercus. Ut sit allusio ad Mosayca sacrificia, quibus animalia mactabantur. Nam iam apud hæreticos adeò sacramenta nostra fœtere cœperunt, vt sacerdotum vultus stercore fordescere existimentur. Simile est apud alium Prophetam: nempè Zachariæ. 11. O pastor & idolum relinques gregem. Ad vnum profectò exprimit naturam ingenium que pastoris derelinquentis gregem. Est enim nil aliud quàm pastoris idolum: nempè imaginem tantùm præ se foris gerens & personam pastoris, vt sculptus lapis, re tamē ipsa carens. Gladius super brachium eius: hoc est super regiminis potestatem & super dextrū oculum eius: puta super rectum sensum & iudicium. Nam postquam libido sua eos cogit ecclesiæ gubernaculū deserere, illicò eis suadere incipit nō ea obligatiōe teneri quā sapientes docent: quod est oculum dextrū eis eruere. Vtinam ille qui lux venit in mūdum quotquot super candelabrum ecclesię suæ erexit, sic illuminet & inflammet, vt iuxta sui muneris, tū clarè cognoscāt tū & charitatis ardore moribꝰ exhibeant? ¶ Argumēnum in frōte quæstionis proposita, quoniā ad id militabant, quòd neutiq; episcopo liceat de diœcesi sua decedere, facilimę sunt solutiōis. Ad primum enim respondetur quòd nō omnis qui à sua ecclesia sese in tempus aufert, fugere vt mercenarius censetur, sed ille procul sus qui ob peculiare cōmodum id facit: vide licet salutem spiritualem populi corporalē suæ posthabens: secundùm illud Grego. in eadem homilia. Stare in periculo ouium nō potest, qui in eo quòd ouibus præest, nō omnes diligit, sed lucrum terrenum quærit. Et ideo opponere se cōtra periculum trepidat, ne hoc quòd diligit amittat. Ille ergo qui absque detrimento gregis recessu suo periculum sibi cauet, non est mercenarius. ¶ Pariter ad secundum ex Prouerb. 6. respondetur quòd qui fidem suam alteri spondet, si legitimè est impeditus, satis per alium seruit. ¶ Ad tertium denique respondetur quòd cū episcopus in altiori sit gradu perfectionis q̄ monachus, dum ab illius functione impeditur, nō tenetur se religioni mancipare.

Ad. 1. arg.

Gregorius

Ad secundū argumentū.

Ad tertium argumentū.

Radix etiorgo Germaniæ Angliæ q̄ stragis hoc nostro sæculo ędita.

TAmetsi p captu nostro disputationem hanc & fortè prolixius iusto absolueri-mus, non suppudebit fragmenta quædam Epistolarū Athanasij subscribere, quæ ante nos alij, tum traduxerunt, tum præsenti quæstioni appensas curarunt. Sunt enim p fectò dignissimæ quas præsules vniuersi cordi altissimè haberent impressas. Quem ergo legere non pigebit, eundem profectò neq; pœnitebit legisse: qui verò tædio iam cōfessus legere recusauerit, non grauabitur scriptas habere. Sanè vt constet quàm hęc quę ilio fuerit antiqua, quamq; sanctissimis illis patribus affirmatiua eius veritas, sanctissima, quāque duxerint episcoporum residētiam ad animarum salutem & perpetuitatē Christianismi necessariam. Irrepserat enim iam tunc mos vt Episcopi Imperatoriam vrbem Constantinopolim, cuius Athanasius patriarcha erat, frequentare.

¶ Primam

Prima Epistola Athanasij ad firmandā restidentiā Epi Cretæ desti nati.

¶ Primam ergo scripsit episcopo Cretę: quidum absens à sua esset ecclesia proponebat illuc proficisci: quod quidem propositū prę cipuis laudibus & rationibus cōmendat.

Charissime enim inquit, mi frater & cōminister, gratia tibi & pax à Deo. Consilium istud tuum ac voluntas quæ ad aures meas perlata est, fortis virilisq; animi, ac sursum tā tùm aspicientis, verè ac legitimè certantis, & nomini ac vocationi suæ respondentis visa est: non autem mercenarij, & fugientis, non solum si lupum videat, sed si vulpem: vnde gregi Christi principis pastorum damnum creet, & animæ suæ infinitos præparet cruciatus. Attende verborum emphasim. Et sequitur. Cur enim iste, scilicet, qui in sua non permanet diœcesi, non potiùs vitam priua tam viuere maluit, si cogitabat succumbere; seque, non oues pascere, pro quibus sangui nem suum Christus profudit? Quemadmodum non venit huic in mentem eius qui maledicto eum affecit qui opus Domini facit negligenter? Quanuis facere nomine simulet, in cuius alioqui animo insidet, quod de insipiēte scriptū est, q̄ dixit in corde suo, nō esse Deū. Neq; eū Deū ponūt q hæc in cōspectu eius facere audent. Audi, Deū nō ponunt, quia eum factis esse negant. Ex quorū numero & ordine faxit Deꝰ ne simus, adscribatq; nos inter fideles dispensatores, conce datq; benignè, vt præstò simus principi pastorum ad perficiendum quæ oportet, ponamusq; animas pro ouibus eius, qui simul id & exemplo demonstrauit & edicto sanxit. Præceptum ergo in verbis Christi Ioan. decimo, agnouit. Et paucis interiectis: Quā obrem, inquit, veris pastoribus non est tutum non vigilare, & non circunquaq; omnia lustrare, ouesque errantes solùm quęrere, ac non magis solicitos esse pro ijs quę nō errant, perterritos horum temporum tenebris, quæ iusto Dei permissu ac iudicio nobis iliatæ sunt: quia scilicet non ita viuimus, vt eum decet, qui nos vocauit. Sed ô animarum nostrarum detrimentū? O ingentes pœnas nobis ob nostras libidines, & perturbatas voluntates, quæ hoc malum pepererūt, infligendas! hoc inquam malum vt gēs sancta, per omnes campos & montes vitio pastorum absentiū dispersa ac dissipata esset! Debent ergo hoc facere, (hoc est in suis diœcesibus residere) omnes boni pastores, quicunque hoc nomine digni sunt: ita vt qui cessârit, non sit impune cessaturus. Etenim si quisque pastor in diœcesi quę sibi obtigit vel biduum moretur, experiri liceat permulta peccata, & damna non esse futura in populo. Perinque nanque esse videtur gregē abesse à pastore, vt cæcum duce carere. Sanè augentur oues, & in tuto sunt, cū prę sunt veri pastores: nō autem qui solùm ebibant lac, & lana tegantur: omniq; studio, & arte seipsos, nos oues pascant. Hæc atq; alia id genus multa in illa epistola.

Secūda eiusdem epistola missa Episcopo Sardēsi.

¶ Secundam misit Episcopo Sardensi: vbi statim à proloquio sic incipit. Scio te non ignorare, quæ à sanctis Apostolis de constitutione rerum Ecclesiasticarum sancita sūt. Ex quibus vnum est, vt quisque pastor, intra suos fines insistat propter pacem, & charitatē, quarum est Iesus arctissimum vinculum, quòd solui non potest. Scis præterea, vt quales nos essemus, appareret, quibus nobis verum pastorem deligentibus magnus ille Pontifex Christus munus pastoris desinerit: nempè mutua in illum charitate. Alludit ad illud, Diligis me plus his? Deinde non ignoras ornatum egregij pastoris, qui sit animas suas euidenter cogniturus. Hoc est de facie: de quo in Prouerb. scriptū est quòd bonus pastor de facie cognoscere gregem debeat. Et infrà: Intellexisti etiam quis sit mercenarius & qualis, de quo pudet me tum dicere, tum tacere, cùm satis ipse status temporum, & rerum, eum ostendat, atque coarguat. De quo si attentè audiā, pphetas, cùm in mei similes pastores his verbis inuehuntur, Pastores pascunt seipsos, nō oues. Et illud: O pastores qui perditis oues pascuæ. Item, sacerdotes legem Domini oc cultārunt, & legem meam violārunt, & sancta mea prophanarunt. Item illud, Lanis ouium indui, & mactare quod pingue est, lac bibere. Hæc inquam attentè audiens, quid faciam, ne metuam eos, qui me redarguunt, & clarè ob oculos mihi ponunt, qualis sim? Quę si fabulas putat, qui in ignē illum extremum non intuetur, mihi fabulæ nō certè, sed ita horribilia omnia esse videntur, vt horrore exedant, consumantque medullas. Neque tamen curamus, facere pro viribus, nè propter aliquod ex his vitium, ac scelus, constricti vinculis arctissimis, pœnis sempiternis afficiamur. Sed quod subinde sequitur est notatu dignum. Ait namque quòd cū à principio cōstitutum esset vt bis quoquo anno synodus haberetur, postea commodius visum est haberi semel, nè oues ꝓpter

Universidad de Deusto
Biblioteca

crebram abſentiam paſtorum facilè à lupis inuadi poſſent. Vide quantæ illis patribus curę erat reſidentia, vt eius gratia à ſynodo celebranda abſtinerent. Et ſequitur ad mores noſtrorum temporum accõmodè contra illos epiſcopos qui deſertis ſuis gregibus in curia Conſtantinopolitana verſabantur: de quibus ait, Denique maluerunt breui voluptate contenti carni indulgere, quàm cũ populo Dei laborare cõtemptis legibus diuinis, quæ prohibent nè pauliſper quidem impunè à grege abeſſe. Auſculta, lege diuina eam ſic eſſe iuſſam reſidẽtiam, vt nè pauliſper quidem liceat impunè à gregè abeſſe. Et ſubdit: Ac niſi, vt Apoſtolus ait, inimicè viderer, verùm eloquens, poſſem aliquid vere dicere: Quid, quæſo, iuuat iſtos epiſcopos, & paſtores in vrbe morari, niſi (omittant alia) vt patriarchas, alios moueãt, alios eligant, nè ſi idem diu ſit patriarcha, res omnes Eccleſiaſticæ cõpoſitæ ſint: quod præclarum facinus ex eo tempore facere illi cõſueuerunt, ex quo Conſtantinopoli potiti ſumus. Quod quidem cum reliquis malis nõ eſt ambiguum & incertum, quin iram Dei nobis augeat. Certum enim eſt paſtores qui gregem negligunt non impunitos inultoſque diſceſſuros: tamen ſi fortaſſe non ita videatur ijs qui ſponte velamen obtendũt, nè limatam Euangelij veritatem aſpiciant. Hęc ille. ¶ Et in alia tertia Epiſtola ad Epiſcopũ Apameę, inter alia ſic illum admonet: Vt debet verus Epiſcopus reſideas ſanctè ad ſanctam aram, de qua tibi participandum eſt, ſi cuti Dominus pronuntiauit, Dignum eſſe operarium mercede ſua. Quamobrem non eſt exiſtimandum, licêre tibi diu quauis de cauſa abeſſe: quin potius faciendum tibi eſt, vt celeriter ire poſsis ad eam eccleſiam, quæ tibi addicta eſt, & cõmendata vt ei præſis.

Tertia Epiſtola eiuſdẽ.

¶ Sed in alia ad eundem quæ quarta eſt, verba etiamnum maioris emphaſis accumulat. Ait quippe: Ego verò eum, cui grex Chriſti cõmiſſus eſt, ſi dignitatẽ muneris nõrit, iniquum eſſe arbitror, non vſque ad ſanguinẽ ei ſtudere & incumbere niſi fortè ignoraueris Deum eſſe qui dixerit, Petre amas me, paſce oues meas. Sed hei mihi non iam paſtores oues paſcunt, ſed ouibus tanquàm pane paſcuntur! iam horribilia illa mala paſtorũ, quæ propheta Ezechiel deſcribit, ſumma licentia irrepſerunt! Quæ ſi talia tamque grauia vobis videntur, agè optimè vir contentus eſto tua dioœceſi, permane in ea, ſac ſis cum ouibus tuis, vt vſque ad ſanguinem illis affixus, quas quidem nunc in frutetis, inter ficus & roſas, atque in montibus diuina prouidentia cuſtodit. Neq; enim quod certiſsimum eſt, virga, & baculo tuo paſtorali fit, vt in paſcuis vicentibus pacis, & bonorum cœleſtis Hieruſalem exſint. Scis enim qui amplius ſex menſibus à dioœceſi abſuerint, niſi eos grauis morbus teneat, canonibus & legibus firmatum eſſe, vt ſacerdotiũ & gregem amitterent. Verùm nouum conſilium, & ſceleratum hîc à noſtrę ætatis hominibus excogitatum eſt, ſcilicet mittitis aliquem qui ſciat mulgêre gregem, ipſi verò in vrbe Conſtantinopoli ſpectatis propter præfecturas ciuiles, ſuſcriptiones, intempeſtiuas ordinatiões: addę etiã bullas, & decreta. Noſtra hæc ſunt tẽpora. Et tanquã impunè ſit vobis futurum, ita procul à dioœceſi vobis cõmiſſa receditis, & alia huiuſmodi vt cuiq; libet committitis: oportebat potiũ cunctis Epiſcopis vndique in vnum cõgregatis, ſuam cuiq; dioœceſim funiculo diſtributionis circunſcribi, atque ita patriarchæ partem ſuam à vobis aſsignari, aut vos à patriarcha priuari. ¶ Alias præterea de eadem re ſubnectit Epiſtolas, quas nè faſtidio eſſe perſiſtam miſſas faciam. Sed & ad Imperatorem qui Cõſtantinopoli ſinebat epiſcopos degere, nec cogebat eos ad ſuas eccleſias adire, multa etiam cõmemorat: inter quæ ait: Situ oues paſtori committeres, deinde illas quidem derelictas cerneres, illum verò quieti ſuæ ſuisq; cupiditatibus indulgere & ſeruire, dic obſecro, relinqueresnè paſtorẽ impunitum? Non patimur oues pecudes impunè negligi, & patiamur paſtores animarũ impunè ſeipſos paſcere, nõ oues? Quid quæſo apud Deum excuſabimus? Vtinam nè illud nobis exprobretur, omnes quærũt quæ ſua ſunt, nõ quæ Ieſu Chriſti. ¶ Deinde aliã de eadem re ad eundẽ hoc tenore ſubtexit: Si verum eſt quod dici ſolet, qui gregem paſtore priuat, vtriq; periculũ creare, profectò graue ſupplicium manet eum, qui paſtorem arcet ab ouili: debetq; qui paſtor eſt, vſque ad ſanguinem pro grege Chriſti non relinquendo iabores perferre: niſi cùm opus fuerit in ſynodo ſingulis annis ad agendum de rebus neceſſarijs pauliſper abeſſe: quibus cõcluſis celeriter redeũdum illi ſit, ſi crediderit ſe redditurum rationẽ ſummo paſtori Chriſto, & ſi dignus eſt nomine paſtoris. Niſi forte etiã propter neceſsitatem ad vtilitatem animarum

Quarta Epiſtola.

Fragmenta alterius epiſtolæ ad Imperatorẽ data.

animarum pertinentem, ab Imperatore aut à patriarcha ſtatim rediturus vocetur. Quòd ſi aliter epiſcopis aut Imperatori videatur, ſi ue quid ſecùs fiat, minimè ipſe ſequar, neque aſſentiar vllo modo. Neque enim rationem habebit Deus cauſationum noſtrarũ & cupiditatum: ſed rationes repoſcet de veritate, iuſtitia, diuinisque legibus, & ſtatutis. ¶ Ac demum in alia breuiori ſic habet: Memento ſcripturę quę iubet contriſtari potiùs homines quàm Deum, tibi verò Imperator, cur graue videatur iuſtitiam, temperantiã, miſericordiam populis tuis fancire, & inde non modo nullum incõmodum reportare, ſed potiùs operibus bonis conciliare Dei miſericordiam? Quid iuſtius, quàm ſi epiſcopus quiſq; iubeatur, velit, nolit, ad dioœceſim ſuã redire? an non hoc debitum ſoluere tenentur? idque canone ſancitum eſt? Video fuſiùs rem hanc deduxiſſe, quàm cuiquam forte par cenſebitur: haud me tamen prolixi tatis pœnitet.

QVÆSTIO QVARTA, De vinculo & modo quo Epiſcopi & ſacerdotes tenentur ſua bona diſpenſare.

ARTICVLVS. I.

Vtrum Epiſcopo liceat aliquid proprium poſsidere.

QVartã præſentis libri quæſtionem propoſuimus de vinculo & modo, quo ſacerdotes, & præcipuè parœcij, ac potiſsimùm epiſcopi bona Eccleſiaſtica diſpẽſare tenentur. Quæ quidem quæſtio vſque adeò mediũ multumque ancipitem habuit, vt maluerim alios audire qui me ſatis docerent, quàm meam explicare ſententiã. Verùmtamen ea proferam quæ de hac re mediocritatis ſum: alij verò iudices ſunto. Eſt enim res abſtruſa & perplexa, vtrinq; porrò ſuis ſubnixa rationibus ac teſtimonijs. Præterea cognitu perquàm neceſſaria. Primus ergo articulus eſt, vt ordinem Diui Thomæ, non deſeramus, vtrùm Epiſcopo liceat aliquid proprium poſsidere. Eſt enim Chriſti oraculum apud Matthæ. cap. 9. Si vis perfectus eſſe vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni & ſequere me. vbi pauertas voluntaria ad perfectionem requiſita docetur. Epiſcopi autem ſtatũ perfectionis profitentur: ergo non iuſtiùs poſſunt propria poſsidere quàm monachi.

Primũ argumentum.

¶ Secundo Epiſcopi, vt ſuprà ſatis compro batum eſt, & gloſſa habet Lucæ. 10. Apoſtolorum locum tenent: Apoſtolis autem rerum dominium Chriſtus interdixit Matthæi. 10. Nolite enim, inquit, poſsidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis veſtris. Cuius obedientiã Petrus Matthæi. 19. confeſſus eſt: dicens, Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te: ergo epiſcopi nullum poſſunt habere dominium rerum. ¶ Tertiò, Cleros Græcè, vt ad Nepotianum Hieronymus author eſt, & refertur. 12. quæſtio. 1. cano. Cleros. Idem eſt Latinè qd ſors. vnde clerici ideo ſic appellantur, vel qp de ſorte Domini ſunt, vel quod ſors eorum Dominus: cuius autem poſſeſsio Dominus eſt, nihil extra ipſum poſsidere debet. Nam ſi aurum, ſi argentum, ſi poſſeſsionem, ſi variam ſuppellectilem habet, cum iſtis participibus nõ dignatur Dominus pars eius fieri. Hæc ille: ergo videntur epiſcopi rerũ dominio interdicti. ¶ In contrarium eſt cano. Epiſcopi. Concilij Agathen. eadem cauſa & quęſtione: vbi habetur quòd epiſcopi de rebus proprijs, vel acquiſitis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus ſuis ſi voluerint relinquant.

Argumẽ. 2.

Argum. 3. Hieronym.

Concilium Agathenſe.

TItulus præſentis quæſtionis, generalis eſt: quippe quo non diſtinguitur inter Eccleſiaſtica bona atque alia quæ naturali ciuiliq; iure obtinere poteſt epiſcopus. Duo nanque ſunt bonorum genera quæ epiſcopus poſsidet: videlicet alia quę iure, ſeu hæreditario, ſeu donationis, ſeu quouis alio ſæculari, illi obtingunt, atque alia eccleſiaſtica. Et de illis prioris generis nulla eſt ambiguitas, quin proprie ac priuatim illa poſsidere valeant, ſed de poſteriori erit tota rei diſputatio. In hoc ergo primo articulo ſolũ diſputatur, an epiſcoporum ſtatus ſit ſtatus paupertatis ſicuti monachorum: ita vt nequeant proprium poſsidere. Ob idque perſpicua eſt ac facillimæ ſolutionis, quæ vnica concluſione continetur. Epiſcopi quanuis ſtatum perfectionis profiteantur, non tamẽ quẽadmodùm monachi vt abſque ꝓpriouiuere obligentur. Cõcluſio inquam plana eſt & conſtantiſsima: ob id quòd nihil in particulari

Duo bonorũ genera q̃ epiſcopus poſsidet

Cõcluſio reſponſiua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

culari de bonis Ecclesiasticis affirmat. Quare inde potest veritatem fortiri, quòd iure secularis acquisitionis potest episcopis dominium rerum competere. At verò consultò cum D. Thom. est à nobis generaliter asserta. Arbitror nanq; vt in solutione secundi plane quisq; adnotare potest, & artic. sequẽti planiùs fiet, veram etiam illam sensisse de bonis ecclesiasticis, pro ea portione quæ ipsis ratione stipẽdij obtingit. Probatur ergo secundùm istiusmodi generalem sensum.

Probatio

Ad ea quæ sunt supererogationis nemo ni si specialiter se ad illud voto astringat constringitur. Ait enim in Epistola ad Paulinã & Armentarium August. Quia iam voluisti, iam te obstrixisti: & aliud tibi facere nõ licet. Priùs quàm esses voti reus liberũ fuit quòd esses inferior: viuere autem absq; proprio opus est supererogationis nempè non sub præcepti vinculo, sed sub optione consilij comprehensum: vt patet Matthæi. 19. Nam post necessitatem mandatorum, Si vis ad vitam ingredi, adiectum est vt qui velit perfectus esse, omnia quæ habet relinquat vt sequatur Christum: Episcopos autem manifestum est non se eiusmodi voto irretire, quia neque id ad pastorale munus necessarium est: sed satis est vt Christum egregie diligant: ergo Episcopus secundùm leges suæ dignitatis non arcetur quo minùs dominio possit rerum fungi. ¶ Hic nulla emergit dubitandi ratio, sed hoc solum est memoriæ mandãdum quod cùm episcopus religionis votum non emittat, sit vt nec votum faciat peculiare castitatis, præter id quod sacerdotio adiunctum est, neq; votum paupertatis: sed tantùm promittit obedientiam Papæ, fidemque suam huic ecclesiæ, à quo ideo vinculo nisi authoritate ipsius pontificis dissolui nequit. Et ideò quatenus episcopus quisque est, non ei repugnat proprium possidere, non solùm hæreditario vel alio quouis ciuili iure, verùm neq; ecclesiastico. Haud eñ ex parte suæ dignitatis ei repugnat iustum stipendium pro ratione suæ functionis percipere, cuius sit verè dominus, sicut olim erant sacerdotes & Leuitæ: Vtrùm verò tale ecclesiasticum dominium alia ratione sit eis prohibitum: nempè vt nullum in decimarũ portionem habeant quæ sibi prouenit, articulo proximo & subsequenti examinandũ est. Nunc ergo satis sit constituũ, habere dignitatẽ episcopalẽ non esse paupertatis statum, atq; adeo neq; episcopo repugnare habere dominiũ rerum quæ possidet.

Augustin.

Documentũ

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumẽtum negatur propositio illa quòd ad naturam perfectionis aut ad perfectionis statum generaliter & absolute necessaria sit paupertas, sed tantùm est necessaria ad peculiare perfectionis statum religiosorũ. Quod enim ad perfectionem non sit necessaria, iam supra libr. octauo. satis cõstitutũ est: vbi monstrauimꝰ perfectionis rationẽ in copia charitatis cõsistere, ad quam quisque quocunq; statu progredi põt. Ad statum autẽ religiosorum obid est paupertas necessaria quod proficẽtur persici (hoc est) perfectionẽ discere & comparare, cui quidẽ instituto rerum possessioneri est & impedimento. Episcopi autẽ nõ ꝓfitẽtur persici, sed perficere. Quocircà eas debent in charitate radices secisse vt à nullo vento possint inde eradicari: nempe neq; ab amore diuitiarum, quas possident, neq; ab alio quouis humano affectu. Exemplo Gregor. in cuius vita ad Eremitã responsum diuini oraculi refertur, quod plus ipse suam catam quàm suas ille diuitias diligeret. Quare adolescenti nõ dictũ est. Si perfectus es: aut, si vis esse perfector: sed si vis perfectus fieri, vade & vende &c. A Petro verò dũ pastor instituitur nulla exigitur paupertas, sed charitatis culmẽ. ¶ Ad secundum tres applicat D. Thom respõdẽdi modos: vnus est Hieronymi. idemque mysticus: vt sub nomine auri & argenti prohibiti sint prædicatores sapiẽtiæ atq; eloquentiæ huius sæculi inniti. Alius verò est Augustini. in libro. de consensu Euangelistarum: nẽpe vt illud: Nolite possidere, &c. non habeat vim præcepti, sed potiꝰ permissionis. Ac dixisset: Non opus est vobis auro & argento. Permittitur enim vobis tanquã operarijs victũ suscipere. Vnde subdit: Dignus est operarius mercede sua. Nam quod noluit Paul. vt. 1. ad Corinth. 9. refert aliquando vti oblata sustentatione, opus erat supererogationis. Sed tertia respõsio est Chrysost. vt inhibitio illa intelligatur peculiariter facta discipulis dum ad prædicandũ Iudæis mittebantur: tum vt populus ille facilius alliceretur, tum etiã vt ipsi firmiorem haberent fiduciã, quòd diuina subsidia non essent eos defectura. Ex quo ideo neque ipsi neque eorum successores obligantur absq; proprijs sumptibus euangelium prædicare. Quare Paulus, vt secunda ad Corinth. vndecimo. de se meminit, ab alijs ecclesijs stipendia mendicabat, quo posset gratis prædicare Corinthijs

Ad secundũ

Hieronym.

Augustin.

Chrysosto.

Paulus

Corinthijs: quæ ideo aliunde sibi missa iure possidebat. Cõfirmat præterea inde D. Tho. solutionem, nempè posse episcopũ propria possidere, q̃ stultum esset sanctos illos Pontifices Athana. Ambros. & Augu. eiusmodi præceptum sanctitatis fuisse transgressos.

Scrupulus

¶ Duo hic tamen circa hanc solutionem nõ sunt dissimulanda. Vnũ est q̃ solutio neq; vera in totum apparet, neq; argumento satisfaciẽs. Apparet enim negare verè apostolos fuisse professos paupertatem: quod falsum esse ex authoritate ab ipso citata cõstat. Ecce nos reliquimus omnia. Quare nec satisfacit eidẽ authoritati quam in argumento assumpserat. ¶ Ad hoc respondet hic D. Tho. non disputare de Apostolis vtrùm tria vota, vti modò religiosi, emiserint, tanq; religionũ futurarum exemplaria: qd quidem D. Tho. vt lib. 8. vidimus. 2. 7. quæst. 88. artic. 4. concedit: sed modò tantùm de illis differit quatenùs apostoli erant & episcopi, ad quẽ quidem statum non necesse attinet paupertas.

Solutio.

Dubitatio.

¶ Alterũ hic maximè adnotãdum est quod hic affirmare videtur, imò planè affirmat, q̃ potest episcopus habere dominium, non solùm rerum alio iure acquisitarum, verùm sibi pendi, ecclesiastici quod suæ functioni deputatum est. Nam argumentum erat quòd episcopi quatenùs episcopi, hoc est verbi prædicatores, debent esse pauperes. Et responsio est illius negatio. Vnde cum paupertas in negatione dominij cõsistat, & in hoc neget debere esse pauperes quòd possunt functionis suę stipendia possidere, concedit eis illorum dominiũ, paupertati contrarium. Sed de hoc prolixiùs arti. 3. ¶ Vt autem planè solutio tertij intelligatur, notandum est quòd Deus dicitur pars clerici, non vt dicat respectum ad aliam partem ab ipso clerico possessam, sed sicut vnus hæres possidet partem hæreditatis quæ sibi est tota substantia, quæ dicitur pars respectu alterius quæ alteri hæredi obtenit. Exempli gratia: debet clericus contentus esse Deo quem possidet, vt cum illo nihil aliud possideat: non quòd nequeat possidere famam, & honorem, & salutẽ, & aliqua bona tẽporalia, sed q̃ reliqua omnia ad nutũ eius possideat. Itaq; studiũ erga Deum nullatenus per curam aliarum rerum diminuatur. Hoc enim esset secundùm Hieronym. aliquid extra Deum possidere. Qui verò sic Deum possidet, Deus est sua pars: hoc est tota sua possessio respectu reliqui vniuersi, quẽ alijs possidendum relinquit.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm episcopi mortaliter peccent si bona ecclesiastica quæ procurant pauperibus non largiuntur.

NE filum diui Thomæ rumpamus quæritur secundò, vtrùm episcopus mortaliter peccet, si bona ecclesiastica quæ procurat pauperibus non largiatur. Apparet enim Ambrosius id definire inter exponendum illud Lucæ duodecimo. de homine diuite cuius ager vberes attulit fructus. Ait quippe, Nemo ꝓprium dicat quod est commune: plus quàm sufficiat sumptui, violenter obtentum est. Et paulò post, Neque minus est criminis habenti tollere, quàm cum possis & abundas denegare indigentibus: alienum autem violẽter tollere criminale delictũ est: ergo episcopi qui quæ sibi supersunt in pauperes non effundunt, lethaliter delinquunt.

Argum. 1. Ambros.

Secundum.

¶ Secundò super illud Isaiæ. 3. Rapina pauperum in domo vestra, ait Hieronymi glossa quod bona ecclesiastica sunt bona pauperum. Idem ad Dama. 16. quæst. 1. cano. quoniam. quod iam ceu prouerbium vulgi susceptum est: quicũque autem id quod alterius est, vel sibi vsurpat, vel in alios vsus dispendit, mortaliter peccat, atque ad restitutionẽ tenetur: ergo cum episcoporum bona, ecclesiastica sint, fit vt si quæ sibi redundant, aut sibi retinent, aut consanguineis largiuntur, ad restitutionem teneri videantur.

Tertium.

¶ Tertiò. Multò magis sacerdotibus licet de rebus ecclesiæ ea accipere quæ sibi necessaria sunt, q̃ superflua augere. Ait verò in epistola ad Damasum Hiero. & refertur. 1. q. 2. clericos illos cõmodè stipendijs ecclesiæ sustentari, quibus parentum & propinquorũ bona nulla suffragantur: qui autem bonis parentum & opibus proprijs sustentari possunt, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium committunt & incurrunt, Hæc ille. Vnde Apostolus. 1. ad Timo. 5. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & nõ grauetur ecclesia: vt ijs quæ verè viduæ sunt sufficiat: ergo multò est certius tunc episcopos mortaliter delinquere, cùm ea quæ sibi de bonis ecclesiasticis exundãt, pauperibus nõ profundant. ¶ In contrarium est episcoporũ quorundã vsus qui ea quæ supersunt nõ cuncta pauperibus erogant: sed ad ampliandos reditus ecclesiæ, idque (vt apparet) laudabiliter expendunt.

Hieronym.

Universidad de Deusto
Biblioteca

OPeræpretium est in fronte disputationis nostræ textum Diui Thom. in conclusiones distribuere, quas explicationis lucis gratia septẽ numero constituemus. Persistendum autẽ est in ea distinctione inter episcopi bona quæ propriè, puta aut hæreditario, aut alio ciuili iure possidet, & bona ecclesiastica. Est ergo prima conclusio. Proprioru̇ bonorũ, hoc est quod iure secularis episcopi possident, verũ habent dominiũ. Hæc iam suprà art. 1. satis est confirmata ex eo q̃ status episcoporum nõ est paupertatis professio. Quo fit vt ex rerum ipsarum conditione & natura non teneantur iustitiæ lege ea pauperibus, vel alijs erogare, sed & retinere possint, & vt libuerit elargiri.

Prima conclusio.

Secũda conclusio.

¶Secunda conclusio. Quanuis possint in earum dispensatione sicuti seculares ciues peccare, nempe aut propter auaritiam cõtra debitum charitatis eas retinendo, vel indignè prodigẽdo, neminitamen ad restitutionem obligantur. Enimuerò vt. 4. libro, sæpe diximus, vbi iustitia non violatur, nulla inde restitutionis obligatio emergit. ¶Tertia conclusio. Episcopi bonorum ecclesiasticorum sunt dispensatores, vel procuratores. Hoc patet ex verbis Augustini ad Bonifacium Comitem, quæ referuntur. 2. quæst. 1. can. vltimo. Si priuatum possidemus quod nobis sufficiat, non illa bona nostra sunt, sed illorum quorum procurationem gerimus: proprietatem nobis vsurpatione damnabili vindicemus. Hinc fit bona illa optima fide esse ab illis dispensanda, secundum illud primæ ad Corinth. 4. Hic iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Hæc de bonis in communi possessis intelligitur, vt subsequentes declarabunt. ¶Et ideo de eorum distributione subtexitur quarta conclusio. Eiusmodi bona ecclesiastica nõ solũm in vsus pauperum, verum & in diuinum cultum & in ministrorum supplendis necessitatibus sunt expendenda iuxta tenorẽ decreti Simplicij Papæ. 12. quæst. 2. qui ait, De reditibus ecclesiæ vel oblatione fidelium solis episcopis ex his vna portio remittatur. Duæ ecclesiasticis fabricis & erogationi pauperũ pro futuræ à presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur, vltima clericis pro singulorum meritis diuidatur. ¶Quinta conclusio. Vbi distincta sunt bona quę debent in vsum episcopi cedere ab alijs tribus quæ pauperibus ac ministris & cultui addicuntur, si episcopus aliquid de his tribus portionibus retinuerit, non dubium quin contra fidem dispensationis mortaliter delinquat, & ad restitutionem teneatur. Conclusio per legem commutatiuæ iustitiæ innotescit: nam in tali casu verè furtum alienę rei committit.

Tertia conclusio.

Augustin.

Quarta cõclusio.

Simpl. Papa

Quinta cõclusio.

¶Sexta conclusio. De his quæ specialiter vsui episcopi deputata sunt eadem ratio videtur quæ de proprijs bonis: vt scilicet per immoderatum affectum & vsum peccet quidem si immoderata sibi retineat, & alijs non subueniat, sicut requirit debitum charitatis. Corrigendę sunt impressiones quibus deest vltimum hoc verbum. Sicut requirit debitum charitatis. Imò vehementi opinione teneor deesse etiam quod ad restitutionem nõ teneatur. Contra quam dixerat in superiori conclusione: quandoquidem ait, Eadem ratio videtur quæ de proprijs bonis: quorum prodiga consumptio restitutionem non exposcit. ¶Septima conclusio. Si verò non sint prædicta bona distincta, eorum distributio fidei episcopi committitur. Deest etiã in multis impressionibus totum illud. Si verò non sint prædicta bona: in quibus ideo legitur, non subueniat distincta. quare fit litera inintelligibilis. ¶De his ergo indistinctis adhibetur expositio conclusionis: nempe q̃ si in modico distributio, vel deficiat, vel redũdet, potest id quidem fieri absq; bonæ fidei detrimento: Si quidem nequit homo punctum vbiq; virtutis tam certum tenere, quin pro humana conditione in alterutrum vergat extremum. Si verò sit multus excessus, tunc neq; latere potest, neq; à peccato mortali excusari: quoniam tunc bona fides violatur: atque adeò distributiua iustitia. Vnde tres denotantur maculæ infidelis serui, Matthæ. 24. vbi sic legitur: Si dixerit malus seruus in corde suo, moram facit Dominus meus venire: quod pertinet ad diuini iudicij contemptum: & cœperit percutere conseruos suos: quod pertinet ad superbiam: Manducet autem & bibat cum ebriosis: quod pertinet ad luxum, cuius gratia mala fide fit dispẽsatio: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & diuidet eum, scilicet, à societate bonorum: & partem eius ponet cum hypocritis, scilicet, in inferno. Ecce literam Diui Thom. quam in fronte disputationis expediebat ob oculos ponere. Enucleanda verò est in articulo sequenti, vbi inter alia, & argumenta quoque ex Ambrosio & Hieronymo in capite quæstionis proposita dissoluentur.

Sexta conclusio.

Correctio literę S. Tho.

Septima cõclusio.

AR-

ARTICVLVS. III.

Vtrum Episcopi, ac reliqui sacerdotes uerum ac legitimum habeant dominium fructuum ecclesiasticorum qui illos pro sua portione contingunt.

PRęiacta ergo sentẽtia sancti Thom. subsequenter circa singulos eius articulos qui generales sunt mouẽtur singuli in particulari. Et primo circa priorẽ quo disputatum in genere est, vtrũm episcopi possint habere rerũ dominiũ, quæritur in particulari circa sextam conclusionẽ, vtrũm tam ipsi, quàm reliqui sacerdotes verũ legitimumq; habeant dominiũ eorum fructuũ ecclesiasticorũ quise pro sua portione contingunt. Sunt enim innumeræ authoritates quæ à parte negatiua militare videtur. Illæq; in primis sacræ paginę. Nam etsi status clericorum nõ perinde atq; monachorum votũ habeat paupertatis annexũ, saltem corũ quæ ipsis pro clericali functione ministrantur, nihil eis videtur competere, præter victum & vestitum: iuxta verbũ Domini, Dignus est operarius cibo suo. & verbum Pauli. 1. ad Timo. 6. Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti sumus: ceu boues, quod ait alibi, aream triturantes. Quocircà apostoli missi sunt ab prædicandum sine pera, iussi non possidere aurum neq; pecuniã. Atq; eam ob rem in libr. præcedenti sub titulo de simonia monstrauimus, nihil debere clericis, neque ipsi quicquam alio iure posse à plebe pro administratione sacramentorum, & reliquis spiritualibus functionibus percipere, quàm iure sustẽtationis. ¶Secundò accedit huc & sanctorum patrum numerosissima testimoniorũ turba. Nam præter loca Ambrosij, Hieronymi, & Augustini proximè citata, grauissimus Prosper. 12. quæst. 1. cano. expedit. ait, facultates ecclesiæ non esse proprias, sed in communi possideri. Et in concilio Agathẽ. vt illic refertur. cano. episcopi. habetur quòd quicquid de prouisione ecclesiæ fuerit, siue de agris, siue de fructibus, siue de oblationibus, omnia in iure ecclesiæ sunt seruanda. Et Vrbanus Papa ibidem in cano. res. ait, Res ecclesiæ non quasi proprias, sed vt communes, non in alios quàm in præfatos vsus, puta in subsidium pauperum, & ministrorum, & cultus diuini esse dispensandas. Et eadem causa & quæstione, cano. Episcopus. qui est concilij Antiocheni, habetur, quod episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum in omnes qui indigent cum summa reuerentia & honore Dei: participet autem & ipse quibus indiget: si tamen indiget. Et inter Canones Apostolorum est trigesimusnonus, talis: Omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat, & eadem vt Deo contemplante dispensetur: neque illi liceat ex his aliquid omninò contingere, aut parẽtibus proprijs quæ Dei sunt condonare: quòd si pauperes sint, tanquàm pauperibus subministret. Et suprà citatus ad Nepotia. Hieronymus ait, clericorum hæreditatem solum esse Deum, cum quo nihil aliud debent possidere. Et ibidem eâdem causa & quæstione, canon. quia aiunt Imperatores Carolus & Ludouicus: iuxta sanctorum patrum traditiones nouimus res ecclesiæ vota fidelium esse, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum. Et canon. decimiæ. ait Augustin. quod qui decimas dare noluerit, quãti pauperes in locis suis vbi ipse habitat, illo decimas non dãte fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante æterni iudicis tribunal apparebit: quia rem à Deo pauperibus erogatã suis vsibus reseruauit. Quare idem de sacerdotibus censendum erit si illas non dispensauerint. Multã huiusmodi sunt sanctorum loca. Et Hieronymus ad Damasum: & refertur cano. quoniam. 12. quæstione prima. clerici qui secularibus bonis affluunt, non possunt bonis pauperum ali.

Hieronym.

August.

¶In contrarium autem facit textus in cap. vnico. de clerico non residente. vbi habetur. quòd qui diuinis officijs non interfunt, nisi infirmitas seu iusta & rationabilis necessitas, aut euidens ecclesiæ vtilitas releuet, non sunt domini quotidianarum distributionũ: neque faciunt eas suas, sed ad restitutionem sic perceptorum obligantur. Vnde è contrario sensu colligitur quòd residentes verũ dominium earundem distributionum acquirant, atque eadem ratione aliorum ecclesiasticorum fructuum.

QVæstio præsens, vt initio dicebam, nimium ambigua est. Sanè cùm sanctorũ testimonia primo verborũ sonitu diuersè appareant illam definire quàm ratio penitius inspecta videtur permittere. Missa ergo hinc faciamus episcoporum ac sacerdotum bona secularia: de quibus, vt articulo proximo conclusum est, nemo ambigit: sed omnes consentiunt priuato dominio à

sacer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacerdotibus posideri. De ecclesiasticis verò tres vt sæpe numero assolet, versantur opiniones. Vna est Alexandri de Hales grauissimi authoris. 3. part. q. 36. membro. 5. artic. 2. Et Richardi in 4. dist. 45. art. 3. q. 1. qui expresse aiunt fructuũ ecclesiasticorum clericos solùm habere vsum, & non proprietatẽ. Atq; hanc fermè amplexi sunt doctores iuris canonici: vt Archidia. super cap. statutum. §. assessorem. de referip. lib. 6. vbi ait hæreticum esse in iure quod ecclesiasticus acquirat sibi verum dominium fructuum præbendæ, vel ecclesiæ. Cui accedit Panorm. in cap. cùm esses. de testamen. Et Dominicus in. c. præsenti. de offi. ordin. Et, qui non est in postremis habendus, eidẽ opinioni adstipulatur, Tho. Vualdensis tomo. 1. lib. 4. cap. 42. & quatuor subsequentibus. Vbi multis patrum testimonijs videtur sibi constantissime probare nullum penes clericos esse ecclesiasticorum bonorum dominium. Secunda mihi longè minùs opinio est quam hic tenet sanctus Thomas: videlicet, quod illius portionis quæ particulariter applicata est episcopo perinde videtur dominus atque aliorum bonorum quæ seculariter possidet: vt patet in sexta conclusione. Secùs si omnia bona ecclesiæ in communi possiderentur, & eius essent dispositioni mandata, vt patet in tertia, & septima. Eandem opinionem amplectitur Adrian. in 4. in materia, de restitutione. Tertia est Caietani loco præsenti, quam etiam suprà insinuauit, vt lib. præcedenti sub titulo, de decimis, vidimus. Partim enim tenet cũ sancto Thom. nempe quòd regulariter episcopi sint domini sinæ portionis, postquàm facta est bonorum distributio in quatuor partes. Meditatus est tamen eam exceptionem, quòd quando portiò illa quæ ipsos contingit est notabiliter abundans, tunc tenentur duas partes eiusdem portionis in pauperes & fabricam refundere. Et quanuis expresse non affirmet vtrùm teneantur iure charitatis an iustitiæ: tamen sentire videeur quòd teneantur de rigore iustitiæ, sicuti anteà quàm essent diuisa bona. Ex quo fit consequens secundùm eum neutiquã esse verè dominos eiusdem portionis, sicuti non erant tunc totius acerui. ¶ At verò secunda opinio adeò mihi semper ꝓ meo exili iudicio persuasa fuit, vt quandiu ecclesia contrarium non definierit, nescio an de illa decidere possem. Eò potissimùm cùm Sanctus Thom. eam teneat: nèq; vllus eiusdem ordinis pater cõtrarium

Prima opi. Alex. Halẽ. Richardus.

Archid.

Panorm. Dominic.

Th. Vuald.

Secũda opi. S. Thom.

Adrian. Tertia opi. Caieta.

Probãt opi. D. Thom.

expresse dicat. Non quòd clerum, aut certè episcopos ab elecmosynarum vinculo absoluere moliar. Imò quàm eos crediderim eidẽ mandato esse obnoxios, arti. sequẽti expromam. Sed quod vbiq; cuperem vnam quam libet rem suo loco, & iure pro meo modulo collocare. ¶ Ad plenam ergo rei intelligentiã duo statim præ foribus prænotare oportet. Vnum scilicet de diuersis ecclesiæ bonis, atq; alterũ de varijs eius statibus. Hæc enim summoperè rem dilucidat. Et quantũ ad primum, quatuor sunt bonorum temporalium genera quibus fruuntur clerici, vel olim in penu ecclesiastico reponebantur. Prima videlicet erant quæ Christifideles in primordijs ecclesiæ in commune conferebant, vt inde tam clerici quàm pauperes alerentur. De quo ritu Actuum. 4. scriptum est, non fuisse quenquam egentem inter illos. Nam quotquot possessiones agrorum aut domorũ habebant, vendentes offerebant pretia eorum quę vendebãt, & exponebãt ante pedes apostolorum. Diuidebantur autẽ singulis prout cuique opus erat. Et quanuis illud institutum Hierosolymis ortum habuerit: inualuit mos tamẽ inde in Christianismo vt partem saltem bonorum in cœtum clericorum eodem fine Christiani conferrent, neque possessiones venderentur, sed permanerent in ecclesia. Ait enim Melchiades Papa in can. futuram. 12. q. 1. quòd cùm apostoli futurã ecclesiam in gentibus præuidissent, idcircò prædia in Iudæa minimè sunt adepti, sed pretia tantummodò ad fouendas gentes. At verò cùm ecclesia succresceret, omnes, vt maximè de Constantino Cæsare constat, non solùm pretia, sed possessiones ecclesiæ conferebant. Et Vrbanus cano. statim proximo: Videtes, inquit, summi sacerdotes plus vtilitatis posse conferre si hæreditates & agros quos vendebant ecclesijs quibus præsidebant episcopi traderent, eò quòd ex sumptibus eorum tam præsentibus quàm futuris temporibus plura, & elegantiora ministrare possent fidelibus communem vitam ducentibus, quàm ex pretio ipsorum, cœperunt prędia & agros quos vendere solebant matricibus ecclesijs tradere, & ex sumptibus earum viuere. Hæc ille. Forsan enim tunc nondum per totam ecclesiam inoleuerat tam exacta decimarum solutio, sed illis fortè distributionibus contentus erat clerus, parcissimè tunc viuens. Alia sunt bona quæ postmodùm offerri etiam ecclesiæ cœpe-

Quatuor bonorũ tẽpora liũ genera quibus clerici fruuntur

Melchiades Papa.

Vrbanus.

cœperunt: non solùm in fabricæ, aut pauperum subsidium, sed tanquàm stipendium alicuius perpetuæ capellaniæ. Imo verò fortè præcisè ad hoc tantùm onus: quæ quidẽ in ecclesijs nunc collegialibus dicuntur anniuersaria quorum institutiones extant: in quibus nullius oneris habetur mentio, aut fabricæ, aut pauperum, sed solius anniuersariæ, memoriæ perpetuò celebrandę. Quibus adiunguntur & quæ episcopalibus sedibus denotata sunt: nempe castra & vasalli: de quibus articu. 5. redibit sermo. Tertium genus bonorum ecclesiasticorum est quotidianæ pitantiæ & oblationes, vel pro sacris celebrãdis, vel quę ad pedem altaris fiunt. Quartum denique idque solennissimum est decimarum quota iuri clericorum addicta: vt habetur cano. decimas. 16. quæstio. 1. & alijs illic pluribus. Et extrà. de decimis. per totum.

Documenti.

¶ Secundo & id quoq; meminisse opus est, quòd nascens clericorum ecclesia, cœpit in communi viuere: in quo vitæ instituto nonnihil temporis adoleuit. Ille enim erat decẽtissimus eorum status si perdurare posset: vt patet ex Canon. Clementis. Dilectissimis. & Canon. citato Vrbani, Videntes. & canon. Scimus. & multis alijs. 12. quæstio. 1. Nam cùm paucitas tunc existeret clericorum & ecclesiarum, poterant sic commodè viuere. Imò & in multis ecclesijs cathedralibus etiã nunc specimen aliquod eiusdem vitæ communis retinetur. Quando autem omnia erant in communi, tunc facultati & potestati episcopi tanquàm legitimi distributoris erant mancipata, vt clero & fabricæ, & pauperibus secundùm cuiusque necessitatem illa distribueret: eaque etiam sibi quibus egeret perciperet: vt habetur Cano. citato, episcopus, duodecima quæstione prima. Vbi legitur quòd Episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum ergà omnes qui indigent, cum omni reuerentia & timore Dei. Et canon. statim proximo, Præcipimus, qui est inter canones Apostolorum, habetur quòd si animæ Episcopo traditæ sunt, multo magis oportet eum curam de pecunijs agere: ita vt potestate eius indigentibus omnia dispensentur. Idemque continet cano. citatus trigesimus nonus eorundem Apostolorum. At verò exacto paulò plus clericorum numero, vix illa communis vita tolerari poterat. Vnde tempore iam Augustini in lite erat, & sub iudice, vtrũ deberent sacerdotes initiari, nisi qui vellent in communi viuere. Quoniam vt primo articulo definitum est, eorum institutum id necessario non exigit. Sane cùm paupertatis votum non habeat annexum: neque verò obedientiæ, quam non quisquæ in domo sua præstare episcopo possit. Vnde idem Augustin. vt citatur eãdem causa. 12. quæst. prima. cano. certè. fatetur de se statuisse, nullum ordinare clericum, nisi qui secum vellet manere: aut si vellet à proposito recedere, illi clericatum tollere. Sed ecce, inquit, in conspectu Dei & vestro muto consilium. Qui volunt habere aliquid proprium quibus nõ sufficit Deus & ecclesia eius, maneant vbi volunt, & vbi possunt: non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas, &c. Cùm autem clerici non cum suo capite vitam cõmunem degerent, cœperunt episcopi infideliter communia illi distribuere. Quare videntes Pontifices non posse vitam retineri communem, facta bonorum ecclesiæ partitione, in quatuor portiones singulas singulis addixerunt. Episcopo, scilicet, vnam, reliquo verò clerò alteram, & fabricæ necessitatique ecclesiæ tertiam, ac denique quartam pauperibus. Idque fieri cœpit circa annum Domini quadringẽtesimum septuagesimũ: nempe in confinibus temporum Hieronymi, & Augustini. Tunc enim sedit Simplicius Papa, cuius est ille can. de reditibus. 12. quæst. 2. vbi hæc habetur diuisio. Et post viginti annos sedit Gelasius, cuius sunt canones, Vobis enim. &, Quatuor quibus eadem diuisio confirmatur, & posteà anno ferè sexcẽtesimo sedit Grego. cuius sunt canones, cognouimus. &, mos, quibus eadem refertur partitio. Hæc tempora eò denotauerim vt sententiæ quæ de hac re Augustin. & Hieronym. extant de tempore illo, intelligantur quando in communi viuebatur, omniaque erant sub episcopi dispensatione. ¶ His præmeditatis ad quæstionem tribus conclusionibus respõdetur. Prima est. Si quæ modò alicubi extant illius generis bona quæ Christianus populus in subsidium pauperum offerebat, certum est neq; illa neq; eorum fructus posse vel ab episcopo, vel à clero in totum vsurpari: sed lege iustitiæ debere distribui: quæ si non distribuantur, ille qui distributionem omittit, ad restitutionẽ tenetur. Libro enim quarto declarauimus iuxta verbum sancti Tho. 2-2. q. 62. art. 1. quòd qui ex debito distributionem omittit, illicò fit lege commutatiuę iustitię restitutionis reus. Idẽ & quidẽ certiùs

Clement. Vrbanus.

Quando bona ecclesiæ possidebant in communi et epm per tenebat eorum dispensatio.

Partitio bonorũ ecclesiæ facta est anno Domini quadringẽtesimo septuagesimo

Prima conclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

certiùs asserendum est de bonis quæ hospitalibus sunt mancipata. Et hic est vnus verus sensus quintæ conclusionis sancti Thomæ. Quocirca si quippiam bonorum istorum reperiatur episcopi vsurpasse, suæq; applicuisse sedi, ambigi non potest quin ipsa cum fructibus restituere teneantur. Hæc tamen censura limites præsentis negotij exit. Vbi enim contraria iustitia non constat, ille qui bona fide possidet, ab omni restitutione est liber. Quanuis nonnulla sit suspicio quòd castra, & villæ, & aliæ ecclesiarum possessiones fortasse aliquo respectu pauperum fuerint ecclesiæ tributa. *Secunda cõclusio.* ¶ Secunda conclusio ad rem magis pertinens: Prædia, & castra, & vniuersę possessiones, siue episcopali sedi siue canonico collegio siue cuiuis alij præbendę ecclesiasticæ annexæ, non trãseunt in absolutum dominium episcopi neq; sacerdotis præbendam possidentis: sed tantum sunt earundem possessionum administratores. *Probatio cõclusionis.* Probatur cõclusio. Quia illa neq; vendere, neq; alienare possunt nisi de consensu episcopi & capituli, atq; eorum quorum interest: imò sæpe nisi Romanæ sedis accedente consensu: idque in bonum & in perpetuitatem ecclesiæ. Hic est sensus canonis Bonifacij. 12. q. 2. Nulli liceat ignorare, Omne quod Domino consecratur, sanctum sanctorum erit Domino, & ad ius pertinet sacerdotii, propter quod inexcusabilis erit omnis qui illud à Domino vel ecclesia aufert, vastat, inuadit, &c. Et 12. q. 1. can. expedit. ait, Prosper facultates ecclesiæ non proprias, sed communes esse. Vnde eãdem causa & quæstione, cano, multi. & 16. q. 1. cano. possessiones. & per totam quęstionem: & extrà. de reb. eccle. non alienan. arctissimè cauetur earum alienatio. *Explicatio proximæ conclusionis.* Hæc cõclusio intelligitur de quibuscunque bonis quomodocunq; ab ecclesia possessis: seu ratione anniuersariæ capellaniæ seu cuiuscũq; alius clericalis obsequij. Res est clarissima: & de istis in vno sensu intelligenda venit cõclusio tertia sancti Thomæ. *Tertia conclusio.* Nam de duobus primis nil restat disputandum. ¶ Tertia conclusio. Fructuum ex possessionibus prouenientium, quæ ratione alicuius obsequij clericalis annexæ sunt ecclesię: nempe anniuersarij, aut capellaniæ, clerici pro sua quisque portione sunt vere domini, sicuti & quotidianarum pitantiarum quæ illis pro Missis, vel alijs diuinis exequijs offeruntur. Et hic erit vnus sensus sextæ conclusionis Sancti Thom. Conclusionem hanc nescio qui insiciari potest. Enimuerò si eleemosynarũ quæ pauperibus erogantur dominium acquirũt pauperes, non est cur dubitetur qui & eleemosynarum quæ fiunt sacerdotibus fiant & ipsi domini. Eo potissimùm quod, vt dictum est, nullum fuscepérint paupertatis votum. Dominia nanque, vt libro. 4. diximus, non alio æquiori titulo transferuntur quàm libera voluntate transferentis: sed qui eleemosynam pro Missa celebranda, vel pro exequijs mortuorum largitur, liberrime pro illo spirituali obsequio confert: ergo clericum in vero dominio constituit. Neque vllo pacto refert temporales ne sint tales eleemosynæ & quotidianæ, an verò perpetuæ: scilicet, fructus prædiorum & possessionum quæ pro talibus obsequijs mãcipatæ sunt clero absq; vlla pauperum ratione, aut ecclesiæ fabricæ. *Secunda pr.* ¶ Item stipendia quæ magistratibus ciuilibus pro suis laboribus dantur, vt iudicibus, prætoribus, quin verò, & regibus, & alijs dominis, vere transeũt in ipsorum dominium: ergo, & illa quę clericis pro suis obsequijs & muneribus erogantur: cùm ipsi multò pretiosiùs reipublicæ seruiant. *Obiectio.* ¶ Quod si arguas, spiritualia non esse vendibilia, iam tibi superiori lib. responsum est posse clericos ad sui sustentationem stipendia suscipere, & iura quæ sibi pro mortuorum exequijs & alijs officijs stata sunt percipere, atq; adeò eorum dominium acquirere. *Solutio.* ¶ Ex his colligitur quarta conclusio de episcopis. Quòd si castra & prædia quæ habent, de quibus arti. 5. dicturi sumus, constet illis non esse adiudicata sub conditione & modo, vt pauperes alant, sed absolutè ad deferendum eorum sedi honorem & authoritatem: quanuis collatores crediderint beneficos eosdem fore Antistites in pauperes, nihilo minùs fructuũ earundem possessionum sunt veri, ac legitimi domini: neque contra rigorem iustitiæ faciunt quomodocunque illas dispendant. Et in hoc sensu etiam verificatur eadem sexta conclusio sancti Thom. Et probatur. *Probatio.* Quoniam si eiusmodi possessiones dono illis datæ sunt absq; vlla conditione & oneris vinculo, nisi quod maneant in perpetua possessione succedentium in sede, nulla est ratio iustitiæ quæ illis prohibeat esse annuorum fructuum dominos. ¶ Contra hæc profectò nescio quis firma aliqua ratione reclamare possit. De decimis autem tempora distinguenda sunt. Nam de illo quo pro indiuiso possidebantur, & sicubi nunc temporis eo modo

Quinta cõclusio. cõ modo possidentur statuitur. Quinta cõclusio. Tunc non erat penes episcopum ita plenum dominiũ quin distribuere partẽ pauperibus teneretur: sicuti & suam clero, & fabricæ suam. Hæc fuit septima conclusio diui Thomæ. Nihilo minùs ambiguitate non caret, vtrùm totum decimarum dominium esset tunc penes clerum, an pars penes pauperes. Itaq; tam æquum ius pauperes haberent ad partem suam tanquàm verè illius domini, quàm clerus ad suam, an potiùs totum dominium esset penes clerum, cum illo tamen onere, vt vel misericordię iure, vel etiam iustitiæ, tenerẽter illis dare partem. Et quantum conijcio, communis opinio priorẽ modum tenere cogitat. Tum quòd tanta fructuum copia non censetur soli clero esse addicta: tum quòd diuisio quæ postea facta fuit attestari videtur, partem semper fuisse pauperum. *Decimarũ dominiũ an ita earũ partitionem sortiẽtur vt penes clerum esse debeat.* At verò re oculatiùs inspecta, posterior modus non solùm est multò credibilior, verùm, vt arbitror, certissimus: nempe quòd dominium nõ erat, nisi penes clerum. *Prima ratio proximæ assertionis.* Atq; huius prima ratio hæc est quę ex superiori libr. colligitur. Decimarum finis alius non fuit quàm ecclesiarum seruitium, sacrorumque ac sacramentorum administratio. Hoc enim sublato quòd ecclesiæ nõ essent, profectò nullæ essent populo imperatę decimę. Atqui eadem ratio inde confirmatur q̃ ea de causa exiguntur à populo euangelico decimæ, quo à Mosaico: illic autem, vt Numer. 18. constat, solùm soluebantur Leuitis & sacerdotibus, neque alia ratione quàm ob ministerium templi: atque illius legis instar taxata est ab ecclesia decimarum quotatnẽpe quòd ecclesiæ nostræ ministri excellentiores sunt antiquis, vt ait sanctus Thomas 2. 2. q. 77. ar. 1. vbi nullam assignat rationem pauperum. Hinc ergo planè colligitur decimarum dominium penes clerum etiam tũc fuisse. Nisi dicas nullum habuisse dominum præter Deum: quod profectò falsum est: *Confirmatio* quia Deo non nisi clericis conferuntur, & pro eorum obsequio. *Secundò.* ¶ Secundò ad idem arguitur. Ius petendi decimas, vt omnium est vna cõfessio, ius ecclesiasticum est: quod ideo penes solos sacerdotes existit: non autem penes pauperes. Imò, vt suprà diximus, neq; ipsi quantuncunque inopes ab earum solutione liberantur: nullum ergo vnquàm penes pauperes fuit decimarum dominium. ¶ Accedit huc tertio inuincibile argumentum. ¶ Quòd si intentio ecclesiæ tũc temporis fuisset pauperes in partem dominij decimarum mittere, profectò non solùm signata esset illis sua quota, verùm neq; episcopo fuisset eius solutio commissa. Imò populo præciperetur vt singuli ex suis decimis partẽ adimerent, quam pauperibus elargirentur. Sicuti in antiqua lege, vt libro superiori vidimus, quilibet separabat decimas pro peregrinis. Quidnam enim opus erat id quod verè erat pauperum, nempe cuius ipsi erant domini, episcopo committere vt illis refunderet? Nunquid non spiritus sanctus cuius nutu regebatur ecclesia bene nouerat non ita multos fere Antistites qui fideles essent futuri dispẽsatores? Quid ergo illis alienum committeretur? *Postremũ* ¶ Accedit deniq; quòd eleemosynarum ratio, alia est à decimarum. Illa enim, vt eleemosynæ vox testatur, tota est posita in misericordia: cùm decimarum solutionem ipsissima iustitia exigat.

Corollariũ. ¶ Ex his ergo fit consequens, decimarum dominium penes clerum semper fuisse, perinde atq; in antiqua lege fuit penes Leuitas. Nam cùm neq; alio paupertatis voto sint sacerdotes nostri impediti, neque eis minores, imò multò maiores, si vigilanter seruiant, labores incumbant, nõ est cur non perinde atq; illi efficiantur suorum stipendiorum domini. Attamen cùm tunc clerus nõ esset multùm numerosus, & in communi viuens paucis esset contentus, quàm æquissimum erat, vt pauperes pro sua facultate alerent: & ideo tenebatur episcopus illam facere distributionem. *Dubitatio* ¶ Sed adhuc non sedatur animus quo minùs scisciteur quo ad id iure tenerentur: iustitiæ ne an misericordiæ. Ex vna enim *Rõ dubitãdi.* parte videtur nomen distributionis iustitiæ legem insinuare, ex altera vero, si dominium penes clerum erat, non apparet qua iustitia pauperibus deberentur, sed sola misericordiæ: quæ solet etiam sub reatu mortalis delicti obligare. Enimuerò lex iustitiæ tunc solùm locum habet quando aut alienum possides, vt apparet in furto, aut sub ea suscepisti fide vt reddas, vt apparet in mutuo: quorum neutrum locum habere in præsentiarũ videtur. *Responsio.* Respondetur ergo quòd radix illius distributionis ex misericordia profecta est, non ex iustitiæ debito. Nec parum hoc scire refert, vt in subsequentibus liquebit. Sed tamen quia de superfluo eleemosynam dare præceptum etiam est misericordię, vt. 2. 2. q. 32. author est D. Thom. & clericorum collegijs superfluere tunc decimarum quota vi *D. Thom.*

deba-

Universidad de Deusto
Biblioteca

debatur, adiunctum præceptum creditor, vt sacri canones docere videntur, vt illo modo fieret distributio nulla pro tunc designata quota pauperibus. At quia præceptum semper intra limites misericordiæ cõtinebatur, vehementer suspicor, libenterq; crederem q omissio pro tunc eiusdem distributionis nõ obligabat ad restitutionem. Et ne videar primus id asserere, non modo Adrianus astruere videtur, verùm & mihi Sanctus Thom. in præsentiarum insinuare. Nam cùm in quinta conclusione asseruisset quòd vbi distincta sunt bona & sua singulis adiudicata, si episcopus quod alienę sortis est sibi surripiat, non solùm mortaliter peccat, verùm ad restitutionem teneatur: in explicatione tamen septimæ, quæ vbi non sunt distincta loquitur, primùm ait, quòd modicus defectus nõ creat culpam: secundò quanuis grandiorem defectum culpæ attribuat mortali, tamen de restitutione nullum adiecit verbũ. Quod quidem etsi Caietan. nescio quo aliorsum diuertat, certo tamen crediderim consultò de restitutione subticuisse: eò quòd vbi bona indistincta sunt, solum præceptum misericordię agnouit: non autem iustitiæ. Sicuti vbi portio aliqua hospitalibus adiudicata est, aut fabricę, aut aliter pauperibus. ¶ Sexta cõclusio ad quam presens disputatio festinabat, tandẽ constituitur. Post factam ecclesiasticarum fructuum diuisionem episcopus vere est dominus portionis quæ sibi contigit: neque vllo iustitiæ vinculo quicquam illius pauperibus aut cuiuis alteri debet. Conclusionem hanc, vt suprà dicere cœperam, non eo animo affirmauerim, vt ad minores eleemosynas eos crediderim obligari, quàm qui in diuersa sunt opinione, vt articulo sequenti patebit. Sed quò legitimũ ius ab eo quod legitimum non est pro meo captu discernam. Est autem contra duas non nihilo differentes opiniones asserenda: primùm videlicet contra primam recitatarum Alexandri & quorundam iurisconsultorum, qui hæreticum in iure arbitrãtur vllum penes clericos esse ecclesiasticorum fructuum dominium. Deinde contra tertiam Caietan. qui opinionem Diui Thom. moderatus, excipit casum vbi decimarum copia exuberans est. Et primùm quòd hæc fuerit sancti Thom. opinio, clarissimè ex sexta eius cõclusione constat, quæ fermè idem est quæ hęc nostra: quippe vbi ait: De his quæ specialiter episcopi vsui deputata sunt, eadem esse videtur ratio quæ de proprijs bonis vt illic declarauimus. Et vt articu. 6. vt in solutione tertij adnotauimus, cùm arguitum esset episcopos, saltem quantum ad stipendia suarum functionum, debere esse voto pauperes, id negauit, ac perinde cõcesit eorum habere proprium dominiũ, quod voto paupertatis opponitur. At verò nõ est sola D. Tho. authoritas, quauis sola esse posset quæ hanc opinionem persuadeat.

Adrianus.

Sexta conclusio.

¶ Arguitur ergo primò cõtra primã opinionẽ quæ omne prorsus eiusmodi dominium denegat, ex ipsa iuris diuisione. Diuidere nãq; ecclesiasticos fructus in quatuor partes, nihil aliud effingi potest fuisse quã suę cuilibet dominiũ adiudicare: ergo sicut reliquus clerus dominiũ habet suæ partis, & fabrica suæ, & pauperes suæ (vbi designata est) ita & eps habebit suę. Nam profectò discrimẽ excogitari nequit vllum. Sed probatur antecedẽs. Et eñ quia ecclesia, vt dicebamus, more & vsu experiebatur epos in distributione fidẽ frangere, abstulit eis distribuendi arbitrium: & ideò ne plus iusto caperent, cõsignata est illis portio qua viuerent: atq; adeo suo dominio addicta, sicuti & suæ singulis aliorum. Et ita tenet glossa super cap. duo sunt. 12. q. 1. Et facit ad id. c. peruenit. extrà. de fideiussoribus. vbi præcipitur de beneficiorum fructibus satisfieri clerici creditoribus: quòd si nõ essent fructuum domini, non præciperetur.

Prima ratio cõtra primã opinionẽ negatẽ epũs dominium fuæ portionis.

Glossa.

Secunda rõ

¶ Secundò arguitur. Si per illam diuisionem non esset episcopo suæ portionis dominũ adscriptum: sed perinde teneretur eandem distribuere, atque anteà totum, frustranea profectò esset diuisio. Cùm ergo non frustrà facta sit, sed vt cuique sua certa esset portio, manifestè colligitur perinde ei applicatum esse dominium suæ sortis, ac reliquis dominia suarum. Vnde in cap. citato. vobis enim 12. quæstio. 2. eisdem verbis explicatur episcopi portio atque aliorum. Ait enim Gelasius: Antistes, de quatuor portionibus vnam sibi tollat, aliam clericis pro suo iudicio & electione dispertiat, tertiam pauperibus, fabricæ verò quartam. Quid ergo est, sibi tollat, quàm sua sit? sicuti & reliquæ aliorũ. Vnde posteà successu temporis factum est, vt episcopo prorsus fuerit ademptа distributio, sed ex ipso cumulo fabrica suam partem capit, & clerus suam. ¶ Tertio arguitur. In cunctis reipublicæ magistratibus creandis illa semper habetur ratio, vt stipendia eis discernantur iusta, quorum porrò domini fiunt. Cùm ergo episcopatus inter omnes tam

Gelasius.

Tertiarõ

tam ciuiles quàm ecclesiasticos præstantissimus sanè sit, ac maximè necessarius, iniquissima esset eius conditio, si non eodẽ iure episcopo decretũ esset stipendiũ cuius verè esset dominus. Neq; obstat q̃ sit ipe pater pauperũ. Necessitudo enim hæc eam illi obligationem adiungit, quẽadmodum articulo ꝓximo explicabim⁹, vt in pauperes sit de sua substantia præ sęcularibus diuitibus beneficus & misericors. Nam & diuites huius sęculi, vt ait Paul tenentur etiam in pauperes esse benefici: de suo tamẽ. Quin verò si in similitudine persistere volumus, pater etiam omnium quæ tribuit filijs, verè dominꝰ est.

Quarta ratio ad idem.

¶ Quartò, idque porrò vehementissimè, arguitur. Si vera est opinio omninò negantiũ episcopis ecclesiasticorũ fructuũ dominiũ, cõsequens subinde fit (quod ipsi liberè fatẽtur) nullam eis certam partẽ esse applicatã, sed tantùm indultum vt pro ratione sui status fructibus victitent: quicquid autẽ supererit rigore iustitiæ, tanquàm veris dominis, egenis conferant: hoc autẽ consequens profectò incredibile est. Faç enim quartã partẽ fructuum episcopi attributam, decem milia ducatorum valere. Et quæro an totam summam possit suis vsibus insumere? Concedis fortè vbi pro ratiõe sui status illud fuerit necessarium: sin minùs, non potest, nisi quantum est ei necessarium. Quòd autẽ solutio hæc consistere non possit, probatur. Primũ non cõstituis certam regulã per quã debeat status decentia iudicari: nam si regula sit, ecclesiæ amplitudo & maiestas, profectò illa non est certa: nam solet aliqua ecclesia esse magnæ autoritatis, ac numerosissimi populi, quæ tamen non ita est prouentuũ temporalium diues: atq; alia multò minoris auctoritatis, longè tamen ditior. Quapropter episcopus qui ditior est, non est cur non possit ampliorem alere familiam, & maiores facere sumptus. Ecquis enim renuat, quin episcopi Hispaniæ possint splendidiorem domum sustentare, q̃ Itali? quippe qui bis & ter decuplo locupletiores habent ecclesias. Si autẽ decentia status pro ratione fructuũ æstimari debeat, profectò neq; illa est satis fida regula: nam posset vice versa ecclesia esse tam paruę auctoritatis, vt nõ requireret in episcopo maiorem, etsi ditior esset. Sed hoc admisso neq; inde pòt haberi certitudo. Nã quis debet sumptus quos Episcopus potest facere admetiri? Etenim si dicas ad prudentiã boni viri id esse deferendum, inter bonos & prudẽtes est opinionum varietas. Exempli gratia de Episcopo Salmantino forsan quis prudẽs satis iudicabit vt sumptus faciat quatuor millium ducatorum, & alius concedet ei sex, & alius octo. Cuinam ergo sententiæ debet episcopus stare? ¶ Imò quod euidentius est argumẽtum, demus secundùm omnes prudentes posse consumere octo milia: quare si habeat duodecim, satis est vt in mẽdicos quatuor milia effundat. Forsan vult pciùs viuere, & non expendere nisi sex milia. Tunc vtrum illa duo milia quę supersunt teneatur de iustitia dare pauperibus? Si negatiuè respondeꝛis, iam illum concedis habere plenum dominiũ octo millium ducatorũ q̃ ad suum statum sunt necessarij, atq; adeò si voluerit fraudare genium suum, illam super stitem quotam poterit pro suo libito expendere, vel in consanguineos, vel in alios licitos vsus citra scandalum: quod nos probare contendimus. ¶ Si verò respondeꝛis quòd dũ non consumit nisi sex milia, reliqua duo debet de iustitia pauperibus: eadem ratione affirmare perrexeris quòd si ex octo milib⁹ quæ expendere in proprios vsus licitè poterat, non vult, quia parcissimus est, expendere nisi quatuor, continuò debet pauperibus reliqua quatuor: etsi nõ vult expendere nisi duo, debet reliqua sex. Ex quo consequitur, episcopum respectu suorum bonorũ nihil aliud esse quàm cõuiuam sedentẽ ad alienã mensam, cui tantũ comedere licet quantum libuerit, sed nihil amplius percipere: quod profectò nescio quis quantum ad rigorẽ iustitiæ concesserit. Nam de officio misericordiæ nihil modò loquimur. Porrò enim si ecclesia cũ bona in quatuor partes diuisit, hoc facere cogitasset, non illam præstitisset prudentiam, quã certum est instinctu Spiritus sancti habuisse: nam legem iustitiæ quæ constitutissima esse debet, ambiguo reliquisset vt pote in humano arbitrio, quod maximè est variabile. ¶ Sed ecce aduersariorũ Achilles. Populus Christianus ad nihil ampliùs sacerdotibus tenetur q̃ illos alere ac sustẽtare: ergo non aliter illis debuit prouideri q̃ ne cessaria caperet: reliqua verò pauperibus rederent. At verò illatio hæc fallacissima est: nam etsi nihil plus eis debeatur q̃ sustentatio, tamẽ ratio prudentiæ exigebat vt certũ stipendium arbitrio ecclesię illis ad eandem sustentationẽ destinaretur: porrò cuius esset veri domini, vt illis neq; liberũ sit quantũ libuerit capere, neq; rursus inquieta conscię-

Cõfirmatio

Obiectio ad aduersariorũ.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia metum incutiat an plus capiant, q̃ sibi cõgruat. Sic enim res habet in republic ciuili. Nil inquã amplius publicis magistratibus, nempe senatoribus, ac iudicibus, quin vero regibus debetur q̃ sustentatio pro ratione & obsequio quod reipublicæ impendunt: & tamẽ singulis decreta sunt præscriptaque certa stipendia: alias enim nõ esset bona prouidentia. ¶ Quinto arguitur. Si episcopis omnẽ admittur ecclesiasticorũ fructuũ dominium, eadem ratione & reliquis sacerdotib⁹ & toti clero admittendum erit: quod profectò nemo audet dicere. Imo Caieta hic reliquos sacerdotes fatetur habere verũ dominiũ, nec teneri de iustitia sua distribuere bona. Quod tamẽ eadem sit ratio, patet: quoniã non est cur episcopus vilioris hac parte sit conditionis q̃ reliqui parœciani sacerdotes, atq; alij aliarum dignitatum. Eo vel maximè q̃ sua eis quarta addicta est, sicut reliquis suæ. ¶ Item vix percipere illorum possum opinionem. Aiunt enim episcopos nõ esse dominos suæ portionis: nihilominus satis esse vt quartã partẽ dent pauperibus. Quid ergo vbi pauperes suam habet quartã? Imo si nõ habeant, cui non ex toto cumulo illa quarta succedatur, vt antè quã fieret diuisio, sed ex sola episcopi portione. Adde q̃ iam aliarum trium faciunt cum dñm. ¶ Sed aiunt: Creduntur episcopi fortè pauperum sibi applicuisse. At verò hoc non ita certa ratione constat. Imo (quod non crediderim ratione vacare) cũ illi quarta pars pauperum, fundamẽtum vt suprà diximus, nõ habuerit in decimarum iustitia, sed tantùm in misericordia: vt pote quia ipsarum cumulus superfluere censebatur, fortasse in alia ecclesiastica beneficia mutata est: & ideo disperijt. Est em̃ hoc ad istorum intellectum apprime obseruandum, q̃ alere ex decimis pauperes, nõ est ius diuinum, neq; naturale, sed merum ecclesiasticum positiuũ, idque misericordiæ: ob idq; ecclesia potest illud variare. Nam pauperes naturali ac diuino iure alia via sunt præter decimas sustentandi. Ad cuius quidẽ coniecturam accedit quòd præter fortè episcopi, & fabricæ, & clericorũ, videmus plures alias à decimarum aceruo decisas: vt sunt sacerdotia quæ appellant præstimonia: quæ quidẽ multò maior pars est, quã quæ episcopũ cõtingit. Nã esse plurimũ consueuit tertia pars totius aceruj: quæ quidẽ beneficia nulla extat memoria qua fuerint ratione instituta: sed suspicari solet (nã certa cõiectatio nulla est) q̃ ad alendos pauperes in studio fuerit destinata. Etenim quid aliud in ecclesia isti facere teneantur, nõ legitur. Vnde coniectura fit q̃ illic fuerit portio pauperũ assumpta. Imò verò forsan etsi sub prætextu studij fuerint illæ præbendæ institutæ, suspicione minimè caret, nõ aliam habuisse radicẽ, q̃ quòd exuberatibus ecclesiasticis ꝓuentibus ambitio humana ad illos anhelauit, & sedẽ apostolicã improbitatibus deuicit, vt illas prębõdas ex decimarũ trunco amputaret. Præterea iam in Hispania & alijs ꝓuincijs bõa portio ꝓ regibus excipitur. Nõ ergo est cur iã modo totũ onus alendi pauperes ex fructibus ecclesiasticis, quantũ ad rigorẽ iustitiæ attinet, in episcopos reijciatur. Quamuis suauissimo, eidẽq; peculiari misericordiæ onere, non sint exonerandi. ¶ Postremò denique & quod rem concludat argumẽtum contra aduersum opinionem informatur aduersus restitutionem ad quã illi aiunt episcopos teneri, si quid quid illis supereſt, pauperib⁹ nõ restituant. Qui enim dicunt rigore iustitiæ, tanq̃ veris dominis, pauperibus id deberi, subsequenter dicere coguntur q̃ aliter sacẽtes ad restitutionẽ teneantur. Quod autẽ cõsequens ineptè, atq; vt bona venia dixerim, inaniter concedatur, arguitur. Valeat verbi gratia, vt dicebamus, Salmãticus Episcopatus quo quarta parte quæ sibi sorte obtigit decẽ milia ducatorũ, quorum sex ad suã sustentationẽ secundũ suam dignitatẽ necessaria sunt. Et fac reliqua quatuor quæ pauperibus debebat, illis præsenti anno subtraxisse, & in alios prodegisse ꝓprios vsus: Tunc anno subsequenti vnde restituet? Nam sex pro sua sustentatione indiget, & alia quę supererunt quatuor, pauperum sunt: nihil ergo habet vnde restituat. In summa, Siqdquid episcopo quotãis supra necessarium redũdat, pauperũ lege iustitiæ est, vnde quæso episcopus, qd pauperibus semel ademit postea restituet? Nisi forsan alia habuerit bõa patrimonialia: aut nisi dicas debere de parte sibi necessaria suum fraudantẽ genium illa q̃ pauperibus debet abscindere: quod non est cõcessu dignũ. Porrò ergo opinio hæc nullatenùs videtur rationi cõsona. ¶ Ex his dilucidè euadit alia quæstio: videlicet vtrũ illi quibus Episcopus sua bõa fuerit male elargitꝰ siue consanguinei fuerint, siue alij extranei, ad restitutionẽ teneantur. Illi nanq; qui episcopum non faciunt dñm, id quidem affirmant: nisi illi tanquàm pauperes illa receperint.

Suffragũ ad oppositorũ.

Opinio ratio

Postrema ratio.

Episcopus bõa suæ portionis prodigens ad restitutionem minimè tenetur, neq; illi quibus sunt collata.

rint. Attamen si Episcopi verè sunt dñi, vt ꝓbatum est, quãuis contra præceptũ misericordię, exiguitate & nimia parcitate eleemosynarum mortaliter delinquant, & sua bona aliter ꝓfundant, etiã in malos vsus, verè dominia trãsmittũt. Quocirca qui illa recipiũt, ad restitutionem minimè tenentur. Atq; idẽ ante nos sensit Adrian. Et patet exemplum. Dum enim quis cuipiam in extrema necessitate cõstituto succurrere prætermittens, id quod illi prębere tenebatur, alteri diuiti prodigè contulit, neq; ipse neque ille qui recipit vllatenùs sit restituendi reus. ¶ Restat ergo examinanda Caieta. opinio quam suprà dixim⁹ medium tenere locum. Vtitur eiñ hac distinctione: nempè quòd dum reditus Episcopales aut tenues sunt tantumq̃; sufficiẽtes episcopo, aut mediocres, ita vt sint parum abundantes, nõ tenetur de iustitia illos distribuere. Sed omninò inquit iudicandũ est tunc de istis ac prębendis aliorum clericorum, quæ ad ipsorum sustentationem deputatæ sunt. Atq; hactenùs videtur tenere cum Sancto Tho. videlicet quod perinde illorum bonorum sunt episcopi verè domini vt aliorum quæ sunt sibi ꝓpria. Quando verò huiusmodi fructus supra id quod eis necessarium est, multum redundant, tenentur, inquit, etiam quotam quæ sibi obtingit, in tres partes diuidere, quarum vnam largiatur fabricæ, atque alteram pauperibus: liquidem clerici iam habent suam. Probatio eius est duplex. Prior, quòd tunc in sapientis animum cadere non potest, quòd tanti fructus episcopo sint assignati pro sua sustentatiõe: & ideo fabrica & pauperes nõ sunt, inquit, fraudandi m sua quota. Posterior verò ratio est, quam tetigerat ia. quæst. 77. artic. 1. vbi censuit decimã partẽ fructũ longè illã ꝓportionẽ excedere, qua se habẽt clerici ad Christianũ populum: quippe qui vix sint quadragesima eius pars. ¶ At verò opinionem hanc in primis Caieta. ex diuo Thom. elicere nequiuit: quippe qui in. 6. conclusione simpliciter ait, de his q̃ episcopi vsui sunt deputata, eandẽ videri rationẽ quæ de propijs bonis. Et D. Anto. 3. parte, titu. 20. ca. 8 idem simpliciter sentit. Quin verò hæc opinio Caieta. noua est, quę ꝓter ipsum neminem habuit auctorem. Siquidem omnes in altero duorũ extremorum simpliciter persistant: nẽpe aut q̃ episcopi nullum habeant dominium, aut q̃ suę portionis simpliciter dominio fungantur. Prętereà diuersa Caieta. immiscet in hac opinione. Primũ enim ex eo solum q̃ fructus episcopi sint multũ abundantes, videtur colligere q̃ teneatur illos in fabricam & pauperes dispertiri. In ratione autem qua id probat aliorsum diuertit: nempe quòd fabrica & pauperes nõ sunt defraudandi à suis partibus: nimirũ insinuans, fabricam tũc & pauperes nullas habuisse partes. Quò ergo perspicuè cõtra ipsum arguamus, interrogatur ab illo quomodò intelligat fructus episcopi esse nimiũ abundantes. Aut enim intelligit q̃ eius quota maior sit quã quarta: nẽpe quia fabrica & pauperes nullã habẽt portionẽ, vt ratio eius insinuat: & tunc ratio quæ illum cogit & fabricæ & pauperibus ꝓspicere, non est q̃ fructus eius nimiũ abundent, sed q̃ præsumatur portiones fabricæ & pauperũ sibi inique applicuisse: cuius tamẽ nõ inde semper coniectura cõperta fit. Nam forsan portio pauperũ, vt suprà diximus, in aliud beneficiũ fuerit mutata: aut fortasse canonici sibi surripuerũt: aut fortasse fabricę & pauperibus aliter fuerit ꝓuisum. Hoc autẽ accidentariũ est ad ꝓpositum. Si autẽ intelligat eiusmodi fructus nimium esse abundantes, nõ ratione diuisiõis: nempè q̃ maiorẽ quotã habeat q̃ deberet: sed quia ecclesia ipsa est pinguis, & ideo portio episcopi crescit sicut aliæ portiones: tũc grauare potiùs episcopũ quàm clerũ vt de sua portione rigore iustitiæ debeat ꝓuidere fabricæ aut pauperibus magis q̃ alij clerici, nulla persuadet ratio. Nã id quod accidentarium est, nõ mutat substãtiã iustitiæ: q̃ autem fructus vno anno sint benigniores, alio verò maligniores, aut quòd vna ecclesia sit alia pinguior aut exilior: poterit quidem augere aut minuere vim præcepti misericordiæ, si plus minúsue superfluit: non autẽ rationẽ iustitiæ: Ecclesia nanq; non fecit diuisionem ex futura varietate pendentẽ, sed absolutè dedit episcopo quartã, quidquid in futuro foret euentu: & ideo vbi pinguiores sunt decimæ, pinguior etiã est episcopatus: & pluris episcopus secundũ suam decentiã indiget. Quocirca, vt ad priorẽ rõnẽ Caieta. respodeamus, negatur hoc nõ posse cadere in sapientis animum. ¶ Secũdo arguitur. Si eiusmodi fructũ exuberantia iustitiam mutaret, sequeretur q̃ etiã si pauperes haberent suam portionẽ & fabricam suam, nihilominùs de iustitia episcopꝰ teneretur de sua illis portione cõferre: Imò verò si postquã semel eis contulit, id quoque quod restat esset superfluens,

Primũ argumentum in Caietã.

Secũdum argumentum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fluens, eadem lex iustitiæ cogeret vt iterum daret: & sic relabendum esset in primã opinionem, quæ omne Episcopo dominiũ denegat: sed asserit quidquid illi supereſt, de iustitia deberi pauperibus. Quare profectò illa media opinio Caietæ grauius sustineri potest, quàm prima. ¶ Ad secundũ autẽ argumentum Caietæ in hoc persistentis q decimarum quota exuberans sit respectu proportionis quam clerus habet ad reliquũ populum, partim libr. 9. sub tit. de deci. partim nunc, proximè responsum est. Vellẽ enim ab illis qui hoc opinantur cõsiderari q cũ in illo tã numeroso populo qui iustum faciebat regnũ non nisi vnicũ esset templum in quo nec sacramẽta gratiã cõferentia administrabantur, neq; corpus sanguisq; Dei adorabatur, & nihilominùs duodecima gentis pars eius seruitio erat mancipata, decimaq; pars fructuũ non in subsidium pauperũ, sed libere tanq̃ eius stipendiũ addictæ: cur in nostra sacrosancta religione in qua tam innumera sunt tẽpla, & in quibus tam longe excellentius Deus colitur, excessus existimabitur si tot sint episcopi, eaq; dignitate & autoritate viuant, tam amplusq; nutriatur clerus qui non tantũ administrandis sacramentis, curæque animarum gerendæ sufficiat, verũ ecclesijs assistendo cantãdoq; seruiant. Tolle maiestatem illam sacerdotum in cathedralibus reliquisq; ecclesijs, illosq; cantus qui sine sacerdotũ numero modulatus esse neqt: & animo perspice quo loco haberetur Christiana religio. Quòd si talis religionis apparatus necessarius est, profectò neq; decimarũ quota superfluit: Eò vel maxime q, vt proximè dicebamus, tantæ iam portiones ad sæculares titulos sint inde successę. Fateor equidem, vt illic dicebam, tum in ordinatione sacerdotum, tum etiam in sacerdotiorum præbendarumq; ꝓuisione, quàm maxime abusus patere. Attamen si pro rei dignitate secundumq; diuina iura hæc fierent, ipsiq; ministri loca sua fideliter tenerent, atq; in pauperes essent misericordes, nulla fieret occasio reliqua aduersus decimarũ quotã & nõnullas ecclesiarũ diuitias obmurmurandi.

¶ Per hæc rursum quæstio dissoluitur, quæ ad me aliquãdo perlata est. Sunt enim multa bona ecclesiastica in titulũ sæculare tranſmutata: vt patet de regijs tertijs. Quin verò totę decimæ aliquarũ ecclesiarũ: vt patet de tẽplariorum bonis & multis alijs q̃ illustribus dominis adiudicata sunt, ac iure successionis à sæcularibus possidentur. Dubitari ergo potest an illa de iustitia sint pauperib⁹ pro sua portione obnoxia. Sed est responsio negatiua. Nam totũ ius qd pauperes ad decimas habent est positiuũ & ecclesiasticũ, super quo Papa dispensare potest: & ideo cũ ratione aliqua bona ecclesiastica sæculari titulo adscribit, libera relinquit.

Bona ecclesiastica in titulũ sæculi rem trãslata pauperibus nullatenùs sunt obnoxia.

PRO solutione autem argumentorũ: nẽpe autoritatem sanctorũ quas vim magnã ostentate prima facie fateor. Notãdũ est primò quòd cùm auaritia, vt alijs diximus, altera sit iustitiæ contraria, quæ proprie furtũ & rapina nominatur, altera vero liberalitati, sanctis patribus illa familiaris est Hyperbole, vt auaritiam contra liberalitaiẽ ac misericordiã, quæ est erga pauperes exercenda, rapinæ etiam nomine denotent: propterea quòd in necessitate omnia cõmunia censeant quo ad vsum. Idq; non tantùm in clero: verùm etiam in sæculari populo. Quãuis de hac re acerbius merito fugillent clericos, ac potissimũ episcopos, vt articulo proximo videbitur: eo quòd eleemosynarũ prę cepto arctiùs perstringuntur. Quare hoc genus rapinæ, restitutionis vinculum minimè secum affert. Item notandũ, multa apud sanctos patres reperiri dicta de statu clericorũ in cõmuni viuctium, quæ tempori factæ diuisionis non cõgruunt, multaq; alia quæ cõsilia duntaxat sunt, licèt illa sint emphasi exaggerata vt formã paę seruent præceptorũ.

Ad primũ argumentũ.

¶ Per hęc ergo argumenta dissoluuntur. Nã vt ab authoritate Ambrosij exordiamur, in fronte præcedentis articuli citata, & distinc. 47. canon. Sicut hi, quę rem plurimùm eluci dat, qua ait: Proprium nemo dicat, quod est commune: manifestum est non propriè de clericis aut episcopis loqui, sed generaliter, vti ait diuus Thom. de omni Christiana familia. Ad quemcunq; enim auarũ ait. Quid propria dicis quæ in hunc mundũ non attulisti? Ad omnes ergo subdit: Proprijũ nemo dicat, quod est, comune: Plus quàm sufficiat sumptui, violenter obtentum est. Cuius simile ait Hieronymus, vt refertur. 42 canon. hospitalem. Aliena, inquit, rapere conuincitur qui vltra necessaria retinere probatur. Erat enim illorum sanctorum idioma, vt quidquid superflueret, commune cẽferent, quantum ad vsum. ¶ Quocirca id etiam quod in secundo argumento eiusdem articuli citatum est, ex eodem Hieronym. super illud Isaiæ: Rapina pauperum in domo vestra

Duplex modus auaritiæ apud sacros doctores

ve stra: videlicet quòd bona ecclesiastica sũt pauperũ, propemodùm de sæcularibus etiã dixisset: nam verbum Prophetæ de omnib⁹ intelligitur qui eleemosynas subtrahũt, quã do erogare debent. Quanuis alia sit glossa quam D. Thom. insinuat: nempe quòd nomine pauperum non solùm sæculares pauperes veniant, verùm & clerici ipsi. Vnde sicuti dum in cõmuni Episcopi cum suis viuebant necessaria sibi capere poterant, ita dum facta est diuisio, de qua Hierony. non loquebatur, episcopus dominiũ acquirit suę portionis, sicut & reliquus clerus suarum sortiũ ¶ Similiter respondendum est ad ea quæ in fronte præsentis articuli nos obiecimus.

S. Thomas.

Ad primum nanque respondetur verbum domini, Dignus est operarius mercede sua, aut cibo suo: non tollere quin possit episcopus dominium acquirere illius portionis q̃ arbitrio ecclesię pro eius sustentatione taxatur. Verbum autẽ Pauli quòd habentes alimenta & quibus tegamur cõtenti simus, nõ de clericis tantũ, sed vniuersaliter de omnibus etiam sæcularibus intelligitur. Loquitur enim illic contra diuites huius sæculi. Ad allud autẽ quòd Apostoli sine per amissi fũt

Ad secundũ

suprà responsum est. ¶ Ad secundum, nempe ad auctoritatem Prosperi, cano. expedit, 12. quæst. 1. videlicet facultates ecclesiæ nõ esse proprias, sed in cõmuni possideri: & ad similes conones eiusdẽ causæ & quæstionis respondetur intelligi quantum ad possessiones, quas, vt dictum est, neq; distrahi neque alienari licet nisi in bonum ecclesię. Quòd si intelligatur de fructibus, vt loqui videtur canon. episcopi, vt scilicet quòd quidquid de ꝓuisione ecclesiæ fuerit, siue de agris, siue de fructibus, siue de oblationib⁹, omnia iure ecclesiæ sunt seruanda: referendum est ad tempus quo clerici in cõmuni viuebãt. De quo

Ad Augus.

etiam loquuntur canones, res. & episcopos. ¶ Dictum autem August. quod est ad Bonifaci. comitem, & citatur. 12. quæst. 1. ca. fin. Profectò etsi ad ecclesiasticos illud applicet, etiam ad sæculares propemodùm attinere sentit. Nam induxit in illa epistola misericordiæ præceptum, quo singuli quæ ꝓpria possident, cõmunia quantum ad vsum facere debent: sed quia loquebatur illic contra Donatistas, qui cõquerebantur bonis suis multari, ait, quòd si ad ecclesiam reuerti voluerint, omnia illis fierent cõmunia, etiam illa q̃ priuatim Ecclesia possidet. Quod autẽ ipse ait in can. decimæ. 16. quæst. 1. nempè quòd qui decimas non soluit pauperes enecat, ad tempus referendum est quo in cõmuni viuebatur. Tunc enim decimis pauperes tam sæculares, quàm clerici alebantur. ¶ Postrema auctoritas Hierony. ad Damasum, quæ refertur. 16. quæst. 1. ca. quoniã. singulare in risconsultis negotium facesset, vtrum nõ solùm Episcopi, verùm alij clerici qui bonis paternis aut alio ciuili iure acquisitis abundãt, possint de bonis Ecclesiasticis viuere. Ait quippe illic Hierony. clericos qui sæcularibus bonis affluunt non posse bonis pauperum ali. Imò sacrilegium cõmittere, & per abusionem talium iudicium manducare & bibere. Cuius simile habetur in can. clericos & can. pastor Ecclesiæ. 1. quæst. 2. Est autem apud Panor. dubium quartũ. quæst. 4. in libello suarum quęstionum. Sed profectò nõ erat quæstio digna tam longa disputatione: quandoquidem vniuersalis Ecclesię vsus illam affirmatiue decidit. Præterquam q̃ & rationes & canones eandem sententiam confirmant. Enimuerò cùm Ecclesiasticæ præbendæ ceu stipendia sint Ecclesiasticarum functionum, nil obstat quo minùs clericos, etsi aliunde valeant vitam ducere, possint, vt ait Paul. tanquàm triturãtes boues de area pasci. Vnde. 1. q. 2. ex cõcilio Agathen. can. clerici. habetur sine exceptione, q̃ clerici omnes qui Ecclesię fideliter vigilanterq; deseruiunt, stipendia sanctis laboribus debita consequantur: iuxta verbũ Apostoli, Qui spiritualia seminat, nõ est magnum si temporalia metat. Et iure permittitur vt sacerdos propria bona possit, si libuerit, hæredibus relinquere, & de Euãgelio viuere. Imò sic habet vsus. Quare Episcopi debent illa quæ ad sua patrimonia pertinent scribere, vt habẽ can. manifesta. & can. sint manifestę. 12. quæst. 1. vbi permittitur vt eis si libuerit liceat ea suis agnatis ac necessarijs relinquere. Accedit & diuisio facta in capit. quatuor. & de reditibus. vbi absq; discrimine Episcopo adiudicata est quarta pars.

Panormita. Clerici aliũ de idoneum habẽtes uictũ possunt de bonis Ecclesiasticis uiuere.

Concilium Agathense.

¶ Duabus ergo solutionibus, licèt Panorm. plures congerat, dicti canones sunt cõtenti. Prima est quam D. Thom. articul. 7. reddit: nempè dicta illa Hierony. intelligi in extrema pauperum necessitate. Cùm enim tunc etiam sæculares teneãtur quidquid possunt elargiri: multò ęquiùs Episcopi patrimonijs pollentes debent ecclesiastica pauperibus impertiri. Altera forsan est solutio quæ colligitur ex dicto ca. sacerdos. 1. quæst. 2. et ex

Gemina sõlutio citati canonis. D. Thomæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ca.illi autē.12.q.1.nēpe quòd Hiero.loquebatur de illo ecclesiæ statu quādo clerici in communi viuentes omnia sua bona in vnū acerui conferebāt. Dabatur enim eis optio vt vel bona quę habebant parentibus suisq; necessarijs relinquerent, & de ecclesiæ fructibus cum reliquis pauperibus vitam ducerent, aut si mallent, sua retinerent quæ illis sufficerent: sed tamen sumptui parcerent eorum quæ in communi possidebantur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum singulari iure teneantur Episcopi præ Sæcularibus diuitibus ad eleemosynarum subsidium.

POstquàm de dominio ecclesiasticorum fructuum visum est, sequitur vt de eleemosynarū iure quo episcopi tenētur, quartus subdatur articulus. Arguitur enim quòd nō arctiùs ecclesiastici teneātur quā sæculares: nam si perinde veri sunt suorum fructuum domini ac sæculares suorum, nulla superesse videtur ratio quæ illos arctiùs perstringat quàm sæculares. ¶ Secundò: Officium misericordię extra extremam necessitatem non obligat nisi de superfluo: sunt autem multi sæculares diuites, quibus affluētiora sunt bona, plusq; suo statui superfluentia q̄ episcopis: ergo non ipsi in vniuersum districtiori eleemosynarum iure tenentur. ¶ In contrarium autem est quod episcopi peculiariter sunt patres pauperum. Vnde ad Nepotianū Hieronym. Hierony. quod refertur. 12.quæst.2. Gloria episcopi est, pauperum opibus prouidere: ignominia sacerdotis est, proprijs studere diuitijs.

1. Argumē.

Secundum

Hieronym.

HActenùs de rigore iustitiæ loquuti sumus: secūdùm quem pro captu nostro aliud censere nequiuimus, quàm quòd episcopi suæ sint portionis domini. Nā propter nullum misericordiæ opus veritas iustitiæ, aut neganda est, aut occultanda: sed nihil hominus, vt illic dicebam, nō erat nobis animus in eadem confirmanda veritate, episcoporum, sacerdotumq; conscientias eousque eleuare vt maligniores sint, cordisq; durioris in pauperes. Imò vero, vt meum de hac re iudicium expromam, lōgè eos vrgentius, si id mihi authoritatis arrogaretur, astringerem, quàm multi alij quos vidi alteram opinionem sequutos. Conueni inquam multos tenentes, episcopos non esse dominos, sed de iustitia quidquid eis exundat debere pauperibus: nihilominus satis esse asseuerantes si sextam aut quartā partem egenis largiantur. Imò audias aliquos qui prælatum habē tem centū milia ducatorū, satisfecisse existiment si sex aut decem milia tribuat: quod p fectò ego mihi pfitasum habebo nunquàm. ¶ Tribus ergo conclusionibus ad quæstionem respondetur. Prima est quæ ex superiori articulo subinfertur. Neq; episcopus neq; sacerdotum vllus illius portiōis quę sibi cōtingit, ea iustitiæ lege ad eleemosynas obligatur, vt si quas omiserit, ad restitutionē teneatur. Enimuerò si verum est quòd per celebrem ecclesiæ diuisionem adiudicatā eis est suæ portionis absolutū dominium, non alio iure tenentur de illa ad eleemosynas q̄ de alijs bonis: vt sexta nostra conclusione, quam etiam mōstrauimus esse Sancti Tho. adnotatum à nobis est. Exceptus hinc tamē censendus est semper casus quo vehementi suspicione laboratur, episcopum aliqua bona seu fabricæ seu hospitalibus aut alia ratione pauperibus consignata, sibi applicuisse. Tunc enim certum est, iustitiæ lege ad restitutionem teneri. Extra tamen eiusmodi casus liberi sunt ab illa distributionis forma & vinculo, quo dum in cōmuni viuebāt tenebantur. atq; adeò nullo cōstringuntur iustitiæ præcepto. ¶ Secunda conclusio. Mandato misericordiæ quo vniuersi, vti. 22.q.32 autor est S. Thom. & grauium Theologorum pleriq;, ad eleemosynas coguntur, episcopi inter omnes Christianos, ac subinde inter omnes mortales arctissimè perstringuntur. Conclusio hæc multis nominibus cōprobatur. Primū, vt modò dicebō, q̄ episcopi esse tenentur viduis fauore & auxilio ceu mariti, orphanis tanquā patres, ac denique vniuersis mendicis & inopibus singulare præsidium ac suffugium. Enimuero cùm virtutum cultus animarumq; subinde salus sæpenumero in rerum temporalium egestate periclitetur: qua ratione Salomon, vt diuitiarum abundantiam, sic & rerum inopiam metuebat: & Episcopi pastores sint animarum, non modo verbo & exemplo pascere, promouereq; gregem tenentur, verūm & reipsa indigis suppetias ferre. Viduarū enim honestas ac virginum pudor, rei familiaris penuria vehementer arietatur: & famem patientes, furandi, peierandi, decipiendi, multaque id genus incōmoda intentandi periculis sunt expositi. Quibus cauendis Antistites pro

Prima conclusio.

Probatio.

Secunda conclusio.

Primæ ratio conclusio.

Secunda ratio

tes pro suā quisq; facultate prospicere vigilantissimè debent. ¶ Secundò accedit quòd quānuis propter collabentem clericorū vitam facta sit illa diuisio, qua cuique sua portio adiudicata est, nihilominùs episcopi exuere non debent antiquam illam ecclesiæ pulchritudinem, quæ in subsidio pauperum elucebat: nimirum quando Apostoli diaconorum ministerio tam impense viduarum, orphanorum, indigentium q̄ curam gerebāt. Neque vero debent prorsus de memoria delere ecclesiasticos fructus spirituales esse gratiaq; diuini cultus, & peculiariter in honorem Christi impensos: cui tā cordi fuit pauperes suæ familiæ cōmendare, ac potissimū pastoribus quibus illam fidenter cōmisit.

Tertia rō.

¶ Tertiò accedit huc quòd caput ipsum præcepti misericordiæ, nempè rerum redundātia & superfluitas, cęteris paribus, multò maior est aut esse debet in episcopis quàm in sęcularibus. Primùm enim frugalius viuere debent multoq; cum minori pompa quàm diuites huius mundi. Neque enim conuiuiorū splendor & lautities illis est licita, neq; alius domesticus apparatus. Nam, vt ait Hieronymus, de altario illis viuere fas est, non luxuriari. Præterea cùm vxorib⁹ careant, eximio inde sumptu eripiuntur, quo mariti premūtur. Atque adeò cùm neque proles habeant quibus debeant maioricatus instituere, aut aliter in perpetuum prouidere, non alios debent habere filios quàm pauperes neque cō sanguineis aliter prouidere quàm pauperibus. Haud enim his debet erogare quibus sua sufficiunt: vt habetur cano. pastor Eccle siæ. 12.quæstio. 1. ¶ Quanuis documentum hoc non summo rigore intelligendum est, sed grano salis, hoc est naturali æquitate cōdiendum. Haud enim, vbi scandalum caueri potest, vitio est prorsus vertendum si episcopus qui pingui ecclesiæ præfectus est consanguineos anteà indigos quadam victus mediocritate honestet: non pro sua tantùm vita, sed pro suis successoribus in perpetuū. Non inquam vt locupletia creet primogenitorum iura, sed vt quadantenus statum illi mutare possint, vt absque necessitate deinceps vitam ducāt. Si enim qui viginti aut eo plura, imò qui decem vel quindecim habet ducatorum milia quartam partem in pauperes & pios vsus erogauerit: pfectò ab omnibus censebitur suo debito fecisse satis. Etsi tertiam in tales vsus dispēsauerit, nihil ab eo ampliùs, quantum ad cauendam culpā res attinet desiderabitur. Cùm ergo residuū absque vllo scandalo possit licitè in proprios vsus consumere, cur non ei licebit ex reliqs sumptibus tantillum quotannis adimere, vt possit honestam sustentationem, eādemque perpetuam alicui cōsanguineo relinquere? Sed fateor scandalū attentè semper esse cauēdum. Quod tunc vtique cauebitur dum subditi amplas pro eius facultate viderint Antistitem eleemosynas pfundere, & quod dat cōsanguineo de suis proprijs sumptibus succidere: neque verò ipsum eousque locupletare vt de humilimo statu ad illustrē subleuet. Hoc igitur non quòd superbis & ambitiosis velim indultum iri, dixerim, sed vt qđ mihi rei veritas offert, non diffitear.

Moderatis proximę accedentibus.

¶ Tertia conclusio. Præceptum hoc eleemosynarū quo Episcopi perstringūtur, nō pōt vniuersim sedm quartā aut qntā maiorē aut minorē aliquotam partem existimari: sed secundum iudicium prudentum, pensata, tum prouentuum quantitate, tum & pauperum indigentia, ac temporum calamitate. Conclusio cunctis liquida fiet, qui rationem præcepti misericordiæ fuerint perscrutati. Est enim vt de superfluo fiat. superfluum autem respectu status tam possidentis quàm indigentis venit existimandum. Exempli gratia: sunt Itali Episcopi, qui cum decimas nō habeant vix habent vnde viuere queant. Illis ergo nullus aut perquàm exiguus iniiciēdus est scrupulus, si eleemosynas non faciāt. Imò & præter illos sunt etiam qui quanuis decimis fruātur, prouenium illis tamē adeò tenues & malignæ, vt si sextam aut minorē partem in pauperes refundant, satis sint secisse cēnsendi. Qui autē duo triāve milia ducatorum, & eò ampliùs habent, profectò nisi vel quintam vel saltem sextam partem distribuant, non debent existimare, se abundè præceptum compleuisse. Quorum autē reditus viginti aut triginta milia exuperant, pfectò maiorē deberet elargiri partē. Hæc autem exēpli gratia dicta sint: nam & temporum calamitas, vt dicebam, & pauperum frequentia rigorem potest augere præcepti. Quod autem de episcopis dictum est, id de reliquis etiam sacerdotibus suo gradu intelligendum: ac de ijs præsertim quibus animarum cura incumbit: atque adeo de religiosorum monasterijs, quibus prouentus redundant. ¶ Quocirca non debent episcopi ob id securiùs pacare conscientias, si in eleemosynis erogādis remissiores sint, quòd vin

Explanatur conclusio.

culo iustitiæ ad restitutionem non teneantur: satis se proinde facturos arbitrantes, si in mortis articulo sacramenta pœnitentiæ eiusmodi culpas abluant. Nam cùm etiam præceptum misericordiæ, de quo præfati sumus, sub reatu mortalis criminis obliget, inde satis debet exterreri, vt fidem Deo suo illæsam seruent. Præterquàm quòd quanuis lex eos iustitiæ ad restitutionem nõ obliget, debent profectò eorum confessarij, tam durante vita quàm in mortis articulo, eis quos pauperum negligentes nouerint, per modum sacramentalis satisfactionis largisi mas eleemosynas imponere, vt eodem propemodum res incidat ac si lege iustitię ad restitutionem tenerentur.

Modus eleemosynarum Deograt issimus.

¶ Modus autem eleemosynarum Christo gratissimus est, vt in præsentes pauperes sint diuites benigni. Non quidem inficias ierim quin vbi hospitalia extructa non sunt, laudabile Episcopo sit eorum fabricis vacare: atque adeò ecclesiarum ruinas reficere. Attamen quòd vt suum nomen perpetuò celebret, in ædificijs ampliandis & perornandis ea insumat, quibus præsentibus pauperibus succurri posset ne famæ perirent, non solùm vanum, sed profectò perniciosum & Christo ingratissimum est. Quòd enim ait, Pauperes semper habebitis vobiscum: id moniti auribus exhibet, vt curanos eorum pauperum angat qui nobiscum sunt, futuris enim miseris per futuros Deus misericordes prospiciet.

¶ Atque ex his argumentorum solutio colligitur, quæ in vertice quæstionis proposita sunt. ¶ Ad primum nanque respondetur quòd etsi lege iustitiæ non magis Episcopi vinciantur quàm diuites sæculares, tenentur tamen strictiori misericordiæ nexu.

Ad secundũ argumentũ.

¶ Ad secundùm autem respondetur, quòd etsi accidere possit vt laicus præ nimia diuitiarum exuberantia vrgentius ad eleemosynas obligetur quàm Episcopus: tamen Episcopi cæteris paribus ratiõe sui status pressiùs ac vehementiùs vrgentur.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm Ecclesiastico statui condecens sit inter alias possessiones castra, uasallos que, ac iurisdictionem ciuilem habere.

QVONIAm articulo 3. inter alia Ecclesiastica bona de oppidis meminimus, non ab re fuerit de hoc possessionum genere articulum quintum adhibere. apparet nanque Ecclesiasticis Antistitibus atque alijs dignitatibus minime cõgruere castra & oppida possidere aut vassallos ciuili iurisdictione gubernandos. Primùm quòd Ecclesiastici status, spiritualis est, atque adeò Christi obsequio totus mancipatus: ciuilis autẽ status totus est sæcularis, atque in rebus temporalibus positus, vbi plurimum iniquitatis cõmiscetur. Quare vt lux & tenebræ, differre videntur. Ait autem Paulus. 2. ad Corint. 6. Quæ participatio iustitiæ cũ iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autẽ conuentio Christi ad Belial? ¶ Secundò: Ecclesiasticus ordo in secessu potissimùm silẽtioq; contemplationis positus est: ciuilis autem litibus, fraudibus, atq; alijs id genus negotiorum turbinibus expositus, quibus ne cesse est Antistitũ mentes à sua quiete sæpe numerò deturbari. Eò potissimũ quod causæ sanguinis in illo foro agitantur: quibus ne se cruẽtet omnis clericus prohibetur: nõ ergo illis cõgruit eiusmodi turbulẽtis rebus præesse, sed illa omnia posthabere.

Primũ argumentum.

Paulus.

Argumẽ. 2.

¶ Tertiũ de prisco more antiquę legis sumitur argumentũ. Leuitis nanq; nulla possessionum sors consignata fuit, sed solum decimarum subsidium. ¶ Sed & de Christi exemplo quartũ adhibetur. Nam, vt lib. 4. sub titulo de dominio, dicebamus: & super cap. primum Matthæi, latiùs cõmõstrauimus, nullum ipse sæculare regnum huius mundi accepit, sed tantùm fuit rex regni cœlorum. In res autẽ tẽporales ea fuit præcisè, quatenus homo, potestate cõtentus, vt in ordine ad finem redẽptionis quando ad eundem finem opùs esset quibúsuis tẽporalibus vteretur. Id qđ ille significauit, vbi dixit: Regnũ meũ non est de hoc mundo. Et vbi Luc. 12. petenti vt inter se & fratrẽ iudicaret, respondit: Quis me cõstituit iudicẽ aut diuisorẽ super vos? Et alibi sæpe: ergo neq; suos administros ciuilis iurisdictio decet. ¶ Quintò: Eiusmodi iurisdictio & sæcularis in vassallos potestas ad superbũ fastũ & mũdi extollentiam episcopos exagitat, q̃ humilitati ac modestię qua illos Christus instituit è diametro aduersantur: secũdũ illud eius admonitum, Matth. 20. Scitis qa principes gentiũ dominantur eorũ: & qui maiores sunt potestatẽ exercent,

Argum. 3.

Argumẽ. 4.

Syluester. Constantinus.

Argumẽ. 5.

cent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicũq; voluerit inter vos maior fieri sit veller minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Non ergo ecclesiasticis dignitatibus decorũ est, sed pluribus indecorum eiusmodi sæcularibus iurisdictionibus splendescere: multoque minùs conuenire videtur religiosis monasterijs per quorum ingressum seculo renuntiatur, omnesq; sæculares pompæ post terga relinquũtur. ¶ Sextò demum arguitur. Crues illi sunt præsidibꝰ in causis ciuilibus & criminalibus committendi, à quibus decentiùs gubernentur. Seculares autem non possunt in eiusmodi causis per ecclesiasticos ritè & rectè gubernari. Tum quòd illos non decet ciuilibus legibus esse imbutos, tum præsertim quòd illa authoritate non pollent vt subditi sint terrori, qui ad arcendam humanam audaciam perquàm necessarius est. Imò vsq; adeò videtur precariò in rebus ciuilibus præsidere vt despicietes eos subditi ad regias curias suas causas deuoluant. Qua ratione admonet in Timotheo nos Paulus vt nemo militãs Deo implicet se negotijs sæcularibus. Et Christus duobus gladijs fuit contentus qui essẽt distincti: & sicut in cœlo, ita & in terra voluit duo esse luminaria: nempe authoritatem sacram Pontificum, & regalem potestatem: vt habetur. 96. d. can. duo. haud ergo expedit ciuilem iurisdictionem cum ecclesiastica commisceri. ¶ In contrarium est Christianorum vsus à Syluestri & Cõstantini sęculo per sanctissimos patres atque orthodoxos Cæsares & reges approbatissimus, per quem constat non solùm primam ecclesiæ sedem, verùm & alias inferiores eiusmodi dotationibus esse decoratas: in quibus permulti habentur vassalli, non solùm episcopis, verùm & monasteriorum abbatibus subiecti.

Argumẽ. 6

Paulus.

Duo quæstionis mẽbra.

QVæstionem hanc non solùm quia præsens tractatio eam exigebat hic attexere statuimus, verùm quia hisce diebus de illa controuertitur. Duo tamen sunt eiusdem quæstionis membra. Vnum vtrùm ad ecclesiæ decorum condecens sit eiusmodi ciuili autoritate fungi. Secũdò vtrùm propter aliquã emergentem necessitatem reipublicę ecclesiasticæ vel ciuilis expediat eadẽ castra & vasallos sæcularibus vendere. Et quidem de secundo non constitui ad dicendum me ita multùm insinuare: quia cùm negotiũ sit ad Summum Pontificem atque ad Cæsarem attinens, non est meum nisi interrogatum respondere. ¶ Ad priorem ergo quæstionis partem vna eademq; affirmatiua conclusione more nostro respõdetur. Consentaneum ecclesiasticæ autoritati fuit inter alias rerum temporalium dotes & hac quoque insigniri, vt castra, imò verò vrbes cum potestate vtriusque gladij sub suo habere dominio. Conclusio hęc vel inde maximè probatur q̃ Christianissimi Imperatores tẽpore sanctissimorum Põtificum eiusmodi dotationibus ecclesiam honestárunt. In primis Constantinus ille Magnus, maximusq; Christianæ religionis cultor & fautor, inter alia priuilegia quibus ecclesiam accumulauit & hac etiam eam auxit authoritate vt Romam cum alijs vrbibus Apostolicæ sedi donauerit. Et Theodosius posteà tẽpore Ambrosij, atq; alij deinceps multi catholicorũ Cæsares id genus donationibus ecclesiã locupletárunt: quas quidem nisi vt sanctũ haberetur, neq; ipsi obtulissent, neq; illi sancti Antistites accepissent. Accedit quod, vt nostratiũ Annales tradũt, Christiani Hispaniarum reges cùm Mauros ex prouincia bellis depellebãt pro partis victorijs de eisdem castris atq; opibus quæ de hostiũ manibus eripiebant offerebant ecclesiæ, non solùm episcopales sedes illo modo augendo, verũ & monasteria vtriusq; sexus fundando & ditando. Quod ergo illi Christi amantes fecerant, omni potiùs ratione defendendum est, quàm aliquo pacto cõdemnandum. ¶ Ratio ergo quam illi ecclesiarum fundatores sibi in animum inducebãt, hæc erat, quòd cùm temporalia omnia propter spiritualia, in eorumq. seruitium condita sint: & homines (quod nostrũ ingenium est) rerum istarũ splendore maximè moueantur: nam cognitio nostra, vt natura docet, à sensu incipit, operæpretiũ existimárunt ecclesiam nõ solùm sanctis legibus instituere, verùm & rerum facultatibus instruere & fulcire, vt Christiano populo illã repræsentãs maiestatem, maiori haberetur in pretio & veneratione. Eãdẽ enim de causa, vt nobiles atq; illustres sacris initiarentur quiecclesiæ essent habilimẽtũ, iura permittit vt duo possint habere sacerdotia: vt habetur ca. de multa. de præbẽ.

Conclusio responsiua.

Probatio.

Ratio quare Christiani Principes olim ecclesiam tã multis opibus ditarunt.

¶ Haud equidẽ nescio statim obmoliriquenquam posse huic sententiæ argumenta. Primùm ab Apostolorum exẽplo & priscorũ præsulẽ qui huiusmodi fastus præ nimia sua humilitate abigebant. Secundò ab abusu; vsu nanq; & experimento compertum

Prima obiectio contra præfatã assertionem.

Secunda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est huiusmodi seculares episcoporum possessiones multa attulisse incommoda: videlicet nō solùm bella & eorū defensionem, sed etiam hæresum turbas & rebellionum insultus: aduersus ecclesiam Germaniæ nāq; atq; Angliæ hoc in causa etiam ponitur turbatarum rerum, quòd neque principes sæculares ferre æquo animo poterant episcoporū potentatus, neq; vulgus monasteriorum diuitias. Imò & religiones ipsas inde plurimùm videmus labefactatas quòd immodicis diuitijs abundant. ¶ Ad primum autem respondetur, vt libr. 9. sub titulo de decimis, dicebam, quòd si omnes episcopi & ecclesiæ prælati essent, vel sicut Petrus, vel sicut Augustin⁹, aut Martinus, aut Nicolaus, vt sua sanctitate possent à Christiano populo beneuolentiam ac reuerentiam captare, forsan non esset opus ecclesiæ eiusmodi subsidijs temporalibus fulciri. Sed tamen quia tam numerosam multitudinē episcoporum ac sacerdotum quàm est ecclesiæ necessaria, illa religione pollere, non est possibile, consultum alio modo est, vt existimatio ecclesiæ conseruetur: & sint qui quodam modo ad virtutum, literarūq; culturam horum respectu animentur. ¶ Ad secundum autem respondemus, vt sæpe cōsueuimus, quòd humanis moribus nō potest vlla vel ratio vel prudentia ita prouidenter mederi, quin temporū iniquitas omnia corrumpat. Negari enim non potest quin ecclesiarum diuitiæ multa spiritualibus rebus pericula conflent: sed fortè maiora crearet paupertas: nisi, quod impossibile est, sacerdotes & populi ocs sancti essent. Experimur enim vbi episcopi pauperes sunt, in nullo haberi pretiot & mendicantes sacerdotes præter eos qui intra claustra nutriuntur, vilipendio haberi: & sic omnia ecclesiastica pessundari. Et re vera antistites nisi vllam sæcularem etiam habeant potestatem, vix possent vitia castigare. Imo etiam in Germania, nisi catholici ecclesiarum præsules potentatibus sæcularibus subnixi essent, omnia essent iam fortasse à tyrannis & hæreticis obtrita, & consumpta. Quocirca, vt argumento respondeamus, principum sæcularium ambitio & inextinguibilis sitis qui ecclesiasticis sua bona semper inuident, quibusq; eos expoliare armis ac technis cupiunt, licet causa fuerit vt ecclesiasticum statum contenderint demolliri, nullum est argumentum quòd ecclesiā nō deceat eiusmodi facultatibus pollere. Tamet si diffitendū non sit quin excessus in hoc, siCuti in omnibus alijs rebus accidere possit: videlicet vt nimium plusq; iusto locupletentur ecclesiæ. Nam vt historia Exod. 36. prodit, cùm videret Moyses tanta animi promptudine populum aurum, & purpurā, & reliqua ad ornatum & cultum tabernaculi necessaria afferre vt exuberarent, præconis voce cātari iussit ac prohiberi nē vir aut mulier quicquā vltrà ampliùs offerret in opus sanctuarij. ¶ Adiungitur in fauorem eiusdē conclusionis ius etiam naturale. Nam cùm reges cuncta per se gubernare nequeant, sed necesse habeāt Ducibus, Comitibus, atq; aliis potentatibus partem iurisdictionis cōmittere, dum tamen semper penes eos suprema potestas resideat, nō est cur ecclesiastici Antistites ab huiusmodi functione abigantur. Sanè cùm ipsos, si eorū statum spectes, credēdum est tum iustiùs & æquiùs, tum etiā mitiùs & maiori cū beneuolentia subditorum lites & causas, aut cōposituros, aut iudicaturos: maiorique ex charitate vitia vindicaturos. Hæc enim cōfidentia freti antiqui reges, huiusmodi iurisdictiones illis cōmittebāt: nēpe quia fore certò sperabant vt tanquā patres filios, essent subditos tractaturi. Quapropter præclarè secum agi ciues existimabāt, cùm ecclesiæ iurisdictioni subdebantur. Et re vera, vt absit inuidia verbo, nisi vbi ecclesiasticus dominus corruptissimus est, experimento didicimus multò minoribus exactionibus ecclesiasticorum subditos premi, quam sæculariū dominorum. Nihil in reges obloquimur penes quos est summa potestas. Atq; adeo ecclesiastici qui secùs faciunt in peiori sunt crimine, maioriq; digni reprehensione. His veruntamen nihil obstantibus, diffitendum nō est, quin plures multò ciuiles iurisdictiones sint sæcularibus cōmittendæ, quàm ecclesiasticis: nam illis ratione sui status natiuum est illud regimen: ecclesiasticis verò, accessoriū. ¶ Accedūt huc & sanctorū testimonia. Augnanq; in illa quinquagesima citata epistola Ad Bonif. comitem, egregiè laudat Constantini religionem, vel inde etiam quòd ecclesiā eiusmodi donationib⁹ locupletauit: idemq; latiùs Hom. 6. super Ioan. & Melchiades Papa eiusdem factum plurimùm commendat, can. futurā. 12. q. 1. nēpe quòd sedem Imperialem relinqueret, & beato Petro suisq; successoribus profuturam cōcederet. Et Vrban. in canone statim proximo. videntes. itidem institutum laudat, quòd possessiones ecclesiæ traditæ non vēdantur. Inter quas nō dubium

Ad primā obiectionē.

Ius naturale patrocinat. præteritæ assertionis.

Ciuiles iurisdictiones frequentiùs sæcularib⁹ quàm ecclesiasticis committēdæ sunt. August.

Melchiades.

Vrbanus.

bium quin etiā essent vasalli. Patrocinantur eidem conclusioni & omnia testimonia suprà citata, obnixè prohibēda ne ecclesiæ bona alienentur. Idemq; commendatur vtroq; can. Constātinus. 96. d. & Iustinianus in Authentico. de rerum ecclesiast. carū alienatione. collat. 5. mirificè constabilire consolidareq; studet immobiles cūctas ecclesiarū possessiones. ¶ Imò verò adeò sancta habenda est hæc veritas, quòd ecclesiæ liceat immobiles possessiones nullo excepto genere habere, vt Wicleff vel de hoc etiam habitus fuerit hæreticus quòd Constantinum eo vituperabat quòd ecclesiam tam amplè dotasset: vt refert Tho. Walden. Tomo. 1. lib. 4. cap. 39. Alebat enim impius ille quòd cùm voluntas supremi Domini Christi ex Euāgelio non cōstaret huiusmodi approbantis donationes, vituperio pōtiùs quàm laudi dandum esset Constantino factum illud. Ex quo subinferebat ex illo tum temporis articulo ecclesiā cœpisse labascere. At verò cùm vnicuique liberum sit sua bona donare, & ecclesia nō sit recipere inhibita, quanuis aliud non esset in Euangelio testimonium, hoc satis esset ad illius egregium facinus commendandum. Eò potiùs quòd, vt iterum atq; iterum diximus, tam sancti Pontifices non solùm eas susceperūt, sed & conferēdas vt facerent animārunt: & ne vllus illas vel alienare vel inuadere auderet, sanctissimè dehortati sunt. Male ergo de fide Catholicā audire illum necesse est, qui eiusmodi ecclesiasticas possessiones, aut contra ius diuinum donatas ecclesiæ dixerit, aut nō omni rationi & religioni esse consentaneas. Id quod per solutiones argumentorum clariùs elucebit. ¶ Si autem hæc vt res habet, vera sunt, attentas oportet, Christianasq; cōsiderationes adhibere antequàm ecclesiasticæ sedes & sacra collegia de eiusmodi possessionibus deturbentur. Nihil enim aduersus reges obmurmurandum est, quem non est credibile aliter quàm extrema necessitate constrictos quippiā quod aliquem mali colorem præferat, à sede Apostolica petere: neq; contra Pōtificem Maximum, quem minùs est opinabile quidpiā aliquid quàm maturo consilio concedere. Attamen res est vsq; adeò magni momenti, vt nisi permultis priùs in consilium adhibitis considerationibus non fit decernēda. Fatemur equidem calamitosa tempora, ea posse Christianæ reipublicæ creare pericula, vt etiam ex ecclesiasticis reditibus sint ad illa propulsandum au

Iustinianus

Wicleff.

Waldens.

thoritate Apostolica conquirenda subsidia. At verò antequàm huiusmodi ecclesiæ dotationes sæcularibus diuendantur, primùm omnium explorandū summa fide est, an causa ingruat vere necessaria. Mox oculate meditandum an aliquo modo inde decoloretur ecclesia, aliquod ve honoris detrimentum accipiat: nam si res ita habet, omnia sunt temporalia posthabēda: eis potissimùm temporibus quando hæretici, & verbis & factis ecclesiam suis dotibus denudare contendunt: atq; adeò paupertate obscurare. Si enim catholicorum facta eorum ausibus respondeant, approbare eorum dogmata videbimur. Deinde & id quoque considerate attendendum, vtrùm regia maiestas & ciuilis respublica inde maius capiat emolumentum: nam si quæ ecclesijs auferuntur, regi aut reipublicæ accrescerent, inde posset ratio huiusmodi vē ditionis vires aliquas acquirere. Tamē quòd in alios sæculares dominos transfundantur, videndum est an expeditius sit regi. Eò potissimum quòd illa prætia quæ ecclesijs retinuntur, ex regijs possessionibus subtrahuntur, sed magnates sunt qui illa ratione pinguescūt. Tertio & id quoq; ex charitate pensandum, vtrum eiusmodi venditiones in rem sint subditorum: Nempe an credendum sit cum tanta beneuolentia & charitate tractandos fore à sæcularibus possessoribus, quàm ab ecclesijs supportantur. Et quartò nihilo minori consilio perpendendū, quòd cùm Papa pater sit ecclesiarum, reges autem patroni, licet possint ab ecclesiasticis subsidia poscere, id tamen tunc fas, erit quando sæcularium tributa nō sufficerint. Sunt enim præ omnibus qui vel ratione sanguinis, vel alijs priuilegijs à tributorum exactione eximuntur, immunes custodiēdi. Suprà hęc aūt omnia quādo ad ecclesiasticos recurrere necesse esset, deberet ab omnibus æqua libra eiusmodi subsidium exigi. Vnde si qui vasallos habent ob id præ alijs grauentur, nulla id ferre valebit æquitas: nam cùm vasalli pretio neq; modico æstimentur, illos suis dominis eripere, nō repenso pro illis pretio sed præcisa prouentuū compensatione facta, iustitiæ lex ferre non videtur. In summa. consulendi sunt sanctorum canones, qui, vt suprà diximus, istiusmodi alienationes omnimodè vetāt. Ait enim Bonif. 12. q. 2. Nulli liceat ignorare, omne quod Domino consecratur, siue fuerit homo, siue animal, siue ager, vel qcquid semel fuerit consecratū, sanctum sanctorum esse

Bonifacius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse Domino. Et ideo inexcusabilẽ qui illud eripuerit vel inuaserit: nempe quia non hominibus tantùm, sed Deo ipsi consecratum
Gregorius. est. Quare Gregori. capite subsequenti, excommunicationi eum vult subiacére, qui etiam concessione regis quidpiam tale possederit.
Nicolaus. Idemq; sanctissimè cauit Nicola. Papa, can. de rebus. eâdem causa & quæstione: videlicet vt si quæ semel Deo contributa atq; dicata sunt, & postea sub occasione principum inuaduntur atq; diripiuntur, excommunicationis vindicta vsq; ad emẽdationem possessor coërceatur. Hęc nõ dubium quin sanctissimus Papa & iustissimus quisq; regum diu ac multùm sint meditaturi, antequàm tam antiquis tamq; sanctis iuribus ecclesiã expolient: nimirum inter alias Dei vltiones & hanc quoq; extimescentes. nè & ipsos de suis permittat Deus deturbari. Nam si olim reges hæc suarum victoriarum vota esse ducebant, vt tum Deo gratias referrent, tum ecclesiasticum ordinem, qui pro se preces funderet, gratum haberent, timendum est nè si eodem honore, & rerũ possessione, ecclesiæ priuentur, & orationes priuatorũ tepescant & regum victorię non sint adeò frequentes.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur quòd quanuis ecclesiasticus ordo spiritualis sit, atq; in hoc à ciuili temporaliq; republica distãs: nulla inde tamen repugnãtia emergit, quo minùs possit ecclesiasticus præsul ciuibus ciuiliter præsidere. Nam virtus iustitię, adeò rebus spiritualibus non obusrsatur vt inde maximè vires splẽdoremq; accipiat. Neq; locus Pauli adductus huc pertinet, sed ad commercium fidelium cum infidelibus. Ait enim, Nolite iugum ducere cũ infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? &c. vnde cõcludit, Aut quæ
Ad secũdũ. argumentũ pars fideli cum infideli? ¶ Vnde similiter ad secundum respondetur, quòd etsi episcopalis dignitas plurimùm debeat contemplationi vacare, potest nihilo minùs homines probatæ vitæ ac eruditionis causis sæcularibus audiendis præficere, qui ad se sæpe recurrãt. Debet enim episcopus & Mariam agere, & Martham. Quod quidem sine hoc quòd sanguinis sententiam per se proferat perficere
Ad tertium argumen. potest. ¶ Ad tertium autem respondetur disparem rationem inter legem nostram & Mosaicam internosci. Etenim cùm terram illam Deus populo donasset, voluit tribum Leui, vt templo esset totus addictus, à negotio agriculturæ subleuare, atq; hac ratione nulla est consignata eis sors. In nostra tamẽ præter decimas possunt Christiani sua bona ecclesiæ donare. Et quantum ad iurisdictionem nõ vetabantur sacerdotes illam habere. Imò multum temporis penes sacerdotes regimen populi perdurauit: quoniam sacerdotium illud non illum gradum spiritualitatis annexum habebat quem nostrum.

Ad quartũ argumentũ. ¶ Quartum autem quod de Christi exemplo sumitur argumentum, maiorem præ se fert energiam: quippe qui ciuile regnũ mundi non accepit. Ad id nihilo minùs respondetur, illud duntaxat inde colligi quòd potestas spiritualis nõ consistit in republica ciuiliter administranda. Haud tamen subinde interdicitur, quo minùs ecclesiastici præsules annexas habere possint suis sedibus eiusmodi iurisdictiones. *Ad quintũ argumentũ.* ¶ Ad quintum respõdetur quòd etsi ab eiusmodi potentatibus quadantenùs pateat ad superbiam præcipitiũ, tamen res de sui natura existimanda est. Natura autem & conditio eorũ qui ecclesiastica dignitate pollẽt, vt suprà diximus, est perfectionis status. Et ideo omnia hæc caduca & lubrica secularia sic debent possidere, vt omnia inde
Ad confirmationem. pullulãtia pericula vincere possint. ¶ Quod autem de religiosorũ monasterijs subditur, quibus minùs cõgruere eiusmodi fastus apparet, respondetur, in primis monachales ordines, quibus clausura mendicatum exire nõ licet, necesse est auctioribus opibus abunda re: nè eos inopia de sua quiete perturbet. Fuerũt enim semper illa religiõis instituta quàm maximè ecclesiæ vtilia, quæ si suũ decorem seruent, maximo sunt fauore fouenda. Et inter alias ratio, cur illis opida cùm iurisdictione ablata sunt, fuisse creditur vt expeditiùs possent ac quietiùs suos prouentus colligere. Neq; profectò eorum instituto repugnat eiusmodi vasallos peridoneos ministros gubernare. De qua re quãplura loquũtur iura.

Ad sextum argumẽtũ. ¶ Ad sextum denique & postremum quod rem districtiùs videtur vrgere, respondentes fatemur, quòd nullatenus ecclesiastici valẽt suos vasallos, nisi regio fauore regere ac gubernare. Nam si res penes quem summa sita est potestas, iurisdictionibus sua inferioribus non fauet, necesse est omnes corruere. Sed si hoc argumentum alicuius esset energiæ, pari vigore probaret quòd neq; antistites decet ecclesiasticas habere iurisdictiones quoniam nisi per regiam authoritatem sustententur, satiùs esset de medio tolli. Si autem rex ecclesiasticorum tribunalia, siue ciuilia

uilia siue ecclesiastica, perinde atque reliqua omnia, quasi sua propria: à suisq; prædecessoribus indulta cõsoueret, nihilo minori decentia & authoritate ecclesiastici suos subditos gubernarent, quàm sæculares. In vtroq; enim ordine sunt qui bene, sunt quoq; qui male suos magistratus administrent.

QVÆSTIO QVINTA, De clericorum debito officio.

ARTICVLVS. I.

Vtrum inter officia eorum qui sacris initiantur, peculiare, ad quod omnes generatim teneantur, sit constitutos Psalmos statis horis persoluere.

CVM precedens quæstio de ecclesiasticis bonis ac stipẽdijs fuerit instituta, res ipsa postulat vt clericorum officia quorũ gratia eadem ecclesiastica bona constituta sunt, quibusq; ea promereri debent, perpendamus. Apparet nanq; clerũ neq; qui in sacris est, ad statas horas persoluẽdas minimè
1. Argum. teneri. Enimuerò cùm horarũ canonicarum pensio graue nimis censeatur iugum, nõ apparet ab ecclesia vniuerso clero licitè imponenda, nisi talem Christi aut Apostolorũ institutionẽ prius in sacra pagina legisset: quæ tamẽ nusquã inibi reperitur. Imo verò Christus, Matth. 6. non aliam nos orationem docuit quàm, Pater noster. Non ergo tenentur
Argum. 2. clerici ad horas Canonicas pendendas.

¶ Secundò arguitur. Oratio in hoc seruit, vt mens in Deum eleuetur, Deoq; nostra desideria aperiamus, quæ largitate suæ misericordiæ expleat: ad hoc autem nulla opùs est voce, cùm Deo nostra patentia sint corda: ergò non opùs est vocali oratiõe: Sed satis est, vti Christus docuit, Ioan. 4. adorare Deũ in spi-
Argumẽ. 3. ritu & veritate. Et vt ait. 1. ad Corinth. 14. Paul. Orare spiritu, orare & mente. ¶ Tertiò. Clerici saltem quibus animarum incũbit cura, ad hoc potissimum munus instituti sunt, vt sacramẽta populo administrent, verboq; eum ac doctrina pascãt, & prudentia gubernent ac moderentur: illi ergo saltem non est
Concilium Agathen. cur alios persoluere Psalmos obligentur. ¶ In contrariũ est textus concilij Agathen. extrà, de celebratio. Missarũ. cap. presbyter. vbi omnes presbyteri iubentur vt expleto manè matutinali officio, pensum seruitutis suæ, videlicet primam, tertiam, sextam, & nonam, vesperamq; persoluãt. Et posteà demũ additur Completorium: vt iuxta verbũ Prophetæ, Septies in die laudes dicamus Deo.

CVM multa sint obsequia & munia quibus clerus sua stipendia meret: qualia sunt sacramenta administrare, prædicare, visitare, iudicare, & id genus reliqua: de illis, vtpote quæ ad rem præsentem nullã affert difficultatem, sed alia possunt quibus disputẽtur loca, non fert animus in præsentiarum dicere. Esset enim opus in immensum *Fit planus & stionis titulus.* protrahere: sed tantum de Psalmorum pensione, quas horas Canonicas appellant: quæ quidem obligatio vniuersum clerũ in sacris agentem cõprehendit. Cuiusq; ideo omissione dominiũ prouẽtuũ ecclesiasticorum, modo inferiùs explicando, amittitur: de quibus præcedenti quæstione disputatum est. Affirmatiua autem huius quæstionis veritas, & aduersus hæreticos asserenda est, & pro catholicis differenda. Nũquam enim à primordijs nascẽtis ecclesiæ hæretici defuere qui hoc sacrosanctũ institutũ concusserint, demoliriq; cõtenderint. Fuit quippe antiquissima hæresis qua Pelagiani infecti sunt, vt Augustin. lib. de hæresibus. cap. 88. refert, qui orationes ec- *Augustin.* clesiasticas destruebant. Imò omnem necessitatem orandi negabant, sed satis existimabant bonam ducere vitam: eò quòd gratiam non Deo referebant acceptam, sed propriis viribus tribuebant. Eandemq; hæresim sustinuit Vvicleff, vt Thomas Vvaldensis in initio quinti tomi de sacramentalibus refert, di- *Vuicleff. Tho. Vualdensis.* cens, satis esse bonam vitam. Primus autem qui in mundo semen illius hæresis iecit, fuit famosus ille Nemrod, de quo refertur Gene. 10. De illo enim suisq; assecłis legitur Ecclesiastici. 16. Nõ exorauerũt pro peccatis suis antiqui gigantes qui destructi sunt, confidentes suæ virtuti. De quo Nemrod Iosephꝰ etiã *Iosephus.* lib. 1. Antiquitatũ sic ait. Cùm esset audacior & manu fortissimus, suadebat suis vt nõ Deo adscriberent quòd hominibus per illũ fœlicitas eueniret, sed quòd hoc eis propria virtute præberetur. Cum enim orationis vis illic subnitatur quòd nihil nobis boni nisi à Deo prouenire possit: qui necessitate diuini subsidij diffitẽtur, nullã possunt in oratiõe religionẽ agnoscere. ¶ At verò nõ est ꝓsentis instituti de oꝛone in genere quatenꝰ ad priuatas & solẽnes ac publicas cõmune nomẽ est disputare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſputare. Hoc enim alius eſt loci: ſed tantùm de publicis quas eccleſia clerum perſoluere iubet. Qui enim religionem orandi Deum diffitetur, nõ eſt dignus qui inter rationales creaturas aſcribatur. Haud enim humanam tantùm naturam ignorat, quæ à Deo prorſum eſt pendẽs, verùm & diuinæ propriam gloriam adimit: imò Deum ipſum de rebus ſublatum contendit. Prima enim ſupremaq; orationis virtus non eſt reſpectu noſtri æſtimanda: nempe q̃ per eam cuncta nobis bona imprecamur & obtinemus, tam temporaria quàm æterna, ſed reſpectu Dei: videlicet, q̃ per ipſam confitemur profitemurq; perennẽ omnium bonorum fontem in Deo exiſtere: vt pote qui totius bonitatis ſubſtãtia ſit: ex cuius nutu cuncta dependent, quæ extra ipſum exiſtunt. Hanc enim confeſsionem qui oraturus ad Deum accedit, debet primum caput orationis conſtituere. Quæ quidem maxima omnium eſt quæ Deo poſſunt eſſe gratiſsimæ, per quamq; adeo ſumma ab ipſo benevolentia captatur. Vnde q̃ tantoperè à nobis eſſlagitat, vt ab ipſo aliquid petamus, & q̃ Chriſtus tam ſitienter optat vt in nomine eius quicquid nobis opus fuerit poſtulemus, non tam ob noſtrum cõmodum q̃ ob ipſius gloriã deſiderat. Vnde Ioan. 16. ægrè conqueritur, dicens: Vſq; modò non petiſtis quicquã in nomine meo: petite & accipietis. Quaſi dicat, nondum mihi iſtam tribuiſtis gloriam quæ tanquã vero Deo ab omnibus mihi debetur. ¶ Reſpõdetur ergo Pelagianis, & Wicleſſiſtis, q̃ nõ ſolùm bona vita ſine oratione non ſufficit, imo neque exiſtere poteſt. Nam bona vita quæ Deo grata eſt, ex ſola gratia, & fauore ipſius ſupranaturaliter procedit, quæ quidem per orationẽ impetramus. Ipſi autem quia tale ſupranaturale auxilium vt ſuis viribus ſubnixi, neceſſarium eſſe negant, virtutem ſubinde orationis ignorant, ſed proprijs meritis fidunt. Horſum ergo hæc dixerim, quod qui orationem obnegant, vel diuinam protſus de medio tollunt prouidentiã, vel omnia putant ex nec ſitate contingere: quare digni non ſunt cum quibus vlla inea tur diſputatio. ¶ Ad rem ergo præſentem reuertentes, cùm duplex ſit oratio: vna priuata ad quam quiſque præcepto illo, Petite & accipietis, tenetur: atq; altera publica quę per miniſtros eccleſiæ fit: non de illa, ſed de hac peculiariter præſentem inimus quæſtionem. Hanc autem idem Wicleff, vt ibidem Waldẽ. refert, hac ratione repudiabat, quòd ad externi ceu ſanctiſsimum fundamentum ducebat, nãdã oratio vt primo argumento, quod ſuum eſt, ſignifi nẽ publicã. cabamus, nihil eſſe prorſus inter eccleſiaſticas ceremonias permittendum, quod in ſacra pagina non ſit expreſſum. Quod quidẽ fundamentum fuit antè ipſum Lollardorum & multò anteà Arianorum, & nunc etiã eſt Lutheranorum. Reliqua enim omnia appellant Phariſæorum traditiones. Quapropter præciſa verba conſecrationis totam eſſe Miſſam aiunt: cætera verò, adiectitia, nempe tam veſtes q̃ lectiones atq; orationes inuenta eſſe hominum: atq; adeo horas canonicas penitus è ſuis eccleſijs eradicârunt. Quare ello, inquiunt, orare bonum ſit tanquam pars bonæ vitæ: debet eſſe tamen in cuiuſq; libertate, tam tempus orandi q̃ modus. Quam quidem hæreſim Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum antiquioribus Waldenſibus impingit: qui dicebant in horis canonicis cãtandis fruſtrà tempus teri. ¶ His ergo præcenſitis catholica veritas quinq; concluſionibus cõſtituitur: tum quantũ ad ſubſtãtiã rei ſpectat: tum etiã quantũ ad orationũ numerum, & ſtatas horas attinet. Prima ſit: Impendiò q̃ decentiſsimum eccleſiæ decoro fuit, & ad ſalutem Chriſtiani populi q̃ maximè neceſſarium, clerum inſtituere cui præter ſacramentorum adminiſtrationẽ id etiã proprio munere incumberet, vt quotidie Pſalmos Deo nomine totius populi offerret. Ratio nanq; naturalis manifeſta eſt. Enimuerò cùm inter omnia reipublicæ munia & functiones religio cultuſq; diuinus apicem teneat: cuius præcipua pars eſt Deũ laudibus extollere, precibuſq; nobis placare, multò ſanctiſsima equitate perſuaſum eſſe debuit Chriſtianis, vt ſicut militiæ milites mancipati ſunt, & iudicatibus iudices atque alijs ſanctionibus ſui magiſtratus & miniſtri, ſic & clerici deputati ſint, vt non ſolum ſacramentis populũ ſanctificent, doctrinaq; & exemplo promoueant, verùm qui publico populi nomine, qui alijs artibus, opificibusque & muneribus ac negotijs occupatus id iugiter facere nequit, inceſſanter Deo laudes dicat, preceſq; fundant, tanquam inter Deum & populum mediatores: qui videlicet, vt miniſterium gerunt deriuandi ad populum gratiam per ſacramenta, ſic & nomine populi gratias illi viciſſim rependat: & quæ illi neceſſaria ſunt ſubſidia poſcat, ac potiſsimùm peccatorum remiſsionem. Hac enim de cauſa, vt

Aeneas Syluius.

Prima cõcluſio.

Rõ conclu.

ſa, vt eſt cap. 4. apud Oſeam, Sacerdotes peccata populi comedũt: hoc eſt populi eleemoſynas, quas in peccatorũ remiſsione offert. Accedit huc ratio ſecunda, q̃ cùm huiuſmodi laudũ precumq; celebratio ea debeat lingua arteq; ac rerum peritia celebrari qua tota plebs pollere nõ poteſt, neceſſe eſt perſonas eſſe deſtinatas quæ ſicut in cæteris artibus ſit, doctæ ſint faciẽdi. ¶ Secũda cõcluſio. Non ſolũ perſonas apprime decuit eſſe huic muneri deſtinatas, verũ & ſtata tẽpora & horas quibus Pſalmi eiuſmodi & laudes celebrẽtur. Cuius plures exiſtũt rationes. Prima q̃ quãdo tẽporis articuli cuiq; negotio fixi nõ ſunt, neq; ordo eſſe poteſt neq; vlla ſubinde perpetuitas. Eſt enim hoc ingenium noſtrũ, q̃ vbi tẽpore nõ conſtringimur quod nos rei faciendæ admoneat, libertas ſtatim laxatur differendi negotia: qua ratione mos facilè diſperijt. Quare qui perpetuò durare cõſtituit, vt tẽpora figat opus habet. ¶ Secũdò & illic nos huius ad Theſſalo. admonitos curauit, vbi ait: Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſsione. ſit expreſsius. c. 5. Sine intermiſsione orate. Hæc enim intermiſſionis prohibitio intelligi nequit adeo abſolutè, vt nullũ tempus refectioni, aut ſomno tribuamus, ſed ſine intermiſsiõe intelligitur, hoc eſt nulla hora ad id cõſtituta prætermiſſa. Vnde cùm ſinguli plebis eunde ordinem, euocãtibus alijs curis, tenere nequeãt, neceſſe fuit certo hominũ ordini eandẽ demandare curã ſine intermiſsione orandi. ¶ Tertiò. Id patet: quoniam, vt ait Sapiens, omnia tẽpus habent, atq; vnaquæq; res ſuũ propriũ: quod protectò orationi q̃ maximè cõgruit. Cùm enim inter omnia negotia altiſsimũ ſilentium exigat, non omnia tempora talem habent ad orandũ aptitudinẽ. Noctis enim tranquillitas ad orationem inuitat maximè, qua ratione Dauid: Media, inquit, nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Quo fit vt horę antemeridianæ quo ſunt auroræ viciniores, eò ſint orationi congruentiores: pomeridianæ verò, quo nocti magis accedunt. ¶ Quartò demum id potiſsimùm inde confirmatur, quòd cùm populus ad earũdem laudum celebrationem concurrere debeat, niſi tempora ſtata eſſent quibus ad eundem cultum accederent, non poſſent omnes ſimul concurrere: neq; ſcirent quomodo negotia familiaria deberent diſponere vt orationum religioni non eſſent impedimento. ¶ Ex his demũ conſequitur concluſio tertia: nempe quòd

Secunda rõ.

Secũda concluſio.

Prima rõ.

Secunda rõ

Tertiarõ.

Quartarõ.

Tertia concluſio.

& loca ſita eſſe decet, quibus eiuſmodi laudum Pſalmorumq; oblatio fiat: tum quod cùm cultus res ſit ſacratiſsima, locus ille conſecrari debet, atq; adeo vaſa veſtimentaq; & alia ornamenta, quibus maieſtatis quæ adoratur repræſentatio fiat: tum etiã quòd cùm oratio in communi fieri debeat: nã vbi ſunt vnus, duo, vel tres, nomine Chriſti congregati, illic ſe ipſe aſſuturum pollicitus eſt: niſi locus deſignatus ſit, commodè orari non poteſt. Hanc enim tertiam cõcluſionem ad iecimus, eo quòd brutalis Wicleff, vt Walden. tomo. 3. de ſacris. titu. 17. cap. 43. refert, tẽpla abominabatur. At quãdo hiſtoriæ tãphanæ q̃ prophanæ eum non vincerent, inde tamen deberet conuinci, quòd cùm reliquis publicis actibus ſua ſint loca deſtinata, vt forum ad iudicandum, ſenatus ad conſilia conferenda, & ſcholæ ad docendũ, quin & theatra ad ludos ſpectandum: nulla ei reſtabat ratio tẽplorũ religionem abnegandi, quibus populus in vnũ cõgregatus Deũ ſuũ adoraret. ¶ Sed ecce argumentũ ſuũ. In ſtatu innocentiæ non fuiſſent tẽpla ſicuti neq; veſtes, vt nuditas primorũ parentũ ante peccatum atteſtatur: Chriſtus autẽ voluit nos ad illum ſtatũ reuocare: ergo neq; noſtrum ſtatum eiuſmodi fabricæ decent. ¶ Vide q̃ ſit brutus hominis ſyllogiſmus. Primùm q̃is in illo ſtatu aëris intemperiem nullã neceſsitatẽ tegumẽtorum induxiſſet, forſan propter pulchritudinẽ & artiũ exercitiũ aliqua fuiſſent opificia fabricata. At eſto tẽpla nõ fuiſſent ſtructa, nihilo minùs mortales illi Deũ coluiſſent: atq; adeo, vt plus q̃ credibile eſt, in vnum ad Deum adorandum laudandũq; conuenirent. Quare ſecundùm noſtræ naturæ ſtatũ neceſſaria ſunt tẽpla quibus eandẽ religionẽ colamus. Sed de huiuſmodi probationibus ſtatim latiùs. ¶ Quarta concluſio, ad rem maximè propriam. Quemadmodũ perſonas, templaque, & reliqua ornamenta definita eſſe condecuit & præſcripta, ſic & Pſalmos, orationes, ac preces cõſtitutas eſſe, fuit ad eundem cultum neceſſarium. Probatur: quoniam eiuſmodi laudum cultũ oportuit doctrina maxima & prudentia eſſe præſinitum: quæ quidem eruditio in ſingulis eſſe non poteſt. Quare opus fuit ab eccleſiæ primoribus, imò à toto cœtu cui ſpiritus ſanctus præeſt fuiſſe inuentum legeq; firmum, ſicuti & reliquas leges neceſſe eſt non à ſingulis ciuibus, ſed à tota republica inſtitui. ¶ Secundò: quia vt in reliquo cultu, ſic præcipue

Probatiocõcluſionis.

Vuicleff. Vualden.

Argument. Vuicleff.

Solutio.

Quarta cõcluſio.

Probatio. 1

Probatio. 2

cipuè in gratiarũ laudumq; actione, atq; in orationibus, & precationibus, necessariũ fuit vt totus Christianus populus vnitatẽ repræsentaret, vt hac maxime ratione, qđ ait Paulus nam fidẽ, vnum baptisma, atq; vnũ Deum profiteremur. Hæc autẽ cõcordia & vnitas seruari non potuit, nisi Psalmorum corpus, & substantia lege cõstitueretur, quæ esset vniuersis Christianis seruanda. Dixerim corpus & substãtia: quia nihil incongruit: imò est congruentissimum, vt variæ prouinciæ in horarum solutione nonnihil varient: vt ecclesia, quẽadmodum eam Sapiens depinxit reginã referat à dextris sponsi assistentem, circũamictam varietate. ¶ Hæc de publicis orationibus quantũ ad personas & reliquas circunstantias temporis, lociq; & modi, tenuiter affirmata, anteq ad quintam conclusionem deseptenario horarum numero descẽdamus operæpretiũ est firmiori antiquitatis molimine & vallo cõfirmare, ac prẽmunire. Hæc enim omnia naturali iure & vtriusq; testamẽti diuino, ac subinde humano corroborantur & cõstabiliuntur. Primùm quippe omnium natura ipsa quæ figmentum est Dei, vniuersos mortales sola eius lege viuentes, vtcunq; de deorum varietate perditè, ac impiè opinarẽtur, nihilo minùs docuit quicquid deorum colerent, sacerdotes esse necessarios, & lucos, templaq; & designatas aras, quibus statis horis constitutisq; ceremonijs religionẽ colerẽt. Cuius bona pars erat psalmos suo more cõcinere, precesq; tam in bellis q̃ in quibuscunq; alijs negotijs rebusque gerendis ad Deum fundere, tum vt eum sibi propitiarentur, tum vt eidem gratias referrent. Cuius ritus tum alij, tum Maximus Valer. lib. 1. c. 1. cõmemorat, vbi ait: Maiores statas solennesq; ceremonias Põtificũ scientia explicatas curasse, vt prisco instituto rebus diuinis daretur opera: videlicet, cùm aliquid cõmendandum esset precatione, aut exposcendum voto, aut gratulatione exoluendũ. Neq; solùm prophanæ historiæ, imò & sacra id contestatur: quippe quæ non solùm de Abraham, Isaac, & Iacob ante scriptam legem refert altaria Domino extruxisse: verũ & Melchisedec diuerso sacerdotij genere fuisse perfunctum: de quo ambigendũ non est quin statas Deo laudando haberet horas & ceremonias. ¶ At nè diu in profanis percensendis immoremur, mos antiquę legis abundè deberet omne os hæreticorũ obstruere. Porrò cùm illic Deus tam attenta cura, etiã dum per desertũ illi mortales castrametãtes diuagarentur, tabernaculum fabricari iussit. Ac mox terra promissa potitis magnificentissimũ tẽplum, quod omni auro omnimodaq; gemmarũ varietate splẽdesceret. Deinde summum sacerdotem vestium ornamento insigniri, aliosq; sacerdotes ac numerosissimam Leuitarum multitudinẽ, vt Exod. 26. & subsequentibus legitur: q quidẽ non solùm sacrificandi muneri, verùm & orandi ad dicti erant. ¶ Sed aiunt omnia illa, ceremonialia fuisse, atq; adeò cessasse. Fatemur equidem id quod ceremoniale erat ab vsu aboleuisse, sed tamen cũ hymnis, laudibus, & precationibus Deũ colere in iure sit naturali positum, non solũ hoc aboleri non debuit: imò tanto maiori religione lege Euangelica retineri, quanto excellentiùs veritas q̃ vmbra id deposcebat. Omnia eñ illis in figura continebant diuinę veritatis corporis & sanguinis Christi, quæ sub sacramento nostris templis continetur, adoratur, & colitur. ¶ Quo autẽ ex his ad nostrã Euangelicam legẽ descẽdamus, à tẽplorũ religione sumamus exordiũ, quæ cùm sint publicarũ orationum loca, hęreticis nõ placent. Attamen q̃ Christo placuerint, testatus ipse est, non solùm paruulus ad tẽplum crebrò delatus, & cùm esset vir illuc ad festa creberrimè consẽdẽs: verùm & flagellorũ verbere negotiatores inde depellens, eisq; improperãs q̃ domũ patris sui domum negotiationis facerẽt: Ioan. 2. Et apud Luc. expressiùs. Domus mea domus orationis est. Eadem enim est domus patris & suæ: quia eâdem orãdi religione trinitas in ea colitur. Nã q̃ fuerit Deo gratum in tẽplis habitare, patefecit ipse. 2. Reg. 7. vbi quasi cõquestus ait: Neq; eñ habitaui in domo ex die illa qua eduxi filios Israël de tẽra Aegyptiq; in diem hanc. Sed ambulabã in tabernaculo & in tentorio per cuncta loca quæ transiui cum omnibus filijs Israël. Qua ergo fronte hæretici negare possunt orationis domos quas Deus olim tanti fecit, & Deus idẽ Christus ab omni negotiatione semotas huic muneri sacratas esse voluit? Quin verò & ipsum proculdubio creditur constitutas habuisse orationes quibus vtebatur. Cõsueuerat eñ, vt habet Luc. 6. pernoctare in oratione Dei. Et Matth. 26. habetur, q̃ hymno dicto exijt in tẽplum orare. Quibus verbis certus designatur hymnus quo in gratiarũ actione vtebatur. Et Luc. 18. Oportet, inquit, semper orare & non deficere, quod vt suprà de alio Pauli,

Prima ratio inhæreticos eiusdem.

Valer. Ma.

Secũda rõ

Euasiohæreticorum. Replica.

Hæretici ꝓpria auersantur.

Prima ratio in præteritũ errorẽ.

Paull, Sine intermissione orate, diximus, intelligi nequit nisi de orationibus quæ statis horis dicũtur. Et. 1. ad Corinth. 11. ait idem Apostolus quod omnis vir orans aut ꝓphetans velato capite, deturpat caput suum: mulier autem non velato. Vbi secundùm Ambrosium & alios interpretes iam tunc tẽpore Apostolorũ mos erat Christianis præscriptis verbis tũ fidem confiteri, cuius Symbolum ipsi constituerunt: hoc enim appellat prophetare: tum etiã certis orationibus orare, idq; manifestè confirmatur ex illo Lucæ. 11. quod Apostoli tanquàm rem arduã neq; omnibus peruiam vno ore petierunt à Domino: dicentes, Domine doce nos orare sicut docuit Ioan. discipulos suos. Et subdit: Sic autem vos orabitis: Pater noster, &c.

Ambrosi.

Cõfirmatio

Haud ergo negari potest quin Apostolorũ tempore essent certæ orationes constitutæ. ¶ Sed aiunt hæretici, Non fuit nisi illa quã Christus docuit, Pater noster. Profectò falsum est. Alias enim quaspiam designat. Paulus. 1. ad Timoth. 2. vbi ait: Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecratiões, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus & pro regibus: &c. Duo enim illic designantur. Primùm quod essent differentes orandi modi iam tunc constituti. Secundũ quòd hoc clero potissimũ incumberet. Vnde Chrysostomus eodem loco: Quod, inquit, est hoc? Primum omnium, hoc est in cultura quotidiana & hoc primùm sciunt presbyteri qualiter orationes per vnãquãq; diem fiunt, & sero & manè. Et Isidor⁹ lib. 1. de Officijs, cap. 8. precibus nobis Dominũ deprecari Christus Dominus & docuit & cõstituit. Cùm enim Apostoli nescientes orare petierunt à Christo, dicentes, doce nos orare: id est compone nobis preces, quas Christus statim docuit, exinde producta est consuetudo ecclesiæ: scilicet vt precibus, instar earum quas instituit Christus, quas quidem primi Græci cœperunt componere. Per hęc ergo Isidori verba diluitur hæreticorum argutia: videlicet non esse vtẽdum alia oratione præter illam quam Christus protulit. Haud enim intentio Christi fuit ad illã præcisè sic populum cõstringere vt neutiquàm aliã adhibere fas esset. Sed illud ecclesiæ proposuit exemplar, vt quicquid orationũ aut precationum & laudum institueret, ad aliquod illorum membrorũ reduceretur. Quare laudum psalmodia refertur ad id, Sanctificetur nomen tuum: Petitiones autẽ gratiæ & remissionis peccatorũ ad illud, Adueniat regnum tuum. &c. Christo ergo orationem toti populo necessariam cõgruebat instituere: reliquas verò ecclesiæ instituendas illius instar commisit. ¶ Hic autem publicus orandi modus, cùm, vt suprà dicebam, doctrina & arte esset persoluendus, certas personas quibus id incumberet exigebat, quales sunt clerici. Vnde idem ipse Apostolus in priori ad Corinth. ca. 14. Cùm conuenitis, inquit, (nempe ad publicas orationes) vnusquisq; vestrum psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, &c. Quasi dicat, vnicuique diuersum incumbit mun⁹: vt scilicet alij psalmos intonent, alij doceant: alius, scilicet concionator, apocalypsim, hoc est reuelationem interpretetur. Vnde subdit, siue lingua quis loquatur secundùm duos, aut multum secundùm tres: id est illi qui publicè horas soluunt, ordine, numero, & vicissitudine id exequantur. Si verò non fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur: id est, q non habuerit munus loquẽdi aut cantandi, alios auscultet, tacitus Deum oret. Ecce circa conclusiones quatuor in capite præfixas quàm omnes ab antiquo fundamenta trahant: nimirum ab Apostolorũ tempore: nẽpè & personas fuisse ad orandum decretas, & psalmos, & templa, atque orationes certas. ¶ De temporibus autem atque diei horis ad orandum constitutis, quod præsentis disputationis præcipuum est punctum, adhibetur demum conclusio quinta. Septenarius numerus horarum Canonicarum, vt antiquissima est ecclesia institutio, ita & congruentissima atque decentissima: nempè vt post matutinarum nocturnum officium horæ diurnæ sex sint numero: videlicet prima, tertia, sexta, nona, vesperi, & completorium. Et primùm quòd nocturnum officiũ ab Apostolorum sæculo originem duxerit, testatur Hieronymus super illud Matth. 25 Media nocte clamor factus est. Ait enim q̃ cùm traditio Iudæorum esset Messiam media nocte venturum, in similitudinem Aegyptij temporis quando Pascha celebratũ est & exterminator venit, traditio Apostolica vt retur permansit, vt in die vigiliarum Paschæ ante noctis dimidium populos dimittere non liceret spectantes aduentum Christi. Vnde & Psalmista dicebat, Media nocte surgebam ad cõfitendum tibi super iudicia iustificationis tuæ. Hęc ille. Sed quando in hunc Psalmi versiculum incidimus, multi a-

Isidorus.

Chrysosto.

Quinta conclusio.

Hierony.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lij sunt eiusmodi, quibus nocturnarum laudum officium cõmendatur. Ait enim alibi idem Psaltes, lauabo per singulas noctes lectum meum. Et alibi: Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime. Ad annuntiandum manè misericordiam tuam & veritatem tuam per noctem. Atque alibi: Memor fui nocte nominis tui Domine. Et quod in completorio canimus, In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino. Non ergo ab Apostolis tantùm mos nocturnæ orationis originẽ duxit, sed à Prophetarum oraculis. ¶Præterea & eundem nos morem Christus institutor noster re ipsa docuit. Erat enim in oratione pernoctans, vt Luc. 6. refertur. Et, vt habetur Matth. 26. media nocte in montẽ Oliueti ad orandũ exiuit: vbi discipulos increpans quòd non possent vna hora secum vigilare, & à Iuda traditus est, & à Iudæis captus. Quæ quidem mysteria omninò deberent Christianum populum in nocturnis orationibus continere. ¶Igitur quoniã Vuicleffistæ, vt eodem cap. 25. idem Tho. Vualden. refert, huiusmodi nocturnos psalmos cõtrectant, causantes quòd cùm noctem ad quietem nobis Deus indulserit, nos eam vigilijs insumentes, religionem Christianam grauem reddimus: vt eorum blasphemiã cõteramus, respondemus: Primùm, eandem nocturnam quietem, vt suprà diximus, ad contemplationem, atque adeò ad orationẽ naturaliter inuitare: eò q; tunc sensibus à suo vsu cessantibus mẽs introrsum pacatior est. Secundò & Prophetarum oracula & Christi exemplum eiusdem rei nos admonent.

Obiectio. *Vuicleffista rum noctur nam officiũ damnãtium*

Prima solutio.

Secunda.

Tertia.

¶Sed tertiò, quod in primis ducendum est, id antiqui patres ob id sanctum duxerunt, quòd in primitiua ecclesia infestissimæ erãt nocturnæ dæmonũ incursiones, cõtra quas ideo nocturnas vigilias orationibus instructas instituerunt, vt libr. de Offic. ca. 19. peregregiè tradidit Isidorus. Milites nanq; in exercitu, sicuti & in naui nautæ, quatuor stationes nocturnas ordinant, quas vigilias appellant: nimirum singulas tribus horis duarãtes. Tres enim horas ab occasu solis quando sopor cubare homines cogit, primam vigiliam appellant: tresque deinceps vsque ad mediam noctem, secundam: & à media statim nocte appellant tertiam: atque deinde vsque ad diluculum, quartam. In quibus, alijs dormientibus, alij excubantes inuigilãt. Huius ergo instar, in primitiua ecclesia, nimirum ab Apostolorũ sęculo, clerus in tres partes diuidebatur: quarum vna in prima vigilia primum canebat trium psalmorum nocturnum, & alia in secunda secundum, atq; alia in tertia tertium: vt tã in singulis quàm in omnibus trinitatem profiterentur: ac demũ diluculo in quarta vigilia omnes simul ad laudes concinendas conueniebant. Vnde Augustin. de verbis Domi. serm. 14. Venit inquit ergo Dominus ad visitandum discipulos suos qui turbabãtur in mari quarta vigilia noctis. Quarta vigilia noctis, extrema pars noctis est, vigilia vna tres horas habet, ac per hoc nox quatuor vigilias.

Isidorus.

Rõ de cantã

di officiũ di urnũ in primitiua eccle sia.

Augustin.

¶Et nè hæretici putent eiusmodi vigilias sãctorum patrum inuentũ fuisse, perspiciant in ipsissimis Christi verbis fundamentũ habuisse: vt est videre & Lucę. 12. vbi secunda & tertia vigilia nominatur: & expresiùs. Marci. 13. Vigilate enim, inquit: nescitis eũ quando Dominus veniat: sero, hoc est prima vigilia: an media nocte in gallicãtu, hoc est secunda aut tertia, an mane, hoc est hora laudum: nè cùm venerit, repẽte inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: vigilate. His ergo instructa edocta que ecclesia, suas stationes atque vigilias collegit. Vnde Valerianus libro primo ca. de matutinis. Vigilias, inquit, trib⁹ horis dispertimus nocturnis, vt non solùm verbo, sed & facto tres vigilias prædicemus: de quibus ait Dominus: Beati sunt serui illi quos cùm venerit Dominus inuenerit vigilantes, &c. Qua de re cùm Vigilantius hæreticus illius esset perfidiæ author, quòd nox quieti & somno indulgenda esset, non autem orationibus terenda: ista occasione Hieronym. vt in Epistola ad Riparium videre est, peruerso nomine pro Vigilantio eum Dormitantiũ appellauit. Ait quippe: Quòd dicis eũ execrari vigilias, facit & hoc contra vocabulũ suum, vt velit dormitare Vigilantius: & non audiat Saluatorem dicentem sic, Nõ potuistis vna hora vigilare mecum? Quapropter sequenti statim Epistola appellat eum Dormitantium. Vnde idem Hieronym. ad Eustochium virginem: bis, inquit, nocte terq; ad orandum surgendum est. At verò quoniam postmodum aucto clero tantum pondus humana imbecillitas ferre nequiuit, vicissitudo illa cessauit, & à toto simul clero tres omnes nocturni cum laudibus vna cani cœpti sunt: idque in diebus festis: nam in profestis non canitur nisi vnus, sicuti & in Pa-

Valerianus

Vigilantius

Hieronym.

schali tempore. Et quanuis alij primã vigiliam elegerint, alij verò tertiam, plurimę tamen Ecclesiarum ac religionum mediam noctem constituerunt tanquàm orationi, iuxta Dauidis testimonium, aptiorem.

Ambrosius

Haud quippe vti Ambrosius super Psalmũ centesimum decimumoctauum author est, inconsulto dixit, Media nocte, tunc enim feruet carnis illecebra, coquitur cibus, potusque digeritur. Qua occasione tentator multis tentamentis & carnem illidit & animum occupat. Hæc ille. Vnde Petro inter punctum mediæ noctis & gallicantum ardor fidei refrixit, & calori temporalis ignis admotus Christum negauit. Quocircà huius temporis relaxatio non tam facilè aut peti aut concedi deberet. Ferè enim iam cathedrales Ecclesię sanctum illum priscorum rigorem remittentes, indulta ab Apostolica sede impetrant matutinos psalmos appetente nocte soluendi. Sic enim omnia labascunt. ¶De horis autem diurnis testimonia quoq; sunt & rationes nõ minoris energiæ. In primis tres horæ, nempe tertia, sexta, & nona viuentibus ipsis Apostolis celeberrimæ erant ad orandum. Extat enim Actuũ primo. memoria, quẽadmodum post ascensionẽ Domini Apostoli essent Hierosolymis vnanimiter in oratione perseuerantes, neq; dubium sit quin in oratione solenni, quæ sicut modò in choro ab omnibus celebrabatur. Vnanimiter enim non tantùm cordium vnitatem, verùm & vocum cõcordiam designat: ac tandem hora tertia, vt. 2. ca. legitur, Spiritus sanctus illis apparuit, linguarum cordiumq; inflammator. Quocirca ambigi non debet quin illa tunc hora destinatos psalmos dicerent. Qua de causa ecclesia illo tunc vtitur hymno: Nunc Sancte nobis spiritus, &c. De sexta vero legitur Actu. 10. nimirum vbi Petrus refertur circa horã sextam in superiora, vt oraret, ascendisse. Sed de nona mentio etiam fit Actuũ. 3. Habetur enim quòd Petrus & Ioannes ascendebant in tẽplum ad horam oratiõis nonã. Quin verò eaſdem horas more & vsu Hebr. fuisse celebratas, præter coniecturam q̃ maxima est, authores non desunt qui astruant.

De horis diurnis testimonia è sacris accersita.

Cyprianus.

Cyprianus nanq; in calce libr. de oratione Dominica: In orationibus, inquit, celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam. Alludit tum ad illud Danielis. 2. quòd illi tres quasi ex vno ore laudabant, glorificabant, & benedicebant Deum. Ed ad id potissimum Danielis. 6. vbi refertur quod contra Hierusalẽ ter in die flectebat genua sua, & adorabat cõfitebaturq; coram Domino Deo suo, sicut & antè facere cõsueuerat. Erat eñ prophetis solennis, fixis statisq; horis cõcinendi vsus. Vnde Primi Regũ. 10. ait Samuel Saúli: Cũ ingressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem Prophetarum descendẽtium de excelso, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam, ipsosq; prophetãtes: hoc est Spiritu prophetico psallentes. Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis. Vnde in prouerbium exijt, Nunquid Saul inter prophetas? Addit prætereà illic Cypria. illis tribus horis mysterium trinitatis fuisse præsignatũ, quod in nouissimis temporibus manifestandum erat. Eundem prorsus horarum numerum, scilicet tertiæ, sextæ, & nonæ, in eodem Danièle fundat Isidorus libr. 1. de Offic. cap. 19. Illo ergo tunc Apostolorum sæculo non repertur mentio nisi illarum trium horarum ante meridiem, prima subtracta. Quare Hieron. super eodem loco Danielis. 6. Has, inqt, tres horas, scilicet tertiam, sextam, & nonã, Ecclesiastica traditio intelligit. Hæc ille. Cõijcio nanque quòd illo tunc tẽpore quo ter ad nocturnos psalmos surgebatur, laudesq; in aurora cantabãtur, superflua ducebatur alia hora vsque ad tertiam. Vnde idem Hieron. ad Eusto. de horis ad orandum diuisis loquens, horam inquit tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque & vesperam, nemo est, qui nesciat. Vbi diluculi nomine laudes forsan intelligit. Et quo coniecturis agere pergamus. Cassianus libr. 3. de institutis monachorum, cap. 4. cuius Isidorus meminit libro. 1. de Offic. capit. 23. Sciendum, inquit, hanc matutinã quæ obseruatur in occiduis vel maximè regionibus, canonicam functionem nostro tempore nostroque monasterio primitus institutam. Matutinã ergo forte appellat quam nos primam. Quò etiam referri videtur verbum Cypriani loco citato: scilicet, Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitùs obseruatas orandi, nũc & spatia & sacramenta creuerunt: nam & manè orãdum vt resurrectio Domini in matutina celebretur. Antiquas ergo horas appellat tertiam, sextam, nonamue addit & primam. ¶At qui horæ istæ per diuisionem artificialis diei sunt intelligendæ, vt quocũque anno

Horarũ diurnarũ numerus in ueteri testamẽto fundatus Isidoro. Hieronym.

Cassianus Isidorus.

De horarũ diuisione et exordio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

que anni tẽpore ab ortu solis incipiat prima. Tertia autem finitur in tertia diei hora: & sexta etiam ab eodem solis ortu. Sic eã intelligendæ sunt illæ horæ, Matth. 20. nẽpe quod patertamilias exijt summo mane conducere operarios: deinde hora tertia atque hora sexta. ¶De vesperis autẽ & completorio aut loco citato Di. Hierony. neminem esse, qui nesciat: quasi res esset antiquissima & vniuersis Christianis receptissimas.

De Completorio. Ambros.

¶Atqui de cõpletorio ait loco citato Ambros. venire illi in mentem auium recordationem quæ cum eunt cubitum quasi peracto lxte munere æthera cantu mulcere cõsueuerunt. Quod velut à surgente & occidente die semper instaurare consueuerunt, vt vel decursu vel adorto nocturno diurno que tempore, iustas laudes suo referãt creatori. Vnde magnum incentiuum excitandæ deuotionis sumendum nobis est.

Trina d causa septẽ horæ Canonicæ in ecclesia instituũ.

¶Igitur vt quæ disperlim cõmemoratum, collectim ad nostram confirmandam conclusionem applicemus. Tribus de causis septenarius iste numerus canonicus institutus Spiritus sancti sanctissimus est Christianæ familiæ. Prima scilicet eademq; ad literã potissima, vt iuxta Christi præceptum & Paul. monitũ, iugis neq; intermissa in nobis persistat Dei memoria, laus & gratiarũ actio, ac demum deprecatio & fauoris petitio. Nam cùm in die naturali sex sint horarum ternarij, cùm in singulis statos habeam⁹ psalmos, perpetuo circulo in oratione persistimus. Mox & Trinitatem quę nostrę est fidei confessio, trinis quibusq; horis profitemur, nam pari ratione eodem numero & psalmos & orationes distribuimus. Accedunt deinde tertio & mysteria, tum alia, tũ etiam Christi: quæ glossa colligit super cap. presbyter. de celebra. missa. Quod quidem est Concilij Agathen. celebrati sedente Zozimo Papa, sub anno Domini quadringentesimo vigesimo: vbi prædictæ omnes horę tam diurnæ quàm nocturnæ persolui iubẽtur. Cauenda autem est deceptio ne qs putet, vt hæretici blasphemare attentant, tunc primùm fuisse institutas. In hoc enim superiora adduximus testimonia vt eas de antiquitate & tempore Apostolorum deducere mus. Quare illic tanquàm res antiqua confirmatur. Mysteria autem sunt quod septẽ existunt hebdomadæ dies, quibus mundus fuit creatus: septemque Spiritus sancti dona, quibus recreatus: ac septem mundi æta

Glossa.

tes, quibus duraturus est: septemque adeò petitiones dominicæ orationis, quibus eadem dona postulamus. Christus autem matutinali hora captus est, & per reliquas diei passus. Vnde versus: Hæc sunt septenis propter q̃ psallimus horis: Matutina ligat Christum, qui crimina purgat: Prima replet sputis, causam dat tertia mortis: Sexta cruci nectit, latus eius nona bipertit. Vesperа deponit, tumulo cõpleta reponit. Ex his ergo cũ dictis quæ dicta sunt colligitur, septem esse canonicas horas: secundum illud Psal. Septies in die laudem dixi tibi. Accipitur enim illic dies pro naturali, vt noctem includat. Quare non sunt audiendi qui matutinum à laudibus separantes, octo connumerant.

Ad primũ argumentũ.

AD primum igitur argumentũ suprà obiectum Vuicleff, vsq; adeo negatur horarum canonicarum pensum graue esse vt affirmemus esse suauissimũ. Ad illud autem quod insinuat nõ esse in ecclesiæ facultate aliquid sancire, quod in altero duorum testamentorum expressum non sit, plura respondemus. Primùm illud est hæreticũ fundamentum, atque illius bestiæ quam Ioan. Apocaly. 3. vidisse scripsit, quæ cùm agnus videretur cornua gerens in fronte, draco tãmen erat. Super quo loco ait August. ser. 11. hæreticam illic ecclesiam significari: quę cùm, ceu agnus Christi, duo in fronte cornua, hoc est, duo testamenta præ se ferat, draconis tamen morsu Ecclesiam catholicam dilacerat. Hæc ille. Habet enim ecclesia catholica potestatem à Christo Apostolicam qua leges possit condere, quas vel ex sacra pagina elicit, vel ad Christianorum ornamẽtum necessarias ducit. Instar nimirum apostolorum qui suis vestimentis iumenta illa straverunt, quibus Christus Hierosolymam ingressurus mollius incederet. Ait quippe super eodem loco Hieronym. quod vestis Apostolica, vel doctrina virtutum vel editio scripturarum intelligi potest: sicut Ecclesiasticorum dogmatum varietas, quibus nisi anima instructa fuerit, sessorem habere dominum non meretur. Et Anselmus: Vide inquit quòd super iumentum ponebãt Apostoli vestimenta sua, sed cætera Iudaica turba sub iumenti pedibus: quia mandatis Apostolorum instruimur & ornamur: legis autem antiquæ mãdatata conculcamus, dũ carnales obseruationes & circuncisiones reprobamus. Adde q̃ Ecclesia non solùm intus per Spiritum sanctum edocta, sed viua voce

Augusti.

Anselmus.

voce Apostolorum & Christi illustrata eius modi horarum religionem amplexa est.

Ad secundũ argumentũ.

¶Ad secundum respondetur quòd in orationibus priuatis non opus est voce, sed satis est mente orare, nisi ad excitandam deuotionem. Quod autem Christus & Paul. secundum ipsum ait, Spiritu & mẽte orandũ: nihil aliud edocent quàm quòd orantis psallentisque vox non debet esse sicut auiũ garritus: sed mente & spiritu plena. ¶Tertiũ argumentum articulo tertio plenius dissolnetur, vbi monstrabitur clericorum sacris initiatorum officium, etiam si curam gerant animarum, esse horarum munus persoluere.

Ad tertium argumentũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm congruens sit & decorum ut horæ Canonicę, Psalmorum, Hymnorumq; alto cantu psallantur.

Vuicleff. Vualden.

POST horarum Canonicarum substantiam & institutionẽ subsequitur modò explorare, vtrũ canticis & hymnis sint persoluendæ. Nam idem Vuicleff. vt eodẽ tomo 5. cap. 16. Thom. Vualden. refert, & de hoc catholicos subsannabat, q̃ alto cantu laudes & preces ad Deum inclamarent. Quam quidem hæresim Lutherani suscitarunt, obridẽtes cen ridiculis nobis quòd vocibus in templis obstrepamus Deo. Argumentum istorum est quòd Deus non est surdus aut dormiens, vt clamoribus nostris, quibus excitetur, indigeat. Quocircà nos Baalaticos appellãt, hoc est sacerdotibus Baal similes: quos, vt. 3. Regum. 18. refertur, deridens Elias vt altiùs inclamarent irritabat subdens: Deus enim vester forsitã cum alio loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere aut certè dormit, vt excitetur. Et me dum inter illos agerem quãdoq; de eãdem re sic conueniebãt: Nunquid si tu cum Cæsare cantando colloquereris, aut aliquid ab illo altissimis vocibus & musico artificio deposceres: non deridiculus esses? Quid ergo coram Deo facere non veremini quod non auderetis coram Cæsare? ¶Secundò arguitur exemplo illius matronæ Samuẽlis matris, quæ vt initio lib. 1. Regum refertur, presis labijs adeò silenter orabat, vt temulenta appareret. Quod quidem exẽplum quasi orantium figura inter sanctos celebratissimũ est. Vnde author in perfecti homilia. 13. Possumus inquit intelligere, vt ostium domus, os corporis, vt non

Primũ argumentum.

Argumẽ. 2.

clamosa voce oremus Deum, sed desiderio tacito. Nã ex clamosa inquit oratione multa mala nascuntur: maximè hæc tria. Primũ quòd clamosa voce orãs non credit Deum vbique esse & secreta audire. Secundum q̃ mysteria secretarum suarum petitionũ, quæ fortè non oportebat alterum præter Deum scire, auribus bonorum & malorum audienda cõmittit. Tertium denique quòd clamosę orans alterum iuxta ipsum astantem orare non sinit. Id quod experientia testatur. Nam dum in ecclesia canitur, nõ possunt astantes orare, vocibus eorum sensus rapientibus. Accedit postremò quòd musica quæ sæculares in suis festis vtuntur, sacra ,ppharè videntur. ¶In contrarium est autem illud Dauidis Psalm. 149. Cantate Domino canticum nouum. Et rursùs: Laudent nomẽ eius in choro. Cui accedit & concilium Toletanũ quartum, de consecratione, distinct. 1. cuius verba sunt, De hymnis canendis, & Saluatoris & Apostolorũ habemus exemplũ.

Postremum argumentũ.

Concilium Toletanum.

CVM tantopere isti rerum nouatores & ecclesiasticarum rerum perturbatores ecclesiasticos cantus, vt modò dicebam, propellere à Christiano cœtu contendant, non satis rei præsenti fecissemus nisi hunc addidissemus articulum, de quo Sanct. Thom. 2. 2. quæst. 91. nonnihil tetigit. Ad quem vnica eademque ecclesiæ receptissima respondetur conclusione. Cantus ecclesiastici, quibus horæ Canonicę solenniter celebrantur, vt in ecclesia sunt optima ratione constituti, ita sint & antiquissimi. ¶Et quò rationibus testimonia clarescãt, ab ipsis est nobis sumendum exordium. Sed est cũ primis adnotandum, horas Canonicas in quibus religio colendi Dei consistit, tres habitudines inter nos & Deum continere. Prima est diuina laudatio, quam quidem ei ,ppter seipsum tanquã summo bono debemus. Hac enim de causa illa à nobis debetur confessio, quòd sit summè infiniteq; bonus, iustus, misericors, &c. atque adeo cuncti potens, omniscius, & quicquid boni in rebus existit, immensa sua cõtinet essentia: & propterea concinimus ei hymnos & Psalmorũ laudes. Secunda earundem horarum ratio est, vt quicquid nobis ad vitam salutemque tam temporalem quàm spiritualem necessarium est, ab ipso petamus, confitentes nos suas ipsius esse creaturas, atque nil nobis boni nisi ab illo posse contingere. Tertium denique officium quod illi orando persolui-

Cõclusio responsiua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus,est gratiarum actio pro receptis beneficijs. ¶Hoc autē supposito, rationibus pluribus demonstratur conclusio. Primùm eñ omnium laudum conditioni adeò cantus non repugnat vt maximè ei congruat. Nā si naturale hominū ingeniū consulamus, inde heroica carmina ortū habuere vt ipsis sonoro metro decurrentib⁹, Herōū laudes & gesta canerent. Quod & Poēta Aeneidū principio significans ait: Arma virūq; cano. Quare Aristo. 8. Poli. cap. 5. & Boeti. in Prol. Musicæ permultū Musicā cōmendant, ceu rem ad morū affectus plurimū conferentem.

Prima ratio conclusio.

Secunda rō. ¶Imò verò, vt secundū subnectamus argumentū, symphonia in eiusmodi canēdis laudibus adeò est naturalis, vt etiā authori ipsi naturæ in cœlis eodē modo cōcini referantur. Vnde Apocaly. 4. de sanctis animalibus refert Ioan. quod requie die ac nocte nō habebant, dicentia, Sanctus, Sanctus. Vnde in Missæ Præfatione seipsam ecclesia cohortatur vt quēadmodum cœli cœlorumq; virtutes, Cherubin quoq; & Seraphin socia exultatione clamare nō cessant: ita ipsa cū eis cōcinat. Quare & Deo supplicat vt suas etiam cū illis voces admitti iubeat dicentis: Sāctus Sanctus, &c. Quapropter nō immerito sunt qui fateantur veris vocibus, licet supernaturalibus, Deum in cœlestibus laudari. Atque rei huius testimoniū terris Angeli desuper attulerunt: vbi pastoribus nato domino, nō solū cum splendore diuinæ gloriæ affulserunt, verum & cantantes intonarunt: Gloria in excelsis Deo. Vnde circa finem secundi libr. de Epipha. Grego. Cum pastoribus, inquit, venerare, cum Angelis hymnū dicito, cum Archangelis choros ducito. Sit nobis ista cōmunis solennitas terrestribus cū cœlestibus cōmunis. Quare ergo oris impudentia hæretici hæc laudum præconia negare possint? Hac enim de causa militans ecclesia, nempe quo societatē cū triumphante initam referat, in duos choros clerum partitur, qui alternis vocibus laudes intonent, atque altero sedente alter stet: videlicet vt qui stat, militantium aciem repræsentet: qui verò sedet, triumphantiū requiē. Quare cùm vterq; alteri respondeat, ambo, nempe Angelicus atq; humanus chorus eundē Deum pulcherrima concordia venerantur.

Gregorius.

Tertia rō. ¶Tertium post mortalium naturam & immortalium conditionem argumentū sumitur ab antiqua lege. Eundem nanq; canendi ritum eodemq; diuino numine affulsus Dauid, psalterium cithara composuit quo canere diuina mysteria consueuerat. Cantabiles enim, inquit, mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. Quo quidem ritu non solum Deo quicquid animo gerebat intimabat, verū & ad depellendos obsessores dæmones vtebatur, vt patet. 1. Regū. 16. Nimirum futuram ecclesiam admonens: vt psalmorū concentu insultantes dæmones fugitaret. Quocirca & in domo Dei, vt legitur. 1. Paralipo. 23. quatuor milia psaltes constituit, canentes domino in organis quæ fecerat ad canendum. Ob idq; psalmo. 148. & duobus sequentibus omnimodè sanctos Dei admonet, vt hymnis & canticis omniq; musico instrumento Deo laudes resonent. Accedunt & in rei confirmationem celeberrima illa spiritualia cantica quæ sancti Prophetæ & Patres illius legis spiritu sancto dictante ceciniſſe leguntur, & nunc ecclesia per hebdomadam concinit. Vt cantica Moysi, Annæ, Delboræ, Isaiæ, Ezechiæ, cæterorūq; Prophetarum. ¶Neque est cur quispiam reclamet, cantiones illas tēplo illi non nostro cōgruere: nam cùm illud figura fuerit nostri, multò nos magis cōdecent. Vnde, quod quartum sit argumentū, cū Christus Hierosolymā ingreditur, vbi ingressus in ecclesiam nostram designabatur, concentu puerorum psallentiū & cantantiū, Hosanna fili Dauid, exceptus est. Atq; obmurmurantibus Iudæis Dominumq; interpellantibus qui illos tacere iuberet, respondit: si tacuerint, lapides clamabunt. Igitur si horę canonicæ quatenus laudes diuinæ sunt exiſtimentur, cōgruentissimū est vt canticis persoluantur. ¶Quod si, vt gratiarum actiones perferantur, non minùs eis cantio congruit. Id quod Christo ipſi, ex quo quintum sumitur argumentum, in more & vsu fuisse testatur Matth. ca. 26. vbi postremā enarrans cœnā ait: Et hymno dicto exierunt in montē Oliueti. Vnde colligitur Christū cum suis gratiarum actiones cantando fecisse. Ait enim Isidorus libro sexto Etymolog. ca. 34. quòd hymni sunt cantica laudantium Deū. Quare si sit inquit, laus, & non Dei, non est hymnus: & si sit & Dei & laus, & non cantetur, non est hymnus. Qua de re Augusti. in illo libello quem de laude spiritualium canticorum inscripsit, ex eo quod Zacharias hymni voce prophetauit, & Angeli Gloria in excelsis Deo, intonarunt, & pueri Hierosolymitæ Hosanna inclamauerunt, & Christus hymnū

Quarta rō.

Quinta rō.

Isidorus.

Augustin.

hymnum cum discipulis concinit, sic colligit: Quis iam habito tali documēto de psalmorum & hymnorum religione dubitauerit: quando ille qui à cœlestibus adoratur, & psallitur, ipsum cū discipulis hymnum cantasse perhibetur? Et Ioan. inquit in Apolypsi, refert se spiritu reuelante vidisse & audisse vocem aquarum multarum, & tonitrū multorum dicentium Alleluia. Hæc Augu.

Argumē. 6. pro conclus. ¶Neque verò si solēnem orādi religionem sub precum ratione mediteris, deerit Apostolicum exemplū, vt canora melodia fiat. ¶Est nanq; sextum argumentum, id quod Actuū. 16. legitur: nempe quòd cùm Paulus & Silas in carcere custodirentur, adorantes media nocte laudabant Dominum, nimirū suam causam illi proponentes. Et audiebant eos qui in custodia erant, & subitò terræmotus factus est magnus, omniaque ostia aperta & omnia soluta vincula. vbi secūdùm Bedam alia litera habet quòd hymnum dicebant. Quo loco hymnorum psalmorumq; vim idem doctor adnotauit: admonens vt quicunq; fidelium in tentationes varias inciderit, cum Paulo & Sila inter carceris tenebras hymnizet, & cum Psalmista Domino canat. Tu es præsidium meum à pressura q̄ circundedit me. In qua item Apostolica auctoritate illorum trium differentia meditanda est: nempè hymnorum, psalmorum, & canticorum, quam & ad Colossen. 3. repetit vbi ait: Commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris. Quo loco in suis annotationibus Hierony. Hymnis, inquit, vt trium puerorū, psalmis, vt Dauid, cānticis vt Moysi & aliorum. Hæc ille. Canticum enim simplicem vocum intonationem designat: hymnus carmen: psalmus verò est, qui instrumēto musico psallitur. ¶Adde & quod ad Ephes. 5. idem admonet Apostolus: Implemini enim, inquit, Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis hymnis & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino, gratiam agentes semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi. Vobis inquit metipsis, id est in choro vestro alternis vocibus: & in cordibus vestris, hoc est, vt spiritus ex corde profectus cantum viuificet. ¶Antiphonas verò, vt Isidorus lib. 1. de Offic. cap. 7. author est, Græci primi composuerunt: quos postea Ambrosi. imitatus Latinas excogitauit. Sicut & hymni, vt Eusebius libr. 1. Eccle-

Bedæ.

Argumē. 7.

Antiphonas primi Græci cōposuerunt teste Isidoro Eusebius.

siasticæ historiæ cap. 18. refert, in conuentibus sancti Marci in Alexandria compositi sunt multi: quibus & idem Ambrosi. & Hilarius plures addiderunt, vt cap. 5. ait Isidorus. Responsoria verò ibidem Isidor. cap. 8. tradit ab Italis longo ante tempore sunt reperta, & inde sic vocata, quòd vno canente chorus consonando respondeat. Lectiones eñ vt de institutis clericorum, cap. 80. ait Rabanus, antiquissimæ religionis deriuatæ traditio est, vt choro sedente, ab vno stante legātur: qua finita chorus concinendo respondeat: & inde dicta sunt responsoria. Quin verò, vt Cassiodorus libr. 10. historiæ partitæ refert, Ignatius Antiochię Syriæ tertius post Apostolum Petrū Episcopus, atq; adeò cū ipsis Apostolis cōuersatus, vidit Angelorū visionem quomodò per antiphonas sanctæ Trinitati dicebant hymnos. Itaque modū visionis Antiochenæ probatur tradidisse ecclesiæ: & ex hac ad cunctas trāsiuit ecclesias.

Respō soria unde instituta.

Rabanus.

Cassiodorus

¶Multa deniq; alia commemorari possent, quibus antiqua hæc ratio laudandi Deū cānticis confirmaretur, quatenus ad naturā rei attinet laudandi, deprecandi, & gratias agēdi. Sed illis prætermissis ad alios arguendi locos descēdamus, qui ex parte nostra sumūtur. Cantus enim ecclesiastici, præterquàm quòd sic cōmodè Deus laudatur, permagnā habent energiam ad nostram excitandam deuotionem. Nam cùm sensus sint mentis organa quos musica suapte natura demulcet, illa ratione mens in sublime rapitur ad diuinam maiestatem cōtemplandam. Vnde Rabanus de institutis clerico. cap. 76. Psalterium inquit idcireo cum melodia cantilenarum suauium ab ecclesia frequentatur, quòfaciliùs animi ad cōpunctionem flectantur. Et August. lib. 9. cōfessio. cap. 7. refert quem admodum tempore suo Mediolanensis ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare susceperit, vt fratres vocibus & cordibus magno studio concinerent, ad depellendum mœrorem quo propter hæresim Arianorum Christiani animi tabescebant: tunc enim, inquit, & psalmi vt canerentur secundùm morem Orientalium partium, nè populus mœroris tædio contabesceret, institutum est. Quod non est sic intelligendum ac si noua tunc fieret institutio: Imò erat instauratio illius quam illi hæretici depulerant. Et libr. 10. capit. 33. voluptates inquit aurium tenaciùs mi implicauerant & subiugauerant, sed resoluisti & li-

Rabanus.

Augustin.

Ratio prīa pro cantib⁹ ecclesiasticis ex parte hominis sūmpta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

berasti me nunc in sonis quos animant eloquia tua, cum suaui & artificiosa voce cantãtur. Et inſrà cũ Athanaſij Alexandrini epiſcopi mortẽ meminiſſet, qui tam modico flexu vocis faciebat ſonare lectorem pſalmi, vt pronuntianti vicinior eſſet, quàm canenti, ſubdit: verũ tamẽ cũ reminiſcor lachrymas meas quas fudi ad cantus eccleſię tuæ in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nunc ipſe cõmoueor, non cantu, ſed rebus quæ cum liquida voce & conuenientiſsima modulatione cantantur, magnum inſtituti huius vtilitatem rurſus agnoſco. Ita fluctuo inter periculum voluptatis & experimentum ſalubritatis, magisq; adducor, non quidem irretracta ſtabilem ſententiã proferens, cantandi conſuetudinem approbare in eccleſia, vt per oblectamenta aurũ infirmior animus in affectum pietatis aſſurgat. ¶ Quin aliam egomet mihi rationem adhibeo eiuſmodi cantiones extollendi. Valent enim ad amorem erga nos Dei magnificandum: nam quis nõ vel de hoc Deum ſuum amet, qui religionis officium tam neceſſarium, ſed tamen quòd ex alia parte nonnihil poſſet aſſerre moleſtiæ ſuo ſancto numine inſtituit, vt talis à nobis melodia impenderetur, quæ & laborem leuaret, & animum recrearet ac demulceret. Adde quod & clemẽtiorem eum nobis eiuſmodi ſpirituales cantilenæ exhibent: nam qui fert vt crimina noſtra quibus ſuam iuſtitiam offendimus, quæque adeo lugenda potius eſſent & omni mœrore plangenda, harmonico cantu ad ſuas perferamus aures, quomodo eum non credamus patẽtiſsimis eſſe in nos viſceribus, atque ad nobis indulgẽdum paratiſsimum? Vnde Lactant. lib. 6. Diuinarum inſtitutionum. c. 22. Poſtquàm ſæcularem melodiæ ſuauitatem quæ humanos animos labefactare ſolent reprobauit paulò inferius ſubdit: Itaque ſi voluptas eſt audire cantus & carmina, laudes Dei canere & audire iucundum ſit. ¶ Poſtrema verò horum noſtrorum argumentorũ clauſura quę ſanè rem planiſsimè pandit, ab experientia ſumitur. Qui enim has cantandi ceremonias cõdemnant, intereſſe catholicis eccleſijs cuperem, in quibus concentus cum venuſtate & religioſa modeſtia canitur & poſtea, vt hæreticorum templa viſerent, vbi ſilentium nihil aliud quàm eccleſiarũ cadauera refert vt illo diſcriminis interſtitio de vtroque iudicare dicarent. ¶ Hoc verùm tamen in calce demũ quæſtionis ſilendum non eſt quòd, vti in reliquis ſanctis cerimonijs accidit, ita & in hac poteſt abſurdus exceſſus obrepere: nempe ſi profana inter ſpirituales cantiones admittãtur, vel aliqua quæ pias aures offendãt, vt in natalitijs Domini & in alijs feſtis diebus alicubi conſueuit. Aut ſi ex præfectorum in curia ineptiſsimi ad canendum admittãtur qui aures obtundant & attentionem perturbent. Quæ quidem Hieronymus vt diſtinct. 92. can. Cantantes. refertur, reprehendit. Quanuis hoc pro ratione populi expendendum eſt. In villis enim & ruſticanis oppidis etſi haberi non poſsit vrbicus canticus, nõ ideo eſt abſurdus exiſtimandus. ¶ Organorum autem vſus neutiquàm eſt repudiãdus, cùm & ſacris teſtimonijs comprobetur, & vbiq; ſit celebris. Tametſi in Capella Pontificis Sũmi non ſit admiſſus. Alia verò inſtrumenta neque prorſus approbanda ſunt, neque omninò reſpuenda, ſed conſulenda eſt prudentia quænam illorum locum ſanctitatis deceant. De quibus Sanct. Thom. quæſtio. citata, nil aliud inquit, niſi quod antiquo populo magis quàm nobis congruebant.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, vel de hoc hæreticos eſſe blaſphemos, quòd Eccleſiaſticos cantores cum ſacerdotibus Baal compo nunt. Haud enim de hoc Elias illos irridebat quòd canerent, ſed quòd lapides, & marmora, & mortuos homines, ac denique dæmones illa ratione colerent, quos arbitrabãtur clamoribus eſſe ad audiendum excitandos. Qui verò ad animi lætitiam & deuotionem excitandam canunt, ſeu vt Deo illum referant honorem, laude digni ſunt, non vituperio. Sicuti Hieroſolymitæ Chriſto acclamantes Hoſanna. Et pueri in fornace, Angelorum inſtar, Hymnos pſallentes. Quare neque aliud ſimile quod ab humana maieſtate ad diuinam afferunt, quidpiam ad rem attinet. Eò enim non decet coram humanis principibus preces cantando fundere, quod nõ ſunt vt dij colendi: tametſi & heroũm laudes, vt ſuprà diximus, in ipſorum præſentia, cani ſoleant.

¶ Secundum autem argumentum ab Anna Samuelis parente deductum: de priuatis tantùm orationibus procedit, atque adeo ſanctorum documenta, quibus iubemur ſilenter orare. Secùs autem ſe res habet de ſolennibus quæ nomine publico fiunt. Neque vllum eſt abſurdum vt dum in choro canitur, populus, ſi orare nequit, auſcultet.

Ad poſtremum. Ad poſtremũ autẽ verbum reſpondetur, q̃ ſecularis muſica in eccleſijs nõ eſt licita: eccleſiaſtica verò non eſt profana.

ARTICVLVS. III.

Vtrum tam illi omnes qui ſunt ſacris initiati quàm qui titulum habẽt eccleſiaſtici ſacerdotij, ad horas dicendas teneantur.

IN primo articulo monſtratũ eſt quemadmodum ad orandum ſolenniter neceſſarium fuerit quatuor eſſe conſtituta, nempe perſonas, orationumq; ſubſtantiã, loca & tempora, quibus & ex ipſa natura rei quintum intelligitur adhiberi, videlicet intentionẽ atq; attentionem. De primo ergo, ſcilicet, de perſonis, in iſto articulo, de reliquis verò in ſubſequentibus dicẽdum eſt. At q̃ non omnes qui ſacris initiati ſunt teneantur ad diuinum officium, arguitur argumento illo quod ſuprà tetigimus, in eccleſia diſpertita ſunt cleri corum munia: alij nanq; animarũ curæ ſunt mãcipati, alij verò vel ad prædicandum, vel ad alia negotia quæ ad rem eccleſiæ attinẽt: ergo illi qui alijs ſic impediũtur, non eſt cur ad horas canonicas obligentur. ¶ Pari modò arguitur ſecundò, q̃ neq; omnes ſacerdotia habentes eccleſiaſtica ad horas ſoluẽdas teneantur: tum q̃ beneficia propter diuerſa officia ſunt inſtituta, vt præſtimonia, quæ, vt fertur, ratione ſtudij conſtituta ſunt: tum etiam q̃ eãdem ratione qui in religione ante profeſsionem probantur canonicum officium pendere tenerentur, eò q̃ illis fructibus paſcuntur quibus populus propter eiuſmodi ſpiritualia officia religioſis erogat. Quod tamen non eſt rationi conſonum.

¶ Tertiò deniq; arguitur. Si eiuſmodi clerici ad horas dicendas tenerentur, id maximè eſſet de iure diuino, in quo religionem horarũ canonicarum fundatam eſſe ſuprà monſtratum eſt. Quod ſi verum eſt, conſequens ſicri videtur vt Papa ſuper his diſpenſare nequeat, cuius tamen contrarium mos habet & vſus. ¶ In contrarium autem eſt. c. Presbyter. de celebratione Miſſarum. quo omnes presbyteri obligantur ad diuinum officium: vbi nomen presbyteri ſecundùm gloſſam extenditur ad omnes clericos: iuxta tenorem capi. Si quiſquam. de cohabitatione cleric. & mulier.

DE hac quæſtione quædã ſunt inter Doctores cõſtituta, quædam verò quæ vix poſſunt certa ratione definiri. Duę inquam cauſæ pro certis habentur, quarum per ſe vtraque ad penſum horarum canonicarum obligat: nempe ordo ſacer & eccleſiaſticum beneficium. ¶ Ad quæſtionem igitur duabus concluſionibus reſpondetur. Prima: Omnis clericus in ſacris, puta ſubdiaconus & illo ſuperior tenetur officiũ perſoluere diurnum, ac nocturnum. Concluſio eſt quam tenet gloſſa, compleũturque Panormita. & reliqui Doctores canonici iuris præcipui nominis, ſuper dicto cap. presbyter. de celebrat. Miſſarum. Eſt ſententia Diui Thomæ quotlibeto. 6. art. 8. & vnanimiter Theologorum. Nam quanuis in dicto cap. quod. vt ſuprà diximus, eſt concilij Agathen. de ſolo presbytero mentio fiat: tamen Innocent. c. dolentes. minores etiam clericos exprimit. Et diſt. 92. cap. finali. expreſsiùs obligantur presbyter, diaconus, & quilibet clericus ad quotidianum officium. Ratio autem, quæ optima eſt iuris interpres, inde emergit, q̃ qui ſacris initiatur, ſingulari Dei cultui mãcipatur, atq; in illo conſtituitur ſtatu qui ad diuinas laudes inſtitutus eſt: iuxta illud Iſai. 43. Omnem illum qui inuocat nomen meũ, in laudem meam creaui illum. laudũ autem ordo & modus, vt ſuprà diximus, ab eccleſia lege ſanctus eſt: ergo eo ipſo quòd quis in clericorũ ordinẽ ſuſcipitur, tali eſt vinculo obligatus. Quapropter, hoc quàm maximè cupio cunctis clericis eſſe perſuaſiſsimũ, vt quicquid negotij eis incumbat, ſiue literarum ſtudium, ſiua gubernandi, aut legendi munus, aut etiam prædicandi, conſtitutiſſimum habeant nunquàm vllum interpolare canonicam horam: certo videlicet, ſcientes, hoc eſſe proprium genuinumque eorum officium, atque adeo cunctis alijs præferendũ. Eò præſertim quòd tempus ſtatis orationibus dicatum, ex quocunque alio ſuccidatur negotio, nunquàm impedimento eſt, Deo ſic diſponẽte, quo minùs bene expediatur.

¶ De clericis autem qui in minoribus ſunt ordinibus conſtituti, quique nulla potiuntur eccleſiaſtica præbenda, quanquàm Panormita. loco citato in alteram partem propendeat, abſq; dubio credendum eſt ad nullas teneri canonicas horas. Neque eius ratio vllius eſt momẽti: videlicet, quod, vt ipſum nomen clerici ſonat, aſſumuntur in ſortem domini. Haud enim ſic aſſumuntur, vt ſtatum firmiter mutẽt: nam quandiu integrum illis eſt matrimonio ſe copulare, ſtatum non

Ratio alterius autoris.

Lactantius.

Poſtrema ratio.

In eccleſiaſticis cantibus exceſſus immodicus & vituperabilis eſſe põt

Ad primum.

Ad ſecundũ

Duæ cauſæ ex quib⁹ori tur obligatio ad pſolbus conclusionibus reſpondetur. Prima: Omnis clericus in ſacris, puta ſubdiaconus & illo ſuperior tenetur officiũ perſoluere diurnum, ac nocturnum. Concluſio eſt quam tenet gloſſa, compleũturque Panormita. & reliqui Doctores canonici iuris præcipui nominis, ſuper dicto cap. presbyter. de celebrat. Miſſarum. Eſt ſententia Diui Thomæ quotlibeto. 6. art. 8. & vnanimiter Theologorum. Nam quanuis in dicto cap. quod. vt ſuprà diximus, eſt concilij Agathen. de ſolo presbytero mentio fiat: tamen Innocent. c. dolentes. minores etiam clericos exprimit. Et diſt. 92. cap. finali. expreſsiùs obligantur presbyter, diaconus, & quilibet clericus ad quotidianum officium. Ratio autem, quæ optima eſt iuris interpres, inde emergit, q̃ qui ſacris initiatur, ſingulari Dei cultui mãcipatur, atq; in illo conſtituitur ſtatu qui ad diuinas laudes inſtitutus eſt: iuxta illud Iſai. 43. Omnem illum qui inuocat nomen meũ, in laudem meam creaui illum. laudũ autem ordo & modus, vt ſuprà diximus, ab eccleſia lege ſanctus eſt: ergo eo ipſo quòd quis in clericorũ ordinẽ ſuſcipitur, tali eſt vinculo obligatus. Quapropter, hoc quàm maximè cupio cunctis clericis eſſe perſuaſiſsimũ, vt quicquid negotij eis incumbat, ſiue literarum ſtudium, ſiua gubernandi, aut legendi munus, aut etiam prædicandi, conſtitutiſſimum habeant nunquàm vllum interpolare canonicam horam: certo videlicet, ſcientes, hoc eſſe proprium genuinumque eorum officium, atque adeo cunctis alijs præferendũ. Eò præſertim quòd tempus ſtatis orationibus dicatum, ex quocunque alio ſuccidatur negotio, nunquàm impedimento eſt, Deo ſic diſponẽte, quo minùs bene expediatur.

Argumẽ. 1.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3.

Ad poſtremum.

Ad ſecundũ

Duæ cauſæ ex quib⁹ori tur obligatio ad pſolbus conclusionibus reſpondetur. Prima: Omnis clericus in ſacris, puta ſubdiaconus & illo ſuperior tenetur officiũ perſoluere diurnum, ac nocturnum. Concluſio eſt quam tenet gloſſa, compleũturque Panormita. & reliqui Doctores canonici iuris præcipui nominis, ſuper dicto cap. presbyter. de celebrat. Miſſarum. Eſt ſententia Diui Thomæ quotlibeto. 6. art. 8. & vnanimiter Theologorum. Nam quanuis in dicto cap. quod. vt ſuprà diximus, eſt concilij Agathen. de ſolo presbytero mentio fiat: tamen Innocent. c. dolentes. minores etiam clericos exprimit. Et diſt. 92. cap. finali. expreſsiùs obligantur presbyter, diaconus, & quilibet clericus ad quotidianum officium. Ratio autem, quæ optima eſt iuris interpres, inde emergit, q̃ qui ſacris initiatur, ſingulari Dei cultui mãcipatur, atq; in illo conſtituitur ſtatu qui ad diuinas laudes inſtitutus eſt: iuxta illud Iſai. 43. Omnem illum qui inuocat nomen meũ, in laudem meam creaui illum. laudũ autem ordo & modus, vt ſuprà diximus, ab eccleſia lege ſanctus eſt: ergo eo ipſo quòd quis in clericorũ ordinẽ ſuſcipitur, tali eſt vinculo obligatus. Quapropter, hoc quàm maximè cupio cunctis clericis eſſe perſuaſiſsimũ, vt quicquid negotij eis incumbat, ſiue literarum ſtudium, ſiua gubernandi, aut legendi munus, aut etiam prædicandi, conſtitutiſſimum habeant nunquàm vllum interpolare canonicam horam: certo videlicet, ſcientes, hoc eſſe proprium genuinumque eorum officium, atque adeo cunctis alijs præferendũ. Eò præſertim quòd tempus ſtatis orationibus dicatum, ex quocunque alio ſuccidatur negotio, nunquàm impedimento eſt, Deo ſic diſponẽte, quo minùs bene expediatur.

Gloſſa.

Panorm.

D. Thomas.

Innocentius

Rõ conclu.

Clerici in minoribus conſtituti, ad nullas horas canonicas teneãtur, cõtra Panorm.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutãt. Itẽ quia functio illorum ordinum in solo præparamento templi vasorumque finitur: neque ordinem habet proximum ad eucharistiæ sacramentum: ceu officium diaconi, & subdiaconi. Et quanuis Palud. in. 4. distin. 15. q. 5. dicat quòd ad aliquid plus teneantur quàm laici, non est credendum de præcepto: ita vt eius omissio aliqua sit culpa: sed forsan de honestate si voluerint. Quare non solùm qui prima tantùm tonsura ordinati sunt, verùm neque alij aliorum graduum infra subdiaconatum tenentur ad canticum graduum. Neq; vlla est lex & consuetudo quæ talem injiciat scrupulum: neq; episcopus ad hoc potest obligare. ¶ Secunda conclusio. Quicũq; habet ecclesiasticum beneficiũ aut præbẽdã sub clericali titulo, tenetur sub reatu lethalis criminis ad plenũ horarũ canonicarũ officiũ. Et est intelligẽda conclusio cũ præcisione sicut præcedens. Itaq; sicut facer ordo sine beneficio obligat, ita & beneficiũ absq; ordine sacro. De hac quidẽ cõclusione expressum iuris textũ nõ vidi: non notatur tamen cap. fina dist. 92. cuius verba sunt, quòd presbyter, aut diaconus, vel quilibet clericus ecclesiæ deputatus, ad quotidianum officiũ teneatur: vbi verba, deputatus, intelligunt per titulum alicuius beneficij, vt distinguatur à prioribus membris presbyter, & diaconus. Facit & verbum cap. finalis de rescrip. lib. 6. Beneficium non datur, nisi propter officium: nam peculiare, ac propriũ clerici officiũ, vt suprà diximus, est horarum canonicarum pensum. Facit & cap. cùm secundùm Apostolum. de præbend. vbi sancitur, clericos omnes ad onus eligi, atque adeò non esse à mercede depellendos. Ac sub inde iubetur neminem sine titulo, aut beneficij, aut patrimonij esse ordinandũ: aut si secùs fiat q̃ episcopus ei victum præbeat. Cũ ergo merces propter onus debeatur, & proprium onus clerici sit dicere officium, fit vt ex quacunq; præbenda nascatur hæc obligatio. Atque hac de causa sic fumus conclusionem moderati, vt talis præbẽda possideatur clericali titulo: nã qui titulo sæculari decimas percipiũt, vt reges & equites: & cõcionator & lector: non tenentur ad huiusmodi horas soluendas. Quam ob rem eos qui præstimonialia sacerdotia possident, licet alij alter sentiant, excusare non auderem ab officio diuino persoluendo. Eò quòd ille titulus, clericalis est, & non secularis. Nam quòd dicunt illa fuisse instituta tantùm ratione stu-

Paluda.

Secunda cõclusio.

Probatio. 1. conclusionis

Moderatio cõclusionis.

Qui præstimonialia sacerdotia possidẽt, ad officiũ diuinum tenentur.

dij, nõ ea pollet iuris autoritate, vt ob id sint ab eiusmodi munere exonerandi. Quare de concess. præb. cap. quoniam. lib. 6. præstimonia inter cæteros ecclesiasticos titulos cõnumerãtur. Quocirca non tenetur opinio Laurentij, vt bene ait Sylvest. verbo. hora. §. 3. dicentis, clericos in minoribus ordinib⁹ beneficiatos qui per alios seruiunt, excusari posse ab officio diuino: imò satius ait Panor. loco citato quod cùm horas pendere, officium sit personale, semper ad illud tenẽtur. Et quãquis Ioannes Andreas in Nouellis dicat q̃ libenter videret, si ecclesia ratione studij liberaret huiusmodi beneficiatos in minoribus, non habentes animarum curam. vt tantùm recitarent officiũ Virginis, profectò non esset salutare consilium: eò quòd ecclesiastica stipendia præcipuè, vt diximus, propter huiusmodi officia pendũtur. ¶ Illos autem qui tantùm habent pensiones, quia nullum habent ecclesiasticum titulum, sed merum ius petendi ab illo qui titulum habet, iam sæpe diximus minimè ad canonicas horas teneri. ¶ Dubium autem restat quando præbenda est tenuissima. Sunt enim qui eatenùs hanc conclusionem affirment, vt etiam dum beneficium tenuissimum sit, adeò vt neque ad miseram ducendam vitam sufficiat, nihilo minùs obligare cẽseant. Imo verò & si merũ titulum sine fructibus quis habeat, non excusent à culpa si horas canonicas prætermiserit. Atq; hoc sequitur Sylvest. ver. Hora. §. 3. Et quidam è recentissimis Theologis. Sed profectò multò libentiùs in contrariam sententiam subscriberem. Nam cùm clericus citra subdiaconũ ad officium non alia ratione quàm stipendij ad officium diuinum teneatur, quando beneficium adeò est exiguũ vt fere pro nihilo reputetur: non est cur talem obligationem inducat. Nec vincit obiectio dicentium illi esse imputandum, qui illud recepit: nam tenuissimum beneficium ex natura sua non obligat. Quare qui illud recipit nõ obligat. Dixerim tñ tenuissimum, vt fere pro nihilo reputet: nempe si his tẽporibus summã saltẽ octo ducatorũ non attingeret. nã si ditius est, quanuis nõ sufficiat ad victũ: fitũ pauperi clerico bona esse posset pars sustentationis, non omninò possidens excusatur. De hoc ergo sapientum prudentia consulenda est. ¶ Pari modo de illo censendum qui vel litigiosum, vt ait Palud. merum habet titulum præbendæ sine fructibus, idq̃; ex concessione Pontificis, eosdem fructus alte-

Reprobatur opi. Laurẽ.

Syluester. Panormit.

Ioan. And.

Pẽsionarius tãtũ nõ tenetur ad horas.

Dubitatio.

Sylu. solũ.

Resellitio solutio Sylu.

Qui solũ habet titulum beneficij non tenetur.

fructibꝰ tenetur officiũ dimittere.

Caiet.

nõ alteri reseruantis, itaq; in sua potestate nõ sit ad illos percipere vt ait Caiet. in Sum. verb. Hora. quandoquidem obligatio non emergit, nisi ex facto ordine, vel ex perceptione mercedis. Neq; in cõtrarium solida est superior obiectio, videlicet, illi esse imputandum qui tale beneficium accepit: nam quod authoritate sit Papæ, alteri non imputatur. Cùm ergo sacerdotium fructibus suis priuat, videtur possessorem ab obligatione absoluere dicendi horas. Secùs res haberet si per illum qui præbendam possidet staret, vt fructus non perciperet: vt pote si vel alteri gratis daret, aut propter excommunicationem, aut quia non residet, illis priuaretur: tunc enim non esset ab orandi ligamine absolutus. ¶ Petrus de Palude loco citato eos propterea excusat qui Breuiarium non habent neq; emere possunt. Quanuis dicat quòd debent officium addiscere. Porro verò eiusmodi excusatio non est cur admittatur. Etenim cùm nemo sit in clericalem ordinem admittendus, qui nõ habeat vnde viuat, nemo clericorum excusatur si Breuiarium nõ habeat: imò antequàm haberet, non esset ordinandus. Eò potissimùm quod Palude loquebatur anteq̃ essent impressiones. Modo namq; vilius emuntur. Diuersa vero est ratio vbi fortuito casu quis Breuiarium perdidit: neq; est in loco vbi haberi possit. ¶ Addiscere verò officium vt memoriter dici possit, nemo lege cogitur: quia res est non omnibus bene possibilis: facis enim est si legere sciat. Quare si quis esset, aut inter infideles, aut in punicia, vbi Breuiarij neutiquà reperiretur, legitima obtegeretur excusatione. Eãdem ratione excusantur, & cæci, aut ita oculis caliginantes, vt legere nequeant. Tametsi dum aliquas horas memoriter proferre possent, fortasse tenerentur. Quãuis neque omnino sint certus, an essent rigore cogendi: quandoquidem tenacitas illa memoriæ accidentaria sit: licet tutius esset, vt se obligatos censerent. ¶ Pari modo qui sic esset impeditus, aut ea infirmos, aut aliter, vt nullatenùs posset orare, itidem excusaretur. Quanuis sraus semper cauenda est, eò potissimùm quòd huiusmodi obligatio arctissima est à iureque diuino descendens. Imo verò si vlla mihi adhibenda est fides, cõijcio vt qui ex choro mittuntur ad thurificãdum altari, simpliciter non teneantur Magnificat & Antiphonam dicere: quia neque cogunt̃ memoriter scire, nec alium tunc se cum portare librum. Eò præsertim q̃ dum

Limitatio superioris assertionis.

Paluda.

Impediti nõ tenẽtur &c.

Exploditur præteritas setitia Palud.

illi in re illa ad celebritatem eiusdem officij occupantur, totus chorus pro illis supplet. Imo nescio an ille qui organis choro respondet teneatur postea officiũ pendere: quia in primitiua ecclesia tantum erat vnus liber in choro. ¶ In infirmis autem anteq; in alijs similiter impeditis manifesta est excusatio, dummodo absq; omni fraude ad prudentiam boni viri impedimentum exitlimetur esse legitimum. Quanuis re dubia consilium medici, authoritasq; prælati vti in ieiunijs, interedere debeat. ¶ At de alijs iuris impedimentis hæsitare quis posset: videlicet, vtrum excõmunicatus, irregularis, & degradatus ab orandi vinculo immunis fiat. Apparet enim inde sic res habere q̃ ab alijs officijs inre cohibentur. Sed nihilo minùs respondetur nullatenus excusari. Nam vt habet glo. can. legi. 16. q. 1. nemo ex suo delicto facit conditionem suam meliorem. Et ideo isti tenentur ad ea quæ sunt oneris: licet illis priuetur quę sunt honoris. Debet tamen excommunicatus solitarie officium soluere: quia nõ potest se publicis officijs ingerere. Tametsi nisi sit nominatim excommunicatus, aut manifestus clericorum percussor, non tenẽtur alijs, vt alibi diximus ipsum euitare: sed potest quisq; cũ illo orare. Irregularis vero & degradatus qui excõmunicatione non est irretitus, in choro etiam potest cum alijs officium soluere: quoniam solùm impediuntur ab administratione sacramentorum, & executione ecclesiasticæ iurisdictionis, & à susceptione ordinum. ¶ Post hæc autem, quod omnium maximũ dubium ingerit, est de religiosis, qui nõdum maiores ordines susceperunt. Maximum inquam dubium: non quòd non sit omnium opinio, vt ait Sylvest. loco citato, & Panormita et omnes iurisconsulti: et diuus Antoninus. 3. par. tit. 13. c. 4. Neque est qui contrarium asserere audeat, neq; ego auderem. Sed dubium est de iure, aut ratione. Nã cùm neutrum superiorum capitum: nempe neque ordo sacer, neque beneficium illos cogat, nulla apparet fieri reliqua obligationis ratio. Qua propter Caieta. in sua Summa, verbo, hora: Certe inquit nisi consuetudo illos obliget (de qua nihil scio) non tenetur ex professione. Hactenus ille. Quòd enim aiunt teneri ratione voti ex cap. licet. de voto. non satis habet cogendi vim. Illic enim solũ habetur q̃ si quis qd vouit, teneatur illud soluere: religiosi autem tria tantùm suscipiũt essentialia vota: & pollicentur viuere secundùm suas constitutio-

Infirmi ab horis recitãdis excusantur.

Quæstio

Solutio.

Glossa.

Dubiũ de religiosis.

Sylvest. Panorm. Antonin.

Ratio prĩa inefficax ad colligẽdũ religiosos, ut teneãtur diuinũ officiũ persoluere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hieronym⁹ stitutiones. Vnde Hieron. ad Heliodorum: & refertur. 16. q. 1. Alia est inquit causa monachi, alia clerici: illi de altario viuunt &c. Et ad Rusticum monachum: Sic viue in monasterio vt clericus esse merearis: cùm in clericum te populus elegit, age ea quæ sunt clerici. Hoc ergo differt religiosorum ordo à clericali, quod clerici deputantur ecclesiarũ seruitio: religiosi verò non nisi contẽplationi. Cui quide discrimini applaudit diuus Tho. D. Thomas. 2. 2. q. vlti. art. 8. ad secundum. Secunda verò ratio, quæ omnibus est celeberrima: videlicet quod viuunt ex eleemosynis, quæ propter diuinum cultum ipsis à plebe eroganSecunda rõ ætiã ineffi- tur, nihilo minus habere videtur vigoris pon dus. Decimæ nanque sunt propria merces cax. seruiẽtium ecclesijs: reliquæ verò eleemosynæ non habent illud onus annexum: atquirati sunt Cõuentus ex decimis viuentes. Præterquàm quòd tales decimæ potuerunt illis, sicut reliquis pauperum hospitalibus absq; tali onere adiudicari. Et qui absque decimis viuũt, licèt eleemosynas percipiãt, erogãtur illis, tamen sicut cæteris pauperibus. Et esto pro benefactoribus orare teneãtur, nõ tamẽ Argument. ideo canonicum persoluere officiũ. ¶ Quod autem mihi argumẽtum occurrit, omnium molestissimũ est. Si religiosus choro deputatus, qui tamen non est in sacris, teneretur ad officium, non posset absque Papæ dispensatione illo onere eximi: & tamen si in eadem religione fiat laicus, quos nos Conuersos vocamus, non tenebitur amplius ad officium canonicum: illa autem mutatio nulla indiget Papæ dispensatione, sed per solum prælati assensum fieri potest. Mirabile ergo cuipiam forte apparebit, quòd solus prælatus possit monachum liberare ab officio persoluendo, ad quod tenebatur. Nam si dicas pariter qui beneficium habet, teneri, à qua tamẽ obligatione si illud relinquat, liberatur, nullam præ te fers rei nostræ similitudinem: nam illa obligatio tantùm erat propter mercedem: obligatio verò monachi debet esse ratione status, quẽ relinquere nequit. Quare qui ex choro subductus sit conuersus, sta tum religionis non mutat. Si ergo cõuersus non tenetur, apparet quòd neq; ille qui deputatus est choro: nisi sit in sacris. Et simile argumentum, imò validius fit de sanctimonialibus quæ ex choro distractæ fiunt laicæ. ¶ Quòd si nos vicissim redarguas, saltẽ eiusmodi religiosos teneri vinculo suę regulę, de hoc nõ cotendimus. Obligabuntur em tunc saltẽ in ordine nostro, nõ ad culpam, sed ad pœnam, vt de religiosis laicis illico dicturi sumus. Quæstio autem est de præcepto quale est in subdiaconibus & supra. ¶ His verò nõ obstãtibus, etsi negari nequeat, si vim tãtùm rationis consulas, permultùm mouere, haud tamẽ negandum est celeberrimã, eandemq; laudabilem consuetudinem, vno antiquorũ patrũ cõsensu approbatam, vim habere præSolutio poss ceptiuidelicet, vt nullus religiosorũ, qui choræ conclu. ro dedicati sunt, ab eiusmodi obligatione soluendi diuinum officium excipiatur. Imo verò neque nuda hic confitenda est consuetudo, verum & lex etiam est agnoscenda.

Suadetur ¶ Arguitur ergo in confirmationem præsen ma asser tis sententiæ. Vniuersi & singuli monachotio. rum conuentus cuiuscunque spiritualis ordinis, qui sub ratione solennis voti ab ecclesia sunt approbati, tenetur in cõmuni diuinum officiu celebrare: ergo quotquot eidẽ muneri addicti sunt, quoties choro defuerint, tenentur idẽ officiũ pendere quod illic publice canerent. Antecedẽs, pfectò nemo posset, neq; vllus auderet negare: nãvbi ecclesia religiones secundùm euangelium instituit, eas videlicet, quas rei spiritualis gratia admisit, easdem diuinis laudibus mancipauit: quippe cùm illud sit præcipuum contemplationis munus: atque adeò, si vbi fieprælati ri potest, præfecti negligentia tale officium gligẽtia cir in communi non fieret, citra dubium mor- ca soluẽdã tale illi esset crimen. Loquor de religionibus diuinũ offi antiquis: nam si alius religionis modus ciciũ in cõmu tra huiusmodi obligationem admittatur, cer ni, peccatũ te vix nomen religionis meretur: quippe mortale cũ. quæ maximo splendore religionis careat. Consequentiã verò argumenti fortasse quis neget, cogitans sat esse eos qui sunt in sacris tale officium soluere: reliquos verò dum afSylues. fuerint choro. Attamen consequentia inde maximam habet probabilitatem, quòd tota religio eidem muneri mancipata est: atque adeo sicut clericus ratione ordinis, ita & religiosus choro mancipatus, ratione religionis S. Thomas. ad officium tenetur. Quare Sanct. Thom. loco nuper citato. 2. 2. quæst. vltim. in sol. ad secundum, quicquid Caie. autumet, solos laicos monachos excipit ab officio clericorũ. ¶ Quòd si hoc de viris religiosis verum habeat, idẽ est & de sanctimonialibus cẽsendũ. Nempe quòd teneantur in cõmuni, vbi fieri potest, ad officiũ diuinum: sin minus, priuatim. ¶ Quocirca ad primum argumentum Ad. 1. arg. respondetur, quòd etsi monachorum status sit con

sit contẽplationi addictus, contemplatio tamen in officio diuino persoluendo potissimùm consistit. Saltem ille, potissimus est cõtemplationis effectus. ¶ Ad aliud vero argumentum, quod fateor esse difficile, respondeAd secundũ tur quod ea ratione qua quis est choro deputatus obligatur statas horas persoluere: sed quomodocunque inde amoueatur, ab eodem fit vinculo liber. Hanc enim liberandi facultatẽ apostolica sedes in institutione religionum, earũ præfectis indulsit. Et quando ratiõe satis dissolui nequirent, nihilo minùs prævalere deberet, tum consuetudo quę vniuersis religionum patribus vim censetur habere præcepti: tum etiam quod hac facta licentia, vt religiosi, ac potissimum sanctimoniales ad diuinum officium non tenerentur, nullum eis fieret reliquum exercitium spirituale, quo tẽpus pro ratione sui instituti expenderet. Et re vera de me fatcor nescio quid erroris præsentiscere dum mihi cogitatio animam subit negandi tam illustrem consuetudinem vim habere præcepti. ¶ Eos autem qui nondum professi sunt, quanis Petrus de Paluda. Palu. loco citato in. 4. dist. 15. q. 5. duplici capite cosdẽ obligari cẽseat, videlicet, & quòd eleemosynis sustententur, & ꝙ priuilegijs religiosorum gaudeant, vt patet, de sent. excõ. lib. 6. c. religiosos. tamẽ cùm hæc assertio nulla iure fundetur, vt probe ait Sylu. loco citato, nõ est cur recipiatur. Enimuero cùm nec religionis habeant statum, neq; clericalem, nulla superiles sit causa illos obligandi.

Sylues. Monachinõ professi nõ tenentur ad officium diuinum. contra Palud. Auguſt. de Anchona Antoninus Sylues. De monachis laicis authorẽ iudicium. ¶ Similiter & de religiosorum laicis August. de Anchona, quem diuus Anto. 3. part. titu. 13. c. 4. citat, & sequi videtur, censuit: videlicet, quòd sub reatu mortalis debẽti teneantur ad diuinum officium sibi præscriptum. Melius tamen rem alij coniiciunt, quorum sententiam Sylues. ille amplectitur: nempe quòd non teneantur: quandoquidem non sunt diuino officio dedicati. Quapropter quòd præfecti religionis illi laicorum ordini orandum iniunxerit, non aliam vim habebit præcepti, quàm quæ in tali religione exprimitur. Quare in nostro ordine illud vinculum non obligabit ad culpam, nisi vbi cõtemptus irrepserit, sed ad pœnam pro arbitrio prælati.

Ad. 1. arg. AD primum igitur capitale argumentum respondetur quod vtcũq; dispertita sint alia clericorum officia, vniuersis tamen commune est horarum canonicarum pensum. Et pariter respõdetur ad secundum ꝙ

Ad. 2. arg. qualecunq; quis possideat sacerdotium sub titulo clericali, etiam præstimoniale, tenetur ad officium persoluendum: vt circa secundã cõclusionem monstratũ est. Et de religiosis non professis declaratum est, quod non teneantur. ¶ Ad tertium denique in quo de dispensatione super hoc vinculo interrogabatur. Respõdetur obligationem hanc partim esse de iure diuino, partim de iure positiuo. ¶ Nam in genere quod omnes clerici sacris initiati ad aliquod officium diuinum persoluendum teneatur, ius diuinũ est, super quo Papa dispensare non potest. Quod autem hoc aut illud dicatur, ius est positiuum ecclesiasticum, vt statim articulo proximo patebit, super quo adeo Papa, ratione id legitima exigente, dispensare potest.

Ad. 3. arg.

ARTICVL. IIII.

Vtrum ordo & modus sit aliquis persoluendo diuino officio necessarius.

POst quàm visum est quinam sint illi qui diuinum dicere officium tenentur, sequitur de alijs tribus circũstantijs: nempe quid, quando, vbi nã de modo articulus subsequens adhibendus est. Et ꝙ quantum ad substantiã nul Argum. 1. lum sit officium determinatũ, arguitur: nam vt habetur can. in die. de consec. dist. 5. diuersæ ecclesiæ & religiones diuersa canunt. Et can. placuit. dist. 12. prohibetur monasterio rum consuetudines cũ secularium ecclesijs cõmiscere: nil ergo certi statuti est omnibus necessario canendũ. ¶ Secundo. Nec tempora sunt necessaria, quia ordo non est de essen Arguñt. 2. tia, vt fere vsus habet clericorũ: &. c. presbyter. de celebr. Missa. insinuat præcipiens, vt ruralis sacerdos post matutinũ officium pensum statim aliarum horarum persoluat, anteq; infirmos visitet & in rus exeat: non ergo temporalis horarum ordo necessarius est. Imo neq; circunstantia loci, quia vbicunq; quis officium soluat, etiam extra ecclesiam implet præceptum. ¶ In contrarium tamen faciunt canones, de his. & placuit. 12. distin. vbi præcipitur vt idem ordo psallendi secundùm metropolitanam ecclesiam ab omnibus teneatur. Sit in dict. c. Dolentes. præcipitur deuotio, & attentio.

QVinque proposuimus in superiori articulo de horis canonicis disputanda: nempe qui teneantur, ad quid, quando, vbi, & quomodo. Vnde cùm primum illig

Universidad de Deusto
Biblioteca

lic fuerit expeditum, & quintum singulare articulum exigat, superest vt ad præsentem quæstionem secundùm aliorum numerum tribus conclusionibus respõdeamus. Prima. ad orationum substantiam spectans, est: Ea quæ horis canonicis canenda recitãdave statuta sunt, nõ eadem prorsus in omnibus ecclesijs & religionibus existunt. Radix conclusionis est illa quam articulo proximo tetigimus: videlicet, quòd etsi pensio officij diuini iure diuino, ac naturali præcipiatur, tñ quòd hæc aut illa dicatur, ius pontificiũ est: quæ ideo pro diuersis anni teporibus, pro diuersisq; prouincijs & hominũ ingenijs variantur. Vnde can. in die. de consecrat. dist. 5. ait Gregorius septimus, in tempore paschali tres tantùm psalmos totidemque lectiones cantari. Cuius causa intelligenda est duplex aut triplex: scilicet, ad recreandos animos à quadragesimali labore: & ad significandum tum dies quibus Christus in sepulchro remansit: tum etiam Resurrectionis lætitiam. ¶ Alijs verò festis nomẽ psalmi cum eodem lectionum numero: in professis autem satis sunt lectiones tres. At monachi nigri duodecim psalmos canunt, & alij octodecim: sed alij toto anni circulo tribus contenti sunt psalmis. Quod, vt illic ait Papa, non ex regula sanctorum patrũ, sed ex fastidio, & negligentia comprobantur facere. Vnde cap. nouit. d. 12. idem Põtifex Augustinum Anglorum admonet, vt ex multis ecclesijs colligere ea satagat quibus ecclesiam illam nouam salubrius instituat. ¶ At verò etsi ecclesiæ non nihil varient: nihilo minùs lex illa seruanda est quæ eadem distinctione, cano. de his. & can placuit. constituitur: nempe vt vnus sit psallendi modus secundùm morem ecclesiæ metropolitanæ: atq; in religionibus secundùm sua cuiusque statuta. Et quanuis nonnullorũ opinio sit, vt possit quisque sequi vsum ecclesiæ Romanæ, nõ facile crediderim in singulis personis sine autoritate Põtificis esse liberum: nam quod in cap. nouit. citato admonetur Augustinus Anglorum vt consuetudinem ecclesiæ Romanæ consulat, id intelligitur ad sanciẽdas leges illius nouæ ecclesiæ: non autem vt eandem quisque licẽtiam prærecitãdis horatim accipiat. Quare licet non prorsus contradicere ausim Caiet. sententiæ, inquientis in sua Summa non esse reatum mortalem solui officium de sanctis, die qua deberet de feria: neq; soluit iuxta ritum Romanæ ecclesiæ dum deberet iuxta monachale institutũ:

Prima conclusio.

Gregor. 7.

Lex canoni ca de psallẽdis horis.

Non est liberũ singulis personis se quo usum Romanũ in recitãdis horis absq; superioris autoritate.

haud tamen culpa omninò carẽt: nec tam laxæ remittendæ sunt in re eiusmodi habenæ. Imò debent Antistites & religionũ præfecti omninò eiusmodi ausus cohibere: videlicet, ne vllus clericorum, aut religiosorũ aliter priuatim officiũ pendat quàm in choro faceret. ¶ Illud nanq; Directorij documentũ q̃ qui ad titulum patrimonij ordinatus est potest quod libuerit officium diuinum soluere, nullum habet iuris fundamẽtum. Obligatio enim orãdi non nascitur solùm ex beneficio, sed ex clericatu: & ideo tenet quisque & in hoc quoque matrici ecclesiæ suæ esse subiectus, nisi dum in alia ecclesia sacerdotium obtinuerit, nam tunc illius more canere, atque adeò orare debet. Et si in pluribus ecclesijs habeat beneficium, illam debet sequi cui magis tenetur seruire.

¶ Fateor equidem prolixitatẽ nimiam psalmorum, molestissimamque precationum inculcationem aliquarum ecclesiarum subditos sæpenumerò ab officio illo pacto soluendo abterrere, atque adeò in causa esse vt compendiosius Breuiarium exquirant. Hoc enim, vt libro primo dicebamus, cum primis latores legum animo prospicere debent, nè illas leges ferant quas temporis longinquitas propter ipsarum intolerãtiam corrodat. Putant enim homines magis pij quàm prudentes bene rei consulere, si psalmos ad psalmos, orationesq; ad orationes lege accumulent, cùm tamen occasionem potiùs offerant, vt breuiùs eiusmodi orandi instituta pereant. Fuit olim sanctissimè institutum, vt creberrimè de tempore pẽderetur officium: qua ratione totum Psalteriũ hebdomadatim recurrebat. Aucta tamen postmodùm sunt tot viuorum, ac mortuorum suffragia, preces, ac litaniæ, vt itum iam fuerit ad breuissima sanctorum festa excogitanda: adeò vt neq; in Quadragesima vel tribus diebus officium de sanctissimo tẽpore celebretur: quod profectò, præsertim inter religiosos, neque ratione studij decorum est. In ordine autem nostro sic consultum semper fuit mediocritati, vt officium nobis temporis vsu sit frequentissimum. ¶ Per hæc, si vera sunt perpendere ea quisq; potest quæ de nuperrimo Breuiario Romano lib. 1. adnotare cœpimus. Primùm quod finis orandi non est Psalmos addiscere, aut sacrarum scripturarum studiũ, vt illic habetur, sed laudes Deo dicere, precesque fundere. Quare non sunt responsoria, antiphonæque, & hymni, atque aliæ

Directorij documentũ nullũ habet iuris fundamentum.

Cẽsura breuiarij Romani.

aliæ cantiones aspernenda, quæ non solùm tam longa sanctorum patrum series, tanta cum meditatione & consultatione pro singulorum temporum rationibus constituit, verùm & angelicus chorus cœlitus attulit. Enimuerò si, vt eodem loco dicebamus, ciuilis legis antiquitas tantum sit honoris digna, vt nisi vrgentissima necessitate sit mutãda, multò id minus permitti debet in sacrorum legibus & institutis quibus populus ab antiquo imbutus est. ¶ Sed aiunt, Breuiarium illud non esse excogitatum, vt publicitus in ecclesiis cãtetur, sed vt priuatim quisque horarum pensum soluat. Hoc autem obtendiculum multorum profectò est incommodorum causa. Primùm enim cum clericorum cœtus ex omnibus cõstet, si singuli semel illo orandi modo assueuerint, facile eum admittent in publicum. Quod iam in aliqua ecclesia Hispaniæ intentatum est. Quod Tridentij in concilio non sine mœrore & scandalo fuit auditum: nam cùm populus in Quadragesima & sancta hebdomada consueta officia non audiret, non potuit non vehementi tristitia & scandalo perturbari. Et quando hoc non existeret periculũ, vsqueadeò iam canonicis ecclesiarum vsu receptum est domi per illud Breuiarium horas pendere, vt in choro muti sedeant, & vtinam, tam attẽti quàm seculares: Haud enim animaduertunt stipendia, non vt adsistant, & dũtaxat sint numerus: sed re vera vt psallant eis esse constituta. Nam beneficium, vt aitlex, non datur nisi propter officium. Imò verò eò res peruenit vt canere dedignentur, putentque suæ maiestati derogari: sed capellanis inferioris classis id committunt. Vide quàm sint sui officij immemores: ego ipse ab eorum quibuspiam rogatus sum vtrùm debito soluendi horas satisfaciant si domi eas nõ soluãt, sed in choro cantando. Quod profectò audiens, hinc risu, inde mœstitia afficiebar. Perspice ergo quanta sit habenda cura vt nemo aliter priuatim diuinũ officium solnat, quàm in choro soluitur. Præterquàm quod tres tantùm psalmos canere, quod illud habet Breuiarium, vt cano. in die. suprà citato ait Gregorius, ex negligentia nascitur & fastidio diuini officij, contraque sanctissimum antiquissimumque ecclesiæ morem trium nocturnorum quem primo articulo commonstrauimus. Nunc ergo maximè temporis quando hæretici sanctissimũ orandi institutum ab ecclesia deturbare cõtendunt, omni cura & vigilantia esset asserendum, & si qua parte claudicat, instaurandũ. Adde quod neque psalmi, vt sunt in eodem Breuiario per ferias distributi, cõgruere festiuitatibus satis possunt, quæ in eisdem feriis incidere assolent: sunt verbi gratia feriæ sextæ tres illi cõsignati. Deus Deus meus respice in me. Et Saluũ me fac Deus quoniam intrauerunt aquę vsque ad animam meam. & In te Domine speraui designati, vtpote q̃ celebritati passionis accommodantur, quando ergo in eandem feriam sextam festum incidit, aut Natiuitatis domini, aut assumptionis beatæ Virginis, aut aliud quod iucũ de celebrandum est, quo modo iidem psalmi accommodabuntur? Item ad completorium vbi certas nocturnas preces contra dæmonum insidias ecclesia semper cecinit, nihil opus erat singulis ferijs psalmos commutare. Haud enim tanti refert totum psalteriũ hebdomadatim perlegere, quàm orationes temporibus & necessitatibus ecclesiæ adaptare. Hæc dixerim nõ quòd in cœlum, hoc est in Apostolicam sedẽ, cui summus honor semper deferendus est, os ponere cogitauerim, sed vt alios Antistites inferioris classis admonuerim ne pergant in suis ecclesijs nouis horarũ ritibus clerũ conturbare. ¶ De officio beatæ Virginis contouertitur itidem inter Doctores, vtrùm etiam sit in præcepto eò quòd hac de re nullum extat ius, sed sola consuetudo. Imò verò si historias consulas, res non est antiqua, sed fortè à trecẽtis hinc annis. Nam ante Bernardi tempora & religionum Mendicantium institutionem, non increbuerat tanta Virginis deuotio. Quocirca si coniecturis agere licet, hæc consuetudo non cœpit tanquàm vim habens præcepti: aliàs alicubi legeretur: sed ex pietate & deuotione, qua sanctissima Virgo dignissima erat. Atque huius nonnullum indicium est, quòd in institutione nostri ordinis institum est, vt surgentes fratres, illic in Dormitorio officium Virginis nocturnum recitãdo soluant: quod si præceptum esset ecclesiasticum, in choro iuberetur solui. At verò decursu temporis consuetudo adeò inualuit, vt nullus doctorum, aut sanctorum patrum negare audeat vim habere præcepti. Quare neque debuit omninò ab ecclesiastico more abigi: quanuis Breuiarium illud citatum, eiusmodi vinculum dissoluerit. Iam enim clerus adeò sacerdotia ecclesiastica quasi secularia sibi iure posidet: videlicet, quia vtl

Obtẽdiculũ

Refellitur proximum suffragium

Additio authoris.

De officio beatæ Virginis controuersia.

Officiũ beatæ virginis sub præcepto debetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel successores à prædecessoribus hæreditãt vel propria solertia & pecuniæ dispendio cõquirunt, vt vix arbitrentur ad officiũ teneri: sed illud cunctis alijs negotijs post habentes, in dies procurent leuius reddere. ¶ De officio autem mortuorum idem est censendum: quanuis mos iste vt D. Tho. quotlib. 6. artic. 8. insinuat, potiùs introductus est ratione præbendarũ quas clerici possidẽt, q̃ ratione meri ordinis. Ad officium nanq; animarum postridie festi omnium sanctorum manifestum est omnes clericos in sacris teneri, cùm sit illius diei proprium: sed ad aliud officium quod secundùm diuersarum ecclesiarum cõsuetudines diuersimodè, aut dietim, aut hebdomadatim soluitur, apparet non teneri nisi eos qui decimis viuunt: puta beneficiatos, vt illic censere S. Tho. videtur, etiam illos qui in scholis exiſtuũt: nam retribuitur pro bonis quæ mortui ecclesijs reliquerunt. Et ideo in religionibus tenẽtur singuli clerici secundùm sua statuta, vt reor, sub pœna peccati mortalis illud exoluere. Seculares autem clerici qui nullum ecclesiasticum habent beneficiũ, non est ita constans ad eiusmodi onus lege cogi: tametsi cùm iam sint sacris mancipati, videtur more teneri ecclesiæ cui subdũtur. ¶ De litanijs demum quæ in profestis diebus nocturno officio adhibẽtur, bene arbitror censere, qui aiunt eiusmodi consuetudinem non habere vim præcepti. Non enim habẽt formam, vt sint pars diuini officij, sed sunt precationes quædam ad sanctos adhibitæ, qui solutum munus Deo offerunt. Et forte ortum habuerunt inter religiosos propter satisfactoria flagella quibus tunc vapulabant. Quare tam nũc in ordine nostro sancitum est, vt chorus dunta xat Litanias dicat: qui autem priuatim orant, ab illis dicendis sint absoluti. ¶ Sequitur de tempore & ordine horarum. Secunda conclusio. Quanuis in communi adeò sit necessarium, officium statis per ecclesiam horis persolui, vt eius omissio culpa sit mortalis, tamẽ priuatim tempora & ordinem mutare, licẽt culpa nonnulla esse possit, non tamen mortalis. Prima conclusionis pars inde constat, q̃, vt art. 1. monstratum est, sanctissimis rationibus ecclesia horas publicis dicendis laudibus statuit: & præsertim vt scilicet populus, quo tempore in ecclesiam confluere deberet. Quapropter si ordo ille intermitteretur prægrauem offensam ecclesia pateretur: ex grauitate autem obiecti æstimatur culpæ magnitudo: esset ergo mortalis. Vñ Cle. 1. de celebr. Missa. Gravi, inquit concilium, turbatione mouemur, q̃ nonnullorum rectorum negligentia, &c. Quo fit, vt eiusmodi delictum præfectis esset impingendum: atq; illis quibus cura publica incumbit, vt officium diuinum in cõmuni fiat. Vnde ad significandũ quantũ hoc referat, subdit concilium: Sancimus vt illi ad quos id pertinet, &c. Et infrà vt cathedralibus, regularibus, ac collegialibus ecclesijs horis debitis deuotè psallatur. ¶ Secunda verò pars cõclusionis probatur. Nam q̃ à priuatis personis tempus & ordo mutetur, cùm in conspectu populi non fiat, non præ se tantùm fert absurditatis, vt lethalem obducat maculam. Imò verò licet cùm sine causa fit, leui saltem culpa non careat: tamen aliquando nullam prorsus affert. Qui enim inquam absq; vlla causâ horam cõstitutam prætermittit, absq; dubio saltem venialiter peccat. Nam quod sæpe & sæpius inculcare non vereor, cùm hoc sit proprium clerici munus, illud debet cunctis alijs negotijs anteferre: nẽpe vt quãdo in choro canitur, ipse officium soluat: vt cum alijs orare censeatur. Eò vel maximè q̃ si semel horam legitimam prætermittas, periculum imminet, vt vsq; ad noctẽ rem prolates, & tunc potiùs murmurando quàm orãdo debitum indignè soluas: quod fœdum est. Quare vt notatur. c. presbyter. de celebr. missa. satius illi est qui impedimẽtum timet, horas præponere quàm postponere. Igitur cùm apud aliquem Summistam legeris horarum ordinẽ non esse in præcepto, duobus moderaminibus illud attẽperari: scilicet, quantũ ad eos qui priuatim orãt. Et rursus quòd illos sub mortali reatu non obligat. Attamẽ qui vel ex culpa, vel absq; illa horam, exempli gratia, primam, aut tertiam, imò etiã nocturnum officium dicere quando debuit omiserit, si posteà occurrit tempus quo potest choro interesse, consultiùs est vt inibi posteriores priùs psoluat, & posteà priuatim priores, q̃ si vt ordinẽ seruet, choro absit. ¶ De ordine præterea missæ inter alias horas memini Vernecensis, quẽ Sylu. refert, verbo, Missa. §. 6. qui ait eum qui ante nocturnum officiũ, puta matutinos Psalmos & laudes Missam celebrat, mortaliter peccare: quod idem Sylvest. ait omnes Summistas tenere. Et Antoni. 3. part. titu. 13. c. 4. citat in eandem sententiam Hostien. & alios, quibus non refragatur. Hoc autem absq; vllo iure & rationis fulcimento dictum est. Nec cõsuetudo censenda

De officio mortuorum D. Thom.

De litanijs nocturno officio adiectis

Secũda conclusio.

Probatio prioris ptis cõclusionis.

Suadetur altera conclusionis pars.

Explicatur celebris sacrũ missarũ affectio.

Verarecens. Sylueſter.

Antoninus. Hostiens. Nõ est mos talis culpa Missam celebrare ante matutinum officiũ persoluatum.

fenda vllo pacto est tale præceptũ inuolutum: nam sacrificium Missæ nõ cõnumeratur inter canonicas horas: eũ tantũ sint septem: sed per se antiquitùs sua habebat stata tẽpora, saltem Missa solẽnis, quã maiorẽ appellant, scilicet diebus festis post tertiam. de cõsecratione. dist. 1. cano. nocte. & in profestis post sextam, vt illic can. solent. & in diebus ieunij post nonam. De priuatis autem nihil est cautum, præterq̃ quod nisi ex priuilegio, neq; post meridiem celebretur, neq; ante lucem, excepta nocte Natalis Dñi. Si ergo solucre nocturnũ officium sexta aut nona hora diei nõ est mortale, nescio vnde inferatur quòd celebrare priùs Missã sit mortale: quã doquidẽ distincta sint officia, neq; vnum habeat necessarium ordinẽ ad alterum. Forsan ob cõsuetudinẽ, venialis esset culpa, vt fieri posset cõmodè, si non priùs nocturnũ solueretur officium: nam ob causam aliquã ordinem anteuertere, nulla est culpa, vt pote si illi qui nondũ matutinas dixit, causa incumbit celebrandi: quia vel prælatus præceperit vel aliquis eleemosynam offert vt statim dicat. Imò verò si quis, ppter morbum aliquẽ legitimam haberet excusationẽ soluendi officium diuinũ, non video cur non posset sacrum Missæ facere: quanuis neque dixerit, neque dicturus esset cæteras horas.

Melius est post missam celebratã choro interesse ad primã quã illã ante missam soluere.

¶ De prima autem nullus restat scrupulus. Qui enim in conuentu auroræ Missam & reliquas ante primam dicere iubentur, melius facient post Missæ celebrationem interesse choro ad primam quàm illam ante Missam soluere: nili eos obligare velis vt bis eãdem dicant: quod esset ridiculum. Igitur ordo legitimus est vt diuinum officium suis horis persoluas: priuatam verò missam quãdo fuerit expedientius. Quanuis decõrum est vt si post primam celebraueris, illã prius soluas.

Tertia cõclusio.

¶ Post hæc de loco vbi horæ dicendæ sunt tertia conclusio superioris ferè instar constituitur. Horæ quidem in communi & solẽniter in ecclesia sunt de præcepto celebrandę: priuatim verò vbique dici possunt. Prima pars similiter vt superior nota est: nam templa in hoc extructa destinataq; sunt, vt illic horæ celebrentur sicuti & missarũ solennia. Quare in Clemẽt. graui. de celebratio. Miss. in ecclesijs iubentur horæ psalli. Nihil tñ obstat quo minꝰ in aulis principũ eadẽ canant officia, atq; alibi ex priuilegio. Quãuis missa profectò non deberet domi permitti. De hoc aũt alias. Priuatim verò nulla est culpa, vbiuis, dũmodò locus nõ sit adeò indecens, horas pendere. Quannis Innocẽ. & Hostiẽs. quos Syluest. verbo, hora. §. 3. refert, censeãt beneficiatũ clericũ teneri singulis diebus horas dicere vel audire in ecclesia, nisi iusto impedimento excusetur: aliàs si in camera dicat, debitum inquit non reddet. Sed re vera usq; adeò hoc est rigidum, vt non sit tenendum. Verũ tamen catenùs Innoc. sententia verũm habet, quod propter officiũ ei suppeditatur, non debet causas absentiæ excogitare & fingere, vt ecclesiã suo seruitio defraudet ad quod tenetur, cuius alimẽtis viuit. Alioqui iniustitiã cõmitteret: imò tam apertè hac parte posset esse iniustus, vt ad restitutionẽ teneretur. ¶ Nihilominus tamẽ etiam illi qui priuatim diuinũ officiũ canonicè soluunt, curare debent vt si nõ in Ecclesia, saltẽ domi oratoriũ habeant pro sua facultate destinatum, vbi attentè & deuotè tam egregiũ religionis officium Deo valeant exhibere. Nam illud in foro aut in vicis more aliorum negotiorũ sæculariũ præstare præterquàm q̃ attentioni impedimentũ obijcitur, nõ habet illam honestatẽ quam res pro sua dignitate deposcit. Adde quòd locis indecentibꝰ vt vbi profana fiunt & inter cõpotandum, & dum naturæ ceditur, esse non põt absque culpa. Quare multò est cõgruentius, tempus orandi differre quàm illis locis aut tẽporibꝰ orare. ¶ Argumenta igitur initio quæstiõis obiecta, soluta restant.

Innocentius Hostiensis Sylueſter

Diuinę preces loco honesto persoluendæ.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm ad soluendum Canonicè diuinum officium requiratur attentio.

1. Argumẽ.

QVintum deniq; circa orationẽ meditandum, est orandi modus qui in deductione attentionẽq; adhibẽda positus est. Arguitur ergo quod huiusmodi attẽtio sit per totum officium necessaria. Oportet enim ait Redẽptor Ioan. 4. cũ Deus spiritus sit vt ij qui adorant eum, in spiritu & veritate id faciant: quare oratio dicit ascẽsus intellectꝰ in Deũ, vbi aũt nõ est attẽtio, neq; spũs adest, quo in Deum cõscendi possit: ergo illa est semper necessaria. *Secundum.* ¶ Secundò arguitur: Orationi, quippe quæ actus religionis existit, necessarium est vt omni careat peccati macula: qui autẽ absque attentione Deum aliquid oraret, potiùs eũ deridere appareret quàm honorare. Cuius exẽplum Basilius in libr. de vi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta perfecta,capite secundo,à principe humano depromit. Attentione enim, inquit,oranti in primis opus est:nam si ante principem consistas,negligentiùs te habendo,minimè audiendo, minimè respõdendo, minimeq; aspiciendo:sed alio versum oculos flectẽdo, non solum nõ placabis,sed ad iracundiã eundem prouocabis. Quanto magis ante Deum qui tuam conscientiam intus & in cute nouit, & qui si quid vacillas statim deprehendit.

Basilius.

Tertium. Innocẽtius.

¶ Tertio,& eidem cõsonat præceptũ Innocẽtij.c.Dolentes de celebra.Missa.vbi districtè præcipit in virtute obedientiæ vt diuinũ officium quantum nobis Deus dederit, studio celebremus pariter & deuotè.¶ In contrarium tn est quòd id quod in hominis potestate situ non est,neutiquam nobis ad culpam imputatur. Tenere autem fixam mentẽ vt non diuagetur, non semper nobis est possibile:imo propterea Dauid lamentatus aiebat,Cor meum dereliquit me.

POtissima orationis consideratio est de deuotione & attentione, quæ illi partim necessaria,partim verò maximũ ornamentũ est. Et vt res est pretiosissima:ita tum difficillima,tũ subinde rarissima. Ea enim natura est omniũ rerum quæ excelentissimæ sunt. Formauimus autem articulũ de attentione orationis in genere, eo tenore quo eum diuus Thomas tractauit.22.q.83.cuius est articulus.13.vt inde ad attentionem horis canonicis necessariam descẽdamus. Vnde quò eius mẽtem præmittamus ait bifariè aliquid esse necessariũ,vt.5.Methaphysico.Philosophus author est. Vno modo per quod melius & decẽtiùs peruenitur ad finem: sicut equus ad peragendum iter. Atq; altero simpliciter: vt pote sine quo res suum finem attingere nequit:veluti cibus ad vitam. Pari modo attentionis necessitas duobus modis existimatur. Vno vt tam diu perseueret quandiu oratio durat:atq; altero vt cùm quis ad orãdum se accõmodat,attendat quid facere aggrediatur.

S.Thom.

Bifariàm aliquid est necessariũ.

¶ His præhabitis ad quæstionem septem cõclusionibus respõdetur:quinq; ad genus orationis vniuersim spectantibus:duabus ad horas canonicas proprie attinentibus. Prima. Attentio priori modo,hoc est per totã orationem necessaria est ei,si necessarium,priori etiam ratione vsurpetur. Est enim splendidissimum orationis ornamentum & decus singulis verbis attendere,quis,quid,cum quo loquaris. ¶ Si autem posteriori modo,hoc est simpliciter necessitatis nomen accipias,tunc in oratione trinus est cõsiderandus effectus. Primus vt actus sit moraliter bonus si extra gratiã fiat idemq; meritorius si ex gratia procedat. Et de hoc statuitur secunda conclusio. Vt actus sit moraliter bonus,atq; adeo meritum apud Deum,non est simpliciter necessarium,vt attẽtio toti orationi assistat: sed satis est,vt qui oraturus accedit, animaduertat quid operis inceptet: tunc enim vis illius attentionis virtute per totũ durat,vt faciat illũ actum esse humanum. ¶ Secundus orationis effectus est impetratio. Et de hoc similis constituitur tertia conclusio. Neq; ad istum effectum simpliciter necessaria est attentio quæ totam orationẽ comitetur: imò si quis initio attendat quid petit, impetrare poterit.

Prima conclusio.

Secũda conclusio.

Tertia cõclusio.

¶ Tertius deniq; effectus orationis est,idèq; præcipuus,spiritualis quædam mentis refectio,dulcissimaq; recreatio quæ ab eloquio cum Deo inito instillat. Et de hoc adhibetur quarta conclusio. Ad huiusmodi effectũ assequendum necessaria simpliciter est attentio quę sit totius orationis individuus comes. Est enim attentio huiusce effectus causa cœua:quippe quòd cùm primũ illa cessat,esse ectus quoq; euanescit. Et ratio est q̃ huiusmodi mentis refectio non in habitu, sed in actu spiritualis vitæ consistit:Quare nisi attentione præsenti, extare nequit. Vnde Paul, 1.ad Corint. 14. Si orem lingua (scilicet sola) mẽs mea sine fructu est. ¶ Quinta cõclusio attentionis explicatoria est. Triplex est attentio, quæ vocali orationi adhiberi potest. Prima vt quisq; ad verba dũtaxat attendat,nè prolatione erret. Secunda qua attenditur ad verborum sensa. Tertia qua attenditur ad finem orationis:scilicet ad Deũ & ad rem pro qua oratur:quæ quidem est maximè necessaria. Et hanc etiam possunt habere idiotæ. Imò verò & doci si sic per hanc Deo possunt mente affigi,vt aliarum obliuiscantur. Hæc diuus Tho:quæ generalia sunt omni vocali attentioni,scilicet tam spontaneæ populi, quàm clericorum canonicæ. ¶ Quòd autem antequã ad eã quæ horis canonicis necessaria est descendamus,ista explicatiùs euoluantur,notãdum quòd attentionis quæstio in vocali oratione locum habet:nam in mẽtali, cùm ipsa eadem attentio sit ipsissima oratio, vanũ est quærere vtrùm illic requiratur attentio. Est enim repugnantia,mente orare & non attendere:cùm enim primùm diuagari mens incipiat,orare desinit. Imò ob id mẽtalis oratio sæpenumerò optatior est,quòd cùm mẽs ad

Paulus. Quinta cõclusio.

Primum documentum.

ad verba non effunditur, diuinis hauriendis mysteriis liberiùs vacat. Quare sola vocalis oratio est quæ attentione carere potest: nimirum dum aliorsum cogitatione diffluente,lingua dat sine mente sonum.

Secundum

¶ Secundò notandum quòd attentio & deuotio, præsertim vt vulgus nomen deuotionis vsurpat,res sunt diuersæ. Vulgus nanq; deuotionẽ eam esse putat,quã in quarta cõclusione diximus mentis esse refectionẽ & recreationem:cũ tamẽ Latinè aliud auribus insonet. Deuouere nanq; est aliquid sanctè promittere, Vnde deuotio(vt secunda secũdæ.quæst.88.ait S.Thom.)est quędam animi in alterius obsequium propensio,& applicatio:nempe dum quis paratissimus est & prõptissimus, Deo vel diuo obsequi. Sic enim dicitur quispiam sacrosanctæ Virgini deuotus. Imò cũ morti se quisque pro re aliqua destinauit,dicitur animum deuouisse. Attendere verò nihil aliud sonat quàm mẽtem habere præsentẽ ad id quod dicitur:nẽpe vt quod lingua foris personat, mens simul intus concipiendo loquatur. Et, quod ait August.hoc versetur in corde,quod ,profertur in ore. Vnde illic Paul.mente appellat verborum animã. Quæ sine anima inqt sunt vocẽ dantia,siue tibia,siue cithara, &c. Est enim ceu vox tubæ ille qui sine attẽtione orat. Et ideò subdit inferius:Orabo spiritu,orabo & mente. Distinctæ ergo res sunt deuotio & attentio. Stat enim aliquẽ destinatum habere animũ ad Dei seruitiũ,qui tamen mente duin orat non sit attentus: & forte vice versa. Tametsi deuotio suapte natura causa sit attentionis. Nam qui animum procurat diuinis obsequijs habere prẽsentẽ, ille & in oratione attentum cum habebit.

Deuotio & attentio res distincta.

Corollariũ.

Ãt vero quoniam ex illa mentis præsentia & attentione dilillat,vt diximus, spiritualis quædam dulcedo qua anima reficitur & recreatur,hanc vulgus appellat deuotionẽ,cũ tamen potiùs sit deuotionis attentionisquo effectus & fructus. ¶ Ex quo fit illarum triũ attentionis specierum postremam esse fructuosissimam. Prima nanq;, puta attentio ad verborũ prolationẽ infimus est attentionis gradus:quẽ habere non põt nisi qui linguam norit. Ob idq; clerici omnes saltẽ debent esse Latini:aliàs rectè & congruè effere verba nequibunt. Secundus autẽ gradus, puta ad sensa attendere,non omnibus Latinis congruit: nisi Theologię peritis. Tertiùs verò spiritualibus est familiaris:etiam si sint idiotę. Isti nanque qui alia mysteria non calent,attendunt dum orant,tum ad diuinam maiestatem cum qua loquuntur,tum ad suã exiguitatẽ qui loquuntur:& præterea ad eorum necessitatem quæ postulant. ¶ Supremus autem scopus orandi esse debet, cor & mentem quàm maximè fieri queat deificare. Quocirca si possibile esset, in deitatẽ ipsam,satiùs semper foret attendere.

Supremus orandi scop⁹.

¶ Quod si vel in alios sanctos vel in sacram Virginem attendatur, nõ sic debet illic mẽs gradum figere ac si vltimus esset scopus: de quo indocta plebs sępissimè errat:sed debet id tanquam medium accipi per quod ad diuinitatẽ,quantum Deus dederit,ascendatur. ¶ Quapropter oratio à sanctis sic describitur,vt sit ascensus mentis non in diuos neq; in alias supremas substantias, sed in Deum ipsum. Quin verò meditatio passionis Christi cæterorũq; eiusdẽ humanitatis mysteriorum dum oratur,etsi sanctum sit consilium, haud tamẽ illic sistenda est mens tanquam in fine,sed tanquam medio vtendum, quod omnium supremũ est ad diuinorum amorẽ. Cuius quidẽ nos meditatissimè ecclesia admonet in præfatiõe Natiuitatis. Per incarnati enim,inquit,verbi mysteriũ,noua mentis nostræ oculis lux tuæ claritatis infulsit: vt dum visibiliter Deum cognoscimus,per hunc in inuisibilium amorẽ rapiamur.

Oratiõis ratio.

Secundũ corollarium.

¶ Ex quo fit rursus quòd attendere ad id quod petis,si tẽporale est,quanuis quadãtenùs liceat,periculo tamẽ non caret,nè diuinam maiestatẽ illuc referas. Et ideo non est illic diutiùs immorandũ. Imò verò cũ inter ea quæ à Deo nobis efflagitanda sunt, sempiterna gloria, ac subinde gratia & virtutes quibus illuc promouemur, apicem & culmen teneant: tamen neq; in istis est finis orationis constituendus. Etenim,etsi propterea q̃ Deus ipse eorum obiectum est,saluberrimũ sit postulare:tamẽ intẽtionis vertex in Deum ipsum, eiusq; gloriã,qua ipse beatus existit, referendus est. Videlicet vt id ipsum qd eius cõspectu frui expetimus,non tam ad nostrum bonum,quod ad amorẽ attinet cõcupiscentię, quàm ad suum ipsius, qđ amor est beneuolentiæ,referamus:nempe nõ tam ad id quod nostra volũtas,quã ad id quòd sua explicaẽ, qua voluit suam propriã fœlicitatẽ in nos effundere. Quãobrem in horis singulis dũ inchoantur,post petitionẽ diuini adiutorij statim initio canitur,Gloria patri &c. tãquàm scopus quò tota referatur oratio. Hæc autẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

alius est loci,fusiùs disserere. ¶Hinc ergo ad propositũ reuertentes,statuimus sextam cõclusionem. Attentio est in præcepto,nõ solùm clericis canonicè canentibus & orantibus,sub reatu mortali obligante,verùm & suo modo sæcularibus,dum spõtaneas fundunt preces. Vtriusq; partis ratio ex ipsa rei natura ꝓficiscitur:nam cùm orare sit actus virtutis,neque verò cuiuslibet,sed religiõis, necesse est vt fiat,quando,& vbi;ac potissimùm quomodo oportet:quibus circunstãtiarum ornamentis vnaquæq; virtus secundùm Philosophum vestitur:modus autem nullus est naturæ oratiõis germanior,quàm attentio. Quatenùs autem ad horas canonicas res attinet,conclusio peculiariter probatur ex verbis Innocen. in concilio generali cap.dolentes de celebr.Miss. vbi ait, Districtè præcipimus in virtute obedientiæ,vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis (nempe clericis) Deus dederit,studiosè celebrent pariter & deuotè.

Verba nanq; illa, districtè in virtute obediẽtiæ,planissimè ostendũt præcepti vim, obligantis sub reatu mortali. Neque vllius est apparentiæ eiusmodi cauillatio quòd præceptum illic non fertur super modum attentè deuoteq; orandi,sed super substãtiam, vt diuinum officium integre persoluatur. Nullius inquam est apparentiæ: nam cùm præceptum illud iam pridem, vt dictum est, in Ecclesia extitisset, nulla erat in concilio orta de illo quæstio:sed quia modus dicendi sensim in præceps ibat,curatum est sub præcepto illum instaurare. ¶Adiectio autem illa,quantũ eis Deus dederit,ansam primã fõte offerre potest dicendi quòd attentionis modus relictus fuerit orantis arbitrio. Attamen non sic se res habet:sed sensus eius est quod nemo teneatur summam adhibere attentionem ac deuotionem:sed tamen apparare sese,modo statim explicando, vt per se nõ stet quo minùs Deus deuotionẽ atq; animi refectionem influat. ¶Quòd si aduersus huiusmodi sententiam inde arguas quòd ecclesia de actibus animi internis,vt potequos minimè nouit,iudicare non debet:Respon. quòd quanuis per se,si illos seorsum spectes sub ecclesiæ iudicium non cadant, nihilominùs tanquàm exteriorum radicem aut circũstantiam,mandare de illis potest. Dum eñ annualem confessionẽ indixit, subsequẽter iussit vt mẽte de peccatis cogites,illaque in memoriam reuoces. Imo in Clement. multorum.de hæretic.eos qui odio vel amore hæreticos inquirunt,aut inquirere prætermittunt,excõmunicatione ferit:quam non incurrent nisi ex huiusmodi affectionibus delinquant,Pariter ergo præcipere potuit attentionem quæ orationis ingenio & conditioni natiua est. ¶At nè quis nimiùm mandati rigore perterrefiat, adhibetur cõclusio septima. Præceptum atentionis in officio diuino canonicè persoluendo,duo includit:videlicet vt orandi initio quisq; attendat quid agere aggreditur. Præterea vt talem attẽtionem inter orandum consultò & ex professo non interrumpat:hoc est nil consulto & meditatò agat per quod animum à priori attentione distrahi deprehendat. Quin verò ad prius membrum satis est vt virtute alicuius præcedentis intentionis & consuetudinis fiat. Vt si quis, dum signum ad horas datur ad chorum de more vadit,aut secum priuatim,faciendo id qd solet,recitare inchoẽt per illud satisfacit præcepto. Secundum autem mẽbrum declarat Diuus Thomas articulo citato in solutione tertij. Si quis enim inquit ex proposito in oratione mente vagetur,hoc peccatum est, & impedit orationis fructum. Peccatum inquit est,vbi præceptum denotat. Et fructum oratiõis amittit, puta non solùm animi refectionem,quã suprà diximus non durare nisi quandiu attentio durat,verùm & meritum & impetrationem:quia studio dimouetur ab attentione. Et in hoc,inquit, sensu accipiendum est illud Augustini in regula. Psalmis & hymnis cùm oratis Deum,hoc versetur in corde,qd profertur in ore. Euagatio verò mentis quæ fit præter propositũ,orationis fructum nõ tollit:Intellige meritum & impetrationẽ,vt suprà exposuimus:nam animi refectio non prouenit nisi dum ad rem attẽdis. Vnde Basilius loco citato de vita perfecta:Si debilitatus,inquit, i peccato fixè nequis orare,quãtuncunq; potes,teipsum cohibeas, & Deus ignoscet:eo quòd nõ ex negligentia,sed ex fragilitate nõ potes vt oportet assistere coram Deo. Hæc ille. Vbi nota quòd ex negligentia crassa mentẽ diuagari ꝓmittere,eòdẽ relabitur ac si cõsultò id faceres. ¶Est eñ diuagatio mẽtis cũ cogitatio à ꝓposito auersa absq; vllo scopo oberrãdo discurrit. Cuius quidẽ causa multiplex est. Pria qdẽ quã Basil. significat.s.mẽtis debilitatio & languor quẽ ex pẽtõ originali cõtraxim⁹, p qd ſrænũ originalis iustitiæ amisim⁹. Vt eñ qui nõ est po-

Sexta conclusio. *Ratio cõcl.* *Innocentius* *Obiectio.* *Solutio.* *Septima cõclusio.* *D. Thom.* *Augusti.* *Basilius.* *Quid mentis diuagatio* *Multiplex causa præsentẽ diuagationis.*

est poplite firmus non potest fixè incedere:ita neq; mens nostra firmiter propositæ meditationi adhærescere. Et sicut sol dũ fluctuantem aquam irradiat,nõ potest radios solidè illic infigere,sed videntur titubare: sic se habent diuini radij in mentibus nostris. Prætereà & praui habitus nostrorũ scelerũ & molita cõsuetudo mundana cogitãdi. Nã sicut corruptus humor corporeus quò semel fluere incipit,illuc semper ac pertinaciter decurrit:sic & lubrica nostra cogitatio. Accedit & supra hæc omnia dæmonũ infestatio, quæ nobis in oratione qua cũ Deo tã familiariter cõuersamur, infestissimi sũt. Quapropter nec nobis demirãdũ est quòd mentẽ in oratione retinere non possumus, neq; tamen desperandum, sed tanquàm in re,vt pretiosissima, ita & difficilima omni potiùs diligentia enitendum,vt orantes, presentes animo simus. Primùm diuinum fauorem contra dæmones imprecando. Hac eñ ratione nos instruxit ecclesia quæ canendi exordiũ inde auspicatur: Domine labia mea aperies. Et, Deus in adiutorium meum intẽde. Deinde & cogitatricem mentẽ aliunde, quantum in nobis est,dimouentes, ad diuina assuefaciẽdo. ¶Quò autem ad rem redeamus,quoties quis dedita opera mentem ab attentione non dimouet,præceptum orandi non omittit. Vt autem rei perspicuitate timoratis conscientijs consulamus, nemo cẽsendus est attentione ex professo distrahi, nisi hæc concurrãt,videlicet vt dum horas pẽdit,alio negotio occupetur, quod suapte natura orationis attentioni aduersetur. Vt si quis,verbi gratia tũc legat,aut scribat, aut pingat,aut id genus aliquid faciat,quod attentionem requirit. Quare si dum quis orat manus lauat,aut se induit,aut aliud quippiã facit,quod non tantam animaduertentiam expostulet,etsi contra orationis dignitatẽ malè faciat,& forsan venialiter peccet, haud tamen contra præceptum mortaliter. Dixerim,forsan venialiter,quoniam non semper est peccatum. Imò in ordine nostro præceptum nobis est vt surgentes officium Virginis dicamus:& vt antiqua indicat Dormitorij dispositio,inter induendum se fratres illud inchoabãt:videlicet vt iniqua fantasmata quæ in ipsa expergefactione occurrere assolent,abigerentur. Rursus requiritur quòd qui aliquid facit aut cogitat,quod ab orationis attentione extraneum est, aduertat per illud ab eadem attentione dilabi. Quare etsi vltrò & voluntariè alia cogitet (vt bene ait in summa Caietanus) quousque inspiciat se distrahi, semper reputatur inaduertenter diuagari,atque adeo excusatur ab omissione præcepti de attentione,impletque adèò sub inde orandi mandatum. Tametsi diffitendũ non sit,propter dignitatem orandi & propter periculum,crebro venialem culpam irrepere. ¶Supra hæc autem adde quod non quoties per attentiõis omissionẽ mortaliter delinquitur, necessitas incurritur restituendi: vt articulo ꝓximo dicturi sumus. Emergit autem obligatio iterum eandem horam repetendi. Quòd si contra hoc postremum verbum sic arguas: Qui ecclesiam ad audiẽdum sacrum die festo intrat, cum animo tñ mortaliter corrupto,si sacrum audiat,præceptũ implet:ergo qui psalmorũ substantiã ꝓfert,etsi sciens & prudens vaga mente id faciat,pari ratione satisfacit debito. Negatur consequentia:quia præceptũ audiendi Missam nõ obligat nisi taliter audire, vt sit actus humanus:qualis esse potest,etiam si aliud simul adsit sinistrum propositum. Soluere autem officium diuinum obligat vt fiat attentè. Quare sublata attentione præceptum nõ impletur. Conuincit autem præfata argumentatio quòd si quis attentè oret, quanuis id faciat adiunctam habens vanam gloriam, imò quanuis simul habeat ꝓpositum aliud mortale,satisfaciet præcepto, quantum ad substantiam,ita vt non teneatur officiũ iterare. Hęc ad pacandas cõscientias dicta sint: nihilominùs non esse debet cõtentus sic orare:imò,vt nuperrimè dicebamus,adhibenda est cura & diligentia vt attentio per totã orationẽ perseueret: & magis ac magis mẽs reficiatur. ¶At verò quoniam conclusionis tenore sæculares etiam liberè orantes complexi sumus,adnotãdum est & illos suo modo ad attentionem teneri. Primùm quia aliquando occurrit eis quoque orandi præceptum:vt cap.6.&.7.super Matthæũ. in illo Christi verbo, Petite,& dabitur vobis.adnotauimus. Tametsi cùm sit affirmatiuum, nõ obliget pro semper,sed pro tempore & loco: quod non est præsentis loci discutere. Vnde quando quis in tempus incidit eiusmodi explendi præcepti, perinde ad attentionem tenetur atque clericus. Quare Diuus Thom.loco proximè citato generaliter ait, ex proposito in oratione mente vagari, peccatum esse. ¶At verò dubiũ est,vtrum dum quis liberè & suapte sponte orat, teneatur

Quoties qs dedita opera mentẽ ab attẽtione nõ dimouet, orandi præceptum non omittit. *Caietanus* *Sæculares orantes etiam suo modo ad attentionem tenentur.* *Dubitatio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam mente attendere. Apparet nanq; minimè teneri: nam si hoc ego tempore nullatenus orare obligor, nulla apparet culpa si orare ad meum libitum velim: etiam cõsulto mẽtem aliorsum vertendo. Exẽpli gratia. Cùm opifex & mercenarius dum manibus operatur profana canit, cur non etiam tunc orare poterit: tametsi dedita opera totam attentionem manuali operi habeat defixam? Respondetur collectionem nullam esse: Non teneor orare: ergo quanuis orem, non teneor attendere. Nam quanquàm licitum mihi sit ab opere religionis nonnunquàm vacare, tamen dum facio, ex ipsa natura virtutis obligor debitè facere. Sicuti in operibus otiosis contingit. Nam licet nõ teneat operari: tamen dum operor, teneor sine aliquo honesto id facere: aliàs nonnulla est culpa. Pariter ergo dum oro teneor pro rei dignitate orare: nè contemptor & irrisor apud Deum habear. Dixerim dum oro: nã, si quis quidquid negotij faciat, vult Psalmos recitare vt alias caueat cogitationes, nõ est cur vitio detur: quia illud non per modum orationis eligitur, sed tanquàm mentis retinaculum. ¶ Sed rogas nunquid perinde erit peccatum mortale, attentionem orationis aut negligere aut dimouere dum quis citra præceptum orat, ac si clericus in horis canonicis id faceret? Apparet enim sic res habere: eò quòd, vt modo dicebamus, dignitas orationis attentionem exigit. Respondetur nihilominùs non perinde peccare: nam vbi præceptum interuenit orandi, eodem præcipitur attentio. Vbi autem libere & citra obligationẽ oratur: sola est culpa venialis in deceter orare: quare distractio, etiã meditata, nisi contẽptio adsit nunq; erit mortalis.

Solutio.

Reſtatio.

Ad. 1. arg. ARgumenta ergo quæ in capite quæstionis proponebantur, nõ necessitate precepti procedunt: aliàs efficacia essent, vt conclusione sexta assertum est, & in septima declaratum. Sed dirigebantur ad probãdum attentionem necessariam esse per totã orationem: quod re vera non probant. Et ideo ad primum respondetur, illum in spũ et veritate orare, q instinctu spũs sancti secũdùm diuinam & ecclesiasticã sanctionẽ ad orãdum se accõmodat, etiam si ex animi lãguore mẽs posteà aliorsum diffluat. Et eidẽ sufficit vt oratio sit ascensus mẽtis in Deũ.

Ad secundũ ¶ Ad secundum satis inter explicandum septimam conclusionem responsum est: nempe quòd non quicunq; mente dum orat dimagatur, Deum irritat: sed ille duntaxat qui id vel consultò vel negligẽtia crassa id facit. Authoritati autem capituli, Dolẽtes sua. est conclusio concessa: nempe, præceptum esse attentionis: non tamen quæ necessariò totã orationem debeat comitari.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm Episcopus & clericus id facere prætermittens quod facere tenetur, ad restitutionem aut præbendę aut fructuum obligetur.

CVM decimas clerici, vt suprà ostensum est, stipendij loco Propter officium suscipiant, ordo præsentis disputationis vt exploremus expoſcit, vtrùm Ecclesiastici, seu Episcopi sint, seu inferiores sacerdotes & clerici, ad restitutionem toties teneantur, quoties id quod debent non faciunt. Et arguitur à parte affirmatiua. In primis capit. Licet. de electione libr. 6. sancitum legimus in Concilio Lugdunensi sub Gregorio decimo, vt ille cui ecclesia parœcialis demandata est, nisi intra annum sacerdos fiat, vt residere in Ecclesia valeat, nulla præmissa monitione sit prębenda priuatus. Cui Bonifacius capit. cõmissa. eodem titulo. adiecit, vt si mẽtem non habuerit ad sacerdotium promouendi, teneatur ad restitutionem fructuum. ¶ Secundò. In Concilio Lateranẽsi sub Leone Decimo, sessione. 9. decretum est, vt qui diuinum officium canonicè non persoluerit, pro rata teneatur perceptos fructus restituere: quod si suprà dimidiatũ annum in eadem negligentia perstiterit, beneficio priuetur: quippe quod propter officium datum erat. ¶ Tertiò. Nõ solũ qui horas canonicas non pendit, imò qui corruptis moribus est, videtur ad restitutionẽ obligari. Sanè cùm fructus ecclesiasticos populus clericis tanquàm pretium suorum peccatorum & vota apud Deum offerat: vt habetur. 12. quæst. 1. cano. videntes. quare, vt Oseæ. 4. legitur: & refertur. 1. quæstion. 1. cano. ipsi sacerdotes peccata populi comedere dicuntur. Qui autem aliorum intercessores sunt apud Deum tenentur pura mente integram vitam viuere. Quare si aliter viuunt, ad restitutionem tenentur: secundùm tenorem tituli, de condictione causa. dat. & non sequuta. ff. ¶ In cõtrarium facit, quòd neque stipendia, neque verò decimæ conferuntur sub ea cõditione

Primum argumentũ. Concilium Lugdunen.

Bonifacius.

Secundum

Tertium.

ditione vt quocunque actu stipendiatus famulus defecerit, ad restitutionẽ teneatur, Nemo enim quę fragilitas humana est, tam inculpatè famulari põt. Præterea, quod, vt libro. 1. disputabamus, qui pœnã incurrit, nõ tenetur ante condemnationẽ illam luere.

Quatuor capita contraria præsentis

QVatuor capita sunt de quibus in præsentiarum controuerti põt, vtrùm clerici ad restitutionem, seu præbẽdæ, seu fructuum teneantur: quæ argumentorũ ordine designata sunt. Primum cùm qui sacerdotium possidet, in animo nõ fert sacerdos aut clericus fieri. Secundum cùm prædictos ordines in tempore non recipit. Tertiũ cùm officium canonicarum horarum non pendit. Et quartum cùm honestam vitam, vt clericum decet, non viuit. Haud enim hic de simonia, aut de homicidio, aut de alijs sceleribus, ob quæ vel irregularitas contrahitur ad obtinendum beneficiũ, vel priuationis mulcta incurritur. Illorũ enim disputationes ad alia loca spectant diuersa. Sed ea hic duntaxat disputamus, quæ ad promerendos decimarum fructus atque alia stipendia sunt clericis necessaria. ¶ Ad quæstionem, licèt supra prædictum numerum, sex conclusionibus respondetur. Prima est expressa assertio prædicti cap. cõmissa. de elect. lib. 6. Qui parœcialem habet ecclesiam, nõ intendens ad sacerdotium promoueri, ad perceptorũ fructuum restitutionem tenetur. Parœcialem inquam quæ curam habet animarum annexã: secùs de collegiata, vt habet illic glossa. Et ratio est: quoniã, vt cauetur in citato cap. licet, eodem titulo. tenetur eiusmodi clericus in ecclesia sua residere, per secq; ecclesię famulari: quod antequam sit sacerdos, non valet. Quocircà eãdem lege cõprehenditur episcopus. Et quanuis textus loquatur de receptione, pari ratione intelligitur de retentione. Quemadmodum inquam si dum parœciam suscipis promoueri ad sacerdotium non cogitas, fructus restituere cogeris, quãdiu mentem non mutaueris: ita licet dum illam suscepisti sanum habueris propositum, si tamẽ id posteà mutes, decernens non fore sacerdos, ab illo tẽporis articulo teneris fructus restituere. Itaq; quocunq; tẽpore non intẽderis sacerdotiũ suscipere, fructus illius temporis non facis tuos: nã par est de acceptione & retentione ratio, vt illic scire in glossa notatũ est. ¶ Et nota, Non intendens: quo verbo cõprehenditur etiam ille qui dubio est animo: nam qui hæsitat, nõ intẽdit. Quocircà si qui parœciam suscipit nondum de vita deliberauit, sed pẽdẽs est animi: vt si res alia via fœliciùs succesſerit, habitu clericali sit renuntiaturus, profectò non tuta conscientia fructus recipit. Si autem intentionẽ quidem habuerit sacerdotij suscipiendi, sub conditione tamen, nisi per mortẽ primogeniti fratris hęreditas paterna sibi obtigerit, aut aliud quippiam sæculare prosperè succesſerit, fortasse erit, qui dicat eum posse eosdẽ fructus ecclesiasticos percipere: eò q cõditionalis intentio, quodãmodò est intentio. At neq; huiusce modi profectò conscientiã sanã esse arbitrarer: quoniã cũ textus ait, Non intendens, absolutam intentionẽ expoſcit. Et ratio etiã suffragatur: nam qui absolutè percipit fructus, absolutam habere debet intentionem. Alioqui fraudulenter, vt ait textus, eos recipit. Parenthesis verò illa textus (nisi voluntate mutata promotus fuerit) non sic astutè intelligenda est, quòd cũ voluntate mutata ad sacerdotium promotus fuerit, possit fructus illius tẽporis recuperare, quo propositum sacerdotij nõ habebat: sed q cũ proposuerit promoueri, iam inde suos illos faciat.

Prima conclusio.

Quæstio.

¶ Percontaris autẽ vtrùm in eiusmodi restitutione facienda expectanda sit iudicis condẽnatio, an verò nulla expectata sententia sit exequenda. Apparet nanq; sententiã esse præstolandã: eo quòd lex illa videtur pœnalis. Respondetur nihilominùs nulla opùs esse iudicis cognitione, sed eo ipso quòd qs non habeat propositũ suscipiendi sacerdotium, fructus non facit suos: quoniã lex illa non est pœnalis. Imò collatio parœcialis sacerdotij, licèt absolutè fiat, confertur tamen cum illa obligatione, vt cui confertur, sacerdos fiat: aliàs fructuũ dominiũ nõ acquirat. Quo ergo casu locum habet Digestorũ titulus suprà citatus, de condi. causa. data & nõ secuu. ¶ Sed est præterea adnotandũ quòd etiam si ille non intenderit promoueri, imò licèt propositum habuerit rei se vxoriæ implicandi, titulum præbendæ secundũ rigorẽ textus non perdit. Imò quotiescunq; sacerdos esse voluerit, absq; noua prouisione eã dem valet retinere præbendam. Porrò verò, saltem ille qui firmato animo nunquã sacerdotalem ordinem suscipiendi parœcialẽ Ecclesiam possidet, præterquàm quòd fructus, vt ait textus, non facit suos, nõ est immunis à delicto iudicandus: imò crediderim mortali, nisi illam reliquerit: quãdoquidem ecclesiam occupat cui seruire non cogitat, quòd

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

profectò absque exitiali animarũ detrimento, quarũ cura eidem præbẽdæ annexa est, fieri non potest. ¶ De alijs autem beneficijs quæ extra animarũ curam sunt, etiam si seruitium habeant annexum, nihil sanctiũ est. Quare neq; temere asserendũ quòd etsi absque clericali intentione possideantur, obligatio restitutionis fructuum inde emergat: nã odiosa iura, vt habet regula iuris restringenda potiùs sunt, quàm ampliãda. At verò neque arbitror à culpa mortali esse mundum qui beneficium habet cui annexũ est clericale obsequium, nisi propositũ habeat, si non sacerdotalẽ, saltem illum ordinem suscipiendi qui ad tale seruitiũ necessarius est. Aut si nullus requiratur ordo, saltem intentio necessaria est, clericorum more viuendi. Absurdissimum enim esset qui canonicatũ aut aliud, eiusmodi beneficiũ, obsequio ecclesiastico deputatũ, retineret cum animo ad matrimonium cõubiandi, aut sæculariter viuendi. Quin verò neq; præstimonia, quæ vocant, absq; culpa cum eiusmodi sæculari animo & habitu possidentur: quandoquidẽ vt sæpe anteà dixim⁹ istiusmodi titulus, clericalis est. ¶ De pensionibus autẽ alia est ratio: quippe quæ sine ecclesiastico titulo conferuntur. Quanuis nisi propter aliquem famulatum ecclesiæ concedantur, absurditate non caret. Sunt enim qui cùm sacerdotiorũ potiantur, mutato animo eadem, retẽtis pẽsionib⁹, resignant, quas quidem cõiugati retinent, quibus vxorem, & proles, & sæcularem fastum sustentent. Quod quidem adeò est instituto ecclesiastico absonum, vt curec clesia ferat non viderim. ¶ Secũdũ caput restitutionis quod posuimus erat, dum parœcialis clericus intra annum sacerdotiũ nõ susceperit. De quo in dicto ca. licet. de elect. li. 6. extat cõclusio, quæ hic sit nobis secunda.

Quid de pẽstimoniis.

Quid d pẽsionibus.

Secunda cõclusio.

Qui titulũ habens parœcialis ecclesiæ intra annum ad sacerdotiũ nõ promouetur, nulla etiam præmissa monitione, eadem est prębenda priuatus. Sit est similiter intelligenda ac præcedens: nẽpe quòd non opùs est alia priuatoria sentẽtia: eo quòd lex illa non est pœnalis, sed cõuentionalis. Enimuerò cùm nulli esset animarũ cura demandanda, nisi sacerdos esset qui illicò suam prouinciam administrare posset, sanctum ecclesia duxit nemini eiusmodi præbendas indulgere, nisi eũ illa cõuentione, qua non seruata, eo ipso sit priuatus. Quòd si arguas: Ille facta prouisione verè & absolutè est prębendæ dominus:

Ratio conclusionis.

Obiectio

ergo nisi audiatur, non est expoliandus. Negatur consequentia: quia eiusmodi collatio semper quodãmodo est à futuro pendes. Sicuti si tuã tu pecuniã alicui sub aliqua obligatione & pacto cõferres, eo ipso quod ille pacto non stet, tenetur eandẽ tibi reddere. Illum autẽ canonẽ postmodũ Bonifa. ca. cũ ex eo eodẽ titulo, sic moderatus est, vt duntaxat ratione studij, quo posset postmodũ sacerdos esse ecclesiæ fructuosior, valeat episcopus cum eiusmodi clericis per septenniũ dispensare. Nunc verò tẽporis quacunq; de causa dispensatur. Circa hanc ergo conclusionem nulla extat immorandi causa. ¶ Tertium ergo caput restitutionis Ecclesiasticorum fructuũ ex omissione ortum ducit per soluendi diuinum horarum officiũ, in quo plura cõplicantur dubia. Et primũ est, An q officium diuinũ non soluit, ad restitutionẽ teneatur, & quo iure. Et incipiendo à naturali & diuino, apparet in primis non teneri: quia in ca. presbyter. de celebr. missa. & alijs suprà citatis. vsq; ad Concil. Latera. sub Leone. 10. nulla extat restitutionis mentio: sed tantũ præcipitur vt soluatur officiũ diuinũ. Si autẽ restitutio diuini esset iuris, non fuisset ab ecclesia tam longo silentio dissimulata, sed expressis verbis explicata: nã per hoc quòd orare præuisum est, nõ satis exprimitur quòd aliter facientes ad restitutionẽ teneantur. Item beneficia nõ propter horarũ officiũ solũ, verùm & pro alijs impendũtur clericis: qui autẽ alia prætermiserit, vt si plebanus in sua cura fuerit negligens, non ideo iure diuino ad restitutionẽ tenetur. ¶ His tamen nõ obstantibus statuitur. 3. cõclu. Qui sub titulo clericali stipendiũ habet ecclesiasticũ, nẽpe ex decimis aut similibus oblationibus, nisi diuinũ officiũ soluerit, ad aliquã restitutionẽ tenetur. Hoc patet: qa huiusmodi stipendia licet non quantũ ad quotã, tamẽ iure diuino, quin etiã naturali, instituta sunt tanquã stipẽdia ecclesiasticarũ functionum. Munus aũt maximè ,ppriũ clerici est, vt suprà diximus, officiũ diuinũ certis horis pendere. Quare in cõcil. Laterañ. ad hoc propositũ allegatur q; beneficiũ datur ,ppter officiũ: ergo qui nõ penderit, iugo restitutiõis eodẽ iure subijcitur: eò q; nõ vtcunq;, sed cõtra iustitiã deliquerit. Nõ dixerim, si hoc aut illo modo officiũ non soluerit, neq; q; ad talem aut talem restitutionẽ teneatur: nã hæc oia sunt de iure positiuo: sed q; sub pœna alicuius restitutionis teneatur clericorũ quisq; ad orã

Solutio.

Limitatio Bonifacij ad præteritã cõclusionem.

Dubium.

1. Argumẽ.

Argumẽ. 2.

Tertia cõclusio.

Probatio

ad orandi munus. ¶ At qui in huius conclusionis confirmationẽ facit, non esse illud credibile q; p ante nupertimum Lateranẽs. concil. mos fuerit ecclesiæ, vt qui officium diuinũ non diceret, ad aliquam restitutionẽ teneretur: alias præfatum Concilium nõ sic repẽtè tam insigne præceptũ protulisset. & tamẽ vt dicebamus, expressa restitutionis mentio non habetur anteà in iure: ergo præceptum ipsum orãdi, secundũ naturale ius & diuinũ sub alicuius restitutionis pœna interpretabi-

Quarta cõclusio.

tur. ¶ Subtexitur nihilo minus quarta conclusio. Non quicunq; defectus in persoluendo diuino officio, imò neq; omnis qui culpã inducit mortalẽ, ad restitutionem obligat. Vt, si incõgruè proferas: aut versus aliquos, etiam ex supina negligẽtia & oscitantia interpoles. Probatur: quia hoc esset nimium irretire conscientias: cùm vix caduca, labilisque hominum vita sine huiusmodi negligentijs transigi queat. Imò verò & si matutinale officium, aut aliam horam, seu ex culpabili obliuione seu debita opera prætermiseris, quod fortè semper est mortale: aut si totum diem orare prætermittas, qd certe est letale, non ideo ad restitutionem rigore iuris teneris. In primis enim qui non ratione beneficij, quia nullum habet, sed ratione ordinis orandi lege tenetur, non est quod restituat. Qui verò ratione beneficij fuerit obligatus, quãuis collatum ei fuerit propter officium: non tamen adeò minutatim respondere debent stipendij portiunculæ singulis canonicis horis, vt cuiusq; prætermissio ad restitutionem illius portionis obliget. Quoniam neque in ciuilibus familijs tam exactè requiritur seruitium, neq; Spiritus sanctus, cuius nutu ecclesia regitur, tales voluit suis ministris scrupulos injicere. Ex quo fit q; & si dum oras attẽtionem studio & meditatò inde dimoueas, licèt mortale crimẽ sit, vt suprà diximus, ad restitutionem tamen non obligeris: quoniam neq; si officium præter mitteres, obligatus esses. ¶ At verò dubium de illis restat qui longiori tempore orare canonicè prætermittunt: maximè si præbendas habeant ecclesiasticas. Et dubitandi tationem nobis offert sessio. 9. citata Lateranen. Concilij. Cuius verba sunt: Statuimus & ordinamus, quòd quilibet habens beneficium cũ cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessãte beneficiorum suorum fructus non faciat,

Probatio.

Dubitatio

Rõ dubitan di. Cõci. Late.

pro rata omissionis officij & temporis, sed eos tanquam iniustè perceptos in fabricas ecclesiarũ huiusmodi beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si verò vltra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione præcedente, beneficio ipso priuetur: cùm propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere, quo ad hoc quod est beneficio priuari posse, qui per quindecim dies illud bis saltem nõ dixerit. Hæc in Concilio. In hac verò, vt iacet verborum serie, partim nimia videri cuipiam potest relaxatio, partim verò nimia perstrictio. Nam quòd vsq; post sex menses ab obtento beneficio non cogatur clericus sub alia qua pœna officium dicere, nimia relaxatio est. Rursus quòd qui posteà vno, aut duobus diebus orare cessauerit, teneatur pro rata soluere, nimium apparet rigidum. Præterea, quod vrgentius est, nec verba concilij, vt iacent satis sunt intelligibilia. Habetur enim priùs, quòd qui post sex menses ab obtento beneficio nõ orauerit, pro rata restituat. Posteà verò subditur. Si verò vltra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, &c. Quę quidẽ verba prioribus nõ gratè cohærent: nam hæc postrema, in simili negligentia, apertè denotant negligentiã priorum sex mensium ad restituendam pro rata obligasse: quandoquidem post illos rigor cogendi per comminationem priuationis beneficij adhibetur. ¶ Conijcio ergo, imò certò crediderim illud verbum Concilij non esse, post, sed, per: videlicet, vt sensus sit, quòd qui per sex menses ab obtẽto beneficio, vel quamlibet eorum partem officium non dixerit, solùm teneatur ad restitutionem pro rata. Elapso verò semestri, si post admonitionem in quindecim diebus non bis orauerit, beneficio priuetur. Itaq; primũ semestre nõ datur tanquã inducię, vt clericus non orans nulli subiaceat pœnæ: esset enim omni ratione dissonũ, sed, vt nõ priuetur. Et hoc pacto verba sunt intelligibilia: alioqui minimè.

Expẽditur verba Cõcilij Latera.

Explanatur Concilium, iam modò citatum.

¶ Colligitur ergo ex hoc Cõcilio quod quęcunq; horarum omissio cùm primùm quis habet beneficium, eum ad restitutionẽ obliget. Imò si rigorem verborum spectes, quanuis vnam dutaxat horam prætermittat, restituere compellatur. Porro autem hic censendi rigor, nimium ius apparet. Vel maximè quod etsi præcipuum clerici officium sit horarum psalmorum, nihilo minùs beneficium prò

Universidad de Deusto
Biblioteca

alijs etiam officijs tribuitur: & ideo ratio nō exigit vt vsq; ad huiusmodi minutias fiat restitutio. Neq; ius diuinū ad id cogit, neq; synodus credenda est tam districto rigore sua protulisse verba. ¶ Igitur quòd rem summatim cōprehendamus, cōciliū, saltem hoc capitulum nōdum plenè, quod sciā, vsu & more receptum est. Fuit enim Synodus illa nimiū prolixa, & aliqua cōtinens quæ nō erāt tanti momenti. Quapropter salua illa authoritate quæ concilijs summa debetur, nescio, an sit omninò necessariū ad rigorē sessionis huius omittentes vnum, aut duos dies ad restitutionem obligare. Enimuerò neq; altera pars, nempe q̄ qui vltra semestre officiū diuinum nō soluerit, priuatione beneficij mulctetur, in vsu (quod audierim) vspiā est. Neq; admonitio illa quæ illic fieri iubetur: fieri cō sueuit. Haud enim est ipso facto priuatus, vt de illo supra diximus, qui in anno non gerit ad sacerdotium promoueri, aut non intra annum promouetur. Sed, si concilium seruatur, esset priuandus. ¶ Quod ergo consiliū egomet mihi ex his colligerem est, pro vno, aut duobus diebus nemini restitutionis seruulum injicere quanuis peccatū sit mortale. Saltem eos quirelaxationibus cruciatæ Bullæ gaudent, quibus ab horis malè pensis absolutio continetur, satis crediderim esse tutos, quanuis eiusmodi paruas negligentias cōmiserint. Quando verò orandi omissio vlteriùs procedit, tunc cōpositio cum summo Pontifice, aut eius legato locum haberet. Id quòd propter authoritatē Concilij dixerim. Nam stando iuri diuino, cum episcopo fieri posset. Enimuerò huiusmodi restitutiones, si idem diuinū naturaleq; ius, imò si pontificiū priscum consulas, ecclesiarum fabricis adiudicandæ essent aut in pios vsus insumendæ. Etenim cùm decimarū stipendia res sint propriæ ipsarum ecclesiarum, ministri qui non seruirent, eisdē ipsis deberent restitutionem. Quin verò idem Lateranen. cōcilium eisdem ecclesijs aut pauperibus fieri iubet. Attamē, iam nunc temporis, vt aliàs diximus, summi Pontifices suis vsibus necessarias esse ducūt: & ideo cum illis de restitutione paciscitur.

Cōci. Lateranēs. more & usu receptū non est quo ad restitutionē fructuū beneficij pro rata omissionis officij diuini.

Cōsiliū autoris contra proximam dubitationē

Postremum dubium.

¶ Postremum deniq; dubium huc pertinēs supereſt de illis qui ecclesijs famulari tenentur: non tamen pro dignitate satis inseruiūt. Nempe de canonicis qui in intrādo chorū, indeq; exeundo, constitutum signum punctim obseruant: videlicet vt neq; antè ingrediantur neq; pòst permaneant: vtrùm ad restitutionem pariter teneantur. Petrus nanq; de Palud. in. 4. dist. 15. q. 5. istorum conscientias flagellat, dicens q̄ si residuū tēporis negotijs ecclesiæ impēdunt, bene quidē, qui autē otiosè & sine bona causa sponte abest, nō est tutus, etsi ecclesiæ statutū, aut consuetudo eum excuset. Quoniā tale statutū irrationabile erit: quod ideo cōsciētias sedare non sufficit. Maximè in anniuersarijs, eo quòd si sua bona sub tali vinculo ecclesijs legārunt, non ea cēsentur canonicorū statutis, nisi rationabilibus, subdidisse. ¶ Nihilo minùs contra eiusmodi scrupulum subijcitur quinta cōclusio. Vbi nō est manifesta statuti peruersitas quicunq; choro iuxta tenorē institutionum suæ ecclesiæ inseruiens bona fide & cōscientia fructus facit: neq; ad vllam tenetur restitutionē. Conclusio est per se liquida: nā postq̄ totū collegium more & vsu legem cōdit, nisi manifestariè prauitatē & corruptelam præ se ferat, nemo eiusdē societatis, tenetur amplius de legis ratione discutere, sed eā seruando satisfaciet. Quartum deniq; ac postremum caput restitutionis bonorum ecclesiasticorum ab aliquibus, vt supra diximus, constituitur, si clericus moribus & vita non sit ille, quem esset decet. Quam quidem opinionem Adrianus amplexari videtur in illa supra citata quæstione de restitutione: vbi ait quòd clericus perditè viuens & Deus continuò prauis moribus stimulans, aut officiū debitum prætermittens tenetur restituere quicquid de fructibus ecclesiasticis expendere rit. Cuius argumentum suprà in fronte quæstionis tertia sede collocauimus. Opinio tamen hæc esse non potest nisi quorumpiam forsan iurisconsutorum, qui ex sancto potiùs zelo quàm consulta ratione philosophātur. Nā Alexan. Halēsis. 3. p. q. 30. cui Adrianus illam inscribit, non loquitur nisi de eo qui ecclesiæ non seruit: de quo ait, quòd sicut cōductus agricola non laborans non est mercede dignus, ita neq; clerici non seruientes. Contra illam ergo opinionem subnectitur sexta conclusio. Quanuis clerici ratione sui status moribus inter seculares effulgere debeant, atq; adeò tanto præstantiùs quāto quisq; altiori insignitur dignitate: tamē sola vitæ corruptio eos ad restitutionem nō obligat: nam eius stipendia minimè ei sub tali cōditione conferuntur, sed vt ecclesiæ seruiat. Tenentur enim etiam & reges, & quicunq; publici magistratus morum integritate præpollere: tamen quis dicat sub tali pacto eos stipen

Petr. Palud.

Quinta cōclusio.

Quartū caput restitutionis bonorum ecclesiasticorum Adrianus.

Alex. Halē.

Sexta conclusio cōtra recitatā opinionem.

stipēdia susc ipere? Adde quòd si vlla esset in tali opinione probabilitas, laqueū hominū conscientijs injiceret: nam in tanta multitudine clericorū innumeri sunt qui in dies lethaliter delinquūt. Et quod res manifestè demōstrat: ecclesia præscribēs crimina, nēpe simoniæ, homicidij, aliaq; id genus de quibus clerici suis præbēdis expoliantūr, manifestè animum suū patefacit, non esse ab reliquorum quodpiā suo sacerdotio priuare. ¶ Ex dictis ergo colligitur respōsio quæstiōis quæ neq; omnino est affirmatiua, neq; omnino negatiua, sed media. Primo ergo argumēto ex capitulis, licet. & quoniam. lib. sexto cōpositō, suas concessimus conclusiones, quæ fuerunt nobis prima & secunda. Tertioverò id quod probare contendebat, in sexta negauimus: Atq; adeo eisdem argumentis satisfactū est.

Rō conclu.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm religiosi creati episcopi ad obseruantias regulares tenentur.

S. Thom. 2. 2. q. 185. art. 8.

QVoniam in superioribus quæstionem D. Tho, centesimam octuagesimamquintam de episcoporū statu tractare aggressi sumus, sed tamen meditatio canonicarum horarū quā altera de clericorū bonis nobis obtulit, paulisper nos diuertere, licet non absque, cōpulit, operæpretium duximus ad postremū eiusdem quæstionis articulum, quem missum facerāmus, reuertiri: vt decimum hunc librū qui præcipue de episcopis institutus est, cōsideratio monachorum qui episcopali dignitate fulgent, concludat. ¶ Arguitur ergo quòd eiusmodi religiosi in episcopos promoti ad obseruantias regulares nō tenētur. Habetur enim can. statutum. 18. q. 1. quòd monachū electio canonica à iugo regulæ monasticæ professionis absoluit, & sacra ordinatio de monacho episcopum facit: obseruantiæ autem regulares sub iugo monasticę institutionis continentur: ergo illi qui episcopi creantur abillis eximuntur. ¶ Secundò. Ille qui ab inferiori ad altiorem gradum assumitur, videtur à vinculis inferioris absolui: eò quòd homo non potest tot sarcinis esse onustus, Quemadmodu qui monasticam profitētur vitam ab omnibus votis religantur quibus erant in seculo obligati: status autē episcopalis sublimior est monachali: ergo religiosus illuc promotus ab omnibus canonicis institutis liberatur. ¶ Tertiò insolubiliores monachorum nexus sunt obedientiæ & paupertatis: episcopus autē ab obedientia suorū prælatorum sit exēptus: & q̄ ab altero etiā paupertatis funiculo enodetur, apparet sentire præfatus canō: vbi ait eiusceniodi monachū creatū episcopū legitimè posse paternam hereditatem adire. Addē q̄ etiam illis concedi tur testamenta cōficere: ergo & ab alijs etiā obseruantijs liberantur. ¶ In contrarium videtur facere canon Innocentij, de monachis 16. q. 1. quo ait: De monachis qui diu immorantes in monasterijs postea ad clericatus ordines peruenerint, statuimus nō debere eos à priori proposito discedere.

Argumē. 1.

Argumē. 2.

Argumē. 3.

SEntentia D. Tho. de hac quæstione tribus conclusionibus continetur. Prima. Ad eas religionis obseruantias quæ pontificiæ functioni nullo esse possunt impedimēto, imò esse possunt adiutorio, perindete ac monachus sedē episcopalē adeptus atq; dum erat in claustro. Hutus generis sunt, cōtinentia, paupertas, atq; adeo religionis vestitus: qui est eiusdē obligationis signum. ¶ Secunda conclusio. Si quę vero inter regulares obseruantias existūt quæ pōtificis administrationi obstaculo esse possunt, ab illorum iugo eximitur per episcopatū religiosus. Cuiusmodi sunt solitudo, silentiū, grauesq; abstinentiæ atq; vigiliæ quæ corpus debilitando possent episcopū suo muneri ineptū reddere. ¶ Ambas has simul conclusiones hac ratione cōmonstrat. Cùm vterq; locus, tam religionis. s. q̄ episcoporum, sit status perfectionis, hoc tamen differunt, quòd status religionis viam ad perfectionem sternit tanquàm eius discipulatus: status autē episcoporū est ceu perfectionis magisterium, dispositio autem ad aliquam formam per illius perfectionem non cessat, nisi quatenus eius fuerit impedimentum: vt lectio ac meditatio discipuli cessare non debet dum fit magister: imò hoc impensius facere debet. Non tamen amplius debet audire, sed docere: quia illud esset huius impedimentum. Pari ergo modo illæ obseruantiæ religionis quæ functioni episcopali non obstant, in monacho episcopo nō cessant, sed illæ prorsus quę obstat. ¶ Tertia conclusio. Aliarum obseruantiarum à quibus non absoluitur, potest eiusmodi episcopus dispensatione nonnunquam per suā authoritatem vti, sicuti in religione id poterat authoritate prælati. ¶ Hæc Diuus Thomas: quę quidem aliquando indigent maiori am-

Prima conclusio.

Secunda cō clusio.

R.ō utriusq; cōclusionis.

Tertia conclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri amplificatione. Et primũ omniũ iuxta numerum conclusionum tria denotat in religioso operũ genera, quæ in eius assumptiõe ad episcoporũ ordinẽ sunt meditãda. Quędã scilicet, quæ non solùm non obstant, sed cõferunt: vt castitas, & paupertas atq; obedientia: quam nõ relinquit, sed mutat: vt qui præfecto religionis obediebat, deinde obtẽperet Papæ. Quædã verò sunt manifestè repugnãtia: vt solitudo, & silentiũ, & immodicæ abstinentiæ. Aliæ verò medij generis, quæ. s. non semper obstant, sed aliquãdo: vt si dicas reliqua moderata ieiunia, & lanis ad cutem indui, in ipsisq; dormire. Ad illa ergo primi generis ait teneri episcopũ monachũ: ad alia verò secundi, ipso iure absolui. Sed in reliquis, licèt non prorsus ab illis absoluatur, posse tñ secũdũ expedierit dispensare. ¶ De singulis ergo nonnihil sese offert dubietatis. Primũ enim membrum trinũ includit votum. s. castitatis, obedientiæ, & paupertatis. Et de primo nulla tenꝰ dubitat quin monachꝰ illi maneat astrictus: nõ solũ sacerdotũ lege, verũ & religiõis. Quare licet cũ alijs episcopis: vt lib. 8. explicuimus, dispensare ecclesia posset super continentia, nõ tamẽ cum episcopis monachis. Neq; de secundo vlla est ambiguitas. Nam sicut dum religiosus in generalem magistrũ aut ministrum ordinis assumitur, non obstãte obedientiæ voto, soli Papæ manet subiectus, sic monacho accidit dum fit episcopus: Nõ inquã deserit, sed mutat obedientiã. ¶ De voto autẽ paupertatis restat sanè dubiũ, nec solutu facile. Primũ enim S. Tho. in hac. 2. 2. tum quæst. 88. ad quartum argumentũ: tum hic clarissimè defendit monachum factum episcopum nullatenus à voto paupertatis absolui. Nam in prima conclusione exemplum ponit continentiæ, & paupertatis. Et in solutiõe tertij ait religiosum episcopũ nõ posse habere proprium. Et ratio apparet plana: nam, vt lib. 8. dictum est, votum religionis est indispensabile quod tria includit vota. ¶ In contrarium autem est argumentum quod illic insinuamus, & hic apertius vim suam demõstrabit. In episcopo, vt suprà dictũ est, duo cõsiderant bonorũ genera: nẽpe secularium & ecclesiasticorũ. Omissis ergo modò secularibus, de ecclesiasticis arguitur. Reliqui epi ex seculari clero assumpti post factã portionũ diuisionem dominũ habent suæ: vt. q. 4. multis modis cõfirmabamus, epis autem ex religionibus euocatis eadẽ prorsus ratione & modo adiudicatur sua portio, sicuti & alijs qui ex reliquo clero eliguntur: ergo perinde eiusdem portionis dominiũ habent atq; reliqui. Fateor equidem ad hoc argumẽtum me respondere nescire: quoniam neutram præmissarum video quomodo negare valeã. Nam quòd eodem modo omnes fiant episcopi, dubitari non potest. Neq; verò D. Thomas quantum ad hæc bona ecclesiastica aliam paupertatem tribuit religiosis episcopis, quàm reliquis. Imò articulo sexto præsentis quæstionis, vbi constituit episcopum non teneri ad paupertatem, cùm secũdo loco argumentatus esset quòd Apostoli fuerũt pauperes, respõdet ad illã paupertatẽ nõ teneri episcopũ. Idq; cõfirmat exemplo Athanasij, Ambro. & Augustꝰ. qui fuerũt vna & monachi & episcopi. vbi palã ostendit monachos episcopos perinde possidere ecclesiastica bona ac reliquos sęculares. Cũ ergo idẽ Doctor sanctus articulo statim septimo dixerit quòd de his quæ vsui episcopi deputata sunt, eadem esse videtur ratio quæ de propijs bonis, profectò id monachis episcopis non denegat. At quoniã semper habuit oculum ad illud tẽpus quo clerici in cõmuni viuebãt, propterea simpliciter ait monachum factũ episcopũ, non absolui à paupertatis voto. Dicendum ergo sub peritiorum censura, quòd sicut obedientia monachi dũ fit episcopus sic mutatur vt soli sit Papæ subditus, ita & eius mutatur paupertas, vt decimarũ portio reliquaq; episcopalia bona illi sicuti & reliquis episcopis adiudicent. Nimirũ vt & ipse sustentetur, & singulari misericordiæ præcepto, quod præ alijs episcopis religiosos ligat, subsidio sit pauperibus. Quantũ ad aliud verò bonorum genus, scilicet sæculariũ dubitari nõ potest, quin etiam paupertatis votum quadãtenus ei mutetur. vt patet ex can. statutum. 18. quęst. 1. vbi monachus qui in monachatu hęres paternus esse nõ poterat, idoneus declaratur eidem adeundæ hæreditati, qua vtiq; potest superstite vita perfrui. Et in causam adducitur quòd ipsum electio canonica à iugo regulæ monasticę religionis absoluit: & sacra ordinatio de monacho episcopũ fecit. Quin verò si vsum qui iã receptissimus est, cõsulas, Papa cum episcopis monachis nonnũquàm dispẽsat vt sæcularia bona emant, quæ posteà quibus volũt relinquãt. Qui quidẽ mos si legitimus est, profectò ostẽdit nõ esse tã indispẽsabile paupertatis votũ, quàm cõtinentiæ aut obedientię. ¶ Circa secũdum autem obseruantiarũ genus, scilicet illorum

Tria operũ genera ĩ religioso.

Dubitatio

Argument.

Solutio.

Paupertatis votum.

Cuieta.

rum à quibus monachus eo ipso quo fit episcopus absoluit, adnotauit hic Caiet. non solùm illas cõprehendi quæ manifestè episcopali functioni aduersantur, vt silentiũ & solitudo, verũ & quæ huiusmodi dignitati dissonant, aut congruentia non sunt: quod quidẽ concessũ facile est: sed tñ exemplo quæ subdit nescio an sint adeò congructia. Ait enim quod soluitur à ceremonijs habendi socium ordinis bibendi sedendo, cum duabus manibus, & benedictione, & similibus. Attamẽ licet forsan ita sit, propterea q̃ res sunt parui momenti: non tñ propter causam quam ipse affert: videlicet, quia episcopũ illa non decet. Imo verò cũ talis ejus habitũ religionis exuere nõ debeat, nisi summus fiat Põtifex, adeò huiusmodi monachales ceremoniæ ipsum nõ dedecent, vt eius habitũ decorẽt. In Italia quidẽ vbi monachi ad quẽcunq; pauperẽ episcopatũ assumãtur, habitũ vel prorsum abiiciunt, vel alia figura incrustant, oẽs monasticas ceremonias cum illo deponũt: quia Itali nõ dignantur episcopos in habitu monachali videre: quæ quidẽ pestis ad alias iam nationes inserpsit. Et inde Caiet. iudiciũ sumpsit. Tametsi nõ prose, qui etiã Cardinalis cũ habitu monachali semper religiosissime vixit. Igitur q̃ episcopus religiosus sociũ sui ordinis qui authoritate vigeat sibi adiungat, & ceremonias quibuscunq; religionis, ac religiosorum idiomate vtatur: adeo non est indecẽs, vt qui cõtra faciunt oculos prudentiũ secularium offendant. ¶ De tertio verò ceremoniarũ ordine à quibus S. Tho. ait religiosum non absolui, licet super ipsis secum possit dispensare: qualia sunt lineis non vti, regularis ordinis ieiunia seruare, etsi sit ordinis nostri vel Carthusiensium esu carniũ abstinere, dubium est, ideinq; in præsentiarum præcipuum, quo vinculo religiosi episcopi ad horum obseruantias teneantur, vtrùm scilicet legali debito, an solùm morali. Legale enim debitum est quando quis lege per vim coactiuam tenetur: ita vt qui contrà fecerit, legis pœnis obligetur. Vinculum autem morale est quando quis sola vi directiua legis obligatur: nõ autem pœnis subditur. Exemplũ est in principe qui non tenetur vi coactiua, sed directiua. Et quod monachus teneatur vtraq; vi legis, videtur hic D. Tho. sentire, dicens q̃ in illis potest tantùm secum dispẽsare, vbi insinuare videtur q̃ perinde obligatur atq; quando erat in claustro.

Nõ probat ratio Caiet.

Dubium.

Solutio.

¶ Nihilo minùs placet mihi Caietani sententia quam in præsentiarum protulit, sed expressiùs in singulari opusculo quod de hac re intitulauit: nempe in libello viginti vnius quæstionũ. q. 19. Sententia verò est quòd nõ tenetur ex debito legis, sed ex morum honestate: tum quia id significatur cap. citato ita totum illis verbis: A iugo regulæ monasticæ religionis absoluitur, & de monacho fit episcopus: iugũ enim vim coactiuã designat. Itẽ postquã eximitur à subiectione prælatorum ordinis, quia nullatenùs nisi per Papam puniri potest, indicio est quod neq; pœnis regularium statutorum subiacet. Quod autem ex debito morali & de honestate teneat, patet: nã postquã monachatũ professus est qui perfectionis est disciplina, concedens est, vt magister perfectionis factus eandem seruet disciplinam: nam licet nõ per vim coactiuam, libere tamen: quemadmodũ discipulus licet factus doctor ferulæ metu alijsq; coactionibus quibus ad studiũ cõpellebatur liberetur debet nihilominùs sua sponte eisdem studijs incũbere. Neq; est ineptum exẽplum quod à naturalibus sumitur. Quãdiu enim calor in ligno ad formam ignis disponit, vi quadam coactiua agentis retinetur: adueniente autem substantiali forma, fit naturalis, atq; adeò sua pte spõte in igne permanet. Ex quo fit vt debitum morale religioso episcopo propterea q̃ de religiõe assumptus est maius sit quàm in episcopo sæculari. ¶ Sequitur nihilo minus secũdò quod religiosus factus episcopus quanuis ferijs sextis peculiari instituto religionis, etiam si sub reatu mortali obliget, vt in ordine diui Francisci obligari fertur, factus episcopus potest in die Natalis Domini, si illa feria occurrerit, carnibus vesci, & ieiuniũ frangere. Oppositum dicit in præsentiarom Caietan. sed in opusculo cordatius mutauit sententiã. Nam capitulo explicari. extrà, de obserua. ieiuni. vbi cunctis Christianis illud priuilegium indultum est, non excipiuntur nisi qui ex voto aut ex regulari obseruantia ieiunare astricti sunt. Et intelligitur ex regularis obseruantiæ legali debito, quod nõ manet in episcopo nisi morale. Neq; votũ abstinentię fecit singulare, nisi vouẽdo religionẽ. Igitur S. Thom. hoc pacto intelligendus est sensisse monachum episcopum non absolui à dictis obseruantijs: scilicet quãtum ad morale debitũ. ¶ Sed cõtrà: ergo neq; ad castitatẽ tenetur sub reatu mortalis criminis: quia debitũ morale nõ videtur sub tali reatu obligare. Negatur consequentia: quoniam votũ castitatis

Primum corollarium.

Secundum.

Argum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

castitatis expresse fecit: virtute cuius etiam si cesset vis coactiua obseruantiæ regularis, obligat. Cætera vero non vouit formaliter nisi vouendo religionem: cuius vis cessat in illo quo ad legale debitum. Verum est tamē quòd pœnis quæ in religione decretæ sunt transgressoribus trium votorum essentialiū nō manet subiectus. ¶Sed vtrùm illud morale debitum plus obliget episcopum religionis D. Fracisci, quàm nostri ordinis: eo quòd ipse ad aliquas obseruantias tenetur sub culpa mortali: nos verò ad nullas. Et primceps quanuis non teneatur vi coactiua, tenetur tamen fortè aliquibus suis legibus sub reatu mortali. Respondetur quod si vera est hæc opinio, episcopi Diui Francisci, non magis quàm nostri obligantur: quia æqualiter absoluuntur à legali debito. Quare de hoc non nulla est in principe differētia: quia licèt non cogatur, lege tamen illa durante, si ad se pertinet, tenetur illa. ¶Debent autem religiosi vt in adeūdis episcopatibus multo esse cunctantiores quàm sæculares: ita & in administrandis longissime vigilantiores. Qui enim sese in claustra, mundo vale dicentes, abdiderunt: non debent sicuti vxor Loth retro, hoc est, ad seculares splēdores respicere. Nā pter Dei offensam sæculari populo scādalo sunt, ac subinde vilipēdio & ludibrio: nisi palàm constet tum renitētes vi fuisse à suis claustris extractos, tum ecclesijs cū oi timore Dei famulari: alijsq; abstinere pompis quæ nō fuerint ad ornamētū suæ dignitatis necessariæ.

Ad. 1. arg. PRimum igitur argumentū in capite quæstionis ex cano. statutum. obiectum, iam

Ad. 2. arg. sua declaratione solutū est. ¶Ad secūdū respondet D. Thom. quòd vota in seculo facta non ex eo præcisè per professionem religionis dissoluuntur, quòd sit ascensus ab inferiori ad superius: sed quòd illa habent se ad religionē sicut particulare ad vniuersale puta sicut ille qui partem sui Deo obtulit ad illum qui se offert totum. Pars autem includitur in toto, & ideo aduenīte toto superfluit. Ascēsus autem à religione ad episcopatum, est sicut à dispositione ad perfectionum: dispositio autem non cessat aduenīente perfectione. Intellige, vt diximus, quantum ad debitum morale sicuti calor disponens ad ignē permanet in illo. ¶Ad tertium autem quantum ad id de obedientia iam responsum est quòd nō relinquitur, sed mutatur: & pariter quantum ad paupertatem. ¶Restat nihilo minùs dubium quod diuus Thomas illic insinuat circa illud cap. statutum. de hæreditate paterna quā monachus episcopus acquirit, cuinam post eius mortē obueniat, monasterione an episcopali ecclesiæ? Verba quippe capituli obscura sunt, nihil enim aliud explicēt nisi q̄ quæ monachus acquisierat, monasterio relinquat: quæ vero factus episcopus acquisiuerit, ad altare ad quod sanctificatus est restituat. Sensus ergo istorum verborū est quem vsus declarat: nempe quòd quæ acquisierat in sæculo, relinquat monasterio: quod autem episcopus factus adiecit, relinquat episcopali ecclesiæ. Bona verò religiosorum qui titulares episcopi fiunt: quia sedem non habēt licèt acquisita eis sint in episcopatu, monasterijs obueniunt. ¶Testamenta autem condere manifestum est non posse sine Papæ dispēsatione. Et tunc ait D. Thomas, si episcopus religiosus est, non sibi concedi vt tanquam de proprio testamentum faciat, sed quia Papa eius ampliat facultatem dispensandi sua bona, vt eadem facultas duret post mortem. Ait verò postquam ita libere dispēsatur cū illo atq; cum alijs episcopis, parū refert quomodò fiat. ¶Ecce Opus decē Librorū qd de Iustitia & iure pollicitisumus: & in quæstiones septuaginta sex, Articulos verò ducētos octuaginta & octo partiti sumus: per varia ac lubrica, perq; ardua ac difficilia rerum genera, aspirante diuino flamine, ad optatum portum perductū est Anno Christianæ salutis Millesimo Quingentesimo Quinquagesimoquarto. In quo si quid per inscitiam nostrā & ignorantiam, aut certè per negligentiam & oscitantiam à nobis peccatū est (nam studio per Dei misericordiā certus sum neutiquàm deliquisse) Deus ipse misericordiarum ignoscat. Si quid verò præstitimus quod in rem Christianę familię esse possit, eidem soli Deo acceptum referendum est: Cui laus sit & perennis gloria per infinita sæculorum sæcula. Amen.

Dubium

Solutio.

Episcopus religiosus testamentū cōdere non potest absq; facultate Pa.

Epilogus.

Tomi secundi, atque adeò totius Operis Librorum decem de Iustitia & Iure, exoptatus

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX SVMMARIVS
generalis, Operis decem Librorum, De Iustitia & Iure.

Arnoldus Schurerius Corrector Candido Lectori Salutem.

ENTIBI syncere Lector Indices duos eximij huius Operis Librorum decem: quod ab vtilitate, commoditate, pietate, omnijuga eruditione disciplinæ Theologicæ, Philosophicæ, Iurisprudentiæ vtriusque, ac denique authoris sui authoritate, nemini non summoperè (si modò Christianè sapere volet) probatum iri haud est ambiguum. Porrò Indicum prior, Librorum, Quæstionum atque Articulorum, vna cum omnibus summatim pertractandis, in singulis libris, seriem numerumq; edocebit. Atqui Articulorum quisque (id quod nosse, cum primis operæpretium fore existimauimus) membra plus minus tria complectitur: è quibus primum obijcit, alterum respondet, postremum autem decidit. Hic nanque Index in eum est adornatus finem, vt festino Lectori, nihil, quod illi negotium faceßeret, in inquirendo quod optaret, se exhiberet. Alter Indicum demum, rerum & verborum, ac Sententiarum vniuerso Operi, ceu flosculorum, inßersarum, cornucopiæ vberrimum est futurus. Quare inæstimabile hoc Opus haud ita magno compara, vtere, fruere, ac viue fœlix, Lector amice mitu. Salmanticæ Sexto Calendas Maias.

Liber Primus, ediſſerit de Iure ſeu legibus, q̃ ſuprema ſunt Iuſtitiæ regula: hoc eſt de lege naturali & humana, ab æterna deriuatis: ꝑ quas homo ad finem naturalem deſtinatur.

PROOEMIVM Operis. Pag. 5.
OPERIS Titulus ac Diuiſio in Libros decem: atque adeò ſummatim quid in ſingulis diſceptetur. pagina. 6.
LIBER porrò Primus in Quæſtiones ſecatur Septem. pagina. 6.
PRIMA agit de lege in communi: Cõplectitur autem Articulos quatuor. pagin. eádem.
Primus, An ulla definitionum Legis à Doctoribus conſtitutarum legitima ſit, ſciſcitatur. ibidem.
Secundus, Vtrùmne lex ſemper in commune bonũ deſtinetur. pagina. 10.
Tertius, Sitne cuiuslibet ratio, legis effectrix. pagina. 12.
Quartus, Nunquid promulgatio ſit de ratione legis. pagina. 13.
QVÆSTIO Secunda, De legis effectibus: Articulos ſortitur duos. pag. 17.
Primus, An effectus legis ſit imperando ac uetando reddere homines bonos. pagina eádem.
Secundus, Nunquid legis actus congruenter aßignentur. pagina. 19.
QVAESTIO Tertia, De lege æterna, Articulis abſoluitur Quatuor. pagina. 21.
Primus. An lex æterna à naturali, humana, ac diuina

Universidad de Deusto
Biblioteca

uina distinguatur.pag.eâdem.
Secundus, Nunquidnam lex æterna sit summa ratio in Deo existens.pagi.22.
Tertius, Vtrùm leges uniuersæ ab æterna promânent, an non. pag.24.
Quartus, Creatáne cuncta, tam necessaria quàm cõtingẽtia, æternæ legi subijciantur.pag.25.
QVAESTIO Quarta, De lege naturæ, Articulos sibi uendicat Quinque. pagin. 28.
Primus, An lex naturalis sit habitus in nobis existens. ibidem.
Secundus, Anne lex naturalis cõplura contineat præcepta.pagina.30.
Tertius, Omnésne uirtutis actus, sint de lege naturæ.pagina.32.
Quartus, Nunquid lex naturæ cunctis sit mortalibus una.pag.34.
Quintus, Vtrum lex naturæ mutari aboleriue possit, an non.pagi.35.
QVAESTIO Quinta de lege humana in genere: Articulos habet quatuor.pagi.37.
Primus, An præter legem naturę necessariæ nobis fuerint humanæ.pagi.eâdem.
Secundus, Omnisne humana lex à naturali deriuetur.pag.39.
Tertius, Nunquid legis humanæ qualitates rectè ab Isidoro describantur.pag.41.
Quartus, Conuenienterne Isidorus & qui illum sequuntur, ciuiles leges, iuscq; humanum diuidant.pag.43.
QVAESTIO Sexta, De potestate legis humanæ: Articulos comprehendit octo.pag.45.
Primus, An lex humana in communi debeat cõstitui.pagina.46.
Secundus, Vtrûmne ad legem humanam pertineat omnia uitia cohiberi.pagi.46.
Tertius, Nunquid lex humana omnium uirtutum actus præcipiat.47.
Quartus, Lex humana imponátne subditis necessitatem in foro conscientiæ.pagina.49.
Quintus, Vtrùm omnis pœnalis lex obliget ad culpam, an non.pag.54.
Sextus, Léxne pœnalis in foro conscientiæ ante iudicis condemnationem obliget ad pœnam. pagina.57.
Septimus, Omnes subijciantur legi nécne. pagina.67.
Octauus, Subditõne liceat præter uerba legis agere, nécne.pagina.70.
QVAESTIO Septima. De mutatione & uarietate legis humanæ, Articulos continet tres. pagina.71.
Primus, An lex humana debeat quoquo pacto mutari.pag.eâdem.
Secundus, Vtrùm consuetudo uim legis obtinere ualeat an non. pag.74.
Tertius, Nunquid Rectores multitudinis in legibus dispensare possint. pag. 76.

¶ Liber Secundus.

SECVNDVS, De lege diuina, qua ad supernã fœlicitatẽ ꝓmouemur: in Quæstiones finditur nouem. pag. 80.

QVAESTIO Prima, De lege ueteri: continet Articulos quatuor. pag.eâdem.
Primus, An præter naturalem legem & humanam quæ ab æterna deriuantur, fuerit diuina hominibus necessaria. ibidem.
Secundus, An ne lex uetus fuerit bona.pag. 82.
Tertius, Nunquid lex illa soli debuerit populo Israël poni, illumque duntaxat obligare. pagina.87.
Quartus, Vtrùm lex uetus congruenter data fuerit tempore Moysi, an non.pag.90.
QVAESTIO Secunda, De præceptis legis ueteris in genere: Articulis constat tribus. pagina.91.
Primus, An lex uetus unicum tantùm continuerit præceptum. pag.eâdem.
Secundus, Vtrùm ne præceptorum legis ueteris trina sit differentia: nempe moralium, ceremonialium, atq; iudicialium.pag.93.
Tertius, Nunquid lex uetus ad sui obseruantiã per temporalium præmißiones & comminationes debuit suos subditos inducere.pag.97.
QVAESTIO Tertia, De moralibus præceptis Articulis superbit duodecim.pag.99.
Primus, An omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturę.pag.eâdem.
Secundus, Num præcepta moralia legis sint de omnibus actibus uirtutum.pag.101.
Tertius, Nunquid omnia præcepta moralia ueteris legis ad decem Decalogi reducantur.pagina.103.
Quartus, præcepta Decalogi conuenientérne distinguantur.pag.104.
Quintus, Vtrùm præceptorum Decalogi numerus congruat, an non.pag.106.
Sextus, Præcepta Decalogi debitóne sint ordine dispostta.pag.108.
Septimus, Præcepta Decalogi congruenti modo tradantur, nécne.pag.109.
Octauus, Præcepta Decalogi sinne dispensabilia, an

lia, an non.pag.111.
Nonus, Num modus charitatis cadat sub præcepto.pagina.117.
Decimus, Modus charitatis cadatne sub præcepto diuinæ legis necne. pag.120.
Vndecimus, An alia præcepta moralia quæ extra Decalogum uaganter, congruenter tum distinguantur, tum etiam ad eundem reducãtur Decalogum.pagi.124.
Duodecimus, Num præcepta moralia ueteris legis iustificarent.pag.126.
QVAESTIO quarta, De præceptis Decalogi in singulari: Articulis conficitur sex.pagina.129.
Primus, An præcepta Decalogi sine præcepta iustitiæ.pagina eâdem.
Secundus, Nunquid primum præceptum Decalogi congruenti sit modo traditum. pagina.131.
Tertius, Secundum præceptum conuenienti sit forma positum, an non pagina.133.
Quartus, Vtrùm tertium præceptum de sanctificatione Sabbathi sit rectè positum, an non. pagina.137.
Quintus, An quartum præceptum de honorandis parentibus congruere tradatur.pagina.143.
Sextus, Nunquidnam sex reliqua præcepta cõ uenienti ordine & modo tradantur. pagina.144.
QVÆSTIO quinta, De præceptis ceremonialibus: Articulis est contenta quatuor, pagina.146.
Primus, An ceremonialia præcepta quadrifida fuerint: scilicet sacrificia, sacramenta, sacra & obseruantiæ.pa.eâdem.
Secundus, Nunquid singulis istis ceremoniarũ speciebus reddi possint legitimæ causæ.pagina.148.
Tertia, Vtrùm legis antiquæ ceremoniæ, uel ante legem extiterint, uel sub lege iustificarent. pag.150.
Quartus, Ceremoniæ ueteris legis sicne in Christi morte ceßauerint ut inde citra mortale crimen nequeant obseruari.pag. 152.
QVAESTIO sexta, De iudicialibus mandatis: Articulos habet non plus duos. pagina.162.
Primus, Anne præcepta iudicialia rectè à ceremonialibus distinguantur.pa.eadem.
Secundus, Vtrum ne iudicialia præcepta conuenienter sint in quatuor genera dispertita.pagina.163.
QVAESTIO septima, De lege Euangelica quantum ad eius substantiam, Articulis donatur quatuor.pagina.166.
Primus, Vtrùm lex noua sit lex scripta, anne potius cordibus indita.pag.eadem.
Secundus, Nunquidnam lex noua iustificet.pagina.168.
Tertius, An non lex noua debuerit dari à principio mundi.pag.169.
Quartus, Lex noua sit ne usq; ad finem mundi duratura, necne.pag.170.
QVAESTIO octaua, De collatione legis nouæ cum ueteri: Articulis perstringitur duobus. pagina.172.
Primus, Nunquidnon lex noua sit ueteris complementum. ibidem.
Secundus, Lex noua graniórne sit quàm antiqua an non.pag.175.
QVAESTIO Nona, De his quæ in lege noua continentur: Articulis est prædita tribus. pagina.177.
Primus, An ne lex noua actus exteriores sufficiẽti ordine instituerit.pagina.eadem.
Secundus, Nunquidnam lex Euangelica interiores nostros actus sufficienter composuerit. pagina.179.
Tertius, Vtrumne congruè lex Euangelica consilia nobis quædam adiecerit.pa.182.

¶ Liber Tertius.

TErtius, De iure, quatenùs obiectum est iustitiæ: deque virtutis huius subsstãtia & sibi annexis, ad iustitiã distributiuam vsque: Quæstionibus gloriatur Sex. pag.184.

QVAESTIO prima, De iure: Articulos posßidet quatuor.pagina eadem.
Primus, An ius sit obiectum iustitiæ. ibidem.
Secundus, Vtrùm diuisso iuris in ius naturale & positiuum, sit genere congruens, an non. pagina.187.
Tertius, Nunquid ius gentium sit idem cum iure naturali.pagina.189.
Quartus, An non ius paternum ac dominatiuũ & à iusto politico & inter se ulla ratione distinguantur.pagina.191.
QVAESTIO secunda, De iustitia: Articulos complectitur octo.pagina.193.
Primus, An definitio iustitiæ à iurisperitis sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

rectè constitutum. pagina eâdem.
Secundus. Iustitia sitne uirtus quæ habentem ad alterum ordinat. pagina. 194.
Tertius, Nunquid iustitia sit uirtus. pagin. 195.
Quartus, Vtrúmne iustitia sit in uoluntate. pagina. 197.
Quintus, An non Iustitia sit generalis uirtus, pagina. 198.
Sextus, Iustitia particularémne habeat materiã an uerò circa aliarum passiones & materias uersetur. pagina. 201.
Septimus, Nunquidnam medium Iustitiæ sit medium rei: eiusq; actus, ius uncuiq; suum tribuere. pagina. 204.
Octauus, Iustitia inter morales uirtutes sit eminentissima, nécne. pag. 206.
QVAESTIO tertia, De iniustitia: Articulis dũ taxat tribus expeditur. pagina. 212.
Primus, An ne iniustitia sit speciale uitium. pagina eâdem.
Secundus, Nunquid quicunq; iniustum facit, cõtinuò censeatur iniustus, an non. pag. 213.
Tertius, Vtrúmne quis possit iniustum pati uolens. pag. 215.
QVAESTIO quarta, De iudicio: Articulos sibi uendicat sex. pag. 216.
Primus, An iudicium sit actus iustitiæ, an non, pag. eâdem.
Secundus, Nunquid iudicare sit licitum, an non. pagina. 218.
Tertius, Anne iudicium temerarium, puta ex suspicione procedens, sit licitum. pag. 220.
Quartus, Dubia sitne in meliorem partem interpretanda. pagina. 225.
Quintus, Vtrum semper sit secundum leges scriptas iudicandum, an non. pag. 228.
Sextus, Nunquidnam usurpatum iudicium sit semper peruersum. pag. 230.
QVAESTIO quinta, De diuisione Iustitiæ: Articulos uult quatuor. pag. 231.
Primus, An particularis iustitia rectè in distributiuam & cõmunitiuã diuidatur. ibidem.
Secundus, Nunquid idem sit medium distributiuæ ac communitiuæ iustitiæ, an non. pagina. 234.
Tertius, Vtrúmne eadem sit materia distributiuæ ac communitiuæ. pagina. 236.
Quartus, eadémne sit utriusque iustitiæ forma, necne. pagina. 238.
QVAESTIO Sexta, De acceptione personarũ: Articulos sibi poscit septem. pagina. 240.
Primus, Vtrum personarum acceptio, iustitiæ distributiuæ contraria, crimen genere suo sit mortale. pagina eâdem.
Secundus, Nunquid in spiritualium dispensatione possit acceptio personarum contingere. pagina. 242.
Tertius, Beneficiorum pluralitas sitne iure permissa. pagina. 253.
Quartus, An in collatione secularium magistratuum subesse possit crimen acceptionis personarum, an non. pagina. 257.
Quintus, Nunquidnam in iudicijs dicendis interuenire possit personarum acceptio. pagina. 262.
Sextus, An non in priuatis honoribus deferẽdis interuenire possit personarũ respectus. 264.
Septimus, in tributis exigendis peccarine possit acceptione personarum. pag. 266.

¶ Liber Quartus.

QVartus, De præambulis ad iustitiam cõmutatiuam: nẽ pe de dominio ac restitutione. Quæstiones sibi sumit Septem. pag. 269.

QVAESTIO Prima, De dominio in genere: Articulis constat duobus. pagina eadem.
Primus, Vtrum dominium idem sit quod ius et facultas rerum, an non. ibidem.
Secundus, an non tantùm Deo, intellectualibusq; ac rationalibus creaturis competat rerũ dominia. pag. 274.
QVAESTIO Secunda, De rebus quarum homo est dominus: Articulis explicatur tribus. pagina. 276.
Primus, An rerum omnium quæ sunt in mundo, sit homo iure aliquo dominus. pag. eadem.
Secundus, Nunquid homo homini dominus esse possit. pag. 279.
Tertius, homo sitne uitæ suæ ac famæ dominus. pagina. 281.
QVAESTIO tertia, De rerum diuisione: unici est Articuli. pagina. 286.
Vnus, An ne humano iure rerum dominia fuerint olim diuisa. pag. eâdem.
QVAESTIO quarta, De peculiari quorundam domino: duorum est Articulorum. pag. 290.
Prior, An hominum quispiam totius sit orbis dominus. ibidem.
Alter, Nunquid Imperator sit dominus orbis. pagina. 294.
QVAESTIO Quinta, de translatione dominorum: Articulis instituitur quatuor. pagina. 298.

na. 298.
Primus, Vtrúmne sua quisq; uoluntate, naturali iure ualeat rei suæ dominium alterum transferre. pagina eâdem.
Secundus, Nunquidnam per ludum dominium transferatur. pagin. 303.
Tertius, Per cõtractiumne qui nullus est iure ciuili, transferatur dominium. pag. 308.
Quartus, An præscriptio dominium in possessorem transferat. pagina. 312.
QVAESTIO Sexta. De restitutionis substantia Articulos continet quinq;. pagin. 317.
Primus, An ne restitutio sit actus commutatiuæ iustitiæ. pagin. eadem.
Secundus, Nunquid sit ad salutem necessarium, rei quæ ablata est, restitutionẽ fieri, pa. 321.
Tertius, Vtrúmne omnia in uniuersum quæ quis uel ab alio abstulit, uel inuito domino retinet, teneatur restituere. pag. 323.
Quartus, satisne sit ad simplum restituere quod iniustè sublatum est. pagi. 341.
Quintus, Debeatne aliquis id quod non abstulit restituere, an non. pagin. 345.
QVAESTIO septima, De circunstantijs restitutionis: quatuor est Articulorum. pag. 346.
Primus, semperne oporteat ei restitutionem fieri a quo res sublata fuit. pagina. ead.
Secundus, Ille qui accipit teneatur semper restituere, necne. pagina. 357.
Tertius, Vtrum illi etiam qui nihil acceperunt restituere teneantur, an non. pagina. 362.
Quartus, Nunquid qui debet, statim restituere teneatur. pagina. 367.

¶ Liber Quintus.

QVintus, De iniustitia, quæ ex iniuriosa actione nascitur: nempe de homicidio & reliquis: Quæstionibus locupletatur duodecim. pag. 372.

QVAESTIO prima, De Homicidio: Articulis dantur nouem. pagina. ead.
Primus. An aliquod uiuẽtium quæ perfecta sũt, occidere liceat. ibidem.
Secundus, liceatne maleficos occidere. pagina. 375.
Tertius, Vtrum sceleroſum hominem unicuilibet priuato occidere liceat, an non. pagina. 378.
Quartus, Nunquid clericis etiam maleficos liceat interficere. pagina. 381.
Quintus, Alicuine liceat seipsum occidere, an non. pagina. 383.
Sextus, Vtrumne liceat uitam pro defensione amici aut cuiuscunq; uirtutis, exponere, necne. pagina. 386.
Septimus, Nunquidnam liceat in aliquo casu interficere innocentem. pagina. 388.
Octauus, Iúsne sit uncuique proprium inuasorem in sui defensam occidere, necne. pagina. 390.
Nonus, An qui casu alterum occiderit, fiat homicidij reus. pagina. 395.
QVAESTIO secunda, De mutilatione membrorum: trium est Articulorũ. pagina. 401. aliâs. 399.
Primus, An quempiam suo mutilare membro sit licitum. pagina eadem.
Secundus, Vtrúmne liceat patri filios, aut dominis seruos uerberare. pagina. 401.
Tertius, Licitumne alicui sit carceri quempiam mancipare. pagina. 404.
QVAESTIO tertia, De furto: Articulos continet sex. pagin. 405.
Primus, An furti definitio sit bona. pagina eadem.
Secundus, Furtum & rapina specie differant necne. pagina. 407.
Tertius, Vtrumne furtum sit genere suo peccatum mortale. pagina. 408.
Quartus. Nunquid ei qui egestate premitur furari liceat. pagina. 416.
Quintus, An ne rapina ullo pacto fieri possit citra peccatum. pagina. 417.
Sextus, Rapina sitne grauius furto, an non. pagina. 420
QVAESTIO Quarta, De iniustitia iudicis: Articulis peragitur quatuor. pagina. 421.
Primus, liceatne iudici eum qui sibi non subditur iudicare. pagina eadem.
Secundus, An iudici liceat contra ueritatẽ quàm certò nouit, iudicare, quando legitime probatur contrarium. pagina. 423.
Tertius. Nunquid iudex absq; accusatore possit quempiam iudicare. pagina. 428.
Quartus, Vtrumne iudici liberum sit pœnam iuris relaxare. pagina. 429.
QVAESTIO quinta, De iustitia accusatoris: Articulos possidet quatuor. pagina. 431.
Primus, An ne quispiam teneatur altum accusare. pagina eadem.
Secundus, Vtrúmne necessarium sit accusationem in scriptis exhiberi. pagina. 434.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertius, Nunquid accusatio per tria hæc reddatur iniusta, quæ sunt calumnia, præuaricatio, & tergiuersatio.pagina.435.
Quartus, An accusator qui in probatione defecerit, pœna talionis teneatur.pagina.436.
QVAESTIO sexta, De iustitia rei: Articulis fulcitur quatuor.pagina.437.
Primus, Accusatóne liceat ueritatem negare, an non.ibidem.
Secundus, Nunquid accusato liceat per calumniam se defendere.pagina.439.
Tertius, An reo liceat iudicium per appellationem declinare, necne.pagina.446.
Quartus, Vtrum liceat condemnato ad mortem, se quacunq; uia defendere.pagina.448.
QVAESTIO septima, De iniustitia testis: Articulis pertractatur quatuor.pagina.452.
Primus, Vtrúmne teneatur quandoque homo testimonium ferre.pagina eádem.
Secundus, Duorum uel trium testimonium, an in iudicio sufficiat.pagina.454.
Tertius, Nunquid cuiuspiam testimonium citra eius culpam repellendum sit.pagina.456.
Quartus, An non testimonium falsum semper sit peccatum mortale. pagina.458.
QVAESTIO octaua, De iniustitia Aduocatorum: Articulos exigit quatuor.pag.459.
Primus, Aduocatus teneaturne gratis præstare patrocinium pauperibus in suis causis. pagina eadem.
Secundus, Vtrúmne meritò sint aliqui ab aduocationis officio arcendi.pagina.461.
Tertius, Nunquid aduocato delictum sit iniustã causam defendere.pagina.462.
Quartus, Licitumne sit aduocato pretio patrocinari, an non.pagi.464.
QVAESTIO nona, De contumelia: Articulis declaratur tribus.pagina.466.
Primus, An contumelia consistat in uerbis. pagina eadem.
Secundus, Vtrum contumelia, & generaliter cõuitium, sit genere suo peccatum mortale.pagina.468.
Tertius, Nũquid debeat quisq; contumelias æquanimiter sustinere.pagina.469.
QVAESTIO decima, De detractione, Articulos postulat quatuor.pagina.471.
Primus, An ne detractio sit denigratio alienæ famæ per occulta uerba.ibidem.
Secundus, Vtrúmne detractio genere suo sit peccatum mortale.472.
Tertius, Nunquid detractio sit grauius omnibus peccatis quæ in proximum committuntur.pagina.477.
Quartus, Audiens toleranśq; detrahentem an mortaliter peccet.pagina.479.
QVAESTIO undecima, De susurratione & derisione: Articulorum tantum est duorum. pagina.481.
Prior, Vtrum susurratio sit peccatum à detractione distinctum an non.pag.eádem.
Posterior, An ne derisio sit speciale peccatum à præcedentibus distinctum, atque adeò mortale.pagina.483.
QVAESTIO duodecima, De maledictione: Articulis adornatur tribus.pagin.485.
Primus, Nunquid cuipiam sit licitum alteri maledicere.eádem.
Secundus, An creaturæ etiam irrationali male dicere liceat.pagin.487.
Tertius, utrumne maledictio, peccatum sit genere suo mortale, idemq; detractione peius.pagina.489.

TOMI PRIMI FINIS.

Tomus Secundus.

¶ Liber Sextus.

SEXTVS, disceptat de vsuris & contractibus, ac de cambijs: in Quæstiones distractus Tredecim.pagina.491.

QVAESTIO prima, de usura: Articulis exornatur Sex.pagina.492.
Primus, An usuraria mutuatio genere suo sit peccatum mortale. pagin.ead.
Secundus, Nunquid ratione mutui aliqua possit expeti commoditas.pagina.500.
Tertius, Vtrumne ratione damni emergentis aut lucri cessantis liceat mutuatori quippiam ultra sortem recipere. pag.507.
Quartus. Quicquid lucri pecunia usuraria peperit, situe restitutioni obnoxium.pagi.511.
Quintus, Liceátne mutuo pecuniã accipere sub usura.pagin.519.
Sextus, Nunquidnam Mons pietatis usurarius sit.pagina.522.
QVAESTIO secunda, De generali ratione contractus emptionis & uenditionis: Articulis enucleatur tribus. pagin.526.
Primus, An contractus emptionis & uenditionis sit

nis sit reipublicæ necessarius.pagina eádem.
Secundus, Nunquid negotiatio sit licita. pagina. 529.
Tertius, Vtrúmne rerum pretia, arbitrio mercatorum sint taxanda.pagina.531.
QVAESTIO tertia, De iniustitia quæ in emptione & uẽditione committitur, duorum est Articulorum.pagina.534.
Prior, Nunquidnam licite quis possit rem pluris uendere quàm ualeat.ibidem.
Alter, An ne uitium rei uenditæ sic uenditionẽ reddat illicitam, ut necessarium semper sit illud detegere.pagina.538.
QVAESTIO quarta, De emptione credito pretio, Articulos sortitur duos.pagina.543.
Vnus, utrumne liceat rem carius uendere expectata quàm numerata pecunia.eadem.
Alter, An ne liceat rem credito carius quàm præsenti pretio uendere, quando rei dominus nõ erat tunc uenditurus.pagina.547.
QVAESTIO quinta, De censibus: Articulis enodatur tribus.pagina.550.
Primus, An censuum emptio ac uenditio sit usuraria.ibidem.
Secundus, Nunquid census tamtẽporales quàm perpetui sint liciti.pagina.555.
Tertius, Vtrion licita sit emptio censuum cum pacto retrouendendi.pagina.557.
QVAESTIO sexta, De contractu societatis: Articulis est contenta duobus:pagina.559.
Prior, Nunquid contractus societatis sit licitus. pagina eadem.
Posterior, An licitum sit pecuniam in societatẽ exponere saluo capitali.pag.561.
QVAESTIO septima, De contractu assecurationis: Articuli est unius.pagina.564.
Vnicus, Nunquid assecurationis contractus sit licitus.ibidem.
QVÆSTIO octaua, De cambio in genere: Articulis perficitur duobus.pagina.565.
Vnus, Vtrum ars campsoria sit licita, an non. ibidem.
Alter, plurésne sint cãbiorum species. pa.567.
QVAESTIO nona, De cambio minuto unicũ duntaxat uult Articul.pagina.569.
Vnicus, Anne minutum cambium sit licitum. ibidem.
QVAESTIO decima, De cambio ratione loci & ratione temporis: sustinet Articulos duos.pagina.571.
Prior, Nunquidnam cambium ratione loci sit licitum. ibidem.
Posterior, utrúmne ratione temporis licitum sit cambij pretium.pagina.573.
QVAESTIO undecima, De pretio soluendi numerata pecunia: gaudet Articulo unico. pagina.574.
Vnicus, An campsori liceat, ut pecuniam in suo cambio consignatam in numero soluat, mercedem aliquam recipere.pagina eádem.
QVAESTIO duodecima. De nummorum cambio ratione diuersæ eorum æstimationis in diuersis locis aut temporibus: Articulis præfulget quinq;.pagina.575.
Primus, Vtrium liceat pecuniam unius regionis pro pecunia alterius ubi plus ualet, commutare, an non.pagina eadem.
Secundus, An licitum sit monetarum cambiũ, quæ in diuersis locis propter copiam & inopiam totius generis monetæ, inæqualis sunt ualoris.pagina.577.
Tertius, nunquid cambiorum pretia inter campsores uariari possint.pagina.583.
Quartus, Cambium ad incertamne solutionis quantitatem sit licitum.pagina.585.
Quintus, Nunquidnon cambium huiusmodi, qđ intercalatis ac prætermissis primis nundinis in alias subsequentes fit, sit licitum.pagina.586.
QVAESTIO Decimatertia, De reliquis cambiorum generibus: Articulis finitur duobus. pagin.590.
Prior, Vtrium cambia ad proxima loca eiusdem regni sint licita, necne.pag.ead.
Alter, Nunquid cambia quæ licèt ad primas nundinas fiant tempore & loco distantes, tamen quo longiùs distant pretiosius sunt, sint licita.pagin.591.

¶ Liber Septimus.

SEptimus, De voto: Quæstionibus adornatur Sex.pagina.694.

QVAESTIO Prima, De substantia uoti: Articulis excolitur tribus.pagin.eadẽ.
Primus, An uotum sit alicuius rei possibile, ad quam ui præcepti non tenebamur.ibidem.
Secundus, Nunquid uotum in solo uoluntatis proposito perficiatur. pagin.597.
Tertius, uotum semperne fieri debeat de meliori bono.pagin.602.
QVAESTIO secunda, De uoti uigore ac uirtute: Articulos uult quinq;.pagina.611.
Primus, An omne uotum obliget ad sui obseruationem.pagina eadem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secũdus, utilẽne sit expediensq; uouere. pa. 621.
Tertius. Nunquid uotum sit actus latriæ siue religionis. pagina. 623.
Quartus, Magisne sit laudabile & meritorium facere aliquid ex uoto q̃ absque illo. pag. 625.
Quintus, Vtrumne uotum per susceptionem sacri ordinis, perq; professionem religionis, fiat solenne. pagina. 628.
QVAESTIO tertia, De his qui uouendi facultatem habent: duorũ est Articulorũ. pag. 633.
Primus, An illi qui sunt alterius potestati subiecti, uouere possint. pagina ead.
Alter, Nunquid pueri religionis uoto se possint obligare. pagina. 641.
QVAESTIO quarta, De dispensatione & cõmutatione uoti: Articulos capit tres. pagina. 644.
Primus, Vtrumne in uoto possit fieri dispensatio. pagina eãdem.
Secundus, An ne super uoto solenni continentiæ religionis fieri possit dispẽsatio. pa. 646.
Tertius. Nunquid ad commutationem uel dispẽsationem uoti requiratur prælati authoritas. pagina. 652.
QVAESTIO quinta, De religionis uoto in particulari: Articulos occupat quatuor. pa. 658.
Primus. An religionis uotum ad statum perfectionis attineat. pagin. eadem.
Secundus, Nunquid paupertas ad mendicitatem usque ad perfectionem uitæ monasticæ pertineat. pagina. 666.
Tertius, Vtrum uotum castimtis sit de intrinseca ratione religionis, an non. pagina. 670.
Quartus, Obedientiæ uotum sitne de essencia religionis. pagina. 674.
QVAESTIO sexta, De uoto & continentia sacerdotum: duobus duntaxat Articulis absoluitur. pagina. 675.
Prior, Nunquidnam ecclesiæ decõro & stabilitati, sacerdotale uotum continentiæ congrues fuerit ac necessarium. pagina eadem.
Posterior, sacerdotalisne continentia ab ipsis statim ecclesiæ incunabulis cœperit: an non? pagina. 682.

¶ Liber Octauus.

OCtauus, De iuramẽto, quæstionibus tribus perficitur. pagina. 689.

QVAESTIO Prima, De iuramento Articulis decem ornatur. ibidem.
Primus, utrũ iuramenti definitio sit bona. ibid.
Secundus, Vtrum iurare sit licitum. 692.
Tertius, Vtrum congruè tres comites iuramenti assignentur. 698.
Quartus, utrum iuramentum sit actus religionis siue latriæ. 699.
Quintus, utrum iuramentũ sit per se appetendum & tanquã res utilis frequentandũ. 700.
Sextus, utrum liceat per creaturas iurare. 703.
Septimus, utrum omne iuramentum uim habeat obligandi. 704.
Octauus, Vtrum maior sit obligatio iuramenti quàm uoti. 718.
Nonus, Vtrum in iuramento fieri possit dispensatio. 719.
Decimus, utrũ omnibus cuiuscunq; cõditionis liceat absq; discrimine, quocũq; tpe iurare. 723
QVAESTIO secunda, De periurio quatuor cõplectitur Articulos. 725.
Primus, utrum falsitas requiratur ad periurium. ibidem.
Secus, Vtrũ omne periurium sit peccatũ. pa. 727.
Tertius, Vtrum omne periurium sit peccatum mortale. 729.
Quartus, Vtrum liceat iuramentum ab eo petere qui peieraturus est. 739.
QVAESTIO tertia, De adiuratione articulos retinet tres. 741.
Primus, utrum liceat hominẽ adiurare. ibidem.
Secundus, utrũ liceat dæmones adiurare. 743.
Tertius, utrũ liceat adiurare irrationabilẽ creaturam. 749.

¶ Liber Nonus.

NOnus, De Decimis ac Simonia: Quæstionibus ditatur octo. 751.

QVAESTIO prima, De sacrificio in genere: Articulis fruitur quatuor. pagina eadem.
Primus, utrũne Deo sacrificare sit de lege naturæ. ibidem.
Secundus, An soli Deo sit sacrificium offerendum. pagin. 753.
Tertius, Nunquid sacrificiorum oblatio sit specialis uirtutis actus. pagina. 755.
Quartus, An ne uniuersi mortales ad sacrificia tenentur offerenda Deo. pagin. 756.
QVAESTIO secunda, De ineffabili sacrificio altaris in particulari: unum atq; alterũ habet Articulum. pagina. 757.
Vnus, Nunquid sacrosanctum Sacramentum altaris sit uerè sacrificium. pagin. eadem.

Alter

Alter, An altaris sacrificium pro pluribus oblatum perinde singulis ad satisfactionem prosit ac si dũtaxat offerretur pro uno. pa. 760.
QVÆSTIO tertia, De oblationibus & primitijs. Articulos obtinet quatuor. pa. 768.
Primus. An homines de necessitate præcepti ad oblationes teneantur. pa. eadem
Secundus, Nunquid oblationes solis sacerdotibus debeantur. pag. 771.
Tertius, Vtrumne oblationes de rebus omnibus quæ licitè possideuntur facere liceat. pa. 772.
Quartus, Ad decimarum solutionem an homines teneantur. pa. 775.
QVAESTIO quarta, De decimis: Articulo quarto perficitur. pa. 777.
Primus, Hominesne teneantur dare decimas ex necessitate præcepti. pa. eadem.
Secundus, An de omnibus teneantur Christiani decimas soluere. pa. 784.
Tertius, Nunquid decimæ solis clericis debeantur. pag. 786.
Quartus, Vtrum clerici etiam ipsi decimas soluendis sint astricti, an non? pag. 788.
QVAESTIO quinta, De peccato Simoniæ in genere: duorum tantùm est Articulorum. pagina. 791.
Vnus, An Simonia sit studiosa uoluntas emendi uendendiq; aliquid spirituale, uel spirituali annexum. pag. eadem.
Alter, Vtrum ne uitium Simoniæ genere suo sit peccatum mortale. pa. 795.
QVAESTIO sexta, De materia Simoniæ: Articulos est nacta duos. pa. 799.
Primus, An quãdoq; liceat pro Sacramentis pecuniam seu dare, seu accipere. pag. eadem.
Alter, Nunquid pro spiritualibus actionibus dare accipereq; pecuniam sit licitum. pa. 806.
QVAESTIO septima, De Simonia, in sacerdotijs ac dignitatibus conquirendis. Articulos est adepta tres. pa. 811.
Primus, An pro sacerdotijs atq; alijs præbendis quæ spiritualibus sunt annexa, liceat pretium percipere. pa. eadem.
Secundus, Nunquid præbendarum permutatio absq; Simonia fieri possit. pa. 816.
Tertius, Vtrum ne liceat spiritualia pro munere cõferre quod est uel à lingua, uel ab alio quouis obsequio. pa. 818.
QVAESTIO octaua, De restitutione Simoniæ & pœna Simoniaci: Articulos sortita est duos. pag. 823.
Vnus. An quicquid per Simoniam, uel datur, uel recipitur, sit restitutioni obnoxium. pagina eadem.
Alter, Nunquid non Summus Pontifex possit superpœnis simoniæ dispensare. pa. 832.

¶ Liber Decimus.

DECIMVS deniq;, ac postremus, de statu, ordine, atq; residẽtia Prælatorũ, ac de horis Canonicis: Quæstionibus absoluitur quinq;. pa. 836.

QVAESTIO Prima, De Episcopali institutо, & iure quo institutum est: Articulis contenta est quatuor. pag. eadem.
Primus, Anne episcopalis dignitas fuerit in ecclesia super sacerdotalem necessaria. ibidem.
Secundus, Nunquid episcopatus sit ordo natura sua à simplici sacerdotio distinctus. pa. 838.
Tertius, episcopi inter se perinde ne differãt atq; ipsi à simplicibus sacerdotib⁹. 846. alias. 842
Quartus, Vtrum ne institutio episcopalis dignitatis sit de iure diuino. pa. 845.
QVAESTIO secunda, De episcopatu optando, ineundo, & conferendo: Articulos sibi usurpat quatuor. pa. 850.
Primus, Liceát ne Episcopatum appetere, necne. pag. eadem.
Secundus, An Episcopatum iniunctum liceat omninò recusare. pag. 854.
Tertius, Nunquid oporiet eũ qui ad Episcopatũ assumitur, esse cæteris meliorem. pa. 858.
Quartus, Vtrum episcopo liceat cura Episcopali desera ad religionem se conferre. pa. 860.
QVAESTIO tertia, De episcoporum residentia: Articulos exposcit quatuor. pag. 862.
Primus, Nunquid episcopi in suis diœcesibus residere iure diuino tenentur. pa. eadem.
Secundus, An residentia episcoporum iure naturali fundetur. pag. 873.
Tertius, Vtrum episcopi iure humano, hoc est, põtificio, residere tenẽãtur, an non. pa. 875.
Quartus, Aliqua emergerene possit causa ob quã liceat episcopo à grege sibi commisso abesse. pag. 878.
QVAESTIO quarta, De uinculo & modo quo episcopi & sacerdotes tenentur sua bona dispensare: numero Articulorum quinario concluditur. pag. 887.
Primus, An episcopo liceat aliquid proprii possidere, an non. pag. eadem.
Secundus, Nunquid episcopi mortaliter peccent si bona ecclesiastica quæ procurant pauperibus non largiuntur. pag. 889.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertius, utrumne episcopi ac reliqui sacerdotes uerum ac legitimum habeant dominium fructuum Ecclesiasticorum qui illos pro sua portione contingunt.pa.891.

Quartus singularine iure teneantur episcopi præ secularibus diuitibus ad eleemosynarum subsidium.pa.902.

Quintus, Nunquidnam ecclesiastico statui conducès sit inter alias possessiones castra,uassallosq; ac iurisdictionem ciuilem habere.pa.904.

QVAESTIO *Quinta*,quæ nouissima,de clericorum debito officio: Articulis clauditur fœliciter plus minue septem.pa.909.

Primus, An inter officia eorum qui sacris initiantur,peculiare,ad quod omnes generatim tenẽtur,sit,constitutio Psalmos statis horis persoluere.pa.eadem.

Secundus, Nunquidnam congruens sit,& decorũ, ut horæ canonicæ,Psalmorum, Hymnorumq; alio cantu psallantur.pa.917.

Tertius, Vtrumne tam illi omnes qui sunt sacris initiati quàm qui titulum habent ecclesiastici sacerdotij,ad horas dicendas teneantur.pag.921.

Quartus, An ne ordo & modus sit aliquis persolũendo diuino officio necessarius,necne.p.925.

Quintus, Ad soluendum canonici diuinum officium,requiraturne attentio.pa.929.

Sextus, Episcopus & clericus id facere prætermittens quod facere tenetur,ad restitutionem, aut præbendæ,aut fructuum obligetur,necne.pag.934.

Septimus,&q; postremus, qui omnibus finem ac colophonem imponit. Nunquid religiosi creati episcopi, ad obseruandas regulas teneantur, an secus.pag.909.

Indicis Prioris,qui Librorum, Quæstionum,& Articulorum, Finis.

INDEX ALPHABE-
ticus librorum decem de Iustitia & Iure Fratris Dominici Soto. Numerus paginam indicat: A. columnam priorem, B. verò posteriorem.

A.

Abigeatus, furtũ de grege dispersо. 406.b.
¶Abrahã non suo merito,sed Dei misericordia electus est,vt inde Christus originẽ duceret.88.b.
Abraham & Sara probabilius est fuisse fratres quàm fratrueles.117.a.
¶Abrenuntiatio seculi non solum diuino iure exiſtit per Christum cõstituto, verùm ex iuris naturalis visceribus depromitur. 663.a.
¶Abrogatio quid sit: & vtrùm differat à dispensatione & irritatione.77.a.
¶Acceptio personarum nomen est apud sacros interpretes latinitate donatum:quod & respectus personarum dicitur.241.a.
Acceptio personarum est iniustitiæ crimen quo in distributione non causę ad rẽ pertinentis,sed personæ ratio habetur: quod ideo genere suo mortale crimẽ est.ibid.b.
Acceptio personarum non est qualitatem personæ considerare,quæ eius, vel meritũ vel crimen auget. 241.b.
Acceptio personarum in spiritualibus genere suo grauius est quàm in temporalibus. 244.b.
Acceptio personarum tunc præ se fert manifestarium crimen quãdo idoneo prætermisso eligitur indignus.245.b.
Acceptionis personarum crimen dum magistratus indigno confertur ad restitutionem obligat quæ facienda est populo. 258.a.
Acceptio personarum sępe in iudicijs dicendis committitur.262.a.
Acceptionis iniustæ pœnam nemo ante cõdemnationiem pendere tenetur. 341.a.
Aceptionis causa nouem modis potest aliquis esse.363.a.
Acceptio rei trifariàm consideratur & dupliciter cõtingit:scilicet, directè & indirectè. ibidem.b.
¶In actione praua aliter ratio mali consideratur quàm culpæ.360.a.
¶Actus studiosus bifariàm censetur esse alicuius virtutis. 622.b.
¶Accusare quis & quando teneatur.431.b. &.432.a.&.b.
Accusare excommunicatis & infamibus est semper prohibitum,licèt dum crimen est reipublicæ perniciosum, denuntiare tenẽtur.433.b.
Accusare subditi suos maiores prohibentur & clerici in causa sanguinis.434.a.
Accusatiõis forma est vt in scriptis fiat.ibi.b.
Accusatio tribus vitiatur,nẽpe calũnia,præuaricatione,& tergiuersatione.435.a.
Accusatorem qui non habet, ab honoribus prohiberi non debet.428.b.
Accusatore manifestarium crimen non indiget.429.a.
Accusatoris vicem habent infamia, & indicia,& clamorosa insinuatio.ibid.b.
Accusatore opùs non est vbi iuridica adest denuntiatio,sicut neque in fraterna correptione.ibidem.
¶Adã fuit princeps eo iure quo primus parẽs,atq; adeò totius orbis dominus.228.b
Adæ præuaricatione omnes pœnam mortis incurrimus.19.b.
¶Adiurare quid sit.741.a.b.
Differentia inter adiurationem & iuramentum.ibidem.
Adiurare potest superior sibi subditos in materia licita & honesta.ibid.b.
Adiuratio non actio eius est qui adiuratur: sed adiurantis.742.a.
Adiuratio non idem est, quod iuratio. ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et tamen aliquando captio iuramenti dicitur adiuratio.ibid.
Adiurare Deum,& adiurare hominem In quo differunt.743.a.
Adiurare neutiquam licet dęmones per modum deprecationis.ibid.b.
Per modum tamen compulsionis adiurare eos possumus.ibidem.
Adiurare irrationalem creaturā,sic vt sermo ad eam dirigatur vanum est.799.b.
Adiurare irrationalem creaturam dupliciter iure possumus.ibidem.
Admonitio nulla requiritur cùm alicui de re propria accusare incumbit.433.a.
Admonitio necessaria est,etiā si crimen reipublicæ sit pestiferū: quando quis omni procul dubio certissimus sit per suam admonitionem emendandum fratrē cessāndum quàm publicum damnum.ibid.
Alioqui in eiusdē magnis sceleribus contra publicum bonum reipublicæ absque vlla admonitione ad iudicialē, seu accusationem,seu denuntiationem procedendum. ibidem.
¶Adultera quæ falsam prolem marito supponit,quando teneatur se prodere ne legitimos filios hęreditate defraudet 361.a. Et vtrùm teneatur cum periculo mortis. ibidem.b.
Adulterinus filius non semper tenetur matri credere,& ab se hæreditatem abdicare. ibidem.
Adulter qui ex aliena vxore prolem suscepit quam ipsa marito suppositit non tenetur rigore iustitiæ eidem marito ad restitutionem.362.a.
¶Aduocandi potētia siue in sensu interiori siue exteriori carens, neutiquàm patrocinari potest.461.b.
Aduocatorum iniquissimus vsus impingentium testibus crimina quæ neque suspicantur.457.a.
Aduocati falsa crimina testibus impingentes præter illam quam personæ irrogant, reipublicæ quoq; iniuriā inferunt.ibid.b.
Aduocatus non semper causæ pauperū gratis patrocinari tenetur.470.a.
Aduocatus etiam citra extremam necessitatem tenetur præstare pauperi patrociniū in graui & vrgenti de superfluo, tam eius possibilitate, quàm pauperis necessitate pensata.461.a.
Aduocati requisita dignitas.ibid.b.
Aduocatus qui sciens iniustam causam defendit,& mortaliter contra iustitiam peccat,& ad restitutionem tenetur.462.b.
Aduocato quousque licitum sit dubiam & infirmiorem causam defendendam suscipere.463.a.
Aduocatus clientis causam an prodere debeat,necne.ibid.b.
Aduocato licitum est suum patrocinlū pretio æstimare, sed tamen per improbitatē aliquid vltra modum extorquens,mortaliter cōtra iustitiam peccat.464.a.&.b.
Aduocatorum pretium duplex.ibidem.b.
Aduocatorum improbitas immoderata quę sit.ibid.a.
Aduocatus de litis quota,aut de certa quantitate sub conditione victoriæ pacisci nō potest,sed de certa quantitate, in vtrāuis partem causa euaserit.465.a.
Aduocati testis & iudicis discrimen quantū ad recipiendam mercedem.ibid.b.
Aduocationem excellētia dignitatis,aut orbitas aliqua reddit indecentem, nisi adsit necessitas.463.a.
Aduocationis officium qui absque vlla iuris peritia & negotiorum experientia exerceret non esset à mortali culpa immunis. ibidem.
¶Affirmatio omnis negationem includit, non è conuerso.110.a.
¶Agere contra conscientiam, intrinsecè est malum.427.a.
¶Aggressio quando sit, quandóve defensa, arbitrio prudentis dijudicandū est.392.b.
Aggressorem occidere licet eligēdo tanquā medium eius mortem, dum modò sit necessarium.391.a.
Aggressorem occidere tenetur inuasus quādo ipsemet est reipublicæ necessarius. 393.b.
Aggressorem occidere non potest inuasus quando aggressor est reipublicæ necessārius.ibidem.
Aggressionis tres ordines.ibidem.
Aggredi & præuenire hostē,sceler° est.392.a.
¶Ambrosij factum vt se infamaret ne eligeretur in episcopum.284.b.
Amicitiā pecunia non æstimatur, ac subinde in mutuo illam conquirere non est vsura.501.b.
Amicitiam turpem in mutuo intendere, nō est vsura.502.a.
Amicitia præstantius bonum est quàm fama & honor.443.a.
Amicitia,fama, & honor, non sunt virtutes neq; neque spiritualia bona,sed virtuti agnata. 482.a.
Amicitia quæ de bono honesto proficiscitur, vere est amicitia: quæ verò de vtili & delectabili,secundùm quid.ibi.
Amicitia finis est famę & germanior virtuti quàm illa.ibidem.
Amicitiam aliquorum diluere, vt ipse expulsi loco,in alterius sese insinuet amicitiam, si illum non infamet, non est peccatum. 482.a.&.b.
¶Angeli quibus rebus dominentur. 275.a.
Angelorum iuratio.724.b.
¶Andabatarum pugna.380.a.
¶Anima in corpus habet principatum dominicum.270.b.
Anima opera dęmonis corpus resumere nō potest.745.a.
Animalia bruta homini in multis deseruiūt. 270.b.
¶Antichristi tyrannide defecturi non sunt Christi proceres,qui pro fide atrocissimas mortes oppetent.171.
¶Antistitē appetere eum qui ecclesię est magis idoneus,laudabile est,etiā cum formidine aduersę valetudinis.857.b.vide, Epis.
¶Antiphonas primi Græci composuerunt. teste Isidoro.919.a.b.
¶Appollonia quòd se in rogum coniecerit excusatur.385.b.
¶Apostoli singuli habebant iurisdictionem in vniuersum Christianorum orbem. 843.a.&.b.
Apostoli à Christo fuere ordinati episcopi. 845.b.
Apostoli docuerunt familiam Christianam omnem veritatem ad salutem necessariā. ibidem.
Apostolis ratione status consilia necessaria erant.182.b.
¶Appellare ad legitimum iudicē licitū est ei qui iudicis grauamine premitur. 447.a.
Appellans ad iudicem infidelem,excommunicetur.ibid.b.
Appellare ad superiorem causa repellendæ aut differendæ iustitiæ,iniustum est & iniquum.ibid.
Appellādi vsus in religionibus perniciosus. ibidem.
Appellare antiquitùs non licebat nisi intra biduum,aut triduum:modò verò indultū est tempus decem dierum.448.a.
Appellare tertio super eodem articulo,interdictum est.ibid.
Appellare tertiò Romæ,iam introductum. ibidem.
Appellare à quocunque iudicis verbo, stylus est nocentissimus & intolerabilis. ibidem.b.
Ars campsoria.vide Cambium & Campsoria ars.
¶Archiepiscopus ex officio habet ordinare Episcopos.845.b.
¶As dicitur omne totū quod in duodecim vncias diuiditur.499.a.
¶Assecurationis contractus omninò est licitus.305.a.&.564.b.
Assecurationis contractus multis modis viciatur.ibid.
Assecurationis contractus etiam in alijs rebus quàm in mercibus licitè fieri potest. ibidem.
Assecurationis cōtractus cum socio celebratus quo assecuratur sorsilli in societatem tradita,vsuram sapit.562.a.
¶Astrologi falsa sæpe vitia hominibus inferentes ferendi non sunt:sed tanquàm publici infamatores,essent in vltimas cruces adigendi.475.a.
¶Astrologi non possunt per delineationem & obseruationem cœlestium corporum prospicere accidentarios euentus.747.b. &.478.a.
Possunt tamen de affectibus naturalibus iudicare.478.a.
Astrologi crimina reuelare non possunt, & quāuis possent,peccatum est reipub.pernicios̄issimum.ibid.b.
¶Aethiopū seruitus quomodò illicita.289. a.vide,Seruitus.
¶Auaritia duplex est.305.a. sed latiùs 900.b.
Auaritia inter iudicis delicta primas tenet. 259.a.
¶Audacia apud sensuales homines pro indicio fortitudinis reputatur: & ideò fit vt dum facinoribus perpetrandis adhibetur, minùs de illa homines pudeāt. 420.b.
¶Augustinus affirmat se vidisse in Italia stabularias mulieres quæ venenum in caseo hominibus porrigentes in iumenta conuertebant.744.a.
¶Auferre alicui quippiam, stat dupliciter. 345.a.
¶Auium tres sunt differentiæ.344.a.
Auium venatio quarum sit permissa. ibidem.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

B.

Baptiſma veriſimile eſt inſtitutum à Chriſto cùm à Ioanne baptizatus eſt, non ipſo facto ſed verbo. 134.b.
¶Beatæ, quas ſic appellamus, votum ſolenne emittunt quæ clauſuram ſeruant, non aliæ. 672.a.
¶Bellum ex vtraq; parte nõ eſſe iuſtum niſi forte ignorantia adſit. 448. b. & 390. a.
Bellum ex triplici capite iniuſtum eſſe poteſt. 418.b.
Belli tumultus quàm perniciosi ſint ſaluti rel publi. ibidem.
Belli publici ſubditi num cauſas inquirere debeant. 410.b.&.419.a.&.b.
Bellãdum vt in pace viuatur. 111.a.&. 211.b. &.390.a.
¶Benedicere irrationales creaturas, contingit in ordine ad hominem. 488.a.
Benedicere Deo quid ſit. 486.a.
Benedictio per ſe propriè in ſolam poteſt ferri rationalem, aut intellectualem creaturam. 488.a
Benedictionis relatio irrationalium creaturarum in hominem, tribus modis conſideratur. 488.a.
Benedictionem vulgò poni imprecatio eſt. 486.a.
Benedictio vendi non poteſt. 815.a.
Benedictio ad profeſsionem non ſemper eſt neceſſaria. 629.b.
Benedictio terminorum, campanarum, &c. 489.a.
Beneficia ciuibus & qui inde ſunt oriundi diſtribuere, æquum eſt: etſi extranei præſtantiores meritis aliquando inueniatur, 249. b.
Beneficia non ſunt conferẽda pueris. 262.b.
Beneficia plura habere talibus poteſt ornari circunſtantijs vt licitum ſit. 264. a.
Beneficiorum pluralitas incommoda multa adducit, ibidem.a.
Beneficia eccleſiaſtica non dantur prælatis, vt præmia: quia boni ſint, ſed vt bene præſint. 865.b.
Beneficia plura citra diſpenſationẽ quę poſſint obtineri, & quæ non. 246.b.&.255.a.
Beneficia quæ reſidentiam requirunt etſi cura non habeant animarum, non debent eidem coaceruari. 256.a.
Beneficia quæ curam habent animarũ non poſſunt tutò in conſcientia plura poſſideri. ibidem.
Beneficiorum mutatio aſcenſus gratia, vitanda. 248.b.
Beneficiorum dominus non eſt Papa. 251. a. Vide Papa.
Beneficium reſignans vt indigno cõferatur, peccat. 252.b.
Beneficium propter officium datur. 244.a.
Beneficium poſsidentis iniuſta ſententia, reſtitutioni eſt obnoxius. 229.b.
Beneficium quod ſit ſpirituale, quod verò minimè. 787.b.
Beneficium curatum non annectẽdum monaſterijs. 788.a.
¶Bigamus cur irregularis. 56.b.
¶Blaſpemia eatenùs nefanda eſt quòd hac forte de cauſa Deus in lege eam non nominauit. 136.b.
Blaſphemia genere ſuo peior eſt periurio. 730.a.
Blaſphemia grauior multò eſt culpa apud Deum quàm homicidium. 732.a.
Blaſphemiæ pœna antiqua. ibidem.
Blaſphemia Deo vindicanda relinquit. 48.a.
Blaſphemiæ prohibitio. 125.a.
Blaſphemo lingua abſcinditur. 401.b.
Blaſphemia furto grauior. 410.b.
Blaſphemus quando ſit detractor, vel deriſor. 461.a.&.484.b.
Blaſphemus quando ſit creaturis maledicẽs. 488.a.
¶Bonum dupliciter dicitur ſimpliciter bonum. 127. a.
Bonum commune priuato præſtat. 76.b.
Bonum nomen melius diuitijs multis. 345.a
Bonum intellectus quomodò præſtat volũtatis bono. 225.b.
Bonitas quid ſit. 199.a.&.225.a.
Bonus paſtor quo pacto animam ſuam pro ouibus ſuis ponere debeat. 879.a. vide, Epiſcopus.
Bonus vnuſquiſque ſemper præſumitur, niſi oppoſitum probetur: quando res non vergit in detrimentum alterius. 458.a.
Bona eccleſiaſtica quare prohibeantur alienari. 300.b.
Bona Eccleſiaſtica quo anno partita ſint. 893.b. vide, Diuiſio.
Bona Eccleſiaſtica multa ſunt in titulum ſecularem tranſmutata. 900.a.
Bona Eccleſiaſtica in titulum ſecularem tranſlata

tranſlata, pauperibus non ſunt obnoxia. 900. b.
Bona eccleſiaſtica eſſe pauperum quomodò intelligatur. ibid. b.
Bona animę triplicia. 324.a.
Bana animæ quæ poſſunt & debent reſtitui. ibid. a.
Bonorum animæ diuiſio, ibidem.
In bonorum temporalium defenſam licet latronem occidere. 394.a.
Bonorum noſtrorũ triplex eſt genus. 283.a. 234.a.&.282.a.
Bona incerta authoritate Papæ pauperibus addicta ſunt. 353.b.
Bonorum præceptio nõ tã latè patet quàm malorum prohibitio. 110.a.
¶Bulla nulla diſpenſat circa religionem & caſtitatem. 656.a.
Bullæ irregularitatem non tollunt. 383.a.
Bullæ cruciatæ compoſitio. 353.a. &.354.a

C.

Calumniator eſt qui, vel falſum crimen imponit, vel occultum in iudicio probat. 435.b.
¶Cãbire cambium. 566.a.
Cambium quid ſit. 566. a. & quomodò ab arte campſoria, ſeu nummularia differat. ibidem.
Cambiorum plura mala. ibidem. b. & 571. b.
Cambij multiplex conſideratio, & quomodò à cæteris contractibus differat: & de eius diuiſionibus, & de Cambio ſicco. 568.a.&.b.
Cambiorum formæ & modi ad tria capita reducuntur. 567.a.
Cambium minutum quomodò licitum, & quomodò illicitum. ibidem.a. &.569. b. &.570.a.
Cambium per literas. 568.b. & latiùs. 569.a. &.570.a.
Cambium per literas in quo tranſmiſsio pecuniæ re vera non fit, iniquam vſuram cõtinet. 571.b.
Cambire diuerſas monetas ſecundùm metalli naturam, etiam ſi parum aliquid ſupra valorem ſignati numiſmatis recipiatur, iniquum non eſt. 570.a.
Cambiorum pretium quibus de cauſis legitimè augeri poſsit. 584. a.
Cãbire numiſmata, qua ratione numiſmata ſunt, nonnulla ab alterutra parte cõceſſo alteri pretio, licitum eſt. 568.a. & hoc etiã inter priuatas perſonas. ibid.a.b.
Cambire an licet at numos eiuſdem ponderis & numeri, valoris tamen diuerſi in diuerſis regionibus. 576.a.
Cambire pecuniam inferioris gradus auri, vel argenti cum alia ſuperioris, citra cõpẽſationem, iniquitas eſt. ibid.a.
Cambire monetam hac lege etiam ſi tempore ſolutionis auctus fuerit valor, ſecundùm priorem valorẽ pendatur, vſura eſt. ibidem.
Cambire ita vt eadem pecunia reddatur vbi plus valet: minimè licet. 576.b.
Cambire pecuniam ab vno in alium locum habito reſpectu copiæ vnius loci, atq; inopiæ alterius, licitum eſt: modò temporis ratio nulla habeatur. 580.a.&.581.a.
Cambium ratione temporis licitum eſſe nõ poteſt. 573.a.&.587.a. Neq; ibi eſt aliqua ratio lucri ceſſantis. 588.a.
Cambium duarum rerum in diuerſis exiſtẽtium locis, neutiquàm fieri licet, ſi pluris in vno quàm in altero æſtimetur. 577.b.
Cambij pretium legitimè variat abundantia vel raritas pecuniæ. 584.a. & etiam frequẽtia & raritas indigẽtium. 584.b. &.585.a.
Cambium ad incertam ſolutionem etſi aliquo modo licitum ſit, non tamen tutum. 585.b.&.586.a.&.588.b.
Cambij legitima ratio. 589.b.
Cambia an ad proxima loca eiuſdem regni ſint licita. 590.a.
Cambiẽdi mos Luſitanorum, & Caſtellanorum. 592.a.
¶Campſoriæ artis radix & initium vnde. 574.b.
Cãpſor qui Metinæ pecunias numerat, iuſtè cum lucro illas Romæ recipit, etiam ſi ipſi campſori expediret illuc aſportare. 572.a.
In campſore induſtria pluris valet quàm labor: imò ſine labore multoties pretium recipit. ibid.a.
Campſori licitum eſt aliquid recipere vt pecuniam in ſuo cambio cõſignatam in numerato ſoluat. 575. non tn vltra id quod lege taxatum eſt. ibid.
Campſor dominium pecuniæ in illum cui dat transfert. 563. a.
Campſori nullo modo licet ob nundinarũ intercalationem & prætermiſsionem pretium recipere. Imò neq; propter illud tempus

Universidad de Deusto
Biblioteca

pus quod inter cambium interstet,& proximorum nundinas.587.a.&.589.b.
Campsor ratione lucri cessantis nihil recipere potest. 588.a.
Campsorum ministri quomodò sint in culpa,& ad restitutionem teneantur. 592.
¶Cantus ecclesiasticus non studij sed diuinæ laudis gratia institutus.73.a.vide Horas.
Cantus ecclesiasticus si est immodicus est vituperabilis.920.a.b.
¶Canonicus non tenetur vi iuramenti primũ præstiti,noua statuta seruare.729.a.
¶Capellaniam statuere ad celebrandas Missas pro infidelibus,error est.767.a.
¶Capituli,nauigãti.de vsuris,optima explicatio.253.b.& aliorum capit.vide, Expositio.
¶Carcerum effractoribus pœna capitis decernitur propter præsumptionem illatæ vis.450.a.
Ad carceres condemnati,tenentur ibi manere & non fugere nisi immineret periculũ mortis vel corporalis supplicij.ibid.b.
Ad carceres,& ad mortem simul condemnari nullus iustè potest.451.a.
In carcere spectare mortẽ aliquando tenentur martyres ob confessionem fidei. ibid.
Carceres quare adinuenti.404.b.
Carcer perpetuus morti æquiparatur.ibid.
Carceri mancipare quempiam nisi reipublicæ aut principi non licet. ibid.a.
¶Cardinalis episcopali fulgẽs dignitate potiùs tenetur esse præsens suæ ecclesiæ q̃ Romæ.255.a.
Cardinalibus inhibitum est nè fiant episcopi.880.b.
¶Celare vitium rei & tacere, maximè differunt.540.b.
¶Cœli causę per se esse nequeunt actionum liberi arbitrij.748.a.
¶Census quid,& vnde dictus.550.b.
Census bifariàm constituitur. Alius enim est reseruatiuus:& alius consignatiuus. ibidem.a.
Censum realem fructuariumq; vnusquisque potest in sua bona cõstituere, dummodò sint libera,non solùm via donationis, verùm etiam venditionis.551.a.&.b.
Census realis annexam habet personalem obligationem. 553. a. imò bona super quæ census constituitur rationem solum habẽt pignoris & hypothecæ. ibidem.b. &.554.a.
Census realis non solùm constitui potest super certis signatisque bonis, verùm & super indefinitis: imo & super re cuius fructus censum non adæquant.553.b.
Censum realem emens non fructus rei obligatę emit,sed ius exigendi censum.ibid.
Censum personalem, vt pote quem vẽditor supra suam constituat personã,iustè quisque emere potest.552.b.
Census personales & super incertis bonis etiam non fructificantibus constitutos, Extrauagantes. Martin.& Calix.non damnant. 554.b.
Censum pecuniarium iure etiam quisq; potest super suis facultatibus constituere,nõ solùm donationis forma, verùm etiam vẽditionis.551.b.&.552.a.
Census super vsum pecuniæ constitui potest.ibidem.b.
Census pecuniarij temporales temporis certi cuius pensio maioris valoris est quàm sit pretium, suspecti sunt & relegandi. 557.a.b.
Census perpetui non modò licitè emuntur, verùm in illis minor est vsuræ suspicio q̃ in temporalibus.555.b.
Census perpetui obligatio quando census constitutus fuit super incertis,& indefinitis bonis ad hæredes pertinetisi verò consignatus fuit super certare, non nisi re illa permanente: qua perempta hæredes ampliùs non tenentur.556.a.
Census temporales licitè emuntur. 555. b.
Census vitalitius licitus.557.b.
Census redimibiles licitè emuntur: appositа conditione,vt nõ membratim & per partes,sed totum simul redimatur.559.a.
Censum emere cum pacto retroemendi,nequaquàm fas est:puta obligando venditorem, vt eundem redimat eodem pretio, vel minori.558.a.
Censum emere cum pacto retrouendendi,licitum est.ibid.a.
Censum emere cum pacto retrouẽdendi cõstituto tempore, tam illo ante quod non sit venditori redimendi faculras, quàm illo citra quod si non redimatur, nulla fiet vltrà redimendi facultas, sed census maneat perpetuus,licitum est.ibid.b.
Census quod pretium dicatur iustum. ibid.
Censum multæ conditiones iniquum reddunt.ibidem.
Censuarius quod recipiat partẽ pretij, quia concedit facultatem vendendi iniquum est.556.b.

¶Cere

¶Ceremonia vnde dicatur.94.b.
Ceremonialia ac iudicialia præcepta per quam illationem à iure naturali descendant. 110.a.
Ceremonialia legis opera non conferebant gratiam sicuti nostra.128.a.b.
Ceremonialia præcepta & iudicialia quare ad decalogum non pertineant.130.b.
Ceremoniæ veteris legis quæ ad Dei cultũ pertinebant,Christum & eius legem figurabant.146.b.
Ceremonias veteris legis multiplices fuisse condecens fuit:quæ ad quatuor capita reducuntur.147.a.
Ceremoniæ omnes veteris legis quæ ex debito fine ducebant suas causas, literalem & mysticum sensum habebant.148.b.
Ceremoniæ & ritus apud omnes gentes sẽper fuere ad diuinum cultum ratione naturali magistra.150.b.Quinimò multi ꝓceres fuere inter gentes quibus super naturalem instinctum diuinus radius affulsit.151.a.
Ceremoniæ veteris legis à solis carnis sordibus corpus emundabant.151.a. cuius emundationis ratio potissima erat in nostro mysterio posita.ibid.b.
Ceremoniæ veteris legis an in Christi morte cessauerint.152.b.
Ceremonias leges veteris nullo modo licet post Euangelij promulgationem obseruare.753.b.
Ceremonialia obseruando quomodò fuerit Petrus reprehensibilis.159.b.
De cessatione legalium dissidium Augustĩ. & Hieron y.154.a.
¶Cæsio syluæ vetatur in bonum reipublicæ.343.a.vide,Ligna,Sylua.
¶Cędens ligna in nemoribus alienis furtim quãdo teneatur ad restitutionẽ.342.b.
¶Cedere bonis quãdo liceat.371.a.
Qui bonis cesserunt quando teneantur ad restitutionem.371.b.
¶Circuncisio non conferebat gratiam vi sacramẽti, sed per fidem quam populus ꝓtestabatur. 129.a.
¶Charitas quid sit.118.a.ad præceptũ charitatis requisita.460.b.
Charitatis actus bifariàm considerantur. 120.b.
Charitatis actus vt singularis virtutis est,cadit sub singulari præcepto.ibid.
Charitatis actus vt est vniuersalis modus omnium virtutũ nõ cadit sub præcepto. ibidem.
Charitatis lex iuxta Diui Thom.sentẽtiam statim obligat cùm quis limen rationis ingreditur.122.b.
Charitas cùm sit omnium aliorum præceptorum finis quare astruatur vt singulare præceptum.121.122.a.b.
Charitatis ꝓcepto occurente tenemur cũcta quæ tunc facimus in Deum referre vt in finem supranaturalem. 123.b.
Charitas nõ est titul⁹ rerũ possessarũ.298.a.
Charitatis præceptum dupliciter impleri. 556.b.
Charitatis lex & ordo qñ nos obliget.393.a
¶Christus vt homo non est rex potestatis sæcularis.291.b.
Christus nusquam iurauit.697.a.
Christus idem regnum quo functus est ipse, reliquit vicario suo Papæ.ibid.
Christus quomodo fuerit rex inquantum homo.391.a.
Christus secundùm quòd homo iure redemptionis est rex regni cælorũ.391.a.
Christus caput ecclesiæ ac perinde omniũ munerũ ecclesiasticorũ exẽplar.838.b.
Christianis turpius est iurare quã antiquis. 697.a.
¶Clericus inquantum clericus nullus tenetur soluere decimas.788.b.
Clericus quatenus seculari iure terras possidet sæculares debitor est decimarũ. ibid.
Clerici possunt recipere stipendium sustentationis.801.b.
Clericus diues potest pacisci de stipendio sustentationis cùm non est lege constitutum.811.b.
Clerici in minoribus constituti ad nullas horas canon. tenẽtur cõtra Panor.921.b.
Clericus non est simoniacus cũ tantũ distributionum gratia diuinis intereſt, peccat tamẽ grauiter.808.a.
Non omnis clericatus vsq; ad primam tonsuram est de iure diuino.812.b.
Clerici quatuor generibus bonorum tẽporaliũ fruuntur.892.b.
Clerici nascenti ecclesia cœperunt in communi viuere. ibid.b. vide,Episcopus.
Clerici licet aliũdè victum habeant idoneũ possunt tamen de bonis ecclesiasticis viuere.900.b.
Clericorum multa sunt obsequia quibus sua stipendia merent.ibid.
Clerici denuntiare possunt in causa sanguinis cum protestatione,&c.434.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clericis quare non licet malefactores occidere,& quo iure.381.b.
Clericorum sacrilegæ extorsiones aduersus monachos.806.b.
Clerici qui dicantur.381.b.
Clerici qui petunt bonorũ suorum restitutionẽ in iudicio dũmodò protestentur se id non facere ad vindictã & sanguinis effusionẽ,non incurrunt irregularitatẽ, licet malefactores occidantur.49.b.
Clericorũ votũ castitatis,vide,sacerdos.
Clericatus omnis vsq; ad primam tõsuram non est de iure diuino contra Caietanũ. 812.b.
¶Cognitio diuinorum in seipsis soli Deo & beatis competit:nobis verò nõ sic,quo loco genuina Pauli loca explicantur optime.23.b.
¶Commercia humana bipertita sunt.372.
¶Commutationum alia voluntaria,alia inuoluntaria.237.a.
Cõmutationis nomẽ non simplicem dationem,aut receptionẽ importat sed dare vt recipiant, recipere vt reddant.237.a.
Cõmutatio volũtaria spontaneã quandam & voluntariã actionẽ tam ex parte offerẽtis quàm recipientis importat.237.a.
Cõmutatio inuoluntaria, inuoluntariã supponit actionẽ tã ex parte patientis quàm auferentis. 237.a.
Cõmutationes inuoluntariæ diuiduntur & in eas quæ occulte & ignorante domino per fraudẽ fiunt & eas quę per violẽtiam manifestẽ.237.b.
Cõmutationes volũtarię per sua quoq; mẽbra subsecantur.238.a.
¶Compensatio quæ sit facienda pro vita ablata.328.a.
Compensatio in fama optimè potest fieri. 336.a.
¶Cõmunes debent esse res quantum ad vsus per misericordiæ & liberalitatis benignitatem.288.a
Cõmunitas rerum triplex esse põt.ibidẽ.b.
¶Cõmodatum & mutuũ quo pacto diseriminentur.360.a.
¶Concilij Apostolorum Actuum.15.explicatio.ibid.a.
¶Cõclusio practica quò est singularibus vicinior eò minùs habet certitudinis.35.a.
¶Condẽnato ad mortẽ licet fugere & se ab impedimẽtis expedire.449.a.
Condẽnato ad mortẽ iustè non licet instrumenta conferre vt se vinculis expediat et fugiat.450.a.
Condẽnatus iustè vt fame pereat potest abstinere à cibis sibi oblatis contra voluntatem iudicis.451.b.
Condẽnato à legitimo iudice iustè & iuridicè non licet se defendere.448.b.
Cõdẽnato iniustè fas est iudici resistere vbi tamẽ non scandalum dare ex quo grauis perturbatio timeretur.ibid.
Condemnatus legitimis testimonijs,sed tamen sine causa aliqua,quia est innocens, si non potest se defendere nisi inflictis vulneribus tenetur obedire sententię iudicis.449.a.
¶Confessi crimen proprium,super aliorũ cõscientias non interrogẽtur,excepto crimine læsæ maiestatis & hæreseos.442.b.
¶Consilium non habet rationẽ legis vt pote virtute carens coërciua.21.a.
Consilia multa sunt de iure naturæ.
Consilia Euangelica atq; adeò omnia naturalia, ad tria reducũtur genera.s. paupertatis continẽtiæ,& obedientiæ. 181.b.
Consilia noua in Euangelica lege adhibita: sunt virginalis puritas,& cõfirmato vóto cuncta relinquere.ibidẽ.
Consilia illa quæ sunt de iure naturæ sæpe accidit vt sint in præcepto. 183.b.
Consilia ideò censentur minima quia ad salutem non sunt necessaria.661.a.
Cõsiliũ pstãs vsurario vt sub vsuris mutuet ad restitutionẽ tenet.518.a.Vide,vsura.
¶Consulere minus malum quomodò liceat optima disputatio.520.b.
¶Consentire facientibus dupliciter contingit.480.a.
¶Consuetudo quid sonet.74.b.
Consuetudo trina pollet virtute.ibid.a.
Consuetudo & mos qualiter differãt.ibi.b.
Cõsuetudo ex seipsa vim legis non habet ni si quatenus à principis consensu dimanat.74.b.
Consuetudo ligat nõ solùm tanquàm signũ promulgationis nouæ legis, sed aliquando etiam est signum quod olim talis viguerit lex.75.a.
Consuetudo tam legis robur nãcisçitur, vt cõmuni hominũ iudicio & arbitratu peccatum esset facere contra illam.75.b.
Cõsuetudo q̃ ex principis socordia,aut impotentia obrepit, legi nõ derogat. ibi.b.
Consuetudo quæ ex animi feruore ac pietate tantùm ortum habet, non habet vim præcepti:nisi posteà vti sub præcepto custodiatur.

stodiatur.ibidem.b.
Consuetudo quæ illicitũ habuit ortum legẽ potest antiquare, quin & apud posteros vim legis obtinere,non tamẽ quãdiu per actus prauos increbrescit.76.a.
Consuetudo iurandi non est status peccati. 737.b.
Consuetudo offerendi quando obliget sub præcepto qũo possit iudicari.729.a.
Consuetudo licet sit causa iurandi magnũque secum afferat peierandi periculum,tamẽ neq; ipsa per se peccatum est:nec speciem mutat iuramenti.736.b.
Caietan.tamẽ ait ip si quis propter cõtinuã consuetudinẽ tam verè quàm falsò in cõmuni locutione iurandi non aduertit, nõ excusatur à mortali.738.b.
¶Consulens minus malum ad maius euitãdum nõ obstringitur restitutione.938.b.
¶Constitutiones prędicatorum,id ad quod obligant non habent rationẽ pœnæ, sed conuentionis.57.a.
¶Contemplatiua vita sitne melior quàm actiua.856.a.
¶Contractui quando deest solennitas iuris essentialis, potest quis legis vti beneficio. 308.b.
Contractus ferè omnes iuregentium sunt introducti. 190.a.
Cõtractus est actio inter duos ex qua vtrinque obligatio nascitur.526.b.
Contractus & pactũ nõ cõuertuntur.527.a.
Contractus strictè actus est iustitiæ. ibidem
Cõtractuũ species septẽ sunt,scilicet emptio cambiũ,mutatio, emphyteusis, cõmodatio,permutata cõmodatio,locatio. ibidẽ.
Cõtract⁹ assecuratiõis.564.vide.assecuratio.
Cõtractus cambij.565.vide,cãbium, cãbire.
Contractus emptionis & vẽditionis.526.a. vide,emptio & venditio.
Contractus ab vsurario facti qui sint validi. 514.b.vide vsurarius.
¶Contrahentibus quomodò liceat adinuicem se decipere.532.b.&.536.b.
¶Contumelia à conuitio & improperio differt.467.b.
Cõtumeliarũ modi oẽs sũt eiusdẽ speciei.ib.
Contumelia genere suo est peccatũ mortale idq; atrocius q̃ furtũ aut rapina.468.b.
Contumeliæ grauitatem,quãtitas furti exuperare potest.ibidem.
Contumelijs ferendis animum habere paratum vnusquisq; tenetur.470.a.
Contumelias illatas quãdo ferre teneamur, quando repellere oporteat.ibidem.
Contumelia peior est furto.478.a
Contumelianti respondendum est quando ratio correctionis fraternæ id decere demonstrauerit.470.b.
Contumelianti honori fidei, & religionis religio est acriori respondere obiurgatione.ibidem.&.471.a.
Contumelianti quę crimina liceat obijcere: quando resistere licitum.ibidem.
Contumelianti alijs,respondere semper est officium.ibid.
Contumeliosus quis dicatur. 466.b.
Contumeliç & detractionis discrimina.466 a.&.467.&.471.b.
Contumelia propriè loquendo in verbis cõsistit.466.a.&.b.
Cõtumelia extenso nomine,etiam in factis posita est, quatenùs rationem habent significandi.466.b.
Contumelia esse potest etiam si vitiũ quod propalatur peccatum non sit,quãuis huiusmodi sit insignior.467.a.
Contumelia esse potest etiam si occultũ vitium non detegatur.ibidem.
Contumelia illa maior est in qua vitia imponuntur.ibidẽ.
¶Conuitium vnde dicatur.467.b.
Conuitij iactatio,quæ fit præter intentionẽ contumeliandi quæ culpa sit.468.b.
Cõuitiari eatenùs est virtus quatenùs inter limites moderatæ faciei cõtinetur. 469.a.
¶Cor est prima pars in qua aia viuit.131.a
¶Creaturæ omnes irrationales lege Dei æterna aguntur.26.b.
¶Criminator à susurrone & detractore differt.483.a.
¶Culpa leuis quæ sit & quæ grauis.38.b.

D

DAEmonum potestas. 744.a.
Dæmones vera miracula facere nõ possunt.ibidẽ.
Dæmões tripliciter potestatẽ exercẽt.ibid.
Dęmonum qdam in Deum atq; humanũ genus.745.b.
Cum dæmonibus nullum licet inire cõmercium,aut societatem,aut pactũ.746.a.
Dæmoniaci consortij tres sunt gradus.ibi.
¶Damnum emergens quid sit.507.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Damnum emergens quando mutuatori inuito emergit, iuste exigitur. ibidem.
Damnum emergens iuste petit qui mutuare cogitur. 508.a.
Damnum emergens præuisum & formidatum, qui rogatus mutuat iuste potest à principio in pactum ducere. ibid. b.
Damnũ datum in re quæ erat in potẽtia, nõ est perinde restituẽdũ, ac si fuisset in actu: quisq; tenetur ad integrũ resarcire. 347.a.
Damnum dantes graue iunctim quomodò contrahant restitutionis debitum, vide restitutio.
¶ Dationes licitę triplices sunt. 351.a.
¶ Debiti duplex est ratio, secundũ quod aliqua res dicitur hominis. 232.b.
Debita incerta naturali iure in vsus reipublicæ cões cedunt. 353.b. vide, restitutio.
¶ Decalogus compendium fuit totius naturalis legis. 83.a.
Decalogi & reliquorum præceptorum discrimen. 103.a
Decalogus non expresiè cõtinet principia de dilectione Dei & proximi: sed quare hoc. 103.b
Decalogi præcepta distinguuntur in tria prima tabulæ & septem secundæ. 104.a.
Decalogi primum præceptum licet negatiui formam præ se ferat, affirmatione tamen amplectitur. 106.a.
Decalogi præceptorum numerus congruẽtissimus est. 107.a.
Decalogus nullum continet præceptum de virtutibus, homine in ordine ad seipsum componentibus. 107.b.
Decalogi præcepta recto ordine sunt dispo sita. 109.a. Et cõgructi mõ tradita. 110. a.
Decalogi præcepta omnia, tam primæ q̃ secundæ tabulæ sunt prorsus etiã per Deũ indispensabilia. 113.a.
Decalogi præcepta nõ omnia includũt modum charitatis: ita quod sit peccatum nisi in gratia fiant. 121.a.&.b.
Decalogi præcepta data sunt nobis vt legis capita: sapiẽtibus autem cõmisit Deus vt de alijs nos erudirent. 130.b.
Decalogi præcepta ante legẽ scriptã vtcũq; de iure gentiũ poterant censeri tametsi nõ nisi naturali: post verò de diuino dicuntur. 44.b. vide, præcepta decalogi.
¶ Deceptio intra dimidiam iusti pretij, permissa est, non tamen licita. 536.b
Deceptor quare ad restitutionẽ teneat. 537 a.&.b
Decepto quare non detur actio in iudicio. 537.b.
¶ Decimarũ aliarũq; oblationũ discrimen. 778.a.
Deciæ quo iure debeant. ib.b.&.779.a.& b.
Deciæ ad iudiciale ordinẽ oli spectabat. ib.
Decimarum quota nõ exuperat iustũ ministrorũ ecclesię stipendiũ, etiã si tanquã veris dominis eis adiudicentur. 781.
Decimarum quota non est de iure diuino. 782.b.
Decimæ an per desuetudinẽ abrogari possint. ibid.&.784.b.
Decimæ qbus de rebus debeãtur. 784.a.
Decimæ aliæ personales aliæ reales. ibid.
Decimas à seruitoribus de sua mercede exigere, nisi mos omni memoria vetustior ad id cogat, non est æquitas. 785.b.
Decimę soluẽdæ sunt ab agricola ita vt non possit ante decimationẽ operas suas & sumptus nec semina excipere. ibidẽ.
Decimæ personales non exigebantur in veteri populo: & quare. ibid. b.
Decimas ex minutis oleribus &c. Leuitę nõ exigebant, secus autẽ Pharisæi. 786.a.
Decimas non debet agricola, si absq; sua negligentia ante decimationem granum ei sublatum sit. ibidẽ.
Decimam totam debet soluere agricola antequàm, vel suorum mercedem, vel Regis tributum excipiat. ibid. b.
Decimas soluere in integrũ tenetur colonus alieni fundi antequã pensionem excipiat quam agri domino soluturus est nisi aliter inter eos conuentum fuerit ibid.
Decimarum non tenetur mercenarius qui ex decimatis mercedem recipit. ibidem.
Decimarum non teneturdominus fundi ex suis prouentibus quos colonus post decimationẽ ei soluit. ibidẽ.
Decimas petere clericis duntaxat proprio iure competit merito suo. 787.a.
Decimas exigere non est idem quod res ipsas quæ decimantur petere. ibid.
Decimæ in lege noua non solum in clericorum victũ, sed etiã in eleemosynarũ vbertatem pro egenis cõferuntur. 787.b.
Decimæ personales illi ecclesiæ debẽtur vbi quisq; parœcius est. ibid.
Decimæ prædiales videntur deberi eidẽ ecclesię vbi prędia iacẽt. At ecclesia mauult se ad consuetudinẽ referre. ibid.&. 788.a.
Decimas soluere nõ tenentur infideles præter Iudæos. 790.a.

Decimarũ

Decimarum prouẽtus rectè vendi possunt. 815.b
Decimæ decimarum congruenter Dei præcepto in veteri lege summo sacerdoti Leuitæ pendebant. ibidem. b.
Decimarum ius est mere spirituale. 813.a.
Decimarum dominium ante earum partitionem solùm est penes clerum. 895.a.b. quo iure ibidẽ.
Decimæ multarum ecclesiarum totę sunt in titulum sæcularem transmutatæ. 899.a.b.
¶ Defensa vitæ & bonorum temporalium quandiu duret. 394.b.
Defendere aliquando pro vindicare. 395.b.
Ob defensam vitæ & bonorum temporalium licet occidere. Vide, occidere, & aggressore.
¶ Deliberatio comprehendit consilium, & sententiam. 598.a.&.b.
Deliberatio quanta sit necessaria vt votum obliget. ibid.
¶ Delicta triplicivia à iure prescripta cognoscuntur. 439.b.
¶ Denuntiatio fraterna quinque modis distat à iudiciali. ibid.
Denũtiatio iudicialis quomodò differat ab accusatione. 440.a.
Denuntiatus fraternè tenetur prælato veritatem fateri, nisi graviter timeat quòd eũ tanquã iudex machinatur castigare. Alio quin ad confessionem cogi potest. ibidẽ.
Denuntians fraternè si sit persona omni exceptione maior valere potest pro teste in iudicio inde futuro. 440.b.
Denuntiatio duplex est. 432.a.
Denuntiatus fraternè si rebellis sit & citra spem emendæ excõmunicationis sententia ab ecclesia coram testibus denũtiationis est separandus. 440.b.
Sicuti denuntiationẽ fraternam debet præcedere admonitio, sic inquisitionẽ specialem, vel infamia, vel expressa indicia. ibi.
¶ Depositarius tenetur negare depositum quãdo dominus petit in abusum iniuriosum. 348.b
Depositarius amittens rem citra magnã culpam suã nõ tenetur ad restitutionẽ. ibidẽ.
Depositio nõ est contractus. 528.a
Depositum habens si quid sua industria deposita pecunia lucratur restituere non tenetur. 536.a.
¶ Derisio à cõtumelia, susurratione, & detractione differt. 483.b.&.486.a.
Derisio sub ludi forma scommata suategit. 484.a.
Derisio frequentissimè in ironia vertit. ibi.
Derisionis materia quę sit. 484.b.
Derisioni exponere peccatum alienum, aut naturalẽ defectum tanquàm paruum, genere suo est mortale, si inde alter pudefiat. ibidem.
Vitio quod æstimatur secundũ se magnũ, paruum verò respectu illius cui obijcitur aliquem denotare, peccatum est mortale ibidem.
Derisiones eiusmodi grauiora peccata sunt quàm contumeliæ etsi in Deum, aut fidẽ euomantur enormissima blasphemiæ crimina. 484.b.
Derisionis gradus. ibidem.
Derisio & subsannatio fine conueniunt, modo differunt. ibidem.
Derisior Dei quis dicatur. 485.a.
¶ Detinere rem alienam inuito domino peccatum est furti. 407.a.
Detinere rem alienam nullam addit malitiam suprà accipere, sed est continuatio peccati. ibid.
¶ Detractio quid sit. 471.b.
Detractio respectu famæ, non respectu veritatis dicitur. 472.a.
Detractio genere suo est peccatum mortale. 473.a.
Detractio per accidens quæ sit. ibid. b.
Detractio per accidens quãdo virtus, quandoue peccatum sit. ibid.
Detractionis vitium quomodò vniuersis cõmune sit. 477.a.
Detractio secundũ genus suum grauius peccatum est quàm furtum: leuius homicidio & adulterio. 478.a.
Detractio in indiuiduo leuius peccatũ esse potest quàm furtum & grauius homicidio. ibid.b.
Detractionis proprium obiectum, est ratio inuoluntarij. ibidem.
Detractione peior est contumelia. 479.a.
Detractio est inuidiæ filia. ibidem.
Ad detractionem alium inducens, aut qui propter odiũ illa delectatur, grauiùs peccare potest quàm detrahens. 480.a.
Detractor quis dicatur proprie. 472.a
Detractores quare homicidæ peculiariter dicantur. 479.a.
Detractor quæ verè sunt mala culpa dissemінat. 481.b.
¶ Detrahenti alijs non resistens quãdo peccet quandoue excusetur. 480.a.&.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Detrahenti dum vera dicit non est contradicendum sed reprimendum est illi verbum.481.a.
¶Deum velle aliquid extra se stat dupliciter.114.b.
Dtus qua ratione dicatur iurare.693.b.
Deus non pôt iurare per alium à se.ibid.b.
Deus tribus modis in rebus existit.112.b.
Deus aliqua necessariò vult.114.b.
Dei legislatoris & humani discrimen.115.a
Deus duas habet potestates in vniuersum orbem.115.b.
Deus legitima iudicis authoritate vsus est vasa Aegyptiorum Iudæis tradendo.116.a
Deus forsan conciliauit animos Oseę & mulieris fornicariæ vt in matrimonium consentirent.ibidem.
Deus iubens Abrahę filium immolare neutiquàm in homicidio dispensauit.ibid.
Deus nõ solùm vt dominus sed vt iudex potest innocentem à culpa actuali occidere ibidem.b.
Deus solus gratiã confert quã non adimit: sed homo ipse per propria scelera.52.b.
Deus potest occulte rem alienã alteri donare non tamẽ princeps nisi dicta causa & lata sententia.410.b.
Deus solus est dominus vitę.283.a.
Deus cùm absolutus sit dominus vitę, nunquàm tamẽ hac vsus est potestate, aut in vitam aut in bona reliqua.ibid.b.
Deus nemini relaxat pœnam pręterquã in sacramẽto nisi secundùm opera & fructus pœnitentię.430.b.
Deo primùm ac propriè per excellentiam cõpetit maledicere per modum causę effectricis.486.a.
Deum benedicere ac maledicere qd sit.ibid.
¶Diaboli appellatio qui illum cui maledicitur importet vix à peccato mortali excusari potest.ibidem.b.
¶Diaconis ac subdiaconis olim concessum erat post susceptum ordinem nuptias celebrare.683.a.
Diaconatus olim non habebatur vt ordo sacer.797.a.
¶In die festo quæ sint licita sex modis venari possumus.141.a.
Dies festus quomodo spirituales actiones permittat.ibidem.b.
In die festo opera corporalia quæ fiunt, licet fiãt ꝓ mercede, festũ nõ violãt.142.a
In festo quomodo licet segetes metere & texere & mulionibus & alijs iter agere. ibi.
Dies festus ad audiendum sacrum (quod Missam dicunt) obligat. Multi tamen ex varijs causis ab auditione excusantur. ibidem.
¶Diffamans aliquem de vero crimine cõtra iuris ordinem necessarium qualiter & ad quam teneatur restitutionem. 332.a.
¶Differentia inter potestatem ecclesiasticam,& ciuilem quo ad vinculum vtriusque.52.b.&.53.a
¶Dignioris non est habenda ratio, quãdo quis sacerdotium instituit vt certis personis obueniat.249.a.&.b
Dignum se esse ad præsulandum præsumere debet nemo, ni diuinitùs fuerit attractus.853.b.
¶Dilectionis ad inuicem debitũ nunquam cessat.322.a.
Dilectio proximi nobis notior est ad sensum quàm Dei. Hæc autem illius ratio et causa est.109.b.
¶Diligẽdus est à nobis Deus plus quã nos ipsi.209.a.
¶Dispensatio quid sit.77.b.
Dispensandi munus tametsi plenariè penes solum lagislatorem sit,interdum tamen inferioribus competit.ibidẽ.b.
Dispensationis legitimæ causæ.78.a
¶Difficultas ex natura rei promissæ orta idonea potest esse dispẽsandi causa: secùs si ex habitu prauo vouẽtis proficiscatur. ibidem. b.
Dispensatio citra causam in his quæ sunt iuris diuini nulla est: secùs in his quæ sunt positiui.ibidem.
Dispensatio voti purè conditionalis,si sit religionis, ad Summum Pontificem spectat.621.a.
Dispensatio voti pœnalis ad Episcopum potest pertinere.ibidẽ.
Dispensat Papa cum emptore cũ ei vẽdit beneficiũ eo ipso quod ipse vendit,& efficitur emptor verus possessor.835.a.
¶Dissensio populi seminarium est hæresum.868.a
Distribui non potest semper ciuibus secundùm æqualitatem meriti.235.a.
¶Distributiua iustitia in actione qua homines in suam gratiam primùm recipit,nullum locum habet.Secùs in meritis condigni.242.a.
Distributio fiet à Christo diuinorum bonorum in die iudicij, non solum secundùm proportionem geometricam, verùm & secundũ Arithmeticam.235.a.
¶Diuisio aliqua dominiorum iure naturali facta fuit.288.b.
Diuisionem primam rerum quis fecerit. 287.b.
Diuisionem rerum negare hæreticum est. 288.a.
Diuisio prima rerum externarũ facta fuit iure gẽtium licet postea ciuili iure plures accesserint.ibidem.b
Diuisorię sortes licitę sunt.305.a.
¶Dominiũ incepit ab orbe condito.288.b
Dominium non est tam vsu frequens quàm dominatus ac dominatio.269.b.
Dominium fundatur in libertate.271.b.
Dominium non transfertur in necessitate extrema.274.a.
Dominiũ quarum rerum habeat Deus, quarum Angelus,quarum homo.275.a
Dominium quadruplex,naturale, diuinum iurisgentium & iuris ciuilis.277.a
Dominium & ius in regnum,quod habuit Dauid diuinũ positiuum erat.ibid.b
Dominium est habitudo inter possidẽtem & possessum.271.a.
Dominij legitima definitio & explicatio. ibidem.270.a.
Dominium,vsus,& vsusfructus quo pacto differant.272.a
Dominiũ habere rerũ solis vigentibus intellectu & libero arbitrio conuenit.275.a
Dominiorum innumera genera statuentes exploduntur.277.a
Dominio multiplici abundat homo etiam iure humano.278.a.
Dominium differt ab eius titulo.271.b
Dominij, ac iuris nomen,pro eodem vsurpari non debent.270.a
Dominij ac iuris, nihilo plus habet in rem alienam existens in gratia,quàm in peccato.278.a.
Domininm an transferatur per actum interiorem.300.a.
Dominium duobus tantùm modis transfertur.ibidem.&.299.a.
Dominiorum diuisio necessaria fuit in statu naturæ lapsæ.286.a.
Dominium habet homo naturale, non solùm in omnes terræ fructus,verùm etiam quodam pacto in elementa cœlestesque orbes.277.b
Dominiorum translatio omni iure fieri potest.289.b.
Dominij translationis,definitio.299.a
Dominij,aliena. definitio exploditur.270.a
Dominij, correlatiuum seruitus.ibidẽ.b.
Dominus est homo honoris & famæ. 283.b.
Domini quibus Rex oppida cum nemoribus largitur, quas possint cõdere sanctiones circa nemora.343.a.
Dominium an acquirat vsurarius in ea quæ per vsuram corrasit.511.b.&.527.a
¶Donatio facta absenti non obligat antequàm alter acceptet, ideoq; reuocari potest sine iusta causa.237.b
Donatio si fiat absenti solenniter & coram testibus, obliget necne, standum est iuri ciuili.ibidem.
¶Dubitare de bonitate alterius vbi coniecturæ ad prauum iudicium inclinant laude dignum est.224.b.
Dubitare de bonitate alterius ex leuitate cõiecturarum culpa est.ibidẽ.
Dubitare de bonitate alterius citra assensum,aliquando mortale est.ibidem.
¶Duellum illicitum.

E

Ecclesia nõ tenetur de suis possessiõibꝰ reddere decias. 790.b.
Ecclesia aliquid potest facere spirituale qđ priùs nõ erat:quod ideo si vendiderit plus, ratione consecrationis quàm valet, cõtra ius est diuinum & naturale.797.a.
Ecclesia non perinde habet modò potestatem faciendi miracula ac in Apostolis extitit.ibidem.
Ecclesia potest omnes dies festos quos ipsa stabiliuit tollere vel mutare,aut saltem factum teneret,quod tamẽ scilicet non permittet.140.a.
Ecclesia quare olim multis fuerit temporalium dotibus à principibus ditata. 906.b
Ecclesiæ licet immobiles possessiones, nullo excepto genere habere.907.a
Ecclesiæ bona optimo iure ei concessa sunt, & qui contradiceret, malè audiret de fide.907.a
Ecclesiæ conducens non est vt casus omnes de quibus dimicatur sintne vsurarij, eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

authoritate definiantur.526.a
Ecclesiastica bona nō mirum si ob nimiam tēporum calamitatē quandoq; à regibus exigantur.ibidem.
Ecclesiasticis consentaneum fuit castra vassalloſq; habere in possessionē sicut alias dotes.905.a.b.
¶Eleazarus tanquàm vir fortis absq; vlla reuelatione diuina elephantem impetiuit. 117.a
¶Eleemosynam conferre in pretium oratio nis simoniacum est:nō tamē si dentur in sustentationē pauperum.808.b.
Eleemosynam qui extorquet simulata paupertate non tenetur ad restitutionem. 823.a
Eleemosynam pro vna Missa offerēdam taxare vt sacerdotes sub anathematis censura inhibeantur ne minorē recipiāt, exe crabile est.804.b
Eleemosynarum modus puta quòd fiant in præsentes pauperes, Deo gratissimus. 904.a
Eleemosynas petere in honorem sanctorū & eas porrigere licet.755.a
¶Eligere digniorem in foro conscientiæ & poli præceptum est.245.b.
Elegit Christus non alium qui suus sibi vicarius succederet,quàm omnium tunc tē poris Apostolorum optimum.246.a.b
Eligere dignum prætermisso digniore mortale non est,etiā in rebus maioribus quādo excessus meritorum non est tantus, vt videatur ad rem multùm pertinere. 247.b.
¶Electi sunt à Christo domino homines literarum rudes ad Euangelicam functionem duplici de causa.251.a.
Electio vt canonica sit solidaq; ac valida habenda secūdùm exterum ius fori, satis est eligere dignum.245.
Electionem, dum non est aliud medium licet pretio ab indigno remouere & ad dignum inflectere.805.b
Electiōis spiritualis beneficij, antequàm fiat, nō licet obstacula pecunia propellere:tamen electione facta licet iniusta impedimenta per pecuniam remouere.ibid.a.
Electionē perimere Papa, vel inferior in fauorem dignioris non potest, si electus ille sit quem iura non repellunt. 245.b.
¶Elector ex debito officij tenetur explorare ac pōderare merita eligendorum & meliorem ecclesiæ tribuere.859.a
Electores non debent suo calculo indigno suffragari.248.b
Electores licitè possūt prætermittere dignissimum qui eligi non potest, vt dignior eligatur.ibidem.
Electores Episcopi an teneantur meliorē eligere.858.b
Electores Episcopi quid ex officio suo explorare debeant.859.a.
¶Emere an liceat minoris quàm ipsa in se sunt,vtique licet si sunt in periculo.541.a
Emere merces, vt lanas anticipata solutione vilius quàm in præsenti foro væneunt licitum est: si tamen coniectura est tempore quo tradendæ sunt plùs minùsue valituras etiam si pretio à principio taxentur.548.a
¶Emptio & venditio sunt contractus reipublicę maximè necessarij.528.b
Emptio & venditio vnus reputatur contractus.ibid.b.
Emptio est rei pro pretio distractio.ibid.b
Emptio ab emphyteusi & locatione differt. ibidem.
In emptione & venditione pretia rerū non secundùm earum naturā æstimanda sunt, sed quatenùs in vsus veniunt humanos. 532.a.Vide,Pretium.
In emptione & venditione fraude vti & dolo hoc est pluris vēdere vel minoris emere peccatum est ex genere mortale.535.a
Emptionis quidam pessimus contractus & vsitatus.549.b
¶Emptor qui substantiā rei, vel quantitatē, vel qualitatē agnoscit, venditori nescienti tenetur veritatē manifestare.539.b.
Emptor agnoscens thesaurū esse in agro absconditū an iustè emat agrū à vēditore ne sciente absq; mysterij reuelatione. 542.a.
Emptor personales census etiam super nudam personā constitutos emendo iniquitatem non cōmittit.552.b
¶Epieeia quid sit.77.a
Epieeia ad solum principē spectat:nisi quā do difficilis ad eū esset aditus, aut instaret periculum apertum & subitū.70.b.
Epieeia vt differat à dispensatione.77.a.
¶Episcopus in ieiunijs dispensare potest in diem aut breue tempus non tamen per totam vitam.78.a.
Episcopus idē quòd superintendens.836.b &.837.a.& epalis dignitatis necessitas.ib.

Episcopus

Episcopus non solùm ad sacerdotum mores debet attendere,sed ad reliquum gregem. ibidem.
Episcopus iurisdictionibus sacerdotū superior est non tamen in corporis,& sanguinis consecratione.838.a.
Episcoporum sacerdotumq; diuersitas vnde sumatur.839.a.
Episcopum reliquis sacerdotibus dignitate præstare bifariàm intelligi potest. ibid.
Eps die dnica consecratur.840.a.
Episcopale munus tria includit considerāda.ibidem.
Episcopus depositus si iterum in suum ordinem restauretur non opus habet denuò consecrari.841.a.
Episcopus reali differentia discernitur à presbytero, licet Hiero, contrarium videatur asserere.846.aliàs. 842.a.
Episcopales dignitates non sunt specie diuersæ.844.b.
Episcopus solùm ex commissione habet ordinare episcopos.845.a.
Episcopalis potestas natura sua semper fuit dignitas sacerdotali sublimior.839.b
Episcopalis dignitas perfectionem adhibet sacerdotio,quæ tamen perfectio sacerdotio accidentaria est.841.a.
Episcopalis dignitas institutio prorsus diuina est.846.a.
Episcopalis dignitas electæ personæ,nisi fiat claue contra iura errante semper iure diuino confertur.848.b.
Episcopalis dignitas non nisi propter officium instituta est:ad quam veritatem designandam,semper in sacra pagina dignitas officij nomine,designatur.865.a.
Episcopatu indignus est, existens in peccato mortali.856.b.
Epatū desiderare quo casu liceat.850.b. &c.
Episcopatū desiderare, quod Paul. ait, quomodò intelligatur.853.b.
Episcopatum inuunctum,licitum sit recusare necne.855.a.
Episcopatum acceptans cum animo perseuerādi in peccato mortali,mortaliter peccat.856.b.
Episcopatum non acceptans quia sic est affectuum peste corruptus vt conscientiæ suæ turbulentiam pacare nequeat nō peccat.856.b.
Episcopatum desiderare vt ait Paul. quomodo intelligatur.865.a.b.
Episcopatuum & beneficiorum mutationes maximè cauendæ sunt, aliquando tamen expediens est vt vnus episcopus ad aliam sedem commigret.248.b.
Episcopatus non est ordo qui septem sacramentis connumeretur.840.a.b.
Episcopatus appetitus si ad salutem animarum non referatur genere suo peccatum est mortale.852.b.
Episcopatus,nomen operis est non honoris ac proinde nō episcopatus honor, sed opus amandum est.853.b.
Episcopi verum habent eorum dominium quæ iure seculari possident.860.a.
Episcopi & reliqui clerici sunt verè domini fructuum ecclesiasticarum possessionum. 1.94.a.
Sunt itidem domini decimarum portionis quam post factam diuisionem illis obtingit.896.a.
Episcopi arctiùs perstringuntur præcepto eleemosynæ quàm seculares.900.
Episcopi debent ea quæ ad sua patrimonia spectant scribere, vt eis liceat suis agnatis relinquere.900.alias.901.b.
Episcopi vbi nimis sunt pauperes in nullo habentur pretio.906.a.
Epi munus idem quod pastoris est, hanc eīm metaphorā Christus toto euangelio consultissimè obseruauit.836.b.&. 837.a.
Episcopi dignitas ac sanctimonia quanta debeat esse.844.a.
Episcopi representant Christum, vt caput erat ecclesiæ aliorum ordinum magistri singuli suo modo.838.b.
Episcopi ac sacerdotis differentia explicatur.839.b.
Episcopi functio est præparare ministros. 841.a.
Episcopi soli successerunt loco Apostolorum.843.a.b.
Episcopi præpollent sacerdotibus altiori dignitatis genere.845.a.
Episcopi secundū p.opriā nominis notionē pastores dicuntur non abusiuè, sicut gregum domini pastores appellantur.866.a.
Episcopi non solùm publicatione, verùm etiam priuatis exhortationibus instruere debent plebem suam.868.b.
Episcopi vt anima in corpore:vicarij autem eorum vt membra.871.a.b.
Episcopi quædā sunt munera quæ iugē residentiam requirunt:alia non ita.872.a.b.
Episcopi absentia quæ mala parturiat. 874.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ep̃i q absunt gregi instar meretricũ.875.a.
Episcopi licèt statũ profiteantur perfectionis non tamen vt monachi: ita vt absq; ꝓprio viuere obligentur.887.b.
Episcopi verum habent dominium eorum quæ iure seculari possident.892.a.
Episcopi & si peccare possunt sicut alij secu lares in dispensatione bonorũ suorum: ne mini tamen tenentur ad restitutionem ea non distribuendo, nec de bonis ecclesiasticis pro sua portione sibi contingentibus, sed expressius.902.b.
Episcopi bonorum ecclesiasticorum sunt dispensatores quæ & quomodo habent distribuere.ibid.&.890.a.
Episcopi habeant ne verum dominium fructuum ecclesiasticorum variæ sunt opiniones.792.a.b.ad quod respõdetur.893.&.896.a.
Episcopo conueniebat bonorum ecclesiasticorum dispensatio quãdo clerici viuebãt in communi.893.a.
Episcopo dum conseeratur quanuis nõ imprimat sacramentalis character nihilominus adhibetur sacerdotalis habilitas ei indelebilis.841.a.
Episcopo peculiares sunt & propriè functiones vniuersæ quæ ad perfecti pastoris officium pertinent.846.b.
Episcoporum status longè altior est quàm monachorum.840.a.&.843.a.b.
Episcoporũ electio atq; ad sua munera exercenda obligatio est de iure diuino: quod bifariàm intelligi potest.847.a.b.
Eꝑorum vita sine macula esse debet.842.b
Episcopo, cura episcopali deserta, ad religionem se conferre sit ne licitũ.860.b.& 861.a.
Episcopus in suis legibus eadem pollet authoritate qua summus Pontifex in eas quas ipse condidit.79.a.
Episcopus non facit ꝓculiare votum castitatis præter id quod sacerdotio adiunctũ est.888.a.
Episcopus cui scientiæ incumbere debeat Theologiæ an iuri canonico.860.a.
Episcopus quibus de causis possit cedere Episcopatui licitè.862.a.b.
Episcopus propter ecclesiam institutus est, non vice versa.864.b.
Episcopus religiosus testamentum condere non potest absq; facultate Papæ.966.b.
Episcopus medicus est cuius industria vti in medico corporali expetitur.873.b.
Episcopus quibus de causis licitè gregi suo possit abesse.878.b.879.&.880.&.901.& 902.
Episcopus tenetur propriæ vitæ discrimen subire ingruente gregis necessitate.879.a
Eꝑus religiosus quomodo ad obseruãtias regulares teneaꝫ.vide religiosus episcopus.
¶Esus carniũ, fuit in vsu hominibus ante diluuium.373.a.b.
¶Euangelium Christi facultatẽ relinquit ecclesię addendi sanctiones nouas, qua tẽperatissimè vti debẽt antistites.175.b.176.a
Euangelium dupliciter intelligitur diuulgari.172.a.
¶Excluſus à religione tenetur seſe corrigere,& quantum in se est eniti, vt iterum admittatur.620.b.&.621.a.
Excluſus à religione voto castitatis duntaxat manet ligatus.ibidem.
Excluſus à religione fortè tenetur aliam religionem adire si votum religionis in cõmuni admiserat.ibidem.
¶Excõmunicare propter furtũ non censendus est pater vxorem & filios.407.a.
Excõmunicare propria authoritate, solius est episcopalis muneris.844.a.
Excõmunicatio quare ligat ipso facto absq; præuia causæ cognitione.63.a.
Excõicatio omnis simoniaci Papæ reseruatur iure nouo.834.a.
¶Exempla sanctorum quid doceãt nos in euitandis præsulatibus.854.b.
¶Exilium morti confertur.404.b.
¶Expositio.c.quidam malignꝰ.5.q.1.442.b
Expositio optima.c.quoniam.318.&.685.b
Expositio.c.mandato.de simonia.831.b.
Extrauagantes Martini & Calixti personales census etiã super nudas personas cõsti tutos nõ damnant.554.b.vide, Census.
¶Exorcismi nõ tã crebrò hodie sperãdi sunt effectus,q̃ adolescẽtis ecclesiæ.747.b.
Exorcistę qui cũ nubibus, locustis, brucis,& cęteris bestiolis pugnãt, sunt potiùs impostores & incãtatores quã exorcistę.750.b.

F.

FAbula de lupis petentibus canes ab ouibus.389.a.b.
Facultas vnde dicatur.271.b.
Falsitatis tres gradus.726.a.
Fama læsa non est necessariò restituenda, nl si quando iniustè auferatur.330.a.b.
Famæ & honoris restitutio optimè potest fieri pecuia.334.a.b.

Famæ

Famæ restitutio vt obliget oportet necessariò fuerit ablata vel obscurata.330.b.
Famæ alienæ restitutio obligat, etiam cum famæ proprjæ detrimento. 333.a.
Famæ restitutio postulat,vt læsor faciat plenam fidem coram quibus læsit.338.b.
Fama læditur iniustè quando verum crimẽ detegitur contra iuri successarium ordinem.331.a.
Famæ restitutio vt obliget requiritur quòd fuerit ablata per iniustitiã.330.b.&.331.a
Fama & honor differunt.466.a.b.
Fama quid sit.ibidem.
Fama sine honore esse potest & ediuersõ. ibidem.
Famæ splẽdor quot modis minuaꝫ.472.a.b.
Famam suam obscurans præter charitatem, non contra iustitiam facit.476.a.
Fama non protẽditur latiùs quàm amicitia. ibidem.
Famæ læsionem illatam potest quisquis priuatus remittere.470.a.
¶Famuli ab heris furtim accipere quicquã non possunt præter sua stipendia, causantes se minutissima accipere stipendia. 411.a.
Famuli fœneratorum, an ad restitutionẽ teneantur.518.b.
¶Feras custodientes de damno dato in integrum tenentur.343.b.& de illis qui illas occidunt ibi,& in subsequentibus.
¶Festos dies fieri hos vel illos ceremoniale est, in quod subinde ecclesia ius habet. 140.a.vide,dies festus.
¶Fides est credere quod non vides, quomodò intelligatur.193.b.
Fides non solùm de super naturalibus articulis nos erudit,verùm & de alijs quos natura docet.101.a.
Fidei præceptum non est intra decalogum, sed eius præambulum.106.a.
¶Filij quomodò debeant à parentibus corripi.vide,Pater.
Filius quando clàm accipit rem aliquam à parentibus,si non sit tanti pretij nõ committit furtum,neque excommunicatione comprehenditur.406.b.
Filiorum libertas prædicata à Christo quandonam sit.394.a.
Fili familias lucrans amplius quàm ludere poterat, an teneatur ad restitutionẽ. 363.b.
Finis legis non cadit sub præcepto.
¶Fœnerator quod suaindustria pecunia vsuraria acquisiuit, restituere non tenetur. 511.a.
Fœnerator restituere tenetur cum fructibus & damnis fructuum,vel domum per vsuram extortam.512.a.vide,vsura.
¶Fornicatio iure naturæ prohibita est,& oppositum asserere est error hæresi proximus.409.b.
Fornicatio grauius delictum est, quàm furtum.ibidem.
Fornicatio in indiuiduo potest esse leuius delictum furto.410.b.
Fornicatio ex natura sua nocet vitæ prolis futurę.409.b.&.410.a.
Fornicatio & contra temperantiã est & contra iustitiam.410.a.
Fornicatio quare constituatur principaliter in specie intemperantiæ.ibid.a.b.
Fornicatio nõ inde leuior est furto q̃ nõ de illa tantũ pudefiunt homines ibid.a.
¶Fortitudo præstãtior est tẽperãtia.210.a.
Fortitudo non est necessaria,nisi ad iustitiæ præsidium.211.b.
¶Fratres mendicantes non sunt domini rerum quas possident.314.a.
¶Fraterna correctio habet ꝓ fine particulari emendationem fratris.312.b.
¶Fraude aut vi qui alterum in crimen coniecit tenetur docere veritatem & liberum permittere.325.a.
¶Furtum quid.406.a.b.
Furti etymologia.ibid.a.
Furti definitiones iurisprudentium excludũ tur.ibidem.a.
Furtum & rapina specie differunt.406.b.& 407.b.&.408.a.
Furti diuisio in fraudulentam acceptionem, & rapinam inepta,406.b.
Furtũ est species iniuriosæ acceptiõis. ibid.
Furtum in quatuor species diuiditur,scilicet, sacrilegium, ꝑculatus, plagium, abigeatus.ibidem.
Furtum est detinere rem alienam inuito domino.407.a.
Furtum est accipere rem propriam occultè quæ penes aliũ est siue sit raptor siue depositum custodiens.ibid.a.
Furtum ex genere suo peccatũ mortale est. 409.a.tametsi minimũ peccatorum contra Decalogum.ibid.a.
Furtum non complectitur sub se rapinã: sed est species illi oppositа.406.b.
Ad furti rationem tria requiruntur.ibid.a.
Furtum non committit qui bona propria recupe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

recuperat ab iniquo possessore si via iuris habere ea non potest.411.a.
Furtum leuius peccatum quàm fornicatio. 429.a.& leuius quam rapina.420.b.
Furtū in indiuiduo potest esse fornicatione scelestius,quin vero grauius quam adulterium vel homicidium.410.b.
Furti rationem non habet, spoliare quempia priuatim & occulte,authoritate principis,dicta causa,lataque sententia condēnationis.410.a.
Furtim surripere à suis heris,quādo liceat famulis quoruncunq; dominorum,& quādo non.411.a.
Furtim sua recuperare quomodo liceat, etiā aliquando sit licitum palàm personæ priuatæ.ibidem.
In furto aliqua pecuniæ quantitas tanta est, quæ per se absque vllo personæ respectu, causa est peccati mortalis vt duo, tres vè aurei ducati.414.a.
Furti grauitas augetur etiam si parum sit quod oblatum est dum causa est maioris damni.ibidem.
Qui furatur minima ab homine pusilli animi,qui in minimis maxime offenditur, si habet animum ei nocendi per illa minima charitatem violat & peccat mortaliter.ibidem.b.
Furari à diuersis exigua tunc incipit esse peccatū mortale, quando quantitas accepta per se est magna absque vllo personarum respectu.415.a.
Furum scelera,iure naturæ,respublica potest prout viderit salubrius expedire, punire. ibidem.
Furtum, permanens sub ratione furti, fieri licitè non potest dispensatione diuina. 116.b.
Pro furto secundū Euāgeliū, etiā secundùm ius commune vita non exigitur.413.a.
Fures olim in Hispania non occidebantur, sed sacrilegi qui sacra depredabantur. ibidem.b.
Quòd fures modò vltimo supplicio afficiantur, Baldus in causa fuit, ob idq; ab authore reprehenditur.ibidem.
Fur gaudere debet priuilegio,si se in sacrum recipiat.ibidem.
Furati bona aliena vel eripere etiam ab illo qui bonis afflixit, nemo potest citra extremam necessitatem.416.b.

GAlileos cæteris mortalibus præ tulit Christus in Euangelica functione propter mysteriū. 251.b.
¶Gener fructus pignoris pro dote traditi in sortem non computando iniustitiam minime committit.506.a.
¶Genus in peccatis quæ in facto consistūt ex solo obiecto perpenditur.468.b.
Genus in peccatis quæ in verbis posita sunt ex obiecto adiuncto simul intentione, perpendendum est.ibidem.
Gentilibus solenne erat iurare per Iouem lapidem.731.a.
Gratiā amittere non licet pro salute mundi spirituali.386.b.
Gratiam licet exponere periculo aliqñ.ibid.
¶Gradus præceptionum & prohibitionum humanarum.46.a.
¶Grauitas delictorum ex obiecto primo pensanda est.390.a.

H.

HAbēs rem alienā apud se iniustè, tenetur de damno emergēte & lucro cessāte. 358.b
¶Habitus principiorū naturaliū non distinguunt à potētijs quibus insunt.29.b.
¶Hæredes vendētis censum perpetuum illo mortuo ad quid teneantur.361.a. vide Census.
Hæredes vsurarij ad quid teneātur.515.a.b.
Hæredes quibus debeat restitutio occisi qui censeantur.379.b.
Hæredes triplices sunt.352.b.
Hæres personam veri domini defuncti gerit.347.a.
¶Hæreses quibus damnis aut fracturis solent intumescere.868.a.
Hæresibus nouis obortis temporum curriculo ecclesia magis,ac magis illuminatur. ibidem.
Hæresis stultissima est post euangelium regni cœlorum aliud præstolari.172.a.
¶Hæreticus verè dominus vsq; ad condēnationem : tametsi legis vigore impediatur bona alienare.64.a.
Hæreticus quis ab articulo patrati criminis dominiū perderet, possessionē tamē tutò retinet legis authoritate,quæ cōfiscationē prohibet ante sententiam.64.a.
Hæreticus ante condemnationem vtcunq; punitur cū bonorū distractio sit illi inhibita.ibidem.
Hæreticus iuxta iuris normam requisitus si iniquè veritatem inficietur,fit reus pœnę hæreticis decretæ.ibid.b.&.65.a.
Hæretici condemnatio retrò agitur vsq; ad articulum quo omni ignorantia nudatus studio hæresim asseruit.63.b.
Hæretici aliqui negarunt missionem spiritus sancti quam Christus pollicitus est, completam fuisse in die Pentecostes. 171.b.
¶Historiographis quatenus liceat aliorum gesta hominum memoriæ tradere.475.a.
¶Hypocrita irrisor Dei interpretatiue habetur.485.b.
¶Homo vti perfectione susceptā optimum est cunctorum animalium : ita si alienus fiat à lege,omnium est pessimum, squissima enim est iniustitia quæ tenet arma: quæ homini per innatam prudentiam cōtingunt.35.a.
Homo in practicis æterna Dei lege bifariàm illuminatur.35.b.
Homo beneficio protegendi vitam proprīā priuari nequit,ac proinde neq; damnari, vt necem sibi inferat aliámue læsionem corporalem:nisi esset earū quæ homines religionis, ac pœnitentiæ gratia sumere solent.65.a.
Homo qua de causa non tantùm verum bonum,sed speciem boni expetat: cùm id in cæteris rebus secus euenire cōpertum sit. 31.a.
Homo peccato pollutus non est dignus pane quo vescitur per modū meriti.278.a.b
Homo non est dominus suę vitę sed custos. 282.b.
Homo priuatus aut respublica,aut princeps non sunt domini absolutè vitę subditorū. 283.a.
Hominū tres ordines secūdū Socratē.288.a.
Hominum quisq; ius habet naturale dominādi & quomodolibet alienādi res quarū legitimè est dominus..299.a.
Homo dominus est suæ famæ.335.a.
Hominem ad supernaturalem felicitatem creari ineffabile beneficium est: licèt eam suo marte pertingere nequeat.82.a.
Hominum tres sunt ordines quantum ad tēporalium cupiditatem distincti.99.a.
Homo hilari animo tenetur legem adimplere diuinam,humanam verò & cum tristitia adimplere potest.119.b.
Hominem occidere non est intrinsecè malum.378.a.
Hominem qui occiderit aliud agens si non debitā adhibuerit diligentiam siue dans operam rei licitæ siue illicitę à reatu homicidij non est immunis.396.a.
Hominem qui occiderit aliud agens si debitam adhibuerit diligentiā ne homicidium sequeretur siue daret operam rei licitæ siue iniustæ non est reus homicidij. ibid.
Homo improbus fera bestia peior.378.a.
¶Homicidium grauissimum peccatum est inter vniuersa quæ homines aduersum se inuicem committunt.477.b.
Homicidium dicit rem malam intrinsecè. 377.b.
Homicidium quod prohibetur habet rationem indebiti.ibidem.
Homicidium simpliciter causale qui committit non est reus homicidij.396.a.
Homicidium vt imputetur causaletres conditiones requiruntur.ibid.a.b.
Homicidiū si non sequatur ex actione mea non imputatur mihi ibid.
Homicidium quod de per accidens voluntarium est quale peccatum sit expendendū est causa.ibidem.
Homicidij pœna,vide irregularitas.
Homicidium quando subsequatur ex actione mea iudicio medicorum standum est. 397.a.b.
¶Honor quid sit.466.a.
Honor dupliciter alicui tollitur.ibid.b.
Honor ille solus verus est qui virtuti debetur.ibidem.
Honorem fugientes circunspecti esse debēt. 857.b.
Honor satis ne restituatur petendo veniam, differitur.336.b.
Honorē acquirēdi pulcher modus.284.b.
Honoris & famę differētia cōstituit.336.b.
¶Horas canonicas statis temporibus & locis clericos recitare quàm fuerit necessariū populo Christiano, quibusque hoc munus conueniat.900.b.&.914.a.b.
Horas aliquas soluere in cultū Dei & ius naturale & diuinum, ac subinde ius humanum nos docet.912.a.
Horas canonicas esse in numero septenario & antiquissima ecclesiæ institutio est, & ei quàm decentissimum.913.b.
Horas canonicas nocturnas damnant vniclessiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

cleſſiſtæ : eò quòd Deus noctem nobis ad quietem indulſerit.914.a.
Horæ canonicæ canebantur in eccleſia primitiua per certas noctis vigilias cuius ratio aſsignatur.ibidem.
Horarum quæ die recitantur numerus & ratio ex vtraq; ſacra pagina ſumitur.925.a. &.919.a.b.
Horæ diuinæ quibus horis ſingulæ recitandæ ſint.915.a.&.916.a.
Horæ canonicæ trina de cauſa ſunt in ſeptenario numero.ibidem.
Horæ canonicæ optima non minus quàm vetuſta conſtitutione per cantus eccleſiaſticos,ſolenniter celebrantur.917.a.
Horarum reſpõſoria vnde fuerint inſtituta. 919.b.
Horarum canonicarum antiphonæ compoſitæ ſunt à Græcis,imò & per Angelos cœlo delatæ.ibid.a.
Horarum canonicarum hymni vnde ortum habuerint.ibidem.a.
Horis canonicis laudibusq; diuinis nõ ſunt immiſcenda profana,quæ vt in die Natalis domini cantari ſolent.920.a.b.
Horas canonicas ſoluere ex duplici capite homines tenentur.921.b.
Horas canonicas ſoluere qui teneãtur. 921. b.&.922.a.b.
Horas canonicas non recitare in cõmuni in aliqua religione prælati negligentia peccatum mortale eſt.924.b.
Horas canonicas ſoluere tenentur monachi profeſsi choro emancipati, etiam ſi non ſint in ſacris,& ſanctimoniales.924.b.Nõ autem illi qui non ſunt profeſsi, nec laici. 925.a.
Horas canonicas ſoluere partim de iure diuino partim eſt de iure poſitiuo . ibidem.b.
Horæ canonicæ non iiſdem Pſalmis aliisq; ad hoc pertinẽtibus omnibus in eccleſijs, & religionibus,celebrantur : poteſt enim hoc iure Pontificio permutari.926.a.
Horarum canendarum modus is eſſe debet qui in eccleſia Metropolitana ſeruat,atq; in religionibus ſecundùm cuiuſcunq; ſtatuta.ibidem.
Horas canonicas ſoluere ſequendo morem Romanum non ſingulis perſonis abſque pontificis authoritate liberum eſt. ibid.
Horarum canonicarũ nimia prolixitas moleſtiſsima eſt,ſicut breue nimis earum cõpendium eſſet fugiendum.926. b.& hic ponitur cenſura Breuiarij Romani.
Horæ beatæ virginis recitandæ vim habent præcepti iam ex conſuetudine.927.b. Idẽ eſt de officio mortuorum.928.a.
Horas canonicas ſoluens,mentem,non debita opera,dimouendo ab attentione, orandi præceptum non frangit.932.b.
Horas canonicas ſoluens & ſi ob attentionis omiſsionẽ mortaliter peccet,non ideo neceſsitatem incurrit reſtituendi. ibidem. b.&.936.b.
Horas canonicas non ſoluere per vnum,aut duos dies nõ debet inijcere ſcrupulum reſtitutionis,licet peccatum mortale ſit, & quidem qui relaxationibus cruciatæ bullæ gaudẽt credendũ eſt eſſe tutos. 938.a.
Horarum ſoluendarũ omiſsio ſi vltra duos dies procedat,tunc compoſitio cum ſummo Pontifice locum haberet, imò & cum epiſcopo ſtando in iure diuino. ibidem.
Horæ canonicæ quæ in communi recitãtur, ſtatis per eccleſiam temporibus perſoluẽdæ ſunt,aliàs culpa mortalis eſt. At priuatim tempora mutare & ordinem non eſt mortale.928.a.
Horarum ordinem non eſſe in præcepto duobus temperamẽtis intelligendum eſt, ibidem.b.
Horæ quæ in communi ſoluuntur in eccleſia ſunt de præcepto celebrandæ, priuatim vero vbiq; dici poſſunt.929.a.
Horæ quæ priuatim ſoluuntur loco decenti & honeſto dicendæ ſunt.ibidem.b.
Horæ canonicæ dum ſoluuntur qualẽ quãtamq; exigant attentionem.930.a.

I.

Acob vouit Deo,quod futurus ſibi erat in Deum.610.a.
Iacob emens primogẽituram ab Eſau nõ peccauit.815.a.
¶Ieiunium frãgens exgula non ſolùm contra obedientiam, ſed & contra abſtinentiam peccat contra Duran.898.a.
¶Iepte in vouendo ſtultus & impius in reddendo.610.b.
¶Imperator aut princeps vllus non eſt proprietarius dominus.292.b.
Imperator quo pacto ſit ſuperior Chriſtianis regibus.295.b.
Imperatorem, arbitrantes mũdi dominum, vnde id,ſibi perſuaſerũt oſtenditur.ibid.
Imperatoris electio pontificia authoritate à Græcis ad Germanos tranſlata eſt. 297.a.
Imperare vt alij malum fiat, optareque, aut imprecari malum, quatenus malum illi eſt,peccatum eſt genere ſuo mortale. 486.b.
Imperare optare aut imprecari malum vt rationem induit boni,licitum eſt, & quandoq; neceſsarium officium, quod biſariã contingit. ibidem.
Imperans vt malum fiat ſicẽ quantum peccet.ibidem.
Imperatoria maieſtas non fulget totius orbis dominio.294.b.
¶Imperium aut imprecatio mali biſariàm poteſt rationem boni induere.486.b.
Imponens ſibi ipſi falſum crimẽ quomodo peccet.475.b.&.476.a.
Imperium actus eſt intellectualis non volũtatis vt planiſsimè Ariſtoteles docuit. 8. a.&.b.
Imperium neq; eſt propoſitio apprehenſiua neq; iudicatiua,ſed iudicium quod electionem ſubſequitur.9.b.
¶Impediens aliquem à beneficio, vt digniori vel æquè digno detur citra vim & fraudem,nõ tenetur ad reſtitutionem. 338.b.
Imprudentiæ duo gradus.728.a.
Impediens aliquem à cathedræ conſecutione certa vi aut fraude tenetur ad reſtitutionem in toto vel in parte.341.a.
¶Impignoratio quid ſit.528.a.
¶Imagines à Chriſtiana religione eſſe relegandas quis prior dicere auſus fuerit, & qui deſtructores, qui earum fuerunt defenſores.132.b.
Imagines quomodo adorãdæ ſunt. 133.a.b.
¶Infamia non præcedente alicuius perſonæ cum immaniſeſtum eſt crimen diſquiri poſſunt perſonæ in ſex tantùm caſibus. 442.a.b.
Infamia quænam ſit ſufficiens ad diſquiſitionem criminis prudẽtium arbitrio æſtimandum eſt.443.b.
Ad infamiam inde denarius numerus authoritatem nactus eſt,quod ſufficit populum conſtituere.ibidem.
Infamiam legitimam non conflat perditorũ hominum clamor,ſed bonorum opinio. ibidem.
Infamiam per ciuilem iudicem irrogatam Papa abolere non poteſt.437.a.
Infamare ſe ex gñe ſuo eſt peccatũ.335.a.b.
Infamatur aliquis iuſtè duobus modis. 331.a.
Ille qui iniuſtè infamatus eſt, & ſi ſuum crimen non confiteatur, non tenetur infortmatori ad reſtitutionem.332.a.
Infamans aliquem referendo quod audiuit, ad quam reſtitutionem tenetur.ibid. b.
Infamando alterum biſariàm quis delinquere poteſt.474.a.
Infamare allum,quando contra charitatem tantùm,quando verò contra charitatem ſimul & iuſtitiam ſit.ibidem.
Infamare, & licet, & expedit ſicophantas quando ſuis impoſturis reipublicæ pernitiem adferunt.474.b.
Infamare nos ipſos an ſit licitum. 475 . a. &.b.
Infamia eſt mortalis occultũ alienũ crimen vni,etiam cordato viro, reuelare. 472.a.b.
Infamia delicti non ſufficit, niſi paucis exceptis caſibus,ad inquirendum reum quem nulla reſpergit infamia.441. a.
¶Infideles non tenentur decimas ſoluere. 790.a.
Infidelium ordo triplex.419.a.
Infideles Afri, Saraceni, ac Turcæ, de iure Chriſtianis principibus ſubduntur.ibid.
Infideles Afros,& Saracenos certũ eſt poſſe à nobis ſuis regionibus expoliari : & ſi nemo noſtrorum eorũ bona priuata authoritate depredari, aut diripere valeat. ibidem.b.
Infideles qui nihil de Chriſto audierunt neq; nobis infeſti ſunt,non ſunt nobis ſubditi de iure.ibidem.
¶Ignorantia difficultatis rei de qua votum emittitur, excuſat hominem à voti ſolutione.599.b.&.618.a.b.
Ignorans,non adimplet præceptum quia ad hoc requiritur libertatis ratio. 119.a.
Ignorantia omninò excuſans in præceptis decalogi locum habere non poteſt.
¶Inclinatio appetitus ſenſitiui ad legem naturæ pertinet.31.b.
Inclinationis naturalis diuiſio.384.a.
Inclinatiões duę in hoie ſibi aduerſites.ibi.b
Inclinatio hominis in bonum delectabile, bona eſt ſecundùm ſe.ibidem.
Contra inclinationem naturalem quando ſit peccatum agere. ibid.
Indicia quæ inquiſitionẽ præcedant qualia eſſe debeant.445.a.b.
¶Indicta cauſa quemquam iudicare contra ius naturæ eſt.380.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Inducens alium ſcienter & prudenter in peccatum non eſt ſubiectus reſtitutioni. 325.a.
¶Infirmus quomodò poſsit cogi vt abſcindatur ei membrum, vide Mutilare.
¶Iniuriæ ſatisfactio quomodo ſit facienda. 329.b.
Iniuria quot modis & quando homini irrogatur. 372.a.
Iniuria maior eſt in facto quàm in verbo. 401.b.
Iniurias proprias vindicare cur prohibitum. 378.b.
In iuriurijs vindicādis pernicioſus abuſus nobilium. ibidem.
Iniurioſa acceptio diuiditur in furtum & rapinam. 406.a.b.
Iniurius cui ſit qui ſe occidit. 384.a.
¶Innocens duplex eſt. 389.a.
Innocentem de quo nulla eſt ſiniſtra ſuſpicio occidere flagitium eſt. ibidem.
Innocentem tradere tyranno excidium ciuitati minanti, iniuſtum eſt. 389.b.
Innocentem poteſt reſpublica non defendere. ibidem.
Innocentes in bello licet aggredi & occidere. 390.a.
Innocens probatus nocens condemnandus eſt. 331.a.
Interrogatus qualiter iniquè proprio actu poſsit ſe legitimè eripere. 445.b.
¶Inuaſus tenetur occidere aggreſſorem quādo inuaſus eſt reipublicæ neceſſarius. 393.b.
¶Inuentum quando nullius fuit, occupanti conceditur, ſi tamen occupanti ius ſit in regionibus illis quibus iſthæc inuenta reperiuntur. 412.a.b.
¶Inueniens theſaurum ſi retineat, furtū non committit. ibidem.
Inuenienti theſaurum in agro proprio licet eum ſibi retinere. Inueniens autem in agro alieno ex induſtria quæritando inſcio domino nil poteſt ſibi retinere. Inueniēs verò, aliud agens dimidiam partem debet habere. ibidem.
Inueniens quæ præſumuntur habere dominos ſummam diligentiam in inueniendis dominis adhibere debet: qua facta, nec inuento domino ſibi retinere poteſt. ibidem.
Inuenti lapilli in litore maris inuētoris ſunt. ibidem
De inuentis in ſuperficie terræ quotam aliquam principem exigere iniuſtum eſt, neque lex de hoc lata in cōſcientia obligat. ibidem.
De inuentis in venis terræ, vt ſunt metallā, vſus obtinuit, vt quinta pars principi obueniat. ibidem.
Inuētarum rerum duplex eſt genus. 411.b.
An inuenta quorum domini non comparēt ſint pauperibus reſtituenda necnè, pulchra diſceptatio. 413.a.b.
¶Inuitus nemo poteſt pœnitentiam ſibi iniunctam implere. 119.a.b.
¶Irregularitas quæ ſine delicto contrahitur non habet rationem pœnæ. 56.b.
Irregularitas ſicuti & excommunicatio ipſo facto incurritur. 66. b.
Irregularis quando debeat cenſeri qui dat operam rei illicitæ. 397.b.
Irregularitas quando incurratur ex membrorum mutilatione. 400.b.
Irregularitas nō eſt culpa, neq; propriè pœna. 382.b.
Irregularitas quia propriè non eſt cenſura, non intelligitur in bullis quando concedi tur facultas abſoluendi ab omnibus cenſuris & pœnis. ibidem.
Irregularitas quando incurratur & propter quæ. ibidem.
Irregularitatem non incurrit qui alium occidit ſe defendendo, quanuis tempore diui Thomæ in vſu erat contrarium. 395.a.
Irregularitas incurritur propter homicidiū quod ſequitur etiam de per accidens ex opere percutientis. 397. b.
Irregularitas non incurritur propter homicidium niſi verè ſequatur homicidium etiam ſi miraculoſè homo ille non moriatur. 397.a.
Irregularitas non incurritur quando datur opera rei honeſtę & ſtudioſa adhibetur diligentia. 397.b.
Irregularitas vt incurratur debet eſſe homicidium voluntarium. 398.a.b.
Irregularitas quando incurratur propter negligentiam. ibidem.
Irregularitas non incurritur à clericis petentibus bonorum ſuorum reſtitutionem in iudicio: etiamſi malefactores patibulo affigantur. 398.b.
Irregularitas non incurritur propter culpā venialem. 401.a.
Irregularitas non ob id incurritur quòd ſanitatis gratia abſcinduntur membra. ibidem.a.

Irregularitatem nō incurrit qui in verberā dō filium clericum vſq; ad ſanguinis effuſionem proceſsit. 403.b
Irritatio & diſpenſatio in quo differāt. 645.b
Irritationis vocabulum quid deſignet: & qualiter à diſpoſitione & cæteris diſcrimi netur. 77.a.b.
¶Iubens & conſentiens non ſemper tenetur ad reſtitutionem. 365.b.
¶Iudæi in ſolo opere exteriori ineſſe culpam cēſebāt minimè aūt in affectu. 181.a
Iudæi dupliciter errabant circa iudicialia. ibidem.
Iudæi cur nimis euacuant carnes ſanguine. 374.a.b.
Iudæis condecens fuit vt temporalium permiſsionibus ad legis obſeruantiam adducerentur. 97.b
Iudæis an fuerit vſura permiſſa. 497.a.b. & 498.
¶Iudex non debet rei euidentiam expectare ſed humanam certitudinem quæ per idoneos teſtes fit. 223.b
Iudicis arbitratui relinquuntur quæ legib⁹ comprehendi non valent. 39.b
Quoties iudex reum condemnat iuſta ac iuridica ſententia ad pœnam quæ non eſt mortis, leſionisve corporalis inflictiua, tenetur reus ipſe ſentētiā exequi etiamſi ad agendum damnetur. 64.b
Iudex in iudicio concepto per coniecturas quę virum probum inducunt non debet ad punitionem procedere ſicut neq; Salomon proceſsit. 224.a
Iudici, irretito occulto & grauiſsimo ſcelere licet ſubditos condēnare etiam de eodem crimine niſi excōmunicatus ſit, aut ſuſpēſus. 220.a
Iudicem decet vt talem ſe gerat quales vult ſubditos eſſe. ibidē.
Iudex in peccato exiſtens, alium de ſimili condēnando, oſtēdit ſe dignum eſſe qui ſimili ſentētia condēnetur vt habet Paul. ad Rom. 2. qui eum iudicas. 220.b
Iudex publicus peccator alios condēnans mortaliter peccat ex genere ſuo, ſi ſit in grauioribus aut ſimilibus criminibus, ſecus in diſsimili materia & nō infami. ibid.
Iudex duplici ſcientia vtitur, & vniuerſali iuris & particularis facti. ibidem.
Iudex tenetur ſic ſanctè ſequi ſcientiam iuris vniuerſalem, vt neq; ſuum propriū arbitrium, ſi contrariū eſt, conſulere poſſit. ibid.
Iudex in particulari facto poteſt ſe ſuo ingenio & prudentia iuuare in examinandis inſtrumētis & teſtibus: quod maximè tenetur facere cùm innocēs ſibi notus ac cuſatur. ibidem.
Iudex tenetur damnare innocentem probatum nocentem. 331.a
Iudex debet in omni cauſa contra veritatē ſibi notam euidenter ſecundū allegata & probata ſentētiam pronuntiare. 425.a.
Iudex, qui innocentem ſibi cognitum, probatum tamen nocentem idoneis teſtimonijs condēnat, non agit contra conſcientiam. 427.a
Iudex in criminibus nequit quempiam iudicio condēnare niſi accuſatum. 440.a
Nullus iudex ſiue ſummus ſiue infimus antequàm pars læſa iniuriā remittat, poteſt pœnam cōdonare. 430.a.
In iudicis ſupremi arbitrio eſt, non item in arbitrio inferioris poſtquàm accuſator ab accuſatione deſtiterit pœnā iuris relaxare. ibidem.
Iudex ſupremus aliquando accuſatore reclamāte poteſt accuſationē abolere. ibi. b
In iudice quatuor ſunt neceſſaria, videlicet, iudicandi poteſtas, veritas, & fama, & exe cutionis vis. 421.a
Iudex condēnare non poteſt quē euidenter ipſe ſcit eſſe reum quādo reus nō probatur legitimis teſtimonijs. 424.a.
Iudicis ſcientia non reputatur ſufficiens teſtimonium. ibidem
¶Iudicatus, aut loca eorum qui regi ſunt à conſilijs vendere illicitum eſt atque ſcandalum. 261.b
¶Iudicare quēpiam niſi eum qui iudici vel ſimpliciter vel in tali caſu ſubditus eſt nō eſt licitum. 421.a.
In iudiciali foro quatuor modis contingit vni alteri eſſe ſubditum. ibidem. b
Iudicādo Chriſtum Pilatus peccauit. 434.a.
¶Iudicio diuino non ſunt permulta delicta relinqueuda. 442.a
Iudicium actus eſt maximus propriæ iuſtitiæ. 217.a.
Iudicij nomen primò ſignificat rectam finitionem iuſtorum, deinde rectam definitionem aliarum virtutum circa propria obiecta, ibidem.
Iudicium rectum duas virtutes requirit, & quæ iudicium præferat, & quæ potentiā iudicantis diſponat ad iudicij rectitudinem. ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicium particulare ſtudioſi in reliquis virtutibus ſolùm requiritur:in materia autem iuſtitiæ neceſſarium eſt etiam ſuperioris.217.b.
Iudicio ſpeculandum eſt an tale ſit malum quod alter ægrius ferret de ſe audire quã ſi eſſet peccatum mortale.ibidem
Iudicium vt rectum ſit tria exigit,nempè,vt procedat ex iudicis authoritate,& ex iuſtitiæ affectione,& ex prudentię rectitudine.218.b.
Iudicij ſubſtantiam ſubuertit quiſq; iudicũ ſi iuri alterius partis quicquã adimat qd alteri tribuat.ibidem.
Iudicium ſine præſidentis authoritate vſurpatum,ſine iuſtitiæ ſubſtantia,iniquum, ſine prudẽtia,& iuris ordine ſuſpectum, ſi vero ex leuitate & non legitima probatione,temerarium dicitur.219.a.
Iudicij ſingularium conditionũ defectus genere ſuo facit peccatum mortale.ibidem.
Iudicium ex malo affectu prolatum eſt peccatum ſecundùm affectum.ibidem.b.
Iudicium temerarium quadrupliciter eſt ęſtimandum,primò de ſua ſubſtantia,ſecũdò de cauſis,tertiò ex coniecturis,quartò ex obiecto. 221.b
Iudicij temerarij quatuor ſunt grad⁹.221.b
Iudicij temerarij primus gradus eſt quando animus eſt pendulus, neutri condictiõis parti aſſenſum præbens.221.a.
Iudicium temerarium idem eſt quod ſine legitima cauſa conſultò conceptum.ibid.b
Iudicij temerarij duo primi gradus,licet à diuo.Thom.ſub primo comprehendantur, tamen inter ſeſe non parum dictat interualli.ibidem.
Iudicium temerarium vt ſit mortale crimen tria exigit,ſcilicet vt ſit certũ,vt ex leuioribus colligatur coniecturis, vt ſit de regraui.223.b
Iudicium certum in ſpeculatiuis,hoc vnum requirit,vt nihil prorſus habeat ambiguitatis admixtum: in moralibus autem parum pro nihilo reputatur.ibidem.
Iudicium temerarium ſi ſit repẽtinum mortale non eſt,ſed poſtquàm ſedato animo ex deliberatione ſententia confirmatur. ibidem.
Iudicium, quando ex leuitate cauſarum fiat mortale, non poteſt ſtabiliri certa regula.ibidem.
Iudicium à culpa excuſant illæ cõiecturæ & indicia, quę virum prudentẽ & probum vt ſic iudicaret inducerent.224.a.
Iudicium verum veniale an mortale ſit non põt certa diffiniri regula.ibidẽ.
Iudici grauitas ex infamia perpenditur. ibidem.
Iudicium de peccato quod non eſt infame non eſt mortale.ibidem.
Iudicium de malo, quod non eſt peccatum ſed naturale,poteſt eſſe delictum.ibidẽ.
Iudicandum non eſt ſecuudũ legẽ ſcriptam quãdo legi naturæ aduerſatur.230.a.
Iudicare propinquius conuenit rationi, & prudentiæ, à qua profertur, ſed potiſsimùm conuenit iuſtitiæ vnde habet vt ſit rectum.217.b.
Iudicare circa diuina charitati cõuenit.218.a
Iudicium actus eſt maximè proprius iuſtitiæ.217.a
Iudicij nomen primò ſignificat rectam finitionem iuſtorum, deinde rectam definitionem aliarum virtutum circa propria obiecta.ibidem.b
Iudicium rectum duas virtutes requirit: ſcilicet, & quę rationem perficiat,& quę voluntatem bene afficiat.ibidem.
Iudicium particulare ſtudioſi, in reliquis virtutibus ſolùm requiritur:in materia autem iuſtitiæ neceſſariam eſt,etiam ſuperioris.316.b.
In iudicio ſpeculandum eſt an tale ſit malũ quod alter ægrius ferret de ſe audire quã ſi eſſet peccatum mortale.ibidem.
Iudicium nullũ ſine certitudine eſſe nẽ niſi veniale, exceptionem habet quando grauiſſimum malum de honeſtiſsima perſona ſuſpicatur.224.b.
Iudicium temerarium non eſt malum quia prohibitum, ſed prohibitum quia malum.225.a.
Iudicium temerarium eſt ex his quę ſunt cõtra ius naturæ.ibidem.
Iudicium temerarium eſto in publicum nõ prodeat perſe eſt peccatũ mortale.ibid.
Iudicium de re dubia ferendũ nõ eſt, ſed dubium in meliorem partem interpretandũ ibidem.b.
Iudicium vſurpatum nõ ſolùm peruerſum eſt verũ & nullum.230.b.
Iudicialia præcepta,partim cũ melioribus partim cũ ceremonialib⁹ cõueniũt.97.a
¶Iulius Cæſar per iniuriam obtinuit dominatum.296.b.
¶Iuramenti obligatio differt à voti vinculo.615.a.

Iuramentum de re prorſus vana,non inducit obligationem.604.b
Non omne iuramentum aſſertorium licet ſit vanum atque illicitum, eſt peccatum mortale.733.a.
Iuramentum ab eo petere quẽ neſcis falſum iuraturũ nullũ eſt peccatũ.739.a
Ab eo autem quẽ ſcis mẽdaciter iuraturum peccatum eſt mortale.ibidem.b
Iudici verò nullum eſt peccatum.ibidem.
Iuramẽta libera,id eſt,quæ extra iudicium fiunt, perquàm rariſsime excuſari poſſũt à culpa.736.b
Iuramentum dupliciter intelligitur habere deteriorem exitum.708.a
Iuramentũ fictũ an ſit mortale.716.a.
Iuramentũ promiſſoriũ ſimulatorijs verbis conceptũ animo nõ implendi,nec ſe obligandi,an ſit mortale.717.a
Iuramenta coacta nequaquàm conſcięntiam ligare vrgentiſsima argumenta.710.a.
Iuramentũ triplici ex cauſa exiſtimandum eſt.ibidem.b
Iuramẽtum coactum frangere mortale eſt. 711.b
Iuramẽti coacti relaxatio.713.b
Iuramentum verbis æquiuocis conceptum an ſit obligatorium.717.b
Iuramentum doloſum an ſit obligatorium. 714.a
Iuramentum doloſum tribus modis intelligitur fieri.ibid.
Iuramẽtũ licet abidõlolatra per ſuos Deos exigere,ſecundùm Auguſt.731.a
Vnde ſit conſequẽs quod etiam idololatra & gentilis teneatur iuramẽtum ſuum ſeruare.ibidem.
Iuramenta Hiſpanorum.731.b
Iuramenta triplici ex capite variãtur. 691.a
Iuramentum apud Romanos tanta habitũ fuit ſanctitate, vt non niſi ingenuis & nobilitate inſignibus deferretur. 724.a.
Iuramentum per falſos Deos an mereatur nomen periurij.726.b.
Iuramentum duplici modo alterius nomine præſtari poteſt.729.a
Iuramentum ſecundùm ſe licitum eſt & honeſtum.692.b
Iuramentum & votum dupliciter differunt. 719.b
Iuramenta quæ poſsint ab homine relaxari.720.&.721.
In iuramentis non licet diſpenſare abſque legitima cauſa.722.a
¶Sed quid ſi Papa ſine cauſa valida diſpenſet an teneat diſpenſatio?minimè.721.b
Iuramenti definitio.689.b
Iuramentum aliud aſſertorium: aliud verò promiſſorium.690.a
Iuramẽtum non eſt neceſſarium ad ea quæ ſunt neceſſaria perq; rationem inueſtigãda.ibidem.
Iuramenta ſua reddere altiſsimo quomodo ſit intelligendum.ibidem.b
Iuramentum aliud ſimplex: aliud execratorium.ibidẽ.
Iuramentũ eſſe à malo ex ſentẽtia D.Auguſti.quomodo ſit intelligendũ.697.a
Iuramentum falſum illicitum & temerariũ in quo differunt.698.
In iuramento tres comites nempe veritas, iuſtitia,& iudicium quomodo intelligantur neceſſariæ.698.&.699
Iuramenta incauta ſiue impleantur ſiue ſecus & periuria ſunt dum ſiunt:& nullatenus obligant:ſed rem iuratam in ſua nuda natura relinquunt.708.a
Iuramẽtũ eſt actus religionis ſeu latriæ.799
Iuramẽtũ omni iure religio cenſetur.700.a.
Iuramẽtum non eſt perappetendũ.700.b.
Iuramenti vſus neutiquã in ſtatu innocentiæ fuiſſet.701.a
Qui bene iurat bene credit, quàm blaſphemè ſoleat interpretari.ibidem.
Iuramentum quando habeat vim obligandi.704.
In omni iuramẽto aſſertorio duæ inſunt veritatis rõnes.705.b.&.706.a.b.
Iuramentũ incautũ ſit tribus modis.707.a
In iuramento promiſſorio tria exterè ſunt conſideranda,ſcilicet promiſsio,iuramentum, & executio.714.
Iuramentũ ratione grauitatis materię aliqñ grauius eſt frangere quã votum.718.b
Iuramẽtum licet ſit obligatorium: poteſt tamen eius obligatio per diſpenſationem extingui.719.b
Iurabis per nomen Dei tui,quomodo ſit intelligendum.693.a.b.
Iurare turpius eſt Chriſtianis, quàm antiquis.697.a.
Iurare per creaturas in Deum relatas licitũ eſt.703.a
Iurare quibus modis contingit.691.a.
Iurare aliquando eſt præceptum.694.a
Sed quale præceptum?naturale & diuinum, perinde ac mandata decalogi.ibidem.
Ego aũt dico vobis nõ iurare.ono Matth.5

Universidad de Deusto
Biblioteca

quomodo sit intelligendum.795.a.
Iurare per creaturas exhibẽdo illis reuerentiã deo debitã,ẽ idololatriẽ ipietas.703.a.
Iurare per creaturas catholicè dupliciter cõtingit.ibidem.b.
Iurare per capillũ & per caput Dei blasphemia est.ibidem.b
Iurare per Deum grauius est,quàm per Euangelia.724.b
Iurare quę personæ non possint.723.a
Iurare nõ licebat Romanis, per Herculem sub tecto sed sub dio quasi in Iouis præsentia.723.b
Iurantes vanè an dicãtur Deũ tẽtare.697.b.
Iurare per falsos Deos magis impiũ est quã peierare.730.b.
Iurare in sanctis solẽniter, nisi à ieiunis fiat, non reputatur honestum.723.a
Iurare non decet personas egregiæ dignitatis.ibidem.
Iurandi hodiernus abusus.724.a.
Iurandi ratio efflagitat vt certo ordine & forma fiat.736.a
Iurans si non habeat iurandi animum,an teneatur illud implere.715.b.
Iuramẽtum per vim extortũ à latrone, obligatorium est.605.a.
Iuramentum ducendi vxorem licitum est, non tamẽ seruandũ, dum maius bonum impedit.609.b.
Iurare legitimè officiũ virtutis est.134.a.b.
Iurare prohibuit Christus nõ solũ per creaturas sed per Deum.ibidẽ.
Iurandi officiũ non est per se ipsum virtus, nisi cum suis comitibus.135.a
Iurare in statu inocẽtiæ nulla esset virtꝰ. ibi.
Iuramentum nobis Dei beneficio concessum est natura lapsa,ad fidẽ nostram roborandam.ibid.
Iuramẽtũ à iure dicitur.ibid.689.a.&.690.a
Iuramento præmisso iniuria fit Deo si aliud testimonium exquiratur.ibidẽ.
Iuramenti tres comites.135.b.&.698.a.
Iuramentum de re iniusta implere, peccatũ est.ibidem.
Iurare aliquod patrare peccatum mortale, quãuis nõ perpetretur est mortale.ibidẽ.
Iurare aliquod facere peccatum veniale,etiã si non impleatur peccatũ est veniale. ibi.
Iurandi frequentia præsentissimum habet periculũ periurandi. 136.a.
Iurare falsum etiam in re minima,peccatum est mortale.ibidẽ.b.
¶Iurisdictiones ciuiles frequentiùs secularibus q̃ ecclesiasticis cõmittẽdæ sunt.906.b
¶Ius dupliciter accipitur.184.a.
Ius est obiectum iustitię.185.a
Ius,aliud naturale,& aliud scriptum.186.a
Ius est in rebus,ars verò boni & æqui in intellectu docente operari iustum.ibid.
Ius primùm omnium diuiditur in naturale, & positiuum.187.b.
Ius omne naturale est diuinum.188.b
Ius gẽtium & à naturali distinguitur, et sub positiuo continetur.ibidẽ.b.
Ius gentium,& ciuile,trifariàm distinguuntur.189.b.&.190.a
Ius omne quo ciuitas vtitur vocatur ab Aristot.ius politicum,ibidẽ.b
Ius paternum quo ad naturale,semper manet inter parenter & filios emancipatos, sed quo ad ciuilia ius simpliciter, & iustũ est inter illos.193.a.
Iurisgentium aliquando est licita dispensatio,& aliquando non.191.a.
Iure naturæ homines esse seruos,quomodò sit intelligendum.ibid.
Iuris ingnorantia non tollit omninò culpã neq; omnis ignorantia facti.214.b.
Iurisc̃onsulto præferendus est Theologus ad Episcopale munus cęteris paribus.250.a.
Ius in liberos non dicitur dominiũ.270.a.
Ius humanum duplex, & ius ciuile,& ius gentium.277.a
Ius naturæ,& ius gentium penes quid differi minentur.288.b
Ius gentium, & ius ciuile quo pacto differãt ibidem.
Ius legitimum Christiani imperij quod sit.296.b.in fine.
Ius gentium multorum nequiuit dispertiri dominia: sed semper remanent communia iure naturæ.289.b.
Iure gentium propriè dominia diuisa sunt, vt meum & tuum audiretur in orbe.278.a.
Iure gentium constituta est successio hæreditaria filiorum in bona paterna.289.b.
Ius primogenituræ quare masculina serie transfunditur.165.b.vide maioratus.
Ius patronatus vendere est simonia.815.b
Ius dicere non potest, neque legẽ ferre Tyrannus, nisi præscriptione, aut reipublicæ consensu fuerit legitimus princeps. 231.a
Ius, vsus q; iuris, non sunt idem.787.a
¶Iustitia originalis.384.a.b
Iustitia dupliciter sumitur.184.b.

Iustitia in tribus differt à reliquis virtutibus. 185.a.
Iustitiæ rectitudo,reperiri põt vbi adest mala intentio,& finis prauus:reliquarum verò virtutũ rectitudo,nõ manet vbi deest aliqua circunstantia.185.b.
Iustitiæ definitio, quæ à iurisperitis assignatur bona est,si sanè intelligatur.193.b.
Iustitia duplex, infusa & acquisita.126.b
Iustitia aliter paruulis,aliter adultis infundi tur.127.a.
In iustitia distributiua nulla est repassionis forma.239.
Iustitiæ commutatiuæ non semper fit iusta reparatio, vbi offensor idem precisè perpetitur quod alter ab illo perpessus fuerat. ibidem.
Iustitia distributiua non attendit quid ciues contulerint.240.a.
Iustitia cõmutatiua nõ propriè est in Deo. ibidem.
Iustitia distributiua,non id tribuit quod debetur, vt anteà propriè à ciue possessum: sed quod est totius reipublicę,cuius ciues sunt partes.235.b.
In iustitia cõmutatiua debitum inde surgit, quòd res fuit possessio alterius.ibidem.
In iustitia tam distributiua quàm commutatiua qualitas personæ attenditur: sed diuersimodè.ibidem.

L.

Labor manuum ad quatuor est vtilis.670.a
¶Lacessito nõ licet in duellũ exire.40.b.
¶Laicus nõ potest prę scribere ius exigendi decimas.314.b
¶Lanarum mercatus qui anticipata fit solutione, aliquando licitus est:etiam si ea ratione lanæ vilius emantur quàm si solutio non anticiparetur. 548.a.&.b. Vide emere.
¶Lamech reus homicidij quia nõ sufficientem adhibuerit diligentiam. 397.a.
Laruarum maleficia vnde fluxerint.745.b.
¶Lateranense concilium non est in omnibus receptum.526.a
¶Latronem occidere ob defensam bonorũ tẽporalium, iustum est.394.a.
Latrones publici capite plectuntur. 415.a
¶Legalium obseruatio quando post Christi passionem fuerit licita.160.a.
Legalia obseruãdo quomodo Petrus fuerit reprehensibilis & peccauerit.160.a.b.
Laudabile & honorabile in quo differunt. 265.b.
¶Legis multiplex definitio.6.b.
Lex in intellectu tanquàm proprium eius opus insidet.7.a.
Lex à legendo vel à re eligendo dicta.7.b
Estque æquitatis iniquitatisq; regula.ibid.
Lex est vniuersitatis propositio ac dictamẽ rationis practicæ per modum habitus inhærens.9.a.
Lex non est voluntas eius qui vicem populi gerit.10.a.
Lex omnis quo solida sit & firma in cõmune bonũ debet subditos promouere.11.a
Leges condere reipublicę est,aut eius vicem gerentis.21.b
Leges sapientum iudicio ex visceribus naturalis iuris eliciuntur:cæterùm firmitatem nõ ab eis, sed ab his qui iurisdictione pollent fortiuntur.ibidẽ.
Lex bifariàm est in homine.13.a.
Lex vim habet coercitiuam.12.b.&.13.b.
Lex ante promulgationem nullum habet vigorem.14.&t quando censenda sit satis promulgata.14.a.
Lex post idoneam promulgationẽ obligat vniuersos:tametsi citra culpam ignorantes excusantur contra Panormitanum,& alios.14.b.
Legis definitio è iure ciuili deprompta explicatur.15.b.
Leges Romanorum Imperatorũ post duos menses valere incipiunt in republica, vt iure ciuili sancitum est.15.a.
Leges pontificię irritationis ab articulo promulgationis robur habent,nisi cõtractus irritati per eas essent tales,quòd cederent in iniuriam tertij.ibidem.b.
Leges,priuilegiorũ reuocatione,nulla vi polent, quoad fuerint promulgatæ,nõ solũ in prouincia,sed etiã in diœcesi. ibi.
Legis effectus reddere hoies studiosos.17.a.
Legis actus quatuor.20.a.
Lex nõnulla permittit mala ad obuiandum grauioribus incõmodis.20.b.
Legis species quatuor, & earum inter se discrepantia.21.22.a.b.
Lex fomitis non est propriè lex,sed per metaphoram.22.b.
Lex tam diuina quàm humana duplicem

Universidad de Deusto
Biblioteca

vim habet in translatione dominiorum. 299.a
Lex potest & volũtatem domini cohibere, & ipsum inuitum suotum dominio priuare. 299.b.
Lex non ob quamlibet causam, etiam iustam mutanda est: sed cùm fuerit tanta vt detrimentũ quod ex legis mutatione suâ pte natura accedit, abũde cõpẽsetur. 72.b
Lex non est idem quod ars boni & æqui. 186.a
Legi omnes subijciuntur, etiã princeps ipse, quantum ad vim directiuam. 67.b.
Legi non subduntur iusti, quãtum ad vim cogerciuam, similiter neque princeps. 68 a.b.
A lege liber non est iustus, vt Lutherus impie dogmatizauit. 69.b
Lex quę cõmuni bono officit nullam habet obligandi vim. 70. a.b.
Legem in particulari deficere, nõ est idonea ratio vt quis ei possit contra venire: bene tamen si cessat in genere: sed neq; tũc vim perdit ligandi quoad princeps aut cõsuetudo eam aboleat. 71.a.
Legis prævaricator est qui seruatis in cortice eius verbis mente circunuenit. 71.b.
Lex tota absque gratiæ subsidio speciali, impleri nequit vt longo tẽpore absq; pecca to viuamus. 122.a.
¶Lex æterna summa ratio in Deo existẽs. 23.a.
Neque cum diuina conuertitur. ibidem.b.
Lex æterna solis hominibus post Angelos nota. 23.b.
Lex æterna ratione differt à rationibus rerũ quas ideas in Deo dicimus. ibidem.
Lex omnis ab æterna deriuatur. 24.a.
Lex non dicitur præcise æterna, quia neque habuit principium neque habitura sit finem, sed præsertim quia est immutabilis omnisque variationis expers. ibidem.
Lex diuina positiua, effectus ac participatio legis æternæ. 24.b.
Lex fomitis quid sit, & qualiter deriuetur ab æterna. 24.b.
Leges iniquæ non sunt dicendæ leges, ac, proinde neq; ab æterna dimanant, nisi quatenus præ se ferunt quandã potestatis imaginem. 25.a.
Lex permissiua etiam ab æterna lege ortum ducit, illa scilicet quæ malũ impunè permittit. ibid.
Legi æternæ necessaria cũcta creata præter Deum subsunt. 26.a non autẽ diuinę personæ. ibidem.b.
Legi æternæ vniuersæ actiones humanę subiiciuntur. 27.b.
Lex æterna brutis & insenbilibus rebus promulgatur per sigillationem instinctuum & virtutum actiuarum: qui tamen instinctus non habet proprie rationem legis. ibidem.
Legi Dei æternę, monstra & casualia & id genus reliqua, subduntur. ibidem.
Quo sensu Paul. dixerit eos qui spiritu Dei aguntur, non esse sub lege. 28.a.
Sub lege æterna nõ solùm sunt viatores, sed beati & damnati. ibidem.
¶Lex naturalis in hominum animis insculpta est. Quæ neque potentia est, neque habitus, neque passio, neque idem quod synderesis, licet insit per modũ habitus. ibidem.b.
Lex naturalis vna est. 31.a.
Lex naturę quo ad prima principia, non sic est mutabilis, vt id quod fuit iuris naturæ cesset esse talis iuris: bene tamen quantùm ad conclusiones: tametsi id raro eueniat. 36.a.
Lege naturæ cuncti mortales tenebantur. 89.a.
Lex naturæ, natiuo instinctu & luce, promulgata est, vnde fit de primis principijs naturalibus neminem posse ignorantiam prætexere. 16.a.
Lex naturæ quantũ ad prima principia nequit prorsus ex animis hominũ extirpari: secus quantũ ad conclusiones. 36.b.
Præter legem naturæ necessarium fuit humanas condere & hominis naturæ congruentissimum. 37.b.
Lex naturæ maleficiorum conscientias exulcerat, quo sensu dixit Augustinus, inordinatum appetitum pœnam esse peccati. 35.b.
Lex naturę dictabat Iudæis præcepta moralia: fuit tamẽ opus ea in tabulis legis antiquæ describi. 96.a.b.
¶Lex diuina duplex. 80.b.
Lex alia altior præter naturalem & humanam necessaria fuit, quæ diuina positiua nuncupatur. ibidem.
Lex diuina positiua in duas secatur: licèt specie non distinctas. 81.b.
Legis diuinæ positiuę & æternæ differentia. 81.b.&.82.a.
Lex diuina non censetur promulgata, eum eam Deus alicui reuelat: sed cũ ille solenniter eam euulgat. 16.a
Lex diuina de vniuersarum virtutum operibus ex æquo præcepta ponit. 102.a.
¶Lex vetus per legem Christi cessauit. 153. a. non modò quantum ad legalia, & ceremonialia, verum si vim eius obligatoriã spectes, tota tunc temporis antiquata fuit ibidem.
Lex vetus tẽpore passionis cessauit, & tunc non cœpit. 155.a.158.b.&.16.a.
Lex vetus tot virtutes instituit, quot Christus expresit in lege noua. 102.b
Lex vetus non cõferebat gratiam. 96.b.
Legis antiquę custodes per fidem Christi præmia consequebantur æterna, trangressoresq; perpetuis afficiebantur supplicijs. 97.b.
Lex antiqua quare testamẽtum vetus dicta sit, nostra autem noua. 98.b.
Legis veteris & nouæ supplicia, discriminãtur. ibidem.
Lex vetus sancta iusta atquæ bona fuit. 83.a
Legis veteris author Deus. 484.b.&.85.a
Legis veteris & nouę discrimẽ. 83.b:&.84.b
Lex cùm dabatur Moysi, queritur nũ Deus Angelusvè loqueretur ei. 86.b.
Lex vetus soli populo Israël data est. 87.b.
Legis antiquæ præceptorũ distinctio. 89.a
Lege veteri currente, gentiles sine ipsa, sicuti ante ipsam, potuerunt salutem obtinere. ibidem.
Lex vetus eò quod ad plura obligaret, non fecit Iudæorum deteriorem conditionẽ, quàm gentium. 90.a.
Lex vetus data est sub initium quartæ ætatis: quę tribus ætatibus permansit in mũdo. 91.a.
Legis veteris duo fines ad vnum tantùm relati. ibidem.
Legis antiquæ trina præcepta necessaria. 94.a.95.b.
Legis veteris nomina omnia reducuntur ad tria. 96.a.
Lex scripta sicut nihil roboris iuri naturali præstat, sic neq; robur eius quoquo pacto minuit. 230.a.
Legis scriptæ vigor nõ exigit melius id esse quod discernit, quàm contrarium. ibidẽ.
Lex quãuis iustè sit posita si tamen in euentibus particularibus est cõtra ius naturæ, licèt contra illam facere. ibidẽ.
¶Lex noua in cordib⁹ insculpta est & hoc à veteri quæ in tabulis scripta erat differt. 167.a.158.a.
Lex Euangelica quomodo dicatur iustificare. 169.a
Legem nouam ab initio mundi dari nõ decuit. 169.b.&.170.a.
Lex Euangelica vsque ad finem mundi persistet. 171.a.
Legis nouę status nihil vetat quominùs mutetur perinde atque status legis veteris. 171.b.
Legis nouæ status & si latior patẽtiorq; expectetur, nullus tamẽ futurus est vbi gratia copiosior sit quàm hactenus præcesit ibidem.
Lex Christi ante finẽ mundi ab omnibus est exosculanda. ibidem.
Lex Euangelica neq; prorsus est alia à veteri neq; omnino eadẽ, sed sic ab illa distãs vt perfectum ab imperfecto. 173.a
Lex vetus lex timoris erat, noua verò amoris & charitatis. ibidem. b.
Lex antiqua quare dicatur testamentum vetus: & lex Euangelica testamentum nouum. ibidem.
Lex vetus quare dicebatur lex factorum, nostra verò dicitur lex fidei. 174.a
Lex nostra fuit antiquæ complementũ, quãtùm ad finem & quantùm ad præcepta. ibidem.b.
Lex noua continebatur in veteri non quidem actu sed virtute. ibidem.b.
Lex repudij non præcipiebat vxorem repudiare, sed id permittebat, idque noua correxit vt non haberet locũ nisi quo ad thorum. ibidem. 175.a
Lex antiqua grauior erat quàm noua si difficultas ex parte obiecti perpendatur. ibidem.b.
Lex Euangelica præter naturę legem nõ nisi sacramenta imperauit. ibidem.
Lex nostra quodammodò grauior est veteri, si difficultatem ex modo agendi existimes: illis tamẽ præcipuè qui non sunt virtutum habitibus imbuti. ibidem.
Lex Christi quo tempore cœperit obligare. 16.a.
Lex Christi tria tantùm continet, moralia, scilicet præcepta, sacramenta, & consilia. 176.a.
Lex Euangelica à veteri duodecim differentijs distat. 176.b.
Lex Euangelica in operibus exterioribus ceu fundamenta iecit septem sacramenta. 177.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Legis Euangelicæ maiestatē non decuit vt
alliæ ceremoniæ per ipsam instituerentur.
quàm quæ administrandis sacramentis e-
rant necessariæ. 178.a.
Lex Euãgelica appellatur à Iacobo lex per-
fectæ libertatis propter trinam rationem
178.b.
Lex euãgelica vniuersos humanos mores in
tus & in cute pfectissime informat. 180.a.
Lex Euangelica miro ordine procedit ad in
stitutionem hominum circà actus interiō
res & exteriores. ibidem.
Lex Euangelica iudiciralia præcepta aliqua
correxit, ceremonialia verò minime sed
ablegauit. 181.a.
Lex noua nō modo naturalia cōsilia explica
uit, verū & alia recetter adiubuit. 182.b
Lex noua quo tēporis articulo ceperit obli
gare. 136.a.b. 155.a & 238.b.
Leges quatuor distinctæ apud Paul. 10.a.
¶Lex humana nō ea viget certitudine qua
conclusiones speculatiuæ. 35.b.
Legem satius est quàm hominem dominari
idq rationibus egregijs suadetur ibidem.
Lex omnis humanitùs posita, si sit recta à le
ge naturæ deriuatur. 30.b.
Legis humanę ex naturali deriuatio, per viã
cōclusionis, potius est explicatio princi-
pij naturalis, quàm noua præceptio virtu
tis. 40.b.
Legis humanæ qualitates ab Isidoro traditę
explicantur. 41.b. & 47.a.
Legum multitudo vitiosa. 42.b.
Lex plana esse, & obscuritate vacare debet,
ne muscipulæ more captet ignorantes.
ibidem.
Lex & consuetudo vt differant. ibidem.
Lex quare assimiletur regulæ Lesbiæ. 45.b.
Lex debet in comuni constitui. 45.b.
Legis humanæ quadruplex diuisio. 44.a.
Lex non respicit ea quæ raro, sed quæ fre-
quenter eueniunt. 46.a.
Lex humana ea præsertim scelera animad-
uertit quæ reipublicæ tranquilitati sunt
aduersa. 47.a.
Lex humana omnis virtutis actus præcipit,
tametsi non singulos. 48.a.
Lex non præcipit habitum sed actū. 48.b.
Lex humana dissimiliter se habet circa præ
ceptionem virtutum, & prohibitionem
vitiorum. ibidem.
Lex humana, siue ciuilis sit siue canonica
si modò sit iusta vi, potiet ligandi subdito
rum conscientias. 49.b.
Legis iustitia ex omnibus suis causis perpen
denda. ibidem.
Lex humana iniusta non obligat in cōscien
tia. 50.a.
Licet leges, quæ humano tantùm bono ad-
uersantur, nō obligent in conscientia, ali-
quando tamen illis parendum est, ratio-
ne vitandi scandali: secùs si bono repu-
gnent diuino. ibidem.
Lex humana ad suam custodiam astringere
valet, etiam cum proprij capitis detrimē-
to. 53.b.
Legem humanam mutari quandoq; licitum
est. 72.a.
Leges humanæ de solis iustitiæ actibus pri-
maria intentione præcipiunt: de reliquis
verò virtutibus non nisi quatenus ad iusti
tiam referuntur. 101.b.
¶Legis humanæ rectitudo non est ad mo-
dum naturalis rectitudinis, in quantitati-
bus corporeis repertæ. 73.b. & 64.a.
Leguin artium q; discrimen quãtum ad va-
riationem. 74.a.
Lex si decerneret nullam in futurum cōsue-
tudinem contra eam fore valituram, nul-
la consuetudine abroguretur. 75.a.
Quandiu legis ratio durat, nequit consuetu-
do contra prævalere. 76.a.
Super lege humana ille cui regimen inem
bit, potestatem habet dispensandi. 77.a.
¶Lex canonica & Ecclesiastica obligat sub
reatu mortalis noxæ, quæ assertio fidei
contra aliquos hæresiarchas satis robo-
ratur, de ciuili autē lege non est par fidei
certitudo. 50.b.
Lex Ecclesiastica pariter & ciuilis homines
deuinciunt: & non tantùm quatenus di-
uinæ interpretes vt commentus est Ger-
son, sed quatenus humanæ. 51.a.b.
Lex Ecclesiastica non obligat cum discrimi
ne mortis, nisi contemptu legis aut iniu-
ria fidei interueniente. 54.a.
In legibus quæ ecclesiæ quàm maximè rese
runt, Papa nec cōcilium dispensare pos-
sunt, sic vt eas protinus mutent. 73.b.
¶Leges ciuiles quid de filijs clericorū & reli
giosorum statuant. 302.a.b. & de filijs no
this secularium. 301.b.
Leges non prohibent dominij translationē
in ludis. 305.b. vide, ludus.
Legum obligatio omnis, authore Deo est.
319.b.

Leges vectigalium obligant in conscientia.
342.a.
¶Leges pœnales omnes ad culpam obligāt,
nisi contrarium expresserint, siue mixtæ
sint, siue merè pœnales. cōtra Henricum.
55.a. 56.a.
Leges pœnales veteris legis contra fures ac
mœchos. Exod. 22. & Leui. 20. ad culpam
obligabant, similiter, & nunc canonice.
56.b.
Leges pœnales ob id quòd dicant ipso facto
vel ipso iure, aut quid simile, nō obligant
ad pœnam ante sententiā à iudice latam
sic vt teneatur reus illam offerre. 59.a.
Lex quando ipso facto pœnam decernit nō
opùs est sententia quæ feratur super pœ-
nam, sed super crimen. 63.a.
Leges pœnales collegiorum obligant ante
condemnationem ad pœnam, si eorum
institutor sub hac forma tales leges fau-
xit. 66.a.
Leges pœnales Salmantinæ academiæ in
prensatores & ambitores latæ, non ligant
ante condemnationem: nisi dum iuridicè
interrogatus quis inique veritatem dene-
gat. ibidem.
Leges præscriptionis non sunt meræ pœna-
les. 66.b.
Lex est iniquissima quæ præcipit vt condē-
natus ad pœnam corporalem illam ipse
exequatur. 452.a.
¶Libertas per obligationem voti non mi-
nuitur. 617.b.
Libertas Christiana in quo consistit. 675.b.
¶Litaniæ quæ in profestis diebus officio no
cturno adhibentur, nec ex consuetudine
vim habent præcepti. 628.a.
¶Loth filias offerendo rem turpem fecit: ac
proindè peccauit, nisi fortè ignorātia ex-
cusetur. 522.a.
Loth non deliquit peccato incestus, quia e-
brius erat. 366.b.
¶Lucretia deliquit se occideddo. 385.a.
¶Lucri cupiditas si citra dolum fraudemve
se contineat non est mortalis. 305.a.
Lucrum cessans quid sit, & quomodo dica-
tur cessare. 507.b.
Lucrum cessans quando mutuatore inui-
to cessat, absque periculo vsuræ exigi
tur. ibidem.
Lucrum cessans iustè petit qui mutuare co-
gitur. 508.a.
Lucrum cessans post prefixum diem solutio
nis pecuniæ mutuatæ, iu ste à principio in
pactum ducitur. 507.b.
Lucrum cessans cur licet exigere. 346.a.
Lucri cessantis optima disputatio, an vide-
licet possit qui non coactus mutuat illum à
principio in pactū ducere. 508.b. & 509.a.
& 544.a.b. 559.a. quod fieri posse nō est
omnino improbabile. 510.b. & 544.b.
¶Ludus in genere rem de se iure naturę lici-
tam sonat, imò virtus esse potest. 303.b
Ludus sicut ex multis accidentibus honesta
tur, sic & ex plurimis vitiatur. ibidem.
Ludo acquisita in dominium lucrantis tran-
seunt. 304.b.
Ludens absente pecunia fide impignorata te
neatur ne eam soluere. 307.a.
Ludo perdens amplam pecuniam, an possit
latenter ab illo furari illam. 307.a.
Ludere secundùm ius naturæ neq; mortale
est, neq; vlla inde nascit restitutio. 515.a.
Ludere alea reliquisque ludis lege inhibitis,
neque contraria consuetudine subrogatis
peccatum est. 304.a.
Clericis præcipue sacerdotibus, ac maximè
episcopis contra vetitum ludere, vix citra
mortale contingit. 304.b.
¶Lutherus vota perniciosa esse asseuerat.
822.b.
Lutheri dogma quòd in hac vita impleri ne-
quit dilectionis mandatum. 666.a.
Lutherus debachatur contra obedientiā mo-
nachalem. 674.b.

M

Agistratus instituti sunt
propter populi necef
sitatem. 267.a.
Magi qualiter per dæ-
monum operationē
rebus naturalibus vtā
tur. 745.a.
Magi primum dicti sa-
pientes cur infames esse cœperunt. ibid.
¶Magorum varia nomina. 647.b.
Magorum omnia genera trino iure condem
nata sunt. 748.b.
¶Mandata diuina quonam modo institu-
tiones appellentur. 505.b.
¶Maioratum institutionis causa redditur.
300.b. 165.b.
¶Male acquisita in duplici differentia.
785.b.
¶Maledicere quid sit, & quotupliciter con-
tingat. 486.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Maledicere sub forma enuntiationis ad contumeliam,aut ad detractionem, aut ad irrisionem pertinet.ibid.
Maledicere alijs si nullum sit intus malum desiderium non est peccatum mortale. 486.b.&.487.a.
Maledicere rebus irrationalibus in ordine ad hominem contingit.488.a.
Maledicere rebus irrationalibus & dæmonibus,quatenùs creaturæ Dei sunt blasphemia est.ibid.b.
Maledicere tempestates,cruginem, locustas aliaque id genus portenta, quousque liceat.ibid.
¶Maledictio propriè, vulgo mali imprecatio est.486.a.
Maledictionis culpa ex animi proposito iudicanda est.ibid.b.
Maledictio per se propriè in solâ potest conijci rationalem, aut intellectualê creaturâ. 488.a.
Maledictio quæ intentione mali fit secundùm genus suum peccatum est mortale. 489.a.b.
Maledictionis sub forma imprecandi,& imperandi discrimen est.486.b.
Maledictione reliqua verborũ peccata sunt grauiora.489.b.
¶Malefactores occidere honestũ est. 375.a.
Malefactores occidere non expedit quando sine proborum periculo id effici nequit. 377.a.b.
Malefactores cui liceat occidere.378.b.
¶Manichæorum extremus furor de animãtibus non occidendis.373.a.
Manichæi asserebãt nullatenus esse licitum iurare.693.a.
Manichæi duo principia ponebant bonum & malum.697.a.
Manichei asserebant animalium animas mẽbra esse Dei.373.a.
Manichæi,cucurbitarum homicidæ appellantur.375.
Manichæorum hæresis repudiantium veterem legem tanquàm à principe tenebrarũ conditam.85.a.
¶Marcus quod pollicem sibi resecuit nulla laude dignus nisi fecit reuelatione diuina. 400.b.
¶Maritus quando vxorem occidere licitè potest.380.a.b.
¶Matrimonium ratum non cõsummatum neutiquàm est per Papam dispensabile, neque qui contrarium sentit audiendus est.631.b.
Pro matrimonio illicitum est pecuniam recipere.806.a.
Matrimonium è diametro cum religiõe pugnat.671.b.
Matrimonium quandiu consummatum nõ est licitum est inde ad meliorem frugem conscendere: consummata verò copula nequaquàm,quia irrogaretur iniuria proli.631.b.
¶Medici prudentia inutilis nisi artis adminiculo directa.39.a.
Medicum suas opiniones proprias & existimationes arti anteferre periculo & temeritate non vacat.39.a.
¶Membrum ex voluntate ægroti abscindi potest,quod corruptioni corporis nocet. Non tamen ad id potest authoritate reipublicæ cogi,secùs de prælato.400.a.
Membrum proprium abscindere sibijpsi potest iustè qui aliter mortem euadere nequit.400.b.
¶Mendacium si aliam nõ habeat maculam, nisi falsitatis, genere suo non est peccatũ mortale.458.b.
Mendacium non omne in iudicio est peccatum mortale.438.b.
¶Mentiri in iudicio violando iustitiam etiã citra iusiurãdum genere suo est mortale. 541.b.&.438.b.
¶Mendicitas omnimoda ex genere suo plus meriti habet apud Deum, quàm in communi possessio.667.a.
Mendicitas in sacris literis commendatur. ibid.b.
Quanuis mendicitas omnimoda secundùm se præferenda sit:potest tamen ratione finis & circunstantiarum conducentior esse in communi possessio.668.b.
Mendicantes religiosi nequeunt quicquam præscribere.314.a.
¶Mensura aliquando citra iustitiam à priuato minuitur.541.b.
¶Mercator sub vsuris mutuum recipiens, ad exercendam mercaturam mortaliter non peccat.520.a.
Mercatorum insignis fraudulentia in mutuo.501.b.&.502.a.
Mercatorum praxis in cambijs.579.a.
Mercenarius qui ex decimatis mercedem recipit,nullam inde aliam decimam debet. 786.a.
¶Meretrici accipere licet pretium suæ turpitudinis.349.a.

¶Metus

¶Metus veluti seta quæ filum amoris inducit.21.a.
Nullo metu quis cum consanguinea contrahere potest,quia nõ est materia sacramenti.54.a.
Metus qui ab alio incutitur voti obligationem potest impedire:non item intrinsecè ortus.614.b.&.615.a.
Metus cadens in virum constantem, is est quem viri constantia sine vituperio secũpatitur.616.a.
Metus quantumuis magnus & cadens in cõstantem virum non excusat à transgressione legis diuinæ aut naturalis.ibid.
Metus cadens in virum constantem ex triplici capite expendi potest.ibid.
¶Ministris sacramentorum & spiritualium, quid liceat recipere pro suis functionibus vide.simonia.
Minister sacramentorum sanctitate quàm alijs præstat pollere debet, secùs in iudice.219.a.
Ministri vsurariorum, qualiter ad restitutionem teneantur.518.b.
In ministro ecclesiæ præter morum compositionem requiritur sacrorum scientia,prudentia,solertia, & reliquæ virtutes ad gubernandum.245.a.
¶Ministeria ecclesiastica cuius arbitrio dispensanda sunt.854.a.
¶Minus malum quomodò liceat consulere. 520.b.Illud tamen facere nunquàm licet. 522.a.
¶In Missa cur fiat fidelium memoria?755.a.
Missæ valor quantus sit.761.b.
Missa pro pluribus oblata non singulis tantũ prodest,ac si pro vno offeratur.761.a.
Neq; quantum ad satisfactionem. 762.b.
Pro vna missa duæ possunt pitantiæ recipi. 770.b.
Qui missæ interfunt & qui eleemosynas pro eis pendunt,offerentes sunt.766.a.
Pro missæ sacrificio licèt sit simoniacum eliquid recipere: tamẽ de eleemosynæ quantitate ad sustẽtationem pascisci licitũ est. 804.b.
Missam celebrare ante officium nocturnum non est mortale peccatum.628.a.b.
Missam celebrare ante Psalmos nocturnos: & etiam post missam alias horas non soluere legitima excusatione persoluendi officium diuinum interueniẽte licitum est. 628.b.
Missam auroræ,vel reliquas ante primam in conuentu dicturus melius faceret si post missam interesset choro ad primã quam illam ante missam soluere.929.a.
Missæ audiendę præceptum non obligat nisi taliter audire vt sit actus humanus, qualis esse potest etiam si aliud adsit finistrum propositum.932.a.b.
¶Miracula faciendi hodie nõ perinde in ecclesia atq; olim in apostolis.843.b.
¶Moderamen inculpatæ tutelæ quam diligentiam requirat.392.a.
¶Moyses viderit ne,vt Paulus in raptu,faciẽ Dei,sub iudice est.86.b.
Moyses potuit ægyptium, quẽ in fragranti delicto occupauit, per modum defensionis occidere:si autem id in vindictam fecit,à culpa non excusatur: nisi diuina reuelatione id fecisse dicatur.231.a.b.
¶Monachi perfectio,est propriè saluti studere.862.a.
Monachus potest ascendere ad Episcopatũ vbi propriæ saluti periculum non paratur.ibid.b.
Monachis nõ congruit sacerdotia annecti cum animarum cura.788.a.b.
Monachorum quadrifida opera.635.a.
Monachi, quibus est iniuncta animarum cura,ius habent decimas recipiendi: non autem illa ratione obligationem soluendi. 790.b.
Monachi non professi non tenentur ad officium diuinum contra Palud.925.a.
¶Monachatus summâ esse libertatẽ ostenditur.327.a.
Monachatum dissuadens,etiam iniquo animo,non tenetur ex iustitia ad restitutionem cuipiam.326.b.
¶Monasterium etiam si sit pingue, non est simoniacũ à sanctimoniali exigere pecuniam ad sustentationem:habet tamen speciem mali.811.a.
Monasterijs non congruit annecti sacerdotia cum animarum cura.788.a.b.
¶Monopoliorum iniquitas.523.b.
¶Mons pietatis quid sit.523.a.b. & quibus modis cõgeri potest, & eiusdem montis leges & capitula.
Mons pietatis vsurã sapit.ibid.b.&.526.a.
¶Moralium præceptorum ordo triplex. 124.b.
Moralia per se præcepta,neque in lege veteri poterant, neque modò possunt in nobis efficere iustitiam.128.a.Sed per gratię auxilium.ibid.b.

¶Mos

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Mos trifariàm accipitur.74.b.
Mos vt legis authoritate polleat lõgęuus esse debet.75.b.
¶Mulier quę sanguinis fluxum patiebatur, olim lege naturæ, tenebatur à viro abstinere.65.b.
Mulier non meretricia, sed maiori verecũdia sui copiã faciẽs, põt recipere pretiũ.350.a.
Mulier nupta, sicut & virgo potest pretiũ sui scipere.ibid.
Mulier maritata teneatúrne pretium sui corporis viro reddere, ostenditur. ibid.b.
Mulier extorquens superfluum per dolum, vel fraudem, tenetur illud restituere.351.a
¶Mundus propter hominẽ creatus: homo autem, vt mundi dominus.864.b.
Mundus fuit sub lege scripta tribus ætatibus.91.b.
¶Mutilare aliquem membrum publica potestas potest, quando expedierit reipublicæ.401.alias.399.b.
Mutilatio licita est propter corporalem salutem: homicidium verò nunq.400.b.
Mutilati & truncipœnã. vide, irregularitas.
¶Mutuum in solis rebus vsu consumptibilibus locum habet.693.a.
Mutuum recipere sub vsuris à nõ parato nõ licet.519.a.b.&.520.a.vide, vsurarius.
In mutuo, pretium rei mutuatæ non attendi tur, plùs minúsue tempore solutionis valeat, quod mutuatur, sed eadem mensura quæ datur reddenda est.503.a.b.
Mutuata pecunia, cuius tempore solutionis mutatus est valor, quomodo sit exoluenda.504.a.b.
In mutuo iustè pœna imponitur, si stato die non soluatur: imò & de lucro cessante post præfixum diem iustè à principio paciscitur.508.a.
Mutuatarius dñium suæ pecuniæ in fœneratorẽ nõ trãsfert.513.a.b.cętera vide, Vsura.

N.

Naturaliũ rerũ virtutes admirabiles.745.a.
Necessitas naturalis neq; laude digna est, neq; pręmio.622.b.
Necessitas voluntariæ obligationis meritũ auget.ibid.&.626.b.
Necessitas coactionis meritum & laudem ac vituperium tollit: At necessitas præcepti rationem virtutis non excludit, quanuis meritum supererogationis respuat.196.b
Necessitas grauis quæ sit.461.a.
Necessitas, alia ratio est, cui succurrere tenemur, quando illam quis patitur propter iniuriam, aut casualem cladem quã si propter inopiam.454.a.
Qui necessitatem euidentem & vrgẽtem patitur, potest clàm subripere, siue palàm, ea quibus indiget.416.b. Neque illud est furtum.418.a.
Necessitas extrema quæ dicatur.416.b.
Necessitas quæ constituit miserum in periculo honoris licèt non sit extrema, est tamen grauis: & obligat sub reatu mortalis culpæ habentem facultatem vt opem ferat.417.a.
Necessitas extrema non cẽsetur, si puella in periculo versetur amittendi pudoris, ob victus inopiam. ibid.
Necessitate extrema laboranti subuenire nõ est obligatio propriæ iustitiæ, sed misericordiæ. ibid.
In extrema necessitate cuique pari iure licet alienum rapere, vt indigenti succurrat.417.b.
¶Negotiatio duplex.529.b.
Negotiatio neque est intrinsecè bona, neque mala, licet eius finis per se consideratus turpitudinem quandam præ se ferat.530.a.
Negotiatio simpliciter est necessaria reipublicæ. ibidem.
Negotiationis causa licitum est merces carius uendere quàm emptæ sunt.530.b.
¶Negotiatoria ars tum ex multis circunstãtijs fit illicita, tum in multis versatur periculis.531.b.
¶Negotiatores fallaciter in nũdinis in principio cariùs vendunt quàm in fine.533.b.
Negotiatores inextinguibilem sitim habent lucrandi: similes enim sunt aleatoribus.531.a.
¶Negotium otio est contrarium: & pro quo negotium sumatur.529.b.
¶Numisma, seu nummus est norma, seu vas ac fideiussor reipublicæ.528.b.
Numisma, duobus modis consideratur.570.a.
Nummus idem est quod lex, norma, & regula.239.b.
Nummorũ sunt duo vsus, ibidem.
Nũmi valor non prorsus ex natura rei æstimandus mandus est: sitne aurum, vel argentum. sed statuto, aut signo reipublicæ, aut principis. ibidem.
Nũmus necessitatis tempore in materia vilissima sculpi potest. ibidem.
Nummorũ æstimatio non debet augeri sine magna necessitate.240.a.
Nummularia vnde primùm ortum duxerit.574.b.
¶Nuptias sacerdotibus licere omnium primus docuit Iouinianus.677.a.
¶Nobiles hodierni tẽporis quã pernicioſẽ abutantur in vindicandis iniurijs.378.b.

O.

Obedientiæ tria obstantia impedimenta.856.b.
¶Oblationes quando censentur in præcepto esse.769.b.
Oblationis verbũ qd comprehendat.768.b.
Oblationum dispensatio ad sacerdotes pertinet.772.a.
Oblatio de his quæ iniustè acquiruntur, aut possidentur illicita est.774.a.
Oblatio de re quacunq; iustè possessa, iustè fieri potest quantum ex natura rei. ibid.
Oblationes nonnũquàm potiùs debent expediri in pauperũ ægestatem quàm ecclesijs offerri.773.b.
Oblatio importat vltroneam exhibitionem.768.b.
Oblationes cadunt sub præcepto ex præcedenti conuentione, aut deputatione, aut propter ecclesiæ necessitatẽ, aut propter consuetudinem.769.a.
¶Obligatio iuramenti vnius personæ non tranſit in aliam.728.b.
Obligatio non videtur iuramentum respicere assertorium.704.a.
Obligatio est naturalis iuramenti effectus ita. si illi innatus, vt igni natiuum est calefacere.715.a.
Obligationem à iuramento remouere non est in hominis potestatẽ. ibidem.
¶Occidere qui prohibeantur illo præcepto non occides.376.b.&.377.a.
Occidere malefactores licet.375.a.
Occidere hoiem nõ est itrinsece malũ.378.a
Occidere tyrannũ quando licet.379.a.
Occidere malefactores non cuiuis committendum est à principe.386.a.
Occidere vxorem vir, quando sine peccato potest. ibidem.b.
Occidere malefactores, clericis quare sit prohibitum & à quo iure.381.a.b.
Occidere seipsum scelus est.388.a.
Occidere se, bifariàm contingit.388.a.
Occidere innocẽtem, quem constat esse nocentem, semper est flagitium.389.a.
Occidere aggressorem, quando est medium necessarium ad seruandum propriam vitam, iustum est.391.a.
Occidere ex intentione, id est, præueniendo. nulli licet, præterquàm reipublicæ & principi. ibid.b.
Occidere aggressorẽ, eligendo tanquàm medium eius mortẽ, honestũ est. ibi.a.b.
Occidere aggressorẽ tenetur inuasus quando rei publicę valde necessarius est.393.b.
Occidere aggressorem non potest inuasus, quando aggressor est reipublicæ necessarius, inuasus verò infimus. ibid.
Occidere aggressorem, atque illi parcere, potest inuasus in reliquis casibus. ibi.
Occidere eum, qui fraude & arte perdere metentat nõ licet: quia esset aggressio ex parte occidentis.391.b.
Occidere latronẽ, ob defensam bonorũ temporaliũ, licet.394.a. explicat ibi August.
Occidere aggressorẽ ob honoris defensam licet hominibus alicuius authoritatis: monachis verò & clericis non licet.394.b.
Occidere hominem fortè, quando sit peccatum, vide, homicidium casuale.
Occidere animalia bruta licitum, secundùm fidem.333.a.&.373.a.
Occisores tyrannorum laudantur.379.a.b.
¶Occultatio aliqñ nõ minuit pẽm.407.a.
¶Officijs publicis præficiendus moribus debet ornari probis.257.b.&.258.a.
Officia publica si nudè & speculatiuè considerentur, vendi possunt licitè.259.b.
Officia diuina qualiter decantabantur in primitiua ecclesia.937.a.
Officia publica non habent potestatem vendendi magnates & domini, qui sub ditione sunt regia.260.b.
Officia publica si practicè considerentur nõ licet vendere.261.a.
Officia scribarum ab ecclesiasticis prælatis vendi iniustum est ac fœdissimum.262.a.
¶Omnia facta esse propter hominẽ cognouit etiam Aristoteles.332.a.
Optare licet alteri qd facere nõ licet.487.a.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Optare possumus mortem alicui, vt nostræ reipublicæ mala caueantur.licet nobis cõstet vitã perditionis illũ ingressum iri.ibid.
Optare quomodo liceat Turcæ & alijs hostibus etiam Christianis mala.ibid.
¶Operam dans rei illicitæ quando debeat censeri irregularis.397.b.
¶Organorum vsus neutiquam est repudiandus in ecclesia.920.b.
¶Orationes Christus creditur cõstitutas habuisse quibus vtebatur.912.b.
Orationes aliquæ erant constitutæ, ad orandum Deum,tempore Apostolorum præter,Pater noster, quam solam orationem admittunt hæretici.913.a.
Orationis prima virtus quæ sit.910.a.
Oratione cessante,ac de medio sublata,bona vita existere non potest.ibidem.
Oratio duplex.ibid.
An pro locatis operis ad orandum liceat pacisci dubium est.808.b.
Oratio,pater noster,fuit nobis à Christo instituta,nõ ita præcise,vt alias adhibere nefas esset,sed vt exemplar ad quod ecclesia si volet alias orationes astrueret.913.a.
Orãdi modus publicus certas personas per quas persolueretur exigebat,vt sunt clerici.ibid.b.
¶Ordo ante vsum rationis susceptus characterem imprimit,atque adeo vere suscipitur.633.a.
Ordine sacro initiatus,consensu extorto per metum cadentem in virum constantem, teneturvoto castitatis.ibid.a.
Ordine sacro initiatus,si vsum habeat rationis, cogendus est votum seruare, secùs vero si nullum habeat prorsus.ibid.
Ordines minores non sunt de iure diuino. 797.a.
Ordinis nomen bifariàm est in vsu.839.b.
Ordo apostolorum in tribus cõsistit.843.b.
Ordo quadruplex est in republica.164.b.

P.

Actum nullũ dici potest cõtractus stricto nomine.527.b.
Pactum etiam tacitum vsuram exteriorem facere potest.493.b &.494.a.
¶Pharisæorum duplex error circa iudicialia.181.a.
¶Papa quod habeat plenariam dispensandi pte state quomodo intelligendum sit. 256.b.
Papa non intendit obligare sua lege,nisi à tẽpore promulgationis causa aliter expresserit.15.a.
Papa alterius iudicio se subdere potest iudicandum etiam in foro exteriori, ad exemplum Christi.422.a.
Papa quamcunq; facultatem in seipsum in foro exteriori exercere potest,valet alteri committere.ibid.b.
Papa excommunicare seipsum non potest, neq; suspendere,neq; seipsum propriè punire.ibid.b.
Papa non potest sibi superiorem,aut æqualem constituere.ibid.
Papa non potest causam depositionis suæ alicui cõmittere, etiam cùm est suspectus de hæresi.ibid.
Papa solus dispensare potest in pœnis simoniaci.834.a.
Papam eligi non posse,nisi è cardinaliũ gremio falsum est.252.a.
Papa dispensans in pluralitate beneficiorũ sine causa, grauiter peccat, & possidens à culpa non liberatur.256.b.
Papa qui Petro substitutus est, vniuersalem retinet iurisdictionem.843.b.
Papa ingruente necessitate decimã decimarum à clero exigere valet.791.a.
Papa beneficia alicui vendens censetur cum eo dispensare in pœnis simoniæ.799.a.
Papa simoniam potest cõtrahere.898.b.
¶Parœcialis sacerdos potest de licentia episcopi curæ pastorali cedere.862.a.
Parœcialibus sacerdotibus non residẽtibus in suis parœcijs,tertia pars fructuum adimenda est.770.a.
Parœcij cotidie celebrare tenentur pro sua parœcia,si competentes habent redditus in eadem ecclesia.ibidem.
Parœcij possunt particulares pitantias vltrò oblatas à parœcianis accipere.ibidem.b.
Parœcij possunt ex pitantijs sibi collatis aliquã portiunculam sibi vsurpare ,in minutasq; mercenario porrigere.ibid.
¶Paruulus & adultus in quo differunt quãtum ad iustitiæ infusionem.127.a.
¶Pascere gregem quid sit,iuxta Dei sententiam.867.b.
Pasce oues meas,quod Petro dictũ est, quomodo intelligitur.866.a.b.
Pascentes greges in pascuis alienis, quando teneantur ad restitutionem.342.a.
¶Pastores quare receperint ab angelo primum Natiuitatis nuntium.837.a.
Pastores ecclesiæ,lux mundi.868.b.
Pastores parœciales etiam residere tenẽtur. 872.b.
Pastoribus animarum meditatio perquàm salubris depingitur.874.a.b.
Pastoris nomen multò rectiùs cæteris, functionem episcopi exprimit.837.a.
Pastoris officium describitur.879.a.b.& explicatur.886.b.
Pastoris omnium maximè propriũ munus, est prædicare.ibid.
Pastoris munus pulchrè,quinq; nominibus designat Ezechiel, iuxta quinq; incõmoda, quibus Christianus grex periclitari solet.867.b.
Pastoris boni natura multis nominibus designatur.ibid.&.870.a.b.
Pastori ecclesiastico licitum est,pro commodo vniuersalis ecclesiæ, gregem alteri committere.880.a.b.
Pastor bonus dat animam suam, quo pacto sit intelligendum.868.b.
¶Paterfamilias obligare potest liberos:quin & vxorem ad mortale, reliquam verò familiam non item.54.a.
Paterfamilias nequit veras facere leges.13.b
Pater verberare potest filios.402.a.b.licèt eos nimium deterrere non debet.ibidem. 403.a.
Pater fieri potest,vt filiæ & filius matri licitè connubio iungantur.117.b.
Pater iure naturæ quid possit cum filijs nothis.301.b.
Patri vulnerare filios non licet.ibid.Eosdem tamen etiã clericos verberare potest.ibi.b
Pater vel prælatus,qui in verberatione vsq; ad sanguinis effusionem procedit,si id bono animo faciat irregularis non est.ibid.
¶Pauperes non acquirunt dominium bonorum quæ carent domino, quoadusq; sint tradita illis.353.b.
Pauperum sustentationi iure naturæ debentur res,quæ reipublicæ redundant.416.a.
Pauperibus grauiter egentibus superflua nõ debentur de iustitia,sed ex misericordia. ibidem.
Paupertas nõ est absolutè necessaria ad perfectionis statum, sed est necessaria ad peculiarem statum religiosorum.888.b.
Pauperes personat;id est, qui simulata paupertate eleemosynas extorquent,ad restitutionem non tenentur.823.a.
¶Peccato alteri⁹ vti, quomodo liceat.520.a
Peccare propriè sumptum in solum Deum contingit.221.a.
Peccatum non proinde grauius est, q̃ plus nocet,nisi cætera sint paria.324.b.
Peccata illa censentur in detrimentum reipublicæ,quibus cõmune bonum impugnatur.432.a.
Peccatum veniale,intentio finis ad mortale vsque pertrahere potest:non tamen mortale vsq; ad veniale extenuare.469.b
Peccata quæ intra verba continentur leuiora cæteris paribus reputantur,quàm quæ in facto consistunt.468.b.
Peccatum,voluntarium debet esse.396.a.
Peccata quæ non prohibentur in decalogo expresse, maiora sunt aliquando quàm quæ prohibentur.410.a.
¶Peculatus acceptio rei cõis est.406.b.
¶Pecudes nullum ius neque dominium habent ad pabulum,sed tantùm appetitum & potestatem.275.b.&.276.a.
¶Pecunia bifariàm existimari potest.508.b &.569.b.
Pecuniæ quomodo obediunt omnia.528.b
Pecunia quatuor de causis plus põt in vno loco,vel tpe valere,q̃ in alio.575.b.576.a.
Pecuniæ restitutio obligat aliquando etiam cum famæ detrimento.333.b.
¶Pelagianorũ hæresis horas ecclesiasticas resutantium.909.b.
¶Pœnæ vitio simoniæ decretæ quot sint. 833.a.vide,simonia.
¶Pẽsiones solus Papa cõstituere põt.817.a.
Fructus omnes pro pẽsione statuere, iniquissimum est.ibid.b.
Pensiones functionibus spiritualibus adiudicatæ neutiquàm redimi pretio possunt: secùs verò illæ,quæ sub seculari titulo cõceduntur.817.b.
Pensiones multæ, quæ non sunt in vsu iniquæ videntur.ibid.b.&.818.a.
Pensiones non habent annexos titulos ecclesiasticos.292.a.
Pensionarius tantùm non tenetur ab horas. 922.b.
Pensiones omnium beneficiorum periculosissimæ sunt.ibid.b.252.b.
Pensiones nisi ob aliquem ecclesiæ famulatum concedendæ non sunt.936.a.
¶Perdenti in ludo,datur facultas repetendi intra octo dierum spatiũ.206.a.
¶Periuriorum series & gradus.136.a.
Periurio semper inest falsitas.725.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Periurium omne ex sui ratione est peccatū mortale.729.a.
Periuriorum species scelestissima est blasphemia,& inter blasphemias illa quæ est idololatria.730.a.
Periurij tria exempla ex Augustino. 727. a.
Periurium omne esse peccatum asserit Augusti.ibidem.
Periurium nihil aliud est quàm mendacium iuramento firmatum.725.a.
Periurium dupliciter dicitur,simpliciter, & secundum quid.735.b.
Periuria multa sunt,quæ non sunt grauioris culpæ quàm venialis.734.b.
Propter periurium iure incurritur infamia. 738.a.
¶Permissio euangelica,vt vir possit adulteram dimittere, potius est conuentionalis quædam licentia,quàm pœna.65.b.
¶Permutata commodatio quid sit.527.a.
Permutationum forma triplex.566.a.
¶Perpetuum dupliciter sumitur.194.a.
¶Personæ illustri fat est,si quam obtenebrauit alterius famam,pecunia,vel alia ratione compenset.333.b.
Personæ in dignitate constitutæ non facilè notandæ sunt criminibus.312.a.
¶Petro singulariter dictum est,pasce oues meas,cuius ratio assignatur.849.a.
Petrum non anteà Christus pastorē sui gregis instituit,q̄ tertiò interrogaret. 854.a.
Petrus verè fuit reprehēsibilis,& peccauit in obseruatione legalū. 160.b.non autē peccauit:quia legalia non essent licita. ibid.a.
¶Pignus infrugiferum colens, an fructus liberè percipere possit.507.a.
Pignoris fructus computandi sunt in sortē. In pignore verò genero pro dote tradito, & in feudo contraria est ratio.505.b.& in vidua.506.a.
¶Plato contendebat omnia esse communia etiam liberos & vxores.286.b.
Plato,Aristoteles,fuerintne ingressi salutis viam,vnde perpendendum est.89.b.
Platonem in Dei gratiam fuisse receptū verisimile est.ibid.
¶Pollutio per mollitiem fornicatione,& furto grauior est.409.b.
¶Polliceri in genere quicquid alter petierit, peccatum est genere suo mortale. 728.a.
¶Pœnitentia non esset virtus nisi propter necessitatem remittendi peccata.701.a.
¶Pontifex facere potest,vt collatio simoniaca teneat.834.b.
Pontifex summus non habet authoritatem in leges principum,nisi quatenùs pugnauerint contra spirituale bonum.312.a.vide Papa.
¶Populus iure naturæ tenetur ministros ecclesiæ alere,& templum struere.769.a.
¶Possessio rerum in communi præterquàm vxorum concors erat statui innocentiæ. 286.b.
Possessor malæ fidei nunquàm præscribit. 314.a.
Possessor bonæ fidei elapso legitimo tempore optimè præscribit.ibid.b.
Possessio bonæ fidei quatuor debet habere. ibidem.
¶Potestates omninò distinctæ sunt secularis & spiritualis.292.a.
Potestas secularis subest spirituali à qua coerceri potest ne diuinas & ecclesiasticas dilaceret leges.ibidem.
Potestas ecclesiastica & ciuilis, in quo differant.52.b.
Potestas parentum in filios qualis sit.402.b.
Potestas imperatoria cæterorumque principum diuina constant sanctione.292.b.
Potestatem spiritualem perpetuò ecclesiæ duraturam Christus contulit suo vicario. 292.a.
Potestas spiritualis immediatè à Christo domino est instituta.ibid.
Potestas ciuilis constat naturali iure. ibid.b.
Potestas omnis, etiam quæ penes infideles est,à Domino Deo est.293.a.
Potestas ciuilis non sic pendet à spirituali, vt ab illa instituatur suamque accipiat facultatem.ibid.b.
¶Præbendæ quæ sint spirituales, quæ verò non.787.b.Et an sit contra ius diuinū eas commutare.797.b.&.799.a.
Præbendæ,quas præstameras vocant, spirituales sunt,& obligant ad persoluendum officium diuinum.813.b.
¶Præceptum nō est,reddere Deo quicquid pro eo facere possumus.183.a.b.
Præceptum nullum impleri potest per actū nullam libertatem habentem. 119.a.
Præceptum dilectionis,quando liget.223.a.
Præceptum generale diuinæ dilectionis specialia cuncta continet.93.a.
Præcepta omnia ad decalogum reducuntur. 103.b.
Præcepta primæ & secūdę tabulę quot sint, opinio est triplex.104.b.
Præceptis omnibus,quare non sint sua singulis

singulis proposita præmia.111.b.
Præceptum tertium inter cætera singulariter cōmendandum est.ibidem.b.
Præceptum primum decalogi licèt negatiui formam præ se ferat,affirmationē tamē complectitur.106.a.
Præcepta decalogi omnia sunt indispensabilia,quæ verō extrauagantur nihil obstat quominùs dispensari valeant. 113.a. vide, Decalogi.
Præceptū nō est lex,sed explicatio legis 12.a
Præcepta cūcta decalogi explicationes sunt naturalis iuris.134.b.
Præceptū tertiū nō ad internam dilectionē sed ad exteriorē cultū extenditur.138.a.
Duoq; habet mēbra,alterum affirmatiuum, alterum negatiuum.139.b. violatur autē per quodcunq; peccatum quantum ad finem,non tamē quantum ad substantiam præcepti.ibid.Estq; partim ceremoniale, ac partim morale.140.a
Præcepta Dei nimis suauia.ibid.
Præceptū tertium in sensu literali creationis beneficiū:in sensu autē allegorico requiē Christi in sepulchro significabat. Sed in sensu tropologico significabat cessationē à peccatorū operibus:in anagogico sempiternam requiem præsignabat.140.a. b.
Præceptū Dei impleri potest quantū ad substantiam operis absq; relatione in ipsum Deum,vt in finem spiritualē.121.b.
Præcepta moralia à naturalibus tripliciter descendunt.100.a.
Præcepta oīa dēpto etiā illo magno charitatis,absq; gratia implere nō possum⁹ 124.a
Præcepta decalogi omnia ad iustitiam pertinebant.130.a.
Præcepta decalogi non sunt simpliciter prima principia, sed cum restrictione,id est, intrinseca lege.130.a.b
Præceptum primum decalogi congruenti forma traditum est.131.a.
Præceptum secundum decalogi optimo est & modo,& loco positum.134.a.
Præceptum,Non furaberis,est merè negatiuum.323.a.
Præceptum restitutionis est merè affirmatiuum implicans negationem.ibid.
Præceptū quartū decalogi de honorādis parētibus cōgruentissime traditur.144.a.
Præcepta reliqua decalogi, debita ratione ,phibitionis tenore posita sunt. 145.a.
Præcepta ceremonialia,& iudicialia in quo differunt.94.b.&.95.b.
Præcepta ceremonialia ad Dei cultum pertinebant.146.b.vide, Ceremonię.
Præcepta iudicialia, in quatuor mēbra optimè distribuuntur.ibid.
Prę̄ceptum Domini,nō occides,explicatur elegantissimè.376.b.&.377.a.
Præcepta primæ tabulæ decalogi:non dicūtur simpliciter ius diuinū positiuū. 188. b &.189.a.cætera vide, decalogus,& lex.
Præcipere est actus intellectus.8.a.
¶Pretium rei non secundùm ipsius naturā æstimandum est, sed quatenus in vsus venit humanos.532.a.
Pretium rei, vt iustum sit ex multis perenditur.ibidem.
Pretiū iustū duplex,naturale & legitimum. ibidem.b.
Pretium naturale triplex,rigidū,pium, moderatum.ibid.b.
Pretium omnium rerum si fieri posset à lege deberet taxari.533.a.
Pretiū nō dicitur iustum cuiusuis arbitratu, sed secūm prudētum existimationē.ibidē.
Pretiū multoties fit iniquū,si vendēs ad expensas rei venditæ cōsiderationem in vēditione habeat.ibid.
Pretiū gēmarū,& aliarū rerū,quæ reipublicæ necessariæ nō sunt tantū erit quātū emptor sciēs & prudēs voluerit dare.534.a.
Pretia rerum emptorū copia auget, raritas verò minuit.533.b.&.536.b
Pretium læsionis non debet æstimari ad libitum læsi.329.a.
¶Prædari militibus in bello iusto,licitū est, 418.b.in bello tamen iusto,rapina.ibidē.
¶Prędicatio vēdi nō potest.793.b.&.808.a
Prædicare parœcialibus sacerdotibus cōuenit ex officio, quibus tamen si theologiæ ignari sunt id munus cōmittere pestilentissimum est.844.a.
¶Præscriptionis definitio ponitur.313.a.
Præscriptio,nisi quadragenalis in rebus ecclesiæ non habet locumneq; cōtra ecclesiam Romanam,nisi centenaria.ibid.b.
Prę̄scribere potest quis illam rem,quam à latrone emit.24.b.
¶Prælatus negligens famam propriam, delinquit mortaliter.336.a.
Prælati famam dilacerans, cui teneatur ad restitutionem.ibidem.
Prælatus ,p libito & sine causa dispensans,infidelitatis,aut imprudentiæ peccato delinquit.77.a
Prælatis non licet pro functionibus suis ali

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid accipere.809.a.
Prælatus trifariàm potest res eccleſiæ occupare.357.a.
Ob prælatorũ abſentiam à ſuis eccleſijs hæreſes ſubortæ ſunt. 868.a.
¶Præmium & pœna duo maxima humanę vitæ præſidia.21.a.
¶Præuaricatio non tantùm in accuſatorẽ, verùm in aduocatũ & in alios miniſtros & in iudicem ſolet vſu cadere.435.b.
¶Primatum eccleſiæ cupiens quanto ſe periculo ſubijciat.853.b.
¶Primitiæ quatuor modis differunt à reliquis oblationibus.775.b.
Primitiæ quo iure debeantur Deo, ſuiſque miniſtris.776.a.
Primitiæ in quota parte,ac de quibus rebus reddendæ ſunt.776.a.b.
¶Primogenituræ cur fuerint illo vinculo colligatę ne poſsint diſpẽdi.300.b. & quare maſculina ſerie tranſfundantur. 165.b. & inſtitutionis earũ cauſa redditur.300.b
¶Princeps non poteſt alteri præcipere,vt ipſummet perimat.216.b.
Princeps poteſt ſuper ſe iudicem cõſtituere, qui ſe iure primat.ibid.
Principatus eccleſiæ & ciuilis,quo pacto diſcriminantur.295.a.b.
Princeps põteſtatẽ habet ferendarum legũ, quibus coërceat rempublicam.393.a.
Princeps dũtaxat in eos rectè imperat,quos commode adminiſtrare poteſt.295.a.
Princeps nõ cogi ſuis legibus, iniqua potiùs conditio eſt,quàm gratia.68.b.
Principẽ omniveritate decet eſſe ornatũ.19.
Princeps ſuis legibus,non ſolùm ciuium ꝓbitati decet proſpicere: ſed ad reliqua officia debet animum intendere.ibid.
Principum pędagogi cùm patronos ſuos vẽtur inceſſere,virtutum leges & iuſtitias legendas porrigant, quæ inuidiam non generant & mores inſtituant.30.a.
¶Principiorum naturalium ad intellectum practicum pertinentium numerus & ordo.31.
¶Probatio ſemiplena quid ſit.444.a.
¶Profeſſum extrahens à religione non tenetur aliũ ſubrogare,nec ipſe intrare. 327.a.
¶Promiſsio ex genere ſuo obligat ſub reatu mortali.613.a.b.
Promiſsionem mentalẽ homini factam obligatoriã eſſe, ꝓblema videt. 613.b. 614.a.
Promiſsio facta ſanctis, quonam pacto votionem habeat.625.a.b.
Promiſsio verbalis quantùs habeat redemptionis formam, tamen per coactionem caſſatur.711.b.
¶Propoſitum ſine promiſsione non obligat.600.b.
Propoſitum quale requiratur in votis emittendis.599.b.&.600.a.
Propoſitum non ſatis eſt ad votum. 600.b.
Propoſitũ & ꝓmiſsio in quo differãt.601.a.
¶Propoſitiõis p ſe notæ duplex genꝰ. 30.b.
¶Præſtimonialia abſq; intentione clericali poſsidere,culpa non caret.936.a.
¶Prouiſor tenetur eccleſiæ dignum prouidere ex iuſtitia commutatiua.337.b.vide, Electio.
¶Prudentia inter morales virtutes prima, tum obtinet.207.b.
Prudentiæ triplex actus.598.a.
¶Puellam vitians,teneaturne in totam dotem.350.b.
Puellæ quid debeant pati antequàm in ſtuprum adigantur.351.a.
¶Pupillus ante ætatem legitimam dominiũ habet rerum ſuarum.271.b.
Pupilli & minores quã poſsint ludere quantitatem.306.a.
¶Punitio in bonum publicum ordinatur. 378.a.
Puniri debet homo nequam, etiam ſi indicijs manifeſtis appareat eum perditum iri in infernum.ibid.
Pyladis & Oreſtis memorabile facinꝰ.388.a.

R.

Apina nullatenùs eſt licita, neque priuato, neque publicæ poteſtati.417.b.
Rapinæ charactere violentia non eſt denotanda.quando ab eo infertur qui indiget.418.a.
Rapina grauius peccatum eſt furto. 420.b.
¶Ratio nõ eſt prima regula, ſed ipſamet lex naturæ.35.b.
Ratio practica & ſpeculatiua diſsimiliter diſcurrunt.34.b.
¶Recuperare rem ſuam priuata authoritate,vt quis poſsit,quæ conditiones requirantur.411.a.
¶Rectores & Senatores non habent ius vẽdendi locum ſuum quem pecunia emerant.262.a.
Rectores vrbium nequeunt ſuffragia ſua vẽdere,

dere,in electione ſcribarum.ibidem.
Rectores, ſeu ſenatores iſti, non poſsunt ſtipendia iuraéj; ſcribarum per modum pensionis diſpertiri,aut cogere ſcribam, vt aliquid certum alteri ſoluat.ibidem.
¶Regimen rerum naturalium, & gubernatio ſpiritualium diſcriminantur.860.a.
¶Regnum quod quidã hęreditario iure tribuunt Chriſto, iam ante ipſum natum ceſsârat.291.b.
Regnum Chriſti eſt prædicare & docere fidem &c.ibidem.
¶Religio ſuperſtitioſa Gentilium non culpanda.95.a.b.
Religionem eſſe optimam iuſtitiæ partem, quomodò intelligatur.130.b.
In religionis ingreſſu,quomodò liceat pecuniam accipere.810.b.
Religioni nullam facit iniuriam, qui bona intentione impedimento eſt volenti eſſe monachum.326.a.b
Religionem expolians perſona frugi,forſan tenetur de damno dato.327.b.
Religio an ſit vera religio, vnde perpẽdi debeat.690.b.
Religioni, res vxoria ex diametro opponitur.671.b.
Religio,ſi vera eſt religio iure diuino habet annexam caſtitatem.672.a.
Religioſorum ſtatus obedientiam in primis requirit.674.b.
Religiões militares præter ordinẽ beati Ioãnis,noie tenus ſunt religiones.673.b.
Religionũ militariũ equitibus, expediẽs eſt diſpenſatio,vt copulẽt ſibi vxores.674.a.
¶Religioſus repulſus à religione non tenetur vltra ad ſtatuta religionis.618.a.
Religioſi non tenentur manuum labore victum quærere, ſed iuſtiſsimè mendicare poſsunt.667.b.&.668.a.
¶Religioſus Epiſcopus ad quas religiõis obſeruantias teneatur.939.b.&.940.a.
Religioſus Epiſcopus eſſentialia vota nõ relinquit,ſed mutat.941.a.b. quo fit vt Papa in voto continentiæ cum ipſo diſpenſare nos valeat.ibidem.
Religioſus Epſ ſoli Papę manet ſubditus.ib.
Religioſus epſ ex æquo tenetur ad debita, à quibus nõ abſoluitur aſſumptus ex ordine Prædicatorũ,aut Minorum.942.a.
Religioſus Epiſcopus, cui bona quæ acquirit reddere teneatur; & an teſtamentum condere poſsit.ibidem.b.
¶Repaſsio ex primçua ſignificatione eſt cõtra voluntatem paſsio.238.b.
Repaſsio ex abuſu ſignificat ſpõtaneas mutationes.ibidẽ.
¶Reſidentia Epiſcoporum apud antiquos monitanon diſputata: apud neotericos autẽ eò vſq; reuocata eſt in quæſtionem, vt ſit iam ſuaſu difficilis.863.
Reſidentiam prælatorum iure diuino,naturali, & humano eſſe ſancitam, innumeris teſtimonijs cõprobatur.863.864.& infrà vſq; ad.900.b.ob cuius defectũ innumeræ ſunt hæreſes in eccleſia ſubortæ.868.a
Reſidere in eccleſia propria, ſęgniter tamen & oſcitanter,quandoq; peiùs quàm non reſidere.872.b.
¶Res ſpirituales quadruplices.800.a.
Res an ſit,vel an licita ſit quęrere idem eſt in moralibus.689.a.
¶Reipublicæ quadruplex regimen.45.b.
Reſpublica Eccleſiaſtica & ciuilis in quo differunt.864.b.
Reſpublica tota nõ poteſt expoliare principem iure regni, niſi ob tyrannidis corruptionem.293.a.b.
Reſpublica erudita diuinitùs creauit principes.ibid.a.
Reſpublica nõ eò melior quò maior.295.a.
Reſpublica quonã pacto ciues in rectis vſibus contineat.299.b.
Reſpublica, vel princeps dupliciter poteſt dominiorũ tranſlationẽ impedire.308.b.
Reſpublica quibus titulis poſsit ab inuitis ciuibus bona auferre.313.a.
¶Reſurrectio,patribus legis veteris reuelata fuit.97.b.
¶Reſtitutio eſt actus iuſtitię commutatiuę. 318.b.
Reſtitutio nõ eſt vbi ratio debiti abeſt.ibid.
Reſtitutio & ſatisfactio ſeptẽ differentijs diſcriminãtur.319.a.b.
Reſtitutio đ qbꝰ debeat fieri. 319.b.&. 324.
Reſtitutio quibus fiat. ibidem. (a.b.
Reſtitutio quæ dicatur propriè.321.a.b.
Reſtitutio,vt obliget requirit tres conditiones.331.b.
Reſtitutionis ratio,ibi ſolũ eſt,vbi res iniuſtè,vel aufertur,vel retinetur.321.b.
Reſtitutio quo pacto ſit facienda ab eo qui rem alienam ſecretò vſurpauit.370.b.
Reſtitutionis vinculum obligat ſub mortali culpa.321.b.
Reſtitutio in his quæ ſecundùm ſpeciem reparari nequeunt debet fieri ad arbitrium prudentis.328.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Restitutio quantum ad actum animæ interiorem quãdo obliget.324.a.b.&.327.b.
Ad restitutionem an teneatur qui trahit alium ad ludum.306.b.
Restituere an teneatur, qui abducit monachum à religione.327.b
Restitutionis obligatio transeátne ad hæredes.330.a.
Restitutio secundũ morẽ legum nõ obligat cum detrimento vitæ:potest tamen euenire qñ obliget etiã cum tali periculo.333.b.&.334.a
Restitutionẽ famæ remittere ex genere suo nõ est mortale,imo aliqn laudabile.334.b
Restitutionẽ eidẽ fieri à quo res sublata est nempe domino necessum est.347.a.b.
Restitutionis cuiuscũq; obligatio oritur,aut ratione rei acceptæ.338.a.b.
In restitutione tria obseruanda.347.b.
Restitutioni obnoxius ratione rei acceptæ tenetur illam & omne id quo per ipsam ditior factus est restituere.ibidem.
Restitutio quamprimum adfuerit facultas obligat.367.b.
Restituere nollens,cùm possit,an peccet nouo peccato.368.b.
Restitutionẽ an liceat differre,& qñ.369.a.
Restituere quomõ teneatur qui impeditaliũ à beneficij cõsecutione.336.a.b.&.338.b
Restitutionẽ procrastinantes in quãto versentur periculo.370.a
Restitutio qñ arbitrãda est impossibilis.371.a
Retrahens,seu extrahens,quempiam vi,minis,vel fraude,à religione ad quam restitutionem teneatur.327.a.
Restitutio cui sit facienda, quando creditor ignotus sit omnino.353.a
Ad restitutionem quãdo teneantur,qui bonis cesserunt.371.b.
Restitutio cui facienda quando nec dominus,nec hæres comparent.353.a.b.
Restitutio quomodo facieda sit qñ plures simul ad idem dãnum concurrunt.366.b.
Restitutio vsuræ,creditori non pauperibus, est facienda.503.a.b.vide.multa vsura,& vsurarum restitutio.
Restitutio simoniæ. Vide simonia,& simoniæ restitutio.
Restitutionis obnoxius est perceptorũ fructuum,qui parœcialẽ habens ecclesiã nõ intẽdit ad sacerdotiũ promoueri:quod intelligitur etiã sine iudicis condẽnatione: qa lex illa nõ est pœnalis.935.a.b.de alijs beneficijs q̃ extra animarũ curã sunt, qd sit dicendum.ibidem.&.936.a.b.
Ad restitutionẽ nõ tenẽtur,qui ecclesijs suis iuxta earũ statutũ tenorẽ inseruiunt, nisi manifesta sit peruersitas,quanuis videantur nõ pro dignitate inseruire.938.b.
Restitutioi nõ sunt astricti clerici solum ob vitæ corruptionem.ibidem.
¶Reus interrogari iustè nõ põt absq; vno p̃uio, illoq; iurato, idoneo teste.454.b.
Reus respõdere iudici nõ tenetur quousque illi cõstet more & lege se interrogari.444.a
Reus legitimè de crimine interrogatus,sub reatu mortalis culpæ tenetur crimẽ suum patefacere,etiã si ob hoc sit in mortem rapiendus.437.b.
Reus non legitimè interrogatus nõ tenetur crimen suum fateri.438.a.
Reo siue iure siue iniuria interrogetur, nunquàm licet mentiri.ibidem.
Reus in tribus casibus tenetur respõdere veritatem iudici interrogãti de proprio crimine.ibidem.b.
Reus ac simul actor nemo tenẽ esse.329.b.
¶Rex propter regnum instituitur,nõ è conuerso.864.b.
Rex est anima regni.295.a.
Rege simpliciter superior in temporalibus nemo censetur.ibidem.b.

S

Abbati nomine,reliquæ oẽs festiuitates intelliguntur.108.a.
¶Sacerdotes plebani suarũ sunt parœcialiũ ecclesiarũ pastores,non tamẽ perfecti.846.b. Neq; vllã habent vim coactiuã quantũ ad forum iudiciale.844.a.b.
Sacerdos potest locare operas antecedentes sacramentũ,nõ tamẽ sequentes.801.b.
Sacerdoti licet pacisci de mercede pro obligatione celebrandi.802.a.
Sacerdotibus religiosis & antistitibus,citra mortale, vix vti licet ludis vetitis.304.b. vide, ludus.
Sacerdotes habeantne verũ dãnium fructuũ ecclesiasticorũ.893.b. &.894.a. De quo variæ sunt opiniones.892.a.b.
Sacerdotes arctius perstringũtur præcepto eleemosynarum quàm sæculares.900.b.
Sacerdotibus iure permittitur propria bona suis hæredibus relinquere ibidem.
Sacerdotes teneanturne singulari iure præ sæcularibus ad eleemosynarum subsidiũ. 902.b.&.903.b.
Sacerdotum negligentia disperguntur greges.868.a.
Sacerdos an possit plures pro vna missa pitancias recipere.770.b.
Sacerdotes trifariã possunt his,quæ ad diuinum cultum offeruntur vti.772.a.
Sacerdotes antiquæ legis,quomodo à nostris differebant.680.b.Et eorum sacerdotium à nostro.867.
Sacerdotes nouæ legis sublimioris dignitatis sunt, quàm legis antiquæ.781.a.
Sacerdotũ numerus magnus requiritur in noua lege.ibid.b.
Sacerdotes nõ decere magna in paupertate vitam degere.ibidẽ.
Sacerdotibus præter decimas alias possessiones habere licet. Quas leuitæ non habebant.787.b.
Sacerdotes negligẽtes in erogandis eleemosynis,non tenentur ad restitutionẽ de iustitia,sed de misericordia.ibid.
Sacerdotalis ordo à religione in quo differat.672.b.
Sacerdotum votum medium est inter præceptum merum, & votũ solenne.673.a.
Sacerdotum continentiam improbat & dãnat Lutherus.677.b.
Sacerdotum continẽtia vsq; adeò est necessaria,vt absq; illa nequeant legitimã Christi effigiem retinere.ibidem.
Sacerdotum continẽtia multis præsignata fuit in veteri testamẽto.ibid.b.
Sacerdotes ex cõiugatis cõstitui permissum fuit,circa Apostolorũ tempora.682.b.
Sacerdotibus postq̃ addicti essent sacro ministerio, nunquàm licuit vxorio negotio se implicare.ibidẽ.
Sacerdotum votum dispensabile est à Romana ecclesia.683.b.
Sacerdotes non contrahere coniugia,neque coniugatos assumi in sacerdotes,Ecclesiæ præcepto constat.686.a.
Sacerdotes Græci nõ modò repudiárũt Roman.institutum,sed amplexati sunt illud, quod ex nullo Apostolorũ,aut concilio rum permissũ elicuerunt.ibidem.b.
¶Sacramenta veteris legis à solis carnis sordibus,& quas dicunt irregularitates, corpus mundabant.151.b.
Sacramẽtorum gratiam spiritualẽ pecunia vendere, simonia est.800.a.
Sacramẽtum altaris adorandum & vnicũ sacrificium Christicolis.758.a.
¶Sacrificium quid sit,declaratur.751.b.
Sacrificiorũ oblatio nõ solũ diuini iuris & humani est,verũ etiam naturalis.752.a.
Sacrificiũ quomodò distinguatur ab oblatione.751.b.
Sacrificij oblatio ex iure naturæ est.752.a.
Sacrificij duplex genus.756.a.
Sacrificiũ & sacerdotium,vt lex,& gubernator,semp in omni republica fuerut.ibi.b.
Sacrificium nemini offerendum, nisi ipsi Deo.753.b.
Sacrificia cur Deus nolle dicatur.ibidem.
Sacrificiorũ oblatio,secdm suam ꝓpriam rationẽ,est actus specialis virtutis.755.b.
Sacrificiorũ antiquæ legis duplex erat causa.149.a.
Sacrificiũ dicitur quodlibet opus virtutis,vt refertur in diuinum honorem.755.b.
Sacrificium maximè id dicitur, quod nullã habet aliunde laudem quàm quod in diuinam reuentiam exhibetur.756.a.
Ad sacrificium internum vniuersitas hominum lege naturæ tenetur.ibid.b.
Ad sacrificia quæ sola significatione virtutẽ religionis induunt,solũ tenentur qui sunt lege Dei scripta agunt.756.b.
Ad sacrificiũ aliqd Deo exhibendũ oẽs,etiã solo iure naturali viuẽtes quocũq; sæculo fuerint tenebãtur,secdm cognitionẽ quã de vna prima causa habere tenebãtur.ibi.
Sacrificiũ Christicolis proprium est eucharistia.758.a.
Sacrificiũ per sacerdotẽ Christi ministrum oblatum non est infiniti valoris.761.b.
Sacrificij valor non crescit secundũ proportionẽ deuotionis offerentium.762.b.
Sacrificiũ altaris,vt reliqua sacrificia ꝓ mortuis oblata,eis ꝓsunt,q cũ hic viuerẽt meruerunt,vt hoc sibi ꝓdesset,sinistrè aliqui intelligũt,& qualiter intelligendũ.767.b.
¶Sacrilegium quo casu cõmittatur.139.a.
¶Salus spiritualis cuiuscunque sibi ipsi prorsus cõmissa est.855.b.
Salutis proprię curam per nullum impedimentum homo præterire debet.862.b
¶Sanguinis sola effusio non est irregularitatis causa.382.b.
¶Sãsõ reuelatiõe diuia hostes pemit.116.b
¶Satisfactio extra gratiam nihil pœnæ remittit.320.a.
Satisfactionẽ inficiantur Lutherani.321.b.
Satisfit si simplum restituatur quod ablatũ est.341.b.
Satisfactio de quibus fieri debeat.319.b.
Satisfactio quibus fiat.ibid.
¶Scientia etiã Theologiæ vendi põt.808.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Scholares præstantes suffragia non testes, sed electores sunt.340.a.
Scholares bifariam iniustitiam suffragando cõmittunt.ibid.b.&341.a
Scholares non scripti albo,& ambiẽtes possentne præstare suffragium.ibidem.
¶Scholarum Magister potest nouas adhibere pœnas scholaribus, vt seruent leges tã vniuersitatis,quàm alias.306.a.b.
Scholarum Magister non habet postatẽ cõdendi vllam legem.ibidẽ.
¶Scopum attingere vno tantũ modo cõtingit,aberrare vero infinitis.180.b.
¶Scotus quam lapsus fuerit in explanatione illius præcepti,Non occides. 375.b.
¶Sensus literalis & mysticus in quo differunt.148.b.
¶Sententiã ferre secundũ probabiliorẽ opinionẽ semper est necessarium,etiam si altera opinio ,pbabilis sit.265.b.
Sententia iniqua quæ in falsa præsumptione fundatur nõobligat in foro interiori.Cui tamen reus licitè auscultare potest,si dum taxat legi humanę sit contraria:secus si diuinæ.54.b
Sententia excõicationis ipso iure ligare solet,& qua ratione id eueniat.62.b
Sententiam iniustam Philosophi morales nullam vocant.459.a.
Sententia iniusta apud Iurisconsultos quæ sit.ibidem.
Sententia iniquæ,quicunq; eam iniquã esse resciuerit,parere nõ tenetur in foro cõscientiæ quãuis in sęculari teneatur.ibi.b.
¶Secretorum multiplex ordo.444.b.
Secretum cõfessionis quantũ debet esse reconditum,& ab exteriori foro semotum. 445.a.b.
Secretum ab illo qui per iniuriam extorsit arctissimo nexu astringitur seruandi illud.ibidem.
¶Sermo omnis fidelis pro iuramento est secundum Euangelicam veritatẽ.693.a.
¶Seruis quando liceat fugere.280.b
Serui,quibus rebus tanq proprijs valeãt vti. & qui serui hoc possint.ibid.
¶Seruitus duplex legalis,& naturalis 279.b
Seruitus legalis item duplex.ibid.
Seruit⁹ vẽdẽtiũ sese licita est.279.b.&.280.a vbi de Aethiopibus Portugaliç disputat.
Seruitus mancipiorũ licita & pia est.ibidẽ.
Seruitutis species plurimæ sunt.280.a.b.
Seruitus contra primariam naturæ intentionem est,non tamen contra secundariam. 281.a.b.
Seruitus quomodò iuregentium,quomodò imperatorum sanctione constet.ibidẽ.
Seruitus naturalis,quæ per peccatum introiuit,non incidisset in statu innocentiæ.ibidem.
¶Simõ Magus donum Spiritus sancti emere voluit, à quo simoniæ nomen deriuatum est.791.
Simon Magus hęreticus fuit,non ex simonia,sed quia credidit mundum non fuisse creatum.795.a.
¶Simonia genere suo peccatum mortale est.795.b.
Simoniæ triplex species.826.a
Simonię materia res spirituales sunt,sed nõ cuiuscunq; generis.792.a.
Simoniæ vitium quale sit ex Euangelio venit vestigandum.791.b.
Simoniam committit prædicator Euangelicus,si pro munere prædicationis pretiũ ex conuentione recipiat. Non ita est de docente scientias naturales qualscunque 793.b.
Simonia non reperitur propriè extra Ecclesiam catholicam.ibidem.
Simoniæ definitio approbatur.794.a.b.
Simonia ab alio vitio imperatur,ab alio elicitur in distincta potentia existente.ibidem.b.
Simonia naturali diuinoque iure prohibita.796.a.
Simonia aliqua est ad ius merè positiuum attinens.794.a.
Simonia duplex,mẽtalis,& realis. 826.a.
Simonia non est,resignare præbendam in manus prælati in fauorem alicuius,& nõ aliàs.816.b.Commutare verò cùm pacto nisi in pacto adducatur consensus Pontificis simonia est.817.a.
Simoniã sapit in permutatione præbendæ ad honorẽ & dignitatẽ præbendæ respicere,ita vt honorabilior pluris çstimetur, si aliàs fructus sunt æquales.ibid.b.
Simonia verè cõmittitur,si res spiritualis ,p obsequio temporali,vl munere tribuatur 819.a.& etiam pro munere à lingua & ,p turpi obsequio.ibid.b.
Qui pecuniam alicui confert,vt præbendã ei procuret,etiã collatore inscio simoniã fortasis cõmittit.ibidem.b.
Simonia non est ratione cõsanguinitatis beneficiũ cõferre:ratione vero dignitatis,ac probitatis consanguineo date laudabile est: Ie est:in hoc tamen antistites periclitantur maximè.820.b.
Simoniam non cõmittit,qui metu alicui beneficium confert.821.a.
Simonia realis sine mentali aliquando est. 826.a.simoniæ pœnæ.833.a.vide pœnæ simo.
Simonia mentalis est illa,quæ pro obiecto habet realem & hæc pœnis iuris nõ subditur.826.a.
Simoniæ mẽtalis optima disputatio.941.
¶Simoniæ restitutio & ęp per simoniã acqsita restitutioni sint obnoxia 824.a.b. simoniacę pœnæ.ibid.&.827.a. &.833.a.
Spirituale quicquam vendens naturali iure, restitutioni subdit.824.b.&.831.a. emẽs verò an teneatur.ibidem.
Simonia omnis realis in qua pretium solutum est,ad restitutionẽ obligat.826.a.b. & ad resignationem præbendæ,q̃ cum tali pacto collata fuit,etsi pretium solutum non fuerit.ibidem.
Simonia acquisitorum restitutio faciẽda est illi, qui pretium dedit, quandiu per sententiam non fit condẽnatio.827.a.
Simonia mentalis an ad restitutionem obliget, pulchra disputatio.829.a.obligat vtique.ibidem.b.
¶Simoniacus tam ratione rei acceptę, quã ratione iniustæ acceptionis, restituere tenetur.829.a.
Simoniacus post cõdemnationem restituere debet Ecclesiæ vel pauperibus, aliàs ei qui dedit.827.a.
Simoniacum est ob ordinum exhibitionẽ munus aliquod exigere.832.a.
Simoniacũ non est,cùm pro actibus hierarchicis,vt pro inungendis sacerdotibus,& cõsecrandis epis,aliquid retribuit.805.a.
Simoniacũ est vendere ius præbendæ,& cõtra ius naturæ.812.a.
An simoniacus fuerit Abraham emens sepulturam.814.b.
Simoniacũ est nolle cõferre locum sacrum ad sepeliendum mortuum,nisi pro pecunia:at verò si quis honoratiorem locum affectet,ab illo pecuniam ad Ecclesiæ fabricam exigere,simonia non est.814.b.
¶Sõcietas seu societatis contractus duplex genus.560.a.
Societas cõtractus licitus est,si qui pecuniã ponit,periculum eius subit.ibidẽ.b.
In societatis cõtractu qualiter distributio lucri facienda est,dum vnus pecuniam ponit,alius industriam.ibidem.
Societatis quidã pessimus cõtract⁹.561.a.b
Societatis cõtractus, vbi quis sic pecuniam ponit, vt nulli se exponat periculo,neutiquam licitus est.562. b.
Societatis quidã implexus contractus.ibid.
Societatis cõtractus in quo socius cõtractũ assecurationis capitalis,& venditionis lucri, cum suo socio facit,siue à principio,sive succesiuè,vsuram sapit.563.a.b.
Societatis quidã periculosus cõtractus.ibid.
¶Socij qui dicantur.560.a.
Socius qui centũ societati cõmittit,licitè potest quinquaginta tantũ periculũ subire: dum tamen illam præcisè partem lucri suscipiat, q̃ illis quinquaginta rñdet.562.b.
¶Sollicitudo necessaria nõ est interdicta,sed superflua.181.b.
¶Solemnitatũ veterum numerus.150.a.
¶Solutione anticipata quomodò liceat vilius emere:vt in lanarũ negotio fit.547.a Vide,emere.
Solutio expectata nihil vetat,quominùs cõtractus à principio perfectus sit.549.a.b. licèt oppositũ,vt Caieta.placet,nõ sit omnino improbabile.ibidem.
¶Sors idem quod capitale, seu principale. 493.b.
¶Spiritualia quare pecunia non æstimentur.501.a.
Spirituale & illi annexũ,& qđ ab spirituali dependet,nõ est pretio vendibile. 811.b.
¶Spuriorum quatuor esse genera,& quãdo succedãt in hęreditatẽ,& quãdo nõ, & de clericorũ nothis filijs ostẽditur.301.a.b.
¶Statuam quam vidit Daniel ca.2 quid significet.295.b.
¶Stipẽdia vniuersitatis nõ sunt in rẽ personarũ,sed in stipendiũ ministrorũ.340.b.
Stipulatio,an sit contractus.528.a.
Stipulatiões turpes nulli⁹ sũt momẽti 546.b
¶Studiosus quisque debet tres habere conditiones.118.a.
Studiosus aut prauus nõ dicitur,nisi qui ex habitu operatur.214.a.b.
¶Subsannatio à derisione & cõtumelia differt.485.a.
¶Subsannator turpia dicit,vt gloriã cõscięntiæ alteri adimat.ibidem.b
¶Subditũ esse vnum alteri in foro iudiciali quatuor modis contingit.421.b.
¶Sub viri potestate eris,& ipse dominabitur tui,explicatur.270.b.
¶Superbia humana de duob⁹ extollit.90.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Suspicionis nomẽ tria connotat.221.b.
Suspiciones triplici ex radice oriuntur.ib.b
¶Susurratio genere suo grauius peccatũ est cõtumelia & detractione.482.a.
Susurrare ad dirimendas amicitias, quando peccatum sit,& quando virtus.482.b.& 483.a.
Susurronis & detractoris discrimen.481.b.

T

TAcens & nõ obstans quãdo dicantur causa.361.b.
¶Taletis milesij historia,qui docuit per philosophiã homines posse fieri diuites.542.in fin.
¶Talio vnde trahat originẽ,& qd sit.436.b
Talionis pœna iusta.ibidem
Talionis lex quare posita sit populo Iudæorum.ibidem.&.466.a.
Talione dignus nõ est,qui inculpata ignorantia,quẽ in crimine esse putat reum facit.437.a.
Talionis pœnam princeps remittere nõ potest:quãdiu accusatus nõ remiserit.ibidẽ.
¶Templi vnius Iudæorum literalis & mystica ratio.149.a.b.
Templa non placent hæreticis cùm sint publicarum orationum loca.912.b.
Templa quãtum Christo placuerint, multis locis ostenditur.ibid.
¶Tempus sacrum non violatur per peccatum,sicut locus sacer.139.a.b.
¶Tentare Deum quid sit.697.b.
¶Tergiuersari tribus modis citra culpam, accidere potest.436.a.
¶Testamentorum solennitas describitur. 309.a.
¶Testimonium conferre tenetur quicunq; à legitimo iudice, secundùm iuris formã in testem asciscitur.452.b
Testimonium dicere nõ tenetur,qui occulta crimina,de quibus neq; infamia,neque alia iuris causa præcesit, interrogatus fuit.ibidem.
Testimonium quando quis sponte propria offerre teneatur.453.a.b.
Testimonium conferendi, & aliarum eleemosynarum discrimen.ibidẽ.a.
Testimonium duorum, qui sint fide digni, sufficiens est in iudicio:& ad maiorẽ certitudinem trium.455.a.
Testimonium duorum vel trium, non vsq; adeo iure naturæ stabilitum est, vt nullã ob causam exigi possint plures, quando mortalium fides,& iustitia deprauata est. ibidem.&.456.a.
Testimoniũ hominũ iure & meritò,tam ob alias causas,q̃ ob culpã,repellitur.457.a.
Testimonia illa reipublicæ necessaria sunt, q̃ bonũ habẽt authoritatis pondus.ibid.b
Testimonium falsum quãdo mortale, sit & quando non.458.a.b.
¶Testimonium humanum duplici de causa fallax.689.b.
Testimonium Dei quicunq; adducit nõ iurat.690.a.
¶Testis extra casum necessitatis liberandi innocentẽ aut rẽpublicam, potiùs inclinare debet ad seruandum secretũ proximi, quàm ad prodendum.454.b.
Testes singulares non faciunt in iudicio fidem.456.a.
Testium in ipsa actus substantia discordantium testimoniũ,aut refutatur,aut nõ satis ad sententiam facere censetur. ibid.
Testibus actoris & rei ad inuicẽ discrepantibus,cæteris paribus standum est parti rei. ibidem.
Testibus vtriusq; partis inter se dissentientibus,vtri partium assentiri debeat,ex multis iudex potest perpendere.ibidem.
Testes singulares de multiplicatis ab eadem persona eiusdem actibus,quam fidem faciant in regionibus.ibidẽ.b.
Testi crimen obijcere, quãdo liceat,& quã do non.457.a.b.
Testium nõ omnium repulsa pœna est, sed quandoq; cautela.ibid.in fin.
Testis in iudicio asserere nõ debet,nisi id de quo per vigilantem considerationem habet certam scientiam.458.b.
Testis asserens quòd post prudentem vigilantiam pro certo habet, & si falsum sit, non est reus mendacij.ibid.
Testes iureiurãdo stringũtur vt maiori percutiantur timore.459.b.
Testis pro veritate dicenda nihil recipere potest:bene tamen pro labore.465.b.
Testes simoniæ iure antiquo tenebãtur sub anathemate reuelare, nec antè poterant absolui.833.a.
¶Timotheus & alij Episcopi quare iussu Pauli à suis ecclesijs nonnũquam peregrinati fuerint.873.a.
¶Titulus quid sit explicatur.271.b.in fin.
¶Traditio per votum non fit, nisi ille qui traditur solenniter recipiatur.639.b.

¶Trahens

¶Trahens alium ad ludum an teneatur ad restitutionem.306.b.
¶Tributi.s.Alcauala ratio iusta ne sit,&quo modo obliget in conscientia.342.a.
Tributorum quatuor nomina.266.b.
Tributum quod apud Hispanos dicitur Alcauala,quod sit.267.b.
Tributa debentur principibus in conscientia.ibidem.a.
Tributorum libertatem Rex potest hominibus rusticis precio donare vrgẽte necessitate.ibidem.
¶Turcæ cæcitas de dominio vitæ subditorũ describitur.292.b.
¶Tyrannus censendus est qui leges in proprium commodum constituit.111.b.

V.

VAlor rei æstimandus est, secundum id quod in præsenti est. 542.b.
Volor rei iustus vt sit, prudentium iudicio,non cuiusuis metiendus est. 533.a.b.vide,Pretium.
¶Vanitatis tres sunt gradus.135.b.
Vectigal census & tributum in quo differunt.267.a.
¶Venans alienas feras,quando teneatur ad restitutionem.343.b.in fine.
¶Venatio hominũ est naturalis.374.a.
Venatio iuregentium communis est.343.a.
Venatio tripliciter causa vetatur.ibidem.
Venationis custodiẽdæ sui gratia nõ est par ratio in rege,& in magnate.ibidem.
¶Vendere licet pretio rigido,pio, & moderato.532.b.
Vẽdere vltra dimidiũ iusti ptij qd sit.536.b.
In re venali tria sunt cõsideranda.537.b.
Vendens sacerdotium tenetur diuino & naturali iure restituere pretium.824.b.
Vendere rem vitiatam pretio integræ & solidæ,iniquitas est.539.b.
Vendens bona fide rem emptam à latrone, quid debeat facere.359.a.
Vendere nõ licet, ratione crediti pretij, carius rem q̃ in presenti valet.544.a.&.549. a.Et vide venditor.
¶Vẽditio est rei ,p pretio distractio.528.b.
Venditio cum deceptione intra dimidiũ iusti pretij,iniqua est,& si permissa.536.b vide deceptio.
In vẽditione,falsissima regula est si quis semper quanto emit pretio quantumq; laboris & periculi subijt tanti velit vendere,cũ lucri accessione.533.a.
Venditio ab vsurario facta qualiter sit valida.515.a.
¶Vẽditor q rei defectũ cognoscẽs eũdẽ fraudulẽter emptorẽ celauerit, cõtra iustitiam deliquit:& idẽ de emptore dicẽdũ.539.b.
Vẽditor si caueat damnum dare, puta quòd non pluris rem vendat q̃ cum vitio valet neq; vllo emptorẽ obijciat periculo,& res sit emptori pro pretij ratione vsui, nulla lege compellitur vitium patefacere.540.a
Venditor mensuram fraudando, vel rei substantiam vitians:& si iniustitiam non cõmittat,vt puta quia ex pretio demit quod in mensura tollit, vel in substantia vitiat, iustè tamẽ à publico magistratu punitur: licèt hæc aliquando absq; crimine facere possit.541.b.
Venditor nõ teneturreuelare quod in futurum expectatur.542.b.
Venditori nullo modo licet credito pretio cariùs vendere rem ratione crediti pretij, q̃ in præsenti valeat.544.a
Vẽditori nihil licet exigere ratione periculi soluendi pretium in futurum.ibidem.b.
Vẽditori an liceat quando credito pretio vẽdit, de expensis in recuperando pretio à principio pasci.545.b.
Venditor qui suas merces vẽditurus non erat,neq; ad tempus quo pretium auctum iri conijcitur,potest pluris vendere quàm tempore venditionis valent, deductis tamẽ expẽsis & laboribus:etiã casu quo rogatus vendat.548.b.& quod hoc locũ habeat,etiam si non esset seruaturus merces, non est omnino improbabile vt Caietano placet.ib.id.&.549.a.
Venditori licitum est in pretium rei ducere damnum quod accipit:quare res æstimatur non solum quãti in se valebat.verùm & quãti venditori.535.b.emptore tamen admonito.ibid.
Venditori non licet in pretium ducere commodum quod ementi ex venditione accrescitur.ibid.
¶Verberare possunt patres & qui curam gerunt paternam:nõ tamen mutilare.402.a. & subsequentibus.
Verberare maritus quomodo possit.403.b.
¶Verbum stare in ore duorum vel trium quid sit.312.a.
Verba æquiuoca in iuramento an sint obligatoria.717.b.

 ¶Ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Veritates perpetuæ qualiter subsint legi Dei æternæ.26.b.
Veritatem nullatenus abnegare licet.428.a. imò eam cõfiteri tenet reus cum periculo vitæ,si iuridicè interrogetur, aliàs non est absoluendus.443.b.
¶ Vidua fructus pignoris pro dote ei traditi in sortem ducere non tenetur.506.b.
¶ Violẽter respub.& princeps possunt citra iniuriam aliquid à suis ciuibus extorquere,q̃ si persona priuata id faciat,raptor est & latro.418.a.
¶ Vim vi repellere licet.393.b.&.336.b.
¶ Vir qui vxorem in flagrãti delicto enecat peccat.380.a.
Vir potest accipere pretium turpitudinis à muliere.349.b.
Vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier,explicatur quo pacto.270.a.
Vir non habet ius dominicum in vxorem. ibid.b.
¶ Virtutis duplex consideratio.32.b.
Virtutes humanæ sunt in vniuersum de lege naturæ: hoc est,secundùm hominis naturam,si generalem rationem virtutis cõsideres:si autem materias actuum ipsorũ mediteris non,omnes sunt de lege naturę. ibidem.
Virtutes omnes quare prudentiæ connectũtur.218.a.
Virtutes consentaneæ diuinæ legi, non dicunt simpliciter de lege naturę,sed potiùs supra naturales.33.b.
Nulla est virtus cuius nõ aliquis actus ad cõmune bonum referri valeat.48.b.
Virtus colenda est.335.b.
Virtutum opera tenemur Deo offerre formali aut virtuali ratione.757.a.
Virtutis opus quantæ sit perfectionis è duobus æstimatur.773.b.
Virtutes quæ hominem componunt in ordine ad seipsum discriminãtur ab eis quæ illum componunt in ordine ad alterum. 794.a.
Virtus non est in ea potentia quæ electionẽ facit,contra seorsum.ibidem.
Virtutum præcepta dignitatis ordine debẽt ante fieri prohibitionibus vitiorum contrariorum.109.b.
Virtutẽ vnam alijs imperare quid sit.199.b.
Virtutes Cardinales dupliciter accipiuntur. 203.b.
Virtutis diuisio&subdiuisio.206.b.&.207.a
Virtutes intellectuales digniores sunt moralibus.207.a.
Virtutes morales plus habent de ratione virtutis quàm intellectuales: & ideò faciunt habentem simpliciter bonum.208.b.
Virtutum collatio inter se fieri debet inter genus & genus, aut inter supremum actũ vnius & supremũ alterius.208.b.&.210.b
Virtus est id cui propriè honor debet.265.a
¶ Visitatiõis stipendia quomodo Episcopis liceat recipere.809.b.
Visitationes non possunt castè fieri per aliũ quàm episcopum.871.a.
Visitandi greges nõ per alios quàm per episcopos.ibidem.
¶ Vita omnium bonorum fundamentum. 383.b.&.384.a.
Vitam corporalem pro quibus liceat ponere.386.a.
Vitam temporalem an liceat pro amico ponere.197.b.&.398.a.
Vitam spiritualem amittere non licet pro salute spirituali totius mundi.386.b.
Vitam spiritualem licet aliquando exponere periculo.ibidem.
¶ Vitium rei venditæ qualiter venditionem illicitam reddat.539.b.
Vitia aliqua peculiariter dicuntur cõtra naturam.34.a.
Vita bona sine oratione existere nõ potest. 910.a.
¶ Vlyssis socij qualiter intelligãtur conuersi à Circe ex Augustino.744.b.
¶ Voluntas promittendi aut iurandi absq; proposito adimplendi, obligationem parit.600.a.b.
Voluntas non est regina,sed ancilla intellectus.8.b.&.10.a.
¶ Voluntarium duplex.396.a.
Voluntarium nisi adsit, peccatum esse nequit. ibid.
Volũtarium de per accidens quid requirat. ibidem.
¶ Votum est actus religionis elicitus.623.b.
Votum rectè fieri de operibus non debitis ex sacris vtriusq; paginæ testimonijs cõprobatur.595.b.
Voti nomen dupliciter vsurpatur.597.a.b.
Votũ definitur promissio deliberatæ voluntatis Deo,de his quę Dei sunt facta.609.b
Votũ requirit tria.ſ. rationis deliberationẽ, ꝓpositũ volũtatis,& ꝓmissionẽ.597.b.
Voti substãtia in rationis actu, nimirum in promissione,consistit.620.b.
Votum exteriora signa per accidens requirit ibidem.
Votũ quibus de rebus suscipi debeat, & de quibus non debeat.602.a.b.
Voti materia possunt esse præcepta.605.a.
Votũ nõ est de re prorsus indifferẽti.603.b.
Votum de obiecto aliàs bono, in malum finem relato non obligat.606.b.
Votum ad quod suscipiendum mouetur homo malo fine,si tamen obiectum bonum est obligat.ibidem.
Votum nõ peccandi venialiter stultum est: neq; obligat.605.b.
Votum contra opus consilij peccatum est: neq; obligat.608.a.
Votum incundi cõiugiũ nullatenus ligatur sed semper est illicitũ contra Cai.609.a.
Votũ virginitatis dupliciter fieri põt.619.a.
Votum non nubendi non obligat ad castitatem.ibidem.b.
Votum quatenus attinet ad tempus implendi,tripliciter fieri potest.620.b.&.621.a.
Votum simplex & solenne differunt.629.a &.632.b.
Voti solennis substantia consistit in hoc q̃ fit traditio,stando in opinione S. Thom. de indispensabilitate voti.630.b.
Votum solenne iure diuino dirimit matrimoniũ,eò q̃ est traditio.631.a.
Voti solennis transgressio grauior est quàm simplicis.ibid.a.
Votum iuramento firmatum, an in vniuersum obliget sub reatu mortali.705.a.
Voti solennis & simplicis distinctio est specifica.632.b.
Voto castitatis potest quisq; innodari ante legitimum rationis vsum.633.a.
Votum nullum suscipere potest qui sub alterius est potestate de his rebus in quibus subijcitur,quòd citra eius assensionem solidum sit ac firmum.634.a.
Vouẽdi facultas interdicta est monachis de iure diuino & naturali.ibid.b.
In voto suorum subditorũ potest episcopus dispensare,non autem potest illorum vota irritare,imò verò neq; Pontifex maxi. potest secularium vota irritare, secùs religiosorum.ibidem.
Voti dispensatio iure naturæ pertinet ad parentes respectu filiorum,& ad tutores respectu illorum quorum cura illis cõmissa est,&ad dominos respectu seruorũ.634.b
Voti religiosorum irritatio, & dispẽsatio, in quibus casibus fieri possit à prælato.635. b.&.636.a.b.
Votũ à religiosis emissum,quo prælati obedientia impeditur, nõtenẽtur implere dũ per prælatũ irritum non habetur.636.a.
Votum quod religiosus emisit de materia libera:potest ipse prælato detegere,& si graue sit potest molestiam suam & grauamẽ ei aperire vt irritet.637.a.
Votum suũ quod religiosus emisit de re prohibita, tenet patefacere prælato antequã sit in mora.ibid.b.
Votũ emissum à religioso cũ facultate prælati potest nihilominus ab ipso prælato irritari.ibidem.
Vota vxoris vniuersa põt vir irritare.638.a.
Votum emissum à viro de non petendo debitũ,an teneat sine cõsensu vxoris.ibid.b.
Votum castitatis emissum ab vtroq; coniuge communi consensu,non potest rursus per ipsos irritari,sed vtriusq; votum censetur absolutum castitatis.639.a.
Votũ quodcũq; siue vxoris siue filij siue religiosi semel irritatũ nullam deinde virtutẽ retinet qua vllo tempore obligare possit, nisi iterato fiat.ibidem.
Votum emissum ab vxore executioni tunc mandandum si maritum vita superauerit, & idem de filio si dum sub curâ parentis egerit votum emitteret post suam emancipationem explendum,& pariter seruus sub conditione si fuerit libertate donatus an eiusmodi vota possint superiores irritare.639.b.&.640.a.
Votum continentiæ tria consideranda requirit.647.a.
Vota dispẽsandi & cõmutandi causę.655.a.
Nullo voto se potest constringere puer, aut puella ante pubertatis annos,si nõ eavtantur ratiõis luce vt deliberare queãt.641.b.
Votum solenne nemo quantuncunq; sit doli capax ante pubertatis annos potest suscipere.642.a.
Voto religionis solenni & simplici quisq; se potest firmissime obligare post annos pubertatis quantumuis parentibus reclinantibus.ibidem.
Inter votum personale & reale discrimen & conuenientia.642.b.&.643.a.
Voto se præpedire quo minùs quis accipiat episcopatum,nihil per se loquendo implicat iniquitatis.857.b.
Votũ emissum à filio dũ erat sub potestate patris neq; tũc à patre irritatũ postquàm emãcipatus est,non potest ab ipso patre irritari.644.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Votum quodcũq; ſimplex poteſtati ſubeſt eccleſiæ,tam vt ſuper eo diſpenſet,quã vt ipſum in rem aliam commutet.645.a.
Voti diſpenſatio non tollit diuinam legem ſed tollit obligationem,quæ ex mera voluntate vouentis ortum duxit. 646.a.
Votum quod ſit in ſuſceptione ordinis ſacri diſpenſari poteſt per ſummum pontificẽ anteq̃ fiat,nempe abrogando nũc legem poſitam:& poſtquam factum eſt cum illis qui iam votum ſolenne fecerũt. 648.b.
Super votum ſolenne religionis nulla cadit diſpenſatio.648.b.&.649.a.b.
Ad votum diſpenſandum neceſſaria eſt ſuperioris authoritas.652.b.
Ad voti diſpenſationem, ac perinde ad commutationem quæ in minus fit bonum,requiritur cauſa.ibidem.
Ad voti commutationem in melius nõ exigitur ſuperioris authoritas: quando manifeſtum eſt id in quo mutatur eſſe melius. 653. a. Imò forte neque ad mutationem in rem æqualem.656.b.&.657.a.
Vota in ſeculo facta extingui cenſentur per ſolenne religionis: ob id quod omnia mutantur in melius.656.b.
Votum ſolenne religionis in altiorem aliam ac perinde altiorem commutari poteſt ꝓpria authoritate,non tamen in aliud votorum genus.ibidem.
Super omni voto ſimplici ſuorum parœciorum vnuſquiſq; epiſcopus diſpenſare poteſt.Hęc autem in Archiepiſcopo facultas ad diœceſes ſibi ſuffraganeas non extẽditur.Eademq; eſt in Abbatibus & religionum quibuſcũq; præfectis authoritas diſpẽſandi in votis ſuorũ ſubditorũ. 654. a.
Votum ex ratione ſua magis eſt obligatorium,quàm iuramentum.622.a.b.
Votum de re parui momenti obligat tantũ ſub reatu venialis culpæ.705.b.
Votũ diſpenſandi facultas,eadẽ vbiq; eſt ad commutandum.ibid.b.
Vota ſubditorum de tranſeundo ad altiorẽ religionem,diſpenſari poſſunt ꝓ ſuos prælatos.ibidem.
Voti pœnalis,religionis,& peregrinationis Hieroſolymitanæ diſpenſatio Põtifici maximo reſeruatur.653.b.&.654.a.
Ad Voti diſpẽſationem neceſſaria eſt cauſa, ſi autem in melius ſit nulla exigitur prorſus obſtans cauſa.Sed ſatis eſt vt ad finem magis conducat.655.b.
Votum nequit diſpẽſari aut commutari priuilegio cruciatæ bullæ,niſi ante eius ſuſceptionem ſit emiſſum.656.a.
In votũ ſimplex religionis, aut perpetuæ caſtitatis diſpẽſare,nullo hactenus cruciatæ diplomate conceſſum eſt.ibid. b.
Votum ſacerdotum diſpẽſabile eſt ab eccleſia.685.a.&.672.b.&.673.a.b.
Votum religionis in paupertate conſiſtit, caſtitate & obedientia.620.a.
Vouendi modus quem ſtatuebat Lutherus. 664.a.
Voti tranſgreſsio ex genere ſuo peccatum eſt mortale ſacrilegiumq;.611.b.
Votum religionis ſimplex poſt cõtractum matrimonium non vltra quicquam obligat.620.a.
Voti pœnitẽtia poteſt eſſe peccatũ,& quomodo non eſt peccatum.628.a.
¶Vſucapio quanto tempore fiat.313.b.
¶Vſurę multiplex acceptio.492.a.&.493.a
Vſura multis modis cõmittitur.501.a.
Vſura à fœnore differt.492.b.
Vſura idẽ qđ partus & quod morſus.493.a.
Vſura ſolũmodo in mutationis contractu, atq; in alijs quibus mutui ratio ineſt,locũ habet.493.a.
Vſura eſt pretium vſus mutuatæ rei. ibid.b.
Vſura non eſt pretium quod recipitur pro pecunia ad oſtẽtationem vel ornatum locata.ibidem.
Vſura interna atq; externa quomodo diſcriminentur.ibid.&.501.b.
Vſura externa,vbicunq; pactum interuenit expreſſum.493.b.&.494.a.
Vſura peccatum mortale eſt,iuſtitiæ cõmutatiuæ cõtrarium.494.a.& oppoſitum eſt manifeſta hæreſis.496.a.
Vſuram non eſſe naturali iure prohibitam, periculoſũ eſt aſſerere.494.b.& hoc multis oſtenditur.496. b.&. 497. a. quo fit in vſura nunquam Deus diſpenſauerit,imò neque factibile eſt.ibidem.
Vſurarium crimen vtriuſq; teſtamenti pagina deteſtatur.495.a.&.496.a.
Vſura certo quodam modo fuit Iudæis permiſſa,non licita: neq; in vſurarium lucrũ dominium vnq̃ illis fuit cõceſſum à Deo. 497.a.
Optima explicatio illius loci non fœnerabe ris fratri tuo.498.a.
Vſuræ à lege ciuili permittuntur quemadmodũ meretrices.498.b.&quo pacto permittant.499.a.neq; verò ciuile ius vſuras permittendo canonico aduerſatur. ibi.b.

Vſurę

Vſuræ vſurarum olim ſummo rigore prohibitę499.a.Quicquã ex pacto vel recipere vel expetere vſura eſt, accipere verò aliquid non conuentionis nexu ſed quod gratuito mutuanti repẽditur nullam impingit vſuræ labem; ſicut neq; amicitiam & beneuolentiam ex mutuo conquirere & exigere.501.a.b.
Vſuram committit qui ratione mutui in pactum deducit vt mutuatarius iuſtæ liti cedat.502.a.
Vſuræ vitio innodatur q ratione mutui turpes amplexus expoſcit: ſecùs verò q amicitiã procurat,vt mulier amore victa turpi rei acquieſcat.ibidem.
Vſuræ labem incurrit qui mutuatarium cogit,vt vel totum mutuum, vel partem in mercibus ſuſcipiat: etiam ſi iuſtum pretiũ merces non excedant.Idq; vſu venire ſolet mercatoribus regi mutuantibus, nõ ſine magna militum iactura.ibid.
Vſuram committit qui ratione mutui, obligat ad emendum, molendum, laborandum, etiam iuſto exoluto vel non exceſſo pretio.503.a.
In mutuo in pactum ducere quod aliàs iuſtè debetur,vſura non eſt.ibid.b.
An vſura ſit,ratione mutui obligare mutuatarium ad mutuandum.504.b.
Vſura an committatur vendendo cariùs credito ꝓtio.544.a. &.549. a. &. 564.a. vide, Vendere & venditor.
Vſuram committit qui fructus pignoris nõ computat,niſi pignus ſit de feudo,vel pro dote genero, vel viduæ traditum. 505. b. &.506.a.
Vſuram ſapit mutuatariũ obligare ratione mutui ad ducendam vxorem. 506.b.
Vſura ratione lucri ceſſantis. vide, Lucrum.
Vſuram inuoluit mons pietatis.524.b.
Vſuraria datio an dominium trãsferat,optima diſputatio.512.a.
Vſurarum dubitationes omnes per eccleſiã definiri non eſt conducens.526.a.
¶Vſura mentis quomodo ab exteriori differat.493.b.
De vſura mentali optima diſputatio. 516.a.
Vſura mentalis quomodo à ſimonia mẽtali differat.517.b.
Vſuræ mentalis reſtitutio quomodo & quãdo neceſſaria.516.a.b.
¶Vſurarum reſtitutio neceſſariò facienda etiam nullo petente.496.a.&.511.b.
Vſurarum reſtitutio ſolùm neceſſaria cùm ratione mutui quicquam recipitur. ibid.
Si per vſuram res quę vſu conſumuntur extorqueantur,fœnerator facit ſatis reſtituẽdo tantum quantum accepit cum damnis & lucro:ſi quod alteri ceſſet, fructus verò qui per eaſdem res ſua induſtria accumulauit,liberi ſunt à reſtitutione.ibid.&.514 a.b.ſecus verò in fructibus domus vel prędij per vſuram extorti.ibidem.
Ad vſurarum reſtitutionem non modò vſurarius ſed iudices cogentes vſuras ſolucre, aduocati conſulentes, miniſtri aliqui, &c. etiam tenẽtur fœneratore non reſtituente.518.a.De hoc vide mutuum,& lucrum ceſſans.
¶Vſurarius non acquirit dominium in eą quę per vſuras corraſit.512.b.& ſi mutuatarius ſe velle in ipſum dominiũ transferre aſſeueret, dum tamen ratione mutui det.513.b.
Vſurarius dominus ſit poſſeſsionis quã per pecuniam vſurariam emit:quo ſit vt ipſas reſtituere non teneatur: manẽt tamen debito obnoxiæ.514.a.b.
Vſurarij bona quomodo ſint reſtitutioni ſubdita. ibidem.b.
Vſurarij bona in triplici ſunt differentia. ibidem.
Vſurarij omnes contractus ſunt validi, iure naturæ,per quos nõ fit minùs potens ad ſoluendum vſuras.515.a.
Ab vſurario pecuniam vſurariam vel quidq̃ aliud recipiẽs emptione vel alio quocũq; contractu tutus eſt in conſcientia: ſi vſurarius non fiat illa ratione impotens ad ſoluendum.ibidem.b.
Vſurarij hæredes ad quid teneantur. ibid.
Vſurarius multis modis poteſt lucrũ à mutuatario recipere. 516.b.
Vſurarius pecuniã à mutuatario vltra ſortẽ recipiens,quocunq; prauo animo, ſi mutuatarius ratione mutui nõ dedit,reſtituere non tenetur,niſi forte ex conſcientia erronea.516.b.&.517.a.b.
Vſurarij cooperatores & miniſtri ad quid teneantur.518.a.
Vſurarium non paratum, ad mutuandum ſub vſuris inducere non licet,à parato verò licet ſub vſuris mutuum recipere. 519. a.b.&.520.a.
Vſurarius mutuatarium obligans ratione mutui ad contractum ſocietatis vel aſſecurationis faciendum, vſuram committit 548.a.

Vſura

Vsurarios ius canonicū tum multis opprobrijs proscindit, tum & pœnis pluribus accumulat. 499.b. in fine.
¶ Vsus à dominio rebus vsu consumptibilibus, an distinguatur controuertitur ad lō gum. 272.a.
Vsus rerum comestibilium & vtēsilium distinguitur quodā pacto à dominio. 273.b
Vsus rerum duplex est, & iuris & facti. ibi. a.
Pro vsu vasis aut calicis sacri non licet aliqd recipere, licèt ipsum locare & vēdere possit ecclesia. 802.a.
Vti quempiam iure suo bifariàm contingit. 349.a.

Finis Indicis.

Series chartarum operis.

∞ a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.p.q.r.s.t.v.x.y.z. A.B.C. D.E.F. G.H.I. K.L.M. N.O.P.Q.R.S.T.V.X.Y.Z. Aa.Bb.Cc.Dd.Ee.Ff.Gg. Hh. Ii.Kk. Ll.Mm.Nn. ⁂.⁂⁂.⁂⁂⁂.⁂⁂⁂⁂. Omnes sunt Quaterniones.

Excusum est hoc opus denuò Salmanticæ in officina Ioannis Mariæ à Terranoua Florentini, Anno Domini. M. D. LIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1

el Pl. Colegio dela co.ª de Jesu.
[illegible] dicha el.ª d. Diego de Vz.ª muy onesto co.
1562.

Universidad de Deusto
Biblioteca